הלכה · מפרשים

ברית משה

הרב משה אהרן וייס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ברית משה

הרב משה אהרן וייס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברית-משה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

מצות לא עשה 11
מצוה א 11
מצוה ב 43
מצוה ג 73
מצוה ד 92
מצוה ה 111
מצוה ו 124
מצוה ז 134
מצוה ח 140
מצוה ט 146
מצוה י 156
מצוה יא 169
מצוה יב 175
מצוה יג 185
מצוה יד 201
מצוה טו 219
מצוה טז 224
מצוה יז 263
מצוה יח 276
מצוה יט 281
מצוה כ 291
מצוה כא 295
מצוה כב 297
מצוה כג 304
מצוה כד 307
מצוה כה 312
מצוה כו 315
מצוה כז 317
מצוה כח 319
מצוה כט 322
מצוה ל 322
מצוה לא 325
מצוה לב 326
מצוה לג 334
מצוה לד 334
מצוה לה 336
מצוה לו 337
מצוה לז 342
מצוה לח 344
מצוה לט 346
מצוה מ 347
מצוה מא 358
מצוה מב 365
מצוה מג 367
מצוה מד 376
מצוה מה 380
מצוה מו 390
מצוה מז 393
מצוה מח 397
מצוה מט 406
מצוה נ 407
מצוה נא 413
מצוה נב 419
מצוה נג 421
מצוה נד 425
מצוה נה 427
מצוה נו 431
מצוה נז 434
מצוה נח 441
מצוה נט 442
מצוה ס 444
מצוה סא 446

מצוה סב 456
מצוה סג 464
מצוה סד 469
מצוה סה 474
מצוה סו 721
מצוה סז 728
מצוה סח 733
מצוה סט 739
מצוה עה 746
מצוה עו 769
מצוה עח 778
מצוה עט 797
מצוה פ 813
מצוה פא 815
מצוה פב 817
מצוה פג 818
מצוה פד 820
מצוה פה 821
מצוה פו 821
מצוה פח 822
מצוה פט 825
מצוה צ 826
מצוה צא 828
מצוה צב 828
מצוה צג 828
מצוה צד 828
מצוה צו 829
מצוה צז 829
מצוה צח 831
מצוה קה 832
מצוה קיא 833
מצוה קיב 847
מצוה קיד 848
מצוה קטו 853
מצוה קטז 856
מצוה קיז 868
מצוה קיט 873
מצוה קכ 874
מצוה קכא 874
מצוה קכב 885
מצוה קכג 885
מצוה קכד 886
מצוה קכה 886
מצוה קכו 887
מצוה קכז 889
מצוה קכח 894
מצוה קכט 894
מצוה קל 894
מצוה קלא 895
מצוה קלב 895
מצוה קלג 896
מצוה קלד 897
מצוה קלה 897
מצוה קלו 900
מצוה קלז 901
מצוה קלח 902
מצוה קלט 903
מצוה קמא 908
מצוה קמד 914
מצוה קמה 916
מצוה קמו 921
מצוה קמז 922
מצוה קמח 923
מצוה קמט 923

מצוה קנ 925
מצוה קנא 926
מצוה קנג 934
מצוה קנד 936
מצוה קנה 936
מצוה קנז 936
מצוה קנח 940
מצוה קנט 940
מצוה קס 940
מצוה קסא 941
מצוה קסב 941
מצוה קסג 942
מצוה קסד 943
מצוה קסה 945
מצוה קסו 946
מצוה קסז 947
מצוה קסח 947
מצוה קסט 957
מצוה קע 957
מצוה קעא 958
מצוה קעג 958
מצוה קעד 959
מצוה קעה 961
מצוה קעו 962
מצוה קעז 962
מצוה קעח 963
מצוה קעט 963
מצוה קפ 964
מצוה קפא 964
מצוה קפב 966
מצוה קפג 966
מצוה קפד 967
מצוה קפה 968
מצוה קפו 969
מצוה קפז 969
מצוה קפח 969
מצוה קצ 970
מצוה קצד 971
מצוה קצו 972
מצוה קצז 972
מצוה קצח 974
מצוה קצט 975
מצוה ר 978
מצוה רא 979
מצוה רב 979
מצוה רד 980
מצוה רה 981
מצוה רז 982
מצוה רח 982
מצוה ריב 985
מצוה ריג 987
מצוה ריד 987
מצוה רטו 989
מצוה רטז 989
מצוה ריז 990
מצוה ריח 991
מצוה ריט 992
מצוה רכ 993
מצוה רכא 995
מצוה רכב 996
מצוה רכג 997
מצוה רכד 998
מצוה רכה 998
מצוה רכו 998

מצוה רכז 999
מצוה רכח 1003
מצוה רכט 1003
מצוה רל 1005
מצוה רלא 1006
מצוה רלג 1006
מצוה רלה 1007
מצוה רלז 1009
מצוה רלח 1010
מצוה רלט 1010
מצוה רמא 1011
מצוה רמב 1011
מצוה רנ 1015
מצוה רנב 1016
מצוה רנג 1016
מצוה רנה 1017
מצוה רנו 1017
מצוה רנז 1018
מצוה רנח 1018
מצוה רסד 1019
מצוה רסה 1020
מצוה רסז 1021
מצוה רסח 1021
מצוה רסט 1022
מצוה רע 1022
מצוה רעא 1022
מצוה רעה 1024
מצוה רעז 1025
מצוה רעח 1026
מצוה רעט 1027
מצוה רפ 1027
מצוה רפא 1028
מצוה רפב 1028
מצוה רפג 1028
מצוה רפד 1028
מצוה רפה 1029
מצוה רפו 1029
מצוה רפז 1029
מצוה רפח 1029
מצוה רפט 1030
מצוה רצ 1030
מצוה רצא 1032
מצוה רצג 1034
מצוה רצד 1038
מצוה רצה 1038
מצוה רצו 1039
מצוה רצז 1040
מצוה רצח 1041
מצוה רצט 1044
מצוה ש 1045
מצוה שב 1045
מצוה שג 1046
מצוה שד 1046
מצוה שו 1047
מצוה שז 1047
מצוה שח 1047
מצוה שט 1048
מצוה שיג 1048
מצוה שיד 1049
מצוה שטו 1049
מצוה שיז 1049
מצוה שיט 1052
מצוה שכ 1054
מצוה שכא 1054

מצוה שכב 1055
מצוה שכג 1057
מצוה שכד 1057
מצוה שכה 1058
מצוה שכו 1058
מצוה שכז 1058
מצוה שכח 1059
מצוה שכט 1059
מצוה של 1059
מצוה שלא 1060
מצוה שלד 1064
מצוה שלז 1065
מצוה שלח 1065
מצוה שלט 1066
מצוה שמ 1067
מצוה שמא 1067
מצוה שמב 1067
מצוה שמג 1069
מצוה שמד 1069
מצוה שמה 1069
מצוה שמו 1071
מצוה שמז 1071
מצוה שמח 1072
מצוה שמט 1073
מצוה שנא 1073
מצוה שנב 1074
מצוה שנג 1074
מצוה שנד 1074
מצוה שנה 1077
מצוה שנו 1078
מצוה שנז 1078
מצוה שנט 1079
מצוה שס 1080
מצוה שסא 1080
מצוה שסב 1081
מצוה שסג 1082
מצוה שסד 1082
מצוה שסה 1085
מצות עשה 1091
מצוה א 1091
מצוה ב 1098
מצוה ג 1101
מצוה ד 1102
מצוה ה 1104
מצוה ו 1105
מצוה ז 1105
מצוה ח 1106
מצוה ט 1106
מצוה י 1107
מצוה יא 1108
מצוה יב 1109
מצוה יג 1113
מצוה יד 1113
מצוה טו 1114
מצוה טז 1114
מצוה יז 1116
מצוה יח 1116
מצוה יט 1118
מצוה כ 1127
מצוה כא 1129
מצוה כג 1131
מצוה כד 1132
מצוה כה 1133
מצוה כו 1142

מצוה כז 1143
מצוה כח 1144
מצוה כט 1153
מצוה ל 1158
מצוה לא 1159
מצוה לב 1160
מצוה לג 1161
מצוה לט 1162
מצוה מ 1164
מצוה מא 1167
מצוה מב 1168
מצוה מג 1175
מצוה מד 1175
מצוה מה 1178
מצוה מו 1179
מצוה מז 1180
מצוה מח 1181
מצוה מט 1222
מצוה נ 1224
מצוה נא 1225
מצוה נב 1225
מצוה נג 1225
מצוה נה 1229
מצוה נו 1230
מצוה נז 1232
מצוה נח 1233
מצוה נט 1235
מצוה סג 1236
מצוה סד 1248
מצוה סה 1258
מצוה סו 1259
מצוה סח 1259
מצוה סט 1259
מצוה ע 1259
מצוה עא 1260
מצוה עב 1260
מצוה עג 1260
מצוה עד 1261
מצוה עה 1261
מצוה עו 1262
מצוה עז 1262
מצוה עח 1263
מצוה עט 1264
מצוה פא 1266
מצוה פב 1266
מצוה פג 1282
מצוה פד 1282
מצוה פה 1282
מצוה פו 1283
מצוה פז 1283
מצוה פח 1287
מצוה פט 1287
מצוה צ 1288
מצוה צא 1288
מצוה צב 1288
מצוה צג 1288
מצוה צד 1291
מצוה צה 1292
מצוה צו 1292
מצוה צז 1293
מצוה צח 1293
מצוה קב 1293
מצוה קג 1295
מצוה קד 1295

מצוה קה 1296
מצוה קו 1296
מצוה קז 1296
מצוה קח 1296
מצוה קט 1297
מצוה קי 1297
מצוה קיא 1298
מצוה קיג 1299
מצוה קטו 1299
מצוה קטז 1300
מצוה קיז 1301
מצוה קיח 1301
מצוה קיט 1302
מצוה קכ 1302
מצוה קכא 1303
מצוה קכב 1303
מצוה קכג 1303
מצוה קכד 1305
מצוה קכה 1305
מצוה קכו 1305
מצוה קכז 1306
מצוה קכח 1306
מצוה קלב 1306
מצוה קלג 1308
מצוה קלד 1309
מצוה קלה 1309
מצוה קלו 1310
מצוה קלז 1310
מצוה קלח 1310
מצוה קלט 1311
מצוה קמ 1314
מצוה קמא 1314
מצוה קמב 1314
מצוה קמג 1314
מצוה קמד 1315
מצוה קמו 1315
מצוה קמח 1316
מצוה קמט 1317
מצוה קנג 1317
מצוה קנד 1317
מצוה קנה 1318
מצוה קנו 1318
מצוה קסא 1318
מצוה קסב 1319
מצוה קסג 1319
מצוה קסד 1321
מצוה קסה 1322
מצוה קסו 1323
מצוה קסז 1323
מצוה קסח 1324
מצוה קסט 1324
מצוה קע 1325
מצוה קעא 1325
מצוה קעב 1328
מצוה קעג 1329
מצוה קעד 1329
מצוה קעה 1329
מצוה קעו 1330
מצוה קעז 1330
מצוה קעח 1330
מצוה קעט 1330
מצוה קפ 1331
מצוה קפא 1331
מצוה קפב 1331

מצוה קפג 1332
מצוה קפה 1332
מצוה קפו 1332
מצוה קפז 1333
מצוה קפט 1333
מצוה קצ 1333
מצוה קצב 1334
מצוה קצג 1334
מצוה קצד 1334
מצוה קצה 1335
מצוה קצו 1336
מצוה קצז 1336
מצוה קצח 1336
מצוה קצט 1337
מצוה ר 1337
מצוה רא 1337
מצוה רב 1337
מצוה רג 1338
מצוה רד 1338
מצוה רה 1338
מצוה רו 1338
מצוה רח 1338
מצוה רט 1345
מצוה רי 1345
מצוה ריב 1346
מצוה ריג 1346
מצוה ריד 1347
מצוה רטו 1347
מצוה רטז 1347
מצוה ריז 1347
מצוה רכא 1348
מצוה רכב 1348
מצוה רכג 1348
מצוה רכד 1351
מצוה רכו 1351
מצוה רכט 1352
מצוה רל 1355
מצוה רלא 1355
מצוה רלג 1357
מצוה רלד 1357
מצוה רלה 1358
מצוה רלז 1358
מצוה רלח 1359
מצוה רלט 1359
מצוה רמ 1361
מצוה רמו 1362
מצוה רמז 1365
מצוה רמח 1366
עשין דרבנן 1380
הלכות עירובין 1380
הלכות אבילות 1398
הלכות תשעה באב 1405
הלכות מגילה 1408
הלכות חנוכה 1416

מצות לא עשה

מצוה א

פירוש א

שלא (א) לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולתי ה' שנ' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני כו'.

המהרש"ל ז"ל בבאורו על רבינו ז"ל הביא את הנוסחא האמיתית בל"ת הראשונה של רבינו ואינו גורס את ההגהה הנוספת ומסוגרת בשני חצאי עיגול מתי' מכאן עד תי' עבד, ואח"כ כתב וז"ל רבים טועים במצוה הראשונה וא"כ מה יאמרו באחרונה. והנה רובא דרובא אומרי' שהמחשבה היא הדרש ועיקר המצוה ופשוטה זהו השיתוף והקיום ולא יכולתי לעמוד על דעתם, כי איך יעלה על הדעת שיאמר הספר המצוה הראשונה ואינו כלל ממנין המצות, ומה שמביאין ראי' מן הסימנים שכתי' בהן וז"ל אסרה בו התורה הקיום והשיתוף ע"כ. והנה ראיתי בס' מדוייקים שלא הוזכר אלא מחשבה ואף לפי אותן ספרי' לק"מ וה"פ בודאי עיקר המקרא בא לאזהרה כמשמעות כל המקרא כמו שנפרש אלא שאף הקיום והשיתוף נאסרה בו ומש"ה קאמר אסרה בו תורה כו' ולא אמר שלא לקיום ולשתוף או אזהרה לקיום ולשיתוף. אלא בודאי כדפי' וכן אי' במיי' וכן בכתב שהוסד על מנין המצות של הרמב"ם ושל הסמ"ג שאינו מונה שם קיום ושתוף אלא מונה המחשבה לבד, וז"ל הרמב"ם בסימני' שלו מצוה הראשנה ממצות ל"ת שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולתי ה' שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, ובספרו כ' בה' מדע כל המעלה על דעתו שיש שום אלוה אחר חוץ מזה עובר בל"ת שנא' לא יהי' לך א"א ע"פ וכ' המפרש עליו ע"פ כלומר בעוד שאני מצוי וכבודי מלא עולם כמ"ש הנביא העם המכעיסים אותי ע"פ. ועתה אבאר דעת הספר דבודאי משמעות כל המקרא מדבר במחשבה וזהו לשון לך כלו' הגלוי לך לבד דהיינו מחשבה וע"פ נמי משמע מחשבה כמו פי' המפרש שהוא מלא כל העולם ואין הסתר מלפניו ומזהיר נגד המחשבה, אבל מ"מ אי לא הוי כתוב אלא לא יהי' לך אלהים אחרים ותו לא היינו מוקמינן המקרא אלא לקיום לחוד שזהו נמי משמעותו של המקרא והי' עדיף מיני' שהרי כתיב לא יהי' דמשמע הוי' וממשות והיינו קיום ולשון לך כמו ברשותך כמו לא יראה לך חמץ אלא שמלת על פני אינו מיושב דלמה לו להזכיר כאן ע"פ. וכן אי לא הוי כתיב אלא לא יהיה אלהים אחרים ע"פ לא היינו מפרשים המקרא אלא בשיתוף דהשתא נופל שפיר לישנא דעל פני כלו' לשתוף עמדי אלא שלשון לך אינו מיושב כלל אם לא שיורה על המחשבה כמו שפי' ומש"ה סובר הספר שעיקרו בא לאזהרת המחשבה וזהו שמונה

בכלל חשבון הלאוין. רק שאמר בס' ותניא במכילת' כלומר מאחר שלשון לא יהי' נופל שפיר על הקיום א"כ אין המקרא יוצא מידי פשוטו ואף שמגוף המקרא שמעת בהכרח דקפיד קרא אמחשבה מ"מ לא יוצא מידי פשוטו כל אחד לפי ענייני ונשמע קיום מן לא יהיה לך, ונשמע שתוף מעל פני, ושוב חזר הס' ומפרש דלא נימא מאחר שעיקר המקרא בא לאזהרת מחשבה א"כ למה נצרך לדחוק ואמר דמלת ע"פ לחוד בא לשיתוף מאחר שכבר נשמע להדיא שהוא במיתה שהרי רישא דקרא אמר זובח לאלהי' יחרם ועליו קאי בלתי לה' לבדו. ע"ז כ' הס' המקרא ההוא בא לעונש וכו' כלומר לפי שצריכין אנו ע"פ לאזהרה שע"כ מוכרחים אנו להוציא אזהרה מזה המקרא דע"פ. ואח"כ מביא הס' דברי ר"ת לתרץ לפי מה שנא' שתוף בתורה ולא מצינו כאן שנענשו עלי'. וחסירי דעת מתרצין איך שמוקשרים דברי ר"ת בהא דלעיל, ואומרי' שזולת זה לא קשה ומרבים דברים בהבליהם שהרי ר"ת הקשה על הגמר' בפ' ד"מ אלמא דכפשוטו הוא והס' בא ללמוד ממנו דין זה שאינו אסור אלא דרך אלהות ואדנות. וגם יש תועלת לדברי הס' לחזק דבריו שבא לאזהרה ולא תימא שחד מקרא בא לשיתוף דרך אלהות ואדנות ואידך מקרא בא לריבויי אפי' שיתוף שאינו דרך אלהות ואדנות ע"ז מביא ר"ת שאין בו איסור כ"א אלהות ואדנות עכ"ל המהרש"ל ז"ל:

ונ"ל בס"ד דהדין עמו במה שציוה שלא להוסיף ולא לגרוע מנסחתו דלפי הגי' שלפנינו קשה דהאיך כ' רבינו ז"ל מכאן אסרה תורה הקיום והשיתוף כו' הלא לפי תחלת דברי רבינו לא הקיום והשיתוף אסרה התורה מכאן אלא שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולתי ה', נהי דעל שיתוף י"ל דיליף מעל פני כמ"ש אח"כ ושלא לעלות במחשבה כו' י"ל דיליף מלא יהי' לך אלהי' אחרי' אבל על קיום שכ' קשה דנראה כסותר את למודו דמתחלה כ' שלא לעלות במחשבה כו' יליף מלא יהי' לך וגו' ואח"כ כ' דקיום יליף מני' דהקיום ע"כ דלא מצי למילף אלא מלא יהי' לך כמ"ש במכילתא שהביא אח"כ. הן אמת שהמהרש"ל מפ' גם הגי' שלפנינו וכ' דעיקר הקרא בא להזהיר שלא לעלות במחשבה כו' אלא אף הקיום והשיתוף נאסרו בו ומשו"ה קאמר אסרה בו תורה כו' עכ"ל, וכוונתו דרבינו סובר דהקיום והשיתוף כיון דלאו מעיקר הקרא יליף ע"כ אינו אלא איסור וע"כ כ' רבינו מכאן אסרה תורה כלו' איסור הוי ולא לאו. וממילא מיושב בזה דאמאי לא מנה הקיום ללאו בפ"ע כיון דלא הוי אזהרה אלא איסור וא"כ גם לגי' ישנה שלפנינו יש מקום, אבל על הגהה שבצדה שכ' דמשו"ה מלאו לבו להגי' משום דגם סימני הספר מורים כן ע"ז ק"ל הלא סימני הס' ע"כ דצריך להגיה דאי כהגי' שלפנינו ק' חדא היכא מרומז הקיום והשיתוף למימנא בין המצות הלא לאו מצוה הוא אלא איסור כהנ"ל ועוד

שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולתי ה' שהיא עיקר המצוה את זה לא כ' ומזה לא מרמז שום רמז ברמזיו, אלא עכצ"ל שהי' כ' ברמזי רבינו כמ"ש ברמזי הרמב"ם הנדפס בריש הרמב"ם דמדע או י"ל שהי' כ' ברמזי רבינו כך שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולת ה' שנא' לא יהי' לך אלהים אחרים ע"פ ואסרה התורה בהם הקיום והשיתוף והמעתיק או המדפיס השמיט משלא לעלות וכו' עד לא יהי' וגו', וא"כ כיון דע"כ צריך להגי' ברמזי רבינו א"כ בספרו ג"כ בודאי דעיקר כגי' המהרש"ל. ואחר כתבי זאת ראיתי בס' דינא דחיי ז"ל במל"ת א' שגם הוא צוה למחוק מלות מכאן אסרה תורה הקיום והשיתוף וז"ל ואעפ"י שבמפתחות הם' כ' הרב המחבר ז"ל לא יהי' לך וגו' אסרה התורה הקיום והשיתוף גם זה נמשך הטעות מפני שראו כאן מכאן אסרה התורה הקיום והשיתוף והאמת שבין כאן ובין שם צריך למחוק הקיום ואם נמחק הכל מה טוב ומה נעים וכן מצאתי בב' נוסחאות בסמ"ג ומכוונים דבריו לדברי הרמב"ם ז"ל בסה"מ ובס' היד עכ"ל, וגם בקיצור הסמ"ג עם פי' נתיבות עולם ראיתי שלא דיבר שם מקיום כלום והקיצור הסמ"ג הוא מרבינו עצמו כמ"ש בשה"ג או' מ' סי' קע"ח וז"ל ומקרוב נדפס קיצור סמ"ג אשר חיבר הרב עצמו עכ"ל וא"כ נראה מהדינא דחיי וגם מקיצור הסמ"ג שעיקר כגי' המהרש"ל:

אבל מ"ש הדד"ח שמה שהביא רבינו את המכילתא לא משום שיהי' סובר כהמכילתא שאסרה הקיום דהא המכילתא אתיא כר' יוסי דספרא כמ"ש הרמב"ן ז"ל עה"ת ואנן קיי"ל כהת"ק דספרא דלית ליה דרשא שלא יקיים. ואח"כ כ' הדד"ח וז"ל ולפ"ז לא כ' הרב המחבר [כונתו על רבינו שקראו כן,] ותניא במכילתא אלא משום סיפא דקתני ואין מקרא יוצא מידי פשוטו דמיני שמעינן איסור השיתוף אבל תחלת הברייתא דקתני העשוי כבר מניין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך הוא דלא כהלכתא שזה לא קאמר אלא לדעת ר' יוסי שסובר שלא יהי' לך בא לאסור מניעת עשיית הצלמים כמ"ש הבה"ג אבל לדידן דס"ל כת"ק שאין פסוק זה מניעה לעשיי' הצלמים אלא שלא להאמין באלוה זולתו וכמ"ש הרמב"ם והרמב"ן והרהמ"ח הך דרשא דהעשוי' כבר לא נפקא לן מההוא קרא ומכאן שמ"ש בספרי הרב המחבר ז"ל מכאן אסרה תורה הקיום והשיתוף הוא ט"ס כמ"ש עכ"ל נראה דסובר הדד"ח דלרבינו ליכא אפי' איסור על הקיום וזה דלא כהמהרש"ל שכ' בפי' דגם רבי' סובר כהמכילתא וגם הראה את גדלו בפירושו דהאיך יכול רבינו ללמוד שלשה דברים מפסוק זה אלא המהרש"ל כ' דרבינו סובר דעל קיום ליכא אזהרה אלא איסור וגם סובר דגם המכילתא סוברת כן ובודאי דלא ראה הדד"ח דברי המהרש"ל כאן דמדלא הביאו: וגם על מ"ש הדד"ח דהתחלת הברייתא היא דלא כהלכתא והביא ראי' לזה

מהרמב"ן וז"ל וכבר בא הדבר מבואר בד' הרמב"ן בס' השגותיו שברייתא זו לא נאמרה אלא לדעת ר"י ותו כ' אח"כ וז"ל הנה ברור מד' הרמב"ן שהברייתא השנויה במכילתא שהביא הרב המחבר היא כדעת ר"י כו' ובפירוש התורה כ' הרמב"ן בפי' שברייתא זו לדעת ר"י נאמרה ואין הלכה כן אלא כת"ק שהם רבים עכ"ל נראה דעיקר ראי' הדד"ח שרבינו לא סובר כהמכילתא היא מהרמב"ן מדכ' הרמב"ן שבריית' זו אתי' כר' יוסי ודלא כהלכתא, אבל לי"נ דמהרמב"ן ליכא ראי' אליבא דרבינו די"ל דהרמב"ן לשיטתו דסובר כהרמב"ם דעל קיום ליכא איסור מה"ת וא"כ קשה עליו ועל הרמב"ם ממכילתא זו ע"כ מוכרח לומר את פי' דהמכילתא אתי' כר"י וע"כ לא פסקו כוותה, אבל ברבינו כיון דחזינן שהביא מכילתא זו מהיכא תיתי דמוכרח לומר הפי' בה כהרמב"ן דילמא באמת סובר דהפי' הוא כמ"ש המהרש"ל ואז אתי' המכילתא ג"כ אליבא דהלכתא וזה בודאי עדיף טפי כמובן, דבשלמא אי לא הי' שום שיטה דהמכילתא אתיא כהלכתא אז באמת הכרחנו לדחוק עצמינו לפרשה כהדד"ח דלא הביא רבינו אותה אלא משום סיפא אף שבאמת זה דוחק גדול דא"כ לא היה לו לרבינו אלא למימר דמעל פני דורש במדרש כפשוטו שאסור לשתף ש"ש וד"א ולמה לו להביא את המכילתא כלל ואעפי"כ אם לא הי' נמצא שום פוסק דס"ל דהמכילתא אתי' כהלכתא אז היינו מוכרחי' לומר כוותי', אבל כיון דבאמת רש"י ז"ל בפ' יתרו לא הביא אלא דרש זה של המכילתא וכן בס' יראים סי' ס"ג ובעמודי גולה שהוא סמ"ק ז"ל בסי' ס"א פסקו ג"כ כהמכילתא ומנה במנין המצות שלו שלא לקיים ע"ז למצוה בפ"ע א"כ ק' גם עליהם הלא הרמב"ן כ' דהמכילתא אתי' דלא כהלכתא אע"כ צ"ל דהם באמת לא ס"ל כהרמב"ן וס"ל דמכילתא זו אליבא דהלכתא איתמר א"כ מדוע לא נאמר דגם רבינו סובר כוותייהו וחולק בזה על הרמב"ן וס"ל כפי' המכילתא כמ"ש המהרש"ל ודלא כהסמ"ק שמנאו בין המצות' אבל בזה דהמכילתא אתי' כהלכתא סובר כוותייהו. וגם ראיתי בס' מגלת ספר (ביאור נפלא על רבינו,) שכ' במל"ת מ"ב וז"ל ואין להקשות על הסמ"ג דכיון שהוא תפוס כאותה ברייתא דמכילתא דלא יהי' לך הוא אזהרה על הקיום א"כ ל"ל האי קרא דפסל בל תקימו תיפ"ל שהרי הוא עובר על קיומו שמקיימו ברשותו ואין מבערו די"ל דהאי קרא איצטרך ללקותו על מעשה הקמתו שעושה משא"כ על קיומו שהוא בשוא"ת שמקיימו ואינו מבערו אינו לוקה שהרי אינו עושה מעשה וכו' א"נ אפי' אם ילקה על קיומו וכגון שעושה מעשה המורה שרוצה בקיומו כגון שעשה לו סייג וגדר וכיוצא אפ"ה איצטרך קרא להלקותו עוד אחר על הקמתו אם הקימו והכינו על מושבו עכ"ל. נראה דהמג"ס ז"ל סובר דרבינו סובר דמוזהר על קיום בלאו וכשמקיימו באופן שיש בו מעשה אז לוקין עליו אבל זה

ג"כ ליתא להמהרש"ל הנ"ל וגם לא לדד"ח וצ"ל דהמג"ס כ' את זה לפי הגירסא הישנה שכ' מכאן אסרה תורה הקיום והשיתוף וסובר בכוונת רבינו דלא איסור בלבד יש אלא גם אזהרה ולוקין עליו, וכל זה כ' משום דלא ראה את המהרש"ל. דהמהרש"ל כ' בפי' דגם לפי הגי' הישנה אין בקיום רק איסור גרידא וגם את הדד"ח נראה דלא ראה מדלא הביאו, אבל אנו הולכים במל"ת זו בעקבותיו של המהרש"ל ולא כהדד"ח והמג"ס. אלא תפסינן לעיקר שרבינו ג"כ סובר כהמכילתא אלא סובר דגם להמכילתא ליכא על קיום כ"א איסור ולא אזהרה כמ"ש המהרש"ל ולפי הנחה זו אנו כותבים כל מה דלקמן בס"ד ואקוה שלא אבוש:

פירוש ב

הנה במצוה זו כ' רבינו ג' דינים חד לאו וחד איסור וחד אזהרת איסור וכלם מלא יהי' לך ילפי כפי' המהרש"ל, לאו שלא לעלות במחשבה וכו' יליף משום דסובר דעיקר קרא למחשבה הוא דאתי וזו שמנה בכלל חשבון הלאוין, איסור שלא יקיים יליף משום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו מלא יהי' דמשמע הוי' וממשות והיינו קיום כמ"ש המהרש"ל, ואזהרת איסור שאסר לשתף ש"ש וד"א יליף מעל פני והעונש על שיתוף מבלתי לה' לבדו נפקא לי' כן סובר רבינו. אבל הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' יסוה"ת ה' ו' ובסה"מ מל"ת א' לא יליף מהאי קרא ולא יהי' לך וגו' אלא שלא יעלה שיש שם אלוה זולת ה' ולא יליף מהאי קרא לא איסור קיום ולא אזהרת שיתוף דבהל' שבועות פי"א הל' ב' לא כ' אלא וכל המשתף ד"א כו' נעקר מן העולם והוא לשון הגמ' סנהדרין ס"ג א' ובגמ' יליף זה מבלתי לה' לבדו ולא הביא הרמב"ם שום אזהרה ע"ז וגם בס' המצות מ"ע ז' ג"כ ל"כ אלא כל המשתף ש"ש עם ד"א נעקר מן העולם ולא הביא גם שם שום אזהרה ע"ז, והטעם שלא באה אזהרה לשיתוף כתבנו בחבורינו פני משה על הרמב"ם וכאן עיקר כונתינו לפרש דברי רבינו בס"ד, ועל קיום ג"כ לא מצינו לא בחבורו ולא בס' המצות שיהיה סובר שיש חיוב ונ"ל דאפי' איסור גרידא כהנ"ל לרבינו סובר הרמב"ם דליתא מה"ת כמו שאכתוב לקמן בס"ד וא"כ ע"כ דסובר דכל הקרא דלא יהיה לך וגו' לא בא אלא על אזהרת מחשבה שלא יעלה על דעתו מהאמין באל אחר זולתי ה' וגם מהמפרש על הרמב"ם בהל' יסוה"ת שם נראה בפירוש דסובר בדעת הרמב"ם כן ועיי' בדד"ח ובמג"ס במל"ת א' ותראה דלית דין צריך בושש דהרמב"ם סובר כן וא"כ צריך טעם דאמאי ל"ס רבינו כהרמב"ם ז"ל ובמה פליגי:

ונ"ל בס"ד לברר תחלה שיטת הרמב"ם דלכאורה קשה הלא שיטתו נגד המכילתא שהביא רבינו דסוברת דלא יהי' לך בא שלא יקיים וכ"כ רש"י בחומש ע"פ לא יהי'

לך וצ"ל דהרמב"ם סובר כמ"ש הרמב"ן בפ' יתרו וז"ל ולפ"ד שאין הלכה כדברי זאת הברייתא דמכילתא וכדברי יחיד היא שנויה שכך שנינו בספרא קדושים ואלהי מסכה לא תעשו יכול יעשו להם אחרים ת"ל לא לכם אי לא לכם יכול הם יעשו לאחרים ת"ל לא תעשו לא לכם מכאן אמרו העושה עכו"ם לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם. ר' יוסי אומר משום שלוש משום ל"ת ומשום לא לכם ומשום לא יהי' לך הרי שר"י יחיד במקום רבים היא האומר כי לא יהיה לך אזהרה למקיים צלמים ולדברי ת"ק אינו כן עכ"ל וא"כ י"ל דהרמב"ם ג"כ סובר דזאת המכילתא אתיא כר"י דספרא אבל ת"ק דר"י ל"ס כהמכילתא ואייתר ליה קרא דלא יהיה לך וגו' וע"כ צ"ל דסובר דל"י לך אתי' להזהיר על המחשבה, והת"ק ור"י בזה פליגו הת"ק סובר דקרא ל"י לך בא על אזהרת מחשבה ור"י סובר שבא על אזהרת קיום ות"ק ור"י הלכה כת"ק וע"כ פסק הרמב"ם דל"י לך אתא לאזהרת מחשבה וכ"כ בפי' הרמב"ן על סה"מ במל"ת ה' בטעמו של הרמב"ם, ועל רבינו י"ל דלא ניחא לי' לאוקמא המכילתא דלא כהלכתא וע"כ ל"ס כהרמב"ם אלא סובר דבאמת המכילתא אתי' כת"ק דספרא ות"ק ור"י בזה פליגו ר"י סובר דאזהרת ל"י לך היא על עשיית צלמים כמ"ש הזוהר הרקיע ז"ל במל"ת ז' והת"ק ס"ל דעיקר אזהרת קרא בא על המחשבה ומשום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו מאחר שלשון לא יהי' הוי' משמע וממשות נופל שפיר על הקיום כמ"ש מהרש"ל ע"כ סובר הת"ק דגם איסור קיום ילפינן מיני' ורבינו סובר דגם המכילתא באמת סוברת כן וא"כ אתיא שפיר המכילתא כהת"ק דספרא וע"כ פסק רבינו כן:

וממילא מיושב בזה שפיר מה דק"ל על המהרש"ל דמדוע לא קאמר הטעם ברבינו דל"י לך בא להזהיר על המחשבה כמ"ש הרמב"ן על הרמב"ם וז"ל ודע כי בכל מקום שאמר בכתוב אלהים אחרים הכוונה בו אלהי' אחרים בלתי ה' הנכבד ולכן יתפס זה הלשון בקבלת האלהות או בעבודה לו כי יאמר לא תקבלו עליכם אלוה בלתי לה' לבדו אבל כשידבר בעשיי' לא יאמר בכתוב אחרים וחלילה עכ"ל וכ"כ בהרמב"ן עה"ת שם והחנוך מצוה כ"ו כ' ע"ז ויפה דקדק ז"ל דפח"ח וא"כ מדוע המציא המהרש"ל טעם אחר אף שכל דבריו ג"כ אמתים אעפי"כ הול"ל הכרחו של הרמב"ן שהוא דבר נאה והכרח גדול מאוד, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דבשלמא הרמב"ן שכ' לעצמו וכן על הרמב"ם ראי' זו דסבר דלת"ק דספרא לא יהי' לך לא בא להזהיר אלא על המחשבה ור"י סובר כהמכילתא שבא להזהיר על הקיום שפיר כ' הרמב"ן הכרחו דעל עשיי' לא שייך למימר אחרים וחלילה ול"ק ע"ז מר"י דסובר דלא בא להזהיר אלא על הקיום ואפ"ה כתיב אחרים משום די"ל דגם על קיום אליל יוצדק לומר לשון זה שהוא היפך

מקיום אמונת ה' וכן מוכח מהרמב"ן מדכ' אבל כשידבר בעשיי' לא יאמר בכ' אחרים וחלילה מוכח מזה דדוקא כשידבר בעשיי' אז לא יוצדק לומר לשון זה אבל על קיום שפיר נופל לשון זה וא"כ ל"ק מר"י על הרמב"ן מידי, ואין להקשות דלפי דברינו א"כ קשה היכא מייתי הרמב"ן ראי' להוכיח דל"י לך וגו' בא להזהיר על המחשבה הא לפי הנ"ל ליכא הוכחה אמתי ע"ז דדילמא באמת בא להזהיר על קיום אליל גם לת"ק משום דהת"ק ג"כ סובר כהמכילתא כמ"ש לקמן בס"ד ומדחזינן דהרמב"ן הביא ראי' להוכיח מחמת פשטו לדבריו ולהרמב"ם דל"י לך בא להזהיר על המחשבה א"כ ע"כ מוכח דצ"ל דהרמב"ן סובר דעל קיום אליל ג"כ לא יוצדק לשון זה כמו שלא יוצדק על עשיי', דע"ז י"ל דליתא משום דהפשט בהרמב"ן הכי הוא דהרמב"ן בא בהוכחתו דעל עשיי' לא יתכן לשון אחרים חלילה לתרץ בזה מעליו ומעל הרמב"ם דלכאו' קשה ע"ד שכ' לעיל מיני' דהאי פשטו בטעמא דעצמו ודהרמב"ם דמשו"ה סברו דל"י לך וגו' בא להזהיר על המחשבה דלא כהמכילתא משום דת"ק דספרא ל"ס כהמכילתא כהנ"ל ק"ל מדוע לא נאמר שר"י דספרא באמת סובר דל"י לך בא להזהיר על עשיית צלמי' שדיבר הספרא כמ"ש הזוהר הרקיע הנ"ל והת"ק סובר שבא להזהיר על הקיום כהמכילתא והא דלא אמר הת"ק דחייב שלוש ע"ז י"ל כמ"ש הזית רענן על הילקוט פ' קדושי' ת"ל ות"ק ס"ל דל"י לך אינו עובר עד שיקימנה ולא תעשו עובר משעת עשיי' עיי"ש וא"כ ממילא תו ליכא הוכחה למימר דל"י לך בא להזהיר על המחשבה, וכדי שלא יקשה קושי' זו כ' הרמב"ן את פי' דכשדיבר בעשיי' לא יאמר הכתו' אחרים חלילה כוונתו בזה להוכיח דלר"י ליכא למימר דסובר דל"י לך בא להזהיר על עשיי' משום דעל עשיי' לא יצדק לשון זה וא"כ מוכרחינן לר"י למימר דחייב משום קיום כהמכילתא וממילא מוכח דהת"ק ל"ס כהמכילתא דאל"כ במה פליגו אלא ע"כ דהת"ק סובר דבא להזהיר על המחשבה ושפיר מחזיק הרמב"ן בפירושו דבריו הראשונים שכ' בטעמא דל"י לך שבא להזהיר על המחשבה משום דהלכתא כהת"ק כמובן וממילא לפ"ד באמת מוכח מהרמב"ן דגם על הקיום יוצדק לשון זה כהנ"ל וע"כ שפיר קאמר על עצמו ועל הרמב"ם את הראי' הנ"ל מחמת פי' ול"ק עליו מר"י דכיון דעל קיום אליל ג"כ יוצדק לשון זה כמובן:

אבל לרבינו דסובר דלר"י ל"י לך בא להזהיר על עשיי' דליכא למימר לרבינו דגם ר"י סובר כהמכילתא כיון דלרבינו סובר המכילתא דעל קיום אליל ליכא לאו אלא איסור כהנ"ל ולר"י עכצ"ל דסובר דאיכא לאו על קיום אליל כיון דאמר חייב דלומר דבאמת בזה פליגי דלת"ק ליכא על קיום אלא איסור כהמכילתא ור"י סובר דאיכא לאו מהי"ת לומר כן דבשלמא כשאמרינן דהמכילתא סוברת כן כמ"ש הרמב"ן להרמב"ם אז שפיר

י"ל דר"י סובר ג"כ כן כי היכא דתיתי המכילתא כר"י עכ"פ אבל כשאמרינן דהמכילתא באמת אתיא כת"ק דספרא אז בודאי מסתבר טפי למימר דר"י סובר דאזהרת ל"י לך בא על עשיי' כמ"ש הזה"ר מלמימר דפליגו הת"ק ור"י בקיום דאפושי פלוגתא לא מפשינן, דבשלמא הגור אריה ז"ל בפ' יתרו כ' שפיר שגם ר"י סובר כהמכילתא כיון דאזיל בשיטת רש"י ורש"י באמת סובר דהמכילתא סוברת דל"י לך לא בא להזהיר אלא על קיום גרידא ולא בא כלל על המחשבה והא ראי' דרש"י לא דיבר מהמחשבה כלום וגם הג"א לא מזכיר כלום ממחשבה וא"כ ע"כ דסובר רש"י כהסמ"ק הנ"ל וכיון דסובר דאיכא לאו על קיום ולא איסור לחוד ע"כ כ' שפיר הג"א דגם ר"י דספרא סובר כהמכילתא וגם כ' שם דבמה פליגו הת"ק ונ"י עיי"ש, אבל לרבינו עכצ"ל דר"י סובר דל"י לך בא להזהיר על עשיי' כהנ"ל וא"כ ליכא למימר ברבינו הטעם של הרמב"ן הנ"ל כיון דהי' קשה עליו מר"י וע"כ קאמר המהרש"ל את פי' וטעמו ברבינו ולא הביא הא דהרמב"ן ודו"ק.

נמצא לפי הנ"ל דרבינו והרמב"ם בזה פליגי דהרמב"ם סובר דהמכילתא אתי' כר"י דספרא והת"ק ל"ס כהמכילתא אלא סובר דל"י לך בא להזהיר על המחשבה ופסק הרמב"ם כהת"ק דספרא כהנ"ל בשם הרמב"ן ורבינו סובר דהמכילתא אתי' כהת"ק דספרא ופסק כהמכילתא ויליף מלא יהי' לך וגו' שלשה דינים כהנ"ל:

פירוש ג

אבל אכתי ק"ל על רבינו דמנ"ל לומר דהת"ק דספרא סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה ג"כ ונאמר דהמכילתא ג"כ סוברת כן דילמא באמת ל"ס כלל לא הת"ק דספרא ולא המכילתא שיש אזהרה על המחשבה אלא המכילתא סוברת דלא בא להזהיר אלא על קיום אליל כמו שנראה מפשטות לשון המכילתא וכמ"ש רש"י עה"ת וכמו שסובר הסמ"ק הנ"ל דהת"ק דספרא ג"כ סובר בזה כהמכילתא וא"כ קשה מנ"ל לרבינו שיש אזהרה על המחשבה כלל, נהי דהמרש"ל שפיר קאמר את פשטו ברבינו למילף מהקרא דלא יהי' לך שלשה דברים הנ"ל אבל הכרח מנ"ל ע"ז דהמרש"ל לא קאמר אלא לפי שיטת רבינו דבאמת יליף מהקרא ג' דברים הנ"ל וקשה דהיכא יכול למילף ג' דברים מקרא זה וחשף המהרש"ל את זרוע קדשו גליא לדרעיה ונפל נהורא דשפיר יליף אבל ע"ז גופא עדיין קשה דמנ"ל לרבינו אזהרת מחשבה דילמא לא בא קרא אלא לאזהרת קיום גרידא כהמכילתא ורש"י והסמ"ק הנ"ל, דבשלמא אי הוה אשכחנא תנא בגמ' ספרא או ספרי דס"ל אזהרה על המחשבה כמה דאשכחן תנא במכילתא דס"ל אזהרה על הקיום ואזהרת שיתוף מעל פני במדרש כמ"ש רבינו אז שפיר יכלינן למימר ברבינו כפירושו של המרש"ל הנ"ל אבל כיון דלא אישתמיט חד תנא לאשמעינן אזהרה על המחשבה

א"כ עדיין קשה דילמא באמת לא בא לא יהיה לך אלא להזהיר על קיום ועל פני לאזהרת שיתוף כמ"ש רבינו בפירוש ואינ"ל דהכרח לומר להת"ק דספרא דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה מפני דיוקו של הרמב"ן הנ"ל במחודש ב' דמילת אחרים אינו נופל על עשייה דהא על קיום ג"כ שפיר נופל מילת אחרים כהנ"ל ואי משום ר' יוסי דספרא הא גם עכשיו ל"ל אליבא דר' יוסי דיוקו ההכרחי של הרמב"ן כיון דלרבינו עכצ"ל דלר' יוסי לא יהי' לך בא להזהיר על עשיית הצלמים כהנ"ל במחודש ב' וא"כ בלא"ה ליכא למימר פירושו ההכרחי של הרמב"ן לפום שיטות רבינו כיון דקשה מר' יוסי כהנ"ל וא"כ קשה מנ"ל לרבינו הכרח לזה לומר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה:

וגם על הרמב"ם ק"ל מנ"ל הכרח לומר דהת"ק דספרא סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה וע"כ ל"ס הת"ק כהמכילתא כהנ"ל בשם הרמב"ן דילמא באמת גם הת"ק וגם ר' יוסי סברו כהמכילתא דבא להזהיר על קיום אליל ואי קשיא במה פליגי ע"ז י"ל כמ"ש בגור אריה ז"ל דבזה פליגי הת"ק סובר העושה ע"ז לעצמו לא עבר רק שתים משום לא תעשו ומשום לא לכם ומשום לא יהיה לך אינו עובר דאין כאן שם בפ"ע לעבור על לא תעשו ומשום לא יהי' לך דגם העשיה יש בה קיום ומ"מ סובר הת"ק אם יש בידו ע"ז שנעשה לאחרים חייב משום לא יהי' לך ור' יוסי סובר דכל אחד הוי לאו בפ"ע עשיית ע"ז לאו לעצמו ומה שהוא מקיים ע"ז ג"כ לאו לעצמו וע"כ חייב שלשה וא"כ אליבא דכ"ע הך קרא דלא יהי' לך בא ללמד שלא יקיים כמ"ש המכילתא כ"כ הגור אריה פ' יתרו עי"ש וא"כ מנ"ל להרמב"ם דאיכא לאו על המחשבה ואי משום אמיתת דברי הרמב"ן הנ"ל דמילת אחרים אינה נופל אלא על המחשבה הלא גם על קיום אליל שפיר נופל כהנ"ל דדילמא לא בא לא יהי' לך לכ"ע אלא להזהיר על הקיום כהמכילתא וכהס"ל בשם הגור אריה, ואינ"ל דכיון דל"ס הרמב"ם דעל פני בא להזהיר על שיתוף כרבינו ע"כ ל"ל לדידיה דלא יהי' לך בא להזהיר על קיום משום דאז מילת על פני אינו מיושב דלמה לו להזכיר כאן על פני כמ"ש המרש"ל וע"כ עכצ"ל דהת"ק סובר דבא להזהיר על המחשבה וחולק על המכילתא כמ"ש הרמב"ן משום דמילת אחרים אינה נופל על עשיה כהנ"ל ולר' יוסי דסובר כהמכילתא באמת י"ל דסובר דעל פני בא להזהיר על שיתוף והרמב"ם כיון דפסק כהת"ק דספרא ע"כ ל"ס דעל פני בא להזהיר על שיתוף וע"כ הי' לו הכרח לומר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה ממילת אחרים כמ"ש הרמב"ן, אבל באמת גם ע"ז עדיין ק"ל דמנ"ל לומר כן דילמא באמת סובר הת"ק דספרא ג"כ כהמכילתא וכהנ"ל בשם הגור ארי' וגם זה סובר דעל פני בא להזהיר על שיתוף

ומנ"ל הכרח לומר דיש אזהרה על המחשבה וקושי' זו באמת גם על הרמב"ן וחינוך ז"ל קשה דסברו ג"כ כרבינו והרמב"ם וזה אצלי קושיא גדולה:

פירוש ד

ונ"ל בס"ד לתרץ בהקדים לפרש את שיטות הבה"ג ז"ל דהרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ מ"ע א' כתב דהבה"ג סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על קיום אליל כהמכילתא אבל הזוהר הרקיע ז"ל סי' הנ"ל כתב דהבה"ג סובר דלא יהי' לך אזהרה על עשיית צלמים כר' יוסי דספרא וכ"כ הנר מצוה ספרדי סי' י"א אות א' וז"ל ודלא כהגאון בה"ג שסובר שהוא לאו בעשיית הצלמים עי"ש, ואין בידי הבה"ג על המצות אבל כפי מה שראיתי בהקדמת הלכות גדולות על הש"ס דפוס ווין שמנה את התרי"ג מצות שם וגם מובא במצות השם נראה משם דמנה במל"ת שבסקילה עובד ע"ז אחד ומנה בלאווין שבמלקות לא יהי' לך וגו' אחד וכ"כ הרמב"ן הנ"ל בשמו, א"כ י"ל דמדלא הביא הבה"ג אלא הקרא לא יהיה לך סתם סובל לומר בו השני פירושים והנר מצוה מדראה שהזוהר הרקיע כתב שהבה"ג סובר שבא להזהיר על עשיית אליל ע"כ כתב גם הוא כן ולפי דבריהם נראה דהבה"ג סובר כר' יוסי דספרא הנ"ל, וא"כ ק"ל היכי שבק הבה"ג את הת"ק דספרא ופסק כר' יוסי דבשלמא אי סובר הבה"ג כמ"ש הרמב"ן שבא להזהיר על קיום אליל וכמו שסובר הסמ"ק הנ"ל כהמכילתא וכ"כ באמת הרמב"ן בפירוש שם שהבה"ג סובר כהמכילתא לפי"ז ל"ק על הבה"ג דהיכי פסק כהמכילתא דאתיא כר' יוסי דספרא כמ"ש הרמב"ן הנ"ל ושבק את הת"ק דספרא משום די"ל דהבה"ג באמת לס' כהרמב"ן שהמכילתא אתיא כר' יוסי אלא סובר כהגור אריה שבין הת"ק ור' יוסי סברו כהמכילתא, אבל לפי הזוה"ר והנ"מ הנ"ל דהבה"ג סובר שבא להזהיר על עשיית צלמים כר' יוסי באמת קשה עליו דהיכי שבק הת"ק שהם רבים ופסק כר' יוסי:

פירוש ה

וע"כ נ"ל בס"ד דכל הפוסקים הנ"ל ממקור אחד התנבאו ולכל אחד ראיה לשיטתו מגמ' דסנהדרין דף נ"ו ע"ב דאיתא שם מנה"מ א"ר יוחנן אלהים זו עכו"ם וכן הוא אומר לא יהי' לך אלהים אחרים וגו' כי אתא ר' יצחק תני אפכא ויצו זו עכו"ם וכו' מאי משמע רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר סרו וגו' וח"א עשוק אפרים וגו' מאי בינייהו איכא בינייהו עכו"ם שעשו עכו"ם ולא השתחו' לה למ"ד עשו משעת עשייה מיחייב למ"ד כי הואיל הלך עד דאזל בתרה ופלח לה עכ"ל הגמ', ולכאורה ק"ל במה פליגי ר"י ור' יצחק וצ"ל דלמ"ד דלר"י עכו"ם חייב על עשייה י"ל דבזה פליגי דר' יוחנן דאמר אלהים זה עכו"ם ויליף מלא יהי' לך וגו' סובר כהמכילתא הנ"ל דלא יהי' לך בא להזהר על קיום אליל ומשום דר"י סובר דעכו"ם ג"כ חייב על קיום ע"כ גמר מאלהים ור' יצחק באמת

ג"כ סובר כהמכילתא אבל סובר דעכו"ם אינו חייב אלא על עשיית צלמים ולא על קיום וע"כ גמר מויצו, ולמ"ד דלר' יצחק עכו"ם לא חייב עד דאזל בתרה ופלח לה י"ל דבזה פליגי ר"י סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על עשיית צלמים כר' יוסי דספרא ומשום דר"י סובר דעכו"ם ג"כ חייב על עשיית צלמים ע"כ למד מאלהים ור' יצחק באמת ג"כ סובר כר' יוסי דספרא דבישראל חייב על עשיית צלמים מקרא דלא יהי' לך אלא בעכו"ם סובר דאינו חייב עד דפלח וע"כ לא למד מאלהים אלא מויצו, או י"ל דגם לאותו מ"ד דסובר דלר' יצחק לא חייב עכו"ם עד דפלח ג"כ סובר ר"י כהמכילתא ובזה פליגי ר' יוחנן סובר דעכו"ם חייב על קיום וע"כ גמר מאלהים ור' יצחק סובר דעכו"ם לא חייב אלא עד דפלח וע"כ גמר מויצו:

אבל נ"ל בס"ד דלאותו מ"ד דלר' יצחק לא חייב עכו"ם עד דפלח הכרח לומר דסובר דר' יוחנן סובר דעכו"ם חייב על עשיית צלמים כר' יוסי דספרא, דלכאורה ק"ל על ר' יצחק למ"ד דגמר מעשוק אפרים הא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן כמ"ש הגמ' חגיגה דף ו' ע"ב ונדה דף כ"ג ע"א וצ"ל כמ"ש הגמ' ב"ק דף ב' ע"ב על לימוד דאין נגיחה אלא בקרן גילוי מילתא בעלמא הוא ופירש"י בד"ה והאי מילף וז"ל הא לא גמרינן מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור אלא גילוי מילתא הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא עכ"ל, וה"נ צ"ל דג"מ בעלמא הוא דלא ילפינן מיניה אלא דלשון ויצו הוא ע"ז וכמ"ש בשל"ה לשונות סוגיות אות ד' וז"ל והא דאמרינן ד"ת מד"ק לא ילפינן ה"מ עיקר הדין אבל גילוי מילתא בעלמא כלומר לגלות שהפסוק מיירי בהכי ילפינן עכ"ל, ואינ"ל דר' יצחק בגז"ש למד ובגז"ש באמת ג"כ ילפינן ד"ת מד"ק כמ"ש התוס' חולין דף קל"ז ד"ה אתיא, דא"כ קשה למ"ד דר' יצחק גמר ויצו מפסוק סרו וגו' דכתיב בו צוותים ומחמת זה סובר דעכו"ם חייב על עשיית צלמים הלא ויצו מצויתים לא גמרינן כמ"ש הגמ' יומא דף ב' ע"ב דנין צוה מצוה ואין דנין צותו מצוה משום דהיכי דאיכא דדמי ליה מיניה ילפינן וכן איתא בכמה מקומות בש"ס וה"נ איתא פסוק עשוק אפרים דכתיב ביה צו וכיון דאיכא דדמי לי' א"כ היכי יליף מפ' סרו וגו', ואינ"ל מש"ה לא יליף מפסוק עשוק משום דאין אדם דן גז"ש מעצמו אא"כ קבל מרבו והוא קבל הגז"ש מפ' סרו, דא"כ קשה על הש"ס היכי קאמר דהיכי דאיכא דדמי לי' מדדמי לי' ילפינן הלא אין אדם דן גז"ש מעצמו והיכי דקבל הגז"ש כך צריך למילף ואי קבל למילף מדלא דמי ליה מיניה צריך למילף אף דאיכא דדמי ליה, ותו ק"ל דהאיך שקיל וטריא הגמ' ביומא שם ובכמה מקומות בש"ס ונילף כך או נילף כך הלא אין אדם דן גז"ש מעצמו וכך צריך למילף כמו שהיתה הקבלה שלו אע"כ צ"ל כמ"ש המלא הרועים ח"ש בכללי ג"ש אות י"ז דא"צ לקבל שני צדי הג"ש

אלא אם קבל צד אחד מרבו א"צ לקבל צירוף הגז"ש מרבו עי"ש שהאריך, וא"כ י"ל כיון דצירוף דגז"ש אדם דן מעצמו ע"כ נתן הגמ' כלל ע"ז דהיכי דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן ומהאי כללא שאמר הגמר' באמת יש ראי' להמלא הרועים וממילא לפי"ז צ"ל דבכ"מ שהקשה הגמ' ונילף כך היתה צד אחד של הג"ש בקבלה והגמ' לא הקשה אלא על צד השני ועי' תוספות שבת דף קל"א ע"ב ד"ה סד"א ובמהרמ"ל שם ותראה דמשם ג"כ מוכח כהמהר"ע דא"צ לקבל השני חלקי ג"ש וא"כ קושיתינו הנ"ל במקומו עומדת, אעכצ"ל דלאו בגז"ש יליף אלא ג"מ בעלמא הוא כהנ"ל ובג"מ באמת ילפינן אפילו איכא דדמי לי' כמובן:

וא"כ לפי"ז קשה על מ"ד דלר' יצחק עכו"ם לא חייב עד דפלח משום דלמד מעשוק אפרים הלא יש פסוק סרו ואמאי לא יליף מיניה דעכו"ם חייב על עשיית צלמים וליכ"ל משום דהיכי דאיכא דדמ"ל מדדמ"ל ילפינן דבג"מ לא אמרינן כן אע"כ צ"ל דכל אחד כפי ההכרח שהי' לו בסברת ר' יצחק פסוק לו פסוקו, וא"כ י"ל דהאי מ"ד שלמד מסרו סובר דכיון דר' יוחנן סובר דעכו"ם חייב על קיום כהנ"ל ממילא צ"ל דר' יצחק סובר דעכו"ם אינו חייב על קיום [אף דסובר בישראל כהמכילתא הנ"ל דאל"כ במה פליגי] וחייב על עשיית צלמים וע"כ אמר האי מ"ד דר' יצחק למד מסרו שמורה דעכו"ם חייב על עשייה והאי מ"ד שלמד מפסוק עשוק אפרים צ"ל דסובר דר' יוחנן סובר כר' יוסי דספרא דלא יהי' לך בא להזהיר על עשיית צלמים וכיון דלמד ר"י דאלהים זה עכו"ם מקרא דלא יהי' לך וגו' א"כ ע"כ דסובר דעכו"ם חייב על עשייה וממילא תו ליכא למימר דר' יצחק ג"כ על עשייה מיחייב דא"כ במה פליגי אע"כ צ"ל דר' יצחק סובר דעכו"ם לא חייב עד דפלח וע"כ למד האי מ"ד מפסוק עשוק שמורה דעכו"ם לא חייב עד דפלח, ואינ"ל דלעולם סובר ר' יצחק ג"כ כר"י והא דלא למד מאלהים כמו ר"י משום דר' יצחק יליף מאלהים דינין וכמ"ש בת' הרמ"א ז"ל סי' י' דיש נ"מ גדולה לדינא בין ר"י דלמד דינין מויצו ובין ר' יצחק דלמד מאלהים דלר"י ב"נ אינו מצוה רק לשמור מנהג המדינה ולר' יצחק דיני ב"נ הן אותן שנצטווה ישראל בסיני עי"ש שהאריך בזה וא"כ נאמר דמש"ה לא למד ע"ז ר' יצחק מאלהים כמו ר"י אלא מויצו משום דיליף מאלהים דינין אבל לעולם לענין חיוב ע"ז בעכו"ם סובר ג"כ דחייב על עשייה, דזה אא"ל משום דאז קשה על ר' יצחק דמנ"ל הכרח לומר דדינין ילפינן מאלהים דילמא באמת לא ילפינן מיניה אלא על ע"ז ומויצו ילפינן דינין אעכצ"ל דר' יצחק באמת סובר דעכו"ם לא חייב על ע"ז עד דפלח וע"כ לא למד מאלהים אלא מויצו ומפ' עשוק אפרים ומאלהים למד דינין וע"כ למד האי מ"ד מפ' עשוק שמורה דעכו"ם לא חייב עד דפלח כמובן, וכ"ז י"ל אי באמת סובר האי מ"ד דר'

יוחנן סובר כר' יוסי כהנ"ל אז איכא הכרח דר' יצחק למד מקרא דעשוק כהנ"ל אבל אי נאמר דהאי מ"ד ג"כ סובר דר' יוחנן סובר כהמכילתא דעכו"ם חייב על הקיום א"כ קשה קושיתינו הנ"ל דאמאי לא למד מקרא דסרו וגו' ולומר דר' יצחק סובר דעכו"ם חייב על עשייה ור"י סובר דחייב על קיום אע"פ דהכרח לומר דהאי מ"ד דלמד מעשוק אפרים סובר דר' יוחנן סובר כר' יוסי דספרא דלא יהי' לך בא להזהר על עשיית צלמים ודו"ק:

פירוש ו

וא"כ י"ל דהבה"ג הי' לומד הסוגי' זו כהנ"ל וגם את זה סובר הבה"ג דהלכתא כהא מ"ד דלמד לר' יצחק מעשוק אפרים כיון דלאידך מ"ד באמת קשה עליו קושי' הגמ' שהקשה רבא שם מברייתא דדברים שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהן אין ב"נ מוזהר עליהן לאו למעוטי עכו"ם שעשה עכו"ם ולא השתחוה לה ותריצו של רב פפא דהברייתא בא למעט גיפוף ונישוק שלא כדרכה הי' דוחק להבה"ג אף שרש"י כתב שם ד"ה למעוטי גיפוף וז"ל אבל עשה אתרבי מויצו אע"ג דב"ד של ישראל אין ממיתין עכ"ל ג"ז הי' להבה"ג דוחק גדול כיון דבישראל על עשיית צלמים ליכא אלא לאו א"כ מוכח מהברייתא דב"נ אין ממיתין עליו דהברייתא קאמר בפי' דברים שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהן וכו' נכלל בלשון זה למעט כל דברים שאין ב"ד ישראל ממיתין עליהן וכיון דעל עשיית צלמים אין ממיתין את ישראל דליכא אלא לאו גרידא בוודאי דגם ב"כ אין ממיתין וא"כ מה משני ר"פ, אע"כ צ"ל דר"פ הכי משני לא למעוטי גיפוף ונישוק משום דעל גיפוף ונישוק שלא כדרכה אין ישראל ממיתין אבל עשיית צלמים לא ממעט הברייתא כיון דחייב מיתה גם ישראל על עשיית צלמים כן צריך לדחוק ולומר דמשני ר"פ אליבא דהאי מ"ד ובספרי פני משה על הרמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ל ב' כתבנו שגם הרמב"ם מוכרח לומר בתריצו של רב פפא כמו שכתבנו עי"ש ותמצא נחת, וכיון דלדינא אנן פסקינן שישראל על עשיית צלמים אינו חייב אלא לאו א"כ ע"כ דהלכה כהאי מ"ד שלמד מפ' עשוק אפרים וגו' כמובן. ואי קשיא הלא לפי מ"ש דלהאי מ"ד סובר ר' יוחנן דעכו"ם חייב על עשיית צלמים א"כ נשאר על ר"י הקושיא מהברייתא הנ"ל ע"ז י"ל דהבה"ג סובר כהני שיטות דגם על ר' יוחנן אמרינן תנא הוא ופליג מובא ביד מלאפי סי' תקנ"ז וא"כ על ר"י באמת ל"ק מהברייתא זו משום די"ל דתנא הוא ופליג [עי' ביד מלאכי שם שהקשה על הני שיטות דמהיכי למדו לומר על ר"י תנא ופליג אבל לפי דברינו י"ל דבאמת מסוגיא זו למדו כמובן] וא"כ ממילא י"ל דכיון דהלכה כהאי מ"ד דלמד מעשוק אפרים כהנ"ל ולהאי מ"ד ע"כ צ"ל דר' יוחנן סובר כר' יוסי דספרא ע"כ פסק הבה"ג כר' יוסי, וזה ל"ק על ר"י גופא דהאיך יכול לפסוק כר' יוסי דספרא נגד החכמים שהם רבים דע"ז י"ל

דהבה"ג סובר כר"ת בתוס' ע"ז דף נ"ט ע"ב ד"ה אמר ר"פ דבכמה דוכתין פסקינן כיחיד נגד רבים עי"ש ותראה דשפיר י"ל דכיון דר' יוחנן פסק כר' יוסי ע"כ פסק הבה"ג גכ"כ דלא יהי' לך בא להזהיר על עשיית צלמים ועולה יפה שיטות הבה"ג גם לפי פירושם של הזה"ר ונ"מ הנ"ל ודו"ק:

פירוש ז

אבל רבינו דלא סובר כר"ת דע"ז אלא סובר כרש"י כמ"ש התוס' שם בפירוש בשם ר' משה מקוצי שהוא רבינו ז"ל דלא אמרינן כר"ת דבכמה דוכתי פסקינן כיחיד לגבי רבים אלא דוקא היכי דפסק בהדיא כוותיה אבל היכי דלא פסק בהדיא כהיחיד אנן לא אמרינן כן דלמא ברייתא לא שמיע ליה ודלמא אי שמיע ליה דרבנן פליגי הוה הדר ביה עי"ש היטב, וא"כ י"ל דגם הרמב"ם ושאר מוני מצות הנ"ל סברו ג"כ בהאי כללא כרבינו ורש"י דע"ז וא"כ ממילא ל"ל לדידהו דהאי מ"ד דסובר דר' יצחק יליף מעשוק אפרים דטעמו משום דסובר דר' יוחנן סובר כר' יוסי דספרא כהנ"ל להבה"ג כיון דלדידהו נשאר הקושיא הנ"ל בתימא דהיכי יכלינן למימר דר"י סובר כיחידאי נגד רבים כיון שלא אמר בפירוש כן כמ"ש רבינו בתוס' דע"ז וכמ"ש רש"י אליבא דר' יוחנן בפירוש כן בכתובות דף י"ג ע"א ד"ה סבר לה וז"ל תנא דמתניתין דאלו ר"י לא שביק רבנן ועביד כר"מ עי"ש, וגם י"ל דרבינו והרמב"ם ודכוותיהו באמת סברו דלא אמרינן אליבא דר"י תנא הוא ופליג וכמ"ש היד מלאכי הנ"ל דכמעט כל הפוסקים סברו כן וא"כ ממילא תו לא יכלינן למימר אלייבייהו כהבה"ג הנ"ל דר"י סובר דעכו"ם חייב על עשיית צלמים דא"כ נשאר הקושי' על ר"י מהברייתא שהקשה רבא דליכא לתרץ כהנ"ל כיון דסברו דלר' יוחנן לא אמרינן תנא הוא ופליג, וע"כ מחמס הני תרי כללים דלא סברו כר"ת דע"ז וגם לא סברו דלר"י אמרינן תנא ופליג ע"כ לא סברו רבינו והרמב"ם ודכוותיהו כשיטות הבה"ג אלא הם למדו את שיטתם ג"כ מגמרא דסנהדרין הנ"ל וגם הם מפרשים את הגמ' כהנ"ל להבה"ג ע"ד תריצינו על הקושיא שהקשינו על מ"ד דלמד מפסוק עשוק אפרים דאמאי לא יליף מפ' סרו וגו' דלר' יצחק עכו"ם חייב על עשיית צלמים ואת הקושיא זו הם מתרצים באופן אחר ומחמת זה למדו את שיטתם.

דהם סברו דמ"ד דלמד מפ' סרו סובר דר' יוחנן סובר כהמכילתא דעכו"ם חייב על קיום ור"י סובר דעכו"ם חייב על עשי' וע"כ למד מפ' סרו וגו' והאי מ"ד שלמד מעשוק אפרים דעכו"ם לא חייב עד דפלח סובר דר' יוחנן סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה וגם סובר דעל קבלת אלהים אחרים במחשבה חייב מיתה כמ"ש הרמב"ם עה"ת בפ' יתרו וכ"מ דסובר החינוך עי' מנ"ח מצוה כ"ו ומשום דר"י סובר דעכו"ם ג"כ מוזהר

על המחשבה ע"כ למד מלא יהי' לך ומאלהים להורות ע"ז, אבל לר' יצחק אף דסובר דישראל מוזהר על המחשבה מפס' לא יהי' לך אבל עכו"ם סובר דלא מוזהר עד דפלח דל"ל דסובר ג"כ דעכו"ם חייב על המחשבה דא"כ אמאי לא למד מאלהים כר' יוחנן ובמה פליגי וגם ל"ל דר' יצחק סובר דעכו"ם חייב על עשיי' או על קיום כיון דעל עשי' וקיום ישראל לא חייב מיתה ומוכח מברייתא הנ"ל דבכה"ג אין ב"נ מוזהר עליו וכיון דליכא על קיום ועל עשי' חיוב מיתה ע"כ ל"ר האי מ"ד דיליף לר' יצחק מעשוק וגו' למימר דר"י סובר דעכו"ם חייב על עשי' כדי שלא יהא קשה עליו מברייתא הנ"ל כמו שהקשה הגמ' על אידך מ"ד דיליף מסרו וע"כ סובר דלר' יצחק עכו"ם לא חייב עד דפלח וע"כ למד מפ' עשוק אפרים, וזה ל"ק להאי מ"ד דהיכי מצי סובר דר' יוחנן סובר דעכו"ם חייב על המחשבה הא גם על ר"י קשה מברייתא זו דזה באמת ל"ק כיון דעל המחשבה איכא ג"כ חיוב מיתה בישראל כהנ"ל בשם הרמב"ן והחינוך.

וזה ג"כ ל"ק דהיכי משכחת במחשבה חיוב מיתה דבשלמא בישראל י"ל דסברו דהיינו מיתה בידי שמים אבל בעכו"ם אף שיש בעכו"ם ג"כ חיוב מיתה בידי"ש כמ"ש הכ"מ הל' מלכים פ"י הל' ט' אבל זה עכצ"ל דעכו"ם מיתות ב"ד חייב כמו שנראה בפירוש מסוגי' דסנהדרין הנ"ל דאל"כ מה מקשה רבא על מ"ד דלמד מסרו וגו' מברייתא הנ"ל אימא דחיוב דקאמר האי מ"ד היינו מבידי"ש והברייתא דיבר ממב"ד אעכצ"ל דהגמ' סובר דמב"ד חייב עכו"ם בע"ז וא"כ קשה היכי משכחת מב"ד בעכו"ם על המחשבה די"ל דמשכחת כשהוא בעצמו אמר שקבל אלהים אחרים במחשבה דבישראל בכה"ג באמת ל"ח משום דאין אדם נאמן על עצמו דלא משים עצמו רשע כמ"ש רבא גבי פלוני רבעני לרצוני סנהדרין דף ט' ע"ב עי' רש"י שם ד"ה רבא בטעמא דמילתא דמשום דאדם קרוב אצל עצמו והתורה פסול קרוב לעדות וא"כ גבי עכו"ם דאמרינן סנהדרין דף נ"ז ע"ב דב"נ נהרג בעד אחד ואפילו קרוב עי' רמב"ם הל' מלכים פ"ט הל' י"ד באמת י"ל דנהרג עפ"י עצמו והא דלא חושב הגמ' גם א"ז דנהרג עפ"י עצמו י"ל כיון דטעמא דאין אדם נאמן על עצמו משום קורבה כהנ"ל בשם רש"י י"ל דנכלל במ"ש הגמ' ואפי' קרוב כמובן:

פירוש ח

וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לזה מתוס' ע"ז ס"ד ע"ב ד"ה איזהו גר תושב שהקשה והלא מיד שעבר ז' מצות חייב מיתה דאזהרת ב"נ היא מיתתן בלא עדים והתראה עי' בהג"א שם ותראה דקושיות התוס' אזלו על רבנן דגר תושב כל שקבל עליו ז' מצות וגם א"ז עכצ"ל דמ"ש התוס' דמיתתן בלא עדים והתראה כוונתו דאל"כ ל"ק קושיתם די"ל דרבנן איירי בגר דלא היו עדים שעבר על אחד מז' מצות וע"כ כתב התוס' דל"צ עדים והקשו

שפיר קושיתם, אבל אכתי צ"ל מה הקשו הא מבואר בסנהדרין הנ"ל דעכ"פ ע"א צריך וא"כ דילמא איירי רבנן בגוונא דליכא אפילו ע"א שראה שעבר וע"כ סברו רבנן שמצווין להחיותו כשקבל עליו ז' מצות בפני ג' חברים וכמו שסובר התוס' כשהי' אמרינן דצריך עדים והתראה דאז ל"ק קושיתם כהנ"ל כמכ"נ כיון דאמרינן דצריך ע"א ג"כ ל"ק קושיתם, אעכל"ל דהתוס' סובר דעפ"י עצמו ג"כ חייב מיתה וע"כ הקשה התוס' שפיר דכיון שהוא בא עכשיו בפני ג' חברים וקבל עליו ז"מ א"כ מודה דעד עכשיו לא מקיים וחייב מיתה ע"י הודאת פיו ואין מצווין להחיותו וע"כ הקשה התוס' שפיר וא"כ מוכח מהתוס' דעכו"ם חייב על הודאת פיו ושפיר משכחת שיהא נהרג על המחשבה כהנ"ל:

פירוש ט

וזה ל"ל דכמו שישראל אין לוקין על לאו שאב"מ כמ"כ ב"נ ג"כ לא יהרג עליו כיון דמצינו שב"נ נהרג על דבר שאב"מ כמ"ש ר"ל סנהדרין נ"ח ע"ב עכו"ם ששבת חייב מיתה והרמב"ם פ"י מהל' מלכים הל' ט' כתב ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה ע"ז אבל אינו נהרג עי' כ"מ ולח"מ שם ולכאורה על עכו"ם ששבת הוי יכלינן למימר דטעמו של הרמב"ם משום דלא עביד מעשה אבל באמת זה ליתא דהרמב"ם כתב שם פ"ט הל' י"ד בפי' דעכו"ם נהרג על דינין וכ' ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו ולכאורה קשה הלא לאו שאב"מ הוא הא דלא דנוהו אע"כ דסובר דעכו"ם חייב מיתה על לאו שאב"מ, ואינ"ל דלעולם סובר הרמב"ם דגם עכו"ם אינו ח"מ אלא על לאו שיש בו מעשה והא דכ' דבעלי שכם נתחייבו הריגה על שלא דנו את שכם י"ל כמ"ש הרהמ"ג ז"ל פי"ג משכירות הל"ב שכל לאו שמשכחת בו מעשה אפילו לא עשה מעשה לוקה וגבי דינין כיון דמשכחת מעשה כמ"ש הגמ' סנהדרין נ"ט ע"א קום עשה ושב אל תעשה נינהו ופירש"י ושב א"ת עול אפי' אינו מצווה לעשות משפט והוא יושב ובטל מוזהר הוא שלא לעשות עול ואזהרת ל"ת עול אינו קום עשה עי"ש ונאמר כיון דמשכחת בדינין שיהא עובר במעשה דהיינו כשעושה עול ע"כ גם כשלא עשה מעשה ג"כ חייב כמ"ש הרהמ"ג וע"כ סובר הרמב"ם דבעלי שכם נתחייבו הריגה אבל היכי דליכא שום פעם בלאו זה מעשה כגון גבי אזהרת מחשבת ע"ז מלא יהי' לך נאמר דבאמת סובר דגם ב"נ לא חייב עליו מיתה משום דהוי לאו שאב"מ, זה באמת ליתא דהנב"י מד"ת או"ח סי' ע"ו כתב דהרהמ"ג ל"כ את כללו אלא היכי דיכול לעבור עכשיו לאו זה במעשה כמו גבי לאו דחסימה אבל היכי דעכשיו א"א לעשות מעשה כגון המשהה חמץ בפסח שעובר בבל יראה בלי מעשה ועכשיו א"א לעשות מעשה אף דמשכחת מעשה במקום אחר בלאו דבל יראה כגון כשקנה חמץ מ"מ בחמץ זה שכבר

הוא שלו לא משכחת ביה מעשה ואין לוקין עליו דבכה"ג ל"כ הרהמ"ג את כללו וגם כלל אחר בדעת הרהמ"ג כ' הנב"י שם דדוקא היכי דעשה עכ"פ עכשיו מעשה זוטא אבל כשלא עשה שום מעשה שם גם הרהמ"ג מודה דהוי לאו שאב"מ אף דמשכחת בו מעשה עי"ש וא"כ גבי בעלי שכם כיון דלכל הב' כללים של הנב"י הוי לאו שאב"מ ואפ"ה כ' הרמב"ם דנתחייבו הריגה א"כ מוכח שפיר דסובר דב"נ חייב מיתה על לאו שאב"מ כהנ"ל כמובן:

פירוש י

וגם זה ל"ק כיון דאיתא בברייתא הנ"ל בעכו"ם דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהם וכו' נראה דהברייתא סובר דדוקא על דברים שב"ד של ישראל ממיתין עכו"ם נהרג וכיון דעל המחשבה אף דחייב ישראל מביד"ש כהנ"ל אבל בב"ד של ישראל אינו נהרג וממילא דעכו"ם ג"כ לא נהרג עליו וא"כ עכצ"ל דר' יוחנן ל"ס כהבריי' זו וא"כ קשה מנ"ל להאי מ"ד דלמד מפ' עשוק וגו' הכרח לומר בר"י דסובר דעכו"ם נהרג על המחשבה דילמא באמת ר"י סובר כהמכילתא וסובר דעכו"ם נהרג על קיום ואי משום דעל קיום ליכא חיוב מיתה בישראל ויהא קשה על ר"י מברייתא הנ"ל הלא סוף סוף קשה עליו מברייתא זו, ע"ז י"ל כיון דאלו היו יכול להיות עדות על המחשבה היו באמת ישראל בב"ד נהרג והא דלא נהרג משום דלא משכחת עדות ע"ז דהודאות פיו לא מועיל בישראל וכיין דבעכו"ם מועיל הודאת פיו כהנ"ל ע"כ י"ל דשפיר מודה הברייי' דנהרג עליו דהא בע"א ג"כ הדין היא בישראל דאינו נהרג ואפ"ה בב"נ נהרג וא"כ תקשה ע"ז ג"כ מברייתא זו אע"כ צ"ל דהברייתא לא רצה אלא שיהא מדברים שבב"ד נהרג עליו אע"ג שב"ד של ישראל צריכין עדות והתראה ולב"נ אינו צריך ע"ז לא קפיד הברייי' אלא לאפוקי שלא יהא מדברים דלית בי' חיוב מיתה אלא לאו גרידא וא"כ כיון דעל מחשבה אלו הי' מציאות שיכול להיות עליו עדות באמת גם בב"ד של ישראל ממיתין עליו ע"כ בעכו"ם כיון דסגי' בהודאת פיו מודה הברייתא דמומתין עליו. או י"ל כמ"ש הפ"ד ז"ל בד"ד דבמחייבו מביד"ש אם הדבר ברור כשמש דלא נפק מיניה זרע מעליא הרשות נתונה ביד ב"ד להרגו עי"ש היטב ותראה שגם בישראל הד"כ מדמפרש בזה את הגמ' דסוטה דף מ"ו ולפי"ז גם בישראל כיון שחייב מביד"ש כשעובד ע"ז במחשבה משכחת שיהא חייב גם מב"ד דהיינו בב"ד של אלישע דגמ' סוטה שם וא"כ כיון דמשכחת בישראל מב"ד על המחשבה ע"כ ב"נ נהרג עליו ע"י הודאת פיו, וא"כ שפיר סובר האי מ"ד דיליף לר' יצחק מפ' עשוק וגו' דהכרח היא דר' יוחנן סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה ועכו"ם ג"כ חייב דל"ל דסובר דעכו"ם חייב על קיום או על עשי' דא"כ קשה עליו מברייתא כהנ"ל,

וא"כ לפי"ז כיון דלדינא הלכה כהאי מ"ד דיליף מעשוק וגו' משום דלאידך מ"ד קשה מהברייתא כהנ"ל כיון דתירוצו של ר"פ דוחק כמ"ש להבה"ג מחודש ו' וכיון דלהאי מ"ד ע"כ דר"י סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם ודכוותיהו כן ודו"ק:

פירוש יא

ואחר שכתבנו את הנ"ל בינותי בספרים וראיתי שכוונתי בס"ד להרים גדולים בהאי כללא דב"נ חייב מיתה על הודאת פיו ונהנאתי מאד אלא הם לא מחמת רש"י דסנהדרין הנ"ל כתבו אלא בהמקנה ראיתי שכ' פרט מיוחד ע"ז והביא מדרש רבה בראשית פל"ד סי' י"ד שופך דם האדם אר"ח כולו בהלכות ב"נ בע"א בד"א בלא עדים וכו' ויפ"ת כ' בלא עדים בב"נ הורגים עפ"י הודאת פיו וגם הביא בשם ירושלמי ריש קדושין כפי גירסת קה"ע ר"י מוסיף מפי עצמו והביא בשם מחנה חיים ז"ל שהרמב"ם ל"ס כן דהרמב"ם כתב הל' סנהדרין פ' י"ח הל' ו' גזה"כ הוא שאין ממיתין ב"ד ולא מלקין את העדים בהודאת פיו אלא עפ"י שני עדים וזה שהרג יהושיע עכן ודוד לגר העמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות, וכשראיתי א"ז נבהלתי כיון דגם על רבינו צל"כ כיון דבעשין ק"ה כג"כ כהרמב"ם ונסתר כל בנינו הנ"ל, אבל חשבתי ברעיוני דלעולם י"ל דרבינו והרמב"ם גכ"ס דעכו"ם נהרג עפ"י עצמו והא דדוד י"ל משום דסברו כר' יצחק מובא בילקוט שמואל ב' א' דבנו של דואג האדומי הי' וע"כ כתבו דה"ש היתה או י"ל דסברו כהאי מ"ד דדואג עצמו הי' מובא ג"כ בילקוט וברש"י שם אבל בב"נ באמת י"ל דגם הם סברו דנהרג על הודאת פיו והא דל"כ הרמב"ם בהל' מלכים כן י"ל דנכלל במד"כ שם ועפ"י קרובים וכמ"ש בגמרא דסנהדרין הנ"ל מחודש ז', וגם נ"ל לעשות מטעמים לדברינו דע"כ הכרח הוא לומר דסברו רבינו והרמב"ם דישראל היה אותו גר העמלקי דאל"כ קשה דהיכי כתבו גזה"כ וכו' אלא עפ"י שנים עדים הא ב"נ נהרג עפ"י אחד כהנ"ל מגמ' והרמב"ם אע"כ דסברו דישראל הי' ואחר שהרהרתי א"ז ראיתי שגם המקנה כ' דיל"כ וגם מצאתי אח"כ בחינוך מצוה כ"ו שכ' בפי' דב"נ נהרג בהודאת פיו ובמניח שם כתב שד"ז חידש הרמ"ח מדעתו ובהנ"ל באמת לצל"כ כיון דמדרש וירושלמי מפורש הוא וגם מהראי' מרש"י דסנהדרין שהבאתי ג"כ דיבר המנ"ח ושמחתי שכוונתי בס"ד גם לדעתו אבל הראי' מתוס' דע"ז הנ"ל לא ראיתי בשום מקום והוא לפע"ד ראי' עצומה וממילא דברינו הנ"ל עולין יפה בס"ד. אבל אח"כ אמרתי דאפילו כשנאמר דרבינו והרמב"ם סברו דב"נ אינו נהרג עפי"ע ג"כ שפיר י"ל כל הבנין הנ"ל אלא אז צ"ל כך דהאי מ"ד דיליף לר' יצחק מעשוק וגו' סובר דר' יוחנן סובר דלא יהיה לך הזהיר על המחשבה

ומשום דסובר דעכו"ם חייב עפי"ע מב"ד ע"כ סובר דעכו"ם חייב על מחשבה ול"ק עליו דבישראל אינו חייב על המחשבה מב"ד מהברייתא דסנהדרין הנ"ל די"ל כהנ"ל במחודש י' בשם הפ"ד, ור' יצחק באמת בזה דלא יהי' לך הזהיר על המחשבה גכ"ס כר"י אלא בעכו"ם פליג דלא חייב עד דפלח כהנ"ל וגם י"ל דסובר דעכו"ם לא חייב על הודאת פיו אלא מביד"ש כישראל, ורבינו והרמב"ם בהא דלא יהי' לך הזהיר על המחשבה בישראל פסקו כר"י משום דגם ר' יצחק מודה לזה ובהא דב"נ פסקו כר' יצחק וכהאי מ"ד דעכו"ם לא חייב עד דפלח משום דלאידך מ"ד קשה מהברייתא כהנ"ל והא דל"פ כר"י דעכו"ם חייב על מחשבה ע"ז י"ל משום דבמ"ר מצינו דבכ"מ שאיתא במדרש דב"נ חייב על ע"ז הביא המדרש רק הלימוד של ר' יצחק מויצו וכהאי מ"ד דלמד מעשוק אפרים וגו' עי' בראשית רבה פ' ט"ז סי' ו' ופ"ק סי' ב' דברים רבה פ"ב סי' כ"ה וע"כ פסקו בהא דינא דב"נ כר' יצחק, ומ"ש הרמב"ם בהל' מלכים ב"נ שעבד ע"ז חייב י"ל דכוונתו כשפלח [ולא יהא קשה לך במ"ש דמחמת המדרש פסקו כר' יצחק דגם הגהמי"י הל' דעות פ"ו ה"ב מיישב את הרמב"ם שם ממדרש תנחומא] אבל במה דסובר ר' יוחנן דלא יהי' לך הזהיר על המחשבה בישראל בזה באמת פסקו כוותיה אלא רבינו והרמב"ם בזה פליגי, הרמב"ם סובר דר"י סובר דת"ק ור' יוסי דספרא הנ"ל פליגי בזה הת"ק סובר דלא יהי' לך הזהיר על המחשבה גרידא ור"י סובר כהמכילתא הנ"ל וכיון דר' יוחנן סובר כת"ק פסק הרמב"ם גכ"כ אף דהמכילתא מסייע לר' יוסי, אבל רבינו סובר אף דהכרח היא דר"י סובר כת"ק מ"מ מודה הת"ק להדרש של המכילתא כמ"ש מחודש ב' וא"כ קשה דהיכי יכלינן למילף מלא יהי' לך ג' דינים דגם שיתוף יליף רבינו מיניה עכ"כ המהרש"ל את פשטו הנ"ל והכל בא על מקומו בשלום ודו"ק:

פירוש יב

אבל לכאורה ק"ל על שיטתם מקדושין ל"ט ע"ב דאמאי הביא הגמרא על הא שהקשה ודילמא מהרהר בע"ז הוה את הקרא של יחזקאל למען תפוש את בית ישראל בלבם ללמוד מזה חיוב על הרהור ע"ז דאינה אלא דברי קבלה אמאי לא הביא את הקרא דלא יהי' לך שהוא דאורייי, ע"ז י"ל דהגמ' שם הקשה בזה על ר' יעקב והוי יכלינן למימר דסובר באמת כהמכילתא או כר' יוסי דספרא הנ"ל ואז ליכא לימוד על מחשבת ע"ז מקרא זה ע"כ הביא הגמ' את הקרא דיחזקאל דלכ"ע חייב עכ"פ מד"ק על הרהור ע"ז או י"ל דמה שהקשה הגמ' ודילמא מהרהר בע"ז הוה אין פירושו שעתה עובד ע"ז במחשבה אלא שעתה מהרהר במחשבה להיות אח"כ עע"ז במעשה ועל הרהור זה באמת ל"ח מקרא דלא יהי' לך דמקרא זה אינו חייב אלא כשעתה מהרהר ומקבלו במחשבה לאלקי

אבל לא כשמהרהר לעבוד אח"כ במעשה וע"כ הביא הגמ' את הקרא דיחזקאל דמשם למד הגמ' שם מ' ע"א דבע"ז קב"ה אפילו מחשבה שאינה עושה פרי מצרפה למעשה ע"ש ותבין, וזה ל"ק דאכתי אמאי לא הביא את הקרא דלא יהי' לך ונאמר באמת בפרושו דקושיא ודילמא מהרהר בע"ז הוה שעתה מקבלו לאלוקי, דע"ז י"ל דכיון דמעיקרא הקשה הגמ' שם ודילמא מהרהר בעבירה הוה ושם ע"כ הפשט שמהרהר עתה לעשות אח"כ עבירה ע"כ גם אח"כ כשהקשה ודילמא מהרהר בע"ז הוה ג"כ צ"ל הפשט כהנ"ל כדי שיהא דומיא דדילמא מהרהר בעבירה דלעיל מיניה וע"כ הביא הגמ' את הקרא דיחזקאל, יוצא לנו מהנ"ל דפירושו של קושיות הגמ' ודילמא מהרהר בע"ז הוה תליא בשני תרוצים שכתבנו דלתירץ א' י"ל דקושי' הגמ' שעתה עע"ז במחשבה ולפי תירץ הב' צ"ל שעתה במחשבה אין עע"ז אלא עתה מהרהר לעבוד אח"כ במעשה כהנ"ל כמובן:

פירוש יג

ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד את הרא"ש ז"ל דר"ה י"ז ע"ב שכ' שם ד' ד' אני הוא קודם שיחטא אדם אני הוא אחר שיחטא האדם והקשה הרא"ש דמ"צ האדם למדת רחמים קודם שיחטא ותירץ וז"ל א"נ קודם שיחטא בע"ז ואעפ"י שכבר חשב לעובדה ומחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה כדכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם אפ"ה מתנהג עמו במדת הרחמים קודם שיחטא וכשיחטא מצרף המחשבה עם המעשה עכ"ל וקשה עליו דלפי דבריו מה הקשה הגמרא קדושין ודילמא מהרהר בע"ז הא אפילו חטא במחשבת ע"ז אין מחשבה מצטרפת כ"א לאחר שעשה מעשה כן הקשה הקרבן נתנאל בר"ה שם ואור חדש בקידושין שם, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דמ"ש הרא"ש קודם שיחטא בע"ז עכצ"ל דכוונתו שעתה מקבל במחשבה לעבוד ע"ז אח"כ במעשה אבל עתה אינה מקבל במחשבה לאלקים דאל"כ הוי עכשיו עע"ז ולא הוי קודם שיחטא אע"כ דאיירי כהנ"ל וגם לשון הרא"ש שכ' ומחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה ג"כ מורים דאיירי כן דאל"כ ל"צ צירוף וגם ע"כ הביא הרא"ש את הקרא דיחזקאל והא דכ' ואעפ"י שכבר חשב לעובדה כוונתו ג"כ שכבר חשב לעבדה אח"כ וזה דבר ברור אצלי בכוונת הרא"ש וע"כ כתב שפיר שמחשבה כזו לא מצטרף אא"כ עשה המעשה אח"כ אבל בגמרא דקדושין ודילמא מהרהר בע"ז י"ל דסובר הרא"ש כהפי' הראשון הנ"ל כמובן, וא"כ לפי"ז ע"כ מוכח דגם הרא"ש סובר כרבינו והרמב"ם דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה דאל"כ נשאר הקושי' על הרא"ש מה הקשה הגמ' דקדושין.

וגם מה מאד מיושב בזה מה דק"ל על שיטתם מהירושלמי דפאה דף ד' ע"א דאיתא שם מחשבה טובה המקום מצרפה למעשה מחשבה רעה אין המקום מצרפה למעשה

הדא דתימא בישראל אבל בעכו"ם חילופא מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה וק"ל דאמאי לא קאמר הירושלמי דאיכא עבירה דגם ישראל מיחייב על מחשבה בע"ז, אבל בהנ"ל מיושב שפיר דמשום דירושלמי לא אירי שם אלא מצירוף מחשבה למעשה כהפי' השני דגמ' קידושין הנ"ל ע"כ י"ל דהירושלמי לא הביא אלא מה דחילופא בעכו"ם אבל הא דעע"ז במחשבה כיון דמרא דירושלמי ר' יוחנן וכפי הנ"ל מחודש י"א ר"י סובר דלא יהי' לך בא להזהיר על המחשבה בישראל ובעכו"ם ג"כ חייב עכ"פ מבידי"ש א"כ ליכא בזה חילוף בין ישראל לעכו"ם ע"כ לא הביא הירושלמי את זה, וגם מיושב דל"צ לומר דהירושלמי חולק על גמ' קידושין הנ"ל מדלא הביא דבישראל בע"ז מחשבה מצטרף למעשה מקרא דיחזקאל די"ל כיון דלא הוי חילוף בעכו"ם ע"כ לא הביא הירושלמי א"ז כמובן:

פירוש יד

אבל לכאורה ק"ל על רבינו כיון דסובר כהמכילתא דקיום אליל אסור עכ"פ מה"ת כהנ"ל בשם המהרש"ל א"כ מה קאמר הגמ' ע"ז מ"ג ע"ב והא רב יהודה דאחרים עשו לו וכו' התם בחותמו בולט ומשום חשדא עי' תוס' ד"ה והא רב יהודא הא לרבינו איכא בקיום איסור דאורייתא ולא חשדא נהי דע"ז י"ל כיון דלא עשה לשם ע"ז ע"כ ליכא איסור קיום דאורייתא אלא דרבנן משום חשדא, אבל במה שהקשה הגמ' שם והא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקומי בי' אנדרטא והוו עיילי בי' אבוה דשמואל ולוי ומצלו ולא חיישי לחשדא ומשני רבים שאני ע"ז נשאר הקושי' כיון דאנדרטא הוי צלם כמ"ש רש"י שם א"כ הוי הקיום איסור דאורייתא והאיך עיילי בי' ול"ל כתירוצו של הגמ' רבים שאני כיון דאיסור דאורייתא הוא דדוקא באיסור דרבנן משום חשדא מועיל רבים אבל לא באיסור דאורייתא, וגם ל"ל דאיסור קיום דוקא כשהוא בעצמו עשה אבל כשאחרים עשו ליכא איסור קיום כיון דמלשון המכילתא העשוי כבר מנין מוכח דאפילו כשאחרים עשו לו ג"כ אסור לקיים מה"ת וכ"כ המזרחי וגור ארי' בפ' יתרו דאפילו כשמצא או קנה אסור לקיים מה"ת וא"כ קשה כהנ"ל, ומחמת קושיא זו נ"ל לומר דמכאן למד הרמב"ם את שיטתו כיון דע"כ צ"ל דהגמ' ל"ס כהמכילתא דלא יהיה לך בא להזהיר על קיום דאל"כ קשה קושיתינו הנ"ל אע"כ דהגמ' סובר דלא יהי' לך הזהיר על המחשבה וקיום לא הוי אלא איסור דרבנן משום חשדא וע"כ משני הגמרא שפיר דברבים ליכא חשדא וממילא לפי"ז צ"ל דמדכ' הרמב"ם פ"ג מהל' עכו"ם הל' י"א טבעת וכו' אסור להניחה צ"ל דאסור מדרבנן משום חשדא כמ"ש הגמ' דע"ז, וגם יש לתרץ בזה את המזרחי שכ' בפ' יתרו אליבא דרש"י שהמכילתא אתיא כר' יוסי דספרא ות"ק דספרא ל"ס כהמכילתא והקשה

עליו הג"א דאמאי לא אמר לרש"י דגם הת"ק דספרא אתיא כהמכילתא ולומר דהת"ק ור' יוסי פליגי כמו שכתבנו לעיל מחודש ג' בשם ג"א עי"ש שהניח בתימא, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהמזרחי סובר כיון דגמ' דע"ז הנ"ל לא סובר כהמכילתא על כן צ"ל כדי שיכלינן למימר דהגמ' דע"ז אתיא כהת"ק דהת"ק דספרא חולק על המכילתא והמכילתא אתיא כר' יוסי ורש"י כתב את פירושו על פסוק לא יהי' לך אליבא דמכילתא אבל באמת לדינא י"ל דגם רש"י סובר כהגמ' דילן ודלא כהמשכיל לדוד שם, וכל זה י"ל לשיטות הרמב"ם והמזרחי דסברו דת"ק דספרא לא סובר כהמכילתא אבל על רבינו דסובר דעל קיום יש איסור דאורייתא כהנ"ל א"כ ע"כ צ"ל דסובר דת"ק דספרא ג"כ סובר כהמכילתא כמו שכתבנו לעיל מחודש ב' קשה עליו מגמ' דע"ז הנ"ל.

ונ"ל בס"ד די"ל דרבינו סובר דהמכילתא סוברת דעל קיום אליל ליכא איסור דאורייי' אלא דוקא כשעשה את הצלם לשם ע"ז אבל כשלא נעשה לשם ע"ז אלא לשם נוי אז ליכא איסור דאורייתא על קיום אלא איסור דרבנן משום חשדא וא"כ ממילא ל"ק מגמ' דע"ז מידי משום די"ל דרבינו סובר דהאי אנדרטא דהוי בי כנישתא דנהרדעא אף דצלם הוי לא נעשה אלא לנוי וליכא אלא איסור דרבנן משום חשדא וכמ"ש רבינו בפירוש במל"ת כ"ב עי"ש והא דכ' רבינו שם וז"ל באנדרטי לפי שהוא צלם גמור ויש בו כל הגוף כו' ל"ת דכוונתו במ"ש צלם גמור שנעשה לשם ע"ז דהא שם דיבר רבינו מצורת שנעשו לשם נוי אלא כוונתו שלא הי' חצי גוף אלא גמור כל הגוף כמ"ש אח"כ ויש בו כל הגוף ודברי רבינו שם ממש כמ"ש התוס' ע"ז דף הנ"ל ד"ה שאני ר"ג וז"ל ואנדרטי דקא חייש לחשדא היינו משום שהיה צלם דמות אדם כל גופו בידים ורגלים, וא"כ ממילא י"ל דרבינו והרמב"ם בזה פליגי דהרמב"ם סובר דאנדרטי דבי כנישתא דנהרדעא באמת נעשה לשם צלם ממש וא"כ מוכח מגמרא דע"ז דלא כהמכילתא כהנ"ל ע"כ לא פסק הרמב"ם כהמכילתא אבל רבינו סובר דלא הי' צלם ממש אלא נעשה לשם נוי וע"כ לא אסור אלא משום חשדא כהנ"ל וממילא י"ל דגם הגמרא סובר כהמכילתא ע"כ פסק רבינו ג"כ כהמכילתא ודו"ק:

פירוש טו

ד"ה המשתתף שם שמים בדבר אחר נעקר מן העולם שנ' בלתי לד' לבדו כו'. כן סובר רשב"י סנהדרין ס"ג ע"א וסובר רבינו דהפסוק זה בא לעונש ועל פני בא לאזהרה ולכאורה האי נעקר מן העולם דאמר רשב"י ע"כ שאינו מב"ד כיון דעל מיתות ב"ד לא שייך לומר נעקר מן העולם אצ"ל שהוא כליה עי' מהרש"א ח"א סנהדרין שם שכ' וחייב כליה ונעקר מן העולם ובמכילתא משפטים סוף פרשה י"ז איתא בפירוש רשב"י אומר

והלא כל המשתתף שמו של הקב"ה בע"ז חייב כליה, ולכאורה טעמא בעי דמדוע לא אמר הגמ' כליה כמ"ש המכילתא וגם היא לשון קצר ואפשר כיון דמצינו בגמ' לשון כליה על מיתות ב"ד ג"כ כדאיתא מגילה י"ב ע"א מפני מה נתחייבו כו' כליה ואמר להם רשב"י מפני שהשתחוו לצלם וע"ז ע"כ מב"ד הי' חייבין וגם ר' יוחנן ואחרים בסנהדרין שם אמרו אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו כו' כליה ואלמלא וי"ו הי' נתחייבו מב"ד כיון דאז הי' עובדי ע"ז ממש בלא שיתוף ואפ"ה אמר הגמ' כליה חזינן דעל מב"ד אמרינן ג"כ כליה וא"כ י"ל דמש"ה לא אמר הגמ' אלא נעקר מן העולם כדי שלא יטעה דעל שיתוף מב"ד חייב וכיון דאמר נעקר מן העולם ע"כ דמיתה בידי"ש היא וא"כ לפי דברי התוס' דשבועות דף ז' ע"א ד"ה ואחת דכרת לא בעי אזהרה וממילא דמבידי"ש ג"כ אינו צריך אזהרה א"כ צ"ל דרבינו ל"ס כהתוס' אלא סובר כהרמב"ם בסה"מ שורש י"ד דגם כרת בעי אזהרה וה"ה מבידי"ש וע"כ כתב רבינו שפיר ועל פני בא לאזהרה כמובן:

פירוש טז

ובהיראים סי' ס"ג ראיתי שכ' וז"ל לא תקבל אלהות לבד יוצר הכל דכתיב בעשרת הדברות לא יהי' לך אלהים אחרים על פני ותניא במכילתא למה נאמר והלא כבר נאמר אנכי ד' אלהיך לפי שנאמר לא תעשה פסל אין לי שלא יעשה העשוי מנלן שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך ולפי פשוטו נ"ל לפי שנ' אנכי ד' אלהיך למדנו שימליך הקב"ה עליו אבל שלא לשתף דבר אחר עמו לא למדנו לכך כתיב לא יהי' לך אלהים אחרים על פני שלא לשתף דבר אחר עמי עכ"ל ולכאורה ק"ל הלא שיתוף למד רשב"י מבלתי ד' לבדו ואינ"ל דהיראים כתב את זה לר' יוחנן דסנהדרין או לת"ק דרשב"י הנ"ל הלא הם לא מיחייבו על שיתוף עי"ש בגמ" אע"כ צ"ל דכוונת היראים דלא יהיה לך וגו' בא על אזהרת שיתוף ואין כוונתו דכל הפסוק בא ע"ז דהא לא יהי' לך איצטרך על לימוד של המכילתא שהביא אלא כוונתו דלפי המכילתא דלא יהי' לך הזהיר על קיום א"כ קשה על פני ל"ל וכמו שדייק המרש"ל בשיטות רבינו הנ"ל מחודש א' ע"כ כתב היראים ולפי פשוטו נ"ל כו' כוונתו דלפי פשוטו נראה לו דעל פני צריך על אזהרת שיתוף כמובן, יהי' איך שיהי' עכ"פ זה מוכח בפירוש דבזה סובר היראים כרבינו דעל שיתוף צריך אזהרה דאל"כ אלא נאמר דלא למד איסור שיתוף מבלתי לד' לבדו אלא מלא יהי' לך קשה עליו קושיא הנ"ל הלא הגמ' למד מבלתי ד' לבדו וזה קושיא שאין עלי' פריקה אע"כ דסובר כרבינו דעל שיתוף צריך אזהרה' וכשנדייק שפיר בדבריו נראה בעליל שכוונתי בס"ד לדעתו דמתחלה כשהביא את המכילתא לא הביא את כל הפסוק וכשמסיים מסיים בכל הפסוק להורות בזה דעיקר פשטו לא הי' אלא להראות דעל פני למה לי' להמכילתא

כהנ"ל וא"כ צ"ל דגם היראים לא סובר כהתוס' דשבועות הצ"ל מחודש ט"ו. אבל לכאורה ק"ל כיון דרשב"י מבלתי ד' לבדו למד שלא לשתף א"כ אמאי באמת לא יהא חייב על שיתוף מב"ד הא ברישא דקרא כתיב זובח לאלהים יחרם והאי יחרם מב"ד הוא כמ"ש הגמ' סנהדרין דף ס' ע"ב וא"כ כיון דהאי יחרם קאי על שיתוף דגמרינן מבלתי ד' לבדו ג"כ א"כ אמאי לא נאמר דכמו דחייב מב"ד על זובח לאלהים כמו כן חייב על שיתוף דגמרינן מבלתי ד' לבדו, ואינ"ל דפירושו של יחרם בתרי אנפין דעל זובח לאלהים מש"ה מפרשינן מב"ד משום דכבר נאמר בו מיתה כמ"ש רש"י עה"ת שם אבל על שיתוף כיון שלא נאמר בו כבר מיתה ע"כ מפרשינן יחרם כליה דהיינו מבידי"ש כהנ"ל, דא"כ קשה מה מקשה הגמרא סנהדרין שם זובח קדשים בחוץ כרת הוא הא בזובח קדשים בחוץ ג"כ לא כתיב כבר מיתה כמו גבי ע"ז וא"כ שפיר יכלינן למימר דיחרם כרת הוא אעכצ"ל דפירושו דיחרם מצד עצמו מב"ד הוא וא"כ קשה אמאי לא יהא חייב על שיתוף מב"ד, ונ"ל בס"ד דלעולם מילת יחרם מב"ד הוא כמ"ש רש"י בסנהדרין שם ד"ה ת"ל וז"ל דהאי יחרם לשון מיתה דכתיב כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת עכ"ל אלא לרשב"י הי' קשה דאמאי כתיב יחרם אף דלשון יחרם מב"ד אעפי"כ הול"ל זובח לאלהים יומת ומדשינה הכתוב וכתוב יחרם ע"כ להורות לנו בשינוי זו דאף דעל זובח לאלהי' חייב מב"ד אבל על שיתוף אינו חייב אלא כליה, וכל זה י"ל אי בזובח לעכו"ם הכתוב מדבר דאז ילפינן שיתוף מבלתי ד' לבדו ע"כ שפיר יכלינן למימר ללמוד כליה משינוי הלשון כמו שכתבנו אבל כשהי' אמרינן דהכתוב מדבר בזובח קדשים בחוץ אז לא הי' יכלינן למימר דבלתי ד' לבדו בא על שיתוף אלא אז הי' אמרינן דכל הפסוק לא בא אלא על שחוטי חוץ וא"כ בודאי הי' צריך אז למימר דחייב עליו מב"ד כיון דפירושו של יחרם באמת מב"ד הוא כהנ"ל וע"כ הקשה הגמ' שפיר זובח קדשים בחוץ כרת הוא כמובן:

פירוש יז

ומ"ש המהרש"ל הנ"ל מחודש א' וזו לשון לך כלומר הגלוי לך לבד היינו מחשבה וכו' לפי דבריו צ"ל דפירושו של לך כמו לא ימצא בך מעביר בנו וגו' דפירושו בך בעצמך ולכאורה ק"ל דזה י"ל לראב"ש סנהדרין ס"ד ע"ב דדריש לא ימצא בך מעבור בך בעצמך לדידי' שפיר י"ל גם כאן לך הגלוי לך לבד אבל לרבנן שם דלא דרשו בך לדידהו בודאי פירושו של לך ברשותך כמו לא יראה לך חמץ וכיון דפסקינן כרבנן דלא דרשו בך כמ"ש רבינו לקמן מל"ת מ' והרמב"ם פ"ו מהל' עכו"ם הלי' ה' שהמעביר עצמו פטור כרבנן א"כ היכי יכלינן למימר דפירושו של לך בעצמך אם לא שנחלק בין לך ובין בך ולא באתי בזה רק לעורר כי צ"ע:

פירוש יח

ואשה בודאי מוזהרת על לאו זה אפילו לפום הני שיטות הנ"ל דסברו דלא יהי' לך הזהיר על המחשבה והוי לאו שאין בו בו? מעשה ולפי גירסת רש"י תמורה ב' ע"ב דהקישא דר' יהודא אמר רב השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה לא אמרינן אלא בלאו שיש בו מעשה אבל בלאו שאב"מ לא והלח"מ פ"א מהל' תמורה הכריע בדעת הרמב"ם שג"כ גורס כגירסא זו עי"ש ולפי"ז נ"ל בס"ד דגם לרבינו צ"ל כן כיון דבמל"ת שמ"ה הביא ג"כ גם הטעם דלוקה על לאו דתמורה אף דהוי לאו הניתק לעשה משום דהוי לאו ששוה בכל דאפילו אחד מן השותפים או מי שהמיר בקרבן צבור לוקה והעשה אינה שוה בכל ע"ש וא"כ גם על רבינו קשה קושיות הלח"מ הל' תמורה כמו שהקשה על הרמב"ם אע"כ צ"ל דגם רבינו גורס כגירסת רש"י כיון דאותה הכרעה שכ' הלח"מ אליבא דהרמב"ם יש לנו גם אליבא דרבינו כמובן, ועי' בנר מצוה סי' ג' אות ל"ז שכ' וז"ל ויעיין בספר יבין שמועה שאחר שפלפל בחכמה בדברי הלח"מ כתב לכן יראה לענ"ד כי הרמב"ם סובר דאשה אף דעבדה תמורה אינה לוקה וכי קתני במתניתין אחד אנשים ואחד נשים לא קאי אלא אריש דהכל מתפיסין בתמורה אבל לענין מלקות אשה לא לקה משום הכלל שבידינו דלא השוה אשה לאיש לעונשין אלא בלאו שיש בו מעשה כו' עכ"ל ואפילו לפי הכלל זה ג"כ דבר פשוט אצלינו דגם אשה מוזהרת על לאו דלא יהי' לך אף דהוי לאו שאב"מ דכיון דעל מצות עשה דאנכי ד' אלהיך אשה ג"כ מצוה דהוי מ"ע שלא הזמן גרמא וכמ"ש הדבר המלך ז"ל על התרי"ג מצות שער א' פ' א' וז"ל וזאת המצוה אנכי ד' אלהיך אפילו נשים חייבין ואין למצוה זו הפסק כל ימי חיינו והעובר עלי' אינו בכלל ישראל כו' עכ"ל וכיון דאנכי ולא יהי' לך בדבור אחד נאמרו כמ"ש הגמ' מכות כ"ד אנכי ולא יהיה לך מפי גבורה שמענום וכ' רש"י שם בשם מכילתא דכתיב אחת דבר אלהים ושתים זו שמענו ועי' במד' רבה יתרו פרשה כ"ח סי' ד' ובמד' תנחומא שם שכתבו הכל בבת אחת וגם הסדר משנה על הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"א הל' ו' כתב שמובא בכמה מדרשים כי אנכי ולא יהיה לך בדבור אחד נאמרו, וכיון דבדבור אחד נאמרו א"כ ממילא שפיר י"ל דכמו דנשים מצווין באנכי כמו כן מצווין בלא יהיה לך וכמ"ש הגמ' שבועות כ' ע"ב דמשום דזכור ושמור בדבור אחד נאמרו ע"כ אמרינן כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה עי"ש תוס' ד"ה כל שישנו דלחומרא מקשינן וא"כ בלאו זה דלא יהי' לך ג"כ אמרינן כן, ואפילו לפי תירץ השני של התוס' שם דסברא למידרש קרא מסיפא לרישא ג"כ דבר פשוט אצלינו דנשים מוזהרת בלאו זה. דבקהלת יעקב ז"ל בתוס' דרבנן אות א' סי' ה' כתב דאפילו ישראל דפלח לע"ז הרי הוא כב"נ ואמרינן גביה

דיש שליח לדבר עבירה כמו גבי ב"נ והביא ראי' ע"ז מגמ' ע"ז דף נ"ג דכי עבדו ישראל את העגל גלו אדעתייהו דניחא להו בע"ז וכי אתו עכו"ם שליחותיהו דישראל עבדי והנר מצוה ז"ל סי' הנ"ל אות ט' כתב דהכי יש להוכיח מהרמב"ם פ"ב מהל' עכו"ם הל' ה' ממ"ש ישראל שעבד ע"ז הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו וא"כ י"ל דלפי מה שכתבנו מחודש ז' דר' יוחנן סובר דב"נ מוזהר על המחשבה ג"כ ובב"נ עכצ"ל דאין חילוק בין אשה לאיש לענין אזהרת ע"ז דהא דלא מופקדה בת נח על דינין היא משום דכתי' מיד איש ודרשינן ולא מיד אשה כמ"ש הגמרא סנהדרין נ"ז ע"ב אבל בע"ז דליכא דרשה למעט בת נח בודאי דגם בת נח מוזהרת דל"ל דגם בע"ז איכא שום דרשה למעט בת נח דא"כ אמאי לא הקשה הגמ' שם אימא בת נח שעבדה ע"ז לא תהרג כמו שהקשה הגמ' אימא בת נח שהרגה אימא בת נח שזנתה עי"ש אע"כ דדוקא על הני הקשה הגמ' משום דכתיב איש ואיכא למימר למעט אשה אבל בע"ז דליכא שום דרשה למעט ע"כ לא הקשה הגמרא מע"ז כלום וא"כ בודאי דבת נח מוזהרת על ע"ז וממילא לר"י גם על מחשבת ע"ז מוזהרת וא"כ בהנ"ל בשם הקהלת יעקב דישראל דפלח לע"ז הרי הוא כב"נ גם אשה כשפלחה לע"ז במחשבה הרי היא ג"כ כבת נח וא"כ ממילא מוכח אליבא דר"י דאשה מוזהרת ג"כ על לאו דלא יהי' לך אפילו לפום תירץ השני של התוס' דשבועות הנ"ל כמובן:

פירוש יט

וביום שכתבנו את זה למדנו עם תלמודינו מלכים א' כ"א ופרשנו בס"ד עם הק"י הנ"ל את הפסוק ויאמר אחאב המצאתני אויבי ויאמר מצאתי יען התמכרך לעשות הרע בעיני ד' ולכאורה קשה וכי בשביל שמכר עצמו אחאב להכעיס את בוראו כמ"ש רש"י שם בשביל זה הי' מצא אליהו לחייבו על מיתות נבות, אבל בהנ"ל י"ל דהכי אמר אחאב לאלי' המצאתני אויבי כמ"ש במצודת וכי מצאת אותי חייב ואשם בדבר זה כלומר דאפילו כשאמרתי לאיזבל שתעשה כך הלא אין שליח לד"ע והשיב לו אלי' מצאתי כלומר מצאתי אותך מחיוב בדבר דאף דבישראל פסקינן דאין שליח לד"ע אבל בך לא אמרינן כן יען התמכרך לעשות הרע בעיני ד' ופירש רש"י מכרת את עצמך להכעיס לבוראך כלומר בעבודת ע"ז וא"כ שוב יש לך דין ב"נ כמ"ש הק"י ואמרינן גביה דיש שליח לד"ע ע"כ מצאתי אותך חייב ודו"ק:

פירוש כ

ונחזור לענינינו שוב ראיתי במנ"ח ז"ל מל"ת כ"ו שכ' דלהני שיטות הפוסקים מובא בפרמ"ג בפתיחה כוללת דסברי כר' יהודא דסומא פטור מכל מצות שבתורה והפרמ"ג ז"ל כתב דדוקא ממ"ע פטור אבל לא מלאווין ויש אחרונים שהשיגו עליו וסברו אף מלאווין פטור וכ' המנ"ח אבל מאותן המצות שב"נ מוזהר הסומא ג"כ מוזהר דנהי

דהתורה לא חייבה אותו בסיני אבל לא יצא להקל במה שהי' חייב מקודם דב"נ חייב אפילו סומא וא"כ בודאי דמצות ב"נ מוזהר גם הסומא אך לענין עונשין אינו חייב על עבירות הללו כב"נ אבל מוזהר על מצות ב"נ עי"ש, א"כ גם מהמנ"ח מוכח דאשה ג"כ אליבא דר' יוחנן מוזהרת על המחשבה כבת נח כיון דלא יצאה להקל וגם צ"ל להמנ"ח דמ"ד הגמ' שבת פ"ח ע"א אמר ראב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא וכתב רש"י שאם יזמינם לדין יש להם תשובה שקבלוה באונס צ"ל דלא קאי על ז' מצות ב"נ דנהי דמצד ישראל הם פטורים אבל מצד ב"נ עדיין הם חייבים על ז"מ דידהו כיון דלא יצאו להקל וגם לקה"י הנ"ל צ"ל דלא קאי ראב"י על ע"ז כיון דכשישראל פלח לע"ז דין ב"נ יש לו א"כ ליכא תו מודעא רבה ע"ז, וממילא יש להבין בזה את תשובת רשב"י במגילה דף הנ"ל שהשיב מפני שפלחו לע"ז ע"כ חייבו כליה דלכאורה קשה הא קודם הדר יקבלו בימי אחשורוש הי' להם טענות מודעא רבה אבל בהנ"ל מיושב שפיר דעל ע"ז באמת ליכא שום טענה וא"כ לכאורה איכא ראי' מגמרא דמגילה לק"י ולמנ"ח אבל לפי מ"ש התוס' בשבת שם ד"ה מודעא שלא לעבוד ע"ז קבלו בימי יהושיע באמת ליכא ראי' ממגילה לשיטתם כמובן, אבל לכאורה מפי' המשניות להרמב"ם ס"פ גיד הנשה שכ' וז"ל ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה זאת והוא מ"ש מסיני נאסר לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח אלא לפי שמשה אסר עלינו אמ"ה במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי כו' עי"ש, וראיתי בהג"ה אחת מש"ס ווילנא סנהדרין נ"ו שכ' על הפי' המשניות זה וז"ל וא"כ אילולא שנצטווה במרה ע"י משה על ז' מצות ב"נ לא הי' עליהם לחוב ומפני זה הוצטרכו להצטוות מחדש עי"ש וא"כ לפי"ז מוכח מהפי' המשניות דלא כהק"י כיון דחזינן דאם לא הי' נצטוו על דבר אחד בסיני אפילו אחד מז' מצות ב"נ לא הי' מחוייבים בו מחמת שב"נ חייבים וא"כ היכי יכלינן למימר דאם פלח לע"ז יש לו דין ב"נ ומכ"ש דל"ל כהמנ"ח וא"כ ממילא נסתר גם דברינו הנ"ל:

פירוש כא

אבל אחר עיון קצת ראיתי דל"ל בהבנת הפי' המשניות כהגה הנ"ל דלפי דבריו קשה על הרמב"ם מה מקשה הגמ' סנהדרין נ"ט ע"א על אבר מן החי למה לי למיכתב לב"נ ולמה למישני בסיני הא לפי פי' המשניות אי לא היה נשנו בסיני לא היה ישראל מוזהרין על אמ"ה אע"כ צ"ל דהרמב"ם הכי קאמר הז' מצות שנאמרו בסיני ג"כ לא תאמר שישראל מחויב עליה משום שנאמרו קודם סיני לב"נ אלא אין ישראל מחויב רק במצות הקב"ה

ע"י משה רבינו ע"ה בסיני אבל א"ז מודה הרמב"ם דאם הי' אחת מז"מ שלא נצטוו בסיני באמת היה מחוייבים מחמת החיוב הראשון של ב"נ וא"כ הקשה הגמרא שפיר על אמ"ה דל"ל למישני בסיני עי' רש"י סנהדרין שם שכ' וז"ל אטו ישראל משום דקבלו תורה יצאו מכלל מצות הראשונות ע"כ וכוונת רש"י ג"כ צ"ל דאי לא נישנית בסיני אבל עכשיו שנישנית בסיני באמת גם רש"י מודה להרמב"ם דאינם מחוייבין בהם רק מחמת הקבלה בסיני והרמב"ם מודה לרש"י דאם לא הי' מקבלין הז"מ במרה אז באמת הי' מחוייבין מחמת מצות הראשונות דאל"כ מה מקשה הגמרא, ועוד נ"ל בס"ד ראי' לדברינו ודלא כהגה ממ"ש הגמ' סנהדרין שם כל מצוה כו' ולא נישנית בסיני לישראל נאמרו ולא לב"נ חזינן דאי לא הי' נישנית הז' מצות בסיני אז הי' אמרינן דלישראל נאמרו ולא לב"נ עי' רש"י שם ד"ה ואליבא דר"י ואי נאמר בכוונת הפי' המשניות כהנ"ל אז אדרבא אי לא הי' נישנית בסיני הי' ישראל פטורים מהם אעכ"מ דלא כהגה הנ"ל וממילא נסתר ג"כ מה שרצה הגה לתרץ עם פי' המשניות הקושיא שהניחה התוס' בתימא סנהדרין נ"ו ד"ה עשר מצות כיון דאדרבא מתוס' זה ראי' לדברינו כמובן, וא"כ ממילא כללם של הק"י והמנ"ח נכונים וגם יש מקום לדברינו הנ"ל דגם לפי תירץ השני של התוס' דשבועות הנ"ל אמרינן דלר' יוחנן נשים ג"כ מוזהרת על לאו דלא יהי' לך.

וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' דע"כ צ"ל לר"י כן דאי נימא דבת ישראל אינה מוזהרת על לאו דמחשבה קשה היכי קאמר הגמרא סנהדרין דף נ"ט ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור הא איכא לר"י אזהרת ע"ז במחשבה דבת נח מוזהרת כמו שהוכחנו מחודש י"ח ובת ישראל אינה מוזהרת עליה אע"כ דלר"י בת ישראל ג"כ מוזהרת על לאו זה, וכל זה י"ל לר"י אבל לר' יצחק דסובר דב"נ אינו חייב על מחשבה כמ"ש מחודש ז' ולפי מ"ש מחודש י"א דרבינו והרמב"ם פסקו בזה כר' יצחק דעכו"ם אינו חייב עד דפלח וגם לפי מ"ש מחודש י"ח דג"כ סברו דעל לאו שאין בו מעשה אין אשה מצווה עליה א"כ לפי"ז עכצ"ל דסברו כתירץ הראשון של התוס' דשבועות הנ"ל מחודש י"ח דלחומרא מקשינן וע"כ באמת שפיר מוכח דגם נשים מוזהרת על לאו זה כהנ"ל מחודש י"ח:

פירוש כב

אבל אחר עיון קצת ראיתי דאפילו כשנאמר דרבינו והרמב"ם סברו כתירוץ השני של התוס' דשבועות הנ"ל דסברא למידרש קרא מסיפא לרישא אפ"ה שפיר יש להוכיח דנשים מוזהרת על לאו זה בהקדים לתרץ את הלח"מ מהקושיא שהקשה עליו הנר מצוה סי' הנ"ל מחודש י"ח דהיכי כתב הלח"מ דהרמב"ם סובר דהקישא דאשה לאיש לא הוי בלאו שאין בו מעשה הא מוכח ממ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ב' י"ד ט"ז ס"א ס"ב ק"ו

שט"ו שט"ז שי"ז דבכל הני ל"ת כתב דלוקה ולא חילק בין אנשים לנשים אע"ג דהוי לאו שאב"מ וכ"כ החינוך בכל הני לאוין דאחד זכרים ואחד נקבות חייבות בהן והניח הנ"מ את הקושיא זו בתימא עי"ש, ונ"ל בס"ד ליישב כך דמה דאמר הגמ' תמורה הנ"ל לפי גירסות רש"י ורבינו והרמב"ם דלא השוה אשה לאיש אלא בלאו שיש בו מעשה משום דכתיב אשר יעשו את זה לא אמרינן אלא דוקא בהני לאוין שאין בהן מעשה וגם אין לוקין עליהן דכיון שיש חילוק בין הני לאוין ללאוין שיש בהן מעשה דעל הני לוקין ועל הני אין לוקין על הני לאוין אמרינן דאשר יעשו בא למעט אותן כיון דאינן כלאוין שיש בהן מעשה דלא לקה עליהן, אבל הני לאווין שאין בהן מעשה ולוקין עליהן יהי' מאיזה טעם שיהי' כיון שלוקין עליהן שוב הוי הני לאוין כלאו שיש בו מעשה דכיון שכל החילוק שביניהם לא הוי אלא המלקות א"כ ממילא בלאו שאב"מ ולוקין עליו אז שוב הוי האי לאו כיש בו מעשה וליכא תו למימר דאשר יעשו בא למעט אלא אדרבא לאו זה בכלל אשר יעשו כיון דלוקין עליו המלקות מחשבו למעשה ובלאו זה באמת אמרינן השוה אשה לאיש. ואי קשיא א"כ מה קאמר הגמ' תמורה הנ"מ לאו שיש בו מעשה כו' הא על לאו דתמורה באמת לוקין ובלאו כזה אמרינן השוה אשה לאיש ע"ז י"ל דהגמר' שם אזיל לתרץ אליבא דר' יהודא והחלוק שכתבנו אינו אלא אליבא דרבנן דסברו דעל לאו שאב"מ אין לוקין וע"כ שפיר י"ל דאשר יעשו ממעט דוקא הני לאוין שאב"מ וגם אין לוקין עליהן מהטעם שכתבנו אזיל לר' יהודא דסובר דעל לאו שאב"מ לוקין עליו לדידי' באמת ל"ל את החילוק זה כיון דלדידי' על כל לאוין לוקין ואפ"ה כתב רחמנא אשר יעשו א"כ ע"כ לר"י כוונת הקרא דלא תליא אלא בעשי' וע"כ קאמר הגמ' אליבא דר"י שפיר, וגם זה ל"ק הא הגמרא שם אליבא דר"מ ג"כ קאמר כן דעל זה י"ל דר"מ באמת סובר כר"י אמר רב שם ג' ע"א דעל תמורה אינו לוקין ומוקי להתנא דמתניתין דלוקין כר' יהודא וכיון דר"מ סובר דאין לוקין על תמורה ע"כ קאמר הגמ' אליבא דר"מ ג"כ שפיר כמובן, וא"כ ממלא מה מאד מיושב בס"ד הלח"מ מהקושיא של הנ"מ הנ"ל כיון דכל הני לאוין שאין בהן מעשה שפרט הנ"מ שהרמב"ם סובר בהם דנשים חייבות על כל הני לאוין באמת לוקין כמ"ש הרמב"ם בכל אחד ואחד שלוקין עליהן אף שאין בהם מעשה ויש טעם לכל אחד ואחד דאמאי לוקין עליהן כמ"ש החינוך וגם השאר נושאי כלים של הרמב"ם שם וכיון שלוקין עליהן ע"כ שפיר כתב הרמב"ם דנשים חייבות בהן מהטעם הנ"ל, וא"כ ממילא שפיר י"ל דבהני לאוין שלוקין עליהן אף שהן לאוין שאין בהן מעשה באמת סברו רבינו ורש"י והרמב"ם וגם החינוך דגם נשים מצווין וגם לוקין עליהן ודלא כהיבין שמועה הנ"ל שכ' דעל תמורה נשים אין לוקין דבאמת מהרמב"ם הל' תמורה

פ"א מוכח בפירוש דלוקין דאל"כ הוי גם הלאו דתמורה אינה שוה בכל והרמב"ם כתב דהוי שוה בכל עי' בלח"מ שם אעכ"מ דהרמב"ם סובר דלוקין נשים על תמורה ובפרט רבינו שכתב בפירוש במל"ת שמ"ה שהלאו דתמורה מש"ה שוה בכל משום דלוקין עליו א"כ בודאי דסובר דלוקין נשים על תמורה ובלאו כל זה מוכח בפי' כן גם מסידר לשון רבינו שם וגם הנ"מ סי' הנ"ל השיג על היבין שמועה בזה והביא ג"כ ראי' מהרמב"ם בסה"מ מל"ת ק"ו ממ"ש והמימר לוקה ולא חילק בין אשה לאיש וגם מהחינוך מצוה שנ"א שכ' בפי' שאיסור תמורה נוהג בזכרים ונקבות ולוקה וכתב הנ"מ שע"כ הביא ראי' מהחינוך להרמב"ם משום דהחינוך דרכו להלוך בעקבותיו, ולי נראה דלא צריך לזה כיון דהחינוך ג"כ ע"כ סובר כגירסת רש"י דתמורה דהא החינוך ג"כ מביא גם את הטעם השני שכ' הרמב"ם הל' תמורה על הא דלוקין על לאו דתמורה אף שהיא לאו הניתק לעשה משום דעשה שאינה שוה בכל היא וא"כ ממילא כמו שהוכיח הלח"מ מהטעם זה לומר בהרמב"ם שסובר כגירסת רש"י כמו כן נמי מוכח מהחינוך ואפ"ה כתב החינוך דלוקין גם נשים על לאו דתמורה א"כ מוכח מהחינוך בפירוש דלא כהיבין שמועה וא"כ כללינו הנ"ל בענין לאו שאב"מ באמת עולה יפה כמובן:

פירוש כג

וא"כ לפי הנ"ל דחזינן דבע"ז על כל לאוין אף שאין בהן מעשה לוקין ג"כ משום חומרא דע"ז כמ"ש החינוך מצוה פ"ו וגם הכ"מ פ"ה מהל' עכו"ם הל' י"א כתב דהרמב"ם סובר דמש"ה לוקין על לאו שאב"מ בע"ז כמו נשבע משום חומרא דע"ז עי"ש א"כ ממילא י"ל דכיון דלוקין ע"כ בכל הלאוין של ע"ז הנשים ג"כ מצווין וכמו שמציין הנ"מ הנ"ל על כל הלאוין דע"ז דנשים באמת ג"כ מצווין, וא"כ י"ל בלאו דלא יהי' לך דהא דלא חייבין עליו מב"ד באמת לא משום דהוי לאו שאב"מ כיון דבע"ז חזינן דחייב על כל לאוין המלקות והמיתה שלהן אף שאין בהן מעשה והראי' מסית ג"כ אין בו מעשה ואפ"ה חייב מב"ד משום חומרא דע"ז כהנ"ל אלא הא דלא חייב מב"ד על לא יהיה לך י"ל משום דליכא עדות כיון דעל מחשבה לא יוכל להיות עדות אבל אם הי' מציאות שיוכל להיות עדות עליו באמת הי' חייב מב"ד אף שאב"מ משום חומרא דע"ז וא"כ חזינן דהתורה עשה בע"ז הלאוין שאב"מ כמי שיש בהם מעשה וע"כ שפיר יכלינן למימר ככללינו הנ"ל דבלאו כזה אף שאב"מ הנשים מצווין ג"כ כמובן:

פירוש כד

אבל לכאורה ק"ל על הנ"ל נהי דבע"ז משום חומרא דע"ז אמרינן דעל לאו שאב"מ לוקין כהנ"ל בשם החינוך והכ"מ אבל דילמא זה לא אמרינן אלא דוקא כשעכ"פ עושה מעשה קצת דומיא דהנודר בשמו שכתבו החינוך והכ"מ שם דעושה קצת מעשה בדיבורו או

במסית ומגדף משום דעקימת שפתיו הוי עכ"פ מעשה זוטא אבל כשעובד ע"ז במחשבה דלא עשה אפילו מעשה זוטא שם באמת י"ל דאפילו כשהי' מציאות שיכול להיות עדות ג"כ לא היה לוקין עליו וכמ"ש רש"י בפירוש את החילוק זה סנהדרין ס"ג ע"א ד"ה ר' עקיבא וז"ל דמגדף מחייב משום מעשה זוטא דעקימת שפתיו הוי מעשה וה"נ כפיפת קומתו הוי מעשה והאי דקתני אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה לאפוקי הרהורי דלא מחייב עלה עכ"ל נראה בפירוש דרש"י סובר כהחילוק שכתבנו וא"כ לפי"ז כיון שעל לאו דלא יהי' לך אפילו כשהי' מציאות עדות עליו אפ"ה לא הי' לוקין כיון דלית בו אלא הרהורי מחשבה א"כ שיב ליכא למימר סברתינו הנ"ל דבע"ז עשה הכתוב הלאו שאב"מ כמי שיש בו מעשה. אבל אחר עיון קצת ראיתי שגם זה ליתא משום די"ל דרש"י ל"כ בסנהדרין שם אלא אליבא דר"ע דבאמת סובר דעל לאו שאב"מ אין לוקין אלא על עקימת שפתיו או על כפיפת קומתו אף דלא הוי מעשה רבה אפ"ה לוקין משום דסובר דעל מעשה זוטא ג"כ לוקין משום דהוי כמעשה רבה אבל כשליכא אפילו מעשה זוטא אז באמת סובר ר"ע דאין לוקין וכיון דר"ע סובר כן ע"כ כתב רש"י אליבי' שפיר דעל הרהור כיון דלא הוי מעשה זוטא אין לוקין משום דכיון דלא הוי אפילו מעשה זוטא א"כ שוב הדרן לכללן דעל לאו שאב"מ אין לוקין' אבל אנו דאזלינן לפום שיטות החינוך והכ"מ הנ"ל והכ"מ כתב שם ליישב את קושיות הראב"ד מעל הרמב"ם דמש"ה סובר הרמב"ם דלוקין על הנודר בשמו אע"ג דבגמרא סנהדרין ס"ג ע"א קאמר דהתנא דסובר דלוקין על נודר בשמו סובר כר' יהודא דלוקין על לאו שאב"מ ואנן פסקינן כרבנן דאין לוקין וא"כ היכי פסק הרמב"ם דלוקין וכתב הכ"מ ליישב את זה דאפ"ה סובר הרמב"ם שפיר דלוקין על הנודר בשמו משום דסובר דהתנא דידן גבי ע"ז משום חומרא דע"ז סובר כר' יהודא אע"ג דבעלמא ל"ס כן ופסק הרמב"ם ג"כ כהתנא דידן דבע"ז משום חומרא פסקינן כר"י עי' בכ"מ שכ"כ, וא"כ לפי"ז דבע"ז פסקינן כר"י א"כ שוב ליכא לחלק בין מעשה זוטא לאין בו מעשה כלל דלר"י דסובר דלוקין על לאו שאב"מ באמת לדידי' ליכא שום חילוק דדוקא לר"ע יש לחלק כהנ"ל וכיון דהרמב"ם סובר בע"ז כר"י א"כ שוב דברינו הנ"ל קמה וגם נצבה בס"ד שפיר. אבל כל הנ"ל י"ל דוקא אי אמרינן דר"ע סובר דאין לוקין על לאו שאב"מ אבל אי אמרינן דר"ע באמת סובר כר"י דלוקין עליו ואפ"ה כתב רש"י דעל הרהור סובר דאין לוקין אז באמת גם לר"י הוי אמרינן כן וא"כ שוב הי' נסתר בנינינו הנ"ל וזה אי ר"ע סובר כר"י תליא בפלוגתא דרש"י ותוס' והערוך בע"ז ס"ד ע"א תוס' ד"ה ר"ע דרש"י ותוס' סברו דר"ע לא סובר כר"י והערוך סובר דר"ע סובר כר"י עיי"ש וא"כ לפי"ז י"ל דרש"י לא קאמר את זה דלר"ע על הרהור אין לוקין אלא לשיטתו

דר"ע סובר דעל לאו שאב"מ אין לוקין וא"כ ממילא שוב י"ל דלר"י באמת לא אמרינן כן וכהנ"ל אבל לשיטות הערוך דר"ע סובר כר"י באמת י"ל דל"ס בזה כרש"י לחלק בין מעשה זוטא להרהור, וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' דעכצ"ל דהערוך ל"ס בזה כרש"י דאל"כ הוי קשה האיך לוקין נר"ע על המקיים בכלאים הא גם שם לא עשה מעשה זוטא וא"כ מה פעל בזה הערוך במ"ש שר"ע סובר דלוקין על לאו שאב"מ הא סוף סוף אי סובר הערוך החילוק של רש"י בין מעשה זוטא להרהור אכתי נשאר הקושיא על ר"ע דהאיך אמר דלוקין על המקיים בכלאים כיון דגם שם ליכא אפילו מעשה זוטא אעכ"מ דהערוך לא סובר בזה כרש"י ורש"י שכ' כן באמת ל"ס כהערוך אלא סובר דר"ע ל"ס כר"י וא"כ שוב שפיר י"ל כמו שכתבנו דבע"ז כיון דפסקינן כר' יהודא באמת גם על הרהור היה לוקין אע"ג דלית בי' שום מעשה משום חומרא דע"ז וא"כ הוי בע"ז הלאו שאב"מ כיש בו מעשה וע"כ שפיר י"ל אפילו לפום תירץ השני דתוס' דשבועות הנ"ל דנשים מוזהרין על לאו דלא יהי' לך כאנשים כמובן:

פירוש כה

ותו נ"ל בס"ד דלפום מה שכתבנו בספרי פני משה על הרמב"ם פ"א מהל' יסוה"ת הל' ו' מחודש ה' דאפילו להרמב"ם דמנה בהתרי"ג מצות לא תעשה לך פסל ולא תשתחוה ולא תעבדם ללאוין בפ"ע אפ"ה צ"ל דבעשרת הדברות הני ג' לאוין נכללין בדבור לא יהי' לך דאל"כ הי' קשה על הרמב"ם הלא מקרא מלא דיבר הכתוב פ' עקב דלא הי' אלא י' דברות ולהרמב"ם הי' י"ג אעכצ"ל כמ"ש המעיי"ח ז"ל דף י"ד ע"ב אות כ"ד דבאמת גם הרמב"ם סובר דהני ג' לאוין נכללים בעשרת הדברות בדבור לא יהי' לך וכן לרבינו דג"כ מנה כהרמב"ם צ"ל ג"כ כן ולהרמב"ן ג"כ הי' נכללים בדבור לא יהי' לך דהרמב"ן לא מנה הני שלשה לאווין בפ"ע כמ"ש בשמו החינוך מצוה כ"ז עי' בספרינו שם היטב ותמצא נחת וא"כ לפי"ז כיון שהי' הני ג' לאוין בדבור אחד עם לא יהי' לך ממילא שפיר י"ל דכל שישנו בלא תעשה בלא תשתחוה ובלא תעבדם ישנו ג"כ בלא יהי' לך והני נשי כיון דישנם בהני ג' לאוין ישנם ג"כ בלא יהיה לך כמובן. וכפי מה שמפרש המהרי"ק שורש ע"ו ענף ב' את הרמב"ם הנ"ל בהא דנודר ומקיים בשמו דלוקה אף דהוי לאו שאין בו מעשה מוכח ג"כ משם דאשה מוזהרת בלאו דלא יהי' לך עי' שם ותבין וכ"כ בפירוש החינוך ומצות השם במצוה כ"ו:

פירוש כו

ומ"ש רבינו ומלשון על פני דורש במדרש כפשוטו שאסור לשתף שם שמים בדבר אחר כו'. כתב הדד"ח ע"ז וז"ל אבל לא ידעתי באיזה מדרש דורש כן ואני בקשתי בשמות רבה ולא מצאתי דבר זה עכ"ל ולי נראה בס"ד דרבינו כיוון על המד' במדבר רבה פרשה ח'

סי' ד' דאיתא שם יודוך ד' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך א"ר פנחס ב' דברים שמעו מלכי אוה"ע מפי הקב"ה ועמדו מכסאותם והודו כו' בשעה שאמר לא יהי' לך אמרו אי זה מלך רוצה שיהיה לו שותף כו' עי"ש ולכאורה קשה היכי אמרו שיהי' לו שותף הלא לא אזהרות שותף ילפינן מלא יהי' לך אע"כ דגם אזהרת שותף ילפינן משם ומפשטות הקרא דעל פני ילפינן כמ"ש היראים וכהנ"ל בכוונתו מחודש ט"ז וא"כ מוכח מהמדרש זה כמ"ש רבינו משמו, וגם בפסיקתא רבתי פרשה כ"ג סי' א' איתא כלשון המדרש אי זה מלך רוצה שיהי' לו שותף ובפסיקתא שם פרשה כ' סי' ג' איתא אמר להם [משה למלאכים על שרצו שיתנו התורה להם] כתיב בתורה אנכי וגו' כתיב בתורה לא יהי' לך וגו' חלוקה יש לכם שתי רשויות יש לכם כו' עי' במפרש שם ובגמ' שבת פ"ח ע"ב איתא שהכי אמר משה רבינו ע"ה למלאכים בין עמים אתם שרויין שעובדין ע"ז וא"כ קשה אמאי קאמר הפסיקתא שתי רשויות אעכ"מ דהפסיקתא סוברת דגם אזהרת שותף ילפינן מלא יהיה לך ובודאי מעל פני כהנ"ל וא"כ גם מהפסיקתא יש להוכיח כמ"ש רבינו ואפשר שגם ע"ז כיוון רבינו כמובן:

מצוה ב

פירוש א

שלא (א) לחלל את השם כו'. והקשה על רבינו ז"ל הביאור מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל וז"ל יש להקשות איך בא לאו זה ללאו לא יהי' לך הי' לו לפרש כל דיני ע"ז זה אחר זה אלא ודאי ללמדך בא למה אסרה תורה השיתוף על ידי מחשבה והיכי מצינו שענש' התורה על המחשבה לכך מביא שלא לחלל את השם ר"ל אם אדם עובד את השם יתעלה והכל רואין שהוא תמיד הולך בדרכי השם יתעלה וא"כ חושבין אותו שהוא צדיק גמור ואם הקב"ה שולח פורענות עליו לפי שאין עובד בלב שלם לפי שהוא מסופק אם כל היכולת בידו של הקב"ה דהוא חושב שיש אחר שיש ג"כ יכולת א"כ יאמרו הבריות אין גמול ואין עונש ומתוך כך נתחלל השם ח"ו לכך כתבה לא יהי' לך אלהים אחרים כדי שיאמרו הבריות אם הוא הולך בדרכי השם דילמא הוא חושב מחשבה זרה לכך באו פורעניות אלו עליו ולא יתחלל השם לכך סמך לאו דחילול השם ללאו לא יהי' לך עכ"ל, הנה קושיתו של הביאור הוא באמת קושי' גדולה אבל תירוצו צריך תבלין כי מ"ש ללמדך בא למה אסרה תורה השיתוף כו' נראה שכוונתו דמלאו שלא לחלל נלמוד את זה דענשה התורה על המחשבה ובאמת אין אני רואה שום לימוד מזה כאן דאם נאמר דאין עונשין על המחשבה אפי' בלאו דע"ז אז בודאי לא הי' בא פורעניות על אדם שאינו עובר שום עבירה אלא מה שעובר במחשבה וא"כ לא נשמע מכאן דעונשין על המחשבה אם לא

הי' ידעינן את זה ממקום אחר דבע"ז הקב"ה מעניש על המחשבה כמ"ש הגמ' קידושין מ' ע"א דעל הא דאיתא שם מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה הקשה הגמ' ואלא הא דכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם אמר ראב"י ההוא בע"ז הוא דכתיב דאמר מר חמורה ע"ז שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה וא"כ בשביל זה כדי שנשמע מכאן שענשה התורה על המחשבה כמ"ש הביאור עדיין לא היה לו לרבינו לסמוך את הלאו דלא יהיה לך ללאו דלא תחלל כיון דמכאן לא נשמע מזה כלום, ותו ק"ל על הביאור דהיכי יכול לומר ללמדך בא למה אסרה תורה השיתוף ע"י מחשבה כוונתו דמשום לאו דלא תחלל אסרה תורה השיתוף ונראה דאם לא הי' מצווין על לאו דלא תחלל אז לא אסרה תורה השיתוף ע"י מחשבה ובאמת נ"ל דזה אא"ל דבתשובת שערי אפרים ומעיל צדקה פסקו שב"נ מוזהר על שיתוף עי' מחה"ש סי' קנ"ו ובספרינו פני משה הל' יסוה"ת פ"א הל' ו' מחודש ד' הוכחנו בהכרח גמור דר' יוחנן סנהדרין נ"ו ע"ב דסובר אלהים זה עכו"ם וכן הוא אומר לא יהי' לך וגו' סובר דעכו"ם מוזהר על מחשבת ע"ז וגם הראתי לדעת שם שהרמב"ם הל' מלכים פסק בזה כר"י וא"כ לפום הש"א ומע"צ הנ"ל צ"ל דגם ב"נ מוזהר על שיתוף מחשבת ע"ז הא ב"נ לא מוזהר על לאו דלא תחלל דאל"כ הי' לו להגמר' סנהדרין שם לחשוב שמנה מצות בב"נ והגמ' לא חושב אלא ז' ואי"ל כמ"ש רבא סנהדרין ע"ד ע"ב על קידוש השם אינהו וכל אבזרייהו דבשלמא על קידוש השם שפיר קאמר רבא כמ"ש רש"י שם ד"ה אבזרייהו ת"ל כל מידי דשייך בהו וקדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מצות או יהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכללן הוא עכ"ל אבל על לאו דלא תחלל ל"ל הכי דנהי דאם עובר על ז' מצות על דרך חילול השם בזה יכלינן למימר דנכלל הלאו דלא תחלל עם הז' מצות אבל כיון דלאו דלא תחלל קאי גם על דברים המותרין אם עושן בדרך חילול השם א"כ אם היה ב"נ מצווה ע"ז אז הי' לחשוב שמנה מצות בב"נ אע"כ דלא מוזהר ב"נ על לאו דלא תחלל ואפ"ה אסרה התורה שיתוף מחשבת ע"ז בב"נ א"כ מוכח דאפילו בלא לאו דלא תחלל ג"כ היו מוזהרין על מחשבת שיתוף ע"ז, אלא על קושיא זו היה א"ל דהביאור ל"ס כמו שכתבנו בספרינו פני משה אלא סובר כמו שכתבנו לעיל מל"ת א' מחודש י"א דרבינו והרמב"ם פסקו כר' יצחק דעכו"ם אינו חייב על ע"ז עד דפלח אבל אינך קושיות הנ"ל קשה על הביאור, וע"כ נ"ל דצ"ל בכוונת הביאור דמש"ה סמך רבינו הלאו דלא תחלל ללאו דלא יהי' לך להורות שיהא נזהר האדם מלעבור להשתתף במחשבה כיון דענשו גדול מאד דכיון דעבר על זה ממילא עבר גם על לאו דלא תחלל כמ"ש הביאור וכשעבר על לאו דלא תחלל ענשו גדול מאד דלעבירה זו לא מכפר אלא

מיתה כמ"ש רבינו לקמן וע"כ סמך את השני לאוין אלו להורות גודל עונש השיתוף ואם באמת כוונת הביאור כך היתה אז צריך קצת תיקון כמובן. אבל עדיין ק"ל מנ"ל לומר דאם פורעניות בא על אדם גדול אז יבא מזה חילול השם מדוע לא נאמר שיסורין של אהבה הם כדכתיב כי את אשר יאהב ד' יוכיח וכמ"ש הגמ' ברכות ה' ע"א אם תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הם ופירש"י ז"ל הקב"ה מייסרו בעוה"ז בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעוה"ב יותר מכדי זכיותיו ותו ק"ל דלהביאור היכי משכחת יסורין של אהבה הא יכול לבוא מזה חילול השם וקדב"ה שומר את התורה והיכי יכול לשלוח על אדם גדול שלא עשה שום עבירה יסורין של אהבה ובאמת מקרא מלא כי את אשר וגו', ואפשר דהביאור סובר דיסורין של אהבה לחוד ופורעניות לחוד ומש"ה נזהר ולא כתב יסורין אלא פורעניות עי' רש"י יומא פ"ו ע"א ד"ה באמור להם ותראה משם ראי' לביאור דגם רש"י ל"כ יסורין אלא פורענות:

פירוש ב

וכשאני לעצמי נ"ל בס"ד דמש"ה הפסיק רבינו בלאו דלא תחלל בין הלאוין דע"ז להורות כמ"ש האלה המצות ממהר"ם חגי"ז ז"ל מצוה רצ"ה וז"ל ודע כי עון זה מצינו שחמור מע"ז שעלי' וויתר הקב"ה ועל חילול שמו הגדול לא וויתר ותשובה ויסורים ויוה"כ תולין ומיתה ממרקת ע"כ וא"כ י"ל דזה ג"כ כוונת רבינו להורות שחמור מע"ז דאי הוי הביא מתחלה עוד מקודם לאו דלא יהי' לך אז לא הי' ידעינן את זה כיון דיכלינן למימר דמשום איזה טעם אחר הביא מתחלה אבל ממה שמפסיק משינוי זו איכא למילף כמ"ש, אבל עדיין אינו שוה לי דאפילו כשהי' מונה במקום ששאר מונה המצות מנאום ג"כ שפיר ידעינן מחומר העונש גופא דחמור מע"ז כמ"ש האלה המצות, וע"כ נ"ל דטעם אחר היה לרבינו בזה דרצה ליישב שני קושיות גדולות שקשה עליו ובשינוי זה מיושב בס"ד שפיר. דלכאורה קשה על רבינו דלמה התחיל למנות את המל"ת תחלה למה לא מנה מתחלה את העשין כמו שמנה הרמב"ם בסה"מ ואינ"ל משום דבגמ' מכות כ"ג ע"ב איתא דרש ר' שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמנה עשרה כנגד איבריו של אדם כו' ונאמר דמשם למד רבינו דכיון דחושב הלאוין תחלה מוכח מזה דצריך למנות ג"כ תחלה, דזה אא"ל דכיון דרבינו סובר דאנכי ד' אלקיך עשה ומנה אותה לתחלת מ"ע לקמן בחלק העשין א"כ קשה עליו כיון דחזינן דקדב"ה התחיל בעשין תחלה אנכי וגו' מדוע לא נילף מזה דצריך למנות את העשין במנין המצות ג"כ תחלה דבשלמא הגמ' דמכות י"ל דכיון דקאמר שם הטעם על המנין דהלאוין הם כנגד ימות החמה והעשין כנגד אבריו של

אדם וכיון דנקיט הגמ' את כל מספר המצות ביחד ואח"כ מחלקם לשני מספרים ע"כ נקט אח"כ את מספר הגדול תחלה כי כן היא דרך המונים אבל לענין מנין המצות כל פרט ופרט בפ"ע בוודאי דצריך להתחיל בעשין תחלה כנתינתם בסיני, הן אמת שראיתי בנתיבות עולם ז"ל על קיצור הסמ"ג שכ' בריש ספרו דמש"ה מנה רבינו הלאוין תחלה על דרך הכתוב סור מרע ועשה טוב וג"כ עוד טעמים אחרים עי"ש אבל כל זה אינו שוה לי כיון דסוף סוף קשה דהי' לו למנות כנתינתם בסיני הא חדא קושיא מה שקשה על רבינו.

ועוד קשה עליו הקושיא שהקשה התשב"ץ ז"ל ח"א סי' קל"ט על הרמב"ם ז"ל דסובר ג"כ דאנכי וגו' עשה והקשה עליו מגמ' הוריות ח' ע"ב דאיתא שם איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה הוי אומר זו ע"ז מוכח משם דאנכי לא הוי עשה דאל"כ הוי אנכי מצוה הראשונה והאיך אמר הגמ' דע"ז מצוה הראשונה אלא על הרמב"ם י"ל כמ"ש הלב שמח ז"ל מ"ע א' וז"ל ואין זו קושיא כלל כי אנכי ולא יהי' לך שתיהן גם יחד הרחקה הן מן ע"ז והענין בהן אנכי אלהיך ולא אחר אין הבדל ביניהן אלא שזו מ"ע להאמין שהוא אלהי וזו מל"ת שלא לתת האלהות לאחר עמו וצדקו א"כ במ"ש שהע"ז היא המצוה שנא' בתחלה כו' עכ"ל וכל זה י"ל על הרמב"ם דסובר דאנכי עשה על האמנת אלהות כמ"ש בסה"מ מ"ע א' אבל על רבינו דכ' מ"ע א' דאנכי עשה להאמין כי אותו שנתן לנו את התורה בהר סיני ע"י משה רבינו הוא ד' אלהים שהוציאנו ממצרים לא יכלינן לתרץ כמ"ש הל"ש כיון דל"ס רבינו דאנכי עשה על האמנת אלהות עי' לקמן מ"ע א, מחודש י' שהבאתי בשם העיקרים שגם הוא מפרש את העשה דאנכי כמ"ש רבינו וכתב דאנכי לא הוי עשה בהאמנת אלהות אלא מפסיק אחר וא"כ כיון דלא יכלינן למימר אליבא דרבינו כמ"ש הל"ש נשאר עליו קושית התשב"ץ הנ"ל ומשום הני שני קושיות נ"ל בס"ד דהפסיק רבינו בהלאו דלא תחלל בין הלאוין דע"ז כדי להורות בזה לתרץ מעליו את קושיות הללו:

פירוש ג

דעל קושיות התשב"ץ י"ל דרבינו סובר דכוונת הגמ' בהוריות הוי אומר זו ע"ז על עשר מצות שנצטוו במרה דבאותן עשר מצות היו הז, מצות ב"נ ג"כ כמ"ש הגמ' סנהדרין הנ"ל ובז"מ ב"נ הי' ע"ז המצוה הראשונה כמ"ש ר' יצחק סנהדרין שם ויצו זה עכו"ם וא"כ בוודאי דכן נאמרו לישראל במרה ע"ז תחלה כיון דהגמ' אמר עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן ב"נ והוסיפו עליהן כו' ועי' בבאר שבע ז"ל בהוריות שם שכ' דהגמר' קאי על מצוה ראשונה שנצטוו ב"נ ולקמן מ"ע א' מחודש י"ב כתבנו הטעם דמדוע לא קאמר הב"ש דהגמ' אזיל על עשר מצות שנצטוו במרה משום דהגמרא

דהוריות אזיל שם אליבא דר' ישמעאל ור' ישמעאל ל"ס כהאי ברייתא דסנהדרין דעשר מצות נצטוו ישראל במרה וכן הביא הב"ש שם בשם המכילתא כן כתבנו לקמן מ"ע א', אבל כאן נ"ל בס"ד לומר דר' ישמעאל בהמכילתא באמת לא פליג על הברייי' דעשר מצות אלא ר' ישמעאל פליג בזו עם הברייתא דהברייתא סובר דגם על דינין נצטוו במרה ור"י סובר דעל דינין לא נצטוו אלא בסיני כמ"ש המכילתא בשם ר"י מובא בב"ש שם אבל בזה דהז' מצות ב"נ ושבת וכיבוד אב ואם י"ל דגם ר"י סובר דבמרה נצטוו וממילא מיושב גם בזה הצ"ע שהניח הב"ש שם דמה הקשה הגמ' הוריות אח"כ על ר' ישמעאל והאמר מר עשר מצות נצטוו כו' הא ר"י ל"ס כהא דאמר מר דר"י סובר דעל דינין בסיני נצטוו כן הקשה הב"ש והניח בצ"ע אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דסובר הגמ' דאף דפליג ר"י בדינין על האי ברייתא אבל בשאר דברים באמת סובר כהברייתא דבמרה נצטוו, ועל הקושי' שהקשה הב"ש שם על פירש"י דאמאי לא הקשה הגמ' הוריות דהחודש הזה לכם הוא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל במצרים ולכאורה גם על פירושינו קשה קושיא זו, אלא ע"ז י"ל דכיון דבשאר מצות הי' השבע ב"נ ג"כ והז' ב"נ הן היו גם קודם החודש הזה לכם ע"כ לא הקשה הגמ' מהחודש הזה אלא והא אמר מר עשר מצות כו' ופירושא של קושיות הגמ' היא כמו שכתבנו עשין א' מחודש י"ב דהגמרא הקשה מר' יוחנן דסנהדרין שם דסובר דעל דינין נצטוו ב"נ תחלה דגמר מויצו זה דינין עי"ש ותבין, וא"כ ממילא ל"ק גם על רבינו קושיות התשב"ץ הנ"ל כיון דהגמ' אזיל בהוריות שם על מצות שנצטוו במרה ע"כ אמר הגמ' דעל ע"ז נצטוו תחלה ולפי הנ"ל דקושיות הגמ' דהוריות מעשר מצות לא הי' אלא אליבא דר' יוחנן כמו שכתבנו לקמן מ"ע א' אבל אליבא דר' יצחק דסנהדרין שם דסובר ויצו זה עכו"ם באמת ל"ק קושיות הגמרא דהוריות מהברייתא דסנהדרין א"כ ממילא לר' יצחק אמת היא דעל ע"ז נצטוו במרה תחלה כיון דלא קשה לדידי' קושיות הגמ' דהוריות מהברייתא דעשר מצות ועי' לעיל מל"ת א' מחודש י"א שהוכחנו בס"ד דרבינו סובר דהלכה כר' יצחק וגם בתש' רמ"א סי' י' כתב כן דהלכה כר' יצחק וא"כ ממילא נצטוו ישראל במרה תחלה על ע"ז ובמרה בודאי דלא נצטוו אלא על חד לאו דע"ז דל"ל דנצטוו במרה על כל הד' לאווין דע"ז דנאמרו בעשרת הדברות דא"כ היכי קאמר הגמ' דעשר מצות נצטוו במרה הא י"ג הם אעכ"מ דלא נצטוו במרה אלא על חד לאו דע"ז ומסתמא על לאו דלא יהי' לך כמובן, וא"כ ממילא מובן החילוק שבין צוות המרה לצוות דסיני מלבד דבסיני נצטוו על כל התרי"ג מצות יש עוד חילוק זה דבמרה לא נצטוו אלא על לאו דלא יהי' לך ובסיני נצטוו בזה אחר זה בעשרת הדברות על ז' לאוין דע"ז.

וא"כ ממילא מיושב בס"ד מרבינו גם הקושיא הראשונה הנ"ל די"ל דרבינו סובר דכיון דהגמ' דהוריות קאמר דהמצוה ראשונה היתה ע"ז והפשט בגמרא עכצ"ל לרבינו כהנ"ל מחמת קושית התשב"ץ דהגמרא דהוריות לא הקשה על זה מהברייתא דעשר מצות אלא לר' יוחנן אבל לר' יצחק באמת כן הוא דמצוה הראשונה שנצטוו תחלה הוא ע"ז כהנ"ל וכיון דרבינו פסק כר' יצחק ע"כ התחיל רבינו למנות את הלא תעשת תחלה כמובן, וא"כ ממילא י"ל דמשום כוונה זו הפסיק רבינו בין הלאוין דע"ז ומנה לאו דלא תחלל למצוה ב' להורות בזה ההפסק שהוא התחיל למנות את הלאו דע"ז שנצטוו במרה ושם לא נאמרו הז' לאוין כהנ"ל וע"כ הפסיק בין הלאוין דע"ז, וזה ל"ק דמדוע נקט רבינו דוקא הלאו דלא תחלל למצוה ב' מדוע לא נקט לאו אחר דע"ז י"ל כמ"ש האלה המצות הנ"ל דכיון דלאו דלא תחלל חמור מלאו דע"ז ע"כ נקט זה וגם ביראים ז"ל סי' ו' מוכח דסובר כאלה המצות מדכ" וז"ל מצינו ענשו מרובה יותר משאר עבירות עי"ש או י"ל דמש"ה נקט רבינו לאו זה משום דבפסיקתא זוטרתא פ' אמור איתא ולא תחללו את שם קדשי זה יחוד השם כו' עי"ש וי"ל דכיון דבמצות עשת נקט ג"כ רבינו למצוה ב' יחוד השם להאמין שהוא אחד בשמים וארץ ע"כ נקט גם במל"ת למצוה ב' לאו דלא תחלל שהיא ג"כ יחוד השם והטעם של הפסקה כדי ליישב מעליו שני קושיות הנ"ל ודו"ק:

פירוש ד

הנה הרמב"ם מחלק את הלאו דלא תחלל לשלשה חלקים דז"ל בסה"מ מל"ת ס"ג והעון הזה יחלק לשלשה חלקים שנים כוללים והאחד מיוחד ואולם החלק האחד הכולל כל מי שבקשו ממנו לעבור על דבר ממצות בשעת השמד כו' הנה הוא חייב להתיר נפשו ויהרג ואל יעבור כו' ואם עבר ולא נהרג כבר חילל את השם ועבר על לאו זה כו' והחלק השני הכולל ג"כ כשיעשה האדם עבירה אין תאוה ?ה ולא הנאה אבל כיוון בפעולתו המרד ופריקת עול מלכות שמים הנה זה מחלל ג"כ ולוקה ולפיכך אמר וחללת את שם אלקיך כי זה מכוון להכעיס בזה הענין ואין הנאה גשמית בזה, והחלק המיוחד הוא שיעשה אדם ידוע במעלה ובטוב מעשה פעולה אחת נראה בעיני ההמון שהוא עבירה ואין ראוי לנכבד לעשות דמיון הפועל ההוא אעפ"י שהפועל מותר הנה הוא חלל את השם כו' עכ"ל וכן בחיבורו הלכות יסוה"ת פ"ה הביא ג"כ את השלשה חלקים דבהלכה ד' שם הביא את החלק הראשון הכולל ובהלכה י' שם הביא את החלק השני הכולל ובהלכה י"א שם הביא את החלק המיוחד ואין שום חילוק בין מ"ש בסה"מ למ"ש בחיבורו אלא בזה דבסה"מ כתב על חלק השני הכולל ולוקה וא"כ נראה דסובר דאם אדם עבר עבירה לא מחמת תאוה והנאה אלא להכעיס אז חוץ ממה שמחויב מלקות מחמת עבירה מהלאו

המיוחד לעבירה זו לוקין ג"כ משום לאו דלא תחלל אבל בחבורו ל"כ על חלק השני הכולל ולוקין זה באמת טעמא בעי וכבר עמד עליו הנר מצוה סי' י"א אות ל"ג וז"ל והנה מה שמחייב רבינו מלקות בחלק הב' תמיה לי אמאי לא הזכירו בחיבורו פרק הנ"ל וגם בפ' י"ט מהל' סנהדרין לא מנאו במנין הלוקין ושמא י"ל דסמך רבינו על מה שמנה בהל' סנהדרין שם אות קל"ה הנשבע לשקר והוה בכלל זה הנשבע לשקר בשאט בנפש להכעיס בלי שום הנאה ולוקה שתים אחד משום שבועת שקר ואחד משום חילול השם כו' עכ"ל ועל תירוצו של הנ"מ חוץ ממה שתירוצו דוחק מאד ק"ל דלפי דבריו אכתי קשה דאמאי כתב הרמב"ם ז"ל הל' סנהדרין שם הל' ד' כל לא תעשה שבתורה שאין בהן לא כרת ולא מב"ד שלוקין עליהן קס"ח הלא קס"ט הן כיון דאיכא גם לאו דלא תחלל, ע"כ נ"ל בס"ד דבהל' יסוה"ת מש"ה ל"כ הרמב"ם ולוקין משום דסמך על מ"ש בהלכה ד' שם וז"ל ואעפי"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו כו' דממילא נשמע מזה דהיכי דעבר על לאו דלא תחלל שלא באונס אז באמת לוקין אם הוא בגוונא דלוקין דהיינו שיהא בו מעשה וגם לא יהא התראת ספק כמ"ש לקמן בס"ד מזה וכיון שכ' הרמב"ם בהלכה י' שם כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשוט בנפש להכעיס הר"ז מחלל את השם א"כ ממילא נשמע מהל' ד' שם דלוקין על זה כיון דעבר עליה שלא באונס הגם דבסה"מ ג"כ כתב כמ"ש בהלכה ד' ואפ"ה קאמר ולוקין י"ל דבחיבורו דרכו לכתוב בדיוק יותר על דרך הגמ' כמ"ש היד מלאכי כללי הרמב"ם אות ג' וז"ל כל דברי הרמב"ם הם בתכלית הדיוק ויש לדקדק ולפלפל בדבריו כבגמ' וא"כ שפיר יכלינן למימר דסמך בחיבורו על הלכה ד', והא דלא מנה בהל' סנהדרין הלאו דלא תחלל בין הלאוין שלוקין עליהן ע"ז י"ל דלא מנה שם אלא הני לאוין שאין מציאות עבירות הלאו במזיד ובהתראה בלא מלקות אבל לאו דלא תחלל כיון דאיכא חלק שיעבור על לאו זה בלא מלקות דהיינו חלק הראשון הכולל והאחד המיוחד הנ"ל וכיון דליכא אלא חלק אחד עם מלקות ע"כ לא מנה שם את הלאו זה כמובן:

פירוש ה

וגם החינוך ז"ל מצוה רצ"ה העתיק הג' חלקים של הרמב"ם הנ"ל וכ' על החלק השני הכללי הנ"ל וילקה והמנ"ח סוף מצוה רצ"ו כתב וז"ל והנה תיבות וילקה ליתא בהרמב"ם וג"כ מבואר שם בשינוי לשון קצת דאם עבר בשאט נפש להכעיס הר"ז חילל את השם עכ"ל נראה דהמנ"ח כיוון על הרמב"ם בחיבורו הנ"ל דמה שהעתיק המנ"ח מהרמב"ם הלשון זה ליתא אלא בחיבורו ונראה בפירוש דלא ראה מ"ש בסה"מ כיון דשם כתב בפירוש כמ"ש החינוך, וגם הזוהר הרקיע ז"ל מל"ח כ"ז אות ט"ו הביא בקיצור כל הג'

חלקים של הרמב"ם וכן הביאו האלה המצות סי' הנ"ל ומצות השם מצוה רצ"ו וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא אלא החלק המיוחד והשמיט את השני חלקים הכוללים הנ"ל ואח"כ ראיתי בפ"ד ז"ל בד"מ ח"ב דף ס"ו ע"ב שהקשה חלק אחד מקושיתינו דבתר דהב"א את הג' חלקים הנ"ל כתב וז"ל והסמ"ג מל"ת ב' לא פירש באזהרה זו כ"א חלק האחד המיוחד ואני תמיה אמאי לא פירש נמי שמחויב למסור עצמו דמלבד דביטל מ"ע עבר על ל"ת ועי' מ"ש רש"י בפי' החומש עכ"ל אבל ע"ז דמדוע לא הביא רבינו גם את החלק השני הכולל לא תמה הפ"ד ובאמת גם על זה ק"ל ובנ"מ סימן הנ"ל ראיתי שכ' על קושיות הפ"ד וז"ל ואנכי לא ידעתי מה זה תמיה שכבר כתבו הסמ"ג בפי' בחלק עשין מצוה ה' יעי"ש והיו עיניך רואות עכ"ל ואני ראיתי במ"ע ה' ולא מצאתי שם שיכתב רבינו מזה דמי שלא מוסר עצמו בגוונא דחייב למסור שעבר גם על לאו דלא תחללו אם לא שנאמר דנ"מ כיוון על מה שהביא שם רבינו את הת"כ ובת"כ איתא שם גם לא תחללו וסובר הנ"מ דהת"כ סובר דלא תחללו קאי גם על אם עבר ולא מסר עצמו וכיון שהביא רבינו את הת"כ ממילא נשמע מזה דסובר דאם עבר ולא מסר עצמו דעובר על לאו דלא תחללו והוי כאלו הביא בפירוש את זה כן צ"ל בכוונת תירוצו של הנ"מ ומחמת כונה זו עשה את הפ"ד כאלו לא ראה מ"ש רבינו במ"ע ה', אבל לי"נ דח"ו לומר על הגאון אמיתי תנא דאורייתא כן דבודאי ראה אלא בכונה עמוקה הקשה את קושיתו על רבינו ולא בחנם מסיים הפ"ד עי' מ"ש רש"י בפי' החומש דכך הקשה הן אמת דרבינו מ"ע ה' כתב וז"ל מ"ע לקדש שמו הגדול שנ' ונקדשתי בתוך בני ישראל ותניא בת"כ בפ' אמור ממשמע שנאמר לא תחללו שומע אני אבל קדש מה ת"ל ונקדשתי מסר עצמך על קדושת שמו עכ"ל וסובר הפ"ד דמת"כ זו לא מוכח דלא תחללו קאי גם על אם לא מסר עצמו דאלת"ה מה קאמר הת"כ ת"ל ונקדשתי מסר עצמך כו' הלא גם מלא תחללו נשמע את זה וא"כ קמה קושית הת"כ בדוכתי מה ת"ל ונקדשתי דכמו כשאמרינן בהה"א דונקדשתי ג"כ פירושו קדש גרידא הקשה הת"כ הלא גם ולא תחללו פירושו כן ומה ת"ל ונקדשתי כמכ"נ קשה אם נאמר דולא תחללו פירושו שחייב למסור עצמו אע"כ דהת"כ סובר דולא תחללו קאי לקדש שמו יתברך דהיינו שלא יעשה חילול השם כהחלק המיוחד או כהחלק השני הכולל הנ"ל ולא קאי על חלק הראשון הכולל על חיוב מסירת נפש כן יכלינן לפרש בת"כ כיון דלא אמר בפירוש דלא תחללו קאי גם על מסירת נפש וגם מרש"י עה"ת יש ראי' לזה דבפ' אמור כתב וז"ל ולא תחללו לעבור על דברי מזידין ממשמע שנאמר ולא תחללו מת"ל ונקדשתי מסור עצמך וקדש שמי עכ"ל וסובר הפ"ד דכונת רש"י במ"ש על דברי מזידין היינו החלק השני הכולל הנ"ל ודלא כמ"ש

השפתי חכמים שם ומדלא כתב רש"י בפירושו של לא תחללו גם השאר חלקים הנ"ל עכ"מ דרש"י סובר דהפשט הפשוט של לא תחללו אינו אלא שלא לעבור על דברי מזידין דהיינו שלא לעבור על עבירות להכעיס ואי נאמר דבת"כ ל"ל דל"ס דלא תחללו לא קאי על חיוב מס"נ אלא סובר דקאי גם על חיוב מס"נ א"כ קשה על רש"י שהביא אח"כ את הת"כ דאמאי ל"כ רש"י בפירושו של לא תחללו גם זה דאם לא מסר עבר גם על לאו דלא תחללו מלבד הבטול עשה דונקדשתי אעכ"מ דרש"י סובר דבת"כ י"ל דלא תחללו לא קאי על חיוב מס"נ וע"כ לא מפרש רש"י אלא שלא לעבור על דברי מזידין כיון שהוא דרש הפשוט, ואין להקשות סוף סוף קשה על רש"י [אם נאמר בכונת רש"י כהנ"ל ולא כמ"ש הש"ח] מהגמ' סנהדרין ע"ד ע"א דאיתא בפירוש דלא תחללו צווי על מס"נ ג"כ וביומא פ"ו ע"א איתא דהוא צווי על חלק המיוחד הנ"ל וא"כ אמאי ל"כ רש"י גם את זה דעל זה י"ל דרש"י סובר דהפי' הפשוט של לא תחללו שלא יעבור על דברי מזידין דהיינו חלק השני הכולל הנ"ל ומ"ש הגמ' היא הדרש ורש"י לא נקט אלא הפירוש הפשוט אבל אי הוי סובר רש"י דאא"ל בת"כ אלא דסובר דלא תחללו ג"כ צווי על מס"נ אז קשה על רש"י דמדוע לא הביא גם את זה אף שהוא ג"כ הדרש של הפסוק כיון דרש"י הביא את הת"כ תיכף אח"כ כמובן אעכ"מ מרש"י דבת"כ י"ל כהנ"ל, וא"כ י"ל דהכי הקשה הפ"ד על רבינו אמאי לא פירוש נמי במל"ת ב' שמחיוב למסור עצמו דמלבד שביטל מ"ע עבר על ל"ת וא"ת שכבר פירוש את זה במ"ע ה' כמ"ש הנ"מ ע"ז כתב הפ"ד עי' מ"ש רש"י בפי' החומש כונתו דמשם מוכח דיכלינן למימר בת"כ כהנ"ל וא"כ לא מוכח ממ"ע ה' מידי כיון דשם ל"כ רבינו בפירוש את זה אלא הביא את הת"כ ובת"כ באמת יכלינן למימר כהנ"ל וע"כ לא הקשה הפ"ד אמאי לא קאמר הסמ"ג או לא כתב הסמ"ג אלא אמאי לא פירוש כמובן וזה באמת קושיא גדולה על רבינו:

פירוש ו

ונ"ל בס"ד דא"ל דרבינו סובר כהיראים ז"ל שכ' סי' ו' וז"ל וצוה הבורא שיהרג אדם ועל יחלל ש"ש כדתניא בת"כ ממשמע שנ' כו' והעתיק את הת"כ שהעתקנו מחודש ה' נראה מהיראים דסובר בת"כ דלא תחללו קאי גם על מס"נ וגם הש"ח ז"ל פ' אמור כתב על מ"ש רש"י לעבור על דברי מזידין וז"ל ר"ל מי שרוצה להעבירך על הדת על תשמע לו לעבור על דבר עכ"ל וא"כ י"ל דגם רש"י סובר בת"כ כמ"ש היראים וגם אליבא דרבינו י"ל דסובר כן וממילא שפיר י"ל כמ"ש הנ"מ הנ"ל דכבר הביא רבינו א"ז במ"ע ה' ול"ק קושיות הפ"ד, או י"ל בכונת הפ"ד במה שסיים עי' רש"י דכונתו בזה לתרץ קושיתו מעל רבינו דהיינו עד ועי' כו' הוא הקושיא ומועי' ואילך מתחיל התירץ כיון דפ"ד ג"כ סובר

בכוונת רש"י כהש"ח דרש"י כיוון על חלק הראשון הנ"ל וע"ז הביא רש"י אח"כ את הת"כ וא"כ מוכח מרש"י דת"כ סובר דלא תחללו קאי גם על מס"נ וממילא י"ל דגם רבינו סובר כן ושפיר י"ל כתירוצו של הנ"מ הנ"ל ומשום כונה זו מסיים הפ"ד ועי' מ"ש רש"י כו' ול"ק על רבינו קושיתו כמובן, אבל קושיתינו עדיין במקומה עומדת דאמאי לא הביא רבינו גם חלק השני הנ"ל וגם מהיראים נראה בפי' דכ' את כל הג' חלקים של הרמב"ם הנ"ל דבסי' ו' הביא את חלק המיוחד הנ"ל ובסי' ה' בתר דהביא גם שם את הת"כ הנ"ל כתב וז"ל פירוש על קידוש השם שלא יפקיר אדם במעשיו או בדבריו באחת מכל מצות האמורות בתורה ואפילו דיקדוק אחד מדברי סופרים כו' והלשון שלא יפקיר כו' באחת מכל מצות כו' מורה דזה חלק השני הכולל הנ"ל כן י"ל בהיראים אבל על רבינו קשה כהנ"ל וגם על הפ"ד ק"ל דמדוע הקשה דוקא דמדוע לא הביא רבינו את חלק הראשון הנ"ל אמאי לא הקשה גם מחלק השני.

ונ"ל בס"ד לומר ברבינו כך בהקדים לפרש את הרמב"ם הנ"ל דלכאורה צריך להבין דמנ"ל דהלאו לא תחללו יתחלק לג' חלקים בשלמא החלק הראשון הכולל י"ל שלמד מגמרא סנהדרין ע"ד ע"א דאיתא שם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל לא תחללו את שם קדשי ונקדשתי וסובר הרמב"ם דגם בצנעה איכא לאו דלא תחללו אלא העשה דונקדשתי ליתא בצנעה כמ"ש הגמרא שם דלא הוי אלא בעשרה דאתיא תוך תוך אבל על לאו דלא תחללו סובר הרמב"ם דעבר אפילו בינו לבין עכו"ם או בינו לבין עצמו כמ"ש לקמן בס"ד עי' לח"מ הל' יסוה"ת פ"ה הל' ד', וגם החלק המיוחד הנ"ל שהביא בהלכה י"א שם י"ל שלמד מגמ' יומא פ"ו ע"א עי"ש אבל החלק השני שכ' הלכה י' שם שאם עבר אדם על עבירה להכעיס עובר גם על לאו דלא תחללו את זה מנ"ל, ונ"ל בס"ד דהרמב"ם סובר כרש"י וכפירוש הראשון שכתבנו מחודש ה' דסובר הפ"ד ברש"י דפשט הפשוט של חילול שלא יעבור על דברי מזידין דהיינו להכעיס אלא הרמב"ם הביא גם ראי' ע"ז משבועת שקר דכתיב שם וחללת את שם אלהיך ושבועת שקר הוי עבירה שאין בה הנאת גשמיות ואם עבר עליה בודאי דלא עשה את זה אלא להכעיס וכתיב ביה וחללת ממילא נשמע משם דלשון חילול שייך על עבירה להכעיס וזה שמסיים הרמב"ם הלכה י' ובסה"מ ולפיכך נאמר בשבועת שקר וחללת וגו' כונתו דלפיכך נאמר כדי שנלמוד משם דאם עבר אדם על עבירה להכעיס עובר גם על לאו דלא תחללו וגם זה נראה בפירוש מהלכה י' דסובר דאפילו כשעובר על עבירה להכעיס בינו לבין עצמו או בגוונא דליכא למיחש שילמדו ממעשיו ג"כ עובר על לאו דלא תחללו דומיא דשבועת שקר דאם נשבע לשקר בינו לבין עצמו דעובר על לאו דשבועת שקר כמכ"נ בלאו דלא תחללו וכהנ"ל

בשם הלח"מ, וממילא מה מאד יש ליישב בזה בס"ד מה שיש לדקדק על הרמב"ם דאפילו לפי דברינו הנ"ל מחודש ד' דסמך על הלכה ד' סוף סוף טעמא בעי דמדוע סמך בזה ולא כתב בפירוש בהלכה י' ולוקין אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דאי הוי כתב בהלכה י' ולוקין אז הי' יכלינן למימר דסובר דלא עבר אדם על לאו דלא תחללו אלא בגוונא דאיכא למיחש שמא ילמדו ממעשיו אבל לא בינו לבין עצמו כיון דמלקות ליכא אלא בעדים והתראה ואיכא עכ"פ חשש על עדים גופא שילמדו ממעשיו אח"כ כמובן וכדי שלא נאמר כן ע"כ ל"כ בהלכה י' ולוקין כדי שנדע דגם בינו לבין עצמו כשעשה להכעיס עובר על לאו דלא תחללו ואת זה שלוקין סמך על הלכה ד' כנ"ל בס"ד בשיטת הרמב"ם:

פירוש ז

אבל רבינו י"ל דסובר כרש"י ביומא דף הנ"ל דכ' ד"ה חילול השם וז"ל חוטא ומחטיא אחרים וכ"כ הר"ן שם ועי' בדינא דחיי דעל מ"ש רבינו אבל מי שיש בידו חילול השם כתב חוטא ומחטיא נראה דגם הדד"ח סובר בדעת רבינו דסובר כרש"י וא"כ י"ל דסובר דגם אם עבר על עבירה להכעיס ג"כ לא עבר על לאו דלא תחללו אלא בגוונא דשייך ביה שיהא חוטא ומחטיא אבל בינו לבין עצמו סובר רבינו דלא עבר על לאו דלא תחללו וי"ל דלמד א"ז מגמ' דיומא הנ"ל דק"ל דאי כהרמב"ם אמאי לא אמר הגמרא על היכי דמי חילול השם גם את האופן זה דאם עבר על עבירה להכעיס אעכ"מ דהגמ' סובר דבכה"ג ליכא חילול השם אלא דוקא כששייך בי' חוטא ומחטיא וא"ז ל"צ למימר כיון דממילא ידעינן במכ"ש מהני אופנים שמשני הגמר' שם שהם דברים המותרים ואפ"ה אם עשה בגוונא דיכלינן ללמוד מהם היתר על עבירה נקרא חילול השם מכ"ש לעשות עבירה להכעיס בגוונא דשייך בי' חוטא ומחטיא בודאי חילול השם ומש"ה ל"כ רבינו ג"כ אלא את החלק המיוחד הנ"ל משום דסובר דחלק השני ידעינן במכ"ש מחלק המיוחד הנ"ל וא"כ י"ל דרבינו עם הרמב"ם בזה פליגי הרמב"ם סובר דעל חלק השני לא בעינן שיהא חוטא ומחטיא כהנ"ל אבל על חלק המיוחד הנ"ל גם הרמב"ם סובר דבעינן שיהא חוטא ומחטיא כיון דהפעולה היא פעולת היתר וכל האיסור אינה אלא משום מחטיא וא"כ לא הוי' ידעינן החלק השני במכ"ש מחלק המיוחד וע"כ כתב בפירוש גם את החלק השני ועל הראי' הנ"ל לרבינו מגמ' דיומא י"ל דסובר כיון דהחלק השני הוי הפשט הפשוט בקרא כהנ"ל בשם רש"י ע"כ לא נקט הגמ' את זה דהגמ' לא נקט אלא מה שנלמד מהדרש דאל"כ אמאי לא נקט הגמ' גם את החלק הראשון הנ"ל, אבל רבינו סובר דגם על חלק השני ג"כ לא חייב אלא בגוונא שיהא חוטא ומחטיא וע"כ לא נקט את החלק השני משום דממילא ידעינן במכ"ש מחלק המיוחד כהנ"ל [ועי' תויו"ט אבות פ"ד מ"ד ד"ה

כל המחלל ש"ש בסתר ותראה משם דסובר דלא מקרי חילול השם אלא בגוונא שחוטא ומחטיא ובלחם שמים בתירץ אחד שם מוכח דסובר דלא בכל חילול השם בעינן שיהא חוטא ומחטיא וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר כהלחם שמים ורבינו סובר כהתויו"ט] ואי קשיא סוף סוף אמאי לא הביא רבינו גם את חלק השני כדי לאשמעינן שלוקין עליו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ והחינוך הנ"ל מחודש ה' כיון דאת זה לא ידעינן מחלק המיוחד דבחלק המיוחד בודאי גם רבינו סובר דאין לוקין דאל"כ הו"ל למימר בהדיא דלוקין, ע"ז י"ל דרבינו סובר דגם על חלק השני ג"כ אין לוקין וטעמא דלכאורה קשה דאמאי באמת אין לוקין גם על חלק המיוחד ואינ"ל משום דהמעשה שעשה מעשה היתר וכמ"ש בסה"מ אעפ"י שהפועל מותר כהנ"ל דע"ז גופא קשה דמה הוה שהמעשה היתר הוא הלא כיון דע"י מעשה זו עובר על לאו דלא תחללו א"כ הוי כמעשה איסור דבכל הלאוין לא הוי המעשה מעשה איסור אלא בשביל הלאו וא"כ אמאי לא יהא לוקין ואינ"ל משום דמעשה זו לגבי אינש פשוט שאינו ת"ח הוי מעשה היתר הלא מצינו במלאכת שבת לר"י דאומן דרך אומנתו חייב ולוקין עליו אף דגם שם לגבי אינש דלאו אומן הוי מעשה היתר כגון להוציא מחט עי' פ"ר דשבת ואפ"ה חייב א"כ ג"כ אמאי אין לוקין, ונ"ל לתרץ בס"ד בהקדים מה שנסתפקנו בחלק המיוחד הנ"ל דכיון דכל האיסור של חלק המיוחד דחיישינן דכשת"ח או אדם גדול עושה מעשה שנראה בעיני ההמון שהוא עבירה ילמדו ממעשיו לעבור עה"ת וכמ"ש רש"י יומא דף הנ"ל על הא דאמר רב כגון אנא אי שקילנא בשרא ולא יהיבנא דמי לאלתר וז"ל וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל עכ"ל ונסתפקנו אי דוקא אז עבר על לאו דלא תחללו כשבאמת למד ממנו איזה אדם לזלזל באיזה עבירה אבל אי לא למד עדיין אז באמת לא עבר על לאו או דילמא אפילו כשלא למד שום אדם לעבור על עבירה אפ"ה כיון דאיכא למיחש שילמוד ממנו ג"כ עובר ומה שהביאנו לספק זה כיון דרש"י כתב ולמד ממני ול"כ שמא למד ממני וכן על הא דאמר ר"י כגון אנא דמסגינא ד"א בלא תורה ובלא תפילין כתב רש"י וז"ל ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדים הימני להבטל מת"ת ול"כ שמא למדים וגם הר"ן שם כתב כרש"י וכ"כ רש"י שבת ל"ג ע"א ד"ה חילול השם וז"ל אדם גדול שבני אדם למדים הימנו ואינו נזהר במעשיו נמצאו הקטנים מזלזלין בתורה על ידו ואומרים זהו מבין שאין ממש בתורה ובמצות ונמצא השם מתחלל נעשה דבריו חולין ע"כ נראה מלשונות רש"י דאינו עובר על לאו דלא תחללו אלא דוקא כשלמדים ממנו ומזלזלין וא"כ י"ל דמש"ה אין לוקין על חלק המיוחד לכ"ע משום דהוי התראת ספק דאפשר שלא ילמדו ממנו, וממילא שפיר י"ל דרבינו סובר שגם על חלק השני ג"כ אין

לוקין דלפי הנ"ל דסובר דגם בחלק השני הטעם משום חוטא ומחטיא [עי' בברטנורה ז"ל יומא פ"ח מ"ח שכ' וה"מ כשלא חילל את השם כלומר שלא חטא והחטיא אחרים אלמא דג"כ סובר כן] א"כ גם חלק השני הוי התראת ספק ואין לוקין עליו דבשלמא הרמב"ם דסובר דבחלק השני אפילו בינו לבין עצמו עובר כהנ"ל שפיר כתב דלוקין על חלק השני ובחלק המיוחד דגם הרמב"ם סובר דהטעם משום חוטא ומחטיא ע"כ ל"כ על חלק זה דלוקין אבל רבינו דסובר גם בחלק השני חוטא ומחטיא באמת סובר גם בחלק זה דאין לוקין וע"כ שפיר יכלינן למימר דרבינו סובר דחלק השני לומדים במכ"ש וכהנ"ל וחלק הראשון הכולל הביא באמת במ"ע ה' וסובר כהיראים ול"ק על רבינו לא קושיות הפ"ד ולא קושיתינו כמובן. אבל על הסמ"ק ז"ל ק"ל דלא הביא בסי' פ"ה אלא החלק המיוחד ובסי' מ"ד במ"ע ונקדשתי לא דיבר כלום מלאו זה וגם לא הביא את הת"כ הנ"ל וא"כ קשה עליו קושיות הפ"ד שהקשה על רבינו דמדוע לא הביא החלק הראשון הכולל ועל הסמ"ק לא יכלינן לתרץ כמו שתירץ הנ"מ על רבינו וכמו שפרשנו את דבריו לעיל כיון דהסמ"ק גם במ"ע דונקדשתי לא הביא הלאו דלא תחללו ולא הת"כ וגם קשה עליו קושיתינו הנ"ל דמדוע לא הביא גם החלק השני הכולל הנ"ל אלא על קושיתינו י"ל דסובר כרבינו דחלק השני ידעינן במכש"כ כהנ"ל אבל קושיות הפ"ד נשאר עליו בתימא וצ"ע:

פירוש ח

עבר (**ב**) **על מ"ע ועשה תשובה כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע ל"כ דבל"ת הניתק לעשה מה דינה דאינ"ל דדבר פשוט הוא דנכלל בהל"ת דתשובה ויוה"כ מכפר וע"כ לא דיבר מזה דביומא פ"ה ע"ב על הא דאיתא במתניתין תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל ל"ת הקשה הגמ' השתא על ל"ת מכפרת על עשה מיבעיא א"ר יהודא ה"ק על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה והקשה הגמרא ועל ל"ת גמור לא ורמינהו אלו הן קלות עשה ול"ת חוץ מלא תשא ומשני הגמ' לא תשא וכל דדמי לי' כו' ת"ש לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה יכול אף לא תשא עמהן ת"ל לא ינקה יכול אף שאר חייבי לאוין כן ת"ל את שמו שמו הוא דאינו מנקה אבל מנקה שאר חייבי לאוין ומסיק הגמ' תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה ועל מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ועל מב"ד ועל ל"ת גמור כו' עי"ש ולפי מסקנת הגמ' דתנאי היא צ"ל דהברייי' דחורב סובר דעל כל ל"ת תשובה מכפרת והברייתא דעל מה תשובה מכפרת סובר דדוקא על עשה ועל ל"ת הניתק לעשה תשובה מכפרת אבל על ל"ת גמור לא וא"כ לרב יהודא דאמר ה"ק כהנ"ל צ"ל דהמתניתין ג"כ סובר כהאי ברייתא דעל עשה

ועל ל"ת הניתק לעשה תשובה מכפר וכיון דהמתניתין ג"כ סובר כהאי ברייתא בודאי שכן הלכה דעל ל"ת הניתק לעשה ג"כ תשובה מכפר וכן באמת פסקו הרי"ף והרא"ש ז"ל ביומא שם מדהביאו את הא דרב יהודא בהלכותיהם וע"כ ק"ל על רבינו דמדוע לא קאמר דעל ל"ת הניתק לעשה ג"כ תשובה מכפר ואינ"ל דסובר כיון דר' ישמעאל אמר שם שלשה חלוקי כפרה כמ"ש ראב"ע בשמו עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו כו' עבר על ל"ת ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר כו' עבר על כריתות ומב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין כו' עי"ש ונאמר דסובר רבינו דכיון דר"י לא אמר דתשובה מכפר אלא על עשה ולא אמר רבותא טפי דמכפר גם על ל"ת הניתק לעשה מוכח דל"ס כהמתניתין וכהאי ברייתא דל"ת הניתק לעשה בכלל עשה אלא סובר דבכלל שאר ל"ת היא וכיון דראב"ע ור' מתיא בן חרש סברו כר"י ע"כ פסק רבינו ג"כ כן וכיון שהביא את הא דר"י ממילא נשמע דל"ת הניתק לעשה בכלל שאר ל"ת היא וע"כ לא דיבר רבינו מל"ת הניתק לעשה, אבל זה אא"ל כיון דעכצ"ל דגם ר"י סובר כהמתניתין וכהאי ברייתא הנ"ל דאל"כ קשה ר"י כמאן סובר דכהאי ברייתא דחורב לא יכול לסבור כיון דברייתא זו סובר דגם על ל"ת תשובה גרידא מכפר ור"י סובר דגם יוה"כ צריך לזה וא"כ כמאן סובר ואינ"ל דבאמת פליג על כולהו דא"כ יהא ג' מחלוקת דהמתניתין וחד ברייתא סברו דל"ת הניתק לעשה הוה כעשה ועל ל"ת גרידא תשובה אינו מכפר וחד ברייתא סובר דעל כל ל"ת תשובה מכפר ור"י סובר דגם על ל"ת הניתק לעשה ג"כ תשובה גרידא אינו מכפר ולפי הכלל שבידינו אפושי פלוגתא לא מפשינן, ואינ"ל דע"כ לא יכול ר"י לסבור כהאי ברייתא דל"ת הניתק לעשה הוי כעשה כיון דהאי ברייתא סובר דעל כריתות ומב"ד תשובה ויוה"כ מכפר ור' ישמעאל סובר דתשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין וא"כ בלא"ה יש ג' פלוגתות וע"כ שפיר יכלינן למימר דגם בזה פליג ר"י וסובר דל"ת הניתק לעשה הוי כל"ת ורבינו פסק כר' ישמעאל וכהנ"ל, אבל באמת זה ליתא דבשלמא כשאמרינן דר"י סובר דל"ת הניתק לעשה הוי כעשה כהמתניתין אז י"ל דליכא אלא שני פלוגתות דהתנא דמתניתין י"ל דסובר לגמרי כר"י דפירוש במתניתין כך תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשת ועל ל"ת הניתק לעשות ועל החמורות דאמרה המתניתין דתשובה ויוה"כ מכפר י"ל דפירושא דחמורות היינו ל"ת כר' ישמעאל ומכריתות ומב"ד י"ל דלא דיבר המתניתין אבל באמת גם בזה סוברת כר"י, והברייי' דחורב אף דסובר דעל כל ל"ת תשובה מכפר לענין כריתות ומב"ד י"ל דסובר כר"י דהאי ברייתא ע"כ מחלק בין הלא תעשת ובין כריתות ומב"ד כיון דהברייתא זו לא דיבר אלא מל"ת וא"כ ממילא י"ל דלענין כריתות ומב"ד סובר כר"י, ואידך ברייתא

אף דבכריתות ומב"ד פליג על ר"י אבל בל"ת הניתק לעשה ובשאר ל"ת סובר כר"י וא"כ ליכא לדינא אלא שני פלוגתות דהיינו לענין עשת ול"ת הניתק לעשה דתשובה מכפר ולענין שאר לא תעשת דתשובה ויוה"כ מכפר ר' ישמעאל והמתניתין והברייי' דעל מה התשובה מכפר קיימו בחדא שיטתא ולענין כריתות ומב"ד ר"י והמתניתין והברייתא דחורב קיימו בחדא שיטתא וכיון דאיכא למימר דר"י סובר כהמתניתין וגם דלדינא ליכא אלא שני פלוגתות בודאי מסתבר טפי למימר כן מלומר דר"י פליג על המתניתין וג' פלוגתות יש לדינא, ובלאו כל זה נ"ל דכשנאמר דר"י פליג על המתניתין אז באמת צריך לפסוק כסתם מתניתין וכמ"ש התוס' כתובות ע"ג ע"א ד"ה ותיובתא דשמואל וז"ל ואע"ג דכר' ישמעאל רביה סבירא ליה מ"מ אין לו להניח סתם דמתניתין משום ר' ישמעאל עכ"ל חזינן דצריך לפסוק כסתם מתניתין אפילו נגד ר"י רביה ומכ"ש כאן בודאי הי' צריך לפסוק כסתם מתניתין אעכצ"ל דר"י באמת סובר כהמתניתין וכהנ"ל, וגם מהרי"ף והרא"ש נראה בפירוש דסברו כן דאלת"ה היתה קשה דהיכי פסקו כרב יהודא דמחלק בין שאר ל"ת ובין ל"ת הניתק לעשה ואח"כ הביאו לדינא את הא דר' ישמעאל אעכצ"ל דהרי"ף והרא"ש סברו דר"י סובר כהמתניתין וא"כ צ"ל דמה דאמר ר"י עבר על עשה כו' כוונתו על ל"ת הניתק לעשה ג"כ וא"כ נשאר הקושיא הנ"ל על רבינו דמדוע לא מגלה דעתו לענין ל"ת הניתק לעשה דמה דינו וקושיא זו גם על הרמב"ם קשה דבהל' תשובה פ"א הלכה ד' הביא את הג' חלוקי כפרה דר"י ולא מגלה ג"כ את דעתו הטהורה לענין ל"ת הניתק לעשה ולפי דברינו הנ"ל צריך לפסוק כסתם מתניתין דל"ת הניתק לעשה דינה כעשה דתשובה גרידא מכפר ואמאי לא כתבו רבינו והרמב"ם את זה וזה אצלי קושיא גדולה ולא ראיתי שום הרגשה מזה:

פירוש ט

אבל נהירנא לי עיני בס"ד ליישב כך דהרמב"ם שם הלכה ב' כתב וז"ל ומה הן הקלות ומה הן החמורות החמורות הן שחייבין עליהם מב"ד או כרת ושבועת שוא ושקר אעפ"י שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות ושאר מל"ת ומ"ע שאין בהן כרת הם הקלות עכ"ל ולכאורה קשה דהיכי כתב דהל"ת הן קלות נגד סתם מתניתין דיומא דכפי תירוצו של רב יהודא שם סוברת המתניתין דל"ת הן חמורות וגם הכ"מ ז"ל הרגיש בקושיא זו ותירץ דכיון דבשבועות י"ב ע"ב א"ר יהודא בעצמו אליבא דמתניתין דשבוע' שם דכל לא תעשת הן קלות וא"כ קשה דרב יהודא אדרב יהודא וגם קשה דלפי תירוצו של רב יהודא ביומא המשניות סותרת אהדדי דהמתניתין דיומא סוברת דל"ת שניתק לעשה הן מן הקלות הא לא תעשת גמורות הן מן החמורות ומתניתין דשבועות סוברת לפי תירוצו של ר"י שם

דל"ת הן ג"כ מן הקלות [עי' בתויו"כ ביומא שם ובסדר משנה על הרמב"ם שם שהקשו כן והאריכו בזה וכשתעיין היטב בדברינו כפי מה שכתבנו בהבנת הכ"מ שפיר תבין דלא קשה שום קושיא לפום תירוצו של הכ"מ] וסובר הכ"מ דבאמת כן היא דהמשניות סתרו אהדדי ולא קיי"ל כמתניתין דיומא אלא כהא דשבועות כיון דרב יהודא בשבועות אליבא דנפשיה אמר אלו הן קלות ואלו הן חמורות ולא מפליג בין ניתק לעשה ללא ניתק לעשה [ונ"ל בס"ד דבמ"ש הכ"מ דרב יהודא אליבא דנפשיה קאמר כוונתו בזה לתרץ הסתירה דרב יהודא אדר"י ור"ל דשם בשבועות קאמר אליבא דנפשיה וביומא מפרש את המתניתין ולי' לא ס"ל וממילא ל"ק קושיות הסדר משנה עי"ש ותבין] וא"כ לרב יהודה דשבועות צ"ל דסובר המתניתין דשבועות כהאי ברייתא דיומא דאלו הן קלות עשה ול"ת חוץ מלא תשא ואף דגמ' ביומא שם דחה ואמר דחוץ מלא תשא וכל דדמי לי' זה דחה הגמ' לפי המתניתין דיומא דל"ת לא הוי קלות אבל לפי המתניתין דשבועות דל"ת הן ג"כ קלות באמת לא דחינן הבריי' זו אלא אמרינן דהברייתא סוברת כהמתניתין דשבועות דכל ל"ת הן קלות ופסק הרמב"ם כהברייתא זו וכהמתניתין דשבועות משום דרב יהודא אמר בשבועות שם משמי' דנפשיה הפשט במתניתין שם כך דכל ל"ת הן קלות כנ"ל בכוונת הכ"מ בתירוצו עי"ש, וא"כ לפי"ז באמת ל"ס המתניתין דשבועות והברייתא הנ"ל דל"ת הניתק לעשה בכלל עשה אלא בכלל ל"ת היא דדוקא אליבא דמתניתין דיומא אמר ר"י כן אבל אליבא דמתניתין דשבועות והברייתא דיומא הנ"ל ואליבא דנפשיה באמת סובר ר"י בשבועות שגם ל"ת הניתק לעשה ג"כ בכלל כל הל"ת היא וא"כ ממילא י"ל דר' ישמעאל באמת ג"כ ל"ס כהמתניתין דיומא אלא סובר כהמתניתין דשבועות וכהברייתא הנ"ל דכל הל"ת בכלל קלות הן וממילא לפי"ז ל"צ לדחוק בר"י במה דאמר עבר על עשה דפירושו גם ל"ת הניתק לעשה אלא י"ל דבאמת סובר דל"ת הניתק לעשה בכלל הל"ת היא וא"כ יפה עשה הרמב"ם שלא דיבר מהל"ת הניתק לעשת כלום כיון דפסק כהמתניתין וכרב יהודא דשבועות וכר' ישמעאל דיומא א"כ ממילא ידעינן דל"ת הניתק לעשת בכלל הל"ת הן וכן י"ל גם אליבא דרבינו ול"ק מידי ודו"ק:

פירוש י

אבל לכאורה עדיין ק"ל לפי תירוצו שלהכ"מ הנ"ל דהרמב"ם פסק כהאי ברייתא דיומא דעשה ול"ת הן קלות חוץ מלא תשא וכן באמת כתב הרמב"ם בפירוש שם הלכה ב' דשבועת שוא ושקר הן מן החמורות א"כ מדוע ל"כ בהלכה ד' שם דעל לא תשא אין תשובה ויוה"כ מכפר והוי ככרת ומב"ד ולפי דברינו מחודש ט' צ"ל דגם רבינו סובר כן וא"כ גם על רבינו קשה ואינ"ל דסברו כיון דר' ישמעאל ביומא שם לא אמר אלא דעל

כרת ומב"ד אין תשובה ויוה"כ מכפר נראה דסובר דגם הלאו דלא תשא בכלל השאר לא תעשת דתשובה ויוה"כ מכפר וע"כ סברו ג"כ רבינו והרמב"ם כן דזה באמת אא"ל דבשלמא על ר' ישמעאל י"ל דבאמת ל"ס כהאי ברייתא דלא תשא חמור משאר ל"ת אבל הרמב"ם כיון דכ' בפירוש בהלכה ב' דלא תשא בכלל כרת ומב"ד וכן צ"ל דסובר רבינו כהנ"ל א"כ קשה עליהם דאיך פסקו גם בזה כר' ישמעאל דנראה סתירה בפסיקתם. וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם סברו דלעולם ר' ישמעאל ג"כ סובר כהאי ברייתא דלא תשא מן החמורות הן אלא ר' ישמעאל סובר דמה דאמר הברייתא דלא תשא אינו מן הקלות את זה לא אמר אלא לענין שעיר המשתלח דשעיר המשתלח מכפר על הקלות אפילו בלא תשובה ועל החמורות אינו מכפר אלא בתשו' כמ"ש הרמב"ם הלכה ב' שם ע"ז סובר הברייתא דלא תשא אינו מן הקלות אבל ר' ישמעאל דאמר את הג' חלוקי כפרה על בזמה"ז וכמו שנראה בפירוש מן הרמב"ם כן מדלא הביא את הג' חלוקי כפרה אלא בהלכה ד' דקאי על בזמה"ז כמ"ש הרמב"ם הלכה ג' שם" ובלאו כל זה ג"כ צ"ל ע"כ דר' ישמעאל קאי על בזמה"ז דאל"כ קשה היכי קאמר דעל ל"ת תשובה ויוה"כ מכפר הלא השעיר המשתלח מכפר על ל"ת גם בלא תשובה כמ"ש הרמב"ם אעכצ"ל דר"י קאי בזמה"ז וכיון דבזמה"ז לא משכחת שום כפרה אלא עם תשובה ע"כ שפיר י"ל דר"י סובר דגם הברייתא מדדה דיוה"כ עם תשובה גם על לאו דלא תשא מכפר והברייתא לא אמר דלא תשא מן החמורות אלא לאפוקי דעל לא תשא השעיר המשתלח מכפר בלא תשובה וע"כ שפיר פסקו רבינו והרמב"ם כר"י דגם על לא תשא תשובה ויוה"כ מכפר ודו"ק:

פירוש יא

ובהנ"ל תבין מה דק"ל על הרי"ף והרא"ש ביומא שם שפסקו כהמתניתין וכרב יהודא דיומא וגם כר' ישמעאל הלא המתניתין דיומא פליג עם המתניתין דשבועות וגם רב יהודא דיומא סותר עצמו עם מה דאמר בשבועות כהנ"ל מחודש ט' וא"כ אמאי לא פסקו כרב יהודא דשבועות ובפרט כפי מ"ש הכ"מ הנ"ל דמש"ה פסק הרמב"ם כר"י דשבועות משום דשם אמר אליבא דנפשיה בודאי קשה עליהם וגם על הברטנורה ק"ל מאד דביומא פ"ח מ"ח פסק כרב יהודא דיומא מדכתב ומסקנא דמילתא בגמ' שאם הזיד בעשה ובלאו הניתק לעשה כו' עי"ש ובשבועות פ"א מ"ו פסק כרב יהודא דשבועות שם מדכתב וז"ל ואלו הן קלות עשה ול"ת כו' עי"ש וא"כ סותר את לימודו ופליאה לי על התויו"ט שלא דיבר מזה. ונ"ל בס"ד דהרי"ף והרא"ש והברטנורה באמת סברו דהמתניתין דיומא עם המתניתין דשבועות לא פליגי ורב יהודא דיומא עם דבריו דשבועות אינו סותר אלא הם סברו בדבר אחד כהרמב"ם בהל' תשובה וממילא בזה יבא הכל על מקומו בשלום

דבהל' ב' שם כתב הרמב"ם דשעיר המשתלח מכפר על הקלות אפילו בלא תשובה ועל החמורות בתשובה והכ"מ הקשה ע"ז מגמ' דשבועות י"ב ע"ב שהקשה האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה אי דעבד תשובה כל יומא נמי כו' א"ר זירא בעומד במרדו ורבי היא דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר חוץ כו' רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא כו' עי"ש וכשמעיינין שפיר בגמ' נראה דסובר דלרבי על כל עבירות אפילו חמורות השעיר מכפר בלא תשובה ולרבנן אפילו על קלות אינו מכפר אלא עם תשובה וא"כ היכי מחלק הרמב"ם בין קלות לחמורות בזה ממ"נ לרבי על כולם מכפר בלא תשובה ולרבנן אפילו על קלות אינו מכפר אלא עם תשובה והניח הכ"מ את הקושי' זו בצ"ע והלח"מ שם הקשה על הרמב"ם בסגנון אחר אבל הכל הולך אל מכוון אחד ועם תירוצו של הלח"מ שהרמב"ם קאמר פשט אחר בגמ' באמת גם קושית הכ"מ ל"ק עיי"ש בלח"מ היטב שכ' שמה הזקיק את הרמב"ם לומר את פשטו בגמרא, ול"נ בס"ד להוסיף על הלח"מ נופך אחת משלי שהזקיקו לומר את פשטו בגמ' כמ"ש הלח"מ הירושלמי דשבועות פ"א הלכה ו' וביומא פ"ח הלכה ו' דאיתא שם עשה אעפ"י שלא עשה תשובה לא תעשה ר' שמואל בשם ר' זירא והוא שעשה תשובה ומפרש הפ"מ וז"ל עשה אעפ"י שלא עשה תשובה מכפר עליו יוה"כ אבל ל"ת קאמר ר' שמואל דדוקא עם תשובה עכ"ל, חזינן מהירושלמי דר' זירא סובר דעל עשה יוה"כ מכפר אפילו בלא תשובה וא"כ קשה על הא דמשני ר' זירא בשבועות דגמ' דילן רבי היא הלא הגמ' לא הקשה אלא על עשה האי עשה ה"ד ועל עשה סובר ר' זירא בירושלמי דיוה"כ מכפר אפילו לרבנן בלא תשובה דאת זה ע"כ צ"ל דמה דאמר ר"ז בירושלמי דעל עשה יוה"כ מכפר בלא תשובה אליבא דרבנן אמר דלרבי אפילו על ל"ת מכפר בלא תשובה אעכ"מ דאליבא דרבנן קאמר ר"ז וא"כ קשה אמאי משני ר"ז בגמ' דילן דרבי הוא הלא אפילו כרבנן נמי אתיא כיון דהגמ' לא הקשה אלא על עשה אעכ"מ דהכרח לומר הפשט בגמ' במה דהקשה האי עשה ה"ד כמ"ש הלח"מ אליבא דהרמב"ש וז"ל ונראה דהוא ז"ל מפרש דברי המקשה כך האי עשה ה"ד אי דלא עביד תשובה א"כ כל הני דמתניתין נמי דלא עביד תשובה דבחד גוונא מיירי המתניתין וא"כ קשה דעל החמורות מאי מכפר היכי דלא עביד תשובה הא זבח רשעים תועבה אבל על עשה לית ליה שום קושי' כלל ומה דקאמר האי עשה ה"ד הוא משום דבעי למיפרך הקושיא האחרת היכא דעביד תשובה והך פירכא לא קאי אלא אעשה וכך קאמר האי עשה ה"ד אבל לעולם דהקושיא הראשונה לא הוי אלא על כריתות ומב"ד כו' עכ"ל ועם הנופך שלי באמת הכרח לומר הפשט זה, וא"כ לפי"ז י"ל דהרמב"ם

סובר דכיון דקושי' הגמ' לא אזלא אלא מן החמורות באמת בקלות סובר גם הגמ' דילן כמ"ש ר"ז דירושלמי דיוה"כ דהיינו השעיר המשתלח מכפר אפילו בלא תשובה וגם את זה סובר הרמב"ם כיון דרב יהודא אמר בשבועות שם דגם הל"ת מן הקלות הן א"כ לפי מה דאמר ר"ז בירושלמי דעל עשת כיון דהם קלות [דע"כ הטעם של ר"ז בירושלמי משום דעשת הוי קלות וע"כ לא בעי תשובה כמובן] יוה"כ דהיינו שעיר המשתלח מכפר בלא תשובה כמו כן נמי מכפר על הלא תעשת ג"כ בלא תשובה לרב יהודא כיון דלר"י הל"ת ג"כ קלות הן והא דאמר ר"ז בירושלמי דעל ל"ת אינו מכפר אלא עם תשובה י"ל משום דר"ז באמת סובר דל"ת אינן מן הקלות או י"ל דכוונת ר"ז דל"ת בעי תשובה על ל"ת שהן כריתות ומב"ד, יהי' איך שיהיה עכ"פ זה מוכח מהירושלמי דמוכרחינן לומר הפשט בגמרא דשבועות כמ"ש הלח"מ וא"כ ממילא ל"ק גם קושיות הכ"מ על הרמב"ם מידי כמובן:

וגם על הרי"ף והרא"ש י"ל דג"כ סברו בזה כהרמב"ם דעל הקלות השעיר המשתלח מכפר בלא תשובה ועל החמורות אינו מכפר אלא עם תשובה וא"כ ממילא שפיר י"ל דרב יהודא בשבועות הכי סובר דכל הני דהשעיר המשתלח מכפר בלא תשובה נקרא בשבועות שם קלות כיון דעל חמורות השעיר המשתלח אינו מכפר אלא עם תשובה וע"כ שפיר אמר ר"י בשבועות שם דלא תעשת הם קלות כיון דר"י סובר דהמתניתין דשבועות סוברת דעל ל"ת ג"כ השעיר המשתלח מכפר בלא תשובה וע"כ נקראו הל"ת קלות שם כמובן, אבל ביומא י"ל דאזיל התנא דמתניתין על בזמה"ז וסובר דהני דתשובה גרידא אינו מכפר הם חמורות והני דתשובה גרידא מכפר הם קלות וע"כ שפיר קאמר רב יהודא ביומא דהתנא דמתניתין סובר דעל עשה ועל לאו הניתק לעשה תשובה מכפר וכיון דתשובה גרידא מכפר ע"כ נקראו קלות אבל הל"ת דתשובה גרידא בלא יוה"כ אינו מכפר ע"כ נקראו שם חמורות אף דלדין שעיר המשתלח באמת גם הל"ת נקראו קלות אפ"ה ביומא שם לענין הנפ"מ דשם נקראו הל"ת חמורות, וממילא ליכא סתירה בין המשניות, דבשבועות לענין דין שעיר המשתלח שפיר נקראו הל"ת קלות וביומא לענין דין של בזמה"ז שפיר נקראו הל"ת חמורות כהנ"ל וגם רב יהודא אינו סותר את דבריו וא"כ שפיר פסקו הרי"ף והרא"ש את הא דיומא כיון שהיא דין של בזמה"ז וגם הברטנורה יפה פסק כהשני ר"י כיון דלא סתרו אהדדי ודו"ק ועי' היטב השני סוגיות דשבועות ויומא והירושלמי ואז תבין שפיר.

וכל זה י"ל אליבא דהרי"ף והרא"ש והברטנורה אבל אליבא דרבינו והרמב"ם ליכא לתרץ כך כיון דאז טפי היתה קשה עליהם דמדוע לא הביאו את החילוק בין ל"ת הניתק לעשה

ובין ל"ת גמורות אע"כ דאליבייהו צ"ל כתירוצו של הכ"מ הנ"ל מחודש ט' וע"כ יפה עשו שלא הביאו את החילוק בין ל"ת הניתק לעשה כהנ"ל כמובן:

פירוש יב

ויסורין (**ג**) **ממרקין כו'**. נסתפקתי הא דאמר הגמ' עבר על כריתות ומב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנ' ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אי דוקא יסורין שבאין עליו מן השמים ממרקין או דילמא אפילו אם אדם סיגף עצמו בסגופים קשין כערך היסורין ג"כ ממרקין, ולכאורה מלשון הקרא ופקדתי וגו' נראה דדוקא יסורין שבאין עליו ממרקין אבל י"ל דאינו ראי' משם כיון דאיכא למימר דהקרא ה"ק דאם הוא בעצמו לא יעשה הסגופין אז ופקדתי וגו' אבל אם מסגף בעצמו אז אפשר דמועיל אבל מלשון הרמב"ם הל' תשובה שם שכ' וז"ל עבר על כריתות ומב"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין ובאלו נאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם עכ"ל ומדכ' הרמב"ם ויסורין הבאין עליו לשון זה מורה דדוקא יסורין הבאין עליו ממרקין עונותיו הגם דגם ע"ז יכלינן למימר דכוונתו אם לא מסגף בעצמו אבל ממ"ש אח"כ ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין מלשון זה נראה בפירוש דדוקא יסורין הבאין עליו ממרקין אבל לא מה שהוא בעצמו מסגף בזה אינו מתכפר כפרה גמורה, ואח"כ ראיתי במגלת ספר ז"ל מל"ת ב' שכ' וז"ל ומה שדקדק הרמב"ם לחזור ולומר ולעולם אין מתכפר כו' נ"ל שכוונתו דאפילו אם ציער וסיגף עצמו בסיגופין קשין ובתעניות והפסקות עד שהגיע לערך צער היסורין אפ"ה אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו מן השמים יסורין שכן מצינו בדוד המלך ע"ה דאע"ג שסיגף עצמו בשק ואפר והיה אוכל עפר אפ"ה נצטרע ו' חדשים ונתכפר לו עכ"ל וא"כ לפי"ז באמת נתפתר ספיקתינו מהרמב"ם וגם יש ללמוד ממג"ס דמהיכי למד הרמב"ם את זה מדוד המלך ע"ה.

אבל לי נראה בס"ד דהרמב"ם למד את זה גם מגמ' תענית כ"א ע"א מהא דנחום איש גם זו בא עני אחד כו' הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו כו' עי"ש ולכאו' למה קרא היסורין מן השמים מדוע לא סיגף עצמו בערך סגופין אלו זה אלא ע"כ דלא מועיל לכפרה גמורה מה שמסגף אלא דוקא יסורין שבאין עליו מכפרין כפרה גמורה וכן נראה מגמ' ב"מ פ"ד ע"ב מהא דראב"ש לא סמך אדעתי' קביל עלי' יסורי כו' באורתא אמר להו אחיי ורעיי בואו בצפרא אמר להו זילו פי' רש"י לא סמך דעתי' אהכי מלבקש רחמים ומחילה ביסורין שמא חטא באחד מן הצדיקים ומדלא סיגף עצמו אלא

קרא שיבואו מוכח כהנ"ל, ואי תקשה דף פ"ג ע"ב שם ואפ"ה לא מייתבא דעתי' אשקייה סמא דשינתא כו' מה היה מועיל לו אם באמת חטא זה באמת ל"ק דשם היה רוצה לראות אם נתקיימו דבריו שאמר שישו בני מעי ומה ספיקות שלכם כך ודאית שלכם על אחת כמה וכמה מובטח אני בכם שאין רמה ותולעה שולטת בכם עי"ש ועשה נסיון על זה כמ"ש הגמ' שם אבל בתר דלא סמך אדעתי' דדילמא חטא באחד מן הצדיקים לא הי' מסגף בעצמו אלא קרא על היסורין שיבואו א"כ גם משם ראי' להרמב"ם כפי פשטו של המג"ס בהרמב"ם כמובן:

אבל לפי מ"ש התיוה"כ ז"ל ביומא על דף פ"ו ע"א ד"ה ועבר על כריתות ומב"ד לפרש את הרמב"ם הנ"ל במ"ש ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין וז"ל ויראה דבא לרמוז דלא תימא דהא דלא סגי יוה"כ לכפר ובעי יסורין היינו בזמן דליכא קרבנות אבל בזמן דבה"מ קיים דאיכא שעיר סגי לכפר יוה"כ אע"ג דלא יבואו עליו יסורין לאפוקי זה בא ואמר לעולם כלומר אפילו דאיכא שעיר אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין וכ"ת מנ"ל להרמב"ם חידוש זה י"ל דמגופא דקרא נפקא דכתיב ופקדתי בשבט פשעם דאיירי על שלמה המלך ע"ה שהביא עליו יסורין לכפר לו מה שחטא ואמאי הלא בזמן שלמה המלך היו מקריבין שעיר אלא ודאי כדאמרן וא"ת והלא הרמב"ם כתב לעיל מזה דשעיר מכפר על קלות ועל חמורות כשעשה תשובה ופי' דהחמורות הם כריתות ומב"ד י"ל דאותה כפרה היא כפרה קלישא שמקילין לו מן הדין אבל אינה כפרה גמורה אלא ע"י יסורין הבאים עליו והיינו דקאמר הרמב"ם ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עכ"ל ולפי פירושו של התויו"כ אינו מוכח מהרמב"ם דדוקא יסורין הבאין עליו מכפרין די"ל דמש"ה כתב ויסורין הבאין עליו כו' עד שיבואו עליו כו' כוונתו אם לא מסגף עצמו אבל אם מסגף עצמו י"ל דמודה הרמב"ם דמועיל כמו יסורין הבאין עליו וא"כ לפי התיו"כ ספיקתינו הנ"ל מחודש י"ב עדיין במקומו עומדת, וכ"ת הלא יכלינן ליפתר ספיקתינו מגמ' דתענית וב"מ הנ"ל ע"ז י"ל דמשם אינו ראי' דאפשר דלחומרא עושין כן דבשלמא אם הרמב"ם באמת סובר כן כמ"ש המג"ס אז שפיר יש להביא גם מהגמ' הנ"ל ראי' לדבריו אבל ליגמר משם ל"ל מהטעם שכתבנו כמובן.

אבל לכאורה ק"ל על פירושו של התויו"כ דהאיך כתב דהרמב"ם סובר דעל חמורות ג"כ השעיר אינו מכפר כפרה גמורה אלא עם יסורין הלא ממ"ש הרמב"ם הלכה ב' שם הכל מתכפר בשעיר המשתלח הלשון זה מורה דמתכפר לו כפרה גמורה ותו קשה על דבריו הלא מ"ש הרמב"ם ולעולם כו' את זה כתב הלכה ד' שם ובהלכה ד' איירי הרמב"ם בזמה"ז כמ"ש הלכה ג' שם ואי נאמר כהתיו"כ הי' לו לכתוב האי לעולם כו' בהלכה

ב' ועוד אפילו נדחק עצמינו לומר בהרמב"ם בחיבורו כמ"ש התיו"כ אבל מה יענה התיוה"כ על מ"ש הרמב"ם בפי' המשניות ביומא שם וז"ל אבל בזמן שהיתה העבודה כבר ידעת כי בשעיר המשתלח היו מתכפרין על כל העונות עכ"ל נראה בפירוש דסובר דעל כל העונות השעיר המשתלח הי' מכפר כפרה גמורה מדכ' אבל עי"ש ותבין וכ"כ הברטנורה סוף יומא וז"ל וכל זה בזמן שאין שם שעיר המשתלח אבל בזמן שיש שעיר המשתלח הוא מכפר על כל העבירות קלות וחמורות חוץ מהעבירות שבין אדם לחבירו כו' ומדכ' בפי' המשניות כהנ"ל ול"כ בחיבורו בפירוש להיפך עכצ"ל דגם בחיבורו סובר כן דמדוע נדחק עצמינו לומר שסובר בחיבורו להיפך בפרט שיש לנו פשטו של המג"ס ובפשט זה ל"צ לומר שחזר ממ"ש בפי' המשניות בודאי מסתבר טפי לומר כן מלומר כפשטו של התיו"כ וא"כ נתפתר שפיר ספיקתינו כהנ"ל:

ואי קשיא דלפי פשטו של המג"ס דלשעיר אינו צריך יסורין לכפר א"כ נשאר קושיות התויו"כ הנ"ל משלמה המלך ע"ה ע"ז י"ל דבש"ה באמת עפי' דיבור היה וכ"ת א"כ היכי גמר הגמרא מקרא ופקדתי וגו' ע"ז י"ל דהגמרא באמת לא משלמה המלך גמר אלא מפשטות הקרא כיוו דמקרא ופקדתי בשבט פשעם וגו' מוכח דיש עבירה שצריכה יסורין למד הגמ' מסברה דעל עבירה חמורה הוא בא וכמ"ש רש"י יומא שם ד"ה ופקדתי וז"ל למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה עכ"ל ועי' ירושלמי יומא פ"ח הלכה ז' ובשבועות פ"א הלכה ו' וסנהדרין פ"י הלכה א' דאיתא שם שאל ר' מתיא בן חרש את ראב"ע בישיבה אמר לו שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהי' ר"י דורש אמר לו שלשה הן חוץ מן התשובה כתוב אחד אומר שובו בנים שובבים וגו' וכתוב אחד אומר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' וכתוב אחד אומר ופקדתי וגו' וכתוב אחד אומר אם יכופר עון זה וגו' כיצד ואח"כ הביא הירושלמי את החלוקים כמ"ש הגמ' דילן ביומא הנ"ל נראה בפירוש מהירושלמי דלר' ישמעאל היתה קשה על הד' פסוקים שסותרין זה את זה ומכח סברא מוקי הפ' קל על עבירה קלה והחמור על החמורה כמ"ש רש"י הנ"ל וא"כ שפיר י"ל דמפשטות הקרא למד ר' ישמעאל ולא משלמה המלך כיון דבשלמה המלך באמת עפ"י דיבור הי' כהנ"ל, ובלאו כל זה נ"ל בס"ד דגם לפי פשטו של התיו"כ ג"כ צ"ל דלא משלמה המלך למד הגמ' אלא מפשטות הקרא מחמת סברא כמ"ש רש"י דאלת"ה א"כ גם לפי פשטו של התיו"כ קשה דהיכי יכול הגמרא ללמוד מהקרא ופקדתי וגו' דעל כריתות ומב"ד תשובה ויוה"כ ויסורין מכפרין דילמא אינו מכפר והא דמכפרי על שלמה המלך י"ל משום דשם גם שעיר המשתלח הי' אבל בלא שעיר מנ"ל אעכ"מ דלא משלמה המלך למד הגמרא אלא מפשטות הקרא מחמת סתירת הפסוקים

כמ"ש רש"י הנ"ל, וא"כ לפי"ז ספיקתינו הנ"ל תליא בהשני פשטים בהרמב"ם הנ"ל דלפי' המג"ס תיפתר ספיקתינו אבל לפירוש התיו"כ עדיין ספיקתינו במקומו עומדת:

פירוש יד

אבל עוד ספק אחר יש לי להסתפק בענין שלפנינו אם השעיר המשתלח היה מכפר כפרה גמורה גם על חילול השם או לא ונ"ל בס"ד דגם זה תליא בהשני פירושים הנ"ל דלפירוש התיו"כ דהרמב"ם סובר דעל כריתות ומב"ד גם עם שעיר המשתלח צריך עוד יסורין להיות לו כפרה גמורה א"כ צ"ל דסובר דר' ישמעאל אמר הג' חלוקי כפרה גם על בזמן המקדש וממילא מוכח דגם על חילול השם לא הי' מכפר השעיר גרידא כפרה גמורה וגם צ"ל דמ"ש הרמב"ם בהלכה ד' במד"א בשלא חילל השם כו' זה ג"כ קאי גם על הלכה ב' שם דכמ"ש התיו"כ דלעולם אין מתכפר כו' שכ' הרמב"ם בהלכה ד' קאי גם על הלכה ב' כמ"כ צ"ל גם על במד"א כו' דקאי על הלכה ב' אבל לפום פירושו של המג"ס בהרמב"ם באמת לא מוכח דר"י גם על בזמן המקדש קאי אלא י"ל דלא אמר הג' חלוקי כפרה אלא על בזמה"ז ואז גם בהרמב"ם צ"ל דמש"כ בהלכה ד' ולעולם כו' במד"א כו' ג"כ לא קאי אלא על בזמה"ז כמ"ש בהלכה ג' שם וגם י"ל להיפך וא"כ הספק השני הנ"ל לפום פירוש המג"ס במקומו עומדת ולפום פירוש התיו"כ נתפתר והספק הראשון הנ"ל להיפך דלפי פירוש המג"ס נתפתר ולהתיו"כ במקומו עומדת. אבל נ"ל לכאורה להביא ראי' להתיו"כ מן הירושלמי הנ"ל מחודש י"ג דבתר דהביא הירושלמי הג' חלוקי כפרה דר"י איתא שם א"ר יוחנן זו דברי ראב"ע ור"י ור"ע אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר אם אין שעיר היום מכפר כו' ומפרש הפ"מ ביומא שם וז"ל אבל דברי חכמים שעיר המשתלח מכפר עם התשובה ואפילו על חילול השם עכ"ל וא"כ צ"ל דר"י אמר הג' חלוקים שלו גם על בזמן המקדש וסובר דעל כריתות ומב"ד ועל חילול השם השעיר גרידא אינו מכפר כפרה גמורה וממילא יש ראי' מהירושלמי להתיו"כ וא"כ קשה על הפי' המשניות ועל הברטנורה הנ"ל מחודש י"ג מהירושלמי דמדבריהם מוכח דגם על כריתות ומב"ד ועל חילול השם השעיר לבד מכפר כפרה גמורה עי' בדבריהם היטב ותראה דסברו כן ומהירושלמי באמת מוכח דלא כוותיהו, ואי"ל דמהפי' המשניות לא מוכח לענין חילול השם מידי כיון דלא הביא את הא דחילול השם זה באמת אא"ל כיון דעכצ"ל דיש ט"ס בפי' המשניות דכמו שאיתא לפנינו אין לו שום הבנה דז"ל וכשהזיד בכריתות ובמב"ד ועשה תשובה תשובה ויו"כ תולין ויסורין ממרקין אז וכשימות נגמרה כפרתו הוא שנא' אם יכופר העון הזה לכם עד תמותין כו' עכ"ל נראה דסובר דעל כריתות ומב"ד אין לו כפרה גמורה גם עם יסורין אלא המיתה ממרק וזה באמת אא"ל כיון דבגמ'

איתא בפירוש דעל כריתות ומב"ד תשובה ויוה"כ עם יסורין מכפרין כפרה גמורה ותו קשה דהיכי הביא את הקרא אם יכופר וגו' על כריתות ומב"ד הא ר"י הביא את הפסוק זה על חילול השם ועל כריתות ומב"ד הביא את הקרא ופקדתי בשבט וגו' אעכצ"ל דיש ט"ס בפירוש המשניות שהשמיט את הא דחילול השם וזה אצלי ברור בס"ד דהא גם בחיבורו הביא את הא דחילול השם וא"כ גם מהפי' המשניות מוכח דגם על חילול השם הי' השעיר מכפר כפרה גמורה כמו שמוכח מהברטנורה הנ"ל וא"כ קשה עליהם מהירושלמי שכתבנו, ואי"ל דסברו דגמרא דילן פליג עם הירושלמי דמדלא הביא הגמ' את הא דחכמים שהביא הירושלמי מוכח דסובר דחכמים לא פליגי עם ראב"ע ור"י ור"ע אי שעיר הי' מכפר על הכל או לא אלא הגמ' דילן סובר דלכ"ע השעיר גרידא מכפר על הכל כפרה גמורה גם על חילול השם דזה באמת אא"ל דמהיכי תיתי נאמר דהגמ' חולק על מ"ש הירושלמי בפירוש והא דלא הביא הגמ' את הא דחכמים י"ל דכיון דבזה הלכה כר' ישמעאל ע"כ לא רצה הגמ' דילן להאריך ולהביא את הא דחכמים אבל את זה בודאי צ"ל דגם הגמ' סובר כהירושלמי דהג' חלוקים של ר"י קאי על בזמן המקדש דמהיכי תיתי נאמר דהגמ' חולק על מ"ש הירושלמי בפירוש ובגמ' ליתא בפירוש להיפך וא"כ קשה מהירושלמי הנ"ל עליהם:

וע"כ נ"ל בס"ד דהפירוש המשניות והברטנורה סברו דעל מ"ש הירושלמי דחכמים סברו דשעיר מכפר על הכל ע"ז באמת לא פליגי ראב"ע ור"י ור"ע אלא הם פליגי על מ"ש החכמים דאם אין שעיר היום מכפר וסברו דיוה"כ עצמו מכפר ג"כ על הכל על זה פליגי וסברו דאם אין שעיר אז יש ג' חלוקי כפרה אבל על מ"ש החכמים דשעיר מכפר ע"ז באמת גם הם לא פליגי ולפי פירוש זה צ"ל דמ"ש ר' יוחנן בירושלמי אבל דברי חכמים כו' האי אבל לא קאי על שעיר המשתלח אלא קאי על מ"ש החכמים אח"כ אם אין שעיר היום מכפר וא"כ לפי פירוש זה באמת מוכח מהירושלמי דשעיר הי' מכפר כפרה גמורה גם על חילול השם כמובן, וממילא י"ל דהתיו"כ סובר הפשט בירושלמי דהאי אבל דברי חכמים שאמר ר"י קאי גם על מ"ש חכמים שעיר המשתלח מכפר ופליגי גם בזה עם ראב"ע ור"י ור"ע דהחכמים סברו דשעיר גרידא מכפר על הכל גם על חילול השם והם סברו דגם בזמן המקדש לא היה מכפר השעיר גרידא אלא גם אז הי' הג' חלוקי כפרה וגם זה סובר התיו"כ דכיון דהגמ' דילן לא הביא אלא את הא דר' ישמעאל מוכח דפסק כוותיה ולא כחכמים וע"כ כתב התיו"כ את פירושו בהרמב"ם הנ"ל מחודש י"ג וא"כ לפי התיו"כ ספיקתינו השני הנ"ל באמת נתפתר אבל ספיקתינו הראשון הנ"ל מחודש י"ב במקומו עומדת, אבל המג"ס י"ל דסובר הפשט בירושלמי כמ"ש אליבא דהפי' המשניות

והברטנורה הנ"ל וא"כ לפי"ז נתפתר גם ספיקתינו השני הנ"ל כיון דמוכח מהירושלמי דלכ"ע השעיר גרידא מכפר גם על חילול השם ולפי דברינו הנ"ל גם הגמרא דילן סובר כן וממילא לפי פירושו של המג"ס בהרמב"ם הנ"ל מחודש י"ב באמת נתפתר השני ספיקות הנ"ל כמובן:

פירוש טו

ולפי הנ"ל מה מאד יש ליישב בס"ד מדק"ל על רבינו דמדוע לא הביא שום רמז מזה דעל מה השעיר המשתלח הי' מכפר ולקמן מ"ע ט"ז כתב רבינו וז"ל ובמצות לא תחללו במל"ת ב' בארנו מקצת עבירות שיוה"כ מכפר עליהם ושאינו מכפר כו' אבל מזה דעל מה השעיר הי' מכפר מזה לא דיבר רבינו גם שם כלום ואי"ל דל"כ אלא מה שיש נ"מ לבזמה"ז דהא חזינן שדרכו בקודש להביא גם דברים שאין נ"מ בזמה"ז בלאו המצות שמנה, אבל בהנ"ל י"ל דרבינו ג"כ סובר הפשט בירושלמי הנ"ל כמ"ש אליבא דתיו"כ וא"כ צ"ל דהג' חלוקים של ר"י קאי גם על בזמן המקדש וכיון דהביא רבינו את הג' חלוקי כפרה ממילא תו ל"צ להביא דעל מה השעיר הי' מכפר כיון דגם בזמן השעיר הי' הג' חלוקי כפרה וזה באמת הביא כבר כמובן, אבל בהרמב"ם י"ל דסובר הפשט בירושלמי כמ"ש אליבא דפי' המשניות והברטנורה ולפי"ז בזמן השעיר לא היו הג' חלוקי כפרה וע"כ הביא הרמב"ם בהלכה ב' מתחלה סתם דעל מה השעיר מכפר ואח"כ כתב בהלכה ג' וד' את הג' חלוקי כפרה של בזמה"ז וא"כ ממילא מוכח מדהביא בהלכה ב' גם דעל מה השעיר מכפר דצ"ל הפשט במד"כ בהלכה ד' ולעולם כו' כמ"ש המג"ס הנ"ל מחודש י"ב דאל"כ אלא נאמר כמ"ש התיו"כ הנ"ל מחודש י"ג אז היתה קשה דלמה הביא בהלכה ב' את הא דשעיר כלל כיון דסובר דגם בזמן השעיר היו הג' חלוקי כפרה ואי"ל דמש"ה הביא לאשמעינן דהשעיר מכפר על קלות גם בלא תשובה וכמ"ש בהלכה ב' בפירוש כן דאפי' אם נאמר כן אכתי קשה דלמה הביא את הדין של השעיר באנפי' נפשי' בהלכה ב' למה לא ערבינהו עם הג' חלוקי כפרה ואח"כ הי' לו לכתוב את זה דשעיר מכפר על קלות בלא תשובה למה הביא את הדין דשעיר באנפי נפשיה בהלכה ב' והג' חלקי כפרה בהלכה ד' בתר דכ' בהלכה ג' בזמה"ז כו' דנראה מזה שדינם נפרדים זה מזה אע"כ מוכח דבאמת הפשט בהרמב"ם בהלכה במ"ש ולעולם כו' כמ"ש המג"ס ודו"ק:

פירוש טז

היכי (ד) **דמי חילול השם כו'**. לכאורה ק"ל דאמאי לא הביא רבינו את הא דאמר ר' יוחנן יומא דף פ"ו ע"א כגון אנא דמסגינא ד"א בלא תורה ובלא תפילין והרי"ף והרא"ש ביומא שם וגם הרבינו ירוחם נתיב ז' ח"ג והיראים סי' ו' הביאו וגם על הרמב"ם ק"ל דבהל' יסוה"ת פ"ה הל' י"א ג"כ לא הביא את הא דר"י אלא על הרמב"ם י"ל דבמד"כ

שם ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם עכ"ל י"ל דנכלל בזה גם הא דר"י כיון דכשאד' גדול אינו לומד תורה או הולך בלא תפילין בזמן שדרכם להלוך כל היום בתפילין באמת גם בשביל זה מרנני' אחריו הבריות וא"כ על הרמב"ם ל"ק אבל על רבינו קשה וגם על הסמ"ק ז"ל קשה דג"כ השמיט סי' פ"ה את הא דר"י אלא על הסמ"ק י"ל דכיון דלא הביא גם את הא דרב כגון אנא אי שקילנא בשרא כו' וגם את הא דכל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו אלא כתב וז"ל וה"ד מחלל השם כדאמרו אינשי שרא לי' מריה לפלוני וזהו ת"ח שאינו נזהר במעשיו שלא יחשדוהו עכ"ל א"כ י"ל דסובר דבזה כדאמרו אינשי כו' שהביא נכלל הכל אבל ברבינו ל"ל כן דאף שהביא כדאמרו אינשי כו' אפ"ה הביא את הא דרב כגון אנא כו' ואת הא שחביריו מתביישין כו' וא"כ צ"ל דסובר דבהא כדאמרו אינשי כו' לא נכלל הכל וא"כ קשה עליו דמדוע השמיט את הא דר"י.

אבל ראיתי בדינא דחיי ז"ל שגם הוא עמד על רבינו בזה וכתב וז"ל והרב המחבר ז"ל מפני שסובר שאין הלכה כר"י בזה מפני שבזה לא טעי אינשי לומר דכי היכי דר"י מתבטל מגירסתו אף הם מתבטלין מגירסתם בשביל שעה אחת שהולך בלא תורה ובלא תפילין עכ"ל והרואה יראה דהאיך דבריו דחוקים מאד דהיכי יכלינן למימר דרבינו חולק על ר' יוחנן בסברא וכיון דר"י סובר דבכה"ג נקרא חילול השם א"כ גם לרבינו הי' צריך לסבור כן ובאמת לא זכיתי בשום פנים להבין את הדד"ח אם לא שנאמר דכוונתו על דרך שכ' התיו"כ ביומא שם ד"ה ר"י אמר כגון אנא וז"ל איכא למידק מ"ב דרב ור' יוחנן י"ל דבהא פליגי דרב סבר דליכא חילול השם אלא כשלמדין הימנו לזלזל בחייבי לאוין כגון גזילה וגניבה אבל אם למדין לזלזל בעשה אינו חילול שם ור"י ס"ל דאפי' לומדין לזלזל בעשה מיקרי ח"ה עכ"ל וי"ל דסובר הדד"ח דכיון דרב ור"י פליגי סובר רבינו דבזה הלכה כרב אף דרב ור"י הלכה כר"י י"ל כיון דהסברא מכרעת דבזה לא טעי אינשי כמ"ש הדד"ח ע"כ סובר רבינו דבזה הלכה כרב והכי קאמר הדד"ח מפני שסובר שאין הלכה כר"י בזה כלומר מפני שרבינו סובר כמ"ש התיו"כ דרב ור"י פליגי ובזה אין הלכה כר"י ואח"כ כתב הדד"ח ליתן טעם דהיכי יכול לסבור דאין הלכה בזה כר"י וכתב מפני שבזה לא טעו אינשי כו' כוונתו דכיון דגם הסברא מכרעת דלא כר"י ע"כ סובר רבינו דבזה אין הלכה כר"י כנ"ל לדחוק ליישב את הדד"ח אף שאין דרכינו לומר באחרון פשט כזה בפרט שלא הביא שום רמז מהתיו"כ אבל אפילו אם נאמר דהדד"ח לזה כיוון עדיין קשה דהיכי יכלינן לפסוק כרב נגד ר"י והטעם באמת טעם חלש, ובלאו כל זה גם התיו"כ

דחוק מאד דמהיכי תיתי דרבי סובר דכשלומדין לזלזל בעשה ליכא חילול השם הא גם לזלזל בעשה ג"כ עבירה וא"כ איכא חוטא ומחטיא והיכי דאיכא חוטא ומחטיא הוי חילול השם כהנ"ל מחודש ז' ומדוע לא נאמר דמר אמר חייא ומר אמר חדא ולא פליגי, ותו ק"ל דאי כהתיו"כ קשה על הרי"ף והרא"ש ור' ירוחם שהביאו בפסקיהם את הא דרב וגם הא דר"י והיכי פסקו כתרווייהו אעכ"ל דסברו דלא פליגי וא"כ ממילא גם תירוצו של הדד"ח צ"ע:

וגם במג"ס ראיתי שכ' וז"ל מה שלא הביאו ההוא דר' יוחנן אפשר דר"י תרתי קאמר תורה ותפילין ובזמה"ז אין מניחין תפילין כל היום ודו"ק עכ"ל כוונתו דר"י לא אמר דאיכא חילול השם אלא כשלומדין ממנו תרתי שלא ללמוד ושלא לילך בתפילין וע"כ אר"י כגון אנא דמסגינא ד"א בלא תורה ובלא תפילין וכיון דבזמה"ז בלא"ה אין הולכין בתפילין כל היום וכשלומדין מאדם גדול שלא ללמוד ליכא אלא חדא וחדא לא נקרא חילול השם ע"כ לא הביא רבינו את הא דר"י כנ"ל בכוונת המג"ס, אבל גם תירוצו צ"ע דרש"י ביומא שם ד"ה כגון אנא כתב וז"ל ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדים הימני להבטל מת"ת נראה בפירוש מרש"י שר"י חדא חדא אמר והוי"ו של ובלא תפילין וי"ו המתחלקת או בלא תפילין והא דלא דיבר רש"י מתפילין י"ל דתחלת דברי ר"י נקט וכ"ת דעל רש"י גופא קשה דמהיכי למד א"ז ע"ז י"ל דהי' קשה דאמאי לא אמר ר"י בלא תורה ותפילין אמאי אמר ובלא תפילין אע"כ דוי"ו המתחלקת היא וגם מהרי"ף והרא"ש והר"י הנ"ל ג"כ מוכח דסברו הפשט בר"י כמ"ש רש"י דאלת"ה אלא נאמר דסברו כהמג"ס קשה היכי הביאו את הא דר"י בפסקיהם הלא בזמנם ג"כ לא הי' הולכין כל היום בתפילין אעכ"מ דסברו כרש"י ותירוצו של המג"ס ג"כ צ"ע:

פירוש יז

וע"כ נ"ל בס"ד דבאמת גם רבינו סובר את הא דר' יוחנן אלא סובר דנכלל במ"ש מהלכה זו אתה למד שחילול השם קרוי ת"ח שאינו נזהר במעשיו וגורם שאומרים עליו דופי דמזה ידעינן דאם ת"ח אינו לומד והולך אפי' ד"א בל"ת הוי ג"כ חילול השם כיון דגם זה גורם לומר עליו דופי שאינו לומד וכיון דנכלל הא דר"י בדבריו ע"כ לא הביא תו בפירוש, ואי קשיא א"כ אמאי הביא את הא דרנב"י כגון דאמרו אינשי שרא לי' מריה לפלניא הלא גם את זה ממילא הוי ידעינן מדבריו שכתבנו דבשלמא על הא דהביא את הא דרב כגון ת"ח דשקיל בשרא כו' י"ל דמשום דרצה להביא אח"כ ומעמידה במקום שאין דרך הטבח לשאול הקפותיו שהם דברי אביי דבתר דהביא הגמ' את הא דרב איתא אמר אביי ל"ש אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה ופי' רש"י וז"ל

שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו עכ"ל ועל דרך זה הם דברי רבינו במ"ש ומעמידה במקום כו' וא"כ י"ל דכיון דהרי"ף והרא"ש והר"י לא הביאו בפסקיהם את הא דאביי עכצ"ל דסברו דאביי חולק עם רב ופסקו כרב או צ"ל תירץ אחר או כמו שתירץ הדד"ח או כמו שתירץ המג"ס עי"ש ורבינו כיון דבזה ל"ס כוותיהו אלא סובר דאביי אינו חולק עם רב וכדי להשמיענו את זה ע"כ הביא את הא דרב דבלא רב לא הי' יכול להביא את הא דאביי לבדו כמובן וע"כ שפיר עשה שהביא את הא דרב אף דממילא הי' ידעינן ממקום שידעינן את הא דר"י אבל על הא דהביא רבינו כגון דאמרו אינשי כו' ע"ז באמת קשה דאמאי הביא הלא ממילא הוי ידעינן כהנ"ל, אבל גם ע"ז י"ל דמש"ה הביא דעל ידי שהביא את זה יכלינן למימר כתירוצינו הנ"ל על הא דלא הביא את הא דר"י אבל בלא זה לא הי' יכלינן למימר כתירוצינו דלכאורה קשה על תירוצינו דהיכי יכלינן למימר דנכלל הא דר"י במ"ש רבינו אח"כ מהלכה זו אתה למד כו' הלא מ"ש מהלכה זו כו' כוונתו דממה שהביא את הא דרבינא בר אבדימי אמר כגון ת"ח שחבריו בושים מחמת שמיעתו מהלכה זו אתה למד כו' וכיון דמרבינא בר אבדימי למד את זה א"כ קשה היכי יכלינן למימר שגם דברי ר"י נכלל בזה הלא בגמ' איתא יצחק דבי ר' ינאי אמר [כן היא הגירסא שלפנינו בגמ'] כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו היינו חילול השם א"ר נב"י כגון דקאמרו אינשי שרא לי' מרי' לפלניא ופי' רש"י וז"ל ימחול יוצרו על מעשיו וכתב התיו"כ שם ד"ה ור' ינאי וז"ל דרנב"י לא לחלוק בא על ר' ינאי דא"כ הול"ל רנב"י אמר אלא לפרש את דברי ר' ינאי בא דאמר כל שחביריו מתביישין ממנו דהיינו שיצא עליו שם רע אע"ג דהוא שקר כו' עי"ש נראה לפי"ז דפירושו של כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו הוא שיצא עליו שם רע אבל זה שת"ח הולך ד"א בלא תורה או בלא תפילין לא נכלל בדברי ר' ינאי דבשלמא כשלא אמרינן דרנב"י מפרש את ר' ינאי אז שפיר י"ל דגם מזה שאומרים עליו שהולך ד"א בל"ת או בלא תפילין מתביישין חביריו ואז י"ל דנכלל בדר' ינאי הא דר' יוחנן ג"כ אבל כשאמרינן דרנב"י לפרש את ר' ינאי בא דדוקא זה הוי חילול השם מה שאמרו אינשי דשרא לי' מרי' ואינשי ע"ז כשת"ח הולך ד"א בל"ת או בל"ת באמת לא אמרו שרא לי' מרי' כיון דזה לא הוי בעיני אינשי עבירה כמובן וא"כ קשה היכי יכלינן למימר דהא דר"י נכלל במ"ש רבינו אח"כ וממילא הי' נשאר קושיתינו הנ"ל דאמאי השמיט רבינו את הא דר"י, וע"כ הביא רבינו את הא דרנב"י להורינו בזה דגירסתו הי' בגמ' דמתחלה נאמרו הא דרנב"י ואח"כ איתא הא דרבינא בר אבדימי וכן באמת הגירסא בהרי"ף ביומא שם אלא שגרס רב יצחק בר אבדימי וכיון שמתחלה איתא בגמ' הא דרנב"י כגון דאמרו

אינשי כו' א"כ ליכא תו למימר דרנב"י לפרש את רבינא בר אבדימי בא וע"כ שפיר יכלינן למימר בהא דרבינא בר רב דימי כגון ת"ח שחביריו בושין כו' דכוונתו גם על הא דר' יוחנן וכדי להשמיענו את זה ע"כ הביא רבינו את הא דרנב"י וממילא שפיר י"ל דמש"ה לא הביא את הא דר"י משום דנכלל במ"ש אח"כ כהנ"ל ודו"ק:

פירוש יח

וגורם (ה) **שאומרים עליו דופי כו'**. נראה דסובר רבינו דדוקא כשגורם הת"ח שאומרים עליו דופי אז הוי חילול השם אבל אם לא אומרים עליו דופי אף שעושה מעשה שיכולין לומר עליו דופי ליכא חילול השם וי"ל שלמד א"ז ממ"ש רבינא בר אבדימי כגון שחבריו בושים מחמת שמועתו וסובר רבינו דדוקא כשאומרים עליו דופי אז חביריו בושים משמועתו וממילא יש ליישב בזה בס"ד קושי' גדולה מדק"ל בגמ' שבת קכ"ז ע"ב דאיתא שם מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת כו' למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו אמר להם בשעה שהשכבתי' תחת מרגלותי במה חשדתוני אמרנו שמא יש בנו תלמוד שאינו בדוק לרבי בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני אמרנו כו' עי"ש ולכאורה קשה על אותו חסיד שהוא או ריב"ב או ריב"א כמ"ש רש"י שם דהיכי עשה מעשה שיכול לבוא לידי חשד הא איכא עבירות חילול השם וגם על ר' יהושיע שם במעשה דמטרוניתא קשה אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דר' יהושיע ואותו חסיד מובטחים בתלמודיהם שלא יחשדוהו וכשלא יחשדוהו תו ליכא חילול השם כמובן, או י"ל דרבינו כיון במ"ש וגורם כו' לתרץ מדק"ל עוד לפום שיטות רבינו והרמב"ם הל' יסוה"ת הנ"ל מחודש ד' דכשהת"ח עושה מעשה אף שהמעשה בפ"ע לא הוי עבירה אלא נראה לבריות כעבירה ג"כ הוי חלול השם א"כ קשה היכי אמר ר' יוסי שבת קי"ח ע"ב יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו הלא אדם גדול כר' יוסי כשחושדין אותו איכא חילול השם אבל כבר מתורץ קושי' זו במ"ש המרש"א בח"א שבת קכ"ז ע"ב ד"ה כך המקום כו' וז"ל גם שאמרו יהא חלקי כו' וגם נראה שלא אמר כך יהא חלקי כו' אלא במי שלא הי' מביא את עצמו לידי חשד כו' עי"ש וא"כ י"ל דדוקא כשהוא מביא א"ע לידי חשד וגם שחושדין אותו אז איכא חילול השם אבל כשהוא לא מביא א"ע לידי חשד אלא שחושדין אותו בחשד זה ליכא חילול השם ועל חשד זה הי' מתאוה ר' יוסי וע"כ כתב רבינו וגורם כו' כוונתו דדוקא כשהוא הגורם אז איכא חילול השם כמובן, וגם לפי מ"ש התיו"כ הנ"ל מחודש ט"ז דרב סובר דכשלומדין ממנו לזלזל בעשה ליכא חילול השם לפי דבריו ג"כ ל"ק אדר' יוסי די"ל דסובר כרב וה"ק יהא חלקי ממי שחושדין כו' כוונתו שחושדין שעבר בעשה דבכה"ג ליכא חילול השם כמובן.

ומ"ש רבינו ואני דרשתי כו' גם ההמ"ק סי' פ"ה הביא בשם רבינו את זה והראי' שהביא לזה מפסוק שארית ישראל וגו' כתב הדד"ח ע"ז וז"ל הוצרך הרב המחבר ז"ל לפסוק זה מפני שבלא פסוק זה אין הכרח שהעכו"ם יאמרו אין תורה לישראל דמפני שמדברים שקר לא אסרה תורה שלא לדבר שקר דאע"ג דכתיב לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו לא שמעינן מהתם שאסור לדבר שקר דלא תכחשו אתא להזהיר שלא נכחש הפקדון ולא תשקרו אתא להזהיר שלא ישבע לשקר כדאיתא בת"כ אבל שלא ידברו שקר לא שמעינן מהכא לזה הביא הסמ"ג פסוק שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב דמיני' משמע שלא ידברו כזב מכל וכל ולא הוצרך לזה אלא למ"ש כי המשקרים לעכו"ם הם מחללין את השם דלמ"ש וגונבים להם בהדיא כתיב ולא תגנובו עכ"ל אבל עדיין גם לפי פשטו קשה דמנ"ל לרבינו מפסוק שארית ישראל וגו' ללמוד דהיכי דמשקר לעכו"ם איכא חילול השם דילמא דוקא איסור לומר שקר יש ללמוד מפסוק זה והוי כמו שאר איסורי תורה אבל דאיכא חילול השם מנ"ל ע"כ אעתיק מ"ש הביאור מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל וז"ל יש להקשות למה צריך המחבר להביא שארית ישראל וגו' פסוק מנביא ולא הביא מהתורה עצמה לא תגזול ולא תגנוב י"ל בשלמא פסוק זה לא תגנוב ולא תגזול אינו יכול להביא מזה חילול השם שה"א שהפסוק איירי שהשי"ת צוה לישראל שלא תגנוב ולא תגזול ואם אדם אחד גנב או גזל הוא עצמו רשע שעבר על צווי השם יתברך אבל התורה נשאר אמת ואינו שקר לכך מייתי פסוק שארית ישראל לא יעשו עולה ר"ל התם מיירי שהשי"ת מעיד על ישראל שלא יעשו עולה ולא ידברו כזב כו' וא"כ אם הוא גונב להם ומשקר להם יאמרו אוה"ע אין תורה לישראל והתורה שקר לכך חילל השם עכ"ל ודפח"ח. ומ"ש רבינו ותנן באבות כו' אחד שוגג כו' נ"ל בס"ד לישב את ההמשך של ותנן באבות עם ואני דרשתי כו' שכ' לעיל מיניה דלכאורה קשה היכי דרש לגלות ישראל את זה הלא מוטב שיהי' שוגגין ולא יהי' מזידין וכמש"פ הרמ"א או"ח סי' תר"ח דעל דבר שאינו מפורש בתורה אין מוחין וכפי מ"ש הדד"ח הנ"ל לא הוי דבר זה מפורש בתורה, ותו הא רבינו כתב בפירוש במ"ע י"א וז"ל והעוברין שוגגין טוב לו לשתוק כדגרסינן בביצה דף ל' דאפילו באיסורי דאורייתא הנח להו לישראל שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וא"כ קשה היכי דרש את זה, וכדי לתרץ את זה כתב אח"כ ותנן באבות אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם וכתב הדד"ח בשם אית דמפרשי אחד שוגג כו' מפני שעון חמור הוא כשם שהסתר והגלוי שוין בו עכ"ל והביאור הנ"ל הביא בשם האברבנאל דדוקא אצל ת"ח שוה משום שגגת תלמוד עולה זדון אבל מאית דמפרשי שהביא הדד"ח נראה שאצל כל אדם שוה מחמת חומר העון ועי' ברמב"ם ורש"י ותיו"ט

אבות פ"ד מ"ד מ"ש על אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם, ולי"נ בס"ד דכוונת התנא דאף דאמרינן דאין מוכיחין על שוגג בדבר שאין מפורש בתורה דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין אבל על חילול השם דחמור מע"ז כהנ"ל מחודש ב' סובר התנא דמוכיחין גם על השוגג כמזיד ולענין זה קאמר התנא אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם וא"כ שפיר עשה רבינו שהוכיח וע"כ כתב תיכף ותנן באבות כו' כדי לתרץ מעליו קושי' הנ"ל וא"כ יש ללמוד ממה שדרש רבינו דיותר צריך לזהר שלא לשקר או לגנב את הנכרים ממה שצריך לזהר מלשקר ולגנוב את ישראל כיון דכשמשקר או גונב את ישראל ליכא חילול השם אלא עובר על לאו אבל כשמשקר או גונב את הנכרים איכא גם חילול השם ועון חילול השם יותר חמור מע"ז כהנ"ל ואחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם וע"כ צריך אזהרה יתירה ע"ז וחיוב מוטל על מנהלי ישראל להוכיחם ע"ז כמו שעשה רבינו וזכותו יעמוד לנו שיהי' מקוים בנו הבטחת הנביא שארית ישראל לא יעשו עולה:

מצוה ג

פירוש א

כתוב (א) **בפ' ראה ונתצתם מזבחותם כו' וכתוב בסמוך לא תעשון כן לה' אלהיכם כו'**. וראיתי בביאור מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל שכ' וז"ל וקשה למה לא התחיל בלאו ולמה צריך לומר שכתוב בפ' ראה ונתצתם אלא י"ל מסופק המחבר על איזה לאו קאי אי על ונתצתם או על אשריהם תשרפון באש לכך התחיל לכתוב בפ' ראה ר"ל לאו זה קאי על כל פרשת ראה עכ"ל כוונתו דרבינו ז"ל רצה בזה שלא יהא ספק לנו על איזה דבר קאי הלאו לא תעשון כן וגו' אי על כל מד"כ לעיל מיניה גם על ונתצתם או דוקא על מד"כ לפניו ואבדתם את שמם וגו' או אפשר גם על לפני פניו על ואשריהם תשרפון באש אבל לא על ונתצתם וגו' ע"כ הביא מתחלה את כל הפסוק ונתצתם וגו' ואח"כ כתב וכתיב בסמוך לא תעשון כן וגו' להורינו בזה דהלאו קאי על כל מד"כ לעיל מיניה, וכשאני לעצמי נ"ל די"ל בכוונת רבינו שלא תאמר כמ"ש רש"י ז"ל עה"ת בפי' ראשון וז"ל לא תעשון כן להקטיר לשמים בכ"מ כ"א במקום אשר יבחר כו' עכ"ל והוי יכלינן למימר דהלאו לא תעשון כן קאי על הפסוק שלאחריו על כ"א אל המקום אשר יבחר וגו' ולא קאי כלל על ונתצתם וגו' דכתיב לעיל מיניה ע"כ הביא מתחלה את הפסוק ונתצתם להודיענו דלא כהפי' ראשון אלא כהפי' שני של רש"י דלא תעשון כן לא קאי על הפסוק שלאחריו אלא קאי אדלעיל מיני', אבל לכאורה על תירץ זה אכתי קשה דאת זה דל"ס כהפי' ראשון של רש"י הוי ידעינן גם אם לא הביא הפסוק ונתצתם ממ"ש אח"כ ובספרי דורש כו' דכפי פירוש השני שכ' המהרש"ל ז"ל בבאורו כאן במ"ש רבינו ובספרי דורש

עי"ש מזה שפיר הוי ידעינן דל"ס כהפי' ראשון של רש"י ובאמת קושי' זו קשה גם על תירוצו של הביאור הנ"ל דאת זה דלא תעשון כן וגו' קאי גם על ונתצתם הוי ידעינן ממ"ש את הספרי אח"כ.

וע"כ נ"ל בס"ד דכדי לתרץ מעליו קושי' גדולה הביא מתחלה ונתצתם וגו' דלכאורה נראה מרבינו דלמד מהלאו לא תעשון כן שני דברים חדא שלא לנתוץ אבן אחת מן המקדש ושלא למחוק שמות הקדושים כמ"ש ברמזיו וז"ל לא תעשון כן לד' אלהיכם בארנו שם איסור מחיקת שמות הקדושים ואיסור נתיצת אבן אחת מן המקדש וכפי שנראה מרבינו לוקין על שניהם אע"ג שלא כתב ברמזיו אלא איסור דממה דכ' ובספרי דורש מכאן שהנותץ כו' שעובר בל"ת וגם מדהביא אח"כ את מה שדרש ר' ישמעאל מנין למוחק כו' שעובר בל"ת מוכח מזה דסובר דעל שניהם עובר בל"ת ולוקין וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ס"ה וז"ל מי שעבר על דבר זה כגון שהרס דבר מן ההיכל והמזבח והדומה לזה או שימחה שם משמות ד' לוקה ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם וגו' לא תעשון כן וגו' וכ"פ בחיבורו בפ"ו מהל' יסוה"ת דבהלכה א' כתב כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה לוקה ובהלכה ז' כתב הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה וכ"כ החינוך ז"ל מצוה תל"ז ומצות השם מצוה תל"ח והזוהר הרקיע מל"ת קע"ח אות ס"ו כתב השורף עצי הקדש לוקה וכן המוחק את השם לוקה מזה הלאו [ולקמן אכתוב בס"ד מזה דמדוע לא הביא גם הסותר אבן אחת] עכ"פ נראה מכולן דלוקין מלאו זה שתים ולכאורה קשה הא הוי לאו שבכללות ואין לוקין על לאו שבכללות, אבל ראיתי בדינא דחיי ז"ל מל"ת ג' שכבר עמד על הרמב"ם בזה דז"ל וביאור לדבריו שכל שעשה אחד מאלו לוקה מפני שזה כמין השני של לאו שבכללות שכ' בשרשים ובהל' סנהדרין שלוקה על אחת מהן כשיעשה כל אחת מהן בפ"ע ואינו כמו לא תאכלו על הדם שאין האיסורין מפורשין דהכא האיסורין מפורשין דכתיב לעיל מיניה ונתצתם את מזבחותם כו' ואבדתם את שמם לא תעשון כן וגו' והרי הוא כמי שאמר לא תעשון כן למחוק את שמו ולנתוץ את מזבחו ולוקה על כל אחת מהן כשיעשה זה בפ"ע וזה בפ"ע כמו בנא ומבושל ושאור ודבש ועמוני ומואבי וזולתם ומיהו אם עשה שניהם בבת אחת בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת כיון דאין לכל אחד לאו מיוחד אלא בלאו אחד נאמרו כו' ואח"כ כתב שגם רבינו סובר כן והביא ראי' לזה מדלא מנה מחיקות השם וניתוץ אבן מן המקדש לשתי מצות עיי"ש וגם ראיתי במגילת ספר שג"כ דיבר מזה [ובמנ"ח מצוה תל"ז כתב וז"ל וכן אם עושה כולם כאחד שמחק ושורף קדש ונותץ מן המקדש לוקין ג' מלקיות ואין זה לאו

שבכללות כי הכל אחד שלא לאבד דבר ששמו יתברך נקרא עליהם והוי גופים מחולקים עכ"ל אבל מהדד"ח שכתבנו מוכח דלא כוותיה וגם המג"ס כתב כהדד"ח וגם מה יעשה המנ"ח עם הראי' גדולה שהביא הדד"ח שכתבנו וצ"ע] וא"כ לפי הנ"ל י"ל דמש"ה הביא רבינו מתחלה ונתצתם וגו' ליישב בזה את הקושיא הנ"ל דהיכי לוקין על שתיהן אפילו בפ"ע הא הוי לאו שבכללות וצ"ל כמ"ש הדד"ח הנ"ל משום דאיסורין מפורשין וכדי להשמיענו את זה ע"כ הביא רבינו מתחלה ונתצתם וגו' כמובן:

ועוד נ"ל בס"ד דמש"ה הביא ונתצתם דהמג"ס הקשה על רבינו דאמאי לא הביא דהשורף עצי הקדש לוקה דאזהרתי' מואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן לד' וגו' כדאיתא מכות כ"ב ע"א ופסחים מ"ח ע"א וכ"פ הרמב"ם בהלכה ז' שם השורף עצי הקדש דרך השחתה לוקה, ולי קשה על רבינו דמדוע לא הביא גם את זה שלא לחתוך את השם שג"כ אזהרתי' מלאו זה וכ"כ היראים ז"ל סי' ט' וז"ל צוה יוצרינו שלא למחוק ושלא לחתוך ושלא לשבר דבר קדושה כו' ומנין שהחותך אסור דאמר בסנהדרין נ"ו ע"א ואימא דברזיה מיברז ואזהרתי' מהכא ואבדתם את שמם לא תעשון כן כו' עי"ש ובאמת קושי' זו גם על הרמב"ם קשה, וכדי לתרץ את זה הביא רבינו תחלה את כל הפסוק ונתצתם להורות בזה דלאו דלא תעשון כן קאי על כל הפסוק ונתצתם וממילא שפיר ידעינן את כל הלמודים שלמד הגמ' מהלאו זה ול"ל לפרטם והא דפרט המוחק והנותץ י"ל משום דאשמעינן בכל אחד דין חדש דבנותץ אשמעינן דאפילו על אבן אחת ג"כ חייב דאת זה לא הוי ידעינן אם לא מהדרש דספרי שהביא כמ"ש המרש"ל בבאורו כאן בפי' ראשון בכוונת רבינו במ"ש ובספרי דורש כו' ובמוחק אשמעינן את הדין של הבה"ג שהביא רבינו דאת זה ג"כ לא הוי ידעינן מהגמ' כמ"ש המרש"ל וכמו שאכתוב לקמן בס"ד וע"כ פרט מוחק ונותץ אבל השורף עצי הקדש והחותך את השם ל"צ לפרטם כיון דכל אחד גמרא מפורשת אלא כדי שלא נטעה דלא פסקינן כהגמ' הללו והלאו לא תעשון כן לא קאי על ואשריהם וגו' ועל ואבדתם וגו' ע"כ כתב רבינו מתחלה דהלאו קאי על כל הפסוק ונתצתם וכיון דידעינן את זה שוב ממילא ל"צ לפרטם כיון דגמרות מפורשות הם כמובן:

פירוש ב

ובספרי (ב) דורש מכאן דהנותץ אבן אחד כו' ר"י אומר מנין למוחק אות אחת כו'. ז"ל הספרי פ' ראה מנין לנותץ אבן אחד מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרות שהוא בל"ת ת"ל ונתצתם את מזבחותם ולא תעשון כן לד' אלהיכם ר' ישמעאל אומר מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא בל"ת שנ' ואבדתם את שמם ולא תעשון כן לד' אלהיכם ר"ג אומר וכי תעלה על דעתך שישראל נותצים למזבחותיהם ח"ו אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו

עונותיכם ומעשיכם הרעים למקדש אבותינו שיחרב עכ"ל לכאורה נראה מפשטות לשון הספרי דת"ק ור"י פליגי הת"ק סובר דלא תעשון כן בא להזהיר שלא לנתוץ אבן אחת במקדש ור"י סובר דלא בא להזהיר אלא על מחיקת השם אבל מרבינו נראה דסובר הפשט בספרי דלא פליגי אלא הת"ק אמר מה שלמד מונתצתם ור"י אמר מה שלמד מואבדתם ג"כ דאלת"ה היתה קשה על רבינו דהיכי פסק כתרווייהו כיון שלמד מלאו זה תרתי כהנ"ל אעכצ"ל דסובר דלא פליגי וכצ"ל גם בהרמב"ם והחינוך כיון דגם הם למדו מהלאו זה תרתי כהנ"ל וכצ"ל בהיראים כיון שהביא על שלא למחוק ושלא לשבר דבר קדושה הנ"ל בשמו ג"כ את הת"ק ור"י דספרי כמו שהביא רבינו וכ"כ בפירוש הרמב"ן ז"ל פ' ראה דבתר דהביא את הספרי כתב וז"ל ודברי ר"י אינם במחלוקת אבל הם ביאור כי מוחק את השם כנותץ המזבח כו' עכ"ל וכ"נ מרש"י ז"ל עה"ת שם דבפי' אחר כתב וז"ל אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה אמר ר' ישמעאל וכי תעלה על דעתך כו' עי"ש וכפי שהעתקנו את הספרי נראה בעליל שיש ט"ס ברש"י במ"ש א"ר ישמעאל דלא ר"י אמר את זה אלא ר"ג וכבר עמדו ע"ז הדד"ח והמר"ם שיק ז"ל מצוה תל"ח והדד"ח כתב דאפשר שהי' גירסתו בספרי במקום ר"י ר"ג ובמקום ר"ג ר"י עכ"פ זה מוכח מרש"י מדלמד תרתי מלאו זה דג"כ סובר דת"ק ור"י לא פליגי. אבל להמזרחי ז"ל אית ליה שיטה אחרת דבפ' ראה בתר דהביא את הספרי כתב וז"ל אלא שבא לחלוק על דברי ת"ק שאמר שהיא אזהרה למוחק ולנותץ ואמר ר' ישמעאל שא"א שיהא אזהרה לנותץ דבשלמא למוחק מצינן למימר שלא כיון למחוק דרך השחתה כו' וראי' ע"ז שהרי דברי ת"ק הן על מוחק ועל הנותץ ור"י לא חלק עליו אלא על הנותץ כו' עי"ש נראה דסובר דהת"ק ור"י פליגי הת"ק סובר שבא להזהיר על תרתי על מוחק השם ועל נותץ אבן אחת ור"י סובר דלא בא להזהיר אלא על מוחק, אבל לכאורה ק"ל דמנ"ל דת"ק סובר כן הלא הת"ק לא דיבר אלא מנותץ ובאמת כבר עמד ע"ז גם הדד"ח וז"ל ועוד נראה מדברי הרא"מ דת"ק סובר שבא להזהיר על שניהם על מוחק את השם ועל נותץ אבן ולא ידעתי מהיכן יצא זה שת"ק לא אמר אלא מנין לנותץ אבן אחת כו' ושמא כך הי' בגירסתו עכ"ל אבל ק"ל על מ"ש הדד"ח דכך הי' בגירסתו דכפי שהעתיק המזרחי את הספרי נראה בפירוש שלא הי' לו גירסא אחרת אלא כמו שהעתקנו לעיל בשם הספרי וא"כ נשאר על המזרחי קושי' הנ"ל בתימא, ותו ק"ל על המזרחי דמה הכריחו לומר בהת"ק שבא להזהיר על תרתי הלא אם אפילו הי' סובר בהת"ק דלא בא להזהיר אלא על נותץ ג"כ הי' יכול המזרחי שפיר לומר את פשטו בהספרי דפליגי בזה דת"ק סובר דלא בא להזהיר אלא על נותץ ור"י סובר שבא להזהיר על מוחק כיון דגם לפי מ"ש המזרחי

עכשיו ג"כ סובר דלר"י לא הזהיר על נותץ וצ"ע גדול על המזרחי ולקמן אדבר עוד מזה בס"ד, עכ"פ זה מוכח מהמזרחי דסובר הפשט בספרי דת"ק ור"י פליגי גם מהסמ"ק ז"ל נראה כן דבסי' ק"ס כתב וז"ל שלא למחוק אחד משמות של הקב"ה דכתיב ואבדתם את שמם וגו' לא תעשון כן אזהרה למוחק את השם כו' עכ"ל ומדל"כ שהלאו זה אזהרה גם על נותץ מוכח בפירוש דסובר הסמ"ק הפשט בהספרי דפליגי ופסק כר"י וכ"כ הדד"ח דהסמ"ק סובר כהמזרחי, וא"כ יש לפנינו שני פשטים בהספרי ולדינא יש נ"מ גדולה בין הפשטים הללו דלפי פשטו של רבינו לאו זה בא להזהיר על שני דברים על נותץ ועל מוחק ולפי פשטו של המזרחי דפליגי ועל דרך שכתבנו לא בא להזהיר אלא על דבר אחד או על מוחק או על נותץ וא"כ ק"ל על רבינו ודכוותי' דמנ"ל הכרח לומר כפשטם דילמא באמת הפשט בספרי כמ"ש המזרחי דפליגי ובפרט הלשון של הספרי מורה ג"כ כן מדקאמר ר"י אומר ולא קאמר אמר ר"י וכמ"ש במבוא התלמוד בקיצור כללי התלמוד וז"ל על הרוב כשאמר פלוני אמר בידוע שהוא חולק וכשהוא אומר אמר פלוני בידוע שאינו חולק אלא בא לסייע רק במקומות מועטים מצינו פלוני אומר והוא לא חולק עכ"ל ועי' מ"ש לעיל מל"ת ב' מחודש י"ז בשם התויו"כ וכיון שגם הלשון של הספרי מסייע לפשטו של המזרחי בודאי קשה על רבינו ודכוותי' כהנ"ל:

פירוש ג

ונ"ל בס"ד דרבינו ודכוותי' למדו את פשטם בהספרי מגמ' דע"ז י"ג ע"ב דאיתא שם ולישויה גיסטרא אמר אביי אמר קרא ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן וגו' עי' רש"י שם חזינן דאביי סובר כהת"ק דספרי דלא תעשון כן קאי על ונתצתם, וע"ז דלא תעשון כן קאי על ואבדתם שלא למחוק את השם בודאי דאביי לא פליג כיון דברייתא מפורשת היא בשבת ק"כ ע"ב הרי שהי, שם כתוב לו על בשרו כו' עי"ש ותראה דבין לת"ק ובין לר' יוסי חייב על מחיקות השם מהפסוק ואבדתם וגו' לא תעשון כן וגו' וכיון דמוכח דהברייתא דשבת סובר כר' ישמעאל דספרי ועל ברייתא זו בוודאי דלא חולק אביי וגם מדסתם בכולי ש"ס דמוזהרינן על מחיקות השם משום לאו זה כמ"ש הגמ' מכות כ"ב ע"א וליחשוב נמי המוחק את השם ובשבועות ל"ה ע"א איתא בברייתא אלו הן שמות שאין נמחקין ואביי שקיל וטרי שם אליבא דהאי ברייתא וגם לא מצינו בשום מקום בכולי תלמודא שיהא שום תנא או אמורא חולק ע"ז א"כ בוודאי דגם אביי סובר כן דלא תעשון כן קאי על ואבדתם את שמם כר' ישמעאל דספרי וא"כ קשה היכי אמר אביי בע"ז דלא תעשון כן קאי על ונתצתם כהת"ק דספרי אעכ"מ דאביי סובר הפשט בספרי דת"ק ור"י לא פליגי אע"ג דאיתא בספרי ר"י אומר צ"ל דזה ג"כ אחד מהני מיעוט מקומות

הנ"ל מחודש ב' בשם קיצור כללי התלמוד דמצינו פלוני אמר והוא לא חולק ועי' תויו"ט ז"ל בכורים פ"ג מ"ו דפורט המיעוט מקומות, וא"כ שפיר י"ל דמאביי דע"ז למדו רבינו ודכוותיהו לומר פשטם בספרי דת"ק ור"י לא פליגי כמובן, ועל המזרחי י"ל דמש"ה סובר דת"ק דספרי למד מהלאו זה תרתי כיון דגם להמזרחי הי' קשה על אביי דע"ז קושי' הנ"ל וע"כ הוכיח דאביי סובר בהת"ק כן דזה הי' לו מסתבר טפי מלומר דלא פליגי כיון דאיתא ר"י אומר וא"כ ממילא ל"ק על המזרחי קושיתינו הנ"ל דמה הכריחו לומר כן וגם קושיות הדד"ח מיושב שפיר, או י"ל דהמזרחי סובר כיון דת"ק סובר דלא תעשון כן קאי על ונתצתם דכתיב מקודם ואבדתם מכ"ש דסובר דקאי על ואבדתם דסמוך לי' וע"כ כתב המזרחי שפיר דת"ק למד תרתי מוחק ונותץ אבל רבינו ודכוותי' י"ל דסברו דזה אא"ל כיון דמהלשון של הת"ק מוכח דלא למד מלאו זה אלא חדא כהנ"ל בשם הדד"ח וא"כ קשה על אביי דע"ז כהנ"ל אעכ"מ דהפשט בספרי כפשטם ודו"ק:

אבל לכאורה ק"ל כפי הנ"ל קושי' גדולה על הסמ"ק דסובר דלאו זה לא בא להזהיר אלא על מוחק משום דסובר כהמזרחי דת"ק ור"י פליגי וצ"ל דפסק כר"י משום דבברייתא דשבת נראה דסברו הת"ק ור' יוסי ג"כ כוותי' וגם בכולי ש"ס אמרינן דמוזהרינן על מחיקת השם מלאו זה כהנ"ל אבל ק"ל ע"ז דמנ"ל להסמ"ק דהברייתא דשבת והגמ' דכולי ש"ס סברו הפשט בספרי כמ"ש המזרחי ונלמוד משם דהלכה כר"י דילמא מש"ה סברו הברייתא וכולי ש"ס דמוזהרינן על מחיקת השם מלאו זה משום דסברו הפשט בספרי כמ"ש רבינו ודכוותי' דת"ק ור"י לא פליגי אבל אי הוי סברו הפשט בספרי כהמזרחי אז אפשר דלא הוי סברו כר"י נגד הת"ק וכיון דהסמ"ק באמת סובר הפשט בספרי כהמזרחי דפליגי א"כ היכי יכול לפסוק כר"י נגד הת"ק שהם רבים, ותו ק"ל על הסמ"ק הלא מוכח מאביי דע"ז דעכצ"ל הפשט בספרי דלא פליגי דאל"כ קשה על אביי דע"ז כהנ"ל דבשלמא המזרחי דכתב את פשטו בספרי אליבא דרש"י דסובר דמוזהרינן מלאו זה על תרתי על מוחק ועל נותץ משום דהלכה כת"ק שפיר קאמר את פשטו בספרי ול"ק עליו מאביי דע"ז משום די"ל דגם אביי סובר כהת"ק אבל להסמ"ק דסובר דלא מוזהרינן מלאו זה אלא על מוחק משום דהלכה כר' ישמעאל ל"ל דגם אביי סובר כן כיון דלאביי מוזהרינן מלאו זה תרתי כהנ"ל וא"כ קשה על הסמ"ק מאביי דע"ז דמוכח דצ"ל הפשט בספרי כרבינו ודכוותי'.

ונ"ל בס"ד כיון דרבא בע"ז לא משני כאביי דאיתא שם רבא אמר מפני שנראה כמטיל מום בקדשים וא"כ י"ל דסובר הסמ"ק דמש"ה לא משני כאביי משום דרבא באמת פליג על אביי וסובר דלאו לא תעשון כן לא קאי על ונתצתם משום דסובר הפשט בספרי

דפליגי והלכה כר"י כיון דהברייתא דשבת וכולי ש"ס סברו כן וכיון דרבא ואביי פליגי ובכולי ש"ס הלכתא כרבא לבר מיע"ל קג"ם כמ"ש הגמ' ב"מ כ"ב ע"ב ע"כ פסק הסמ"ק דלא מוזהרינן מלאו זה אלא על מוחק, אבל רבינו ודכוותי' י"ל דסברו דרבא לא פליג עם אביי בעיקר הדין אלא גם רבא סובר הפשט בספרי דלא פליגי אלא רבא פליג על אביי דעל גיסטרא לא קאי הלאו זה וע"כ משני רבא טעם אחר כמובן. באופן אחר נ"ל בס"ד ליישב את הסמ"ק די"ל דסובר כהפסיקתא זוטרתי פ' ראה שכ' וז"ל לא תעשון כן לד' אלהיכם ר' ישמעאל אומר מכאן לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח או מן העזרות שהוא חייב מלקות שנא' לא תעשון כן וגו' ר' ישמעאל אומר המוחק אות אחת מן השם עובר בל"ת שנ' לא תעשון וגו' ר"ג אומר אזהרה לישראל שלא יעשו כמעשה הגוים שלא יגרמו מעשיהם הרעים למקדש ליחרב עכ"ל ולפי גירסת הפסיקתא דגרס בתרתי ר' ישמעאל צ"ל דתרי ר' ישמעאל הי' וכמ"ש התוס' יבמות ק"ד ע"א ד"ה אמר ר"י ועי' סדר הדורות אות י' וגם צ"ל להפסיקתא דגם בספרי הי' גירסתה כן, וא"כ י"ל דסובר הסמ"ק דכיון דהברייתא דשבת הנ"ל סותם כהאי ר' ישמעאל דלא תעשון כן בא להזהיר על מחיקת השם א"כ מוכח דכן הלכה וע"כ פסק הסמ"ק כן ול"ק עלי' מידי, אבל רבינו ודכוותי' דסברו בהספרי כהגירסא שלפנינו דת"ק הבר פלוגתא של ר' ישמעאל וכמ"ש רבינו בפירוש כן בשם הספרי ע"כ סברו הם שפיר את פשטם בהספרי כהנ"ל ודו"ק:

פירוש ד

בשבועות (ג) **ובמס' סופרים מפרש השמות המקודשים כו'**. עי' בהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן שהביא הז' שמות שאינם נמחקים והשמות שנמחקים וגם הדד"ח כתב מזה ועי' ש"ע יו"ד סי' רע"ו ומשם תראה לדינא דהיכי פסקינן וגם עי' במנ"ח מצוה תל"ז שהאריך בדין זה, ובמעיי"ח ז"ל דף קנ"ה ע"ב אות צ"ג כתב וז"ל ובתוס' דסוטה דף י' ד"ה אלא מעתה לא ימחה משמע דשלום הוא משמות שאינן נמחקים ולא ראיתי לאחד מהפוסקים שכתבו דעת התוס' כו' עכ"ל ועי' רמ"א סי' הנ"ל סעיף י"ג במ"ש ויש נזהרין אפילו במלת שלום והש"ך בנקה"כ שם הביא ג"כ את התוס' דסוטה וכתב וז"ל מ"מ צ"ע לדינא דמדברי שאר כל הפוסקים לא משמע כן דשלום יהא משמות שאינן נמחקין דלא לשתמיט חד מיניהו דכתבו כן וצ"ע למעשה עכ"ל ומהמג"א סי' פ"ה ס"ק ג' נראה דפשיטא לי' דשלום הוי מן השמות הנמחקים עי' במחה"ש ובברכי יוסף שם מ"ש לדינא בזה:

ולענין אי מותר למחוק את השם ע"מ לתקן ולנתוץ ע"מ לבנות לא מגלה רבינו את דעתו הטהורה בזה אבל בהרמב"ם הל' וסוה"ת פ"ו הל' ז' איתא הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח כו' לוקה כו' וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה לוקה כו' ומדכ'

הרמב"ם בתרווייהו דרך השחתה נראה בפירוש דסובר דדוקא דרך השחתה חייב אבל ע"מ לבנות באמת מותר ובהלכה א' שם גבי מוחק לא כתב הרמב"ם דרך השחתה נראה לכאורה דסובר דבמוחק אפי' ע"מ לתקן ג"כ חייב וגם הקובץ שם מדייק מהרמב"ם כן וכ"כ היד המלך על הרמב"ם שם והחילוק שבין מוחק לנותץ נ"ל בס"ד די"ל דסובר כהר"י אסכנדרני כמו שאכתוב לקמן בס"ד משמי', וכן היראים סי' הנ"ל בתר דהביא את הת"ק דספרי כתב וז"ל פירוש נותץ ע"מ שלא לבנות אבל נותץ ע"מ לבנות מותר שאין זה נתיצה אלא בנין עכ"ל ועל מוחק לא מפרש כלום וא"כ י"ל בהיראים כמו שדייקו האחרונים מהרמב"ם דבמוחק אפילו ע"מ לתקן ג"כ חייב וגם י"ל לאידך גיסא דסובר כהתשב"ץ שאכתוב לקמן בס"ד דגמרינן מוחק מנותץ כיון דמחד לאו גמרינן תרווייהו וכיון דמגלה דעתו בנותץ ממילא ידעינן מזה גם במוחק וגם בהרמב"ם י"ל כן ועי' בספרי פני משה הל' יסוה"ת פ"ו הל' ז' מה שכתבנו בזה, וממילא לפי"ז י"ל לרבינו מדכ' סתם הנותץ אבן אחת מן ההיכל כו' ול"כ דרך השחתה כמ"ש הרמב"ם מוכח מזה דסובר דאפילו נותץ ע"מ לבנות ג"כ אסור וממילא ה"ה במוחק.

אבל המזרחי סי' הנ"ל כתב וז"ל אלא הנותץ אבן מן המזבח שאינו מוזהר בו אלא כשנותץ אותו דרך השחתה בעלמא כמ"ש הרמב"ם והסמ"ג בהדיא כו' עכ"ל נראה מהמזרחי דסובר בדעת רבינו דסובר כהרמב"ם דבנותץ דוקא דרך השחתה חייב, אבל איני יודע מהיכי למד מרבינו את זה וגם במג"ס ראיתי שעמד על המזרחי בזה ואפשר שהי' לו איזה גירסא ברבינו שמורה כן או י"ל דסובר כיון דהרמב"ם בסה"מ מל"ת ס"ה ג"כ כתב סתם והשמיט דרך השחתה דז"ל שהזהירנו מנותץ ומאבד בתי עבודת השם ומאבד ספרי הנבואה שלא נמחוק את השמות כו' עי"ש ואפ"ה סובר דדוקא דרך השחתה חייב כמ"ש בפירוש בחיבורו וצ"ל דסמך בסה"מ דממילא ידעינן את זה כיון דהפשט הפשוט בספרי כן היא דדוקא דרך השחתה חייב וכמו שבאמת סברו הרמב"ם בחיבורו והיראים וכ"כ המרדכי ז"ל במגילה פ"ד סי' תתכ"ו וז"ל כי בהכ"נ נקרא מקדש מעט ולכך אסור לנתוץ דבר מבהכ"נ דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל כו' שהוא בל"ת ת"ל ונתצתם וגו' לא תעשון כן וגו' ואם נתץ ע"מ לבנות שרי דההיא נתיצה בנין מיקרי עכ"ל וגם המרי"ק שורש קנ"ט ענף ז' ג"כ ס"כ והרמ"א או"ח סי' קנ"ב רקם את זה להלכה וצ"ל דסברו דהפשט הפשוט בספרי דדוקא דרך השחתה אסור כמ"כ נמי י"ל ברבינו שהביא את הספרי כצורתא וסמך על הפשט הפשוט בספרי, אבל אח"כ ראיתי דמסה"מ אינו ראי' דלכאורה יש לדייק בסה"מ דמדוע כתב מנותץ ומאבד מדוע ל"כ מנותץ גרידא אעכ"מ דהפשט בסה"מ במ"ש שהזהירנו מנותץ ומאבד כלומר על נתיצה דרך איבוד הזהירנו

אבל על נתיצה ע"מ לבנות לא הזהירנו כמובן, ועי' במג"ס דבתר שמדייק בהרמב"ם דבנותץ כתב דרך השחתה ובמוחק לא כהנ"ל כתב וז"ל אלא שמלשון הרמב"ם ברפ"ו מהל' יסוה"ת שכ' כל המאבד שם מן השמות הקדושים כו' ול"כ כל המוחק שם כו' נראה שהוא סובר דדוקא דרך אבדון שהוא השחתה לוקה וצ"ע עכ"ל אבל מה יענה המג"ס על מ"ש הרמב"ם ברמזיו הנדפס בריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ס"ה וז"ל שלא לאבד בהמ"ק או בתי כנסיות או בת"מ וכן אין מוחקין את השמות המוקדשין ואין מאבדים כתבי הקדש כו' וגם בסה"מ כתב שלא נמחוק את השמות כו' ולפי המג"ס יהא סתירה בדבריו שכ' בחיבורו עם מ"ש בסה"מ וברמזיו אעכצ"ל דליכא להוכיח מלשון כל המאבד מידי די"ל דלשון הקרא נקט ואבדתם לא תעשון כן כמובן, ובלאו כ"ז נ"ל דל"ל בהרמב"ם כמ"ש המג"ס דבמוחק סובר דע"מ לתקן שרי דמתשובת הרמב"ם שהביא הר"י אסכנדרני ראי' לדבריו כמו שאכתוב לקמן בס"ד מוכח בפירוש דסובר דמוחק ע"מ לתקן ג"כ אסור ועי' בפאר הדור סי' ס"ט ותראה דמשם ג"כ יש ללמוד דס"כ ואפשר שהר"י אסכנדרני על תשובה זו כיוון:

פירוש ה

והב"י ז"ל יו"ד סי' רע"ו הביא בשם הר"י אסכנדרני ז"ל דמוחק ע"מ לתקן אסור דז"ל ול"ל דכל מחיקה שהיא לתיקון שריא דהנותץ אבן מהמזבח לא מחייב אלא בעושה דרך השחתה אבל אם נפגמה שצריך לתקן אחרת במקומה שרי שכן מצינו בני חשמונאי שנתצו מזבח שבנה עזרא מפני שבנאוהו יונים כדאי' ביומא [דף ט"ז ע"א מזרחית צפונית בה גנזו כו' ועי' בחדושי הגהות על הטור שם שכ' ולא מצא ביומא את זה אבל הח"ס ז"ל יו"ד סי' רס"ז הראה על דף הנ"ל ואח"כ ראיתי בח"ס חלק ו' סי' ח' שעמד על חדושי הגהות זה דבתר דהביא את הר"י אסכנדרני כתב וז"ל והרב ב"י לא מצא מקומו ועי' בהגהות חדשים שנלאו למצוא והנה הוא ברייתא הובא במסכת ע"ז דף נ"ב ע"ב כו' עיי"ש וזה לכאורה סתירה ממ"ש הח"ס סי' רס"ב דהמקור של הר"י אסכנדרני מיומא דף ט"ז ע"א וגם כשמעיינין שפיר בתשובה השני שהשיב להגאון השואל שנית סי' רס"ח נראה בפירוש דעכצ"ל דסובר דהר"י אסכנדרני הביא ראי' מיומא דף הנ"ל ולא מע"ז כיון שסותר בשביל זה את דבריו סל השואל שיצא להמליץ בעד הר"י אסכנדרני עיי"ש ותבין וא"כ קשה היכי כתב הח"ס בח"ו שהר"י אסכנדרני מע"ז למד, ואפ"ל בכוונת הח"ס דבח"ו כתב את זה בתר דידע ממה שהשיב לו השואל שהביא סי' רס"ח להמליץ בעד הר"י אסכנדרני וע"כ כתב לרוחא דמילתא דאפילו כשנאמר שהר"י אסכנדרני מע"ז למד אפ"ה קושיתו עליו במקומו עומד לפי מסקנת הגמ' דע"ז עי"ש ותבין וע"כ כתב

בח"ו במאמר המוסגר ועיד דילמא חשמונאים ע"י אמירה לנכרי נתצו כו' ובסי' רס"ז ל"כ הח"ס האי ועוד אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דבסי' רס"ז כיק דכ' שהר"י אסכנדרני מגמ' דיומא למד א"כ הקשה הח"ס בלא"ה שפיר על הר"י אסכנדרני אפילו כשלא אמר האי ועוד כו' דל"ל כמו שהשיב השואל להמליץ בעד הר"י אסכנדרני משום די"ל כמ"ש הח"ס סי' רס"ח שהר"י אסכנדרני לא הביא שום רמז מהגמ' דע"ז וע"כ ל"כ הח"ס סי' רס"ז ורס"ח האי ועוד כו' עי"ש ותבין אבל בחלק ו' כיון שהח"ס כתב שהר"י אסכנדרני מגמ' דע"ז למד א"כ הי' מקום לומר על הר"י אסכנדרני כמו שהשיב השואל מובא בתשובה רס"ח ע"כ כתב ועוד כו' ודו"ק] דהתם שאני דא"א לנו בלא מזבח וגם א"א לנו לבנות מזבח במקום אחר במקדש כו' אבל הכא אפשר לגנוז היריעה וכן הורה הרמב"ם בתשובה על יריעה שנתקלקל בה השם שגונזים אותה כו' עכ"ל הר"י אסכנדרני שהביא הב"י נראה שהר"י אסכנדרני סובר שאסור למחוק ע"מ לתקן:

אבל ראיתי בתשב"ץ ז"ל ח"ר סי' ב' שפסק שמותר למחוק את השם ע"מ לתקן וז"ל מיהו אפילו שם הכתוב בס"ת אין אסור למחקו אלא כשמתכוין למחוק ולאבד אבל כשמתכוין לתקן מותר וכ"כ הבה"ג שאם נפלה טיפת דיו על השם הר"ז מוחק ומתקן שלא נתכוון אלא לתקן וכן ראיתי כתוב והכי תניא במס' סופרי' ועוד יש להביא ראי' לזה מענין נתיצות המזבח שהיא בלאו מדכתיב ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן וגו' וה"ה לסתירת אבן אחת מן ההיכל או מן העזרה וכ"כ הרמב"ם ז"ל כדאשכחן לבבא בן בוטא שהשיא עצה להורדוס למסתרי' להיכלא ולמבני' כדאיתא בריש ב"ב וה"ה נמי למחיקת השם שאם הוא מתכוון לתקן שמותר למחוק שהרי מחיקת השם ונתיצת המזבח וההיכל בחד לאו נפקי מלא תעשון כן וגו' עכ"ל התשב"ץ, נראה בפירוש דסובר דנותץ ע"מ לתקן מותר והביא ראי' ע"ז מבבא ב"ב ומוחק ע"מ לתקן ג"כ מותר דגמר מנותץ, אבל לכאורה לפי הר"י אסכנדרני הנ"ל ליכא למילף מוחק מנותץ וצ"ל דהתשב"ץ באמת חולק על הר"י אסכנדרני ועל החילוק של הר"י אסכנדרני הנ"ל שכ' דהתם שאני דא"א שגם על ראיות התשב"ץ מבבא ב"ב לכאורה איכא למימר כן דלא מיבעיא לפום תירוץ ראשון של הגמ' ב"ב ג' ע"ב תיוהא חזא בי' בודאי דאיכא למימר התם שאני שא"א אלא אפילו לפום תירוץ השני של הגמ' מלכותא שאני דלא הדרא בי' באמת ג"כ יכלינן למימר החילוק של הר"י אסכנדרני דהתם שאני דא"א כיון דא"א לבנות אא"כ סותרין תחלה, ע"ז י"ל דסובר התשב"ץ כקושיות הח"ס על הר"י אסכנדרני שהקשה סי' רס"ז וז"ל מה בכך אם הוא עובר בלאו דאורייתא ליסתור אפילו על דרך תיקון ע"מ לבנות מה מועיל אם א"א הלא א"א ולא קמכוון לא שרי אלא באתי ממילא ולא מכוון אבל בפסיק רישא שעושה

מעשה בידים לא כמבואר בתוס' פסחים דף כ"ה ע"ב ד"ה לא מכוון וכו' עי"ש וא"כ י"ל דהתשב"ץ באמת סובר כקושיות הח"ס ותירוצו של הח"ס לא ניחא לי' כיון שגם הח"ס ל"כ תירוצו אלא בלשון אולי וא"כ שפיר י"ל על התשב"ץ כמו שכתבנו, וזה ל"ק על התשב"ץ כיון דל"ס כהר"י אסכנדרני א"כ אמאי לא הביא ראי' לזה דנותץ ע"מ לתקן מותר גם ממקום שהי' רוצה הר"י אסכנדרני להביא מיומא הנ"ל דע"ז י"ל דהתשב"ץ סובר דמשם באמת ליכא ראי' משום דהגמ' בע"ז נ"ב ע"ב מסיק שהמזבח ששיקצו אנשי יון לא היה בו שום קדושה דקרא אשכח ובאו בה פריצים וחיללוה וכמו שבאמת הקשה הח"ס סי' הנ"ל על הר"י אסכנדרני וכתב שהעלים עין מגמ' דע"ז וע"כ לא הביא התשב"ץ ראי' משם:

פירוש ו

אבל ראיתי במהר"ם שיק מצוה תל"ח שהביא בשם מכתבי שומר ציון שהביא ג"כ ראי' מבבא ב"ב שמותר לנתוץ ע"מ לתקן ודחה המר"ש את הראי' זו וז"ל דממי נייתי ראי' מהורדוס פשיטא שאין ראי' דאפילו ממלכות ישראל אמרו בירושלמי פ"ח דכלאים דאין מביאין ראי' מן המלכות ואי מבבא ב"ב מה ראי' דילמא בבא ב"ב כר' ישמעאל ור"ג דספרי ס"ל שהלאו לא קאי כלל על נתיצת הדברים קדושים ומאי אולמא דבבא ב"ב מר"י ור"ג אבל לדידן דקיי"ל [כהת"ק דספרי כמ"ש המזרחי הנ"ל מחודש ב' עי' במהר"ש ותראה דאזיל שם לפום שיטות המזרחי] דהלאו קאי על נתיצה דילמא אפילו נתיצה לצורך תיקון נמי אסור עכ"ל וזה נראה בפירוש דהמר"ש וגם השומר ציון לא ראו התשב"ץ הנ"ל מדלא כתבו משמי', ועל דחיות המר"ש י"ל דהתשב"ץ באמת סובר דלא כהמזרחי דר"י ות"ק דספרי פליגי אלא סובר כשיטות רבינו ודכוותי' דלא פליגי כהנ"ל מחודש ב' וא"כ לא נשאר אלא ר"ג דספרי דיכלינן למימר דסובר דליכא לאו על מוחק ונותץ אבל גם זה לא פסיקא לי אלא אדרבה ק"ל על המר"ש דמנ"ל למילתא פסיקא דר"ג סובר כן הלא מהברטנורה ז"ל עה"ת נראה בפירוש דלא כוותי' דבפ' ראה הקשה הברטנורה על ר"ג דספרי [אף שבברטנורה איתא ר' ישמעאל זה היא משום דאזיל לפום גירסת רש"י כהנ"ל מחודש ב' שיש ט"ס ברש"י] דמהיכי יליף אזהרה על מוחק השם וגם על הפי' ראשון של רש"י דיליף מלא תעשון כן אזהרה למקטיר בחוץ הקשה דמהיכי יליף אזהרה למוחק ונותץ והניח בצ"ע ומדהקשה הברטנורה על ר"ג דוקא על מוחק ועל הפי' ראשון של רש"י על מוחק ונותץ עכצ"ל דסובר דגם ר"ג באמת סובר דלאו דלא תעשון כן אזהרה על נותץ כיון דר"ג אמר וכי תעלה על דעתך שישראל נותצים למזבחותיהם ח"ו אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם ומעשיכם הרעים למקדש אבותינו שיחרב

וכיון דר"ג סובר דאפילו על גרמות נתיצת המקדש מוזהרינן מכ"ש דסובר דמוזהרינן על נתיצותם עי' ח"ס סי' רס"ז שכ' וז"ל והי' נ"ל עפי' האמור בספרי דמייתי רש"י ורמב"ן בחומש ת"ק מוקי קרא למוחק משם ונותץ אבן ממזבח ור' ישמעאל [גם הח"ס כתב ור"י ולא ר"ג משום דג"כ כתב לפום גירסת רש"י] תמה ע"ז וכי ס"ד שישראל נותצי מזבחות ומוחקי שם הם אלא שלא תגרמו בעונותיכם ליחרב בהמ"ק והנה מלבד שהוא דרש אגדתא עוד זאת הוא נגד הש"ס דבפ' כל כתבי (שבת ק"כ ע"ב) לא תעשון עשיי' אסור הגרמת מחיקת השם שרי נמצא ס"ל לש"ס דילן דא"א לפרש לשון לא תעשון על גרמא בעלמא ואיך נפרש שלא יגרמו חורבן בהמ"ק כו' עי"ש ולכאורה לא זכיתי להבין את דבריו הקדושים דהאיך כתב דר"ג תמה על מוחק הלא בספרי ליתא אלא שר"ג תמה על נותץ והמזרחי באמת עמד ע"ז דאמאי לא תמה ר"ג על מוחק ותירץ וז"ל אלא שבא לחלוק על דברי ת"ק שאמר שהיא אזהרה למוחק ולנותץ ואמר הוא שא"א שיהי' אזהרה לנותץ דבשלמא למוחק מצינן למימר שלא כיוון למחוק דרך השחתה אלא מפני שנכתב שלא במקומו מחק אותו כדי לכתבו במקומו או בכבודו שהוא לש"ש ולא דרך השחתה אלא הנותץ אבן מן המזבח או מן ההיכל שאינו מוזהר בו אלא כשנותץ אותו דרך השחתה בעלמא כו' איך אפשר שיעלה על הדעת שישראל נותצין כו' עכ"ל והאלי' רבה ז"ל או"ח סי' קנ"ב הוכיח מהמזרחי זו להלכה דנתיצה לצורך תיקון שרי וא"כ קשה היכי כתב הח"ס דר"ג תמה גם על מוחק ואפ"ל דהח"ס אזיל שם לפום שיטות הרמב"ן הנ"ל מחודש ב' דסובר דת"ק ור"י דספרי לא פליגי ולפום שיטות הרמב"ן באמת י"ל דר"ג תמה גם על מוחק אלא חדא נקט דבשלמא המזרחי דסובר דלת"ק קאי הלאו זה על מוחק ונותץ שפיר תמה על ר"ג דל"ל דחדא מיניהו נקט כיון דקאי על הת"ק דקאמר תרתי ע"כ הו"ל לר"ג ג"כ למינקט תרתי כי היכי דלא נטעה מלומר דלא פליג אלא על נותץ אבל לפום שיטות הרמב"ן דת"ק לא דיבר אלא מנותץ ור' ישמעאל מוסיף מוחק באמת שפיר י"ל דר"ג פליג גם על מוחק אלא חדא מיניהו נקט כנ"ל ליישב את הח"ס בדרך אפשר [ומ"ש הח"ס על ר"ג שהוא דרש אגדתא כ"כ גם הרמב"ן עה"ת אבל מהפסיקתא זוטרתא הנ"ל מחודש ג' יש להוכיח שהוא דרש גמור מדקאמר אזהרה לישראל לשון זה מורה כן] עכ"פ זה מוכח מהח"ס דר"ג דיבר מגרמא וא"כ ממילא שפיר י"ל דהתשב"ץ סובר דכיון דר"ג סובר דמוזהרינן על גרמת נתיצת המקדש מכ"ש דסובר דמוזהרינן על נתיצת מקדש וכהנ"ל להברטנורה וא"כ ממילא ליכא תו שום תנא בהספרי דסובר דלא מוזהרינן על נתיצת מקדש וע"כ שפיר הביא התשב"ץ ראי' מבבא ב"ב כיון שנסתרה הסתירה של המר"ש שכ' על הראי' זו כמובן יצא לנו מהנ"ל דהתשב"ץ עם הר"י אסכנדרני פליגי:

פירוש ז

אבל לכאורה נ"ל בס"ד די"ל דהתשב"ץ אינו חולק עם הר"י אסכנדרני דמסוף דברי התשב"ץ תשובה הנ"ל נראה דסובר דאף דליכא איסור דאורייי' במוחק ע"מ לתקן אבל איסור דרבנן איכא וגם בחלק ב' סי' ע"ג נראה בפירוש דסובר כן ודלא כמ"ש הקובץ ז"ל הל' יסוה"ת פ"ו הל' ו' בשם התשב"ץ דמוחק ע"מ לתקן מותר לגמרי דמהמקומות שכתבנו נראה בפירוש דסובר דעכ"פ מדרבנן אסור וכ"כ בשמו הסדר משנה ז"ל הל' יסוה"ת שם וז"ל וגדולה מזו ראיתי בתשב"ץ דאפילו מחיקת השם לצורך אינו אסור אלא מדרבנן עכ"ל וא"כ לפי"ז כיון דהתשב"ץ מודה דעכ"פ מדרבנן אסור ממילא שפיר י"ל דלא פליג עם הר"י אסכנדרני כיון די"ל דהר"י אסכנדרני ג"כ לא אוסר אלא מדרבנן אבל מדאורייתא סובר דשרי כמו בנותץ כיון דמחד לאו גמרינן לה כמ"ש התשב"ץ והכי פירושו בהר"י אסכנדרני במד"כ ול"ל דכל מחיקה שהוא לתיקון שריא כוונתו דשריא אפילו מדרבנן וע"ז רוצה אח"כ להביא ראי' דאפילו מדרבנן שריא וכתב וז"ל דהנותץ אבן מהמזבח לא מחייב אלא בעושה דרך השחתה אבל אם נפגמה שצריך לתקן אחרת במקומה שרי [כלומר אפילו מדרבנן] שכן מצינו בני חשמונאי שנתצו מזבח שבנה עזרא מפני שבנאוהו יונים [כוונתו דכיון דמוכח מבני חשמונאי דבנותץ ע"מ לתקן אפילו איסור דרבנן ליכא כמ"כ נמי נימא במוחק] דהתם שאני דא"א לנו בלא מזבח וגם א"א לנו לבנות מזבח במקום אחר במקדש שבמקום המזבח מכוון ביותר כדאיתא ביומא [אפשר שהוא ט"ס וצ"ל כדאיתא בע"ז] אבל הכא אפשר לגנוז היריעה כונתו דבשלמא נותץ ע"מ לתקן מש"ה אפילו מדרבנן שרי משום דהוי לא אפשר ולא מכוון אבל במוחק כיון דהוי אפשר ע"כ מדרבנן אסור ואח"כ הביא ראי' לזה מתשובת הרמב"ם דעכ"פ מדרבנן אסור דבשביל זה שצוה הרמב"ם לגנוז את היריעה שנמחק בה השם באמת לא מוכח דסובר דמדאורייתא אסור אעכצ"ל דהר"י אסכנדרני לא דיבר אלא מאיסור דרבנן, וכ"ת א"כ למה לו לומר דמש"ה מותר לנתוץ ע"מ לתקן משום דלא אפשר ולא קמכוון אמאי לא אמר משום דאין שבות במקדש ע"ז י"ל דסובר דאין שבות במקדש לא אמרינן אלא במילתא דליתא אלא בכהנים ומשום טעמא דכהנים זריזין הן אבל בדבר דשייך בכל ישראל בזה לא אמרינן אין שבות במקדש, או י"ל דסובר כמ"ש המרש"א שבת מ"ב ע"א אליבא דהתוס' שם דלא אמרינן אין שבות במקדש אלא דוקא באיסורי שבת אבל בשאר איסורים כההוא דמביאו ומזלפו על גבי אשים ליכא לפלוגי בין מקדש לגבולין עי' יד מלאכי וע"כ כתב את טעמו משום דלא אפשר ולא קמכוון כן נ"ל בס"ד לפרש את הר"י אסכנדרני:

ואם כנים דברינו הנ"ל וכמדומה לי דנהירנא לי עיני מן שמיא לכוון בדעת אמיתי של הר"י אסכנדרני א"כ ממילא תו ל"ק הקושיא גדולה שהקשה עליו הח"ס הנ"ל מחודש ה' משום די"ל דבאמת לא רוצה להתיר מטעם לא אפשר ולא קמכוון מדאורייתא דע"ז דנותץ ע"מ לתקן דשרי מה"ת ע"ז לא הביא ראי' כלל כיון דזה הי' פשיטא לי' כמו דפשיטא להרמב"ם והיראים והמרדכי הנ"ל מחודש ד' ומן הראי' שהביא התשב"ץ הנ"ל מחודש ה' מבבא ב"ב, אלא כתב שגם מדרבנן מש"ה שרי משום דהוי לא אפשר ולא קמכוון דבאיסור דרבנן אפילו פסיק רישא היכי דלא אפשר ולא מכוון באמת שרי כמו שנראה מהתוס' גופא שהביא הח"ס לסתור את הר"י אסכנדרני פסחים כ"ה ע"ב ד"ה לא אפשר עי"ש היטב וא"כ שפיר מחלק הר"י אסכנדרני בין מוחק לנותץ דבמוחק כיון דאפשר אף דלא מכוון אפ"ה מדרבנן אסור אבל בנותץ כיון דלא אפשר ולא מכוון אפילו מדרבנן שרי אע"ג דהוי פסיק רישא ואף שהפנ"י ז"ל כתב בפסחים כ"ה ע"ב ד"ה ואליבא דר"ש וז"ל ועוד נ"ל דאפילו באיסורי דרבנן אוסר ר"ש בפסיק רישא אע"ג דלא מכוון וראי' לזה מסוכה דף ל"ג מהא דאין ממעטין ענבים מהדס ביו"ט משום דהוי כמתקן מנא וזה אינו אלא איסור דרבנן ואפ"ה פשיטא לי' לתלמודא דאסור היכי דלית לי' הושענא אחריתי היכי דהוי פסיק רישא אע"ג דלא אפשר אע"כ משום דר"ש ל"ש ליה בין אפשר ללא אפשר כו' עכ"ל כן סובר הפנ"י אבל הר"י אסכנדרני י"ל דל"ס כהפ"י דמתקן מנא לא הוי אלא איסור דרבנן אלא סובר כמ"ש הכפ"ת ז"ל בסוכה שם ד"ה ת"ר אין ממעטין דמתקן מנא הוי תולדה דמכה בפטיש או תולדה דמחתך וגם בד"ה א"ר אשי כגון שלקטן לאכילה כתב וז"ל אבל הכא גבי ממעט ענבי ההדס דאם מכוון הוי מתקן מנא וחייב מה"ת משום מכה בפשיט או משום מחתך כו' עי"ש וכיון דלפי פשטו של הכפ"ת נסתרה הראי' של הפ"י ממילא שפיר י"ל דבאיסור דרבנן היכי דלא אפשר ולא מכוון אף דהוי פסיק רישא שרי כן י"ל דסובר הר"י אסכנדרני וממילא תו ל"ק עליו קושיות הח"ס כמובן, וגם לפי הנ"ל שפיר י"ל דהר"י אסכנדרני הביא ראי' שלו מהס"ד של הגמ' דע"ז כמו שהשיב השואל להח"ס מובא בתשובה רס"ח ומה שהשיב הח"ס דל"ל כן משום דלא הביא הגמ' דע"ז, ע"ז י"ל דבאמת על הגמ' דע"ז כיוון וכמ"ש הח"ס בעצמו חלק ו' סי' ח' וגם ל"ל כמ"ש המר"ם שיק מצוה תל"ח ובתשובות חיו"ד סי' רס"ו שהביא ראי' לחזק את דברי הח"ס שהר"י אסכנדרני מהמסקנת הגמ' דע"ז הביא ראי' ולא מהס"ד כיון דעכצ"ל מחמת קושי' הח"ס הפשט בהראי' שהביא הר"י אסכנדרני כמ"ש הח"ס סי' רס"ז ולפי הס"ד דגמ' דע"ז ל"ל פשטו של הח"ס וע"כ קשה על הר"י אסכנדרני ממ"נ כ"כ המר"ש עי"ש, אבל לפי דברינו הנ"ל באמת ל"צ לזה כיון דהר"י אסכנדרני לא דיבר אלא מדרבנן

א"כ ממילא תו ל"ק הקושי' הראשונה של הח"ס דלא אפשר ולא קמכוון בפסיק רישא אסור וממילא שפיר י"ל שהביא ראי' מהס"ד דגמ' דע"ז כיון דל"צ תו למימר כפשטו של הח"ס ודו"ק:

וממילא לפי הנ"ל באמת אין שום מחלוקה בין התשב"ץ להר"י אסכנדרני אלא שניהם מודים דמדאורייתא בין מוחק ע"מ לתקן ובין נותץ ע"מ לבנות שרי ולא אסור אלא מדרבנן וגם בהרמב"ם הנ"ל מחודש ה' י"ל דבמוחק ג"כ לא חייב מה"ת אלא דרך השחתה אבל ע"מ לתקן מותר והא דל"כ הרמב"ם גם גבי מוחק דרך השחתה י"ל דסובר כהתשב"ץ דגמרינן מוחק מנותץ וכיון דכ' גבי נותץ דרך השחתה תו ל"צ למכתב גבי מוחק דממילא ידעינן מנותץ ועי' בש"ג פ"ד דשבועות שהאריך בדיני מוחק ע"מ לתקן ודעתו נוטה להתיר לגמרי והבית אפרים חיו"ד סי' ס"א מפלפל בו עי"ש אבל זה נ"ל בס"ד די"ל דלכ"ע לא הוי אלא אסור מדרבנן כהנ"ל וגם בש"ך יו"ד סי' רע"ו ס"ק י"ב שכ' אבל בנכתב לשם קדושתו אפילו לגוז ולגזוז לצורך תיקון אסור ג"כ י"ל דאסור מדרבנן ועי' בפרמ"ג או"ח סי' קנ"א במשבצות ס"ק ג' שכ' וז"ל ואמנם קשה דחד אזהרה הוא מוחק השם ונותץ אבן וכי היכי דמוחק אף לתקן אסור כמבואר יו"ד סי' רע"ו בש"ך ס"ק י"ב ה"ה נותץ כן עכ"ל אבל בהנ"ל ל"ק מידי כיון דבאמת כן היא דבתרווייהו מדאורייי' שרי כמ"ש התשב"ץ ובתרווייהו מדרבנן אסור והנ"מ לדידן כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז ס"ק ט"ז וממילא גם כאן אי אמרינן דמה"ת מוחק ע"מ לתקן אסור ולוקין עליו הוי פסול לעדות מה"ת אבל לפי מה שכתבנו לא הוי פסול לעדות, ובאמת לדינא גם הח"ס סי' רס"ח העלה שמעיקר הדין כל השחתה ע"מ לתקן מותר מה"ת. ולענין אם השם הקדוש עומד בבזיון ח"ו עי' ח"ס ח"ו סי' ח' שכ' להלכה ולמעשה לצוות לגוי קטן למחוק ואם א"א ע"י קטן יעשה ע"י גדול ואם א"א יעשה ע"י ישראל גדול ולא ע"י קטן שלא אתי למסרך להקל במקום אחר כמו בפקוח נפש בשבת שאינו נעשה ע"י קטני' מטעם זה והבית אפרים סי' הנ"ל דיבר ג"כ הרבה מהא דלמחוק עי' קטן וגם בסי' ס"ב האריך מאד בזה עי"ש.

ולענין נותץ אבן מן המקדש נ"ל בס"ד דכל הפוסקים מודים להרמב"ם והיראים והמרדכי הנ"ל מחודש ד' דדוקא דרך השחתה חייב ואף שכתבנו שם שרבינו לא מגלה דעתו בזה אבל עכשיו נ"ל דסמך עצמו כאן עמ"ש במל"ת רצ"ח וז"ל שלא יקרע פי המעיל כו' וה"ה לכל בגדי כהונה שהקורע אותם דרך השחתה לוקה כו' והכ"מ ז"ל הל' כלי המקדש פ"ט הל' ג' על מ"ש הרמב"ם ג"כ כלשון רבינו כתב וז"ל ומ"ש דרך השחתה פשוט הוא ונלמוד ממה שנתבאר בפ"א מהל' בית הבחירה גבי נותץ אבן אחת מהמזבח עכ"ל וממילא מוכח גם לרבינו דבנותץ אינו חייב אלא דרך השחתה, ולעיל מחודש ד' כתבנו

על המזרחי דמנ"ל שרבינו סובר כהרמב"ם ושגם המג"ס עמד עליו בזה אבל עכשיו נ"ל שגם המזרחי למד ממל"ת רצ"ח כמו שכתבנו כמובן. ודע דאף דהלאו זה לענין נותץ אינו נוהג אלא בזמן המקדש אפ"ה יש נ"מ גם לדידן מזה לפימ"ש המרדכי הנ"ל מחודש ד' דבבהכ"נ ג"כ הדין כן וא"כ גם בבהכ"נ לא אסור לנתוץ אלא דרך השחתה אבל ע"מ לבנות מותר לגמרי וכ"פ הרמ"א או"ח סי' קנ"ב ואסור לסתור דבר מבהכ"נ אא"כ עושה ע"מ לבנות עכ"ל וזה באמת הלכה פסוקה דלית מאן דפליג עלי' דאפילו איסור דרבנן ליכא, ולענין נותץ שלא ע"מ לתקן ולא דרך השחתה אלא לאיזה תועלת עי' פרמ"ג או"ח סי' קנ"א במשבצות ס"ק ג':

פירוש ח

ובהמג"א ז"ל סי' קנ"ב ס"ק ו' ראיתי שכ' להלכה בשם המהר"ם פאדוואה ז"ל וז"ל הא דאסור לנתוץ דוקא דבר מחובר עכ"ל עי' במחה"ש שם והפרמ"ג או"ח סי' קנ"א במשבצות ס"ק ג' הקשה על המג"א וז"ל והוי יודע דמהר"מ פאדוואה ז"ל סי' ס"ה כתב חדא דאסור לנתוץ דוקא מחובר יעי"ש וכפי הנראה בדרך ספק כתבו והמג"א הביאו לפסק הלכה וצ"ע דהשורף עצי הקדש לוקה אף שהוא תלוש כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' יסוה"ת הל' ז' וכן היא במכות כ"ב ע"א השורף עצי הקדש ואזהרתי' ואשריהם תשרפון לא תעשון כו' אפילו תלוש אסור ודוחק לחלק בין אשירה דמסתמא שורפין בתלוש אימא דהנותץ נמי אף אבן תלוש הנותץ דרך השחתה לוקה עכ"ל אבל לכאורה לא זכיתי להבין את הפרמ"ג ז"ל דבשלמא הקושי' הראשונה שפיר הקשה ואמת אתו כיון דמהר"פ נראה בפירוש שמסופק הי' בזה וא"כ מדוע כתב המג"א לחלוטין כן אבל הקושי' ב' מה הקשה דילמא באמת סברו דלא מוזהרינן לנתוץ אבן של מזבח ע"ז כשהוא בתלוש אלא דוקא כשהוא מחובר כמ"ש המהר"פ בפירוש וע"כ אינו חייב גם על לאו דלא תעשון כן אלא כשנותץ ממחובר וצ"ל דהפרמ"ג גם הקושי' שני' לא הקשה אלא על המג"א והכי הקשה כיון דמהר"ם פאדוואה מסופק הי' אי דוקא במחובר קאי לאו זה דנותץ ולכאורה אמאי הי' מסופק בזה הלא מלשון ונתצתם את מזבחותם נראה בפירוש דהצווי של ונתצתם היה על מחובר כיון דסתם מזבח מחובר וצ"ל דבזה גופא הי' מסופק אי הצווי של ונתצתם גם על אבן תלוש או לא וא"כ על המהר"פ באמת ל"ק מידי אבל על המג"א שכ' את הדין זה לפסק הלכה א"כ נראה דברור לו שהצווי של ונתצתם לא הי' על אבן תלוש ע"ז באמת קשה דמנ"ל הא דילמא באמת הי' הצווי של ונתצתם על אבן תלוש ג"כ, כן נ"ל דצ"ל הפשט בהפרמ"ג דאלת"ה הי' קשה עליו הלא הוא בעצמו ג"כ לא מחמת וודאי כתב דעל אבן תלוש מצווה לנתוץ ממזבח של ע"ז אלא גם הוא מסופק

בזה מדכ' אימא כו' וא"כ מה הקשה על המהר"פ שהי' ג"כ מסופק אעכצ"ל דגם הקושי' שניי' לא הקשה אלא על המג"א וכהנ"ל:

ונ"ל בס"ד לתרץ דלכאורה צריך להבין דמהיכי בא המהר"פ לספק זה הלא סתם מזבח מחובר וא"כ מדוע לא פשוט לו דעל אבן תלוש לא הי' הצווי של ונתצתם, ונ"ל דבא לו הספק זה מהירושלמי דע"ז פ"ד הלכה ד' דאיתא שם אמר ר' יוחנן מצבה כל שהוא יחידית מזבח כל שאבניו מרובות חזקי' אמר מצבה כיון שפגמה ביטלה מזבח צריך לפגם כל אבן ואבן מתניתא דחזקי' פליגא עלוי נתצת את המזבח הנח לו שברת את המצבה הנח לה ומפרש הפ"מ וז"ל מתניתא דחזקי' ברייתא דלקמי' דתני איהו גופיה פליגא עלוי דקתני ודרש קרא דונתצת' את מזבחותם ושברתם את מצבותם ללמד דאם נתצת הנח לו ומשמע דבנתיצה כל שהוא שלא יהו אבניו מחוברין זה לזה סגי וכמו במצבה כששברת הנח לה ואין צריך יותר ואמאי קאמר חזקי' דמזבח צריך לפגם כל אבן ואבן עכ"ל ואח"כ איתא שם ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ומניין ליתן את האמור בזה לזה ואת האמור בזה לזה א"ר בון בר חייה לצדדין איתאמרת או שיבור או גידוע או נתיצה לכל אחת ואחת ומפרש הפ"מ לצדדין איתאמרת כלומר דאתרווייהו קאי דודאי נתיצה במצבה מהני ושברת דכתיב גבה ללמד עלי' ועל מזבחותם דלאחר שהפרדת אבני המזבח או תשבר ותגדע כל אחת ואחת או תנצת לכל אחת ואחת ואי לא הוה כתיב אלא ונתצתם מזבחותם ומצבותם ה"א דמצבה צריך נתיצה דוקא ואי הוי כתיב ושברתם לחוד ה"א דכשמשבר המזבח והיינו שמפריד האבנים זו מזו סגי להכי כתיב תרווייהו ללמדך על שניהם וצריך או שבירה או נתיצה לכל אחת ואחת עכ"ל מוכח מהירושלמי דר' בון בר חייה פליג עם הברייתא דתני חזקי' דלברייתא בנתיצה כל שהוא שלא יהו אבניו מחוברין זה לזה סגי א"כ מוכח דעל אבן בתלוש לא נצטוונו לנתוץ ולר' בון בר חייה דאפילו אחר שהפריד אבני מזבח צריך עוד לנתוץ או לשבר כל אחת ואחת ע"כ דגם על אבן תלוש הי' הצווי לנתוץ, וא"כ י"ל דהמר"ם פאדוואה הי' מסופק אי הלכה כברייתא דחזקי' או כר' בון כיון דחזקיה ג"כ פליג על הברייתא זו וע"כ קאמר המהר"פ את הדין זה בלשון ספק אבל על המג"א י"ל כיון דדין זה של המרדכי שהביא הרמ"א שם דלבהכ"נ לענין נתיצת אבן דין מקדש יש לו אי מדאורייתא או מדרבנן תליא בפלוגתא דלהר"ן ז"ל מגילה פ' בני העיר קדושת בהכ"נ דרבנן ולהרמב"ן ז"ל מובא בר"ן שם אפילו מדרבנן ליתא אלא כתשמישי מצוה ולהמבי"ט ז"ל קדושת בהכ"נ דאורייתא והדברי חיים ז"ל ח"ר או"ח סי' ד' העלה להלכה דהש"ע והמג"א והפרמ"ג סברו כהר"ן א"כ י"ל דהמג"א סובר כיון דמהר"פ מסופק הי' להלכה בירושלמי כהנ"ל אף דמהר"פ קאי גם על

בהכ"נ אפשר דסובר כהמבי"ט וע"כ הי' מסופק גם בבהכ"נ אבל המג"א דסובר כהר"ן ע"כ פסק בבהכ"נ דהוי ספקא דרבנן לקולא דלא אסור לנתוץ אלא ממחובר דוקא ול"ק קושיות הפרמ"ג ועי' בע"ז דף ז' ע"א ריב"ק אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל וברמב"ם פ"א מהל' ממרים הל' ה' ובהגמ"יי שם והכנה"ג בכללים דרכי פוסקים אות ע"ב כתב וז"ל כי היכי דכשפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי בשל סופרים הלך אחר המיקל כדאמר בע"ז ה"נ בפוסקים כו' עכ"ל והפרמ"ג או"ח סי' קנ"ב בא"א ס"ק ו' כתב וז"ל ואני מסופק אם נותץ אבן מבהכ"נ או בהמ"ד דרך נתיצה והשחתה אם לוקה דומיא דמקדש דלא תעשון כן לד' אלוקיכם לאו דוקא מקדש ונ"מ דמפסל לעדות וצ"ע עכ"ל [והבאר היטב שם כתב דבהכ"נ מיקרי מקדש מעט ואם נתץ אבן ממנה עובר בלאו] ולכאורה לפי הד"ח הנ"ל שהפרמ"ג סובר ג"כ כהר"ן קשה מה הי' מסופק בזה אעכצ"ל דהפרמ"ג סובר דאף דלא הוי אלא מדרבנן אעפי"כ בית ד' מקרי [עי' בסה"מ מל"ת ס"ה שכ' שהזהירנו מנותץ בתי עבודת האל] ובאזהרה לא תעשון כן לד' אלוקיכם כתיב וא"כ שפיר הקשה הפרמ"ג אבל המג"א י"ל דסובר כיון דלית לי' אלא קדושה דרבנן אמרינן בי' ס"ד לקולא כהנ"ל ודו"ק, ואחר שכתבנו את זה ראיתי בכנה"ג או"ח סי' קנ"א שכ' וז"ל לא נאסר לנתוץ מבהכ"נ אלא דוקא דבר מחובר כמו לנתוץ אבן שבמזבח שהוא מחובר הר"מ פאדוואה סי' ס"ה עכ"ל נראה שהכנה"ג סובר במהר"פ גופא כן ולכאורה קשה עליו קושי' הפרמ"ג הנ"ל וצ"ל דהי' גירסתו במהר"פ שסובר כן לבדו וא"כ ממילא על המג"א ג"כ ל"ק מידי כמובן:

ומה שהקשה המר"ם שיק על המצות וגם בתשובה סימן הנ"ל על המר"פ מהרמב"ם פ"ט מכלי המקדש הל' ג' שכ' וה"ה לכל בגדי כהונה שהקורען דרך השחתה לוקה וכ' הכ"מ דנלמד מהא דנותץ ממזבח וע"כ הפסוק דלא תעשון כן קאי על כל דבר שקדוש ועומד לד' אלוקיך אסור להשחיתו ולהאבידו א"כ מוכח מהרמב"ם דגם בתלוש איכא לאו זה עי"ש שהניח בקושי', ולי נראה בס"ד דל"ק מידי דקושי' זו ל"ק אלא לפי פירושו של הקרבן חגיגה בהרמב"ם שהביא המל"מ שם דבשאר בגדי כהונה אינו לוקה מלאו לא יקרע אלא מלאו לא תעשון כן וגו' עי' היטב מה שכתבנו לקמן מל"ת רפ"ח ובמהר"ם שיק מצוה ק"א ובתשו' סי' הנ"ל ותראה דקושיתו לא אזלה אלא לפום פשטו של הק"ח אבל להמל"מ שחולק על הק"ח וסובר הפשט בהרמב"ם דגם בשאר בגדי כהונה לוקין מלאו דלא יקרע ולקמן מל"ת רפ"ח בררנו בס"ד היטב את השני שיטות בזה עי"ש ותבין דלמל"מ ל"ק קושי' המר"ש כיון דקאי הרמב"ם על לאו דלא יקרע ועל לאו זה באמת גם המר"ם פאדוואה סובר דמוזהר על תלוש כיון דכל לאו זה לא קאי אלא על תלוש וא"כ

י"ל דהמר"פ באמת סובר כהמל"מ אלא הי' מקום להקשות להיפך ממהר"פ על הקרבן חגיגה אבל גם זה ל"ק כיון דאינו מקושר לומר כמהר"פ אלא סובר לפי פשטו כהרמב"ם דלאו לא תעשון כן קאי גם על תלוש כמובן:

פירוש ט

כתוב (ד) **בה"ג כו' מכלל זה אתה למד כו'**. עי' במהרש"ל ז"ל בביאורו כאן שכ' טעם לשבח דמדוע לא למד רבינו את זה מגמ' דערכין גופא ולמה הביא את הבה"ג כלל ולי נראה בס"ד בכוונת רבינו דבערכין ו' ע"א על הא דשם שלא במקומו אינו קדוש כתב רש"י ז"ל וז"ל כלומר אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנז והשאר יבנה בבהכ"נ כי אמר בדעת ישראל הפרשתי' לישנא אחרינא שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים לא קדיש דלא הוי מקומו אלא על הטור ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש כו' עכ"ל הנ"מ בין השני פרושים נ"ל דלפי' ראשון ליכא להוכיח מהברייתא דינו של הבה"ג די"ל דלעולם בכ"מ שכ' שם בטעות אפילו ביריעה אינו קדוש אלא מקום השם והא דנקט ידות הכלים לרבותא דאפילו בידות יגוד ויגנוז כמ"ש המהרש"ל, אבל לפי' שני שפיר מוכח דינו של הבה"ג די"ל דמש"ה נקט ידות דדוקא ידות נקרא שלא במקומו אבל ביריעה אפילו בטעות קדוש כולה יריעה וכ"כ המג"ס מל"ת ג' אלא הוא כתב שגם בפי' השני איכא שני פירושים דמכגון וכו' עד על הנייר פי' אחד וזה ממש כמ"ש הבה"ג ומושיכתב המקרא עם השם כנתינתו כו' פי' שני עי"ש שהאריך בזה עכ"פ זה מוכח גם מהמג"ס דלפי' השני של רש"י יש להוכיח דינו של הבה"ג מהברייי' אבל לא לפי' הראשון, והיראים סי' הנ"ל כתב וז"ל ואם כתב שם במקומו פירוש במקום שדרכו לכתוב כגון על הקלף כשם שאסור למחוק ולשרוף ולקרוע כתיבת השם כך אסור לקרוע ולשרוף הגויל כו' ותניא נמי בערכין עכו"ם שהתנדב קורה לבהכ"נ ושם כתב עלי' אם אמר לדעת ישראל הפרשתי' הר"ז יגוד וישתמש במותר בערכין פ"ק מפרש טעמא משום דשם שלא במקומו לא קידש פירוש שנכתב במקום שאין דרכו לכתוב פי' שלא על הקלף אינו מקדש אלא מקומו פי' מקום השם בלבד ופירוש זה עיקר כאשר הבאתי ראי' ממוע"ק הלכך אם כתב שם בס"ת או בתפילין או במזוזה אף בטעות אינו רשאי לחתוך כתיבת השם ולשרוף השאר אלא כולו טעון גניזה ששם במקומו מקדש אפילו שלא במקומו כו' עכ"ל מוכח גם מהיראים דלפי פי' השני של רש"י הנ"ל יש להוכיח כהבה"ג דהא היראים ג"כ לפי שכ' כפי' שני של רש"י ע"כ סובר כהבה"ג, וא"כ י"ל דמש"ה לא הביא רבינו הדין של הבה"ג מגמרא דערכין גופא כיון דיש שני פרושים ולפי' ראשון לא מוכח דינו של הבה"ג ע"כ הביא מתחלה את הבה"ג להוכיח

דסובר דפי' האמיתי בגמ' כפי' שני וכיון דידעינן את זה א"כ שוב באמת מגמ' גופא מוכח דינו של הבה"ג והכי פירושו ברבינו מכלל זה כלומר מכללו של הבה"ג דמוכח כפי' שני של רש"י אתה למד כלומר מגמ' גופא שאם כתב שם על יריעה כו' ומ"ש אח"כ והביא הר' אליעזר ממיץ ראי' ע"ז כו' דנראה לכאורה מיותר כיון שכבר הביא ראי' לזה מהבה"ג ומגמ' דערכין י"ל דכוונתו בזה דאל תקשה על הבה"ג גופא דמנ"ל הכרח לומר כפי' שני דילמא באמת הפשט בגמ' כפי' ראשון של רש"י ואז שוב ליכא להוכיח דינו של הבה"ג מגמרא דערכין ע"כ כתב רבינו והביא היראים ראי' ע"ז מגמרא דמוע"ק ובוודאי דגם לבה"ג הי' ראי' זו וא"כ מוכח מגמ' דמוע"ק דצ"ל בגמרא דערכין כפי' שני של רש"י וכמ"ש היראים הנ"ל וע"כ שפיר מוכח גם מגמרא דערכין גופא דינו של הבה"ג כנ"ל בס"ד לפרש ההמשך של רבינו ודו"ק:

מצוה ד

פירוש א

כתוב (א) **בפ' ואתחנן ולא תנסו את ה' אלקיכם פי' שלא יאמר אדם אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך כו'**. לכאורה נראה ממ"ש פי' שרבינו ז"ל בעצמו סובר הפשט בהפ' כך שלא יאמר כו' וע"ז באמת ק"ל דמנ"ל לומר כן הלא בהקרא כתיב לא תנסו וגו' כאשר נסיתם במסה ופי' רש"י ז"ל שם במסה כשיצאו ממצרים שנסוהו במים שנ' היש ד' בקרבנו כוונתו דבמסה קאי על מה דכ' בפ' בשלח ויקרא שם המקום מסה וגו' ועל נסתם את ד' לאמור היש ד' בקרבנו אם אין וא"כ מנ"ל לרבינו דהפי' של ולא תנסו דגם במצוה אסור לנסות דילמא במצוה מותר לנסות אלא התורה הזהיר מלנסות נסיון גרידא בלא מצוה כמו שהי' במסה וע"כ כתיב כאשר נסיתם במסה דדוקא דומיא דמסה נסיון בלא מצוה אסור אבל דמצוה שרי. ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים מה דק"ל עוד על רבינו שכ' ובתענית מקשה עלי' מדכתיב עשר תעשר ופי' ר"י עשר בשביל שתתעשר כו' נראה דכוונתו דעל פירושו שכ' מקשה בתענית ובאמת בגמרא דתענית להיפך הוא דהגמ' הקשה על עשר תעשר שמפרש ר"י בשביל שתתעשר מהקרא ולא תנסו וגו' וזה עכ"מ דמחמת פירושו של רבינו בהקרא הקשה הגמ' דהכי איתא שם ט' ע"א אשכחיה ר"י לינוקא דר"ל אמר לי' אימא לי פסוקיך אמר לי' עשר תעשר אמר לי' ומאי עשר תעשר אמר לי' עשר בשביל שתתעשר אמר לי' מנא לך אמר לי' זיל נסי אמר לי' ומי שרי לנסויי להקב"ה והכתיב לא תנסו אמר לי' הכי א"ר הושעיא חוץ מזו שנ' הביאו את כל המעשר וגו' ע"כ לענינינו נראה בפי' דאדרבא מלא תנסו הקשה הינוקא על ר"י וא"כ היכי כתב רבינו ובתענית מקשה עלי' כו', ונ"ל דכוונתו מתחלה כתב הפי' שלו בהקרא

ולא תנסו וכדי שלא תקשה ע"ז דמנ"ל פירוש זה דילמא באמת הפשט דדוקא נסיון בלא מצוה אסור כהנ"ל ע"כ כתב אח"כ ובתענית מקשה עליה כוונתו דבתענית יש פירכא לפי' זה דמדהקשה הינוקא על ר"י מולא תנסו דאי נאמר כפי' זה דדוקא נסיון בלא מצוה אסור מה מקשה ותו אמאי לא משני ר"י באמת כן אעכ"מ דפי' אמיתי בהקרא כמ"ש רבינו כמובן.

או י"ל במ"ש ובתענית מקשה כו' דהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ס"ד כתב וז"ל שהזהירנו שלא לנסות יעודין ויחולין שיעדו אותנו בהם נביאינו על צד הספק שנספק בהם אחר שנדע אמתת נבואת הנביא שיספר בהם והוא אמרו יתעלה לא תנסו את ד' אלקיכם עכ"ל וכ"כ בפ"י מהל' יסוה"ת הל' ה' ואסור לנסותו יותר מדאי ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם שנ' לא תנסו וגו' כאשר נסיתם במסה שאמרו היש ד' בקרבנו אם אין אלא מאחר שנודע שזה נביא יאמינו וידעו כי ד' בקרבנו ולא יהרהרו ולא יחשבו אחריו כענין שנאמר וידעו כי נביא הי' בתוכם עכ"ל נראה בפי' דרבינו חולק עם הרמב"ם בלאו זה דהרמב"ם סובר שבא להזהיר שלא לנסות את הנביא ורבינו סובר שבא להזהיר שלא לנסות את השם שלא יאמר אדם כו' וכ"כ הפ"ד ד"מ ח"ב ד' ס"ו ע"ב וגם כתב דמתענית מהא דאקשה הינוקא מוכח כרבינו וגם הדינא דחיי ז"ל מל"ת ד' כ"כ וא"כ יש לפנינו שני פירושים בלאו זה ומגמ' דתענית מוכח כפירושו של רבינו' וא"כ י"ל בכוונת רבינו דמתחלה כתב את פירושו וכדי שלא יהא קשה דדילמא הפשט כהרמב"ם ע"כ כתב ובתענית מקשה עלי' כלומר על פירושו של הרמב"ם דכיון דמתענית מוכח דלא כהרמב"ם ע"כ הוי כמי שאקשה שם על פירושו וממילא ל"ק קושיתינו הנ"ל די"ל דמש"ה כתב פי' כיון דיש גם פירוש אחר בלאו זה וכוונתו דהוא מפרש דלא כהפי' אחר ומ"ש ובתענית מקשה כו' כוונתו דלא על פירושו מקשה אלא על הפי' אחר מקשה הגמ' כהנ"ל ודו"ק:

פירוש ב

ודע שהיראים ז"ל סי' ז' כתב וז"ל כתיב בפ' ואתחנן לא תנסו את ד' פי' הזהיר הקב"ה שלא יאמר אדם אעשה מצוה זו ואתברך והא דתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני הר"ז צדיק גמור בב"ב בפ"ק מוקמי' לה כגון שאינו תוהא אלא גומר בלבו לתת בין יחי' בין לא יחי', ומזה המקרא שנינו במסכת אבות אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הוו כבנים שעיקר מחשבתן אפילו לא יקבלו פרס לא יתחרטו על עבודתן ולא תהו אבל עבדים שאינו מקבלין פרס תוהין ומתרעמין על עבודתן שעשו ובתענית פ"ק מקשינן עלה עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ותירץ ר"י התם

הכי א"ר אושעיה חוץ מזו דכתיב הביאו את המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת עכ"ל הנה מ"ש היראי' אלא הוו כבנים כו' הם דברי עצמו דבמתניתין פ"ק דאבות איתא אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס וגם מ"ש אבל עבדים שאינן מקבלין פרס תוהין כו' כוונתו דכשעובדין ע"מ לקבל פרס ולא נותנין להם אז תוהין אבל כשעבדים עובדין מתחלה שלא ע"מ לקבל פרס אז באמת אינם תוהין דאל"כ קשה היכי אמר התנא אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס אעכ"מ דצ"ל בכוונת היראים כמ"ש, או אפשר שגירסתו במתניתין כך הי' אלא היו כבנים כו' ואז כל דבריו פשוטים' ובתויו"ט ז"ל באבות שם כ' וז"ל לפי שזו היא עיקר העבודה אבל לא שהעבודה ע"מ לקבל פרס אסורה כו' עי"ש שהאריך בזה ומהיראים יש ראי' לדבריו מדכ' אלא היו כבנים שעיקר מחשבתן אפילו לא יקבלו פרס לא יתחרטו כו' ומדכ' שעיקר אפילו נראה דסובר כהתויו"ט, עכ"פ ז"מ בפירוש דסובר לגמרי כרבינו אלא היראים הביא מתחלה הא דסלע זו לצדקה ואח"כ הגמ' דתענית ורבינו הביא להיפך ואפ"ל דרבינו דרצה לתרץ בזה דמדוע לא הלך כאן בעקבותיו של הרמב"ם כדרכו כהנ"ל ע"כ הביא תיכף בתר פירושו את הא דתענית אבל היראים שדרכו בקדש להלך בכ"מ בעקבי עצמו וא"כ ל"צ לי' לתרץ אלא מה דקשה בעיקר פשטו ובעיקר פשטו באמת ל"ק אלא מהא דסלע זו לצדקה אבל מגמ' דתענית ל"ק על פשטו אלא אדרבא משם ראי' לפשטו וע"כ הביא מתחלה את הא דסלע זו לצדקה ומ"ש ובתענית מקשינן עלה כו' אין כוונתו דבתענית מקשינן על פירושו כיון דבאמת שם איתא להיפך כהנ"ל אלא כוונתו דבתענית מקשינן מלא תנסו על ר"י וכאלו הוי אמר ובתענית מקשינן עלה דעשר תעשר ואפשר שדלת דעשר ט"ס כמובן אבל זה נראה בפירוש דסובר לגמרי היראים כרבינו' וכ"ס הסמ"ק ז"ל סי' י"ח דז"ל שלא לנסות השם דכתיב לא תנסו את ד' אלקיכם שלא יאמר אעשה מצוה זו ואראה אם יעשה לי השם מה שתלוי בשכרה אבל בהפרשת מעשר מותר שנ' בחנוני בזאת עכ"ל ור' פרץ ז"ל בהגהות הסמ"ק שם הקשה מהא דסלע זו לצדקה ותירץ כמו שתירצו רבינו והיראים, נראה בפירוש דגם הסמ"ק סובר בפירושא דמל"ת זו כוותיהו אלא קצת שינוי יש ביניהם דברבינו והיראים איתא שלא יאמר אדם והסמ"ק השמיט מלת אדם ואפשר שכוונתו כדי שלא נטעה דדוקא אדם אסור לנסות אבל מלך מותר וכמו שדרש הגמ' מגילה י"א ע"א בקום עלינו אדם אדם ולא מלך כמובן וגם הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קפ"ח אות ע' סובר כרבינו עי"ש.

אבל ראיתי בדד"ח שהקשה על רבינו וז"ל גם על דברי המחבר ז"ל יש לדקדק דהיכי קאמר קרא לא תנסו את ד' אלקיכם כאשר נסיתם במסה והלא הנסיון במסה הוא שאמרו

היש ד' בקרבנו אם אין כמ"ש רש"י ז"ל בפ' ואתחנן ובפ' בשלח נראה שהנסיון הזה שהיו מנסין את משה שלא היו מאמינים שהקב"ה אמר שיעלם ממצרים אלא הוא מדעתו העלם וזה מורה דלא תנסו את ד' אזהרה הזאת כדברי הרמב"ם ולא כדברי המחבר והסמ"ק ותירץ שני תירוצים ולענינינו אעתיק את השני וז"ל עוד יש לפרש לדעת הרב המחבר והסמ"ק ז"ל שענין הנסיון במסה היתה לד' ולא לנביא וביקשו לנסות את ד' היוכל לתת מים בארץ ציה כמ"ש רש"י ז"ל בפ' בשלח זהו מ"ש הכתוב על נסותם את ד' לאמור היש ד' בקרבנו אם אין כלומר בזה נדע אם יש ד' בקרבינו שיוכל לתת מים בארץ ציה ונעבדנו אם אין וזהו ענין הכתוב כאן לא תנסו את ד' לומר נראה אם יוכל לברך מעשי ידי עושי רצונו ומצותו כאשר נסיתם במסה שאמרתם היש ד' בקרבנו שיוכל לתת מים בארץ ציה ופשט הפסוק מורה כדבריהם שאמר לא תנסו את ד' אלקיכם שעיקר הצווי הוא שלא ינסו את ד' לא כדברי הרמב"ם שעיקר הצווי שלא לנסות את הנביא שא"כ הי' לומר לא תנסו כאשר נסיתם במסה ויהי' הפי' לא תנסו את הנביא כאשר נסיתם במסה ולדעת הרמב"ם ז"ל י"ל שהמנסה את הנביא מנסה את ד' כמ"ש במכילתא ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ד' כל זמן שאתם מדיינים עמדי אתם מנסים למקום שנ' מה תנסון את ד' כו' עכ"ל ולפי הדד"ח נראה די"ל דפלוגתתם תליא בפירושא דכאשר נסיתם במסה דאי אמרינן דבמסה קאי על מה דכתיב בפ' בשלח מה תריבון עמדי מה תנסון את ד' ושם נסיון דנביא הי' כמ"ש המכילתא כל זמן שאתם מדיינים עמדי אתם מנסין למקום ע"כ שפיר י"ל דהפי' של לא תנסו את ד' אלקיכם היא אזהרה שלא לנסות את הנביא כמ"ש הרמב"ם, אבל אי אמרינן דכאשר נסיתם במסה קאי על מה דכ' בפ' בשלח ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ד' לאמור היש ד' בקרבנו אם אין אז לא מורה מלת מסה על נסיון דנביא דבפי' כתיב דמשום שאמרו היש ד' בקרבנו נקרא מסה וכמ"ש הדד"ח אז באמת צ"ל אזהרת לא תנסו כמ"ש רבינו, וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר בפירושא דכאשר נסיתם במסה דקאי על מה תנסון את ד' וע"כ סובר דאזהרת לא תנסו שלא לנסות את הנביא אבל רבינו י"ל דסובר דקאי על ויקרא שם המקום מסה ע"כ סובר דאזהרה שלא לנסות את ד', ואל תקשה הא גם הרמב"ם הלכה הנ"ל כתוב וז"ל כאשר נסיתם במסה שאמרו היש ד' בקרבנו אם אין וזה כתוב בפסוק ויקרא שם המקום מסה וגו' וא"כ נראה שגם הרמב"ם סובר דכאשר נסיתם במסה קאי על ויקרא שם המקום מסה וגו' ואפ"ה סובר שבא להזהיר שלא לנסות את הנביא, דבאמת זה ל"ק דבודאי לכ"ע צ"ל דבשעת מריבה הי' אומרים היש ד' בקרבנו אם אין אלא זה לא כתיב בפירוש שם דשם כתיב וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה

אלא הפסוק ויקרא שם המקום מסה מגלה שגם היש ד' בקרבנו וגו' היו אומרים בשעת מריבה וא"כ לא מוכח ממד"כ הרמב"ם שאמרו היש ד' בקרבנו דסובר דכאשר נסיתם במסה קאי על ועל נסותם את ד' אלא י"ל דסובר כהנ"ל והא דכ' שאמרו היש ד' בקרבנו אם אין כוונתו דממה דאמרו בשעת מריבה תנו לנו מים וגם אמרו היש ד' בקרבנו נראה שהיו מנסי' את משה רבינו דלמשה אמרו שאם יתן להם מים אז ידעו דיש ד' בקרבנו וע"כ מסיים הרמב"ם וז"ל אלא מאחר שנודע שזה נביא יאמינו וידעו כי ד' בקרבנו כו' כוונתו דהקרא לא תנסו מזהיר שלא לנסות את הנביא כמו שנסו בשעת מריבה את משה רבינו ע"ה שיתן להם מים ועי"ז ידעו שד' בקרבם וא"כ שפיר י"ל דפלוגתתם כהנ"ל, ועי' בר' בחיי ז"ל פ' ואתחנן שכ' ג"כ אזהרת לא תנסו כרבינו ואח"כ כתב וז"ל ואמר כאשר נסיתם במסה כי כן נסוהו ישראל ברפידים בבקשת המים ואמרו היש ד' בקרבנו אם אין וכתיב על ריב בני ישראל ועל נסותם את ד' הנסיון הי' שאם יתן להם מים ילכו אחריו ואם לא יתן לא ילכו אחריו וזהו לשון במסה בלשון ידיעה שהרי על זה קרא שם המקום מסה ומריבה ואמר הכתוב וינסו אל בלבבם כו' עכ"ל נראה בפירוש דכיון דסובר דכאשר נסיתם במסה קאי על ריב בני ישראל ועל נסותם את ד' ע"כ סובר כרבינו וזה ראי' למה שכתבנו, וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטתם מפסיקתא זוטרתא שכ' וז"ל לא תנסו את ד' אלקיכם כענין שנ' על ריב בני ישראל ועל נסותם את ד' עכ"ל ולכאורה מה בא להשמיענו הלא כתיב בפירוש כאשר נסיתם במסה אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דהפסיקתא רצה לאשמעינן דל"ת דכאשר נסיתם במסה קאי על מה תנסון את ד' וכשיטת הרמב"ם אלא קאי על ועל נסותם את ד' כשיטות רבינו כמובן:

פירוש ג

וכל הנ"ל כתבנו לפום שיטות הפ"ד והדד"ח אבל כשאני לעצמי נ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם לא פליגי בהקדים לברר את שיטות הרמב"ם דמה הכריחו לומר דלא תנסו הזהיר שלא לנסות את הנביא נגד פשטות הקרא דמפשטות הקרא לא תנסו את ד' נראה שלא לנסות את הקב"ה הזהיר וכ"ת המכילתא הנ"ל הא גם מהמכילתא אין אני רואה שום הכרח לשיטתו כיון דגם להמכילתא י"ל דפשטות הקרא בא להזהיר שלא לנסות את הקב"ה אלא אחר שידעינן מאזהרה זו ילפינן שגם הנביא אסור לנסות דכל המנסה את הנביא כאלו מנסה את ד' אבל זה דלא בא להזהיר רק על הנביא ולא שלא לנסות את הקב"ה דבר זה מנ"ל הלא שיטתו נגד פשטות הקרא וגם נגד פשטות הגמ' דתענית, ואי"ל כיון דכתיב לא תנסו את ד' למד ממלת את לרבות נביא כמו שדרש ר"ע את לרבות ת"ח דע"ז ג"כ קשה דנהי דיכלינן למימר דאת לרבות גם נביא אבל מנ"ל דדוקא נביא

גרידא אסור לנסות, ואחר שכתבנו את זה ראיתי בספר דבר המלך ז"ל שער ב' פ' ע"ח שכ' וז"ל הדרך הפשט הוא כי את לרבות דגם נביאים לא לנסות והעיקר קאי הצווי שלא לנסות הבורא יתברך כו' עי"ש [לכאורה צ"ע דלפום איזה שיטה כתב א"ז דלהרמב"ם לא בא אזהרה זו רק על נביא ולרבינו ודעמי' לא בא רק שלא לנסות את ד' וצ"ל דכ' לפום שיטות הרמב"ן והחינוך שאכתוב לקמן בס"ד] נראה דאפילו אם נאמר דאת לרבות נביא אבל על נביא גרידא ל"ל ותו אפילו אם נדחק עצמינו לומר כן אכתי קשה הלא הרמב"ם בסה"מ שורש ב' כתב שאין ראוי למנות במנין המצות כל מה שנלמד בי"ג מדות או ברבוי ומטעם זה לא מנה מוראות ת"ח בין המצות משום דנלמד מריבוי דאת עי"ש שהאריך בשורש זה וא"כ היכי מנה שלא לנסות את הנביא.

וע"כ נ"ל בס"ד דלעולם סובר הרמב"ם דאת לרבות נביא ועל קושי' הנ"ל י"ל דהיה קשה לו דאי נאמר שבא להזהיר שלא לנסות את הקב"ה קשה למה כתיב כאשר נסיתם במסה לא לכתוב אלא לא תנסו את ד' אלקיכם וממילא הוי ידעינן מזה דאסור לנסות את הקב"ה בכל נסיונות ומדכתיב כאשר נסיתם במסה ע"כ הכרח לומר דלא בא להזהיר אלא שלא לנסות את הנביא דבמסה בנביא היה הנסיון כמ"ש המכילתא הנ"ל ואי לא הוי כתיב אלא ולא תנסו את ד' אלקיכם ה"א שלא בא להזהיר אלא שלא לנסות את ד' ע"כ כתיב כאשר נסיתם במסה לפרש שהיא אזהרה שלא לנסות את הנביא' וכ"ת אי לא הוי כתיב כאשר נסיתם במסה לא הוי ידעינן שאסור לנסות את הנביא וע"כ כתיב כאשר נסיתם במסה אבל אזהרת לאו לא הוי אלא שלא לנסות את ד', דזה אא"ל כיון דאת זה שאסור לנסות את הנביא ממילא הוי ידעינן מזה גופא דכל המנסה את הנביא כאלו מנסה את הקב"ה כהמכילתא הנ"ל וא"כ למה כתיב כאשר נסיתם במסה אעכ"מ להורות דלאו זה הזהיר שלא לנסות את הנביא וממילא ל"ק קושי' הראשונה הנ"ל וגם הקושי' שניה מיושב שפיר דכיון דמכאשר נסיתם במסה ידעינן שלא לנסות את הנביא ולא מאת גרידא א"כ תו לא הוי דבר הלמד מרבוי וע"כ מנה שפיר הרמב"ם כמובן, וגם דברי הרמב"ם בחיבורו עולים בס"ד יפה בזה דלכאורה יש לדקדק דכאשר נסיתם במסה שכ' בחיבורו מיותר אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דרצה להורות דמהיכי למד את זה שבא להזהיר שלא לנסות את הנביא כמובן, וגם מגמ' דתענית ל"ק על הרמב"ם מידי כיון דמפשטות הקרא כאשר נסיתם במסה ידעינן שבא להזהיר שלא לנסות את הנביא כמו שכתבנו א"כ ממילא י"ל דהרמב"ם למד הפשט בגמ' כך דהינוקא הכי קאמר לר"י ומי שרי לנסויי להקב"ה נהי דמקרא מפורש לא ידעינן את זה והכתיב לא תנסו את ד' דגמרינן מיני' אזהרה שלא לנסות את הנביא וא"כ ממילא ידעינן מק"ו שאסור לנסות

את הקב"ה כמובן, וגם י"ל דהרמב"ם סובר דעכצ"ל הפשט בגמ' דהינוקא מחמת ק"ו הקשה דלכאורה קשה על הינוקא דמדוע לא הקשה ומי שרי לנסות תיכף כשאמר לו ר"י עשר בשביל שתתעשר מדוע אמר לי' מתחלה מנא לך אבל בהנ"ל דמק"ו הקשה מיושב שפיר די"ל דכשאמר לו ר"י עשר בשביל שתתעשר הי' סובר הינוקא דאפשר דאית לי' לר"י קרא מפורש ע"ז דמותר לנסות את הקב"ה אף שאסור לנסות את הנביא או אפשר שהיה לו בקבלה דמקרא דעשר תעשר גופא גמרינן דשרי לנסות את הקב"ה וכיון דקרא מפורש עדיף מק"ו ע"כ לא הקשה ומי שרי לנסות אלא הקשה מתחלה מנא לך ובתר שאמר לי' זיל נסי וחזי הינוקא שר"י מדעת עצמו אמר ע"כ הקשה עליו שפיר ומי שרי לנסות הלא יש ק"ו מנביא שאסור, וא"כ עכ"מ דמוכרחינן לומר הפשט בגמ' דמחמת ק"ו הקשה הינוקא דאלת"ה קשה דמדוע לא הקשה תיכף כהנ"ל כמובן. וא"כ ממילא י"ל דכיון דחזינן דגם ר' יוחנן מודה להינוקא בזה דהא דאסור לנסות את הקב"ה מק"ו ידעינן דמדלא השיב ע"ז מידי ע"כ סובר הרמב"ם לענין מנין המצות למנות שלא לנסות את הנביא כיון דילפינן את זה מקרא מפורש כאשר נסיתם במסה כהנ"ל אבל שלא לנסות את הקב"ה דמק"ו ילפינן לא מנה מהכלל שכ' בשורש ב' דדבר הלמד מי"ג מדות לא נמנה בין המצות אבל באמת לדינא מודה הרמב"ם דגם לנסות את הקב"ה אסור והא דל"כ א"ז בחיבורו י"ל דסובר דממילא ידעינן מק"ו מנביא כמובן, וגם מה מאד יש להבין לפי דרכינו מ"ש הרמב"ם ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ס"ד דז"ל שלא לנסות את דבר ד' שנ' לא תנסו את ד' אלקיכם די"ל דברמזיו רצה לגלות דעתו הטהורה כרבינו דגם במצות אסור לנסות את הקב"ה דגם מצות דבר ד' נקרא כמובן ועי' בסדר משנה ז"ל הל' יסוה"ת פ"י שגם הוא הראה בגודל חריפתו שהרמב"ם מודה לשיטות רבינו וא"כ ממילא יש לנו אילן גדול להשען לומר כדברינו הנ"ל:

ואי תקשה דלפי דברינו הדרא הקושי' לדוכתא דל"ל כאשר נסיתם במסה כיון דסוף סוף מה"ת אסור תרתי ואי משום דאז הוי אמרינן דלא תנסו בא להזהיר שלא לנסות את הקב"ה כהנ"ל מה הוי הלא גם את זה דאסור לנסות את הנביא הוי ידעינן מהדרש של המכילתא הנ"ל וא"כ בלאו כאשר נסיתם במסה ג"כ הוי ידעינן תרתי דבשלמא כשלא גמרינן אלא חדא דאסור לנסות את הנביא וכמ"ש בשיטות הרמב"ם הפ"ד והדד"ח הנ"ל אז שפיר י"ל כתריצותינו הנ"ל אבל לפי פשטינו בהרמב"ם דבאמת תרתי אסור מה לי כשגמרינן שלא לנסות את הקב"ה מק"ו או מקרא ע"ז י"ל דאי לא הוי כתיב כאשר נסיתם במסה והוי שדינן הלאו שלא לנסות את הקב"ה אז כשמנסה את הקב"ה ע"י מעשה לוקין עליו [וכמ"ש לקמן בס"ד דלפום שיטות רבינו באמת כן היא] אבל עכשיו דכתיב כאשר

נסיתם במסה ושדינן אזהרה שלא לנסות את הנביא כהנ"ל אף דידעינן מק"ו שאסור לנסות את הקב"ה אבל אינו לוקין עליו משום דאין עונשין מה"ד עי' במהרש"א ז"ל סנהדרין ס"ד ד"ה ומזרעך שכ' הטעם דאין עונשין מה"ד דמפני שזה חמור ממנו אינו מתכפר בכפרה המפורש בקל ממנו [ובמלא הרועים ח"ב אות ע' כתב בשם הליכות עולם טעם אחר לפי שק"ו ניתן לדרוש מעצמו ושמא טעה בו לכך אין עונשין וא"כ י"ל דבנידן שלפנינו גם הליכות עולם מודה להטעם של המרש"א דבק"ו זה ליכא טעות, אבל גם י"ל לאידך גיסא דלפי מ"ש החינוך ז"ל מצוה תכ"ד הטעם שאסור לנסות את הנביא וז"ל לפי שבנסיון היותר בנביא האמת ימצא הפסד כי פעמים יחלקו עליו מתוך כך בני אדם המקנאים בו והכואבים למעלתו ודבר הנבואה איננו ענין תמידי לכל נביא כי פעמים לא יתנבא כ"א מעט ואם בכל פעם ופעם נטרידהו לתת אות ומופת נאמן שהוא נביא יהי' סבה לעם שימרדו בו כו' עי"ש וזה הטעם בקב"ה באמת ליתא וא"כ י"ל דגם בנידן שלפנינו חולק הליכות עולם על הטעם של המרש"א אבל אנו הולכים בזה בעקבותיו של המרש"א] וא"כ י"ל דמשום שלא יהא לו כפרה במלקות כשמנסה את הקב"ה מחמת חומר האיסור ע"כ כתיב כאשר נסיתם במסה כדי שנגמר מהקרא שלא לנסות את הנביא ושלא לנסות את הקב"ה מק"ו כמובן.

וכיון שבררנו בס"ד שהרמב"ם מודה לרבינו ממילא י"ל דגם רבינו מודה בעיקר הדין להרמב"ם אלא סובר הפשט בגמ' דתענית הנ"ל פשוט דולא תנסו בא להזהיר שלא לנסות את הקב"ה וע"כ מנה במנין המצות את זה אבל לדינא באמת מודה להרמב"ם דגם לנסות את הנביא אסור כיון דכשמנסה את הנביא הו"ל כאלו מנסה את הקב"ה כהנ"ל בשם המכילתא והא דל"כ את זה י"ל דסובר דממילא ידעינן במכ"ש ממד"כ שאסור לנסות את הקב"ה אפילו במצוה דכיון דאפילו במצוה אסור לנסות את הקב"ה מכש"כ ע"י נביא וא"כ לא נשאר תו אלא לתרץ כאשר נסיתם במסה לפום שיטות רבינו, וע"ז י"ל דסובר דלא כדי לאשמעינן איזה דין כתיב כאשר נסיתם במסה כמו שסובר הרמב"ם אלא משה רבינו ע"ה הי' מוכיח אותם במשנה תורה על כל המקומות שהכעיסו את המקום כמ"ש רש"י ריש פ' דברים ומשום דרצה להוכיח גם על מה שעשו במסה ע"כ כתיב כאשר נסיתם במסה כן נ"ל בס"ד בשיטות רבינו ודו"ק:

וא"כ לפי הנ"ל הדרא הקושי' על הרמב"ם דהיכי למד מכאשר נסיתם במסה את שיטתו הלא י"ל דכתיב כמו שסובר רבינו, וע"כ נ"ל בס"ד דבזה פליגי דבספרי ריש פ' דברים איתא פלוגתא בזה דמה שהזכיר משה רבינו ע"ה כל הני מקומות במדבר בערבה מול סוף וגו' משום שרצה להוכיחן כמ"ש רש"י שם או לא ר' יהודא סובר שרצה להוכיחן

ור' יוסי בן דורמסקית עשה אותן מקומות שנקראו כן כ"כ הרמב"ן ז"ל ריש פ' דברים וא"כ י"ל דרבינו סובר בגמ' דתענית כר"י דספרי וא"כ קשה הלא על מה שעברו במסה לא מצינו שום רמז תוכחה עי' רש"י ריש דברים היטב ותראה שכן היא אעכצ"ל דכאשר נסיתם במסה באמת משום תוכחה כתיב וע"כ שפיר כתב רבינו דלא תנסו בא להזהיר שלא לנסות את הקב"ה, אבל הרמב"ם י"ל דסובר בגמ' דתענית כריב"ד דספרי דלא משום תוכחה הזכיר אותן מקומות וע"כ שפיר י"ל דכאשר נסיתם במסה לא משום תוכחה כתיב אלא כהנ"ל, או י"ל דלעולם גם הרמב"ם סובר כר"י דספרי אלא בזה פליגי דתו איתא בספרי שם ר' יהודא אומר הרי הוא [כוונתו על מלת במדבר כמ"ש רש"י ריש דברים ד"ה במדבר] ויאמרו להם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ד' בארץ מצרים ד"א במדבר זה הכלל על מה שעשו במדבר כו' עי"ש וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר בגמ' דתענית כלשון אחר דספרי וע"כ ממילא הי' בכלל התוכחה של במדבר גם מה שעשו במסה כיון דמלת במדבר קאי על כל מה שעשו במדבר וממילא ליכא תו למימר דכאשר נסיתם במסה משום תוכחה כתיב וע"כ גמר הרמב"ם שפיר את שיטתו כהנ"ל, אבל רבינו י"ל דסובר בגמ' דתענית כהדעה ראשונה של ר"י דספרי דברמז של במדבר לא הי' מוכיח אלא על מה שאמרו מי יתן מותנו וגו' וכמ"ש רש"י בדברים וא"כ לא מצינו תוכחה על מה שעשו במסה וע"כ צ"ל דכאשר נסיתם במסה כדי להוכיחן על מה שעשו במסה כתיב וע"כ גמר רבינו שפיר את שיטתו ודו"ק:

פירוש ד

וא"כ יצא לנו מהנ"ל די"ל דרבינו והרמב"ם באמת בעיקר הדין לא פליגי אלא שניהם סברו דאסור לנסות את הקב"ה וגם את הנביא אלא החילוק שביניהם בזה דלהרמב"ם כשמנסה את הקב"ה אפילו ע"י מעשה אינו לוקה משום דאין עונשין מה"ד כהנ"ל אבל לרבינו כשמנסה את הקב"ה ע"י מעשה לוקין עליו כיון דלא מק"ו למד את זה אלא מעיקר הקרא כהנ"ל, אבל בנסיון דנביא באמת י"ל דליכא שום נ"מ ביניהם כיון דנסיון דנביא לעולם ע"י דיבור ולא ע"י מעשה [וגם הנר מצוה שאכתוב לקמן בס"ד סובר דנסיון דנביא לעולם בלא מעשה] והוי לאו שאב"מ שאין לוקין עליו, אבל לפום שיטת הרהמ"ג ז"ל הנ"ל מל"ת א' מחודש ט' דבלאו שאב"מ כשמשכחת פעם אחת מעשה שוב לוקין עליו אפילו כשלא עשה מעשה באמת י"ל דגם בנסיון דנביא יש נ"מ ביניהם דלרבינו י"ל כיון דנסיון של נביא אינו אסור אלא משום דהוי כמנסה בזה את הקב"ה כהמכילתא הנ"ל וכשמנסה את הקב"ה גרידא באמת איכא גוונא שיש בו מעשה כמו שאכתוב לקמן בס"ד וא"כ ממילא גם כשמנסה את הנביא ג"כ לוקין עליו' אבל להרמב"ם י"ל

כיון דכשמנסה את הקב"ה ליכא מלקות משום דאין עונשין מה"ד ע"כ גם כשמנסה את הנביא ג"כ ליכא מלקות כיון דליכא למימר כהרהמ"ג כמובן. וגם יצא לנו מהנ"ל דיפה עשה הרמב"ן עה"ת שכלל את שיטות רבינו והרמב"ם בפירוש הכתוב דלאו זה וכן עשה החינוך מצוה תכ"ד אלא בדבר אחד ראיתי שיש הבדל ביניהם שמהרמב"ן נראה דסובר כרבינו דעיקר הקרא הזהיר שלא לנסות את הקב"ה אלא סובר דכשמנסה את הנביא הוי כמנסה את הקב"ה כהמכילתא הנ"ל מדכ' הרמב"ן בתר פירושו בכאשר נסיתם במסה שהיה הנסיון במשה רבינו ע"ה וז"ל ונחשב להם לעון גדול כי אחרי שנתאמת אצלם באותות ובמופתים כי משה נביא השם ודבר ד' בפיהו אמת אין ראוי לעשות עוד שום דבר לנסיון והעושה כן איננו מנסה הנביא רק השי"ת הוא מנסה לדעת היד ד' תקצר ולכך אסר לדורות לנסות התורה או הנביאים כי אין ראוי לעבוד השם על דרך הספק כו' עי"ש נראה בפירוש מהרמב"ן דסובר כרבינו כפי פשטינו בדעתו דעיקר הקרא הזהיר שלא לנסות את השם אלא סובר דגם המנסה את הנביא ג"כ נכלל בזה, אבל מהחינוך נראה דסובר כהרמב"ם כפי פשטינו בדעתו דמעיקר הקרא ילפינן שלא לנסות את הנביא אלא גם שלא לנסות את ד' נכלל בזה דז"ל החינוך שנמנענו שלא לנסות יותר מדאי את הנביא כו' וע"ז נאמר לא תנסו את ד' אלקיכם כו' וכמו כן בכלל אזהרה שלא לעשות מצות השם ב"ה על דרך הנסיון כלומר שיעשה אדם מצות לנסות אם יגמלהו השם ית' בצדקו לו לאהבת האל ויראתו אותו כו' עכ"ל נראה בפי' דסובר לגמרי כהרמב"ם, וא"כ מה מאד יש ליישב בזה מה דק"ל על הביאור מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל שכ' ריש מל"ת ה' עמ"ש רבינו שאין לוקין על לאו דלא תשנא לפי שאב"מ וז"ל לעיל גבי נסיון י"ל לכך לוקין עליו כיון שהוא מדבר כן בשעת מעשה א"כ הקב"ה מצרף המחשבה לגבי מעשה או י"ל דדבור האמור לפי שבעקימות פיו הוה מעשה אבל מחשבה שבלב אינו מעשה לכך אינו לוקה עליו עכ"ל ולקמן במל"ת ה' אכתוב בס"ד מה דק"ל עליו אבל עכ"פ זה נראה דסובר בדעת רבינו דלוקין על לאו דנסיון ואמת אתו דמדל"כ בלאו דנסיון כמ"ש בלאו דלא תשנא וגם מדכ' רבינו במל"ת ה' אין לוקין על לאו זה ולא כתב ואין לוקין עליו נראה בפירוש דכיוון במלת זה לאשמעינן דלוקין על לאו דנסיון וא"כ קשה על החינוך דכ' דאין לוקין או קשה להיפך על רבינו ואפי' נאמר דהחינוך גם בדעת רבינו סובר דאין לוקין עכ"פ על הביאור קשה מהחינוך:

אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהחינוך לשיטתו דסובר כהרמב"ם שפיר כתב דאין לוקין על לאו זה משום דהוי לאו שאב"מ וכהנ"ל אליבא דהרמב"ם וגם מה מאד מדויק בזה הלשון של החינוך שכ' והעובר על זה ומנסה הנביא יותר מדאי עבר על

לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה דלכאורה קשה עליו אמאי ל"כ שגם אם מנסה את הקב"ה אין לוקין אבל בהנ"ל מיושב שפיר דעל מנסה את הקב"ה אפי' ע"י מעשה ל"צ למימר דאין לוקין כיון דמק"ו ילפינן שאסור לנסות את הקב"ה כהנ"ל אליבא דהרמב"ם א"כ דבר פשוט דאין לוקין עליו כיון דאין עונשין מה"ד אבל כשמנסה את הנביא דמקרא ילפינן דאסור אי באמת הוי משכחת אפי' פעם אחת הנסיון זה ע"י מעשה אז לפום שיטות הרהמ"ג הנ"ל באמת הי' לוקין עליו ע"כ כתב החינוך ואין לוקין עליו לפי שאב"מ כוונתו דבשום פעם לא משכחת בנסיון דנביא מעשה וכמ"ש לקמן בס"ד בשם הנר מצוה, וכל זה כתב החינוך כיון שהלך בשיטות הרמב"ם ובשיטות הרמב"ם כתבנו לעיל דבאמת כן היא אבל הביאור הנ"ל שפיר כתב אליבא דרבינו דלוקין כיון דלרבינו באמת י"ל כן כהנ"ל כמובן וגם יש ליישב בהנ"ל מה שהקשה הנר מצוה סי' י"א אות ל"ד על החינוך וז"ל הנה מ"ש החינוך דטעמא שאינו לוקה על לאו זה לפי שאב"מ איכא למידק דהא ניחא לפירוש הרמב"ם דאזהרה זו דלא תנסו הוי שלא לנסות לנביא יותר מדאי [ועל נ"מ זה רמזתי לעיל במחודש זה] אבל לפי הסמ"ג שכ' שהיא אזהרה שלא יאמר אדם אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך כו' הא יש בה מעשה עכ"ל ותירוצו אכתוב לקמן בס"ד במל"ת ה' אבל לפי דברינו שהראתי לדעת דעכצ"ל דהחינוך סובר כהרמב"ם הקושיא זו באמת מעיקרא ליתא כיון דגם הנ"מ בעצמו כתב דלהרמב"ם ל"ק מידי ופליאה גדולה לי על הנ"מ דהאיך לא ראה דהחינוך בפירוש ל"כ דאין לוקין רק על נסיון דנביא וע"ז הנ"מ בעצמו מודה דאין לוקין וא"כ מה קשה לי' על החינוך וצ"ע:

וגם יש להבין בהנ"ל דל"ק על דברינו שכתבנו שרבינו והרמב"ם קיימו בעיקר הדין בחדא שיטתא מהביאור הנ"ל שכ' דלרבינו לוקין על לאו דנסיון הלא מהרמב"ם נראה בפי' דאין לוקין על לאו זה חדא מדלא כתב בהל' יסוה"ת אלא ואסור לנסותו כו' ול"כ ולוקין ע"ז כדרכו בקדש ועוד דבפי"ט מהל' סנהדרין הל' ד' שמנה שם את כל הלאוין שלוקין עליו לא מנה גם הלאו דלא תנסו עמהם מוכח מזה דסובר דאין לוקין עליו ואי נאמר דהביאור מודה לדברינו הנ"ל א"כ הי' קשה עליו דמדוע לא נאמר שגם רבינו סובר כהרמב"ם שאין לוקין על לאו זה כיון שדרכו בקדש להלך בעקבותיו של הרמב"ם במה דלא אמר בפירוש שחולק עליו כמ"ש היד מלאכי אעכצ"ל דהביאור סובר דרבינו והרמב"ם פליגי במל"ת זו וכמ"ש הפ"ד והדד"ח הנ"ל מחודש א' וא"כ גם מהביאור יש לכאורה סתירה לדברינו הנ"ל, אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דלעולם סובר הביאור כדברינו ואפ"ה ל"ק עליו מידי די"ל דלהרמב"ם דלאו זה בא להזהיר שלא לנסות את הנביא ושלא לנסות את

השם מק"ו גמר ע"כ שפיר סובר דאין לוקין וכהנ"ל אבל לרבינו דלאו זה בא להזהיר שלא לנסות את השם שפיר י"ל דסובר דלוקין כהנ"ל ודו"ק:

פירוש ה

והא (ב) דתניא האומר סלע זו לצדקה כדי שאחי' אני ובני כו'. מלת אני שכ' רבינו ליתא בגמ' ר"ה ד' ע"א ופסחים וב"ב וכבר עמד ע"ז המגלת ספר ז"ל וז"ל אבל בנוסח הגמ' שלפנינו כתוב שיחי' בני לבד והכל אחד עכ"ל, ומה שלא הביא רבינו בשביל שאזכה לעוה"ב שאיתא ג"כ בגמ' שם גם ע"ז עמד המג"ס וז"ל משום דבזה ליכא חילוק בין ישראל לאוה"ע דלעוה"ב לא יש חרטה וגם מיישב שם את רש"י שבר"ה כתב הר"ז צדיק גמור אם רגיל בכך ובפסחים כתב בדבר זה ובב"ב כתב על דבר זה ומחשבה זו וגם אני עמדתי ע"ז עי"ש מה שתירץ, ולכאורה מדהקשה רבינו מסלע זו לצדקה נראה דסובר כהב"י ז"ל יו"ד סי' רמ"ז דעל מ"ש הטור ז"ל שם ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ד' חוץ מדבר זה כתב וז"ל בפ"ק דתענית ומיהו משמע התם דבמעשר דוקא הוא דשרי לנסויי אבל בשאר צדקה לא עכ"ל ואי נאמר דרבינו סובר כהטור דגם בצדקה שרי לנסות א"כ קשה מה הקשה מסלע זו לצדקה אעכ"מ דסובר כהב"י וכ"נ דסובר בדעת רבינו המרש"ל ז"ל בביאורו כאן מדכ' וז"ל הר"ז צדיק גמור כו' ואי"ל שהותר בכלל מעשר דמעשר לחוד וצדקה לחוד שהרי למעשר יש לו קצבה וצדקה אין לה קצבה עכ"ל אבל לפי המשנת חכמים מובא בפת"ש סי' הנ"ל דהא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחי' בני וכדומה אסור לנסות עי"ש ולפי דבריו י"ל דלעולם סובר רבינו כהטור ואעפי"כ הקשה שפיר מסלע זו לצדקה וא"כ צ"ל דהמרש"ל ל"ס כהמש"ח, ולכאורה מהנביא שאמר ובחנוני נא בזאת וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די נראה כהמש"ח דדוקא ע"מ להתעשר מותר לנסות מדקאמר ברכה וצ"ל בהמרש"ל דסובר דפירושא דברכה לאו דוקא עשירות אלא בריאות הגוף ושאר ענינים ואם באמת הפשט כן היא ממילא נשמע מהנביא דגם בשביל טובה אחרת שרי לנסות במעשר, וממילא מה מאד מיושב בס"ד מה שהקשו על רבינו דל"ל להביא את דברי הנביא ובחנוני וגו' להורות דמותר לנסות במעשר תיפוק לי' מפסוק עשר תעשר דבשלמא הגמ' דתענית שפיר הביא את הא דנביא להורות דאפי' כשלא דרשינן עשר בשביל שתתעשר ג"כ שרי לנסות במעשר דמדהקשה הינוקא לר"י מנא לך דלכאורה מה הקשה הלא מעשר תעשר יליף אעכצ"ל דהינוקא ל"ס הדרש של עשר בשביל שתתעשר אלא סובר דמעשר תעשר ילפינן דבשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן כמ"ש הגמרא ר"ה ח' ע"א וברכות נ"ג ע"ב [ואי תקשה על ר' יוחנן גופא מגמרא

דר"ה קשה באמת כבר עמד ע"ז הסדר משנה הל' יסוה"ת פ"י הל' ה' ועי' מ"ש בספרי פני משה שם מזה] או י"ל דהינוקא סובר כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם ומשום דל"ס הינוקא הדרש של עשר תעשר ע"כ הקשה מנא לך וגם הקשה ומי שרי לנסות וע"כ השיב לו ר"י מהפסוק ובחנוני וגו' ולא דמעשר תעשר ידעינן כיון דהינוקא לא דרש עשר בשביל שתתעשר השיבו לפי שיטתו אבל רבינו דפסק כר"י א"כ מדוע הביא את הקרא דנביא כלל עי' במהרש"ל מה שתירץ ע"ז [וכפי מ"ש לעיל מחודש א' במ"ש רבינו ובתענית מקשה עלי' באמת קושיא זו מעיקרא ליתא דצריך להביא את לשון הגמ' כדי להורות בזה דלא כהרמב"ם ועל הבעל הקושיא צ"ל דסובר הפשט ברבינו במ"ש ובתענית מקשה עלי' כמ"ש מחודש ב' אליבא דהיראים וע"כ הקשה שפיר] אבל בהנ"ל י"ל דמש"ה הביא רבינו את הא דנביא דאי מעשר תעשר ה"א כהמש"ח הנ"ל דדוקא ע"מ להתעשר שרי לנסות במעשר ומשום דרבינו רצה להורות כהמרש"ל הנ"ל ע"כ הביא את הפסוק דנביא ובחנוני וגו' כמובן. אבל מפשטות הגמ' דתענית נ"ל ראי' להמש"ח דמדאמר ר' יוחנן חוץ מזו וחוץ מזו קאי על עשר בשביל שתתעשר דקאמר א"כ נראה בפי' דדוקא בשביל שתתעשר שרי לנסות במעשר ולא בשביל טובה אחרת וגם מהדרש גופא עשר בשביל שתתעשר מוכח כן כמובן, ואם באמת סובר רבינו כהמש"ח מה מאד מיושב בס"ד מה שהקשה ר' יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן דמדוע לא הקשה רבינו הקושי' מסלע זו לצדקה קודם שמביא הגמ' דתענית [וכשכתבתי לעיל מחודש ב' מזה עדיין לא ראיתי את הביאור בזה] די"ל דבלא גמ' דתענית ה"א דגם בשביל שאר דברים שרי לנסות ודלא כהמש"ח וממילא לא היה קשה מסלע זו לצדקה אבל בתר שהביא הגמ' דתענית דמוכח משם כהמש"ח הקשה שפיר מסלע זו לצדקה כמובן' וממילא לפי הנ"ל דבר זה אי רבינו סובר כהטור דבצדקה ג"כ שרי לנסות או כהב"י דדוקא במעשר שרי תליא בהמרש"ל והמש"ח הנ"ל:

ונ"ל בס"ד להביא ראי' להב"י מגמ' שבת קי"ט ע"א בעי מיניה רבי מר' ישמעאל בר"י עשירים שבא"י במה הן זוכין א"ל בשביל שמעשרין שנא' עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר שבבבל במה א"ל בשביל שמכבדין את התורה כו' עי"ש ולכאורה מה קשה לרבי שבבבל במאי ואמאי לא מהדר לי' משום צדקה אעכ"מ דצדקה לא הוי בכלל הדרש של עשר בשביל שתתעשר וא"כ ממילא מוכח דבצדקה לא שרי לנסות דהא הגמ' דתענית לא דיבר אלא ממעשר וצדקה לא נכלל במעשר כדמוכח מגמ' דשבת כמובן, ואחר שכתבנו את זה ראיתי בת' יעב"ץ ז"ל ח"א סי' ג' שהביא ראי' מגמ' דשבת לענין מעשר כספים דלא הוי בכלל צדקה וצ"ל דהלך שם בשיטות הב"י דאל"כ עדיין קשה

מה הוי דלא הוי אלא בכלל צדקה הא גם בצדקה שרי לנסות וא"כ צ"ל דגם צדקה הוי בכלל עשר בשביל שתתעשר וא"כ הדרא הקושי' לדוכתי הא איכא מעשר כספים אעכ"מ דסובר היעב"ץ כהב"י ובאמת מדבריו דלקמן שם נראה בפי' דפסק כהב"י עי"ש, ולענין הלכה הביא הרמ"א יו"ד סי' הנ"ל שני דעות בזה ומדהביא מתחלה דעת הטור סתם ואח"כ דעת הב"י בשם יש אומרי' וכפי הכלל שבידינו שכ"מ דאיתא בש"ע דעה הראשונה סתם והשניה בלשון י"א שם הדעה הראשונה עיקר בעיני הב"י כמ"ש היד מלאכי כללי הש"ע סי' י"ז ובהרמ"א ג"כ אמרינן כן א"כ ממילא מוכח דהרמ"א פסק כהטור ועי' בלבוש שם שלא הביא כלל דעת הי"א שכ' הרמ"א אלא פסק כהטור וכפי הידיעה מועטת שיש לנו בהלבוש נראה דדרכו להלך בעקבותיו של הרמ"א א"כ מוכח מהלבוש שסובר גם בהרמ"א ככללו של היד מלאכי:

אבל ראיתי בשל"ה הקדוש ז"ל בענין צדקה ומעשר דף קצ"ג ע"ב. שכ' וז"ל ולא שרי לנסות אלא במעשר תבואה כדאי' בפ"ק דתענית אבל בצדקה לא ונראה אפילו במעשר כספים נמי לא דהיכא דגלי הפסוק דשרי לנסות דהיינו במעשר תבואה שם מותר אבל היכא דלא גלי בהדיא הוא בכלל הלאו דלא תנסון כו' ע"כ נראה דגם הטור ס"ל דבצדקה אסור לנסות ואף שכ' הדבר בדוק ומנוסה ר"ל העין רואה שהוא ע"כ כך וכמו שהעיד שלמה המלך ע"ה יש מפזר ונוסף אבל לעשות כן ולנסות זה אסור כו' והגאון רמ"א בש"ע בהגהותיו שהעתיק דברי הטור דמותר לנסות אף בצדקה לא נ"ל עכ"ל והא דלא תמה השל"ה לפי שיטתו בהטור גם על הב"י דנהי דהב"י פליג על הטור אבל עכ"פ בדעת הטור סובר דגם בצדקה שרי לנסות א"כ הי' לו לתמוה עליו ולכתוב כמ"ש על הרמ"א, צ"ל דסובר דבב"י אפ"ל דג"כ סובר בהטור כמ"ש השל"ה והא דכ' הב"י ומיהו משמע התם דבמעשר דוקא הוא דשרי לנסויי אבל בשאר צדקה לא אפשר דכוונתו בזה לומר שלא נטעה בהטור שגם בצדקה שרי לנסות וע"כ לא דיבר השל"ה מהב"י, ובפת"ש סי' הנ"ל הביא בשם מש"ח שפסק כהשל"ה והיעב"ץ סי' הנ"ל פסק ג"כ כהב"י, ומהרש"ל הנ"ל נראה ג"כ דסובר כהב"י וגם בדעת רבינו סובר כן וא"כ בוודאי שכן הלכה דבצדקה או אפילו במעשר כספים אסור לנסות:

אבל לכאורה ק"ל על המחבר דמדוע לא הביא עכ"פ את זה דבמעשר שרי לנסות ואי"ל דהמחבר פסק כהרמב"ם שג"כ לא הביא את זה עי' במנ"ח מצוה תכ"ד ובסד"מ הלכה הנ"ל מיישב את הרמב"ם היטב דמדוע לא פסק כן וגם בספרי פני משה הל' יסוה"ת שם כתבנו בס"ד ליישב את הרמב"ם בטוב טעם ונאמר שגם המחבר פסק כהרמב"ם הלא המחבר בחיבורו ב"י לא הביא משיטות הרמב"ם כלום אלא אדרבה מהב"י נראה

דמודה לזה דבמעשר שרי לנסות דלא פליג אלא בצדקה וא"כ קשה מדוע השמיט את זה בש"ע ולא ראיתי בשום מקום מי שהרגיש בזה, וע"כ נ"ל בס"ד דמד"כ הב"י דבמעשר שרי לנסות זה דוקא במעשר דאורייתא דכיון דגמר' דתענית קאי על קרא דעשר תעשר ובגמ' דשבת מוכח דלא דרשינן עשר בשביל שתתעשר אלא במעשר דבר תורה ולא במעשר דרבנן כהנ"ל בשם היעב"ץ שהביא ראי' משם דמעשר כספים דרבנן א"כ ממילא מוכח מתענית דדוקא במעשר דאוריי' שרי לנסות אבל לא במעשר דרבנן דכמו דאמרינן דבצדקה לא שרי לנסות משום דלא דיבר הקרא אלא ממעשר כמו כן נמי שפיר י"ל דקרא דנביא דגמרינן מיני' דשרי לנסות ג"כ לא דיבר אלא ממעשר דאורייתא כמו שהוכחנו מגמ' דשבת ור' יוחנן ור' הושעיא דתענית בודאי לא חלקו על רבי ור' ישמעאל דשבת וכיון דבזמה"ז ליכא מעשר דאוריי' אפילו בא"י כמו שפסק המחבר יו"ד סי' של"א ע"כ לא הביא המחבר את זה דשרי לנסות במעשר כיון דלא שייך בזמה"ז, ועל הרמ"א דנראה מיני' דסובר אליבא דהב"י דאפילו במעשר דרבנן שרי לנסות באמת צ"ל דהמחבר פסק כהרמב"ם והא דחולק הב"י על הטור בצדקה דוקא דנראה דבמעשר מודה י"ל דלאו משום דמודה במעשר חולק בצדקה דוקא אלא לפי שיטות הטור דפסק כהגמ' דתענית קאמר הב"י דמשם לא מוכח דשרי לנסות רק במעשר אבל לא בצדקה אבל הב"י לעצמו באמת י"ל דסובר כהרמב"ם וע"כ השמיט בש"ע את זה ואף שבב"י לא הביא שום רמז משיטות הרמב"ם אעפ"כ שפיר י"ל דבש"ע סובר כוותי' כמ"ש היד מלאכי כללי הש"ע סי' ה' וז"ל לפעמים כתב הש"ע הרבה דינים שלא נמצא להם זכר ורמז בב"י לפי שאחר שחיבר ספר ב"י עוד ראה סברא אחרת בספרים וכתבה בש"ע עכ"ל כנלע"ד ליישב את המחבר אף שהוא דוחק קצת לומר שלא ראה את הרמב"ם זה בשעת שכתב הב"י:

פירוש ו

ודע דמירושלמי פ"ק דיומא הלכה ד' נראה דהא דאין סומכין על הנס הטעם משום לאו דלא תנסו דעל הא דאיתא במתניתין לא היו מניחין אותו לאכול הרבה שהמאכל מביא את השינה הקשה הירושלמי ולא מן הניסים שהיו נעשין בבהמ"ק הן ומפרש הקה"ע ופריך ולא מן הניסים שנעשו בבהמ"ק הי' שלא ראה הכה"ג קרי ביו"כ ולמה היו צריכין לשמרו כ"כ ומשני א"ר אבין על שם לא תנסון כלומר דלכתחילה אין סומכין על הנס עכ"ל והזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קפ"ח אות ע' כתב וז"ל ובירושלמי של מס' יומא אמרו כי מה שהיו מתקנין כה"ג אחר ביוה"כ אעפ"י שמעשרה נסים שהיו בבהמ"ק הוא שלא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ הוא לפי שאין סומכין על הנס וכן עגלת בקר תקח בידך וגו' והביאו שם מקרא זה שנא' לא תנסו וגו' עכ"ל וגם בתשובות תשב"ץ ח"ג סי' ל"ז וקל"ה

האריך בזה עי"ש, הנה מ"ש הזוה"ר וכן עגלת בקר זה ליתא בירושלמי אלא הם דברי עצמו ולכאורה על ראי' זו ק"ל דמשם ליכא ראי' שאסור לסמוך על הנס די"ל דהתם שאני משום דשכיח היזיקא כמ"ש הגמ' יומא י"א ע"א ופסחים ח' ע"א דגמרינן משם דלא אמרינן שלוחי מצוה אינן נזוקין היכי דשכיח היזיקא כמו כן נמי ל"ל משם שאסור לסמוך על הנס ובקידושין ל"ט ע"ב איתא וכל היכי דקביע היזיקא לא סמכינן אניסא דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני נראה בפירוש מגמ' דקידושין כמו שכתבנו וקשה על הזוה"ר וצ"ע, אבל עכ"פ מהירושלמי נראה בפירוש דמלא תנסו גמר את זה וא"כ ק"ל על רבינו והרמב"ם דמדוע השמיטו את זה. ונ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם סברו דכיון דבירושלמי איתא שם גם תירוץ אחר א"ר יוסי בי ר' בון כאן בראשון וכאן בשני ומפרש הקה"ע הא דתנן שלא ראה הכה"ג קרי מעולם היינו במקדש ראשון ומתניתין במקדש שני נראה דר' יוסי ל"ס דנכלל זה שלא נסמוך על הנס בלאו דלא תנסו וכיון דר' אבין ור' יוסי פליגי בזה פסקו כר' יוסי, אבל לכאורה עדיין ק"ל מגמ' דפסחים ס"ד ע"ב אתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מ"ב איכא בינייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילו מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר נועלין תנן ולא סימכינן אניסא חזינן לכאורה מגמ' זו דאביי ורבא פליגי בפלוגתא דר' אבין ור' יוסי אביי סובר כר' יוסי ורבא סובר כר' אבין וא"כ כפי הכלל שבידינו דאביי ורבא הלכתא כרבא לבר מיע"ל קג"ם היה להם לפסוק כרבא וכר' אבין, וע"כ נ"ל דסברו דאביי ורבא באמת לא בזה פליגי אלא שניהם סברו כר' יוסי דמה"ת ליכא שום איסור למיסמך אניסא אלא אביי ורבא פליגי בדר' ינאי דשבת ל"ב ע"א ותענית כ' ע"ב דסובר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס רבא אית לי' דר' ינאי וע"כ סובר דלא סמכינן אניסא אביי לית לי' דר' ינאי וע"כ סובר דסמכינן אניסא והא דר' ינאי באמת לאו מחמת לאו דלא תנסו אסור אלא מדרבנן היא תדע מדאמר הגמ' בשבת ר' ינאי לטעמי' דאמר לעולם כו' ואי ר' ינאי מלא תנסו גמר לא הוי אמר הגמ' דאמר כיון דמדאורייתא הוא אעכ"מ דר' ינאי מדרבנן אוסר, וגם הרמב"ם פי"ב מהל' רוצח הל' ו' הביא את הא דר' ינאי בין הני דברים שאסורין מדרבנן דבפ' י"א שם הל' ה' כתב וז"ל הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות כו' ואח"כ הביא גם את הא דר' ינאי ואף שהכ"מ על הא שכ' הרמב"ם שם פ' י"ב הל' ו' מציין על גמ' ר"ה דף י"ו ע"ב אבל עי' במגדל עוז שם שמציין על שבת ל"ב ובאמת נ"ל דלא פליגי דהכ"מ על הא דכ' הרמב"ם וכן אסור לעבור תחת קיר נטוי קמציין וע"ז באמת מציין שפיר על גמ' ר"ה כיון דהא דקיר נטוי בר"ה הוא אבל המ"ע קמציין על הא דכ' הרמב"ם וכן כל כיוצא באלו

משאר הסכנות אסור לעמוד במקומן עי' במ"ע שפיר ותראה שהי' לו הגירסא בהרמב"ם לעמוד ולא לעבור ועל זה שפיר מציין על שבת כיון דר' ינאי ג"כ אמר אל יעמוד וגם רבינו במ"ע ע"ט הביא את הא דר' ינאי בין הני דברים שאסורים מדרבנן עי"ש, וא"כ ממילא שפיר י"ל דרבינו והרמב"ם סברו דהלכה כר' יוסי דירושלמי וע"כ לא הביאו את הא דאסור לסמוך על נס מלאו דלא תנסו אלא הם סברו דמדרבנן היא דאסור כר' ינאי ואת זה באמת הביאו בפסקיהם כמו שכתבנו בשמם, אבל הזוה"ר י"ל דסובר דאביי ורבא דפסחים באמת פליגי בפלוגתא דר' אבין ור' יוסי דירושלמי וכיון דרבא סובר כר' אבין ע"כ פסק כר' אבין ומש"ה הביא את זה, ועי' בקה"ע דיומא דף ד' ע"ב על הא דקאמר הירושלמי מעשה בבן אילם מציפורין שאירע קרי בכה"ג ביוה"כ שכ' וז"ל מקרה שנטמא ע"י אחת מטומאות אבל קרי ממש אא"ל דתנן באבות שלא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ מעולם עכ"ל ולכאורה קשה הא לר' יוסי לא הי' זה אלא בבית ראשון ומעשה דבן אילם הי' בבית שני וא"כ אמאי לא מפרש הקה"ע על קרי ממש וגם בגליון הש"ס בירושלמי שם הלכה ד' עמד ע"ז והניח בצ"ע אבל אם נאמר דהקה"ע באמת ג"כ סובר כהזוה"ר הנ"ל אז י"ל דכיון דהלכה כר' אבין ולר' אבין איך חילוק בין מקדש ראשון לשני ע"כ מפרש אליבא דר' אבין ודו"ק:

ובהנ"ל דאביי ורבא שניהם סברו כר' יוסי דירושלמי מה מאד יש ליישב בס"ד את הקושי' שהקשה האור חדש בפסחים שם על אביי ממה דכ' התי"ט ז"ל פ"א דדמאי מ"א וז"ל ועוד דאפילו כי תימא שמעולם לא החמיץ מ"מ איצטריך למיתני משום דאין סומכין על הנס כדאשכחן בריש מס' יומא שהיו מתקינים כהן אחר שמא יארע בו פסול בכה"ג אע"ג דתנן שמעולם לא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ וה"נ פירש הרב במ"ד פ"ו דשקלים בשלחן של שיש שהיה במערב הכבש ולא של כסף לפי שמסריח הבשר ואין סומכין על הנס עכ"ל והאור חדש כתב וז"ל וראיתי בס' זרע יצחק שהקשה לאביי למה מתקינין אחר לכ"ג בי"כ שמא יראה קרי הא זה אחד מעשרה ניסים שלא ראה כ"ג קרי בי"כ הול"ל למסמך אניסא כו' וכבר קדמו התי"ט בזה פ"א דדמאי שהביא ראי' דאין סומכין על הנס מהך דמתקינין לו כהן אחר תחתיו, ואולי י"ל דאביי ס"ל דהיו מתקנין לו כהן שמא יארע בו פסול אחר כמו זיבה וכדומה והנס הי' רק מקרי שלא ראה וביותר י"ל דהנס הי' רק ביו"כ אבל חשש זיבה י"ל שמא יראה קודם יו"כ ויטמא טומאת ז' כו' מיהו ראי' זו שהביא התי"ט דאין סומכין על הנס ממס' שקלים שהיה שלחן אחד של שיש שלא יסריח הבשר וקשה הא אחד מן הניסים שלא הסריח בשר קודש כו' עי"ש הא ודאי קשיא לאביי דאמר סומכין על הנס עכ"ל ומחמת שק"ל עליו טובא ע"כ העתקתי

את לשונו, מקודם ק"ל דאמאי כתב על זרע יצחק שכבר קדמו התי"ט הלא התי"ט לא הקשה על אביי כלום, אלא ע"ז י"ל דכוונתו שכבר קדמו התי"ט בעיקר הראי' שהביא הזרע יצחק ומחדש דאין סומכין על הנס מהך דמתקינין לו כהן אחר בזה כבר קדמו התי"ט, אבל ע"ז ג"כ ק"ל דלמה לו למימר דהתי"ט קדמו בזה הלא הירושלמי דיומא הנ"ל קדמו בזה אם לא שנא' שלא ראה את הירושלמי זה וגם מהשני תירוצי' שכ' נראה ג"כ כן דאי הוי ראה את הירושלמי לא היה כותב כן כיון דמהירושלמי מוכח בפירוש דמחמת חשש פסול קרי מתקינין כהן אחר דאלת"ה מה מקשה הירושלמי ולא מן הניסים שהיו נעשין בבהמ"ק הן, ובאמת על התי"ט ג"כ ק"ל דלמה כתב דאין סומכין על הנס כדאשכחן בריש יומא כו' בלשון שנראה דמדעת עצמו המציא את זה הלא בירושלמי דיומא איתא כן וגם מ"ש וה"נ פירש הרב כו' ע"ז ג"כ לכאורה קשה דלמה כתב את זה בשם הברטנורה הלא במס' תמיד ל"א ע"ב הקשה הגמ' על השולחנות של שיש מכדי אין עניות במקום עשירות אמאי עבדי דשיש ניעבדו דכסף ניעבדו דזהב ומשני מפני שהוא מרתיח עי' רש"י ושיטה מקובצת שם ש"ס ווילנא היטב ופי' הרא"ש שם ד"ה מפני שמרתיח וז"ל ומחמם את הבשר ומתקלקל ובירושלמי פריך והלא לא הי' מסריח בשר קודש מעולם ומשני אין מזכירין מעשה נסים כלומר אניסא לא סמכינן עכ"ל וא"כ הי' לו להתי"ט למימר גם את הראיה דשלחן בשם הירושלמי ולא בשם הרב, ותו ק"ל דאמאי לא הביא התי"ט ראי' לדבריו מהירושלמי דשקלים פ"ו הלכה ג' שכ' הירושלמי את הא דאין מזכירין מעשה נסים על השלחנות של לחם הפנים עי' בתוס' מנחות צ"ט ע"ב ד"ה אחד של כסף מה שפלפלו על הירושלמי זה, וגם על הברטנורה ז"ל גופא לכאורה ק"ל דאמאי כתב בשקלים פ"ו מ"ד את זה דאיך סומכין על הנס מדעת עצמו על השלחנות שהי' מניחין את האברים אמאי ל"כ את זה על השלחן של לחם הפנים כמו שבאמת איתא בירושלמי דשקלים שם, ואפ"ל דלהברטנורה הי' באמת הגירסא בירושלמי דשקלים דעל שלחנות של בשר אמר הירושלמי את זה כמ"ש הפי' הרא"ש הנ"ל בשם הירושלמי ואפשר דגם הרא"ש באמת על הירושלמי דשקלים כיון שכך היה גירסתו שם עי' תוס' מנחות הנ"ל היטב וממילא גם על הברטנורה י"ל כן, וזה ל"ק על הברטנורה דמדוע ל"כ את זה בשם הירושלמי כיון דדרכו בקודש של"כ ברוב מקומות שום דבר בשם אחר אלא מפרש סתם וא"כ ממילא י"ל דמש"ה לא הביא התי"ט ריש דמאי מהירושלמי עצמו כיון דלפי הגירסא שלפנינו בהירושלמי דשקלים איתא זה על השולחן של לחם הפנים והיה צריך התי"ט ג"כ לומר את הראי' שלו משלחן של לחם הפנים ואי הוי אמר כן אז היה קשה מהתי"ט על הברטנורה כמו שהקשינו בהירושלמי

דשקלים והי' צריך להאריך ולומר את תירוצו על הברטנורה או איזה תירוץ אחר ומשום דהתי"ט רצה לקצר בזה ע"כ הביא בשם הרב ובלא"ה י"ל דדרכו בקודש להביא בכל מקום בשמו גם דבר שמפורש בגמ' או בירושלמי וא"כ ממילא תו ל"ק עליו אלא דמדוע לא הביא את הירושלמי דיומא וזה באמת צ"ע:

נחזור לענינינו דעל אביי דפסחים דסומכין על הנס קשה הקושי' שהניח האור חדש הנ"ל בתימא וכשאני לעצמי ק"ל עוד על אביי מגמר' דתמיד הנ"ל דעל מה שמתרץ הגמרא מפני שהוא מרתיח קשה לכאורה קושיות הירושלמי שהביא הפי' הרא"ש הנ"ל דמעשרה נסים שלא היה מסריח בשר קודש מעולם ול"ל דהגמ' דתמיד ג"כ סובר כמו שתירץ הירושלמי דאין סומכין על הנס וא"כ לאביי דסובר דסומכין על הנס נשאר עליו קושי' הגמ' דתמיד דמדוע לא הי' עושין השולחנות של כסף או זהב כיון דאין עניות במקום עשירות, אלא ע"ז י"ל דאביי סובר דהתורה חסה על ממונן של ישראל עי' מנחות פ"ט ע"א ותראה משם דמאן דאית לי' התורה חסה על ממונן של ישראל לית ליה אין עניות במקום עשירות וא"כ י"ל דאביי באמת סובר התורה חסה על ממונן של ישראל ול"ק קושי' הגמרא דתמיד אליבא דאביי וממילא הקושי' של האו"ח הנ"ל ג"כ ל"ק על אביי משום די"ל לאביי דלא משום שמסריח לא הי' עושין השולחנות של כסף אלא משום דהתורה חסה על ממונן של ישראל וכן ג"כ ל"ק על אביי הקושי' שהקשה הירושלמי דשקלים דף הנ"ל משום דכשמעיינין שפיר בירושלמי דשקלים נראה דגם שם עיקר הקושי' היתה דמדוע לא היה עושין השולחנות של לחם הפנים של כסף וכיון דאביי סובר דהתורה חסה על ממונן של ישראל א"כ ממילא ל"ק לאביי מידי עי"ש היטב בירושלמי ותבין, וכל זה י"ל אי באמת סובר אביי דהתורה חסה על ממונן של ישראל אבל אי אמרינן דגם אביי סובר דאין עניות במקום עשירות אז באמת נשאר על אביי הקושי' של האו"ח וגם קושיתינו מהירושלמת הנ"ל קשה עליו בתקפה, אבל בהנ"ל שכתבנו דאביי ג"כ סובר כר' יוסי דירושלמי דיומא דבמקדש שני לא הי' הנסים וכפי מ"ש הריבב"נ במס' שקלים ש"ס ווילנא על המתניתין דף הנ"ל די"ג שולחנות הי' במקדש וז"ל אינו מונה י' שולחנות שעשה שלמה כו' אלא בבית שני עסקינן שלא היו שם אותן שלחנות עי"ש וכיון דהמתניתין בבית שני איירי א"כ לר' יוסי דירושלמי דיומא הנ"ל דבבית שני לא הי' הנסים באמת ל"ק קושיות הירושלמי שהביא הפי' הרא"ש דתמיד הנ"ל וצ"ל דהירושלמי דשקלים וגם הירושלמי שהביא הפי' הרא"ש לא הקשו אלא לר' אבין דירושלמי דיומא הנ"ל דסובר דגם בב"ש היו הנסים ואליבא דר' אבין מתרץ הירושלמי דשקלים והירושלמי דפי' הרא"ש דאין סומכין על מעשה נסים אבל

אליבא דר' יוסי באמת הקושי' מעיקרא ליתא וא"כ ממילא על אביי ג"כ ל"ק מידי ודו"ק. ובצל"ח ז"ל פסחי' דף הנ"ל כתב שגם אביי מודה בדבר שמעכב בדיעבד דלא סמכינן אניסא שהרי שנינו דמתקינין לכהן גדול כהן אחר שמא יארע בו פסול וכן כמה מקומות דלא סמכו אניסא כו' עי"ש ובודאי במד"כ וכן כמה מקומות דלא סמכו אניסא כיוון על הירושלמי דשקלים ועל הירושלמי שהביא הפי' הרא"ש הנ"ל או על התי"ט דריש דמאי ועל הברטנורה דשקלים הנ"ל ולפי דברינו דאביי סובר כר' יוסי דירושלמי דיומא ממילא תו ליכא הוכחה למימר כמ"ש הצל"ח אלא י"ל דאביי לעולם סובר דאפילו היכי דמעכב בדיעבד ג"כ סמכינן על הנס ול"ק עליו מכ"ג כיון דסובר כר' יוסי הנ"ל ודו"ק ויש לי עוד בזה אריכות דברים ולא באתי רק לעורר ולעשות מפתח בס"ד ללומדים פשוטים כמוני:

מצוה ה

פירוש א

שלא (א) **תשנא את אחיך בלבבך אין לוקין על לאו זה לפי שאב"מ כו'**. וכ"כ רבינו ז"ל בקיצור הסמ"ג שלו ולעיל מל"ת ד' מחודש ד' כתבנו שהביאור למד ממל"ת זו בדעת רבינו דעל לאו דלא תנסו באמת לוקין וגם כתב שני טעמים ע"ז עי"ש ומקודם רצוני לברר בס"ד את השני טעמים שכ' הביאור ואח"כ אדבר מעיקר הדין, דלכאורה על הטעם הא' דמש"ה לוקין על לאו דנסיון כיון שהוא מדבר כן בשעת מעשה הקב"ה מצרף המחשבה לגבי מעשה ע"ז ק"ל מקידושין מ' ע"א מחשבה טובה מצרפה למעשה כו' מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנא' און אם ראיתי בלבי לא ישמע ד' ואלא מה אני מקיים הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה ופירש"י ז"ל מחשבה שעושה פירות שקיים מחשבתו ועשה והקשה הגמ' ואלא הא דכתיב למען תפוש את ישראל בלבם אמר ראב"י ההוא בע"ז הוא דכתיב כו' עולא אמר כדרב הונא דאר"ה כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא נעשית לו כהיתר ופירש"י עולא אמר הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפילו לא עביד לה אין חזרתו לש"ש אלא שלא הוצרך לה כדרב הונא דאמר נעשית לו כהיתר עכ"ל נראה מרש"י דעולא חולק על דלעיל דלפי תירוץ ראשון בע"ז אפילו מחשבה גרידא אע"ג דלא עשה אח"כ מעשה ג"כ חשוב כמעשה ובשאר עבירות מחשבה גרידא אי לא עשה אח"כ מעשה לא חשוב כמעשה אבל מחשבה שעושה פרי דהיינו מחשבה שאח"כ עשה גם המעשה אפילו בשאר עבירות מצטרף המחשבה למעשה אבל עולא סובר דאפילו מחשבה שעושה פרי ג"כ אינו מצטרף בשאר עבירות רק בע"ז כן

מפרש האור חדש ז"ל את הגמ' לפום שיטות הרא"ש ז"ל שאכתוב לקמן בס"ד, וא"כ צ"ל דהביאור סובר בדעת רבינו כתירוץ ראשון של הגמ' דאפילו בשאר עבירות מחשבה שעושה פרי מצטרף, אבל ק"ל ע"ז דהרא"ש בר"ה פ"ק על הא דאמר הגמ' ד' ד' אני הוא קודם שיחטא האדם כו' כתב בתירוצו השני דאפילו בע"ז אין המחשבה מצטרפת למעשה אא"כ עשה אח"כ מעשה [העתקתי את לשונו לעיל מל"ת א' מחודש יג] עי' בקרבן נתנאל שם היטב וא"כ צ"ל דסובר דבשאר עבירות אפילו עשה אח"כ מעשה אין המחשבה מצטרפת ולכאורה קשה על הרא"ש מגמ' קדושין הנ"ל וצ"ל כמו שתירץ האור חדש בקידושין שם דהרא"ש סובר כעולא וא"כ ק"ל על הביאור דמנ"ל דרבינו לא סובר כעולא, ואי"ל דהביאור סובר דלעולא דוקא מחשבה שעושה פרי אח"כ דהיינו שעשה המעשה בתר המחשבה מחשבה כזו אינה מצטרפת למעשה בשאר עבירות אבל מחשבה בשעת מעשה סובר עולא ג"כ דאפילו בשאר עבירות מצטרפת וע"כ כתב הביאור בטעם הא' וז"ל כיון שהוא מדבר כן בשעת מעשה כיוון בזה למה שכתבני' אבל באמת זה אא"ל דאל"כ קשה על התירוץ ראשון של הגמ' דקידושין דמנ"ל דפירושא דמחשבה שעושה פרי הקב"ה מצטרפה למעשה היינו דהמחשבה מצטרפת עם המעשה שעשה אח"כ אפילו בשאר עבירות דילמא לעולם המחשבה עם המעשה שעשה אח"כ אינה מצטרפת בשאר עבירות והא דכתיב הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם נימא דפרושא דקרא דמחשבה שעשה עם המעשה בבת אחת מצטרפת אבל לא מחשבה שעושה המעשה אח"כ, ואי"ל דהפשט בגמרא באמת כן היא מחשבה שעושה פרי היינו שעושה הפרי בשעת מחשבה מחשבה שאין בה פרי היינו שאינו עושה המעשה בשעת מחשבה וגם ברש"י במ"ש שקיים מחשבתו ועשה נאמר שעשה בשעת המחשבה, דזה באמת אא"ל דאל"כ מה הקשה הגמ' אח"כ ואלא הא דכתיב למען תפוש את ישראל בלבם נימא דפירושא דקרא דבע"ז אפילו המחשבה עם המעשה שעשה אח"כ ג"כ מצטרפת אע"כ צ"ל דהגמ' סובר דאין חילוק בין מחשבה שעשה המעשה עם המחשבה בבת אחת או שעשה המעשה אח"כ אם מצטרף הכל מצטרף ואם אינו מצטרף לא מצטרף כלום וממילא צ"ל להטעם הא' של הביאור דרבינו סובר כתירוץ הראשון של הגמ' ולא כעולא וא"כ נשאר עליו קושיתינו הנ"ל דמנ"ל זה דילמא באמת גם רבינו סובר כעולא כמו שסובר הרא"ש, ועוד ק"ל הלא מרבינו נראה בפירוש דסובר כעולא דמדכתב במ"ע ט"ז וז"ל בפ"ק דקידושין כל הסוגיא דורש כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב בי' בדוד און אם ראיתי בלבי לא ישמע ד' אלא א"כ הוא של ע"ז דכתיב בי' בע"ז למען תפוש וגו' עכ"ל ומדלא כתב דגם מחשבה

רעה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה עכצ"ל דסובר כעולא, ואפ"ל דבאמת מחמת קושי' זו כתב הביאור את הטעם השני שלו אבל זה דוחק כיון דמרבינו מוכח בפירוש דסובר כעולא:

ועל הטעם הב' של הביאור דמש"ה לוקין על לאו דנסיון לפי שבעקימת פיו, הוי מעשה ע"ז ג"כ ק"ל דהן אמת דבסנהדרין ס"ה ע"ב על הא דחסמה בקול והנהיגה בקול ר' יוחנן אמר חייב מסיק הגמ' דר"י סובר דעקימת פיו הוי מעשה וכן פסק רבינו במל"ת רפ"ב הנהיגה בקול ר"י אמר לוקה פירוש משום דבדיבורי' מתעביד מעשה, אבל ע"ז גופא לכאורה ק"ל דבשבועות כ"א ע"א איתא בשם ריה"ג כל ל"ת שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם ופסק רבינו את זה במל"ת שמ"ה וכיון שפסק כר' יוחנן דעקימת פיו הוי מעשה א"כ היכי כתב דמימר הוי לאו שאין בו מעשה, ובאמת כבר הקשה את זה הרהמ"ג ז"ל הל' שכירות פי"ג הל"ב על הרמב"ם ותירץ וז"ל ואפשר הי' לי לומר שכל לאו שא"א בו מעשה אלא דבור שאין הדבור קרוי מעשה אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה ואעפ"י שהביא כאן ראי' לדבריו ר' יוחנן ממימר מכל שכן קא מייתי לה כו' עכ"ל ועי' בלח"מ ז"ל שם וא"כ י"ל גם על רבינו כן, או י"ל כמו שתירץ על הרמב"ם הלח"מ ז"ל הל' סנהדרין פי"ח הל"ב וז"ל והנראה אלי לתרץ בדעת רבינו שהוא סבור שחסימה ודאי כיון דמדבור נמשך מעשה וכן בעדים זוממין כיון דבדיבורייהו עבדי מעשה לאו שיש בו מעשה איקרי אבל מימר אע"ג דבדיבוריה עביד מעשה לאו שאין בו מעשה איקרי והטעם משום דבחסימה ועדים זוממין נמשך המעש' בקולם שהוא האיסור בעצמו שהוא החסימה ובעדים זוממין ההריגה אבל כאן המעשה הנמשך אינו איסור דהמעשה הוא שעושה מחולין קדשים ולעשות חולין קדש אין בזה שום איסור דאין האיסור אלא האמירה שהמירו באחר אבל עשיית הקדשים אינו איסור ומפני כן במימר פסק דהוי לאו שאין בו מעשה ובחסימה הוי לאו שיש בו מעשה מהטעם שכתבתי שנמשך מעשה האיסור וכן עדים זוממים ג"כ נמשך האיסור מן המעשה שהוא עצמו של איסור כו' עכ"ל וא"כ ל"ק על רבינו ממימר כיון וי"ל או כמו שתירץ הרהמ"ג או כהלח"מ אבל להביאור הנ"ל שסובר בדעת רבינו דמש"ה לוקין על לאו דנסיון משום דבעקימת פיו הוי מעשה א"כ נשאר על רבינו הקושי' מלאו דנסיון על מימר דמדוע לא נאמר גם במימר דבעקימת פיו הוי מעשה כמו בלאו דנסיון ועל הקושי' זו ליכא לתרץ כתירוצו של הרהמ"ג כיון דגם בלאו דנסיון לא משכחת בשום פעם שיהא עובר במעשה גמור ואינו דומה ללאו דחסימה וא"כ אמאי הוי לאו דנסיון

לאו שיש בו מעשה טפי ממימר וגם תירוצו של הלח"מ ליכא למימר כיון דבלאו דנסיון ג"כ לא נמשך שום מעשה איסור מקולו אלא אדרבא מעשה מצוה נמשך כיון דלרבינו הלאו דנסיון היא שלא יאמר אעשה מצוה זו כהנ"ל מל"ת ד' וא"כ נשאר הקושי' מ"ש מימר מלאו דנסיון.

אבל אחר עיון קצת ראיתי שבאמת קושיות הרהמ"ג ממימר על לאו דחסימה על רבינו מעיקרא ליתא כיון דרבינו באמת פסק במימר ג"כ דהוי לאו שיש בו מעשה מהטעם דעקימת פיו הוי מעשה דבמל"ת קפ"ד פסק רבינו כר' יוחנן דתמורה דאמר לא תשנה מימר מפני שבדיבורו נעשה מעשה וגם במל"ת רפ"ב ושמ"ה הביא רבינו את הא דר' יוחנן וא"כ ממילא שפיר כתב הביאור הנ"ל את הטעם השני לרבינו כמובן:

פירוש ב

וא"כ יצא לנו מהנ"ל כלל חדש אליבא דרבינו ופלוגתא חדשה בין רבינו להרמב"ם דרבינו סובר דבכל מקום עקימת פיו הוי מעשה ולוקין והרמב"ם סובר דעקימת פיו לא הוי מעשה ובחסמה בקול היינו טעמא דלוקין או כמ"ש הרהמ"ג או כמ"ש הלח"מ הנ"ל וממילא בלאו דנסיון דלא שייך למימר החילוקים שלהם ע"כ באמת סובר הרמב"ם דאין לוקין כמו שהוכחנו לעיל מל"ת ד' סוף מחודש ד" וגם הרוחנו בהנ"ל דל"ק על הביאור מהחינוך אפילו אם לא נאמר כפשטינו שכתבנו לעיל מל"ת ד' ריש מחודש ד' דרבינו והרמב"ם לא פליגי אלא אפילו אם נאמר כשיטות הפ"ד והדד"ח שהבאתי שם דרבינו והרמב"ם פליגי ואז לכאורה קשה על הביאור מהחינוך שכ' בפירוש שאין לוקין על לאו דנסיון כמו שכתבנו שם אבל בהנ"ל באמת ל"ק מידי די"ל דהחינוך באמת גם בזה סובר כהרמב"ם דעקימת פיו לא הוי מעשה וע"כ סובר דאין לוקין על לאו דנסיון אבל לרבינו דסובר דעקימת פיו הוי מעשה שפיר כתב הביאור דלוקין על לאו דנסיון, וגם ממילא תבין בזה שפיר דלא יפה תירץ הנר מצוה ז"ל סי' י"א אות ל"ד על הקושיא שהקשה על החינוך שהבאתי לעיל מל"ת ד' מחודש ד' וז"ל וי"ל דעל עשיית המצוה אינו עובר משום לא תנסו שהרי חובה עליו לעשותה ואינו עובר משום לא תנסו אלא על המחשבה או על הדבור שאמר אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך והמחשבה והדבור לא חשיבי מעשה עכ"ל וכיון שהנ"מ כתב את תירוצו אליבא דרבינו עי' לעיל מל"ת ד' מחודש ד' ותראה דלא הקשה את קושיתו אלא אליבא דרבינו ואליבא דרבינו מתרץ שהדבור לא חשוב מעשה א"כ לפי מה שבררנו דרבינו באמת סובר דעקימת פיו הוי מעשה באמת לא תירץ הנ"מ מידי ולא יצא כאן ידי חובת העיון וגם כבר כתבנו לעיל במל"ת ד' מחודש ד' שאינו צריך לתירוצו וגם הנחתי שם בצ"ע, ועי' בדינא דחיי ז"ל מל"ת ד' שכ' דלרבינו

אין לוקין על לאו דנסיון משום דהוי לאו שאב"מ נראה דחולק על הביאור הנ"ל אבל לפי מה שכתבנו לברר ולחזק את הביאור י"ל דהדין עמו [ועי' לקמן מל"ת ו' ומל"ת ט' מה שכתבנו עוד מזה ותמצא נחת כי שם בררנו בס"ד את הענין זה לאמיתו של דבר] ולעיל מל"ת ד' מחודש ד' הראתי לדעת דמהיכי יצא להביאור דלוקין על לאו דנסיון:

אבל בלאו זה דלא תשיא אחיך בלבבך באמת לכ"ע אינו לוקין משום הטעם שכ' רבינו דהוי לאו שאב"מ וכן כתבו ז"ל הרמב"ם הל' דעות פ"ו הל' ה' החינוך מצוה רל"ח ובספר אחד על קיצור הסמ"ג ראיתי שתמה דאפילו לר' יהודא דס"ל לאו שאב"מ לוקין עליו אין לחייבו בזה מלקות דמי יודע מה שבלבו להתרות בו ולומר לו אל תשנא ונדע שיוסיף עוד לשנאותו אחר התראה שילקה והניח בצ"ע אבל באמת אין אני רואה כאן שום קושי' כיון דמשכחת התראה כשראובן אמר בפני עדים שהוא שונא את שמעון בלבו והתרה בו וקבל עליו התראה ואמר אעפי"כ אז לר"י באמת לוקין אלא לדידי דלא קיי"ל כר"י אין לוקין, ואי"ל דבכה"ג הוי כיש בו מעשה משום דבעקימת פיו עביד מעשה וא"כ לפי שיטות רבינו הנ"ל דבעקימת פיו הוי מעשה נאמר דבכה"ג באמת לוקין דזה אא"ל כיון דלאו זה לא הוי אלא על שנאה שבלב והשנאה שבלב באמת לא הוי מעשה ע"כ גם אמירה שאמר להעדים לא הוי מעשה כיון שלא אמר אלא מה שיש בלבו ודומה למ"ש הגמ' סנהדרין ס"ה ע"ב אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בראייה ופירש"י וז"ל עיקר חיובן בשמיעות קולם לפני ב"ד הוא בא וקול לית לי' ממש ולקמן כתב רש"י וראייה לית בה מעשה וא"כ שפיר משכחת התראה בלאו זה ול"ק התימא הנ"ל, ועל השואל י"ל דסובר כיון דאינו עובר על לאו זה אלא דוקא כששנא בלבו אבל כשאמר לו ששנא אותו אז אינו עובר כמ"ש הרמב"ם בפירוש בסה"מ מל"ת ש"ב וז"ל אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו אינו עובר ע"ז הלאו כו' עי"ש וכ"כ החינוך וכן נראה מרבינו ממד"כ כשיחטא איש לאיש כו' אלא מצוה להודיע לו משמע דכשהודיע לו אז שוב אינו עובר על לאו זה וסובר השואל הנ"ל דכמו כן נמי כשאמר לעדים שהוא שונא את שמעון ג"כ תו ליכא לאו זה וע"כ הניח בתימא אבל רבינו והרמב"ם והחינוך י"ל דסברו דדוקא כשאמר לו לעצמו אז ליכא לאו זה כמו שנראה בפירוש כן מלשון סה"מ הנ"ל דדוקא לו וא"כ ממילא שפיר משכחת התראה בלאו זה כמו שכתבנו וע"כ כתבו שפיר דאין לוקין משום דהוי לאו שאב"מ כמובן:

פירוש ג

ותניא (ב) בת"כ ומביאה בערכין יכול לא יכנו ולא יסרטנו ולא יקללנו ת"ל בלבבך בשנאה שבלב הכתוב מדבר כו'. לכאורה צריך להבין דאמאי כתב רבינו ותניא בת"כ

ומביאה בערכין אמאי ל"כ או בשם הת"כ או בשם הגמ' והרמב"ם בסה"מ כתב את זה בשם הספרא גרידא והיראים ז"ל סי' ל"ט כתב ג"כ כלשון רבינו ובודאי הי' להם איזה כוונה בזה, ונ"ל בס"ד דבערכין ט"ז ע"ב על הא דת"ר לא תשנא את אחיך בלבבך יכול לא יכנו כו' כתב רש"י וז"ל יכול לא יכנו על דבר תוכחה נראה מרש"י דהברייתא דספרא לא קאי על סתם אדם דעלמא לאשמעינן שאם יכה את חבירו שאינו עובר משום לא תשנא אלא הברי' קאי על אדם שהוכיח את חבירו ואשמעינן שאם בשעת תוכחה יכה אותו אז אינו עובר משום לא תשנא וזה דלא כהרמב"ם דבסה"מ כתב וז"ל הזהיר משנוא קצתנו את קצתנו והוא אמרו לא תשנא את אחיך בלבבך ולשון ספרא לא אמרתי אלא שנאה שבלב אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו אינו עובר על זה הלאו אבל עובר על לא תקום ולא תטור ועובר על עשה והוא אמרו ואהבת לרעיך כמוך אבל שנאת הלב הוא חטא חזק יוסר מן הכל עכ"ל וכ"כ בהל' דעות כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בל"ת שנ' לא תשנא את אחיך בלבבך ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב אבל המכה את חבירו והמחרפו אעפ"י שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא עכ"ל עי' כ"מ שם נראה דהרמב"ם סובר הפשט בהברייתא דספרא דקאי על כל אדם לא בשעת תוכחה דוקא וכ"נ מרבינו דמדלא כתב שהספרא קאי על בשעת תוכחה כרש"י נראה דסובר כהרמב"ם וכמו שאכתוב לקמן עוד מזה בס"ד. אבל לכאורה צריך להבין דמדוע כתב רש"י כן הן אמת שראיתי בקרבן אהרן ז"ל דעל הא דאיתא בספרא קדושים פ"ד ולא תשנא את אחיך יכול לא תקללנו לא תכנו ולא תסטרנו ת"ל בלבבך לא אמרתי כי אם בשנאה שבלב [עי' במגלת ספר מל"ת ה' מ"ש על שינוי לשון הספרא ממה שהביא הגמ'] כתב הק"א וז"ל ולא תשנא את אחיך כלומר אלו אמר קרא לא תשנא את אחיך ותו לא ולא אמר בלבבך שנראה שהוא יתר הייתי יכול לומר שהכונה לומר שלא יעשה לו מעשה המורה על השנאה שלא יכנו כו' וזה משמע מאומר סמוך לזה הוכח תוכיח שההוכחה היא בדברים וירצה לא תשנא את אחיך בעשות לו דברים המורים שנאה אלא הוכח תוכיח בדברים, ת"ל בלבבך לא אסרתי אלא שנאת הלב אבל מה שתעשה לו מכל זה בלא שנאה לביית יש לך רשות לזה וה"ק קרא לא תשנא את אחיך בלבבך ואחר שלא תשנא בלבבך הוכיח תוכיח בכל דבר שיהי' או בהכאה או בקללה עכ"ל נראה שגם הק"א מפרש את הספרא כרש"י והוכחה שלו לפירוש זה משום דכתיב סמוך לזה הוכח תוכיח, אבל לפענ"ד קצת הוכחה חזינא הכא דמלשון הספרא והברייתא דגמ' נראה דליכא שום שייכות ללא תשנא עם הוכח תוכיח וכמו שסברו רבינו והרמב"ם וא"כ עדיין טעמא בעי פירושא של

רש"י, ונ"ל בס"ד דלרש"י קשה בהברייתא יכול לא יכנו וכו' ת"ל בלבבך שנאה שבלב הכתוב מדבר דנראה שאם לא שונא בלבו שרי להכותו ולקללו כי שרי לקלל או להכות והכתיב ולא תקלל וגם לא יוסיף פן יוסיף להכותו והיא אזהרה מהכות איש מישראל כמ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' חובל ומזיק הל' א' ובהל' סנהדרין פכ"ו הל' א' ובסה"מ מל"ת ש' ושי"ז וע"כ קאמר רש"י את פשטו דברייתא קאי בשעת תוכחה ואז שרי להכות או לקלל אם לא שונא בלבו וגם מהמרש"א ז"ל ח"א ערכין שם נראה כן וז"ל יכול לא יכנו כו' איסור הכאה וקללה לחבירו מפורש בתורה אלא דהכא לענין תוכחה קאמר והאי קרא לא תשנא וגו' גבי תוכחה כתיב ולכך קאמר יכול לא יכנו ולא יקללנו אפילו גבי תוכחה דבכלל לא תשנא וגו' הוא וקאמר ת"ל בלבבך כו' שנאה שבלב כו' ודרך תוכחה אין זה שנאה בלב כמ"ש הוכח לחכם ויאהבך וק"ל עכ"ל נראה בפי' דהמרש"א ג"כ למד ברש"י כמ"ש ודלא כהקרבן אהרן, וא"כ לפי"ז נשאר הקושי' הנ"ל לפום שיטות רבינו והרמב"ם על הברייתא דהאיך שרי להכות או לקלל הא עבר על לא תקלל ולא יוסיף וגם הנר מצוה סי' י"א אות קכ"ה הקשה קושי' זו אלא לא ראה מ"ש המרש"א הנ"ל עי"ש, וצ"ל דרבינו והרמב"ם מפרשו את הברייתא כמ"ש הדינא דחיי מל"ת ה' וז"ל יכול לא יכנו וכו' יראה לי בפירוש ברייתא זו יכול שמה שאמר הכתוב לא תשנא את אחיך שלא יכהו או יסרטנו כו' אבל שלא ישנאהו בלא הכאה לא נתבאר מן הכתוב אם מותר אם לאו ת"ל לא תשנא את אחיך בלבבך בשנאה שבלב הכתוב מדבר והזהירנו הכתוב שלא נשנאהו בלב אבל המכה את חברו ומגדפו אע"פ שאינו רשאי דנפקי מקראי אחרינא אינו עובר משום לא תשנא שאזהרת הכתוב לא בא אלא לשנאה שבלב וכך יראה מדברי הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות כו' עכ"ל, וא"כ יש לפנינו שני פירושים בהברייי' דספרא או כפירש"י או כפי' רבינו והרמב"ם וכמ"ש הדד"ח בכוונתם ועתה חיוב עלינו לברר את הנפ"מ לדינא שביניהם:

מקודם עלה ברעיוני נ"מ זה דלרש"י אפילו כשרואה שעבר עבירה אף דמותר לשנאותו אבל בלב אסור כיון דהברייתא קאי בשעת תוכחה א"כ ע"כ אירי שראה שעבר עבירה ואפ"ה אסור לשנאותו בלב ע"כ סובר רש"י כהסמ"ק ז"ל שכ' סי' י"ז וז"ל שלא לשנא את חברו דכתיב לא תשנא אחיך בלבבך ואינו בכלל ואהבת שמזהיר אותנו על אותו שמותר לשנאותו כגון אם עבר עבירה אפ"ה אסור לשנאותו בלב ולהראות לו פנים יפות אלא יראה לו שנאתו עכ"ל אבל לרבינו והרמב"ם דלא קאי הברייתא בשעת תוכחה י"ל דלא סברו כהסמ"ק אלא סברו דאם רואה באדם שעבר עבירה מותר לשנאותו אפילו בלב.

אבל אחר ששקלנו את דברינו במאזני צדק ראינו שאא"ל כן משום דהי' קשה על רש"י מפסחים קי"ג ע"ב א"ר שמואל בר"י אמר רב מותר לשנאתו [פירש"י הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי אע"פ שאינו רשאי להעיד מותר לשנאתו] שנאמר כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא עכו"ם אלא פשיטא שונא ישראל ומי שריא למסניה והכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסור' כ"ע נמי מיסני סני ליה מ"ש האי אלא לאו כה"ג דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לשנאתו שנ' יראת ד' שנאת רע מוכח מגמ' זו דאם רואה באדם דבר ערוה מותר לשנאתו אפילו בלב דעל שנאה שבלב קאי הגמ' שם מדהקשה ומי שריא למסניה והכתיב לא תשנא וגו' וע"ז קאמר דכשהוא בעצמו או עדים רואים בו דבר ערוה שרי למיסניה משמע דשרי למיסניה אפילו בלב וא"כ קשה היכי מפרש רש"י את הברייתא דערכין בשעת תוכחה דאפילו בשעת תוכחה שרואה שעבר עבירה אסור לשנוא בלב הלא מגמ' דפסחים מוכח דשרי ולרב נחמן ב"י גם מצוה איכא, וצ"ל דהגמ' דפסחים איירי באדם רשע שאינו רוצה לקבל תוכחה דליכא גבי' תו מ"ע של הוכח תוכיח וע"כ שרי לשנאותו אפילו בלב וכן מוכח מרבינו מדכ' אמנם אם רואה באדם דבר עבירה והוכיחו פעמים רבות ולא קיבלו מותר לשנאתו כדאמר בפסחים כו' מוכח בפירוש דלרבינו ג"כ איירי הגמר' דפסחים כמו שכתבנו, אבל באדם שעדיין מצווין עליו במ"ע של תוכחה באמת אסור לשנאותו בלב והברייתא דערכין איירי באדם כזה וע"כ מפרש רש"י שפיר ול"ק מגמ' דפסחים ועי' שיטה מקובצת ז"ל ב"מ ל"א ע"א ד"ה וכתב הרמ"ך לענין פסק הלכה שכ' וז"ל הוכח תוכיח אפילו כדי נזיפה וקללה והכאה צ"ע אבל לא ישנאני בלב כו' עכ"ל מוכח משט"מ ג"כ דבשעת שמצווין עליו להוכיח אסור לשנאותו בלב וא"כ דברינו בשיטות רש"י עולים בס"ד יפה' וממילא ליכא תו למימר הנ"מ הנ"ל כיון דרשע גמור לכ"ע מותר לשנאותו בלב כמו שהוכחנו מגמ' דפסחים וברשע שאינו גמור שמצווין להוכיח באמת לכ"ע אסור לשנאותו בלב וגם הסמ"ק נ"ל שלא דיבר מרשע גמור אלא מאדם שמצווין להוכיח דאל"כ קשה עליו מגמרא דפסחים דהאיך יחלק הסמ"ק על גמ' מפורשת, ומ"ש הסמ"ק שמותר לשנאותו כגון אם עבר עבירה אפ"ה אסור לשנאותו בלב כו' ואי לא איירי ברשע גמור מנ"ל שמותר לשנאותו אפילו שנאה שאינו בלב ע"ז י"ל דהסמ"ק סובר כרש"י הנ"ל דבשעת תוכחה מותר לקללו ולהכותו וסובר דלא גרע שנאה שאינו בלב מהכאה וקללה וכמ"ש בפי' כן היראים שאכתוב לקמן בס"ד וכן מוכח משט"מ הנ"ל דשנאה שאינו בלב שרי בשעת תוכחה עי"ש אבל ברשע גמור שאינו מצווה להוכיח באמת י"ל דמעולם לא

עלתה על דעת הסמ"ק שאינו שרי לשנאותו כיון דגמ' מפורשת בפסחים להיפך כן נ"ל בס"ד בכוונת הסמ"ק:

פירוש ד

ובדברינו הנ"ל מה מאד יש ליישב בס"ד מה שהקשה הסדר משנה ז"ל הל' דעות פ"ו הל' ה' על הגאון מו"ה אייזיק שטיין והמרש"ל ז"ל בביאורם כאן שכתבו על מ"ש רבינו אמנם אם רואה אדם באדם כו' וז"ל ומיירי באדם כשר אבל בסמ"ק מפרש דאיירי באדם רשע שמותר לשנאותו והכתוב מזהירו שלא לשנאותו בלב ולהראות לו פנים יפות אלא יראה לו פנים שישנא לו ואלו ואלו דברי א"ח עכ"ל וכתב ע"ז הסד"מ וז"ל והנה שניהם לדבר אחד נתכוונו מהר"א שטיין ומהרש"ל לכתוב כן בפשיטות כאלו אין רואה חולק על דבר זה וכל הפוסקים כולם שפה אחת להם דהך דינא דכ"ע היא אמנם תמה אני על שני גדולי הדור הללו שנעלם מהם לפי שעה דברי התוס' דפסחים דף קי"ג ע"ב שהקשו דהיאך אמרינן בב"מ דף ל"ב אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ואי מיירי בראה בו דבר עבירה שמצוה לשנאותו מאי כפויית יצר שייך גבי' אדרבה מצוה קעביד במה ששונא אותו ותירצו התוס' עי"ש מה שתירץ ומעתה הרי שלך לפניך דמדברי התוס' הללו מוכח להדיא דאם ראה בחבירו דבר עבירה שלא בלבד שאינו עובר על העשה של ואהבת לריעך כמוך אם הוא שונא אותו אלא מצוה הוא בהיפך דהיינו לשנאותו כו' וצ"ע טובא על המרש"ל ומהר"א שטיין כו' עכ"ל, אבל לפי הנ"ל י"ל דגם המרש"ל ומהר"א שטיין סברו בכוונת הסמ"ק כמו שכתבנו דברשע גמור מודה שמותר לשנאותו אפילו בלב וממילא ל"ק מהתוס' מידי כיון דהתוס' קאי על הגמ' דפסחים דאיירי ברשע גמור כמו שהוכחנו לעיל ע"כ כתב התוס' שמותר לשנאותו אפי' בלב וגם הקושיא שניה שהקשה הסד"מ שם מן התוס' על המרש"ל ומהר"א שטיין עי"ש ג"כ ל"ק די"ל דבשלמא התוס' כיון דדיבר מרשע גמור דאיכא שנאה בלב ע"כ כתב התוס' שפיר מהפסוק כמים פנים אל פנים שלא לגלות לו השנאה שיש לו עליו בלבו כדי שלא יבא לידי שנאה גמורה אבל הסמ"ק כיון דלא איירי משנאה שבלב באמת לא שייך למימר האי סברא כמים אל פנים עי' בסד"מ יפה ותבין, וא"כ ממילא שפיר י"ל דבעיקר הדין באמת רבינו עס הסמ"ק לא פליגי אלא שניהם סברו דרשע גמור מותר לשנאותו אפילו בלב ורשע שאינו גמור אסור לשנאותו בלב והמרש"ל ומהר"א שטיין שכתבו דפליגי כוונתם דבהפשט בברייתא דספרא הנ"ל פליגי רבינו סובר דברייתא דספרא איירי באדם כשר והסמ"ק סובר דאיירי באדם רשע שעבר עבירה אבל אינו רשע גמור אלא כהנ"ל וע"כ מסיימו שפיר ואלו ואלו דברי א"ח דכיון דבעיקר הדין לא פליגי אלא בהפשט של הברייי'

ובהפשט י"ל שיכול להיות אמת כשניהם אבל אם נאמר דסברו בכוונת הסמ"ק דאפילו ברשע גמור סובר דאסור לשנאותו בלב הי' קשה דהיכי מסיימו ואלו ואלו דברי א"ח הלא על הסמ"ק קשה כהנ"ל מגמרא מפורשת דפסחים אעכ"מ דגם המרש"ל ומהר"א שטיין סברו בכוונת הסמ"ק כמו שכתבנו וא"כ ממילא תו ל"ק עליהם מהתוס' דפסחים מידי אלא אדרבה על הסד"מ ק"ל דלפי הבנתו דהם סברו בכוונת הסמ"ק דאפילו רשע גמור אסור לשנאותו בלב א"כ אמאי לא הקשה עליהם ועל הסמ"ק מגמ' מפורשת דפסחים וצ"ע:

וגם את זה הרוחנו בס"ד בהנ"ל לפרש היטב את היראים ז"ל סי' ל"ט שכ' וז"ל צוה הקב"ה בפ' קדושים לא תשנא את אחיך בלבבך וגו' ותניא בת"כ ומייתי לה בערכין לא תשנא וגו' יכול לא יכנו כו' לא תשנא אינך רשאי לשנוא אחיך בלבבך שתאמר בלבבך כן עשה פלוני דבר שלא כהוגן אלא הוכח תוכיח לו ותוכיחנו ותאמר לו כך שמעתי אומרים עליך אם הוא משיב שקר אמרו לך חנם חשדתני אם אינך יודע ששקר אומרים לך אינך רשאי לשנאותו ואפילו אמר עשיתי ורוצה אני לעשות תשובה כראוי אינך רשאי לשנאותו ואם תבין כשתוכיחנו שחטא לשמים או נגדך בדבר שהוא ראוי לשנא אז אתה רשאי לשנאותו ואינה שנאת הלב אלא שנאה הנראית לעין כדתניא כי תראה חמור שנאך שונא ישראל ולא שונא עכו"ם ולא עוד אלא מצוה לשנאותו שנ' יראת ד' שנאת רע וגו' ומנ"ל שבאדם שאינו הגון לא הזהירה תורה דכתיב לא תשנא את אחיך אחוה במצות בעינן כדאמרינן בהחובל גבי עבדים דסברו רבנן יש לעבדים בושת וקרינן בהו כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו דאחיו הוא במצות כאשר נפרש לפני' בהלואת אביון כו' עכ"ל היראים ולכאורה דבריו תמוהים לי בתרתי חדא כיון דלמד דאדם שאינו הגון לא הזהירה תורה מלשנוא מלא תשנא וגו' משום דאחוה במצות בעינן א"כ ע"כ צ"ל דאדם שאינו הגון מותר לשנוא גם בלב וא"כ היכי כתב מתחילה ואם תבין כשתוכיחנו שחטא לשמים או נגדך בדבר שהוא ראוי לישנא אז אתה רשאי לשנאותו ואינה שנאת הלב כו' הלא אדם שאינו הגון באמת מותר לשנוא אפילו בלב כמ"ש אח"כ ותו אהיכא קאי האי ומנלן שבאדם שאינו הגון כו' הלא עדיין ל"כ עד השתא בסי' זה שמותר לשנוא אדם שאינו הגון אפילו בלב שצריך להביא ראי' ע"ז אלא אדרבה עד השתא כתב להיפך שאסור לשנוא בלב וא"כ היכא כתב אח"כ ומנלן וכו', ועוד ק"ל על היראים דכשמעיינין שפיר בדבריו במ"ש כדתניא כי תראה חמור שנאך כו' ולא עוד כו' נראה בעליל דכיוון בזה על הגמ' דפסחים הנ"ל א"כ היכי כתב כדתניא כו' על מ"ש מתחילה ואינה שנאת הלב אלא שנאה הנראית לעין הלא מגמ' דפסחים מוכח דאפי' שנאת הלב מותר כשעבר

עבירה כמו שהוכחנו לעיל מחודש ג' סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא אבל בכאן דבריו הקדושים נעלמו מאד, אבל בהנ"ל יש ליישב בס"ד שפיר די"ל דגם היראים סובר דהגמ' דפסחים איירי ברשע גמור שאינו רוצה לקבל תוכחה וע"כ מותר לשנאותו אפי' בלב אבל בשעת תוכחה סובר ג"כ כרש"י והסמ"ק וכהגמ' דערכין הנ"ל דדוקא שנאה שאינו בלב מותר וא"כ י"ל דה"ק היראים ואם תבין כשתוכיחנו שחטא לשמים כו' אז אתה רשאי לשנאותו ואינה שנאת הלב אלא שנאה הנראית לעין כו' כוונתו דבשעת תוכחה באמת אסור לשנוא בלב וע"ז הביא ראי' מגמרא דפסחים דמשם מוכח דדוקא רשע גמור שאינו רוצה לקבל תוכחה מותר לשנוא בלב אבל לא בשעת תוכחה וע"כ כתב היראים שפיר כדתניא כו' ומ"ש אח"כ ומנלן שבאדם שאינו הגון כו' כוונתו בזה שלא תקשה על הגמ' גופא דמנ"ל דרשע גמור מותר לשנוא אפי' בלב ע"ז כתב היראים משום דבקרא אחיך כתיב דבעינן אחוה במצות כן נ"ל בס"ד לפרש את היראים, ובמנ"ח ז"ל מצוה רל"ח כתב וז"ל והוא מש"ס דפ' ערבי פסחים מ"מ צ"ע על הש"ס גופיה מנ"ל דאם ראהו עובר עבירה יהא מותר לשנאותו בלב אפשר דוקא דיודיע לו שהוא שונא אותו כו' וכל זה הי' קשה לי' משום דלא ראה את היראים שכבר מתרץ דאחוה במצות בעינן ובהגמ"יי פ"ו מהל' דעות הל' ה' כתב וז"ל ודוקא שהוא רעך בתורה ובמצות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאותו כו' נראה בפי' שג"כ סובר כהיראים:

פירוש ה

וממילא יצא לנו מהנ"ל דליכא שום פלוגתא בין הפוסקים אלא לכ"ע אם הוא רשע גמור שרי לשנאותו אפילו בלב כדמוכח מגמ' דפסחים הנ"ל וכמ"ש רבינו וגם החינוך מצוה רל"ח והרמב"ם פי"ג מהל' רוצח הל' י"ד כתב השונא שנא' בתורה לא מאוה"ע הוא אלא מישראל כו' כגון שראהו לבדו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר הר"ז מצוה לשונאו כו' נראה בפי' שגם הרמב"ם סובר כמו שכתבנו וגם הסמ"ק הוכחנו דסובר כן כהנ"ל מחודש ג' ומהיראים ג"כ הוכחנו דס"כ וגם בתשובות מהר"ם לובלין סי' י"ג מצאתי שכ' דלכ"ע שרי לשנוא רשע גמור שאינו רוצה לקבל תוכחה אפילו בלב ועי' רמ"א חו"מ סי' רע"ב ובב"ח שם ותראה שגם הם סברו כן וא"כ ממילא תו ל"ל את הנ"מ בין רש"י לרבינו והרמב"ם בפירושא דגמרא דערכין הנ"ל מחודש ג', וע"כ נ"ל בס"ד לומר את החילוק זה דלרש"י צ"ל דסובר דבשעת תוכחה מותר לקללו ולהכותו וע"כ מפרש את הברייתא בשעת תוכחה וכהנ"ל מחודש ג' בשם המרש"א, אבל רבינו והרמב"ם י"ל דסברו דאפילו בשעת תוכחה אסור לקללו ולהכותו [וכ"כ הנר מצוה סי' י"א אות קכ"ה בדעת הרמב"ם והביא ראי' לזה ממ"ש בהל' דעות הלכה הנ"ל ובספרי פני משה הל' דעות פ"ו הל' ה'

הקשתי על הראיה זו עי"ש ותראה שדבריו צ"ע] וא"כ אפילו אם הי' מפרש את הברייתא בשעת תוכחה כמ"ש רש"י עדיין הי' קשה על הברייתא הקושי' הנ"ל מחודש ג' דהאיך שרי לקללו ולהכותו וע"כ סברו הפשט בהברייתא כמ"ש לעיל מחודש ג' בשם הדד"ח וממילא יש נ"מ גדולה ביניהם לדינא דלרש"י בשעת תוכחה שרי לקללו ולהכותו ולרבינו והרמב"ם אסור, ואל תקשה ממ"ש רבינו לקמן מל"ת ו' וז"ל אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מלבינים אותו ברבים ומפרסמין חטאו בפניו ומחרפין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים לישראל עכ"ל חזינן דעכ"פ בדבר שמים סובר שמותר לחללו, דזה באמת ל"ק מידי דשם מיירי שלא רצה לקבל תוכחה כמ"ש אם לא חזר בו והוי רשע גמור ע"כ שרי לקללו דכמו שסובר רבינו כאן שאם לא רצה לקבל תוכחה מותר לשנאותו אפילו בלב אף שבשעת תוכחה אסור כמו כן נמי י"ל דמ"ש רבינו במל"ת ו' דשרי לקללו היא דוקא ברשע גמור אבל לא בשעת תוכחה וראי' לדברינו מהרמב"ם הל' דעות פ"ו הל' ח' שכ' ג"כ כמ"ש רבינו במל"ת ו' ואפ"ה כתב הנ"מ הנ"ל דסובר דאסור לקללו ולהכותו בשעת תוכחה אעכ"מ דצריך לחלק כמו שכתבנו ואדרבא ממ"ש הרמב"ם הל' דעות שם וממ"ש רבינו במל"ת ו' יש ראי' לדברינו דמדלא כתבו דאפילו בסתר שרי לקללו עכ"מ כמו שכתבנו כמובן.

אבל לכאורה קשה מנ"ל את זה דילמא באמת בשעת תוכחה ג"כ שרי לקללו ולהכותו ונ"ל בס"ד דלמדו מגמ' דב"מ ל"א ע"א דלמד מהוכח תוכיח אפילו תלמוד לרב וכ"כ רבינו לקמן מ"ע י"א וכיון דנכלל בקרא דהוכח תוכיח תלמוד לרב ג"כ ובתלמוד לרב בודאי דאסור לקללו ולהכותו בשעת תוכחה כמו שנראה מהשט"מ בב"מ שם שכ' וז"ל אפילו תלמוד לרב פי' והוא שמוכיחו בלשון למדתנו רבינו כך וכדאי' פ"ק דקידושין עכ"ל א"כ צ"ל הפשט בקרא לגבי תלמוד לרב בלא הכאה ובלא קללה וכיון דמקרא מלא דבר הכתוב ע"כ סברו דבכל אדם אסור לקללו או להכותו בשעת תוכחה וע"כ מפרשו את הברייתא דערכין כהנ"ל מחודש ג' בשם הדד"ח, וכל זה י"ל לפום שיטות הגמ' דב"מ דהוכח תוכיח קאי גם על תלמוד לרב אבל לפום שיטות הספרא דפ' קדושים דלא למד מהוכח תוכיח אפילו תלמוד לרב באמת הי' יכלינן למימר הפשט בספרא כרש"י בברייתא דערכין דקאי על שעת תוכחה וסובר דשרי לקללו ולהכותו אלא כיון דגמ' דערכין הביא את הספרא ובגמרא על כרחך ל"ל כפשטו של רש"י כיון דגמ' באמת סובר הלימוד של תלמוד לרב א"כ ע"כ צ"ל דגמ' סובר הפשט בספרא כמ"ש הדד"ח הנ"ל מחודש ג' וא"כ ממילא י"ל דמשום כוונה זו כתב רבינו בריש דבריו כאן ותניא בת"כ ומובא בערכין להורות לנו בזה

דגמרא דילן ג"כ הביא את הספרא ומשום זה למד לומר את פשטו בהספרא דלא כרש"י כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש ו

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מה שהניח בתימא הלח"מ ז"ל הל' דעות פ"ו הל' ז' על הרמב"ם דמדוע לא הביא את הלימוד של רבא דב"מ דאפילו תלמוד לרב די"ל דהרמב"ם סובר דכיון דמוכח מדבריו בהלכה ה' שם דלא סובר הפשט בברייי' דגמ' דערכין כרש"י אלא סובר כהנ"ל וקשה דמדוע לא סובר כרש"י וצ"ל כהנ"ל א"כ ממילא מוכח משם דסובר דהוכח תוכיח קאי גם על תלמוד לרב כמובן, ותירוץ זה עולה יפה אפילו לפי פשטינו בהבנת קושיות הלח"מ בספרי פני משה שם שעיקר קושי' הלח"מ הי' דמדוע לא הזכיר הרמב"ם בפירוש את הא דרבא אף דמהל' ת"ת פ"ה הל' ט' נשמע את זה עי"ש ותראה דמה הכריח לומר פשטינו זה, ואפילו לפי"ז ג"כ תירוצינו הנ"ל עולה יפה די"ל כיון דמהלכה ה' גם זה מוכח דע"כ סובר הפשט בהא דרבא כמ"ש השט"מ הנ"ל מחודש ה' דאל"כ אלא סובר כהפשט השני שכתבנו בפני משה שם א"כ אכתי קשה דמנ"ל להרמב"ם לומר הפשט בהברייתא דערכין דלא כרש"י כיון דלפי הפשט השני באמת י"ל דגם תלמוד לרב שרי להכותו או לקללו בשעת תוכחה כשרואה שרבו עבר עבירה במזיד כמו דשרי להוכיח בלשון שמוכיח שאר בני אדם משום טעמא כיון דלא עשה מעשה עמך אינו חייב בכבודו כמו כן נמי שרי להכותו או לקללו אעכצ"ל דמוכח מהלכה ה' דסובר הפשט בהא דרבא דב"מ כמ"ש השט"מ הנ"ל וא"כ ממילא ליכא למטעי בהרמב"ם מידי וע"כ לא הזכיר הרמב"ם את הא דרבא בפירוש אלא סמך עצמו על הלכה ה' עי' היטב בספרי פני משה ותבין. ומ"ש רבינו ע"כ אל ישנא אדם את חבירו כשמרויח אצלו ודואג פן יקפח פרנסתו כו' מכאן יש ללמוד מדת הבטחון דז"ל הדד"ח דברי הרב המחבר הם שלמד ממה שאמרו ביומא שאין ראוי לאדם לשנוא את חברו כשמרויח אצלו מדאגה מדבר פן יקפח פרנסתו שאם פרנסתו נגזר מן השמים אין שום אדם יכול לקפחה דאין אדם נוגע במוכן לחברו כמעשה דבית גרמו ובית אבטינס עכ"ל. ומ"ש רבינו וכן כתיב יראת ד' שנאת רע גם החינוך מצוה רל"ח דיבר מזה אלא הביא ע"ז את הפסוק הלא משנאיך ד' אשנא ובתקוממיך אתקוטט והמנ"ח שם הקשה דמדוע שביק החינוך הקרא שמביא מיניה הש"ס דילן ראיה דמצוה לשנאותו יראת ד' שנאת רע והניח בצ"ע, והיראים סי' ל"ח כתב וז"ל אבל אם הוא רשע אינך מצווה לאוהבו כיון שאינו בעול שמים כמותך אתה מצווה לשנאותו שנא' יראת ד' שנאת רע וכתיב הלא משנאיך וגו' עכ"ל דבהגמ"יי הל' דעות פ"ו הל' ה' כתב וז"ל ודוקא שהוא רעך בתורה

ובמצות אבל אדם רשע שאינו מקבל תוכחה מצוה לשנאותו שנ' יראת ד' וגו' ואומר הלא משנאיך וגו' בערבי פסחים עכ"ל נראה בפי' דליראים והגמ"יי הי' הגירסא בגמ' שהביא גם הלא משנאיך וגו' וא"כ אפשר לומר דמש"ה הביא החינוך הלא משנאיך וגו' לאשמעינן דגם זה איתא בגמ' כמובן:

מצוה ו

פירוש א

שלא (א) להלבין פני אדם מישראל כו'. לכאורה יש לדקדק דאמאי כתב רבינו ז"ל פני אדם אמאי ל"כ פני ישראל והרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' דעות הל' ח' כתב המוכיח את חבירו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו שנ' ולא תשא עליו חטא כך אמרו חכמים יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכ"ש ברבים אע"פ שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא כך אמרו חכמים המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבירו ברבים בין קטן בין גדול ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו בד"א בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל עכ"ל חזינן דל"כ פני אדם ורבינו שדרכו להלך בעקבותיו ואעפי"כ כתב כאן ובקיצור הסמ"ג שלו וגם ברמזיו פני אדם זה בודאי טעמא בעי. ונ"ל בס"ד דלפי מ"ש הפחד יצחק ז"ל במלת אדם וז"ל אדם כולל זכר ונקבה א"כ י"ל דמש"ה כתב רבינו פני אדם להורות דעל אשה ג"כ מוזהרינן שלא לביישה ואם באמת רבינו לזה כיוון אז ממילא מוכח דסובר דבמלת אדם נכלל נקבה ג"כ, ועי' בפחד יצחק אות נ' מלת נשואין בערכאות של עכו"ם ותראה משם דלא החליט לו דבר זה לגמרי וא"כ אמאי כתב באות א' לחלוטין כמו שכתבנו אבל בהנ"ל י"ל דבאות א' כבר ראה מ"ש רבינו כאן וע"כ הוחלט לו דבר זה לכלל וגם זה צ"ל דאת הא דאות נ' כתב מתחלה ואח"כ כתב את הא דאות א', עכ"פ מרבינו יש להוכיח דסובר כן וגם מסתבר לומר כן דמהיכא תיתי שלא מוזהרינן על אשה מלהלבין אותה וא"כ לכאורה קשה להיפך על הרמב"ם דמדוע ל"כ בלשון שיהא נכלל אשה ג"כ, אלא על הרמב"ם י"ל דסמך על מ"ש לפיכך צריך להזהר שלא לבייש ברבים בין קטן בין גדול דכיון דאפילו על קטן מוזהרינן ממילא מוכח דגם על אשה מוזהרינן דלא גרע מקטן, דל"ל דמד"כ בין קטן זה דוקא שלא לבייש ברבים אבל בעיקר הלאו שלא לבייש אפי' שלא ברבים לא מוזהרינן על קטן וגם ראי' לכאורה יש לזה מדל"כ את הא דקטן על עיקר

הלאו ג"כ, אבל באמת זה אא"ל חדא דמהיכא תיתי לחלק ועוד י"ל דמש"ה כתב את הא דקטן גבי שלא לבייש ברבים לאשמעינן דגם על בושה דקטן אין לו חלק לעה"ב וא"כ ממילא י"ל בהרמב"ם כמו שכתבנו, וגם מה מאד יש ליישב בס"ד בזה מה שדקדקנו עוד ברמב"ם דמדוע בהל' חובל ומזיק פ"ג הל' ז' כתב וז"ל ואמרו חכמים הראשונים שכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק לעה"ב עכ"ל אלמא דשם כתב כרבינו פני אדם וכ"כ ברמזי מצות שלו הנדפס בריש הרמב"ם דמדע רמז ש"ג וז"ל שלא להלבין פני אדם מישראל כו' א"כ מדוע השמיט בהל' דעות את זה, אבל בהנ"ל מיושב שפיר דבהל' דעות דסמך על הא דקטן ע"כ ל"צ למימר פני אדם לכלול גם אשה אבל ברמזיו ובהל' חו"מ כיון דל"כ שם מקטן כלום ע"כ כתב פני אדם לכלול גם אשה וא"כ ממילא יש להוכיח גם מהרמב"ם דסובר את הכלל הנ"ל, אבל הטור ז"ל חו"מ סי' ת"כ שכ' וז"ל כל המלבין פני חבירו שהוא אדם כשר מישראל ברבים אין לו חלק לעה"ב וכ"כ הלבוש שם באמת בדבריהם צ"ע אי י"ל דסברו דבמלת אדם נכלל גם אשה, אבל בש"ע שם סעיף ל"ט כתב ממש כלשון הרמב"ם דהל' חו"מ א"כ גם מהש"ע יש להוכיח דסובר את הכלל הנ"ל אלא על הש"ע שם ק"ל דמדוע ל"כ דדוקא כשמלבין ברבים אז אין לו חלק לעה"ב אף שעל הרמב"ם הל' חו"מ ג"כ קשה קושי' זו אך על הרמב"ם י"ל דסמך על הל' דעות וכמו שכתבנו בספרי פני משה פ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ז' עי"ש שהארכנו בזה אבל על הש"ע צ"ע, וא"כ ממילא לפי הנ"ל שפיר כתב רבינו פני אדם להורות דגם על אשה מוזהרינן מלהלבין:

אבל לכאורה ק"ל דמדוע השמיט רבינו דמוזהרינן מלהלבין אפילו את הקטן כמ"ש הרמב"ם ואי"ל דבאמת חולק בזה על הרמב"ם דע"ז גופא קשה דמנ"ל לחלוק ע"ז הא חזינן לענין בושת דחבלה דגם בקטן כשמכלימין אותו ונכלם חייב כמ"ש הגמרא ב"ק פ"ו ע"ב וכ"פ רבינו במ"ע ע' וכן פסקו הרמב"ם הל' חו"מ הלכה הנ"ל והטוש"ע סי' הנ"ל וא"כ גם על הלבנת בושת דברים מדוע לא נאמר דמוזהרינן גם על קטן, ובהשקפה ראשונה עלה ברעיוני די"ל דרבינו סובר דכיון דאזהרת בושת דברים ילפינן מולא תשא עליו חטא דכתיב אצל הוכח תוכיח כמ"ש רבינו וז"ל ואם הקפידה תורה שלא לבייש אדם במקום תוכחה ק"ו שלא במקום תוכחה וא"כ י"ל דבמי שמצווין בהוכח תוכיח בזה מצווין על ולא תשא עליו חטא אבל בקטנים דאינו מצווין בהוכח תוכיח דאפילו קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו כמו שפסק רבינו לקמן מל"ת ס"ה באמצע ד"ה המכבה והמבעיר ובמל"ת קמ"ח בסופו ובמל"ת רל"ד וכיון דלא מצווין בקטנים במ"ע דהוכח תוכיח כמו כן נמי לא מצווין עליהם במל"ת דולא תשא עליו חטא וע"כ השמיט

רבינו קטנים, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה אא"ל דאל"כ היה קשה על הרמב"ם דהיכי סובר דגם על קטנים מוזהרינן מלהלבין את פניהם כמו שהוכחנו לעיל הלא גם הרמב"ם פסק פי"ז מהל' מאכלות אסורות הל' כ"ז דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, דבשלמא לפי מ"ש הב"ח ז"ל או"ח סי' שמ"ג על הא דהקשה הרהמ"ג ז"ל הל' מאכלות אסורות הלכה הנ"ל סתירה בהרמב"ם דבהל' מ"א מוכח דסובר דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ובפ' כ"ד מהל' שבת הל' י"א כתב דקטן שעשה בשבת דבר שהוא משום שבות כו' אין ב"ד מצווין להפרישו משמע דאם עבר על איסור דאורייתא ב"ד מצווין להפרישו וגם הטור סי' הנ"ל הקשה על הרמב"ם כן ותירץ הב"ח דהרמב"ם מחלק בין קטן שהגיע לחינוך ללא הגיע לחינוך דבהגיע לחינוך באמת סובר דאם עבר על איסור דאורייתא ב"ד מצווין להפרישו עי"ש שהאריך בזה נמצא לפי דבריו דבקטן שהגיע לחינוך באמת סובר הרמב"ם דמצווין בעשה דהוכח תוכיח וא"כ ממילא י"ל דבהל' דעות דיבר מקטן שהגיע לחינוך אבל רבינו כיון דסובר דאפילו בקטן שהגיע לחינוך ג"כ אין ב"ד מצווין להפרישו עי' היטב בכל המקומות שרשמתי בהא דינא דקטן אוכל נבילות ותראה דסובר כן וגם הב"י או"ח סי' הנ"ל כתב ג"כ בשם רבינו דס"כ באמת שפיר י"ל אליבא דרבינו דמשום דבקטנים ליתא עשה דהוכח תוכיח ע"כ ליתא גם אזהרת ל"ת דולא תשא עליו חטא, וכל זה י"ל לפום שיטת הב"ח הנ"ל אבל לשיטת הב"י או"ח סי' הנ"ל דסובר להרמב"ם דאפילו בקטן שהגיע לחינוך ג"כ אין ב"ד מצווין להפרישו אלא באיסור דאורייתא אם הניחו אביו לעבור אז ב"ד ממיחין בעד אביו באמת לפי שיטה זו הדרא הקושי' על רבינו לדוכתא דמדוע השמיט את הא דקטן דל"ל לפי שיטת הב"י כתירוצותינו הנ"ל כיון דמהרמב"ם מוכח דלא אמרינן כן אף דאפשר לדחוק ולומר גם לשיטת הב"י דמה דסובר הרמב"ם שב"ד ממיחין בעד אביו זה ג"כ מחמת עשה דהוכח תוכיח אבל אעפי"כ תו ל"ל דגם בקטנים מוזהרינן בעשה זו דאדרבה מדלא חייב ב"ד להפרישם מוכח דליכא עשה גבי קטנים והא דממיחין בעד אביו באמת מדרבנן הוא וא"כ הדרא הקושי' על רבינו. וע"כ נ"ל בס"ד ליישב כך דרבינו סמך בזה על מ"ש במ"ע ע' וז"ל אע"פ שהמבייש שאר העם פטור מן התשלומין מ"מ עון גדול הוא שהרי אפילו במקום תוכחה נצטוינו שלא לבייש שנ' הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ואמרו חכמים במס' אבות פ"ג כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעה"ב עכ"ל וכיון דאע"פ וכו' שכ' רבינו קאי על מ"ש לעיל מיני' את הדין בושת דחבלה דחייב אפילו בקטנים כמ"ש רבינו שם וע"ז כתב דבבושת דברים פטור מלשלם בכל אדם חוץ מת"ח

ואח"כ כתב את אע"פ כו' א"כ ממילא מוכח משם דגם בקטנים מוזהרינן על בושת דברים וע"כ השמיט כאן ודו"ק:

פירוש ב

שנאמר (ב) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא כלומר לא תוכיחנו בדברים קשים עד שיהיו פניו משתנות כדדרשינן בערכין כו'. נראה מרבינו דאפילו כשמוכיחו בינו לבין עצמו ג"כ מוזהר שלא לבייש כיון דעל תוכחה דבינו לבין עצמו כ"כ וא"כ צ"ל דמ"ש אח"כ ואם הקפידה תורה שלא לבייש אדם במקום תוכחה ק"ו שלא במקום תוכחה כוונתו דק"ו דשלא במקום תוכחה מוזהרינן שלא לבייש גם בינו לבין עצמו ומ"ש אח"כ אמרינן בב"מ כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב צ"ל דזה ענין בפ"ע וכוונתו בזה דהמלבין פני חבירו ברבים חמור יותר מהלבין פני חבירו בינו לב"ע דהמלבין בינו לב"ע עבר על לאו דלא תשא וגו' אבל יש לו חלק לעה"ב אבל המלבין ברבים מלבד דעבר על לאו דלא תשא אין לו חלק לעה"ב, וכ"מ מהרמב"ם הל' דעות הנ"ל מחודש א' מדכ' מכיון שאסור לאדם להכלים את ישראל וכ"ש ברבים מוכח דשלא להלבין אפי' בינו לבין עצמו ג"כ מוזהרינן מלאו זה וא"כ עכצ"ל דג"כ סובר הפשט בהפסוק הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא כמ"ש רבינו לומר לא תוכיחנו בדברים קשים כו' וכ"כ הדינא דחיי ז"ל דרבינו והרמב"ם קיימו בחדא שיטתא ומביא ראי' לזה גם מסה"מ מל"ת ש"ג שכ' וז"ל הזהיר שלא לבייש קצתנו את קצתנו וזהו הנק' מלבין פני חבירו כו' ומדל"כ ברבים מוכח דסובר כרבינו ולי"נ דגם מרמזיו הנ"ל מחודש א' יש להוכיח כן דגם שם ל"כ ברבים.

אבל מרש"י עה"ת נראה בפי' דאזהרת לאו זה דוקא שלא להלבין ברבים מדכ' בפ' קדושים על ולא תשא עליו חטא וז"ל לא תלבין את פניו ברבים וכ"כ בערכין ט"ז ע"ב על מ"ש הגמ' מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו כו' יכול אפי' משתנים פניו ת"ל לא תשא עליו חטא פירש"י ד"ה ופניו משתנין וז"ל שיוכיחנו ברבים להלבין פניו ומדכ' דבשעת תוכחה מוזהר דוקא שלא להלבין ברבים ממילא מוכח דגם שלא בשעת תוכחה לא מוזהר אלא שלא להלבין ברבים דהא בהא תליא כמובן, וגם הרבינו גרשום בערכין שם ש"ס ווילנא סובר כרש"י וכ"כ הסמ"ק ז"ל סי' קכ"ו וז"ל שלא להלבין פני חבירו ברבים אפילו דרך תוכחה דכתיב ולא תשא עליו חטא עכ"ל וכן נ"ל דיש להוכיח מהיראים ז"ל מדכ' סי' ל"ז וז"ל וצריך המוכיח להוכיח במקום שלא יתבייש חבירו דתניא בערכין יכול תהא מוכיחו אע"פ שפניו משתנות ת"ל לא תשא עליו חטא פי' תוכיחנו במקום שלא ישתנו פניו ולא יהי' לך חטא לביישו אבל אם לא תוכל

להפרישו מן האיסור אא"כ תביישנו יש לך רשות לביישו ולהוכיחו כי אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' כל מקום שיש בו חילול השם אין חולקין כבוד לרב כו' עכ"ל ומדכ' במקום ול"כ בדברים ע"כ דכוונתו שלא יוכיחנו במקום רבים משום שיתבייש אלא במקום מוצנע בינו לבין עצמו כמובן, וגם מהחינוך ז"ל נראה בפי' דסובר כרש"י מדכ' מצוה ר"מ שלא לבייש אחד מישראל וזה העון יקראו ז"ל מלבין פני חבירו ברבים כו' והעובר עליה והלבין פני חבירו ברבים במזיד שלא מחמת עבירה על הענין שאמרנו עבר על מצות מלך אבל אין לוקה עליו לפי שאב"מ כו' עכ"ל ומדכ' וזה העון יקראו ז"ל מלבין פני חבירו ברבים והעובר עלי' ומלבין פני חבירו ברבים כו' עבר על מצות מלך כו' מוכח דסובר כרש"י ופליאה לי על המנ"ח ומהר"ם שיק ז"ל במצוה שם שלא דברו מזה דהרמב"ם והחינוך פליגי בלאו זה, וגם מהאלה מצות ז"ל נראה כרש"י מדכ' סי' ר"מ וז"ל שלא לבייש פני חבירו ברבים בתחלת התוכחות בדברים שבין אדם למקום שנא' ולא תשא עליו חטא וכן נ"ל דסובר הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת מ"ג אות כ' מדכ' וז"ל מי שלבו מלאו ויצרו הסיתו לעשות עבירה לא תשא חטאו להוכיחו ברבים כדי לביישו וכן בגמ' ערכין ובספרא הוכח תוכיח יכול אפי' מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא מכאן אמרו חכז"ל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעה"ב עכ"ל והדד"ח בתר דהביא את שיטות רש"י ורבינו כמו שכתבנו כתב וז"ל ולשון הזוהר הרקיע יש לו פנים לכאן ולכאן ואפשר משום דאיתא גם גירסא אחרת בהזוה"ר בדברים תחת ברבים ע"כ כתב הדד"ח כן אבל לי"נ דעכצ"ל דסובר כרש"י דאל"כ הי' קשה דהיכי כתב מכאן אמרו חכז"ל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעה"ב הלא אי סובר כרבינו מדוע לא למדו חכז"ל מכאן דאפילו כשמלבין פני חבירו בינו לבין עצמו ג"כ אין לו חלק לעה"ב כיון דסובר דמהלאו זה למדו חכז"ל כמ"ש מכאן אמרו חכז"ל כו' אעכ"מ דסובר כרש"י וממילא צ"ל דעיקר כהגירסא ברבים ואת זה דהיכי למדו חכז"ל מכאן דאין לו חלק לעה"ב באמת צ"ע. וכיון שבררנו בס"ד דכל הני פוסקים סברו כרש"י א"כ ק"ל על רבינו והרמב"ם דמנא להו שבא להזהיר שלא להלבין גם בינו לבין עצמו ואי"ל דכיון שהם מפרשו את הגמ' דערכין כמ"ש רבינו יכול אפי' משתנין פניו ת"ל ולא תשא עליו חטא כלומר לא תוכיחנו בדברים קשים עד שיהיו פניו משתנות וע"כ למדו את שיטתם מגמ' דערכין דע"ז גופא קשה דמנא להו הכרח לומר הפשט בגמ' כן דילמא באמת הפשט בגמ' כמ"ש רש"י הנ"ל ואז אדרבא מוכח מגמ' דערכין כשיטת רש"י:

ונ"ל בס"ד דראייתם לומר כפשטם בגמ' כיון דהגמרא שם במ"ש יכול אפילו משתנין פניו קאי לפרש את הקרא דהוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ובמלת הוכח תוכיח

נכלל החיוב כל מיני תוכחות תוכחות דברים שבין אדם לחבירו ושבין אדם למקום וגם נכלל כל גוונא תוכחות תוכחות שבצנעה ושבפרהסיא וכיון שנכלל במלת הוכח תוכיח כל מיני תוכחות א"כ עכצ"ל דמ"ש הקרא אח"כ ולא תשא עליו חטא כוונת הקרא לומר דבכל מיני תוכחות צריך ליזהר שלא תשא עליו חטא גם על חלק תוכחה בצנעה בדברים שבין אדם לחבירו וממילא צ"ל דמ"ש הגמ' יכול אפי' משתנין פניו קאי גם על חלק חיוב תוכחה בצנעה בדברים שבין אדם לחבירו וא"כ לכאורה קשה דבשלמא על חלק חיוב תוכחה שבפרהסיא דהיינו בדברים שבין אדם למקום קאמר הגמ' שפיר יכול אפי' משתנין פניו ת"ל ולא תשא עליו חטא כיון דבחלק תוכחה זה איכא גוונא שיכול לביישו כשיוכיחלו ברבים ע"כ הזהיר הקרא ולא תשא עליו חטא לומר דבתחלה לא יוכיחנו ברבים אבל בחלק חיוב תוכחה שבצנעה בדברים שבין אדם לחבירו כיון דליכא בחלק זה שום פעם חיוב תוכחה ברבים אלא בצנעה כמ"ש רבינו והרמב"ם א"כ מה קאמר הגמרא יכול אפי' משתנין פניו כו' הלא בחלק זה לא משכחת שום פעם שילבין את פני חבירו כיון דבצנעה לפום שיטת רש"י לא מוזהר מלהלבין את חבירו, אעכצ"ל דהפשט בגמ' כמו שסברו רבינו והרמב"ם יכול שיוכיחנו בדברים קשים עד שיהא פניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא כלומר לא תוכחינו בדברים קשים דלפירש"י צ"ל דלא תשא עליו חטא לא קאי אלא על חלק חיוב תוכחה דבפרהסי' דהיינו בדברים שבין אדם למקום וזה סברו רבינו והרמב"ם דאא"ל כיון דולא תשא עליו חטא קאי על הוכח תוכיח ובהוכח תוכיח נכלל כל גוונא חיוב תוכחות כהנ"ל וכיון דע"כ צ"ל הפשט בגמ' דערכין כרבינו והרמב"ם א"כ ממילא מוכח מגמרא דמוזהרינן מלהלבין אפילו בינו לבין עצמו וע"כ סברו רבינו והרמב"ם כן, ובקרבן אהרן ז"ל בפ' קדושים פרשה ד' על הא דאי' בספרא יכול אפילו את מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא וגו' כתב וז"ל כלומר הוכח תוכיח אותו כשלא תשא בשביל התוכחה חטא וזה כאשר מוכיחו ואין פניו משתנות שאינו מתבייש אבל אחר שפניו משתנות כבר שב וקיבל התוכחות ואי מוכיחו אח"כ מלבין פניו בחנם ונושא עליו חטא עכ"ל נראה מדבריו דגם בגמ' דערכין ל"ס הפשט לא כרבינו והרמב"ם ולא כרש"י כיון דהברייתא דגמ' היא הברייתא דספרא אבל עכ"פ זה מוכח מק"א שבעיקר הדין גם הוא סובר כרבינו והרמב"ם דגם בינו לבין עצמו מוזהר שלא לבייש פני אדם מישראל, וא"כ יש לפנינו בלאו זה שני שיטות שיטת רש"י ודעמיה דאזהרת לאו זה דוקא שלא להלבין ברבים ושיטות רבינו והרמב"ם דאזהרת לאו זה שלא להלבין אפילו בינו לבין עצמו והשני שיטות תליא בהפשט דגמ' דערכין הנ"ל, ונ"ל די"ל דרש"י לשיטתו דסובר דבשעת תוכחה מותר אפי' לקללו ולהכותו כמ"ש לעיל מל"ת ה'

מחודש ג' ע"כ סובר הפשט בגמ' דערכין שלא להלבין ברבים דוקא כיון דבינו לבין עצמו באמת מותר אפילו להכותו ולקללו אבל רבינו והרמב"ם דסברו דאפילו בשעת תוכחה אסור לקללו ולהכותו כמ"ש במל"ת ה' מחודש ג' א"כ לפי שיטתם שפיר מפרשו הגמ' דערכין שלא יוכיחנו בדברים קשים כהנ"ל ודו"ק:

אבל לכאו' נ"ל דגם בין רבינו להרמב"ם יש חילוק בחלק דברים שבין אדם לחבירו לדינא דלהרמב"ם כיון שכ' המוכיח חבירו תחלה כו' א"כ עכ"מ דסובר דבדברים שבין אדם לחבירו ג"כ דוקא מתחלה מוזהר שלא לביישו אבל אם לא חזר בו אז באמת שרי להכלימו בסתר עי' בלח"מ שם אבל רבינו שהשמיט תיבות תחלה בחלק שבין אדם לחבירו נראה דסובר דבדברים שבין אדם לחבירו אסור להכלימו אפילו בסתר לא בתחלה דוקא אלא אפי' אם לא חזר וכל זה י"ל לפי הפשט שהביא הלח"מ שם שהרמב"ם סובר דבדברים שבין אדם לחבירו אם לא חזר ג"כ שרי להכלימו בסתר וע"כ כתב תיבות תחלה ולפי"ז באמת י"ל דיש חילוק גם בין רבינו והרמב"ם כמו שכתבנו, אבל לפי מ"ש המעשה רוקח ז"ל על הרמב"ם שם וז"ל ומבואר הוא דכוונת רבינו שבתחלת הדברים לא ידבר אליו קשות כי אם רכות ובתוך הענין אף אם ידבר איזה דיבור קשה לפי צורך הענין לא יזיק שלא יכלים כ"כ מאחר שדיבר עמו מתחלה רכות אבל ה"ה נמי דלא הותר מעולם להכלימו להדיא חלילה עכ"ל ולפי פשטו באמת רבינו והרמב"ם לא פליגי מידי וא"כ ממילא י"ל דע"כ ל"כ הדד"ח שגם בין רבינו והרמב"ם איכא חילוק משום דסובר הפשט בהרמב"ם כהמעשה רוקח וא"כ לפי"ז אין לפנינו שום פלוגתא בלאו זה אלא השני שיטות הנ"ל, ולענין הלכה נ"ל דיש להוכיח מהש"ע חו"מ סי' ת"כ סעיף ל"ט כרבינו והרמב"ם מדכ' המחבר וז"ל וכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק לעה"ב ומדל"כ תיבות ברבים מוכח דפסק כמו שכתבנו ועי' לעיל מחודש א' מה שהנחנו על הש"ע זה בצ"ע:

פירוש ג

אמרינן (ג) **בב"מ נ"ח ע"ב כל המלבין פני חבירו ברבים כו'**. וראיתי בספר אחד פירוש על קיצור הסמ"ג שהניח בתימא על רבינו דמדוע הביא את זה בשם הגמ' דב"מ ולא בשם משנה ערוכה אבות פ"ג ולי תמוה על תמיהתו דהיאך לא ראה שרבינו הביא תיכף אח"כ גם את זה וכן לא יכנה שם לחבירו ודבר זה ליתא במשנה דאבות אלא בגמ' דב"מ וע"כ כתב רבינו אמרינן בב"מ כו' וראי' לדברינו שכנים הם בכוונת רבינו דלקמן במ"ע ע' כתב רבינו וז"ל ואמרו חכמים במס' אבות כל המלבין פני חבירו כו' חזינן מהתם דלא נעלם חלילה מרבינו המשנה דאבות אלא כיון דהתם לא דיבר רק מכל המלבין כו' ע"כ הביא

שם את זה בשם המשנה דאבות אבל כאן שדיבר גם ממכנה שם שליתא באבות ע"כ הביא את הכל בשם הגמ' דב"מ וזה אצלי דבר ברור שכוונתי בס"ד בכוונת רבינו בזה:

פירוש ד

וכן (ד) **לא יכנה אדם שם לחבירו שהוא בוש ממנה כו'**. כ"כ גם הרמב"ם העתקתי לעיל מחודש א' והדד"ח כתב ע"ז וז"ל גם זה בפ' הזהב ואמרינן תו התם ולא יספר דבר לפניו שהוא בוש ממנו וכתבו הרמב"ם ז"ל בפ' הנזכר והרב המחבר ז"ל [כוונת על רבינו] לא חש לכתבו דמלתא דפשיטא הוא אבל תמהני בין על הרמב"ם ז"ל בין על המחבר ז"ל שסתמו דבריהם וכתבו כן לא יכנה אדם שם לחברו שהוא בוש ממנו ולא ביארו שאפילו שחבירו אינו בוש ממנו אם הוא מכוון לבייישו אסור דבגמ' פ' הזהב מקשינן מכנה היינו מלבין ומתרצינן אע"ג דדש ביה בשמיה ופירש"י ז"ל דדש ביה כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן ואין פניו משתנות ומ"מ זה להכלימו נתכוון כו' עי"ש מה שתירץ כי תירוצו דוחק אצלי ואי הוי ראה מ"ש המרש"ל ז"ל בביאורו כאן לא הי' הקשה כלום דז"ל המרש"ל וכן לא יכנה כו' בוש ממנו פירוש לאפוקי כינוי שאין בו שום ביוש וקלון אבל לא בא לאיפוקי כשאינו מתבייש בו דמותר דהא בגמרא מקשה היינו מלבין ומתרץ דדש ביה פירש"י היינו דהורגל כבר בכך שמכנים אותו כן ואין פניו מתלבנות ומ"מ זה להכלימו נתכוון אלמא דלא בעינן שתתבייש עכ"ל ול"נ בס"ד דמ"ש רבינו וכן לא יכנה אדם שם לחברו שהוא בוש ממנו כוונתו במלת שהוא שזה המכנה הי' בוש בשם זה אע"ג שהאדם שהוא מכנה אינו בוש בו משום דדש ביה כמ"ש הגמרא אפ"ה כיון שזה מכוון להכלימו בשם זה והראי' דלהכלימו מכוון דהא אי הוי מכנין אותו בשם זה הי' בוש בו וע"כ אסור לו לכנה בשם זה גם את חברו אע"ג דדש בו וכן יש לפרש את הרמב"ם ולפי פירוש זה הוי ממש דברי רבינו והרמב"ם כהגמ' דהזהב וכפירש"י שם ול"ק קושיות הדד"ח כמובן. ומ"ש רבינו אבל בדברי שמים כו' ומחרפין ומקללין אותו כו' גם הרמב"ם הנ"ל כ"כ אבל לכאורה יש לדקדק דמדוע לא כתבו גם ומכין אותו כיון דמירי ברשע גמור שאינו רוצה לקבל תוכחה בודאי דלכ"ע שרי גם להכותו כהנ"ל מל"ת ה' מחודש ה' דלרשע גמור לכ"ע שרי לשנאותו אפילו בלב וא"כ אמאי לא כתבו דגם להכותו שרי אבל אח"כ ראיתי בס' מטה אפרים על הרמב"ם הל' דעות שכבר עמד בזה על הרמב"ם וכתב וז"ל ואפשר לענ"ד דרבינו ז"ל ס"ל שההכאה אינו מענין התוכחה דמסתמא התוכחה הוא בדברים ואין כל אדם רשאי להכות אלא ע"י רשות ב"ד שההכאה אינו אלא ע"י ב"ד דוקא ואע"פ שאם הכאו אינו עובר על לאו מ"מ אינו רשאי עכ"ל וא"כ גם על רבינו י"ל כן:

פירוש ה

ולענין מלקות לא גילה רבינו את דעתו הטהורה בלאו זה אבל ראיתי בדד"ח שכ' בדעת רבינו וז"ל אבל אין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה עכ"ל וגם הרמב"ם כתב שאין לוקין ול"כ שום טעם אבל החינוך כתב הטעם כמ"ש הדד"ח וא"כ בודאי דמהחינוך למד לומר גם ברבינו כן אבל לכאורה צריך להבין דמדוע לא נאמר דבדבורו עבד מעשה אלא החינוך לשיטתו דפסק במצוה תקצ"ו דלא אמרינן עקימת פיו הוי מעשה אלא דוקא גבי חוסם בקול עי"ש ע"כ כתב שפיר דלא הוי מעשה אבל לפי מה שכתבנו לעיל מל"ת ה' מחודש ב' דרבינו סובר דעקימת פיו הוי מעשה א"כ קשה על הדד"ח דילמא באמת סובר רבינו דלוקין על לאו זה דבשלמא הרמב"ם ג"כ שפיר פסק דאין לוקין דלשיטתו אזיל דסובר ג"כ כהחינוך דעקימת פיו לא הוי מעשה כהנ"ל במל"ת ה' אבל אליבא דרבינו היכי כתב דאינו לוקין דילמא באמת לוקין דכמ"ש הביאור הנ"ל מל"ת ה' בדעת רבינו דלוקין על לאו דלא תנסו כיון דבעקימת פיו עביד מעשה א"כ מדוע לא נאמר גם בלאו זה כן וגם מדלא כתב רבינו גם כאן דאין לוקין כמ"ש במל"ת ה' גם זה מורה דסובר כן אלא לפי מה שכתבנו במל"ת ה' בשם הדד"ח דגם בלאו דלא תנסו סובר בדעת רבינו דאין לוקין משום דהוי לאו שאב"מ א"כ עכצ"ל דהדד"ח ל"ס בדעת רבינו כהביאור דעקימת פיו הוי מעשה ע"כ כתב גם כאן שפיר אליבא דרבינו דאין לוקין אבל לפי מה שבררנו בס"ד במל"ת ה' דעיקר בזה כהביאור באמת י"ל דגם בלאו זה סובר רבינו דלוקין:

וכיון שדבר זה שכתבנו אליבא דרבינו במל"ת ה' כלל גדול היא ע"כ אדבר עוד הפעם מזה דלכאורה יש להקשות על כלל ?ת ממ"ש רבינו במ"ע נ"ה וז"ל המוציא שם רע כו' ונמצא הדבר שקר לוקה שנא' כי הוציא שם רע וגו' ויסרו אותו ואזהרה שלו מלא תלך רכיל בעמך עכ"ל ואי נאמר דרבינו סובר דעקימת פיו הוי מעשה א"כ קשה אמאי קאמר דמש"ה לוקין על מוציא שם רע משום שנא' ויסרו אותו הלא גם אי לא הוי כתיב ויסרו אותו ג"כ הי' לוקין כיון דבעקימת פיו עביד מעשה דבשלמא הגמ' כתובות מ"ו ע"א דלמד מויסרו אותו דלוקין י"ל דאזיל למ"ד דעקימת פיו לא הוי מעשה עי' רש"י שם מ"ה ע"ב ד"ה והוא שבעל שכ' וז"ל ומלקות דמוציא שם רע חידוש הוא מויסרו אותו נפקא כו' וכשתעיין היטב בגמרא שם תראה דרש"י כתב את זה למ"ד דלאו שאב"מ אין לוקין וגם צ"ל דסובר דעקימת פיו לא הוי מעשה וא"כ לר' יוחנן דסובר בתמורה ?נ' ע"א דעקימת פיו הוי מעשה באמת י"ל דלא משום ויסרו אותו לוקין במוציא שם רע וא"כ לפי"ז אי נאמר דרבינו סובר דעקימת פיו הוי מעשה אמאי אמר דמשום ויסרו אותו לוקין אעכצ"ל דל"ס כר"י דתמורה דעקימת פיו הוי מעשה וא"כ נסתר כללינו הנ"ל במל"ת ה' אליבא

דרבינו, אבל אחר עיון קצת ראיתי דל"ק מידי דהתוס' כתובות מ"ה ע"ב ד"ה ר' יהודא הקשה דלר"י דלאו שאב"מ לוקין עליו אמאי צריך ויסרו אותו ותירץ בשם הרשב"א וז"ל דאי לא כתיב ויסרו לא הוי מוקמינן לא תלך רכיל לאזהרה דמוציא שם רע אבל השתא דשמעינן דלקה מויסרו אותו אנו צריכין למצוא אזהרה מוקמינן ליה לאזהרה דלא ענש אלא א"כ הזהיר עכ"ל וא"כ ממילא י"ל גם אליבא דרבינו כן וגם נ"ל בס"ד דעכצ"ל דרבינו סובר כתירוצו של רשב"א דאל"כ הי' סתירה בדבריו דאת זה בררנו לעיל בס"ד במל"ת ה' בראיות ברורות דרבינו סובר כר' יוחנן דתמורה וממ"ע נ"ה נראה דל"ס כן אעכ"מ דסובר כתירוצו של הרשב"א וא"כ ממילא כללינו הנ"ל במל"ת ה' עולה יפה וגם כאן באמת י"ל דסובר רבינו דלוקין ודלא כהדד"ח, אבל כשמעיינין שפיר ברבינו כאן נראה בפירוש דאפילו לפי כללינו הנ"ל מל"ת ה' סובר כאן דאין לוקין דכיון דאת זה שלא להלבין פני אדם מישראל כתב רבינו דמק"ו גמר דמה במקום תוכחה הקפידה תורה שלא לבייש ק"ו שלא במקום תוכחה וכיון דמק"ו גמר ממילא ידעינן דאין לוקין עליו כיון דאין עונשין מה"ד וע"כ לא דיבר רבינו ממלקות כאן כלום וא"כ לפי"ז הדין של הדד"ח דאין לוקין על לאו זה אמת אבל לא מטעמו כמובן. כלל היוצא לנו מלאו זה דמוזהרינן שלא לבייש שום נברא בין איש בין אשה בין גדול בין קטן ואי דוקא ברבים או אפילו בינו לבין עצמו תליא בפלוגתא דרבינו והרמב"ם ורש"י הנ"ל ולדינא בררנו דמש"ע נראה כרבינו והרמב"ם דבינו לבין עצמו ג"כ מוזהרינן אבל בזה ליכא פלוגתא דלכ"ע מוזהרינן שלא לבייש שום נברא וכ"כ העיר מקלט ז"ל סי' רמ"ב וז"ל ובכלל זה הוא נלמד במכ"ש שלא לבייש שום נברא ברבים ומי שעבר תיקונו לצום מ' יום וילקה בכל יום ויתודה כל ימיו ויבקש ממנו מחילה ברבים ויתגלגל בחרולים ערום עכ"ל. העתקתי להראות גודל עון זה כדי שלא יהא קל בעיניך לבייש אפילו קטנים דשום נברא כתב וגם שלא תאמר דמ"ש הרמב"ם הנ"ל מחודש א' שלא לבייש בין קטן בין גדול כוונתו קטן בנכסים או גדול בנכסים כהס"ד דגמרא ב"ק פ"ו ע"א דמעיר מקלט שכ' שום נברא באמת מוכח דכוונת הרמב"ם על קטן ממש וממילא כל דברינו הנ"ל במל"ת זו עולים יפה בס"ד והשם יתעלה יצילנו מלאו זה ומכל הלאוין ומה שפגמנו יעזרינו לתקן בגלגול זה בגופין שלנו וגם יעזרינו לקיים את כל מצותיו בשמחה בנפש חפצה ויאיר עינינו בתורתו הקדושה לחדש חדושין דאורייתא לאמיתה של תורה ויזכנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות בלתי לד' לבדו בלי שום פנוי' כלל וכלל בלי פירוד אפילו רגע אחת אמן כן יהי רצון:

מצוה ז

פירוש א

שלא (א) **להונות עבד כו' ומצוה זו כו' כמו שיתבאר במל"ת ק"פ**. ובמל"ת ק"פ כתב רבינו ז"ל דמהיכא למד את זה. אבל לכאורה צריך להבין דמדוע לא הביא כאן דמהיכא למד את זה ובמל"ת ק"פ הי' לו לכתוב כמו שבררתי במל"ת ז' כיון דמל"ת זו קודמת, ונ"ל בס"ד דכיון דרבינו למד את זה ממה דאמר ר' אחאי בר ר' יאשיה גיטין מ"ה ע"א כמ"ש רבינו במל"ת ק"פ ורב אחאי לא אמר את זה אלא על רישא דהאי קרא עמך ישב בקרביך וגו' על לא תסגיר עבד אל אדוניו דהכי איתא שם לא תסגיר עבד אל אדניו אשר ינצל אליך מעם אדניו מאי תקנתו עמך ישב בקרביך וגו' וקשיא לי' לר' יאשיה האי מעם אדניו מעם אביו מיבעי לי' אלא אמר ר' יאשיה במוכר עבדו לחוץ לארץ הכתוב מדבר וקשיא לי' לר' אחאי בר' יאשיה האי אשר ינצל אליך אשר ינצל מעמך מיבעי ליה אלא א"ר אחאי בר' יאשיה בעבד שברח מח"ל לארץ הכתוב מדבר פירש"י ז"ל שברח מח"ל דהיינו אשר ינצל אליך לארץ עכ"ל וכיון דרב אחאי על הקרא לא תסגיר עבד אל אדניו אשר ינצל אליך מעם אדניו אמר את פירושו דאיירי בעבד שברח מח"ל לארץ ממילא ידעינן דגם הקרא דבתר לא תסגיר עמך ישב בקרביך במקום אשר יבחר באחד שעריך וטוב לו לא תוננו ג"כ לא איירי אלא בעבד שברח מח"ל לארץ, ובהני תרי קראי יש שני לאוין לאו דלא תסגיר עבד אל אדניו ולאו דלא תוננו וכיון דר' אחאי בר' יאשיה מפרש את הלאו דלא תסגיר וגו' בעבד שברח מח"ל לארץ ע"כ אמרינן דסובר דגם הלאו דלא תוננו איירי כן כיון דהני תרי קראי מישך שייכי להדדי וא"כ ממילא י"ל דכיון דעיקר הלימוד של ר' אחאי מהקרא לא תסגיר עבד וגו' ע"כ הביא רבינו את לימודו בלאו דלא תסגיר עבד והכא בלאו דלא תוננו כתב ומצוה זו בעבד שברח מח"ל לארץ כמו שיתבאר במל"ת ק"פ כוונתו דממל"ת ק"פ ידעינן דגם המל"ת זו לא קאי אלא על עבד שברח מח"ל לארץ כמובן:

פירוש ב

הנה רבינו לא גילה דעתו הטהורה בלאו זה אי קאי על אונאת ממון או על אונאת דברים אלא כתב סתם שלא להונות כו' אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רנ"ה כתב וז"ל שהזהירנו ג"כ מאונאת העבד הבורח אליו והוא אמרו יתעלה עמך ישב בקרביך בטוב לו לא תוננו ולשון ספרי לא תוננו זו אונאת דברים כי כמו שהזהיר יתעלה לאו לאונאת הגר לחולשתו וגנותו הוסיף ג"כ לאו שלישי באונאת העבד שהוא יותר חלוש הנפש ושפל יותר מן הגר שלא תאמר זה העבד לא יתבייש מאונאת דברים ומבואר הוא שזה העבד שדיבר בו הכתוב ודין הגר שהזהיר מאונאתו אמנם הם קבלו התורה על עצמם והם גרי צדק

עכ"ל נראה בפי' דהרמב"ם סובר דלאו זה קאי על אונאת דברים כמ"ש הספרי וא"כ ק"ל דאמאי ל"כ רבינו ג"כ כן. ונ"ל בס"ד ליישב דלכאורה על הרמב"ם ג"כ קשה דמסה"מ נראה דלאו זה קאי על אונאת דברים ולא על אונאת ממון ובחיבורו הל' עבדים פ"ח הל' י"א כתב וז"ל עבד זה שברח לארץ הרי הוא גר צדק והוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת למי שמאנה אותו מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר וצוה עליו הכתוב שנא' עמך ישב בקרביך באחד שעריך בטוב לו לא תוננו זו אף הונייתדברים נמצאת למד שהמאנה את הגר הזה עובר בג' לאוין משום ולא תונו איש את עמיתו ומשום וגר לא תונה ומשום לא תוננו וכן עובר משום ולא תלחצנו כמו שביארנו בענין הונייה עכ"ל וכיון שכ' זו אף הוניית דברים נראה דסובר דלאו זה קאי על אונאת דברים ועל אונאת ממון וכ"כ הלח"מ ז"ל שם וא"כ ק"ל על הרמב"ם בתרתי חדא דמהיכא למד דקאי גם על אונאת ממון הלא בספרי איתא בפירוש דלא קאי אלא על אונאת דברים דז"ל הספרי פ' תצא לא תוננו זו אונאת דברים ועוד ק"ל הלא בסה"מ כתב הרמב"ם כהספרי וא"כ סותר את למודו, אבל ראיתי בחינוך ז"ל מצוה תקס"ט שכ' וז"ל ולשון ספרי לא תוננו זו אונאת דברים כלומר שלא נחרפהו ונבזהו בדברים וכ"ש במעשה כו' עי"ש וכ"ש במעשה שכ' החינוך עכצ"ל שכיוון על אונאת ממון ג"כ דבסוף דבריו שם כתב וז"ל והעובר על זה ואונה אותו בין בדברים בין בממון עבר על לאו זה כו' ולכאורה מנ"ל דגם על אונאת ממון עובר על לאו זה אע"כ מוכח דבוכ"ש במעשה שכ' כיוון גם על אונאת ממון, וממילא י"ל דגם הרמב"ם למד הפשט בספרי כן וע"כ כתב בחיבורו אף אוניית דברים ובסה"מ ג"כ י"ל דמ"ש בשם הספרי אונאת דברים כוונתו וכ"ש אונאת ממון כמ"ש החינוך והא דל"כ בסה"מ את זה בפירוש י"ל דסמך על מ"ש בריש דבריו שהזהירנו ג"כ מאונאת העבד כו' ומדל"כ מאונאת העבד בדברים אלא כתב סתם מאונאת העבד מוכח מזה דעל כל אונאת מוזהרינן וגם מרמזי מצות שלו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע יש להוכיח כן דברמז מלית רנ"ה כתב וז"ל שלא להונות עבד שנא' עמך ישב בקרביך וגו' וברמז מל"ת רנ"א כתב שלא יונה בדברים שנא' כו' וברמז מל"ת רנ"ב כתב שלא להונות את הגר בדברים ומדכ' בעבד סתם שלא להונות ול"כ בדברים מוכח בפירוש כמו שכתבנו וא"כ ממילא ל"ק על הרמב"ם מידי וגם יצא לנו מהנ"ל דהרמב"ם והחינוך קיימו בחדא שיטתא דלאו זה קאי על אונאת ממון ג"כ. וא"כ ק"ל על הדינא דחיי ז"ל שכ' וז"ל ואונאה זו בדברים איירי שהזהיר הכתוב מפני שהוא שפל רוח שלא יוננו בדברים ספרי לא תוננו זה אונאת דברים וכ"כ הרמב"ם בסה"מ ובהל' עבדים ולא אתפרש זה בדברי הרב המחבר לא כאן ולא בלאוין ק"פ וכתב בס' משמרת המצות והטעם הוא דלא תוננו הוא בהונאת דברים

דבממון לא אצטריך דהא ישראל הוא וממונו אסור אבל בדברים אימא כיון דהוי כ"כ שפל ונבזה שמא תאמר זה העבד לא יתבייש מאונאת דברים להכי אתא קרא בטוב לו לא תוננו להונאת דברים עכ"ל ואני מתמיה בזה למה לא נאמר דקרא דלא תוננו אתא לאונאת ממון ולעבור עליו בג' לאוין כדרך שאנו אומרים בגר ולא תלחצנו שבא להזהיר שלא יוננו בממון והיא אזהרה יתירה בגר מבכל אדם שהמאנה לכל אדם עובר בלאו והמאנה את הגר עובר בב' לאוין לפי שענין האונאה אליו קרובה יותר מבישראל ואף כאן נימא דלא תוננו אתא לאזהרה שלא להונות את העבד בממון ולעבור בג' לאוין א' משום כל אדם וא' משום גר וא' משום עבד לפי שהעבד יותר חלוש הנפש ושפל מן הגר וכדרך שאנו אומרים שבא הלאו זה לאונאת דברים בעבד ללאו ג' לפי שהוא יותר חלוש הנפש ושפל מן הגר כמ"ש הרמב"ם בסה"מ, ואולי נאמר לפי דעתו שכשבאה אזהרה בגר ובעבד בהונאה יתירה מאזהרת ישראל הדעת נוטה שבאה להזהיר באונאת דברים מאונאת ממון לפי שלא נאמר שזה הגר והעבד לא יתביישו מאונאת דברים ולפיכך בעבד דלא באה אלא אזהרה אחת מוקמינן לה לאזהרת אונאת דברים שהיא יותר קרובה אבל בגר דאיכא אזהרה אחריתא לאונאת דברים מוקמינן אזהרת וגר לא תלחצנו באונאת ממון ודוחק, אבל הענין המתיישב אצלי יותר דלשון אונאה לא תצדק אלא באונאת דברים זולתי היכא דאיכא תרי קראי דמוקמינן להו חד לאונאת דברים וחד לאונאת ממון אע"ג דבשניהם נאמר לשון אונאה ולפיכך בעבד דליכא אלא חד קרא מוקמינן ליה לאונאת דברים ובגר דאיכא תרי לאוי לא תונה ולא תלחצנו מוקמינן לא תונה לאונאת דברים כפשטיה ולא תלחצנו לאונאת ממון ובישראל דאיכא תרי לאוי אע"פ ששניהם נאמרו בלשון אונאה מוקמינן חד מינייהו לאונאת ממון בהכרח כו' עכ"ל נראה דהדד"ח ג"כ סובר כאחיו המשמרת המצות שהלאו לא תוננו לא הזהיר רק על אונאת דברים וק"ל עליהם טובא מהרמב"ם הל' עבדים ומהחינוך שכתבו בפירוש דקאי גם על אונאת ממון וכמ"ש הלח"מ הנ"ל וצ"ע:

וממילא בהנ"ל י"ל דגם רבינו סובר כהרמב"ם והחינוך וע"פ כתב סתם שלא להונות עבד כו' וגם ברמזיו כ"כ והא דל"כ בפי' דקאי על תרווייהו כדי שלא נטעה ע"ז י"ל דסמך על מ"ש במל"ת ק"פ וז"ל עבד זה שברח לארץ ישראל הר"ז גר צדק והוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת למי שאונה אותו מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר לכך צוה עליו הכתוב שנא' עמך ישב בקרביך וגו' באחד שעריך וטוב לו לא תוננו ומ"מ בכלל אזהרת הגר הוא כו' ומדכ' רבינו והוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת כו' ואח"כ כתב ומ"מ בכלל אזהרת הגר הוא מוכח מזה דהוספות אזהרה דעבד על כל אזהרת דגר היתה ובגר איכא אזהרה על

אונאת ממון ועל אונאת דברים וא"כ ממילא מוכח משם דלאו זה קאי על אונאת ממון ג"כ כמובן, ועי' בזוהר הרקיע ז"ל מל"ת כ"ב אות י"ד דבתר שהביא את הלאו דאונאת דברים דגר כתב וז"ל וכמו שהוזהרנו על אונאת גר צדק כן יש אזהרה אחרת והיא נמנית באונאת עבד שברח לארץ ישראל שנ' לא תוננו עכ"ל ומדכ' את זה בתר אזהרת אונאת דברים דגר נראה לכאורה דסובר דלא קאי רק על אונאת דברים, אבל גם י"ל לאידך גיסא דמדכ' סתם באונאת עבד סובר כהרמב"ם והחינוך וכ"נ בפירוש דסובר האלה המצות ז"ל מצוה תקס"ט שכ' וז"ל שלא להונות את העבד הנזכר שברח מח"ל ואפילו בדברים כו' ומדכ' ואפילו מוכח כמ"ש אבל על המצות השם ועל המר"ם שיק ז"ל מצוה תקס"ט שכתבו וז"ל שלא להונות בדברים העבד כו' ע"ז ק"ל דאמאי כתבו בדברים דוקא הלא הרמב"ם והחינוך והאלה המצות כתבו בפירוש דקאי גם על אונאת ממון וברבינו והזוה"ר ג"כ י"ל כן כהנ"ל וא"כ כמאן סברו אלא על המר"ם שיק י"ל דהלך בעקבות המצה"ש אבל על המצה"ש צ"ע:

פירוש ג

אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע הביא את המל"ת כאן בתר הלאו שלא להלבין כו' מדוע לא כתבה לקמן בתר הלאו דלא תסגיר עבד דשייכי אהדדי וגם בקרא כתיבי ביחד כהנ"ל מחודש א' והרמב"ם בסה"מ באמת הביאם ביחד במל"ת רנ"ד ורנ"ה וגם בביאור על הסמ"ג מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל ראיתי שהרגיש בזה שכ' וז"ל באחד שעריך בטוב לו לא תוננו שלא להסגיר אותו אל אדוניו ובכלל לאו זה שלא תוננו בדברים לומר לו עבד אתה אע"פ שהוא אומר שהוא הי' עבד מ"מ כיון שהוא בוש ממנו אל תוננו בדברים לכך סמך ללאו לא תשא עליו חטא דהיינו מלבין פני חבירו ברבים כו' עכ"ל מ"ש הביאור בדברים לפי מה שכתבנו לעיל באמת גם עליו קשה וגם תירוצו לא נראה לי דא"כ היה לו לרבינו גם את המל"ת קע"א וקע"ב וקע"ג לכתוב כאן כיון שגם בהני שייך משום הלבנת פני חבירו, וע"כ נ"ל להוסיף תבלין קצת על דבריו דרבינו ברמזיו רמז מל"ת ח' כתב וז"ל שלא לענות אלמנה ושלא לענות יתום כו' ומי שלבו נוקפו למנות בב' לאוין ימנה שלא להונות עבד שברח מח"ל לארץ שנ' לא תוננו עכ"ל כוונתו דכיון דיש מהמוני מצות שמנו שלא לענות יתום ואלמנה לשני לאוין ועבד שברח מח"ל לארץ לא תוננו ולא תסגיר עבד אל אדוניו מנו ללאו אחד ע"כ כתב רבינו שמי שלבו נוקפו ומנה יתום ואלמנה ללאו אחד ימנה שלא להונות עבד ולא תסגיר עבד אל אדוניו לשני לאוין ועי' לקמן מל"ת ח' מה שכתבנו בזה, וא"כ י"ל דכיון דנראה מרבינו במל"ת ח' שמנה שלא לענות יתום ואלמנה לחד לאו וא"כ קשה עליו דחסר חד לאו מן המנין ע"כ כתב מתחלה

את הלאו שלא להונות עבד להראות שהוא מנה שלא להונות עבד ללאו בפני עצמו אבל אכתי קשה דאמאי כתב שלא להונות עבד כו' הו"ל למנות שלא לענות יתום ואלמנה תחלה אלא כיון דיש קצת שייכות להלאו שלא להונות עבד עם הלאו שלא להלבין כמ"ש הביאור ע"כ מנה תאלה שלא להונות עבד כמובן:

פירוש ד

ולענין מלקות גם כאן לא גילה רבינו את דעתו הטהורה אבל ראיתי בדינא דחיי דבתר דבריו הנ"ל מחודש ב' כתב וז"ל וכתב בס' החינוך דאין לוקין על לאו זה מפני שאפשר לעבור עליו מבלי שיעשה מעשה עכ"ל אבל לכאורה ק"ל על הדד"ח דז"ל החינוך סי' הנ"ל והעובר זה ואונה אותו בין בדברים בין בממון עובר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאפשר לעבור עליו מבלי עשיית מעשה עכ"ל וצ"ל דטעם זה ל"כ החינוך אלא על אונאת ממון דעל אונאת דברים באמת ל"צ טעם כיון דלא עשה מעשה והחינוך לשיטתו דסובר דעקימת פיו לא הוי מעשה כהנ"ל בשמו מל"ת ו' מחודש ה' א"כ הוי לאו שאב"מ אעכצ"ל דל"כ את הטעם זה אלא על אונאת ממון שיש בו מעשה והי' יכלינן למימר דלוקין ע"כ כתב דכיון דאפשר לעבור עליו מבלי מעשה דהיינו כשאונה בדברים ע"כ גם כשאונה בממון ג"כ אינו לוקה וזה דבר ברור אצלי בכוונת החינוך וא"כ ק"ל על הדד"ח כיון דאיהו סובר דהלאו זה אינו אלא באונאת דברים כהנ"ל משמו מחודש ב' א"כ היכי מייתי את החינוך בתר שמברר דהלאו זה אינו אלא באונאת דברים הא על אונאת דברים ל"צ הטעם של החינוך, דבשלמא החינוך לשיטתו דקאי גם על אונאת ממון ע"כ איצטריך לטעמו אבל הדד"ח היה לו לומר דמשום דהוי לאו שאב"מ אין לוקין כמ"ש המצות השם דג"כ סובר דלא קאי הלאו זה רק על אונאת דברים כהנ"ל וכתב וז"ל ואין לוקין על זה שאין בו מעשה וזה אצלי קושי' גדולה על הדד"ח, וע"כ נ"ל בס"ד דכל מה דכ' הדד"ח לברר דלא קאי הלאו זה רק על אונאת דברים כל זה ל"כ אלא לעצמו או אפשר אפילו לעצמו לא אלא לפום שיטת אחיו המשמרת המצות אבל לרבינו הי' מסופק דהיכי סובר וכמ"ש בתחלת דבריו הנ"ל וז"ל ולא יתפרש זה בדברי הרב המחבר לא כאן ולא בלאוין ק"פ וגם בתר דכ' דלשון אונאה לא תצדק אלא באונאת דברים י"ל דג"כ הי' מסופק אליבא דרבינו וכיון די"ל דרבינו סובר דגם על אונאת ממון קאי לאו זה ע"כ הביא את טעמו של החינוך כמובן, וא"כ לפי"ז לפי מה שבררנו במחודש ב' שרבינו באמת סובר דגם על אונאת ממון קאי לאו זה וגם לפי מה שבררנו במל"ת ה' ומל"ת ו' שרבינו באמת סובר דעקימת פיו הוי מעשה י"ל דלרבינו באמת לוקין על לאו זה בין אם עבר על אונאת ממון בין אם עבר על אונאת דברים כיון דליכא למימר טעמו

של החינוך דהא גם אם עבר על אונאת דברים ג"כ איכא מלקות לרבינו דסובר דעקימת פיו הוי מעשה, אבל לפי מ"ש החינוך מצוה של"ז דמש"ה אין לוקין על אונאת ממון בישראל משום שניתן להשבון עי"ש [והא דכ' החינוך בהלאו דאונאת עבד טעם חדש הנ"ל ול"כ משום דניתן להשבון כבר הקשה את זה הנר מצוה סי' י"א אות פ"א והניח בצ"ע] א"כ לפי"ז י"ל דגם לרבינו על אונאת ממון אין לוקין משום דניתן להשבון וממילא י"ל דגם על אונאת דברים ג"כ אין לוקין משום טעם החדש של החינוך הנ"ל ודו"ק:

פירוש ה

ולענין אי הלאו זה קאי גם על שפחה כנענית שברחה מח"ל לארץ ראיתי במנ"ח ז"ל מצוה תקס"ט שכ' וז"ל והנה לאו דוקא עבד ה"ה שפחה כנענית וח"ע וחב"ח ג"כ דין זה נוהג ועובר בל"ת מכ"ש דכולו עבד וז"פ עכ"ל אבל לפימ"ש הנר מצוה סי' הנ"ל דהלאו לא תסגיר עבד לא קאי על שפחה כנענית רק על עבד דוקא משום דלא תסגיר עבד כתיב עי"ש שהאריך והראה דכל היכא דכתיב עבד עבד דוקא אמר רחמנא ולא שפחה משום דבלשון עבד אין שפחה בכלל א"כ לפי דבריו גם הלאו לא תוננו לא קאי על שפחה כנענית כיון דלא תוננו קאי על הפסוק לא תסגיר וגו' כהנ"ל מחודש א' כמובן, אבל לכאו' ק"ל על הנ"מ מגיטין ל"ח ע"א אמתיה דמר שמואל אשתבאי פרקוה לשום אמהתא ושדרוה ליה כו' שמואל לטעמיה דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שיחרור שנ' וכל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד עבד שאין לו רשות לרבו עליו אין קרוי עבד עי"ש ואי נא' דכל היכא דכתיב עבד לא הוי שפחה בכלל א"כ קשה היכי מייתי הגמ' הא דשמואל על הא דאמתיה דילמא דוקא בעבד הדין כן אבל לא בשפחה כיון דבהאי קרא דשמואל גמר דהמפקיר עבדו יצא לחירות עבד כתיב אעכ"מ דבלשון עבד גם שפחה בכלל, אבל אח"כ ראיתי די"ל דלאו משום דשפחה בכלל עבד סובר הגמרא אליבא דשמואל דהמפקיר את שפחתו יצא לחירות אלא הגמ' למד את זה מסברא דכיון דהתורה מגלה לן גבי עבד דיצא לחירות ממילא יש להוכיח מסברא דגם בשפחה הדין כן נ"ל ליישב את הנ"מ אבל עדיין צ"ע ולא באתי רק לעורר. ודע דמל"ת זו נוהגת אף בזמה"ז כ"כ החינוך סי' הנ"ל והאונה את עבד בין בדברים בין בממון עובר על ג' לאוין כמו שכתבנו לעיל מחודש ב' בשם הרמב"ם ועי' בנתיבות עולם ז"ל על קיצור הסמ"ג מל"ת זו שכ' וז"ל הרב ר' מנחם הבבלי כתב טעם מצוה זו לפי שהוא חלוש הנפש יותר מהגר ע"כ הזהירה התורה עליו כיון שבא וטבל לשם עבדות ובא לחסות תחת כנפי השכינה אין ראוי לצערו לדחותו אלא לקרבו כיון שהוא עני ביותר ויוצר כל ית' מביט אל עני ונכה רוח ויש במצוה זו זכרון שהיינו

במצרים עבדים ועשאנו בני חורין וכיון שגם אתה היית עבד כמוהו לא תוננו עכ"ד ויש מזה אסמכתא לעשות הזכרה והספקה לאחינו אשר עזבו מקומם וארצם וסבלו יסורין וסכנת דרכים לגור בארץ ישראל ולחסות תחת כנפי השכינה והם בעניותם עובדים את ד' ועיניהם כלות ומיחלות ומצפים לתשועת ד' ע"י אחיהם שבגולה ושלא יצטרכו לצאת מארץ ישראל לח"ל ויש מאנשי מעשה שקודם שישב לסעוד מפריש פרוטה לעניי ארץ הקדושה וקורא אני עליהם זה השלחן אשר לפני ד' עכ"ל ודפח"ח:

מצוה ח

פירוש א

שלא (א) **לענות יתום ואלמנה כו' שנ' כל אלמנה ויתום לא תענון כו'**. לכאו' ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע שינה מהקרא ונקט יתום תחלה ובקיצור הסמ"ג שלו דפוס פראג באמת איתא שלא לענות אלמנה ויתום אבל בקיצור הסמ"ג עם פי' נתיבות עולם איתא כמ"ש בחיבורו כאן אבל ברמזיו רמז מל"ת ח' נקט אלמנה תחלה וא"כ טעמא בעי דלמה שינה בחיבורו כאן וגם הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רנ"ו ובחיבורו הל' דעות פ"ו הל' י' נקט ג"כ יתום תחלה וא"כ גם עליו קשה. ונ"ל לתרץ בס"ד בהקדים פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל בלאו זה דהרמב"ם בסה"מ מנה יתום ואלמנה ללאו אחד אבל הרמב"ן בהשגותיו שם חולק עליו ומנה לשתים דז"ל כתב הרב המצוה רנ"ו שנמנעו מהכביד על היתומים והאלמנות והוא אמרו יתעלה כל אלמנה ויתום לא תענון ואני אומר שאפילו נאות לדעת הרב ונאמר שהלאו שבכללות לא ימנו פרטיו אלא אחת אבל כאן נאמר שהוא לאו פרטי וימנו שתים שהרי חלקן הכתוב באמרו אם ענה תענה אותו וזה מדרש חכמים בכל מקום כיוצא בו עכ"ל והזוהר הרקיע ז"ל מל"ת כ' אות י"ג כתב וז"ל הנה הרמב"ם ז"ל כלל יתום ואלמנה בלאו אחד כי הוא אצלו מן הלאוין שבכללות שאין נמנין הפרטים כל אחד בעצמו מפני שכללן הכתוב בלאו אחד ואמר כל אלמנה ויתום לא תענון אבל הרמב"ן ז"ל חלק עליו כו' אלא שאיני רואה דבריו במקום הזה שהרי אמרו בסנהדרין ובכריתות אוב וידעוני שהן חלוקין במיתה ואין חלוקין בלאו דחלוקה דלאו שמה חלוקה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה והנלמוד מזה הוא שאם אינן חלוקים בלאו אפילו הן נחלקין בעונש אינה חלוקה והרמב"ן ז"ל עצמו כתב זה להשיב על הרמב"ם שחלק אוב וידעוני לשתי אזהרות מפני חלוקה דמיתה עכ"ל ועי' בדינא דחיי ז"ל מה שהקשה על הזוה"ר עכ"פ זה נראה מהזוה"ר דגם הוא סובר כהרמב"ם וכן סברו ז"ל החינוך העיר מקלט האלה המצות ומצות השם מצוה ס"ה וגם היראים שאכתוב לקמן בס"ד סובר כן, אבל הסמ"ק ז"ל סי' פ"ו פ"ז סובר כהרמב"ן ועל קושיות הרמב"ן הנ"ל כתב המגילת אסתר

וז"ל נ"ל שאם הי' כותב לאו בפ"ע לכל אחד ואחד אז ימנו שתים אבל כשיצא אחד מהם בלבד בלאו בפ"ע עדיין לאו שבכללות הוא ולא ימנה כי אם לאחת כו' עי"ש וצ"ל בכוונת המג"א דמה דכתיב אם ענה תענה אותו האי אותו לא קאי אלא על יתום ולא על אלמנה ועל הרמב"ן צ"ל דסובר דאותו קאי גם על אלמנה וכ"כ הרמב"ן בפ' משפטים בפי' וע"כ השיג הרמב"ן לשיטתו שפיר אבל הרמב"ם י"ל דסובר דלא קאי אותו רק על יתום וכמ"ש המג"א וע"כ ניצל שפיר מהשגות הרמב"ן כמובן:

אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ן מקידושין כ"ט ע"א דאיתא שם איהי מנ"ל דלא מיחייבה דכתיב כאשר צוה אותו אלהים אותו ולא אותה וכן בסוטה כ"ג ע"ב איתא האיש נתלה ואין האשה נתלית מ"ט אמר קרא ותלית אותו על עץ אותו ולא אותה וא"כ ה"נ נימא אותו ולא אותה, אבל כבר הקשה את זה הנר מצוה ז"ל סי' י"א אות פ"ב על תירוצו של הלב שמח שמתרץ את הרמב"ם מקושיות הרמב"ן וז"ל ואולם מ"ש אע"ג דמלת אותו בלשון יחיד נאמר אין בו רמז לשום אחד מהן כו' תמוהים דבריו בעיני דהא בפ' הי' נוטל דף כ"ג ע"ב אמרינן אותו ולא אותה וה"נ איכא למימר הכי אותו ולא אותה וי"ל כיון שכלל גם האלמנה בלאו זה אין לנו לומר אותו ולא אותה כדמוכח בפ' הי' נוטל שם עכ"ל וא"כ י"ל דהרמב"ן באמת סובר כתירוצו של הנר מצוה ועל הרמב"ם י"ל דסובר כקושיתינו דאמרינן אותו ולא אותה וממילא שפיר י"ל אליבא דהרמב"ם כתירוצו של המג"א הנ"ל, אבל עדיין ק"ל על הרמב"ם דמנ"ל הכרח דלא אמרינן כתירוצו של הנ"מ וי"ל דהי' קשה להרמב"ם דמדוע לא כתיב יתום תחלה כיון שהם קטנים ואומללים יותר מאלמנה וכמ"ש בתהלים ס"ח אבי יתומים ודיין אלמנות וכן מצאנו הרבה פעמים בגמ' כשדיבר מיתום ואלמנה הזהיר יתום תחלה כדאיתא שבת י"א ע"א תחת ת"ח ולא תחת יתום ואלמנה וצ"ל דמשום דכתיב אח"כ אם ענה תענה אותו ואי הוי כתב יתום תחלה הוי אמרינן דקאי גם על אלמנה דלעיל מיניה ע"כ כתיב יתום לבסוף לאשמעינן דאותו לא קאי רק על יתום דסליק מיניה והוי לאו שבכללות ולא ימנה רק לחד לאו כתירוצו של המג"א כמובן וא"כ ממילא שפיר י"ל דבשלמא בקרא כתיב אלמנה תחלה כדי להורות דהוי לאו שבכללות ולא ימנה רק לחד לאו אבל הרמב"ם דמנה לחד לאו באמת נקט יתום תחלה כדאיתא בתהלים ובגמ' הנ"ל וגם להורות בשינוי' זו דמאיזה מקום למד את לימודו שלא למנות רק לחד לאו וגם השאר מוני המצות הנ"ל דמנאו ג"כ לחד לאו נקטו ג"כ מהאי טעמא כן אבל הסמ"ק דסובר כהרמב"ן נקט באמת אלמנה תחלה כדכתיב בקרא כמובן, וא"כ ממילא גם על רבינו ל"ק מידי די"ל דבשלמא ברמזיו כיון דכ' וז"ל שלא לענות אלמנה ושלא לענות יתום שנ' כל אלמנה ויתום לא תענון ומי שלבו נוקפו

למנות בב' לאוין ימנה שלא להונות עבד שברח מח"ל לארץ שנ' לא תוננו עכ"ל נראה דברמזיו מסתבר לי' לרבינו למנות שלא לענות יתום ואלמנה לב' לאוין כהרמב"ן או עכ"פ הי' מסופק בזה וכ"כ הדינא דחיי וז"ל ובמפתחות נראה שפוסח על שתי הסעיפים ולא ברירא לי' מלתא אם ראוי למנותן לשתים או לאחד אבל בלאוין ק"פ הסכימה דעתו למנותן לאחד שכתב על אונאת הגר והעבד והדעת מכרעת שהם ב' לאוין ולא נמנה כל אלמנה ויתום לא תענון כ"א בלאו אחד כו' עכ"ל וכיון דברמזיו הי' מסופק ע"כ נקט שם אלמנה תחלה אבל בחיבורו דסובר כהרמב"ם ולא מנה אלא לחד לאו ע"כ נקט יתום תחלה ול"ק עליו מידי ודו"ק:

פירוש ב

ודע דבקושי' גדולה קמו האחרונים ז"ל על רבינו בלאו זה הראשון הוא הפ"ד בד"מ ח"ב דף ס"ה ע"ד דבתר שהביא את מ"ש רבינו ברמזיו ובמל"ת ק"פ הנ"ל כתב וז"ל הרי שהסכימה דעתו שלא למנות אלמנה ויתום כ"א באזהרה אחת ולא ידעתי טעמו של הסמ"ג בזה דכיון שהוא מנה כל הנכללין באזהרה אחת כמספר הפרטים אף שאין בהם כ"א אזהרה אחת א"כ איפה אמאי לא מנה ג"כ יתום ואלמנה בשתי אזהרות ואי משום שכולם הם מטעם אחד דהיינו משום דנפשם שפלה או מפני דברית כרותה להם וכמ"ש הסמ"ג בחיבורו מל"ת ח' הרי רחיים ורכב מנה אותם בשתי אזהרות אף ששניהם הם מטעם אחד שהקפידה הכתוב שלא ימשכן דברים העושין בהם אוכל נפש' ופצוע דכא וכרות שפכה מנה אותם שתים והתם הכל הוא מטעם אחד דהיינו שהוזהרנו שמי שנפסדו ממנו כלי המשגל שלא יבא על בת ישראל, ואי משום דבהני שייך חיוב מלקות בכל א' מהם אבל באלמנה ויתום לית בהו מלקות אין זו טענה שהרי לגבי מנין המצות אין אנו מקפידין אם ילקה אם לאו ואין מניינינו אלא הדברים שהוזהרנו מהם, והסמ"ג בהקדמתו כתב שחלק על הרמב"ם במנין המצות וכתב שהוא מנה אלמנה ויתום לא תענון בלאו אחד ואם הרב כך הוא דעתו לא הי' לו להזכירו בכלל מה שחלקו עליו כו' וא"כ יש לתמוה על הסמ"ג שהוא הסכים למנות כל לאו שבכללות לשתים וגבי אלמנה ויתום לא מנאם כ"א באחד ולא ידעתי למה עכ"ל ונראה דהפ"ד הקשה על רבינו שתי קושיות חדא דאמאי לא מנה אלמנה ויתום לשתי לאוין ועוד הקשה על מ"ש רבינו בהקדמתו, והדד"ח ג"כ הקשה על רבינו וז"ל ותימא הוא אצלי מ"ש כל אלמנה ויתום לא תענון מעמוני ומואבי ונא ומבושל ושאור ודבש וזג וחרצן ואתנן זונה ומחיר כלב ופצוע דכא וכרות שפכה ורחיים ורכב שמנאן לשתים כל או"א במקומו ואלמנה ויתום לאחת, ועוד שאפילו שהי' דעתו כדעת הרמב"ם ז"ל שהלאו שבכללות לא ימנו פרטיו

אלא אחד מן הראוי בכאן שימנו בשתים שהרי חלקן הכתוב באמרו אם ענה תענה אותו וכמו שהקשה הרמב"ן בס' השגותיו וצ"ע עכ"ל וגם המגלת ספר ז"ל הקשה על רבינו בסגנון אחר וז"ל אך קשה דבהקדמת הלאוין כתב וז"ל וגם בחשבון המצות חולקין עליו שהוא מונה אלמנה ויתום לא תענון בלאו אחד כו' ובשם רש"י ז"ל בארנו במל"ת שאור ודבש בל תקטירו שהם במנין שני לאוין עי"ש בהקדמת הספר ואף דלשם לא הזהיר לזה הלאו דאלמנה ויתום הנה כמו כן לא הזכיר הלאו דכרות שפכה ופצוע דכא ואפ"ה מנאן לב' לאוין וראיתי שברמזים כתב [והביא ברמזיו מה שהעתקנו לעיל מחודש א'] ונראה שהי' לבו נוקפו למנותם בב' לאוין וחזר בו ממ"ש בהקדמתו וגמר בדעתו למנותם בלאו אחד אך קשה דמ"ש דבזה הלאו לבד נוקפו לבו ולא בשאר [כוונתו דמ"ש דבלאו אלמנה ויתום הי' לבו נוקפו למנותם לב' לאוין אמאי לא נוקפו לבו גם בעמוני ומואבי ובשאר הלאוין דמנה הדד"ח שמנאן לב'] כו' עיי"ש שהניח ג"כ בתימא:

ונ"ל בס"ד ליישב דרש"י ז"ל פ' משפטים פרשה כ"ב פ' כ"א כתב וז"ל כל אלמנה ויתום לא תענון ה"ה לכל אדם אלא שדיבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם עכ"ל לכאו' נ"ל דדברי רש"י תליא בפלוגתא דתנאי דבמכילתא פ' משפטים פרשה י"ח איתא וז"ל כל אלמנה ויתום לא תענון אין לי אלא אלמנה ויתום שאר כל אדם מנין ת"ל לא תענון דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אלמנה ויתום שדרכם לענות בהם דיבר הכתוב עכ"ל נראה מפשטות לשון המכילתא דר"ע ור"י פליגי דר"י סובר דהלאו זה קאי על כל אדם ור"ע סובר דלא קאי רק על אלמנה ויתום ואי הפשט בהמכילתא באמת כן אז קשה על רש"י דהיכי פסק כר"י לפי מ"ש הרמב"ם בהקדמתו שר"י קיבל מר"ע וכ"כ בפ' המשניות פ"ב דעדיות משנה ו' שר' ישמעאל תלמידו של ר"ע וא"כ היכי פסק רש"י כתלמיד במקום רבו ואפילו אי נאמר שרש"י לא סובר בזה כהרמב"ם שהי' תלמידו ג"כ קשה כיון דהלכה כר"ע מחבירו אעכצ"ל דרש"י סובר הפשט במכילתא דר"י ור"ע לא פליגי אלא במשמעות דורשין וכמ"ש הדינא דחיי וז"ל ובין ר' ישמעאל ובין ר"ע סוברים שה"ה לכל אדם אלא שר"י סובר שרבוי כל אדם הוא מדכתיב לא תענון כלומר אעינוי קפיד קרא בין שיהיה אלמנה ויתום בין שיהי' שאר כל אדם ור"ע סובר שא"צ לרבות כל אדם מדכתיב לא תענון שמה שתפס הכתוב אלמנה ויתום מפני שדרכם ליענות ותפס רש"י ז"ל דברי ר"ע מפני שהלכה כר"ע מחבירו כו' עכ"ל וכ"כ המגלת ספר וז"ל ולפי פשט הברייתא משמע דלענין דינא כ"ע מודו דה"ה לשאר כל אדם הזהיר הכתוב אלא משמעות איכא ביניהו דמר מפיק לי' מלא תענון ומר משמע לי' שדיבר הכתוב בהווה שדרכן לענות בהן לפי שהן תשושי כח אבל לאו בדוקא נקט אלמנה ויתום אלא ה"ה

לכל אדם ורש"י תפס בלשונו כמשמעות ר"ע כו' עכ"ל וגם הסדר משנה ז"ל הל' דעות פ"ו הל' י' כתב דלא פליגי אלא במשמעות אלא שהביא בר' ישמעאל פשט אחר לא כמ"ש הדד"ח והמג"ס וז"ל ופירש בס' זית רענן דנפקא מדכתיב לא תענון באות נו"ן בסוף התיבה והי' די לכתוב לא תענו באות וא"ו לחוד בסוף התיבה ש"מ דאתי לרבות אפי' כל אדם עכ"ל ועיינתי בז"ר בפ' משפטים ולא מצאתי כמ"ש משמו אלא הכי כתב וז"ל ת"ל לא תענון פירוש דהול"ל לא תענון אלמנה ויתום ומדכתיב לא תענון לבסוף משמע לא תענון כל אדם עכ"ל ואת מ"ש הסד"מ בשם ז"ר מצאתי בפסיקתא זוטרתי פ' משפטים עי"ש עכ"פ יצא לנו מהנ"ל דלרש"י צ"ל דבין לר"י ובין לר"ע קאי הלאו זה על כל אדם. אבל להרמב"ם נראה בפירוש מסה"מ דסובר דלאו זה לא קאי רק על אלמנה ויתום מדכ' שהזהירנו מענות היתום ואלמנה וכן נראה מחיבורו הל' דעות וכ"נ דסברו החינוך והשאר מוני המצות הנ"ל מדלא כתבו דגם בשאר אדם מוזהרינן וגם מהרמב"ן דמנה אלמנה בפ"ע ויתום בפ"ע נראה ג"כ דסובר כן וא"כ לכאורה קשה עליהם מהמכילתא הנ"ל וצ"ל דהרמב"ם והרמב"ן ודכוותיהו לא סברו הפשט בהמכילתא כמו שסובר רש"י אלא סברו דר"ע פליג לגמרי על ר' ישמעאל וסובר דלאו זה לא קאי רק על אלמנה ויתום ולא דיבר הכתוב בהווה וכמ"ש הגור ארי' ז"ל פ' משפטים וז"ל ונ"ל לפרש דהכי פירושו מדכתיב כל אלמנה ויתום לא תענון ולא כתיב לא תענון יתום ואלמנה דהוי כמו כלל ופרט לא תענון כלל אלמנה ויתום פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט אבל עכשיו דכתיב לא תענון בסוף הוי פרט וכלל ומרבה הכל אלא דק"ל למה הניח דברי ר"ע דהלכה כמותו נגד חבירו דסבירא לי' ביתום ואלמנה דיבר הכתוב שמצוי לענותן לכך מזהיר עליו ביותר ולא שדיבר הכתוב בהווה ואפשר כי רש"י מפרש כו' וכתב כמו שכתבנו לעיל אליבא דרש"י דר"ע ור"י לא פליגי אלא במשמעות ואח"כ כתב וז"ל אבל לא נראה לי פיר' זה דבהא פליגי הנך תנאי עכ"ל וא"כ י"ל דגם הרמב"ם והרמב"ן ודכוותיהו סברו הפשט בהמכילתא כמ"ש הג"א לדידי' שר"ע פליג על ר"י דלא קאי לאו זה רק על אלמנה ויתום דוקא ופסקו הם כר"ע, וא"כ יש לפנינו שני שיטות בלאו זה שיטת רש"י דקאי על כל אדם ושיטות הרמב"ם והרמב"ן ודכוותיהו דלא קאי רק על אלמנה ויתום ונ"ל דיש נ"מ בין הני שיטות מלבד הנ"מ דלרש"י קאי על כל אדם ולדידהו לא יש עוד נפ"מ דלשיטת רש"י כ"ע מודה אפילו הרמב"ן דלא יכלינן למנות לאו זה רק ללאו אחד כיון דמזהיר על כל אדם א"כ הוי כשאר לאו שמזהיר על כל ישראל דלא מנינן לכל מין אנושי ללאו פרטי אבל לשיטתם יש מקום לפלוגתא של הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל אי למנות לחד לאו או לתרי לאוין, וא"כ ממילא יש ליישב בס"ד שפיר את רבינו מכל הקושיות הנ"ל

דהמהרש"ל ז"ל בביאורו כאן על מ"ש רבינו ואעפ"י שפירש"י שה"ה לכל אדם כו' אני אומר שתפס אלמנה ויתום מפני הברית הכרותה להם כו' כתב המרש"ל ע"ז וז"ל ואע"פ שפירש"י כו' פירוש וא"כ למה צריך כל לרבות אלמנה של מלך ומשני שאתא לברית כרותה כו' עיי"ש שכ' גם פשט אחר אבל לפי הפשט זה נראה דהמהרש"ל סובר דרבינו סובר כרש"י דהלאו זה קאי על כל ישראל אלא שדיבר הכתוב בהווה וכיון דסובר כרש"י א"כ קשה על מ"ש דכל אתא לרבות אלמנה של מלך דלמה לי כל ע"ז הא הוי בכלל כל ישראל גם אלמנה של מלך וע"כ כתב רבינו שאתא כל לרבות לברית כרותה כן צ"ל הפשט ברבינו לפי פירוש ראשון של המהרש"ל וא"כ ממילא י"ל דלעולם סובר רבינו כהרמב"ן דבלאו שבכללות נמנה כל פרט ללאו בפ"ע וע"כ מנה עמוני ומואבי נא ומבושל והשאר לאוין שבכללות שהביא הדד"ח בשמו לשתים והא דלא מנה לאו זה לשתים י"ל דכיון דסובר כרש"י דהלאו זה קאי על כל אדם כהנ"ל ול"ק הקושי' הראשונה של הפ"ד והקושי' של הדד"ח הנ"ל וגם הקושי' של המג"ס ל"ק די"ל דמש"ה הי' נוקפו לבו בלאו זה משום דהי' מסופק הפשט בהמכילתא הנ"ל אי כרש"י או כהרמב"ם אבל אח"כ נתאמת אצלו לעיקר כפשטו של רש"י וע"כ כתב במל"ת ק"פ דלא הוי אלא חד לאו אבל באידך לאוין שבכללות לא הי' לבו נוקפו משום דבאמת סובר כהרמב"ן בהאי כללא דלאו שבכללות למנות לשתים כמובן, וגם הקושי' השני' של הפ"ד ג"כ ל"ק די"ל דבהקדמתו עדיין הי' סובר רבינו הפשט בהמכילתא כהרמב"ם ולפי שיטתו דסובר כהרמב"ן דלאו שבכללות נמנה לשתים ע"כ שפיר כתב בהקדמתו שחלקו על הרמב"ם אבל בחיבורו י"ל דמש"ה חזר מזה משום דנתאמת אצלו הפשט בהמכילתא כרש"י וכהנ"ל ודו"ק ועי' במעיין חכמה ז"ל דף כ"ז ע"ב שגם הוא מתרץ את רבינו בטוב טעם. ועי' ביראים ז"ל סי' נ"ד שכ' וז"ל הזהיר הכתוב בפ' ואלה המשפטים כל אלמנה ויתום לא תענון פי' לא יענה אותם לא בהונאת ממון ולא בדברים רעים ודבר זה אפילו בישראל אסור ולמה הוצרך להזהיר עליהם אלא לעבור עליהן בשני לאוין עכ"ל וצ"ל דמ"ש ודבר זה אפילו בישראל אסור כוונתו דיש לאו בישראל על אונאת דברים וגם על אונאת ממון ומדכ' דדוקא על אלמנה ויתום עובר בשני לאוין ע"כ מוכח דסובר הפשט במכילתא כהרמב"ם ודעמיה ופסק כר"ע ומדמנה היראים אלמנה ויתום בלאו אחד עכ"מ דסובר כהרמב"ם ולא כהרמב"ן בהאי כללא דלאו שבכללות הנ"ל כמובן:

פירוש ג

אפילו (**ב**) **אלמנותיו של מלך כו'**. ובסד"מ הלכה הנ"ל ראיתי שהקשה על המהרש"ל שכ' דמתיבת כל למד רבינו דעל אלמנותיו של מלך ג"כ מוזהרינן דלמה לי כל הא ר'

יהודא סובר בב"מ קט"ו ע"א גבי חבלות משכון דאפילו עשירה נמי אסור לחבול ואע"פ שגבי חבלות משכון ליכא הך רבוי של תיבת כל אפ"ה אמרינן דעשירה היא בכלל סתם אלמנה דקאמר קרא דמסתמא תיבת אלמנה כולל הכל וא"כ ל"ל הכא כל לרבות והניח בצ"ע, הנה מ"ש הסד"מ דהמהרש"ל כתב את זה עי' בקיצור הסמ"ג ותראה שרבינו בעצמו כתב שם דמתיבת כל למד אלמנותה של מלך ועל עיקר הקושי' של הסד"מ נ"ל בס"ד דלפי פי' הראשון של המהרש"ל הנ"ל רבינו בעצמו מיישב את הקושי' זו דכל אתא לברית כרותה ולפי פי' השני של המרש"ל י"ל דאי לאו כל ה"א כמ"ש רש"י דהטעם באלמנה ויתום משום תשושי כח וממילא היה מקום לומר דאלמנותה של מלך אינה בכלל וע"כ כתיב כל להורות דהטעם היא דתלי באלמנה ויתום ולא בתשושי כח וממילא גם אלמנותה של מלך בכלל עי' היטב במהרש"ל ותבין. ומ"ש רבינו במד"א בזמן שעינה אותן לצורך עצמו כו' עד סוף המצוה לשון זה כמעט ממש כתב הרמב"ם הל' דעות ועל מ"ש אחד יתום מאב ואחד יתום מאם נחשב יתום כתב הדד"ח וז"ל דהכי קאמר קרא כל אלמנה ויתום בכל גוונא שיהי' יתום לא תענון עכ"ל ולכאורה הלא כל איצטריך לרבות אלמנת מלך וצ"ל דכל קאי גם על יתום והוי כאלו כתיב כל יתום וממילא נכלל כל מין יתום בין יתום של מלך ובין יתום מאב או מאם כמובן:

מצוה ט

פירוש א

שלא (א) לרגל בחבירו שנ' לא תלך רכיל בעמך כו'. לכאורה י' לדקדק ברבינו ז"ל דאמאי ל"כ שלא לרכיל בחבירו כלשון הקרא או הול"ל כמ"ש הסמ"ק ז"ל סי' קכ"ד וז"ל שלא לילך רכיל דכתיב לא תלך רכיל ובכלל זה נמי אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה רכיל פירוש רך לי כו' עי"ש והרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ש"א כתב וז"ל הזהיר מהיות רכיל והוא אמרו לא תלך רכיל בעמך אמרו לא תהא רך בדברים לזה וקשה לזה דבר אחר שלא תהא כרוכל שטוען דברים והולך ובכלל לאו זה אזהרה מהוצאות שם רע עכ"ל והחינוך ז"ל מצוה רל"ו כתב וז"ל שנמנענו מן הרכילות שנ' לא תלך רכיל כו' ואמרו רז"ל בפי' רכיל רך לזה וקשה לזה ד"א לא תהא כרוכל מטעין דברים והולך כו' וכן היראי' ושאר מוני המצות ז"ל ג"כ נקטו כלשון הקרא ולא כתב אחד מהם לרגל אלא הרמב"ם בחיבורו הל' דעות פ"ז הל' א' כתב ג"כ המרגל בחבירו עובר בל"ת כו' וגם ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ש"א כתב שלא לרגל ודלא כמ"ש בסה"מ ושינוי זו באמת ג"כ טעמא בעי:

ונ"ל בס"ד ליישבם דרש"י ז"ל פ' קדושים פרשה י"ט פ' ט"ז כתב וז"ל לא תלך רכיל אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרים לה"ר הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגיל [אויסשפיונען] כו' לכך אני אומר שהלשון הולך ומרגל שהכ"ף נחלפת בגימ"ל כו' עי"ש וא"כ לכאורה קשה אמאי באמת לא כתיב לא תלך לרגל בעמך [ובביאורי הסמ"ג מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל הקשה ג"כ כעין קושי' זו עי"ש מה שתירץ] ול"נ דכיון שהכ"ף נחלפת בגימ"ל הוי כמו שנכתב לא תלך לרגל' או י"ל דבספרא פ' קדושים פרשה ד' איתא לא תלך רכיל בעמך שלא תהי' רך דברים לזה וקשה לזה דבר אחר שלא תהי' כרוכל שהוא מטעים דברים והולך עכ"ל ורש"י י"ל שמפרש את הספרא על אזהרת לה"ר גרידא מפרש שלא תהיה רך דברים לזה לספר לו מה שאמר חבירו עליו וקשה לזה שאתה מספר לה"ר משמו ואת הלשון אחר של הספרא מפרש רש"י שלא תהיה כרוכל הזה שטוען דברים והולך מזה לזה וכמ"ש הירושלמי פ"ק דפאה דף ג' ע"ב תני ר' נחמי' שלא תהא כרוכל הזה מטעין דבריו של זה לזה ושל זה לזה וא"כ ממילא י"ל דמש"ה לא כתיב רגל אלא רכיל כדי לאשמעינן את הא דספרא, והרמב"ם בסה"מ והחינוך שהביאו את הספרא במצוה זו כהנ"ל בשמם עכ"מ שגם הם מפרשו את הספרא על אזהרת לה"ר גרידא וכן כתבו ז"ל הדינא דחיי והגהות מהרי"ד על הספרא עי"ש אבל רבינו דלא הביא את הספרא במל"ת זו נראה דל"ס את הדרש של הספרא ולכאורה טעמא בעי דלמה וצ"ל דסובר הפשט בספרא כמ"ש הקרבן אהרן ז"ל וז"ל שלא תהא רך לזה לפי שנכתב לאו זה בין לאוי הדיינים הוצרכו חכמינו עליהם השלום לדרשו שהוא ג"כ אזהרה לדיין ולזה דרשו אותו נוטריקון רך לזה וירצה שלא תהיה רך לזה וקשה לזה ואע"ג דמן הנראה הר"ז בכלל מה שדרשו בצדק תשפוט נאמר דאינו דומה דהתם הוא הצדק והשווי אשר יהי' בבע"ד או בדבורים או באופן מצבם וזה הוא השווי אשר יהיה בדיין בעצמו שיהיה שוה בקושי או ברכות לשניהם ועל דבר אחר כתב הק"א לפי שכפי הפי' הראשון לא יתישב מלת לא תלך לזה חזרו ודרשו אותו מלשון רוכל ויראה שלא תהיה מטעים הדברים לאחד מהבע"ד כלומר מטעימו לבעל הדין הדברים אשר ישיב כדי שלא יתחייב עכ"ל נראה מק"א דהספרא לא דיבר אלא מאזהרת דיין, והזוהר הרקיע ז"ל מל"ת פ' אות ל"ב כתב רז"ל התורה אמרה לא תלך רכיל בעמך ופי' ז"ל לא תהא רך לזה וקשה לזה והוא אזהרה לדיין שלא יכבד לאחד מבעלי דינין יותר מחבירו בדברי טענותיהם עוד אמרו דבר אחר לא תהא כרוכל מטעין דברים והולך והיא אזהרת הרכילות כו' עכ"ל נראה מהזוה"ר דבחדא סובר כקרבן אהרן ופליג עלי' בחדא והזית רענן ז"ל בפ' קדושים כתב על הלשון

אחר של הספרא וז"ל נ"ל דקאי אבעל דין שלא יטעים דבריו יותר מדי לדיין עכ"ל נראה מז"ר שגם הוא סובר שהלשון אחר קאי לענין דינין ולא על רכילות, וא"כ ממילא שפיר י"ל דגם רבינו סובר כקרבן אהרן דהספרא קאי כולה על אזהרת דיין ולפי פירוש זה צ"ל דהספרא סובר כר' נתן דכתובות מ"ו ע"א דאי' שם אזהרה למוציא שם רע מנלן ר' אלעזר אמר מלא תלך רכיל ר' נתן אומר מונשמרת מכל דבר רע כו' ור' נתן מ"ט לא אמר מהאי כלומר מלא תלך רכיל ההוא אזהרה לב"ד שלא יהא רך לזה וקשה לזה ופירש"י ז"ל ורכיל לשון רך לי תהיה, וכיון דהספרא סובר בפירושא דלא תלך רכיל כר' נתן עכצ"ל דאזהרת מוציא שם רע ג"כ יליף מונשמרת כר' נתן וא"כ ממילא י"ל כיון דרבינו במ"ע נ"ה סובר כר' אלעזר לענין אזהרת מוציא שם רע מלא תלך רכיל ע"כ לא מצי סובר כהספרא וע"כ לא הביא את הספרא כאן וכיון שבררנו בסד"ד שרבינו ל"ס כספרא א"כ נשאר אליבא דרבינו הקושי' הנ"ל דאמאי לא כתיב לא תלך לרגל אע"כ צריך לתרץ אליבא דרבינו כתירוצינו הראשון הנ"ל דכיון דהכ"ף נתחלף בגימ"ל הוי כמו דכתיב לא תלך לרגל ועל כן נקט רבינו שלא לרגל אבל הרמב"ם בסה"מ והחינוך דסברו כהספרא וכפירושו של רש"י בהספרא הנ"ל באמת לדידהו י"ל כתירוצינו השני הנ"ל וע"כ לא נקטו שלא לרגל אלא כלישנא דקרא כמובן:

אבל הרמב"ם בחיבורו י"ל דסובר ג"כ הפשט בספרא כקרבן אהרן וממילא לפי"ז לפי מה שפסק הרמב"ם הל' נערה בתולה פ"ג הל' א' כר' אלעזר דכתובות הנ"ל דאזהרת מוציא שם רע מלא תלך רכיל עכצ"ל דל"ס כהספרא [והא דכ' הרמב"ם הל' סנהדרין פ' כ"א הל' א' ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות וירע פניו לאחר וידבר לו קשות נראה לכאורה דסובר כר' נתן וממילא לפי דרכינו הנ"ל צ"ל דסובר גם כהספרא ע"ז י"ל כמ"ש המעיין חכמה ז"ל דף פ"ב ע"א אות ל"ז וז"ל ונ"ל הטעם שפוסק כר"א משום דאמרינן התם ור' נתן ההוא לא תלך רכיל מיבעי לי' לכדתניא מנין לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה ת"ל לא תלך רכיל ודבר זה איכא למשמע מקרא דבצדק תשפוט עמיתך רק י"ל דלהך תנא ס"ל דבצדק תשפוט לא קאי אדיין [וכמ"ש הק"א הנ"ל] אבל לדעת הרמב"ם שפיר ילפינן לה מבצדק תשפוט וע"כ לא תלך רכיל אזהרה למוציא ש"ר עכ"ל וא"כ י"ל דאת מד"כ הרמב"ם בהל' סנהדרין הנ"ל יליף מבצדק תשפוט ולא משום דסובר כר' נתן וממילא שפיר י"ל כדברינו הנ"ל דל"ס כהספרא ועי' בספרי פני משה בהל' סנהדרין שם מה שכתבנו ליישב מעל הרמב"ם דהיאך כתב רכות קשות כר' נתן הלא הוא פסק בהל' נערה כר"א אבל לפי מ"ש המעיי"ח באמת גם זה ל"ק כמובן] וכיון דהרמב"ם ל"ס

כהספרא ממילא צ"ל גם אליבא דהרמב"ם על הקושי' הנ"ל דאמאי לא כתיב לא תלך רגל כתירוצינו הראשון הנ"ל וע"כ נקט בחיבורו המרגל ודו"ק:

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל את היראים ז"ל שכ' סי' מ"א וז"ל הזהיר הקב"ה בפ' קדושים לא תלך רכיל בעמך ואמרינן בפ' נערה שנתפתתה אזהרה למוציא ש"ר מנין ת"ל לא תלך רכיל בעמך ר"נ אומר מונשמרת ור"נ מ"ט לא אמר מלא תלך רכיל ההוא אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה ד"א שלא יהא כרוכל שמטעים דבריו כו' עכ"ל ולכאורה ק"ל הלא הד"א שהביא היראים הם דברי הספרא הנ"ל וא"כ אמאי הביא את הד"א בתר ר' נתן הלא בגמ' דכתובות ליתא להאי ד"א, אבל בהנ"ל מיושב שפיר בהקדים מ"ש הדינא דחיי בתר דהביא את הספרא הנ"ל וז"ל ובעל קרבן אהרן פירשה כולה באזהרת דיין יעי"ש ואין דבריו נכונים שמה שהביאו לזה הוא הגירסא שמצא שלא תהא כרוכל הזה שהוא מטעים דברים והולך וכיון דמצא הגירסא בספרא מטעים במ"ם פירשו מלשון טעם אבל הגייסא הנכונה מטעין בנו"ן והיא אזהרת הרכילות וכן הביא הגירסא הרמב"ם בסה"מ והזוהר הרקיע והחינוך כו' עכ"ל ולפי דבריו צ"ל דדבר זה אי הפשט בהלשון אחר של הספרא דקאי ג"כ על דיין כמ"ש הק"א או דקאי על רכילות כמ"ש הזוה"ר הנ"ל דבר זה תליא אי הגירסא בספרא מטעים במ"ם או מטעין בנו"ן וגם לזית רענן הנ"ל נראה דהי' גירסתו מטעים במ"ם וא"כ י"ל דהיראים רצה להביא ראי' ע"ז דעכצ"ל כהגירסא מטעים במ"ם ולא מטעין בנו"ן כיון דאז צ"ל הפשט בספרא דהד"א קאי על רכילות כמ"ש הזוה"ר הנ"ל וממילא גם בפירוש ראשון של הספרא סובר היראים דצ"ל אז דקאי ג"כ על רכילות כיון דזה לא מסתבר לי' לומר כזוה"ר הנ"ל אלא סובר או דתרווייהו קאי על רכילות או דקאי על דיינים וכיון דהיראים סובר דהפירוש ראשון של הספרא כר' נתן דכתובות כמו שכתבנו לעיל א"כ עכצ"ל דפירוש ראשון של הספרא קאי על דיינים כמ"ש ר' נתן בפירוש וממילא כיון דפירוש ראשון קאי על דיינים ע"כ דגם הלשון אחר קאי על דיינים וע"כ הביא היראים תיכף בתר ר' נתן את הד"א להורות לנו דמר' נתן מוכח דצריך לגרוס בהד"א של הספרא מטעים במ"ם וע"כ הביא באמת היראים כהגירסא מטעים במ"ם כמובן, וממילא מיושב בזה ג"כ מה שכתבנו לעיל דהרמב"ם בחיבורו ל"ס כבסה"מ די"ל דכשכתב את הסה"מ הי' לפניו ספרא עם הגירסא מטעין בנו"ן וע"כ סובר בסה"מ הפשט בספרא דכולה קאי על אזהרת רכילות דגם הרמב"ם סובר כהיראים דלא מסתבר לחלק את השני פירושים כהנ"ל אבל בחיבורו הי' לו ספרא עם הגירסא מטעים במ"ם ומשום ראיות היראים הנ"ל הסכים לגירסא זו וע"כ שפיר י"ל דסובר בחיבורו כהנ"ל כמובן:

פירוש ב

ואע"פ (ב) שאין לוקין על לאו זה כו'. ולא כתב רבינו הטעם דמדוע אין לוקין וצ"ל דמשום דהוי לאו שאב"מ דהא הרמב"ם בהל' דעות ג"כ כתב ולאו זה אע"פ שאין לוקין עליו כו' ובהרמב"ם עכצ"ל הטעם משום דהוי לאו שאב"מ דבפ' י"ח מהל' סנהדרין הל' א' כתב וז"ל אבל לאו שאין בו מעשה כגון הולך רכיל וגם החינוך כתב בפירוש כן א"כ בודאי דגם ברבינו משום טעם זה הוא וכ"כ הדד"ח על מ"ש רבינו ואע"פ שאין לוקין וז"ל שאין בו מעשה, וא"כ לפי"ז נראה לכאורה מכאן בפירוש דרבינו סובר דעקימת פיו לא הוי מעשה וממילא קשה מכאן על מה שכתבנו לעיל מל"ת ה' מחודש ב' בשם הביאור מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל דרבינו סובר דעקימת פיו הוי מעשה וגם הבאתי שם ראי' לדבריו וגם במל"ת ו' מחודש ה' חזקתי את דבריו אבל מכאן נראה בפירוש דלא סובר כן, אבל אחר עיון קצת ראיתי שגם מכאן ליכא הוכחה דלא כהביאור והטעם שכתב כאן דאין לוקין י"ל משום דהוי לאו שבכללות דלאו זה כולל שלשה ענינים נפרדים חדא רכילות שטוען דברים מזה לזה כמ"ש הרמב"ם או כמ"ש רבינו מנין לדיין שלא יאמר אני מזכה כו' והשני לשון הרע שמספר בגנות חבירו אע"פ שאמר אמת והשלישי מוציא ש"ר כמ"ש רבינו במ"ע נ"ה דאזהרת מש"ר דלא מצא לבתך בתולים מלא תלך רכיל וכיון דגמרינן מלאו זה שלשה ענינים נפרדים הוי לאו שבכללות וע"כ סובר רבינו דאין לוקין עליו דל"ל דהני ג' ענינים הכל שם חד דא"כ קשה היכי אמר הגמר' כתובות הנ"ל דר' נתן לא יליף אזהרת מש"ר דלא מצאתי לבתך בתולים מלא תלך רכיל כהנ"ל מחודש א' הלא שם חד הוא אעכצ"ל דלאו שם חד הוא מש"ר דלא מצאתי לבתך בתולים עם רכילות אלא ר"א יליף גם מש"ר מלא תלך רכיל אף דלא הוי שם חד וא"כ הוי לאו שבכללות או י"ל דהביאור סובר דרבינו באמת ג"כ סובר כהספרא הנ"ל וסובר הפשט בספרא כמ"ש הקרבן אהרן הנ"ל דקאי על דיינים והא דלא הביא רבינו את הספרא י"ל דנכלל במד"כ מנין לדיין כו' ועי' בביאור כאן ותראה שבאמת סובר בדעת רבינו דסובר כהספרא וגם עי' במהר"ם שיק ז"ל מצוה רל"ז מחודש ב' ותראה דגם הוא סובר דכשאמרינן דלא תלך רכיל קאי גם להזהיר על דיינים שלא יהא רך לזה וקשה לזה אז באמת הוי לאו שבכללות וא"כ ממילא דברי הביאור עולים יפה במ"ש דרבינו סובר דעקימת פיו הוי מעשה כמובן:

והואיל דאתא לידן אדבר עוד הפעם בענין זה לברר בס"ד לאמיתה דלכאורה ק"ל על הביאור דבתמורה ג' ע"א על הא דאמר ר' יוחנן משמיה דריה"ג כל ל"ת שבתורה עשה בו מעשה לוקה לא עשה בו מעשה פטור חוץ מנשבע ומומר ומקלל חבירו בשם איתא א"ל

ר' יוחנן לתנא לא תתני ומימר משום דבדיבורו עשה מעשה ולכאורה קשה הא ר' יורזכן לשיטתו דסובר דחסמה בקול חייב משום דעקימת פיו הוי מעשה כמ"ש הגמ' ב"מ צ' ע"ב א"כ אמאי אמר ר"י לתנא לא תתני מימר דוקא אמאי לא אמר גם על נשבע ומקלל לא תתני כיון דגם בנשבע ומקלל איכא עקימת פיו אעכצ"ל כמו שכתב התוס' בב"מ שם ד"ה ר' יוחנן דדוקא גבי חסמה בקול וממיר סובר ר"י דעקימת פיו הוי מעשה כיון דבחסמה בקול נתעביד ע"י דיבורו מעשה שהולכת ודשה בלא אכילה וכן במימר נתעביד ע"י דיבורו מעשה כמ"ש רש"י בתמורה שם שעושה מחולין קדשים אבל בנשבע ומקלל הלא לא נתעביד בדיבוריה שום מעשה וליכא אלא עקימת פיו גרידא ועקימת פיו גרידא באמת גם ר' יוחנן מודה דלא הוי מעשה עי"ש בתוס' היטב וע"כ לא אמר ר"י לתנא אלא לא תתני מימר אבל לפי הביאור הנ"ל דרבינו סובר דעקימת פיו גרידא הוי ג"כ מעשה א"כ צ"ל דל"ס רבינו כהתוס' דב"מ אלא סובר בדעת ר' יוחנן דעקימת פיו הוי מעשה אפילו כשלא נתעביד מעשה ע"י דיבורו ופסק כר' יוחנן א"כ נשאר קושי' הנ"ל דמדוע לא אמר ר"י לתנא לא תתני נשבע ומקלל ג"כ אלא עכ"מ דלא כהביאור. אבל אח"כ ראיתי שגם לקושי' זו עדיין יש תרופה די"ל דהביאור סובר בדעת רבינו כמו שכתבנו בספרינו פני משה הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' דר' יוחנן בתמורה לא אמר לא תתני מימר אלא לפום שיטת התנא דסובר דעקימת פיו לא הוי מעשה וע"כ אמר לי' דאפילו לשיטתו לא תתני מימר משום דבדיבורו עביד מעשה שעושה מחולין קדשים עי"ש שכתבנו בס"ד בזה דבר נאה ומתקבל אבל עכשיו ראיתי בשט"מ ז"ל בב"מ שם שהביא בשם הראב"ד ז"ל וז"ל אלא הא קשיא לי הא דא"ר יוחנן משום ריה"ג כל ל"ת שבתורה לאו שאב"מ אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם וכיון דא"ר יוחנן עקימת שפתיו הוי מעשה נשבע ומימר נמי הרי יש בהן עקימת שפתים וי"ל דההיא משום ריה"ג הוא דאמר לה ר"י דס"ל דעקימת שפתים לא הוי מעשה אבל לר"י גופיה הנך נמי לאו שיש בו מעשה נינהו עכ"ל הראב"ד וכתב הרשב"א דאין תירוצו מחוור דא"כ אמאי א"ל לתנא לא תתני מימר הל"ל לא תתני חדא מהני דהא אית בהו מעשה דעקימת פה ואם אפילו לריה"ג ???? א"כ מ"ש מימר ואי משום דמימר דאתי מיניה מעשה וכמו שכתבו בתוס' א"כ אין עוד קושי' לר' יוחנן מהנך דר"י עקימת פה דאית בי' מעשה קאמר בחסימה והנהגה וכל בעקימת פה דאתי מיניה מעשה כמימר וחוסם ומנהיג קאמר משא"כ בנשבע ומקלל וכמ"ש בתוס' ומעתה מה שאמרו במס' שבועות בגמר' דבני מערבא בענין המקלל את עצמו ואת חבירו בכולן עובר בל"ת הא ללקות אינו לוקה משום דה"ל לאו שאב"מ כך הלכה דכל לאו שאב"מ ואין מעשה בא ממנו אין לוקין עליו והראב"ד הלך בזו לשיטתו וכתב דלר' יוחנן

דאמר דעקימת שפתים חשיב מעשה אף ללקות לוקה ואינו מחוור וכמו שכתבנו עכ"ל השט"מ, נר' דפלוגתא ישנה הוא זה בין הראב"ד להרשב"א אי ר' יוחנן סובר דעקימת פיו גרידא הוי מעשה או דוקא היכא דמעשה בא בפיו כגון בחסימה ומימר שם סובר דהוי מעש' דהרשב"א סובר כהתוס' דב"מ הנ"ל והראב"ד סובר דאפילו בעקימת פיו גרידא סובר ר"י דהוי מעשה ופסק כוותיה ועל קושיות הרשב"א מגמ' דתמורה צ"ל דהראב"ד באמת סובר כמו שכתבנו בפ"מ הנ"ל דר"י להתנא לשיטתו קאמר דעכ"פ מימר לא תתני דגבי מימר מעשה בא ממנו אבל ר"י לדידי' באמת סובר דאין חילוק בין מימר למקלל וממילא ל"ק קושיות הרשב"א על הראב"ד כמובן, ואחר שראיתי את השט"מ זה שמחתי מאד שכוונתי בס"ד לדעת קדושת הראב"ד וכתבתי תיכף בגליון פ"מ שלי שמצאתי את זה בשם הראב"ד וא"כ ממילא יש מקום להביאור הנ"ל די"ל דרבינו ג"ם סובר כהראב"ד ול"ק מתמורה כהנ"ל:

אבל אחר שכתבנו את זה עיינתי עוד הפעם ברבינו בכל המקומות שרשמתי במל"ת ה' וראיתי דיש מקום להקשות עוד על הביאור גם מהני מקומות שרשמתי והבאתי שם ראיה לדבריו דבמל"ת קפ"ד כתב רבינו וז"ל חסמה בקול ר' יוחנן אמר חייב כו' והלכה כר"י והטעם מפני שבדיבורו נעשה מעשה וכן מצינו בתמורה כו' אמר ר"י לתנא אל תשנה מימר מפני שבדיבורו נעשה מעשה ואי נא' דרבינו סובר כמ"ש הביאור וכהראב"ד הנ"ל דבעקימת פיו גרידא ג"כ הוי מעשה א"כ קשה למה שינה רבינו מלשון הגמ' דב"מ דבגמ' איתא ר"י אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה ורבינו כתב מפני שבדיבורו נעשה מעשה וגם במל"ת רפ"ב כתב וז"ל הנהיגה בקול ר"י אמר לוקה פי' משום דבדיבורי' מתעביד מעשה כדאמר לי' ר' יוחנן לתנא לא תתני מימר משום דבדיבורי' מתעביד מעשה גם שם שינה מלשון הגמ' אעכ"מ דמשום דסובר כהתוס' דב"מ וכהרשב"א הנ"ל דדוקא היכא דבדיבורי' מתעביד מעשה דומיא דחסמה והנהיגה בקול ומימר שם עקימת פיו הוי מעשה אבל היכא דליכא אלא עקימת פיו גרידא שם באמת לא הוי מעשה ומשום דסובר כן ע"כ שינה מלשון הגמ' ולא קאמר עקימת פיו הוי מעשה, ותו יש להקשות על הביאור ממל"ת שמ"ה דמדוע הביא שם רבינו את מה דאמר ר' יוחנן משום ריה"ג כל ל"ת שבתורה עשה מעשה לוקה לא עשה מעשה פטור חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו כו' הלא אי נאמר דרבינו סובר כהראב"ד הנ"ל אז באמת גם נשבע ומקלל ג"כ הוי לאו שיש בו מעשה וא"כ היכי הביא את הא דריה"ג ואי קשיא הלא אפילו כשנאמר דסובר כהתוס' וכהרשב"א הנ"ל ג"כ קשה ממימר ע"ז י"ל הא באמת הביא אח"כ את מה דאמר ר"י לתנא לא תתני מימר עי"ש אבל אי נא' דסובר כמ"ש הביאור אז קשה

היכי הביא את הא דריה"ג הגם דיש לדחוק דמש"ה הביא משום דרצה להביא אח"כ את מה דאר"י לא תתני מימר וגם על הקושי' הראשונה י"ל דמש"ה שינה וקאמר מפני שבדיבורי' נעשה מעשה משום שהביא אח"כ את הא דר"י דתמורה שאמר כן אבל כל זה יש לדחוק כדי להעמיד את דברי הביאור על תילו שלא יהא נראה כטועה לגמרי אבל האמת יורה דרכו דמלשון רבינו מוכח דסובר כתוס' ורשב"א הנ"ל וגם ממל"ת זו כאן מוכה טפי לומר דל"ס כהראב"ד הנ"ל כיון דדוחק גדול לומר דסובר שהלאו זה הוא לאו שבכללות ובפרט לפי הכלל שבידינו מובא במלא הרועים בכלל לאו שבכללות אות ז' דז"ל אבל היכא שכולל ענינים שאוסרין משם אחד אע"פ שהם פרטים משונים מ"מ לא הוי לאו שבכללות כו' עי"ש ונאמר דרבינו סובר כהספרא וכמו שכתבנו בשם המר"ם שיק הנ"ל גם זה דוחק גדול כמו שהוכחנו לעיל מחודש א' דרבינו לא יוכל לסבור כהספרא ותו דאפילו כשנאמר כן אכתי קשה דהיכי קאמר רבינו שאין לוקין על לאו זה דמשמע מלשון זה דבשום פעם אין לוקין ואי נאמר דמשום לאו שבכללות אין לוקין קשה הלא כשעובר על הג' ענייינים על רכילות ולה"ר ומוציא ש"ר בבת אחת בודאי דחדא מיהא לקי כדין כל לאו שבכללות עי' בסה"מ שורש ט' וא"כ היכי קאמר לחלוטין דאין לוקין אעכ"מ דל"ס רבינו כמ"ש הביאור וגם על עיקר ראיתו של הביאור שהכריחו לומר ברבינו דסובר כן הבאתי לעיל מל"ת ד' מחודש ד' דמדכתב רבינו במל"ת ה' ואין לוקין על לאו זה הוכיח הביאור מלשון זה דבלאו דנסיון סובר רבינו דלוקין באמת גם לראי' זו אית ט' פירכא ממל"ת זו כיון דגם כאן כתב רבינו אין לוקין על לאו זה אלמא דרהיטת לישנא של רבינו לומר כן וגם במל"ת י"א כ"כ וע"כ נ"ל דבאמת סובר רבינו כהתוס' וכהרשב"א דב"מ הנ"ל וא"כ יפה כתב הדינא דחיי כאן וגם במל"ת ד' ובמל"ת ו' בטעמא דרבינו דאינו לוקין משום דהוי לאו שאב"מ ודו"ק:

פירוש ג

צא (**ג**) **ולמד מה אירע לדואג האדומי כו'**. וכתב הדד"ח ע"ז וז"ל שע"י שהלשין לאחימלך לשאול הרג את כל כהני נוב ונהרג שאול וג' בניו והוא ג"כ נטרד מן העולם כדאמרינן בפ' חלק ונר' מדברי הרב המחבר והרמב"ם ז"ל שענין דואג האדומי רכילות היה ולא לה"ר ובפ' חלק (סנהדרין דף ק"ו ע"ב) נראה דענין דואג לה"ר מיקרי דאמרינן התם א"ר יצחק מה דכתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופ' מספרי לה"ר מה אתה דורש בהם ושמא הא דנקט ופרשת מספרי לה"ר לאו דוקא והכונה לומר כשמגיע לפרשת לא תלך רכיל מה דורש בו עכ"ל הנה מ"ש הדד"ח שענין דואג האדומי רכילות היה ולא לה"ר זה אמת שענין זה שהלשין דואג לאחימלך למלך

שאול י"ל דסברו דרכילות הי' וכ"כ הכ"מ ז"ל הל' דעות וז"ל המרגל בחבירו כו' דעת רבינו שרכיל היינו האומר פלוני אמר עליך כך וכך או עשה לך כך אע"פ שאותו דבר אינו גנות למי שנאמר כמו בהלשנות דואג שאמר על אחימלך שנתן לחם וחרב גלית לדוד ואלו נשאל לאחימלך לא היה מכחיש שאין בזה גנות לו דאדרבא חשב שעושה עבודה לשאול כמו שהתנצל בדבריו כו' עכ"ל נר' בפירוש דגם הכ"מ סובר דענין דואג על אחימלך רכילות הי' אבל בלאו עון זה הי' בדואג גם עון לשון הרע כדאיתא בפירוש בסנהדרין צ"ג ע"ב ויען אחד מהנערים וגו' ואמר ר"י אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלה"ר כו' ופירש"י שהי' מספר בשבחו של דוד כדי שיקנא בו שאול ויהרגהו וא"כ לפי"ז היה בדואג תרתי רכילות וגם לה"ר וא"כ ממילא שפיר קאמר הגמ' סנהדרין הנ"ל כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לה"ר מה אתה דורש בהם די"ל דפ' מרצחים שאמר הגמ' קאי על רכילות שדיבר דואג על אחימלך ופ' מספרי לה"ר קאי על לה"ר שדיבר על דוד ורש"י קאמר בפירוש שם על פרשת מרצחים וז"ל שהרג נוב מוכח מרש"י דפרשת מרצחים קאי על מעשה דאחימלך וממילא ל"ק מידי כמובן. אבל לכאורה לפי הנ"ל בשם הכ"מ והדד"ת דרבינו והרמב"ם סברו דהמלשינת של דואג על אחימלך רכילות היתה א"כ קשה היכי כתבו רבינו והרמב"ם שם הלכה ג' וז"ל ועוד אמרו ג' לה"ר הורגתן כו' כונתם בזה על מ"ש הגמרא ערכין ט"ו ע"ב במערבא אמרי לשון תליתאי קטיל תליתאי נראה מלשונם דהפשט בהגמ' דדוקא לה"ר הורג ג' אבל לא רכילות עי"ש היטב ותראה דסברו כן הלא גם רכילות הורג ג' כמעשה דדואג עם אחימלך [ועי' ילקוט משלי כ"ה שכ' וז"ל ולמה נקרא לשון שלישי שהוא הרג שלשה האמרו והמקבלו ומי שנאמר עליו ובימי שאול הרג ד' דואג שאמר שאול שקבל אחימלך שנא' עליו ואבנר בן נר למה נהרג עכ"ל וכן איתא בירושלמי פאה פ"ק דף ד' ע"א עי"ש] ותו ק"ל דהראב"ד בהשגותיו הל' דעות שם סובר דרכילות דוקא הורג ג' וצ"ל דקסבר הפשט בגמרא דערכין דלשון תליתאי קאי על רכילות ורא"ייתו י"ל מהירושלמי ומהילקוט הנ"ל וכן באמת סובר רש"י בערכין שם ד"ה לישנא תליתאי וז"ל זה לשון הרכיל כו' וגם בד"ה לאמרו כתב לרכיל עצמו שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו עכ"ל ועל רבינו והרמב"ם צ"ל דסברו בגמ' דערכין דדוקא לה"ר הורג ג' וכמ"ש הכ"מ ליישב את הרמב"ם מהשגות הראב"ד עי"ש וא"כ כשנא' כמ"ש הדד"ח הנ"ל נשאר על הרמב"ם קושיות השגות הראב"ד דהראשון היינו רכיל קשה מלשון הרע והשגה זו גם על רבינו קמה וגם נצבה וגם קשה עליהם קושיתינו הנ"ל דמדוע אמרו דדוקא לה"ר הורג ג' הלא גם רכילות הורג ג' [ועל הכ"מ שם

ק"ל דמתחלת דבריו נרא' דסובר בדעת הרמב"ם דהא דדואג עם אחימלך רכילות היתה כהנ"ל בשמו ובסוף דבריו שם צ"ל דסובר בדעת הרמב"ם דלא רכילות אלא לה"ר היתה דאל"כ לא מיישב כלום על הרמב"ם מהשגות הראב"ד ע"ש ותבין דצ"ע] אעכצ"ל דרבינו והרמב"ם סברי דענין דואג עם אחימלך לה"ר היתה ולא רכילות ודלא כהדינא דחיי וא"כ קשה עליהם דהיכי כתבו צא ולמד מה אירע לדואג האדומי כו' דכוונתם בזה להביא ראי' על מה שכתבו שהרכילות גורם להרוג נפשות רבות הלא מדואג ליכא להביא ראי' על זה כיון דהא דדואג לה"ר היתה אלא על רבינו י"ל דכיון דכ' ואע"פ שאין לוקין על לאו זה עון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל כו' צא ולמד מה אירע לדואג האדומי כו' ומדלא כתב כלשון הרמב"ם ואע"פ שאין לוקין על דבר זה אלא כתב על לאו זה י"ל דכוונתו שהלאו זה גורם להרוג נפשות משום דבלאו זה נכלל גם לה"ר וכוונתו על לה"ר שגורם להרוג נפשות וע"כ הביא שפיר ראי' לזה מדואג האדומי' אבל הרמב"ם שכ' על דבר זה נראה בפירוש דקאי על רכילות דוקא א"כ באמת נשאר עליו הקושי' דהיכי הביא ראי' דרכילות גורם להרוג נפשות מדואג האדומי' ובדרך אפשר י"ל דלעולם סובר הרמב"ם דהא דדואג רכילות היתה כמ"ש הכ"מ בתחילת דבריו והדד"ח הנ"ל אלא סובר דרכילות אינו אלא גורם להרוג נפשות וכמ"ש בפירוש וגורם להרוג נפשות וע"כ הביא שפיר ראי' מדואג כיון דגם שם הי' דואג גורם להרוג נפשות אבל לה"ר סובר שהורג שלשה ואינו גורם וממילא יש נ"מ גדולה בין רכילות ללה"ר ומיושבים כל הקושיות הנ"ל וגם הכ"מ וגם ברבינו י"ל כן ודו"ק:

פירוש ד

תני (ד) **רב דימי לעולם אל יספר בטובתו של חבירו וכו' פירוש אל יספר בטובתו בפני שונאיו כו'**. אבל היראים סי' הנ"ל מפרש את הגמרא בענין אחר וז"ל לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו כו' פירוש אל ירבה לספר שמתוך שמרבה בא לומר גנות זה יש בו אבל סיפר טובה בלא רבוי מותר כדתנן חמשה תלמידים כו' עכ"ל ולדינא יש נ"מ גדולה ביניהם דלרבינו בפני אוהביו מותר אפילו להרבות בשבחיו אבל להיראים אפי' בפני אוהביו אסור ועי' רש"י ב"ב קס"ד ע"ב ד"ה בא ותראה דסובר כהיראים, ומ"ש רבינו ת"ל מאהל מועד לאמור לאו אמר כו' עי' בביאור על הסמ"ג מר' יוסף מקרעמניץ ז"ל מ"ש ע"ז:

מצוה י

פירוש א

שלא (א) יקבל אדם לשון הרע דכתיב לא תשא שמע שוא כו' עוד דרשינן מיניה בשבועות ובסנהדרין אסור לדיין שישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו כו'. נראה מרבינו ז"ל דסובר דעיקר אזהרה זו למימני בין המצות היא שלא יקבל אדם לה"ר אלא מספר לה"ר ועדות שקר ושלא ישמע הדיין דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו ג"כ נכלל בלאו זה וגם מקיצור הסמ"ג שלו נראה בפי' דסובר כן וכן נראה מרש"י ז"ל פ' משפטים פרשה כ"ג פ' א' דז"ל לא תשא שמע שוא כתרגומו לא תקביל שמע דשקר אזהרה למקבל לה"ר ולדיין שלא ישמע דברי בע"ד עד שיבא בע"ד חבירו עכ"ל ומדכ' תחלה אזהרה למקבל לה"ר ול"כ אזהרה לדיין כו' נר' דסובר כמ"ש ואי"ל דחדא מינייהו נקט דא"כ הול"ל אזהרה למקבל לה"ר ואזהרה לדיין אבל מהתרגום גרידא בלא פירש"י באמת ליכא למידק מידי כיון דמתרגום איכא למיגמר שניהם אבל זה נר' בעליל מהתרגום דבזה שנכלל בלאו זה גם מספר לה"ר ועדות שקר בזה ל"ס כרבינו דבלשון לא תקביל שמע דשקר לא נכלל זה אבל מה שסובר רבינו דעיקר לאו לענין מנין המצות היא שלא יקבל לה"ר גם מהתרגום לפום פי' רש"י יש להוכיח כן, אבל ברמזיו כתב רבינו וז"ל לא תשא שמע שוא אזהרה למקבל לה"ר ואזהרה לדיין שלא ישמע דברי בע"ד עד שיבא בע"ד חבירו עכ"ל ולפי הנ"ל באמת לשון אזהרה שכ' שני פעמים צ"ע [ועי' מ"ש על זה לקמן סוף מחודש ח'] אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רפ"א כתב וז"ל הזהיר השופט שלא לשמוע אחד מבע"ד שלא בפני בעל דינו והוא אמרו לא תשא שמע שוא כו' ולשון מכילתא לא תשא שמע שוא אזהרה לדיין שלא ישמע מבע"ד עד שיהיה בעל דינו בפניו ואזהרה לבע"ד שלא ישמיע דבריו לדיין עד שיהי' חבירו עמו כו' ובכלל לאו זה ג"כ אמרו אזהרה למספר לה"ר והמקבלו ומעיד עדות שקר כו' עכ"ל נראה בפירוש שסובר דעיקר לאו זה למימני למצוה היא אזהרה לדיין שלא ישמע כו' ומקבל ומספר לה"ר ועדות שקר נכלל בלאו זה וכן סובר בחיבורו הל' סנהדרין פ' כ"א הל' ז' דז"ל אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דינין קודם שיבא חבירו או שלא בפני חברו ואפילו דבר אחד אסור שנ' שמוע בין אחיכם וכל השומע מאחד עובר בל"ת שנ' לא תשא שמע שוא ובכלל לאו זה אזהרה למקבל לה"ר ומספר לה"ר ומעיד עדות שקר וכן בעל דין מוזהר שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא בע"ד חברו כו' עכ"ל וגם ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת רפ"א כתב וז"ל שלא לשמוע מאחר מבע"ד ואין חברו עמו שנ' לא תשא שמע שוא עכ"ל וא"כ יש חילוק בין רבינו והרמב"ם במצוה זו דלרבינו עיקר אזהרה

לענין מנין המצות שלא לקבל לה"ר ולהרמב"ם עיקר אזהרה על הדיין שלא ישמע כו' אבל לענין שאר מילי ליכא שום נ"מ ביניהם וא"כ לכאורה צריך להבין דמדוע לא רצה רבינו לומר כהרמב"ם או להיפך ובמה פליגי. ונ"ל בס"ד די"ל דבזה פליגי דבמכילתא פ' משפטים פרשה כ' איתא לא תשא שמע שוא הרי אזהרה למקבלי לה"ר דבר אחר אזהרה לדיין שלא ישמע מבע"ד עד שיהא בעל דינו עמו שנא' עד האלהים יבוא דבר שניהם ד"א אזהרה לבע"ד שלא ישמיע דבריו לדיין עד שיהא בע"ד עמו שנאמר ועמדו שני האנשים כו' עכ"ל ובפסיקתא זוטרתא פ' משפטים איתא ג"כ כמ"ש המכילתא אלא בהדבר אחר שני איתא בפסיקתא וז"ל ד"א לא תשא שמע שוא קרי ביה לא תשיא אזהרה לבע"ד שלא יטעים דבריו לדיין כו' עכ"ל ובפסחים קי"ח ע"א איתא א"ר ששת משום ראב"ע כל המספר לה"ר וכל המקבל לה"ר וכל המעיד עדות שקר בחברו ראוי להשליכו לכלבים שנ' לכלב תשליכין אותו וכתיב בתריה לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא עי' ברשב"ם שם דלא גרס לי' אבל במכות כ"ג ע"ב איתא ג"כ זה' נראה מגמ' דפסחים ומכות דראב"ע סובר דמספר לה"ר ומקבל לה"ר ומעיד עדות שקר כל הני נכללים בלאו דלא תשא שמע שוא ובגמרא דשבועות ל"א ע"א איתא מנין לדיין שלא ישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חברו ת"ל מדבר שקר תרחק מנין לבע"ד שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בע"ד חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני מלא תשא לא תשיא וגם בסנהדרין ז' ע"ב מובא הא דר' כהנא נראה דר"כ סובר דהלאו לא תשא וגו' לא בא להזהיר אלא על דיין שלא ישמע דברי בע"ד כו' ועל בעל דין שלא יטעים כו' וא"כ עכצ"ל דהפי' ראשון של המכילתא סוברת עכ"פ בזה כראב"ע דאזהרת לאו זה בא שלא לקבל לה"ר, וגם י"ל דבאמת לגמרי סוברת כותי' אלא סוברת דעיקר אזהרה בא על שלא לקבל לה"ר והשאר דברים של ראב"ע נכללים בהלאו זה אלא לא דיברה רק מעיקר אזהרה כל זה י"ל להפי' ראשון של המכילתא אבל הדבר אחר של המכילתא עכצ"ל דסוברת כרב כהנא דשבועות הנ"ל דעיקר אזהרת לאו זה בא על הדיין שלא ישמע דברי בע"ד כו' [דאת זה עכצ"ל בין לרבינו ובין להרמב"ם דגם רב כהנא מודה בזה לראב"ע דגם שאר דברים הנ"ל נכללים בהלאו זה אלא ר"כ סובר דעיקר אזהרה בא על הדיין שלא ישמע כו' כמו שאכתוב לקמן בס"ד] וא"כ ממילא י"ל דהרמב"ם פסק כרב כהנא ומש"ה לא הביא בסה"מ אלא הד"א של המכילתא ומקבל לה"ר כתב בסה"מ דלמד מגמרא דמכות הנ"ל ול"כ דלמד מהמכילתא אף שהי' יכול ללמוד גם מהפי' ראשון של המכילתא כן כיון דל"ס כהפי' ראשון אלא כהד"א ע"כ קאמר דלמד את זה ממכות וכיון דסובר הרמב"ם כרב כהנא וכהד"א של המכילתא ע"כ מנה אזהרת דיין שלא לשמוע אחד מבעלי הדין

כו' למצוה פרטי' אבל רבינו י"ל דסובר כהפי' ראשון של המכילתא וכראב"ע וכרב כהנא לא סובר אלא בזה דנכלל גם בלאו זה שלא ישמע הדיין כו' וע"כ כתב רבינו עוד דרשינן מיניה בשבועות ובסנהדרין אסור לדיין כו' ול"כ אזהרה לדיין כו' כיון דלענין מנין המצות סובר דלא הוי אלא כאיסור ולא אזהרה ממש וכיון דסובר כהפי' ראשון של המכילתא וכראב"ע ע"כ מנה שלא יקבל אדם לה"ר למצוה פרטי ומשום דיכלינן למטעי בפי' ראשון של המכילתא דלא סוברת לגמרי כראב"ע כהנ"ל ע"כ לא הביא רבינו כלל את המכילתא אלא את ראב"ע כמובן, והשאר מוני מצות ז"ל הסמ"ק סי' רל"ג החינוך ואלה המצות ומצות השם מצוה ע"ד הזוהר הרקיע מל"ת ח' אות י' ועיר מקלט מצוה ע"ה כולם סברו כהרמב"ם עי"ש:

וממילא מה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מה שהקשה הדינא דחיי ז"ל על רבינו דז"ל וראיתי להרב המחבר ז"ל בלאוין ר"ח כתב כדברי הרמב"ם ז"ל ולא ידענא מאי אידון ביה כו' עכ"ל כוונתו דבמל"ת ר"ח כתב רבינו וז"ל אסור לדיין לשמוע דברים מבע"ד זה שלא בפני זה שנ' שמוע בין אחיכם ואם עבר ושמע עובר משום לא תשא שמע שוא ובכלל לאו זה אזהרה למעיד עדות שקר ומקבל לה"ר ומספר לה"ר והזכרתיו למעלה במל"ת י' עכ"ל נראה ממל"ת ר"ח דסובר כהרמב"ם דעיקר לאו זה בא להזהיר על דיין שלא ישמע כו' ומקבל לה"ר סובר דנכלל כמו עדות שקר ומספר לה"ר מדכ' ובכלל לאו זה כו' וא"כ סותר את למודו, אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דכאן במל"ת י' שהוא מקום של המצוה שלא לקבל לה"ר ע"כ כתב כאן על אזהרת דיין שלא ישמע כו' אסור לדיין כו' וכוונתו דלענין מנין לא הוי אלא איסור כהנ"ל אבל לקמן במל"ת ר"ח כיון דלא לענין מנין המצוה קאי שם אלא לדינא ע"כ כתב שם על דיין כלשון הרמב"ם הל' סנהדרין הנ"ל ועובר משום לא תשא שמע שוא דכיון דליכא נ"מ שם לענין מנין המצוה רק לענין עבירות הלאו ולענין זה באמת אין שום נ"מ בין מקבל או מדבר לה"ר ועדות שקר ודיין ששמע כו' אם עבר באחת מהן בכל אחד עובר על לאוזה בשוה כיון דכולן נכללין בלאו זה וע"כ כתב רבינו שם ובכלל לאו זה אזהרה למעיד עדות שקר כו' ול"כ ובכלל לאו זה אסור כמ"ש כאן על דיין כיון דלענין עבירות הלאו באמת לכולן הלאו זה אזהרה היא ודו"ק:

אבל לכאורה ק"ל על רבינו דהיכי יכול לפסוק כראב"ע וכרב כהנא הלא מראב"ע נראה בפירוש דל"ס דנכלל בלאו זה גם שלא ישמע הדיין כו' דמדלא אמר גם ע"ז דראוי להשליכו לכלבים אעכצ"ל דראב"ע למד את זה מדבר שקר תרחק כמ"ש הגמ' שבועות הנ"ל או צ"ל דסובר כר' חנינא דסנהדרין ז' ע"ב דאיתא שם שמוע בין אחיכם ושפטתם

א"ר חנינא אזהרה לב"ד שלא ישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו ואזהרה לבע"ד שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בע"ד חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם ר"כ אמר מהכא מלא תשא לא תשיא וא"כ לפי"ז בין אם נאמר דראב"ע גמר מדבר שקר תרחק או דגמר משמוע בין אחיכם כר' חנינא עכצ"ל דפליג עם רב כהנא כיון דבגמ' דשבועות הנ"ל פליג ר"כ על לימוד של מדבר שקר תרחק וגם על הא דר' חנינא ג"כ פליג וכיון שהביא רבינו את הא דראב"ע א"כ היכי הביא גם את הא דר"כ דמ"ש רבינו עוד דרשינן מיניה בשבועות ובסנהדרין אסור לדיין שישמע כו' עכצ"ל דעל הא דר"כ כיוון כיון דבשבועות ובסנהדרין לא למד מזה את זה אלא ר"כ ולקמן במל"ת ר"ח הביא ג"כ את הא דר"כ וגם את הא דראב"ע כהנ"ל וכיון דפליגי א"כ היכי מצא לסבור כתרווייהו, ותו ק"ל על מ"ש רבינו במל"ת ר"ח אסור לדיין לשמוע דברים מבע"ד זה שלא בפני זה שנא' שמוע בין אחיכם ואם עבר ושמע עובר משום לא תשא שמע שוא עי"ש כי דבר זה פליאה גדולה אצלי כיון דהא דשמוע בין אחיכם הם דברי ר' חנינא דסנהדרין הנ"ל והא דעובר משום לא תשא וגו' הם דברי ר' כהנא הנ"ל וא"כ היכי מצי לפסוק כתרווייהו הלא מגמ' דסנהדרין הנ"ל מוכח בפירוש דפליגי והני תרי קושיות גם על הרמב"ם הל' סנהדרין הנ"ל קשה ולא ראיתי בשום מקום מי שהרגיש בזה ובאמת הם קושיות גדולות.

אבל מאמר הגמ' דריש מגילה יגעתי ומצאתי תאמין אמת וצדק כי ת"ל יגעתי ומצאתי בס"ד תרופה אמיתי על השני קושיות הנ"ל בהקדים מה שיש עוד לדקדק על רבינו במל"ת ר"ח דמדוע כתב שם אסור לדיין כו' שנ' שמוע בין אחיכם הלא ר' חנינא שלמד את זה מפסוק זה קאמר אזהרה לב"ד כו' וא"כ אמאי משנה רבינו מלשון ר"ח וכתב אסור וכן יש לדקדק את זה גם בהרמב"ם הל' סנהדרין הנ"ל שכ' ג"כ אסור לדיין כו', וע"כ נ"ל דרבינו והרמב"ם סברו הפשט בגמ' דסנהדרין דר"ח ור"כ בזה פליגי ר"ח סובר שמוע בין אחיכם עשה וע"כ אמר אזהרה לב"ד כו' ואף דאמרינן בסנהדרין נ"ו ע"א ובכמה מקומות בש"ס דאזהרת עשה לא שמיה אזהרה י"ל דר"ח סובר דשמיה אזהרה אוייי"ל דסובר דדוקא אמילתא דענשינן מלקות או מב"ד אמרינן דאזהרת עשה לא שמיה אזהרה אבל לענין עבירה גרידא באמת שמיה אזהרה אבל רב כהנא פליג ע"ז וסובר דשמוע בין אחיכם לא הוי אלא כחלק ממ"ע דצדק תשפוט עמיתך וכמ"ש המר"ם שיק ז"ל מצוה ע"ד עי"ש וע"כ סובר דלא הוי אלא כאיסור ולא שייך למימר גביה לשון אזהרה והכי אמר הגמרא ר"כ אמר מהכא כלומר ר"כ אמר דאזהרה שאמר ר' חנינא לא הוי אלא מהכא מלא תשא וגו' וא"כ לפי"ז רב כהנא בעיקר הדין באמת לא פליג על ר"ח אלא גם הוא סובר דמשמוע בין אחיכם שמעינן דאסור לדיין לשמוע כו' אלא אזהרה לזה סובר ר"כ

דלא הוי אלא לא תשא שמע שוא, וא"כ ממילא לפי"ז י"ל דכיון דמהמכילתא הנ"ל נראה ג"כ דסוברת כר"כ דאזהרת דיין שלא ישמע כו' היא מלא תשא וגו' ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם כרב כהנא וע"כ כתבו שפיר אסור לדיין כו' שמוע בין אחיכם כו' כיון דהלימוד משמוע בין אחיכם באמת לא הוי אלא איסור ול"ק עליהם הקושי' השניה וגם הדקדוק הנ"ל, ואחר שכתבנו את זה ראיתי במעיין חכמה ז"ל דף ל' ע"ב אות ג' שכ' וז"ל ומדלא קאמר בגמ' סנהדרין ורב כהנא האי שמוע בין אחיכם מאי דריש ליה משמע דתרווייהו אית להו עכ"ל ולכאורה היכי יכלינן למימר דתרווייהו אית ליה אבל בהנ"ל מיושב שפיר דמשמוע בין אחיכם למד איסור גרידא ולא תשא וגו' סובר לאזהרה כמובן, ועל הקושי' הראשונה הנ"ל י"ל בפשיטות דבהא דבלא תשא וגו' נכלל גם מקבל ומספר לה"ר ועדות שקר סברו רבינו והרמב"ם כראב"ע אבל בהא דלא נכלל בו גם הא דלא ישמע הדיין כו' בזה לא סברו כראב"ע אלא כרב כהנא משום המכילתא הנ"ל דג"כ סוברת כן ועי' ש"ע חו"מ סי' י"ז סעיף ה' שכ' המחבר אסור לדיין לשמוע דברי בע"ד האחד שלא בפני בע"ד חברו וכתב הסמ"ע וז"ל אסור לדיין נלמד מדכתיב שמוע בין אחיכם גם כתיב לא תשא שמע שוא עכ"ל ולכאו' על לשון המחבר של"כ אלא אסור הי' די לומר שנלמד משמוע בין אחיכם וי"ל דכיון דכ' המחבר אח"כ וכן הבע"ד מוזהר על כך ומדכ' אצל בעל דין לשון מוזהר וגם כתב וכן מוכח דהמחבר סובר דהאי מוזהר שכ' אח"כ קאי גם על דיין וא"כ סובר דאצל דיין איכא תרתי איסור ואזהרה ע"כ כתב הסמ"ע מ"ש ודו"ק:

פירוש ב

וכתיב (ב) בתריה לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס כו'. נראה מרבינו דגירסתו בגמ' דפסחים הנ"ל בראב"ע דעדות שקר למד מאל תשת ידך וגו' וא"כ צ"ל דעדות שקר לא הוי בכלל אזהרת לא תשא שמע שוא אבל בגמרא שלפנינו ליתא האי אל תשת ידך וגו' אלא צ"ל דגם עדות שקר בכלל לא תשא וגו' אבל מרש"י דמכות הנ"ל נראה ג"כ דהיתה גירסתו כמ"ש רבינו דרש"י מציין שם לפרש על מ"ש הגמ' אל תשת ידך עם רשע וגו' וכתב ע"ז וז"ל היינו מעיד עדות שקר ובאמת לא מצינו בגמ' שם שהביא אל תשת וגו' אעכ"מ דלרש"י היתה הגירסא כך וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו דהיכי כתב במל"ת ר"ח ובכלל לאו זה אזהרה למעיד עדות שקר ומקבל לה"ר כו' הלא לפי גירסתו בגמ' עדות שקר ליתא בכלל לאו זה אעכצ"ל שט"ס יש ברבינו כאן במ"ש אל תשת ידך וגו', אבל אח"כ ראיתי בדינא דחיי ז"ל שכ' וז"ל הא דכ' המחבר ז"ל אל תשת ידך עם רשע וגו' סיומא דקרא הוא דנקט ולא שבא לומר דמאל תשת ידך וגו' נפיק המעיד עדות שקר לחבירו דהא הך קרא דאל תשת ידך עם רשע אתי לאזהרה שלא נקבל

עדות רשע אפילו עדותם אמת כמ"ש הרמב"ם ז"ל הל' עדות פ"י והרב המחבר לאוין רי"ד ועוד אי מאל תשת ידך וגו' נפיק דהמעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים מ"ש דנקט ראב"ע הני תלתא ולא נקט נמי לא תהי' אחרי רבים לרעות ולא תענה על ריב לנטות כו' דסמיכי לכלב תשליכון אותו אלא ודאי שהרב המחבר סיים הפסוק אבל אין דעתו דמיניה נפיק המעיד עדות שקר או שט"ס נפל בדברי הרב המחבר וצריך למחוק אל תשת וגו' וכן בפ' ערבי פסחים ובפר' אלו הן הלוקין אמרו וכתיב בתריה לא תשא שמע שוא ותו לא ומשו"ה נקט ראב"ע הני תלתא ותו לא משום דהני תלתא הם נכללים בלאו דלא תשא שמע שוא כמו שיתבאר והוא סמוך לו ממש דסיים לומר לכלב תשליכין אותו וכתיב בתריה לא תשא שמע שוא אבל אל תשת ידך וגו' אינו סמוך לו דא"כ נימא שכל האזהרות שבפרשה נסמכות לו אבל רש"י ז"ל במכות כתב אל תשת ידך וגו' עכ"ל ופליאה לי על הדד"ח שלא הביא גם הראי' שכתבנו ממל"ת ר"ח וגם נ"ל בס"ד עוד ראי' ממל"ת ר"ח דל"ס כגירסות רש"י דלכאורה יש לדקדק שם במ"ש ובכלל לאו זה אזהרה למעיד עדות שקר ומקבל לה"ר ומספר לה"ר דסידור זה היא ממש להיפך ממ"ש ראב"ע שהביא תחלה מספר לה"ר ומקבל לה"ר ולבסוף עדות שקר ורבינו הביא תחלה עדות שקר דבשלמא על הסידור של ראב"ע י"ל דמשום חומר האיסור נקט תחלה מספר לה"ר דאית ביה תרי לאוין לא תלך רכיל ולא תשא שמע שוא ומשום שדיבר מענין לה"ר ע"כ נקט תיכף אח"כ גם מקבל לה"ר ואח"כ עדות שקר אבל על רבינו לכאורה קשה דמדוע מסדר להיפך אעכצ"ל דמש"ה נקט עדות שקר תחלה כדי שלא נטעה לומר כגירסות רש"י דאי הוי נקט עדות שקר בסוף הוי יכלינן למימר דלעולם עדות שקר לא נכלל בלאו דלא תשא אלא הלאו של עדות שקר היא אל תשת ידך וגו' כמ"ש הגמ' לפי גירסת רש"י הנ"ל והא דהביא רבינו עדות שקר בין איידך י"ל שגירת לישנא דראב"ע נקט אבל לעולם סובר דעדות שקר אינו נכלל בלא תשא וכדי שלא נטעה לומר כן ע"כ הביא מתחלה עדות שקר דעכשיו בודאי ליכא למיטעי מידי כמובן וא"כ לפי"ז מוכח גם מזה דל"ס רבינו כגירסת רש"י וגם בקיצור הסמ"ג שלו ראיתי שהעתיק את הא דראב"ע ולא הביא אל תשת ידך כלל וא"כ עכ"מ דט"ס היא ופליאה גדולה אצלי על שראיתי בחיבור אחד על קיצור הסמ"ג שנקט לחלוטין ברבינו את הגירסא דאל תשת ידך וגו' ולא הרגיש לא ממ"ש הדד"ח ולא ממה שכתבנו וגם זה נ"ל דמ"ש רבינו ריש דבריו כאן לא תשא שמע שוא וגו' האי וגו' ג"כ ט"ס כיון דבלאו זה למה לו להפסוק אל תשת ידך שכתיב אח"כ כמובן:

פירוש ג

עוד (ג) דרשינן מיניה בשבועות ובסנהדרין כו'. לכאורה יש לדקדק דמדוע הביא רבינו שבועות קודם סנהדרין הלא סנהדרין קודם והול"ל עוד דרשינן בסנהדרין ובשבועות ונ"ל בס"ד דכיוון בזה לרמז על התירוץ שכתבנו במחודש א' על קושיתינו דהיכי יכול רבינו לפסוק במל"ת זו כרב כהנא ובמל"ת ר"ח כר' חנינא ותירצנו דלא פליגי אע"ג דמפשטות לשון הגמ' דסנהדרין נראה דפליגי מדאמר הגמ' רב כהנא אמר מהכא כו' ולפי הכלל שבידינו דעל פי רוב היכי דאיתא בגמ' ר' פלוני אמר מורה דפליג על הא דלעיל מיניה כהנ"ל מל"ת ג' מחודש ב' אפ"ה מוכרחינן לומר מחמת קושיתינו דלא פליגי וצ"ל דהגמ' דסנהדרין שם הוא באמת אחד מהמיעוט מקומות שכתבנו במל"ת ג' מחודש ב' דאע"ג דאיתא ר' פלוני אמר אפ"ה לא פליגי, וכל זה צ"ל בגמ' דסנהדרין אבל מגמ' דשבועות באמת גם מפשטות לשון הגמ' מוכח דלא פליגי מדאמר הגמרא רב כהנא מתני ולא אמר הגמ' רב כהנא אמר נר' דהכי פרישא דמה דיליף מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני את זה גם מלא תשא ולא תשיא וגם הרא"ש בשבועות שם הביא את הא דדבר שקר תרחק וגם הא דרב כהנא א"כ עכ"מ דגם הרא"ש סובר הפשט בגמ' דרב כהנא לא פליג על הלימוד דמדבר שקר תרחק, וא"כ לפי"ז ממילא מוכח מגמ' דשבועות דר"כ לא פליג גם על ר' חנינא דסנהדרין דמהתוס' דשבועות שם ד"ה שלא ישמע מוכח דרב חנינא דסנהדרין דיליף משמוע בין אחיכם לא פליג עם הא דגמרא דשבועות דיליף ממדבר שקר תרחק מדכ' התוס' וז"ל בפ"ק דסנהדרין מפיק ליה משמוע בין אחיכם וכן סובר הרמב"ם הנ"ל מחודש א' [וזה ל"ק דל"ל תרי למודים על זה דכבר תירץ את זה הברכי יוסף ז"ל חו"מ סי' י"ז אות י' וז"ל אף אם הבע"ד אחד אומר לדיין טענותיו וטענת חבירו אסור לשמוע לזה איצטרכי תרי קראי מדבר שקר ושמוע בין אחיכם הרב עדות ביהוסף והדין דין אמת ופשוט מאד עכ"ל] וא"כ לפי"ז ממילא מוכח מגמ' דשבועות דצ"ל הפשט בגמ' דסנהדרין כמו שכתבנו וא"כ י"ל דמש"ה כתב רבינו עוד דרשינן מיניה בשבועות ובסנהדרין כוונתו דמגמר' דשבועות מוכח דגם בגמ' דסנהדרין לא פליג רב כהנא על הא דרב חנינא וע"כ שפיר כתב עוד דרשינן מיניה אע"ג שהביא במל"ת ר"ח גם את הא דרב חנינא משום דבאמת לא פליגי כהנ"ל ודו"ק:

פירוש ד

אסור (ד) לדיין שישמע דברי בע"ד כו'. עי' רש"י שבועות ל"א ע"א ד"ה שמע שוא שכ' ח"ל שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר עכ"ל ולכאורה צריך להבין דמה הוי כשאומר שלא בפני חבירו שקר הלא כשיבאו אח"כ לפני הדיין חבירו מכחישו אם אומר שקר וא"כ מה ריעותא יכול לבא לדיין שיאמר שבשביל זה לא ישמע

דבריו שלא בפני חבירו, וצ"ל בכוונת רש"י דכיון שזה מסדר מתחלה את דבריו בשקר בפני הדיין יכול לבא מזה שלב הדיין יהי' נוטה לו לזכות ואח"כ כשיבאו שניהם בפניו שוב לא יהיה לבו מהפך כל כך בזכות השני וכמ"ש רש"י סנהדרין ז' ע"ב ד"ה שמוע וז"ל כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו דברי זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מכחישו ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך עכ"ל וגם ברבינו י"ל את הטעם זה ועי' בדד"ח שהביא בשם מהריב"ל דדוקא לכתחילה אסור לשמוע אבל בדיעבד אם עבר ושמע לא מיפסל ובשם מהרשד"ם הביא שחולק עליו וכתב שמי שפסק דין על ענין אחד אין לו להיות עוד דיין בזה ואפילו בשותפות עם אחר כי הוא נוגע בדבר אבל הדד"ח הסכים לדינא עם מהריב"ל ובספרו כנה"ג חו"מ סי' י"ז אות י"ד כתב על הא דאסור לדיין לשמוע כו' וז"ל דוקא לכתחלה אבל בדיעבד אינו פסול מהריב"ל ח"ג סי' צ"א רשד"ם חו"מ סי' ב' כו' עכ"ל נראה לכאורה סתירה למה שהביא בשם הרשד"ם בספרו דינא דחיי אבל באמת כשמעיינין שפיר ליכא סתירה דמה שהביא הכנה"ג בשם הרשד"ם איירי שלא פסק הדיין כלום בדבר זה אלא ששמע מאחד שלא בפני חבירו ובזה באמת לא חולק הרשד"ם על המריב"ל דמותר בדיעבד כמ"ש בפירוש הרשד"ם בתשובותיו חו"מ סי' ב' עי"ש ומ"ש הדד"ח שחולק עם המהריב"ל איירי כשכבר פסק הדיין דכיון דגילה את דעתו בזה סובר הרשד"ם דהוי כנוגע כמובן ואח"כ ראיתי בברכי יוסף הנ"ל אות י"א שכבר דיבר מזה ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו עי"ש שגם הוא מסכים עם המהריב"ל ועי' ש"ך חו"מ סי' י"ז שג"כ פסק דבדיעבד מותר ואח"כ כתב וז"ל אכן אם כבר נשאל מדיין וכתב לו פסק ודעתו עליו אין רשאי לפסוק דחשיב כנוגע עכ"ל ודע דמ"ש הש"ך דבדיעבד מותר כוונתו דוקא אם נתרצה השני לדון לפניו וכמ"ש הרמ"א שם וכ"כ בעטרת צבי ומאמר קדושין על חו"מ שם ובתומים שם כתב שהדין זה שייך אפילו בזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ואם כבר כתב הדיין דעתו להבע"ד כך אז אפילו נתרצה השני לא מהני בלא קנין, ולענין בזיון כתבו עטרת צבי ומאמר קדושין בשם ב"ה שמותר לשמוע שלא בפני בע"ד וראי' מגמ' דקדושין דמעשה דר' יהודה בר יחזקאל שאזמיניהו לדינא לקמי' דרב נחמן וקבל עליו דקרי עבד ושאר בזיון ורב נחמן הוכיח על זה לרב יהודא ואח"כ בא האי גברא כו' והיאך הי' שומע רב נחמן שלא בפני בע"ד אלא ודאי לענין בזיון מותר וגם כתבו שכן נהגין ועי' כנה"ג סי' הנ"ל אות י"ג שכ' וז"ל אסור לדיין לשמוע כו' איסור זה מדאורייי הרד"ך ז"ל ובאות י"ד בתר שהביא את המריב"ל והרשד"ם הנ"ל כתב וז"ל וצ"ע אם חולקין על הרד"ך ז"ל שסובר שאיסור זה מדאורייתא ולדידי' אפשר שאפילו בדיעבד פסול עכ"ל

נראה דהכנה"ג מסופק בזה אי המריב"ל והרשד"ם סברו כהרד"ך וכ"כ הברכי יוסף שם אות ח' בשם הכנה"ג שנסתפק בזה אבל לי הדל שבישראל דבר זה מילתא דתמוה הוא דהיאך יכלינן למימר שלא ישמע הדיין את דברי בע"ד שלא בפני חבירו לא יהיה אלא איסור דרבנן הלא כל המוני מצות מונין את זה למצוה כהנ"ל מחודש א' ואפילו רבינו שלא מנה את זה למצוה פרטי כתב בפירוש במל"ת ר"ח שאם עבר הדיין ע"ז עובר על לא תשא שמע שוא וא"כ היאך אפשר לומר שהמריב"ל והרשד"ם סברו שהוא דרבנן והא דפסקו דבדיעבד מותר י"ל דסברו כמ"ש התוס' פסחים י"א א' ד"ה קוצרין דאפילו מדאורייתא שייך לחלק בין לכתחלה לדיעבד וגם נ"ל שבזה יש ליישב את הצ"ע שהנחתי לעיל מחודש א' על רבינו ברמזיו די"ל דמש"ה כתב ברמזיו ואזהרה לדיין כו' להורות לנו בזה שלא יהא מקום לטעות בדבריו שכ' בחיבורו אסור לדיין כו' לומר דכוונתו דמדרבנן הוא דאסור ולא מדאורייתא ע"כ תיקן את זה ברמזיו וכתב ואזהרה לדיין כו' כמובן:

פירוש ה

אמר (ה) **רבא האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי לא מיבעי למיחוש לי' מיבעי דכתיב והבור כו'**. בגמ' דנדה שלפנינו ס"א ע"א הביא מתחלה והבור אשר השליך וגו' ואח"כ את הא דרבא ורבינו דנקט להיפך אפשר שכך היה גירסתו בגמ' ועל הא דאמר הגמ' אלא מתוך שהי' לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאלו הרגן עי' במהרש"ל בביאורו כאן ובמהרש"א ז"ל בח"א בנדה שם מ"ש ע"ז, ולכאורה יש להסתפק ברבינו אי סובר דבכל ענין שרי למיחש ללה"ר אפילו היכא שלא יכול לבא לידי היזק או דילמא דוקא היכא שיכול לבא לידי היזק דומיא דההוא דגדלי' בן אחיקם ומה שהביאנו לזה משום שראיתי בתוס' הרא"ש בנדה שם ש"ס ווילנא שכ' וז"ל ובענין זה דוקא יש לחוש ללישנא בישא היכא שיכול לבא לידי היזק לו או לאחרים אם לא יחוש לו וכגון ההוא דגדלי' בן אחיקם אבל בענין אחר אסור אפילו לחוש ללה"ר ולהאמינו כלל וכלל עכ"ל וכן נראה מהתוס' שם ד"ה אטמרינכו וז"ל שיש לחוש ללה"ר להאמינו לגבי זה שיזהר שלא יבא לו הפסד ולא לאחרי' עכ"ל אבל מהרשב"ם ז"ל פסחים קי"ח ע"א נראה דל"ס כן דעל הא דאמר ראב"ע והמקבל לה"ר ראוי להשליכו לכלבים כתב וז"ל המקבל לה"ר שמקבלו ומאמינו על חבירו אע"ג דלקבולי לא מיבעי לי' למיחש לי' מבעי כדמפרש במס' נדה עכ"ל ומדכ' סתם על הא דראב"ע דלמיחש לי' מיבעי נראה בפירוש דסובר דעל כל לה"ר מיבעי למיחש כיון דראב"ע קאי על כל גוונא לה"ר לא דוקא על דומיא דגדלי' בן אחיקם וגם מהסמיק ז"ל סי' רל"ג נראה דסובר כהרשב"ם דבתר דהביא את הא דראב"ע כתב וז"ל ואמר רבא דלמיחש לי' מיהא מבעי עכ"ל וא"כ יש להסתפק

ברבינו דהיכי סובר אי כהתוס' והרא"ש או כהרשב"ם והסמ"ק, ונ"ל דפלוגתתם תליא בזה דאי גרסינן בגמ' אמר רבא כו' דכתיב והבור אשר השליך כו' כמו שנראה מרבינו צ"ל כמ"ש הרא"ש דמדהביא רבא ראי' מגדלי' בן אחיקם ע"כ דסובר דדוקא דומיא דהתם למיחש מיהא בעי אבל אי גרסינן בגמ' כהגירסא שלפנינו אז י"ל דהא דרבא מילתא בפ"ע ולא קאי כלל על הא דגדלי' בן אחיקם אלא רב אשי מסמך כן משום דשייכי להדדי ואז ממילא י"ל דרבא באמת על כל לה"ר קאמר דלמיחש ליה מבעי וא"כ ממילא י"ל דלהתוס' והרא"ש היה הגירסא בגמ' כמ"ש רבינו וע"כ סברו דהיכא דליכא היזק לא שרי אפילו למיחש אבל להרשב"ם והסמ"ק י"ל דהי' גירסתם כמו שאיתא לפנינו וע"כ סברו דבכל גונא לה"ר שרי למיחש, ואם כנים דברים אלה אז ממילא שפיר יש להוכיח דרבינו סובר כהתוס' והרא"ש כיון שהביא את הגירסא בגמ' כהנ"ל כמובן, אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ם דמדוע לא הביא את הא דרבא לא בהל' סנהדרין הלכה הנ"ל ולא בהל' דעות פ"ז בדיני רכילות ולא ראיתי מי שהרגיש בזה, ואפשר דלהרמב"ם הי' הגירסא בגמ' ואמר רבא האי לישנא בישא למיחש לי' מיהא מבעי ולא גרס אע"פ דלקבולי לא מבעי' וכן נראה מהסמ"ק שלא היה בגירסתו וכיון שכן ממילא י"ל דהרמב"ם מפרש דלמיחש שרי אפילו לקבולי לה"ר וא"כ צ"ל דרבא חולק על ראב"ע דפסחים הנ"ל וכיון דהרמב"ם פסק כראב"ע בהל' סנהדרין ע"כ השמיט את הא דרבא וכל זה כתבנו מחמת חומר הקושיא אבל עדיין צ"ע:

ומ"ש רבינו ואם אדם רואה בחבירו צדדים וענינים שנראה הדבר אמת רשאי להאמין ולקבל כו' כתב הדד"ח ע"ז וז"ל בלא צדדים וענינים למיחש לי' מיבעי לקבולי לא מיבעי אבל כשרואה הדברים הנכרים שאמת הדבר שסיפר המספר ולא מלבו הוא בודאם רשאי לקבלו ולהאמינו אמונה אומנה כמו שהאמין דוד האמנה גמורה עכ"ל ועי' בהגמיי' הל' דעות פ"ז שהביא זה בשם רבינו והמג"א סי' קנ"ו ס"ק ב' הביא את זה בשם הגמיי' אבל הרמב"ם השמיט את זה ונעלם ממני טעמו וצ"ע. ומ"ש רבינו לא קיבל דוד לה"ר כו' לכאורה ק"ל דבשבת נ"ו ע"ב איתא א"ר יהודא אמר רב אילמלי לא קיבל דוד לה"ר לא נחלקה מלכות בית דוד אבל אח"כ ראיתי שהמרש"ל בביאורו כאן כבר עמד ע"ז ותירץ וז"ל פליגי הנך תרי אהדדי כדאיתא לשם להדיא עכ"ל כוונתו דמ"ש רבינו דלא קיבל דוד לה"ר הם דברי שמואל בשבת שם ובאמת שמואל ורב פליגי בזה ופסק רבינו כשמואל, אבל עדיין לא נח לי דכיון דרב סובר שקיבל דוד לה"ר עכצ"ל דסובר דאפילו כשחזא בי' דברים הנכרים ג"כ לא שרי לקבל וא"כ קשה היכי פסק רבינו כשמואל נגד רב, ואפשר כיון דהגמ' דשבת שם הקשה רב אדרב ע"כ פסק שפיר כשמואל וא"כ לפי"ז מה מאד

יש ליישב בס"ד בזה את הצ"ע השני שהנחתי על הרמב"ם במחודש זה די"ל דהרמב"ם באמת פסק כרב שקיבל דוד לה"ר וא"כ ממילא מוכח דאפילו כשחזא בי' דברים נכרים ג"כ איכא משום לה"ר וע"כ השמיט את זה כמובן:

פירוש ו

עוד (ו) **גרסינן בירושלמי דפאה פ"ק דף ד' ע"א כו' מותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת כו'**. וראיתי בדד"ח שהקשה על רבינו וז"ל לא נתפרש לי מה ענין זה לכאן שכתבו הרב המחבר במצוה זאת שמצוה זו איירי במקבל לה"ר ודברי הירושלמי הם באומר לה"ר ובמצוה הקודמת במל"ת ט' שמדברת באומר לה"ר שם הוא מקומו והי' לו להרב המחבר לכתבו שם וכן יש לתמוה על הסמ"ק שלא כתבו במצוה קכ"ד במצוה שלא לספר לה"ר וכתבו במצוה רל"ג במצוה שלא לקבל לה"ר עכ"ל והניח בתימא אבל נהירנא לי עיני בס"ד ליישב את זה דמרבינו נראה דלמספר לה"ר יש שני לאוין חדא לא תלך רכיל ואידך לא תשא שמע שוא דמדהביא רבינו כאן את הא דראב"ע דפסחים הנ"ל דגם מספר לה"ר נכלל בלאו דלא תשא וכ"כ רבינו בפירוש במל"ת ר"ח וז"ל ובכלל לאו זה אזהרה למעיד עדות שקר ומקבל לה"ר ומספר לה"ר וא"כ עכ"מ דסובר דלמספר לה"ר יש שני אזהרות וכ"ס הרמב"ם וכן צ"ל דסובר הסמ"ק כיון דבסי' קכ"ד הביא את הלאו שלא תלך רכיל על מספר לה"ר ובסי' רל"ג כתב וז"ל שלא לשמוע דברי בע"ד עד שיבא בע"ד חבירו כדכתיב לא תשא שמע שוא ובכלל זה שלא לקבל לה"ר וכל המקבלו והמספרו ראוי להשליכו לכלבים שנא' לא תשא שמע שוא כו' עכ"ל וכ"כ הנר מצוה סי' י"א אות ק"ז שהמספר לה"ר עובר על ב' לאוין עי"ש, וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דמש"ה לא הביא רבינו את הא דירושלמי שמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת במל"ת ט' כדי שלא נטעה לומר דדוקא על לאו דלא תלך רכיל אינו עובר מי שמספר לה"ר על בעלי המחלוקת כיון דבלאו זה כתיב בעמך איכא למידרש דדוקא כשעושה מעשה עמך כמו דדרשינן על ונשיא בעמך לא תאור על זה עובר משום לא תלך רכיל אבל על בעלי מחלוקת כיון שלא עשו מעשה עמך אינו עובר משום לאו דלא תלך רכיל אבל משום לאו דלא תשא שמע שוא עובר כיון דבלאו זה לא כתיב עמך ועל הלשון מותר הי' יכלינן למימר דמשום לאו דלא תלך רכיל נקט וכדי שלא נטעה לומר כן ע"כ כתב רבינו את זה כאן בתר דהביא שהמספר לה"ר עובר גם על לאו דלא תשא להורות דגם על לאו זה אינו עובר המספר לה"ר על בעלי המחלוקת אלא לגמרי מותר וגם בהסמ"ק י"ל כן כמובן. ומ"ש רבינו שנא' ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך לכאורה צריך להבין דהיאך למד מזה דמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת אבל כבר מתרץ את זה יפה הפ"מ בירושלמי שם עי"ש והיפה

מראה כתב וז"ל פירוש דלה"ר היינו מ"ש שאמרו יחי המלך אדוניהו עם שלא נזכר זה בגוף המעשה כנראה דנתן הנביא המציא זה כדי שיקצוף דוד ויתחזק לבטל מחשבתו עכ"ל והדד"ח חולק עליו בזה ומפרש בענין אחר עי"ש:

אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ם דמדוע לא הביא את הירושלמי זה שמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת והגמיי' הל' דעות פ"ז באמת הביאו ועי' במג"א סי' קנ"ו ס"ק ב' שג"כ לא הביא את הירושלמי זה אלא בשם הגמיי' וא"כ מוכח דהרמב"ם לא הביא את זה וזה טעמא בעי, ונ"ל לתרץ בס"ד כך דבת' יהודא יעלה ז"ל ח' או"ח סי' רי"ג הביא קושי' גדולה בשם הח"ס ז"ל על הא דאמר הגמר' במועד קטן ט"ז ע"א ומנ"ל דאי מתפקר בשליחא דבי דינא ואתי ואמר לא מתחזי כלישנא בישא דכתיב העיני האנשים ההם תנקר ופירש"י וז"ל אי לאו דשליח דאמר לי' למשה משה לא הוי ידע עכ"ל וכן פסק המחבר חו"מ סי' י"א וגם הרמ"א שם סי' ח' הסכים לזה והקשה הח"ס דלפי הירושלמי דמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת קשה מנ"ל לגמ' דמותר לשליח ב"ד להגיד דילמא שאני גבי דתן ואבירם דלה"ר על בעלי מחלוקת הי' ומותר וכן מובא קושיא זו בגליון הש"ס על הירושלמי דפאה שם עי"ש, וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר דהגמ' דילן דמוע"ק באמת פליג על הירושלמי וסובר דאסור לומר לה"ר על בעלי המחלוקת וע"כ למד הגמ' את למודו על שליח ב"ד וכיון דהרמב"ם הל' סנהדרין פ' כ"ה הל' ו' פסק כהגמ' דמוע"ק דאין שליח ב"ד חייב באמירת דברים משום לה"ר ע"כ השמיט את הא דירושלמי דמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת, אבל על רבינו שפסק כהא דירושלמי וגם במל"ת ר"ח פסק את הא דגמ' דמוע"ק באמת קשה עליו קושיות הח"ס וצ"ל אליבא דרבינו או כתירוצו של היהודא יעלה או כמו שתירצו בגליון הש"ס על הירושלמי עי"ש, ולי"נ בס"ד לתרץ את קושיות הח"ס כך דלכאורה ק"ל על הירושלמי דמדוע למד את זה מהפסוק דנביא ואני אבא אחריך וגו' מדוע לא למד את זה מהפסוק העיני האנשים ההם תנקר וצ"ל אליבא דהירושלמי כך דהסמ"ע חו"מ סי' ח' ס"ק כ"ד כתב וז"ל ואיך ידע משה זה אם לא שהשליח הגיד לו דבריהם ואי דהוי ביה משום לה"ר לא הוי משה רבינו ע"ה כתבו בתורה עכ"ל וא"כ י"ל דלהירושלמי הי' קשה דמדוע באמת כתב משרע"ה את זה בתורה כיון דדבר זה דמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת באמת ידעינן מתורה שבע"פ מהא דנתן הנביא כיון דגם על זה קשה עד דלא בא נתן הנביא מאן אמרה כמו שהקשה הגמרא כעין קושי' זו בסנהדרין כ"ב ע"ב עד שלא בא יחזקאל מאן אמרה וצ"ל גם על זה כמו שתירץ הגמ' דסנהדרין דגמ' גמירא ליה וא"כ כיון דידעינן את זה דמותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת מתורה שבע"פ א"כ מדוע כתב משה את זה אעכצ"ל דמש"ה כתב כדי

להורות לנו בזה דמותר לשליח ב"ד לומר ואין בו משום לישנא בישא ואי"ל הא התם ג"כ בעלי מחלוקת היו וא"כ היכי יכלינן למילף מהתם די"ל דאנן לא מהמעשה דהתם גמרינן אלא מזה גופא מדכתבו משרע"ה בתורה כמ"ש הסמ"ע וע"כ למד הירושלמי את זה דמותר לומר לה"ר על בעלי מחלוקת מנתן הנביא כמובן, וא"כ ממילא י"ל כיון דחזינן דהירושלמי למד את זה מנתן הנביא ולא מהעיני האנשים וגו' א"כ עכצ"ל דגם הירושלמי סובר כהגמ' דילן וכמו שכתבנו וממילא שפיר י"ל דהגמ' דילן ג"כ סובר כהירושלמי ע"כ הביא רבינו שפיר את הא דמוע"ק וגם את הא דירושלמי ולא קשה קושיות הח"ס ודו"ק:

ולענין מלקות בלאו זה אין לוקין כיון דהוי לאו שאב"מ וכ"כ החינוך ומצות השם אבל הדד"ח הקשה ע"ז וז"ל בספר החינוך כתב שאין לוקין על לאו זה מפני שהוא לאו שאב"מ ותימא הוא שאפילו שיהי' בו מעשה אין לוקין עליו מפני שהוא לאו שבכללות כלאו דלא תאכלו על הדם ולאו דלפני עור לא תתן מכשול שכולל הרבה דברים ואינן מפורשין בו ואין לוקין עליו אפילו אחד כמ"ש הרמב"ם בשרשיו שורש ט' עכ"ל ופליאה לי על הדד"ח שלא הביא שום רמז שכבר הקשה הלח"מ הל' סנהדרין פ' י"ח הל' א' את זה דעל מ"ש הרמב"ם שם אבל לאו שאב"מ כגון הולך רכיל ונוקם ונוטר ונושא שמע שוא אינו לוקה כתב הלח"מ וז"ל מהכא משמע דנושא שמע שוא אם הי' בו מעשה הי' לוקה ואמאי הא הוי לאו שבכללות וכ"כ בשורשי המצות בעיקר ט' כו' וי"ל דלדוגמא נקטו דמאי לאו שאב"מ כגון נושא שמע שוא אע"ג דכבר הביא דוגמא רכיל ונוקם ונוטר הביא זאת ג"כ אבל בלא"ה משום לאו שבכללות אינו לוקה עכ"ל וא"כ ממילא י"ל דכיון דהרמב"ם בחיבורו כתב בפירוש דלאו דלא תשא שמע שוא הוי לאו שאב"מ ע"כ נגרר החינוך בתריה וכתב ג"כ כן, ועל קושיות הלח"מ נ"ל לומר כך דלכאורה קשה לי עצמה שהביא הרמב"ם בסה"מ שורש ט' לא תשא שמע שוא בין הני לאוין שבכללות שאין לוקין עליהם כלום הלא בלא תשא שמע שוא נכלל גם מספר לה"ר ועדות שקר כמ"ש הרמב"ם הל' סנהדרין ובסה"מ הנ"ל מחודש א' ולמספר לה"ר ועדות שקר יש לכל אחד גם לאו מיוחד דלמספר לה"ר יש לאו דלא תלך רכיל ולעדות שקר יש לא תענה ברעיך עד שקר כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת רפ"ה וכיון דיש להם גם לאו מיוחד א"כ תו הוי לא תשא שמע שוא ועדות שקר מהמין השנ' מהלאוין שבכללות שלוקין עליהן שכתב הרמב"ם בשורש ט' שם וא"כ קשה היכי הביא הרמב"ם בסה"מ לא תשא שמע שוא בין הני לאוין שבכללות שאין לוקין עליהן כלל אעכצ"ל כיון דבאמת אין לוקין על לאו דלא תשא שמע שוא משום דהוי לאו שאב"מ ע"כ נקט הרמב"ם שפיר לדוגמא את הלאו דלא תשא שמע שוא ללאו שבכללות שאין לוקין עליו כלל וכל זה י"ל אי אמרינן דלא תשא

שמע שוא הוי לאו שאב"מ אבל אם הי' לאו שיש בו מעשה אז באמת משום הטעם שהוא לאו שבכללות עדיין היו לוקין עכ"פ על מספר לה"ר ועל עדות שקר משום דיש לכל אחד גם לאו מיוחד וע"כ הוצרך הרמב"ם לומר בפ' י"ח מהל' סנהדרין דלא תשא שמע שוא הוי לאו שאב"מ ול"ק קושי' הלח"מ כמובן וא"כ ממילא ל"ק גם קושיות הדד"ח הנ"ל על החינוך כיון די"ל כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם ודו"ק. ועוד י"ל דהחינוך כתב את טעמו לאשמעינן דאפילו לפום פירוש ראשון של המכילתא הנ"ל מחודש א' דלא תשא שמע שוא לא הזהיר רק על מקבל לה"ר [די"ל דהחינוך סובר דהפי' ראשון של המכילתא באמת פליג על ראב"ע וסוברת דלא בא להזהיר רק ענ מקבל לה"ר ולא כמ"ש לעיל מחודש א' ולפי פירוש זה באמת לא הוי לא תשא לאו שבכללות] ולפי"ז אם הי' לאו שיש בו מעשה באמת הי' לוקין ע"כ כתב החינוך דהוי לאו שאב"מ לאשמעינן דלכ"ע אין לוקין כמובן:

מצוה יא

פירוש א

הנוקם (**א**) **על חבירו עובר בל"ת שנא' לא תקום כו'**. לכאורה יש לדקדק ברבינו ז"ל דאמאי לא פתח את המל"ת זו כמו שפתח ברוב שאר מל"ת במלת שלא או לא ובקיצור הסמ"ג שלו באמת כתב וז"ל לא תקום הנוקם על חבירו עובר בל"ת כו' וגם השאר מוני המצות התחילו את המל"ת זו כדרכם בשאר מל"ת, הרמב"ם בסה"מ מל"ת ש"ד כתב שהזהיר שלא לנקום כו' וברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ש"ד כתב שלא לנקום, הסמ"ק סי' ק"ל כתב וז"ל שלא לנקום דכתיב לא תקום כלומר שלא ימאן להשאיל לחבירו כליו כאשר עשה לו שלא השאילו עכ"ל, החינוך מצוה רמ"א העיר מקלט ומצות השם מצוה רמ"ג כתבו שלא לנקום ואלה המצות מצוה רמ"א כתב שלא לגמול לחבירו כמעשהו הרע שהרע לו כו' וא"כ טעמא בעי דאמאי כתב רבינו בחיבורו כאן הנוקם וכבר מרמז על דקדוק זה מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן דעל מ"ש רבינו ובת"כ מפרש מה היא הנקימה כתב הביאור וז"ל וקשה למה צריך לפרש וכי אין אנו יודעין מה היא הנקימה אלא ללמוד ממנו ק"ו ומה הנקימה שאין בה ממשות ואינה רק ממון מ"מ אסרה תורה ק"ו הנקימה שהיא סכנה שאם יאמר האדם עשית לי כך וכך וכך אמרת עלי דברים שאינו אמת אעשה אני לך נמי כך וכך כמו שעשית לי ק"ו שאסור לנקום משום שבא לידי סכנה לכך סמך ללאו לא תשא ממילא הוא עובר ג"כ על לאו לא תקום לכך נקט הנוקם על חבירו ולא פתח בלאו שלא לנקום ר"ל משום דקאי אדלעיל עכ"ל. ולי"נ בס"ד לתרץ כך דכשמעיינין שפיר בדברי רבינו נראה בעליל שהם

ממש לשון הרמב"ם הל' דעות פ"ז הל' ז' בשינוי לשון קצת דתחת שכ' הרמב"ם הנוקם מחבירו כתב רבינו הנוקם על חבירו וגם רבינו בעצמו קמציין את דבריו על הרמב"ם וכיון דרצה למינקט את לשון הרמב"ם ע"כ התחיל הנוקם, אבל עדיין זה גופא טעמא בעי דאמאי נקט לשון הרמב"ם ועל הרמב"ם ג"כ צריך טעם דאמאי ל"כ בחיבורו כמ"ש בסה"מ שלא לנקום דעל הרמב"ם ל"ל כתירוצו של הביאור כמובן, וע"כ נ"ל דמשום טעם אחר נקטו כן בהקדים עוד דקדוק גדול שיש לי ברבינו והרמב"ם דבספרא פ' קדושים פרק ד' איתא וז"ל לא תקום עד היכן היא כוחה של נקימה אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כשם שלא השאלת לי מגלך לכך נאמר לא תקום עכ"ל חזינן דהספרא נקט המשל של נקימה דמתחלה רצה לשאול מגל ואח"כ שואל האחר קרדום וגם בפסיקתא זוטרתא שם ובגמ' יומא כ"ג ע"א איתא כן וא"כ קשה אמאי משנה רבינו והרמב"ם את המשל וכתבו בשניהם קרדום וצ"ל דבאמת כך היתה גירסתם בספרא ובגמ' וכן מצאתי בהגהות מהרי"ד על הספרא שם שכ' וז"ל אבל בהרמב"ם הגירסא שוה בשניהם וכן בהסמ"ג לאוין י"א כו' עכ"ל, אבל עדיין ק"ל על זה דבשלמא על רבינו שפיר י"ל שגם בספרא כך היתה גירסתו אבל על הרמב"ם היאך נאמר כן הא בסה"מ העתיק את לשון הספרא כמו שהעתקנו וכיון דלהרמב"ם כך היתה גירסתו מסתבר למימר גם לרבינו כן וא"כ עדיין קמה עליהם הדקדוק הנ"ל ופליאה גדולה לי על הגהות מהרי"ד שלא ראה את זה, יהי' איך שיהי' עכ"פ זה נראה בפירוש דרבינו והרמב"ם נקטו בשניהם קרדום וזה טעמא בעי, ונ"ל בס"ד לומר כך דלכאורה זה גופא טעמא בעי דמדוע לא נקטו הספרא והגמ' בשניהם' קרדום אבל כבר עמד ע"ז המשכיל לדוד ז"ל בפ' קדושים ותירץ בטוב טעם וז"ל ונראה לענ"ד משום דסתם מגל הוא לקצור התבואה שהיא דבר רך ואינו מתקלקל אבל קרדום סתמו לבקוע עצים ודברים קשים והוא מתקלקל ונפגם ובזה מובן דבנקימה נקט הכי לרבותא כלומר אמר לי' השיאלני מגלך שהוא דבר שאינו מתקלקל וא"ל לאו למחר א"ל השאילני קרדומך שהוא דבר המתקלקל אפ"ה אינו יכול לפטור מלהשאילו ולומר בשלמא אם היה שואלנ' המגל הייתי נותן לו אעפ"י שהוא לא נתנו לפי שאינו מתקלקל אבל מאחר שהוא לא רצה להשאילני אפילו דבר שאינו מתקלקל היאך אני נותן לו דבר המתקלקל קמ"ל קרא דאפ"ה אם אינו משאילו עובר על לא תקום כו' עכ"ל ודפח"ח, וא"כ ממילא י"ל כיון דרבינו נקט בהמשל בשניהם קרדום אי הוי אמר שלא לנקום אז הי' מקום לומר כהטעות הנ"ל בשם המשכיל לדוד ע"כ כתב הנוקם כלומר בכל גוונא נקימה עובר בל"ת וגם על הרמב"ם י"ל דבשלמא בסה"מ דנקט המשל כמ"ש הספרא בזה מגל ובזה קרדום וליכא

למיטעי מידי ע"כ כתב שם שלא לנקום אבל בחיבורו דנקט בהמשל בשניהם קרדום ע"כ כתב הנוקם כמובן וא"כ ממילא י"ל דמש"ה שינו רבינו והרמב"ם בחיבורו ונקטו בשניהם קרדום דבשלמא הספרא והגמ' נקטו בזה מגל ובזה קרדום לאשמעינן דבכל גוונא נקימה עובר על לאו זה כהנ"ל אבל הם שכתבו הנוקם דממילא נשמע מזה דבכל גוונא נקימה עובר ע"כ שפיר נקטו בשניהם קרדום דמדוע ישנו ודו"ק:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לתרץ דמדוע כתבו הנוקם דבירושלמי נדרים פרק ט' הלכה ד' איתא כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך היאך עביד ומפרש הפ"מ וז"ל היכי דמי שאם בא הכתוב להזהיר שלא ירגיל במדות רעות אף במי שאינו מבני עמך ראוי לאסור הנקימה והנטירה א"נ ה"ק איך מסתבר שימחול אדם על עלבונו ומשני הירושלמי הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידוי תחזור ותמחי לידיה ואהבת לרעך כמוך ר"ע אומר זהו כ"ג בתורה ומפרש הפ"מ וז"ל הוה היה חותך בשר וירד הסכין לתוך ידו וכי תעלה על הדעת שינקום מידו ויחתוך ידו השנייה על שחתכה הראשונה כן הדבר הזה כיון שכל ישראל גוף אחד הן דין הוא שלא ינקום מחבירו שהוא כנוקם מגופו והיפה מראה כתב שם וז"ל היאך עבידא פירש היכי מסתבר זה שלא ינקום אדם עלבונו א"נ משום דסמך ליה ואהבת לרעך כמוך דמשמע דיהיב טעמא למלתא קשה ליה מה טעם זה דנהי שיאהבנו כמותו אבל לא יותר ממנו שיוותר לו על עלבנו ומשני דכיון דהוא כבשרו יש לו לחוס עליו כמי שהיה חותך בשר והכה הסכין על ידו כי לא יחזור להכות על ידו כו' עכ"ל ולפי הירושלמי זה הי' מקום לומר דלא תקום ולא תטור באמת לא הוי לאו אלא הקדמה לואהבת לרעך כמוך שכתב אח"כ והכי פירושא דקרא לא תקום ולא תטור אבל אם נוקם ונוטר אז עובר על ואהבת לרעך כמוך ע"כ כתבו רבינו והרמב"ם הנוקם כלומר בתר שנוקם עובר על לא תקום משום דואהבת לרעך כמוך הוי הטעם של הלאו מ"ש היפה מראה ומטעם זה כתבו רבינו במל"ת י"ב והרמב"ם שם הלכה ח' הנוטר כמובן:

ובאופן ג' נ"ל בס"ד לתרץ כך דריב"א ז"ל עה"ת בפ' קדושים הביא בשם חזקוני שהקשה וז"ל וא"ת הי' לו להזהיר על הראשון לא על השני שיש לו טענה גדולה שלא רצה חבירו להשאיל לו מגלו וי"ל כי הראשון לא הניח להשאיל לו מגלו אלא מחמת צרות עין שהי' לו על מגלו לפי שהיה חביב עליו ואין הקב"ה מכריח לאדם להשיל מגלו בע"כ אבל השני שהיה חפץ להשאיל כליו לו אלא שהוא רוצה להנקם מחבירו לפיכך אמר הקב"ה תנצח האהבה שיש לך עמי את השנאה שיש לך עם חבריך ומתוך כך יבא שלום בעולם כ"ל וא"כ י"ל דמש"ה כתבו הנוקם כו' לתרץ בזה את קושיות הריב"א כמו שתירץ וה"פ

הנוקם על חבירו עובר בל"ת כלומר דדוקא הנוקם על חבירו דהיינו השני הוא עובר בל"ת כיון שהוא נוקם אבל לא הראשון משום שהוא אינו נוקם אלא הוא צר עין כמובן:

פירוש ב

הנה הדינא דחיי ז"ל הקשה וז"ל וא"ת לאו דנקימה ל"ל ת"ל מק"ו דנטירה ומה נטירה שסוף סוף הוא משאילו אלא שאומר איני כמותך וכו' אסור נקימה שאינו משאילו לא כ"ש וי"ל דאי לאו דנקימה ה"א דוקא אנטירה קפיד קרא מפני שהיא בלב והזהירנו הכתוב שלא תהי' לנו נטירה אבל נקימה שאינה בלב אימא לא קפיד קרא דומיא דלא תשנא את אחיך בלבבך דלדעת הסמ"ק מיירי באדם רשע והזהיר הכתוב שלא ישנאהו בלב אע"פ שמותר לשנאתו בגלוי קמ"ל לא תקום דאף אנקימה הזהירה תורה אבל ליכא לתרוצי משום שאין מזהירין מה"ד דבלא"ה אין כאן מלקות עכ"ל וביד הקטנה ז"ל הל' דעות פ"ז אות י"ט ראיתי שכתב וז"ל הר"ז נמצא למד אשר הנוקם הוא עובר בשני לאוין כי אם הוא נוקם הרי כבר היא נוטר הדבר בלבו והר"ז עובר על לא תקום ולא תטור ולפיכך אע"פ שכבר הזהירו התורה על הנטירה הזהירו עוד על הנקימה למען החמיר בעונש הנוקם ולחייבו שני לאוין כי הנוטר אע"פ שנטר הדבר בלבו עדיין לא עשה מעשה אבל הנוקם מאחר שכבר נטר הדבר בלבו ועוד עושה מעשה עכ"ל נראה בפירוש שגם היד הקטנה על קושיות הדד"ח כיוון במ"ש ולפיכך אע"פ שכבר הזהירה התורה על הנטירה הזהירה עוד על הנקימה וגם עי' במהרש"ל ז"ל בביאורו כאן שג"כ דיבר מקושי' זו ותירץ בטוב טעם, ולי"נ בס"ד לתרץ כך דבמד' בראשית רבה פרשה נ"ה איתא אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים כתבת בתורתך לא תקום ולא תטור ואת נוקם ונוטר שנ' נוקם ד' ובעל חימה וגו' אמר להם הקב"ה אני כתבתי בתורה לא תקום ולא תטור את בני עמך אבל נוקם ונוטר אני לעכו"ם וכן איתא בקהלת רבה פ' ח' עי"ש וא"כ ממילא י"ל דאי לא הוי כתיב לא תקום אז באמת לא הוי ידעינן מלא תטור בק"ו משום דהוי יכלינן למימר דכיון דכתיב נוקם ד' וגומ' מגלה לן הקרא זה דנקימה מותר כקושיות המדרש ולא כתירוצו כיון דלא כתיב בפירוש לא תקום אבל עכשיו דכתיב בפי' לא תקום באמת אמרינן כתירוצו של המדרש כמובן:

פירוש ג

ואע"פ (**ב**) **שאינו לוקה על לאו זה כו'**. והטעם דמדוע אינו לוקה ראיתי בדד"ח שכ' וז"ל לפי שאפשר לעבור עליו בלא מעשה כמ"ש החינוך מצוה רמ"ז וכ"כ הזוהר הרקיע עכ"ל הנה מה שמציין על החינוך ט"ס וצ"ל מצוה רמ"א דז"ל החינוך אבל אין לוקין עליו לפי שאב"מ שאע"פ שעשה בו מעשה אינו לוקה עליו מפני כן מכיון שאפשר לעבור על הלאו זה מבלי מעשה כו' עכ"ל ובנר מצוה ז"ל ספרדי סי' י"א אות קכ"ז כתב על

החינוך וז"ל ומי יתן ידעתי איך שייך בזה מעשה מאחר שהנקימה והנטירה היא תלויה בדיבור בלבד עכ"ל וכדי להבין את דבריהם עי' בסדר משנה ז"ל הל' דעות פ"ז הל' ז' ותראה דבתחלת דבריו כתב דמשכחת מעשה בלאו זה ובסוף דבריו הניח את זה בצ"ע עי"ש ומעתה שפיר יש להבין את החינוך והנ"מ דממה דכ' החינוך את טעמו משום שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה מוכח דסובר דאפשר בלאו זה מעשה צ"ל דסובר כמ"ש הסד"מ בתחלת דבריו והנ"מ צ"ל דסובר כהצ"ע של הסד"מ דלאו זה דומה למגדף ולעדים זוממים וע"כ כתב הכ"מ איך שייך בזה מעשה עי"ש ותבין, אבל לכאורה ק"ל על הסד"מ דמדוע ל"כ הטעם בהרמב"ם דאין לוקין על לאו זה כמ"ש החינוך ואי"ל דמשום דהרמב"ם כתב בהל' סנהדרין פ' י"ח הל' א' וז"ל אבל לאו שאב"מ כגון הולך רכיל ונוקם ונוטר ונושא שמע שוא אינו לוקה עכ"ל נראה בפי' דסובר דלא תקום הוי לאו שאב"מ וקשה עליו הלא משכחת מעשה כמ"ש הסד"מ בתחלת דבריו אעכצ"ל דפשיטא ליה להרמב"ם דלא תקום דומה למגדף ולעדים זוממים כמ"ש הסד"מ בהצ"ע וממילא מוכח משם דהרמב"ם ל"ס כהחינוך וע"כ ל"כ הסד"מ את הטעם של החינוך אליבא דהרמב"ם, אבל זה ל"ל אליבא דסד"מ כיון שכ' הסד"מ בריש דבריו והיינו מסתמא מטעם דהו"ל לאו אב"מ ומדל"כ דהרמב"ם בהל' סנהדרין כתב בפירוש כן עכ"מ דנעלם ממנו באותו שעה מ"ש הרמב"ם הל' סנהדרין וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא דאמאי הניח הסד"מ את הדבר בצ"ע אמאי ל"כ לפי שיטתו דסובר עכשיו דהרמב"ם סובר כהחינוך הנ"ל, ואפ"ל דהסד"מ לשיטתו פ"ו הלכה י' שם שהשיג על החינוך ול"ס כוותיה עי"ש ע"כ לא רצה לומר שהרמב"ם סובר כהחינוך כמובן.

וא"כ לפי הנ"ל מוכח מהל' סנהדרין דטעמא של הרמב"ם בהל' דעות במ"ש דאין לוקין על לאו זה משום דהוי לאו שאב"מ כמ"ש בהל' סנהדרין בפי' ועל קושיות הסד"מ הנ"ל צ"ל דהרמב"ם באמת סובר דלא תקום דומה למגדף ולעדים זוממים דמה דמספקא ליה להסד"מ היתה פשיטא ליה להרמב"ם וא"כ לפי"ז יש לפנינו שני שיטות בטעמא דאין לוקין על לאו זה שיטת החינוך משום דמשכחת בלא מעשה ושיטת הרמב"ם משום דהוי לאו שאב"מ וא"כ ק"ל על הדד"ח הנ"ל בתרתי חדא היכי כתב דהזוהר הרקיע סובר כהחינוך הלא במל"ת מ"ד אות כ"א כתב הזוה"ר וז"ל וענשו מסור לשמים שאין בו מלקות לפי שאב"מ כו' עכ"ל נראה בפי' דהזוה"ר סובר כהרמב"ם ועוד ק"ל על הדד"ח דמי הכריחו לומר דרבינו סובר בטעמא דאין לוקין כהחינוך מדוע לא נא' דסובר כהרמב"ם, ואפשר דלדד"ח ג"כ הי' ספיקתו של הסד"מ אי דומה הלאו דלא תקום למגדף ולעדים זוממים ומדכ' הרמב"ם בהל' סנהדרין דלא תקום הוי לאו שאב"מ י"ל דהדד"ח

סובר בכוונת הרמב"ם דבסתם נקימה לית בי' מעשה ואי משום דמשכחת מעשה כמו שהקשה הסד"מ בתחלת דבריו הנ"ל ע"ז י"ל דהדד"ח באמת סובר דגם הרמב"ם סובר כהחינוך הנ"ל וע"כ אין לוקין עליו ומש"ה כתב הדד"ח גם אליבא דרבינו כן וגם בהזוה"ר סובר הפשט כן וע"כ כתב דסובר כהחינוך וממילא ל"ק עליו כל הקושיות הנ"ל כמובן, אבל זה עדיין ק"ל דהיכי יכול לומר אליבא דרבינו דסובר כהחינוך הלא עכ"מ מרבינו דל"ס בזה כהחינוך דבמל"ת ע"ז כתב רבינו וז"ל אינו עובר משום בל יראה ללקות עליהם אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו עיסה אבל אם הי' לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה מה"ת מפני שלא עשה מעשה עכ"ל ואי נא' דסובר כהחינוך א"כ קשה כיון דמשכחת לעבור על חמץ בלי מעשה אפילו כשקנה או החמיצו ג"כ לא יהא לוקין עליו אע"כ מוכח דרבינו ל"ס כהחינוך וזה לכאורה קושי' גדולה על הדד"ח וממילא גם על הרמב"ם ליכא תו למימר דסובר כהחינוך בטעמא דלוקין כיון דגם הרמב"ם הל' חו"מ פ"א הל' ג' כתב כרבינו דאין לוקין על חמץ אא"כ קנה או החמיצו וא"כ לפי"ז עכ"מ דצ"ל בטעמא דהרמב"ם בהל' סנהדרין הנ"ל משום דלא תקום דומה למגדף ולעדים זוממים וע"כ הוי לאו שאב"מ וא"כ הדרא גם הקושי' הנ"ל על הדד"ח דמדוע ל"כ בטעמא דרבינו דסובר כהרמב"ם:

אבל אחר עיון קצת ראיתי שגם זה ל"ק מידי דלכאו' על החינוך גופא יש להקשות דהיכי יכול לומר את טעמו הלא הוא בעצמו כתב במצוה כ' גבי חמץ כמ"ש רבינו והרמב"ם הנ"ל וא"כ סותר את למודו ובאמת כבר הקשה את הקושי' זו על החינוך השעה"מ ז"ל הל' חו"מ הלכה הנ"ל ותירץ וז"ל דעד כאן לא כתב הרב דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אף שעשה בו מעשה אין לוקין אלא דוקא היכא שאפשר לעבור על הלאו בכל שעה ובכל זמן בלתי מעשה כגון לאו דלא ימכרו ממכרת עבד שמכרו על אבן המקח שאפילו עשה מעשה בידיו ולקחו לעבד בידו והגביהו ונתנו על אבן המקח כיון שהי' אפשר בלתי מעשה שיעמוד העבד מעצמו שם והוא עשה מעשה זה מעצמו אינו לוקה על לאו זה כיון שהי' אפשר לעבור על הלאו בלי מעשה אבל בלאו דלא יראה אע"פ שכשיש לו חמץ בערב הפסח בביתו ולא ביערו עובר על בל יראה בלי מעשה כיון שכשלא נשאר חמץ בביתו מערב הפסח א"א לעבור על לאו דבל יראה בתוך הפסח אא"כ קנה חמץ בפסח או חמצו בידים לאו שיש בו מעשה מיקרי כיון שבשעה זו שלא נשאר חמץ בביתו א"א לעבור עליו אלא ע"י מעשה כנלע"ד עכ"ל וגם הנר מצוה סי' ג' אות י"א הביאו ועי' בסד"מ הל' דעות פ"ו הל' י' שהבעל מגיה כתב מדעת עצמו ג"כ את

החילוק זה וא"כ לפי"ז שפיר י"ל שגם הדד"ח סובר את החילוק זה בהחינוך וממילא שפיר י"ל דגם רבינו והרמב"ם סברו כהחינוך וכהחילוק זה ול"ק מידי ודו"ק:

מצוה יב

פירוש א

כל (**א**) **הנוטר לאחד מישראל עובר בל"ת שנא' לא תטור כו'**. עי' במהרש"ל ז"ל בביאורו כאן שהביא בשם מקשים העולם דאמאי שינה רבינו ז"ל וכתב בלאו דנקימה כל הנוקם על חבירו וכאן כתב כל הנוטר לאחד מישראל אמאי ל"כ גם כאן חבירו עי"ש מה שתירץ וגם הרמב"ם ז"ל הל' דעות פ"ז הל' ח' כתב כלשון רבינו כל הנוטר לאחד מישראל ובהלכה ז' שם גבי נקימה כתב הנוקם מחבירו כו' והסדר משנה ז"ל שם הקשה על תירוצו של המרש"ל ותירץ בענין אחר עי"ש, ולי"נ בס"ד לתרץ כך דלכאורה צריך להבין את קושיות העולם דילמא מש"ה נקטו גבי נטירה אחד מישראל כדי לאשמעינן דלאו זה אינו נוהג אלא בישראל אבל לא בעכו"ם וכמ"ש בפירוש כן הספרא פ' קדושים פרק ד' וז"ל לא תקום ולא תטור את בני עמך נוקם אתה ונוטר לאחרים ומפרש הר"ש משאנץ ז"ל שם וז"ל לאחרים לעכו"ם וכ"כ הקרבן אהרן ז"ל שם וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' קדושים וכ"כ היראים ז"ל סי' מ' וז"ל לבני עמך אי אתה נוטר אבל אתה נוטר לאחרים פי' כותים וא"כ מה מקשו העולם, וצ"ל דהכי הקשו כיון דבני עמך דילפינן מיניה למעט עכו"ם דשרי לנטור ע"כ דקאי גם על לא תקום וא"כ גם בלא תקום הדין כן ואמאי ל"כ גבי לא תקום ג"כ ישראל אעכצ"ל דסברו דגם ממה דכתבו הנוקם על חבירו כו' גם כן שפיר ידעינן למעט עכו"ם דעכו"ם לאו חבירו דישראל מיקרי וא"כ לפי"ז שפיר הקשו דאמאי לא סגיא להו גבי נטירה ג"כ במלת חבירו כנ"ל דצ"ל בכוונת קושיות העולם וא"כ ממילא שפיר יש לישבם דמהר"ם שיק ז"ל מצוה רמ"ג כתב וז"ל מל"ת שלא לנטור שנאה בלב כו' ולפי פשטות הקרא נראה דאפילו למי שאינו נוהג כשורה אסור לנקום ולנטור דכתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך ולא כתיב לעמיתך או לאחיך ואע"ג דלעיל בל"ת דלא תשנא את אחיך אמרינן באם רואהו עובר עבירה מותר לשנאותו היינו משום דכתיב אחיך ודרשינן בעלמא אחיך במצות אבל בני עמך כולל כל בר ישראל עכ"ל ולכאורה צריך להבין דמדוע באמת לא נא' דבני עמך פירושו כשעשה מעשה עמך כמו שאמרינן בונשיא בעמך לא תאור וצ"ל דכוונתו דדוקא היכא דכתיב בעמך אז דרשינן כשעשה מעשה עמך אבל היכא דכתיב בני עמך לא ממעטינן שום בר ישראל כיון דבני עמך הם אפילו כשחטאו וגם נ"ל להביא ראי' לדבריו מהספרא הנ"ל דאי נאמר דהלאו לא תקום ולא תטור לא קאי על כל בר ישראל אלא דוקא בכשר שבישראל א"כ קשה אמאי אמר

הספרא דבני עמך בא למעט עכו"ם דוקא הלא גם בישראל לא בכל ישראל מוזהרינן וממילא ידעינן למעט עכו"ם אעכצ"ל דעל כל בר ישראל מוזהרינן אפילו כשהוא רשע גמור, ולכאורה זה טעמא בעי דאמאי יהא הלאו זה חמור מלאו דלא תשנא את אחיך בלבבך דלא נהוג ברשע גמור כהנ"ל מל"ת ה' אעכצ"ל דמשום ישוב הארץ הקפידה תורה בלאו זה על כל בר ישראל כמ"ש הרמב"ם בהל' דעות שם וכיון דמשום ישוב הארץ הוא ה"א דאפילו בעכו"ם ג"כ מוזהרינן ע"כ כתב הספרא דלא משום דבני עמך ממעט עכו"ם וא"כ ממילא מוכח מהספרא כמ"ש המר"ש הנ"ל וממילא מיושב בזה ג"כ דמדוע דוקא בלאו זה מגלה לן למעט עכו"ם דמהיכא תיתי דגם על עכו"ם קאי לאו זה הלא התורה לא דיברה סתם בכל מקום אלא בישראל אבל בהנ"ל מיושב שפיר, ועי' לעיל מל"ת י"א מחודש ב' שהבאתי בשם הדינא דחיי ז"ל שכ' דנטירה בלב אבל נקימה אינו בלב ועל זה דנטירה בלב באמת ליתמאן דפליג דכ"ע סברו כן דז"ל רש"י ז"ל יומא כ"ג ע"א ד"ה ונוטר איבה כנחש בלבו וגם בד"ה איני כמותך כתב וז"ל שהדבר שמור בלבו ולא הסיחו מדעתו וכ"כ הרמב"ם הל' דעות אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו וגם הלשון נוטר עצמו מורה כן דיש לו שנאה בלבו על חבירו וכ"כ המצות השם סי' רמ"ב וז"ל ואיזה נטירה שנוטר השנאה בלבו וכן נראה מהשאר מוני המצות ז"ל וא"כ יפה כתב בזה הדד"ח דנטירה בלב אבל מ"ש דנקימה אינה בלב ע"ז הקשה הנר מצוה ז"ל סי' י"א אות קכ"ז וז"ל ואנכי לא ידעתי דמנ"ל למימר דהנקימה אינה בלב ואנכי הרואה מדברי הרב החינוך דגם הנקימה איתנה בלב כו' עכ"ל ובאמת החינוך מצוה רמ"א כתב בפי' כן והעובר עלי' וקבע בלבו לשנוא חבירו כו' עי"ש וא"כ הקושי' שהקשה הנ"מ לכאורה קושי' גדולה' אבל נ"ל בס"ד דהדד"ח כיוון להדרך שהראה הסדר משנה בהל' דעות הנ"ל שיש נקימה בלי שיהא שנאה בלבו עי"ש וה"ק הדד"ח דבשלמא גבי נטירה ליכא מציאות בלי שנאת הלב אבל בנקימה איכא מציאות ול"ק עליו קושיות הנ"מ וגם יצא לנו מזה דהדד"ח והסד"מ סברו דבנקימה איכא מציאות בלי שנאת הלב וא"כ י"ל דבשלמא גבי נטירה כיון דלא שייך בלי שנאת הלב ע"פ הי' מקום לטעות לומר דכיון דמחמת שנאת הלב הוא האיסור דכמו גבי לאו דלא תשנא אחיך בלבבך לא מוזהרינן אלא על ישראל כשר ולא על רשע גמור כמ"ש רבינו מל"ת ה' כמו כן נמי הוי יכלינן למימר דגם בלאו דלא תטור ג"כ הדין כן וע"כ כתבו רבינו והרמב"ם כל הנוטר לאחד מישראל כו' לאשמעינן דאפילו על רשע גמור ג"כ מוזהרינן דאע"פ שחטא אחד מישראל הוא אבל אי הוי כתבו הנוטר את חבירו הוי יכלינן למיטעי דדוקא כשהוא חבירו במצות כמו שאמרינן על אחיך אחוה במצות אבל בלאו דנקימה כיון דאיכא גוונא דליכא גביה

שנאה בלב א"כ צ"ל דלא מחמת שנאת הלב קאתינן עליה וממילא לא הי' מקום לטעות דצריך שיהא דומה ללאו דלא תשנא את אחיך בלבבך ע"כ שפיר כתבו גבי נקימה חבירו כיון דגם ממלת חבירו ג"כ ממעטינן עכו"ם ודו"ק:

פירוש ב

מה (ב) הוא הנטירה כגון כו'. גם כאן נקט רבינו בהמשל בשניהם קרדום אבל בספרא שלפנינו איתא כאן בהראשון קרדום ובהשני מגל וכ"כ רש"י פ' קדושים פרשה י"ט פ' י"ח ועי' במשכיל לדוד שם דבתר דכ' את מה שהעתקנו משמו במל"ת י"א מחודש א' כתב אח"כ וז"ל ובסיפא דנטירה היפך הסדר לרבותא כלומר אע"ג דכשאומר לו איני כמותך שלא השאלתני אינו מביישו בדבריו אלו שיכול הלה להשיבו תשובה נוצחת ולומר לו אני לא השאלתיך לפי ששאלתני הקרדום שהוא דבר המתקלקל אבל אם היית שואלני המגל כמו שאני שואלך גם הייתי משאילך קמ"ל קרא דאפ"ה לא מצי למימר ליה ולא מידי ואם אומר עובר על לא תטור כו' עכ"ל ובגמ' דיומא דף הנ"ל הגירסא שלפנינו בהמשל דנטירה בהראשון קרדום ובהשני חלוק אבל ראיתי בריטב"א ז"ל ביומא שם שכ' וז"ל ואיזהו נטירה השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני קרדום כו' כך הגירסא בכל הספרים ותימא למה שינה ממגל לקרדום וי"ל כי הקרדום חשוב מהמגל וקמ"ל כי אע"פ שזה השאילו כלי שהוא חשוב יותר אפ"ה יש כאן עון נטירה אי נמי אורחא דתלמודא לתפוס כלים מכלים שונים עכ"ל ולפי גירסות הריטב"א ג"כ לא הוי המשל בגמ' כמו בספרא אבל ראיתי בסה"מ מל"ת ש"ה שכ' וז"ל ולשון ספרא עד היכן הוא כחה של נטירה אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו ולמחר אמר לו השאילני קרדומך ואומר לו הילך ואיני כמותך כו' עכ"ל נר' בפירוש דלהרמב"ם ז"ל היתה הגירסא בספרא בהמשל דנטירה שהראשון שואל מגל והשני קרדום וכן הביא החינוך מצוה רמ"ב בשם הספרא וכ"כ הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת מ"ד אות כ"ב וא"כ לפי גירסת הריטב"א בגמרא דיומא ולפי גירסת הרמב"ם בהספרא הוי ממש המשל בגמ' כמו בספרא ועי' ביראים סי' הנ"ל שכ' בפי' בשם ספרא והגמ' דיומא את המשל דנטירה בראשון מגל ובשני קרדום וא"כ קשה על רבינו דמדוע לא הביא את המשל או כהגירסא דהספרא שלפנינו כדי לאשמעינן רבותא כמ"ש המשכיל לדוד הנ"ל או כגירסת הרמב"ם בסה"מ כדי לאשמעינן רבותא כמ"ש הריטב"א הנ"ל וכן על הרמב"ם בחיבורו הל' דעות קשה קושי' זו אעכ"מ דגם כאן צ"ל דסברו דבמלת הנוטר נכלל כל הרבותות הנ"ל וכמו שכתבנו לעיל מל"ת י"א כמובן:

פירוש ג

אמר (ג) **ר' יוחנן כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר איבה כנחש אינו ת"ח כו'**. ביומא כ"ב ע"ב קאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק מימרא זו ואפשר דלרבינו הי' הגירסא דר' יוחנן בעצמו אמר ואי באמת היתה גירסתו כמו שאיתא לפנינו ואפ"ה ל"כ אלא משמיה דר"י יש ללמוד מזה דסגיא לענין חיוב כל האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם אפילו כשאנן לא אמרינן אלא משמיה דהאי מ"ד דאמר משמיה לאחרינא אבל עדיין צ"ע בזה ולא באתי רק לעורר.

ומה שהוסיף רבינו מלת איבה דליתא בגמ' וגם בהרמב"ם סוף הל' ת"ת ליתא אלא נוקם ונוטר כנחש נ"ל דכוונתו בזה לתרץ קושי' גדולה בהקדים לפרש את רש"י ביומא שם שכ' ד"ה ונוטר וז"ל איבה כנחש בלבו דלכאורה מה רצה בזה ונ"ל בס"ד בכוונת רש"י כך דלכאורה ק"ל בגמ' שם קושי' גדולה דלפי מה שכתבנו לעיל מחודש א' דנטירה לכ"ע לא יכול להיות אלא ע"י שנאה בלב וכן סתם נקימה א"כ היכי קאמר ר"י כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כו' הלא עובר על לאו דלא תשנא את אחיך בלבבך והקושי' זו ק"ל בתרתי חדא דאמאי הקשה הגמ' שם ע"י ר"י מלאו דלא תקום ולא תטור דוקא אמאי לא הקשה מלאו דלא תשנא הן אמת דע"ז י"ל דאלישנא דנוקם ונוטר דנקט ר' יוחנן שייך טפי להקשות מלא תקום ולא תטור או י"ל דהגמ' רצה להקשות דעובר על שני לאוין אבל עדיין זה אינו שוה לי כיון דטפי הי' יכול הגמ' להקשות דעובר על ג' לאוין ועוד ק"ל דאפילו לפי מסקנת הגמ' דלא תקום ולא תטור ליתא אלא בממון ולא בצערא דגופא כגון בבזיון וכיוצא בו אכתי קשה על ר"י דנהי דלא עבר על לא תקום ולא תטור אבל על לאו דלא תשנא עדיין עובר דאפי' כשמבזה אותו ג"כ אסור לת"ח לשנאותו בלבו דבשביל שמבזה אותו עדיין לא נקרא זה רשע גמור שמותר לשנאותו כיון דאפשר ששוגג היה דלא ידע מחומר האיסור בבזיון ת"ח ואם יוכיחנו אפשר שיעשה תשובה ובכה"ג בודאי דאסור לשנאותו בלבו, ואי"ל דר"י באמת לא אמר אלא דוקא כשהת"ח יודע בבירור שהוא מזיד וע"כ לא הקשה הגמ' אלא מלא תקום ולא תטור משום דעל לא תקום ולא תטור עובר אפילו ברשע גמור כהנ"ל מחודש א' בשם המר"ם שיק דא"כ מה הקשה הגמר' והא תניא הנעלבין ואינן עולבין כו' דילמא הא דתניא הנעלבין כו' הוא דוקא כשאינו רשע גמור וגם לשוו הברייתא מורה כן דברשע גמור לא שייך למימר ואינן עולבין כיון דרשע גמור מצוה לעולבו כשם שמצוה לשנאותו כמ"ש רבינו בעשין ט' ותו מה הקשה הגמ' עוד שם והא אמר רבא כל המעביר על מדותיו כו' דילמא הא דא"ר דצריך להיות מעביר על מדותיו זה לא קאמר אלא נגד אדם רשע שאינו גמור אבל לא נגד

רשע גמור אעכצ"ל דמדאמר ר' יוחנן סתם כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כו' מוכח דאפילו נגד אדם שאינו רשע גמור קאמר וא"כ קשה אפילו לפי מסקנת הגמ' דהיכי אמר ר' יוחנן כן הלא עובר על לאו דלא תשנא וזה אצלי קושי' גדולה ואחר שכתבנו את זה מצאתי בר"ח ז"ל ש"ס ווילנא יומא שם שכ' וז"ל קשיא לי לא תשנא את אחיך שבקי עכ"ל נר' בפי' דעל קושיתינו כיוון' וע"כ נ"ל בס"ד דרש"י במד"כ איבה כנחש בלבו רצה לתרץ את הקושי' זו דבירושלמי פאה פ"ק דף ד' ע"א איתא אמר רשב"ג אומרים לנחש מה הנייה לך שאתה נושך אריה טורף ואכל זאב טורף ואוכל את מה הנייה לך אמר להן אם ישוך הנחש בלא לחש אילולי איתאמר לי מן השמים נכית לא הוינא נכית עכ"ל וא"כ י"ל דלרש"י היתה קשה דאמאי אר"י נוקם ונוטר כנחש אמאי לא אמר סתם נוקם ונוטר וע"פ סובר רש"י דר"י הכי קאמר כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש כלומר כשם שלנחש לית לה שום הנייה מהנשיכה אלא מחמת צווי השמים נושכת כמ"כ נמי צריך להיות הנקימה והנטירה של הת"ח שלא ירגיש בלבו שום שנאה על אדם זה אלא מחמת צווי התורה נוקם ונוטר ואם באמת מחמת שנאת הלב עושה אז אינו ת"ח כיון שעובר על לא תשנא וגו' וע"כ כתב רש"י על ונוטר איבה כנחש בלבו כלומר האיבה בלבו יהי' כנחש על צד שפירשנו בשם הירושלמי מחמת צווי הבורא וממילא ל"ק כל הקושיות הנ"ל וקושיות הגמר' מלא תקום ולא תטור צ"ל דהכי אזלא דנהי דלא שנאו בלבו אבל עכ"פ נקימה ונטירה איכא אע"ג דלא מחמת שנאת הלב עושה ועל זה משני הגמ' דלא תקום ולא תטור ליתא אלא דוקא בממון, וא"כ ממילא י"ל שגם רבינו משום כוונה זו מוסיף מלת איבה וה"ק נוקם ונוטר איבה כנחש כלומר האיבה שיש לו על איש שביזוהו צריך להיות כנחש על צד טענות הנחש שכתבנו בשם הירושלמי מחמת צווי הבורא ודו"ק:

או י"ל בכוונת רש"י בפשיטות ג"כ על הדרך הנ"ל שכיוון לתרץ את קושיות הר"ח וה"ק איבה כנחש בלבו כלומר האיבה שיש לת"ח בלבו על אדם שביזוהו צריך להיות כאלו הי' בלבו נחש וכשנוקם ונוטר על צד זה באמת לא שונא אותו וע"כ לא דיבר הגמ' מלאו דלא תשנא וגם ברבינו יש לפרש על דרך זה נוקם ונוטר איבה כנחש כלומר שהאיבה של ת"ח יהי' לו כנחש כלומר שיהי' נחשב בעיניו כאלו הי' לו נחש בלבו כמ"ש רש"י כמובן.

או י"ל בכוונת רבינו כמ"ש העיר מקלט ז"ל מצוה רמ"ג וז"ל ובשם שארי הגאון מהר"ם מרגליות ז"ל מצאתי פי' הגמ' דחגיגה דאמרו כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ע"ד הגמ' דשבת אורך ימים בימינה למיימינים בה שעוסקים לשמה יש להם אורך ימים ובשמאלה ר"ל שמשמאילים שעוסקים בתורה שלא לשמה יש להם עושר וכבוד נמצא העוסק בתורה לשמה זיכה לאריכות ימים ע"כ בכוחו לענוש המבזהו בקוצר

ימים והמשמאילי' זוכה לעושר וכבוד ואז בכוחו לענוש ג"כ בעניותא לזה אמר כל מקום שנותנים חכמים עיניהם או מיתה או עוני יהי' ת"ח מי שיהי' הן שלומד לש"ש או שלא לש"ש יש בידו לענוש לפי מעשיו או מיתה או עוני וז"ש כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש ר"ל שאין לו כח לענוש כנחש שגרמה מיתה כך הוא אינו יכול לענוש במיתה רק בעוני מראה בזה שאינו ת"ח שלא עסק בתורה לשמה עכ"ל וגם כתב עוד כמה אופנים טובים בגמרא זו עי"ש וא"כ י"ל דגם רבינו לזה כיוון וע"כ כתב כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר איבה כנחש כלומר שהאיבה של ת"ח יעשה הפעולה של נחש כמובן וגם עי' במהרש"א ח"א ביומא שם מ"ש בגמ' זו ולפי דבריו ג"כ יש לפרש את רבינו היטב:

פירוש ד

והכתיב (ד) **לא תקום ולא תטור ההוא בממון הוא דכתיב כו**'. כן מסיק הגמרא ביומא שם דדוקא בממון שייך לאו זה אבל לא בצערא דגופא אבל לכאורה ק"ל מנ"ל לגמ' את זה דילמא לעולם קאי לאו זה גם על צערא דגופא ואי משום הספרא הנ"ל מחודש ב' דנקט המשל בממון וכמו שבאמת הביא הגמרא שם הברייתא דספרא זו ראי' לזה הא על הברייתא גופא ג"כ קשה מנ"ל כיון דבקרא סתמא כתיבלא תקום ולא תטור אבל ראיתי ביראים ז"ל סי' מ' שכבר מתרץ את זה בטוב טעם שכתב וז"ל צוה הקב"ה בפ' קדושים לא תקום ולא תטור ותניא בת"כ וביומא בממון הכתוב מדבר כדתניא אי זו היא נקימה ואי זו היא נטירה כו' מנ"ל דבממון משתעי קרא ולא בדברים צא ולמד מי"ג מדות במה הענין מדבר בממון פעולת שכיר עשק גזל לקט פרט גניבה כחש ממון ושקר ולאו דוקא שאלת כלים דהא לאו כלים כתיבי בקרא אלא אפילו שאר ממון דלאו כלים נינהו למדנו שמוזהרין ישראל שלא למנוע לעשות צדקה וגמילות חסדים בממון בשביל שלא עשה הוא עמו בהווייתו שזו היא נקימה וגם מוזהרין שלא להזכיר להם ולומר אע"פ שלא עשית עמדי אעשה עמך שזו היא נטירה עכ"ל א"כ לפי"ז מוכח מגמרא שפיר דדוקא כשמונע לעשות עם חבירו גמילות חסדים דממון אז עובר על לא תקום ולא תטור אבל לא כשמונע מגמילות חסדים דגופא' ונ"ל בס"ד לפרש בזה את רש"י דברכות ח' ע"א ד"ה פדה בשלום שכ' וז"ל וכן גמילות חסדים נמי שלום היא שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אחוה ושלום עכ"ל דלכאורה ק"ל דמדוע כתב רש"י דוקא כשגומל חסד בגופו הלא כשגומל חסד בממון והלוה לו איזה סך ג"כ יכול להכיר שהוא אוהבו, אבל בהנ"ל מיושב שפיר דבשלמא גמ"ח דממון כיון דאיכא גוונא דעובר על לא תקום ולא תטור א"כ שוב לא בכל פעם איכא הכירא על אהבה ואחוה

אבל בגמ"ח דגופא דלית בי' משום לא תקום ולא תטור באמת בכל פעם כשגומל חסד עמו מורה על אהבה ואחוה וע"כ לא נקט רש"י אלא גמ"ח דגופא ודו"ק:

פירוש ה

ומסיק (ה) **שם דת"ח צריך שיהא עלוב ולא עולב כו'**. עי' בדינא דחיי שכ' דמדאמר רבא כל המעביר על מדותיו כו' מוכח דגם בת"ח מיירי דבמלת כל נכלל גם ת"ח ולי נראה דגם מיומא פ"ז ע"ב מוכח דצ"ל אליבא דרבא כן דמדהקשה הגמ' שם ור' חנינא היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו כו' ולכאורה מה הקשה הגמ' מהא דרבא על ר"ח דילמא לא אמר רבא בת"ח אע"כ דגם משם מוכח דבמלת כל נכלל גם ת"ח כמובן. ומ"ש רבינו ולעולם דנקיט ליה בליביה וכי מפייסין ליה מפייס כו' המרש"ל ז"ל בביאורו כאן וגם הדד"ח מציינין על זה את מ"ש רש"י ביומא שם ד"ה דנקיט בליביה וז"ל ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק עכ"ל אבל לכאורה ק"ל דלפי פשטות לשון הגמ' דקאמר דנקיט ליה בליביה נראה שהוא נוטר את נקמתו בלבו וכן נראה ממ"ש רש"י את נקמתו משמע שיש לו נקימה בלבו וא"כ נשאר כאן קושיתינו שהוא קושיות הר"ח הנ"ל מחודש ג' הא עובר על לא תשנא את אחיך ובאמת הר"ח לא הקשה את קושיתו אלא כאן על מה דמשני הגמ' דנקיט ליה בליביה, אבל ראיתי בריטב"א ז"ל ביומא שם שכ' על דנקיט ליה בליביה וז"ל פי' הוא אינו עושה מעשה נקימה ונטירה אלא מניח עלבונו למקום עכ"ל וי"ל דלהריטב"א ג"כ היתה קשה על רש"י קושיות הר"ח וע"כ מפרש אלא מניח עלבונו למקום כוונתו דבזה אין לו שום שנאה על חבירו וא"כ י"ל דגם רבינו מפרש כהריטב"א, או י"ל דגם רש"י כיוון לתרץ את קושיות הר"ח דלכאורה יש לדקדק ברש"י דמדוע כתב בקיום המשפט ומה רצה בזה וי"ל דכוונתו דנהי דהתורה מזהיר שלא תשנא את אחיך בלבבך אבל כשאדם עובר נגד חבירו באיזה דבר שלא יהא רשאי לילך לב"ד עליו לא מחמת שנאת הלב אלא כדי שיעשה לו הב"ד ד"ת הראוי לו על זה בודאי לא הזהירה התורה ובודאי שרי למיעבד הכי כיון דבמה שעושין משפט הראוי לו בזה אינו מורה שום שנאה כיון דמלך במשפט יעמיד ארץ אלא ת"ח כיון שצריך להיות מן הנעלבין ואינן עולבין ע"כ לא ילך לב"ד וגם לא יעשה לו משפט בעצמו אלא נקיט בליביה וע"כ כתב רש"י ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק כוונתו דכיון דהאחר לא עשה לו רע אלא בקיום המשפט המגיע לו ע"כ באמת לא מורה שתיקתו על שום שנאה כיון דקיום המשפט באמת שרי ליה למיעבד ול"ק קושיות הר"ח וממילא יכול שפיר לסבור גם רבינו כרש"י כמ"ש המרש"ל והדינא דחיי כמובן:

פירוש ו

וכתב (ו) **רבינו משה דהתם מיירי בת"ח שביזוהו בפרהסיא כו' עד סוף המצוה**. הנה מ"ש רבינו בשם הרמב"ם כ"כ בפ' ז' מהל' ת"ת הל' י"ג והמקור לזה כתב הס"מ וז"ל לפי שממה שכתבתי בסמוך משמע שצריך למחול אע"ג דלא מפייסי ליה וביומא כ"ג אמרינן דכל היכא דלא פייסיה כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש לאו ת"ח הוא תירץ רבינו דהא בצנעה והא בפרהסיא משום כבוד התורה עכ"ל כוונתו דבסמוך בד"ה אע"פ שיש רשות כו' הביא הכ"מ את הגמ' דמגילה כ"ח ע"א דמר זוטרא חסידא כי הוי סליק לפורייה הוי שרי ומחל לכל דמצער ליה והוי קשה להרמב"ם על הא דמר זוטרא חסידא דהיכי היה יכול למחול כשלא מפייסי ליה [דזה עכצ"ל דאירי בלא פיוס כיון דכשפייסו ליה מה רבותא שמחל הלא כל אדם צריך למחול כשמפייסין אותו ועוד אמאי המתין עד שעלה לפורי' הלא מיד כשמפייסי ליה הי' לו למחול כי זה דרכן של ת"ח אעכ"מ דמר זוטרא חסידא איירי כשלא מפייסו ליה ואפ"ה מחל] הא ביומא איתא דבלא פיוס אסור לת"ח למחול אלא אדרבא צריך להיות נוקם ונוטר כנחש ומחמת קושי' זו מחלק הרמב"ם דגמ' דיומא איירי כשביזוהו בפרהסיא ואז באמת אסור למחול עד שמפייסי ליה משום דיש בזיון התורה והא דמר זוטרא חסידא איירי כשביזוהו בצנעה ועתה תחזה בכ"מ ותבין את דבריו שפיר וגם בב"י יו"ד סס"י של"ד כתב ג"כ את הטעם זה אליבא דהרמב"ם ביותר ביאור ע"ש וגם הר"ן ז"ל בר"ה על הא דאמר רבא כל המעביר על מדותיו כו' דף י"ז ע"א הקשה ג"כ מהא דמר זוטרא חסידא על הא דיומא הנ"ל ותירץ וז"ל ההוא דמצערין ליה ולא מבזי ליה א"נ דמבזי ליה בצנעה דליכא בזיון תורה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל סוף הל' ת"ת עכ"ל נר' בפי' דגם הר"ן לומד הפשט בהרמב"ם כמ"ש הכ"מ אלא הר"ן לדידיה מתרץ גם תירוץ אחר דהגמ' דיומא איירי כשמבזי ליה ואז איכא בזיון התורה וע"כ אסור לו למחול והא דמר זוטרא חסידא איירי כשמצערי ליה ולא מבזי ליה ועל זה שרי למחול אפילו כשלא מפייסי ליה ולפי תירוץ זה באמת אין חילוק בין בפרהסיא לבצנעה וגם הריטב"א ביומא כ"ג ד"ה דמפייסו ליה כתב וז"ל הא דאמרינן בפ' כל כתבי תיתי לי דלא שדינא רישא אבי סדיא עד דמחילנא לכל מאן דמצערין לי ה"ד אי דלא מפייסו ליה הרי הוא עושה שלא כדין כשאין נוקם ונוטר כנחש ולא משמע לישנא דהתם דמחיל ליה מגופיה ונקיט ליה בליביה ואי דמפייסי ליה ומפייס הא לא משמע הכי ועוד דא"כ מאי רבותיה וי"ל דלעולם דלא מפייסי ליה והא דהכא במילי דשמיא וההיא דהתם בצערא דמצערי שלא על מילי דשמיא עכ"ל והנר מצוה ז"ל סי' י"א אות קכ"ז עמד על מ"ש הריטב"א מפ' כל כתבי דליתא שם מזה ושכבר תמה כן גם בספר פתח עינים ביומא שם

ובאמת אם יש כאן תימא אז גם על המרש"א ח"א ביומא שם ג"כ קשה דז"ל ד"ה ומפייס והא דאמרינן בפ' כל כתבי לא מזגינא רישא אבי סדיא עד דמחילנא לכל מאן דמצערי לי היינו נמי כשמפייסו ליה וקאמר גם שלא נתפייסתי מיד מכ"מ באותו יום קודם שכיבה נתפייסתי עכ"ל [וגם לפי תירוצו של המרש"א נראה דאין חילוק בין בפרהסיא לבצנעה] ואפ"ל דכך היתה גירסתם בפ' כל כתבי אבל ראיתי בריטב"א ר"ה על דף י"ז ד"ה אמר רבא כל המעביר על מדותיו שכ' וז"ל והא דאמרינן בפ"ב דיומא כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח אוקמינא בדלא מפייסו ליה כו' ומיהו הא דאמרינן במס' מגילה עליה דרב פפא דכל רמשא אמר שרי ליה ומחיל ליה למאן דמצערן ה"ד אי במילי דידיה מאי רבותא הא כתיב לא תקום ולא תטור ואי במילי דשמיא כיון דלא מיפייסו ליה אמאי אינו נוקם ונוטר כנחש וי"ל דלעולם במילי דידיה ודקאמרת מאי רבותיה הא ודאי רבותא רבה איכא דנהי דאמרה תורה לא תקום ולא תטור לגמול לו כרעתו מ"מ לא אמרה למחיל לו מחילות שמים וזה מוחל לו לגמרי עכ"ל אלמא דהריטב"א בעצמו לא הביא בר"ה מהא דכל כתבי כלום וא"כ אפשר דט"ס יש בריטב"א ובמהרש"א דיומא, עכ"פ זה נר' בפי' דלהריטב"א ג"כ היתה קשה קושיות הרמב"ם הנ"ל ומחלק בין מילי דשמיא למילי דידי' כמו שתירץ ביומא דזה נ"ל דעכצ"ל דעיקר כתירוצו דיומא כיון דעל תירוצו דר"ה קשה דביומא כתב בעצמו על הא דנקיט בליביה וז"ל פי' הוא אינו עושה מעשה נקימה ונטירה אלא מניח עלבונו לנקום עכ"ל ואי נאמר כמ"ש בר"ה דבמילי דידיה [דהיינו בממון דעכצ"ל דפירושא דבמילי דידיה דקאמר היינו ממון דאל"ה היכי כתב אח"כ דנהי דאמרה תורה לא תקום ולא תטור כו' הלא לא תקום ולא תטור לא כתיב אלא בממון כמ"ש הגמ' ביומא שם אעכ"מ דמילי דידיה דקאמר היינו ממון] אף דכתיב לא תקום ולא תטור מ"מ לא אמרה תורה למחול לו מחילות שמים כו' א"כ אמאי צריך הגמרא ביומא לתרץ ההיא בממון הוא דכתיב אמאי לא מתרץ הגמ' תיכף לעולם דנקיט ליה בליבי' וכפירושו של הריטב"א דר"ה אעכ"מ מגמר' דיומא דבמילי דידי' כיון דכתיב לא תקום ולא תטור באמת צריך למחול לגמרי ואפילו לנקוט בליביה אסור וע"כ הוצרך הגמ' לתרץ ההיא בממון היא דכתיב דו"ק בזה כי קצרתי למבין ולמי שבקי בסוגיתינו אעכצ"ל דעיקר כתירוצו דיומא שמחלק בין מילי דידיה למילי דשמיא דבמילי דשמיא צריך להיות נוקט ונוטר וכך מיירי הגמ' דיומא והא דמגילה דמר זוטרא חסידא איירי במילי דידיה וגם לפי תירוץ זה של הריטב"א אין חילוק בין בפרהסיא לבצנעה וגם המאירי ז"ל במגילה שם כתב כתירוצו של הריטב"א דיומא ע"ש, וא"כ יש לפנינו על הקושיא מגמ' דיומא על הא דמר זוטרא חסידא ד' תירוצים תירוצו של הרמב"ם ותירוצו

של הריטב"א ותירוצו הראשון של הר"ן ותירוצו של המרש"א וא"כ ק"ל מנ"ל להרמב"ם הכרח לומר לדינא דוקא כתירוצו לחלק בין בפרהסיא לבצנעה דילמא לדינא עיקר שאין חילוק כחד מהתירוצים הנ"ל:

ונ"ל בס"ד די"ל דעל תירוץ ראשון של הר"ן היתה קשה להרמב"ם דבמגילה שם איתא שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם כו' ולא עלתה על מטתי קללת חבירי כי הא דמר זוטרא חסידא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה מרי כו' ואי נאמר כתירוצו הראשון של הר"ן קשה היאך אמר הגמ' על הא דר' נחוניא את הא דמר זוטרא הלא מר זוטרא איירי דמצערן ליה ולא מבזין ליה ור' נחוניא איירי כשמבזין ליה דלשון קללת משמע שמקללין אותו ואין לך בזיון גדול מזה עי' במאירי שם ותראה שכן היא אעכ"מ דגם מר זוטרא חסידא איירי שמבזין ליה ודלא כתירוצו של הר"ן ואפשר דמש"ה כתב הר"ן אי נמי וגם כתירוצם של הריטב"א דיומא והמאירי דמגילה ג"כ לא הי' רוצה הרמב"ם לומר משום דסובר דמלשון כל מאן דמצערן כו' שאמר מר זוטרא נראה דאיירי אפילו במילי דשמיא דמילת כל מורה כן ותירוצו של המרש"א הנ"ל לא הי' נראה להרמב"ם כיון שהוא דוחק כמ"ש הנר מצוה סי' הנ"ל עי"ש וע"כ תפס הרמב"ם לדינא רק כתירוצו כיון דעולה יפה טפי מכל השאר תירוצים הנ"ל וגם מדהביא הר"ן את תירוצו של הרמב"ם באחרונה נראה שהסכים ג"כ לדינא כן, ומה שיש להקשות בגמ' דיומא לפי חילוקו של הרמב"ם עי' במרש"ל בביאורו כאן ובלח"מ הל' ת"ת שם שכבר הקשו ומתרצו הכל יפה:

וא"כ לפי הנ"ל בשם הכ"מ דחילוקו של הרמב"ם לא מוכח אלא מחמת הקושיא שקשה על הא דמר זוטרא חסידא מגמרא דיומא ק"ל על רבינו שכ' בתר דהביא את חילוקו של הרמב"ם וז"ל ושאר כל אדם שמתקוטטים עם חביריהם אע"פ שאין לאו בזה אם ינקום מחבירו מדת חסידות היא להעביר על מדותיו כדאמרינן כו' וכן דוד הי' משתבח במדותיו הטובות ואמר אם גמלתי שולמי רע וגו' וההוא חסידא [אפשר שכך הי' הגירסא לרבינו בגמ' דמגילה ההוא חסידא או אפשר דקראו כן כיון דמצד חסידות עשה כן עי' בביאורי המרש"ל כאן] דכל אימת דסליק לפורייה הוי אמר שרי כו' וכיון דרבינו הביא על הא דאמר מדת חסידות היא כו' ראי' מדוד ומההוא חסידא עכצ"ל דסובר דהגמרא דמגילה מיירי מצד חסידות וא"כ ממילא ל"ק קושיות הרמב"ם הנ"ל על הא דמר זוטרא מהגמ' דיומא כיון די"ל דהא דמר זוטרא איירי מצד חסידות והא דיומא איירי מצד הדין וא"כ ממילא לא מוכח דינו של הרמב"ם לחלק בין בצנעה לבפרהסיא וא"כ היכי הביא רבינו את חילוקו של הרמב"ם וזה אצלי לכאורה קושיא גדולה, אבל עי' היטב בהמרש"ל

בביאורו כאן מ"ש על הא דכ' רבינו ושאר כל אדם כו' ותבין דלפי דבריו גם קושיא זו לא קשה מידי וגם לפי הגירסא שהביא הדינא דחיי ברבינו ג"כ ל"ק מידי ע"ש וגם עי' בב"ח ז"ל יו"ד סי' של"ד ותראה דלהב"ח לא היתה הגירסא ברבינו כמ"ש הדד"ח וצ"ל דהב"ח סובר הפשט ברבינו כמ"ש המרש"ל הנ"ל, ועי' בכ"מ סוף הל' ת"ת שהביא בשם הריב"ש ז"ל שכ' בשם הראב"ד ז"ל שאע"פ שאמרו בפ"ק דקידושין הרב שמחל על כבודו כבודו מחול היינו מידי דלית ביה בזיון אבל על בזיונו אינו יכול למחול אדרבא אסור למחול דהתורה מתבזית בכך נראה בפי' דהראב"ד סובר כתירוצו הראשון של הר"ן הנ"ל וחולק עם הרמב"ם וגם מהריב"ש סי' ר"כ נראה בפי' דסובר שהראב"ד חולק עם הרמב"ם וכ"כ הדד"ח דהריב"ש והראב"ד לא סברו כהרמב"ם אבל לדינא נ"ל דעיקר כרבינו והרמב"ם דמחלקו בין בפרהסיא לבצנעה כיון דהטור יו"ד סס"י של"ד פסק ג"כ כן וגם המחבר שם סי' רמ"ג פסק כן ועי' במעשה רוקח סוף הל' ת"ת שכ' דאפשר דבפרהסיא דהכא הוי בעשרה דוקא דומיא דיהרג ולא יעבור ופליאה לי על הנר מצוה סי' הנ"ל שהביא בשם המעשה רוקח לחלוטין כן הלא ל"כ את זה אלא בדרך אפשר, ועי' בש"ע סי' הנ"ל שכ' עון גדול לבזות ת"ח כו' וכל המבזה אין לו חלק לעוה"ב כו' ונ"ל שזה קאי אפילו בצנעה מדל"כ תיבת ברבים כמו שאיתא במתניתין דאבות גבי בזיון של כל אדם כל המלבין פני חבירו ברבים כו' כמובן:

מצוה יג

פירוש א

הפורש (א) מן התורה כו' עובר בל"ת שנ' ופן יסורו מלבבך וגו' ותנן באבות כל השוכח כו'. נראה מרבינו ז"ל דמל"ת זו היא שלא לשכח את התורה דזה גופא דזקן לא יפרוש מן התורה אע"ג דיליף רבינו מכל ימי חייך עכצ"ל דג"כ מטעם שלא ישכח את התורה היא כיון דהשמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' דיליף מיניה אזהרה שלא ישכח את התורה קאי גם על פן יסורו מלבבך כל ימי חייך וגו' דכתיב בתריה וכ"כ רבינו בפי' ברמזיו רמז מל"ת י"ג ולכאורה קשה הלא בפ' ואתחנן פרשה ד' פ"ח הכי כתיב רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וגו' וא"כ היכי מייתי רבינו בחיבורו וגם ברמזיו מקודם את הפסוק פן יסורו מלבבך כל ימי חייך ואח"כ את הפסוק השמר לך וגו' אעכצ"ל דרצה לאשמעינן בזה דהפסוק רק השמר לך וגו' פן תשכח וגו' דיליף מיניה אזהרה שלא לשכח את התורה קאי גם על מה דכתיב בתריה ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך דיליף מיניה דאסור לזקן לפרוש מן התורה כדי שנדע דהטעם שאסור לזקן לפרוש ג"כ משום אזהרה שלא ישכח את התורה

היא דאל"ה אלא נאמר דכל ימי חייך הזהיר על הזקן שילמוד ולא מטעם שלא ישכח א"כ יש בפסוק זה שתי אזהרות חדא על הזקן שלא יפרוש מן התורה מפן יסורו מלבבך וגו' וחדא על כל אדם שלא ישכח את התורה מהשמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' וא"כ הי' לו למנות מהפסוק זה שתי אזהרות אעכ"מ דהפשט ברבינו כמו שכתבנו וגם בקיצור הסמ"ג שלו כתב וז"ל לא לשכוח התורה שנא' ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך והשמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח כו' חזינן שלא דיבר שם כלום מזקן אלא הביא את הפסוק כולו לאזהרה שלא ישכח את התורה וגם שם הביא את הפסוק להיפך ובודאי משום כונה הנ"ל שנדע שכל הפסוק לא הזהיר רק שלא לשכח את התורה וזקן ממילא נכלל ג"כ בזה והטעם דמדוע לא התחיל רבינו את המל"ת זו גם בחיבורו כאן כמו בקיצור שלו שלא לשכח את התורה אכתוב לקמן בס"ד, עכ"פ זה נראה בפי' דרבינו סובר דכל הפסוק הזהיר שלא לשכח את התורה וגם מנה את אזהרה זו למל"ת וכן סובר הסמ"ק ז"ל סי' ט"ו וכ"ס היראים ז"ל סי' כ"ח וגם הרמב"ן ז"ל מנה את הפסוק זה למל"ת עי' בהשגותיו על הסה"מ בהשמטות אות ב' שהביא שם את המצות שלא מנה הרמב"ם ובפירושו על התורה פ' ואתחנן ותראה שסובר כרבינו בחדא ופליג עליה בחדא דבהא דלמנות את הפסוק זה למצוה סובר כוותיה אבל בפי' הפסוק חולק עליו וסובר שהזהיר שלא נשכח מעמד הר סיני ולא כמ"ש רבינו שלא נשכח את התורה והזוהר הרקיע ז"ל מל"ת רצ"ב אות קי"ח שמנה שם את כל המצות השייכים בשכחה כתב וז"ל והשנית היא שלא נשכח מעמד הר סיני והוא אמרו ית' השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך וגו' יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב וכן מנאה הרמב"ן ז"ל ויש כעין ראי' שזאת האזהרה היא באה במנין לענין שכחת המעמר או לענין שכחת התורה ממ"ש במנחות כו' עי"ש נראה בפירוש שהזוה"ר הי' מסופק במצוה זו אי כרבינו או כהרמב"ן:

פירוש ב

אבל הרמב"ם ז"ל לא מנה את אזהרה זו כלל וכבר תמה עליו הרמב"ן הנ"ל ונ"ל דעל הרמב"ם ממנ"פ קשה דמדוע לא מנה את המל"ת זו או כרבינו או כהרמב"ן דאפילו אם נא' דסובר דמגמ' דמנחות שהביא רבינו נראה דהפשט בהפסוק שלא לשכח את התורה וע"כ ל"ס כהרמב"ן אכתי קשה עליו דמדוע לא מנה כרבינו וגם הדינא דחיי ז"ל תמה על הרמב"ם דבתר דהביא את הרמב"ן הנ"ל כתב וז"ל ואולי דעת הרב ז"ל [כוונתו על הרמב"ם] שהפסוק זה דבק עם ענין שלמעלה שאמר הכתוב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם

ונבון הגוי הגדול הזה וגו' ועל זה אמר רק השמר לך וגו' כלומר שמה שאמרתי לכם שבקיום המצות תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים אינו אלא רק כשתשמור לך שלא תשכח אבל אם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים כדברי רשי ז"ל וכפירוש הרא"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל בפי' התורה כתב על דברי רש"י ז"ל ואיננו נכון כלל אבל הכתוב הזה לפי דעתי מל"ת כו' נראה דלסברת רש"י ז"ל אין הפסוק הזה אזהרה אלא פירוש למה שאמר למעלה וכיון שהפסוק הוא למה שאמר למעלה ואינה אזהרה לא מנאה הרמב"ם למצוה, אבל מ"מ תימה אצלי שאם רש"י ז"ל פירוש כן הוא מפני שדרכו לפרש הדבר כפשוטו אבל הרמב"ם ז"ל למה לא מנאה למצוה כיוו דבפ' שתי הלחם אמרו שזה אזהרה לשוכח דבר ממשנתו וכמ"ש הרב המחבר הסמ"ג ז"ל וכן יש לתמוה על הרמב"ן ז"ל שכ' שהפסוק הזהירנו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתינו אבל יהי' עינינו ולבנו שם כל הימים והזהיר פן יסורו מן הלב כו' למה הניח אופן האזהרה שאמרו בפ' שתי הלחם ופירש אופן האזהרה מדעתו אע"פ שהיא פשוטו של מקרא עכ"ל הדד"ח, אבל המגלת אסתר ז"ל כבר מתרץ את הרמב"ם דמדוע לא מנה כמו שמנה רבינו וז"ל נ"ל כי מה שלא מנאה הרב הוא לפי שגם זאת היא מצוה כוללת כל התורה כולה והיא שלא נשכח את הדברים אשר ראו עינינו דהיינו ענין התורה כולה ושנלך בדרכיה ונקיים מצותיה וכן משמע מפי' רש"י שם בזה הפסוק שכ' וז"ל השמר לך פן תשכח את הדברים אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים עכ"ל רש"י הנה שזה הלאו על קיום התורה כולה נאמרה עכ"ל אבל לכאורה תירוצו אינו מובן לי דנהי דעל קושי' זו דמדוע לא מנה הרמב"ם כרבינו מתרץ שפיר דמשום דהוי מצוה כוללת אבל על קושיות הרמב"ן דמדוע לא מנה שלא נשכח מעמד הר סיני על זה עדיין לא מתרץ כלום כיון דמעמד הר סיני לא הוי מצוה כוללת ועל כן נ"ל דצ"ל בכוונת המגלת אסתר דעל זה דמדוע ל"ס הרמב"ם כהרמב"ן ל"צ ליתן טעם כיון דדבר פשוט היא דמשום דסובר הפשט בהקרא כמ"ש רש"י וכמ"ש הדד"ח הנ"ל או משום הגמ' דמנחות הנ"ל וע"כ לא דיבר המג"א מזה כלום אלא כוונתו לתרץ מעל הרמב"ם את קושיות הדד"ח הנ"ל דמדוע ל"ס כרבינו כיון דמגמרא דמנחות מוכח כוותיה ועל זה מתרץ שפיר דהוי מצוה כללית וגם הפ"ד ז"ל בדרך מצותיך ח"ב דף ס"ד ע"ב מתרץ על הקושיא דמדוע לא מנה הרמב"ם כרבינו כמו שתירץ המגלת אסתר וא"כ ממילא ל"ק על הרמב"ם בסה"מ מידי כיון דעל הקושיא דמדוע לא מנה כהרמב"ן י"ל או כתירוצו של הדד"ח הנ"ל או כמו שכתבנו משום הגמ' דמנחות ועל הקושיא דמדוע לא מנה כרבינו י"ל כתירוצם של המג"א והפ"ד:

אבל עדיין ק"ל על הרמב"ם בחיבורו קושטי' גדולה דבהל' ת"ת פ"א הל' ח' כתב וז"ל כל איש מישראל חייב בת"ת כו' בין שהיה זקן גדול שתשש כחו כו' ובהלכ' י' שם כתב עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנ' ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח עכ"ל ובפרישה ז"ל יו"ד סי' רמ"ו אות ו' על מ"ש הטור ז"ל שם ממש כלשון הרמב"ם שכתבנו כתב הפרישה וז"ל ורישא דקרא כתיב השמר לך פן תשכח את הדברים כו' וזהו שאמר רבינו אח"כ וכל זמן שלא יעסוק בתורה הוא שוכח מ"מ הוא בגלל הקרא דמייתי ופן יסורו דאם אינו לומד ומסירו מלבו הוא שוכח וזהו שדרז"ל על אמרו השמר לך פן תשכח יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל ופן יסורו לא חייב על השוכח מעצמו כ"א על מי שגורם השכחה והיינו שמסיר מלבו מכח שאינו לומד עכ"ל וממילא דגם בהרמב"ם הפשט כמ"ש הפרישה וא"כ ק"ל דבמנחות צ"ט ע"ב איתא ואמר ר"ל כל המשכח דבר אחד מלמודו עובר בלאו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכדר' אבין א"ר אילעא כ"מ שנא' השמר פן ואל אינו אלא ל"ת רבינא אמר השמר ופן שני לאוין נינהו ר"נ בר יצחק אמר בשלשה לאוין שנא' השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים כו' אלמא מגמ' זו דבין לר"ל ורבינא ורנב"י אם שוכח דבר אחד מלמודו עובר בלאו דלא פליגי אלא אי עובר בב' או ג' וא"כ מדוע לא הביא הרמב"ם בהל' ת"ת את זה דאם שוכח דבר אחד מלמודו עובר בל"ת נהי דבסה"מ לא מנה את זה משום הטעם הנ"ל בשם המג"א והפ"ד אבל בחיבורו מדוע השמיט את זה מדוע דיבר בחיבורו מזה בדרך רמז שכ' וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח וגם בהלכה י"ב שם כתב ברמז במד"א בתחילת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ יקרא בעיתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה עכ"ל הן אמת שנראה מזה דסובר שיזרז אדם שלא ישכח את התורה אבל מדוע ל"כ בפירוש שעובר בל"ת כדרכו בקודש לכתוב על כל דבר שיש בו לאו וזה אצלי קושיא גדולה וגם על כל נושא כליו פליאה לי שלא דברו מזה:

פירוש ג

ונ"ל בס"ד לתרץ בהקדים מה דק"ל על רבינו דבמשנה אבות פ"ג מ"ח איתא ר' דוסתאי ב"ר ינאי משום ר"מ אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו שנא' רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל ופן יסורו מלבבך וגו' הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו ופי' רש"י שם משנה ז' על הרי זה מתחייב בנפשו וז"ל כלומר מסתכן בנפשו כי כשעוסק

בתורה אין רשות לשטן להזיקו וכיון שפוסק על דברים בטלים ניתנה לו רשות עכ"ל וא"כ לפי"ז עכצ"ל דכ"ש במשנה ח' דלא אמר התנא אלא כאלו מתחייב בנפשו בודאי דאין הפשט דחייב מיתה מן השמים ממש אלא הפשט שמסתכן בנפשו כמ"ש רש"י וגם הברטנורא ז"ל כתב שם וז"ל א"נ כאלו מתחייב בנפשו לפי שאותה משנה היתה משמרתו ועכשיו ששכחה אינה משמרתו עכ"ל עכ"פ זה מוכח מהמשנה זו בפירוש דעל לאו אינו עובר על שכחת התורה מדלא כתבה כן וא"כ לכאורה קשה על ר"ל ורבינא ורנב"י דמנחות הנ"ל מן המשנה זו וצ"ל דהם סברו דמתניתין דאבות אזלה אליבא דר"מ דבאמת סובר כן אבל החכמים סברו דגם לאו איכא והם אמרו אליבא דחכמים וגם מהמרש"א ז"ל ח"א במנחות שם נראה בפירוש דלא סברו האמוראי' הנ"ל כהמתניתין דאבות דעל הא דאמר הגמ' יכול אפי' מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירם מלבו הכתוב מדבר כתב התוס' וז"ל משנה היא במס' אבות והקשה המרש"א על זה וז"ל ובעיקר דבריהם קשה אמאי כתבו כן אהך דיכול אפילו מחמת אונסו כו' דמתניתין היא באבות ולא כתבו כן אריש דמילתא כל המשכח דבר אחד מתלמודו כו' הא מתניתין היא באבות כל השוכח ד"א ממשנתו כו' אבל הנר' דמתניתין לענין מתחייב בנפשו שנויה והכא כולה מילתא לענין לעבור בלאו קאמר כו' עכ"ל ולכאו' עדיין קשה על המרש"א וכי אתו הני אמוראי לאפלוגי אתנא דאבות ובאמת כבר הקשה היד מלאכי ז"ל סי' קצ"ח בתשובה שהביא שם את הקושי' זו על המרש"א אעכצ"ל דגם המרש"א סובר כמו שכתבנו דבאמת פליגי על ר"מ דאבות והם סברו כהחכמים, וא"כ לפי הנחה זו ק"ל על רבינו דהיכי יכול להביא את המתניתין דאבות וגם את הא דרבינא דמנחות [דממה דכ' רבינו ובפ' שתי לחם אמרינן דעובר בשני לאוין נראה דפסק כרבינא כמו שאכתוב לקמן בס"ד] הלא רבינא פליג על המתניתין דאבות כהנ"ל והקושיא זו גם על היראים הנ"ל מחודש א' קשה שג"כ הביא את המתניתין דאבות ואת הא דר"ל דמנחות וצ"ל דרבינו והיראים באמת סברו כמו שתירץ היד מלאכי סי' הנ"ל בתשובה שהביא שם דר"ל ורבינא ורנב"י לא פליגי על המתניתין דאבות וממילא לפי"ז צ"ל דגם רבינו והיראים סברו דהמתניתין חיוב מיתה בידי שמים ממש קאמר כמו שאיתא ביד מלאכי שם עי"ש ותבין [ועי' בתנא דבי אליהו רבה פרק כ"א שכ' וז"ל והם אינם ממלאים ימיהם ושנותיהם שנא' רק השמר לך ושמור נפשך מאד כו' גם משם יש להוכיח דהלימוד של מתחייב בנפשו מקרא ושמור נפשך מאד חיוב מיתה בידי שמים הוא] או י"ל דלעולם גם רבינו והיראים סברו כרש"י והברטנורה הנ"ל דלא חייב מיתה ממש קאמר המתניתין דאבות ועל קושיתינו י"ל דסברו דר"ל ורבינא ורנב"י סברו דמש"ה ליתא במתניתין

דאבות שעובר בלאו משום דר"מ ל"ס כר' אבין א"ר אילעא דהשמר פן ואל אינו אלא ל"ת אבל הם דסברו כר' אבין אר"א ע"כ הוסיפו על המתניתין דאבות דעובר גם בלאו אבל מתחייב בנפשו ג"כ וכיון דרבינו והיראים פסקו כר' אבין ע"כ הביאו שפיר גם את הא דמתניתין דאבות כל זה י"ל אליבא דרבינו והיראים:

אבל אליבא דהרמב"ם י"ל דסובר דר"ל ורבינא ורנב"י באמת פליגי עם המתניתין דאבות מהטעם הנ"ל שסברו דר"מ וחכמים פליגי ובזה פליגי המתניתין סוברת דהפסוק רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' אינה אזהרה אלא דבק עם ענין שלמעלה ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם וגו' כמ"ש רש"י עה"ת וכמ"ש הדד"ח הנ"ל מחודש ב' אליבא דהרמב"ם וכיון דלא הוי אזהרה ע"כ סוברת המתניתין דאם ישכח דבר אחד מלמודו מתחייב בנפשו כיון דכתיב ושמור נפשך וגו' [וכמו דגמר המדרש רבה פ' ראה פרשה ד' סי' ד' מושמור נפשך דמתחייב בנפשו עי"ש] אבל ר"ל ורבינא ורנב"י סברו דהפסוק זה אינו דבוק למעלה אלא היא ענין בפ"ע וא"כ הוי אזהרה וע"כ סברו דעובר על לאו והרמב"ם סובר כיון דבגמ' דמנחות שם בתר דהביא את הא דר"ל ורבינא ורנב"י איתא ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעי' כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת נראה מזה דר"י ור"א באמת פליגי עליהם וסברו כהמתניתין דאבות דליכא לאו בזה אלא מתחייב בנפשו וכיון דר"י ור"א סברו כהמתניתין דאבות וגם מהתנא דבי ר' ישמעאל שהביא הגמרא שם נראה ג"כ דסובר כהמתניתין דאבות וגם מהפסיקתא זוטרתא פ' ואתחנן נראה ג"כ כן מדכתבה וז"ל רק השמר לך מכאן אמרו כל המפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו ומדלא כותבת דעובר בלאו מוכח כמו שכתבנו וגם כיון דאיכא פלוגתא בין ר"ל ורבינא ורנב"י ע"כ פסק הרמב"ם כר"י ור"א וכהמתניתין דאבות וע"כ לא מנה את המל"ת זו בסה"מ וגם לא הביא מזה בחיבורו ול"ק עליו קושיות הדד"ח הנ"ל מחודש ב' מגמרא דמנחות וגם קושיתינו הנ"ל מיושב שפיר ודו"ק:

פירוש ד

ועל קושית הדינא דחיי על הרמב"ן מגמרא דמנחות הנ"ל מחודש ב' שהניח בתימה י"ל דגם הרמב"ן סובר בזה כהרמב"ם דאמוראים הנ"ל פליגי עם המתניתין דאבות אלא הרמב"ן סובר דבזה פליגי המתניתין דאבות סוברת דהקרא רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' לא בא אלא להזהיר שלא נשכח מעמד הר סיני כמ"ש הרמב"ן הנ"ל מחודש א' [וכמו שנר' מפשטות הקרא מדכתיב יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב בתר רק השמר לך וגו' כמ"ש הר' בחיי ז"ל פ' ואתחנן עיי"ש וכן נר' בפי' ממדרש רבה

שה"ש פרשה א' סי' ב' דאיתא שם פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך דברים שראו עיניך איך היה הדיבור מדבר עמך עכ"ל] והא דמתחייב בנפשו דמתניתין אסמכתא בעלמא הוא אבל ר"ל ורבינא ורנב"י סברו דהקרא בא להזהיר על שכחת התורה [וכמו שנראה ממדרש שמות רבה פרשה מ"ז סי' ג' דאיתא שם וכן משה אומר לישראל רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברי' מהו את הדברים אלו דברים שאתה רואה אותן שהם כתובים בכתב ופן יסורו מלבבך אלו הדברים שנתתי לך על פה עכ"ל נראה בפי' ממד' זה דפן תשכח קאי להזהיר על שכחת התורה שבכתב ושבע"פ ול"ק מהמדרש שה"ש הנ"ל די"ל דשני מימרות הם עכ"פ מהמד' שמות רבה איכא ראי' גמורה לשיטת רבינו וכן נראה ממד' שוחר טוב מדרש תהלים מזמור ע"ח סי' א' דאיתא שם על הפסוק רק השמר לך וגו' וז"ל לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל התורה שלא תשתכח מפיהם עי"ש] והרמב"ן סובר כיון דר' יוחנן ור"א סברו כהמתניתין דאבות וכמד' שה"ש הנ"ל ע"כ פסק כהמתניתין דאבות ולא כגמ' דמנחות ול"ק קושיות הדד"ח על הרמב"ן ודו"ק:

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מה שהקשינו לעיל מחודש א' על רבינו דמדוע לא התחיל את המל"ת זו במל"ת שלא, שלא לשכח את התורה די"ל דכיון די"ל הפשט בהפסוק פן תשכח את הדברים וגו' בתרי אנפין הנ"ל א"כ יש מקום להסתפק על הפשט אמיתי כיון דהראי' לפשטו של רבינו מגמ' דמנחות שהקשה הדד"ח משם על הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל באמת אינו ראי' גמורה כיון די"ל או כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם הנ"ל מחודש ב' או י"ל כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ן וכיון דליכא הוכחה גמורה מגמרא דמנחות לשיטות רבינו א"כ יש מקום להקשות על רבינו דמנ"ל לומר דוקא כשיטתו דילמא באמת הפשט כמ"ש הרמב"ן אעכצ"ל דלרבינו הי' ראי' לשיטתו מקרא גופא דהי' קשה לו דאי נאמר דפן תשכח בא להזהיר שלא לשכח מעמד הר סיני כמ"ש הרמב"ן א"כ למה כתיב אח"כ ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וגו' האי כל ימי חייך ל"ל דמהיכא תיתי דלא יהא מחויב לזכור מעמד הר סיני כל ימי חיו אפילו כשהוא זקן ותשש כח דבשלמא כשאמרינן דכל ימי חייך בא על זקן ותשש כח שלא לפרוש מה"ת ע"ז שפיר צריך קרא משום דהו"א כשהוא זקן ותשש כח כיון שלמד עד עתה הרבה תו ל"צ לטרוח וללמוד אבל לפשטו של הרמב"ן כל ימי חייך ל"ל אעכ"מ דכל ימי חייך לא בא אלא על זקן שלא יפרוש מן התורה וא"כ ממילא תו איכא גם הכרח לומר דגם פן תשכח וגו' בא להזהיר שלא ישכח את התורה דלומר דחצי קרא בא להזהיר על מעמד הר סיני וחצי בא על זקן שלא יפרוש מן התורה זה לא מסתבר ותו כיון דכל הנועם שלא יפרוש הזקן

מן התורה היא משום שלא ישכח את התורה כהנ"ל מחודש א' א"כ ממילא עכצ"ל דפן תשכח וגו' בא להזהיר ע"ז דאלת"ה מנ"ל אזהרה ע"ז ועוד מפשטות הקרא ג"כ מוכח דפן יסורו מלבבך כל ימי חייך קאי על הענין דרישא דקרא וכיון דעכצ"ל דכל ימי חייך קאי על זקן שלא יפרוש מן התורה ממילא מוכח מזה דגם הרישא דקרא רק השמר ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' בא ג"כ להזהיר שלא לשכח את התורה וע"כ סובר רבינו כשיטתו ולא כהרמב"ן כיון דמקרא גופא למד את זה וא"כ ממילא י"ל כיון דעיקר ראי' לשיטתו היא מכל ימי חייך ע"כ כתב רבינו מתחלה הפורש מן התורה אפילו זקן כו' שנ' ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וגו' כדי שנדע דמכל ימי חייך ילפינן דזקן לא יפרוש מן התורה ומשם למד את שיטתו דהלאו זה בא להזהיר שלא לשכח את התורה ודלא כהרמב"ן ודו"ק:

פירוש ה

ובפ' (ב) שתי לחם אמרינן שעובר בשני לאוין כו'. מרבינו נראה דפסק כרבינא דמנחות כהנ"ל מחודש ג' אבל לכאורה צריך להבין דמדוע לא פסק או כר"ל דאינו עובר אלא בחד לאו או כרנב"י דעובר בג' לאוין ואפשר משום דרבינא הוי מכריע ע"כ פסק כותיה אבל לכאורה זה גופא טעמא בעי דמדוע סובר ר"ל חד ורבינא תרי ורנב"י ג' לאוין ובמה פליגי, ואפשר דבזה פליגי ר"ל סובר דהשמר לך ושמור נפשך צריך לדרשה דר' ינאי דשבועות ל"ו ע"א דיליף מיניה שלא יקלל את עצמו עי"ש ובביאורי המרש"ל כאן, ופן תשכח ופן יסורו סובר ר"ל כיון דכתיבי אהדדי ובחד לשון ע"כ לא הוי אלא חד לאו בודאי כשלא היה יליף מהשמר לך את הדרשה דר' ינאי אז אע"ג דגם השמר לך ושמור נפשך כתיבי אהדדי אפ"ה הי' סובר דעובר בב' לאוין משום השמר ופן כיון דלא נאמרו בחד לשון אבל כיון דהשמר לך וגו' איצטריך לדרשה דר' ינאי והשני פן כתיבי אהדדי ובחד לשון ע"כ סובר ר"ל דאינו עובר אלא על חד לאו, וממילא מה מאד יש ליישב בזה בס"ד את הקושי' גדולה של היד מלאכי סי' קצ"ח שהקשה על ר"ל מגמ' דיומא פ"א ע"א דאיתא שם אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי משום דלא אפשר כו' מתקיף לה רב הושעי' נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה א"כ נפישי להו לאוי עי' רש"י שם והקשה היד מלאכי וז"ל והא קחזינן לר"ל גופא בההוא דמנחות דסבירא ליה דכשהשמר ופן סמיכי אהדדי ללאו אחד לחודא היא נחשב וא"כ שפיר הוי מצי למכתב אזהרה בעינוי ולימא השמר פן לא תעונה עי"ש אבל לפי מה שפירשנו בר"ל דמנחות ל"ק מידי משום דאי הוה כתיב השמר פן לא תעונה באמת גם לר"ל היה נחשב לתרי לאוין אע"ג דסמיכי אהדדי כיון דבשני לשונות הן כתיבין כמובן וא"כ ממילא שפיר י"ל אליבא דר"ל

כמו שכתבנו, ורבינא י"ל דסובר דהא דר' ינאי דשבועות הנ"ל ילפינן מושמור נפשך או מהשמר לך גרידא וא"כ נשאר חד שמר ולענין השני פן סובר כר"ל דלא נחשב אלא חד לאו וע"כ סובר דעובר על שני לאוין הן אמת דהי' יכלינן למימר לרבינא דלא חשב גם השני שמור אלא חד לאו משום דסמיכן אהדדי ונאמרו בחד לשון וע"כ ליכא לרבינא אלא תרי לאוי חד השני שמור ואידך התרי פן אבל זה עדיף לי לומר דגם רבינא סובר כר' ינאי דשבועות כדי שלא יהא קשה על רבינו ההילכתא אהדדי דכאן פסק כרבינא ובמל"ת ריי"ב פסק כר' ינאי דשבועות כמובן, ורנב"י י"ל דסובר דאפילו כשהם סמיכי אהדדי ונאמרו בחד לשון ג"כ נחשב לתרי לאוי וכיון דאיכא כאן תרי השמר ותרי פן שדי חד השמר לדרשה דר' ינאי ונשאר חד השמר ותרי פן וע"כ סובר דעובר על ג' לאוי ואל תשיבנו הלא רנב"י אמר במנחות שם וז"ל בשלשה לאוין שנ' השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' נראה לכאורה דשני שמור וחד פן חשיב לג' לאוין דזה באמת ל"ק מידי די"ל דמה דאמר הגמ' שם אח"כ יכול אפילו מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירו מלבו הכתוב מדבר גם זה מדברי רנב"י הם וממילא שפיר י"ל דפן יסורו ג"כ חשב ללאו אלא אגב רצה לאשמעינן דאינו חייב אלא כשמסיר מלבו וא"כ שפיר י"ל דהג' לאוין הם התרי פן וחד שמור ואידך שמור איצטריך לדרשה דר' ינאי וע"כ לא אמר דעובר על ד' לאוין ומיושב שפיר בס"ד הקושי' של המרש"א בח"א במנחות שם שהניח בצ"ע דמדוע לא חשיב רנב"י ד' לאוין כמובן, וממילא לפי פשטינו בפלוגתתם באמת שפיר י"ל דרבינא הוי כמכריע וע"כ פסק רבינו כרבינא או י"ל משום דרבינא הוי בתרא והלכתא כבתרא ע"כ פסק כותיה ודו"ק: וגם מה מאד יש ליישב לפי הנ"ל את הר' בחיי ז"ל בפ' ואתחנן דכ' וז"ל ועוד דרשו במקום אחר כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בב' לאוין כו' עכ"ל ולכאורה לפי מ"ש המרש"ל בביאורו כאן דמש"ה לא פסק רבינו דעובר בג' לאוין משום דמהשמר ושמור נפשך יליף שלא לקלל את עצמו כר' ינאי דשבועות הנ"ל א"כ קשה היכי פסק הרבינו בחיי דעובר על ג' לאוין הלא איצטריך השמר לך ושמור נפשך לדרשה דר' ינאי דהלכתא כותיה אבל לפי פשטינו בפלוגתתם לא קשה מידי כמובן והא דלא הביא הר' בחיי גם את הפן השני י"ל דסמך על מה שהביא בתחלת דבריו שם עי"ש ותבין אבל עדיין ק"ל על הר' בחיי דמדוע לא פסק כרבינא דהוי מכריע וגם הוא בתרא וכן קשה על היראים והסמ"ק הנ"ל מחודש א' דפסקו כר"ל וזה טעמא בעי וצ"ע:

פירוש ו

ת"ר (ג) אל ישמיע כו'. לכאו' צריך להבין דמה שייכות יש לדבר זה במצוה זו אבל ראיתי בדד"ח שמיישב את זה שפיר וז"ל כתב זה המחבר במצוה זו לומר דכל השומע דברים בטלים או ששח שיחת חולין הוא סיבה לשישכח ממנו דבר אחד ממשנתו ויפרוש מן התורה שדברים כאלו יסובבו השכחה עכ"ל:

ומ"ש רבינו וביומא פ"ק גרסינן אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה דת"ר כו' פירש רב אחאי כו' ובירושלמי מפרש כו' לכאורה יש לדקדק דלמה הביא רבינו את השני פירושים של רב אחאי והירושלמי הלא הני שני פירושים קאי על הרישא דברייתא על ודברת בם ולא בתפלה ורבא לא הביא ראי' לדבריו [לפי גירסת רבינו דגרס דרבא הביא ראי' לדבריו מהברייתא] אלא מסיפא דברייתא מודברת בם ולא בדברים אחרים וכיון דבלאו זה אין לנו שום שייכות לרישא דברייתא א"כ למה הביא רבינו בלאו זה את השני פירושים הנ"ל מה נ"מ יש לנו כאן לידע את הפשט של הרישא דברייתא וגם ראיתי אח"כ בביאורו של מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל שכ' וז"ל כך הפשט פירש רב אחאי כו' אי לאו ההיא דירושלמי ה"א דכך הפשט ודברת בם ולא בתפלה ר"ל התורה בקול רם ולא בתפלה בלחש ודברת בם ולא בדברים אחרים ר"ל בק"ש אין יכול להפסיק ומנ"ל דשיחת חולין אסור אבל השתא דמייתי הך דירושלמי דמפרש ודברת בם ולא בתפלה בענין זה ר"ל פירוש של רב אחאי ובירושלמי מפרשי פירושו הכל על דרישא ש"מ ודברת בם ולא בדברים אחרים אתי על שיחת חולין וקלות ראש עכ"ל נראה בפירוש שגם הביאור הרגיש מדקדוק הנ"ל אלא תירוצו מגומגם קצת וע"כ נ"ל בס"ד ליתן תבלין בדבריו דמד"כ דאי לאו דירושלמי ה"א כו' ר"ל בק"ש אין יכול להפסיק כו' כיוון בזה על מ"ש הרבינו יונה ז"ל ברכות פ"ב על הברייתא ודברת בם ולא בדברים אחרים וז"ל בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים כלומר אפילו בק"ש באלו יש לך רשות לדבר שהם מפני היראה ומפני הכבוד אבל בדברים אחרים אין לך להפסיק עכ"ל וגם בביאור י"ל דכוונתו דאי לא הוה הביא רבינו את הפי' של הירושלמי הוי יכלינן למימר הפשט בבריי' כמ"ש הר' יונה ואז היתה קשה על רבא דמנ"ל מהברייתא דשיחת חולין אסור לדבר ע"כ הביא גם הפשט של הירושלמי וא"כ ידעינן את מ"ש ה"ר יונה מהרישא דברייתא וע"כ למד שפיר רבא מסיפא דברייתא את למודו כן נ"ל בכוונת הביאור: אבל כשאני לעצמי נ"ל בס"ד הפשט ברבינו כך דבגמר' שלפנינו יומא י"ט ע"ב ליתא הגירסא כמ"ש רבינו אלא הכי איתא שם ת"ר ודברת בם ולא בתפלה ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים ר' אחא אומר ודברת בם עשה אותן קבע ואל תעשום עראי אמר רבא השח שיחת

חולין עובר בעשה שנא' ודברת בם בם ולא בדברים אחרים ראב"י אמר עובר בלאו שנ' כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר עי' רש"י שם נמצא לפי גירסתינו לא קאי רבא על הברייתא כלל אלא רבא לנפשיה בלי שום ראי' מהברייתא סובר דעובר בעשה אבל מרבינו דכתב גרסינן אמר רבא כו' דת"ר כו' נראה דגרס בגמרא דרבא הביא ראי' לדבריו מהברייתא וגם מדכתב רבינו גרסינן נראה ג"כ דגם רבינו ידע מגירסא אחרת ומסתמא מהגירסא שלפנינו אלא שלא נראה לו ומשום דרצה ליתן טעם דמדוע לא נר' לו הגירסא שלפנינו ע"כ הביא את הפי' של רב אחאי והירושלמי:

משום דהיתה קשה לו על הגירסא שלפנינו דהיכי יכול רבא לומר השח שיחת חולין עובר בעשה הא בסוכה כ"ח ע"א הביא הגמ' בין המדות טובות שהיה לר' אליעזר גם את זה ולא שחתי שיחת חולין דכוונתו שבבהמ"ד לא הי' שח עי"ש ותראה שכן היא ולרבא קשה מה רבותא דלא שח בבהמ"ד הלא בכל מקום אסור כיון דעובר בעשה ותו קשה על רבא מה הביא הגמרא שם אח"כ אמרו עליו על ריב"ז מימיו לא שח שיחת חולין הלא כל מי שיכול ללמוד תורה אסור לשוח שיחת חולין ועוד היכי יכול הגמ' להביא את זה בין המעלות של ריב"ז הלא אם הי' שח היה עובר בעשה, אעכ"מ מהברייתא דסוכה דהשח שיחת חולין אינו עובר בעשה וזה ל"ק על הברייתא דסוכה דמודברת בם מה דריש די"ל דסובר כהרישא דברייתא דיומא דודברת בם ולא בתפלה] וא"כ קשה מהברייתא דסוכה על רבא אעכצ"ל דהן אמת דהברייתא דסוכה ל"ס כרבא אבל הברייתא דיומא סובר' כוותיה וסובר רבא כברייתא דיומא, אבל ע"ז גופא עדיין קשה דמהיכא תיתי נאמר דברייתא דיומא פליג על הברייתא דסוכה והא דאיתא בברייתא דיומא ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים דילמא הפשט בברייתא כמ"ש הר"ח ז"ל שם ש"ס ווילנא וז"ל בם יש לך רשות לדבר ולפסוק מן התלמוד ולא בדברים אחרים [והר"ח גם ברבא מפרש כן וז"ל המפסיק בעת שקורא בתלמוד ושח שיחת חולין עובר בעשה שנ' ודברת בם בם יש לך להפסיק ולקרות ק"ש ולא בדברים אחרים עכ"ל ונ"ל די"ל דר"ח באמת מחמת שלא יהא קשה על רבא מברייתא דסוכה מפרש כן דלפי פשטו ל"ק מידי משום די"ל דברייתא דסוכה לא לענין הפסקה קאי כי זה באמת מצד הדין מותר אלא מצד מדת חסידות לא היה שח כל ימיו שיחה בטילה כמובן אבל אנן אזלינן השתא לפים שיטת רבינו דל"ס הפשט ברבא כמ"ש הר"ח אלא סובר דבכל עת כששח שיחה בטילה עובר בעשה וכן נראה בפירוש דסובר הסמ"ק הנ"ל מחודש א'] וכשנאמר הפשט בברייתא דיומא כמ"ש הר"ח אז תו קשה על רבא מברייתא דסוכה דבשלמא כשרבא בעצמו הי' מביא ראי' לדבריו מברייתא דיומא כמו שגרס רבינו אז הי' נראה

בפירוש דרבא לא מפרש את הברייתא דיומא כמ"ש הר"ח וממילא אז שפיר הי' יכלינן למימר דל"ק מברייתא דסוכה על רבא משום די"ל דרבא סובר כברייתא דיומא אבל לפי גירסתינו דרבא בעצמו לא דיבר כלום מהברייתא אלא רבא לעצמו סובר דהשח שיחת חולין עובר בעשה א"כ קשה עליו מברייתא דסוכה וליכא למימר כמו שתירצנו כיון די"ל דהברייתא דיומא באמת סובר כמ"ש הר"ח וע"כ מחמת קושיא זו סובר רבינו דצריך לגרוס ביומא דרבא בעצמו הביא ראי' לדבריו מהברייתא' וכל זה י"ל לפי פשטם של רב אחאי והירושלמי ברישא דברייתא כיון דלפי פשטם באמת שפיר היה יכלינן למימר הפשט בסיפא דברייתא כמ"ש הר"ח ואז הי' קשה על רבא מברייתא דסוכה וע"כ גרס רבינו את גירסתו כהנ"ל אבל אי הוי אמרינן הפשט ברישא דברייתא בודברת בם ולא בתפלה כמ"ש התוס' ישנים שם וז"ל ועוד יש לפרש כדאמרינן בפ"ק דשבת חבירים שהיו עסוקים בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה עכ"ל וכן מפרש הריטב"א ז"ל ביומא שם דבשביל ק"ש מפסיקין מתורה ולא בשביל תפלה עי"ש ולפי פשט זה באמת תו ליכא למימר בסיפא דברייתא כמו שמפרש הר"ח דקאי לענין הפסקה כיון דהא דהפסקה מרישא דברייתא הוה ידעינן דאסור במכש"כ מתפלה וממילא לפי פשט זה אף אי הוה גרסינן בגמ' כהגירסא שלפנינו ג"כ לא הי' קשה על רבא מברייי' דסוכה כיון די"ל דרבא סובר כברייתא דיומא וממילא ליכא הוכחה לפי פשטם של התוס' ישנים והריטב"א לגירסות רבינו וע"כ הביא רבינו את פירושם של הר' אחאי והירושלמי להודיענו דלא סובר הפשט ברישא דברייתא כמו שפירשו הם אלא סובר כמו שמפרשו הירושלמי ור" אחאי וממילא יש לו שפיר הוכחה כגירסתו כמובן, אלא כל הנ"ל י"ל אי אמרינן דרבינו באמת סובר הפשט ברבא דהשח שיחת חולין עובר בעשה פירושו אפילו בכל עת לא כשמפסיק מלמודו דוקא כמו שמפרש הר"ח אבל אי נאמר דגם רבינו סובר כר"ח אז ממילא תו לא היה קשה על רבא מברייתא דסוכה כהנ"ל ואז היה נשאר על רבינו קושיתינו הנ"ל דמדוע הביא במצוה זו את פירושם של ר' אחאי וירושלמי אעכ"מ דרבינו ל"ס כר"ח וע"כ שפיר י"ל כהנ"ל ודו"ק:

ובהנ"ל מה מאד יש ליישב בס"ד מה דק"ל על הרמב"ם דמדוע לא הביא את הא דרבא דהשח שיחה בטילה עובר בעשה דבהל' דעות פ"ב הל' ד' כתב אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטילה כל ימיו עי' כ"מ שם נראה מזה דל"ס כרבא דא"כ מה רבותי' דרב הלא מצד הדין אסור ועובר בעשה אעכ"מ דל"ס כרבא וזה לכאורה טעמא בעי וגם על הרי"ף והרא"ש ז"ל לכאורה ק"ל דבפ"ב דברכות קודם המשנה חתן פטור מק"ש הביאו את הברייי' דיומא הנ"ל ודברת בם בם ולא בתפלה בם ולא בדברי'

אחרים ודברת בם עשה אותם קבע והשמיטו את הא דרבא אלא על הרי"ף והרא"ש י"ל דסברו דנכלל הא דרבא בהברייתא שהביאו וכן נראה מרש"י על הרי"ף שם שכ' וז"ל ולא בדברים אחרים מכאן אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה נראה בפי' דרש"י כיוון בזה לתרץ קושיתינו אבל על הרמב"ם עדיין קשה וגם על הדרכי משה ז"ל יו"ד סי' רמ"ו ק"ל שהביא בשם הגמיי' פ"ד דת"ת [בהגמיי' שלפנינו חסר זה] וז"ל אמרו רבותינו ז"ל אסור לדבר דברים בטילים כו' עכ"ל וכן רקם את זה ברמ"א שם סעיף כ"ה וק"ל על זה בתרתי חדא דאמאי כתב אסור אמאי ל"כ דעובר בעשה ועוד אמאי הביא את זה בשם הגמיי' הלא גמ' מפורשת ביומא בשם רבא, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דגם להרמב"ם הי' הגירסא בגמרא דיומא כמו שהיא לפנינו ולא כמו שגרס רבינו וכיון דמברייתא דסוכה נר' בפי' דלא כרבא ואת הברייתא דיומא ג"כ מפרש כר"ח הנ"ל וממילא גם ברייתא זו דלא כרבא ע"כ לא פסק כרבא וממילא גם על הד"מ י"ל דסובר כהרמב"ם דלא פסק כרבא וע"כ הביא בשם הגמיי' דאסור לדבר שיחת חולין אבל עשה באמת ליכא ודו"ק:

פירוש ז

ובאופן ב' נ"ל בס"ד לומר דמש"ה הביא רבינו את הירושלמי והרב אחאי כיון דגם רבינו סובר כר"ח הנ"ל דרבא ל"ס דעובר בעשה אלא דוקא כשמפסיק מלמודו ושח שיחה בטילה ומשום דפירושו של ר"ח ל"ל אלא דוקא כשאמרינן הפשט ברישא דברייתא בודברת בם ולא בתפלה או כמ"ש הרב אחאי או כמ"ש הירושלמי דלהתוס' ישנים והריטב"א הנ"ל באמת ליכא למימר הפשט ברבא כמ"ש הר"ח כהנ"ל ע"כ הביא רבינו את השני פירושים הנ"ל לרמז לנו בזה דסובר כר"ח כמובן, אבל מפשטות לשון רבינו נראה דל"ס כר"ח וא"כ עכצ"ל בכוונת רבינו כתירוצינו הראשון הנ"ל וגם מהסמ"ק הנ"ל מחודש א' נראה בפי' דל"ס כר"ח והמג"א סי' קנ"ו פסק וז"ל השח שיחת חולין עובר בעשה פי' דבר גנאי וקלות ראש עכ"ל ונ"ל בס"ד דכוונתו ליישב בזה שלא יהא קשה על רבא דיומא קושיתינו הנ"ל מברייתא דסוכה דרש"י ז"ל ביומא ד"ה ולא בדברים אחרים כתב וז"ל שיחת הילדים וקלות ראש [ומהמג"א נראה דפירושו של שיחת הילדים שכ' רש"י היינו דבר גנאי] ובסוכה כתב רש"י בד"ה שיחת חולין וז"ל דברי הבאי ושחוק כו' עי"ש וא"כ י"ל דרבא סובר דדוקא על שיחת הילדים דהיינו דבר גנאי כמ"ש המג"א וקלות ראש על זה עובר בעשה אבל על דברי הבאי ושחוק אינו עובר בעשה וממילא ל"ק על רבא מבריי' דסוכה וזה ל"ק הא רבא ג"כ אמר השח שיחת חולין ובברייתא דסוכה איתא ג"כ שיחת חולין וא"כ ממנ"פ קשה על רבא אי אמרינן דפירושא דשיחת חולין

דרבא כמ"ש רש"י בסוכה בודאי קשה ואפילו כשאמרינן דפירושו שיחת הילדים וקלות ראש ג"כ קשה עליו כיון דאז עכצ"ל דגם בסוכה הפשט כן כיון דגם בסוכה איתא שיחת חולין דעל זה י"ל דמלת שיחת חולין סובל שני פירושים ביומא י"ל דפירושו שיחת הילדים וקלות ראש ובסוכה י"ל דפירושו דברי הבאי ושחוק כמובן, ובזה נ"ל ליישב מה דק"ל על הרמ"א או"ח סי' ש"ז סעיף ט"ז שכ' ונראה לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין וספרי מלחמות היינו דוקא אם כתובים בלשון לעז אבל בלשון הקודש שרי עכ"ל ולכאורה קשה הלא הרמ"א בעצמו פסק ביו"ד סי' הנ"ל וז"ל ואסור לדבר בשיחת חולין וא"כ היכי פסק בסי' ש"ז דבלשון קודש מותי לקרות בשיחת חולין מ"ש קריאה מדיבור ואי"ל דגם הדיבור בלשון קודש מותר דמה לי כשמדבר שיחת חולין בלשון לעז או בלשון קודש [עי' תוס' ברכות י"ג ע"א ד"ה ובאמצע כו' ותראה שאין חילוק בין דיבור לעז לדיבור לה"ק] אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דביו"ד כיוון הרמ"א על שיחת חולין כמ"ש רש"י ביומא על ולא בדברים אחרים דאת זה עכצ"ל דביומא סובר רש"י הפשט גם בשיחת חולין דקאמר רבא כמו בהדברי' אחרים דברייתא שם דאלת"ה היאך אמר רבא שנ' ודברת בם ולא בדברים אחרים היכי מייתי ראי' מדברים אחרים לשיחת חולין אע"כ צ"ל כמו שכתבנו וא"כ י"ל דגם ברמ"א יו"ד הפשט כן וע"כ אסור אבל בשיחת חולין שכ' הרמ"א סי' ש"ז באמת הפשט כמ"ש המחבר שם וז"ל מליצות ומשלים של שיחת חולין כו' כי על זה קאי הרמ"א שם ושיחת חולין של מליצות ומשלים אם הם כתובים בלה"ק באמת סובר הרמ"א דשרי לקרות כמובן:

וגם מה מאד נ"ל בס"ד לפרש בהנ"ל את הר' יונה ז"ל דברכות הנ"ל דעל מ"ש הרי"ף שם ודברת בם עשה אותם קבע כתב וז"ל עשה אותם קבע שיהיו כל דבריך בזה וכן אמרו בירושלמי מכאן שהשח שיחת חולין עובר בעשה ושיחת חולין מיקרי כשמדבר בדברי הבאי אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אע"פ שאינה שיחה של תורה מותר עכ"ל נראה מדבריו בין אם נאמר דהאי מכאן שהשח כו' הם דברי הירושלמי בין אם נאמר שהם דברי עצמו שמפרש כן את הא דרבא דיומא עכ"פ זה נראה בפי' מדבריו שסובר שמדברי ר' אחא שאמר ודברת בם עשה אותם קבע היא הלימוד של השח שיחת חולין עובר בעשה עי"ש היטב ותראה שכן היא ולכאו' ק"ל עליו דמדוע ל"כ שלומדין את זה מודברת בם ולא בדברים אחרים אבל כשתעיי' שפיר בדבריו אז תראה דלפי שיטתו הדין עמו דעל ודברת בם ולא בדברים אחרים שאיתא בברייתא מפרש הר' יונה כהנ"ל משמו מחודש ו' דקאי על ק"ש דבק"ש אסור לדבר רק מפני היראה והכבוד אבל לא בדברים אחרים וא"כ ממילא לפי"ז באמת ליכא למשמע מודברת בם ולא בדברים אחרים דינו

של רבא וע"כ כתב הר' יונה דלמד את זה מר' אחא וזה נ"ל בס"ד פשט אמיתי, וא"כ ממילא מה מאד מיושב בזה בס"ד מה דק"ל עליו דהיכי יכול לפסוק דהשח שיחת חולין עובר בעשה כרבא הלא מברייתא דסוכה מוכח דלא כרבא ואי"ל דסובר כמו שכתבנו בכוונת המג"א לחלק בין שיחה לשיחה כיק שכ' ושיחת חולין מיקרי כשמדבר בדברי הבאי כמ"ש רש"י בסוכה וא"כ ממילא ליכא תו למימר אליביה את החילוק זה [ובלא"ה מדכתב אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אע"פ שאינה שיחה של תורה מותר מזה ג"כ נראה בפי' דסובר דשיחה שאינה של תורה אם אינה מדבר לצורך עסקיו אסור וא"כ ממילא מוכח דסובר דכל שיחה שאינה של תורה הוי שיחת חולין אלא על זה י"ל דעל עשה באמת סובר דאינו עובר אלא דוקא על שיחה של הבאי אבל על שיחה שאינה של תורה וגם אינה הבאי אם היא לצורך פרנסתו מותר ואם היא שלא לצורך פרנסתו אז אסור אבל עשה ליכא וגם נ"ל דע"כ צ"ל הפשט כן דאלת"ה הי' קשה עליו דמתחלה כתב דשיחת חולין היא דברי הבאי ומסוף דבריו נר' דכשאינה שיחה של תורה הוי שיחת חולין אעכ"מ דצ"ל כמו שפירשנו וא"כ ל"ק עליו אלא מחמת שמפרש כרש"י דסוכה כמובן] וגם ליכא לתרץ דמשום דברייתא דיומא סובר' כרבא ע"כ פסק כרבא כיון דלפי פירושו בהבריי' ודברת בם ולא בדברים אחרים באמת לא מוכח מהבריי' דיומא כרבא ומהבריי' דסוכה בין מריב"ז ובפרט מר' אליעזר נראה בפי' דלא כרבא וא"כ היכי יכול לפסוק כרבא, וכדי לתרץ את זה ע"כ כתב דמוכח כרבא מהא דר' אחא דברייתא דיומא שם כהנ"ל וממילא ל"ק מהברייתא דסוכה על רבא כיון די"ל דרבא סובר כר' אחא וכיון דר' אחא ג"כ סובר כרבא ע"כ פסק שפיר כרבא כמובן, וגם י"ל דכיוון הר' יונה בזה גם ליישב מה שהקשינו דמדוע לא הביא הרי"ף את הא דרבא די"ל דכיון דהביא הרי"ף את הא דר' אחא א"כ ממילא נשמע מזה דסובר כרבא וממילא הרווחנו בזה דגם בהרא"ש י"ל כן כיון דגם הרא"ש הביא את הא דר' אחא ודו"ק:

וא"כ יצא לנו מכל הנ"ל דכיון דרבינו והסמ"ק פסקו בפירוש כרבא וגם בהרי"ף והרא"ש י"ל דסברו כן והר' יונה ורש"י על הרי"ף כתבו בפי' כן כהנ"ל והמג"א פסק ג"כ כרבא בודאי שכן הלכה ע"כ מה מאד צריכים ליזהר בזה הלומדים תורתינו הקדושה לא מיבעיא שלא להפסיק באמצע הלימוד לשיחה בטילה דאז גם לר"ח הנ"ל מחודש ו' ג"כ עובר בעשה אלא אפי' לשיח סתם שיחה בטילה ג"כ צריך למנוע מזה כיון דלכל הני פוסקים הנ"ל אפילו בכה"ג עובר בעשה אבל העולם אינם נזהרים בזה ואפשר שסמכו על הרמב"ם שלא הביא את הא דרבא [עי' בספרי פני משה הל' דעות פ"ב הל' ד' מה שכתבנו על הרמב"ם זה] אבל מה נעשה בפתח הדין כששם פסקו כהני שיטות הנ"ל

ע"כ טוב לעשות תשובה לשעבר ולהבא נקבל על עצמינו שלא נשיח שום שיחה בטילה כי היום קצר והמלאכה מרובה ובפרט מי שזיכו הקב"ה שיוכל לחדש חדושי דאוריי' לאמיתה של תורה בודאי צריך ליזהר מאד מאד על כל עת ורגע שלא ימנע התענוג ממקום ב"ה מלעשות מקדש מעט כמאמר חכז"ל מיום שחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה ונר' בכל אמצי כוחינו כל אחד ואחד לפי השגתו ללמוד וללמד לשמור ולעשות נחת רוח לקדב"ה ושכינתיה ושלא נפרוש ונסיר מהתוה"ק אפילו רגע כמימרא [בתנאי במקומות שמותר להרהר] דכשפורש ממנה תיכף השכחה מצוי ואז ח"ו עובר על לאו כשמסירה מלבו ומשכח אפילו דבר אחד כמ"ש רבינו ז"ל במצוה זו וגם השכחה של דבר אחד גורם גלות לבניו ומורידין אותו מגדולתו כמ"ש רבינו והדינא דחיי כתב ע"ז וז"ל לא ידענא היכי דייק מהכא דהשוכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו דילמא עד דמשכח כל התורה כולה כדמשמע ותשכח תורת אלקיך ושמא מסברא משמע ליה דכל השוכח דבר אחד גורם גלות לבניו כיון דהשכחת אותו דבר מתחייב בנפשו עכ"ל והמרש"ל בביאורו כאן כתב וז"ל כל השוכח כו' מכאן נלמוד דדבר אחד שקול כנגד כל התורה כולה עכ"ל וא"כ ממילא ל"ק קושיות הדד"ח והמרש"א ח"א ביומא ל"ח ע"ב על מימרא דר"א כל המשכח דבר מתלמודו כו' כתב וז"ל בפרקי אבות שנינו כל השוכח דבר אחד ממשנתו ה"ז מתחייב בנפשו כו' וי"ל דהתם נקיט משנתו שהם דברים שקיבל מרבו כמו המשנה וענשו גדול להתחייב בנפשו והכא נקיט מתלמודו והיינו דברים שבאו לו מתוך פלפול התלמוד כהוויית דאביי ורבא וענשו גלות לבניו שלא יהיה להם שם בגלות דעת צילותא כיומא דאיסתנא דבעי שמעתתא עכ"ל והריטב"א ביומא שם ד"ה כל המשכח דבר מתלמודו כתב וז"ל פי' שגורם במזיד לשכוח דבר מתלמודו י"ל שכיוון הריטב"א ליישב את קושיות המרש"א הנ"ל דהדד"ח כתב על המתניתין דאבות אינו מתחייב עד שישב ויסירם מלבו כלומר שהוא מצד התרשלותו וביהול מעשיו וטרדות מחשבותיו ללא הועיל יסבב השכחה ואז להיותו סיבה אליה יתחייב בנפשו אפילו שאינו מתכוון שע"י כך יסורו מלבו דהא לא כתיב פן תסורם אלא פן יסורו ומאליהם משמע כמו שפי' בספר דרך חיים הובאו דבריו בת"יט עכ"ל וא"כ י"ל דהריטב"א ג"כ סובר כן דהמתניתין דאבות איירי כשאינו מתכוון אלא כמ"ש הדד"ח וע"כ מתחייב בנפשו אבל לבניו אינו גורם כלום אבל ר' אלעזר ביומא מיירי במזיד כמ"ש הריטב"א ע"כ גורם גלות לבניו והקב"ה יזכנו להיות ע"י למודינו ומעשינו הטובים מהמסייע לקבץ את בניו בב"א:

מצוה יד

פירוש א

שלא (א) לפנות אחר ע"ז כו'. לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע ל"כ שלא לפנות אחר ע"ז שנ' אל תפנו אל האלילים להודיענו שהפסוק זה הוא אזהרה שלא לפנות אחר ע"ז ולא די שלא כתב כן כתב דברים שנראה מהן להיפך דמדכ' וכל הפונה כו' הר"ז לוקה שנ' ופן תשא עיניך השמימה וגו' נראה דסובר דאזהרה של הלאו זה היא הפסוק ופן תשא וגו' והפסוק אל תפנו אל האלילים הביא רבינו אח"כ בין הדברים שהביא בשם גמרא דשבת ובאמת הוה ליה להביא את הפסוק אל תפנו וגו' עכ"פ בתר דכתב הר"ז לוקה כיון דזה הוא עיקר הלאו כמו שנראה בפירוש מהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת י' שעיקר אזהרה שלא לפנות אחר ע"ז בין במחשבה בין בראייה בין בדיבור היא אל תפנו אל האלילים אלא סובר דעל זה שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה נכפלה אזהרה זו בפסוק השמרו לכם פן יפתה לבבכם ופן תשא עיניך השמימה וגו' וע"ז שלא לפנות אחר ע"ז בדיבור ג"כ נכפל אזהרה בפסוק פן תדרוש לאלהיהם וגו' אבל הפסוק אל תפנו אל האלילים הוא עיקר אזהרה על כולן עי"ש ותראה שכן היא וכן מוכח מרמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת י' שכ' וז"ל שלא לפנות אחר עכו"ם שנאמר אל תפנו אל האלילים ומדלא כתב שום פסוק אחר מוכח בפי' כמו שכתבנו וכן כתבו ז"ל בפי' החינוך ואלה המצות מצוה רי"ג המצות השם ומהר"ם שיק מצוה רי"ד וא"כ קשה על רבינו קושיתינו הנ"ל בחקפה דמדוע ל"כ שלא לפנות אחר ע"ז שנא' אל תפנו אל האלילי' וגם ברמזיו רמז מל"ת י"ד כתב רבינו וז"ל שלא לפנות אחר ע"ז לא במחשבה ולא בדיבור ולא בראייה [ונ"ל דצ"ל בתחלה ולא בראייה ואח"כ ולא בדיבור כמ"ש בחיבורו כאן וגם מהפסוקים שהביא נר' דצ"ל כמו שכתבנו דמדהביא אל תפנו שלמד מיניה אזהרה שלא לפנות אחר ע"ז בראייה מקודם הפסוק ופן תדרוש וגו' שלמד מיניה אזהרה שלא לפנות אחר ע"ז בדיבור כמובן] שנא' ופן תשא עיניך השמימה וגו' ונאמר אל תפנו אל האלילים ופן תדרוש לאלהיהם לאמור איכה יעבדו וגו' עכ"ל נראה בפי' גם מרמזיו דסובר דלמחשבה ולראייה ולדיבור יש לכל אחד לאו מיוחד ולא שנכלל הכל בפסוק אל תפנו אל האלילים וכן מוכח בפי' מקיצור הסמ"ג שלו וא"כ קשה למה פליג רבינו על הרמב"ם והשאר מוני המצות הנ"ל ובמה פליגי:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד דבזה פליגי דזה נ"ל דלכ"ע אזהרת פנייה אחר ע"ז היא באחד מג' אופנים שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה ושלא לפנות אחרי' בראייה ושלא לפנות אחרי' בדיבור וגם זה נ"ל דלכ"ע לכל אחד מהני ג' אופנים יש אזהרה בפ"ע שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה

ילפינן מהפסוק [ואתחנן פרשה ד' פ' י"ט] ופן תשא עיניך השמימה וגו' פירש"י ז"ל וז"ל להסתכל בדבר ולתת לב לטעות אחריהם והאי להסתכל שכ' רש"י נ"ל דפירושו שלא להסתכל בעין לבו דהיינו במחשבה כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהל' עכו"ם הל' א' וז"ל ואמרה ופן תשא עיניך וגו' כלומר שמא תשוט בעין לבך כו' וכ"כ בסה"מ הנ"ל וכן כתב הדינא דחיי ז"ל עי"ש וא"כ לפי"ז לכ"ע הפסוק ופן תשא עיניך השמימה וגו' אזהרה שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה, ואזהרה שלא לפנות אחר ע"ז בראייה נ"ל דלכ"ע הוא הפסוק [קדושים פרשה י"ט פ"ד] אל תפנו אל האלילים דבספרא קדושים פרשה א' איתא אל תפנו אל האלילים אל תפנו לעבדם ר' יהודא אומר אל תפנו לראותם ומהגמ' דשבת קמ"ט ע"א נר' בפי' דתפס לעיקר כר"י וכ"כ הרמב"ם בסה"מ ובחיבורו הלכה הנ"ל וכ"כ רבינו כאן, ואזהרה שלא לפנות אחר ע"ז בדיבור לכ"ע הוא הפסוק [ראה פרשה י"ב פ' ל'] ופן תדרוש לאלהיהם לאמר וגו' כמ"ש הרמב"ם בסה"מ ובחיבורו הלכה הנ"ל וכ"כ רבינו כאן וא"כ בזה דלכל אחד מהני ג' אופנים הנ"ל יש אזהרה בפ"ע בזה ליכא פלוגתא בין רבינו והרמב"ם אלא בזה פליגי דבפסיקתא זוטרתא פ' קדושים איתא וז"ל אל תפנו אפי' להביט עליהם להסתכל בדמותם אסור עכ"ל ועי' בשם הגדולים שכ' דפסיקתא זו הי' בימי הרי"ף וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר בדעת הפסיקתא דלפנות בראייה אחר ע"ז יותר קל מלפנות במחשבה או בדיבור וע"כ כתב אפילו להביט כלומר לא מיבעיא דאסור לפנות במחשבה או בדיבור אחר ע"ז אלא אפי' לפנות בראייה ג"כ אסור ומחמת הפסיקתא זו סובר הרמב"ם הפשט בר' יהודא דספרא אל תפנו לראותם כלומר אפילו לראותם וגם בגמ' דשבת הנ"ל במה דאמר ודיוקנא עצמה אף בחול אסור להסתכל בה ג"כ סובר דאפילו להסתכל אסור וכיון דפשט בהפסוק אל תפנו אל האלילים שהזהיר אפילו לראותם ממילא שפיר מוכח מפסוק זה בק"ו דמוזהרינן ג"כ שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה או בדיבור ואף דלכל אחד יש אזהרה בפ"ע נכללים גם באזהרה זו דאל תפנו אל האלילים וע"כ סובר הרמב"ם דהפסוק אל תפנו אל האלילים הוא אזהרה כוללת על כל פניית אחר ע"ז בין במחשבה בין בראייה בין בדיבור וכשתעיין שפיר בסה"מ ובחיבורו תראה שכוונתי בס"ד בזה לדעת קדשו דבסה"מ כתב וז"ל ושם אמרו ר' יהודא אומר אל תפנו לראותם אפילו להסתכל צורות הצלם הנראית כו' ובחיבורו כתב ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור שנ' אל תפנו כו' ומדכתב תיבת אפילו מוכח שכיוון למה שכתבנו וגם הרמב"ן ז"ל בפ' קדושים כתב אפילו ההסתכלות בהן וגם כל הני מוני מצות הנ"ל כל אחד לא שכח מלכתוב לשון שמורה דפניית הראייה יותר קיל מפניית אחר ע"ז במחשבה או בדיבור דהחינוך כתב שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה או

בדיבור ולא אפילו בראייה לבד והמצות השם כתב אפילו בראייה ואלה המצות כתב ולא פחות בראייה [ועל המר"ם שיק באמת ק"ל דג"כ סובר כהרמב"ם והשמיט תיבת אפילו וצ"ע] ובודאי דלא בחנם כתבו כן אלא כיוונו למה שכתבנו כל זה י"ל לשיטת הרמב"ם ודכוותיה כמובן:

פירוש ג

אבל רבינו י"ל דסובר הפשט בפסיקתא הנ"ל דלא מיבעיא דלפנות אחר ע"ז לעבדה כמו שסברו החכמים דספרא בודאי דאסור אלא אפילו להביט כו' כמו שסובר ר' יהודא ג"כ אסור וממילא לפי"ז ליכא הוכחה מהפסיקתא דלפנות אחר ע"ז בראייה יהא יותר קיל מלפנות אחר ע"ז במחשבה או בדיבור אלא אדרבה כיון דאיכא לכל אחד מג' אופנים הנ"ל אזהרה בפני עצמה מוכח מזה דליכא למיגמר חד מחבריה וע"כ סובר רבינו דאל תפנו אל האלילים לא הוי אזהרה כוללת אלא בא להזהיר על ראיית ע"ז לחודא [וגם מהסמ"ק ז"ל נראה דסובר כרבינו דבסי' כ"ט כתב וז"ל שלא להסתכל בצלמים דכתיב אל תפנו אל האלילים וכן נראה מזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קפ"א אות ס"ז עי"ש] וע"כ לא כתב רבינו כשהביא את הגמרא דשבת שהצורה עצמו אסור להסתכל בה תיבת אפילו להסתכל כמ"ש הרמב"ם משום דבאמת סובר דלא הוי אפילו רבותא כמו שכתבנו, וזה ל"ק דלפי שיטתו דלכל אחד מג' אופנים הנ"ל יש אזהרה בפ"ע אמאי לא מנה רבינו כל אחד למל"ת פרטי דבשלמא להרמב"ם כיון דנכללין גם באל תפנו אל האלילים ע"כ לא מנה אלא לחד לאו אבל לרבינו לכאורה קשה אבל ע"ז י"ל דכיון דכולן הם מענין אחד שלא לפנות אחר ע"ז אף שזה בא להזהיר שלא לפנות במחשבה וזה בא להזהיר שלא לפנות בראייה וזה בא להזהיר שלא לפנות בדיבור אעפ"כ הענין חד היא שלא לפנות אחר ע"ז כלל ע"כ לא מנה אלא ללאו אחד כמובן: וממילא לפי הנ"ל יש נפ"מ גדולה לדינא בין רבינו להרמב"ם כשעובר ופונה אחר ע"ז ע"י מעשה דאז לוקין עליו כמ"ש רבינו והרמב"ם [וזה דהיכי משכחת מעשה י"ל דבראייה משכחת כמ"ש המרש"ל ז"ל בביאורו כאן כשהיתה ע"ז מכוסה והוא מגלה אותה כדי שיראה אותה ובמחשבה משכחת כמו שאכתוב לקמן בס"ד בשם הלח"מ אבל בדיבור באמת לא משכחת מעשה] אם פונה במחשבה אחר ע"ז במעשה אז לרבינו צריך להתרות מהלאו ופן תשא עיניך השמימה וגו' אבל אם התרה מהלאו אל תפנו אל האלילים אינו מועיל למ"ד דצריך למימר בשעת התראה דעל איזה לאו היא עובר עי' במנ"ח שהביא את זה כמעט בכל מצוה אבל להרמב"ם מועיל התראה זו כיון דהוי אזהרה' כוללת, וזה ל"ק דהיכי יכלינן למימר דלהרמב"ם אם התראה מהלאו דאל תפנו גם על הפונה במחשבה ג"כ לוקין הלא

הא דאל תפנו הוי אזהרה כוללת לא ידעינן אלא מק"ו כהנ"ל ואין מזהירין מה"ד דעל זה י"ל דכיון דיש אזהרה מיוחדת ג"כ כהנ"ל מחודש ב' ע"כ שפיר מזהירין מה"ד וכמ"ש הרהמ"ג ז"ל דהיכא דעונש מפורש מזהירין מה"ד כמו כן נמי י"ל דכשיש אזהרה מיוחדת ג"כ מזהירין מה"ד כמובן:

וממילא לפי הנ"ל מיושב בס"ד שפיר מעל רבינו קושיתינו הנ"ל מחודש א' דקושי' השניה ל"ק כיון דרבינו באמת סובר דאל תפנו אל האלילים לא הוי אזהרה כוללת ועל הקושי' הראשונה הנ"ל י"ל דכיון דלא משכחת שיהא עובר בלאוין הללו ע"י מעשה אלא או כמ"ש המרש"ל הנ"ל או כמ"ש הלח"מ שאכתוב לקמן בס"ד והחילוק שביניהם היא זה דלהמרש"ל לא משכחת מעשה אלא בראייה ולהלח"מ לא משכחת אלא במחשבה כמ"ש לקמן וא"כ י"ל דרבינו ל"ס כהמרש"ל מהטעם שכ' הדינא דחיי שאכתוב לקמן דעיקר כהלח"מ וכיון דרבינו סובר כהלח"מ דלא משכחת פנייה אחר ע"ז במעשה שלוקין אלא במחשבה ואז באמת לוקין מהלאו ופן תשא עיניך וגו' כיון דזה הוא אזהרה של פניית אחר ע"ז במחשבה כהנ"ל וא"כ ממילא י"ל דרבינו הכי קאמר שלא לפנות אחר ע"ז כוונתו שלא לפנות בין במחשבה בין בראייה בין בדיבור כמ"ש אח"כ וכל הפונה אחריה בדרך שהוא עשה בה מעשה הר"ז לוקה כוונתו דכל הפונה במחשבה בדרך שעשה בה מעשה כמ"ש הלח"מ [דבענין אחר לא משכחת מלקות בלאו זה כהנ"ל] וע"כ כתב שפיר רבינו על זה שנ' ופן תשא עיניך וגו' ולא את הפסוק אל תפנו כיון דהפסוק ופן תשא הוא אזהרה על פניית אחר ע"ז במחשבה כהנ"ל וגם י"ל דמש"ה ל"כ רבינו מתחלה את כל הדברים של פניית אחר ע"ז ואח"כ את הא דלוקה כדי שלא נטעה לומר דלוקה קאי גם על הלאו דאל תפנו דהיינו כשפונה אחר ע"ז בראייה כיון דאז הי' צ"ל דסובר דמשכחת מעשה כמ"ש המרש"ל ג"כ ובאמת לא סובר כהמרש"ל וע"כ כתב מתחלה לוקה ואח"כ תיכף את הלאו ופן תשא וגו' להורות בזה דסובר כמ"ש הלח"מ ודלא כהמרש"ל, אבל הרמב"ם דסובר דאל תפנו וגו' הוי אזהרה כוללת באמת באיזה אופן שעובר ע"י מעשה לוקין משום אל תפנו כהנ"ל וע"כ אפילו כשנא' דהרמב"ם ג"כ סובר כהלח"מ לא הי' מהרמב"ם הוכחה על זה אפילו כשהיה מביא מתחלה את המלקות ואח"כ כל הפסוקים של הלאו זה כיון דאין לוקין אלא מאל תפנו וגו' ע"כ הביא הרמב"ם מתחלה את הפסוקים ואח"כ את המלקות כיון דסדר זה הוא סידור מיושר אלא רבינו עשה את השינוי זו משום כוונה הנ"ל להורות דסובר כהלח"מ ודו"ק:

פירוש ד

וכל (ב) הפונה אחריה בדרך שהוא עשה בה מעשה כו'. הנה המרש"ל כתב דמשכחת מעשה כהנ"ל בשמו נראה מדבריו דמעשה זו בחלק ראייה וכ"כ מוהר"ר יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן והסדר משנה ז"ל הל' עכו"ם פ"ב הל' ג' כתב וז"ל ועשיית המעשה בפניה אל האלילים כגון שהיתה הוילון פרוסה על ע"ז והסיר הוילון ההוא כדי להסתכל בצורת הע"ז הרי עשה מעשה להסתכל בהצורה ההיא ולעבור על הלאו והאזהרה של אל תפנו וגו' או שהיתה הע"ז רחוקה מעיניו ואינו רואה אותה לרחקותה והלך אליה או נטלה בידו וקרבה לעיניו או נטל שפופרת עי' עירובין מ"ג ע"ב והוא קנה הבטה להביט בו צורות הע"ז העומדות מרחוק או שהי' זקן ולבש בתי עינים כדי לראות ולהסתכל בדקדוק בצורות הע"ז הרי בכל אלה עשה מעשה רב לעבור על הלאו דאל תפנו וגו' עכ"ל נר' דכל הני מעשים שמנה הסד"מ הם ג"כ בחלק פניית ראייה אחר ע"ז, אבל הדינא דחיי ז"ל כתב על מ"ש רבינו בדרך שהוא עשה בה מעשה וז"ל לשון הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' עכו"ם ולא ידעתי מה מציאות יש בפניית ע"ז שיהי' מעשה דראייה ודיבור ומחשבה לא מיקרי מעשה ולהרב הסמ"ג ז"ל שכ' שאפילו בהליכה אסור לפנות אחריה ניחא דבהליכה וטיול בתועים מיקרי מעשה אבל הרמב"ם לא הזכיר פנייה דהליכה ואעפ"כ כתב וכל הנפנה אחריה בדרך מעשה לוקה ואי"ל שהלך למקום אחד או שתפס בידו כלי שהיה חקוק בו צורה כדי לראותו דמיקרי מעשה או כמ"ש המרש"ל שהיתה מכוסה וגילה אותה דכיון דבהליכה או בגילוי או בתפיסה אינו עושה איסור אינו נקרא לאו שיש בו מעשה להתחייב עליו דומיא דידעוני דאפילו שעושה מעשה בהכנסת העצם בפיו לא מיקרי מעשה מאחר שאח"כ מדבר מאליו כדאמרינן בפ"ד מיתות וכמו שפירש"י ז"ל ומיהו לפי מה שכתבתי בלאוין ל"ז ול"ח דידעוני אית ביה מעשה בהנחת העצם בפיו לפי דברי הרמב"ם ניחא, ולהרב לח"מ בפי"ט מהל' סנהדרין ראיתי שכ' מציאות מעשה בפניית ע"ז וכתב שמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בסה"מ ובקשתיו ולא מצאתיו עכ"ל נר' בפי' דהדד"ח חולק על כל הני מציאות שכ' המרש"ל והסד"מ ומודה למ"ש הלח"מ דז"ל הלח"מ ז"ל שם הלכה ד' ד"ה הנודר בשם וכ"ת בשלמא התם דהיינו גבי פונה אחר ע"ז משכחת לה מעשה שיפנה לדבר אחד שבידו ויאמר כזה על צורה כזו לחול כו' כמו שמבואר בדברי רבינו בסה"מ כו' עכ"ל ונ"ל בס"ד בכוונת הלח"מ דהרמב"ם בסה"מ הנ"ל מחודש א' כתב וז"ל הכוכב פלוני ירד על תואר כך ויעלה כך כו' עי"ש ובפי' המשניות בע"ז ריש פ' כל הצלמים כתב הרמב"ם וז"ל חושבין בעלי זה המעשה כי כשתהיה השמש במעלה ממעלות הגלגל איזה מעלה שתהיה יעשה צלם

לאותה המעלה על דמות הצורה המיוחסה לאותה המעלה ונראית ממנו כוחות במציאות בעניני אותה צורה כו' עי"ש ועם פי' המשניות זה שפיר יש להבין מ"ש הרמב"ם בסה"מ הנ"ל הכוכב פלוני כו' דכוונתו שעשה תואר לאותו כוכב כדי שירד על אותה תואר [כן חושבו המנובלים ההם] וא"כ י"ל דכוונת הלח"מ במ"ש שיפנה לדבר אחד שבידו כו' דכשנטל בידו איזה תואר שלהם הנעשה לאיזה כוכב ויאמר כזה על צורה כזו לחול הוי פונה במעשה אחר ע"ז במה שנטל אותה תואר בידו ובחנם כתב הדד"ח שביקש בסה"מ ולא מצא מ"ש הלח"מ משמו די"ל דהלח"מ כיוון למה שכתבנו, וממילא לפי"ז עכצ"ל דמציאות המעשה אחר פניית ע"ז שכ' הלח"מ היא בחלק פניית המחשבה כיון דאזהרה לזה שלא ליטול את התואר בידו לאיזה כוכב לענין זה הנוהגים בכוכבים היא מהפסוק ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים וגו' והפסוק ופן תשא וגו' הוא אזהרה שלא יפנה אחר ע"ז במחשבה כהנ"ל מחודש ב' וא"כ עכ"מ כמו שכתבנו כמובן:

אבל לכאורה ק"ל דמדוע ל"כ המרש"ל ולח"מ ודד"ח והביאור הנ"ל שמשכחת מעשה בלאו דאל תפנו כמ"ש היראים סי' ס"ה וז"ל כתיב בפ' קדושים אל תפנו אל האללים מכאן למדנו אזהרה להא דתנן בפ' ד' מיתות המגפף המכבד והמרבץ המרחיץ הסך המלביש והמנעיל הרי אלו בל"ת פירשו רבותינו בלאו דאל תפנו ותניא בת"כ אל תפנו אל האלילים אל תפנה כדי לעבדן ר' יהודא אומר אל תפנה לראותן ודאי פי' להסתכל בהן ר"י אינו חולק אלא מוסיף לדרוש והכי תניא בפ' שואל בשבת ודיוקני עצמה אסור להסתכל בה אף בחול משום שנא' אל תפנו וגו' מאי תלמודא אמר רב חנן אל תפנו אל מדעתכם עכ"ל וגם רש"י סנהדרין ס"ג ע"א ד"ה אבל המגפף כו' עובר בל"ת כתב וז"ל לא תלכון אחרי אלקים אחרים א"נ אל תפנו אל האלילים וכגון שאין דרכן בכך עכ"ל וא"כ ממילא שפיר משכחת מעשה בלאו דאל תפנו כשמגפף או מכבד או מרבץ את הע"ז כמ"ש היראים ורש"י, אבל אחר עיון קצת ראיתי דשפיר עבדו שלא כתבו את זה דהם רצו להמציא מעשה בפניית ע"ז אליבא דרבינו והרמב"ם ואלייהו לא יכלו לכתוב את זה כיון דהם לא סברו כהיראים דאזהרה למגפף ומכבד ואינך מאל תפנו אל האלילים אלא הם סברו כרש"י במתניתין דסנהדרין ס' ע"ב דאזהרה למגפף ואינך מלא תעבדם כ"כ הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ג הל' י' ורבינו מל"ת י"ח, ובנר מצוה סי' י' אות ג' ראיתי שכ' בשם הפר"ח שמפרש באמת אליבא דהרמב"ם דמשכחת מעשה במגפף ואינך וזה פליאה גדולה לי על הפר"ח דהיכי יכול לומר כן הלא הרמב"ם לא סובר כפי' שני של רש"י דסנהדרין הנ"ל וכהיראים דאל תפנו אזהרה למגפף אלא סובר כמו שכתבנו וצ"ע:

פירוש ה

הרי (**ג**) **זה לוקה כו'**. כלשון זה כתב גם הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ג' וכתב הקובץ שם וז"ל והוי יודע דמוכח מדברי רבינו כאן אע"ג דלאו זה משכחת בלי מעשה מ"מ כיון דעביד מעשה עכ"פ מיחייב דלא כמ"ש החינוך במצוה שמ"ה ושמ"ו דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אע"פ שיש בו מעשה אין לוקין עכ"ל ולפי דבריו גם מרבינו יש להוכיח כן וא"כ קשה מכאן על מ"ש הדינא דחיי מל"ת י"א דרבינו סובר כהחינוך, אבל לכאורה ק"ל על הקובץ דהיאך נעלם ממנו דהחינוך בעצמו כתב במצוה רי"ג וז"ל והעובר עליה ופנה אחר ע"ז בדרך שיהא עושה בה מעשה לוקה עכ"ל וא"כ יש סתירה בחינוך גופא אעכצ"ל דהחינוך סובר את החילוק של השער המלך ז"ל שכתבנו לעיל במל"ת י"א סוף מחודש ג' ועי' בהגהות על המצות השם מצוה רי"ג שמציין לעי' במצוה ס"ה דשם הביא את החילוק של השה"מ וגם המנ"ח מצוה רי"ג כתב לתרץ את החינוך כן וממילא לפי"ז באמת שפיר י"ל דגם רבינו והרמב"ם סברו כהחינוך אלא סברו ג"כ את החילוק של השה"מ וכמו שכתבנו במל"ת י"א מחודש ג' וא"כ ק"ל על הקובץ דהיכי יכול להוכיח מכאן דהרמב"ם ל"ס כהחינוך, ואחר שכתבנו את זה ראיתי בדרך המלך הנדפס מחדש בהל' עכו"ם שם שכבר עמד על הקובץ בפי' הקצר, ומה שהקשה הדרך המלך שם על המרש"ל הנ"ל שכ' דמשכחת מעשה כגון שהיתה מכוסה וגילה לראותה מתוס' דשבועות דף ד' ע"א ד"ה אבל אוכל דסובר התוס' דבנשבע על הככר לאכלו וזרקו לים לא חשיב מעשה כיון שאין המעשה מעצם העבירה וה"נ מה שמגלה הכיסוי לא חשיב מעשה כן הקשה עי"ש אבל באמת איני יודע מה קשה לו הלא המרש"ל ל"כ את זה אלא אליבא דרבינו ומאן לימא לן דרבינו סובר בהא דזרק הככר לים כהתוס' דלא חשיב מעשה הלא הפנ"י ז"ל בשבועות שם הניח את התוס' בצ"ע וכתב דמהרמב"ם הל' שבועות פ"א הל' ג' מוכח דל"ס כהתוס' מדכ' נשבע אחת מארבע מחלוקות אלו כגון כו' או שיאכל ולא אכל הר"ז שבועת שקר כו' ואם נשבע לשקר במזיד לוקה ומדכ' הרמב"ם על החילוק שיאכל ולא אכל שלוקה הלא לאו שאב"מ היא וצ"ל דאיירי כשזרק את הככר לים א"כ מוכח דל"ס כהתוס' דשבועות כ"כ הפנ"י עי"ש וא"כ ממילא י"ל דגם רבינו ל"ס כהתוס' דשבועות ואי"ל דכיון דרבינו כתב במל"ת רל"ט וז"ל נשבע על אחת מאלו ושיקר כגון שנשבע שלא יאכל ואכל או נשבע שאכל ולא אכל כו' ולוקה אם במזיד היה עכ"ל וכיון דרבינו לא נקיט אלא שאכל ולא אכל ולא נקיט שלא יאכל ואכל או שיאכל ולא אכל כמו שנקט הרמב"ם נאמר דמוכח מזה דסובר כהתוס' דשבועות הנ"ל אבל עי' במגלת ספר ז"ל מל"ת רל"ט שהוכיח בראיות ברורות שצריך להגיה ברבינו כמ"ש

הרמב"ם וא"כ ממילא י"ל דגם המרש"ל סובר בדעת רבינו כן וממילא ל"ק עליו מתוס' דשבועות, וגם אי"ל כיון דהפנ"י ל"כ את מ"ש לחלוטין וגם מהכ"מ והלח"מ הל' שבועות שם נר' דסברו בדעת הרמב"ם דסובר כהתוס' דשבועות וע"כ הקשה הדרך המלך על המרש"ל שפיר אבל מה יענה הדה"מ על הירושלמי פ"ג דשבועות הלכה ז' דאיתא שם שבועה שאוכל ככר זה היום כו' ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין פטור כו' טעמא דר"ל משום שהוא בלא תעשה שאין בו מעשה מה מפקה מביניהון שרפה והשליכה לים אין תימר משום שאינו ראוי לקבל התרייה פטור ואין תימר משום שהוא בל"ת הרי יש בה מעשה עכ"ל מוכח מהירושלמי בפי' דכשנשבע שיאכל ככר זה וזרקה לים או שרפה מיקרי לאו שיש בו מעשה ואין שום חולק על זה עיי"ש וגם מגמ' דילן ליכא הוכחה דלא כהירושלמי וא"כ בודאי הפשט בהרמב"ם דהל' שבועות כמ"ש הפנ"י דמהיכא תיתי נאמר דהרמב"ם ל"ס כהירושלמי וממילא גם ברבינו שפיר סובר המרש"ל דסובר כהירושלמי ולא כתוס' דשבועות הנ"ל ולית כאן שום מקום לקושיות הדה"מ על המרש"ל אלא אדרבא על התוס' דשבועות קשה מהירושלמי ובאמת כבר תמה על התוס' המגילת ספר במל"ת רל"ט והניח בצ"ע וגם במל"ת שנ"ד דיבר מזה עי"ש ובאמת גם על הפנ"י וכ"מ ולח"מ הנ"ל יש מקום לתמוה דמדוע לא דברו מהירושלמי זה כלום וצ"ע:

פירוש ו

ואמרינן (ד) **בשבת שהצורה עצמה אסור להסתכל בה משום שנאמר אל תפנו כו'**. בשבת קמ"ט ע"א איתא ת"ר כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרות' בשבת ודיוקנה עצמה אף בחול אסור להסתכל בה משום שנ' אל תפנו אל האלילים מאי גמ' א"ר חנין אל תפנו אל מדעתכם פירש רש"י כתב המהלך כו' כגון בני אדם המצוירים בכותל חיות משונות או דיוקנות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיה זו צורה חיה פלונית וזו דיוקניה פלוני ופלונית ובד"ה אל מדעתכם כתב אל אשר אתם עושים מדעת לבבכם וחלל שלכם אלילים לשון חללים עכ"ל נר' מרש"י דלא אייריי הגמ' מצורות ע"ז אלא מצורות שעושים לנוי וזה ג"כ אסור להסתכל וכן סברו ז"ל הר"ן והמאירי בשבת שם וגם מהערוך שהביא הר"ן שם שכ' וז"ל בזמן שאתם מסתכלים בהם אתם מפנין אל מדעתכם ג"כ מוכח דסובר כן כיון דכשמסתכל בצורה שנעשה לנוי ג"כ מפנה אל מדעתו וכן נראה דסובר הר"ח בש"ס ווילנא שם מדכתב דיוקנה פי' צורות אדם, אבל התוס' שם ד"ה ודיוקנה כתב וז"ל נראה דבשויה לשם ע"ז אמר אבל נוי מותר כדמשמע מבנן של קדושים דלא הוו מסתכלי אצורתא דזוזא מכלל דאחריני הוו מסתכלי עכ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל שם וז"ל נראה דבעשויה לע"ז היא אע"פ שלא נעבדה

עדיין אבל לנוי מותר כדמשמע מדבנן של קדושים כו' עכ"ל וכ"ס הר' ירוחם נתיב ט"ז ח"ה וז"ל אסור לשמוע כלי שיר של ע"ז או להסתכל בנוי ע"ז כיון שנהנה בראייה כן מוכח מההוא פסחים כ"ו ע"א דאמר ר"ש בן פזי קול ומראה אין בהן מעילה אבל איסור יש בהן וכן בשבת שאסור להסתכל בצורות משום אל תפנו וגו' וכתבו המפרשים דוקא שעשויה הצורה לע"ז אפילו לא נעבדה עדיין אבל לנוי מותר כדאמרינן בנן של קדושים לא הוה מסתכל בצורתא דזוזי מכלל דלאחרים מותר וכ"כ הרא"ש עכ"ל, אבל לכאורה צריך להבין דמי הכריח את הרא"ש לומר דאפילו כשלא נעבדה עדיין ג"כ אסור ונ"ל בס"ד דהרא"ש סובר כיון דאת זה דלא אסור להסתכל אלא בצורה של ע"ז לא ידעינן אלא מהראיה דבנן של קדושים אבל אי לא הוה לן ראיה על זה אז באמת מצד הסברא ה"א דאפילו בצורה דנוי ג"כ אסור להסתכל וכיון כשמחלקין בין צורות ע"ז שלא נעבדה עדיין לצורת נוי ג"כ תו ל"ק מבנן של קדושים א"כ ממילא לית לן שוב ראי' לומר דדוקא של ע"ז שנעבדה אסור ומצד סברא חיצונה באמת אפילו כשלא נעבדה עדיין ג"כ אסור ע"כ סובר הרא"ש כן, וגם מהתוס' נ"ל להוכיח דסובר כן מדכ' אבל נוי מותר ול"כ רבותא טפי דאפילו כשנעשה לע"ז אלא שלא נעבדה עדיין ג"כ מותר עכ"מ דסובר כהרא"ש וגם נ"ל דצ"ל דהב"י יו"ד סי' קמ"ב ג"כ סובר בדעת התוס' כן מדכ' בתר שהביא את הרא"ש וכ"כ התוס' ואי נאמר דהתוס' ל"ס לגמרי כהרא"ש היכי כתב הב"י כן וגם ברדב"ז ז"ל חלק ד' סי' ק"ז צ"ל כן מדכ' וז"ל ואע"פ שכתבו התוס' דאיירי שעשויה לשם ע"ז ועדיין לא עבדם כו' ולכאורה קשה הלא התוס' ל"כ ועדיין לא עבדם אעכ"מ דגם הרדב"ז סובר בדעת התוס' כמו שכתבנו וכ"כ בפירוש הדינא דחיי עי"ש וממילא יצא לנו מהנ"ל דבין התוס' והרא"ש ליכא שום פלוגתא ועל רש"י ושאר פוסקים הנ"ל נשאר קושיות התוס' והרא"ש מבנן של קדושים, אבל ראיתי בתוס' ע"ז נ' ע"א ד"ה הכי גרסינן שכ' וז"ל וא"ת מה חסידות איכא בזה האמרינן פ' שואל דיוקנה עצמה אסורה להסתכל אפי' בחול כדכתיב אל תפנו ושמא בצורתא דזוזא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ"ה לא מסתכל עכ"ל חזינן דהתוס' דע"ז ל"ס כהתוס' דשבת וא"כ י"ל דרש"י ודכוותייהו הנ"נ ג"כ סברו כתירוצו של התוס' דע"ז כמובן:

פירוש ז

אבל מהרמב"ם הל' עכו"ם הנ"ל נראה שג"כ סובר כתוס' והרא"ש מדכ' בהלכה ב' ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור שנ' אל תפנו וגו' ומדכ' הצורה בה"א הידועה משמע דקאי יגל ע"ז דלעיל מיניה כ"כ הסד"מ שם ולי"נ ראי' לזה מדכ' בהלכה ?' שם וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עכו"ם כו' וכל הלאוין שכ' כוונתו על הלאו ופן

תשא עיניך השמימה שכ' בהלכה א' שם ועל הלאו אל תפנו אל האלילים שכ' בהלכה ב' שם ועל הלאו ופן תדרוש לאלהיהם שכ' ג"כ בהלכה ב' שם ועל הני ג' לאוין כתב שהן מענין אחד שלא יפנה אחר עכו"ם ומדכ' אחר עכו"ם דוקא נראה בפי' דסובר דגם על הלאו אל תפנו אינו עובר אלא כשהסתכל בע"ז אבל לא בצורה שנעשית לנוי וכן נראה בפי' מסה"מ הנ"ל מחודש א' מדכ' אפילו להסתכל צורות הצלם ובספרי פני משה בהל' עכו"ם שם כתבנו עוד ראי' ע"ז עי"ש וכ"כ הכ"מ בהל' ב' שם ול"כ הכ"מ דמהיכא למד את זה ואפשר דעל הראי' של הסד"מ וגם על הראיות שכתבנו כיוון וגם מרבינו נ"ל להוכיח דסובר כהתוס' והרא"ש מדכ' שלא לפנות אחר ע"ז כו' אלמא שדיבר מע"ז ועל זה כתב אח"כ ואמרינן בשבת שהצורה עצמה אסור להסתכל בה כו' ומדכ' שהצורה מוכח דקאי על הצורה של ע"ז דלעיל מיניה וגם מדכ' אח"כ כל הלאוין האלו מענין אחד שלא לפנות אחר ע"ז כלל לא במחשבה ולא בראייה ולא בדיבור ומדכ' כל הלאוין כיוון גם על אל תפנו ואח"כ כתב שלא לפנות אחר ע"ז כו' מוכח בפירוש דסובר כמו שכתבנו וכ"ס הסמ"ק ז"ל סי' כ"ט מדכ' וז"ל שלא להסתכל בצלמים [דהיינו אלילים] דכתיב אל תפנו והד"כ דהיינו אלילים מוכח שכיוון בזה להורות שלא נטעה דגם על שאר צורות קאי וכן יש להוכיח מהיראים הנ"ל מחודש ד' מדכ' בתר שהביא את הת"כ והכי תניא בפ' השואל כו' ובת"כ איתא בפי' דקאי על ע"ז ועל זה כתב והכי תניא בפ' השואל מוכח מזה דסובר כהתוס' והרא"ש וגם החינוך והאלה המצות הנ"ל מחודש א' סברו כן וכ"ס הזוהר הרקיע סי' הנ"ל וממילא הרוחנו בהנ"ל שגם רבינו והרמב"ם והיראי' והסמ"ק והחינוך והזוה"ר ואלה המצות קיימו בחדא שיטתא עם התוס' דשבת והרא"ש והר"י דלא אסור להסתכל אלא בצורה של ע"ז אבל בצורה לנוי מותר:

אבל במה שסברו התוס' והרא"ש ור"י דאפילו כשלא נעבדה עדיין ג"כ אסור בזה נ"ל להוכיח דלא סברו כוותייהו מדלא כתבו בפי' כן דמסתימת דבריהם מלשון ע"ז דנקטו נר' בפי' שדברו מע"ז שנעבדה דסתם ע"ז פירושא כן הן אמת שראיתי בפרשת הכסף ז"ל על הרמב"ם שבהל' עכו"ם שם כתב וז"ל אמנם הרא"ש ז"ל כתב דאיכא איסורא להסתכל בע"ז אע"פ שלא נעבדה עדיין ובדברי רבינו הרמב"ם לא נתפרש זה אמנם אפ"ל דלא פליגי כו' עכ"ל נר' דהי' מסופק בזה הפרה"כ אבל לי נראה בס"ד להביא ראי' מפורשת דלא סובר הרמב"ם בזה כהרא"ש כיון דהרמב"ם דיבר שם מענין פניית ע"ז במחשבה וראייה ודיבור ולכל אחד יש לאו מיוחד כהנ"ל ודבר זה ברור אצלי דהלאו שלא לפנות אחר ע"ז בדיבור עכצ"ל דדוקא בע"ז שעבדוה איירי כיון דגם הפסוק גופא מורה על זה מדכתיב ופן תדרוש לאלהיהם לאמור איכה יעבדו וגו' וגם מדכ' הרמב"ם בהלכה ב' שם

וז"ל ובענין הזה נאמר ופן תדרוש לאלהיהם לאמור איכה יעבדו שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא אע"פ שאין אתה עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמו שהן עושין שנ' ואעשה כן גם אני ומדכ' שלא תשאל על דרך עבודתה מוכח דהלאו שלא לפנות אחר ע"ז בדיבור לא שייך אלא בע"ז שעובדין אותה וכיון שכ' הרמב"ם אח"כ בהלכה ג' שם וכל הלאוין האלו בענין אחד הן והוא שלא יפנה אחר עכו"ם כו' א"כ מוכח בפי' דסובר שגם הלאו שלא לפנות אחר ע"ז בראייה לא איירי אלא בע"ז שעבדה דומיא דהלאוין שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה ודיבור וא"כ ממילא גם מרבינו יש להוכיח כן כיון דגם רבינו כתב כלשון הרמב"ם והטעם דמדוע סברו כן ומהיכא למדו את זה אכתוב לקמן בס"ד, וא"כ לפי"ז י"ל בכוונת הסמ"ק הנ"ל במ"ש דהיינו אלילים כוונתו על אלילים שעובדין אותם דסתם לשון אלילים ג"כ מורה כן וממילא גם בהיראים והשאר מוני מצות הנ"ל י"ל דמדכתבו סתם ע"ז לשון זה מורה דבזה דאפילו כשלא נעבדה עדיין לא סברו כהרא"ש אלא כרבינו והרמב"ם כמובן:

פירוש ח

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מה שהקשה הסד"מ הלכה הנ"ל על הכ"מ שכ' וז"ל ומפרש רבינו דהני דיוקנאות של עכו"ם הן וא"ת הא אמרינן עלה מאי משמע אמר ר"י אל תפנו אל מדעתכם ואי כפירוש רבינו דהני דיוקנאות של עכו"ם מאי בעי מאי משמע [בגמרא שלפנינו איתא מאי גמרא] הא פשיטא דקרא הכי משמע שלא יפנה ויביט אל האלילים כו' עכ"ל הכ"מ והקשה הסדר משנה ע"ז דמדוע הקשה הכ"מ על הרמב"ם דוקא מדוע לא הקשה גם על התוס' והרא"ש כיון שגם הם סברו בפירושא של דיוקנאות שהוא דוקא כשנעשה לע"ז ועוד הקשה על הכ"מ דמדוע לא הביא את התוס' והרא"ש ולומר שגם התוס' והרא"ש סברו כהרמב"ם ובב"י סי' הנ"ל מחודש ו' הביא את שיטות התוס' והרא"ש ולא הביא הב"י את הרמב"ם כלל מדוע ל"כ הב"י שגם הרמב"ם סובר כוותייהו עי"ש בסד"מ שהאריך בזה, אבל בהנ"ל מיושב הכל די"ל שגם הכ"מ סובר בכוונת הרמב"ם כמו שכתבנו דל"ס בזה כהתוס' והרא"ש דאפילו כשלא נעבדה עדיין ג"כ אסור להסתכל וע"כ הקשה הכ"מ שפיר על הרמב"ם דמה הקשה הגמ' מאי משמע אבל על התוס' והרא"ש ל"ק קושי' זו משום די"ל דהגמ' הכי הקשה מאי משמע כלומר מנ"ל דגם כשלא נעבדה עדיין אסור הלא מפשטות הקרא נראה דדוקא כשנעבדה דלשון אלילים מורה כן וממילא י"ל דמש"ה לא הביא הכ"מ את התוס' והרא"ש כיון דהרמב"ם ל"ס לגמרי כוותייהו ובספרו ב"י שהביא את התוס' והרא"ש ע"כ לא הביא שם את הרמב"ם כמובן, וממילא לפי הנ"ל שגם רבינו סובר לגמרי כהרמב"ם א"כ גם

על רבינו קשה קושיות הכ"מ דמה מקשה הגמ' מאי משמע עי' בכ"מ מה שתירץ אבל הפרשת הכסף כתב שתירוצו דוחק עי"ש הטעם וע"כ נ"ל בס"ד לתרץ דהגמ' הכי הקשה מאי משמע כלומר מנ"ל דאל תפנו בא להזהיר שלא להסתכל בע"ז דילמא לא בא אלא להזהיר שלא לגפף או שלא לכבד כמ"ש היראים הנ"ל מחודש ד' וק"ל:

אבל ראיתי בסד"מ אות ד' שם שהקשה עוד קושי' אחת על הרמב"ם וז"ל לכאו' יש מקום ללין על רבינו דהיאך פסק דאסור להסתכל בצורה שנעשה לעבדה ושאיסורו הוא דאורייי' מקרא דאל תפנו אל האלילים והרי כתבתי דזה היא פלוגתא דת"ק ור"י בת"כ [דת"ק סובר אל תפנו לעבדם ור' יהודא סובר אל תפנו לראותם] ות"ק ור"י הלכה כת"ק דת"ק נחשב כרבים כמבואר להדיא בהרי"ף בשבועות קרוב לסוף פרק כל הנשבעין בפלוגתא דת"ק ור' יהודא וכן הוא כלל זה מפורסם בכולה תלמודא אצל כל הפוסקים וגם אצל רבינו בספרו זו וא"כ היאך פסק רבינו פה נגד זה הכלל כר"י נגד הת"ק לאסור מדאורייתא הסתכלות בצורות הנעשים לשם אלילים וצ"ע עכ"ל ובאמת גם על רבינו ושאר כל הפוסקים הנ"ל דפסקו כר' יהודא קשה קושי' זו, ונ"ל בס"ד לתרץ דלכאו' קושיא זו על הברייתא גופא ודיוקנה עצמה אף בחול אסור להסתכל בה משום שנא' אל תפנו קשה הלא הת"ק חולק על זה וא"כ היכי קתני הברייתא כן אלא על זה י"ל דברייתא זו באמת אזלא אליבא דר' יהודא אבל להלכה סובר גם הגמר' דילן כת"ק דספרא ובזה יש ליישב מדק"ל לכאורה על רש"י בפ' קדושים שכ' וז"ל אל תפנו אל האלילים לעבדם כו' עי' במזרחי מ"ש על זה אבל הגור אריי' כתב וז"ל דאין פירושו שאל יסתכל בהם דא"כ הו"ל למיכתב אל תביטו אל האלילים כו' עכ"ל ולפי פירושו של הג"א בכוונת רש"י לכאורה ק"ל דהיכי סתם רש"י כת"ק דספרא נגד סתימת הגמ' דשבת אבל בהנ"ל מיושב שפיר כמובן, וגם נ"ל בס"ד דלפי מ"ש הקובץ הל' עכו"ם הלכה הנ"ל דלפי הכלל של הליכות עולם בשם תלמידי הרשב"א דהיכא דאי' בגמ' משום שנאמר אינו אלא אסמכתא בעלמא וכיון שגם כאן איתא משום שנאמר א"כ לא הוי הא דגמ' דשבת אלא איסור דרבנן ובכה"ג מפרש הקובץ את שיטת רש"י דשבת הנ"ל עי"ש וא"כ ממילא י"ל דרש"י באמת סובר דלענין פלוגתא דת"ק ור"י באמת הלכה כת"ק והגמ' דשבת לא דיבר אלא מאיסור דרבנן ורש"י עה"ת כיון דאיירי מדאורייתא ע"כ נקט כת"ק דספרא אבל אליבא דרבינו והרמב"ם ליכא לתרץ כך כיון שהם ל"ס כהאי כללא דתלמידי הרשב"א הנ"ל דהא בסה"מ מל"ת י' איתא ג"כ כלשון הגמ' משום שנאמר וכ"כ רבינו ואפ"ה סברו דאיסור דאורייי' הוא מדמנאו בין המצות אעכ"מ דהם ל"ס כהאי כללא, ובזה נ"ל די"ל דמש"ה כתב הרמב"ם בחיבורו ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור שנאמר אל תפנו

וגו' ול"כ כלשון הגמ' משום שנ' כדי שלא נטעה לומר דסובר כתלמידי הרשב"א וגם הרא"ש כתב שנא' ולא משום שנאמר ואפשר שכיוון להורות דאין חילוק ודלא כהכלל הנ"ל וא"כ לפי"ז נשאר על רבינו והרמב"ם קושיות הסד"מ דמדוע פסקו כר' יהודא נגד הת"ק, אבל באמת י"ל דסברו כהיראים הנ"ל מחודש ד' דר' יהודא לא חולק על הת"ק אלא מוסיף לדרוש וע"כ פסקו שפיר כוותיה וגם נ"ל להביא ראי' להיראים מהירושלמי דע"ז ריש כל הצלמים דאיתא שם כתב המהלך תחת הצורות או תחת האיקוניות אין מסתכלין בהן בשבת ולא עוד אלא אף בחול אין מסתכלין באיקוניות ומ"ט אל תפנו אל האלילים אל תפנה לעובדן ר' יהודא אומר אל תפנה לראותן ממש עכ"ל ולכאורה ק"ל על הירושלמי בתרתי חדא דהיכי סתם מתחלה ולא עוד אלא אף בחול אין מסתכלין נגד הת"ק שהביא אח"כ ועוד מדוע הביא את הת"ק כלל כיון דל"ס כוותיה הא גם הגמרא שבת דילן השמיט את הא דת"ק אעכ"מ דהירושלמי באמת את זה אתא לאשמעינן דר' יהודא לא חולק על הת"ק כמ"ש היראים וע"כ הביא שפיר גם את הת"ק כמובן וא"כ ממילא גם בגמ' דילן י"ל דסובר כן וע"כ פסקו שפיר רבינו והרמב"ם והשאר פוסקים הנ"ל כר' יהודא ודו"ק ועי' בספרי פני משה בהל' עכו"ם שם שתירצנו את קושיות הסד"מ מעל הרמב"ם באופן אחר כי גם על רבינו י"ל כן:

פירוש ט

וא"כ ממילא לפי הנ"ל יש להבין שפיר בס"ד את שיטות רבינו והרמב"ם והשאר פוסקים הנ"ל מחודש ז' דבמה פליגי עם התוס' והרא"ש ור' ירוחם הנ"ל מחודש ו' די"ל דהתוס' והרא"ש ור"י סברו דר' יהודא ות"ק דספרא פליגי ועל קו' הסד"מ הנ"ל דהיכי פסקו כר"י י"ל דסברו או כתירוצו של הסד"מ או כמו שתירצנו בפני משה עי"ש וכיון דר"י פליג על הת"ק ע"כ הוצרכו התוס' והרא"ש ור"י להביא ראי' דלא אסור להסתכל אלא בצורה דע"ז ולא כשנעשה לנוי מבנן של קדושים דלכאו' צריך להבין דאמאי הביאו ראי' ע"ז מבנן של קדושים הלא מהפסוק גופא אל תפנו אל האלילים הי' יכולים להביא ראי' על זה כיון דפירושא דאלילים ע"ז היא וצ"ל כיון דבלשון אלילים י"ל הפשט כמ"ש רש"י בשבת שם אלילים לשון חלילים ואז לא הי' מוכח דבצורתא דנוי שרי להסתכל ע"כ הביאו ראיה מבנן של קדושים דפירושו דאלילים היא ע"ז וזה ל"ק דהיכי הוי יכלינן למימר דאלילים לשון חלילים הלא הת"ק דספרא יליף דאל תפנו לעבדם דעל זה י"ל דלר' יהודא דפליג על הת"ק שפיר הוי יכלינן למימר כן [וגם זה ל"ק דכיון דר"י ות"ק פליגי א"כ היכי הביאו ראי' מבנן של קדושים הלא י"ל דבנן של קדושים באמת סברו כת"ק ולא מוכח מקרא דאסור להסתכל בצורה דנוי ואפ"ה הם לא הסתכלו ע"כ נקראו קדושים אבל אנן

דפסקינן כר"י באמת י"ל דאפילו בצורה דנוי אסור להסתכל דעל זה י"ל דכשנא' דהגמ' באמת סובר דגם בצורה דנוי אסור להסתכל א"כ היכי אמר הגמ' דמש"ה נקראו קדושים דלא הסתכלו אפילו בצורתא דזוזא הלא גם לכל העולם כולו אסור להסתכל אעכ"מ דהגמ' באמת סובר דבנוי מצד הדין שרי כמובן] וכיון דכל ראייתם לא הוי אלא מבנן של קדושים ע"כ שפיר פסקו דבע"ז אפילו כשלא נעבדה עדיין ג"כ אסור כמו שכתבנו לעיל מחודש ו' כן י"ל לשיטות התוס' והרא"ש ור"י, אבל רבינו והרמב"ם והשאר פוסקים הנ"ל י"ל דלא מבנן של קדושים הוכיחו דבצורה דנוי שרי להסתכל כיון דסברו כתירוצו של התוס' דע"ז הנ"ל מחודש ו' אלא הם סברו כתירוצותינו הנ"ל דת"ק ור"י לא פליגי וכיון דר' יהודא ג"כ סובר כת"ק דאל תפנו לעבדם א"כ ממילא תו ליכא למימר דאלילים לשון חלילים אלא פירושו ע"ז וכיון דפירושא דאלילים ע"ז א"כ ממילא מוכח מקרא גופא דכשנעשה לנוי שרי להסתכל [והא דמשני ר' חנין אל תפנו אל מדעתכם צריך לפרש לפום שיטה זו כמ"ש הר"ן בשם הערוך הנ"ל מחודש ו' ולא כמ"ש רש"י כיון דל"ל אלילים מלשון חלילים אלא הם סברו דדוקא כשמסתכל בע"ז מפנין אל מדעתם אבל לא כשמסתכל בשאר צורות] וכיון דלשון אלילים גם על זה מורה דאיירי כשכבר נעבד ע"כ סברו רבינו והרמב"ם והשאר פוסקים הנ"ל דדוקא כשכבר נעבדה מוזהרינן מה"ת ודו"ק:

פירוש י

וממילא בהנ"ל מה מאד יש להבין בס"ד את הש"ך ז"ל יו"ד סי' קמ"ב ס"ק ל"ג שהקשה עליו הסדר משנה הלכה הנ"ל וז"ל ועוד אני צריך לעורר ולבאר בס"ד דברי הש"ך שכ' בנוי אלילים פירוש באלילים עצמן שנעבדו אסור להסתכל בהן לראות נויין אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מבואר בתוס' והרא"ש דמותר עכ"ל הש"ך והנה תחלת דברי פיו תמוהים שכ' באלילים עצמן שנעבדו אסור וכו' משמע הא אם לא נעבדו עדיין אע"פ שנעשו לעבדן מ"מ מותר להסתכל בהן לדעת התוס' והרא"ש והרי בדברי הרא"ש ובדברי מרן הב"י נראה דאפילו לא נעבדה עדיין רק כיון שנעשו לעבדן ג"כ אסורים להסתכל בהן לכ"ע אפילו לדעת התוס' והרא"ש כדמשמע כן מדבריהם הנ"ל גם סוף דברי הש"ך עצמם מורים כן שהרי הוא סיים אבל לצורות שנעשו לנוי ולא לעבוד וכו' הרי מבואר מזה שהטיל תנאי דדוקא אם לא נעשו כלל לעבוד אבל אם נעשו לעבוד אע"פ שלא עבדה עדיין אסור להסתכל בה לפיכך נראה לענ"ד בס"ד ברור שצריכין אנו להגיה בראשית דברי הש"ך בנוי אלילים פירוש באלילים עצמן שנעשו לעבוד אסור להסתכל בהם וכו' וכוונתו אע"פ שלא נעבדו עדיין עכ"ל הסד"מ אבל לפי מה שבררנו השיטות

בס"ד בסוגי' זו באמת ל"צ להגיה בהש"ך מידי די"ל דהש"ך באמת פסק כרבינו והרמב"ם ושאר פוסקים הנ"ל דדוקא כשנעבדו אסור להסתכל בהם וה"ק הש"ך פירוש באלילים עצמן שנעבדו אסור להסתכל בהן לראות נויין כוונתו בזה לפסוק כרבינו והרמב"ם ושאר פוסקים הנ"ל ואח"כ כתב הש"ך אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מבואר בתוס' והרא"ש דמותר כוונתו דכיון דזה דלנוי מותר לא כתבו רבינו והרמב"ם בפיר' אלא התוס' והרא"ש כתבו בפי' כן ע"כ מייחס הש"ך את זה על התוס' והרא"ש וע"כ כתב מבואר בתוס' והרא"ש כוונתו דשם מבואר בפירוש כן ומ"ש הש"ך ולא לעבוד כוונתו דזה היא שיטות התוס' והרא"ש ולא הביא הש"ך את זה אלא משום שהביא את שיטתם ע"כ רצה להביא בשלימות אבל לעצמו באמת סובר הש"ך כמ"ש בתחלת דבריו כשיטות רבינו והרמב"ם ושאר פוסקים הנ"ל דלא אסור להסתכל אלא בצורות שנעשים לשם ע"ז ונעבדו אבל אם לא נעבדו מותר וגם נ"ל להביא ראי' מכנה"ג שג"כ סובר הפשט בש"ך כמו שכתבנו דביו"ד סי' קמ"ב בחלק ב"י אות מ"ו העתיק הכנה"ג את לשון הש"ך ממש ואי נא' כמ"ש הסד"מ דצריך לשנות הגירסא בהש"ך אז היה קשה על הכנה"ג דהיאך לא הרגיש בזה אעכ"מ דגם הכה"ג סובר הפשט בש"ך כמו שכתבנו כמובן ואת הפשט זה כתבנו לפום הבנת הסד"מ בש"ך דקאי על הסתכלות ע"ז גופא אבל לפי מה שאכתוב לקמן בס"ד בהבנת הש"ך באמת ל"צ גם לפשטינו:

אבל מהב"י סי' הנ"ל נראה בפי' דפסק כתוס' והרא"ש ור"י כיון דלא הביא אלא את שיטתם אבל לכאורה קשה על הב"י דמדוע לא פסק כרבינו והרמב"ם וירא‍ים וסמ"ק והחינוך הנ"ל כיון שהם רבים וצ"ל דהב"י עשה את עצמו בפסק זה כמכריע דבהא דאסור להסתכל בע"ז אפילו כשלא נעבדה עדיין פסק כתוס' והרא"ש ור"י כיון דגם רש"י והערוך והר"ן הנ"ל מחודש ו' סברו כן וא"כ הוי הם רבים ע"כ פסק כוותיהו ובהא דבצורות שלא נעשו אלא לנוי דמותר להסתכל ג"כ מש"ה פסק הב"י כתוס' והרא"ש ור"י נגד שיטת רש"י ודכוותיה כיון דבזה גם רבינו והרמב"ם והירא‍ים סמ"ק והחינוך ג"כ סברו כוותייהו וממילא מה מאד יש ליישב בס"ד בזה את הקושי' שהקשה הסד"מ דמדוע לא הביא הב"י כלל את דעת רש"י ותוס' דע"ז והערוך והר"ן שחולקים ומחמירים להסתכל אפילו בצורות שלא נעשו אלא לנוי בעלמא והניח בצ"ע אבל בהנ"ל ל"ק מידי די"ל דהב"י לא רצה להאריך וע"כ לא הביא אלא שיטות התוס' דשבת והרא"ש דפסק כוותייהו וגת הלבוש ז"ל ביו"ד סי' הנ"ל פסק ג"כ כן עי"ש.

ובהמחבר סי' הנ"ל סעיף ט"ו ראיתי שכ' וז"ל אסור לשמוע כלי שיר של אלילים או להסתכל בנוי אלילים כיון שנהנה בראייה עכ"ל ולכאורה ק"ל על המחבר בתרתי חדא

דמדוע כתב או להסתכל בנוי אלילים מדוע ל"כ או להסתכל באלילם ועוד מדוע כתב הטעם שנהנה בראייה מדוע ל"כ הטעם משום שנא' אל תפנו אל האלילים וגם על הלבוש הנ"ל קשה קושיא זו דמדוע כתב על ראייה ולא ידבק בידך מאומה כתיב מדוע ל"כ משום אל תפנו וגו' אסור להסתכל עי"ש ותראה דזה קושיא גדולה עליו:

וע"כ נ"ל בס"ד דדברי המחבר הם ממש דברי הר' ירוחם הנ"ל מחודש ו' שהביא ראיה דאסור מר"ש בן פזי דפסחים וכ"כ הבאר הגולה שם וא"כ לכאורה גם על הר"י קשה דמדוע כתב או להסתכל בנוי ע"ז מדוע ל"כ להסתכל בע"ז ותו קשה מדוע כתב כיון שנהנה בראייה והביא ראי' לזה דאסור מר"ש בן פזי מדוע ל"כ הטעם שלא להסתכל משום אל תפנו וגו' אע"כ צ"ל דבתחלת דבריו לא דיבר הר' ירוחם מאיסור הסתכלות בצורות ע"ז גופא משום דזה באמת אסור מאל תפנו שכ' אח"כ עי"ש ותבין אלא בתחלת דבריו דיבר שהסתכל בנוי ע"ז דהיינו על הבגדים המזוהבים או על הכסף והזהב שעליהם וזה נקרא נוי ע"ז ואין כוונתו על נוי גוף הפרצוף של ע"ז או על נוי שאר הגוף של ע"ז אלא כוונתו על נוי בגדים או שאר תכשיטין שעליהן וזה הנוי באמת מחמת אל תפנו וגו' מותר להסתכל כיון דלא הסתכל בע"ז גופא לא גרע זה הנוי משאר צורות של נוי שלא נעשו לע"ז דמותר להסתכל בהן [כמו שסובר הר' ירוחם בפירוש כמ"ש אח"כ] אלא הר' ירוחם סובר כיון דהנוי זה הוי תשמישי ע"ז כמו הכלי שיר של ע"ז וכיון דמתשמישי ע"ז ג"כ אסור להנות וכיון דבקול ומראה ג"כ יש הנאה כמו שמוכח מר"ש בן פזי ע"כ סובר דאסור להסתכל גם בנוי זה וע"כ כתב הטעם משום שנהנה בראייה ול"כ משום אל תפנו וגו' דכיון דלא דיבר שם בתחלת דבריו מראיית גוף ע"ז אלא מהנאת ראייה של נוי תשמישי ע"ז כמו שכתבנו וע"כ הביא הר' ירוחם את זה שלא להסתכל בנוי ע"ז במאמר אחד עם שלא לשמוע כלי שיר של ע"ז משום דבשניהם הטעם משום שהם תשמישי ע"ז ואסור להנות מתשמישי ע"ז כמובן, וא"כ מה מאד יש להבין עכשיו גם את דברי המחבר הנ"ל שהם ממש דברי הר' ירוחם דהמחבר באמת ג"כ לא איירי מהסתכלות בע"ז גופא אלא איירי שלא להסתכל בנוי של ע"ז כמו שכתבנו אליבא דר' ירוחם וע"כ כתב המחבר בנוי אלילים ול"כ להסתכל באלילים וגם מש"ה הביא המחבר את זה בסעיף אחד עם כלי שיר כיון דבשניהם הטעם משום שהם תשמישי ע"ז ואסור ליהנות מתשמישי ע"ז וע"כ כתב המחבר כיון שנהנה בראייה ול"כ משום אל תפנו כיון דלא איירי שם שהסתכל בגוף ע"ז וגם הלבוש הנ"ל מש"ה הביא הפסוק לא ידבק בידך מאומה גם על הראייה שדיבר שם כיון דאיירי מהנאת תשמישי ע"ז כמו שכתבנו והנאת תשמישי ע"ז באמת ג"כ משום לא ידבק בידך מאומה אסורין בהנאה כמ"ש הלבוש שם

סעיף א' וכיון דאיירי המחבר והלבוש כמו שכתבנו על כן הביאו את הדין זה בסי' קמ"ב שאיירי שם מאיסור הנאת תשמישי ע"ז כמובן, וממילא מה מאד יש להבין בס"ד גם את הש"ך הנ"ל ריש מחודש זה דאת זה צריך אני עוד להודיע דלפי פשטינו בהמחבר צ"ל דאיירי באלילים שנעבדו דאי לא נעבדו עדיין אז באמת תשמישי שלהן לא אסורין כמ"ש המחבר שם סי' קל"ט סעיף א' וא"כ ממילא דברי הש"ך עולים יפה דהש"ך ה"ק פירוש כוונתו בפי' זה שלא תאמר דמד"כ המחבר בנוי אלילים פירושו בנוי גוף אלילים משום דאז היה קשה על המחבר כל הקושיות הנ"ל שהקשינו אלא הפירוש בהמחבר כמו שכתבנו שדיבר מנוי תשמישי של אלילים וע"כ כתב הש"ך פירוש באלילים עצמן שנעבדו כוונתו דוקא שנעבדו דאי לא נעבדו עדיין אז לא היו תשמישיהן אסורין בהנאה כמו שכתבנו ואח"כ כתב הש"ך אסור להסתכל בהן אין כוונתו להסתכל בהן עצמן אלא כמ"ש אח"כ לראות נויין כוונתו דהמחבר איירי שהסתכל בהן לראות נוי שלהן כמו שכתבנו ולא לראות את נוי גוף ע"ז וכיון דאיירי המחבר כן ע"כ כתב הש"ך שנעבדו ואח"כ כתב אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מבואר בתוס' והרא"ש דמותר כוונתו במ"ש אבל דאת זה מ"ש עד אבל מזה דיבר המחבר אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מזה לא דיבר המחבר אלא מבואר בתוס' והרא"ש דמותר ומשום דגם מזה שלא להסתכל בגוף ע"ז לא דיבר המחבר ע"כ כתב הש"ך ולא לעבוד כדי לדייק מיניה דדוקא כשעשאה שלא לעבוד אז מותר הא אם עשאה לעבוד אע"ג דלא עבדה באמת אסור להסתכל בגוף ע"ז כמו שסברו התוס' והרא"ש וממילא ל"ק על הש"ך מידי וגם הכנה"ג הנ"ל יפה עשה שהעתיק את הש"ך בלא שום גירסא חדשה ובאמת הסד"מ במחילת כבודו לא יצא ידי עיון בהש"ך וע"כ הקשה עליו כמובן וכיון שזכינו בס"ד לפירוש האמיתי בהש"ך א"כ מוכח בפי' שגם הש"ך באמת פסק לגמרי כהתוס' דשבת והרא"ש כמו שסברו הב"י והלבוש הנ"ל וגם על המחבר ל"ק כל הקושיות הנ"ל ודו"ק בזה כי לפענ"ד הוליכנו בזה בס"ד בדרך אמיתי:

פירוש יא

וממילא לפי הנ"ל מהמחבר גופא סי' הנ"ל באמת לא מוכח מידי לענינינו כיון דהמחבר לא דיבר מזה כלום כמו שכתבנו אבל באו"ח סי' ש"ז סעיף ט"ז כתב המחבר וז"ל מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק כגון ספר עמנואל וכן ספרי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת ואף בחול אסור משום מושב לצים ועובר משום אל תפנו אל האלילים לא תפנו אל מדעתכם כו' והמג"א שם ס"ק כ"ג כתב וז"ל ועובר משום כו' התוס' והרא"ש כתבו דדוקא בדיוקנה העשויה לשם ע"ז עובר עי"ש אבל בע"ז דף נ' כתבו התוס' דאפילו

בכל דיוקנה אסור אלא בצורתא דזוזא שרי שרגיל לראות בה תדיר ולא שייך הפנאה והעולם נוהגין כסברא ראשונה ונ"ל דראייה בעלמא שרי לכ"ע עי' רס"י רכ"ט עכ"ל עי' במחה"ש שם נראה מהמג"א דהמחבר פסק כתוס' דע"ז אבל היד אפרים שם כתב על המג"א וז"ל צ"ע דבש"ע אין מזכיר מדיוקנה ובאמת שצ"ע על הש"ע שהעתיק הך אל תפנו על מליצה ומשלים ובשבת קמ"ט איתא על דיוקנאות רק רבינו יונה כתב לאסור משום מושב לצים ונראה שיש חסרון איזה תיבות במג"א וצ"ל ובשבת אמרינן האי טעמא על דיוקנה שאף בחול אסור להסתכל בה וכתבו התוס' והרא"ש כו' עכ"ל אבל לי"נ דל"צ להגיה כלום במג"א כי גם התוס' שבת העתיק את המג"א כמו שהוא לפנינו אלא נ"ל בס"ד בכוונת המג"א כך דמהמחבר נראה דסובר כהערוך הנ"ל מחודש ו' דמ"ש המחבר ואף בחול אסור משום מושב לצים הם דברי ר' יונה מובא ברא"ש בשבת פכ"ג סוף סי' א' ומ"ש המחבר אח"כ ועובר משום אל תפנו כו' הם דברי עצמו ולכאורה קשה מהיכא למד המחבר דכשקורא בדברי חשק או שאר דברים שעובר משום אל תפנו אעכצ"ל דסובר כהערוך שכ' בזמן שאתם מסתכלין בהם אתם מפנין אל מדעתכם והמחבר סובר הפשט בהערוך כמו שכתבנו מחודש ו' דכשמסתכלין אפילו על צורות נוי ג"כ מפנה אל מדעתו ולא כמו שכתבנו סוף מחודש ט' אליבא דהרמב"ם הפשט בהערוך ומשום דסובר המחבר כהערוך ע"כ כתב דאפילו כשקורא במליצות או בשאר דברי הבלים עובר על אל תפנו אל האלילים וגם ממה שכ' אח"כ המחבר לא תפנו אל מדעתכם ג"כ מוכח דסובר כהערוך וכיון דסובר כהערוך א"כ ע"כ מוכח דסובר כהתוס' דע"ז דאל"כ נשאר עליו קושיות התוס' והרא"ש דשבת מבנן של קדושים אעכצ"ל דהמחבר פסק כהתוס' דע"ז וממילא לפי הנחה זו שפיר יש להבין את המג"א בלי שום הגה די"ל דהמג"א הביא את שיטות התוס' והרא"ש דשבת וגם את שיטת התוס' דע"ז להודיענו בזה דמהמחבר מוכח דסובר כשיטת התוס' דע"ז וגם ל"ק הצ"ע של היד אפרים על המג"א דבש"ע לא מזכיר מדיוקנאות דלפי דברינו באמת הוי כאלו מזכיר הש"ע מדיוקנאות כמובן, עכ"פ זה מוכח בפי' מהמחבר דפסק כשיטות רש"י והערוך והר"ן ותוס' דע"ז הנ"ל וא"כ ק"ל על המחבר דמדוע סתם בספרו ב"י ביו"ד סי' הנ"ל כשיטות התוס' והרא"ש דשבת ובאו"ח סתם כשיטות רש"י ותוס' דע"ז ובפרט על הלבוש ק"ל ביותר דבאו"ח סי' הנ"ל כתב ג"כ כהמחבר נראה דפסק כשיטות רש"י ותוס' דע"ז וביו"ד סי' הנ"ל פסק בפי' כשיטות התוס' והרא"ש דשבת וצ"ע:

אבל אח"כ ראיתי באלי' רבה ז"ל סי' ש"ז שכ' על המחבר ז"ל ועובר כו' צ"ע דבשבת קמ"ט קאמר זה על דיוקנאות אבל במליצות אלו משמע דאין בהם מושב לצים וכן מבואר

בתוס' דף קי"ו דמייתי ברייתא זו וכתבו טעם דמושב לציים ואפשר דס"ל כיון דיש בו מושב לציים עובר משום אל תפנו מדעתכם ועי' פירש"י שם וצ"ע גם הא כתבו תוס' דף קמ"ט בדיוקנה העשויה לשם ע"ז אבל לנוי מותר וכ"כ הרא"ש וכ"כ אגודה פ' כל הצלמים ור' ירוחם וש"ך יו"ד סס"י קמ"ב ואף שתוס' ע"ז דף נ' לא כתבו כן יחידאה הוא נגד השיטות שהבאתי ואפשר דספרי חשק גרע מדיוקנאות וצ"ע עכ"ל נראה מא"ר דהיה קשה לו על המחבר דמדוע פסק כתוס' דע"ז נגד כל הני פוסקים שהביא הוא שם דיחידאה הוא אבל לפי מה שהבאתי במחודש ו' הרבה פוסקים דסברו כתוס' דע"ז באמת לאו יחידאה הוא וא"כ מחמת קושיות הא"ר לא צריך עדיין לומר כתירוצו אלא מחמת הסתירה שהקשינו באמת צ"ל כמ"ש הא"ר דבאו"ח ג"כ פסק כהתוס' והרא"ש דשבת אלא המחבר סובר דספרי חשק גרע מדיוקנאות של נוי וא"כ ממילא גם על הלבוש י"ל כן כמובן, וא"כ תליא שיטת המחבר בהמג"א וא"ר הנ"ל דלהמג"א סובר המחבר כהתוס' דע"ז ולא"ר סובר כתוס' והרא"ש דשבת ומה מאד נ"ל בס"ד ליישב בזה מה דק"ל על הברכי יוסף יו"ד סי' הנ"ל דבתר שהביא את הרדב"ז דג"כ פסק כשיטות רש"י והערוך ובתר שהביא דרוב פוסקים פסקו כשיטות התוס' והרא"ש דשבת כתב וז"ל ומ"מ הירא דבר ד' יחוש לדעת הערוך ורש"י והר"ן והרדב"ז דאסרו בכל צורה דעלמא ויש לקצר בזה משום מוטב שיהי' שוגגים כו' עכ"ל ולכאו' קשה אמאי לא הביא דגם המחבר באו"ח פסק כן אבל בהנ"ל י"ל דהברכי יוסף סובר בדעת המחבר כמ"ש הא"ר ודו"ק בכל הנ"ל ואז תבין לדינא במל"ת זו:

ומ"ש רבינו ובתוספתא שנינו לא יטייל אדם עם תועים כו' לכאו' ק"ל דלפי דבריו דסובר דאסור לפנות בהליכה אחר ע"ז וכמ"ש גם הדינא דחיי בשמו וגם הדבר המלך הנ"ל הביא בשם רבינו דפניית ע"ז בהילוך הוי לאו א"כ מדוע לא חשב רבינו גם את זה בהדי אינך ג' דברים שחשב כאן שלא לפנות אחר ע"ז כלל לא במחשבה ולא בראייה ולא בדיבור והו"ל למימר גם ולא בהילוך וגם ברמזיו ובקיצור שלו לא דיבר מזה כלום וזה טעמא בעי וגם על הרמב"ם ק"ל דמדוע השמיט את התוספתא זו והגמיי' שם הביאה ולא דיבר מזה ובאמת צ"ע:

מצוה טו

פירוש א

שלא (א) לתור כו' שנא' ולא תתורו אחרי לבבכם כו'. כמעט כל המוני מצות ז"ל מנאו את הפסוק זה למל"ת אחת כמו שמנה רבינו ז"ל הרמב"ם בסה"מ מל"ת מ"י. החינוך מצוה שפ"ז עי"ש כי דבריו מוסר השכל וגם המנ"ח כתב עליו וז"ל ודברי החינוך קשרם

על לוח לבך ואשרי וטוב לך העיר מקלט סי' שפ"ג כתב וז"ל שלא לתור אחר הלב והעינים אלו הם ב' אברים מיוחדים שבהם מושב התפילין ועבודת הלב מקום מיוחד לשרות עליו השכינה והנה תאות העינים והלב תמשוך הבשר כמשוך היין אל שותיו והממלא תאותו אפילו פעם א' תמשוך אחריה כמה פעמים וזהו עבירה גוררת עבירה ואם יכבוש יצרו ויעצים עיניו מראות ברע אפילו פעם א' יקל בעיניו לעשות כן כמה פעמים וזהו מצוה גוררת מצוה וכלל התורה תלוי בזה ובהמנע מהם ישמח בחלקו כי האלהים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים והחיד"א ז"ל בהגהותיו שם כתב אמרו רז"ל אי יהבת לי עיניך ולבך ידענא דאת דילי ונא' בהם ברית ובזה יקיים ברית המעור עכ"ל בירושלמי דברכות פ"א הלכה ה' הכי איתא אמר הקב"ה אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי, וכן מנאו האלה המצות מצוה שפ"ז ומצות השם מצוה שפ"ח עי"ש כי דבריהם בוערים כאש וענקם לגרגרותיך והזוהר הרקיע מל"ת ש"י אות קכ"ה כתב וז"ל לא תתורו הוא אזהרה שלא להרהר בע"ז ובעריות וכמו שפי' ז"ל אחרי לבבכם זה מינות ואחרי עיניכם זה זנות כמוזכר בברכות ובספרי וקרוב הוא למנותן שתים שענינם חלוק זה מינות וזה זנות והכתוב חלקן באמרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולא אמר אחרי לבבכם ועיניכם וכן ראיתי לקצת מוני המצות עכ"ל והנר מצוה ז"ל סי' י"א אות כ"ב כתב עליו וז"ל אע"פ שכתב שקרוב למנותם לשתי מצות ונתן טעם לדבר עכ"ז ברמזיו שם מנאם כאחת משום דמר ניהו אזיל בתר הסכמתו שהסכים בסוף ספרו דשתי אזהרות שנאמרו בלאו א' ואין חלוקין בעונשן מונה אותה באחת וכעת לא ראינו לשום מוני המצות שמנאן לשתים בלתי הסמ"ק לבדו כו' עכ"ל ובאמת כן היא שהסמ"ק ז"ל מנאן לשתי אזהרות בסי' י"ב ובסי' ל' עי"ש וצ"ל שהסמ"ק באמת סובר כהקרוב לומר שכ' הזוה"ר הנ"ל וע"כ מנה לשתים ורבינו והרמב"ם ודכוותייהו דמנאום לאחת סברו כמ"ש הנר מצוה בשם הזוה"ר שבסוף ספרו אבל בדינא דחיי ז"ל ראיתי שהאריך בפלפול גדול עם אחיו המשמרת מצות בהטעם שלא מנאו אלא לאחת ובסוף דבריו כתב טעם לשבח עי"ש:

פירוש ב

דרשו (**ב**) **רבותינו בפ"ק דברכות אחרי לבבכם זו מינות כו**'. בברכות י"ב ע"ב איתא פרשת ציצית מפני מה קבעוה א"ר יהודא ב"ח מפני שיש בה חמשה דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע"ז בשלמא הני תלת מפרשין כו' אלא דעת מינים הרהור עבירה והרהור ע"ז מנ"ל דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר אמר נבל בלבו וגו' אחרי עיניכם זה הרהור עבירה שנא' ויאמר שמשון וגו'

אתם זונים זה הרהור ע"ז וכן הוא אומר ויזנו אחרי הבעלים עכ"ל הגמרא ובדינא דחיי ראיתי שהקשה על גמרא זו וז"ל ואיכא למיבעי שאומר מפני שיש בה חמשה דברים ומונה ו' מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ומינות והרהור עבירה והרהור ע"ז ונ"ל דהרהור עבירה והרהור ע"ז כחדא נקיט להו כיון דשם אחד להם וכולם נקראו בשם והרהור כו' עכ"ל הנה בהקושי' זו כבר קדמו המרש"א ז"ל בח"א בברכות שם עי"ש מה שתירץ ואת תירוצו של הדד"ח מצאתי בסמיכות חכמים ז"ל בברכות שם וגם הביא ראי' לדבריו עי"ש ותמצא נחת' ולי"נבס"ד דמר' יהודא זה למדו רבינו והרמב"ם ודכוותייהו את שיטתם למנות את הפסוק זה לחדא מצוה וגם הסמ"ק למד את שיטתו למנותו לשתים משם דבזה פליגי רבינו והרמב"ם ודכוותייהו י"ל שהיתה גירסתם בר' יהודא כמו שהיא לפנינו מפני שיש בה חמשה דברים והי' קשה להם קו' המרש"א והדד"ח דקאמר ה' וחושבששה ומחמת קושיא זו סברו הפשט במה דקאמר ר"י מפני שיש בה חמשה דברים דכוונתו חמשה מצות והחמשה מצות הם, א' מצות ציצית שמנאו רבינו במ"ע כ"ו והרמב"ם בסה"מ מ"ע י"ד, ומצוה ב' יציאת מצרים שמנאו רבינו במ"ע מ"א והרמב"ם מ"ע קנ"ז, מצוה ג' עול מצות דילפינן מוראיתם וזכרתם את כל מצות ה' דלרבינו י"ל דנכלל במל"ת י"ג שלא לשכח את התורה דהיינו המצות ולהרמב"ם אע"ג דלא מנה שלא לשכח את התורה למצוה אבל כתבנו הטעם לעיל מל"ת י"ג מחודש ב' בשם המגילת אסתר כיון דהוי מצוה כללית וא"כ לפי"ז באמת י"ל דגם עול מצות הוי להרמב"ם מצוה' מצוה ד' שלא להרהר בעבירה, מצוה ה' שלא להרהר בע"ז דנכלל במ"ע אנכי ה' אלוקיך ובמל"ת לא יהיה לך, ודעת מינים סובר ר' יהודא דחדא מצוה היא עם הרהור עבירה וע"כ לא קאמר ר"י אלא חמשה דברים אע"ג דמנה ששה שלא חושב אלא אותן שהן מצות ול"ק קושיות המרש"א הנ"ל וכיון דר' יהודא סובר דדעת מינים והרהור עבירה חדא מצוה ע"כ לא מנאו גם רבינו והרמב"ם ודכוותייהו אלא לחדא, אבל הסמ"ק י"ל שגירסתו בדר' יהודא היה מפני שיש בה ששה דברים כמו שבאמת נרשם אצל הש"ס הגירסא זו וגם הסמ"ק מפרש ששה דברים היינו ששה מצות וא"כ עכצ"ל דר' יהודא סובר דדעת מינים והרהור עבירה לאו חדא מצוה היא דאל"כ ליכא ששה מצות וכיון דר"י סובר כן ע"כ מנה גם הסמ"ק לשתים כמובן:

פירוש ג

אבל לכאורה ק"ל על הברייי' הנ"ל דבספרי פ' שלח איתא ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות כענין שנא' ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה ואח"כ הביא הספרי את הדרש כמו שאיתא בברייתא דגמרא והא דהביא

הספרי על מינות את הפסוק ומוצא אני צ"ל משום דאשה רע דהיינו אשה זונה נמשל למינות דהיינו אפיקורוסות כמ"ש רש"י קהלת פרשה זו פ' כ"ו וז"ל ומוצא אני מר וקשה ממנה את האשה זו האפיקורוסות וכן איתאב פסיקתא זוטרתא פ' שלח וא"כ ק"ל דמדוע הביא הגמ' על מינות את הפסוק אמר נבל בלבו מדוע לא הביא את הפסוק שהביא הספרי ומוצא אני וגו', ועלה ברעיוני לתרץ דביבמות ס"ג ע"א מפרש הגמרא את הפסוק ומוצא אני וגו' על אשה רעה ולא על מינות ע"כ לא הביא הגמ' ברכות את הפסוק זה אבל הספרי מפרש את הפסוק ומוצא וגו' על מינות דהיינו אפיקורוסות כהנ"ל ע"כ הביא את הפסוק ומוצא וגו' אבל עדיין קשה דמדוע לא הביא הספרי את הפסוק אמר נבל שהביא הגמ' נהי דעל הגמ' ל"ק כמו שתירצנו אבל על הספרי קשה:

וע"כ נ"ל לתרץ כך דהמרש"א בח"א הנ"ל כתב דמינות שאמר הגמ' היינו כופר במציאות כדמייתי אמר נבל בלבו אין אלקים והרהור ע"ז היינו שמשתף שם שמים בדבר אחר עי"ש ולכאורה צריך להבין דל"ל תרי קראי אחרי לבבכם על מינות ואשר אתם זונים על הרהור ע"ז כיון דמינות היינו כופר במציאות כמ"ש המרש"א א"כ הוי מינות ג"כ ענין ע"ז [עי' לחם משנה פ"ג מהל' תשובה הל' ד' ותראה דכופר במציאות בכלל עובד ע"ז] וא"כ אמאי לא נלמוד תרווייהו מחד קרא, וצ"ל דאי הוה כתיב חד קרא הוי מוקמינן על כופר במציאות דחמור אבל עדיין קשה הלא המשתף שם שמים ודבר אחר ג"כ עובד ע"ז הוא כמו כופר במציאות וא"כ אכתי קשה לא לכתוב אלא חד קרא וצ"ל להמרש"א דהברייתא דברכות סובר' כאחרים דסנהדרין ס"ג ע"א דאיתא שם אחרים אומרים אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה אמר לו רשב"י והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנ' בלתי לד' לבדו פירש"י אלמלא וז"ל דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שיתפוהו בדבר אחר עכ"ל וכיון דברייי סובר' כאחרים שהמשתף ש"ש ודבר אחר לא הוי חמור כמו עובד ע"ז ע"כ שפיר קאמר המרש"א כמובן, וממילא לפי"ז שפיר י"ל דכיון דברייתא סובר' דמינות היינו כופר במציאות כמ"ש המרש"א ע"כ הביא על מינות את הפסוק אמר נבל בלבו דג"כ כופר במציאות ולא יכול להביא את הפסוק ומוצא אני וגו' כיון דפסוק זה דיבר מאפיקורוסות כמ"ש רש"י בקהלת הנ"ל ואפיקורוסות קאמר הגמ' סנהדרין צ"ט ע"ב המבזה ת"ח דפירושו המבזה את התורה כמ"ש הפי' המשניות שם או פירושו כמ"ש הרמב"ם הל' תשובה פ"ג הל' ח' עי"ש בכ"מ ובלח"מ הלכה ז' וע"כ לא הביא הגמ' את הפסוק ומוצא אני וגו' אבל הספרי י"ל דכיון דסתם ספרי ר"ש ור"ש סובר דהמשתף שם שמים בדבר אחר הוי חמור כמו שאר עובד ע"ז כהנ"ל [עי' רש"י ריש שבועות דסתם ר"ש הוא רשב"י] וא"כ לא יכלינן למימר

אליבא דהספרי הפשט במינות כמ"ש המרש"א דהיינו כופר במציאות דא"כ הוי נשאר קושיתינו הנ"ל דלא לכתוב אלא חד קרא אעכצ"ל דספרי סובר דפירושא דמינות היינו אפיקורוסות וע"כ הביא שפיר את הפסוק ומוצא אני וגו' ודו"ק:

פירוש ד

ומה מאד יש להבין בזה מ"ש רש"י בברכות הנ"ל על מינות וז"ל אותם ההופכים טעמי התורה למדרש טעות וע"א ועל אמר נבל וגו' כתב ואין לך נבל מן ההופך דברי אלקים חיים עכ"ל ולכאורה קשה אמאי ל"כ על מינות כמ"ש המרש"א כופר במציאות אבל בהנ"ל מיושב בם"ד שפיר די"ל דרש"י רצה לאוקמי את הברייתא זו אליבא דכ"ע לא אליבא דאחרים דוקא וע"כ לא מפרש כהמרש"א וא"כ לפי"ז נשאר אליבא דרש"י קושיתינו הנ"ל על הספרי דמדוע לא הביא את הפסוק אמר נבל וצ"ל לרש"י דהספרי סובר כמדרש שוחר טוב תהלים מזמור י"ד סי' ג' וז"ל ד"א אמר נבל בלבו זה עשו הרשע ולמה נקרא שמו נבל ר' יהודא בשם ר' שמואל אמר על שם שמילא את כל העולם נבלות העמיד בתי קוצים בתי קיקלין בתי טרטיאות ובתי קרקיסיאות בתי ע"ז כו' עכ"ל ודו"ק:

וגם מה מאד יש ליישב בהנ"ל מה שדקדקנו ברבינו דמדוע הביא על זה דאחרי לבבכם זה מינות את הגמרא דברכות הנ"ל והרמב"ם בסה"מ הביא על זה את הספרי הנ"ל אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דרבינו כתב שענין אזהרה זו שלא לתור אחר מחשבת הלב דהיינו מינות פירושו שלא יפנה אחר שום מחשבה שעל ידה יכול לבוא לידי מינות וכתב את זה על שני ענינים אחת שלא יפנה אחר שום מחשבה לחשוב ביחוד השם ב"ה שמא הוא שמא אינו או לחשוב מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור משום דיכול לבוא כשיחשוב את זה לידי מינות לכפור ח"ו במציאות השם ב"ה זה הוא חד ענין שמוזהרינן מפסוק זה והענין השני שלא לחשוב על התורה שבע"פ שמא היא מן השמים שמא אינה משום דיכול לבוא מזה לידי מינות לכפור ח"ו בהתורה, אבל מהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ג' נראה שנמד מלאו זה שלא לתור אחר מחשבת הלב בד' ענינים, אחד שלא לחשוב בעכו"ם, ב' שלא לחשוב שום מחשבה שיוכל לבוא לידי מינות ח"ו ביחוד הבורא ב"ה וב"ש, ג' שלא לחשוב שום מחשבה בנבואה שמא היא אמת או לא, ד' שלא לחשוב שום מחשבה בתורה שמא היא מן השמים דע"י חקירת מחשבה בענינים אלה יכול לבוא לידי מינות עי"ש היטב ותראה שכן היא וא"כ נראה לכאו' דרבינו והרמב"ם פליגי אבל באמת נ"ל דרבינו לא חולק עם הרמב"ם והא דלא הביא אלא שני ענינים הנ"ל י"ל דבהני ב' ענינים שהביא נכלל גם הב' ענינים אחרים שהביא הרמב"ם דבכלל שלא לחשוב מחשבה כזו ביחוד השם שכ' רבינו נכלל ג"כ שלא לחשוב בעכו"ם שכ' הרמב"ם

ובכלל שלא לחשוב מחשבה כזו על התורה שבע"פ שכ' רבינו נכלל ג"כ שלא לחשוב אחר הנבואה שכ' הרמב"ם וגם בסה"מ לא פרט הרמב"ם את הד' ענינים הנ"ל אלא כתב בלשון שנכלל בו הכל עי"ש וא"כ ממילא שפיר י"ל גם אליבא דרבינו כמו שכתבנו, וא"כ לכאורה קשה מנא להו את זה דגם בתורה כשהתחיל לחשוב שום מחשבה יכול לבוא לידי מינות דבשלמא את זה שלא לחשוב שום מחשבה ביחוד השם י"ל שלמדו ממה דאיתא בברייתא אחרי לבבכם זו מינות דכיון דסברו הפשט במינות דברי' כמ"ש המרש"א שלא לכפור במציאות ע"כ שפיר י"ל דהקרא מזהיר מלחשיב שום מחשבה בענין דיכול לבוא לידי מינות לכפור במציאות ח"ו אבל את זה שלא לחשוב שום מחשבה בתורה כיון דלא סברו הפשט במינות דברייתא כמ"ש רש"י א"כ מנא להו וצ"ל דרבינו באמת סובר דשם מינות סובל שני פירושים פירושו של המרש"א וגם פירושו של רש"י הנ"ל וכיון דשם מינות סובל גם פירושו של רש"י ע"כ שפיר י"ל שהתורה הזהירה שלא לחשוב שום מחשבה גם בזה משום דיכול לבוא מזה לידי מינות לכפור בתורה ח"ו וע"כ סגיא ליה לרבינו להביא רק הגמ' דברכות הנ"ל משום דמגמ' זו ג"כ ידעינן ללמוד אזהרה על שני ענינים הנ"ל שכ' רבינו אבל הרמב"ם י"ל דל"ס בפירושו דמינות כרש"י אלא כהמרש"א הנ"ל וע"כ לא סגיא ליה בברייתא דברכות גרידא כיון דמשם ליכא למילף אלא שלא לחשוב שום מחשבה במציאות הבורא ב"ה וב"ש אבל לא בתורה וע"כ הביא בסה"מ את הספרי דמשם למד שפיר שלא לחשוב שום מחשבה כזה בחלק התורה כיון דספרי הביא את הפסוק ומוצא אני מר ממות וצ"ל דדיבר מאפיקורוסות כהנ"ל ואפיקורוסות סובר הרמב"ם הכופר בתורה כמ"ש בפי' המשניות הנ"ל ועי' בבאר שבע סנהדרין ריש פ' חלק ד"ה ואפיקורוסות וגם בלח"מ הל' תשובה הלכה הנ"ל שמבררו את שם מין ושם אפיקורס אליבא דהרמב"ם ואז תבין את מה שכתבנו:

מצוה טז

פירוש א

שאנו (א) **מוזהרין על ברכת השם שנ' אלקים לא תקלל כו'**. לכאו' יש לדקדק ברבינו ז"ל דאמאי לא פתח את המל"ת זו בלשון שלא והו"ל למימר שלא לקלל את השם או כמ"ש הסמ"ק ז"ל סי' קכ"ה שלא לברך את השם ותו ק"ל אמאי במל"ת ר"ט כתב רבינו הזהירה תורה שלא לקלל את הדיין מישראל שנא' אלקים לא תקלל וכאן במל"ת זו שנ"כ למד אזהרה מאלקים לא תקלל ל"כ בלשון זה שלא לקלל את השם וברמזיו רמז מל"ת ר"ט כתב שלא לקלל לא דיין כו' וברמז מל"ת זו כתב שאנו מוזהרין על ברכת השם כו' וזה טעמא בעי וגם בהרמב"ם ז"ל ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע יש לדקדק כן עי'

מ"ש ברמז מל"ת ס' ול"ת שט"ו וגם בכל השאר מוני המצות חוץ מהסמ"ק יש לדקדק כן, אבל ראיתי בביאור על הסמ"ג ממוהר"ר יוסף מקרעמניץ ז"ל שכבר עמד על זה דעל מ"ש רבינו חוץ ממילה ופסח שהן בכרת והן מ"ע כתב וז"ל בשלמא אם לא הביא חוץ ממילה ופסח הוה קשה על המחבר למה צריך להביא לאו אלקים לא תקלל והרי מדה היא בכל התורה כל שענש הכתוב כרת או מיתות ב"ד הר"ז ל"ת לכך מביא חוץ ממילה ופסח כלומר והרי מילה ופסח הן בכרת והן מ"ע לכך צריך להביא לאו אלקים לא תקלל ולכך לא פתח בלאו שלא לקלל לפי שהלאו זה אינו קאי על ברכת השם רק אברכת הדיין, ישמקשין למה לא פתח שלא לברך השם וי"ל איך שייך לומר שלא לברך השם לשון ברכה ח"ו איך אסור לברך השם ית"ש לכן פתח שאנו מוזהרין ר"ל ממ"נ שפיר פתח אם איירי לשון ברכה שפיר אמר המחבר שאנו מוזהרין לברך השם לשון ברכה ואם איירי להיפך לשון נוקב נמי שפיר פתח שלא לברך שאנו מוזהרין שלא לברך לשון קלל ח"ו וממ"נ שפיר פתח המחבר כו' עכ"ל הנה מה שתי' הביאור מה שלא פתח שלא לברך השם לפענ"ד ליתא דכיון דהוה כתב אח"כ שנאמר אלקים לא תקלל ממילא הוה ידעינן שלא לברך את השם שקאמר אינו לשון ברכה והראי' דהסמ"ק באמת כ"כ וגם מ"ש הביאור ולכך לא פתח בלאו זה לפי שהלאו זה אינו קאי על ברכת השם רק אברכת הדיין גם על זה ק"ל הלא רבינו כתב בפי' כאן שאנו מוזהרין על ברכת השם שנ' אלקים לא תקלל אלמא דסובר דאלקים לא תקלל אזהרה גם על ברכת השם וכן איתא בגמ' סנהדרין נ"ו ע"א בפי' דאזהרה של ברכת השם היא אלקים לא תקלל וכ"כ הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ח' ובסה"מ מל"ת ס' הביא בשם המכילתא אלקים לא תקלל ליתן ל"ת על ברכת השם וא"כ היכי כתב הביאור שהלאו זה לא קאי רק על ברכת הדיין וזה קושיא גדולה על תירוצו של הביאור וממילא נשארה הקושיא על רבינו:

ונ"ל בס"ד ליישב את הכל בהקדים מה שיש לדקדק עוד על רבינו דהכי כתב כאן דאזהרה לברכת השם אלקים לא תקלל ובמל"ת ר"ט כתב שהוא אזהרה על קללת דיין הלא במכילתא משפטים פרשה י"ט איתא וז"ל אלקים לא תקלל למה נאמר לפי שהוא אומר ונוקב שם ד' מות יומת עונש שמענו אזהרה לא שמענו לכך נאמר אלקים לא תקלל דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר בדיינים הכתוב מדבר שנ' עד האלהים יבא דבר שניהם כן הגירסא במכילתא שלפנינו ועי' במרכבת המשנה שם שמחזק את הגירסא זו אבל לא ראה בילקוט משפטים רמז שנ"א שהביא הגירסא במכילתא להיפך שר"ע סובר להזהיר על ברכת השם ור"י סובר בדיינים הכתוב מדבר וגם בירושלמי סנהדרין פ"ז הלכה ח' דף כ"ב ע"ב איתא דר' ישמעאל אמר בדיינים הכתוב מדבר עי' בפ"מ שם נר' גם מהירושלמי

דעיקר כגירסת הילקוט במכילתא וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' משפטים וא"כ ק"ל על רבינו ממנ"פ אי סובר כר"ע דאלקים לא תקלל הזהיר על ברכת השם א"כ היכי כתב במל"ת ר"ט שבא להזהיר על קללת דיין ואי סובר כר"י א"כ היכי כתב כאן שבא להזהיר על ברכת השם ובאמת קושי' זו גם על הרמב"ם קשה דבסה"מ מל"ת ס' ובחיבורו הנ"ל נראה דפסק כר"ע שבא להזהיר על ברכת השם ובסה"מ מל"ת שט"ו ובחיבורו הל' סנהדרין פ' כ"ו הל' א' נראה דפסק כר"י וגם על רש"י ז"ל קשה קושי' זו דבפ' משפטים כתב וז"ל אלקים לא תקלל הר"ז אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין עכ"ל והיכי נקט כתרווייהו, אבל ראיתי במזרחי ז"ל שם שכבר עמד על רש"י בזה דבתר שהעתיק את המכילתא כהגירסא שהבאתי בשם הילקוט כתב וז"ל ויש לתמוה מהרב איך תפש דברי שניהם אחר שהם חולקים גם אונקלוס שתרגום אותו דיינא לא תקלל איך הניח דברי ר"ע שהלכה כמותו מחבירו ותפש דברי ר' ישמעאל לכן נ"ל לפרש שר"ע שאמר אלקים לא תקלל מ"מ נראה שהוא סובר שהאזהרה הזאת היא כוללת אזהרת ברכת השם ואזהרת קללת הדיינין שלשון מ"מ יורה על זה ור"י סובר שהאזהרה הזאת אינה אלא לקללת הדיינין ולפיכך כתב רש"י ז"ל אזהרה לברכת השם ולקללת הדיינים כדברי ר"ע שהלכה כמותו מחבירו וכ"כ גם הרמב"ם ז"ל שזו האזהרה כוללת שתיהן ברכת השם וקללת הדיינים ואונקלוס שתרגם אותו על קללת הדיינים אינו אלא מפני שעיקר האזהרה ופשטה היא על קללת הדיינים אבל אזהרת ברכת השם הנכללת בה היא על צד הרמז לבד מפני שהשרש שבידינו הוא שלא ענש הכתוב אלא א"כ הזהיר חוץ ממילה ופסח וזהו שכ' הרמב"ם ז"ל בסה"מ כו' עי"ש שהעתיק את כל מ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ס' ולפי המזרחי באמת גם על רבינו ל"ק מידי די"ל כמ"ש אליבא דהרמב"ם וגם הגור ארי' ז"ל בפ' משפטים פרשה כ"ב פ' כ"ז כתב כהמזרחי עי"ש:

פירוש ב

אבל לכאורה ק"ל על המזרחי והג"א דהיכי כתבו דר' ישמעאל סובר דאלקים לא תקלל אינה אזהרה אלא לקללת דיין הלא מגמרא סנהדרין ס"ו ע"א מוכח דגם ר"י סובר דאלקים לא תקלל אזהרה לשניהם דאיתא שם דתניא אלקים חול דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אלקים קודש ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אזהרה למברך את השם מנין ת"ל אלקים לא תקלל למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול למ"ד אלקים קודש גמרינן חול מקודש בשלמא למ"ד אלקים חול גמר קודש מחול אלא למ"ד אלקים קודש גמר חול מקודש דילמא אקודש אזהיר אחול לא אזהיר א"כ לכתוב קרא לא תקל מאי לא תקלל ש"מ תרתי פירש"י וז"ל שתי קללות במשמע ואלהים נמי ב' לשונות יש בו הלכך לא תקלל דרשינן

אתרווייהו עכ"ל חזינן דהגמ' סובר דבין לר"ע ובין לר"י ילפינן שתי אזהרות מאלקים לא תקלל אלא ר"ע ור"י פליגי לענין מחיקה דלמ"ד אלקים קודש אסור למחוק ולמ"ד אלהים חול שרי למחוק אבל לענין אזהרה לא פליגי דלר"ע דאלקים קודש יליף אזהרה לדיין מדלא כתיב לא תקל אלא לא תקלל ש"מ תרתי ולר"י דאלהים חול יליף אזהרה לקודש משום דגמר קודש מחול כמ"ש התוס' שם ד"ה גמר מדאפקיה בלשון אלהים עי"ש וממילא לפי מסקנת הגמ' זו באמת שפיר כתבו רבינו והרמב"ם וגם רש"י דילפינן שתי אזהרות מאלקים לא תקלל ועל המזרחי והג"א ק"ל לכאורה בתרתי חדא דאמא לא דברו דלפי מסקנת הגמ' זו ל"ק על רש"י ועוד היכי כתבו דר"י סובר דלא בא להזהיר רק על דיין הלא ממסקנת הגמרא זו מוכח בפי' דגם ר' ישמעאל לענין אזהרה סובר כר"ע וממילא גם במכילתא צ"ל הפשט כן דלא פליגי אלא אי עיקר אזהרה על ברכת השם או על דיינים ואח"כ ראיתי שכבר עמד המרש"א ז"ל סנהדרין שם על המזרחי בזה וגם הלח"מ ז"ל הל' ממרים פ"ה הל' ד' הניח בצ"ע וגם הדינא דחיי ז"ל הקשה כן ולא ראה שכבר קדמו המרש"א והלח"מ:

פירוש ג

וכדי שלא נראה שנעלם ח"ו מהני תרי גאוני ארץ קדושי עליונים הגמ' דסנהדרין ע"כ נראה לי בס"ד ליישבם בדרך אפשר דהם סברו דהברייי' שהביא הגמ' סנהדרין הנ"ל אינה אותה ברייתא דמכילתא הנ"ל ודלא כמ"ש הדינא דחיי והראי' דבמכילתא פליגי לענין אזהרה אבל מהא אי אלקים קודש או חול באמת לא דיברה המכילתא כלל ובברייתא דגמ' באמת לא פליגי לענין אזהרה אלא לענין מחיקה כהנ"ל אעכצ"ל דהברייתא שהביא הגמ' היא הברייתא דמס' סופרים פרק ד' הלכה ה' כמו שנרשם במסורת הש"ס שם והא דתלי הגמ' את פלוגתתם לענין אזהרה זה היא מחמת הברייתא שניה שהביא הגמ' שם ותניא ראב"י אומר כו' כהנ"ל דאי נאמר כמ"ש הדד"ח דהגמרא על הברייתא דמכילתא כיוון אז היה קשה מדוע הביא הגמ' את הברייתא שניה ללמוד שפלוגתתם קאי לענין אזהרה הלא בברייי' דמכילתא בפירוש איתא פלוגתתם לענין אזהרה ועוד קשה אמאי באמת לא הביא הגמ' את הברייי' דמכילתא כיון שאיתא שם בפי' דפליגי באזהרה אעכ"מ דהגמ' דסנהדרין לא דיבר מהברייי' דמכילתא כלל אלא מהברייתא דמס' סופרים ובהברייי' זו קאמר הגמ' את המסקנא דלא פליגי לענין אזהרה אבל בברייי' דמכילתא באמת לא יוכל הגמ' למימר דר' ישמעאל לא פליג באזהרה כיון דאיתא בפי' דקאמר ר"י דבדיינים הכתוב מדבר מוכח דסובר דדוקא על דיינים הזהיר הקרא ובפרט כפי מ"ש בפסיקתא הנ"ל ר' ישמעאל אומר אזהרה זו לדיינים כו' מוכח בודאי בפי' כן אעכ"מ

דהגמ' לא כיוון כלל על ברייתא דמכילתא במ"ש במסקנא וזה ל"ק א"כ היכי קאמר הגמרא דלענין אזהרה לא פליגי הלא מברייתא דמכילתא מוכח דפליגי דע"ז י"ל דגמ' לא קאמר אלא אליבא דבריי' דמס' סופרים ואליבא דראב"י אבל לדינא באמת י"ל דגם הגמ' סובר כהברייתא דמכילתא כמובן, ממילא לפי הנחה זו אי הוה אמרינן במכילתא דר"ע באמת סובר דלא קאי אזהרה זו אלא על ברכת השם אז הי' קשה על רש"י בחומש דהיכי נקט כתרווייהו ואי משום גמרא דסנהדרין דמסיק דלא פליגי הלא הגמ' לא מסיק כן לדינא כהנ"ל ונאמר דרש"י באמת סובר דהגמרא ל"ס כברייתא דמכילתא ורש"י פסק כהגמ' זה הי' דוחק להמזרחי וג"א כיון דיכלינן להשוות את הגמר' עם המכילתא זה הי' מסתבר להם טפי מלומר דפליגי וע"כ כתבו את פשטם במכילתא דר"ע סובר דקאי אזהרה זו על תרווייהו להודיענו בזה דאפילו כשנאמר הפשט בגמ' דסנהדרין כמו שכתבנו אפ"ה ל"ק על רש"י מהמכילתא משום די"ל דרש"י פסק כר"ע וממילא גם הקושי' שניה הנ"ל ל"ק עליהם די"ל דנהי דבגמ' באמת מוכח דר"י ג"כ סובר דקאי אזהרה זו גם על ברכת השם אבל י"ל דזה לא אמר הגמרא אלא אליבא דברייתא דמס' סופרים אבל המכילתא באמת סוברת דר"י ל"ס כן כמובן וגם את התרגום שהביא המזרחי יש ליישב בזה דלכאו' ק"ל על התרגום מלבד הקושי' של המזרחי הנ"ל ממסקנת הגמ' דסנהדרין שמוכח משם דגם לר"י אזהרת ברכת השם ג"כ ילפינן מאלקים לא תקלל וא"כ היכי קאמר התרגום דוקא על דיין אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דהתרגום באמת סובר הפשט בגמ' דסנהדרין דלא קאמר את זה אלא אליבא דבריי' דמס' סופרים אבל לדינא גם הגמ' סובר כהמכילתא וגם י"ל דלהתרגום באמת היה הגירסא במכילתא כהגירסא שלפנינו שר"ע סובר שהיא אזהרה לדיין כהנ"ל ופסק התרגום כר"ע וממילא ל"ק גם קושיות המזרחי על התרגום כמובן כן נ"ל ליישב מחמת חומר הקושיא את התרגום והמזרחי וג"א:

אבל אנן לדידן לא צריכנא לזה אלא אנן באמת אמרינן דרש"י עה"ת ורבינו וגם הרמב"ם פסקו כמסקנת הגמ' דסנהדרין דלענין אזהרה לא פליגי אלא שניהם סברו דאלקים לא תקלל אזהרה לברכת השם וגם למקלל דיין וכמ"ש המרש"א ולח"מ והדד"ח הנ"ל אלא בזה פליגי ר"ע סובר דעיקר פשטות הקרא לא הזהיר אלא על ברכת השם וע"כ סובר דאלקים קודש ואסור למחוק ואזהרת דיין ג"כ יליף מכאן משום דלא כתיב לא תקל אלא לא תקלל ש"מ תרתי כמ"ש הגמ' ור"י סובר דעיקר פשטות הקרא לא הזהיר אלא על דיין וע"כ סובר דאלקים חול ומותר למחוק ואזהרת ברכת השם ג"כ יליף מכאן משום דגמר קודש מחול כמ"ש הגמ' ובמכילתא הנ"ל באמת ג"כ לא פליגי אלא בעיקר פשטות

הקרא דעל מה אתי וגם שם אין נפ"מ בפלוגתתם אלא אי שרי למחוק וממילא מה מאד יש ליישב בס"ד מעל רבינו והרמב"ם את הקושיות הנ"ל מחודש א' די"ל דהם באמת פסקו כר"י וע"כ כתבו באזהרת דיין דוקא שלא לקלל אבל באזהרת ברכת השם כיון דעיקר קרא לא בא על זה ע"כ לא כתבו לא בלשון שלא לברך ולא שלא לקלל משום דהם סברו דלשון שלא לא שייך אלא דוקא היכא דעיקר האזהרה בא על זה ואפשר דגם הביאור הנ"ל מחודש א' לזה כיוון במ"ש ולכך לא פתח בלאו שלא לקלל לפי שהלאו זה אינו קאי על ברכת השם רק אברכת דיין כוונתו דעיקר לאו זה לא קאי רק על דיין אבל הסמ"ק הנ"ל מחודש א' י"ל דסובר כר"ע וע"כ כתב שפיר שלא לברך את השם כמובן. אבל לכאורה יש להקשות על הנ"ל דרבינו והרמב"ם פסקו כר"י הלא הלכה כר"ע מחבירו [וגם הכ"מ הל' ממרים פ"ה הל' ד' כתב שהרמב"ם פסק כר"ע] ואי"ל דכיון דלא פליגי לדינא ע"כ פסקו כר"י וכמ"ש הדינא דחיי אליבא דתרגום עי"ש אבל זה נ"ל דא"א לומר כיון דבאמת גם לדינא פליגי אי שרי למחוק נהי דלענין אזהרה ליכא שום פלוגתא ביניהם לדינא אבל לענין מחיקה באמת פליגי וא"כ היכי פסקו כר"י, וע"כ נ"ל בס"ד דמש"ה פסקו כר"י דמסופקים היו בגירסא דהמכילתא [וכעין זה איתא בר"ה י"ד ע"ב ר"ע גמריה איסתפק ליה] אי ר"ע סובר דעיקר הקרא קאי על הדיינים או אי ר"י סובר כן בגירסת הילקוט הנ"ל מחודש א' וכיון די"ל דר"ע באמת סובר דאלקים חול וגם מפשטיה דקרא מוכח דקאי על דיינים מדסמך אלקים לא תקלל לונשיא בעמך לא תאור כמ"ש הדינא דחיי וגם מדסמך לאם כסף תלוה כמ"ש ה"ר בחיי בפ' משפטים וגם משום דהתרגום ג"כ תפס לעיקר כן [ובהתרגום באמת ג"כ י"ל דמשום ספק בגירסות הנ"ל פסק כן] ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם כהנ"ל ואף שהכ"מ הנ"ל כתב שהרמב"ם פסק כר"ע אבל עי' בכ"מ שפיר ותראה דל"כ כן אלא לפי תירוצו הראשון דלפי תירוץ זה באמת צ"ל דסובר כר"ע אבל לפי תירוצו השני של הכ"מ באמת ליכא הוכחה לזה עי"ש היטב ותבין וכיון דלח"מ בהל' ממרים שם הלכה ד' הקשה על תירוצו הראשון של הכ"מ קושי' גדולה [ואפשר דבאמת מחמת קושיות הלח"מ כתב הכ"מ את תירוצו השני] א"כ עכצ"ל דעיקר כתירוצו השני של הכ"מ ולפי תירוץ זה באמת ליכא הוכחה לומר דהרמב"ם סובר כר"ע ע"כ שפיר י"ל כמו שכתבנו דרבינו והרמב"ם מהטעמים הנ"ל פסקו כר' ישמעאל עי' בכ"מ ובלח"מ בהל' ממרים שם היטב ואז תבין את מה שכתבנו וגם עי' בהרמב"ן עה"ת שם שג"כ סובר כהתרגום וא"כ גם אליבא דהרמב"ן צ"ל כמו שכתבנו אליבא דרבינו והרמב"ם כמובן:

פירוש ד

וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' דעכצ"ל דרבינו והרמב"ם פסקו כר"י דאלקים חול דעל מד"כ התוס' סנהדרין שם ד"ה גמר קודש מחול מדאפקיה בלשון אלקים כו' כתב המר"ם לובלין בכוונת התוס' דלאו מק"ו גמר קודש מחול אלא מדאפקיה בלשון אלקים עי"ש שהאריך בזה ואח"כ כתב וז"ל ויש לדקדק כיון דבין להאי תנא ובין להאי תנא שמעינן מיניה חול וקודש א"כ מאי פליגי התנאים דמר אמר אלקים חול ומר אמר אלקים קודש ונראה דנ"מ לענין מלקות דמ"ד עיקר קרא אתי לחול כו' לדידיה איכא מלקות במקלל הדיין ולמ"ד דעיקר קרא אתי לקודש דהיינו מברך השם ליכא מלקות במקלל הדיין עכ"ל ולכאורה צריך להבין דמה הקשה במה פליגי הלא י"ל דפליגי במחיקה דלמ"ד אלקים חול שרי למחוק ולמ"ד קודש אסור למחוק וכמ"ש הדינא דחיי אעכצ"ל דהמר"ל סובר דכיון דכ' התוס' דגמר קודש מחול מדאפקיה בלשון אלקים א"כ עכ"מ דאפילו למ"ד דאלקים חול ג"כ אסור למחוק דבודאי אלו אמרינן דלמ"ד אלקים חול גמר קודש מחול בק"ו אז שפיר י"ל דלמ"ד זה שרי למחוק כיון דאז כל הפסוק לא הוי אלא חול אבל כיון דהתוס' כתב דלאו בק"ו גמר אלא משום דאפקיה בלשון אלקים א"כ תו הוי לענין מחיקה קודש גם למ"ד אלקים חול ואסור למחוק וע"כ כתב המר"ל את הנ"מ לענין מלקות כן נ"ל דצ"ל בכוונתו וא"כ ממילא י"ל דהדד"ח שפיר כתב את פלוגתתם לענין מחיקה כיון די"ל דהדד"ח סובר כמו שהוכחנו בספרינו פני משה הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' דמירושלמי דסנהדרין מוכח דלמ"ד אלקים חול באמת בק"ו גמר קודש מחול ודלא כהתוס' הנ"ל עי"ש היטב ותמצא נחת וא"כ ממילא י"ל דהדד"ח לא חולק עם המר"ל דהמר"ל כתב לפום שיטת התוס' והדד"ח כתב לפום שיטת הירושלמי וממילא לפי המר"ל כיון שכ' הרמב"ם בסה"מ מל"ת שט"ו שלוקין על קללת דיין וכ"כ בחיבורו הל' סנהדרין פ' כ"ו הל' ב' וז"ל ואם קלל דיין לוקה שתים כוונתו אחת משום אלקים לא תקלל ואחת משום לא תקלל חרש וגם רבינו כתב במל"ת רי"ב כן וכיון דסברו דלוקין על קללת דיין משום לאו אלקים לא תקלל א"כ לפי המר"ל הנ"ל עכצ"ל דפסקו כר' ישמעאל ודו"ק:

ועוד נ"ל בס"ד להביא ראי' דפסקו כר"י למה דכ' הרמב"ם בסה"מ מל"ת ס' וז"ל ובעבור היות העיקר בתורה לא ענש אלא א"כ הזהיר נחפש אחר האזהרה בהכרח ופעמים יצא בהיקש ופעמים יהיה בכלל דבר אחר כמו שבארנו בשורש י"ד כו' ומדכ' הרמב"ם את זה דוקא גבי אזהרת ברכת השם ול"כ כן במל"ת שט"ו גבי מקלל דיין עכ"מ דסובר כר"י וע"כ ל"כ במל"ת שט"ו כלום אלא במל"ת ס' כיון דעיקר הקרא לא בא להזהיר על ברכת השם ע"כ איצטריך לכתוב את זה שם אבל אי נאמר דסובר כר"ע דעיקר הקרא הזהיר על ברכת

השם אז הי' צ"ל דמ"ש במל"ת ס' הנ"ל כוונתו לתרץ דאיך לוקין על קללת דיין והיתה קשה עליו בתרתי חדא דאמאי ל"כ את זה במקומו במל"ת שט"ו ועוד תירוצו שתירץ דמשום דעונש מפורש ע"כ נחפש אחר אזהרה בהכרח תירוץ זה על קללת דיין אינו עולה יפה כיון דבקללת דיין לא מצינו עונש מפורש אלא האי קרא אלקים לא תקלל עי' במעיין החכמה ז"ל דף כ"ח ע"ב אות ק"ה שגם הוא דיבר מקושי' זו ותירוצו דוחק מאד כיון דמלשון הרמב"ם נראה דעונש מפורש שכ' כוונתו בלאו קרא דאלקים לא תקלל ועוד מה יענה המעיי"ח על הקושי' הראשונה שהקשינו דמדוע ל"כ את זה במל"ת שט"ו וגם המרש"א בסנהדרין בסוגיתינו הקשה את הקושיא השניה הנ"ל אלא המרש"א הקשה את זה על המזרחי ובאמת לא על המזרחי קשה כיון דהמזרחי לא משמיה דנפשיה כתב את זה אלא העתיק את לשון הרמב"ם בסה"מ שהעתקנו א"כ ממילא ל"ל את תירוצו של המרש"א שמתרץ וז"ל דלא מיקרי לאו שבכללות כמ"ש התוס' לעיל עכ"ל כוונתו על מ"ש התוס' סנהדרין ס"ג ע"א ד"ה על כולם אינו לוקה עי"ש וכיון דהרמב"ם באמת ל"ס כהתוס' דאלת"ה לא היה כותב בסה"מ מל"ת ס' את מ"ש אלא הוה כתב כמ"ש התוס' דו"ק בזה א"כ נשאר על הרמב"ם השני קושיות שכתבנו אעכ"מ דסובר כר' ישמעאל, וגם מרבינו נ"ל להוכיח כן מדכ' במל"ת רי"ט וז"ל וכן המברך השם מזה הטעם נחשב לאו בפ"ע אע"פ שאזהרתו מאלקים לא תקלל שלמדנו גם ממנו אזהרה למקלל דיין עכ"ל ומדל"כ רבינו את זה אלא על ברכת השם ולא להיפך על קללת דיין עכ"מ דסובר כר"י [וממילא לפי"ז אי אלקים זה חול ושרי למחוק או לא תליא בהמר"ל ובדד"ח הנ"ל ועי' בקונטרס מלאכת הקודש מהבעל תשובה מאהבה ז"ל שהסכים לדינא דאלקים זה קודש לענין כתיבת ס"ת ולענין מחיקה ודלא כהסופרים שאין מקדשין השם זה אבל ל"נ להמליץ על הסופרים דאע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם דלפי הנ"ל דרבינו והרמב"ם פסקו כר' ישמעאל באמת יש להם על מי לסמוך כמובן] וא"כ עכצ"ל דמה דפסקו כר"י נגד ר"ע טעמם כמו שכתבנו לעיל וממילא שפיר י"ל את מה שכתבנו שם לתרץ את רבינו והרמב"ם מהקושי' הנ"ל מחודש א' ודו"ק:

ובהנ"ל מה מאד יש ליישב מה דק"ל על רבינו והרמב"ם דהמרש"א בסוגיתינו בסנהדרין שם כתב וז"ל ומיהו יש להקשות נמי אמאי לקי אקללת דיין כיון דהו"ל אלקים לא תקלל לאו הניתן לאזהרת מיתות ב"ד לברכת השם וע"כ נר' דקללת דיין לא איצטריך מהאי קרא דאתי מנשיא וחרש ולא איצטריך לגופיה אלא לאביו ואביו קושטא הוא דאין לוקין עליו שניתן לאזהרת מב"ד ודו"ק עכ"ל ועי' בהגהות קרני ראם מ"ש ע"ז אבל לכאורה ק"ל דהן אמת דהמרש"א שפיר כתב את תירוצו לפום הסוגי' דסנהדרין שם אבל על רבינו

והרמב"ם דסברו דאזהרת קללת דיין באמת מאלהי' לא תקלל כהנ"ל מחודש א' [עי' כ"מ הל' ממרים פ"ה הל' ד' שכ' טעם לשבח דמדוע ל"כ הרמב"ם כסוגיית הגמ' דסנהדרין וגם אליבא דרבינו צ"ל טעם זה עי"ש ותבין] א"כ נשאר עליהם קו' המרש"א דהיאך לוקין על קללת דיין הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד אבל בהנ"ל דפסקו כר"י דעיקר הקרא על אזהרת קללת דיין באמת תו ל"ק קושיות המרש"א ודו"ק:

פירוש ה

אין (ב) המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם כו'. כ"כ גם הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' ובמתניתין סנהדרין נ"ה ע"ב איתא ג"כ כלשון זה המגדף אינו חייב עד שיפרש השם פי' רש"י וז"ל שיזכור את השם אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור עכ"ל וא"כ י"ל דגם רבינו והרמב"ם לזה כיוונו, אבל ראיתי ביד רמה בסנהדרין שם שכ' על שיפרש את השם דמתניתין וז"ל כלומר עד שיהגה את השם באותיותיו ובירך כו' עכ"ל ואפשר דלמד את זה מדאיתא במתניתין עד שיפרש ולא עד שיזכור עכ"פ זה נראה בפי' דהי"ר חולק עם רש"י דלרש"י אפילו אם לא הגה את השם באותיותיו אלא מזכיר את השם ובירך ג"כ חייב דל"ל דמ"ש רש"י שיזכור את השם שג"כ לזה כיוון שיהגה אותיותיו דא"כ הו"ל לפרש כן דהא לקמן שם כשהקשה הגמרא ואימא פרושי שמיה הוא כתב רש"י וז"ל פרושי באותיותיו ומדל"כ רש"י במתניתין ג"כ כן עכ"מ דסובר דאפילו כשלא הגה באותיותיו ג"כ חייב ובלא"ה לפום מסקנת הגמרא דלקמן שם עכצ"ל דלרש"י לא איירי כשהגה באותיותיו כמו שאכתוב לקמן בס"ד וא"כ יש פלוגתא גדולה לדינא בין רש"י לי"ר דלי"ר לא חייב אפילו כשמזכיר את השם אם לא הגה באותיותיו ולרש"י חייב וממילא לפי"ז כיוו דרבינו והרמב"ם נקטו כלשון המתניתין יש לפרש גם בדידהו כמו שמפרש הי"ר במתניתין אבל אחר עיון קצת ראיתי דעכצ"ל דלא סברו כהי"ר דלכאו' ק"ל על פירושו דהגמ' בסנהדרין שם הקשה ממאי דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא דכתיב מה אקב לא קבה אל ואזהרתיה מהכא אלקים לא תקלל ואימא מיברז הוא כו' ומשני בעינא שם בשם וליכא כו' אימא פרושי שמיה הוא דכתיב ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מהכא את ה' אלקיך תירא ומשני חדא דבעינן שם בשם וליכא ועוד הו"ל אזהרת עשה ואזהרת עשה לא שמיה אזהרה ואיבעית אימא אמר קרא ויקב ויקלל למימרא דנוקב קללה הוא והקשה הגמ' ודילמא עד דעביד תרווייהו פירש"י תרווייהו וז"ל פירושי וברוכי ובחדא לא מיחייב ומשני לא ס"ד דכתיב הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל ש"מ חדא היא עכ"ל הגמרא וק"ל דהיכי סובר הי"ר שאינו חייב עד שיהגה את השם באותיותיו

ויברך הלא זה היה קושיות הגמרא ודילמא עד דעביד תרווייהו ומשני דליכא למימר כך דבשלמא מהא דהקשה הגמ' ואימא פרושי שמיה הוא ל"ק עליו כיון דהי"ר באמת מפרש שם דהגמרא הכי הקשה וז"ל ומקשינן תו ואימא פרושי בעלמא הוא והיינו ההוגה את השם באותיותיו אע"ג דלא מברך כו' עכ"ל אבל על מה שהקשה הגמרא ודלמא עד דעביד תרווייהו ע"ז לא מפרש שם כלום וא"כ קשה עליו כמו שהקשינו, אבל כשמעיינין שפיר בהי"ר שם נראה בעליל שלא הי' גרס בגמ' את הקושי' ודילמא עד דעביד תרווייהו וממילא לפי גירסתו קאמר שפיר אבל לפי הגירסא שלפנינו באמת ל"ל את פשטו אלא צ"ל כרש"י וגם הנמוקי יוסף שם מפרש כרש"י וא"כ עכ"מ דגם ברבינו והרמב"ם צ"ל הפשט כמ"ש רש"י אם לא שנאמר דהיתה גירסתם כהי"ר כמובן:

ובדינא דחיי ז"ל ראיתי שהקשה על הגמרא הנ"ל וז"ל ותמיה לי מאי קא בעי אימא האי נוקב לישנא דפרושי הוא ועדיין לחלוחית של דיו קיימת מתירוץ שתירץ בעינן שם בשם וליכא כמו שתירץ אח"כ והמקשה שהקשה ואימא פרושי קא מפרש מה הי' סבור והניח בתימא וגם לי הי' קשה קו' זו כשעסקנו בסוגיא זו עם תלמידנו וגם עוד בקושיא אחרת עמדנו בספרינו פני משה הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' על תירוצו של הגמרא דמשני חדא ועוד ואיבעית אימא דלמה לי שלשה תרוצים כיון דבהאי דבעינן שם בשם נמי מיושב שפיר, אבל לפי מה שתירצנו שם את הקושי' זו גם תמיהת הדד"ח מיושב בס"ד שפיר דבסנהדרין ס"ו ע"א על הא מתני' המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם קללם בכנוי ר"מ מחייב וחכמי' פוטרין קאמר הגמרא מאן חכמים ר' מנחם בר' יוסי הוא דתניא רמבר"י אומר בנקבו שם יומת מת"ל שם לימד על מקלל או"א שאינו חייב עד שיקללם בשם פירש"י וז"ל בנקבו יומת הי' לו לכתוב מת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונוקב שם תנהו ענין למקלל או"א ור' מנחם לא סבירא ליה הא דדרשינן לעיל מהאי קרא עד שיברך שם בשם ואפילו לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר"י מחייב עליה עכ"ל חזינן מרש"י דר' מנחם פליג על הברייתא ועל הא דאמר שמואל בסוגיתינו דאין המגדף חייב עד שיברך שם בשם וא"כ לפי"ז י"ל דהמקשה שהקשה אימא פרושי שמיה הוא באמת סובר כר' מנחם בר"י דלא בעינן במגדף שם בשם וע"כ הקשה [וגם צ"ל דלאו חד מקשה הוא אלא מי שהקשה אימא פרושי שמיה הוא לא הקשה ואימא מיברז הוא] ועל זה מתרץ הגמ' חדא אנן פסקינן דבעינן שם בשם וליכא ועוד אפילו לדידך דסוברת כר' מנחם בר"י דלא בעינן שם בשם וא"כ לדידיה נשאר הקושי' דאימא פרושי שמיה הוא ע"ז משני הגמ' אזהרת עשה הוא ואזהרת עשה לא שמה אזהרה אבל אכתי קשה לר' מנחם בר"י ולפום סברת המקשה דסובר כוותיה דנהי דפרושי שמיה לא יכלינן למימר

משום דאזהרת עשה היא אבל אימא מיברז הוא ע"ז משני הגמרא ואיבעית אימא כו' ודו"ק בזה כי הוא דבר נאה מאד בס"ד:

פירוש ו

עד (ג) שיפרש השם המיוחד פירוש בכתיבתו ויש אומרים אף בקריאתו כו' וכ' הדינא דחיי ע"ז וז"ל שם המיוחד לאו דוקא שם המפורש שהוא בן ארבעים ושתים אותיות אלא כל שבירך שם בן ארבע אותיות של אדנות לדעת הרמב"ם או שם של הויה לדעת שאר המפרשים נסקל וכדאמרינן בפ"ד מיתות עכ"ל וכ"כ רש"י סנהדרין דף ס' ע"א ד"ה בן ארבע אותיות וז"ל שם הוא ולא בעינא שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות ועל הא דאמר הגמ' שם ומה עגלון מלך מואב שהוא עכו"ם ולא ידע אלא בכינוי' עמד ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה כתב רש"י וז"ל כלומר שם המיוחד ונ"ל בס"ד בכוונת הכלומר לאפוקי דל"ת דשם המפורש שאמר הגמרא פירושו שם המפורש דוקא דהיינו שם מ"ב ע"כ כתב רש"י שם המיוחד ושם המיוחד פירושו כמ"ש הדד"ח הנ"ל כמובן, ומ"ש רבינו פירוש בכתיבתו [דהיינו יו"ד ק"א וא"ו ק"א] ויש אומרים אף בקריאתו [דהיינו אל"ף דלי"ת נו"ן יו"ד] הי"א שהביא היא שיטת הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' ועי' תוס' שבועות ל"ה ע"א ד"ה בפר"ח ותראה דר"ח וגם התוס' סברו כהרמב"ם דשם אדני ג"כ שם המיוחד הוא וכ"כ רש"י על הרי"ף בשבועות שם והכ"מ ז"ל הלכה הנ"ל כתב וז"ל והרמ"ה כתב על דברי רבינו דשם אדנות אינו אלא כנוי ואינו נסקל אלא על שם ההויה והביא כמה ראיות לדבריו והשיבו לו דמשמע ליה לרבינו דכי קאמר בגמ' ש"מ שם בן ד' נמי שם הוא בשם אדנות קאמר ולא בעי לפרושי דהיינו שם ההויה דההוא שם העצם עכ"ל ונ"ל בכוונת הכ"מ שהשיבו את הרמ"ה מהא דאמר הגמ' סנהדרין ס' ע"א איכא דאמרי אמר ראב"י ש"מ שם בן ארבע אותיות נמי שם הוא כו' ולמד הרמב"ם דע"כ צ"ל דראב"י על שם אדנות קאמר ש"מ שם בן ארבע כו' כיון דעל ההויה לא היה צריך ליה לפרש דשם הוא כיון שהוא שם העצם כן נ"ל בכוונת הכ"מ להמליץ בעד הרמב"ם, אבל לכאורה ק"ל על זה דגמ' הקשה שם אח"כ על הא דראב"י פשיטא יכה יוסי יוסי את יוסי תנן ומשני מהו דתימא עד דאיכא שם רבה ומלתא בעלמא הוא דנקיט קמ"ל וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דלעולם ראב"י על שם הויה כיוון וא"ת דע"ז לא היה צריך לפרש כמ"ש הכ"מ ע"ז י"ל דאתי לאשמעינן דל"ת עד דאיכא שם רבה דהיינו שם של מ"ב אותיות קמ"ל דעל שם ההויה ג"כ חייב וא"כ לפי"ז ליכא להרמב"ם שום ראי' משם כמובן וצ"ע אצלי כי לא זכיתי בעוה"ר להבין את דברי קדושת הכ"מ והשם יאיר עינינו בתורתו הקדושה:

וע"כ נ"ל בס"ד דהרמב"ם למד את לימודו מלישנא קמא דראב"י שם דקאמר אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא והקשה הגמרא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן כו' והי' קשה להרמב"ם דאי נאמר כהרמ"ה דדוקא על שם ההויה חייב משום דבלשון שם בן ארבע אותיות שאמר הגמרא לא נכלל אלא שם ההויה א"כ קשה מה מקשה הגמ' פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן הלא איכא למימר דאי משום יכה יוסי את יוסי הוה אמרינן דעל שם אדני ג"כ חייב סקילה כיון דבלשון יכה יוסי את יוסי דלסימנא בעלמא נקיט באמת גם שם אדני שפיר נכלל כיון דלשם אדני ג"כ יש ד' אותיות כמו יוסי וא"כ מה מקשה הגמרא פשיטא אע"כ מדהקשה הגמ' פשיטא מוכח דשם אדני באמת ג"כ נכלל בלשון שם בן ארבע אותיות שאמר ראב"י וע"כ הקשה הגמ' שפיר פשיטא וא"כ ממילא מוכח שפיר דינו של הרמב"ם ודו"ק:

פירוש ז

אבל עוד קושיא אחת ראיתי בתורת חיים ז"ל סנהדרין דף ס' שהקשה על הרמב"ם וז"ל אינו חייב עד שיברך שם בן ד' אותיות היינו שם של יו"ד ה"א וא"ו ה"א וזהו שם המפורש הנזכר בכל מקום כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהל' תפלה גבי נשיאת כפים דבמקדש אומר את השם ככתבו הנ"ל וזהו שם המפורש הנז' בכ"מ ובמדינה אומרים אותו בכינויו באל"ף דלי"ת כו' לאפוקי שם בן שתי אותיות דלא אע"ג דאיהו נמי חציו של השם המפורש הוא והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' עכו"ם כתב דע"ש של אל"ף דלי"ת נו"ן יו"ד נמי חייב סקילה וקשה דא"כ אמאי קאמר בסמוך ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה אמאי נקיט שם המפורש כיון דעל שם אדני נמי חייב וצ"ל דס"ל להרמב"ם דשם של אדני אע"ג דלא שם המפורש הוא מ"מ כיון דכינוי של שם המפורש הוא דאסור לקרות שם המפורש ככתבו אלא בשם אל"ף דלי"ת וכך הוא מנוקד וכמו שדרשו חכמים זה שמי לעלם לא כשאני נכתב אני נקרא כו' לכך שם אל"ף דלי"ת כשם המפורש דמי וגם רש"י ז"ל כתב דשם המפורש דנקיט בסמוך לאו דוקא נקיט אלא כלומר שם המיוחד משום דס"ל דשם המפורש היינו שם של מ"ב עכ"ל הת"ח ועל תירוצו לכאורה ק"ל דהיכי יכלינן למימר דהרמב"ם סובר דשם אדני נכלל בשם המפורש שאמר הגמ' הלא בסוטה ל"ח ע"א איתא ותניא אידך כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינויו ת"ל כו' והאי כינוי שאמר הגמ' קאי על שם אדני כמ"ש רש"י במתניתין שם וכמ"ש הרמב"ם פ' י"ד מהל' תפלה הל' י' אלמא דהרמב"ם סובר דשם אדני לא נכלל בשם המפורש שאמר הגמ' ותו הלא הרמב"ם בהל' תפלה שם כתב בפי' על שם הויה וז"ל וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום מוכח מזה דסובר דשם

המפורש האמור בכ"מ שם הויה הוא ולא שם אדני וא"כ הדרא הקושיא על הרמב"ם מהא דאמר הגמ' בסנהדרין הנ"ל ישראל ושם המפורש:
וע"כ נ"ל לתרץ בס"ד כך דלכאורה ק"ל הלא גם על רש"י קשה מהא דישראל ושם המפורש דאפילו כשנאמר דרש"י סובר כשיטת הרמ"ה דאין המגדף חייב אלא על שם הויה וכמו שבאמת כתב התי"ט סנהדרין פ"ז מ"ה וז"ל מדברי רש"י בגמ' דף ס' נר' שדעתו שם ההויה עכ"ל [ונ"ל דלמד התי"ט את זה מדכ' רש"י שם ד"ה שם בן ארבע אותיות וז"ל שם הוא ולא בעינא שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות ומדכ' רש"י דלא בעינן שם מ"ב מכלל דשם ההויה בעינא דאל"כ הלא גם שם ההויה לא בעינא אלא סגי' בשם אדני אעכ"מ דרש"י סובר כשיטת הרמ"ה הגם שיש לפקפק על זה די"ל דרש"י הכי קאמר דלא בעינן שם מ"ב אלא שם בן ד' שהוא שם המיוחד [דאת זה דבעינן שם המיוחד קאמר הגמ' בפי' בסנהדרין נ"ו ע"א וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה כו'] ובשם המיוחד י"ל דסובר רש"י דנכלל גם שם אדני כמ"ש הרמב"ם אבל מרש"י שבועות ל"ו ע"א נראה בפי' דסובר כמ"ש התי"ט מדכ' רש"י שם ד"ה על שם המיוחד וז"ל בן ארבע אותיות דיו"ד ה"א ובאמת פליאה לי על התי"ט דמדוע לא הביא מרש"י דשבועות שכ' בפי' כשיטת הרמ"ה מדוע הביא ראי' ממקום שנראה דסובר כן וצ"ע עכ"פ גוף הדבר של התי"ט אמת וצדק שרש"י סובר כשיטת הרמ"ה] ואפילו כשנאמר כן ג"כ קשה על רש"י כיון דרש"י סובר דשם המפורש הוא שם מ"ב כמ"ש התח"ח הנ"ל וכ"כ המרש"ל בח"ש סנהדרין דף ס' ד"ה שם בן כו' וז"ל נ"ל שס"ל כרב האי גאון ששם המפורש הוא שם מ"ב כו' עכ"ל וכיון דרש"י סובר דשם המפורש שם מ"ב א"כ קשה היכי קאמר הגמרא ישראל ושם המפורש הלא המגדף חייב אפילו על שם המיוחד כמ"ש הגמ' סנהדרין הנ"ל על שם המיוחד במיתה אעכצ"ל דרש"י סובר דהיכא דאיתא בגמרא שם המפורש בפ"ע או היכא דאיתא שם המפורש מקודם ואח"כ כנוי אז פירושו של שם המפורש שם מ"ב אבל היכא דאיתא כנוי מקודם ואח"כ שם המפורש אז באמת פירושו של שם המפורש שם המיוחד כיון דלגבי כנוי הוי שם המיוחד כשם המפורש ומשום כוונה זו נ"ל שכ' רש"י על שם המפורש שאמר הגמרא שם וז"ל כלומר שם המיוחד וא"כ ממילא גם על הרמב"ם י"ל דסובר כרש"י ולא קשה עליו קו" התח"ח הנ"ל מהא דישראל ושם המפורש כמובן, וגם על דרך זה צריך ליישב מה דק"ל על הרמב"ם דסובר דכנוי שאמר הגמ' סוטה הנ"ל פירושו שם אדני כמ"ש הרמב"ם הל' תפלה הלכה הנ"ל וצ"ל דסובר הרמב"ם דשם אדני ג"כ כנוי הוא וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות בסוטה שם בפירוש עי"ש ולפי"ז מ"ש הגמ' סנהדרין נ"ו ע"א וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה צ"ל

דבמלת כינויין שם אדני ג"כ נכלל וא"כ ק"ל היכי כתב הרמב"ם הל' עכו"ם הלכה הנ"ל דשם אדני הוי שם המיוחד ונכלל במה דאמרו חכמים על שם המיוחד במיתה הלא שם אדני נכלל במה דאמרו חכמים ועל הכינויין באזהרה כמו שהוכחנו אבל בהנ"ל גם זה מיושב בס"ד שפיר די"ל דהרמב"ם סובר דהיכא דאי' בגמ' כנוי אצל שם המפורש דהיינו מקודם שם המפורש ואח"כ כנוי שם כיון דשם המפורש פירושו שם הויה ככתבו ע"כ שם פירושו של כנוי שם אדני אבל היכא דאיתא כינוי אצל שם המיוחד דהיינו מקודם שם המיוחד ואח"כ כינוי שם כיון דפירושא דשם המיוחד גם שם אדני ע"כ שם לא הוי פירושא של כינוי שם אדני ודו"ק:

פירוש ח

ויען דאתי לידן הרמב"ם דהל' תפלה הנ"ל ע"כ צריך עוד לברר בו בס"ד דבר גדול דלכאו' קשה לפי דבריו שם דשם המפורש בכ"מ פירושו שם ההויה ככתבו וכ"כ בפירוש בהל' יסוה"ת פ"ו הל' ב' א"כ צ"ל דסובר דגם במתניתין דיומא פ"ו משנה ב' ג"כ פירושו של שם המפורש שם ההויה ככתבו וכמ"ש בפירוש כן בהל' עבודת יוה"כ פ"ב הל' ו' וא"כ קשה מ"ט דוקא ביוה"כ היו כורעים ומשתחוים כשהי' שומעים השם יוצא מפי כה"ג הלא בכל יום הי' במקדש מברכים ברכת כהנים בשם המפורש ומדוע דוקא ביוה"כ עושין את כל מה דאיתא במתניתין דיומא בשלמא לשיטת רש"י הנ"ל דשם המפורש הוא שם מ"ב כמו שכתבו הת"ח והמרש"ל הנ"ל י"ל כיון דבברכת כהנים לא הי' מזכירין רק השם מ"ב וביוה"כ היה מזכיר השם ע"ב [דשם ע"ב מכ"ש דנקרא שם המפורש לפום שיטת רש"י וכמו שבאמת כתב התנא אלקי מו"ה משה קורדווירו ז"ל בסוף עבודת יוה"כ הנדפס בסידור תפלה למשה שלו דיש מי שסברו דשם המפורש ביוה"כ הוא שם ע"ב] וע"כ הי' כורעים ומשתחוים ביוה"כ דוקא אבל לפי שיטת הרמב"ם דבכל מקום פירושא דשם המפורש שם ההויה ככתבו קשה קושי' הנ"ל, אבל באמת כבר הקשה את הקושיא זו עם עוד שאר קושיות הרמ"ק סוף עבודת יוה"כ אלא הוא לא על הרמב"ם הקשה רק על שיטתו דג"כ סובר כהרמב"ם עי"ש בד"ה והנה במאמר הזה קשיא לן טובא ותירוצו של הרמ"ק הביא התי"ט ביומא משנה הנ"ל עי' ברמ"ק שם ואז תבין קצת מ"ש התי"ט משמו ואם תרצה להבין לגמרי אז תמלא כריסך בש"ס ופוסקים כמ"ש הש"ך ז"ל יו"ד סי' רמ"ו ס"ק ו', וא"כ גם בהרמב"ם י"ל דכיוון בענין שם המפורש למ"ש הרמ"ק הנ"ל עפ"י דרך אמת, ועפ"י פשוט י"ל דכיון דביוה"כ הי' יוצא מפי כה"ג בקדושה וטהרה יתירה ע"כ היו כורעים ומשתחוים והשם ב"ה וב"ש יעזרינו שנזכה בקרב לשמוע את

שמו הגדול יוצא מפי כה"ג כמקדם ולכרוע ולהשתחוות לפניו בבית מקדשינו במהרה בימינו אמן סלה:

פירוש ט

ויברך (ד)

אותו בשם מן השמות שאינן נמחקין שנאמר ונוקב שם ד' בנקבו שם עד שיברך שם בשם כו'. דברי רבינו כאן הם ממש דברי הרמב"ם הנ"ל מחודש ו' אלא קצת שינוי לשון יש ביניהם דהרמב"ם לא הביא רק את הפסוק ונוקב שם ד' ורבינו הביא גם ונקבו שם ואפשר דכוונת רבינו ליתן טעם על מ"ש למעלה אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד כו' ויברך אותו בשם כו' ולכאו' מנ"ל דבעינן שם בשם ע"כ כתב שנ' ונוקב שם ה' בנקבו שם עד שיברך שם בשם דהגמ' סנהדרין דף הנ"ל באמת מזה גמר דבעינן שם בשם דז"ל הגמרא תנא עד שיברך שם בשם מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא ונוקב שם וגו' בנקבו שם יומת פי' רש"י ד"ה ונוקב שם בנקבו שם להכי אהדרי' בהאי קרא לומר לך עד שיקוב שם בשם ובהרמב"ם י"ל דבאמת ג"כ משום כוונה זו כתב שנא' והביא את הפסוק אלא לא הביא אלא את תחלת הקרא וחסר מלת וגו' בהרמב"ם כמובן, עכ"פ זה נראה בפירוש שגם רבינו סובר כהרמב"ם דשם המברך ל"צ שיהא שם המיוחד אלא אפילו אם בירך את השם המיוחד באחד מן השמות שאינם נמחקים ג"כ חייב סקילה [ומה הן שמות שאינם נמחקים עי' רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ובמה שכתבנו לעיל מל"ת ג' מחודש ד'] והכ"מ כתב על הרמב"ם וז"ל ומ"מ צ"ע מנ"ל לרבינו שאם בירך שם המיוחד באחד מן הכינויים שחייב דילמא בעינן שיברך בשם המיוחד ואח"כ כתב שהרמ"ה כתב על הרמב"ם וז"ל דמה שכ' ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים אינו כן דכי היכי דבעינן שם המתברך שם המיוחד הכי נמי בעינן שם שמברך בו שם המיוחד והביא ראיות לדבריו וחכמי לוניל טענו בעד רבינו עכ"ל הכ"מ וא"כ גם על רבינו נשאר הצ"ע של הכ"מ, אבל עי' בתורת חיים סנהדרין נ"ו ובסדר משנה הל' עכו"ם שם שמיישבו שפיר את הצ"ע של הכ"מ ותוכן דבריהם דכיון דבנקבו שם יומת דילפינן מיניה שצריך לברך בשם ל"כ שם ה' משמע דשם המברך בו לא בעינן שיהא שם המיוחד אבל ונוקב שם וגו' כיון דכתיב שם שם ה' ע"כ צריך שיהא שם המתברך שם המיוחד ואפשר דרבינו מש"ה כתב שנאמר ונוקב שם ה' בנקבו שם כיוון בזה לתרץ את הצ"ע של הכ"מ כמו שהם מתרצו וע"כ הביא גם בנקבו שם להורות דמזה למד דשם המברך בו ל"צ שיהא שם המיוחד מדכתיב רק בנקבו שם ולא שם ה' וגם הדינא דחיי מתרץ מדעת עצמו כתירוצם עי"ש:

אבל הלח"מ הל' עכו"ם שם הקשה על הרמב"ם הנ"ל קושיא אחרת דמהני תרי לישנא דרב אחא בר יעקב דסנהדרין דף ס' הנ"ל שהקשה עליו הגמ' פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מכולהו הני תרי לישנא משמע דראב"י אשמעינן דמתניתין בדוקא נקיט יכה יוסי את יוסי שהוא שם בן ד' אותיות וא"כ משמע דכי היכי דשם המוברך הוא בן ד' ה"נ השם המברך דהא יוסי את יוסי תנן דמשמע בן ד' אותיות כמנין יוסי וא"כ היכי כתב הרמב"ם דשם המוברך צריך שיהיה בן ד' אותיות ובשם המברך בו כתב דסגיא אחד מן השמות שאינם נמחקים עי"ש שהניח בקושיא וכיון דרבינו ג"כ סובר כהרמב"ם א"כ גם עליו קשה קושיות הלח"מ.

ונ"ל לתרץ בס"ד כך דרש"י במתניתין דמגדף כתב וז"ל ולהכי נקט יוסי דד' אותיות איכא כשם בן ארבע אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ד' אותיות ומשום דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלקים ולהכי נקט יכה זה את זה דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם עכ"ל ולכאורה צריך להבין דמדוע כתב רש"י דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלקים מה נ"מ לנו בחשבון זה הלא שם אלקים לא הוי שם המיוחד אלא כנוי כמ"ש רש"י שם ד"ה ואליבא דר"מ וז"ל בכל הני כנויים כגון אלקים שדי צבאות כו' וכיון דשם אלקים לא הוי אלא כנוי אם מברך את שם אלקים באמת אינו חייב סקילה וא"כ תו ליכא למימר דמשום שם המתברך נקט רש"י את החשבון זה ואי נאמר דרש"י ג"כ סובר כשיטת הרמ"ה הנ"ל דגם שם המברך בו ג"כ צריך להיות שם המיוחד היה קשה דמדוע נקט רש"י את החשבון זה אעכצ"ל דרש"י סובר כשיטות רבינו והרמב"ם דשם המברך בו ל"צ שיהא אלא מן השמות שאינם נמחקים וא"כ ממילא י"ל בכוונת רש"י דרצה לתרץ את קו' הלח"מ הנ"ל וע"כ כתב ומשום דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלקים כוונתו דכיון דאיכא בשם יוסי שני רמזים על שם המיוחד ועל שם אלקים ע"כ שדינן הרמז שמרמז על שם המיוחד על שם המתברך והרמז שמרמז על הכנויים שדינן על שם המברך בו כן נ"ל בכוונת רש"י ואח"כ ראיתי שגם התי"ט ז"ל בסנהדרין פ"ז מ"ה למד מרש"י זה דסובר כשיטות רבינו והרמב"ם ושמחתי כמוצא שלל רב שכוונתי בס"ד לדעת קדשו, וממילא לפי"ז ל"ק קושיות הלח"מ הנ"ל די"ל דהן אמת דרב אחא בר יעקב אתי לאשמעינן דמתניתין בדוקא נקט יכה יוסי את יוסי שהוא שם בן ד' אותיות אבל את זה ל"ס רק על שם המתברך דהיינו על יוסי השני דנקט המתניתין אבל על שם המברך בו דהיינו יוסי הראשון דנקט המתניתין ע"ז באמת גם ראב"י סובר דמש"ה נקט יוסי משום דגמטרי' עולה אלקים כמ"ש רש"י וכמו שכתבנו בכוונת רש"י כמובן, וגם ל"ל בס"ד דמגמ' זו שהקשה הלח"מ על הרמב"ם מגמ' זו גופא למדו רבינו והרמב"ם את

שיטתם דלכאורה יש להקשות על מ"ש ראב"י אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא כו' דנראה מדבריו דקאי על שם המתברך מדאמר אינו חייב עד שיברך שם כו' דאי קאי על שם המברך בו א"כ הו"ל למימר אינו חייב עד שיברך בשם כו' ומדכ' שם עכ"מ דקאי על שם המתברך ואי"ל דלעולם קאי על שם המברך בו וה"ק אינו חייב עד שיברך כו' כלומר ששם המברך בו יהא שם בן ארבע אותיות דא"כ הי' קשה מה הקשה הגמרא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן הא איכא למימר דאי משום יכה יוסי את יוסי הוה אמרינן דשם המברך בו יכול להיות אפילו מן הכנויים משום דיוסי בגמטרי' אלקים כמ"ש רש"י וע"כ אמר ראב"י דלא אמרינן כן אלא צריך להיות גם שם המברך בו שם המיוחד ומדהקשה הגמ' פשיטא עכ"מ דראב"י לא קאי על שם המברך בו אלא על שם המתברך וגם לשונו מורה בפירוש דעל שם המתברך קאי ואי נאמר כהרמ"ה הנ"ל דגם שם המברך בו צריך להיות שם המיוחד הי' קשה היכי קאמר ראב"י אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות דמשמע דאם מברך שם בן ד' אז חייב ול"צ תו שום תנאי אחר לחייבו הלא גם אז עדיין אינו חייב אם לא שיברך בשם המיוחד ותו קשה מדוע לא אמר ראב"י את זה על שם המברך בו ג"כ, אעכ"מ דראב"י באמת סובר דשם המברך בו יכול להיות אפילו מן השמות שאינם נמחקים כגון אלקים וראב"י גופא באמת למד את זה ממתניתין משום דסובר דמש"ה נקט התנא יוסי דוקא ולא שם אחר של ארבע אותיות משום דיוסי ג"כ בגמטרי' אלקים כמ"ש רש"י וכהנ"ל ודו"ק:

וגם מיושב בזה בס"ד מה שיש לכאורה להקשות על שיטות רבינו והרמב"ם לפי תירוצם של הת"ח והדד"ח והסד"מ הנ"ל דמנא להו דעכ"פ מן השמות שאינם נמחקים צריך להיות שם המברך בו דילמא כיון דלא כתיב גבי ונקבו שם מלת ה' באמת אפילו אם מברך באחת מן השמות הנמחקים ג"כ חייב ואי"ל דסברו דעל שמות הנמחקים לא שייך לשון שם ומדכתיב ונקבו שם עכ"מ דעכ"פ שמות שאינם נמחקים בעינן דעל זה גופא קשה דמנא להו לומר כן הלא מהברייתא דגמ' דשבועות ל"ה ע"א מוכח להיפך דאיתא שם יש שמות שנמחקים ויש שמות שאין נמחקים כו' אלמא דגם שמות הנמחקים שמות נקראו אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דרבינו והרמב"ם למדו את זה ממתניתין דמגדף גופא מדנקט התנא דוקא יכה יוסי את יוסי דחשבונו אלקים מוכח מזה דדוקא מן השמות שאינם נמחקים צריך להיות שם המברך בו דומיא דשם אלקים והטעם משום דתנא דמתניתין באמת סובר דעכ"פ שם צריך להיות השם שמברך בו משום דכתיב בנקבו שם ושמות הנמחקים סובר התנא דבאמת לא נקראו שם וכמ"ש הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו הל' ה' וז"ל שאר הכינויין שמשבחין בהן את הקב"ה כגון חנון ורחום כו' הרי

הן כשאר כתבי הקודש ומותר למוחקן ומדל"כ שאר השמות אלא שאר הכינויין ובהלכה א' שם כתב כל המאבד שם מן השמות כו' מוכח דסובר דשמות הנמחקים לא נקראו שם ולכאורה קשה מנ"ל את זה אבל בהנ"ל י"ל דלמד ממתניתין דמגדף כמובן, וגם מיושב בהנ"ל מה שהניח בקושיא המעשה רוקח ז"ל הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' וז"ל ויברך אותו מן השמות כו' כתב מרן ז"ל דצ"ע מנ"ל כו' ואפשר דמלישנא דקרא קאמר דכתיב בנקבו שם דמשמע אף בשאר שמות שאינן נמחקים דנקראו שם ומ"מ אכתי קצת קשה דאמאי לא הזכיר זה בש"ס עכ"ל ונ"ל דמ"ש המ"ר דנקראו שם כיוון בזה למה שכתבנו לתרץ דמהיכא ילפי דצריך להיות דוקא מן השמות שאינן נמחקים וגם זה נר' בפי' דהמ"ר על תירוצו של הת"ח הנ"ל כיוון וקושיתו קצת שהקשה דאמאי לא הזכיר זה בש"ס באמת בהנ"ל מיושב שפיר כיון דאיתא כן במתניתין דמגדף וגם בדברי ראב"י הנ"ל ודו"ק:

פירוש י

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב את רבינו והרמב"ם דלמדו את שיטתם ממתניתין דשבועות ל"ה ע"א דאיתא שם משביעני עליכם כו' באל"ף דלי"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות כו' ובכל הכינויין הרי אלו חייבין המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין המקלל או"א בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין כו' ופי' רש"י המקלל בכולן וז"ל מברך את השם בא' מהם כגון יכה פלוני את פלוני שזה הוא חיובו כשמקלל שם בשם עכ"ל ומדכ' רש"י בא' מהם נראה דסובר דהמתניתין קאי על שם המברך בו ובשם המברך פליגי ר"מ וחכמים וגם לשון המקלל בכולן מורה דקאי על שם המברך וא"כ לפי"ז צ"ל דחכמים סברו דגם שם המברך צריך להיות שם המיוחד כיון דשדי וצבאות מן השמות שאינם נמחקים הם כמ"ש הגמ' בשבועות שם [וכ"פ הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו וגם ליכא מאן דפליג על זה] ואפ"ה סברו חכמים דאינו חייב מיתה אם בירך בהם עכ"מ דחכמים סברו דגם שם המברך צריך להיות שם המיוחד וא"כ לכאורה קשה על רש"י לפי מה שכתבנו מחודש ט' מדעת עצמינו ומצאנו בתי"ט דגם רש"י סובר כשיטות רבינו והרמב"ם דשם המברך ל"צ להיות אלא מן השמות שאינן נמחקים א"כ קשה כמאן אזלא המתניתין דמגדף הנ"ל לא כר"מ ולא כחכמים דמתניתין דשבועות דלר"מ אפילו אם בירך בשמות הנמחקים ג"כ חייב דחנון ורחום ואינך מן השמות הנמחקים הם כמ"ש הגמרא בשבועות שם ואפ"ה חייב לר"מ ולחכמים גם שם המברך צריך להיות שם המיוחד כמ"ש רש"י בשבועות ולהמתניתין דמגדף לפום שיטת רש"י אפילו אם בירך בשמות שאינם נמחקים ג"כ חייב וא"כ כמאן אזלא המתניתין דמגדף זה ק"ל על רש"י ועל הרמב"ם ג"כ ק"ל דבפי' המשניות בשבועות שם כתב וז"ל ומ"ש ר"מ המקלל בכולם חייב רצונו לומר מברך את

השם באחת מהם חייב סקילה עכ"ל ומדכ' מברך באחת מהם מוכח דג"כ סובר במתניתין דשבועות דבשם המברך פליגי ר"מ וחכמים כמ"ש רש"י וגם מהר"ן ז"ל בשבועות שם נר' דסובר כן מדכ' כלשון רש"י עי"ש וא"כ ק"ל על הרמב"ם דפסק בהל' עכו"ם דשם המברך סגיא שיהא מן השמות שאינם נמחקים א"כ כמאן פסק במתניתין דשבועות לא כר"מ ולא כחכמים דכחכמים בודאי לא יכול לפסוק מהטעם הנ"ל אליבא דרש"י אלא אפילו כר"מ ג"כ לא יכול לפסוק כיון דאז מלבד מה שקשה עליו דהיכי שבק את חכמים ופסק כר"מ הי' קשה עליו כמו שהקשינו אליבא דרש"י וזה קושיא גדולה אצלי על רש"י וגם על הרמב"ם וגם בפרשת הכסף ז"ל הל' עכו"ם פ"ב ראיתי שהקשה כעין קושיא זו על הרמב"ם אלא מדבריו נר' דכר"מ מצי סובר הרמב"ם וזה באמת פליאה לי דהיאך לא הרגיש דלפירוש זה דמתניתין דשבועות קאי על שם המברך באמת אפילו כר"מ ג"כ לא אתיא מהטעם שכתבנו וצ"ע עכ"פ הקושיא הנ"ל על רש"י והרמב"ם תמיה מאד:

אבל ראיתי בתי"ט על מתניתין דשבועות דבתר שהעתיק את הברייי' שהביא הגמ' שם כתב וז"ל ומהכא שמעינן דפלוגתא דר"מ ורבנן בשם המתברך וכן יראה מלשון הר"ב בפי' דברי חכמים ולפיכך לשון בכולן דתנן כמו לכולן וכן זה שכתב הר"ב וכן לשון רש"י והרמב"ם באחד מהן הוה להו למימר לאחד מהם אלא דמסרכי בלישנא דמתניתין ועי' מ"ש בשם הרמב"ם במשנה ה' פ"ז דסנהדרין עכ"ל ונ"ל דמש"כ התי"ט וכן יראה מלשון הר"ב בפי' דברי חכמים כוונתו דמדכ' הברטנורה על וחכמים פוטרין וז"ל דעל השם המיוחד דוקא בסקילה דכתיב בנקבו שם יומת ועל הכינויים באזהרה דאלקים לא תקלל כו' עכ"ל ולשון הברטנורה דעל השם המיוחד דוקא בסקילה ועל הכינויים באזהרה זה ממש לשון חכמים דברייי' שהביא התי"ט שם דבתר דברי ר"מ שכ' התיו"ט איתא בהברייתא שהביא הגמרא דשבועות דף ל"ו ע"א וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה ופלוגתא דר"מ וחכמים דברייתא זו קאי על שם המתברך כמו שנראה בפי' בהברייתא וכמ"ש התי"ט וגם הפרשת הכסף הנ"ל וא"כ י"ל דסובר התי"ט דמדהביא הברטנורה על דברי חכמים דמתניתין דשבועות את לשון החכמים דברייתא שם מוכח דסובר דפלוגתתם במתניתין ג"כ על שם המתברך דומיא דפלוגתא דברייתא ורש"י על הרי"ף [עי' יד מלאכי כללי רש"י שכ' דרש"י על הרי"ף אין זה רש"י דש"ס אלא כותב אחר שסדרו מרש"י דש"ס] בשבועות שם כתב על וחכמים פוטרין וז"ל כדתנן בתוספתא וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה ועל המקלל בכולן דמתניתין שם כתב רש"י על הרי"ף כמ"ש רש"י במתניתין דשבועות הנ"ל וכיון שהביא רש"י על הרי"ף על דברי חכמים את לשון התוספתא

שהיא הברייתא דגמרא דשבועות שהביא התי"ט הנ"ל ובברייתא זו עכצ"ל דפלוגתתם קאי על שם המתברך כהנ"ל וא"כ לפי"ז אי נא' הפשט בלשון רש"י דמתניתין דבאמת סובר דפלוגתתם בשם המברך בו אז גם בלשון רש"י על הרי"ף צ"ל כן וא"כ הי' קשה היכי הביא רש"י על הרי"ף את הברייתא זו על פלוגתתם דמתניתין אעכ"מ דצ"ל הפשט ברש"י במ"ש שמברך את השם באחת מהם כוונתו לאחת מהם כמו שכתב התי"ט וע"כ סובר התי"ט דגם מהברטנורה מוכח דסובר כן מדהביא את לשון הברייי' על פלוגתתם שבמתניתין כמובן, וממילא לפי"ז גם מהפי' המשניות הנ"ל יש להוכיח דסובר כן כיון דגם הפי' המשניות כתב על דברי חכמים דמתניתין את לשון הברייי' וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה וא"כ לכאורה מדוע לא הביא התי"ט ראיה לפשטו בהרמב"ם גם מזה כמו שהביא מהברטנורה וצ"ל דלא רצה להאריך כמובן אבל לכאו' לפי מ"ש התי"ט בדעת הברטנורה דפלוגתתם במתניתין בשם המתברך א"כ קשה אמאי הביא הברטנורה את הפסוק בנקבו שם יומת דקאי על שם המברך בו הו"ל להביא את הפסוק ונוקב שם ה' מות יומת כמו שבאמת הביא הברייתא דשבועות ומדלא הביא אלא בנקבו שם מוכח בפי' דסובר דפלוגתתם בשם המברך בו ודלא כמ"ש התי"ט וגם בפרשת הכסף ראיתי שעמד בזה והוא באמת מחמת דקדוק זה כתב דהברטנורה סובר דפלוגתתם במתניתין בשם המברך בו אבל זה נ"ל דאפילו להפרשת הכסף' הראי' שלנו מרש"י על הרי"ף עומדת בתקפה דבאחת מהם שכ' כוונתו לאחת מהן כמ"ש התי"ט על רש"י דשבועות הנ"ל וא"כ ממילא לפי התי"ט ל"ק קושיתינו הנ"ל על רש"י והרמב"ם כמובן:

פירוש יא

אבל לכאורה ק"ל על התי"ט דאפילו כשנא' הפשט ברש"י דשבועות כמ"ש התי"ט אבל בהרמב"ם בפי' המשניות הנ"ל עכצ"ל דסובר דפלוגתתם במתניתין בשם המברך דהפי' המשניות בשבועות שם כתב וז"ל והמחלוקת בין חכמים ור"מ בכינויין לבד ובחנון ורחום שזכר אחריהם אבל אל"ף דלי"ת ויו"ד ה"א ושי"ן דלי"ת וצבאות אין צ"ל כי הם שמות מיוחדים וכמו כן אלקים עכ"ל ואי נא' דהפשט בפי' המשניות כמ"ש התי"ט דפלוגתתם בשם המתברך היה קשה עליו דהיכי כתב אבל אל"ף דלי"ת כו' דנראה מדבריו דבשמות שאינם נמחקים החכמים במתניתין מודים דחייב ופלוגתתם בשמות הנמחקים דוקא [כי מ"ש הפי' המשניות כי הם שמות מיוחדים עכצ"ל דכוונתו שהם שמות שאינם נמחקים דל"ל דכוונתו שהם שמות מיוחדים ממש כמו שם המיוחד כיון דהרמב"ם כתב בפי' בהל' עכו"ם דשם המיוחד לא הוי אלא שם ההויה ואדני אעכצ"ל

דכוונתו במיוחדים שהם שמות שאינם נמחקים וע"כ כתב שפיר הפי' המשניות אח"כ וכמו כן אלקים כיון דאלקים הוי ג"כ מן השמות שאינם נמחקים כמ"ש הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו] אבל אי נאמר בכוונת הרמב"ם בפי' המשניות כמ"ש התי"ט אז היה קשה על הרמב"ם הלא שם המתברך צריך להיות שם המיוחד דוקא כמו שאמרו חכמים בהבריי' דשבועות בפי' והיכי כתב הפי' המשניות דאפילו בשמות שאינם נמחקים ג"כ סברו החכמים דחייב אעכ"מ דהפי' המשניות סובר במד"כ מברך את השם באחת מהם דבאחת הוא דוקא ודלא כמ"ש התי"ט דפירושו כאלו כתיב לאחת וכ"כ הפרשת הכסף הלכה הנ"ל הפשט בהפי' המשניות עי"ש, וא"כ ממילא ל"ק על הרמב"ם קושיתינו הנ"ל מחודש י' דכמאן סובר לא כר"מ ולא כחכמים דמתניתין דשבועות דלפי פירושינו הנ"ל בפי' המשניות באמת י"ל דסובר הרמב"ם כחכמים דאינו חייב אלא כשמברך בשמות הנמחקים כמובן. אבל ברש"י הנ"ל עכצ"ל דמד"כ באחת מהם פירושו לאחת מהם כמ"ש התי"ט הנ"ל משום דרש"י באמת סובר דפלוגתתם במתניתין דשבועות בשם המתברך דל"ל דרש"י סובר כמו שסובר הפי' המשניות דא"כ לא יהא הפי' של וחכמים פוטרין דרישא דמתניתין דשבועות כמו הפי' של וחכמים פוטרין דסיפא דברישא דוקא כשבירך בשמות הנמחקים פוטרין אבל לא כשבירך בשמות שאינם נמחקים כמ"ש הפי' המשניות ובסיפא גבי מקלל או"א עכצ"ל לפי שיטת רש"י דפוטרין אפילו אם קלל בשמות שאינם נמחקים כמ"ש רש"י בפי' בשבועות ל"ו ע"א ד"ה בנקבו שם יומת אעכ"מ דברישא צ"ל הפשט כמ"ש התי"ט אבל בהרמב"ם עכצ"ל כהנ"ל דל"ס כמ"ש התי"ט וגבי קללת או"א באמת ל"ס הרמב"ם כרש"י דדוקא בשם המיוחד חייב אלא סובר דאפילו אם קלל בשמות שאינם נמחקי' ג"כ חייב כמו שאכתוב בס"ד לקמן והוי שפיר הפוטרין דרישא דומיא דסיפא כמובן:

אבל אכתי צריך להבין דמה הכריח את הפי' המשניות לומר כפשטו במתניתין דשבועות דלמא באמת הפשט כמ"ש התי"ט ונ"ל בס"ד דהרמב"ם למד את זה מגמר' סנהדרין ס' ע"א דאיתא שם אמר ראב"י אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא והקשה הגמ' פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן ומשני מד"ת מלתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל ולכאורה קשה דהיכי הי' ס"ד דמלתא בעלמא הוא דנקט הלא ברייתא מפורשת הוא שם וגם דף נ"ו שם וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה ופירושו של שם המיוחד הוא שם בן ד' וא"כ אכתי קשה דמה אתי ראב"י לאשמעינן אלא ע"ז י"ל דראב"י לא ידע מברייתא זו כהכלל שבידינו שאמוראים לא היו יודעים מכל הברייתות אבל זה קשה הלא משנה מפורשת היא בשבועות הנ"ל המקלל

בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין אלמא דחכמים לא מחייבו אלא אם מברך את השם המיוחד וא"כ מה אתי ראב"י לאשמעינן ועל קושיא זו ל"ל דלא ידע ממשנה זו כיון דמשנת הי' שגורם בפי כל האמוראים כידוע אעכצ"ל דראב"י סובר דפלוגתתם במתניתין דשבועות בשם המברך בו ולא בשם המתברך אבל בשם המתברך באמת הוי יכלינן למימר דאפילו אם הוא שם בן שתי אותיות אם מברך אותו בשם המיוחד ג"כ חייב וע"כ אמר ראב"י דגם שם המתברך צריך להיות שם המיוחד וא"כ מוכח מראב"י כמ"ש הפי' המשניות כמובן, אבל אכתי קשה על הרמב"ם דמנ"ל הכרח לומר דדוקא בשמות הנמחקים פטרו החכמים דלמא באמת פטרו אפילו אם בירך בשמות שאינם נמחקים משום דסברו דגם שם המברך בו צריך להיות שם המיוחד וצ"ל דהי' קשה להרמב"ם דאמאי לא אמרו החכמים במתניתין בלשון שאמרו בבריי' וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויים באזהרה אעכ"מ דסברו דלא על כל הכינויים אינם חייבים מיתה אלא דוקא אם השם המברך בו הוא מן הכינויים שנמחקי' אבל אם הוא מהכינויים שאינם נמחקים באמת גם החכמים מודים דחייב מיתה וע"כ לא יכלו החכמים במתניתין למימר ועל הכינויים באזהרה כיון דאיכא כינויים שחייב עליהם מיתה אבל בברייתא שקאי על שם המתברך ובשם המתברך באמת בכל הכנויים אינו חייב מיתה ע"כ אמרו שפיר ועל הכינויים באזהרה וא"כ ממילא שפיר י"ל דמהמתניתין זו הוכיחו רבינו והרמב"ם את שיטתם דבשם המברך בו לא בעינן שם המיוחד והטעם של החכמים דמתניתין דסברו כן י"ל כמ"ש התורת חיים הנ"ל מחודש ט' דמדלא כתיב גבי בנקבו שם יומת ג"כ שם ה' ודו"ק:

פירוש יב

וממילא לפי הנ"ל עכצ"ל דרבינו והרמב"ם סברו דגם במקלל אביו ואמו אם קללם בכנויים שאינם נמחקים חייב דאל"כ אלא נאמר דסברו כרש"י הנ"ל דבמקלל או"א אינו חייב עד שיקלל בשם המיוחד א"כ גם על רבינו והרמב"ם הי' קשה במתניתין דשבועות דפוטרין דרישא לא הוי דומיא דפוטרין דסיפא כהנ"ל אליבא דרש"י אעכ"מ כמו שכתבנו וא"כ ממילא צ"ל דמ"ש הרמב"ם הל' ממרים פ"ה הל' ב' אינו חייב עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין וכ"כ רבינו במל"ת רי"ח דפירושא דמיוחדין היינו בשמות שאינם נמחקים והא ראיה דהפי' המשניות בשבועות ג"כ כתב שמות מיוחדים ופירושו שמות שאינם נמחקים כמו שכתבנו וגם מצאנו בפרשת הכסף שכ' כן כהנ"ל כמו כן נמי צ"ל בהמיוחדין שכתבו רבינו והרמב"ם וגם בדינא דחיי ראיתי שכ' ג"כ הפשט בהמיוחדין כמו שכתבנו וגם הביא ראי' לזה מהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ט' כפי מ"ש הכ"מ שם

בד"ה מי שגידף הפשט בהרמב"ם עי"ש, וא"כ לפי"ז דרבינו והרמב"ם סברו דבמקלל אביו ואמו לא בעינן שם המיוחד ממילא מיושב בס"ד הצ"ע שהניח המר"ם שיק במצוה ע' מחודש ב' עי"ש ותבין וגם מה מאד יש להבין לפי הנ"ל את הגהות ר"ע איגר ז"ל בסנהדרין ס"ו שהקשה דלמה לי הלימוד של בנקבו שם דבמקלל או"א אינו חייב עד שקללם בשם הא ממילא ידעינן את זה בק"ו שאם מברך השם בכינויים פטור מסקילה ק"ו למקלל או"א בכנוי ולמה שאמר התוס' בד"ה גמר י"ל דבשר ודם חמיר דמתבייש אבל הסמ"ג במל"ת מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו ע"ה במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דדילמא כיון דחמיר לא סגיא ליה בכפרה א"כ נראה דהסמ"ג ל"ס בזה כהתוס' דשאני בשר ודם דמתבייש וא"כ קשה כהנ"ל כן הקשה רע"א והניח בצ"ע עי"ש ואי נאמר דרבינו באמת סובר דבמקלל או"א אינו חייב עד שקללם בשם המיוחד א"כ קשה מה הקשה רע"א אבל בהנ"ל שהוכחנו דרבינו באמת סובר דבמקלל או"א סגיא אם קללם בשמות שאינם נמחקים ע"כ הקשה שפיר ועי' ברע"א שם ותראה שדבריו צריכין תיקון במ"ש עד שיברך בשם המיוחד וצ"ל דכוונתו דלאו דוקא שם המיוחד אלא לאפוקי שמות הנמחקים דאל"כ היה קשה עליו הלא דבר זה דצריך במגדף שם המברך בו שם המיוחד זה שיטת הרמ"ה והוא לא הקשה אלא על רבינו ורבינו באמת ל"ס בזה כהרמ"ה כהנ"ל אעכ"מ דצ"ל דכונתו כמו שכתבנו וממילא לפי"ז דברי באר יהודא בהל' עכו"ם פ"ב ד"ה ויברך אותו אינם עולים יפה עי"ש ותבין:

פירוש יג

עד (ה) **שיברך שם בשם כו**'. בסנהדרין נ"ו ע"א איתא תנא עד שיברך שם בשם מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא ונוקב שם בנקבו שם יומת פירש"י כהנ"ל ריש מחודש ט' וכ"פ הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' והקשה על הרמב"ם מהא דאיתא במתניתין סנהדרין ס"ו ע"א המקלל או"א אינו חייב עד שיקללם בשם קללם בכנוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין וקאמר הגמרא מאן חכמים ר' מנחם בר"י ופירש"י דר' מנחם ל"ס את מה דדרשינן לעיל מהאי קרא עד שיברך שם בשם העתקתי את לשונו ולשון הגמרא לעיל מחודש ה' וא"כ קשה על הרמב"ם דפסק כהא דשמואל דבעינן במגדף שם בשם א"כ היכי פסק בפ"ה מהל' ממרים הל' ג' כחכמים שהם ר' מנחם בר"י שאם קלל או"א בכנוי פטור כן הקשה הכ"מ הל' עכו"ם שם וכיון דרבינו ג"כ פסק כהא דשמואל דבעינן שם בשם א"כ גם עליו קשה דהיכי פסק במל"ת רי"ח כחכמים דמקלל או"א וגם על היראים ק"ל דבסי' פ"א פסק כהא דשמואל א"כ היכי פסק בסי' נ"ח כחכמים דמקלל או"א:

אבל לכאורה ק"ל על הכ"מ דמדוע לא הקשה על רבי גופא דהיכי סתם במתניתין דמקלל או"א כר' מנחם בר"י ובמתניתין דמגדף כהא דשמואל דמדאמר יכה יוסי את יוסי מוכח כן אלא ע"ז י"ל דהכ"מ סובר דבמתניתין דמגדף באמת לא סתם רבי דבעינן שם בשם והא דאמר יכה יוסי את יוסי הם דברי ר' יהושע בן קרחה אבל הסתם משנה באמה ל"ס דבעינן שם בשם ומה מאד יש להבין בזה בס"ד את היד רמ"ה ז"ל בסנהדרין נ"ו דבד"ה פיסקא המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם כתב וז"ל תנא עד שיברך שם בשם לאו פירושא דמתניתין הוא אלא מילתא אחריתי קאמר שאינו חייב עד שיברך שם בשם כו' עכ"ל ולכאור' מה רצה בזה אבל בהנ"ל י"ל דרצה לתרץ שלא תקשה על רבי גופא הקושיא שכתבנו וע"כ כתב דהאי תנא דאמר הגמרא לאו פירושא דמתניתין הוא לומר דהסתם מתניתין סובר דבעינן במגדף שם בשם אלא הוא ברייתא בפ"ע כמובן, אבל לכאורה אכתי ק"ל על הכ"מ דמדוע לא הקשה על המתניתין דשבועות ל"ה ע"א המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין וכפי הפי' המשניות הנ"ל מחודש י"א הפשט במתניתין דפלוגתתם קאי על שם המברך בו וא"כ לפי"ז מוכח דרבי סתם במתניתין דשבועות כהא דשמואל דבעינן שם בשם ואח"כ במשנה זו סתם כהא דר' מנחם בר"י מדהביא את דבריו בלשון חכמים אלא גם על זה י"ל דהכ"מ באמת סובר הפשט בפי' המשניות כמ"ש התי"ט הנ"ל מחודש י' וע"כ לא הקשה הכ"מ אלא על הרמב"ם כמובן, וגם לפי הנ"ל יש ליישב בס"ד מה שדקדקנו על התוס' שבועות ל"ו ע"א ד"ה בנקבו שם יומת מת"ל שכ' וז"ל תימא הא איצטריך לכדדרשינן בפ' ד' מיתות דאינו חייב עד שיברך שם בשם עכ"ל ולכאו' מדוע לא הקשה התוס' את זה בסנהדרין ס"ו מדוע איחרו עם הקו' זו עד שבועות אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דהתוס' באמת סובר הפשט במתניתין דשבועות בהא דהמקלל בכולן דקאי על שם המברך בו כמו שבררנו לעיל מחודש י"א אליבא דפי' המשניות וע"כ לא הקשה בסנהדרין משום דבסנהדרין י"ל דבאמת פליג ר' מנחם בר"י על הא דשמואל וסובר דלא בעינן במגדף שם בשם כמ"ש רש"י שם אבל בשבועות כיון דרבי סתם כתרווייהו א"כ עכצ"ל דרמבר"י לא פליג על הא דשמואל ע"כ הקשה התוס' שם שפיר הא איצטריך לכדדרשינן דו"ק בזה, וגם מיושב בהנ"ל מה דק"ל על הכ"מ דמדוע לא דיבר מהתוס' דשבועות כלום ולומר דגם התוס' דשבועות הקשה קושיא זו אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהכ"מ סובר דכיון דהתוס' לא הקשה אלא לפי שסובר דרבי סתם בשבועות כתרווייהו כמו שכתבנו וכיון דהכ"מ באמת סובר הפשט במתניתין דשבועות כמ"ש התי"ט הנ"ל ולא מוכח ממתניתין דשבועות דסותם

רבי כתרווייהו א"כ ממילא ל"ק קושיות התוס' ע"כ לא דיבר הכ"מ מהתוס' כלום כמובן אנא הכ"מ הקשה על הרמב"ם מרש"י כהנ"ל משמו:

ועי' בכ"מ מה שתי' על קושיתינו ואף שכ' הכ"מ את תירוצו בלשון אפשר אבל בהל' ממרים פ"ה הל' ב' נראה דנקט את תירוצו שבהל' עכו"ם לתירוץ גמור וא"כ ממילא י"ל כתירוצו של הכ"מ גם אליבא דרבינו והיראים הנ"ל, וכעין תירוצו של הכ"מ כתב גם היד רמ"ה בסנהדרין ס"ו ד"ה פיסקא והמקלל או"א עי"ש ותראה דאין חילוק בין תירוצם אלא בזה דליד רמ"ה למד הרמב"ם מרבי דמתניתין דמקלל או"א ולפי תירוצו של הכ"מ למד מהברייתא דתנא אינו חייב עד שיברך שם בשם וגם עוד חילוק יש ביניהם דהיד רמה כתב דמהיכא למד רבי דבעינן שם בשם אבל הכ"מ ל"כ דמהיכא למד הברייתא את זה אבל זה מוכח לדברי שניהם דר' מנחם בר"י ל"ס כהא דשמואל, אבל לכאורה ק"ל על תירוצו של הכ"מ דעל שמואל גופא קשה דהיכי אמר את טעמו אליבא דבריי' דסובר כר' מנחם בר"י כמ"ש הכ"מ וצ"ע ועי' תי"ט סנהדרין פ"ז מ"ח שכ' על תירוצו של הכ"מ שהוא דוחק ואפשר שכיוון למה שכתבנו וגם תירוצו של היד רמ"ה נ"ל שג"כ דוחק לומר דרבי סתם כר' מנחם בר"י ולא מטעמיה ואפשר שמטעם זה הניח בעצמו את תירוצו בצ"ע, ועל כן נ"ל דרבינו והרמב"ם והיראים סברו כמ"ש הר"ן בחידושיו סנהדרין ס"ו ד"ה בנקבו שם יומת או סברו כמו שתירץ התורת חיים סנהדרין שם או כמו שתירץ הלח"מ הל' ממרים אלא שצ"ע על הלח"מ דהיאך נעלם ממנו רש"י דשבועות ל"ו ע"א ד"ה בנקבו שם שכ' וז"ל קרא יתירא הוא ותניהו ענין למקלל אביו ואמו עי' לח"מ היטב ותבין או י"ל דסברו כמ"ש המרכבת על המכילתא פ' משפטים פרשה ה' ד"ה אלא בכנוי ובספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' כתבנו ג"כ ליישב בס"ד את הרמב"ם היטב ובדברינו שם מיושבים גם רבינו והיראים הנ"ל עי"ש ותמצא נחת:

פירוש יד

ועל (ו) **שם המיוחד חייב סקילה ועל הכינויין באזהרה כו'**. כן איתא בסנהדרין נ"ו ע"א וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה וכ"כ הרמב"ם הל' עכו"ם פרק הנ"ל אלא הרמב"ם הוסיף על לשון הברייתא מלת שאר ורבינו לא הוסיף ולכאורה מה רצה הרמב"ם בזה ונ"ל בס"ד דרצה לאשמעינן דאפילו אם מברך את הכינויים הנמחקים כגון חנון ורחום וכיוצא שהביא הגמרא שבועות ל"ה ע"א דג"כ באזהרה וכ"כ בפי' הת"ח סנהדרין נ"ו עי"ש ותראה דצ"ל דכוונתו דגם להרמב"ם היה ראי' לזה מדאמר ר"מ בברייתא שם מנין לרבות כל הכנויין ת"ל איש כי יקלל אלקיו מ"מ ומדאמר כל הכנויין וגם מדאמר מ"מ סובר הרמב"ם דמוכח מזה דר"מ מחייב מיתה אפילו על כנויין

הנמחקים וממילא מדר"מ נשמע לרבנן לענין אזהרה כן נ"ל בכוונת הת"ח דאל"כ הי' קשה דהיכי הביא הת"ח ראי' לזה מר"מ דלא פסקינן כוותיה אלא כחכמים ובלשון חכמים לא כתיב כל הכנויין אעכ"מ דצ"ל בכוונת הת"ח כמו שכתבנו דלהרמב"ם מדר"מ נשמע לרבנן וכן מצאתי במרכבת משנה ספרדי ז"ל שכ' בדעת הרמב"ם כמו שכתבנו ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו, אבל מרש"י סנהדרין דף הנ"ל נראה בפי' דל"ס כהרמב"ם והת"ח אלא סובר דפירושא דכינויין דוקא כנויין שאינם נמחקים מדכ' בד"ה ואליבא דר"מ וז"ל ואתא איש איש להשוו' כותים וישראל בכל הני כנויים כגון אלקים שדי צבאות כו' ומדנקט רש"י דוקא כנויים שאינם נמחקים מוכח דסובר דר"מ לא מחייב אלא על כנויים שאינם נמחקים וממילא מדר"מ נשמע לחכמים לענין אזהרה, אבל לכאורה קשה על רש"י מראייתו של הת"ח הנ"ל מדאמר ר"מ כל הכנויים וצ"ל דרש"י לשיטתו דסובר כשיטת הרמ"ה הנ"ל מחודש ז' דשם המיוחד דוקא שם ההויה אבל שם אדני כנוי הוא י"ל דע"כ קאמר ר"מ כל הכנויין כדי שלא נטעה לומר דדוקא על שם אדני או על אל"ף דלי"ת שהוא הכנוי של אדני [עי' שבועות דף הנ"ל ובתוס' שם ד"ה בפר"ח וגם לפום שיטת הרמ"ה י"ל עפ"י דרך הר"ח דאל"ף דלי"ת כיון דכנוי של אדני ג"כ דינו כשם אדני אע"ג דשם אדני לא הוי שם המיוחד דכיון דשם אדני הגדול שבכנויין ע"כ שפיר יכלינן למימר כן כמובן] חייב כיון שהוא הגדול שבכנויין אבל על שאר הכנויים שאינם נמחקים אינו חייב ע"כ קאמר ר"מ כל הכנויין לרבות אפילו שאר הכנויים שאינם נמחקים לא שם אדני או אל"ף דלי"ת מאדני דוקא אבל בכנויים הנמחקים באמת סובר ר"מ דאינו חייב וא"כ ממילא מדר"מ נשמע לרבנן כן יש ליישב את רש"י אבל התורת חיים שם הלך לשיטת הרמב"ם דסובר דשם אדני ג"כ שם המיוחד הוא ולפי"ז ליכא למימר הפשט בר"מ כמו שכתבנו לרש"י וא"כ קשה אמאי אמר ר"מ כל הכנויין אעכ"מ כמ"ש הת"ח לרבות אף הכנויין הנמחקים כמובן, וכיון שבררנו בס"ד דדבר זה אי על כנויים הנמחקים ג"כ באזהרה או לא תליא בפלוגתא של הרמב"ם והרמ"ה הנ"ל א"כ ממילא י"ל דכיון דרבינו פסק כהרמ"ה [דמדהביא את שיטת הרמב"ם בלשון ויש אומרים אף בקריאתו מוכח דסובר כשיטת הרמ"ה] ע"כ דסובר כרש"י דעל כנויים הנמחקים אינו באזהרה וע"כ ל"כ רבינו מלת שאר אבל הרמב"ם דסובר דשם אדני ג"כ שם המיוחד הוא א"כ ממילא מוכח דסובר כהת"ח דעל כנויים הנמחקים ג"כ באזהרה ע"כ הוסיף מלת שאר וכתב ועל שאר הכנויים באזהרה ודו"ק:

אבל לכאורה ק"ל על שיטת רש"י דהיכי יכלינן למימר דלר"מ אינו חייב אלא על כנויין שאינם נמחקים הלא במתניתין דשבועות הנ"ל איתא בפי' דר"מ מחייב אף על הכנויין

הנמחקים דאיתא שם המקלל בכולן חייב דברי ר"מ והאי בכולן קאי על מה דאיתא לעיל מיניה בחנון ורחום ובכל הכנויין וצ"ל דרש"י באמת סובר דפלוגתתם בשם המברך בו ולא בשם המתברך וכמ"ש רש"י במתניתין שם בפי' וז"ל המקלל בכולן מברך את השם באחד מהם וא"כ ממילא י"ל דדוקא שם המברך בו סובר ר"מ דיכול להיות אפילו משמות הנמחקים אבל שם המתברך באמת סובר דדוקא על כנויים שאינם נמחקים חייב כמ"ש רש"י בסוגיתינו הנ"ל וא"כ לפי"ז עכ"מ דצ"ל הפשט ברש"י דשבועות במ"ש שברך את השם באחד מהם דכוונתו דפלוגתתם בשם המברך בו ודלא כמ"ש התי"ט בכוונת רש"י הנ"ל מחודש י' דאל"כ אלא נא' כמ"ש התי"ט דרש"י ג"כ סובר דפלוגתתם בשם המתברך א"כ הי' קשה על רש"י דסוגייתינו קושי' הנ"ל אעכ"מ מרש"י דסוגיתינו דלא כהתי"ט, וממילא הרוחנו בהנ"ל דלכ"ע לענין חיוב אזהרה ל"צ להיות שם המברך בו מן השמות שאינם נמחקים אלא אפי' אם מברך בשמות הנמחקים ג"כ באזהרה דלשיטות הרמב"ם והת"ח הנ"ל בודאי שכן הוא כיון דלדידהו אפילו בשם המתברך הדין כן מכ"ש בשם המברך בו דאפילו לענין חיוב מיתה סובר הרמב"ם דאף שהשם המתברך צריך להיות שם המיוחד מ"מ בשם המברך בו סגיא אם הוא מן השמות שאינם נמחקים מכ"ש שם דסגיא לשם המתברך בודאי דסגיא לשם המברך בו אלא אפילו לשיטת רש"י נ"ל דצ"ל ג"כ כן כיון דמן המשנה דשבועות הנ"ל מוכח דלר"מ אפילו אם השם שמברך בו הוא מן השמות הנמחקים ג"כ חייב סקילה א"כ ממילא מדר"מ נשמע לרבנן דנהי דפטרו מסקילה אבל חיוב אזהרה איכא כמובן, וא"כ יצא לנו מכל הנ"ל לדינא דלענין שם המתברך אי איכא חיוב אזהרה אפילו כשהוא מן השמות הנמחקים תליא בפלוגתא דהרמב"ם ות"ח ורש"י הנ"ל אבל לענין שם המברך בו לכ"ע איכא חיוב אזהרה אפילו כשהוא מן השמות הנמחקים ואחר שכתבנו את כל הנ"ל ראיתי בספרא פ' אמור פרשה י"ד פרק י"ט שגירסתו בחכמים ועל שאר כל הכנויים באזהרה וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וממילא לפי"ז ל"צ למימר אליבא דהרמב"ם כמו שכתבנו דמר"מ למד הרמב"ם את זה כמ"ש הת"ח הנ"ל אלא י"ל דהרמב"ם למד מהספרא ומהפסיקתא שכתבנו וע"כ כתב ועל שאר הכנויים באזהרה ולפי שיטות רבינו ורש"י צ"ל דסברי גם בספרא ובפסיקתא דנקטו מלת שאר לאפוקי שלא תאמר דדוקא על שם אדני או על אל"ף דלי"ת איכא חיוב אזהרה אלא אפילו על כל השמות שאינם נמחקים כמו שכתבנו כמובן: טו)

הנה רבינו והרמב"ם לא גילו דעתן דמה חיוב איכא למקלל כנויין אי מלקות או כרת אלא נקטו את לשון הברייי' ועל הכנויין באזהרה והתוס' בסנהדרין שם ד"ה ועל הכנויין

באזהרה כתב וז"ל דכתיב אלקים לא תקלל וכי יקלל אתא לכרת כדדרשינן בפסחים צ"ו ואיכא כרת אכינויין והא דקאמר באזהרה למעוטי מיתה ולא למעוטי כרת עכ"ל וכ"כ התוס' בשבועות ל"ו ע"א ד"ה ועל הכנויין באזהרה עי' במהרש"א שם נראה בפי' דהתוס' סובר דאם בירך את הכנויין חייב כרת ונ"ל דרש"י ג"כ סובר כן דמדכ' בסנהדרין שם ד"ה וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה וז"ל כדכתיב ונוקב שם ד' וגו' והאי ונשא חטאו לאו מיתה אלא ונשא חטאו דכרת עכ"ל ולכאורה מה רצה בזה וצ"ל דהי' קשה לרש"י דהיכי סברו החכמים דדוקא על שם המיוחד במיתה משום דכתיב ונוקב שם ד' מות יומת הלא גם בפסוק איש איש כי יקלל אלקיו דגם לרבנן קאי על כנויין כתיב ג"כ ונשא חטאו וא"כ אמאי לא סברו דחייב מיתה גם אכנויין כמ"ש ר"מ וע"כ כתב רש"י דרבנן סברו דונשא חטאו לאו מיתה הוא אלא חטאו דכרת וא"כ מוכח דגם רש"י סובר דעל הכנויין באזהרה דאמרו החכמים פירושו דחייב כרת, אבל לכאורה י"ל דליכא ראי' מרש"י כיון דאיכא למימר דרש"י סובר דונשא חטאו אתא לכרת כשמברך את השם המיוחד בלא עדים אבל כשמברך את הכנויים י"ל דסובר רש"י דליכא כרת והא דאמרו החכמים ועל הכנויין באזהרה י"ל דפירושו דחייב מלקות כמ"ש הר"ן שאכתוב לקמן בס"ד או י"ל דסובר רש"י בפירושא דאזהרה כמ"ש הפי' המשניות במכות פ"ג משנה א' וז"ל ובתוספתא דברכות כל מל"ת שיש בה מעשה לוקין עליו ושאר כל ל"ת שבתורה הרי אלו באזהרה העובר עליו כעובר על גזירת המלך הנה התבאר לך מזה המאמר ההפרש שיש בין אמר' במקומות לוקה או סופג את הארבעים ובין אמרם במקומות הרי אלו באזהרה ודע זה ושמרהו עכ"ל וא"כ י"ל דרש"י ג"כ סובר דעל הכנויים ליכא חיוב כרת או מלקות אלא פירושא דהרי אלו באזהרה שאמרו החכמים שהעובר עליו כעובר על גזירות המלך כמ"ש הפי' המשניות והא דכ' רש"י ונשא חטאו דכרת י"ל דכוונתו כהנ"ל דקאי על שבירך את השם המיוחד בלא עדים אבל בכנויין ליכא כרת:

אבל נ"ל להביא ראי' דעכצ"ל דרש"י סובר דעל הכנויים חייב כרת כמ"ש התוס' הנ"ל דבפ' אמור כתב רש"י על ונשא חטאו וז"ל בכרת כשאין התראה ובפ' שלח על הפסוק והנפש אשר תעשה ביד רמה כתב וז"ל ועוד דרשו רבותינו מכאן למברך את השם שהוא בכרת עכ"ל ולכאורה ק"ל כיון דרש"י כתב ועוד דרשו כו' עכצ"ל דסובר כמ"ד דמגדף דקרא היינו מברך השם וכמ"ש הגמ' כריתות ז' ע"ב ובפסחים צ"ג ע"ב דלמ"ד דמגדף היינו מברך השם כתיב כרת בגופא ולמ"ד דמגדף דקרא היינו עובד ע"ז יליף כרת במברך השם חטאו חטאו מקרבן פסח עי"ש וכיון דרש"י סובר דמגדף דקרא היינו מברך השם א"כ קשה היכי כתב רש"י בפ' אמור דונשא חטאו אתא לכרת הא במברך השם כתיב

כרת בגופה וזה אצלי קושיא גדולה על רש"י ואח"כ ראיתי שגם הדינא דחיי דיבר מזה אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דרש"י סובר כך דכרת דפ' שלח אתא למברך את השם המיוחד בלא עדים וכרת דונשא חטאו דפ' אמור אתא למברך את הכנויים בלא עדים כיון דהפסוק ונשא חטאו על הכנויים קאי כדכתיב איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו וכמ"ש הגמרא בסנהדרין בסוגיתנו וא"כ עכ"מ דרש"י סובר דעל הכנויים באזהרה שאמרו חכמים פירושו דחייב כרת כמ"ש התוס' הנ"ל דאל"כ נשאר על רש"י הקושיא שהקשינו כמובן, אבל לכאורה אפילו לפי פירושינו אכתי קשה על רש"י דהיכי כתב בפ' אמור בכרת כשאין התראה דנראה דאם הי' התראה אז חייב דבר אחר ולא כרת הא בכנויים ליכא שום חיוב אחר אלא כרת אעכ"מ דצ"ל דגם בפ' אמור קאי על שם המיוחד דאיכא חיוב סקילה בהתראה וא"כ נשאר קושייתינו הנ"ל על רש"י וגם ליכא ראי' דסובר דאיכא כרת בכנויים, וע"כ נ"ל בס"ד לומר דרש"י סובר דבכנויים איכא כרת וגם מלקות וע"כ כתב שפיר בכרת כשאין התראה כיון דבהתראה איכא מלקות ובזה אמרתי ליישב בס"ד מה שיש לדקדק על רש"י דמדוע כתב כשאין התראה בפ' אמור דוקא מדוע ל"כ כן גם בפ' שלח די"ל דבשלמא בפ' שלח ל"צ למיכתב כן כיון דפשיטא הוא דאיירי כשלא התרה בו דאי כשהתרה בו אז חייב סקילה כיון דבפ' שלח איירי כשמברך את השם המיוחד אבל בפ' אמור דאיירי שמברך את הכנויים ה"א דאפילו כשהתרה בו ג"כ חייב כרת כיון דליכא חיוב מיתה הוי ס"ד דחיוב מלקות ג"כ ליכא וכיון דליכא אלא חיוב כרת ה"א דאפי' כשהתרה בו ג"כ חייב כרת ע"כ כתב רש"י שם כשלא התרה בו לאשמעינן דכשהתרה בו אז חייב מלקות כמובן:

וא"כ לפי"ז צ"ל דרש"י סובר כהאי מ"ד בירושלמי דעל הכנויים באזהרה וכרת דבירושלמי סנהדרין פ' ז' הלכה ח' איתא אית תנא תני על הכנויים באזהרה וכרת על שם המיוחד במיתה אית תנא תני על הכנויים באזהרה ועל שם המיוחד במיתה וכרת מ"ד על הכנויים באזהרה וכרת אלקים לא תקלל ועוד איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו בכרת ועל שם המיוחד במיתה נוקב שם ד' מות יומת ומ"ד על הכנויים באזהרה אלקים לא תקלל ועל שם המיוחד במיתה וכרת ונוקב שם ד' מות יומת ואיש איש כי יקלל אלקיו עכ"ל ועי' בפ"מ שם ונ"ל בס"ד דהני שני מ"ד בזה פליגי אי איש איש כי יקלל אלקיו קאי על כנויים או קאי גם על שם המיוחד אע"ג דכתיב אלקיו דהאי מ"ד דעל הכנויים באזהרה וכרת סובר דאיש איש כי יקלל אלקיו קאי על כנויים משום דכתיב אלקיו וכיון דקאי על כנויים ע"כ סובר דבכנויים איכא אזהרה דהיינו מלקות כשהתרה בו וכרת כשלא התרה בו אבל אידך מ"ד סובר דאיש איש כי יקלל אלקיו קאי על שם

המיוחד אע"ג דכתיב אלקיו וע"כ סובר דעל הכנויים ליכא אלא אזהרה וא"כ ממילא י"ל דרש"י סובר דכיון דלמ"ד דעל הכנויים ליכא אלא אזהרה עכצ"ל דסובר לא כר"מ ולא כחכמים דברייתא סנהדרין הנ"ל כיון דבין לר"מ ובין לחכמים עכצ"ל דאיש איש כי יקלל אלקיו קאי על כנויים עי' בסוגיתינו היטב ותראה שכן הוא וכיון דהאי מ"ד לא כחד ע"כ פסק רש"י כהאי מ"ד דבכנויים איכא אזהרה וגם כרת כיון דהאי מ"ד סובר לגמרי כחכמים דבריי' דסוגייתינו כמובן, או י"ל דהני תרי מ"ד דירושלמי בזה פליגי אי מגדף דקרא היינו מברך השם או עובד ע"ז דהאי מ"ד דעל הכנויים באזהרה סובר דמגדף דקרא היינו עובד ע"ז ולא קאי כרת דכתיב במגדף על מברך השם וא"כ צ"ל דונשא חטאו קאי על מברך השם המיוחד שהוא בכרת כשמברך בלא התראה וע"כ סובר דעל הכנויים ליכא אלא אזהרה דאלקים לא תקלל אבל האי מ"ד דעל הכנויים באזהרה וכרת סובר דמגדף דקרא היינו מברך השם ואיכא כרת על שם המיוחד בגופא ול"צ תו ונשא חטאו על כרת דשם המיוחד אלא יליף מונשא חטאו כרת על כנויים וע"כ סובר דעל הכנויים באזהרה וכרת וגם לפירוש זה צ"ל דרש"י סובר כהאי מ"ד דעל הכנויים באזהרה וכרת כיון דרש"י כתב בפ' שלח בפירוש דמגדף דקרא היינו מברך השם כמובן, וממילא לפי הנ"ל מוכח דגם רש"י סובר כשיטת התוס' הנ"ל דאיכא כרת בכנויים אלא גם זה סובר דגם מלקות איכא בהתרה בו ואפשר דגם התוס' מודה לזה אלא התוס' לא דיבר רק מכרת וגם אפשר דמה דכ' התוס' ועל הכנויים באזהרה דכתיב אלקים לא תקלל כוונתו דאלקים לא תקלל אזהרה למלקות וגם קצת ראי' יש לי לזה דאלת"ה אלא נאמר דהתוס' סובר דאלקים לא תקלל אזהרה לכרת אז צ"ל דהתוס' סובר דלכרת ג"כ צריך אזהרה וא"כ קשה על התוס' דסנהדרין מהתוס' דשבועות ז' ע"א ד"ה באחת שכ' בפי' דלכרת ל"צ אזהרה [ואף די"ל דמצינו כמה פעמים בש"ס שהתוס' במקום אחד ל"ס כבמקום אחר וכמ"ש המרש"א את הכלל זה בקידושין אבל את זה כ"ע מודה שמצוה להשוות את התוס'] אבל כשנ' הפשט בתוס' דסנהדרין כמו שכתבנו אז באמת ל"ק מידי כמובן, עכ"פ זה נראה בפי' דהתוס' סברו דאיכא כרת בכנויים וגם אליבא דרש"י צ"ל דס"כ כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש טז

אבל בחדושי הר"ן ז"ל בסנהדרין שם ראיתי שכ' בפי' דאיכא מלקות בכנויים דז"ל וכן נראה שאף לענין מלקות אינו צריך שיהא שם בשם דהא מאיש איש כי יקלל אלקיו דאיתרבו הכנויים לא למדנו שם בשם דגבי ונוקב שם בנקבו שם הוא דכתיב בי' מיתה וזה פשוט עכ"ל ויש ללמוד מדבריו תרתי חדא דלא בעינן בכנויים שם בשם כיון

דבכנויים ליכא אלא אזהרה ובקרא דילפינן אזהרה מיניה לא כתיב שם בשם [ולפי מ"ש הר"ן דלענין חיוב אזהרה לא צריך שם בשם ליכא תו למימר כמו שכתבנו לעיל מחודש י"ד דלענין חיוב אזהרה לכ"ע חייב אפילו אם שם המברך בו הוא מן השמות הנמחקים כמובן אבל לכאו' לא זכיתי להבין את דבריו כיון דלפי דבריו יהא חמור לר"מ כנויים משם המיוחד דבשם המיוחד לא חייב מיתה אלא כשמברך שם בשם ובכנויים חייב מיתה אפילו כשלא מברך שם בשם כיון דחיוב מיתה דכנויים למד ר"מ מאיש איש כי יקלל אלקיו דלא כתיב גביה שם בשם כמ"ש הר"ן וזה באמת מלתא דלא מסתבר ואי"ל דר"מ סובר דלא בעינן שם בשם וכמ"ש רש"י הנ"ל מחודש י"ג אליבא דר' מנחם בר"י כיון דהר"ן בעצמו חולק על רש"י בזה בסנהדרין שם וסובר דליכא מ"ד דלא בעינן שם בשם ע"כ דברי הר"ן בזה צ"ע] ועוד סובר הר"ן דמ"ש החכמים ועל הכנויים באזהרה פירושו דחייב מלקות וכ"כ הדינא דחיי בשם המאירי ז"ל וצ"ל גם לדידהו דאזהרה למלקות היא אלקים לא תקלל כמ"ש רש"י ותוס' הנ"ל, אבל לכאורה ק"ל על זה דהיכי יכלינן למימר שלוקין על הכנויים משום לאו אלקים לא תקלל הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד כיון דאזהרה לשם המיוחד נמי מלאו זה ילפינן כמ"ש הגמ' בסוגייתינו בסנהדרין ואזהרתי' מהכא אלקים לא תקלל ועי' רש"י שם ד"ה ועל הכנויים באזהרה וגם בדינא דחיי כאן ובנר מצוה סי' י"א אות ל"ב ראיתי שג"כ הרגישו בקושי' זו עי"ש שהאריכו בזה טובא אבל לי"נ בס"ד לתרץ כך דלפי מ"ש הלח"מ הל' ממרים פ"ה הל' ד' על קושיתו שהקשה דהיאך לוקין על לאו דלא תקלל חרש כיון דמיניה ילפינן אזהרה גם שלא לקלל אביו וא"כ הו"ל לאו הניתן לאזהרת מב"ד ותירץ וז"ל י"ל דמקלל חבירו בשם גלה הכתוב דלוקה כדאיתא פ"ק דתמורה ג' ע"ב ואע"ג דהוי לאו שאב"מ גזה"כ הוא ה"נ אמרינן דאע"ג דהוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד לוקה היכא דליכא מב"ד וכיוצא בזה תירצו התוס' בפ' מרובה ע"ד בד"ה הו"ל לאו שניתן לאזהרת מב"ד עכ"ל ולפי דבריו י"ל גם כאן דכיון דמקלל בכנויים הוי ג"כ לאו שאב"מ וצ"ל דכיון דהקרא מגלה לן דמקלל את חבירו או דיין או נשיא דלוקין אע"ג דהוי לאו שאב"מ כמ"ש הגמ' דתמורה משום דכתיב אם לא תשמור לירא את השם הנכבד וגו' והפלא ד' את מכותך וגו' ע"כ לוקין גם על מקלל בכנויים אע"ג דהוי לאו שאב"מ א"כ ממילא תו שפיר לוקין עליו אע"ג דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד מהטעם שכ' הלח"מ הנ"ל כמובן, או י"ל דהר"ן והמאירי סברו דהא דאין לוקין על לאו הניתן לאזהרת מב"ד זה לא אמרינן אלא היכא דעיקר אזהרה בא על מיתות ב"ד אבל היכא דעיקר אזהרה לא בא על מב"ד אז באמת לוקין וא"כ ממילא י"ל דסברו דהלכה כר' ישמעאל דסנהדרין ס"ו ע"א דאלקים חול וכיון דעיקר אזהרה אלקים לא

תקלל הזהיר על דיין כמו שכתבנו לעיל מחודש ג' על כן תו לא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד וכמו שכתבנו לעיל מחודש ד' על קושיות המרש"א עי"ש ודו"ק:

וא"כ יש לפנינו בהא דאמרו החכמים ועל הכנויים באזהרה ג' שיטות שיטות רש"י והתוס' הנ"ל מחודש ט"ו דחייב כרת ושיטות הר"ן והמאירי דחייב מלקות ושיטת הפי' המשניות הנ"ל מחודש ט"ו דלא חייב כלום אלא הו"ל כעובר על גזירת המלך ורבינו והרמב"ם לא גילו דעתן בזה אלא הביאו את לשון הגמ' ובהרמב"ם כדי שלא יהא קשה עליו ממ"ש בפי' המשניות הנ"ל עכצ"ל דמש"ה הביא את לשון הגמ' משום דסובר דאינו חייב כלום אלא הו"ל כעובר על גזירת המלך וממילא גם אליבא דרבינו י"ל דג"כ משום כוונה זו הביא את לשון הגמ' כן עלה ברעיוני לומר בהשקפה ראשונה, אבל אחר עיון קצת ראיתי דנהי דבהרמב"ם י"ל כמו שכתבנו אבל ברבינו עכצ"ל דעל הכנויים חייב כרת כיון שכ' במל"ת זו וז"ל המגדף שלא בעדים הר"ז בכרת שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' ובכריתות אמרו רבנן שבא ליתן כרת למברך את השם עכ"ל מוכח בפי' דסובר דמגדף דקרא היינו מברך השם ולפי"ז על הא דאם בירך את השם המיוחד שלא בעדים דחייב כרת באמת ל"צ שום קרא דכיון דסובר דמגדף דקרא היינו מברך השם ממילא כתיב כרת בגופיה ואי נאמר דרבינו סובר דעל הכנויים ליכא כרת נשאר עליו קושיות התוס' דשבועות ל"ו ע"א ד"ה ועל הכנויים דלמה לי איש איש כי יקלל וגו' כיון דל"ל כמו שתירץ התוס' דצריך לכרת וגם ל"ל דאיצטריך שנדע שעובר על גזירת המלך כיון דאת זה ידעינן מאלקים לא תקלל וא"כ למה לי כי יקלל אלקיו עכ"מ דרבינו באמת סובר דעל הכנויים חייב כרת אלא נקט לשון הברייי' כדרכו בקדש בכמה מקומות וזה נ"ל בס"ד דבר ברור ברבינו כמובן, אבל אליבא דהרמב"ם אי ג"כ יכלינן למימר כן נ"ל דתליא בזה אי סובר דמגדף דקרא היינו מברך השם או סובר דמגדף דקרא היינו עובד ע"ז דלכ"מ הל' קרבן פסח פ"ה הל' ב' שכ' דהרמב"ם סובר דמגדף דקרא היינו מברך השם וכ"כ הדד"ח כאן בשם הלח"מ הל' שבת לפי"ז גם אליבא דהרמב"ם צ"ל דסובר דחייב כרת על הכנויים דאל"כ נשאר עליו קושיות התוס' הנ"ל דלמה לי כי יקלל אלקיו וממילא לפי"ז עכצ"ל הפשט בפי' המשניות הנ"ל כמו שאכתוב לקמן בס"ד בשם הדינא דחיי כדי שלא יהא קשה משם על מ"ש בחיבורו אבל לפי מ"ש הדינא דחיי לעצמו דהרמב"ם סובר דמגדף דקרא היינו עובד ע"ז עיי"ש שהאריך בזה וגם עי' בפרשת הכסף הל' עכו"ם פ"ד לפי שיטה זו באמת י"ל דסובר דליכא כרת בכנויים ועל קושיות התוס' י"ל דסובר כמו שתירץ התוס' כמובן:

ועל הכלל הנ"ל מחודש ט"ו בשם הפי' המשניות דהיכא דאיתא הר"ז באזהרה פירושו דאינו חייב כלום אלא הוי כאלו עובר על גזירת המלך עי' בדינא דחיי שהאריך בזה וכתב שהרמב"ם ל"נ את הכלל זה לחלוטין אלא כוונתו דכל מקום שאיתא הרי אלו באזהרה לא יחוייב שיהי' בו מלקות או כרת בהכרח כמו היכא שאמר לוקה אלא משום דאיכא גווני דלית בהו מלקות או כרת כגון אם לא עשה מעשה ליכא מלקות ובמקום דלא חייב כרת ליכא כרת ע"כ אמר הרי אלו באזהרה ועי' יד מלאכי סי' ר"ו שדיבר ג"כ מכלל זה וגם הביא ראי' לדבריו ולי"נ בס"ד ג"כ ראי' לדבריו מהירושלמי הנ"ל מחודש ט"ז דלמ"ד דעל הכנויים באזהרה וכרת מוכח דאף דאי' בברייתא ועל הכנויים באזהרה אפ"ה איכא חיוב מלקות וכרת א"כ להאי מ"ד עכצ"ל דבאזהרה דבריי' פירושו מלקות דכיון דסובר דחייב כרת ממילא תו ליכא למימר כהפי' המשניות וגם לאידך מ"ד שם דסובר על הכנויים באזהרה בודאי הוא דצ"ל דפירושא דאזהרה מלקות דאלת"ה הו"ל להירושלמי למימר דגם בזה פליגי והירושלמי לא אמר אלא דפליגי אי איכא בכנויים כרת ג"כ או לא אעכ"מ דצ"ל הפשט בפי' המשניות כמ"ש הדד"ח ודו"ק:

פירוש יז

בכל (ז) **יום דנין את העדי' בכנוי יכה יוסי את יוסי כו'**. פירוש בכל יום כל זמן שהי' נושאים ונותנים בבדיקות עדים וכ"כ רש"י במתני' והמרש"ל בביאורו כאן כתב על זה וז"ל פירש"י לפי שיש בו ד' אותיות וגם הוא כמנין אלקי' עכ"ל ונ"ל דכיוון בזה לאשמעינן דאף דאיכא גם פירושים אחרים בהא דיכה יוסי את יוסי כמ"ש היד רמה בסוגיתינו דסנהדרין שם אבל אליבא דרבינו עכצ"ל דסובר כפירש"י דגם משום דבגמטרי' אלקים נקט יוסי כיון דרבינו פסק דשם המברך בו סגיא אם הוא מן השמות שאינם נמחקים א"כ עכצ"ל אליבא דרבינו כמו שכתבנו לעיל מחודש ט' כמובן. ומ"ש רבינו מוציאין כל האדם לחוץ ושואלין את הגדול שבעדים ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' עכו"ם והכ"מ כתב ע"ז וז"ל ואהא דתנן אומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש פריך הירושלמי ואמרו לי' גדף ומשני אלא אותו השם שאמרתי לפניכם קלל ובו קלל כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר השם הזה הזכיר המגדף וקלל אותו וקלל בו כו' ולא ידעתי למה ל"כ רבינו זה עכ"ל ולכאו' גם על רבינו קשה קושיות הכ"מ אבל לפי מ"ש בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ב ליישב את הרמב"ם באמת גם על רבינו ל"ק עי"ש כי פירשתי שם היטב בס"ד גם את זה דמדוע דוקא את הגדול שבעדים שואלין וגם עי' בתי"ט סנהדרין שם מה שתירץ על קושיות הכ"מ ולפי דבריו על רבינו ג"כ ל"ק.

ומ"ש רבינו אבל השומע מפי עכו"ם אינו חייב לקרוע כו' כל זה איתא בסנהדרין ס' ע"א וכ"פ הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' והטור יו"ד סס"י ש"מ אלא יש פלוגתא ביניהם לענין השומע מנכרי שמברך שם המיוחד דלרבינו והרמב"ם אין קורעין אבל הטור סובר דדוקא על הכנויים אין קורעין אבל על שם המיוחד קורעין [ועי' כ"מ שם מה שהביא בשם המרי"ק בזה ובב"ח סי' הנ"ל מ"ש ע"ז] ובש"ע סי' הנ"ל סעיף ל"ז פסק כרבינו והרמב"ם ובפת"ש שם הביא בשם משנת חכמים דאע"פ כששמע מפי עכו"ם אין צריך לקרוע אבל אם בא ישראל ואמר ששמע מפי עכו"ם שגדף כיון שעתה שמע הגידוף מפי הישראל חייב לקרוע וגם הביא בשם תפארת למשה שנסתפק אם ראה ספר תורה שנשרף בשבת ר"ל או שמע ברכת השם בשבת אי צריך לקרוע במוצ"ש אבל עי' בברכי יוסף שם בשיורי ברכה אות כ"א שהעלה לדינא דאם נשרף בשבת ר"ל שאין צריך לקרוע במו"ש וא"כ ממילא לענין ברכת השם ג"כ הדין כן כנ"ל, ודע דהרמ"א שם העלה לדינא דשם בלשון לעז הוי ככנוי ועי' בט"ז שם ס"ק כ"א שכ' על מ"ש המחבר השומע ברכת השם ואפילו ברכת הכנוי כו' וז"ל ברכת השם שאמר יכה יוסי את יוסי עכ"ל ולכאורה ק"ל דלפי מ"ש החדושי הר"ן בסנהדרין שם דלענין קריעה לא בעינן שם בשם א"כ היכי כתב הט"ז יכה יוסי את יוסי וצ"ע:

פירוש יח

כל (ח) **העדים והדיינין סומכין ידיהן על ראש המגדף ואומרים דמך בראשך כו**'. כ"כ גם הרמב"ם הל' עכו"ם אלא קצת שינוי יש ביניהם דהרמב"ם כתב כל העדים והדיינים סומכים את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף ואומר לו כו' נר' דסובר דאחד אחד סומכים וכל אחד ואחד אומר דמך בראשך וע"כ כתב הרמב"ם ואומר לו כו' בלשון יחיד אבל רבינו ל"כ אחד אחד אלא סובר דבפעם אחת סומכין ואומרים וע"כ כתב ואומרים כו' אבל את זה שניהם סברו דדוקא העדים והדיינין סומכין אבל לא שאר העם וכ"כ רש"י פ' אמור פרשה כ"ד פ' י"ד ומדכ' רש"י אומרים בלשון רבים מוכח דסובר כרבינו ומלשון הקרא וסמכו כל השומעים וגו' ליכא הכרע לא כרבינו ולא כהרמב"ם משום דלשון הקרא סובל לפרש כתרווייהו כמובן, אבל נ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם בזה פליגי דבספרא שם איתא וז"ל וסמכו השומעים את ידיהם אלו העדים כל השומעים אלו הדיינים את ידיהם ידי כל יחיד ויחיד ידיהם על ראשו סומכים ידיהם עליו ואומרים לו דמך בראשך שאתה גרמת לכך עכ"ל והכ"מ הל' עכו"ם שם בתר שהביא את הספרא כתב ת"ל ומשמע שכל היחידים הנמצאים בשעת סקילה סומכים ידיהם עליו וצריך טעם למה השמיטו רבינו כו' עי"ש מה שתירץ אבל לי"נ בס"ד ליישב דהרמב"ם סובר דמד"כ הספרא את ידיהם

ידי כל יחיד ויחיד אין כוונתו שכל היחידים הנמצאים בשעת סקילה סומכין כמו שרצה הכ"מ לומר דאם נאמר כך היתה קשה דל"ל כל לרבות את הדיינים הלא דיינים איכא למיגמר ג"כ מאת ידיהם אעכ"מ דהפשט בספרא במ"ש את ידיהם ידי כל יחיד ויחיד דכל יחיד ויחיד מהעדים ומהדיינים יסמוך בפ"ע ויאמר לו ולא שיסמכו כולם בבת אחת ואומרי' לו וע"כ כתב הרמב"ם כל העדים והדיינים סומכים את ידיהם אחד אחד כו' ואומר לו כו' כן י"ל שהי' שיט' הרמב"ם, אבל רבינו י"ל דסובר הפשט בספרא כמו שרצה הכ"מ לומר ולא פסק כהספרא אלא פסק כהפסיקתא זוטרתא בפ' אמור שכ' וז"ל וסמכו כל השומעים אלו העדים כל אלו הדיינים וסמכו כל השומעים את ידיהם סומכין את ידיהם עליו ואומרים לו דמך בראשך אתה גרמת לכך עכ"ל והפסיקתא דלא למד מאת ידיהם כל יחיד ויחיד כמו שלמד הספרא י"ל דבאמת משום קושיתינו הנ"ל דל"ל כל לרבות את הדיינים ע"כ לא סוברת כהספרא וע"כ פסק רבינו ג"כ כהפסיקתא דכולם בבת אחת סומכים ואומרים וגם רש"י בחומש הנ"ל י"ל דסובר כהפסיקתא ודו"ק.
ומה שכתבו רבינו והרמב"ם ואין לך בכל הרוגי ב"ד מי שסומכין עליו אלא על מגדף בלבד כו' כ"כ גם הר"ש משאנ"ץ על הספרא שם עי"ש ותראה שכיוון למ"ש הגאון ר' אלי' ווילנא ז"ל מובא במפרש על הפסיקתא הנ"ל עי"ש כי כתב דבר נאה מאד:

פירוש יט

גרסינן (**ט**) **בב"ב כו**'. בגמרא שלפנינו ב"ב קכ"ט ע"ב איתא והלכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי לבר מע"ז וקידושין אבל בנדרים פ"ז ע"א איתא והלכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגרש וא"כ לכאורה יש לדקדק דמדוע לא הביא רבינו את הגמ' דנדרים כיון דבב"ב ליתא מגדף נהי דהשני גמ' לא פליגי דעכצ"ל דגם הגמרא ב"ב סובר דגם במגדף ובגירושין הדין כן וכמ"ש התוס' בב"ב שם ד"ה חוץ דגמ' ב"ב קיצר משום דמגדף הוי בכלל ע"ז ומגרש בכלל מקדש כי טעם אחד להם וכ"כ הנמוקי יוסף על הרי"ף בב"ב שם וכן צ"ל דסובר הרי"ף דאל"כ הי' קשה על הרי"ף ב"ב דסתם כלשון הגמ' דשם ובנדרים סתם כהגמ' דנדרים וכ"כ היד רמה בב"ב שם והר"ן בנדרים עי"ש וא"כ הדין אמת דגם מגמ' דב"ב מוכח דבמגדף ג"כ תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי אבל אעפ"כ כיון דרבינו כאן לא איירי אלא במגדף ובנדרים איתא בפירוש הדין זה במגדף א"כ אמאי לא הביא את הגמר' דנדרים או הו"ל למימר איתא בנדרים ובב"ב מדוע לא הביא רק את הגמר' דב"ב ותו הא בגמרא דב"ב ליתא הלשון כמו שהביא רבינו וע"כ נ"ל בס"ד דלרבינו באמת היה הגירסא בב"ב כמו שהביא ומשום דאיכא גם גירסא אחרת מגירסא שלפנינו ע"כ כתב רבינו גרסינן בב"ב כו' כוונתו דעכ"צ למיגרס

כן כי היכי דלא תקשה הלכתא אהלכתא דפשטם של התוס' והנמ"י והר"ן הנ"ל בגמ' דב"ב לא הוטב לרבינו כיון דסובר דמגדף וע"ז לאו חדא מילתא הוא כמו שכתבנו לעיל מחודש ט"ז וכמו שאכתוב בס"ד לקמן מחודש כ' וא"כ ל"ל דנכלל בעובד ע"ז גם מגדף וע"כ גרס רבינו בגמר' דב"ב כמו שהוא הביא וכדי להודיענו את זה ע"כ הביא את הגמ' דב"ב ועי' בלח"מ הל' עכו"ם פ"ב ותראה בפי' שגם להלח"מ היה הגירסא בגמרא דב"ב כמו לרבינו כמובן.

ומ"ש רבינו פירוש שאם בירך אחד את ה' או אמר לע"ז אלקי אתה כו' לפי הכלל שכ' היד מלאכי בכללי הרי"ף סי' י"ט וז"ל מסורת הוא בידינו דאין לך שום מפרש שיאמר כלומר או פירוש אלא כשאפשר לפרש פירוש אחר כו' עכ"ל צ"ל דהפי' שכ' רבינו קאי על ע"ז ולא על מגדף כיון דבמגדף ליכא לפרש באופן אחר וגם לא מצינו שום פוסק שיפרש באופן אחר אבל בע"ז מפרש הרשב"ם בב"ב שם באופן אחר עי"ש ע"כ כתב רבינו שפיר פירוש והטעם דמדוע באמת לא מפרש רבינו בע"ז כהרשב"ם י"ל משום דהוה קשה ליה על פירושו של הרשב"ם קושיות התוס' דב"ב שם ד"ה חוץ עי"ש ותראה דמחמת קושיא שהקשה התוס' על פירושו של הרשב"ם הביא התוס' אח"כ את פירושו של הר"י בהא דע"ז שהוא כמו שמפרש רבינו וגם הנמוקי יוסף שם מפרש על ע"ז כן ועל פירושו של הרמב"ם כתב דליתא מהטעם שכ' התוס':

והטעם דמדוע בכל דברים תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ מהני ד' דברים הנ"ל עי' בתוס' ב"ב שם ד"ה והלכתא ובתוס' ב"ק ע"ג ע"ב ד"ה כי שכ' בשם הר"ת דבשאר דברים דאמרינן תוך כדי דיבור כדיבור דמי תקנתא דרבנן היא עי"ש הטעם אבל דמדוע בהני ד' דברים לא תיקנו כן ל"כ התוס' שום טעם וצ"ל דבהני ד' דברים העמידו אדאורייתא משום דחמורי" הם וכ"כ השט"מ בב"ב שם אבל הר"ן בנדרים דף הנ"ל הקשה על טעמו של הר"ת וכתב טעם אחר עי"ש והגאון מו"ה אייזיק שטיין בביאורו כאן הביא את טעמו של הר"ן וגם את הטעם של הר"ת כתב בד"ה והוא שלום עליך רבי וק"ל דכיון שהביא מתחילה את הא דהר"ן היכי יכול להביא אח"כ את הר"ת הלא הר"ן הניח את הר"ת בקושיא ואי משום דסובר הביאור דל"ק קושיות הר"ן א"כ הו"ל למימר דמדוע ל"ק וגם על המרש"ל בביאורו כאן ק"ל דהיאך שבק את טעמו של הר"ן והביא את הטעם של הר"ת ולא דיבר כלום מקושיות הר"ן וצ"ע, ומ"ש רבינו דתוך כדי דיבור הוא שיעור שלום עליך רבי כ"כ גם הרשב"ם בב"ב שם והגמ"יי הל' עכו"ם פ"ב עי"ש:

פירוש כ

המגדף (י) שלא בעדים הר"ז בכרת כו'. כבר כתבנו לעיל מחודש ט"ז דמוכח מכאן דרבינו סובר כמ"ד בפסחים צ"ג ע"ב דמגדף דקרא היינו מברך השם מדיליף כרת למגדף מהפסוק והנפש אשר תעשה וגו' והטעם דפסק כן י"ל דבפסחים שם פליגי רבי ור' נתן בזה רבי סובר דמגדף דקרא היינו מברך השם והלכה כרבי מחבירו ואפילו נגד ר' נתן כמ"ש התוס' בב"מ נ' ע"ב ד"ה אמר רבא בשם הר"ת וא"כ צ"ל דרבינו ג"כ סובר כר"ת ואי באמת סובר כשיטת רש"י בב"מ שם ד"ה ומחזיר דנגד ר"נ אין הלכה כרבי משום דר"נ דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא וכמ"ש היד מלאכי סי' תקצ"א דאפי' במלתא דאיסורא או בדיני נפשות ג"כ אמרינן דר"נ דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא צ"ל דמש"ה פסק רבינו כרבי דבכריתות ז' ע"ב פליגי ראב"ע וחכמים ג"כ בזה והחכמים סברו כרבי וע"כ פסק כרבי וכמ"ש היראים סי' פ"א ונ"ל דמהיראים יש להוכיח דסובר ג"כ דאפילו במילי דאיסורא ובדיני נפשות אמרינן דר"נ דיינא הוא והלכתא כוותיה כמ"ש היד מלאכי דאל"כ למה לו ליתן טעם על מה שפסק דמגדף דקרא היינו מברך השם משום דרבנן רבים נינהו מדוע ל"ק משום דהלכה כרבי מחבירו דזה היה חידוש יותר אעכ"מ דסובר דנגד ר"נ לית הלכתא כרבי וע"כ הוצרך לכתוב את טעמו דנגד רבים באמת לית הלכתא כר"נ וכמ"ש היד מלאכי שם כמובן:

ודע דהפרשת הכסף הל' עכו"ם הלכה ב' הביא בשם הרה"ג מו"ה יוסף רוסו שכ' וז"ל ומדברי הסמ"ג שנקט וחייב כרת במקלל בלא עדים ולא הזכיר התראה נראה דסובר כדברי רבינו הרמב"ם דמגדף ל"צ התראה עכ"ל וכ"כ הדינא דחיי מדעת עצמו ועי' רמב"ם הל' עדות פ"ב הל' ד' שכ' וז"ל ואין לעדים זוממין שגגה לפי שאין בה מעשה לפיכך אין צריכים התראה כמו שבארנו והראב"ד ז"ל השיג עליו וז"ל א"א זה הטעם לא ידעתי מהו ואם מפני שאמר הכתוב תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה א"כ מגדף לדעת חכמים לא יהא צריך התראה עכ"ל ועי' במ"ע שם נראה דאיכא פלוגתא בזה אי מגדף צריך התראה הראב"ד סובר דצריך והרמב"ם סובר דל"צ ועי' בכ"מ הל' עכו"ם פ"ב הלכה ט' מה שהניח בצ"ע על הרמב"ם מגמ' דסנהדרין דף ח' ודף ע"ד ע"ב ותראה כי דבריו צריכים ביאור וגם עי' בסד"מ הל' עכו"ם שם מה שמפלפל על הכ"מ אבל כבר מפרש היטב הפרשת הכסף שם את דבריו וגם מתרץ שפיר את הצ"ע מעל הרמב"ם עי"ש, וממ"ש רש"י בפ' אמור וז"ל ונשא חטאו בכרת כשאין התראה מוכח דסובר כשיטת הראב"ד דמגדף צריך התראה וגם הדינא דחיי כבר מעורר על רש"י זה ועי' ביד רמה סנהדרין ע"ח שכ' וז"ל מגדף הוראת שעה היתה כו' ולא התרו בו במיתה כו' נראה בפי' דגם הי"ר סובר

כהראב"ד אבל מרבינו מוכח בפי' דסובר כהרמב"ם כהנ"ל ולכאורה היה נ"ל להביא ראי' דלא כרבינו והרמב"ם מהירושלמי סנהדרין הנ"ל מחודש ט"ו ממה דאיתא שם אית תנא תני על הכנויים באזהרה ועל השם המיוחד במיתה וכרת דלפי שיטתם היכי משכחת מיתה וכרת בשם המיוחד בשלמא לשיטת הראב"ד משכחת מיתה כשהתרו בו וכרת כשלא התרו בו אבל לשיטות רבינו והרמב"ם דל"צ התראה במגדף היכי משכחת מיתה וכרת אבל אח"כ חזרתי מזה דבאמת שפיר משכחת דמיתה חייב כשאיכא עדים שגידף וכרת חייב כשליכא עדים כמ"ש רבינו בפי' המגדף שלא בעדים הר"ז בכרת וזה פשוט אבל עי' במראה הפנים בירושלמי שם ותראה בפי' שנעלם ממנו דמשכחת כרת כשליכא עדים והא דהביא המראה הפנים ראיה מגמרא דסנהדרין ס' ע"ב שנקט הגמ' כשלא התרו ביה י"ל משום דשם צריך התראה ע"כ נקט הגמרא כן אבל במגדף דל"צ התראה באמת שפיר משכחת כרת כהנ"ל בשם רבינו וגם הרמב"ם כתב בסה"מ מל"ת ה' וז"ל והוא בכרת אם לא ידעו ב"ד או לא עשו בו העונש עכ"ל וא"כ היכי כתב המ"פ אליבא דהרמב"ם את מ"ש הא להרמב"ם שפיר משכחת כרת כמ"ש בסה"מ עי' במ"פ ותבין שצ"ע גדול וגם על שיט' רבינו והרמב"ם לכאו' ק"ל ממה דקאמר הגמרא סנהדרין מ"ו ע"א השתא דמרחקו מהדדי אהני לרבויי עכו"ם דדמי ליה בכל מילי עי"ש חזינן דלרבנן דאינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז סברו דעע"ז דמי למגדף בכל מילי ואי נאמר דמגדף ל"צ התראה אז לא דמי עע"ז בכל מילי למגדף כיון דעע"ז צריך התראה כמ"ש רבינו במל"ת י"ז והרמב"ם הל' עכו"ם פ' ג' הל' א' וא"כ היכי קאמר הגמ' דדמי ליה בכל מילי וצ"ע:

פירוש כא

כשם (**יא**) **שתולין המגדף כו'**. עי' בדינא דחיי שהניח בתימא על רבינו דמה ענין יש לזה כאן ומה שייכות יש לזה שכתבו כאן דאי להשמיענו דמגדף ועובד ע"ז נתלין ואין שאר הנסקלין ניתלין זה אין מקומו כאן אלא בעשין ק"ג במצות התלייה אבל לי"נ בס"ד ליתן טעם לשבח דמדוע כתב רבינו את זה כאן דהיראים סי' פ"א כתב דמש"ה הלכה כחכמים דמגדף דקרא היינו מברך השם משום דבמתניתין דסנהדרין נ"ג ע"א סתם התנא כחכמים במה דקתני המגדף ועובד ע"ז אלמא דתרי נינהו עי"ש אבל לכאורה צריך להבין דמדוע צריך לזה הלא בלא"ה הלכה כחכמים משום דרבים נינהו וכמו שבאמת כתב גם היראים את זה וא"כ מדוע צריך לו עוד ראי' מסתימת התנא וצ"ל דהיה להיראים איזה סברא לומר דבכאן מטעם דרבים הם אין הלכה כחכמים ואפשר דהטעם משום דר' נתן חולק על החכמים כהנ"ל מחודש כ' וכדי שלא נאמר דהלכה כר"נ אפילו נגד

החכמים ע"כ הביא עוד ראי' מסתימת התנא דמתניתין, וא"כ ממילא י"ל דגם רבינו סובר בזה כהיראים דמטעם דרבים הם לא הי' הלכה כחכמים בזה אם לא שהי' ראי' גם מסתימת המשנה כוותיהו וגם את זה י"ל דהראי' מסתימת המשנה דסנהדרין שהביא היראים לא הי' מסתבר לרבינו כיון די"ל דמשום דרבי בפסחים סובר דמגדף אינו מברך השם ע"כ סתם רבי במתניתין וקאמר המגדף ועובד ע"ז אלא לרבינו י"ל דהי' ראי' אחרת לזה ממתניתין דסנהדרין מ"ה ע"ב דאיתא שם וחכמים אומרים אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז ואי נא' דמגדף היינו עע"ז א"כ מדוע נקטו תרתי אעכ"מ דחכמים דמתניתין דתולין סברו ג"כ כחכמים דברייתא דכריתות דמגדף דקרא היינו מברך השם וע"פ הלכה כחכמים דברייתא וא"כ ממילא י"ל בכוונת המשך לשון רבינו כך ובכריתות אמרו רבנן שבא ליתן כרת למברך השם כו' כוונתו בזה דמש"ה פסק דמגדף היינו מברך השם משום דחכמים דכריתות סברו כן וכדי שלא תקשה הלא בכאן יש איזה טעם שלא לפסוק כחכמים אע"ג דרבים הם כמו שנראה מהיראים הנ"ל ע"כ כתב רבינו תיכף אח"כ את הדין זה כשם שתולין המגדף כו' להודיענו שממשנה זו למד דהלכה כחכמים דברייתא כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש כב

ותניא (**יב**) **איש איש מת"ל כו'**. גם זה אי' בסנהדרין נ"ו וכל מי שלומד את הסוגי' זו היטב יראה כי דברי רבינו קשים מאד בפרט לשיטת רש"י דקושית הגמ' איש איש לרבנן ל"ל קאי בין לר' מיישא ובין לר' יצחק נפחא ומשני הגמ' דברה תורה כלשון בני אדם א"כ עכצ"ל דבין לר' מיישא ובין לר' יצחק האי ברייתא דקתני איש איש לרבות עכו"ם כו' ר"מ הוא וא"כ קשה היכי הביא רבינו את הברייתא זו דאתיא כר"מ דישראל חייב מיתה על הכנויים הא רבינו פסק כרבנן דעל הכנויים באזהרה וגם עוד שאר קושיות קשה עליו ויען כי כבר קדמני בזה הדינא דחיי ע"כ לא אאריך עי"ש שתירץ דרבינו סובר כשיטת התוס' דסוגייתינו ד"ה ואליבא דר"מ ותירוצו אמת וצדק כיון שנראה בפי' כן מרבינו אלא עדיין צריך תבלין קצת כיון דסוף סוף טעמא בעי דמדוע שבק רבינו את הלימוד דגר כאזרח דאמר ר' מיישא בפי' שבא ללמד על עכו"ם שחייבים על הכנויים אליבא דרבנן והביא את הלימוד דאיש איש שלא דיבר ר' מיישא מזה בפי' אלא ברמז כמ"ש התוס' שם:

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו לא רצה להאריך בדיני דבני נח וע"כ לא נקט את הדין זה רק בקיצור וגם במ"ע קכ"ב שהביא שם את כל דיני בני נח ג"כ ל"כ את דינם אלא בקיצור עי"ש וע"כ שפיר י"ל דגם כאן לא נקט רק הקוטב של הדין מגדף דבני נח וקוטב דינם

בסוגיתינו סובר רבינו שהוא הלימוד דאיש איש לרבות עכו"ם כו' וע"כ נקט את זה, דהרמב"ם הל' מלכים פ"ט הל' ג' כתב וז"ל ב"נ שבירך את השם בין שבירך בשם המיוחד בין שבירך בכנוי בכל לשון חייב משא"כ בישראל עכ"ל והכ"מ העתיק את כל הסוגי' לזה וכתב שהרמב"ם פסק כר' מיישא ולא כר"י והניח בצ"ע אבל הלח"מ שם מתרץ היטב עי"ש ותראה דקוטב תירוצו דמדוע פסק הרמב"ם כר' מיישא הוא הברייתא דאיש איש לרבות עכו"ם כו' וא"כ ממילא י"ל דכיון דרבינו ג"כ פסק כר' מיישא כמ"ש הדינא דחיי וא"כ גם עליו קשה קושיות הכ"מ וצ"ל כתירוצו של הלח"מ וא"כ גם לרבינו הקוטב של הדין זה הברייתא דאיש איש כו' ומשום דרבינו לא רצה להאריך בדין זה ע"כ נקט את הברייתא זו לרמז בזה על תירוצו של הלח"מ דמדוע פסק כר' מיישא כמובן, וגם מיושב בזה בס"ד מה שהקשה עוד הדד"ח על רבינו דמדוע לא הביא את הא דר' חנינא דסנהדרין ע"א ע"ב בן נח שבירך את השם ואח"כ נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו נשתנה מיתתו די"ל דלא רצה להאריך בדינא דב"נ כהנ"ל ומיושב גם מה דק"ל דמדוע לא הביא רבינו במ"ע קכ"ב גם את הדין דר"ל סנהדרין נ"ח ע"ב עכו"ם ששבת חייב מיתה וגם את הדין דר' יוחנן סנהדרין נ"ט ע"א עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה שהביאם הרמב"ם הל' מלכים פ' י' הל' ט' די"ל כהנ"ל דרבינו לא רצה להאריך בדינם. ועי' ביראים סי' פ"א שפסק כר' מיישא ולא הביא את הברייתא דאיש איש לרבות עכו"ם וצ"ל דסובר כשיטת רש"י דהאי ברייתא אתיא כר"מ וא"כ לפי"ז נשאר על היראים קושיות הכ"מ הנ"ל דהיאך פסק כר' מיישא נגד ר' יצחק ול"ל כתירוצו של הלח"מ הנ"ל כיון דצ"ל דסובר כרש"י ולא כשיטת התוס' דאל"כ נשאר עליו הקושיא דמדוע השמיט את הברייתא דאיש איש לרבות עכו"ם וא"כ ממנ"פ קשה על היראים ואפשר לומר דקושיא חדא מתורצת בחברתה דלכאורה קשה על היראים קושיות הכ"מ וצ"ל דסובר כתירוצו של הלח"מ וא"כ ממילא שפיר י"ל דמש"ה לא הביא את הברייתא דאיש איש כיון דממילא ידעינן את זה ממה דצ"ל דסובר כשיטת התוס' כמ"ש הלח"מ הנ"ל ודו"ק ועי' בספרי פני משה הל' מלכים פ"ט הל' ג' מה שכתבנו שם ליישב את קושיות הכ"מ הנ"ל ותמצא נחת:

מצוה יז

פירוש א

שלא (א) לעבוד ע"ז בדברים שדרכה להעבד בהם כו'. לכאורה יש לדקדק על הסידור מנין הלא תעשת דע"ז שמנה רבינו ז"ל דמדוע מנה תחלה את המל"ת זו שלא לעבוד ע"ז שלמד מולא תעבדם דדברות הראשונות והאחרונות ואח"כ מנה במל"ת י"ט את המל"ת שלא להשתחוות שלמד מלא תשתחוה להם הלא לא תשתחוה להם כתיב מקודם ולא

תעבדם וא"כ אמאי לא מנה לא תשתחוה תחלה והרמב"ם ז"ל בסה"מ מסדר באמת כן דבמל"ת ה' מנה לא תשתחוה להם ובמל"ת ו' מנה ולא תעבדם וגם עוד שינוי ראיתי בין רבינו להרמב"ם דהרמב"ם בסה"מ הביא במל"ת ב' ג' ד' את המל"ת דעשיית ע"ז שלמד מלא תעשה לך פסל מקודם המל"ת לא תשתחוה להם ולא תעבדם ורבינו הביא את המל"ת דעשיית ע"ז במל"ת כ' וכ"א בתר המל"ת לא תשתחוה להם ולא תעבדם ועוד ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את זה דבזובח וקיטור וניסוך חייב אפילו כשאין דרכה בכך כיון שהם עבודת פנים במל"ת י"ט בלאו שלא להשתחוות שג"כ עבודת פנים וג"כ הדין כן מדוע הביא את זה כאן במל"ת זו שאיירי בעבודת דרכה בכך:

ונ"ל בס"ד ליישב כך דהרמב"ם דלא עשה את הסה"מ אלא למנות את המצות ולא שיפסוק ממנו הלכות שיטות הש"ס ג"כ ע"כ נקט הסדר של המל"ת דע"ז כפי הסדר שנכתבים בעשרת הדברות דמתחלה כתיב לא תעשה לך פסל ואח"כ לא תשתחוה להם ולא תעבדם אבל רבינו דעשה את ספרו גם לפסוק ממנו הלכות שיטות הש"ס ע"כ נקט כפי סדר שיטות הש"ס דבסנהדרין ס' ע"ב איתא במתניתין העובד עכו"ם אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה כו' אבל המגפף והמנשק כו' ובגמ' שם מאי אחד העובד א"ר ירמי' ה"ק א' העובד כדרכה וא' המזבח כו' וא' המשתחוה ואפילו שלא כדרכה וכיון דנקט התנא במתניתין תחלה הדין של עובד ע"ז בדרכה בכך ע"כ נקט רבינו ג"כ מתחלה את המל"ת שלא לעבוד ע"ז בדרכה בכך ומשום דסובר רבינו דהני ג' עבודות פנים דהיינו זביחה הקטרה וניסוך ג"כ אזהרתם מולא תעבדם דדברות ראשונות ואחרונות וכמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ה' בשם המכילתא שאכתוב לקמן בס"ד ע"כ נקט רבינו הדין של זביחה והקטרה וניסוך עם הדין של עובד ע"ז בדרכה בכך בחדא מל"ת כיון דלשניהם איכא חד אזהרה מולא תעבדם ומשום דדיבר רבינו במל"ת י"ז מאזהרת לא תעבדם ע"כ נקט אח"כ את המל"ת י"ח שאזהרתה ג"כ מלא תעבדם אע"ג דאזהרת לא תעבדם דמל"ת י"ח הוא פסוק אחר כמ"ש רבינו במל"ת י"ח אעפ"כ כיון דשניהם מוזהרים משם לא תעבדם ע"כ נקט תרווייהו בהדדי ואח"כ במל"ת י"ט נקט את הלאו שלא להשתחוות ובמל"ת כ' וכ"א נקט את הלאוין דעשיית ע"ז שהם במלקות ולא במב"ד כן נ"ל ליישב את הסדר של רבינו כמובן:

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל את הקושיא שהקשה הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם בהשגותיו על הסה"מ במל"ת ה' וז"ל והנה ראוי הרב לפי דעתו במנין המצות למנות לאו דהשתחויה ולאו דשאר עבודות שתים ר"ל לא תשתחוה להם אחד ולא תעבדם לאו אחר וראוי ג"כ שנמנה לאו בפ"ע מגפף ומנשק שלא כדרכה שהוא אינו בכלל אלו ואין

בו מיתה וכיון שנתייחד לעצמו בלאו ובעונש ראוי הוא לימנות בפ"ע וא"כ יהי' המנין בע"ז ארבע מצות שהרב מונה ארבע עבודות בשלא כדרכה אחת ושאר עבודות כדרכה עכ"ל אבל לא זכיתי להבין את תחלת השגתו במ"ש והנה ראוי כו' ר"ל לא תשתחוה להם אחד ולא תעבדם לאו אחר הלא הרמב"ם באמת מנה לא תשתחוה להם ולא תעבדם לשתים במל"ת ה' ובמל"ת ו' אבל ראיתי אח"כ בדינא דחיי ז"ל במל"ת זו שמפרשו היטב וז"ל כוונתו להשיג על הרמב"ם שהי' לו למנות כל עבודה כדרכה לאחד וזביחה וקיטור וניסוך שלא כדרכה לאחרת והשתחואה שאינה עבודת פנים לאחרת כיון דאית בה לאו מיוחד ומגפף ומנשק והדומים לה לאחרת כיון דאית בה לאו מיוחד ואין בה מיתה כו' עכ"ל וגם מהמגלת אסתר ז"ל במל"ת ה' מתירוצו שמתרץ את הרמב"ם מהשגת הרמב"ן שאעתיק לקמן בס"ד נראה שג"כ למד הפשט בקושיות הרמב"ן כמ"ש הדד"ח וגם על רבינו נ"ל דקשה חלק אחד מקושיות הרמב"ן דמדוע לא מנה זביחה והקטרה וניסוך ללאו אחד והשתחואה ג"כ ללאו אחד וכל עבודת דרכה בכך ג"כ ללאו אחד ורבינו באמת לא מנה הני ג' אלא לב' לאוין דהשתחואה בשלא כדרכה מנה במל"ת י"ט ללאו אחד וכל עבודה כדרכה וגם זביחה וקיטור וניסוך שלא כדרכה מנה במל"ת זו ג"כ ללאו אחד אבל הקושיא שהקשה הרמב"ן על הרמב"ם מגיפוף ונישוק ל"ק על רבינו כיון דרבינו באמת מנה במל"ת י"ח גיפוף ונישוק שלא כדרכה ללאו בפ"ע ובדבר זה פליגי רבינו והרמב"ם במצוה לא תעשת דע"ז דהרמב"ם לא מנה גיפוף ונישוק ללאו בפ"ע ורבינו מנה והטעם דמדוע פליגי בזה אכתוב בס"ד לקמן במל"ת י"ח וכאן אין רצונינו רק לתרץ בס"ד את רבינו והרמב"ם מהשגת הרמב"ן הנ"ל וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

פירוש ב

הנה ראיתי במגלת אסתר במל"ת ה' שכ' על קושיות הרמב"ן הנ"ל וז"ל לפי שבכלל לאו של לא תשתחוה שמנה יש כל שאר עבודות שבפנים כו' עכ"ל כוונתו שהרמב"ם סובר דאזהרה של שאר עבודות פנים דהיינו זביחה וקיטור וניסוך הוי ג"כ לא תשתחוה להם וכיון דחד אזהרה יש לשאר עבודות פנים עם השתחואה ע"כ לא מנה הרמב"ם שאר עבודות פנים עם השתחואה אלא לחד לאו כן צ"ל בכוונת המג"א ולפי דבריו צ"ל דהרמב"ם סובר דמה שהקשה הגמ' סנהדרין ס' ע"ב עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר דקושיות הגמרא אזהרה מנין לא קאי על השתחואה לחודא כמו שנראה מהתוס' שם ד"ה אזהרה אלא קושיות הגמ' קאי גם על שאר עבודות פנים ועל זה משני הגמ' דאזהרתם כי לא תשתחוה לאל אחר ומהתם למד הרמב"ם דלשאר עבודות פנים עם השתחואה יש חד אזהרה [והא דכ' הרמב"ם בסה"מ מל"ת ה' דאזהרת

השתחואה היא לא תשתחוה להם ולא כמ"ש הגמרא מלא תשתחוה לאל אחר את זה פירשנו בס"ד היטב לקמן במל"ת י"ט] וכן נראה באמת גם מהרמב"ן הנ"ל בתחלת דבריו שג"כ סובר בדעת הרמב"ם דלשאר עבודות פנים עם השתחואה יש חד אזהרה לא תשתחוה להם אלא הרמב"ן הקשה ע"ז ועי' בלב שמח ז"ל במל"ת ה' שמפרש היטב את קושיות הרמב"ן, וא"כ לכאו' לפי הבנת הרמב"ן בהרמב"ם דלשאר עבודות פנים עם השתחואה יש חד אזהרה באמת יפה תירץ המג"א אבל לפי מה שמפרש הלב שמח את הרמב"ם דל"ת דלשאר עבודות פנים יש חד אזהרה עם השתחואה וכשמעיינין שפיר בסה"מ נראה בפי' דפשטו של הלב שמח באמת פשט אמיתי כיון דלפי הבנת הרמב"ן והמג"א בהרמב"ם יש סתירה ממ"ש הרמב"ם בחיבורו שהביא הרמב"ן שם עם מ"ש בסה"מ עי"ש ותבין אעכ"מ דהפשט בסה"מ כמ"ש הל"ש וגם נ"ל להביא ראי' לזה ממה דאמר אביי סנהדרין ס"ג ע"א שלש השתחוואות בעכו"ם למה אחת לכדרכה ושלא כדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת לחלק עי' רש"י שם היטב ד"ה לכדרכה ושלא כדרכה ולכאורה מנא ליה לאביי דהשתחואה יתירה שנייה באה לשלא כדרכה כגון פעור ומרקוליס שעבודתם בבזיון דילמא לעולם שלא כדרכה בכה"ג באמת פטור והשתחואה יתירה שנייה באה לרבות שאר עבודות פנים כדרכה ושלא כדרכה דאי מהשתחואה ראשונה ה"א דדוקא על השתחואה חייב כדרכה ושלא כדרכה כיון דהשתחואה כתיב אבל עכשיו דכתיב השתחואה יתירה אמרינן אם אין ענין לגופה תנהו ענין על שאר עבודות פנים כדרכה ושלא כדרכה אבל שלא כדרכה בבזיון כגון השתחוה לפעור ומרקוליס באמת פטור אעכצ"ל דלשאר עבודות פנים איכא אזהרה בפ"ע וע"כ אמר אביי שפיר כמובן וא"כ ממילא מוכח מזה דצ"ל הפשט בסה"מ כמ"ש הלב שמח וא"כ ממילא תירוצו של המגלת אסתר לא עולה יפה והשגתו של הרמב"ן על הרמב"ם וגם על רבינו במקומה עומדת כמובן:

וע"כ נ"ל בס"ד לתרץ כך דלכאו' ק"ל על הרמב"ם בסה"מ מל"ת ה' דמדוע ל"כ דמהיכא אזהרה על שאר עבודות פנים דל"ל דסובר כמו שהבין הרמב"ן הנ"ל מלא תשתחוה להם חדא דהרמב"ן בעצמו השיג עליו בזה שם ועוד הי' קשה עליו קושיתינו הנ"ל מאביי אעכ"מ דצ"ל כמ"ש הל"ש דלא תשתחוה להם הוי אזהרה על שאר עבודות פנים וא"כ קשה אמאי לא הזכיר הרמב"ם בסה"מ את אזהרה זו דלומר כמ"ש הל"ש דלא חש לפרשו על זה גופא קשה דמדוע לא חש הלא כל מגמתו בסה"מ לפרש היטב את המצות עם אזהרתם וע"כ נ"ל דבאמת כתב הרמב"ם בסה"מ בפירוש את אזהרתם עי' היטב במל"ת ה' ותראה שמהמכילתא שהביא הרמב"ם שם מוכח בפי' דסוברת

דאזהרה לשאר עבודות פנים היא ולא תעבדם כיון דהפסוק זובח לאלקים יחרם שהביא המכילתא הוא העונש על שאר עבודות פנים כמ"ש הגמ' סנהדרין ס' ע"ב אלו נאמר זובח יחרם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ת"ל לאלקים בזובח לעכו"ם הכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטר ומנסך מנין ת"ל בלתי לד' לבדו ריקן העבודות כולן לשם המיוחד כו' עי"ש וגם מהמכילתא גופא מוכח דזובח לאלקים יחרם קאי על שאר עבודות פנים וע"ז כתב המכילתא עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל כו' ולא תעבדם א"כ מוכח בפי' דהמכילתא סוברת דאזהרה של שאר עבודות פנים הוא ולא תעבדם והא דהביא המכילתא לא תשתחוה להם משום שהוא תחלת הקרא של ולא תעבדם וכ"כ בפי' המרכבת המשנה ז"ל על המכילתא פ' יתרו פרשה ו' אות ד' דבפ' משפטים פרשה י"ז הפשט במכילתא דאזהרה של שאר עבודות פנים היא ולא תעבדם עי"ש והמכילתא שהביא הסה"מ הנ"ל היא המכילתא דפ' משפטים פרשה י"ז וממילא מוכח כמו שכתבנו וא"כ לפי"ז י"ל הפשט בסה"מ מל"ת ה' במ"ש וכן אנחנו מוזהרים מהקריב להם ולנסך ולקטר כו' דכוונתו וכן אנחנו מוזהרים מהפסוק שכתב למטה אח"כ בשם המכילתא מולא תעבדם והפשט זה בסה"מ ברור אצלי בס"ד דאל"כ למה הביא את המכילתא כלל אעכ"מ דהרמב"ם בסה"מ סובר דאזהרה דשאר עבודות פנים היא מולא תעבדם דדברות הראשונות ואחרונות:

ובהלכות עכו"ם פ"ג הל' ג' כתב הרמב"ם וז"ל ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן היא מה שכתוב ולא תעבדם במד"א בשאר עבודות חוץ ממשתחוה וזובח ומקטיר ומנסך אבל העובד באחת מעבודות אלו לאחד מכל מיני עכו"ם חייב ואע"פ שאין דרך עבודתו בכך כו' לכך נא' לא תשתחוה לאל אחר לחייב על ההשתחואה אפילו אין דרך עבודתו בכך וה"ה למקטר ומנסך וזורק ומנסך אחד הוא עכ"ל והכ"מ ז"ל כתב דהאי וה"ה למקטר ומנסך שכ' הרמב"ם לא קאי על השתחואה דלעיל מיניה אלא קאי על זביחה שדיבר לפני השתחואה עי"ש וא"כ לכאורה קשה דמדוע לא הביא הרמב"ם בחיבורו אזהרה על שאר עבודות פנים כמו שהביא אזהרה על השתחואה אעכצ"ל דגם בחיבורו הפשט במד"כ ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן היא מ"ש ולא תעבדם כו' דכוונתו דאזהרה זו קאי גם על שאר עבודות פנים שדיבר אח"כ דאל"כ אלא נא' דלא קאי רק על עובד ע"ז בדרכה בכך שדיבר בהלכה ב' שם א"כ קשה מדוע ל"כ ואזהרה של עבודות אלו כו' בהלכה ב' שם מדוע כתב את זה בהלכה ג' ובהלכה ג' הי' לו להתחיל במד"א כו' אע"כ מדכתב ואזהרה כו' בהלכה ג' מוכח דגם בחיבורו סובר כבסה"מ דאזהרה של שאר עבודות פנים היא ולא תעבדם כהנ"ל בשם המכילתא, וממילא לפי הנ"ל שבררנו

בס"ד דלהרמב"ם אזהרה של שאר עבודות פנים היא ולא תעבדם צ"ל דסובר הפשט בגמ' דסנהדרין ס' ע"ב במ"ש עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר דלא קאי אלא על השתחואה גרידא כמ"ש התוס' שם ד"ה אזהרה ובדף ס"א ע"א שם ד"ה מנין והא דלא קאמר הגמרא גם על שאר עבודות פנים אזהרה מנין צ"ל דהגמר' סובר כהמכילתא הנ"ל דאזהרה של שאר עבודות פנים היא ולא תעבדם וע"כ לא שאל הגמרא על אזהרה אלא בהשתחואה כמובן:

אבל לכאורה ק"ל על המכילתא מהא דאמר ר' אלעזר בסנהדרין ס"א ע"א מנין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב שנאמר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים כו' ועי' בתוס' שם ד"ה מנין שכ' בפי' דאזהרה לשאר עבודות פנים מולא יזבחו עוד וגו' וא"כ מדוע לא סוברת המכילתא ג"כ כן וצ"ל דהמכילתא סוברת כשיטת הרשב"א ז"ל שהביא הריטב"א ז"ל בע"ז דף נ"א ע"א ד"ה מנין לשוחט בהמה למרקוליס עי"ש ותראה דלפי שיטת הרשב"א ליכא למילף אזהרה לשאר עבודת פנים מלא יזבחו עוד וגו' שאמר ר"א משום דולא יזבחו צריך להזהיר על מלקות בגוונא דכ' הרשב"א ועי' בחדושי הר"ן ז"ל סנהדרין דף ס"א ד"ה מנין שכ' בפי' דלשיטת הרשב"א אזהרה של שאר עבודות פנים מולא תעבדם וא"כ ממילא שפיר י"ל דהמכילתא סוברת כשיטת הרשב"א ועל התוס' סנהדרין הנ"ל דסובר דאזהרה לשאר עבודות פנים מולא יזבחו באמת צ"ל דסובר הפשט בהא דר' אלעזר כמ"ש הר"ר מאיר הלוי ז"ל מובא בריטב"א בע"ז שם עי"ש ותבין, וא"כ ממילא י"ל דדבר זה אי אזהרה של שאר עבודות פטם מולא תעבדם או מולא יזבחו עוד תליא בשיטות הרשב"א ור"מ הלוי דלר"מ הלוי אזהרה של שאר עבודות פנים היא מולא יזבחו ולהרשב"א מולא תעבדם כמובן:

וא"כ לפי הנ"ל ק"ל לכאורה על הסה"מ הנ"ל שהביא ג"כ את הא דר' אלעזר מנין לשוחט בהמה למרקוליס כו' וגם נר' בפי' דסובר הפשט בהא דר"א כמ"ש הר"מ הלוי עי"ש ולפי הנ"ל קשה היכי יכול להביא את הא דר' אלעזר וגם את המכילתא וצ"ל דשיטת הרמב"ם בסה"מ כך דהיה קשה לו על ר' אלעזר גופא דמדוע אמר מנין כו' ולמד את זה מולא יזבחו עוד מדוע באמת לא למד אזהרה על שאר עבודות פנים מולא תעבדם כהמכילתא אעכצ"ל חדא מתרתי או דר"א לא ידע מהמכילתא זו וכהכלל שבידינו שהאמוראים לא הי' יודעים מכל הברייתות או צ"ל דר"א באמת כיוון בשאלתו על השני פשטים של הרשב"א ור"מ הלוי הנ"ל וע"כ הביא את הפסוק ולא יזבחו דוק בזה כי עמוק הוא מאד בס"ד וסובר הרמב"ם כיון דבאמת ר"א והמכילתא לא פליגי א"כ סוף סוף קשה למה לי שתי אזהרות על שאר עבודות פנים וע"כ כתב בסה"מ וכבר נכפלה אזהרה זו

כוונתו דאזהרה זו נכפלה לחומר הענין כמ"ש בסה"מ בהשרשים דבהרבה מצות נכפלה אזהרתם לחומר הענין וממילא לפי"ז כיון שבררנו בס"ד דהרמב"ם סובר דאזהרה של שאר עבודות פנים היא ולא תעבדם ואת זה כתב הרמב"ם ג"כ בפי' בסה"מ מל"ת ו' דאזהרה של עובד ע"ז בכדרכה בכך היא ג"כ ולא תעבדם א"כ י"ל כיון דסובר הרמב"ם דעבודת דרכה בכך וגם שאר עבודות פנים שלא כדרכה מחד אזהרה ילפינן ע"כ לא מנה את שניהם אלא לחד לאו ולא קשה עליו קושיות הרמב"ן הנ"ל מחודש א' ועל רבינו י"ל דגם הוא סובר כהמכילתא הנ"ל אלא סובר הפשט בהא דר' אלעזר כשיטת הרשב"א הנ"ל וא"כ ל"צ למימר דנכפלה אזהרתם כמ"ש הרמב"ם כיון דסובר כשיטת הרשב"א ממילא ליכא על שאר עבודות פנים אלא חד אזהרה ולא תעבדם וכיון דסובר דאזהרה של שאר עבודות פנים היא ולא תעבדם וגם היא אזהרה עבודות דרכה בכך ע"כ לא מנה גם רבינו את שאר עבודות פנים ללאו בפ"ע אלא כללם עם עבודות דרכה בכך וע"כ הביא את השאר עבודות פנים במל"ת זו ולא במל"ת י"ט כיון דחד אזהרה יש להם עם עבודות דרכה בכך וכמו שכתבנו לעיל מחודש א' כמובן, וגם מה מאד מיושב בס"ד בהנ"ל מעל רבינו והרמב"ם מה דק"ל עליהם מהתוס' סנהדרין ס' ע"ב ד"ה אזהרה מנין דכ' וז"ל וא"ת ות"ל מהיכא דנפקא ליה אזהרה למגפף ומנשק מלא תעבדם כדפ"ה במתניתין וי"ל דאי אתא לאזהרה דהשתחואה לא הוי מוקמינן ליה למגפף ומנשק עכ"ל ולפי הנ"ל דרבינו והרמב"ם סברו דאזהרה של שאר עבודות פנים ילפינן מלא תעבדם דדברות א"כ נשאר קושית התוס' דאמאי לא יליף הגמ' גם על השתחואה אזהרה מולא תעבדם דדברות דל"ל כתירוצו של התוס' כיון דגיפוף ונישוק לא ילפינן אלא מולא תעבדם יתירה דפ' משפטים כמ"ש רש"י במתניתין שם אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דהגמ' ידע דהשתחואה הוי מל"ת בפ"ע ואי הוי יליף הגמ' אזהרה להשתחואה מולא תעבדם דדברות אז לא הי' מל"ת בפ"ע כיון דאז הוי נכלל לענין מנין המצות בין שאר עבודות פנים ומשום דידע הגמ' דהלאו דהשתחואה צריך להיות לענין מנין המצות מל"ת בפ"ע ע"כ יליף הגמ' להשתחואה אזהרה בפ"ע ודו"ק בכל הנ"ל ואם קשה לך איזה דבר על הנ"ל אז תעיי' עוד שפיר את סוגית הגמרא דסנהדרין והריטב"א דע"ז ואז תבין הכל בס"ד:

פירוש ג

אבל עוד קושיא אחת הקשה על הרמב"ם הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ מל"ת ה' וז"ל ועוד הנה לדבריו בפסוק לא יהיה לך אלקים אחרים על פני ארבע מצות מניעה מהאמין האלהות לזולתו ומניעה מעשיית הצלמים אע"פ שלא עבדם והוא למלקות ומניעה מהשתחוות לכל ע"ז ומניעה מכל עבודה כדרכה וכבר ביארו החכמים ששמעו מפי

משה מצות מנין תור"ה בגמטריא באמרו תורה צוה לנו משה ושתי מצות ששמעו מפי הגבורה השלימו תרי"ג והרב כותב זה כמה פעמים ואינו נזכר ועוד שהרי הסכימה דעתו לומר כי דבור אנכי ד' אלקיך מ"ע וא"כ נמצאו מפי משה תר"ח ומפי הגבורה חמש וזה טעות מתפרסם עכ"ל ובאמת על רבינו ג"כ קשה קושית הרמב"ן כיון דג"כ סובר דדבור לא יהי' לך כולל ד' לאוין וזה ל"ל דעל רבינו קשה ביותר משום דמנה בע"ז ה' לאוין דגם גיפוף ונישוק מנה ללאו בפ"ע במל"ת י"ח נמצא לפי מנינו דמפי הגבורה ו' מצות דע"ז י"ל כיון דלמד אזהרה על גיפוף ונישוק מלא תעבדם דפ' משפטים כמ"ש במל"ת י"ח ממילא לא נכלל הלאו דגיפוף ונישוק בדבור לא יהיה לך דבדבור לא יהיה לך לא נכלל רק הני לאוין דע"ז הנאמרים בעשרת הדברות אחר דבור לא יהי' לך עד הדבור ג' וע"כ ל"ק על רבינו אלא כמו שקשה על הרמב"ם כמובן:

אבל נ"ל בס"ד לתרץ דעל דרשה דר' שמלאי מכות כ"ג ע"ב דמפי משה לא שמענו רק תרי"א מצות דאנכי ולא יהיה לך מפי גבורה שמענו הקשה הסדר משנה ז"ל הל' עכו"ם פ"ג הל' ג' הלא מפי משה שמענו תרי"ב מצות כיון דמל"ת דע"ז ג"כ מפי משה שמענו דבסנהדרין נ"ו ע"ב איתא עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם ובהני ז' מצות ב"נ חד מהן המל"ת דע"ז עי"ש בגמ' וא"כ כבר שמעו ישראל במרה מפי משה גם הלאו דע"ז והיאך דרש ר' שמלאי דרק תרי"א מצות שמענו מפי משה עי"ש שהאריך בקושיא זו, ונ"ל בס"ד לתרץ דלפי מה שכתבנו לעיל מל"ת א' מחודש י"א דרבינו והרמב"ם פסקו בדיני דב"נ כר' יצחק דסנהדרין וכהאי מ"ד דסובר אליבא דר' יצחק דעכו"ם לא חייב עד דפלח ולא חייבו עכו"ם בע"ז על מחשבה דהיינו על לאו דלא יהיה לך שבא להזהיר שלא לעלות במחשבה שיש שום אלקי זולתי השם וכיון דרבינו והרמב"ם סברו' דלא מוזהרין עכו"ם על לאו דלא יהי' לך נמצא לפי"ז לא הי' נכלל במרה בהז' מצות דב"נ לאו דלא יהיה לך רק השאר מל"ת דע"ז וממילא לפי שיטתם ל"ק קושי' הסד"מ כיון דלא שמעו במרה מפי משה את המל"ת דלא יהי' לך אלא מפי הגבורה שמעו וע"כ דרש ר"ש שפיר את דרשו כמובן, וממילא גם קושיות הרמב"ן הנ"ל ל"ק די"ל דכיון שכבר שמעו במרה השאר ג' מצות דע"ז דהיינו שלא לעבוד ושלא להשתחוה ושלא לעשות אף שנכפלה בלאו דלא יהיה לך אבל כיון שכבר שמעו מפי משה ע"כ לא חשיב ר' שמלאי הני ג' לאוין בין הני דשמעו מפי הגבורה כיון דר"ש לא חשיב אלא הני תרתי דשמעו מתחלה מפי הגבורה ומקודם לזה לא שמעו כלל אבל הני ג' אע"ג דשמעו מפי הגבורה דנכללו בדבור לא יהי'

לך מ"מ כיון דכבר שמעו מפי משה במרה ע"כ מנה ר"ש הני ג' בין הני דשמעו מפי משה וכשתעי' היטב בסד"מ אז תבין שפיר את כל מה שכתבנו:

אבל אכתי ק"ל דלפי דברינו דרבינו והרמב"ם פסקו כר' יצחק א"כ לפי"ז צ"ל דרבינו והרמב"ם סברו דב"נ לא מוזהר גם על עשיית ע"ז דבסנהדרין שם קאמר הגמ' בפי' דלמ"ד אליבא דר' יצחק דעכו"ם לא חייב עד דפלח סובר דעכו"ם לא מוזהר על עשיית ע"ז וא"כ לפי"ז לא נצטוו ישראל במרה מפי משה גם על עשיית ע"ז וא"כ אכתי קשה קושית הרמב"ן על רבינו והרמב"ם בפלגא עכ"פ דהו"ל לר' שמלאי למימר דמפי הגבורה שמענו ג' מצות מ"ע אנכי ומל"ת לא יהי' לך ומל"ת לא תעשה לך ואי"ל דכיון דהרמב"ם בהל' מלכים פ"ט הל' ב' כתב וז"ל ואע"פ שאינו נהרג אסור בכל כו' נא' דכיון דהרמב"ם סובר דעכ"פ נצטוו ב"נ שלא לעשות ע"ז אע"ג דלא נתחייבו מיתה עליה [וכן מצינו הרבה דברים שסובר הרמב"ם דב"נ מצווה עליהם בלא חיוב מיתה כמ"ש בהל' מלכים פ"י הל' ו' עי' בלח"מ שם וגם בהרמב"ם שם הלכה ט' ובכ"מ שם] וכיון שנצטוו שלא לעשות ע"ז א"כ ממילא גם ישראל נצטוו במרה ע"י משה על זה וע"כ שפיר י"ל כמו שכתבנו' אבל אי נאמר כן א"כ גם על מחשבת ע"ז דגמרינן מלאו דלא יהיה לך ג"כ י"ל דבצווי בלא מיתה ב"נ נצטוה כיון דמלשון הרמב"ם הל' מלכים פ"ט ממ"ש ואע"פ שאינו נהרג אסור בכל נראה דגם על מחשבת ע"ז ג"כ נצטוו בלשון איסור וא"כ לפי"ז הדרא קושיות הסד"מ לדוכתי' אם לא שנאמר דמש"כ הרמב"ם אסור בכל כוונתו על הני עניני ע"ז השייכים במעשה וכמו שנראה מתחלת דבריו בפ"ט שם שכ' בן נח שעבד ע"ז כו' ולשון שעבד משמע במעשה ועל זה כתב אח"כ וכל ע"ז כו' אסור בכל כו' וכשנאמר כן בכוונת הרמב"ם אז באמת שפיר מיושב הכל כהנ"ל, ולפי מה שכתבנו בספרי פני משה הל' מלכים פ"ט הל' ב' שהראתי לדעת שם דמהיכא למד הרמב"ם את מה שכתב ואע"פ שאינו נהרג אסור בכל כו' מוכח משם בפי' דהרמב"ם ל"כ את זה אלא דוקא על עשיית ע"ז ולא על מחשבת ע"ז כיון דהשני לימודים שכתבנו שם שניהם הם בעשיית ע"ז עי"ש ותבין א"כ שפיר י"ל דעל מחשבת ע"ז באמת ל"כ הרמב"ם את זה וא"כ ממילא מיושב שפיר קושיות הסד"מ וגם קושיות הרמב"ן הנ"ל ודו"ק ועי' בספרי פני משה הל' יסוה"ת פ"א הל' ו' שהבאתי שם בשם המעיין חכמה תירוץ נאה על קושית הרמב"ן ותראה דגם אליבא דרבינו י"ל כן:

פירוש ד

שנאמר (ב) בדברות הראשונות והאחרונות לא תעבדם כו'. נראה מרבינו דולא תעבדם דדברות היא אזהרה שלא לעבוד ע"ז בדברים שדרכה בכך וכ"ס הרמב"ם בסה"מ בל"ת

ו' ובחיבורו הל' עכו"ם פ"ג הל' ג' וכ"כ החינוך סי' כ"ט אבל רש"י סנהדרין ס' ע"ב ד"ה אחד העובד כתב דאזהרת עבודת דרכה בכך היא ופן תדרוש וגו' וכ"כ היראים ז"ל סי' ע"ח אלא על היראים ק"ל דמדוע ל"כ דמהיכא למד אזהרה על עבודות פנים דבשלמא על השתחואה כיון דכ' מנין לרבות השתחואה ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר כו' י"ל דמשם למד אזהרה על השתחואה וכמו שבאמת אמר הגמרא בסנהדרין שם אזהרה מנין ת"ל כי לא תשתחוה וגו' [ועי' ביראים שהביא את הגמ' זו ותראה שיש ט"ס בדבריו אם לא שנאמר שכך הי' גירסתו בגמ'] אבל על שאר עבודות פנים מהיכא למד את האזהרה ואפ"ל דמה דכ' היראים בריש דבריו ואהבת את ד' אלקיך ויראת ממנו ממה שהזהיר כו' לא תשתחוה להם ולא תעבדם כו' כוונתו במ"ש ממה שהזהיר דלא תשתחוה להם ולא תעבדם הוי שני אזהרות וסובר דעל הג' עבודות פנים הוי אזהרה ולא תעבדם ועל השתחואה הוי אזהרה ולא תשתחוה להם וזה ל"ק דל"ל לא תשתחוה לאזהרה על השתחואה הלא איכא כי לא תשתחוה וגו' דעל זה י"ל דאת זה כבר מתרץ הגמ' בסנהדרין שלש השתחוואות למה לי כמו שכתבנו לעיל מחודש ב' וא"כ יצא לנו מזה שגם היראים סובר לענין אזהרת ג' עבודות פנים ולענין אזהרה של השתחואה כמו שכתבנו לעיל מחודש ב' אליבא דרבינו והרמב"ם אבל לענין אזהרת עבודת דרכה בכך נראה בפי' דסובר כרש"י דאזהרתם היא ופן תדרוש וגו' וכ"כ בפי' הסמ"ק ז"ל סי' ס"ג וא"כ ק"ל על רבינו והרמב"ם והחינוך דמדוע ל"ס כרש"י והיראים והסמ"ק דאזהרת עבודת דרכה בכך היא ופן תדרוש או קשה להיפך ובמה פליגי:

ונ"ל בס"ד דבזה פליגי דבמכילתא פ' יתרו פרשה ו' איתא וז"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם למה נא' לפי שהוא אומר וילך ויעבוד אלהים אחרים לחייב על העבודה בפ"ע ועל השתחויה בפ"ע אתה אומר כן או אינו חייב עד שיעבוד וישתחוה ת"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על כל אחד בפ"ע דבר אחר לא תשתחוה להם למה נאמר לפי שהוא אומר זובח לאלהים יחרם וגו' עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל להם כן הגירסא במכילתא שלפנינו אבל גירסת הסה"מ מל"ת ה' ת"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם והמרכבת על המכילתא שם כתב וז"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם למה נאמר ירצה למה נאמר לא תשתחוה להם ולא תעבדם דהול"ל לא תשתחוה להם ותעבדם כו' ובפסיקתא זוטרתא פ' יתרו איתא וז"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על ההשתחויה בפ"ע ועל העבודה בפ"ע, וא"כ י"ל דלרש"י ודכוותיה היתה קשה דמה הקשה המכילתא הלא איצטריך ולא תעבדם על אזהרת עבודת דרכה בכך אעכ"מ דהמכילתא בלישנא קמא סוברת דלא איצטריך ולא תעבדם על זה משום דאזהרת עבודת

דרכה בכך ילפינן מופן תדרוש וגו' ובלשון אחר באמת סוברת המכילתא דאיצטריך ולא תעבדם לאזהרת עבודת דרכה בכך וכיון דהפסיקתא סוברת כלישנא קמא דמכילתא ע"כ פסקו הם ג"כ כלישנא קמא דאזהרת עבודת דרכה בכך ילפינן מופן תדרוש וממילא ג"כ מיושב בזה מה דק"ל לכאורה לפי שיטתם דאזהרת דרכה בכך מופן תדרוש א"כ ל"ל ולא תעבדם דדברות ואי"ל דאיצטריך לאזהרת עבודת פנים שלא כדרכה כיון דאזהרת עבודת פנים שלא כדרכה יכלינן למילף מולא יזבחו עוד וגו' כמ"ש התוס' סנהדרין ס"א ע"א ד"ה מנין אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דאיצטריך לדרשה דלישנא קמא דמכילתא הנ"ל לחייב על השתחואה בפ"ע ועל העבודה בפ"ע וכמ"ש הפסיקתא הנ"ל כמובן כן נ"ל ליישב את שיטתם:

אבל רבינו והרמב"ם והחינוך י"ל דסברו כהלשון אחר של המכילתא דולא תעבדם דדברות איצטריך לאזהרת עבודת פנים וגם על עבודת דרכה בכך כמו שכתבנו לעיל מחודש ב' וגם את זה סברו דבתר דמשני המכילתא בלישנא קמא דאיצטריך ולא תעבדם לחייב על השתחואה בפ"ע ועל העבודה בפ"ע באמת י"ל דגם הלישנא קמא דמכילתא מודה דאזהרת עבודות פנים וגם אזהרת עבודת דרכה בכך ילפינן מולא תעבדם דמהיכא תיתי נאמר דלישנא קמא חולק עם הד"א כיון דאיכא למימר דדוקא בהה"א הי' סוברת דלא איצטריך ולא תעבדם על אזהרת עבודת דרכה בכך כיון דיכלינן למילף מופן תדרוש וע"כ הקשה הלישנא קמא דל"ל אבל בתר דמשני דאיצטריך י"ל דבאמת גם הלישנא קמא מודה דמלא תעבדם ילפינן אזהרת עבודת דרכה בכך ועבודת פנים שלא כדרכה וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' דעכצ"ל דהרמב"ם סובר בהמכילתא כן דבסה"מ מל"ת ה' הביא את הלשון אחר של המכילתא ובמל"ת ו' הביא את הלישנא קמא דמכילתא ואי נאמר דפליגי א"כ היכי הביא את השני לשונות אעכ"מ דסובר דלא פליגי וא"כ עכצ"ל דסובר הפשט במכילתא כמו שכתבנו וממילא לפי"ז כיון דבהלשון אחר סוברת המכילתא בפי' דולא תעבדם בא לאזהרה וגם בהלישנא קמא איכא למימר כן כמו שכתבנו ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם והחינוך דאזהרת עבודות דרכה בכך היא ולא תעבדם דד רות ופן תדרוש וגו' סברו דאיצטריך שלא להפנות אחר ע"ז אפילו בדבור כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת י' ובחיבורו הל' עכו"ם פ"ב הל' ב' ורבינו במל"ת י"ד והחינוך סי' רי"ג ודו"ק:

ונ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטת רש"י ודכוותי' הנ"ל דבע"ז נ"א ע"א איתא א"ר אלעזר מנין לשוחט בהמה למרקוליס שהוא חייב שנא' ולא יזבחו עוד וגו' אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו וגו' תנהו ענין לשלא כדרכה כו' וכשלמדנו עם תלמידינו את השיטה זו תיכף בתחלת הלימוד הקשינו דמה קאמר ר"א מנין כו' הלא מקרא מלא

זובח לאלקים יחרם וגו' דמניה ילפינן חיוב על כל ג' עבודות פנים כמ"ש הגמ' סנהדרין ס' ע"ב וזביחה בכלל ג' עבודות פנים הוא ותירצנו בס"ד דר"א ה"ק נהי דעונש על זביחה אפילו שלא כדרכה ידעינן מזובח לאלקים אבל אזהרה מנין ויליף אזהרה מולא יזבחו ואח"כ הראתי לתלמידי שכוונתי בס"ד לפי' האמיתי בדר"א כי רש"י ז"ל כתב עמוד ב' שם בד"ה ואין אחרת להם וז"ל ואזהרת מרקוליס מנ"ל אלמא דגם רש"י סובר דר"א לא קאי רק על אזהרה וגם ראיתי אח"כ שגם המר"ם לובלין ז"ל שם ד"ה אר"א כבר דיבר מזה וז"ל ואע"ג דזביחה כעין פנים היא וכבר ילפינן ליה מקרא דזובח לאלהים יחרם מ"מ אשכחן עונש אזהרה מנין לחייב מלקות כו' עי"ש ופליאה גדולה אצלי דברי המר"ל דהיכי כתב אזהרה למלקות הא בזובח לע"ז אפילו שלא כדרכה ג"כ חייב סקילה דליכא חיוב מלקות בעע"ז אם לא שנ' שהמר"ל כיוון על מ"ש הרשב"א מובא בריטב"א שם דר"א איירי בזובח להכעיס ולא נתכוון לקבלה באלקי דבכה"ג באמת ליכא אלא חיוב מלקות כהנ"ל מחודש ב' בשם הרשב"א אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה אא"ל חדא כיון דהמר"ל כתב אשכחן עונש אזהרה מנין כו' א"כ נראה בפי' דכיוון למ"ש הר"מ הלוי מובא ג"כ בריטב"א שם הנ"ל מחודש ב' דאי נאמר שכיוון למ"ש הרשב"א א"כ לא הול"ל אשכחן עונש כו' עי' היטב ברשב"א ור"מ הלוי ותבין שכן הוא ועוד דאי סובר כהרשב"א הו"ל למימר דר"א איירי כשעובד להכעיס כמ"ש הרשב"א והמר"ל באמת ל"כ שום רמז מזה סוף דבר המר"ל צ"ע גדול אצלי והשם יורנו בדרך אמת להבין את דברי קדושת הראשונים והאחרונים עכ"פ זה נראה בפי' דגם המר"ל סובר הפשט בר"א כמו שכתבנו ואח"כ ראיתי שגם הר"ר אהרן הלוי ז"ל מובא בריטב"א שם כתב בפי' כפשטינו בר"א וכיון שכן דר"א קאי על אזהרה א"כ לכאורה קשה מה אמר אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו וגו' הלא איכה יעבדו לא הוי אזהרה וממילא איצטריך ולא יזבחו עוד לאזהרה אעכצ"ל דר"א סובר דמפסוק איכה יעבדו ילפינן גם אזהרה מופן תדרוש דכתיב בפסוק זה וע"כ אמר ר"א שפיר אם אינו ענין וממילא מוכח מגמ' זו דפן תדרוש הוי אזהרה לעבודת דרכה בכך כשיטת רש"י ודכוותיה כמובן, ועל רבינו והרמב"ם והחינוך צ"ל דסברו הפשט בר"א כמ"ש הריטב"א בע"ז שם בשם הרשב"א דר"א לא קאי על אזהרה וע"כ שפיר קאמר אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו אבל לר"מ הלוי דר"א קאי על אזהרה באמת צ"ל דאזהרה של עבודת דרכה בכך ילפינן מופן תדרש וממילא לפי"ז מוכח דדבר זה אי ופן תדרוש הוי אזהרה לעבודת דרכה בכך או לא תליא בפלוגתא דהרשב"א ור"מ הלוי בהפשט בר"א וא"כ צ"ל דרש"י ודכותיה סברו כר"מ הלוי וע"כ סברו דופן תדרוש הוי אזהרה על עבודת דרכה בכך אבל רבינו

ודכוותיה סברו כהרשב"א וע"כ סברו דולא תעבדם דדברות הוי אזהרה על עבודת דרכה בכך, וממילא לפי מה שכתבנו לעיל מחודש ב' דמסה"מ מל"ת ה' נראה בפי' דסובר הפשט בר' אלעזר כהר"מ הלוי לפי"ז באמת על הרמב"ם בסה"מ קשה מגמ' דע"ז הנ"ל וצ"ע ועוד ק"ל מגמ' דסנהדרין ס"ג ע"א דעל הא דאמר אביי שלש השתחוואות בעכו"ם למה כו' הקשה הגמרא לכדרכה מאיכה יעבדו הגוים האלה נפקא ולכאורה מה הקשה הגמרא דילמא צריך חד השתחוואה לכדרכה לאזהרה דאי מאיכה יעבדו לא הוה ידעינן אזהרה אעכצ"ל דהגמ' סובר דמאיכה יעבדו באמת גם אזהרה ידעינן כיון דכתיב בפסוק זה ופן תדרוש וע"כ הקשה הגמרא שפיר וא"כ ממילא מוכח דסתם גמ' סובר דופן תדרוש הוי אזהרה על עבודת דרכה בכך ודלא כשיטת רבינו ודכוותיה וצ"ע:

פירוש ה

וכל (ג) **העובד ע"ז ברצונו בזדון חייב כרת ואם יש עדים והתראה חייב סקילה כו'**. נסתפקתי כשיש עדים והתראה אלא הב"ד לא עשו בו העונש מאיזה טעם שיהיה אי חייב כרת או לא אלא חייב סקילה וממילא הדין ביה כמ"ש הגמ' כתובות ל' ע"ב דדין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג כו', ולכאורה ממה שאמר הגמרא סנהדרין ס' ע"ב סד"א כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת כו' נראה דדוקא כי לא אתרו ביה חייב כרת אבל כי אתרו ביה ליכא כרת אלא קטלא דאלת"ה אמאי לא אמר הגמ' כי אתרו ביה קטלא או כרת דהיינו כשלא עשו הב"ד את ענשו ומדלא אמר הגמ' כן מוכח לכאורה דדוקא כי לא אתרו כיון דלא שייך ביה אז דין מיתות ב"ד ע"כ חייב כרת אבל כשאתרו ביה כיון שבא לכלל חיוב מב"ד אע"ג דלא עשו ביה העונש תו לא חייב כרת אלא הדין של מב"ד הנ"ל, אבל מהרמב"ם בסה"מ מל"ת ה' שכ' וז"ל והוא בכרת אם לא ידעו ב"ד או לא יעשו בו העונש נראה בפי' דאפילו כשאתרו ביה אלא שלא עשו בו העונש עדיין חיוב כרת עליו ולכאורה קשה עליו מגמ' דכתובות הנ"ל דהיכי משכחת מ"ש הגמרא דדין ארבע מיתות לא בטלו כיון דכשלא עשו בו העונש יהיה מאיזה טעם שיהיה עדיין חיוב כרת עליו וצ"ל דהגמ' קאי על ארבע מב"ד דלית ביה דין כרת כמו רציחה כעובדא דר"ש בן שטח סנהדרין ל"ז ע"ב אבל עדיין יש מקום לעי' על הרמב"ם מגמ' דסנהדרין הנ"ל ולא באתי רק לעורר:

ומ"ש רבינו אבל המזבח והמקטר כו' כ"כ גם הרמב"ם הלכות עכו"ם פ"ג הל' ג' וכתב עליו הכ"מ וז"ל וא"ת אמאי לא מנה נמי מקבל ומולק שהם עבודות פנים נ"ל דמולק היינו זובח ומקבל לאו עבודה היא אלא אם זרק דכי מקבל הדם לא מוכח מילתא דפלח לה וזורק הא אמרינן דבכלל ניסוך הוא עכ"ל ובתורת חיים סנהדרין ס' ע"ב ד"ה ולחשוב

כתב על הכ"מ וז"ל ולא ידענו זובח אמאי הוי עבודה טפי ממקבל דהא שחיטה לחודא נמי לא מהני אא"כ זרק והקריב והקטיר ואמאי מוכחא מילתא בשחיטה דפלח לה טפי מבקבלה עכ"ל ובאמת דבר זה פלוגתא ישינה בין הראשונים דמרש"י סנהדרין שם ד"ה ולחשוב נמי זורק נראה בפי' דבמקבל סובר כהכ"מ וממולק לא דיבר רש"י ומהיד רמה שם ד"ה מאי אחד העובד נראה דג"כ סובר כשיטת רש"י אלא מוסיף גם מוליך וחולק במולק עם הכ"מ הנ"ל עי"ש אבל החדושי הר"ן שם ד"ה ולחשוב מפלפל על רש"י הנ"ל ולא פשיטא ליה והניח בצ"ע ועי' מל"מ הל' עכו"ם שם וממילא לפי"ז גם ברבינו י"ל דכיון דלא הביא אלא ד' דברים הנ"ל מוכח דסובר כשיטות רש"י והיד רמה ובמולק י"ל דסובר כהכ"מ והמ"ל:

מצוה יח

פירוש א

לא (א) **תעבדם אחר כתיב בפ' משפטים ללמד על המגפף והמנשק כו'**. במתניתין דסנהדרין ס' ע"ב איתא אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ והסך כו' עובר בל"ת וליתא במתניתין דעל איזה ל"ת עובר אבל מרש"י ז"ל במתניתין שם ד"ה המגפף נראה בפי' דסובר דאזהרה על גיפוף ונישוק כו' שלא כדרכה הוא לא תעבדם יתירה דפ' משפטים ועי' בח"ש ובמהרש"א מ"ש על רש"י זו אבל בגמרא שם ס"ג ע"א כתב רש"י ד"ה אבל המגפף כו' עובר בל"ת וז"ל לא תלכון אחרי אלהים אחרים א"נ אל תפנו אל האלילים וכגון שאין דרכן בכך עכ"ל [והיראים ז"ל סי' ע"ח סובר ג"כ כרש"י בגמ'] וזה לכאו' סתירה ברש"י וכבר דברו האחרונים מזה המר"ם לובלין שם על דף ס"ג כתב שאפשר שהיא ט"ס אלא שתמה דאיך כפל בספרים ט"ס כזה אבל המרש"א שם וגם המעיין חכמה דף ט"ו ע"ב אות כ"ט מיישבו את רש"י היטב וגם עי' בקובץ על הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ג הל' ו' מ"ש על רש"י זו ובחדושי הר"ן שם על דף ס"ג ע"א ראיתי שנ' וכן נראה מתוך פירש"י ז"ל בפי' המשנה גבי אבל המגפף כו' ומדלא הזכיר הר"ן כלום ממ"ש רש"י בגמ' נראה דלא הי' בגירסתו וזה ראי' לכאורה להמר"ל שהיא ט"ס אבל י"ל גם להיפך דמדדייק הר"ן וכתב מתוך פירש"י בפי' המשנה ול"כ סתם מתוך פירש"י כמובן יהי' איך שיהי' עכ"פ מכולם מוכח שגם רש"י סובר כרבינו דלא תעבדם יתירה הוא אזהרה על גיפוף ונישוק שלא כדרכה וכ"ס התוס' שם ס' ע"ב ד"ה אזהרה וס"ג ע"א ד"ה על כולם וכ"ס הסמ"ק סי' ס"ב, אבל הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ג הל' י' כתב וז"ל המגפף עכו"ם והמנשק לה והמכבד כו' וכל כיוצא בדברי כיבוד האלו עובר בל"ת שנאמר ולא תעבדם ודברים אלו בכלל עבודה הן ואעפ"כ אינו לוקה על אחת מהן לפי

שאינן בפירוש עכ"ל וכתב הכ"מ ז"ל וז"ל עובר בל"ת ומפרש רבינו דהיינו לא תעבדם וכן פירש"י עכ"ל נראה דסובר בדעת הרמב"ם דאזהרה לגיפוף ונישוק היא מלא תעבדם יתירה דפ' משפטים דמה דכתב וכן פירש"י מסתמא על מה שפי' רש"י במתניתין כיוון כיון דבגמ' ל"כ רש"י מלא תעבדם כלום אבל בפי' המשניות בסנהדרין שם כתב על גיפוף ונישוק וז"ל ואלה העבודות שאמר שהוא עובר עליהם בל"ת כמו כן נכלל בזה שאמר לא תעבדם אבל אינו לוקה עליו לפי שאין איסורו איסור מבואר אבל חייב מלקות ומדכ' נכלל בזה מוכח דכיוון על לא תעבדם דדברות דאי כיוון על לא תעבדם דפ' משפטים א"כ היכי קאמר נכלל בזה הלא מלא תעבדם דפ' משפטים לא ילפינן אזהרה אחרת אבל מולא תעבדם דדברות באמת ילפינן גם אזהרה על כל עבודות דרכה בכך כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ו' ע"כ כתב שפיר נכלל בזה וא"כ מוכח מפי' המשניות דסובר דאזהרה על גיפוף ונישוק היא ולא תעבדם דדברות וממילא מוכח דצ"ל גם בחיבורו דכיוון על פסוק זה דמהיכא תיתי נאמר דפליג בחיבורו על מ"ש בפי' המשניות אם לא שאמר בפי' להיפך וכ"כ הדינא דחיי בדעת הרמב"ם בחיבורו וממילא לפי"ז צ"ל דמ"ש הכ"מ וכן פירש"י אין כונתו דהרמב"ם לגמרי סובר כרש"י אלא כוונתו דבזה עכ"פ הרמב"ם ורש"י בחדא שיטתא דמה שאי' במתניתין עובר בל"ת הל"ת היא ולא תעבדם לאפוקי מהנך שיטות שהיא ולא תלכו וגו' או אל תפנו וגו', וממילא לפי הנ"ל נראה בפי' דאיכא פלוגתא בין רבינו והרמב"ם באזהרת מל"ת זו דלהרמב"ם אזהרתה מולא תעבדם דדברות ולרבינו מולא תעבדם יתירה דפ' משפטים ולכאו' צריך להבין דבמה פליגי ומדוע ל"ס רבינו כהרמב"ם או להיפך:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד דבזה פליגי דבסנהדרין ס"ג על הא דאי' במתניתין אבל המגפף כו' עובר בל"ת הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בל"ת קאמר הגמ' כי אתא רב דימי א"ר אלעזר על כולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיים בשמו והקשה הגמ' מ"ש הנודר כו' דלא לקי משום דהו"ל לאו שאב"מ הני נמי לאו שבכללות הוא כו' ומסיק הגמ' אלא כי אתא רבין אר"א על כולן אינו לוקה חוץ מן הנודר בשמו כו' והקשה הגמ' מ"ש אהנך דלא לקי דהו"ל לאו שבכללות הני נמי לאו שאב"מ נינהו כו' נראה דגם לפי המסקנא סובר הגמ' דאזהרת גיפוף ונישוק שלא כדרכה הוי לאו שבכללות וע"כ אין לוקין והיה ק"ל על גמ' זו קושי' גדולה דמדוע הוי הלאו דגיפוף ונישוק לאו שבכללות ואי משום שכלל מגפף ומנשק ואידך שאיתא במתניתין הא כל הני ענינים הם מענין אחד שלא לעבוד לשום ע"ז שום עבודה דרך כבוד והו"ל לאו זה דומיא דלא תעשה מלאכה דשבת שכולל ג"כ

ל"ט מלאכות ואפ"ה לא הוי לאו שבכללות כיון שכולם ענין אחד שלא לעשות מלאכה וה"נ כן הוא וא"כ מדוע נקרא לאו זה לאו שבכללות ואח"כ ראיתי בחדושי ר"ן ז"ל שם שכבר עמד בזה ושמחתי כמוצא שלל רב שכוונתי בס"ד לדעת קדשו ותירץ וז"ל ונ"ל דמש"ה נקרא לאו שבכללות מההוא טעמא גופא דאמרן דלא תעבדם מעיקר לישנא משמע עבודה שדרכה בכך ואפשר דמשתמע נמי אחד מעבודות פנים אפילו אין דרכה בכך ומשמע נמי מחמת יתור הפסוק דאם אינה ענין לגופו תנהו לגיפוף ונישוק וחבריו א"כ זה הלאו כולל ג' עניינים חלוקים זה מזה והוי לאו שבכללות כו' עי"ש וא"כ י"ל דלהרמב"ם היתה ג"כ קשה הקושי' הנ"ל דאי נאמר דהלאו של עבודת דרך כבוד שלא כדרכה הוא ולא תעבדם דפ' משפטים א"כ היכי קאמר הגמ' דהוי לאו שבכללות ותירוצו של הר"ן לא ניחא ליה כיון דסובר דעבודת דרכה בכך ילפינן מולא תעבדם דדברות כמ"ש בסה"מ מל"ת ו' ועבודת פנים ילפינן או מלא תשתחוה או כמו שכתבנו לעיל במל"ת י"ז דילפינן ג"כ מולא תעבדם וממילא לפי"ז תו ל"צ ולא תעבדם דפ' משפטים רק על אזהרת גיפוף ונישוק גרידא וא"כ מדוע אמר הגמ' דהוי לאו שבכללות כן הי' קשה להרמב"ם וע"כ סובר דאזהרת גיפוף ונישוק באמת ג"כ ילפינן מולא תעבדם דדברות וע"כ קאמר הגמ' שפיר דהוי לאו שבכללות כיון דמלאו זה ילפינן שלשה עניינים אזהרה לכל עבודות דרכה בכך ואזהרה לג' עבודות פנים ואזהרה על גיפוף ונישוק כן י"ל בדעת הרמב"ם ז"ל:

ועל רבינו י"ל דהי' קשה להיפך דאי נאמר דאזהרת גיפוף ונישוק מולא תעבדם דדברות א"כ מדוע קאמר הגמרא דמש"ה לא לקי משום דהו"ל לאו שבכללות מדוע ל"ק דמשום דהו"ל לאו שניתן לאזהרת מב"ד כיון דגם אזהרת כל עבודות דרכה בכך ילפינן מולא תעבדם דדברות כמ"ש רבינו במל"ת י"ז ומדלא קאמר הגמרא כן מוכח דאזהרת גיפוף ונישוק לא הוי ולא תעבדם דדברות אלא ולא תעבדם יתירה דפ' משפטים ועל הקושיא של הר"ן הנ"ל באמת י"ל דסובר רבינו כתירוצו של הר"ן וזה ל"ק דסוף סוף לפי תירוצו של הר"ן הו"ל לאו הניתן לאזהרת מב"ד כיון שנכלל בלאו זה ג' עניינים חלוקים כמ"ש הר"ן דע"ז י"ל דרבינו סובר דכיון דעיקר אזהרה לא בא אלא על גיפוף ונישוק דעל עבודת דרכה בכך וגם על עבודם פנים באמת ל"צ כיון דשניהם ילפינן מולא תעבדם דדברות אלא הני שני עניינים ג"כ נכללים באזהרת גיפוף ונישוק כמ"ש הר"ן וכיון דעיקר אזהרה לא בא אלא על גיפוף ונישוק ע"כ באמת הי' לוקין עליו אע"ג דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד ג"כ וכמו שכתבנו לעיל מל"ת י"ו מחודש ד' עי"ש וע"כ הוצרך הגמ' לומר דאין לוקין משום דהוי לאו שבכללות כן י"ל דסובר רבינו כמובן, ועל היראים הנ"ל מחודש

א' י"ל דמש"ה ל"ס כהרמב"ם משום דהיה קשה ליה ג"כ קושיא הנ"ל דא"כ הו"ל לאו הניתן לאזהרת מב"ד ומדוע ל"ק הגמ' את הטעם זה וכרבינו מש"ה ל"ס משום דהי' קשה ליה קושי' הר"ן הנ"ל ותירוצו לא מסתבר ליה משום הטעם שכתבנו אליבא דהרמב"ם וע"כ סובר דאזהרת גיפוף ונישוק היא או לא תלכו אחרי אלהים אחרים או אל תפנו וגו' כן נ"ל בס"ד לפרש את הג' שיטות במל"ת זו כמובן:

וממילא לפי הנ"ל מה מאד יש ליישב בס"ד מעל הרמב"ם את קושיות הרמב"ן שהקשה דמדוע לא מנה הרמב"ם גיפוף ונישוק שלא כדרכה ללאו מיוחד העתקתי את לשונו לעיל מל"ת י"ז מחודש א' ורבינו באמת מנה ללאו בפ"ע וכבר כתב מהחילוק זה במנין המצות שבין רבינו והרמב"ם הפ"ד בד"מ ח"ב דף ס"ד ע"ב עי"ש וזה באמת טעמא בעי דמדוע מנה רבינו למל"ת בפ"ע והרמב"ם לא מנה אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהרמב"ם לשיטתו דאזהרת גיפוף ונישוק שלא כדרכה מולא תעבדם דדברות באמת לא יוכל למנות גיפוף ונישוק ללאו בפ"ע כיון דגם אזהרת כל עבודות דרכה בכך מלאו זה ילפינן וכיון דמנה בסה"מ מל"ת ו' את כל עבודות דרכה בכך ללאו ע"כ שוב לא יוכל למנות את הפסוק זה עוד ללאו בפ"ע אלא סובר דנכלל אזהרת גיפוף ונישוק בהלאו דולא תעבדם דדברות אבל רבינו לשיטתו דסובר דאזהרת גיפוף ונישוק מולא תעבדם יתירה דפ' משפטים ואזהרת כל עבודות דרכה בכך מולא תעבדם דדברות ע"כ מנה שפיר גיפוף ונישוק ללאו בפ"ע ודו"ק:

פירוש ג

וכל (**ב**) **העובד דרך כבוד עובר בל"ת כו**'. לכאורה ק"ל מדוע ל"כ רבינו דאין לוקין על לאו זה כמ"ש הרמב"ם העתקתי את לשונו לעיל מחודש א' ואי"ל דרבינו סובר כהתוספתא דמכות דלוקין על גיפוף כמ"ש הראב"ד בהשגותיו הל' עכו"ם פ"ג הל' ט' בשם התוספתא וע"כ ל"כ דאין לוקין דזה באמת אא"ל כיון דגמ' מפורשת בסנהדרין הנ"ל מחודש ב' דאין לוקין על גיפוף ונישוק ודומיהם משום דהוי לאו שבכללות וא"כ היאך נאמר דרבינו פסק כהתוספתא נגד סתימת הגמרא ותו הא הראב"ד ג"כ לא פסק כהתוספתא אלא הקשה מהתוספתא אבל לדינא באמת גם הראב"ד פסק כסתימת הגמרא דילן עי' היטב בדבריו ותראה שכן היא וגם מצאתי אח"כ בפרשת הכסף הל' עכו"ם שם שג"כ כתב שהראב"ד לא הקשה אלא על הגמרא ושמחתי מאד שכוונתי בס"ד לדעתו וא"כ עדיין קשה על רבינו דמדוע ל"כ דאין לוקין' ואפשר דסגיא לרבינו במה שהביא את לשון המשנה עובר בל"ת כיון דהפשט במתניתין דאין לוקין. או י"ל דרבינו סובר כתירוצו הראשון של הכ"מ הל' עכו"ם שם שכ' על קושיות הראב"ד וז"ל יש לתמוה שמאחר שאותה תוספתא לא

הזכירה בגמ' משמע דלאו דסמכא היא ולישנא דמתניתין הכי דייקא אבל המגפף כו' עובר בל"ת ואם איתא הול"ל אבל המגפף כו' לוקה עכ"ל וכיון דרבינו ג"כ ל"ק לוקה אלא הביא את לשון המשנה סובר דממילא ידעינן מזה דאין לוקין כמובן:

ועל קושיות הראב"ד הנ"ל לכאו' ק"ל דבתוספתא שלפנינו מכות פ"ד הלכה ה' איתא וז"ל העושה ע"ז המחתיך המעמיד הסך המקנח והמגריד עובר בל"ת אלמא שגם בתוספתא ליתא בפי' לוקה אלא עובר בל"ת כלשון המתניתין וא"כ מה הקשה הראב"ד דילמא באמת גם התוספתא סוברת דאין לוקין על מגפף והסך [ואף שבתוספתא שלפנינו ליתא מגפף אפשר שהיא ט"ס דבתוספתא של הראב"ד היה כמו שהביא] ואי"ל דהראב"ד סובר כיון דהתוספתא הביאה מגפף והסך ביחד עם עושה ע"ז ועל כולם קאמר התוספתא עובר בל"ת וכיון דעל עשיית ע"ז בודאי דלוקין כמ"ש הרמב"ם הל' עכו"ם שם הל' ט' וגם הראב"ד מודה לזה כיון דהראב"ד מתרץ שם את הקושיא ראשונה שהקשה מעושה ע"ז דהוי לאו שבכללות עי"ש ותבין וע"כ סובר הראב"ד דכיון דצ"ל דפירושא דעובר בל"ת בעושה ע"ז הוא דלוקין א"כ גם במגפף בודאי שג"כ סוברת התוספתא דלוקין כיון שכללם ביחד וע"כ הקשה הראב"ד וגם הלשון של הראב"ד מורה דהכי הקשה מדקאמר ובתוספתא דמכות דקא חשיב הלוקים קא חשיב הסך כו' אבל גם זה ליתא כיון דעל זה י"ל דדלמא באמת סוברת התוספתא שגם על עשיית ע"ז אין לוקין משים דהוי לאו שבכללות כקושיא הראשונה של הראב"ד ותו דאפילו כשנאמר דהתוספתא סוברת כתירוצו של הראב"ד על הקושיא הראשונה ג"כ ל"ק הקושיא שנייה של הראב"ד משום דדילמא באמת סוברת התוספתא דהא כדאיתא והא כדאיתא על עשיית ע"ז לוקין ועל מגפף ודכוותיה אינו לוקין וגם במעשה רוקח בהל' עכו"ם שם ראיתי אח"כ שדיבר מקושיא זו, וע"כ נ"ל בס"ד שהראב"ד הכי הקשה כיון דבתוספתא בתר דהביא גם שאר דברים שכותבת עליהם עובר בל"ת איתא וז"ל זה הכלל כל שיש בו מעשה לוקה וכל שאין בו מעשה אינו לוקה חוץ כו' וסובר הראב"ד כיון דאומרת התוספתא את הכלל זה בתר הני דברים שאומרת דעובר בל"ת עכ"מ דסוברת דעל גיפוף וסך ודומיהן ג"כ לוקין כיון דגם גיפוף וכיוצא לאו שיש בהם מעשה כן נ"ל בכוונת קושיות הראב"ד, אבל נ"ל בס"ד גם לתרץ די"ל דהתוספתא סוברת דמהכלל זה דאומרת דכל לאו שאבים אין לוקין ממילא ידעינן דאין לוקין על גיפוף ונישוק ודומיהן כיון דבסנהדרין ע"ג ע"א איתא מ"ש הנודר בשמו והמקיים בשמו דלא לקי משום דהוי לאו שאב"מ הני נמי לאו שבכללות הוא חזינן מגמ' זו דכשאמרינן דאין לוקין על לאו שאב"מ אז גם על לאו שבכללות אין לוקין וגם הכ"מ הל' עכו"ם פ"ה הל' י"א סובר דכשאמרינן דאין לוקין על לאו שאב"מ אז

מכ"ש דאין לוקין על לאו שבכללות עי"ש וא"כ י"ל דהתוספתא באמת סוברת דעל גיפוף ונישוק ודומיהן אין לוקין משום דהוי לאו שבכללות והא דלא אומרת בפי' כן משום דסוברת דממילא ידעינן את זה מם"ש דאין לוקין על לאו שאב"מ וממילא הרוחנו בהנ"ל דלכ"ע אין לוקין על לאו דגיפוף ונישוק ודומיהן ודו"ק:

מצוה יט

פירוש א

שלא (א) להשתחוות לשום עכו"ם שנ' לא תשתחוה להם ואע"פ שאין דרך עבודתה בכך כו'. לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע ל"כ אזהרה על השתחואה את הפסוק כי לא תשתחוה לאל אחר דפ' כי תשא פרשה ל"ד פ' י"ד כמ"ש הגמ' סנהדרין ס' ע"ב מנין לרבות השתחואה ת"ל וילך ויעבוד וגו' עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר ופירש"י ז"ל ד"ה אזהרה מנין וז"ל והאי נמי אם אינו ענין לכדרכה תניהו ענין לשלא כדרכה וספרים דכתוב בהו לא תשתחוה שיבוש הוא דהא מיתה הכא לא כתיבא [ופירוש על מ"ש רש"י וספרים כו' עי' בח"ש שם] ולכאורה על הגמרא גופא קשה מדוע לא הביא את הפסוק ולא תשתחוה להם על אזהרת השתחואה ואי"ל משום דסובר דולא תשתחוה להם דדברות בא להזהיר על השתחואה כדרכה וכמ"ש אביי סנהדרין ס"ג ע"א שלש השתחוואות בעכו"ם למה אחת כדרכה ואחת שלא כדרכה ואחת לחלק ופירש"י שלש וז"ל לא תשתחוה להם דעשרת הדברות [שמות כ'] כי לא תשתחוה לאל אחר [שם ל"ד] לא תשתחוה לאלהיהם [שם כ"ג] והשתחואה דדברות אחרונות לא חשיב דאהדורי קא מהדר לי' משה לישראל מה ששמע בסיני ועל אחת כדרכה כתב רש"י וז"ל דאי כתיב חדא ה"א לא אסור אלא בעכו"ם דרך עבודתה בהשתחואה עכ"ל וזה דבר פשוט אצלי דעל השתחואה כדרכה בודאי ילפינן אזהרה מהפסוק ולא תשתחוה להם דדברות כיון שהוא הפסוק ראשון של שלש השתחוואות וע"כ נא' דכיון דהגמ' דף ס' שם קאי על השתחואה שלא כדרכה ע"כ הביא את הפסוק כי לא תשתחוה לאל אחר אבל זה דולא תשתחוה להם בא להזהיר על כדרכה באמת אא"ל כיון דהגמרא שם ס"ג הקשה לכדרכה מאיכה יעבדו הגוים האלה נפקא ומשני אלא אחת כדרכה ושלא כדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת לחלק עי' רש"י שם ותראה דהפשט בגמ' דאחת לשלא כדרכה דמכובדין [ומש"ה נקרא כדרכה ושלא כדרכה משום דדרכה לעבוד דרך כיבוד אבל לא בהשתחואה כמ"ש רש"י שם וגם ברבינו מל"ת י"ז במ"ש חד לע"ז שדרך עבודתה בהשתחואה ג"כ צ"ל הפשט כן וכ"כ בהגה על רבינו שם] ואחת לשלא כדרכה דמבוזין ואחת לחלק וכיון דולא תשתחוה להם דדברות ג"כ בא להזהיר על השתחואה שלא

כדרכה דהיינו על השתחואה שלא כדרכה דמכובדין א"כ אכתי על הגמ' גופא קשה מדוע לא הביא אזהרה על השתחואה שלא כדרכה מהפסוק ולא תשתחוה להם דדברות אעכצ"ל דהגמרא רצה למינקט פסוק דיכלינן למילף מיניה אזהרה על השתחואה בכל מיני עבודות בין כדרכה ושלא כדרכה דהיינו שלא כדרכה דמכובדין ובין שלא כדרכה לגמרי דהיינו שלא כדרכה דמבוזין כיון דלפי האמת דכתיב שלש השתחוואות שפיר יכלינן למילף אזהרה לשלא כדרכה דמכובדין ג"כ מהפסוק כי לא תשתחוה לאל אחר מק"ו דעל השתחואה שלא כדרכה דמבוזין מוזהרינן מכ"ש על השתחואה שלא כדרכה דמכובדין וע"כ נקט הגמרא הפסוק כי לא תשתחוה לאל אחר כן צ"ל הפשט בגמ' וכמדומה לי שהוא בס"ד פשט אמיתי וא"כ קמה הקושיא הנ"ל על רבינו דמדוע לא נקט ג"כ לאזהרה את הפסוק שנקט הגמרא, ותו ק"ל דבקיצור הסמ"ג שלו כתב רבינו וז"ל לא להשתחוות לשום ע"ז שנ' לא תשתחוה לאל אחר כו' נרא' דבספרו הקצר נזהר מקושיתינו ונקט באמת הפסוק שנקט הגמ' וא"כ מדוע גם בחיבורו כאן לא נקט כן ואי"ל דבאמת ט"ס יש בחיבורו כאן וצ"ל כמ"ש בקיצור שלו כיון דגם ברמזיו רמז מל"ת י"ט הביא את הפסוק שנקט בחיבורו כאן וא"כ קשה עליו כהנ"ל וגם על הרמב"ם ז"ל ק"ל דבסה"מ מל"ת ה' נקט ג"כ את הפסוק שנקט רבינו ותו ק"ל דבחיבורו הל' עכו"ם פ"ג הל' ג' נקט את הפסוק שנקט הגמ' ובסה"מ וברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ה' לא נקט כן והסמ"ק ז"ל סי' ס"ד כתב וז"ל שלא להשתחוות אפילו לפעור דכתיב לא תשתחוה יתירה לרבות השתחואות אף למבוזים כו' ומדכ' אף למבוזים ע"כ דעל אזהרה שנקט הגמ' כיוון וא"כ על הסמ"ק באמת ל"ק מידי אבל על רבינו ועל הרמב"ם בסה"מ וברמזיו קשה כהנ"ל וזה אצלי קושיא גדולה:

ונ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם סברו הפשט בשלש השתחוואות למה שאמר אביי כך דאי לא הוה כתיב אלא חד השתחואה ולא תשתחוה להם דדברות אז הוה אמרינן דלא בא להזהיר אלא על השתחואה כדרכה ושלא כדרכה דמכובדין אבל על שלא כדרכה דמבוזים לא ע"כ כתיב גם כי לא תשתחוה לאל אחר אבל עכשיו דכתיב כי לא תשתחוה לאל אחר באמת אמרינן דלא תשתחוה להם בא להזהיר על כל השתחואה גם על שלא כדרכה דמבוזים והא דלא נקט הגמ' דדף ס' הנ"ל את הפסוק ולא תשתחוה להם י"ל דהגמרא שם קאי לפום הה"א של אביי דאמר אחת כדרכה ואחת שלא כדרכה ולפום הה"א של אביי באמת לא יכלינן למימר כפשטינו כיון דכדרכה ושלא כדרכה תרי גווני עבודות הם ממילא תו ליכא למימר דנכלל בכדרכה גם שלא כדרכה אעכצ"ל לפום הה"א של אביי הפשט בדבריו דהפסוק לא תשתחוה להם בא להזהיר על כדרכה והפסוק כי

לא תשתחוה לאל אחר בא להזהיר על שלא כדרכה וכיון דהגמ' דדף ס' דיבר מעבודות שלא כדרכה ע"כ הביא הגמ' את הפסוק כי לא תשתחוה לאל אחר אבל לפי האמת של הגמ' דדף ס"ג דאביי אמר אחת כדרכה ושלא כדרכה ואחת שלא כדרכה באמת שפיר י"ל כפשטינו הנ"ל כיון דתרווייהו שלא כדרכה הם ע"כ שפיר י"ל דעכשיו דכתיב כי לא תשתחוה לאל אחר באמת אמרינן דלא תשתחוה להם בא להזהיר על כל עבודת השתחואה שלא כדרכה וע"כ נקטו רבינו והרמב"ם בסה"מ את הפסוק זה אלא בקיצור הסמ"ג שלו י"ל דע"כ לא נקט דירא שלא נטעה לומר דלא מוזהרינן על השתחואה אלא על שלא כדרכה דמכובדים וע"כ נקט שם כי לא תשתחוה לאל אחר אבל בחיבורו כאן כיון שהביא את הא דשלש השתחוואות במל"ת י"ז א"כ ממילא תו ליכא למיטעי כלום ע"כ נקט ולא תשתחוה להם והרמב"ם בסה"מ דג"כ סובר כהפשט הנ"ל נקט ג"כ את הפסוק זה אבל בחיבורו דרצה להודיענו דמנלן דעל כל עבודות שלא כדרכה חייב בהשתחואה ע"כ נקט כי לא תשתחוה לאל אחר דבשלמא בסה"מ דקאי על הקרא ואזהרה דקרא על כל עבודת השתחואה שלא כדרכה לפי הפשט הנ"ל באמת מולא תשתחוה להם ע"כ נקט את הפסוק זה אבל בחיבורו כיון דלא קאי על הקרא ע"כ רצה להודיענו כהנ"ל ודו"ק:

פירוש ב

גרסינן (**ב**) **במס' עכו"ם ישב לו קוץ כו'**. לשון זה ממש כתב הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ג הל' ז' ובהל' ח' שם כתב וז"ל פרצופות המקלחות מים בפני עכו"ם לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעכו"ם עכ"ל וגם רבינו הביא את הא דפרצופות בסוף דבריו כאן אבל לכאורה ק"ל דמדוע הביא את זה כלל דבגמ' ע"ז י"ב ע"א איתא ישב לו קוץ בפני ע"ז לא ישחה ויטלנה מפני שנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נרא' מותר נתפזרו לו מעותיו כו' מעיין המושך לפני ע"ז לא ישחה וישתה כו' פרצופות המקלחין מים כו' כיוצא בו לא יניח פיו על סילון וישתה מפני הסכנה והקשה הגמ' מאי אינו נראה אילימא דלא מתחזי והאמר ר"י אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור אלא אימא אם אינו נראה כמשתחוה לע"ז מותר וצריכא דאי תנא קוץ משום דאפשר למיזל קמיה ומשקליה אבל מעות דלא אפשר אימא לא ואי תנא מעות דממונא אבל קוץ דצערא אימא לא ואי תנא תני תרתי משום דליכא סכנא אבל מעיין דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית אימא לא צריכא פרצופות ל"ל משום דקבעי למיתנא כיוצא בו לא יניח פיו ע"ג הסילון וישתה מפני הסכנה עכ"ל הגמ' והתוס' שם ד"ה פרצופות ל"ל כתב וז"ל דאע"ג דמנשק לע"ז אינו חמור כמשתחוה מ"מ כיון דאיכא

נמי איסורא דאורייתא במנשק שמעינן לה מהא דלעיל דאסור עכ"ל פירש לפירושו אע"ג דהא דלעיל הוי איסור סקילה ומנשק לא הוי אלא איסור לאו אבל כיון דהכא לענין מראית עין אזלינן מה לי איסור לאו מה לי איסור סקילה ושפיר הוה ידעינן מהא דלעיל את הא דפרצופות וע"כ הקשה הגמ' ל"ל וא"כ לפי"ז נשאר על רבינו והרמב"ם קושיות הגמ' דמדוע הביאו את הא דפרצופות כיון דליכא למימר אלייהו כתירוצו של הגמ' כיון שהם לא הביאו את הא דסילון דבשלמא הרי"ף והרא"ש ז"ל בע"ז שם שפיר הביאו את הא דפרצופות כיון שהביאו אח"כ גם את הא דסילון אבל על רבינו והרמב"ם קשה וכן על היראים ז"ל ג"כ קשה דבסוף סי' ע"ח הביא את הא דישב לו קוץ ואת הא דפרצופות נהי דזה ל"ק עליו דמדוע לא הביא את הא דנתפזר לו מעות ואת הא דמעיין דע"ז י"ל דחדא מינייהו נקט אבל זה קשה דמדוע נקט פרצופות וגם על הסמ"ק סי' ס"ד קשה קושי' זו:

ונ"ל בס"ד לתרץ בהקדים עוד קושיא אחת על רבינו והרמב"ם דמדוע לא הביאו את הא דמעיין וכבר עמד על הרמב"ם בזה הכ"מ שם וז"ל ובנוסחאות שלנו כתוב עוד מעיין שמושך לפני ע"ז לא ישחה וישתה ולא כתבה רבינו וגם הרי"ף [אבל בריי"ף שלפנינו באמת איתא] ונראה שלא הי' בנוסחאות שלהם כו' עכ"ל וממילא גם על רבינו י"ל כן אבל תירוצו דוחק אצלי דהיאך נאמר על דבר דאיתא בתוספתא דע"ז פ"ז בפירוש וגם הגמ' הביאה דלא הי' בנוסחאות שלהם הגם בתוספתא שלפנינו יש קצת שינוי מהברייי' דגמ' דבתוספתא ליתא הא דישב לו קוץ וגם מהאשכול הלכות ע"ז אות מ"ג נראה שהי' לו גירסא אחרת בהברייתא אעפ"כ מסתבר לי טפי תירוצו של המעשה רוקח הלכות עכו"ם שם שכ' וז"ל ואפשר דלעולם שהי' גורס כן ומאי דלא הביאו היינו משום שהוא נלמד במכ"ש מפרצופות דהא מנשק אינו חמור כמשתחוה כמ"ש התוס' שם ומכ"ש השוחה לשתות דנראה כמשתחוה לע"ז עכ"ל וגם המשרת משה הל' עכו"ם שם הביא את התירוץ זה בשם הפר"ח ובפרשת הכסף שם ראיתי שכ' את התירוץ זה משמיה דנפשיה וכולם לא ראו שכבר קדמו השלטי גבורים בע"ז שם וז"ל מיימוני השמיט דין המעיין משום דדין הפרצופות והמעיין חד הוא כדמוכח התם בגמ' ונקט מנשק ושבק לה משתחוה משום דאיכא רבותא טפי במנשק שאינו כ"כ אסור כמו משתחוה עכ"ל וממילא לפי"ז ל"ק גם קושיתינו הנ"ל די"ל דהגמ' שפיר הקשה פרצופות ל"ל כיון דאיתא בברייתא מעיין ממילא ידעינן מזה הא דפרצופות וכ"כ רש"י שם ד"ה פרצופות ל"ל וז"ל הא תנא מעיין דאיכא סכנת צמא וקא אסור אבל רבינו והרמב"ם ודכוותיהו דלא הביאו מעיין ע"כ הביאו פרצופות, אבל על הטור עדיין ק"ל דביו"ד סי' ק"נ הביא מעיין וגם פרצופות

והשמיט הא דסילון א"כ נשאר עליו קושיות הגמ' פרצופות ל"ל וצ"ע וגם על המחבר שם שהשמיט מעיין לכאורה ק"ל כיון דהמחבר בספרו כ"מ כתב שהרמב"ם השמיט מעיין משום דלא היה בנוסחתו וכיון דבגמ' שלפנינו איתא מעיין והמחבר ידע מזה א"כ מדוע השמיט הוא מעיין ואפשר דהמחבר בש"ע חזר ממ"ש בכ"מ וסובר כתירוצו של הש"ג הנ"ל וע"כ שפיר השמיט כמובן:

פירוש ג

ועיי' בסדר משנה הל' עכו"ם פ"ג הל' ז' שכ' על הא שהשמיט הרמב"ם מעיין וז"ל והנה בשאלתות פ' וארא סי' מ"ב הביא רק הא דנתפזרו לו מעות וישב לו קוץ ברגלו ולא הביא ג"כ הך דמעיין המושך כו' אלא שגם פרצופות לא הביא עכ"ל ונ"ל דמהשאלתות ז"ל ליכא שוה ראיה דלפי מ"ש השאלתות שם באמת בכיוון השמיט מעין ופרצופות דעל הא דאיתא בסנהדרין ע"ד ע"ב דאפי' על ערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור מפרש השאלתות דמה הוא ערקתא דמסאנא וז"ל מאי פרושא כדאמור רבנן נתפזרו לו מעות בפני ע"ז לא ישוה ויטלם מפני שנר' כמשתחוה לע"ז נכנס לו קוץ ברגלו לא ישוח ויטלו מפני שנראה כמשתחוה לע"ז כגין אלו דומה התרת ערקת מסאנא דבשעת השמד אם יאניסו את ישראל עבוד ע"ז ואינו רוצה ואח"כ יעמידוהו בפני ע"ז ויאמרו לו כפוף עצמך והתר ערקת דמסאנא שלא תשתחוה לע"ז אלא כפיפתך היא להתיר ערקתא מסאנא ובלבד רואיך יאמרו שהשתחוית אסור הוא וזה הוא איסור דרבנן שאע"פ שאינו משתחוה לע"ז אלא שוחה להתיר הואיל ונר' שוחה בפני ע"ז אסור שכ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור עכ"ל והר"ן ז"ל בסוגיתינו בע"ז שם כתב וז"ל ומדאמרינן אבל מעין דאיכא סכנה דאי לא שתי מיית משמע דאפילו במקום סכ"נ אסור להיות נראה כמשתחוה לע"ז כו' ואפשר עוד לומר דאף במעיין המושך שאע"פ שנראה כעובד כיון שאינו אלא משום מראית העין היכא דאיכא סכנה ממש מותר וכי אמרינן דאי לא שתי מיית לא מיית ודאי אמרינן אלא שאפשר לבוא לידי סכנה שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות בצמא קודם שימצא מים וכ"כ בשם הרבינו אשר ז"ל עכ"ל נראה מהר"ן דזה אי גם בשביל איסור ע"ז משום מראית עין יהרג ואל יעבור תליא בהשני פירושים שלו דלפי פי' הראשון יהרג ואל יעבור ולפי פי' השני יעבור ואל יהרג ומהשאלתות נראה בפירוש דסובר כפי' השני של הר"ן דמדכתב דדוקא בשעת השמד יהרג ואל יעבור מוכח דבלא שעת השמד יעבור ואל יהרג וגם האשכול סי' הנ"ל כתב בפי' דמשום מראית עין לא אמרינן יהרג ואל יעבור ואח"כ בסי' מ"ד שם הביא את פירושו של השאלתות בהא דערקתא דמסאנא הנ"ל ואי נאמר דהשאלתות סובר כהפי' ראשון של הר"ן א"כ

היכי הביא האשכול לשיטתו דסובר בפירוש כהפי' שני של הר"ן את השאלתות אלא מוכח דגם האשכול סובר בדעת השאלתות דסובר כפי' השני של הר"ן וזה אצלי דבר ברור דסובר כן, וא"כ י"ל דהשאלתות מש"ה לא הביא את הא דמעיין כיון דמהא דמעיין איכא למילף שגם משום איסור מראית עין יהרג ואל יעבור כמ"ש הר"ן בפי' הראשון הנ"ל וכיון דהשאלתות ל"ס כן וכדי שלא נטעה בדבריו ע"כ לא הביאו ומשום דהשמיט מעיין ע"כ השמיט גם פרצופות כמובן וגם מה מאד יש ליישב בס"ד בשאלתות הנ"ל מה דק"ל לכאורה על הפי' השני של הר"ן הנ"ל מגיטין נ"ז ע"ב ממעשה דאשה וז' בניה בבן האחרון דאמר ליה הקיסר אישדי לך גושפנקא וגחין ולא רצה ונהרג על קידוש השם הא גם שם לא הי' אלא איסור מראית עין ואעפ"כ נהרג עליו אבל לפי השאלתות ל"ק מידי דשם שעת גזירה היתה ובשעת גזירה באמת יהרג ואל יעבור אפילו על איסור מראית עין כמ"ש השאלתות כמובן:

ועי' רמ"א יו"ד סי' ק"נ שפסק כפי' שני של הר"ן הנ"ל דאף שהביא הרמ"א את זה בשם יש אומרים אבל כיון דלא הביא בפי' גם דעה אחריתי נראה דפסק כן אבל מביאורי הגר"א שם נראה דלא פסק כן ומהתימא על הגר"א שלא דיבר מהשאלתות ומהאשכול הנ"ל כלום ועי' במקור מים חיים יו"ד ווילנא שמדחה את ראיות הגר"א ובדינא דחיי במל"ת זו ראיתי דבתר שהביא את הכ"מ הנ"ל דלהרי"ף והרמב"ם לא הי' בגירסתם הא דמעיין כתב וז"ל אלא שיש לחקור לפי דבריהם מה דעתם במעיין אם אסור או מותר מפני ע"ז והדעת נוטה שאם לא הי' גורסים אותו שהוא מותר ולדידן לא נפקא לן מידי דכיון דהרא"ש והטור ור' ירוחם כתבוהו יש להחמיר ולחוש לדבריהם ולא ישתה אפילו דאיכא סכנה עכ"ל נר' לכאו' מפשטות לשונו דסובר כהגר"א דגם משום מראית עין יהרג ולא יעבור ואי באמת שיטתו כן היה קשה עליו דמדוע לא דיבר מהרמ"א כלום אבל האמת יורה דרכו דהדד"ח לא כיוון במ"ש ולא ישתה אפילו דאיכא סכנה אלא כשאיכא ספק סכנה וכמ"ש הר"ן בפי' השני הנ"ל אבל בודאי סכנה באמת סובר דיעבור ואל יהרג דאל"כ קשה עליו ממ"ש בספרו כנה"ג על הטור יו"ד סי' קנ"א אות ג' דבתר שכ' שם כמו שהעתקנו משמו כתב אח"כ וז"ל ובהגהות ב"י יתבאר דאם יש סכנה ודאית אף לדבריהם מותר עכ"ל ובהגהות ב"י שם אות א' בתר שהביא את הפי' השני של הר"ן הנ"ל כתב וז"ל ויראה דמ"ש הר"ן בשם הר' אשר הוא מ"ש הרא"ש בתשובה כלל י"ט והביא הטור סס"י קנ"ז דמי שנתחייב מיתה ומציל עצמו במה שבורח לבית ע"ז יכול לברוח לתוכה ואין בזה משום מודה לע"ז וכבר כתבתי סי' קמ"ט דהכי נקטינן וכ"כ הב"ח וקצת תימא על הטור שכ' ואפילו אי מיית אי לא שתי והוא היפך מה שהסכים

הרא"ש ואולי ואפילו אי מיית אי לא שתי לאו דוקא אי מיית בודאי אלא ספק מיית וכמ"ש הר"ן בפי' וכ"פ בספר המפ"ה עכ"ל הכנה"ג וא"כ מוכח דעכצ"ל בספרו דד"ח כמו שכתבנו וממילא יצא לנו לדינא מהנ"ל דמשום איסור מראית עין לא אמרינן יהרג ואל יעבור אם לא בשעת השמד ר"ל:

פירוש ד

מכאן (ג) **יש ללמוד שהל' כרב כו' אמנם בירושלמי כו'**. לכאורה צריך להבין דמדוע הביא רבינו ראי' לזה דהל' כרב הלא קיי"ל דהלכתא כרב באיסורי וא"כ ממילא ידעינן דהלכה כרב גם בזה ונ"ל בס"ד דבשבת ס"ד ע"ב פריך הגמרא על הא דרב ממתניתין ולא בזוג אע"פ שפקוק ותניא אידך פוקק לה זוג בצוארה ומטייל עמה בחצר פירש"י ד"ה ותניא בברייתא דבחצר דליכא מראית העין מותר ומשני הגמ' תנאי היא דתניא שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ר"א ור"ש אוסרין אלמא דהא דרב תליא בפלוגתא דחכמי' דברייתא ל"ס כרב ור"א ור"ש סברו כרב ובשבת קמ"ו ע"ב הקשה הגמרא על רב ממתניתין דשוטחן בחמה ומשני ג"כ תנאי הוא וכן איתא בביצה ט' ע"א עי"ש וא"כ לפי"ז כיון דסתם מתני' דשוטחן בחמה והחכמים דברי' דשוטחן בחמה וכן החכמים דברייתא דפוקק לה זוג סברו דלא כרב הוה יכלינן למימר דבזה לית הלכתא כרב ע"כ כתב רבינו דמסתם גמ' דע"ז שהקשה מרב מוכח דהלכה גם בזה כרב ועי' ברא"ש בשבת פ' חביות סי' ט' שכ' וז"ל הא מילתא אע"ג דהו"ל סתם במשנה ומחלוקת בברי' הלכתא כמחלוקת דברי' דקאי רב כוותיה דמקשינן מינה פ"ק דע"ז מאי אין נראה אילימא דלא מתחזי והאמר ר"י אמר רב כל מקום שאסרו כו' אלמא הלכתא הכי כו' עכ"ל וכ"כ ממש הרי"ף שם נר' מזה דהפשט ברבינו כמו שכתבנו. אבל לכאורה נ"ל דיש ללמוד מלשון רבינו דלדינא באמת לא פסק כרב מדכ' מכאן יש ללמוד כו' ואח"כ כתב אמנם בירושלמי דכלאים מקשה מכמה משניות על רב ואינו מתרץ כלום מוכח דצ"ל בכוונת רבינו כך מכאן כו' כלומר אף דיש ללמוד מכאן דהלכה כרב אמנם כו' כלומר אבל מהירושלמי מוכח דלית הלכתא כרב כן נראה לכאורה מפשטות לשון רבינו דאל"כ אמאי הביא את הא דירושלמי כלל אבל ראיתי בפרישה ז"ל יו"ד סי' ק"נ שכ' וז"ל מפני שנראה כמשתחוה לה ולפי מאי דקיי"ל דכל דבר שאסור משום מ"ע אפילו בחח"א ה"ה כאן אפילו אין שום אדם רואהו אסור וכן מבואר בסמ"ג מל"ת י"ט עכ"ל ועי' בש"ך שם שג"כ הביא את דבריו ולכאורה לפי הנ"ל לא מבואר ברבינו כן אלא אדרבא י"ל להיפך דלא פסק כרב, אבל אחר עיון קצת ראיתי שאמת אתו דבמל"ת ס"ה במלאכה דגווזז בד"ה ותניא עלה ר"א ור"ש אוסרין לשוטחן בחמה כו' נראה משם בפי' דרבינו באמת פסק

כרב וא"כ גם כאן במל"ת י"ט צ"ל הפשט ברבינו דסובר כן וכמ"ש הפרישה וא"כ לפי"ז ק"ל דמדוע הביא רבינו את הא דירושלמי כיון דפסק כרב מה נ"מ לנו מהירושלמי זה: ונ"ל בס"ד דמשום כוונה עמוקה הביא את הירושלמי דהדינא דחיי כאן כתב וז"ל ומצאתי להר"ז הלוי בפ' במה אשה כתב מהא דאמר ריא"ר כל מקום שאסרו חכמים מפני מ"ע אפילו בחח"א כתבה הרי"ף בפ' חבית ופסק הלכתא הכי ויש להקשות מדבריו על דבריו שהוא כתב בפ' במה בהמה הא דתניא פוקק לה זוג בצוארה ומטיילת בחצר ונראה מדבריו שהיא הלכה פסוקה והא פליגא עליה דרב כדאוקימנא בפרקין דהכא כתנאי עכ"ל ואם אמת הי' הדבר שהביא הרי"ף ז"ל הך ברייתא בפ' במה בהמה ודאי דהא קושיא כיון דמקשינן בפ' במה אשה עליה דרב מהך ברייי' ומתרצינן תנאי היא דמשמע דהך ברייתא דלא כוותיה ואיך פסקה הרי"ף כיון דפסק בפ' חבית כרב אבל חפשתי בפ' במה בהמה להרי"ף ולא ראיתי שהביא ברייתא זאת כלל ועיקר אלא שהביא המשנה סתמית אין חמור יוצא בזוג אע"פ שהוא פקוק ולא חילק בין רשות הרבים לחצר וכן הרא"ש שהולך על דרך הרי"ף לא הביא ברייתא זאת בפסקיו בפ' במה בהמה גם הרמב"ם כתב בפ' כ' מהל' שבת ומפני זה לא תצא אשה בזוג שבצוארה ואפילו הי' פקוק שאין לו קול ולא חילק בין רה"ר לחצר ולא כתב הרהמ"ג שבהלכות חלוקים עליו ואולי בנוסח ההלכות שהגיעו ביד הר"ז הלוי הי' כתוב ברייתא זאת ולפי גירסתינו אין כאן קושיא להרי"ף אבל אי קשיא לי הך קושיא עצמה בדברי הרב המחבר הסמ"ג ובעל הטורים ור' ירוחם קשיא שהסמ"ג בלאוין ס"ה בהלכות שבת במלאכה דגוזז הסכים לדברי הרי"ף דהלכה כרב דאמר בכ"מ שאסרו חכמים מפני מ"ע אפילו בחח"א אסור ובמלאכה דהמוציא מרשות לרשות כתב ואין בהמה יוצאה בזוג שבצוארה לכרמלית אע"פ שהוא פקוק כו' אבל בחצר מותר ובלבד שיהא הזוג פקוק כו' והוא כדברי הברייי' שאוקמוה בפ' במה בהמה דלא כרב גם הטור הסכים כדעת הרי"ף בסי' תקי"ח וש"א ובסי' ש"ה כתב דיוצאה בהמה בזוג שבצוארה פקוק בחצר כדברי הברייתא גם ר' ירוחם הסכים להרי"ף בנתיב ב' ח"א ובנתיב י"ב חלק י"ד וכתב בנתיב י"ב חלק ט' שמותר להוציא הבהמה בזוג שבצוארה בחצרו כשהוא פקוק כדברי הברייי' וצ"ע עכ"ל הדד"ח, הנה מ"ש דליתא בהרי"ף והרא"ש האי ברייתא דפוקק לה זוג בצוארה בהרי"ף שלפנינו איתא בפ' במה בהמה בתר מתניתין חמור יוצא במרדע וכן איתא ברא"ש שם סי' ד' ואת הקושי' שהקשה הדד"ח על רבינו והטור ור"י והניח בצ"ע כבר קדמו השלטי גבורים פ' חבית על המתניתין נותנין תבשיל לתוך הבור אלא דהש"ג הקשה על הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ג"כ עי"ש שהאריך ועי' במג"א סי' ש"א ס"ק נ"ו שמתרץ יפה את קושיות הש"ג דלפי

מה שפסק הב"י או"ח סי' של"ו כהתוס' דכתובות ס' ע"א ד"ה ממעכן דדוקא במקום שיחשדוהו שעושה איסור דאורייתא אסור בחדרי חדרים וכ"ס התוס' חולין מ"א ע"א ד"ה ובשוק עי"ש נמצא לפי"ז ל"ק מהא דזוג די"ל דדוקא כיבוס שהוא איסור דאוריי' אסור בח"ח אבל בזוג דליכא אלא חשש מכירה שהוא איסור דרבנן מותר בח"ח אלא המג"א שם הקשה על שי' התוס' וז"ל ומ"מ קשה הו"ל לשנויי הכי בשבת דף ס"ה ומפרש המחה"ש וז"ל דבשבת ס"ה מקשה לרב מהאי בריי' דקתני מטיילת בזוג בחצר אבל לא בר"ה ומשני דרב תנאי הוא ול"ל לאוקמי כתנאי הו"ל לחלק בין חשש איסור תורה לאיסור דרבנן כו' עכ"ל והקרבן נתנאל פ' במה בהמה אות ט' כתב על קושיות המג"א וז"ל ולק"מ דאדרב פריך שפיר דאמר מלתא אפילו באיסור דרבנן כמ"ש רש"י שם אך אנן לא פסקינן כוותיה כ"א בדבר דאורייתא וגם בהגהותיו על המג"א שם מתרץ כן אבל לכאורה צריך להבין את תירוצו כיון דרב עצמו סובר דאפי' באיסור דרבנן אסור בח"ח א"כ אמאי באמת לא פסקינן כוותיה גם בזה וצ"ל בכוונת הק"נ כך כיון דהטעם דפסקינן כרב בזה משום דמוכח מגמרא דע"ז כוותיה כהנ"ל בשם הרי"ף והרא"ש ואי לא היה מוכח מגמרא דע"ז כרב אז באמת לא היה פסקינן בזה כוותיה וכיון דכל הראי' דהלכתא כוותיה ליתא אלא מגמ' דע"ז א"כ י"ל דדוקא דומיא דגמרא דע"ז דאיכא חשש איסור דאורייתא בזה פסקינן כרב אבל לא באיסור דרבנן כמובן, וממילא לפי הנחה זו שפיר יש להבין דמדוע הביא רבינו את הירושלמי כיון דברבינו ע"כ ג"כ צ"ל דסובר כשיטת התוס' כתובות הנ"ל דאל"כ נשאר עליו קושיות הש"ג הנ"ל וממילא צ"ל אליביה גם תירוצו של הק"נ וכמו שכתבנו בכוונת הק"נ וא"כ י"ל דרבינו רצה ליתן גם טעם ע"ז דמדוע דוקא דומיא דגמ' דע"ז פסקינן כרב ולא בחשש איסור דרבנן וטעם ע"ז מצא בירושלמי שהביא דבכלאים פ"ט הל' א' הקשה הירושלמי על רב מכמה משניות ובריייתות ומסיים וז"ל איליין פליגין על דרב ולית להון קיום ומפרש הפ"מ וז"ל איליין כל המשניות ובריייתות אלו פליגי על רב ולית להון קיום לדברי רב עכ"ל ובירושלמי דעירובין פ"ח הלכה ט' איתא ג"כ הדא פליגא על רב ולית ליה קיום עי' ברא"ש פ' חבית שהביא את הירושלמי וכיון דהירושלמי הקשה על רב מכמה משניות ובריייתות ולא תירץ כלום באמת לכאורה הי' לנו לפסוק כהירושלמי דלא כרב אלא מש"ה לא פסקינן כן משום דמגמ' דע"ז דילן מוכח דלא כהירושלמי וא"כ ממילא י"ל דדוקא במה דמוכח מהגמרא בפי' דלא כהירושלמי בזה פסקינן דלא כוותיה אבל במה דלא מוכח בזה באמת פסקינן כהירושלמי וכיון דמגמרא דע"ז לא מוכח דהלכה כרב אלא באיסור דאורייתא ע"כ לא פסק גם רבינו כרב

אלא בדאורייי כשיטת התוס' דכתובות הנ"ל וכדי לאשמעינן את זה הביא רבינו את הירושלמי ודו"ק:

פירוש ה

או י"ל דמש"ה הביא את הירושלמי כיון דמירושלמי זה יש להוכיח כשיטת התוס' דכתובות הנ"ל דלכאו' יש להקשות על הירושלמי דמדוע לא הקשה על רב גם מהברייתא דפוקק לה זוג בצוארה כמו שהקשה הגמרא דילן שבת ס"ד ואי"ל משום די"ל תנאי הוא כמו שמשני הגמ' דילן כיון דעכצ"ל בהירושלמי דלא סובר כהגמ' דילן לומר בזה תנאי הוא דאי הוה סובר כן לא הי' מניח בתימא את הקושיות שהקשה מהמשניות והברייתות על רב וכ"כ המראה הפנים בירושלמי דכלאים שם וא"כ קשה אמאי לא הקשה הירושלמי על רב גם מהברייתא דפוקק לה זוג בצוארה אעכצ"ל דהירושלמי סובר דרב לא אמר אלא דוקא בחשש איסור דאורייתא או בחשש איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת [עי' גיטין ס"ה ע"א דאיכא מ"ד דדוקא איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת הוי כעין דאורייתא וא"כ י"ל דהירושלמי סובר ג"כ כן] וכל הני קושי' שהקשה הירושלמי על רב באמת חשש איסור דאורייתא הם חוץ מהקושי' ממתני' דעירובין פ"ח ע"א מהא דביב שהוא קמור ד' אמות בר"ה אין שופכין מים בתוכו בשבת עי' רש"י שם ותראה דהא דביב לא הוי אלא איסור דרבנן אלא כיון שהוא דבר שיש לו עיקר מה"ת דהוצאה מר"ה לרה"י הוי דאוריי' ע"כ הקשה הירושלמי גם ממתני' דביב על רב אבל הא דפוקק לה זוג בצוארה כיון דלא הוי אלא איסור דרבנן גרידא דזוג גופא לא אסור אלא משום דנראה כמאן דאזיל לחינגא וחינגא גופא לא הוי אלא איסור דרבנן גזירה משום מקח וממכר ומקח וממכר ג"כ לא הוי אלא איסור דרבנן כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ע"ז ס"ק ו' וכיון דלא הוי הא דפוקק לה זוג אלא איסור דרבנן דלית ליה עיקר מה"ת ע"כ לא הקשה הירושלמי מברייתא זו וממילא לפי"ז מוכח מהירושלמי כשיטת התוס' דכתובות הנ"ל אלא חילוק זה יש ביניהם הירושלמי סובר דאפילו בחשש איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת ג"כ אוסר רב בח"ח אבל מהתוס' נראה דלא אוסר אלא דוקא בדאורייתא ממש עי' בתוס' היטב ותראה שכן הוא אבל עכ"פ בהא דפוקק לה זוג בצוארה גם הירושלמי סובר כהתוס' ועי' בהגהות ציון וירושלים על הירושלמי דעירובין סוף פ"ח שכ' דמהירושלמי שם מוכח דליתא לחילוק של התוס' דכתובות הנ"ל מדהקשה הירושלמי על הא דרב מהמתניתין דביב אבל לפי דברינו אדרבא מהירושלמי ג"כ מוכח החילוק של התוס' וכמו שכתבנו דאל"כ נשאר קושיתינו דמדוע לא הקשה גם מהברייתא דפוקק לה זוג בצוארה כמובן, וממילא לפי הנחה זו י"ל בכוונת רבינו במה שהביא את הירושלמי דכיון

דג"כ סובר כשיטת התוס' דכתובות הנ"ל כמו שתירץ המג"א על קושיות הש"ג הנ"ל אלא גם לרבינו הי' עדיין קשה קושיות המג"א הנ"ל על שיטת התוס' דמדוע לא משני הגמ' דשבת כחילוקו של התוס' ותירוצו של הקרבן נתנאל הנ"ל לא הי' מסתבר לרבינו אלא סובר כתירוצו של המג"א דהתוס' סובר דסוגי' דשבת עם סוגי' דכתובות פליגי עי' מחה"ש שם סי' ש"א וכדי שלא יהא קשה דמנ"ל לפסוק כסוגי' דכתובות דילמא באמת הלכה כסוגי' דשבת ע"כ הביא רבינו את הירושלמי להורינו דכיון דמהירושלמי ג"כ מוכח כסוגי' דכתובות ע"כ פסק כן עי' במג"א היטב ותבין, ואל תשיבנו על כל הנ"ל הא רבינו כתב במל"ת ס"ה במלאכה דהמוציא מרשות לרשות דמש"ה אין בהמה יוצאה בזוג שבצוארה משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא וגם משום משוי עי' מג"א סי' ש"ה ס"ק ו' שהביאו וכיון דכ' גם משום משוי א"כ תו הוי איסור דאוריי' וכמ"ש המחה"ש שם וא"כ נסתר הקוטב מדברינו הנ"ל אבל באמת זה ל"ק מידי כיון דבחצר ליכא אלא איסור מראית עין דמחזי כמאן דאזיל לחינגא דאיסור משוי בחצר ליתא כ"א בר"ה וא"כ קמה וגם נצבה בס"ד כל דברינו הנ"ל ודו"ק ולענין הל' באמת פסקינן כשיטת התוס' דכתובות הנ"ל וכרבינו כמו שכתבנו דג"כ סובר כן עי' ט"ז או"ח סי' ש"א ס"ק כ"ח ובפרמ"ג שם:

מצוה כ

פירוש א

העושה (א) ע"ז לעצמו כו' לכאורה צריך להבין דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו בלשון שלא כדרכו ברוב שאר מל"ת והשאר מוני מצות ז"ל הרמב"ם בסה"מ מל"ת ב' הסמ"ק סי' קס"א החינוך העיר מקלט האלה המצות ומצות השם מצוה כ"ז באמת התחילו גם את המל"ת זו בלשון שהתחילו את השאר מל"ת ורבינו גם בקיצור הסמ"ג שלו כתב העושה ע"ז ולא במלת שלא וזה באמת טעמא בעי, ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח דבסנהדרין ס"א ע"א איתא דתניא האומר בואו ועבדוני ר"מ מחייב ור' יהודא פוטר היכא דפלחו כ"ע לא פליגי דכתיב לא תעשה לך פסל כו' עי"ש היטב רש"י ותוס' והיד רמה ז"ל כתב וז"ל היכא דפלחוה כ"ע לא פליגי דחייב דכתיב לא תעשה לך פסל לך יתירא הוא ודרשינן ביה לא תעשה עצמך פסל וכתיב לא תשתחוה להם אקשינהו רחמנא להדדי לחיובא כי פליגי בדיבורא בעלמא כו' חזינן מגמ' זו דהפסוק לא תעשה לך פסל הזהיר גם על זה שלא לעשות עצמו ע"ז וכשיעשה עצמו ע"ז ואמר בואו ועבדוני ויעבדוהו לכ"ע חייב סקילה אבל כשלא יעבדוהו לא חייב סקילה לר"י דהלכתא כוותיה כמו שפסק הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ה הל' ה' אבל מלקות נ"ל דחייב כיון דעבר במה שעושה עצמו ע"ז על לאו דלא תעשה לך פסל וכן מורה לשון הרמב"ם שכ' ואם לא יעבדוהו כו' אינו

נסקל נראה דדוקא סקילה אינו חייב אבל מלקות חייב וגם הדעת מחייב את זה דכמו כשעושה איזה דבר לע"ז חייב מלקות מלאו דלא תעשה לך פסל א"כ מהיכא תיתי נאמר דכשעושה עצמו ע"ז דג"כ נכלל בלאו זה שלא יהא חייב מלקות ואי"ל דמשום דלא עשה מעשה אלא בדבור דאמר בואו ועבדוני ע"כ אין לוקין דכבר כתבנו לעיל מל"ת א' מחודש כ"ג דמשום חומרא דע"ז לוקין אפי' כשלא עשה מעשה אלא בעקימת פיו וזה אצלי דבר ברור שכן היא וממילא מיושב בזה בס"ד מה שהקשה הבאר יהודא הל' עכו"ם פ"ג הל' ט' דהיכי למד הרמב"ם אזהרה מלעשות ע"ז מלא תעשה לך פסל הלא מגמרא דסנהדרין הנ"ל משמע דמקרא זה נלמד שלא יעשה אדם את עצמו ע"ז וגם על רבינו לכאורה קשה קושיא זו אבל בהנ"ל מיושב שפיר כיון דשלא לעשות עצמו ע"ז ג"כ משום שאסור לעשות ע"ז היא כמובן וגם מה מאד מיושב בזה מה דק"ל על רבינו והרמב"ם דסברו דהפסוק לא תעשה לך פסל דיבר מעשיית ע"ז שהוא במלקות ולא במיתה הלא מגמ' דסנהדרין הנ"ל מוכח דדיבר ממיתה מדקאמר היכא דפלחו כ"ע לא פליגי דכתיב לא תעשה לך פסל והיכא דפלחו מיתה חייב ולא מלקות וא"כ לכאורה ראי' מגמרא זו לשיטת הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הרמב"ם בסה"מ מל"ת ה' דאזהרה על עשיית ע"ז לא מפסוק לא תעשה לך פסל ילפינן משום דפסוק זה לא דיבר מחיוב מלקות אלא מחיוב מיתה וכ"כ בספרו עה"ת פ' יתרו עי"ש אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהגמ' לא הביא לא תעשה לך פסל אלא להורות דשלא לעשות עצמו ע"ז ג"כ נכלל בפסוק זה וכיון דעשיית עצמו ע"ז ג"כ נקרא פסל ממילא כשאמר בואו ועבדוני ופלחו לו חייב מיתה משום מסית כמובן וא"כ י"ל דמש"ה ל"כ רבינו שלא לעשות ע"ז כדי שלא נטעה שלא מוזהר אלא שלא לעשות איזה דבר או אדם אחר לע"ז אבל שלא לעשות עצמו ע"ז אינו מוזהר דמלת שלא לעשית מורה כן ע"כ כתב העושה ע"ז כו' דבלשון זה באמת נכלל הכל וגם לקמן במל"ת כ"א ג"כ משום כוונה זו כתב העושה ע"ז ודו"ק:

פירוש ב

אע"פ (**ב**) **שלא עשאה אלא לעצמו כו**'. זה נראה בעליל שיש כאן ט"ס דאי נאמר דרבינו דיבר כאן מע"ז שעשה בעצמו לעצמו א"כ היכי כתב דלוקה שנא' כו' דמשמע שלא לקה אלא אחת הלא רבינו בעצמו כתב לקמן מל"ת כ"א דכשעשה ע"ז לעצמו לוקה שתים אעכצ"ל דצריך להיות כאן אע"פ שלא עשה בעצמו כו' וכ"כ המרש"ל ז"ל בביאורו כאן וגם הדינא דחיי והמגלת ספר ז"ל דברו מזה וממילא גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו צריך ג"כ תיקון זה וכ"כ הנתיבות עולם. ומ"ש רבינו ואע"פ שלא עבדה לוקה כו' לכאורה יש לדקדק דהיכי כתב ואע"פ שלא עבדה לוקה דנראה דלא מיבעיא אם עבדה בודאי

לוקה הלא אם עבדה באמת אינו לוקה אלא חייב מיתה וגם בהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ג הל' ט' יש לדקדק כן ונ"ל בס"ד דכוונתם להורינו דאינו חייב מלקות על עשיית ע"ז אא"כ עשה ע"מ לעבוד ועל כוונה זו כתבו ואע"פ כו' כלומר משום דעשיי' הי' ע"מ לעבוד ע"כ לוקה אע"פ שלא עבדה וממילא מיושב בזה בס"ד מה דק"ל על הרמב"ם דמסה"מ מל"ת ב' וג' נראה בפי' דסובר דאינו חייב על עשיית ע"ז אא"כ עשה ע"מ לעבוד א"כ מדוע ל"כ גם בחיבורו כן אבל בהנ"ל באמת נכלל בחיבורו במלת אע"פ וגם הרוחנו בזה דגם רבינו והרמב"ם בחיבורו סברו ככל השאר מוני מצות הנ"ל דסברו ג"כ כן מדלא שכחו מלכתוב מלת לעבוד עי"ש ותבין וכן כתבו בפי' הפרשת הכסף הל' עכו"ם פרק והלכה הנ"ל והמנ"ח מצוה כ"ז דלאו זה רק כשעושה ע"מ לעבוד, אבל לכאורה מנ"ל את זה ונ"ל בס"ד דלמדו מגמרא ע"ז מ"ג ע"ב ור"ה כ"ד ע"ב דאיתא שם ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כו' ומשני הגמ' כי תניא ההיא לעבדם כו' עי"ש וכבר ידוע פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בלאו זה הרמב"ם סובר דאזהרה על עשיית ע"ז לא תעשה לך פסל ואלהי מסכה לא תעשה לך וכ"ס רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל אבל הרמב"ן סובר דאזהרה על עשיית ע"ז אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשה לך אבל לא תעשה לך פסל מניעה בע"ז מלקבלו עליו לאלוה דהיינו שלא לעשות ע"ז לעבוד ועובד וראיות הרמב"ן ע"ז מגמ' דע"ז הנ"ל מדמשני הגמ' כי תניא ההיא לעבדם עי' בהשגותיו על הסה"מ מל"ת ה' ותראה דראייתו לכאו' ראי' אלימתא וצ"ל דרבינו והרמב"ם ודכוותיה באמת סברו הפשט בגמ' כי תניא ההיא לעבדם כלומר שעושה ע"מ לעבוד ואע"פ שלא עובד וכ"כ המגלת אסתר עי"ש וממילא לפי פשט זה באמת מוכח מגמ' זו דלא חייב על עשיית ע"ז אלא דוקא כשעושה ע"מ לעבוד וכ"כ התוס' ביומא דף הנ"ל ד"ה כרובים א"כ שפיר י"ל דמגמרא זו למדו רבינו והרמב"ם את זה כמובן וגם את זה י"ל דמגמ' זו למדו גם מה שכתבו דבעשיית ע"ז חייב אפילו כשאחרים עשו לו משום דהי' קשה להם דמדוע לא משני הגמרא תיכף כשהקשה ושבמדור התחתון מי שרי והתניא אשר בשמים לרבות חמה כו' שאני ר"ג דאחרים עשו לו מדוע איחר הגמרא עם תירוץ זה עד בתר שהקשה מהברייתא שלמדה מהפסוק לא תעשון אתי עי"ש ותבין אעכצ"ל דהגמ' סובר דעל הני דברים שהזהירנו מלעשות מהפסוק לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו' על הני דברים באמת חייב אפי' כשאחרים עשו לו וע"כ לא משני הגמ' שם שאני ר"ג דאחרים עשו לו אלא על זה משני הגמ' כי תניא ההיא לעבדם אבל אח"כ כשהקשה הגמ' מהני דברים שהזהירנו מלעשות מהפסוק לא תעשון אתי על הני דברים סובר הגמרא דבאמת לא חייב אלא כשעושה בעצמו אבל כשאחרים עושים לו אז מה"ת

לא חייב אלא איסור מראית עין מדרבנן יש בצורה בולטת וע"כ משני הגמר' ע"ז שאני ר"ג דאחרים עשו לו עי' בסוגי' זו היטב ותראה שמצאנו בס"ד המקור לרבינו והרמב"ם ודכוותייהו הנ"ל על מה שכתבו דעל עשיית ע"ז חייב אפי' כשאחרים עשו לו והמנ"ח ז"ל מצוה כ"ז כתב על דין זה ה"ל וגם הכ"מ לא הראה לנו מוצא דברי רבינו הרמב"ם אכן ודאי מצא רבינו זה באיזה ברייתא ואנחנו לא נדע עכ"ל אבל אנחנו הראנו בס"ד את מקורו מגמרא דר"ה וע"ז הנ"ל ודו"ק:

פירוש ג

ועל מ"ש רבינו שלוקין על לאו דעשיית ע"ז לכאו' יש להקשות הלא לאו שבכללות הוא כיון שכולל מלעשות כל התמונות אבל באמת כבר דיבר מזה הראב"ד ז"ל בהשגותיו על הרמב"ם הל' עכו"ם פ' והלכה הנ"ל עי"ש מה שתירץ, אבל קושיא אחרת עדיין יש להקשות על רבינו דלפי הנ"ל מחודש ב' דרבינו סובר דאפילו אם מצוה לעשות לו ע"ז ע"י אחרים ג"כ לוקה ע"ז לכאורה קשה הא לאו שאין בו מעשה הוא אבל גם את זה כבר הקשה על הרמב"ם הלח"מ ז"ל הל' עכו"ם שם ותירץ וז"ל וי"ל דכיון דהאחר עושה מעשה בשליחותו הוי כאלו עשאו הוא וחייב עכ"ל אבל לכאו' צריך להבין דלפי שיטת הרהמ"ג ז"ל פי"ג מהל' שכירות הל' ב' דכל לאו דמשכחת בו מעשה אפילו לא עשה מעשה לוקה א"כ ה"נ י"ל כיון דמשכחת בלאו זה מעשה כשהוא בעצמו עושה ע"ז ע"כ שוב שפיר לוקין אפילו כשאחרים עושין לו וא"כ מה הקשה הלח"מ ואי"ל דהלח"מ באמת חולק על הרהמ"ג בזה כיון דבהל' שכירות שם נראה בפי' דמודה לו אבל לפי מה שכתבנו לעיל מל"ת א' מחודש ט' בשם הנב"י בכוונת כללו של הרהמ"ג באמת שפיר הקשה הלח"מ כיון דגם כאן בזה ע"ז שעשו לו אחרים שוב לא משכחת מעשה עי"ש ותבין, אבל עדיין ק"ל על הלח"מ דלפי שיטת החינוך מצוה רמ"א דהיכא דמשכחת שיעבור על הלאו בלא מעשה אז שוב אינו לוקין אפילו אם עושה מעשה הבאתי לעיל מל"ת י"א מחודש ג' וכפי מ"ש השה"מ הל' חמץ ומצה פ"א הל' ג' דגם הרמב"ם סובר כהחינוך א"כ קשה אמאי הקשה הלח"מ דוקא על היכא דעשו אחרי' לו אמאי לוקה אמאי לא הקשה גם על כשעושה בעצמו דאמאי לוקה אע"ג שעשה מעשה כיון דמשכחת שיהא עובר בלא מעשה אבל לפי מה שבררנו לעיל מל"ת י"א את שיטת החינוך באמת גם קושי' זו ל"ק מידי כיון דגם כאן כשעושה בעצמו י"ל דלא משכחת עשיית ע"ז זו בלא מעשה דדילמא לא מצא אדם אחר שיעשה לו וא"כ הוי דבר זה דומה להא דקונה חמץ בפסח שכתבנו שם שגם החינוך מודה בכה"ג דלוקה עי"ש היטב ותבין:

ועל תירוצו של הלח"מ הנ"ל ראיתי בדינא דחיי ז"ל שהקשה דאיך חייב המשלח הא אנן קיי"ל דמשלח פטור כיון דאין שליח לדבר עבירה עי"ש שהניח בצ"ע ובאמת הקושיא זו הי' יכול הדד"ח להקשות על רבינו והרמב"ם גופא לא על תירוצו של הלח"מ דוקא והחינוך במצוה כ"ז באמת כבר עמד ע"ז וז"ל ותמיה אני על הרמב"ם ז"ל שכ' שאין הפרש בין שיעשה בידו או יצוה לעשותם שהרי מצוה משלח הוא וקיי"ל משלח פטור עכ"ל אבל לפי מה שכתבנו לעיל מל"ת א' מחודש י"ח בשם הקהלת יעקב דכשישראל פלח לע"ז הרי הוא כבן נח ואמרינן בי' דיש שליח לדבר עבירה. ממילא י"ל דכיון כשמצוה לעשות לו ע"ז לעבדה [דאי לא מצוה לעשות לעבדה באמת לא חייב כהנ"ל מחודש ב'] הו"ל כנכרי ול"ק קושיות החינוך כן עלה ברעיוני לתרץ וגם מצאתי אח"כ בנר מצוה סי' י' אות א' שג"כ מתרץ כן אבל אחר עיון קצת ראיתי שתירוץ זה צ"ע גדול כיון דהק"י ל"כ את כללו אלא דוקא כשישראל פלח לע"ז וא"כ י"ל דדוקא כשפלח לע"ז אז דינו כב"נ כיון דב"נ ג"כ מצווה בחיוב מיתה ע"ז אבל על עשיית ע"ז כיון דב"נ לא חייב מיתה עליו כמ"ש הגמרא סנהדרין נ"ו ע"ב אמר רבא ומי איכא למ"ד עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה חייב עי"ש ואף שהרמב"ם הל' מלכים פ"ט הל' ב' כתב שאסור לב"נ לעשות ע"ז [עי' בספרי פני משה הל' מלכים שם שהראיתי לדעת דמנ"ל להרמב"ם את זה] אפ"ה איכא למימר דכיון דב"נ לא חייב מיתה עליה ואפשר דכל האיסור לא הוי אלא מדרבנן וכמ"ש הלח"מ הל' מלכים פ"י הל' ט' [ועי' במנ"ח סוף מצוה כ"ז שהניח את זה אי אסור מדרבנן בצ"ע] וא"כ י"ל דע"י עשיית ע"ז באמת לא נעשה כעכו"ם וגם מלשון הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ה' שכ' וז"ל ישראל שעבד עכו"ם הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו כו' לשון זה מורה בפי' דדוקא כשעבד עכו"ם אז דינו כעכו"ם אבל לא כשעושה ע"ז אבל לפי מ"ש המנ"ח במצוה הנ"ל וז"ל ולענין אם נעשה מומר בלאו זה כבר הזכרנו לעיל דאחרונים פלפלו בדבר כו' עי' במשנת חכמים ותב"ש יו"ד סי' ב' עכ"ל א"כ ממילא י"ל שתירוצינו הנ"ל תליא בפלוגתת האחרונים שכ' המנ"ח כמובן, ועי' במנ"ח שם מה שתירץ בשם מש"ח על קושיות החינוך הנ"ל וגם במרכבת המשנה ספרדי וביד המלך הל' עכו"ם שם ובמהר"ם שיק מצוה כ"ז, ולענין מש"פ הרמ"א יו"ד סי' קנ"ז דגם על לאו דעשיית ע"ז יהרג ואל יעבור עי' בפרשת הכסף הל' עכו"ם פ"ג שהביא תשובה ארוכה בזה:

מצוה כא

פירוש א

העושה (א) ע"ז בידו לאחרים אפילו עשאה לעכו"ם לוקה כו'. לכאו' צריך להבין דמדוע כתב רבינו ז"ל מלת בידו וגם הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ג הל' ט' כתב כן אבל כבר עמד

ע"ז מו"ה יוסף ז"ל מקרעמניץ בביאורו כאן וגם הדינא דחיי ז"ל דיבר קצת מזה עי"ש. ומ"ש רבינו ואלהי מסכה לא תעשו והשמיט מלת לכם וגם בקיצור הסמ"ג שלו ג"כ השמיט עי' בדד"ח מ"ש ע"ז וגם לי"נ בס"ד ליתן טעם לשבח דבספרא ריש פ' קדושים איתא וז"ל ואלהי מסכה לא תעשו יכול יעשו להם אחרים ת"ל לא לכם או לא לכם יכול הם יעשו לאחרים ת"ל לא תעשו לא לכם מכאן אמרו העושה ע"ז לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם ר' יוסי אומר משום שלש משום לא תעשו משום לא לכם ומשום לא יהי' לך ומפרש הקרבן אהרן ז"ל וז"ל יכול יעשו כו' אם נעזוב קרא כפשטו דמלת לא אינה משמשת אלא למלת תעשו יובן לנו ב' היתרים מקרא שלא אסרה תורה בזה אלא שלא יעשו להם ר"ל שלא יהי' אדם עושה לעצמו אבל אם עושה לאחרים או אחרים עושין לו מותר וזה א"א לפרשו דהרי אמר קרא אחרינא לא יהיה לך אלהים אחרים מ"מ ולזה הוכרחו ז"ל לפרש דמלת לא תשמש לשנים והו"ל כאלו אמר לא תעשו ולא לכם ירצה לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם ואחר הניחם זה דרשוהו יכול יעשו להם אחרים כלומר אלו אמר קרא לא תעשו ותו לא הייתי יכול לומר שלא אסרה התורה העיכוב אלא המעשה לחוד אתם לא תעשו אבל אחרים עושים לכם ת"ל לא לכם שירצה כמו שאמרנו ולא אחרים עושים לכם ואלו אמר אלהי מסכה לא לכם תשמע לא יהיה לכם ממקום אחר מאחרים עושים לכם אבל אתם עושים לאחרים ת"ל לא תעשו עכ"ל חזינן דהספרא יליף מלא תעשו דלא יעשה הוא ע"ז לאחרים וממלת לכם יליף שלא יעשו אחרים לו וא"כ לפי"ז שפיר עשה רבינו שהשמיט מלת לכם כיון דקאי כאן במל"ת זו על ע"ז שהוא עושה לאחרים כמובן:

פירוש ב

לפיכך (ב) העושה ע"ז לעצמו לוקה שתים כ"כ גם הרמב"ם הלכ' עכו"ם הלכה הנ"ל ובסה"מ מל"ת ג' ומפשטות לשונם נראה דהשני לאוין כשעושה לעצמו הם לא תעשה לך פסל ואלהי מסכה לא תעשו לכם וכ"כ בפי' המצות השם מצוה רט"ו אבל לכאורה ק"ל כיון דעכצ"ל דרבינו והרמב"ם למדו את זה דלוקה שתים מהספרא הנ"ל וכמ"ש הרמב"ם בפי' בסה"מ וגם את זה צ"ל דפסקו כהחכמים דספרא ולא כר' יוסי כיון דלר' יוסי איכא ג' לאוין והם לא סברו אלא דלוקה שתים אבל ק"ל ע"ז דלפי שיטתם דכשעושה ע"ז לעצמו חייב גם משום לאו דלא תעשה לך פסל א"כ אמאי לא יהא באמת חייב ג' מלקות שתים משום הני שאמרו החכמים דספרא משום לא תעשו ומשום לא לכם והג' משום לא תעשה לך פסל ועוד ק"ל דהיכי יכלו לסבור דכשעושה ע"ז לעצמו חייב גם משום לא תעשה לך פסל הא חזינן דהחכמים דספרא לא סברו כן מדלא אמרו דלוקה שלש

ותו הא גם לר' יוסי דספרא ג"כ צ"ל דלא סובר כן דאל"כ אמאי לא אמר דלוקה ד' וא"כ כמאן סברו ועוד ק"ל אמאי לא כתבו דכשעשו לו אחרים ג"כ לוקה שתים אחת משום לא תעשה לך פסל כמ"ש רבינו במל"ת כ' ואחת משום לא לכם כמו שאיתא בספרא: אבל ראיתי בדינא דחיי שכ' בד"ה לוקה שתים וז"ל הכי איתא בת"כ וכפי השורש שהניח הרמב"ם בשורש ט' שכל שאמרו עובר משום כך וכך או כך וכך לאוין אינו לוקה שתי מלקיות אלא א"כ יאמרו בפי' לוקה שתים או שלשה וע"כ יש לפרש שמה שאמרו בת"כ עובר משום שתים הכוונה לומר שמוזהר בשביל שתים אבל לא שילקה שתים וכן משמע מדקאמר עובר משום שתים משום לא תעשו ומשום לא לכם ואי לוקה שתים קאמר איך לוקה בלאו אחד שתי מלקיות ועוד לר' יוסי דאמר שלש והשלישי משום לא יהי' לך איך לוקה שתים בשביל דבר אחד כיון שהמצוה והמוזהר ממנו הוא ענין אחד שלא יהיה לך הזהיר שלא יהיה לנו צלמים ולא תעשה לך הזהיר שלא יהיה לנו צלמים וכבר ביאר הרמב"ם בשרש הנז' שאין למנות אלא המצוה והמוזהר ממנו אבל לא נקפיד ברבוי הלאוין שלחוזק האזהרה הוכפלה וכיון דאינו נמנה אלא המצוה והמוזהר ממנו ורבוי הלאוין אינן נימנין ה"ה שאין לוקין עליהן דכפי המצות כך הם המלקיות כמו שהוא דעת הרמב"ם באותו שורש אלא ודאי מ"ש בת"כ עובר בכך לאוין הכוונה לומר שמוזהר בכך לאוין אבל אינו לוקה אלא אחת ולפי"ז מ"ש הרמב"ם והרב המחבר הסמ"ג לפיכך העושה ע"ז לעצמו בידו לוקה שתים אינו ענין לברייי' דת"כ דמה שכתבו לוקה שתים היינו משום לא תעשה לך פסל ומשום אלקי מסכה לא תעשו לכם שהם שני לאוין נפרדים ושני ענייינים נפרדים וצ"ע בסה"מ להרמב"ם ז"ל גם בזוהר הרקיע ובחינוך עכ"ל הדד"ח ולפי דבריו באמת ל"ק כל הקושיות הנ"ל וגם מה מאד מיושב בדבריו מה שהקשה הגהות מהרי"ד על הספרא הנ"ל אות י"ב עי"ש ותבין:

מצוה כב

פירוש א

שלא (א) **לעשות צורה לנוי אע"פ שאינה ע"ז כו'**. הנה הלאו זה לא תעשון אתי אלקי כסף הוא אזהרה שלא לעשות צורת אדם אפי' שלא לעבוד והלאו לא תעשה לך פסל הוא אזהרה שלא לעשות צורה לעבוד אע"פ שלא עבדה אלא עשייתה הי' לעבוד כן נראה בפי' מרבינו ז"ל כשמעיינין שפיר בדבריו במל"ת כ' ובמל"ת זו וכמו שכתבנו לעיל מל"ת כ' מחודש ב' שמוכח כן מגמרא דר"ה וע"ז עי"ש וכ"כ בפי' המנ"ח ז"ל מצוה ל"ט וא"כ ק"ל דמדוע כתב רבינו מלת לנוי מדוע ל"כ שלא לעשות צורה אפילו שלא לעבוד אע"פ שאינה ע"ז כו' ואי"ל שרצה לתפוס לשון קצרה וכמ"ש הגמרא פסחים דף ג' הא היכא

דאיכא למיטעי לא קפדינן אלישנא קצרה והכ"נ כמ"ש רבינו עכשיו איכא למטעי דעשי' שלא לנוי ושלא לע"ז מותר ואי"ל דרבינו באמת סובר כן ונאמר שלמד את זה מהמכילתא דפ' יתרו סוף פרשה י' דז"ל דבר אחר לא תעשו לכם אלקי כסף שלא תאמרו הרי אנו עושים כדרך שעושים במדינה ת"ל לא תעשו לכם כן הגירסא במכילתא שלפנינו אבל להרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ד' היה גירסא אחרת וז"ל שלא תאמר הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות ת"ל לא תעשו לכם עכ"ל וגם לפי גירסת הילקוט פ' יתרו סי' ש"ג ג"כ איתא מלת לנוי וגם בפסיקתא זוטרתא פ' יתרו אות כ' איתא כן עי"ש ונאמר דרבינו למד מהמכילתא דדוקא לנוי אסור כדרך שעושים במדינות אבל אם עושה סתם שלא לנוי ושלא לע"ז באמת מותר וע"כ כתב מלת לנוי' אבל זה אאפ"ל משום דאי נאמר דהדין באמת כן היא א"כ קשה מאי הקשה הגמ' ר"ה כ"ד ע"ב וע"ז מ"ג על הא דדמות צורת לבנה היה לו לר"ג בטבלא כו' מהפ' לא תעשון אתי הא ר"ג עשה שלא לנוי ושלא לנוי באמת מותר ואי"ל דהגמר' באמת מתרץ כן ואיבעית אימא להתלמד עבד כלומר דכיון שעשה להתלמד הו"ל כעשה שלא לנוי ושלא לע"ז וע"כ מותר דזה ליתא דאם נא' כן א"כ מדוע הביא הגמ' ראי' לזה דלהתלמד שרי מהברייי' דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות דנר' מהגמ' דדוקא להתלמד שרי אבל אם עשה שלא להתלמד אע"ג שעשה שלא לנוי ושלא לע"ז ג"כ אסור אמאי לא משני הגמ' דר"ג עשה שלא לנוי ושלא לע"ז אעכ"מ מגמרא זו דבאמת מה דילפינן מלא תעשון אתי אסור לעשות אפי' כשעושה שלא לנוי ושלא לע"ז וא"כ קשה על רבינו דמדוע כתב מלת נוי כיון דאיכא למיטעי כהנ"ל והרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ד' אע"ג שהביא את המכילתא ובהמכילתא איתא מלת נוי אפ"ה השמיט מדבריו מלת נוי אבל בחיבורו הל' עכו"ם פ"ג הל' י' כתב ג"כ מלת נוי וא"כ גם על הרמב"ם בחיבורו קשה קושיתינו הנ"ל והחינוך ז"ל מצוה ל"ט אע"פ שג"כ כתב מלת לנוי אפ"ה ל"ק עליו כיון שכ' וז"ל שלא לעשות צורת אדם משום דבר הן ממתכות הן מעץ או מאבן ומזולתם ואפילו לנוי כו' וכיון שכ' ואפילו א"כ תו ליכא למיטעי כלום וגם האלה המצות ומצות השם ז"ל מצוה ל"ט לא שכחו מלכתוב מלת אפילו ואפשר דבאמת משום כוונה זו כדי שלא נטעה כתבו כן אבל על רבינו והרמב"ם בחיבורו קשה כהנ"ל:

ונ"ל בס"ד לתרץ כך דהגמ' ר"ה וע"ז על הקושיא שהקשה על ר"ג הנ"ל מתרץ ג' תירוצים חדא כיון דנשיא היה ושכיחי רבים גבי' וברבים ליכא חשדא ואיבעית אימא דפרקים הואי ואיבעית אימא להתלמד עבד וכתב הכ"מ ז"ל הל' עכו"ם הלכה הנ"ל דהרמב"ם סובר כהתירוץ דלהתלמד שאני [כמו שפסק הרי"ף ז"ל בע"ז דלא הביא אלא את התירוץ

זה עי' בר"ן שם היטב] וע"כ לא הזכיר הרמב"ם את השאר חילוקים שמתרץ הגמרא אלא הכ"מ הקשה על הרמב"ם דלמה לא הזכיר בפי' דלהתלמד שרי והניח בצ"ע עי"ש וא"כ לפי"ז מדחזינן דגם רבינו לא הזכיר את החילוקים שמתרץ הגמר' א"כ גם אליבא דרבינו צ"ל דסובר כהתירוץ דלהתלמד שאני כמ"ש הכ"מ אליבא דהרמב"ם וממילא גם על רבינו נשאר קושיות הכ"מ דלמה לא הביא בפי' דלהתלמד שרי והדינא דחיי במל"ת זו באמת הניח בצ"ע על רבינו דמדוע לא הזכיר מכל הני תירוצים כלום אבל ראיתי במעשה רוקח ז"ל הל' עכו"ם הלכה הנ"ל שכ' על קושית הכ"מ וז"ל אפשר דכיון דרבינו פירש דלנוי דוקא אסור מינה דלהתלמד שאינו לנוי שרי תדע דאל"כ מנ"ל לרבינו דלנוי דוקא אסור עכ"ל וגם המר"ם שיק ז"ל מצוה ל"ט כתב את התירוץ זה מדעתו וממילא לפי"ז שפיר י"ל דמש"ה כתב גם רבינו מלת לנוי להורות דדוקא לנוי אסור אבל להתלמד שרי ועל קושיתינו הנ"ל דאיכא למיטעי י"ל דסברו דכיון שהם כתבו הטעם של הלאו זה כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם של ע"ז א"כ ממילא נשמע מזה דאפילו שלא לנוי ושלא לע"ז ג"כ אסור לעשות אם לא להתלמד כמובן: וכשאני לעצמי נ"ל בס"ד לתרץ את קושיות הכ"מ הנ"ל דבכריתות ה' ע"א איתא ת"ר המפטם את השמן ללמד בו או למוסרו לצבור פטור כו' אמר מר ללמד בו כו' פטור מנ"ל אתיא מתכונתו מן במתכונתו דקטורת וכתיב לגבי קטורת לא תעשו לכם לכם הוא דאסור אבל למסרו לצבור פטור עי"ש ולכאו' קשה אמאי ל"ק הגמ' דמהיכא למד דלהתלמד בו פטור אעכצ"ל דאת זה ידע הגמ' מהבריי' שהביא הגמרא דר"ה וע"ז הנ"ל לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות וא"כ לפי"ז מוכח מסתמא דגמרא דכריתות כהתירוץ דגמ' דע"ז דלהתלמד שרי וא"כ ממילא י"ל כיון דהרמב"ם הל' כלי מקדש פ"א הל' ד' פסק אבל אם עשהו להתלמד או לתנו לאחרים פטור ממילא מוכח משם דפסק כהתירוץ דגמ' דע"ז דלהתלמד שרי וע"כ לא הביא בהל' עכו"ם את זה משום דסמך על מ"ש בהלכ' כלי מקדש וממילא גם על רבינו ל"ק מידי כיון דגם רבינו במל"ת רצ"ב הביא את הא דהמפטם את השמן להתלמד דפטור ודו"ק: או י"ל דרבינו סמך על מה שהביא את הבריי' זו במ"ע צ"ז גבי מעלות הדיינים וז"ל בעלי כשפים שידעו לבטל כישוף כו' ודרשינן בפ"ד מיתות לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות עכ"ל וגם המעשה רוקח הל' עכו"ם הלכה הנ"ל כתב בשם הפר"ח שהרמב"ם סמך על מ"ש הל' סנהדרין דאין מעמידים בסנהדרין אלא היודעים ג"כ קצת משאר חכמות כו' א"כ שפיר י"ל אליבא דרבינו ג"כ כמו שכתבנו כמובן:

פירוש ב

שנאמר (ב) לא תעשון אתי אלקי כסף כו'. כל המוני מצות הביאו את הפסוק זה על אזהרת ל"ת זו וכן איתא בפי' בגמרא ר"ה וע"ז הנ"ל אבל הסמ"ק סי' קס"ב הביא את הפסוק דפ' בהר פרשה כ"ו פ"א לא תעשו לכם אלילים לאזהרת מל"ת זו וק"ל עליו דהיכי שבק את אזהרה של הגמ' לא תעשון אתי ולמד אזהרה לעצמו ותו ק"ל כיון דלמד את אזהרה מהפסוק לא תעשו לכם אלילים א"כ מהיכא ידע למימר דדוקא צורת אדם אסור עי"ש שכ' כן דבשלמא כשהי' לומד מלא תעשון אתי אז שפיר קאמר דדוקא צורת אדם אסור כמ"ש הגמר' ר"ה שם אלא מעתה פרצוף אדם לחודי' תשתרי אלמה תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם אמר רב הונא כו' לא תעשון אתי לא תעשון אותי ומפרש החינוך מצוה ל"ט וז"ל ודרשו לא תעשון אותי כלומר לא תעשון דמיון אותה צורה דהיינו גוף אדם שכתבתי עליה בתורתי נעשה אדם בצלמינו והכוונה בכתוב מצד השכל שנתן בו ומה שאמר בצלמינו על חלק השכל שבאדם מפני שהשכל כונו הוא בו ב"ה אבל אין שום דמיון אחר בינו ב"ה ובין שום ברי' מנבראיו חלילה עכ"ל אבל כיון שלמד הסמ"ק אזהרה לצורת נוי מלא תעשו לכם אלילים א"כ קשה מהיכא ידע דדוקא צורת אדם אסור לעשות והיכי כתב ואין אסור רק צורת אדם ותו ק"ל עליו הלא בהספרא סוף פ' בהר איתא על הפסוק לא תעשו לכם אלילים וז"ל כנגד זה הנמכר לעכו"ם הכתוב מדבר שלא יאמר הואיל ורבי עובד עכו"ם אף אני אעבוד עכו"ם הואיל ורבי מגלה עריות אף אני אגלה עריות הואיל ורבי מחלל שבתות אף אני אחלל את השבתות ת"ל לא תעשו לכם אלילים את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו הזהיר כן הכתוב על כל המצות עכ"ל וגם רש"י שם כתב את זה ומפרש הקרבן אהרן וז"ל כנגד כו' דאי לכל ישראל כל אלו המצות כבר נזכרו מלא תעשו אלילים עד סוף הפרשה אלא זה אזהרה לנמכר לעכו"ם שלא יטעה בדעתו שהואיל ומשועבד הוא לזולתו בזה נסתלק ממנו עול אלהותו יתברך ועול המצות והותר לו לעשות מה שרבו עושה כו' עי"ש חזינן דהספרא למד מהפסוק לא תעשו לכם אלילים אזהרה על ישראל שנמכר לעכו"ם וא"כ קשה היכי כתב הסמ"ק נגד הספרא ובאמת לא ראיתי בשום אחד מהמוני מצות ולא בשאר פוסקים שיאמרו כן חוץ מהיראים סי' ס"ד אלא קצת חילוק ראיתי בין היראים להסמ"ק שהיראים דיבר מעשיית צלמים לעבודת עכו"ם ועל זה הביא לאזהרה את הפסוק לא תעשו לכם אלילים אבל הסמ"ק דיבר מעשיית צלמים לנוי יהי' איך שיהי' עכ"פ על שניהם קשה מהספרא הנ"ל ועל היראים עוד ק"ל הלא אזהרה על עשיית צלמים לעבודת עכו"ם ילפינן מואלקי מסכה לא תעשו כמו שכתבנו במל"ת כ"א סוף דבר היראים צ"ע גדול אצלי:

ועל הקושיות שהקשינו על הסמ"ק נ"ל בס"ד די"ל דלמד את זה מגמ' סנהדרין ז' ע"ב דאיתא שם כתיב לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב אלקי כסף ואלקי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי אמר רב אשי אלקי הבא בשביל כסף ואלקי הבא בשביל זהב פי' רש"י דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך והוה קשה להסמ"ק דהיכי למד רב אשי מפסוק זה שאסור להעמיד דיין בשביל ממון הא איצטריך פסוק זה לאזהרה שלא לעשות צורות לנוי כמ"ש הגמ' ר"ה וע"ז אעכצ"ל דרב אשי סובר דאזהרה לזה היא מהפסוק לא תעשו לכם אלילים וע"כ יליף שפיר מלא תעשון אתי את לימודו וזה ל"ק מנ"ל להסמ"ק לומר דר"א חולק על הספרא הנ"ל דעל זה י"ל כיון דבירושלמי ע"ז פ"ד סוף הלכה ד' איתא וז"ל כתיב לא תעשו לכם אלילים ופסל מסכה לא תקימו לכם לא היא עשיי' היא קימה א"ר הילא עשי' בתחלה קימה כל שאלו תפול לא יקימינה עי"ש אלמא דהירושלמי סובר דלא תעשו לכם אלילים בא להזהיר על עשי' ע"ז ודלא כהספרא [ואפשר דהיראים הנ"ל מהירושלמי זה למד את למודו ול"ק עליו הצ"ע הנ"ל] כמו כן נמי שפיר י"ל דרב אשי בזה דלא סובר כהספרא סובר כהירושלמי אלא בזה חולק עם הירושלמי ר"א סובר דאזהרה על עשי' ע"ז ילפינן מלא תעשה לך פסל או מאלקי מסכה לא תעשו ומהפסוק לא תעשו לכם אלילי' יליף אזהרה על עשי' צורות לנוי וע"כ למד שפיר מהפסוק לא תעשון אתי את למודו וכיון דרב אשי שהוא בתרא חולק על הגמ' דר"ה וע"ז ע"כ פסק הסמ"ק כרב אשי וגם את זה י"ל דסובר הסמ"ק כיון דלא חזינן בפי' דרב אשי חולק על הברייתא דר"ה וע"ז דכל הפרצופים מותרין חוץ מפרצוף אדם בודאי מסתבר למימר דגם ר"א סובר בזה כהברייתא אלא ר"א ל"ס כהא דאמר ר' יהודא בריה דרב יהושע מפירקיה דר' יהושע שמיע לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי אלא סובר דמאיזה דרש אחר למד הברייתא את זה דדוקא פרצוף אדם אסור לעשות וא"כ ל"ק על הסמ"ק מידי כמובן, אבל רבינו והרמב"ם והשאר מוני מצות הנ"ל סברו דרב אשי לא חולק על הגמרא דר"ה וע"ז אלא הגמ' יליף מפשטות הקרא דלא תעשון אתי אזהרה שלא לעשות צורת אדם לנוי ורב אשי יליף את למודו דסנהדרין מדרשת הקרא מדכתיב אלקי כסף וכן כתבו הרמב"ם בסה"מ מל"ת ד' והחינוך מצוה ל"ט דשני למודים ילפינן מפסוק לא תעשון אתי עי"ש ודו"ק:

פירוש ג

אבל לכאורה צריך להבין דמדוע ל"כ רבינו כמ"ש הרמב"ם הל' עכו"ם הלכה הנ"ל ואם צר לוקה וכ"כ בסה"מ מל"ת ד' והעובר על לאו זה חייב מלקות ורבינו מדלא דיבר מזה צ"ל דסובר כהחינוך מצוה ל"ט שכ' שאין בלאו זה חיוב מלקות ובאמת כבר עמד על

החינוך הפ"ד בהגהותיו שם וגם בדרך מצותיך ח"ד כתב וז"ל לא ידעתי טעם הדבר והרמב"ם בהל' סנהדרין מנאה בכלל הלוקין וכ"כ במנין המצות מל"ת ד' עכ"ל אבל איני יודע דמדוע כתב הפ"ד מהרמב"ם דהל' סנהדרין הלא גם בהל' עכו"ם במקומו כתב בפי' דלוקין כהנ"ל ואפשר כדי שלא נא' דמ"ש הרמב"ם בהל' עכו"ם לוקה פירושו מכות מרדות מדרבנן כמו שמצאנו גם בגמ' לוקה ופירושו מכות מרדות עי' סנהדרין פ"ט ע"א בתוס' ד"ה הכובש נבואתו לוקה ע"כ הביא הפ"ד מהל' סנהדרין דשם מנה הרמב"ם את זה בין הלאוין דלוקין מה"ת וגם הדינא דחיי במל"ת זו הניח את החינוך בצ"ע ולא ראה שכבר קדמו הפ"ד, אבל לכאו' מדוע לא נא' שטעמו של החינוך משום דהוי לאו שבכללות כיון שגם שלא להעמיד דיין בשביל ממון ילפינן מהלאו זה כהנ"ל מחודש ב' וכמו שנראה בפי' כן מלשון החינוך שם שכ' ובמס' סנהדרין אמרו שהלאו זה כולל ענייינים אחרים כו' אבל ראיתי אח"כ במעיין החכמה ז"ל דף כ' ע"א אות פ' שכבר דיבר מזה וכתב דילפותא דדיין אינו אלא אסמכתא עי"ש אבל לכאורה ק"ל עליו דהיכי כ"כ הלא מהרמב"ם בסה"מ מל"ת ד' נראה בפי' שהוא דרש גמור דאל"כ מה דיבר הסה"מ מהא דסנהדרין כיון שהיא אסמכתא ובסה"מ שם איירי מלאו דאורייתא אעכצ"ל דסובר שהיא דרש גמור וא"כ ממילא גם אליבא דהחינוך י"ל דסובר כן וע"כ סובר דאין לוקין משום דהוי לאו שבכללות ואדרבא על הרמב"ם לכאו' קשה דהיכי כתב דלוקין הלא לאו שבכללות הוא וצ"ל דהרמב"ם סובר כיון דפשטות הקרא בא להזהיר שלא לעשות צורות לנוי דאת זה שלא להעמיד דיין בשביל ממון לא ילפינן אלא מדרשא דאלקי כסף וכיון דעיקר הקרא בא על אזהרת צורות נוי על כן לא הוי לאו שבכללות וממילא לפי"ז כיון שהחינוך ג"כ כתב אמנם עיקר הלאו במה שזכרנו וכוונתו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ דעיקר הלאו להזהיר על צורות נוי ע"כ כתב הפ"ד שפיר שלא ידע טעמו של החינוך ועי' במנ"ח שכ' מ"מ צ"ע דנטה מדעת הרמב"ם ועם מה שכתבנו שפיר יש להבין את הצ"ע אבל המר"ם שיק ז"ל מצוה ל"ט מיישב את החינוך בטוב טעם עי"ש:

ול"נ בס"ד דלפי מ"ש הלח"מ ז"ל הל' מ"א פ"ט הל' ב' דעל מלתא דנפק באם אין ענין לא לקי ממילא י"ל דהחינוך סובר דמה דיליף הגמ' ר"ה וע"ז הנ"ל מלא תעשון אתי אזהרה שלא לעשות צורות לנוי הלימוד זה היא באם אין ענין משום דלכאורה קשה מנ"ל לגמ' דהפסוק לא תעשון אתי בא להזהיר שלא לעשות צורות לנוי דלמא הזהיר על ע"ז שלא לעשות לעבדה וצ"ל כיון דעל ע"ז שלא לעשות לעבדה ל"צ דכבר כתיב לא תעשה לך פסל וגו' אם אין ענין לגופא תנוהו ענין שלא לעשות צורות לנוי וכיון דבאם אין ענין ילפינן אזהרת צורות לנוי ע"כ סובר החינוך דאין לוקין וכמ"ש הלח"מ הנ"ל

אבל הרמב"ם י"ל דסובר דעכצ"ל דלאו באם אין ענין יליף הגמ' את זה דאל"כ עדיין היתה קשה דילמא לעולם גם לא תעשון אתי בא להזהיר שלא לעשות צורות לע"ז לעבוד וכדי לעבור עליו בשני לאוין אעכ"מ דלאו באם אין ענין יליף הגמ' אלא הי' קשה להגמ' דאם גם האי קרא להזהיר שלא לעשות צורת ע"ז לעבדם בא א"כ מדוע כתיב אלקי כסף דוקא הלא לע"ז אפי' שאר דברים ג"כ אסור נהי דבסנהדרין דרש הגמ' מאלקי כסף שלא להעמיד דיין בשביל ממון זה הוא על דרך דרש כמ"ש הרמב"ם בסה"מ והחינוך הנ"ל אבל על פשטות הקרא עדיין קשה אעכצ"ל דמש"ה כתיב אלקי כסף למילף דקרא זה בא להזהיר שלא לעשות צורת לנוי כיון דמכסף וזהב דרך לעשות לנוי וכמ"ש המהר"ם שיק מצוה הנ"ל וכיון דלאו באם אין ענין ילפינן ע"כ סובר הרמב"ם שפיר דלוקין על לאו זה אבל רבינו מדכ' במל"ת זו כמעט את כל לשון הרמב"ם והשמיט מלת לוקה עכ"מ דסובר כהחינוך כמובן:

אבל לכאורה יש להוכיח מרבינו להיפך דסובר כהרמב"ם דלוקה דמהר"ם שיק מצוה ל"ט כתב וז"ל ודעת הרמב"ם פ"ג מע"ז היא דאם עשה צורת אדם לוקה אבל אם עשה שאר שמשים שבמרום נהי דאסור אבל אינו לוקה וזה אינו מובן כו' ואח"כ כתב טעמים על שיטת הרמב"ם עי"ש אבל מנ"ל דהרמב"ם סובר כן וצ"ל דיליף מדלא עירבינהו הרמב"ם את הא דצורת אדם עם הא דשאר שמשים שבמרום דבהלכה י' כתב את הדין דצורת אדם ובהלכה י"א כתב וכן אסור לצור דמות חמה כו' ולכאורה מדוע לא ערבינהו אע"כ דמשום דלאו חד דינא אית להו דעל צורת אדם לוקה ועל צורת שאר שמשים שבמרום אינו לוקה וא"כ ממילא י"ל כיון דרבינו ג"כ לא ערבינהו יש להוכיח מזה דג"כ סובר דעל צורת אדם לוקה וע"כ ל"כ בפי' כמובן, אבל אח"כ ראיתי דל"ל כן דלכאורה אכתי קשה על המהר"ם שיק דילמא לעולם סובר הרמב"ם דלוקין גם על שאר שמשים שבמרום והא דלא ערבינהו באמת הטעם משום דלאו חד דינא אית להו אלא בזה דעל צורת אדם אינו חייב אלא על צורה בולטת ועל שאר שמשים שבמרום חייב גם אם הם משוקעות כמ"ש הרמב"ם שם עי' בראב"ד ובכ"מ שם וצ"ל דהוה קשה ליה להמר"ם שיק דמדוע כתב הרמב"ם את הא דלוקה בהלכה י' מקודם שהביא את הא דשאר שמשים שבמרום אעכ"מ מזה דסובר דדוקא על צורת אדם לוקה ולא על שאר שמשים שבמרום וממילא לפי"ז תו ליכא הוכחה מרבינו דסובר כהרמב"ם דלוקה כיון דרבינו ג"כ סובר בזה כהרמב"ם דבצורת אדם דוקא בולטת חייב ובצורת חמה ולבנה ושאר שמשים שבמרום אפי' אינם בולטות כמ"ש בפי' במל"ת זו וא"כ ממילא י"ל דמש"ה לא ערבינהו גם רבינו אבל לענין מלקות באמת סובר כהחינוך מדהשמיט מלת לוקה ודו"ק:

פירוש ד

כלומר (ג) צורת אדם של כסף וזהב לנוי כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' עכו"ם הל' הנ"ל ועי' בביאור על הסמ"ג ממו"ה יוסף מקרעמניץ ובדינא דחיי מה שמפרשו על הכלומר ול"נ בס"ד דכוונתם דלכאורה נראה מהקרא דדוקא צורת אדם של כסף וזהב אסור לעשות ולא משאר דברים ובאמת גם משאר דברים אסור כמ"ש הרמב"ם בפי' שם ובסה"מ מל"ת ד' וגם מגמ' סנהדרין ז' ע"ב מוכח כן מדהקשה ורב אשי אלקי כסף ואלקי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי וא"כ לכאו' קשה מדוע איתא בקרא כסף וזהב דוקא וצ"ל כהנ"ל מחודש ג' בשם המר"ם שיק ללמוד דהקרא קאי על צורת אדם לנוי ולא על ע"ז ולעבור בב' לאוין כהנ"ל מחודש ג' ומשום כוונה זו כתבו רבינו והרמב"ם מלת כלומר של"ת דדוקא צורת אדם של כסף וזהב אסור לעשות כדמוכח מהקרא אלא טעמא דקרא ללמוד כמו שכתבנו וע"כ כתבו רבינו והרמב"ם צורות של כסף וזהב שאינם אלא לנוי כמובן אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע ל"כ אח"כ דגם משאר דברים אסור לעשות צורת אדם כמ"ש הרמב"ם לפיכך אין מציירים לא בעץ כו' וי"ל דרבינו סמך על מ"ש אח"כ הטעם של האיסור כדי שלא יטעו בהן הטועים כו' דממילא ידעינן מזה דגם משאר דברים אסור כיון דגם בהם שייך הטעם זה כמובן ובש"ע יו"ד סי' קמ"א סעיף ד' באמת כתב סתם וכן צורת אדם כו' ול"כ מכסף וזהב, ולענין הלכה כל מ"ש רבינו במל"ת זו פסקינן בש"ע שם מלבד מה שחולק על הבה"ג ומחמיר אפי' בפרצוף אדם לבדו בזה פסק הרמ"א כהבה"ג אבל השל"ה מובא בפת"ש גם בזה פסק כרבינו וכן המנהג אצל כל יראי השם שאין בביתם שום דבר מצויר כמ"ש היערות דבש ח"א דרוש ב' ולצייר בהכ"נ בצורות בהמות חיות ועופות עי' ברכי יוסף שם ובתשו' אחרונים וגם עי' מהרי"ט ח"ש סי' ל"ה שכ' תשובה גדולה לענין מנורות מציירים:

מצוה כג

פירוש א

שלא (א) **להדיח בני ישראל אחר ע"ז כו'**. לכאורה יש לדקדק ברבינו ז"ל דמדוע מנה המל"ת מדיח מקודם המל"ת מסית שמנה במל"ת כ"ו הלא במתניתין סנהדרין נ"ג ע"א נקט התנא תחלה מסית ואח"כ מדיח דאיתא שם והמסית והמדיח וכן הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ט"ו וט"ז מנה תחלה מדיח וגם בחיבורו הל' עכו"ם נקט בפ"ד דיני מדיח ובפ"ה דיני מסית ולא כהסדר שסידר התנא דמתניתין מסית תחלה ואח"כ מדיח וזה טעמא בעי, ואפ"ל כמ"ש הגמ' שבועות ג' ע"א איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו כו' וכיון דהלא תעשת של מדיח זוטרין מילייהו שהם ג' ל"ת אבל של מסית הם ו' ל"ת

ע"כ נקטו כן וא"כ לכאורה על התנא גופא טעמא בעי דמדוע לא נקט מדיח תחלה כיון דגם במתניתין דיני מסית נפישן מילייהו מדיני מדיח, וע"כ נ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח דבשלמא התנא דמתניתין דקאי על העונש כמ"ש אלו הן הנסקלין כו' והעונש של מסית מפורש אבל העונש של מדיח שהוא בסקילה ילפינן הדחה הדחה או ממסית או מנביא שהדיח כמ"ש הגמ' סנהדרין פ"ט ע"ב ע"כ נקט התנא מסית תחלה ואח"כ מדיח כיון דמדיח בסקילה. ממסית ילפינן אבל לרבינו והרמב"ם בסה"מ דקאי על האזהרות דמנאו את המצות כפי אזהרות כידוע וכיון דאזהרת מדיח מהפסוק ולא ישמע על פיך דכתיב בפ' משפטים פרשה כ"ג פ' י"ג ואזהרת מסית מהפסוק וכל ישראל ישמעו וגו' דכתיב בפ' ראה פרשה י"ג פ' י"ב כמ"ש רבינו מל"ת כ"ו וכיון דאזהרת מדיח כתיב תחלה ע"כ מנאו גם הם כן ומשום דנקט הרמב"ם בסה"מ הסדר כן ע"כ נקט גם בחיבורו כן כמובן:

פירוש ב

אבל לכאורה יש לדקדק עוד ברבינו דמדוע כתב כאן שלא להדיח בני ישראל בלשון רבים ובמל"ת כ"ו כתב שלא להסית אדם מישראל בלשון יחיד, ונ"ל בס"ד דגם בזה הי' לו טעם לשבח בהקדים החילוקים שבין מדיח למסית דלענין מיתה שניהם שווים דהלכה כחכמים דר' שמעון סנהדרין ס"ז ע"א דגם מדיח בסקילה ועי' סנהדרין כ"ט ע"ב הטעם של פלוגתתם והכ"מ ז"ל הל' עכו"ם פ"ד הל' א' כתב על מה שפסק הרמב"ם דמדיח בסקילה וז"ל וידוע דהלכה כת"ק עכ"ל ולכאורה מדוע ל"כ משום דבמתניתין סנהדרין נ' סתם כת"ק וי"ל משום דהו"ל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא וסתם במשנה ומחלוקת בברייתא אין הלכה כסתם כהנ"ל מל"ת י"ט מחודש ד' וע"כ כתב הכ"מ וידוע דהלכה כת"ק כמובן וא"כ לענין מיתה אין שום חילוק בין מסית למדיח דשניהם בסקילה, אבל החילוק שביניהם הוא זה דמסית חייב סקילה אע"ג שהמוסת לא קיבל ממנו הסתה ולא עבד ע"ז כמ"ש רבינו במל"ת כ"ו והרמב"ם הל' עכו"ם פ"ה הל' א' עי' כ"מ שם דמהיכא למד את זה אבל המדיח אינו חייב סקילה אלא כשהמדיחים קבלו ועבדו ע"ז כמ"ש רבינו כאן והרמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם הל' א' ועי' כ"מ שם שכ' ע"ז שפשיטא שכן היא ולכאו' מה פשיטות הוא זה הא חזינן במסית דחייב אע"ג דלא קבל ממנו הנוסת ודילמא גם במדיח הדין כן מדוע ל"כ הכ"מ מקור לזה ולא לכתוב פשיטא, אבל כפי מ"ש הדינא דחיי ז"ל דבמסית מוכח מקרא גופא כן מדכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו כי הרוג תהרגנו נראה שיהרגנו אע"פ שלא קבל דבריו, א"כ י"ל דלזה כיוון הכ"מ דכיון דדוקא במסית כתב לשון זה ולא גם במדיח ע"כ מוכח מפשטות הקרא דדוקא במסית הדין כן ולא במדיח וע"כ כתב דפשיטא היא והטעם דמדוע באמת דוקא במסית

הדין כן ולא במדיח עי' בלח"מ הל' עכו"ם פ"ה הלכה א': ול"נ בס"ד דרבינו והרמב"ם למדו את החילוק זה מהירושלמי סנהדרין פ"ז סוף הלכה י"ב דאיתא שם מסית אומר בלשון גבוה והמדיח אומר בלשון נמוך מסית שאמר בלשון נמוך נעשה מדיח ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית מסית אומר בלשון הקודש ומדיח אומר בלשון הדיוט מסית שאמר בלשון הדיוט נעשה מדיח ומדיח שאמר בלה"ק נעשה מסית עי' בפ"מ שם ובמראה הפנים שם כתב וז"ל וכל הני חילוקים דקאמר הירושלמי איכא למימר דנ"מ אליבא דר"ש כו' עכ"ל כוונתו דהירושלמי אזיל אליבא דר"ש דמסית בסקילה ומדיח בחנק דלרבנן דמדיח ג"כ בסקילה אין שום נ"מ אבל רבינו והרמב"ם י"ל דלא ניחא להו לומר דסתם ירושלמי קאמר החילוקים אלו אליבא דר"ש דלית הלכתא כוותיה אלא הם מפרשו את הירושלמי אליבא דרבנן דכיון דבמסית חייב אפי' כשלא שמע הנוסת לדבריו ובמדיח אינו חייב עד שקבלו המדיחים א"כ ממילא שפיר יש נ"מ בין החילוקים של הירושלמי גם לרבנן והכי קאמר הירושלמי מסית שאמר בלשון נמוך נעשה מדיח כלומר ואז אינו חייב סקילה אם לא קבלו ממנו ומדיח שאמר בלשון גבוה נעשה מסית כלומר ואז חייב סקילה אפילו כשלא קבלו ממנו וכן הפשט בהחילוק של לשון הקודש שקאמר הירושלמי, וא"כ מוכח מהירושלמי דינם של רבינו והרמב"ם דמדיח אינו ח"ב סקילה עד שקבלו ממנו כמובן אבל לכאורה ק"ל דמה קאמר הגמרא סנהדרין פ"ט ע"ב דטעמא דרבנן דמדיחי עיר הנדחת בסקילה משום דגמרו הדחה הדחה בגז"ש או ממסית או מנביא שהדיח היכי גמרו ממסית הא איכא למימר שאני מסית הואיל וחמור דאפילו כשלא קבל ממנו חייב על כן חייב סקילה אבל מדיח דלא חייב עד שקבלו ממנו אינו חייב אלא חנק, וצ"ל דגז"ש דהדחה הדחה מופנה משני צדדים וגז"ש שמופנה משני צדדים לא פרכינן עלה, או י"ל דלא מופנה אלא מצד אחד ובזה יש פלוגתא אי פרכינן עלה וע"כ קאמר כגמ' דגמרינן או ממסית או מנביא שהדיח דהיינו אי סברו הרבנן דגז"ש שמופנה מצד אחד לא פרכינן עלה אז גמרו ממסית ואי סברו דפרכינן עלה אז צ"ל שגמרו מנביא שהדיח כמובן:

ועוד יש חילוק בין מסית למדיח דלא מקרי מדיח עד שיהו המדיחים שנים או יותר כמ"ש רבינו במ"ע ט"ו והרמב"ם הל' עכו"ם פ"ד הל' ב' אבל מסית אפילו יחיד שמסית חייב, ועוד חילוק שמסית לאחד ומדיח לרבים אבל אם מדיח לאחד לא מיקרי מדיח אלא מסית ואם מסית לרבים מיקרי מדיח, וכמה הם רבים בזה יש פלוגתא בין הרמב"ם והחינוך החינוך מצוה פ"ז כתב שמסית לשנים מיקרי מדיח והמנ"ח מצוה תי"ז הביא בשם משנת חכמים שהקשה עליו ממתניתין סנהדרין ס"ז אמר לשנים הן עדיו ומביאין

אותו לב"ד כו' אלמא דלשנים מיקרי מסית ולא מדיח דמתניתין שם על מסית קאי, אבל לפי מה שכתבנו בכוונת הירושלמי הנ"ל דאזיל אליבא דרבנן י"ל דהמתניתין איירי שאמר בלשון מסית ולא בלשון מדיח וע"כ נקרא מסית אע"ג שאמר לשנים ול"ק על החינוך ואח"כ ראיתי במהר"ם שיק מצוה תנ"ח שדיבר ג"כ מהירושלמי זה ושמחתי שכוונתי לדעתו, אבל הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ה הל' א' כתב המסית את רוב אנשי עיר הר"ז מדיח ואינו נקרא מסית נראה דסובר דאפילו כשמסית לרבים כל שלא הדיח רוב העיר מיקרי מסית וכן סובר רבינו מ"ע ט"ו ועי' מהר"ם שיק מצוה פ"ז מה שמפלפל על הרמב"ם אבל עי' במנ"ח מצוה תס"ב ברישׁ דבריו מה שמחלק בין מסית למדיח ותראה דל"ק קושית המר"ש, עכ"פ זה מוכח מהנ"ל דלכ"ע מדיח לא נקרא עד שידיח לרבים ומסית לא נקרא אלא כשמסית ליחיד וא"כ שפיר י"ל דמש"ה כתב רבינו במל"ת זו שלא להדיח בני ישראל שמורה על רבים ובמל"ת כ"ו כתב שלא להסית אדם מישראל שמורה על יחיד ול"ק עליו הדקדוק הנ"ל כמובן:

מצוה כד

פירוש א

שלא (**א**) **ליהנות בממון עיר הנדחת כו'**. לכאורה יש להסתפק בעיר הנדחת שלא כדרך הנאה מה דינה ומה שהביאנו לזה דבפסחים כ"ד ע"ב איתא אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן מ"ט משום דלא כתיב בהו אכילה פירש"י ז"ל וז"ל כלאי הכרם כתיב פן תקדש המלאה דמשמע לא תהנה ממנו אלא תשרפנו ופן לאו הוא ועי' תוס' שם ד"ה הכל מודים, וממילא לפי"ז כיון דבעיר הנדחת ג"כ לא כתיב אכילה אלא לא ידבק בידך מאומה מן החרם י"ל דג"כ לוקין אפי' שלא כדרך הנאה, או דילמא כיון דאביי אמר כלאי הכרם דוקא ולא אמר גם עיר הנדחת מוכח לכאורה דבעיר הנדחת אין לוקין אלא כדרך הנאה כך עלה ברעיוני להסתפק, אבל כבר דיבר התוס' מעין זה גבי ע"ז דע"ז ג"כ אסור בהנאה בכל שהוא מהפסוק ולא ידבק בידך וגו' ולוקין עליו כמ"ש רבינו ז"ל במל"ת מ"ה והרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ז הל' ב' וכתב התוס' בפסחים כ"ו ע"א ד"ה שאני היכל וז"ל והא דאסר בפ' כל הצלמים לישב תחת אשרה משום דאשרה לצל עשויה והיא דרך הנאה ועוד דגבי ע"ז לא כתיב אכילה עכ"ל חזינן דבתירוץ ראשון סובר התוס' דע"ז לא אסור אלא דרך הנאה ובתי' שני סובר דאסור אפי' שלא כדרך הנאה ועי' תוסי כ"ח ע"א שם ד"ה ותנן שכ' ג"כ את השני תירוצים וממילא לפי"ז בעיר הנדחת ג"כ י"ל דתליא בשני תירוצים של התוס', וא"כ יש להסתפק בדעת רבינו דמה דעתו בזה אי סובר כתירוץ הראשון של התוס' ואז צ"ל דפירושא במ"ש שלא

להנות כו' דדוקא דרך הנאה אסור ואז לוקין אבל שלא כדרך הנאה מותר להנות וע"כ כתב והנהנה כו' או סובר כתירוצו השני של התוס' ואז צ"ל דפירושא במ"ש והנהנה ממנה כו' ר"ל שנהנה ממנה שלא כדרך הנאה כן יש להסתפק ברבינו.

פירוש ב

ונ"ל בס"ד לפתר' בהקדים לפרש את התוס' הנ"ל דבתירוצו השני עכצ"ל דסובר דלוקין על שלא כדרך הנאה בע"ז דל"ל דכוונתו רק על איסור כיון שכ' התוס' הטעם משום דלא כתיב גביה אכילה א"כ ממילא דלוקין עליו וא"כ קשה על אביי דמדוע לא אמר הכל מודים גם בע"ז ובעיר הנדחת וכבר הקשה קושיא זו מע"ז המל"מ ז"ל הל' יסוה"ת פ"ה הל' ח' ותו הקשה על התוס' פסחים כ"ד ע"ב ד"ה הכל מודים דאמאי הקשה התוס' על אביי מחולין שנשחטו בעזרה ומבשר בחלב ולא מע"ז והניח את הכל בתימא, אבל ל"נ בס"ד ליישב דלכאורה צריך להבין דבמה פליגי השני תירוצים של התוס' ומ"ט סובר התוס' בתירוצו הראשון דלא אסור אלא דרך הנאה וכי לא ידע בתירוצו הראשון דלא כתיב אכילה בע"ז, ונ"ל בס"ד בכוונת התוס' כך דלכאורה צריך להבין היכי אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם דלוקין אפי' שלא כדרך הנאתן משום דלא כתיב בהו אכילה מנ"ל דמש"ה לא כתיב אכילה כדי שלוקין שלא כדרך הנאה דילמא מש"ה לא כתיב אכילה לאשמעינן דשיעורו בכל שהוא דאי הוה כתיב אכילה אז הי' צריך כזית כיון דסתם אכילה בכזית כמ"ש המל"מ הל' חו"מ פ"א הל' ז', וצ"ל בכוונת אביי דכיון דשיעורין הל"מ כמ"ש הגמ' עירובין ד' ע"א וכמ"ש רבינו סוף מל"ת קמ"ז והרמב"ם הל' מ"א פ' י"ד הל' ב' א"כ לפי"ז אפילו אי לא הוה כתיב אכילה בכ"כ ג"כ הוי ידעינן דשיעורו בכזית כיון דהלמ"מ היא דכל איסורין בכזית [אם לא היכא דהתורה מגלה בפי' כמו בעיר הנדחת וע"ז דכתיב לא ידבק בידך מאומה אבל בכלאי הכרם באמת שיעורו בכזית כמ"ש רבינו במל"ת קמ"ה והרמב"ם הל' מ"א פי"ד הל' א'] וא"כ אמאי לא כתיב אכילה בכ"כ, אעכצ"ל לאשמעינן דלוקין אפי' שלא כדרך הנאה וע"כ אמר אביי שפיר הכל מודים [ומה מאד מיושב בזה מה דק"ל על מ"ש רבינו מל"ת ק"מ דבבשר בחלב צריך כזית וכן סברו כל הפוסקים הא לא כתיב אכילה בב"ב וא"כ אמאי לא נאמר דשיעורו בכל שהוא וכמדומה לי שראיתי באיזה מקומן באחרונים שדברו מקושי' זו אבל בהנ"ל מיושב שפיר] וא"כ ממילא י"ל דהתוס' בתירוצו הראשון סובר דל"ל דבע"ז משום שלא כדרך הנאה לא כתיב אכילה כיון די"ל דכדי לאשמעינן ששיעורו בכל שהוא ע"כ לא כתיב אכילה אבל בתירוצו השני סובר התוס' דהן אמת דל"ל דהתורה מגלה לן בע"ז במה דלא כתיב אכילה לאסור אפי' שלא כדרך הנאה משום דאיכא למימר כהנ"ל בתירוצו

הראשון אעפי"כ ידעינן שלא כדרך הנאה ממה ששיעורו בכל שהוא וכמ"ש המהר"י בן לב והמרש"ל בשבועות דף כ"ג על התוס' ד"ה דמוקי לה דלר' שמעון דכל שהוא למלקות שלא כדרך הנאה ג"כ מלקות עי' במל"מ הנ"ל ובשעה"מ שם שדברו הרבה מזה ולפי פירוש זה שפיר יש להבין פלוגתת שני תירוצי התוס' דבתירוצו הראשון ל"ס כהמריב"ל והמרש"ל ובתירוצו השני סובר כוותייהו כמובן:

וממילא לפי הנ"ל מיושב בס"ד שפיר קו' המל"מ מעל תירוץ השני של התוס' הנ"ל די"ל דאביי לא דיבר אלא מהני איסורים שהם בכזית ולוקה עליהם שלא כדרך הנאה ובהני איסורים באמת ליכא אלא כלאי הכרם אבל ע"ז ועיר הנדחת שאיסורם בכל שהוא ע"כ לא הביאם וע"כ לא הקשה התוס' בפסחים על אביי מע"ז ועיר הנדחת אלא מבשר בחלב ומחולין שנשחטו בעזרה שג"כ שיעורן בכזית ול"ק גם הקושיא השני' של המל"מ הנ"ל כמובן, ומה מאד מיושב בזה מה שהקשינו בתשובה אחת בספרי יד משה על מ"ש השג"א החדשות סי' י"ב שבטבל לוקין אפי' שלא כדרך הנאתן כיון דלא כתיב ביה אכילה עי"ש א"כ אמאי לא אמר אביי הכל מודים בטבל ג"כ אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דכיון דאביי רצה לומר דבר שהוא אליבא דכ"ע כמ"ש הכל מודים וכיון דלר"ש מכות י"ג ע"א טבל שיעורו בכל שהוא ומהני איסורים לא דיבר אביי ע"כ לא אמר גם טבל, וזה ל"ק הא לר"ש גם כלאי כרם אסור בכל שהוא ואפ"ה אמר אביי הכל מודים בכ"כ דעל זה י"ל דאביי באמת סובר כרב ביבי אמר ר"ל במכות י"ז ע"א דמחלוקת ר"ש ורבנן בטבל דוקא משום שהיא חטה והוי ברי' אבל בשאר כל איסורים גם ר"ש מודה דבעינן כזית עי"ש ודו"ק:

פירוש ג

ועי' ברמב"ם הל' מ"א פי"ד הל' י' ותראה שסובר דביין נסך שלא כדרך הנאה פטור דליכא למימר שלא דיבר שם אלא מסתם יינם אבל ביין נסך באמת סובר דלוקין אפי' שלא כדרך הנאה דא"כ אמאי לא חשיב גם יין נסך בהדי כלאי הכרם ובשר בחלב שחשיב שם ותו כיון דהרמב"ם כתב שם כל האוכלין האסורין כו' חוץ כו' ובחוץ כו' ל"כ אלא בב"ח וכ"כ א"כ מוכח בפי' דגם ביי"נ סובר דאין לוקין שלא כדרך הנאה ע"ש ותבין וא"כ עכצ"ל דסובר כתירוץ הראשון של התוס' דפסחים הנ"ל, וממילא גם זה מוכח מהרמב"ם זה דגם בעיר הנדחת סובר כן כיון דגם עיר הנדחת לא חשיב שם עם בב"חוכ"כ ועוד כיון שסובר כתירוץ הראשון של התוס' הנ"ל כמו שכתבנו א"כ ממילא מוכח שגם בעיר הנדחת ס"כ כיון שחד טעם אית להו כמובן, וממילא לפי"ז עכצ"ל דמ"ש הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ד הלכ' ז' גבי עיר הנדחת וז"ל וכל הנהנה ממנה בכל שהוא לוקה כו' צ"ל דפירושא דנהנה

ממנה כדרך הנאה דוקא וכן מ"ש בפ"ז הל' ב' שם וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה כו' צריך ג"כ לומר דפירושא שנהנה כדרך הנאה [והא דל"כ בפ"ז הלכה ב' וכל הנהנה בכל שהוא י"ל דסמך על מ"ש בהלכה ט' שם וגם בהלכה ט"ו שם כתב בפי' והאוכל ממנו כל שהוא לוקה] וא"כ לפי"ז קשה לכאורה על המריב"ל והמרש"ל הנ"ל מהרמב"ם דמוכח דאף דסובר בע"ז ועיר הנדחת שלוקין אפי' בכל שהוא אפ"ה סובר דאין לוקין שלא כדרך הנאה ובאמת מהרבה אחרונים נר' שגם הרמב"ם סובר כהמר"י בן לב והמרש"ל וכ"נ מההח"ס ז"ל או"ח סי' קל"ז ולפי הנ"ל באמת מוכח להיפך:

אבל אחר עיון קצת ראיתי שיש להשוות את שיטתם די"ל דהמריב"ל והמרש"ל ל"כ את כללם אלא אליבא דר"ש דכ"ש למלקות וכתב הריטב"א במכות שם בטעמא דר"ש משום אחשביה ועל זה כתבו הם שפיר דכמו שסובר ר"ש משום אחשבי' דכל שהוא למלקות כמו כן נמי סובר משום אחשבי' דחייב גם שלא כדרך הנאה מלקות וגם בהגהות קרני ראם בשבועות כ"ג מצאתי שכ' ג"כ שהם כתבו לפום שיטת הריטב"א עי"ש, וממילא לפי"ז י"ל דהיכא דהתורה כתב' בפי' דאסור בכ"ש ולא משום אחשבי' שם באמת אין לוקין על שלא כדרך הנאה כיון די"ל דדוקא על כל שהוא הקפידה תורה אבל לא על שלא כדרך הנאה, וכיון דבעיר הנדחת ובע"ז כתיב בפי' דאסור בכל שהוא שנא' ולא ידבק בידך וגו' ע"כ סובר הרמב"ם שפיר דלא אסור אלא כדרך הנאה אע"ג דסובר כשיטות המריב"ל והמרש"ל כמובן, וממילא לפי"ז י"ל דלעולם גם בתירוצו הראשון סובר התוס' הנ"ל כהמריב"ל והמרש"ל אלא בתירוצו הראשון סובר כהריטב"א דטעמא דר"ש משום אחשביה וע"כ ל"ס דלוקין על ע"ז שלא כדרך הנאה כיון דבע"ז לאו מטעם אחשביה אלא משום דכתיב בפי' כהנ"ל אבל בתירוצו השני י"ל דל"ס התוס' כהריטב"א ואפ"ה לוקין אליבא דר"ש שלא כדרך הנאה א"כ עכצ"ל דטעמם משום דלא גרע שלא כדרך הנאה מכל שהוא ע"כ סובר התוס' בתירוצו השני דגם בע"ז לוקין שלא כדרך הנאה, אבל הרמב"ם דסובר כתירוץ הראשון של התוס' ע"כ סובר דבע"ז ועיר הנדחת אין לוקין שלא כדרך הנאה, וממילא לפי"ז כיון דמרבינו סוף מל"ת קל"ט נראה דג"כ סובר כהריטב"א דאל"כ אמאי כתב שם מלת אחשביה וא"כ עכצ"ל דגם רבינו סובר כתירוצו הראשון של התוס' הנ"ל וממילא גם זה מוכח דסובר כשיטת הרמב"ם דבע"ז ובעיר הנדחת אין לוקין שלא כדרך הנאה וע"כ כתב שלא ליהנות כו' והנהנה כו' וגם במל"ת מ"ה גבי ע"ז כתב והנהנה כו' ובפרט לפי מ"ש היד מלאכי כללי הסמ"ג סי' מ"ח דהיכא דרבינו כתב סתם כלשון הרמב"ם שם מוכח דסובר כוותיה וכיון דגם כאן מ"ש שלא ליהנות כו' והנהנה כו' היא ג"כ לשון הרמב"ם וכיון שבררנו שבהרמב"ם עכצ"ל דבעיר הנדחת

וע"ז אין לוקין שלא כדרך הנאה א"כ ממילא מוכח שגם רבינו סובר וכן ונתפתר שפיר ספיקתינו הנ"ל ודו"ק.

פירוש ד

והנהנה (כ) ממנה בכל שהוא לוקה כו'. כלשון זה כתב גם הרמב"ם הל' עכו"מ פ"ד הל' ז' והמנ"ח ז"ל מצוה תס"ו כתב דכוונת הרמב"ם דלוקה אם עשה מעשה וגם ממ"ש בסה"מ מל"ת כ"ד ומי שלקח ממנו מאומה חייב מלקות נר' לכאור' כמ"ש המנ"ח דדוקא כשלקח ועשה מעשה אז לוקין, ואי באמת רבינו והרמב"ם סברו כן אז מוכח מכאן דלא סברו כשיטת החינוך הנ"ל מל"ת י"א מחודש ג' דבלאו דמשכחת שעבר בלא מעשה אפי' עשה מעשה אינו לוקה דהא גם כאן משכחת שיהנה מעיר הנדחת בלי מעשה מדכ' המנ"ח דדוקא כשעשה מעשה וא"כ היכי כתבו דלוקה אעכ"מ דל"ס כהחינוך וא"כ הי' קשה מכאן על השעה"מ הל' חו"מ פ"ז הל' ג' שכ' דגם הרמב"ם סובר כשיטת החינוך וגם הי' קשה מכאן על הדינא דחיי הנ"ל מל"ת י"א מחודש ג' שכ' דרבינו סובר כהחינוך, ותו ק"ל דלפי המנ"ח יהא קשה על החינוך גופא שסובר ג"כ במצוה תס"ו שהנהנה מעיר הנדחת לוקה דאף דל"כ בפי' כן אבל כיון שכ' וז"ל וגם בכלל הלאו זה ג"כ כל דבר ע"ז כמו שכתבתי למעלה בסדר והיה עקב באזהרה אחרונה שבסדר עכ"ל ובאזהרה אחרונה שבסדר שכ' כיוון על מ"ש במצוה תכ"ט ששם דיבר שלא ליהנות מע"ז ושם כתב בפי' שלוקה א"כ מוכח שגם במצוה תס"ו סובר כן וא"כ קשה על החינוך גופא, אעכצ"ל שהחינוך באמת סובר שלוקין על הנאת עיר הנדחת אפי' כשנהנה שלא ע"י מעשה והטעם צ"ל משום חומרא דע""ז וכמ"ש החינוך במצוה פ"ו בפי' כן גבי לאו שלא לשבע בשם ע"ז וא"כ מדוע לא נא' גם אליבא דרבינו והרמב"ם דסברו כן וגם הלשון והנהנה לוקה שכתבו רבינו והרמב"ם מורה דבכל גוונא שנהנה לוקה ועי' לעיל מל"ת א' מחודש כ"ג שהבאתי בשם הכ"מ שהרמב"ם סובר כמ"ש החינוך במצוה פ"ו וא"כ גם כאן י"ל דמשום חומרא דע"ז סברו דלוקה אפילו כשנהנה שלא ע"י מעשה, או משום דסברו כשיטת הרהמ"ג הנ"ל מל"ת א' מחודש ט' ומל"ת כ' מחודש ג' דבכל לאו דמשכחת מעשה אפי' כשלא עשה מעשה לוקין, וא"כ יצא לנו מהנ"ל די"ל דרבינו והרמב"ם באמת סברו דאפי' כשנהנה מעיר הנדחת שלא ע"י מעשה לוקין מהטעמים שכתבנו ודלא כהמנ"ח:

אבל קושיא אחת ק"ל על רבינו במל"ת זו דבסנהדרין קי"א ע"ב איתא במתניתין מכאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין שנאמר כו' וכן איתא בברייתא דגמרא שם וכן פסק הרמב"ם

הל' עכו"ם פ"ד הל' ז' ורבינו ל"כ את זה לא במל"ת זו ולא במ"ע ט"ו וזה באמת טעמא בעי, ובדרך אפשר י"ל דבברייתא שם איתא אמר ר' שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד והכ"מ בהל' עכו"ם שם כתב על הרמב"ם את הטעם של ר"ש דברייתא והנר מצוה סי' י' אות י"א הביא בשם עדות ביהוסף שהקשה דהאי טעמא הוי אליבא דר"ש דדריש טעמא דקרא אבל אנן לא קיימ"ל הכי ותירץ דאע"ג דבכל דוכתא לא קיימ"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא מ"מ בע"ז דרשינן משום חומרא דע"ז, וא"כ י"ל דרבינו ל"ס כעדות ביהוסף דמשום חומרא דע"ז פסקינן כר"ש אלא סובר כהמתניתין והברייתא דנכסי צדיקים אתיא כר"ש דדריש טעמא דקרא אבל אנן לא פסקינן כר"ש וע"כ השמיט את זה כמובן:

מצוה כה

פירוש א

שלא (א) לבנות עיר הנדחת עוד והבונה אותה לוקה כו' לכאורה יש להסתפק ברבינו ז"ל דהאיך דעתו במ"ש שלא לבנות עיר הנדחת אי דוקא כשבונה את כל העיר כמקדם אז עובר על לאו זה או דלמא אפי' כשבונה בית אחד או אחד משאר בנינים עובר ולוקה, ומה שהביאני לספק זה יען כי ראיתי שהמוצל מאש ז"ל סי' נ"א נסתפק ספק זה בהרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ד הל' ח' ועל מ"ש בסה"מ מל"ת כ"ג ע"כ נתעוררתי גם אליבא דרבינו להסתפק בזה, ונ"ל בס"ד לפתר' בהקדים המקור לזה בסנהדרין קי"א ע"ב איתא במתניתין והיתה תל עולם לא תעשה גנות ופרדסים דברי ריה"ג ר"ע אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים פירש"י ז"ל ד"ה שהיתה וז"ל בישוב בתים ובגמ' שם איתא דבזה פליגי מר סבר עוד לגמרי משמע ומר סבר עוד לכמות שהיתה ופסקו רבינו והרמב"ם כר"ע דהלכה כר"ע מחבירו וכ"כ הכ"מ ז"ל ולכאו' יש לעיין בהמוצל מאש דמדוע לא הסתפק ספיקתו בר"ע גופא במ"ש לכמות שהיתה אי דעתו לכמות שהיתה לגמרי דהיינו כל העיר ואז צ"ל בכוונת רש"י בישוב בתים דל"ת דדוקא בבתי עליות כמו שהיתה מעיקרא על זה עובר אבל אם בנה עכשיו בבתי פשוטים אינו עובר כיון שאינה כמות שהיתה ע"כ כתב רש"י בישוב בתים כלומר דזה אין נ"מ אם הם עליות כמקדם או לא אלא צריך להיות בישוב בתים אבל את זה גם רש"י סובר בר"ע שצריך לבנות את כל העיר כמקדם ואז עובר על לאו זה, או דילמא סובר ר"ע דאפילו על בית אחד ג"כ עובר והא דאמר לכמות שהיתה כוונתו לאפוקי גנות ופרדסים וע"כ כתב רש"י בישוב בתים, וכיון שיש מקום להסתפק בר"ע גופא א"כ אמאי הסתפק המצ"מ דוקא אליבא דהרמב"ם, אעכצ"ל דהמצ"מ סובר דבר"ע ליכא שום ספק

כיון דר"ע אמר אבל נעשית היא גנות ופרדסים מוכח מזה בפי' דאפילו על בית אחד סובר דעובר דאלת"ה אמאי אמר דגנות ופרדסים מותר הלא אפילו בתים מותר כשחסר בית אחד אעכ"מ דאפילו על בית אחד סובר דעובר וע"כ ל"כ המצ"מ את ספיקתו על ר"ע גופא, וא"כ לפי"ז לכאורה קשה על המצ"מ דהיאך יכול להסתפק בהרמב"ם הלא אם נאמר דסובר דדוקא על כל העיר עובר אז הי' קשה עליו דכמאן פסק לא כריה"ג ולא כר"ע, דבשלמא כשיכלינן למימר גם בר"ע את השני פירושים הנ"ל אז היתה מקום לספיקתו דאי סובר הרמב"ם דדוקא כל העיר אסור לבנות אז י"ל דסובר בר"ע כהפי' הראשון הנ"ל ואי סובר דגם על בית אחד עובר אז סובר בר"ע כהפי' השני הנ"ל, אבל כיון שהוכחנו דבר"ע ליכא למימר אלא כהפי' השני הנ"ל א"כ תו ליכא מקום לספיקתו מחמת קושיתינו הנ"ל דכמאן סובר הרמב"ם אלא המצ"מ הי' יכול להקשות על לשון הרמב"ם דהיכי כתב לא תבנה מדינה כמו שהיתה אבל לא להסתפק בדעתו וזה לכאו' קושיא גדולה על המצ"מ. אבל אחר עיון קצת ראיתי דלעולם י"ל אליבא דר"ע את השני פירושים הנ"ל והא דאמר לפירוש הראשון אבל נעשית היא גנות ופרדסים כוונתו דכל מקום העיר יכול לעשות גנות ופרדסים אבל לא בתים, וכיון די"ל אליבא דר"ע את השני פירושים הנ"ל ע"כ יש שפיר מקום לספיקתו של המצ"מ אליבא דהרמב"ם וגם יש מקום לספיקתו אליבא דרבינו אלא על המצ"מ קשה כהנ"ל דמדוע על ר"ע גופא לא הסתפק וזה באמת צ"ע:

פירוש ב

אבל נ"ל בס"ד להביא ראי' דהפשט בר"ע כהפי' השני הנ"ל דבסנהדרין ט"ז ע"ב על הא דאיתא במתניתין דאין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש איתא בגמר' זימנין אמר רב בב"ד אחד הוא דאין עושין הא בשנים ושלשה בתי דינין עושין וזימנין אמר רב אפילו בשנים ושלשה בתי דינין לעולם אין עושין מ"ט דרב משום קרחה אמר ר"ל ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות עושין ר' יוחנן אמר אין עושין משום קרחה תניא כוותיה דר"י כו' ואי נאמר כהפי' ראשון הנ"ל א"כ קשה מדוע אמר רב לעולם אין עושין משום קרחה מה קרחה יש כאן הלא יכול לבנות מיד את כל עיר ועיר חסר בית אחד וגם על ר"י קשה דמדוע אמר דבשנים ושלושה מקומות אין עושין משום קרחה, אלא ע"ז י"ל דרב ור"י באמת סברו כריה"ג הנ"ל דאפי' גנות ופרדסים אין עושין ע"כ שפיר אמרו משום קרחה אבל על ר"ל ק"ל דאת זה עכצ"ל דר"ל סובר כר"ע דאי נאמר דסובר כריה"ג א"כ קשה היכי קאמר דבשנים ושלשה מקומות עושין הא איכא משום קרחה ואי"ל דלא חייש לקרחה דא"כ קשה במקום אחד אמאי אין עושין אעכצ"ל דגם ר"ל חייש

לקרחה אלא סובר כר"ע דמותר לעשות גנות ופרדסים וע"כ במקום אחד דהיינו בגליל או ביהודא כמ"ש רש"י שם כיון שאין דרך לעשות על מקום גדול של ג' עיירות גנות ופרדסים ואיכא משום קרחה ע"כ סובר דאין עושין אבל בשנים או בשלש מקומות דהיינו בגליל וביהודא כמ"ש רש"י כיון דלכל מדינה ומדינה לא יהי' אלא עיר אחת ובמקום גדול כעיר אחת באמת דרך לעשות גנות ופרדסים ולא שייך משום קרחה ע"כ סובר ר"ל דבב' וג' מקומות עושין כמובן [וגם המגלת ספר במל"ת זו כתב דר"ל סובר כר"ע אלא שדבריו צריכין ביאור דמתחלת דבריו נראה דלר"ע דשרי לעשות גנות ופרדסים לא שייך קרחה אפילו בג' עיירות במקום אחד ומסוף דבריו נראה דלכ"ע דוקא בב' וג' מקומות לא שייך קרחה אבל במקום אחד שייך ול"כ שום טעם ע"ז אבל במה שכתבנו יש להבין את דבריו קצת] וכיון שבררנו בס"ד דר"ל סובר כר"ע א"כ לפי"ז אי נאמר דר"ע סובר כהפי' ראשון הנ"ל הי' קשה על ר"ל דמדוע אין עושין ג' עיירות במקום אחד ואי משום קרחה הלא יכול לבנות תיכף את כל עיר ועיר חסר בית אחד, דבשלמא על המתניתין דריש סנהדרין דג"כ סוברת דאין עושין ג' עיירות עיר הנדחת ל"ק כיון די"ל דהמתניתין באמת סוברת כריה"ג אבל על ר"ל קשה אעכ"מ דצ"ל הפשט בר"ע כהפי' שני הנ"ל, וגם עוד ראי' "נ"ל דליכא שום ה"א בעולם למימר בר"ע הפשט ראשון הנ"ל כיון דהתורה אמרה בפי' והיתה תל עולם דבשלמא להפי' שני הנ"ל י"ל דר"ע סובר דפירושא דוהיתה תל עולם מלבנו' בתים אבל גנות ופרדסי' שרי משום דכתיב לא תבנה עוד כמ"ש הגמ' שם אבל על פי' הראשון הנ"ל קשה הא כתיב והייתה תל עולם אעכ"מ דליכא שום ה"א לומר כפי' ראשון הנ"ל, וא"כ ליכא שום מקום לספיקתו של המצ"מ כיון דליכא שום ה"א לומר דהרמב"ם סובר שמותר לבנות כל העיר חסר בית אחד משום דאז נשאר עליו קושיתינו הנ"ל דכמאן סובר לא כריה"ג ולא כר"ע אלא יש מקום להקשות על לשון מדינה שכ' הרמב"ם ואת זה באמת כבר הקשה המעשה רוקח ז"ל בהל' עכו"ם שם ע"ש מה שתירץ ועי' בנר מצוה סי' י' אות י' מ"ש על ספיקתו של המצ"מ ותראה שאין לו שום הבנה אבל עם המעשה רוקח הנ"ל שפיר יש להבין את דבריו, וממילא לפי הנ"ל ליכא שום ספק לא ברבינו ולא בהרמב"ם אלא תרווייהו סברו דאפילו כשבנה בית אחד לוקה וגנות ופרדסים שרי ודו"ק בכל הנ"ל: ועי' ביראים ז"ל סי' פ"ה שהשמיט דגנות ופרדסים שרי וזה לכאורה טעמא בעי, ואפשר דסובר דממילא נשמע ממ"ש שלא לבנות כמובן, ועי' במנ"ח מצוה תס"ה שכ' דגם בזמן הזה אם ידוע המקום של עיר הנדחת ובונין אותה לוקה ואמת אתו כיון דלעולם כתיב, ומ"ש בשם משנת חכמים לענין כל מלתא דארל"ת אי עביד לא מהני

גם המג"ס והנ"מ דברו מזה ועי' בספרי פ' ראה מ"ש על הפסוק לא תבנה עוד ותראה דיש ט"ס בדבריו כיון דבמתני' לא ר"ע אמר כמ"ש הספרי אלא ריה"ג וצריך תיקון:

מצוה כו

פירוש א

שלא (**א**) **להסית אדם מישראל כו'**. והרמב"ם ז"ל הלכו' עכו"ם פ"ה הל' א' כתב וז"ל המסית אחד מישראל בין איש בין אשה הר"ז נסקל כו' והכ"מ לא הראה מקור לזה וצ"ל דמדעת עצמו כ"כ דכיון דאשה ג"כ מוזהרת שלא תעבוד ע"ז ע"כ דבר פשוט הוא שמחויב עליה המסית, אבל לכאורה צריך להבין דאמאי באמת כתב הרמב"ם אשה כלל כיון דדבר פשוט הוא ועוד אמאי לא סגיא ליה שנכלל אשה במ"ש אחד מישראל, וצ"ל שהרמב"ם ירא כיון דכתיב בפ' ראה פרשה י"ג כי יסיתך אחיך וגו' בלשון זכר שלא נטעה לומר דדוקא כשמסית איש חייב אבל לא על אשה [דבשלמא כשהוה אמרינן דמסית אינו חייב עד ששמעו המוסת ועובד ע"ז אז לא היתה שום ה"א לטעות דכיון דעבדה ע"ז מחמת הסתתו ואשה ג"כ מוזהרת על ע"ז ע"כ פשיטא דחייב על אשה כמו על איש אבל כיון דהדין דמסית חייב אפילו כשלא שמעו המוסת ולא עובד ע"ז כהנ"ל מל"ת כ"ג מחודש ב' ע"כ הי' מקום לטעות] וע"כ כתב הרמב"ם בין אשה, וא"כ לכאורה אמאי ל"כ בסה"מ מל"ת ט"ז ג"כ אשה וצ"ל דבסה"מ באמת סובר דבמלת אחד מישראל שכ' נכלל גם אשה אלא בחיבורו רצה לפרש יותר כדרכו, והחינוך מצוה תס"ב כתב בתחלת דבריו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ ובסוף דבריו כתב כמ"ש בחיבורו והעיר מקלט מצוה תס"ג כתב ג"כ אחד מישראל והאלה מצות מצוה תס"ב כתב שום אחד מישראל ומצות השם שם כתב שום אדם מישראל אלמא דכל אחד מהמוני מצות ז"ל כתבו בלשון שנכלל גם אשה וא"כ קשה לכאורה על רבינו ז"ל דמדוע ל"כ ג"כ בלשון זה, אלא על רבינו י"ל דסובר דבמלת אדם גרידא נכלל גם אשה וכמו שכתבנו לעיל מל"ת ו' מחודש א' בשם הפחד יצחק וא"כ גם מכאן מוכח בפי' דרבינו סובר כן וזה אצלי דבר ברור בס"ד, אבל הסמ"ק סי' קי"ו של"כ גם מלת אדם זה באמת טעמא בעי דמדוע ל"כ בלשון שיהא נכלל גם אשה וצ"ע:

פירוש ב

שנאמר (**ב**) **וכל ישראל ישמעו כו'**. וכתב הדינא דחיי ז"ל וז"ל מסיפא דקרא דכתיב ולא יוסיפו לעשות הויא אזהרתיה דוכל ישראל ישמעו ויראו צריך להשמיענו שצריך הכרזה כדאמרינן במכות פ"ק גבי עדים זוממים כו' עכ"ל וגם מסה"מ הנ"ל נראה בפי' כן מדלא הביא אלא ולא יוסיפו וגו' ועי' רש"י ז"ל סנהדרין ס"ג ע"ב ד"ה וכל ישראל ישמעו ויראו

שכ' וז"ל ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרביך עכ"ל ולכאורה מה רצה בזה הלא בגמ' איתא וגו' וצ"ל דרש"י כיוון למ"ש הדד"ח שלא נטעה דמוכל ישראל ישמעו למד הגמ' אזהרה על מסית ע"כ הביא את כל הסיפא דקרא כמובן, אבל הרמב"ם הל' עכו"ם שם הל' ד' כתב וז"ל ואזהרה להדיוט המסית מנין שנ' וכל ישראל ישמעו ויראו עכ"ל נראה לכאו' דבחיבורו סובר דמוכל ישראל וגו' אזהרה למסית וא"כ קשה עליו הא איצטריך וכל ישראל על הכרזה כמ"ש הגמ' סנהדרין פ"ט ע"א ת"ר ד' צריכין הכרזה המסית כו' ואי"ל דסובר דהגמרא סנהדרין ס"ג ע"ב באמת חולק על הברייי' דד' צריכין הכרזה וסובר דמסית ל"צ הכרזה וע"כ יליף הגמ' דדף ס"ג אזהרה למסית מוכל ישראל והרמב"ם בחיבורו באמת פסק כסתם גמר' דדף ס"ג, דזה באמת אא"ל חדא דבסה"מ למד אזהרה מולא יוסיפו כהנ"ל וא"כ יהא סתירה בדבריו ועוד בהל' ממרים פ"ג הל' ח' פסק את הא דברייי' דד' צריכין הכרזה, וע"כ נ"ל שחסר בהלכות עכו"ם בהרמב"ם מלת וגומר וגם הנתיבות עולם כתב שהרמב"ם בחיבורו ג"כ סובר דולא יוסיפו אזהרה למסית אלא שכ' בלשון הגמרא אבל ל"נ כמו שכתבנו שחסר מלת וגומר כמובן:

פירוש ג

כיצד (ג) **האומר כו' לך ועבוד כו'**. המקור לזה ממתניתין סנהדרין ס"ז ע"א אבל ליתא שם כלשון רבינו לך ועבוד וגם ברמב"ם ליתא ואח"כ ראיתי שכבר דיבר מזה הדד"ח עי"ש אבל זה נראה בפי' ממתניתין ומגמ' דשם ומרבינו והרמב"ם דפירושא דמסית הסתה בדברים אלא המר"ם שיק ז"ל מצוה פ"ז הקשה ע"ז דממה דאמר הגמרא חולין ד' ע"ב שאין הסתה אלא באכילה מוכח דמסית דוקא במאכל ומשקה חייב והניח בצ"ע, אבל כבר דיבר היראים ז"ל סי' פ"ג מזה ותוכן תירוצו שאין דרך להסית כ"א באכילה ושתי' כמ"ש הגמר' חולין אבל אם הסית בדברים גרידא ג"כ חייב כמו שאיתא בגמ' סנהדרין ע"ש, ול"נ בס"ד דגמר' סנהדרין באמת חולק על גמ' דחולין וסובר כהספרי פ' ראה דז"ל כי יסיתך אחיך בן אמך אין הסתה אלא טעות שנ' אשר הסתה אותו איזבל אשתו אחרים אומרים אין הסתה אלא גירוי שנא' ועתה שמע נא אדוני המלך אם ה' הסיתך בי ירח מנחה עכ"ל וכן אי' בפסיקתא זוטרתא שם ומרש"י עה"ת נראה כאחרים דספרי ולכאורה קשה על הגמרא חולין דאין הסתה אלא באכילה ושתי' הלא מהספרי מוכח דפירושו גירוי או טעות וצ"ל דגמ' דחולין ל"ס כהספרי אבל הגמ' דסנהדרין י"ל דבאמת סובר כהספרי ורבינו והרמב"ם פסקו כהגמרא דסנהדרין משום דשם עיקר מקור הדין של מסית כמובן.

מצוה כז

פירוש א

שלא (א) לאהוב את המסית כו'. המקור למל"ת זו מהספרי פ' ראה דאיתא שם לא תאבה לו ולא תשמע אליו מכלל שנא' ואהבת לרעך כמוך יכול אתה אוהב לזה ת"ל לא תאבה לו מכלל שנ' עזוב תעזוב עמו יכול אתה עוזב עם זה ת"ל ולא תשמע מכלל שנאמר ולא תעמוד על דם רעך יכול אי אתה רשאי לעמוד על דמו של זה ת"ל ולא תחוס עינך עליו עכ"ל מוכח מהספרי דפירושא דלא תאבה לו שלא לאהוב את המסית ומחמת הספרי זה מנאו ז"ל רבינו והרמב"ם בסה"מ מל"ת י"ז שלא לאהוב את המסית למל"ת אלא הרמב"ם הביא את הספרי וגם בחיבורו הל' עכו"ם פ"ה הל' ד' פסק כן וגם הסמ"ק סי' ט"ז כתב וז"ל שלא לאהוב מסית דכתיב לא תאבה לו ודרשו רבותינו לא תאהב לו ואסור לאהוב שום עכו"ם אם העכו"ם מסיתו עכ"ל [כן הביא הדינא דחיי ז"ל הגירסא בסמ"ק אבל בסמ"ק שלפנינו דפוס קראקא איכא גירסא אחרת] אבל לא זכיתי להבין מ"ש ואסור לאהוב שום עכו"ם כו' וכי דיברה התורה מעכו"ם שמסית הלא כי יסיתך אחיך כתיב ותו הלא גם הסמ"ק מחמת דרשה דספרי מנה את המל"ת זו ובספרי דרש את זה מחמת ואהבת לרעך כמוך וא"כ עכצ"ל דלא דיבר הקרא מעכו"ם כיון דבעכו"ם לא שייך ואהבת לרעך כמוך, ואין לי כעת תירוץ אחר אם לא שנא' שהסמ"ק סובר כהקהלת יעקב הנ"ל מל"ת אי מחודש י"ח ומל"ת כ' מחודש ג' דכשישראל פלח לע"ז הרי הוא כבן נח ואמרינן גביה דיש שליח לדבר עבירה וע"כ סובר הסמ"ק דכשמסית לעבוד ע"ז ג"כ דינו כב"נ וע"כ קראו בשם עכו"ם, וגם נ"ל בס"ד לתרץ בזה קושיות התוס' סנהדרין כ"ט ע"א דעל הא דאמר ר' יוחנן מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני כו' מה הול"ל דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין הקשה התוס' א"כ כל מסית יפטור עצמו באותה טענה אבל לפי מ"ש המלוא הרועים ז"ל הטעם דאין שליח לדבר עבירה משום דברי רב ודברי תלמיד דברי מי שומעין א"כ לפי הק"י הנ"ל מוכח דבישראל שעבד ע"ז לא אמרינן דברי הרב ודברי תלמיד דמ"ש כיון דאמרינן ביה דיש שליח לד"ע וממילא לפי מה שכתבנו בכוונת הסמ"ק דגם במסית הדין כן באמת שפיר קאמר הגמר' דאין טוענין למסית ול"ק קושית התוס' הגם די"ל דהתוס' סובר בהא דאין שליח לד"ע כהטעמים אחרים שכ' המהר"ע בסוגי' שם אבל עכ"פ הרוחנו דלפי טעם זה ל"ק קו' התוס' כמובן, נחזור לענינינו שגם החינוך מצוה תנ"ז והשאר מוני המצות ז"ל מנאו את המל"ת זו חוץ מהבה"ג ז"ל מובא בהרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ מל"ת כ"ח וגם הרמב"ן ז"ל שם השיג על הרמב"ם וז"ל אבל הנאמר במסית לא תאבה לו ולא תשמע אליו נדרש בספרי כו' אבל בגמר' סנהדרין

ס"א ע"ב אמרו לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב שהוא אצלם הקבלה לדברי המסית ואומר אלך ואעבוד ע"ז שאמרת והוא מתחייב מיתה בהודאתו וכן תרגם אונקלוס ולא תקבל מיניה והמדרש שבגמרא נתפוש ולא נמנה אלו השנים שהם מלאוי ע"ז ובעל ההלכות לא כתבן עכ"ל כוונתו כיון דמאביי שאמר בסנהדרין שם מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע הא אבה ושמע חייב מוכח דחולק על הספרי הנ"ל וע"כ פסקו הבה"ג והרמב"ן כהגמ' דסנהדרין:

ודע דמפשטות לשון הרמב"ן במ"ש ולא נמנה אלו השנים כו' נראה לכאורה דכיוון לסלק מהמנין את המל"ת שלא לאהוב את המסית ואת המל"ת שלא לעזור לו שמנאם רבינו במל"ת זו ובמל"ת כ"ח והרמב"ם בסה"מ במל"ת י"ז י"ח וכ"כ לחלוטין בכוונת הרמב"ן הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת נ"ה אות כ"ג וא"כ לפי דבריו חסר להרמב"ן שתי מל"ת ובאמת לא מצינו שיהא הרמב"ן משלים את הני תרתי אלא אדרבא מהרמב"ן הנדפס בסוף סה"מ שחשיב שם את כל המל"ת שמסלק מהמנין של הרמב"ם לא חשיב את הני תרתי, אעכצ"ל שגם הרמב"ן סובר דלא תאבה לו ולא תשמע אליו הוי ל"ת אלא חולק בהפשט וסובר דלא כמ"ש הספרי אלא כמ"ש הגמ' הנ"ל וכמ"ש בפי' הרמב"ן עה"ת בפ' ראה פרשה י"ג פ"ט עי"ש וכן נראה דסובר בכוונת הרמב"ן הדינא דחיי, וממילא לפי"ז צ"ל דמ"ש הרמב"ן בהשגותיו ולא נמנה אלו השנים כו' דכוונתו שלא נמנה על דרך שמנאם רבינו והרמב"ם שלא יאהוב ושלא לעזור את המסית אלא באו להזהיר כמ"ש הרמב"ן עה"ת וגם בזוה"ר הנ"ל אפשר לדחוק שכיוון לזה עי"ש, עכ"פ הקושיא שהקשה הרמב"ן מגמרא דסנהדרין הנ"ל היא קושיא גדולה על רבינו והרמב"ם ודכוותייהו אבל הדד"ח והנתיבות עולם מיישבו שפיר עיי"ש וגם עי' במזרחי ז"ל פרשה הנ"ל מ"ש על התרגם. שהביא הרמב"ן:

פירוש ב

אבל עוד דקדוק גדול על רבינו ראיתי בדד"ח דכיון דבמל"ת כ"ח ובמל"ת כ"ט כתב רבינו כלשון הספרי הנ"ל א"כ מדוע השמיט במל"ת זו את מ"ש הספרי מכלל שנ' ואהבת לרעך כמוך כו' וזה באמת טעמא בעי וגם בהרמב"ם נ"ל דיש לדקדק כן דבהלכות עכו"ם פ"ה הל' ד' כתב וז"ל ואסור למוסת לאהוב את המסית שנא' לא תאבה לו ולפי שנא' בשונא עזוב תעזוב עמו יכול אתה עוזב לזה ת"ל ולא תשמע אליו ולפי שנ' ולא תעמוד על דם רעך יכול אי אתה עומד על דמו של זה ת"ל ולא תחוס עינך כו' אלמא דגם הרמב"ם על הא דלא תשמע אליו ולא תחוס עינך כתב כמ"ש הספרי ועל לא תאבה לו ל"כ לפי שנא' ואהבת לרעך כמוך כמו שאיתא בספרי, ואי"ל דהי' לו גירסא אחרת בספרי דבסה"מ

מל"ת י"ז העתיק את הספרי כמו שהעתקנו וא"כ לא על רבינו דוקא הי' לו לדקדק אלא גם על הרמב"ם עכ"פ הדקדוק באמת גדול מאד • ונ"ל בס"ד ליישב דמהספרי נראה דאי לא הוה כתיב ואהבת לרעך אז לא הי' צריך למיכתב לא תאבה לו אבל לכאו' ק"ל ע"ז דהיכי ס"ד למימר במסית ואהבת לרעך הלא רשע גמור הוא ורשע גמור מותר לשנאותו כמ"ש רבינו במל"ת ה' וא"כ היכי ס"ד שיהא מחויב המוסת לאהוב את המסית שיצטרך קרא להזהיר דלא, ואח"כ ראיתי שכבר קדמני בקושיא זו על רש"י שגכ"כ כלשון הספרי המשכיל לדוד פ' ראה פרשה י"ג פ' ט' ותירץ ת"ל וי"ל דאיצטריך כלפי מ"ש ז"ל על חייבי מיתות ב"ד ברור לו מיתה יפה ומייתי לה מהך קרא דואהבת לרעך כמוך גלי קרא במסית שאינו בכלל צווי זה עכ"ל אבל תירוצו לא ניחא לי דבשלמא בחייבי מב"ד אף דרשע הוא ומותר לשנאותו אפ"ה קאמר הגמ' סנהדרין נ"ב ע"ב שפיר דמשום ואהבת לרעך ברור לו מיתה יפה דכיון דדניהו להריגה ועשה תשובה דכל המומתין מתודין והמיתה כפרה להם על כל עונות כדאיתא סנהדרין מ"ג ע"ב ע"כ שפיר י"ל דתיכף כשדניהו תו לא נק' רשע ואמרינן גם ביה ואהבת לרעך אבל מסית שלא דניהו עדיין ואכתי רשע גמור הוא היכי ס"ד למימר ביה ואהבת לרעך ובפרט לפי מ"ש היד רמה סנהדרין נ"ב ע"ב ד"ה ומקשינן עי"ש דדוקא לענין זה שיברור לו מיתה יפה אמרינן גם ברשע ואהבת לרעך אבל לא שיאהוב המוסת את המסית משום ואהבת לרעך וא"כ אכתי קשה על הספרי הנ"ל, וצ"ל שהספרי באמת סובר כר' שמואל בר"י אמר רב פסחים קי"ג ע"ב שמותר לשנוא את הרשע אבל לא מצוה וכיון דרשות לשנאותו גם רשות לאהוב אותו וכ"כ המר"ם שיק ז"ל מצוה תנ"ט דכשמותר לשנאותו אז גם רשות לאהוב אותו וע"כ קאמר הספרי שפיר, וממילא לפי"ז לרב נחמן בר יצחק בפסחים שם שמצוה לשנאותו באמת ל"ל כמ"ש הספרי וא"כ קשה לדידי' ולא תאבה לו ל"ל אעכצ"ל דרחמנא מגלה לן דבמסית עובר על לאו אם אוהב אותו משא"כ בשאר רשעים דאף דמצוה לשנאותם אבל לאו ליכא כשאוהב אותם וא"כ ממילא שפיר עשו רבינו והרמב"ם דלא כתבו בלאו דלא תאבה לו ולפי שנ' ואהבת לרעך כמו שאיתא בספרי כיון דרבינו במ"ע ט' והרמב"ם הל' רוצח פי"ג הל' י"ד פסקו כהא דרב נחמן בר יצחק ודו"ק:

מצוה כח

פירוש א

שלא (א) **לעזור לו כו'**. גם להמל"ת זו המקור מהספרי הנ"ל מל"ת כ"ז מחודש א' כי מ"ש רבינו ז"ל ותניא כו' כונתו על הספרי אלא מוסיף על לשונו מלת בשונא וכן הוסיף הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ה הל' ד' והדינא דחיי ז"ל כתב טעם ע"ז וז"ל והרב המחבר

הסמ"ג והרמב"ם כתבו מפני שנ' בשונא מפני שבפ' אלו מציאות (בבא מציעא ל"ב ע"ב) דרשו דפסוק זה מיירי אפילו בשונא ונראה לדברי הרמב"ם והרב המחבר ז"ל שמפרשים דברים כפשטן מפני שנא' בשונא עזוב תעזוב עמו כשנראה שהחמור רובץ תחת משאו יכול שנעזוב ג"כ למסית ת"ל ולא תשמע אליו כו' עכ"ל, הן אמת שמרבינו שכ' שלא לעזור לו בשום עזר נראה בפי' כפשטו של הדד"ח ובהרמב"ם י"ל ג"כ כן וגם בהספרי גופא מוכח כן מדהביא את הפסוק עזוב תעזוב עמו שקאי על כי תראה חמור שונאך דלעיל מיניה אבל מהרמב"ם בסה"מ מל"ת י"ח שכ' וז"ל שימנע המוסת להקל נטירת המסית אבל הוא חייב לנטור אותו על כל פנים וכל זמן שלא יטור הוא עובר על מל"ת כו' נר' דפירושא דמל"ת זו היא שלא לעזוב הנטירה מלבו על המסית וכ"כ ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת י"ח וז"ל שלא לעזוב השנאה למסית כו' וכן כתבו ז"ל החינוך מצוה תנ"ח והעיר מקלט ומצות השם מצוה תנ"ט ואף שבעיקר הדין בודאי שגם הם סברו דלא שרי לעזור לו בשום עזר דכיון דכשיעזור לו עוזב את השנאה מלבו וע"ז מוזהר אבל במשמעות פירושא דמל"ת זו נראה בפי' דפליגי, אבל לכאורה צריך להבין דמהיכא למדו הרמב"ם בסה"מ ודכותי' לומר את פירושם דבשלמא רבינו למד את פירושו מהספרי כיון דמפשטות לשון הספרי מוכח כן כהנ"ל אבל הם מהיכא למדו את פירושם, אבל עם מ"ש החינוך מתורץ זה שפיר דז"ל וכן אמרו רז"ל בפירוש זה הכתוב בכלל שנאמר בישראל עזוב תעזוב עמו ותרגם אונקלוס משבק תשבק מה די בלבך עלוהי יכול אתה עוזב לזה המסית ג"כ ת"ל ולא תשמע אליו עכ"ל וא"כ י"ל דהם סברו גם בספרי כמ"ש התרגום דקאי על השנאה וה"ק יכול אתה עוזב שנאתו ת"ל לא תשמע אליו לעזוב שנאתו וממילא י"ל דגם הם למדו את פירושם מהספרי. אבל עדיין טעמא בעי דמדוע ל"ס רבינו כפירושם ונ"ל דבפסיקתא זוטרתא פ' משפטים פרשה כ"ג פסוק ה' איתא וז"ל ומה לשון עזוב שיפרוק המשא ויעזבהו כו' ד"א עזוב תעזוב השנאה עכ"ל ורש"י ז"ל שם כתב שעזיבה זו לשון עזרה עי"ש שהביא ראיות ע"ז וא"כ י"ל דרבינו סובר כרש"י בפירושא דעזיבה והם סברו כהתרגום וכהד"א של הפסיקתא אבל לדינא באמת ליכא שום נ"מ ביניהם כהנ"ל וכ"כ הדד"ח:

פירוש ב

אבל אח"כ עלה ברעיוני דגם לדינא יש נ"מ ביניהם דלרבינו אם עבר ועזר לו לוקה כיון דעבר על לאו שיש בו מעשה אבל לדידהו אינו לוקה דאפילו כשיעזוב שנאתו ע"י מעשה שעוזר לו מ"מ כיון דעיקר הלאו שלא לעזוב שנאתו ושנאה הוי דבר שתלוי בלב ע"כ הוי לאו שאב"מ וכמ"ש הגמרא סנהדרין ס"ה ע"ב שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראייה

פי' רש"י וז"ל עיקר חיובא בא ע"י הראי' שמעידין שראו וראייה לית בה מעשה וה"נ כן היא, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה אא"ל משום דכשהיו לוקין לרבינו אז באמת גם לדידהו היו לוקין כיון דהחינוך סובר בפי' דבלאוין דע"ז משום חומרא דע"ז לוקין אפילו כשאב"מ וכ"כ הכ"מ גם אליבא דהרמב"ם כהנ"ל במל"ת כ"ד מחודש ד' וכיון דהרמב"ם הל' סנהדרין פ' י"ט לא מנה את הלאו זה בין הלאוין דלוקין עכ"מ דסובר דאין לוקין על לאו זה והטעם דלמה באמת סובר כן עי' בנר מצוה סי' י"א אות ז' שמפלפל בזה טובא והמציא טעם קלוש לפי שלא נחקרה עדותן בב"ד ולא הוחזק למסית אבל האמת כמ"ש המנ"ח מצוה תנ"ט בשם המש"ח משום דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד דבסנהדרין ס"א ע"ב יליף הגמ' מפסוק לא תאבה לו ולא תשמע אליו דאם אבה ושמע חייב המוסת מיתה אפילו כשלא עבד עדיין וכ"פ הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ה הל' ה' [וזה ל"ק דהיכי למד הרמב"ם מפסוק זה תרתי חדא שאם אבה ושמע חייב מיתה וגם אזהרה שלא לעזוב שנאה מהמסית וגם המר"ם שיק מצוה ת"ס עמד ע"ז דלפי מ"ש הדינא דחיי במל"ת כ"ז ליישב את השגות הרמב"ן מעל הרמב"ם הנ"ל מל"ת כ"ז מחודש א' באמת גם קושיא זו ל"ק עי"ש ותבין] וממילא לפי"ז גם לרבינו עכצ"ל דאין לוקין על לאו זה וא"כ ל"ל הנ"מ הנ"ל:

פירוש ג

ועל מ"ש רבינו שלא לעזור לו כו' כתב המרש"ל ז"ל בביאורו כאן וז"ל נראה דאיירי היכא שאין לו עליו עדים שיוכל להמיתו בב"ד או בזמן דלא דנין ד"נ עכ"ל ונ"ל דמש"ה כ"כ דהמנ"ח מצוה הנ"ל קמספק אי דוקא הנוסת מוזהר על לאו זה או גם אחרים דהיינו כשיש עדים שהסית אז כל אחד מישראל שידע מזה מוזהר על הלאו זה והניח בצ"ע ולכאורה מה מסופק בזה הלא מלשון הרמב"ם בסה"מ הנ"ל נראה בפי' דדוקא הנוסת מוזהר מדכ' שימנע המוסת כו' וכן מורה לשון רבינו מדכ' בלשון יחיד וצ"ל דמשום די"ל דהסה"מ איירי כשליכא עדים ואז באמת לא מוזהר אלא המוסת וגם לשון הקרא איכא לאוקמי כן ע"כ מסופק המנ"ח שפיר, וא"כ י"ל דהמרש"ל באמת סובר שגם אחרים מוזהרין על לאו זה וכדי שלא תקשה עליו מלשון רבינו שלא מורה כן ע"כ כתב דרבינו איירי כשליכא עדים ומש"ה כתב בלשון זה אבל כשאיכא עדים באמת סובר דגם אחרים מוזהרין כן עלה ברעיוני לפרש את המרש"ל, אבל אח"כ ראיתי דאא"ל כן דא"כ הי' קשה אמאי כתב או בזמן שלא דנין ד"נ ועוד הא מהמרש"ל לקמן מל"ת ל' נראה בפי' דדוקא על המוסת קאי לאו זה וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת המרש"ל דאי כשאיכא עדים ובזמן שדנין ד"נ א"כ מאי נ"מ מלאו זה הלא הב"ד ממיתין את המסית וא"כ מה עזר שייך גביה וע"כ

כתב דאיירי שלא בעדים או בזמן דלא דנין ד"נ וגם בדד"ח ראיתי אח"כ שכ' בכוונת המרש"ל כן וגם ספיקתו של המנ"ח יש לפתור מדבריו שכ' בפי' שגם אחרים מוזהרין על לאו זה וגם מלשון החינוך נ"ל ללמוד דסובר כן מדכי מלת בלבבנו ע"ש ותבין:

מצוה כט

פירוש א

שלא (א) להצילו כו'. כ"כ גם הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת י"ט ובחיבורו הל' עכו"ם פ"ה הל' ד' והמקור ללאו זה ג"כ מהספרי הנ"ל מל"ת כ"ז והמנ"ח מצוה תנ"ט גם במל"ת זו מספק ספיקתו הנ"ל מל"ת כ"ח ומלשון הרמב"ם בסה"מ וגם מלשון החינוך נ"ל דיש ללמוד דלא קאי רק על מוסת אבל מהדד"ח הנ"ל מל"ת כ"ח מוכח דגם במל"ת זו סובר דקאי על כל ישראל ובספר אחד על קיצור הסמ"ג ראיתי שאפילו להצילו להביא לב"ד שידוניהו ג"כ עובר על לאו זה אבל מהמש"ח שהביא המנ"ח נר' בפי' דל"ס כן וגם כתב המנ"ח שהמש"ח מפלפל הרבה לענין מלקות בלאו זה נר' מדבריו דאיכא גוונא שחייב מלקות א"כ אמאי לא מנה הרמב"ם הל' סנהדרין פי"ט גם את הלאו זה בין הלאוין דלוקין וצ"ע:

מצוה ל

פירוש א

שלא (א) ילמוד המוסת זכות כו'. המקור דמל"ת זו ג"כ מהספרי דפ' ראה וז"ל לא תחמול לא תלמוד עליו זכות ולא תכסה עליו אם אתה יודע לו חובה אין אתה רשאי לשתוק ומנין שיוצא מב"ד חייב שאין מחזירים אותו לזכות ת"ל כי הרוג תהרג ומנין ליוצא מב"ד זכאי שמחזירים אותו לחובה ת"ל תהרגנו כו' עכ"ל וגם מהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת כ' נראה דמקורו משם, אבל לכאו' ק"ל דקדוק גדול ברבינו ז"ל דמדוע במל"ת זו ובמל"ת ל"א כתב בפי' דאזהרתם קאי על המוסת ובמל"ת כ"ז כ"ח וכ"ט כתב סתם ול"כ דקאי על המוסת והרמב"ם בסה"מ כתב בפ" בכל החמשה לאוין דמסית דקאי על המוסת וכ"כ בחיבורו הל' עכו"ם פ"ה הל' ד' הן אמת שהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן כתב דה"ה כל הני דלעיל על המוסת קאי אבל מנ"ל בדעת רבינו כן הלא גם ברמזיו רמז מל"ת ל' ל"א לא שכח רבינו מלכתוב מלת מוסת וברמז מל"ת כ"ז כ"ח וכ"ט כתב סתם וגם בקיצור הסמ"ג שלו כ"כ ובודאי דלא בחנם כתב שינוי זו. וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת סובר דדוקא הלאוין דמל"ת ל' ול"א קאי על המוסת דוקא אבל הלאוין דמל"ת כ"ז כ"ח וכ"ט באמת קאי על כל ישראל וע"כ השמיט בהם מלת מוסת ורבינו למד את זה מגמרא סנהדרין ל"ג ע"ב דאיתא שם ת"ר מנין ליוצא מב"ד חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות מנין

שמחזירין אותו ת"ל נקי אל תהרג ומנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מנין שאין מחזירין אותו ת"ל צדיק אל תהרג א"ר שימי בר אשי וחילופ' למסית דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו רב כהנא מתני מכי הרג תהרגנו וסובר רבינו דבזה פליגי ר' שימי סובר דלא תחמול ולא תכסה עליו לא קאי על מוסת דוקא אלא על כל ישראל וא"כ גם דיינים בכלל ע"כ למד מלא תחמול ולא תכסה עליו על דיינים שמחזירין לחוב ולא לזכות אבל ר"כ סובר דלא תחמול ולא תכסה עליו לא קאי רק על המוסת וא"כ לא הוה ידעינן מזה דגם דיינים מחזירין לחוב ולא לזכות כיון דכתיב בהו ונקי אל תהרג צדיק אל תהרג ע"כ למד ר"כ דיינים מכי הרג תהרגנו וכיון דמהספרי הנ"ל מוכח בפי' כר"כ ע"כ סובר רבינו דהלכה כר"כ [ועי' רש"י עה"ת ראה פ' י"ג פ' ט' ד"ה ולא תחמול ופסוק י' ד"ה כי הרג תהרגנו ותראה דגם רש"י פסק כר"כ] אלא את זה סובר רבינו דדוקא הני ב' לאוין לא תחמול ולא תכסה שנראה בפי' דר"כ סובר דלא קאי רק על מוסת בהני אמרינן כן וע"כ כתב רבינו בהני מלת מוסת אבל במל"ת כ"ז כ"ח וכ"ט כיון דלא חזינן באיזה מקומן בפי' דלא כר' שימי בר אשי ורשב"א עכצ"ל דאפילו בהני סובר דקאי על כל ישראל דמהיכא תיתי לחלק ע"כ סובר רבינו בהני ג' לאוין דקאי על כל ישראל וע"כ השמיט בהו מלת מוסת ועי' היטב בדינא דחיי במל"ת כ"ט ותראה דג"כ סובר דדוקא בהג' לאוין דמל"ת כ"ז כ"ח וכ"ט סובר רבינו דקאי על כל ישראל כיון דלא דיבר הדד"ח רק מהני ג' לאוין:

אבל לכאו' ק"ל דהיכי יכול לפסוק רבינו כרב כהנא הלא מגמ' סנהדרין כ"ט ע"א נראה כר' שימי דאי' שם ואין טוענין למסית מ"ש מסית א"ר חמא בר חנינא מפירקיה דר"ח בר אבא שמיע לי שאני מסית דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו עי"ש היטב ותראה דזה דאין טוענין למסית קאי על ב"ד וא"כ היכי הביא לא תחמול ולא תכסה דקאי על מוסת מדוע לא הביא הרג תהרגנו אעכ"מ כר' שימי בר אשי וכ"מ מסנהדרין ל"ו ע"ב אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר' יהודא מוסיף אף אכזרי וחילופיהן במסית דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו וא"כ היכי פסק רבינו כרב כהנא אף דמהספרי מוכח כן הלא מהבריי' ומסתמא דגמרא מוכח כרשב"א, אלא ע"ז י"ל דרבינו סובר הפשט בגמרא הנ"ל דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו כלומר כיון דרחמנא הזהיר על המוסת דלא תחמול ולא תכסה עליו א"כ עכצ"ל. כמ"ש הרמב"ם הל' סנהדרין פ' י"א הל' ה' שהאכזריות על המסית רחמים היא וא"כ ממילא ידעינן דאין טוענין למסית ושמותר להושיב גם אכזרי בסנהדרין לדון את המסית אבל את זה שב"ד מחזירין לחובה ולא לזכות לא יכלינן למיגמר משם אי לא הוה כתיב כי הרג תהרגנו

כיון דכתיב בב"ד ונקי וצדיק אל תהרג וממילא מיושב בזה ג"כ דמדוע אמר הגמ' בשני מקומות הנ"ל דרחמנא אמר מדוע לא אמר דכתיב דכיון דלא תחמול ולא תכסה באמת לא קאי על ב"ד אלא נגמר ממה דרחמנא אמר כמו שכתבנו כמובן, וא"כ לפי"ז אדרבא מוכח מהגמ' הנ"ל כרב כהנא מדאמר הגמ' ורחמנא אמר וע"כ פסק רבינו שפיר כר"כ כן י"ל אליבא דרבינו:

פירוש ב

אבל הרמב"ם י"ל דג"כ סובר הפשט בפלוגתא דרשב"א ור"כ כהנ"ל לרבינו וג"כ סובר דהלכה כר"כ אלא סובר דכמו דר"כ סובר דלא תחמול ולא תכסה לא קאי רק על מוסת כמו כן מסתבר דסובר דגם אינך ג' לאוין קאי כן דמהיכא תיתי לחלק הפסוק לשנים דהג' לאוין הראשונים קאי על כל ישראל ואינך על מוסת וע"כ כתב הרמב"ם בכל החמש לאוין מלת מוסת ועי' כ"מ הל' סנהדרין פ' י"א הל' ה' שהביא את הא דרב שימי ב"א וחילופיהן למסית אין כוונתו בזה שהרמב"ם פסק כרשב"א אלא כוונתו להראות את המקור לדין זה דאלת"ה היה קשה הא הרמב"ם הלכ' עכו"ם ובסה"מ הנ"ל כתב בפי' דהחמש לאוין לא קאי רק על מוסת אעכצ"ל הפשט בכוונת הכ"מ כמ"ש ועי' בלח"מ הל' סנהדרין שם שמוסיף על הכ"מ דכתיב ולא תחמול ולא תכסה עליו אבל לפי מה שכתבנו באמת ליכא להוסיף אלא צ"ל דבכיוון ל"כ הכ"מ את זה כמובן, ועי' במהר"ם שיק מצוה תס"ב שרצה להשוות את הא דרב שימי עם ר"כ והספרי הנ"ל ולפי דבריו שפיר הוסיף הלח"מ על הכ"מ אבל לא אבוש שלא זכיתי להבין את דבריו אם לא שנאמר שיש איזה חסרון בספרו עי"ש ותבין וע"כ לפענ"ד נראה כמו שכתבנו, ולפי שיטת המרש"ל הנ"ל דרבינו סובר גם בהג' לאוין הנ"ל דקאי על מוסת צ"ל דגם רבינו סובר כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם והא דכ' רבינו מלת מוסת דוקא במל"ת ל' ול"א י"ל כיון דעיקר לימוד דקאי על מוסת לא ידעינן אלא מהשני לאוין דמל"ת ל' ול"א כיון דרב כהנא ל"ק בפי' אלא בהני שני לאוין אלא מסברא אמרינן דגם באינך ג' לאוין סובר כן כדי שלא לחלק הפשט בהפסוק כהנ"ל להרמב"ם כמובן, יצא לנו מהנ"ל דלהדד"ח סובר רבינו דדוקא הלאוין דמל"ת ל' ול"א קאי על מוסת אבל אינך ג' קאי על כל ישראל אבל להמרש"ל סובר רבינו דכל החמש לאוין לא קאי רק על מוסת ועי' במנ"ח מצוה ת"ס ותבין מה שיש לפלפל עם דברינו על דבריו ולא רציתי להאריך:

מצוה לא

פירוש א

אם (א) ידע המוסת חובה על המסית כו'. כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ה הל' ד' והמקור למל"ת זו ג"כ מהספרי הנ"ל מל"ת ל', ולכאו' יש לדקדק דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו בלשון שלא כדרכו בקודש ברוב מל"ת וכמו שהתחילו השאר מוני המצות ז"ל הסמ"ק סי' קי"ח החינוך ואלה המצות מצוה תס"א העיר מקלט מצוה תס"ב וגם הרמב"ם בסה"מ מל"ת כ"א כתב בלשון שדרכו בקדש וא"כ מדוע שינה רבינו, ואפשר דלפי מ"ש המנ"ח מצוה תס"א בשם המש"ח דדוקא כשאין המוסת עד בדבר צריך ללמד חובה אבל אם עד בדבר דהיינו כשמסית לשנים דהן הן עדיו כמ"ש רבינו במל"ת כ"ו בכה"ג אסור למוסת ללמד חובה כיון דעד המעיד מוזהר בלאו דלא יענה וגו' מלומר חוב או זכות כמ"ש הרמב"ם סוף פ"ה מהל' עדות וע"כ מוטב לשתוק ולעבור בלאו זה בשו"ת מלעבור על לאו דלא יענה בקום ועשה כ"כ המנ"ח בשמו עי"ש, וממילא לפי"ז י"ל דרבינו סובר דכיון דלא קאי הדין של המל"ת זו על כל מוסת רק על מוסת שאין עד בדבר ולא הוי דומה המל"ת זו למל"ת דקאי על כל מוסת ע"כ לא התחיל את המל"ת זו במלת שלא להודיענו בשינוי זו שאינה דומה למל"ת ל' שלפני' כמובן:

פירוש ב

ודע שראיתי בספר אחד על קיצור הסמ"ג במל"ת זו שכ' בפשיטות שגם במסית אמרינן דאין עד נעשה דיין אבל:לי"נ דאין זה פשוט כל כך אלא תליא בהטעמים של התוס' כתובות כ"א ע"ב ד"ה הנח בהא דאין ענ"ד אי הטעם משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דלא ירצו לקבל הזמה על עצמם או הטעם כמ"ש הרשב"ם משום דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' דבעינן שיעידו העדים לפני הדיינים וגם רבינו במ"ע ק"ט הביא את השני טעמים, ועי' במהר"ם שיק מצוה תס"ג שהעלה לדינא דבמסית לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה ובזה מתרץ את קושיות ערוך לנר דלפי שיטת הרמב"ם הל' עדות פ' י"ח הל' ח' דהיכא שיש הכחשה והזמה בפעם אחת לא מיקרי הזמה א"כ במסית לשנים שהן עדיו כהנ"ל הוי עדות שאי"ל ותירץ המר"ש דבמסית לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה ובספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ה הל' ב' הבאתי בס"ד ראי' גדולה לדבריו עי"ש, וא"כ לפי"ז לפי טעם הראשון הנ"ל בהא דאין ענ"ד באמת י"ל במסית דעד נעשה דיין אבל לפי הטעם של הרשב"ם גם במסית אענ"ד וא"כ תלוי דין זה בהשני טעמים הנ"ל אבל לא דבר פשוט היא כמובן:

נסתפקתי כשידע המוסת חובה למסית אם הדין שלא ישתוק ממנה אפילו כשליכא נ"מ לב"ד מדבריו דהיינו אפי' כשרואה המוסת שבלא"ה הב"ד מחייבין אותו או דילמא דוקא

כשיש נ"מ מדבריו, ולכאורה ממ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת כ"א וז"ל שהזהיר המוסת מלשתוק בחובה שידע אותה למסית ממה שיעמוד להעמיד העונש עליו כו' ומדכ' להעמיד העונש עליו נראה דסובר דדוקא כשיש נ"מ מדבריו מחויב לומר אבל עדיין אין ברור לי ולא באתי רק לעורר. ועי' בחינוך מצוה תס"א שכ' וז"ל ומרוב אזהרות אלה על המסית יש לי להבין שמותר וגם מצוה עלינו לשנוא ג"כ אפילו הרשעים בשאר עבירות אחר ראותינו שהשחיתו והתעיבו מעשיהם אף שאין תקוה בהם ולא ישמעו לקול מורים אבל יבוזו דבריהם ולמלמדם לא יטו אזן אבל להזיקם מגמת פניהם הנה אלה רשעים שהיה דוד אומר עליהם הלא משנאיך ד' אשנא ובתקוממיך אתקוטט עכ"ל וכ"כ בהגהות סמ"ק סי' פ' ולכאו' הלא גמ' מפורשת בפסחים קי"ג ע"ב שמצוה לשנאותם כהנ"ל מל"ת כ"ז מחודש ב' וא"כ מה אתו לאשמעינן ואפשר דכוונתם דבגמ' שם יליף רב נחמן ב"י דמצוה לשנאותם מדברי קבלה ע"כ כתבו הם דיש סמך לזה מדאורייי' והשם ירחם עלינו בקרב ויעזרנו במי דעת:

מצוה לב

פירוש א

שלא (א) **להתנבא בשם ע"ז כו'**. נראה מרבינו ז"ל דמלאו זה ושם אלהים אחרים לא תזכירו ילפינן ד' דברים שלא להתנבא בשם ע"ז ושלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ושלא ידור ויקיים בשם ע"ז ושלא יגרום לאחרים לישבע ולידור בשם ע"ז וכ"ס הרמב"ם ז"ל אלא בזה יש חילוק ביניהם רבינו מנה כל הד' דברים למל"ת אחת והרמב"ם בסה"מ מל"ת כ"ו מנה שלא להתנבא בשם ע"ז למל"ת בפ"ע ובמל"ת י"ד מנה השאר ג' דברים הנ"ל ג"כ בפ"ע [והטעם דמדוע מנה הרמב"ם כן ולא גם רבינו אכתוב לקמן בס"ד] אבל את זה כתב גם הרמב"ם בסה"מ שם בפי' דכל הד' דברים הנ"ל ילפינן מושם אלהים אחרים לא תזכירו וכ"כ בחיבורו הל' עכו"ם פ"ה הל' ו' והלכה י' וכ"ס החינוך ז"ל מצוה פ"ו ומצוה תקי"ח עי"ש, אבל להסמ"ק ז"ל יש לו שיטה אחרת דבסי' קי"ד למד מהפסוק ושם אלהים אחרים וגו' שני דברים שלא להתנבא בשם ע"ז ושלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ודבר זה שלא ידור וישבע בשם ע"ז ושלא יגרום לאחרים לישבע ולידור בע"ז יליף בסי' קי"ט מלא ישמע על פיך נמצא דבשני דברים סובר הסמ"ק כרבינו ודכוותי' ובשני דברים חולק עליהם, והיראים ז"ל סי' ע"ה כתב וז"ל הזהיר הקב"ה בפ' משפטים ושם אלהים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פיך ותניא בסנהדרין ס"ג ע"ב ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר לו שמור לי אצל אליל פלוני ולא ישמע על פיך לא ידור בשמן ולא יקיים בשמן ולא יגרום לאחרים שידרו

בשמן ויקיימו בשמן ד"א לא ישמע על פיך אזהרה למדיח [בכאן יש שינוי קצת מלשון הגמרא אבל לדינא אין שום נ"מ] אמר אבוה דשמואל אסור לו לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם אליל שלו וכתיב לא ישמע על פיך כו' עכ"ל נראה מהיראים דיליף ג' דברים מפסוק ושם אלהים אחרים וגו' שלא יאמר שמור לי אצל ע"ז פלונית ושלא ידור ויקיים משמו ושלא יגרום לאחרים לישבע בשמו דאת זה דפסק כהד"א של הגמרא דלא ישמע על פיך אזהרה למדיח עכצ"ל כמ"ש בפי' בסי' פ"ג וא"כ לכאורה קשה עליו דמדוע הביא את הא דאבוה דשמואל כיון דאבוה דשמואל סובר כלישנא קמא דגמ' אעכצ"ל דאף דפסק כהד"א אפ"ה סובר כהא דאבוה דשמואל משום דסובר דלפי הלשון אחר גם את הא דאבוה דשמואל ילפינן מושם אלהים אחרים וגו' דבשלמא אבוה דשמואל דסובר כליש"ק ע"כ יליף מלא ישמע על פיך אבל לפי הד"א באמת ילפינן מושם אלהים אחרים וגו' וע"כ הביא שפיר את הא דאבוה דשמואל, וראי' לדברינו דהא רבינו והרמב"ם והחינוך ג"כ פסקו כהד"א ואפ"ה פסקו גם את הא דאבוה דשמואל אעכ"מ כמו שכתבנו ואח"כ נזכרתי שרבינו במל"ת זו כתב בפי' כמו שכתבנו, וא"כ מוכח בפי' שהיראים יליף מושם אלהים אחרים ג' דברים הנ"ל ובסי' ע"ו יליף היראים אזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז מהפסוק לא תלכו אחרי אלהים אחרים נראה דבג' דברים הנ"ל דילפינן מושם אלהים אחרים סובר היראים כרבינו ודכוותיה ובהא שלא להתנבא בשם ע"ז סובר בחדא כהרמב"ם והסמ"ק והחינוך שהיא מל"ת בפ"ע ודלא כרבינו ולענין אזהרתה פליג עליהם שהם סברו דאזהרתה ושם אלהים אחרים וגו' אבל היראים סובר דאזהרתה לא תלכו אחרי אלהים אחרים:

פירוש ב

וא"כ יש לפנינו ד' שיטות ומצוה לבררם דבמה פליגי ומקודם אברר בס"ד את שיטות רבינו והרמב"ם בהקדים קושיא גדולה מה שהקשה הדינא דחיי ז"ל על רבינו וז"ל ובדברי הרב המחבר ז"ל יש לי תמיה גדולה שמנה שלא להתנבאות בשם ע"ז ושלא לידור ולשבע בשמה למצוה אחת וזה תימה דמ"ש זה מאלקים לא תקלל ולא תקלל חרש ולא יוסיף דמנאם כל או"א מהם לשתים בלאוין י"ו וריב"ב וריח"ט ואם דעתו לומר דלא דמי זה לאלו מפני שבושם אלקים אחרים לא משמע יותר הנודר והמקיים בשמו מהמתנבא בשם ע"ז והוי לאו שבכללות כמו לאו שבכללות מהמין הא' כמו לא תאכלו על הדם ולא תשא שמע שוא ולאו דלפני עור לא תתן מכשול ופליג על דברי התוס' בפ' ד' מיתות דלא הוי לאו שבכללות יקשה לנו למה כתב לפנינו שהנודר והנשבע בשם ע"ז לוקה והלא לאו שבכללות כמו לא תאכלו על הדם וכיוצא בזה אין לוקין עליו אפילו

אחת כמ"ש הרמב"ם בסה"מ שורש ט' כו' עי"ש שהניח בצ"ע וגם הפ"ד ז"ל כבר עמד על רבינו בקושיא זו בד"מ ח"ב דף ס"ג ע"ג. ונ"ל בס"ד לתרץ דבסנהדרין ס"ג ע"ב איתא דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית כו' ולכאו' ק"ל על רבינו והרמב"ם ודכוותיהו דסברו דושם אלהים אחרים לא תזכירו אזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז א"כ אמאי לא אמר הברייתא דגם שלא להתנבא בשם ע"ז ילפינן מושם אלהים אחרים אעכצ"ל דהברייתא סוברת דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז לא מושם אלהים אחרים אלא מלא תלכו אחרי אלהים אחרים כמ"ש היראים הנ"ל וא"כ קשה על רבינו ודכותיה מהברייתא זו, אעכצ"ל דהם סברו דברייתא זו ע"כ דל"ס כהיראים כיון דבריי' זו תוספתא כמו שמציין הבעל מסורת הש"ס שם ובתוספתא ע"ז איתא בפי' דילפי' מלא תלכו אחרי אלהים אחרים שלא יטייל אדם עם התועים כמ"ש רבינו לעיל מל"ת י"ד וא"כ עכצ"ל דגם הברייתא זו סוברת דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז מושם אלהים אחרים וגו' וא"כ נשאר קושיתינו דאמאי ליתא בברייתא גם זה וע"כ נ"ל בס"ד דבאמת מחמת קושיא זו למדו הם את שיטתם:

פירוש ג

דרבינו סובר דמש"ה לא הביאה הברייתא דשלא להתנבא בשם ע"ז ג"כ ילפינן מושם אלהים אחרים כיון דבלישנא קמא סוברת הבריי' דעיקר פשטות הקרא ושם אלהים אחרים פירושא שלא יאמר אדם שמור לי בצד ע"ז פלונית דהיינו שלא יזכיר אדם שם ע"ז אפילו בגוונא דלא מייקרה בהזכרתו אלא לסימן גרידא, וזה ל"ק דל"ל לא ישמע על פיך שלא ידור ולא יקיים בשמו הא ממילא ידעינן שאם להזכיר בגוונא שלא מייקרה אסור מכ"ש לידור ולקיים דמייקרה בודאי אסור, דע"ז י"ל דאי לא הוה כתיב ולא ישמע על פיך אז באמת הוה שדינן ושם אלהים אחרים על שלא ידור ויקיים דמסתבר טפי אלא עכשיו דכתיב לא ישמע על פיך ילפינן מושם אלהים אחרים שלא יאמר שמור לי בצד ע"ז פלונית כמובן ובהד"א סוברת הבריי' דאפילו בזה כשישראל מזכיר את שם ע"ז ואמר שמור לי בצד ע"ז פלונית איכא ג"כ יקרא לע"ז וע"כ סובר הבריי' בהד"א דגם שלא ידור ויקיים בשם ע"ז ושלא יגרום לאחרים להזכיר ג"כ ילפינן מושם אלהים אחרים כיון דכל הני ג' דברים שווים הם דבכולן איכא יקרא לע"ז אבל את זה סוברת הברייתא גם בהד"א דפשטות הקרא ושם אלהים אחרים לא בא אלא על הני ג' דברים הנ"ל והחילוק שבין ליש"ק להד"א כמו שכתבנו ושלא להתנבא בשם ע"ז סוברת הבריי' בין בליש"ק ובין בד"א דילפינן בק"ו כיון דכשניבא בשם ע"ז איכא יקרא טפי דנראה דעושה לאלקות, וזה ל"ק דהיכי חייב חנק המתנבא בשם ע"ז כיון דאין מזהירין מה"ד דע"ז י"ל דרבינו סובר

כהרמב"ם בסה"מ סוף שורש י"ד דהיכא דעונש מפורש מזהירין מה"ד, וממילא לפי"ז שפיר י"ל דמש"ה לא הביאה הברייתא גם שלא להתנבא בשם ע"ז כיון שלא דיברה אלא ממה דילפינן מפשטות הקרא ולא ממה דילפינן בק"ו כמובן, ומה מאד מיושב בס"ד קושי' הפ"ד והדד"ח הנ"ל מעל רבינו דכיון דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז בק"ו ילפינן ע"כ שפיר עשה שלא מנה את זה למצוה פרטי כפי השורש שהשריש הרמב"ם בסה"מ שורש ב' שאין למנות מה שנלמוד באחד מי"ג מדות, ואי"ל כיון דהעונש מפורש ע"כ תו לא קפדינן על אזהרה אפי' לענין מנין המצות דזה באמת ליתא דהא הדד"ח הנ"ל מחודש ב' ג"כ היה רוצה ליישב את רבינו דמשום הכלל של הרמב"ם שלא למנות לאו שבכללות למצוה פרטי לא מנה רבינו שלא להתנבא בשם ע"ז אלא הדד"ח הקשה ע"ז מכח מלקות כהנ"ל ולכאורה היכי רצה לתרץ כך דילמא היכא דעונש מפורש ל"כ הרמב"ם את כללו אעכצ"ל דסובר כיון דלענין מנין המצות אין מונין אלא את אזהרות ע"כ אין נ"מ על העונש אם הוא מפורש או לא וא"כ ממילא גם דברינו עולים יפה כמובן ועי' במעיי"ח דף ל"ג ע"א אות מ' מה שתירץ על קושיות הפ"ד:

וממילא מיושב בס"ד מעל רבינו קושיות המרש"א בסנהדרין שם דהיכי לוקין על נודר ומקיים בשמו הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד עי"ש אבל בהנ"ל י"ל גם אליבא דרבינו כמ"ש הלח"מ הלכ' סנהדרין פי"ט הל' ד' אליבא דהרמב"ם דכיון דעיקר הקרא אתי להזהיר שלא לידור ולקיים בשמו ע"כ לוקין עליו אע"ג דגם אזהרת מב"ד ילפינן מיני' עי"ש כמ"כ נמי י"ל לרבינו כיון דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז בק"ו ילפינן אבל עיקר פשטות הקרא לא אתי אלא על הני ג' דברים הנ"ל ע"כ שפיר לוקין על נודר ומקיים בשמו דבשלמא בלא דברינו הנ"ל לא יכלינן לתרץ אליבא דרבינו כמו שתירץ הלח"מ אליבא דרמב"ם וכמו שבאמת המרש"ל בביאורו כאן מתרץ כן כיון דאז נשאר קושיות הפ"ד והד"ח הנ"ל על רבינו בתקפה דכל הטעם מה שהרמב"ם מנה את הדברים הנ"ל לשתי מצות היא משום דסובר דעיקר הקרא לא בא אלא על שלא ידור ויקיים בשמו ושלא יאמר שמור לי בצד ע"ז פלונית ושלא יגרום לאחרים להזכיר בשם ע"ז וע"כ מנה הני ג' למצוה אחת ושלא להתנבא בשם ע"ז מנה למצוה בפ"ע משום דעונש מפורש ואזהרה לא מק"ו יליף, וא"כ אי הוה אמרינן גם אליבא דרבינו על קושיות המרש"א כמו שתירץ הלח"מ אז היה נשאר קושיות הפ"ד והדד"ח על רבינו בתקפה אבל עם דברינו הנ"ל מיושב בס"ד הכל שפיר כמובן, ובאופן אחר על קושיות המרש"א י"ל דרבינו סובר כתירוץ השני של התוספ' דשבת קנ"ד ע"א ד"ה בלאו דהיכא שנכלל בתוך הלאו שניתן לאזהרת מב"ד איסור אחר שאין בו מב"ד והתרו בו על אותו איסור למלקות לוקין עליו

עי"ש דבשלמא התוס' סנהדרין ס"ג ע"ב ד"ה שלא ידור בשמו שהקשה הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד י"ל דסובר כתירוץ ראשון של התוס' דשבת הנ"ל וע"כ הקשה שפיר אבל רבינו י"ל דסובר כתירוץ שני של התוס' דשבת הנ"ל ול"ק עליו קושיות המרש"א, ואל תשיבני הא רבינו במל"ת ס"ה קודם ד"ה נשלמו עיקרי אבות מלאכות כתב דמש"ה אין לוקין על לאו דמחמר כיון דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד וא"כ מוכח דסובר כתי' ראשון של התוס' דשבת הנ"ל דאי הוה סובר כתירוץ שני היכי סובר דאין לוקין על לאו דמחמר, דכשתעיי' היטב בתוס' דשבת הנ"ל תראה דבתירוצו השני ג"כ מיישב שפיר את הא דלאו דמחמר וא"כ ממילא שפיר י"ל דרבינו סובר כתירוצו השני של התוס' דשבת וגם אליבא דהרמב"ם י"ל כן ובאמת על הלח"מ הנ"ל לכאורה צ"ע דמדוע לא מתרץ על הרמב"ם כן ואפשר כיון דהתוס' בשבת שם מסיים וז"ל ותירוץ ראשון נראה לר"י עיקר וגם התוס' דסנהדרין סובר כן כהנ"ל ע"כ לא רצה הלח"מ לתרץ אליבא דהרמב"ם כן וגם מהלח"מ הל' ממרים פ"ה הל' ד' יש ללמוד דתפס לעיקר אליבא דהרמב"ם כתירוצו הראשון של התוס' בשבת עי"ש אבל אליבא דרבינו באמת י"ל כמו שכתבנו כמובן כן נ"ל ליישב בס"ד את שיטת רבינו:

פירוש ד

והרמב"ם י"ל דגם הוא המציא את שיטתו מחמת קושיתינו הנ"ל מחודש ב' על הברייתא דסנהדרין דמדוע לא אמרה דגם שלא להתנבא בשם ע"ז ילפינן מושם אלהים אחרים וגו' אלא הרמב"ם סובר מחמת קושיא זו דהברייתא באמת סוברת דמקרא ושם אלהים אחרים לא ילפינן אלא הני ג' דברים שלא יאמר אדם שמור לי בצד ע"ז פלונית ושלא ידור ויקיים בשמו ושלא יגרום לאחרים לידור ולקיים בשמו וגם את זה סובר הרמב"ם דמהברייתא זו מוכח דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז לאו בק"ו ילפינן כהנ"ל אליבא דרבינו משום דאי הוי ילפינן בק"ו אז הוה הביאה הברייתא גם את זה כיון דגם דבר דילפינן בק"ו סובר הרמב"ם דדרש גמור היא [הגם שיש לפלפל בזה מריש פ"א דהלכ' אישות אבל י"ל דסובר דק"ו הוי כהיקש עי"ש ותבין] אלא הברייתא סוברת דמחמת הכלל שבידינו דהיכא שמצינו בקרא עונש מיתה בפי' ונשרש אצלינו שלא ענש אא"כ הזהיר יכלינן להמציא אזהרה ממקום שדומה לו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ בסוף שרשיו ע"כ ילפינן את האזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז ג"כ מושם אלהים אחרים וגו' משום דדומה לו ומשום דדבר זה באמת לאו דרשה גמורה היא ע"כ לא הביא הבריי' שלא להתנבא בשם ע"ז בין הני ג' דברים דילפינן מפסוק זה בדרש גמור וכיון דהרמב"ם פסק כהברייתא זו ע"כ מנה את הג' דברים הנ"ל למל"ת בפ"ע כיון דאזהרתם מדרשה

גמורה והא שלא להתנבא בשם ע"ז מנה ג"כ למל"ת בפ"ע כיון דהעונש מפורש ואזהרתה לא בק"ו ילפינן וע"כ מתרץ הלח"מ הל' סנהדרין הנ"ל מחודש ג' את הרמב"ם מקושי' המרש"א שפיר ועולה גם שי' הרמב"ם יפה כמובן:

פירוש ה

אבל הסמ"ק צ"ל דסובר הפשט בברייי' כמו שכתבנו אליבא דרבינו דאי הוה סובר כמו שכתבנו להרמב"ם הי' קשה עליו דמדוע לא מנה שלא להתנבא בשם ע"ז ושלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית לשתי מל"ת אעכצ"ל דסובר כהנ"ל לרבינו דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז בק"ו ילפינן וע"כ לא מנה את זה למל"ת בפ"ע, ועל מ"ש הסמ"ק סי' קי"ט דלא ישמע על פיך אזהרה שלא להדיח ועל שלא ידור ויקיים בשמו ע"ז לכאו' ק"ל כיון דעכצ"ל דסובר כהד"א של הברייתא דסנהדרין הנ"ל מחודש א' כיון דכי דאזהרה של מדיח מלא ישמע על פיך וכיון דסובר כהד"א א"כ היכי כתב דלא ישמע על פיך אזהרה שלא ידור ויקיים בשמו הא להד"א אזהרה על זה מושם אלהים אחרים וגו' כמ"ש התוס' שם ד"ה שלא ידור בשמו וכ"ס רבינו והרמב"ם, וע"כ נ"ל דהסמ"ק באמת סובר כלישנא קמא דברייתא שלא ידור ויקיים בשמו ילפינן מלא ישמע על פיך אלא סובר דגם ללש"ק אזהרה למדיח מלא ישמע על פיך וכמ"ש התוס' שם בד"ה הנ"ל אלא על מ"ש התוס' דללש"ק ג"כ ילפינן שלא ידור ויקיים בשמו מושם אלהים אחרים ומה שאיתא בברייתא אינו אלא אסמכתא עי' במהרש"א ומהר"ל שם ותבין על זה חולק, הסמ"ק דבשלמא התוס' דאזיל שם לפום האי שיטתא דלוקין על שלא ידור ויקיים בשמו כמו שאכתוב לקמן בס"ד מחודש ז' והיה קשה להתוס' דללש"ק הוי אזהרת מב"ד ע"כ מוכרח התוס' לתרץ דדרשה דלש"ק אסמכתא אבל הסמ"ק דסובר דאין לוקין כמו שאכתוב לקמן בס"ד באמת שפיר מצי סובר דדרשה גמורה וע"כ חולק על התוס' בזה אבל על מ"ש התוס' דגם ללש"ק אזהרה למדיח מלא ישמע על פיך ע"ז באמת לא חולק אלא סובר דההחילוק שבין לש"ק והד"א היא זה דללש"ק ילפינן מלא ישמע על פיך תרתי שלא ידיח ושלא ידור ויקיים בשמו ולהד"א לא ילפינן אלא חדא שלא ידיח ושלא ידור ויקיים בשמו ילפינן מושם אלהים אחרים וגו' ופסק כלש"ק משום דסובר כריב"א דפסק בכ"מ כלש"ק מובא בתוס' ע"ז ז' ע"א ד"ה בשל, או אפשר דסובר כהר' שמשון דתוס' דע"ז שם דבכ"מ שיש להתברר כחד מהתרי לשונות משי' התלמוד בתריה אזלינן וא"כ י"ל דכיון דאבוה דשמואל בסנהדרין שם סובר כלש"ק כהנ"ל מחודש א' וגם מפסיקתא זוטרתא פ' משפטים פרשה כ"ג פסוק י"ג נראה דסוברת כן ע"כ פסק הסמ"ק כלש"ק, או י"ל דלעול' סובר כהפוסקי' דהלכה בכ"מ כלישנא בתרא וגם כאן

פסק כן אלא סובר הפשט בהד"א במ"ש לא ישמע על פיך אזהרה למדיח כלומר אף למדיח דו"ק בזה כי קצרתי למבין:
אבל לכאורה ק"ל על הסמ"ק דלפי שיטתו דלא ישמע על פיך אזהרה למדיח ושלא ידור ויקיים בשמו נשאר קושי' התוס' דסנהדרין שם דאיך לוקין על נודר ומקיים הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד וי"ל דהסמ"ק באמת סובר כשיטת הראב"ד בהשגותיו הלכ' עכו"ם פ"ה הלכ' י"א דאין לוקין על נודר ומקיים בשמו משום דהוי לאו שאב"מ וגם כשתעי' היטב בלשונו תראה שמורה דסובר כן וא"כ עולה גם שיטת הסמ"ק יפה כמובן:

פירוש ו

ועל היראים הנ"ל מחודש א' י"ל דג"כ יליף שיטתו מהברייי' דסנהדרין הנ"ל כיון דג"כ היה קשה לו על הברייתא קושיתינו הנ"ל מחודש ב' ומחמת קושיא זו סובר דבאמת סוברת הברייי' דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז ילפינן מלא תלכו אחרי אלהים אחרים ועל מה שכתבנו לעיל מחודש ב' מהתוספתא דילפת מפסוק זה שלא יטייל עם תועים י"ל דסובר היראים דזה אסמכתא בעלמא ועי' לעיל סוף מל"ת י"ד ותראה דיש להוכיח שגם רבינו ס"כ וממילא ל"ק הצ"ע שהנחתי שם על רבינו עי"ש ותבין, או י"ל דהיראים סובר דהתוספתא דברייתא דגמ' דסנהדרין פליגא על התוספתא דע"ז וע"כ סובר היראים בסי' ע"ו דאזהרה שלא להתנבא בשם ע"ז לא תלכו אחרי אלהים אחרים, ומ"ש היראים סי' ע"ה דלא אסור להזכיר אלא שם הניתן לע"ז לשם אלהות עי' בהגמ"יי הלכ' עכו"ם פ"ה שהביא את זה בשמו ועי' בב"י חו"מ סי' קפ"ב מחודש א' מ"ש בשם המרדכי ואבי"ה בזה ותראה שגם הם סברו כן וכ"כ הד"מ יו"ד סי' קמ"ז וכן הפסק בש"ע שם ועי' בביאורי הגר"א שם ובסד"מ הל' יסוה"ת פ"א הלכ' ז' מ"ש בזה, וממילא לפי הנ"ל עולים כל השיטות של המל"ת זו יפה דלכל אחד הי' לו שביל מיוחד לשיטתו:

פירוש ז

בכלל (**ב**) **לאו זה הנודר בשם ע"ז והנשבע בשם ע"ז לוקה כו'**. גם הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ה הל' י"א כ"כ והראב"ד שם השיג עליו עי"ש ובאמת קושיתו גדולה מאד דכיון דמהגמרא סנהדרין ס"ג ע"א מוכח דמ"ש ר"א דעל הנודר והמקיים בשמו לוקין אתיא כר"י דסובר דלוקין על לאו שאב"מ וכיון דאנן פסקינן כר' יוחנן שאמר משום ריה"ג בתמורה ג' ע"א דכל ל"ת שבתורה עשה בו מעשה לוקה לא עשה בו מעשה פטור חוץ כו' באמת צ"ל דעל הנודר ומקיים בשמו אינו לוקה וכיון דהרמב"ם בעצמו פסק בהל' סנהדרין פ' ח"י הל' ב' כהא דר"י משום ריה"ג א"כ היכי פסק דלוקין על נודר ומקיים בשמו וגם על רבינו קשה קושיא זו כיון דגם רבינו פסק במל"ת שמ"ה כהא דר"י משום ריה"ג, אבל לכאורה ק"ל על הראב"ד דהיכי כתב ולית הלכתא כוותיה אלא כר"י משום

דריה"ג כו' הא לפי מה שכתבנו לעיל מל"ת ט' מחודש ב' בשם השט"מ דב"מ שכ' בשם הראב"ד דר' יוחנן גופא לא פסק כהא דריה"ג אלא סובר דעקימת פיו הוי מעשה והראב"ד פסק בזה כר' יוחנן א"כ היכי כתב בהשגותיו דפסק כהא דריה"ג, אבל כבר הקשה המר"ם שיק מצוה פ"ו כעין קושיא זו ומתרץ שהראב"ד דשט"מ אין זה הראב"ד בעל השגות עי"ש, עכ"פ על רבינו והרמב"ם קושיות הראב"ד בתקפה עומדת: ועי' במהרי"ק סוף שורש ע"ו מה שתי' ע"ז אבל הגר"א בביאורי יו"ד סי' קמ"ז כתב על תירוצו שאין לו שחר וגם תירוצו של הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' רנ"ו דחוק מאד עי"ש ועל תירוצו של הלח"מ הלכ' סנהדרין פי"ט הל' ד' השיג המש"ח מובא במנ"ח מצוה פ"ו וכבר קדמו הדד"ח במל"ת זו בהשגה זו [ובאמת פליאה לי על הגר"א הנ"ל שהסכים לתירוצו של הלח"מ ולא הרגיש מהשגות הדד"ח כלום] והסכי' לתירוצו של הכ"מ דמשום חומרא דע"ז לוקין אפילו על לאו שאב"מ וגם מהחינוך מצוה פ"ו נר' שהסכים לתירוץ זה, ול"נ דבזה יש ליישב גם קושיות המרש"א הנ"ל מחודש ג' די"ל דכיון דלוקין משום חומרא דע"ז אע"ג דהוי לאו שאב"מ ע"כ לוקין אע"ג דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד וכמ"ש הלח"מ הלכ' ממרים פ"ה הל' ד' בשם התוס' ב"ק דף ע"ד ע"ב ד"ה הוי דהיכא דלוקין על לאו שאב"מ משום גזה"כ שם לוקין גם על לאו הניתן לאזהרת מב"ד. ועל התוס' דסנהדרין דסוגיתינו שהקשה דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד י"ל דבאמת סובר כשיטת הראב"ד דלדידן אין לוקין על נודר ומקיים בשמו אלא התוס' הקשה על ר"א דסובר דלוקין משום דסובר כר"י דלוקין על לאו שאב"מ כמ"ש הגמרא שם וגם סובר התוס' דמסתמא לא פליג ר' אלעזר על הברייתא דושם אלהים אחרים לא תזכירו אזהרה על נודר ומקיים בשמו וגם אזהרה שלא להדיח וכיון דלא משום חומרא דע"ז סובר ר"א דלוקין ע"כ הקשה התוס' שפיר דהיאך לוקין הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד אבל אליבא דרבינו והרמב"ם באמת י"ל כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש ח

אסור (ג) לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם כו' עי' תוס' סנהדרין ס"ג ע"ב ד"ה אסור שכ' הדין לבזמה"ז ומבוכה גדולה יש בין האחרונים בפשטא דהתוס' עי' מחה"ש סי' קנ"ו ס"ק ב' ובת' שער אפרים או"ח סי' כ"ד כתב פשט יפה וגם הסד"מ הל' יסוה"ת פ"א הל' ז' האריך בזה, ועי' בפסקי התוס' סנהדרין פ"ז אות קכ"ו שכ' ב"נ לא נצטווה על לפני עור ובאמת אין לו שום הבנה כיון שנובעים מהתוס' הנ"ל ובתוס' שם באמת ליתא מזה כלום אבל ראיתי בנר מצוה סי' י' אות ז' שכבר עמד ע"ז ומפרש שפיר עי"ש: ולהלכה כל מ"ש רבינו במל"ת זו פסקינן כן ביו"ד סי' קמ"ז ועי' בסמ"ק סי' קי"ט שכ'

שהנשבע במלאכים עובר בלאו וע"כ נ"ל שלא יאמר אדם לחבירו איך שוועה דיר בייא אללעם וואס היילי"ג איז כיון שנכלל בזה גם מלאכים שג"כ קדושים הם כדאמרינן כולם קדושים, ולענין לעשות שותפות עם עכו"ם בזמה"ז עי' או"ח סי' קנ"ו וחו"מ סס"י קע"ו וביד אפרים יו"ד סי' קמ"ז מציין הרבה תשו' אחרונים בזה וגם עי' בב"ח חו"מ סי' קפ"ב מ"ש מצד חסידות בזה וגם בכנה"ג יו"ד סי' קמ"ז:

מצוה לג

פירוש א

שלא (א) לשמוע למתנבא כו'. מלשון רבינו ז"ל נראה דמל"ת זו היא שלא לשמוע אל דברי הנביא המתנבא בשם ע"ז דהיינו שלא לקבל את דבריו אע"פ שלא עשה כדבריו אלא משעה ששמע אל דבריו עובר בלאו זה דמדכ' שלא לשמוע משמע דעל השמיעה גרידא קפיד רחמנא וכמ"ש הירא"ם ז"ל סי' ע"ז אבל גם י"ל דפירושו שלא לשמוע כלומר שלא לעשות כדבריו ואם באמת הפשט כן אז צ"ל דסובר שלא עבר עד ששמע ועשה כדבריו וכמ"ש הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ מל"ת כ"ח הפשט בפסוק כן אבל מהדד"ח נראה שסובר ברבינו כהפי' הראשון שכתבנו, אבל לומר ברבינו שהלאו זה הוא שלא נשאלהו ונחקרהו על אות או מופת שיתן על נביאתו זה בודאי לא סובלים דבריו כלל אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת כ"ח כתב בפי' שהלאו זה הזהיר שלא לחקור ולשאול ממנו אות או מופת וכ"כ בחיבורו הל' עכו"ם פ"ה הלכ' ז' וכ"ס החינוך מצוה תנ"ו ועי' ברמב"ן בהשגותיו שם מה שהשיב על הרמב"ם במל"ת זו ובמג"א ול"ש שם מה שמיישבו ע"ז וכשתעי' שם היטב אז תראה שהתחלת דברי הרמב"ן נראה שלא ימנה לאו זה למצוה כלל אבל מסוף דבריו נראה שגם הוא מנאה אלא שמפרש פשט אחר במצוה זו וכ"כ בדעתו הדד"ח ועי' במעיי"ח דף קס"ד אות ל"ד מ"ש על הרמב"ן זה:

מצוה לד

פירוש א

שלא (א) להתנבא שקר כו'. המקור למל"ת זו בסנהדרין פ"ט ע"א עי"ש היטב ותראה דאיכא תרי גווני נביא שקר חד המתנבא מה שלא שמע כגון צדקיה בן כנענה ואידך המתנבא מה שלא נאמר לו כגון חנניא בן עזור ותרי קראי כתיבי ע"ז כמ"ש ר"י אמר רב שם ולכאו' ל"ל תרי קראי וצ"ל דאי לא הוה כתיב אלא חד קרא אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי הוה מוקמינן על המתנבא מה שלא שמע דמסתבר טפי ולא הוה ידעינן שהמתנבא מה שלא נאמר לו ג"כ חייב מיתה ע"כ כתיב ואשר לא צויתיו וא"כ לכאו' אמאי איתא סתם במתני' שם דף פ"ד ע"ב אלו הן הנחנקין כו' ונביא השקר הא איכא

למיטעי דדוקא המתנבא מה שלא שמע חייב חנק, וצ"ל דהתנא סמך על המתני' דדף פ"ט ע"א שם דאי' בפי' גם המתנבא מה שלא נא' לו וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל דאמאי כתב סתם שלא להתנבא שקר הו"ל לפרש דאזהרת מל"ת זו קאי על תרי גווני נביא שקר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת כ"ז ובחיבורו הלכ' עכו"ם פ"ה הלכ' ח' וכ"כ ז"ל החינוך ואלה המצות ומצה"ש מצוה תקי"ז וצ"ל דרבינו סמך ע"מ שמפרש את זה במל"ת ל"ה אבל על הסמ"ק סי' קט"ו שכ' ג"כ סתם ולא מפרש בשום מקום את זה באמת צ"ע:

פירוש ב

אזהרתו (**ב**) **מלא תכחשו כו'**. נראה מרבינו דמלא תכחשו ולא תשקרו דכתיב בפ' קדושים למד אזהרה לנביא שקר בק"ו וכ"כ בשמו הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ג ע"ג וגם מיישב דמדוע לא למד את האזהרה ממדבר שקר תרחק משום דאזהרת עשה לא שמה אזהרה וכ"כ הדינא דחיי ז"ל אלא שהקשה עמ"ש רבינו ואע"פ שאין מזהירין מה"ד גילוי מילתא הוא שזה ל"ס אלא אביי אבל לרבא סנהדרין ע"ו ע"א אפילו בגילוי מילתא אין עונשין מה"ד ותירץ דרבינו כיוון למ"ש הרמב"ם בסוף שרשיו דהיכא דעונש מפורש מזהירין מה"ד וא"כ מוכח מכאן דאפילו אזהרה דילפי' בק"ו ג"כ מנה רבינו למצוה וזה לכאורה סתירה למה שכתבנו לעיל מל"ת ל"ב מחודש ג', אבל נ"ל בס"ד דאין זה סתירה דלכאו' צל"ע אמאי ל"כ רבינו אזהרה למל"ת זו מהפסוק אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ וברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת כ"ז וכ"כ החינוך, וי"ל דהנר מצוה ס" י"א אות י"ד הביא בשם הפר"ח שהקשה על אזהרתם דאזהרת עשה לא שמה אזהרה ותירץ דאסיפא דקרא סמכו על אשר לא צויתיו וא"כ י"ל דלרבינו הי' קשה נהי דעל המתנבא מה שלא נא' לו דיליף הגמ' מאשר לא צויתיו ע"ז איכא אזהרה מאשר לא צויתיו אבל על המתנבא מה שלא שמע דיליף הגמ' מאך הנביא. אשר יזיד לדבר דבר בשמי על זה ליכא אזהרה כיון דאזהרת עשה היא כמ"ש הפר"ח וא"כ היכי אי' במתניתין וגם בבריי' דסנהדרין שם דגם המתנבא מה שלא שמע חייב חנק הלא אין עונשין אא"כ מזהירין אעכצ"ל דכיון דעונש מפורש ע"כ ילפינן אזהרה לזה בגילוי מילתא מלא תכחשו ולא תשקרו וכיון דעל המתנבא מה שלא שמע עכצ"ל דאזהרה מלא תכחשו ולא תשקרו ע"כ סובר רבינו דגם על המתנבא מה שלא נאמר לו ג"כ יש לסמוך על אזהרה זו כי היכי דלהוי לשני מיני נביא שקר חד אזהרתו, וא"כ ממילא י"ל כיון דלחלק אחד מהנביא שקר יש גם אזהרה מפורשת ע"כ מנה רבינו את המל"ת זו אע"ג דלא מנה מה דילפינן אזהרתו מק"ו כמובן. אבל לכאו' צ"ע על רבינו דמדוע ל"כ אזהרה לנביא שקר מלא תענה ברעך עד שקר כמ"ש בירושלמי סנהדרין פי"א

הל' ו' א"ר יוסי בן חנינא הכל היה בכלל לא תענה ברעך עד שקר וכ"כ הנ"מ הנ"ל בשם הפר"ח דיש ללמוד אזהרה משם, דבשלמא להרמב"ם דיליף אזהרה ממקומה י"ל דלא קאי הירושלמי על נביא שקר כיון דלנביא שקר יש אזהרה במקומה אבל רבינו דיליף אזהרה ממקום אחר באמת קשה אמאי לא אמר את האזהרה דירושלמי ותו אמאי ל"ק מלא תשא את שם אלהיך לשוא כמ"ש המצות השם מצוה תקי"ז דזה הוי עדיף מלומר אזהרה מק"ו אלא ע"ז י"ל דהי' קשה לרבינו ע"ז קושי' המר"ם שיק במצוה תקי"ז עי"ש אבל הקושיא הראשונה מהירושלמי באמת צ"ע:

מצוה לה

פירוש א

שלא (א) למנוע כו' שנ' לא תגורו ממנו כו'. וגם בקיצור הסמ"ג שלו הביא את הפסוק זה וכן איתא בחינוך מצוה תקי"ט אבל באמת זה ט"ס וצ"ל ולא תגור ממנו דכתיב בנביא שקר פ' שופטים פרשה י"ח וברמזיו רמז מל"ת ל"ה באמת תיקן רבינו ז"ל את זה, אבל לכאורה ק"ל על רבינו דבספרי פ' שופטים איתא וז"ל לא תגור ממנו אל תמנע עצמך מללמד חובה עליו עכ"ל וכ"כ בפסיקת' זוטרתא שם וא"כ גם לרבינו הול"ל דהמל"ת זו היא שלא ימנע עצמו מללמד חובה עליו או עכ"פ הו"ל להביא גם את זה והרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת כ"ט וגם בחיבורו הלכות עכו"ם פ"ה הלכ' ט' באמת הביא גם את הא דספרי אלא ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע לא מרמז מזה כלום וא"כ גם על רמזיו קשה לכאורה, אבל נ"ל ליישב בס"ד דרש"י ז"ל בפ' שופטים כתב וז"ל לא תגור ממנו לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא ליענש עליו וכתב המזרחי ז"ל ע"ז וז"ל אבל בספרי לא אמרו אלא אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה ויובן זה מעצמו דאל"כ מאי לא תגור ממנו דקאמר וכי גברא אלמא הוא שייירא ממנו שמא ישרוף גדישו אעכצ"ל דה"ק לא תירא פן תענש עליו מפני שהוא מפורסם לנביא ותמנע עצמך מללמד עליו חובה לפיכך כתב רש"י אחר מאמר לא תמנע עצמך מלמד עליו חובה מאמר ולא תירא ליענש עליו שהוא טעם על לא תמנע עצמך כו' כאלו אמר לא תמנע עצמך כו' ולא תירא מזה פן תענש עליו עכ"ל וממילא לפי"ז י"ל כיון דרבינו והרמב"ם ברמזיו כתבו ולא נירא ממנו א"כ תו ל"צ למיכתב שלא ימנע מללמד עליו חובה דכיון דלא נירא ממנו ממילא נלמד עליו חובה כמ"ש המזרחי כמובן:

ועי' במנ"ח מצוה תקי"ט שמסופק אי בנביא שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד ע"ז שהוא ג"כ נביא שקר כמ"ש במצוה תקי"ח אי לאו דמל"ת זו נוהג בי' או לא, ונ"ל דעם מ"ש הדד"ח במל"ת זו יש לפתור ספיקתו עי"ש ותבין, ומה שרצה המנ"ח לומר במצוה תקי"ז

שהתראת נביא שקר שמתנבא על עתידות לא יוכל להיות רק ע"י נביא ואח"כ כתב ויכול להיות אפילו ע"י אחרים דקי"ל ספק למתרה וודאי למותרה שמה התראה עי"ש, נ"ל בס"ד להביא ראי' דלא יוכל להיות רק ע"י נביא דבסנהדרין פ"ט ע"א איתא המתנבא מה שלא שמע כגון צדקיה בן כנענה דכתיב ויעש לו וגו' והקשה הגמ' מאי הו"ל למיעבד רוח נבות אטעיתיה כו' ומשני הו"ל למידק כדר' יצחק דאמר ר"י סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד כו' אלמא שמשכחת נביא שקר שיסבור שהוא נביא כגון היכא שרוח אטעיתיה אלא היכא דרבים הם ומתנבאו בסיגנון אחד אז ידעינן וגם הוא ידע שהוא נביא שקר משום דר"י אבל כשלא בא הרוח אלא לעצמו אז יוכל לסבור שהוא נביא אמת, וא"כ לפי"ז תו הוי התראת נביא שקר גם לגבי מותרה התראת ספק כיון דאפשר שרוח אטעיתיה אעכ"מ דלא משכחת התראה אלא ע"י נביא וגם מתי"ט ז"ל סנהדרין פי"א מ"ה נראה דס"כ, ודע שהסמ"ק סי' י"ג כתב על המל"ת זו שנוהג גם בזמה"ז מן המסיתים לעבוד ע"ז המייראים ישראל על אמונת אלקינו עי"ש והגמ"י הל' עכו"ם פ"ה כתב וז"ל יזהר אדם שלא יאמר אפי' דרך חוכא ושחוק הקב"ה אמר לי כך ולפי שראיתי בני אדם אומרים כך ואין מרגישים עון הרבה כתבתי עכ"ל והמנ"ח כתב ע"ז דמיתה אינו חייב אם אינו בגדר תנאי הנביא שכ' הרמב"ם פ"ז מהל' יסוה"ת אבל איסור יש בכל אדם וגם המרש"ל בביאורו כאן כ"כ, וא"כ יש שני נ"מ לבזמה"ז ממל"ת זו כמובן:

מצוה לו

פירוש א

שלא (א) לשאול באוב כגון שאול כו'. לכאו' יש לדקדק מדוע כתב רבינו ז"ל כגון שאול הן אמת שרש"י ז"ל סנהדרין ס"ה במתניתין שם ג"כ כתב כגון שאול וגם הברטנורה ז"ל העתיק א"ז אבל זה גופא טעמא בעי ואח"כ ראיתי שגם מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן עמד ע"ז עי"ש מה שתירץ, ול"נ לתרץ בס"ד בהקדים מה שיש עוד לדקדק ברבינו דמדוע כתב באוב מדוע ל"כ בבעל אוב כלשון המשנה דסנהדרין דף הנ"ל ודף נ"ג ע"א בריש כריתות וגם בברייתות וגמרות שם אי' ג"כ בעל אוב אלא בסנהדרין ס"ז ע"ב נקט הגמרא לשון הקרא וע"כ קאמר אלא אוב וידעוני כו' וגם הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ל"ו ובחיבורו הל' עכו"ם פי"א הלכ' י"ד נקט בעל אוב וכן נקטו ז"ל היראים סי' פ' החינוך ואלה המצות מצוה תקי"ג [עי' באלה המצות שהאריך בענין סגולת השמות והראה במל"ת זו את גודל קדושתו] וא"כ טעמא בעי דמדוע לא נקט גם רבינו כן ואף די"ל דנקט לשון הקרא דפ' שופטים ושואל אוב הא כבר כתבנו לעיל מל"ת י"ז מחודש

א' שדרכו להלוך אחר שיטת הש"ס, ואפ"ל דמש"ה נקט לשון הקרא כיון דבלאו דכישוף כתיב מכשפה לא תחי' בלשון נקבה וכאן כתיב בלשון זכר ושואל אוב ובמשנה ובריייתא וגמ' איתא גם מלת בעל שמורה עוד יותר על לשון זכר וא"כ יש מקום לטעות דדוקא בבעל אוב מוזהר מלשאול אבל לא בבעלת אוב ואפשר דאיכא איסור דרבנן כי גם ממעשה דשאול יש מקום לומר כן וכדי שלא נאמר כן ע"כ נקט רבינו את לשון הקרא] וכתב אח"כ כגון שאול ששאל בבעלת אוב שנאמר כו' להודיענו דאפילו בבעלת אוב ג"כ מוזהר מה"ת ומשום כוונה זו י"ל דגם רש"י נקט כגון שאול כמובן:

או י"ל דמש"ה נקטו כגון שאול להורות דאפילו בעת צרה גדולה ר"ל כמו שאול ג"כ אסור לשאול באוב אע"ג דבמקום סכנה מותר אפי' לרקק ולקרות פסוק מה"ת כמו שפסק הטור יו"ד סי' קע"ט ובש"ע שם אבל לשאול באוב באמת אסור והטעם י"ל כיון שהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ו הל' ב' כתב על אוב וידעוני שמיני עכו"ם הם ומע"ז פסקינן דאין מתרפאין אפילו במקום סכנה כמ"ש הרמב"ם הלכ' יסוה"ת פ"ה הל' ו' וטוש"ע יו"ד סי' קנ"ה ועי' בטור יו"ד סי' קע"ט שהביא את הא דאוב וידעוני בתר דכ' ואם יש בו סכ"נ הכל מותר א"כ גם מזה יש להוכיח כמו שכתבנו וכל זה כתבנו לפרש את רבינו ורש"י אבל לדינא עדיין צ"ע:

פירוש ב

ורש"י (**ב**) **פירש כו'**. בסנהדרין ס"ה ע"א אי' במתניתין בעל אוב כו' והנשאל בהם באזהרה [מה שהניח בצ"ע התי"ט שם דמדוע איתא והנשאל בלשון נפעל עי' במהר"ל ובתוספות חדשים שם] פירש"י וז"ל דאל תפנו אל האובות ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני עכ"ל והתוס' ד"ה והנשאל הקשה ע"ז וז"ל וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ יהא בו כרת דכתיב בפ' קדושים והנפש אשר תפנה וגו' והכרתי אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימצא בך דכתיב בקרא בתריה שואל אוב וידעוני עכ"ל ועי' במהר"ל שם שמפרש היטב את פלוגתתם אלמא דגם התוס' הקשה על רש"י את קושיות רבינו וגם הסמ"ק ז"ל סי' ק"כ כתב בשם יש מפרש מ"ש רש"י והקשה ג"כ את קושיות התוס' ומחמת קושיא זו לא סברו כרש"י, אבל לכאורה ק"ל עליהם מה הקשו על רש"י דילמא סובר רש"י כהיראים סי' פ' דשואל אוב באמת חייב כרת אע"ג שנראה מרש"י בפי' שחולק עמ"ש היראים שם דאל תפנו אל האובות אזהרה על תרתי על אוב וידעוני וגם על השואל בהם ורש"י סובר דלכל אחד אית להו אזהרה בפ"ע אבל בזה דגם השואל חייב כרת כיון דל"כ רש"י בפי' דלס"כ מנא להו להקשות על רש"י דילמא באמת סובר בזה כהיראים:

נ"ל בס"ד בכוונת קושיתם דהגמ' שם הקשה על המתניתין מ"ש הכא דקתני בעל אוב וידעוני ומ"ש גבי כריתות דקתני בעל אוב ושייריה לידעוני ומשני ר' יוחנן הואיל ושניהן בלאו אחד נאמרו פירש"י וז"ל בלאו דאל תפנו אל האובות כו' [מה שקשה על רש"י זו דסותר את דבריו עם מ"ש במתניתין שם מזה אדבר לקמן בס"ד] ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה עיי"ש הסוגי' היטב, וא"כ י"ל דהכי הקשו על רש"י דאי כדבריו א"כ יהא שואל בכרת ואי"ל דאין ה"נ דרש"י סובר כהיראים כיון דאז נשאר קושיות הגמרא דאמאי לא חשיב התנא במתניתין דכריתות גם הנשאל בהם דחייב כרת דע"ז ל"ל תירוצו של ר"י דבלאו אחד נאמרו כיון דרש"י באמת סובר דלא בלאו אחד נאמרו דאזהרה לאוב וידעוני סובר מלא ימצא בך וגו' ואזהרה לנשאל בהם מואל תפנו וגו' דבשלמא היראים שפיר סובר דהנשאל בהם חייב כרת כיון דסובר דחד אזהרה לשואל עם אוב וידעוני א"כ ממילא ל"ק לדבריו קושיות הגמ' משום די"ל כמו שתי' ר' יוחנן אבל על רש"י כשנאמר דסובר כהיראים הי' קשה קושיות הגמרא אעכצ"ל דרש"י באמת סובר דהנשאל בהם אינו חייב כרת וע"כ הקשו על רש"י שפיר ודו"ק. ועוד קושיא אחת קשה על רש"י דבמשנה שם כתב דאזהרה להנשאל בהם אל תפנו וגו' ובגמ' שם על הא דר"י כתב דאל תפנו אזהרה על אוב וידעוני וכבר עמד המרש"א ז"ל שם ע"ז וכתב דרש"י גופא בגמ' חזר בו אבל בחזרה זו באמת אינו שוה לי כיון דסוף סוף קשה דמדוע כתב במשנה דבר שחזר בו תיכף בגמרא, ותו ק"ל דבמשנה דריש כריתות כתב רש"י כמ"ש בגמ' דסנהדרין וכ"כ בפרשת קדושים אל תפנו אל האובות אזהרה לבעל אוב וידעוני עי' במזרחי שם וא"כ מה הכריח את רש"י לומר במשנה דסנהדרין לא כמ"ש במשנה דכריתות ובפירושו עה"ת ומה הכריח אותו לחזור תיכף בגמ' לומר על הא דר' יוחנן כמ"ש במשנה דכריתות ובפירושו עה"ת, ועוד ק"ל דבירושלמי סנהדרין פ"ז סוף הל' י' איתא אזהרה לבעל אוב מנין אל תפנו אל האובות כרת מנין והנפש אשר תפנה אל האובות כו' והנשאל בהן באזהרה ודורש אל המתים פי' הפ"מ ודורש אל המתים סיומא דקרא דאזהרה לנשאל היא לא ימצא בך וגו', נראה בפי' מהירושלמי דלא כמ"ש רש"י במשנה דסנהדרין [ובאמת מהירושלמי זו ק"ל גם על היראים הנ"ל דנראה בפי' דלאו חד אזהרה איתי להו לשואל עם אוב וידעוני וצ"ע] וגם בספרא פ' קדושים פ' י' איתא והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם למה נאמר לפי שהוא אומר איש או אשה כי יהי' בהם אוב או ידעוני וגו' עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל אל תפנו אל האובות ואל הידעונים עונש ואזהרה שמענו כרת לא שמענו ת"ל והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים עכ"ל [ועי' בתי"ט סנהדרין שם שכ' עמ"ש הכ"מ שכן הוא בת"כ

וחפשתי ולא מצאתי וכפי מה שהעתקנו את הספרא נר' בפי' כמ"ש הכ"מ וגם הרמב"ם בסה"מ מל"ת ט' העתיק את לשון הספרא כן אבל אח"כ ראיתי בקובץ פ"ו מהל' עכו"ם שכ' שבת"כ ישנים לא נמצא זה וא"כ י"ל דגם להתי"ט היה ת"כ זה אבל מדוע לא חיפש מ"ש הסה"מ בשם ת"כ וצ"ע] וא"כ גם מהספרא קשה על רש"י דמשנה דסנהדרין:

פירוש ג

אבל נ"ל בס"ד ליישב את רש"י דבעירובין י"ז ע"ב איתא דתני ר' חייא לוקין על ערובי תחומין דבר תורה מתקיף לה ר' יונתן וכי לוקין על לאו שבאל [וזה ל"ק הא קיי"ל בעירובין צ"ו ע"א ובשאר דוכתין בש"ס דהשמר פן ואל אינו אלא ל"ת שכבר תירץ הכ"מ סי' י' אות ג' דהוה ס"ד דאע"ג דחשוב ל"ת מ"מ אפשר דאין לוקין עליו כמו בלאו הבא מכלל עשה וכ"כ הסד"מ הלכות עכו"ם פ"ב הלכ' ג'] מתקיף ראב"י אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ה"נ דלא לקי ומשני הגמ' עי"ש, חזינן מגמרא זו בפי' דאל תפנו אזהרה גם על שואל אוב דאי לא הוי אזהרה אלא על אוב עצמו א"כ היכי קאמר הגמ' דלוקין הא אוב עצמו חייב סקילה אעכ"מ מגמרא זו כמ"ש רש"י במשנה דסנהדרין הנ"ל. וא"כ לכאורה ק"ל על התוס' דסנהדרין הנ"ל דמה הקשה על רש"י הלא מגמ' דעירובין מוכח כוותיה אלא על הגמ' גופא הו"ל להתוס' להקשות וגם ראיתי אח"כ במעיי"ח ז"ל דף י"ז ע"א סוף אות מ"ז בד"ה בסוגי' דעירובין שג"כ דיבר קצת מזה, ותו ק"ל על התוס' הלא מתוס' דעירובין גופא שם ד"ה אל תפנו מוכח דסובר כמ"ש רש"י במשנה דסנהדרין וא"כ אמאי לא הקשה התוס' בסנהדרין על התוס' דעירובין גופא כמו שהקשה על רש"י אלא ע"ז י"ל דעל התוס' דעירובין מש"ה לא הק' משום די"ל דסובר כהיראים הנ"ל דשואל אוב חייב כרת וגם בזה סובר כהיראים דאל תפנו הוי אזהרה על שניהם וא"כ ממילא ל"ק על תוס' דעירובין גם קושיתינו הנ"ל דמדוע לא חשב התנא דמשנה דכריתות גם שואל אוב משום די"ל כתירוצו של ר' יוחנן דסנהדרין הואיל ושניהן בלאו אחד נאמרו אלא על רש"י הקשה שפיר כיון דסובר דלשואל ואוב יש לכל אחד אזהרה בפ"ע כהנ"ל, וגם מה מאד יש ליישב בזה מה שיש לדקדק בתוס' דסנהדרין דמדוע הביא כלל א"ז דאזהרה על אוב סובר רש"י מלא ימצא בך וגו' הא מזה ליכא שום קושיא על רש"י ולא היה לו להביא רק מ"ש רש"י דאל תפנו אזהרה לשואל אוב ורבינו באמת לא הביא רק את זה אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר כיון דבאמת כל קושיות התוס' לא הי' רק משום דסובר רש"י דלאוב יש אזהרה אחרת וע"כ ל"ל דסובר כהיראים אבל על תוס' דעירובין באמת י"ל דסובר לגמרי כהיראים וע"כ לא דיבר התוס' דסנהדרין מתוס' דעירובין כלום כמובן וא"כ הקושיא השני' הנ"ל ל"ק על התוס' אבל הקושיא הראשונה

הנ"ל דמהסוגי' דעירובין מוכח בפירוש כמ"ש רש"י עדיין בתקפה עומדת, וצ"ל דהתוס' דסנהדרין באמת סובר הגירסא בסוגיא דעירובין כהגירסא שכ' הרמב"ם בסה"מ מל"ת י' דראב"י הקשה מאל תפנו אל האלילים ולא מאל תפנו אל האובות וגם הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קפ"א אות ס"ז הסכים לגירסא זו כיון דבאל תפנו אל האובות ליכא מלקות אלא סקילה והדד"ח במל"ת י"ד כתב ליישב הגירסא שלפנינו דסובר כרש"י במשנה דסנהדרין הנ"ל דאל תפנו אזהרה לנשאל, וא"כ לפי"ז כיון דהתוס' בסנהדרין סובר דאל תפנו אזהרה לאוב ולא לנשאל עכ"מ דסובר כגירסת הסה"מ בגמ' דעירובין וע"כ הקשה על רש"י שפיר וא"כ ממילא מוכח דגם לרבינו והסמ"ק הי' הגירסא בגמ' דעירובין כן דאל"כ גם עליהם קשה קושיתינו הנ"ל דמה הקשו על רש"י כמובן. ועי' ירושלמי עירובין פ"ג הל' ד' ופסחים פ"ו הלכה א' שאיתא ג"כ הפלפול אי לוקין על לאו שבאל והקשה מאל תאכלו ממנו נא ולכאו' מדוע לא הקשה מהפסוק שהביא הגמ' דעירובין אבל בהנ"ל י"ל דהירושלמי לשיטתו דאל תפנו אזהרה על אוב וידעוני כהנ"ל מחודש ב' ע"כ לא יכול להקשות מאל תפנו כיון דחייב סקילה ולית בי' מלקות, ומהפסוק של גירסת הסה"מ אל תפנו אל האלילים לא הקשה כיון דלת"ק דספרא הפשט אל תפנו לעבדם ולא כמו שסובר ר' יהודא אל תפנו לראותם כהנ"ל מל"ת י"ד מחודש ח' וא"כ הוי לת"ק לאו הניתן למיתה ולא למלקות וכיון דהירושלמי רצה להביא פסוק במלת אל דלכ"ע לוקין עליו ע"כ הביא את הפסוק אל תאכלו ממנו נא כמובן וא"ז דמדוע לא הביא הגמ' דילן אל תאכלו וגו' באמת צ"ע, עכ"פ זה יצא לנו מהנ"ל אי אל תפנו אל האובות אזהרה לשואל אוב או אזהרה לאוב עצמו תליא בשני גירסות הגמרא דעירובין הנ"ל ודו"ק:

פירוש ד

ועוד הקדמה אחת צריך להנ"ל דלפי הגירסא שלפנינו בגמ' דעירובין אי הוה אמרינן במתניתין דסנהדרין כמ"ש התוס' דאזהרה לשואל אוב לא ימצא בך וגו' אז הוה קשה על ראב"י דעירובין ממתניתין דסנהדרין אעכצ"ל כמ"ש רש"י במשנה דסנהדרין דאזהרה לשואל אוב מאל תפנו אבל לפי גירסת הסה"מ בגמ' דעירובין באמת ל"ק ממתניתין דסנהדרין שום קושיא על הגמ' דעירובין לכל הפירושים בהא דאזהרת שואל אוב כמובן, וא"כ ממילא י"ל דרש"י במשנה דסנהדרין רצה לפרש את המשנה לפום כל הגירסות דגמ' דעירובין וע"כ כתב את פשטו אבל בגמ' דסנהדרין שם דאזיל אליבא דר"י וכיון דר' יוחנן מרא דשמעתא דירושלמי מוכח דסובר דאזהרה לאוב וידעוני אל תפנו אל האובות כהנ"ל בשם הירושלמי ע"כ כתב רש"י בגמ' שם ג"כ כן ומ"ש רש"י עה"ת ובמשנה דריש כריתות ג"כ כן ע"ז י"ל דזה כתב רש"י לפום האמת דסובר דעיקר בגמרא דעירובין

כגירסת הסה"מ וכיון דלפי גירסא זו ליכא ראי' מגמ' דעירובין למימר להיפך מהירושלמי ע"כ פסק רש"י כהירושלמי וממילא לפי"ז ל"ק קושיות רבינו והתוס' והסמ"ק הנ"ל על רש"י משום די"ל דכיון דרש"י במשנה דסנהדרין ל"כ את פשטו אלא לפום הגירסא שלפנינו בגמ' דעירובין ולפי גירסא זו עכצ"ל דסובר הגמ' דעירובין כהיראים הנ"ל דשואל אוב חייב כרת דאל"כ קשה על הגמ' דעירובין גופא קושיות רבינו והתוס' והסמ"ק אעכצ"ל כמו שכתבנו וא"כ קשה אמאי לא חשיב התנא במשנה דריש כריתות גם שואל אוב אעכצ"ל דגמ' דעירובין סובר כתירוצו של ר"ל דסנהדרין שתירץ על ידעוני לפי שאין בו מעשה ועל שואל אוב ג"כ יכלינן לתרץ כן וממילא תו ל"ק קושיות רבינו והתוס' והסמ"ק על רש"י ודו"ק וגם את זה הרוחנו בס"ד בכל הנ"ל דלפי האמת גם רש"י סובר ככל השיטות הנ"ל דאזהרה על שואל אוב לא ימצא בך וגו'. ולשאול בשאר מיני כישוף עי' ש"ע יו"ד סי' קע"ט דאסור ואפילו בחוזים בכוכבים ובגורלות ג"כ אסור ולחולה שיש בו סכנה מותר ולחולה שאין בו סכנה כתב הקובץ הל' עכו"ם פי"א הל' י"ז בשם המש"ח שהביא הרבה פוסקים שחלקו על הש"ך שמתיר ריש סי' שם, ודבר תימה ראיתי בש"ע שם דמדוע לא הביא מהא דאוב וידעוני כלום והטור שם באמת הביא ואפשר דלפי מ"ש הגאון מהר"ש אלגאזי שבזמה"ז כבר נתבטלו כוחות הטומאות אלו ע"כ השמיט הש"ע את זה אלא דלפי"ז קשה להיפך דמדוע הביא הטור וצ"ע:

מצוה לז

פירוש א

שלא (א) **לשאול בידעוני כו' פירוש כו'**. עי' מה שכתבנו לעיל מל"ת ד' מחודש א' על מלת פירוש שכ' רבינו ז"ל שם ובאמת גם כאן מפרש הדד"ח ז"ל את מלת פירוש היטב עי"ש, ודע שהרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פי"א הלכ' י"ד כתב על לאו זה שאם כיוון מעשיו ועשה כפי מאמרן לוקה ולכאו' מדוע ל"כ גם רבינו כן אבל ע" חינוך ז"ל מצוה תקי"ג ותקי"ד שג"כ השמיט לוקה ובחינוך עכצ"ל דלפי שיטתו השמיט זה שכ' במצוה רמ"א דהיכא דאפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה אע"פ שעשה מעשה אין לוקין וכ"כ הנר מצוה ז"ל סי' י' בהשמטות אות ב' בטעמא דהחינוך וא"כ לפי מה שכתבנו לעיל מל"ת י"א מחודש ג' בשם הדד"ח דרבינו ג"כ סובר כהחינוך בזה וגם חזקנו שם ובמל"ת י"ד מחודש ה' את דברי הדינא דחיי א"כ שפיר עשה גם רבינו שהשמיט כאן לוקה וגם מכאן יש ראי' להדד"ח כמובן, וממילא לפי"ז מוכח בפי' מהרמב"ם דל"ס ככללו של החינוך דמצוה רמ"א וא"כ לכאורה קשה על הקובץ הלכות עכו"ם פ"ב הלכ' ג' שרצה להוכיח משם שהרמב"ם ל"ס כהחינוך אמאי לא הביא ראי' מהרמב"ם זה כיון דעל דבריו שם

קשה כמ"ש לעיל מל"ת י"ד מחודש ה', וכל זה כתבנו כפי מה שראיתי בחינוך מצוה תקי"ג ותקי"ד שהשמיט הא דלוקין ע"כ חשבתי די"ל דאזיל לשיטתו וכמו שמצאתי אח"כ בנ"מ שכ' גכ"כ כהנ"ל אבל אח"כ ראיתי בחינוך מצוה רנ"ה גבי אוב שכ' בפי' כמ"ש הרמב"ם הנ"ל וא"כ עכצ"ל דבמצוה תקי"ג ותקי"ד מש"ה השמיט מלוקין משום דסמך על מ"ש במצוה רנ"ה וא"כ ממילא תו ל"ל דל"ס החינוך כהרמב"ם כמ"ש הנ"מ וכמו שכתבנו וא"כ לכאורה קשה על החינוך דלפי שיטתו במצוה רמ"א הנ"ל היכי יכול לסבור במצוה רנ"ה שלוקין על שואל אוב כשעשה מעשה כמ"ש הרמב"ם אעכצ"ל בכוונת החינוך במצוה רמ"א כמ"ש השעה"מ הל' חו"מ פ"א הל' ג' הנ"ל מל"ת י"א מחודש ג' וגם בשואל אוב י"ל כן דבשעה שעובר ושואל ע"י מעשה לא יוכל לעבור מבלי מעשה וע"כ סובר החינוך דלוקין עי' לעיל מל"ת י"א מחודש ג' ותבין וממילא לפי זה לא מוכח מכאן דל"ס הרמב"ם כהחינוך דמצוה רמ"א וע"כ לא הביא הקובץ מהרמב"ם זה ראי' דל"ס כהחינוך, אלא על הקובץ עדיין ק"ל דכיון דאת זה לא יכלינן למימר בכוונתו אם לא שנא' דידע ממ"ש השעה"מ בכוונת החינוך ואם באמת ידע מזה אז ממילא גם ראייתו מהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ב הל' ג' נסתרה כמו שכתבנו לעיל מל"ת י"ד מחודש ה' וא"כ ממ"נ קשה על הקובץ כמובן, ותו ק"ל על כללו של הרהמ"ג הנ"ל מל"ת א' מחודש ט' ומל"ת כ' מחודש ג' שכ' דכל לאו שמשכחת בו מעשה אפילו לא עשה מעשה לוקין הא מהרמב"ם הנ"ל מוכח דל"ס כן מדכ' דדוקא כשעשה מעשה לוקין וקושיא זו קשה גם כפי הבנת הנב"י בהרהמ"ג הנ"ל מל"ת א' מחודש ט' וזה אצלי קושי' גדולה וצ"ע:

פירוש ב

ועי' בלח"מ הל' סנהדרין פי"ט הל' ד' ד"ה קוסם שהקשה על הרמב"ם דלמה לא מנה שם שואל באוב ובידעוני לתרי לאוין שלוקין עליהן כיון שמנה אותן גם במנין המצות לתרתי אבל לפי מ"ש לעיל מל"ת ב' מחודש ד' דלא מנה הרמב"ם בהלכות סנהדרין אלא הני לאוין שאין מציאות עבירות הלאו במזיד ובהתראה בלא מלקות אבל הני דאיכא מציאות בלא מלקות כמו לאו דלא תחללו לא מנה שם א"כ גם קושיות הלח"מ ל"ק כיון דבשואל אוב וידעוני ג"כ משכחת בלא מלקות כשלא עשה מעשה כמ"ש הרמב"ם הנ"ל, אבל עכשיו ראיתי דאיכא פירכא לזה כיון דמנה שם באות י"ד מעונן ובאות ט"ז חובר ובמעונן וחובר ג"כ משכחת עבירות הלאו בלא מלקות כמ"ש הרמב"ם הל' עכו"ם פי"א הל' ט' והל' י' ואפשר דמשום זה נקט הלח"מ בקושיתו מעונן וחובר אע"ג דגם בלאו זה היה יכול להקשות אלא שכיוון בזה של"ת כתירוצינו הנ"ל וא"כ לפי"ז קושיות הלח"מ הנ"ל וגם קושיות הנ"מ הנ"ל מל"ת ב' מחודש ד' במקומם עומדים אם לא שנאמר דמ"ש

הרמב"ם אסור לעונן אע"פ שלא עשה מעשה דכוונתו שאסור מדרבנן וכן צ"ל בחובר בלא מעשה וגם לשון הרמב"ם שכ' מכין אותו מ"מ לכאורה מורה כן כיון דמכין אותו מ"מ קאי גם על חובר בלא מעשה מדכ' אבל אם אמר דברים בלבד כו' וכן אדם כו' מכין כו' ע"ש אבל יען כי דבר זה שמעונן וחובר בלא מעשה רק מדרבנן אסור צ"ע יפה ואין לי עת לברר את זה ע"כ נ"ל דאפ"ל על קושיות הלח"מ שהרמב"ם לא מנה בהל' סנהדרין רק הני לאוין דלכ"ע עבר בלאו אבל הני לאוין שיש פוסקים שעבר עליהם כרת לא מנה שם וע"כ האריך וכתב בהלכה ד' שם כל ל"ת שבתורה שאין בהן לא כרת ולא מב"ד שלוקין עליהן קס"ח כוונתו שאין בהן לכ"ע לא כרת כו' ואם כנים דברי אלה אז י"ל כיון דהיראים סי' פי' סובר דשואל אוב וידעוני חייב כרת ע"כ לא מנאם הרמב"ם שם:

מצוה לח

פירוש א

שלא (א) לפנות אחר אוב כו' היה שוגג מביא חטאת קבועה כו'. מפשטות לשון רבינו ז"ל נר' דגם בידעוני אם הי' שוגג מביא חטאת קבועה וכ"כ הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ו הל' א' ועי' היטב הסוגיא דאוב וידעוני סנהדרין ס"ה ע"א כריתות ג' ע"ב ותראה דלר' יוחנן לרבנן דמתניתין דכריתות דלא חייב חטאת אלא על לאו שיש בו מעשה גם ידעוני אינו חייב חטאת משום דלית ביה מעשה ולר"ע דלא בעי בחטאת מעשה אפי' מעשה זוטא ידעוני חייב חטאת אבל את זה סובר ר"י גם אליבא דר"ע דלא הוי ידעוני אפילו מעשה זוטא, ור"ל סובר דלכ"ע ידעוני אינו חייב חטאת לא מיבעיא לרבנן דבעו מעשה רבה וידעוני לא הוי מעשה כלל אלא אפילו לר"ע דסגי במעשה זוטא ג"כ פטור ידעוני מחטאת כיון דלא הוי אפילו מעשה זוטא נמצא לפי"ז דבין לר"י ובין לר"ל לא הוי ידעוני מעשה כלל, וא"כ כיון דרבינו סובר דידעוני חייב חטאת עכצ"ל דפסק כר"ע ואליבא דר"י וא"כ ק"ל על רבינו מלבד מה שקשה עליו דהיכי שביק את הרבנן ופסק כר"ע הא קיי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו מלבד זה ק"ל עליו קושיא גדולה דלקמן במ"ע רי"ג שמנה רבינו את כל עבירות שחייב על שגגתן חטאת קבועה בתר דמנה את הכריתות שבעריות כתב וז"ל ואלו הן כריתות משאר עבירות א' העובד ע"ז במעשה ב' הנותן מזרעו למולך ג' בעל אוב ד' בעל ידעוני לדברי ר"ע במעשה זוטא כו' וכיון דכ' בעל ידעוני לדברי ר"ע במעשה זוטא עכ"מ דסובר כר"ל ודבר זה פליאה אצלי כיון דמוכח מהסוגי' הנ"ל דלר"ל לכ"ע ליכא בידעוני חטאת אפילו לר"ע משום דלא הוי אפילו מעשה זוטא וא"כ היכי כתב דלר"ע חייב חטאת ידעוני במעשה זוטא וממ"נ קשה על רבינו אי פסק כר"ע אליבא דר"י כמו שנראה כאן א"כ קשה היכי כתב שם

דצריך בידעוני מעשה זוטא הא לר"י לא בעי ר"ע מעשה כלל ואי פסק כר"ע אליבא דר"ל אז קשה עליו בתרתי חדא היכי כתב כאן דידעוני חייב חטאת ועוד היכי כתב במ"ע רי"ג דידעוני חייב חטאת לר"ע במעשה זוטא הא ליכא בידעוני מעשה כלל ותו ק"ל כיון דכ' במ"ע רי"ג העובד ע"ז במעשה א"כ מוכח דפסק כרבנן דמתניתין דכריתות דלא מנאו מגדף שם כיון דלית ביה מעשה וכיון דפסק כרבנן דבעינן מעשה רבה א"כ היכי כתב אח"כ בעל ידעוני לדברי ר"ע במעשה זוטא מה לו לר"ע ועוד היכי כתב כאן דאוב וידעוני חייב חטאת הא לרבנן לא חייב ידעוני חטאת לכ"ע בין לר"י בין לר"ל וגם להיפך קשה דכיון דפסק כאן דידעוני חייב חטאת א"כ היכי כתב במ"ע רי"ג דדוקא העובד ע"ז במעשה חייב חטאת וגם קושיא זו קשה עליו ממ"נ אי סובר כר"ע אליבא דר"ל א"כ אמאי כתב סתם העובד ע"ז במעשה אמאי ל"כ במעשה זוטא אלא על זה י"ל דבאמת כוונתו במעשה זוטא והא דל"כ בפ" כן "ל דסמך על מ"ש א"ז בידעוני אבל הקושי' הנ"ל עדיין קשה מאד:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד לתרץ עי' היטב בלח"מ הל' עכו"ם פ"ו הל' א' ועם מ"ש בהל' שגגות פ"א הלכ' ד' ד"ה בעל ידעוני תבין את דבריו שבהל' עכו"ם ותראה דאיכא תרי גווני ידעוני חד בלא מעשה וחד במעשה אלא סתם ידעוני בלא מעשה ומזה דיברה הסוגי' דסנהדרין וכריתות וממילא לפי"ז שפיר י"ל דרבינו באמת פסק כר"ע ואליבא דר"ל וע"כ פסק כאן דידעוני חייב חטאת וכאן במל"ת זו באמת איירי בידעוני שעשה מעשה זוטא והא דל"כ בפי' כן י"ל דסמך עמ"ש במ"ע רי"ג ומ"ש שם העובד ע"ז במעשה ג"כ כוונתו במעשה זוטא ומה שפסק כר"ל נגד ר' יוחנן ע"ז י"ל כמ"ש המל"מ הל' שגגות פ"ד הל' א' דסתם תלמודא דכריתות דף ז' ע"א מוכח כר"ל ומה שפסק כר"ע נגד רבנן על זה י"ל כיון דלר"ל איכא סתם ברייתא דסוברת כר"ע דסגיא במעשה זוטא עי' בסוגי' היטב ע"כ פסק רבינו כוותי', וזה ל"ק כיון דרבינו פסק כר"ע ואליבא דר"ל א"כ אמאי לא מנה במ"ע רי"ג גם מגדף בין הני כריתות דחייב חטאת דע"ז י"ל דרבינו לא פסק כר"ע אלא במה שסובר לר"ל דסגיא במעשה זוטא כיון דלענין זה יש לנו טעם הנ"ל דסתמא דברייתא מסייע לי' אבל במה שסובר ר"ע דמגדף ג"כ עשה מעשה זוטא דעקימת פיו הוי מעשה זוטא בזה באמת לא פסק רבינו כר"ע כיון דבסוגיתינו מסיק רבא דשאני מגדף הואיל וישנו בלב אלמא דסובר דעקימת פיו דמגדף לא הוי מעשה כלל ואף דרבא ל"ק את זה אלא אליבא דרבנן אבל לר"ע צ"ל דלס"כ עי' בסוגיתינו היטב ותראה שכן היא אפ"ה י"ל דבזה דמגדף לא הוי אפילו מעשה זוטא באמת פסק רבינו כרבנן כיון דליכא סיוע לזה לר"ע

מאיזה ברייתא וע"כ לא מנה רבינו במ"ע ר"ג גם מגדף ודו"ק, ועי' היטב בכל המקומות שרשמתי ותראה דלפי חומר הקושי' תירצנו היטב בס"ד את רבינו ועי' בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ו הל' א' מה שכתבנו בסוגי' זו על הרמב"ם שם ותמצא נחת:

מצוה לט

פירוש א

שלא (א) **לפנות אחר ידעוני כו'**. נראה מרבינו ז"ל שמנה אל תפנו אל האובות ואל הידעונים לתרי מל"ת ולכאורה לפי מ"ש הרמב"ם ז"ל בסה"מ בשרשיו שורש ט' שאין למנות הפרטים שנכללו בלאו אחד לשתים אלא לאחד א"כ היכי מנאם לשתים אלא על רבינו י"ל דל"ס כהאי כללא וא"כ לכאו' על הרמב"ם גופא קשה דג"כ מנאם לשתים, אבל כבר מתרץ הרמב"ם את זה בסה"מ מל"ת ט' וז"ל ואל תחשוב שלאו זה הוא לאו שבכללות כי הוא כבר חלק אותו בזכרון העונש ואמר או ידעוני וחייב בכל אחת מהם סקילה וכרת במזיד כו' עיי"ש אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג עליו מגמ' סנהדרין ס"ה ע"א וכריתות ג' ע"ב דאיתא שם מ"ש הכא דתני ידעוני ומ"ש התם דלא תני ידעוני א"ר יוחנן הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו ר"ל אמר הואיל ואין בו מעשה ור"ל מ"ט לא אמר כר"י א"ר פפא חלוקין הן במיתה ור"י חלוקה דלאו שמה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה וכיון דהלכה כר"י דבלאו אחד נאמרו היכי מנאם לשתים בשלמא הרמב"ן בעצמו שפיר מנאם לשתים כיון דסובר שדברים שנפרטו בפסוק והם שני שמות נמנין כל אחד ואחד למצוה בפ"ע כמ"ש בהשגותיו בשורש ט' אבל הרמב"ם דלס"כ א"כ היכי מנאם לשתים עי"ש ותראה שכן כוונתו בקושיתו וע"כ מסיים וז"ל ואמנם אנחנו לפי מניננו במצוה אין לנו קפידא בזה וגם הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת שכ"ד אות קל"ב כתב דעל הרמב"ן בעצמו לפי שיטתו בשורש ט' ל"ק קושיתו וא"כ ממילא על רבינו י"ל דג"כ סובר כהרמב"ן בזה אבל על הרמב"ם באמת לכאורה קו' הרמב"ן גדולה מאד וכ"כ הדינא דחיי ז"ל וז"ל הן אמת שדברי הרמב"ם צריכין תלמוד שמה שהקשה עליו הרמב"ן ז"ל נראה קושיא עצומה ומה יענו שפתי הרמב"ם ז"ל לדבר הזה דאא"ל שפסק כר"ל דר' יוחנן ור"ל הלכה כר"י עכ"ל.

אבל באמת פליאה לי על הדד"ח הא הרמב"ם הל' שגגות פ"א מנה מ"ג דברים שמביא עליהם חטאת ובכלל המ"ג דברים מנה בעל אוב ובעל ידעוני במעשה ובפ"ד הלכה א' שם כתב וז"ל אפילו עשה המ"ג אלו שמנינו בהעלם אחד חייב מ"ג חטאות א"כ מוכח בפי' דפסק כר"ל דחלוקה דמיתה שמה חלוקה דלר' יוחנן דלא שמה חלוקה באמת לא חייב שתי חטאות בהעלם אחד על אוב וידעוני וא"כ היכי כתב הדד"ח דאא"ל דפסק

כר"ל ובאמת גם על הרמב"ן לכאורה קשה דמה הקשה על הרמב"ם מר' יוחנן הלא הוא פסק כר"ל אלא הי' יכול להקשות דמדוע פסק כר"ל כיון דקיימ"ל דהלכה כר"י ואפשר שבאמת לזה כיוון הרמב"ן במ"ש והלכה הוא כר"י ואת הקו' זו באמת כבר מתרץ יפה המל"מ בפ"ד מהל' שגגות הבאתיו לעיל מל"ת ל"ח מחודש ב', אבל על הדד"ח שכ' דאא"ל שפסק כר"ל כו' ע"ז תמוה לי מאד הלא מהל' שגגות מוכח בפי' שבאמת פסק כר"ל, הן אמת שגם הכ"מ ז"ל הל' עכו"ם פ"ו הל' א' כתב שהרמב"ם פסק כר"י אבל כבר תמהו עליו האחרוני' ומיישבו שפיר עי' פרשת הכסף ואברהם יגל בהל' עכו"ם שם וגם בספרי פני משה שם כתבנו בס"ד תירוץ יפה עליו וכשתעי' שפיר תראה דכל התירוצי' אינם עולים יפה על הדד"ח כיון דאזיל על קושיות הרמב"ן ולפום כל התירוצים באמת גם קו' הרמב"ן מתורץ עי' היטב ותבין שהדד"ח צ"ע גדול, ומה שמתרץ הדד"ח על קושיות הרמב"ן גם הל"ש מתרץ כן וגם המג"א מתרץ יפה את הרמב"ם עי"ש. ומ"ש רבינו עצם של חיה כו' כ"כ גם רש"י במשנה דסנהדרין שם אבל הרמב"ם בסה"מ ובחיבורו הל' עכו"מ פ"ו הל' ב' כתב עצם עוף ששמה ידוע ומהירושלמי דכלאים פ"ח הלכה ד' שהביא רבינו מוכח כמ"ש רבינו:

מצוה מ

פירוש א

שלא (א) להעביר מזרעו למולך כו'. רבינו ז"ל הביא שני פסוקים לאזהרה למולך ומזרעך וגו' דכתיב בפ' אחרי פ' י"ח פכ"א ולא ימצא בך וגו' דכתיב בפ' שופטים פ' י"ח פ"י וגם הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ו הל' ג' הביא כן ולכאורה ל"ל תרי קראי הא בירושלמי סנהדרין פ"ז הל' י' איתא אזהרה לנותן מזרעו למולך מנין ומזרעך לא תתן להעביר למולך אלמא דלהירושלמי סגיא בפסוק אחד ובאמת ברמזיו רמז מל"ת מ' לא הביא רבינו אלא חד פסוק וכן הביא הרמב"ם ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ז' וא"כ אמאי הביאו בחיבוריהם שני פסוקי'. ונ"ל בס"ד דלעולם גם בחיבוריהם סברו כברמזיהם דומזרעך וגו' אזהרה למולך כמ"ש הירושלמי והא דהביאו בחיבוריהם גם לא ימצא בך וגו' טעמם דבסנהדרין ס"ד ע"ב א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו למשרתי עכו"ם שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למולך תנ"ה יכול העביר ולא מסר יהא חייב ת"ל לא תתן כו' מסר והעביר למולך לא באש יכול יהא חייב נאמר כאן להעביר ונאמר להלן לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה להלן באש אף כאן באש ומה כאן מולך אף להלן מולך חזינן דבלאו פסוק לא ימצא בך לא הוה ידעינן העברה צריכה באש דוקא נמצא דהפסוק לא ימצא בך מגלה הפירוש של ומזרעך וגו' וע"כ הביאו גם את הפסוק לא ימצא בך ועי'

בכ"מ שג"כ כתב על דרך זה, והא דלא הביא הירושלמי גם את הפסוק ולא ימצא בך י"ל דסמך על מה שהביא אח"כ את הברייתא דגמ' שכתבנו, ומ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ז' וכבר נכפלה האזהרה כו' הא איצטריך ולא ימצא בך כדי להשלים הפשט וכמו שכתבנו וא"כ ממילא ל"ל שנכפלה כבר עמד הכ"מ ע"ז וז"ל ומ"ש בסה"מ שנכפלה היינו בתר דידעינן פירושא דמולך שייך למימר נכפלה עכ"ל אבל לא זכיתי להבין דבשלמא אי הוה ידעינן הפי' למולך מפסוק אחר אז שפיר הוה אמר הכ"מ אבל כיון דלא ידעינן אלא מלא ימצא בך עדיין הקושיא במקומה עומדת אבל עי' בנר מצוה סי' י"א אות ד' שמפרש את הסה"מ שפיר:

פירוש ב

כיצד (**ב**) **היו עושים כו'**. כ"כ גם הרמב"ם שם וכתב הכ"מ וז"ל ומ"ש ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש זה דעת רבינו ואפשר דמפיק לה מדכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אלמא שהוא עצמו מעביר אותו אבל אין כן דעת רש"י בפ"ד מיתות אלא שכהניהם היו מעבירים אותו עכ"ל הלח"מ כתב את זה בלשון ודאי ולכאורה מדוע כתב הכ"מ בלשון אפשר, ונ"ל דבסנהדרין שם א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו למשרתי עכו"ם שנא' ומזרעך לא תתן להעביר למולך פירש"י וז"ל לא תתן לאחרים להעביר וסתמא דמלתא שמשין שלה קא מעבירין לה עכ"ל ולכאו' מה רצה בסתמא דמלתא וצ"ל דכוונתו כיון דפשטות הקרא ומזרעך לא תתן להעביר משמע שנתן לאחרים להעביר דמלת לא תתן מורה שלא תתן לאחרים וא"כ הוה יכלינן למימר דאפילו כשנתן לאדם פשוט להעביר לא לכומר דוקא ג"כ חייב וא"כ היכי קאמר ר"י דאינו חייב עד שימסרנו למשרתי עכו"ם ע"כ כתב רש"י וסתמא דמלתא כו' וממילא לפי פשטו של רש"י מוכח מפסוק ומזרעך דהכומר היה מעביר ומפסוק לא ימצא בך מוכח שהאב היה מעביר כמ"ש הכ"מ וא"כ לכאורה השני פסוקים סותרים זה את זה אעכצ"ל דרש"י סובר דמפסוק לא ימצא בך לא מוכח שהאב הי' מעביר כיון דפירושא דלא ימצא בך מעביר י"ל ג"כ מעביר ע"י אחרים ועי' רש"י עה"ת על הפסוק זה וכיון די"ל גם פשט אחר בלא ימצא בך ע"כ כתב הכ"מ בלשון אפשר כמובן:

וע"כ נ"ל דרבינו והרמב"ם למדו את שיטתם דדוקא כשהעביר האב חייב מהירושלמי סנהדרין הנ"ל דאיתא שם ר' נסה בשם ר' לעזר לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטילנו ויעבירנו פי' שיטלנו האב מהכומרים ויעבירנו ואח"כ ראיתי בהרמב"ן עה"ת פ' אחרי מובא גם בחידושי ר"ן בסנהדרין שם שג"כ סובר כשיטתם והביא הראי' שכתבנו ושמחתי מאד שכוונתי בס"ד לדעתו וא"כ קשה לכאורה על רש"י הנ"ל וכ"ס רש"י בפ'

אחרי שהכומרים הי' מעבירין הלא שיטתו נגד הירושלמי וכיון דמגמ' דילן לא מוכח בפי' דלא כהירושלמי בודאי דהלכה כהירושלמי, וגם על הרמב"ם בסה"מ מל"ת ז' שכ' בפי' כשיטת רש"י וכן נראה מהפי' המשניות סנהדרין שם ג"כ קשה מלבד מה שקשה שסותר את דבריו שבחיבורו [הן אמת שהדינא דחיי ז"ל כתב שבחיבורו חזר ממ"ש בסה"מ ובפי' המשניות אבל זה גופא עדיין טעמא בעי דמדוע כתב בסה"מ ובפי' המשניות כן אף שמצינו שהרבה פעמים חזר בחיבורו ממ"ש בסה"מ בפי' המשניות אבל בודאי הי' לו איזה טעם דמדוע כתב בסה"מ בפי' המשניות כן דאל"כ הי' קשה עליו מעיקרא מאי קסבר ולבסוף ואי קסבר] מלבד כל זה קשה עליו דהיכי כתב בסה"מ ובפירוש המשניות נגד הירושלמי:

פירוש ג

ונ"ל בס"ד ליישב הכל דהרמב"ן ז"ל בפ' אחרי הקשה על שיטת רש"י וז"ל ועוד איך יתחייב הוא מיתה בעבודת אחרים עכ"ל וגם הת"ח ז"ל בסנהדרין שם הקשה קושיא זו ביותר ביאור וז"ל ועוד כיון דבמסירה לחודא לא מיחייב אלא א"כ יעבירנו השמש אח"כ נמצא שמתחייב האב ע"י מעשה השמש ואין סברא לומר כן שיתחייב אדם מיתה במעשיו של חבירו ומחמת קושיא זו הסכים לשיטת רבינו עי"ש וגם הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קנ"ד אות נ"ח הקשה כן והדד"ח כתב ע"ז וז"ל אבל מה שטען הרמב"ן וכן הזוה"ר שהיאך יתחייב מיתה בעבודת אחרים נר' דאינה טענה שהכתוב מקפיד על מסירת הבן לכומרים וכל שמסר חייבו הכתוב מיתה דמסירתו זהו חיובו עכ"ל אבל עדיין לא נח לי בתירוצו כיון דחזינן דאם מסרו ולא העבירו אינו חייב כמו שאיתא בברייתא דסנהדרין אלמא דלא מסירתו דוקא זה חיובו, וע"כ נ"ל בס"ד ביישוב קושית הרמב"ן כך דלכאורה צריך להבין מה הקשה הרמב"ן דלמא משו"ה חייב האב מיתה משום דכומר נעשה שליחו ובשליחותו מעבירו וצ"ל דמשום דקיי"ל אין שליח לדבר עבירה הקשה וכבר כתבנו לעיל מל"ת א' מחודש י"ח ומל"ת כ' מחודש ג' בשם הק"י דכשישראל פלח לע"ז הרי הוא כב"נ ואמרינן ביה דיש שליח לדבר עבירה ובסנהדרין דף הנ"ל הביא הגמ' פלוגתא אי מולך ע"ז או לא וא"כ ממילא י"ל דלמ"ד דמולך ע"ז כיון שהאב פלח ע"ז במה שמסרו להכומר ואמרינן ביה דיש שליח לד"ע ע"כ חייב בהעברתו של הכומר וממילא לפי מ"ד זה עולה יפה שיטת רש"י ול"ק קושיות הרמב"ן אבל למ"ד דמולך לאו ע"ז ל"ל כשיטת רש"י כיון דנשאר קושיות הרמב"ן אעכצ"ל דהאי מ"ד סובר דהאב מעבירו, וא"כ לפי"ז הירושלמי הנ"ל דסובר דהאב מעבירו עכצ"ל דסובר דמולך לאו ע"ז וממילא שפיר י"ל דרש"י לשיטתו דסובר דמולך ע"ז כמ"ש בפ' אחרי ובפ' קדושים פרשה כ'

פ"ה [עי' ברמב"ן שם מה שטען על רש"י ובמזרחי שמיישבו] ע"כ שפיר כתב את שיטתו שהכומרים מעבירין אותו אלא הרמב"ן לשיטתו דסובר דמולך לאו ע"ז כמ"ש בפי' בפ' קדושים ע"כ שפיר הקשה את קושיתו אבל על רש"י לשיטתו באמת ל"ק קושיתו כמו שכתבנו וגם קושיתינו הנ"ל מהירושלמי ג"כ ל"ק על רש"י כיון דהירושלמי אזיל אליבא דמ"ד דמולך לאו ע"ז כהנ"ל ודו"ק:

וממילא לפי הנ"ל גם על הרמב"ם ל"ק מידי די"ל דבסה"מ ובפי' המשניות הי' סובר כמ"ד דמולך ע"ז וכן באמת כר' מלשון הסה"מ מדכ' לאותו הנעבד וגם מדכ' לפני הצלם וגם מלשון פי' המשניות נראה כן מדכ' לשם אותו הפסל הידוע שהי' עובדין אותו בכך עי"ש וכיון דסובר דמולך ע"ז ע"כ כתב שם שפיר כשיטת רש"י ול"ק עליו לא קושיתינו מהירושלמי ולא קושיות הרמב"ן שהקשה על רש"י אבל בחיבורו דסובר דמולך לאו ע"ז דממ"ש בהל' עכו"ם פ"ו הל' ג' לפיכך העושה עבודה זו לעכו"ם אחרת חוץ ממולך פטור עכ"מ דסובר דמולך לאו ע"ז דאי הוה סובר דמולך ע"ז א"כ היכי כתב דכשעושה לע"ז אחרת פטור הא מגמ' דסנהדרין דסוגיתינו מוכח בפי' דלמ"ד דמולך ע"ז אחד למולך ואחד לשאר עכו"ם חייב וכ"כ הדד"ח והביא גם ראיות אחרת לזה והקשה על הכ"מ דסובר בדעת הרמב"ם דמולך ע"ז כמה קושיות וגם כתב דמהלח"מ שם ג"כ נראה דסובר בדעת הרמב"ם כן וכ"ס הפרשת הכסף בהל' עכו"ם שם וכ"ס הנר מצוה סי' י"א אות ד' עי"ש שהאריכו בזה וכולם הקשו על הכ"מ קושיות שונות, וכיון דסובר הרמב"ם בחיבורו דמולך לאו ע"ז ע"כ פסק כהירושלמי דאביו הי' מעבירו משום קו' הרמב"ן הנ"ל כמובן, אבל הכ"מ י"ל כיון דסובר בדעת הרמב"ם דמולך ע"ז ע"כ ל"כ שהרמב"ם מהירושלמי למד דאביו מעבירו כיון די"ל דהירושלמי לא אמר א"ז אלא משום דסובר דמולך לאו ע"ז וכהנ"ל וע"כ המציא הכ"מ מקור לזה הרמב"ם ממקום אחר כהנ"ל ול"ק על הכ"מ מה שתמה עליו הסד"מ בהל' עכו"ם שם שמדוע ל"כ שהרמב"ם מהירושלמי למד ומחמת זה הוכיח שנעלם מהכ"מ דברי הירושלמי זה אבל לפי מה שכתבנו באמת לא נעלם מהכ"מ אלא טעמו כמו שכתבנו כמובן, וממילא לדידן שזכינו בס"ד לברר שהרמב"ם בחיבורו סובר שמולך לאו ע"ז באמת שפיר י"ל שמהירושלמי למד וכהנ"ל וכן רבינו שכ' בפי' בסוף מל"ת זו דמולך לאו ע"ז ע"כ סובר כשיטת הרמב"ם בחיבורו שאביו הי' מעבירו ודו"ק:

פירוש ד

ומעביר (ג) **אותו מצד זה לצד זה כו'**. בסנהדרין ס"ד ע"ב איתא א"ר יהודא אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה ה"ד אמר אביי שרגא דליבני במיצעי נורא מהאי גיסא ונורא

מהאי גיסא רבא אמר כמשוורת' דפוריא פירש"י רבא אמר וז"ל ואינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה ואח"כ אמר הגמרא תניא כוותי' דרבא אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה העבירו ברגל פטור פירש"י מעבירו ברגל אלמא דרך עבודתו בקפיצה עכ"ל נמצא דלפי פירש"י פליגי אביי ורבא בפירושא דהעברה כך אביי סובר שהעבירו ברגל ורבא סובר שהעבירו בקפיצה [ועי' רש"י פ' אחרי ותראה שמפרש דרך העברה כאביי וכבר תמה המזרחי דהלכתא כרבא חוץ מיע"ל קג"ם ועוד דתניא כוותיה דרבא עיין במשכיל לדוד שם וגם על הר"ש משאנץ על הספרא פ' קדושים פרשתא י' קשה כן אבל לפי מ"ש בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ו הל' ג' ליישב את הרמב"ם שם גם עליהם לא קשה מידי עי"ש] אבל להרמב"ם הל' עכו"ם שם צ"ל דאית ליה פי' אחר בסוגי' זו כיון דלפי פי' רש"י נראה דפסק כאביי וזה אא"ל כיון דקיי"ל כרבא בפרט כאן דתניא כוותיה וכבר נשאל המרי"ק ז"ל שורש ע"ו ענף ב' ע"ז ומיישבו מובא בכ"מ שם וגם הרדב"ז ז"ל ח"ה סי' כ"ג מיישבו היטב עפ"י שני דרכים דרך אחד לפום פירש"י ודרך אחר דלא כפירש"י עי"ש ומרבינו נראה בפי' שמפ' כפירש"י מדכ' כמו שמדלגין בפורים כו' וגם מדכ' פי' שלא בקפיצה ועל רבינו באמת ל"ק מידי אפילו כשמפרש כרש"י כיון שפסק בפי' כרבא, אבל דקדוק אחר וגדול אצלי ק"ל על רבינו דמדוע כתב ותניא כוותיה כו' דנראה דאי לא הוה תניא כוותיה לא הוה פסק כרבא הא בלא"ה קיי"ל בב"מ כ"ב ע"ב דהלכתא כרבא חוץ מיע"ל קג"ם, וע"כ נ"ל כלל חדש בזה דדוקא היכא דפליגי בדנפשיהו דומיא דיע"ל קג"ם שם הלכה כרבא אבל היכא דפליגי שלא בדנפשיהו שם באמת לא אמר הגמ' את הכלל זה וכעין זה כתב התוספות בב"מ דף מ"ח ע"א ד"ה נתנה על הא דאמר רבא ביבמות דבג' דברים הלכה כר"ל עי"ש וא"כ ממילא י"ל כיון דבסוגיתינו פליגי אליבא דרב יהודא והוה יכלינן למימר דהלכה כאביי ע"כ כתב רבינו ותניא כוותיה דרבא להודיענו דמשום זה הלכה כרבא, וגם היראים ז"ל בסי' ע"ט בתר שהביא את הא דרב יהודא ואת הפלוגתא של אביי ורבא ומפרש כרש"י הנ"ל כתב וז"ל וקיי"ל כרבא לגבי אביי לבר מיע"ל קג"ם ועוד דתניא כוותיה כו' ולכאורה האי ועוד מיותר אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר כמובן:

פירוש ה

ולא (ד) **היו שורפין את בניהם כלל למולך כו**'. כ"כ גם הרמב"ם הלכות עכו"ם שם והמרש"ל בביאורו כאן מפרש יפה א"ז והראי' שכ' רבינו מהא דמעביר עצמו למולך פטור גם רש"י והיד רמה בסנהדרין שם הביאו א"ז ובדד"ח ראיתי שכ' וז"ל ועי' בפי'

התורה להרמב"ן בפ' אחרי ובזוהר הרקיע שסוברים שהיו שורפים אותם ממש ולשון להעביר למולך כמו תעבירו באש שריפה ממש עכ"ל ולפי הבנת הדד"ח בהרמב"ן ובזוה"ר שהיו שורפים ממש נשאר עליהם הקושיא בתימה דהיכי משכחת מעביר עצמו פטור כיון שנשרף אבל כבר הקשה א"ז הרדב"ז ח"ה סי' כ"ג על הני מפרשים שמפרשו כן ותירץ וז"ל וי"ל בדוחק פטור מעונש בעוה"ב משום ע"ז וחייב משום מאבד עצמו לדעת או העביר עצמו ונשרף עד שנעשה טרפה שכבר עתיד למות ונתקיימה עבודת המולך סד"א שידונו אותו ב"ד משום דעבד ע"ז קמ"ל דפטור דכתיב מזרעו נתן למולך ואפשר נמי דלמאן דאית ליה הכי ס"ל דבכל גוונא הוי דרך עבודתו או בהעברה או בשריפה והשתא ניחא עכ"ל ועל תירוצו השני ק"ל מאד דאם נשרף עד שנעשה טרפה היכי ס"ד לדונו בב"ד משום עובד ע"ז הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה כיון דעל טרפה העידו ואי"ל דבאמת מטעם זה סברו החכמים דמעביר עצמו פטור דא"כ מדוע כתב הרדב"ז דמשום דכתיב כי מזרעו נתן למולך פטרו החכמים ותו ק"ל היכי סובר ראב"ש שמעביר עצמו חייב הא הוי עדות שאאילה"ז ואי"ל דראב"ש באמת סובר דפירושא דהעברה בלא שריפה כיון דבזה באמת לא פליגי עי' בסוגי' היטב וא"כ היכי מחייב ראב"ש מעביר עצמו אלא ע"ז י"ל דראב"ש סובר כר' טרפון בב"ק צ' ע"ב וכתירוץ הראשון של הגמ' שם דאפילו בדיני נפשות כשראו ביום עד נעשה דיין ודנין עפ"י ראייתן מטעם שלא יהא שמועה גדולה מראי' עי"ש וא"כ שפיר משכחת שמעביר עצמו חייב כשהסנהדרין בעצמם ראו ביום את זה כיון דלא בעינן אז עדות כמובן, אבל אחר עיון קצת ראיתי שעדיין לא פעלתי בזה מידי כיון דגם כשהסנהדרין ראו ביום ג"כ צריך להיות עדות שאתה יכול להזימה והא דדנו ד"נ עפ"י ראייתן לר"ט באמת הטעם משום שיכלינן להזימם בב"ד אחר כמ"ש התוס' ב"ק שם ד"ה כגון וכיון שכן אפילו כשראו הסנהדרין שהעביר עצמו עדיין הוי עדות שאאילה"ז כיון שגם בב"ד אחר לא יכלינן להזימם משום דטרפה רצו להרוג סוף דבר תירוצו השני של הרדב"ז צ"ע גדול אצלי וא"כ צ"ל לפי הבנת הדד"ח בהרמב"ן כתירוצו הראשון של הרדב"ז וע"ז הרדב"ז בעצמו כתב שהוא דוחק, אבל בחידושי הר"ן בסוגיתינו דסנהדרין ראיתי שהביא בשם הרמב"ן לא כמ"ש הדד"ח הנ"ל בשמו דז"ל לכך כתב הרמב"ן ז"ל בפירושי התורה שעבודת המולך היתה בהעברה וכל שהי' עובר הי' שולט בו קצת האש אם בבגדיו או בשערותיו ויש שלא היו עוברים בו רק פעם א' או שתים ונשארי' חיים ויש שהיו מפליגים בהעברה פעמים רבות עד שהיו נשרפין והאריך בזה עי"ש עכ"ל הר"ן נראה בפ" שהר"ן למד הפשט בהרמב"ן כמ"ש הרדב"ז בתירוץ אחרון שלו ועי' בתוס' חדשים במשניות סנהדרין פ"ז מ"ז ותראה

שגם ממנו נעלם החידושי ר"ן זה. ומ"ש רבינו ועוד תניא העביר כל זרעו פטור כו' זה מימרא דרב אחא בריה דרבא בסנהדרין שם וא"כ לכאורה יש לדקדק היכי כתב רבינו על מימרא דאמורא ועוד תניא וגם הדד"ח עמד ע"ז אבל המרש"ל בביאורו כאן מתרץ את זה יפה הבאתי את דבריו לקמן מל"ת ס"ה במלאכת מעמר במחודש המתחיל וא"כ י"ל ועל מה שהקשה התוס' דסוגיתינו ד"ה העביר כל זרעו פטור עי' בכ"מ הל' עכו"ם הלכה הנ"ל מ"ש ע"ז ובנר מצוה ס" י"א אות ו' מה שמפלפל על הכ"מ דהוי התראת ספק ובמנ"ח מצוה ר"ח אות ח' מ"ש בזה:

פירוש ו

ויש (ה) טעם בזה לתשובת המינים כו' עי' בדד"ח שכ' ע"ז דדוקא משום דע מה שתשוב לאפיקורוס כתב רבינו א"ז אבל באמת אין טעם לדברי תורתינו שכל דבריה חק ומשפט מאתו יתברך ואין טעם לחוקים אלא שכך גזרה חכמתו וגם החינוך מצוה ר"ח כתב טעם לשבח ועי' בהגהות עיר מקלט מצוה ר"י מ"ש בזה. ומ"ש רבינו ומטעם זה אני אומר שנסתפק משה כו' אע"פ כו' נ"ל בס"ד שכוונתו דאי לא הוה מקלל או"א בסקילה אלא בשאר מיתה אז לא הי' יכול לומר את טעמו במה שנסתפק משה כיון דאז הוה יכלינן למימר שנסתפק דאיזה מיתה חייב דדילמא מברך השם חייב מיתה חמורה ממקלל או"א אבל כיון שמקלל או"א ג"כ חייב סקילה היותר חמור א"כ שפיר הי' יכול משה ללמוד למברך השם שחייב סקילה בק"ו ממקלל או"א אעכצ"ל דמשום הטעם שכ' רבינו לא למד כמובן, אבל לכאורה ק"ל דהיכי כתב רבינו שמשה רבע"ה הי' יכול ללמוד מיתה לברכת השם בק"ו מאו"א הא התוס' סנהדרין ס"ו ע"א ד"ה גמור כתבו דלק"ו זה אית ליה פירכא דמה לבשר ודם שכן דואגים ומתביישין בכך וצ"ל דרבינו באמת חולק על התוס' וסובר כהירושלמי דסנהדרין פ"ז הלכה ח' דבק"ו גמור קודש מחול וכמו שכתבנו בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ב הל' ז' דהירושלמי חולק עם התוס' בזה עי"ש ואח"כ נזכרתי שכבר כתבנו לעיל מל"ת י"ו מחודש י"ב בשם הגהות רע"א שכ' ג"כ שרבינו חולק על התוס' זה, אבל עדיין קושיא אחרת ק"ל על רבינו דהיכי כתב דמשום טעמו נסתפק משה דילמא משו"ה לא רצה למילף בק"ו ממקלל או"א משום דאין עונשין מה"ד ואחר החיפוש מצאתי במג"ס שג"כ עמד ע"ז ותירץ וז"ל ואולי שדברי הסמ"ג הם אליבא דמ"ד דעונשין מה"ד כו' עי"ש אבל לא זכיתי להבין את תירוצו כלל כיון דלפי דבריו נראה דלמ"ד דאין עונשין מה"ד ל"כ רבינו את טעמו וכיון דרבינו באמת פסק כהאי מ"ד דאין עונשין מה"ד כמ"ש במל"ת ק"ה א"כ היכי הביא ראי' לדבריו שהמציא לתשובת המינים מהא שנסתפק משה במברך השם כיון דאליבא דהלכתא דאין עונשין מה"ד

ליכא ראי' משם, וע"כ נ"ל בס"ד לתרץ כך דהמרש"א ז"ל בסוגיתינו קמציין את מ"ש רבינו ויש בזה טעם לתשובת המינים כו' ומטעם זה אני אומר כו' ואח"כ כתב ע"ז וז"ל ומזה נראה לתת טעם הא דאמרינן בכל דוכתא דאין עונשין מה"ד אע"ג דק"ו מדה היא בתורה מכ"מ אין לדון כן לענין עונש דאימא זה שעשה עבירה החמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה ממנה וק"ל עכ"ל ונ"ל דכוונת המרש"א לתרץ מעל רבינו את קושיתינו שהקשה גם המג"ס וע"כ כתב ומזה נראה כו' כוונתו דמדברי רבינו שהביא ראי' ממשה נראה דכוונתו של רבינו לתת טעם על מה דאמרינן דאין עונשין מה"ד וכיון דרבינו סובר דהטעם דאין עונשין מה"ד כמ"ש המרש"א א"כ ממילא י"ל דסובר דאי לא הוה שייך טעם זה אז באמת הוה אמרינן דעונשין מה"ד וע"כ כתב רבינו שפיר ול"ק מידי דו"ק בזה כי קצרתי ועי' בקובץ הל' עכו"ם פ"ו הל' ד' מ"ש על המרש"א זה וגם כתב עוד טעמים אחרים בהא דאין עונשין מה"ד, ועל מה שהקשה על טעמו של רבינו הבאר שבע ז"ל ריש כריתות דף ל"ט ע"ב ד"ה והנותן מזרעו למולך עי' בפרשת הכסף הל' עכו"ם הלכה הנ"ל מה שתי' ע"ז, ומ"ש רבינו מכאן עד הסוף מל"ת זו נתבאר הכל יפה בגמרא דסנהדרין שם וברמב"ם הלכ' הנ"ל ועי' בשעה"מ שם מ"ש על אחד זרע כשר ואחד זרע פסול שכתבו רבינו והרמב"ם, ובקיצור הסמ"ג ראיתי שכ' רבינו וז"ל ומעביר אותו מצד זה לצד זה בתוך השלהבת עד שנשרף הנער עכ"ל וזה סתירה למ"ש רבינו בחיבורו כאן דמוכח דל"ס כהרמב"ן הנ"ל מחודש ה' וצ"ע:

פירוש ז

החינוך ז"ל מצוה ר"ח בתר שמברר הדין של מולך כתב וז"ל ונוהגת בכ"מ ובכל זמן בזכרים ונקבות עכ"ל והקובץ הלכה הנ"ל כתב עליו וז"ל ונראה טעמו משום דבחד קרא כתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו וגומר מעונן ומכשף משמע שבכולם לא מחלקים בין זכרים לנקבות ובמשנת חכמים הקשה עליו דלא ידע מניין לו דאין זה חק הכהנים באשה ואני לא ידעתי מנין לו זאת עכ"ל אבל לי"נ בס"ד דלמד את זה מפסיקתא זוטרתא דבפ' קדושים פרשה כ' על הפסוק ואל בני ישראל תאמר איש איש וגו' אשר יתן מזרעו למולך איתא וז"ל ואל בני ישראל תאמר לשון עונש ואזהרה איש איש להביא את הנשים כו' עכ"ל מוכח דמאיש איש מרבינן נשים כמ"ש החינוך ובודאי לא ראו את הפסיקתא זו, אבל לכאורה ק"ל דלפי פסיקתא זו עכצ"ל שמנהגם וחוקם של עובדי המולך שגם הנשים הי' מעבירין את בניהם באש דאי לא הי' חוקם כן בודאי לא היו נשי ישראל חייבות על זה כמ"ש הבאר שבע ריש כריתות הנ"ל דמטעם זה מעביר כל זרעו פטור כיון שלא הי' חוקם כן עי"ש וכיון דחוקם דגם הנשים הי' מעבירין את בניהם א"כ ל"ל קרא

ע"ז דאשה מוזהרת עליו תיפוק ליה דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וגם בגמ' מצינו כמה פעמים שהקשה כן עי' תמורה ב' ע"ב, אבל לפי מ"ש התוס' סנהדרין ס"ו ע"א ד"ה לרבות בת דלא אמרינן השוה הכתוב אשה לאיש אלא היכא דכתיב בלשון זכר אבל היכא דכתיב בלשון איש היינו ממעטים אשה אלא השתא דכתיב איש איש תרי זימני אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות [ועי' בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ב הלכ' ז' מ"ש בזה ותמצא נחת] ממילא לפי"ז שפיר כתבה הפסיקתא דאיש איש לרבות נשים כמובן, אבל לכאורה אכתי ק"ל דבספרא פ' קדושים פרשתא י' איתא וז"ל א"כ למה נא' איש להביא את העכו"ם שבאו על העריות העכו"ם שידונו בדיני העכו"ם ושבאו על העריות ישראל שידונו בדיני ישראל עכ"ל אלמא דהספרא למד מאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות א"כ היכי כתבה הפסיקתא לרבות נשים, ואי תקשה דהיאך יכול הספרא ללמוד מאיש איש דמולך לרבות עכו"ם על העריות דע שכבר הקשה א"ז הר"ש משאנץ על הספרא שם ובהגהות מרי"ד על הספרא שם הביא תירוץ ע"ז וז"ל דעל ע"ז בלא"ה ב"נ מוזהר עכ"ל כוונתו כיון דעל ע"ז ב"נ בלא"ה מוזהר מויצו ד' אלקים כמ"ש הגמ' סנהדרין נ"ו ע"ב א"כ ל"צ איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין ע"ז וע"כ למד הספרא שפיר לרבות עכו"ם על עריות וא"כ נשאר קושיתינו על הפסיקתא בתקפה דמדוע לא אומרת כהספרא דאיש לרבות עכו"ם על עריות וגם על החינוך קשה דהיכי כתב כהפסיקתא נגד הספרא:

פירוש ח

ונ"ל בס"ד לתרץ כך דלכאו' ק"ל על הספרא קושיא גדולה הלא בעריות פ' אחרי פרשה י"ח כתיב איש איש אל כל שאר בשרו וגו' והספרא שם פרשתא ט' פרק י"ג כתב וז"ל איש מת"ל איש איש להביא את העכו"ם שיהיו מוזהרים על עריות כישראל עכ"ל וכיון דגמר הספרא מאיש איש דעריות גופא לרבות עכו"ם א"כ ל"ל עוד איש איש דמולך ע"ז ועל הר"ש משאנץ בפ' קדושים שם ג"כ ק"ל דכ' על הספרא הנ"ל וז"ל א"כ למה נאמר איש איש מאחר שכבר רבינו אפילו נשים פנויות לעריות מה יש לנו עוד לרבות וקאמר להביא את העכו"ם שבאו על העריות כו' ובפ' ד' מיתות (סנהדרין נ"ז ע"ב) פריך והא מהכא נפקא מהתם נפקא לאמר זה גלוי העריות ומשני לא נצרכא אלא לנערה המאורסה דלדידהו לית להו ודייניו להו בדיני דידן בסקילה ודיני האומות בסייף כדכתיב באדם דמו ישפך כו' עכ"ל וק"ל דהיכי כתב דבסנהדרין פריך והא מהכא נפקא כו' הא בסנהדרין שם לא פריך הגמרא את זה על איש איש דמולך אלא על איש איש דכתיב בעריות אבל מאיש איש דמולך לא דיבר הגמרא בסנהדרין שם, הגם דבגמ' ליתא אלא איש איש

לרבות את העכו"ם שמוזהרין על העריות כישראל ולא קאמר הגמרא בפי' דעל איזה איש איש קאי אבל עי' רש"י שם ד"ה ת"ל איש איש שכ' וז"ל אל כל שאר בשרו אלמא דסובר דברייתא קאי על איש איש דעריות ואי"ל דהר"ש משאנץ באמת חולק על רש"י וסובר דברייתא דגמ' קאי על איש איש דמולך דזה אא"ל כיון דגמ' חגיגה. י"א ע"ב קאמר בפירוש דאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על ע"ז כישראל וא"כ מוכח דצ"ל דברייתי' דסנהדרין קאי על איש איש דעריות כמ"ש רש"י וקשה על הר"ש משאנץ:

וזה ל"ק דהיאך קאמר הגמרא חגיגה כהנ"ל הלא הספרא יליף מאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות דע"ז י"ל כך דלכאו' קשה על הגמ' חגיגה הא א"ז דעכו"ם מוזהרין על ע"ז כישראל יליף הגמ' סנהדרין נ"ו ע"ב מויצו ד' וגו' וגם הט"א ז"ל בחגיגה שם עמד ע"ז ותירץ דגמ' דחגיגה סובר דמולך ע"ז וע"כ צריך איש איש לרבות עכו"ם שמוזהרין על מולך לשאר ע"ז עי"ש ותבין אבל תירוצו עדיין לא שוה לי כיון דלפי תירוצו נשאר קושיתינו על הגמ' דחגיגה מהספרא הנ"ל ועוד לפי דבריו קשה על הספרא דהיכי קאי דאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות הא איצטריך לרבות עכו"ם שמוזהרין על ע"ז ובודאי מסתבר טפי לאוקמי על ע"ז מלאוקמי על עריות ול"ל כמ"ש הגהות מהרי"ד הנ"ל כיון דאיכ"ל כמ"ש הט"א, וע"כ נ"ל בס"ד לתרץ דהגמ' חגיגה סובר כמ"ד דמולך לאו ע"ז ולא הוה ידעינן מויצו ד' וגו' דעכו"ם מוזהרין על מולך ע"כ קאמר הגמ' דאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על מולך והא דקאמר הגמ' על ע"ז ולא קאמר על מולך ע"ז י"ל כמ"ש רש"י סנהדרין ס"ד ע"ב ד"ה ג' כריתות בעכו"ם וז"ל וא"נ דס"ל דמולך לאו עכו"ם הוא מ"מ קרי ליה עכו"ם כו' עי"ש וכן צ"ל דסובר התוס' שם ד"ה ג' כריתות וגם המרש"א שם ד"ה ס"ל מיישב עם רש"י ותוס' זו את קושיתו דמה קאמר הגמ' שם העובד ע"ז וקאי על מולך והנר מצוה סי' י"א אות ד' מיישב בזה את לשון הרמב"ם הל' עכו"ם פ"ו הל' ג' ובספרי פני משה הל' עכו"כ שם הבאתי את דבריו באר היטב עי"ש וא"כ שפיר י"ל דהגמרא חגיגה סובר דמולך לאו ע"ז וכהנ"ל, וזה ל"ק דא"כ מצינו דעל שמנה מצות נצטוו בני נח כיון שנצטוו גם על מולך ואמאי אמר הגמ' סנהדרין נ"ו דעל ז' מצות נצטוו דע"ז י"ל דבשם ע"ז שאמר הגמ' נכלל גם מולך כמו שכתבנו בשם רש"י וכמ"ש הגמ' סנהדרין ע"ד ע"ב אינהו וכל אבזרייהו עי"ש ותבין דמולך עכ"פ ביזרא דע"ז הוי וע"כ קאמר הגמ' דחגיגה שפיר, אבל הספרא י"ל דסובר כמ"ד דמולך ע"ז וממילא ידעינן דעכו"ם מצווין על מולך מויצו ד' וגו' ע"כ קאמר הספרא דאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות כישראל ול"ק קושיתינו הנ"ל מהספרא על הגמ' דחגיגה וגם קושיות הט"א מיושב בס"ד שפיר אבל הקושיא הראשונה שהקשינו

על הספרא דל"ל תרי איש איש לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות וגם הקושיא על הר"ש משאנץ הנ"ל עדיין נשארו בתימה:

פירוש ט

וע"כ נ"ל בס"ד לומר כך דבסנהדרין נ"ז ע"ב על מה דיליף הברייי' מאיש איש דעריות לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות כישראל הקשה הגמ' והא מהכא נפקא מהתם נפקא לאמר זה גלוי עריות ומשני התם בעריות דידהו והכא בעריות דידן אלמא דאיצטריך תרי קראי לרבות עכו"ם על עריות לאמר דכתיב בפסוק ויצו ד' ואיש איש דכתיב בעריות, וא"כ ממילא לר' יהודא סנהדרין נ"ו ע"א דאדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד שנאמר ויצו ד' אלקים על האדם עי' רש"י שם מוכח דסובר דמפסוק ויצו ד' וגו' לא ילפינן אלא ע"ז בלבד וממילא לדידי' ליכא למימר דמלאמר נצטוו עכו"ם על עריות וע" בתוס' שם ד"ה לא נצטווה דדוקא אדם הראשון סובר ר' יהודא דלא נצטווה אלא על ע"ז בלבד אבל מודה דבני נח נצטוו אחר המבול על ז' מצות וא"כ ממילא י"ל כיון דסתם ספרא ר' יהודא כמ"ש הגמרא סנהדרין פ"ו ע"א ולר"י לא ילפינן מלאמר לרבות עכו"ם על עריות ע"כ צריך להספרא תרי איש איש לרבות עכו"ם על עריות חד על עריות דידהו וחד על עריות דידן כמ"ש הגמרא ועי' היטב בספרא ותראה דבפ' אחרי באיש איש דעריות ל"ק אלא סתם להביא עכו"ם שיהיו מוזהרים על עריות כישראל ובפ' קדושים באיש איש דמולך קאמר להביא את העכו"ם שבאו על העריות העכו"ם שידונו בדיני העכו"ם ושבאו על העריות ישראל שידונו בדיני ישראל נראה בעליל דבפ' קדושים רצה לתרץ קושיתינו דלמה יליף מאיש איש דמולך הלא כבר יליף מאיש איש דעריות וע"כ קאמר דאתי לרבות תרי דיני עריות, אבל הגמ' דילן דאזיל אליבא דרבנן סנהדרין נ"ו דעל ז' מצות נצטווה אדה"ר וילפינן מלאמר חד עריות ע"כ לא יליף הגמ' לרבות עכו"ם על עריות אלא מחד איש איש דכתיב בעריות וממילא ל"ק קושיתינו הנ"ל על הר"ש משאנץ די"ל דהר"ש משאנץ ג"כ כיוון לפרש את הספרא שלא יהא קשה קושיתינו הנ"ל וע"כ כתב ובפ' ד' מיתות פריך והא מהכא נפקא מהתם נפקא כו' כוונתו להראות בזה דמוכח מגמ' דאיצטריך תרי קראי לרבות עכו"ם שמוזהרין על עריות וע"כ יליף גם הספרא מתרי איש איש וכמו שכתבנו כמובן, וגם מה מאד מיושב בזה בס"ד קושיתינו על הפסיקתא הנ"ל די"ל דהפסיקתא באמת סוברת כרבנן דעל ז' מצות נצטוו ב"נ וא"כ מוכח מלאמר ומאיש איש דעריות דעכו"ם נצטוו על עריות כמ"ש הגמ' סנהדרין נ"ז ע"ב ע"כ יליף הפסיקתא שפיר מאיש איש דמולך לרבות נשים שמוזהרין על מולך והא דלא אמרה הפסיקתא כמ"ש הגמ' חגיגה הנ"ל דאיש איש דמולך לרבות עכו"ם שמוזהרין על ע"ז על זה י"ל

דהפסיקתא באמת סוברת דמולך ע"ז וע"כ ל"צ על זה וכמו שכתבנו במחודש ז' בשם הגהות מהרי"ד, והחינוך כיון דסובר ג"כ כרבנן דעל ז' מצות נצטוו ב"נ וגם סובר דמולך ע"ז כמ"ש בפי' בריש מצוה ר"ח ע"כ פסק כהפסיקתא דגם נשים נצטוו על מולך ול"ק עליו קושיתינו ולא קושיות המש"ח הנ"ל מחודש ז' ודו"ק:

מצוה מא

פירוש א

שלא (א) להקים מצבת אבן כו'. נר' מרבינו ז"ל דסובר הפשט במל"ת זו כמ"ש רש"י ז"ל פ' שופטים פרשה ט"ז פ' כ"ב עי"ש, ודע דמ"ש רש"י שם מצבת אבן אחת כ"כ גם בפ' ראה פ' י"ב פסוק ג' וז"ל מזבח של אבנים הרבה מצבה של אבן אחת והוא בימוס ששנינו במשנה ע"ז מ"ז ע"ב אבן שחצבה מתחלתה לבימוס עכ"ל ונ"ל דמ"ש רש"י והוא בימוס אין כוונתו להביא ראי' מזה על מ"ש דמצבה אבן אחת כיון דאז הי' קשה דמנ"ל שהוא בימוס דלמא מצבה לאו בימוס וממילא ליכא ראי' דמצבה אבן אחת אעכצ"ל דאת זה דמצבה אבן אחת ידע רש"י ממקום אחר וכיון דידע א"ז ע"כ כתב אח"כ דמ"ש הקרא ושברתם את מצבותם והוא בימוס כו' כלומר הקרא צוה לשבר את הבימוס וא"כ קאי האי והוא בימוס על הקרא וממילא לפי"ז צריך למידע דמנ"ל דמצבה אבן אחת ונ"ל בס"ד דלמד א"ז מהירושלמי ע"ז פ"ד הלכה ד' דאיתא שם א"ר יוחנן מצבה כל שהיא יחידית מזבח כל שאבניו מרובות חזקי' אמר מצבה כיון שפגמה ביטלה מזבח צריך לפגם כל אבן ואבן ומפרש הפ"מ וז"ל מצבה דקרא קמפרש דאבן יחידית היא נקראת מצבה ומזבח כל שאבניו מרובות ונ"מ להא דחזקי' לקמיה עכ"ל ולכאורה ק"ל מה בא ר' יוחנן לאשמעינן הלא מקרא מלא דיבר הכתוב דמצבה אבן אחת דבפ' ויצא כתיב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה ויצוק שמן על ראשה ובפ' וישלח כתיב ויצב יעקב מצבה במקום אשר דיבר אתו מצבת אבן ויסך עלי' נסך ויצק עלי' שמן, וצ"ל דיש שני מצבות מצבה שהיא רק לנסך ולצוק שמן ומצבה לצורך קרבן כמו שנראה מרבינו ורש"י וה"א דדוקא מצבה שהיא לנסך ולצוק שמן כהא דיעקב אבינו ע"ה של אבן אחת אבל מצבה להקרבה מאבנים הרבה דומיא דמזבח אלא איזה חילוק אחר יש בין מצבה למזבח ע"כ אמר ר"י דלא אלא כל מצבה אבן אחת או י"ל כיון דכתיב ביעקב מצבת אבן ולא כתיב סתם ה"א דהקרא מגלה דדוקא של יעקב אבן אחת אבל שאר מצבות מאבנים הרבה ע"כ אמר ר' יוחנן דלא אלא כל מצבה מאבן אחת והא דכתיב ביעקב מצבת אבן עי' בפסיקתא זוטרתא פ' וישלח וברמב"ן שם וממילא לכ"ז שפיר כתב רש"י דמצבה אבן אחת דמוכח כן מהירושלמי. וא"כ מוכח מרש"י דפ' שופטים

ג' דברים חדא דמצבה אבן אחת ואידך דפירושא דקרא דלא תקים לך מצבה וגו' שלא להקים מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים והשלישית דהטעם דלמה שנא ה' את המצבה שהיתה אהובה לו בימי האבות כי חק היתה לכנענים לע"ז ומרבינו נראה דבשני דברים דהיינו בפירושא דקרא ובהטעם של השנאה סובר כרש"י כמ"ש בפי' כן אבל בהא דמצבה אבן אחת לא מוכח דסובר כרש"י מדלא דיבר מזה כלום ואם באמת ל"ס בזה כרש"י הי' קשה עליו מהירושלמי הנ"ל אעכצ"ל דסובר דממלת אבן נשמע אבן אחת וכ"כ המצות השם מצוה תצ"ג וז"ל ורש"י והסמ"ג כתבו מצבה היא אבן אחת להקריב עלי' עכ"ל ולכאו' היכא כתב רבינו כן אבל לפי מ"ש ניחא וא"כ סובר רבינו במל"ת זו לגמרי כרש"י וכ"ס היראים ז"ל סי' ס"ז אלא היראים למד דמצבה אבן אחת מדכתיב בפ' וישלח מצבת אבן ואפשר דסובר דגם ר' יוחנן דירושלמי משם למד וע"כ לא הביא אלא את המקור דמהיכא למד ר"י גופא ועי' בפסיקתא זוטרחא פ' וישלח על הפסוק ויצב יעקב ותראה דיש לפרש שכיוון למ"ש היראים וא"כ קיימו רבינו ורש"י והיראים במל"ת זו בהדא שיטתא:

פירוש ב

אבל מהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת י"א נר' דסובר דמצבה היא בנין שמתקבצים עלי' וכ"כ בחיבורו הל' עכו"ם פ"ו הל' ו' וז"ל מצבה שאסרה תורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפילו לעבוד את ה' שכן הי' דרך עכו"ם שנא' ולא תקים לך מצבה וכל המקים מצבה לוקה עכ"ל והדינא דחיי ז"ל כתב בדעת הרמב"ם דמצבה היא בנין מאבנים הרבה ולכאו' מנ"ל א"ז וצ"ל דלמד ממלת בנין שכ' וכ"כ בדעת הרמב"ם החינוך ז"ל מצוה תצ"ג וגם בדעת עצמו ס"כ וא"כ ק"ל על הרמב"ם והחינוך מהירושלמי הנ"ל דמוכח בפי' דמצבה לא נקראה אלא כשהיא מאבן אחת. ואפשר דהרמב"ם סובר דשני מצבות היו מצבה להקרבה דומיא דמזבח וזה היה מאבן אחת ומצבה להתקבץ עלי' לעבודתם הרע וזה הי' בנין מאבנים וטיט ולמד את החילוק זה משום דגם לו היה קשה על ר"י דירושלמי דמדוע כתיב ביעקב מצבת אבן ותירוצינו הנ"ל אליבא דהיראים דמשם למד ר"י לא ניחא ליה משום דקשה לו דמנ"ל לר' יוחנן ללמוד כן דילמא משו"ה כתיב מצבת אבן לאשמעינן דאפילו של אבן אחת מצבה נקראת אבל לעולם כשנעשית מהרבה אבנים ג"כ מצבה נקרא' וע"כ סובר הרמב"ם את החילוק שכתבנו ובחילוק זה ל"ק מידי משום די"ל דר' יוחנן איירי במצבה להקרבה דומיא דמזבח ועל מצבה זה קאמר שהיא מאבן אחת ומצבה של יעקב כיון שלא הי' להקרבה והיא שהי' מאבנים הרבה ע"כ כתיב מצבת אבן לאשמעינן דאף שלא הי' להקרבה אפ"ה הי' מאבן אחת כיון דעכ"פ נסך עלי' נסך

אבל מצבה שאינה להקרבה לגמרי באמת היא בנין מאבנים הרבה כן יש ליישב את הרמב"ם אבל דוחק היא אצלי כיון דר"י דירושלמי קאי על מצבה דפ' ראה ושברתם את מצבותם והאי ושברתם את מצבותם באמת קאי על כל מצבה אפילו שאינה להקרבה ועל מצבה זו א"ר יוחנן שהיא מאבן אחת א"כ מוכח דסובר דכל מצבה מאבן אחת ותו ק"ל על הרמב"ם מפסיקתא זוטרתא פ' וישלח פרשה ל"ג ס"כ שכ' וז"ל ויצב שם מזבח ויקרא לו לא אמר ויבן שם מזבח אלא ויצב שם לפי שהבנין הוא באבנים גדולים וקטנים וחומר אבל מצבה היא בלא בנין כי הקים את האבנים ועשאום מזבח כנ"ל מוכח בפי' מפסיקתא זו שמצבה בלא בנין, ואי"ל שהרמב"ם למד מדכתיב פ' משפטים פרשה כ"ד פ"ד ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל מוכח משם דגם מצבה ע"י בנין כיון דויבן, קאי גם על מצבה דזה אא"ל דא"כ קשה מפסוק זה על הפסיקתא אעכצ"ל דהפסיקתא סוברת דויבן לא קאי רק על מזבח והכי פירושא דקרא ויבן מזבח תחת ההר זה היה ע"י בנין ושתים עשרה מצבה וגו' זה היתה בלא בנין אלא בהקמה וכן איתא במכילתא פ' יתרו פ' ג' וז"ל העמיד שנים עשר מצבות לשנים עשר שבטי ישראל דברי ר' יהודא וחכמים אומרים שנים עשר מצבות לכל שבט ושבט עכ"ל מוכח בפי' דגם המכילתא סוברת הפשט בהפסוק דשנים עשר מצבות העמיד ולא בנהו וא"כ נשארה הקושיא מהפסיקתא שכתבנו על הרמב"ם, וגם במגלת ספר ז"ל ראיתי שכ' וז"ל וממה שאמר הכתוב בפ' משפטים ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה מוכח יותר כדפירש"י בפ' שופטים מצבה של אבן אחת עכ"ל הן אמת דמפסוק זה אין אני רואה שום הוכחה יותר לרש"י משום די"ל דלעולם פירושא דמצבה כמ"ש הרמב"ם מאבנים הרבה אלא הכתוב אמר שהעמיד י"ב מצבות דהיינו י"ב מצבות שכ' הרמב"ם וא"כ מהוכחה של המג"ס באמת אין אני רואה קושיא על הרמב"ם אבל השני קושיות שהקשינו מהירושלמי ומהפסיקתא קשים מאד וצ"ע גדול. אחר שכתבנו א"ז ראיתי בלח"מ ז"ל הל' עכו"ם שם שכ' וז"ל מצבה שאסרה תורה היא בנין כו' כלומר מושב שהיו עושים באמצע שהיו הכל מתקבצין ויושבין אצלו עכ"ל נראה דלהלח"מ הי' קשה על הרמב"ם איזה קושי' וע"כ כתב כלומר ואפשר שהי' קשה לו קושיתינו הנ"ל וכוונתו לתרץ דבנין שכ' הרמב"ם לא קאי על מצבה אלא על מושב שהיו עושים כו' אבל מצבה גופא באמת גם הרמב"ם סובר שהיא אבן אחת ואת זה ל"צ לפרש כיון שכבר מפורש בקרא וגם מצאתי אח"כ בנר מצוה סי' י' אות ד' שג"כ מפרש את הרמב"ם עם הלח"מ כמו שכתבנו ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעתו וא"כ לפי הבנת הלח"מ בהרמב"ם

באמת ל"ק על הרמב"ם מידי אבל לפי הבנת החינוך והדד"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם באמת קושיתינו במקומה עומדת וצ"ע גדול:

פירוש ג

אבל זה נראה בפי' דרבינו והרמב"ם פליגי בפירושא דמל"ת זו הרמב"ם סובר דאזהרת מל"ת זו שלא להקים מצבה להתקבץ עלי' אפילו לעבוד עלי' האל ורבינו סובר דאזהרת מל"ת זו שלא להקים מצבה של אבן אחת להקריב עלי' ולכאו' במה פליגי ואמאי ל"ס הרמב"ם כרבינו או להיפך, ונ"ל בס"ד דבזה פליגי דהרמב"ן r"ל פ' שופטים הקשה על פירושו של רש"י הנ"ל הלא הכנעניים גם במזבח היו נוהגים ואמאי לא אסרה התורה גם מזבח ותירץ דאולי במצבות החזיקו בכל בתי ע"ז שלהם אבל מזבחות לא הי' אלא במקצתן וכל זה כתב הרמב"ן ליישב את רש"י אבל לעצמו לא היה ניחא ליה תירוץ זה וע"כ כתב פשט אחר עי"ש וגם המזרחי שם מיישב את קושי' הרמב"ן מעל רש"י כמו שתירץ הרמב"ן ועי' במשכיל לדוד שם מ"ש ע"ז ותמצא נחת, וא"כ י"ל דלהרמב"ם ג"כ הי' קשה על רש"י קושיות הרמב"ן ותירוצו של הרמב"ן לא הי' נראה לו וע"כ כתב את פשטו אבל רבינו ורש"י והיראים י"ל דסברו כתירוצם של הרמב"ן והמזרחי וע"כ סברו שפיר את פשטם כמובן. אבל לכאו' עדיין צ"ע דמנא להו הכרח לומר את פשטם נהי דל"ק על פשטם קושי' הרמב"ן משום די"ל כתירוצו אבל מנא להו הכרח לזה דילמא באמת הפשט בהפסוק כמ"ש הרמב"ם ואי"ל דלמדו את פשטם מהספרי דפ' שופטים דז"ל לא תקים לך מצבה אשר שנא ד' אלקיך אין לי אלא מצבה אשירה וע"ז מנין ודין הוא ומה מצבה שאהובה לאבות שנואה לבנים אשירה וע"ז ששנואה לאבות אינו דין שתהא שנואה לבנים עכ"ל וכיון דאיתא בספרי ומה מצבה שאהובה לאבות כו' נראה דמצבה דומיא דאבות שנואה היא לבנים ובאבות הי' המצבה להקרבה וא"כ מוכח מזה דמצבה להקרבה אף לשמים אסרה התורה לבנים להקים אבל ע"ז גופא עדיין קשה דמנא להו דמצבה דאבות הי' להקרבה הא לא מצינו בכל התורה שם מצבה באבות רק ביעקב אע"ה דבאברהם אע"ה כתיב פ' לך פרשה י"ב פ"ח ויבן שם מזבח לה' וביצחק אע"ה ג"כ כתיב בפ' תולדות פ' כ"ו פ' כ"ה ויבן שם מזבח וביעקב כתיב פ' ויצא פ' כ"ח פ' י"ח וישם אותה מצבה ויצק שמן על ראשה ובפ' ל"א פ' מ"ה שם כתיב ויקח יעקב אבן וירימה מצבה ובפ' וישלח פ' ל"ג פ' כ' כתיב ויצב שם מזבח ובפ' ל"ה פ' ג' שם כתיב ואעשה שם מזבח ובפסוק ז' שם כתיב ויבן שם מזבח ובפסוק י"ד שם כתיב ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן אלמא דבאברהם ויצחק ל"כ מצבה אלא מזבח וביעקב כתיב מזבח וגם מצבה וצ"ל דשם מזבח שייך אצל הקרבה כדכתיב פ' נח פ"ח פ"כ ויבן

נח מזבח לה' וגו' ויעל עלת במזבח וע"כ באברהם ויצחק כיון שהיו מקריבים קרבנות כתיב מזבח וביעקב ג"כ צ"ל דכשהי' מקריב קרבנות הי' עושה מזבח וכשלא הקריב הי' עושה מצבה וגם הרמב"ן פ' ויצא על הפסוק וישם אותה מצבה כתב שלא להקריב היתה המצבה זו עי"ש וא"כ ממילא ליכא למילף מהספרי דמצבה להקרבה אסור להקים, וגם אי"ל דילפו מדכתיב ביעקב ויצב יעקב מצבה ויסך עליה נסך דכיון דהא ויסך וגו' לא הוי כקרבן אלא י"ל דהוי כהקטרה וא"כ דלמא דוקא להקטרה אסור להקים מצבה אבל לא לקרבן ותו הא הכ"מ הל' עכו"ם הלכה הנ"ל כתב שהרמב"ם למד את פשטו מהספרי הנ"ל ואפ"ה ל"כ הרמב"ם דלהקטרה אסור להקים מצבה אעכצ"ל דסובר דהאי ויסך וגו' אפילו כהקטרה לא הוי אלא כמ"ש האברבנאל מובא בד"י הל' עכו"ם פ"ו וא"כ נשארה הקושיא מנא להו הכרח לומר דלהקרבה לשמים אסור להקים מצבה:

פירוש ד

ונ"ל בס"ד דלמדו את פירושם ממה דכתיב פ' משפטים פ' כ"ד פ' ד' ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל דהי' קשה להם דאי נאמר דמצבה שלא להקרבה אסור להקים אפילו לעבוד עלי' שאר עבודות לה' א"כ היכי הקים משה רבע"ה שתים עשרה מצבה וכבר הביא הנ"מ סי' הנ"ל את הקושי' זו בשם הראב"ע ז"ל דבתר דכ' הנ"מ מה דכ' הראב"ע פ' שופטים וז"ל לא תקים לך מצבה לעבודה זרה אשר שנא רק מצבה שלא לע"ז איננה אסורה והעד בפ' וישלח יעקב עכ"ל וכתב הדד"ח ע"ז וז"ל והראב"ע כמכחיש דברי רבותינו עכ"ל כוונתו דבספרי הנ"ל איתא מצבה אהובה לאבות ושנואה לבנים ואי במצבת ע"ז איירי וכי מצבת ע"ז היתה אהובה לאבות חלילה וכמ"ש הכ"מ הלכה הנ"ל וכתב הנ"מ להמליץ בעד הראב"ע דמעולם לא יצא דבר זה מפיו אלא איזה תלמיד טועה כתבו והוסיף על מלת עבודה שכ' הראב"ע מלת זרה ושכן כתבו הרבני איטלייא שנתברר להם שתלמידיו שלחו יד בפירושו והוסיפו מדעתן דברים אשר לא כן וכל לשון שימצא שהוא מנגד לדברי רבותינו איננו מהראב"ע עצמו רק מתלמידיו בלי ידיעתו אחרי מותו, אבל אח"כ כתב הנ"מ וז"ל שוב האיר ד' את עיני וראיתי שאין זה עולה יפה לדעת הראב"ע שהרי בפ' ויצא כתב וז"ל ורבים יתמהו איך הקים יעקב מצבה והנה שכחו כי שתים עשרה מצבות הקים משה והכתוב לא אסר לשים מצבה לשם רק אמר לא תקים לך מצבה שישנא ובמקומו אפרשנה עכ"ל הראב"ע מזה מוכח שדעתו דמ"ש בתורה דלא תקים לך מצבה היינו לע"ז אבל שלא לע"ז איננה אסורה וא"כ אין לנו לומר דיש ט"ס בפ' שופטים ומשו"ה כתב עליו הדד"ח שהוא כמכחיש דברי רבותינו ומ"מ קשה דמה יענה הדד"ח על הראי' שהביא הראב"ע ממצבות משה רבע"ה דהתם

בחמשה בסיון היה כמ"ש רש"י בסוף משפטים ואיך נאמר דיום או יומים קודם מ"ת אהובה לאבות וביום מ"ת שנואה לבנים דהא דא ודא לבנים היתה ועוד כי בתוך ב' ימים איך נהפכה אהובה לשנואה אלא ודאי עכצ"ל דאפילו אחר מ"ת לא נאסר אלא לע"ז אבל לעבודת ה' מותר עכ"ל הנ"מ וא"כ ממילא י"ל דלרבינו ודכוותיה ג"כ הי' קשה קושיות הראב"ע ממצבות משה רבע"ה וכמ"ש הנ"מ בכוונת הקושיא ומחמת קו' זו סברו דבאמת לא אסרה התורה אלא מצבה להקרבה אפילו לשם אבל שלא להקרבה באמת מותר וע"כ שפיר הקים משה רבע"ה כיון שלא היו להקרבה ואי קשיא א"כ היכי כתב הספרי ומה מצבה שאהובה לאבות שנואה לבנים כו' הא מצבות אבות שלא היו להקרבה באמת גם לבנים מותר ע"ז י"ל דרבינו ודכוותיה סברו דמה דכתיב ביעקב ויסך עלי' נסך ויצק עליה שמן זה היה כמו הקרבה וע"כ שפיר כתב הספרי כמובן. וממילא לפי הנ"ל יש ליישב בס"ד את הראב"ע גם בפ' ויצא שהוכיח משם הנ"מ לקיים את קושי' הדד"ח כהנ"ל די"ל דבפ' שופטי' באמת הפשט בראב"ע כמ"ש הנ"מ שאיזה תלמיד טועה הוסיף על דבריו מלת זרה אבל בראב"ע באמת ל"כ רק לא תקים לך מצבה לעבודה וכוונתו כמו שסברו רבינו ודכוותיה שרק להקרבה אפילו לשמים אסר להקים ומלת לעבודה פירושה להקרבה ומ"ש הראב"ע בפ' ויצא מחמת הקושיא ממצבות משה רבע"ה וז"ל והכתוב לא אסר לשים מצבה לשם רק אמר לא תקים מצבה שישנא עכ"ל י"ל שג"כ כוונתו דלא אסר רק להקרבה כי זה שנא ה' וא"כ קיימו הראב"ע ורבינו ודכוותיה בחדא שיטתא ועל שיטת הרמב"ם נשארה קושיות הראב"ע ממצבות משה רבע"ה:

פירוש ה

אבל נ"ל בס"ד ליישב דבמכילתא הנ"ל מחודש ב' סובר ר' יהודא דשנים עשר מצבות הקים משה לשנים עשר שבטי ישראל וחכמים סברו דשנים עשר מצבות הקים לכל שבט ושבט ולכאורה במה פליגי ועי' במרכבת על המכילתא שם מ"ש ע"ז אבל לי"נ דבזה פליגי ר"י סובר דאזהרת שלא תקים לך מצבה היא שלא להקים מצבה להקריב עליה אפילו לה' כשיטת רבינו ודכוותיה אבל שלא להקריב מותר להקים מצבה לשם או לזכרון וע"כ סובר דלכל שבט ושבט הקים מצבה אחת אבל החכמים סברו דאזהרת שלא תקים לך מצבה כשיטת הרמב"ם ועי' בד"י הלכות עכו"ם פ"ו שכ' דלפום שיטת הרמב"ם כל מצבה לזכרון אפילו לכבוד ה' אסרה התורה וכיון שסברו שאסור להקים מצבה לזכרון אפילו לה' היה קשה להם קושיות הראב"ע דהיאך הקים משה מצבה לכל שבט ושבט ע"כ סברו דבאמת לא הקים מצבה אחת לכל שבט אלא י"ב מצבות בבת אחת הקים לכל שבט וי"ב מצבות בבת אחת סברו החכמים דבאמת מותר להקים משום

די"ב מצבות בבת אחת לא היה חק לכנעניים להקים שהם לא היו עושים אלא מצבה אחת כמו שנראה מלשון הרמב"ן פ' שופטים וא"כ י"ל דהרמב"ם באמת פסק כחכמים די"ב מצבות הקים בבת אחת לכל שבט ושבט ול"ק קושיות הראב"ע ודו"ק:

אבל לכאו' ק"ל על הרמב"ם דבמנחות ק"ט ע"ב פליג ר' יהודא על ר"מ וסובר דבית חוניו לאו ע"ז והביא המעשה שהיה עמו ובסוף דבריו קאמר הלך לאכסנדרי' של מצרים ובנה שם מזבח והעלה עליו לש"ש שנאמר והיה ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה' אלמא דר"י סובר שנתקיים נביאתו של ישעיה בבית חוניו כ"כ הפי' משניות שם ועי' רש"י ישעיה קפיטל י"ט וא"כ ק"ל היאך הקים חוניו מצבה לה' לפום שיטת הרמב"ם דבשלמא לשיטת רבינו י"ל דשלא להקרבה היתה אלא לזכרון לה' ומצבה כזו באמת מותר כהנ"ל וכמ"ש בפי' הדד"ח אבל לשי' הרמב"ם היאך הקים הא עבר על לאו דלא תקים לך מצבה ואי"ל על המזבח ג"כ קשה דהיכי העלה עליו הא עבר משום שחוטי חוץ דא"ז כבר תירץ התוס' שם ד"ה והעלה וז"ל ונראה דלבני נח הי' מעלה לעכו"ם הנודרים נדרים ונדבות עכ"ל כוונתו כיון דשרי להקריב לנכרים נדרים ונדבות לה' בחוץ ע"כ לא הי' עובר דלנכרים בנה ועי' ביד שאול הל' נדרים סי' ר"ג אות ד' שכ' שבונה במה בחוץ בכלל איסור בנין מצבה ולכאו' קשה עליו מהתוס' אבל לפי פשטינו ל"ק כמובן וא"כ על המזבח ל"ק מידי אבל על המצבה קשה דאפילו נאמר דלנכרי שרי להקים מצבה לה' אבל חוניו היכי הקים הא עבר על הקימה ותו ק"ל דבפי' המשניות שם כתב וז"ל וכן אמרו בית חוניו לאו בית עכו"ם הוא אלא שעבר על מה שנא' פן תעלה עולותיך בכ"מ אשר תראה כו' עכ"ל ועי' במהרש"א ח"א ובצ"ק שם ותראה שהרמב"ם חולק עם התוס' הנ"ל וא"כ אמאי ל"ק שעבר גם על לאו דולא תקים לך מצבה [ולפי הפי' המשניות שגם לנכרי אסור להקים מזבח ק"ל על היד שאול הנ"ל דלפי דבריו מדוע ל"ק הפי' המשניות שגם עבר בבנין המזבח משום ולא תקים לך מצבה וגם פליאה לי על היד שאול שלא דיבר מהפי' המשניות ולא מהתוס' הנ"ל כלום ובאמת היה לו לברר א"ז כיון דשייכים לדבריו וצ"ע] ואפ"ל שהרמב"ם סובר שהמזבח באמת חוניו בעצמו עשה כמ"ש הגמ' ובנה שם מזבח משמע שהוא בעצמו בנאו אבל המצבה לא הוא בעצמו הקים אלא הנכרים לה' וממילא ל"ק מידי ועולה גם שי' הרמב"ם יפה ודו"ק. ועי' בדבר המלך שער ב' פי"א ותראה שהרכיב את שיטת רבינו עם שיטת הרמב"ם ועשה משתיהם שיטה אחת וזה לכאו' תימא כיון שהדד"ח כתב בפי' שהם שני שיטות וכמו שבררנו בס"ד אבל לפי מש"כ הדד"ח בשם הרמב"ן עה"ת שג"כ הרכיב את השני שיטות והוא שיטה שלישית י"ל שהדבר המלך הלך בשיטת הרמב"ן:.

פירוש ו

כל (ב) המקים מצבה לוקה כ"כ גם הרמב"ם הנ"ל מחודש ב' אבל לכאורה ק"ל דבהל' סנהדרין פ"ג הל'. ח' כתב הרמב"ם ועוד אמרו כל המעמיד לישראל דיין שאינו הגון כאלו הקים מצבה שנאמר ולא תקים לך מצבה ועי' במהרי"ק שורש קי"ז שהקשה על הרמב"ם דגמ' סנהדרין ז' ע"ב יליף א"ז מלא תטע לך אשרה והכ"מ שם כתב שבודאי ראה בשום דוכתא שדרשינן לה מלא תקים לך מצבה והמעיי"ח דף ק"ע ע"א אות ו' מיישב ג"כ את הרמב"ם הבאתיו בספרי פני משה הל' סנהדרין שם עי"ש מה שכתבנו ע"ז עכ"פ זה נראה בפי' שהרמב"ם למד מולא תקים לך מצבה גם א"ז שלא להעמיד דיין שאינו הגון וא"כ ק"ל היכי כתב שלוקין על הקמת מצבה הא הוי לאו שבכללות דבשלמא רבינו י"ל דסובר כהגמרא דיליף שלא להעמיד דיין שאינו הגון מלא תטע לך אשרה וע"כ כתב שפיר דלוקין על הקמת מצבה אבל על הרמב"ם קשה אבל אח"כ ראיתי בנ"מ סי' הנ"ל שכבר קדמנו בזה ותירץ וז"ל משום דפשטיה דקרא מדבר במקים מצבה ע"כ לוקין עליו ומה שדרשו לדיין שאינו הגון אתייא מדרשה ואין זה פשטיה דקרא ומשו"ה אין לוקין אלא על אותו שמפורש בתורה כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ד' עכ"ל:

מצוה מב

פירוש א

שלא (א) להקים פסל כו' ותניא בת"כ כו'. המרש"ל ז"ל בביאורו כאן הקשה על הספרא שהביא רבינו ז"ל דל"ל למידרש בהיקש מה מצבה בבל תקים אף פסל בבל תקים הלא פשיטא היא זה דהא בהדיא כתיב בקרא פרשת בהר ופסל ומצבה לא תקימו לכם עי"ש מה שתירץ וגם הזוה"ר סוף פ' בהר מתרץ יפה עי"ש ולי"נ בס"ד לתרץ דהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת י"א כתב וז"ל כי כן היו עושין הבונין מצבה ומשימין עליה ע"ז עכ"ל לפי"ז הוה יכלינן למימר דפירושא דופסל ומצבה לא תקימו לכם היינו שלא להקים פסל על מצבה כמו שהיו עושין הבונין מצבה שכתב הרמב"ם אבל על פסל בלא מצבה ליכא אזהרה ע"כ דרש הספרא את דרשו להורות דגם על פסל גרידא עבר בבל תקים, ואח"כ ראיתי בהרמב"ן ז"ל פ' שופטים ד"ה וטעם אשר שנא שסובר באמת כן הפשט בהפסוק שהזהיר שלא להקים פסל על מצבה וא"כ לכאורה קשה עליו מהספרא הנ"ל ואפשר דלעולם גם הרמב"ן סובר כהספרא דהפסוק הזהיר על הקמת פסל יחידי אלא הרמב"ן כתב דהקמת פסל היא על מצבה ומציאות עבירות הלאו משום הקמת פסל יחידי משכחת להרמב"ן כשכבר קמה המצבה וגם נ"ל דעכצ"ל הפשט בהרמב"ן כן דבהשגותיו על הסה"מ מל"ת ה' כתב הרמב"ן בפי' דעובר על הקמת פסל יחידי וא"כ יהא

סתירה בדבריו אעכצ"ל הפשט בהרמב"ן עה"ת כמו שכתבנו כמובן. וברמזיו רמז מל"ת מ"ב כתב רבינו וז"ל ופסל ומצבה לא תקימו לכם ותניא בת"כ להזהיר בא על המקים פסל אע"פ שלא עבדו ולא עשאו עכ"ל נר' בפי' דמחמת קו' המרש"ל הנ"ל מפרש רבינו ברמזיו את הספרא כך וכוונתו כיון דכתיב ופסל ומצבה וגו' בחד קרא עם לא תעשו לכם אלילים ה"א דדוקא על זה הזהיר שלא לעשות פסל להקים לעבוד אבל כשלא עשאו ושלא לעבוד מותר להקים ע"כ דרש הספרא את דרשו לאשמעינן שאע"פ שלא עבדו ולא עשאו ג"כ מוזהר שלא להקים וכשתעיין היטב ברבינו תראה דגם בחיבורו סובר הפשט בספרא כן וכ"ס הרמב"ן בהשגותיו אלא הרמב"ן כתב שהספרא אתי לאשמעינן שעובר אע"פ שלא עשאו ול"כ גם ולא עבדו כמ"ש רבינו וטעם לזה נ"ל בס"ד דלשיטתו אזיל שכ' בפירושו עה"ת הנ"ל דהפסוק ופסל ומצבה לא תקימו לכם אזהרה שלא להושיב הפסל על המצבה לע"ז וכיון דאיירי הפסוק בע"ז לעבוד ע"כ ל"כ אע"פ שלא עבדו אבל רבינו לשיטתו דסובר דלא איירי הפסוק בע"ז לעבוד ע"כ כתב אע"פ שלא עבדו ולא עשאו אבל הפשט בהספרא שניהם סברו כמו שכתבנו:

פירוש ב

ודע דהרמב"ם לא מנה את המל"ת זו וכבר דיבר מזה הפ"ד בד"מ ח"ב דף ס"ד ע"ב והדינא דחיי ז"ל כתב שטעמו מפני שסובר שהיא אזהרה בע"ז כהנ"ל בשם הרמב"ן וכבר הזהרנו על זה מהפסוק לא תעשה לך פסל וכל תמונה אלא שנכפלה לחוזק האזהרה ואח"כ תמה עליו מהספרא שהביא רבינו מה מצבה בבל תקים אף פסל בבל תקים והכוונה מה מצבה בבל תקי' אע"פ שאינה לעבדה אף פסל בבל תקים אע"פ שלא עבדו מוכח מהספרא שאינה אזהרה בע"ז עי"ש והנר מצוה ז"ל סי' י' סוף אות ד' כתב לתרץ על תמיהת הדד"ח דשמא סובר הרמב"ם דכיון דהך היקשא דספרא לא הובא בגמ' ש"מ דהך ברייתא דספרא לאו בר סמכא היא וע"כ לא פסק הרמב"ם כספרא זה עי"ש שהאריך בזה אבל באמת תירוצו דוחק מאד דהיאך נאמר דמשום שלא הובא הספרא בגמרא לאו בר סמכא הוא בשלמא כשהגמ' חולק בפי' על הספרא אז באמת פסקינן כהגמ' אבל כשלא חולק אלא משום שלא הביא מנ"ל לומר כן, ומה שהביא ראי' הנ"מ ממה שכ' הכ"מ הל' עכו"ם פ"ג הל' ט' על התוספתא שהביא הראב"ד שם זה באמת אין ראי' כיון דשם מורה הלשון של המשנה בפי' דלא כהתוספתא כמ"ש הכ"מ ע"כ כתב הכ"מ שפיר דהאי תוספתא לאו בר סמכא היא אבל כשליתא בפי' להיפך אלא משום שלא הובא בגמ' באמת לא אמרינן כן וראי' לזה שמצינו כמה מל"ת שמנה הרמב"ם ומקורם רק מספרי או ספרא גם המל"ת י"ז י"ח י"ט וכ' שמנה הרמב"ם בסה"מ ג"כ מקורם רק מספרי

כמו שכתבנו לעיל במל"ת כ"ז כ"ח כ"ט ול' ושם מגמ' סנהדרין נר' דלא כהספרי כמ"ש הרמב"ן הנ"ל מל"ת כ"ז מחודש א' ואפ"ה מנאה הרמב"ם משום דבספרי איתא כן וגם בגמ' איכא למימר דלא חולק כמ"ש הדד"ח הנ"ל במל"ת כ"ז א"כ מכ"ש הכא דליתא בפי' בגמ' דלא כספרא בודאי הי' לו למנותה:

וע"כ נ"ל בס"ד ליישב את הרמב"ם כך דבירושלמי ע"ז פ"ד הל' ד' איתא כתיב לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם לא היא עשייה היא קימה א"ר הילא עשייה בתחלה קימה כל שאלו תפול לא יקימינה ומפרש הפ"מ וז"ל עשייה בתחילה שלא תעשו לכם וקימה היא אזהרה שאם תפול שלא יקימינה כלומר שיראה שלא יהא לה תקומה עכ"ל והירושלמי זה נר' בעליל שחולק על הספרא הנ"ל דלהירושלמי דיבר הפסוק מפסל שכבר היא ע"ז אלא הזהיר שאם תפול לא יקימנה אבל להספרא דיבר הפסוק מפסל שלא עבדו כהנ"ל בשם רבינו והדד"ח וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר כהירושלמי ולענין מנין המצות סובר שנכלל הדין זה שאם תפול ע"ז שלא להקים בהמל"ת דאל תפנו אל האלילים כיון דלהסתכל בע"ז אסור מכ"ש שאסור להקים או י"ל שנכלל בלאו דלפני עור לא תתן מכשול כמ"ש הרמב"ם הל' רוצח פ' י"ב הל' י"ד וז"ל או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עיור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו הר"ז עובר בל"ת שני ולפני עור וגו' עכ"ל ולאו דלפני עור באמת קאי גם על עכו"ם כמ"ש המצות השם מצוה רל"ג וז"ל ואפילו לעכו"ם אסור להביאו לעבור על דיני התורה מה שהוא מוזהר עליו עכ"ל וכיון שכבר מנה הרמב"ם בסה"מ את הלאו דאל תפנו אל האלילים והלאו דלפני עור במל"ת י' ורצ"ט ע"כ לא מנה ופסל ומצבה לא תקימו לכם למל"ת בפ"ע אבל רבינו שהביא את הספרא מוכח דסובר כוותיה ודלא כהירושלמי וכיון דלהספרא איירי הפסוק ופסל ומצבה לא תקימו לכם בפסל שלא עבדו ולא נכלל בהני לאוין שכתבנו ע"כ מנאה רבינו למל"ת בפ"ע כמובן:

מצוה מג

פירוש א

שלא (א) ליתן אבן משכית כו'. ואבן משכית מפרש הדינא דחיי ז"ל וז"ל אבן מצויירת במלאכה מחוכמה וכן אבני גזית מגוררות במגירה עכ"ל נראה דסובר בדעת רבינו ז"ל דדוקא על רצפה של אבנים מצויירים או מגוררות במגירה אסור מה"ת להשתחוות אבל לא על רצפה של סתם אבנים וכן סברו ז"ל החינוך מצוה שמ"ט ודבר המלך שער ב' פי"ב ולכאו' מנא להו זה וצ"ל דסברו דפירושא דאבן משכית כן היא ובאמת בפירושא דאבן משכית כבר חלקו הראשונים ז"ל רש"י פ' בהר פרשה כ"ו פ"א כתב וז"ל ואבן

משכית לשון כסוי כמו ושכותי כפי שמכסין הקרקע ברצפת אבנים עכ"ל ולפי פירושו על כל אבנים קאי לאו זה אבל הראב"ע שם כתב וז"ל משכית שם כמו מרבית וטעמו אבן מצוייר מגזרות עברו משכיות לבב שכיות החמדה עכ"ל והתוס' עה"ת שם כתב וז"ל אבן משכית אבן שיש בו צורה ובני אדם מסתכלין בה ומשתחווים עליה ודומה שמשתחוה לצורה ומשכית לשון שכיה שהכל סכין ביפיה עכ"ל וגם הרד"ק והרשב"ם שם מפרשו אבן מצוייר נמצא לפי פירושם לא קאי הלאו זה רק על אבן מצוייר וכן נראה מהרמב"ם ז"ל סה"מ מל"ת י"ב וא"כ ממ"נ ק"ל על החינוך והדד"ח ודה"מ הנ"ל אי סברו כרש"י בפירושא דאבן משכית מדוע לא כתבו דעל כל אבנים קאי לאו זה ואי סברו כהראב"ע ודכוותיה א"כ היכי כתבו דאבני גזית מגוררות במגירה בכלל איסור אבן משכית הלא להראב"ע ודכוותיה לא אסרה התורה אלא אבן מצוייר, וע"כ נ"ל דלמדו את שיטתם מהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ו הל' ז' שכ' על הדין דאבן משכית וז"ל במד"א בשאר הארצות אבל במקדש מותר להשתחוות על האבנים שנ' בארצכם בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים המפוצלות במקדש כו' עכ"ל ומדכ' על האבנים המפוצלות נראה דסובר דלא אסרה התורה אלא על אבנים מפוצלות ופירושא דמפוצלות כתב הכ"מ הל' בית הבחירה פ"א הל' ח' מגוררות במגירה וא"כ צ"ל דסובר הרמב"ם בחיבורו דפירושא דאבן משכית אבנים מגוררות במגירה ומסה"מ נראה דסובר כהראב"ע ודכוותיה כהנ"ל וכדי שלא יהא סתירה בדבריו עכצ"ל דאין חילוק בין אבנים מצויירים לאבנים מגוררות במגירה וא"כ שפיר למדו מהרמב"ם זה את שיטתם, ובפרשת הכסף הלכות עכו"ם הל' הנ"ל ראיתי שהקשה על החינוך והדד"ח דפירושא דאבן משכית אבן מצוייר לא נזכר לא בגמ' ולא בשום אחד מן הפוסקים וגם צוה לעי' בסה"מ מל"ת י"ב ובאמת פליאה לי עליו הלא מהראב"ע והרד"ק והרשב"ם והתוס' עה"ת מוכח בפירוש דג"כ מפרשו כן כהנ"ל וגם מהסה"מ שצוה לעי' ג"כ נראה להיפך כמו שכתבנו וא"כ שיטת החינוך ודכותי' עולים יפה. אבל לכאורה עדיין ק"ל על הדד"ח דהיכי כתב אליבא דרבינו כן בשלמא החינוך לעצמו כתב שפיר משום דסובר כהראב"ע ודכותי' אבל הדד"ח דכ' אליבא דרבינו מנ"ל דרבינו ס"כ דילמא באמת סובר בפירושא דאבן משכית כרש"י הנ"ל וגם מלשון רבינו נר' דיש להוכיח דס"כ מדכ' אבל במקדש מותר להשתחוות לשם על האבנים ול"כ על האבנים המפוצלות כמ"ש הרמב"ם נראה לכאו' דסובר כרש"י, אבל אח"כ ראיתי שרבינו בקיצור הסמ"ג שלו כתב וז"ל משכית ענין ציור שמכסין הקרקע ברצפת אבנים כו' עכ"ל מוכח בפי' דסובר בפירושא דאבן משכית כהראב"ע ודכוותי' וע"כ כתב הדד"ח שפיר כמובן:

פירוש ב

ובנר מצוה סי' י' אות ו' ראיתי שג"כ מפלפל בענין זה וכתב דסתם רצפת אבנים שאי' בגמ' פירושו מאבנים מפוצלות אבל לכאורה ק"ל עליו דלפי דבריו אמאי כתב שהרמב"ם ל"ס בפירושא דאבן משכית כרש"י הלא רש"י הנ"ל ג"כ כתב שמכסין הקרקע ברצפת אבנים וא"כ שפיר יכלינן למימר דגם רש"י סובר דלא מוזהרינן אלא על אבנים מפוצלות ואי"ל דהנ"מ ל"כ א"ז אלא לראב"ע ודכוותי' כיון דלפירושם דאבן משכית אבנים מצויירים קשה על עולא דמגילה כ"ב ע"ב דהיכי קאמר לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים הא התורה לא אסרה אלא רצפה של אבנים מצויירים וכדי שלא יהא קשה על עולא הוכיח הנ"מ דצ"ל דסתם רצפת אבנים פירושו אבנים מפוצלות אבל לרש"י דמוכח מהתורה דבכל אבנים אסור אדרבא כדי שלא יהא קשה על עולא עכצ"ל דפירושא דסתם רצפת אבנים לאו אבנים מפוצלות וכיון דמחדש הנ"מ אליבא דהרמב"ם דסובר דסתם רצפת אבנים פירושו מאבנים מפוצלות ע"כ כתב דל"ס כרש"י אלא כהראב"ע ודכוותי', אבל כל זה אין שוה לי כיון דסוף סוף קשה לראב"ע ודכוותי' על עולא דה"ק דעל רצפה של אבנים דפירושו אבנים מפוצלות אסרה תורה הא לא אסרה אלא על רצפה מאבנים מצויירים אעכצ"ל דהרמב"ם ל"ס כפירושם דראב"ע ודכוותי' וא"כ היכי כתב הנ"מ דסובר כוותיהו, אבל אחר עיון קצת ראיתי דלעולם י"ל דמהטעם הנ"ל כתב הנ"מ דהרמב"ם ל"ס כרש"י ועל קושיתינו י"ל דגם לראב"ע ודכותי' עכצ"ל דאבנים מפוצלות בכלל אבנים מצויירים הם דאל"כ היה קשה ל"ל דכתב רחמנא בארצכם דיליף הברייי' דמגילה דף הנ"ל עליה אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה על אבנים של בהמ"ק הלא גם בלא בארצכם הוה ידעינן דמותר להשתחוות על אבנים של בהמ"ק כיון דאבנים של בהמ"ק לא היו מצויירים אלא מפוצלות כמ"ש הרמב"ם הנ"ל [ומ"ש הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הל' י' ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות ג"כ פירושו מפוצלות כמ"ש בהל' עכו"ם וכמ"ש הגמרא סוטה מ"ח ע"ב מובא בכ"מ שם] אעכ"מ דצ"ל דאבנים מפוצלות בכלל אבנים מצויירים הם וא"כ שפיר קאמר הנ"מ דהרמב"ם סובר כהראב"ע ודכוותי' ודלא כרש"י ודו"ק:

ומה מאד י"ל בס"ד בהנ"ל הקושיא שהקשה הט"א ז"ל בסוגיתינו דמגילה דהגמרא הקשה שם מ"ט רב לא נפיל על אפיה ומשני רצפה של אבנים היתה ותניא ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה אי אתה משתחוה בארצכם אבל אתה משתחוה על אבנים של בהמ"ק כדעולא דא"ע לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד והקשה הט"א וז"ל הא דמייתי האי ברייתא אע"ג דאין בה נ"מ להא דמשני רצפה

של אבנים היתה והא איסור השתחואה קרא בהדיא כתיב עי"ש מה שתירץ, אבל לפי דברינו הנ"ל י"ל כיון דהגמ' מתרץ רצפה של אבנים היתה וכפי מ"ש הנ"מ דסתם רצפה פירושה אבנים מפוצלות א"כ אכתי קשה מה הוי שהיתה רצפה של אבנים הא לראב"ע ודכוותי' לא אסרה תורה אלא על אבנים מצויירות וא"כ אמאי לא נפל רב על אפיה ואי"ל דעל אבנים מפוצלות מדרבנן אסור הא אכתי לא הוה ידעינן דרב פישוט ידים ורגלים הוה עביד וא"כ הנפילה על אבנים מצויירים ג"כ לא אסור אלא מדרבנן כמ"ש התוס' שם ד"ה ואיבעית אימא וכמ"ש רבינו וא"כ הוה על אבנים שאינם מצויירים גזירה לגזירה ואכתי קשה אמאי לא נפל על אפיה אעכצ"ל דהגמ' סובר דמה"ת אסור אפילו על אבנים מפוצלות ולמד א"ז מדכתיב בארצכם דיליף הברייתא מיניה דבמקדש מותר וכהנ"ל וכיון דלא ידעינן א"ז אלא מהברייי' זו ע"כ הביא הגמ' את הברייי' כמובן או י"ל כיון דהגמ' הביא אח"כ את הא דעולא דלא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד וכדי שלא יהא קשה על עולא כל הקושי' הנ"ל דמנ"ל דגם על אבנים מפוצלות אסור מה"ת ע"כ הקדים הגמ' את הברייתא להורות דמברייתא זו למד ודו"ק:

פירוש ג

וגם מיושב בנ"מ הנ"ל מה דק"ל על הראב"ע ודכוותי' מפסיקתא זוטרתא פ' בהר דז"ל ואבן משכית זו רצפת אבנים מוכח בפי' דסוברת בפירושא דאבן משכית כרש"י אבל בנ"מ הנ"ל גם בפסיקתא י"ל דפירושא של רצפת אבנים אבנים מפוצלות, וא"כ ממילא י"ל דרש"י לשיטתו דל"ס כהנ"מ דפירושא של סתם רצפת אבנים מאבנים מפוצלות כהנ"ל מחודש ב' באמת י"ל שהוכיח את פירושו. מפסיקתא זו אבל הראב"ע ודכוותיה נהי דל"ק עליהם מהפסיקתא כיון די"ל הפשט בפסיקתא כמ"ש הנ"מ ברצפת אבנים של הגמ' אבל הוכחה לפירושם מהפסיקתא באמת ליכא ואף שמחמת שורש מפרשו את פירושם הלא גם לרש"י יש שורש לפירושו וא"כ לכאו' קשה עליהם. מנא להו הכרח לפירושם וצ"ל מתרגום יונתן פר' בהר דז"ל ואבן מצייר לא תתנין בארעכון למגחן עלה כו' [ומ"ש התרגום יונתן אח"כ ברם סטיו כו' והמפרש מפרש מלת סטיו רצפה זה צ"ע לפמ"ש הגמ' פסחים י"ג ע"ב סטיו לפנים מסטיו עי' רש"י שם שמפרש איצטבא וא"כ צ"ע על התרגום ויש לי דרך לפרשו בס"ד ואכתוב בקיצור די"ל דהתרגום לא דריש בארצכם כמו שדרש הגמרא מגילה הנ"ל אלא סובר דגם במקדש אם היה הרצפה מאבנים מצויירים באמת היה אסור להשתחוות כקושיות החינוך מצוה שמ"ט על הרמב"ם עי"ש משום דסובר ובארצכם לרבות מקדש אלא משום שלא הי' במקדש הרצפה מאבנים מצויירים אלא מאבנים מפוצלות ע"כ הי' משתחווים, ואף שכתבנו

לעיל מחודש ב' דאבנים מפוצלות בכלל אבנים מצויירים א"ז לא כתבנו אלא אליבא דברייתא דדריש ובארצכם כהנ"ל אבל התרגום יונתן דלא דריש ובארצכם כהברייתא כמו שכתבנו באמת ליכא הוכחה ע"ז דאבנים מפוצלות בכלל אבנים מצויירים וע"כ שפיר י"ל אליבא דתרגום כמו שכתבנו כמובן וא"כ הוה יכלינן למימר דאסור לצייר במקדש גם את הסטיו דהיינו האיצטבאות ע"כ כתב התרגום שמותר אבל לא להשתחוות ועתה תחזה בתרגום ותבין] מוכח מתרגום זה דפירושא דאבן משכית אבן מצוייר וסברו הראב"ע ודכוותי' כהתרגום יונתן, ועל רש"י י"ל דסובר כפסיקתא הנ"ל וכתרגום אונקלוס שתרגם ואבן סגידא עי"ש ומדכתב ואבן סתם מוכח דסובר כהפסיקתא וא"כ יש לכל אחד מהפירושים הנ"ל אילן גדול לסמוך עליו כמובן,

וגם נ"ל בס"ד די"ל דכל אחד מפרש את פירושו באבן משכית לפי שיטתו רש"י לשיטתו דסובר הטעם דאסרה תורה אבן משכית כדי שלא יעשו בבה"כ דוגמת מקדש כמו שאסור לעשות תבנית היכל ואולם כ"כ בשמו התורה והמצוה סוף פ' בהר ונ"ל שלמד א"ז ממ"ש רש"י במגילה דף הנ"ל ד"ה לא אסרה תורה וז"ל בפסוק זה אלא שלא יעשו רצפת אבנים בבה"כ דוגמת של מקדש עכ"ל וכתב הדד"ח ע"ז וז"ל ומדברי רש"י יראה דהטעם שאסרה תורה השתחויה על האבנים בשאר מקומות מפני שלא יעשו דוגמת בהמ"ק וכן הבין הרב בעל כ"מ דברי רש"י עכ"ל וא"כ י"ל כיון דמ"ש הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הל' י' ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות ע"כ הטעם הוא משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות והתוס' סוכה כ"ט ע"ב ד"ה לולב כתב דבדיעבד לא מעכב הטעם של ואנוהו וגם רש"י מודה לזה כמ"ש הפנ"י שם א"כ ממילא מוכח דכשליכא אלא סתם אבנים מרצפין בהם כיון דהיכא דלא אפשר הוי כדיעבד דלא מעכב וגם נ"ל להביא ראי' לזה ממ"ש הרמב"ם הל' ח' שם כשבונין ההיכל והעזרה בונין באבנים גדולות ואם לא מצאו אבנים בונין בלבנים עכ"ל נראה דאע"ג דכתיב בקרא אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית כמ"ש הכ"מ שם אפ"ה אם ליכא אבנים אינו מעכב א"כ עכצ"ל דטעמא דאבנים גדולות ויקרות משום ואנוהו וע"כ אינו מעכב בדיעבד וממילא מוכח מזה דברצפה ג"כ הדין כן כמו שכתבנו ועי' ש"ך יו"ד סי' קמ"ב ס"ק ל"ו שכ' הטעם שאסור לעשות מנורה של שבע קנים אפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים כיון שהמנורה כשרה בדיעבד בלא גביעים וכפתורים, וא"כ ממילא י"ל כיון דלרש"י הטעם של אבן משכית כדי שלא יעשו בבה"כ דוגמת מקדש וכיון דבדיעבד שרי לרצפה בכל אבנים א"כ עכצ"ל דאיסור אבן משכית ג"כ בכל אבנים. ע"כ מפרש רש"י דמשכית לשון כסוי והמציא את השורש לזה ול"כ כהראב"ע ודכוותי', אבל הראב"ע ודכוותי' דסברו הטעם של איסור אבן משכית

משום חק ע"ז וכיון דמנהגם של עובדי ע"ז לא היה אלא באבן מצויר כמ"ש הרי בחיי ז"ל פ' בהר א"כ עכצ"ל דלא אסרה התורה אלא בגוונא שהן היו עושין וע"כ מפרשו משכית מלשון ציור והמציאו שורש לזה ודלא כרש"י כמובן, וממילא לפי"ז כיון שהרמב"ם בסה"מ מל"ת י"ב ובחיבורו הלכ' עכו"ם פ"ו כתב בפי' הטעם של אבן משכית משום חק ע"ז א"כ עכ"מ דג"כ סובר בפירושא דאבן משכית כהראב"ע ודכוותיה ע"כ כתב הנ"מ הנ"ל שפיר שהרמב"ם סובר דלא אסרה התורה אלא אבנים מצויירים או מפוצלות ודלא כמ"ש הפרשת הכסף הנ"ל ודו"ק:

פירוש ד

וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' מפורשת שהרמב"ם סובר כמ"ש הנ"מ ממ"ש בהל' ח' שם כל המשתחוה לשם על האבנים המפוצלות בלא פישוט ידים ורגלים אינו לוקה אלא מכין אותו מ"מ ואי נאמר כמ"ש הפה"כ בדעת הרמב"ם דאיסור אבן משכית בכל אבנים א"כ אמאי כתב על האבנים המפוצלות דוקא אעכ"מ כמ"ש הנ"מ, ואי קשיא סוף סוף קשה אמאי כתב אבנים מפוצלות כיון שקאי שם הרמב"ם על איסור דרבנן ומדרבנן בודאי גם הרמב"ם מודה שאסור להשתחוות על כל אבנים דכמו שאסרו כל השתחוואות אפילו בלא פישוט ידים ורגלים כמ"כ בודאי אסרו כל אבנים וגדולה מזו כתב הריב"ש ז"ל סי' תי"ב וז"ל והרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל כתב בשם רבינו שרירא ז"ל דאביי ורבא חיישו לאבן משכית אפילו לא היתה שם רצפת אבנים לפניהם שמא היתה שם וחרב המקום ונבנה עליה כשהיא שם עכ"ל מובא בב"י ורמ"א או"ח סי' קל"א, ואף שהריב"ש כתב שהרמב"ם ל"ס בזה כר' שרירא מדכ' בהלכות עכו"ם שלכך נהגו להציע מחצלאות או מיני קש בבתי כנסיות הרצופות באבנים ולר' שרירא סובר הריב"ש דלא מועיל זה, אבל בסתם אבנים נ"ל שבודאי גם הרמב"ם מודה שאסור מדרבנן ותו לפמ"ש המג"א שם ס"ק כ"ב לחלק דקרקע לא חשיב הפסק משום דארצו של בית כמוהו עד התהום אבל עשבים חשובי הפסק באמת י"ל שגם הרמב"ם סובר כר' שרירא עי"ש ותראה שכן היא עכ"פ בסתם אבנים בודאי שגם הרמב"ם סובר שאסור מדרבנן, וגם נ"ל להביא ראי' לזה ממ"ש הרמב"ם הל' תפלה פ"ה הל' י"ד וז"ל ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש כמו שבארנו בהל' עכו"ם ולכאורה לפי מה שבררנו שהרמב"ם לא אוסר אלא באבנים מפוצלות א"כ אמאי כתב סתם אבנים אעכצ"ל כיון דבהלכ' תפלה קאי על איסור דרבנן כמו שנראה מלשון ואסור שכ' ע"כ כתב שם סתם אבנים כמובן, וכיון שסובר דמדרבנן אסור כל אבנים א"כ אכתי קשה מדוע כתב בהל' עכו"ם הלכה ח' אבנים מפוצלות הלא גם שם לא דיבר אלא מאיסור דרבנן ע"ז י"ל כיון שהרמב"ם שם דיבר מהשתחויה בלא

פישוט ידים ורגלים והשתחויה כזו לא אסור אפילו על אבנים מפוצלות אלא מדרבנן ממילא על אבנים שאינם מפוצלות שרי לגמרי כיון דהוי גזירה לגזירה ע"כ נקט אבנים מפוצלות וממילא הראי' הנ"ל להנ"מ ראי' שאין עלי' תשובה ודו"ק: ודע כיון שלוקין על לאו זה גם בזמה"ז יש נ"מ מפלוגתא הנ"ל לענין פסול לעדות מה"ת כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז ס"ק י"ז ואם עבר והשתחוה על אבנים מצויירים לכ"ע פסול לעדות מה"ת אבל אם השתחוה על סתם אבנים תליא בשיטות הנ"ל לרש"י פסול ולראב"ע ודכוותי' לא פסול ולהרמב"ם תליא בפלוגתא דפה"כ ונ"מ הנ"ל וכפי מה שבררנו גם להרמב"ם פסול אבל בשאר פוסקים לא נראה דעתם בזה בפי' עי' סמ"ק סי' ק"פ וברא"ש וריטב"א במגילה דף הנ"ל אבל מהמאירי שם שכ' אסור להשתחוות על אבן משכית או על רצפה של אבנים נ"ל דיש להוכיח דסובר כראב"ע דמשום דרצה לאשמעינן דאבנים מפוצלות ג"כ בכלל אבנים מצויירים ע"כ נקט גם רצפה של אבנים דפירושו אבנים מפוצלות כהנ"ל דאי הוה סובר כרש"י מדוע לא נקט חדא כמובן, וגם מהיראים ז"ל סי' ס"ד נ"ל להוכיח דס"כ מדכ' וז"ל אבן משכית לא תתנו בארצכם תניא בארצכם אי אתה משתחוה אבל משתחוה על רצפת אבנים שבמקדש למדנו שעל רצפת אבנים אסור להשתחוות ולמדנו כי משעה שנתן לבו להשתחוות עובר משום נתינה דכתיב לא תתנו להשתחוות דהכי אמרינן במס' קידושין מחשבת ע"ז מצרפה למעשה כו' עכ"ל ואי נאמר דסובר כר"י אמאי כתב למדנו שעל רצפת אבנים כו' דנראה דמברייתא שהביא למד א"ז הלא מקרא מפורש הוא אבל כשסובר כהראב"ע אז י"ל שכיוון למה שכתבנו לעיל מחודש ב' דמדרשה דבארצכם ילפינן שגם אבנים מפוצלות בכלל אבנים מצויירים ומשום דסובר כהנ"מ הנ"ל דסתם רצפת אבנים פירושו אבנים מפוצלות ע"כ כתב שפיר למדנו שעל רצפת אבנים כו' כמובן, וגם ממש"כ מחשבת ע"ז כו' עכ"מ דסובר הטעם של אבן משכית כהרמב"ם משום חק ע"ז דאי סובר כרש"י הנ"ל מחודש ג' משום גזירה דוגמת מקדש מאי שייכות יש לאבן משכית עם מחשבת ע"ז וכיון שכן ממילא מוכח לפי מה שכתבנו לעיל סוף מחודש ג' דעכצ"ל דסובר כהראב"ע ודו"ק. אבל מהטוש"ע או"ח סי' קל"א ג"כ ליכא למילף את דעתם בזה דהרמ"א נקט לשון הקרא אבן משכית וגם לא דיבר אלא מאיסור דרבנן כיון דאוסר פישוט ידים ורגלים אפילו על סתם קרקע כשיטת הריב"ש הנ"ל אבל מהמג"א שם ס"ק כ' שכ' וז"ל ונ"ל דרצפת לבנים אין אסורה דאבן כתיב ולבנה לאו אבן היא כדכתיב ותהי להם הלבנה לאבן כו' נראה לכאורה דסובר כרש"י דאי סובר כראב"ע אמאי כתב דרצפת לבנים אין אסורה הלא גם סתם אבנים שאינם מצויירים ג"כ אינם אסורים ואי"ל שדיבר שם מאיסור דרבנן וכיון דסתם אבנים מדרבנן אסור ע"כ כתב

לבנים אין אסורה כוונתו אפילו מדרבנן דזה באמת ליתא כיון דמדרבנן אפילו על קרקע בלא רצפה ג"כ אסור כשי' הריב"ש כמ"ש הרמ"א והמג"א שם אעכצ"ל דהמג"א קאי עמ"ש הרמ"א אבל אם נוטה קצת על צידו מותר אם אין שם אבן משכית נראה דסובר הרמ"א דעל אבן משכית אפילו נוטה קצת אסור מדרבנן ע"ז כתב המג"א דרצפת לבנים אין אסורה כוונתו דברצפת לבנים נוטה קצת שרי כמו בקרקע בלא רצפה עי"ש ותראה כי זה בס"ד פשט אמיתי במג"א וממילא לפי"ז אי נא' דהמג"א סובר כראב"ע דבסתם אבנים אפילו פישוט ידים ורגלים אין אסור אלא מדרבנן אז עכצ"ל דנוטה קצת גם בסתם אבנים שרי כיון דהוי גזירה לגזירה וא"כ אמאי קאמר המג"א דוקא בלבנים דנוטה קצת שרי אעכ"מ דסובר כשיטת רש"י אבל אחר עיון קצת ראיתי דלעולם י"ל דסובר כראב"ע אלא כוונת המג"א דאפי' בלבנים מצויירים נוטה קצת שרי כמובן, וכיון שבררנו בס"ד דראב"ע ורד"ק ורשב"ם ותוס' עה"ת והרמב"ם כפי הבנת הנ"מ בדעתו וכפי מה שבררנו שאמת אתו וגם רבינו כפי מ"ש הדד"ח' והבאתי ראי' לדבריו מקיצור הסמ"ג שלו הנ"ל סוף מחודש א' והחינוך והדה"מ כולם קיימו בחדא שיטתא וגם ביראים ומאירי והמג"א י"ל דסברו כוותייהו כהנ"ל ומהשאר פוסקי' ג"כ ליכא הוכחה להיפך נמצא לפי"ז דלרוב מנין ורוב בנין של הפוסקים אם השתחוה על רצפה של אבנים שאינם מצויירים אינו לוקה ולא הוי פסול לעדות מה"ת:

פירוש ה

ואמר (**ב**) **עולא כו' וכ"כ רב האי גאון כו'**. במגילה דף כ"ב בתר דמשני הגמ' על הא דלא נפל רב על אפיה רצפה של אבנים היתה כהנ"ל מחודש ב' הקשה הגמרא א"ה מאי איריא רב אפילו כולהו נמי ומשני ג' תירוצים עי"ש ואח"כ איתא א"ר חייא בר אבין חזינא לי' לאביי ורבא דמצלי אצלויי פי' רש"י וז"ל על צידיהן ולא נופלין על פניהם ממש לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו והתוס' ד"ה ואיבעית כתב דבתי' ראשון סובר הגמרא דבלא פישוט ידים ורגלים מדרבנן אסור ובתירוץ אמצעי סובר דאפי' איסור דרבנן ליכא ומתירוץ בתרא לא דיבר התוס' אבל הב"ח ז"ל או"ח סי' קל"א כתב דלתירוץ בתרא ג"כ אפי' איסור דרבנן ליכא והדין עמו כיון דמפשטות לשון הגמ' נ"כ, נמצא לפי"ז קיימו שני תירוצי בתראי בחדא שיטתא ותוספות הביא ראי' לתירוץ ראשון מהא דאביי ורבא דמצלי אצלויי כיון דתוס' ל"ס הפשט בהא דאביי ורבא כרש"י הנ"ל אלא סובר כרב האי גאון דטעמא דמצלי אצלויי שלא יהא נר' כמשתחוה עי"ש ממילא לפי"ז אי הל' כתירוץ ראשון של הגמרא או לא תליא בהשני פירושים בהא דאביי ורבא דמצלי אצלויי דלפירש"י כיון דליכא ראי' מאביי ורבא לתירוץ ראשון הלכה כתירוץ בתרא

כפי הכלל שבידינו דהל' בכ"מ כלישנא בתרא ובפרט כאן דהשני תירוצי בתראי קיימו בחדא שיטתא אבל לפירוש התוס' ורב האי גאון באמת כאן הלכה כתירוץ ראשון כיון דאביי ורבא ג"כ סברו כן וע" ברא"ש שכ' להוכיח שהרי"ף סובר כרש"י ול"נ דמדלא הביא הרי"ף את התירוץ ראשון של הגמ' דמדרבנן אסור אפילו בלא פישוט ידים ורגלים ג"כ מ"כ וא"כ ק"ל על המרש"ל בביאורו כאן דהיאך כתב על פירושו של הרב האי גאון וכ"כ האלפסי הא מהרא"ש נראה בפי' דהרי"ף ל"ס אלא כרש"י וצ"ע, וממילא לפי מה שכתבנו שפיר יש להבין את רבינו דכיון דסובר כהרב האי גאון בהא דמצלי אצלויי ע"כ פסק כתירוץ ראשון של הגמ' דמדרבנן כל. צידי השתחויה אסור כמובן:

פירוש ו

וראוי (**ג**) **להציע מחצלאות כו**'. וכתב הדד"ח וז"ל וראיתי מן המדקדקים שאע"פ שיש שם מחצלאות ואין אנו עושים פישוט ידים ורגלים מטים פניהם קצת עכ"ל ולכאורה מדוע כתב מן המדקדקים כן הלא הרמ"א סי' הנ"ל פסק כן לכל העולם אבל לפמ"ש המג"א דבמקצת ספרים הגירסא ברמ"א או יציעו כו' ולפי גירסא זו כתב המג"א הפשט ברמ"א דכשיציע בעשבים מותר אפילו בלא הטייה ומהבאר היטב שם נר' דסובר לעיקר כגירסא זו ע"כ כתב הדד"ח שפיר. ובנ"מ סי' הנ"ל ראיתי שמסופק אי שרי לכתחלה לעשות רצפת אבנים בבהכ"נ והאריך בזה וע" בכנה"ג או"ח סי' קל"א שהביא פלוגתא ישנה בזה מרבני קנדיא"ה והוא הסכים להתיר ופליאה לי על הכנה"ג והנ"מ שלא הביאו שגם המאירי ז"ל בסוגיתינו דמגילה הביא שני דעות בזה ולי"נ ליתן טעם לפסקו של הכנה"ג דמש"ה לא אסרו חז"ל לעשות רצפה של אבנים בבהכ"נ כיון דכתיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה הרי מפורש בקרא דדוקא להשתחוות עליה אסור ליתן וכיון דבבהכ"נ לא מרצף ע"מ להשתחוות אלא לשם רצפה ע"כ לא אסרו חכז"ל כמ"ש הט"ז או"ח סס"י תקפ"ח יו"ד רס"י קי"ז וחו"מ סי' ב' דדבר המפורש בקרא לא אסרו חז"ל ועי' יד מלאכי סי' רצ"ה שהביא ראי' להט"ז מתוס' ב"מ דף ע' ע"ב ד"ה תשיך ולי"נ דגם מתוס' שם ס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכיר יש להוכיח כן מדכ' וז"ל ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם עכ"ל אלא קצת חילוק יש הט"ז כתב שאין כח ביד חכמים להחמיר דבר שפירשה התורה בפי' להתיר והתוס' כתב שלא רצו משמע דכח יש בידם ולענינינו סגיא אפילו כמ"ש התוס' ועי' חו"י סי' קמ"ב ובח"ס יו"ד סי' ק"ט ובחלק ו' סי' נ"ב מ"ש בכלל זה:

מצוה מד

פירוש א

שלא (א) ליטע אילן במקדש שנ' כו': נראה מרבינו ז"ל דלא מנה מפסוק ולא תטע לך אשרה וגו' אלא חד לאו וכן מנאו ז"ל הרמב"ם והרמב"ן והחינוך אבל מרש"י ז"ל פ' שופטים פ' ט"ז פ' כ"א לא נראה כן שכ' ת"ל לא תטע לך אשרה לחייבו עליה משעת נטיעתה ואפילו לא עבדה עובר בל"ת על נטיעתה ולא תטע לך כל עץ אצל מזבח ד' אלקיך אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית עכ"ל ועי' ברמב"ן ומזרחי שם שפליגי בדעת רש"י במ"ש ולבונה בית להרמב"ן אינה אלא אסמכתא ולהמזרחי אינה אסמכתא וגם א"ז כתבו דלרש"י צ"ל כאלו כתיב ולא תטע לך כל עץ וגו' בוי"ו עכ"פ זה נראה בפי' דרש"י למד מפסוק זה שתי אזהרות וכ"ס היראים ז"ל סי' ס"ו ומהספרי פ' שופטים באמת מוכח כרש"י דז"ל לא תטע לך אשירה כל עץ מלמד שכל הנוטע אשירה עובר בל"ת ומנין לנוטע אילן ובונה בית בהר הבית שהוא עובר בל"ת ת"ל כל עץ, אצל מזבח ד' אלקיך ר' אליעזר בן יעקב אומר מנין שאין עושים אכסדרה בעזרה ת"ל אצל מזבח ד' אלקיך כשהוא אומר אשר תעשה לך לרבות במה עכ"ל ומדאיתא בת"ק דספרי שני פעמים עובר בל"ת נראה בפי' דשתי אזהרות הן ואף ראב"י לא חולק ע"ז וכ"כ המעיי"ח ז"ל דף ק"ע ע"א אות ג' וז"ל וכרש"י משמע בספרי והו"ל כאלו כתיב בקרא לא תטע לך אשירה ולא כל עץ אצל מזבח וגו' וא"כ למוני לאוי שאור ודבש אתנן ומחיר ודומיהן לשני לאוין גם בזה יש לדון כן עכ"ל כוונתו להקשות על רבינו והרמב"ן שמנאו שאור ודבש אתנן ומחיר לד' לאוין רבינו לקמן מל"ת שי"ו עד שי"ט והרמב"ן בסוף השגותיו על הסה"מ וא"כ אמאי לא מנאו גם לא תטע לך אשירה ולא תטע לך כל עץ לשני לאוין אבל על הרמב"ם באמת ל"ק כיון שגם שאור ודבש אתנן ומחיר לא מנה כל אחד בפ"ע משום דסובר שאין למנות שתי מצות מלאו אחד אע"פ שבאו הדברים מפורטים ומפורשים בפסוק כמ"ש בסה"מ בשרשיו וגם הדינא דחיי ז"ל הקשה כן אבל באמת כבר הקשה הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת ז' אות ט' א"ז ומתרץ דמשום שהוא לאו שבכללות שאין לו פסוק אחר מיוחד ללאו ולאו שבכללות זה לא ימנה אלא לאחת עי"ש:

פירוש ב

בספרי (**ב**) **ובמס' תמיד כו'**. לכאורה יש לדקדק למה הביא רבינו תרתי מדוע לא סגיא לי' או בספרי או בגמ' דתמיד ותו ק"ל היכי כתב ובספרי כו' מוכח כו' דנראה דגם בספרי מוכח כן הלא בספרי מוכח להיפך דגם בהר הבית לא בעזרה דוקא מוזהרינן על לאו זה. ונ"ל בס"ד דרבינו רצה לתרץ מעליו קושיא גדולה ע"כ כתב ובספרי ובמס' תמיד דלכאורה קשה על רבינו דהיכי סובר דלאו זה לא נוהג אלא אצל המזבח או בכל העזרה

הא מהספרי הנ"ל מוכח בפי' דבכל הר הבית נוהג לא בעזרה דוקא אבל כבר הקשה א"ז הכ"מ ז"ל הלכ' עכו"ם פ"ו הל' ט' על הרמב"ם שכ' ג"כ כרבינו ותי' ה"ל ואפשר דסובר רבינו דראב"י פליג את"ק וסובר דליכא איסורא אלא בעזרה בלבד ופסק כמותו משום דמשנתו קב ונקי ותו דבספ"ק דתמיד מקשה מיליה עכ"ל ולכאורה מדוע כתב ותו הלא כלל זה דמשנת ראב"י קב ונקי מוסכם מכל הפוסקים ונ"ל בס"ד בכוונת הכ"מ דמחלוקת ישנה בין הפוסקים אי כלל זה גם בברייתא או לא עי' ח"צ סי' י' ומל"מ הל' בית הבחירה פ"ב הלכ' י"ח והיד מלאכי סי' תט"ו הביא קצת פוסקי' דדוקא במשנה אמרי' כלל זה והסד"מ הל' עכו"ם פ"ו הל' י' כתב דאפילו להפוסקים שג"כ בברייתא אמרינן כלל זה אם רבים חולקים עליו לא אמרינן כלל זה וכבר קדמו בזה הי"מ שם והכ"מ הל' בית הבחירה שם כתב וז"ל ופסק רבינו כרשב"י משום דמרא דגמרא הוא טפי מראב"י ואע"ג דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר ה"מ במשנה אבל לא בברי' עכ"ל נר' מהכ"מ דזה אי נגד רשב"י ג"כ הל' כראב"י או לא תליא אי גם בברייתא אמרינן משנת ראב"י קב ונקי, ודבר זה ידוע דסתם ספרי רשב"י כדאיתא סנהדרין פ"ו ע"א וא"כ ממילא י"ל כיון דבלא"ה איכא הרבה פוסקים דבברייתא לא אמרינן כלל זה וגם איכא הרבה פוסקים דנגד רבים ג"כ לא אמרינן כלל זה ממילא לפי"ז היכא דת"ק רשב"י אז אפשר דלכ"ע הלכה כת"ק ולא כראב"י וע"כ כתב הכ"מ ותו דבספ"ק דתמיד מקשה מיניה כוונתו כיון דבגמ' תמיד כ"ח ע"ב מקשה מראב"י דספרי הנ"ל על המתניתין שם אכ"מ דגמרא סובר דבזה דדוקא בעזרה עובר בלאו זה באמת הלכה כראב"י וע"כ פסק הרמב"ם כראב"י כנ"ל בכוונת הכ"מ, וא"כ ממילא י"ל דגם רבינו משום כוונה זו כתב ובספרי ובמסכת תמיד כו' כוונתו לרמז על תירוצו של הכ"מ דמשום גמרא דתמיד פסק כראב"י כנ"ל לומר בכוונת רבינו לפום שיטת הדד"ח דרבינו והרמב"ם סברו דבברי' לא אמרינן משנת ראב"י קב ונקי מובא בי"מ סי' הנ"ל:

אבל לפי שיטת הי"מ שם דסובר בדעת רבינו שגם בברייתא אמרינן משנת ראב"י קב ונקי באמת ל"ל בכוונת רבינו כמו שכתבנו כיון דגם בלאו גמ' דתמיד הלכה כראב"י ע"כ נ"ל בס"ד לפי שיטה זו לתרץ כך דבספרי שלפנינו באמת ליתא ראב"י כמ"ש הכ"מ אלא ר' אליעזר סתם וכן הביא הגירסא בספרי הב"ש במס' תמיד שם וממילא לפי גירסא זו ליכא לתרץ כמו שתי' הכ"מ כיון דעל סתם ר"א לא אמרינן דמשנתו קב ונקי וא"כ נשאר קו' הכ"מ על רבינו והרמב"ם דמדוע לא פסקו כת"ק דספרי דגם בהר הבית מוזהרינן על לאו זה וצ"ל חדא מתרתי או שסברו דמגמרא דתמיד מוכח שצריך לגרוס בספרי ראב"י כיון דבברייתא דגמ' דתמיד איתא ראב"י או שסברו דאפילו כשנא' דברייתא דגמ'

דתמיד לאו ברייתא דספרי הוא אבל עכ"פ זה מוכח מגמרא דתמיד דגם ראב"י סובר כר"א דספרי וע"כ פסקו רבינו והרמב"ם כר"א דספרי ומשום כוונה זו כתב רבינו ובספרי ובמס' תמיד מוכח כו' ודו"ק •

פירוש ג

וכשאני לעצמי נ"ל בס"ד לתרץ את קושיות הכ"מ הנ"ל מעל רבינו והרמב"ם כך דלכאורה ק"ל על הת"ק דספרי גופא דהיכי סובר שגם בהר הבית עובר משום נטיעת אילן הלא מקרא מלא דיבר הכתוב לא תטע וגו' אצל מזבח אלמא דדוקא אצל מזבח הזהיר בשלמא לראב"י כיון דמזבח הי' בעזרה שפיר י"ל שנכלל בלשון אצל המזבח כל עזרה וכ"כ המנ"ח מצוה תצ"ב אבל על הת"ק קשה וצ"ל כיון דטעם של המל"ת זו שכך היו עושין עובדי ע"ז שהיו נוטעין אילנות יפין בבתי עבודתם כמ"ש רבינו והרמב"ם בסה"מ מל"ת י"ג והרמב"ן פ' שופטים כתב שבפתחי בתי ע"ז שלהם היו נוטעין וגם רבינו והרמב"ם נ"ל דמודו לזה כיון דלשון אשירה מורה כן כמ"ש הרמב"ן ואף שכתבו רבינו והרמב"ם בחיבורו הלכה הנ"ל שבצד מזבח של ע"ז היו נוטעין צ"ל דלאו דוקא בצד מזבח ממש אלא כוונתם בפתחי בתי ע"ז שלהם וראי' לזה דבסה"מ באמת ל"כ בצד מזבח וכן בחינוך מצוה תצ"ב שהעתיק בשם הרמב"ם הטעם של המל"ת זו ג"כ השמיט בצד מזבח וממילא לפי"ז שפיר י"ל כיון דסתם ספרי ר"ש ור"ש דריש טעמא דקרא בב"מ קט"ו ע"א ע"כ סובר הת"ק דספרי דבכל הר הבית מוזהרינן על לאו זה דומיא שהיו העכו"ם עושין, אבל רבינו והרמב"ם שפסקו כר' יהודא דלא דריש טעמא דקרא עי' לקמן מל"ת קפ"ח וברמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג הל' א' וכיון שפסקו כר"י ובקרא אצל מזבח כתיב ע"כ סברו דדוקא בעזרה שהיא אצל המזבח מוזהרינן אבל לא בהר הבית ול"ק קושי' הכ"מ כמובן, ועל רש"י י"ל דל"ס בטעמא דמל"ת זו כהנ"ל אלא סובר כמ"ש הג"א פ' שופטים משום דמחזי כשיתוף עי"ש וא"כ ממילא ליכא למימר בטעמא דת"ק דספרי כהנ"ל וא"כ נשאר על ת"ק קושיתינו הנ"ל אעכצ"ל דת"ק סובר דכל הר הבית אצל המזבח נקרא ות"ק וראב"י באמת בזה פליגי הת"ק סובר דכל הר הבית אצל המזבח נקרא וראב"י סובר דרק עזרה נקראת כן ורש"י י"ל דסובר דבברייתא לא אמרינן משנת ראב"י קב ונקי או י"ל דסובר דנגד ת"ק לא אמרינן כלל זה כהנ"ל מחודש ב' וע"כ פסק כת"ק דספרי כמובן. אבל אח"כ ראיתי בכ"מ הל' א"ב פי"ב הלכה א' שהוכיח ממה שפסק הרמב"ם דישראל שבעל אחד מכל האומות לוקה דפסק כר"ש דדריש טעמא דקרא וכ"כ הלח"מ הל' מלוה ולוה הלכה הנ"ל וא"כ ליכא תו לתרץ אליבא דהרמב"ם כמו שתירצנו ע"כ תירץ הכ"מ את תירוצו הנ"ל מחודש ב' אבל אליבא דרבינו שכ' במל"ת קי"ב דאין הל' כר"ש דבעילת

שאר האומות בלאו א"כ מונח בפי' דפסק כר"י דלא דריש טעמא דקרא ממילא אליבא דרבינו תירוצינו הנ"ל עולה יפה ודו"ק:

אבל נ"ל בס"ד להביא ראי' דלרבינו עכצ"ל כמ"ש הכ"מ דמדרבנן אסור דלכאורה ק"ל על רבינו דהיכי כתב ואסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש כו' דנראה דבכ"מ שנקרא מקדש לא בעזרה דוקא אסור לעשות א"כ יהא חמור עשיית אכסדראות מנטיעת אילן דבנטיעת אילן סובר רבינו דלא אסור רק בשרה וזה באמת דבר שאין הדעת סובלתו בשלמא על הרמב"ם ל"ק אף שכ' ג"כ במקדש משום די"ל דסמך עמ"ש הל' בית הבחירה פ"א הלכה ט' וז"ל אין עושין אכסדראות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים וכתב הכ"מ שם דבכל עזרה שכ' פירושו משער נקנור ולפנים כהראב"ד שם וכיון שכ' שם בכל העזרה עכצ"ל שגם מ"ש בהלכות עכו"ם במקדש כוונתו בעזרה דאל"כ יהא סתירה בדבריו, והטעם דמדוע באמת ל"כ גם בהל' עכו"ם בעזרה ושינה מלשון הגמ' דתמיד דאיתא ג"כ בעזרה באמת צ"ע, אבל זה עכ"פ מוכח בפי' מהלכות בית הבחירה דדוקא בעזרה סובר דאסור בנין אכסדראות וא"כ על הרמב"ם באמת ל"ק מידי אבל על רבינו דל"כ במ"ע קס"ג כמ"ש הרמב"ם הל' בית הבחירה באמת קשה דהיכי כתב כאן גבי אכסדראות מלת במקדש, ותו ק"ל הא זה גופא דרבינו סובר דאזהרת נטיעת אילן אינה אלא בעזרה טעמו משום דפסק כראב"י כהנ"ל מחודש ב' וכיון דראב"י ל"ק גבי אכסדראות אלא בעזרה וכן איתא בגמ' תמיד א"כ קשה מהיכא למד רבינו לומר דבכל המקדש אסור לעשות אכסדראות, אעכצ"ל דרבינו סובר דבנין אכסדראות אינם אסורים רק מדרבנן וגם א"ז צ"ל דסובר דלראב"י בנין אכסדראות באמת אסור מדרבנן משום הרחקה דע"ז בכל הר הבית והא דלא הזכיר ראב"י רק עזרה י"ל כיון דבנטיעת אילן שאינו אסור מה"ת רק בעזרה לא הזכיר אלא עזרה ע"כ גם באכסדראות נקט כן והגמרא דתמיד שהקשה ומי הוה אכסדראות בעזרה י"ל משום דבמתניתין שם דיבר מאכסדראות שבעזרה ע"כ נקט גם הגמרא עזרה או י"ל משום דבבריי' שהביא הגמ' אח"כ ליתא אלא עזרה ע"כ נקט גם הגמ' כן אבל באמת סובר ראב"י דאיסור עשיית אכסדראות מדרבנן בכל הר הבית ע"כ נקט רבינו גבי אכסדראות במקדש, וכ"ז י"ל אי סובר רבינו דדרשה דראב"י אסמכתא אבל אי נאמר דסובר כמ"ש הסד"מ דאסור מה"ת נשארה על רבינו קושי' הנ"ל אעכ"מ דצ"ל לרבינו כמ"ש הכ"מ כמובן, ואם כנים דברינו אלה ממילא יש להוכיח מרבינו דגם נטיעת אילן אסור מדרבנן בכל הר הבית כיון דלא גרע מבנין אכסדראות וא"כ יש בנטיעת אילן לפום שי' רבינו ב' איסורים איסור דאורייתא שלא נוהג אלא בעזרה ואיסור דרבנן שנוהג בכל הר הבית וממילא לפי"ז י"ל דמשו"ה כתב רבינו

שלא ליטע אילן במקדש לשון שכלל בו כל מקום המקדש משום דרצה לרמז בתחילת דבריו גם את איסור דרבנן כמובן, ועי' בפסיקתא זוטרתא פ' שופטים שכ' וז"ל לא תטע לך אשירה מלמד שכל הנוטע אשירה עובר בל"ת אצל מזבח ד' מכאן אמרו אין נוטעין אילן בהר הבית עכ"ל ולשון מכאן אמרו נראה דמדרבנן אסור וזה באמת תימה הלא מקרא מלא לא תטע אשירה וגו' אבל בהנ"ל מיושב שפיר כיון דזה דאין נוטעין אילן בכל הר הבית באמת אינו אלא איסור דרבנן וא"כ י"ל דרבינו מפסיקתא זו למד כמובן. ועי' ביראים סי' ס"ו דלא גרס בספרי הנ"ל שום פלוגתא אלא הביא בשם סתם ספרי דאזהרת נטיעת אילן בכל הר הבית ולפי גירסתו צ"ל דברייתא דגמ' דתמיד הנ"ל אינה ברייתא דספרי וגם בבריי' דגמ' לא גרס היראים ראב"י אלא ר' אלעזר ומשום דסתם ספרי חולק על ר"א דברייתא דגמ' ע"כ פסק היראים כהספרי ואף שהקשה הגמ' מר"א וכפי הכ"מ הנ"ל מחודש ב' הי' לו לפסוק כר"א ע"ז י"ל דהיראים סובר דבאמת הי' יכול הגמ' להקשות גם מהספרי כיון דבספרי איתא לרבות במה ממילא מוכח דגם אכסדראות בכל הר הבית אסורים דלא גרע מבמה אלא הגמרא נקט ר"א משום דדיבר בפי' מאכסדראות אבל באמת סובר הגמ' כהספרי דבכל הר הבית אסור עי' ביראים ותראה דהפשט בו כמו שכתבנו, וממילא לפי"ז מיושב מה דק"ל על היד מלאכי סי' הנ"ל שכ' שהיראים ורש"י סברו גם בבריי' דמשנת ראב"י קב ונקי א"כ קשה היכי פסק רש"י הנ"ל כת"ק דספרי אבל לפי הנ"ל י"ל שגם לרש"י היה הגירסא בספרי כהיראים כמובן, ולענין נטיעת אילנות אצל בהכ"נ עי' מהר"ם שיק או"ח סי' ע"ח וע"ט שפסק שאסור וגם הביא בשם רע"א שפסק גכ"כ וגם פסק שאם עברו ונטעו חייבים לעקור אותם:

מצוה מה

פירוש א

שלא (א) ליהנות מעבודה זרה ומכל משמשיה כו'. כלשון זה ממש כתב הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ז הל' ב' אלא הרמב"ם כתב שגם תקרובת שלה אסור בהנאה ורבינו שהשמיט א"ז י"ל דסובר כתוס' ב"ק דף ע"ב ע"ב ד"ה דאי שמסופק בתקרובת ע"ז אי אסור בהנאה מה"ת משום דכתיב אשר חלב זבחימו יאכלו משמע אכילה ולא הנאה והקובץ הל' עכו"ם שם כתב על תוס' זה וז"ל וכוונתה כמ"ש התוס' פסחים כ"א דכי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו פי' דלא אמר ר"א כ"מ שנ' לא יאכל הוי אה"נ אלא אם נכתב בלשון לאו דומיא דנבלה עכ"ל ונ"ל שכיוון ליישב בזה את קושיות הפר"ח שהקשה על התוס' הא קיי"ל כר' אבהו דכ"מ שנ' לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע אבל לפי הבנת הקובץ בתוס' ל"ק מידי וגם הפה"כ הל' עכו"ם שם

מיישב את קושי' הפר"ח כן והנ"מ סי' י' אות ט' ג"כ דיבר מזה, וגם הרשב"א ז"ל בקידושין נ"ח ע"א ד"ה אלמא סובר כתוס' הנ"ל וכבר האריכו בזה השעה"מ וטעם המלך הלכות אישות פ"ה הלכה א' עי"ש וא"כ שפיר י"ל שגם רבינו ס"כ וע"כ השמיט תקרובת שלה, אבל אח"כ ראיתי שאאל"כ כיון דרבינו כתב אח"כ עבר ומכר ע"ז ומשמשיה או תקרובת שלה הרי הדמים אסורים בהנאה ואסורין בכל שהוא כע"ז עצמה שנא' והיית חרם כו' מוכח בפי' דסובר שגם תקרובת ע"ז אסור בהנאה מה"ת וא"כ טעמא בעי דמדוע השמיט בתחילת דבריו תקרובת שלה וצ"ל דסמך על עבר ומכר כו' שכ' אח"כ או י"ל מ"ש עבר ומכר כו' או תקרובת כו' אסורים בהנאה כו' כוונתו דתקרובת אסור בהנאה מדרבנן דגם התוס' והרשב"א הנ"ל סברו דמדרבנן עכ"פ אסור בהנאה וא"כ י"ל דבריש דבריו שדיבר מאיסורי הנאה דאורייתא ע"כ השמיט תקרובת שלה ואח"כ בהא דעבר ומכר כו' כולל גם תקרובת לאשמעינן דמדרבנן עכ"פ אסור בהנאה ומ"ש שנא' והיית חרם כו' א"ז ל"כ אלא על ע"ז ומשמשיה ועל תקרובת י"ל דלא הוי אלא אסמכתא כמובן:

פירוש ב

והנהנה (ב) מאחד מהן לוקה שתים כו' כ"כ גם הרמב"ם והמעשה רוקח ז"ל הלכות עכו"ם שם הביא בשם הפר"ח שהקשה על הרמב"ם דמנ"ל דהך קרא לא תביא תועבה וגו' מיירי לנהנה דילמא כפשוטיה שלא להכניס ע"ז לתוך ביתו כמ"ש הרמב"ם פ"י הל' ד' שם אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכניס לתוכה עכו"ם ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך ותירץ המ"ר וז"ל דכיון דהזהיר רחמנא אפילו אהבאה לביתו מינה דכל מין הנאה בעולם אסורא וההיא דלקמן פ"י היינו עיקר הלאו ומיניה ילפינן הא נמי וכ"כ רבינו בסה"מ מל"ת כ"ה והביא ז"ל ראי' לדבר מדאמרינן במכות דף כ"ב דהמבשל בעצי אשירה לוקה שתים אחת משום ולא תביא תועבה אל ביתך ואחת משום ולא ידבק בידך עכ"ל אבל לכאורה צריך להבין מה הקשה הפר"ח על הרמב"ם דוקא הלא על הגמ' דמכות גופא שהביא הסה"מ ראי' קשה קושיתו וגם בפה"כ ראיתי שעמד על הפר"ח בזה וכתב שעל הרמב"ם באמת ל"ק כיון שיש לו ראי' מגמ' דמכות אלא על הגמ' גופא קשה וא"ז מתרץ בדוחק אבל על הפר"ח לא תי' כלום ובאמת זה תמיה גדולה על הפר"ח. ונ"ל בס"ד בכוונת הפר"ח ז"ל דבמכות איתא כך אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה ואזהרתיה מהכא ולא ידבק בידך וגו' א"ל רב אחא בריה דרבא לר"א ולילקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך אלא הב"ע כגון שבישלו בעצי הקדש כו' עי"ש ולכאו' קשה על התרצן דמשני ועייל עצי אשירה כו' וכי לא ידע דבעצי אשירה יש גם לאו דלא תביא תועבה אעכצ"ל דהתרצן באמת סובר כקושיות הפר"ח דלא קאי

לא תביא תועבה על הנאת ע"ז אלא רב אחא סובר כתירוצו של המעשה רוקח הנ"ל וע"כ הקשה לרב אשי ולילקי נמי משום לא תביא תועבה נמצא לפי"ז דהתרצן ורב אחא פליגי אי לאו דלא תביא תועבה קאי גם על הנאה או לא וגם מרב אשי שם מוכח דסובר בזה כהתרצן כיון דרב אשי הקשה שם וליחשוב נמי החורש בעצי אשירה ואזהרתיה מהכא ולא ידבק בידך מאומה ומדלא הביא ר"א על הנאת עצי אשירה אלא חד אזהרה ולא ידבק בידך ול"ק דחייב גם משום לא תביא תועבה עכ"מ דרב אשי גכ"ס כהתרצן הנ"ל והא דמשני הסתם גמ' שהוא ר"א במכות ובפסחים דף מ"ח ע"א על קושי' רב אחא הב"ע כו' א"ז לא משני אלא לדבריו דרב אחא אבל רב אשי לעצמו באמת סובר כהתרצן הנ"ל וא"כ ממילא י"ל דמש"ה לא הקשה הפר"ח על הגמ' גופא כיון דעל הגמרא ל"ק אלא על רב אחא וא"ז גם הפר"ח ידע דרב אחא באמת סובר דלא תביא תועבה קאי גם על הנאת ע"ז כהנ"ל אבל על הרמב"ם הקשה שפיר כיון דרב אשי ל"ס כרב אחא א"כ מדוע לא פסק הרמב"ם בזה כרב אשי כנ"ל בכוונת קושיות הפר"ח ואם באמת הפר"ח לזה כיוון אז לא הועיל המעשה רוקח בתירוצו כלום כיון דמרב אשי מוכח דל"ס כמ"ש המ"ר כמובן, וא"כ גם על רבינו קשה קושי' הפר"ח כיון דגם רבינו פסק לקמן מל"ת מ"ח שהמכניס ע"ז בביתו עובר משום לא תביא תועבה, ואפשר דרבינו והרמב"ם סברו דבתר דשמע רב אשי מרב אחא גם ר"א מודה דלא תביא תועבה קאי גם על הנאת ע"ז ועל דרך שכ' המ"ר הנ"ל ומ"ש רב אשי אח"כ וליחשוב נמי החורש בעצי אשירה כו' י"ל דבבה"מ אמר א"ז מקודם ששמע מרב אחא אלא בגמ' סידרו אח"כ, או אפ"ל דרב אשי חדא אזהרה נקט אבל באמת סובר דגם משום לא תביא תועבה חייב ודו"ק:

ועי' במנ"ח ז"ל מצוה תכ"ח שמפלפל כשמכניס ע"ז בתוך ביתו ולא נהנה ממנה אי עובר בלאו דלא תביא תועבה ולכאו' צריך להבין הא משנה שלימה בע"ז כ"א ע"א אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו ע"ז שנ' לא תביא תועבה וכ"פ רבינו והרמב"ם כהנ"ל והר"ן ז"ל בע"ז שם כתב וז"ל משום דהאי לא תביא תועבה להא מילתא [שלא יכניס עכו"ם ע"ז בבית ישראל] אסמכתא בעלמא הוא דעיקר קרא בישראל המכניס ע"ז לביתו הוא עכ"ל וכ"כ התי"ט שם וגם מהש"ג שם ממה שהביא בשם ס' התרומה שלא תאסר מה"ת אלא כשישראל עצמו דר שם מוכח בפי' שאיסור דאורייתא היא וא"כ מה מסופק המנ"ח, אבל הריטב"א ז"ל בע"ז שם כתב וז"ל והנכון דהאי דרשא מדרבנן היא שאסרו לנכרי הכנסת ע"ז בבתינו ואסמכיהו אהאי קרא דאלו קרא גופיה לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ושלא נכניסנה לבתינו ליהנות ממנה עכ"ל ולפי דבריו יש מקום לספיקתו של המנ"ח כיון דנר' דדוקא כשהכניס ע"מ ליהנות

ממנה הזהירה התורה אבל לא כשהכניס שלא ליהנות וגם עם הריטב"א זה מיושב שפיר קושיות הפר"ח הנ"ל והמ"ר הנ"ל באמת כתב את תירוצו לפום שיטות הר"ן והתי"ט כמובן. ואח"כ הקשה המנ"ח וז"ל לפמ"ש לעיל דאף בלא הנאה עובר במכניס דבר מע"ז משום לא תביא ופשוט דל"ד לתוך ביתו ה"ה לידו עי' בע"ז בתוס' שם א"כ נוכל לפלפל בסוגי' דר"ה גבי שופר של ע"ז דיצא דמללה"נ וכן בלולב נהי דאין לו הנאה מ"מ עכ"פ עובר בלאו דלא תביא הדר הו"ל מהב"ע ופשוט ג"כ דהנהנה עובר במ"ע דאבד תאבדון כו' וא"כ ג"כ יש לפלפל בסוגי' דשופר אע"ג דלאו ליהנות נתנו עכ"פ עובר בעשה עכ"ל והמר"ם שיק ז"ל מצוה ת"ל הביא משמו שהקשה רק על שופר ולא גם אלולב ולפענ"ד על שופר הקושי' הראשונה מעיקרא ליתא די"ל דהא דשופר של ע"ז אם תקע בו יצא איירי כשלא הכניס את השופר לביתו וגם לא נטל בידו על דרך שכ' הרמב"ם הל' שופר פ"א הל' ג' גבי שופר הגזול דאיירי שלא נטל בידו ובכה"ג בודאי דלא עבר משום ולא תביא תועבה דהמנ"ח לא הקשה אלא משום דנטל בידו ואפשר דמשום טעם זה כתב וכן בלולב כיון דבלולב לא משכחת אלא כשנטל בידו וא"כ י"ל דקושיא הראשונה לא הקשה אלא על לולב והקושיא שניה הקשה גם על שופר ועי' במהר"ש מה שתירץ:

ול"נ בס"ד די"ל דסוגי' דר"ה כ"ח ע"א בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכן הסוגי' דסוכה ל"א ע"א לולב של ע"ז איירי בשוגג שלא ידע ששופר או לולב של ע"ז וע"כ אם תקע או נטל יצא דכיון דלא עבר על לאו דלא תביא תועבה וגם על עשה דאבד תאבדון אלא בשוגג א"כ תו לית ביה משום מהב"ע וליכא אלא משום שנהנה מע"ז וכיון דמצללה"נ ע"כ יצא כמובן, ובזה נ"ל לתרץ מה דק"ל על סוגיות הנ"ל דמדוע לכתחילה לא יתקע ולא יטול הא כיון דהטעם של ההיתר משום דמצללה"נ א"כ אפילו לכתחלה יטול ויתקע כמ"ש הגמ' שם במודר הנאה משופר שמותר לכתחלה לתקוע בו תקיעת של מצוה מטעם דמצללה"נ הן אמת שרש"י בסוכה נזהר מקושיא זו דבד"ה לא יטול כתב וז"ל דמאוס לגבוה אבל עי' בפרישה או"ח סי' תקפ"ו ד"ה שופר של ע"ז שכ' ג' טעמים על הא דלכתחילה לא יתקע אלמא דשער הטעמים לא ננעלו וא"כ ממילא י"ל דלכתחלה כיון שידע דשל ע"ז הוא והו"ל מזיד לא יתקע משום דהוי מהב"ע כקושיות המנ"ח אלא בדיעבד כשתקע והוא שוגג יצא כיון דבשוגג ליכא משום מהב"ע. וגם נ"ל לתרץ בזה את קושיות התוס' דסוכה ל' ע"א ד"ה משום שהקשה דל"ל קרא דבמצה של טבל לא יצא תיפוק ליה משום מהב"ע אבל לפי הנ"ל י"ל דצריך הקרא כשהיה שוגג על אכילת טבל כמובן, ואחר שחידשתי בס"ד את כל זה ראיתי בכסף נבחר אות מ' כלל קי"ב שג"כ דיבר מכלל זה והביא בשם יד דוד שהוכיח מקושיות התוס' הנ"ל דאפילו בשוגג שייך

משום מהב"ע והכס"נ כתב שמהרמב"ם ג"כ יש להוכיח כן ול"כ דעל איזה רמב"ם כיוון ונ"ל דיש ללמוד ממה שפסק הרמב"ם הל' חו"מ פ"ו הל' ז' דאין יוצאין במצה של טבל והקשה הלח"מ הא את זה לא אמר הגמרא בפסחים אלא אליבא דר"ש דלית ליה אחע"א והביא הח"ס או"ח סי' קל"ז בשם רבו הגאון בעל הפלאה שתירץ שטעמו של הרמב"ם משום מהב"ע עי"ש וא"כ לפי"ז י"ל דכיון דהרמב"ם כתב לחליטין דלא יצא במצה של טבל מוכח דאפילו בשוגג סובר דלא יצא וא"כ ממילא מוכח דסובר דאפילו בשוגג שייך משום מהב"ע כמובן, אבל הכס"נ הוכיח מהמרדכי דבשוגג ליכא משום מהב"ע וא"כ לפי שיטת המרדכי עולה דברינו הנ"ל יפה ול"ק קושי' המנ"ח ודו"ק:

פירוש ג

האשרה (**ג**) **בין שהיתה נעבדת כו'**. המקור לזה משנה דע"ז מ"ח ע"ב לא ישב בצילה עי' הסוגי' שם היטב ותראה דבין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא אפילו בצל צילה אסור לישב וא"כ לכאו' קשה על רבינו ז"ל דהיכי כתב אסור לישב בצילה דמשמע דדוקא בצילה אסור אבל בצל צילה מותר הא מגמ' מוכח דאפילו בצל צילה אסור ובר"ן שם ראיתי שהקשה את הקושי' זו על הרמב"ם שכ' בהל' עכו"ם פ"ז הל' י"א וז"ל האשרה בין שהי' נעבדת בין שהיתה עובדי כוכבים ומזלות מונחת תחתי' אסור לישב בצל קומתה ומותר לישב בצל השריגים והעלים שלה כו' עכ"ל ומדכ' אסור לישב בצל קומתה מוכח דסובר דבצל צילה מותר וזה דלא כהגמרא והניח בצ"ע וגם הכ"מ שם הביא בשם הרמ"כ שעמד בזה והניח ג"כ בצ"ע. ואת רבינו נ"ל בס"ד ליישב כך דבפירושא דצל צילה רש"י והרמב"ם פליגי רש"י סובר דצל צילה היכא דהצל דק וקלוש והרמב"ם סובר דצל צילה היינו צל השריגים והעלים כ"כ הר"ן והכ"מ והר"ן הביא ראי' לרש"י מהירושלמי דע"ז עי"ש ומה שקשה על הרמב"ם בזה עי' בכ"מ, ומרבינו נראה בפי' דל"ס בזה כהרמב"ם מדלא דיבר מצל השריגים והעלים כלום אע"כ דסובר כרש"י וא"כ י"ל דרבינו סובר דלכ"ע במלת בצילה דאי' במתניתין נכלל כל צל אפי' צל צילה דלא ישב בצילה משמע אפי' ארוכה כמה צילה מיקרי וגם המקשן שהקשה בגמ' שם פשיטא ידע מזה דבמלת בצילה נכלל גם צל צילה אלא המקשן סובר כתירוצו הראשון של התוס' ד"ה לא ישב דצל אשירה לא הוי שלא כדרך הנאה משום דאשרה עשויה לצל וכיון דהוי כדרך הנאה ע"כ הקשה שפיר פשיטא אפילו על צל צילה אבל ר' יוחנן סובר כתירוצו השני של התוס' דצל אשרה הוי שלא כדרך הנאה אלא חומרא דע"ז שאני וכיון דמשום חומרא דע"ז היא הוה ס"ד דצל צילה שהוא דק וקלוש כמ"ש רש"י לא יהא אסור דאפשר דלא הוי אלא ככל שהוא שלא כדרך הנאה עי' קובץ הלכ' יסוה"ת פ"ה הל' ח' ע"כ כאמר

התנא דמתניתין לא ישב בצילה דפירושו אפילו צל צילה לאשמעינן דאפילו צל צילה אסור ולפי פירוש זה באמת לכ"ע נכלל במלת בצילה אפילו צל צילה וע"כ לא נקט רבינו אלא לשון המשנה אסור לישב בצילה, וממילא לפי"ז ל"צ לומר בהרי"ף והרא"ש דמשום דלא הביאו את השקלא וטריא דצל צילה סברו דצל צילה מותר כמ"ש הר"ן אלא י"ל דכיון שהביאו את המשנה לא ישב בצילה תו לא צריכי לשום שקלא וטריא, כיון דבמלת בצילה נכלל גם צל צילה כמובן, ואח"כ ראיתי בב"י יו"ד סי' קמ"ב שכ' אליבא דהרי"ף והרא"ש וז"ל ומשמע להו דבכלל לא ישב בצילה משמע דאפילו ארוכה כמה צילה מיקרי עכ"ל ולכאו' לפי דבריו מה מקשה המקשן פשיטא דילמא המתניתין הא אתי לאשמעינן אבל לפי דברינו דברי הב"י נכונים מאד בס"ד ודו"ק:

וכל זה י"ל אליבא דרבינו והרי"ף והרא"ש משום די"ל דסברו כרש"י בפירושא דצל צילה אבל הרמב"ם שכ' דבצל השריגים והעלים מותר לישב מוכח בפי' דסובר דבצל צילה מותר ע"כ הניחו עליו שפיר את הקושיא הנ"ל בתימה ולפי מ"ש המרש"ל בביאורו כאן דרבינו גכ"ס כהרמב"ם באמת גם על רבינו נשארה בתימה, אבל הב"ח סי' הנ"ל מיישב את הרמב"ם וגם הדד"ח והמראה הפנים בירושלמי דע"ז פ"ג הל' י"א מיישבו כן א"כ יש מקום לדברי המרש"ל הנ"ל אבל עי' במשרת משה הל' עכו"ם מה שמפלפל על תירוצם והמעשה רוקח מיישב את הרמב"ם דסובר ככל הפוסקים עי"ש, ולהלכה הטור סי' הנ"ל פסק דבצל צילה ג"כ אסור ובש"ע שם כתב סתם אסור לישב בצילה [ומ"ש בהגה שם לשון הרמב"ם באמת כשמעיינין שפיר נראה דאינו לשון הרמב"ם אלא נ"ל שהוא לשון רבינו שכ' בפי' כלשון הש"ע] ומדלא דיבר הש"ע מצל צילה נראה דסובר דצל • צילה שרי אבל מהש"ך שם ס"ק י"ט נראה דלמד בהש"ע שגם בצל צילה אסור מדהביא על זה את לשון הב"י עי"ש ותבין וגם הט"ז שם פסק להל' כן, וכיון דלפי דברינו הנ"ל רבינו והרי"ף והרא"ש סברו גכ"כ והטור פסק בפי' דאסור ובש"ע סובר הש"ך גכ"כ ובהרמב"ם כתב המ"ר דג"כ ס"כ והב"ח וט"ז ג"כ פסקו כן בודאי שכן הלכה דאפילו בצל צילה אסור לישב:

פירוש ד

ואסור (ד) לעבור תחתי' כו' גם זה מע"ז דף מ"ח ועל הא דאמר רב ששת לשמעיה כי מטית להתם ארהיטני פי' מושכני במרוצה הקשה הגמרא ה"ד אי דליכא דרכא אחרינא ל"ל ארהיטני מישרא שרי ואי דאיכא דרכא אחרינא כי אמר ארהיטני מי שרי ומשני לעולם דליכא דרכא אחרינא ואדם חשוב שאני מוכח מגמ' זו דדוקא באדם חשוב בעינן רץ וא"כ ק"ל על רבינו דהיכי כתב סתם עובר תחתי' במרוצה דנר' דבכל אדם בעינן ריצה

והר"ן שם הקשה א"ז על הרי"ף והרמב"ם והניח בתימה וגם על הרא"ש שם קשה קושיא זו, אבל לפי מה שתי' הלח"מ הל' עכו"ם שם את הרמב"ם גם על רבינו י"ל כן כיון דגם רבינו איירי בין בגוזלת בין בשאינה גוזלת עי"ש בלח"מ ותבין וגם תירוצו של הב"ח סי' הנ"ל על הרמב"ם גם אליבא דרבינו עולה יפה עי"ש, והש"ך יו"ד סי' קנ"ב ס"ק ב' כתב לתרץ דמדוע השמיטו הרמב"ם והמחבר איסור דאדם חשוב וז"ל ול"נ דלא הוצרכו לכתבו משום דמלתא דפשיטא היא דאדם חשוב ירחיק עצמו בכל מה שיוכל וכו' וכן צ"ל דעת הרמב"ם והמחבר לעיל סי' קמ"ב עכ"ל ופליאה לי דהיכי כתב דבהא דינא דרץ שבסימן קמ"ב פשיטא היא דאדם חשוב ירחיק עצמו הא בהא דינא דרץ אדרבא הקושיא היא דלא בעינן רץ אלא באדם חשוב והרמב"ם והמחבר כתבו סתם דבכל אדם בעינן רץ וא"כ ל"ל ע"ז תירוצו של הש"ך וצ"ע גדול אם לא שנ' שגם הש"ך סובר בהא דינא דרץ כתירוצו של הב"ח הנ"ל אלא שהיה קשה לו על תירוצו של הב"ח דעדיין קשה דאמאי לא הביאו הרמב"ם והמחבר את זה גופא דבסגי נהור כשהוא אדם חשוב בעינן ג"כ רץ ועל זה שייך שפיר תירוצו של הש"ך כמובן:

פירוש ה

ע"ז (ה) **של ישראל אינה בטלה לעולם כו'**. לכאורה יש להסתפק במ"ש רבינו אפילו הי' לעכו"ם בה שותפות אין ביטולו מועיל כלום אי כוונתו שגם על חלק נכרי לא מועיל הביטול או כוונתו דדוקא על חלק ישראל לא מועיל אבל על חלק נכרי מועיל, ובע"ז דף נ"ב ע"ב איכא ג' לשונות בגמרא בענין זה עי"ש ותראה דלפי פירושו של רש"י מוכח דלכל הג' לשונות סובר הגמ' דחלקו של נכרי בטל וכ"כ האשכול ז"ל פ' כל הצלמים סי' נ"ג וז"ל ע"ז דישראל אינה בטלה עולמית אפילו יש לעכו"ם שותפות מבטל חלקו ולא חלק ישראל עכ"ל וכ"כ הר"ן בע"ז שם וממילא לפי"ז אי נאמר שרבינו סובר שגם חלקו של נכרי אינה בטלה הי' קשה עליו מגמרא זו אעכ"מ דצ"ל דסובר דחלק עכו"ם בטל וגם מצאתי ראי' לדברינו מהכ"מ הלכות עכו"ם פ"ז הל' ט' שכ' עמ"ש הרמב"ם שם ממש כלשון רבינו דסובר דלחלק נכרי מועיל הביטול וכ"כ בב"י יו"ד סי' קמ"ו עמ"ש הטור ג"כ כלשון רבינו וכ"כ הלח"מ וא"כ מוכח דסברו בכוונת הרמב"ם והטור כמו שכתבנו בדעת רבינו, אבל הדד"ח כתב עמ"ש רבינו כהנ"ל וז"ל מוכח בפ' ר' ישמעאל לכולהו לישני דע"ז של ישראל שיש לעכו"ם שותפות בה דנכרי מבטל חלקו אבל לא חלק ישראל ולא ידעתי למה סתמו דבריהם כל הפוסקים ולא ביארו זה עכ"ל וגם בכנה"ג יו"ד סי' קמ"ו כתב וז"ל אין ביטול העכו"ם מועיל לה כו' נ"ב לחלקו של ישראל כמבואר בגמרא ע"ז שהביא רבינו ב"י וכ"פ בספר הקצר ויש לתמוה על שאר הפוסקים למה סתמו דבריהם

עכ"ל ומדכ' שסתמו דבריהם מוכח דל"ס בדעת רבינו והרמב"ם והטור כמו שכתבנו או אפשר דלעולם גם הדד"ח ס"כ אלא שקשה לו למה כתבו בלשון סתם מדוע ל"כ בפי', ולהלכ' פסק הש"ע סי' הנ"ל בפי' דדוקא בחלק ישראל לא מועיל הביטול:

אבל לכאורה צריך להבין דהיאך מועיל הביטול לחלק נכרי הא בדאוריי' קיי"ל דאין ברירה וא"כ לא מועיל החלוקה שאחר הביטול כלום אבל כבר עמדו ע"ז הריטב"א ותוס' רי"ד בע"ז שם תירצו היטב עי"ש ובהגהת אשר"י שם ראיתי שכ' וז"ל ואפילו למאן לית ליה ברירה הכא יש ברירה דכל איסורי ע"ז דרבנן נינהו כו' עכ"ל ולא זכיתי להבין את דבריו דהיכי כתב דכל איסורי ע"ז דרבנן הא איסורי דאורי' הן וכ"כ בפי' הריטב"א שם, אבל אח"כ ראיתי במעשה רוקח הל' עכו"ם פ"ח דעל מ"ש הרמב"ם דע"ז של עכו"ם כשבאתה ליד ישראל אין ביטולו של עכו"ם מועיל כלום כתב וז"ל נר' שאיסור זה אינו אלא מדרבנן דמדאורייי' אינה נאסרה עד שיעשה לה דברים שבסתר כמ"ש הרמב"ם פ"ז הל' ד' שם עכ"ל נמצא לפי"ז דבע"ז של ישראל אע"ג דמדאורייי' אינה אסורה עד שתעבד אבל מדרבנן אסורה וא"כ י"ל דהג"א איירי קודם שתעבד וע"כ כתב שפיר דאיסורי דרבנן הן אבל הריטב"א איירי אחר שתעבד וע"כ כתב דאסור מה"ת כמובן:

פירוש ו

ומ"ש רבינו וכן ע"ז של עכו"ם שבאתה ליד ישראל כו' כ"כ גם הרמב"ם שם ונר' מדבריהם שסברו דאפי' כשלא זכה בה הישראל אלא משבאתה ליד ישראל שוב אין לה ביטול, אבל הטור יו"ד סי' קמ"ו כתב כשזכה בה הישראל דוקא והב"י הביא גירסא בטור אפילו כשלא זכה בה והסכים להגירסא שלפנינו דדוקא כשזכה בה והב"ח הסכים להגירסא שהביא הב"י עי"ש אבל זה נ"ל דלכ"ע אם הישראל לא רצה לזכות אע"ג שבאתה לידו מועיל הביטול וא"כ לפי"ז מ"ש הגמרא ע"ז ס"ד ע"ב ישראל שמצא ע"ז בשוק עד שלא באתה לידו אומר לנכרי ומבטלה משבאתה לידו אינו אומר לנכרי ומבטלה כו' צ"ל דלהטור לפי גירסת. הב"י פירושא דשבאתה לידו שאמר הגמ' דהיינו וזכה בה ולרבינו צריך לפרש כמו שפירש הב"ח עי"ש וליכא לפרש שבאתה לידו ולא רצה לזכות בה כיון דאז באמת מועיל הביטול לכ"ע כמו שכתבנו וע"כ צריך לפרש את הגמרא לרבינו והרמב"ם כמו שפי' הב"ח, וגם נ"ל להביא ראי' לזה ממה שסובר הגמ' דבאית ליה שותפות מועיל הביטול לחלק הנכרי כהנ"ל מחודש ה' דלכאו' קשה ע"ז הא ע"ז זו בידו של ישראל היא כיון שיש לו חלק בה וא"כ היאך מועיל הביטול אעכצ"ל כיון דישראל לא רצה לזכות החלק של נכרי ע"כ מועיל הביטול אכ"מ כמו שכתבנו ואח"כ מצאתי בכנה"ג סי' הנ"ל שכ' ג"כ כשלא רצה לזכות אע"ג שבאתה לידו מועיל הביטול ושמחתי

שכוונתי בס"ד לדעתו, ומ"ש רבינו גזירה משום ע"ז של ישראל עצמה כו' כתב הדד"ח שרבינו למד א"ז מסוגי' דע"ז מ"ב ע"א ממ"ש רבא לעולם כי פחסה ישראל נמי בטלה אלא גזירה דלמא מגבה לה והדר מבטיל לה והוי ע"ז ביד ישראל וכל ע"ז ביד ישראל אינה בטלה לעולם ועי' בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ז הל' ז' שהנחתי בתימה בסוגי' זו דלאביי דלית ליה גזירה דרבא נשארו כל הני קושיות שהקשה הגמ' שם על רשב"ל כיון דהגמ' משני על כולן גזירה דרבא ועד עתה לית לי פריקא לקושיא זו:

פירוש ז

מצא (ו) **שברי ע"ז כו' וע"ז שנשתברה מאלי' קיי"ל כר"י כו'**. המקור לזה בע"ז דף מ"א במשנה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין כו' בגמ' אמר שמואל אפי' שברי ע"ז והקשה הגמ' תנן מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין כו' אמאי והא שברים נינהו ומשני הגמרא תרגמא שמואל בעומדין על בסיסן פי' רש"י על כנן מקום המתוקן להם כיון דאותבינהו התם ודאי פלחי להו ואח"כ איתא בגמרא איתמר ע"ז שנשתברה מאיליה ר' יוחנן אמר אסורה רשב"ל אמר מותרת כו' עיי"ש כל הסוגי' והתוס' ד"ה אמר שמואל כתב דשמואל דסובר דשברי ע"ז מותרין סובר כרשב"ל דע"ז שנשתברה מאיליה מותרת ורשב"ל סובר כשמואל ור' יוחנן דסובר דע"ז שנשתברה מאיליה אסורה לית ליה דשמואל והביא כמה ראיות לזה עי"ש וא"כ לפי"ז לכאורה קשה על רבינו כיון דפסק כשמואל דמצא שברי ע"ז מותרין א"כ היכי פסק כר"י, אבל כבר תמה הר"ן שם על הרי"ף והרא"ש שג"כ פסקו כשמואל וכר' יוחנן ותי' באריכות עי"ש ותראה שתירוצו עולה יפה גם אליבא דרבינו וגם הב"י יו"ד סי' קמ"א מתרץ את הטור שפסק ג"כ כרבינו עם הר"ן שכתבנו ועי' בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ז הל' ב' מה שכתבנו בסוגי' זו ותמצא נחת:

פירוש ח

אבל (ז) **נרות של שעוה כו'**. בע"ז דף נ' ע"א איתא בי ינאי מלכא חרוב אתו נכרים אוקימו ביה מרקוליס אתו נכרים אחריני דלא פלחי, למרקוליס שקלינהו וחיפו בהן דרכים וסטראות איכא רבנן דפרשי ואיכא רבנן דלא פרשי כו' ומפרש הגמ' טעמא דפרשי כיון דתקרובת ע"ז הוא ולתקרובת אין לה בטילה עולמית ודלא פרשי סברו דדוקא תקרובת כעין פנים זביחה קיטור וניסוך וכל העולים על המזבח נקרא תקרובת ואין לה ביטול אבל אבנים של מרקוליס לא נקראו תקרובת וע"כ מועיל הביטול והתוספת שם ד"ה בעינן הוכיח מסוגי' זו את הא דינא דנרות שכ' רבינו וכ"כ הרא"ש שם אלא הם סברו דלנוי ותשמישי ע"ז המכירה או הנתינה או משכנה לא הוי ביטול כמו בע"ז עצמה לחכמים דמתניתין דע"ז דף נ"ג דהלכתא כוותייהו ובהני נרות סברו דהביטול היא מה שכבה הכומר וכ"ס המרדכי בע"ז שם והאשכול פ' כל הצלמים סי' נ"ג וכן נר' מהסמ"ק

סי' ס"ח, אבל הר"ן בע"ז שם סובר דדוקא בע"ז עצמה המכירה או נתינה או משכנה לא הוי ביטול אבל בנוי ותשמישי ע"ז הוי ביטול עי"ש שכ' ב' טעמים לזה וגם הר' יונה ס"כ מובא בטור יו"ד סימן קל"ט וכ"כ הדד"ח בשם הרמב"ן וכן נר' מהיראים סי' ס"ט מדלא דיבר מביטול דכיבוי, נמצא לפי שיטתם דאפילו אם לא כבה הכומר אלא מכר או נתן או משכנה לישראל ג"כ מותר, וממילא לפי"ז אי סובר רבינו כשי' התוס' ודכוותייהו אז צריך לגרוס ברבינו תחת שכ' אם משכנה אם משכיבן אבל אי סובר כשי' הר"ן ודכותיה אז הגירסא שלפנינו ברבינו אם משכנה יפה ובהגה שאצל רבינו כתב וז"ל עי' בתוס' ותמצא אם משכיבן כו' ואפשר דמש"ה לא צוה לחליטין לגרוס ברבינו כן אלא צוה לעי' בתוס' משום דג"כ היה מסופק בדעת רבינו כמי שכתבנו וגם הדד"ח מסופק כן, ולדינא מהש"ע סי' הנ"ל ס"ט נראה דפסק המחבר כשיטת התוס' ודכותיהו מדכ' שכיון שכיבן לצורך עצמו זהו ביטולן ובסעיף י"ב שם הביא שני דעות בזה והש"ך שם ס"ק ז' הניח א"ז בצ"ע אבל המקור מים חיים אצל הש"ע מיישב בטוב טעם והרמ"א שם סי' קמ"ו פסק כהר"ן ודכוותי' ועי' בט"ז שם ס"ק ח' מה שמפלפל עליו אבל זה מוכח עכ"פ דאם כבה הכומר ואח"כ מכרה או משכנה לכ"ע מותר, אבל לנר מצוה פסק המחבר שם סי' קל"ט ובאו"ח סי' קנ"ד שאסור וגם המרש"ל בביאורו כאן פ"כ והש"ך יו"ד שם ס"ק ח' כתב דאפילו ללמוד בהן אסור ונ"ל שיפה ליזהר שלא נלמוד אצל נר שהי' דולק בבית הכסא דבגמרא שבת י' ע"ב איתא שאני בית הכסא דמאוס ועי' בתוס' שם וגם נ"ל ליזהר שלא ליקח נר של מצוה או שלומד אצלו לבית הכסא דאפילו למצוה קלה אמרינן שאסור דמעלין בקודש ולא מורידין מכ"ש שלא יקח לבית הכסא ועי' מג"א סי' קמ"ד ס"ק כ' ומהר"ם שיק או"ח סי' ס"ז וס"ח: ומ"ש רבינו לפני אידיהם של עכו"ם ג' ימים כו' עוד יש היתר במקום שצריך להחניפו כו' כל זה מסוגי' דריש ע"ז ובהא דאסור לשאת ולתת עמהם שכ' רבינו במקח וממכר כ"כ גם רש"י ועי' בתוס' שם ד"ה אסור מ"ש בשם הר"ת והב"י יו"ד סי' קמ"ח הביא עוד כמה פירושים בזה וכל היתירים שכ' רבינו בשם הרשב"ם מובא גם בהגמ"י הלכות עכו"ם פ"ו וחילוק קצת ראיתי ביניהם רבינו כתב ניטל בטי"ת והגמ"י כתב בתי"ו ועי' ש"ע סי' הנ"ל לדינא לבזמה"ז:

פירוש ט

בגיטין (ח) משמע שמותר לרפאו' העכו"ם כו' ומדלא כתב רבינו גם את התנאי דאיבה נר' דסובר דאפילו כשליכא משום איבה ג"כ מותר לרפאות בשכר וע"ז כתב אח"כ ועל זה סמך רבינו משה כו' כוונתו שהרמב"ם סמך על מה שריפא בשכר אבל לכאו' ק"ל ע"ז דהרמב"ם הל' עכו"ם פ"י הל' ב' כתב וז"ל מכאן אתה למד שאסור לרפאות עכו"ם אפי'

בשכר ואם הי' מתיירא מהן או שהי' חושש משום איבה מרפא בשכר אבל בחנם אסור כו' עכ"ל נראה בפי' דסובר דדוקא כשירא מהם או כשאיכא חשש איבה שרי לרפאות בשכר וא"כ מדוע לא הזכיר גם רבינו את התנאי זה, ונ"ל דרבינו סובר כמ"ש הכ"מ שם וז"ל ומדברי רבינו שהזכיר בכל זה עכו"ם משמע שאם אינו עכו"ם מותר לרפאותו בשכר עכ"ל כוונתו במ"ש שאם אינו עכו"ם כשאינו עובד עכו"ם וכ"כ בכוונת הכ"מ הדד"ח [אלא זה פליאה לי על הדד"ח שכ' בשם הנ"מ דכשאינו עובד עכו"ם שרי בין בשכר בין בחנם הלא מהכ"מ נר' בפי' דגם בכה"ג דוקא בשכר שרי וצ"ע] וכיון דסובר רבינו כהכ"מ ע"כ כתב שפיר וע"ז סמך רבינו משה להיות רופא בא"מ לישמעאלים כוונתו לישמעאלים שאינם עובדי עכו"ם כמובן:

ומ"ש רבינו אסור לאיש להסתפר מן העכו"ם בלחוד כו' כל זה כתב גם התוס' ע"ז כ"ט ע"א ד"ה המסתפר אלא תחת שכ' רבינו להאיר עיניהם כתב התוס' משום מיחוש עינים ובהג"א שם איתא ומתכוונים להסתכל בה שלא יחשיכו עיניהם שרי וכ"פ הרמ"א יו"ד סי' קנ"ו, ונ"ל דמי שמחמיר לראות במראה אם צריך לראות מחמת רפואת עינים טוב לעשות כמ"ש הדד"ח בשם בד"ה וז"ל ואומרים שהרב כשהיו עיניו כואבות היה מכסה פניו בבגד חוץ מן העינים ומסתכל במראה עכ"ל והשם יאיר עינינו בתורתו הקדושה:

מצוה מו

פירוש א

שלא (א) ליהנות מציפוי נעבד כו'. המקור למל"ת זו משנה דע"ז מ"ה ע"א העכו"ם העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ומה שעליהם אסורין שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם פירש"י וז"ל כגון אם ציפום זהב וכסף אסור שנ' לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"ג דאינהו לאו ע"ז מיקרי ולא מיתסרי גזה"כ היא דתלוש שעליהם כתלוש של שאר ע"ז שנ' לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע כו' עכ"ל ומדכ' רש"י ז"ל דתלוש שעליהם כתלוש של שאר ע"ז מוכח דסובר דעל ציפוי הר עובר גם משום ולא תביא תועבה ומשום ולא ידבק בידך וגו' כמו כשנהנה ממשמשי ע"ז שכ' רבינו ריש מל"ת מ"ה כיון דציפוי ע"ז הוי ג"כ כמשמשי ע"ז כמ"ש רבינו ז"ל בסוף מל"ת זו וא"כ עובר בציפוי הר על ג' לאוין כיון דעל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ג"כ עובר כמו שאי' במתניתין וכמ"ש רבינו, אבל ראיתי במנ"ח מצוה תכ"ח שהביא בשם משנת חכמים שכ' וז"ל דנר' מדברי רש"י דאי לאו קרא לא היינו אוסרי' ציפוי הר כיון דהם בעצמם אינן נאסרים והתורה גילה לנו דדינן כשאר משמשים של כל ע"ז א"כ אהדרי לאיסורא קמא ועוברים בשני לאוין משום לא תביא ומשום לא תדבק עכ"ל ולפי דבריו צ"ל בדעת

רש"י דלא תחמוד וגו' אינו אזהרה אלא בא לגלות דגם ציפוי הר בכלל שאר ציפוי ע"ז, אבל כשמעיינין שפיר ברש"י נר' בפי' דלס"כ מדכ' דתלוש שעליהם כתלוש של שאר ע"ז שנ' לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע דא"ז עכצ"ל דמ"ש על כל שהן נעבדין משמע כוונתו דלא על ציפוי שאר ע"ז לחודא קאי לא תחמוד אלא קאי גם על ציפוי הר וכיון דסובר דגם על ציפוי שאר ע"ז קאי לא תחמוד ממילא תו ליכא למימר כפירושו של המש"ח ברש"י דכיון דעל ציפוי שאר ע"ז הוי אזהרה א"כ ממילא גם על ציפוי הר עכצ"ל דהוי אזהרה דבשלמא כשהוה סובר רש"י דלא קאי לא תחמוד אלא על ציפוי הר לחודא אז הי' מקום לומר בדעתו כמ"ש המש"ח אבל כיון דסובר רש"י בפי' דקאי גם על שאר ציפוי ע"ז א"כ עכ"מ דצ"ל בדעת רש"י כמו שכתבנו ועי' בר"ן ז"ל שכ' ג"כ כלשון רש"י א"כ עכצ"ל דגכ"ס דכשנהנה מציפוי הר עובר על ג' לאוין:

אבל מרבינו ז"ל נראה בפירוש דלס"כ מדכ' והנהנה מהן בכל שהוא לוקה שנא' לא תחמוד וגו' ועל הנאת שאר משמשי ע"ז כתב במל"ת מ"ה שלוקין שתים ומדל"כ גם כאן שלוקין שלש עכ"מ דסובר דעל הנאת ציפוי הר לא עבר אלא משום לא תחמוד וגם זה מוכח דסובר דעל ציפוי שאר ע"ז לא עבר משום לא תחמוד מדל"כ במל"ת מ"ה דעובר על ג' לאוין וכן יש להוכיח מהרמב"ם ז"ל דבפ"ח מהלכות עכו"ם הל' ז' כתב ג"כ על ציפוי הר דלוקה אחת ובפ"ז שם הלכה ב' כתב על הנאת משמשי שאר ע"ז דלוקה שתים א"כ מוכח כמ"ש, אלא דבר פליאה ראיתי בו דבסה"מ מל"ת כ"ב נראה דסובר דציפוי נעבד לא הוי אלא אסמכתא מדכ' אסור וגם מדכ' וסמכו אותו כו' וגם זה נר' בפי' דסובר דבכל ע"ז אם נהנה מהתכשיטין שלה עובר משום לא תחמוד וזה סתירה למ"ש בחיבורו וצ"ע וגם בסמ"ק סי' ס"ו ראיתי שצ"ע בזה, אבל עכ"פ זה נר' בפי' שרבינו והרמב"ם בחיבורו ל"ס כרש"י והר"ן וזה לכאורה טעמא בעי דמדוע לא נא' דבציפוי נעבד עובר גם משום לא תביא תועבה ומשום לא ידבק בידך, אבל כבר תירצו א"ז שפיר הדינא דחיי והנר מצוה סי' י' אות ט' עי"ש וגם עי' במעיי"ח דף קנ"ב ע"א אות ס"ה וממילא לפי הנ"ל יש לפנינו במל"ת זו שני שיטות:

פירוש ב

אבל אחר עיון קצת ראיתי די"ל דגם רש"י והר"ן סברו דבציפוי הר ליכא אלא לאו דלא תחמוד אלא סברו כשיטת הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מל"ת קצ"ד דמשמשי ע"ז ונוי ותקרובת ע"ז אינם בכלל הלאוין לא תביא תועבה ולא ידבק בידך משום שלא נכלל בלאוין הללו אלא ע"ז עצמה שנקראת חרם כדכתיב כי חרם הוא עי"ש וגם מהזוהר הרקיע ז"ל מל"ת נ"ט אות כ"ה נר' דס"כ וכ"כ הדד"ח וכיון דסברו כהרמב"ן שפיר י"ל

דמה שכתבו דתלוש שעליהם כתלוש של שאר ע"ז כוונתם דכמו דבתלוש של שאר ע"ז עובר משום לא תחמוד כמ"כ נמי עובר על הנאת ציפוי הר משום לא תחמוד, וממילא הרוחנו בזה דליכא במל"ת זו רק הפלוגתא ישנה שבין הרמב"ן והרמב"ם אי במשמשי ע"ז עובר גם משום לא ידבק בידך ומשום לא תביא תועבה אבל לפי' הראשון הנ"ל יש שני פלוגתות כיון דיש גם פלוגתת רבינו והרמב"ם עם רש"י והר"ן אבל זה עכ"פ מוכח בפי' מהנ"ל דלכל הפירושים חולק רש"י עם רבינו והרמב"ם בהא דינא דציפוי הר, וא"כ ק"ל על הכ"מ הלי עכו"ם פ"ח הל' ז' שהביא על הרמב"ם את מ"ש רש"י במשנה הנ"ל דנר' דסובר דרש"י והרמב"ם קיימו בחדא שיטתא בהא דינא דציפוי הר וגם מהפרשת הכסף הל' עכו"ם שם נר' דסובר בדעת הכ"מ כן וע"ז לכאו' ק"ל כיון שהוכחנו דפליגי. וע"כ נ"ל בס"ד דהכ"מ סובר בדעת רש"י דסובר כשיטות רבינו והרמב"ם דעל נוי ותשמישי שאר ע"ז עובר משום ולא תביא תועבה ומשום ולא ידבק בידך ועל ציפוי הר אינו עובר רק משום לא תחמוד ומ"ש רש"י דתלוש שעליהם כתלוש של שאר ע"ז כוונתו דכמו שעובר על תלוש של שאר ע"ז כמ"כ נמי עובר על תלוש הר כלומר על כל אחד עובר הלאוין שלו וע"כ הביא שפיר הכ"מ את רש"י על דברי הרמב"ם כמובן:

ולענין ציפוי נעבד אי בעינן שתעבד גם הציפוי או סגיא אם נעבד ההר שיטת התוס' בסוגיתינו ד"ה ת"ק סבר דאם לא נעבד גם הציפוי מותרין אבל מרבינו והרמב"ם נראה דאפילו כשלא נעבד הציפוי אסורין מדלא דברו מזה כלום וכ"כ הדד"ח, והמחבר יו"ד סי' קמ"ה ג"כ לא דיבר מזה והש"ך ס"ק ו' הביא בשם ר' ירוחם דגזה"כ אפילו כשלא נעבד הציפוי. ולענין תקרובת הר ג"כ לא גילה רבינו את דעתו ועי' בתוס' שם ד"ה אלהיהם פלוגתא בזה רש"י בפי' ראשון סובר דמותר ור"ת סובר דאסור והרמב"ם לא גילה דעתו בזה אלא המעשה רוקח הל' עכו"ם פ"ח הל' ז' הוכיח דסובר דמותר מדלא אוסר אלא הציפוי וגם הפה"כ שם הסכים להוכחה זו נמצא לפי"ז גם מרבינו יש להוכיח דס"כ ולדינא באמת פסק הרמ"א סי' הנ"ל דמותר:

פירוש ג

והנהנה (ב) מהן בכל שהוא לוקה כו', כ"כ גם הרמב"ם אבל לכאורה צריך להבין דמדוע יהא בכל שהוא הא ע"ז גופא דבכל שהוא ילפינן מדכתיב לא ידבק בידך מאומה וא"כ בשלמא נויי ותשמישי שאר ע"ז דהוי כע"ז ועבר עליהם ג"כ משום לא תביא תועבה ומשום לא ידבק בידך כמ"ש רבינו ריש מל"ת מ"ה וכ"ס הרמב"ם ע"כ שפיר גם הם בכל שהוא אבל ציפוי נעבד דלא נכלל בלאו דלא ידבק בידך כהנ"ל אמאי יהא בכל שהוא וגדולה מזו ראיתי בע"צ על קיצור הסמ"ג שמסופק בלאו דלא תביא תועבה אם ג"כ בכל

שהוא כיון דלא כתיב בי' מאומה והניח בצ"ע ובספרי פני משה הלכות עכו"ם פ"ח הל' ז' הארכתי בזה עי"ש. ומ"ש רבינו וכל ציפוי ע"ז הרי הן בכלל משמשיה כ"כ גם הרמב"ם ונ"ל דכוונתם בזה לומר דדוקא על ציפוי נעבד עובר משום לא תחמוד כסף וזהב דכיון דנעבד עצמו מותר ולא הוי ציפוי נעבד בכלל ציפוי ומשמשי שאר ע"ז כהנ"ל והוה ס"ד דציפוי נעבד יהא מותר כנעבד לכך נתחייב בלאו מיוחד אבל על ציפוי שאר ע"ז באמת לא קאי לאו זה כיון דציפוי שאר ע"ז נכלל בלאוין דלא תביא תועבה ולא ידבק בידך כמובן וגם מהמרש"ל בביאורו כאן כפי מה שהעתיק הדד"ח יש להוכיח דסובר הפשט ברבינו כמו שכתבנו. ודע שדבר פליאה יש במל"ת זו בחינוך ז"ל מצוה תכ"ח דנראה דסובר דלאו לא ידבק בידך קאי גם על ציפוי נעבד ואפ"ה ל"כ בסוף דבריו דלוקה אלא חדא וזה סתירה בדבריו וכבר הניחו בצ"ע הדד"ח והנ"מ סי' הנ"ל ועי' מה שכתבנו בזה בספרי פני משה הלכה הנ"ל.:

מצוה מז

פירוש א

שלא (א) **לכרות ברית לשבעה עממים כו'**. מפשטות לשון רבינו ז"ל נראה דאי לאו ראי' מגבעונים וחירם הוה אמרינן דלאו זה קאי גם על שאר אומות אלא משום דיהושע אמר לגבעונים ואולי בקרבי אתה יושב דנר' דירא שמא הם מז' עממים אבל אי הוה ידע שהם משאר אומות לא הי' ירא לכרות עמהם ברית מוכח מזה דעכצ"ל דלאו זה לא קאי אשאר אומות וה"נ מוכח משלמה דכרת ברית עם חירם, אבל לכאו' צ"ע דלמא לעולם קאי גם על שאר אומות אלא החילוק שבין ז' עממים לשאר אומות כמ"ש הראב"ד ז"ל בהשגותיו הל' מלכים פ"ו הל' ג' דבשאר אומות כשקבלו הז' מצות שרי לכרות עמהם ברית אבל בז' עממים לא סגיא בזה עד שקבלו כל המצות עי"ש וא"כ מנ"ל לרבינו להביא ראי' מיהושע ושלמה דילמא הגבעונים לא היו רוצים לקבל אלא הז' מצות וע"כ הי' ירא יהושע ואמר אולי בקרבי אתה יושב ועל חירם י"ל שקבל הז' מצות וע"כ כרת שלמה עמו ברית, וצ"ל דרבינו סובר דאי באמת הוה קאי הלאו זה גם על שאר אומות אז ליכא לחלק חילוקו של הראב"ד אלא אז הי' דינם שוה וע"כ הביא שפיר ראי' ועי' בתוס' יבמות כ"ג ע"א ד"ה ההוא ותראה דבתירוץ שני סובר כרבינו דלאו זה קאי רק על זי עממים וגם הביא ראי' מגבעונים ובתירוץ ראשון סובר דקאי על כל העכו"ם וא"כ קשה בתירוץ ראשון מגבעונים אעכצ"ל דבתירוץ ראשון סובר התוס' כמו שכתבנו בקושיתינו על רבינו אבל בתירוץ שני סובר כמו שתירצנו. כמובן:

אבל לכאורה קשה על רבינו כיון דסובר דלא קאי לאו זה רק על ז' עממים א"כ לא הוי מצוה הנוהג לדורות והיכי מונה אותה בין המצות, אבל גם הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת מ"ח מנה את המל"ת זו וכתב שכבר תירץ א"ז במ"ע קפ"ז ושם כתב כמ"ש הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת רי"ב אות פ"א וז"ל אזהרה היא שלא לכרות ברית לז' עממים כו' ואזהרה זו ראויה לבוא במנין כשאר המצות הנוהגות בז' עממים להיותה נוהגת לדורות כל זמן שימצא אחד מהם בעולם כמו שנבאר בשרשים עכ"ל נמצא דרבינו והרמב"ם בסה"מ קיימו בחדא שיטתא במל"ת זו וכ"ס החינוך מצוה ל"ג, אבל מהרמב"ם בחיבורו הל' עכו"ם פ"י הל' א' נראה דחזר ממ"ש בסה"מ כיון דכ' שם אין כורתין ברית לעכו"ם ומדכ' סתם לעכו"ם נראה דסובר דלאו זה קאי על כל העכו"ם וצ"ל דבחיבורו סובר כתירוץ ראשון של התוס' דיבמות הנ"ל ובסה"מ סובר כתירוץ שני יהי' איך שיהי' עכ"פ זה נראה בפי' דבחיבורו חזר ממ"ש בסה"מ ובאמת כבר עמד ע"ז המל"מ ז"ל בהגהותיו על החינוך שם וכתב שכבר תירץ א"ז, הכ"מ פ"ו מהל' מלכים אבל בכ"מ ליתא מזה כלום ונ"ל שהוא ט"ס וצ"ל בלח"מ כי הוא דיבר מזה ארוכות ומי שרוצה להבין את דבריו צריך לעיין תחלה רש"י ורמב"ן ומזרחי פי שופטים פרשה כ' פ' י' וגם בפ' חוקת פרשה כ"א על הפסוק אעברה בארצך האריך המזרחי בזה וגם היפה מראה על הירושלמי שבועות פ"ו הלכה א' והדינא דחיי במל"ת זו כתבו אריכות בזה ועי' במעיי"ח דף ל"ה ע"ב אות ס"ז שהמליץ בעד הרמב"ם דליכא סתירה וגם המר"ם שיק מצוה צ"ג מיישבו יפה עי"ש:

אבל לכאורה ק"ל על הגהות מל"מ הנ"ל שכ' וז"ל ומזה נראה מוכרח לפי שיטתו דס"ל דלא ישבו דסמוך לזה הוא כולל וא"כ פשיטא דלאו זה ג"כ מיירי בכל עובדי כוכבים עכ"ל כוונתו דבפ' משפטים פרשה כ"ג פ' ל"ב כתיב לא תכרות להם ולאלהיהם ברית ובפסוק שלאחריו כתיב לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי וכיון דבהל' עכו"ם פ"י הל"ו כתב הרמב"ם דאזהרת לא ישבו בארצך קאי על כל העכו"ם ע"כ הוכרח לומר דגם אזהרת לא תכרות להם ברית קאי על כל העכו"ם דאי קאי על ז' עממים היאך נאמר דאזהרה דסמוך ליה קאי על כל העכו"ם וע"כ מחמת הוכחה זו חזר בחיבורו ממ"ש בסה"מ כן רצה המל"מ להמליץ קצת בעד הרמב"ם, אבל לי קשה ע"ז חדא הא בסה"מ מל"ת נ"א גכ"ס דאזהרת לא ישבו בארצך קאי על כל העכו"ם ואפ"ה סובר דאזהרת לא תכרות להם ברית לא קאי רק על ז' עממים אלמא דלא נתן על הכרחו של המל"מ כלום ותו דאפי' יהא כמ"ש המל"מ דבחיבורו באמת נתן ע"ז עדיין קשה דמי הכריחו לומר בחיבורו כמו שאמר מדוע ל"ס להיפך דאזהרת לא תכרות להם ברית וגם אזהרת לא

ישבו בארצך לא קאי רק על ז' עממים כמו שבאמת סובר רבינו כאן ובמל"ת מ"ט וצ"ע ועי' לקמן מל"ת מ"ט מה שכתבנו עוד מזה:

פירוש ב

ועי' ביראים ז"ל סי' פ"ז שכ' ולא תכרות ברית לעכו"ם ומדכ' סתם לעכו"ם נראה דסובר כהרמב"ם בחיבורו אבל ממ"ש, אח"כ דאי בשעה שמסורין בידך הוזהרו לא תחיה כל נשמה כו' נראה דסובר להיפוך כיון דאזהרת לא תחיה כל נשמה לכ"ע לא קאי רק על ז' עממים דמקרא גופא מוכח כן כיון דכתיב [שופטים פ"כ פט"ז] רק מערי העמים האלה אשר ד' אלקיך נותן לך נחלה לא תחייה כל נשמה וכ"כ רבינו במל"ת רכ"ה והרמב"ם בסה"מ מל"ת מ"ט ובחיבורו הל' מלכים פ"ה הל' ד' והחינוך מצוה תקכ"ח והתוספת דיבמות הנ"ל ולית דין צריך בשש דלכ"א כן היא וכיון דכ' היראים על ולא תכרות ברית לעכו"ם דאי בשעה שמסורין בידך הוזהרו לא תחיה כל נשמה כו' עכצ"ל דסובר דאזהרת לא תכרות להם ברית לא קאי רק על ז' עממים וא"כ סותר את דבריו אעכצ"ל דלעולם סובר כהרמב"ם בחיבורו אלא כיון דגם על ז' עממים קאי לא תכרות להם ברית ע"כ כתב שפיר דאי בשעה שמסורין כו' ודו"ק נמצא לפ"ז קיימו הרמב"ם בחיבורו והיראים במל"ת זו בחדא שיטתא:

ובמהר"ם שיק ז"ל מצוה צ"ג ראיתי שהקשה דלדעת האומרים דבכל העכו"ם אית בהו לאו דלא תכרות א"כ איך כרת אאע"ה ברית עם אבימלך הא קיים כל התורה כדאי' יומא דף כ"א וסוף קידושין ואפילו שנא' שידע שאבימלך אין עובד ע"ז אבל היאך כרת ברית לנינו ולנכדו הרי לא ידע אם לא יעבדו ע"ז ותו הקשה דהיאך מהני הכריתת ברית של אאע"ה על יוצאי חלציו כדאיתא בספרי מובא ברש"י יהושע ט"ו על הפסוק ואת היבוסי וגו' הא הריב"ש סי' שצ"ט ל"כ אלא שקבלות וגזירות או שבועות רבים מחויבים יוצאי חלציו לשמור אבל שבועת יחיד קיי"ל בהג"ה חו"מ סי' ר"ט ס"ד דאין יו"ח מחויבים לשמור עי"ש שהניח הכל בצ"ע, ולי"נ בס"ד על הקושיא הראשונה דלפי שיטת הראב"ד הנ"ל דבשאר עכו"ם כשקבלו הז' מצות שדי לכרות עמהם ברית י"ל דגם אבימלך קבל עליו הז' מצות וגם על נינו ונכדו היתה הכריתת ברית ע"ת כשיקבלו הז' מצות, או י"ל כיון דלא אסרה התורה כריתת ברית אלא משעת מ"ת א"כ לא היו העכו"ם של קודם מ"ת בכלל אזהרת כריתת ברית כמובן, ועל הקושיא השניה י"ל כמ"ש הגמ' תענית ט' ע"א שאני משה כיון דלרבים הוא בעי כרבים דמי ובגליון הש"ס הגירסא שאני משה כיון דאלים זכותו כרבים דמי ועל אאע"ה י"ל ג"כ כן כמובן. ולהלכה במל"ת זו כיון דרבינו כתב בפי' דלא קאי רק על ז' עממים וכן סברו הרמב"ם בסה"מ החינוך הזוה"ר והתוס'

יבמות בתירוצו הב' הנ"ל וגם מהש"ע יו"ד סי' קנ"א ס"ו יש להוכיח דס"כ מדכ' היו ישראל שוכנים בין העכו"ם וכרתו להם ברית כו' דלכאורה היכי כרתו להם ברית אעכ"מ דדוקא על ז' עממים קאי הלאו זה ואף שיש לדחות שהמחבר איירי בגוונא דשרי דהיינו כשקבלו הז' מצות וגם קצת הוכחה יש לכאורה לזה כיון דלשון המחבר ממש כלשון הרמב"ם בחיבורו כנ"ל ובהרמב"ם עכצ"ל כן כיון דסובר בחיבורו דעל כל העכו"ם קאי לאו זה אבל כיון דהמחבר כתב סתם וכרתו להם ברית ול"כ דאיירי בגוונא דשרי מסתבר טפי למימר דסובר כרבינו, וכן פסק הדבר המלך שער ב' פמ"ה וז"ל מצוה זו היא רק לז' עממים שהם העובדים ע"ז אבל לכל אומות העולם מבואר בש"ס מפרנסין עניי האומות עם עניי ישראל ואדרבא להיות עמהם תמיד בקשר אהבה וב"ה וב"ש הנותן אותנו לחן בעיניהם ואף בגולה לא עזב חסדו מאתנו והם מטיבין עמנו שורת הדין להחזיק להם טובה כמו שמצאנו שהקב"ה צוונו שלא לרחק מצרים יען כי היו לנו אכסניא בשעת הדחק עכ"ל:

ודע דבג' מקומות הזהירה התורה על כריתת ברית בפ' משפטים כתיב לא תכרות להם ולאלוהיהם ברית ובפ' כי תשא פ' ל"ד פ' י"ב כתיב השמר לך פן תכרות ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה ובפ' ואתחנן פ"ז פ"ב כתיב לא תכרות להם ברית ולא תחנם וא"כ מדוע ל"כ רבינו או אחד מהשאר מוני המצות שעובר על ג' לאוין כשכורת עמהם ברית, אבל באמת כבר עמד המרש"ל ז"ל בביאורו כאן ע"ז ותירץ וז"ל וצ"ל כל פעם שנאמר לאו בהדיא יהיו פן והשמר אינו אלא תוספת אזהרה על הלאו עכ"ל אבל לכאו' ק"ל על תירוצו נהי דעל הפסוק דפ' כי תשא תירץ שפיר כיון דשם כתיב השמר פן וכפי הכלל החדש שחידש לנו המרש"ל לא הוי השמר פן לאו. היכא דאיכא לאו בהדיא אבל מהפסוק דפ' ואתחנן דלא כתיב השמר פן אכתי קשה דאמאי לא נאמר דעובר על שני לאוין וצ"ל בכוונת המרש"ל כיון דגלי לן הפסוק דהשמר פן דאיכא תוספת אזהרה בלאו זה ממילא ידעינן דגם הפסוק דואתחנן ג"כ מחמת תוספת אזהרה נכתב ולא ללאו יתירה כמובן.ולענין מלקות נראה בפי' מכל המוני מצות דליכא בלאו זה כיון דלא הזכירו בן מלקות והטעם כתב הנר מצוה סי' י"א אות כ"ג לפי שאפשר לעבור עליה בלי עשיית מעשת כמ"ש החינוך הנ"ל מל"ת ז' מחודש ד' וממילא לפי דבריו מוכח ממל"ת זו דכ"ע סברו כהחינוך בזה ובאמת באחרונים יש מבוכה גדולה אי גם רבינו והרמב"ם סברו בזה כהחינוך עי' לעיל מל"ת י"א מחודש ג' ומל"ת י"ד מחודש ה' ומל"ת כ"ד מחודש ד' אבל ממל"ת זו נראה בפי' דס"כ:

מצוה מח

פירוש א

שלא (א) ליתן לעכו"ם חנייה בקרקע א"י כו' נראה מרבינו ז"ל שתפס לעיקר הדרש דלא תחנם למימני בין המצות שלא ליתן לעכו"ם חנייה בקרקע א"י אף שדרש הגמרא מפסוק זה ג' דברים כמ"ש רבינו וגם בקיצור הסמ"ג שלו שדרכו למינקט רק עיקר המצוה לא נקט רק חנייה בקרקע וכן מוכח מרמזיו רמז מל"ת מ"ח ומ"ש אח"כ ברמזיו ודרשו בו לשון חן וחנייה וחנם ע"ז קצת ק"ל כיון דלפי דרכו היה לו למינקט חנייה תחלה ובפרט שבגמ' דע"ז באמת איתא חנייה חן חנם וצ"ע אבל זה מוכח בפי' גם מרמזיו דדרשה דחנייה נמנית למצוה, אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת נ' כתב וז"ל הזהירנו מחמול כלל על עובדי ע"ז ומליפות דבר מכל מה שמיוחד להם והוא אמרו לא תחנם ובאה הקבלה לא תתן להם חן כו' עכ"ל נראה דנקט חן לעיקר דרשה דלא תחנם ומ"ש הזהירנו מחמול צ"ל דסובר דפשטות הקרא לא תחנם שלא לרחם עליהם וכמ"ש רבינו וז"ל ועיקר פשטו לא תרחם עליהם וגם בחיבורו הל' עכו"ם פ"י הל' א' כתב ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא תחנם וע"כ נקט גם בסה"מ מתחלה למצוה מה שלמד מפשטות הקרא ומהג' דברים דילפינן מדרשה נקט חן וגם ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת נ' כתב וז"ל שלא לחון על עכו"ם שנא' ולא תחנם עכ"ל ופירושא דשלא לחון עכצ"ל מלשון חן דל"ל דפירושו שלא לרחם כיון דהחינוך ז"ל ברמזיו רמז תכ"ו כתב וז"ל שלא לחון ולרחם על ז' עממים וכן מוכח בפי' מהסמ"ק ז"ל סי' קל"ה מדכ' וז"ל שלא לחון עובדי ע"ז ואלילים דכתיב לא תחנם פי' שלא יאמר כמה נאה עובד ע"ז זה כו' עכ"ל וא"כ מוכח בפי' מרמזיו דלענין מנין המצות נקט לעיקר את הדרש שלא ליתן להם חן ומה שלא רמז ברמזיו גם משלא לרחם עליהם כלום באמת צ"ע, וגם החינוך והסמ"ק סי' הנ"ל והזוהר הרקיע מל"ת רט"ו אות פ"ב ואלה המצות מצוה תכ"ו כולם סברו כהרמב"ם וא"כ צריך להבין דמדוע ל"ס גם רבינו כן או להיפוך מדוע ל"ס הרמב"ם ודכוותיה כרבינו ובמה פליגי וגם בדינא דחיי ז"ל ראיתי שהביא בשם אחיו משמרת המצות שדיבר מהפלוגתא שבין רבינו והרמב"ם במל"ת זו:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד לברר את שיטתם ומקודם אברר את שי' רבינו דבמשנה ע"ז י"ט ע"ב איתא אין מוכרין להם במחובר לקרקע וקאמר הגמרא מנה"מ א"ר יוסי בר חנינא דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע והקשה הגמרא האי לא תחנם מבעי ליה דהכי קאמר רחמנא לא תתן להם חן ומשני א"כ לימא קרא לא תחונם מאי לא תחנם ש"מ תרתי פירש"י א"כ לכתוב לא תחונם בקריאתו מלא דמשמע לשון חנינה והוא חן מאי

לא תחנם חסר קרי ביה לא תחנם לשון חניית קרקע ואח"כ הקשה הגמרא ואכתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא לא תתן להם מתנת של חנם ומשני א"כ לימא קרא לא תחינם מאי לא תחנם ש"מ כולהו תנ"ה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע ד"א לא תחנם לא תתן להם חן ד"א לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם פירש"י תנ"ה דכולהו ילפי מהאי קרא לא תתן להם חנייה מדלא כתיב תחונם קרי ביה תחנם לא תתן להם חן קרי ביה לא תחונם לשון חנינה והיינו חן מתנת חנם קרי ביה לא תחינם לשון חנם עכ"ל ולכאורה יש להקשות מה הקשה הגמי האי לא תחנם מבעי ליה כו' דלמא ל"ס ריב"ח דרשה דלא תתן להם חן וצ"ל דהמקשן סובר דמסתבר טפי לאוקמי לא תחנם לדרשה דלא תתן להם חן מלאוקמי לדרשה דלא תתן להם חנייה בקרקע וע"ז משני הגמ' א"כ כו' כלומר דליכא למילף מלא תחנם חן גרידא משום דמסתבר טפי דא"כ לימא כו' ש"מ תרתי וממילא לפ"ז בתר דמשני הגמ' ש"מ תרתי באמת י"ל דלא אמרינן דחן מסתבר טפי כיון דאית ליה להלימוד דחן ג"כ פירכא לימא לא תחונם אלא אמרינן דשניהם שווים וגם במה שהקשה הגמרא ואכתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא לא תתן להם מתנת חנם ג"כ צ"ל שהמקשן הי' סובר דמתנת חנם מסתבר טפי דאל"כ קשה מה הקשה דלמא ל"ס ריב"ח הדרשה דמתנת חנם אעכצ"ל הפשט בהמקשן כמו שכתבנו ובתר דמשני הגמרא ש"מ כולהו באמת סובר הגמ' דכולהו שווים הם וכולהו ילפינן מלא תחנם וא"כ לכאו' קשה מה קאמר הגמרא אח"כ תנ"ה הא בהברייתא זו נראה בפי' דשלא ליתן להם חנייה בקרקע עיקר הדרש מדהביא א"ז ברישא ומכ"ש כשאמרינן הפשט בגמ' כמו שנראה מפשטות הגמ' דגם בתר דמשני ש"מ כולהו ג"כ אמרינן דשלא ליתן להם מתנת חנם מסתבר טפי וכמו שבאמת מפרש התורת חיים ז"ל שם עי"ש שמתרץ בזה את קושית העולם שהביא המר"ל שם לפי פי' זה בודאי קשה על מ"ש הגמרא תנ"ה כיון דבתנ"ה מוכח דחנייה עיקר הדרש ומרש"י שם נר' שרצה לתרץ א"ז וע"כ כתב שהתנ"ה לא קאי רק ע"ז דכולהו ילפי מהאי קרא. אבל אליבא דרבינו נ"ל בס"ד לומר דסובר הפשט בגמ' כך דלכאו' גם לפי מסקנת הגמ' דכולהו ילפינן מיניה אכתי קשה על ריב"ח דמדוע לא הביא אלא את הדרש שלא תתן להם חנייה בקרקע דאי"ל דלא הביא אלא מה שצריך לי' דא"כ קשה מה הקשה הגמ' האי לא תחנם מיבעי ליה כו' דלמא גם ריב"ח יליף חן ולא נקט אלא מה שצריך ליה אעכצ"ל שהמקשן סובר דאם באמת הי' יליף גם חן הי' מביא גם א"ז וע"כ הקשה שפיר וא"כ לפי"ז אכתי נשאר גם במסקנא הקושיא על ריב"ח דמדוע לא הביא אלא חנייה וצ"ל דריב"ח באמת סובר דעיקר הדרש דלא תחנם למימני למצוה היא שלא ליתן להם חנייה והוא לא נקט אלא עיקר הדרש וע"כ קאמר הגמ' אח"כ שפיר תנ"ה כיון

דמתנ"ה באמת ג"כ מוכח כן מדנקט חנייה ברישא וע"כ נקט גם רבינו למצוה את הא דחנייה כמובן:

אבל הרמב"ם ודכוותיה י"ל כיון דבירושלמי ע"ז פ"ק הלכה ט' איתא בשם ר' יוחנן לא תחנם לא תתן להם חן לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם לא תחנם לא תתן להם חנייה בארץ אלמא דר' יוחנן נקט חן תחלה ותו איתא שם מעבר לדף בשם ר' יוסי בר חנינא גודלת ישראל לא תגדל את הנכרית משום לא תתן עליהם חן ולא יעשה ישראל שושבין לנכרי משום לא תתחתן בם ר' יצחק בר גופתה בעי קומי ר' מנא לילך לבית המשתה שלו אסור להיעשות לו שושבין לא כ"ש א"ל ליתן עליהם בל"ת עכ"ל וסובר הרמב"ם דהאי ליתן עליהם בל"ת דקאמר ריב"ח קאי גם על לא תתן עליהם חן דקאמר כיון דנקט הני שני דברים ביחד וכמו ולא יעשה ישראל שושבין כו' דקאמר פירושו שהוא בל"ת כמ"כ נמי לא תגדל את הנכרית דקאמר ג"כ פירושו שהוא בל"ת וא"כ מוכח מירושלמי זה דאזהרת לא תחנם היא שלא ליתן להם חן וגם נ"ל דעכצ"ל להרמב"ם הפשט בירושלמי כמו שכתבנו דבסה"מ מל"ת נ' הביא בשם הירושלמי דלא תתן להם חן בל"ת ובירושלמי שלפנינו באמת ליתא אלא כמו שהעתקנו אעכ"מ דצ"ל חדא מתרתי או שסובר הפשט בירושלמי כמו שכתבנו או שהי' לו הגירסא בירושלמי כמ"ש בסה"מ וגם בהחינוך ובהזוה"ר צ"ל כן כיון דג"כ הביאו את הירושלמי כמו שאי' בסה"מ וא"כ י"ל דסברו כיון דמוכח מר' יוחנן דירושלמי דעיקר הדרש של לא תחנם שלא תתן להם חן מדנקט ר"י חן ברישא וגם מדאיתא בירושלמי דשלא תתן להם חן בל"ת ומגמ' דילן גכ"מ דדרשה דחן מסתבר טפי מדהקשה הגמ' על ריב"ח ואע"ג דמהתנ"ה שהביא הגמ' נראה דחנייה עיקר מדנקט חנייה ברישא אבל כיון דמפשטות הגמ' דילן נראה כהירושלמי ע"כ פירשו כן ומלאו שלא תתן להם חן לאזהרה ובהתנ"ה שאמר הגמרא י"ל דסברו הפשט כרש"י הנ"ל, אבל לרבינו י"ל דהי' לו הגירסא בירושלמי כמו שהיא לפנינו וסובר הפשט בירושלמי דהל"ת דקאמר ריב"ח לא קאי אלא על מה דקאמר שלא יעשה ישראל שושבין לעכו"ם משום לא תתחתן בם וא"כ לא מוכח מהירושלמי בפי' דהל"ת היא שלא תתן להם חן ובגמרא דילן סובר הפשט כהנ"ל ואכ"מ מגמ' דלריב"ח עיקר הדרש לאזהרת לא תחנם שלא תתן להם חנייה בקרקע וע"כ פסק רבינו כן ודו"ק:

פירוש ג

ורש"י פ' ואתחנן פרשה ז' פ"ב כתב וז"ל ולא תחנם לא תתן להם חן אסור לו לאדם לומר כמה נאה ארמי זה ד"א לא תתן להם חנייה בארץ עכ"ל ומדנקט חן תחלה וחנייה הביא בד"א שלא כסדר הברייתא דתנ"ה הנ"ל מוכח דסובר כהרמב"ם, אבל לכאורה

צריך להבין דמדוע שבק מתנת חנם הן אמת שמהברטנורה ז"ל עה"ת שם נראה בפי שהיתה גירסתו ברש"י שהביא גם מתנת חנם אבל לפי גירסא שלפנינו וכמו שנראה בפי' גם מהג"א ומשכיל לדוד ושפ"ח שהיתה גירסתם ברש"י כן באמת קשה דמדוע לא הביא גם מתנת חנם ואי"ל כיון דהגמ' קאמר בע"ז שם ומתנת חנם גופא תנאי היא דלר"מ מותר ליתן לעכו"ם מתנת חנם ולר' יהודא אסור וסובר רש"י כר"מ וע"כ שבק מתנת חנם הא ע"ז גופא ק"ל דהיכי שבק ר"י משום ר"מ הא קיימ"ל עירובין מ"ו ר"מ ור"י הלכה כר"י ופליאה לי על מפרשי רש"י שלא דברו מזה • ונ"ל בס"ד ליישב כך דכשתעיין בתוס' בסוגיתינו ד"ה ר' יהודא תראה דבתירוצו הראשון סובר דלר' יהודא ידעינן איסור מתנת חנם לעכו"ם גם מאו מכור לנכרי אלא לא תחנם צריך ללאו דאו מכור לנכרי הוי עשה ובתירוץ השני סובר דלא ידעינן רק מלא תחנם וא"כ י"ל דרש"י סובר כתירוצו הראשון של התוספות וע"כ שבק מתנת חנם משום דלא הביא אלא הני דברים דלא ידעינן רק מפסוק ולא תחנם אבל מתנת חנם דידעינן גם מאו מכור לנכרי לא הביא, וגם נ"ל ליישב בזה את המצות השם מצוה תכ"ז שג"כ השמיט מתנת חנם אבל בהנ"ל י"ל דגכ"ס כתירוצו הראשון של התוס' וכיון דהוי הא דמתנת חנם עשה ג"כ ע"כ שבק כיון דלא הביא במל"ת זו אלא הני דברים שהם ל"ת גרידא, אבל רבינו והשאר מוני המצו' שהביאו גם מתנת חנם י"ל דסברו כתירוצו השני של התוס' דמתנת חנם ג"כ לא נכלל אלא בהלאו דלא תחנם וע"כ הביאו שפיר כמובן. ועוד י"ל על רש"י דבפסיקת' זוטרתא פ' ואתחנן איתא וז"ל ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע ד"א לא תחנם לא תתן להם חן עכ"ל ומדשבק מתנת חנם עכצ"ל דסוברת כר"מ דמותר ליתן להם מת"ח וכיון דהפסיקתא סותמת כר"מ ע"כ פסק רש"י ג"כ כן, או י"ל דרש"י לא הביא אלא הני דברים דלכ"ע אסור אבל מת"ח דפלוגתא היא לא הביא כמובן, ועי' בברטנורה הנ"ל ותראה דסובר ברש"י כלל חדש דמה שהביא באחרונה דבר זה היה יותר מסתבר ליה וממילא לפי"ז צ"ל דסובר רש"י דחנייה הוי עיקר אזהרה וא"כ מוכח דרש"י סובר כרבינו ודלא כמו שכתבנו ריש מחודש זה:

פירוש ד

ומטעם (ב) זה שנינו בע"ז כו' אבל בח"ל מותר כו'. במשנה ע"ז כ"א ע"א מוכח דבין לר"מ ובין לר' יוסי מכירת בתים ושדות בא"י אסור מה"ת משום לא תתן להם חנייה בקרקע ונ"ל דבח"ל בתים ושדות לכ"ע מותר דמ"ש הרא"ש ז"ל שם אות י"ט בשם הרמב"ן ז"ל דגם בח"ל אסור נ"ל דלא אוסר אלא דוקא מחובר לקרקע דהיינו אילנות משום גזירה אטו א"י כמ"ש הטור יו"ד סי' קנ"א בשם הרמב"ן אבל קרקע גופא לא אוסר הרמב"ן

בח"ל והטעם דגזרו במחובר לקרקע דוקא י"ל אליבא דהרמב"ן כמ"ש הר"ן ז"ל בע"ז פ"ק על המשנה דאין מוכרין להם במחובר לקרקע בדעת האיכא מאן דאמר שהביא ע"ש וגם הב"י שם סובר בדעת הרמב"ן כדעת האיכא מ"ד שהביא הר"ן וממילא לפי"ז מוכח דקרקע גופא באמת לכ"ע מותר בח"ל למכור אפילו מדרבנן וגם מהמשנה גופא נ"ל דיש להוכיח כן כיון דר' יוסי אמר בפי' על בתים ושדות ובח"ל מוכרין אלו ואלו ובגמ' שם איתא דהלכה כר' יוסי נמצא לפי"ז מ"ש רבינו דבתים ושדות בח"ל מותר בזה ליכא פלוגתא, ולהלכה פסקינן דאפילו מחובר לקרקע בח"ל מותר כשיטת הרא"ש והר"ן דמדכ' המחבר סי' הנ"ל ס"ז אין מוכרין להם בא"י כל דבר המחובר כגון אילן וקמה כו' מוכח דדוקא בא"י אסור אבל בח"ל מותר וא"כ לכאו' קשה מדוע הביא המחבר אח"כ בסעיף ח' ובח"ל מוכרים אלו ואלו דהיינו בתים ושדות הא כבר ידעינן א"ז במכ"ש מסעיף ז', ואפשר כיון דליתא בפי' בסעיף ז' אלא מדיוקא ידעינן ע"כ כתב אח"כ בסעיף ח' בפי' כיון דגם במתניתין איתא ההיתר של מכירת קרקע בח"ל בפ" כמ"ש רי יוסי שם אבל ההיתר של מכירת מחובר לקרקע בח"ל כיון דגם במתניתין דף י"ט ע"ב שם ליתא בפי' ע"כ ל"כ גם המחבר בסעיף ז' בפי' אלא מדיוקא כמובן. ומ"ש רבינו ולשון חנינה כו' בגמ' ליתא חנינה בין הג' דברים שדרישׁ מלא תחנם אלא חנייה חן מתנת חנם כהנ"ל מחודש ד' וכבר עמדו ע"ז המרש"ל והדד"ח בביאורם כאן ומתרצו היטב עיי"ש:

ומ"ש רבינו ועיקר פשוטו כו' ומדבר בז' האומות כו' לכאו' יש לדקדק דמתחלה גבי חן כתב דלא תחנם מדבר בשאר עכו"ם וכאן כתב שמדבר בז' אומות וצ"ל בכוונת רבינו דשלא לרחם עליהם דילפינן מפשטות הקרא סובר דלא קאי רק על ז' אומות אבל שלא ליתן להם חן דילפינן מדרשא סובר דקאי גם על שאר עכו"ם, ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד מה דק"ל על רבינו דמדוע במל"ת מ"ז על הא דלא תכרות להם ברית קאי על ז' אומות דוקא שהביא רבינו ראי' מגבעונים וחירם ל"כ גם הטעם משום דמוכח עניינו כמ"ש התוס' יבמות דף כ"ג ע"א ד"ה ההוא ולא סגיא להתוס' הראי' מגבעונים גרידא אלא כתב גם הטעם משום דמוכח עניינו א"כ מדוע סגי ליה לרבינו הראי' מגבעונים וחירם וגם במל"ת מ"ז מחודש א' רמזתי מזה, אבל בהנ"ל מיושב שפיר כיון דכל ההכרחו של התוס' לומר גם הטעם דמוכח עניינו משום דהי' קשה לתרץ על הראי' מגבעונים מלא תחנם דקאי על כל העכו"ם דאמאי לא נאמר דגם לא תכרות להם ברית קאי כן ומשום קושיא זו הוכרח התו' לתרץ דמוכח עניינו אבל אי הוה סובר דגם לא תחנם לא קאי רק על ז' אומות אז באמת גם להתוס' הוה סגיא הראי' מגבעונים ע"ש ותראה שכן היא וא"כ ממילא עכצ"ל דהתו' ל"ס כרבינו בזה דפשטות הקרא דלא תחנם קאי על ז' אומות

אלא סובר דקאי על כל העכו"ם כמו שקאי הדרש שלא ליתן להם חן שכ' רב"נו וכיון דסובר התוס' דלא תחנם קאי על כל העכו"ם והי' קשה על הראי' בגבעונים כהנ"ל ע"כ הוצרך לתרץ דמוכח עניינו אבל רבינו דסובר דפשטות הקרא לא תחנם לא קאי רק על ז' אומות א"כ תו ל"ק על הראי' מגבעונים מלא תחנם ע"כ סגי' ליה בהראי' מגבעונים וחירם ודו"ק:

פירוש ה

ואין (ג) שכונה פחותה מג' בתים כו'. על הא דאיתא במשנה הנ"ל ובח"ל מוכרין קאמר ר' יוסף ובלבד שלא יעשנה שכונה וכמה שכונה תנא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם וא"כ לכאו' קשה על רבינו דמדוע משנה וכתב ואין שכונה פחות' מג' בתים והרמב"ם הל' עכו"ם פ"י הל' ג' סתם וכתב סתם ואין שכונה פחות משלשה ולא מגלה דעתו אי מג' ב"א או מג' בתים וגם המרש"ל והדד"ח כבר עמדו ע"ז והמרש"ל תירץ וז"ל ואפשר שג"כ השמיע לנו קולא אחרת דפחות מג' בתים אפי' לג' עכו"ם אינו אסור ואפשר שסמך על זה שסתם שכונה לעולם ג' בתים ואין המאמר יוצא מידי פשוטו ואפשר שלכך כתב ג"כ במיימון אין שכונה פחות מג' ולא הזכיר לא אדם ולא בתים וכולל שניהם כאחת עכ"ל נרא' מהמרש"ל דסובר בדעת רבינו דלג' עכו"ם בית אחד מותר למכור אבל הדד"ח תירץ דכך היתה הגירסא בגמ' לרבינו עי"ש שהאריך בזה ותראה שמסוף דבריו נראה דסובר בדעת רבינו דלג' עכו"ם אפי' בית אחד אסור למכור ודלא כהמרש"ל אבל מריטב"א ז"ל בע"ז שם מוכח כהמרש"ל מדכ' וז"ל ואין שכונה פחות מג' ב"א בג' בתים וכן הלכה עכ"ל. אבל לכאורה ק"ל דמדוע ל"כ רבינו האי ובלבד שלא יעשה שכונה כו' על שכירת בתים בארץ ישראל כמ"ש הרמב"ם מדוע כתב א"ז על מכירת בתים בח"ל דוקא, וצ"ל כיון דרב יוסף אמר א"ז על מכירת בתים דח"ל ע"כ כתב גם רבינו כן וא"כ לכאו' קשה להיפוך על הרמב"ם דמנ"ל דגם בשכירת בתים בא"י הדין כן דילמא באמת סובר ר' יוסף דלא אסור לעשות שכונה אלא דרך מכירה דוקא אבל בשכירות שרי, ונ"ל דהרמב"ם סובר כיון דר' יוסף אמר א"ז על הא דא"ר יהודא אמר שמואל הל' כר' יוסי ובהא דהל' כר"י נכלל מכירת קרקע ושדות בח"ל וגם שכירת בתים בא"י ועל כולן אמר ר' יוסף ובלבד שלא יעשנה שכונה כו' א"כ עכ"מ דגם על שכירת בתים קאמר ר' יוסף והא דאמר הגמ' אח"כ וליחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד נכרי כו' היינו טעמא משום דגבי מכירה היא דאיכא חשש זה אבל בשכירות ליכא למיחש דאזיל ומשכיר לתרי כיון שישראל שהשכיר לו לא יתרצה לזה וכיון דקושיית הגמ' לא מצי למיזיל אלא על מכירה ע"כ נקט הגמ' מכירה אבל ר' יוסף באמת אמר על מכירה וגם על שכירות וע"כ פסק

הרמב"ם שפיר גם בשכירות הא דלא יעשה שכונה אלא הרמב"ם נקט בשכירות משום דסובר דממילא ידעינן במכירה במכ"ש כמובן:

והטור סי' הנ"ל ג"כ פסק את הא דר' יוסף במכירה ובשכירות וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש בע"ז פ"ק אות כ"ב וז"ל ובח"ל הכל מותר למכור ולהשכיר ובלבד שלא ימכור וישכיר לג' ביחד כו' עכ"ל ולכאורה מנ"ל להטור לקצר בשם הרא"ש גם להשכיר הא הרא"ש לא הביא אלא את לשון ר' יוסף ודילמא באמת סובר דלא קא"ר אלא במכירה אעכצ"ל כיון שהביא הרא"ש את הא דשמואל דהלכה כר' יוסי וע"ז הביא את הא דרב יוסף הוכיח הטור מזה בדעת הרא"ש כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם או י"ל דממה דלא הביא הרא"ש את מ"ש הגמ' וליחוש כו' ומזבין לחד נכרי כו' הוכיח הטור דמש"ה השמיט א"ז כדי שלא נטעה דרב יוסף קאי על מכירה דוקא, נמצא לפי"ז י"ל דגם הרי"ף סובר כן כיון שג"כ הביא את הא דשמואל ועל זה את הא דרב יוסף וג"כ השמיט וליחוש כו' ומזבין לחד נכרי כו' וממילא הרווחנו בס"ד דהרי"ף והרא"ש והטור קיימו בחדא שיטתא עם הרמב"ם בזה דגם בשכירות אסור לעשות שכונה וכן באמת פסק הש"ע שם. ואח"כ ראיתי בדג"מ בש"ע שם שג"כ עמד על הרמב"ם דמדוע נקט את הא דרב יוסף בשכירות ורצה להוכיח מזה שהרמב"ם סובר דדוקא בא"י קפדינן על שכונה ולא בח"ל ודלא כמ"ש הש"ך שם עי"ש אבל לפי דברינו הנ"ל באמתלא מוכח כן כיון די"ל דמשו"ה לא הביא א"ז גם על מכירה דח"ל משום דסובר דידעינן א"ז במכ"ש משכירות כהנ"ל וגם ראי' לדברינו נ"ל דאי נא' כמ"ש הדג"מ אז צ"ל דרבינו חולק על הרמב"ם כיון דרבינו כתב בפי' את הא דרב יוסף על מכירה דח"ל וזה יהא סתירה על הכלל שכ' היד מלאכי כללי הרמב"ם סי' מ"ו דהיכא דל"כ רבינו בפי' שחולק על הרמב"ם שם הולך בעקבותיו אעכ"מ דצ"ל הפשט בהרמב"ם כמו שכתבנו וכיון שברנו בס"ד שהרמב"ם סובר בר' יוסף דקאי על מכירה ושכירות א"כ טעמא בעי דמדוע כתב רבינו על מכירה דוקא אבל לפמ"ש הנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג דרבינו לענין שכירת בתים בא"י פסק כר"מ שאסור אף דבמכירת בתים ושדות פסק כר' יוסי דשרי עי"ש שהאריך לברר את זה לפי דבריו שפיר יש להבין מדוע לא הביא רבינו את הא דרב יוסף רק על מכירה כיון דבשכירות בא"י באמת סובר דאפילו בית אחד אסור להשכיר אבל הרמב"ם לשיטתו דפסק גם בשכירת בתים ושדות בא"י כר' יוסי דשרי והטעם דלא פסק כר"מ עי' בתי"ט ע"ז פ"א מ"ט ע"כ כתב שפיר את הא דרב יוסף על שכירות וא"כ ממילא מוכח דגם בחיבורו כאן סובר רבינו כר"מ בשכירות כמ"ש הנתיבות עולם דסובר בקיצור שלו ודו"ק:

פירוש ו

ועכשיו (ד) **נהגו כו' ומביא אבי אמי רח"כ ראי' כו'**. התוס' בע"ז כ"א ע"א ד"ה אף כתב גם טעם בשם הרח"כ והקשה עליו וז"ל חדא כי אין נר' לר"י שיגרע ישראל בח"ל מנכרים דאפי' למ"ד אין קנין לנכרי בא"י בח"ל מיהא יש לו קנין ועוד קשה לר' יהודא דגבי מזוזה דכתיב ביתך ה"נ תימא דמי שיש לו בית בח"ל יפטר מן המזוזה כו' ע"ש וא"כ ק"ל על רבינו בתרתי חדא דמדוע הביא רק הראי' של הרח"כ מן הירושלמי ושבק את הטעם שכ' התוס' בשמו ועוד היכי יכול רבינו להביא כלל את הא דרח"כ הא הר"י והר' יהודא דחו את דבריו כמ"ש התוס' ומה יענה רבינו על הקושיות הללו. ונ"ל בס"ד דקושיא חדא מתורצת בחברתה דתו כתב התוס' שם אח"כ וז"ל מיהו נר' לר"י דהירושלמי שהביא רח"כ ראי' גמורה היא כו' ולאו מטעמיה דרח"כ אלא הטעם מפי הר' אלחנן מפני שכשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך היכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל עצמו שהוא דר בתוכו בעודו דר בו כו' ורבנן הוא דגזרי שלא להשכיר לנכרי כו' עכ"ל אלמא דהתו' לא ניידי אלא מהטעם של הרח"כ אבל להראי' מהירושלמי גם התו' הסכים וא"כ ממילא י"ל דמשו"ה לא הביא רבינו את הטעם של הרח"כ כיון דקשה על טעמו השני קושי' של התוס' הנ"ל אלא רבינו ג"כ הסכים לרח"כ מחמת הראי' שלו מן הירושלמי ומהטעם שכ' התוס' בשם הר' אלחנן וע"כ לא הביא רבינו אלא את הראיה שלו ועל הטעם סמך עמ"ש אח"כ בשם הר' אלחנן כמובן:

אבל לכאורה ק"ל על התוס' הנ"ל דמתחלה הביאו ראי' להתיר בזמה"ז שכירת בתים לעכו"ם מן התוספתא ואח"כ דחו ראי' זו כיון דסובר דדוקא במקום שלא אסור אלא מדרבנן שם מחלק, התוספתא בין הכניס ע"ז בקביעות ללא הכניס בקביעות אבל בבית שאסור להכניס ע"ז מדאוייתא שם באמת גם התוספתא סוברת דאפילו כשהכניס שלא בקביעות ג"כ אסור עי"ש וכיון דלר' אלחנן שהביאו התוס' ליכא בשכירות רק איסור דרבנן א"כ אמאי ל"ק הר' אלחנן את ההיתר מן התוספתא שכ' התוס' מתחילה. ונ"ל בס"ד דר' אלחנן רצה להמציא היתר אפילו כשהכניס ע"ז בביתו בקביעות וממילא לפי"ז כיון דרבינו ג"כ כתב את ההיתר של הר' אלחנן עכצ"ל דג"כ סובר דאפי' להכניס ע"ז בקביעות שרי להשכיר בח"ל ועי' ברא"ש בע"ז שם שהרכיב את ההיתר של התוס' דריש דבריהם עם ההיתר של הר' אלחנן ולפי דבריו נראה דלהשכיר להכניס ע"ז בקביעות באמת אסור ואפשר דע"כ כתב הרא"ש אח"כ עוד היתר אחר דלפי ההיתר אחר שרי להשכיר בח"ל אפי' להכניס בקביעות עי"ש, נמצא לפי"ז דלדינא ליכא שום נ"מ בין רבינו והר' אלחנן והרא"ש דלכולהו שרי להשכיר אפי' להכניס בקביעות וגם מהריטב"א

שם ומהגמ"י הלכ' עכו"ם פ"י נראה דפ"כ והטור יו"ד סי' קנ"א כתב וז"ל והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שאין נוהגין להכניס אליל בבתיהם עכ"ל ומדלא שרי הטור אלא מהטעם שאין נוהגין להכני' עכצ"ל דסובר כתירוץ ראשון של הרא"ש וכ"מ מקיצור פסקי הרא"ש שם אות כ"ב שכ' וז"ל ובלבד שלא ימכור וישכיר לג' ביחד ולא לבית דירה שמכניסין לתוכו ע"ז אלא לעצים ולשאר תשמיש והאידנא הכל מותר עכ"ל ומדכ' והאידנא נראה בפ' דהטור סובר דהעיקר בהרא"ש כתירוץ ראשון שלו דתלוי ההיתר בהאידנא דלתירוץ שני של הרא"ש לא תלוי ההיתר בהאידנא עי"ש ותבין, ועי' בב"ח שם שכ' עמ"ש הטור והאידנא כו' וז"ל כ"כ התו' והרא"ש עכ"ל צ"ל דכוונתו דבתירוץ ראשון כתב הרא"ש כן ועל מ"ש הב"ח שגם התוס' כ"כ ע"ז ק"ל כיון דכשמעיינין שפיר בתוס' נר' בעליל שדחה את ההיתר של בהאידנא ונקט לעיקר את ההיתר של הר' אלחנן ולר' אלחנן באמת ההיתר לא מטעם האידנא אלא אפי' להשכיר בח"ל להכניס בקביעות ג"כ שרי כמו שכתבנו וא"כ היכי כתב הב"ח על הטור שכ"כ התוס' ותו ק"ל עמ"ש הב"ח להמציא היתר להשכיר לנכרי בית בארץ יון להכניס בתוכו ע"ז בקביעות ולא מצא רק ההיתר של הראב"ן שהביא שם הלא גם מהתירוץ שני של הרא"ש ומתירוצו של הר' אלחנן שהביא גם רבינו הי' יכול להמציא היתר לזה כמו שכתבנו סוף דבר הב"ח צ"ע גדול אצלי, ועי' בהגמ"י הל' עכו"ם פ"י שכ' וז"ל לשון הטור סי' קנ"א והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה שאין נוהגין להכניס ע"ז בבתיהם וכ"כ הסמ"ג עכ"ל גם ע"ז ק"ל דלפי מה שכתבנו מוכח מרבינו דלא מטעם האידנא התיר אלא אפי' להשכיר להכניס ע"ז בקביעות ג"כ התיר משום דסובר דבח"ל לא גזרו רבנן כלל כמו שסובר הר' אלחנן וכמ"ש רבינו בפי' כן וא"כ היכי הרכיב הגמ"י את רבינו עם הטור הלא חילוק גדול יש ביניהם וגם זה צ"ע, ואחר שרשמתי את כל הנ"ל ראיתי בש"ך סי' הנ"ל ס"ק י"ז שגכ"כ דתירוצו השני של הרא"ש ומתירוצו של הר' אלחנן מוכח שגם להכניס בקביעות שרי וגם כתב דבאמת ע"ז וגם על תירוצו הראשון של הראב"ן שהביא הב"ח סמכו האידנא להשכיר לנכרי בית בח"ל אפי' להכניס ע"ז בקביעות אבל גם על הש"ך ק"ל שממחט להמציא פוסקים להתיר א"כ מדוע לא הביא גם את רבינו וצ"ע, עכ"פ זה מוכח בפי' מהש"ך דכל דברינו בבירור השיטות הנ"ל עולים בס"ד יפה וממילא לדינא כיון דרבינו גכ"ס דאפי' להכניס בקביעות מותר להשכיר לעכו"ם בתים בח"ל יש לנו אילן גדול לסמוך על פסקו של הש"ך בזה. ולענין מלקות במל"ת זו כתב החינוך שאין לוקין לפי שאב"מ אבל הנ"מ סי' י"א אות כ"ה כתב הטעם משום דהוי לאו שבכללות שכולל בו איסורים רבים וא"כ

לכאורה מדוע ל"ק גם החינוך את הטעם זה אבל ראיתי במהר"ם שיק מצוה תכ"ז שדיבר מזה ומיישבו עי"ש ולפי דבריו באמת אליבא דרבינו י"ל טעמו של הנ"מ:

מצוה מט

פירוש א

שלא (א) **להושיב אחד מז' עממין עכו"ם בארצנו כו'**. נראה מרבינו ז"ל דלאו זה לא קאי רק כל ז' אומות כמו הלאו דלא תכרות להם ברית דמל"ת מ"ז אבל לכאורה ק"ל דהיכי יכלינן למימר שנצטוינו על הז' אומות שלא להושיבם בארצנו הלא נצטוינו להורגם דכתיב לא תחיה כל נשמה וכמ"ש רבינו במל"ת רכ"ה אעכצ"ל דאזהרת לא ישבו בארצך קאי על שאר עכו"ם וכמ"ש גם רבינו במל"ת מ"ח מחמת ראי' זו על הלאו שלא ליתן להם חן דקאי על שאר עכו"ם וא"כ היכי יכול לומר דאזהרת לא ישבו בארצך קאי על ז' אומות, וצ"ל בכוונת רבינו שאזהרת לאו זה קאי על ז' אומות שבח"ל דבז' אומות שבח"ל לא נצטוינו להורגם דלא תחי' כל נשמה לא קאי רק על ז' אומות שבא"י כמ"ש הגמרא סוטה ליה ע"ב עי' רש"י שם ד"ה ושבית ובדף ל"ו ע"א שם ד"ה כמאן וכן מורה לשון רבינו שהפשט בדבריו כמו שכתבנו ואח"כ ראיתי שברמזיו רמז מל"ת מ"ט כתב רבינו בפירוש כן. אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת נ"א כתב שהמל"ת זו קאי על שאר עכו"ם וכ"כ בחיבורו הל' עכו"ם פ"י הל"ו וגם זה כתב שם דלאו דוקא להושיב אלא גם שלא להעביר בארצנו מוזהרינן והראב"ד ז"ל השיג עליו דאזהרה זו רק בז' אומות וגם בהפסוק ישיבה כתיב ולא העברה אבל הכ"מ מיישבו עי"ש וא"כ נראה בפי' דרבינו סובר לגמרי כהראב"ד וגם מרש"י ז"ל גיטין מ"ה ע"א נר' דס"כ דבד"ה לא ישבו בארצך כתב וז"ל בשבעה אומות כתיב עכ"ל והמעי"ח דף ל"ה ע"ב אות ס"ח כתב שגם מהרמב"ן ז"ל עה"ת פ' שופטים על הפסוק כי תקרב אל עיר שהקשה על רש"י דסוטה הנ"ל מקרא דלא ישבו בארצך מוכח דסובר כרבינו והראב"ד הגם ד"ל דהרמב"ן לא הקשה אלא על רש"י לשיטתו בגיטין שכתבנו אבל הרמב"ן לעצמו אפשר דסובר כהרמב"ם אבל כשתעיי' שפיר בהרמב"ן בסוף דבריו שם תמצא בפי' שהוא בעצמו סובר כמ"ש המעיי"ח, אבל מהיראים ז"ל סי' כ"ו נר' דסובר בחדא כהראב"ג ובחדא כהרמב"ם דבזה דהלאו קאי גם על שאר עכו"ם סובר כהרמב"ם ובזה דגם שלא להעביר בארצנו מזהרינן ל"ס כוותיה מדלא דיבר מזה כלום וגם תירוצו של הכ"מ על הרמב"ם דפן יחטיאו מורה דקאי גם על שאר עכו"ם כיון דבריו נמי שייך פן יחטיאו וגם היראים כ"כ וא"כ לכאורה קשה י"ל רבינו ודכוותיה דמדוע ל"ס גם הם כן הא מהטעם של הלאו יכתב בתורה משפטים פנ"ד פל"ג פן יחטיאו אותך לי נר' כהרמב"ם כמ"ש גם היראים דמטעם זה ס"כ, וא"ל

דזה תליא בפלוגתא דר' יהודא ור"ש אי דרשינן טעמא דקרא וכמו שבאמת רצה המגלת ספר לומר וכיון דהרמב"ם פסק כר"ש דדריש טעמא דקרא כהנ"ל מל"ת מ"ד מחודש ג' ע"כ סובר דקאי הלאו זה על כל העכו"ם אבל רבינו דפסק כר"י דלא דריש טעמא דקרא כהנ"ל במל"ת מ"ד מח"ג ע"כ ל"ס כהרמב"ם, אבל זה אא"ל כיון דהיכא דקרא גופא מפרש טעמא שם באמת לכ"ע דרשינן טעמא דקרא כדאיתא בב"מ דף קט"ו ע"א ובסנהדרין כ"א ע"א וא"כ הדרא הקושיא על רבינו ודכוותיה וצ"ע, אבל אח"כ ראיתי במהרש"ל ז"ל בביאורו כאן שכ' דרבינו באמת סובר דגם על שאר עכו"ם קאי לאו זה אלא לרבותא נקט ז' עממין לאשמעינן דאם נתגיירו מקבלין אפילו הכנענים שבח"ל ודפח"ח, אבל מהמל"מ בהגהותיו על החינוך מצוה צ"ד נר' בפי' דסובר בדעת רבינו כמו שכתבנו ודלא כהמרשיל וכ"ס בדעת רבינו המעיי"ח הנ"ל והמנ"ח ובאמת מהקיצור הסמ"ג שלו ומרמזיו הנ"ל מוכח בפי' דסובר כמ"ש המל"מ:

פירוש ב

מכאן (**ב**) **אמרו שאם נתגיירו מקבלין אותן כו'**. בסוטה ל"ה ע"ב איכא פלוגתא בזה לר' יהודא אין מקבלין כנענים שבח"ל אפילו אם נתגיירו דסובר דלא תחיה כל נשמה קאי גם על כנענים שבח"ל כמ"ש רש"י שם ל"ו ע"א ד"ה כמאן אבל לר"ש מקבלין וא"כ צ"ל דרבינו פסק כר"ש ולכאורה ק"ל ע"ז הא בעירובין מ"ו ע"ב איתא בפי' דר"י ור"ש הל' כר' יהודא וכ"פ רבינו בעצמו בהלכות עירובין, ו"ל כיון דמהמשנה דסוטה ל"ב ע"ב נראה כר"ש דעל גבי סיד כתבו את התורה על האבנים בשבעים לשון ומהברייתא שהביא הגמרא שם ל"ה ע"ב ושבית שביו לרבות כנענים שבח"ל שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן מוכח בפי' כר"ש ע"כ פסק רבינו כר"ש כמובן:

ומ"ש רבינו אבל הדרים בא"י אין מקבלין אותן כו' ע"ז לכאו' קשה דהיאך כתב לחלוטין שאין מקבלין אותן הלא רבינו בעצמו כתב בעשין קי"ח שגם הז' אומות שבא"י אם נתגיירו וקבלו עליהם מס ועבדות מקבלין אותן אבל כבר מיישב א"ז שפיר הדינא דחיי עי"ש ולי"נ דרבינו באמת סמך כאן עמ"ש בעשין קי"ח כמובן:

מצוה נ

פירוש א

שלא (**א**) **ללכת בחוקות עכו"ם כו'**. מדכ' רבינו ז"ל סתם עכו"ם נראה בפי' דסובר דלאו זה קאי על כל העכו"ם וכ"כ הרמ"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ל' ובחיבורו הל' עכו"ם פ' י"א הל"א אבל לכאו' ק"ל הלא בפ' אחרי פי"ח פ"ג כתיב כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו בחוקותיהם לא

תלכו א"כ מוכח בפי' שלא הזהירה התורה אלא שלא ללכת בחוקות א"מ וא"כ וגם בפ' קדושים פ"כ פכ"ג כתיב ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם וגו' ובספרא שם פרשה ט' איתא וז"ל ולא תלכו בחוקות הגוי אלו המצרים אשר אני משלח מפניכם אלו הכנענים וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וגם הביאה הפסיקתא ראי' לזה דגו' קאי על מצרים מדכתיב או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי וגו' וגם הפסוק השמר לך פן תנקש אחריהם וגו' דפ' ראה פי"ב פ"ל ג"כ מוכח מעניינא דקרא דלא קאי אלא על דרכי ארץ כנען וא"כ היכי כתבו רבינו והרמב"ם דהלאו זה קאי גם על שאר עכו"ם. אבל ראיתי בחינוך ז"ל מצוה רס"ב שם. וז"ל שלא ללכת בחוקות הגוים מז' האומות שנאמ' ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם וה"ה לכל שאר עכו"ם כי הענין מפני שהם סרים מאחרי השם ועובדים ע"ז כו' עכ"ל נראה דסובר דעיקר הלאו קאי על ז' אומות אלא מסברא סובר דגם על שאר עכו"ם קאי וכיון דסברא דאורייתא ע"כ כתב שפיר סוף דבריו שם דלוקין גם על חוקות שאר העכו"ם וממילא י"ל גם אליבא דרבינו והרמב"ם כמ"ש החינוך אלא אז אכתי קשה דמדוע לא כתבו גם הם כמ"ש החינוך דכמו שכתבו עכשיו נראה דסברו דעיקר הלאו קאי על כל עכו"ם אבל אחר החיפוש מצאתי בס"ד באלה המצות מצוה רס"ב שכ' ה"ל ושמא תאמר לא אסרה תורה כ"א בחוקות האמורי וחבריו אך לא משאר עממים לכך נאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו כו' עכ"ל מוכח מדבריו דבפסוק ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי דכתיב סוף פ' קדושים גילתה לנו התורה דלאו ולא הלכו בחוקות וגו' קאי על חוקות כל העמים וגם יש להבין בדבריו דמדוע כתבו רבינו והרמב"ם וכן הוא אומר ואבדיל וגו' דרצו להורות בזה דמהיכא למדו דלאו זה קאי על חוקות כל האומות כמובן:

פירוש ב

אבל היראים ז"ל סי' פ"ח כתב בפי' דלאו זה לא קאי רק על חוקות א"מ וז' עממים ולכאורה קשה עליו מלבד דשיטתו נגד כל הראשונים דלא מצינו בשום מקום לא במוני המצות ולא במפרשים שסברו כן מלבד זה קשה ממ"ש הוא בעצמו סי' נ"ז וז"ל צוה הבורא שלא ילך אדם בחוקות הגוים לרדוף אחר שרירות לבבו להיות זולל וסובא דכתיב בפ' קדושים לא תלכו בחוקות הגוים וחוקות הגוים זוללים וסובאים כו' עכ"ל ומדכ' סתם בחוקות הגוים נר' דלא כמו שסובר בסי' פ"ח אלא ע"ז י"ל דבסי' נ"ז סמך עמ"ש בסי' פ"ח, אבל זה ק"ל דבמשנה סנהדרין נ"ב ע"ב איתא מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה ר' יהודא אומר ניוול היא לו כו' ובברייתא דגמ' שם אמר להן ר"י לחכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי

אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו כו' והתוס' ד"ה ר"י מפרש דניוול הוא לו דקאמר ר"י במתניתין ג"כ משום בחוקותיהם לא תלכו הוא והר"ן בחידושיו שם כתב דע"כ צריך לפרש את ר' יהודא דמתניתין כמו שמפרשו התוס' והביא הוכחות לזה עי"ש וזה נראה בעליל דהלשון כדרך שהמלכות עושה שאמרו חכמים מורה שדברו ממלכות שבימיהם וסתם מלכות במשנה או בגמ' מלכות יון עי' רש"י שבת ט"ו ע"א ד"ה המלכות ודף ל"ג ע"ב ונשמעו למלכות, וכיון דחכמים קאי על מלכות דשאר אומות לא על ז' עממים ועל זה קאמר ר"י דמשום בחוקותיהם לא תלכו לא סובר כוותיהו ממילא מוכח משם בפי' דלאו זה קאי גם על חוקות שאר אומות לא על ז' עממים דוקא וגם החכמים לא פליגי בזה אלא סברו כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו גמרינן כמו שאיתא בגמ' שם אבל בגוף הדין דבחוקותיהם לא תלכו באמת גם הם סברו כר"י דקאי על כל האומות וא"כ קשה על היראים, הן אמת די"ל דהיראים מפרש ניוול הוא לו דקאמר ר' יהודא כמו שמפרש היד רמ"ה דין מנוול ומאוס הוא זה ללמוד מדרכי האמורי אבל זה דוחק מחמת הראיות של הר"ן הנ"ל. ותו ק"ל דבתמיד ל"א ע"ב איתא לא היו כופתין את הטלה מ"ט רב הונא ורב חסדא חד אמר משום ביזיון קדשים וחד אמר משום דמהלך בחוקי העמים ומפ' המפרש וז"ל כשמקריבין זבח לע"ז הן כופתין אותו כך ארבעה רגלים יחד עכ"ל והלשון משום דמהלך בחוקי העמים מורה בפי' דקאי על כל האומות, ועי' ברמב"ם הל' תמידין ומוספין ח"א הל"י שכ' ולא היו כופתין את הטלה שלא יחקו את האפיקורסין ומהראב"ד ז"ל שם נראה שכך הי' גירסתם בגמ' דתמיד וחד אמר משום חוקי האפיקורסין אלא הראב"ד כתב וז"ל אבל חוקי האפיקורסין לא ידעתי מהו עכ"ל והבאר שבע ז"ל בתמיד שם כתב ע"ז וז"ל ותמיה אני למה עשה עצמו לאינו יודע בדבר פשוט כשמקריבים זבח לע"ז היו כופתין אותו ד' רגלים יחד והיינו דקאמר חוקי האפיקורסין כדאמרינן בפ"ב דחולין ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינין וזה ברור עכ"ל ולי"נ דהראב"ד סובר כפי' הרא"ש בתמיד שם שמפ' משום חוקי צדוקי ובייתוס ולפי פירושו צ"ל דהאי מ"ד משום חוקי האפיקורסין סובר דכשם שאסור להלוך בחוקות העמים משום בחוקותיהם לא תלכו כך אסור להלוך בחוקי האפיקורסים והראב"ד משום דסובר כהיראים דבחוקותיהם לא תלכו לא קאי רק על ז' עממים ע"כ כתב אבל חוקי האפיקורסין לא ידעתי מהו כן י"ל על תמיהת הב"ש, אבל הקושיא על היראים מגמ' דתמיד אפילו לפי גירסתם קשה דאף דכ' הראב"ד דלא ידע מהו אבל בגמרא עכ"פ מוכח דעל כל חוקי העמים קאי הלאו זה כיון דגם על חוקי האפיקורסין קאי ומכ"ש לפי גירסתינו בודאי קשה, ותו ק"ל ממשנה דחולין מ"א ג"א אבל עושה גומא בתוך ביתו

בשביל שיכנס הדם לתוכה ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את הצדוקים ובגמ' איתא ובשוק לא יעשה כן משום שנ' ובחוקותיהם לא תלכו מוכח דלאו זה קאי על חוקות כל העמים כיון דגם על חוקות הצדוקים קאי והיראים בעצמו סי' קל"ז כתב וז"ל אין שוחטין לתיך הגומא וטעמא שהן חוקי המינין כו' ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינין עכ"ל וא"כ סותר את למודו:

פירוש ג

וע"כ נ"ל בס"ד דגם היראים סובר כחינוך הנ"ל דעיקר אזהרת לאו זה קאי על א"מ וז' אומות ושאר אומות ידעינן מסברא וממילא י"ל דמ"ש בסי' פ"ח דקאי על ז' אומות כוונתו על עיקר אזהרה ומהא דשאר אומות כתב בסי' נ"ז וקל"ז וזה ל"ק דלפי"ז אמאי כתב בסי' פ"ח וכאשר הזהיר הכתוב על ז' אומות ובחוקותיהם כך הזהיר הכתוב על מעשה ארץ מצרים וחוקותיהן שהרי הוקשו זה לזה כו' הא בלא"ה הוה ידעינן חוקות א"מ מסברא כמו שידעינן חוקות שאר אומות דע"ז י"ל שרצה להוכיח שחוקות א"מ ג"כ מעיקר אזהרה ואפשר שיש לו נ"מ בזה לענין מלקות דעל דבר דילפינן מסברא אפשר דסובר דאין לוקין, עכ"פ א"ז הרווחנו בס"ד שגם היראים סובר כהשאר מוני המצות דלאו זה קאי גם על חוקות שאר אומות וגם מהב"ח ז"ל יו"ד סי' קע"ח יש ללמוד דסובר הפשט בהיראים כמו שכתבנו מדכ' שהיראים פליג עם השאר פוסקים בזה היראים סובר דלאו זה לא נא' אלא על חוקות שהרגילו בהם לשם תורה שלהן עי"ש ומדל"כ הב"ח שגם בזה חולק דרק על ז' אומות וא"מ קאי לאו זה עכ"מ דסובר הפשט ביראים כמו שכתבנו כמובן, וגם בטוש"ע סי' הנ"ל איתא דלאו זה קאי על חוקות כל האומות אלא הרמ"א פסק כהמרי"ק שכשיש בו תועלת ואין הדבר משום צניעות ופריצות מותר והמנ"ח מצוה רס"ב הקשה על המרי"ק מגמ' סנהדרין הנ"ל והניח בצ"ע אבל כבר קדמו בזה בביאורי הגר"א ביו"ד שם ועי' במהר"ם שיק מצוה רס"ג שמיישבו:

פירוש ד

שיהא (ב) ישראל מובדלין מן העכו"ם כו'. וברמב"ם אי' גם זה ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם ולכאורה מדוע לא הביא גם רבינו א"ז ואינ"ל כיון דהראב"ד השיג על הרמב"ם זה [עי' רדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' רנ"ז] הלא הכ"מ מיישב שפיר את הרמב"ם והב"ח סי' הנ"ל עשה מטעמים לדבריו ועי' ט"ז שם ס"ק ג' ואפשר שרבינו סובר דבמלת במנהג שכ' נכלל הכל, ומ"ש רבינו בדיבור א"ז לא ראיתי בפוסקים ולא בשום אחד מהשאר מוני המצות חוץ מהדבר המלך שער ב' פ"ל שכ' וז"ל והעיקר שצריך האדם הישר אשר יראת ד' על פניו לבל יפול בשחת ציה ואבדון להרחיק כל אשר הם עושים הן במנהג הן בבגדים הן בדיבור הן בהליכה דכתיב הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח

ביתה עכ"ל ועי' בב"ח שכ' בתר דהביא את רבינו וכך שיטות הפוסקים אין כוונתו עמ"ש רבינו בדיבור אלא וכן שיטות הפוסקים קאי על מ"ש הב"ח לעיל מיניה ועל מ"ש אח"כ דלא כר"א ממיץ עי"ש ותבין, עכ"פ מרבינו נראה בפי' דגם בדיבור צריך להיות מובדל מהם ובזה נ"ל ליישב בס"ד מה דק"ל דמדוע ל"כ רבינו דלוקין על לאו זה כמ"ש הרמב"ם בחיבורו ובסה"מ והשאר מוני המצות, בתחלה עלה ברעיוני דרבינו סובר כפי' המשניות דע"ז פ"א מ"ג דאין לוקין על לאו זה משום דהוי לאו שבכללות ע" ב"י סי' הנ"ל שכ"כ בטעמא דפי' המשניות אבל אח"כ ראיתי שעדיין קשה ע"ז כיון דהרמב"ם בחיבורו וגם בסה"מ חזר ממ"ש בפי' המשניות כמ"ש הב"י שם א"כ הו"ל לרבינו להלוך בעקבותיו שבחיבורו, אבל לפמ"ש רבינו שגם בדיבור עובר על לאו זה באמת ל"ק מידי די"ל כיון דיכול לעבור על לאו זה בלא מעשה דהיינו בדיבור ע"כ אין לוקין עליו וכמו שכתבנו לעיל סוף מל"ת מ"ז שרבינו סובר בכלל זה כהחינוך אבל הרמב"ם והשאר מוני המצות דלא סברו דגם בדיבור עובר על לאו זה ע"כ כתבו שפיר שלוקין על לאו זה ודו"ק:

ודע דאף שמוזהרינן מלכת בחוקות האומות בכל עניינים כהנ"ל אין הלאו זה להקל ח"ו בכבוד האומות אלא הטעם בזה כמ"ש הדברי חיים ז"ל ח"א יו"ד סי' ל' וז"ל אם כי נתבאר בדברי הפוסקים איסור להלוך בדרכי האומות אין כוונתם ח"ו להקל בכבודם כי אדרבא הזהירנו מאד לכבד שרי המדינה ויושבי' ואפי' האומות שהכבידו עולם עלינו למאד בדרך נגישה גדולה ואכזרי' המה המצרים עכ"ז אחר הוציאנו הבורא ית"ש משם והיינו ברום המעלות בלא פחד אנוש הזהירנו ית"ש אל תתעב מצרי ולא להקל בכבודם מחמת שנהנו מארצם ק"ו האומות שאנו חוסים בצלם ונתן לנו השי"ת חן בעיניהם להקל עולם מעלינו והמה פורשים כנפיהם עלינו לשמרנו מרגשת פועלי עון והמה אוהבי חסד ומכבדי תורה ישלם השם משכורתם הטוב בודאי עלינו לכבדם ולרוממם ולכן אין כוונת הפוסקים הנ"ל להקל בכבודם ח"ו ולא נצטווינו להמנע חברתינו אתם ואדרבא גדולי החכמים החסידים היו בבית המלך ושריו תמיד כמו ר' אבהו ור' יהושע בי קיסר וכמו שמואל ורבא כידוע מהתלמוד, ורק כי הקב"ה רצה ליתן התורה הקדושה לארץ וסיבב על כל האומות ולא רצו ולא קבלו רק ז' מצות ב"נ ואנו ב"י קבלנו התוה"ק כולה תרי"ג מצות אנו מחויבים לשמרה והאומות אין נענשים על מניעת קיום תרי"ג מצות כי מתחלה לא קבלו אבל ישראל נענשים בעברם אחת ממצות ה' מהתרי"ג מצות וכמאמר הכתוב רק אתכם ידעתי מכל מ"ה ע"כ אפקוד עליכם ולכן בכלל אזהרות התורה שנרחיק עצמנו מגאות ומניאוף בהרבה גדרים ולא נלמוד מהאומות ללכת בזה בדרכיהם כי המה לא נצטוו ולא קבלו עליהם לעשות גדר להז' מצות אבל בכללי התרי"ג מצות לעשות גדר

לשארי מצות והגדר בפ"ע ללאו יחשב להעובר ולכן אנו מוזהרים בגדר מעריות ומגאוה אבל האומות אין מצווים בגדר, ויש להסביר הדבר עפ"י דברי הש"ס בביצה שאמרו לא נתנה התורה לישראל רק מפני שהם עזים היינו בטבעם המה קשים במדות ולכן ניתנה התורה לשבור קושי הטבע באזהרות וגדרות יתירות לגאוה וניאוף וגזל וכדומה כדי לשמור דרך המיצוע כי המה בטבעם עלולים לעזות לזה גדרה התורה הקדושה בגזירות יתירות אולם האומות א"צ לחומרות יתירות כי אינם עזים בטבעם ודי להם בז' מצות ולכן הזהירנו התורה שלא לילך בדרכיהם מבלי עשות גדרים לערוה וגאות וגזל כי אינן מופרשים מטבעם מחמת טבע העזות וצריכים אנו למשמרת יתירה אבל ח"ו אין כבוד האומות קל בעינינו כי מכירים אנו טובתם אשר אתנו ובהיטב ד' אתנו בגאולתנו גם שכרם הטוב ישולם כמבואר בכל ספרי רז"ל עכ"ל:

ועי' בגוף התשובה שם שמברר לדינא שגם בשביל מלבוש אחד ג"כ עובר בלאו זה והביא ראי' מברכות כ' ע"א דרב אדא ב"א חזייה לאשה דהויא לבישה כרבלתא בשוקא קרעיה מינה ואי נאמר דבמלבוש אחד ליכא אלא איסורא דרבנן א"כ הי' אסור לראב"א לבזותה בשוק משום כבוד הבריות דדוחה לאו דלא תסור ובערך שי יו"ד סי' קע"ח ראיתי שהשיג על הראי' זו וז"ל לע"ד אינו ראי' דשאני בפשע והכניס עצמו לזה במזיד וכמבואר בתוס' והג"א והג"מ הובאו במג"א סי' שי"ב ס"ק א' ומוכרח בגמ' שבת דף פ"א ע"ב בהא דאמר התם אדם קובע ופירש"י וה"ל להכין מאתמול ולא התירו משום כבוד הבריות כו' עפ"ל אבל לי"נ בס"ד בכוונת הד"ח דהן אמת דבמעשה דראב"א כשהיתה פשע במזיד אז אפילו אי לא הי' רק איסור דרבנן ג"כ לא הי' שרי כהראיות שכ' הבעל ערך ש"י אבל יש מציאות במעשה דראב"א שלא היתה פשע במזיד דאפשר שהיתה לובשת מצנפת כשירה ובידה היתה הכרבלתא אלא אדם או הרוח תפס בשוק המצנפת מראשה ולבשה את הכרבלתא ובאמת בכה"ג כשלא הי' מלבוש אחד רק איסור דרבנן הוה שרי ללבוש את הכרבלתא משום כבוד הבריות וא"כ לכאו' קשה על ראב"א היאך קרעיה ממנה דלמא היתה לובשת את הכרבלתא בגוונא דלא פשעה אעכ"מ דגם מלבוש אחד אסור מדאורייתא וא"כ ליכא תו שום גוונא שהיתה שרי לה ללבוש וע"כ קרעיה שפיר מהאשה וכמדומה לי שכוונתי בס"ד בדעת אמיתי של הגאון רשכב"ה ובעיקר הדין גם הבעל ערך ש"י הסכים שגם בשביל מלבוש אחד עובר בלאו זהו ולענין פאה נכרית עי' בד"ח ח"ב יו"ד סי' נ"ט שפסק לאסור אבל בעוה"ר כבר נפרצה בזה הפירצה גם בין מי שבשם חסיד מכונה אוי לאותה בושה וכבר צווח ע"ז הדבר המלך ז"ל סי' הנ"ל וז"ל אמנם אוי לעינים שכך רואים אשר בעונינו הדור נפרץ ועושים כל התאמצות

להתערב בגוים דוקא היפך המבואר הן במלבושם ובמנהגם ובמהלכם ב"ה וב"ש הסובל ומעלים עין מסוררים אבל הקב"ה מאריך אפיים וגבה דיליה ואחריתו כיום מר, אשרי תמימי דרך ההולכים בדרך ה' ומקבלים שכר על הליכה בדרך טוב כדכתיב אם בחקותי תלכו ומשפטי תשמרו ללכת בהם וכמה חקרו חכמינו ז"ל למצוא היתר למי שקרוב למלכות לשנות איזה מבגדיו במקצת וכמבואר בסוף סוטה וההולך בשינוי מהם בבגדיו ובקלסתר פניו מרגיש בכל עת שקדושת ה' עליו ובקיום מצותיו והרחקות האסורים אשרי שלו ככה בטוב תלין וזרעו ירש הארץ:

מצוה נא

פירוש א

שלא (א) לנחש כעכו"ם כו'. לכאורה יש לדקדק דמדוע מנה רבינו ז"ל תחלה שלא לנחש ואח"כ שלא לקסום ושלא לעונן והרמב"ם ז"ל בסה"מ מנה תחלה במל"ת ל"א ול"ב שלא לקסום ושלא לעונן ובמל"ת ל"ג שלא לנחש ובחיבורו הל' עכו"ם פי"א נקט דינם כסדר שנקט רבינו דבהלכה ד' כתב שלא לנחש ובהלכה ז' שלא לקסום ובהלכה ח' שלא לעונן וא"כ על רבינו י"ל כיון שדרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם בחיבורו ע"כ נקט כסדרו אבל על הרמב"ם בסה"מ טעמא בעי דמדוע שינה מחיבורו, ונ"ל ליישב בס"ד דכשתעיין בסה"מ מל"ת ל"ג תראה דסובר דלא ימצא בך מעונן ומנחש דפ' שופטים פי"ח פ"י הוא עיקר אזהרה לענין התראה שלא לנחש ועל לא תנחשו דפ' קדושים פי"ט פכ"ו סובר שנכפלה אזהרתה לחוזק הענין וכיון שבפסוק לא ימצא בך כתיב קוסם ומעונן תחלה ואח"כ מנחש ע"כ מנה בסה"מ ג"כ כפי סדר זה אבל בחיבורו דסובר דהפסוק לא תנחשו עיקר אזהרה שלא לנחש כמ"ש בהלכה ד' שם אין מנחשין בעכו"ם שנ' לא תנחשו כו' ולא נקט בחיבורו הפסוק לא ימצא בך כלל לזה וכיון דלא תנחשו כתיב מקודם לא ימצא בך שהוא אזהרה לקוסם ומעונן ע"כ נקט גם את דינם כפי סדר זה ורבינו דגכ"ס כהרמב"ם בחיבורו דלא תנחשו עיקר אזהרה שלא לנחש ע"כ מנה ג"כ כפי הסדר של הרמב"ם בחיבורו כמובן, ועי' סמ"ק ז"ל סי' קל"ז שג"כ סובר דלא תנחשו עיקר אזהרה שלא לנחש ואפ"ה מנה מתחלה בסי' קל"ו שלא לעונן ואח"כ בסי' קל"ז שלא לנחש ובלא"ה צ"ע על סידורו דבסי' קל"ח מנה שלא לכשף ובסי' קמ"א קמ"ב וקמ"ג שלא לחובר חבר שלא לשאול למתים ושלא לקסום ואין לי עת לברר את טעמו ולא באתי רק לעורר. ומ"ש רבינו שלא לנחש כעכו"ם כו' כ"כ גם הרמב"ם וכבר עמד על מלת כעכו"ם הנר מצוה סי' י' אות ט"ו ומיישבו היטב עי"ש:

פירוש ב

מפרש (**ב**) **בסנהדרין כו**'. בסנהדרין ס"ה ע"ב איתא ת"ר מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחוריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך כו' ת"ר לא תנחשו ולא תעוננו כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות ובדגים פירש"י המנחשין כשיוצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר עכ"ל הברייתא ראשונה היא כלשון הספרי דפ' שופטים שדרש על ומנחש דפסוק לא ימצא בך וגו' כמו שאיתא בברייי' ראשונה אלא בספרי איתא בשינוי לשון קצת וגם מהברייתא ראשונה גופא נראה דקאי על ומנחש דפסוק לא ימצא בך מדאמר מנחש זה כו' ולא אמר כברייתא שניה לא תנחשו כגון כו'. והברייי' שניה היא מספרא דפ' קדושים אלא בספרא איתא בכוכבים תחת ובדגים אבל בגליון הש"ס גם בגמ' הגירסא בכוכבים וכן היתה הגירסא להרמב"ם בסה"מ וגם הטור יו"ד סי' קע"ט כתב בכוכבים והב"ח כתב ע"ז וז"ל אבל הרי"ף והרא"ש גורסים בכוכבים וכ"כ רבינו עכ"ל ופליאה לי שמדוע ל"כ שכן איתא בספרא, עכ"פ זה נראה בפי' דברייתא שנייה קאי על הפסוק לא תנחשו וא"כ ק"ל על רבינו מדוע לא הביא גם מברייתא שניה מדוע הביא רק מברייתא ראשונה ואי משום דרצה לקצר נקט מברייתא ראשונה לדוגמא וכמ"ש הכ"מ על הרמב"ם א"כ גם מברייי' שניה הי' לו למינקט קצת כמו שנקט הרמב"ם ואפי' שנא' דרבינו רצה לקצר יותר א"כ טפי הי' לו למינקט רק מברייי' שניה כיון שקאי על הפסוק ולא תנחשו ולא מברייתי' ראשונה שקאי על ומנחש דפסוק ולא ימצא בך כיון דרבינו נקט לעיקר אזהרה ולא תנחשו. ובדרך אפשר י"ל דהנמ"י ז"ל בסנהדרין שם הקשה על הברייי' מאגדות חלק צ"ה ע"א דאבישי בן צרויה הוה חייף רישיה אתא יונה איטריף קמיה אמר כנ"י ליונה אימתילא ש"מ דוד מלכא דישראל בצערא שרי כו' ולכאו' הו"ל כמנחש בעופות עי"ש מה שתירץ אבל המעיי"ח דף פ"ה ע"א אות ס"ז כתב שיש לפקפק טובא על תירוצו ומתרץ באופן אחר עי"ש ולרבינו י"ל דגם תירוצו של המעיי"ח לא ניחא ליה אלא סובר דעובדא דאבישי בן צרויה באמת חולק על הברי' שניה בהא דמנחש בעופות, והחידושי ר"ן ז"ל בסנהדרין ס"ה הקשה ג"כ על הברייתא שניה וז"ל ועוד קשה דבגמ' אמרינן דבכלל המנחשים הם המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים דאלמא דמסתכלין באיצטגנינות הכוכבים הם בכלל מנחשים ובפסחים אמרינן מנין שאין שואלין בכלדיים שנ' תמים תהי' עם ה' אלקיך וכלדיים פי' בעל הערוך החוזים במשפט הכוכבים והכא אמר דהוי בכלל לאו דמנחש עי"ש מה שתירץ אבל לרבינו י"ל דלא ניחא ליה תירוצו אלא סובר דגמ' דפסחים באמת חולק על הברי' שניה בהא

דכוכבים וא"כ לא הי' יכול להביא מבריי' שניה רק הא דמנחש בחולדה ע"כ לא הביאה כלל כמובן:

פירוש ג

ובענין (ג) זה קצת הא דמפרש בפ' במה אשה כו' בשבת ס"ז ע"ב הביא הגמ' טובא מהא דדרכי אמורי והרמב"ם פ' הנ"ל הלכה ד' כתב ג"כ דהא דשחטו תרנגולת זו שקראה כתרנגול בכלל ניחוש כמ"ש רבינו, אבל לכאורה ק"ל הא כל הני דברים שהם מדרכי אמורי נכללים בלאו דבחוקותיהם לא תלכו כמו שאי' בספרא פ' אחרי פרשתא ט' פי"ג בחוקותיהם לא תלכו ר"מ אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים מובא בסה"מ מל"ת ל' וגם רבינו כתב סוף מל"ת נ' וז"ל ובתוספתא דשבת מונה כל מה שהיתה קבלה ביד חכמים מחוקותיהם ודרכי האמורי וא"כ היכי כתבו דשחטו תרנגולת זו כו' אסור משום ניחוש, ואי"ל כיון דרבינו כתב בשם התוספתא מחוקותיהם ודרכ' האמורי נראה דסוברת דדרכי האמורי לחוד וחוקותיהם לחוד וע"כ סברו דדברי' שמנו חכמים מדרכי האמורי לאו משום בחוקותיהם אסורים אלא משום ניחוש דזה אא"ל כיון דבתוספתא דשבת פ"ז ופ"ח בתר דמנה את כל הדברים שהם מדרכי האמורי איתא אח"כ וז"ל אי זהו מנחש האומר נפלה מקלי מידי כו' אלמא דכל הני דברים שמנאה התוספתא עד השתא לא משום מנחש אסורים ובכל הני דברים מנה גם שחטו תרנגולת זו שכ' רבינו א"כ מוכח בפי' מהתוספתא דהא דשחטו תרנגולת זו כו' לא משום ניחוש אסור וא"כ היכי כתבו רבינו והרמב"ם דמשום ניחוש אסור:

ואפשר לומר דרבינו סובר דבהני דברים שמנאה התוספתא שהם מדרכי האמורי יש שהם בכלל בחוקותיהם לא תלכו ויש שהם בכלל ניחוש וכל הני שמנאה הגמ' דשבת סובר רבינו דכולם משום ניחוש וגם רש"י שם כתב על הרבה דברים שהם משום ניחוש וע"כ לא מנה הגמרא דשבת את כל הני דברים שמנאה התוספתא כיון דגמרא דשבת לא מנה רק הני שהם משום ניחוש והני אינך דתוספתא דלא מנה הגמרא באמת י"ל שהם משום בחוקותיהם לא תלכו [וגם מרש"י במשנה דשבת שם נראה דלשון דרכי האמורי סובל שני פירושים ניחוש וגם ובחוקותיהם לא תלכו דבד"ה דרכי האמורי כתב וז"ל ניחוש הוא וכתיב ובחוקותיהם לא תלכו עכ"ל ולכאורה קשה אי ניחוש הוא א"כ לא משום בחוקותיהם אסור אלא משום ולא תנחשו אעכצ"ל דכוונת רש"י לפרש דמלת דרכי האמורי סובל שני פירושים ניחוש וגם בחוקותיהם] וכיון דבהני דברים דמנאה התוספתא יש משום ניחוש ומשום בחוקותיהם ע"כ כתב רבינו במל"ת נ' ובתוספתא דשבת כו' מחוקותיהם ודרכי האמורי כוונתו דבתוספתא איתא מכל גווני דרכי האמורי

מה שאסורים משום בחוקותיהם ומה שאסורים משום ניחוש וכיון דלא דיבר רבינו במל"ת נ' מניחוש ע"כ ל"כ מחוקותיהם וניחוש אלא מחוקותיהם ודרכי האמורי ובמל"ת נ"א כאן מפרש רבינו דמה הוא דרכי האמורי שכ' במל"ת נ' וע"כ כתב על שחטו תרנגולת זו כו' וז"ל הרי זה מדרכי האמורי שהוא ניחוש כוונתו דזה הוא הפי' של דרכי האמורי דמל"ת נ' וגם משו"ה מציין רבינו על הא דשחטו תרנגולת את הגמ' דשבת ולא התוספתא אף שבתוספתא ג"כ איתא זה ובמל"ת נ' מציין את התוספתא כיון דבמל"ת נ' עיקר דיבורו מהני דרכי האמורי שאסורים משום בחוקותיהם לא תלכו ומהני ליתא בגמ' דשבת ע"כ מציין על התוספתא אבל במל"ת זו שדיבר מדרכי האמורי שאסורים משום ניחוש ע"כ מציין על גמ' דשבת, וזה ל"ק דמדוע לא נקט רבינו מדרכי האמורי דגמ' דשבת רק חדא את הא דשחטו תרנגולת זו כו' די"ל דלא רצה להאריך ונקט חדא לדוגמא והא דנקט דוקא את הא דשחטו תרנגולת זו כו' ולא נקט הוא בשמה והיא בשמו כו' דמנה הגמ' דשבת ברישא מהדברים שהם מדרכי האמורי דניחוש ע"ז י"ל כיון דהב"י יו"ד סי' קמ"ט הביא בשם הרמב"ן שגרס בגמ' דשבת על הא דשחטו תרנגולת זו כו' מותר ואין בו משום דרכי האמורי והב"ח שם כתב שגם לרבינו יהודא החסיד ז"ל היתה הגירסא בגמרא כן וע"כ צוה הוא לשחוט וכיון דיש שני גירסות בגמ' בהא דשחטו תרנגולת זו כו' ורבינו רצה אגב לאשמעינן דעיקר כהגירסא שלפנינו שאסור ע"כ נקט לדוגמא את זה כמובן:

וממילא לפי הנ"ל י"ל בכוונת רבינו כך דמ"ש ובענין זה כוונתו בענין דברים שהם אסורים משום ניחוש, קצת כלומר יש קצת מהם, הא דמפרש בפ' במה אשה כלומר הא דמפרש בפ' במה אשה כולם הם משום ניחוש אלא משו"ה כתב מלת קצת הגמ' דבלאו הני דגמרא דשבת איכא טובא ולא קאי מלת קצת על הגמ' דשבת דנאמר דקצת דברים מגמ' דשבת אלא מלת קצת פירושו דמכל הדברים שאית בהו משום ניחוש קצת מהם מפורש בשבת, ועל מ"ש התוספתא דשבת הנ"ל אי זהו מנחש כו' י"ל דה"ק אי זהו מנחש שאינו מדרכי האמורי דעד כאן דיברה ממנחש שהוא מדרכי האמורי וממילא ל"ק קושיתינו הנ"ל מהתוספתא כמובן, ואם כנים דברינו אלה אז באמת על רבינו והרמב"ם ל"ק מידי אבל על הב"י הי' קשה שכ' ביו"ד סס"י קע"ח דכל השאר דברים שלא הביא הגמ' דשבת השנויי' בתוספתא דשבת שהם אסורים משום דרכי האמורי דלא כהלכתא מדשתיק תלמודא מיניהו ובזה מתרץ את העולם שנכשלים בהרבה דברים השנויים בתוספתא זו אבל לפי מה שכתבנו באמת ליכא הוכחה מגמ' דשבת שהם דלא כהלכת' והא דשתיק הגמרא מהם י"ל כיון דלא דיבר הגמ' אלא מהני שאסורים משום ניחוש כהנ"ל ומשום שלא יהא קשה מדברינו על הב"י ע"כ לא כתבנו את תירוצינו אלא בדרך אפשר אבל

עכשיו ראיתי שהב"י ל"כ אלא בלשון שמא וא"כ י"ל דהב"י כתב ליישב את העולם לפום שי' רש"י דסובר דבהני דברים דמנה הגמ' דשבת איכא גם מהדברי' שאסורים משום בחוקותיהם לא תלכו כמו שנראה ממ"ש רש"י בד"ה דן וז"ל אינו חק האמורי מכלל דלרבנן מחק האמורי הוא עי"ש ותבין אבל אנן שכתבנו את פשטינו אליבא דרבינו והרמב"ם באמת י"ל דגם הב"י מודה לזה ודו"ק:

פירוש ד

ומ"ש רבינו כל העושה מעשה מפני דברים אלו לוקה כו' כ"כ גם הרמב"ם והפרשת הכסף הלכות עכו"ם שם הקשה מהרמב"ם זה על מ"ש היבין שמועה שהרמב"ם סובר כהחינוך דכל לאו שאפשר לעבור מבלי מעשה אין בו מלקות הא בלאו דלא תנחשו ג"כ אפשר לעבור מבלי מעשה ואפ"ה סובר דכשעשה מעשה לוקה אעכ"מ דל"ס כהחינוך והניח בתימה ולפי דבריו גם מרבינו יש להוכיח כן וא"כ לפי מה שכתבנו לעיל סוף מל"ת מ"ז דלהנר מצוה מוכח מלאו דלא תכרות ברית דרבינו והרמב"ם סברו ככללו של החינוך א"כ יהא סתירה בדבריהם כיון דממל"ת זו מוכח דל"ס כהחינוך וממל"ת מ"ז מוכח דסברו כוותיה, אבל האמת יורה דרכו דלא יצא הפה"כ ידי חובת עיון בזה כיון דהחינוך ג"כ כתב במצוה רמ"ט וז"ל והעובר עליה ועשה שום מעשה עפ"י הניחוש בעדים והתראה לוקה וא"כ מדוע לא הקשה הפה"כ על החינוך גופא אעכצ"ל כמ"ש השעה"מ בדעת החינוך הבאתיו לעיל סוף מל"ת י"א דל"כ את כללו אלא דוקא היכא שענין זה שעושה עכשיו הי' יכול לעבור מבלי מעשה אז גם אם עבר ע"י מעשה אין לוקין אבל כאן בלאו דלא תנחשו אם עשה למשל מעשה ניחוש בעופות או בחולדה את המעשה זה לא יכול לעבור בדיבור אף שיכול לעבור גם בדיבור על הלאו זה אבל המעשה שעושה עכשיו לא יכול לעבור ע"י דיבור ע"כ בכה"ג באמת שפיר לוקין כשעבר ע"י מעשה וא"כ ממילא לא מוכח מכאן דל"ס רבינו והרמב"ם דלא כהחינוך ודו"ק:

פירוש ה

ואם (ד) **לחשך אדם לומר כו'**. בחולין צ"ה ע"ב איתא והאמר רב כל נחש שאינו כאליעזר ע"א וכיונתן בן שאול אינו נחש והרמב"ם והראב"ד הל' עכו"ם פי"א פליגי בהפשט של הגמ' זו הרמב"ם סובר דלאיסור קאמר הגמרא והראב"ד השיג עליו דדברים אלו אינם ניחוש ולא נאמרו בגמ' לענין איסור והיתר אלא לסמוכי וה"ק דנחש שאינו כאע"א אינו ראוי לסמוך עליו והר"ן בחולין שם הקשה על שיטת הראב"ד מובא בכ"מ שם ועי' במעיי"ח סי' הנ"ל שמיישב את שיטת הראב"ד היטב ומרבינו נר' בפי' דסובר כהרמב"ם וכ"כ הש"ג בסנהדרין פ"ז עמ"ש הרי"ף מנחש זה כו' עי"ש שמברר את השיטות בזה היטב וגם הטור סי' הנ"ל פסק כהרמב"ם והב"ח שם מיישב את אליעזר ע"א היטב וגם

הדינא דחיי מברר את שיטות רבינו והרמב"ם בזה עי"ש, ועל הקושיא שהקשה רבינו על אליעזר ע"א דהיאך עשה דבר זה הלא ב"נ מוזהר על הניחוש ע"ז ק"ל הלא בסנהדרין ל"ו ע"ב איכא פלוגתא בזה דרבנן דסברו דב"נ מוזהר על ז' מצות ל"ס דמוזהר על הניחוש ור' יוסי דאמר כל האמור בפרשת כישוף ב"נ מוזהר עליו סובר דמוזהר וא"כ אכן מקום לקושיא זו רק לר"י וכיון דהלכה כרבנן וכמו שפסק רבינו במ"ע קכ"ב א"כ היאך כתב כאן ואם לחשך אדם לומר כו' הלא להל' שפסקינן כרבנן היאך ס"ד ללחשך כן, הן אמת שהתוס' בחולין ד"ה כאליעזר הקשה ג"כ קושיא זו אבל התוס' הקשה בפי' לר' יוסי אבל רבינו שהקשה סתם וגם מהלשון והלא ב"נ מוזהר על הניחוש שכ' נר' שכן הלכה וע"ז באמת קשה כהנ"ל, ואפי' נדחק עצמינו שגם רבינו לא כיוון בלחשך אדם להקשות רק לר"י והא דל"כ בפי' כן נאמר דסמך עמ"ש כדאמרינן בסנהדרין ובסנהדרין לא אמר א"ז אלא ר' יוסי, אבל זה דוחק גדול אצלי כיון שרבינו לא עשה את ספרו על קושיות ופריקות אם לא מה שקשה להלכה וכיון שפסק כחכמים מה לו להאריך במה שקשה לר"י וזה אצלי קושיא גדולה ולא ראיתי מי שהרגיש בזה. ובכ"מ ראיתי שהקשה כעין קושיא זו על הראב"ד הנ"ל אלא על הראב"ד י"ל כמו שתי' הסד"מ שם שכיון שאברהם אבינו ע"ה קיים כל התורה כולה ומסתמא גם בני ביתו ובפרט אליעזר שהי' בן משק ביתו בודאי ג"כ קיים ע"כ כתב הראב"ד שפיר ואיך חשב על צדיקים כמותם עבירה זו שעברו על לאו דלא תנחשו כל זה י"ל להראב"ד אבל על רבינו שכ' בפי' הקושיא מחמת שב"נ מוזהר על ניחוש ע"ז באמת קשה כהנ"ל, ואין לי כעת ליישב את רבינו אם לא שנאמר דסובר כמ"ש הסד"מ שם שאפילו לרבנן דסברו דב"נ לא מוזהר אלא על ז' מצות מ"מ אסור הי' לב"נ הכישוף וכמו שפסק הרמב"ם הל' מלכים פ"י הל"ו לענין הרבעה והרכבה בכלאים ועי' במהר"ם שיק מצוה ר"נ שג"כ הסכים לזה ואם באמת גם רבינו סובר כן אז הקשה שפיר אלא אז צ"ל דמ"ש והלא ב"נ מוזהר על הניחוש כוונתו שמוזהר באיסור לא באזהרה גמורה כמו על שאר ז' מצות ואף שגם זה דוחק קצת אבל מחמת חומר הקושיא י"ל כן. וע' ביראים ז"ל סי' פ"ט שהקשה ג"כ קושיית רבינו על יונתן ושבק הקשיא מעל אליעזר ולדידי' באמת י"ל דמשום דפסקינן כרבנן דב"נ לא מוזהר על ניחוש ע"כ לא הקשה על אליעזר ומ"ש היראים חולדה וכוכבים ושבק עופות שאיתא ג"כ בברייתא כהנ"ל מחודש ב' ע"ז י"ל דמחמת קושית הנמ"י שבק' וכמו שכתבנו אליבא דרבינו במחודש ב' ועל כוכבים צ"ל דל"ס כרבינו אלא היה נראה לו תירוצו של הר"ן הנ"ל מחודש ב' כמובן:

ומ"ש רבינו ומצינו כמה גדולים שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקיך כו' עי' בדד"ח מ"ש ע"ז, ולהלכה כל מ"ש רבינו במל"ת זו פסקינן כן בש"ע סי' הנ"ל, ודע שדבר פליאה ראיתי

במל"ת זו בדבר המלך שער ב' פל"ג שכ' וז"ל וכלל זה נקוט בידך כל מקום אשר דינו במיתה או במלקות אינו אלא בב"ד של כ"ג ולכן אין עונשין במיתה ומלקות בח"ל כו' עי"ש וע"ז ק"ל מאד הא משנה שלימה ריש סנהדרין מכות בשלשה משום ר' ישמעאל אמרו בכ"ג והלכה כת"ק כמ"ש רבינו מ"ע ק"ה וכ"פ הרמב"ם הלכות סנהדרין פ"ה הל"ד ופט"ז הל"ב וא"כ היאך שבק הדה"מ את הת"ק וכתב כר"י הן אמת שהחינוך סוף מצוה רמ"ט כתב גכ"כ והמנ"ח הניחו בצ"ע הלא כבר קדמו הנר מצוה סי' י' אות ט"ו על החינוך בזה ומיישבו היטב אבל על הדה"מ ל"ל לא כחד מהתירוצים של הנ"מ כיון שכלל ביחד מלקות ומיתות ב"ד עי"ש ותבין וא"כ דבריו באמת צ"ע:

מצוה נב

פירוש א

שלא (א) **לקסום כו'**. זה לשון הספרי פ' שופטים קוסם אחד מרובה ואחד מעט קסמים לחייב על קסם וקסם איזהו קוסם זה האוחז במקלו ואמר אם אלך אם לא אלך וכן הוא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו עכ"ל וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וכן מפרש רש"י ז"ל שם פרשה י"ח פ"י וא"כ ק"ל למה המציא רבינו ז"ל פשט לעצמו מדוע ל"כ כהספרי והרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פי"א הל' אף שכ' כמה מינים בקוסם אבל כיון שכ' ויש מי שנושא מקל בידו כו' ובזה נראה בעליל שכיוון למ"ש הספרי וכ"כ הדינא דחיי ז"ל בדעת הרמב"ם א"כ ממילא י"ל דסובר דהספרי נקט רק מין אחד מקוסם לדוגמא אבל יש עוד הרבה מינים וע"כ נקט הרמב"ם שפיר כמה מינים אבל רבינו שהמציא לעצמו מין אחד ול"כ מהא דספרי כלל ע"ז לכאורה קשה וגם על הסמ"ק ז"ל סי' קמ"ג שכ' שעושה ע"י שדים או השבעות עי"ש ע"ז ג"כ ק"ל הא מספרי מוכח דע"י מקל עושה כן לא ע"י שדים או השבעות. ואפשר דלעולם גם הסמ"ק כיוון למ"ש הספרי אלא הי' קשה לו עמ"ש הספרי האוחז במקלו ואמר אם אלך כו' מהיכא ידע למימר כן בשביל אחיזת המקל ע"כ כתב הסמ"ק ואמרו רבותינו כו' שע"י שדים או השבעות אמר כן, וא"כ ממילא גם על רבינו י"ל דכיוון למ"ש הספרי אלא רבינו מפרש את הספרי כך האוחז במקלו כלומר ועשה בהמקל את המעשה שכ' רבינו וע"י מעשה זה הבין ואמר אם אלך אם לא אלך, או י"ל דרבינו סובר כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ל"א דהספרי מפרש קוסם במין שהיה מפורסם בזמן הספרי וכיון שבזמן הסה"מ היה מפורסם כמה מינים ע"כ מפרש ממה שהיה מפורסם בזמנו ורבינו ג"כ י"ל שמפרש ממה שהיה ידוע בזמנו כמ"ש ועדיין עושין כן כו' אבל לדינא באמת ליכא שום פלוגתא ביניהם, או י"ל דהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן הקשה בשם העולם על המעשה קוסם שכ' רבינו דלמה צריך

שני קסמים ותירץ כדכתיב קסמים דמשמע שנים א"כ ממילא י"ל כיון דבמעשה קוסם שכ' רבינו מפורש יותר לשון הקרא קוסם קסמי' ע"כ מפרש כן אבל באמת לדינא מודה רבינו גם לכל הני שכ' הרמב"ם, וכ"נ מב"י ז"ל יו"ד ריש סי' קע"ט דעל מ"ש הטור ז"ל על קוסם את כל מ"ש הרמב"ם כתב הב"י גם את מ"ש רבינו ול"כ שחולקים ואף שהב"ח ז"ל שם כתב וז"ל והסמ"ג פי' בענין אחר מובא בב"י והסמ"ק פי' עוד בענין אחר, אין כוונתו לומר שחולקים אלא כוונתו להודיענו שיש פירושים הרבה בקוסם וכולהו קשוט, ופליאה לי על המחבר שם שלא הביא מהא דקוסם כלל ואפשר דסמך עמ"ש אין שואלין בחוזים בכוכבים ולא בגורלות דממילא ידעינן מזה דאין שואלין בקוסמים ומכש"כ שלא לקסום כמובן:

פירוש ב

ודע שהרמב"ם בהלכה ז' שם כתב שהקוסם ע"י מעשה לוקה וכ"כ החינוך מצוה תק"י וא"כ לכאו' צ"ל דמדוע ל"כ גם רבינו כן, ובתחלה עלה ברעיוני לומר דאין דרכו לכתוב על לאו שעובר במעשה דלוקה כיון דדבר פשוט הוא דבשלמא במל"ת נ"א כיון שיכול לעבור גם שלא ע"י מעשה וכיון דרבינו סובר כהחינוך וה"א לומר כקושית הפה"כ שהבאתי שם מחודש ד' שאין לוקין ע"כ כתב שם דלוקין והטעם באמת הוא כמו שכתבנו שם אבל במל"ת זו דליכא שום ה"א דאין לוקין ע"כ שתק מזה. אבל אח"כ ראיתי שעדיין יש מקום להקשות דלכאו' קשה על הרמב"ם דמדוע באמת לוקין על לאו זה הא הוי לאו שבכללות וצ"ל כמ"ש הדד"ח וז"ל ולא מיקרי זה לאו שבכללות כו' כיון שנכלל בתוך לאו זה מעונן ומנחש ויצאו מעונן ומנחש בפני עצמן בפ' קדושים לא תנחשו ולא תעוננו וכמו שמנחש ומעונן יצאו לחלק כך יתחלקו אותם שלפניהם ואחריהם כמו מעונן ומנחש וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בשורש ט' עכ"ל וגם הלח"מ הלכות סנהדרין פי"ט הל"ד והמנ"ח מצוה תק"י כיוונו למ"ש הדד"ח ועי' בכ"מ הל' עכו"ם פי"א הלכה ט"ו שמיישב ג"כ דמדוע לא הוי לאו שבכללות אלא המעיי"ח דף פ"ה ע"ב אות ס"ז הקשה על תירוצו וזה גרם לו שהקשה כיון שלא ראה את מ"ש הדד"ח וע"כ הי' לומד הפשט בתירוצו של הכ"מ כמו שלמד ומשו"ה הקשה עליו אבל באמת כשמעיינין שפיר בכ"מ נראה בפי' שכיוון ג"כ למ"ש הדד"ח וא"כ ממילא ל"ק עליו מידי ואח"כ ראיתי בב"י סי' הנ"ל סוף ד"ה מעונן שמתרץ ביותר ביאור וכמעט ממש כמ"ש הדד"ח ושמחתי מאד שכוונתי ב"ה לדעת אמיתי של הכ"מ, וא"כ ממילא כיון דגם במל"ת זו יש מקום לטעות ולומר דהוי לאו שבכללות א"כ גם כאן היה לו לרבינו לומר דלוקין כמ"ש במל"ת נ"א, אבל אח"כ ראיתי שרבינו לקמן מל"ת נ"ה מסופק כיון דכתיב בפסוק לא ימצא בך וגם

גם מכשף ומכשף חייב סקילה אי הוי לא ימצא בך לאו הניתן לאזהרת מב"ד עי"ש א"כ ממילא י"ל דמשום ספק זה ל"כ גם כאן בקוסם דלוקה כמובן:

מצוה נג

פירוש א

שלא (**א**) **לעונן כו'**. בספרא פ' קדושים פרשתא ג' פ"ו איתא לא תעוננו אלו אוחזים עינים ר' ישמעאל אומר זה המעביר על העינים ר"ע אומר אלו נותני עתים כגון אלו שהם אומרים למודות ערבי שביעית להיות יפות עקורות קטניות להיות רעות ומפרש הר"ש משאנ"ץ ז"ל אלו אוחזי עינים בכישוף מראים לבני אדם דבר שאינו ואוחזים מראיתם ועל המעביר על העינים כתב וז"ל בפ' ד' מיתות גרסינן המעביר שבעה מיני זכור ועושה בהשבעה במעשה שדים ורואה מה שאין בני אדם רואין. ודריש מעונן מלשון עינים עכ"ל ובגמ' סנהדרין ס"ה ע"ב איתא ת"ר מעונן ר"ש שאומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין וחכ"א זה האוחז את העינים ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה כו' פירש"י ז"ל ז' מיני זכור שכבת זרע מז' בריות ומעביר על עיניו ועושה כשפים ועל אוחז את העינים כתב אוחז וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאלו הוא עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום עכ"ל לכאורה נראה דרש"י חולק עם הר"ש משאין דהר"ש משאנץ סובר דאחיזת עינים ע"י כישוף ורש"י ל"כ על אחיזת עינים כן אלא י"ל שמפרש כמו שקורין בלשון אשכנז שווארן קינצלער או אפשר דגם רש"י סובר כהר"ש אלא סמך עמ"ש על ז' מיני זכור ועושה כשפים, עכ"פ זה מוכח מהנ"ל דכל מה דאיתא בספרא איתא גם בברייתא דגמ' וא"כ לכאורה ק"ל דמדוע הביא רבינו את הא דלא תעוננו אלו אוחזי העינים מספרא דוקא מדוע לא הביא גם א"ז מגמרא דסנהדרין כמו שהביא אח"כ את הדרשה דר"ע, ותו ק"ל מדוע באמת הביא אח"כ את הדרשה דר"ע מגמ' דסנהדרין מדוע לא הביא גם א"ז מספרא:

ונ"ל ליישב בס"ד בהקדים מה דק"ל עוד על רבינו שהביא דרשה דרבנן וגם דרשה דר"ע הא מפשטות לשון הספרא והגמרא נראה דפליגי כיון דאיתא ר"ע אומר וכפי הכלל שבידינו כל היכא דאיתא פלוני אומר פליג אדלעיל מיניה כהנ"ל מל"ת ב' מחודש י"ז בשם התויו"כ ומל"ת ג' מחודש ב' וא"כ היכי פסק רבינו כרבנן וכר"ע והקושיא זו גם על הרמב"ם קשה דבהל' עכו"ם פי"א הל"ח ובסה"מ מל"ת ל"ב נקט ג"כ כתרווייהו וכן נקט גם הסמ"ק ז"ל סי' קל"ו א"כ גם עליו קשה [ובלאו זה פליאה לי על הסמ"ק דהיכי כתב דאל יאמר שחרית הוא מצ"ש הוא ר"ח הוא בכלל הלאו דלא תעוננו הא בסנהדרין ס"ה ע"ב איתא בפי' דמשום לא תנחשו אסור לומר כן ועי' בחידושי הר"ן ז"ל בסנהדרין

שם ד"ה וחכ"א מ"ש בשם הר' דוד ומה שמחלק בין עתים ושעות ובין הא דאל תתחיל בי ר"ח הוא שחרית הוא ותראה דגם לפי דבריו קשה על הסמ"ק וזה באמת צ"ע] וגם מר' ירוחם ז"ל נתיב י"ז ח"ה נראה דפסק כתרווייהו ורש"י ז"ל פ' קדושים פרשה י"ט פכ"ו כתב וז"ל ולא תעוננו לשון עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פלונית קשה לצאת עכ"ל נראה דנקט כר"ע וגם ע"ז ק"ל דהיכי שבק החכמים הא קיימ"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו, ובפ' שופטים פי"ח פ"י כתב רש"י וז"ל מעונן ר"ע אומר אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל וחכמים אומרים אלו אוחזי העינים עכ"ל וע"ז ג"כ קשה דכיון דסתם בפ' קדושים כר"ע א"כ היכי הביא בפרש' שופטים גם את החכמים:

פירוש ב

אבל אח"כ ראיתי שכבר דיברו קצת מזה הראשונים וגם האחרונים ז"ל דהר"ן בחידושיו בסנהדרין שם כתב וז"ל ודאי אי פליגי רבנן עליה דר"ע הלכה כרבנן וחושב עתים ושעות מותר אבל איכא למימר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' ע"ז ונדרוש מעונן מלשון עינים ומלשון עונה עכ"ל והכ"מ מתרץ שני תירוצים ובכולהו מתרץ דלא פליגי אלא בתירוץ ראשון סובר שר"ע לאוסופי על החכמים אתא ובתירוץ שני סובר דחכמים לאוסופי על ר"ע אתו והמרכבת המשנה ספרדי בהל' עכו"ם שם תמה על תירוצו השני של הכ"מ דאיך אפשר שחכמים לאוסופי אדר"ע אתו הלא ר"ע אדברי חכמים קאי ואח"כ הביא את רש"י דפ' שופטים הנ"ל שהביא מתחלה את הא דר"ע ואח"כ את הא דחכמים וצ"ל שכך היתה גירסתו בברייתא ולפי גירסא זו שפיר י"ל תירוצו השני של הכ"מ עכת"ד וממילא לפי דבריו י"ל דמש"ה כתב הכ"מ את השני תירוצים שהי' מסופק בהרמב"ם דאיזה גירסא הי' לו בהברייתא כמובן, ובנר מצוה סי' י' אות י"ד ראיתי שהביא בשס בארות המים שג"כ תמה על תירוצו השני של הכ"מ דאיך אפשר דחכמים לאוסופי אדר"ע אתו הא החכמים אדברי ר"ש קיימו ולא אדברי ר"ע שהוא בסוף ותירץ שכ' את תירוצו השני לפום גירסת הספרי פ' שופטים שמהפך הברייי' וכתב את החכמים לבסוף עכת"ד ולפי"ז י"ל דלכ"ע היתה הגירסא בברייתא דגמ' כמו שהיא לפנינו אלא רש"י בפי' שופטים כתב לפום גירסת הספרי והכ"מ כיון שרצה לתרץ את הרמב"ם גם לפי גירסת הספרי ע"כ כתב את תירוצו השני אבל באמת לפום הברייתא דגמרא והספרא הנ"ל צריך לתרץ כתירוצו הראשון של הכ"מ. אבל לכאורה צ"ל דמדוע לא מתרץ הכ"מ כמ"ש הר"ן הנ"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ולמה לו לדבר מהוספה כלל וי"ל משום דקשה לו על תירוצו של הר"ן דמדוע לא נאמר

דגם ר"ש או לפי גירסת הספרא ר' ישמעאל לא פליג עם החכמים אלא מר אמר חדא ומא"ח כמו שאמרינן אליבא דר"ע וחכמים ואי"ל דאה"נ דא"כ אמאי לא הביא הרמב"ם גם את הא דר"ש אבל לפי תירוצו של הכ"מ ל"ק מידי כיון די"ל דדוקא על חכמים ור"ע שייך למימר דלא פליגי אלא לאוסופי אתו כיון דחכמים דרשו מעונן מלשון עין אתא ר"ע להוסיף לדרוש מעונן מלשון עונה אבל לר"ש ל"ל כן כיון דג"כ דריש מעונן מלשון עין כהנ"ל בשם הר"ש משאנץ וכ"כ היד רמ"ה בסנהדרין שם דבין לר"ש ובין לרבנן דרשו מעונן מלשון עין אעכצ"ל דפליגי ומשום דהלכה כחכמים לא הביא הרמב"ם את הא דר"ש כמובן:

וממילא לפי הנחה זו י"ל שרבינו גכ"ס כתירוצו הראשון של הכ"מ וע"כ פסק כתרווייהו אלא שלא יהא קשה דאי באמת לא פליגי מדוע ליתא בברייתא אמר ר"ע מדוע איתא ר"ע אומר הן אמת שהתי"ט בסנהדרין פ"ז מי"א כתב וז"ל ולישנא דר"ע אומר לא קשיא דטובא איכא כוותיה דלא פליגי וכמ"ש בפ"ג מ"ו ממס' ביכורים עכ"ל אבל לרבינו י"ל דלא ניחא ליה תירוץ זה אלא הי' לו תירוץ אחר דכיון דבספרא הנ"ל מובא מתחלה הא דחכמים ואח"כ הא דר"ש [או ר' ישמעאל לפי גירסת הספרא] ואח"כ הא דר"ע ולפי גירסת הספרא באמת שפיר איתא ר"ע אומר כיון דקאי על ר"ש דפליג עליה אבל על החכמים באמת י"ל דלא פליג ר"ע וכיון דבספרא איתא טעם לשבח דמדוע איתא ר"ע אומר ממילא גם בברייתא דגמר' י"ל דג"כ משום ר"ש איתא ר"ע אומר אע"ג דקאי לעילא ולעילא מיניה או י"ל דברייתא לישנא דספרא נקטה ומשום דרבינו רצה לרמז את התירוץ זה ע"כ כתב תניא בת"כ ואת הא דר"ע משו"ה הביא מברייתא דגמרא ולא מספרא כיון דרבינו דיבר מאצטגנינות שיאמרו יום פלוני רע יום פלוני טוב ולשון זה ליתא בת"כ אלא בברייתא דגמ' ע"כ הביא משם ודו"ק:

פירוש ג

או י"ל דמשו"ה הביא את הת"כ כיון דבברייתא דגמ' איתא ת"ר מעונן כו' א"כ קאי הברייתא על מעונן דפ' שופטים לא ימצא בך מעונן ומנחש ומכשף וא"כ הי' יכלינן למימר דלא משום דדרשו חכמים מעונן מלשון עין סברו דמעונן זה האוחז את העינים אלא טעמם משום דכתיב מעונן אצל מכשף והוי גם מעונן ענין כישוף ע"כ דרשו כן אבל לא תעוננו דכתיב בפ' קדושים גם לחכמים לא הוי אחיזת עינים אלא גם הם דרשו כר"ע מלשון עונה וא"כ הי' מקום לטעות דלחכמים לא תעוננו ומעונן שתי אזהרות הם לא תעוננו הזהיר שלא לחשוב עתים ושעות ומעונן הזהיר שלא לאחוז את העינים וכדי שלא נטעה לומר כן הביא רבינו את הספרא שהביא את החכמים ור"ע על לא תעוננו

וה"ק רבינו תניא בת"כ לא תעוננו אלו אוחזי העינים כלומר הא דגם לא תעוננו הזהיר על אוחזי עינים את זה תניא בת"כ וגם בב"י יו"ד סי' קע"ט שהביא ג"כ את הספרא ואת הבריי' דגמ' י"ל דג"כ משום כוונה זו שכתבנו הביא כן כמובן, וממילא יש ליישב בס"ד גם את רש"י הנ"ל מחודש א' דקושיא הראשונה דהיכי סתם בפ' קדושים כר"ע ל"ק כיון דחכמים ור"ע לא פליגי כהנ"ל ועל הקושיא השניה י"ל דרש"י סובר דבפשטות הקרא גם החכמים סברו כר"ע מעונן מלשון עונה אלא הוסיפו על ר"ע אחיזת עינים כיון דכתיב מעונן אצל מכשף וע"כ בפי קדושים דקאי על פשטות הקרא מפרש כר"ע אלא משום דרצה לגלות דסובר כתירוצו השני של הכ"מ הנ"ל דחכמים הוסיפו אדר"ע וא"ז לא יכלינן למימר רק לגירסת הספרי כהנ"ל בשם בארות המים ע"כ הביא בפ' שופטים את דברי שניהם וכפי הגירסא של הספרי ודו"ק:

והטור סי' הנ"ל הביא ג"כ להלכה כחכמים ור"ע אבל לכאורה ק"ל עליו דהרא"ש בסנהדרין שם הביא את הבריי' דמעונן כצורתא ובקיצור פסקי הרא"ש שם איתא וז"ל מעונן זה המעביר שבעת מיני שכבת זרע על עיניו לעשות כישוף או האוחז עינים או המדקדק בשעות לומר היום יפה לצאת מחר יפה ליקח עכ"ל ומדהביא הטור בק"פ מרא"ש גם את הא דר"ש להלכה עכצ"ל דסובר בדעת הרא"ש דר"ש וחכמים ג"כ לא פליגי וכמו שכתבנו די"ל כן לפום תירוצו של הר"ן הנ"ל מחודש ב' וגם צ"ל דלמד לומר כן בדעת הרא"ש כיון שהביא גם את הא דר"ש וא"כ לפי"ז מדוע לא הביא הטור להלכ' גם את הא דר"ש ואפשר דלהלכה סובר הטור כרבינו והרמב"ם שהם רבים ופסקו בפי' דלא כר"ש, ועי' בריי"ף ז"ל סוף פ"ז דסנהדרין שלא הביא את הא דמעונן ועלה ברעיוני די"ל דסובר דרבנן ור"ע פליגי ופסק כר"ע כיון דל"ס הפשט במשנה דסנהדרין ס"ז ע"א האוחז את העינים פטור כמו שמפרש רבינו כאן אלא סובר דפטור מה"ת לגמרי כמו גבי פטורי דשבת וכמ"ש אביי שם עמוד ב' הלכות כשפים כהלכות שבת וא"כ מוכח מסתמא דמתניתין דלא כרבנן ע"כ פסק כר"ע וגם את זה סובר דמה שאי' בברייתא שם ס"ו ע"א לא תנחשו ולא תעוננו כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות בכוכבים פירושא דכוכבים שמחשב באצטגנינות העתים היפים או רעים לצאת וממילא לפי"ז גם מברייתא זו מוכח כר"ע וכיון שהביא סוף פ"ז דסנהדרין את הברייתא זו ע"כ לא הביא תו את הברייתא דמעונן כיון דמכוכבים דברייתא זו נשמע הדין של מעונן דר"ע, אבל אח"כ ראיתי דאאל"כ כיון דלהרי"ף לא היה הגירסא בברייתא דכוכבים גם לא תעוננו רק לא תנחשו וא"כ נשארה הקושיא על הרי"ף דמדוע השמיט מעונן וצ"ע:

פירוש ד

ואף (ב) מן המלקות פטור כו'. וממילא לפי"ז צ"ל דרבינו באמת סובר דאין לוקין עליו כיון שפסק במל"ת שמ"ה כמ"ד דלאו שאב"מ אין לוקין עליו וכ"כ המרש"ל בביאורו כאן והאריך לברר דליכא פלוגתא בין רבינו והרמב"ם מהל' עכו"ם בהא דאחיזת עינים אלא תרווייהו סברו דאין לוקין עליו אבל הרמ"א בתשו' סי' ס"ז מפלפל טובא על המרש"ל זה וסובר דרבינו חולק עם הרמב"ם דהרמב"ם סובר דאיכא תרי גווני אחיזת עינים כמ"ש המרי"ק שורש ע"ו ענף ב' ליישב בזה את סתירת הרמב"ם דבהלכה ט' שם כתב דלוקין על אחיזת עינים ובהלכה ט"ו כתב שמכין אותו מ"מ וגם הכ"מ ולח"מ דיברו מזה ועי' ברדב"ז ח"ה בלשונות הרמב"ם סי' רנ"ח ובב"ח סי' הנ"ל ותראה דכולם סברו דלא כהמרש"ל וגם עי' במעיי"ח דף פ"ה אות ס"ז מ"ש בזה ומ"ש רבינו וכיוצא בזה האומרים לא נתחיל דבר זה אלא בר"ח אפשר לפרש דלא קאי רק על מילי דעלמא אבל בהתחלת לימוד סובר כהסמ"ק סי' הנ"ל שמותר להמתין עד ר"ח או אפשר מדכתב סתם מוכח דקאי גם על התחלת לימוד וחולק על הסמ"ק וכ"כ הדד"ח אבל מהמרש"ל נראה דרבינו סובר כהסמ"ק וכ"פ הרמ"א יו"ד סי' קע"ט ועוד כתב המרש"ל וז"ל ומה שנהגו שאין נושאין נשים עד מלאת הלבנה באלו הארצות אין ניחוש אלא כשם שמושחים המלכים על הנהרות כדי שתמשיך מלכותו כך אותן שעושין במילוי ולא בחסירות וסי' טוב הוא עכ"ל וכ"כ הרמ"א אבה"ע סי' ס"ד:

מצוה נד

פירוש א

שלא (א) לחבר חבר כו' פירוש כו'. פיר' לפירושו כתב הדינא דחיי ח"ל דאלו בחובר שמחבר את השדים אין זה בלאו לחודא אלא התורה אמרה חובר זה בסקילה כדאמרינן בפ' ד' מיתות ובפ"ק דכריתות והראב"ע ז"ל בפר' שופטים כתב אלה האומרים שיחברו השדים ולא דבר נכונה עכ"ל כוונתו דרבינו ז"ל רצה בפירושו לאשמעינן דלא כהראב"ע וכ"כ בכוונת רבינו הב"ח יו"ד סי' קע"ט ובאמת התמי' על הראב"ע גדולה מאד דבסנהדרין ס"ה ע"א איתא אלא אמר עולא במקטר לשד בפי' רש"י בעל אוב דקתני בכריתות דמודו בי' רבנן בהכי עסקינן שמקטר לפני השד הממונה על אותו דבר דהוי מעשה גמור, א"ל רבא מקטר לשד עובד ע"ז הוא אלא אמר רבא במקטר לחבר פירש"י אינו מקטיר לשם אלהות אלא ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן, א"ל אביי המקטר לחבר חובר חבר הוא פירש"י אינו אלא בלאו, ומשני הגמ' אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה פי' רש"י מאחר שמחבר את השדים במזיד אמרה התורה שיהא

בסקילה וכל שזדונו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן דכי אמרינן חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמות נחשים ועקרבים למקום אחד ע"י לחשים עכ"ל מוכח מגמרא זו דמקטיר לחבר בסקילה ומקטיר לחבר פירושו דחובר לשדים כמ"ש רש"י ואי"ל דהראב"ע ל"ס כרש"י כיון דפירושו של רש"י גמרא מפורשת בכריתות ג' ע"ב דאי' שם עולא אמר בעל אוב דקתני במקטר לשד מתקיף לה רבא א"כ היינו עובד ע"ז אלא אמר רבא מקטר לשד ע"מ לחברו א"ל אביי א"כ היינו חובר חבר א"ל התורה אמרה חובר חבר כגון זה בסקילה ואלא חובר חבר דבלאו הדין הוא א"ל כדתניא וחובר חבר א' חובר גדול וא' חובר קטן ואפי' חובר לנחשים ועקרבים חייב כו' אלמא דבכריתות אמר רבא בפי' מקטר לשד ע"מ לחברו כמו שפי' רש"י בסנהדרין ובודאי על הקושיא זו כיוון הדינא דחיי וע"כ כתב על הראב"ע ולא דבר נכונה:

ואפשר שהראב"ע סובר דדוקא כשמקטיר לשד ע"מ לחברו סובר הגמרא דחייב סקילה אבל כשחובר לשד בלא הקטרה בכלל חובר חבר הוא ואינו אלא בלאו דבשלמא כשחובר לשד ע"י הקטרה חובר זה בכלל אוב כיון דמעשה אוב ג"כ בהקטרה כמ"ש הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פ"ו הל"א עי' לח"מ שם אבל כשחובר לשד בלא הקטרה לא הוי בכלל אוב אלא בכלל שאר חובר חבר ואינו אלא בלאו' והחילוק זה נ"ל דלמד הראב"ע כיון דהי' קשה לו דאי נאמר דבלא הקטרה ג"כ חייב סקילה א"כ מדוע לא משני רבא בחובר לשד מדוע אמר במקטר לשד ובפרט בכריתות דמשני רבא מקטר לשד ע"מ לחברו ע"ז בודאי קשה מדוע לא משני בקיצור בחובר לשד אעכ"מ דדוקא ע"י הקטרה חייב סקילה, וזה ל"ק דאמאי לא משני רבא דחובר חבר בלאו כשחובר לשד בלא הקטרה דע"ז י"ל דבברייתא שהביא רבא אחד סובר גדול וא' חובר קטן באמת הפשט דחובר גדול היינו חובר לשד וחובר קטן היינו חובר בהמות או חיות כנ"ל בס"ד לתרץ את הראב"ע כמובן.ודבר חידוש ראיתי בדבר המלך שער ב' פל"ה שכ' וז"ל ובהקטר לחובר חבר הרי הוא בדין אחד עם מכשף והרי הוא בסקילה כו' עכ"ל ופליאה אצלי כיון דמגמ' סנהדרין וכריתות הנ"ל מוכח דמקטר לחבר בכלל אוב ולא בכלל מכשף ותו ק"ל דמסתימת לשונו נר' דבכל חובר חבר כשמקטר חייב סקילה הא מגמ' מוכח דדוקא בחובר שד, אבל כשנא' דהדה"מ גכ"ס דעיקר חיוב סקילה כשמקטר לשד משום הקטרה הוא כהנ"ל להראב"ע אז י"ל על הקושיא שניה דהדה"מ סובר דבהקטרה באמת כל חובר חבר חייב סקילה וע"כ משני הגמ' בסנהדרין כשמקטר לחבר ולא כמו שמשני בכריתות מקטר לשד ע"מ לחברו כיון דגמרא דסנהדרין סובר דבהקטרה כל חובר חבר חייב סקילה אבל הקושיא ראשונה עדיין קשה עליו וצ"ע:

פירוש ב

שמצרף (**ב**) **ומחבר נחשים כו'**. הפי' על חובר חבר שכ' רבינו גם רש"י פרשת שופטים פי"ח פי"א מפרש כן אלא ברש"י חסר ע"י לחש שכ' רבינו אבל ברש"י דגמ' הנ"ל איתא גם זה וכן מפרשו ז"ל הסמ"ק סי' קמ"א ור' ירוחם נתיב י"ז ח"ה ועי' בתרגום יונתן ובירושלמי עה"ת פ' שופטים ותראה משם בפי' כמו שמפרשו הם, אבל הרמב"ם בסה"מ מל"ת ל"ה לא מפרש חובר חבר מלשון חבורה וצירוף אלא מלשון לחש שמלחש הנחשים והעקרבים כדי שלא יזיקו וכ"כ הזוהר הרקיע מל"ת ר"ז אות ע"ט והמנ"ח מצוה תקי"ב הקשה על הרמב"ם דמדוע לא מפרש כרבינו שאיתא כן בגמ' אבל המר"ם שיק במצוה שם מיישבו והחינוך שם והטור יו"ד סי' קע"ט הביאו את השני פירושים אבל המחבר מפרש כרבינו והפרישה כתב שגם הרמב"ם מודה לרבינו, ויותר פרטי דינים שמתי מותר. ללחוש ולחבר ומתי אסור עי' במחבר שם והטעם דמדוע ל"כ גם רבינו דלוקין על לאו זה כמ"ש הרמב"ם י"ל כהנ"ל סוף מל"ת נ"ב:

מצוה נה

פירוש א

שלא (**א**) **לכשף כו'**. המשך לשון רבינו שכ' ז"ל והוא שעושה מעשה שנאמר מכשפה וגו' קשה ההבנה דהיאך למד ממכשפה לא תחי' דבעינן שיעשה מעשה אעכצ"ל דשנא' מכשפה לא תחיה שכ' רבינו קאי על חייב סקילה שכ' לעיל מיניה וא"כ הול"ל חייב סקילה שנא' מכשפה וגו' והוא שעושה מעשה, וגם מ"ש אח"כ דבר הכתוב בהווה וה"ה למכשף ובפד"מ דורש כו' ע"ז ג"כ קשה דתיכף בתר והמכשף חייב סקילה היה לו להביא את דרשה דר"ע אלא את זה ראיתי אח"כ בדינא דחיי ז"ל שמיישבו עי"ש אלא הקושיא הראשונה קשה. ונ"ל בס"ד בכוונת המשך לשון רבינו כך דבסנהדרין ס"ז ע"א איתא במשנה המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים פרש"י ז"ל העושה מעשה ממש בסקילה ולא האוחז את העינים מראה לבריות כאלו הוא עושה ואינו עושה כלום, ר"ע אומר משום ר' יהושע שנים לוקטין קישואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור פרש"י העושה מעשה שהיה כאן שדה קשואין ולקטה ממש בכשפים חייב האוחז את העינים מראה לנו כאלו התקבצו כולם במקום אחד והקישואין לא זזין ממקומן פטור עכ"ל מוכח מכאן דאחיזת עינים בכלל מכשף דאל"כ היאך קאמרה המתניתין ולא האוחז את העינים מה שייכות יש לזה עם כישוף וכן מוכח ממ"ש אביי עמוד ב' שם הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה העושה מעשה בסקילה האוחז את

העינים פטור אבל אסור מותר לכתחלה כדרב חנינא ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא ואכלי ליה ומדכלל אביי האוחז את העינים בהלכות כשפים עכ"מ כמו שכתבנו, אבל לכאורה קשה היאך כלל אביי את הא דעסקי בהלכות יצירה בהלכות כשפים הלא הא דהלכות יצירה ע"י שמות הקדושים הי' כמ"ש רש"י וזה שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא עולם ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן ע"י שם קדושה שלו הוא עכ"ל בשלמא לר' ירוחם ז"ל ח"ה נתיב י"ב שכ' וז"ל ויש מהן מותר כי הא דאמרינן דהוו עסקי כל מעלי שבתא בספר יצירה ועבדו להו עיגלא תילתא ואכלו ליה פי' וזהו מעשה שדים עכ"ל וכיון דמעשה שדים הי' שפיר כללה אביי בהלכות כשפים אף דמעשה כשפים לחוד ומעשה שדים לחוד כמ"ש הגמרא שם י"ל דבשם כישוף נכלל הכל כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפ' שופטים אבל לפמ"ש הב"י יו"ד סי' קע"ט שר' ירוחם גכ"ס כרש"י אלא כוונתו לומר דמעש' שדים שרי כי היכי דשרי ע"י ספר יצירה א"כ קשה היאך כלל אביי את הא דר' חנינא ור' אושעיא בהלכות כשפים, אבל אח"כ ראיתי שהמרש"א ז"ל בח"א שם מיישב א"ז דלא קרא בכלל הלכות כשפים אלא לפי הדמיון עי"ש וממילא לפי"ז הי' מקום לומר שגם אחיזת עינים לא הוי כישוף ולא כלל אביי בהלכות כשפים אלא לפי הדמיון כמ"ש המרש"א על הא דהלכות יצירה אבל כבר כתב המרש"ל מובא בתשובת הרמ"א סי' ס"ז שרבינו והרמב"ם סברו דכל אחיזת עינים ע"י כישוף הוא וגם הרמ"א וכל הפוסקים שהביא שם מודים לזה להמרש"ל אלא חולקים עמ"ש שגם הרמב"ם סובר כרבינו דליכא אלא חד מין אחיזת עינים וסברו דלהרמב"ם יש שני מיני אחיזת עינים אבל בזה דאחיזת עינים בכלל כישוף ליכא פלוגתא ביניהם עי"ש וגם הב"ח סי' הנ"ל כתב דלרבינו כל מין אחיזת ענים ע"י כישוף אלא הרמב"ם סובר דיש גם מין שאינו ע"י כישוף אבל א"ז גם הב"ח מודה דאחיזת עינים דמתניתין הנ"ל גם להרמב"ם ע"י כישוף עי"ש:

וע"כ נ"ל בס"ד להעדיף על תירוצו השני של הנ"מ דלתנא דמתניתין הי' קשה כיון דאחיזת עינים ג"כ כישוף הוא ונכלל בלאו דלא ימצא בך מכשף א"כ ל"ל הלאו דלא תעוננו על אחיזת עינים כדאיתא בברייתא דסנהדרין ס"ה ע"ב אעכצ"ל כיון דכתיב מכשפה לא תחי' דגמרינן מיניה חיוב סקילה על כישוף והתורה רצ' לגלות דעל אחיזת עינים אינו חייב סקילה ע"כ כתיב לא תעוננו ללאו על אחיזת עינים לגלות דאף דאחיזת עינים נכלל בלאו דלא ימצא בך מכשף אבל בכלל מכשפה לא תחי' שיהא חייב סקילה לא הוי דא' הוי בכלל מכשפה לא תחי' א"כ ל"ל לא תעוננו ללאו תיפוק ליה דחייב מיתה אע"כ מדכתיב לא תעוננו וגם כתיב מכשפה לא תחיה מוכח מזה דהתורה מגלה

לן דאף דלא בעינן במיתה מעשה גמור אבל עכ"פ מעשה זוטא כמו דיבור בעינן ומשום דאחיזת עינים לא הוי אפי' כדיבור ע"כ אינו חייב מיתה וע"כ קאמרה המתניתין שפיר המכשף העושה מעשה חייב כוונתה מעשה זוטא כמו דיבור כמ"ש הנ"מ ועל אחיזת עינים פטור כיון דלא הוי אפי' מעשה זוטא כמו דיבור, וממילא לפי"ז מוכח ממכשפה לא תחיה דבעינן בחיוב מיתה עכ"פ מעשה כמו דיבור וא"כ י"ל דלזה כיוון רבינו במ"ש והמכשף חייב סקילה והוא שעושה מעשה שנא' מכשפה לא תחיה [דא"ז עכצ"ל דמ"ש רבינו והוא שעושה מעשה כוונתו מעשה זוטא כמו דיבור כמ"ש הנ"מ בהרמב"ם דאל"כ קשה על רבינו קושיתינו הנ"ל] כוונתו דא"ז דבעינן בחיוב מיתה מעשה זוטא עכ"פ כמו דיבור ילפינן ממכשפה לא תחיה כמו שכתבנו ודו"ק. ומה מאד יש ליישב בס"ד בזה מ"ש המר"ם שיק מצוה תקי"א שמקשי' על המשנה זו דמה נ"מ בין ת"ק לר"ע וגם התי"ט במשנה שם דיבר מזה עי"ש אבל בהנ"ל י"ל דלעולם ליכא שום נ"מ ביניהם וכמו שבאמת מסיק גם התי"ט אלא המתניתין משו"ה הביאה את הא דר"ע כיון דבברייי' דדף ס"ה ע"ב שם איתא דר"ע סובר דמעונן זה המחשב עתים ושעות כו' וא"כ ה"א דר"ע חולק על הרבנן דברייתא שם ול"ס דלאו דלא תעננו קאי על אחיזת עינים וכשבאמת סובר כן אז הוה יכלינן למימר דסובר דגם על אחיזת עינים חייב סקילה כקושיתינו הנ"ל כיון דל"ל לדידי' כתירוצינו הנ"ל וכדי שלא נטעה לומר כן ע"כ הביא המתניתין את הא דר"ע לאשמעינן דר"ע גכ"ס דעל אחיזת עינים פטור ובאמת הטעם הוא משום דר"ע לא חולק על הרבנן דברייתא דלא תעוננו אלא לאוסופי אתא כהנ"ל במל"ת נ"ג מחודש ב' בשם הכ"מ וא"כ ממילא שפיר י"ל גם אליבא דר"ע בטעמא דפטור על אחיזת עינים מסקילה כתירוצינו הנ"ל וכדי לאשמעינן א"ז ע"כ הביאה המתניתין את הא דר"ע ודו"ק.

פירוש ג

ובאופן ב' נ"ל בס"ד בכוונת המתניתין בהא דר"ע דהרמב"ם בסה"מ מל"ת ל"ד כתב דמכשף חייב חטאת קבועה בשוגג וכ"כ ז"ל החינוך ואלה המצות מצוה תקי"א אבל בחיבורו הל' עכו"ם פי"א הל' ט"ו ל"כ מהא דחיוב חטאת כלום וכבר תמה הדד"ח על החינוך וכתב שטעות זה נמשך לו ממה שראה בסה"מ ובאמת גם בסה"מ ט"ס מ"ש ובשוגג חטאת קבועה כיון דמכשף אינו חייב כרת וכל שאין זדונו כרת אין שגגתו חטאת עי"ש שהאריך בראיות וצוה למחוק ובשוגג חטאת קבועה שכתבו וגם המל"מ הל' שגגות פ"א הל"ב כבר הניח בצ"ע את הסה"מ, יוצא לנו מהנ"ל שיש מקום לטעות שמכשף חייב חטאת וא"כ ממילא י"ל דאי לא הביאה המתניתין אלא את הת"ק הוה יכלינן למימר הפשט במתניתין כך המכשף העושה מעשה חייב כלומר במזיד סקילה

ובשוגג חטאת ומשום חטאת קאמרה המתניתין דבעינן מעשה ולא משום סקילה כיון דלחיוב מיתה לא בעינן מעשה כקושיתינו הנ"ל ואח"כ קאמרה המתניתין ולא האוחז את העינים כלומר האוחז את העינים משום דלא עשה מעשה אינו חייב חטאת אבל סקילה חייב וכדי שלא נאמר כן ע"כ הביאה המתניתין את הא דר"ע כיון דבדר"ע עכצ"ל דמ"ש העושה מעשה חייב משום חיוב סקילה נקט מעשה כיון דסובר דלחטאת ל"צ מעשה כמ"ש ר' יוחנן סנהדרין ס"ה ע"א וממילא עכצ"ל דמ"ש ר"ע האוחז את העינים פטור פירושו פטור אבל אסור כמ"ש אביי שם וממילא מדר"ע נשמע לרבנן ודו"ק:

פירוש ד

ובפא"מ (ב) דורש ר"ע כו', בסנהדרין ס"ז ע"א סובר ריה"ג דמכשף בסייף ור"ע ובן עזאי ור' יהודא סברו בסקילה וכל אחד דורש דרשה לעצמו עי"ש אבל לכאורה צל"ע דלמה הביא רבינו את הא דבן עזאי ור"י כלל מדוע לא די לו במה שהביא את הא דר"ע הלא גם נגד ריה"ג הלכה כר"ע, ואפשר כיון דבירושלמי סנהדרין ג"ז הלכה י"ג הגירסא דר"ע סובר בסייף ע"כ הביא רבינו דבן עזאי ור"י סברו בסקילה לאשמעינן דאפי' לגירסת הירושלמי ג"כ הלכה כן כיון דהלכה כר"ע מחבירו אבל לא מחביריו כמובן. ומ"ש רבינו בלטיהם אלו מעשה כשפים בלהטיהם אלו מעשה שדים כו' בגמ' שלפנינו שם עמוד ב' הגירסא להיפך וכן איתא ברא"ש והדד"ח כתב שברא"ש הגירסא כמ"ש רבינו אבל ברא"ש שלפנינו הגירסא להיפך וגם היראים ז"ל סי' פ"ב הביא הגירסא כן ובאמת בעיקר הדין אין שום נ"מ דלכל הגירסות מעשה שדים לא הוי מעשה כשפים אלא לפי גירסת רבינו קשה, היכי מייתי הגמ' ראי' דבלהטיהם מעשה שדים מפסוק ואת להט החרב וגו' בשלמא לפי גירסתינו מייתי שפיר ראי' מפסוק זה דבלהטיהם מעשה כישוף כמ"ש רש"י שם אבל לפי גירסת רבינו קשה כיון דבפסוק זה מוכח להיפך דלהט החרב לא ע"י שדים מתהפכת אלא מעצמו אבל עי' ביד רמ"ה ובמהרש"א בח"א שם שמפרשו שפיר גם לפי גירסת רבינו וגם הב"ח יו"ד סי' קע"ט ד"ה מכשף הביא הגירסא כמ"ש רבינו. ומ"ש רבינו אמנם בפ' חלק כו' בהג"ה שאצל רבינו הביא שני גירסות ברבינו בזה וגם הב"ח סי' הנ"ל דיבר מזה אבל לרוב הפוסקים הגירסא בגמ' סנהדרין ק"א ע"א א"ר הונא הלכה כר' יוסי והרמ"א סי' הנ"ל כתב שומר נפשו ירחק מהם ועל מ"ש המחבר שם יש מי שמתיר לשאול בשדים על הגניבה עי' בבאר שבע סנהדרין שם ד"ה אין שואלין מה שהקשה ע"ז והניח בצ"ע וא"כ מי שרוצה לעשות זה מחויב מקודם לתרץ את הצ"ע של הב"ש, ומ"ש רבינו וצריך להתיישב במקרא זה אם לוקין על אזהרותיו כו' ע" בדד"ח שמברר א"ז היטב:

מצוה נו

פירוש א

שלא (**א**) **לדרוש אל המתים כו'**. בסנהדרין ס"ה ע"ב איתא ת"ר בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת כו' פי' רש"י בזכורו מעלה ומושיב את המת על זכרותו בגולגולת המוטלת מן המת לארץ ועונה מה ששואלין אותו ע"י כישוף ואח"כ הקשה הגמ' שואל אוב היינו ודורש אל המתים פרש"י ולמה נכתבו שניהם במקום אחד ומשני דורש למתים כדתניא ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה פרש"י שתשרה שד של בה"ק יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו עכ"ל חזינן מגמ' זו דמש"ה מרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק כדי שתשרה עליו רוח טומאה וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל דהיכי כתב כדי שיבא אליו המת בחלום כו' ותו מדוע כתב בחלום מנ"ל זה דילמא מרעיב שיבא אליו בהקיץ הן אמת שרבינו נמשך אחר הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פי"א הל' י"ג שכ' ג"כ כן אבל על הרמב"ם גופא קשה מגמ' זו ונ"ל בס"ד דסברו דמ"ש הגמ' כדי שתשרה עליו רוח הטומאה פירושו רוח המת כמו שמפרש היד רמ"ה שם וז"ל רוח הטומאה רוחות המתים שנלוין עליו ומגידין לו מה ששואל להם ולא רצו לפרש פרש"י שד של בה"ק משום קושית היד רמ"ה דא"כ מה דורש אל המתים איכא ומה שכתבו בחלום י"ל דלמדו ממ"ש הגמ' ולן וכמ"ש הת"ח שם וז"ל ולן כו' משמע דלאו אורח דרוח הטומאה שתשרה על האדם ביום אלא בלילה כו' עי"ש וא"כ דברי רבינו והרמב"ם עולים יפה אלא על רש"י הקושיא של היד רמ"ה הנ"ל קשה מאד, ואפשר שרש"י כיוון למ"ש הרדב"ז בטעמי המצות וז"ל ודע שכל המתים מסורים לשר דומה ופקיד עליהם כפי הזמן שגזרה חכמתו יתברך וזה ע"י השבעותיו כופה את השר הנזכר לתת רשות נפש המת לבוא להגיד שאלתו כו' עי"ש ורש"י י"ל דסובר דכמו שיש שר דומה שפקיד על המתים [כדאי' ברש"י ברכות י"ח ע"ב ד"ה דילמא חגיגה ה' ע"א ד"ה דרעינא] כמ"כ נמי יש שד בה"ק וזה שרוצה לדרוש אל המתים משתדל שיהיה לו השד של בה"ק אוהב לסייעו שיוכל לכוף ע"י כשפיו את השר הממונה על המתים ועי"ז שלן בבה"ק השד נעשה לו אוהב נמצא לפי"ז עיקר כוונתו בזה להיות דורש אל המתים וע"כ כתב רש"י שפיר שד של בה"ק יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו כלומר שיהא השד מסייעו לכוף בכשפיו את השר הממונה על המתים לתת רשות לנפש המת לבוא אליו להגיד שאלתו כהנ"ל בשם טעמי המצות ול"ק קושית היד רמ"ה כמובן:

פירוש ב

ונ"ל (**ב**) **שבעל אוב כו'**. לכאו' צריך להבין דמדוע כתב רבינו א"ז בלשון ונ"ל הלא מגמ' סנהדרין הנ"ל \ מוכח בפי' כן מדהקשה שואל אוב היינו ודורש אל המתים ומשני

דצריך ודורש אל המתים למי שמרעיב ולן בבה"ק דלא הוי שואל אוב אבל שואל אוב באמת גם לפי מסקנת הגמ' עובר גם משום ודורש אל המתים וא"כ קשה מדוע כתב רבינו בלשון ונ"ל, ונ"ל בס"ד כך דבספרי פי שופטים איתא וז"ל ודורש אל המתים אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגלתו מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגלגלתו מעלה בזכורו אין מעלה כדרכו ואין נשאל בשבת בגלגלתו עולה כדרכו ונשאל בשבת עכ"ל ולכאו' ק"ל הלא מ"ש הספרי על דורש אל המתים איתא בברייתא דגמ' על בעל אוב ול"ל דפליגי הברייתא דגמ' סוברת דאחד המעלה בזכורו כו' זה בעל אוב ולא דורש אל המתים והספרי סובר דזה דורש אל המתים דא"כ מה הקשה הגמ' על ברייתא זו שואל אוב היינו דורש אל המתים הא הברי' זו סוברת דאחד המעלה בזכורו כו' לא הוי דורש אל המתים אעכצ"ל דלא פליגי ושניהם סברו דאחד המעלה בזכורו כו' עובר משום אוב ומשום ודורש אל המתים אלא הברייתא יגמר' כיון דאירי בבעל אוב נקטה א"ז על בעל אוב והספר' דאירי בדורש אל המתים נקט על דורש אל המתי', ובפסיקתא זוטרתא פ' שופטים איתא על ודורש אל המתים כמ"ש הספרי ואח"כ אי' בפסיקתא וז"ל דבר אחר ודורש אל המתים זה ההולך ולן בבה"ק כדי שתשרה עליו רוח טומאה עכ"ל והד"א של הפסיקתא הוא הברייתא שהביא הגמ' לתרץ על הקושיא שואל אוב היינו דורש אל המתים ומדהביאה הפסיקתא א"ז בלשון ד"א נראה דסוברת שהד"א חולק עם דרשה דספרי שהביא לעיל מיניה וסובר דדורש אל המתים לא הוי אלא זה שלן בבה"ק והספרי סובר דלא הוי אלא המעלה בזכורו כו' וממילא לפי"ז י"ל דגם הגמ' בתירוצו דדורש אל המתים זה שמרעיב עצמו ולן בבה"ק כו' ג"כ סובר דלא נקרא דורש אל המתים אלא זה שמרעיב כו' ולא המעלה בזכורו כו' אלא המקשן שהקשה שואל אוב היינו דורש אל המתים הי' סובר דברייתא דגמ' לא פליגא עם הספרי כהנ"ל אבל על התרצן באמת י"ל דסובר דפליגי נמצא לפי פשט זה באמת הוה יכלינן למימר דשואל אוב אינו עובר משום דורש אל המתים ומשום שרבינו ל"ס כן ע"כ כתב ונ"ל כו' כוונתו דהוא סובר דהגמ' דילן באמת ל"ס כמו שנר' מהפסיקתא אלא גם לפי המסקנא סובר הגמרא דשואל אוב עובר גם משום ודורש אל המתים כמובן.וגם מיושב בהנ"ל בס"ד מדק"ל על רש"י פ' שופטים פ' י"ח פי"א וז"ל ודורש אל המתים כגון מעלה בזכורו והנשאל בגולגולת עכ"ל ולכאורה מדוע לא הביא את המסקנא דגמ' זה המרעיב עצמו ולן כו' ותו ק"ל הא בברי' דגמ' איתא דמעלה בזכורו או הנשאל בגולגולת עובר משום שואל אוב והיאך כתב רש"י כהספרי שעובר משום דורש אל המתים [ועי' במזרחי מ"ש על רש"י זה] אבל בהנ"ל י"ל דרש"י גכ"ס כרבינו דשואל אוב עובר גם משום דורש אל המתים כיון דהפשט בגמ'

דברייתא עם הספרי לא פליגי גם לפי המסקנא של הגמ' וכדי לאשמעינן א"ז ע"כ הביא רש"י על דורש אל המתים את הספרי משום דאי הוה מייתי כמסקנת הגמ' זה המרעיב עצמו ולן כו' אז הוה יכלינן למימר דסובר כהנ"ל להפסיקתא דברייתא דגמ' פליגא עם הספרי ושואל אוב אינו עובר משום דורש אל המתים אבל עכשיו שהביא את הספרי ליכא למיטעי לומר כן כיון דהוה קשה דהיאך פסק כהספרי נגד מסקנת הגמרא ודו"ק:

פירוש ג

והיראים ז"ל סי' צ"א כתב וז"ל המשביע את החולה לשוב אליו לאחר מיתה להגיד לו מה שישאל אין זה דורש אל המתים דדורש למתים פירוש לגופו דורש לגופו של מת ומדבר על ידי כישוף כמו בעל אוב אלא שבעל אוב העלהו מקברו וזה דורש בו בעודו בקברו אבל דורש לרוחו אין זה דורש אל המתים שהרוח אינו נקרא מת ולהכי אמרינן בברכות בחסיד אחד שלן בבה"ק לשמוע רוחות שמספרות זו עם זו ואמרינן נמי התם בההוא פירקא שמואל אזל לחצר מות לשאול מאביו על עסק מעות יתומין ואמרינן נמי במועד קטן בסופו א"ל ליתחזי לי איתחזי ליה עכ"ל והב"י ז"ל יו"ד סי' קע"ט חולק עליו וסותר את ראיותיו וסובר דלאחר מיתה אפי' להשביע את הרוח אסור אבל להשביעו בעודו חולה מודה שמותר אבל לא מטעמי' דהיראים אלא כיון דכשמשביעו עדיין חי ע"כ לא הוי דורש אל המתים והד"מ ז"ל שם מיישב את היראים וסובר כוותיה ובש"ע שם פסק המחבר כמ"ש בב"י והרמ"א הביא בשם יש מתירין את פסקו של היראים עי"ש, לכאו' מתחלת דבריו של היראים נראה דסובר כהב"י דדוקא את החולה מותר להשביע אבל ממ"ש אח"כ לפרש דמה הוא דורש אל המתים וגם מהראיות מעובדא דחסיד ומעובדא דשמואל שהביא מוכח דסובר דגם לאחר מיתה מותר לדרוש לרוח של מת וא"כ ק"ל עליו בתרתי חדא דמדוע ל"כ גם בתחלת דבריו כן ועוד למה הביא את הראי' מגמ' דמוע"ק דף כ"ח ע"א כלל הא משם ליכא ראי' אלא שמותר להשביע את החולה כיון דמה דאמר רבא לרב נחמן ליתחזי לי מר בשעה שהיה חולה אמר לו וכמו שבאמת הב"י הביא מגמ' זו ראי' שמותר להשביע את החולה [ודע דצ"ל דביראים של הב"י לא היתה הראי' מגמר' דמוע"ק וע"כ ל"כ את הראי' זו אלא מדעת עצמו ואח"כ ראיתי בברכי יוסף שם שעמד על הב"י בזה] וכיון שכבר הוכיח היראים מעובדא דחסיד ומעובדא דשמואל דאפי' להשביע את הרוח לאחר מותו שרי א"כ תו הוי הראי' דמוע"ק משנה שאינה צריכה, וצ"ל דסובר דאין חילוק להשביע את הרוח בין לאחר מיתה בין מחיים כשהוא חולה דאי אסור הכל אסור כיון דסוף סוף הרוח לא בא אליו אלא אחר מיתה והוא שואל ומדבר עם הרוח לאחר מיתה אלא מחמת הראיות שהביא הוכיח

שמותר לשאול לרוח ע"כ מותר להשביעו גם מחיים וע"כ לא מדקדק והביא מתחלה את הא דחולה וגם את הראי' דמוע"ק כמובן:
אבל לכאורה עדיין ק"ל על היראים דאיזה פשט סובר בהברייתא דדורש אל המתים זה המרעיב עצמו ולן כו' דל"ל דסובר מפשטו של היד רמ"ה הנ"ל מחודש א' דכדי שתשרה עליו רוח טומאה פירושו רוח המת כיון דסובר דלשאול מרוח המת שרי אעכצ"ל דסובר כפשטו של רש"י הנ"ל שתשרה עליו שד של בה"ק וא"כ נשאר עליו קושית היד רמ"ה הנ"ל דא"כ מאי דורש אל המתים איכא דבשלמא על רש"י י"ל כמו שתירצנו עם טעמי המצות הנ"ל אבל להיראים ל"ל כן כיון שלדבר עם הרוח של המת באמת סובר דשרי לכוף את השר, וע"כ נ"ל בס"ד דלעולם גם היראים סובר כפשטו של רש"י ועל קושית היד רמ"ה גם להיראים צ"ל כהנ"ל לרש"י אלא להיראים צ"ל כך שמרעיב ולן בבה"ק כדי שיהא השד מסייעו לכוף בכשפיו את השר הממונה על המתים לתת רשות לגוף המת לבא אליו ולא להרוח, וא"כ ממילא י"ל דרש"י ג"כ משו"ה מפרש שד בה"ק משום דסובר כהיראים דלרוח המת שרי וע"כ לא מצי לפרש כהיד רמ"ה' וממילא לפי"ז כיון שרבינו והרמב"ם סברו הפשט בהברייי' כדי שתשרה עליו רוח טומאה כהיד רמ"ה כהנ"ל מחודש א' נמצא שרבינו והרמב"ם והי"ר לא סברו כהיראים אלא כהב"י כמובן. אבל אח"כ ראיתי בנר מצוה סי' י' אות י"ז שג"כ עמד על היראים מבריי' דסנהדרין הנ"ל והאריך ליישבו ולפי תירוצו גם רבינו והרמב"ם והי"ר יכולין לסבור כהיראים עי"ש וע"כ שפיר עשה הרמ"א שפסק כהיראים דלפי תירוצינו הנ"ל קשה עליו דהיאך פסק כהיראים נגד רבינו והרמב"ם והי"ר אבל עכשיו י"ל דסובר כתירוצו של הנ"מ, ולענין לילך על קברי צדיקים ולהתפלל שם כבר מברר א"ז היטב המר"ם שיק מצוה תקט"ו וגם בתשובותיו או"ח סי' רצ"ג והעלה דשרי כפסקו של הב"ח מובא בש"ך יו"ד סי' קע"ט ס"ק ט"ו ועל נוסח התפלה שבמענה לשון כתב שהוא עפ"י היראים והשומע קול תפלת ישראל ברחמים יעזרנו לשמוע בקרב קול שופר הגדול המעורר ישני חברון עם כל שוכני עפר בב"א:

מצוה נז

פירוש א

שלא (א) **לגלח פיאות הראש כו'**. הטעם של המצוה זו שכ' רבינו ז"ל משום חוקות הכומרים כתב גם הרמב"ם ז"ל הל' עכו"ם פי"ב הל"א אבל הטור ז"ל יו"ד סי' קפ"א הקשה על הרמב"ם וז"ל וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות כי מצות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן עכ"ל וא"כ גם על רבינו קשה קושית הטור וקושיתו יש

לפרש בתרי אנפין חדא שירא דכשנבקש לידע מדעתינו טעמי המצות יכול לבא מזה היזק גדול דלפעמים לא ימצא טעם ונר' שלא מצווים ח"ו לעשותם ובאמת אין הדבר כן כי מצות מלך הם עלינו ואף אם לא נדע טעמם אנו מצווים לעשותם וע"כ הקשה הטור על הרמב"ם דלמה נתן טעם למל"ת זו, או י"ל בכוונת הטור דירא דע"י הטעם יכול לבוא לעקל הדין דכשאמרינן דהטעם משום חוקות הכומרים אז י"ל דעכשיו שאין עושין הכומרים כן מותר להקיף וזה באמת אא"ל כיון דדוקא על הטעם שכתב בפי' י"ל דכשבטל הטעם בטל הדין אבל לא במצוה שלא כתב הטעם בפי' וע"כ הקשה הטור דלמה נתן טעם מדעתו, והב"י ז"ל כיון שלמד הפשט בטור כפשטינו הא' ע"כ המליץ בעד הרמב"ם שפיר עי"ש אבל הד"מ ז"ל שלמד הפשט בהטור כפשטינו הב' ע"כ לא הוטב בעיניו דברי הב"י אלא מאשר ומקיים את השגת הטור על הרמב"ם בדרך שאינו חושד בכשרים עי"ש וגם הט"ז שם הלך בדעת הטור בעקבותיו של הד"מ ומה שיש להקשות על הט"ז כבר עמדו עליו הפנים מאירות ח"ב סי' ע"ט והנתיבות עולם ומנ"ח מצוה רנ"א עי"ש:

ועל קושית הטור נ"ל בס"ד לתרץ כך דמסה"מ מל"ת מ"ג יש ללמוד תרתי חדא טעם לשבח דמדוע לא מנאו כל המוני מצות את המל"ת זו לשתי אזהרות וגם החינוך מצוה רנ"א העתיק את תירוצו ועי' בדינא דחיי שהאריך לפרש את טעמו בטוב טעם, ועוד יש ללמוד מדבריו שבסה"מ שלמד לומר הטעם של המצוה זו משום חוקות הכומרים מגמ' דיבמות דף ה' דמדאיצטריך הגמרא למימר דהקפת כל הראש שמה הקפה דלכאורה דבר פשוט הוא אעכ"מ דהטעם משום חוקות הכומרים והוה ס"ד כיון שהכומרים לא מקפו כל הראש אין איסור להקיף כל הראש ע"כ קאמר הגמ' דגם הקפת כל הראש אסור עי"ש בסה"מ ותראה שכ' כן' אבל לכאורה ק"ל הא איכא למימר להיפך כיון דחזינן דגם הקפת כל הראש אסור מוכח דלא משום טעם זה אסרה התורה דאל"כ באמת הול"ל דהקפת כל הראש מותר וגם מהחינוך נראה שהרגיש בזה דממה שכ' ואפשר כי התורה אסרה הכל משום דומה לדומ' נראה בפי' שכיוון לתרץ בזה את קושיתינו אבל תירוצו דוחק כיון דבהקפת כל הראש ליכא טעמא דמצוה א"כ מהיכא תיתי לומר דאסר' התורה דומה דליכא טעמא משום דומה דאיכא טעמא ואריכות בזה שלא לצורך כיון שהחינוך בעצמו ל"כ אלא בדרך אפשר. וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הסה"מ דהרמב"ם סובר שאעפ"י שכל חוקי התורה גזירות המלך הם מ"מ כל מי שיוכל לבקש איזה טעם למצוה צריך לבקש וליתן כ"כ הב"י הנ"ל בשמו וא"כ י"ל דתרי גווני טעמי מצות יש, חדא מה ששייך בכל המצוה וליכא שום חלק מהמצוה שלא שייך בה הטעם ועוד יש טעם אבל לא שייך

בכל המצוה דיש חלק מהמצוה שלא שייך בה ושניהם נקראו טעמי המצוה אלא החילוק שבהם פשוט דבטעם שלא שייך בכל המצוה ל"ל דכשבטל הטעם בטל המצוה כיון שיש חלק מהמצוה שלא שייך בה הטעם כלל עכ"מ דלא תלי' המצוה בהטעם אלא בטעם זה יצא החיוב שמחוייב לידע טעמי המצות שכ' הב"י בשם הרמב"ם אבל בטעם שש"ך בכל המצוה בטעם זה באמת י"ל שכל המצוה תלי' ביה [דהיינו בהטעמים שהתורה נתנה כגון בלאו דבחוקותיהם לא תלכו] וכשבטל הטעם בטל המצוה, ובהנחה זו שפיר יש להבין את הסה"מ דכונתו להביא ראי' מגמ' דיבמות דטעמא דמל"ת זו משום חוקות הכומרים הוא מחלק השני של טעמי מצות הנ"ל וע"כ קאמר הגמרא שפיר דהקפת כל הראש אסור ול"ק קושיתינו הנ"ל על הסה"מ וגם קושית הטור ל"ק על הרמב"ם דלפום הבנת הב"י בקושית הטור ל"ק כיון דמפורש בגמ' דיבמות הטעם שכ' הרמב"ם כמ"ש בסה"מ ולא מדעת עצמו כ"כ וגם לפום הבנת הד"מ בקושית הטור ל"ק כיון דהטעם של המצוה זו הוא מהחלק השני של טעמי המצות א"כ תו ליכא למיחש לשום תקלה כמו שכתבנו כמובן, וגם שפיר יש להבין בזה דמדוע כתבו רבינו והרמב"ם במל"ת זו בלשון עבר כמו שהיו עושין כומרי ע"ז ולא כתבו בלשון הווה כמו שעושין כמו שכתבו בלאו דבחוקותיהם לא תלכו וגם המנ"ח דיבר מדקדוק זה אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דכיון דהטעם של המצוה זו הוא מהחלק השני של טעמי המצות הנ"ל ע"כ כתבו בלשון עבר לאשמעינן דאע"ג דבטל הטעם לא בטל המצוה אבל הטעם של הלאו דבחוקותיהם לא תלכו הוא מהחלק הראשון של טעמי המצות הנ"ל ע"כ כתבו שם בלשון הווה, ובאמת פליאה לי על הטור שהעתיק את הטעם של הרמב"ם במל"ת זו בלשון הווה, מפני שעושין כן עובדי כוכבים וברמב"ם שלפנינו ליתא כן אלא בלשון עבר כמו שהיו עושין ואפשר שלשון זה גרם לו להקשות על הרמב"ם אבל לפי גירסתינו בהרמב"ם באמת ל"ק מידי כמו שכתבנו ודו"ק ועי' בר"ן מכות ריש פ"ג ד"ה זה המשוה צדעיו ובר' ירוחם ח"ה נתיב י"ז ותראה דג"כ סברו בטעמא דמל"ת זו כרבינו והרמב"ם:

פירוש ב

ומסיק (ב) שם שאף הניקף לוקה כו' שעתה יש בו מעשה כו' לכאורה מה רצה רבינו במ"ש שעתה יש בו מעשה והרמב"ם באמת ל"כ א"ז אלא כתב סתם אבל איש המתגלח אינו לוקה אא"כ סייע למגלח וא"כ גם רבינו הי' לו לכתוב בקיצור, ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו דבמכות כ' ע"ב איתא תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה א"ל מאן דאכיל תמרי בארבילה לקי פרש"י וז"ל האוכל תמרים בכברה יהא לוקה בתמיה כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה לאו שאב"מ הוי ולא ליללקי [ונ"ל דכוונת רש"י

בהכלומר דלכאורה קשה היכי מדמה להא דתמרי הא הכא איסורא מיהא איכא ובתמרי אפי' איסורא ליכא ע"כ כתב רש"י כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה כוונתו לענין מלקות דומה להא דתמרי ממילא מוכח מרש"י דאיסורא מיהא איכא בניקף אף שלא עשה מעשה וגם פשטות לשונו מוכח כן וכ"כ הריטב"א שם בשם הר' מאיר] ומשני הגמ' דאמר לך מני ר' יהודא היא דאמר לאו שאב"מ לוקין עליו פרש"י וז"ל השואל לך כמאן קאמרת ניקף לוקה אימא ליה ר"י היא דאמר לאו שאב"מ לוקין והיינו לאו שאב"מ דניקף הוא דקא עבר אלאו דלא תקיפו דשמעינן לקרא הכי לא תקיפו לא תניחו להקיף דמניח להקיף כמקיף א"נ מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא תקיפו משמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקף ומקיף עכ"ל ודברי רש"י במ"ש השואל לך כו' ק"ל דאמאי ל"כ בפשיטות דהתנא דתני קמיה דרב חסדא תני אליבא דר"י אבל כבר עמד ע"ז הנתיבות עולם ומיישבו עי"ש, ואח"כ איתא בגמ' רבא אומר במקיף לעצמו ודברי הכל פי' רש"י ר"א וז"ל לא צריכא לאוקמי כר"י הך ברייתא דתני תנא קמיה דרב חסדא דקיימא במקיף את עצמו וקמ"ל דחייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף דסד"א לא לילקי אלא חדא קמ"ל, ואח"כ איתא בגמ' רב אשי אמר במסייע ודברי הכל פירש"י מסייע מזמין השערות למקיף והר"ן מפרש מזמין ומטה עצמו אליו להקיפו נראה מהר"ן דל"צ להזמין השערות למקיף אלא במה שמטה עצמו אליו להקיפו סגיא ורש"י צ"ל דסובר דבמה שמטה עצמו אליו עדיין לא עושה מעשה שילקה עלי' אלא צריך שיזמין שערותיו ג"כ, ול"ל דלא פליגי אלא זה שהזמין שערותיו למקיף לא מטה עצמו אליו להקיפו וע"כ צריך להזמין השערות ורש"י דיבר מסיוע זו דזה אא"ל כיון כשהזמין השערות למקיף ע"כ מטה עצמו אליו להקיפו וא"כ אמאי נקט רש"י תרתי אעכצ"ל דפליגי דרש"י סובר דצריך לסייע בסיוע גדול והר"ן סובר דל"צ סיוע גדול כל כך וא"כ ק"ל על הטוש"ע סי' הנ"ל שנקטו הסיוע של הר"ן אמאי פסקו כהר"ן נגד רש"י: ונ"ל בס"ד ליישב דלכאו' צריך להבין דמדוע סגיא להר"ן בסיוע קטן ולרש"י צריך סיוע גדול ונ"ל דבזה פליגי דהריטב"א שם כתב וז"ל במסייע ודברי הכל פירש"י ז"ל שמזמין לו השערות ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן במס' ביצה לענין מיכחל כותי לישראל ביו"ט וישראל עמיץ ופתח דמסייע אין בו ממש ול"ק שאין כל המסייעין שוין דמסייע דהתם אין בו ממש שדרך העין למעמץ ומפתח קצת אבל הכא סיוע גדול הוא כשמזמין לו עצמו בשערו וכ"ש לפי' ר' מאיר ז"ל דבלאו מסייע יש בו לאו ולא בעינן סיוע אלא כדי שיהא בו מעשה ללקות עליו דבמעשה כל דהוא סגי להא כדאמרינן בעלמא עקימת פיו או עקימת קומה הוי מעשה עכ"ל ולכאורה מה רצה הריטב"א במ"ש וכ"ש כו' הלא גם תירוצו הראשון טוב מאד וצ"ל דכוונתו דנהי דלפום

פי' רש"י, שמזמין לו השערות י"ל שפיר דהוי סיוע גדול אבל לפום פי' הר"ן שמטה עצמו אליו להקיפו עדיין הקושיא במקומה עומדת כיון דסיוע זה לא הוי סיוע גדול ע"כ כתב הריטב"א וכ"ש כו' כוונתו דלפי' הר"ן צ"ל כמ"ש הר' מאיר דבלאו סיוע ג"כ עובר על הלאו וא"כ ממילא י"ל כמו שמתרץ אליבא דר' מאיר כמובן, אבל לכאו' ק"ל על מ"ש הריטב"א כדאמרינן בעלמא עקימת פיו או עקימת קומה הוי מעשה הא אנן פסקינן דעקימת פיו לא הוי מעשה כמ"ש הרשב"א ז"ל מובא בשט"מ הנ"ל מל"ת ט' מחודש ב' וצ"ל דהריטב"א באמת סובר כשיטת הראב"ד שהבאתי שם דעקימת פיו הוי מעשה, וא"כ ממילא י"ל דרש"י והר"ן בזה פליגי רש"י סובר דבלאו סיוע לא עובר הניקף על הלאו וליכא שום איסור כלל וכמ"ש הכ"מ הל' עכו"ם פי"ב הל"א אליבא דהרמב"ם וא"כ צ"ל על קושית הריטב"א כתירוצו הראשון של הריטב"א לחלק בין סיוע גדול לסיוע קטן ע"כ מפרש רש"י שמזמין השערות למקיף ואף דנראה מרש"י ד"ה דאכיל תמרי דיש איסור בלא סיוע כהנ"ל ע"ז י"ל כמ"ש הנב"י מ"ת חאו"ח סי' ע"ו שמקודם דהוה ידעינן מתירוצם של רבא ורב אשי דמשכחת מעשה בניקף באמת צ"ל דעובר הניקף על הלאו אף שאין לוקין עליו אבל לפי מסקנת תירוצם דמשכחת מעשה בניקף באמת אמרינן דבלאו מעשה אין שום איסור בניקף עי"ש וכיון דמ"ש רש"י בד"ה דאכיל תמרי הוא מהה"א של הגמ' ע"כ שפיר י"ל אליבא דרש"י כמו שכתבנו, אבל הר"ן י"ל דסובר כשי' הראב"ד בהשגותיו בהל' עכו"ם שם וכר' מאיר שהביא הריטב"א שגם בלא סיוע עובר על הלאו וא"כ שפיר י"ל אליבא דהר"ן על קושית הריטב"א הנ"ל כתירוצו השני של הריטב"א וע"כ מפרש שפיר. הר"ן מסייע מזמין ומטה עצמו אליו להקיפו ועי' בסמ"ק ז"ל סי' ע"א דסובר ג"כ דבלא סיוע איסורא מיהא איכא ומפרש מסייע כהר"ן וא"כ ממילא שפיר י"ל דכיון דהטוש"ע פסקו בפי' דגם בלא סיוע עובר על הלאו ע"כ מפרשו מסייע כהר"ן ודו"ק:

וא"כ ממילא י"ל דמשו"ה כתב רבינו שעתה יש בו מעשה דכיון דרבינו גכ"ס דבלא סיוע יש איסור כמ"ש בפי' כן וא"כ הוה יכלינן למימר דגכ"ס כהר"ן דכשמטה עצמו אליו להקיפו לוקין עליו וכשהוה אמרינן כן אז הי' נשאר עליו קושית הריטב"א הנ"ל כיון דלרבינו ל"ל כתירוצו השני של הריטב"א כיון דסובר דעקימת כיון לא הוי מעשה כשי' הרשב"א כהנ"ל מל"ת ט' מחודש ב' וגם לי"ל כתירוצו הראשון של הריטב"א כיון שאמרינן דסובר דכשמטה עצמו אליו להקיפו ג"כ לוקין וזה לא הוי סיוע גדול כל כך כהנ"ל וע"כ כדי שלא יהא קשה עליו קושית הריטב"א ע"כ כתב שעתה יש בו מעשה כלומר מעשה רבה וכוונתו להורות לנו בזה דאף דסובר דאיכא איסור בלא סיוע אפ"ה

לענין פירושא דמסייע סובר כרש"י וא"כ ממילא י"ל גם לדידי' כתירוצו הראשון של הריטב"א, אבל הרמב"ם כיון דסובר דבלא סיוע ליכא איסור כמ"ש הכ"מ וא"כ ליכא מקום לטעות לדידי' דסובר כפירושו של הר"ן וכיון דסובר כפירושו של רש"י ממילא ידעינן דצ"ל לדידי' כתירוצו הראשון של הריטב"א וע"כ ל"כ כרבינו שעתה יש בו מעשה ודו"ק:

ולענ"ד נר' דהכ"מ יפה כתב כיון שלמד בדעת הרמב"ם הפשט בגמ' דמכות הנ"ל כך דהתנא דתני קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה סובר דהא דלוקין את הניקף לא משום מעשה ניקף לוקין אלא משום מעשה מקיף כיון דניקף הוי כמקיף כמ"ש רש"י בד"ה דאמר לך מני בפי' הראשון הנ"ל מחודש ב' דמניח להקיף כמקיף ול"ס האי תנא דלאו דלא תקיפו קאי אתרויי' אמקיף וניקף כמ"ש רש"י בפי' שני שם אלא סובר דלא הזהיר רחמנא רק המקיף אלא הניקף ג"כ חייב כיון דכשמניח להקיף הו"ל כמקיף והא דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם בלשון רבים משום דקאי על כל ישראל וכמו שצ"ל גם לפי' ראשון של רש"י, וממילא לפי"ז לא חייב הניקף מחמת שהוא ניקף אלא מחמת שהוא גם מקיף וע"ז הקשה רב נחמן מה שהקשה ומשני רבא דאין הפשט בהתנא כך אלא התנא איירי במקיף לעצמו וסובר התנא כפי' שני של רש"י דגם על הניקף קאי הלאו זה וע"כ סובר דבמקיף לעצמו חייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף וע"ז אתא רב אשי ופליג על רבא וסובר ג"כ הפשט בהתנא כהנ"ל וממילא לפי"ז כשמקיף לעצמו באמת אינו חייב אלא חדא וע"כ משני רב אשי במסייע כיון דכשמסייע הוי הניקף כמקיף וחייב משום אזהרת מקיף ומשום דרב אשי חולק על רבא ע"כ איתא בגמ' רב אשי אמר כהכלל הנ"ל מל"ת ג' מחודש ב' בשם מבוא התלמוד דהיכא דאיתא ר' פלוני אמר מורה דפליג, וכיון דר"א ורבא פליגי פסק הרמב"ם כרב אשי דרק במסייע עובר הניקף ולוקה כיון דכשמסייע הוי הניקף כמקיף אבל כשלא מסייע דלא הוי הניקף כמקיף באמת לית ביה שום איסור כלל כיון דמצד ניקף עצמו בכל פעם לית ביה שום איסור וכשלא מסייע גם משוס מקיף ליכא וע"כ לית ביה שום איסור כלל, וממילא לפי הנחה זו שפיר יש להבין בס"ד את הכ"מ דה"ק ויותר נ"ל דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו כיון דלא עבד מעשה כלל כוונתו דכיון דלא עבד מעשה כלל א"כ תו לא הוי הניקף כמקיף וע"כ לית ביה שום איסור כלל כמו שכתבנו ואח"כ קאמר ואפי' אם אמר ליה להקיף לו פאת ראשו כו' כלומר והי' לו לעבור משום אזהרת מקיף עכ"פ משום שעשאו שליח להקיף ע"ז מתרץ הכ"מ דאין שליח לד"ע וממילא ל"ק עליו מידי וכמדומה לי שכוונתי בס"ד בדעת אמיתי של הכ"מ ועי' במעשה רוקח הל' עכו"ם שם ובמגלת ספר

במל"ת זו שמיישבים ג"כ את הכ"מ אלא לפי תירוצם עדיין הקושיא שני' של הח"צ הנ"ל אינה מיושבת אבל לפי דרכינו מיושב שפיר ודו"ק ועי' במהר"ם שיק מצוה רנ"ב מ"ש להביא ראי' להרמב"ם כפי הבנת הכ"מ כי דבריו עתיקים:

וממילא לפי פשטינו בכוונת הכ"מ בדעת הרמכ"ם באמת שפיר עשה הרמב"ם שלא הביא את הא דרבא דבמקיף לעצמו חייב תרתי כיון דפסק כרב אשי כהנ"ל אלא כל זה י"ל בהרמב"ם אבל ברבינו אא"ל דסובר הפשט בגמרא כן כיון דרבינו כתב אע"פ שאין מלקות אלא במסייע איסורא מיהא איכא א"כ עכצ"ל דסובר כהראב"ד בהשגותיו הנ"ל דאע"ג דליכא מלקות בלא סיוע אבל על הלאו עובר הניקף וא"כ עכצ"ל דסובר דרב אשי ורבא לא פליגי וא"כ נשארה קושיתינו על רבינו בתקפה דמדוע לא הביא את הא דרבא, אם לא שנא' דמ"ש רבינו איסורא מיהא איכא כוונתו איסורא דרבנן ואפשר דמשו"ה ל"כ כלשון הראב"ד עובר בלאו אלא איסורא מיהא איכא כיון דחולק עם הראב"ד דהראב"ד סובר דבלא סיוע איכא איסור דאורייתא אבל רבינו סובר דליכא אלא איסור דרבנן ואם כנים דברינו אז ממילא גם אליבא דרבינו י"ל כהנ"ל אליבא דהרמב"ם דר"א ורבא פליגי ופסק כר"א וע"כ השמיט את הא דרבא ודו"ק:

פירוש ה

ותנן (ג) בקידושין כו' חוץ מבל תקיף ובל יטמא למתים כו' במשנה דקידושין כ"ט ע"א איתא חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים וכ"כ הרמב"ם פי"ב מהל' עכו"ם הל"ג וא"כ צריך להגיה גם ברבינו כן וגם מהדד"ח מוכח שהיתה גירסתו ברבינו כן, ודע דהרמב"ם בהלכה ב' שם פסק דאשה שגילחה פאת ראש האיש או שנתגלחה פטורה ועבדים הואיל ויש להם זקן אסורין בהקפה וכתב הלח"מ שהרמב"ם פסק לחומרא כלישנא קמא דגמ' דקידושין ל"ה ע"ב דאשה ממעטינן משום דלית לה זקן אבל עבדים הואיל ויש להם זקן אסורין עי"ש וא"כ לפי"ז כיון דרבינו ג"כ פסק כלישנא קמא כמ"ש לפיכך האשה כו' א"כ ק"ל אמאי ל"כ דעבדים אסורין בהקפה אבל אח"כ ראיתי שהדד"ח כבר דיבר מזה אריכות וגם מזה דיבר דמדוע השמיט רבינו את מ"ש הרמב"ם בהלכה ד' שם מטומטום ואנדרוגינוס והניח בצ"ע. ומ"ש רבינו וכתב רבינו משה כו' שלא יניח פחות מארבע שערות כו' גם הסמ"ק סי' ע"א הביא בשם הרמב"ם ד' שערות וכ"כ בשמו הטור סי' הנ"ל אבל ברמב"ם שלפנינו בהלכה ו' שם איתא ארבעים שערות וכ"כ בשמו הר' ירוחם ח"ה נתיב י"ז וכבר דיבר הכ"מ מזה ועל מה שהקשה הכ"מ שם וגם בחיבורו ב"י סי' הנ"ל עמ"ש רבינו ואומר אני שיש להתיישב בדבר כו' עי' בד"מ שם שהניח בצ"ע ובמשרת משה פי"ב מהלכות עכו"ם עי' מ"ש על הד"מ זה אבל המרש"ל בביאורו כאן

מיישב שפיר את רבינו מקושית הכ"מ מובא גם בדרישה סי' הנ"ל עי"ש, ולהל' לענין שיעור פאה עי' ש"ע סי' הנ"ל ובח"ס חיו"ד סי' קל"ט מ"ש על רבינו כי דבריו עתיקים, ועמ"ש רבינו עוד דורש בתוספתא כו' עי' בדד"ח מ"ש ע"ז ופליאה לי שלא הביא גם את היראים שהעלה דעל הקפת פאות הראש חייב אפי' שלא בתער ובש"ע סי' הנ"ל יש שני דעות בזה ועי' במהר"ם שיק מצוה רנ"ב שהעלה דאסור לתלוש את שער הפאות בידים וגם עי' בבית לחם יהודא בש"ע ווילנא שכ' מנהגו של האר"י ז"ל בפאות הראש והשי"ת יעזרנו לנהוג בכל פעולותינו ותנועותינו וכוונתינו כמותו:

מצוה נח

פירוש א

שלא (א) להשחית פיאות הזקן כו'. הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת מ"ד ובחיבורו הל' עכו"ם פי"ב הל"ז כתב גם במל"ת זו הטעם משום חוקות הכומרים וכ"כ החינוך מצוה רנ"ב ורבינו ז"ל צ"ל דסמך בזה עמ"ש במל"ת נ"ז אבל אח"כ ראיתי בדינא דחיי שהביא גירסא ברבינו שגם כאן כתב הטעם כמ"ש הרמב"ם ועי' לעיל במל"ת נ"ז מחודש א' מ"ש על הטעם זה. ומ"ש רבינו איזהו גילוח כו' הוי אומר זה תער כו' ומדלא כתב רבינו שום רמז מזה דבמספריים עכ"פ מדרבנן אסור כמ"ש החינוך בדעת הרמב"ם נראה דסובר דבמספריים אפי' איסור דרבנן ליכא וזה אצלי דבר ברור בדעת רבינו והכ"מ ז"ל סובר גם בדעת הרמב"ם כן שכ' וז"ל ומ"מ איכא למידק במ"ש אם גלח זקנו במספריים פטור דמשמע איסורא איכא דמותר מיבעי ליה דומיא דהקפת הראש ונראה לומר דסירכא דלישנא דמתניתין נקט ולאו דוקא דלכתחילה נמי שרי עכ"ל מוכח בפי' דסובר בדעת הרמב"ם דבמספריי' שרי לכתחילה ודלא כהחינוך ז"ל וגם בב"י יו"ד סימן קפ"א כ"כ ביותר ביאור ופסק כן להלכה בש"ע שם וגם הרמ"א מודה לו עי"ש אבל הגאון החסיד מו"ה אלעזר מקראקא ז"ל בספרו הקדוש מעשה רוקח רמזי המשניות במס' מכות דף פ"ז ע"א חולק על הכ"מ והאריך בפלפול עצום להוכיח שהפשט בהרמב"ם כמ"ש החינוך שפטור אבל אסור מדאורי' או עכ"פ מדרבנן ובסוף דבריו כתב וז"ל וכבר כתבתי אף שאיני כדאי להכריע בין הרים הגדולים ומכ"ש לחלוק עליהם מ"מ תורה היא והנראה לענ"ד ברור כתבתי וכבר האריך בס' יין המשומר ע"פ סודות נפלאים שהוא איסור גמור אף במספרים וגם בשארי ספרים ומה לי להאריך עוד בזה ובפרט בעו"ה הפרוץ מרובה ומרובה על העומד כשרואים הלומדים ובני תורה שמגלחים זקנם המה משחיתים בתער ומאן מפיס לכן אותן הלומדים המה חוטאים ומחטיאים את הרבים ואקוה לה' בקוראם דברים אלו וישקלו במאזני שכלם שהוא איסור גמור במספרים שיחזרו בהן ויגדלו זקנם

ופיאות ראשם כדין ודת של תורה ומהם יראו כל העם וכן יעשו ואני את נפשי הצלתי עכ"ל, אבל בתשו' חיים שאל ח"א סי' נ"ב וח"ב סי' כ"ז חולק על המעשה רוקח והסכים בדעת הרמב"ם כהכ"מ וגם להלכה פסק כהש"ע דבמספריים מותר אלא כתב דבסם ועיסה שקוראין אוירום עדיף טפי משום חששא של התה"ד שהביא הרמ"א וגם בספרו ברכי יוסף מרמז על תשובותיו עי"ש, ולי"נ שמרבינו יש להוכיח דסובר כפשטו של הכ"מ בדעת הרמב"ם דאי הוה סובר כהחינוך היאך סתם נגד הרמב"ם כפי הכלל שכ' המרש"ל מובא בתשו' רמ"א סי' ס"ז וז"ל גם מה שסבר מר לחלק שהסמ"ג חולק על הרמב"ם לא זו הדרך ולא זו העיר כי כבר נודע שהסמ"ג הוסד כולו עפ"י הרמב"ם וברוב מקומות הוא כמעתיק ממש ואינו חולק עליו זולת במקום שבעלי התוס' חולקין עליו ובלעדם אינו מרים ידו ורגלו נגדו עכ"ל וכיון דרבינו סתם דבמספרים שרי לגלח את הזקן כהנ"ל ממילא מוכח דעכצ"ל דסובר הפשט בהרמב"ם כהכ"מ וזה ראי' גדולה לפסקו של ח"ש הנ"ל וגם הדד"ח פסק כן וכתב שכן נהגו בכל תפיצות הגולה, וכל זה כתבנו להלכה אבל הירא את דבר ה' לא יגע בו יד כמ"ש המעשה רוקח הנ"ל ואף שמהב"ח סי' הנ"ל נראה דאפי' לי"ש שרי כשיניח קצת שער אבל גם מתשו' ח"ש הנ"ל נראה בפי' כמו שכתבנו ובפרט לפמ"ש בברכי יוסף בודאי צריך ליזהר ועכשיו אכשור דרי ב"ה וב"ש בזה שכל מי שבשם חסיד מכונה ומקשר עצמו עם צדיקי הדור נזהר בזה.ומ"ש רבינו ושנינו במכות חייב אדם על הזקן שתים מכאן ושתים כו' דע דבענין חמשה פיאות רבו הדעות עי' ביראים סי' צ"ד שהביא כמעט כולם והדד"ח מציין לעי' ברש"י פ' קדושים ובסוף מס' מכות וברא"ש שם וברי' ירוחם ני"ז ח"ה ובב"י סי' הנ"ל, ומ"ש רבינו בשם ר"ח גם מהרמב"ם נראה דחייש לזה מדכ' וז"ל השפה כו' לא נהגו ישראל להשחיתו אלא יגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתייה עכ"ל והטעם שנהגו כן ע"כ משום דחיישו לר"ח וכ"כ הב"י סי' הנ"ל וא"כ ק"ל דמדוע לא הביא בש"ע את המנהג זה ואף שהב"י כתב דדוקא בתער הוא דשייך לנהוג כמנהג שכ' הרמב"ם אבל לא במספרים עכ"פ הי' לו להביא את המנהג שכ' הרמב"ם בתער:

מצוה נט

פירוש א

לא (א) **יהי' כלי גבר על אשה כו'**. רבינו ז"ל סמך בחיבורו כאן בפירושא דמל"ת זו עמ"ש במל"ת ס' אבל בקיצור הסמ"ג שלו כתב וז"ל לא יהי' כלי גבר על אשה פיר' שלא תהא אשה דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים כמו איש כי אין זה אלא לשם ניאוף עכ"ל וכ"כ רש"י ז"ל פ' תצא פ' כ"ב פ"ה נר' דסברו דדוקא כדי שתלך בין האנשים אסור אבל

הלבישה גרידא אינו איסור אבל מהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ל"ט נראה בפי' שהלבישה גרידא ג"כ אסור מדלא הזכיר מהתנאי שתלך בין אנשים וגם כתב הטעם משום חוקות העכו"ם וכן מוכח מחיבורו הל' עכו"ם פי"ב הל"י שגם שם לא הזכיר מזה כלום וגם מדסובר דאפי' על מלבוש אחד מוזהרת כמ"ש בסה"מ ובחיבורו א"כ ממילא מוכח דל"ס מהתנאי שתלך בין אנשים כלום כיון דכשלובשת רק מלבוש אחד למשל כובע עדיין אינה דומה לאיש ואפ"ה מוזהרת א"כ עכ"מ דסובר דאפי' על הלבישה גרידא מוזהרת ודלא כרבינו ורש"י וא"כ צריך להבין דמדוע ל"ס גם רבינו כן ובמה פליגי:

ונ"ל בס"ד דבזה פליגי דבספרי פ' תצא אי' וז"ל לא יהי כלי גבר על אשה וכי מה בא הכתוב ללמדינו [דל"ל כמשמעה] שלא תלבש אשה כלים לבנים ואיש לא יתכסה בגדי צבעונים ת"ל תועבה דבר הבא לידי תועבה זהו כללו של דבר שלא תלבש אשה מה שהאיש לובש ותלך לבין האנשים והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים וילך לבין הנשים ראב"י אומר שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה עכ"ל ומובא ברייתא זו גם בנזיר דף נ"ט ע"א ועי' ברש"י שם שכ' שהלבישה גרידא לא הוי תועבה, אלמא דת"ק וראב"י פליגי דלת"ק לא עוברת אלא כשלובשת כדי שתלך בין האנשים ולראב"י אפי' על סתם לבישה ג"כ עוברת וא"כ י"ל דרבינו ורש"י פסקו כת"ק ול"ס דגם בברייתא אמרינן משנת ראב"י קב ונקי כהנ"ל מל"ת מ"ד בשם היד מלאכי שיש פוסקים דסברו כן או אפשר דסברו דנגד הת"ק לא אמרינן כלל זה וכ"כ המזרחי ז"ל בפ' תצא בדעת רש"י דסובר כת"ק, אבל הרמב"ם סובר דגם בברייתא וגם נגד הת"ק אמרינן משנת ראב"י קב ונקי וכ"כ הכ"מ בדעת הרמב"ם וכיון דפסק כראב"י ע"כ ל"כ מהתנאי כדי שתלך בין האנשים כלום, אבל לכאורה אי הרמב"ם סובר כראב"י א"כ קשה מנ"ל דאסור גם שאר בגדי איש לאשה דלמא סובר ראב"י דמשום דכתיב לא יהי' כלי גבר על אשה דלא אסרה התורה אלא דוקא שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה אבל שאר עדיי איש באמת לא אסרה התורה וכיון דחזינן דהרמב"ם סובר דאפילו שאר עדיי איש לאשה אסור א"כ עכ"מ דל"ס כראב"י אלא כת"ק וא"כ קשה על הרמב"ם דמדוע ל"כ מהתנאי כדי שתלך בין האנשים אבל כבר מתרץ א"ז שפיר החינוך במצוה תקמ"ב עי"ש, אבל לכאורה עדיין ק"ל של רבינו אי באמת פסק כהת"ק א"כ היכי כתב ברמזיו רמז מל"ת זו וז"ל שלא יהא כלי גבר על אשה ושלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה נראה מרמזיו דפסק כראב"י וא"כ סותר את לימודו אבל כבר מתרץ א"ז רבינו בעצמו לקמן מל"ת ס' ממילא יוצא לנו מהנ"ל דרבינו והרמב"ם בפירושא דמל"ת זו פליגי:

מצוה ס

פירוש א

ולא (א) ילבש גבר כו' ואומר אני שראב"י נמי מודה כו'. כבר כתבנו במל"ת הקודמת שרבינו ז"ל פסק כראב"י וגם רמזנו שם למ"ש כאן שגם ראב"י מודה לת"ק בזה דדוקא כשלובשים בשביל ניאוף מוזהרין האיש או האשה על הלאוין שלהן אבל לא בענין אחר וא"כ יש ראי' מרבינו למ"ש הט"ז ז"ל יו"ד סי' קפ"ב ס"ק ד' וז"ל משמע דרך עידוי וקישוט אסור אבל אם עושה כן מפני החמה או צנה או גשמים אין איסור כנ"ל פשוט כו' עכ"ל ואח"כ ראיתי בב"ח ז"ל שם שג"כ פסק כהט"ז והביא באמת ראי' מרבינו, אבל לכאורה צריך להבין דהיאך יכול לדייק הט"ז מלשון לא תעדה אשה כו' שכ' המחבר לומר כמ"ש הא הרמב"ם גכ"כ כלשון המחבר ובהרמב"ם ל"ל כמ"ש הט"ז כיון דל"ס כרבינו ורש"י אלא סובר דעל לבישה גרידא ג"כ מוזהרין כהנ"ל מל"ת נ"ט וצ"ל דהט"ז באמת גם בדעת הרמב"ם ס"כ וסברא דילי' כיון דהרמב"ם סובר דטעמא דמצוה משום חוקות העכו"ם כמ"ש בסה"מ מל"ת ל"ט וטעם זה ליתא אלא כשלובשת מחמת עידוי וקישוט אבל מחמת חמה וגשמים לא וכשתעיין שפיר בסה"מ תראה בפי' שבאמת ס"כ מדכ' ושיתקשטו בתכשיטיהם וכל אשה שתתקשט באחד מתכשיטי האנשים כו' וא"כ הרווחנו בהנ"ל דפסקו של הט"ז עולה יפה גם לשי' הרמב"ם, וביד הקטנה ז"ל במל"ת זו ראיתי שהקשה על הט"ז דהיאך התיר איסור דאורייתא בשביל שאינו מכוון אבל לפמ"ש ל"ק מידי כיון דכשלובשת בשביל חמה או גשמים באמת ליכא שום איסור דאורייתא לא מיבעיא לפום שיטות רבינו ורש"י אלא אפי' לשיטת הרמב"ם ועי' במהר"ם שיק מצוה תקמ"ג מ"ש על הט"ז זה. ומה שהקשה היד הקטנה עוד שם וז"ל וביותר נפלאים ממני דעת רבינו הרמ"א או"ח סס"י תרצ"ו וז"ל מה שנהגו ללבוש פרצופים בפורי' וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא עכ"ל והיא פליאה נשגבה בעיני למאד שהרי בפי' המה מכוונין לעשות מה שאסרה תורה בפי' שלא ילבש גבר שמלת אשה כ"א שהמה אינם עושי' חלילה להכעיס לשם איסור אלא שעושין זאת לשם שמחה היעלה על דעת להתיר איסור תורה בזה כו' עכ"ל לפענ"ד גם זה ל"ק כיון שהדעה ראשונה שהביא הרמ"א שם להתיר בפורים לבושי אשה לאיש ואיש לאשה היא דעת רבינו ורש"י והיש אומרים שאסור שהביא הרמ"א היא דעת היראים סי' צ"ו ועל זה קא' הרמ"א אבל המנהג כסברא הראשונה כוונתו שהמנהג כשיטות רבינו ורש"י וא"כ ל"ק קושית היד הקטנה כיון דלרבינו ורש"י באמת ליכא שום איסור בכה"ג והנח להם לישראל שיש להם על מי לסמוך על רבינו ורש"י והר"י מינץ

שהביא הב"ח יו"ד סס"י קפ"ב, וכל זה כתבנו להמליץ בעד המנהג שכ' הרמ"א אבל עי' בב"ח סי' הנ"ל ובאלה המצות מצוה תקמ"ג מ"ש בזה ותראה שלי"ש צריך להרחיק מזה ויקוים בו סיומא דרמ"א דהל' מגילה טוב לב משתה תמיד כוונתו דטוב לב אפי' בשעת שתי' מקיים שיל"ת ובזה נעוץ סופו בתחילתו:

פירוש ב

גרסינן (**ב**) **עוד אמר רב מיקל אדם כו'**. עי' תוספות יבמות מ"ח ע"א ד"ה לא ובב"י וב"ח יו"ד סי' הנ"ל מה שמפרשו על רבינו בזה ומה שתמה הכנה"ג שם על פירושו של הב"י גם בספרו דינא דחיי כאן האריך בזה עי"ש ולהלכה מ"ש יבינו במל"ת זו עי' בש"ע שם. אבל קושיא אחת ק"ל על רבינו במל"ת זו דמדוע לא הביא את מ"ש הגמ' שבת צ"ד ע"ב ומכות כ' ע"ב ומודין חכמים לר' אליעזר במלקט לבינות מתוך שחורות אפי' אחת שהוא חייב ודבר זה אפי' בחול אסור משום שנא' לא ילבש גבר שמלת אשה פרש"י שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה כזקן ובד"ה שמלת אשה כתב ודרך הנשים להקפיד על כך ולהתנאות עכ"ל וגם הרי"ף והרא"ש בשבת שם הביאו א"ז בפסקיהם וכ"פ הרמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הל"י וגם הראב"ד בהשגותיו שם לא חולק על הרמב"ם אלא במ"ש שגם על שערה אחת לוקה אבל לא בעיקר הדין עי"ש וגם עי' במנ"ח מצוה תקמ"ג מ"ש בשם מש"ח על הראב"ד זה וא"כ מדוע השמיט רבינו א"ז. ובהשקפה ראשונה עלה ברעיוני דלפמ"ש התוס' מכות שם ד"ה במלקט וז"ל פירשב"ם דאתי דוקא כר' יהודא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה עכ"ל א"כ י"ל הרמב"ם לשיטתו דפסק כר' יהודא בהל"ש פ"א הל"ז עי' בהרהמ"ג שם ע"כ פסק שפיר את הא דמלקט שערות לבינות כו' אבל רבינו שכ' במל"ת ס"ה במלאכת הצד בשם הרבינו יצחק דכר"ש קיימ"ל דמשאצל"ג פטור ע"כ לא הביא את הא דמלקט שערות לבנות מתוך שחורות, אבל אח"כ ראיתי דזה אא"ל כיון דנהי דלענין שבת כתב הרשב"ם שפיר דתליא הדין זה בפלוגתא דר"י ור"ש אבל מ"ש הגמ' ודבר זה אף בחול אסור משום שנ' לא ילבש גבר זה באמת לא תליא בפלוגתתם דמאי שייכות יש לדין זה עם פלוגתתם וראי' לזה דהראב"ד ג"כ פסק כר"ש כמו שנראה מהשגותיו בהל"ש שם וכ"כ משמו הרשב"א בשבת צ"ד ע"ב ד"ה ולענין מחלוקת דר"י ור"ש ואפ"ה סובר הראב"ד שלוקין על לקיטת שערות לבינות מתוך שחורות אעכ"מ כמו שכתבנו, הן אמת די"ל שהראב"ד ל"ס כהרשב"ם שדין זה תליא בפלוגתא דר"י ור"ש ואפי' כשסובר כהרשב"ם וגם סובר שהדין של חול לא תליא בזה עדיין י"ל שרבינו לס"כ אלא סובר כיון שהדין של שבת תליא בפלוגתתם ולמאן דפסק כר"ש ליתא להדין של שבת כמ"כ נמי ליתא להדין של חול כיון דגמ' הביא הני

שני דינים בחדא מחתא אבל זה דבר שאין הדעת סובלתו ואין צריך שום אריכות דמה ענין זה לזה, וגם אי"ל כיון דבגמ' איתא משום שנא' לא ילבש גבר וגו' סובר רבינו דאינו אסור אלא מדרבנן כהכלל הנ"ל מל"ת י"ד מחודש ח' בשם תלמידי הרשב"א דהיכא דאיתא בגמ' משום שנ' אינו אלא דרבנן וממילא צ"ל שהרמב"ם חולק על כלל זה כיון שכ' משילקט שערה אחת לוקה וכיון שרבינו לא נחית בפלוגתא ע"כ השמיט דין זה, אבל גם זה ליתא חדא שכבר בררנו בס"ד במל"ת י"ד שם שגם רבינו ל"ס הכלל זה ועוד אדרבא היה לו להשמיענו את החידוש זה שאינו אסור אלא מדרבנן ותו דאי באמת נא' כן אז צ"ל דגמ' דשבת ומכות אזלא אליבא דרבנן דראב"י דגמרי דנזיר הנ"ל מל"ת נ"ט דסברו דלא ילבש גבר שמלת אשה כפשוטו בבגדים המיוחדים לנשים ולא בשום זיון אחר וע"כ לא אסור לקיטת שערות אלא מדרבנן דלראב"י דסובר שכל זיון הנוהג באשה אוסר הכתוב באמת גם לקיטת שערות לבינות מתוך שחורות מדאוריי' אסור וכ"כ בפי' הריטב"א במכות שם דלפום האי כללא דתלמידי הרשב"א דאינו אסור אלא מדרבנן צ"ל דגמרא דשבת ומכות אזלא אליבא דרבנן דראב"י עי"ש וא"כ ממ"נ קשה על רבינו אי סובר כהכלל הנ"ל אז צ"ל דגמ' דשבת ומכות אזלא אליבא דרבנן אבל לראב"י באמת אסור מדאוריי' וכיון דרבינו פסק כראב"י כמ"ש במל"ת זו א"כ אמאי לא הביא את הא דמלקט שערות לבנות מתוך שחורות ואי ל"ס כהכלל הנ"ל אז בודאי קשה עליו דמדוע השמיט א"ז, אבל אחר שלמדתי לחפש בנרות מצאתי שרבינו הביא א"ז לקמן מל"ת ס"ה במלאכת הגוזז ושמחתי בו כמוצא שלל רב. אבל לכאורה ק"ל קושיא אחרת על רבינו דלרשב"ם הנ"ל דהא דמלקט לבנות מתוך שחורות חייב אתיא כר"י דמשאצל"ג חייב וכ"כ הריטב"א הנ"ל א"כ לפי"ז כיון דרבינו פסק כר"ש כהנ"ל היכי הביא את הא דמלקט שערות דחייב לענין שבת והקושיא זו גם על הרי"ף קשה דכפי מ"ש הר"ן בשבת שם לעיל מיניה דההוא דינא דמודים חכמים כו' שהרי"ף פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור וכ"כ הרהמ"ג בהל"ש פ"א הל"ז בשם הרמב"ן והרשב"א דסברו כן בדעת הרי"ף א"כ היכי הביא הרי"ף את הא דמודים חכמים וגם על הטור קשה דבאו"ח סי' רע"ח פסק כר"ש ובסי' ש"מ שם הביא את הא דמודים חכמים להלכה וצ"ע:

מצוה סא

פירוש א

כתוב (א) **בפ' קדושים וכתובת קעקע כו'**. לכאור' יש לדקדק דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו במלת שלא כמ"ש ברמזיו שלא יכתוב איש בשריטה כו' וכן כתבו ז"ל הרמב"ם ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם רמז מל"ת מ"א [ובסה"מ שם כתב הזהירנו כדרכו

כהנ"ל ריש מל"ת כ'] הסמ"ק סי' ע"ב החינוך ואלה המצות מצוה רנ"ג העיר מקלט מצוה רנ"ה המצות השם מצוה רנ"ד ובודאי דלא בחנם שינה רבינו בחיבורו כאן, ואפשר כיון דר"ש במשנה דמכות כ"א ע"א סובר דאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז כמ"ש הגמרא שם ואף דת"ק פליג ולא בעי שיכתוב שם ע"ז והלכה כת"ק כמ"ש רבינו מ"מ כיון דהפסוק וכתובת קעקע לא תתנו וגו' הוי מל"ת לכ"ע ולר"ש לא יוכל למימר כמ"ש ברמזיו כיון דלר"ש בלא שם ע"ז ליכא מה"ת שום איסור כלל ואף דרש"י ז"ל כתב שם בד"ה כתובת קעקע דמה"ת אסור לר"ש כל כתיבה ורק למלקות צריך שם ע"ז ונ"ל דלמד א"ז מדאמר ר"ש במתניתין אינו חייב עד שיכתוב שם כו' ומדלא אמר אינו אסור נר' דדוקא חיוב מלקות סובר דליכא אבל איסור מה"ת איכא ואח"כ ראיתי שכבר קדמנו בראי' זו הב"ח ז"ל יו"ד סי' ק"פ, וא"כ שפיר הי' יכול רבינו למימר גם אליבא דר"ש כמ"ש ברמזיו כיון דעכ"פ איסור מה"ת יש אפי' כשלא כתב שם ע"ז, אבל רבינו י"ל דסובר כהריטב"א ז"ל במכות שם שכ' על הני מימרות דרב מלכיא ורב ביבי וז"ל ונראין דברים שכל המימרות הללו לא נאמרו אלא לרבנן דאלו לר"ש אין לאסור דבר מכל זה אפי' מדרבנן כיון שהתורה לא אסרה אלא שם של ע"ז כו' עכ"ל ומדכ' שהתורה לא אסרה כו' מוכח בפי' דסובר דלר"ש בלא שם ע"ז אפי' איסור גרידא מה"ת ליכא ועל לשון אינו חייב דמתניתין צ"ל להריטב"א חדא מתרתי או משום דסובר ר"ש דמדרבנן עכ"פ אסור ע"כ אמר אינו חייב או י"ל כיון דת"ק אמר אינו חייב ע"כ נקט גם ר"ש לשון זה, וא"כ ממילא שפיר י"ל דלר"ש לא מצי למינקט רבינו כמ"ש ברמזיו אלא לר"ש הי' צ"ל שלא יכתוב איש שם ע"ז כו' ולשון זה לא יוכל לומר לת"ק כיון דלת"ק חייב אפי' בלא שם ע"ז וכיון דרבינו רצה לומר לשון שיהא סובל לכ"ע ע"כ התחיל עם הפסוק אבל ברמזיו י"ל שרצה לרמז שפסק כת"ק ע"כ כתב במלת שלא לשון שאינו סובל לר"ש, אבל הרמב"ם והשאר מוני המצות הנ"ל י"ל דסברו כרש"י הנ"ל דלר"ש בלא שם ע"ז אסור מה"ת וע"כ שפיר כתבו בלשון שכ' רבינו ברמזיו ודו"ק:

פירוש ב

פי' כתובת קעקע האמורה בתורה כו'. כוונת פי' שכ' רבינו מפרש המרש"ל ז"ל בביאורו כאן וז"ל פי' לאפוקי מפרשים שפירשו בענין אחר עכ"ל פי' לפירושו דבמשנה דמכות שם איתא הכותב כתובת קעקע כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם פרש"י וז"ל כתובת קעקע כותב תחילה על בשרו בסם או בסיקרא ואח"כ מקעקע הבשר במחט או בסכין ונכנס הצבע בין העור לבשר ונראה בו כל הימים ואסור לכתוב שום כתיבה בעולם על בשרו בענין זה שכך

גזה"כ עכ"ל נראה דסובר דפירושא דכתובת קעקע דמתחלה כותב בסם או בסיקרא ואח"כ מקעקע הבשר במחט או בסכין אבל רבינו רצה לאפוקי מפי' זה ע"כ כתב פי' ומפרש שמתחלה משרטט על בשרו ואח"כ ממלא מקום השריטה בכחול או דיו וממילא לפי כוונת המרש"ל ברב"נו עכצ"ל שחולק על רש"י' וגם נ"ל רא" לדבריו מדכ' רבינו שנינו במכות שאינו חייב עד שיעשה שני הדברים שיכתוב בשריטה וגם יקעקע בצבע ולכאורה אמאי ל"כ בקיצור שנינו במכות שאינו חייב עד שיעשה שני הדברים ותו לא מידי כיון דממילא הוה ידעינן דעל שני הדברים שדיבר מתחלה קאי אח"כ אבל בהנ"ל י"ל שרבינו ירא דכשלא יפרש את השני דברים נטעה לומר שגם הוא מודה לפירושו של רש"י אלא חדא מהשני פירושים נקט וע"כ כתב אח"כ סתם עד שיעשה שני הדברים ולא מפרשם דכוונתו דעל איזה אופן מהשני פירושים שיעשה חייב וכדי שלא נטעה לומר כן ע"כ כתב רבינו שיכתוב בשריטה כו' כוונתו שאינו חייב עד שיעשה את השני דברים רק באופן שהוא מפרש ולא כמו שפרש"י כיון דבאמת חולק על רש"י כמ"ש המרש"ל כמובן: וגם מהרמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הל' י"א נר' לכאו' שחולק על רש"י מדמפרש כתובת קעקע כמו שמפרש רבינו וגם מדכ' ומעת שירשום באחד מדברים הרושמין אחר שישרוט כו' לוקה ומדכ' אחר שישרוט נראה דדוקא כשירשום אחר שישרוט לוקה אבל כשירשום תחילה אינו לוקה, אבל י"ל בהרמב"ם גם לאידך גיסא דמדלא למד המרש"ל שרבינו חולק על רש"י אלא ממלת פי' שכ' ולא למד א"ז מהפשט גרידא שכ' רבינו בכתובת קעקע עכצ"ל דהמרש"ל סובר דמהפשט גרידא לא מוכח שחולק כיון די"ל דחדא מהפירושים נקט אלא הלשון פי' שכ' מורה שחולק וא"כ לפי"ז כיון שהרמב"ם ל"כ מלת פי' שמורה שחולק באמת י"ל דחדא מהשני פירושים נקט וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' שאינו חולק על רש"י מדכ' הרמב"ם כתב ולא רשם בצבע או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור ואי נאמר שחולק על רש"י א"כ היכי כתב או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור דנראה הא כתב בשריטה חייב הלא אפי' כשכתב בשריטה אחר שרשם בצבע ג"כ פטור אעכ"מ דלא חולק על רש"י והא דמפרש כרבינו באמת צ"ל דחדא מהפירושים נקט וכן יש להוכיח מסה"מ מל"ת מ"א דמדלא מפרש שם דבאיזה אופן חייב בכתובת קעקע, וגם מהחינוך ז"ל מצוה רנ"ג נ"ל להוכיח שסובר בדעת הרמב"ם כן כיון דהחינוך לעצמו עכצ"ל דסובר כהשני פירושים מדלא מברר מזה כלום וכ"כ המנ"ח וא"כ ממילא גם בדעת הרמב"ם צ"ל דסובר כן כיון שדרכו להלוך בעקבותיו, וממילא לפי הנ"ל גם מהזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קע"א אות ס"ד ליכא להוכיח שחולק על רש"י אף שמפרש כרבינו די"ל דחדא מהשני פירושים נקט וגם מדכ' הזוה"ר קעקע ולא כתב פטור

יש להוכיח דלא חולק כמו שהוכחנו בזה להרמב"ם, אבל מהסמ"ק ז"ל סי' ע"ב מוכח בפי' שחולק על רש"י מדמפרש כתובת קעקע כמו שמפרש רבינו וגם כתב מלת פי' א"כ י"ל גם בהסמ"ק כמ"ש המרש"ל ברבינו וגם מהכלבו ז"ל הלכות ע"ז סי' צ"ז יש להוכיח כן דמלבד שמפרש כמו שפירש רבינו יש להוכיח ממ"ש וז"ל ומעת שירשום באחד מן הצבעים הרושמין באיזה מקום מהגוף לוקה עכ"ל ואי נא' דסובר כרש"י היכי כתב ומעת שירשום כו' לוקה הא איכא גוונא דלא לקי מעת שירשום דהיינו כשרושם תחלה ואח"כ קעקע אעכ"מ דל"ס כרש"י אלא כרבינו אבל מהרי"ף והרא"ש ז"ל במכות שם ליכא שום הכרע כיון שהם הביאו את המשנה כצורתא. אבל מהר"ן ז"ל שם נראה בפירוש דסובר כרבינו דעל עד שיכתוב ויקעקע שכ' הרי"ף כתב וז"ל כלומר אחר שקרע עורו הניח דיו באותה שריטה וניכרת שם זמן גדול ובעינן תרתי לחיובא שריטה וכתיבה ולישנא דקרא נקט דכתיב וכתובת קעקע שהרי תחילה הוא קורע העור ואח"כ כותב עכ"ל ומדכ' שהרי תחילה הוא קורע העור ואח"כ כותב מוכח דסובר דבענין אחר לא הוי כתובת קעקע ומשום דס"כ ע"כ כתב כלומר כיון דהיה קשה לו דהיכי קאמר התנא עד שיכתוב וקעקע דנראה שמתחילה נותן את הצבע ואח"כ מקעקע את הבשר במחט כמ"ש רש"י הא בכה"ג אינו עובר אלא דוקא כשרושם תחילה ואח"כ נותן את הצבע כמ"ש רבינו ועי"כ כתב כלומר כוונתו דל"ת שהתנא סובר כרש"י אלא לישנא דקרא נקט כמובן, אבל לכאורה עדיין צריך להבין דמדוע לא הי' קשה להר"ן על הקרא גופא דמדוע כתיב כתובת קעקע אבל עם הברטנורה ז"ל במכות שם גם זה מיושב דז"ל לישנא דקרא נקט דכתיב כתובת קעקע כתיבה ברישא והדר קעקע אבל לעולם הקעקע תחילה ואח"כ הכתב וקרא הכי משמע וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם עכ"ל וא"כ י"ל דבשלמא בהקרא גם הר"ן סובר כמ"ש הברטנורה וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם וע"כ ל"כ את הכלומר אלא על התנא דמתניתין דל"ל ביה כמ"ש הברטנורה בהקרא כיון דקאמר ויקעקע לשון זה מורה שכותב תחילה ואח"כ קעקע וע"ז משני כמו שמשני הברטנורה דלישנא דקרא נקט כמובן, וגם מהברטנורה מוכח דסובר כרבינו וכ"כ המנ"ח בשם המש"ח שהר"ן והרע"ב והמרש"ל סברו כרבינו ואם כיוון המש"ח עמ"ש המרש"ל בביאורו כאן אז איני יודע דמנ"ל שגם המרש"ל ס"כ דלמא דוקא בדעת רבינו ס"כ משום שכ' מלת פירוש, ואפשר דמשום דסתם המרש"ל ול"כ שסובר כרש"י הוכיח שהסכים לפירושו של רבינו יהי' איך שיהיה עכ"פ זה יוצא לנו מהנ"ל שיש שני שיטות בפירושא דמל"ת זו דרבינו והסמ"ק והכלבו והר"ן והרע"ב והמרש"ל סברו דדוקא קעקע תחילה ואח"כ כתב חייב אבל כתב ואח"כ קעקע פטור אבל רש"י סובר כתב ואח"כ קעקע חייב ואפשר דדוקא בכה"ג סובר

דחייב מדלא מפרש שגם להיפך חייב אבל זה נראה בפי' שסובר דכתב תחילה ואח"כ קעקע חייב והרמב"ם והחינוך והזוה"ר י"ל דסברו כהשני פירושים כהנ"ל, אבל לכאורה ק"ל דמה הכריח את רבינו ודכוותיה לומר כשיטתם דבשלמא רש"י י"ל דלישנא דקרא וכתובת קעקע וגם לישנא דתנא דמתניתין עד שיכתוב ויקעקע הכריחו לומר את פשטו כיון דתירוצם של הר"ן והרע"ב לא היה ניחא ליה אבל על רבינו ודכוותיה לכאורה קשה נהי דבלישנא דקרא ובלישנא דתנא דמתניתין סברו כתירוצם של הר"ן והרע"ב אבל מנ"ל הכרח לומר כתירוצם דלמא באמת הפשט כמ"ש רש"י:

פירוש ג

ונ"ל בס"ד דרבינו ודכוותיה סברו הטעם של המל"ת זו משום חוקות העכו"ם כמ"ש רבינו בפ" כן וכיון שראו שדרך העכו"ם לשרוט תחלה ואח"כ ממלאין השריטה בצבע כמ"ש הב"ח יו"ד ס" ק"פ בפי' שדרך העכו"ם לעשות כן ע"כ הי' קשה להם דאי נאמר הפשט בהפסוק וכתובת קעקע כמ"ש רש"י היכי אסרה התורה כתובת קעקע משום חוקות העכו"ם הא העכו"ם אינם עושים כן אלא שורטין תחילה ואח"כ ממלאים השריטה בצבע אעכ"מ דכמו שהם עושין אסרה לנו התורה וע"כ מפרשו כן ועמ"ש כתובת קעקע עכצ"ל כמ"ש הרע"ב אבל רש"י לשיטתו דל"ס הטעם של המל"ת זו משום חוקות העכו"ם אלא גזה"כ כהנ"ל בשמו מחודש ב' ע"כ מפרש כמו שמורה פשטות לשון הקרא כמובן, וא"כ ממילא כיון שהרמב"ם ג"כ כתב בפי' הטעם של המל"ת זו משום חוקות העכו"ם עכצ"ל שגם הרמב"ם סובר לגמרי כרבינו וגם מלשון הרמב"ם יש להוכיח דסובר בפירושא דקרא כמ"ש הרע"ב מדכ' כתובת קעקע האמורה בתורה היא שישרוט על בשרו כו' ולכאו' קשה הא בהתורה כתיב כתובת קעקע לשון שמורה שכותב תחילה ואח"כ קעקע והיכי כתב הרמב"ם דכתובת קעקע האמורה בתורה היא שישרוט כו' אעכ"מ דסובר הפשט בהקרא כמ"ש הרע"ב, וכיון שהוכחנו בס"ד שהרמב"ם סובר לגמרי כרבינו א"כ נשאר עליו הדקדוק הנ"ל מחודש ב' דהיכי כתב או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור אבל לקמן בס"ד תמצא תירוץ על זה. והטור ז"ל יו"ד סי' ק"פ כתב וז"ל כתובת קעקע מחוקי העובדי כוכבים הוא והוא שכותב על בשרו בשריטה וממלא מקום השריטה בחול או דיו או שאר צבעוני' הרושמין ובכל מקום שעשה כן על בשרו חייב כו' עכ"ל ולכאורה קשה הא הוא בעצמו שם סי' קפ"א צווח על הרמב"ם דמדוע נתן טעם למצוה וא"כ היכי נתן הוא טעם על כתובת קעקע וגם הפרישה סי' קפ"א מרמז מזה אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר כיון דהטור גכ"ס כרבינו ולא כרש"י ומשו"ה לא מפרש אלא כרבינו וכדי שלא יהא קשה עליו קושיתינו הנ"ל דמה הכריחו דלא כרש"י ע"כ כתב את

הטעם של המל"ת זו לרמז שהטעם הכריחו לפרש כרבינו, אבל בש"ע שם אף שמפרש כתובת קעקע כרבינו אעפי"כ כיון שלא הביא גם את הטעם אין זה הוכחה לומר שפסק כרבינו כיון שעדיין י"ל דחדא מהשני פירושים נקט כהנ"ל אליבא דהרמב"ם והזוה"ר אבל הטור שכ' גם את הטעם באמת מוכח דסובר לגמרי כרבינו כמובן. אבל הב"ח שם כתב להלכה שהרמב"ם והטור אינם חולקים עם רש"י אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והביא ראי' לזה ממתניתין גופא כמו שהוכחנו מהרמב"ם במחודש ב' ממ"ש או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור ובאמת היא ראי' אלימתא וגם הש"ך שם ס"ק א' פסק בזה כהב"ח וכ"ס היד הקטנה וגם מהב"ש אה"ע סי' קכ"ד ס"ק ט"ז נ"ל להוכיח דס"כ דמדהקשה דהיאך כשר גט שכתב וחתם על ידו של עבד בכתובת קעקע הא העדים שחתמו בכתובת קעקע נעשו רשעים והגט פסול ולכאו' מה הקשה דילמא סובר המחבר דאזהרת כתובת קעקע דוקא כששרט תחילה ואח"כ רשם בצבע אבל לא כשכותב תחילה ואח"כ קעקע וממילא י"ל שהעדים חתמו בכה"ג שכתבו תחילה ואח"כ קעקעו אעכ"מ דהב"ש סובר כהב"ח דליכא פלוגתא בזה:

ודע דאף שלגוף הדין לענין איסור באמת אין לנו שום נ"מ בין אי אמרינן דפליגי או לא כיון דאפי' כשנאמר שהרמב"ם והטור ל"ס כרש"י אעפ"כ בודאי מודים דמדרבנן עכ"פ אסור לקעקע ולכתוב מפני שנראית ככתובת קעקע וראי' לזה דבמכות שם איתא א"ר מלכיא אמר ר' אב"א אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע ואף שרב אשי חולק עליו והלכה כרב אשי כמו שפסקו רבינו והרמב"ם והטוש"ע הא ר"א לא חולק אלא משום דסובר שמכתו מוכיח עליו אבל לקעקע תחילה ואח"כ לכתיב בודאי גם ר"א מודה דאסור מדרבנן ועי' בתו' גיטין כ' ע"ב ד"ה בכתובת קעקע דאפילו קעקע גרידא בלא כתיבה סובר דאסור מדרבנן [ומ"ש התוס' שם וז"ל דאפילו אפר מקלה אסור ליתן על גבי מכתו כו' דנראה דפסק כרב מלכיא ולא כרב אשי וזה סתירה לכאורה למה שפסק התוס' במכות כר"א כבר דיבר הקובץ הל' עכו"ם פי"ב הלכ' י"א מזה ומיישב היטב עי"ש] א"כ מכ"ש כשקעקע תחילה ואח"כ כותב בודאי שאסור מדרבנן אפי' לפום שיטת רבינו וגם נ"ל דאפי' להפר"ח מובא בקובץ שם דל"ס כהתו' דגיטין אבל בזה כשקעקע תחילה ואח"כ כותב גם הפר"ח מודה דאסור וגם מהסמ"ק הנ"ל נ"ל להוכיח דס"כ מדכ' וז"ל וקיימ"ל דכל כתובת קעקע אסור כו' ואע"ג די"ל שרצה להודיענו בזה דלא פסק כר' שמעון דאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז אבל אם זה לבדו היתה כוונתו מדוע ל"כ וקיימ"ל דעל כל כתובת קעקע חייב מדוע כתב אסור אעכ"מ שכיוון להודיענו דאע"ג דמה"ת אינו עובר אא"כ שורט תחילה ואח"כ קעקע

כהנ"ל מחודש ב' דסובר כרבינו אעפי"כ לקעקע תחילה מדרבנן אסור וע"כ כתב דכל כתובת קעקע אסור כמובן, וכיון שבררנו בס"ד דלכ"ע קעקע תחילה ואח"כ כותב עכ"פ מדרבנן אסור ממילא לפי"ז לענין איסור באמת ליכא שום נ"מ אפי' כשנאמר דפליגי אלא הנ"מ לענין מלקות ואע"ג דבזמה"ז בלא"ה אין לוקין אבל לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז ס"ק י"ז באמת גם בזמה"ז יש נ"מ מזה לענין פסול לעדות מה"ת ולענין קידושין עי"ש וע"כ אכתוב בס"ד מה שנלענ"ד בזה לדינא:

פירוש י

עיין בריטב"א במכות שם שהרכיב ומפרש כתובת קעקע כהשני פירושים הנ"ל וצ"ל דסובר דהרמב"ם ורש"י לא פליגי כמ"ש הב"ח ובודאי דמחמת הראי' ממתניתין כמ"ש הב"ח כתב כן וא"כ לכאורה קשה על רבינו והר"ן והרע"ב דסברו בפי' דלא כרש"י היכי קאמר התנא כתב ולא קעקע כו' אינו חייב דנראה הא כתב וקעקע חייב הא לדידהו כתב וקעקע ג"כ פטור אעכצ"ל דהם סברו הפשט במתניתין כך כתב ולא קעקע כלומר כתב ולא קעקע תחילה אינו חייב ומינה הדיוק הא כתב וקעקע תחילה חייב אבל אם כתב ואח"כ קעקע באמת פטור ואח"כ ראיתי בקיצור פסקי הרא"ש שם שכ' וז"ל הכותב כתובת קעקע קעקע ולא כתב או שכתב על בשרו ולא קעקע תחילה אינו חייב עד שיקעקע ויכתוב בדיו כו' עכ"ל נראה בפירוש שהטור בק"פ הרא"ש סובר כרבינו וכיוון במלת תחילה שהוסיף לרמז את הפשט במתני' כמו שכתבנו ובאמת איני יודע דהיאך לא דיבר הב"ח ממ"ש הטור בק"פ הרא"ש, וממילא לפי דברינו הנ"ל נסתרה הראי' שכתבנו לעיל מחודש ב' דממ"ש הרמב"ם או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה פטור מוכח דסובר כרש"י כיון די"ל הפשט גם בהרמב"ם על דרך שפירשנו במתניתין או שרשם בצבע ול"כ בשריטה תחילה וממילא גם בהזוהר הרקיע הנ"ל מחודש ב' י"ל ג"כ הפשט כן כמובן, נמצא לפי"ז כיון שרבינו והר"ן והרע"ב קיימו בחדא שיטתא ובהרמב"ם והזוה"ר ג"כ י"ל דס"כ כיון דנסתר' הראי' שכתבנו להיפך ומפשטות לשונם באמת נר' דסברו כן כיון דלא מפרשו כתובת קעקע אלא כמו שמפרש רבינו ומהסמ"ק והכלבו גכ"מ דסברו כן כהנ"ל מחודש ב' ובהטור עכצ"ל דס"כ מדהוסיף בק"פ הרא"ש מלת תחילה ממילא לפי"ז צ"ע לדינא אי פסול לעדות מה"ת אם כתב תחילה ואח"כ קעקע:

פירוש יא

אע"ג (ב) דאיכא דפליג עלייהו ואמר אינו חייב כו'. לכאורה יש לדקדק הא האי דפליג על רבנן ר"ש הוא דסובר דאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז כהנ"ל מחודש א' וא"כ מה רבותא היא זה דפסק כרבנן נגד ר"ש שכ' אע"ג כו' ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו דהריטב"א במכות שם כתב שהרי"ף פסק כר"ש כיון דבר קפרא ורב אחא שקלי וטרי אליביה אלא

הוא פסק כרבנן משום הכלל דיחיד ורבים הלכה כרבים עדיף ליה וגם מק"פ הרא"ש שם נראה דסובר בדעת הרא"ש שפסק כר"ש מדכ' ואינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז וגם המעיי"ח ד' פ"ו ע"ב אות ע"ט כתב שהרי"ף והרא"ש פסקו כר"ש מהטעם הנ"ל וכ"כ הב"י יו"ד סי' ק"פ בשם הר' ירוחם שיש פוסקים כר"ש אבל הוא לעצמו לא פסק כן, וא"כ י"ל שרבינו במ"ש אע"ג דאיכא דפליג עלייהו כיוון אהני מימרות דבר קפרא ורב אחא שמורים דלא כרבנן וה"א לפסוק כר"ש קמ"ל דאעפ"כ פסק הוא כרבנן משום הכלל דיחיד ורבים הלכה כרבים עדיף ליה כמ"ש הריטב"א כמובן, ועי' ביראים ז"ל סי' צ"ה ותראה שיש לדקדק בו בתרתי חדא דמדוע כתב וקיימ"ל כרבנן הא מלתא דפשיטא היא דכרבנן קיימ"ל נגד ר"ש משום הכלל דיחיד ורבים הל' כרבים ועוד כיון שפסק כרבנן מדוע הביא את המימרות דבר קפרא ודרב אחא הא הם שקלי וטרי אליבא דר"ש, אבל בהנ"ל י"ל דקושיא חדא מתורצה בחברתה די"ל כיון דהיראים רצה לגלות דמה הכריחו לומר וקיימ"ל כרבנן ע"כ הביא תחילה את המימרות דבר קפרא ודרב אחא כמובן, יוצא לנו מהנ"ל דרבינו והיראים והריטב"א ור' ירוחם קיימו בחדא שיטתא בהל' זו וגם הרמב"ם והסמ"ק והכלבו והזוה"ר הנ"ל פסקו כרבנן וא"כ יפה עשה הטור שפסק גכ"כ אע"ג שסובר בק"פ הרא"ש בדעת אביו הרא"ש שפסק כר"ש כיון דרוב מנין ורוב בנין מהפוסקים פסקו כרבנן:

ודע שיש לי כמה הערות על רבינו במל"ת זו חדא דמדוע לא הביא שגם אשה מוזהרת על לאו זה ועוד מדוע ל"כ שלוקין על לאו זה ותו מדוע ל"כ שאם אחר כתב בבשרו וקעקע בו אינו לוקה אא"כ סייע כדי שיעשה מעשה וכל הני דברים כתב הרמב"ם בהלכה הנ"ל, ואפשר דבהא דאשה סמך רבינו על הכלל שכ' במל"ת נ"ז דכל מל"ת שבתורה אחד האנשים ואחד הנשים חייבין והא דלא סמך הרמב"ם על הכלל זה שכ' בהלכה ג' שם ע"ז באמת כבר עמד הנ"מ סי' י' אות קמ"ד ומתרצו שפיר עי"ש, ועל הא דל"כ דלוקין על לאו זה י"ל דרבינו ל"כ ממלקות אלא היכא דאיכא למיטעי דאינו לוקה כהנ"ל מל"ת נ"ב מחודש ב' אבל במל"ת זו מהיכא תיתי דלא ליללקי, והא דל"כ מהא דכשאחר כתב בבשרו וקעקע דכשמסייע לוקה י"ל דרבינו סובר כהכ"מ שכ' דלא ידע מקום מפורש להרמב"ם בזה אלא למד מדין הקפת הראש ועי' בסד"מ שם שתמה על הכ"מ שהיא תוספתא מפורשת פ"ג דמכות וז"ל הכותב כתובת קעקע בבשר של חבירו שניהם חייבין הרי מבואר שגם הכותב חייב והתוספתא מיירי שזה שנכתב עליו סייעו שעשה מעשה ולפיכך שניהם חייבין עכת"ד וצ"ל שלא היתה בתוספתא של הכ"מ וא"כ גם בתוספתא של רבינו י"ל דלא היתה אלא גם רבינו סובר שהרמב"ם למד א"ז מדין הקפת הראש

וכיון שכן ממילא שפיר י"ל שרבינו סמך בזה על הא דהקפת הראש שכ' במל"ת נ"ז כמו שסמך בזה במל"ת נ"ח גבי השחתת הזקן על המל"ת נ"ז כמובן:

פירוש יב

ועי' בפת"ש יו"ד סי' ק"פ שהביא בשם מעיל צדקה סי' ל"א שנסתפק בכתובת קעקע לענין חיוב מלקות אי בעינן אותיות דוקא או סגיא בשריטה בעלמא ולבסוף העלה דבעינן כתב אותיות ממש אלא דסגיא אפילו באות אחת, אבל לכאורה ק"ל על פסקו ממ"ש הר"ש משאנץ ז"ל [פירוש על הספרא מחד מבעלי התוס'] פ' קדושים פרשתא ג' פרק ו' אות י' וז"ל קעקע מלשון נקע והוא גומא ומקעקע וממלא גומות דיו וכוחל והוא הנקרא כתובת אע"ג שלא כתב אותיות אבל כתב על בשרו בלא קעקוע אינו חייב עכ"ל אלמא דלא בעינן אותיות וגם מסה"מ מל"ת מ"א נ"ל להוכיח דס"כ מדכ' הזהירנו מרשום בגופנו כו' ומדל"כ הזהירנו מכתוב בגופנו כו' מוכח בפי' דברשימה בעלמא בלא כתובת צורות אותיות סגיא וגם בחיבורו הל' עכו"ם פי"ב כתב כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שישרט על בשרו ול"כ מצורות אותיות כלום, ומה שהביא ראי' המ"צ ממ"ש הרמב"ם הל' סנהדרין פי"ט במניינא דלאוין שלוקין עליהם אות קמ"ד הכותב כתובת קעקע כוונתו דמדכפל ול"כ הכותב קעקע הוכיח מזה דסובר דבעינן כתיבה ממש על זה י"ל שירא שלא נטעה דעל קעקוע גרידא חייב ובאמת אינו חייב מלקות עד שיכתוב בשריטה ויקעקע וע"כ קאמר הכותב כתובת קעקע ומה שלא אמר הרושם כתובת קעקע י"ל דלישנא דקרא נקט כמ"ש הר"ן הנ"ל מחודש ב' על התנא דמתניתין או י"ל דסמך על הלכ' עכו"ם וע"כ לא קפיד כל כך בלישנא וא"כ ליכא הוכחה כל כך מהל' סנהדרין דלידחי את הוכחה שהוכיח המ"צ בעצמו ברישׁ דבריו שם מדבריו דהל' עכו"ם שהבאתי דלא בעינן צורות אותיות וגם לדחות את הראי' שהוכחנו מסה"מ הנ"ל, ועל הראי' שהביא המ"צ מקרבן אהרן ז"ל שכ' בפי' דבעינן צורות אותיות גם ע"ז יש לפקפק די"ל כיון דהק"א מפרש שם כתובת קעקע כרש"י הנ"ל מחודש ב' א"כ לפי"ז לפי מה שכתבנו במחודש ג' עכצ"ל דל"ס הק"א בטעמא דמל"ת זו כרבינו והרמב"ם אלא סובר כרש"י דגזה"כ היא וכיון דס"כ ע"כ סובר דבעינן צורות אותיות וגם מרש"י במכות שם באמת נראה דבעינן צורות אותיות מדכ' וז"ל כתובת קעקע כותב תחילה על בשרו כו' ומדכ' כותב תחילה נראה בפי' דס"כ וגם ברש"י נ"ל דכיון דסובר דגזה"כ הוא ע"כ ס"כ [וגם במהר"ם שיק ז"ל מצוה רנ"ד ראיתי אח"כ שכ' בדעת רש"י דבעינן כתובת אותיות אלא הוא כתב מטעם אחר] אבל רבינו והרמב"ם דסברו דטעמא דמל"ת זו משום חוקות העכו"ם וכיון שהעכו"ם אינם כותבין צורות אותיות אלא רושמין איזה סימן בעצמן שהם

עבדים לעכו"ם כמו שנראה מרבינו והרמב"ם מדכתבו וזה הי' מנהג העכו"ם שרושמין עצמן לעכו"ם כו' באמת י"ל דלא בעינן צורות אותיות וא"כ לפי פסקו של הטור שכ' דטעמא דמל"ת זו ג"כ משום חוקות העכו"ם באמת ליכא ראי' לדינא מהק"א דבעינן צורות אותיות כמובן:

אבל נ"ל בס"ד להביא רא"ש אין עלי' תשובה לפסקו של המ"צ דהרמב"ם ברמזיו ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת מ"א כתב וז"ל שלא לכתוב בגוף כעובדי עכו"ם שנ' וכתבות קעקע וגו' עכ"ל ומדכ' שלא לכתוב מוכח בפי' דסובר דבעינן כתב ממש בצורות אותיות וגם מדכ' שלא לכתוב כעובדי עכו"ם מוכח דסובר דגם עכו"ם בכתב ממש בצורות אותיות כותבים וממילא לפי"ז מ"ש בסה"מ הזהירנו מרשום צ"ל כיון דכותבין במיני צבעונים כמ"ש הסה"מ ע"כ קרא כתיבה זו רשום דהתנא ג"כ קרא כן במשנה דשבת ק"ד ע"ב ובכל דבר שהוא רושם וקאמר הגמ' לאתויי במי תריא פרש"י מין פרי, וגם רבינו כתב ברמזיו שלא יכתוב איש בשריטה בבשרו ויקעקע השריטה בצבע ומדכ' שלא יכתוב מוכח גם מרבינו דבעינן צורות אותיות, ובקיצור הסמ"ג שלו ראיתי שכ' וז"ל לא תתנו כתובת קעקע בבשרכם הוא שישרוט על בשרו וימלא מקום השריטה כחול זה הי' מנהג העכו"ם שרושמין עצמן וכותבין שם הע"ז בבשרם עכ"ל ולכאו' מדוע כתב וכותבין שם הע"ז בבשרם דבשלמא אי הוה פסק כר"ש דאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז אז י"ל דרצה ליתן טעם ע"ז ע"כ כתב שגם העכו"ם היו כותבין כן אבל כיון שפסק רבינו דלא בעינן שיכתוב שם ע"ז כמ"ש בפי' בחיבורו כאן א"כ מדוע כתב את זה אבל לפי דברינו דרבינו סובר דבעינן צורות אותיות י"ל דכדי שלא יהא קשה עליו הא איהו סובר דטעמא דמל"ת זו משום חוקות העכו"ם וא"כ מדוע צריך צורות אותיות ע"כ כתב שגם העכו"ם רושמין עצמן בכתובת אותיות כמובן, וגם החינוך מצוה רנ"ג כתב וז"ל שלא לכתוב בבשרינו כתובת קעקע כו' והענין הוא כמו שעושין היום הישמעאלים שכותבין בבשרם כתב מחוקה ותקוע שאינו נמחק לעולם ואין החיוב אלא בכתב חקוק ורשום בדיו כו' והעובר ע"ז וכתב אפי' אות אחד בכל מקום כו' לוקה עכ"ל מוכח בפי' דגכ"ס דבעינן כתב בצורות אותיות, וגם מהרי"ף והרא"ש יש להוכיח דסברו כן כיון דהם פסקו כר"ש דאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז כהנ"ל מחודש ה', וכיון שזכינו לברר בס"ד שרבינו והרמב"ם והחינוך קיימו בחדא שיטתא דבעינן צורות אותיות וכ"ס רש"י וגם הרי"ף והרא"ש ס"כ א"כ שפיר פסק המ"צ אע"ג דהר"ש משאנץ ל"ס כן ודו"ק:

ומה דפשיטא ליה להמ"צ דאפי' על אות אחת חייב וז"ל משום דדוקא בשבת בעינן מלאכה שהי' במשכן דוקא ב' אותיות שכן היו כותבין על קרשי המשכן אבל ודאי שגם

אות אחת מיקרי כתב עכ"ל גם החינוך ס"כ דכ' בפי' דעל אות אחת חייב כהנ"ל אבל המוצל מאש ז"ל סי' נ"א כתב וז"ל כתובת קעקע לא נתברר שיעורו אם הוא אפי' כל שהוא או נאמר שהוא כמו כתיבה בשבת שהוא שתי אותיות ה"נ שיעורו שתי אותיות ולא יהא חמיר משבת וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' מעילה הגוזז בקדשים ששיעורו מלא הסיט מטעם זה עכ"ל נר' דהי' מסופק בדבר דפשיטא להו ובאמת כבר כתב הברכי יוסף יו"ד סי' ק"פ דאישתמיט מיניה דברי החינוך אבל הנר מצוה סימן י' אות קמ"ד המלי"ץ בעדו שהיה מסופק אליבא דהרמב"ם כיון דיליף שיעורים גם לדברים אחרים משבת כמו שנר' מהל' מעילה עכ"ד ועי' במעיי"ח סי' הנ"ל מחודש ה' מה שהקשה על החינוך וא"כ י"ל שנם להמצ"מ הי' קשה על החינוך קושי' זו וע"כ נסתפק בזה שפיר אבל גם העיר מקלט מצוה רנ"ה סובר דחייב על אות אחת וכ"כ הדבר המלך שער ב' פס"ט, ודבר פלא ראיתי בר' בחיי ז"ל פ' קדושים פרשה י"ט פכ"ח שכ' וז"ל רשב"י אומר אינו חייב עד שיכתוב שם ד' שנ' וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ד' כלומר לא תתנו בכם שמי שהוא ד' עכ"ל וק"ל הא הגמ' במכות מפרש את דברי ר"ש שאינו חייב עד שיכתוב שם ע"ז וצ"ע והשם יאר עינינו בתורתו:

מצוה סב

פירוש א

כתוב (א) **בפ' קדושים ושרט כו'**. לכאו' גם כאן צריך טעם דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו במלת שלא כמו שהקשינו לעיל ריש מל"ת ס"א, ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח בהקדים עוד דקדוק אחד מה דק"ל ברבינו דזה נראה מכל המוני מצות חוץ מהסמ"ק דאזהרת מל"ת זו נכפלה בתורה דבפ' קדושים פרשה י"ח פ"ח כתיב ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם ובפ' ראה פי"ד פ"א כתיב לא תתגודדו שג"כ הזהיר שלא ליתן שרט לנפש דשריטה וגדידה אחת היא כמ"ש הגמ' מכות כ"א ע"א ומפרש הריב"ן ז"ל שם [עי' רש"י ז"ל מכות י"ט ע"ב ד"ה ה"ג ותראה דשם יצא נשמתו בטהרה ומשם ואילך מפרש ריב"ן וממילא לפי"ז כל מה שכתבנו לעיל מל"ת ס"א מחודש ב' בשם רש"י דמכות כוונתינו על ריב"ן אלא אשגירת לישנא דב"ח ז"ל יו"ד ריש סי' ק"פ כתבנו בשם רש"י אבל באמת ט"ס וצ"ל ריב"ן וגם מ"ש הב"י שם בשם רש"י דסוף מכות ג"כ ט"ס] וז"ל דתרווייהו בין ביד בין בכלי כו' עכ"ל ונ"ל דכיוון למ"ש הדינא דחיי ז"ל על מ"ש רבינו וגדידה ושריטה אחת היא כלומר דבין ביד בין בכלי חייב שאם גדד והתרו בו משום ושרט לנפש ואם שרט והתרו בו משום לא תתגודדו לוקה עכ"ל ועי' בסה"מ מל"ת מ"ה ותראה שהרמב"ם ז"ל נקט לאזהרה לא תתגודדו ועל הפסוק ושרט לנפש וגו' כתב שנכפלה וכן נקטו ז"ל

היראים סי' צ"א החינוך ואלה המצות מצוה תס"ז העיר מקלט ומצה"ש מצוה תס"ח הדבר המלך שער ב' פ"א אבל רבינו נקט לאזהרה ושרט לנפש וגו' ועל הפסוק ולא תתגודדו צ"ל דסובר שנכפלה ושינוי זו באמת טעמא בעי ואף שלגוף הדין אין שום נ"מ ביניהם כיון דמאיזה פסוק שהתרו לוקה כהנ"ל בשם הדד"ח וכ"כ המנ"ח אעפ"כ בודאי דלא בחנם נקט רבינו להיפך וטעמא בעי.

ונ"ל בס"ד כך דרש"י פ' ראה כתב וז"ל לא תתגודדו לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושין לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים ומקורחים עכ"ל ומה שעמד הרמב"ן ז"ל שם על רש"י דלדבריו אפילו שלא על המת יהא מוזהר עי' במזרחי ובג"א ז"ל שם מה שתירצו ע"ז, אבל לי קשה על רש"י דבספרי פ' ראה איתא וז"ל לא תתגודדו לא תעשו אגודות אלא היו כולכם אגודה אחת וכן הוא אומר ואגודתו על ארץ יסדה ד"א לא תתגודדו לא תתגודדו כדרך שאחרים מתגודדין שנא' ויתגודדו בחרבות כמשפטם עכ"ל אלמא דהספרי סובר דלא תתגודדו הזהיר או שלא יעשו אגודות אגודות או שלא להתגודד לע"ז כדרך שהעכו"ם עושים דמדהביא הספרי את הפסוק ויתגודדו בחרבות כמשפטם מוכח בפי' שדיבר מלתגודד לע"ז וכ"נ בפי' מגמ' דמכות וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' ראה וז"ל לא תתגודדו כמשמעו לא תעשו כדרך שהאומות עושין על ע"ז וכה"א ויתגודדו כמשפטם ד"א לא תתגודדו לא כענין גדו אילנא אלא מלשון גדוד לא תעשו אגודות אגודות שיהו אלו פוסלין ואלו מכשירין אלו שומרין מקרא קודש היום אלו למחר אלא היו כלכם אגודה אחת כענין שנא' ואגודתו על ארץ יסדה עכ"ל וא"כ ק"ל היכא מפ' רש"י לא תתגודדו שלא תתנו גדידה ושרט על מת שלא כהספרי ונ"ל בס"ד ליישב דביבמות י"ג ע"ב איתא א"ל ר"ל לר' יוחנן איקרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות והקשה הגמ' האי לא תתגודדו מיבעי ליה לגופיה דאמר רחמנא לא תעשו חבורה על מת ומסיק דתרתי שמעית מיניה עי"ש ולכאורה על הגמ' גופא קשה דהיאך קאמר דלא כהספרי ואי"ל דהגמרא באמת חולק על הספרי כיון דמגמ' דמכות נראה בפי' דגכ"ס כהספרי וא"כ אמא' לא אמר הגמ' ביבמות ג"כ דלא תתגודדו בא להזהיר שלא להתגודד לע"ז וצ"ל דגמ' דיבמות דיבר מפשטות הקרא ופשטות הקרא סובר הגמ' הזהיר שלא לעשות חבורה על המת והא שלא להתגודד לע"ז זה היא דרשה דקרא וכן איתא בפי' בסה"מ סי' הנ"ל עי"ש, ובלא"ה נ"ל דעכצ"ל דכל המוני מצות סברו בהגמ' כך דלכאורה יש להקשות דמדוע לא מנאו שלא להתגודד לע"ז למל"ת בפ"ע דבשלמא שלא לשרוט על המת ושלא להתגודד על המת לא מנאו לתרתי משום דשריטה וגדידה אחת היא כהנ"ל וכמ"ש הלח"מ הל'

עכו"ם פי"ב הלכ' י"ג ועי' במעיי"ח דף קס"ה ע"ב אות ע"ט מ"ש על הלח"מ זה אבל שלא להתגודד לע"ז על זה באמת קשה מדוע לא מנאו למל"ת בפ"ע, אבל בהנ"ל מיושב שפיר דכיון דמנאו את זה דילפינן מפשטות הקרא ע"כ שוב לא מנאו למצוה פרטי' את מה דילפינן מדרשא דקרא זה ועי' בזוהר הרקיע מל"ת קמ"ז אות נ"ה שכ' ואלו שתי אזהרות לאו אחת הם במנין ולכאו' מדוע לא נתן איזה טעם לזה דמדוע לא מנאם לתרתי אבל בהנ"ל י"ל שכיוון למה שכתבנו וע"כ כיון שהקדים וכתב שם דגופיה דקרא הוא לא תעשו חבורה על מת ע"כ כתב אח"כ שפיר ואלו שתי אזהרות לאו אחת הם במנין כמובן, נמצא לפי הנ"ל מוכח מגמ' דיבמות דפשטות הקרא הזהיר שלא לעשות חבורה על המת והדרשא דקרא הזהיר שלא להתגודד לע"ז ועל שניהם לוקין כמו שא' במכות שם וכ"כ הרמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הל' י"ג וכ"ס כל הפוסקים וגם א"ז ילפינן מלא תתגודדו שלא לעשות אגודות אגודות ואי דרשא גמורה היא זה או אסמכתא בזה יש פלוגתא, מהכ"מ ז"ל הלכה י"ד שם מוכח שדרשא גמורה היא מדהקשה דהיאך לוקין על המגדד עצמו הא הוי לאו שבכללות כיון שגם שלא לעשות אגודות אגודות ילפינן מפסוק זה אבל הסד"מ שם חולק עליו דלא הוי אלא אסמכתא וגם מהמזרחי פ' ראה נראה דס"כ אבל הג"א שם הוכיח מגמרא דיבמות שהיא דרשא גמורה ול"נ דמהספרי והפסיקתא הנ"ל גכ"מ כן ועל קושית הסד"מ עי' במהר"מ שיק מצוה תס"ח מה שתי' ע"ז. נחזור לענייננו דמגמ' דילן מוכח דשתי אזהרות ילפינן מלא תתגודדו כהנ"ל ובהספרי והפסיקתא הנ"ל צ"ל חדא מתרתי או דבאמת חלקו על הגמ' דילן וסברו דלא תתגודדו לא הזהיר אלא שלא להתגודד לע"ז ואת זה שלא לעשות חבורה על מת ילפי מושרט לנפש וגו' ולא סברו דשריטה וגדידה אחת היא כמו שסובר ר' יוסי דמכות שם או י"ל דג"כ סברו כהגמ' דילן וכר' יוסי דשריטה וגדידה אחת היא ולא נקטו אלא את מה דילפינן מדרשה ומה דילפינן מפשטות הקרא מזה לא דיברו, וא"כ ממילא ל"ק על רש"י קושיתינו הנ"ל די"ל דרש"י סובר בהספרי והפסיקתא כפי' השני הנ"ל ורש"י לא נקט אלא את מה דילפינן מפשטות הקרא כהגמר' דיבמות הנ"ל וע"כ לא הביא את הדרשה דהספרי והפסיקתא כמובן, אבל רבינו י"ל דסובר כפשטינו הא' דהספרי והפסיקתא חולקים על הגמ' דילן ואף דלהלכה באמת סובר רבינו כהגמ' דילן כמ"ש בפי' דשריטה וגדידה אחת היא אפ"ה הי' עדיף ליה למינקט לאזהרה שלא לשרוט על המת את הפסוק ושרט לנפש כיון שהיא אזהרה לכ"ע גם להספרי והפסיקתא אבל הרמב"ם ודכוותיה י"ל דסברו כפשטינו הב' הנ"ל דהספרי והפסיקתא אינם חולקים על הגמ' דילן וע"כ נקטו שפיר לאזהרה את הפסוק לא תתגודדו אף דהפסוק ושרט לנפש כתיב ברישא כיון

דמלא תתגודדו ילפינן ג"כ שלא לעשות אגודות אגודות ע"כ היה הפסוק זה עדיף להם וא"כ ממילא איכא ראי' מזה להכ"מ דלא תעשו אגודות אגודות דרשה גמורה היא ולא אסמכתא, וגם י"ל דמשו"ה לא נקט רבינו את המל"ת זו במלת שלא כיון שנכלל במל"ת זו שני דברים שלא לשרוט על המת ושלא להתגודד לע"ז והי' צריך להאריך ולמיפרט תרתי כיון דהאי מנייהו מפקת ומשום דרבינו רצה קצר ע"כ ל"כ במלת שלא כמובן, וגם מה מאוד יש ליישב בס"ד בהנ"ל את הסמ"ק דבסי' ע"ד מנה שלא לשרוט שריטה על המת ובסי' ע"ה מנה שלא לגדוד נראה דלא פסק כר' יוסי דשריטה וגדידה אחת היא וכבר עמד עליו הדינא דחיי אבל בהנ"ל י"ל דהסמ"ק סובר כפשטינו הא' הנ"ל דהספרי והפסיקתא סוברים דלא תתגודדו לא הזהיר אלא שלא להתגודד לע"ז ולא סברו כר' יוסי דשריטה וגדידה אחת היא וכיון דהספרי והפסיקתא ג"כ סברו כת"ק דר' יוסי דשריטה וגדידה לא אחת היא ע"כ פסק הסמ"ק כהת"ק אלא כיון דמסתם גמרא דיבמות נראה דלא תתגודדו הזהיר שלא להתגודד על המת דלא כהספרי והפסיקתא ע"כ פסק בזה הסמ"ק כסתם גמ' דיבמות כמובן, אבל לכאורה קושיא אחרת ק"ל על הסמ"ק דמדוע נקט בסי' ע"ד לאזהרה את הפסוק ובבשרם לא ישרטו שרטת דכתיב בכהנים פ' אמור פרשה כ"א פ"ה מדוע לא נקט את הפסוק דפ' קדושים ושרט לנפש דקאי על כל ישראל אבל אח"כ ראיתי שהלך בזה בעקבות הבה"ג ז"ל [מובא במצה"ש בסוף ספרו] שמנה בחלק לאוין שבמלקות ארבעים לא ישרטו שרטת וגם לא תתגודדו אלא על הבה"ג גופא עדיין קשה קושיתינו אבל לקמן בס"ד תמצא תירוץ ע"ז:

פירוש ב

ודורש (ב) בת"כ שחייב על כל שריטה ושריטה כו' הכי איתא בספרא פ' אמור פ"א ובבשרם לא ישרטו שרטת יכול על חמש שריטות לא יהי' חייב אלא אחת ת"ל שרטת לחייב על כל שריטה ושריטה יכול הכהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות חייבים על כל שריטה ושריטה אבל ישראל שלא ריבה בהם הכתוב מצות יתירות לא יהיו חייבים אלא אחת ת"ל שרטת שרטת לגז"ש מה שריטה האמורה בכהנים חייבים על כל שריטה ושריטה אף שריטה האמורה בישראל חייבים על כל שריטה ושריטה ומה שריטה האמורה בישראל אינן חייבים אלא על המת אף שריטה האמורה בכהנים לא יהיו חייבים אלא על המת עכ"ל וא"כ צ"ל דכוונת רבינו דבת"כ דרשינן מפסוק ובבשרם לא ישרטו שרטת שחייב על כל שריטה ושריטה וגם ילפינן בגז"ש שגם בישראל הדין כן וכ"כ בכוונת רבינו הדד"ח, אבל לכאורה ק"ל דבמכות כ' ע"ב איתא ת"ר ושרט יכול אפי' שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת

בלבד ומנין למשרט חמש שריטות על מת אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל ושרט לחייב על כל שריטה ושריטה פירש הריב"ן ברש"י שם וז"ל ת"ל ושרט דמצי למיכתב לנפש לא תשרטו במקום ושרט לנפש לא תתנו לשון אחר ת"ל ושרט מריבוייא דוי"ו עכ"ל ואח"כ איתא בגמ' ר' יוסי אומר מנין למשרט שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל לנפש לחייב על כל נפש ונפש והקשה הגמ' והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים ומשני קסבר ר' יוסי שריטה וגדידה אחת היא וכתיב התם למת עכ"ל הגמ' חזינן דהברייתא שהביא הגמ' סוברת דילפינן מושרט שחייב על כל שריטה ושריטה וגם ר' יוסי לא פליג ע"ז אלא מוסיף על הת"ק דבשריטה אחת על ה' מתים ג"כ חייב על כל אחת ואחת כמו שמפרש הריב"ן שם וז"ל ר' יוסי מוסיף חיובי וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע שבק את הדרש של הברייתא דגמ' ונקט את הדרשה דספרא, ותו ק"ל כיון דרבינו כתב אח"כ וגדידה ושריטה אחת היא מוכח דפסק כר' יוסי דברייתא דגמ' וא"כ מדוע שבק את הדרשה ול"ל דמשו"ה לא הביא את הדרשה דברייתא דגמ' כיון דמושרט דכתיב בישראל לא ידעינן אלא בישראל דחייב על כל שריטה ושריטה ולא בכהנים אבל מדרשה דספרא ידעינן בתרווייהו דא"כ על הגמ' גופא קשה מנ"ל דגם בכהנים הדין כן אעכצ"ל דהגמ' סובר דכמו דלדרשה דספרא ילפינן ישראל בגז"ש דשריטה שריטה מכהנים כמ"כ נמי ילפינן לדרשה דברייתא בגז"ש זו כהנים מישראל וא"כ נשאר' הקושיא בתקפה על רבינו דמדוע לא הביא את הדרשה דברייתא דגמ' וזה אצלי קושיא גדולה:

ונ"ל בס"ד ליישב דדרשה דברייתא דגמ' באמת איתא גם בספרא פ' קדושים פ"ו על הפסוק ושרט לנפש וא"כ לכאורה קשה על הספרא דל"ל שתי דרשות דחייב על כל שריטה ושריטה ואי"ל דדרשה דפ' קדושים איצטריך על ישראל והדרשה דפ' אמור איצטריך על כהנים כיון דבפ' אמור איתא בספרא דילפינן ישראל מכהנים בגז"ש וא"כ אכתי קשה ל"ל הדרשה דפ' קדושים ואח"כ מצאתי שכבר עמד על הקושיא זו הירא"ם ז"ל סי' צ"א והניח בתימה וכשראיתי שהנחני בס"ד בדרך אמיתי בקושיא זו אמרתי בלבבי אולי עת רצון הוא להלוך עוד בדרך זה למצא גם תרופה על קושיא זו ודפקתי על שערי תשובה שלא ננעלו ומצאתי בס"ד את הדרך לעלות בית אל. דלפי מ"ש הריב"ן בלשון ב' הנ"ל דמריבוייא דוי"ו ילפי הספרא והברייתא מושרט דחייב על כל שריטה ושריטה י"ל כיון דפלוגתא דתנאי היא אי דרשינן וי"ו או לא עי' במלא הרועים ז"ל ח"ש כלל וי"ו אי דרשינן ובאות ח' שם כתב דאביי סובר דר' יהודא דריש וי"ו ורבא סובר דלא דריש וי"ו ובסנהדרין פ"ו ע"א איתא דסתם ספרא ר' יהודא וא"כ י"ל דהספרא דפ'

קדושים אזיל אליבא דאביי דר"י דריש וי"ו וע"כ יליף בישראל דחייב על כל שריטה ושריטה מוי"ו דושרט ובכהנים באמת יליף משרטת ולא מגז"ש דשריטה שריטה כיון דלפום דרשה דהספרא דפרשת קדושים באמת לא איצטריך הגז"ש דשריטה שריטה ע"ז וע"כ לא דיבר בפרשת קדושים מהגז"ש כלום, אבל הספרא דפ' אמור י"ל דאזיל אליבא דרבא דר' יהודא לא דריש וי"ו וא"כ ליכא דרשה בישראל דחייב על כל שריטה ושריטה ע"כ יליף שם ישראל מכהנים בגז"ש ואפי' לפום שיטת התוס' דמוע"ק דף ח' שהביא המהרו"ץ שגם רבא סובר דר' יהודא דוריש וי"ו י"ל דמ"ש הספרא פ' אמור יכול הכהנים כו' ויליף ישראל מכהנים בגז"ש האי יכול כו' קאמר אליבא דמ"ד דלא דריש וי"ו אבל למ"ד דדריש וי"ו באמת לא ילפינן ישראל מכהנים בגז"ש כמו שכתבנו, וא"כ ממילא ל"ק קושית היראים אלא על היראים י"ל דסובר כפשטו הא' של הריב"ן הנ"ל דלא מריבווייא דוי"ו דריש הספרא בישראל דחייב על כל שריטה ושריטה אלא כמ"ש הריב"ן בפי' הא' הנ"ל וא"כ תו ל"ל כתירוצינו ואפ"ה סובר הספרא דבגז"ש ילפינן ישראל מכהנים ע"כ הניח היראים את הקושיא בתימה אבל לפי פשטו השני של הריב"ן דמריבווייא דוי"ו דריש הספרא באמת ל"ק קושית היראים ודו"ק:

פירוש ג

ומה מאד נ"ל בס"ד ליישב בהנ"ל את רש"י דפ' אמור פרשא כ"א פ"ה שכ' וז"ל ובבשרם לא ישרטו שרטת לפי שנ' בישראל ושרט לנפש לא תתנו יכול שרט חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל לא ישרטו שרטת לחייב על כל שריטה ושריטה שתיבה זו יתירה היא לדרוש שהי' לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטת עכ"ל ולכאורה קשה מדוע ל"כ שישראל גמרינן בגז"ש מכהנים עי' במזרחי שם שג"כ דיבר מזה ותירץ דרש"י סמך על מה שהביא את הגז"ש זו גבי קרחה וכן תירץ הג"א שם עי"ש אבל לא זכיתי בעוה"ר להבין את תירוצם כיון דלפי תירוצם צ"ל דרש"י סובר כהספרא דפ' אמור וא"כ קשה היכי כתב רש"י לפי שנ' בישראל ושרט לנפש לא תתנו יכול כו' הא בספרא שם לא כתיב האי לפי שנ' כו' ותו מה שייכות יש זה לזה דנאמר בשביל זה דגבי כהנים לא יהא חייב על כל שריטה ושריטה, אבל אנן לפי דרכינו נ"ל בס"ד, דרש"י סובר כמ"ד דדריש וי"ו וה"ק לפי שנ' בישראל ושרט לנפש לא תתנו כוונתו וגמרינן בישראל מושרט שחייב על כל שריטה ושריטה יכול שרט חמש שריטות כו' כלומר כיון דחזינן דהתורה גילתה לנו בישראל מריבווייא דוי"ו דחייב על כל שריטה ושריטה א"כ לפי"ז אי לא הוה מגלה לן גם בכהנים שהדין כן אז הוה יכלינן למימר דבכהנים באמת אינם חייבים על כל שריטה ושריטה מדגלי רחמנא א"ז בישראל דוקא ע"כ כתב רחמנא בכהנים ג"כ שרטת

יתירה ללמד על זה, וממילא לפי"ז שפיר עשה רש"י שלא דיבר מהגז"ש כלום כיון דרש"י באמת סובר דבישראל לא בגז"ש ילפינן אלא מריבוייא דוי"ו דושרטת כמ"ש הספרא דפ' קדושים וכמדומה לי שכוונתי בס"ד בדעת אמיתי ברש"י, וא"כ ממילא י"ל שגם רבינו סובר כהאי מ"ד דדריש וי"ו [ועי' במהרו"ץ שם שכן באמת הלכה] וה"ק רבינו ודורש בת"כ שחייב על כל שריטה ושריטה כוונתו שבת"כ פ' קדושים ופ' אמור דורש מוי"ו דושרטת ומשרטת יתירה דבין ישראל ובין כהנים חייבים על כל שריטה ושריטה וכיון שרבינו כיוון למה שכתבנו ע"כ לא דיבר מהגז"ש כלום כמו שלא דיבר רש"י וע"כ הביא את הת"כ ולא את הגמ' דמכות כיון דרצה לגלות דהשני דרשות דת"כ לא פליגי אלא גם בפ' קדושים סובר הדרש דשרטת בפ' אמור אלא את הגז"ש לא סובר בפ' קדושים כמו שכתבנו ודו"ק:

וממילא יש ליישב בס"ד בהנ"ל גם הקושיא שהקשינו על הבה"ג והסמ"ק הנ"ל סוף מחודש א' די"ל דהם ג"כ סברו כפי' השני של הריב"ן הנ"ל דמריבוייא דוי"ו דריש הספרא שהיא הברייתא דגמ' דמכות שחייב על כל שריטה ושריטה אלא כיון שהם באמת סברו כהאי מ"ד דלא דריש וי"ו וא"כ לא ידעו בישראל שחייב על כל שריטה ושריטה אלא מגז"ש דכהנים ע"כ הביאו הם לאזהרה את הפסוק ובבשרם לא ישרטו שרטת כיון דמפסוק זה ילפינן בגז"ש דגם בישראל חייב על כל שריטה ושריטה כמובן, או י"ל דהבה"ג והסמ"ק לעולם ג"כ סברו כהאי מ"ד דדריש וי"ו אלא סברו כפי' הא' של הריב"ן הנ"ל דלא מריבוייא דוי"ו דריש הספרא דחייב על כל שריטה ושריטה וא"כ נשאר לדידהו קושית היראים הנ"ל וצ"ל כמ"ש הר"ן נדרים דף ג' ע"א ד"ה לנדור שגם על מלתא דאתיא בגז"ש אמרינן דטרח וכתב לה קרא וממילא לפי"ז באמת הגז"ש עיקר הלימוד דגם ישראל חייב על כל שריטה ושריטה וכיון דעיקר הלימוד הגז"ש היא ע"כ נקטו לאזהרה את הפסוק ובבשרם לא ישרטו שרטת כיון דמפסוק זה ילפינן בגז"ש דגם ישראל חייב על כל שריטה ושריטה, אבל היראים דסובר כהשט"מ מובא ביד מלאכי סי' תי"ט דדוקא היכא דכתיב בקרא בהדיא שייך למימר טרח וכתב לה קרא אבל במה דלא אתיא אלא מריבוייא ולא כתיב בהדיא ע"ז לא אמרינן דטרח וכתב לה קרא דמה אולמיה דריבוייא מהגז"ש עי"ש וכיון דמה דילפינן מושרט דחייב על כל שריטה ושריטה ג"כ לא הוי מלתא דכתיב בהדיא אלא דאתיא מריבוייא ע"כ לא יכלינן למימר בזה דטרח וכתב לה קרא וע"כ הקשה היראים שפיר ועי' ביראים שכ' וז"ל תרי ריבויי לחייב על כל שריטה ושריטה ל"ל ומדכי תרי ריבויי נר' בפי' שכיוון למה שכתבנו אבל על הבה"ג והסמ"ק י"ל דלא סברו כהשט"מ וע"כ י"ל לדידהו שפיר כמו שתירצנו ודו"ק:

פירוש ד

ומה (ג) שמצינו בסנהדרין שכשנפטר ר"א כו', נראה מרבינו דדרך הכאה לא דרך שריטה דוקא ג"כ אסור ולא כהרמב"ן ז"ל דיליף מהא דר"ע דדרך הכאה מותר מובא ברא"ש ז"ל מוע"ק פ"ג סי' ק"מ וגם הרא"ש תמה על הרמב"ן והסכים לתירוצו של התוס' דסנהדרין ס"ח ע"א ד"ה היה שג"כ תירץ כמו שמתרץ רבינו דעל התורה והמצות הי' עושה כן, אבל לכאורה ק"ל מדוע הביא הרא"ש את ההיתר ע"י הכאה דוקא בשם הרמב"ן הלא התו' יבמות י"ג ע"ב ד"ה דאמר הביא בשם הר"י גכ"כ וצ"ל משום דהתו' כתב אי נמי ובא"נ באמת מתרץ הר"י כמו שתירץ התו' דסנהדרין והתו' דסנהדרין לא הביא אלא את התירוץ זה נראה דהתוס' סנהדרין סובר דבאי נמי חזר הר"י מהתירוץ הראשון ע"כ לא הביא הרא"ש אלא בשם הרמב"ן וכיון דהרא"ש רצה לרמז א"ז ע"כ הביא את התו' דסנהדרין ולא את התו' דיבמות אע"ג דקודמת בחד סדר אבל הב"י יו"ד סי' ק"פ שאין כוונתו שם לפרש את הרא"ש אלא הביא את השיטות בענין זה ע"כ הביא את התירוץ שני של התוס' דיבמות שקודמת בסדר כמובן, או י"ל דמשו"ה הביא הב"י את התו' דיבמות כדי שלא נאמר דהתו' דיבמות באמת סובר שהר"י סובר כהרמב"ן ואי נמי שכ' התו' הם דעת עצמו ולא דעת הר"י ואז הי' קשה על הרא"ש קושיתינו דמדוע לא הביא גם בשם ר"י ע"כ הביא הב"י על דברי הרא"ש את התוס' דיבמות והראה בזה דבאי נמי באמת חזר הר"י וע"כ לא הביא הרא"ש אלא בשם הרמב"ן וממילא ל"ק קושית חידושי הגהות על הב"י שם עי"ש ותבין, ולהלכה הביא המחבר שם את שיטת הרמב"ן בשם יש מי שאומר הראשון ואת שיטות הרא"ש והתו' בשם יש מי שאוסר וכפי הכלל שבידינו דבלשון זה דעת המחבר לפסוק כהיש מי שאוסר וכיון דרבינו גכ"ס כן בודאי שכן הלכה, אבל לכאורה יש להקשות דמדוע לא דיבר המחבר בפי' גם מזה דעה"ת והמצות מותר ואפשר כיון דהריטב"א ז"ל במכות כ' ע"ב פסק כהרמב"ן ועל תירוצו של התוס' דעה"ת והמצות מותר כתב שהוא דוחק ע"כ פסק המחבר הכא לחומרא והכא לחומרא כמובן, והדד"ח הביא בשם המאירי דדוקא בפני המת אסור הגדידה ושריטה אבל שלא בפניו מותר ובזה מתרץ את ר"ע אבל הדד"ח חולק עליו וכתב שמגמ' בסנהדרין מוכח בפי' שר"ע היה בפני המת וע"כ העלה לדינא שגם שלא בפני המת אסור ופליאה לי שבספר בה"ג ביו"ד שם הביא ג"כ את השריטה זו ולא חולק שם אבל להלכה דאי כמ"ש בדד"ח כי גם הלבוש ביו"ד שם פסק כן:

ומ"ש רבינו ובכלל לא תתגודדו כו' שני בתי דינין בעיר אחת כו', כתב המרש"ל ז"ל בביאורו ע"ז וז"ל הספר [כוונתו על רבינו שקראו כן] לא נחת לדקדק אליבא דהלכתא

אלא שבא לפרש המקרא דדרשינן מיניה שלא יעשו אגודות אבל העיקר כרבא דפליג על אביי ואמר דלא שייך אגודות אלא בב"ד אחד פלגא מורין כב"ש ופלגא מורין כב"ה עכ"ל אבל לא זכיתי להבין את דבריו הא הרמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הל' י"ד כתב ג"כ כלשון רבינו ובהרמב"ם עכצ"ל דפסק כן כיון שהביא בחיבורו להלכה א"כ מהיכא תיתי נאמר ברבינו שהלך בעקבותיו כהנ"ל בשם המרש"ל מל"ת נ"ח של"כ את זה להלכה ואח"כ ראיתי שגם הדד"ח עמד על המרש"ל בזה, ועי' בכ"מ ובלח"מ שם מ"ש על הרמב"ם זה אבל הרדב"ז ח"ה בלשונות הרמב"ם סי' י"א והמעיי"ח סי' הנ"ל מיישבו את הרמב"ם בטוב טעם א"כ גם אליבא דרבינו י"ל כן ולהלכה עי' מג"א סי' תצ"ג ס"ק ו' שמברר היטב א"ז וגם בפרמ"ג שם, ודע שהנר מצוה סי' י' אות קמ"ב תמה דמדוע לא נתנו שיעור לשריטה וגדידה כמו שנתנו בקריחה וגם תמה על המצ"מ סי' נ"א שאסף שם את כל הדברים שלא נתנו להם שיעור מדוע לא דיבר גם מזה וגם לי עלה ברעיוני תמיהותיו אבל ראיתי בריטב"א בסוגיתינו דמכות שכ' וז"ל ומדלא יהיב תלמודא שיעורא לשריטה ש"מ שהוא בכל שהוא עכ"ל וא"כ י"ל שגם המצ"מ ראה שפשיטא ליה להריטב"א שהיא בכ"ש וע"כ לא דיבר מזה:

מצוה סג

פירוש א

נאמר (א) **בישראל ולא תשימו קיחה כו'**. לכאורה גם כאן צריך טעם דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא כמו שהקשינו ריש מל"ת ס"א וביותר גדל' התימה כאן כיון שגם ברמזיו ל"כ במלת שלא וכל שאר מוני המצות ז"ל באמת התחילו גם את המל"ת זו במלת שלא הסמ"ק סי' ע"ג החינוך ואלה המצות מצוה תס"ח העיר מקלט ומצה"ש מצוה תס"ט וגם הרמב"ם בסה"מ וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע מל"ת קע"א התחיל את המל"ת זו כדרכו בשאר מל"ת וא"כ מדוע שינה רבינו, ואפשר דבמל"ת שיש לה איזה שינוי מהשאר מל"ת שם ל"כ רבינו מלת שלא כדי לרמז על השינוי זו וגם להמל"ת זו יש שינוי דרוב מל"ת נלמדו מחד קרא אבל המל"ת זו נלמדה מתרי קראי דמולא תשימו קרחה בין עיניכם למת דכתיב בישראל פ' ראה פרשה י"ד פ"א לא הוה ידעינן אלא שמוזהרין בין עיניכם דוקא אלא כיון דכתיב בפ' אמור פ' כ"א פ"ה בכהנים לא יקרחו קרחה בראשם גמרינן בגז"ש דקרחה קרחה שגם בישראל מוזהר על כל הראש ומפסוק דכהנים גרידא לא הוה ידעינן דעל המת דוקא מוזהרין ע"כ כתיב ולא תשימו וגו' ללמוד בגז"ש דקרחה קרחה דעל המת דוקא מוזהרין כן איתא בספרא פ' אמור פ"א ובספרי פ' ראה ובגמ' קידושין ל"ו ע"א ומכות כ' ע"א וכ"כ הרמב"ם בסה"מ וז"ל ונכפלה אזהרה זו בכהנים

באמרו לא יקרחו קרחה וגו' להשלים הדין הזה כו' וגם בחיבורו הל' עכו"ם פי"ב הל' ט"ו כתב וז"ל אחד ישראל ואחד כהן ששרט על המת אינו לוקה אלא אחת כו' כוונתו כיון דהפסוק שאצל כהנים איצטריך להשלים הדין של המל"ת זו וע"כ לא לקי גם בכהנים רק חדא וכ"כ הכ"מ שם ועי' בדינא דחיי מה שהאריך בקושיא ופירוקא בענין זה וגם בחינוך, וא"כ י"ל כיון דלא ידעינן את המל"ת זו רק מתרי קראי ע"כ לא התחיל רבינו במלת שלא כדי לרמז על השינוי זו וגם נ"ל ליתן תבלין לזה כיון דבכל מל"ת כשכ' רבינו שלא כו' ואח"כ כתב ע"ז שנ' י"ל דהפשט בדבריו כך דמפסוק זה מוזהרינן שלא לעבור על המל"ת זו ועיקר כוונתו לומר בזה שצריך להתרותו מפסוק זה דייקא כיון שלא מועיל לו התראה מפסוק אחר וע"כ קאמר שלא וכו' שנ' וגו' וכל זה י"ל בהני מל"ת שלמד מחד קרא אבל בהני מל"ת שלמד מתרי קראי כמו המל"ת זו כיון שגם אם התרה את הישראל מפסוק של הכהנים באמת ג"כ מועיל [עי' במנ"ח שמסופק בזה] ע"כ לא יוכל לומר שלא כו' שנ' וגו' כיון דלאו דוקא מפסוק זה צריך להיות ההתראה כמובן' וא"כ י"ל שרבינו באמת סובר דבמל"ת דילפינן מתרי קראי יכול להתרות מאיזה פסוק שירצה וע"כ לא התחיל את המל"ת זו במלת שלא אבל הרמב"ם ודכוותיה י"ל דסברו דאינו יכול להתרות את ישראל אלא מהפסוק שלו וע"כ התחילו הם שפיר גם את המל"ת זו כמו בהשאר מל"ת כמובן:

פירוש ב

ותניא (ב) בת"כ ובמכות לחייב על כל קרחה וקרחה כו', הגמ' דמכות דף כ' יליף מקרחה יתירה שאצל כהנים שחייב על כל קרחה וקרחה ובגז"ש למד שגם בישראל הד"כ, ומדכ' רבינו לחייב על כל קרחה וקרחה משמע דדוקא על מת אחד אם קרח הרבה קריחות חייב על כל אחד ואחד אבל אם קרח קרח אחד על ה' מתים אינו חייב אלא אחת אף דבשריטה חייב בכה"ג על כל מת ומת וכ"כ הרא"ש ז"ל במכות שם וגם כתב טעם לחלק דדוקא בשריטה דמרבינן מלנפש הד"כ אבל בקרחה דליכא ריבוייא ע"ז אינו חייב וכ"כ כל הפוסקים חוץ מהחינוך שכ' אם קרח קרח אחד על ה' מתים ג"כ חייב חמש, וכבר עמדו עליו הדד"ח והמנ"ח והניחו בצ"ע. ומ"ש רבינו בין ביד בין בסם כן מוכח במכות שם מדקאמר לא צריכא דסך חמש אצבעותיו נשא פי' ריב"ן ברש"י שם וז"ל נשא פי' סם שמשיר את השיער והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו עכ"ל ולכאורה מה נ"מ אי צומח עוד או לא ואפשר דכוונתו דמדלא נקט הגמ' סם אלא נשא מוכח דדוקא כשסך בסם שקורין נשא ח"ב אבל לא בסם אחר וע"כ מפרש דמה הוא נשא וכן יש להוכיח מהסמ"ק שכ' ואם סך ה' אצבעות בסם שקורין נשא כו' אבל מרבינו והרמב"ם נראה בפי'

דלס"כ מדכתבו סתם או בסם וכן באמת הלכה כיון דגם הטוש"ע יו"ד סי' ק"פ כתבו או בסם.ונ"ל דיש להוכיח מרבינו והרמב"ם והטוש"ע שאם קרח בכלי אינו חייב מדכתבו בין ביד בין בסם משמע דבכלי לא אבל גם י"ל לאידך גיסא דסמכו דממה דכתבו בסם ממילא ידעינן דגם בכלי חייב כיון דבסם ג"כ לא הוי ביד וכן יש להוכיח בפי' מהרמב"ם בסה"מ מדכ' וכל מי שיגלח שער ראשו בקרחה על מת כו' ומדכ' שיגלח נראה דסובר שגם בכלי חייב, אבל הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קמ"ג אות נ"ה כתב בפי' דבכלי לא ואפשר שלמד א"ז מדאמר הגמ' לא צריכא דסך חמש אצבעותיו נשא ולא אמר שקרח בכלי בחמש מקומות, אבל מהמרש"ל בביאורו כאן נראה שגם בכלי חייב וא"כ צ"ע לדינא אבל אח"כ ראיתי בלבוש יו"ד שם שפסק שגם בכלי חייב:

פירוש ג

גרסי (ג) בירושלמי דקידושין רב הונא מפקיד כו', לכאורה צריך להבין דמדוע הביא רבינו ראי' דגם נשים מוזהרות על לאו זה מהירושלמי תיפוק ליה דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ותו הא רבינו במל"ת נ"ז כבר כתב דכל מל"ת שבתורה גם נשים חייבות חוץ מבל תקיף ובל יטמא למתים ובמל"ת ס"א גבי כתובת קעקע באמת סמך בזה עמ"ש במל"ת נ"ז כמו שכתבנו במל"ת ס"א מחודש ה' וא"כ מדוע לא סמך גם כאן בזה על התם, ונ"ל בס"ד ליישב דבקידושין ל"ה ע"ב איתא דאיסי בן יהודא סובר דנשים אינן מוזהרין על לאו דקרחה וכדי שלא נאמר דהלכה כאיסי ע"כ כתב רבינו א"ז כאן וגם שלא יהא קשה דמדוע באמת לא פסק כאיסי ע"כ הביא את הירושלמי דמוכח דלא כאיסי וגם הרא"ש בקידושין שם ובמוע"ק דף כ"ז הביא מהירושלמי זה ראי' דלא כאיסי וגם בטוש"ע סי' הנ"ל י"ל דמשום טעם זה כתבו דגם נשים מוזהרין בלאו זה אבל הרמב"ם דל"כ א"ז באמת צ"ל דסמך עמ"ש בהלכה ג' שם דכל מל"ת שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל יטמא ובמעיי"ח דף קס"ו אות פ"ב ראיתי שכ' שצ"ע על הרמב"ם והחינוך דלא כתבו דגם נשים מוזהרין בלאו זה ובאמת על הרמב"ם אין אני רואה שום צ"ע כיון דכ' בהלכה ג' חוץ מבל תשחית כו' מוכח בפי' דסובר כת"ק ולא כאיסי אלא קושיא אחרת קשה על הרמב"ם דמדוע כתב בהלכה י"א שם גבי כתובת קעקע שגם נשים חייבים מדוע לא סמך גם בזה על כללו שכ' בהלכה ג' אבל כבר כתבנו מזה במל"ת ס"א מחודש ה':

פירוש ד

ותניא (ד) בת"כ ובקידושין הרי אתה דן קרחה קרחה לגז"ש כו', לכאורה יש לדקדק דמדוע ל"כ רבינו שגם א"ז שחייב על כל קרחה וקרחה בגז"ש ילפינן כמו שאיתא בת"כ ובגמ' קידושין ומכות ואפשר כיון דרבינו כתב בריש דבריו ותניא בת"כ ובמכות

לחייב על כל קרחה וקרחה ע"כ לא דיבר תו מזה, אבל דקדוק אחר ק"ל דבספרא וספרי ובגמ' קידושין ומכות הנ"ל איתא הגז"ש דקרחה קרחה מתחלה הלימוד ישראל מכהנים לחומרא דחייב על כל הראש ואח"כ הלימוד כהנים מישראל לקולא דמה ישראל על מת אף בכהנים כן ורבינו נקט להיפך מתחלה הלימוד דכהנים מישראל לקולא ואח"כ הלימוד דלחומרא ישראל מכהנים ושינוי זו באמת טעמא בעי. ונ"ל בס"ד ליישב דהמזרחי ז"ל פ' אמור פרשה כ"א פ"ה הקשה וז"ל היכי מצו רז"ל לדרוש שחייבים על כל הראש והא בין עיניכם כתיב ואם בראשם בא לרבות כל הראש קרא דבין עיניכם היכי מיתוקמה ואדרבא הוה להו למידרש איפכא לפי שנ' לא יקרחו קרחה בראשם שומע אני כל הראש ת"ל בין עיניכם לא אמרתי אלא על בין העינים בלבד דהשתא ליכא לאקשויי והא בראשם כתיב דבין העינים נמי ראשם הוא שאפי' מקצת ראשם ראשם מיקרי כו' וליכא למימר משום דכל היכא דאיכא למידרש לקולא ולחומרא לחומרא דרשינן לקולא לא דרשינן דה"מ בשאין שם הכרח אבל הכא איכא הכרח מקושיית והא בין עיניכם כתיב והראי' ע"ז שהרי לגבי חיוב הקרחה אם הוא על מת דוקא או בכל מקום דרשו אותו לקולא ואמרו על מת דוקא משום קושיית והרי על מת כתיב וצ"ע עכ"ל אבל הג"א ז"ל שם מיישב א"ז וז"ל ועוד נראה דודאי לענין לחייבו על כל הראש י"ל דלחומרא ילפינן ישראל מכהנים ואע"ג דכתיב בין עיניכם בין. עיניכם ג"כ הוא חלק אחד בראש כמו שאר הראש ולפיכך ילפינן לחומרא תדע דאם לא כתב בין עיניכם לא ידענו באיזה מקום לא יקרחו לפיכך כאשר כתב ולא תשימו קרחה בין עיניכם ר"ל בראש שהרי בין העינים חלק אחד בראש אבל גבי למת לא יתכן לחומרא מקשינן דהא למת כתב שאדרבא אם לא כתב למת הוה שפיר טפי ולפיכך למת דוקא ופשוט הוא והרא"מ אמר על קושיא הנ"ל שצ"ע ואין אני רואה מקום עיון עכ"ל וא"כ י"ל שרבינו ג"כ רצה לרמז על קושיית המזרחי לתרץ כתירוצו של הג"א וע"כ נקט מתחילה את הגז"ש על מת וכתב מלת דוקא להודיענו דמשו"ה מקשינן כהנים לישראל לקולא על מת משום דמלת מת הוא דוקא כמ"ש הג"א ועכשיו שידעינן הטעם דמדוע מקשינן כהני' לישראל לקולא שפיר מקשינן ישראל לכהנים לחומרא דכל הראש משום הכלל דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן כיון דע"ז ליכא הכרח לומר לקול' כמ"ש הג"א ודו"ק. ובמערבי על קיצור המזרחי בפ' אמור שם ראיתי שכ' וז"ל מה שהקשה הג' המחבר דאי חייב על כל הראש א"כ בין עיניכם ל"ל אישתמיטתי' דברי התו' קידושין דף ל"ו שכתבו דהאי בין עיניכם דגבי קרחה מיותר לגמרי ולא בא אלא ללמד ג"ש דבין עיניכם האמור בתפילין הוא במקום השער עכ"ל וכן תירץ המשכיל לדוד בחד תירוץ אבל איני יודע דמדוע הביא המערבי א"ז משמיה דהתו'

הא גמ' מפורשת היא במנחות ל"ז ע"ב דלרבנן ילפינן מבין עיניכם מקום הנחת תפילין שבראש ואפשר שכיוון להראות שנעלם מהמזרחי התו' בסוגי' דענין זה אבל לי"נ שח"ו לומר זה אלא קושיית המזרחי בנוי' על הספרא שהביא שם וסתם ספרא ר' יהודא ור"י במנחות באמת לא דריש מבין עיניכם מקום הנחת תפילין שבראש וע"כ הקשה המזרחי שפיר כמובן:

פירוש ה

וכמה (ה) שיעור הקרחה כו', עי' טור יו"ד סי' ק"פ שהביא בשם הרא"ש דבשתי שערות חייב אבל איסורא איכא אפי' בשער אחד משום דח"ש אסור מה"ת כמ"ש בביאורי הגר"א שם וא"כ יש להסתפק בדעת רבינו אי סובר כהרא"ש ואז צ"ל במ"ש וכמה שיעור הקרחה דכוונתו לענין חיוב או ל"ס כהרא"ש ואז צ"ל ששאל על השיעור גם לענין איסור, ונ"ל דזה תליא בפלוגתת הב"ח והבני חיי ז"ל ביו"ד שם בדעת הרמב"ם דהב"ח סובר שגם הרמב"ם סובר כהרא"ש אבל הבני חיי סובר דלהרמב"ם ליכא איסור בשער אחד עי"ש וא"כ כיון דלשון וכמה שיעור הקרחה שכ' רבינו היא לשון הרמב"ם דסוף הל' עכו"ם א"כ ממילא גם אליבא דרבינו שייך פלוגתת הב"ח והבני חיי כמובן, ולענין השיעור פסק רבינו כהרמב"ם אבל הרא"ש פסק שתי שערות ומדהביא המחבר בש"ע שם את שיטת הרא"ש בשם י"א מוכח דלא פסק כן. ודבר פלא ראיתי במל"ת זו בר"ן ז"ל מכות פ"ג במשנה הקורח קרחה בראשו שכ' וז"ל תולש בידו שער ראשו או זקנו על מת עכ"ל נראה בפי' דסובר דעל שער זקנו ג"כ חייב והוא פלא חדא דלא מצינו בשום מקום לא במפרשים ולא בפוסקים ולא במוני המצות שחייב גם על הזקן אלא אדרבא בכל מקום ליתא אלא שער ראשו ומדוע לא הביא חד מנהון את הר"ן ועל הר"ן ק"ל הא בראשם כתיב וא"כ מוכח מהפסוק גופא דדוקא על שער ראשו חייב ולא על שער זקנו, ואי"ל דהר"ן למד א"ז מדאמר הגמ' מנין לרבות כל הראש ת"ל בראשם לרבות כל הראש כו' וסובר הר"ן דכל הראש פירושו כל הראש ממש דהיינו מקדקדו ולמעלה דזה אא"ל כיון דהגמ' אמר אח"כ מה להלן כו' וחייב על הראש כבין העינים אף כאן כו' וחייב על הראש כבין העינים ופי' הריב"ן בין העינים וז"ל בראש סמוך לפדחת וגם הר"ן בעצמו שם מפרש בין העינים וז"ל היינו בהתחלת השער סמוך למצח ומדלא אמר הגמ' על כל הראש כבין העינים אלא על הראש כבין העינים מוכח בפי' דדוקא על שער ראשו חייב ולא על זקנו ותו ק"ל הא במנחות ל"ז ע"ב לענין הנחת תפילין איתא גובה שבראש מנלן כו' נאמר כאן בין עיניך ונאמר להלן לא תשימו קרחה בין עיניכם למת מה להלן בגובה שבראש מקום שעושה קרחה אף כאן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה ואי נאמר דעל שער

זקנו ג"כ חייב כיון דבראשם פירושו כל הראש ממילא לפי"ז גם על שער של גב העינים ג"כ חייב כיון שגב העינים ג"כ בכלל הראש וא"כ ליכא לימוד על הנחת תפילין שבראש אעכצ"ל דהגמ' באמת סובר דדוקא על שער הראש מוזהר ולא על שער שבגב העינים או שבזקנו וא"כ היכי כתב הר"ן שגם על שער זקנו חייב וצ"ע:

מצוה סד

פירוש א

השמר (**א**) **לך כו' אזהרה שלא יתגאו כו'**. גם כאן לא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא וזה טעמא בעי כהנ"ל ריש מל"ת ס"א ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח דהרמב"ם ז"ל לא מנה את המל"ת זו כמ"ש רבינו בעצמו כאן ובסוף הקדמתו ולכאורה מדוע לא מנאה ובמה פליגי אבל כבר עמד על הרמב"ם הפ"ד ז"ל בד"מ ח"ב דף ס"ד ע"ב ותירץ וז"ל והרמב"ם לא הזכיר אזהרה זו משום שהיא מהצווייי' הכוללים וכבר השריש בשורש הד' שהצוויים הכוללים אין ראוי למנותם עכ"ל וממילא לפי"ז צ"ל דבזה פליגי רבינו סובר דאפי' אזהרה מהצוויים הכוללים ג"כ ראוי למנות והרמב"ם סובר דאינה ראוי, אבל לכאו' ק"ל על הרמב"ם מגמ' דסוטה ה' ע"א דאיתא שם אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי שמעו והאזינו ואל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ורם לבבך ושכחת וכתיב השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרב אבין אמר ר' אילעא דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל"ת עי' רש"י שם ולכאורה צריך להבין דלמה שאל הגמ' על אזהרה מה נ"מ מזה אי הוי ל"ת או לא כיוון דלענין מלקות בלא"ה אין לוקין כיון שהוא דבר התלוי בלב ואפי' כשאמר בפני עדים שהוא גס רוח [כמ"ש רש"י ב"מ מ"ג ע"ב ד"ה החושב לשלוח יד וז"ל אמר בפני עדים] נ"ל דג"כ אינו לוקה כיון דעיקר הלאו תלוי בלב וכמ"ש רבא סנהדרין ס"ה ע"א שאני מגדף הואיל וישנו בלב פי' רש"י עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב וא"כ מדוע שאל הגמ' על האזהרה ואי"ל דאליבא דר' יהודא שאל דסובר דלאו שאב"מ לוקין עליו דזה לא מסתבר דסתם גמ' ישאל אליבא דר"י דלית הלכתא כוותיה, אעכצ"ל דלענין למנות בין המצות שאל הגמרא על האזהרה וע"ז אמר זעירי דהאזהרה מדברי קבלה ואינה נמנית בין המצות ורנב"י סובר דהאזהרה מה"ת ונמנית אבל לכאורה מדוע ל"ס זעירי כרנב"י וצ"ל דזעירי ל"ס כר' אבין דהשמר פן ל"ת [אבל באל לא פליג כיון דכתיב אל תפנו אל האובות וכמו שנראה מגמ' עירובין י"ז ע"ב דעל לאו שבאל לוקין לכ"ע לפי תירוץ התו' שם דעקימת פיו הוי מעשה] וע"כ למד זעירי אזהרה לגס רוח מואל תגבהו אבל רנב"י דסובר כר' אבין דהשמר פן ג"כ ל"ת ע"כ יליף שפיר מהשמר לך וגו' וממילא לפי"ז צ"ל אליבא דרנב"י חדא מתרתי או

דסובר דהל"ת זו לא הוי מהצוויים הכוללים וע"כ סובר דנמנית או דסובר דאפי' ל"ת מהצוויים הכוללים ג"כ נמנית וא"כ אכתי קשה על הרמב"ם דמדוע לא מנה את המל"ת זו כיון דל"ל כתירוצו של הפ"ד וגם ל"ל דהרמב"ם לא פסק כרנב"י אלא כרבא משמיה דזעירי כיון דפסק כר' אבין דהשמר פן ואל ל"ת כמ"ש בפי' בסה"מ מל"ת צ' ובחיבורו הל' מעשה הקרבנות פי"ח הל"ד:

וגם ראיתי במגדל עוז ז"ל הל' דעות פ"ב הל"ג שג"כ תמה על הרמב"ם דמדוע לא מנאה ותירץ וז"ל אני אומר הטעם לפי שהדבר מסור ללב וכן יחסו הכתוב תועבת ד' כל גבה לב ומי מכיר בו אלא השם יתעלה וכבר אמרו ז"ל על כל דבר המסור ללב נאמר ויראת מאלהיך והלאוין הבאין בחשבון הם הניכרין לעולם וב"ד יכולין להזהיר עליהן עכ"ל נראה דסובר שהרמב"ם לא מנה אלא הני לאוין שלא נמסרו ללב אבל ק"ל עליו מאד הא המל"ת הראשונה שמנה הרמב"ם לא יהי' לך וגו' ג"כ דבר התלוי במחשבה ובלב כמ"ש בסה"מ מל"ת א' שהזהירנו מהאמין באל אחר זולתו ואמונה תלוי' בלב וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת א' כתב מצוה ראשונה ממל"ת שלא לעלות במחשבה שיש שם אלוה זולת ד' ועל המחשבה ג"כ לא יכלו הב"ד להזהיר ובמל"ת מ"ז מנה שלא לתור אחר מחשבת הלב ובמל"ת ש"ב מנה שלא לשנא בלב וא"כ ל"ל כתירוצו של המ"ע כי דבריו באמת צ"ע. ובחשק שלמה ש"ס ווילנא בסוטה שם ראיתי שכ' וז"ל והרמב"ם לא חשיב ליה כלל במנין המצות וכתב המגלת אסתר שם דלאו שכולל כל התורה לא קחשיב והדבר תמוה דהא חשיב לקרא דאנכי ד' אלקיך במנין העשין ואף שג"כ כולל כל התורה וטפי היה נ"ל דלאו שנלמד מהשמר ופן ואל אינו נחשב במנין הלאוין עכ"ל וגם על תירוצו ק"ל הא מנה בסה"מ מל"ת פ"ט שלא להעלות קדשים בחוץ שנ' השמר לך פן תעלה עולותיך ואפי' נאמר דהח"ש ל"כ את כללו אלא בהני ל"ת שהן בלאו אבל בהל"ת שבכרת דרק אזהרתן ילפינן מהשמר פן ואל הני ל"ת באמת מנה כיון דעל האזהרה לא קפיד הרמב"ם דמהיכא היא כמ"ש בסה"מ בשרשיו דאפי' אם היא מלאו שבכללות ג"כ מנה אפי' אם באמת לזה כיוון הח"ש עדיין ק"ל עליו הלא מנה בסה"מ מל"ת י' שלא לפנות אחר ע"ז שנ' אל תפנו אל האלילים ובמל"ת שכ"א מנה שלא להלוך חוץ לתחום שנ' אל יצא איש ממקומו והני תרי ל"ת במלקות הם ולא בכרת כמ"ש הרמב"ם בסה"מ שם ובחיבורו הל' עכו"ם פ"ב והל' שבת פכ"ז וכיון שמנה הני ל"ת שבאל מה"ת לא ימנה הני שנלמדו מהשמר פן הלא לר' אבין שווים הם, גם מ"ש הח"ש בשם המג"א במחילת כבודו המג"א לא מתרץ אלא על מה שלא מנה הרמב"ם מפסוק השמר לך פן תשכח שלא ישכח אמונת האלקית כמו שמנה הרמב"ן עי"ש אלא הפ"ד מהקאת מ"ש

הח"ש בשם המג"א כהנ"ל, ומה שהקשה הח"ש ממ"ע אנכי כבר הקשה א"ז על הרמב"ם גופא העיקרים מאמר א' פי"ד הבאתי ולקמן מ"ע א', נחזור לענינינו דלפי הנ"ל מוכח דל"ל אליבא דהרמב"ם לא כחד מהג' תירוצים הנ"ל וא"כ נשארה הקושיא על הרמב"ם בתקפה דמדוע לא מנה את המל"ת זו:

פירוש ב

וע"כ נ"ל בס"ד ליישב את תירוצו של הפ"ד דעל קושיתינו הנ"ל י"ל כך דהמרש"א ז"ל בח"א בסוטה שם ג"כ עמד ממ"ש הגמ' אזהרה לגסי הרוח מנין ה"ל אם לענין איסורא קאמר מפורש בכמה מקראות ואם לענין מלקות קא' הא אמרינן דאין למדין מדברי קבלה ואפשר דקאי אדלעיל דעונשין אותו בדין גיהנם ואין עונשין נמי משמיא אא"כ מזהירין עכ"ל וא"כ לפי דברינו הנ"ל שהוכחנו דליכא מלקות בלאו זה ע"כ גם לרנב"י צ"ל כמ"ש המרש"א, אבל לכאורה ק"ל על המרש"א דלפי מ"ש התו' שבועות ז' ע"א ד"ה ואחת בתירוצו הב' דכרת לא בעי אזהרה א"כ היכי קאמר דעונש משמיא בעי אזהרה וצ"ל דהמרש"א קאמר לפום תירוצו הא' של התו' דשבועות דכרת בעי אזהרה וממילא לפי"ז שפיר י"ל דהרמב"ם לשיטתו דסובר בסה"מ סוף שורש י"ד כתירוצו הא' של התו' דשבועות באמת סובר הפשט בגמ' דסוטה כמ"ש המרש"א וע"כ שפיר י"ל כמ"ש הפ"ד ול"ק קושיתינו הנ"ל וגם זה ל"ק דמנ"ל להרמב"ם דהל"ת זו היא מהצוויים הכוללים דע"ז י"ל כיון דרי יוחנן בסוטה ד' ע"ב סובר דכל המתגאה כאלו כפר בעיקר שנ' ורם לבבך ושכחת וגו' והרמב"ם הלכ' דעות פ"ב הל"ג פסק כן עכ"ס שפיר שהיא מהצוויים הכוללים ודו"ק:

אבל על רבינו י"ל דקודם החלום שכ' כאן וגם בהקדמתו הי' גכ"ס כתירוצו הא' של התו' דשבועות וכהרמב"ם וע"כ לא הי' בדעתו למנות את המל"ת זו אבל אחר שנתעורר בחלום למנותה י"ל שנתאמת אצלו כתירוצו השני של התו' דשבועות דכרת ל"צ אזהרה וא"כ תו ל"ל הפשט בגמ' דסוטה כמ"ש המרש"א אעכצ"ל כפשטינו דלמנותה בין המצות שאל הגמ' אזהרה מנין וא"כ מוכח מרנב"י דצריך למנותה וע"כ מנה רבינו אותה וזה היא דכ' רבינו בצחות לשונו אח"כ עיינתי בספר פ"ק דסוטה כו' דלכאורה קשה וכי לא ידע גם קודם החלום מגמ' דסוטה אלא כוונתו דאח"כ הי' מעי' את הפשט בגמ' דסוטה וראה דלפי תירוץ הב' של התו' דשבועות מוכח מגמ' זו דצריך למנותה, וגם מיושב בס"ד מ"ש ברמזיו רמז מל"ת ס"ד וז"ל השמר לך פן תשכח וגו' לאו זה נאמר אלי במראה לכתבו ויסדתיו אזהרה לגסי הרוח ואח"כ מצאתיו במס' סוטה עכ"ל נראה לכאורה בפי' דקודם החלום לא ידע מגמ' דסוטה וזה דבר שאין הדעת סובלתו ותו דאי באמת לא

ידע מגמ' דסוטה או אפי' כשנאמר שלא הי' בזכרונו א"כ קשה היאך הי' נגמר בדעתו תיכף אחר המראה מקודם שראה את הגמ' למנותה כמו שנראה בפי' כן מלשונו כאן וגם ברמזיו הלא מקודם שראה או שזכר את הגמ' דסוטה עדיין קשה עליו דמנ"ל שהחלום הי' שימנה שלא להתגאה למל"ת הא בחלום לא אמרו ליה אלא הנה שכחת את העיקר השמר לך פן תשכח וגו' ודלמא הראו לו בחלום ששכח למנות מפסוק זה שלא לשכח אמונת אלקית כמו שמנה הרמב"ן אעכ"מ דגם קודם החלום ידע דרנב"י למד מפסוק זה אזהרה שלא להתגאות וע"כ לא הי' סובר כהרמב"ן אפי' תיכף אחר המראה כיון דאפי' כשאמרינן הפשט בגמ' דסוטה כמ"ש המרש"א גכ"מ מרנב"י דלא כהרמב"ן [ואי קשיא א"כ היכי קאמר הרמב"ן נגד הגמ' כבר תירץ הדינא דחיי א"ז עי"ש] וכיון דידע מגמ' דסוטה א"כ קשה מעיקרא מה קסבר ולבסוף מה קסבר אבל לפי דברינו הנ"ל מיושב בס"ד שפיר ודו"ק, וממילא לפי"ז באמת צ"ל דרבינו והרמב"ם פליגי אי למנות מהצווים הכוללים בין המצות או לא. אבל נ"ל בס"ד דלעולם גם רבינו סובר בזה כהרמב"ם דאין מונין הצוויים הכוללים אלא בזה פליגי דבסוטה ד' ע"ב איתא א"ר יוחנן משום רשב"י כל אדם שיש בו גסות הרוח כאלו עובד ע"ז כתיב הכא תועבת ד' כל גבה לב וכתיב התם ולא תביא תועבה אל ביתך ור' יוחנן דידי' אמר כאלו כפר בעיקר כו' והרמב"ם הל' דעות פ"ב הביא את הא דר' יוחנן דידי' ומרבינו נראה דפסק כר"י משום רשב"י מדכ' וז"ל והאריכו רבותינו בגנאי גסי הרוח במס' סוטה שנקראו תועבה כדכתיב תועבת ד' כל גבה לב כו' ומדכ' שנקראו תועבה ול"כ כאלו כפר בעיקר מוכח דל"פ כר"י דידי' והטעם י"ל כיון דעל הא דאמר רב בסוטה שם דלת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית אמר רנב"י לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה תועבת ד' כל גבה לב ומדלא אמר רנב"י ומי זוטר שהוא ככופר בעיקר דחמיר יותר מוכח דל"ס כר' יוחנן דידי' וע"כ ל"פ רבינו כן ועל הרמב"ם י"ל דמשו"ה הביא רנב"י את הפסוק כל גבה לב כיון דממלת כל למד דאפי' כל שהוא לא יהא בו כמו דגמרינן מכל חלב ח"ש אבל באמת י"ל דגם רנב"י סובר כר"י דידי' כמובן, וא"כ י"ל דהרמב"ם לשיטתו דהמתגאה כאלו כופר בעיקר עכ"ס דלאו זה מהצוויים הכוללים וע"כ לא מנה אותו אבל רבינו לשיטתו דל"ס דהוי ככופר בעיקר א"כ לא הוי מהצוויים הכוללים וע"כ מנאו שפיר ודו"ק וגם הסמ"ק ז"ל סי' כ"ב דמנה ג"כ את המל"ת זו צ"ל דסובר כרבינו אבל כל השאר מוני המצות ז"ל צ"ל דסברו כהרמב"ם וע"כ לא מנאו אותה, וא"כ י"ל דמשו"ה לא התחיל רבינו את המל"ת זו במלת שלא כדי לרמז בשינוי זו שאינה דומה המל"ת זו לשאר מל"ת כיון דלא כל המוני המצות מנאו אותה או י"ל דהני ל"ת דגמרינן מהשמר פן לא התחיל במלת שלא כדי לרמז דלא

הוי ל"ת לכ"ע כהנ"ל דזעירי ל"ס דהשמר פן ל"ת ומה"ט י"ל לא התחיל רבינו גם את המל"ת י"ג במלת שלא כמובן:

פירוש ג

ומכאן (ב) אזהרה כו' הן בחכמה כו', לכאורה לפי מ"ש רבינו שהמתגאה בחכמה עובר בלאו א"כ קשה על מעשה דרשב"א תענית כ' ע"א דהיאך הי' עובר על לאו ואפי' כשנאמר דבאמת מט"ז הי' האי אדם מכוער שהי' אליהו כמ"ש רש"י דהתו' שם חרה לו כל כך וכמו שמפרש המרש"א ח"א שם האי ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן שאיתא שם שלא יהא דעתו גסה עי"ש אפי' כשנאמר כן עדיין על רשב"א גופא קשה דהיאך הי' עובר על לאו, ואפשר דרשב"א סובר כרב דסוטה הנ"ל דלת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית וזה הוא דקאמר הגמרא דתענית ושמח שמחה גדולה והי' דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה כלומר מפני שהי' למד תורה הרבה והי' ת"ח ע"כ היתה דעתו גסה עליו כיון דלת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית והגסות שלו באמת ג"כ לא הי' יותר אלא מפני שבאמת הלכ' כרנב"י דסוטה שם דאמר לא מינה ולא מקצתה ע"כ נזדמן לו אליהו זל"ט בדמות אדם מכוער ללמדו שאין הל' בזה כרב וכמ"ש התו' שם ולטוב נתכוון כדי שלא ירגיל בדבר, ומה מאד מיושב בזה מה דק"ל על הרמב"ם הל' דעות פ"ב הל"ג דפסק דלא כרב כמ"ש הגמי"י שם אבל בהנ"ל י"ל כיון דממעשה דתענית הנ"ל מוכח דהלכה כרנב"י ע"כ פסק כן וכיון דהלכה כרנב"י ע"כ כתב רבינו שפיר דעובר בלאו כמובן. ומ"ש רבינו שכל המשפיל עצמו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כולן כו' כן איתא בסוטה שם ובסנהדרין מ"ג ע"ב מפרש המרש"א ח"א דאפי' בשביל קרבנות חובה מעלה עליו הכתוב נמצא לפי"ז ליכא לאדם שפל חסרון אפי' בזמה"ז לענין הקרבת קרבנות אלא מה שאינו יכול להקריב במקום מקדש דייקא ואפשר דזה היא כוונת התפלה ומפני חטאינו כו' וא"ת הלא כל המשפיל עצמו כאלו הקריב על זה אמר ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתיך כמובן. ומ"ש רבינו מאד מאד הוי שפל רוח כו' עי' ברמב"ם הלכה הנ"ל מ"ש ע"ז ולי"נ דלפי מה שמסיק הגמ' ערכין ט"ז ע"ב דענוה שלא לשמה עדיף מתוכחה לשמה עי' תו' שם אלמא דענוה שלא לשמה ג"כ טוב אבל באמת אין זה עיקר ענוה אלא עיקר תכלית ענוה היא שיהא שפל רוח באמת וע"כ אמר התנא מאד מאד כו' והשם יתברך ב"ה וב"ש יעזרנו לבוא אל המדה זו ולכל המדות טובות בתכלית השלימות באמת:

מצוה סה

פירוש א

צוה (א) הקב"ה כו' שלא לעשות מלאכה בשבת כו', לכאורה יש להקשות על לשון צוה שכ' רבינו ז"ל שהוא לשון ששייך במ"ע ולא במל"ת וכבר כתב המרש"ל ז"ל בביאורו כאן שהעולם מקשים א"ז עי"ש מה שתירץ, ולי"נ בס"ד דכיון דר"ל סנהדרין נ"ח ע"ב קאמר עכו"ם ששבת חייב מיתה שנ' ויום ולילה לא ישבותו יאמר הפוקר המתפקר על התורה הקדושה דהיאך אמרינן דמל"ת שלא לעשות מלאכה בשבת הא לב"נ צוה שלא ישבות וכלנו בני נח אבל באמת זה טעות גמור כיון דאנו בני ישראל יצאנו ע"י התרי"ג מצות שצוה הקב"ה לנו מכלל ב"נ לגמרי וע"כ כתב רבינו צוה הקב"ה כו' שלא לעשות מלאכה בשבת כמובן, או י"ל כפי מ"ש הרמב"ן ז"ל פ' יתרו דמ"ע ממדת אהבה ומל"ת ממדת היראה ולכן עשה גדולה מל"ת כמו שאהבה גדולה מיראה ולכך אמרו דעשה דוחה ל"ת עי"ש וא"כ י"ל דהני מל"ת שאין העשה דוחה אותם יהי' מאיזה טעם שיהי' הם ג"כ בבחינת אהבה וכיון דבשבת אין עדל"ת דלא תעשו מלאכה כמ"ש הגמ' שבת קל"ג ע"כ התחיל רבינו את המל"ת זו בלשון צוה לרמז שהמל"ת זו בבחינת אהבה כמובן. ומ"ש רבינו והזהיר גם באמור אל הכהנים כו' כוונתו דל"ת דשני לאוין הם אלא חד לאו הוא אלא שנכפלה אזהרתה מחמת חומר הענין כמ"ש הרמב"ם בסה"מ בשרשיו שמצינו בכמה לאוין שנכפלו מחמת חומר הענין וממילא אין שום נ"מ לענין התראה דמאיזה פסוק שהתרה באמת חייב כמובן:

פירוש ב

ומיתה (ב) זו נתפרשה בפ' מקושש שהיא בסקילה כו', כ"כ גם רש"י ז"ל שבת ו' ע"ב ד"ה הא דבהתראה סקילה ממקושש, ונ"ל דאפילו לר' יהודא סנהדרין דף פ' ע"ב דמקושש הוראת שעה היתה פרש"י וע"פ הדיבור מיחייב ולא גמרינן מינה לדורות עי"ש אפ"ה צ"ל דהא דמלאכת שבת בסקילה גם ר"י ממקושש יליף דדוקא על מה שילפי החכמים ממקושש דחייבי מיתות ל"צ שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ע"ז פליג ר"י ולא יליף ממקושש משום דהוראת שעה היתה אבל א"ז דמלת יומת דכתיב במלאכת שבת דפירושו סקילה באמת גם ר"י יליף ממקושש דכיון שצוה הקב"ה לסקלו ממילא מוכח כן, דאלת"ה הי' קשה מנ"ל לר"י סקילה וכ"ת דבאמת סובר דפירושא דמות יומת דשבת חנק כפירושא דסתם מות יומת דכל התורה א"כ קשה מה הקשה הגמ' שבת ו' ע"ב על מה דמשני הגמ' במזיד ענוש כרת ונסקל איצטריכא ליה הא נמי פשיטא דבהתראה סקילה ממקושש כמו שפירש"י דלמא רצה הברייי' לאשמעינן דלא כר"י אעכ"מ דגם לר"י בסקילה וע"כ דיליף ממקושש כמו שכתבנו ואח"כ ראיתי בפרמ"ג ז"ל בפתיחתו

להלכות שבת שג"כ דיבר מזה דמנ"ל לר"י סקילה והניח בשקלא וטריא אבל את מה שנראה לענ"ד כתבנו בס"ד:

פירוש ג

ומה (ג) הן המלאכות כו' ואלו הן החורש כו'. רבינו מנה הל"ט מלאכות בלשון וסדר המשנה דשבת ע"ג ע"ב אלא בזה משנה דבמתניתין איתא תחלה הזורע ואח"כ החורש ורבינו נקט תחלה חורש ואח"כ זורע והשינוי זו טעמא בעי, הן אמת דהגמרא הקשה שם מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני חורש והדר זורע הא הגמ' משני תנא בא"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי פרש"י קשה היא ואין יכול לכסות בלא חרישה יאשמעינן דהא נמי חרישה היא, ונ"ל דרש"י כיוון למ"ש המאירי ז"ל בשבת שם וז"ל תנא בא"י קאי כלומר שבא להשמיענו שכל שהיא בארץ קשה ונחרשה ונזרעה אם חרשה אחר הזריעה חייב אף על חרישה שניה עכ"ל וא"כ גם לרבינו הי' לו לאשמעינן את זה דחרישה שניה ג"כ חרישה הוא וגם על הרמב"ם ז"ל יש לדקדק דקדוק זה דבהל' שבת פ"ז הל' א' נקט ג"פ כרבינו, אבל אח"כ ראיתי בראש יוסף ז"ל שכבר עמד על הרמב"ם בזה עי"ש מה שתירץ כי תירוצו עולה יפה גם לרבינו. ולי"נ בס"ד לתרץ דרבינו כתב בתר דחשיב את הל"ט מלאכות וז"ל כל אלו המלאכות וכל שהוא מעניינם הם הנקראים אבות מלאכות כיצד היא עניינם החורש כו' דהחורש או החופר או העושה חריץ הר"ז אב מלאכה שכל אחד ואחד חפירה היא בקרקע כו' וכ"כ הרמב"ם בהלכה ב' שם, וא"כ ממילא י"ל דבשלמא התנא כיון דל"ק דכל שהוא מעניינם הם הנקראים אבות והוה ס"ד דחרישה שניה לא הוי חרישה ע"כ נקט מתחלה הזורע לאשמעינן א"ז אבל רבינו והרמב"ם כיון שהם כתבו בפי' דכל שהוא מעניינם הם הנקראים אבות א"כ ממילא ידעינן מזה דחרישה שניה ג"כ חרישה היא דלא גרע מהעושה חריץ ע"כ נקטו כסדר כל העולם החורש והזורע כמובן:

פירוש ד

ודע דהתנא נקט הל"ט מלאכות על הפועל הזורע החורש והרמב"ם בפ"ז נקט על הפעולה החרישה הזריעה וכבר עמד התי"ט ז"ל בשבת פ"ז מ"ב ע"ז ומתרץ עי"ש וא"כ לכאורה כיון שדרכו של רבינו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם כמ"ש היד מלאכי כללי הסמ"ג סי' מ"ח א"כ אמאי פירש בזה, אבל לפי מ"ש הגאון מו"ה מרדכי בנעט ז"ל בריש ספרו מגן אבות לתרץ את הרמב"ם דהתנא דמתניתין קאי לכ"ע אף לר"ש דסובר דמלאכה שאצל"ג פטור א"כ עשיית המלאכה לחודא אינה גורמת החיוב רק בכוונת מכיוון מהפועל שצריך לאיזה תכלית הנמשך מאותה המלאכה וע"כ נקט על הפועל הזורע החורש כו' ר"ל כדרך הזורע שעשה כן לאיזה תכלית אבל הרמב"ם דפסק כר' יהודא דמלאכה שאצל"ג חייב ע"כ נקט על הפעולה כן תירץ המגא"ב ודפח"ח, אלא צריך עוד קצת תבלין כיון דסוף סוף

עדיין קשה על הרמב"ם דמדוע לא נקט כלשון המתניתין על הפועל דבשלמא על התנא מיישב המגא"ב שפיר אבל על הרמב"ם אף שפסק כר"י עדיין קשה וכי גרע לר' יהודא כשמתכוון הפועל לאיזה תכלית הנמשך מאותה מלאכה הלא אדרבא אז יותר מסתבר דחייב וא"כ הו"ל למינקט כלשון המתניתין ואי"ל דהרמב"ם רצה להודיענו דפסק כר"י הא הרמב"ם כתב בפי' בפ"א מהל"ש הל' ז' דהלכה כר"י דמלאכה שאצל"ג חייב, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת המגא"ב דעיקר כוונתו ליישב את קושית התי"ט והתי"ט באמת לא הקשה על הרמב"ם מידי אלא אדרבא כתב דעפ"י דקדוק צ"ל כמ"ש הרמב"ם וע"כ הקשה על התנא דמתניתין דעפ"י דקדוק על לישנא דאבות מלאכות שייך למיתני זריעה בלשק שם דבר וע"ז משני המגא"ב דהתנא דמתניתין דאזיל גם אליבא דר"ש ע"כ לא מצי למינקט עפ"י דקדוק אבל הרמב"ם שפסק כר"י ע"כ נקט שפיר בלשון דקדוק' וא"כ ממילא י"ל כיון דרבינו פסק כר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור כמו שכתבנו לעיל מל"ת ס' ע"כ לא נקט גם רבינו בלשון דקדוק אלא כהתנא דמתניתין כמובן. ודע דברמב"ם פ"ז שם יש שינויים הרבה בסדר הל"ט מלאכות דלא כהמתניתין מלבד השינויים שכתבנו אבל יען כי ראיתי בראש יוסף ז"ל בשבת דף ע"ג שכבר דיבר מזה ע"כ לא רציתי לפרטם ומה שמיישב הר"י על מה שאיתא ברמב"ם מתחלה ההבערה ואח"כ הכיבוי ובמתניתין איתא להיפך גם אני כוונתי בס"ד בזה לדעתו הטהורה:

ומ"ש רבינו שנינו במס' שבת אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כו' לכאורה יש לדקדק אמאי ל"כ התנא במתניתין בהדיא ט"ל מלאכות וכבר עמד גם התי"ט בשבת שם ע"ז ותירץ ג' תירוצים עי"ש אבל לפי מה שנראה מרבינו לקמן במלאכת תופר דבתופר לא חייב משום קושר א"כ ליכא למימר אליבא דרבינו את התירוץ השני של התי"ט אלא צ"ל או כתירוצו הא' או כתירוצו הג' והמעשה רוקח ז"ל הל"ש פ"ז כתב אליבא דהרמב"ם גכ"כ ועי' בפרמ"ג בפתיחתו להל' שבת שמיישב ג"כ היטב את קושית התי"ט:

פירוש ה

וכל (ד) **שהוא מעניינם הם הנקראים אבות מלאכות כו'**. כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פ"ז הלכה ב' וצ"ל דסברו דמ"ש הגמ' שבת ע"ג ע"ב תנא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולם מלאכה אחת הן דפירושו דכולן הן אבות וכצ"ל על מ"ש הגמ' שם החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן הקוצר הבוצר והגודר והמסיק והאורה כולן מלאכה אחת כלומר דכולן הויין אבות, אבל לכאורה מנ"ל הכרח לזה דלמא הפי' בהברייתות דכולן הם תולדות וכמ"ש המאירי ז"ל שם דזומר ונוטע ומבריך ומרכיב תולדה דזורע ובוצר וגודר ומסיק ואורה תולדה דקוצר [ומחופר וחורץ שהם תולדה

דחורש לא דיבר המאירי וזה באמת טעמא בעי וצ"ע] וכ"ס הרמ"כ ז"ל מובא בכ"מ [ועי' רש"י שם ד"ה כולן ותראה שהוא דעה שלישית דנוטע ומבריך ומרכיב סובר שהן אבות וענין אחד מזורע אבל זומר תולדה וצ"ע דמנ"ל לחלק] וא"כ מנ"ל לרבינו והרמב"ם הכרח שהם אבות. אבל כבר מפרש הרהמ"ג ז"ל הל"ש פ"ז הל"ד את שיטת הרמב"ם היטב וז"ל ודע שכוונת רבינו שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל הר"ז אב כמותה אבל מלאכה הדומה לה במקצת זו היא הנקראת תולדה כו' ויש מי שפי' כולן מלאכה אחת הן שהן תולדות לאב אחד ואע"פ שאין לנו בזה אלא שינוי השמות הפי' הראשון נראה עיקר וזהו חידוש הברייתות עכ"ל נראה שהסכים לרבינו והרמב"ם, ומ"ש וזהו חידוש הברייתות נ"ל שכיוון בזה להראות ההכרח לפשטם וכוונתו דאי נאמר שהם תולדות מה חידשו לנו הברייתות הלא מילתא דפשיטא היא ואי להודיענו דעל תולדות הרבה עם אב שלהם אינו חייב אלא אחת ודלא כר' אליעזר דשבת צ"ז שמחייב אתולדה במקום אב הא זה משנה שלימה בכריתות ט"ז ע"א דר"ע פליג על ר"א וסובר דאינו חייב אלא אחת, אעכצ"ל דהברייתות סברו שהם אבות ואשמעינן חידוש שאפי' על אבות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת דאת זה לא הוה ידעינן ממתניתין דכריתות כיון שלא דברה אלא מתולדות ואבות כמש"נ מגמ' דכריתות שם וכמו שאכתוב לקמן בס"ד וע"ז כיוון הרהמ"ג בצחות לשונו במ"ש וזהו חידוש הברייתות כוונתו דלהרמב"ם יש חידוש אבל להמאירי והרמ"כ ליכא חידוש בברייתות כיון שכבר ידעינן את זה ממתניתין דכריתות כמובן', אבל לכאורה ק"ל דלפי שיטתם מה הקשה הגמ' בשבת שם על הברייתא הזורע והזומר כו' מאי קמ"ל הא איכ"ל דקמ"ל דכולן הם אבות, וצ"ל דרבינו והרמב"ם סברו הפשט בגמ' דהמקשן סובר בהברייתא דכולן תולדות הם וע"כ הקשה מאי קמ"ל אבל התרצן באמת סובר בהברייתא דכולן אבות הם וע"כ משני שפיר הא קמ"ל העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת כוונתו דקמ"ל דאע"ג דכולן אבות הם אעפ"כ כיון דמעין מלאכה אחת הם אינו חייב אלא אחת וכמו שכתבנו בכוונת הרהמ"ג וממילא לפי הרהמ"ג וכפי פשטינו בו שיטות רבינו והרמב"ם עולים יפה ודו"ק:

פירוש ו

אבל הכ"מ ז"ל שם הביא בשם הרמ"כ שהקשה על הרמב"ם שני קושיות חדא דאם כל אלו אבות אמאי חשיב מ' חסר אחת הלא יש יותר מנ' ועוד דאמרינן מלאכה דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא לא קרי לה אב וחופר וחורץ ומבריך ואינך לא הואי במשכן שלא הי' צורך המשכן לחפור ולחרוץ וגם לא היו צריכים

להבריך ולהרכיב וליטע אילנות ולא לגדור תמרים ולמסוק זיתים עי"ש שהניח בצ"ע ומסיק דכולן לא הכי אלא תולדות כשיטת המאירי הנ"ל וא"כ גם על רבינו קשה הני שני קושיות. ונ"ל בס"ד לתרץ דלכאורה על הקושיא הראשונה של הרמ"ך ק"ל דאמאי הקשה על הרמב"ם דוקא הא גם על הגמ' גופא קשה דבשבת ע"ד ע"ב א"ר פפא שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה ומשני הגמ' תנא דידן סידורא דפה נקט א"כ מוכח דבישול אב מלאכה כיון דהואי במשכן וא"כ קשה מדוע לא חשב התנא מ' מלאכות כיון דאיכא גם בישול נהי דנקט אופה משום סידורא דפת אבל גם בישול הו"ל למינקט, ותו ק"ל הא מגמ' שם מוכח דכותש הוי אב מלאכה כמו שפרש"י שם ד"ה שכן וא"כ היה לו להרמ"כ להקשות גם מזה דאמאי לא מנה התנא גם כותש ויהיו מ"א מלאכות, אלא ע"ז י"ל דהרמ"ך סובר כהמאירי שם דכותש לא הוי אלא תולדה דדש אבל הקושי' מבישול קשה, אעכצ"ל דמשו"ה לא הקשה הרמ"כ מבישול על הגמ' גופא כיון דהתנא דמתניתין לא אשמעינן רק שיש מציאות שחייב ל"ט חטאות וכיון דבישול ואופה מעין מלאכה אחת ואינו חייב על שתיהם בהעלם אחד אלא אחת ע"כ, לא נקט התנא אלא אופה משום סידורא דפת וממילא גם על כל הני אבות שכתבו רבינו והרמב"ם ג"כ י"ל כן דכיון שאינו חייב על כולן אלא אחת כמ"ש הגמ' ורבינו והרמב"ם ע"כ לא חשב התנא במתניתין וגם רבינו והרמב"ם אלא מ' חסר אחת, ואח"כ ראיתי במשרת משה הל"ש פ"ז שג"כ מתרץ כן וגם הראש יוסף בשבת ע"ג ע"א ד"ה במשנה כתב מחמת זה דלא זכה להבין את קושית הרמ"כ עי"ש וא"כ הקושיא הראשונה של' הרמ"כ באמת ל"ק מידי:

פירוש ז

ועל הקושיא השניה של הרמ"כ י"ל דמה דקאמר הגמ' שבת צ"ז ע"ב דהך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב דלא הואי במשכן קרי לה תולדה א"ז ל"ק הגמ' אלא אליבא דר' אליעזר שמחייב אתולדה במקום אב וקשה לדבריו דאמאי קרי לה אב ואמאי קרי לה תולדה ע"כ משני הגמ' דהך דהואי במשכן חשיבא כו' אבל לר"ע דכריתות ט"ז ע"א דלא מחייב אתולדה במקום אב באמת ל"צ לחילוק זה כיון דבלא"ה יש נ"מ בין תולדה לאב כמ"ש הגמ' בשבת שם נ"מ דאי עביד שתי אבות בהדי הדדי א"נ שתי תולדות בהדי הדדי מיחייב תרתי ואי עביד אב ותולדה דידיה לא מיחייב אלא חדא וגם בב"ק דף ב' ע"א ל"ק הגמ' אלא אליבא דר"א אבל לר"ע באמת י"ל דאפי' הני מלאכות דלא הואי במשכן אם הם מהני מלאכות שדומים לאב בדמיון גמור אלא שחלוקים באיכות הפעולה או באיכות הנפעל באמת נקראים אבות כמ"ש הרהמ"ג הנ"ל מחודש הי' וממילא לפי"ז

כיון דרבינו והרמב"ם פסקו כר"ע ע"כ קראו הם שפיר כל הני מלאכות דברייתות הנ"ל אבות אע"ג דלא הואי במשכן ול"ק בס"ד גם הקושיא שניה שלהרמ"כ ודו"ק:

פירוש ח

וא"כ יצא לנו מהנ"ל אי הני מלאכות דהברייתות הנ"ל מחודש ה' נקראים אבות או תולדות תליא בפלוגתא דר"א ור"ע דלר"א צ"ל דנקראים תולדות משום קושיא שניה של הרמ"כ אבל לר"ע נקראים אבות משום די"ל כמו שכתבנו, ומה מאד יש ליישב בזה מה דק"ל על שיטות רבינו והרמב"ם מגמ' דכריתות ט"ז ע"א דבמתניתין שם אר"ע שאלתי את ר"א בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת אמר לו חייב על כל אחת ואחת כו' והקשה הגמ' מאי קבעי מיניה כו' עי' רש"י שם, ואי נאמר כשיטות רבינו והרמב"ם דאיכא מלאכות הרבה שנקראים אבות חוץ מהל"ט מלאכות דמתניתין דשבת דף ע"ג א"כ ק"ל מנ"ל לגמ' שר"ע קבעי מר"א ולדי מלאכות דלמא לא קבעי רק על אבות שחוץ הל"ט מלאכות שאם עשה מהם מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אי חייב על כל אחת ואחת או לא ועל אבות אלו סובר ר"א דחייב על כל אחת ואחת אבל על ולדות הרבה מעין מלאכה אחת באמת סובר דלא חייב רק אחת וא"כ היכי קאמר הגמ' ולדי מלאכות וגם רבא בתירוצו היכי נקט ולדי מלאכות אעכצ"ל דסתם גמ' וגם רבא סברו דאותן מלאכות שחוץ מהל"ט מלאכות אינם נקראים רק תולדות כשיטות המאירי והרמ"כ ודלא כרבינו והרמב"ם, וגם בעמוד ב' שם קאמר הגמ' ואי ר"א חייב על כל ולדי מלאכות כמלאכות וכן בכולי ש"ס נקט הגמרא אליבא דר"א ולדי מלאכות כמלאכות א"כ מוכח מסתמא דכולי ש"ס דלא כרבינו והרמב"ם וזה לכאורה קושיא גדולה על שיטתם ואח"כ ראיתי בלח"מ הל' שגגות פ"ז הל"ח שג"כ דיבר קצת מקושיא זו ושמחתי מאד שהנחני בס"ד בעקבותיו, אבל לפי הנ"ל דלר"א כל אותן מלאכות שחוץ הל"ט באמת אינם נקראים רק תולדות ל"ק מידי כיון דהגמ' דכריתות והגמ' דכולי ש"ס אליבא דר"א שפיר קאמר ולדי מלאכות כמובן:

פירוש ט

אבל לכאורה עדיין צריך להבין מה נ"מ אי הני מלאכות דברייתות הנ"ל אבות או תולדות ואף שהרהמ"ג כתב שאין לנו בזה אלא שינוי השמות כהנ"ל אבל לפענ"ד עכצ"ל דיש איזה נ"מ לדינא דמדהאריכו בזה רבינו וגם הרמב"ם שם הלכה ב' ג' ד' וט' ואין דרכם להאריך בשביל שינוי השמות גרידא ותו הא הגמ' גופא בשבת צ"ז ע"ב ובב"ק ב' ע"א שאל על הנ"מ שבין אבות לתולדות אלמא דגם הגמר' סובר דלא בחנם נקראו כן וא"כ ע"כ גם לרבינו והרמב"ם צ"ל דיש איזה נ"מ לדינא וע"כ חיוב עלינו לחקור אחר הנ"מ.ונ"ל

בס"ד דהתוס' בשבת ע"ג ע"ב ד"ה משום נסתפק אי צריך להתרות התולדה משום אב ובב"ק שם בד"ה ולר"א סובר התוס' בתירוצו הראשון דל"צ ובתירוצו השני סובר דצריך ובשבת צ"ו ע"ב בד"ה ולר"א סותם דצריך וא"כ י"ל דזה דוקא בתולדות אבל באבות שחוץ הל"ט אבות דמתניתין באמת י"ל דמשו"ה נקראו אבות משום דאין צריך להתרות בהאב של מעין מלאכה אלא סגיא אם התרה בהם למשל חופר ל"צ להתרות משום חורש אלא סגיא אם התרה משום חופר נהי דאם התרה משום חורש ג"כ מועיל אבל אם התרה משום חופר ג"כ סגיא וכן יש להוכיח מהמרש"א ז"ל בשבת ע"ג ע"ב ד"ה משום זורע מדכתב מלת נמי עי"ש ותבין.

פירוש י

וא"כ לפי"ז יש ג' חילוקים לדינא א' הל"ט מלאכות דמתניתין שהיו במשכן צריך להתרות בהאב של כל אחד ואחד למשל חורש צריך להתרות משום חורש ולא מועיל אם התרה משום חופר או' משום חורץ אע"ג דחופר וחורץ ג"כ אבות ואף שנראה מהלח"מ ז"ל הל"ש פ"ח הל"ב דסובר דמועיל אבל עי' בראש יוסף בשבת ע"ג ע"ב ד"ה מנינא ל"ל שכתב שט"ס יש בלח"מ ומסופק לדינא בזה, ב' הני אבות שחוץ הל"ט יכול להתרות בין בעצמם בין בהאב של מעין מלאכה כהנ"ל, ג' התולדות צריך להתרות בהאבות כהנ"ל בשם התוס' וזה אי דוקא בהל"ט אבות דמתניתין או סגיא אפי' אם התרה מהאבות שחוץ הל"ט למשל גבשושית בשדה ונטלה שהיא תולדה דחורש והתרה משום חופר נ"ל דזה תליא בפלוגתא דרבינו והרמב"ם עם רש"י לרש"י דסובר בשבת ע"ג ע"ב ד"ה כולן דזומר תולדה ונוטע אב ואפ"ה קאמר הגמ'. שם דזומר חייב משום נוטע מוכח דמועיל אם התרה התולדות בהאבות שחוץ הל"ט אבל לרבינו והרמב"ם דסברו דזומר אב לא מוכח מגמרא זו אלא דמועיל אם התרה אב כזה עם אב דדומה ליה ועי' במהר"ל ז"ל ב"ק ב' ע"א ד"ה ועוד דסובר בתוס' שיכול להתרות התולדות עם האבות שחוץ הל"ט דמתניתין וא"כ קיימו התו' ורש"י בזה בחדא שיטתא, ולהמאירי והרמ"כ הנ"ל מחודש ה' דגם נוטע תולדה מוכח ממ"ש הגמרא דזומר חייב משום נוטע דאם התרה התולדה עם תולדה דדומה לה ג"כ מועיל וא"כ צ"ל דסברו כתירוצו הראשון של התוס' דב"ק הנ"ל דל"צ להתרות התולדה משום אב כמובן:

פירוש יא

ולפי הנ"ל שזכינו בס"ד דלתירוצו השני של התוס' דב"ק יש נ"מ בין הני אבות דברייתות הנ"ל להאבות דל"ט מלאכות לפי"ז י"ל דרבינו והרמב"ם באמת סברו כתירוץ זה ואף שהלח"מ הל"ש פ"ב הל"ח ג"כ כתב אליבא דהרמב"ם כהרהמ"ג הנ"ל דאין שום נ"מ אלא חילוף השמות וא"כ עכצ"ל דסברו בדעת הרמב"ם כתירוצו הראשון של התוס' דב"ק אבל

נ"ל כיון דליכא להלח"מ הכרח לזה אלא משום קושיתו דהיכי סובר הרמב"ם דהכנסה ג"כ אב נגד סתימת הגמ' דשבת צ"ז ע"ב שהוצאה אב והכנסה תולדה עי"ש וזה לפענ"ד אין כל כך הכרח כיון דלפי מ"ש הרא"י ריש שבת ד"ה או יאמר דיש הכנסה שהיא אב דהיינו הכנסה דעני כיון שהיתה במשכן וגם הרשב"א בחידושיו שם כ"כ עי"ש ממילא לפי"ז שפיר י"ל דהגמ' דדף צ"ז קאי על הכנסה דעשיר דלא הי' במשכן וע"ז קאמר הגמ' שהיא תולדה והרמב"ם קאי על הכנסה דעני ועכ"ס שהיא אב או י"ל כמו שתירץ בפרמ"ג בפתיחתו דהל' שבת שהרמב"ם סובר כהרמב"ן דרב פפא דריש שבת פליג על הגמ' דדף צ"ז וסובר דהכנסה אב והרמב"ם פסק כר"פ עי"ש, וא"כ ממילא כיון דנסתר הכרחו של הלח"מ שפיר י"ל דהרמב"ם סובר כתירוצו השני של התוס' דב"ק ורבינו כתב בפי' לקמן במל"ת זו במלאכה דהמוציא מרשות לרשות דהכנסה תולדה וא"כ לדידיה בודאי לא צריכנא לתירוצו של הלח"מ וכיון שכן ממילא שפיר י"ל דסברו דיש נ"מ לדינא בין הני אבות שחוץ הל"ט לבין הל"ט דמתניתין לענין התראה כהנ"ל ודו"ק:

פירוש יב

וגם מה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל את הקושיא הראשונה של הרמ"כ הנ"ל מחודש ו' בהקדים לפרש את קושיתו כי קשה להבין כהנ"ל במחודש ו' בשם הרא"י, ונ"ל בס"ד שהרמ"כ לא על התנא דמתניתין הקשה דליחשוב יותר מנ' אבות כיון דעל המתניתין באמת ל"ק מידי כהנ"ל מחודש ו' אלא הרמ"כ על הרמב"ם גופא הקשה דכ' בפ"ז מהל"ש הל"א ומנין כל אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ע"ז הקשה הרמ"כ דאמאי לא חשיב יותר מנ' וכוונת קושיתו כך דלכאו' קשה על הרמב"ם דמדוע כתב ומנין כל אבות כו' הלא כבר פרטם כמו שהקשה הגמ' שבת דף ע"ג על המתניתין מניינא למה לי וליכא לתרץ על הרמב"ם כמו שתירץ ר' יוחנן על המתניתין שרצה להודיענו שבהעלם אחד מביא ל"ט חטאות כיון שכבר כתב הרמב"ם א"ז בהל' שגגות פ"ז הל"ג וז"ל אפי' עשה המ' חסר אחת בהעלם אחד מביא ל"ט חטאות אעכצ"ל דבהל"ש באמת ל"כ את המנין משום טעמא דר' יוחנן אלא כדי שנדע בנקל דכמה הם האבות מלאכות וכיון שכן ע"כ הקשה עליו הרמ"כ שפיר דלפי שיטתו אמאי לא חשיב יותר מנ' אבות וכשתעיין בדברי הרמ"כ שפיר תראה בעליל דבאמת לא הקשה אלא על הרמב"ם גופא ולא על הגמ', וכיון שזכינו בס"ד לפרש את קושית הרמ"כ ממילא י"ל דלפי הנ"ל מחודש י"א דלהל"ט אבות מלאכות ליכא אלא חד גוונא התראה באמת ל"ק עליו קושיית הרמ"כ כיון די"ל שהרמב"ם לא נקט את המניין אלא מהני אבות שאין להם התראה אלא מעצמן אבל הני

אבות שחוץ הל"ט כיון שיש להם התראה בין מעצמן ובין מהל"ט כהנ"ל ע"כ לא כללם ביחד בין המנין דל"ט ודו"ק:

פירוש יג

וכיון שבררנו בס"ד את שיטות רבינו והרמב"ם לא אמנע מלכתוב מה שנלענ"ד להביא ראי' לשיטתם דלכאורה ק"ל על התו' דב"ק ב' ע"א ד"ה ולר"א דאמאי הקשה ונימא דנ"מ לענין התראה על הא דקאמר הגמ' ולר"א אמאי קרי ליה אב אמאי לא הקשה את הקושיא זו מעיקרא על הא שהקשה הגמ' ומה איכא בין אב לתולדה ע"ז הי' לו להקשות דאמאי לא קאמר הגמ' דנ"מ לענין התראה אמאי איחר התו' עם הקושי' זו עד ר"א וכן על התו' דשבת צ"ז ע"ב ד"ה ולר"א ג"כ קשה קושיא זו דאמאי אליבא דר"א דוקא הקשה ולא מקודם אליבא דרבנן, ונ"ל ליישב דבשלמא מעיקרא כשהקשה הגמ' ומה איכא בין אב לתולדה כיון דלא על התולדות לבד קאי הגמ' אלא כוונת הגמ' לידע גם דמה איכא בין הל"ט אבות לבין האבות שיותר מהל"ט והא דנקט הגמ' בין אב לתולדה ולא קאמר בין אב לאב מעין מלאכה י"ל דשגירת לישנא דמעיקרא נקט כיון דקאמר הגמ' מעיקרא אבות מכלל דאיכא תולדות ע"כ נקט אח"כ ג"כ תולדות או י"ל כיון שהתולדות יותר מהאבות שחוץ הל"ט כדאיתא בירושלמי שבת פ"ז ריש הלכה ב' דלכל אב מהל"ט אבות יש ל"ט תולדות ע"כ נקט הגמר' את התולדות אבל באמת קאי הגמ' על כל המלאכות היותר מהל"ט אבות לידע דמה איכא ביניהו, וכיון שקאי הגמ' גם על האבות שחוץ הל"ט ע"כ לא יוכל התו' להקשות שם דלימא הגמ' הנ"מ לענין התראה כיון דלהני אבות שחוץ הל"ט ג"כ מועיל התראה דעצמם כהנ"ל מחודש ט' אבל אליבא דר"א הקשה התו' שפיר כיון דלר"א ליכא אבות שחוץ הל"ט אלא הכל תולדות כהנ"ל מחודש ז' כמובן, וא"כ לפי"ז י"ל כיון דלפי תירוצו השני של התו' דב"ק לכאו' נשארה קושיית התו' על הגמ' דמעיקרא דאמאי לא קאמר הגמ' הנ"מ לענין התראה אעכצ"ל כתירוצינו דהגמ' דמעיקרא קאי גם על האבות שחוץ הל"ט וכמו שתירצנו אליבא דהתוס' א"כ ממילא מוכח דאיכא נמי מלאכות שנקראו אבות חוץ מהל"ט דאל"כ אלא הכל נקראו תולדות נשאר לפי תירוצו השני של התו' קושיית התף על הגמרא דמעיקרא אעכ"מ כשיטות רבינו והרמב"ם, אלא כל זה י"ל לפי מה שכתבנו במחודש י"א שרבינו והרמב"ם סברו כתירוצו השני של התו' דב"ק אבל המאירי והרמ"כ דסברו כתירוצו הא' של התו' כהנ"ל מחודש י' באמת לפי שיטתם ליכא ראי' מגמ' דב"ק שיש יותר אבות מהל"ט וע"כ פסקו הם שפיר שהכל נקראו תולדות אבל לרבינו והרמב"ם באמת איכא ראי' מגמ' דב"ק כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש יד

ונ"ל בס"ד להביא עוד ראי' לשיטתם דבמשנה דריש כלל גדול איתא היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת פי' רש"י ד"ה אב מלאכה וז"ל אב מלאכה דנקט לאו למעוטי תולדות דה"ה לתולדות ובלבד שיהו תולדות דשני אבות אלא למעוטי היכא דהוו ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו דאינו חייב אלא אחת כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת שתי תולדות של אב אחד אינו חייב אלא חטאת אחת כו' עכ"ל וכן מפרש הח' ר"ן שם. אבל לכאו' עדיין ק"ל למה נקט התנא אב אמאי ל"ק סתם חייב. על כל מלאכה ומלאכה דאי למעוטי ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו כמו שמפרשו הם הא א"ז ידעינן מסיפא דהעושה מלאכות הרבה כו' דבשלמא להיפך ליכא להקשות דסיפא ל"ל כיון דידעינן א"ז מאב דנקט דע"ז י"ל דאי לאו סיפא באמת הוה אמרינן דאב דנקט למעוטי תולדות וע"כ קתני סיפא לגלויי דאב דקתני למעוטי ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו כמ"ש רש"י והר"ן אבל זה דלמה נקט אב כיון דמסיפא ידעינן באמת קשה אעכצ"ל דהכי פירושא דמתניתין דאב דנקט למעוטי ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו והסיפא נקט למעוטי שתי אבות מעין מלאכה אחת והשתא נקט שפיר התנא גם אב דאי לא הוה נקט אב אז באמת לא הוה ידעינן דגם על שתי אבות מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת כיון דהוה מפרשינן הסיפא על שתי תולדות ולא על שתי אבות מעין מלאכה אחת אבל השתא דקתני אב וידעינן מאב למעוטי שתי תולדות עכ"צ לפרש את הסיפא על שתי אבות מעין מלאכה אחת וממילא לפי"ז מוכח ממתניתין דאיכא אבות חוץ מהל"ט כשיטות רבינו והרמב"ם דאל"כ נשארה קושיתינו דאמאי נקט התנא אב, ועל המאירי והרמ"כ י"ל דלא הי' גירסתם במתניתין אב דהמאירי במשנה שם כתב וז"ל ויש גורסים על כל אב מלאכה כו' נראה בפי' דהי' לו גם גירסא בלא אב א"כ י"ל שכתבו את שיטתם אליבא דהאי גירסא דליתא אב ודו"ק, ועל הפי' המשניות שם שמפ' מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת על אב ותולדה ע"ז באמת ק"ל דלפי שיטתו הו"ל לפרש על שתי אבות מעין מלאכה אחת דהוי רבותא טפי וגם על רש"י ק"ל כיון דגם לרש"י יש אבות חוץ מהל"ט כהנ"ל מחודש ה' א"כ אמאי מפרש את הסיפא על ב' תולדות וכן מפ' הר"ן א"כ גם עליו קשה כיון דגכ"ס כשי' רש"י דנוטע ומבריך ומרכיב אבות הם וצ"ע.

וגם נ"ל בס"ד ליישב לפום שיטות רבינו והרמב"ם את קושיית התי"ט הנ"ל מחודש ד' דאמאי ל"ק התנא במשנה ט"ל אבות מלאכות די"ל שרצה להודיענו שיש עוד מלאכות

שנקראו אבות חוץ מהל"ט ונקט לדוגמא מלאכה אחת מאותן מלאכות אבל באמת יש הרבה והכי פירושא דמתניתין אבות מלאכות ארבעים כלומר האבות הם ארבעים וגם עוד יותר אלא על ארבעים חסר אחת חייב על כל אחת ואחת חטאת אם עשה בהעלם אחת ולפי פי' זה באמת גם ממתניתין יש ראי' לשיטתם ודו"ק:

פירוש טו

החורש (ה) **אמרינן התם דהחורש או החופר או העושה חריץ הר"ז אב מלאכה כו'**. בגמרא שלפנינו שבת ע"ג ע"ב ליתא בפי' שהן אב מלאכות אלא הכי איתא תנא החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן וגם באידך ברייתות שם ליתא אב מלאכה אלא כהנ"ל מחודש ה' אבל מלשון רבינו אמרינן התם כו' מוכח שגירסתו הי' בהברייתות שהן אב מלאכות וא"כ גם להרמב"ם י"ל דכך הי' גירסתו ועכ"ס ג"כ כן וממילא תו ל"צ למימר אליבא דהרמב"ם כהכרחו של הרהמ"ג הנ"ל מחודש ה' וגם מיושב בס"ד הצ"ע שהניח על הפרי הארץ המרכבת המשנה ספרדי הל"ש פ"ז דעל מ"ש הפה"א דבשבת ע"ג ע"ב תנא הזורע וזומר כולן אב מלאכה הן הקשה המרכבת וז"ל ואני לא ראיתי בגמ' דידן דקרא לכל הני אב דאי הוו קרו להו אב לא הוה מקשה הרמ"כ על הרמב"ם דהו"ל לחשוב יותר מנ' ולא הי' אומר דכולן תולדות דזורע וכ"נ מהתו' דכולן תולדות הן אלא הכי תניא בתלמודא דידן תנא הזורע והזומר כולן מלאכה אחת הן ותו לא מידי וצ"ע עכ"ל אבל לפמ"ש יפה כתב הפה"א כיון דלרבינו והרמב"ם באמת היה הגירסא בגמרא שהם אבות ועל הרמ"כ צ"ל שהקשה לפום הגירסא שלפנינו וגם התו' צ"ל דלפום הגירסא שלפנינו כתב שהם תולדות כמובן, עכ"פ זה נראה בפום שגם להפה"א היה הגירסא בגמר' שהם אבות וא"כ ממילא שפיר י"ל אליבא דרבינו והרמב"ם כמו שכתבנו:

פירוש טז

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל הצ"ע שהנחנו על הרמב"ם בספרינו פני משה הל"ש פ"ז דהיכי סובר דחופר וחורץ אבות הם הא בירושלמי דשבת פ"ז דף כ"ז ע"א איתא בפי' שהם תולדות דהכי איתא שם תנא ר' חייא חפר חרץ נעץ תולדות להחרישה וממילא גם על רבינו קשה קושיא זו ועכשיו מצאתי באור זרוע ז"ל הל' שבת אות נ"ה שכ' על הרמב"ם וז"ל אבל בירושלמי תנא ר' חייא חפר חרץ נעץ תולדות עכ"ל נראה בפי' שג"כ כיוון להקשות על הרמב"ם מהירושלמי ובאמת היא קושיא גדולה, ואי"ל דלפימ"ש הרהמ"ג ולפי מה שפירשנו את דבריו הנ"ל מחודש ה' שהכרח לומר בהברייתות הנ"ל מחודש ה' שהם אבות וכיון דמוכח מהברייתות דגמ' דילן דלא כהירושלמי ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם דלא כהירושלמי, דזה אא"ל כיון דלכאורה קשה על המאירי והרמ"כ דסברו דהמלאכות דברייתות הנ"ל תולדות הם א"כ מה יענו על הכרחו של הרהמ"ג

דצ"ל שהם אבות דאל"כ מה אתו הברייתות לאשמעינן וצ"ל דהמאירי והרמ"כ סברו דהברייתות אתו לאשמעינן דלא כר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב, וממילא לפי"ז י"ל דבשלמא אי לא היה מפורש בהירושלמי דלא כרבינו והרמב"ם אז שפיר י"ל דלרבינו והרמב"ם לא הי' ניחא לומר בהברייתות כפירושם של המאירי והרמ"כ משום דיותר מסתבר להם לפרש את הברייתות כמ"ש הרהמ"ג וע"כ פסקו דכל המלאכות דהני ברייתות הם אבות אבל כיון דאיתא בירושלמי בפי' דחופר וחורץ תולדות בודאי מסתבר טפי לומר בהברייתות כפירושם של המאירי והרמ"כ כדי להשוות את הירושלמי עם הגמ' דילן מלומר בהברייתות כפשטם של רבינו והרמב"ם ולומר דהירושלמי עם הגמ' דילן פליגי וא"כ קשה עליהם מהירושלמי:

פירוש יז

וגם מהא"ז נ"ל להוכיח כמו שכתבנו דבאות נ"ד שם כתב על הברייתות הנ"ל מחודש ה' וז"ל הכי פירושא כולן מלאכה אחת הן כלומר הכל הוי אב מלאכה אחת וכן נמי פי' בההיא דהחופר והחורש והחורץ דאי תולדות קתני להו הא קיי"ל דאתולדה במקום אב לא מיחייב כו' עכ"ל ודבריו לכאורה קשים ההבנה אם לא שנ' שכיוון להכרחו של הרהמ"ג וכמו שפירשנו בכוונת הרהמ"ג הנ"ל מחודש ה' וה"ק הא"ז דאי תולדות כלומר דאי נאמר דהברייתות סברו שהם תולדות א"כ מה אתו לאשמעינן הא כבר ידעינן א"ז ממתניתין דכריתות כהנ"ל מחודש ה' ולזה כיוון הא"ז במ"ש קתני להו כלומר הלא כבר קתני להו במתני' דכריתות ואח"כ קאי הא"ז הא קיי"ל כו' כוונתו בזה וא"ת דלעולם סברו הברייתות שהם תולדות ואתו לאשמעינן דלא כר' אליעזר וכמו שכתבנו מחודש ט"ז להמאירי והרמ"כ ע"ז קאמר הא"ז הא קיימ"ל כר"ע דאתולדה במקום אב לא מיחייב וא"כ לא הוי זה שום חידוש אעכ"מ דצ"ל דהברייתות סברו שהם אבות כנ"ל בס"ד בכוונת הא"ז, וכיון שהוכחנו שהא"ז סובר הפשט בהברייתות שהם אבות מחמת הכרחו של הרהמ"ג ואפ"ה הקשה אח"כ באות נ"ה על הרמב"ם מהירושלמי עכ"מ שגם הא"ז סובר בכוונת הקושיא שהכרח מהירושלמי לומר הפשט בהברייתות כמו שפירשנו להמאירי והרמ"כ כדי להשוות את הירושלמי עם הגמ' דילן וכהנ"ל מחודש ט"ז וא"כ נשארה הקושיא על רבינו והרמב"ם מהירושלמי בתקפה, אבל לפי הנ"ל דלרבינו והרמב"ם הי' הגירסא בהברייתות שכ' בהם בפי' שהם אבות באמת ל"ק מהירושלמי מידי כיון די"ל שפסקו כהברייתות דגמ' דילן כמובן:

פירוש יח

וכן (ו) **אחד הזורע כו' או הזומר גפנים כל אלו אב אחד הם כו'**. נראה בפי' דרבינו סובר דזומר הוי אב וכ"כ הרמב"ם פ"ז הל"ג אלא הרמב"ם כתב סתם הזומר ול"כ כרבינו הזומר

גפנים ובפרק ח' הל"ב כתב הזומר את האילן כו' ולכאורה. אמאי ל"כ גם בפ"ז הל"ג או הזומר אילנות וצ"ל דאילנות שכ' במבריך קאי גם על מרכיב וזומר וא"כ לא הי' לו לכתוב אילנות אלא גבי נוטע וצ"ע עי"ש ותבין, ועל רבינו צ"ל דסובר דלשון זומר לא שייך אלא בגפנים כדכתיב וכרמך לא תזמור וכ"נ מרש"י שבת ע"ג ע"ב ד"ה זומר ומוע"ק ג' ע"א ד"ה זימור אבל לדינא באמת גם רבינו סובר דזומר בשאר אילנות ג"כ אב אלא בשאר אילנות נקרא מקרסמין כמ"ש רש"י במוע"ק שם ד"ה מקרסמין וז"ל היינו זימור אלא שקרסום שייך באילנות עכ"ל וכן איתא בירושלמי שבת פ"ז דף כ"ז ע"ב הנוטע המבריך המרכיב המקרסם כו' חייב משום זורע ומפרש הקה"ע וז"ל המקרסם שחותך ענפים יבשים וקרסום וזימור אחד הן אלא שזימור בגפן וקרסום בשאר אילנות עכ"ל ומה שנקט הירושלמי קרסום ולא זומר י"ל כדי שלא נטעה לומר כיון דאיתא בברייתא הזומר באמת אינו חייב אלא בגפנים קמ"ל הירושלמי דלא, ועל הרמב"ם י"ל דסובר כיון דבברייתא איתא הזומר והגמ' דילן לא חייש לפרש כמו שמפ' הירושלמי עכצ"ל דגמ' סובר דבלשון ברייתא קאי מלת זומר גם על שאר אילנות וע"כ נקט הרמב"ם גם על שאר אילנות לשון זומר אבל לדינא באמת ליכא שום חילוק בין רבינו והרמב"ם אלא שניהם סברו דזומר הוי אב:

פירוש יט

אבל רש"י בשבת ע"ג ע"ב סובר דזומר תולדה ונוטע ומבריך ומרכיב אבות ולכאורה מהברייתא שם הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולם מלאכה אחת הן נראה כשיטות רבינו והרמב"ם דזומר אב דאלת"ה קשה אמאי נקטה הברי' זומר הא הברייתא זו לא אתי לאשמעינן אלא דעל כולן אם עשה בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת כמו שמפרש הגמרא שם וא"כ אפי' אי לא הוה נקט זומר ג"כ הוה ידעינן דאתולדה במקום אב אינו חייב אלא אחת במכ"ש מנוטע ומבריך ומרכיב שהן אבות ואפ"ה כיון שהן מעין מלאכה דזורע אינו חייב אלא אחת מכ"ש אתולדה במקום אב בודאי אינו חייב אלא אחת ואמאי נקט זומר אעכ"מ דזומר ג"כ אב ונקט גם זומר משום דרצה למינקט הרבה אבות מעין מלאכה אחת וגם לשיטות המאירי והרמ"כ הנ"ל מחודש ה' דכולן תולדות ג"כ נקטה הברייתא שפיר גם זומר כיון דרצה למינקט הרבה תולדות מאב אחד אבל על שיטת רש"י לכאו' קשה, אבל כשמעיינין שפיר ברש"י שם ד"ה כולן נראה בפי' דרש"י מתרץ א"ז שכ' וז"ל דזומר נמי לצומחי אילנא הוא כו' כוונתו בזה דהתנא לא משו"ה נקט זומר לאשמעינן דאתולדה במקום אב אינו חייב אלא אחת אלא לאשמעינן דזומר הוי תולדה דזורע או נוטע כיון דהוה ס"ד דזומר לא הוי תולדה דזורע או נוטע

דמה ענין זומר לזורע או לנוטע קמ"ל כיון דזומר נמי לצומחי אילנא הוא ע"כ הוי תולדה דזורע או נוטע וא"כ ל"ק גם על שיטת רש"י מברייתא זו כמובן:

פירוש כ

אבל עדיין צריך להבין דמה הכריח את רש"י לחלק את הברייתא חומר תולדה ונוטע ומבריך ומרכיב אבות דלמא סוברת הברייתא או כשיטות רבינו והרמב"ם דכולן אבות או כשי' המאירי והרמ"כ דכולן תולדות כמו שהקשינו לעיל מחודש ה', ונ"ל בס"ד דרש"י למד א"ז ממה דאמר רב אמי שם זומר חייב משום נוטע והנוטע והמבריך והמרכיב חייב משום זורע והקשה הגמ' משום זורע אין משום נוטע לא פרש"י משום נוטע לא וז"ל אמבריך ואמרכיב קאי ומשני הגמ' אימא אף משום זורע פרש"י דהך זריעה באילנות ואי עביד ליה בהדי זורע מיחייב חדא ותו לא עכ"ל והי' קשה לרש"י דאי נאמר חומר ג"כ אב מעין מלאכה דזורע א"כ גם בזומר אי עביד בהדי זורע אינו חייב אלא חדא וא"כ היכי קאמר ר' אמי דזומר חייב משום נוטע ולא משום זורע ועוד אמאי לא הקשה הגמ' גם על זומר משום נוטע אין משום זורע לא כמו שהקשה על מבריך ומרכיב אעכ"מ דזומר לא הוי אלא תולדה ולא תולדה דזורע אלא. תולדה דנוטע וע"כ קאמר ר' אמי שפיר דזומר חייב משום נוטע כוונתו דאי עביד זומר בהדי נוטע אינו חייב אלא אחת [לפום שיטת רש"י שמפ' את הנ"מ לענין זה ולא לענין התראה כמו שמפ' התוס' שם וכמו שאכתוב בס"ד בשם הרן וגם עי' בראש יוסף שם היטב] אבל משום זורע סובר ר' אמי דלא חייב זומר משום דלא הוי תולדה דידי' ואי עביד זומר בהדי זורע באמת חייב תרתי וכ"כ החדו' הר"ן שם וז"ל אימא אף משום זורע פי' אבל זומר דוקא משום נוטע ולא משום זורע ונ"מ לענין התראה דזומר אי אתרו בי' משום נוטע חייב אבל משום אינך לא ומבריך ומרכיב הויא התראה בין משום נוטע בין משום זורע ורש"י ז"ל פי' דנ"מ למאן דעביד תולדות עם האבות דמאן דעביד עם אב דידי' מיחייב חדא ותו לא עכ"ל וא"כ גם אליבא, דרש"י י"ל דזומר לא חייב משום זורע כמו שכתבנו ועולה שיטת רש"י כהוגן כמובן:

פירוש כא

וגם נ"ל בס"ד ליישב בהנ"ל מעל רש"י גם הקושיא הא' הנ"ל מחודש י"ט דמדוע נקט התנא זומר די"ל דרצה לאשמעינן דל"ת כיון דאי עביד זומר וזורע חייב שתים ואי עביד זומר ונוטע אינו חייב אלא אחת ואי עביד נוטע וזורע ג"כ אינו חייב אלא אחת א"כ נאמר דכשעביד זורע ונוטע וזומר בהעלם אחת באמת חייב שתים דהוי כמו שעביד זומר וזורע גרידא ואף שעבד נוטע ג"כ אבל כיון דמשום נוטע אינו חייב אלא משום זורע הוה ס"ד דדוקא כשחייב חטאת משום נוטע דהיינו כשעביד זומר ונוטע אז אמרינן דאינו חייב אלא אחת דכיון דחייב חטאת משום נוטע וזומר הוי תולדה דנוטע ע"כ אינו חייב שוב

משום זומר אבל היכא דלא חייב חטאת משום נוטע דהיינו כשעביד זורע ונוטע וזומר אימא כיון דלא חייב חטאת משום נוטע הו"ל נוטע כמאן דליתא והוי כאלו לא עביד אלא זומר וזורע גרידא וחייב שתים ע"כ נקט התנא גם זומר לאשמעינן דגם בכה"ג אינו חייב אלא אחת כיון דסוף סוף גם נוטע עביד וזומר תולדה דנוטע ודו"ק:

פירוש כב

וא"כ לפי הנ"ל מחודש כ' קשה לכאו' על רבינו והרמב"ם מר' אמי דמוכח דזומר תולדה דנוטע ותו קשה על הרמב"ם הל"ש פ"ח הל"ב דהיכי כתב הזומר את האילן כדי שיצמח הר"ז מעין זורע הא מר' אמי מוכח דלא הוי מעין זורע אלא מעין נוטע וגם הלח"מ שם כבר הקשה את הקושי' זו ותירץ וז"ל ואפ"ל דמ"ש מעין זורע ר"ל אבל אינו חייב אלא משום נוטע ומפני שנוטע חייב משום זורע אמר הר"ז מעין זורע ועוד י"ל דלפי תירוץ הגמ' כי היכי דאמרינן בהך משום זורע ר"ל אף משום זורע גם משום נוטע ר"ל אף משום נוטע כו' עכ"ל ונ"ל דעכצ"ל דהרמב"ם סובר כתירוצו השני של הלח"מ כיון דלפי תירוצו הא' נהי דל"ק קושית הלח"מ אבל עדיין קושיתינו נשאר' על הרמב"ם דמוכח מר' אמי דזומר תולדה אבל כשאמרינן דרבינו והרמב"ם סברו כתירוצו השני של הלח"מ דלפי מסקנת הגמ' באמת אמרינן דמ"ש ר' אמי הזומר חייב משום נוטע פירושו אף משום נוטע באמת גם קושיתינו מיושבת בס"ד שפיר כמובן. אבל לכאורה עדיין ק"ל על הרמב"ם דאמאי לא הביא את הא דר' אמי חומר חייב משום נוטע נהי דל"ק עליו דהיכי כתב דזומר הוי מעין זורע כמו שתירץ הלח"מ אבל עכ"פ גם א"ז הו"ל להביא דזומר חייב משום נוטע, ונ"ל בס"ד דסמך בזה על מ"ש בהלכה ד' שם את הא דאמר רב כהנא בשבת שם זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע דממילא מוכח מזה הא דר' אמי כיון דר"כ גכ"ס כר' אמי כמובן:

פירוש כג

אבל עדיין נשארה על רבינו והרמגב"ם הקושיא שהקשינו במחודש כ' דאמאי לא הקשה הגמ' על תחלת דברי ר' אמי משום נוטע אין משום זורע לא אמאי הקשה על סוף דבריו דוקא, וי"ל דלא רצה להקשות על תחלת דבריו משום די"ל אה"נ דר' אמי סובר דזומר תולדה ולא אב וע"כ קאמר משום נוטע דוקא אבל על סוף דבריו הקשה שפיר כיון דעל סוף דבריו ליכא לתרץ כלום אלא כמו שתירץ הגמ' כמובן. וממילא לפי הנ"ל מ"ש ר' אמי זומר חייב משום נוטע אי פירושו אף משום נוטע או לא תליא בפלוגתת רבינו והרמב"ם ורש"י דלרש"י דזומר תולדה צ"ל משום נוטע דוקא אבל לרבינו והרמב"ם דזומר אב באמת צ"ל דפירושא דמשום נוטע אף משום נוטע, ומה מאד מיושב בזה בס"ד מעל הלח"מ מה שעמדנו עליו בספרינו פני משה הל"ש פ"ח הל"ב דהיכי קאמר את תירוצו

השני הנ"ל נגד הח' ר"ן שכ' בפי' דמ"ש ר' אמי דזומר חייב משום נוטע פירושו דוקא משום נוטע ולא משום זורע, אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דהר"ן לשיטתו שכ' שם וז"ל זומר חייב משום נוטע פי' תולדה דנוטע הוא ומבריך ומרכיב נמי תולדה דזורע היא כו' עכ"ל [נראה דלא לגמרי סובר הר"ן כרש"י אלא בזה דזומר תולדה אבל במבריך ומרכיב פליגי דרש"י סובר שהם אבות כהנ"ל מחודש ה' ובאמת פליאה לי על הח' ר"ן כיון דבר"ן על הרי"ף העתיק לגמרי את לשון רש"י דמבריך ומרכיב אבות וא"כ סותר את למודו אם לא שנאמר דשם העתיק אבל הוא לס"כ וזה באמת דוחק וצ"ע] וכיון דסובר כרש"י דזומר תולדה ע"כ כתב דזומר אינו חייב משום זורע אבל הלח"מ כתב את תירוצו אליבא דהרמב"ם דזומר אב ואליבא דהרמב"ם באמת י"ל דגם הר"ן מודה דזומר חייב משום זורע כמובן:

פירוש כד

נמצא לפי הנ"ל יש לפנינו שני שיטות רבינו והרמב"ם סברו דזומר חייב אף משום זורע ורש"י ור"ן סברו דאינו חייב אלא משום נוטע ונ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטות רבינו והרמב"ם ממוע"ק ג' ע"א דאיתא שם מכדי זמירה בכלל זריעה כו' מוכח בפי' מגמ' זו חומר בכלל זריעה אלא על רש"י ור"ן י"ל דסברו כתירוצו הא' של הלח"מ הנ"ל מחודש כ"ב דכיון דזומר בכלל נוטע ונוטע בכלל זורע ע"כ אמר הגמ' זמירה בכלל זריעה אבל רבינו והרמב"ם לשיטתם דצ"ל דסברו כתירוצו הב' של הלח"מ כהנ"ל מחודש כ"ב באמת שפיר יש להם ראי' מגמ' דמוע"ק כמובן, וגם מהירושלמי הנ"ל מחודש י"ח מוכח בפי' דזומר חייב משום זורע מדחשיב המקרסם בהדי הנך דחייב משום זורע והמקרסם זומר הוא כהנ"ל מחודש י"ח ובאמת מהירושלמי זה ק"ל מאד על הר"ן שכ' בפי' דזומר אינו חייב משום זורע כהנ"ל מחודש כ' הלא מהירושלמי מוכח דלא כוותיה וצ"ע גדול אצלי:

פירוש כה

ותניא (ז) **ר' יוסי אומר הנה אבות מהנה תולדות כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו דבשבת ע' ע"א איתא חילוק מלאכות מנלן אמר שמואל אמר קרא מחלליה מות יומת כו' והקשה הגמ' ותיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לר' נתן דתניא ר' נתן אומר לא תבערו אש כו' דברים הדברים אלה הדברים אלו שלשים ותשעה מלאכות שנאמרו למשה בסיני יכול עשאם כולן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת כו' ת"ל לא תבערו אש הבערה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפ"ע אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עלי' בפ"ע ומשני הגמ' שמואל סבר כר' יוסי דהבערה ללאו יצאת והקשה הגמרא ותיפוק ליה לחילוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לר' יוסי דתניא ר' יוסי אומר

ועשה מאחת כו' ומשני הגמ' שמואל אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת לא משמע ליה פרש"י לא משמע ליה וז"ל דמיבעיא ליה כוליה לשם משמעון ולתולדות עכ"ל, חזינן מסוגי' זו דר' נתן דסובר הבערה לחלק יצאת לא דריש את דרשה דר' יוסי וצ"ל דצריך לר'. נתן מאחת מהנה לשום דרשה אחרת כמו שמצינו לר"ש בשבת ק"ג ע"ב דדריש ג"כ מפסוק ועשה מאחת דרשה אחת דלא כר' יוסי ועי' תו' בשבת ק"ו ע"א ד"ה מה וא"כ ק"ל כיון דרבינו פסק כר"נ דהבערה לחלק יצאת דהא חשיב גם הבערה בין הל"ט אבות כסתם מתניתין דשבת ע"ג וכר"ע פסחים ה' ע"ב דסובר ג"כ כן וא"כ היכי הביא רבינו את דרשה דר' יוסי וזה אצלי קושיא גדולה:

פירוש כו

ונ"ל בס"ד דרבינו סובר דאע"ג דפליג ר"נ על ר' יוסי ולא דריש חילוק מלאכות מאחת מהנה אבל על הדרשה דמהנה תולדות ומאחת שם משמעון לא פליג וכמ"ש הגמ' אליבא דשמואל שמודה לדרשה דתולדות ושם משמעון לר' יוסי אע"ג דפליג עליו על הדרשה דחילוק מלאכות כמ"כ נמי י"ל אליבא דר"נ וההכרח לרבינו לומר כן נ"ל דהי' קשה לו מהנה לר"נ ל"ל נהי דמאחת י"ל דדרש כמו שדרש ר"ש שבת ק"ג ע"ב אבל מהנה ל"ל וכן באמת גם על ר"ש קשה אעכצ"ל דגם ר"ש מודה לדרשה דמהנה לתולדות כמ"כ נמי צ"ל לר"נ, וזה ל"ק הא ר"נ סובר דהל"ט מלאכות הלמ"מ הם א"כ עכצ"ל שגם התולדות הלמ"מ דנאמר דאבות הלמ"מ והתולדות ילפינן מהנה זה לא מסתבר אעכצ"ל שגם התולדות הלמ"מ ומ"ש ר"נ אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למ"מ צ"ל דכוונתו גם על התולדות שלהם וכיון דצ"ל שגם התולדות הלמ"מ א"כ תו ל"ל דמודה ר"נ לדרשה דמהנה לתולדות כיון דאי יליף התולדות מדרשה דמהנה א"כ הלמ"מ ל"ל, דע"ז י"ל דהלמ"מ לא באה אלא לפרש דאיזה הם התולדות דהא על הל"ט אבות באמת ג"כ צ"ל כן כיון דר"נ יליף הל"ט מלאכות מדברים הדברים אלה הדברים אעכצ"ל דהלמ"מ פרטם דאיזה הם הל"ט אבות כמ"כ נמי י"ל על התולדות וכ"כ הראש יוסף בפתיחתו אלא הוא מסיק שם דעל התולדות ליכא הלמ"מ אבל אנן אליבא דרבינו שפיר י"ל כמו שכתבנו, וזה ל"ק כיון שגם ר"נ סובר הדרשה דמהנה לתולדות א"כ אמאי כתב התוס' שם ד"ה לא דשמואל דלא כר"נ ודלא כר' יוסי הא שפיר י"ל. דשמואל בדרשה דתולדות באמת סובר כר"נ אלא פליג עליו על הלימוד דחילוק מלאכות דע"ז י"ל כמו שתירץ הפנ"י שם על קושיתו שהקשה ג"כ על התו' כעין קוש" זו עי"ש ותבין וע"כ שפיר הביא רבינו את הלימוד דמהנה על תולדות ודו"ק:

פירוש כז

אבל לכאורה ק"ל לפי שיטות רבינו והרמב"ם שיש הרבה אבות חוץ מהל"ט כהנ"ל מחודש ה' א"כ מנ"ל למילף הנה אבות מהנה תולדות דלמא לעולם אינו חייב על תולדות כלל ומהנה איצטריך על אותן אבות שהן מעין מלאכה אחת ועל קושיא זו לית לי פירוקא אם לא שנאמר כהנ"ל שהתולדות ג"כ הלמ"מ הם כמו הל"ט אבות וכיון דידעינן מהלמ"מ שחייב גם על התולדות ע"כ קאמר הגמ' שפיר מהנה תולדות, אבל אח"כ ראיתי שאאפל"כ דאי נאמר דתולדות ג"כ הלמ"מ אז הי' קשה מהנה ל"ל על תולדות דבשלמא להיפך ל"ק דכיון דאית לן הדרשה דמהנה הלמ"מ ל"ל די"ל דהלמ"מ בא לפרש דאיזה הם התולדות אבל על הדרשה דמהנה באמת קשה דל"ל כיון דאית לן הלמ"מ על תולדות וכמו שהקשה הגמ' סוכה כ"ח ע"ב והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא ל"ל, ואי קשיא על ר' נתן ג"כ קשה דל"ל דברים הדברים אלה הדברים לדרשה דל"ט אבות כיון דהלמ"מ הם כמ"ש ר"נ בפי' אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למ"מ, דע"ז י"ל דהלמ"מ באמת לא הי' בפי' רק על הל"ט אבות אלא על כל האבות גם על אותן שחוץ הל"ט וכיון שההלמ"מ כללה כל האבות אי לא הי' קרא ע"ז שהאבות מלאכות לענין שחייב בהעלם אחת על כל אחת ואחת ל"ט הם אז באמת מחמת הלמ"מ הוה יכלינן למימר שבכל האבות הדין כן לא בהל"ט דוקא וע"כ כתיב דברים הדברים אלה הדברים למילף. דליכא לענין חיוב על כל אחת ואחת בהעלם אחת רק ל"ט אבות, וזה ל"ק כיון דההלמ"מ לא פרטם א"כ מהיכא ידעינן דאיזה הם הל"ט אבות דע"ז י"ל שאותן שהיו במשכן חשיבא הם מהל"ט אבות כמ"ש הגמ' שבת צ"ו ע"ב וא"כ על ר"נ באמת ל"ק מידי אבל הקושיא הראשונה דל"ל מהנה על תולדות באמת קשה אעכצ"ל כמ"ש הראש יוסף הנ"ל מחודש כ"ו דתולדות אינם הלמ"מ וא"כ נשאר' על רבינו והרמב"ם הקושיא הנ"ל בתקפה דמנ"ל למילף ממהנה תולדות דלמא לא בא למילף רק הני אבות דמעין מלאכה אחת. אבל אחר עיון קצת ראיתי שאדרבא דלפום שיטת הראש יוסף שהתולדות אינם הלמ"מ באמת ל"ק מידי כיון דא"ז עכצ"ל שגם על האבות שחוץ הל"ט הי' הלמ"מ דאל"כ נשאר' הקושיא הנ"ל על ר"נ דל"ל דברים הדברים אלה הדברים אעכצ"ל כמו שתירצנו וכיון שהי' הלמ"מ גם על האבות שחוץ הל"ט א"כ תו ל"צ מהנה ע"ז אעכצ"ל דמהנה בא על תולדות כיון שתולדות אינם הלמ"מ ודו"ק:

פירוש כח

היתה (ח) לו גבשושית כו' בשבת ע"ג ע"ב איתא א"ר ששת היתה לו גבשושית ונטלה בבית חייב משום בונה בשדה חייב משום חורש אמר רבא היתה לו גומא וטממה בבית חייב משום בונה בשדה משום חורש ורבינו דלא רצה להאריך השוה שניהם כאלו הם

חד מימרא, אבל לכאורה צ"ל דמדוע לא נקט לדוגמא לתולדה דחרישה את התולדות דמשנה דשבת ק"ג ע"א המנכש והמקרסם והמזרד והרמב"ם הל"ש פ"ח הל"א באמת נקט מתחלה את התולדות דמתניתין ואח"כ את התולדות דרב ששת ורבא אבל רבינו כיון דלא נקט לדוגמא אלא ג' מדוע לא נקט את הני דמתניתין, וי"ל דרבינו מפרש מנכש חופר סביב בעקרי הגפנים והצמחים כמו שמפרש הפי' המשניות שם ולא כמו שמפרשו המאירי והברטנורה שם תולש עשבים רעים מתוך טובים, והמקרסם מפרש רבינו כמו שפרש"י שם קוצץ ענפים יבשים מן אילן לתקנו ולא כמ"ש הרמב"ם והמקרסם עשבים, והמזרד מפרש רבינו כמו שפי' רש"י במוע"ק ג' ע"א וז"ל מחתך ענפים יבשים ולחים לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי עכ"ל [ובאמת על רש"י זו לכאו' קשה דמזרד היינו מקרסם וגם הקה"ע בירושלמי שבת פ"ז דף כ"ז ע"ב עמד ע"ז והניח בתימה אבל לי"נ בס"ד לתרץ דבשבת שם מפרש רש"י ד"ה מזרד וז"ל זרדין לחין חדשים של שנה זו ופעמים שהן מרובין ומכחישים האילן ומתייבשין קוצצין אותם ממנו עכ"ל וא"כ לכאו' סתירה ברש"י עם מ"ש במוע"ק וע"כ נ"ל שבמוע"ק אין כוונתו במ"ש יבשים ולחים שקוצץ יבשים בפ"ע ולחים בפ"ע אלא כוונתו שקוצץ הני ענפים שהם יבשים ולחים דהיינו אותן ענפים חדשים של שנה זו שיבשים ועדיין לחים קצת ותחת שכ' רש"י בשבת לחין חדשים של שנה זו כתב במוע"ק יבשים ולחים כיון דחד פירושא היא דיבשים ולחים ג"כ לא יכול להיות רק משנה זו וממילא יש חילוק בין מקרסם למזרד דמקרסם שייך בענפים יבשים לגמרי של אשתקד ומזרד שייך ביבשים לחים של שנה זו כמובן] וכיון דרבינו מפרש כהנ"ל ממילא לא הוי מנכש ומקרסם ומזרד תולדות אלא אבות מהני אבות שחוץ הל"ט כיון דמנכש חופר ומקרס' ומזרד זומר ורבינו סובר דחופר וזומר אבות, ואי קשיא הא להרמב"ם ג"כ מנכש חופר ומזרד זומר וא"כ היכי כתב על מנכש ומזרד שהם תולדות דבשלמא על מקרסם ל"ק כיון דמפ' מקרסם עשבים וא"כ לא הוי זומר אבל על מנכש והמזרד קשה אבל באמת כבר הקשה הלח"מ שם א"ז עי"ש מה שתי' [ודע דכפי מ"ש הלח"מ דלהרמב"ם לא הוי מזרד זומר וגם זה נר' בפי' מהרמב"ם דמקרסם ג"כ לא הוי זומר א"כ ממילא נסתרה הראי' מהירושלמי הנ"ל מחודש כ"ד אבל לרבינו באמת הראי' במקומה עומדת כיון דסובר דמקרסם היינו זומר וגם הצ"ע שם על הח' הר"ן עדיין נשאר במקומו כיון דהח' הר"ן ג"כ מפ' מקרסם כרש"י הנ"ל ולא כהרמב"ם] אבל רבינו י"ל דלא ניחא ליה חילוקו של הלח"מ אלא סובר דמנכש ומקרסם ומזרד דמתניתין באמת אינם תולדות אלא אבות כהנ"ל וע"כ לא נקט לתולדה אלא גבשושית ודו"ק:

פירוש כט

או י"ל דרבינו גכ"ס דמנכש ומקרסם ומזרד תולדות וגם סובר את החילוק של הלח"מ אלא סובר דמנכש תולדה דזורע ומקרסם ומזרד תולדות דנוטע וכמ"ש המאירי שם וע"כ לא נקט אותם לתולדות דחרישה ותירוץ זה נ"ל יותר נכון, כיון דעל תירוץ הא' הנ"ל יש להקשות דמדוע נקט המתניתין כל שהוא שני פעמים מדוע לא עירבינהו התנא המנכש והמקרסם והמזרד עם חורש דבשלמא להרמב"ם י"ל דמשו"ה לא עירבינהו כדי לאשמעינן שהם תולדות אבל לרבינו שהם אבות קשה אבל לפי תירוץ זה גם זה ל"ק ודו"ק:

פירוש ל

עוד י"ל כיון דרבינו סובר דעל מנכש חייב משום חורש ומשום זורע כמו שאכתוב לקמן בס"ד ועל מקרסם ומזרד י"ל דגכ"ס כן וכ"כ המנ"ח מצוה ל"ט אות א' להרמב"ם על מזרד ועל מקרסם נ"ל דמשו"ה ל"כ להרמב"ם כן כיון דהרמב"ם מפרש מקרסם עשבים אבל לרבינו באמת י"ל דמפ' מקרסם כרש"י הנ"ל וא"כ שפיר י"ל דסובר גם במקרסם דחייב תרתי כמ"ש המנ"ח להרמב"ם במזרד וכיון דרבינו רצה למינקט לדוגמא תולדה לחורש דלא חייב עליה אלא משום חורש גרידא ע"כ לא נקט הני דמתניתין אלא גבשושית ודו"ק:

פירוש לא

ודע שנסתפקנו בגבשושית בחצר אי חייב משום חורש כמו בשדה או משום בונה כמו בבית ונ"ל בס"ד דלפי מ"ש הא"ז הל"ש אות נ"ה דאינו חייב משום חורש אלא בקרקע הראוי לזריעה והביא ראי' מפסחים מ"ז ע"ב מדהקשה הגמרא וטינא בר זריעה היא עי"ש וכפי מ"ש היראים ז"ל סי' ק"ב ד"ה הזורע וז"ל שיזהר אדם שלא ישליך זרעים בחצר במקום ירידת גשמים שסופן להצמיח ואם משליך לתרנגולים יזהר שלא ישליך אלא שיעור אכילת תרנגולים לבו ביום או יומים ואם היה מקום דריסת רגלי בני אדם שאין סופן להצמיח מותר עכ"ל מוכח מהיראים דחצר ג"כ מקום זריעה היא שלא במקום דריסת רגלי בני אדם והדין זה מובא להלכה גם בש"ע או"ח סי' של"ו ואף דבש"ע ליתא חצר נ"ל הטעם כיון דהב"י הביא א"ז בשם הגמ' פ"ו דשבת ושם באמת ליתא חצר והטעם דמדוע ל"כ הגמ' חצר נ"ל כיון דלא דיבר מתרנגולים אלא כתב סתם שלא ישליך זרעים בשבת כו' אבל היראים שדיבר מתרנגולים שדרך להשליך להם בחצר ע"כ כתב בחצר והמחבר כיון שהעתיק את לשון הגמ' ע"כ השמיט ג"כ חצר אבל באמת צ"ל שגם המחבר סובר דגם הגמ' מודה להיראים דגם חצר מקום זריעה שלא במקום דריסת רגלי בני אדם דאל"כ קשה היכי כתב הב"י בתר דהביא את הגהות מרדכי וכ"כ בהגמ"י הא בהגמ"י הל"ש פ"ח איתא חצר כיון שהעתיק את לשון היראים אעכ"מ כמו שכתבנו וגם בכלבו

הל"ש ג"כ איתא חצר, וע"כ נ"ל דבגבשושית בחצר הדין כן אם היא שלא במקום דריסת רגלי בני אדם חייב משום חורש ואם היא במקום דריסת רגלי ב"א חייב משום בונה ומשום דלא פסיקא הדין של גבשושית בחצר ע"כ לא נקט הגמ' חצר כמובן:

פירוש לב

ובריש (**ט**) **מוע"ק מסיק אביי כו'**. במוע"ק ב' ע"ב איתא המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן בי' רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע וכתב התו' דבזה פליגי רבה סובר דאזלינן בתר מעשה ועיקר מלאכה דומה לחורש ורב יוסף סובר דאזלינן בתר מחשבה ואח"כ איתא א"ל אביי לרבה לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא לדידך קשיא משום חורש אין משום זורע לא לרב יוסף קשיא משום זורע אין משום חורש לא פרש"י וז"ל אמאי לא מיחייב בתרווייהו הא עביד תרווייהו ואשכחינן במלאכה דמיחייב תרתי עכ"ל וכ"ת כל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא והא"ר כהנא זומר וצריד לעצים חייב שתים אחת משום נוטע ואחת משום קוצר קשיא וסובר רבינו כיון דאקשיה אביי לרבה ור"י סליק בקשיא ע"כ הל' כאביי חייב במנכש ובמשקה מים לזרעים בשבת משום חורש ומשום זורע. אבל התו' שם ד"ה חייב כתב וז"ל ואע"ג דר"כ אמורא הוא מקשה מיניה לרבה ור"י משום דגברא רבה הוה כו' וקשיא לא גרסינן כיון דלאו תנא היא לא חשיב לה כל כך ופליגי עליה עכ"ל ולכאו' ק"ל היכי כתב התו' ופליגי עליה דנר' דגם ר' יוסף פליג על ר"כ הא ר"י בעצמו קאמר בשבת ע"ג האי מאן דקטל אספסתא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע ואי"ל כיון דאביי לא הקשה על ר"י מדידי' גופא מהאי דקטל אספסתא עכ"מ דלא ידע אביי מזה ועכ"כ התוס' שפיר דלפום שיטת אביי דלא ידע מהאי דר"י י"ל דעל מימרא דרב כהנא פליגי וע"כ לא גרסינן קשיא אבל זה ליתא דמהיכא תיתי דלא ידע אביי מהא דרב יוסף והא דלא אקשיה מינה י"ל כיון דגם על רבה הקשה ועל רבה באמת י"ל דל"ס כהא דר' יוסף ע"כ הקשה מהא דר"כ דהוה גברא רבה וא"כ היכי כתב התוס' ופליגי עליה וצ"ע, אבל זה עכ"פ כתב התוס' שפיר דלא גרס קשיא כיון דלאו תנא הוא וא"כ לכאורה קשה על רבינו דמנ"ל הכרח דהלכה כאביי בזה:

פירוש לג

ונ"ל בס"ד דרבינו סובר כמ"ש הריטב"א במוע"ק שם דאליבא דרב יוסף באמת כוונת אביי להקשות מדידי' גופא אלא נקט רב כהנא משים דאיירי בו התם ולפי"ז באמת רב יוסף סליק בקושיא ועל רבה דסליק בקושיא י"ל ג"כ כמ"ש הריטב"א משום דהלכה כר"כ וליכא דפליג עליה אלא זה עדיין צריך תבלין דנהי דהלכה כר"כ אבל מנ"ל דגם רבה ס"כ דסליק בקושיא, וע"כ נ"ל כיון דאביי תלמידי' דרבה ואביי סובר בפי' כר"כ

בשבת ע"ג כיון דאמר האי מאן דקניב סילקא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום זורע א"כ עכצ"ל דידע שגם רבה ס"כ דאי לא היכי סובר הוא כר"כ נגד רבו או עכ"פ הו"ל להביא דרבה לס"כ וע"כ שפיר סליק גם רבה בקושיא ואפשר שגם הריטב"א לזה כיוון במ"ש וליכא דפליג עלה כוונתו כיון דלא חזינן דאביי יאמר משמיה דרבה דפליג וממילא לפי"ז שפיר יש לגרוס קשיא ושפיר פסק רבינו כאביי ;

פירוש לד

אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע נקט דוקא משקה מים לזרעים חייב משום חורש ומשום זורע מדוע לא נקט גם מנכש כמו שאיתא במוע"ק וגם במגילת ספר ראיתי שעמד ע"ז, ואפשר כיון דרבינו רצה לקצר ע"כ לא נקט אלא חדא והא דנקט משקה דוקא ולא מנכש שהיה לו הרווחה בקיצור טפי י"ל כיון שדיבר אח"כ עוד מדיני משקה מים לזרעים ע"כ נקט משקה וגם היראים סי' ק"ב והסמ"ק סי' רפ"א והג"מ בשבת פ' כלל גדול והגמ"יי הל"ש פ"ח והרוקח אות נ"ז לא הביאו את הא דרבה ורב יוסף דמוע"ק אלא על משקה וגם זה נראה בפי' מהסמ"ק והג"מ והגמ"יי שג"כ פסקו כאביי, אבל הרמב"ם הל"ש פ"ח הל"א כתב על מנכש שחייב משום חורש נראה דפסק כרבה ובהלכה ב' שם כתב על משקה מים לזרעים שחייב משום זורע נראה דפסק כר' יוסף וכבר עמד הכ"מ ע"ז וגם הנב"י מ"ת או"ח סי' ל"א הביא בשם השואל שני קושיות על הרמב"ם זה וגם במג"ס ראיתי שכבר הקשה את הקושיא הא' של השואל ובא"ז הל"ש אות נ"ד ראיתי שהקשה את הקושיא השניה עי"ש מה שתירץ:

פירוש לה

אבל לי"נ בס"ד שהרמב"ם גכ"ס כרבינו ודכוותיה דהלכה כאביי ומ"ש בהלכה א' דמנכש תולדה דחורש ול"כ שהיא גם תולדה דזורע וכן בהלכה ב' שכ' דמשקה מים לזרעים תולדה דזורע ול"כ שהיא גם תולדה דחורש ע"ז י"ל דבהלכה א' סמך על הלכה ב' ובהל"ב סמך על הל"א כיון דלמנכש ומשקה מים לזרעים חד דינא אית להו כמו שנראה מגמ' דמוע"ק עכ"ס הרמב"ם דממ"ש בהל"א דמנכש חייב משום חורש ממילא ידעינן מזה שגם במשקה הדין כן וממ"ש בהל"ב שמשקה מים לזרעים חייב משום זורע ממילא ידעינן מזה שגם במנכש הדין כן ומ"ש במנכש תולדה דחורש דוקא ובמשקה תולדה דזורע ולא להיפך ע"ז י"ל כיון דבמשנה דשבת ק"ג ע"א מוכח בפי' דמנכש תולדה דחורש לפי מה שמפרש הרמב"ם את המשנה זו כהנ"ל מחודש כ"ח וא"כ עכצ"ל לאביי דמשנה לאו דוקא חורש קאמר אלא ה"ה דחייב גם משום זורע אלא כיון דהמשנה דיבר' שם מחורש ע"כ לא נקט אלא חורש [והא דלא הקשה אביי ממשנה זו על רבה ור' יוסף י"ל כיון דליתא בפי' דמנכש חייב גם משום זורע והא דלא הקשה אביי על ר' יוסף עכ"פ

ממשנה זו עי' מנ"ח מצוה ל"ב אות א' שג"כ דיבר מזה י"ל כיון דאביי רצה להקשות על תרוייהו ביחד כמובן] וכיון דאי' במשנה זו בפירוש דמנכש תולדה דחורש ע"כ כתב הרמב"ם גכ"כ וכיון דכ' על מנכש כן עכ"כ בהל"ב על משקה מים לזרעים שהיא תולדה דזורע כדי שנוכל למילף חד מחברי' כהנ"ל וא"כ ממילא ל"ק על הרמב"ם כל הקושיות הנ"ל וגם ל"צ למימר דסובר דאיכא תרי מנכש כמ"ש הכ"מ ודו"ק:

פירוש לו

ועי' בנב"י הנ"ל שכ' בתירוצו הא' דרבה י"ל דסובר דשייך במנכש גם משום זורע אלא דפליג על רב כהנא וסובר דכל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא וסובר דיותר איכא לחיובי' משום חורש ובדרך המלך חדש הל"ש פ"ח ראיתי שבפי' הקצר תמה מאד על הנב"י דמה הקשה רב יוסף על רבה בשלמא לדידי דאמינא משום זורע היינו דאסירא זריעה בכלאים אלא לדידך דאמרת משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא הא לפמ"ש הנב"י היכא דלא חייב משום חורש באמת חייב לרבה משום זורע והניח בצ"ע, ומחמת חומר הקושיא שלא יהא נראה שנעלם ממנו הסוגי' במקומה י"ל דרב יוסף לא ידע מזה דרבה חולק על ר"כ כמ"ש הנב"י אלא ר' יוסף לשיטתו דסובר בשבת כר"כ כהנ"ל מחודש ל"ב ע"כ הי' סובר שגם רבה ס"כ וע"כ הי' סובר רב יוסף דעכצ"ל דרבה ל"ס דשייך במנכש גם משום זורע דאי ס"כ הי' לו לחייב תרתי וע"כ הקשה ר"י שפיר ומה דלא משני ליה רבה דבאמת סובר דשייך במנכש גם משום זורע. י"ל דרצה לתרץ ליה לפי דבריו כמובן:

פירוש לז

מההיא (י) **דמוע"ק כו' אמנם לפי' הערוך כו'**. מרבינו נראה שמסופק הי' אי הלכה כהערוך ודעתו נוטה דלא כוותיה מדכ' ואף אם יהא אסור כו' ואי"ל שכ' כן משום דרצה לאשמעינן דביין אין לחוש דא"כ הול"ל ואף שאסור במים בגנה שלו אבל ביין כו' כיון דבגנה שלו לכ"ע אסור ומדכ' ואף אם יהא אסור כו' ש"מ שדעתו נוטה דלא כהערוך וכ"כ הב"י או"ח סס"י שכ' וז"ל וסמ"ג והתרומה כתבו מחלוקת זה ודבריהם נוטים לדברי האוסרים עכ"ל, אבל לכאו' יש להסתפק בדעת רבינו במ"ש ואף אם יהא אסור כו' אי סובר שאסור מדאורייתא וחייב חטאת או סובר שאינו אסור אלא מדרבנן אי נאמר כיון דל"ס כהערוך א"כ הדין בגנת חבירו כמו בגנה שלו וכמו שבגנה שלו חייב חטאת כיון דעל פסיק רישיה דניחא ליה בודאי חייב חטאת כמו שמוכח מגמרא שבת ע"ה ע"א ודף ק"ג ע"א כמ"כ נמי נאמר שגם בגנת חבירו חייב חטאת אע"ג דהוי פ"ר דלא ניחא ליה דכיון דל"ס כהערוך תו הוי פ"ר דלא ניחא ליה כמו פ"ר דניחא ליה או דילמא סובר רבינו דעכ"פ א"ז פעל בהא דלא ניחא ליה שאינו אסור אלא מדרבנן והנ"מ גם לבזמה"ז

לענין תשובה דבמקום חטאת צריך ליתן ח"י פשוטים לצדקה כמ"ש הרמ"א או"ח סי' של"ד ועל איסור דרבנן ל"צ וגם התענתים יותר קיל על איסור דרבנן כמ"ש הדג"מ שם וכמ"ש הפרמ"ג בפתיחתו דריש הל"ש וכיון שיש נ"מ לדינא בזה עכ"צ לברר א"ז:

פירוש לח

ונ"ל בס"ד לברר דלכאורה צריך להבין כיון שדעתו דלא כהערוך א"כ אמאי הביא אותו הלא רבינו ל"כ את חיבורו זה לקבץ בו את השיטות ומדהביא אותו עכ"מ שיש לו מזה איזה נ"מ לדינא וא"כ צריך לחקור אחר הנ"מ בהקדים לברר דמנ"ל להערוך דפ"ר דלא ניחא ליה שרי וראיתי בתו' והרא"ש בשבת ק"ג ע"א שהביאו את כל הראיות של הערוך וחד מראיותיו ממ"ש הגמ' שם והא אביי ורבא דאמרו תרווייהו מודה ר"ש בפ"ר ולא ימות ומשני לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה וסובר הערוך דליכא לפרש את הגמ' זו אלא משום דהוי פ"ר דלא ניחא ליה ושרי אפי' לכתחלה, אבל התו' והרא"ש חלוקים עליו ומפרשו את הגמ' לא צריכא דעביד בארעא דחבריה ואינו חייב חטאת אבל איסורא דרבנן איכא נראה דסברו דעכ"פ א"ז פעל הפ"ר דלא ניחא ליה דאינו אסור אלא מדרבנן וכן סברו היראים סי' ק"ב ד"ה החורש והא"ז הל"ש אות נ"ד והגמ"י הל"ש פ"ח ועי' בב"י או"ח רס"י ש"כ שהביא עוד כמה פוסקים שחלקו על הערוך וסברו גכ"כ, וא"כ י"ל דמש"ה הביא רבינו את הערוך וקמציין על ראיותיו ללמוד מזה דגכ"ס הפשט בגמרא דאינו אסור אלא מדרבנן דל"ל דסובר דאסור מה"ת ובגמר' סובר הפשט כמ"ש התו' שם והר"ן ס"פ שמנה שרצים משום דהוי מלאכה שאצל"ג דא"כ נשאר' הקושיא דמדוע הביא את הערוך כלל אעכ"מ שגם רבינו סובר כהני שיטות הנ"ל דפ"ר דלא ניחא ליה אינו אסור אלא מדרבנן כמובן:

פירוש לט

ומ"ש רבינו ביין ששורף את העשבים אין לחוש, בזה ג"כ יש מקום להסתפק אי דוקא ביין ס"כ אבל להשתין על העשבים סובר דאסור ואז י"ל שאינו חולק עם היראים סימן הנ"ל שהיראים ל"ק אלא שלא להשתין אבל ביין י"ל שגם היראים סובר דשרי או דלמא סובר רבינו שגם להשתין שרי ולא נקט יין אלא לדוגמא משום דסובר שאין חילוק בין יין להשתין וחולק עם היראים, אבל אח"כ ראיתי בהסמ"ק סי' רפ"א שכ' וז"ל ואף אם יהיה אסור מ"מ ביין או בשאר משקין או מי רגלים כיון ששורף העשבים אין לחוש עכ"ל וזה ידוע שהסמ"ק הולך בעקבותיו של רבינו וכמעט בכל מקום העתיק את לשונו ממש א"כ נר' מהסמ"ק חדא מתרתי או שהיתה גירסתו ברבינו כמו שהוא כתב או את הא דמי רגלים ובשאר משקין הוסיף הסמ"ק מדעתו משום דסובר הפשט ברבינו דנקט יין לדוגמא וגם הכלבו כתב כהסמ"ק, ולהלכה פסק הש"ע או"ח סי' של"ו לגמרי כרבינו

דפ"ר דלא ניחא ליה אסור ובהא דיין ומי רגלים פסק דשרי ועי' שם סי' ש"כ לענין פ"ר דלא ניחא גבי רבים שפקקו ולענין פ"ר דלא ניחא באיסור דרבנן עי' מג"א סי' שי"ד ס"ק ה' ובלבושי שרד שם דשרי והפרמ"ג בא"א שם כתב דמדינא שרי רק המנהג לאסור:

פירוש מ

תניא (**יא**) **ר"ש אומר גורר אדם כו' ומסיק עולא כו'**. לכאורה מדוע כתב רבינו אבל בגדולים ד"ה יוותר הא אפי' כשנא' שחולק ר' יהודא גם בגדולים וסובר דאסור ג"כ אין נ"מ לנו מזה כיון שפסק רבינו כר"ש ועוד מדוע הביא את הא דעולא הלא ממ"ש רבינו גורר אדם מטה כסא וספסל כו' ג"כ ידעינן דבין גדולים ובין קטנים שרי לר"ש כיון דמטה גדולה וספסל קטנה, ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו דבשבת כ"ט ע"ב אי' דר' ירמי' רבה סובר דר"י ור"ש פליגי בגדולים ר"ש מתיר משום דלא אפשר אבל בקטנים דאפשר לכ"ע אסור ועולא סובר דפליגי בקטנים אבל בגדולים לד"ה מותר והקשה הגמ' על תרוייהו מהברייתא ר"ש אומר גורר אדם מטה כסא וספסל כו' ש"מ דפליגי בין בגדולים. ובין בקטנים ומשני דעולא מתרץ לטעמיה מטה דומיא דכסא ורי"ר מתרץ לטעמיה כסא דומיא דמטה ומהתו' שם ד"ה מחלוקת נראה שגירסא אחרת הי' בגמ' דעולא סובר דבקטנים פליגי אבל בגדולים לד"ה אסור וגם התו' פסחים כ"ה ע"ב ד"ה אבייי דיבר מגירסא זו וכ' שמשובשת היא עי"ש הטעם אבל היראים סי' ק"ב ד"ה החורש תופס לעיקר כהאי גירסא שעולא סובר דבקטנים פליגי אבל בגדולים גם לר"ש אסור משום דהוי פסיק רישיה וג"ז צ"ל להיראים דרי"ר עם עולא פליגי מהיפך להיפך רי"ר סובר דבגדולים פליגי אבל בקטנים לד"ה אסור ועולא סובר דבקטנים פליגי אבל בגדולים לד"ה אסור עי"ש ותראה שכן היא:

פירוש מא

אבל לכאורה ק"ל על היראים דלפי דבריו קשה על רי"ר דמדוע מתיר ר"ש בגדולים אף דלא אפשר הא הוי פסיק רישי' וצ"ל דהיראים סובר דרי"ר עם עולא גם בזה פליגי ר' ירמיה רבה סובר דהוי פ"ר דלא ניחא ליה ופ"ר דלא ניחא ליה שרי לר"ש כשיטת הערוך הנ"ל [וגם המאירי בשבת שם מפרש לפום שיטות חכמי פרובינצא דהוי פ"ר דלא ניחא ליה כיון שהחריץ קשה לו עי"ש] אבל עולא ל"ס כהערוך ועכ"ס דבגדולים לכ"ע אסור ומשום דהלכה כעולא ע"כ באמת פסק היראים דלא כהערוך כהנ"ל מחודש ל"ח, וא"כ לכאורה ק"ל לפי גירסת התוס' דלעולא בגדולים לכ"ע שרי הא הוי פ"ר ול"ל אליבא דהתוס' דהוי פ"ר דלא ניחא ליה וע"כ שרי לעולא לכ"ע כיון דהתו' ל"ס כהערוך כהנ"ל מחודש ל"ט והגמ' מסיק שם דהלכה כעולא ועוד הלא גם לרי"ר הי' צ"ל דהוי פ"ר דלא ניחא ליה וא"כ הי' קשה על התו' דמדוע לא פסק כהערוך אעכצ"ל דלא מטעם דלא ניחא

ליה סובר התו' דשרי וא"כ נשארה הקושיא דהיכי שרי הא הוי פ"ר ואי"ל דהתו' סובר דמשו"ה שרי כיון שהחריץ זה הוי משאצל"ג וכמ"ש התוס' דף ק"ג שם על לא צריכא בארעא דחבריה דקאמר הגמ' וכמ"ש המרש"א שם ד"ה לא צריכא וכמו שמפרש הקרבן נתנאל פרק י"ב שם אות ד' את המרש"א דהיכא דלא מיכוון למלאכה אז משאצל"ג שרי לכתחילה, אבל גם זה אא"ל דמלבד מה שהקשה הק"נ על המרש"א שם מלבד כל זה ג"כ אא"ל כן כיון דעולא סובר דגדולים שרי אפי' לר' יהודא ולר"י ל"ל דמטעם משאצל"ג שרי כיון דסובר דמשאצל"ג חייב וא"כ נשאר' הקושיא לר"י דמדוע שרי גדולים אעכצ"ל דלא מטעם משאצל"ג שרי וא"כ נשאר' הקושיא דמדוע שרי גדולים לכ"ע הא הוי פ"ר, אבל ראיתי ברוקח סי' נ"ח שכ' וז"ל קיימ"ל כר"ש גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ בין גדולים בין קטנים אבל גדולות מאד אסור דהוי פ"ר כו' עכ"ל אלמא דמפ' את הגמ' לא בגדולים מאד כמ"כ נמי צריך לפרש אליבא דהתו' כמובן:

פירוש מב

ועי' בא"ז הל"ש אות נ"ה שכ' וז"ל. וקיימ"ל כעולא דבגדולים ד"ה מותר כו' ולר' ירמי' רבה דאמר דר"ש שרי בגדולים תימה וכי אין זה פסיק רישי' כו' עי"ש שהניח בתימה ולכאו' ק"ל על הא"ז דמדוע הקשה על ריי"ר דוקא ולא גם על עולא אבל כשנ' שסובר ג"כ כהרוקח דבגדולים מאד באמת אסור אז י"ל בכוונת הא"ז כך דהי' קשה לו על מה דמשני הגמר' עולא מתרץ לטעמי' מטה דומיא דכסא אמאי נקטה הברייתא מטה כלל בשלמא כשאמרינן דבגדולים ג"כ פליגי אז שפיר נקט' הברייתא מטה לאשמעינן דבין בגדולים ובין בקטנים פליגי אבל לעולא דבגדולים לכ"ע שרי אמאי נקטה הברייתא מטה ואי"ל דמשום ר' יהודא נקטה מטה לדיוקא דדוקא מטה דומיא דכסא אוסר אבל מטה גדולה גם לר"י שרי כמו שמפרש רש"י דע"ז הי' קשה להא"ז דלא ליתני מטה כלל ואז בודאי י"ל דמודה ר"י בגדולים מדלא פליגי אלא בקטנים אעכצ"ל דמשו"ה נקט מטה לאשמעינן דגם בגדולים דשרי לא שרי אלא מטה דומיא דכסא דהיינו במטה דלא שייך ביה משום פ"ר אבל במטה גדולה מאד באמת אסור משום פ"ר וממילא לפי"ז באמת על עולא ל"ק מידי, אבל על ריי"ר הקשה הא"ז שפיר כיון דריי"ר קאמר כסא דומיא דמטה וא"כ גם עליו קשה דלמה נקטה הברייי' כסא כלל ול"ל כמ"ש רש"י לאשמעינן דדוקא גדולים שרי לר"ש ולא קטנים כיון דע"ז היה ג"כ קשה להא"ז דלא לינקט הברייתא אלא מטה ואז בודאי י"ל דדוקא בגדולים פליגי ולא בקטנים אעכצ"ל דמשו"ה נקטה הברייתא כסא לאשמעינן דבין גדולים בינונים ובין גדולים מאד שרי דמכסא דומיא דמטה ידעינן גדולים בינונים וממטה ידעינן גדולים מאד אבל אי לא הוה נקטה אלא מטה אז הוה יכלינן

למימר דדוקא מטה בינוני' שרי אבל עכשיו דנקטה גם כסא לל"כ כיון דקשה למה נקטה כסא כלל אעכצ"ל כמו שכתבנו וע"כ הקשה הא"ז על רי"ר שפיר הא הוי פ"ר וממילא מוכח דגם הא"ז סובר כהרוקח דלעולא דהלכתא כוותי' גדולים מאד באמת אסור גם לר"ש משום דהוי פ"ר ודו"ק. וממילא לפי הנ"ל ל"ק על רבינו קושיתינו הנ"ל מחודש מ' די"ל דמשו"ה נקט את הא דעולא לאשמעינן דלא כרי"ר דסובר דבקטנים לכ"ע אסור כיון דמזה שהביא גורר אדם מטה כסא כו' עדיין לא הוה ידעינן א"ז כיון דהוה יכלינן למימר כסא דומיא דמטה וכדי שלא נטעה לומר כן ע"כ נקט רבינו את הא דעולא ואי לא הוה אמר אלא הלכתא כעולא אז הוה יכלינן למימר דגם רבינו סובר כגירסת היראים הנ"ל מחודש מ' דלעולא בקטנים פליגי אבל בגדולים לכ"ע אסור ובזה סובר דהלכה כעולא וכדי שלא נטעה לומר כן עכ"כ בפי' דלעולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה מותר ומשום דרבינו גכ"ס כהרוקח הנ"ל דבגדולים מאד באמת אסור משום פ"ר ע"כ נקט גורר אדם מטה כסא כו' כדי לאשמעינן דדוקא מטה דומיא דכסא דלא שייך ביה פ"ר שרי כהנ"ל אליבא דא"ז וא"כ הרווחנו בס"ד שגם רבינו סובר כהרוקח כמובן:

פירוש מג

והרמב"ם הל"ש פ"א הל"ה כתב כיצד גורר אדם מטה כסא וספסל וכיוצא בהן בשבת ובלבד שלא יתכוין לחפור חריץ כו' וכ' הכ"מ בשם הרמ"כ שנראה שהרמב"ם גורס אבל בגדולים לכ"ע מותר ולכך לא מפליג ומתיר בכל ענין אבל הרמ"כ הקשה על גירסא זו וכ' לעיקר כגירסת היראים הנ"ל עי"ש שדבריו תמוהים מאד וכבר דיבר מזה המעשה רוקח שם, אבל לי קשה על הרמ"כ דמנ"ל שהרמב"ם סובר כהגירסא שבגדולים לכ"ע מותר הן אמת שהרהמ"ג שם ג"כ כ"כ אבל גם עליו ק"ל דמנ"ל א"ז ואי"ל דילפי ממ"ש הרמב"ם מטה כיון די"ל דפירושו מטה דומיא דכסא כמו שמתרץ עולא, וע"כ נ"ל בס"ד דלמדו א"ז משום דקשה דאי נאמר שהרמב"ם סובר כגירסת היראים דבגדולים לכ"ע אסור א"כ אמאי נקט מטה דבשלמא הברייתא שנקטה מטה י"ל לאשמעינן דבמטה דומיא דכסא פליגי אבל בגדולה לכ"ע אסור אבל הרמב"ם מדוע נקט מטה אעכ"מ דסובר כהגירסא דלעולא בגדולים לכ"ע שרי וע"כ נקט מטה ומשום דנקט מטה נקט גם כיסא וספסל לאשמעינן דדוקא מטה דומיא דכסא וספסל דלא שייך משום פ"ר שרי אבל בגדולים מאד באמת אסור משום דהוי פ"ר כמ"ש הרוקח, ואי קשיא אי משום זה עדיין לא הי' לו למינקט כסא וספסל כיון דהוה יכלינן למילף א"ז ממ"ש בהלכה ו' שם דפסיק רישי' אסור דע"ז י"ל דמהלכה ו' לא הוה ידעינן אלא באיסור דאוריי' אבל באיסור דרבנן [כגון חריץ ע"י גרירה שחופר כלאחר יד ואינו אסור אלא מדרבנן דחופר דאורייתא אינו אלא

במרא וקרדום כמ"ש רש"י שבת מ"ו ע"ב וכ"פ הב"י או"ח סי' של"ז עי' מג"א שם] הוה יכלינן למימר דסובר דפ"ר שרי כשיטת התה"ד מובא במג"א סי' שי"ד וכ"נ מהתו' פסחים כ"ה ע"ב ד"ה לא וכיון שהרמב"ם באמת לס"כ אלא כהמג"א שם ס"ק ה' שגם בדרבנן פ"ר אסור ע"כ נקט כסא וספסל לאשמעינן דדוקא מטה דומיא דכסא שרי אבל גדולים מאד אסור משום דהוי פ"ר, וממילא הרווחנו בס"ד גם בזה שגם הרמב"ם סובר כהרוקח כמו שהוכחנו דסובר רבינו ועי' בהגמי"י פ"א מהל"ש שג"כ פסק כהרוקח. ולהלכה כיון שהוכחנו שרבינו והרמב"ם והתו' והא"ז והגמי"י קיימו עם הרוקח בחדא שיטתא שבגדולים מאד באמת אסור משום פ"ר כן הלכה וכ"פ המג"א סי' של"ז ומהמג"א נראה שבדעת הש"ע פ"כ אבל לכאורה מהיכא למד מהש"ע א"ז אבל בהנ"ל י"ל דהי' קשה להמג"א עמ"ש הש"ע הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים דאמאי נקט מטה כסא וספסל הול"ל כלים בין גדולים בין קטנים אעכ"מ דמשו"ה נקט מטה כסא וספסל לאשמעינן דדוקא מטה דומיא דכסא שרי אבל גדולים מאד באמת אסור משום דהוי פ"ר כמ"ש הרוקח ודו"ק:

פירוש מד

מסקינן (יב) בפ' המצניע האידנא דקיי"ל כר"ש שרי כו'. לכאורה יש לדקדק ברבינו דמה שייכות יש למרבץ עם חורש שכ' את זה כאן באב מלאכה דחורש הא אפי' לר' אליעזר בשבת צ"ה ע"א דמרבץ בשבת חייב חטאת החיוב היא משום אשוויי גומות ומשווה גומות חייב משום בונה כמ"ש רש"י שם ולרבנן דאסור משום שבות ג"כ הגזירה משום אשוויי גומות וא"כ ליכא שום שייכות למרבץ עם אב דחורש אלא עם אב דבונה ומדוע ל"כ רבינו שם, ובהאור זרוע הל"ש אות ע"ח באמת כתב א"ז באב דבונה עי"ש, ונ"ל בס"ד כיון דרבינו כתב כאן אח"כ את הדין דכיבוד הבית כיון דכיבוד הוי תולדה -חורש מדרבנן כמ"ש רבינו [ואע"ג דרבינו כתב דכיבוד אסור משום שמא ישוה גומות ואשוויי גומות אסור משום בונה כהנ"ל וא"כ היכי כתב רבינו דכיבוד הוי תולדה דחורש א"ז אפרש בס"ד לקמן] וכיון דמישך שייך הדין דכיבוד עם הדין דמרבץ עכ"כ גם את הא דמרבץ כאן דבשלמא הא"ז שכ' שם דכיבוד לא משום חשש שמא יזיז עפר ממקומו אסור אלא משום שמא ישוה גומות דהיינו שמא ימלא את הגומות עפר שהיא תולדה דבונה וכיון דסובר דכיבוד ג"כ תולדה דבונה עכ"כ את הדין דכיבוד ומרבץ באב דבונה אבל רבינו דסובר דכיבוד תולדה דחורש וצריך לכתוב את הדין דכיבוד כאן עכ"כ גם את הדין דמרבץ כאן כמובן. אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את מ"ש הרמב"ם הל"ש פכ"א הל"ג אין סכין את הקרקע ואפי' הי' רצוף באבנים ואין נופחין אותו ואין

מדיחין אותו אפי' ביו"ט כ"ש בשבת שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא להשוות גומות בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו רצוף עכ"ל ואי"ל דרבינו סובר דממ"ש שמותר לרבץ ממילא ידעינן דלהדיח ולסוך אסור דמדל"כ דרק לרבץ מותר דע"ז י"ל דאי מהתם לא הוה ידעינן שאסור להדיח ולסוך רק במקום שאינו רצוף באבנים אבל במקום שרצוף לא וא"כ קשה מדוע ל"כ א"ז:

פירוש מה

ונ"ל בס"ד דבפסחים ס"ה ע"א על הא דכהנים היו מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים איתא בגמ' שלא ברצון מאן א"ר חסדא שלא ברצון ר"א פירש"י וז"ל דאמר בעלמא גבי מכבד דהיינו דומיא דהדחה איכא חיוב חטאת הלכך במקדש כשכבר נעשה צורך גבוה אסור עכ"ל ולכאורה מדוע מדמה רש"י הדחה לכיבוד דוקא הא לר"א גם במרבץ חייב חטאת ומדוע לא מדמה למרבץ וצ"ל דרש"י סובר נהי דלר"א ליכא שום נ"מ אפי' אם הי' מדמה הדחה למרבץ אבל כיון דלרבנן יש נ"מ דאי אמרינן דדומה הדחה למרבץ אז שרי לנו גם להדיח כמו ששרי לרבץ לר"ש שסובר דדבר שאינו מתכוון מותר וקיי"ל כוותיה אבל אי אמרינן דדומה הדחה לכיבוד אז אסור לנו להדיח כמו שאסור לכבד וכיון שרש"י סובר דבאמת לרבנן דומה הדחה לכיבוד ע"כ אם הי' מדמה אליבא דר"א למרבץ הי' יוצא לנו חורבה מזה לפום שיטת רש"י דסובר בשבת צ"ה ע"א ד"ה כר"ש דכיבוד אסור ועכ"כ רש"י גם אליבא דר"א דהדחה דומה לכיבוד ועי' בתו' פסחים שם ד"ה המכבד ותראה שג"כ מדמה הדחה לכיבוד וא"כ ממילא שפיר י"ל שגם רבינו סובר דהדחה דומה לכיבוד וכיון שכ' רבינו דכיבוד אסור ע"כ ל"צ תו למיכתב מהדחה וסיכה כלום כיון דממילא ידעינן דאסור מכיבוד כמובן. דבשלמא הרמב"ם כיון שסובר בהל"ש שם דכיבוד שרי על רצפת אבנים והדחה וסיכה אסור אף על רצפת אבנים ע"כ צריך לכתוב את הא דהדחה וסיכה לדין בפ"ע אבל רבינו דעכצ"ל שסובר דגם כיבוד אסור אף על רצפת אבנים כיון שהביא ראי' דכיבוד אסור מהא שהקשה הגמ' שבת קכ"ד ע"ב על ר"א שסובר אף מכבדות של תמרה מותר לטלטל בשבת ואי נאמר שרבינו סובר דכיבוד על רצפת אבנים שרי א"כ שוב הוי אף מכבדות של תמרה מלאכתן להיתר כיון שמותר לכבד בו על רצפת אבנים וא"כ אכתי נשארה קושית רבינו מה הקשה הגמ' על ר"א אעכצ"ל דסובר דאף על רצפת אבנים אסור לכבד [ועי' תו' בשבת צ"ה ע"א ד"ה והאידנא ופסחים ס"ה ע"א ד"ה המכבד ותראה שג"כ לא הביא ראי' דכיבוד אסור אלא מהא דר"א שהביא רבינו וא"כ מוכח שגם התו' סובר דאף על רצפת אבנים אסור לכבד] וא"כ ממילא ליכא שום נ"מ לרבינו בין כיבוד להדחה וסיכה וע"כ סמך שפיר בהא דהדחה וסיכה

על הא דכיבוד כהנ"ל כמובן. ועל הרמב"ם שכ' בפי' דכיבוד מותר על רצפת אבנים באמת צ"ל דלא מחמת הראי' של רבינו מהא שהקשה הגמ' על ר"א אוסר הכיבוד אלא על הרמב"ם צ"ל שהי' לו הגירסא בגמ' כמו שגרס הרי"ף בפ' כל הכלים או כמו שגרס הבה"ג מובא בהרשב"א ובח' הר"ן בשבת דף קכ"ד ולפי הני גירסות באמת ליכא משם ראי' כלל עי"ש ותבין אלא על הרמב"ם צ"ל שהראי' שלו שאסור לכבד מגמ' דביצה דף כ"א מובא בר"ן בשבת סוף פ' המצניע ול"ס הרמב"ם כתירוצו של הרי"ף בתשובותיו מובא בר"ן שם שהחכמים דגמ' דביצה הם ר' יהודא דסובר דדשא"מ אסור ולא קיי"ל כוותיה אלא הרמב"ם סובר כיון דגמ' דביצה נאמרה בלשון חכמים מוכח דהלכה כן וכ"כ הא"ז בהל"ש אות ע"ח וז"ל ולא מסתבר לאוקמי רבנן כר' יהודא דלא כהלכתא עכ"ל. ואפי' לפמ"ש הח' הרמב"ן והריטב"א בשבת דף קכ"ד לחזק את תירוצו של הרי"ף בתשובותיו ולפי דבריהם באמת נסתר הראי' מגמ' דביצה עי"ש ותבין אפי' לפי דבריהם י"ל שהראי' של הרמב"ם היתה ממקום שהביא הרוקח סי' נ"ח משבת דף ק"מ מהא דאסור לגרוף איבוס של קרקע עי"ש ועי' בהגמי"י הל"ש פכ"א שכ' דלהרמב"ם נשארה קושית רבינו על הגמ' דשבת דף קכ"ד אבל לפי מה שכתבנו שהרמב"ם באמת לא משם הביא ראי' ל"ק מידי כמובן, וממילא לפי"ז הרמב"ם לשיטתו באמת שפיר עשה שהביא את הא דהדחה וסיכה לדין בפ"ע אבל רבינו לשיטתו שהביא ראי' דאסור הכיבוד כהנ"ל באמת ג"כ שפיר עשה שלא הביא את הדין דהדחה וסיכה כיון דיכלינן למילף מהא דכיבוד כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש מו

ועי' בהרהמ"ג פכ"א שכ' שהרמב"ם למד דהדחה וסיכה אסור אפי' ברצפה של אבנים משבת מ' ע"ב דאיתא שם מעשה בתלמידו של ר"מ שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח קרקע וא"ל אין מדיחין לסוך לו קרקע א"ל אין סכין פרש"י דילמא אתי לאשוויי גומות והתי"ט בפסחים פ"ה מ"ח דחה את הראי' של הרהמ"ג דדילמא קרקע עולם הי' ולא רצפה והביא ראי' ממשנה דפסחים עי"ש וא"כ לכאורה קשה על הרהמ"ג דחייתו של התי"ט ותו מדוע לא הביא ראייתו של התי"ט ממשנה דפסחים, ונ"ל בס"ד שהרהמ"ג סובר דלהרמב"ם לשיטתו דסובר דכיבוד אסור הי' קשה דהיכי ס"ד לאותו תלמיד להדיח או לסוך את הקרקע וכי לא ידע דכיבוד אסור וא"כ ממילא גם הדחה וסיכה אסור אעכצ"ל שהמעשה הי' בקרקע מרוצף והי' סובר אותו תלמיד דכשם שמותר לכבד קרקע מרוצף כך מותר להדיח ולסוך אבל ר"מ סובר דאסור משום גזירה אטו אינו מרוצף וכמ"ש הרהמ"ג דגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד וממילא ל"ק הדחייה של

התי"ט כמובן. ועל הקושיא השני' י"ל כיון שהרמב"ם כתב שגם סיכה אסור ומהמעשה דר"מ באמת מוכח גם על סיכה דאסור עכ"כ הרהמ"ג דמשם למד הרמב"ם ולא ממשנה דפסחים כיון דמשם ליכא ראי' אלא על הדחה כמובן. או י"ל דסובר הרהמ"ג דממשנה דפסחים ליכא ראי' דהדחה אסור דלא מיבעיא לר' חסדא שם דשלא ברצון ר' אליעזר הדיחו הכהנים את רצפת עזרה באמת י"ל דלרבנן דפליגי על ר"א הדחה מותר וע"כ לא נקטו גם הדחה בהדי המכבד והמרבץ ואינך שאסרו משום שבות והא דאמר ר' חסדא דאי רבנן הא אמרו שבות הוא כו' דנראה לכאורה דגם לרבנן אסור הדחה משום שבות דעל זה י"ל דה"ק ר' חסדא דאי הוה אמרינן דשלא ברצון דמתניתין שלא ברצון רבנן דר"א אז באמת הי' צ"ל דלרבנן גם הדחה אסור משום שבות והא דלא נקטו גם הדחה משום דסברו דממילא ידעינן במכ"ש ממרבץ אבל לפי האמת דסובר ר"ח דשלא ברצון דמתניתין שלא ברצון ר"א באמת י"ל דלרבנן הדחה שרי, וגם לרב אשי שמפ' דשלא ברצון רבנן דר"א היו עושין הכהנים ג"כ י"ל דדוקא הרבנן ור"א אסרו הדחה משום שבות משום דסברו כר' יהודא דדבר שאין מתכוון אסור דא"ז מכצ"ל דסברו כר"י כיון דאסרו גם מרבץ והגמ' שבת צ"ה ע"א מסיק דהאידנא דסבירא לן כר"ש שרי לרבץ אפי' לכתחילה וכיון דסברו כר' יהודא ע"כ אסרו הדחה אבל לר"ש י"ל דגם הדחה שרי לכתחילה כמו מרבץ וממילא לפי הלכה דפסקינן כר"ש באמת הוה יכלינן למימר דליכא ראי' ממשנה דפסחי' דהדחה אסור ועכ"כ הרהמ"ג שהרמב"ם למד ממעשה דר"מ כוונתו דממעשה דר"מ למד דהדחה אסור משום דדמי למכבד ולא למרבץ וכיון דידעינן ממעשה דר"מ דהדחה לא דמי למרבץ ע"כ שוב באמת מוכח ממשנה דפסחים דאפי' על רצפת אבנים אסור ודו"ק:

פירוש מז

אבל (יג) לכבד אסור כו' בהא דינא דכיבוד איכא פלוגתא בין הפוסקים ועיקר פלוגתתם במה דקאמר הגמ' שבת צ"ה ע"א והאידנ' דסבירא לן כר"ש שרי אפי' לכתחילה אי קאמר הגמ' א"ז על מרבץ דוקא. או גם על כיבוד הבה"ג והרי"ף והרמב"ן והרשב"א סברו דגם על כיבוד קאמר וע"כ פסקו דגם כיבוד שרי אבל רבינו ורש"י והתו' והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פכ"א והסמ"ק סי' רפ"א והרוקח סי' נ"ח והא"ז הל"ש סי' ע"ח אות ד' וכן עוד הרבה פוסקים מובא בריטב"א שבת דף קכ"ד ובב"י או"ח סי' של"ז סברו דלא קאי אלא על מרבץ אבל כיבוד באמת אסור, אבל לכאו' ק"ל על הכי פוסקים דכיבוד שרי ממעשה דר"מ הנ"ל דאוסר הדחה הא הדחה וכיבוד חד היא כהנ"ל בשם רש"י ותו' מחודש מ"ה וגם את זה עכצ"ל דר"מ סובר דדשא"מ מותר כר"ש כמו שנראה בפי' כן מהרהמ"ג הנ"ל

ממ"ש שהרמב"ם למד איסור הדחה ממעשה דר"מ דאי נאמר דר"מ סובר דדשא"מ אסור א"כ היכי למד הרמב"ם להלכה מר"מ דילמא ר"מ לשיטתו דסובר דדשא"מ אסור וא"כ גם מרבץ אסור עכ"ס דאסור הדחה אבל להלכה דפסקינן כר"ש דדשא"מ מותר באמת י"ל דהדחה שרי כמו מרבץ אעכצ"ל כיון דדומה הדחה לכיבוד עכ"ס הרמב"ם דכמו דכיבוד אסור כמ"כ נמי הדחה אסור וא"כ לא ממעשה דר"מ למד הרמב"ם דהדחה אסור וא"כ היכי כתב הרהמ"ג דממעשה דר"מ למד ומדכ' הרהמ"ג כן עכצ"ל דסובר דאי לאו מעשה דר"מ לא הוה סובר הרמב"ם דהדחה אסור כיון דהוה יכלינן למימר דהדחה דומה למרבץ, וממילא לפי"ז אי נאמר דר"מ סובר דדשא"מ אסור א"כ קשה היכי למד הרמב"ם ממעשה דר"מ אעכ"מ מהרהמ"ג דר"מ סובר דדשא"מ מותר ואפ"ה סובר דהדחה אסור א"כ עכצ"ל דמה דאמר הגמ' והאידנא דסבירא לן כר"ש שרי כו' לא קאי רק על מרבץ ולא על כיבוד וא"כ קשה על הפוסקים הנ"ל דהיכי סברו דקאי גם על כיבוד:

וי"ל דהני פוסקים באמת סברו דר"מ סובר דדשא"מ אסור ועכ"ס דהדחה אסור אבל לר"ש דדשא"מ מותר באמת גם כיבוד מותר וע"כ סברו דלא קאי והאידנא כו' רק על מרבץ אבל הני פוסקים דסברו דכיבוד אסור באמת י"ל דסברו בר"מ דדשא"מ מותר ואפ"ה אוסר הדחה א"כ עכ"מ ממעשה דר"מ שגם כיבוד אסור וע"כ סברו דלא קאי והאידנא כו' רק על מרבץ, וגם המלא הרועים כללי דשא"מ אות ט' כתב דדבר זה אי ר"מ סובר דדשא"מ מותר או אסור תליא בשיטת הערוך דפ"ר דלא ניחא ליה שרי א"כ כמ"כ נמי י"ל כמו שכתבנו כמובן, ולהלכה פסק המחבר או"ח סי' של"ז כרבינו ודכוותי' דכיבוד אסור ובקרקע מרוצף פסק כהרמב"ם דשרי ולענין הדחה גכ"פ כרבינו דאפי' בקרקע מרוצף אסור ומ"ש המחבר בסעיף ג' את הדין דהדחה סתם דאסור בלא שום פלוגתא ודין כיבוד דסעיף ב' כתב בפלוגתא הא להיש מתירין שכ' המחבר בכיבוד באמת גם הדחה שרי' י"ל כיון שכ' בסעיף ב' את דעת הפוסקים דאסרו כיבוד בסתם ואת דעת הפוסקים דשרו כתב בשם ויש מתירין וכפי הכלל שכ' הי"מ כללי ש"ע אות י"ז דבכה"ג סתם המחבר כהני פוסקים דאסור עכ"כ אח"כ בסעיף ג' את הא דהדחה סתם דאסור אבל הרמ"א פסק לגמרי כרבינו דכיבוד אסור אפי' בקרקע מרוצף אם לא ע"י עכו"ם או בבגד ומטלית או כנף אווז:

פירוש מח

שם (יד) **שאסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות כו**'. מדכ' רבינו שמא ישוה גומות נראה בפי' דלא פסיקא ליה דישוה אלא גזרינן שמא ישוה אבל רש"י שבת קכ"ד ע"ב ד"ה מכבדות של תמרה כתב וז"ל כעין שלנו לכבד את הבית דאסור משום אשויי גומות

דמודה ר"ש בפ"ר ולא ימות עכ"ל וצ"ל דמש"ה כתב רש"י דהוי פ"ר כיון דג"כ סובר כרבינו דמה דק' הגמ' שם צ"ה ע"א והאידנא דס"ל כר"ש שרי אפילו לכתחילה לא קאי רק על מרבץ ולא על כיבוד וע"כ מפ' דכיבוד הוי פ"ר דאל"כ הוה קשה דאמאי אסור כיבוד לר"ש כמובן, וא"כ ק"ל על רבינו כיון דסובר דגם בכיבוד לא פסיקא לן שישוה גומות א"כ הוי כיבוד כמו מרבץ וא"כ אמאי פסק דמרבץ שרי וכיבוד אסור, ותו ק"ל היכי כתב דאשויי גומות הוי תולדה דחורש הא רבינו דיבר מכיבוד קרקע הבית כמ"ש בריש ענין זה וא"כ אפי' אי השוה גומות לא הוי אלא תולדה דבונה כהנ"ל מחודש כ"ז והיכי כתב דהוי תולדה דחורש בשלמא לשיטת התו' בשבת צ"ה ע"א ד"ה והאידנא דכיבוד אסור גם לר"ש מפני שמזיז עפר ממקומו הוי שפיר תולדה דחורש כיון דמזיז עפר הוי חופר כמ"ש רש"י ותו' שם ל"ט ע"א ד"ה שמא אבל לרבינו בשלמא אי לא הוה כתב שמא ישוה גומות אלא הוה כתב כרש"י הנ"ל משום אשויי גומות אז הוה יכלינן למימר דגכ"ס כהתו' שהאיסור היא משום שמזיז עפר ממקומו וכמ"ש המרש"א פסחים דף ס"ה על התו' שם ד"ה המכבד אבל כיון שכ' שמא ישוה גומות א"כ עכ"מ דל"ס כהתו' דמשום מזיז עפר אסור הכיבוד כיון דלהתו' לא הוי שמא עי' תו' בשבת ופסחים היטב וכיון דעכצ"ל דרבינו סובר דפירושא דשמא ישוה גומות היינו שמא ימלא את הגומות עפר וזה באמת לא הוי בבית אלא תולדה דבונה וכ"כ רש"י שבת צ"ה בפי' דמכבד ומרבץ חייב משום בונה לר"א וא"כ היכי כתב רבינו דהוי תולדה דחורש ועל קושיא זו רמזנו לעיל מחודש מ"ד בשני חצאי לבנה והיא אצלי קושיא גדולה:

ונ"ל דעל הקושיא הא' י"ל כמו שמתרץ הריב"ש אליבא דהרמב"ם הל"ש פכ"א הל"ג מובא בכ"מ שם, ועל הקושיא הב' י"ל דכשנדקדק ברבינו דבריש דבריו בהיתר דמרבץ דיבר מכיבוד הבית ובכאן כתב ש"מ שאסור לכבד את הקרקע כו' ולכאורה מדוע ל"כ גם כאן ש"מ שאסור לכבד את הבית וע"כ נ"ל דכיון שרצה לכתוב את הדין דכיבוד אצל הדין דחורש מאיזה טעם שהי' לו וכדי שלא יהא קשה עליו דמה שייכות יש להדין דכיבוד עם הדין דחורש כמו שהקשינו לעיל מחודש מ"ד ע"כ דיבר רבינו מכיבוד קרקע ולא מכיבוד הבית ובקרקע שלא בבית באמת הוי אשויי גומות תולדה דחורש כמ"ש רבא בשבת ע"ג ועכ"כ רבינו שפיר דהוי תולדה דחורש ודו"ק. ואחר שכתבנו את זה ראיתי במהרש"ל בביאורו כאן שכ' וז"ל שהיא תולדה דחורש ס"א דבונה ואע"ג דחורש אין שייך בבית מ"מ אין למחוק הספרים דהכי פירושו שהיא תולדה דחורש גבי שדה וממילא בבית תולדה דבונה עכ"ל:

פירוש מט

הקוצר (**טו**)**כו**'. לכאורה יש לדקדק ברבינו ז"ל דמדוע לא מפרש גם את האב זורע הא גם לזורע יש דינים ותולדות הרבה כמ"ש הרמב"ם הל"ש פ"ח וגם היראים סי' ק"ב ד"ה הזורע והא"ז הל"ש אות נ"ד והרוקח סי' נ"ז כולם מפרשו זורע כמו שמפ' הרמב"ם וא"כ מדוע שבק רבינו וגם על הסמ"ק קשה קושיא זו. וי"ל דלרבינו לא הי' שום חידוש דין בהאב דזורע דאת מ"ש הרמב"ם פ"ח דזומר אב מעין זורע כבר כתב רבינו באב דחורש, ואת מ"ש הרמב"ם דמשקה צמחין תולדה דזורע גם א"ז כבר כתב באב דחורש ומשום דרבינו סובר דמשקה מים לזרעים חייב משום חורש ומשום זורע עכ"כ א"ז שם, ואת מ"ש הרמב"ם וכן השורה חיטין ושעורין תולדה דזורע שלמד מגמ' זבחים צ"ד ע"ב כמ"ש הרהמ"ג והכ"מ ע"ז י"ל כמ"ש המגא"ב דסוגי' דזבחים קאי אליבא דר' יהודא דמשאצל"ג חייב אבל לר"ש דמשאצל"ג פטור אינו חייב כששורה חיטין ושעורין במים כיון דאין לו תכלית מזריעה זו דזריקת חיטין במים דהא חטה חדשה אינה מצמח' רק החטה נצמחת ומתכלה והוי משאצל"ג עי"ש. וא"כ ממילא י"ל דהרמב"ם לשיטתו דפסק כר"י ע"כ הביא שפיר את הא דסוגי' דזבחים אבל רבינו לשיטתו דפסק כר"ש כהנ"ל מחודש ד' ע"כ השמיט את הא דשורה חיטין במים כמובן. ואת מ"ש הרמב"ם בהלכה ד' בהא דאספסתא וסלקא וזומר וצריך לעצים שהם מימרות דרב כהנא ורב יוסף ואביי בשבת ע"ג ע"ב י"ל דרבינו סובר כיון דעיקר כוונתם בהני מימרות לאשמעינן דעל מלאכה אחת חייב שתים ודלא כרבה דמוע"ק דף ב' כמ"ש הנב"י הנ"ל מחודש ל"ד וא"ז כבר כתב רבינו באב דחורש דחייב במשקה מים לזרעים שתים, ואת הא דגבשושית של עפר על גבי יתדות שחייב משום זורע שכ' הרמב"ם והיא מימרא דאביי שבת פ"א ע"ב י"ל דרבינו סובר כרש"י שם ד"ה חייב דלא הוי אלא תולדה דרבנן וכ"כ בהג"א שם וכיון דליכא לרבינו גם תולדה דאורייתא באב דזורע מה שלא הביא כבר באב דחורש ע"כ לא רצה לעשות משום תולדה דרבנן גרידא מחודש בפ"ע כיון שלא יהי' דומה להשאר ל"ט אבות שהביא בהם גם תולדות דאוריי'. או י"ל כיון שהרי"ף והרא"ש לא הביאו את הא דגבשושית על גבי יתדות וצ"ל שהם סברו דאביי מחייב מדאוריי' [עי' ש"ג סוף פר' המוציא] ולא כמו שמפרש רש"י והיה קשה להם קוש" רש"י מהא דר"ל שם שהתיר לקנח בצרור שעלו בו עשבים וצ"ל שר"ל חולק על אביי וכיון שהם פסקו כר"ל ע"כ לא הביאו את הא דאביי או צ"ל בדעת הרי"ף והרא"ש כיון שרבא בגיטין ז' ע"ב חולק על אביי כמ"ש התוס' בשבת שם ד"ה והניחו ע"כ לא פסקו כאביי וא"כ י"ל גם אליבא

דרבינו כן כמובן. וכיון דלא היה לרבינו שום חידוש באב דזורע ע"כ ל"כ לזורע מחודש בפ"ע וכן י"ל אליבא דהסמ"ק ודו"ק:

פירוש נ

המוצר (**טז**) **בתבואה כו'**. לכאורה ק"ל מדוע ל"כ, רבינו ששיעורו כגרוגרת כמ"ש הרמב"ם הל"ש פ"ח הל"ג הקוצר כגרוגרת חייב וכ' הרהמ"ג שלמד מהברייתא דשבת ק"ג ע"א התולש עולשין והמזרד זרדים אם לאכילה כגרוגרת כו' וקוצר סתמא לאכילה הוא. ונ"ל דכוונתו ליישב מעל הרמב"ם דהיכי כתב סתם דקוצר כגרוגרת חייב דנראה דעל כל קוצר חייב כגרוגרת הא איכא קוצר ששיעורו יותר מגרוגרת וגם איכא קוצר ששיעורו בכל שהוא כמ"ש בבריי' שם אם לבהמה כמלא פי הגדי אם להסיק כדי לבשל ביצה קלה אם ליפות את הקרקע כל שהן ואי"ל דהברייתא כתבה א"ז בתולש אבל בקוצר שיעורו כגרוגרת דא"כ קשה מהיכא למד הרמב"ם א"ז בקוצר כיון דמברייתא זו למד כמ"ש הרהמ"ג ובברייתא זו ליתא אלא תולש ועוד הא תולש תולדה דקוצר וחד שיעור אית להו וא"כ היכי כתב סתם דקוצר שיעורו כגרוגרת, וכדי ליישב א"ז עכ"כ הרהמ"ג וקוצר סתמא לאכילה כיוון בזה למ"ש הרשב"א והתו' שם ד"ה אם לבהמה דאם ראוי לאכילה אז לעולם שיעורו כגרוגרת כמובן, עכ"פ זה מוכח מהבריי' זו דקוצר שיעורו כגרוגרת וכמ"ש הרמב"ם וא"כ מדוע ל"כ גם רבינו כן:

פירוש נא

וגם על הרי"ף ק"ל דמדוע השמיט בסוף הבונה אתהברייתא דתולש עולשין הנ"ל ואי"ל דברייתא זו ידעינן ממשנה שם המלקט עצים אם לתקן כל שהן וכיון שהביא את המשנה זו ע"כ השמיט את הברייתא הא המשנה דיבר' ממלקט והברייתא מתולש ואפי' נאמר דהרי"ף סובר דמלקט ותולש חדא כיון דמפ' מלקט מן המחובר כמו שפי' רש"י שם אעפי"כ הי' לו להביא את הברייתא כדי לאשמעינן דקוצר לאכילה שיעורו כגרוגרת כיון דזה ליתא במשנה שם וגם הרא"ש שם הביא את המשנה וגם את הברייתא, אבל אם נאמר כמ"ש הרהמ"ג הל"ש פ"א הל"ז דהרי"ף פסק כר"י דמשאצל"ג חייב אז הי' מקום ליישבו דהגמ' שם הקשה על הברייתא זו אטו כולהו לא ליפות את הקרקע נינהו כו' לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה ומפ' התו' דהוי משאצל': עי"ש וא"כ צ"ל דהברייתא זו סוברת כר"ש דמשאצל"ג פטור וא"כ ממילא י"ל דהרי"ף סובר כיון דהגמ' שם שקיל וטרי אליבא דאביי עכ"מ דעיקר כתירוצו של אביי דהברייתא זו קאי אליבא דר"ש וכיון דהרי"ף פסק כר"י דמשאצל"ג חייב ע"כ לא הביא את הברייתא זו דו"ק בזה כי קצרתי למבין, וכל זה י"ל לפום שיטת הרהמ"ג אבל לפום שיטות הרמב"ן והרשב"א והר"ן דהרי"ף פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור באמת צ"ע דמדוע השמיט הרי"ף את הברייתא זו

וגם אליבא דרבינו ג"כ אאל"כ כיון דג"כ פסק דמשאצל"ג פטור כהנ"ל מחודש ד' וא"כ נשארה על רבינו הקושיא הנ"ל בתקפה דמדוע ל"כ דשיעור קוצר כגרוגרת:

פירוש נב

ותו ק"ל על רבינו דגם בחורש ל"כ ששיעורו בכל שהוא כמ"ש הרמב"ם פ"ח הל"א והיא משנה ערוכה שבת דף ק"ג החורש כל שהוא ואי"ל כיון דבירושלמי שבת פ"ז דף כ"ז ע"א איתא כמה יחרוש ויהא ח"ב ר' מתניה אמר כדי ליטע כרישה ר' אחא בר רב כדי ליטע זכרותה של חיטה וכיון דהירושלמי קבעי כמה יחרוש מוכח דל"ס דחורש בכל שהוא וע"כ ל"כ גם רבינו דשיעורו בכל שהוא, דבאמת זה ליתא דא"כ הו"ל להביא עכ"פ את השיעור דהירושלמי ועוד היכי נא' דהירושלמי חולק על המשנה אעכצ"ל הפשט בהירושלמי כמ"ש הא"ז בהל"ש אות נ"ה דקא מיבעי דכמה כל שהוא וכן מפרשו הקה"ע והפ"מ בירושלמי שם ולי"נ בס"ד להוסיף על דבריהם דבגמ' דילן הקשה דכל שהוא למאי חזי ומשני דחזי לביזרא דקראוא"פ י"ל דהירושלמי ג"כ הכי הקשה כמה. יחרוש כלומר הכל שהוא של חרישה כמה דל"ל כמשמעו כיון דכ"ש למאי חזי וגם הקובץ הל"ש פ"ח כתב דהירושלמי לא פליג עם הגמ' דילן וא"כ קשה על רבינו דמדוע ל"כ דשיעורא דחורש בכ"ש:

פירוש נג

ותו ק"ל דהרמב"ם הל"ש פ"ח, הל"ב כתב הזורע כל שהוא חייב א"כ מדוע ל"כ גם רבינו דשיעורא דזורע בכל שהוא אלא ע"ז לכאו' י"ל כיון דהרמב"ם למד א"ז ממשנה דשבת צ' ע"ב כמ"ש הרהמ"ג וז"ל שנינו פר' המצניע המצניע לזרע והוציאו בשבת חייב עליו בכ"ש מכאן שהזורע בכ"ש עכ"ל א"כ י"ל דרבינו סובר דלעולם צריך שיעור לזורע ובמשנה היינו טעמא כיון דמצניע לזריעה אחשביה דכמו דמועיל אחשביה לענין הוצאה כדאי' במשנה שם כמ"כ נמי מועיל לענין זריעה אבל היכא דלא אחשביה לזריעה באמת י"ל דצריך לזריעה שיעור ועי' בתי"ט שם ריש פ"י שכ' ג"כ כעין סברא זו, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה ליתא כיון דלפי מה שהקשה הגמ' שם ליתני המוציא לזרע כו' ולפי מה שתירץ אביי שם מוכח בפי' דגם בלא מצניע ג"כ שיעור זריעה בכ"ש עי' רש"י שם על הא דאביי וגם הרהמ"ג נ"ל דלזה כיוון, וכשאני לעצמי נ"ל בס"ד שהרמב"ם למד מגמרא צ"א ע"א שם מהא דא"ר יהודא א"ש מחייב היה ר"מ אף במוציא חטה אחת לזריעה ומפרש הרא"ש וז"ל ואף אם לא הצניעה מתחילה לכך וא"כ מוכח משם דגם בלא אחשביה שיעור זריעה בכ"ש, וזה ל"ק דלהרא"ש מה פריך אביי על ר"י א"ש פשיטא הא איכא למימר דאתא לאשמעינן דגם בלא מצניע זורע בכ"ש דע"ז י"ל כמו שתירץ הקרבן נתנאל שם עי"ש, וגם הרוקח אות נ"ז כתב וז"ל הזורע זריעה בכל שהוא כדא' בפ' המצניע

ולא מציין דמהיכא למד מפרק זה וצ"ל גם אליבא דרוקח או כמ"ש הרהמ"ג אליבא דהרמב"ם או כמו שכתבנו אבל בהגה ברוקח שם מציין על דף צ"א אכ"מ שכיוון למה שכתבנו, והמגן אבות בד"ה הזורע כתב דראיית הרמב"ם מהך דשבת קיג ע"א החורש בכל שהוא משום דחזי לזריעה א"כ מכ"ש די"ל כן בזריעה עצמו דחייב בכל שהוא עכ"ל וגם זה ראי' אמיתית, א"כ מוכח בפי' מהגמר' והרמב"ם ורוקח דשיעור זורע בכ"ש וא"כ אמאי השמיט רבינו א"ז וגם על היראים סי' ק"ב והסמ"ק סי' רפ"א קשה הג' קושיות הנ"ל וצ"ע:

פירוש נד

המעמר (יז) **כל כינוס דבר גידולי קרקע נקרא מעמר כו'**. בשבת ע"ג ע"ב אמר רבא האי מאן דכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר אביי אמר אין עימור אלא בגדולי קרקע ומדכ' רבינו ז"ל כל כינוס דבר גדולי קרקע נקרא מעמר מוכח דפסק כאביי וזה לכאורה קשה דהיאך שבק רבא ופסק כאביי הא לא קיימ"ל כאביי אלא ביע"ל קג"ם וגם הא"ז ז"ל הל"ש אות נ"ז הקשה קושיא זו על הרמב"ם ז"ל הל"ש פ"ח הל"ה דפסק ג"כ כאביי ומחמת קושיא זו פסק הא"ז כרבא ע"ש, והכ"מ ז"ל הביא בשם הרמ"כ ז"ל שהקשה שני קושיות חדא על הרמב"ם דהיאך פסק כאביי ועוד על רבא גופא דבמעמר סובר דש"ך אפ" שלא בגידולי קרקע ובשבת ע"ה ע"א אמר רבא דטעמא דרבנן דסברו דאין פציעה בכלל דישה משום דאין דישה אלא לגדולי קרקע, ועל מ"ש הרמ"כ אין לנו לפרשה כפשטה כו' ראיתי במעשה הרוקח ז"ל הל"ש שם שכ' וז"ל פי' דאית לן לפרש דטעמא דרבנן קאמר רבא בהא דדישה וליה לא סבירא ליה עכ"ל אבל לי"נ בס"ד דהרמ"כ כיוון למ"ש המג"א ז"ל סי' ש"מ ס"ק ט"ו דלחלק בין דישה למעמר זה לא מסתבר כיון דשניהם ממשכן ילפינן א"כ מהיכא תיתי לחלק כמובן. והכ"מ כתב דגרסינן רבה בהא דכניף מלחא ולא רבא וממילא ליכא סתירה ברבא ועל הרמב"ם דפסק כאביי נגד רבה מציין הכ"מ עמ"ש הרהמ"ג משום שהוא בתרא והמג"א סי' הנ"ל מתרץ כפי הבנת המחה"ש דמשו"ה פסקו הרמב"ם והרא"ש כאביי נגד רבה כיון דגם רבא בהא דאין דישה אלא בגדולי קרקע סובר כאביי ועי' בתו' שבת ז"ל שם שכ' טעם לשבח דמדוע לא סגיא להמג"א תירוצו של הכ"מ וגם אני כוונתי בס"ד לדעתו בזה, וא"כ י"ל גם אליבא דרבינו או כתירוצו של הכ"מ או כתירוצו של המג"א אבל מה אעשה שמרבינו נראה בפי' שהיתה גירסתו בהא דכניף מלחא רבא ולא רבה וא"כ נשאר הקושיא על רבינו דהיאך פסק כאביי נגד רבא:

פירוש נה

אבל ראיתי בעולת שבת ז"ל סי' ש"מ שכ' וז"ל ובכל הש"ס קיימ"ל כרבא לגבי אביי חוץ מיע"ל קג"ם ולמה פסק המחבר כאביי וגם על הרא"ש ז"ל יש לתמוה שפסק בהדיא

כאביי ואפשר דס"ל דזה בכלל הסימן דיע"ל קג"ם וצ"ע עכ"ל ומה שהקשה עליו המג"א שם שהעי"ן של יע"ל רומז על עד זומם ולא על מעמר עי' בפרמ"ג ז"ל בא"א שם שמיישבו שהעין של יע"ל כולל כל היכא דפליגי בהו אביי ורבא עד זומם וגם מעמר, וא"כ לכאורה גם על רבינו י"ל כתירוצו של הע"ש אבל באמת זה דוחק כיון דהע"ש ג"כ ל"כ אלא בדרך אפשר והמג"א והא"ר באמת חלקו עליו וגם מהא"ז הנ"ל גכ"מ דל"ס כהע"ש, וגם לומר כמ"ש המגלת ספר ז"ל שט"ס יש ברבינו וצריך להיות רבה במקום רבא בהא דכניף מלחא כדי שנוכל לתרץ גם אליבא דרבינו או כתירוצו של הכ"מ או כתירוצו של המג"א הנ"ל מלבד שגם זה דוחק אצלי עדיין הי' קשה על רבינו דכיון דפסק כאביי א"כ היכי הביא אח"כ את הא דרבה האי מאן דכניף מלחא כו' הן אמת די"ל שלא הביא את הא דרבה אלא למילף מיניה דאין עימור אלא ממקום גידולן וכמו שראיתי אח"כ במג"ס שכוונתי בס"ד בזה לדעתו אבל גם זה דוחק אצלי דכיון דלא פסק בהא דכניף מלחא כרבה א"כ היכי יכול להביא ראי' מזה דילמא באמת גם בזה לית הלכתא כוותיה ועוד הא כבר הביא רבינו ראי' לזה ממשנה דביצה דבשלמא כשהי' סובר רבינו כרבה אז י"ל דכיון דרצה להביא את הא דרבה לאשמעינן שנס במלח שייך מעמר ע"כ סמך את הא דרבה גם לראי' דאין מעמר אלא כשלוקח ממקום גידולן אבל כיון דלא פסק כרבה ולא הביא את הא דרבה אלא לראי' דאין מעמר אלא כשלוקח ממקום גידולן ע"ז באמת קשה הא כבר הביא ראי' לזה ממשנה דביצה ולמה לו עוד ראי' מרבה אעכ"מ דל"ל כמ"ש המג"ס וא"כ נשארו על רבינו קושיות הנ"ל ותו ק"ל דהיכי כתב רבינו על הא דכניף מלחא ממלחתא וז"ל חייב משום מעמר ששם גדל המלח הא המלח לא גדל כפי פרש"י בהא דמלחתא שאכתוב לקמן בס"ד מחודש נ"ו:

פירוש נו

וע"כ נ"ל בס"ד לפרש את הסוגי' וממילא רווחא שמעתתא דרש"י ז"ל בד"ה דכניף מלחא כתב וז"ל שצבר מלח ממשרפות מים דמתרגמי' חריצי ימא שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתן והן נעשין מלח ואותו חריץ קרי מלחתא ובד"ה משום מעמר כתב שאף הוא כמאסף בשבלין הוא עכ"ל נראה מרש"י דמעמר של הל"ט אבות דמתניתין בתבואה דוקא דהיינו מעמר שבלין נקרא אב והא דכניף מלחא הוי תולדה דמעמר ועכ"כ רש"י בכ"ף הדמיון שאף הוא כמאסף כו' כיון דלא הוי אלא תולדה וגם הפי' המשניות והר"ן והברטנורה ז"ל שם מפרשו את האב מעמר דמתניתין בתבואה דוקא אלא רבא אתא לאשמעינן דכשכניף מלחא ג"כ תולדה דמעמר ואביי חולק וסובר דאין מעמר אלא בגדולי קרקע אבל א"ז גם אביי מודה דלאו דוקא תבואה אלא ה"ה עצים או שאר דברים

מגדולי קרקע דאלת"ה קשה מדוע ל"א דאין מעמר אלא בתבואה אעכ"מ כמו שכתבנו ומשו"ה כתב רש"י שפיר שם דף ע"ד ע"ב על הא דאמר אביי דעביד חלתא חייב אחת עשרה חטאות וחד מהן משום מעמר אף דחלתא מקנים הוא כמובן:

פירוש נז

אבל לכאורה מדוע לא מפ' רש"י ממלחתא ממקום שחופרין את המלח שקורין שטיין זאלץ עי' רש"י מנחות כ"א ע"א ד"ה מלח איסתרוקנית וצ"ל דרש"י באמת סובר דממלחתא יש לפרש ממקום שחופרין את המלח ג"כ אלא הכא עכ"צ לפרש כמו שפי' רש"י דאל"כ היכי פליג אביי הא המלח שחופרין ג"כ גדולי קרקע היא כמו אבנים [עי' טור או"ח סי' תס"ב ולפי הבנת המג"א שם ס"ק ז' נראה. דהטור סובר דלכ"ע מלח שחופרין מהקרקע לא נתהוה מן המים כמ"ש המחה"ש שם וא"כ לפי שיטת הטור המלח שחופרין מן הקרקע בודאי גדולי קרקע הוא אלא אפי' לפי דעת הד"מ שם שהר"ן סובר שמלח שחופרין מן הקרקע נתהוה מן המים כמ"ש המג"א בהבנת הד"מ נ"ל דג"כ נקרא גדולי קרקע כפי מ"ש הנב"י מ"ת או"ח סי' נ"ז בשם חכמי הטבע דהיאך נתהוה המלח הזה בארץ כיון דהקרקע עיקר הגורם שנתהוה עי"ש ותבין] וע"כ מפ' רש"י ממלחתא כמו שמפרש דמלח זה שפי' רש"י באמת לא הוי גדולי קרקע אלא מתהוה מן המים של ים, וממילא שפיר מיושב בס"ד קושית הרמ"כ הנ"ל שהקשה מרבא אדרבא די"ל דרבא באמת לא דיבר אלא ממלח שחופרין מן הקרקע וזה באמת נקרא גדולי קרקע ועכ"ס דחייב משום מעמר אבל במלח שמפ' רש"י י"ל דגם רבא סובר דלא חייב משום מעמר כיון דלא הוי גדולי קרקע כמו שסובר בדש דלא שייך אלא בגדולי קרקע אלא אביי הבין שרבא דיבר ממלח שמפ' רש"י כיון דהוה קשה לאביי כיון שיש לפרש ממלחתא בתרי אנפין א"כ אי לא הי' דיבר רבא ממלח שמפ' רש"י הי' לו לפרש בפ" שדיבר ממלח שחופרין מן הקרקע כיון דאמורא צריך לפרש את דבריו ומדלא פי' עכ"מ שדיבר ממלח שמפ' רש"י וע"כ חולק אביי על רבא אבל אי באמת הוה ידע אביי דרבא לא דיבר אלא ממלח שחופרין מן הקרקע אז באמת לא הי' חולק על רבא, ועל רבא י"ל דמשו"ה לא מפרש את דבריו כיון דסמך עמ"ש דאין דישה אלא בגדולי קרקע אבל אביי י"ל דלא ידע ממ"ש רבא דאין דישה אלא בגדולי קרקע או י"ל דאביי סובר דיש לחלק בין דישה למעמר ועכ"ס דרבא איירי ממלח שמפ' רש"י ודו"ק:

פירוש נח

וגם יש לפרש בזה את הרי"ף ז"ל שכ' בפר' כלל גדול וז"ל אמר רבא האי מאן דכניף מלחא ממלחתא מיחייב משום מעמר אמר אביי אין דרך עימור בכך אלא בגדולי קרקע עכ"ל וכי התפארת שמואל ז"ל על הרא"ש שם וז"ל משמע שסובר הרא"ש שאביי חולק

על רבה [גירסתו הי' רבה] משו"ה פסק הלכה כוותיה וכן משמע מהרמב"ם אבל באלפסי משמע דלא פליג וצ"ע עכ"ל ולכאורה מהיכא משמע לי' מהאלפסי דלא פליג אביי וצ"ל כיון דאיתא בהרי"ף אמר אביי ולא אביי אמר משם הוכיח דסובר דלא פליג אביי על רבא, וא"כ צ"ל הפשט בהרי"ף דאביי בא לפרש את רבא דל"ת דרבא איירי במלח שמפ' רש"י אלא רבא איירי ממלח שחופרין מקרקע וה"ק אביי אין דרך עימור בכך כלומר של"ת דרבא איירי במלח שמפ' רש"י כיון דאין דרך עימור בכך אלא בגדולי קרקע כלומר רבא איירי במלח שהוא גדולי קרקע כמובן. וממילא לפי"ז י"ל דגם לרבינו הי' הגירסא בגמ' אמר אביי וגם רבינו סובר הפשט בגמ' כמו שכתבנו אליבא דהרי"ף ועכ"ס דמעמר ליתא אלא בגדולי קרקע כיון דבין לאביי ובין לרבא הדין כן וגם הביא שפיר גם את הא דאמר רבא דכניף מלחא ממלחתא כו' כיון דסובר דממלחתא פירושו ממקום שחופרין את המלח ועכ"כ שפיר ששם גדל המלח ול"ק עליו מידי ודו"ק:

פירוש נט

ומה מאד מיושב בס"ד בהנ"ל מה דק"ל על היראים ז"ל סי' ק"א שכ' וז"ל המעמר כל כינוס דבר מגדולי קרקע נקרא מעמר כדאמר בפ' כלל גדול אמר אביי האי מאן דעביד חלתא חייב י"א חטאות וחדא מינייהו כינוס העצים ואמר אביי האי מאן דכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר לפיכך יזהר אדם שלא לאסוף פירות יחד דהוי כמעמר עכ"ל נראה שה"ק דאין עימור אלא בגדולי קרקע מדכ' כל כינוס דבר מגדולי קרקע נקרא מעמר וגם זה נראה דגירסתו הי' בגמ' דאביי אמר את הא דכניף מלחא חייב ורבא אמר דאין עימור אלא בגדולי קרקע. ואי"ל דלא הי' בגירסתו כלל הא דאין עימור בגדולי קרקע דא"כ היכי סובר דאין עימור אלא בגדולי קרקע מהיכא למד א"ז אעכ"מ דגירסתו הי' כמו שכתבנו והא דמהפך את הגירסא אפשר משום קושית הרמ"כ הנ"ל שלא תקשה מרבא אדרבא או אפשר שט"ס ביראים וצ"ל רבא תחת אביי בהא דכניף מלחא יהי' איך שיהי' עכ"פ זה מוכח בפי' מריש דבריו שסובר דאין עימור אלא בגדולי קרקע ואי נאמר דגכ"ס בהא דכניף מלחא כמו שפי' רש"י הנ"ל א"כ קשה היאך הביא א"ז להלכה הא לא הוי גדולי קרקע, אבל בהנ"ל י"ל שג"כ הי' לו הגירסא בגמ' כל הרי"ף וג"כ מפ' את הגמ' על דרך שפירשנו את הרי"ף דאביי לא חולק על רבא וע"כ הביא שפיר את הא דכניף מלחא ממלחתא ודו"ק:

פירוש ס

וכל זה י"ל לפי גירסתינו בהיראים אבל להאור זרוע סי' הנ"ל הי' גירסא אחרת בהיראים דז"ל והר"א ממיץ זצ"ל פי' כל כינוס דבר גדולי קרקע נקרא מעמר כדאמרינן בכלל גדול אמר אביי האי מאן דעביד חלתא חייב י"א חטאות וחדא מינייהו כינוס העצים הלכך

יזהר אדם שלא לאסוף פירות או ביצים יחד דהוי כמעמר עכ"ל מדאמר לקבץ ביצים יחד ש"מ דסבר דיש עימור אפי' שלא בגדולי קרקע הלכך אם נתפזר לאדם מלח בשבת או ביצים המותרים בטלטול או כל כה"ג אסור לקבצם יחד משום דהוי מעמר עכ"ל הא"ז ולפי גירסא זו צ"ל בהיראים דסובר הפשט בהא דכניף מלחא ממלחתא כרש"י ואביי ורבא פליגי ופסק כרבא דאל"כ אלא נא' דסובר כמו שפירשנו לפי גירסתינו היה קשה עליו דהיאך פסק דעל אסיפת ביצים חייב משום מעמר הא לפי פשטינו לכ"ע אין מעמר אלא בגדולי קרקע אעכצ"ל לפי גירסת הא"ז בהיראים כמו שכתבנו וע"כ הביא הא"ז את היראים להודיענו דג"כ פסק כרבא כמו שהוא פסק ודלא כהרמב"ם הנ"ל מחודש נ"ד, אלא זה עדיין ק"ל הלא מריש דבריו של היראים מוכח בפי' דפסק כאביי מדכ' כל כינוס דבר מגדולי קרקע נקרא מעמר כו' ועוד היכי כתב היראים אח"כ שלא לאסוף ביצים יחד דהוי כמעמר הלא לפי פסקו לא שייך בביצים משום מעמר וצ"ע:

פירוש סא

וע"כ נ"ל בס"ד דאפי' לפי גירסת הא"ז בהיראים באמת ג"כ פסק כאביי כמו שהוכחנו ומ"ש אח"כ שלא לאסוף פירות או ביצים יחד דהוי כמעמר את זה לא אוסר אלא מדרבנן ועכ"כ כמעמר בכ"ף הדמיון וכ"כ הרהמ"ג אליבא דהרמב"ם הל"ש פכ"א הל' י"א עמ"ש וכן אין מקבצין את המלח וכיוצא בו מפני שנראה כמעמר וכדי שלא יהא קשה על הרמב"ם הלא בפ"ח הל"ה פסק דאין מעמר אלא בגדולי קרקע עכ"כ הרהמ"ג שגם לאביי אפי' אין גדולי קרקע מדרבנן עכ"פ אסור וכ"כ הב"י או"ח סי' ש"מ אליבא דהטור וכן מצאתי בר' ירוחם ני"ב חי"ד וא"כ גם אליבא דהיראים יל"כ ובהא דפירות ג"כ י"ל דסובר היראים כהרמב"ם דדוקא כשיעשה גוף אחד מהפירות אז חייב מה"ת משום מעמר אבל לקבץ אין איסור אלא מדרבנן וע"כ כלל היראים קיבוץ פירות עם ביצים כמובן, אבל לפי מה שנראה מהא"ז דסובר בדעת היראים בהא דאסיפת ביצים דאסור מה"ת כיון דמהא דאסיפת ביצים למד הא"ז דפסק היראים כרבא דשייך מעמר אפי' שלא בגדולי קרקע ואי באמת סובר היראים כן אז נשאר עליו וגם על הא"ז הצריך עיון הנ"ל:

פירוש סב

ולדלכה כתב המחבר סי' הנ"ל אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח שדומה למעמר ומדכ' מלח ממשרפות המלח מוכח בפי' שלא דיבר ממלח שחופרין מהקרקע א"כ נראה שפסק כשיטות הנ"ל דאף דאין עימור אלא בגדולי קרקע אבל מדרבנן אסור ועכ"כ אסור, והא דלא דיבר המחבר גם ממלח שחופרין מהקרקע י"ל דהמחבר באמת סובר דאי מלח זה נקרא גדולי קרקע או לא תליא בפלוגתת הטור והר"ן אי הוי תולדה דמים או לא כהנ"ל מחודש נ"ז ודלא כמו שכתבנו שם וכיון דתליא בפלוגתא ע"כ לא דיבר ממלח זה ועי'

בפר"ח ז"ל או"ח סי' תס"ב שכ' שגם הרמב"ם סובר דמלח לא הוי תולדה דמים ולזה הסכים הפר"ח להלכה וצ"ל שדיבר ממלח שחופרין מהקרקע דאל"כ קשה על הרמב"ם דמדוע לא אוסר לקבץ מלח בשבת רק מדרבנן כהנ"ל הלא להפר"ח הוי מלח גדולי קרקע אבל כשדיבר הפר"ח ממלח שחופרין מהקרקע אז י"ל שהרמב"ם דיבר ממלח ששורפין ממימי הים כמו שפי' רש"י והמלח זה אסור רק מדרבנן כיון דלא הוי גדולי קרקע והא דל"כ הרמב"ם שמלח שחופרין מהקרקע אסור מה"ת לקבץ י"ל דסמך עמ"ש בפרק ח' דבגדולי קרקע חייב משום מעמר, וממילא לפי פסקו של הפר"ח באמת אסור לקבץ מלח שחופרין מן הקרקע מה"ת אבל הנב"י סי' הנ"ל וגם בהשמטות שם כתב שכל מלח הוי תולדה דמים ולפי דבריו כל מלח אינו אסור רק מדרבנן וא"כ צ"ע לדינא והנ"מ לבזמה"ז לענין תשובה כמ"ש הפרמ"ג בפתיחתו להל"ש וגם לענין פסול לעדות מה"ת ולקידושי אשה כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז ס"ק י"ז, אבל עכ"פ א"ז הרווחנו בס"ד דלפי שיטות הטור והפר"ח דברינו הנ"ל אליבא דרבינו והרי"ף והיראים באמת עולים יפה וא"כ צ"ל דמ"ש רבינו במ"ע רמ"ח דמלח מעלה את המקוה כוונתו על מלח שמפ' רש"י ולא על מלח שחופרין מקרקע עי' בנב"י היטב ואז תבין את מה שכתבנו ודו"ק:

פירוש סג

מיהו (יח) בפ' המביא כו' כדתנן התם מגבב עצים כו'. כוונתו דלכאורה קשה על המשנה דביצה דף ל"ג דהיך מותר לגבב עצים בחצר ביו"ט הא איכא משום מעמר אעכ"מ דמעמר ליכא אלא כשלוקח ממקום גידולן ועוד הביא רבינו ראי' ממה דאמר רבא שבת דף ע"ג האי מאן דכניף מלחא ממלחתא כו' ומדאמר ממלחתא מוכח דדוקא ממקום גידול המלח שם שייך מעמר וכ"ס התו' ביצה דף ל"א ע"א דעל הא דאיתא במשנה שם מביאים עצים כו' ומן הקרפף אפי' מן המפוזר כתב התו' וז"ל תימה הא הוי מעמר דהוא אב מלאכה וי"ל דלא שייך עימור אלא במקום שגדלים שם כדמוכח בפ' כלל גדול עכ"ל וכתב המחה"ש סי' ש"מ ס"ק ט"ז בכוונת התו' שהביא ראי' ממלחתא דרבא כמו שהביא רבינו וגם הר"ן ז"ל בביצה שם הביא ראי' זו וא"כ ק"ל על רבינו בתרתי חדא דמדוע לא הביא ג"כ הראי' לזה ממשנה דביצה דף ל"א שקודמת למשנה דמגבב עצים מן החצר שהביא רבינו ועוד מדוע לא סגיא ליה בהראי' ממלחתא דרבא או בהראי' ממשנה דביצה:

פירוש סד

ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים מה שיש לדקדק בתו' הנ"ל דמדוע לא הביא ראי' ממשנה דביצה גופא מדוע כתב כדמוכח בכלל גדול דנראה דאי לאו דמוכח מכ"ג לא היתה הוכחה לזה הא מהמשנה גופא מוכח דעכצ"ל כן מחמת קושית התו' ועוד מדוע לא

הביא הוכחה לזה ממשנה דביצה דלקמן מהא דמגבבין עצים בחצר שהביא רבינו, ונ"ל בכוונת התו' דהר"ן בביצה על המשנה דדף ל"א ומן הקרפף כו' כתב דליכא ביו"ט משום מעמר כיון דהוי צורך אכילה להסקה וממילא להר"ן ל"ק קושית התו' וצ"ל דהתו' ל"ס כהר"ן אלא סובר דאף ביו"ט איכא משום מעמר ועל סברת הר"ן דהוי צורך אכילה סובר התו' כמ"ש הפנ"י שם דמעמר בעצים לא מיקרי אוכל נפש אלא מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מאתמול שאפי' לר' יהודא אסור או סובר דהוי מהמלאכות שקודם לישה שאסורים עי' בפנ"י שם, וממילא לפי"ז י"ל דמשו"ה לא הוכיח התו' ממשנה גופא כיון די"ל על קושית התו' כמ"ש הר"ן דליכא ביו"ט משום מעמר בעצים להסקה ומהאי טעמא לא הוכיח התו' גם ממשנה דדף ל"ג שם מהא דמגבב עצים כו' כיון דלהר"ן גם משם ליכא ראי' וכיון שרצה התו' להביא ראי' שגם להר"ן יהא מוכח דאין מעמר אלא במקום שגדלים שם ע"כ הוכיח א"ז מפרק כלל גדול מהא דרבא כמובן:

פירוש סה

אבל בביצה דף ל"ג על הברייתא מגבב מן החצר ומדליק ובלבד שלא יעשה צבורין ור"ש מתיר במאי קא מפלגי מר סבר מחזי דקא מכניא למחר וליומא אחרינא ומ"ס קדרתו מוכחת עליו כתב הר"ן וז"ל ומ"מ מדלא אסרי' אלא משום דמחזי כמאן דמכניס למחר וליומא אחרינא ולא אסרי' ליה משום מעמר יש להביא ראי' למ"ש הר"י בן רבי' מאיר ז"ל דאינו חייב משום מעמר אלא במלקט במקום שגדל שם וה"נ מוכח בפ' כלל גדול דאמרי' האי מאן דמכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר אלמא דוקא דכניף ממלחתא אבל במקום אחר לא עכ"ל ולכאורה צריך להבין הא הר"ן סובר דביו"ט ליכא משום מעמר כשמעמר להסקה כהנ"ל וא"כ היכי הקשה דלאסור משום מעמר ואי"ל כיון דמגבב צבורין צבורין ולא הסיק הכל ביו"ט עכ"ס הר"ן דאיכא משום מעמר דא"כ קשה על ר' שמעון דהיכי מתיר אפי' צבורין צבורין משום דקדרתו מוכחת עליו הא היכא דבאמת ל"צ כולה ליו"ט א"כ מגבב למחר וליומא אחרינא וזה באמת אסור אפי' לר"ש ועוד הא מהברייתא מוכח בפי' דאינו מגבב אפי' צבורין אלא לצורך יו"ט אלא החכמים אסרו אפי' לצורך יו"ט משום דמחזי דקא מכניא למחר ור"ש סובר דלא מחזי כיון דקדרתו מוכחת עליו דאל"כ אלא נאמר דכשמגבב צבורין צבורין באמת לצורך מחר מגבב א"כ היכי קאמר הגמ' דחכמים אוסרין משום דמחזי הלא באמת כן היא אעכצ"ל כמו שכתבנו וכיון דבאמת מגבב לצורך יו"ט א"כ תו לא שייך משום מעמר לשיטת הר"ן וא"כ מה הקשה הר"ן דמדוע לא אסרי' משום מעמר, וא"ל דמ"ש הר"ן בדף ל"א דליכא ביו"ט משום מעמר ל"כ אלא אליבא דאחרים אבל הר"ן לעצמו לס"כ וע"כ הקשה בדף

ל"ג שפיר כיון דמהפנ"י שם מוכח בפי' דהר"ן לעצמו ס"כ וכ"מ מהמחה"ש סי' תק"א ס"ק ז' עי"ש, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הר"ן דהכי הקשה כיון דחכמים אסרו משום דמחזי דצובר שלא להסיקו ביו"ט א"כ מדוע ל"ק הגמ' דחכמים אסרו משום דמחזי כמעמר כיון דמאן דחזי שעשה צבורין סובר דשלא להסיקו ביו"ט מגבב וא"כ שוב שייך משום מעמר וע"כ מחמת קושיא זו הוכיח הר"ן מברייתא זו דלא שייך מעמר אלא כשמלקט במקום שגדל שם, ועל התו' הנ"ל צ"ל דמשו"ה לא הביא ראי' מברייתא זו כיון די"ל דהגמ' באמת ה"ק מר סבר מחזי דקא מכניא למחר וליומא אחרינא והו"ל מעמר ועל הר"ן צ"ל דסובר דאי הוה הפשט בגמ' כן אז הוה אמר הגמ' בקיצור מר סבר דמחזי כמעמר כמובן:

פירוש סו

וא"כ י"ל דמשו"ה לא הביא רבינו ראי' דאין מעמר אלא במקום גידולן ממשנה דביצה דף ל"א כיון דבמשנה זו י"ל כמ"ש הר"ן דלא שייך ביו"ט משום מעמר אלא הביא ראי' ממשנה דדף ל"ג וכוונת רבינו ממ"ש הברייתא של המשנה זו ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין [או י"ל דמ"ש רבינו כדתנן התם מגבב עצים כו' באמת אין כוונתו על המשנה רק על הברייתא. דדף ל"ג ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין והא דל"כ רבינו כדתניא התם כו' ע"ז י"ל כמ"ש המרש"ל בביאורו לעיל מל"ת מ' עמ"ש רבינו שם על מימרא דאמורא תניא וז"ל ודרכו של הסמ"ג לשנות לשון הגמ' עכ"ל] ומברייתא זו סובר רבינו באמת יש ראי' אפי' לפום שיטת הר"ן דהא הר"ן בעצמו ג"כ הביא ראי' מברייתא זו כהנ"ל אלא כיון די"ל הפשט בהברייתא כהנ"ל אליבא דהתו' ע"כ הביא רבינו גם ראי' ממלחתא דרבא והראי' מרבא גרידא לא סגיא ליה כיון דרצה להוכיח דאפי' לכתחילה שרי לעמר שלא ממקום גידולן ומהא דרבא אכתי הוה יכלינן למימר דדוקא חיוב חטאת ליכא אבל איסור דרבנן איכא ומשום דרבא דיבר מחיוב חטאת ע"כ נקט ממלחתא וכדי שלא נאמר כן ע"כ הביא ראי' גם מהברייתא דמשם באמת מוכח דאפי' לכתחילה שרי ול"ק על רבינו כל הקושיות הנ"ל ודו"ק:

פירוש סז

ומה מאד יש להבין בהנ"ל מ"ש הגמי"י הל"ש פ"ח וז"ל כתב הסמ"ג כל כינוס דבר גידולי קרקע נקרא מעמר כו' עד הלכך יזהר אדם שלא לאסוף פירות ולקבצ' יחד דהוי כמעמר וכו' עי"ש ומוכח מדבריו דאפי' בפירות תלושים איכא למיחש עכ"ל ולכאורה צריך להבין הלא מעמר לא שייך אלא בדברים תלושים וא"כ האי ומוכח מדבריו דאפי' בפירות תלושים כו' שכ' הגהמי"י אין לו הבנה אעכצ"ל דכוונתו דאפי' בפירות תלושים ואינם במקום גידולן ג"כ איכא למיחש וכן למדו הפשט בהגהמי"י הש"ג בשבת פ"ז והכנה"ג או"ח סי' ש"מ [ועי' בא"ר שם שהשיג על הכנה"ג שהגהמ"י מסיק דאין איסור

אלא במקום גידולו ובאמת אין אני רואה שום השגה אלא אדרבא מהגהמי"י שלפנינו מוכח כמ"ש הש"ג והכנה"ג אם לא שלא"ר הי' גירסא אחרת בהגמ"י] אבל לכאורה ק"ל על הגהמי"י דהיאך כתב בשם רבינו דמדכ' הלכך יזהר אדם שלא לאסוף פירות כו' מוכח דסובר שגם שלא ממקום גידולן אסור לקבץ את הפירות הא רבינו ל"כ את ההלכך כו' אלא מקודם שהביא הראי' מביצה ומרבא אבל בתר שהביא הראי' מביצה ומרבא דאין מעמר אלא ממקום גידולן באמת י"ל דסובר שמותר לקבץ פירות שלא ממקום גידולן כמו שנראה בפי' כן למי שמעי' היטב בדבריו הקדושים וא"כ היכי כתב הגהמ"יי בשמו להיפך, אבל בהנ"ל י"ל דהגהמ"יי סובר דמדהביא רבינו את הראי' מרבא לבסוף מוכח דעיקר ראייתו הי' מהא דרבא ומהא דרבא באמת י"ל דלא מוכח אלא דליכא איסור דאורייי' אבל איסור דרבנן איכא כהנ"ל ועכ"כ הגהמ"יי בשם רבינו כן, אבל הש"ג והכנה"ג סברו דמדהביא רבינו גם את הראי' דביצה עכ"ס שמותר לעמר אפי' לכתחילה שלא ממקום גידולן כיון דמביצה באמת מוכח כן כהנ"ל מחודש ס"ו ועכ"כ הש"ג והכנה"ג משמו כן וכ"ס הסמ"ק סי' רפ"א דמדלא הביא אלא את הראי' דביצה עי"ש והכנה"ג כתב דכן סברו רוב הפוסקים עי"ש:

פירוש סח

אבל מהרמב"ם הל"ש פכ"א מוכח דאפי' שלא ממקום גידולן אסור לאסוף מדכ' וכן אין מקבצין את המלח וכיוצא בו מפני שנראה כמעמר ומדכ' איסורא באסיפת המלח ול"כ כשמאספין ממלחתא דהיינו במקום גידולם כמו שכתבו שאר המפרשים וכן התלמוד עכ"מ דסובר דאפי' אספם שלא במקום גידולם אסור וה"ה לכל מילי כ"כ הש"ג והכנה"ג וא"כ לכאורה ק"ל על הכ"מ הל"ש פ"ח הל"ו דעמ"ש הרמב"ם המקבץ דבילה ועשה ממנה עגולה כו' הר"ז תולדת מעמר וחייב כתב הכ"מ וז"ל כתב הרמ"כ דוקא שקבצם ממקום שנפלו שם מן האילן אבל אם קבצם בבית לא כו' עכ"ל ומדהביא הכ"מ את הרמ"כ על הרמב"ם מוכח שגם בדעת הרמב"ם ס"כ וע"ז לכאו' קשה הא מפכ"א מוכח בפי' דהרמב"ם לס"כ כמ"ש הש"ג והכנה"ג, אבל בהנ"ל י"ל שהכ"מ סובר בדעת הרמב"ם כהתו' דביצה דף ל"א הנ"ל שהוכיח א"ז דאין מעמר אלא ממקום גידולן רק מהא דרבא ולא ממשנה דביצה] דף ל"א וגם לא ממשנה ומהברייתא דדף ל"ג שם מהטעם שכתבנו אליבא דהתוס' מחודש ס"ד וכיון דלא היה להרמב"ם ראי' לזה רק מהא דרבא ומהא דרבא באמת לא מוכח אלא דליכא איסור דאורייתא אבל איסור דרבנן איכא כהנ"ל ע"כ הביא הכ"מ שפיר על הרמב"ם דפ"ח את הרמ"כ כיון דשם דיבר הרמב"ם מאיסור דאורייתא מדכ' הר"ז תולדת מעמר וחייב אבל בפכ"א שדיבר הרמב"ם מאיסור דרבנן

ע"כ הוכיחו הש"ג והכנה"ג משם שפיר דסובר דאפי' כשמעמר שלא ממקום גידולן ג"כ איכא איסור דרבנן כמובן, וממילא הרווחנו בס"ד בהנ"ל די"ל דרבינו והרמב"ם לא פליגי בהא דמעמר שלא ממקום גידולן רק לענין איסור דרבנן דרבינו סובר דאפי' איסור דרבנן ליכא כהנ"ל אבל הרמב"ם סובר דאיסור דרבנן איכא ומהמחבר או"ח סי' ש"מ נראה דפסק כרבינו מדכ' וכן אסור לקבץ כל דבר במקום גידולו מוכח בפ" דשלא ממקום גידולו סובר דאפ" איסור דרבנן ליכא כמובן:

פירוש סט

ועי' בכנה"ג סי' הנ"ל דבתר שכ' דרוב הפוסקים סברו כרבינו דאין מעמר אלא ממקום גידולן ובתר שהוכיח שהרמב"ם אוסר אפי' שלא ממקום גידולן כתב וז"ל ותמהני על רבינו ב"י ז"ל שלא הזכיר מזה כלום וצ"ע עכ"ל והא"ר סי' ש"מ תמה על הכנה"ג דהיאך לא ראה שהב"י או"ח סס"י של"ה הביא את רבינו ואת הרמב"ם דפכ"א וגם את הגהמ"יי הנ"ל עי"ש אבל לי"נ שבודאי ראה הכנה"ג את הבי" דסי' של"ה אלא הכי תמה על הב"י דמדוע לא הזכיר מזה דאין חילוק בין רבינו והרמב"ם רק לענין איסור דרבנן אבל לענין איסור דאורייתא גם הרמב"ם סובר דאין מעמר רק במקום גידולן, ומ"ש הכנה"ג שרוב הפוסקים סברו כרבינו אני לא ראיתי בפי' דס"כ רק הסמ"ק והתו' והר"ן דביצה והטור והמחבר הנ"ל אבל הפוסקים דלס"כ הם המרדכי והגהמ"יי והרמב"ם לפי הבנת הש"ג הנ"ל בהרמב"ם והיראים לגירסת הא"ז בהיראים הנ"ל מחודש ס' מדאוסר לאסוף גם ביצים כיון דבביצים לא שייך מקום גידולן כיון שדרכם להתגלגל ממקום גדולתן וא"כ ממילא מוכח שגם הא"ז ס"כ מדהביא את היראים ולא חולק עליו וגם מדלא דברו היראים והא"ז מזה עכ"מ דל"ס כרבינו בזה וגם הרוקח סי' ס' כתב את הדין דמעמר סתם ולא מחלק בזה וכן יש להוכיח מר' ירוחם הנ"ל מחודש ס"א והכלבו הל"ש הביא את מ"ש הרמב"ם פ"ח הל"ו המקבץ דבילה כו' הנ"ל ול"כ עליו דדוקא כשמקבץ ממקום גידולן כמ"ש הכ"מ בשם הרמ"כ הנ"ל עכ"מ דגכ"ס דלא כרבינו והרי"ף והרא"ש ג"כ לא דברו מזה כלום ומדסתמו נראה דג"כ ל"ס כרבינו וא"כ לכאו' נר' להיפך ממ"ש הכנה"ג דרוב הפוסקים ל"ס כרבינו, ואפשר שהכה"ג סובר דכיון שהרי"ף והרא"ש והרוקח הביאו את לשון רבא ממלחתא והר' ירוחם כתב ממקום שעושין המלח מוכח דסברו כרבינו ובהיראים אפשר שהי' גירסתו כמו שאיתא לפנינו הנ"ל מחודש נ"ט ולפי גירסא שלפנינו איתא גם להיראים ממלחתא וא"כ יש להוכיח גם מהיראים שסובר כרבינו והא"ז ג"כ הביא ממלחתא ואפשר דמשו"ה ל"צ לחלוק תו על היראים והש"ג הביא בשם

רש"י שגכ"ס כן ומהש"ג עצמו ג"כ נראה דס"כ מדהביא את שיטת רבינו באחרונה ועכ"כ הכנה"ג שפיר דרוב הפוסקים סברו כרבינו כמובן:

פירוש ע

ובמנ"ח ז"ל מצוה ל"ב ד"ה המעמר ראיתי שהוכיח מהרמב"ם פ"ח הל"ה מדכ' המעמר אוכלין דלא שייך מעמר אלא באוכלין וכתב שהרמב"ם למד א"ז משום דהוה קשה ליה קושית התוס' דביצה דף ל"א הנ"ל מחודש ס"ג ומחמת קושיא זו הוכיח הרמב"ם ממשנה דביצה שאין מעמר אלא באוכלין עי"ש, ובהשקפה ראשונה הי' נ"ל להביא ראי' לדבריו מהירושלמי שבת פ"ז דף כ"ח ע"א דאיתא שם כל שהוא נוגע באוכל חייב משום מעמר בקליפה משום דש פי' הקה"ע וז"ל כל שהוא נוגע באוכל עצמו תולדה דמעמר אבל המאספין להסיר קליפתן הוי תולדה דדש עכ"ל ולכאורה זה טעמא בעי דמדוע לא יהא חייב אף כשמאספין להסיר קליפתן משום מעמר אבל כשנאמר דאין מעמר אלא באוכלין אז שפיר י"ל דדוקא כשמאסף משום אוכל דהוי מעמר באוכלין ע"כ חייב משום מעמר אבל כשמאסף משום קליפתן דלא הוי אוכל והוי כמעמר שלא באוכלין ע"כ אינו חייב משום מעמר אלא משום דש, אבל אח"כ ראיתי שיש מקום לעי' ע"ז מגמ' שבת צ"ו ע"ב דפליגי דמקושש משום מה מיחייב חד אמר משום מעביר ד' אמות וחד אמר משום תולש וחד אמר משום מעמר והקשה הגמ' מה נ"מ עי"ש ואי נאמר כהמנ"ח אליבא דהרמב"ם מה הקשה הגמ' הא נ"מ גדולה יש דכשאמרינן דמקושש מעמר הי' אז מוכח דשייך מעמר אפי' בעצים לא באוכלין דוקא אבל כשאמרינן דמעביר ד' אמות או תולש הי' אז י"ל דמעמר לא שייך אלא באוכלין הן אמת די"ל דהגמ' לא הקשה אלא מה נ"מ בין מ"ד דמעביר ד' אמות הי' לבין מ"ד דתולש הי' אבל מפשטות לשון הגמ' נראה דעל כל הג' מ"ד הקשה וא"כ ממילא מוכח דלכ"ע שייך מעמר לא באוכלין דוקא וגם מכל הפוסקים באמת נראה דס"כ וממילא לפי"ז צ"ל הפשט בהירושלמי הנ"ל כל שהוא נוגע באוכל חייב משום מעמר לחודא בקליפה משום דש כלומר אף משום דש כמובן, ולהלכה באמת פסקינן דשייך מעמר גם בעצים ובתנאי כשמעמר ממקום גידולן וגם באבנים כשמעמר ממקום שחוצבין אותן נ"ל דחייב משום מעמר לכ"ע דאבנים בודאי גידולי קרקע הם אלא אבנים שקוראין קריסטאל שטיינער שנתהוה מן המים כמ"ש הנב"י הנ"ל יש להסתפק כמו במלח שחופרין מן הקרקע כהנ"ל מחודש ס"ב:

פירוש עא

ובמגן אבות ראיתי שכ' בד"ה והמעמר וז"ל ובסמ"ג כתב דאף שלא במקום גידולן יש בו משום מעמר וק"ל מהא דאיתא ריש פ' נוטל כלכלה ואבן בתוכו כו' דפריך הגמרא ולינערינהו כו' קשה הא אח"כ יהא אסור לו ללקטן לסל ואפשר דלא מיקרי מעמר

אלא ביש צורך בעימור זה כמו בשבלים דהרוח מפזרתן כל זמן שאינם מכונסין וכיוצא בזה בפירות קטנים אבל בפירות שאין בהם שום תועלת בעימור נגד פזרונן בכה"ג גם להסמ"ק אין בו משום מעמר עכ"ל ולכאורה צריך להבין דהיכי ראה המגא"ב ברבינו דס"כ הלא אדרבא רבינו כתב בפי' להיפך דלא שייך מעמר אלא כשמקבץ ממקום גדולתן ואפשר שלא ראה המגא"ב אלא מ"ש הגהמ"יי בשם רבינו הנ"ל מחודש ס"ז אבל זה דוחק כיון דל"כ בשמו וע"כ נ"ל שגם המגא"ב סובר הפשט ברבינו כמו שכתבנו דמדרבנן מודה דאסור לעמר אפי' שלא ממקום גדולתן וע"כ נזהר המגא"ב ול"כ ובסמ"ג כתב דאף שלא במקום גידולם חייב משום מעמר אלא כתב יש בו משום מעמר כוונתו דיש בו מדרבנן, וא"כ ממילא גם הקושיא של המגא"ב ל"ק כיון די"ל דהגמ' דנוטל אזלא אליבא דר"ש דמשאצל"ג פטור ושם העימור באמת הוי משאצל"ג כיון דלא שדי הפירות רק משום האבן וכיון דהוי משאצל"ג שפיר י"ל דרבינו באמת סובר דבדרבנן משאצל"ג שרי אפי' לכתחלה וע"כ הקשה הגמ' בנוטל שם שפיר ודו"ק.

פירוש עב

הדש (יט) **תולדה דאורייתא היא דתניא כו' פי' דש כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו דבשבת ע"ה ע"א ת"ר הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת ר' יהודא אומר חייב שתים שהי' ר"י אומר פציעה בכלל דישה כו' אמר רבא מ"ט דרבנן קסברי אין דישה אלא לגדולי קרקע וכיון דרבנן סברו דאין דישה אלא בגדולי קרקע בודאי שכן הלכה כיון דקיי"ל דר"י וחכמים הלכה כחכמים וא"כ ק"ל אמאי לא הביא רבינו א"ז דאין דישה אלא בגדולי קרקע, ואי"ל כיון דחכמים דר"י ר"מ וכיון דר"מ ור"י הלכה כר"י כדאיתא בעירובין מ"ו ע"ב כמ"כ נמי סובר רבינו דגם נגד חכמים הלכה כר"י וכמו שבאמת סובר הרב צמח גאון מובא בריי"ף שבת פי"ז על המשנה כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין כו' וכיון דפסק רבינו כר"י ע"כ לא הביא דאין דישה אלא בגדולי קרקע, אבל באמת זה אא"ל כיון דהריי"ף שם באמת חולק על הרב צמח גאון וסובר דדוקא היכא דפליג ר"מ בהדיא שם הלכה כר"י אבל היכא דנסתם בלשון חכמים שם הלכה כחכמים וכ"פ הרמב"ם הל"ש פכ"ה הלי"ב עי' בהרהמ"ג שם וכיון דרבינו ג"כ פסק בהא דכל הכלים הניטלין בשבת כחכמים דר"י כמ"ש בפי' בסוף מל"ת זו אכ"מ דל"ס רבינו כהרב צמח גאון אלא כהריי"ף והרמב"ם וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא דמדוע לא הביא דאין דישה אלא בגדולי קרקע, וגם אי"ל דרבינו סובר דכיון דרבא קאמר דאין דישה אלא בגדולי קרקע ורבא בעצמו סובר בשבת ע"ג ע"ב בהא דכניף מלחא כו' דמעמר שייך אפי' שלא בגדולי קרקע וכדי שלא יהא סתירה ברבא עכצ"ל דרבא ל"ק דאין דישה אלא בגדולי קרקע אלא אליבא

דחכמים אבל לעצמו באמת סובר כר"י דיש דישה אפי' שלא בגדולי קרקע כמו שסובר במעמר וכיון דרבא סובר כר"י עכ"ס רבינו דהל' כר"י, אבל ג"ז אא"ל כיון דלפי מה שכתבנו לעיל מחודש נ"ז באמת ליכא שום סתירה ברבא וא"כ ממילא שפיר י"ל דגם רבא באמת סובר כחכמים וכמו שבאמת פסק הרמב"ם הל"ש פ"ח הל"ז וא"כ מדוע ל"כ רבינו גכ"כ וגם על הרי"ף והרא"ש ק"ל דמדוע לא הביאו בהלכותיהם את הא דאין דישה אלא בגדולי קרקע:

פירוש עג

ונ"ל בס"ד ליישב דתוס' בשבת ע"ג ע"ב ד"ה מפרק כתב דלרש"י דמפרק תולדה דדש מוכח מהא דא' ר' מרינוס בכתובות ס' ע"א גונח יונק חלב בשבת דסובר כר"י דיש דישה אפי' שלא בגדולי קרקע וכיון דר' יוסף בכתובות שם פסק כר' מרינוס ממילא מוכח דהלכה כר"י דיש דישה אפי' שלא בגדולי קרקע אבל לר"ת דמפרק תולדה דממחק ליכא ראי' מהא דר' מרינוס דסובר כר"י באמת הדרן לכללן דר"י וחכמים הלכה כחכמים עי' בתוס' ובמהר"ל היטב וא"כ י"ל כיון דרבינו בסוף אב מלאכה זו פסק כרש"י דמפרק תולדה דדש אכ"מ מהא דר' מרינוס דהל' כר' יהודא כמ"ש התוס' ע"כ ל"כ רבינו דאין דישה אלא בגדולי קרקע, וגם שפיר יש להבין דמדוע כתב רבינו בסוף אב מלאכה זו בהדי הדדי המפרק ה"ז תולדה דדש החולב את הבהמה חייב משום מפרק דכיון דכל הראי' של התוס' דלרש"י דמפרק תולדה דדש הלכה כר"י לא הוי אלא כשאמרינן דחולב ג"כ חייב משום דש עי"ש וכיון דרבינו מקודם שסיים את אב מלאכה זו רצה לרמז לתרץ מעליו קושיתינו הנ"ל עכ"כ בהדי הדדי המפרק ה"ז כו' החולב את הבהמה כו' כוונתו דכיון דחולב ג"כ חייב משום דש ממילא מוכח דהלכה כר"י וע"כ ל"ק עליו דמדוע לא הביא דאין דישה אלא בגדולי קרקע כמובן, וממילא לפי"ז כיון דהרי"ף והרא"ש גכ"כ בפר' כלל גדול דחולב חייב משום מפרק וגם כתבו דמפרק תולדה דדש א"כ גם אליבייהו צ"ל דסברו דהלכה כר' יהודא כמ"ש התוס' אליבא דרש"י וע"כ לא הביאו את הא דאין דישה אלא בגדולי קרקע וגם בקרבן נתנאל שם ראיתי שכ' אליבא דהרא"ש כן עי"ש:

פירוש עד

אבל לכאו' ק"ל על התוס' דהיאך כתב דרש"י סובר דהל' כר"י הלא רש"י כתב שם על הא דתנא הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן וז"ל המנפץ פשתן בגבעולין והמנפט צמר גפן בקשת כדרך האומנין וצמר גפן גדולי קרקע הוא להכי קרי ניפוט דילי' תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ולא קרי ליה תולדת מנפץ דצמר עכ"ל מוכח בפי' מרש"י דהלכה כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע מדכ' וצמר גפן גדולי קרקע הוא, וצ"ל דהתוס' סובר אליבא דרש"י כמ"ש הק"נ אליבא דרא"ש דעמ"ש הרא"ש שם פ"ז סימן ג'

וז"ל הדש דתניא הדש והמנפץ והמנפט כו' פי' המנפץ בפשתן והמנפט בצמר גפן דגדולי קרקע נינהו כתב הק"נ וז"ל וקשה הא לעיל בסמוך מסיק רבינו דמפרק תולדה דדישה אפי' אינו גדולי קרקע וי"ל משו"ה אמר דגדולי קרקע נינהו דלא תקשי לך אמאי לא קרי ליה מנפץ בצמר גפן תולדה דמנפץ דקתני במתניתין ע"ז פי' דצמר גפן גדולי קרקע נינהו משא"כ מנפץ בצמר דקתני במתניתין לאו גדולי קרקע הוא עכ"ל והתו' צ"ל דסובר אליבא דרש"י גכ"כ וא"כ ממילא גם אליבא דרבינו י"ל דמשו"ה קאמר פי' דש בתבואה מנפץ פשתן מנפט צמר גפן בקשת מגרעינים כיון דרצה לאשמעינן דמנפט גדולי קרקע הוא וע"כ לא קרי למנפט תולדה דמנפץ דצמר כמ"ש הק"נ אבל לא משום דסובר דאין דישה אלא בגדולי קרקע מפ' רבינו דמנפט הוי גדולי קרקע אלא רבינו באמת סובר כמ"ש התוס' אליבא דרש"י דהלכה כר"י ודו"ק:

פירוש עה

אבל הא"ז הל"ש אות נ"ח הוכיח ממ"ש רש"י, וצמר גפן גדולי קרקע דבאמת סובר דאין דישה אלא בגדולי קרקע עי"ש שהאריך בזה לדינא ובסוף דבריו כתב וז"ל אלא כך הוא הלכה למעשה דלא חייב חטאת אלא על דישת גדולי קרקע ושאינו גדולי קרקע אסור מדרבנן עכ"ל נר' בפי' דהא"ז חולק עם תו' דשבת הנ"ל וסובר בדעת רש"י דסובר כהרמב"ם דהל' כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע וא"כ נשארה להא"ז קושית התו' מהא דר' מרינוס דמדוע אמר תרתי כלאחר יד ובמקום צער הלא חולב אינו אסור אלא מדרבנן כיון דבהמה לאו גדולי קרקע היא אבל באמת זה ל"ק מידי כיון דהא"ז כתב בפי' דלפום פסקו דאין דישה אלא בגדולי קרקע באמת בהמה נקראת גדולי קרקע וכ"כ הרהמ"ג הל"ש פ"ח הל"ז אליבא דהרמב"ם עי"ש, וממילא לפי"ז כיון דלא הוכיח הא"ז דרש"י וסובר דאין דישה אלא בגדולי קרקע אלא משום שכ' וצמר גפן גדולי קרקע א"כ י"ל גם אליבא דרבינו דמש"ה מפרש דמנפץ ומנפט הוי בגדולי קרקע משום דסובר דהלכה כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע והא דל"כ רבינו בפי' דאין דישה אלא בגדולי קרקע י"ל דסמך עמ"ש דמנפץ ומנפט הוי בגדולי קרקע, נמצא לפי"ז אי רבינו סובר דהלכה כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע או סובר דהלכה כר"י דבר זה תליא בשיטות התוס' והא"ז בדעת רש"י ודו"ק:

פירוש עו

אבל אחר עיון קצת ראיתי שגם להא"ז צ"ל דרבינו פסק כר' יהודא דלכאורה יש להקשות על הא"ז דהיכי הוכיח ממ"ש רש"י וצמר גפן גדולי קרקע דסובר דאין דישה אלא בגדולי קרקע דלמא באמת הפשט ברש"י כמ"ש הק"נ אליבא דהרא"ש הנ"ל מחודש ע"ד וצ"ל דהי' קשה להא"ז. דאי נאמר דכוונת רש"י כמ"ש הק"נ לא הי' לו אלא לפרש דמה היא

מנפץ ומנפט מדוע כפל וכתב וצמר גפן גדולי קרקע אעכ"מ דמשום דסובר דהלכה כחכמים כ"כ וגם מלשון הא"ז מוכח בפי' שכיוון למה שכתבנו מדכ' וז"ל מדפירש וצמר גפן גדולי קרקע הוא ש"מ דסובר רש"י דאין דישה אלא בגדולי קרקע כוונתו מדכפל רש"י כהנ"ל, וממילא לפי"ז ל"ל אליבא דרבינו כמ"ש הא"ז אליבא דרש"י כיון דרבינו באמת לא כפל וקאמר וצמר גפן גדולי קרקע הוא אלא מפרש דמה היא מנפץ ומנפט וע"ז באמת י"ל כמ"ש הק"נ אליבא דהרא"ש וכן כתבו בכוונת רבינו הגאונים מו"ה אייזיק שטיין והמרש"ל ז"ל בביאורם כאן וכיון דלא יכלינן לפרש אליבא דרבינו כמו שמפ' הא"ז אליבא דרש"י א"כ נשארה על רבינו הקושי' הנ"ל דמדוע ל"כ דאין דישה אלא בגדולי קרקע אעכצ"ל גם להא"ז כתירוצינו הנ"ל דרבינו סובר כהתו' דהל' כר' יהודא ודו"ק:

פירוש עז

אבל עכ"פ א"ז הרווחנו בהא"ז הנ"ל דאליבא דהרא"ש באמת ל"ל כמ"ש הק"נ כיון דהרא"ש ג"כ כפל כרש"י דבתר דמפ' דמה היא מנפץ ומנפט מסיים וכתב דגדולי קרקע נינהו כהנ"ל בשמו מחודש ע"ד אעכ"מ דלפום שיטת הא"ז סובר הרא"ש דאין דישה אלא בגדולי קרקע וגם בר' ירוחם ני"ב חי"ד צ"ל כן כיון דג"כ כפל כרש"י עי"ש, אבל אליבא דהרי"ף באמת גם לפום שיטת הא"ז צ"ל דסובר דהל' כר' יהודא כהנ"ל מחודש ע"ג כיון דהרי"ף הביא הברייתא הדש והמנפץ כו' כצורתא ולא מפ' כמו שמפרש הרא"ש כמובן, אבל אכתי ק"ל דאי באמת פסק הרי"ף כר' יהודא מדוע לא הביא את מ"ש ר"י הצד חלזון חייב שתים אחת משום צד ואחת משום דישה וגם על רבינו לפום תירוצינו דסובר כר' יהודא ועל הרא"ש לפום הבנת הק"נ דפסק כר"י ג"כ קשה קושיא זו:

פירוש עח

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו והרי"ף והרא"ש באמת גכ"ס כחכמי' דאין דישה אלא בגדולי קרקע כמו שפסקו הרמב"ם ורש"י והא"ז ומה שלא כתבו א"ז בפי' י"ל דסברו כיון דברייתא הדש והמנפץ והמנפט כולו מלאכה אחת הן עכצ"ל דסוברת כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע כיון דפירושא דמנפץ והמנפט דברייתא כמו שמפרשו רבינו ורש"י והרא"ש שהם בגדולי קרקע ומדלא נקטה הברייתא לתולדה דדישה אלא דברים שהם גדולי קרקע עכ"מ דסוברת כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע וכיון שרבינו והרי"ף והרא"ש הביאו את הברייתא זו ע"כ לא כתבו בפי' דאין דישה אלא בגדולי קרקע כיון דממילא ידעינן א"ז מהברייתא זו וא"כ ממילא גם על היראים סי' ק"ב והסמ"ק סי' רפ"א והרוקח סי' ס"א ג"כ ל"ק דמדוע ל"כ דאין דישה אלא בגדולי קרקע כיון שגם הם הביאו את הברייתא זו כמובן:

פירוש עט

וממילא הרווחנו בס"ד בהנ"ל שכל הפוסקים חוץ מהתו' דשבת הנ"ל מחודש ע"ג סברו דהלכה כחכמים דאין דישה אלא בגדולי קרקע וגם מתו' יבמות קי"ד ע"א ד"ה וקסבר ומתו' כתובות ס' ע"א ד"ה מפרק נראה דל"צ למימר דהלכה כר' יהודא כיון דל"כ התו' שם כמ"ש התו' בשבת בפי' דהלכה כרי יהודא אלא כתב וז"ל וי"ל דאיצטריך טעמא דהכא דמפרק כלאחר יד הוא משום ר' יהודא דסובר דיש דישה שלא בגדולי קרקע וא"כ י"ל בכוונת התו' דר' מרינוס רצה ליתן טעם שגם לר' יהודא יהא שרי אבל באמת ר' מרינוס ל"ס כר"י וא"כ באמת על התו' דשבת ק"ל דמנ"ל למילף מהא דר' מרינוס דהלכה כר"י דלמא סובר ר' מרינוס כמו שכתבנו ואפשר דלזה כיוון הג"א בכתובות שם שכ' וז"ל ומתוך פר"י משמע דק""ל כר' יהודא דמפרק נוהג מדאורייתא אפי' בדברים דלאו גידולי קרקע מדלא שרי רק לינק אבל לחלוב משמע דאסור ויש קצת לדחות וצ"ע בשבת עכ"ל כוונתו שיש לדחות מ"ש בתחלה דמפר"י משמע כו' כיון די"ל הפשט בהתו' כמו שכתבנו ומשו"ה מסיים הג"א וצ"ע בשבת כוונתו דצ"ע מ"ש החו' בשבת להוכיח מהא דר' מרינוס דהלכה כר' יהודא כיון די"ל הפשט בהא דר' מרינוס כמו שכתבנו כמובן, וממילא לפי"ז כיון שבררנו בס"ד שכמעט כל הפוסקים סברו דהלכה כחכמים וגם בתו' דיבמות וכתובות י"ל דס"כ ועל התו' דשבת באמת צ"ע כמ"ש הג"א ע"כ נ"ל לדינא כמו שפסק הא"ז הנ"ל מחודש מ"ה להלכה ולמעשה דמדאורייתא אין דישה אלא בגדולי קרקע ושאינו גדולי קרקע הוי תולדה דרבנן וע"כ פסק המחבר או"ח סי' ש"כ שגם בדגים שייך סחיטה אף דלא הוו גדולי קרקע דכוונתו מדרבנן ועי' ראש יוסף שבת ע"ה ע"א ד"ה הצד צבי שכ' דכמהין ופטריות כיון דלא הוו גדולי קרקע שרי לסחוט למימיהן וגם מפלפל על המחבר דהיאך שייך סחיטה בדגים כיון שאינם גדולי קרקע ובודאי לא ראה את הא"ז הנ"ל כיון דלדבריו באמת גם כמהין ופטריות אסורים לסחוט וגם על המחבר ליכא שום מקום להשגה כלל:

פירוש פ

תולדה (כ) דרבנן היא דמסקינן בשבת כו' לכאורה היאך כתב רבינו על סחיטת זתים וענבים שתולדה דרבנן היא הא הוי מפרק ומפרק הוי תולדה דדש דאורייתא כמ"ש רש"י שבת קמ"ג ע"ב ד"ה אין סוחטין את הפירות וז"ל דהו"ל מפרק דהוא תולדה דדישה וגם רבינו כתב בסוף אב מלאכה זו וכן הסוחט זתים או ענבים חייב משום מפרק, וע"כ נ"ל בס"ד דתולדה דרבנן שכ' רבינו קאי על סחיטת תותים ורמונים דאינו אסור אלא מדרבנן ועכ"כ גבי זתים וענבים אין סוחטין אותם כוונתו מדאורייתא כמ"ש בסוף אב מלאכה זו וגבי תותים ורמונים כתב אסור לסוחטן כוונתו מדרבנן ועכ"כ אסור וכ"כ הרמב"ם

הל"ש פכ"א הלי"ב והסוחט זתים וענבים חייב משום מפרק לפיכך אסור לסחוט תותים ורמונים וכתב הרהמ"ג וז"ל ומבואר בגמ' דבזתים וענבים יש חיוב דבר תורה בתותים ורמונים אסורין מדבריהן ובשאר פירות שאינן עומדין כלל למשקין מותר לכתחילה עכ"ל וא"כ דברי רבינו ממש כהרמב"ם וכ"פ המג"א ריש סי' ש"כ והמרש"ל בביאורו כאן כ' על ואם יצאו מעצמן אסורין שכ' רבינו וז"ל פי' היא התולדה אבל אין סוחטין אותם דאורייתא הוא וחייב משום מפרק עכ"ל וגם לפי פירושו לא חולק רבינו עם הרמב"ם כיון דגם הרמב"ם סובר דאפי' בזתים וענבים אם יצאו מעצמן אינו אסור אלא מדרבנן ולהלכה פסק הש"ע סי' ש"כ לגמרי כרבינו:

פירוש פא

אמר(כא)שמואל סוחט אדם אשכול ענבים כו', גם בזה פסק הש"ע שם כן, ומ"ש רבינו עמ"ש רב חסדא מדברי רבינו נלמד חולב אדם כו' ודוקא ביו"ט שרי כו' כ"כ גם הר"ת מובא בתו' בשבת קמ"ד ע"ב ד"ה חולב וכ"פ הש"ע או"ח סי' תק"ה, ומ"ש דדוקא גונח מותר בשבת לינק חלב אבל משום צער צמא לא שרי בשבת אלא ביו"ט כ"פ הש"ע סי' שכ"ח, ומ"ש כבושים ושלקות עי' ב"י וש"ע סי' ש"כ, מ"ש דיני סחיטה כו' עי' טוש"ע סי' ש"א, ומ"ש ולכך מסננין יין בסודרין כו' עי' טוש"ע סי' שי"ט. ומ"ש ושם הערוך בדיני דברזא גי' סי' ש"כ, ומ"ש בשם רבותיו בהא דגיגית מלאה ענבים, שמותר ליקח מן היין בשבת כיון דתחילת ביאתו ע"י תערובות ובטל אע"ג דהוי דבר שיש לו מתירין כ"כ גם הסמ"ק סי' רפ"א והגמי"י הל"ש פ"ח והטור או"ח סי' ש"כ בשם בעל התרומות כולם כתבו א"ז מסברתם בלא ראי' אבל המרדכי ספ"ק דשבת דפסק גכ"כ הביא ראי' מביצה דף ד' מהא דעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן כיון דליתא לאיסורא בעיניה אע"ג דהוי דשיל"מ וכ"פ הטוש"ע או"ח סי' ש"כ והרמ"א יו"ד סי' ק"ב:

פירוש פב

אבל הכו"פ והחו"ד ז"ל שם הקשו סתירה במרדכי ממ"ש סוף חולין גבי יבמה שרקקה טיפת דם דא"א בלי צחצחי רוק דלא בטל ברובא כיון דאין ניכר לא שייך ביטול וזה סתירה למ"ש בהא דגיגית והעלו לדינא דדוקא כשההיתר הי' ניכר מקודם רק האיסור לא הי' ניכר כהא דגיגית אז אמרינן דבטל אבל כשגם ההיתר לא הי' ניכר ובאו שניהם לעולם מעורבין אז באמת לא בטל וכבר קדמם בזה השעה"מ הל' יו"ט פ"ה הל"כ, ומה שהקשה הפלתי על הראי' של המרדכי מביצה עי' ישע"י או"ח סי' ש"כ אות ו' ומה שהקשה הפלתי מתו' מעילה כ"א ע"ב ד"ה פרוטה דמוכח דלא כהמרדכי והבית מאיר בגליון יו"ד ווילנא סי' ק"ב הקשה מתו' ב"ק ס"ט ע"ב ד"ה כל הנלקט גם השעה"מ

הלכה הנ"ל הקשה מתו' ב"ק והעלה מחמת קושיא זו דהמרדכי ל"ק שתחילת ביאתו ע"י תערובות בטל אלא בדרבנן אבל בדאורייתא מודה להתו' דלא בטל וממילא גם קושית הפלתי מתו' מעילה ל"ק, אבל מהשט"מ ב"ק שם מוכח דלא כהשעה"מ וא"כ נשארו לפי השט"מ כל הקושיות הנ"ל, אבל נהירנא לי עיני מן שמיא להביא דבר חדש בענין זה דהאור זרוע חלק א' בתשובותיו סי' תשנ"ה אות ב' כתב וז"ל וכשדורכין יין בימות הבציר ופעמים מניחים גיגית מליאה ענבים דרוכים ובשבת זב מענבים כו' נראה בעיני דשרי כל היין שבגיגית בשתיה בשבת דאפי' תמצי לומר דגם בדרבנן מין במינו לא בטל אפ"ה י"ל סליק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו היינו הזגין וחרצנין מבטלין אותה כדרבא דהלכתא כוותיה דאמר בתר שמא אזלינן כו' ואע"ג דקיי"ל דכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל ה"מ מין במינו אבל מין בשאינו מינו אע"ג דיל"מ אפ"ה בטל כו' עכ"ל וגם בח"ב הל"ש סוף אות נ"ח כ"כ נראה מהא"ז דבעיקר הדין הסכים לרבינו והמרדכי ודכוותייהו בהא דינא דגיגית דשרי אלא על סברתם חולק וסובר דאפי' דבר שתחילת ביאתו ע"י תערובות ג"כ לא בטל אם הוא דשיל"מ דמדאיצטריך למימר דבטל מטעם דבשאינו מינו אפי' דשיל"מ בטל וא"כ י"ל דהתו' ב"ק ומעילה גכ"ס כהא"ז וגם הרווחנו בס"ד דבעיקר הדין בהא דגיגית באמת גם התו' מודה דשרי מטעמא דהא"ז וממילא ל"צ למימר כמ"ש הפלתי שפסקם של המחבר או"ח סי' ש"כ והרמ"א יו"ד סי' ק"ב במחלוקה שנויה דכיון דהרמ"א ג"כ כיוון להא דגיגית דסי' ש"כ כמ"ש הט"ז והש"ך ביו"ד שם א"כ ממילא י"ל דבהא דינא דומיא דגיגית באמת גם התו' מודה דשרי וגם הקושיא שהקשה הפלתי על הכ"מ הלכות מעילה ג"כ ל"ק כיון די"ל דהכ"מ מסופק בהרמב"ם אי סובר כהא"ז או סובר כרבינו והמרדכי ודכוותייהו וע"כ מתרץ הכ"מ שני תירוצים דאי סובר כהא"ז אז צ"ל כתירוץ הא' ואי סובר כרבינו והמרדכי ודכוותייהו אז צ"ל כתירוץ הב' אבל הסתירה בכ"מ לפי פסקו בש"ע סי' ש"כ שכ' הפלתי באמת ליכא אפי' לפי תירוצו הא' דאפ" אם נאמר דהרמב"ם סובר כהא"ז אז ג"כ פסקו של המחבר סי' ש"כ בהא דינא דגיגית עולה יפה ודו"ק. ועי' מל"מ הל' משכב ומושב פ"א הל' י"ד ונב"י מ"ת יו"ד סי' נ"ד והשיב משה יו"ד סי' ל"ח מ"ש בענין זה, ומה שהקשה השעה"מ הנ"ל על הרמ"א או"ח סי' שי"ח עי' ישע"י שם אות ה' וגם אני כוונתי בס"ד לתרץ כן, ומ"ש רבינו בהא דבוסר והמלילות שריסקם מע"ש כן פסקו הטוש"ע או"ח סי' רנ"ב וא"כ נתברר בס"ד שכל מ"ש רבינו באב מלאכה דדש פסקינן כוותיה:

פירוש פג

הזורה (כב) והבורר והמרקד כו'. לכאורה יש לדקדק דלעיל במנין הל"ט אבות מונה רבינו ז"ל טוחן קודם מרקד וכן איתא במשנה שבת ע"ג ע"א וכאן נקט מרקד קודם טוחן. וי"ל דלעיל במנין הל"ט אבות נקט סידורא דפת כמ"ש הגמ' שם ע"ד ע"ב על התנא דמשנה ובסידורא דפת באמת טוחן קודם מרקד אבל כאן כיון שרצה ליתן טעם על שלשתן דמדוע מנה אותם לג' אבות כמ"ש בשם הגמ' ע"כ נקט אותם ביחד כמובן:

פירוש פד

ודע דזורה יש לפרש בתרי אנפין חדא דזורה ברחת וגם יש לפרש דזורה ביד דהיינו שנוטל התבואה עם המוץ שלה בידו וזורק ממקום גבוה לארץ ונזרה ע"י הרוח ובב"ק ס' ע"א וב"ב כ"ו ע"א מוכח דהזורה והרוח מסייעתו ג"כ חייב משום זורה ומדסתם רבינו עכצ"ל דגכ"ס כן וכן י"ל בהרמב"ם הל"ש פ"ח הל' י"א כיון דגכ"כ סתם הזורה אבל מרש"י שבת ע"ג ע"א נראה דאין זורה ביד מדכ' וז"ל הזורה ברחת לרוח הבורר פסולת בידיו המרקד בנפה ובגמ' פריך הכי כולהו חדא היא דלהפריש פסולת מתוך אוכל נעשות שלשתן עכ"ל ומדמפ' הבורר בידיו וזורה מפ' ברחת וגם מדכ' ובגמ' פריך כו' דלכאורה ל"ל לפרש במשנה דהיכי פריך הגמ' אעכצ"ל דכוונת רש"י דבשלמא אי הוה אמרינן דפירושא דזורה ביד אז שפיר יש להבין את קושית הגמ' בזורה ובורר עכ"פ כיון דשניהם ביד וע"כ הקשה הגמ' היינו זורה היינו בורר וכיון שהקשה על זורה ובורר הקשה גם על מרקד אע"ג דאינו דומה לגמרי לזורה ובורר כיון דמרקד בנפה, אבל כיון דרש"י מפ' זורה ברחת א"כ אינו דומה זורה ובורר ומרקד דזה ביד וזה ברחת וזה בנפה וא"כ מה הקשה הגמ' ע"כ מפ' רש"י את קושית הגמ' כמו שמפ' ואכ"מ מרש"י דזורה לא שייך אלא ברחת, וגם הר"ן והמאירי והברטנורה מפרשו הזורה ברחת לרוח וכ"מ דסובר הא"ז הל"ש אות נ"ט מדהעתיק את פירושו של רש"י על זורה וגם הסמ"ק סי' רפ"א כתב וז"ל הזורה פי' ברחת לרוח אכ"מ דרש"י ודכותיה הנ"ל סברו דזורה ביד אינו חייב אלא ברחת דוקא:

פירוש פה

אבל לכאורה ק"ל מהירושלמי דשבת פ"ז דף כ"ח ע"ב דאיתא שם רקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה וכל דבר שהוא מחוסר לרוח חייב משום זורה פי' הפ"מ וז"ל והפריחתו הרוח להרוק חייב משום זורה אכ"מ מהירושלמי דלא ברחת דוקא חייב משום זורה ואי"ל דהירושלמי לא מחייב אלא מדרבנן וכמ"ש רש"י על לשון חייב שאמר הגמ' שבת פ"א ע"ב דפירושו דחייב מדרבנן דזה אא"ל כיון דבכל דבר שהוא מחוסר לרוח כו' שקאמר הירושלמי דחייב משום זורה עכצ"ל דמדאורייתא חייב כיון דהאי בכל דבר

כו' לפי פירושו של הפ"מ שם היא מימרא דגמ' דבבלי ב"ק דף ס' וב"ב דף כ"ו דהזורה ורוח מסייעתו חייב וכן מציין המסורת הש"ס ירושלמי שם ובגמ' שם מוכח בפי' דחייב מדאורייתא עי"ש וא"כ מוכח דבכל דבר שהוא מחוסר לרוח כו' שקאמר הירושלמי פירושו דחייב מדאורייתא וממילא גם הא דרקק כנגד הרוח ג"כ צ"ל דחייב מדאורייתא כיון דשניהם ביחד נאמרו וגם הרוקח סי' ס"ב והא"ז סי' הנ"ל מחודש צ"ח הביאו את הא דרקק וכתבו סתם חייב ולא מפרשו א"כ ע"כ דמדאורייתא היא, ובד"מ או"ח סס"י שי"ט ראיתי שכ' וז"ל כתב מהרי"ל בשם הא"ז דהרוקק ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק חייב משום זורה עכ"ל ועיינתי במהרי"ל הל' שבת שבאמת ל"כ אלא בשם א"ז ולכאורה מדוע לא הביאו א"ז בשם הירושלמי ואפשר כדי להוכיח שחייב מדאורייתא כמו שכתבנו ע"כ הביאו בשם הא"ז וגם הרמ"א שם כתב חייב משום זורה ומהמג"א סי' תמ"ו ס"ק ב' נראה דהפשט ברמ"א דסס"י שי"ט שחייב מדאורייתא עי' מחה"ש שם ומ"ש המג"א א"ז בלשון אפשר י"ל דסובר דהוי משאצל"ג ובמשאצל"ג מסופק המג"א ריש סי' רע"ח אי הלכה כר' יהודא או כר"ש עכ"כ בלשון אפשר אבל בהא דזורה ביד חייב מדאורייתא בזה באמת י"ל דלא מסופק המג"א וגם התניא בקיצור ש"ע שלו סס"י שי"ט סובר להלכה כמו שכתבנו בכוונת המג"א עי"ש וא"כ הדרא הקושיא לדוכתה על רש"י ודכוותי' הנ"ל מהירושלמי שכתבנו:

פירוש פו

וע"כ עלה ברעיוני דלעולם גם רש"י ודכוותי' סברו דזורה ביד חייב והא דמפרשו במשנה דשבת ברחת משום דסברו דאב מלאכה לא הוי אלא כשזורה ברחת כיון שכן דרך כל העולם לזרה [עי' רש"י ונמ"י ב"מ ק"ה ע"א ד"ה הרחת וד"ה כונס] אבל זורה ביד לא הוי אלא תולדה ועי' רש"י בב"מ שם ד"ה ואדרי שכ' וז"ל אזרה המוץ ברחת או בנפה ולכאורה מדוע ל"כ רש"י גם בשבת או בנפה אעכ"מ כמו שכתבנו דלא נקרא אב אלא כשזורה ברחת אבל ביד או בנפה או בענין אחר לא הוי אלא תולדה וכיון דמשנה דשבת דיברה מאה מלאכה ע"כ מפרשו זורה ברחת אבל בב"מ דלא איירי באב דוקא עכ"כ רש"י או בנפה, והא דרקק והפריחתו הרוח דחייב-משום זורה דקאמר הירושלמי באמת ג"כ הוי תולדה וממילא ל"ק על רש"י ועל שאר המפרשים דכוותי' הנ"ל מידי וגם על הסמ"ק והא"ז הנ"ל ג"כ ל"ק כיון דג"כ דיברו מאב מלאכה דזורה וע"כ מפ' ברחת, וגם מהא"ז גופא נ"ל להוכיח כמו שכתבנו כיון דבריש דבריו סי' הנ"ל העתיק בשם רש"י זורה ברחת ובסוף דבריו שם הביא את הירושלמי הנ"ל דרקק לרוח חייב משום זורה וא"כ הוי סתירה בדבריו אעכ"מ כמו שכתבנו כמובן, וממילא מיושב מה דק"ל על הר"ן

והמאירי הנ"ל מחודש פ"ד דמדוע כשכתבו החילוקים שיש בין זורה ובורר ומרקד כתבו על חילוק מעשיהם זורה בתבן בורר בצרורות מרקד בסובין מדוע ל"כ החילוק במעשיהם שזורה ברחת ובורר ביד ומרקד בנפה אבל בהנ"ל דזורה ביד הוי תולדה מיושב שפיר כיון שהם דברו מאב ודו"ק:

פירוש פז

וגם נ"ל בס"ד דבזה יש לדחות מ"ש הנשמת אדם כלל ט"ו דחייב דקאמר הירושלמי בהא דרקק הנ"ל ל"ד דהרי בגמ' דילן שבת ע"ג ע"ב מקשינן היינו זורה היינו בורר ור"ל דכולן או אוכל מפסולת או איפכא ואי כהירושלמי הרי איכא זורה רק וגם המנ"ח מצוה ל"ב אות ו' הסכים לראי' זו אבל בהנ"ל באמת ליכא ראי' כלל דהא דירושלמי לאו דאורייתא כיון דהגמ' קאי שם על זורה דמתניתין שהוא אב מלאכה והא דרקק דירושלמי באמת לא הוי אלא תולדה וע"כ הקשה הגמ' שפיר היינו זורה היינו בורר כלומר האבות שווים הם כמובן, וכן באמת צ"ל דסברו הרמ"א והתניא הנ"ל מחודש פ"ה ועכ"כ על הא דינא דרקק חייב משום זורה וגם אליבא דהרמ"א צ"ל כמ"ש התניא דדוקא לפום הני שיטות דסברו כר"י דמשאצל"ג חייב חייב משום זורה ואפשר כיון דהרמ"א מסופק הי' בהא דמשאצל"ג וכיון דאיסורא דאורייתא היא ע"כ סתם לחומרא ודו"ק כן נ"ל בס"ד לפרש את השיטה זו לפום שיטת הרמ"א דסובר הדהא דרקק איסורא דאורייתא היא:

פירוש פח

אבל אח"כ ראיתי באחרוני' שחלקו על הרמ"א בהא דינא דרוק וסברו דאינו אסור אלא מדרבנן וגם בזורה ביד ס"כ החיי אדם כלל ט"ו כתב וז"ל הזורה ברחת לרוח חייב ולכן אסור לרוק לרוח שהרוח מפזר אותו ודומה לזורה עכ"ל ומדכ' ברחת לרוח חייב וגם מדכ' גבי רוק אסור ודומה מוכח בפי' דסובר כמו שכתבנו ובודאי דמחמת מ"ש בנ"א והניח על הרמ"א בצ"ע וגם כיון שהמג"א סי' תמ"ו הנ"ל מחודש פ"ה ג"כ ל"כ אלא אפשר שהיא איסורא דאורייתא ע"כ העלה בח"א לדינא שזורה ביד אינו אסור אלא מדרבנן וגם מהח"צ סי' מ"ב נראה דס"כ מדכ' להתיר לפרר ולזורה לרוח חמץ בשבת של פסח [וזה ל"ק דהיאך התיר לכתחילה כיון שעכ"פ מדרבנן אסור די"ל כיון דהוי משאצל"ג וסובר כשיטת הטור דהלכה כר"ש ע"כ התיר במקום מצוה לכתחילה כמובן] אבל אח"כ ראיתי דלפמ"ש התוס' שבת סס"י שי"ט י"ל דהח"צ באמת סובר דזורה ביד אסור מה"ת והא דהתיר בחמץ משום דסובר דאין זורה אחר זורה כמו דקיי"ל דאין טחינה אחר טחינה כמ"ש הת"ש עי"ש, אבל המגן אבות ד"ה הזורה כתב בפי' דזורה ביד אינו אסור אלא מדרבנן וכ"כ הת"י והמנ"ח וגם כתב שכ"כ בשלחן עצי שיטים וגם הקיצור ש"ע סי' פ' סעיף ל' כתב את הדין דרוק בלשון אסור כמ"ש הח"א ולא בלשון חייב כמ"ש הרמ"א

אכ"מ דגכ"ס דזורה ביד אינו אסור רק מדרבנן וכיון דלפמ"ש במחודש פ"ו לפרש את הראשונים הנ"ל לפום שיטת הרמ"א נמצא דהאחרונים הנ"ל נגד הראשונים ע"כ חשבתי לע" עוד הפעם בדברי הראשונים הנ"ל דאולי יש דרך לברר את דבריהם בס"ד גם לפום שיטות האחרונים הנ"ל:

פירוש פט

וראיתי ברש"י ב"ק ס' ע"א ד"ה ליהוי כזורה שכ' וז"ל דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביה התבואה ברחת שקורין פלייי"א עכ"ל ואי נאמר כהנ"ל מחודש פ"ו קשה על רש"י דמדוע נקט ברחת דוקא מדוע ל"כ כשזורה ביד כיון דבב"ק שם ליכא שום נ"מ בין אב לתולדה אעכ"מ דרש"י באמת סובר דליכא איסור דאורייתא אלא דוקא כשזורה ברחת ול"ל כיון שלא נקט נפה כמ"ש בב"מ הנ"ל מחודש פ"ו עכצ"ל דחדא מינייהו נקט וא"כ גם על זורה ביד י"ל כן דע"ז י"ל כיון דהגמ' דיבר שם מזורה שמסייעתו גם הרוח וזה ליכא כשזורה בנפה ע"כ לא נקט בנפה וגם הנמ"י בב"ק שם מפ' כרש"י ברחת, וכיון שבררנו בס"ד בדעת רש"י שביד סובר דאינו אסור אלא מדרבנן א"כ י"ל דגם הא"ז באמת ס"כ ול"ק קושיתינו הנ"ל מחודש פ"ו דהיכי הביא בתחילת דבריו את רש"י ובסוף דבריו את הירושלמי כיון די"ל דבתחילת דבריו דיבר מזורה דאורייתא ובסוף דבריו הביא את הירושלמי להורות דגם מדרבנן יש תולדה לזורה כמובן:

פירוש צ

וגם הרמב"ם נ"ל דס"כ דלכאורה ק"ל דמדוע לא הביא בהל"ש בדינא דזורה את מ"ש הסתם גמ' וגם רב אשי בב"ק שם שזורה ורוח מסייעתו חייב בשבת הלא ליכא מאן דפליג ע"ז וגם הרי"ף בב"ק שם הביא א"ז ומדוע השמיטו הרמב"ם ולא ראיתי מי שהרגיש בזה, אעכצ"ל דהרמב"ם סובר דזורה דאורייתא ליכא אלא כשזורה ברחת וכיון שכן גם סתם לשון זורה מורה דבשבת חייב כשהרוח מסייעתו כיון דליכא אופן אחר שיהא חייב על זורה בשבת מה"ת אלא ע"י סיועת הרוח וע"כ לא דיבר הרמב"ם מזה דכיון שכ' בפ"ח מהל"ש הל' י"א הזורה חייב ממילא נשמע מזה דחייב בשבת על סיועת הרוח, וזה ל"ק הא משכחת זורה בשבת גם בלא סיועת הרוח כשזורה בנפה דע"ז י"ל דהרמב"ם ל"ס כרש"י דב"מ הנ"ל מחודש פ"ו דבנפה גרידא דרך לזרות אלא סובר כהנמ"י בב"מ שם שמפ' ואדרי וז"ל אזרה את המוץ ברחת ובנפה עכ"ל ומדל"כ או בנפה כמ"ש רש"י מוכח דסובר דבנפה גרידא אין דרך לזרות אלא מקודם זורה ברחת ואח"כ בנפה ובכה"ג באמת י"ל דאינו חייב מה"ת על מה שזורה אח"כ בנפה משום דהוי זורה אחר זורה כמ"ש הת"ש אליבא דהח"צ הנ"ל מחודש פ"ח וגם ברש"י י"ל דמ"ש או בנפה כוונתו כמ"ש הנמ"י שאריס מקבל לזרות את תבואותיו היטב ואם אינו יכול לזרות היטב ברחת

גרידא אז צריך לזרות גם בנפה ועכ"כ רש"י ברחת או בנפה, אבל מהנמ"י עכ"פ מוכח בפי' כמו שכתבנו וא"כ ממילא שפיר י"ל אליבא דהרמב"ם כמו שכתבנו כמובן, וגם נ"ל בס"ד דהרמב"ם למד א"ז דלענין חיוב שבת ליכא זורה אלא ע"י סיועת הרוח מגמ' דב"ק דף ס' ע"א שהקשה אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו פרש"י דחייב משום מלאכה בשבת אעפ"י שהרוח מסייעתו והי' קשה להרמב"ם דמנ"ל לגמ' דבשבת חייב כשזורה ע"י סיועת הרוח דילמא באמת גם בשבת אינו חייב אלא דוקא כשזורה בלא סיועת הרוח ומה הקשה הגמ' אעכצ"ל דהגמ' סובר דכיון דבשבת אינו חייב מה"ת אלא כשזורה ברחת ממילא מוכח מזה דחייב בשבת על סיועת הרוח וכשתעיין היטב ברש"י ונמ"י בב"ק שם תראה שגם הם סברו כמו שכתבנו וא"כ מוכח מגמ' דב"ק דעכצ"ל הפשט ברש"י דב"מ כהנ"ל דאל"כ נשאר' הקושיא דמה הקשה הגמ' כמובן, וממילא גם אליבא דרבינו צ"ל כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם כיון דג"כ לא הביא את הגמ' דב"ק דבשבת חייב על סיועת הרוח נמצא לפי"ז שפיר כתבו רבינו והרמב"ם סתם זורה ולא מפרשו ברחת כהנ"ל מחודש פ"ד כיון דסמכו דממילא ידעינן א"ז מדלא הביאו דבשבת חייב גם על סיועת הרוח ודו"ק:

פירוש צא

וכיון שבררנו בס"ד שרבינו והרמב"ם ורש"י והא"ז והנמ"י קיימו בחדא שיטתא ממילא י"ל שגם הסמ"ק והר"ן והמאירי והברטנורה הנ"ל מחודש פ"ד משו"ה נקטו רחת כיון דג"כ סברו דמה"ת אינו חייב אלא ברחת דמהיכא תיתי נאמר דפליגי וגם המרי"ל הנ"ל מחודש פ"ה י"ל דמשו"ה הביא את הא דרקק לרוח בשם הא"ז ולא מהירושלמי כיון דגכ"ס דאינו אלא דרבנן וכיון דליכא הוכחה לזה אלא מהא"ז כדי שלא יהא סתירה בדבריו כהנ"ל ע"כ הביא בשם הא"ז וממילא לפי"ז כיון דהד"מ ג"כ לא הביא את הא דרקק בשם הירושלמי אלא בשם המרי"ל שהביא בשם הא"ז כהנ"ל מחודש פ"ה באמת י"ל דג"כ כיוון כמו שכתבנו אליבא דהמרי"ל וא"כ י"ל שגם הרמ"א באמת סובר ככל האחרונים הנ"ל מחודש פ"ח ועולה יפה פסקם של האחרונים ודו"ק, יוצא לנו לדינא מהנ"ל דלכ"ע מדרבנן עכ"פ אסור לרקק ברוח בשבת והנזהרים בזה באמת מועטים הם וצ"ל שסמכו עמ"ש הברכי יוסף או"ח סס"י שי"ט להתיר לגמרי:

פירוש צב

פסק (**כג**) **ר"ח שיש ג' עניני ברירות כו'**. הג' ברירות הם א' בנפה ובכברה חייב, ב' בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, ג' וביד מותר לכתחילה כ"כ המרש"ל בביאורו כאן, ומ"ש רבינו כיצד הבורר אוכל כו' מפשטות לשונו נראה דלא שייך בורר אלא באוכל וכ"נ מהתו' בשבת ע"ד ע"א ד"ה הי' מדכ' שני מיני אוכלין גרסינן ואכצ"ל שרבינו והתו' חלקו

על רש"י שכ' בעמוד ב' שם על האי מאן דעביד חביתא חייב משום שבע חטאות דאחת היא משום שבורר הצרורות הגסות מתוכן וא"כ קשה על רבינו והתו' דהיכי חייב על דעביד חביתא שבע חטאות וצ"ל דסברו כמ"ש התו' שם ד"ה חביתא שחייב גם משום בונה ודלא כרש"י דסובר דאין בנין בכלי, אבל הט"ז או"ח סי' שי"ט ס"ק י"ב כתב שגם התו' מודה לרש"י דשייך בורר אפי' שלא באוכלין והא דקתני בתו' מיני אוכלין גרסינן לרבותא קאמר דאפי' באוכל מתוך אוכל אמרינן דהנשאר הוי פסולת וממילא לפי"ז גם אליבא דרבינו י"ל כן אלא שק"ל על הט"ז דלפי שיטת התו' שחייב גם משום בונה א"כ ליחייב כשעביד חביתא שמנה חטאות אעכצ"ל דאיכא חד דל"ס התו' כרש"י וא"כ אמאי לא מפרש הט"ז דאיזהו וצ"ל דהט"ז סובר דכיון דהתו' נשאר שם בצ"ע אי חייב משום בונה ע"כ מסתבר לומר. דהאי היא כמובן:

פירוש צג

והבורר (כד) **פסולת מתוך האוכל כו'**. ומדל"כ רבינו שמותר לברור פסולת מתוך אוכל כשהפסול' מרובה על האוכל מוכח דל"ס כהתו' בשבת ע"ד ע"א ד"ה בורר וגם כמעט כל הפוסקים חלקו על התו' ועל קושית התו' מתרצו כמו שתירצו הר"ן והריטב"א שם וכל מ"ש רבינו בדיני בורר פסקינן בש"ע סי' שי"ט כוותי' אלא בש"ע איכא עוד דינים הרבה עי"ש, אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את מ"ש חזקי' שם שהבורר תורמוסים מתוך פסולת שלהן חייב וכ"פ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הל"ש פ"ח והא"ז הל"ש אות נ"ט והרוקח סי' ס"ג והטוש"ע שם הן אמת שהטור כתב שבתורמוסים שלנו לא שייך ד"ז ומטעם זה נ"ל שהשמיטו הח"א אבל אליבא דרבינו ל"ל כן כיון שדרכו להביא גם מה שלא שייך בזמה"ז וגם בהיראים והסמ"ק והכלבו לא ראיתי מזה ועי' בר' ירוחם ני"ב ח"ח מה שתמה על הרי"ף בזה ואפשר שמחמת תמיהתו השמיטו רבינו אבל זה דוחק וצ"ע:

פירוש צד

הטוחן (כה) כל השוחק תבלין כו' ותולדתן כו' מפשטות לשון רבינו נראה דאב דטוחן הוא כששוחק תבלין וסמנין במכתשת אבל כשטוחן תבואה או תבלין וסמנין ברחיים של יד או של מים [עי' מג"א סי' רנ"ב ס"ק כ'] שג"כ אב דטוחן מזה לא דיבר רבינו ול"ל דבאמת סובר דלא הוי אלא תולדה כיון דאב טוחן דמשנה דשבת ע"ג עכצ"ל דפירושו כשטוחן התבואה ברחיים כיון דהתנא סידורא דפת נקט כמ"ש הגמ' שם דף ע"ד וא"כ לכאורה קשה מדוע ל"ק רבינו גכ"כ, וצ"ל דסובר דממלת הטוחן שכ' ג"כ ידעינן א"ז כיון ומלת טוחן מורה ע"ז אלא אתא לאשמעינן שגם שחיקת תבלין וסממנין במכתשת ג"כ אב מלאכה היא וכן צ"ל בהרמב"ם הל"ש פ"ח הל' ט"ו כיון שכ' ג"כ כרבינו, אבל עכ"פ

זה מוכח בפי' דסברו דשחיק' תבלין וסמנין במכתש' ג"כ אב ולא תולדה ולכאורה מנ"ל א"ז דילמא באמת לא הוי אלא תולדה:

פירוש צה

ובהרהמ"ג שם ראיתי שכ' וז"ל זה מבואר בהרבה מקומות שחיקת סמנין ובודאי הוא משום טוחן עכ"ל אבל גם מדבריו עדיין ליכא שום פירוקא על קושיתינו, ובירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט ע"א איתא ההן דשחק מלח חסף פילפלין חייב משום טוחן וכתב הקה"ע וז"ל ופלפלין לאו דוקא דה"ה כל מיני תבלין ומכאן כתב הרמב"ם פ"ח וכל השוחק תבלין וסמנין במכתשת ה"ז טוחן וחייב וכתב הרהמ"ג זה מבואר כו' ובלי ספק שהרמב"ם למדו מסוגיין עכ"ל לכאורה לפי דבריו דפלפלין לאו דוקא גם מגמ' דילן הי' יכול למצוא מקור להרמב"ם משבת קמ"א ע"א ממה דא"ר יהודא הני פילפלי מדיק חדא חדא בקתא דסכינא שרי כו' רבא אמר כיון דמשני אפי' טובא נמי פרש"י ד"ה דקמשני שלא ברחיים ושלא במדוכה עכ"ל מוכח דשלא ע"י שינוי אסור, וצ"ל כיון דליתא בפי' בגמ' לשון שחיקה והוה יכלינן לאוקמי כשטוחן ברחיים אבל בירושלמי איתא בפי' ההן דשחק עכ"כ שהרמב"ם למד משם, אבל גם להקה"ע עדיין לא תעלה ארוכה על קושיתינו כיון דסוף סוף קשה דמנ"ל דשחיקת סממנין במכתשת הוי אב דטוחן דילמא לא הוי אלא תולדה ואי"ל דילפי מלשון חייב משום טוחן דקאמר הירושלמי דהא בגמ' שבת דף ע"ד איתא ג"כ אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ואפ"ה סובר רבינו והרמב"ם דלא הוי אלא תולדה, ואפשר דרבינו והרמב"ם סברו כיון דבמלאכת משכן לא היתה טוחן אלא בסממנין כמ"ש רש"י במשנה שבת דף ע"ג ד"ה האופה והסממנין דרכם לשחוק במכתשת כדמוכח בביצה י"ד ע"א ובכריתות ו' ע"ב ומדנקט התנא במשנה דשבת דף ע"ג לשון טוחן דקאי גם על שחיקת סממנין דמשכן עכ"מ דגם שחיקת סממנין במכתשת הוי אב דטוחן כמובן:

פירוש צו

א"ר (כו) פפא האי מאן דפריס סילקא כו'. פי' שמחתך כו'. מדמפרש רבינו שמחתך ירק מוכח דסובר דלא בסילקא דוקא מחייב ר"פ אלא ה"ה בשאר ירקות ודלא כמ"ש בהג"א שבת פ"ז וז"ל ודוקא סילקא אבל שאר ירקות לא וגם זה מוכח מרבינו דדוקא בירקות חייב אבל בפירות לא מדנקט ירק דוקא וכן יש להוכיח מהסמ"ק סי' רפ"א ד"ה הטוחן מדנקט כלשון רבינו וכ"ס התו' בשבת ע"ד ע"ב ד"ה האי שכ' וז"ל דוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי עכ"ל דזה עכצ"ל דסילקא שכ' התו' לאו דוקא אלא ה"ה שאר ירקות דל"ל דהתו' גכ"ס כהג"א חדא מדכ' אבל שאר אוכלין ול"כ אבל שאר ירקות כמ"ש בהג"א ועוד דבשבת קי"ד ע"ב ד"ה אלא בתר שהוכיח התו' דנקיבת ירק ביוה"כ

שחל בשבת אינו אסור אלא מדרבנן כתב וז"ל ולא דמי להא דאמר בפ' כ"ג האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן דהתם מיירי כשעושה חתיכות דקות מאד והכא מיירי כשעושה חתיכות גדולות עכ"ל ואי נאמר דסובר התו' כהג"א מה הקשה מהא דר"פ על קניבת ירק אעכ"מ דהתו' דדף קי"ד ל"ס כהג"א וממילא גם בהתו' דדף ע"ד גכצ"ל כן כי היכי שלא יהא סתירה בתו' וגם הב"י או"ח סי' שכ"א ד"ה אסור לחתוך ג"כ מרמז מסתירה זו ואף שמצינו הרבה פעמים שהתו' ל"כ במקום אחד כבמקום אחר וכמ"ש המרש"א קידושין פ"ק שאין להקשות מתו' על תו' וכ"כ הי"מ כללי תו' אות כ' אבל מ"מ כשיכלינן למימר דלא פליגי זה בודאי מסתבר טפי כמ"ש הי"מ שם אות כ"ה וא"כ עכ"מ דהפשט בתו' דדף ע"ד כמו שכתבנו ועי' במנ"ח מצוה ל"ב אות ח' מה שמפלפל בהשני תוספות הללו אבל מה שנלע"ד כתבנו, ואח"כ ראיתי בש"ג שבת פ"ז שכ' וז"ל מיהו התו' כתבו דוקא בחתיכת ירק שייך טחינה אבל לא בשאר אוכלין עכ"ל ובודאי דעל התו' דדף ע"ד כיוון מדכ' אבל לא בשאר אוכלין כלשו' התו, ואכ"מ שגם הש"ג סובר הפשט בתו' כמו שכתבנו כמובן:

פירוש צז

וגם מרש"י שם ע"ד ע"ב נ"ל בס"ד להוכיח דס"כ מדכ' וז"ל דפריס סילקא מחתכו הדק עכ"ל דזה נראה בעליל דרש"י כיוון במ"ש מחתכו הדק לתרץ קושית התו' דדף קי"ד מהא דפריס סילקא על קניבת ירק ביוה"כ כמו שתירץ התו' הנ"ל וא"כ ממילא מוכח דרש"י ג"כ ל"ס כהג"א דאל"כ גם בלא"ה ל"ק קושית התו' ואח"כ ראיתי שגם הרא"ש בשבת פ"ז סי' ה' כתב בכוונת רש"י כיון שכתבנו וממילא לפי"ז גם מהר"ן שם יש להוכיח שס"כ מדמפרש פריס סילקא כרש"י, אבל אח"כ ראיתי שהר"ן שם סוף פט"ז מפ' קניבת ירק הדחת ירק ודלא כרש"י שמפ' להסיר העלין הרעים [ומה שהקשה הר"ן על פירושו של רש"י עי' בהרהמ"ג הל' שביתת עשור פ"א הל"ג מ"ש ע"ז] וא"כ ליכא להוכיח מהר"ן כמו שהוכחנו מרש"י כיון דלפי פירושו ליכא שום קושיא מהא דפריס סילקא על הא דקניבת ירק אבל אליבא דרש"י שפיר יש להוכיח כמו שכתבנו אף שהר"ן כתב בשם רש"י בהא דקניבת ירק שמפ' להסיר העלין הרעים וא"כ י"ל גם אליבא דרש"י דלא ע"י חתיכה מיירי הא דקניבת ירק וגם מהרשב"א והריטב"א שם סוף פרק ט"ז מוכח שסברו הפשט ברש"י כן מדהקשו על פירושו של רש"י שהוא בורר ועל התו' שמפ' קניבת ירק לחתוך הירק הקשו דהו"ל טוחן ומדלא הקשו גם על רש"י משום טוחן עכ"מ דסברו ברש"י דקניבת ירק לא בחתיכה מיירי וממילא לפי פירושם ברש"י באמת ליכא ראי' מרש"י דדף ע"ד שסובר כהתו' דדף קי"ד, אבל עי' בהרהמ"ג הל' שביתת עשור שכ' שגם

רש"י והרמב"ם מפרשו קניבת ירק שחותך את הירק מדהביא רש"י ראי' על קניבת ירק מהא דקניב סילקא וממילא לפי הבנת הרהמ"ג ברש"י באמת קמה הראי' שכתבנו שגם רש"י סובר כהתו' דדף קי"ד שגם בשאר ירקות פריס חייב משום טוחן וכמו שכתבנו בשם הרא"ש שסובר בדעת רש"י גכ"כ, וגם זה מוכח מרש"י דכשפריס פירות אינו חייב משום טוחן מדכ' הרא"ש בשם רש"י. שמחתך ירקות דק דק ומדל"כ פירות עכ"מ שסובר ברש"י כמו שכתבנו וכ"ס בדעת רש"י הר' ירוחם ני"ב ח"ח וא"כ קיימו רבינו ורש"י והתו' והסמ"ק בחדא שיטתא דכשפריס ירקות חייב משום טוחן אבל לא בפירות כמובן:

פירוש צח

אבל היראים סי' ק"ב כתב בפי' שגם בפירות כשפריס חייב משום טוחן מובא גם בהגהמי"י הל"ש פכ"א והרמב"ם שם הלכה י"ח כתב וז"ל המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן אבל מחתכין את הדלועין לפני בהמה ואת הנבילה לפני הכלבים שאין טחינה בפירות כו' עכ"ל נראה בפי' דל"ס הרמב"ם כהיראים, אבל הרהמ"ג כתב שם וז"ל ובמקצת ספרי רבינו ראיתי שאין טחינה אלא בפירות ובמקצתן שאין טחינה בפירות ולא הבנתי א' מן הנוסחאות אבל הראשונה נראית יותר עכ"ל ולפי גירסת הרהמ"ג סובר הרמב"ם כהיראים אלא שקשה לפי גירסא זו על מלת אלא שכ' הרמב"ם ואפשר שזה הי' קשה להרהמ"ג על הגירסא זו ועכ"כ ולא הבנתי א' מן הנוסחאות וגם הכ"מ שם מפ' היטב את הרהמ"ג אלא חולק עליו והעלה לעיקר בהרמב"ם כהגירסא שלפנינו דאין טחינה בפירות נמצא דדבר זה אי הרמב"ם סובר כהיראים או לא תליא בפלוגתא דהרהמ"ג והכ"מ בגירסת הרמב"ם:

פירוש צט

אבל מהא"ז הל"ש אות ס' נראה בפי' שסובר בהרמב"ם כגירסת הכ"מ אלא שהקשה עליו כמה קושיות אבל גם הניח מקום לפלפל בהם דמה שהקשה שהרמב"ם בעצמו כתב שם דיש טחינה בחרובין וחרובין פירות הם גם הכ"מ הקשה את הקושיא זו ומתרץ היטב עי"ש. ומה שהקשה הא"ז דהלכה כר"ע דדלועין ירקות הם וא"כ היכי כתב הרמב"ם דדלועין פירות באמת ג"ז ל"ק כיון דלפי מה שפסק הרמב"ם הל' נדרים פ"ט הל"י הנודר מן הירק מותר בדלועין ולפי הבנת הלח"מ שם בהרמב"ם נראה בפי' דסובר דדלועין לאו ירקות הם עי"ש הן אמת דלפי פירושו של הכ"מ בהל' נדרים שם שהרמב"ם סובר כפי' הרא"ש קשה קושית הא"ז על הרמב"ם אבל מנ"ל הכרח לומר כהכ"מ דילמא באמת סובר הרמב"ם כשיטת הר"ן שהביא הלח"מ דדלועין לאו ירקות הם ובאמת מחמת קושית הא"ז מסתבר למימר כהלח"מ ולא כהכ"מ וא"כ לא נשאר רק הקושיא שהקשה הא"ז על

הרמב"ם מהירושלמי הנ"ל מחודש צ"ה דקאמר בפי' דשחק פלפלין חייב משום טוחן ופלפלין פירא היא מדהקשה הגמ' בסוכה דף ל"ה על פרי עץ הדר ונימא פלפלין ואכ"מ דגם בפירות חייב משום טוחן ובאמת קושיא זו קושיא גדולה ולא על הרמב"ם דוקא קשה קושיא זו אלא גם על רבינו ודכוותי' הנ"ל מחודש צ"ז:

פירוש ק

אבל נ"ל בס"ד ליישב גם את הקושיא זו בהקדים מדק"ל עוד על רבינו והרמב"ם ודכותייהו דלפי הוכחה של הא"ז מגמ' דסוכה דפלפלין פירא והיא באמת ראי' שאין עלי' תשובה [דמה דאיתא בברכות ל"ו ע"ב דעל פלפלין מברכין לרב ששת שהכל לרבא על פלפלי רטיבא בפה"א כמ"ש התו' שם וכ"פ הרמב"ם הל' ברכות פ"ח הל"ז ומדלא מברכין בפה"ע נראה לכאורה דלאו פירא היא כבר מיישב א"ז הכ"מ הל' ברכות שם ולפי תירוצו אדרבא גם משם ראי' דפירא היא, וממה שלא הביא הרמב"ם את מ"ש ר' מאיר דפלפלין חייב בערלה ג"כ ליכא להוכיח דלאו פירא היא כיון די"ל בטעמא דהרמב"ם כמ"ש הכפ"ת סוכה דף ל"ה ויומא דף פ"א עי"ש ותבין] א"כ ק"ל הלא משבת דף קמ"א הנ"ל מחודש צ"ה מוכח בפי' דבפלפלין חייב משום טוחן וממילא מוכח דגם בשאר פירות הדין כן, ותו ק"ל כיון דהרמב"ם הל"ש פכ"א הלי"ח פסק לפי גירסת הא"ז והכ"מ דבפירות אינו חייב משום טוחן א"כ ה"כ אח"כ שם וז"ל הצריך לדוק פלפלים וכיוצא בהן ליתן לתוך המאכל בשבת הר"ז כותש ביד הסכין ובקערה אבל לא במכתשת מפני שהוא טוחן עכ"ל הלא זה סתירה בדבריו מני' וביה ובאמת גם על הא"ז תמי' לי דמדוע לא דיבר מסתירה זו. ותו ק"ל על הא"ז דמדוע הביא ראי' דבפירות חייב משום טוחן מהא דפלפלין דירושלמי מדוע לא הביא ראי' מגמ' דשבת דף קמ"א שהבאתי ובאמת על השני קושיות אלו על הא"ז לית לי שום פירוקא כעת וצ"ע, וגם על הכ"מ ק"ל נהי שמתרץ היטב את הסתירה שקשה על הרמב"ם מהא דחרובין אבל מה יענה על הסתירה שהקשינו על הרמב"ם מהא דפלפלין ומדוע לא דיבר מסתירה זו ותו ק"ל על הכ"מ דמנ"ל דלהרהמ"ג הי' קשה על הגירסא שלפנינו. הסתירה על הרמב"ם מהא דחרובין כמ"ש הכ"מ דלמא הי' קשה ליה הסתירה על הרמב"ם מהא דפלפלין שכתבנו:

פירוש קא

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם ודכוותייהו סברו דלענין אב דטוחן דהיינו כשטוחן ברחיים או כששוחק במכתשת באמת ליכא שום חילוק בין ירקות לפירות אלא בתולדה דטוחן דהיינו כשמחתך דק דק בזה יש חילוק בין ירקות לפירות דכיון דנקט ר' פפא פריס סילקא מוכח דסובר דדוקא בירקות דומיא דסילקא חייב משום טוחן אבל לא בפירות כיון שדרך האדם לחתוך ולאכול בודאי דלא נתנה התורה שיעור דאיזה

חתיכות יכול לחתוך ולאכול וכמו שהקשה הרא"ש שם על פירושו של רש"י אלא רבינו והרמב"ם ודכוותייהו סברו סברת הרא"ש בפירות דוקא כיון שדרכו לחתוך ולאכול אבל לא בירקות עי"ש היטב ותבין. וא"כ ממילא ל"ק עליהם קושית הא"ז מהירושלמי כיון דהירושלמי דיבר מאב דטוחן וגם קושיתינו מגמ' דשבת דף קמ"א ג"כ ל"ק כיון די"ל דהגמ' ג"כ ל"ס דחייב בפלפלין משום טוחן אלא כששוחק או טוחן ברחיים וגם הסתירה בהרמב"ם ג"כ ל"ק כיון שהרמב"ם ל"ק דחייב בפלפלין משום טוחן אלא כששוחק במכתשת וע"כ לא דיבר הכ"מ מסתירה זו אלא מהא דחרובין כיון דבהא דחרובין איירי הרמב"ם שעשה התולדה דטוחן וממילא עולה שיטתם יפה ודו"ק:

פירוש קב

אבל עוד קושיא אחת ק"ל על רבינו כיון דכ' פי' שמחתך ירק תלוש ול"כ שמחתך לחתיכות דקות מאד עכ"מ דסובר דאפי' כשלא חתך לחתיכות דקות ג"כ חייב משום טוחן ודלא כמ"ש התו' הנ"ל מחודש צ"ו א"כ נשאר' על רבינו קושית התו' מהא דקניבת ירק ביוה"כ דהיכי מותר הא חייב משום טוחן וגם על הסמ"ק קשה קושיא זו. וי"ל דסברו בפירושא דקניבת ירק ביוה"כ הדחת ירק כהר"ן הנ"ל מחודש צ"ז ולפי פי' זה באמת ל"ק קושית התו' כמובן אבל הרמב"ם שסובר בהל' שביתת עשור בפירושא דקניבת ירק כרש"י ותו' שחותך את הירק וצריך לתרץ כמו שתירץ התו' עכ"כ הרמב"ם בהל"ש פ"ז הל"ה ובפרק כ"א דק דק [ועי' ש"ע או"ח סי' תרי"א שכ' והתירו לקנב ירק וכתב הבאר הגולה פי' לחתוך מן הירק התלוש ולכאורה מנ"ל דהש"ע סובר דבפירושא דקניב' ירק כרש"י דילמא סובר כהר"ן דפירושו הדחת ירק וזה הוא דהתיר הש"ע אבל לפי דברינו י"ל כיון דבש"ע סי' שכ"א איתא המחתך הירק דק דק חייב משום טוחן ומדכ' דק דק עכ"מ דסובר בפירושא דקניב' ירק כרש"י ועכ"כ הבאה"ג שפיר כמובן] וגם מה שהקשה הכ"מ בשם הרמ"כ על הרמב"ם בפ"ז שם ג"כ מיושב בס"ד לפי דברינו שפיר עי"ש ותבין, נמצא לפי"ז יש חילוק לדינא בין רבינו והרמב"ם כשלא חתך דק דק דלרבינו והסמ"ק חייב משום טוחן ולהרמב"ם ורש"י והתו' אינו חייב אבל בעיקר הדין לא פליגי אלא כולהו סברו דדוקא בירקות חייב משום טוחן ולא בפירות אבל היראים והא"ז ל"ס את החילוק בין אב לתולדה שכתבנו במחודש ק"א ע"כ סברו מחמת קושית הא"ז וקושיתינו הנ"ל שגם כשפריס פירות חייב משום טוחן ודו"ק:

פירוש קג

ולהלכה פסק המחבר סי' שכ"א סעיף י"ב המחתך הירק דק דק חייב משום טוחן ומדלא הזכיר גם פירות מוכח דסובר דבפירות לא שייך משום טוחן ואי"ל דנקט ירק וה"ה פירות דהש"ג פ' כלל גדול בהא דינא דפריס סילקא כתב אי שרי לחתוך את הבשר דק

דק או לא תליא בפלוגתא אי שייך בפירות משום טוחן או לא ולהרשב"א בכל ענין שרי רק שיאכל לאלתר עי"ש והמחבר בסעיף ט' שם פסק שמותר לחתוך בשר מבושל או צלי דק דק בסכין ומדל"כ דדוקא לאכול לאלתר שרי מוכח דל"ס כהרשב"א ואי נאמר דירק דנקט המחבר בסעיף י"ב לאו דוקא אלא ה"ה פירות הי' קשה היאך התיר לחתוך את הבשר אעכ"מ דהמחבר פסק כרבינו והרמב"ם ודכוותייהו כיון שהם רבים, אבל הרמ"א פסק שם כהיראים והא"ז דגם פירות אסור לחתוך ולכאורה קשה היאך שבק את הרבים וע"כ נ"ל בס"ד דהרמ"א סובר דגם רבינו והסמ"ק סברו כהיראים והא"ז והא דל"כ דגם בפירות חייב משום טוחן י"ל שסמכו על מה שהביאו בשם הרמב"ם דכששוחק פלפלין חייב משום טוחן וכיון דפלפלין ג"כ פירא כהנ"ל בשם הא"ז ממילא נשמע מזה שגם בפירות חייב משום טוחן, ובהרמב"ם י"ל דסובר הרמ"א לעיקר כגירסת הרהמ"ג הנ"ל מחודש צ"ח דבפירות חייב משום טוחן וממילא לפי"ז קיימו. רבינו והרמב"ם והיראים והא"ז והסמ"ק בחדא שיטתא ע"כ פסק הרמ"א כוותייהו ומה שהתיר הרמ"א לחתוך את הבשר לפי שיטת הש"ג שכתבנו עי' מג"א שם ס"ק י', וגם מה שהתיר רבינו לפרר את הלחם משום דאין טוחן אחר טוחן בזה ג"כ פסק הרמ"א שם כוותי' נמצא לפי"ז כל מ"ש רבינו באב דטוחן הלכה כוותיה לבר מה דל"כ דדוקא כשחותך דק דק חייב משום טוחן:

פירוש קד

הלש (**כז**) **תולדה כו' כרבי דאסר בשבת וסתם מתני' כו'**. נראה מרבינו ז"ל דאי לא הי' סתם משנה כוותיה דרבי אז לא הי' פסק כרבי אע"ג דהלכה כרבי מחבירו ובהא דינא לא פליג על רבי אלא ר' יוסי בר יהודא וזה לכאורה טעמא בעי. ונ"ל בס"ד לברר את שיטתו דבמשנה שבת קנ"ה ע"ב איתא ונותנין מים למורסן אבל לא גובלין ובגמ' שם אמר אביי אמריתה קמיה דמר [כוונתו על רבה כמ"ש רש"י ז"ל שם דף כ"ב ד"ה כל מילי דמר] מתני' מני פרש"י מתניתין דקתני נותנין מים לתוך המורסן דנתינת מים לא זהו גיבולו וא"ל ר' יוסי בר יהודא היא דתניא אחד נותן את הקמח ואחד נותן לתוכו מים האחרון חייב דברי רבי ריב"י אומר אינו חייב עד שיגבל והקשה אביי דילמא ע"כ לא קאמר ריב"י התם אלא קמח דבר גיבול הוא אבל מורסן דלאו בר גיבול הוא אפי' ריב"י מודה דזהו גיבולו ומשני הגמ' לא ס"ד דתניא בהדיא אין נותנין מים למורסן דברי רבי ריב"י אומר נותנין מים למורסן נמצא לפי סוגי' זו דסתמא דמשנה זו ריב"י היא, ובדף י"ז ע"ב שם איתא במשנה ב"ש אומרים אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין. והקשה הגמ' מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתן פרש"י

וז"ל ואע"פ שלא גיבל הדיו זו היא שרייתן והויא לישה דידיה בהכי ומיחייב משום לש דהא מתניתין ליכא גיבול ואיפליגו בה מבע"י מכלל דבשבת חייב חטאת הוא עכ"ל א"ר יוסף רבי היא דתניא אחד נותן את הקמח כו' א"ל אביי ודילמא עד כאן לא קאמר ר' יוסי אלא בקמח דבר גיבול הוא אבל דיו דלא בר גיבול הוא אימא ליחייב ומשני הגמ' לא ס"ד דתניא אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייב דברי רבי ריב"י אומר עד שיגבל והקשה אביי ודילמא מאי אפר עפר דבר גיבול הוא ומשני הגמ' והתניא אפר והתניא עפר ומשני אביי מידי גבי הדדי תני' פרש"י חדא תניא ר' חייא וחדא תניא ר' אושעיא וחדא מינייהו תניא לעפר בלשון אפר עכ"ל הגמ' חזינן מסוגי' זו לר' יוסף תרתי חדא דב"ש וב"ה ג"כ סברו כרבי דמדלא פליגי אלא בע"ש כמ"ש רש"י הנ"ל ועוד דסתם משנה זו כרבי, וא"כ יש לפנינו תרי סתמי הסתם משנה דדף קנ"ה סותמת כריב"י והסתם משנה דדף י"ז סותמת כרבי וממילא י"ל בכוונת רבינו כך דאי לאו סתמא דמשנה דדף י"ז באמת לא הוה סובר כרבי אף דהלכה כרבי מחבירו כיון דמשנה דדף קנ"ה סותמת כריב"י אלא כיון דמשנה דדף י"ז סותמת כרבי ע"כ פסק כרבי כמובן:

פירוש קה

אבל לכאורה ק"ל על רבינו הא מסוגי' דדף י"ז מוכח דאביי לא אידחי מסברתו דבדבר שאינו בר גיבול גם ריב"י מודה ואף דאידחי בסוגי' דדף קנ"ה מברייתא מפורשת הנ"ל הא התו' דף י"ח ע"א שם ד"ה אבל כתב וז"ל וא"ת והא מורסן דאמר בפ' בתרא דלאו בר גיבול הוא וקאמר התם ריב"י דאינו חייב עד שיגבל וי"ל דהתם לגבי קמח קאמר דאינו בר גיבול אבל בר גיבול הוא טפי מדיו ולהכי לא מייתי מיניה הכא אדיו עכ"ל ולכאורה מה הקשה התו' דילמא כשהקשה אביי לרב יוסף עדיין לא ידע מהך ברייתא דמורסן דהא בסוגי' דדף קנ"ה כשהקשה אביי לרבה ג"כ לא הוה ידע מהך ברייתא דמורסן וצ"ל דהתו' סובר דהך מימרא דאמר אביי לר' יוסף אמר בתר המימרא דאמר אביי לרבה כיון דכל זמן שרבה הי' קיים הי' לומד אצלו ולא אצל רב יוסף וא"כ הוה ידע אביי מהאי ברייתא דמורסן וע"כ הקשה התו' שפיר, אבל עדיין על תירוצו של התו' קשה לי כיון דאביי ידע מברייתא דמורסן עכצ"ל דגם ידעמדחייתו של רבה דלא אמרינן לריב"י לחלק בין דבר דבר גיבול ללאו בר גיבול וא"כ מה הקשה אביי לר' יוסף וצ"ל דכוונת התו' דאפי' בתר דחייתו של רבה עדיין סובר אביי דלא נדחה סברתו אלא גבי מורסן דאף דאינו בר גיבול כקמח אבל יותר בר גיבול הוא מדיו וא"כ עדיין גבי דיו שפיר י"ל דמודה ר' יוסי וכשתעיין היטב בתו' תמצא שכיוון למה שכתבנו, נמצא לפי תירוצו של התו' דאף דנדחה אביי בסוגי' דדף קנ"ה אבל בסוגי' דדף י"ז לענין דיו לא נדחה אביי ועי'

בח' הרמב"ן ז"ל בסוגי' דדף קנ"ה ד"ה דתניא ותראה שגם לפי פירושו שמפ' את הסוגי' ג"כ לא נדחה אביי בדף י"ז מחמת הדחיי' דדף קנ"ה וא"כ כיון שלא נדחה אביי בדף י"ז ולפי דבריו באמת ל"צ למימר דסתמא דמשנה דדף י"ז עם סתמא דמשנה דדף קנ"ה סתרו אהדדי כיון די"ל שגם המשנה דדף י"ז סוברת כסתמא דדף קנ"ה כריב"י דשרי ליתן מים במורסן אלא במשנה דדף י"ז גם ריב"י מודה כמ"ש אביי וא"כ ק"ל על רבינו דמנ"ל הכרח לומר דמשנה דדף י"ז סותמת כרבי דילמא הפשט במשנה כמ"ש אביי דבדיו גם ריב"י מודה ואז ליכא אלא סתמא דדף קנ"ה דלא כרבי אלא כריב"י:

פירוש קו

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר כיון דר' יוסף קאמר בפי' דסתמא דמשנה דדף י"ז כרבי וגם מהברייתות דקתני אפר ועפר גכ"מ כרב יוסף והא דאמר אביי ודילמא מאי אפר עפר זה באמת דוחק גדול לשבש את הברייתא דתניא בפי' אפר ולומר עפר ע"כ פסק רבינו כרב יוסף, וזה ל"ק אמאי שבק רבינו את הסתם משנה דדף קנ"ה ופסק כסתם משנה דדף י"ז מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא ותו כיון דהאי סתמא דדף קנ"ה נישנית בסוף הו"ל לפסוק כהאי סתמא דע"ז י"ל כיון דממשנה דדף י"ז מוכח דב"ש וב"ה גכ"ס כרבי ע"כ פסק כרבי ועוד כיון דסתמא דדף קנ"ה נדחה מסתמא דדף י"ז ממילא הדרן לכללן דהלכה כרבי מחבירו כמובן, וגם היראים ז"ל סי' ק"ב פסק כרבי אלא על היראים ק"ל כיון דהוא באמת סובר כאביי דדף י"ז עי"ש וא"כ ליכא הוכחה ממשנה דדף י"ז כרבי וצ"ל דלא פסק כרבי אלא מחמת הכלל דהלכה כרבי מחבירו וא"כ קשה עליו הא מסתמא דמשנה דדף קנ"ה מוכח כריב"י והיכי פסק כרבי נגד סתמא דמשנה הא סתם במשנה ומחלוקת בברייתא הלכה כהסתם עי' י"מ סי' תקי"ג ואי"ל דהיראים סובר כהרב צמח גאון הנ"ל מחודש ע"ב דלא דחינן את הכנל משום איזה סתם וכמ"כ נמי נאמר דעדיף הכלל דהלכה כרבי מחבירו מהסתמא דמשנה דסותמת כריב"י דזה באמת אינו דומה להתם כיון דרבי בעצמו סתם במשנה כריב"י בודאי דהאי סתמא עדיף מהכלל דהלכה כרבי מחבירו וא"כ על היראים באמת צ"ע אבל עכ"פ זה מוכח בפי' דהיראים סובר כרבינו, וכן סברו ז"ל הסמ"ק סי' רפ"א ד"ה הלש והגמ"י הל"ש פכ"א והטור או"ח סי' שכ"ד בשם בעל התרומות ועי' בש"ג שבת פכ"ד על הא דינא דמורסן ותראה שיש ט"ס בדבריו במ"ש וכן הוא דעת הסמ"ג פרק כ"א מהל"ש וצ"ל וכן הוא דעת הרמב"ם כיון שהביא אח"כ בשם רבינו דסובר כבעל התרומות ותו ברבינו ליכא פרק ועוד מרבינו מוכח בפי' דסובר כהבעל התרומות אעכ"מ דצ"ל בהש"ג כמו שכתבנו וגם מהש"ג גופא נראה דסובר כרבינו והבעל התרומות כיון שהביא את שיטתם לבסוף כמובן:

פירוש קז

אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל בסוגי' דדף קנ"ה פסקו כריב"י וטעמם כיון דבגמ' שם איתא ת"ר אין גובלין את הקלי ויש אומרים גובלין מאן י"א א"ר חסדא ריב"י היא וה"מ הוא דמשני היכי משני א"ר חסדא על יד על יד כו' ובתר דהביא הרי"ף א"ז כתב וז"ל ומדקמתרצינן אליבא דריב"י ש"מ דהלכתא כוותיה וכ"כ הרא"ש כפי גירסת הב"ח. אבל לכאורה מדוע לא פסקו כריב"י משום דסתמא דמשנה דדף קנ"ה כוותיה וצ"ל כיון דלא הביאו את הא דאביי דדף י"ז בהלכותיהם א"כ עכ"מ דסברו דנדחה הא דאביי דדף י"ז מחמת הדחייה דדף קנ"ה מברייתא דמורסן ולא סברו כהתו' הנ"ל אלא סברו כר' יוסף דמשנה דדף י"ז רבי היא וממילא ל"ל דמחמת סתמא דמשנה דדף קנ"ה הלכה כריב"י כיוון דמאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא ואי משום דהאי סתמא דדף קנ"ה נישנית בסוף הא איכא נגד זה האי כללא דהלכה כרבי מחבירו וגם דב"ש וב"ה סברו כרבי כהנ"ל וע"כ ל"כ הרי"ף והרא"ש דהלכה כריב"י אלא מטעם דקמתרצינן אליבי' וכ"כ הרהמ"ג ז"ל הל"ש פכ"א הל' ל"ג וז"ל ופסקו בהלכות כריב"י משום דאמרו היכי משני וכו' אלמא דהלכתא כוותיה עכ"ל, וא"כ לפי"ז ק"ל על הב"י ז"ל או"ח סי' שכ"ד ד"ה אין גובלין שכ' וז"ל וכ' הרי"ף והרא"ש דהלכה כריב"י כיון דסתם לן תנא כוותיה וכ"פ הרמב"ם בפכ"א עכ"ל הא מהרי"ף והרא"ש נראה בפי' דלא מטעם דסתם לן תנא כוותיה פסקו כריב"י אלא מטעם הנ"ל בשמם וכן עמ"ש הב"י וכ"פ הרמב"ם דנראה דגם בהרמב"ם סובר הב"י דמטעם שכ' אליבא דהרי"ף והרא"ש פסק כריב"י גם ע"ז ק"ל כיון דכפי מ"ש הרהמ"ג הל"ש פ"ח הל' ט"ז אליבא דהרמב"ם דאידחי הא דאביי דדף י"ז וכ"כ הלח"מ שם א"כ תו ל"ל אליבא דהרמב"ם דמטעם סתמא דמשנה דדף קנ"ה פסק כריב"י כמו שכתבנו אליבא דהרי"ף והרא"ש אעכצ"ל דגם הרמב"ם מטעמ' דהרי"ף והרא"ש פסק כריב"י וגם על הראש יוסף ז"ל ק"ל דבשבת דף י"ז כתב אליבא דהרמב"ם דאידחי הא דאביי דדף י"ז וא"כ היכי כתב אח"כ בטעמא דהרמב"ם דפסק כריב"י משום סתמא דמשנה דדף קנ"ה כיון דבמס' חדא סתמא בתרא עיקר עי"ש הא כיון דאידחי הא דאביי א"כ תו ל"ל כן מהטעמים שכתבנו אליבא דהרי"ף והרא"ש. ואי"ל דהרא"י סובר דהאי כללא דבמס' חדא הלכה כסתמא בתרא עדיף מהאי כללא דהלכה כרבי מחבירו ומהא דגם ב"ש וב"ה סברו כרבי כיון דע"ז גופא ק"ל דמנ"ל לחדש אליבא דהרמב"ם כן ואי משום דפסק כריב"י הלא י"ל בטעמא דהרמב"ם כמ"ש הרי"ף והרא"ש ותו הא מהרי"ף והרא"ש נראה בפי' דל"ס כן וא"כ מהיכא תיתי לחדש אליבא דהרמב"ם כן אלא נ"ל דטעמא דהרמב"ם כמ"ש הרי"ף והרא"ש והב"י והרא"י באמת צ"ע:

פירוש קח

וגם הר' ירוחם ז"ל נ"ב ח"י פסק כריב"י ול"כ שום טעם וכ"פ הא"ז ז"ל הל"ש אות ס"א אלא הא"ז כתב בפי' דמטעם סתמא דמשנה דדף קנ"ה פ"כ וא"כ לכאורה גם על הא"ז קשה כהנ"ל על הב"י והרא"י אבל אח"כ ראיתי דעל הא"ז באמת ל"ק מידי כיון דהא"ז שם סובר כאביי דדף י"ז כיון דסובר דאביי דדף י"ז לא אידחי וא"כ לא הוי סתמא דדף י"ז כרבי וגם ב"ש וב"ה ל"ס כרבי ועכ"כ הא"ז שפיר דמחמת סתמא דדף קנ"ה הלכה כריב"י וגם הרוקח ז"ל סי' ס"ה פסק מחמת סתמא דמשנה דדף קנ"ה כריב"י אלא גם על הרוקח ל"ק מידי כיון דעכצ"ל דגכ"ס כאביי מדכ' דשריית מים לדיו אסור ואח"כ כתב דהלכה כריב"י ואי נאמר דל"ס כאביי אלא כר' יוסף דמשנה דשריית מים לדיו אתיא כרבי א"כ קשה היאך הביא דשריית מים ודיו אסור הא זה הוי סתירה עם הלכה שלו דפסק כריב"י אעכצ"ל דפסק כאביי וכיון דפסק כאביי עכ"כ שפיר דמטעם סתמא דמשנה דדף קנ"ה פסק כריב"י כמובן, נמצא לפי הנ"ל דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והא"ז והרוקח והר' ירוחם קיימי בעיקר הדין בחדא שיטתא דהלכה כריב"י ורבינו והבעל התרומות והיראים והסמ"ק פסקו כרב' ולהלכה פסק הב"י סי' הנ"ל כהרי"ף ודכוותיה ועכ"כ בש"ע שם את שיטתם סתם ואת שיטת רבינו ודכוותיה כתב בשם יש אוסרים כהכלל שכ' הי"מ בכללי הש"ע אות י"ז דהיכא דאיתא בש"ע דעה אחת סתם ודעה אחת בשם יש אומרי' או יש אוסרים דעתו לפסוק כסתם, אבל הד"מ שם פסק לחומרא כשיטה רבינו ודכוותיה ועכ"כ ברמ"א לעי' בסי' שכ"א עי"ש ותבין וכ"פ התניא בש"ע שלו והח"א נמצא דגם בהא דינא הלכה כרבינו:

פירוש קט

ומ"ש רבינו ואמר ר' יהודא מנערן בכלי פי' כו' נ"ל דכוונתו דל"ת דפירושא דמנערן בכלי שמנערן לכלי אחר אלא פירושו שבתוך כלי זה מנערן ע"י שינענע הכלי היטב אבל מכלי לכלי סובר רבינו דאסור ופירושו של רבינו ל"ל אלא לפי גירסתו שגרס בר' יהודא מנערן בכלי אבל לפי הגירסא שלפנינו בשבת קנ"ו ע"א א"ר יהודא מנערו לכלי מלת לכלי מורה שינער לכלי אחר והרמב"ם הל"ש פכ"א הל' ל"ד שכ' אם לא נתערב מנערו מכלי לכלי באמת צ"ל דגירסתו כמו שאיתא לפנינו אבל מהרהמ"ג שם נראה שהי' גירסתו מנערו מכלי לכלי, וכ"נ מרש"י על הרי"ף אבל בהרי"ף שלפנינו איתא כמו בגמ' שלפנינו ומהב"י סי' שכ"ד נראה דגירסתו מנערו לכלי אחר ובחדושי הגהות שם כתב דמלת אחר ליתא בגמ' אבל לא ראה שגם בהרא"ש איתא כמ"ש הב"י ובאמת בין כל הני גירסות חוץ מגירסת רבינו ליכא שום נ"מ לדינא כיון דלכולן הפשט שמנערו לכלי אחר וכ"פ הטוש"ע סי' שכ"ד נמצא דבזה לא פסקינן כרבינו:

פירוש קי

ומ"ש רבינו וחרדל שלשו מע"ש כו' כ"כ גם הסמ"ק סימן רפ"א והטור סי' שכ"א בשם בעל התרומות והב"י שם כתב שהרי"ף והרא"ש והא"ז מתירין גם ליתן המשקה בשבת וגם מהיראים סי' ק"ב נראה דל"ס כרבינו בזה ועל הראי' מהירושלמי שהביא רבינו כתב היראים דהגמ' דילן חולק על הירושלמי והב"י שם המציא היתר לכ"ע שיעשה הבלילה רכה וכ"פ הח"א, ומ"ש רבינו ומההיא דירושלמי אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר כו' כמו שפי' הר"ח כו' נ"ל דיש ט"ס ברבינו וצ"ל דהירושלמי מיירי בקולף שלא לאכול לאלתר כיון שכ' כמו שפי' הר"ח וכונתו על הר"ח שהביא רבינו באב מלאכה דבורר ושם באמת לא אוסר הר"ח אלא שלא לאלתר וגם מהסמ"ק מוכח ט"ס זה עי"ש, אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע השמיט את מ"ש הרמב"ם הל"ש פ"ח הל' ט"ז המגבל את העפר הר"ז תולדת לש והוא מגמ' שבת דף י"ח הנ"ל מחודש ק"ד כמ"ש הרהמ"ג שם ותו ק"ל דמדוע השמיט את מ"ש הרמב"ם שם והנותן זרע שומשמין או זרע פשתן וכיוצא בהן במים חייב משום לש והוא מגמ' זבחים צ"ד ע"ב אלא ע"ז י"ל כיון דקשה קושית המגא"ב דהיאך הי' לש במשכן וצ"ל כמו שתירץ דלישה במשכן הי' ששרה זרע פשתן במים עי"ש וכיון שכן סובר רבינו דממש"כ דלש הוי אב מלאכה ממילא מוכח מזה דכששרה זרע פשתן במים חייב משום לש כיון דאב מלאכה לא נקרא אלא משום דהוה במשכן ובמשכן הי' לש כמ"ש המגא"ב כמובן אבל על הקושיא הראשונה הנ"ל לית לי פירוקא וצ"ע:

פירוש קיא

האופה (כה) אמרינן בפ' כלל גדול דה"ה מבשל כו'. מלשון רבינו נראה דבפ' כ"ג אמרינן דאופה בודאי הוי אב מלאכה אלא ה"ה מבשל וע"ז לכאורה ק"ל כיון דמגמ' שם דף ע"ד ע"ב נראה להיפך דהכי איתא שם א"ר פפא שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה פרש"י ונקט אופה דלא שייך במלאכת המשכן כלל ומשני הגמ' תנא דידן סידורא דפת נקט פרש"י סידורא דפת שהתחיל בו נקט ואופה במקום בישול דסממנין הוא דהוא בישול דפת ונ"ל דרש"י כיוון במ"ש דהוא בישול דפת לתרץ שלא תקשה על תירוצו של הגמ' הלא עכצ"ל דר"פ משו"ה הקשה כיון דסובר דהך מלאכה דלא הואי במשכן לא נקראת אב אלא תולדה כמ"ש הגמ' שם צ"ז ע"ב דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא לא קרי לה אב וא"כ מכ"ש הך דלא הואי במשכן כלל בודאי דלא קרי לה אב וע"כ הקשה ר"פ דהיאך שבק התנא בישול ונקט אופה דלא הואי במשכן כלל והיכי קרי התנא לאופה אב דאלת"ה אלא נאמר דר"פ סובר דאף דלא הואי במשכן ג"כ נקרא אב אלא שהקשה דטפי הו"ל למינקט בישול משום דהואי גם

במשכן א"כ קשה מה הקשה ר"פ וכי לא ראה דהתנא סידורא דפת נקט אעכצ"ל דהכי הקשה דהיאך נקט התנא אופה משום סידורא דפת וקרי לה אב הלא באמת לא הוי אב כיון דלא הואי במשכן, וא"כ כיון דר"פ הכי הקשה לכאורה קשה מה משני הגמ' הלא עדיין קשה דמשום סידורא דפת היאך קרי התנא לאופה שהוא תולדה אב וכדי לתרץ א"ז כתב רש"י דהוא בישול דפת כוונתו דאופה ג"כ בישול הוא אלא בפת קרי אופה וא"כ הוה אופה ג"כ במשכן וע"כ נקט התנא שפיר משום סידורא דפת אופה וגם בעמוד א' שם כתב רש"י בד"ה שכן עני וז"ל אלא משום סידורא דפת נקט ואתא הואיל ואופה בפת כמבשל בסממנין נראה בעליל שגם שם כיוון רש"י למה שכתבנו וא"כ מוכח מגמ' זו דבישול באמת מסתבר טפי להיות אב מלאכה מאופה וא"כ קשה היכי כתב רבינו דה"ה מבשל:

פירוש קיב

ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו דבירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט ע"א איתא וז"ל את חמי אפייה תולדת לבישול ואת אמר האופה באבות מלאכות ולא תנא הכין פי' הקה"ע וז"ל למה תנא האופה באבות מלאכות ולא תנא המבשל ומשני הירושלמי אלא בגין דתנינן סדר עיסה תנינתה עמהן נראה מהירושלמי דאפייה לא הוי אלא תולדה דבישול אלא התנא נקט אופה משום סידורא דפת וא"כ לכאורה ק"ל על רש"י דמדוע מפ' את הגמ' דלא כהירושלמי וגם הרמב"ם הל"ש פ"ט הל"א כתב וז"ל האופה כגרוגר' חייב אחד האופה את הפת או המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את המים הכל ענין אחד הוא נראה בפי' שגם הרמב"ם סובר דגם אופה הוי אב מלאכה והרהמ"ג כתב שהרמב"ם למד א"ז מגמ' דשבת הנ"ל מחודש קי"א וא"כ גם על הרמב"ם ק"ל הא מהירושלמי מוכח דלא הוי אופה אלא תולדה וגם בגמ' דילן י"ל כן וא"כ מהיכא למד דהוי אב, ואי"ל דהרמב"ם לשיטתו דסובר בפ"ז שם דכל שהוא ממין מלאכה נקרא אב כהנ"ל מחודש ה' וכיון דאופה ג"כ מעין מלאכה דבישול עכ"ס שפיר דהוי אב דזה אא"ל כיון דע"ז גופא יש להקשות מהירושלמי דכיון דסובר דלא הוי אלא תולדה עכ"מ כשיטת הרמ"כ הנ"ל מחודש ו' דמעין מלאכה לא הוי אב וגם הראש יוסף בשבת ע"ד ע"ב ד"ה גמרא עמד על הרמב"ם ורש"י מהירושלמי זה וגם מהר"ן שם יש להוכיח דסובר דאופה לא הוי אלא תולדה מדכ' במשנה דאבות מלאכות בד"ה האופה וז"ל אלא דנקט אופה בפת דשכיח ומפ' התי"ט שם דהר"ן יהיב טעמא ע"ז גופא דמדוע נקט התנא משום סידורא דפת אופה וכתב משום דשכיח ולכאורה מדוע ל"כ הר"ן דמשו"ה נקט התנא אופה לאשמעינן שהוא אב מלאכה ודלא כהירושלמי אעכ"מ דהר"ן סובר גם בהגמ' כהירושלמי דאופה

לא הוי אלא תולדה וגם מהא"ז הל"ש אות ס"ב נראה דהי' קשה לו על רש"י מהירושלמי שכתבנו ובאמת היא קושיא גדולה על רש"י והרמב"ם:

פירוש קיג

וע"כ נ"ל בס"ד דרש"י והרמב"ם מפרשו גם את הירושלמי כמו שמפ' רש"י את הגמ' דילן דהמקשן הי' סובר דכיון דלא הואי אופה במשכן ע"כ הוי תולדה והפשט בקושית הירושלמי כמו שפירשנו את קושית הגמ' דילן הנ"ל וע"ז משני הירושלמי כמו שמשני הג"מ דילן וגם בהירושלמי הפשט בהתרצן כמו שמפ' רש"י את תירוצו של הגמ' דילן דלא הוי אופה תולדה אלא אב וע"כ סברו רש"י והרמב"ם שפיר דאופה הוי אב והטעם דמדוע מפרשו את הירושלמי וגם את הגמ' כן י"ל כיון דסברו דכל מעין מלאכה נקרא אב וגם רש"י סובר בזה כהרמב"ם ומקורם לזה כהנ"ל ממחודש ה' ואילך וכדי שלא יקשה עליהם מהירושלמי כהנ"ל ע"כ מפרשו את הירושלמי ואת הגמ' באופן שלא יקשה עליהם, וא"כ ממילא י"ל כיון דרבינו גכ"ס דכל מעין מלאכה נקרא אב וא"כ גם אליבא דרבינו צ"ל דסובר הפשט בהירושלמי ובגמ' כרש"י והרמב"ם וכיון דרבינו רצה להודיענו דאופה הוי אב עכ"כ דה"ה מבשל דמלשון זה ממילא ידעינן א"ז ודו"ק:

פירוש קיד

וגם מהיראים סי' ק"ב נראה דאופה הוי אב מדכ' וז"ל החופה אמרי' בפ' כלל גדול מ"ש דנקט תנא אופה דלא הוה במשכן ושבק מבשל דהוה במשכן ומתרצי' סידורא דכתוב נקט למדנו דמבשל ואופה אחת הן עכ"ל ולכאור' מ"ש סידורא דכתוב נקט אינו מובן ואפשר שהוא ט"ס וצ"ל סידורא דפת, אבל אח"כ ראיתי די"ל הפשט בהיראים דרצה לתרץ דמדוע נקט התנא סידורא דפת כהנ"ל בשם התי"ט אליבא דהר"ן ועכ"כ ומתרצי' סידורא דכתוב נקט כונתו סידורא דכתב במשנה דהיינו סידורא דפת נקט התנא למדנו דמבשל ואופה אחת הן כלומר דשתיהן הוו אבות ואכ"מ דסובר כמו שכתבנו, וכן יש להוכיח מהסמ"ק סי' רפ"א שכ' וז"ל האופה פר"ח בפ' כלל גדול דה"ה מבשל ומשום שהתחיל סידורא דפת נקט נמי אופה כו' עכ"ל ומדכ' דה"ה מבשל כמ"ש רבינו נראה דגכ"ס דאופה אב מלאכה אבל לכאורה ק"ל על הסמ"ק דמדוע כתב א"ז בשם הר"ח הלא גמ' מפו' הוא דהתנא משום סידורא דפת נקט אופה כהנ"ל ואי"ל דל"כ בשם הר"ח אלא דה"ה מבשל כיון דבר"ח באמת ליתא דה"ה מבשל, אבל ראיתי בר"ח ש"ס ווילנא בשבת דף ע"ד שכ' וז"ל הלש והאופה אר"פ שבק בישול סממנים ונקט אפיה ולא מפרש בהדיא האי מילתא ואשכחן בירושלמי דאמר הכי את חמי והעתיק את הירושלמי הנ"ל נראה דלר"ח לא הי' הגירסא בגמ' דסידורא דפת נקט וכ"כ בהג"ה שם וא"כ י"ל דגם להסמ"ק לא הי' בגירסתו ועכ"כ בשם הר"ח, אבל אכתי ק"ל היכי כתב הסמ"ק דה"ה מבשל הא

הר"ח לא למד א"ז דהתנא סידורא דפת נקט אלא מהירושלמי ובהירושלמי איתא בפי' דאופה הוי תולדה כהנ"ל אעכצ"ל דגם הסמ"ק סובר הפשט בהירושלמי כהנ"ל אליבא דרש"י והרמב"ן כמובן. אבל לכאורה ק"ל היכי קאמר הגמ' שבת ע"ד ע"ב דאופה לא הי' במשכן הא הי' מנחת צבור שאופין בפנים כמ"ש הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ב הל' כ"א וגם חביתי כה"ג כמ"ש הרמב"ם שם פי"ג עי' מל"מ שם הל"ג אבל לפמ"ש המאירי שם לתרץ מלחם הפנים ג"ז ל"ק דז"ל ואל תשיבני לחם הפנים שאין הכונה במה שנעשה שם אחר השלמת המשכן אלא מה שנעשה שם בעוד שהיו בונים אותו כו' עכ"ל:

פירוש קטו

הגוזז (**כט**) **עיקרו של גוזז כו'**. נ"ל בס"ד דכונת רבינו ז"ל במ"ש עקרו של גוזז לפרש דגוזז שער ג"כ אב מלאכה כיון דבמשנה שבת ע"ג ע"א איתא הגוזז את הצמר ה"א דגוזז שער לא הוי אלא תולדה עכ"כ רבינו עיקרו של גוזז כו' או שער כו' כלומר גוזז שער ג"כ אב מלאכה, אבל לכאורה מנ"ל זה י"ל דיליף מהתוספתא שבת פ"ט דאיתא שם הגוזז מן הבהמה מן החיה ומן העופות אפי' מן השלח [פי' מן העור] מלוא הסיט כפול ה"ז חייב עכ"ל וזה ידוע דצמר לא נקרא אלא של רחלים אבל של שאר בהמה או חיה נקרא שער דגם של עזים לא נקראו אלא או נוצה או שער כדאיתא שבת כ"ז ע"א נוצה של עזים עי' רש"י ותו' שם ומדכ' התוספתא סתם הגוזז מן הבהמה כו' ול"כ צמר נראה דסוברת דגוזז שער ג"כ אב מלאכה, אבל עדיין קשה הלא התוספתא לא קאמרה אלא חייב ודילמא באמת גם התוספתא סוברת דלא הוי אלא תולדה וא"כ ל"ל דלמד מהתוספתא זו, וגם הרמב"ם ז"ל הל"ש הל"ז כתב וז"ל הגוזז צמר או שער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפי' מן השלח שלהן חייב כו' ומדכלל צמר ושער ביחד וגם מדל"כ על שער שהיא תולדה כמ"ש אח"כ על כנף של עוף ועל הנוטל ציפרניו מוכח דסובר ג"כ כרבינו דגוזז שער אב מלאכה וא"כ גם עליו קשה דמנ"ל א"ז הן אמת שהרהמ"ג ז"ל מציין על התוספתא הנ"ל אבל באמת מהתוספתא לא מוכח זה כמו שכתבנו וגם בהרהמ"ג י"ל דלא ע"ז מציין על התוספתא אלא על השאר דינים שכ' הרמב"ם, וגם היראים סי' ק"ב והסמ"ק סי' רפ"א סברו כרבינו וא"כ גם עליהם ז"ל קשה כיון דבמשנה ליתא אלא הגוזז את הצמר א"כ מנ"ל דגם גוזז שער אב מלאכה:

פירוש קטז

ונ"ל בס"ד כיון דבמלאכת המשכן הי' גם גזיזה דשער כדכתיב ויקהל פ' ל"ה פ' כ"ג וכל איש אשר נמצא אתו וגו' ועזים וגו' ובפסוק כ"ו שם כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים ממילא נשמע מזה דהני נשים דלא ידעו את החכמה טוו מן הגזיזה וכיון דבעזים לא נקרא צמר אלא או נוצה או שער כהנ"ל א"כ מקרא מלא דגם

גזיזה דשער הי' במשכן וכיון דהי' במשכן ע"כ שפיר נקרא אב מלאכה והתנא דנקט הגוזז את הצמר דוקא י"ל לדיוקא נקט למידק דבתולש את הצמר אינו חייב משום גוזז כמו שאיתא בירושלמי שאכתוב לקמן בס"ד [עי' מג"א סי' ש"מ ס"ק ג' שמדייק גם מהרמב"ם כן] וע"כ ל"ק התנא הגוזז את השער כיון דגם אז הוה יכלינן למידק דבתולש את השער אינו חייב וזה באמת ליתא כיון דנוצה של עזים דרכן להתלש כמ"ש רש"י בשבת כ"ז ע"א ד"ה של עזים וז"ל של עזים קרי נוצה על שם שאין גוזזין אותם אלא מורטין עכ"ל וכיון שדרכם להתלש באמת חייב בנוצה של עזים אפי' כשתולש וכ"כ המאירי ז"ל בשבת דף ע"ג וז"ל הגוזז את הצמר ובכללו התולש בנוצה של עזים או בנוצות העוף עכ"ל אבל בצמר באמת אינו חייב כשתולש כהנ"ל בשם הירושלמי ע"כ ל"ק התנא אלא הגוזז את הצמר ודו"ק:

פירוש קיז

מעל (ל) הבהמה חיה כו'. וכתב המרש"ל ז"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל ספרים אחרים וחיה וכן איתא במיימוני כו' עכ"ל נראה דיש שני גירסות ברבינו חדא כמו שהיא לפנינו ולפי גירסא זו סובר דדוקא כשגוזז מהבהמה חי' חייב אבל כשגוזז מבהמה מתה אינו חייב אבל לפי גירסת המרש"ל סובר דאפי' כשגוזז לאחר מיתה חייב כמ"ש הרמב"ם, ולכאורה על הגירסא שלפנינו ק"ל מהתוספתא הנ"ל מחודש קט"ו דכותבת אפי' מן השלח דפירושו מן העור כמ"ש הראש יוסף בשבת דף ע"ד ואכ"מ מהתוספתא דאפי' לאחר מיתה חייב וצ"ל דלפי גירסא שלפנינו סובר רבינו כהרא"ש ז"ל שכ' בשבת פ"ז סי' ו' דמהירושלמי מוכח דלאחר מיתה דוקא משום תולש חייב ולא משום גוזז עי' בק"נ שם וכיון דהירושלמי חולק על התוספתא פסק רבינו כהירושלמי אבל לפי גירסת המרש"ל באמת סובר רבינו כהתוספתא ואת הירושלמי מפ' כמו שמפ' הק"נ הנ"ל לפום שיטת הרמב"ם עי"ש וגם בהיראים והסמ"ק סי' הנ"ל איתא וחיה ואכצ"ל דגכ"ס כהרמב"ם וכן סברו ז"ל הרמב"ן והריטב"א והמאירי והר"ן בשבת פ"ז, ולהלכה פסקו המג"א והתניא והר"א ז"ל סי' ש"מ כהרמב"ם ודכוותיה דגוזז לאחר מיתה חייב ודלא כהרא"ש כיון שהם רוב מנין ורוב בנין [ועכשיו ראיתי בתניא שם שכ' וז"ל הגוזז בין מן החי בין מן המת בין מן בהמה וחיה אפי' מן העור המופשט חייב והיא מאבות מלאכות שכן במשכן היו גוזזין עורות התחשים ואלים עכ"ל ושמחתי מאד שכונתי בס"ד לדעת קדשו בהטעם שכתבנו במחודש קט"ז אלא התניא כיון שרצה להביא ראי' שגם גוזז לאחר מיתה הוי אב מלאכה עכ"כ מעורות התחשים ואלים אבל אני שלא דברנו שם אלא מגוזז שער

מחיים באמת הראי' מעזים שכתבנו עולה יפה] נמצא דלפי הגירסא שלפנינו לא פסקינן כרבינו בזה אבל לפי הגירסא של המרש"ל פסקינן כוותיה:

פירוש קיח

ותולדה(לא)דאוריי' כו'. התולש כנף חייב כו', בשבת ע"ד איתא ת"ר התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלשה חטאות ומפ' ר"ל את הברייתא כמ"ש רבינו משמו, ומדכ' רבינו סתם התולש את הכנף ולא מחלק בין מחיים ולאחר מיתה נראה דסובר דאפי' כשתולש לאחר מיתה ג"כ חייב משום גוזז אבל אח"כ ראיתי די"ל דזה תליא בהשני גירסות ברבינו הנ"ל דלגירסא דבגוזז חייב בין מחיים בין לאחר מיתה גם בתולש ס"כ ועכ"כ סתם דסמך על הא דגוזז ולגירסא דבגוזז אינו חייב אלא מחיים גם בתולש ס"כ ומ"ש סתם ג"כ הטעם משום דסמך על הא דגוזז, אבל גם י"ל לאידך גיסא דאפי' להאי גירסא דבגוזז אינו חייב אלא מחיים גכ"ס בתולש לאחר מיתה דחייב כיון די"ל דדוקא בגוזז מחלק בין מחיים ולאחר מיתה כיון דסובר דאין דרך גזיזה אלא מחיים כהנ"ל מחודש קי"ז דסובר כהרא"ש שמפ' את הירושלמי כן אבל בתולש כיון שדרך לתלוש מהעוף את הנוצות לאחר מיתה באמת סובר דגם לאחר מיתה חייב ועכ"כ סתם ולזה באמת דעתי נוטה, אבל עי' ביראים סי' ק"ב ותראה דסובר ג' דברים בדינא דגוזז חדא דבתולש סובר דאינו חייב אלא מחיים מדכפל וכתב פי' של עוף חי ועוד סובר דכשגוזז כנף העוף ג"כ חייב מדכ' גוזז או תולש כנף כו' וגם א"ז סובר דביו"ט אסור לתלוש נוצות העוף קודם שחיטה ומזה אדבר לקמן בס"ד:

פירוש קיט

אבל לכאורה ק"ל עמ"ש דכשגוזז את הכנף חייב מבכורות כ"ה ע"א דבתר שהקשה הגמ' על מה שהתיר לתלוש צמר מעל בית השחיטה ביו"ט משני הגמ' אלא לעולם סובר רב דשא"מ אסור ותולש לאו היינו גוזז וביו"ט היינו טעמא דשרי דהו"ל עוקר דבר מגידולו כלאחר יד פרש"י כלאחר יד דאין דרך לתלוש צמר אלא לגזוז ואח"כ הקשה הגמ' ותולש לאו היינו גוזז והתניא התולש את הכנף כו' חייב משום גוזז ומשני שאני כנף דהיינו אורחיה פרש"י שדרך נוצות עוף ליתלש ולא לגוזזה, חזינן מגמ' זו דבתולש צמר אינו חייב משום גוזז כיון דלאו היינו אורחיה הו"ל כלאחר יד ובתולש את הכנף משו"ה חייב דהיינו אורחיה וממילא לפי"ז כיון דאין דרך לגזוז את הכנף כשגוזז את הכנף באמת ג"כ אינו חייב כיון דהוי כלאחר יד וא"כ היכי קאמר היראים דגם כשגוזז את הכנף חייב, ואי"ל דסובר דדוקא בהתולדה דהיינו כשתולש את הצמר בעינן שיהא אורחיה אבל כשגוזז את הכנף כיון שעושה מעשה אב דהיינו גוזז ע"כ לא בעינן אורחיה דזה באמת אא"ל כיון דמהירושלמי דשבת מוכח לפי פירושו של הרא"ש הנ"ל מחודש קי"ז

דכשגוזז את הצמר לאחר מיתה אינו חייב משום גוזז כיון דאין דרך לגזוז לאחר מיתה אלא לתלוש וע"כ' אינו חייב לאחר מיתה אלא כשתולש עי' בק"נ שם היטב אלמא דאפי' כשעושה מעשה אב ג"כ אינו חייב אלא כשאורחיה בכך, ואי"ל דהיראים סובר הפשט בהירושלמי כמ"ש הק"נ אליבא דהרמב"ם דלאחר מיתה חייב בין כשגוזז בין כשתולש ומחייב אינו חייב אלא כשגוזז עי"ש ואז ממילא שפיר י"ל דסובר כהנ"ל דכשעושה מעשה אב לא בעינן אורחיה כיון דליכא פירכא ע"ז מן הירושלמי, אבל באמת גם זה אא"ל כיון דעכצ"ל דהיראים סובר הפשט בהירושלמי כהרא"ש כיון דסובר דבתולש כנף אינו חייב אלא כשתולש מחיים וקשה עליו מהתוספתא הנ"ל מחודש קט"ו דמוכח בפי' דגם לאחר מיתה חייב בגוזז כמו שהקשינו על רבינו הנ"ל מחודש קי"ז אעכצ"ל גם אליבא דהיראים כמו שתירצנו אליבא דרבינו מחודש קי"ז דסובר הפשט בהירושלמי כהרא"ש ופסק כהירושלמי ודלא כהתוספתא וא"כ נשאר עליו קושיתינו דהיכי כתב דגוזז כנף חייב:

פירוש קכ

אבל אחר עיון קצת ראיתי די"ל דהיראים למד א"ז מהתוספתא הנ"ל מחודש קט"ו דכותבת בפי' דגוזז בעופות חייב וגם בגמ' דבכורות במה דקאמר שאני כנף דהיינו אורחיה סובר הפשט דאורחיה ליתלש וגם לגזוז ודלא כמ"ש רש"י דאין אורחיה אלא ליתלש כיון דלרש"י קשה על הגמ' מהתוספתא אלא רש"י סובר דהגמ' באמת ל"ס כהתוספתא אבל היראים דלא רצה לומר כן עכ"ס הפשט בהגמ' כמו שכתבנו [וגם יש ליישב בזה דמדוע השמיט הרמב"ם הל"ש פ"ט את הא דגוזז עופות שהביא' התוספתא הנ"ל עי' בהרהמ"ג ותראה שהרמב"ם הביא את כל מ"ש התוספתא זו חוץ מהא דגוזז עופות וגם המנ"ח מצוה ל"ב אות י"ב דיבר מזה אלא על המנ"ח ק"ל שדיבר הרבה מהא אי גוזז כנף חייב ומסיק דאינו חייב היאך נעלם ממנו היראים הנ"ל שכ' בפי' דחייב וצ"ע, אבל לפי הנ"ל י"ל דהרמב"ם סובר הפשט בגמ' דבכורות כרש"י וא"כ צ"ל דגמ' דבכורות ל"ס כהתוספתא בהא דגוזז עופות וע"כ השמיט הרמב"ם א"ז] וזה ל"ק דהיאך יכלינן למימ' דהיראי' סוב' כהתוספת' הא מהתוספתא זו מוכח דגוזז לאחר מיתת העוף ג"כ חייב משום גוזז ובהיראים הוכחנו לעיל מחודש קי"ט דעכצ"ל דסובר כהירושלמי וכמו שמפ' הרא"ש את הירושלמי דבגוזז צמר לאחר מיתה ג"כ אינו חייב כמו בתולש כנף, דע"ז י"ל דהיראים סובר בחדא כהתוספתא ופליג עלה בחדא דבהא דגוזז בעוף חייב סובר כהתוספתא כיון דליכא הוכחה מאיזה מקומן דלא כהתוספתא וגם הגמ' דבכורות לפי פירושו סובר כהתוספת' אבל בהא דגוזז לאחר מיתת העוף חייב כיון

דהירושלמי ל"ס כהתוספתא כהנ"ל מחודש קי"ז עכ"ס בזה דלא כהתוספתא נמצא לפי דברינו הנ"ל עולים דברי היראים יפה בס"ד ומוכח דסובר דדוקא כשתולש כנף מחיים חייב משום גוזז:

פירוש קכא

וגם מהא"ז ז"ל הל"ש אות ס"ג נראה בפי' דס"כ מדכ' וז"ל והגוזז ת"ר התולש את הכנף פי' נוצה גדולה מכנף עוף חי כו' וגם מהרמב"ם הל"ש פ"ט הל"ז נ"ל להוכיח דס"כ מדכ' וז"ל התולש כנף מן העוף ה"ז תולדת גוזז ומדל"כ בין מן החי בין מן המת כמ"ש בריש הלכה זו גבי אב דגוזז עכ"מ דגכ"ס כהיראים וכ"כ להלכה הת"י בכלכלת שבת אות י"ב וז"ל תולדו התולש נוצה מעוף חי, אבל הח"א כלל כ"א כתב וז"ל התולש נוצה מעוף בין חי בין מת חייב דאורחיה בכך והוי גוזז עכ"ל וצ"ל דסובר הפשט בהרמב"ם דמשו"ה ל"כ בתולש בין מן החי בין מן המת דסמך עמ"ש א"ז בריש דבריו שם גבי גוזז אבל הת"י צ"ל דסובר הפשט בהרמב"ם כמו שכתבנו ומהמג"א סי' ש"מ ס"ק ב' ליכא להוכיח בזה מידי כיון דהביא את לשון הרמב"ם וא"כ סובל לומר בו השני פשטים שכתבנו אליבא דהרמב"ם, אבל זה ק"ל לכאורה על הח"א דהיאך פסק דלא כהיראים והא"ז דאי משום דסובר בהרמב"ם דלא כוותיהו הלא גם בהרמב"ם מסתבר טפי למימר פשטינו הנ"ל. אליבא דהת"י מלומר דחולק עם היראים והא"ז:

פירוש קכב

אבל אח"כ ראיתי שהדין עם הח"א דהרמב"ן ז"ל בחדושיו פ' כלל גדול וגם הר"ן ז"ל שם כתבו בפי' דתולש כנף גם לאחר מיתה חייב וכן כתבו ז"ל הריטב"א והמאירי שם והרי ירוחם ני"ב חי"ד והכלבו בריש הל"ש וגם הביא כן בשם בעל ההשלמה וכן יש להוכיח מהמרדכי פ' כלל גדול מדהעתיק את היראים הנ"ל והשמיט את מ"ש היראים דדוקא כשתולש מחיים ח"ב עי"ש ותבין וכיון דכל הפוסקים הנ"ל קיימו בחדא שיטתא דתולש לאחר מיתה חייב ממילא מסתבר טפי לומר גם בהרמב"ם כהנ"ל אליבא דהח"א וגם רבינו כתבנו לעיל מחודש קי"ח דס"כ וכיון דרוב מנין ורוב בנין של הפוסקים ס"כ ע"כ פסק הח"א שפיר ובאמת על הת"י פליאה לי דהיאך נעלם ממנו שפסקו נגד כל הפוסקים הנ"ל וגם הראש יוסף בשבת דף ע"ד כתב בפי' כהח"א וכנ"ל להלכה ולמעשה:

פירוש קכג

ובעוף (לכ) לא יתלוש כו', גם הרמב"ם הל' יו"ט פ"ג הל"ג כ"כ וכ"פ היראים הנ"ל מחודש קי"ח וכ"ס הר' ירוחם נ"ג ח"ב וכן מוכח דסובר המרדכי פ' כלל גדול מדהביא כן בשם היראים, אבל לכאורה ק"ל על המרדכי דבהגהותיו שם הביא בשם הראבי"ה להתיר וצ"ע ואח"כ ראיתי בב"י או"ח סי' תצ"ח שבלא"ה הראה סתירה בהמרדכי דבפ"ב דביצה כתב

להתיר ובכלל גדול כתב לאסור, והרהמ"ג בהל' יו"ט שם כתב בשם הר' יונה והרשב"א ג"כ לאסור והסכים לזה ונתן טעם לשבח מובא במג"א סי' תצ"ח ס"ק כ"ד והב"י שם הביא עוד הרבה פוסקים שאסרו וכ"פ הטוש"ע והלבוש שם וגם מהט"ז והמג"א נראה דס"כ מדל"כ שום היתר ע"ז וגם הפר"ח שם אף שהביא בשם הר"ן שהמנהג להתיר אבל בסוף דבריו כתב שראוי לנהוג לאסור אבל הח"א כלל פ"ט כתב וז"ל נהגו עכשיו השוחטים למרוט מפני שאומרים שא"א נשחוט בלא זה ויש להם על מי שיסמכו כו' נ"ל דכונתו על הר"ן פ' כלל גדול שכ' שהמנהג כהרמב"ן להתיר וכ"כ הריטב"א שם והמאירי כתב שם שגדולי הדורות שלפניו פסקו ג"כ להההיר וגם הרוקח סי' ס"ז הסכים להתיר וכ"נ מהא"ז הל"ש אות ס"ג מדהביא תחלה את דעת היראים לאסור ולבסוף את הר' יהודא משפירה שהתיר וגם מהכלבו הנ"ל נראה שהסכים להר' שמואל שמותר ועל סמיכה דהני פוסקים כתב הח"א להתיר כשא"א בענין אחר אבל כשאפשר בלא מריטה נ"ל דבאמת אסור לעשות מעשה נגד כל הני פוסקים הנ"ל שאסור:

פירוש קכד

המלבן (**לג**) **תולדה דאוריי' כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע ל"כ מתחילה דכיבוס בגדים ג"כ תולד' דליבון ואח"כ את הא דרבא דגם שריית בגד במים הוי תולדה ומדלכ"כ עכ"מ דסובר דכיבוס בגדים אב מלאכה כמו ליבון ודלא כהרמב"ם הל"ש פ"ט הל"י שכ' דכיבוס בגדים הוי תולדה דליבון וגם ממ"ש רבינו דשריית בגד זהו כיבוסו וליבונו ג"כ יש להוכיח דל"ס כהרמב"ם דאל"כ מדוע כתב מלת וליבונו הא כיון שכ' זהו כיבוסו ממילא ידעינן דזהו ליבונו כיון דכיבוס תולדה דליבון אעכ"מ דסובר דכיבוס ג"כ אב ומשום דרצה לאשמעינן א"ז ע"כ נקט שניהם ועוד נ"ל ראי' דאי נאמר דסובר כהרמב"ם א"כ הול"ל מתחלה כמ"ש הרמב"ם דדוקא בצמר ופשתן ושני וכיוצא בהן ממה שדרכן להתלבן נקרא אב דליבון ומדלכ"כ עכ"מ דסובר דכיבוס בגדים ג"כ אב' וגם מרש"י זבחים צ"ד ע"א ד"ה היתה מוכח בפי' דל"ס כהרמב"ם מדכ' וכיבוס אב מלאכה הוא היינו מלבן וכ"נ דסברו היראים סי' ק"ב והסמ"ק סי' רפ"א מדכתבו כלשון רבינו וא"כ צריך להבין דבמה פליגי:

פירוש קכה

ונ"ל בס"ד לברר מתחלה את שיטת הרמב"ם בהקדים מדק"ל עליו דהי"ק דכיבוס תולדה דליבון הא כתב שם פ"ז הל"ב דכל שהוא מענינם הם הנקראים אבות מלאכות וא"כ אמאי לא ליהוי כיבוס ג"כ אב כיון שהוא מענין דליבון ותו ק"ל הי"ק דליבון פשתן ושני ג"כ אב מלאכה הא במשנה שבת ע"ג ע"א איתא הגוזז את הצמר המלבנו כו' וכיון דליתא במשנה רק צמר וע"ז קאי המלבנו א"כ מנ"ל דגם פשתן ושני נכלל במלת מלבנו

ול"ל דבפשתן ושני באמת טעמו משום שהם מענין דליבון כיון דמלשונו מוכח בפי' דלא מטעם זה קרי להם אב אלא הם ממש כמו צמר וא"כ קשה מנ"ל, אלא ע"ז י"ל כיון דכל הל"ט אבות ממשכן גמרינן ובמשכן הי' מלבנים גם את הפשתן ושני כמו הצמר עכ"כ שפיר דגם פשתן ושני אב דליבון והא דלא נקטה תנא רק צמר צ"ל משום גוזז כמובן וכן מצאתי בתניא סי' ש"א סעיף נ"ו שכ' הטעם בפשתן ושני משום שהיתה במשכן ואף דלא נקט שני י"ל דנכלל במ"ש וכן כל כיוצא בהן עי"ש ותבין וא"כ הקושי' השני' באמת ל"ק על הרמב"ם אבל הקושי' הראשונה קשה. וע"כ נ"ל בס"ד דרש"י במשנה שם כתב וז"ל המלבנו מכבסו בנתר [כן היא הגירסא ברש"י דפוס ווין ומענקיש ועי' במגא"ב ד"ה המלבנו שהביא שני גירסות ברש"י ולפי דברינו הכרח לומר ברש"י כהגירסא שכתבנו] אבל בהר"ן והמאירי והברטנורה איתא המלבנו מכבסו בנהר ולכאורה צריך ביאור דמנ"ל דבנהר דוקא מכבסו וגם מה בעי בזה וכבר עמד ע"ז המגא"ב שם עי"ש מה שתירץ:

פירוש קכו

אבל לי"נ בס"ד כיון דסברו כהרמב"ם דכיבוס לא הוי אלא תולדה ומשום דרצו לתרץ מעל הרמב"ם את קושיתינו הנ"ל ע"כ מפרשו מכבסו בנהר כוונתם בזה דדוקא צמר או פשתן ושני כיון דהואי במשכן הוו אב דליבון אבל לא כיבוס בגדים אע"ג שהיא מעין מלאכה דליבון כיון דהרהמ"ג בהל"ש פ"ז הל"ד כתב וז"ל ודע שכוונת רבינו היא שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל הרי זו אב כמותה אבל מלאכה הדומה לה במקצת זו היא הנקראת תולדה עכ"ל וכיון דכיבוס בגדים אינה דומה לליבון לגמרי כיון דצמר דרך לכבס בנהר כמו שעושין גם עכשיו ובגדים מכבסים בכ"מ וכיון דאינה דומה לאב בדמיון גמור אלא במקצת ע"כ לא הוי אלא תולדה ומשום כוונה זו מפרשו מכבסו בנהר דו"ק בזה כי עמוק הוא בס"ד, אבל רש"י שכ' מכבסו בנתר ממילא לפי פירושו באמת דומה כיבוס בגדים בדמיון גמור לאב דליבון עכ"כ רש"י שפיר בזבחים דכיבוס בגדים הוי אב כוונתו דמשום דהוי מעין מלאכה דליבון ע"כ הוי אב דרש"י גכ"ס בזה כהרמב"ם דכל מעין מלאכה נקרא אב כהנ"ל מחודש ה' וא"כ י"ל דגם רבינו סובר כרש"י מכבסו בנתר וכיון דגכ"ס דכל מעין מלאכה נקרא אב עכ"ס דכיבוס בגדים ג"כ אב וכן י"ל אליבא דהיראים והסמ"ק ועי' בח"א כלל כ"ב שתפס לעיקר כרבינו ורש"י דכיבוס בגדים ג"כ אב מדל"כ מצמר ופשתן כמ"ש הרמב"ם אבל התניא סי' הנ"ל תפס כהרמב"ם דכיבוס בגדים תולדה והנ"מ בזה לענין התראה כהנ"ל מחודש ודו"ק:

פירוש קכז

ובאופן ב' עם כל הקדמות הנ"ל נ"ל בס"ד לתרץ את הרמב"ם מהקושי' הנ"ל דעמ"ש הרמב"ם המלבן את הצמר או את הפשתן או את השני כתב במעשה רוקח וז"ל שמעתי שהצמר שרוצים לצבעו בשני הם מלבנים אותו כו' במי אלום דהיינו בלע"ז פיידר"ה לומבר"י כדי שיתלחלח ואז הוא מקבל הצבע וזהו מ"ש רבינו או את השני ואחר הליבון צריך עוד לנפצו כדי להפריד החוטין כי סם זה טבעו. להדביק והצמר מסתבך וצריך ניפוץ ולכך הזכירו רבינו לקמן גבי ניפוץ עכ"ל נמצא לפי"ז סובר הרמב"ם דמעשה ליבון אינו דומה לגמרי למעשה כיבוס וגם מהת"י נראה דמעשה ליבון לחוד ומעשה כיבוס לחוד וא"כ י"ל כיון דכיבוס אינו דומה לליבון אלא במקצת עכ"ס דלא הוי אלא תולדה כהנ"ל בשם הרהמ"ג אבל רש"י דמפ' ליבון מכבסו בנתר אכ"ס דמעשה ליבון וכיבוס דומים לגמרי עכ"ס דכיבוס הוי אב וכן י"ל דסובר רבינו כמובן:

פירוש קכח

אבל עדיין צריך ביאור דמדוע לא מפרש הרמב"ם כרש"י מכבסו בנתר ונ"ל בס"ד דבירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט מובא בשם התוספתא והסוחט והמכבס מלאכה אחת היא והי' קשה להרמב"ם דאי נאמר דכיבוס אב כמו ליבון א"כ מדוע ל"ק והסוחט והליבון מלאכה אחת היא אעכ"מ דהתוספתא סוברת דכיבוס לא הוי אלא תולדה וכיון דסוחט ג"כ תולדה ע"כ קאמרה שפיר הסוחט והמכבס מלאכה אחת וכיון דהתוספתא סוברת דכיבוס תולדה ע"כ מפ' הרמב"ם והמלבנו על דרך שגם התנא דמתניתין סובר דכיבוס תולדה כמובן, או י"ל דהרמב"ם למד א"ז ממשנה דשבת ק"ה ע"ב דאיתא שם שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה כמלא רחב הסיט כפול כו' וזה השיעור כתב הרמב"ם לליבון והרהמ"ג כתב דהרמב"ם למד את השיעור זה לליבון ממשנה זו והמנ"ח מצוה ל"ב אות י"ג כתב וז"ל והרמב"ם כתב המכבס את הבגד ול"כ שיעור אבל ודאי שיעורו כמו בהוצאה כמ"ש הרמב"ן עכ"ל וא"כ י"ל דהי' קשה להרמב"ם דאי נאמר דכיבוס בגדים אב א"כ היכי קאמר התנא סתם דשיעור לליבון הוא כמלא רחב הסיט כפול הא איכא כיבוס דאית ליה שיעור אחר כמ"ש המנ"ח דבשלמא כשאמרינן דכיבוס לא הוי אלא תולדה אז י"ל דהתנא לא דיבר אלא משיעור דליבון שהוא אב אבל כשאמרינן דכיבוס הוי אב קשה אעכ"מ ממשנה זו דכיבוס לא הוי אלא תולדה וע"כ מפ' הרמב"ם גם המלבנו דמשנה ג"כ על דרך שיכלינן למימר דכיבוס לא הוי אלא תולדה כמובן. ועל רש"י ז"ל י"ל דעל הראי' מהתוספתא סובר דכיון דקתני בתוספתא אח"כ[מובא בירושלמי שם] תני ר' ישמעאל בנו של ריב"ב אומר הצבעים שבירושלים היו עושין סחיטה מלאכה בפני עצמה פי' הקה"ע וז"ל מי שסוחט לא הי' מכבס שתחילה מכבסין הבגדים במים

וסוחטין אותו ואח"כ צובעין אותו ועשו לסחיטה ענין בפ"ע שלא ה"ל תולדה דמלבן ונחשב לאב מלאכה בפ"ע עכ"ל וכיון דדברה התוספתא בהא דר' ישמעאל מכיבוס ע"כ נקטה גם ברישא כיבוס כמובן, ועל הראי' ממשנה דדף ק"ה סובר רש"י כיון דרצה למינקט חד שיעור על מלאכות הרבה ע"כ נקט התנא גם על ליבון את השיעור זה סתם כמובן וממילא יוצא לנו מהנ"ל שכל השני שיטות עולים יפה אלא קושיא אחת עד"ן ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא על ליבון את השיעור דמשנה דדף ק"ה וצ"ע:

פירוש קכט

ומפרש (**לד**) **טעמא דשריית בגד כו'**. מדכ' רבינו כשיש שם טינוף נראה דסובר דדוקא בבגד מטונף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו וכ"כ רבינו בפי' לעיל באב מלאכה הדש בדינים דסחיטה ד"ה והמסקנא כך היא נהי דמדרבנן משום גזירה שמא יסחוט אוסר שם רבינו אפי' בגד שאין עליו טינוף אבל מדאורייתא סובר דאינו חייב אלא בבגד שיש עליו טינוף ואכצ"ל דרבא בזבחים צ"ד ע"ב במה דאמר זרק סודר למים חייב איירי בבגד שיש עליו טינוף וא"כ ק"ל על רבינו דה"כ ומכאן פוסק בהלכות גדולות כו' דכוונתו דמגמ' דזבחים פוסק הבה"ג כן הא הבה"ג סובר דאפי' כשליכא טינוף אסור מה"ת ליתן מים על בגד כ"כ בשמו היראים סי' ק"ב והא"ז הל"ש אות ס"ג והגמ"יי הל"ש פכ"א והטוב"י או"ח סי' ש"ב ולפי פשטו של רבינו בגמ' דזבחים באמת לא יוכל הבה"ג ללמוד את פסקו משם וגם בהמרש"ל בביאורו כאן ראיתי שהקשה כן ותירץ דרבינו סובר דיין על בגד ג"כ מיקרי טינוף נ"ל דכוונתו דכיון דרבינו סובר דיין על בגד ג"כ מיקרי טינוף עכ"ס שפיר דגם הבה"ג סובר דדוקא כשיש טינוף אסור מה"ת ליתן מים על בגד אבל היראים דסובר דיין על בגד לא מיקרי טינוף עכ"ס בהבה"ג דגם בלא טינוף אסור מה"ת כמובן, וגם התו' בשבת קי"א ע"א ד"ה האי סובר כרבינו וכ"ס הר"ן פ' נוטל במשנה האבן שעל פי חבית ועי' בש"ג שם דבתר דכ' בשם ר"י והרמב"ם דבלא טינוף מותר כתב וז"ל וסמ"ג לאוין ס"ה והטור ורוב הפוסקים הסכימו דל"ש יש על הבגד טינוף או לאו אסור לעולם ליתן מים על הבגד עכ"ל ואל תטעה דכוונתו דרבינו אוסר מה"ת בלא טינוף אלא כוונתו מדרבנן ועי' בח"א כלל כ"ב שכ' ומ"מ לכ"ע אסור ליתן עליו מים מדרבנן ולכאורה ה"כ לכ"ע הא להר"י והרמב"ם באמת מותר כמ"ש הש"ג וצ"ל דכוונתו על השני דעות שהביא כמובן. ומ"ש רבינו והלכה כרב כו' גם לעיל מל"ת י"ט כ"כ וכבר כתבנו שם מחודש ד' שמכאן מוכח דרבינו באמת פסק כרב אלא ט"ס יש שם שתחת שכתבנו במלאכה דגוזז צריך להיות במלאכה דמלבן:

פירוש קל

המנער (**לה**) **טליתו בשבת כו'**. בשבת קמ"ז ע"א איתא א"ר הונא המנער טליתו בשבת חייב חטאת פרש"י מן העפר וחייב דזהו ליבונה אבל התו' שם חולק דבמנער מן העפר לא שייך ליבון ומפ' כהר"ת שמנער מן הטל כמ"ש רבינו משמו אבל לכאורה צ"ל דמה הכריח את רש"י לפ' כן וצ"ל דלשון מנער קשיא לי' ומפ' כמו שפי' הר"ח וז"ל פי' המנער כדכתיב התנערי מעפר ועל הראי' שכ' התו' לפי' ר"ת שיהא דומיא דכומתא דרב יוסף י"ל דבאמת גם רש"י ור"ח מודים שגם בטל ש"ך דין זה אלא סברו דגם בעפר ש"ך דבשלמא אי הוה סברו דבטל לא שייך דין זה אז הי' סתירה לדבריהם מהא דרב יוסף אבל בשביל דמעשה דרב יוסף הי' בטל בשביל זה עדיין ליכא סתירה לדבריהם כנ"ל לפ' את שיטתם וגם היראים סי' ק"ב מפ' כוותייהו אבל מרבינו נראה דסובר כר"ת מדהביא את דבריו באחרונה וגם מדכ' שבענין זה מדברת משנתינו כו' כוונתו על סוגיתינו דמדברת בענין זה דהיינו הא דכומתא דרב יוסף כמ"ש התו' וגם הרא"ש שם הביא מתחילה את רש"י ואח"כ את הר"ת ומסיים ע"ז וכן משמע דומיא דכומתא דר"י ומחמת זה לא הביא הטור בקיצור פסקי הרא"ש רק כפירושו של ר"ת וא"כ גם אליבא דרבינו שפיר יש להוכיח כמו שכתבנו וגם הרשב"א והריטב"א והר"ן סברו כהר"ת וכ"פ הטוש"ע סי' ש"ב, אבל לכאורה אי באמת פוסק רבינו כר"ת א"כ מדוע הביא את פירושם של רש"י ור"ח הלא דרכו בקודש לכתוב בלשון קיצור אבל לפמ"ש הד"מ שם בשם הא"ז דיש לחוש לרש"י י"ל דגם רבינו משום זה הביאם לאשמעינן דיש לחוש גם לדבריהם וכ"פ הרמ"א שם וגם הח"א וממילא לפי"ז עולים כל דברי רבינו באב דמלבן להלכה:

פירוש קלא

ודע דבירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט ע"ב איתא ההין דמגפר עאל מני נחבלין אליקה הדא איתתא דשרקא אפה דשרקא מעזלה ההן חייטא דיהב חוטא גו פומיה רב כהן בשם רבנן דקיסיין המיינטון חייב משום מלבן ומפ' הקה"ע וז"ל ההן דמגפר האי דמעשן בגפרית על בגדים הבאין ממדינות אליקה חייב משום מלבן, הדא איתתא האי איתתא דמעברת סרק על פניה כדי ללבן בשרה דשרקא מעזלא דמעברת סרק על המטווה שלה כדי ללבנו, ההן חייטא האי חייט שנותן החוט בפיו כדי ללבנו כדרך שחייטים עושים חייב משום מלבן עכ"ל יוצא לנו מהירושלמי זה ד' דינים בדיני ליבון א' דהמעשן בגפרית את הבגדים ב' איתתא דמעברת סרק על פניה ג' המעברת סרק על המטווה ד' החייט שנותן החוט בפיו כדי ללבנו חייב בכולן משום מלבן ולא ראיתי בשום פוסק שהביא את הירושלמי זה רק הרוקח סי' ס"א הביא חד מהם הדא איתתא דשרקא כו' ובפרט על רבינו והרמב"ם קשה דמדוע השמיטו את הירושלמי זה וצ"ע:

פירוש קלב

המנפץ (לו) **כו**'. רבינו לא מפ' דמה הוא מנפץ ובאמת יש פלוגתא בזה דרש"י שבת ע"ג ע"א ד"ה המנפצו כתב וז"ל קרפי"ר בלע"ז ובדף כ' ע"ב שם ד"ה כיתנא ד"ק ולא נפיץ כתב וז"ל נפיץ קרפר"י ונעורת מן הדק שבו כו' ומפ' המרש"ל ומו"ה אייזיק שטיין בביאורם כאן את רש"י דדף כ' וז"ל המנפץ פי' שמנער צמר או פשתן מן הדק שבו רש"י בריש פ' במה מדליקין עכ"ל והרמב"ם בפ" המשניות פ"ז שם מפ' וז"ל מנפצו בשבט כמו חובטו והמאירי שם מפ' וז"ל המנפצו במסרקות של ברזל ונקרי קרמינ"ר עכ"ל ולפמ"ש בביאורם בכוונת רש"י נראה דרש"י לא חולק על הרמב"ם והמאירי כיון די"ל דכוונת רש"י שמנער מן הדק שבו או ע"י חבטה בשבט או ע"י מסרקות של ברזל אבל המתרגם בש"ס ווילנא כתב על רש"י דדף ע"ג וז"ל המנפצו קרפי"ר בלע"ז בב"ק צ"ג ע"ב ד"ה נפציה פי' ביד ובל"א צופפען כו' ועל רש"י דדף כ' כתב נפוץ קרפ"י געצופפטע ליינוואנד עכ"ל נראה מהמתרגם שרש"י מפ' מנפץ שמנער ביד מהדק שבו דהיינו ע"י צופפען ולא ע"י חבטה בשבט או במסרק ונ"ל שאמת אתו כיון דבב"ק שם עמ"ש רבא הא דנפציה נפיצי הא דסרקיה סרוקי פרש"י וז"ל נפציה ביד ירפ"ר בלע"ז ולא הוי שינוי כולי האי ועל סרקיה מפ' במסרק אכ"מ מרש"י דב"ק דמפ' מנפץ ביד, ובאמת מגמ' דב"ק ק"ל על המאירי דהיכי מפ' מנפץ במסרקות של ברזל הא מרבא שם מוכח דמנפץ לא ע"י מסרק היא דמדקאמר הא דנפציה נפוצי הא דסרקי' סרוקי וגם על הברטנורה פ"ז מ"ב דשבת ק"ל דמפ' המנפצו וז"ל חובטו בשבט א"נ סרקו במסרק נראה דהברטנורה מפ' כפירושו של הרמב"ם או כהמאירי הא מגמ' דב"ק מוכח דלא כהמאירי וגם מהתו' שם ד"ה הא דחווריה נראה בפי' דגכ"ס דניפוץ וסירוק תרי גווני מלאכות הן וזה באמת קושיא גדולה על המאירי והברטנורה אם לא שנאמר דהם לא מפ' דסרקיה סרוקי דרבא כמו שמפ' רש"י במסרק אלא מפרשו לשון צבע וכ"נ מהרשב"א בב"ק שם שמפ' כן אבל הרמב"ם י"ל דמפ' הא דסרקיה סרוקי כמו שמפ' רש"י וא"כ י"ל דבאמת מחמת הגמ' דב"ק מפ' הרמב"ם מנפץ חובטו בשבט ולא כמו שמפ' המאירי כמובן. ועי' בהרמב"ם הל' גזילה פ"ב הלי"ב ובלחמ"מ שם שכ' דהרמב"ם מפ' היפך מרש"י שמפ' דנפוצי לא הוי שינוי והרמב"ם מפ' דהוי שינוי ול"כ הלחמ"מ שום טעם ע"ז דבמה פליגי אבל לי"נ בס"ד די"ל דהרמב"ם לשיטתו דמפ' המנפץ ע"י חבטה בשבט ולא ביד עכ"ס דמנפץ הוי שינוי אבל רש"י כיון דסובר דפירושא דמנפץ ביד עכ"ס דלא הוי שינוי עי' בלחמ"מ היטב ותבין, מוכח מהנ"ל דיש פלוגתא בפירושא דמנפץ רש"י סובר ביד והרמב"ם סובר

בשבט והמאירי סובר במסרק והברטנורה תפס כתרווייהו וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע לא מפ' על מנפץ כלום:

פירוש קלג

ונ"ל בס"ד לתרץ דהמגן אבות כתב וז"ל והמנפצו פרש"י קרפי"ר ולפי"ז י"ל הא דבברייתא לקמן קתני המנפץ תולדה דדש התם ר"ל ניפוץ חבטה ע"ד ניפוץ עולליך וגו' והוי תולדה דדש וכאן מיירי ניפוץ לשון הפצה ופיזור הצמר אבל הרע"ב פי' כאן המנפץ ב' הפירושים יחד חבטה או קרפי"ר ואכצ"ל הא דלקמן ניפוץ היא תולדה דדש משום דלקמן בפשתן בגבעולים דמפרק הפשתן מגבעולים וכן הצמר גפן מפרק מהן הגרעינין ע"כ הו"ל תולדה דדש כו' עכ"ל נראה דסובר דפירושא דקרפי"ר דקאמר רש"י היינו סרקו במסרק דמדכ' אבל הרע"ב פי' כאן המנפץ ב' הפירושים יחד חבטה או קרפי"ר ובהברטנורה באמת ליתא או קרפי"ר אלא ה"ק א"נ סרקו במסרק ומד"ק המגא"ב על סרקו במסרק דק' הרע"ב אי קרפי"ר עכ"מ דסובר בפירושא דקרפי"ר כמו שכתבנו וע"ז באמת ק"ל מאד הלא מוכח מרש"י דב"ק הנ"ל דפירושא דמנפץ ביד ולא במסרק וצ"ע אבל החילוק שכ' המגא"ב בין רש"י להרמב"ם בזה האמת אתו דלהרמב"ם דמפ' מנפץ חבטה צ"ל דהברייתא דשבת ע"ג ע"ב דקתני דמנפץ תולדה דדש איירי בפשתן בגבעולים דכיון דמפרק הפשתן מגבעולים ע"כ הוי תולדה דדש אבל המתני' איירי בפשתן שלא בגבעולים ולרש"י דמפ' המנפץ ביד באמת שפיר י"ל דהמשנה והברייתא דברו מחד מין פשתן אלא המתני' איירי דמנפץ ביד והברייתא איירי דמנפץ בחבטה וע"כ הוי תולדה דדש וממילא לפי"ז כיון דרבינו כתב בפי' דפשתן בגבעולים תולדה דדש עכצ"ל דסובר הפשט במנפץ כמו שמפ' הרמב"ם דאי סובר כרש"י לא הי' לו לחלק בין פשתן בגבעולים או שלא בגבעול"ם כיון דלרש"י החילוק במלאכה אי מנפץ ביד או בחבטה וע"כ לא מפ' רבינו על מנפץ כלום כיון דסמך על מה שמחלק בין פשתן בגבעולים או שלא בגבעולים דממילא ידעינן משם דפירושא דמנפץ ע"י חבטה ודו"ק:

פירוש קלד

אבל (לז) **יש בו גבעולין כו**'. לכאורה נראה מפשטות לשון רבינו דבפשתן שיש בו גבעולין אינו חייב משום מנפץ אלא משום דש וכ"כ המרש"ל בביאורו כאן וכ"נ מהח"א כלל כ"ג ואם הפשט ברבינו באמת כן היא אז צ"ל דלמד א"ז ממד"ק הגמ' שבת ע"ג ע"ב תנא הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן פרש"י וז"ל המנפץ פשתן בגבעולין והמנפט צמר גפן בקשת כדרך האומנין וצמר גפן גדולי קרקע הוא להכי קרי ניפוט דיליה תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ולא קרי ליה תולדת מנפץ דצמר עכ"ל והי' קשה לרבינו דהיכי קתני הברייתי' דמנפץ את הפשתן תולדה דדש הא מנפץ את הפשתן

בכלל אב דמנפץ צמר דמתני' היא דכמו שהקשה רש"י על מנפט כן הי' קשה לרבינו גם על מנפץ את הפשתן וכדי ליישב א"ז מחלק דהברייתא איירי שמנפץ פשתן מגבעולין וע"כ הוי תולדה דדש והמתני' איירי במנפץ פשתן שלא מגבעולין וע"כ הוי בכלל אב דמנפץ כמובן:

פירוש קלה

אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע לא נאמר דחייב על מנפץ את הפשתן מגבעולין תרתי משום מנפץ ומשום דש וא"ז אתא הברייתא לאשמעינן דחייב גם משום דש אבל משום מנפץ ג"כ חייב וכי לא מצינו במלאכת שבת שחייב על מלאכה אחת תרתי כמ"ש רב כהנא שם זומר וצריך לעצים חייב שתים והח"א באמת כתב דחייב תרתי וכן נ"ל להוכיח מרש"י הנ"ל דלכאורה קשה על רש"י דמדוע מפ' את פירושו על מנפט שלא תקשה על הברייתא דאמאי לא קרי ליה תולדת מנפץ דצמר דמתני' מדוע לא מפ' א"ז על מנפץ דאיתא בברייתא מקודם מנפט הלא גם על מנפץ ג"כ יש להקשות קושיא זו אעכצ"ל דרש"י סובר דבשלמא על מנפץ אפי' אי אמרינן דאיירי הברייתא שמנפץ בפשתן שלא בגבעולין דומיא דמתני' ג"כ ל"ק כיון די"ל דהברייתא אתא לאשמעינן דגם תולדה דדש הוי אבל על מנפט קשה כיון דלא קתני במתני' מנפט א"כ ל"ל דהברייתא אתא לאשמעינן דגם תולדה דדש הוי וע"כ ל"כ רש"י אלא על מנפט, ואי קשיא הלא גם לפי תירוצו של רש"י עדיין קשה דמדוע לא יהא חייב במנפט תרתי גם משום מנפץ דצמר וגם המגא"ב הקשה כן והניח בצ"ע ע"ז ניל בס"ד די"ל דרש"י לשיטתו דסובר דמנפץ דמתני, פירושו ביד כהנ"ל ומנפט דברייתא כיון דאיירי שמפרק הגרעינין עכצ"ל דאיירי שמנפט בשבט ע"י חבטה וע"כ אינו חייב במנפט משום מנפץ דצמר דמתני' אלא בהה"א מקודם שתירץ רש"י דאיירי הברייתא שמפרק גרעינין ממנו והוה ס"ד דאיירי הברייתא דומיא דמנפץ דמתני' ע"כ הקשה רש"י שפיר דמדוע ל"ק הברייתא דהוי תולדה דמנפץ דצמר דמתני' אבל בתר דמשני רש"י דהברייתא איירי שמפרק גרעינין ממנו באמת ל"ק מידי כמו שכתבנו וא"כ מוכח מרש"י דכשהי' באמת דומה מנפט למנפץ דמתני' אז באמת הי' חייב תרתי כיון דמה"ט לא הקשה רש"י בהה"א אלא ממנפט ולא ממנפץ כמו שכתבנו ועי' במנ"ח מצוה ל"ב אות ה' שכ' דמרש"י הנ"ל לא משמע כהח"א שחייב במנפץ בגבעולין תרתי אבל לפי מה שכתבנו באמת מרש"י זו ראי' להח"א, וממילא לפי"ז כיון שהוכחנו לעיל מחודש קל"ג דרבינו סובר כהרמב"ם דפירושא דמנפץ שחובט בשבט א"כ אפי' כשאמרינן דאיירי הברייתא שמנפץ את הפשתן מגבעולין אכתי קשה ליחייב

תרתי משום מנפץ ומשום דש וזה אצלי על רבינו לפום פירושו של המרש"ל הנ"ל ברבינו קושיא דלית לה פירוקא:

פירוש קלו

וע"כ נ"ל בס"ד מחמת קושיא זו לומר דרבינו באמת גכ"ס כהח"א דחייב תרתי והפשט ברבינו כן היא דמקודם כתב דאין חילוק בין צמר ופשתן לדברים אחרים כוונתו דכמו במנפץ צמר או דברים אחרים אינו חייב אלא משום מנפץ כמ"כ נמי במנפץ פשתן אינו חייב אלא משום מנפץ ואח"כ כתב על זה בד"א כו' כוונתו בד"א דאינו חייב במנפץ פשתן אלא אחת בפשתן שאין בו גבעולין אבל יש בו גבעולין הרי היא תולדת דש כוונתו וחייב גם משום דש ובכה"ג באמת יש חילוק בין פשתן לצמר או דברים אחרים דבפשתן חייב בכה"ג שתים משום מנפץ ומשום דש ודו"ק בזה כי נ"ל בס"ד שהוא פשט אמיתי ברבינו נמצא לפ"ז עולים דברי רבינו גם בזה להלכה כפסקו של הח"א, ואגב דעסיקנא בזה לא אמנע מלכתוב מה דק"ל על הרמב"ם דמדוע השמיט את הברייתא זו הדש המנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן דהול"ל דמנפץ ומנפט חייב ושום דש והרמב"ם באמת לא דיבר מזה לא בפ"ח הל"ז בדיני דש ולא בפכ"א הל' ל"ג ולא ראיתי מי שהרגיש בזה וצ"ע:

פירוש קלז

הצובע (**לח**) **כו**'. לכאורה יש לדקדק ברבינו ז"ל דמדוע ל"כ דהא דרב דשוחט חייב משום צובע לא הוי אלא תולדה כיון דא"ז בודאי גם רבינו סובר דאב מלאכה דצובע היא שצובע תכלת או שאר דברים כדרך הצובעים כיון דבמשנה שבת ע"ג ע"א איתא הגוזז את הצמר כו' והצובעו אלמא דהתנא לא נקט לאב מלאכה צובע אלא הצובע את הצמר וגם במשנה ק"ה ע"ב שם ג"כ נקט כן וכ"כ הרמב"ם ז"ל הל"ש פ"ט הלי"ג הצובע חוט שארכו ד' טפחים או דבר שאפשר לטוות ממנו חוט כזה חייב כו' ובהלכה י"ד שם כתב העושה עין הצבע ה"ז תולדת צובע וחייב כו' אלמא דבהלכה י"ג שדיבר מאב דצובע לא דיבר אלא מגוונא צובע דמשניות הנ"ל וא"כ עכצ"ל דהא דרב לא הוי אלא תולדה וכ"כ בפי' היראים ז"ל סי' ק"ב ד"ה הצובע וא"כ אמאי ל"כ גם רבינו כן:

פירוש קלח

ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים מדק"ל עוד על רבינו דרש"י ז"ל במשנה ד' ע"ג ד"ה האופה כתב וז"ל האופה לא הוה במשכן דלא שייך אלא בפת ופת לא שייכא במלאכת המשכן אבל כולהו קמייתא הואי בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני כו' ובד"ה הגוזז צמר כתב וז"ל וכל שאר מלאכות שייכי בצמר של מלאכת המשכן עכ"ל והאי וכל שאר מלאכות כו' שכ' רש"י קאי גם על והצובעו דמתני' ואכ"מ דסובר דמלאכת צובע הי' במשכן וכ"כ רש"י בפי' שם ע"ד ע"ב ד"ה צדי חלזון וז"ל לצבוע התכלת בדמו כו'

וכ"כ הר"ן ז"ל במשנה שם וז"ל גוזז ושאר מלאכות של צמר השנויות במשנתינו כולן היו בצמר של מלאכת המשכן עכ"ל וכ"כ המאיר, והברטנורה ז"ל שם וא"כ לכאורה קשה מה הקשה הירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט ע"ב מה צביעה היתה במשכן הא היתה צביעת תכלת ובאמת כבר הקשה א"ז הקרבן העדה ז"ל שם ותירץ וז"ל וי"ל דסובר דלא צבעו תכלת אלא שהי' להם תכלת ממצרים דבמדבר לא הי' להם חלזון שהוא נמצא בא"י בגבול זבולן ודם מת אינו טוב לצבע ומסתמא לא נטלו למלאכת המשכן כי אם מן צבע הטוב והיפה והא ודאי אין סברא שהביאו מא"י חלזון חי דודאי אינו חי כ"כ חוץ למים עכ"ל ומדמשני הירושלמי דצביעה הי' במשכן שהיו משרבטין בבהמה בעורות אלים מאדמים עכ"מ דצ"ל בהירושלמי כמ"ש הקה"ע וא"כ לפי"ז לכאורה ק"ל עלרש"י ודכוותיה הנ"ל דהיאך קאמרו דמלאכת צובע הי' במשכן בצביעת תכלת הא מהירושלמי מוכח דלא כוותייהו, אעכצ"ל דהם סברו כיון דשבת ע"ד ע"ב קאמר רב פפא שבק תנא דידן בישול סממנין דהואי במשכן ונקט אופה מוכח מזה דהגמ' דילן חולק על הירושלמי וסובר דהיו צובעין את התכלת במשכן דאל"כ למה היו מבשלין את הסממנין וכן ממד"ק הגמ' שם קשירה במשכן היכא הואי ומתרץ שכן צדי חלזון קושרין ומתירין גכ"מ דלא כהירושלמי כיון דלהירושלמי לא היו צדין חלזון במשכן, ועי' בירושלמי שם שהקשה ג"כ מה קשירה הי' במשכן ולא מתרץ שכן צדי חלזון קושרין ומתירין אלא מתרץ את השאר שני תירוצים של הגמ' ובאמת הירושלמי לשיטתו יפה עשה שלא תירץ כן וגם בדף כ"ט ע"א איתא בירושלמי את חמי אפייה תולדת לבישול ואת אמר הכין ומפ' הקה"ע וז"ל ופריך את חמי אפייה תולדה דבישול היא ולמה תנא האופה באבות מלאכות ולא תנא המבשל אלמא דגם הירושלמי הקשה על אופה כמו שהקשה הגמ' אלא הירושלמי לא הזכיר מבישול סממנין דהואי במשכן כמו שאיתא בגמ' ובאמת לפי הקה"ע הנ"ל בכיוון לא הזכיר כיון דסובר דלא הי' בישול סממנין במשכן אלא צ"ל דהירושלמי מכח סברא סובר דבישול הוי אב ואופה תולדה וע"כ הקשה ודלא כמו שכתבנו לעיל מחודש קי"ב נמצא דמכל המקומות שכתבנו ראי' להקה"ע הנ"ל וכיון שמוכח מגמ' דילן דל"ס כהירושלמי ע"כ כתבו שפיר רש"י ודכוותיה הנ"ל דמלאכת צובע הי' במשכן ול"ק עליהם מהירושלמי, וא"כ לפי"ז ק"ל על רבינו דהיאך הביא את הירושלמי דצובע הי' במשכן בעורות האלים ונראה מזה דרבינו סובר דלא הי' צובע במשכן בתכלת היאך שבק את הגמ' ונקט כהירושלמי ועוד הא רבינו הביא לעיל ריש מלאכת האופה את הגמ' דשבת הנ"ל שהוכחנו משם דלא כהירושלמי וזה סתירה בדבריו:

פירוש קלט

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו לא הביא את הירושלמי משום דס"כ אלא כדי לפרש עם הירושלמי את התוספתא שהביא דבלא הירושלמי לית לה שום הבנה דהיאך למדה התוספתא מעורות אלים על מאדים שהוא חייב אבל עם הירושלמי שפיר יש להבין את התוספתא כיון דהתוספתא גכ"ס כהירושלמי שהיו משרבטין בשרביט בעורות האלים והדם נצרר שם ונצבע ע"כ למדה שפיר מעורות אלים על מאדים שהוא חייב, אבל לכאורה עדיין קשה על רבינו כיון דעכצ"ל דהתוספתא גכ"ס כהירושלמי דמעורות אלים ילפינן שהי' צובע במשכן א"כ אכתי ע"ז גופא קשה דהיאך הביא גם את התוספתא כיון דגם התוספתא דלא כהגמ' דילן אלא ע"ז י"ל דרבינו סובר דהתוספתא באמת סוברת כהגמ' דילן אלא בזה סוברת כהירושלמי דבעורות אלים הי' משרבטין בשרביט וא"כ הי' מלאכת צובע במשכן בתרי אנפין בתכלת וגם בעורות אלים וזה באמת י"ל דגם הגמ' דילן ס"כ וע"כ הביא רבינו שפיר את התוספתא ומשום שהביא את התוספתא הביא את הירושלמי כמו שכתבנו כמובן. וזה ל"ק דלפי"ז אמאי לא חשיב התנא דמתני' צובע לתרי אבות צובע צמר בפ"ע ומאדים את הבשר בפ"ע דאע"ג דדמיא להדדי כיון דהיו תרווייהו במשכן הו"ל למיחשבינהו לתרתי כמ"ש הגמ' דף ע"ג ע"ב על זורה ובורר ומרקד כל מילתא דהואי במשכן אע"ג דאיכא דדמיא לה חשיב לה דע"ז י"ל כמו שתירץ התו' שם ע"ד ע"א ד"ה אע"ג על שובט ומדקדק דלפי שהם לגמרי בכלל מיסך ע"כ לא חשיב התנא שובט ומדקדק בפ"ע אלא זורה ובורר ומרקד לפי שהם ג' דברים וגם על מנפץ מתרץ התו' כן כמ"כ נמי י"ל על צובע וא"כ ממילא שפיר י"ל דהתוספתא והגמ' סברו דתרווייהו היו במשכן ודו"ק:

פירוש קמ

וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' דגם הגמ' סובר דצובע דעורות אלים הי' ג"כ במשכן דהקובץ הל"ש פ"ט הל' י"ד עמ"ש הרמב"ם והעושה עין הצבע ה"ז תולדת צובע כתב בשם המבי"ט שהקשה וז"ל אמאי לא עיילוה בהדי ל"ט מלאכות דהא במשכן דהיו מבשלין סממנין צבע תכלת וארגמן ושני לצבוע דהיינו עין הצבע ואע"ג דהיא מעין הצובע הא אמרן דזורה ובורר ומרקד חדא היא ומשום דהוו במשכן מנינהו כ"ש הא דכל חד מלאכה בפ"ע וניחא לי קצת במ"ד בירושלמי מה צביעה הי' במשכן שהיו משרבטין דהכא עין הצביעה והצביעה בהדי הדדי קאתי עכ"ל ולכאורה ק"ל היאך מתרץ המבי"ט עם הירושלמי את קושיתו הא הגמ' דילן חולק על הירושלמי כהנ"ל אעכ"מ דגם המבי"ט סובר דהגמ' מודה בזה להירושלמי דגם בעורות אלים הי' צובע במשכן אלא בזה חולק על הירושלמי במה דסובר דבתכלת לא הי' צובע במשכן וא"כ ממילא שפיר י"ל גם

בהתוספתא כן, אבל לכאורה עדיין ק"ל כיון דלענין זה דמה צובע הי' במשכן סגיא לן במה שהי' צובע בתכלת וא"כ מה תועלת יש לרבינו במה שהביא את התוספתא דבשלמא כשהי' סובר רבינו כהרמב"ם בהא דעין הצבע אז שפיר הי' יכלינן למימר שהביא את התוספתא לאשמעינן דהי' צובע במשכן בתרתי בתכלת ובעורות אלים ללמוד ממנה למימר כתירוצו של המבי"ט הנ"ל אבל כיון דלא הביא את הא דעין הצבע א"כ עכצ"ל דסובר כהראב"ד מובא בהרהמ"ג שם שחולק על הרמב"ם בהא דעין הצבע וא"כ אמאי הביא את התוספתא כלל.

פירוש קמא

וע"כ נ"ל בס"ד דמשו"ה הביא את התוספתא כלי לתרץ מעליו קושיא אחת דבשבת ע"ה ע"א איתא שוחט משום מאי חייב ומסיק הגמ' רב סובר משום נטילת נשמה ומשום צובע ושמואל סובר משום נטילת נשמה ואח"כ איתא אמר רב מילתא דאמרי אימא בה מלתא דלא ליתו דרי בתראי ולחכו עלי צובע במאי ניחא ליה ניחא דליתווס בית השחיטה דמא כי היכי דליחזוה אינשי וליתו ליזבנו מיניה והרמב"ם פי"א מהל"ש הל"א פסק כשמואל והקשה הלח"מ הא הלכתא כרב באיסורי ותירץ וז"ל אלא דאפשר שהוא ז"ל סובר דטעמיה דרב קלוש דהוא עצמו אמר בגמ' מלתא דאמרי אימא בה מילתא כו' ואע"פ שנתן טעם מ"מ לכאורה נראה קצת דחוק ומפני כן לא פסק כמותו, והמעשה רוקח תירץ כיון דלישנא דמתני' לא מחייב אלא חדא ומשום נטילת נשמה כ"ע מודו עכ"פ כשמואל, והקובץ הביא בשם ש"י שתירץ כיון דכל האמוראי' בירושלמי פ"ז דף ל' ע"א לית להו בשחיטה משום צובע משו"ה פסק כשמואל, וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו להיפך דמדוע פסק כרב הא טעמה דרב דוחק כמ"ש הלח"מ וגם מהמתני' יש להוכיח כשמואל כמ"ש המ"ר וגם מהירושלמי מוכח כשמואל כמ"ש הש"י ועוד הא דרכו של רבינו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם כמ"ש הי"מ כללי הרמב"ם אות מ"ו וכדי לתרץ את הקושיא זו ע"כ הביא רבינו את התוספתא. להודיענו דמשו"ה פסק כרב כיון דמהתוספתא זו מוכח כרב וגם מצאתי בהגהות על רבינו מהגאוו רבי ר' העשיל ז"ל שכ' ג"כ דהתוספתא אתיא כרב וא"כ ממילא שפיר י"ל בכוונת רבינו כמו שכתבנו ומשום שהביא את התוספתא ע"כ הביא גם את הירושלמי כדי לפרש בהירושלמי את התוספתא כהנ"ל ודו"ק:

פירוש קמב

נמצא לפי הנ"ל דהותספא והגמ' סברו דמלאכת צובע הי' במשכן בתרתי בתכלת ובעורות אלים ממילא תו ל"ל דצובע דשחיטה לא הוי אלא תולדה כיון דהי' במשכן והא דלא חשיב התנא גם צובע דשחיטה לאב בפ"ע א"ז כבר תירצנו לעיל מחודש קל"ט

וממילא לפי"ז מיושב בס"ד שפיר מעל רבינו קושיתינו הנ"ל מחודש קל"ז דכיון שהביא רבינו את התוספתא דמוכח מינה דגם מלאכת צובע דעורות אלים הי' במשכן א"כ עכצ"ל דגם בגמ' דילן ס"כ וע"כ ל"כ דצובע דשחיטה הוי תולדה אבל היראים כיון דלא הביא את התוספתא באמת י"ל דסובר דהגמ' דילן חולק על התוספתא דלא הי' במשכן מלאכת צובע רק בתכלת עכ"כ היראים שפיר דצובע דשחיטה לא הוי אלא תולדה ודו"ק:

פירוש קמג

אבל לכאורה ק"ל על הא"ז ז"ל הל"ש אות ס"ג שכתב וז"ל והצובע ירושלמי מה צביעה הי' במשכן שהיו משרבטין בבהמה בעורות אלים מאדמים א"ר יוסה הדא אמרה העושה חבורה ונצרר בה דם חייב חטאת כ' הר"א ממיץ תולדה דאורייתא לצובע אמרינן בכלל גדול שוחט משום מאי מיחייב רב אמר משום צובע פי' שצבע העור בדם כו' עכ"ל וכיון שהביא את הירושלמי עכ"מ דסובר כהירושלמי דלא הי' מלאכת צובע במשכן בתכלת וא"כ נשאר עליו קושיתינו הנ"ל דהיאך שבק את הגמ' ונקט כהירושלמי ותו קשה עליו כיון דסובר כהירושלמי עכצ"ל דצובע דשחיטה אב מלאכה כהנ"ל וא"כ היכי הביא את היראים דצובע דשחיטה תולדה, ונ"ל בס"ד דלא הביא הא"ז את הירושלמי משום דסובר כוותיה אלא משום דרצה להביא את הא דר' יוסה ואת הא דר' יוסה הביא משום כוונה זו דרש"י בשבת ק"ז ע"א סובר בפי' השני שהחובל בשמנה שרצים כיון דיש להן עור ונצבע העור בדם הנצרר בו חייב משום צובע והתו' שם ד"ה שמנה ובכתובות ה' ע"ב ד"ה דם חולק על רש"י דאינו חייב אלא משום נטילת נשמה והרמב"ן והרשב"א והריטב"א בשבת שם הביאו ראי' לרש"י מר' יוסה דירושלמי הנ"ל וא"כ ממילא י"ל כיון דהא"ז רצה לגלות את דעתו דסובר כרש"י דחובל חייב. משום צובע ע"כ הביא את ר' יוסה דירושלמי וכיון דרצה להביא את הא דר' יוסה ע"כ הביא גם את תחלת דברי הירושלמי כיון דר"י קאי ע"ז כמובן:

פירוש קמד

אשה (**לט**) **לא תעביר שרק על פניה כו'**. כן אמר רשב"א בשבת צ"ה ע"א ומדברי רבינו נראה דחייבת מדאורייתא מדק' אח"כ בכל אלה לא מצינו חיוב כו' דקאי גם על דין זה אבל מהרמב"ם הל"ש פכ"ב הלכ"ג נראה דלא הוי אלא איסור דרבנן מדכ' הצובע מאבות מלאכות לפיכך אסור לאשה להעביר סרק על פני' מפני שהיא כצובעת ומדכ' אסור וגם מדכ' כצובעת ומדהביא א"ז בהאי פירקא דכ' שם את הדינים דרבנן מוכח בפי' דסובר כמו שכתבנו וא"כ לכאורה במה פליגי רבינו והרמב"ם ונ"ל בס"ד דכל אחד אזיל לפים שיטתו דהרמב"ם פ"ט הלי"ג שם כתב ואין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים אבל צבע שאינו מתקיים כלל כגון שהעביר סרק או ששר על גבי ברזל או נחושת וצבעי פעור

שהרי אתה מעבירו לשעתו ואינו צובע כלום וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת פטור עכ"ל אלמא דסובר דצובע אינו חייב עד שיהא צבע המתקיים והרהמ"ג כתב דהרמב"ם למד א"ז ממשנה שבת ק"ב ע"ב זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב ולכאורה קשה דהיכי קאמר רב דשוחט חייב אף משום צובע משום דניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא הא בבית השחיטה הוי צובע דבר שאינו מתקיים ואח"כ מצאתי בנ"א שג"כ עמד ע"ז וה"ק דהרמב"ם לשיטתו פי"א דפסק כשמואל דשוחט אינו חייב משום צובע פסק שפיר דבצובע בעינן דבר המתקיים. וא"כ י"ל דהרמב"ם לשיטתו דלא חייב צובע אלא דוקא בצבע המתקיים עכ"ס דבסרק ליכא אלא איסור דרבנן אבל רבינו לשיטתו דפוסק כרב דשוחט חייב משום צובע א"כ עכצ"ל דסובר דלא בעינן צבע המתקיים ע"כ פסק שפיר דגם על סרק חייבת מה"ת. ועי' טור או"ח סס"י ש"ג שכ' אסור לאשה שתעביר סרק על פני' בשבת משום צובע עכ"ל ומדכ' אסור נראה דסובר כהרמב"ם אבל ממ"ש משום צובע ול"כ כצובע כמ"ש הרמב"ם נראה דסובר כרבינו והא דל"כ חייב י"ל כיון דליכא נ"מ בזמה"ז אלא לענין פסול לעדות כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז וכיון שאשה בלא"ה פסולה לעדות עכ"כ אסור נמצא לפי"ז ליכא הכרע לדינא מהטור וגם מהמחבר שם ליכא הכרעה כיון שכ' כלשון הטור אבל המג"א כיון שפסק בסי' שכ"א ס"ק כ"ה כהרמב"ם דאינו חייב משום צובע אלא דוקא כשצובע בצבע המתקיים ע"כ פסק בסי' ש"ג ס"ק י"ט בהא דינא דסרק ג"כ כהרמב"ם כמובן:

פירוש קמה

בכל (מ) **אלה לא מצינו חיוב כו'**. לכאורה צ"ל דמדוע סובר רבינו דכשאדם אינו חפץ באותה צביעה אינו חייב את טעמו משום דהוי משאצל"ג או טעמו משום דהוי אז דבר שאין דרכו לצבוע. ונ"ל בס"ד דעכצ"ל כהטעם השני כיון דלהטעם הא' הי' קשה על רבינו דלפי שיטתו דפסק כר"ש דמשאצל"ג פטור כהנ"ל מחודש ד' מדוע כתב דוקא גבי צובע כן הא בכל מלאכת שבת הדין כן אעכ"מ כמ"ש ונ"ל דרבינו למד א"ז ממה דאמר רב הנ"ל מחודש קמ"א מלתא דאמרי אימא בה מלתא כו' דכפי מה שמפרש הת"ש סי' ש"כ ס"ק מ"א את הגמ' זו עכ"מ מגמ' זו כמ"ש רבינו עי"ש ותבין. ודע דבש"ע שם פסק דאין צביעה באוכלין ונסתפקתי בדעת רבינו בזה ועלה ברעיוני דלפמ"ש הישועות יעקב שם יש לפתור ספיקתינו דז"ל לכאורה קשה ע"ז דבש"ס דשבת דף ע"ה קאמר שוחט משום מאי מיחייב שמואל אמר משום נטילת נשמה ורב אמר אף משום צובע היינו דצובע בית השחיטה והא אין צביעה באוכלין ואמנם באמת הך דאין עיבוד באוכלין פליגי רבה בר ר"ה ורבא וס"ל לרבה דיש עיבוד וכן ס"ל לרב וה"ה דיש צביעה באוכלין

אבל אנן דקיי"ל כרבא דאין עיבוד באוכלין ה"ה דאין צביעה כו' עכ"ל ז"ל וממילא לפי דבריו כיון דרבינו פסק כרב עכ"מ דסובר דיש צביעה באוכלין:

פירוש קמו

אבל לכאורה ק"ל על הישע"י דהיאך כתב דהא דאין צביעה באוכלין תליא בפלוגתא דרב ושמואל הא היראים לפי גירסת השבולי הלקט סובר דאין צביעה באוכלין והב"י סס"י ש"כ תפס לעיקר כגירסת הש"ל וכ"נ מהד"מ שם וכ"כ בשם היראים האגור בדיני שבת והשה"ג על המרדכי פ' כלל גדול נמצא דהמקור של הדין זה מהיראים וא"כ ק"ל הא היראים פסק כרב ולפי הישע"י היכי יכול לפסוק דאין צביעה באוכלין אעכ"מ דפלוגתא דרב ושמואל לא תליא בהא דאין צביעה באוכלין כיון דבהא דרב ושמואל הוי כסוחר שמכוון לצבוע למראה וזה באמת אפי' באוכלין אסור כמ"ש הפרמ"ג בא"א סי' ש"כ ס"ק כ"ה גבי מוכרי י"ש ומי דבש שאין רשאין ליתן מראה בי"ש ודבש והיראים לא התיר אלא לצבוע המאכל שרוצה לאכול וע"כ פסק שפיר דאין צביעה באוכלין אף שפסק כרב וממילא לפי"ז גם מרבינו ליכא למילף דיש צביעה באוכלין מדפסק כרב כמובן:

פירוש קמז

הטווה (**מא**) **אורך ד' טפחים כו'**. כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פ"ט הל' ט"ו אלא הוסיף וכתב וז"ל הטווה אורך ארבע טפחים מכל דבר הנטווה חייב אחד הטווה את הצמר או את הפשתן או את הנוצה או את השער או את הגידין וכן כל כיוצא בהן העושה את את הלבד [פ' פליש או פילץ] ה"ז תולדת טווה וחייב כו' עכ"ל ולכאורה מדוע ל"כ גם רבינו. אחד הטווה כו' שכ' הרמב"ם וצ"ל דסובר שנכלל בלשון מכל דבר הנטווה שכ' והרמב"ם צ"ל דסובר דאי לא הוה כתב אלא מכל דבר הנטווה הי' יכל"ל דטווה את הגידין לא הוי אלא תולדה כמו במנפץ את הגידין דלא הוי אלא תולדה כמ"ש הרמב"ם הל' י"ב עכ"כ אחד הטווה את הצמר כו' או את השער או את הגידין כו' לאשמעינן דכולן אב מלאכה וראי' לדברינו דמדל"כ אח"כ אלא על העושה את הלבד שהיא תולדה עכ"מ דסובר בגידין כמו שכתבנו וכ"כ מהכלבו מדכ' בריש שבת וז"ל הטווה כל דבר הנטווה חייב אחד צמר ואחד פשתן ואחד נוצה ואחד שער ואחד גידין והעושה הלבד תולדת טווה עכ"ל. אבל לכאורה טעמא בעי דמדוע יהא טווה את הגידין אב מלאכה ומנפץ את הגידין תולדה ותו מדוע באמת לא יהא מנפץ את הגידין אב מלאכה כיון דהוי מעין מלאכה דמנפץ והרמב"ם סובר בפ"ז הל"ד שם דכל שהוא מעניינם נקרא אב מלאכה וצ"ל כיון דקודם ניפוץ אינם אלא גידין ואינו דומה לניפוץ דצמר אלא במקצת עכ"ס דלא הוי אלא תולדה כמ"ש הרהמ"ג שם הנ"ל מחודש קכ"ו אבל כשטווה את הגידין כיון דמקודם שטווה מנפץ אותם וע"י הניפוץ נעשו כצמר כמ"ש הרמב"ם פ"ט שם והמנפץ את הגידין עד

שיעשו כצמר כו' וכיון שנעשו כצמר א"כ ממילא כשטווה אותן אח"כ דומים לגמרי לטווית צמר עכ"ס הרמב"ם שפיר שהיא אב מלאכה כמובן, וא"כ נשארה קושיתינו על רבינו דמדוע ל"כ ג"כ כהרמב"ם כדי לאשמעינן שטווה את הגידין אב מלאכה כיון דרבינו גכ"ס בזה כהרמב"ם דכל שהוא מעניינם נקרא אב מלאכה כהנ"ל מחודש ה':

פירוש קמח

ונ"ל בס"ד לתרץ בהקדים לדקדק עוד ברבינו דמדוע ל"כ שום תולדה באב דטווה נהי דעל מדל"כ את התולדה שכ' הרמב"ם העושה את הלבד כו' הנ"ל י"ל דסובר כהראב"ד שחולק על הרמב"ם בהשגותיו שם וסובר דבלבד אינו חייב משום טווה אלא משום מגבן שהיא תולדת בונה אבל מדוע ל"כ את מש"כ הירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט ע"ב ההן דעביד חבלין ההן דעביד ממזור חייב משום טווים פי' הקה"ע וז"ל האי מאן שעושה חבלין או שעושה אזור חייב משום טווה עכ"ל והא דירושלמי בודאי דלא הוי אלא תולדה כיון דאינו טווה ממש וגם על הרמב"ם ק"ל דמדוע השמיט א"ז, והרוקח סי' ע"א ד"ה הטווה פסק וז"ל ירושלמי השוזר חייב משום טווה עכ"ל וכתב הח"א כלל כ"ה ע"ז וז"ל שזהו שאמר הירושלמי ההן דעביד ממזור ואפשר דצ"ל משוזר עכ"ל ובאמת כפי פירושו של הקה"ע הנ"ל ל"צ להגיה כלום וא"כ גם על הרוקח קשה דמדוע שבק חבלים, אבל ראיתי בא"ז הל"ש אות ס"ג שכ' וז"ל וההיא דירושלמי דקאמר ההן דעביד חבלין חייב משום טווה לא משמע הכי שלהי המצניע (שבת דף צ"ה ע"א) בגמ' דידן דקאמר גודלת ופוסקת משום בונה ולא בעי למימר משום טווה עכ"ל חזינן דהא"ז סובר דהגמ' חולק על הירושלמי אבל איני יודע אי כוונת הא"ז שחולק על הא דחבלין דוקא או דילמא סובר דגם על הא דממזור ג"כ חולק כיון דממזור ג"כ גודלת היא ולא נקט הא"ז אלא חד מיניהו, וממילא לפי"ז י"ל דהרוקח באמת סובר דהגמ' לא חולק על הירושלמי אלא על הא דחבלין וע"כ לא הביא אלא את הא דממזור אבל רבינו והרמב"ם י"ל דסברו דהגמ' חולק על שניהם וע"כ לא הביאו כלל את הא דירושלמי [ועי' במגן אבות שכ' וז"ל והטווה פי' שעושה מצמר חוטין בביצה אין גודלין פתילות ביו"ט משום תיקון מנא ולכאורה ק"ק דהול"ל ג"כ טווה אם יש בו כשיעור עכ"ל ותמי' לי על תמיהתו דהיאך כתב דעל גודל פתילות חייב משום טווה הא זה היא דעת הירושלמי אבל להגמ' דילן אינו חייב אלא משום בונה כמ"ש הא"ז וגם לשיטת הרמב"ם מובא במג"א סי' ש"ג ס"ק כ' ג"כ אינו חייב אלא משום אורג וגם על המחה"ש סי' תקי"ד ס"ק י"ח שכ' דאסור לגדלן משום דהוי אריגה או טוויה על מלת טוויה ג"כ ק"ל וצ"ע] נמצא לפי הנ"ל דלרבינו ליכא לאב דטוויה שום תולדה אבל להרמב"ם איכא הא דלבד הנ"ל וא"כ י"ל בשלמא הרמב"ם

דסובר דיש תולדה לטוויה שפיר י"ל אי לא הוה כתב אחד הטווה את הצמר כו' הי' שפיר מקום לטעות דטווית הגידין ג"כ לא הוי אלא תולדה ועכ"כ הרמב"ם אחד הטווה כו' לאשמעינן שהיא אב מלאכה כהנ"ל אבל רבינו דל"ס דיש תולדה לטוויה א"כ ליכא מקום לטעות דטווית הגידין הוי תולדה עכ"ס שפיר שנכלל אחד הטווה כו' במ"ש מכל דבר הנטווה חייב וע"כ ל"כ רבינו אחד הטווה כו' שכ' הרמב"ם ודו"ק:

פירוש קמט

ומה שהניח בהגה אצל רבינו בצ"ע על רבינו קושיא זו באמת גם על הרמב"ם קשה כיון דגכ"כ בהל"ש פ"ט הל' ט"ו דשיעור טוויה אורך ד' טפחים ובהל' י"ח שם כתב וכן האורג שני חוטין ברוחב שתי אצבעות חייב אבל כבר מיישב א"ז שפיר הרהמ"ג עי"ש וגם עי' בפי' המשניות פי"ג מ"ד דשבת ובש"ג שם אות ג' מ"ש בשם הריא"ז לפרש את הרמב"ם ותראה דהרהמ"ג כיוון למ"ש הריא"ז וממילא לפי דבריהם גם על רבינו ל"ק מידי:

פירוש קנ

המיסך (מב) אורדי"ר בלע"ז, וכן פרש"י והר"ן והברטנורה במתני' דשבת ע"ג ע"א והמתרגם מפ' וז"ל המיסך אורדי"ר אויפציהן אנצעטטלען דיא פעהדען אויף דען וועהבער שטוהל כו' והרמב"ם בפי' המשניות כתב וז"ל והמיסך הוא המוסך את השתי והיא ההסכה נגזר מן המסכה הנסוכה ועי' בתוי"ט שם ובחיבורו הל"ש פ"ט הל' י"ז כתב וז"ל דרך האורגין שמותחין החוטין תחלה באורך היריעה וברחבה ושנים אוחזין זה מכאן וזה מכאן ואחד שובט בשבט על החוטין ומתקן אותן זה בצד זה עד שתעשה כולה שתי בלא ערב ומתיחת החוטין כדרך האורגין היא הנסכת המסכת וזה המותח נקרא מיסך כו' והביא הרהמ"ג ע"ז. את פירושו של רש"י ועי' בלח"מ מ"ש ע"ז אבל לפמ"ש בשם המתרגם נראה בפי' דרש"י עם הרמב"ם לא פליגי וכ"נ מהמאירי שם מדמפ' על אורדי"ר כמ"ש הרמב"ם כמובן:

פירוש קנא

ודע דהרמב"ם בהלי י"ח שם כתב וז"ל המיסך חייב והוא מלאכה מאבות מלאכות והשובט על החוטין שיפרקו ויתקנם ה"ז תולדת מיסך כו' ובהל' י"ט שם כתבה מדקדק את החוטין ומפרידן בעת האריגה ה"ז תולדת אורג והמקור לזה מברייתא דשבח ע"ה ע"ב ר' יהודא מוסיף את השובט והמדקדק אמרו לו שובט הרי הוא בכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג וסובר הרמב"ם שהם תולדות וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע השמיט א"ז, ונ"ל בס"ד דרש"י שם ד"ה שובט כתב וז"ל דהיינו מיסך ממש שמסדר חוטי השתי ועל מדקדק כתב דהיינו אורג ממש ולא דמי לזורה ובורר ומרקד דזה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח עכ"ל נראה דסובר דשובט ומדקדק אינם תולדות אלא אבות כמו מיסך ואורג

וכדי שלא יהא קשה כיון דשובט ומדקדק הואי במשכן מדוע לא השיב התנא אותם בין האבות מלאכות כמו זורה ובורר ומרקד כמו שהקשה התו' שם ע"ד ע"א ד"ה אע"ג עכ"כ רש"י שהם ממש מיסך ואורג כיוון בזה לתירוצו של התו' ע"ש נמצא דלרש"י ותו' שובט ומדקדק ממש מיסך ואורג וכ"כ הרמב"ן והריטב"א שם א"כ ממילא י"ל דרבינו גכ"ס כוותיהו וע"כ ל"כ משובט ומדקדק כלום כמובן:

פירוש קנב

אבל הרמב"ם י"ל דמחמת קושיית התו' סובר הפשט בגמ' שובט הרי הוא בכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג כלומר כיון שהם בכלל ע"כ אינם רק תולדות וכיון שהם תולדות ע"כ לא חשיב התנא אותם בין האבות וזה ל"ק הא הוו במשכן וכל מלאכה דהוו במשכן קאמר הגמ' שם צ"ז ע"ב דנקרא' אב דע"ז י"ל דדוקא הנך מלאכות דהואי במשכן מלאכה בפ"ע נקראו אבות אבל הנך שנכללו במלאכה אחרת כמו שובט ומדקדק אע"ג דהוו במשכן לא נקראו אבות אלא תולדות, וגם נ"ל דלמד א"ז ממ"ש הגמ' שם הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא לא קרי לה אב נראה דיש מלאכות דהוו במשכן אלא כיון דלא חשיבי נקראו תולדות וסובר הרמב"ם הפשט בגמ' כך הך דהוואי במשכן חשיבא כלומר שהם מלאכות בפ"ע קרי לה אב אבל הך דלא הואי במשכן חשיבא כלומר שלא היו מלאכה בפ"ע אלא נכללו במלאכה אחרת לא קרי לה אב ומשו"ה זורה ובורר ומרקד כיון שכל אחד מלאכה בפ"ע זה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח והיו במשכן חשיבא ע"כ חשיב התנא אותם לאבות אבל שובט ומדקק כיון שנכללין במלאכה אחרת ולא היו במשכן חשיבא ע"כ נקראו תולדות וזה שאמר הגמ' שובט הרי הוא בכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג ועי' בח' הר"ן שם שכ' וז"ל אמרו לו שובט הרי הוא בכלל מיסך פי' ואע"ג דהואי במשכן לא חשיבי למימנינהו במקום אלו עכ"ל ועם דברינו שפיר יש להבין את דבריו וגם מהמאירי שם ומהא"ז הל"ש אות ס"ד נראה דשובט ומדקדק תולדות והח"א כלל כ"ה פסק כשיטת הרמב"ם שהם תולדות אבל לפענ"ד צ"ע לדינא כיון שהוכחנו דרבינו ורש"י ותו' והרמב"ן והריטב"א ל"ס כן והנ"מ בין אב לתולדה כבר כתבנו לעיל מחודש ט':

פירוש קנג

אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ם דבירושלמי שבת פ"ז דף כ"ט ע"ב איתא ההן דעביד קונטרן נפן ומחצלן חייב משום מיסוך פי' הקה"ע וז"ל קונטרן כמין שק העשוי מקנים נפן היינו נפה מחצלן מחצלות, ההן דעביד קופין כד צפר משום מיסך פי' קופין קיפות מקנים וסיב כד צפר כשמתחיל לעשות גדול סביב הקופה בשוליה עכ"ל והרוקח סי' ע"ב והא"ז הל"ש אות ס"ה הביאו א"ז ואמאי השמיטו הרמב"ם בשלמא על רבינו י"ל

כיון שהביא לקמן באב דהפוצע את מ"ד אביי שבת ע"ד ע"ב האי מאי דעביד תלתא חייב משום י"א חטאות ואחת מהן משום מיסך עכ"ס דממילא ידעינן מזה גם אינך דהירושלמי וע"כ השמיט שפיר את הא דירושלמי אבל הרמב"ם דלא הביא את הא דאביי באמת קשה דמדוע לא הביא את הא דירושלמי או את הא דאביי וצ"ע:

פירוש קנד

ועושה (מג) שתי בתי נירין כו', כ"כ גם רש"י והר"ן במשנה ע"ג ע"א אלא הם מפ' דמה היא ליצ"ש שכ' רבינו וז"ל שנתן שני חוטין בתוך הבית ניר והרמב"ם בפי' המשניות כתב וז"ל ובתי נירין הן חוטין תלויין קצתם בקצתם והוא מין מן האריגה ובה יארוג האורג ושם הנירין ועצמם מפורסם אצל האורגים עכ"ל ועי' בחיבורו הל"ש פ"ט הל' ט"ז ובהרהמ"ג שם שהסכים פירושו של רש"י עם פירושו של הרמב"ם והלח"מ חולק עליו והתי"ט כתב דרש"י כיוון להערוך וכ"נ מהא"ז הל"ש אות ס"ה, ובמשנה שבת ק"ה ע"א איתא העושה שתי בתי נירין בנירין בקירוס בנפה בכברה ובסל חייב ומחמת המשנה זו פסק הרמב"ם שם וז"ל העושה שני בתי נירין חייב העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שסרג מטה בחבלים ה"ז תולדת עושה נירין ומשיעשה שני בתים באחד מכל אלו חייב עכ"ל וא"כ לכאורה צ"ע דמדוע לא הביא רבינו את התולדות אלו, ונ"ל בס"ד כיון דכ' רבינו גבי הא דחלתא הנ"ל דאחד מן הי"א חטאות משום שתי בתי נירין א"כ י"ל דסמך דמשם יש ללמוד את כל הני דברים שכ' הרמב"ם וגם מהיראים סי' ק"ב נראה בפי' דסמך על הא דאביי וא"כ גם אליבא דרבינו יל"כ:

פירוש קנה

והאורג (מד) שני חוטים כו', כ"כ גם הרמב"ם שם פ"ט הל' י"ט ומדכתבו סתם נימין נראה דסברו דאפי' על נימין של שער חייב משום אורג לא על נימין של בגד דוקא והסמ"ק סי' רפ"א כתב בפי' כן וז"ל האורג שני חוטים ה"ה קולע שני נימין של שער דקליעתו היא אריגתו כו' וכיון דדרכו של הסמ"ק להלוך בעקבותיו של רבינו ורבינו דרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם א"כ גם מהסמ"ק מוכח דסברו כמו שכתבנו, וא"כ לכאורה ק"ל על הרמב"ם דבפכ"ב הלכ"ו שם כתב אין גודלין את שער הראש ואין פוסקין אותו מפני שנראה כבונה דמדוע כתב טעם זה תיפוק ליה דחייב משום אורג ואי"ל דגודלין לאו היינו קולע דמהברטנורה שבת פ"י מ"ו נראה בפי' דחד היא ותו ק"ל הלא מגמ' שבת צ"ד ע"ב מוכח דאפי' לר"א אינה חייבת גודלת משום אורג אלא משום בונה כיון דאין דרך אריגה בכך ולרבנן גם משום בונה ליכא אלא משום שבות והלכה כרבנן וא"כ היאך פסקו דקולע חייב משום אורג:

פירוש קנו

אבל כשמעיי' שפיר בסוגי' שם נראה דמהתם למדו את פסקם כיון דפלוגתא של ר"א ורבנן איירי בגודלת שער ראשה וכיון דגודלת במחובר ע"כ קאמר הגמ' וכי דרך אריגה בכך אבל כשגודלין בתלוש כיון דדרך אריגה בכך באמת לד"ה חייב משום אורג וכ"מ בפי' מתו' שם ד"ה וכי שכ' וז"ל ואע"ג דקולע נימין חשיבא אריגה כדאמרי' בפ' במה אשה הכא בשיער לא חשיבא אריגה כמו בבגד ועוד דהכא אין סופה להתקיים שעומדת לסתירה עכ"ל וזה עכצ"ל דכונת התו' במ"ש דבשיער לא חשיבא אריגה הטעם משום מחובר דל"ל דכוונת התו' לחלק בין נימין דשער לנימין דבגד דבנימין דשער אפי' בתלוש ליכא משום אורג כיון דאין דרך אריגה בנימין דשער דא"כ מלת הכא שכ' התו' מיותר אלא הול"ל בקיצור בשער ילא חשיבא אריגה ומדכ' מלת הכא עכ"מ דכוונתם דהכא בשיער לא חשיבא אריגה כיון שהם מחוברין אבל בשער תלוש באמת חשיבא אריגה וגם לפי תירוצו השני של התו' מוכח דדוקא בשער הראש מחוברין שייך האי סברא שכ' התו' שעומדת לסתירה אבל לא בשער תלוש, וא"כ ממילא י"ל דרבינו והרמב"ם והסמ"ק איירו בתלוש וע"כ פסקו שפיר דחייב משום אורג אבל בפכ"ב הל' כ"ו שדיבר הרמב"ם משער ראשה שהן מחוברין ע"כ ל"כ שם אלא מפני שנראה כבונה ועי' במג"א סי' ש"ג ס"ק כ' שכ' וז"ל אבל הקולע נימין בתלוש חייב משום אורג כמ"ש הרמב"ם כו' ולכאורה היכי כתב הרמב"ם דבתלוש דוקא חייב הא הרמב"ם סתמא כתב אבל לפי דברינו באמת מוכח מהרמב"ם כמ"ש המג"א וכ"פ הח"א ועי' במעשה רוקח הל"ש פ"ט שכ' על וכן הקולע כו' שכ' הרמב"ם שדין זה לא נמצא בביאור בש"ס אבל לפי מה שכתבנו באמת יש מקור לדין זה כמובן.

פירוש קנז

ושיעור (מה) האריגה כו', לכאורה לשון על אורך שתי אצבעות שכ' רבינו קשה ההבנה וכי מצינו שיעור על אורך האצבע הלא על רוחב האצבע נותנין השיעור בכ"מ וגם הרמב"ם שם פ"ט הלי"ח כתב וכן האורג שני חוטין ברוחב שתי אצבעות חייב וא"כ היאך נתן רבינו השיעור באורך האצבע, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו דעל אורך שכ' קאי על האריגה ושתי אצבעות שכ' פירושו ברוחב שתי אצבעות ומשום דמלתא דפשיטא היא זה ע"כ ל"כ בפי' ברוחב שתי אצבעות וגם הרמב"ם שם הלי"ט כתב גבי קליעה באורך שתי אצבעות ובהרמב"ם עכצ"ל הפשט דאורך קאי על הקליעה כיון דגבי אריגה כתב ברוחב ב' אצבעות וקליעה תולדה דאריגה היא א"כ ממילא גם ברבינו י"ל הפשט כן ואח"כ ראיתי שגם המרש"ל בביאורו כאן מפ' את רבינו כן ושמחתי מאד שכונתי בס"ד לדעת קדשו:

פירוש קנח

והפוצע (**מו**) **שני חוטין פי' כו'**. רש"י במשנה שבת ע"ג ע"א כתב וז"ל הפוצע מנתק פעמי' שיש בשני חוטין יותר מדאי ומנתק מהן ומקלישן לצורך כו' נראה בפי' דרבינו מפ' כרש"י ומה שכתבו מלת לצורך נ"ל בס"ד דטעמם כדי שיהא מקלקל ע"מ לתקן, אבל הר"ן שם כתב וז"ל והפוצע פי' הרא"ה ז"ל דפוצע הוא שכשחוט אחד ניתק פוצע ראשיהן ושוזרן ביד עד שיהא נארג וקאמר דכשעשה כן בשני חוטין חייב עכ"ל וכן מפ' הריטב"א והמאירי שם והחילוק בין השני פירושים הוא זה לרבינו ורש"י באמת מקלקל הוא אלא שעשה לצורך האריגה אבל להרא"ה ודכוותיה לא הוי מקלקל, ועוד חילוק יש דהמגן אבות כתב וז"ל והפוצע רש"י פי' שמנתק עובי החוטין משמע דר"ל בשכבר הן אריגין מקליש כל חוט מעוביו כו' עי"ש נמצא דלפי הבנת המגא"ב ברש"י צ"ל דמלאכת פוצע לאחר אריגה היא אבל להרא"ה י"ל דמלאכת פוצע מקודם אריגה או בשעת אריגה היא, אבל לא אבוש דאינו יודע דמהיכי משמע ליה להמגא"ב מרש"י כן הא פעמים שיש בשני חוטין יותר מדאי שכ' רש"י שפיר יש לפר' גם על קודם אריגה דהיינו בשעה שמותח את החוטין וכ"נ שסובר המרש"ל בביאורו כאן דאל"כ ל"ק קושיתו שהקשה על הסדר דמתני' כלום עי"ש ותבין, ועי' בהרמב"ם הל"ש שם פ"ט הל"כ שגרס הבוצע ומהרהמ"ג נראה שסובר דפירושא דרש"י והרמב"ם חד אבל מלשון רבינו נראה דשני פירושים הם וגם בלא"ה עכצ"ל ברבינו כן דאל"כ אלא נאמר דסובר כהרהמ"ג קשה כיון דרבינו מפ' כרש"י מדוע לא הביא לפוצע את התולדה שכ' הרמב"ם שהסותר את הקליעה לתקן ה"ז תולדת בוצע אעכ"מ מרבינו דלא כהרהמ"ג וכ"נ מהסמ"ק סי' רפ"א עי"ש ותבין חזינן מהנ"ל דהרא"ה מפ' פוצע בענין אחר וגם הראב"ד בהשגותיו מפ' בענין אחר א"כ ממילא שפיר י"ל דמשו"ה כתב רבינו מלת פי' להוציא מפירושם וכמו שכתבנו לעיל מל"ת ד' דדרכו של רבינו להוציא במלת פי' מהשאר פירושים:

פירוש קנט

תולדה (**מא**) **דאורייתא כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו כיון דלא למד מהא דחלתא דאביי לענין פוצע כלום אלא לענין מיסך ושתי בתי נירין ואורג א"כ מדוע ל"כ א"ז שם אבל אח"כ ראיתי שכבר עמד ע"ז המרש"ל בביאורו כאן ומתרץ וז"ל ונ"ל ליישב ע"ד אמת כי קשה להספר [כונתו על רבינו] על התנא ששינה הסדר שבתחלה כתב הטווה ואח"כ האורג ואח"כ הבוצע לשם צורך אריגה ומן הסברא הי' לו לכתוב קודם אריגה ובודאי התנא דקדק על הסדר כמו שמתרץ הגמ' התחיל סדר הפת ונקט אופה לכך מביא אותן תולדות ששייכין למיסך ולעושה שתי בתי נירין ולאורג א"כ בא התנא לאשמעינן במה שהם מסודרים בענין זה כדי להודיעך שתוכל למצא להן ג' תולדות במלאכה אחת כגון

בעשיית חלתא וק"ל עכ"ל ודפח"ח, ועי' בח"א כלל כ"ה שכ' על פוצע את פירושם של הרמב"ם והראב"ד וצ"ל דחייש לחומרא של שניהם וא"כ מדוע לא הביא גם את פירושו של רש"י אלא ע"ז י"ל דסובר כהרהמ"ג הנ"ל דפירושו של רש"י עם הרמב"ם חד היא אבל זה ק"ל דמדוע לא הביא גם את פירושו של הרא"ה וצ"ע:

פירוש קס

והקושר (**מח**) **והמתיר אומר שם שכן כו'**. כן היא מסקנת הגמ' שבת ע"ד ע"ב דקושר ומתיר הי' במשכן שכן צדי חלזון קושרין ומתירין פרש"י שכל רשתות עשויות. קשרים קשרים והן קשרי קיימא ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו ומתיר מכאן וקושר מכאן ועי' במג"ס מ"ש ע"ז, ומ"ש רבינו בדאושכפי פי' דרצען כו' כבר כתבנו לעיל מחודש קנ"ח שבמלת פי' כיוון רבינו להוציא מפי' אחר וכאן נ"ל בס"ד שכיון דלא כהרי"ף בשבת קי"ב ע"ב דסובר דאינו חייב חטאת אלא על מעשה אומן וקשר של קיימא ועל מעשה הדיוט וקשר של קיימא פטור אבל אסור ומעשה הדיוט ואינו קשר של קיימא מותר לכתחלה וכ"ס הרמב"ם פ"י הל"א עי' בש"ג שם ובב"י או"ח סי' שי"ז שהביאו את השיטות בזה באריכות וכיון דרבינו סובר כשיטות רש"י והרא"ש דלא בעינן מעשה אומן עכ"כ מלת פי' לאפוקי משיטות הרי"ף והרמב"ם כיון דסובר דבקשר של קיימא אין חילוק בין מעשה אומן למעשה הדיוט כמ"ש הרא"ש שם, ולהלכה המחבר פסק כשיטות הרי"ף והרמב"ם והרמ"א הביא את שיטת רבינו בשם יש חולקים ומהתניא נראה שתפס לעיקר כרבינו מדהביא את שיטתו סתם ואת שיטות הרי"ף והרמב"ם בשם י"א:

פירוש קסא

ור"י (מט) מפ' שמנעל של ת"ח כו', נראה מרבינו דדוקא לפי' הר"י אסור לקשור שני ראשי האבנט וכ"נ מהמרדכי ריש פ' ואלו קשרים ומהגמ"יי הל"ש פ"י וא"כ ק"ל על הרא"ש שם שכ' וז"ל וכתב בעל התרומות דאבנטים שקושרים אותם ברצועות ואינו מתירן אלא כשמשנה המכנסיים אסור לקושרן בשבת עכ"ל הא הרא"ש לא הביא על הא דמנעל של ת"ח אלא פירושו של רש"י וא"כ ה"כ בתר פירושו של רש"י את הא דבעל התרומות וגם הת"ש עמד שם ע"ז וכתב דהרא"ש מקצר בדבריו אבל כל זה אינו שווה לי דאכתי קשה כיון שהרא"ש סתם כרש"י א"כ היכי הביא כלל את הא דבעל התרומות וע"כ נ"ל דהרא"ש חשש להשני פירושים לחומרא וממילא גם ברבינו י"ל דמש"ה הביא את השני פירושים וגם בטור סי' הנ"ל נ"ל דצ"ל כן ומה שהקשה הט"ז שם ס"ק ב' על פירושו של הר"י עי'. בק"נ אות ה' שמיישבו היטב ולענין קשירת ציצית בשבת ע" מנ"ח מצוה ל"ב אות כ"א:

פירוש קסב

ומוכיח (ג) בשבת שכל קשר כו', כ"כ גם הרמב"ם פ"י הל"ז וכתבו הרהמ"ג והגמי"י שלמד א"ז ממשנה שבת קי"א ע"ב וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על התרן ועי' ברש"י והר"ן שם שלמדו קשר של קיימא מיריעות אבל לכאורה ק"ל הא זה היא דעת אביי שם ע"ד ע"ב אבל רבא שהקשה שם על אביי מסקינן דיליף מצדי חלזון וביותר גדול אצלי התימה כיון שהם בעצמם כתבו שם קי"א ע"ב ד"ה כך דמתירין ילפינן מציידי חלזון שנצרכים לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימות כדי לקצרן או להרחיבן עכ"ל וא"כ היכי נקטו החבל בתרין ראשין דמתירין ילפי מצדי החלזון כרבא וקשר ילפי מיריעות כאביי ואי"ל דסברו דקשר של קיימא לא יכלינן למילף מציידי החלזון כיון דהיו צריכים לפרקים להתיר את קשריהם כהנ"ל בשמם וא"כ לא הוי קשר של קיימא וע"כ למדו קשר של קיימא מיריעות דא"כ קשה על רבא דהיאך יליף קשר מציידי החלזון הא שם לא הי' קשר של קיימא ובודאי לא חולק רבא על סתם משנה דבעינן קשר של קיימא ותו הא רש"י דף ע"ד כתב על הא דציידי החלזון שהן קשרי קיימא כהנ"ל בשמו מחודש ק"ס וא"כ סותר את למודו אעכצ"ל כיון דרשת עשוי קשרים קשרים יש בה קשרים שונים יש קשרים שאין מתירן לעולם ויש קשרים שמתירן כשצריכים להוסיף על הרשת או לקצרה וע"כ יליף רבא שפיר מציידי חלזון ועי' רש"י דף ע"ד שמפ' דהיאך עושים את הרשת ולכאורה נראה כמיותר אבל לפי דברינו י"ל דכיוון בזה למה שכתבנו וא"כ הדרא הקושי' על רש"י והר"ן דמדוע ל"כ דילפינן קשר של קיימא מהא דחלזון:

פירוש קסג

וע"כ נ"ל בס"ד כיון דרבא אמר לאביי תרצת קושר מתיר מאי איכא למימר נראה דלענין קושר גם רבא מודה דיכלינן למילף מאורגי יריעות אלא כיון דבמתיר פליג עליו ויליף מחלזון וכיון דגם קושר יכלינן למילף מחלזון ע"כ קאמר הגמ' אלא אמר רבא אבל באמת מודה רבא לאביי דקושר הי' במשכן גם ביריעות נמצא לפי"ז דהלימוד מיריעות לענין קושר באמת הוי לימוד לכ"ע וא"כ י"ל דמשו"ה נקטו רש"י והר"ן לענין קושר הלימוד מיריעות כיון שהיא לימוד לכ"ע גם לאביי כמובן. וא"כ לכאורה צ"ע מדוע לא נקט גם רבינו לענין קושר הלימוד מיריעות כיון שהיא לימוד לכ"ע ואפשר כיון דרבינו רצה למינקט בקיצור ע"כ נקט חלזון שהיא לימוד על תרווייהו על קושר ומתיר כמיבן. ולענין אי בעינן במתיר ע"מ לקשור עי' תו' שם ע"ג ע"א ד"ה הקושר שנסתפק בזה וכתב דרש"י סובר דלא בעינן והתי"ט שם הראה ממקום אחר דרש"י סובר דבעינן אבל גם הר' ירוחם ני"ב חי"ד כתב דרש"י סובר דלא בעינן וגם מרבינו והרמב"ם נראה דלא בעינן מדסתמו

ולא כתב"ו דבעינן אבל הרא"ש פסק דבעינן והב"י סי' שי"ז כתב דדוקא לענין חיוב חטאת בעינן אבל מדרבנן באמת אסור להתיר אפי' שלא ע"מ לקשור:

פירוש קסד

ודע שהרמב"ם הל"ש פ"י הל"ח כתב פותל חבלים תולדה דקושר ומפריד את הפתיל תולדה דמתיר וא"כ צ"ט דמדוע השמיט רבינו א"ז הן אמת שהמעשה רוקח שם כתב שלא מצא מקור לזה וגם על המקור של המגדל עוז מהירושלמי כתב דבירושלמי שלפנינו ליתא אבל זה אינו השגה כי כמה דברים נמצא בהראשונים מהירושלמי שליחא לפנינו, וע"כ נ"ל בס"ד דהמגן אבות ד"ה והמתיר כתב וז"ל ועי' ברמב"ם דהמתיר חוטים נפתלים יחד הו"ל מתיר וק"ל הא דאמרינן בעירובין פוחתת שבכלים מתירין ומפקיע דהך מפקיע היא אב מלאכ' דמתיר המפתל עכ"ל חזינן דהמגא"ב הניח את הרמב"ם בקושי' מגמ' דעירובין אבל לא אבוש שאינו יודע מגמ' זו בעירובין וגם לשון פוחתת שבכלים שכ' המגא"ב ג"כ איני זוכר שיהא באיזה גמ' לשון זה וע"כ נ"ל בס"ד שהמגא"ב כיוון על הגמ' ביצה ל"א ע"ב ושם באמת איתא הא דינא שהביא אבל לא בלשון פוחתת אלא בלשון חותמות וכיון דפירושא דחותמות פוחתת מלשון פתח עכ"כ פוחתת וגם אפשר כיון דהתו' בעירובין ל"ה ע"א ד"ה בעי הביא את הגמ' דביצה ע"כ מציין על עירובין אבל באמת ליתא שם אלא בביצה איתא כך אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך אחד שבת ואחד יו"ט פרש"י וז"ל חותמות שבקרקע כגון דלתות פתחי בורות ומערה הסגורים בקשרי חבלים מתיר את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי אבל לא מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילתו ולא חותך דהא סתירה היא ויש סתירה בבנין של קרקע ושל כלים כגון תיבה הנעולה ע"י קשר חבל מתיר ומפקיע וחותך דאין סתירה בכלים עכ"ל ומגמ' זו הקשה המגא"ב על הרמב"ם שפיר דהיאך מותר להפקיע בשבת וביו"ט חותמות שבכלים נהי דמשום סתירה ליכא אבל משום מתיר איכא דכיון דמפריד את הפתיל הוי תולדה דמתיר אעכ"מ מגמ' זו דמפריד את הפתיל לא הוי תולדה דמתיר כן נ"ל בס"ד דהי' קשה להמגא"ב וגם מ"ש המגא"ב דהך מפקיע הוא אב מלאכה נ"ל דזה ג"כ ט"ס וצ"ל תולדה דמתיר כיון דהרמב"ם ל"כ אלא דהוי תולדה עכ"פ הקושיא מגמ' דביצה על הרמב"ם היא קושיא גדולה:

פירוש קסה

אבל נהירנא לי עיני מן שמיא וראיתי שהרמב"ם באמת לא הביא את הא דשמואל דביצה וגם מצאתי בש"ג שם שכ' בשם הריא"ז וז"ל ומיימני השמיט דין הפקעת החותמות וכלל אותו בדין מגופת חבית בפכ"ג מהל"ש עכ"ל ועיינתי בפכ"ג ולא מצאתי אלא בהל"א שם

גבי מגופת חבית שכ' אבל פותחין נקב ישן וצ"ל בכוונת הריא"ז כיון דמשם יש ללמוד דמותר להפקיע חותמות שבכלים ולית ביה משום סתירה ע"כ ל"כ הרמב"ם בפי' את הא דהפקעת החותמות כן נ"ל בס"ד בכוונת הריא"ז, אבל כשאני לעצמי נ"ל דהרמב"ם באמת לגמרי השמיט את הא דינא דהפקעת החותמות דכיון דפסק דמפריד את הפתיל ה"ז תולדת מתיר ע"כ לא יוכל לפסוק את הא דינא דשמואל מחמת קושית המגא"ב הנ"ל וזה ל"ק דאדרבא הי' לו להשמיט את הא דמפריד את הפתיל מקמא דינא דהפקעת החותמות כיון דזה גמ' ערוכה דע"ז י"ל דבודאי הי' לו איזה הכרח לזה, אבל רבינו י"ל דבאמת פסק כהא דשמואל וע"כ ל"ס דמפריד את הפתיל הוי תולדה דמתיר וכיון דסובר דעל מפריד את הפתיל אינו חייב משום מתיר ממילא לא יוכל לסבור דהפותל חבלים חייב משום קושר כיון דרבינו, פסק דכל קשר שחייבין על קישורו כך חייבין על היתירו וע"כ לא הביא הפותל חבלים ומפריד את הפתיל לתולדות דקושר ומתיר כמובן, וגם נ"ל בס"ד ליישב בזה מה דק"ל על הטוש"ע דמדוע לא הביאו את הא דפותל ומפריד שכ' הרמב"ם דכיון דפסקו סי' שי"ד את הא דשמואל ע"כ השמיטו את הא דפותל ומפריד והמג"א שהביא סס"י שי"ז את הא דפותל ומפריד י"ל דסובר כתירוצו של הריא"ז ועל קושית המגא"ב י"ל דהי' לו תירוץ אחר ודו"ק:

פירוש קסו

התופר (**נא**) **שני תפירות כו**'. בשבת ע"ד ע"ב הקשה הגמ' על התופר שתי תפירות והא לא קיימא פרש"י והא לא קיימאי הכי וכיון דלא קיימא לאו מלאכה היא ומשני ר' יוחנן והוא שקושרן פרש"י שקשר שני ראשי החוט עכ"ל נראה מרש"י שקשר שני ראשי החוט ביחד אבל מרבינו נראה שקשר שני ראשי החוט מכאן ומכאן ונ"ל בס"ד דלדינא באמת לא פליגי דבאיזה אופן שקשר שלא תנתק התפירה חייב אלא רש"י מפ' לפי הגירסא שלפנינו דר"י אמר והוא שקושרן דלשון זה מורה כפירושו אבל לרבינו גירסתו בגמ' והוא שקשר שני ראשי החוט מכאן ומכאן וגם להרמב"ם שם פ"י הל"ט צ"ל דהי' גירסתו בגמ' כרבינו ועי' בח"א כלל כ"ח שהרכיב את השני פירושים ביחד ולפימ"ש דלא פליגי באמת יפה עשה, וגם ראי' לדברינו דלא פליגי נ"ל כיון דרבינו והרמב"ם סברו דכשתפר ג' תפירות לא בעינן שיקשרם כיון שקיימא התפירה ולמדו א"ז מדלא הקשה הגמ' אלא והא לא ק"מא אלמא דההקפדה רק על קיום התפירה וא"כ ממילא גם בקשר דר"י ע"כ דלא קפדינן על אופן הקשר רק על אופן קיום התפירה כמובן:

פירוש קסז

ועי' בקרבן נתנאל שם אות י"ב שכ' וז"ל והא לא קיימא פרש"י וכיון דלא קיימא לאו מלאכה היא משמע דעיקר קושית הש"ס דלא הוי אב מלאכה רק פטור אבל אסור הוא

ולכך תמה אני מאין נוהגין העולם שתוחבין עם מחט שקורין שטעקנאדל בל"א הקריז עם המלבוש שקורין שופצע בל"א הא הוי שתי תכיפות וכן הנשים בפראג שמחברין השליא"ר עם מחטים הללו הא הוי שתי תכיפות עכ"ל ולכאורה מנ"ל דפירושו בגמ' דפטור אבל אסור ואי משום דרש"י כתב לאו מלאכה היא דילמא באמת הפשט ברש"י דלאו מלאכה היא כלל ומותר לגמרי אבל לפמ"ש המאירי שם ד"ה התופר יפה כתב הק"נ דפטור אבל אסור עי"ש ותבין, ועל התימה של הק"נ על מנהג העולם רציתי לומר כיון דתופר מיריעות דמשכן ילפינן כמ"ש רש"י והר"ן והברטנורה במשנה שבת ע"ג ע"א ע"כ י"ל דדוקא כשתופר בחוט יהי' איזה מין חוט שיהי' זה נקרא תופר ועל תפירה זו אמרינן דבשתי תפירות אפי' בלא קשירה פטור אבל אסור אבל כשתוחבין במחט שקורין שטעקנאדל כיון שאין דרך תפירה בכך ולא הוי דומיא דמשכן זה באמת לא נקרא תפירה ולית ביה שום איסור כלל, אבל אח"כ חזרתי מזה כיון דהרמב"ם הל"ש פ"י הלי"א כתב המדבק ניירות או עורות בקולין של סופרים וכיוצא בו ה"ז תולדת תופר וחייב וכ"פ הש"ע סי' ש"מ א"כ שפיר י"ל דכשתוחב עם המחט הנ"ל ג"ם הוי תולדה דתופר (ודרבנן עכ"פ וע"כ הקשה הק"נ יפה:

פירוש קסח

אבל נ"ל בס"ד שהעולם סמכו על הראבי"ה מובא בהגה"מ שבת פ"ז ובחידושי אנשי שם על המרדכי שם אות נ"א שמתיר לגמרי תפירה שאינה להתקיים וגם הד"מ או"ח סי' ש"מ כתב לענין להתיר לנשים למתוח בחוט סביב זרועותיהן שנהגו להקל כראבי"ה וגם בשעת"ש שם הביא בשם גו"ר שסמך על השיטה זי עי"ש:

פירוש קסט

המותח (נב) כו' פי' שנתרווחה התפירה כו' בגמ' שלפנינו שבת ע"ה ע"א איתא א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב המותח חוט של תפירה בשבת חייב חטאת וכך הגירסא בהרי"ף והרא"ש שם ורבינו שהשמיט רב אפשר שהוא ט"ס או אפשר שכך הי' גירסתו, ורש"י מפ' על המותח חוט וז"ל בגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטי התפירות נמשכין ומותח את ראשי החוט להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב עכ"ל ול"ל דכוונת רבינו בהפי' לאפוקי מפירושו של רש"י כיון דאף דרבינו מפ' בענין אחר קצת אבל הכל הולך לכיוון אחד כמובן, וע"כ נ"ל בס"ד שכיוון לאפוקי מפירושו של הרמב"ם פ"י הל"ט שכ' והמותח חוט של תפירה בשבת חייב מפני שהוא מצורכי התפירה וכתב הב"י או"ח סי' ש"מ וז"ל משמע מדבריו שהוא מפ' מותח חוט של תפירה שמותח החוט שרוצה לתפור בו כדי שלא יהי' כווץ ולפי שדבר זה מצורכי התפירה היא חייב חטאת עכ"ל ועי' ראש יוסף שבת ע"ה ע"א מ"ש על

הב"י זה וא"כ י"ל כיון דרבינו רצה לאפוקי מפי' זה עכ"כ מלת פי' כדרכו בקודש היכי דרוצה לאפוקי מפי' אחר כהנ"ל סוף מחודש קנ"ח, אבל אח"כ ראיתי בנ"א כלל כ"ח שתמה על פירושו של הב"י דאפי' בתוכף ב' תכיפות שתפר ממש פטור אם לא קשר ואין יתחייב מה שהכין צורכי תכיפה ועכ"כ שגם הרמב"ם מפ' כרש"י ומסיים שכ"כ הרהמ"ג ובאמת מהרהמ"ג שם נ"כ וכ"כ המעשה רוקח שם וממילא לפי פירושם בהרמב"ם ל"ל ברבינו בכוונת הפי' כמו שכתבנו:

פירוש קע

וע"כ נ"ל בס"ד דבאמת יש נ"מ לדינא בין פירושו של רבינו לפירושו של רש"י דהסמ"ק סי' רפ"א מפ' לגמרי כרבינו והר' פרץ בהגהותיו שם כתב ע"ז וז"ל וע"כ אסור למתוח חוט של תפירה של בתי ידים אלא א"כ יש נקב רחב קצת ומתוקן בתפירה בעיגול סביב הנקב עכ"ל עי' בטור סי' ש"מ שהביאו להלכה ונ"ל דהר"פ ל"כ א"ז אלא לפי פירושו של הסמ"ק שמפ' את הא דרב דאיירי שנתרווחו הנקבים ואפ"ה חייב על מתיחת החוט חטאת ע"כ למד הר"פ מזה שפיר את דינו אבל לפי פירושו של רש"י באמת ליכא למילף את דינו של הר"פ כיון דלא מפ' רש"י דרב איירי שנתרווחו הנקבים א"כ י"ל דדוקא כשלא נתרווחו הנקבים שם סובר רב דאסור אבל כשנתרווחו הנקבים באמת ליכא איסור כלל וכ"מ בפי' מהח' הר"ן בשבת דף ע"ה דכיון דסובר כפירושו של רש"י ע"כ ל"ס כהר"פ עי"ש נמצא לפי"ז יש חילוק גדול לדינא בין פירושו של רבינו לפירושו של רש"י דלרבינו מוכח דינו של הר"פ ולרש"י לא מוכח וא"כ שפיר י"ל דרבינו כיוון בהפי' לאפוקי מפירושו של רש"י כמובן ולהלכה פסק הש"ע סי' הנ"ל כרבינו דאסור אם לא באופן שמתיר הר"פ:

פירוש קעא

מדקדק (נג) הרא"מ כו'. זה לשון היראים סי' ק"ב ד"ה הקושר ונ"ל שאינו קשר דאורייתא אלא ב' קשרים זה על זה במקום שאינו ראוי בקשר אחד כדאמרינן בפ' כלל גדול והתופר שתי תפירות והא לא קיימא אמר רבב"ח והוא שקושרן פי' קשר קשר אחד אחר התפירות וכיון דמחייבינן ליה משום תופר ולא משום קושר למדנו שקשר אחד אינו קשר כו' עכ"ל וכ"כ בשמו הריטב"א והר"ן והגה"מ פ' כלל גדול והגמ"י הל"ש פ"י, אבל לכאורה לא זכיתי להבין את ראייתו דמדוע לא נאמר דבתופר שתי תפירות באמת חייב שתים אחת משום תופר. ואחת משום קושר וכמ"ש הברטנורה שבת פ"ז מ"ב וז"ל והתופר שתי תפירות והוא שקושרן דאי לא קושרן לא קיימא ומיחייב תרתי משום קושר ומשום תופר עכ"ל [ומה שהקשה המרש"א מד"ב על הברטנורה מתו' שם ע"ה ע"א ד"ה שוחט עי' בק"נ פ' כלל גדול אות י"ג שמיישבו היטב] וכ"כ המאירי שם אבל אח"כ ראיתי בח'

הרמב"ן שבת ע"ד ע"ב שכ' וז"ל והוא שקושרן פי' לא קשירה ממש הוא דא"כ תיפוק ליה משום קושר ואם לחייבו שתים אין זו מלאכה בעצמה אלא שמרכיבין זע"ז כעין קשר עכ"ל ועם הרמב"ן זה שפיר יש להבין את היראים וע"כ ל"ק היראים בקושיתו דמדוע לא חייב גם משום קושר כיון דסובר כהרמב"ן דכשהי' חייב משום קושר אז באמת לא הי' חייב משום תופר משום הטעם שכ' הרמב"ן אלא אמר וכיון דמחייבינן ליה משום תופר ולא משום קושר למדנו כו' וגם הר"ן והמרדכי והגמ"יי לא כתבו בשמו אלא כמו שהעתקנו אבל רבינו שכ' בשמו שמדקדק למה אין תופר שתי תפירות חייב גם משום קושר כו' עכ"מ דרבינו ל"ס בדעת היראים שסובר כהרמב"ן א"כ נשארה עליו קושיתינו הנ"ל דדילמא באמת כן היא דחייב שתים וצ"ע:

פירוש קעב

אבל זה מוכח מהנ"ל דהיראים לעצמו והר"ן והמרדכי והגמ"יי באמת סברו כהרמב"ן וגם יש ליישב בס"ד מעל הרמב"ם הל"ש פ"י הל"ט את קושית הרמ"כ שהביא הכ"מ דמדוע ל"כ הרמב"ם דבתופר שתי תפירות חייב שתים משום קושר ומשום תופר די"ל דהרמב"ם גכ"ס כהרמב"ן ועכ"ס דהא דתופר שתי תפירות דגמ' איירי בקשר אחד כמ"ש היראים וגם בהרמב"ם באמת צ"ל במ"ש והוא שקשר כו' דכוונתו שקשר בקשר אחד ועי' בנ"א שמיישב את הרמב"ם כמו שמיישבו הקובץ שם ולפי דבריהם נראה שנעלם מהרמ"כ והכ"מ שיטת הרמב"ם במקומו דבעינן בקושר מעשה אומן וזה באמת אא"ל אעכצ"ל דהרמ"כ והכ"מ סברו שגם הך קשירה מעשה אומן ומשו"ה הקשו על הרמב"ם וא"כ נסתר תירוצם של הנ"א והקובץ עי"ש ותבין אבל לפי מה שכתבנו מיושב בס"ד שפיר, וע" מג"א סי' ש"מ ס"ק י"א שפסק דבתופר שתי תפירות וקושר שני קשרים חייב שתים ובאמת צ"ע דהיאך שבק את הרמב"ן ודכוותי' הנ"ל שהם רבים ופסק כהמאירי והברטנורה וגם על רבינו ק"ל בהא דינא דתופר דמדוע לא הביא גם את התולדות שכ' הרמב"ם המדבק ניירות כו' הנ"ל מחודש קס"ז וצ"ע:

פירוש קעג

הקורע (**גד**) **כו**'. בשבת ע"ד ע"ב הקשה הגמ' קריעה במשכן מי הוה רבה ור' זירא דאמרי תרווייהו שכן יריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה פרש"י דרנא תולעת ומנקב בו נקב קטן ועגול וצריך לקרוע למטה ולמעלה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין וכ"כ הר"ן והמאירי והברטנורה שם ונ"ל שגם רבינו לזה כיוון ומ"ש רבינו אבל קורע להפסידה פטור מפני שהוא מקלקל כ"כ גם הרמב"ם פ"י הל"י אבל מרש"י והר"ן לא נ"כ דמדכתבו במשנה שם ע"ג ע"א אבל קורע שלא לתפור לא הוה במשכן מוכח דמשום דלא הוה במשכן פטרו ולא משום מקלקל אבל נ"ל בס"ד דלא פליגי אלא

רש"י והר"ן כיון דקאי על המתני' שדברה מאב מלאכה דקורע והי' קשה להם דמדוע דוקא קורע ע"מ לתפור הוי אב מלאכה ע"כ קאמרו שפיר את טעמם דקורע שלא לתפור לא הוה במשכן אבל לרבינו והרמב"ם לא סגי בטעם זה כיון דאכתי קשה נהי דלא הוי אב מלאכה אבל תולדה יכול להיות וע"כ קאמרו את הטעם משום מקלקל כמובן:

פירוש קעד

הקורע (נה) בחמתו כו', לכאורה ק"ל על רבינו קושיא גדולה בהקדים לברר בס"ד את שיטתו דבשבת ק"ה ע"ב הקשה הגמ' על המתני' דקתני הקורע בחמתו ועל מתו פטור מהברייתא דקתני חייב ומשני דהברייתא איירי במת דידיה פרש"י ברייתא דקתני חייב במת דידי' שחייב לקרוע עליו הלכך קריעה דידי' לאו קלקול הוא אלא תיקון והמתני' איירי ג"כ במת דידי' ומיהו בהנך דלאו בני אבלות נינהו והוי הקריעה קלקול וע"כ פטור והקשה הגמ' תינח מתו אלא חמתו אחמתו קשיא ומשני הא ר' יהודא הא ר' שמעון הברייתא אתיא כר"י דמשאצל"ג חייב והמתני' דקתני פטור אתיא כר"ש דמשאצל"ג פטור וכתב רש"י ד"ה הא ר"י וז"ל ומתו אמתו ה"נ הוה מצי לתרוצי אלא מעיקרא אהדר לאוקמינהו כחד תנא ולא מתוקמא אלא כר"י דהא מלאכה שאצל"ג הוא במוציא את המת לקוברו עכ"ל אלמא דרש"י סובר דלר"ש אפי' קורע על מתו פטור כיון דהוי משאצל"ג אבל התו' שם חולק על רש"י וסובר דבקורע על מתו גם לר"ש חייב משום דהוי מלאכה צריכה לגופה כיון שהוא צורך מצוה עי' בתוי"ט שם, נמצא לפי"ז כיון דרבינו אפי' במתו מחלק בין ר"י לר"ש עכ"מ דסובר כשיטת רש"י וא"כ נשארה גם על רבינו קושית התו' דקריעת מצוה הוי צריכה לגופה וצ"ל דגם רבינו סובר כמו שמפ' הרשב"א שם אליבא דרש"י דקריעת מצוה לא הוי מלאכה שצריכה לגופה כמו דלא הוי הוצאת המת אע"ג דמצוה קעביד עי"ש שג"כ הסכים לרש"י, ואח"כ הקשה הגמ' אימר דשמעת ליה לר"י במתקן במקלקל מי שמעת ליה ומשני א"ר אבין האי נמי מתקן הוא דקעביד נחת רוח ליצרו פרש"י שמשכך את חמתו ואח"כ הקשה הגמ' ובכה"ג מישרי והתניא המקרע בגדיו בחמתו כו' יהא בעיניך כעע"ז פרש"י אלמא לאו מתקן הוא שמלמד ומרגיל את יצרו לבא עליו ומשני הגמ' לא צריכא דקא עביד למירמא אימתא אאינשי ביתי' כו' עי"ש נמצא דלפי מסקנת הגמ' הוי באמת הקורע בחמתו מקלקל ופטור אע"ג דקעביד נחת רוח ליצרו ולא הוי מתקן אלא היכי דקעביד למירמא אימתא אאינשי ביתי' וכ"ס הפשט בגמ' הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והח' הר"ן שם וכ"מ מהתו' שם ד"ה לא צריכא דמשום נחת רוח ליצרו לא הוי מתקן. וא"כ ק"ל על רבינו דה"כ דקורע בחמתו או על מתו חייב לר' יהודא הואיל וחמתו שוככת בדבר זה הא לפי מסקנת הגמ' לא אמרינן כן

וגם על הסמ"ק סי' ר"פ שכ' ג"כ כרבינו ג"כ קשה, אבל אח"כ ראיתי שהלכו בעקבותיו של הרמב"ם הל"ש פ"י הל"י וכבר עמד הרהמ"ג שם פ"ח הל"ח על הרמב"ם בזה ומתרצו שפיר וגם התי"ט שם דיבר הרבה מזה עי"ש:

פירוש קעה

ובש"נ ריש פ' האורג אות ב' ראיתי שהקשה סתירה ברבינו דכאן פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור ובמ"ע ע' פסק דהחובל בחבירו בשבת חייב וזה דלא כר"ש וצ"ל דממה שכ' רבינו אבל ר"י פוסק כר"ש הוכיח הש"ג שגם רבינו ס"כ וכמו שהוכחנו לעיל מל"ת ס' מחודש ב' אבל לכאורה ק"ל דהיאך הוכיח הש"ג ממ"ע ע' דמשום דפסק דחובל בחבירו חייב פסק כר"ש אדרבא ר"ש הוא דסובר דכל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר דלר' יהודא גם חובל ומבעיר פטור כדאיתא בשבת ק"ו ע"א [ומשם תמצא בש"ס] וע"כ נ"ל דהש"ג קצר בלשונו וכיון ע"מ שנתן רבינו במ"ע ע' טעם דמדוע חובל בחבירו חייב עי"ש ומחמת זה הוכיח הש"ג דל"פ כר"ש דכשתעיין היטב בסוגי' דחובל ומבעיר תראה בפי' דרבינו ל"פ כר"ש בהא דכל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר דאי הוה סובר כוותיה לא הי' צריך ליתן טעם במ"ע ע' דמדוע חובל בחבירו חייב כיון דלר"ש אע"ג דחובל מקלקל הוא אפ"ה חייב משום דיליף ממילה כמ"ש הגמ' שם ומדחזינן שרבינו נתן טעם דלא הוי חובל בחבירו מקלקל עכ"מ דפסק כר' יהודא דכל המקלקלין פטורין, ועי' רש"י שם שכ' דפלוגתא דר"י ור"ש במקלקל בחבורה תליא בפלוגתא דמשאצל"ג דלר"י דמשאצל"ג חייב מקלקל בחבורה פטור ולר"ש דמשאצל"ג פטור מקלקל בחבורה חייב עי' בסוגי' שם היטב נמצא דלפי שיטה זו באמת הקשה הש"ג שפיר כיון דמוכח ממ"ע ע' דרבינו סובר כר"י דחובל. בחבירו הי' פטור אי לאו הטעם שנתן רבינו שם וא"כ ממילא עכ"מ משם דסובר כר"י דמשאצל"ג חייב כנ"ל בס"ד בכוונת קושית הש"ג. אבל כשאני לעצמי נ"ל דבאמת ל"ק מידי כיון דרבינו ל"ס כשיטת רש"י דפלוגתת מקלקל בחבורה תליא בפלוגתא דמשאצל"ג אלא סובר כהני פוסקים דסברו דלא תליא עי' ברמב"ן ורשב"א וריטב"א והמאירי בסוגי' דחובל ומבעיר בשבת שם וגם נ"ל דאדרבא מדחזינן דרבינו פסק כאן כר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור ובמ"ע ע' פסק כר"י בהא דחובל בחבירו עכ"מ דצ"ל דל"ס כשיטת רש"י ודו"ק:

פירוש קעו

הצד (**נו**) **כו**'. רש"י והר"ן והברטנורה ז"ל במשנה שבת ע"ג ע"א כתבו דצידה הי' במשכן בתחשים ובירושלמי שבת פ"ז דף ל' ע"א איכא מ"ד דלית ליה צידה באבות מלאכות כיון דסובר כר"מ דמין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר ומפ' הקה"ע בפי' א' וז"ל א"כ בה ודאי לא שייך צידה כיון דלא נבראת אלא למשה לבדו ובאתה אליו הלכך לית

ליה צידה פכ"ל נמצא דלר"מ דלא הי' תחשים במשכן צ"ל דלית ליה צידה וגם בגמ' דילן שבת כ"ח מובא הא דר"מ דמין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה וא"כ ק"ל דלפי הכלל דסתם מתני' ר"מ היכי חשיב התנא צידה בין הל"ט אבות דבשלמא על האי מ"ד דירושלמי דלית ליה צידה ל"ק ממתני' דחשיב צידה [כמו שבאמת הקשה המר"ל ז"ל בשבת ע"ה ע"א ד"ה הצד חלזון והניח בתימה] די"ל דהאי מ"ד באמת ל"ס כהמתני' אלא כר"מ אבל על המתני' גופא קשה כיון דסתם משנה ר"מ וע"כ מחמת קושיא זו נ"ל דעיקר כהפירוש השני שמפ' הקה"ע את הירושלמי עי"ש ותבין, אבל אח"כ ראיתי בא"ז ז"ל הל"ש אות ע"א שמפ' את הירושלמי כהפי' הא' של הקה"ע אלא הא"ז תמה על הירושלמי דאמאי לא יליף האי מ"ד דסובר כר"מ צידה מאלים מאדמים והניח בתימה ממילא לפי"ז שפיר י"ל אליבא דגמ' דילן דבאמת יליף צידה מאלים מאדמים וע"כ חשיב התנא שפיר צידה בין הל"ט אבות ועל הירושלמי צ"ל דהאי כללא דסתם מתני' ר"מ לא אמרינן אלא היכא דאפשר כמובן, וא"כ לכאורה צ"ט על רש"י ודכוותי' הנ"ל דמדוע ל"כ דילפינן צידה מאלים מאדמים כיון דהוא ילפותא לכ"ע וי"ל דהם באמת סברו הפשט בהירושלמי כהפי' השני של הקה"ע ולפי פי' זה באמת גם הילפותא מתחשים ג"כ לכ"ע היא ומשום דרצו לגלות את דעתם בהא דירושלמי עכ"כ דייקא דמתחשים ילפינן כמובן, ועל הא דנקט התנא הצד צבי דוקא כבר עמד ע"ז התי"ט ז"ל שם ומתרץ משום דשכיחא כדפי' הר"ן גבי פת והמגא"ב ז"ל תירץ דנקט צידה בחיה כיון דסתם בהמה ועוף מגודלים עם בני אדם ואין בהם משום צידה ולי"נ בס"ד כיון דלקמן במשנה דף ק"ו פליגי ר"י וחכמים בצד צבי דעל איזה אופן חייב ע"כ נקט התנא גם במשנה דל"ט אבות צבי כמובן:

פירוש קעז

מוכחת (נז) ההלכה כו', כן מוכח באמת בגמ' שבת ק"ד ע"ב וכ"כ הרמב"ם ז"ל הל"ש פ"י הלי"ט אלא עמ"ש רבינו ז"ל דבעינן שיכול ליטלו בשחייה אחת ע"ז ק"ל דבגמ' שם איתא דבביבר גדול ליכא צידה אלא בביבר קטן וקאמר הגמ' ה"ד ביבר גדול ה"ד ביבר קטן וקאמר רב אשי שם ג' חילוקים וא"כ אמאי לא נקט רבינו אלא חילוק אחד, ונ"ל בס"ד דהרמב"ם שם נקט התרי חילוקים הראשונים של ר"א ושבק את החילוק האחרון וג"ז באמת טעמא בעי אבל מהרהמ"ג ז"ל שם נראה דלא הי' בגירסתו רק ב' חילוקים בר"א וכ"כ המעשה רוקח ז"ל שם דלהרמב"ם כך הי' הגירסא וא"כ י"ל דגם לרבינו הי' הגירסא כך והא דלא נקט רק חד מהם י"ל כיון דעל החילוק היכא דנפל טולא דכתלים אהדדי ביבר קטן ואידך ביבר גדול כתב התו' וז"ל הי' להם שיעור הכתלים שוה והי' יודעין שיעורן ע" בלח"מ שם דמדוע כתב התו' כן וכיון דלחילוק זה צריך להיות בקי בשיעורן

ואנן באמת לא בקיאינן בשיעור זה ע"כ השמיט רבינו א"ז כמובן, ועי' ברי"ף והרא"ש ז"ל שם שהשמיטו את החילוקים דרב אשי לגמרי וגם בטוש"ע סי' שט"ז ליתא מזה אלא לפמ"ש המג"א שם ס"ק ב' י"ל דהטוש"ע סמכו עמ"ש או לביבר שהם ניצודים בו חייב דממילא ידעינן מזה לאפוקי בית גדול כיון שאינם ניצודים בו שאינו יכול לתופשם אבל על הרי"ף והרא"ש דלל"כ באמת קשה דמדוע השמיטו את זה וצ"ע:

פירוש קעח

הצד (נח) את הישן כו', הכי איתא בברייתא שבת ק"ו ע"ב ועל הא דקתני וחולה פטור הקשה הגמ' והתניא חולה חייב א"ר ששת לא קשיא הא בחולה מחמת אישתא הא בחולה מחמת אובצנא פרש"י אובצנא עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו ניצוד ועומד הוא עכ"ל וא"כ ק"ל על רבינו דה"כ סתם בחולה פטור ולא מחלק בין חולה לחולה בשלמא על הרמב"ם הל"ש פ"י הלכ"ד שכ' ג"כ סתם ל"ק כיון שהרהמ"ג כתב בהלכה כ"א שם שהרמב"ם מפרש אובצנא כר"ח שמפ' וז"ל אובצנא כגון שהיו עייפים מחמת כלב או מחמת ד"א הר"ז חייב עכ"ל וכיון שסובר הרמב"ם כר"ח ע"כ למד מזה תולדה לצד את התולדה דהמשלח כלבים כו' שכ' בהלכה כ"ב שם כ"כ הרהמ"ג וא"כ י"ל כיון שכ' הרמב"ם את הא דאובצנא חייב בהל' כ"ב שם עכ"כ שפיר בהל' כ"ד סתם דהצד את החולה פטור כיון דממילא ידעינן מהל' כ"ב דבהל' כ"ד איירי בחולה מחמת אישתא כיון דבחולה מחמת אובצנא כבר כתב בהל' כ"ב דחייב וא"כ על הרמב"ם באמת ל"ק מידי אבל רבינו דלא הביא את התולדה דהמשלח כלבים שכ' הרמב"ם א"כ עכצ"ל דל"ס בפירושא דאובצנא כר"ח אלא כרש"י א"כ קשה עליו כהנ"ל, אבל אח"כ ראיתי בב"ח ז"ל או"ח סי' שט"ז שהקשה כן על הטור שם ומיישבו שפיר וגם הט"ז שם ס"ק ב' מיישבו כן ועם דבריהם גם רבינו מיושב עי"ש:

פירוש קעט

אמר (נט) שמואל כל פטורי דשבת פטור כו' האי כללא דשמואל מובא בשבת כמה פעמים ועי' בתו' שם ג' ע"א ד"ה בר מה שהקשה ע"ז וגם היראים סי' ק"ב ד"ה הצד הקשה כן ומתרץ דבר נאה עי"ש, ומ"ש רבינו בריש שמנה שרצים מוכיח דהנך דפטורין ומותרין היינו אליבא דר"ש דאמר משאצל"ג פטור כו' בגמ' שם איתא בשם רב דצידת צבי וצידת נחש ומפיס מורס' משאצל"ג הם אלא רבינו סובר כיון דשמואל לעצמו סובר כר"י דמשאצל"ג חייב כדמוכח מזבחים צ"ב ע"א א"כ עכצ"ל דהני ג' פטורין ומותרין דקאמר שמואל ל"ק אלא אליבא דר"ש דאל"כ הי' קשה דשמואל אדשמואל וכ"כ התו' בשם ר"ת בשבת ג' ע"א ד"ה הצד ובזבחים שם ד"ה במלאכה וא"כ לכאורה ק"ל על הרמב"ם דבפ"א מהל"ש הל"ז פסק כר"י דמשאצל"ג חייב ובפ"י הלי"ז שם פסק דמפיס

מורסא מותר לכתחילה ובהלכה כ"ג שם פסק דצידת צבי מותר לכתחילה ובהל' כ"ה שם פסק דצידת נחש מותר לכתחילה ולפמ"ש רבינו ור"ת יש סתירה בהרמב"ם וצ"ל דהרמב"ם ל"ס כוותייהו אלא סובר כהבה"ג והיראים סי' הנ"ל דשמואל ל"ס כרב דהנך ג' פטורין ומותרין משום משאצל"ג היא אלא סובר דגם לר' יהודא ג"כ כן הוא מהטעמים שכתבו הבה"ג והיראים עי"ש, אבל מהסמ"ק ז"ל סי' רפ"א נ"ל בס"ד להוכיח דגכ"ס כרבינו דשמואל אליבא דר"ש קאמר דלכאורה ק"ל על הסמ"ק שהביא את כל הדינים של אב מלאכה הצד כלשון רבינו ממש אלא שהשמיט את הג' פטורין ומותרין דשמואל וזה לכאורה טעמא בעי אבל כשנאמר שהסמ"ק גכ"ס כרבינו דשמואל אליבא דר"ש קאמר אז י"ל כיון שהסמ"ק פסק כר"י דמשאצל"ג חייב ע"כ השמיט את הג' פטורים ומותרין דשמואל כמובן, וממילא לפי"ז גם מכאן יש להוכיח דרבינו פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור מדהביא את הג' פטורין ומותרין דשמואל וגם בלא"ה נ"ל להוכיח מכאן דס"כ דמדכ' ופוסק רבינו יצחק דכר"ש קיי"ל כו' ומדל"כ ופוסק הר"י כר"ש אנא כתב קיי"ל עכ"מ דגם רבינו פ"כ:

פירוש קפ

ועוד נ"ל בס"ד ראי' שרבינו פסק כר"ש מדכ' שמנה שרצים כו' והצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור כו' ולשון זה ממש איתא במתני' דריש שמנה שרצים וקאמר הגמ' שם ע"ז מאן תנא אר"י אמר רב ר"ש היא דאמר משאצל"ג פטור והרמב"ם הל"ש פ"י הלכ"א כתב וז"ל אחד שמנה שרצים כו' הצד אחד מכולן בין לצורך בין שלא לצורך או לשחק בהן חייב הואיל ונתכוון לצוד וצד שמלאכה שאצל"ג חייב עליה עכ"ל אלמא כיון דהרמב"ם פסק דמשאצל"ג חייב עכ"כ בין לצורך בין שלא לצורך חייב וממילא לפי"ז כיון דרבינו כתב שלא לצורך פטור דלא כהרמב"ם עכ"מ דפסק כר"ש דמשאצל"ג פטור וגם הטור או"ח סי' רע"ח כיון דפסק כר"ש דמשאצל"ג פטור עכ"כ בסי' שט"ז ג"כ כלשון רבינו שלא לצורך פטור והמחבר שם סתם מתחילה כלשון הטור דשלא לצורך פטור ומסיים ע"ז ולהרמב"ם חייב ומדהביא את דעת הטור סתם נראה דפסק כר"ש והא"ר שם כתב על המחבר וז"ל ורוב פוסקים כסברא ראשונה וכ"פ בש"ג עכ"ל ועי' במג"א סי' רע"ח מ"ש בזה וממילא יוצא לנו מזה שהראי' שכתבנו אליבא דרבינו דפסק כר"ש היא רא" שאין עליי תשובה ודו"ק וכ"ס בדעת רבינו הש"ג הנ"ל מחודש קע"ה:

פירוש קפא

השוחט (**ס**) **פירש שמואל כו'**. בשבת ע"ה ע"א איתא שוחט משום מאי חייב רב אמר משום צובע ושמואל אמר משום נטילת נשמה פרש"י דנטילת נשמה הואי במשכן באלים מאדמים ותחש וחלזון [ורבינו השמיט חלזון ואפשר דלא רצה להביא אנא מה

שהי' במשכן לכ"ע אבל חלזון איתא בירושלמי דלא הי' במשכן כהנ"ל מחודש קל"ח], והקשה הגמ' על רב משום צובע אין משום נטילת נשמה לא ומשני אימא אף משום צובע נמצא דלפי המסקנא גם רב סובר דחייב משום נטילת נשמה וא"כ ק"ל אמאי כתב רבינו דשוחט חייב משום נטילת נשמה בשם שמואל דוקא ואי"ל משום דפסק כשמואל וכמו שפסק הרמב"ם הא רבינו באמת פסק כרב דחייב תרתי כהנ"ל מחודש קמ"א, ונ"ל בס"ד כיון דרב בעצמו ל"ק בפי' דשוחט חייב משום נטילת נשמה אלא הגמ' מתרץ את דבריו כן אבל שמואל קאמר בפי' דשוחט חייב משום נטילת נשמה ע"כ הביאו רבינו בשם שמואל ומשו"ה מדייק רבינו וקאמר פירש שמואל כו' כוונתו דשמואל מפ' כן בפי' אבל באמת פסק רבינו כרב דשוחט חייב שתים כמ"ש א"ז לעיל במלאכת הצובע, וזה ל"ק דמדוע ל"כ רבינו גם כאן דשוחט חייב תרתי די"ל כיון דשוחט לא חייב אף משום צובע אלא דוקא בשחיטה דניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא דהיינו בשחיטה העומדת למכור כמ"ש הגמ' שם עכ"כ א"ז לעיל במלאכת צובע אבל כאן שדיבר מאב דשוחט ששייך בכל גווני שחיטה ע"כ ל"כ אלא דחייב משום נטילת נשמה דומיא דאב דשוחט דמתני' כמ"ש התו' שם ד"ה שוחט עי"ש ותבין: דתקריב מלח אתא לדרשה אחרינא שאיתא בהברייתא שם דתקריב אפי' בטומאה אעכצ"ל דהרשב"א באמת אהלכתא הקשה כמו שהקשה המל"מ וא"כ עכצ"ל דסובר הרשב"א דהלכה כרבא וא"כ יש לכאורה סתירה בהרשב"א, אבל אח"כ ראיתי די"ל כיון דרבא במנחות שם שקיל וטרי אליבא דהאי ברייתא דמהו תבונהו דאיתא בברייתא א"כ מוכח מזה דרבא סובר כהברייתא זו וע"כ שפיר י"ל דהרשב"א באמת לא הקשה אלא על רבא גופא כמובן:

פירוש קצא

ועי' במל"מ הל' איסורי המזבח פ"ה הלי"א שהקשה על הרמב"ם דמדוע השמיט את הברייתא דמנחות הנ"ל דשרי למלוח אפי' במלח איסתרוקנית לא במלח סדומית דוקא וגם את הא דתקריב אפי' בשבת ואפי' בטומאה, ולכאורה נ"ל דעל הא דהשמיט דתקריב מלח אפי' בשבת י"ל דסובר דהאי ברייתא אתיא כרבה בר רב הונא בשבת דף ע"ה דרש עיבוד באוכלין אבל רבא דסובר דאין עיבוד באוכלין באמת ל"ס כהאי ברייתא משום קושית המל"מ דהל"ש הנ"ל וכיון דהרמב"ם פסק כרבא ע"כ השמיט את הא דתקריב מלח אפי' בשבת, אבל אח"כ ראיתי די"ל דהרמב"ם באמת הביא את האי דרשה דתקריב מלח אפי' בשבת דבפ"ו מהל' תמידין ומוספין הל"ג כתב וז"ל ומולחין שם את האברים וזורקין מלח על גבי הכבש אפי' בשבת עכ"ל וכיון שהביא הרמב"ם את הא דתקריב מלח אפי' בשבת א"כ עכצ"ל שהמל"מ בהל' איסורי המזבח באמת לא הקשה על הרמב"ם

אלא דלמה השמיט את השאר דינים דהבריתא והא דהביא המל"מ גם את לא דתקריב מלח אפי' בשבת צ"ל דלא הביא את זה רק משום דרשה דתקריב אפי' בטומאה כמובן, הן אמת דכשמעיינין שפיר בהרמב"ם הל' תמידין ומוספין שם נראה בעליל דהאי אפי' בשבת שני לא קאי על ומולחין שכתב אלא קאי עמ"ש וזורקין מלח על גבי הכבש וגם ראי' לזה נ"ל כיון דהמקור של הרמב"ם זה ממשנה דעירובין דף ק"ד כמ"ש הכ"מ שם ובמשנה זו ג"כ איתא על הא דזורקין מלח על גבי כבש מלת בשבת וא"כ לפי"ז עדיין י"ל דקושיית המל"מ דלמה השמיט הרמב"ם את הברייתא דמנחות באמת נם מהא דתקריב מלח אפי' בשבת ג"כ הי' וממילא צ"ל כתירוצינו הנ"ל ואז הרווחנו דעכ"פ לפום שיטת הרמב"ם ל"ק על הברייתא דמנחות קושיית המל"מ דהל"ש הנ"ל כמובן, אבל אחר עיון קצת ראיתי דנהי דהאי אפי' בשבת שכ' הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין באמת קאי עמ"ש דזורקין מלח על גבי הכבש אעפי"כ ממילא מוכח משם הא דינא דמולחין אפי' בשבת וא"כ עכצ"ל כהנ"ל דקושיית המל"מ בהל' איסורי המזבח באמת לא קאי על הא דתקריב אפי' בשבת וממילא לפי"ז כיון שהרמב"ם גכ"ס כהברייתא דמנחות דתקריב מלח אפי' בשבת א"כ קשה על הרמב"ם גופא קושיית המל"מ דהל"ש הנ"ל כיון דהרמב"ם פסק כרבא דאין עיבוד באוכלין א"כ ל"ל הלימוד דתקריב מלח אפי' בשבת.

פירוש קצב

וע"כ נ"ל בס"ד דלפום שיטת הר"ן בביצה דף י"א דבחלבים כיון דלאו אוכלים גמורים הם יש בהם משום מעבד לכ"ע וכ"נ דסובר גם רש"י שם עמוד ב' ד"ה התם באמת ל"ק קושיית המל"מ כיון די"ל דאיצטריך תקריב מלח אפי' בשבת על חלבים כיון דגם חלבים דקרבנות צריכין מלח כמ"ש הרמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ה הל"א, אבל אח"כ ראיתי דאליבא דהרמב"ם ליכא לתרץ כן כיון דמהרמב"ם הל' יו"ט פ"ג הל"ד נ"ל להוכיח דל"ס כשיטת רש"י והר"ן, מדכ' וז"ל המפשיט עור בהמה ביו"ט לא ימלחנו שזה עיבוד הוא ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך אכילה כו' ובהלכה ה' שם כתב אבל לקדירה אסור למלוח על העור וכן אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן ואין שוטחין אותן ברוח על גבי יתדות מפני שאינן ראויין לאכילה עכ"ל ומדל"כ גבי חלבים ג"כ שזה עיבוד הוא כמ"ש גבי עור ע"כ מוכח דסובר דגם בחלבים ליכא משום עיבוד אלא בחלבים איכא איסור דרבנן, משום דנראה כמעבד וכמ"ש התו' בשבת דף ע"ה ד"ה אין שגם ביו"ט יש אסור דרבנן וכ"כ הק"נ בשבת פי"ד אות ד' גם אליבא דרש"י ע"ש וא"כ ממילא ליכא לתרץ אליבא דהרמב"ם כמו שכתבנו אבל א"ז הרווחנו עכ"פ בהנ"ל דלפי שיטת הר"ן ל"ק קושיית המל"מ, ואח"כ ראיתי שכבר קדמנו בזה התוספות שבת ז"ל סי' שכ"א סק"י

אבל ממה שכתבנו שהרמב"ם ל"ס כהר"ן מזה לא דיבר כלום ועל תירוצו שתירץ שגם בישול שייך במלח שע"ג הקרבן עי' בתשו' מאהבה ח"ר סי' ר"ט שהשואל ג"כ מתרץ כן והוא מפלפל עליו טובא וגם ראיתי אח"כ בשעה"מ הל' יו"ט פ"ג הל"ד שג"כ דיבר מתירוצינו והעלה דבחלבים חייב משום מעבד וגם מהרמב"ם דהל' יו"ט דיבר ומפרשו שגכ"ס כרש"י והר"ן דבחלבים חייב משום מעבד עי"ש ומה שיש להקשות על רש"י והר"ן מגמ' דיבמות עי' בנב"י מ"ת יו"ד סי' מג ובמהר"ם שיק או"ח סי' קל"ט והשני תירוצים שתירץ הנ"א כלל ל"ב על קושיית המל"מ את הא דהראש נקטרת עם עורו כבר קדמו המצ"מ ואת הא דמעביר קדמו מוהר"ם מובא בשעה"מ שם וגם הת"ש סי' הנ"ל דיבר מהא דהראש נקטרת ומדחה בשתי ידים עי"ש:

פירוש קצג

והראש יוסף ז"ל בשבת ע"ה ע"ב כתב. וז"ל והוי יודע המולח בשר חי להוציא דם להרמז"ל פ"ח מהל"ש הל"ז דמפרק בבהמה הוי תולדה דדש וא"כ מה לי חיה או שחיטה כמו הסוחט פירות דהוי מפרק תולדה דדש ויש בו איסור תורה וצ"ע כעת ואי"ה בפריי יבואר זה ורבא דאמר אין עיבוד באוכלין בבשר נשר שנמלח והודח כבר ומולח לאורחא בזה אין עיבוד באוכלין משא"כ כה"ג עכ"ל וכשראיתי א"ז חשבתי שבדבריו יש ליישב שפיר בס"ד את קושיית המל"מ הנ"ל כיון שמוכח מהרמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ה הלי"א ומהל' מעשה הקרבנות פ"ו הל"ד ופ"ז הל"א ומהל' תמידין ומוספין פ"ז הל"ג דלא הי' מליחה אחרת בקרבנות משום דם רק המליחה שהי' בראש הכבש עי"ש היטב ותראה שכן הוא וממילא לפי"ז כיון שיצא דם מחמת מליחה זו א"כ הוי מפרק. וע"כ כתוב תקריב מלח אפי' בשבת ול"ק קושיית המל"מ וגם יש ראי' מהברייתא דמנחות להראש יוסף דבמליחה לדם איכא משום מפרק דאל"כ קשה קושיית המל"מ ודו"ק ובתירוץ זה שמחתי מאד כי דמיתי שהוא תירוץ חדש שלא קדמנו בזה אבל אח"כ ראיתי במנ"ח ז"ל מצוה ל"ב אות ה' שנם הוא העלה מדעת עצמו כמ"ש הראש יוסף ומתרץ בזה את קושיית המל"מ ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו ואח"כ עלה ברעיוני לתרץ מה שלא ראיתי עד עכשיו בשום מקום דלפי מה שהעלה הרמב"ן ז"ל בחומש דמחמת צווי שביתה אפי' אינה מלאכה ממש אסור מה"ת עי' במהר"ם שיק או"ח ס"י ק"ד שהביאו להלכה א"כ ממילא י"ל כיון שצריך למלוח מהקרבן את כל אבר ואבר אי לאו דהוה כתיב תקריב מלח אפי' בשבת באמת הוה אמרינן דנהי דליכא במליחה שום מלאכה מהל"ט מלכות אבל עכ"פ לא שבת ואי לאו דהוה מליחה עבודה באמת הוה אסור למלוח כיון דכהנים ג"כ מצווין לשבות אם לא בשעת עבודה וע"כ כתב רחמנא תקריב מלח

להודיענו דגם המליחה הוי עבודה ושרי ועי' רש"י במנחות שם ד"ה תקריב שכ' וז"ל ואשמעינן דמליחתן עבודה היא ודחה שבת וטומאה כשאר עבודות עכ"ל וי"ל דרש"י כיוון למה שכתבנו ודו"ק ולקמן סוף מלאכת מכה בפטיש כתבנו בס"ד עוד תירוץ חדש בזה עי"ש וגם עי' בנב"י מ"ת או"ח סי' כ"ג ובישע"י או"ח סי' ש"כ אות ט' וסי' שכ"א אות ד' מ"ש על המל"מ זה ולענין שיעור מליחת עור שיהא חייב משום מעבד עי' שעה"מ ומנ"ח סי' הנ"ל שדברו אריכות מזה:

פירוש קצד

ומ"מ (סט) מצינו איסר מליחת אוכלים מדרבנן כו', כ"כ גם התו' בשבת דף ע"ה אלא הטעם שכ' רבינו משום עובדא דחול ליתא בתו' והק"נ שם פי"ד אות ד' כתב הטעם בתו' משום דנראה כמעבד אבל לי"נ דלא צריך לזה כיון דגם בתוס' י"ל הטעם כמ"ש רבינו, ומ"ש רבינו בשם הר"ש בהא דפולין ועדשים כ"פ בש"ע סי' שכ"א ומ"ש בהא דהילמי גם בזה פסק הש"ע שם כן, אבל לכאורה ק"ל על רבינו כיון שפסק דאין הלכה כר' יוסי בהא דהילמי א"כ מדוע כתב אח"כ את אופן ההיתר לר' יוסי כשנותן שמן תחלה ואח"כ ראיתי שגם המרש"ל בביאורו כאן עמד ע"ז עי"ש מה שתירץ ולי"נ כיון דאיכא רבוותא שפסקו גם בהא דהילמי כר' יוסי משום דנמוקו עמו עי' עירובין דף י"ד ע"ב ובפוסקים שם עכ"כ את אופן ההיתר אפי' להני פוסקים וכן מצאתי בפי' בסמ"ק ז"ל סי' רפ"א שכ' וז"ל ומי מלח מועטין יש אומרים דהלכה כרבנן דשרי וי"א דהלכה כר' יוסי דאסור מיהו להשליך המלח על הבשר ואח"כ לתת עליו יין או חומץ מותר עכ"ל אלמא דהסמ"ק משום הנך דפסקו כר' יוסי כתב את אופן ההיתר גם לר' יוסי א"כ גם ברבינו י"ל כן, ומ"ש רבינו בהא דחרוסת דשרי לעשות בשבת כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל ומ"מ כשחל פסח בשבת נוהגים להחמיר ולעשות מי מלח מבע"י ועמ"ש רבינו דבחרוסת אין עושין טיבול ראשון כתב המרש"ל שכן נוהגין, ועל מה שהביא רבינו לענין מליחת יו"ט את הא דשמואל ואת הא דר' אדא כבר תמה ע"ז המרש"ל ביש"ש בביצה פ"א סי' ל"ב וכתב דרבינו סובר דשמואל ורב אדא לא פליגי עי"ש, ומ"ש רבינו דנתינת עור בפני דורסן הוי תולדה דרבנן למעבד כ"כ גם היראים סי' ק"ב ומ"ש משם הרמב"ם שהוא תולדה דאורייתא ע"ז יש להקשות דא"כ היכי שרי ביו"ט ליתן עור לפני דורסן והלא אינו אוכל נפש אבל כבר מתרץ המרש"ל בביאורו כאן א"ז וז"ל ונראה דל"ק דהא אמרינן [בביצ' י"א ע"ב] ג' דברים התירו סופן משום תחלתן וזו חדא מהן א"כ מאחר שהתירו משום תחלתו א"כ הוי כאוכל נפש ממש ודו"ק עכ"ל ולהלכה עי' ח"א כלל ל"ב שפסק כהרמב"ם דהוי תולדה דאורייי':

פירוש קצה

הממחקו (ע) **תולדה דאורייתא כו'**. במשנה שבת דף ע"ג לפי הגירסא שלפנינו איתא והממחקו אבל מהתי"ט שם נראה דהי' גירסתו והמוחקו אלא שרש"י והברטנורא העתיקו כפי פיסקא דש"ס עי"ש וגם בפי' המשניות ובהרא"ש שם איתא והמוחקו אבל מרבינו נראה שהי' גירסתו והממחקו וכ"נ מהרי"ף שם עי"ש ועל ממחקו מפרש רש"י מגרר שערו וכן מפ' הפי' המשניות והברטנורה והמאירי והח' הר"ן שם עי"ש ותראה דלכולהו האב מלאכה דממחק היינו שמגרר את השער או את הבשר מעל העור אלא מזה דבאיזה אופן מגרר אי בכלי דוקא או אפי' ביד מזה לא דברו כלום ואפשר דסמכו על לשון המגרר או הגורר שכתבו דסתמא פירושו בכלי ובגמ' שם ע"ה ע"ב איתא א"ר אחא בר חנינא השף בין העמודים בשבת חייב משום ממחק פרש"י ששף קרקעית שבין עמודי חלונות כדי שיהא חלק חייב משום ממחק אבל התו' כתב ששף העור על העמוד כדי להחליקו ועל פרש"י כתב התו' דלא נהירא ול"כ דמדוע אבל הרא"ש שם כתב בפי' דמדוע לא נהירא ליה כרש"י כיון דמה מחיקה שייך אם משפשף בידו על גבי אבן או נסר וגם הר"ן שם הקשה על רש"י דכל כה"ג בבית חייב משום בונה וא"כ י"ל דגם להתו' מטעם זה לא נהירא כרש"י אבל הק"נ שם אות ט"ו מיישב את רש"י מקושייתם עי"ש וא"כ צ"ל כיון דמהירושלמי שהביא התו' מוכח כפירושו של ר"ח ע"כ לא נהירא ליה להתו' כרש"י וא"כ לכאורה באמת קשה על רש"י הלא פירושו נגד הירושלמי ומדוע לא מפ' כר"ח:

פירוש קצו

וע"כ נ"ל בס"ד בשיטת רש"י כך דבירושלמי שבת פ"ז דף ל' ע"א איתא הממחקו מה מחיקה היתה במשכן זעיר בר חיננא בשם ר' חנינא שהיו שפין את העור ע"ג העמוד השף את העור ע"ג העמוד חייב כו' עכ"ל והיתה קשה לרש"י על פירושו של ר"ח בתרתי חדא דמדוע השמיט הגמ' דילן מלת עור מדוע ל"ק השף את העור כו' כמו שאיתא בירושלמי ועוד מדוע קאמר הגמ' חייב משום ממחק דנראה דלא הוה אלא תולדה דממחק הלא זה הוא האב מלאכה דממחק וגם הריטב"א והר"ן בשבת שם הניחו את הקושי' זו על פירושו של ר"ח בתימה וע"כ מחמת הני תרי קושיות סובר רש"י דעכצ"ל דהגמ' לא דיבר אלא מתולדה דממחק היינו כפירושו של רש"י וע"כ השמיט הגמ' מלת עור וקאמר חייב משום ממחק לשון שמורה שאינו אלא תולדה אבל בירושלמי דאיתא בפי' ששף את העור ע"ג העמוד וזה באמת הוה האב מלאכה דממחק ע"כ ליתא בירושלמי אלא חייב וממילא ל"ק על רש"י מהירושלמי כלום כיון דהירושלמי דיבר מהאב דממחק כמובן.נמצא לפי הנ"ל אדרבא קשה על פירושו של הר"ח הני תרי קושיות הנ"ל אבל

כפי מה שהעתיק רבינו את לשון הגמ' נראה בפ' שהי' גירסתו גם בגמ' השף את העור כו' כמו שאיתא בירושלמי וא"כ לא נשאר כפי גירסת רבינו על הגמ' רק הקושי' של הריטב"א והר"ן כיון שגם מרבינו נראה דהי' גירסתו בגמ' חייב משום ממחק, אבל ראיתי במהרש"ל בביאורו כאן שכ' על פירושו של ר"ח וז"ל ויש מקשים א"כ אמאי חשיב. השף את העור לתולדה והלא ממחק ממש ונמצא בתו' שאנץ מפורש דלהכי קרי תולדה לפי שאינו מחליקו בכלי וגם אינו קרוי כלאחר יד פי' ולהיותו מותר כי רגילים הם לעשות כן עכ"ל וא"כ י"ל גם אליבא דרבינו כמ"ש התוס' שאנץ אבל אחר עיון קצת ראיתי דאליבא דרבינו ל"ל כן דבשלמא אליבא דר"ח כיון די"ל דסובר בהגמ' דילן דאב דממחק היינו שמגרר את השער מעל העור בכלי כיון דגם במשכן סובר הגמ' שהי' ממחק כך ולא כמ"ש הירושלמי דממחק דמשכן ה' שהיו שפין את העור ע"ג עמוד ע"כ שפיר י"ל דסובר הגמ' דכששף את העור בין העמודים לא הוי אלא תולדה משום הטעם שכ' התו' שאנ"ץ אבל אליבא דרבינו ל"ל כמ"ש התו' שאנ"ץ כיון שכ' רבינו בפי' כהירושלמי שזו המחיקה הי' במשכן א"כ עכצ"ל שגם אליבא דגמ' סובר כן דאל"כ לא הי' סותם כהירושלמי נגד הגמ' וא"כ אכתי קשה על הגמ' דמדוע לא הוי השף את העור אלא תולדה כיון שגם במשכן לא הי' אלא מחיקה כזו ביד ולא בכלי:

פירוש קצז

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר דמחיקה דמשכן דקאמר הירושלמי הי' בדרך זה ששף את העור ע"ג העמוד וא"כ הי' העמוד כמו כלי כיון דמה לי כשמגרר את השער מעל העור בכלי או כשמגרר בהעמוד וכיון דהי' ממחק דמשכן על דרך זה ע"כ שפיר נקרא בכה"ג אב מלאכה ומשום דהירושלמי איירי בכה"ג ע"כ איתא בהירושלמי שהיו שפין את העור ע"ג עמוד ולא קאמר שהיו שפין את העור בין העמודים אבל בגמ' דאיתא השף את העור בין העמודים דפירושו ששף ביד את העור ששטח בין העמודים וכיון דאיירי הגמ' ששף ביד ע"כ קאמר הגמ' שפיר דלא הוי אלא תולדה כמו שתירץ התוס' שאנ"ץ ודו"ק ולהלכה פסקינן כרבינו ור"ח כ"כ הש"ג פ' כלל גדול אות ג' שכל הפוסקים הסכימו לפירושו של הר"ח וכ"פ הח"א כלל ל"ד.ומ"ש רבינו בהא דממרח רטיה כן פסק גם הרמב"ם הל"ש פכ"ג הלי"א והטוש"ע או"ח סי' שכ"ח ומ"ש רבינו לא יתן שעוה כו' כן איתא במתני' דשבת דף קמ"ו ע"א אבל בגמ' שם איתא משחא רב אסר גזירה משום שעוה ושמואל שרי דלא גזור ופסק הרמב"ם שם כרב וכ"פ השאר פוסקים עי' בהרהמ"ג ובכ"מ שם וא"כ ק"ל דמדוע פסק רבינו כשמואל ואפשר כיון דבגמ' איתא א"ל רב שמואל בב"ח לר' יוסף בפירוש אמרת לן משמיה דרב משחא שרי ע"כ פסק רבינו כשמואל ולא הביא

אלא את משנה כצורתא ולהלכה פסקינן בש"ע או"ח סי' שי"ד כרב ועי' בבאה"ט שם, ובמגן אבות ראיתי בד"ה והמוחקו שכ' וז"ל וע" בסי' שי"ח משמע דבדבר הנילוש לא שייך מרוח עי"ש בט"ז ואם שייך מירוח באוכלין צ"ע וא"כ אפשר אסור למרח חמאה על הלחם וצ"ע עכ"ל ופליאה לי הא בהגהת הסמ"ק סי' רפ"א בד"ה הממחק אית' בפי' דאין ממחק באוכלין כי היכי דאין עיבוד באוכלין וכ"כ המרדכי פ' כלל גדול וכ"פ הרמ"א או"ח סס" שכ"א והח"א כלל ל"ד והת"י כלכ"ש אות ל"א פסקו בפי' בחמאה דשרי:

פירוש קצח

המחתכו (**עא**) **המחתך מן העור כו**'. הנה אף שדעת רבינו ז"ל דבכל דבר שייך מחתך כמ"ש בפי' כן אפ"ה נקט מן העור כיון דקאי בריש דבריו לפרש את האב מלאכה דמחתך ואב מלאכה באמת לא הוי אלא שמחתך מן העור דומיא דמחתך דמלאכת המשכן שהיו מחתכין עורות האלים והתחשים כמ"ש רש"י והר"ן במשנה דשבת דף ע"ג וכל מלאכת עור נוהגת בתחשים למשכן בעורותיהן ובדף ע"ד ע"ב שם כתב הר"ן על הא דקאמר הגמ' ואי קפיד אמשחתא חייב משום מחתך וז"ל חייב משום מחתך דעור שהיא אב מלאכה כו' עכ"ל אלמא דדוקא מחתך עור נקרא אב מלאכה אבל המחתך שאר דברים לא הוי אלא תולדה וכ"כ בפי' הרמב"ם הל"ש פי"א הל"ז והיראים סי' ק"ב על החותך כנף שהוא תולדה דמחתך וא"כ ממילא שפיר י"ל דרבינו נקט המחתך מן העור מהטעם שכתבנו, אבל המחתך את השאר דברים שכ' אח"כ באמת גם רבינו סובר דאינם אלא תולדות ומה של"כ בפי' כן י"ל דסמך עמ"ש וכל דבר שאדם מחתך ומקפיד על מדתו נקרא מלאכת מחתך ומדכ' נקרא מלאכת מחתך ול"כ הר"ז מלאכת מחתך מוכח דאינם אלא תולדות כמובן, וממ"ש רבינו המחתך מן העור נראה דסובר דבאיזה אופן שמחתך נקרא אב מלאכה וכ"כ מהרמב"ם שם אבל רש"י והר"ן והברטנורה במשנה דדף ע"ג כתבו על מחתך וז"ל מחתכו מקצעו ומחתכו לרצועות וסנדלים עכ"ל נרא' דסברו דלא נקרא אב מלאכה אלא דוקא כשמחתך לרצועות וסנדלים וזה לכאורה דלא כרבינו והרמב"ם אבל ראיתי במאירי שם שכ' וז"ל המחתכו ר"ל לרצועות כלומר שמכוין לחתכם שוות זו בזו על הדרך שהיו מחתכין שם עורות האלים והתחשים להיות שווים זה בזה עכ"ל ולפי דבריו י"ל שגם הם לא נקטו רצועות וסנדלים אלא לאשמעינן שצריך לכוין לחתכם בשוה אבל לעולם סברו כרבינו והרמב"ם דבאיזה אופן שמחתך נקרא אב מלאכה לא לרצועות וסנדלים דוקא ורבינו והרמב"ם כיון שכתבו שצריך לכוין לחתכן בשוה בפי ע"כ כתבו סתם המחתך מן העור כמובן:

פירוש קצט

כדי (עב) לעשות קמיע כו', מה שנתן רבינו שיעור קמיע כמחתך כן איתא גם בהרמב"ם הל"ש פי"א הל"ז וכתב הרהמ"ג שזה השיעור לכל מלאכת העור, אבל לכאו' ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את מ"ש הגמ' שבת ע"ה ע"ב המגרר ראשי כלונסות בשבת חייב משום מחתך וכ"פ הרמב"ם שם בשלמא על מה שלא הביא רבינו את מ"ש הרמב"ם וכן כל חתיכה שיחתוך חרש עץ מן העצים כו' חייב משום מחתך י"ל שנכלל במ"ש רבינו וכל דבר שאדם מחתך כו' אבל על הא דהמגרר ל"ל שנכלל בזה כיון דפירושא דמגרר לאו מחתך הוא ואפי' לפי גירסת הרמב"ם שגרס המגרד בדלי"ת עי' בהרהמ"ג שם שתפס את הגירסא זו לעיקר וגם נתן טעם לשבח לזה אפי' לפי האי גירסא כיון דפירושא דמגרד ג"כ לאו מחתך הוא א"כ ליכא למימר דנכלל בו כל דבר כו' שכ' רבינו אם לא שנאמר שרבינו סובר כהכל בו שכ' בדיני שבת וז"ל והמחתך חתיכה מן העור ומתכוין למדת אורך ורוחב חייב אבל דרך הפסד או שלא נתכוין לשום מדה פטור והקוטם את הסף או ראשי כלונסאות או שום עצים או מתכות במקום שיחתכו אותם החרשים חייב כו' עכ"ל ומדכ' הכל בו על ראשי כלונסות ג"כ בקוטם ובגמ' איתא המגרר או המגרד מוכח דסובר דמגרר או מגרד ג"כ לשון חותך הוא וא"כ שפיר י"ל שגם זה נכלל במ"ש רבינו וכל דבר כו', וא"כ לכאורה ק"ל להיפך על הרמב"ם דמדוע לא נקט את הדינים אלו בקיצור והול"ל כמ"ש רבינו וכל דבר שאדם מחתך כו' וצ"ל כיון דבלשון וכל דבר כו' נכלל גם אוכלין והרמב"ם באמת סובר דאין מלאכת מחתך באוכלין ע"כ לא נקט בלשון זה אבל רבינו דנקט וכל דבר כו' באמת צ"ל דסבר דגם באוכלין שייך מלאכת מחתך וא"כ הרווחנו בס"ד לדין חדש דדבר זה אי גם באוכלין שייך מחתך או לא תליא בפלוגתא דלרבינו שייך ולהרמב"ם לא שייך ועי' במגן אבות דף ה' ע"א שכ' וז"ל והמחתכו ר"ל בדבר שרוצה שיהא החיתוך שוה ומצומצם וגם בזה צ"ע באוכלין כה"ג עכ"ל ואפשר דכיון דתליא בפלוגתא ע"כ הניח בצ"ע:

פירוש ר

אבל החיי אדם כלל ל"ו פסק דאין מלאכת מחתך באוכלין ובנ"א שם נראה שהוכיח כן מהרמב"ם שכ' כל דבר שהיא במאכל בהמה כו' מותר לקטום אותן בשבת מפני שאין בהן תיקון כלים כו' והוכיח מזה הנ"א דע"כ סובר דאף מחתך אין בהם דבדבר דשייך בו תיקון כלי שייך נמי מחתך ובדבר שאין שייך תיקון כלים אין בו משום מחתך וכיון דסובר הרמב"ם דבמאכל בהמה אין בו משום מחתך מכ"ש במאכל אדם עי"ש שהאריך בזה וכן הוכיח המנ"ח מצוה ל"ב אות ל"ג וגם הניח בצ"ע על המגא"ב שהניח בצ"ע אי שייך מחתך באוכלין דמדוע לא הביא מהרמב"ם זה דלא שייך עי"ש [אבל לפי מה

שכתבנו בסוף מחודש קצ"ט באמת ל"ק מידי כמובן] נמצא לפי דבריהם כיון דרבינו ג"כ כתב כהרמב"ם דבמאכל בהמה מותר לקטום בשבת אלא תחת שכ' הרמב"ם מפני שאין בהן תיקון כלים כתב רבינו מפני שאין בחיתוכן שום תיקון ומדכ' שום תיקון מוכח בפי' שכיוון למ"ש המנ"ח שם אליבא דהרמב"ם דליכא במאכל בהמה לא בונה ולא מכה בפטיש ולא מחתך עי"ש ותבין וא"כ ע"כ מוכח שגם רבינו סובר דבמאכל אדם ליכא משום מחתך מכ"ש ממאכל בהמה כמ"ש הח"א והמנ"ח הנ"ל וא"כ לפי"ז קשה לכאורה היכי כתב רבינו וכל דבר כו' הלא בלשון וכל דבר כו' י"ל שנכלל גם מאכל אדם ואיהו באמת סובר דבמאכל אדם לא שייך מחתך וצ"ל דסמך עמ"ש דבמאכל בהמ' ליכא משום מחתך דכיון דמוכח משם במכ"ש דבמאכל אדם ג"כ ליכא א"כ שוב ליכא למיטעי כלום וע"כ כתב שפיר וכל דבר כו' כמובן, וא"כ לכאורה נשאר על הרמב"ם קושייתינו הנ"ל דמדוע לא נקט בלשון קיצור וכל דבר כו' אם לא שנאמר שהרמב"ם סובר דפירושא דמגרד לאו מחתך ודלא כמו שהוכחנו מהכל בו וכיון שרצה להביא את הא דמגרד ע"כ ל"כ וכל דבר כו' כיון דבוכל דבר כו' לא הי' נכלל הא דמגרד אבל רבינו י"ל כהנ"ל דסובר כהכל בו עכ"כ בלשון קיצור וכל דבר כו' כמובן נמצא שהרווחנו לדינא מהנ"ל שגם רבינו סובר דבאוכלין לא שייך משום מחתך וא"כ נשאר הצ"ע של המנ"ח על המגא"ב הנ"ל בתקפו כיון דל"ל כמו שכתבנו בסוף מחודש קצ"ט:

פירוש רא

אבל ראיתי בהיראים סי' ק"ב שכ' וז"ל המחתכו קיי"ל כל דבר שהוא מקפיד על מדתו נקרא מלאכת מחתך כו' עכ"ל ומדכ' כל דבר כו' מוכח בפי' דסובר שגם באוכלין שייך משום מחתך כיון דבהיראים ז"ל ל"ל דסמך על מאכל בהמה כהנ"ל אליבא דרבינו והרמב"ם כיון שלא דיבר מזה כלום אע"כ מוכח דסובר כמו שכתבנו וכן יש להוכיח מהסמ"ק סי' רפ"א ומהמרדכי פ' כלל גדול ע"ש וכיון שהוכחנו בס"ד שהיראים והסמ"ק והמרדכי סברו שגם באוכלין שייך מחתך א"כ שפיר הניח המגא"ב הנ"ל את הצ"ע כיון די"ל שמסופק הי' לדינא דכמאן פסקינן ול"ק עליו הצ"ע של המנ"ח הנ"ל ובאמת פליאה לי על הח"א והמנ"ם דהיאך לא דברו מזה שיש להוכיח מהיראים והסמ"ק והמרדכי כמו שכתבנו וגם נ"ל לדינא מהנ"ל די"ש צריך ליזהר גם באוכלין מלכוין לחתכם במדה שוה זו כזו כיון דלהיראים והסמ"ק והמרדכי גם באוכלין חייב בכה"ג משום מחתך וגם המגא"ב הניח בצ"ע:

פירוש רב

כדאמר (עג) בשבת דהחותך כנף כו' ואמר אביי כו' לכאורה יש לדקדק ברבינו הלא מהא דהחותך כנף כו' וגם מהא דחלתא דאביי באמת לא מוכח דבעינן מחתך שיקפיד

על מדתו עי' בגמ' שם ותראה שכן היא אלא את זה יש להוכיח ממ"ד רב אשי בשבת ע"ד ע"ב אי קפיד אמשחתא חייב משום מחתך וגם הגמ"י הל"ש פי"א מציין את הא דרב אשי על מ"ש הרמב"ם והוא שיתכוין למדת ארכו כו' עי"ש וא"כ היכי כתב רבינו על ומקפיד על מדתו כדאמר בשבת החותך כנף כו' ואמר אביי כו', ואי"ל דבאמת לא על ומקפיד על מדתו הביא הראיות הללו אלא על מ"ש וכל דבר שאדם מחתך וע"ז באמת שפיר הביא ראי' משם דכמו דחייב בכנף וקנים משום מחתך כמ"כ נמי חייב בשאר דברים, אבל באמת אאל"כ דח"כ הי' קשה דמדוע לא הביא רבינו גם את המקור לזה דמהיכא למד שצריך שיקפיד על מדתו אעכצ"ל דבאמת גם א"ז יליף מהא דהחותך כנף ומהא דחלתא וא"כ קשה עליו דהיכי יליף את זה משם אבל לפי מה שאכתוב לקמן בס"ד במחודש ר"ה גם זה מיושב שפיר:

פירוש רג

מסקינן (עד) כי הנוטל קיסם כו', דברי רבינו בכאן תמוהים מאד דהיכי כתב דהנוטל קיסם וקוטמו לחצות בו שיניו חייב משום מחתך הא מגמ' דביצה ל"ג ע"ב מוכח דזה דעת ר' אליעזר אבל החכמים סברו דבין בשבת ובין ביו"ט ליכא אלא משום שבות וא"כ היכי פסק כר"א נגד החכמים וגם המעשה רוקח הל"ש פי"א הל"ח כבר עמד על רבינו בזה ועוד ק"ל הא רבינו בעצמו הביא לקמן סוף מל"ת ע"ה את הפלוגתא דר"א ורבנן דביצה ופסק שם כרבנן מדהביא את פירושו של רבינו יצחק בטעמא דרבנן עי"ש ותבין וא"כ היכי סתם כאן כר"א הן אמת שהמרש"ל בביאורו כאן כתב על רבינו וז"ל והקוטמו לחצות בו שיניו חייב דוקא לר' אליעזר דס"ל ואם קטמו חייב חטאת אבל פסק הלכ' כרבנן דסברי פטור אבל אסור והעיקר לקמן דף כ"ו עכ"ל ונ"ל דכוונתו במ"ש והעיקר לקמן כו' על מ"ש רבינו בסוף מל"ת ע"ה שהבאתי אלא כיון דמל"ת ע"ה גדולה מאד ע"כ מציין על הדף ודבר זה פשוט אצלי שהמרש"ל לזה כיוון אלא איני יודע דמה תיקן בפירושו כיון דסוף סוף קשה על רבינו דהיאך סתם כאן כר"א ולא הביא את החכמים כלל ועוד מדוע הביא כאן את הא דר"א כלל כיון דלית הלכתא כוותיה מה נפ"מ לו בזה, וגם על הרמב"ם פי"א מהל"ש שכ' ג"כ כרבינו [אלא שהוסיף גם או לפתוח בו את הדלת שאמר ר"א] כבר עמד עליו הרהמ"ג ברעש גדול וגם עוד הניח בקושיא דכיון דפסק כר"א היכי פסק דלהריח מותר לקטום הלא מהסוגי' דביצה מוכח דלר"א גם להריח פטור אבל אסור וגם על רבינו קשה קושיא זו כיון דג"כ פסק דלהריח מותר וגם השעה"מ שם הקשה על הרמב"ם דכיון דפסק כר"א היכי הביא את המשנה דשובר את החבית כצורתא הלא הגמ' דביצה מוקי את המשנה זו במוסתקי [עי' בב"י או"ח רס"י שי"ד

ע"ש על הא דמוסתקי] וגם על רבינו קשה קושיא זו כיון דג"כ הביא בסוף מל"ת זו את המשנה דשובר את החבית כצורתא הן אמת דלפי מה שתירץ השעה"מ את הרמב"ם גם על רבינו ל"ק אבל עי' בשעה"מ שכ' שלא תירץ אלא לפי חומר הנושא וכיון שזה אחד מן החומרות גדולות שקשה על רבינו והרמב"ם ע"כ אמרתי אענה את חלקי בדבר זה:

פירוש רד

ונ"ל בס"ד דהי' קשה לרבינו והרמב"ם בסוגי' דביצה קושי' גדולה דהיכי סברו החכמים דבקוטם קיסם לחצות בו שיניו ליכא אלא שבות מ"ש מהא דאיתא בברייתא שבת ע"ד ע"ב התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלשה חטאות ומפ' רשב"ל תולש חייב משום גוזז קוטם חייב משום מחתך כו' אלמא דסתם ברייתא זו סוברת דבקוטם את הכנף חייב משום מחתך א"כ מדוע לא חייב גם בקוטם את הקיסם משום מחתך ואי"ל דברייתא דשבת אתיא כר"א דביצה אבל לחכמים דביצה באמת גם בקוטם את הכנף אינו חייב משום מחתך משום דסברו דלא חייב משום מחתך אלא בעור דוקא דומיא דמחתך דמשכן כיון דסברו דליכא למחתך תולדה כלל דא"כ קשה על רשב"ל דמנ"ל דהברייתא סוברת דבקוטם את הכנף חייב משום מחתך דילמא באמת סוברת כחכמים דקוטם את הקיסם וקוטם את הכנף אפשר דמשום איזה חיוב אחר מיחייבי ולא משום מחתך אעכצ"ל דרשב"ל ידע דברייתא זו אתיא ככ"ע גם כחכמים דקוטם את הקיסם וא"כ נשארה הקושי' דמ"ש דבקוטם את הכנף חייב ובקוטם את הקיסם פטור אבל אסור, ותו הי' קשה לרבינו והרמב"ם ממ"ד אביי בשבת שם דבחלתא חייב י"א חטאות ואחד מהם משום מחתך את הקנים דמ"ש מהא דקוטם את הקיסם ול"ל דאביי סובר כר' אליעזר כיון דר"א שמותי הוא כמו דאיתא בשבת דף ק"ל ע"ב, ועוד הי' קשה להם דבתוספתא דביצה פ"ג איתא וז"ל ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שיניו וחכמים אומרים לא יטול אלא מן האבוס שלפני בהמה ובלבד שלא יקטמנו לחצות בו שיניו אם קטמו בשבת חייב חטאת ביו"ט לוקה ארבעים עכ"ל נראה מפשטות לשון התוספת' דהאי ובלבד שלא יקטמנו כו' קאי אליבא דכ"ע גם אליבא דחכמים וגם הרא"ש בביצה שם סובר הפשט בהתוספתא כן עי' בק"נ שם אות מ"א וא"כ יש סתירה מהתוספתא זו למ"ש הברייתא דביצה בשם החכמים דליכא חיוב חטאת:

פירוש רה

וע"כ מחמת קושיות הללו סברו רבינו והרמב"ם כיון דמרב אשי דשבת שם דאמר אי קפיד אמשחתא חייב משום מחתך מוכח דאינו חייב במחתך אלא דוקא כשקפיד לחתכן במדה א"כ צ"ל דהא דקוטם את הכנף וגם הא דחלתא דאביי באמת איירי כשקפיד לחתכן במדה וכמ"ש רש"י שם בפי' כן וע"כ חייב אבל הברייתא דביצה איירי כשקוטם

את הקיסם בגוונא דלא קפיד על המדה ובכה"ג פליגי ר"א וחכמים ר"א סובר דאפי' כשלא קפיד על המדה ג"כ חייב משום מחתך אבל החכמים סברו דלא חייב וליכא אלא שבות אבל כשקפיד על המדה באמת גם החכמים סברו דחייב כמו שחייב בקוטם את הכנף ובחלתא והתוספתא דביצה איירי כשקוטם את הקיסם בגוונא דקפיד על המדה וע"כ קתני דחייב לכ"ע, ומש"ה פסקו רבינו והרמב"ם שפיר דכשקוטם את הקיסם חייב כיון דאיירי כשקוטם בגוונא דקפיד על המדה כמ"ש הרמב"ם בהלכה ז' שם ורבינו בריש דבריו כאן דדוקא בכה"ג חייב משום מחתך ונקטו הם בפסקיהם את התוספתא ואת זה דכשלא קפיד על המדה דאינו חייב לחכמים לא צריכי להביא כיון דכבר כתבו את זה הרמב"ם בהלכה ז' שם ורבינו בריש דבריו כאן ומ"ש רבינו בפ' המביא מסקינן כו' י"ל דל"ק א"ז אלא משום וכל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה כו' שכ' אח"כ כמובן, וממילא לפי"ז ל"ק על רבינו והרמב"ם כל הקושיות הנ"ל כיון דבפלוגתא דחכמים ור"א דביצה באמת פסקו כחכמים ע"כ פסקו שפיר דלהריח מותר לגמרי וע"כ נקטו שפיר את המשנה דחבית כצורתא ולא דברו מהא דמוסתקי כלל כיון שהם פסקו כהחכמים כמובן, וגם מה מאד מיושב בס"ד מה שהקשינו על רבינו במחודש ר"ב כיון דהקוטב של התירוץ שכתבנו היא הקושיא שהי' קשה להם על הגמ' דביצה מהברייתא דקוטם את הכנף וגם מהא דחלתא דאביי ומחמת קושי' זו צ"ל כמו שתירצנו דהא דקוטם את הכנף והא דחלתא איירי כשקפיד על המדה כמ"ש וא"כ ממילא מוכח גם מהא דקוטם את הכנף ומהא דחלתא דאינו חייב במחתך אלא דוקא כשקפיד על המדה דאל"כ נשאר' הקושיא על הגמ' דביצה ודו"ק כי הוא בס"ד כפתור ופרח ועי' בצל"ח בביצה שם שמיישב ג"כ את הרמב"ם הרמב"ם ולפ"ד גם על רבינו ל"ק מידי:

פירוש רו

הכותב (**עה**) **ב' אותיות כו'**. התו' בשבת ע"ג ע"א ד"ה העושה שני בתי נירין כתב וז"ל צריך לפרש למה פירש כאן ובאורג ובפוצע ובתופר ובכותב שיעור טפי מבשאר עכ"ל ומהתי"ט ז"ל שם נראה דלא הי' גירסתו בתו' ובפוצע מדכ' וז"ל והא דלא קאמרו נמי הפוצע לפי שהוא בכלל אורג עכ"ל ולכאורה צ"ט דמדוע לא עמד התי"ט גם ע"ז דמדוע ל"ק התו' גם מוחק דאיתא במתני' והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות וי"ל כיון דבמוחק אפי' אם אינו מוחק רק אות אחת שיש במקומו לכתוב שתי אותיות ג"כ חייב כמו שאיתא בדף ע"ה ע"ב שם דבזה חומר במוחק מבכותב כמובן, ובמגן אבות ז"ל ראיתי בד"ה והמיסך שכ' על התו' וז"ל דלקמן דף ע"ה מבואר דח"ש אסור מה"ת וא"כ אין נפ"מ בשיעור רק לענין חיוב חטאת אבל כאן במיסך ועושה שתי בתי נירין קים להו לרבנן

דאין לו שם המלאכה כלל בפחות מב' בתי נירין א"כ הח"ש אינו איסור כלל וכן באורג פחות מב' חוטים אין לו שם אורג כלל וכן בכותב, מיהו שיעור דכדי הסיט אם אורג ב' חוטים פחות מכדי הסיט הו"ל ח"ש דאסור מה"ת ודו"ק עכ"ל ועי' במנ"ח ז"ל מצוה ל"ב שהביאו כמה פעמים באות י"ז י"ט וכ' אבל יש לי כמה הערות בדבריו:

פירוש רז

חדא בשבת ק"ד ע"ב איתא תני כתב אות אחת והשלימ' לספר ארג חוט אחד והשלימה לבגד חייב כו' רב אשי אמר אפי' תימא רבנן להשלים שאני [מה שפירש"י ז"ל על והשלימה לספר אות אחרונה של אחת מכ"ד ספרים דנראה מרש"י דבשאר ספרים או בספרי הדיוט לא וזה באמת צ"ט אבל כבר עמד המנ"ח שם אות ל"ד על זה ומפרשו היטב עי"ש] אלמא דלרב אשי לכ"ע חייב בכה"ג וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ז"ל שם וגם הרמב"ם ז"ל הל"ש פ"ט הלי"ח ופי"א הל"ט ואי נאמר כמ"ש המגא"ב דכשארג נימא אחת או כשכותב אות אחת ליכא שם מלאכה כלל א"כ אמאי חייב באות אחת כשהשלימה לספר הא לא עשה שום מלאכה בשלמא כשאמרינן דאות אחת או נימא אחת הוי ח"ש דאסור מה"ת והא דלא חייב רק על שתי אותיות או על שתי נימין משום דאינם מלאכ' גמורה אבל שם מלאכה עכ"פ איכא אפי' על אות אחת אז שפיר י"ל דכשהשלים את הספר או את הבגד פעל ההשלמה דליהוי מלאכ' גמורה וע"כ חייב אבל כשאמרינן כהמגא"ב קשה מה לי אם עשה את זה שלא נקרא מלאכה בראש או באמצע ספר או בסוף הספר סוף סוף הוא לא עשה שום מלאכה ומדוע יהא חייב, ועלה ברעיוני די"ל דמה דקתני בברייתא באות אחת או בחוט אחת חייב אין הכוונה דחייב משום כותב או אורג אלא משום מכה בפטיש וזה הוא דאמר רב אשי להשלים שאני כוונתו דכיון דהשלים חייב משום מכה בפטיש כמ"ש הגמ' שם ע"ה ע"ב כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש ואח"כ מצאתי במעשה רוקח ז"ל הל"ש פ"ט הלי"ח שכ' עמ"ש הרמב"ם ואם ארג חוט אחד והשלים בו הבגד חייב וז"ל בשבת דף ק"ד מסקנא דמלתא לכ"ע וחיובו משום מכה בפטיש כו' עכ"ל ובזה נ"ל בס"ד ליישב מדק"ל על רבינו ז"ל דמדוע לא הביא את הברייתא זו דכתב אות אחת והשלימה לספר או ארג חוט אחד והשלימה לבגד חייב די"ל דכיון דאין חיובו אלא משום מכה בפטיש ואת זה כבר כתב רבינו לקמן באב מלאכה דמכה בפטיש דעל כל גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש ע"כ השמיט שפיר את הברייתא זו כמובן, אבל לכאורה ק"ל על המ"ר הא מהרמב"ם נראה בפי' דחיובו משום אורג או משום כותב מדכ' הרמב"ם את הא דארג חוט אחת בפ"ט גבי דיני אורג ואת הא דכתב אות אחת כתב בפי"א גבי דיני כותב ומדלא הביא

הרמב"ם א"ז בפ"י הל' ט"ז גבי דינים דמכה בפטיש ע"כ מוכח דלא כהמ"ר וכ"נ בפי' מהרשב"א והריטב"א ז"ל שם דף ק"ד מדהביאו את התוספתא שכותבת וז"ל כתב אות אחת והשלים את השם אות אחת והשלים את הספר חייב עכ"ל ובהתוספתא עכצ"ל דחייב משום כותב ולא משום מכה בפטיש כיון דכשכתב אות אחת להשלים את השם ליכ' משום מכה בפטיש כיון דאירי שלא נגמר בזה הספר דמזה דברה התוספתא אח"כ וא"כ מוכח מהרמב"ם והרשב"א והריטב"א דלאו משום מכה בפטיש חייב אלא משום כותב ומשום אורג וא"כ ק"ל על המ"ר וגם הדרא הקושיא הנ"ל על המגא"ב וע"כ נ"ל בס"ד דלעולם החיוב בהברייתא משום אורג ומשום כותב והטעם י"ל כיון דח"ב משום מכה בפטיש [דעל זה בודאי לית מאן דפליג דחייב גם משום מכה בפטיש כיון דגמר מלאכה היא] החיוב זה אחשביה למלאכה וע"כ חייב גם משום כותב או אורג כמ"ש רש"י בר"פ המצניע וגם י"ל דבאמת לזה כיון המ"ר במ"ש חיובו משום מכה בפטיש כלומר דחיובו דחייב משום אורג הטעם הוא משום דחייב גם משום מכה בפטיש כמו שכתבנו כמובן, וגם י"ל דמשו"ה לא הביא הגמ' את הגירסא דתוספתא שהביאו הרשב"א והריטב"א הנ"ל דגם בהשלים באות אחת את השם חייב דכיון דבהשלים את השם ליכא משום מכה בפטיש א"כ ממילא שוב גם משום כותב או אורג ליכא כיון דליכא למימר אחשביה וע"כ לא הביא הגמ' רק את הא דהשלים לספר וא"כ ממילא ל"ק על המגא"ב מהגמ' זו מידי אבל מהתוספתא באמת קשה עליו קושייתינו הנ"ל וצ"ע:

פירוש רח

ועי' במל"מ י"ל הל"ש פי"ח הל"א שכ' וז"ל וכל השיעורין שנאמרו במס' שבת לגבי ט"ל מלאכות הוא דוקא לחיוב חטאת אבל איסור מה"ת איכא אף בפחות מכשיעור דקי"ל חצי שיעור אסור מה"ת וכ"כ רש"י בפ' כלל גדול [שבת דף ע"ד ע"א בד"ה וכי מותר לאפות פחות מכשיעור] וכ"כ בהג"א ר"פ המוציא יין כו' עכ"ל ומדכ' המל"מ וכל השיעורין שנאמרו במס' שבת לגבי ט"ל מלאכות כו' מוכח בפי' דל"ס כהמגא"ב, אבל לכאורה ק"ל על המל"מ דהיאך כתב דבט"ל מלאכות ח"ש אסור מה"ת הא הרמב"ם הלכה כ"ג שם כתב ה"ל המוציא ח"ש פטור וכן כל העושה מלאכ' מן המלאכות ח"ש פטור כו' עכ"ל ומדכ' פטור מוכח דסובר דלא הוי אלא איסורא דרבנן לפי הכלל שכ' הרמב"ם פ"א הל"ג שם וז"ל וכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור הר"ז פטור מן הכרת זמן הסקילה ומן הקרבן אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת ואיסורו מד"ס והוא הרחקה מן המלאכה והעושה אותו בזדון מכין אותו מ"מ וכתב הרהמ"ג ז"ל דמשו"ה מכין אותו מכות מרדות מפני שעובר על ל"ת של דבריהם אלמא דהרמב"ם סובר דבכ"מ

שכ' במלאכת שבת פטור אין אסור אלא מד"בנן וכיון שכ' במלאכת שבת פטור אין אסור אלא מדרבנן וכיון שכ' הרמב"ם בפי"ח הלכ"ג גבי ח"ש מלת פטור עכצ"ל דסובר דח"ש במלאכת שבת אינו אסור אלא מדרבנן כשיטת הח"צ ז"ל סי' פ"ו מובא בהגהות מל"מ פי"ח הל"א שם וא"כ היכי כתב המל"מ נגד הרמב"ם או הו"ל לדבר עכ"פ מהרמב"ם זה אעכצ"ל דהמל"מ סובר דפטור שכ' הרמב"ם הלכה כ"ג גבי ח"ש באמת פירושו דפטור אבל אסור מה"ת כיון דהמל"מ סובר דמ"ש הרמב"ם בפ"א שם דפטור אבל אסור מדרבנן לא עלכל פטור כ"ל הרמב"ם את הכלל זה אלא איכא פטור דפטור אבל אסור מה"ת ועכ"כ הרמב"ם בפ"א ואיסורו מד"ס ול"כ ואיסורו מדרבנן כיון שדרכו ז"ל הרמב"ם לכלול בלשון ד"ס גם איסור דאורייתא כמ"ש הל' אישות פ"א הל"ב גבי קידושי כסף עי"ש בכ"מ ומה שלא דיבר המל"מ בהא דינא דח"ש מהרמב"ם דהלכה כ"ג י"ל דסמך על המבין, וכ"כ הפרמ"ג ז"ל בדעת הרמב"ם בפתיחתו להל"ש וז"ל וכל השיעורין הוא לחייב סקילה וכרת וחטאת הא לענין איסור ח"ש אסור בשבת כמו בשאר איסורין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ח מה"ש הלכ"ג דפטור אבל אסור ורש"י שבת ע"ד ע"א ד"ה וכי דח"ש אסור מה"ת כר' יוחנן יע"ש וחייב על ח"ש מכות מרדות כמ"ש הרמב"ם ז"ל פי' המשניות ק"ה ע"ב גבי כתב אות א' שחרית כו' וכ"כ בחיבורו פ"א כ"מ שנאמר חיוב סקילה וכרת וחטאת ופטור או אין עושין כך וכך או אסור לעשות כך וכך הר"ז לוקה מ"מ כו' עכ"ל ומה שמציין הפרמ"ג על הרמב"ם פ"ח הלכ"ג נ"ל שהוא ט"ס וצ"ל פי"ח הלכ"ג דבפ"ח ליכא הלכה כ"ג וא"כ ע"כ מוכח דהפרמ"ג דיבר מהרמב"ם שכתבנו וכשראיתי את זה שמחתי כמוצא שלל רב שכוונתי בס"ד לדעת קדשו:

פירוש רט

וכיון שהוכיח הפרמ"ג מהרמב"ם פי"ח הלכ"ג דח"ש אסור מה"ת ע"כ מוכח שגם הפרמ"ג סובר במלת פטור שכ' הרמב"ם כמו שכתבנו אליבא דהמל"מ וא"כ לפי"ז כיון שהמגא"ב גכ"כ שגם בשבת ח"ש אסור מה"ת כהנ"ל בשמו מחודש ר"ו עכצ"ל שגם המגא"ב סובר בדעת הרמב"ם דפי"ח הלכ"ג במ"ש פטור דפירושו פטור אבל אסור מה"ת וממילא לפי"ז כיון דהרמב"ם שם כתב וכן כל העושה במלאכה מן המלאכות ח"ש פטור מוכח דבכל הל"ט מלאכות סובר דח"ש אסור מה"ת וא"כ ממנ"פ קשה על המגא"ב מהרמב"ם דפי"ח הלכ"ג אי סובר בדעת הרמב"ם דח"ש אינו רק מדרבנן אז קשה עליו דהיאך כתב את פירושו במתני' דדף ע"ג דרק בכל הני מלאכות דאיתא השיעור במתני' אין איסור בח"ש הלא מהרמב"ם מוכח דלא כפירושו כיון דלפום שיטת הרמב"ם גם בכל הל"ט מלאכות הדין כן דח"ש אין אסור מה"ת ואי"ל בדעת המגא"ב דבהני מלאכות

דאיתא השיעור במתני' ליכא בח"ש שום איסור אפי' איסור דרבנן וממילא כשהי' סובר כן לא הי' קשה עליו מהרמב"ם כיון דבשאר מלאכות עכ"פ איסור דרבנן יש בח"ש אבל זה באמת אא"ל בדעת המגא"ב כיון דבגמ' שם דף ק"ד ע"ב איתא השתא כתב אות אחת פטור כו' ומדקאמר הגמ' פטור מוכח דאיסור דרבנן עכ"פ איכא כפי הכלל שכ' הרמב"ם בפ"א מהל"ש הנ"ל מחודש ר"ח ותו הא מהרמב"ם דפי"ח הלכ"ג מוכח דבדינא דח"ש על הל"ט מלאכות. שווים הם אעכצ"ל בדעת המגא"ב דדוקא איסור דאורייתא ליכא בח"ש בהני מלאכות דאיתא השיעור במתני' אבל איסור דרבנן איכא ומ"ש המגא"ב אינו איסור כלל צ"ל דכוונתו דאינו איסור דאוריי' כלל דאל"כ הי' קשה עליו מהגמ' שכתבנו וכיון שכן אי באמת סובר המגא"ב בדעת הרמב"ם דח"ש אסור מדרבנן א"כ קשה עליו כמו שכתבנו, ואי סובר בדעת הרמב"ם דח"ש אסור מה"ת כהנ"ל בשם המל"מ והפרמ"ג א"כ קשה עליו הלא מלשון הרמב"ם דפי"ח הלכ"ג מוכח דבכל הל"ט מלאכות ח"ש אסור מה"ת וזה דלא כדבריו וא"כ ממנ"פ קשה מהרמב"ם על המגא"ב, אם לא שנאמר שהמגא"ב סובר דמ"ש הרמב"ם וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות ח"ש כו' כוונתו שעושה בשתי בתי נירין ובאורג ובפוצע ותופר וכותב את הח"ש שגם המגא"ב מודה שאסור מה"ת. דהיינו בח"ש דכדי הסיט שכ' המגא"ב או י"ל דהמגא"ב סובר דלא על כל הל"ט מלאכות קאי וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות ח"ש פטור שכ' הרמב"ם אלא כוונתו על כל המלאכות חוץ מאותן שנאמרו שיעורן במתני' דדף ע"ג אבל כל זה דוחק כיון דמפשטות לשון הרמב"ם נראה דקאי על כל הל"ט מלאכות וגם קאי על כל גוונא ח"ש מן הל"ט מלאכות, ועי' בטור ז"ל או"ח סי' ש"א שכ' וז"ל וגם כי כל ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ותולדותיהם ידועות ואיני צריך להאריך בהם ולא בשיעוריהן שלא נאמר שיעורים אלא לחיוב אבל איסורא איכא בכל שהוא ע"כ לא אכתוב אלא דברים הצריכין עכ"ל והקובץ הל"ש פי"ח הלכ"ג הביא בשם פ"מ שלמד מהטור דח"ש בשבת אסור מה"ת דאל"כ הי' לו לבאר השיעורין דנפ"מ לחולה שאין בו סכנה, וא"כ ממילא גם מהטור נראה דלא כהמגא"ב וגם מהטור יש להקשות עליו הממנ"פ הנ"ל ואין אני חולק ח"ו על הגאון בעל המגא"ב ז"ל רק תורה היא וללמוד אני צריך ולא באתי רק לעורר וד' יורנו בדרך אמת להבין את קדושת דברי הראשונים וגם האחרונים ואחר שכתבנו א"ז מצאתי בש"ע של התניא ז"ל סי' ש"מ אות ר' שכ' וז"ל וכן הכותב או המוחק אותיות אינו חייב אלא על ב' אותיות אבל על אות אחד פטור אבל אסור מה"ת כשאר ח"ש עכ"ל נראה בפי' להלכה דלא כהמגא"ב:

פירוש רי

והמוחק (**עו**) **ע"מ לכתוב כו'**. במשנה שבת דף ע"ג. איתא והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות. ורבינו ז"ל הוסיף מלת במקום המחק וכ"כ הרמב"ם ז"ל הל"ש פי"א הל"ט ונ"ל בס"ד דלמדו א"ז מהברייתא שם דף ע"ה מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתים חייב אלמא דמחיקה צריך להיות ע"מ לכתוב במקומה דוקא והטעם נ"ל כיון דמוחק ע"מ לקלקל פטור כמ"ש הרמב"ם שם וגם רש"י שם כתב שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא ע"מ לכתוב וכשמוחק ע"מ לכתוב שלא במקומה באמת הוי מחיקה זו מקלקל וע"כ הוסיפו רבינו והרמב"ם על לשון המשנ' מלת במקום המחק, ועי' רש"י ור"ן וברטנורה ז"ל במשנה שם שכתבו וז"ל כותב ומוחק לקמן דף ק"ג ע"ב מפרש למאי מיבעי למשכן שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזו ואות בזו ומוחק פעמים שטעה עכ"ל והמאירי ז"ל כתב שם וז"ל המוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות שפעמים שהיו טועים במשכן בכתיבתה היו מוחקים ע"מ לתקן עכ"ל נראה בפי' שבמשכן לא הי' המחיקה רק ע"מ לכתוב במקומה וא"כ ממילא שפיר י"ל כיון דהתנא במתני' דיבר מהל"ט אבות מלאכות דגמרינן ממשכן ע"כ השמיט מלת במקומה משום דסמך דממילא ידעינן דדוקא בכה"ג חייב כיון דממשכן גמרינן אבל הברייתי' דלא נקטה בלשון אבות א"כ הי' מקום לטעות ע"כ איתא בפי' מלת במקומה כמובן, אבל לכאורה ק"ל בהא דינא דמוחק כיון דממשכן גמרינן ובמשכן באמת לא הי' המחיקה דוקא בב' אותיות דאפי' כשלא הי' הטעות רק באות אחת ג"כ היו מוחקים וא"כ אמאי צריך להיות המחיקה ע"מ לכתוב ב' אותיות דוקא אבל אח"כ ראיתי שכבר דיבר מזה הרא"ש ז"ל דף ע"ה וז"ל והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה מן הדין הי' ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיב' עצמה כו' עכ"ל:

פירוש ריא

ודע שהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן כתב עמ"ש רבינו במקום המחק ב' אותיות וז"ל פי' אותיות אחרות אבל אם מחק ע"מ לכתוב הראשונות ג"כ מקלקל הוא עכ"ל נראה מפשטות לשונו דסובר דאפי' כשמוחק ע"מ לכתוב הראשונות מאיזה טעם שיהי' ג"כ פטור דאל"כ אמאי כתב דדוקא ע"מ לכתוב אחרות חייב אמאי ל"כ רבותא טפי דאפי' כשמוחק מאיזה טעם ע"מ לכתוב הראשונות ג"כ חייב אעכ"מ דסובר כמו שכתבנו וגם מלשון הרא"ש הנ"ל נראה דס"כ מדכ' ומוחק כדי לכתוב אחרת כו' כדי לכתוב אות אחרת כו', אבל לא זכיתי להבין את זה דמדוע לא נאמר כשמוחק ע"מ לתקן את האותיות הראשונות שלא היו כתובים יפים ועכשיו רצה לכתוב בכתב מהודר שיהא חייב נהי

דמקלקל הוא לענין המחיק' אבל מתקן הוא בכתב וכיון שהמחיקה הוא ע"מ איזה תיקון מדוע לא יהא חייב אפי' כשמוחק ע"מ לכתוב הראשונות וגם מהתוספתא שבת פי"ב מוכח דבכה"ג חייב דז"ל נפלה דיו ע"ג ספר ומחקה שעוה ע"ג פנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב והמוחק לקלקל פטור אין לך שחייב אלא המוחק ע"מ לכתוב והמוחק ע"מ לתקן כל שהוא הר"ז חייב עכ"ל ומדכ' והמוחק ע"מ לתקן כל שהוא נראה בפי' דאפי' כשמוחק ע"מ לכתוב הראשונות ג"כ חייב אם הי' המחיקה ע"מ לתקן כל שהוא וא"כ היכי כתב המרש"ל דלא כהתוספתא, ואי"ל כיון דלא הביא רבינו את התוספתא זו וגם הרמב"ם שם כיון שהביא מהתוספתא שהמוחק ע"מ לקלקל פטור והשמיט את זה דהמוחק ע"מ לתקן כ"ש ע"כ סובר המרש"ל דלית הלכתא כהתוספתא זו אבל זה אא"ל דבהרמב"ם י"ל דסמך עמ"ש אבל המוחק ע"מ לקלקל פטור דממילא נשמע מזה דדוקא כשמקלקל לגמרי פטור אבל לא כשמוחק ע"מ לתקן כ"ש ועל רבינו י"ל דלא רצה להאריך בדיני כתיבה ומחיק' וע"כ השמיט את הא דתוספתא והראי' שגם את הא דמקלקל פטור שכ' הרמב"ם ג"כ לא הביא וגם עוד שאר דיני כתיבה ומחיקה שכ' הרמב"ם שם שמקורם מש"ס דילן ואפ"ה לא הביאם רבינו אעכצ"ל כמו שכתבנו וא"כ קשה היכי כתב המרש"ל נגד התוספתא, ואפי' לפי גירסת הירושלמי שבת פ"ז דף ל' ע"ב ג"כ איתא בתוספתא הא דינא עכ"פ דמוחק ע"מ לתקן חייב עי"ש וא"כ מוכח בפי' מהתוספתא דלא כהמרש"ל, ואפשר דכונת המרש"ל דדוקא כשמוחק ע"מ לכתוב הראשונו' כמו שהיו בלא שום תיקון כלל אז פטור אבל כשמוחק ע"מ לתקן כ"ש אז באמת גם המרש"ל מודה דחייב כמו שאיתא בתוספתא וזה באמת נ"ל להלכה:

פירוש ריב

סתם (עז) כתיבה אינה אלא בקלף כו', כ"כ גם היראים ז"ל סי' ק"ב נראה דסברו דאב מלאכה דכתיבה לא הוי אלא כשכותב על הקלף ובדיו דמדכתבו אח"כ תולד' דאורייתא בסם ובסיקרא כו', אבל לכאורה ק"ל ע"ז כיון דאב מלאכות ממשכן גמרינן ובמשק הי' הכתיבה על הקרשים כדאיתא במתני' שבת ק"ג ע"א וכ"כ רש"י והר"ן והברטנור' במתני' דדף ע"ג הנ"ל מחודש ר"ו א"כ מדוע לא יהא הכותב על עץ אב מלאכה בשלמא על דיו י"ל כיון דסתם כתיבה בדיו כמ"ש רבינו והיראים ע"כ מסתמא גם במשכן הכתיבה בדיו אבל הא דקלף ק"ל וגם מהרמב"ם הל"ש פי"א הל' ט"ו נראה דל"ס כן מדכ' וז"ל אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד כגון דיו ושחור וסקרא וקומוס וקנקתום וכיוצא בהם ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו כגון עור וקלף וניר ועץ וכיוצא בהם כו' עכ"ל ומקורו במ"ש שיהא כותב על דבר המתקיים מהתוספתא פי"ב דשבת וכ"כ

הרהמ"נ שם ומדכ' הרמב"ם עור מקודם קלף נראה דל"ס דקלף הראשון לכתיבה וא"כ לכאורה קשה על רבינו והיראים, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו והיראים דכדי שלא נטעה דעל הקלף לא הוי אלא תולדה כיון דבמשכן הי' הכתיבה על העץ ע"כ כתבו דכתיבה על הקלף אב מלאכה וסמכו דממיל' ידעינן מזה גם השאר דברים שכ' הרמב"ם דמהיכא תית' לחלק ומכ"ש על העץ כיון דהי' במשכן וע"כ לא כתבו אח"כ דכתיבה על השאר דברים שכ' הרמב"ם הוי תולדה כמו שכתבו על סם וסיקרא כיון דבאמת סברו דגם על השאר דברים שכ' הרמב"ם ג"כ הוי אב מלאכה כמובן, ודע דהא"ז ז"ל הלכו' שבת אות ע"ו הביא את שיטת רש"י דכל כתב של כל אומה ואומה הוי מלאכה דאורייתא והר' יואל בר יצחק הלוי ז"ל חולק וסובר שעל כתב כומרים או שאר כתבים לבד מאשורית ויוונית פטור אבל אסור והא"ז נתן טעם לשבח על כתב יוונית עי"ש ומדלא דיבר רבינו מזה נרא' דסובר כרש"י וגם הרמב"ם בהלכה י' שם כתב וז"ל הכותב בכל כתב ובכל לשון חייב עכ"ל ומהרמ"א או"ח סי' ש"ו סעיף י"א נרא' דפסק כהר' יואל עי' מג"א סי' ש"א ס"ק י' אבל הנב"י מ"ת או"ח סי' כ"ט כתב לחלוטין בדעת הרמ"א דפסק להקל:

פירוש ריג

ואמרינן (עח) בגמ' דכוחלת היא תולדה דכותב כו', כ"כ גם היראים סי' ק"ב אבל לכאורה קשה עליהם כיון דלפי מסקנת הגמ' שבת צ"ד ע"ב לא הוי כוחלת תולדה דכותב כיון דאין דרך כתיבה בכך אלא תולדה דצובע וגם על הרמב"ם הל"ש פכ"ג הלי"ב שכ' ג"כ כרבינו ג"כ קשה וכבר הקשה קושיא זו על רבינו והרמב"ם הש"ג סוף פרק י' דשבת ובסוף דבריו כתב ולא ידעתי לי ישוב אם לא שנאמר דבגירסת מיימון הי' כתוב גם בלישנ' בתרא דכוחלת הוי משום כותב עכ"ל ובאמת מלשון רבינו ואמרינן בגמ' דכוחלת היא תולדה דכותב נראה שכך הי' גירסתם וכ"נ מהרהמ"ג שם שכ' וז"ל משנה בפ' המצניע הכוחלת חכמים אוסרין משום שבות ובגמ' כוחלת משום כותבת ופליא' לי על הלח"מ שם שלא הרגיש מהרהמ"ג כמו שכתבנו וגם המרש"ל בביאורו כאן האריך בזה וג"כ כתב שהי' להם גירסא אחרת בגמ' וגם הביא ראי' שעיקר כגירסתם עי"ש, ומ"ש רבינו תולדה דרבנן למוחק מונה אדם כו' א"ר ביבי גזירה שמא ימחוק כו' בשבת קמ"ט ע"א פליג אביי על רב ביבי ואמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות והרי"ף והרא"ש פסקו כאביי וכ"פ הרמב"ם פכ"ג הלי"ט עי' בהרהמ"ג אבל מרבינו נראה דפסק כר' ביבי וכ"פ היראים וזה היא שיטת הבעל המאור עי"ש שנתן טעם לשבח וכבר האריכו הראשונים בסוגי' זו ולהלכה פסקו הטוש"ע או"ח סי' ש"ז כאביי ויתר פרטי דיני כתיבה ומחיקה עי' ח"א כלל ל"ז ול"ח:

פירוש ריד

הבונה (עט) תנן הבונה כל שהוא חייב כו' במשנה שבת ק"ב ע"ב איתא הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא והקש' הגמ' כ"ש למאי חזיא ומסיק שכך בעל הבית שיש לו נקב בבירתו וסתמו דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מטיף לתוכה אבר וסתמו נראה מגמ' זו שגם השיעור של הל"ט מלאכות ממשכן ילפינן דאל"כ מדוע אמר הגמ' דכוותה גבי משכן ואי"ל דרצה לאשמעינן דאיזה בנין הי' במשכן דא"כ מדוע לא אמר הגמ' שהי' מעמידין את המשכן כמו שאיתא בירושלמי שבת פי"ב הלכה א' מה בנין הי' במשכן שהיו נותנים קרשים ע"ג אדנים והקשה הירושלמי ולא לשעה היתי' פי' בנין הקרשים ואמאי חייב א"ר יוסי מכיון שהיו נוסעים וחונים ע"פ הדיבור כמי שהוא לעולם ואח"כ הקשה הדא אמרה אפי' מן הצד הדא אמרה אפי' נתון ע"ג דבר אחר הדא אמרה בנין ע"ג כלים פי' הקה"ע וז"ל הדא אמרה זאת אומרם אפי' בנין מן הצד שמיה בנין וחייב שהרי העמדת הקרשים לא הוי בנין ממש וש"מ אפי' נתן ע"ג ד"א ולא ע"ג הקרקע ממש הוי בנין וש"מ בנין ע"ג כלים הוי בנין דקס"ד דאדנים ככלים חשיבו וקיי"ל דאין בנין ע"ג כלים ומשני הירושלמי בנין אדנים כקרקע הן פי' הקה"ע ומשני אדנים כקרקע הן וליכא למפשט מינה שום דבר לא מן הצד ולא ע"ג ד"א ולא ע"ג כלים עכ"ל ומדלא אמרה גמ' דילן ג"כ כהירושלמי עכצ"ל דגם לענין השיעור רצה למילף ממשכן וזה לכאורה דלא כמו שכתבנו לעיל מחודש קפ"ה דלענין השיעור של הל"ט מלאכות לא ילפינן ממשכן וגם על התו' שהבאתי שם לכאו' קשה מגמ' זו, אבל אח"כ ראיתי שכוונתי בס"ד במה שכתבנו במחודש קפ"ה לדעת הח' הר"ן והפשט בגמ' כאן כמ"ש הח' הר"ן בסוגייתינו וז"ל דכוותה גבי משכן שכן תופרי יריעות כו' ואע"ג דאנן לא בעי' למיגמר ממשכן אלא מלאכות עצמן ולא שיעורן הכא איצטריך למיגמר אגופה דמלאכה דאנא אמינא דכל שהוא לא הוי בנין כלל ולא חשוב כלל בכלל בנין וכה"ג בחרישה כל שהוא גמרי' ממשכן דאי לאו הכי הוה אמינא דלא חשיבא חרישה כלל וקמ"ל דכיון דכנגדה מקיימין והויא במשכן מלאכת מחשבת היא עכ"ל וגם נ"ל בס"ד ליישב בדבריו מדק"ל על הירושלמי הנ"ל דלא יליף בונה ממשכן כמו שיליף הגמ' א"כ נשאר' קושיית הגמ' על המתני' דמנ"ל דבונה חייב בכל שהוא אבל לפמ"ש הח' הר"ן י"ל דהירושלמי באמת סובר מצד הסברא דגם בונ' כל שהוא חשוב בנין וגם הירושלמי סובר דאת השיעור לא ילפינן ממשכן רק את המלאכ' וע"כ קאמר הירושלמי שפיר את הילפותא לבונה ממשכן כמו שאמר אבל הגמ' י"ל דסובר כמ"ש הח' הר"ן וע"כ הביא הגמ' את הילפותא ממשכן

כמו שהביא וממיל' הרווחנו בהנ"ל דבין להירושל' ובין להגמ' לא ילפינן את השיעור של הל"ט מלאכות ממשכן כהנ"ל במחודש קפ"ה כמובן:

פירוש רטו

אבל זה נראה בפי' דבגוף הילפותא מלאכת בונה ממשכן הירושלמי פליג עם הגמ' דהגמ' סובר דבונה במשכן הי' שכן קרש שנפל בו דרנא כו' והירושלמי סובר דנתינת קרשים ע"ג אדנים הי' בונה במשכן וא"כ ק"ל לכאורה על הא"ז ז"ל הל' שבת אות ע"ח שכ' וז"ל הבונה כמה יבנה ויהא חייב כל שהוא והתם מפרש בגמ' כ"ש למאי חזי ירושלמי פ' כלל גדול מה בנין הי' במשכן שהיו נותנין קרשים ע"ג אדנים כו' עי"ש שהעתיק את הירושלמי הנ"ל וכיון דמרמז הא"ז על הילפותא דגמ' דילן א"כ מדוע הביא גם את הילפותא דירושלמי וי"ל דהא"ז לא הביא את הירושלמי משום דסובר כוותיה בהילפותא דבונה ממשכן אלא משום דהי' קש' להא"ז על הילפותא דגמ' כיון דבנין דמשכן הי' בנין בכלים דקרשים אינם אלא ככלים וא"כ היאך יליף הגמ' ממשכן דאפי' על בנין כ"ש חייב הא קיי"ל דאין בנין בכלים כמו שהקשה הירושלמי הנ"ל על הילפותא דבונה דידי' אעכצ"ל דגם הגמ' דילן סובר כמו שמתרץ הירושלמי דבנין אדנים כקרקע וכיון דהקרשים מחוברין באדנים ע"כ ג"כ מחובר לקרקע מיקרי וגם המאירי ריש פ' הבונה הקשה על הגמ' ומתרץ כמו שכתבנו וא"כ שפיר י"ל דגם הא"ז לזה כיוון במה שהביא את הירושלמי כמובן:

פירוש רטז

ומ"ש רבינו והקודח כל שהוא חייב כו', כן איתא במתני' דריש הבונה הקודח כ"ש חייב ובגמ' איתא העושה נקב בלול של תרנגולים רב אמי משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש והקשה הגמ' ממתני' דקתני הקודח כ"ש חייב בשלמא לרב מיחזי כמאן דחר חורתא לבניינא אלא לשמואל לאו גמר מלאכ' הוא ומשני הב"ע דבזעיה ברמצא דפרזלא ושבקיה בגויה דהיינו גמר מלאכה פרש"י בגמ' ד"ה הקודח וז"ל וכל הקודח ע"מ למלאות הוא לתקוע בו יתד ושלא למלאות קרי נוקב עכ"ל ונ"ל בס"ד דכוונת רש"י לתרץ דאמאי לא הקשה הגמ' על שמואל מלול של תרנגולים גופא דלאו גמר מלאכה היא עכ"כ רש" את החילוק שבין קודח לנוקב, ובמשנה שם ד"ה והקודח כתב רש"י וז"ל נוקב עץ או אבן בכותל ומדכ' בכותל נראה דמפרש את המשנה אליבא דרב דבקודח חייב משום בונה וכיון דרש"י מהני שיטות דאין בנין בכלי כלל כמ"ש רש"י שם דף ע"ד ע"ב ד"ה ואי חייטיה עי' בתו' שם ד"ה חביתא ע"כ כתב רש"י בכותל' וממילא מיושב דמדוע לא מפ' רש"י במתני' על קודח כמו שמפ' בגמ' כיון דרש"י מפ' את המתני' אליבא דרב ולרב באמת אין שום נפ"מ בהחילוק של קודח לנוקב ע"כ לא מפ' במתני' כלום

אבל בגמ' שהקשה על שמואל מקודח דמתני' שם צריך לפרש דמאי הוא קודח כדי שנדע את החילוק שבין נוקב לקודח מהטעם שכתבנו כמובן, ורבינו מדהביא את הא דהקודח כ"ש חייב כאן באב מלאכ' דבונה ולא לקמן באב מלאכה דמכה בפטיש ע"כ מוכח דפסק כרב וכ"פ הרמב"ם הל"ש פ"י הלי"ד והכ"מ שם הקשה סתירה בהרמב"ם דבהל' ט"ז שם ובפכ"ג הל"א שם פסק כשמואל ובפ"י הל' י"ד פסק כרב והניח בתימה ונ"ל דקושי' זו גם על רבינו קשה כיון דסמוך לסוף מל"ת זו כתב רבינו וז"ל אמרינן בשבת דף קמ"ו העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא כגון נקב שבלול התרנגולים שהוא עשוי להכניס האויר ולהוציא ההבל הר"ז חייב משום מכה בפטיש כו' מוכח משם דפסק כשמואל וכאן כתב דבקודח חייב משום בונה כרב ואח"כ ראיתי בש"ג ר"פ הבונה אות ב' שנרא' מדבריו שכיוון להקשות על רבינו הסתירה שכתבנו, אבל המג"א סי' שי"ד סק"ג מתרץ את קושית הכ"מ דבהל' ט"ז ובפכ"ג איירי הרמב"ם בלול שאינה מחוברת לקרקע וע"כ לית ביה משום בנין אלא משום מכה בפטיש כיון דאין בנין בכלים אבל בהלכה י"ד איירי הרמב"ם בלול שמחוברת לקרקע ועי' במחה"ש ובתו' שבת שם שהוסיפו על תירוצו של המג"א דברים עתיקים וממילא לפי"ז כיון דרבינו מחלק בין היכא דצריך גבורה ואומנות שם יש בנין בכלי והיכא דל"צ גבורה ואומנות שם אין בנין בכלי כמו שאכתוב לקמן בס"ד בשמו א"כ י"ל דלקמן בסוף המל"ת זו איירי רבינו בנקב של"צ גבורה ואומנות ועכ"כ דחייב משום מכה בפטיש אבל כאן בקודח י"ל דצריך גבורה ואומנות עכ"כ דחייב משום בונה כמובן, וגם תירוצם של הלח"מ והמעשה רוקח הל"ש פ"י הלי"ד ותירוצו של הנשמת אדם כלל מ"א שמתרצו אליבא דהרמב"ם י"ל גם אליבא דרבינו אבל מ"ש הקובץ שם ליישב על הרמב"ם לחלק בין נקב גדול לנקב קטן החילוק זה ליכא למימר אליבא דרבינו כיון שכ' והקודח כ"ש חייב עכ"מ דגם בנקב קטן מאד סובר דחייב משום בונה א"כ עכצ"ל אליבא דרבינו כהשאר תירוצים הנ"ל כמובן:

פירוש ריז

ומ"ש רבינו ולמעלה במלאכת חורש הבאתי שהמשווה פני קרקע בבית כו' הר"ז בונה כו', לכאורה נראה מפשטות לשונו דכשהשפיל תל או מילא חריץ הוי ג"כ אב מלאכה דבונה מדכ' הר"ז בונה ול"כ הר"ז תולדת בונה כמ"ש אח"כ על הא דעייל שופתא בקופינא דמרא וזה לכאורה טעמא בעי דמ"ש וגם בהרמב"ם פ"י הלי"ב והלי"ג יש לדקדק כן וע"כ נ"ל דרבינו סמך עמ"ש לעיל בריש אב מלאכה דחורש וז"ל והתולדות הם המלאכות שאינן מענין האב אלא דומים לאב כיצד כדאמר בשבת היתה לו גבשושית פי' כעין תל קטן ונטלה או שהיתה לו גומא וסתמה בבית חייב משום בונה בשדה חייב

משום חורש עכ"ל וכיון שכ' שם בפי' שהוא תולדה עכ"כ כאן הר"ז בונה ועל הרמב"ם ג"כ י"ל דסמך עמ"ש בפ"ח הל"א עי"ש ותבין, ומ"ש רבינו את החילוק בהא דאין בנין בכלי דבמקום שצריך גבורה ואומנות יש בנין וסתירה בכלים כ"כ גם התו' בשבת ק"ב ע"ב ד"ה האי ועי' ברמב"ן ורשב"א וריטב"א והמאירי שם שמחלקו בענין אחר אלא מסוף דברי הרמב"ן נראה שהסכים לחילוקו של רבינו וגם מהטור או"ח רסי' שי"ד נראה דסובר כרבינו, אבל להיראים סי' ק"ב אית ליה שיטה אחרת בהא דאמר רב חייב משום בונה מובא גם בהגמ"יי הל"ש פ"י ובמרדכי פ' הבונה עי"ש כי מדבריו יש ללמוד כלל חדש בדרך הלימוד, וממ"ש רבינו דמגבן את הגבינה הר"ז תולדת בונה מוכח בפי' דגם באוכלין שייך משום בונה וכ"כ הח"א כלל מ':

פירוש ריח

והסותר (**פ**) **דוקא סותר ע"מ לבנות כו'**. כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פ"י הלט"ו וז"ל הסותר כל שהוא חייב והוא שיסתור ע"מ לבנות כו' וא"כ צ"ט מדוע ל"כ גם רבינו דבסותר חייב בכ"ש, ונ"ל בס"ד ליישב דלכאורה צריך להבין מנ"ל להרמב"ם דבסותר חייב בכ"ש וצ"ל דלהרמב"ם הי' ג"כ קשה קושיית התו' בשבת ל"א ע"ב ד"ה וסותר דכיון דבסותר ומכבה בעינן ג"כ ע"מ לבנות ולהבעיר א"כ מדוע לא קתני התנא במתני' דדף ע"ג המכבה ע"מ להבעיר והסותר ע"מ לבנות כי היכי דקתני המוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות וצ"ל כמו שתירץ התו' וז"ל וי"ל דהתם נמי לא קתני לי' אלא משום דבעי למיתני שיעורא דשתי אותיות ושתי תפירות אבל במכבה וסותר ע"מ להבעיר ולבנות כל שהוא מיחייב לא איצטריך למיתנייה עכ"ל וא"כ מוכח מהתנא דמתני' דבסותר חייב בכ"ש עכ"כ הרמב"ם כן, וא"כ י"ל דלעולם גם רבינו סובר כתירוצו של התוס' אלא סובר כיון דסותר אינו חייב אלא כשסותר לבנות וכיון דכל חיובו דסותר משום בונה ממילא מוכח דגם בסותר חייב בכל שהוא כמו בבונה וכיון שכ' רבינו דסותר אינו חייב אלא כשסותר ע"מ לבנות א"כ ממילא מובן מזה דגם בסותר חייב בכ"ש וע"כ ל"כ את זה בפי' כמובן, אבל לכאורה ק"ל דבשבת ל"א ע"ב על הא דהקש' הגמ' ר' יוסי כמאן ס"ל אמר עולא לעולם כר' יהודא ס"ל דמשאצל"ג חייב וקסבר ר' יוסי סותר ע"מ לבנות במקומו הוי סותר ע"מ לבנות שלא במקומו לא הוי סותר ור' יוחנן פליג על עולא וסובר דר' יוסי כר"ש ס"ל וגם רבא ס"כ עי"ש א"כ נראה דלר' יוחנן ורבא לא בעינן סותר ע"מ לבנות וא"כ ממ"נ קשה על רבינו והרמב"ם אי ס"ל כעולא אמאי לא כתבו דבעינן סותר ע"מ לבנות במקומו ואי ס"ל כר' יוחנן ורבא וכמו שבאמת פסקו הרי"ף והרא"ש שם א"כ לא בעינן סותר ע"מ לבנות והיכי כתבו דבעינן, אבל אח"כ

ראיתי במגן אבות דף ה' ע"א שכ' וז"ל הסותר כתב התו' דבעינן ע"מ לבנות ולכאורה זהו רק לעולא דף ל"א והתו' צ"ל דס"ל דגם החולקים עליו נהי דלבנות במקומו אינם צריכים מ"מ ע"מ שלא במקומו צריך דאל"כ הו"ל מקלקל כו' עכ"ל וכן באמת סברו גם הריטב"א והר"ן במתני' דדף ע"ג שם וא"כ י"ל שגם רבינו והרמב"ם סברו כן, אבל אח"כ ראיתי דאליבא דרבינו באמת י"ל כן כיון דל"כ באיזה מקום דפסק כעולא אבל אליבא דהרמב"ם שכ' בפ"א הלי"ח שם וז"ל כל המקלקל ע"מ לתקן חייב כיצד הרי שסתר כדי לבנות במקומו כו' ומדכ' כדי לבנות במקומו ע"כ מוכח דפסק כעולא דדוקא כשסותר ע"מ לבנות במקומו חייב א"כ קשה עליו אמאי ל"כ גם בפרק י' כן אבל לאחר החיפוש מצאתי שכבר דיבר מזה אריכות המגילת ספר עי"ש, ומ"ש רבינו שאם נאבד המפתח של תיבה הר' אליעזר ממיץ מתיר לשבר לכתחלה והר' שמשון אוסר גם הסמ"ק סי' רע"א הביא את פלוגתתם אלא מסיים ע"ז וז"ל ומיהו על ידי עכו"ם יש להקל להסיר עצמו מן הספק עכ"ל וגם מהטור או"ח סי' שי"ד נראה שהסכים עם הסמ"ק וכ"כ המחבר שם עי' מג"א שם ס"ק י"א, ודע דעל רבינו ק"ל בהא דינא דסותר דמדוע לא הביא את התולדה שכ' הרמב"ם פ"י הלט"ו וצ"ע ויתר פרטי דינים דבונה וסותר עי' ש"ע סי' שי"ד ושט"ו וח"א כלל ל"ט עד מ"ה:

פירוש ריט

המכבה (**פא**) **והמבעיר כו**'. רש"י ז"ל במשנה שבת דף ע"ג כתב דמכבה ומבעיר דמשכן הי' באש שתחת הדיד של סממנין אבל לא מפ' דבאיזה אופן הי' הכיבוי אי בשביל לעשות פחמין או בשביל שלא יקדיחו הסממנין בבישולם והלשון באש שתחת הדיד שכ' רש"י באמת סובל השני פירושים וגם הר"ן והברטנורה ז"ל מפרשו שם כרש"י אבל התוס' שם צ"ד ע"א ד"ה ר"ש פוטר כתב בפי' דכיבוי דמשכן לא הי' כדי שלא יקדיחו הסממנין בבישולם כי במשכן היו זהירים שלא להרבות אש יותר מדאי אלא הכיבוי הי' כדי לעשות פחמין, ונ"ל בס"ד דלא חלקו אלא התו' קאי שם אליבא דר"ש דסובר דכל כיבוי הוי משאצל"ג אם לא כשמכבה ע"מ לעשות פחמין או ע"מ להבעיר דהיינו הבהוב פתילה כמ"ש רש"י שם דף ל' ע"א ד"ה ש"מ וא"כ צ"ל לר"ש דגם כיבוי דמשכן הי' בכה"ג וע"כ מפ' התו' כן אבל רש"י ודכוותיה דקאי על המתני' דמצי אתיא גם כר' יהודה דמשאצל"ג חייב וא"כ חייב על כל כיבוי באמת צ"ל לדידי' דכיבוי דמשכן לא הי' ע"מ לעשות פחמין דאל"כ היכי מיחייב על כל כיבוי אעכצ"ל לר' יהודא דכיבוי דמשכן הי' כדי שלא יקדיחו הסממנין וע"כ נקט רש"י על כיבוי דמשכן לשון שיהא סובל השני פירושים כדי דתיתי מתני' אליבא דכ"ע בין לר"ש בין לר"י כמובן, אלא כל זה צ"ל לפום

שיטת התו' דדף צ"ד שמפ' דמההיא משאצל"ג ע"כ צ"ל לר"ש דבמשכן לא הי' הכיבוי בשביל שלא יקדיחו הסממנין אלא בשביל לעשות פחמין עי"ש היטב ותבין אבל לפום שיטת רש"י בהא דמשאצל"ג מובא בתו' שם באמת גם לר"ש שפיר י"ל דבמשכן הי' הכיבוי בשביל שלא יקדיחו הסממנין עי' בתוס' שם שפיר ותראה שכן הוא וגם עי' במגן אבות בד"ה המכבה, ובזה יש להבין בס"ד מ"ש הח' הר"ן ז"ל במשנה דשבת דף ע"ג וז"ל המכבה והמבעיר פי' במכבה ע"מ להבעיר דומיא דסותר או מכבה ע"מ לעשות פחמין שכן במשכן מכבין האש שלא יקדיחו הסממנין עכ"ל ומדכ' הר"ן דדוקא במכבה ע"מ להבעיר או ע"מ לעשות פחמין חייב נראה בעליל דאליבא דר"ש כתב כיון דלר' יהודא דמשאצל"ג חייב לא בעינן במכבה ע"מ להבעיר או ע"מ לעשות פחמין אעכצ"ל כיון דהר"ן על הרי"ף בס"פ המצניע פסק כר"ש עכ"כ בחידושיו דבעינן במכבה ע"מ להבעיר או ע"מ לעשות פחמין וכיון שכ' הח' הר"ן את מ"ש לפום שיטת ר' שמעון א"כ קשה היכי כתב דבמשכן היו מכבין האש שלא יקדיחו הסמנין אבל לפי הנ"ל י"ל דהר"ן סובר בהא דמה היא משאצל"ג כרש"י ולא כהתו' דדף צ"ד וע"כ כתב הר"ן שפיר כמובן, עכ"פ מוכח מכל הנ"ל דלר"ש אינו חייב במכבה רק כשמכבה ע"מ להבעיר או לעשות פחמין ולר' יהודא חייב אפי' בלא ע"מ וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דלפי מה שהוכחנו לעיל מחודש קע"ט וק"פ דרבינו פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור א"כ מדוע ל"כ שאינו חייב במכבה רק כשמכבה ע"מ להבעיר או לעשות פחמין בשלמא הרמב"ם ז"ל הל"ש פי"ב הל"ב כתב שפיר סתם המכבה כל שהוא חייב כיון דפסק בפ"א שם כר' יהודא דמשאצל"ג חייב אבל על רבינו דפסק כר"ש באמת קשה דמדוע כתב סתם:

פירוש רכ

ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים לדקדק בהרמב"ם הל"ש פ"ז הל"א ששינה מסדר המשנה דדף ע"ג דאיתא מתחילה המכבה ואח"כ המבעיר והרמב"ם נקט מתחילה ההבערה ואח"כ והכיבוי רמזתי ע"ז לעיל מחודש ד' ועכשיו נ"ל בס"ד דלפי מ"ש התי"ט ז"ל שבת פ"ז מ"ב ליישב דמדוע באמת לא נקט התנא במתני' מתחיל' המבעיר ואח"כ המכבה ותירץ וז"ל ולכן נראה בעיני דמשום כך איחר ההבערה לומר שבהבערה איכא מאן דס"ל שאין בה חיוב חטאת שאינה אלא בלאו והוא ר' יוסי שאמר הבערה ללאו יצאת כו' עכ"ל וא"כ י"ל כיון דהרמב"ם באמת לא פסק כר' יוסי אלא כר' נתן דהבערה לחלק יצאת ע"כ נקט מתחילה הבערה ואח"כ כיבוי אלא כל זה י"ל אליבא דהרמב"ם אבל אליבא דרבינו ל"ל כתירוצו של התי"ט כיון דלפי תירוצו גדלה התימא על רבינו דג"כ לא פסק כר' יוסי א"כ אמאי נקט רבינו מתחלה המכבה ואח"כ המבעיר אעכצ"ל אליבא דרבינו דהתנא

דמתני' סובר כר' שמעון דלא חייב אלא כשמכבה ע"מ להבעיר וע"כ נקט התנא המכבה והמבעיר לאשמעינן א"ז והרמב"ם כיון דפסק כר' יהודא ע"כ נקט מתחלה המבעיר וכבר רמזתי לעיל מחודש ד' בשם הראש יוסף שמתרץ גכ"כ וא"כ י"ל כיון דרבינו באמת פסק כר"ש ע"כ נקט המכבה והמבעיר להורות בזה דאינו חייב במכבה אלא דוקא כשמכבה ע"מ להבעיר וא"כ ממילא ל"ק על רבינו קושיתינו הנ"ל דר"ל דסמך על מה דנקט מתחלה המכבה דממילא ידעינן מזה דאינו חייב במכבה רק כשמכבה ע"מ להבעיר ודו"ק:

פירוש רכא

אבל עדיין ק"ל על רבינו דמדוע ל"כ במכבה והמבעיר דחייב בכל שהו כמ"ש הרמב"ם ונ"ל בס"ד די"ל דרבינו לשיטתו דפסק כר"ש דאינו חייב במכבה רק כשמכבה ע"מ להבעיר או לעשות פחמין ע"כ ל"צ למימר דחייב בכ"ש דמ"מ לא ידעינן א"ז כמו שאכתוב לקמן בס"ד אבל הרמב"ם לשיטתו דפסק כר' יהודא דלא בעינן במכבה ע"מ ע"כ צריך לכתוב בפי' דחייב בכ"ש די"ל דלרבינו דפסק כר"ש דלא חייב במכבה אלא כשמכבה ע"מ להבעיר ומוקי המתני' דדף ע"ג כר"ש כהנ"ל לדידי' בטעמא דתנא דמתני' דנקט מכבה תחילה וא"כ קשה לדידי' גבי מכבה על התנא דמתני' קושיית התו' דשבת דף ל"א הנ"ל מחודש רי"ח דמדוע ל"ק גבי מכבה ע"מ להבעיר וצ"ל כתירוצו של התו' דכיון דבמכבה חייב בכל שהוא ע"כ ל"ק במכבה ע"מ להבעיר וא"כ לפי"ז כיון דרבינו ג"כ לא נקט בפי' גבי מכבה ע"מ להבעיר עכצ"ל גם אליבא דרבינו לעצמו ג"כ כתירוצו של התו' וא"כ ממילא מוכח דשיעור מכבה בכל שהוא אבל מהרמב"ם דפסק כר' יהודא דלא בעינן במכבה ע"מ באמת ל"ק על מכבה קושיית התו' די"ל כיון דהתנא סובר כר' יהודא ע"כ לא נקט במכבה ע"מ וא"כ ליכא הכרח ממתני' דבמכבה חייב בכ"ש כיון דל"צ לומר במכבה כתירוצו של התו' עכ"כ הרמב"ם בפי' דחייב בכ"ש ודו"ק:

פירוש רכב

הנותן (פב) שמן לנר כו' והמסתפק ממנו כו', כ"כ גם הסמ"ק ז"ל סי' רפ"א אלא בתר שמסיים והמסתפק ממנו חייב משום מכבה כתב וז"ל פי' שמכחיש מאורו מיד ולא מפני שגורם כיבוי דקיי"ל דמותר ולכך אם יש ב' חתיכות חלב או שעוה על הנר מותר ליטול אחת מהם ודוקא ביו"ט דאי בשבת הן עצמן מוקצות בלא נר עכ"ל וכ"כ המרש"ל ז"ל בביאורו כאן בשם הא"ז ועי' בתו' ביצה כ"ב ע"א ד"ה והמסתפק ובד"מ או"ח סי' רס"ה ובב"י או"ח סי' תקי"ד ובש"ע שם, ואגב לא אמנע מלכתוב מדק"ל על הגמ' דביצה שם דמה הקשה ר' יהודא לעולא על הא דשמעיה זקף לה לשרגא מהא דהמסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה הא עולא אמר בשבת ל"א ע"ב דר' יוסי סובר דאינו חייב במכבה אלא דוקא כשמכבה ע"מ להבעיר במקומו דומיא דסותר דלא חייב אלא

כשסותר ע"מ לבנות במקומו עי' רש"י בשבת שם היטב וא"כ דילמא באמת סובר עולא כר' יוסי וכיון דשמעיה לא הי' מכב' ע"מ להבעיר אלא כמ"ש רש"י בביצה שם א"כ מה הקשה ר' יהוד' על עולא וזה אצלי קושיא גדולה, ובדרך אפשר י"ל דר' יהודא ידע דעולא ל"ק בשבת אלא אליבא דר' יוסי אבל לדידי' באמת סובר כרבנן וגם הלשון וקסבר ר' יוסי דקאמר עולא מורה קצת לזה וגם בלא זה עכצ"ל דרב יהודא ידע דעולא סובר כרבי יהודא דמשאצל"ג חייב דאל"כ מה הקשה עליו דילמא סובר כר"ש ולר"ש באמת אינו חייב משום מכבה כשמסתפק מן השמן שבנר כיון דלר"ש אינו חייב אלא דוקא כשמכבה ע"מ לעשות פחמין או ע"מ להבעיר כהנ"ל מחודש רי"ט וכיון דעכצ"ל דרב יהודא ידע דעולא סובר כר' יהודא א"כ ממילא שפיר י"ל דגם א"ז ידע דל"ס כר' יוסי וע"כ הקשה עליו שפיר ודו"ק:

פירוש רכג

וממילא לפי הנ"ל כיון שבררנו בס"ד דהא דהמסתפק ממנו חייב משום מכבה לא אתיא אלא כר' יהודא א"כ ק"ל כיון שרבינו באמת פסק כר"ש כהנ"ל מחודש רי"ט היכי הביא את הא דהמסתפק ממנו חייב משום מכבה [ועי' ברי"ף והרא"ש בביצה שם שג"כ הביאו את הא דהמסתפק ממנו חייב משום מכבה א"כ מוכח בפי' שפסקו כר"י דמשאצל"ג חייב וא"כ ק"ל על הרמב"ן והרשב"א דהיכי סברו בדעת הרי"ף דפסק כר"ש עי' בהרהמ"ג הל"ש פ"א הל"ח ובב"י או"ח סי' רע"ח שהביאם וצ"ע] בשלמא הסמ"ק הביא שפיר את הא דהמסתפק כיון די"ל דפסק כר' יהודא וכן היראים ז"ל סי' ק"ב ד"ה המכבה הביא ג"כ שפיר כיון דכתב בפי' שם דפסק כר"י אבל על רבינו ק"ל מאד וגם מצאתי אח"כ שגם המרש"ל ז"ל בביאורו כאן עמד על רבינו בזה דבתר שמברר דלר"ש המסתפק מן השמן אינו חייב משום מכבה כתב וז"ל ונמצא מ"ש הספר [כוונתו על רבינו] והמסתפק כו' וכל הני דדמי לכיבוי לאו אליבא דהלכתא כי הוא פוסק לעיל בשם ר"י דהלכה כר"ש ואפשר מאחר שהרמב"ם כתב בפ"ק המכבה נר חייב ופסק כר' יהוד' וכתב כל הדינים התלויים בכיבוי דגזרינן אטו כיבוי שהוא אב מלאכה כתב המחבר נמי בספרו ועוד אפ"ל דאפי' לר"ש כל הני אסורין אע"פ שהמכבה ממש אינו חייב מיתה מ"מ מאחר שרוב העולם לא ידעו לחלק בין צריכא לגופה וסברו שהמכבה ממש הוא אב מלאכה כמו מבעיר ע"כ החמירו בזה דלא יאמרו הותר השבת כי רוב העולם לא ידעו שהמכבה ממש פטור וא"כ כל מה שתהא מיקל בשבותיה א"כ יקילו ג"פ בכיבוי ממש וק"ל עכ"ל אבל תירוציו דחוקים מאד התירוץ הא' מובן דחוקו מעצמו אלא גם על התירוץ הב' ק"ל כיון דרבינו קאמר בפי' והמסתפק ממנו חייב משום מכבה כלשון הגמ' א"כ נראה דחייב

מה"ת כמו בלשון חייב משום מבעיר דקאמר אם לא שנאמר שהמרש"ל סובר דלשון חייב משום מכבה דקאמר הגמ' ג"כ פירושו דחייב מכות מרדות מדרבנן כמו שבאמת כתב הק"נ פ"ב דביצה אות נ"ב אליבא דהתו' ועם דברי הק"נ באמת תירוצו השני של המרש"ל עולה יפה, ועם תירוץ הב' של המרש"ל וכפי הבנתינו בו נ"ל בס"ד ליישב מדק"ל על הטור או"ח סי' רס"ה שכ' וז"ל והשמן אסור להסתפק ממנו בשבת ועי' ד"מ שם ותראה דהטור קאי על הא דביצה והמסתפק ממנו חייב וא"כ ק"ל עליו בתרתי חדא דבגמ' איתא חייב והיכי כתב בלשון אסור הלא גם בזמה"ז יש נפ"מ בין חיוב מלקות או לא כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז ס"ק י"ז ועוד כיון דפסק הטור באו"ח סי' רע"ח כר"ש דמשאצל"ג פטור היכי הביא את הא דמסתפק אבל עם תירוצו הב' של המרש"ל קושיא חדא מתורצת בחברתה כיון דלר"ש ג"כ אסור כמ"ש המרש"ל עכ"כ הטור שפיר לשון אסור ודו"ק:

פירוש רכד

מסקינן (פג) בשבת שאסור לקרות לאור הנר בשבת כו', הגאון מו"ה אייזיק שטיין ז"ל בביאורו כאן כתב עמ"ש רבינו ובמקום אחד יקראו שניהם וז"ל לשון ספר אור זרוע במס' שבת ושנים קוראים אפי' בשני ספרים ובפר' אחד וכל אחד ואחד יתן לב לקריאת חבירו עכ"ל נראה דכוונתו דרבינו חולק על הא"ז מדכ' ובמקום אחד אבל המרש"ל בביאורו כאן בתר דהביא את הא"ז כתב וז"ל ונראה בעיני שאף דעת הספר כן שהרי כתב אח"כ בב' מקומות אפי' בספר אחד אסור ומדכ' אפי' בספר אחד אסור ול"ק סתמא לא יקרא משמע להדיא דרישא מדבר אפי' בב' ספרים עכ"ל אבל מהב"י או"ח סי' רע"ה ד"ה ודוקא אחד נראה בפי' דסובר בדעת רבינו כמו שכתבנו בשם הגאון שחולק עם הא"ז דאל"כ היכי הביא הב"י ראי' דבשני ספרים אפי' בענין אחד אסור ממה שאוסר רבינו לומר פיוטים בליל יו"ט שחל להיות בשבת עי"ש ותבין נמצא לפי"ז הרווחנו דהרמ"א שם והח"א כלל מ"ה פסקו כרבינו דבשני ספרים אפי' בענין אחד אסור:

פירוש רכה

ומ"ש רבינו ואמר רב ואפי' הנר גבוה שתי קומות כו', בגמ' שלפנינו שבת י"ב ע"ב ודף קמ"ט ע"א איתא אמר רבה אפי' גבוה שתי קומות ואפי' שתי מרדעות ואפי' י' בתים זו על גב זו כו' וכ"כ הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פ"ה הלי"ד וא"כ ק"ל מדוע השמיט רבינו שתי מרדעות ואפי' י' בתים זו ע"ג זו, ואי"ל משום דרצה לקצר ע"כ לא נקט אלא תחילת מימרא דרבה דא"כ הול"ל כמ"ש הסמ"ק וז"ל ואסרו חכמים לקרות לאור הנר שמא יטה ואפי' גבוה הנר הרבה כו' עכ"ל וכ"כ הא"ז הלכות ערב שבת אות ל"ב בשם ספר התרומות וא"כ מדוע לא אמר גם רבינו כן, וגם אי"ל דרבינו סובר כהא"ז שכ' שם

דמחמת הגמ' דשבת דף קמ"ט לית הלכתא כרבה היכא דגבוה הרבה עי"ש דכיון דכ' רבינו דגם בשתי קומות אסור א"כ ממילא תו ל"ל דסובר כהא"ז כיון דהא"ז באמת מתיר שם אם הנר גבוה טפי מקומת אדם עי"ש וא"כ נשאר' התימא הנ"ל על רבינו אם לא שנאמר דכך הי' גירסתו [וכשאני לעצמי באמת ק"ל על רבה דכיון דקאמר אפי' י' בתים מדוע קאמר תו שתי קומות ואפי' שתי מרדעות אבל אח"כ מצאתי בב"ח ז"ל או"ח סי' רע"ה שהרגיש בזה ומיישב היטב] ולהלכה, פסק הטוש"ע סי' הנ"ל דאפי' שתי מרדעות וי' בתים זו ע"ג זו ג"כ אסור, והסמ"ק מסיים על הא דינא דרבה וז"ל ומכאן נראה דה"ה מתוך עששית או מתוך זכוכית אסור ואפי' קבועה בחור בכותל והטור הביא א"ז בשם ר' פרץ אבל בסמ"ק שלפנינו איתא בסמ"ק גופא כן לא בהגהות סמ"ק שהם מר' פרץ:

פירוש רכו

ועי' במג"א סי' רע"ה ס"ק ב' שרצה מתחלה להתיר לקרות לאור הנר אם סגרו במפתח כמו שעשו המהרא"ש ומהר"מ ותלמידיהם [והמחה"ש שם התיר להמתירין ע"י קשר משונה] ובסוף דבריו הביא בשם הב"ח דאסור וגם בשיירי כנה"ג שם הסכים עם הב"ח אבל לי"נ דאם הנר גבוה טפי מקומת אדם יש לסמוך במפתח או ע"י קשר משונה על המתירין כיון דהא"ז מתיר בכה"ג לגמרי כהנ"ל בשמו, ועי' בפרמ"ג בא"א שם שהתיר כשנתן את המפתח לאדם אחר אבל השע"ת שם החמיר גם בזה אבל על ההיתר שכתבנו נ"ל דיש לסמוך כשיש בו ביטול תורה ועונג שבת למי שמתענג ויש לו קורת רוח מלימודו כיון דאפשר שגם הב"ח מודה לזה, וכל זה בנר של שמן אבל בנר של שעוה דלא שייך משום שמא יטה נ"ל דאפי' בלא מפתח או קשר משונה אלא שמניחו למעלה מקומת אדם ג"כ מותר ללמוד אצלו דהט"ז שם ס"ק ב' מתיר לגמרי בנר של שעוה משום הטעם דלא גזרו שמא יטה אלא במקום חיוב דאורייתא אבל בשל שעוה כיון דלית ביה מלאכה שחייב בה מדאוריי' דאף את"ל שהוא מכבה מ"מ כיבוי זה אין צריך לגופה וכיון דפסק כר"ש דמשאצל"ג פטור ולית ביה אלא איסור דרבנן ובאיסור דרבנן סובר הט"ז דלא גזרו משום שמא יטה ע"כ סובר דבשל שעוה מותר וגם המג"א שם נוטה להתיר בעת הצורך אלא הא"ר והתניא בקונטרס אחרון שם הקשו על הט"ז עי"ש אבל בגוונא שכתבנו כשמניחו למעלה מקומת אדם אפשר דגם הם מודים דשרי, ועי' בכ"ס או"ח סי' ס' שכ' דמילי קערצין שלנו יש להם דין נר של שעוה והוא לא מלאו לבו להתיר בנר של שעוה ובמילי קערצן כיון דלא רצה לסמוך על ההיתר של הט"ז ואעפ"כ התיר ללמוד בב' ספרים בענין אחד משום הטעם דבלא"ה יש מתירים בכה"ג א"כ כמ"כ נמי שפיר יש לסמוך על ההיתר שכתבנו כיון דהא"ז מתיר בלא"ה כשהוא למעלה מקומת אדם,

וגם מרבינו נ"ל בס"ד להוכיח דסובר כהט"ז ממ"ש וז"ל מסקינן בשבת שאסור לקרות לאור הנר בשבת כו' כל זה שמא יטה הנר ונמצא מבעיר שממשיך השמן לפי הפתילה עכ"ל ולכאו' יש לדקדק מלת כל זה וגם מלת שממשיך השמן מיותר מדוע ל"ק בקיצור דבתר דכתב שאסור לקרות לאור הנר בשבת הול"ל את הטעם שמא יטה הנר ונמצא מבעיר אבל עם הט"ז מיושב שפיר די"ל כיון דרבינו פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור כהנ"ל מחודש ריט"ע כ"כ כיוון במד"כ מלת כל זה ומלת שממשיך השמן להורות דדוקא היכא שיש חשש איסור דאורייתא גזרו שלא לקרות לאור הנר אבל לא בנר של שעוה כמ"ש הט"ז כמובן:

פירוש רכז

ומ"ש רבינו א"ר הונא ובאור המדורה כו' אסור לקרות שקל יותר לנענע לפידי' כו' גם הא דר' הונא איתא בשבת דף י"ב ורש"י ד"ה במדורה כתב וז"ל מדורת אש גדולה אסור דהואיל ויושבין רחוק זה מזה ועוד שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר בבא חבירו להבעיר ולחתות עכ"ל נר' בפי' דרבינו כיוון להפי' השני של רש"י ועכ"כ שקל יותר לנענע לפידים וגם הטור או"ח סי' רע"ה הרכיב את דברי רבינו עם פי' השני של רש"י מדכ' וז"ל ובמדורה אפי' י' כאחד אין קוראין שבקל יכול להטות קודם שירגיש בו חבירו עכ"ל ועי' בדרישה שם שנתן טעם לשבח דמדוע נקט הטור כהפי' השני של רש"י ולי"נ דטעמו כיון דרבינו גכ"ס כן, ועי' בהרמב"ם הל"ש פ"ה הלי"ד דלא הביא את הא דרב הונא דבמדורה אסור אלא הגמ"יי שם הביאו ואח"כ ראיתי בב"ח סי' הנ"ל שכבר הרגיש בזה ונ"ל בס"ד די"ל דהיה קשה להרמב"ם על רב הונא קושיית הק"נ פ"ק דשבת אות נ"ז מהברייי' שהביא הגמ' שם דף כ"א ע"א ת"ר כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת אבל עושין מהן מדורות בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין ע"ג כירה וסובר הרמב"ם דפירושו בין להשתמש לאורה דכל מיני תשמיש מותר אפי' לקרות וא"כ מוכח מהברייתא זו דלא כרב הונא וכיון דהרמב"ם פ"ג הלי"ט שם הביא את הברייתא זו ע"כ השמיט את הא דרב הונא ועל רבינו והשאר פוסקים שהביאו את הא דרב הונא וגם את הברייתא צ"ל דסברו כתירוצו של הק"נ אבל להרמב"ם לא הי' ניחא תירוצו ע"כ השמיטו שפיר כמובן:

פירוש רכח

ודע דבגמ' דף י"ב שם אי' אמר רבא אם אדם חשוב הוא מותר פרש"י וז"ל מותר לקרות לאור הנר שאינו רגיל להטות נר בחול מפני חשיבותו עכ"ל ורבינו והרמב"ם השמיטו את זה וכבר עמד ע"ז הש"ג שם וגם הב"ח והכנה"ג סי' הנ"ל עי"ש שמתרצו יפה, ולהלכה הטוש"ע סי' הנ"ל הביאו את הא דרב הונא וגם את הא דרבא, ומ"ש רבינו דביו"כ מותר

לומר סליחות וביו"ט שחל בשבת אסור לומר פיוטים כ"כ גם הגמי"י הל"ש פ"ה וכ"פ הרמ"א סי' הנ"ל, ומ"ש שאסור לומר האגדה גם בזה הלכה כרבינו לפמ"ש המג"א סי' רע"ה ס"ק ג' שנהגו להקל לקרות האגדה בנר של שעוה אלמא דדדוקא בנר של שעוה התיר ואת זה כבר כתבנו במחודש רכ"ו דרבינו סובר כשיטת הט"ז דבנר של שעוה מותר לקרות וא"כ צ"ל דמה דאוסר לומר האגדה היינו בנר של שמן אבל לפי מה שפסק המחבר שם שמותר לומר האגדה אצל כל נרות משום דהוי כעין ראשי פרקים לית הלכתא בהא דהאגדה כרבינו, ומ"ש ולעיין עמו מי שאינו יודע לקרות אינו מועיל כו' מהסמ"ק סי' רפ"א נראה דחולק על רבינו בזה מדכ' וז"ל אפי' אם האחד אינו יודע לקרות וחבירו אומר לו תן דעתך שלא אטה בכה"ג הי' מתיר ר"י מיהו אסור לקרות ואשתו מעיינת עמו ומשמרתו דדעתה קרובה אצלו עכ"ל ובש"ע סי' הנ"ל פסקינן כהסמ"ק מלבד בהא דאשתו פסקינן דג"כ מועיל ולפמ"ש המרש"ל בביאורו כאן דגם רבינו מודה להסמ"ק היכא שהזהיר אותו עליו באמת פסקינן בזה כרבינו:

פירוש רכט

ומ"ש רבינו וכן מסקינן שלא יפלה כו' וגם להבחין בין בגדו לבגד חבירו אסור כו', בגמרא שבת י"ב ע"א איתא אר"י אמר שמואל אפי' להבחין בין בגדו לבגדי אשתו ורבינו שינה מלשון הגמ' הן אמת שגם הרמב"ם הל"ש פ"ה הלט"ז שינה מלשון הגמ' על הרמב"ם י"ל דרצה לכלול בלשונו כל מיני כלים או י"ל כמ"ש הרהמ"ג עי"ש אבל על רבינו לכאורה קשה אבל כבר מתרץ המרש"ל בביאורו כאן וז"ל בגמ' ל"ג הכי אלא אמרינן בין בגדו לבגדי אשתו ומוקי לה בגמר' במפונקי דמחוזא דלא עבדו מלאכה ובגדיהם רחבים כבגדי נשים וכבר כתבתי בכמה מקומות שכן דרך הספר לשנות לשון הגמ' ותפס מילתא דפסיקא ולא נצטרך לחלוק בין בגדי מחוזא, ומצאתי כתוב דהאידנא אסור לבדוק הציצית בהשכמה בבהכ"נ בשבת לאור הנר כי לפעמים הם מסוכסכים וצריך עיוני להפרידם ולבדקם ולא גריעי מכלים הדומים זה לזה שאסור לשמש קבוע לבדקם כו, ע"כ מצאתי אבל אני שמעתי מפי חכם שנהגו להקל בכל הני דברים האידנא שמשתמשים בנרות קנדלי"ה דאינו שייך בהן כ"כ שמא יטה כמו גבי שמן כדאיתא לקמן בסמ"ג עכ"ל ועי' בב"ח או"ח סי' רע"ה סוף ד"ה כלים הדומין ותראה שלא ראה את הביאור של המרש"ל:

פירוש רל

ומ"ש רבינו למעלה בדיני הטמנה אמרנו כו' ותניא בכריתות החותה בגחלים בשבת חייב שתים כו' וחכמים אומרים אינו חייב אלא אחת כו', כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל וחכמים אומרים אינו חייב אלא אחת פי' משום מבעיר אבל משום מכבה פטור

משום דהוי משאצל"ג כר"ש וק"ל עכ"ל אבל לכאורה ק"ל על פירושו הא בגמרא כריתות דף כ' איכא ג' אוקימתות בפלוגתא דחכמים ור"א בר צדוק ר"א ור' חנינא סברו דפליגי במקלקל בהבערה אי פטור או חייב אמי בר אבין ור"ח בר אבין סברו דפליגי בדר' יוסי אי הבערה ללאו יצאת ורב אשי סובר דפליגי בפלוגתא דר"י ור"ש אי דבר שאין מתכוין פטור אבל בפלוגתא דמשאצל"ג ליתא בגמ' דפליגי וא"כ היכי מפרש המרש"ל את החכמים דמשום משאצל"ג פטרו, ונ"ל בס"ד דהמרש"ל מפ' כפי שיטת התו' שם ד"ה ס"ל שמפרשו בכוונת אוקימתא דרב אשי דפליגי במשאצל"ג וכיון דרבינו ג"כ מבעלי התו' ע"כ מפ' המרש"ל אלי בייהו ועכ"כ המרש"ל מלת וק"ל, ועי' בהרמב"ם הל' שגגות פ"ז הלי"ב שנראה מדבריו דל"ס כהתו' דאלת"ה אמאי כתב דוקא כשמתכוין לכבות ולהבעיר חייב שתים הלא הרמב"ם פסק כר"י דמשאצל"ג חייב ולפי אוקימתא דרב אשי וכפי פירושו של התו' בהא דרב אשי באמת חייב לר"י אפי' כשלא מתכוין אע"כ מוכח דל"ס כהתו' עי"ש היטב ותבין:

פירוש רלא

ובתשו' ארי' דבי עילאי ז"ל באבני זכרון חאו"ח סי' ה' ראיתי שהקשה קושיא גדולה על החוות יאיר ז"ל מגמרא דכריתות הנ"ל דהחו"י סס"י קל"ב כתב להקשות דלמה נסתפקו אמוראי באיסי בן יהודא דקאמר דאינו חייב על אחת מהל"ט מלאכות כדאיתא בשבת ו' ע"ב דאיזה מלאכה הוא למה לא החליטו שהוא מבעיר וס"ל לאיסי כר' יוסי דהבערה ללאו יצאת ומתרץ החו"י דא"כ הי' גם המכבה פטור והו"ל תרתי מלאכות מהל"ט מלאכות דלא מיחייב עליהן אלא מלקות ואיסי לא אמר אלא אחת עי"ש, נראה בפי' דסובר החו"י דלר' יוסי דליכא בהבערה אלא לאו גם במכבה הדין כן וצ"ל דסברתו כיון דבמכבה אינו חייב אלא כשמכבה ע"מ להבעיר והטעם או משום מקלקל או משום דהוי משאצל"ג כדאיתא בשבת ל"א ע"ב עכ"ס החו"י דלא חייב יותר במכבה מהבערה, והקשה עליו האדב"ע דהיאך נעלם ממנו הגמרא דכריתות הנ"ל מחודש ר"ל דלאוקימתא דאמי בר אבין ורב חנינא בר אבין החכמים סברו כר' יוסי דאינו חייב חטאת משום הבערה רק משום מכבה וע"כ סברו החכמים דהמחתה בגחלים אינו חייב אלא אחת משום מכבה וא"כ מוכח בפי' דסובר הגמ' דאע"ג דאינו חייב חטאת לר' יוסי בהבערה אפי"ה חייב במכבה, ותו הקשה עליו מהתו' ישנים שבת כ"ט ע"ב שכ' על מה דאיתא במתניתן שם ר' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה כו' וז"ל אע"ג דר' יוסי אית ליה דהבערה ללאו יצאת בכיבוי מודה דחייב אף בפני עצמו כדתנן בפ' כלל גדול ושוב אמר מהר"מ דמהר"ח אמר דבפ' ספק אכל בהדיא פוטר ר' יוסי בהבערה ומחייב בכיבוי עכ"ל

אלמא דהתו' ישנים באמת מחמת הגמ' דכריתות סובר דחייב לר' יוסי במכבה אע"ג דלא חייב במבעיר וא"כ גם מהת"י קשה על החו"י כן הקשה האדב"ע עי"ש שמפלפל טובא לתרצו וגם אני אענה בס"ד את חלקי בדבר הזה בהקדים מדק"ל עוד על החו"י הלא מהמתני' דר' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה ג"כ מוכח דלא כוותי' כיון דמיחייב חטאת לר' יוסי במכבה את הפתילה אבל אח"כ כשראיתי גם את סוף דברי האדב"ע כי דבריו ארוכים מאד ראיתי שגם את הקושי' זו הביא בשם נצח ישראל:

פירוש רלב

ונ"ל בס"ד לתרץ דהתו' בשבת ו' ע"ב ד"ה הא כתבו דלא קתני איסי בן יהודא אינו חייב על אחת מהן אלא אסקילה אבל חטאת חייב על כולן ול"ס איסי כרמי בר חמא דכל שחייבין על שגגתו חטאת חיבין על זדונו סקילה דלאיסי יש אחת שחייב חטאת ולא סקילה וא"כ לכאורה ק"ל מה הקשה הת"י הנ"ל אע"ג דר' יוסי אית ליה דהבערה ללאו יצאת כו' דכוונתו כיון דסובר דהבערה ללאו יצאת עכ"ס דלא חייב חטאת בהבערה וא"כ היכי מיחייב חטאת במכבה במתני' כן הקשה הת"י הלא לפי התו' הנ"ל דילמא באמת סובר ר' יוסי דחייב חטאת בהבערה אע"ג דלא חייב סקילה כמ"ש התו' אליבא דאיסי וע"כ מיחייב לר' יוסי גם במכבה חטאת ומה הקשה הת"י וצ"ל דהת"י הקשה אליבא דרמי בר חמא דסובר דהיכא דלא חייב סקילה ליכא חטאת, וגם זה נ"ל בס"ד דאמי בר אבין ור' חנינא בר אבין דגמ' דכריתות הנ"ל ג"כ נ"ל דסברו כרמי בר חמא וע"כ מתרצו שפיר דר"א בן צדוק וחכמים פליגי בפלוגתא דר' יוסי ור' נתן דאי הוה סברו כאיסי בן יהודא דחייב חטאת אע"ג דלא חייב סקילה א"כ לא משני מידי כיון דסוף סוף הוה קשה על החכמים דמדוע לא מחייבו במחתה בגחלים גם משום מבעיר חטאת אעכצ"ל דסוגי' דכריתות אזלא אליבא דרמי בר חמא וגם בת"י צ"ל כן כמו שכתבנו, אבל לכאורה עדיין צריך להבין את הת"י דמהיכא תיתי נאמר דתליא כיבוי בהבערה שהקשה על ר' יוסי וצ"ל דהת"י סובר כיון דאיכא צד כיבוי דלא מיחייב אלא משום הבערה דהיינו במכבה ע"מ להבע"ר ע"כ הסברה נותנת דלא מיחייב בכיבוי יותר מהבערה וע"כ הקשה שפיר וע"ז מתרץ דהן אמת דמצד הסברא הוה אמרינן דתליא כיבוי בהבערה אבל כיון דחזינן במתני' דר' יוסי מחייב חטאת במכבה אע"ג דלא מחייב בהבערה ע"כ מוכח ממתני' לומר דלא כהסברא כמובן, אלא כל זה י"ל לרמי בר חמא כיון דהיכא דליכא סקילה סובר דליכא חטאת ע"כ איכא הכרח ממתני' לומר דלא תליא כיבוי בהבערה ודלא כהסברא אבל לאיסי בן יהודא באמת ליכא הכרח ממתניתין לומר דלא כסברא כיון דלדידי' באמת גם בהבערה חייב חטאת וא"כ ממילא אמרינן כהסברא דאינו חייב

במכבה יותר מבמבעיר, וממילא לפי הנחה זו בין ותבין שפיר את החו"י שהקשה דמדוע לא אמרינן דאיסי סובר כר' יוסי ומתרץ ע"ז דלאיסי כיון דסובר דאיכא חיוב חטאת אפי' היכא דליכא סקילה אי הוה אמרינן דסובר כר' יוסי אז באמת הוה אמרינן דגם במכבה ליכא חיוב סקילה כמו במבעיר כיון דלאיסי ליכא הכרח ממתני' לומר דלא כהסברא וא"כ הי' אז תרי אבות מלאכות בלא חיוב סקילה ואיסי לא אמר אלא דאיכא חדא וע"כ לא יכלינן למימר דאיסי סובר כר' יוסי וכיון שכוונת החו"י כן הי' ממילא ל"ק עליו כל הקושיות הנ"ל דמגמ' דכריתות וגם מהת"י ל"ק כיון דהגמ' דכריתות והת"י אזלי אליבא דרמי בר חמא כהנ"ל והקושיא ממתני' דר' יוסי פוטר בכולן ג"כ ל"ק כיון דלאיסי באמת הוה אמרינן דגם במבעיר חייב חטאת וא"כ לא הי' לאיסי ממתני' שום סתירה ודו"ק:

פירוש רלג

ומ"ש רבינו בסוף פ"ק דשבת מסקינן שאסור ליתן עצים באש כו' אבל סילתי כו', בכאן יש קושיא גדולה על רבינו דבשבת כ' ע"ב איתא א"ר יוחנן עצים של בבל אין צריכין רוב מתקיף לה ר' יוסף מאי היא אלימא סילתי השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב היוצא סילתי מיבעיא אלא א"ר יוסף שוכא דארזא פרש"י יבש הוא ודק ויש כמין צמר בין קליפה לעץ והוא מבעירו משאחזה בו אור רמי בר אבא אמר זאזא אלמא דלפי מסקנת הגמר' גם בסילתי צריך שידליק רוב וא"כ היכי כתב רבינו דבסילתי שרי בלא רוב וכבר מרמז ע"ז הבעל הג"ה שאצל רבינו והניח בצ"ע וגם על הסמ"ק סי' רפ"א קשה קושיא זו, ונ"ל בס"ד לתרצם דבגמ' שם עמוד א' א"ר הונא קנים אין צריכין רוב אגדן צריכין רוב איתמר נמי א"ר כהנא קנים שאגדן צריכין רוב לא אגדן אין צריכין רוב אלמא דר"כ ור"ה סברו דקנים שלא אגדן אין צריכין רוב וא"כ י"ל דהיה קשה לרבינו ולהסמ"ק על ר"כ ור"ה קושיית ר' יוסף השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב היוצא קנים מיבעיא כמו שהקשה ר' יוסף על הא דסילתי ועי' ברשב"א שם שהניח בקושיא על ר' יוסף גופא דמ"ש שוכא דארזא מהא דפתילה דעולא א"כ מכ"ש די"ל דקשה על קנים מהא דעולא כיון דבשוכא דארזא אוחז העור טפי מבקנים דלשוכא דארזא יש שני מעלות יבש ודק וגם אית ליה צמר כמ"ש רש"י הנ"ל וא"כ שפיר י"ל דקשה על ר"כ ור"ה כמו שכתבנו אעכצ"ל דר"כ ור"ה באמת חלקו על רב יוסף וסברו דליכא לדמות הא דעולא להא דקנים וסילתי כיון די"ל דדוקא בפתילה שצריך לאורה איכא למיגזר טפי ועכ"ס עולא שצריך שידליק ברוב היוצא אבל בקנים וסילתי דל"צ לאורה אלא למדורה גם עולא מודה דאין צריכין רוב וגם מהא דתני רב יוסף שם ארבע מדורות אין צריכין רוב ג"כ נראה דרב יוסף פליג עם ר"כ ור"ה מדלא חשיב גם קנים וטעמא דרב יוסף באמת י"ל

דגם בקנים קשיא ליה כמו בסילתי, וא"כ ממילא י"ל כיון דר"כ ור"ה ל"ס כר' יוסף ע"כ סברו רבינו והסמ"ק דלית הלכתא כרב יוסף בהא דסילתי וכיון דל"ק על סילתי מהא דפתילה דעולא א"כ ממילא שוב שפיר י"ל דר' יוחנן באמת קאי על סילתי וע"כ פסקו רבינו והסמ"ק שפיר דבסילתי ל"צ רוב כמובן, וגם מה מאד יש ליישב בס"ד מדק"ל על רבינו והסמ"ק דמדוע לא הביאו דבקנים שרי כמו שפסק הרמב"ם הל"ש פ"ג הלכ"א אבל בהנ"ל י"ל כיון דהביאו דבסילתי שרי ממילא ידעינן מזה דגם בקנים שרי כיון דחד טעמא אית להו, וגם מיושב בזה מדק"ל על הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דמדוע לא הביאו את הא דר' יוסף דבסילתי צריך רוב די"ל דגם הם סברו דר"כ ור"ה פליגי על רב יוסף וכיון שהביאו את הא דר"כ ור"ה דבקנים ל"צ רוב ע"כ לא הביאו את הא דר' יוסף ועי' בטוש"ע או"ח סי' רנ"ה שג"כ לא דברו מהא דסילתי כלום וא"כ גם אליבייהו צ"ל כהנ"ל וממילא הרווחנו לדינא דבאמת כל הפוסקים סברו בהא דסילתי כרבינו ודו"ק:

פירוש רלד

ומ"ש רבינו ובפחמין אפי' כל שהוא נדלקין מותר כו', במשנה שבת כ' ע"א איתא ובגבולין כדי שתאחז האור ברובו ר' יהודא אומר בפחמין כ"ש ופסק רבינו כר"י וכ"פ הסמ"ק סי' רפ"א אבל הרמב"ם בפי' המשניות שם כתב דלית הלכתא כר' יהודא וכ"ס בחיבורו הל"ש פ"ג הלי"ט מדכ' עושה אדם מדורה מכל דבר שירצה כו' וצריך שידליק רוב המדורה קודם חשיכה וגם הב"י או"ח סי' רנ"ה כתב דהרמב"ם בחיבורו ל"ס כר"י אבל הטור שם פסק ג"כ כר"י וצ"ל דרבינו ודכוותי' סברו דר' יהודא לא פליג אלא הוסיף על החכמים כמ"ש הברטנורה שם ועל הלשון ר"י אומר כבר תירץ התי"ט שם אבל על הרמב"ם י"ל דבאמת משום טעם זה הוכיח דר' יהודא חולק על החכמים ופסק כהחכמים ועי' ב"ח וט"ז סי' הנ"ל ותראה שכל מ"ש אליבא דהטור י"ל גם אליבא דרבינו ולהלכה פסקינן בזה כרבינו דעמ"ש השו"ע שם יש אומרים שבפחמין כו' אלא כל שהוא שרי מסיים התניא בש"ע שלו וז"ל ויש חולקים ע"ז ובד"ס הלך אחר המיקל, ועי' בגמ' שם ותראה שהרבה דינים השמיט רבינו בהא דמדורה דבגמ' איתא דבעץ יחידי צריך שיאחוז האור ברוב עביו וברוב היקפו וכ"פ הרמב"ם שם וגם כל שאר הפוסקים אלא רבינו השמיט א"ז וגם מ"ש רב יוסף ארבע מדורות אין צריכין רוב של זפת ושל גפרית ושל גבינה ושל רבב במתניתא תנא אף של קש ושל גבבא גם א"ז השמיט רבינו אלא ע"ז י"ל כיון שכ' דגם בסילתי לא בעינן רוב ממילא ידעינן מזה הני ששה דברים במכ"ש אבל מה שהשמיט עץ יחידי באמת צ"ע:

פירוש רלה

ומ"ש רבינו בשבת תנן שאין עושין פתיל' כו', ע"ז יש לדקדק דבמתניתן ר"פ במה מדליקין חשיב התנא ו' דברים לפסול פתילות לכש חוסן כלך פתילת האידן פתילת המדבר וירוקה שעל פני המים ובברייי' שם הוסיפו צמר ושער ורבינו לא נקט מהני דמתניתין אלא ג' לכש פתילת האידן וחוסן מדוע שבק אינך וגם הנך דנקט לא נקט על הסדר דמתניתין וגם הרמב"ם הל"ש פ"ה הל"ה לא נקט על הסדר דמתני' דמתחלה נקט משי שהוא כלך וגם לא נקט מהני דמתניתין רק ה' דברים ואי"ל דסובר דשתי פתילות חד הם כיון דמגמרא שם מוכח דשני עניינים הם דפתילת האידן היא אחוינא פי' ערבה ופתילת המדבר היא שברא ומפ' בפי' המשניות עלה עשב אלא ע"ז י"ל דהרמב"ם סמך על וכיוצא בהן שכתב אבל על הסדר וגם מה דנקט מתחלה הני דהוסיפו בברייתא צמר ושער באמת צ"ע ואחר שכתבנו א"ז ראיתי במעשה רוקח שם שג"כ דיבר מזה דמדוע שבק חד מהני דמתניתין אבל לפמ"ש מתורץ זה שפיר, ועל רבינו נ"ל בס"ד דסמך על מ"ש אח"כ ומאיזה דבר עושין פתילה כו' וכיון שכ' דמאיזה דבר עושין פתילה ע"כ לא נקט מהני דמתניתין אלא ג' לדוגמא אבל על הסדר גם על רבינו צ"ע, ועי' ש"ע או"ח סי' רס"ד שלא נקט אלא צמר ושער דברייתא ומהני דמתני' לא נקט כלום וצ"ל דג"כ סמך עמ"ש אח"כ אלא מדבר כו', ומ"ש רבינו על קנבוס וצמר גפן בשם הר"ת שמותר לעשות מהם פתילות כ"כ גם התו' שם כ"ז ע"ב ד"ה כל היוצא ועי' בהגמי"י הל"ש פ"ה שהביא פלוגתא בזה ולהלכה פסקינן בש"ע סי' הנ"ל שמותר:

פירוש רלו

ומ"ש רבינו שמן שמדליקין בו בשבת כו' עד חלב מבושל, דברים פשוטים הם כדאיתא בגמ' וכ"פ הש"ע או"ח סי' רס"ד, ומ"ש דבחלב מבושל אפי' כשנותן לתוכו שמן כ"ש אין מדליקין בו בזה לא פסקינן כרבינו אלא כהרי"ף והרמב"ם והרא"ש שמדליקין בו ומ"ש וחובה עליו לישב לאור הנר כו' כן איתא בשבת כ"ה ע"ב נר שבת חובה וכ"כ הרמב"ם ועי' בהגמי"י הל"ש פ"ה ובתי"ט פ"ב מ"א מ"ש בזה, ומ"ש ולא בנפט לבן כו' עי' במגלת ספר מ"ש ע"ז, ומ"ש והלכה כחכמים שמותר להדליק לכתחילה בשאר שמנים כו' הכי איתא בשבת כ"ו ע"א וכ"כ הרמב"ם שם וכ"פ הש"ע שם אלא בש"ע מסיים ע"ז וז"ל ומ"מ שמן זית מצוה מן המובחר והיא מימרא דר' יהושע ב"ל דף כ"ג שם כל השמנים כולן יפין לנר שמן זית מן המובחר וא"כ ק"ל דמדוע השמיטו רבינו והרמב"ם את זה וגם בהל' חנוכה לא הביאו א"ז וצ"ע, ומ"ש ונר הדולק מע"ש כו' דאמר רב חסדא שמנים שאמרו חכמים כו' ע"ז לכאורה ק"ל הלא רבינו בהל' חנוכה ל"פ כרב חסדא אלא כרב דגם בשבת חנוכה מדליקין וא"כ היכי הביא כאן את הא דרב חסדא וצ"ל דלא הביא

כאן את הא דר"ח אלא להוכיח מיניה את הא דינא דנר במרתף שכ' ואח"כ ראיתי שגם הגאונים מו"ה אייזיק שטיין והמרש"ל ז"ל בביאורם כאן כתבו כן ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעתם:

פירוש רלז

ומ"ש רבינו אמר אביי כל מילי דמר כו' אלא אפי' נר של חול מותר להדליק מנר של מצוה כו', ממה שהתיר רבינו אפי' נר של חול כשרוצה להדליק בו נר של מצוה נר' דסובר דאפי' ע"י קינסא שרי דנר של חול לא הוי יותר מקינסא אבל הרמב"ם הלכות חנוכה פ"ד הל"ט אוסר ע"י קינסא והראב"ד שם השיג עליו וא"כ קיימו רבינו והראב"ד בחדא שיטתא עי' בהגמי"י שם אבל הטור או"ח סי' תרע"ד פסק כהרמב"ם וכ"פ המחבר מדהביא את שיטת הרמב"ם בסתם והרמ"א כתב שנהגו להחמיר בנרות חנוכה והמג"א כתב דבכל נרות של מצוה נהגו להחמיר ואת שיטת רבינו ברוך שהביא רבינו הביא ג"כ המחבר שם והרמ"א כתב דנר של ת"ת או נר לחולה נקרא ג"כ נר של מצוה ומ"ש הט"ז שם בשם המרש"ל כ"כ המרש"ל בביאורו כאן ביותר ביאור, ומ"ש רבינו אבל נר של חול לצורך עצמו לכ"ע אסור בזה ליכא מאן דפליג חוץ מבנר של בהכ"נ כתב הרמ"א או"ח סי' קנ"ד שלא נהגו ליזהר בכך וכתב הטעם שדעת ב"ד מתנה ע"ז, ומ"ש רבינו אין נותנין כלי תחת הנר כו' את כל זה כתב גם הרמב"ם הל"ש פ"ה הלי"ג חוץ ממ"ש רבינו מהא דמים וצלוחיות של בהכ"נ אלא את זה כתב התו' בשבת מ"ז ע"ב ד"ה מפני וכ"פ בש"ע או"ח סי' רס"ה, ומ"ש רבינו דגרם כיבוי מותר כ"כ הש"ע סי' של"ד שם, ומ"ש בשם הירושלמי בהא דנר שעל גבי טבלא עי' בהרמב"ם פי"ב הל"ו ובהגמי"י שם ובש"ע או"ח סי' רע"ז, ומ"ש רבינו הלכה שנכרי שבא לכבות הדליקה כו' כן איתא בשבת דכ"א ע"א וכ"פ הרמב"ם שם פי"ב הל"ז ועי' ש"ע סי' של"ד שלא מחלק בקטן בין אם עושה על דעת אביו או לא וכבר נתן הט"ז ס"ק י"ט שם טעם לשבח ע"ז, ומ"ש רבינו בדיני דליקה עד סוף האב מלאכה זו עי' טוש"ע או"ח סי' של"ד:

פירוש רלח

המכה (**פד**) **בפטיש כו**'. כן איתא בשבת ע"ה ע"ב רבה ור' זירא דאמרי תרווייהו כל מל' דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש והרמב"ם ז"ל הל"ש פ"י הלט"ז כתב וז"ל המכה בפטיש הכאה אחת חייב וכל העושה דבר שהיא גמר מלאכה הר"ז תולדת מכה בפטיש וחייב כיצד המנפח בכלי זכוכית והצר בכלי צורה כו' עכ"ל אלמא דהרמב"ם סובר דאב מלאכה לא הוי אלא מכה בפטיש גופא וכל העושה דבר שהיא גמר מלאכה לא הוי אלא תולדת מכה בפטיש [והחילוק שבין אבות לתולדות עי' לעיל ממחודש ט' ואילך] וכ"כ המאירי ז"ל ר"פ כלל גדול וגם הלשון של רבה ור' זירא מורה

כן מדלא אמרי דכל מידי דאית ביה גמר מלאכה הר"ז מכה בפטיש אלא אמרו חייב משום מכה בפטיש וא"כ ממילא י"ל דגם רבינו ז"ל ס"כ והא דל"כ א"ז בפי' י"ל דסמך עמ"ש על כל גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש כמובן, אבל לכאורה יש לדקדק דלמה שינה רבינו מלשון הגמ' כל מל' דאית ביה גמר מלאכה כו' ורבינו כתב על כל גמר מלאכה כו' ונ"ל בס"ד ליישב דהמגן אבות ז"ל בד"ה והמכה בפטיש כתב דבמילה אם חייב משום תיקון גברא חייב גם משום מכה בפטיש עי"ש שהאריך בזה אבל לכאורה צריך להבין דהיאך נאמר דבמילה חייב משום מכה בפטיש הלא חיובא דמכה בפטיש משום גמר מלאכה הוא וא"כ מדוע לא נאמר דדוקא בהני דברים ששייך בהו גם תחלת מלאכה בהני אפי' אם לא עשה אלא הגמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש אבל בהני דברים דליכא בהו תחלת מלאכה כגון מילה ליכא משום מכה בפטיש וצ"ל דהמג"א סובר דמשו"ה קאמרו רבה ור' זירא כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב כו' לאשמעינן במלת כל מידי דאפי' על הני דברים דלית בהו תחלת מלאכה דומיא דמילה ג"כ חייב משום מכה בפטיש, אבל המנ"ח ז"ל מצוה ל"ב אות כ"ז חולק על המגא"ב וסובר דבמילה ליכא משום מכה בפטיש וא"כ צ"ל דל"ס הפשט במלת כל מידי כמו שכתבנו אליבא דהמגא"ב אבל הכרח לשיטתו באמת ליכא ממלת כל מידי כיון די"ל הפשט במלת כל מידי כמ"ש אליבא דמגא"ב אבל הלשון על כל גמר מלאכה כו' שכ' רבינו באמת אינו מורה כלל כשיטת המגא"ב אלא אדרבא מורה כשיטת המנ"ח דו"ק ותשכח שכן היא וא"כ ממילא י"ל כיון דרבינו סובר כהמג"א דבמילה ליכא משום מכה בפטיש ע"כ שינה מלשון הגמ' לאשמעינן את זה כמובן:

פירוש רלט

כן (**פה**) **פירש כו**'. ונ"ל דכוונתו לאפוקי מפירש"י שבת ע"ה ע"ב ד"ה מסתת וכ"כ התו' שם דלא כרש"י וכ"כ המרש"ל בביאורו כאן בכוונת רבינו, ודע דרש"י במתני' דדף ע"ג שם כתב וז"ל מכה בפטיש הוא גמר כל מלאכה שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה ומתניתין נמי לא מחייב ליה אלא בגמר מלאכה עכ"ל אבל הר"ן שם כתב על רש"י וז"ל ולא מחוור דהא בפ' הבונה תנן המסתת והמכה בפטיש ועלה קתני סיפא ר"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה אלמא דלאו היינו מכה בפטיש אלא עיקרן של דברים כפיר"ח ז"ל שפירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותיה וכה"ג אע"ג דלא הויא מלאכה מצד עצמה מיחייב בה משום גמר מלאכה עכ"ל וגם הרמב"ן והריטב"א סברו כר"ח והרהמ"ג הל"ש פ"י הסכים ג"כ לזה ועי' בתו' שם דף ק"ב ע"ב ד"ה מכה

שהקשה על רש"י דבמשכן לא הוה בנין אבנים וכתב אח"כ וז"ל אלא נראה לר"י דהאי מכה בפטיש היינו מקיש אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה עכ"ל נראה דגם הר"י סובר כר"ח וא"כ י"ל דגם על הר"י זה כיוון רבינו וממילא מוכח דגם רבינו סובר כר"ח ודלא כרש"י ומה שתי' התי"ט ר"פ הבונה על קושית התו' הנ"ל גם אני כוונתי בס"ד לזה, ומ"ש רבינו פי' אקופי הם בליטות כו' הר"ן בשבת שם מפרש בענין אחר וז"ל דשקיל אקופי קסמים דקים שנארגו בה שלא במתכוין ונוטלין אותן ממנה לאחר אריגה גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה בפטיש ורש"י שם הוסיף על הר"ן גם חוטין התלוין ביריעה וגם המאירי שם והיראים סי' ק"ב ד"ה המכה בפטיש מפ' כרש"י אבל רבינו כיון דלא מפ' כרש"י עכ"כ מלת פי' כהנ"ל מל"ת ד' מחודש א' עי"ש ותבין:

פירוש רמ

וגרסינן (פו) במכות כו' פי' כו'. ונ"ל בס"ד בכוונת הפי' דהרמב"ם הל"ש פ"י הלכה י' סובר הפותח בית הצואר חייב משום קורע עי' במעשה רוקח שם ובראש יוסף שבת דף מ"ח ובמנ"ח מצוה ל"ב אות כ"ד מה שכתבו על הרמב"ם זה וכיון דרבינו חולק על הרמב"ם וסובר דחייב משום מכה בפטיש עכ"כ מלת פי' להוציא מפירושו של הרמב"ם כדרכו כהנ"ל, ודע שרש"י במכות דף ג' ע"ב ד"ה הפותח כתב וז"ל חייב שתיקן כלי ובשבת מ"ח ע"א ד"ה חייב כתב וז"ל חייב חטאת דהשתא קמשוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה עכ"ל והגמי' הל"ש פ"י אות כ' כתב וז"ל במה טומנין ובפ"ק דמכות פרש"י חייב משום מכה בפטיש עכ"ל א"כ צ"ל דכל היכא דאיתא חייב משום תיקון כלי פירושו דחייב משום מכה בפטיש וכן מוכח מהטוש"ע או"ח סי' שי"ז מדכתבו על הא דבית הצואר וז"ל אבל אין פותחין אותו מחדש דמתקן מנא הוא וכתב המג"א ע"ז וז"ל והפותח חייב חטאת משום מכה בפטיש א"כ מוכח כמו שכתבנו, אבל לכאורה ק"ל דקדוק גדול ברבינו דמדוע הביא את הא דרב ממס' מכות הלא גם בשבת מ"ח ע"א איתא הא דרב וגם על היראים סי' ק"ב קשה דקדוק זה וצ"ע:

פירוש רמא

עוד ק"ל על רבינו דבשבת דף ע"ה ע"ב איתא אמר רשב"ל הצר צורה בכלי והמנפח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש וכ"פ הרמב"ם כהנ"ל מחודש רל"ח [ומה ששינה הרמב"ם וכתב מתחלה המנפח בכלי זכוכית ואח"כ והצר בכלי צורה שלא כסדר רשב"ל י"ל דהאי והצר בכלי צורה שכ' הרמב"ם מקורו לא מרשב"ל אלא מהברייתא שאכתוב לקמן בס"ד כמובן] אבל רבינו השמיט הצר צורה ולא הביא אלא המנפח בכלי זכוכית וזה באמת טעמא בעי, ובדרך אפשר י"ל דהי' קשה לרבינו דמה אתא רשב"ל לאשמעינן בהא דצר צורה הלא ברייתא מפורשת היא בשבת ק"ג ע"ב הצר בכלי צורה כל שהוא

פרש"י כל שהוא מן הצורה נ"ל דכוונתו מדפליג ר"ש על החכמים וסובר עד שיצור כולו עכצ"ל דלא איירי הת"ק מצורה כל שהוא אלא איירי שצר כל שהוא מן הצורה כמובן עכ"פ זה מוכח בפי' מהברייתא זו דבצר צורה חייב וא"כ מה אתא רשב"ל לאשמעינן וצ"ל כיון דליתא בברייתא בפי' דמשום מה חייב וכדי שלא נאמר דחייב משום איזה דבר אחר אפשר משום צובע ע"כ אמר רשב"ל דחייב משום מכה בפטיש ועי' במאירי על הא דאמר רשב"ל הצר בכלי צורה שהביא בשם גדולי המפורשים דלא כשצר בגמר מלאכה דוקא חייב אלא אפי' כשצר בתחלת מלאכה ג"כ חייב וא"כ י"ל דגם רבינו סובר הפשט בהא דצר בכלי צורה כמ"ש המאירי בשם גדולי המפורשים דאף בתחלתה חייב ומשו"ה סובר רבינו כיון דרבה ור' זירא אמרו כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש מוכח דחלקו על רשב"ל וסברו דגם בצר צורה בכלי ג"כ לא חייב אלא בגמר מלאכה ובהברייתא הנ"ל באמת סברו רבה ור' זירא דלא משום מכה בפטיש מיחייב אלא משום צובע וכיון דרבה ור"ז חלקו על הא דצר צורה דרשב"ל פסק רבינו כרבה ור"ז וע"כ השמיט את הא דצר צורה ודו"ק:

פירוש רמב

ודע דמהלבוש ז"ל או"ח סי' שי"ח מוכח בפי' דגם באוכלין חייב משום מכה בפטיש מדכ' גבי דג שקורין קולייס האספינין שהדחתן זהו גמר מלאכתן וחייב משום מכה בפטיש והנשמת אדם כלל כ' כתב שגם מלשון הרמ"א מוכח כן וכ"כ הפרמ"ג שם בא"א ס"ק ט"ז והמנ"ח מצוה ל"ב סוף אות י"א הביא ראיה לזה מהרמב"ם הל"ש פכ"ג שחשב שבותין דתיקון אוכלין תחת סוג מכה בפטיש וגם בסוף אות כ"ז כתב ג"כ כן ממילא לפי"ז לפי שיטת המגא"ב דגם בתיקון מצוה כגון מילה שלא בזמנה ג"כ חייב משום מכה בפטיש כהנ"ל מחודש רל"ח י"ל דבמליחת בשר קדשים ג"כ שייך משום מכה בפטיש כיון דע"י המליחה נתקן הבשר להיות ראוי לעלות לגבוה והוי המליחה הגמר מלאכה של בשר זה וא"כ מה מאד יש ליישב בזה בס"ד את קושיית המל"מ הנ"ל מחודש ק"צ די"ל דאיצטריך תקריב מלח אפי' בשבת משום דהוה אמרינן דאסור למלוח בשבת משום מכה בפטיש עכ"כ תקריב ודו"ק ועי' מה שכתבנו עוד בזה לעיל מחודש רצ"ג, והשאר פרטי דינים של מב"פ עי' בהרמב"ם שם פ"ב ובפכ"ג כתב את כל הדברים ששייך בהם משום תיקון כלי שאיסורים ג"כ משום מב"פ וגם רבינו פורטם לקמן במל"ת זו:

פירוש רמג

והמוציא (**פז**) **מרשות לרשות כו'**. רבינו ז"ל מנה האב מלאכה זו בסוף וכן אי' במתני' שבת דף ע"ג ועי' בתוס' ריש שבת ד"ה יציאות שהקשו בשם ריב"א ז"ל דמדוע התחיל התנא בהוצאות הלא במתני' דל"ט אבות מלאכות קתני הוצאה לבסוף ותירצו דהוצאה

חביבא ליה לאקדומי משום דממשנה זו שמעינן כמה דברים כו' וגם המאירי ז"ל בפתיחתו למס' שבת מתרץ על דרך זה ובשם הר"ת ז"ל הביאו התו' שני תירוצים וגם הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שם מתרץ כן בשינוי לשון קצת וכ"כ התי"ט שם והריטב"א והר"ן ז"ל מתרצו דתנא בא למינקט סידוריה בדברים האסורים בע"ש והפנ"י ז"ל מתרץ כיון דקרא דאל יצא איש ממקומו דילפינן מיניה דין הוצאה כתיב בפ' בשלח במן שנצטוו במרה שהיא מקודם הקרא ולא תעשו מלאכה דילפינן מיניה את השאר ל"ט מלאכות דכתיב בפ' יתרו שנצטוו בסיני ע"כ פתח התנא בדיני הוצאה עי"ש שכ' אריכות בזה, אבל לי ההדיוט עדיין קשה להיפך כיון דהתנא התחיל בדיני הוצאה מהטעמים הנ"ל א"כ מדוע לא מנה גם במתני' בדף ע"ג הוצאה מתחילה בשלמא לפי תירוצם של הרמב"ם והר"ת י"ל כיון דמלאכה גרועה היא ע"כ נקטה בין הל"ט מלאכות לבסוף אבל לפי השאר תירוצים באמת קשה:

פירוש רמד

וע"כ אמרתי שגם אני אענה את חלקי בדבר זה בס"ד דבשבת ו' ע"ב איתא דלאיסי בן יהודא איכא חד מהל"ט מלאכות דלא חייב סקילה עי' תו' שם ד"ה הא ומגמ' שם נר' דבכל הל"ט מלאכות מספקינן לאיסי דאיזהו חוץ מהוצאה וא"כ ממילא י"ל דמשו"ה התחיל התנא בהוצאה כיון דרצה לדבר בריש מס' ממלאכה דלכ"ע חייב עליה את כל החיובים דשבת אפי' סקילה אבל במתני, דדף ע"ג י"ל כיון דהתנא באמת ל"ס כאיסי ע"כ נקט שם הוצאה בסוף להורות בזה דכל השאר ל"ט מלאכות חשובים כהוצאה ודלא כאיסי אבל אי הוה נקט גם שם הוצאה מתחלה אז הוה יכלינן למימר דהתנא באמת סובר כאיסי וכדי שלא נטעה כן ע"כ שינה שם ונקט הוצאה לבסוף וא"כ ל"ק קושיית הריב"א וגם קושיתינו כמובן, ועי' בפרמ"ג בפתיחתו להל' שבת שמסופק אי הל' כאיסי כיון דהברייתא דדף ו' דאם הכניס והוציא חייב כו' מסייע ליה וכתב דממריצת לשון הרמב"ם נראה דל"פ כאיסי וגם הביא ראיות דמדוע פסק הרמב"ם דלא כאיסי עי"ש ולי"נ בס"ד דלפי הנ"ל י"ל דהרמב"ם בחיבורו גכ"ס כמו שכתבנו וא"כ מוכח מהתנא דמתני' דדף ע"ג דלא כאיסי ע"כ פסק הרמב"ם כן וא"כ ממילא י"ל דגם מזה דהביא הרמב"ם בפ"ז שם ג"כ הוצאה לבסוף מוכח דלא פסק כאיסי וגם אליבא דרבינו י"ל כן ודו"ק:

פירוש רמה

מדקדק (פח) התלמוד כו', בשבת ב' ע"ב אמר רב אשי תנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה ממאי מדתנן המוציא מרשות לרשות חייב מי לא עסקינן דקא מעייל מר"ה לרה"י וקא קרי לה הוצאה וטעמא מאי כל עקירת חפץ ממקומו תנא הוצאה קרי לה וגם רבינא מסייע שם לרב אשי, ומ"ש רבינו הכנסה מר"ה לרה"י תולדה כו' כן איתא שם דף צ"ו

ע"ב, אבל לכאורה יש לדקדק ברבינו חדא מדוע כתב מדקדק התלמוד מדוע ל"כ מדקדק רב אשי הלא מימרא דרב אשי היא כהנ"ל ועוד מדוע הביא כלל את הדקדוק זה בשלמא אי הוה סובר דהכנסה אב מלאכה כמו שנראה מפשטות לשון רב אשי אז שפיר הביא את הדקדוק זה כדי להורות דהכנסה אב מלאכה אבל כיון דבאמת סובר רבינו כהסתם גמ' דדף צ"ו שם דהכנסה תולדה א"כ ליכא תו שום נפ"מ מהדקדוק דרב אשי ומדוע הביאו כלל:

פירוש רמו

ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו דהרמב"ם הל"ש פי"ב הל"ח כתב וז"ל הוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכו' היא כו' נר' מפשטות לשונו דהכנסה ג"כ אב מלאכה והלח"מ כתב וז"ל והיא תימה אלא שלא חש לבאר מפני שאין בזה חילוק לענין הדין כו' אבל כפי מה שכתבנו לעיל מחודש ט' באמת יש נפ"מ לדינא בין אב לתולדה לענין התראה ואח"כ ראיתי שגם הראש יוסף בהקדמתו והמגא"ב ד"ה המוציא דברו מזה, ומ"ש הלח"מ והיא תימה צ"ל דתמיהתו כיון דגמ' מפורשת היא בדף ל"ו דהוצאה אב והכנסה תולדה וכ"כ המגלת ספר בשם מו"ה בצלאל בתשובותיו סי' מ"א שעמד על הרמב"ם זה והמג"ס הרבה להשיב וז"ל ובאמת דאם הרמב"ם הי' אומר להדיא הוצאה או הכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות הי' דקדוקם יפה אבל מדל"כ אלא הוצאה והכנסה כו' אין זה מורה בבירור שכוונת הרמב"ם לקרות להכנסה אם עשה לבדו שהיא אב מלאכה עכ"ל אבל לי"נ בס"ד דאפי' כפי הבנתם בהרמב"ם וכמו שנראה מפשטות לשון הרמב"ם שאמת אתם בדעת הרמב"ם אעפי"כ ל"ק על הרמב"ם מידי אלא אדרבא על תמיהת הלח"מ ומו"ה בצלאל תמה אני דמדוע לא נאמר שהרמב"ם סובר כשיטת הרמב"ן דריש שבת מובא גם ברשב"א שם שרב פפא ורב אשי ורבינא דדף ב' ע"ב שם באמת חולקים על הגמ' דדף צ"ו וסברו דהכנסה ג"כ אב מלאכה כמו הוצאה וגם מהבעל המאור ריש שבת נראה בפי' דרבא דקאמר רשויות קתני חולק עם רבינא ורב אשי בזה דרבא סובר כהגמרא דדף צ"ו דהכנסה לא הוי אלא תולדה וע"כ קאמר רשויות קתני אבל רבינא ור"א ל"ס כהגמ' דדף צ"ו אלא סברו דהכנסה אב מלאכה עי"ש וא"כ י"ל דגם הרמב"ם ס"כ וכיון דר"פ ורבינא ור"א קיימו בחדא שיטתא דהכנסה אב מלאכה ע"כ פסק הרמב"ם כוותיהו ודלא כהגמ' דדף צ"ו כנ"ל בס"ד בכוונת שיטת הרמב"ם ז"ל:

פירוש רמז

אבל מהתו' ריש שבת ד"ה פשט ובעמוד ב' שם ד"ה מי מוכח בפי' דגם ר"פ ורבינא ור"א סברו כהגמרא דדף צ"ו דהכנסה תולדה וכ"ס הריטב"א והמאירי ריש שבת וגם מהרשב"א שם נראה שדעתו נוטה לשיטת התו' וא"כ לכאו' עדיין קשה על שיטת

הרמב"ם דמדוע ל"ס כשיטת התו' כיון דשיטתם מסתבר טפי מלומר דר"פ ורבינא ור"א פליגי על הגמרא דדף צ"ו דאפושי פלוגתא לא מפשינן וצ"ל דלהרמב"ם הי' קשה דאי נאמר דרב אשי דדף ב' ע"ב באמת סובר דהכנסה תולדה א"כ קשה לדבריו מדוע נקט התנא במשנה דדף ע"ג תולדה להוצאה דוקא ולא גם לשאר אבות מלאכות כמו שהקשה התו' דף ב' ע"ב ד"ה מי ותירוצם וגם תירוצו של ר"ת מובא ברשב"א וריטב"א שם כיון דהוצאה מלאכה גרועה היא וה"א שאין לה תולדה לפיכך הוצרך התנא לכוללה עמה התירוץ זה לא הי' מסתבר להרמב"ם וע"כ מחמת קושיא זו סובר הרמב"ם את שיטתו כמו שכתבנו אבל התו' כיון דסובר כתירוצם עכ"ס דגם לרב אסי לא הוי הכנסה אלא תולדה עי' בכל המקומו' שרשמתי היטב ותבין, וא"כ יש לפנינו לומר ברב אשי דדף ב' ע"ב שני פירושים או כשיטת הרמב"ם או כשי' התו' ומרבינו נראה בפי' דסובר כשיטת התו' והכרחו לזה י"ל דהיה קשה לו לפום שי' הרמב"ם סתירה ברב אשי כיון דסתם תלמודא שהיא רב אשי בדף צ"ו סתם דהכנסה תולדה א"כ היכי נאמר דרב אשי סובר שהיא אב מלאכה ומחמת סתירה זו סובר רבינו כשי' התו' וכיון דרצה לגלות את טעמו דמדוע ל"ס כשיטת הרמב"ם עכ"כ מדקדק התלמוד כו' ול"כ מדקדק רב אשי כדי לרמז למה שכתבנו, וממילא י"ל הפשט בהמשך לשון רבינו כך מדקדק התלמוד כו' מיהו אמרינן בשבת כו' הכנסה מר"ה לרה"י תולדה כו' כוונתו כיון דמוכח מסתם תלמודא דדף צ"ו דהכנסה תולדה א"כ עכצ"ל גם ברב אשי דדף ב' ע"ב דס"כ דאל"כ הי' סתירה בדבריו וא"כ קשה קושיית התוס' הנ"ל דמדוע נקט התנא במתני' דדף ע"ג גבי הוצאה את התולדה דוקא ולא גם בשאר אבות מלאכות וכיון דרבינו סובר בתירוצא דקושיא זו כתירוצו של הר"ת הנ"ל עכ"כ אח"כ דייקא בהזורק כו' מתוך שאינה נראית מלאכה כו' כוונתו כיון דחזינן דמשום דהוי הוצאה מלאכה גרועה אי לא הוה כתיבא לא הוה מחשבינן לה למלאכה אע"ג דהיה במשכן כמ"כ נמי שפיר י"ל כתירוצו של הר"ת הנ"ל ודו"ק:

פירוש רמח

ת"ר (פט) ד' רשויות לשבת כו', בשבת ו' ע"א איתא בהברייי' כמ"ש רבינו ובעמוד ב' שם הקשה הגמרא בשוגג חייב חטאת ובמזיד ענוש כרת ונסקל פשיטא ומשני דלאיסי בן יהודא דאיכא חד מהל"ט מלאכות דאינו חייב סקילה אשמעינן הברייתא דהוצאה מהנך דלא מספקינן וא"כ מוכח דהברייי' זו סוברת כאיסי וכ"כ הפרמ"ג הנ"ל מחודש רמ"ד נמצא לפי"ז ע"כ צ"ל דגם רבינו פסק כאיסי ודלא כמו שכתבנו במחודש רמ"ד דאל"כ נשאר' על רבינו קושיית הגמרא דמדוע קאמר ואם הכניס והוציא בשוגג חייב

חטאת ובמזיד ענוש כרת ונסקל ואי"ל משום דרצה לאשמעינן דעל מלאכת שבת חייב חטאת כרת וסקילה ע"כ הביא את הברייתא זו הא כבר כתב רבינו את זה בריש מל"ת זו אעכצ"ל גם אליבא דרבינו כתירוצו של הגמ' דאשמעינן דהוצאה מהנך דלא מספקינן וא"כ מוכח בפי' דרבינו סובר כאיסי ולית דין צריך בשש, ועי' בפרמ"ג הנ"ל מחודש רמ"ד שלמד מלשון הרמב"ם הל"ש פ"ז דל"ס כאיסי וכשתעיין היטב בלשון רבינו בריש מל"ת זו תראה דל"כ כמ"ש הרמב"ם פ"ז ובאמת לפי מה שהוכחנו דסובר כאיסי יפה עשה דל"כ כהרמב"ם וגם זה מוכח דאליבא דרבינו ל"ל בטעמא דתנא דמתני' דדף ע"ג במה דנקט הוצאה לבסוף כמו שכתבנו מחודש רמ"ד דאי באמת הוה סובר התנא דמתני' דלא כאיסי אז הוה קשה על רבינו דהיכי פסק כאיסי דלא כסתמא דמתניתן אעכצ"ל כמו שכתבנו וא"כ נשארה אליבא דרבינו קושיתינו הנ"ל מחודש רמ"ג דמדוע נקט התנא במתניתין דדף ע"ג הוצאה לבסוף:

פירוש רמט

ונ"ל בס"ד דלרבינו לשיטתו דהכנסה תולדה באמת הקושיא מעיקרא ליתא די"ל כיון דבכל הל"ט מלאכות לא נקט התנא תולדות רק בהוצאה וכיון דפתח ותנא אבות מלאכות כו' שלשון זה מורה שלא רצה לדבר אלא מהאבות ע"כ נקט מתחלה הני אבות שלא דיבר מהתולדות והוצאה שדיבר גם מהתולדה מהטעמים הנ"ל מחודש רמ"ז נקט לבסוף נמצא לפי"ז ליכא הוכחה דהתנא דמתני' דדף ע"ג סובר דלא כאיסי וכיון דמהברייתא דדף ו' מוכח בפי' כאיסי ע"כ פסק רבינו כאיסי כמובן, וא"כ ממילא י"ל דהרמב"ם לשיטתו דסובר דהכנסה אב מלאכה כהנ"ל מחודש רמ"ו וא"כ ל"ל אליבא דהרמב"ם בכוונה התנא דדף ע"ג במה דנקט הוצאה לבסוף כמו שכתבנו אליבא דרבינו אעכצ"ל דמשום דסובר דלא כאיסי נקט הוצאה לבסוף כהנ"ל מחודש רמ"ד וכיון דמוכח מהתנא דמתני' דלא כאיסי ע"כ ל"פ הרמב"ם כאיסי אבל רבינו לשיטתו דסובר דהכנסה תולדה וא"כ צ"ל בכוונת התנא דמתני' דדף ע"ג כהנ"ל ע"כ פסק רבינו כאיסי וגם הרווחנו דכל הפוסקים הנ"ל מחודש רמ"ז דסברו דהכנסה תולדה באמת ג"כ פסקו כאיסי והנפ"מ לדידן אי הלכה כאיסי עי' בפרמ"ג בפתיחתו להל"ש ודו"ק:

פירוש רנ

אבל (**צ**) **ים ובקעה כו**'. הנה מ"ש רבינו לר"ה שני תנאים רוחב ט"ז אמות וגם ס' רבוא בוקעין בו על התנאי שיהא רחב ט"ז אמות לית מאן דפליג כיון דגמרא מפו' היא בשבת צ"ט ע"א דבמשכן הי' הר"ה רוחב ט"ז אמות וכיון דמלאכת הוצאה ממשכן גמרינן כדאיתא דף מ"ט ע"ב שם א"כ בעינן דומיא דמשכן ועי' במשנה בב"ב צ"ט ע"ב דלענין כל מילי לא לענין שבת דוקא ילפינן ממשכן דבציר מט"ז רוחב לא מיקרי ר"ה כמ"ש

הרשב"ם שם אבל על התנאי שיהא ס"ר בוקעין בו שכ' רבינו בזה יש פלוגתא בין רש"י ותו' וגם עוד הרבה פוסקים סברו כשיטת רבינו אבל הרמב"ם הל"ש פי"ד הל"א מדלא הזכיר אלא את התנאי שיהא רוחב ט"ז אמות מוכח דסובר כשיטת הרמב"ן והרשב"א דלא בעינן ס"ר בוקעין בו והרהמ"ג שם כתב שאין לתנאי זה רמז בגמ' אבל לקמן מחודש רנ"ב אכתוב בס"ד גם לזה רמז גדול מגמ' ועי' בב"י או"ח סי' שמ"ה שהביא את השיטות בזה באר היטב והטור שם פסק כשי' רבינו אבל המרש"ל בביאורו כאן כתב שבספרו הכריע כשי' הרמב"ן וסייעתו דלא בעינן ס"ר וגם המג"א שם ס"ק ז' הביאו אבל מהמג"א נראה דפסק כרבינו ולקמן מחודש רנ"ב אדבר בס"ד עוד אריכות מזה, ומ"ש רבינו ס"ר דומיא דדגלי מדבר כ"כ גם התו' בשבת ו' ע"ב ד"ה כאן ורש"י בעירובין נ"ט ע"א ד"ה עיר, אבל לכאורה יש לי דקדוק גדול ברבינו דמדוע ל"כ גם לעיל גבי איזהו ר"ה כו' ומבואות המפולשות כו' ג"כ את התנאי דס"ר בוקעין בו מדוע ל"כ שם רק את התנאי דרוחב ט"ז אמות אבל לקמן מחודש רנ"ב תמצא תירוץ גם לזה:

פירוש רנא

מסקינן (צא) בשבת שהמעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' ברה"ר ה"ז כמוציא מרשות לרשות וחייב כו', דקדוקים הרבה יש לי ברבינו כאן דבשבת צ"ו ע"ב מסיק הגמ' אלא כל ארבע אמות בר"ה גמרא גמירי לה אלמא דמעביר ד"א בר"ה הל"מ היא וכ"כ הרמב"ם הל"ש פי"ב הל"ח ומציין הרהמ"ג על הגמ' שכתבנו וא"כ ק"ל אמאי ל"כ גם רבינו כן ותו ק"ל כיון דל"כ רבינו על מעביר ד"א שהיא תולדה דהוצאה כמ"ש על זורק ומושיט אלא כתב הר"ז כמוציא כו' מוכח דסובר דמעביר ד"א הוי ג"כ אב מלאכה וא"כ נשאר' עליו קושית הר"ן דדף ע"ג דאמאי לא חשיב התנא דמתני' גם מעביר ד"א בין הל"ט מלאכות ותירץ וז"ל י"ל משום דמעביר תולדה דמוציא היא לפי שד"א של אדם רשותו הן ומי שמוציא חוץ לד"א הו"ל מוציא מרשות לרשות עכ"ל וכ"כ הבעל המאור ז"ל ר"פ הזורק וכיון דרבינו ל"ס כוותייהו דמעביר הוי תולדה א"כ נשאר' עליו קושית הר"ן, וע"כ נ"ל בס"ד דלעולם גם רבינו סובר דמעביר תולדה דהוצאה והא דלא אמר א"ז בפי' י"ל דסמך דממילא ידעינן א"ז מדלא חשיב בריש מל"ת זו גם מעביר בין הל"ט אבות מלאכות ומ"ש רבינו הר"ז כמוציא מרשות לרשות אין כוונתו בזה דהוי אב מלאכה כמו הוצאה אלא משום כוונה אחרת כתב א"ז לאפוקי ממ"ש היהודא יעלה ז"ל או"ח סי' פ"ז שמחדש דלשיטת הפוסקים דר"ה לא הוי אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו את זה לא סברו אלא דוקא לענין הוצאה כיון דממשכן ילפינן כמ"ש התוס' בשבת דף קנ"ד סוף ע"א ובפסחים פ"ה ע"ב משו"ה בעינן ס"ר בוקעין דומיא דהתם אבל מעביר ד"א בר"ה שלא

הי' במשכן רק הל"מ היא באמת גם הני פוסקים סברו דהו"ל ר"ה אפי' בלא ס"ר בוקעין בו עי"ש שהאריך ומתרץ בזה כמה דברים נאים אבל אנו בררנו בס"ד מכמה מקומות בש"ס ופוסקים דלא כוותיה כמו שאכתוב במחודש שאח"ז אלא הפשט בגמ' דהזורק דהל"מ מגלה דגם מעביר הוי בכלל הוצאה לגמרי ולא מיחייב משום מעביר אלא בר"ה דמיחייב משום הוצאה וגם מרבינו הבאתי שם ראי' דלא כוותיה ע"כ גם כאן נ"ל בס"ד דמשום כוונה זו כתב רבינו גבי מעביר הר"ז כמוציא מרשות לרשות להודיענו דבמעביר הדין הוא כמו במוציא מרשות לרשות דכמו דבהוצאה אינו חייב אא"כ מוציא מר"ה שרחב ט"ז אבות וגם ס"ר בוקעין בו כמ"כ נמי במעביר ג"כ הדין כן וגם י"ל דמשום כוונה זו השמיט רבינו דמעביר ד"א הל"מ היא כדי שלא נטעה לומר כמ"ש היהודא יעלה וע"כ לא דיבר מזה כלל וממילא ל"ק על רבינו כל הקושי' הנ"ל כמובן:

פירוש רנב

ויען כי דבר חדש חידש היהודא יעלה הנ"ל וכבר כתבנו יום ה' לס' זאת תהי' תורת שנתרנ"ז אריכות בזה בספרינו יד משה לידידי הרה"ג בעה"מ ילקוט סופר ני' ויען כי דברינו שם שייכים לאב מלאכה זו ע"כ אעתיקם כאן וזה לשוני מעכ"ת רוצה לחדש דבר חדש דלשיטת הטור או"ח סי' שמ"ה וגם שאר פוסקים מובא בב"י שם דרה"ר לא הוי אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר עוברים שם דזה לא אמרינן אלא דוקא לענין הוצאה מרשות לרשות כיון דאיסור הוצאה ממשכן ילפינן ע"כ בעינן דומיא דמשכן ובמשכן הי' הר"ה רחב ט"ז אמות כדאיתא בשבת צ"ט ע"א וגם הי' ששים רבוא כמ"ש התו' שם ו' ע"ב ד"ה כאן אבל לענין מעביר ד"א ברה"ר כיון דהל"מ היא כדאיתא שם צ"ו ע"ב כל ארבע אמות בר"ה גמרא גמירי לה אין נפ"מ וחייב אפי' אינו רחב ט"ז אמות וגם אין ס"ר בוקעין בו וא"כ אפי' בזמה"ז אף דאין ס"ר בוקעין בו וגם אינו רחב ט"ז אמות ג"כ חייב משום מעביר ד"א ובזה מתרץ קושית התו' ר"ה דף כ"ט גבי גזירה דרבה שמא יעבירנו ד"א בר"ה שהקשה אמאי ל"ק גזירה משום הוצאה ובזה מיושב שפיר שרבה נקט גזירה שנוהג אף בזמה"ז זת"ד אלא שכתבנו ביותר ביאור קצת. אבל לכאורה ק"ל דלפי דבריו דלענין מעביר ד"א גם רוחב ט"ז אמות ל"צ א"כ אמאי כתב מעכ"ת את חידושו דוקא אליבא דהני פוסקים דר"ה לא הוי אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו הא את זה דפחות מט"ז אמות רוחב לא הוי ר"ה לענין הוצאה כל הפוסקים סברו ואי נאמר דבמעביר ד"א ל"צ רוחב ט"ז אמות א"כ אמאי ל"כ את חידושו אליבא דכל הפוסקים ואי"ל דמשו"ה נקט אליבא דהני פוסקים דגם ס"ר בוקעין בו צריך להיות כדי שיוכל לומר דבזמה"ז ליכא ר"ה כיון שאין ס"ר בוקעין בו אבל להני פוסקים דלא בעינן אלא

רוחב ט"ז אמות לא הי' יכול לומר כן כיון דגם בזמה"ז אית לן ר"ה זה דזה באמת ליתא כיון דמעכ"ת כתב בפי' דאף רוחב ט"ז אמות בזמה"ז לית לן וא"כ סובר דמה דאיתא בפוסקים דלית לן בזמה"ז ר"ה היינו שאין ס"ר בוקעין בו וגם אינו רחב ט"ז אמות ולפי הבנתו באמת שפיר הי' יכול לחדש את חידושו אליבא דכל הפוסקים, את זה כתבנו לפי הבנת מעכ"ת אבל לי"נ בס"ד להביא ראי' דמה דאמרינן דאין לנו בזמה"ז ר"ה זה דוקא להני פוסקים דר"ה לא הוי אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו אבל להני פוסקים דלא בעינן ס"ר בוקעין בו מובא בב"י או"ח סי' שמ"ה גם בזמה"ז יש לנו ר"ה:

דהמחבר סי' הנ"ל הביא שני דעות והדעה ראשונה דלא בעינן ס"ר הביא בסתם וכתב המג"א דאף שהביא כן אפ"ה פסק דלא הוי ר"ה אא"כ ס"ר בוקעין בו כיון דפסק בסי' ש"ג דבזמה"ז ליכא ר"ה עי' במחה"ש שם ואי נאמר דבזמה"ז גם ר"ה רוחב ט"ז אמות לית לן א"כ קשה מנ"ל להמג"א דהמחבר פסק כהי"א דילמא באמת פסק כהדעה ראשונה כמו שפסק בכ"מ כשהביאה בסתם ומ"ש המחבר בסי' ש"ג דר"ה שלנו הוי כרמלית ה"ט כיון דלא רחב ט"ז אמות וזה באמת גם לדעה הראשונה לא הוי ר"ה אעכצ"ל דהמג"א סובר דלדעה הראשונה באמת גם בזמה"ז אית לן ר"ה דברוב מקומות או במחצה עכ"פ הר"ה רחב ט"ז אמות כמו בזמן הגמ' ועכ"כ המג"א שפיר וזה נ"ל ראי' שאין עליה תשובה ואף דמשיירי כנה"ג שם נראה דחולק על המג"א וגם התו' שבת שם חולק הם לא חלקו אלא על הראי' שלו כיון דסברו שהמחבר סי' ש"ג ג"כ ל"ס כהי"א שבסי' שמ"ה אלא גם שם הביא המחבר בלשון י"א והם הם הי"א שבסי' שמ"ה אבל ליה לא ס"ל עי"ש היטב וא"כ אדרבא גם מהם ראי' למה שכתבנו כיון דכתבו שהי"א שבסי' ש"ג הם הי"א דסי' שמ"ה כמובן, וגם מהט"ז סי' שמ"ה ס"ק ו' נראה בפירוש דס"כ דאל"כ קשה מה הקשה על הב"י וכתב וז"ל דאל"כ גם לדידן יש ר"ה עכ"ל דילמא לעולם סברו הרשב"א והרהמ"ג דלא בעינן ס"ר כמ"ש הב"י ומ"ש הב"י סי' של"ד שזו הקושיא הקשה המגיד משנה בשם הרשב"א כוונתו דהם סברו דבזמה"ז ליכא ר"ה רוחב ט"ז אמות וא"כ מה הקשה הט"ז אע"כ מוכח דהט"ז גכ"ס דגם בזמה"ז יש לנו ר"ה רוחב ט"ז אמות כמובן, וגם מהבאר היטב סי' שמ"ה שכ' שהרמ"א סי' שמ"ו סובר כהי"א שבסי' שמ"ה נראה דגכ"ס כן דאל"כ קשה מנ"ל דהרמ"א סובר כהי"א ואי משום דהרמ"א בסי' שמ"ו כתב שכל רשויות שלנו כרמלית דילמא משום דסובר דאף רוחב ט"ז אמות לית לן אעכ"מ כמ"ש כמובן:

אבל לכאורה ק"ל על הנ"ל דהתו' בשבת ס"ד ע"ב ד"ה רבי עננ כתב וז"ל ואנו שאין לנו ר"ה גמור דכל ר"ה שלנו כרמלית הוא שהרי אין מבואות שלנו רחבים ט"ז אמות ולא ס"ר

בוקעין בו וכ"כ הא"ז הלכות שבת סי' פ"ד אות ט"ז וז"ל א"כ לדידן דלית לן ר"ה גמורה דהא אינה רחבה ט"ז אמות ואין ס"ר בוקעין בה שרי וגם המרדכי פ' במה אשה סי' שנ"ה כתב וז"ל ולדידן ר"ה שלנו כרמלית הוא ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב ט"ז אמה וגם לא שלטי בהו ס"ר עכ"ל מוכח דסברו ז"ל שגם רוחב ט"ז אמות לית לן בזמה"ז וא"כ י"ל שגם הרמב"ם ז"ל ודכוותיה דסברו דלא בעינן ס"ר בוקעין בו גכ"ס דליכא ר"ה בזמה"ז וא"כ קשה על המג"א קושיתינו הנ"ל דהיאך יליף מהמחבר סי' ש"ג דסובר כהי"א שבסי' שמ"ה וגם על המג"א סי' י"ג שכ' וז"ל ובזמה"ז אין לנו ר"ה כמ"ש בסי' ש"ג ומפרשו המחה"ש וז"ל והטעם דקיי"ל כרש"י דאין לו דין ר"ה אלא היכא דס"ר בוקעין בו עכ"ל וק"ל דמדוע כתב א"ז הלא גם להרמב"ם ודכוותיה ליכא בזמה"ז ר"ה לפי התו' והא"ז והמרדכי הנ"ל וגם על הפרמ"ג במשבצות שם ס"ק ד' קשה קושיא זו. אבל אחר עיון קצת ראיתי דל"ק מידי דהרא"ש בביצה פר"ג סי' ב' כתב וז"ל ואין לחוש שמא הביאו נכרי דרך ר"ה סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנא ר"ה דס"ר בוקעין בו וכ"כ הרוקח סי' קע"ה וז"ל ובכל מלכותינו כאן אין ר"ה כי אין מצויין שם ס"ר בני אדם כמו שהיו במדבר הולכים במשכן עכ"ל נראה שהם ז"ל סברו דדוקא ס"ר בוקעין בו לית לן בזמה"ז וכ"כ בפי' הב"י סי' שכ"ה דעל מ"ש הטור והאידנא שאין לנו ר"ה מותר כתב וז"ל ולדברי האומרים דלית לן ר"ה דאורייתא מפני שאין ס"ר בוקעין בשוקים דידן כו' אבל יש חולקים בעיקר הדין ואומרים דאע"ג דליכא ס"ר נמי הוי ר"ה וכמו שאכתוב בסי' שמ"ה עכ"ל נראה בעליל דהב"י סובר כשיטת הרא"ש והרוקח דר"ה רוחב ט"ז אמות באמת יש לן וא"כ הביא המג"א שפיר ראי' להמחבר לשיטתו ול"ק כל הקושיות הנ"ל כמובן. נמצא לפי הנ"ל דדבר זה אי בזמה"ז יש לן ר"ה רוחב ט"ז אמות תליא בפלוגתא דלהרא"ש והרוקח יש לן אבל להתו' הא"ז והמרדכי לית לן אבל לכאורה ק"ל על התו' והא"ז והמרדכי דמדוע כתבו שני טעמים על הא דליכא בזמה"ז ר"ה הלא הם משי' רש"י דבעינן ט"ז אמות רוחב וגם ס"ר בוקעין בו וא"כ בהאי טעמא דליכא בזמה"ז ס"ר ג"כ סגיא להו וצ"ל שרצה לאשמעינן לאשמעינן שגם לשי' הרמב"ם ודכוותיה סברו דליכא ר"ה בזמה"ז, וא"כ ממנ"פ ק"ל על מעכ"ת אי כתב לפום שיטת הרא"ש והרוקח א"כ ר"ה רוחב ט"ז אמות באמת אית לן והיכי כתב מעכ"ת דלית לן ואי כתב לפום שיטת התוס' והאו"ז והמרדכי הלא הם גם להרמב"ם ודכוותיה סברו דלית לן וא"כ היכי כתב מעכ"ת דדוקא לשיטות הסוברי' דבעינן ט"ז אמות רוחב וגם ס"ר בוקעין בו יש חילוק בין הוצאה למעביר ד"א כמובן:

וגם נ"ל בס"ד ליישב בהנ"ל מדק"ל על הלבוש דפסק בסי' שנ"ז דלית לן ר"ה בזמה"ז נראה דפסק דבעינן אף ס"ר בוקעין בו וא"כ אמאי הביא בסי' שמ"ה את הדעה זו בשם י"א והדעה הראשונה דסברו דלא בעינן אלא רוחב ט"ז אמה הביא בסתם ואי קשיא הלא גם על המחבר קשה כפי מ"ש המג"א דפסק כהי"א אלא על המחבר י"ל כמו שתירץ הברכי יוסף סי' שמ"ה על קושית היד אהרן דהמחבר באמת ל"ס כהי"א ועל המג"א באמת כבר הקשה התו' שבת שם [וגם לי"נ בס"ד להביא ראי' להבר"י ולהתו"ש דהמחבר ל"ס כהי"א מסי' שכ"ה דכתב וז"ל ואם מילא מבור רה"י לכרמלית מותר לאחר שלא מילא בשבילו עכ"ל ולכאורה אמאי ל"כ דבזמה"ז דלית לן ר"ה מותר לאחר שלא מילא בשבילו כמ"ש הטור שם אמאי שינה מלשון הטור וכתב לכרמלית אעכצ"ל כיון דכ' הב"י שם וז"ל אבל יש חולקים בעיקר הדין ואומרים דאע"ג דליכא ס"ר נמי הוי ר"ה עכ"ל נראה דסובר דלא בעינן אלא רחב ט"ז אמות ומפולש ור"ה זה באמת גם בזמה"ז יש לן עכ"כ בש"ע לכרמלית ודו"ק] אבל על הלבוש דפסק בפי' בסי' שנ"ז דלית לן בזמה"ז ר"ה באמת קשה כהנ"ל אבל לפי הנ"ל מיושב שפיר דהלבוש בסי' ש"ג כתב דבזמה"ז לית לן ר"ה שיהא רחב ט"ז אמות ולא ס"ר בוקעין בו נראה דסובר כהתו' והא"ז והמרדכי דאף רוחב ט"ז אמות לית לן ודלא כהמחבר דסובר כהרא"ש והרוקח הנ"ל וא"כ י"ל דהלבוש באמת פסק כהרמב"ם ודכוותיה שהיא הדעה הראשונה בסי' שמ"ה דלא בעינן ס"ר בוקעין בו ואפי"ה פסק שפיר בסי' שנ"ז דלית לן ר"ה בזמה"ז כיון דסובר דאף רוחב ט"ז אמות לית לן כמובן:

ומ"ש מעכ"ת דבמעביר ד"א ל"צ שיהא רוחב ט"ז אמות גם ע"ז ק"ל כיון דלפי דבריו צ"ל דגם בכרמלית חייב דמה דלא חייב מה"ת על הוצאה בכרמלית ג"כ הטעם הוא משום דאינו דומה לדגלי מדבר כמ"ש רש"י שבת ו' ע"א ד"ה ולא כר"ה וכיון דבמעביר ד"א לא בעינן שיהא דומה לדגלי מדבר באמת חייב אף בכרמלית לפי חידושו שחידש וא"כ ק"ל מה קאמר הגמ' שבת מ"ב ע"א אמר רבינא קוץ בר"ה מוליכו פחות פחות מד"א ובכרמלית אפי' טובא הא לענין מעביר כרמלית ג"כ ר"ה הוא, ותו ק"ל היכי יכלינן למימר דל"צ רוחב ט"ז אמות לענין מעביר הלא דרך או רחוב או מבוי שאינו רחב ט"ז אמות לא נקרא בלשון גמ' ר"ה דמשנה מפורשת היא בב"ב צ"ט ע"ב דבציר מט"ז אמות רוחב לא מיקרי ר"ה לענין כל עניינים וע"ז לית מאן דפליג וכיון דקאמר הגמ' שבת דף צ"ו דכל מעביר ד"א בר"ה הלכתא גמירי עכ"מ ממלת בר"ה דקאמר הגמרא דבמעביר ג"כ אינו חייב אא"כ רחב ט"ז אמות כיון דבציר מט"ז אמות לא מקרי ר"ה כמו שאיתא בב"ב ואף דיליף הגמ' א"ז מדגלי מדבר בשבת דף צ"ט אפי"ה ל"ל דבמעביר כיון דהל"מ

היא ולא ממשכן ילפינן מקרי ר"ה אפי' בפחות מט"ז אמות רוחב כיון דגלי לן התורה דשם ר"ה לא הוי בבציר משיעור זה ממילא בכ"מ דאיתא שם זה פירושו שיהא רוחב ט"ז אמות, וגם אי"ל כיון דבמשנה ב"ב שם אי' דרך הרבים נאמר דדוקא דרך הרבים לא מיקרי בבציר משיעור זה אבל ר"ה מיקרי וכמו שמחלק הרשב"ם שם ק"ד ע"ב בד"ה אמת המים בין דרך הרבים לר"ה אף שהוא מחלק לחומרא שר"ה חמיר מדרך הרבים כמ"כ נחלק אנן לקולא דזה באמת ל"ל חדא הרי הרשב"ם מחלק לחומרא ועוד הא טעמא דמתני' משום דילפינן מדגלי מדבר כמ"ש הרשב"ם שם והוא מגמרא שבת דף צ"ט ובגמר' איתא בפי' דרך ר"ה ט"ז אמה אלמא דהגמ' סובר דדרך הרבים דמתני' דב"ב היינו דרך ר"ה דאל"כ היכי יליף הגמ' ממשכן דילמא דוקא דרך ר"ה צריך שיהא רוחב ט"ז אמות אבל דרך הרבים גרידא אף בבציר נמי מיקרי דרך הרבים אעכצ"ל דהגמ' סובר כמו שכתבנו ועי' בנמ"י על הרי"ף בב"ב שכ' וז"ל כך הוא שיעור ר"ה כדמפורש במס' שבת עכ"ל נראה שכיוון למה שכתבנו דממס' שבת ילפינן דדרך הרבים היינו ר"ה, ואף שהרשב"ם דף ק' ע"ב שם ד"ה דרך הרבים כתב וז"ל כגון עיר שיש בה מעבר שבאים דרך שם מארץ רחוקה עכ"ל עי' בהרהמ"ג פכ"א מהל' מכיר' הל"ט שכ' על הרשב"ם שה"ה בכל מקום כיון שהזכיר דרך ועי' בב"י חו"מ סי' רי"ז שהביאו אבל לכאו' עדיין צריך תבלין דאמאי ל"ק הרשב"ם בקיצור כהנמ"י י"ל דלא משום דרצה להורות דר"ה לא נכלל בזה אלא כיון דהרשב"ם דף ק"ד שם כתב לחומרא דדרך הרבים לא הוי ר"ה עכ"כ בדף ק' דמה הוא דרך הרבים אבל לענין זה שלא מיקרי ר"ה אא"כ רחב ט"ז אמות ע"ז באמת לא פליג הרשב"ם כיון דבמכ"ש ידעינן מדרך הרבים ותו דהיאך נאמר דפליג על הגמרא מפורשת דשבת הנ"ל וגם מהרשב"ם דף ק' ע"ב שם ד"ה דרך נראה בפי' דר"ה ג"כ דינו כדרך הרבים דלא מיקרי אא"כ רחב ט"ז אמות עי"ש ותבין:

ועי' בטור חו"מ סי' רי"ז שכ' דרך ר"ה נותן לו ט"ז אמות ובאמת במשנה ובבריי' ב"ב שם איתא דרך הרבים וכבר עמד הב"ח שם ע"ז עי"ש מה שתירץ אבל לי"נ דהטור משו"ה משני כדי שלא נטעה לחלק בין דרך הרבים לדרך ר"ה וא"ז דבאמת אין חילוק למד הטור מגמ' דשבת הנ"ל דאיתא שם בפי' דרך ר"ה ונקט הטור כלשון הגמ' ועי' בסמ"ע שם' וא"כ לכאורה ק"ל על הרמב"ם שכ' בהלכ' מכירה פכ"א הל"ט דרך הרבים וכ"כ בהל' נזקי ממון פי"ג הלכ"ז ובהל' מתנות עניים פ"ג הלכ"ג ואמאי ל"כ דרך ר"ה כמו שאיתא בגמ' שבת ובסמ"ג מל"ת רפ"ד איתא באמת דרך ר"ה כמ"ש הטור, ונ"ל בס"ד די"ל דהסמ"ג והטור לשיטתם דסברו דלענין שבת לא הוי ר"ה אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו שכן כתב הסמ"ג בפירוש במל"ת ס"ה באב מלאכה דוהמוציא מרשות

לרשות וז"ל והכרמלית רחבה ארבעה ובמקום שרבים רגילין אלא אינה רחבה ששה עשר אמה או אין שולטין ששים רבוא דומיא דדגלי מדבר עכ"ל ולכאו' ק"ל על הסמ"ג דאמאי ל"כ בתחילה גבי הא דאמר מהו ר"ה וכתב ומבואות המפולשות ורחבים ט"ז אמות אמאי ל"כ גם שם את התנאי שיהא ס"ר בוקעין בו אמאי כתב א"ז גבי כרמלית דוקא הן אמת שגם רש"י בשבת דף ו' כתב עמ"ש הגמ' מהו ר"ה ומבואות כו' וז"ל רחבים י"ו אמה וגבי כרמלית דקאמר הגמ' ולא כר"ה כתב רש"י וז"ל דאינן דומין לדגלי מדבר דלאו להילוכא דרבים עבידא עכ"ל וא"ז עכצ"ל דכוונת רש"י דלאו להילוכא כו' דלא בוקעין בו ס"ר כיון דגם רש"י סובר דבעינן ס"ר כמ"ש הב"י סי' שמ"ה וא"כ גם על רש"י לכאו' קשה דאמאי ל"כ לעיל גבי ר"ה תנאי זה אעכצ"ל דרש"י סמך עמ"ש גבי כרמלית וא"כ י"ל גם אליבא דהסמ"ג כן אבל זה דוחק וצ"ע. עכ"פ זה מוכח בפי' דהסמ"ג גכ"ס כהטור דבעינן ס"ר בוקעין בו וכ"כ הב"י סי' שמ"ה בשמו וא"כ י"ל כיון דהם סברו דלא הוי לענין שבת ר"ה אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו וא"כ ליכא למילף משבת לענין שאר עניינים שלא מיקרי ר"ה אא"כ רחב ט"ז אמות כיון די"ל דדוקא גבי שבת כיון דצריך להיות דומיא דדגלי מדבר שם לא מיקרי ר"ה אם אינו רחב ט"ז אמות דהא ס"ר בוקעין בו ג"כ צריך להיות מטעם זה אבל לענין שאר דברים הוי ר"ה אפי' בבציר משיעור זה ודרך הרבים ור"ה שני עניינים הם כך היה יכלינן לטעות כיון דמשבת ליכא למילף כמו שכתבנו עכ"כ הסמ"ג והטור בפירוש דרך ר"ה כדי שנדע שר"ה ודרך הרבים חד היא אבל הרמב"ם דסובר דלא בעינן בשבת אלא שיהא רוחב ט"ז אמות עכ"כ שפיר בכל המקומות הנ"ל דרך הרבים כלשון המשנה והברייתא דב"ב והמשנה דפאה פ"ב וא"ז דגם לענין שאר עניינים הדין כן באמת יכלינן למילף משבת וליכא למיטעי כהנ"ל כיון דגם בשבת סובר דלא בעינן ס"ר ודו"ק, וכיון שבררנו בס"ד דבלשון הגמ' ר"ה לא מיקרי אא"כ רחב ט"ז אמות א"כ תו ל"ל כמ"ש מעכ"ת דלענין מעביר ד"א לא בעינן רוחב ט"ז אמות כהנ"ל וא"כ לא נשאר תו אלא לברר אי י"ל החידוש השני שכ' דלענין מעביר ל"צ ס"ר בוקעין בו:

אבל כבר קדמו בזה היהודא יעלה ז"ל או"ח סי' פ"ז ותירץ כל התירוצים כמו שמתרץ מעכ"ת וגם מתרץ בזה את קושיית השואל שהקשה על הפוסקי' דבזמה"ז ליכא ר"ה א"כ ע"ח ושתופי מבואות שתקנו חז"ל משום גזירה אטו הוצאה מרה"י לר"ה הו"ל גזירה לגזירה עי"ש ותראה דהיהודא יעלה כתב דלשיטת הר"ן ר"פ כלל גדול והרז"ה פ' הזורק דמעביר ד"א נמי הוי בכלל הוצאה אין חילוק בין מעביר למוציא ודלא כמ"ש מעכ"ת דגם לשי' הר"ן והרז"ה לא בעינן במעביר ד"א ס"ר בוקעין בו והאמת אתו כיון דמעביר

הוי כהוצאה א"כ צריך גם במעביר כל התנאים של הוצאה ול"כ המרי"א את החידוש זה רק לשי' הרמב"ם וכתב דהרמב"ם פליג עם הר"ן והרז"ה וסובר דמעביר לא הוי בכלל הוצאה וגם כתב דכ"כ הפרמ"ג אבל לא מציין איו ואפשר שכיוון על הפרמ"ג בפתיחתו להל"ש שכ' שם על הרמב"ם וז"ל ומעביר כתב מפי השמועה למדו מעביר כמוצי' מרשות לרשות אמנם לא פירש אי אב או תולדה כהר"ן עכ"ל ונ"ל דכוונתו די"ל דהרמב"ם סובר כיון דמעביר הל"מ ע"כ הוי אב ולא כמ"ש הר"ן דהוי תולדה דהוצאה ומ"ש הרמב"ם מעביר כמוציא כוונתו דהוי אב כמוציא ואם באמת המרי"א על הפרמ"ג זה כיוון ק"ל הא הפרמ"ג ל"ק אלא בלשון אפשר שהרמב"ם חולק על הר"ן וצ"ל דהמרי"א ידע מאיזה פרמ"ג אחר שכ' בפי' כן עכ"פ א"ז כתב המרי"א בפי' דלשיטת הרמב"ם כתב את חידושו אבל לא לשיטת הרז"ה והר"ן וא"כ פליאה לי על מעכ"ת בתרתי חדא דהיאך כתב את חידושו גם לשיטת הרז"ה והר"ן הלא הם סברו דמעביר הוי תולדה דהוצאה וא"כ בודאי צריך להיות גם במעביר ס"ר בוקעין בו כמו בהוצאה לשיטות הסוברים דצריך ועוד היכי כתב דהרמב"ם סובר כהרז"ה והר"ן הלא מהפרמ"ג שהבאתי נראה דלא פסיקא ליה והמהרי"א כתב דהפרמ"ג כתב בפי' דהרמב"ם ל"ס כוותיהו. ותו ק"ל על מעכ"ת שכ' וז"ל דמה שצריך להיות דומיא דדגלי מדבר כו' דוקא לענין הוצאה מרה"י לר"ה שגמרינן ממשכן עכ"ל הלא הוצאה לא ממשכן גמרינן כדאי' בפ' הזורק (שבת דף צ"ו) דמויצו משה ויעבירו קול במחנה גמרינן עי' בתו' שם ד"ה הוצאה שהקשה אע"ג שהי' במשכן ותירץ משום דמלאכה גרועה היא וא"כ היכי כתב בפשיטות דממשכן גמרינן ועיקר כוונתינו בזה להקשות על הני פוסקים דסברו דממשכן ילפינן שצריך להיות גם ס"ר בוקעין בו ק"ל היאך כתבו כן הלא בשבת דף מ"ט קאמר הגמ' דאבות מלאכות כנגד עבודות המשכן וכתב רש"י שם דלכך נסמכה פרשת שבת לפרשת משכן ללמוד הימנה וזה נ"ל דדוקא כשגמרינן ממשכן משום דנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן אז י"ל דצריך להיות בכל מילי דומיא דמשכן אבל כשגמרינן מהפסוק אף דפסוק זה כתיב במשכן אז לא אמרינן שצריך להיות דומיא דמשכן לגמרי וגם התוס' ריש שבת ד"ה פשט כתב ואם לא הי' מוצא הוצאה במשכן הייתי מחייב בכל מלאכות הדומות למלאכה גמורה אע"פ שלא הי' במשכן עי"ש היטב ותראה בפי' כמו שכתבנו ועוד נ"ל ראי' לדברינו דהגמ' למד לענין כל מילי דלא הוי רה"ר אא"כ רחב ט"ז אמות ממשכן כהנ"ל וא"כ ק"ל כיון דממשכן גמרינן אמאי לא נאמר לענין כל מילי דלא הוי ר"ה אא"כ גם ס"ר בוקעין בו דומיא דמשכן ואת זה באמת לא מצינו בשום מקום שנאמר כן אלא לענין שבת אעכצ"ל דדוקא לענין שבת כיון דנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן ע"כ

צריך להיות דומה לגמרי למשכן וע"כ צריך גם ס"ר להפוסקים דסברו כן אבל לענין שאר מילי דלא מחמת סמוכין ילפינן באמת ל"צ להיות לגמרי כמו במשכן כמובן, וא"כ לפי"ז כיון דהוצאה מויצו משה ילפינן ולא משום דנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן א"כ מנ"ל שצריך להיות גם לענין הוצאה ס"ר בוקעין בו וזה לכאורה הערה נאה לפענ"ד:

וע"כ נ"ל לומר דבתר דגמרינן מויצו משה דהוי מלאכה באמת גמרינן ממשכן עי' בח' הר"ן ר"פ הזורק וא"כ לפי"ז צריך להוצאה שני למודים הפסוק כדי שנדע שהיא מלאכה כמ"ש התו' הנ"ל והלימוד דמשכן צריך על ס"ר בוקעין בו וא"כ מה מאד מיושב קושיית התו' ריש שבת ד"ה פשט שהקשה הא הוצאה נפקא לן מקרא בהדיא וא"כ אמאי איצטריך למיתני שהי' במשכן אבל בהנ"ל ל"ק מידי וגם י"ל דהיינו טעמא של הני פוסקי' דסברו שצריך להיות ס"ר בוקעין בו משום דהוה קשה להו קושיית התו' וצ"ל כתירוצינו וא"כ ממילא מוכח מדהביא הגמ' שני למודים להוצאה דבעינן ס"ר בוקעין בו ג"כ ועי' בהרמ"ג הל"ש פי"ד שכ' על הני פוסקים דסברו דבעינן ס"ר וז"ל ואין לזה רמז בגמ' אבל לפמ"ש באמת יש להם רמז גדול מהג' ודו"ק: עיקר החידוש שמחדש המרי"א הנ"ל ומעכ"ת כיוון לדעתו דבמעביר ל"צ ס"ר נ"ל בס"ד להביא ראיות דלא כוותייכו ומתחלה אציג את הראשונים ז"ל שנראה מהם בפי' דל"ס כן הסמ"ג מל"ת ס"ה גבי דיני תכשיטי אשה כתב בשם ר' ברוך הטעם דנהגו נשי דידן לילך בתכשיטין משום דלית לן ר"ה גם הסמ"ג הסכים לזה והסמ"ג הוא מהשיטות דצריך גם ס"ר בוקעין בו כהנ"ל והגמ' ר"פ במה אשה קאמר הטעם דאסרו תכשיטי נשים דילמ' אתיא לאתויינהו ד"א בר"ה ואעפ"כ כתב הסמ"ג דבזמה"ז דלית לן ר"ה מותר א"כ נר' בפי' דסובר דגם לענין מעביר ד"א צריך להיות ס"ר, וגם התו' בשבת ס"ד ע"ב ד"ה ר' ענני כתב דלנשי דידן מותר משום דלית לן ר"ה שיהא רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו וא"כ מוכח גם מהתוס' דלא כהמרי"א וע"כ הקשה התוס' לשיטתו בר"ה שפיר דמדוע לא אמר רבה גזירה משום מעביר ד"א, וגם מהמרדכי הנ"ל שכ' ג"כ כהתוס' נראה דלא כהמרי"א ועי' בטור סי' ש"ג שהביא בשם בעל התרומות שכ' ג"כ דלנשי דידן משום דלית לן ר"ה שרי והבעל התרומות ג"כ מהשיטות דסברו דצריך להיות ס"ר כמ"ש הב"י סי' שמ"ה וא"כ מוכח גם מבעל התרומות דלא כהמרי"א ודו"ק. ומהרא"ש פ' במה אשה סי' י"ד שכ' הטעם בנשי דידן כהר"ת משום דמוטב שיהיו שוגגין כו' ולכאורה הא הרא"ש ג"כ סובר דבעינן ס"ר וגם סובר בביצ' דהאידנא ליכא ר"ה כהנ"ל וא"כ קשה אמאי ל"כ הרא"ש את ההיתר של בעל התרומות אעכ"מ לכאורה דסובר כהמרי"א אבל באמת זה ליתא כיון די"ל דמשו"ה ל"כ כבעל התרומות משום דסובר דאף בכרמלית אסור עי"ש ותבין וא"כ ממילא גם

מהרוקח ליכא למידק מידי דלכאו' גם עליו קשה דבסי' ק' כתב דלנשים חשובות מותר לכך מנהג נשים שלנו לצאת הלא הוא ג"כ מהשיטות דצריך ס"ר וכתב בפי' שאין לנו ר"ה בסי' קע"ה וא"כ אמאי ל"כ את הטעם של בעל התרומות אבל בהנ"ל י"ל שגם הרוקח סובר כהרא"ש דבכרמלית ג"כ אסור כמובן, אבל מהמחבר סי' ש"ג שכ' הטעם שלא תצא בתכשיטין משום דאתיא לאתויינהו ד"א בר"ה ובסעיף י"ח שם כתב דנשי דידן נהגו לצאת משום דלית לן השתא ר"ה ולפי דעת המג"א סי' שמ"ה הטעם של המחבר משום דסובר שצריך להיות ס"ר ג"כ כהנ"ל ועכשיו לית לן ר"ה שיהא ס"ר בוקעין בו ע"כ מותר וא"כ עכ"מ דהמחבר סובר דאף לענין מעביר צריך שיהא ס"ר בוקעין בו ודלא כהמרי"א כמובן:

וגם נ"ל בס"ד להביא ראיות מכמה מקומות בגמ' דלא כהמרי"א א' בשבת דף ד' קאמר הגמ' פשט העני אמאי חייב הא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' על ד' ולכאו' ק"ל לפי שי' הר"ת דפשיטא לי' לתלמודא הכי משום דמסתמא כך הי' במשכן א"כ לפי"ז ממשכן ילפינן שצריך להיות עקירה מעל גבי מקום דע"ד ולפי שי' הר"י ילפינן את זה מאל יצא איש ממקומו עי' בתו' שם ד"ה והא וא"כ קשה היכי רצה הגמ' להביא ראי' שם עמוד ב' ממה דקאמר רבי זרק בר"ה מתחלת ד' לסוף ד' [כן גרס רש"י שם] ונח על גבי זוז כל שהוא דרבי סובר דלא בעינן הנחה על מקום ד' דילמא במעביר ד"א דהל"מ היא באמת לא בעינן הנחה עמ"ד אבל בהוצאה כיון דממשכן ילפינן לר"ת או מקרא דאל יצא לר"י באמת י"ל דאף רבי סובר דצריך הנחה על מקום ד' בשלמא להר"ן שכ' שם דגמ' גמירי לה הכי דכל דלית בה דע"ד לא מיקרי עקירה והנחה וכ"כ הרשב"א שם לדידהו שפיר י"ל דאין חילוק בין מעביר להוצאה לענין עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' אבל לר"ת ולר"י קשה אעכ"מ דלמעביר והוצאה לכל דבר חד דינא אית להו ודלא כהמרי"א.

ב' בעירובין דף צ"ט על מד"ק רב יוסף השתין ורק חייב חטאת הקשה הגמרא והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' ומשני מחשבתו משויא ליה מקום ומייתי הגמ' ראי' ע"ז ממ"ד רבא זרק ונח בפי הכלב והא בעינן הנחה אלא מחשבתו משויא ליה מקום ולכאו' ק"ל היכי מייתי הגמ' ראי' לרב יוסף שדיבר מהוצאה מהא דרבא דילמא לענין הוצאה כיון דממשכן גמרינן לר"ת או מאל יצא להר"י הנ"ל באמת לא אמרינן מחשבתו משויא לי' מקום והא דרבא י"ל דאיירי שזרק מתחלת ד' לסוף ד' וכן באמת נקט הרמב"ם הל"ש פי"ג הלי"ג את הא דרבא עי"ש אעכ"מ דאין חילוק בין מעביר להוצא'. ג' בשבת דף ה' אי' וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן ידו של אדם חשובה לי' כדע"ד א"ר אבין אר"א א"ר יוחנן זרק חפץ ונחה בתוך ידו של חבירו חייב והקשה הגמ' והא אמרה ר"י חדא

זימנא כו' ולכאורה מה הקשה הגמ' דילמא אמר ר"י חדא במעביר וחדא בהוצאה דאי הוי האמר חדא הוה מוקמינן במעביר משום דהוה אמרינן דדוקא במעביר סובר ר"י דידו של אדם חשובה כדע"ד כיון דמעביר לא ממשכן גמרינן וא"כ עכצ"ל דהא דבעינן במעביר עקירה והנחה מעל מקום ד' אינו אלא סברא אפי' לפום שי' הר"י והר"ת הנ"ל וע"כ קאמר ר' יוחנן דידו של אדם חשובה ליה כדע"ד אבל בהוצאה כיון דממשכן גמרינן לר"ת או מאל יצא להר"י באמת הוה אמרינן דלא אמרינן דידו של אדם חשובה ליה כדע"ד ע"כ אמר ר' יוחנן תרי זימני כדי לאוקמי חדא במעביר וחדא בהוצאה וא"כ מה הקשה הגמ' אעכ"מ דמעביר הוי כהוצאה לגמרי ודלא כהמרי"א. ד' שם עמוד ב' על הא דא"ר יוחנן הי' טעין אוכלין ומשקין אינו חייב עד שיעמוד אמר אביי והוא שעמד לפוש ממאי מדאמר מר תוך ד"א כו' ולכאו' יש לדקדק מדוע הביא אביי ראי' דעמידה לכתף לא הוי עמידה ממעביר ת"ל משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה עי' ברש"י שם שכ' את הטעם זה על גוף הדין של ר' יוחנן אעכצ"ל דאי הוה אמרינן דעמידה לכתף הוי עמידה אז באמת הי' מלאכת מחשבת וע"כ הביא אביי ראיה ממעביר דעמידה לכתף לא הוי עמידה וא"כ ק"ל היאך מייתי ראי' ממעביר דילמא דוקא במעביר לא הוי עמידה כיון דהל"מ היא אבל בהוצאה אפי' עמד לכתף הוי עמידה וכמ"ש התוס' ד"ה בשלמא דלבן עזאי דמהלך כעומד במעביר כיון דהלכתא היא מהלך לאו כעומד כמ"כ נמי י"ל גם לרבינו דאף דלענין הוצאה עמידה לכתף הוי עמידה אבל לענין מעביר כיון דהלכתא היא לא הוי עמידה וא"כ היכי מייתי אביי ראי' ממעביר אעכצ"ל דאין חילוק בין מעביר להוצאה ודלא כהמרי"א ומה שמחלק התו' אפרש בס"ד לקמן:

ה' שם המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב והקשה הגמ' היכא אשכחנא כה"ג דחייב פירש"י וז"ל דילמא לא חייביה רחמנא אלא במוציא מרה"י לר"ה בהדיא ומשני הגמ' מידי דהוה אמעביר חפץ בר"ה כו' ולכאו' היכי מייתי הגמ' ראי' ממעביר למוציא דילמא דוקא במעביר כיון דהל"מ היא ע"כ חייב אע"ג דכל כמה דנקט ליה ואזיל או אי מנח לי' בתוך ד"א פטור אבל בהוצאה דממשכן גמרינן וכיון דלא אשכחן במשכן שיהא חייב היכא דמפסיק רשותא כמ"ש התו' שם דף ד' ע"א ד"ה דר"ע באמת לא חייב היכא דמפסיק רשותא בשלמא כשאמרינן דמעביר הוי כהוצאה לגמרי אז שפיר הביא הגמ' ראי' ממעביר אבל להמרי"א דחייב במעביר אפי' היכא דלא חייב בהוצאה קשה, ואי קשיא הלא על התוס' שם ד"ה בשלמא ג"כ קשה כיון דמחלק בין מעביר להוצאה לבן עזאי א"כ נימא דגם לרבנן יש חילוק דבמעביר כיון דהלכתא היא ע"כ חייב אע"ג דאי מנחי ליה הוי פטור אבל בהוצאה כיון דממשכן גמרינן לא חייב היכא דמפסיק רשותא

ע"ז י"ל דאין הפשט בהתוס' דסובר דכיון דהלכתא ע"כ חייב במעביר אפי' היכא דלא חייב בהוצאה כמו שבאמת סובר הפשט בהתו' המרי"א וע"כ הביא ראי' לדבריו מהתו' עי"ש אלא נ"ל דגם התוס' סובר כמ"ש דהל"מ מגלי לן דמעביר תולדה דהוצאה והיכא דלא חייב בהוצאה אינו חייב גם במעביר כמ"ש התו' בפי' בריש שבת ד"ה פשט דמעביר תולדה דהוצאה והא דקאמר התוס' דהלכתא גמירי לה נ"ל דהפשט בהתו' כך דהתוס' רצה ליישב את קושית הירושלמי לבן עזאי דסובר מהלך כעומד אמאי חייב במעביר ותירץ וז"ל והש"ס דידן לא חשיב לה פירכא כו' כוונתו דהש"ס דידן סובר כיון דלבן עזאי חייב על הוצאה מרה"י לר"ה בהדיא דלבן עזאי לא פטור אלא מרה"י לר"ה דרך סטיו וכיון דמעביר הוי כהוצאה מרה"י לר"ה בהדיא כמו שנר' בפי' מהרז"ה ריש הזורק והר"ן פ' כלל גדול משנה ב' הנ"ל א"כ ממילא שפיר י"ל דכמו דחייב לבן עזאי היכא דמוציא מרה"י לר"ה בהדיא כמ"כ נמי חייב במעביר וה"ק התו' והש"ס דידן לא חשיב לה פירכא כדאמר בהזורק דד' אמות בר"ה הלכתא גמירי לה כוונתו דהלכתא גמירי דמעביר הוי תולדה דהוצאה כמ"ש הרז"ה והר"ן וא"כ הוי כמו שמוציא מרה"י לר"ה בהדיא וע"כ חייב ועי' בתו' דף ו' ע"א ד"ה מידי שכ' ובכל עניני העברה בר"ה קאמר ולכאורה ק"ל היכי קרי להוצאה העברה אבל עם הרז"ה והר"ן תבין שפיר דכיון דהעברה ג"כ הוצאה מרה"י לר"ה היא באמת י"ל דמד"ק הגמ' מידי דהוה אמעביר חפץ כוונת הגמ' על הוצאה מרה"י לר"ה אלא להתו' הי' קשה על הלשון אמאי נקט הגמרא העברה אף דג"כ הוצאה היא אמאי לא נקט כלשון הברייתא הוצאה עי' במהרש"א שם ותמצא כדברינו וא"כ גם משם ראי' דהתוס' סובר כהרז"ה וא"כ ממילא עכצ"ל הפשט בהתו' דדף ה' הנ"ל כמו שכתבנו וא"כ על התוס' באמת ל"ק מידי אלא על המרי"א קשה קושיתינו הנ"ל דהיכי הביא הגמ' ראי' ממעביר אעכ"מ דלא כהמרי"א. ו' תו אי' שם דף ו' ע"א ת"ר ד' רשויות לשבת כו' עי"ש ולכאורה להמרי"א אמאי ל"ק הגמ' ה' רשויות לשבת כיון דאיכא גם ר"ה שרחב ט"ז אמות ואין ס"ר בוקעין בו דלענין מעביר חייב ועי' בתוס' שם ד"ה ארבע שהקשה בשם הרשב"א כעין קושיא זו ותירוצו של התוס' ל"ל כיון דלענין מעביר באמת ר"ה גמור היא מה"ת וא"כ ליתני ה' רשויות אעכ"מ דלא כהמרי"א:

ז' שם בברייתא אבל ים ובקעה ואיסטוונית והכרמלית אינה לא כר"ה ולא כרה"י ואין נושאין ונותנין בתוכה ואם נשא ונתן בתוכה פטור פרש"י ולא כר"ה דאינן דומין לדגלי מדבר וכ"כ הר"ן שם [ולכאו' ק"ל על הר"ן דשם כתב דאינן דומין לדגלי מדבר וא"כ מוכח דסובר דגם ס"ר בוקעין בו צריך להיות דומיא דדגלי מדבר כהנ"ל אליבא דרש"י ובר"פ במה אשה חולק הר"ן על בעל התרומות וסובר דל"צ ס"ר אבל כפמ"ש היד מלאכי

כללי הר"ן דכמה פעמים מעתיק פרש"י בסתם וליה ל"ס ליה ל"ק מידי] וכ"כ הסמ"ג הנ"ל נמצא לפי"ז דדרך אעפ"י שרחב ט"ז אמות כיון שאין ס"ר בוקעין בו הוי כרמלית ובאמת יש לי ראי' לשי' רש"י מהגמ' דקאמר דבקעה ג"כ כרמלית היא ובקעה רחב הרבה יותר מט"ז אמות וא"כ אמאי הוי כרמלית ובפרט בימות החמה עי' בגמ' שם אעכצ"ל דכיון דלא עוברי' שם ס"ר ע"כ הוי כרמלית וכ"כ רש"י בפירוש בע"ב שם ד"ה רה"י לשבת וז"ל דהא לאו הילוך לרבים הוא וא"כ ממילא ראי' מבריי' זו להני שיטות דגם ס"ר צריך להיות מדחשבה הברייתא בקעה בהדי כרמלית וא"כ ממילא מוכח מהבריי' זו דבכרמלית אף שרחב ט"ז אמות מעביר ד"א פטור כיון דקתני בפי' שאם נשא ונתן בתוכה פטור וממילא מוכח דלא כהמרי"א. ח' תו אי' שם ואמאי קרי ליה גמורה איידי דתנא רישא גמורה תנא נמי סיפא גמורה ולכאורה ק"ל דילמא ה"ק הבריי' זו היא ר"ה גמורה היינו סרטיא ופלטיא ומבואות המפולשין כיון דרחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו ע"כ הוי ר"ה גמור בין לענין מעביר בין לענין הוצאה אבל יש ר"ה אחר שרחב ט"ז אמות אבל אין ס"ר בוקעין בו זה לא הוי ר"ה גמור כיון דלא הוי ר"ה אלא לענין מעביר וע"כ קאמרה הברייתא זו היא ר"ה גמורה ולמה משני הגמרא איידי אעכ"מ דלא כהמרי"א:

ט' תו איתא שם וליחשוב נמי מדבר דהא תניא איזו ר"ה כו' והמדבר אמר אביי לא קשיא כו' ולכאורה ק"ל למה מתרץ אביי כאן בזמן שישראל שרויין במדבר שזה לכאורה דוחק לאוקמי הברייתא על בזמן שאין נפ"מ לבזה"ז אמאי לא מתרץ דלעולם השני ברייתות איירו בזמה"ז אלא הברייתא דד' רשויות כיון דאיירי לענין הוצאה ע"כ לא נקטה מדבר כיון דליכא ס"ר בוקעין בו והברייתא דנקטה מדבר איירי לענין מעביר אעכ"מ דלא כהמרי"א, אבל אח"כ ראיתי דלראי' זו אית לה פירכא דהירושלמי פ"ק דשבת הלכה א' הביא בהא ברייתא דד' רשויות לשבת גם מדבר וכיון דהגמ' דילן לא הביא בהבריי' דד' רשויות גם מדבר עכצ"ל דשני ברייתות הם הבריי' דירושלמי היא הברייתא שהקשה הגמ' מינה דקתני נמי מדבר ולא הוי הבריי' דירושלמי התוספתא דפ"א דשבת כמו שמציין המסורת הש"ס בירושלמי שם כיון דבהתוספתא באמת ליתא מדבר אלא הברייתא דירושלמי היא הבריי' שהקשה הגמ' מינה וא"כ מוכח דגם בברייתא שהקשה הגמ' מינה ג"כ איתא ד' רשויות לשבת ואם הוציא והכניס כו' כמו שאיתא בהירושלמי אלא הגמרא קיצר ולא הביא אלא מה שצריך להקושיא [דלומר דזה ברייתא שלישית זה דוחק] וא"כ לפי"ז מוכח דגם הבריי' שהקשה הגמ' מינה ג"כ איירי לענין הוצאה וע"כ לא משני אביי דאיירי לענין מעביר וליכא מכאן סתירה להמרי"א כמובן, ואגב דאתי לידן לא אמנע מלכתוב גרגר קטן עי' ברמב"ם הל"ש פי"א שחשיב מדבר ג"כ והרהמ"ג

והכ"מ הקשו עליו והפרמ"ג או"ח בסי' שמ"ה במשבצות הביא תירוץ נאה דלפמ"ש התו' חולין פ"ח ע"ב ד"ה אלא דכשישראל היו במדבר הי' מצמחת ואין רשות להלך ע"כ היה רה"י אבל בזמה"ז שאין מצמחת ורשות להלך ע"כ רה"ר ולי"נ שצריך להוסיף עוד דבר קטן דהרמב"ם לשיטתו ורש"י לשיטתו רש"י דסובר דצריך גם ס"ר בוקעין בו להיות רה"ר ע"כ מפרש דבזמה"ז לא הוי מדבר רה"ר אבל הרמב"ם דסובר דל"צ ס"ר לא יכול לפרש כרש"י ועכ"ס הפשט בגמ' להיפך כמובן, ועוד דבר אחד באתי לעורר דמהגמ' דילן מוכח כפירושו של רש"י דלהרמב"ם דבזמה"ז הוי מדבר ר"ה קשה אמאי לא הביא הגמר' בהא דד' רשויות את הברייי' דאית בה גם מדבר אבל לרש"י ניחא דכיון דלא הוי מדבר בזמה"ז ר"ה ע"כ לא הביא הגמ' את הברייתא זו וא"כ ממילא מהירושלמי שהביא את הברייתא דאית בה גם מדבר נראה כהרמב"ם דלרש"י קשה אמאי הביא את הברייי' זו דליכא נפ"מ לבזמה"ז ודו"ק. י' בשבת דף ח' ע"ב אמר מר ובלבד שלא יטול מבעה"ב ונותן לעני כו' ואם נטל ונתן שלשתן פטורין לימא תיהוי תיובתא דרבא כו' ולכאורה מה פריך הגמרא על רבא דאיירי במעביר מהוצאה דילמא במעביר חייב אפי' בגוונא דבהוצאה פטור אעכ"מ דלא כהמרי"א וגם זה מוכח מכאן דצ"ל הפשט בהתו' דדף ה' ע"ב ד"ה בשלמא במד"ק דמעביר הלכתא היא כמו שכתבנו באות ה' ודו"ק:

י"א תו איתא שם דף ס"ט ע"א אלא לרשב"ל כו' דידע לה לשבת במאי ולכאורה קשה אמאי ל"ק הגמ' דידע לה במעביר ד"א ול"ל כמ"ש בת"י שם דכיון דלא ידע אבות כ"ש תולדות דבשלמא על תולדות כיון דלאו הל"מ הם אלא שאנו מדמין התולדה לאב כמ"ש הראש יוסף בפתיחתו לשבת על זה קאמר הת"י שפיר כיון דלא ידע האב כ"ש התולדה אבל מעביר דהל"מ היא באמת שפיר י"ל דידע במעביר אע"ג דלא ידע בהוצאה ובפרט על הפרמ"ג בפתיחתו להל"ש ק"ל דהיכי מסופק בהרמב"ם לומר דסובר דמעביר אב מלאכה הא אז בודאי קשה אמאי ל"ק הגמ' דידע במעביר ואפי' כשנא' דהרמב"ם גכ"ס שהוא תולדה אלא של"ס כהרז"ה והר"ן דהוי כמוציא מרה"י לר"ה ג"כ קשה דכיון דלא משום שאנו מדמין להוצאה ידעינן מעביר כמו דידעינן בשאר תולדות אלא הל"מ היא א"כ ליכא תו למימר כתירוצו של הת"י אעכצ"ל דהרמב"ם גכ"ס כהרז"ה והר"ן דמעביר ג"כ הוצאה היא וכיון דידע במעביר ידע גם בהוצאה וא"כ ממילא מוכח דלא כהמרי"א כיון דהמרי"א כתב דל"כ את חידושו לפום שיטת הרז"ה והר"ן אלא לפום שיטת הרמב"ם וכיון שהוכחנו שגם הרמב"ם סובר כשיטתם א"כ ממילא תו ל"ל את חידושו כלל. י"ב תו איתא שם דף צ"ז ע"ב דתניא מרה"י לר"ה ועבר ד"א בר"ה ר' יודא מחייב וחכמים פוטרין א"ר יהודא אמר שמואל מחייב הי' ר' יהודא שתים כו' מכלל דרבנן פטרי לגמרי הא

אפיק לה מרה"י לר"ה כו' ולכאורה ק"ל היכי הוכיח שמואל דר"י מחייב שתים דאל"כ אמאי פטרי רבנן לגמרי דילמא לעולם לא מחייב ר"י אלא אחת משום העברה משום דסובר קלוטה כמי שהונחה ורבנן פטרי משום העברה דל"ס קלוטה כו' והא דפטור משום הוצאה לתרווייהו כיון דאיירי שזרק מרה"י לר"ה שרחב ט"ז אמות ולית בו ס"ר אעכ"מ דלא כהמרי"א ודו"ק:

י"ג תו ק"ל על המרי"א בהקדים מדק"ל על הפרמ"ג הנ"ל דהיכי מסופק לומר בהרמב"ם דמעביר אב מלאכה הלא אי באמת ס"כ ק"ל היכי קאמר הגמ' שם דף צ"ז ש"מ מחייב הי' ר' יהודא אתולדה במקום אב דילמא משו"ה מחייב ר"י שתים משום דשתי אבות הם אבל לעולם אתולדה במקום אב לא מחייב ול"ל דהרמב"ם סובר כהירושלמי שבת פי"א הלכה א' דר' יהודא סובר דמעביר אב מלאכה ופסק הרמב"ם כר"י כיון דהגמ' שכתבנו חולקת על הירושלמי כמ"ש הרשב"א שם א"כ היכי נאמר דהרמב"ם פסק כהירושלמי נגד הגמ', ותו ק"ל הא אפי' להירושלמי ל"ס כן אלא ר' יהודא אבל החכמים באמת פליגי ע"ז כדמוכח ממתני' דפ' כלל גדול דקתני ארבעים חסר אחת וכן איתא בירושלמי שם על דעתיה דר' יהודא מ' מלאכות אינון ופריך הירושלמי וניתנין ומשני לא אתינן מתני' אלא מילין דכל עמא מודויי בהון וא"כ היכי יכלינן למימר דפסק הרמב"ם כר' יהודא נגד החכמים ובפרט דהתנא במתני' סתם דלא כוותיה, ואי"ל כיון דבלא"ה קשה על הרמב"ם מגמ' הנ"ל דהרמב"ם כתב בפי' בפי"ב הל"ח שם דהכנסה אב מלאכה וא"כ קשה עליו היכי קאמר הגמ' שם על הא דאמר שמואל מחייב הי' רבי שתים אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב דילמא לעולם לא מחייב רבי אתולדה במקום אב והא דמחייב שתים משום דהכנסה אב מלאכה ומחייב על שתי אבות אבל אתולדה במקום אב באמת לא מחייב וכדי ליישב א"ז עכצ"ל כמ"ש הלח"מ שם דעל הוצאה והכנסה אף שהם שני אבות אפ"ה אם עשה שניהן כאחד אינו חייב אלא אחת כיון דשתי אבות משם אחד הם עי"ש וא"כ צ"ל אליבא דהרמב"ם הפשט בגמ' כך למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב כלומר כיון דחזינן דמחייב רבי על הוצאה והכנסה שתים אף דהכנסה ג"כ אב הוא הלא שתי אבות משם אחד הוי כמו תולדה במקום אב וכמ"כ נמי נאמר אף דהרמב"ם סובר דמעביר אב מלאכה אפי"ה אינו חייב על הוצאה ומעביר בהעלם אחד אלא אחת כמו בהוצאה והכנסה וע"כ קאמר הגמ' שפיר ש"מ מחייב הי' ר' יהודא אתולדה במקום אב דגם כאן הפשט בגמ' כמו שכתבנו, אבל זה באמת ליתא דנהי דבהוצאה והכנסה באמת י"ל כמו שכתבנו אבל במעביר והוצאה אי נאמר דמעביר אב מלאכה ל"ל דאינו חייב אלא אחת דאל"כ ק"ל

קושיא גדולה על הירושלמי הנ"ל מה הקשה אמאי לא חשיב במתני' גם מעביר הלא גם בהירושלמי קשה על המתני' מנינא למה לי כמו שהקשה הגמ' דילן שבת ע"ג ע"ב וכיון דר' יוחנן מרא דתלמודא דירושלמי עכצ"ל גם בהירושלמי כמו שתירץ ר' יוחנן בגמ' דילן דהמתני' אתא לאשמעינן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת וא"כ ממילא י"ל דמשו"ה לא חשבה מתני' גם מעביר כיון דלא חשבה אלא הני אבות שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת אבל על מעביר לא הי' חייב כיון דכבר חייב משום הוצאה וא"כ מה הקשה הירושלמי אעכצ"ל דהירושלמי סובר דאם מעביר אב מלאכה אז באמת חייב על מעביר והוצאה שתים אפי' כשעשאן בהעלם אחד אע"ג דעל הוצאה והכנסה אינו חייב אלא אחת והסברא לחלק היא פשוט דדוקא בהוצאה והכנסה כיון דמחד קרא ילפינן מויצו משה דלהירושלמי גם הכנסה משם ילפינן כמו שאיתא בהירושלמי ריש שבת כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהם וליתן לגוזברין כך נמנעו הגוזברין מלקבל מידן ולהכניס ללשכה עי"ש ולהגמ' דילן דהכנסה סברא היא כדאיתא בריש שבת ובריש הזורק ג"כ י"ל דמחמת הסברא נכלל בהקרא דויצו משה וכיון דמחד קרא ילפינן הוצאה והכנסה ע"כ שפיר י"ל דאם עשאן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, אבל הוצאה ומעביר כיון דהוצאה מויצו משה ילפינן ומעביר הל"מ היא להגמ' דילן ולהירושלמי למד ר' יהודא ממשכן עי"ש ע"כ שפיר סובר הירושלמי דחייב שתים וע"כ הקשה הירושלמי שפיר דמדוע לא חשיב התנא גם מעביר לר' יהודא כמובן, וכיון שהוכחנו בס"ד מהירושלמי דעל הוצאה ומעביר כשמעביר אב מלאכה באמת חייב שתים אם עשאן בהעלם אחד א"כ קמה קושיתינו הנ"ל על הפרמ"ג דהיכי מסופק למימר בהרמב"ם דמעביר אב מלאכה הלא מהגמ' הנ"ל מוכח דלאו אב מלאכה היא. ואי"ל דלעולם י"ל דהרמב"ם סובר דמעביר אב מלאכה ועל קושיתינו נאמר דכמו בהכנסה אי אב מלאכה היא או לא איכא פלוגתא בגמ' דבריש הזורק מוכח דהכנסה תולדה ובריש שבת מוכח דרב אשי סובר דאב מלאכה היא והרמב"ם פסק כרב אשי עי' ראש יוסף בפתיחתו בריש שבת וכמ"כ נמי נאמר דבמעביר ג"כ איכא פלוגתא בגמ' דהגמ' הנ"ל סובר דתולדה היא והרמב"ם ידע מהגמ' דסובר דאב מלאכה היא ופסק כהאי גמ' אבל גם זה ל"ל דבשלמא על הכנסה כיון דילפינן מקרא כהנ"ל שפיר י"ג דשני הגמ' פליגי אבל במעביר דהל"מ היא ל"ל דפליגי כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לזרעים דבהל"מ ליכא פלוגתא דממנ"פ או שאמרה הל"מ שאב מלאכה היא או שאמרה שהיא תולדה ואל תשיבנו מהירושלמי הנ"ל שאיתא בפי' דאיכא פלוגתא במעביר די"ל כיון דהירושלמי סובר דמעביר לאו הל"מ היא אלא ר' יהודא למד מתופרי יריעות ע"כ קאמר

שפיר דאיכא פלוגתא בזה אבל להגמ' דילן דסובר דהל"מ היא באמת ל"ל דאיכא פלוגתא וכיון דחזינן מהגמ' הנ"ל שהיא תולדה עכצ"ל דלכ"ע סובר הגמ' כן וא"כ קשה קושיתינו הנ"ל על הפרמ"ג:

ונ"ל בס"ד לתרץ דלעולם י"ל דלכ"ע מעביר אב מלאכה היא אלא ר' יהודא וחכמים בירושלמי בזה פליגי ר"י סובר דמעביר לא הוי כהוצאה וכיון דהוצאה ילפינן מויצו משה ומעביר ילפינן ממשכן ע"כ לא הוו משם אחד וע"כ חייב שתים אם עשאן בהעלם אחד אבל החכמים סברו דמעביר הוי כהוצאה כהנ"ל בשם הרז"ה והר"ן וא"כ הוו שני אבות משם אחד ע"כ לא מחייבו אם עשאן בהעלם אחד שתים והכי פירושא בהירושלמי במה דמשני דלא חשב במתני' אלא מילין דכל עמא מודויי בהון כלומר לא חשב במתני' אלא הני אבות דכ"ע מודי בהו דאם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת אבל מעביר כיון דלרבנן אם עשאן בהעלם אחד עם הוצאה אינו חייב אלא אחת ע"כ לא חשבה במתני', וא"כ ממילא י"ל דהגמ' דילן לא פליגא עם הירושלמי וסוברת דלר' יהודא מעביר תולדה הוא כמ"ש הרשב"א הנ"ל אלא גם הגמ' סוברת דלכ"ע מעביר אב מלאכה היא אלא בזה פליגי הגמ' דילן סוברת גם לר"י כמו שסובר הירושלמי לרבנן דאם עשאן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת וממילא לפי"ז כשנאמר דר"י מחייב שתים עכצ"ל דמחייב אתולדה במקום אב כהנ"ל וע"כ קאמר הגמ' שפיר ש"מ מחייב הי' ר' יהודא אתולדה במקום אב ול"ק על הפרמ"ג מידי כמובן, וממילא הרווחנו בזה בס"ד דלהרמב"ם כשנאמר דסובר דמעביר אב מלאכה היא עכצ"ל דג"כ סובר כהרז"ה והר"ן דמעביר בכלל הוצאה היא כדי שנוכל למימר פשטינו הנ"ל שלא תקשה עליו קושיתינו הנ"ל וכיון דהמרי"א כתב דאליבא דהרז"ה והר"ן ל"כ את חידושו אלא אליבא דהרמב"ם וכיון שבררנו דאי הרמב"ם סובר דמעביר אב מלאכ' ע"כ צ"ל דסובר כהרז"ה והר"ן א"כ ממילא ליכא ליה להמרי"א שום שיטה לומר את חידושו ודו"ק. י"ד תו איתא שם דף ה' ודף צ"ח ע"א א"ר הונא א"ר המעביר ד"א בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר אלמא אף דמעביר הל"מ היא אפי"ה צריך להיות דומה לדגלי מדבר ודלא כהמרי"א וגם מכאן ראי' דמד"ק התי' דף ה' דמעביר הלכתא היא מודה בן עזאי דחייב הפשט הוא כמו שכתבנו באות ה' כמובן:

ט"ו תו איתא שם דף קנ"ג ע"ב א"ר אב"א היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו רץ תחתי' כו' והקשה הגמ' סוף סוף כו' ומשני דזריק ליה כלאחר יד ולכאורה ק"ל מה הקשה הגמ' א"א דלא קאי פורתא וקמעייל מר"ה לרה"י דילמא ל"ק ראב"א אלא בר"ה דרחב ט"ז אמות וליכא ביה ס"ר דלא הוי ר"ה לענין הוצאה אלא לענין מעביר וע"כ לא חייש דילמא

קמעייל מר"ה לרה"י אבל ברה"ר שיש בו ס"ר באמת גם ראב"א מודה דאסור אעכ"מ דלא כהמרי"א, ובאופן אחר נ"ל לומר בהיפך דעם דברי המרי"א יש ליישב את קושית התו' שם ד"ה סוף שהקשה דאמאי לא הקשה הגמ' על הא דשרינן להוליכו פחות פחות מד"א נמי הכי והניח בתימה אבל עם המרי"א י"ל דעל ראב"א כיון שהוא אמורא הקשה הגמ' שפיר ול"ל דאייתי בר"ה שרחב ט"ז אמות ולית ביה ס"ר כיון דאמורא צריך לפרש דבריו אבל על הא דא"ר יצחק בשם חכמים עוד אחרת היתה כו' מוליכו פחות פחות מד"א לא הקשה הגמ' כיון דעל תנא לא אמרינן שצריך לפרש את דבריו א"כ שפיר י"ל דאייתי בר"ה הנ"ל דלית ביה ס"ר ול"ק קושיית התו' וראי' להמרי"א אבל באמת כיון דחזינן דהתו' הניח הקושיא בתימא עכ"מ דל"ס כהמרי"א כמובן. ט"ז תו איתא בעירובין צ"ח ע"א אמר אביי הכא באיסקופה כרמלית עסקינן כו' והקשה הגמ' א"ה תוך ד"א נמי נגזור דילמא מעייל מר"ה לרה"י כו' עי' רש"י ותו' ד"ה והא ולכאורה מה הקשה הגמ' דילמא הא דקאמר אביי ור"ה עוברת לפני אייתי בר"ה שרחב ט"ז אמות ולית ביה ס"ר עי"ש שבלא"ה מוקי הגמ' את המתני' בכמה גווני וא"כ שפיר י"ל כמו שכתבנו אעכ"מ דלא כהמרי"א. י"ז תו איתא שם צ"ט ע"א איכא דאמרי הא הוציא פטור אבל אסור לימא תיהוי תיובתיה דרבא דא"ר המעביר מתחלת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו חייב ולכאורה מה הקשה הגמ' ממעביר על הוצאה דילמא דוקא במעביר חייב אף שהעבירו דרך עליו כיון דהל"מ היא אבל בהוצאה דממשכן ילפינן גם רבא מודה דפטור וגם אלישנא קמא שם דקאמר לימא מסייע ליה מרבא ג"כ קשה היכי מסייע מרבא דילמא ל"ק אלא במעביר אעכ"מ דלא כהמרי"א:

וכיון שבררנו בס"ד מהגמ' ומהפוסקים דלא כהמרי"א א"כ נשאר קושית השואל שם דכיון דבזמה"ז ליכא ר"ה לא יהא צריך ע"ח ושת"מ ונ"ל בס"ד ליישב דבעירובין כ"א ע"ב על הא דקאמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה ב"ק כו' ליכא שום טעם לתקנה זו אלא הרמב"ם הל' עירובין פ"א הל"ד כתב הטעם דגזור שלא להתיר הוצאה מרה"י לר"ה וא"כ ליכא מקום לקושיית השואל אלא על הרמב"ם ועל הרמב"ם באמת ל"ק מידי כיון דהרמב"ם מהשיטות דל"צ ס"ר א"כ י"ל דהרמב"ם באמת סובר כהרוקח והרא"ש הנ"ל דר"ה רחב ט"ז אמות אית לן כמובן, אלא עדיין יש מקום להקשות על הטור או"ח סי' שס"ו וסי' שפ"ו שכ' הטעם שתיקן שלמה ע"ח ושת"מ כהרמב"ם משום גזירה שלא להוציא מר"ה לרה"י והטור סובר דבעינן ס"ר ג"כ כמ"ש סי' שמ"ה ובס' שכ"ה כתב הטור דבזמ"ה לית לן ר"ה וא"כ קשה עליו קושיית השואל דלמה לנו ע"ח ושת"מ ולמה ל"כ הטור גם בסי' שס"ו ושפ"ו דהאידנא דלית לן ר"ה ל"צ כדרכו

לכתוב בכל מקום על דבר שלא נוהג בזמה"ז כמ"ש בסי' שכ"ה וביו"ד סי' קט"ו גבי מים מגולין וגם על הסמ"ג קשה כיון דג"כ כתב בהל' עירובין הטעם של התקנה כהרמב"ם וג"כ מהשיטות דצריך גם ס"ר וגם כתב דבזמה"ז לית לן ר"ה כהנ"ל בשמו, אבל על המחבר לפי שיטת הכנה"ג והתו' שבת והברכי יוסף הנ"ל דסובר דאית לן ר"ה באמת ל"ק מידי אבל להמג"א סי' שמ"ה הנ"ל דכתב דהמחבר סובר דלית לן ר"ה באמת גם על המחבר קשה קושית השואל כיון דגכ"כ הטעם כהרמב"ם. וע"כ נ"ל בס"ד דהיכא אמרינן דכשבטל הטעם בטל התקנה זה דוקא היכא דאיתא הטעם בפי' כמו גבי מים מגולין אבל היכא דליתא הטעם בפי' כגון הכא דליתא בגמ' שום טעם אלא הרמב"ם נתן טעם מ"מ אפשר שהי' עוד טעמים אחרים ע"כ בכה"ג אף שבטל הטעם שכ' הרמב"ם מ"מ התקנה לא בטלה כיון די"ל דמשו"ה ל"ק הגמ' את הטעם כדי שלא תתבטל התקנה בשום פעם וע"כ יפה עשה הטור שכ' את הטעם של הרמב"ם כוונתו להורות לנו בזה את מה שכתבנו וא"כ ממילא ל"ק קושיית השואל כמובן, ועי' בסמ"ג ריש הלכות עירובין שהביא בשם ר' האי גאון שלכך לא נתקנו ע"ח ושת"מ עד שלמה המלך ע"ה מפני שהיו כל הימים במלחמה עד שלמה שבימיו נתן הקב"ה שלום בארץ ושנינו בעירובין י"ז ע"א דד' דברים פטורין במחנה במלחמה ואחד מהם דפטורין מלערב ע"ח וגם הב"ח או"ח סי' שס"ו הביאו אבל לכאורה ק"ל הן אמת שאותן שהיו במלחמה פטורין מלערב אבל אותן שהיו בביתם ולא היו במלחמה באמת חייבין וא"כ עדיין הי' להם לתקן בשביל אותן שהיו בביתם, וע"כ נ"ל בס"ד ליתן תבלין לדבריו דהחכמים עד שלמה סברו דליכא טעם אחר לתקנת ע"ח ושת"מ אלא משום גזירה שכ' הרמב"ם וגם סברו כהני שיטות דצריך גם ס"ר וכיון דעד שלמה היו רוב ישראל במלחמה א"כ לא הי' בשום מקום ר"ה כיון דלא הי' ס"ר בוקעין בו אלא במקום מלחמה הי' ר"ה כיון דשם היו ס"ר ובמקום מלחמה באמת פטורין מע"ח וע"כ לא תקנו עד שלמה שהי' שלום בארץ והי' להם ר"ה אבל לשלמה באמת גם טעמים אחרים היו כהנ"ל:

נמצא לפי הנ"ל נשארה קושיית המרי"א שם בתקפה דלהני שיטות דליכא בזמה"ז ר"ה מדוע לא נוטלין לולב ולא תוקעין ולא קוראין את המגילה בשבת הלא רבה אמר בפי' את הטעם משום גזירה שמא יעבירנו ד"א בר"ה וכיון דבזמה"ז ליכא ר"ה ובטל הטעם ממילא בטלה התקנה בשלמא על הרמב"ם דפסק כרבה בהל' שופר פ"ב הל"ו ובהל' לולב פ"ז הלי"ג ובהל' מגילה פ"א הלי"ג ל"ק מידי כיון די"ל דסובר דאית לן בזמה"ז ר"ה כהנ"ל אבל על הסמ"ג שפסק ג"כ כרבה בשופר במ"ע מ"ב ובלולב במ"ע מ"ד ובמגילה בהל' מגילה באמת קשה כיון דסובר דלית לן בזמה"ז ר"ה כהנ"ל וכן קשה על

הטור דבאו"ח סי' תקפ"ח כתב הטעם שאין תוקעין בשבת כרבה [ובלולב סי' תרנ"ח וכן במגילה סי' תרפ"ח של"כ טעמא דרבה צ"ל דסמך על סי' תקפ"ח] ובסי' שכ"ה כתב בפי' דבזמה"ז לית לן ר"ה, ועל המחבר שכ' סתם דאין תוקעין בשבת וכ"כ בלולב ובמגילה ואפי' כשנאמר דסובר דבזמה"ז ליכא ר"ה ל"ק מידי די"ל דבאמת לא משום טעמא דרבה אוסר אלא בשופר הטעם הוא כמ"ש הירושלמי ר"ה פ"ד הלכה א' והקרבתם במקום שהקרבנות קרבים שם דוחה וי"ל דהירושלמי עם רבה בזה פליגי רבה סובר דגם בזמה"ז אית לן ר"ה והירושלמי סובר דבזמה"ז לית לן ר"ה וע"כ קאמר טעם אחר טעם שיספיק גם לבזמה"ז והמחבר כיון דסובר דליכא בזמה"ז ר"ה באמת סובר הטעם כהירושלמי ובלולב י"ל דסובר הטעם דלא בקיאין בקביעא דירחא כמ"ש הגמ' סוכה מ"ג ע"א וכמ"ש התו' שם ד"ה לא דגזרינן שמא יחזור הדבר לקלקולו וכיון דספק שמא אינו יו"ט ע"כ שפיר גזרינן אף בכרמלית כמובן, ובמגילה י"ל דסובר הטעם כמ"ש הירושלמי מגילה דף ד' עי"ש וגם יש ליישב בזה דמדוע לא הביא המחבר את טעמא דרבה דלכאורה זה טעמא בעי ולא ראיתי מי שהרגיש בזה אבל בהנ"ל י"ל כיון דהמחבר סובר דלית לן ר"ה ע"כ השמיט את טעמא דרבה וסמך על הטעמים שכתבנו וכל זה י"ל אליבא דהמחבר לעצמו אבל לפמ"ש המג"א סי' תקפ"ח ס"ק ד' בטעמא דהמחבר משום גזירה דרבה באמת גם על המחבר קשה כיון דהמג"א כתב בפי' בסי' י"ג ובסי' שמ"ה דהמחבר סובר דלית לן בזמה"ז ר"ה וגם על הפרמ"ג או"ח סי' תרנ"ח ס"ק ז' במשבצות ק"ל שכ' וז"ל ואף למ"ד דהאידנא לית לן ר"ה הגזירה במקומה עומדת עכ"ל מדוע ל"כ שום טעם ע"ז הלא הוי גזירה לגזירה:

ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים ליישב את קושיית התו' ר"ה דף כ"ט ע"ב דאמאי ל"ק רבה שמא יוציאנו מרה"י לר"ה דהטעם המלך הל' שופר פ"ב הקשה דהיאך קאמר רבה גזירה שמא יעבירנו ד"א בר"ה הא אנן קיי"ל כר' יוסי בסוכה מ"א ע"ב דאם טעה והעביר אינו חייב כיון דטעה בדבר מצוה הוא ואי"ל כיון דלכתחלה אסור ע"כ גזרינן הלא כיון דטעה בדבר מצוה פטור היאך גזרו בשביל זה לבטל מ"ע של שופר או לולב וגם התו' חדשות במשניות סוכה פ"ד מ"ג הקשה כן, וע"כ נ"ל בס"ד דרבה כך גזר כיון דהכל חייבים בתקיעה ואין הכל בקיאין בתקיעה חיישינן שמא יטול השופר וילך אצל הבקי ללמוד ושמא באמצע ר"ה ישמע שאין הבקי בביתו וילך לביתו ובחזרתו ישכח ויעביר ד"א בר"ה ואז באמת חייב כיון דלאו טעה בדבר מצוה הוא וע"כ קאמר רבה משום שמא יעבירנו ד"א בר"ה ול"ק משום שמא יוציאנו מרה"י לר"ה דמשום שמא יוציאנו באמת ליכא למיגזר כיון דטעה בדבר מצוה הוא ול"ק קושיית התו' כמובן, נמצא לפי"ז לא נתקן

גזירה דרבה אלא על הספק דשמא ישמע באמצע ר"ה שהבקי אינו בביתו וכיון דהגזירה מתחלה לא נתקן אלא על הספק ממילא י"ל דכמו דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא היכא דמתחלה לא נתקן אלא על הספק כמ"ש הרהמ"ג הל' חו"מ פ"ב הל"י בשם הרא"ה כמ"כ נמי י"ל גבי גזירה דהיכא דמתחל' לא נתקן אלא על ספק שם גזרינן גזירה לגזירה ול"ק על הסמ"ג והטוש"ע וגם יפה כתב הפרמ"ג דהגזירה במקומה עומדת ודו"ק:

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב קושיית התו' דהפרמ"ג או"ח סי' תקפ"ח במשבצות הקשה דהיאך גזר רבה דאין תוקעין בשבת משום גזירה שמא יעבירנו הא לב"ש דלית להו מתוך א"כ גם בר"ה ביו"ט מעביר ד"א אסור כמו בשבת ואפי"ה לא גזרינן לב"ש בר"ה ביו"ט א"כ גם בשבת לא שייך למיגזר [וכן הקשה השעה"מ הל' שופר פ"ב] ותירץ כיון דמעביר הל"מ ביו"ט לא חייב עי"ש [ועי' בכ"ס או"ח סי' ס"ח וע"ח שכ' בשם בינה לעתים מבעל הפלתי שנסתפק בזה אי ביו"ט חייב משום מעביר למאן דלית ליה מתוך ופליאה לי שלא דיבר הכ"ס מהשעה"מ והפרמ"ג] וא"כ י"ל דרבה באמת סובר דביו"ט לא חייב למאן דלית ליה מתוך אלא משום הוצא' אבל לא משום מעביר וע"כ ל"ק משום שמא יוציאנו מרה"י לר"ה כיון דאז הי' קשה קושיית הפרמ"ג ודו"ק בזה כי עמוק היא מאד:

ומה שהקשה כמע"ת על הירושלמי עירובין פ"ח הלכה ח' דקאמר ר"ל אין ר"ה בעוה"ז אלא לעתיד לבא שנ' כל גיא ינשא וגו' דא"כ חסר לר"ל הוצאה שהיא אחת מהל"ט מלאכות והיאך חולק על המתני' דשבת דף ע"ג דחשיב הוצאה בכלל הל"ט מלאכות וגם בשיירי קרבן שם ראיתי שהקשה על ר"ל וז"ל וקשה מכדי כל מלאכת שבת ממשכן גמרינן ובמשכן לא הי' ר"ה לדעת ר"ל וי"ל דסובר ר"ל דלא ילפינן מלאכת שבת ממשכן דאיכא תנאי דסברו הכי עכ"ל ופליאה לי עליו הלא אפי' כשנאמר דר"ל לא ממשכן יליף אכתי קשה עליו ממתני' כמו שכתבנו ובאמת הירושלמי זה פליאה גדולה הוא, ובדרך אפשר י"ל דר"ל סובר כהפוסקים הנ"ל דלא הוי ר"ה אא"כ רחב ט"ז אמות וגם ס"ר בוקעין בו וגם א"ז סובר דבמבואות הרבה שמפולשים זו בזו וכל אחד רחב ט"ז אמות וס"ר בוקעין בו אף שלא בכל מקום בוקעין אפי"ה כל המבואות נקראו ר"ה ואם יש רחוב רוחב מול ואורך חמשים מול או יותר מצטרפין כל ההולכין שם לס"ר ובכ"מ שהוציא מרה"י לרחוב זה חייב וכן הדין ברחוב של מאה או אלף מול וממילא לפי"ז כשנאמר דכל העולם כולה ר"ה אחד היא אז הי' חייב בכ"מ כשהוציא מרה"י כיון דבכל העולם יש ס"ר אלא באמת ל"ל שכל העולם ר"ה אחד היא כיון דאיכא הרים באמצע אבל לעתיד לבא שכל הר וגבעה ישפילו ויהי' העולם מפולש אז באמת יהי' כל העולם ר"ה אחד וזה היא דקאמר ר"ל אין ר"ה בעוה"ז כלומר בעוה"ז ל"ל דכל העולם ר"ה אחד

אבל מ"מ מודה ר"ל דכשיש רחוב שרחב ט"ז אמות וס"ר בוקעין בו שהיא ר"ה כל זה כתבנו מחמת חומר הענין. ואסיים בסוגי' דעסקינן השתא בפסחים מ"ז ע"ב דקאמר הגמרא אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה ואזהרתי' מלא תעשה כל מלאכה וק"ל אמאי לא חשיב התנא במתני' שבת דף ע"ג ארבעים מלאכו' כיון דאיכא גם מוקצה ולא ראיתי מי שהרגיש בזה ועל' ברעיוני לתרץ דלהירושלמי הנ"ל אות י"ג דלא תנא במתני' אלא מילין דכ"ע מודו בהון וכיון דבפסחים שם רב חסד' יפליג ורבה ורב חסדא בפלוגתא דר"א ור' יהושע קמיפלגי ע"כ ל"ק מידי ודו"ק:

פירוש רנג

גרסי' (צב) בפ"ק דשבת י"ח ע"א ת"ר מניחין קילור בעין כו', לפי הגירסא שלפנינו איתא על גב העין וכן הגירסא בירושלמי שם פ"א הלכה ה' וכ"כ הרי"ף והרא"ש שם והא"ז ריש הלכות ערב שבת והרוקח סי' ק"ב אבל בתוספתא סוף פ"ק דשבת אי' נותנין קילור לעין והתוספתא זו היא הבריי' דגמ' הנ"ל כמו שמציין במסורת הש"ס שם וא"כ י"ל דמחמת התוספת' זו גרס רבינו בעין ועכ"כ גרסינן כו' בעין:

פירוש רנד

ואם (צג) נפל כו', בכאן יש דקדוק גדול ברבינו אבל יען כי כבר עמד המרש"ל בביאורו ע"ז ע"כ אעתיקו וז"ל דנפלה לארץ כו' וכן הסוגיא במרדכי עי"ש אכן הלשון דחוק כי בגמ' ובפרש"י מוכח דחילוק ארץ וכלי מיירי דוקא בפירשה הרטי' מעצמה והא דתנן מחזירין רטייה במקדש אבל לא במדינ' מיירי בלוקח מדעת כדי להחזירה וזהו מותר במקדש ומיירי בכהן שיש לו מכה באצבעו וצריך להסיר הרטיי' מעל ידו משום חציץ והתירו לו להסיר' ולהחזירה אבל במדינה לא התירו להסירה ולהחזירה אפי' הסיר' ומניח' על גבי כלי אסור לעשות כן לכתחילה ובזה הענין מיירי במתני' והא דמותר להחזיר כשנפלה על גבי כלי היינו שפירש מעצמו בלא מתכוין וכך שנינו שם בברייתא בגמרא וכמו שמפרש שם רב אשי והמשנה והברייתא מיירי בב' ענינים כדפירש ולשון הספר [כוונתו על רבינו] משמע דהאי ודוקא דנפל לארץ קאי על המשנה וזה אינו, ונ"ל שהספר כתב חילוק זה על המשנה כדי להשמיע לנו רבותא שאפי' במדינה שאין מחזירין רטייה פירוש שאין נוטלין ממנו כדי להחזירה מ"מ היכא שעבר והסירה מחזירין ולא אמר על הברייתא רטייה שפי' כו' דהוה משמע דוקא כשפירשה מעצמה דאז מותר לחזור אבל אם הוא בעצמו פירשה לא הי' מותר להחזירה דהוה גזרינן עלה קמ"ל והברייתא דקתני לשם רטייה שפי' מחזירין כו' לאו לדיוקא אתא דאם עבר ופירשה דאין מחזירין אלא דלכתחילה אין נוטלין ומחזירין אם לא שפי' מעצמה אבל אם שגג או עבר ג"כ מחזירין וק"ל עכ"ל ולי"נ בס"ד לפרש את לשון רבינו בפשיטות דמ"ש ואם

נפל כו' כוונתו ששאל ואם נפל מה דינו ומתרץ תנן בפ' המוציא תפילין כו' כלומר את הדין זה תנן בפ' המוציא תפילין גבי מחזירין רטייה במקדש בשבת אבל לא במדינה שם בגמ' אי' דיש חילוק בין אם נפל לארץ או על הכלי ועכ"כ ודוקא אם נפלה כו' כדאי' התם ודו"ק:

פירוש רנה

והא (צד) דשרי בפ' שמונ' שרצי' קלורי' אפי' בשבת כו', בשבת ק"ח ע"ב אמר מר עוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת ואינו חושש פרש"י ז"ל וז"ל ונותן על גב עיניו דלדידיה כיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למיגזר ומאן דחזינהו סבר דרחיצה בעלמא היא דקסבר שהוא יין עכ"ל ועי' במחה"ש סי' שכ"ח ס"ק כ"ב מ"ש על רש"י זה ואח"כ איתא בגמ' בר ליואי הוה קאי קמיה דמר עוקבא חזייה דהוה מייץ ופתח א"ל כולי האי ודאי לא שרא מר שמואל פירש רש"י משום דמוכחא מלתא ונ"ל דכוונתו דמשו"ה אסור למייץ ולפתוח את עיניו כדי שיכנס הקילור שעל גב העין משום דמוכחא מלתא דלשם רפואה עשה כן היא הסוגיא דדף ק"ח ואת הבריי' דדף י"ח כבר כתבנו לעיל מחודש רנ"ג ועכשיו בין ותבין דלא על הברייתא דדף י"ח היה קשה לרבינו ז"ל דהיכי יכול להקשות על הבריי' משמואל שהוא אמורא אלא על שמואל היה קשה דהיכי שרי קילורין אפי' בשבת הא מהברייתא דדף י"ח מוכח דדוקא בע"ש שרי וע"ז מתרץ ומחלק בין גב העין לתוך העין וכן בתו' בדף י"ח ד"ה ומתרפאת שהקשה ג"כ כרבינו ג"כ צ"ל הפשט כמו שכתבנו אליבא דרבינו. אבל התוס' מתרץ וז"ל וי"ל דלקמן מיירי באדם בריא ואינו מניח בעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג וליכא למיחש לשחיקת סממנים והכא מניח בעין לרפואה ולא שריא אלא מע"ש עכ"ל ולכאו' צריך להבין היכי כתב התו' דהא דשמואל איירי שמניח תחת העין הא שמואל קאמר בפי' ונותן על גב עיניו וגם המרש"ל בח"ש שם עמד ע"ז ותירץ דהתוס' ג"כ על גב העין כיוון, אבל עדיין ק"ל על התו' דהיכי כתב דהברייתא איירי שמניח בעין לרפואה הא לפי הגירסא שלפנינו גם בהבריי' איתא על גב העין בשלמא רבינו מתרץ שפיר דהבריי' איירי שמניח בתוך העין ממש כיון דלא גרס בהבריי' על גב העין אלא בעין כהנ"ל מחודש רנ"ג אבל על התו' קשה וצ"ל אליבא דהתו' חדא מתרתי או דגם להתו' הי' הגירסא בהברייתא בעין ואז צ"ל דמ"ש והכא מניח בעין כו' כוונתו בעין ממש ואם גם להתוס' הי' הגירסא בהבריי' על גב העין אז באמת צ"ל במ"ש והכא מניח בעין כו' דכוונתו שמניח על גב העין אבל לא בעין ממש וע"כ ל"כ התו' מלת ממש כמ"ש רבינו כמובן:

פירוש רנו

וכיון שיש לפנינו לומר בהתוס' שני פשטים צריך לברר דאיזהו הפשט אמיתי ובהשקפה ראשונה הי' נ"ל דעכצ"ל דלהתו' היה הגירסא בהברייתא על גב העין דאל"כ קשה כיון שמחלק התו' כמו שמחלק רבינו דהברייתא איירי שמניח בעין והא דשמואל איירי שמניח בגב העין א"כ אמאי כתב תו את החילוק של אדם בריא ואמאי לא ניחא ליה בהחילוק שמחלק רבינו גרידא בשלמא כשגרס בהברי' ג"כ על גב העין אז שפיר כתב את החילוק של אדם בריא כיון דזה הוא יכל התירוץ של התו' אבל כשגרס בהברייתי' בעין קשה אעכ"מ דלהתוספת הי' הגירסא בהברייתא על גב העין, אבל אחר עיון קצת ראיתי די"ל דלהתוס' היה הגירסא בעין כמו לרבינו אלא להתו' היה קשה על תירוצו של רבינו דאף דשמואל איירי במניח על גב העין היכי שרי בשבת נהי דמשום אחרים ליכא למיגזר כיון דאחרים סברו דלרחוץ מים הוא צריך ולא לרפואה כמ"ש התו' בדף י"ח שם או כיון די"ל כמ"ש רש"י בדף ק"ח דאחרים סברו דרחיצה ביין בעלמא היא אבל משום דידי' גופא אכתי איכא למיגזר כיון שהוא יודע האמת דמשום רפואה מניח ותירוצו של רש"י דלדידי' איכא היכרא הנ"ל מחודש רנ"ה לא הי' ניחא להתו' וע"כ הוסיף על תירוצו של רבינו דשמואל איירי באדם בריא אבל רבינו י"ל דבאמת סובר כתירוצו של רש"י דלדידי' איכא היכרא וע"כ ל"כ את החילוק של אדם בריא כמובן, וא"כ עדיין נשאר לומר בהתו' את השני פשטים הנ"ל ובאמת לכל הפשטים מוכח בפירוש דלדינא יש חילוק בין תירוצו של התו' לתירוצו של רבינו דלהתוס' לא שרי בשבת אפי' כשמניח על גב העין אלא דוקא באדם בריא אבל לרבינו שרי אפי' באדם חולה וע"כ יפה עשה הב"י ז"ל או"ח סי' שכ"ח שהביא את תירוצו של התוס' ותירוצו של רבינו לשני שיטות אבל במה שעשה הב"י גם מתירוצם של הרא"ש והר"ן ז"ל ומתירוצו של רבינו שני שיטות דבר זה צריך אצלי תלמוד וע"כ אברר א"ז בס"ד:

פירוש רנז

הנה הרא"ש בדף י"ח שם מתרץ על קושית רבינו והתוספת וז"ל ומיירי בקילור שהוא עב דומיא דאספלנית הלכך דוקא מע"ש אבל בשבת אסור להניחו על העין משום גזירת שחיקת סממני' או גזירה שמא ימרח אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניחו על גבי העין כדאמר פ' שמנה שרצים שורין קילורין מע"ש ומניחין על גבי העין בשבת דכיון דהוא צלול אינו אלא כרוחץ עיניו וליכא למיגזר משום שחיקת סממנין עכ"ל וכ"כ הר"ן שם נראה בפי' דחלקו עם התוס' דלפי תירוצם נפק לן קולא דקילור צלול שרי אפי' בשבת לכל אדם אפי' אינו אדם בריא אבל להתו' לא שרי אלא באדם בריא וכ"כ הק"נ שם אות ס"ג וא"כ לכאורה ק"ל דמנא להו הכרח לומר לקולא כתירוצם ואי משום קושיתם הלא

י"ל לחומרא כתירוצו של התוספת בשלמא כתירוצו של רבינו לחלק בין גב העין לבתוך העין ממש לא היו יכולים לומר כיון דגרסו בהברייי' ג"כ על גב העין אבל מדוע לא אמרו כתירוצו של התו' לחומרא. ונ"ל בס"ד דהי' קשה להם על תירוצו של התוס' דהיכי נאמר דשמואל שאמר סתם שורה אדם כו' אייריי באדם בריא דוקא הלא אמורא צריך לפרש דבריו אעכ"מ דשמואל אייריי בכל אדם וע"כ לא מתרצו כהתוספת אבל על תירוצם ל"ק דהיאך מתרצו דהברייי' דאיתא סתם ומניחין קילור אייריי בקילור עב דעל ברייתא לא אמרי' שצריכ' לפרש את דברי' כמובן, נמצא לפי' הנ"ל מוכח בפי' דהרא"ש והר"ן פליגי לדינא עם התוס' כמ"ש הב"י שם וא"כ לא נשאר תו אלא לברר אי גם רבינו פליג לדינא עם הרא"ש והר"ן:

פירוש רנח

ונ"ל בס"ד דלא פליגי דזה דבר פשוט אצלי דאפי' כשנא' דפליגי ל"ל דפליגי אלא בקילור עב דבקילור צלול ליכא שום ה"א לומר דפליגי דכשנ' דפליגי בקילור צלול אז היה צ"ל דהרא"ש והר"ן סברו דקילור צלול שרי להניח אפי' בתוך העין ממש וע"ז פליג רבינו ולא שרי אלא בגב העין דבגב העין ל"ל דפליגי כיון דגם רבינו כתב בפי' דשרי אע"כ הי' צ"ל דלא פליגי אלא בתוך העין וזה באמת אא"ל כיון דשמואל קא' בפי' ונותן על גבי עיניו כו' ולפי גירסת הרא"ש והר"ן קא' ומניחין על גבי העין כו' נמצא דלכל הגירסות מוכח בפי' דלשמואל לא שרי אלא על גב העין ולהרא"ש והר"ן הי' לו לומר רבותא טפי דאפי' בתוך העין ממש שרי ובלאו כל זה גם מהלשון של הרא"ש והר"ן ג"כ מוכח בפירוש דלא שרי בצלול אלא בגב העין דז"ל אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניחו על גבי העין כו' וא"כ עכ"מ דבקילור צלול ליכא שום ה"א לומר דפליגי כיון דבגב העין גם לרבינו שרי ובתוך העין גם להרא"ש והר"ן אסור אלא על כרחך משמע דאי נאמר דפליגי ל"ל דפליגי אלא בקילור עב להרא"ש והר"ן אסור אפי' על גב העין ולרבינו על גב העין שרי אבל גם זה נ"ל דאא"ל דלכאורה גם על רבינו קשה דמנ"ל הכרח לומר לקולא כתירוצו מדוע לא מתרץ לחומרא כתירוצו של התוס' כמו שהקשינו על הרא"ש והר"ן הנ"ל מחודש רנ"ז אעכצ"ל אליבא דרבינו חדא מתרתי או כמו שכתבנו במחודש רנ"ו דסובר כתירוצו של רש"י או צ"ל גם אליבא דרבינו כמו שתירצנו אליבא דהרא"ש והר"ן במחודש רנ"ז וא"כ ממילא מוכח דרבינו סובר דבקילור עב אסור דאי סובר דשרי ל"ל דסובר כתירוצו של רש"י כיון דבקילור עב לא שייך למימר כתירוצו של רש"י וגם ל"ל דסובר כמו שתירצנו אליבא דהרא"ש והר"ן כיון דהיה קשה על רבינו גופא דהיאך מוקי את הא דשמואל גם בקילור עב הא אמורא צריך לפרש דבריו ואמאי קאמר שמואל שורה אדם כו' לשון

שמורה דלא איירי אלא בקילור צלול אעכ"מ דצ"ל דרבינו סובר כהרא"ש והר"ן דבקילור עב באמת אסור ולא מחלק רבינו את חילוקו בין תוך העין ממש לגב עין אלא בקילור צלול ומה של"כ בפי' כן י"ל דסמך דממילא ידעינן א"ז מלשון שמואל גופא מדאמר שורה אדם כו' וא"כ מוכח דלדינא באמת ליכא שום נפ"מ בין תירוצו של רבינו לתירוצם של הרא"ש והר"ן אלא רבינו כיון שגירסתו בהברייתא בעין כהנ"ל מחודש רנ"ג ע"כ מחלק כתירוצו והרא"ש והר"ן כיון שגירסתם בהברייתא בגב העין ע"כ לא יכלו לחלק כרבינו אלא מחלקו בין קילור עב לקילור צלול אבל לדינא באמת גם רבינו סובר דבקילור עב בכל גווני אסור ובקילור צלול מחלק בין תוך העין לגב העין, ואחר שכתבנו א"ז ראיתי בב"ח ז"ל או"ח סי' רנ"ב שכ' ג"כ דרבינו מודה להרא"ש דבקילור עב אסור ודלא כהב"י עי"ש שכ' טעמים אחרים ע"ז אבל בעיקר הדבר סובר הב"ח כמו שכתבנו וא"כ הרווחנו בהנ"ל דלפי פסקו של הש"ע או"ח סי' שכ"ח סעיף כ"א שפסק כהרא"ש והר"ן י"ל שגם תירוצו של רבינו נכלל בפסק זה ודו"ק:

פירוש רנט

ועי' בהרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"א הל' כ"ה שפסק את הא דשמואל דדף ק"ח הנ"ל ובפ"ג הל"ב שם פסק כהבריי' דדף י"ח וא"כ קשה על הרמב"ם קושיית רבינו והתוס' הנ"ל מחודש רנ"ה ואליבא דהרמב"ם ל"ל לא כתירוצו של רבינו מדכ' בפ"ג ג"כ על גב העין ולא כתירוצו של התו' מדל"כ הרמב"ם בפכ"א דדוקא לאדם בריא שרי ותו כיון שהביא את הא דשמואל בפכ"א גבי דיני רפואה מוכח בפי' דאת הא דשמואל לא באדם בריא דוקא שרי אעכצ"ל דסובר הרמב"ם כתירוצם של הרא"ש והר"ן הנ"ל וא"כ לכאו' ק"ל מדוע ל"כ בפ"ג דאיירי בקילור עב וי"ל דסמך עמ"ש בפ"ג גם את הא דאספלנית על גבי המכה דממילא ידעינן מזה דאיירי שם בקילור עב דומיא דאספלנית כמו שכתבו הרא"ש והר"ן אליבא דהבריי' כמובן, ועי' בב"ח או"ח סי' רנ"ב שהניח בתימא על הטור דמדוע השמיט את הא דמניח אספלנית ע"ג מכה מע"ש השנוי בבריי' באותה בבא דקילור ונ"ל בס"ד לתרץ דהי' קשה להטור על הברייתא דמדוע הביאה כלל את הא דאספלנית ע"ג מכה כו' כיון דממילא ידעינן דמותר לעשות כל מיני רפואות מע"ש מהא דקילור ע"ג העין ואי"ל דכדי שלא נטעה דדוקא קילור ע"ג העין שרי כיון דמכה בעין הוי סכנה עכ"כ הבריי' ואספלנית ע"ג מכה לאשמעינן דעל כל מכה אפי' אין בו סכנה שרי כיון דממילא ידעינן דהא דקילור איירי במכה שאין בו סכנה מדלא שרי אלא בע"ש אעכצ"ל דהברייתא משו"ה נקטה את הא דאספלנית כדי להורות דהא דקילור איירי בקילור עב דומיא דאספלנית כמו שכתבו הרא"ש והר"ן הנ"ל מחודש רנ"ז דאי הוה אמרה הבריי'

בפי' קילו' עב הוה יכלינן למיטעי דהברייי' אתיא לאפוקי קילור צלול דלא שרי מאיזה טעם שיהי' וכדי שלא נטעה כן הי' צריכה להאריך ולפרש דמשו"ה אמרה קילור עב משום דקילור צלול שרי אפי' בשבת וכיון דהברייי' לא דברה שם אלא מהא דשרי מע"ש ע"כ לא רצתה לעירבינהו ולדבר גם מהא דשרי אפי' בשבת וע"כ קאמרה הברייתא קילור סתם וכדי שנדע דאיירי בקילור עב כתירוצם של הרא"ש והר"ן הנ"ל הא בצלול שרי אפי' בשבת ע"כ הביאה הברייי' את הא דאספלנית וא"כ ממילא י"ל כיון דהטור שם מחלק בפירוש בין קילור עב לקילור צלול ע"כ שפיר השמיט את הא דאספלנית כיון דממילא ידעינן דשרי מע"ש מהא דקילור אבל הרמב"ם בפ"ג שהביא קילור סתם כלשון הברייי' ע"כ הביא גם את הא דאספלנית כדי שנדע דהא דקילור איירי בקילור עב דומיא דאספלנית כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש רס

ומ"ש רבינו ואין נותנין חטים בתוך הרחיים כו' עד ד"ה דהא ב"ה לית להו שביתת כלים לרבה, המקור לדינים אלו וגם פלוגתא דרבה ור' יוסף בשבת י"ח ע"א ועמ"ש רבינו ופסק ר"ח דהלכה כרבה לכאורה ק"ל כיון דלרב יוסף דאוסר משום שביתת כלים ג"כ אסור א"כ מה נפ"מ מפסקו של ר"ח אבל עי' היטב בתו' שם ד"ה והשתא ותראה דלר"ת דפסק כרב יוסף באמת מותר ליתן חטים ברחיים כיון דרב יוסף לא אוסר משום שביתת כלים אלא לב"ש אבל לב"ה מותר אלא רבה אוסר אליבא דב"ה כיון שמשמעת קול וע"כ כתב רבינו שפיר דר"ח פסק כרבה לאשמעינן דגם לב"ה דהלכתא כוותייהו ג"כ אסור וגם התוס' שם הביא את הר"ח עי"ש, ואת הראי' שהביא רבינו מהא דקורות של בית הבד להא דרבה דשביתת כלים שרי אף לב"ש גם התוס' שם ד"ה ולימא הביא את הראי' זו אלא התו' מסיק דלרבה אליבא דב"ש דוקא הני כלים דלא עבדו מעשה דומיא דגפרית ומוגמר דאיתא בגמ' שם שרי אבל הני כלים דעבדו מעשה דומיא דרחיים באמת אסור משום שביתת כלים וההכרח להתו' לזה דאי נא' דלרבה לית להו לב"ש שביתת כלים א"כ קשה הך ברייתא דשביתת כלים שהביא הגמרא שם אמאן תרמיה ומחמת הקושיא זו מחלק התו' כמו שכתבנו וא"כ לכאו' ק"ל על רבינו שהביא ראי' סתם דלרבה לית להו לב"ש שביתת כלים ולא מחלק כחילוקו של התוספת א"כ נשארה קושיית התו' דהך ברייתא דשביתת כלים אמאן תרמיה ותו קשה על רבינו דהיכי כתב דהא ב"ה לית להו שביתת כלים לרבה דנראה מזה דדוקא ב"ה לית להו אבל ב"ש אית להו הלא מהראי' שהביא רבינו מהא דקורות בית הבד נראה דסובר דגם ב"ש לית להו שביתת כלים לרבה וא"כ יש סתירה בדבריו כן הקשה המרש"ל בביאורו כאן:

פירוש רסא

ונ"ל בס"ד דקושיא חדא מתורצת בחברתה די"ל דגם רבינו סובר את חילוקו של התו' ומה של"כ א"ז בפי' י"ל דסמך עמ"ש דהא ב"ה לית להו שביתת כלים לרבה דממילא ידעינן מזה דלב"ש יש אופן דשייך משום שביתת כלים דהייינו חילוקו של התו' דל"ל דלב"ש בכל כלים איכא משום שביתת כלים דא"כ היה סתירה בדבריו כקושיית המרש"ל אעכ"מ דסובר את חילוקו של התו' כמובן וממילא שפיר יש להבין את הפשט במד"כ רבינו בתר הראי' וז"ל הלכך מותר לתת גחלים מע"ש בכלי כו' ואח"כ כתב מותר להשאיל אותו קרדומו כו' דלכאו' יש לדקדק עליו בתרתי חדא דמדוע ל"כ את המותר שני בוי"ו ומותר להשאיל אותו קרדומו ועוד כיון שכ' דמותר להשאיל אותו קרדומו שהיא כלי שעושין בו מעשה א"כ אמאי כתב כלל דמותר לתת גחלים הלא ממילא ידעינן דמותר במכ"ש מקרדומו אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהלכך מותר לתת גחלים כו' שכ' רבינו כיון דקאי על הראי' דב"ש לית להו שביתת כלים וא"כ פירושו דלכ"ע גם לב"ש מותר ע"כ לא הביא בההלכך אלא כלי שלא עושין בגוף הכלי מעשה אבל מותר שני שכ' רבינו זה באמת לא קאי על ההלכך וע"כ ל"כ ומותר בוי"ו אלא מלתא באנפה נפשה הוא דא"ז כתב רבינו לדינא דקיימ"ל כב"ה וע"כ הביא בהמותר שני כלים שעושין בהן מעשה ול"ק עליו כל הדקדוקים הנ"ל ודו"ק, ולענין הלכה בהא דנותנין חטים ברחיים בע"ש פסק המחבר או"א סי' רנ"ב דשרי ודלא כרבינו עי' בב"י שם את טעמו והרמ"א שם פסק שלא במקום פסידא כרבינו דאסור ובהא דלית לן שביתת כלים פסק הש"ע סי' רמ"ו כרבינו עי' בב"י שם והא דאוסר הרמ"א שם כלים שעושין בהם מלאכה כהי"א שהביא המחבר לא מטעם שביתת כלים היא אלא משום דמיחזי כשלוחו כמ"ש המג"א שם, ומ"ש רבינו עד"ה ת"ר לא ישכיר כליו לעכו"ם מע"ש כו' עד ד"ה תנן ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן עי' טוב"י סי' רמ"ו שהביאו את כל זה משמו וכן פסקינן בש"ע שם, ומ"ש מד"ה תניא אומני עכו"ם כו' עד אסור לומר לעכו"ם מע"ש תעשה כך כו' עי' טוב"י וש"ע סי' רמ"ג ורמ"ד ותמצא שכן הלכה:

פירוש רסב

אין (צה) משלחין איגרת ביד עכו"ם מע"ש כו', בשבת י"ט ע"א אי' ת"ר לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש בד' ובה' מותר כיוצא בו אין משלחין אגרות ביד עכו"ם בע"ש בד' ובה' מותר כו' ת"ר אין משלחין אגרות ביד נכרי ע"ש אלא א"כ קוצץ לו דמים ב"ש אומרים כדי שיגיע לביתו וב"ה אומרים כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה והקשה הגמרא והלא קצץ פרש"י וז"ל ואמאי אסרו ב"ה הא אינהו שרו לעיל ומשני הגמ' דב"ש וב"ה איירו כשלא קצץ והקשה הגמ' והאמרת רישא אין משלחין פרש"י אא"כ קצץ ומשני לא קשיא

הא דקביע בי דואר במתא והא דלא קביע בי דואר במתא פרש"י דואר שלטון העיר ולו רגילין לשלוח אגרות שכיח במתא משלחין בלא קצץ בכדי שיגיע השליח למר לבית הדואר ולמר לבית הסמוך לחומה ורישא דאין משלחין בלא קצץ כלל דלא קביע במתא ואם לא ימצאנו יהא צריך לילך אחריו בשבת עכ"ל נראה ממסקנת הגמ' דבקצץ לעולם משלחין ובלא קצץ יש חילוק אי קביע בי דואר במתא משלחין בכדי שיגיע לבית הסמוך לחומה לב"ה דהלכתא כוותייהו ואי ליכא בי דואר במתא אין משלחין וכן פסקו כל הפוסקים אלא הרמב"ם הל"ש פ"ו הל"כ והטור או"ח סי' רמ"ז חלקו בפירושא דקביע בי דואר במתא הרמב"ם סובר שהבי דואר קביע בעיר שממנה שולחין את האגרות והטור סובר שקביע בעיר ששלח את האגרות לשם אבל בעיקר הדין כל הפוסקים סברו כהנ"ל וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע השמיט את החילוק דקביע בי דואר וגם את הא דאמרו ב"ה כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה מדוע ל"פ א"ז לאשמעינן דאפי' בלא קצץ יש אופן דשרי וזה אצלי קושיא גדולה ולא ראיתי מי שהרגיש בזה ואפשר דרבינו סמך עמ"ש היכא שיודעין שנושאן העכו"ם בשבת דממילא ידעינן מזה דהיכא דקביע בי דואר במתא ויש שהות ביום כדי שיוכל להגיע לבית הסמוך לחומה דשרי כיון דבכה"ג יודעין שאין נושאן העכו"ם בשבת כמובן:

פירוש רסג

אבל עוד ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא גם את הברייתא הראשונה הנ"ל דבד' וה' מותר ואי"ל דסמך עמ"ש אין משלחין אגרות ביד עכו"ם מע"ש דממילא נשמע מזה דדוקא בע"ש אסור הא בד' וה' שרי דא"כ קשה דגם לעיל שהביא רבינו את הרישא דברייתא הראשונה לא ישכיר כליו לעכו"ם מע"ש ובד' וה' מותר מדוע לא סמך על מלת מע"ש, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר כשיטת הרי"ף והרמב"ם דהברייי' שני' פליגא על הברייי' הראשונה וסברה דאפי' בד' וה' ג"כ אסור ופסקו כהברייי' שני' עי' בהרהמ"ג וכ"מ הל"ש פ"ו הל"כ ובס"ג פ"ק דשבת וע"כ השמיט רבינו דבד' וה' שרי, וממילא מיושב בס"ד גם הדקדוק שהקשה המרש"ל ז"ל בביאורו כאן דמדוע כתב רבינו בהא דלא ישכיר כליו לעכו"ם מע"ש את הטעם כיון דקרוב כל כך וסמוך נראה ששכרו לשבת עצמה ובהא דאגרות כתב הטעם לפי שניכר יותר שכתב ישראל ביד עכו"ם הוא ויסברו שבשבת נתנו לו אמאי ל"כ חד טעם אתרווייהו אבל לפי הנ"ל י"ל דמשום הכי קאמר גבי איגרות טעם יותר כדי לתרץ מעליו דמדוע באגרות אוסר בלא קצץ אפי' בד' וה' ובהא דלא ישכיר כליו לא אוסר אלא מע"ש אבל בד' וה' שרי ודו"ק:

פירוש רסד

ומ"ש רבינו אבל אם הדליק הנר או עשה האש בשביל ישראל תנן בשבת לא ישתמש ישראל לאורו אע"פ שקצץ כו', בשבת קכ"ב ע"א איתא במתני' נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור כו' נר' בפי' דבמתני' ליתא דאפי' כשקצץ אסור וגם בגמ' שם ליתא מזה אלא היא דעת רבינו בעצמו וגם הב"י או"ח סי' רע"ו הביא א"ז בשם רבינו והתרומה וא"כ היכי כתב רבינו א"ז בלשון שנראה דבמתניתין איתא כן וכן קשה על הג"א פ"ק דשבת דף י"ט שכ' ג"כ כלשון רבינו ובמהרש"ל בביאורו ראיתי שכ' עמ"ש רבינו אע"פ שקצץ וז"ל אבל אין זה להדיא בפ' כל כתבי אלא שכך פסק הספר מדברי ספר התרומה ומטעמא לפי שגוף ישראל כו' אבל אין לו הכרח מהתלמוד כלל וגם הרבה החולקים ואמרו שאם קצץ הכל מותר ועל זה נהגו העם היתר רק שקשה לפי דעת הטור לאשכוחי היתר כו' עכ"ל ולפי דבריו שאין לרבינו הכרח כלל מהתלמוד לזה בודאי טעמ' בעי דמדוע כתב בלשון שנראה דאיתא במתני' כן, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת ממתני' למד א"ז דהי' קשה לו דמדוע ל"ק התנא דבקצץ מותר וממילא הוה ידעינן מזה דכשהדליק הנכרי לעצמו ג"כ מותר כיון דכל ההיתר בקצץ משום דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד ומדל"ק התנא אלא כשהדליק הנכרי לעצמו שרי עכ"מ דמד"כ ואם בשביל ישראל אסור כוונתו דבכל גווני אסור אפי' כשקצץ כמובן, ודע שהרא"ש שם מדייק מלשון ואם בשביל ישראל אסור דמדקאמר התנא סתם אסור משמע דלכל ישראל אסור אפי' לישראל אחר וכ"כ התו' שם והר"ן שם הביא פלוגתא בזה והוא פסק כהרא"ש ונ"ל דמלשון רבינו יש ללמוד דגכ"ס כהרא"ש מדכ' לא ישתמש ישראל לאורו ול"כ הישראל בה"א מוכח דאפי' לישראל אחר אסור וכן באמת הלכה בש"ע או"ח סי' רע"ו:

פירוש רסה

ומ"ש רבינו תנן סתם משנה בתרומות המבשל בשבת בשוגג יאכל כו' בברייתא דחולין ט"ו ע"א איכא פלוגתא בהא דהמבשל בשבת ר"מ סובר דבשוגג יאכל מיד ור' יהוד' סובר בשוגג יאכל למוצאי שבת ור' יוחנן הסנדלר סובר דבשוגג יאכל למ"ש לאחרים ולא לו ובמתני' דתרומות פ"ב מ"ג איתא סתם והמבשל בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל ומפ' הרמב"ם והברטנורה שם את המתני' כר' יהודא דבשוגג יאכל למ"ש אבל רבינו מפ' את המתניתין כר"מ דבשוגג יאכל לבו ביום והוכחה לפירושו הביא רבינו מפ' כירה (שבת דף ל"ח ע"א) דמדרשה דר' חייא בר אבא שם מוכח דסובר הפשט במתני' דתרומות דבשוגג יאכל לבו ביום וגם מהא דהורה רב לתלמידיו כר"מ בחולין שם ג"כ מוכח דרב מפרש את המתניתין דתרומות כר"מ, וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו כיון דבמתניתין

דתרומות באמת ליתא בפי' דיאכל לבו ביום מדוע הביא את המתניתין דתרומות כלל מדוע ל"כ בקיצור דמוכח בפ' כירה ומהא דהורה רב לתלמידיו דהלכה כר"מ. ונ"ל בס"ד ליישב דהרי"ף בפ' כירה והרמב"ם הל"ש פ"ו הלכ"ג פסקו כר' יהודא [ועי' בר"ן שם דמדוע לא פסקו כר' יוחנן הסנדלר] וכתב הרהמ"ג שכ"כ הגאונים ושכן הכריע הרמב"ן ז"ל וצ"ל דטעמם כמ"ש הר"ן ר"פ כירה בשם אחרים וז"ל דעד כאן לא מורי להו רב לתלמידיו כר"מ אלא משום דסבירא לי' דלא איתמר בדר' מאיר ור' יהודא הלכה כר"י אלא מטין איתמר כדאיתא בעירובין דף מ"ו אבל אנן דקיי"ל דהלכה איתמר נקיטין כר' יהודא עכ"ל ועי' בב"י או"ח סי' שי"ח מ"ש בזה וא"כ לכאו' קשה על רבינו דהיכי פסק כר"מ מחמת הראיות שלו הא עכצ"ל דר' חייא בר אבא דפ' כירה וגם רב דחולין דפסקו כר"מ לא סברו כהאי כללא דגמרא דעירובין דר"מ ור"י הלכה כר' יהודא אלא כמ"ש הר"ן אבל אנן דפסקינן כהאי כללא היכי נפסוק כר"מ וכדי שלא יהא קשה עליו קושיא זו ע"כ הביא רבינו את המתני' דתרומות להורות לנו בזה דל"ס כהר"ן אלא הוא סובר דר' חייא בר אבא ורב ג"כ סברו כהאי כללא דעירובין והא דפסקו כר"מ משום דסברו דמתני' דתרומות סתמא כר"מ והיכא דאיכא סתם משנה דמסייעא לר"מ שם באמת ל"ק הגמ' את הכלל דר"מ ור"י הלכה כר"י וע"כ פסק רבינו שפיר כר"מ ודו"ק:

פירוש רסו

וא"כ לכאורה קשה על הרי"ף והרמב"ם ודכוותייהו מהראי' של רבינו מהא דר' חייא בר אבא נהי דעל הראי' מהא דמורי רב לתלמידיו י"ל כמ"ש הר"ן הנ"ל אבל על הראיה מהא דר' חייא בר אבא ל"ל כמ"ש הר"ן כיון דר' חייא בר אבא הביא בדרשתו את המתניתין דתרומות א"כ עכ"מ דמשום דסובר הפשט במתני' דתרומו' כמו שכתבנו אליבא דרבינו ע"כ סובר כר"מ וא"כ קשה עליהם מהראי' זו, וי"ל כיון דבירושלמי דתרומות פ"ב הלכה ג' איתא דר' יוחנן סובר דמתני' דתרומות סותמת כר"מ ור' חסדא הקשה עליו וסובר דלא סותמת כר"מ עי' בפ"מ שם א"כ י"ל דהרי"ף והרמב"ם ודכוותייהו סברו דר' חייא בר אבא משום דסובר כר' יוחנן דירושלמי ע"כ דרש ומוקי את סתמא דמתני' דתרומות כר"מ אבל הם סברו כיון דר' חסדא הקשה על ר' יוחנן ומוקי סתמא דמתני' דתרומות כר' יהודא ע"כ לא פסקו כר"מ אבל רבינו י"ל דסובר כיון דר' הילא בירושלמי שם מתרץ את ר' יוחנן ור' חייא בר אבא ג"כ סובר כר' יוחנן ע"כ פסק רבינו כר"מ וכן פסקו התו' בחולין שם ד"ה מורי והרא"ש בב"ק פ' מרובה מובא בדרישה או"ח סי' שי"ח והב"ח שם הוכיח שגם הטור ס"כ אלא להלכה גם הב"ח פסק כר"י כמו שפסק הש"ע שם, ואת החילוק שכ' רבינו בין מבשל לשוחט ולהדליק נר או עשה כבש כתב גם התו' בחולין

שם ואת מ"ש רבינו בהא דלחם שאפה עכו"ם בשבת עי' בש"ג שבת סוף פ' כל כתבי מ"ש בענין זה ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' שכ"ה והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עד ד"ה מסקינן כו' עי' בטוש"ע סי' רע"ו ושכ"ה:

פירוש רסז

מסקינן (צו) בריש פ' כל הכלי' שכל כלי שמלאכתו להיתר כו', מ"ש רבינו ז"ל שכל כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו מחמה לצל או להצניעו שלא יגנב ואם מלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או לצורך מקומו אבל מחמה לצל או שלא יגנב אסור כן סובר רבא בשבת קכ"ג ע"ב וקכ"ד ע"א ואף שרבה ואביי פליגי שם על רבא וסברו דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אסור מחמה לצל אפי"ה פסק רבינו כרבא כיון דגם רב סובר כרבא כמ"ש הגמ' שם דף קכ"ד ע"ב וכ"פ רש"י ז"ל שם ד"ה דכרבה וכן פסקו ז"ל הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פכ"ה הל"ג ועי' בהגמי"י ז"ל שם שכ' ג"כ בטעמא דהרמב"ם כמ"ש אליבא דרבינו וכ"פ הטוש"ע או"ח סי' ש"ח עי"ש בטור שמפ' היטב דמה הוא לצורך גופו או לצורך מקומו' ועי' בהרהמ"ג שם שהוכיח מלשון הרמב"ם דסובר כהרשב"א דאין לטלטל שום כלי אפי' כשמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל דמדלא התיר הרמב"ם אלא בשביל עצמו של כלי דהיינו מחמה לצל וגם הרהמ"ג הסכים והביא כמה ראיות לזה וא"כ כיון דגם מלשון רבינו יש להוכיח כמו שהוכיח הרהמ"ג מלשון הרמב"ם עכ"כ דגם רבינו ס"כ וכ"ס הר"ן שם וכן הלכ' בש"ע שם, נמצא לפי"ז אסור לטלטל אפי' סכין או כדומה בלא שום צורך כלל [ועי' בפרמ"ג שם במשבצות ס"ק ב' שכ' דגם ביו"ט בבית כל שאין צורך כלל אין לטלטלו כמו בשבת] ובאמת חזינן דאפי' היראים לדבר ד' אינם נזהרין בזה וכבר תמה ע"ז השל"ה ז"ל מובא באלי' רבה סי' ש"ח ס"ק ט' אלא על סכין וכדומה י"ל דסמכו על הט"ז ס"ק ב' שם שכ' דדוקא דבר שהיא שלא לצורך כל היום אסור אבל אם ישתמש בו היום והוא נושאו אצלו כדי שיהא מוכן לו בשעתו באמת שרי וכ"פ התניא בש"ע שלו אבל באמת חזינן דאפי' כשידעינן בבירור דליכא עוד צורך לסכין זה או לקערה זו ג"כ מטלטלין אבל ראיתי במעשה רוקח הל"ש פכ"ה הל"ג שכ' שמצא בהג"ה כתיבת יד שכ' על הרהמ"ג הנ"ל וז"ל לדבריו אסור להסיר המפה והסכין והקערה מעל השלחן שהרי אינו מסיר כל אותן הכלים לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ולא בשביל עצמו של כלי ומנהגינו לטלטל הסכין והקערות ממקום למקום ויש לנו סיוע מן ההלכה מהנהו בי סדייתא דהוו בי שמשא ובי סדייתא אינן מתקלקלות בשמש וצ"ע עכ"ל והמעשה רוקח מסיים ע"ז וז"ל ונרא' דגם לדעת רבינו יש

להתיר כל זה דלעולם איזה צורך איכא בכל מקום לפי מנהגו דו"ק ותשכח עכ"ל וא"כ י"ל דהיראים סמכו על התירא דמע"ר כמובן:

פירוש רסח

ודע דבהרמב"ם הנ"ל יש לי דקדוק גדול שכ' וז"ל כל כלי שמלאכתו להיתר בין היה של עץ או של חרס או של אבן או של מתכות מותר לטלטלו בשבת בין בשביל עצמו של כלי בין לצורך מקומו בין לצורך גופו וכל כלי שמלאכתו לאיסור בין היה של עץ או של חרס או של אבנים או של מתכות מותר לטלטלו בשבת בין לצורך גופו בין לצורך מקומו אבל בשביל עצמו של כלי אסור עכ"ל וק"ל כיון שכ' כל כלי א"כ למה פרט תו את המינים מדוע לא סמך על כל כלי שכ' כמו שסמך רבינו ואי"ל שירא שלא נפרש כל כלי דקאי על כל גווני כלים ולא קאי על כל מינים שעושים מהם כלים דזה אא"ל דאפי' כשנאמר כן מהיכא תיתי לחלק בין המינים מה נפ"מ אם הכלי של עץ או חרס וכדומה ואפי' כשנא' דהרמב"ם ידע איזה חילוק אכתי קשה מדוע פרטם עוד בהסיפא אצל כלי שמלאכתו לאיסור כיון שכבר גילה דעתו בהרישא אצל כלי שמלאכתו להתר דבמלת כל כלי שכ' נכללו כל הכלים מאיזה מין שיהיו וכיון שכ' הרמב"ם גם בהסיפא וכל כלי כו' ממילא ידעינן דקאי על כל המינים, ותו ק"ל שכתב ברישא וז"ל בין בשביל עצמו של כלי בין לצורך מקומו כו' וכיון דפירושא דבין בשביל עצמו של כלי אפי' מחמה לצל א"כ למה כתב אח"כ דלצורך גופו ומקומו שרי הא ממילא ידעינן א"ז במכ"ש ממה דהתיר מחמה לצל אלא מתחלה הול"ל בין לצורך מקומו בין לצורך גופו ואח"כ בין בשביל עצמו של כלי כמו שבאמת אמר רבא בשבת שם נהי די"ל דהרמב"ם כתב בלשון זו ואין צ"ל זו אבל זה גופא טעמא בעי מדוע משנה מסדר הגמ' אלא ע"ז י"ל כיון דהרמב"ם כתב אח"כ בהלכה ד' שם וז"ל כיצד מטלטל הוא את הקערה של עץ לאכול בה או לישב במקומה או כדי שלא תיגנב וזה היא בשביל עצמה כו' והכיצד כו' שכ' הרמב"ם נראה בעליל דקאי לפרש את הרישא דכל כלי מלאכתו להיתר שכ' בהלכה ג' וא"כ י"ל כיון דרצה לפרש בהל"ד מתחלה דמה היא לצורך גופו ומקומו ואח"כ דמה היא בשביל עצמה של כלי עכ"כ ברישא בהל"ג את הא דלצורך מקומו וגופו לבסוף כדי שיהא התחלת דיבורו בהל' ד' ממה דסליק מיניה אבל על הקושי' הראשונה צ"ע:

פירוש רסט

דאפי' (צז) לר"ש כו' הראי' שהביא רבינו משבת קכ"ד ע"ב דגם לר"ש דבר שמלאכתו לאיסור אסור לטלטל מחמ' לצל גם מרש"י שם נרא' דס"כ מדכ' בד"ה אלא מחמה לצל וז"ל דבר שמלאכתו לאיסור ליכא מאן דשרי מחמה לצל עכ"ל ומדכ' ליכא מאן דשרי מוכח בפי' דאפי' לר"ש אסור, אבל לכאורה ק"ל על הראי' זו דילמא לעולם לר"ש שרי

והא דפריך הגמ' על ר' אלעזר ולא מתרץ דסובר כר"ש משום דידע הגמ' דר"א סובר כר' יהודא אבל אח"כ ראיתי דזה ליתא כיון דקאמר הגמ' שם דף קנ"ו ע"ב ואף ר' יוחנן אמר הלכה כר"ש א"כ ממיל' מוכח דגם ר"א ס"כ כיון דסתם ר' אלעזר אמורא ר"א בן פדת כמ"ש רש"י נדה דף ח' ע"א ובשאר מקומות בש"ס וגם זה ידוע דר"א בן פדת תלמידו של ר' יוחנן והתוס' יומא דף ד' ע"א ד"ה תניא כתב דסתם מימרות דר' אלעזר משמיה דר' יוחנן רביה אמרם אע"ג דלא אמר בפי' משמיה נמצא לפי"ז דגם מימרא זו דאף של תמרה שרי לטלטל ג"כ משמיה דר' יוחנן אמר ואפי' כשנאמר דהתו' ל"ק את הכלל זה אלא על הני מימרות דאמר ר"א בלא פלוגתא אבל היכא דפליג עם אידך בהני מימרות לא אמרינן כלל זה דמשמיה דר' יוחנן אמר אפי"ה שפיר י"ל כיון דר' יוחנן רביה סובר כר"ש מסתמא גם הוא ס"כ [כמו שמצינו הרבה פעמים בש"ס שהקשה מחמ' כלל זה על התלמיד מרבו לדוגמא עי' שבת קכ"ח ע"א והא ר' הונא תלמיד דרב הוה] וע"כ הוכיח רבינו שפיר דמדלא מתרץ הגמ' דסובר כר"ש עכ"מ דגם לר"ש אסור כמובן:

פירוש רע

אבל לכאורה עדיין ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את הראי' זו דגם לר"ש אסור מרב גופא דסובר כר"ש במוקצה דטלטול כמ"ש הגמ' שבת קכ"ח ע"א וא"כ היכי קאמר הגמ' שם דף קכ"ד ע"ב ואף רב סבר לה להא דרבא דבדבר שמלאכת' לאיסור אסור מחמה לצל כמ"ש רש"י שם ד"ה שלא יגנב ואי נאמ' דלר"ש שרי א"כ קשה היכי סובר ר"ש דאסור הלא במוקצה דטלטול סובר כר"ש אעכ"מ דגם לר"ש אסור, אבל באמת גם זה ל"ק די"ל דהגמ' ל"ק דבמוקצה דטלטול סבר רב כר"ש אלא לרב הונא אבל לרב חסדא שם באמת סובר רב גם במוקצה דטלטול כר' יהודא כמ"ש המרש"א ז"ל בביצה דף ל"ג בתירוץ אחד וא"כ לפי"ז הוה יכלינן למימר דמד"ק הגמ' בדף קכ"ד ואף רב סבר לה להא דרבא אליבא דר' חסדא קאמר וא"כ ליכא תו ראי' דגם ר"ש ס"כ ע"כ הביא רבינו ראי' מהא דר"א כמובן, ודע דמכאן מוכח דרבינו פסק במוקצה כר"ש דשרי דאל"כ קשה דמדוע כתב כלל את זה בשלמא רש"י בדף קכ"ד הנ"ל כתב שפיר ליכא מאן דשרי כו' כיון דרצה לפרש את הגמ' ובהגמ' עכצ"ל הפשט כן אבל רבינו דלא עש' את חיבורו למפרש אלא לפסק הלכה א"כ קשה מדוע כתב כלל להוכיח דהיכי סובר ר"ש אעכ"מ דרבינו באמת פסק כר"ש במוקצה דשרי וכדי שלא יהא קשה עליו דהיכי פסק בכלי שמלאכתו לאיסור דאסור לטלטל מחמה לצל הלא פסק במוקצה כר"ש דשרי ע"כ הוכיח דגם לר"ש הדין כן ואחר שכתבנו א"ז ראיתי דלקמן כתב רבינו בפי' דהלכה כר"ש במוקצה, ומ"ש

רבינו דאסור לכבד את הבית וחולק על הבה"ג ז"ל כבר כתבנו בס"ד אריכות בזה לעיל ממחודש מ"ד עד מחודש מ"ט עי"ש ותמצא נחת:

פירוש רעא

תנן (צח) מחט נקובה של יד מותר לטלטל' כו', במשנ' שבת קכ"ב ע"ב ליתא מלת נקובה אלא הכי איתא מחט של יד ליטול בה את הקוץ ושל סקאים לפתוח בו את הדלת ומדכ' רבינו ז"ל נקובה נראה דמפ' מחט של יד דמתני' מחט נקובה וכ"נ מרש"י ז"ל מדכ' מחט של יד מחט קטן שתופר בו בגדים ושל סקאים מחט גדולה שתופרים בה שקים עכ"ל נמצא לפי פירושו סובר רבינו דדוקא מחט נקובה שרי לטלטל ליטול בה את הקוץ אבל לא מחט שיש לה ראש שקורין שטעקנאדל וע"ז באמת ק"ל דמהיכא תיתי לחלק ואי משום דמתני' נקטה מחט של יד דפירושו מחט נקובה הלא י"ל דמשום סיפא נקטה כיון דדיברה בהסיפא ממחט שתופרים בה שקים ע"כ נקטה גם ברישא מחט שתופר בו בגדים אבל באמת סובר התנא דגם מחט שיש לה ראש שרי דמה לי לענין ליטול בה את הקוץ בין אם היא נקובה או יש לה ראש ואי"ל דרבינו למד א"ז מהא דאיתא שם קכ"ג ע"א מיתיבי מחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת כו' ומשני הגמ' תרגמא אביי אליבא דרבא בגולמי עסקינן עי' רש"י שם והי' קשה לרבינו דמדוע לא משני אביי דפירוש שאינה נקובה דברייתא היינו מחט שיש לה ראש אעכ"מ דבמחט שיש לה ראש באמת אסור אבל זה באמת לית' כיון די"ל דמחט שיש לה ראש הוי כלי גם לענין טומאה וכיון דהברייתא איירי ממחט דלא הוי כלי לענין טומאה ע"כ לא מתרץ אביי אלא בגולמי אבל לעולם סובר דגם מחט שיש לה ראש שרי וא"כ נשאר' הקושיא על רבינו דמנ"ל לחלק. ותו ק"ל דאי נאמר דמחט שיש לה ראש באמת אסור א"כ מדוע לא שאל רבא בריה דרבה את ר' יוסף שם קכ"ג ע"א על מחט שיש לה ראש ומדלא שאל אלא על מחט שניטל חררה או עוקצה מוכח בפי' דזה הי' פשיטא ליה דשרי מטעם דא"ל רב יוסף וכי מה איכפת ליה לקוץ בין נקובה לבין שאינה נקובה אלא על מחט שניטל חררה או עוקצה הי' מסופק אי בטל תורת כלי מינה או לא כמ"ש רש"י שם וגם מתשובתו של ר"י וכי מה איכפת ליה לקוץ כו' ג"כ יש להוכיח דשרי כיון דעל מחט זה ג"כ י"ל כן ואף שהקשה הגמ' על תשובתו של ר' יוסף י"ל דהגמ' לא הקשה אלא על מחט שניטל חררה או עוקצה כיון דבטל מתורת כלי אבל מחט שיש לה ראש דתורת כלי עליה באמת גם רבא מודה לסברתו של רב יוסף ועוד כיון דלפי מסקנת הגמ' שם דבגולמי שרי מהטעם דזימנין דמימלך עלייהו ומשוי להו מנא מכ"ש דמחט שיש לה ראש שרי כיון דכלי הוא וכיון שהוכחנו בס"ד מהגמ' דמחט שיש לה ראש ג"כ שרי

עכצ"ל דמה דנקט התנא מחט של יד דפירושו מחט נקובה משום סיפא נקט כהנ"ל או י"ל דלדיוקא נקט מחט של יד לאשמעינן דאם ניטל חררה או עוקצה באמת אסור כמו שמסיק הגמ' שם וא"כ קשה על רבינו דמדוע נקט את הדין זה במחט נקובה דוקא ואי"ל דג"כ משום דיוקא נקטה כיון שכ' בפי' דאם ניטל חררה או עוקצה אסור:

פירוש רעב

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת סובר דגם במחט שיש לה ראש שרי ליטול את הקוץ ומה דנקט מחט נקובה דוקא י"ל כיון דר"ל במחט נקובה גם את הדין שכ' אח"כ אמנם אסור לצאת בה לר"ה לסגור חלוקו סביב צווארו ע"כ נקט גם ברישא מחט נקובה כמובן, וכל זה י"ל אליבא דרבינו אבל על המרדכי ז"ל פ' כל הכלים דנקט ג"כ את הדין זה במחט נקובה דוקא באמת נשאר' קושיתינו הנ"ל דעל המרדכי ליכא לתרץ כמו שתירצנו אליבא דרבינו כיון דלא הביא כלל את הא דאסור לצאת בה לר"ה שכ' רבינו בשלמא על הגהת המרדכי שם שפיר י"ל כמו שתירצנו אליבא דרבינו כיון שהביא גם את הא דאסור לצאת בה לר"ה אבל על המרדכי לכאורה קשה וי"ל דהמרדכי סמך עמ"ש הא דתניא כו' מוקי לה תלמודא בגולמי כו' דכיון שהביא דבגולמי שרי ממילא ידעינן מזה במכ"ש דגם מחט שיש לה ראש שרי כהנ"ל:

פירוש רעג

ומה מאד יש ליישב בהנ"ל את הרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"ה הל"ח שכ' וז"ל ומטלטל אדם מחט של יד השלימה ליטול בה את הקוץ אבל אם ניטל הקצה הנקוב שלה או הקצה החד שלה אין מטלטלין אותה ואם היתה גולם ועדיין לא ניקבה מותר לטלטלה עכ"ל נראה מלשונו דלא שרי אלא במחט נקובה וא"כ לכאורה קשה עליו קושייתינו הנ"ל אבל בהנ"ל י"ל גם אליב' דהרמב"ם דסמך על גולם דנקט, ועי' בראש ז"ל ר"פ כל הכלים שכ' וז"ל מחט של יד ליטול בה הקוץ האי מחט מיירי בשלימה אבל מחט שניטל עוקצה או חררה אסור כדרבא אבל מחט חדשה שלא ניקבה עדיין שרי עכ"ל נראה מפשטות לשונו דג"כ לא דיבר אלא ממחט נקוב' וא"כ גם עליו קשה וי"ל דסמך עמ"ש אבל מחט חדשה שלא ניקב' עדיין שרי כמובן, אבל הרי"ף ז"ל שם כתב וז"ל מחט ליטול בו את הקוץ האי מחט מחט שלימה אבל מחט שניטל עוקצה או חורה אסור לטלטלה כדרבא עכ"ל וכיון דג"כ לא דיבר אלא ממחט נקובה והשמיט את הא דגולמי וגם ל"כ כמ"ש הרא"ש א"כ באמת קשה עליו קושיתינו הנ"ל אבל נ"ל בס"ד ליישב בהקדים מדק"ל דמדוע השמיט את הא דגולמי דתרגמא אביי אליבא דרבא ולא ראיתי מי שהרגיש בזה וצ"ל דסמך עמ"ש אבל מחט שניטל עוקצה או חורה אסור דממיל' ידעינן מזה דדוקא אלו אסורין אבל שאר מחטין שרי וא"כ גם על מחט שיש לה ראש ג"כ י"ל דסמך על זה וממילא גם על רבינו

ל"ק דמדוע השמיט את הא דגולמי די"ל דג"כ סמך עמ"ש מחט נקובה שניטל חור שלה או עוקצה אמרינן התם שהיא כאבן ואסור וגם בהא דמחט שיש לה ראש דשרי ג"כ י"ל דסמך ע"ז כמו שכתבנו אליבא דהרי"ף כמובן ועי' בטוש"ע או"ח סי' ש"ח ותראה שגם עליהם קש' קושיתינו הנ"ל וצ"ל דסמכו על הא דגולמי כמו שתירצנו אליבא דהרמב"ם והמרדכי ודו"ק:

פירוש רעד

וכל הנ"ל כתבנו לפלפולא דאורייתא דקב"ה חדי בפלפול' אבל מעיקר הדין נ"ל בס"ד דמשו"ה נקט התנא במתני' מחט של יד דפירושו מחט נקובה שתופר בה בגדים כמ"ש רש"י והפי' המשניות שם כיון דרצה לאשמעינן במשנה זו דאפי' כלי שמלאכתו לאיסור ג"כ שרי לטלטל לצורך גופו וע"כ לא חשיב שם רק אותן כלים שמלאכתם לאיסור עי"ש וא"כ כיון דמחט נקובה ג"כ כלי שמלאכת' לאיסור שמיוחד לתפירה דלצאת בה לר"ה לסגור חלוקו באמת אסור כמ"ש רבינו ע"כ נקט התנא מחט נקובה ולא מחט שיש לה ראש כיון דשרי לצאת בה לר"ה ולסגור חלוקו הוי כלי שמלאכתו להיתר ומהאי טעמא לא נקטו גם רבינו והשאר פוסקים הנ"ל רק מחט נקובה וא"ז דגם מחט שיש לה ראש דשרי באמת ידעינן במכ"ש כיון דהוי מלאכתה להיתר כמובן, ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד מדק"ל על רבינו דמדוע כתב כאן את הדין זה דבאיזה מחט שרי לצאת לר"ה מדוע ל"כ א"ז לעיל באב מלאכה דהמוצי' מרשות לרשות הלא שם מקומו מה שייכות יש לדין זה עם הדין דמחט של יד דמותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ אבל בהנ"ל י"ל דרבינו רצה ליישב דמדוע נקט מחט נקובה וצ"ל כמ"ש כיון דהוי כלי שמלאכתו לאיסור וכדי שלא יהא קשה הא ראוי לסגור בה חלוקו וא"כ הוי כלי שמלאכתו להיתר עכ"כ דדוקא במחט שיש לה ראש שרי לסגור את חלוקו אבל לא במחט נקובה וע"כ הוי כלי שמלאכתו לאיסור ודו"ק:

פירוש רעה

אע"ג (צט) דחביל ומוצי' דם כו', מ"ש רבינו בטעמ' דשרי ליטול את הקוץ אע"ג דחביל משום דהוי משאצל"ג כן איתא בגמ' סנהדרין פ"ד ע"ב והדתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל והויא לה שוגגת סקילה ומשני התם דמקלקל היא והקשה הגמרא הניחא למ"ד מקלקל בחבור' פטור אלא למ"ד חייב מא"ל ומשני מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש הוא ור"ש האמר כל משאצל"ג פטור עליה חזינן מהגמרא זו דהמתניתין דמחט של יד דשבת קכ"ב ע"ב מצי אתיא או כר"ש או כר' יהודא כיון דר"י סובר דמקלקל בחבורה פטור וכ"כ התו' בסנהדרין שם ד"ה מאן וממילא לפי"ז כיון דרבינו כתב דאתי' כר"ש דוקא עכצ"ל דמשום דפסק כר"ש ע"כ כתב כן וא"כ גם

מכאן ראי' דרבינו פסק דמשאצל"ג פטור כמו שהוכחנו לעיל מחודש ק"פ ועי' לעיל באב מלאכה הצד שכ' רבינו דהמתני' דמחט של יד אתיא או כר"ש או כר"י וא"כ לכאורה קשה מדוע כתב כאן דלא אתיא אלא כר"ש וצ"ל דשם כתב לרווחא דמילתא דגם כר"י מצי אתיא אבל כאן כתב להלכה ואח"כ ראיתי שגם המרש"ל בביאורו כאן כתב מזה עי"ש ומ"ש רבינו על מחט נקובה שניטל חור שלה שהיא כאבן בגמ' שבת קכ"ג ע"א ליתא מלת כאבן וגם המרש"ל בביאורו כאן עמד ע"ז ותירץ דלכן תפס רבינו לשון זה דאפי' ר"ש מודה במוקצה דאבנים:

פירוש רעו

אמרינן (ק) בפסחים ובחולין שכ"מ שנחלקו רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל כו', לפי גירסא שלפנינו איתא בפסחים ע"ד ובחולין צ"ג בכל התורה כולה רבינא לקולא ורב אחא לחומרא והלכתא כרבינא לקולא לבר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכתא כרב אחא לקולא אבל היד מלאכי סי' תקס"א הביא בשם המרדכי הגירסא בגמ' כך בכל התורה כולה רב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכתא כרב אחא לקולא וא"כ י"ל דרבינו הי' מסופק בהשני גירסות ועכ"כ סתם הל' כדברי המיקל ול"כ דמי הוא המיקל, אבל אח"כ ראיתי בהרא"ש שבת דף קנ"ז ע"א שכ' וז"ל וקיי"ל כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל אלמא אע"ג דלהרא"ש בחולין שם הי' הגירסא בגמ' כמו שהיא לפנינו ודלא כהמרדכי ואפ"ה כתב סתם הלכה כדברי המיקל ול"כ דמי הוא המיקל וצ"ל משום דרצה לקצר כמ"כ נמי י"ל דגם לרבינו הי' הגירסא בגמ' כמו שהיא לפנינו אלא כתב בקיצור:

פירוש רעז

שהלכה (קא) **הר"ש בכל דיני מוקצה כו'**. בשבת קנ"ז ע"א איתא וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותה שבת נראה לכאו' מפשטות לשון הגמ' דבכל מוקצה מחמת איסור לית הלכתא כר"ש ורבינו דל"כ כן צ"ל דסובר כיון דקאמר הגמ' ומאי ניהו נר כו' מוכח מזה דלא בכל מוקצה מחמת איסור לית הלכתא כר"ש אלא דוקא בנר שהדליקו בו באותה שבת כיון דהוי דחייה בידים וכ"כ התו' שם ד"ה לבר וכ"פ הרי"ף והרא"ש שם עי' בק"נ אות כ' וכ"פ הרמב"ם הל"ש פכ"ה הל"י עי' בהגמ"י שם אות ג', אבל לכאורה ק"ל על פסקם ממד"ק הגמ' שבת קנ"ו ע"ב ואף ר' יוחנן אמר הלכה כר"ש ומדקאמר סתם הלכה כר"ש נראה דגם בנר שהדליקו בה באותה שבת סובר ר"י דהלכה כר"ש וכיון דר' יוחנן מיקל יותר מרבינא אמאי לא פסקו כר' יוחנן ואי משום דהגמ' פסחים וחולין הנ"ל מחודש רע"ו קאמר דהלכה כרבינא דמיקל דילמא ל"ק הגמרא את הכלל זה אלא נגד פלוגתתם אבל

היכא דר' יוחנן מיקל יותר שם י"ל דבאמת הלכה כר' יוחנן, ואפשר כיון דבשבת מ"ה ע"א א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אין מוקצה לר"ש אלא כעין שמן שבנר בשעה שהוא דולק הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו נראה מגמרא זו דר' יוחנן סובר דבמוקצה מחמת איסור גם ר"ש מודה דאסור וממילא לפי"ז אף דקאמר ר' יוחנן בדף קנ"ו דהלכה כר"ש מ"מ הוי ר' יוחנן לחומרא נגד רבינו כיון דלרבינא סובר ר"ש גם במוקצה מחמת איסור דשרי והלכתא כוותיה לבר מנר הדולק אבל לר' יוחנן בכל מוקצה מחמת איסור אסור כיון דגם ר"ש ס"כ וכיון דפסקו של ר' יוחנן לחומרא נגד פסקו של רבינא הדרינן לכללן דהלכתא כרבינא לקולא אע"ג דר' יוחנן מסייע לרב אחא לחומרא כמ"ש הי"מ סי' תקס"ב וז"ל דאפי' דקיימו אחריני כסברת המחמיר ואפי' יהי' מאותם הרגילים להיות הלכתא כוותיהו אפי"ה פסקינן כדברי המיקל עכ"ל וע"כ פסקו רבינו והשאר פוסקים הנ"ל יפה כמובן, ועי' בא"ז הלכ' שבת אות פ"ו שכ' וז"ל וקיי"ל כל היכא דפליגי ר' אחא ורבינא הלכתא כדברי המיקל ואסקינן בה הלכה למעשה שהלכה כר"ש בהלכות שבת כולן ואין הלכה כר' יהודא אלא במוקצה מחמת איסורו ואשכחינן ר' יוחנן דאמר מודה ר"ש בזה דגרסי' בפ' כירה אר"ח בר אבא אר"י אין מוקצה לר"ש אלא כעין שמן שבנר בשעה שדולק הואיל והוקצה לאיסורו הוקצה למצותו עכ"ל אלמא דגם הא"ז יליף מפ' כירה דר' יוחנן סובר דמודה ר"ש במוקצה מחמת איסור ולכאו' מה רצה בזה הלא איהו פסק כדברי המיקל ומה נ"מ לו במה דסובר ר' יוחנן אבל לפמ"ש י"ל דהא"ז כיוון בזה לתרץ את קושיתינו הנ"ל כמו שתירצנו ודו"ק:

פירוש רעח

אבל (קב) במוקצה מחמת חסרון כיס מודה ר"ש דאסור כו', כן איתא בגמ' שבת קנ"ז ע"א והמרש"ל ז"ל בביאורו כאן כתב ע"ז וז"ל והא דמודה ר"ש במוקצה מחמת חיסרון כיס היינו אפי' לצורך גופו ומקומו דבלאו צורך גופו ומקומו אפי' מוקצה מחמת איסור לא שרי ר"ש אלא דוקא בצורך גופו ומקומו כמ"ש הספר לעיל וכן מוכח לשם וכן פירשו התוס' ואל תשגיח בדברי המרדכי שכ' אפי' מוקצה מחמת חסרון כיס שרי בצורך גופו ומקומו דזה אינו כדפרי' והא ראי' דכל דבר שמלאכתו לאיסור אין מטלטלין אלא לצורך גופו או מקומו כדמוכח להדיא בפ' כל הכלים וכ"ס ר"ש א"כ לא שרי ר"ש מוקצה אלא בצורך גופו ומקומו וממילא כשמודה במוקצה מחמת איסור או שאר מוקצה דמחובר או במוקצה דדחייה בידים דאם ס"ל כוותיה אסור אפי' בצורך גופו ומקומו ומש"ה נראה דבר קנדי"ל אפי' לא הודלק בשבת אסור לטלטל דהא מלאכתו לאיסור הוא ולא שייך למשרי משום צורך גופו או מקומו דלא שרינן הכי אלא גבי כלי כגון נר שמדליקין

בו ודו"ק עכ"ל ומ"ש רבינו דתנן בשבת כל הכלים ניטלין חוץ ממיסר הגדול ויתד של מחרישה וסכין המיוחד לשחיטה וסכינא דאושכפי, בגמרא שם קכ"ז ע"א ליתא סכין וסכינא אלא מיסר ויתד ואפי"ה שפיר הוסיף רבינו סכין וסכינא שכן אמר אביי שם קכ"ג ע"ב חרבא דאושכפי וסכינא דאשכבתא וחצינא דנגרי כיתד של מחרישה דמי וגם הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פכ"ה הל"ט הביאו את הא דאביי והר"ן כתב על הא דאביי וז"ל וכל הני הוו מוקצה מחמת חסרון כיס דכ"ע מודו ביה וא"כ טעמא בעי דמדוע השמיט רבינו מהא דאביי חצינא דנגרי והתוס' שם ד"ה וסכינא כתב וז"ל פירש בקונט' סכין שהקצבים מקצבין בו בשר וי"מ סכין ששוחטים בו שמקפיד שלא תיפגם ויש ליזהר שלא לטלטלו אפי' לצורך גופו דהוי כיתד של מחרישה דאפי' ר"ש מודה כדאמרי' בסוף מכילתין עכ"ל וגם על התוס' ק"ל דמדוע כתב האי ויש ליזהר דוקא על סכינא דאשכבתא מדוע ל"כ כן אכולה מילתא דאביי וצ"ע:

פירוש רעט

דג (קג) מליח מותר לטלטלו כו', כן אי' בבריי' שבת קכ"ח ע"א דג מליח מותר לטלטלו דג תפל אסור לטלטלו בשר בין תפל ובין מליח מותר לטלטלו ובגמרא שם בשר תפל רב הונא אמר מותר לטלטלו רב חסדא אמר אסור לטלטלו והקשה הגמ' והא ר"ה תלמידא דרב הוה ורב כר' יהודא ס"ל דאית ליה מוקצה ומשני במוקצה לאכילה ס"ל כר' יהודא במוקצה לטלטל ס"ל כר"ש נמצא לפי"ז כיון דהבריי' שכתבנו סובר' דבשר תפל שרי לטלטלו עכצ"ל דאתיא כר"ש וא"כ לכאורה קשה על ר"ח מברייתא זו אעכצ"ל דגם ר"ח סובר דבריי' זו אתיא כר"ש והוא סובר כר' יהודא או י"ל אליבא דר"ח דברייתא זו אתיא כר' יהודא והא דשרי בשר תפל לטלטלו כיון שהוא מאכל לחי' ומהטעם שכל ישראל בני מלכים הם ור"ח ל"ס דכל ישראל בני מלכים הם כמ"ש התו' שם עמוד ב' ד"ה בשר, וא"כ לפי"ז כיון דרבינו פסק במוקצה כר"ש כהנ"ל מחודש רע"ז והביא גם את הברייתא זו עכצ"ל דסובר דבריי' זו אתיא כר"ש דל"ל אליבא דרבינו דברייתא זו אתיא כר' יהודא ואפי"ה הביא שפיר את הבריי' זו כיון דגם ר' יהודא מודה דשרי כמו שכתבנו אליבא דר"ח דזה אא"ל כיון דאז צ"ל דבריי' זו סובר' דכל ישראל בני מלכים הם וכיון דאנן לא פסקינן כן כמ"ש המרש"א שם א"כ עדיין היה קשה על רבינו דהיכי הביא את הברייתא זו ואפי' כשנאמר דרבינו גכ"ס דכל ישראל בני מלכים הם אכתי הי' קשה דהיאך הביא את הא דדג תפל אסור לטלטלו הלא איהו סובר כר"ש דלית לי' מוקצה אעכצ"ל דרבינו סובר כר"ה דברייתא זו אתיא כר"ש וא"כ באמת קשה אמאי לא שרי לטלטל גם דג תפל כיון דלית ליה מוקצה אבל כבר הקשה את הקושיא זו על הברייתא גופא התוס' שם

ד"ה דג ותירץ דדג תפל אינו ראוי לכלבים ועוד תירץ דברייתא אתיא כר' יהודא וכמו שכתבנו אליבא דר' חסדא אבל אליבא דרבינו ל"ל כתירוץ השני אצ"ל דסובר כתירוץ הראשון כמובן:

פירוש רפ

אבל בביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל ראיתי שכ' עמ"ש רבינו אבל בשר אפי' תפל כו' וז"ל וא"ת מ"ש מדג וי"ל דג תפל אינו ראוי לכלבים את"ל ראויה מ"מ מאי דחזי לאיניש לא מקצ' לכלבים ובשר שהוא תפל שרי מפני שהוא מאכל לחי' עכ"ל נראה שכ' את תירוצו השני של התוס' אליבא דרבינו ג"כ וא"כ צ"ל דסובר דגם אליבא דר"ש י"ל כתירוצו השני של התוס' ואמת אתו דכשמעיינין היטב בתוס' נראה דשפיר י"ל כתירוצו השני גם אליבא דר"ש וא"כ לכאורה קשה על התו' דמדוע ל"ק את תירוצו השני גם אליבא דר"ש וצ"ל דלעולם גם התוס' ס"כ אלא התו' רצה לתרץ דגם כר' יהודא אתיא הבריי' זו, אבל לכאורה ק"ל על הביאור כיון דלפי תירוצו צ"ל דרבינו סובר דכל ישראל בני מלכים הם דאל"כ ל"ל דבשר שרי לטלטלו מפני שהוא מאכל לחיה כמ"ש המרש"א שם וא"כ מנ"ל דרבינו ס"כ אבל אח"כ ראיתי שרבינו פסק בפי' לקמן במל"ת זו בד"ה החושש במתניו דכל ישראל בני מלכים הם וגם במהרש"ל בביאורו כאן ראיתי אח"כ שגכ"כ את תירוצו השני של התו' אליבא דרבינו:

פירוש רפא

מסקינן (קד) בשבת לרב נחמן דלב"ה כו', בשבת קמ"ג ע"א א"ר נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כר' יהודא וב"ה כר' שמעון וכתבו התו' והר"ן שם דממתני' דעדיות ג"כ מוכח כן ופסק רבינו כר"נ וכ"פ כל הפוסקים אלא בזה יש פלוגתא רש"י שם ובביצה ב' ע"א סובר דאפי' עצמות וקליפין קשין שאינן ראוין לכלב ולבהמה ג"כ מעבירין אבל רבינו סובר דדוקא עצמות וקליפין הראוין לאכילת בהמה והביא ראי' לזה ממעות שעל הכר וכ"פ התו' בשבת שם ד"ה עצמות אלא התוס' הביא ראי' אחרת עי"ש וכ"פ הריי"ף והרא"ש והרמב"ם הל"ש פכ"ו הל"ט והא"ז הל' שבת אות פ"ו וכן הלכה בטוש"ע או"ח סי' ש"ח ועי' בב"י שם מה שהניח בצ"ע בזה אבל החידושי אנשי שם אצל הריי"ף שם מתרץ הכל יפה, ועי' בש"ג ס"פ נוטל מה שהקשה על רש"י הנ"ל ובאמת דברי רש"י תמוהים מאד דהיאך קאמר נגד גמ' מפו' כמו שהקשה התו' הנ"ל ד"ה עצמות וע"כ נ"ל בס"ד דרש"י ל"ק דב"ש וב"ה פליגי בעצמות קשין שאינן ראוין לכלב אלא בהה"א דב"ש כר"ש וב"ה כר"מ אבל לפי המסקנא שאמר ר"נ דב"ש כר"י וב"ה כר"ש באמת גם רש"י מודה לתו' דבעינן לכה"פ שיהא ראוי עתה למאכל בהמה כמ"ש הגמ' שם אליבא דר"ש וגם נ"ל בס"ד ליתן תבלין לדברינו דמה הכריח את רש"י לומר בהה"א כן:

פירוש רפב

דבשבת קכ"ח ע"א איתא בברייתא מטלטלין את העצמות מפני שהוא מאכל לכלבים בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה פרש"י בשר תפוח מסריח והקשה התו' ד"ה בשר תפוח וז"ל תימה לימא מפני שהוא מאכל לכלבים וי"ל דכר' יהודא אתיא ואינו מסריח כפי' הקונ' אלא חזי ליה וכל מידי דחזי ליה לאיניש לא מקצי לכלבים אבל מפני שהוא מאכל לחיה מותר לטלטלו דכל ישראל בני מלכים הם כו' עכ"ל ועיין במהרש"א שם נראה מתירוצו של התו' דלפרש"י דבשר תפוח בשר מסריח נשאר' קושיית התו' על רש"י דמדוע ל"ק הברייתא גם גבי בשר תפוח מפני שהוא מאכל לכלבים וגם זה באמת קושי' גדולה על רש"י, אבל נ"ל בס"ד לתרץ דבדף קמ"ג ע"א שם על מה דאי' במתני' ושער של אפונין ושער עדשים מפני שהוא מאכל בהמה הקשה הגמ' מני ומשני ר"ש היא דלית ליה מוקצה ולכאורה לפי תירוצו של התו' הנ"ל דהברייתא דבשר תפוח אתיא כרבי יהודא א"כ מוכח מברייתא זו דגם לר"י שרי לטלטל דבר שהוא מאכל לבהמה א"כ קשה אמאי מוקי הגמ' את המשנה דשער של אפונין כר"ש דוקא אבל כבר הקשה רש"י שם דף קמ"ג ד"ה דלית ליה מוקצ' את הקושי' זו ותירץ וז"ל דאי ר' יהוד' מאתמול לאו לבהמה קיימו שהרי האוכל הי' עמהן והיום לוקח מהם עכ"ל נרא' מרש"י תרתי חדא דגם רש"י מודה לתירוצו של התו' דדף קכ"ח שגם לר"י שרי לטלטל דבר שהוא מאכל לבהמה דאל"כ ל"ק מידי ועוד נרא' מרש"י דלר' יהודא דוקא מאכל שקאי מאתמול לבהמה שרי לטלטל וא"כ י"ל דרש"י סובר דמשו"ה ל"ק הברייתא דדף קכ"ח גם בבשר תפוח מפני שהוא מאכל לכלבים כיון דרצה הברייתא לאשמעינן דכל גווני בשר תפוח שרי אפי' כשלא נסרח אלא בשבת וא"כ לא קאי מאתמול לכלבים ובכה"ג באמת לר' יהודא לא הי' שרי לטלטל מהטעם דחזי לכלבים ע"כ קאמר' הברייתא מפני שהוא מאכל לחיה ולחיה באמת גם מאתמול קיימי אע"ג שהי' מאכל אדם כיון דבמלכים נותנין לחיה גם בשר שקאי לאדם וכיון דכל ישראל בני מלכים הם ע"כ שרי לטלטל גם לר"י, נמצא לפי"ז עכצ"ל דגם רש"י סובר כתירוצו של התו' דהברייתא דבשר תפוח אתיא כר' יהודא דאל"כ נשארה הקושי' על רש"י דמדוע ל"ק הברי' גם בבשר תפוח מפני שהוא מאכל לכלבים כיון דלר' שמעון באמת הדין הוא דאפי' כשלא קאי מאתמול לבהמה אלא בשבת ג"כ שרי לטלטל כמ"ש הגמ' בדף קמ"ג מני ר"ש הוא כמובן, וגם ממ"ש רש"י בדף קכ"ח ע"א ד"ה דג תפל אסור לטלטלו וז"ל דאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו דעתי' למישדייה כו' ומדכתב ולכלבים לאו דעתיה למישדייה ול"ק כתירוצו הראשון של התוספת שם ד"ה דג דדג תפל אינו ראוי לכלבים גכ"מ דרש"י סובר כתירוצו השני של התו' שם וא"כ

גם משם מוכ' דרש"י סובר כהתו' דהברייי' דבשר תפוח אתיא כר' יהודא ואח"כ ראיתי בט"ז או"ח סי' ש"ח ס"ק כ' שג"כ הוכיח מרש"י זו כן וכיון שזכינו בס"ד לברר בג' ראיות ברורות שרש"י גכ"ס כהתו' דברייתא דבשר תפוח אתיא כר' יהודא, נחזור לסוגייתינו דדף קמ"ג:

פירוש רפג

לכאורה ק"ל על שיטת התו' שם ד"ה עצמות דב"ש וב"ה פליגי בעצמות שהן ראויות למאכל בהמ' א"כ היאך אסרו ב"ה [או ב"ש לר"נ] להעבירן מעל השלחן משום דסברו כר' יהודא הא גם לר"י שרי לטלטל מאכל שהוא ראוי לבהמה כדמוכח מהברייתא דבשר תפוח הנ"ל אעכצ"ל דהתו' סובר דהני עצמות מאתמול לאו לכלבים קיימי כיון שהי' הבשר עמהן אלא היום בשבת שלקח את הבשר קיימי לכלבים וע"כ אסור לטלטלן לב"ה דסברו כר"י כיון דבכה"ג לא שרי לר' יהודא כמ"ש רש"י הנ"ל גבי שער של אפונין אבל אכתי ק"ל על התו' הלא הא דינא דעצמות אינו דומה לשער של אפונין דבשלמא בשער של אפונין כיון שהמאכל בעצמו לאו לבהמה קיימי אלא לאדם ומוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה כמ"ש התו' אליבא דר"י בדף קכ"ח ע"כ אמרי' שפיר גם על שערן דמאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל הי' עמהן כמ"ש רש"י שם אבל גבי עצמות שגם הבשר קאי מאתמול לבהמ' כמו שאיתא בברייתא דדף קכ"ח גבי בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה וכיון שהבשר קאי מאתמול לחיה א"כ תו ל"ל על העצמות שמאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל הי' עמהן כיון שגם האוכל שהי' עמהן ג"כ קאי מאתמול לחיה וא"כ הדרא הקושיא על התו' דמדוע לא שרי גם לב"ה להעביר את העצמות מעל השלחן כיון דר' יהודא בכה"ג לית ליה מוקצה וזה אצלי קושיא גדולה על התו' וחזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי פירוקא לקושי' זו אם לא שנאמר דהתו' סובר דב"ה לית להו דכל ישראל בני מלכים הם וכיון דכל ההיתר לטלטל בשר תפוח לר"י משום דסובר דכל ישראל בני מלכים הם כמ"ש התו' בדף קכ"ח וכיון דב"ה ל"ס כן ע"כ שפיר י"ל גם בעצמות דמאתמול לאו לכלבים קיימי שהרי האוכל הי' עמהן כמ"ש רש"י בשער של אפונין כמובן:

פירוש רפד

וא"כ לפי הנחה זו י"ל דרש"י ידע מאיזה מקום דב"ה באמת ג"כ סברו דכל ישראל בני מלכים הם וגם א"ז ידע רש"י דב"ש לא סברו דכל ישראל בני מלכים הם וע"כ שפיר יש להבין בס"ד את מה שכתבנו במחודש רפ"א דבהה"א דב"ש כר"ש וב"ה כר"י משו"ה ל"ק רש"י דפליגי בעצמות שראוין לאכילת כלבים כיון דאז הי' נשאר הקושי' הנ"ל על ב"ה דמדוע לא שרי להעביר מעל השלחן את העצמות הלא גם לר"י שרי היכא דראוי למאכל

חיה כיון דכל ישראל בני מלכים הם כדמו' מהברייתא דדף קכ"ח מהא דבשר תפוח וע"כ מחמת קושי' זו סובר רש"י דפליגי בעצמות קשין שאינן ראוין לכלב וגם מלשון רש"י במתני' שם יש להוכיח דל"ק א"ז אלא לפום הה"א מדכ' אח"כ בד"ה וקליפין דלית להו לב"ש מוקצה ובד"ה וב"ה כתב דב"ה סברו כר"י דזה לכאורה מיותר כיון דממילא ידעינן דלגירסא שלפנינו ב"ש כר"ש וב"ה כר"י אבל בהנ"ל י"ל דרש"י כיוון בזה לגלות את דעתו דמה דקאמר דפליגי בעצמות קשין לא קאמר אלא בהה"א דב"ה כר"י אבל לגירסת ר"נ דב"ה כר"ש וב"ש כר' יהודא באמת גם רש"י מוד' דפליגי בעצמות שראוין לאכילת כלבים כמו שסברו התוס' וכל הפוסקים דגם רש"י סובר דב"ש לית להו דכל ישראל בני מלכים הם וע"כ שפיר י"ל על קושיתינו כמו שכתבנו אליבא דהתוס' ודו"ק, נמצא לפי הנ"ל צריך י"ש ליזהר שלא לטלטל קליפות אגוזים או שאר קליפות או עצמות הקשין כיון שהוכחנו די"ל דגם רש"י סובר ככל הפוסקים דאסור א"כ שוב ליכא ההיתר שכ' הש"ג ס"פ הנוטל דסמכו האידנא על רש"י עי"ש והעולם שאינם נזהרים בזה צ"ל דמוטב שיהיו שוגגין כו' או י"ל דסמכו על הבנת התוס' ברש"י וא"כ שוב י"ל כמ"ש הש"ג כמובן:

פירוש רפה

בד"א (קה) בשכח כו', החילוק שכ' רבינו בין שכח למניח קאמר רב בשבת קמ"ב ע"ב גבי אבן שעל פי החבית וגבי מעות שעל הכר ועי' בתו' שם ד"ה ל"ש שמיישב תרתי דרב למה לי וגם הרי"ף והרא"ש שם הביאו את תרתי דרב וצ"ל גם אלייהו כמ"ש התו' וכבר דיבר מזה הק"נ שם אות ד' וא"כ לכאורה צ"ט דמדוע לא הביא רבינו את תרתי דרב ואפשר כיון שכ' מתחלה כמו מעות שעל הכר כו' וכן באבן על החבית כו' וע"ז כתב אח"כ את החילוק בין שכח למניח נראה דעל שניהם כתב את החילוק כמובן, ואת הפי' של מניח שכ' רבינו כהר"י ולא כרש"י החילוק שביניהם מעצמו מובן וגם הטור או"ח סי' ש"ט הביא את השני פירושים ובש"ע שם הביא פירושו של רש"י בסתם ואת פירושו של רבינו בשם י"א ולפי הכלל שבידינו פסק הש"ע כרש"י אבל המג"א שם כתב דבמקום פסידא יש לסמוך על הי"א ועיין בש"ג פ' נוטל אות ב' שדעתו ג"כ נוטה לפירושו של רבינו מדהביא את פירושו לבסוף, ומ"ש רבינו ל"ש אלא לצורך גופו כו' החילוק שבין צורך גופו לצורך מקומו איתא גם בגמ' שם אבל הטעם שאם ינער שכ' רבינו ליתא בגמ' אלא הר"ן שם וגם בחידושיו כתב ג"כ את הטעם זה אבל לכאורה קשה על הטעם זה דמדוע לא יוכל לישב באותה מקום הא יכול אח"כ ליטול את המעות כיון שצריך לו המקום לישב שם אבל כבר מתרץ א"ז המרש"ל בביאורו כאן וז"ל וי"ל כדאיתא בפ' כל

הכלים (שבת דף קכ"ד) כל מה שאין שם כלי עליו אסור לטלטל אפי' לצורך גופו או מקומו עי"ש ועוד נ"ל עיקר מאחר שמעות מוקצה כמו אבנים ומודה בה ר"ש א"כ ממילא אפי' לצורך גופו או מקומו אסור כדפרישית לעיל עכ"ל ונ"ל שכיוון על מה שהעתקתי בשמו במחודש רע"ח, ומ"ש רבינו בהא דתינוק ואבן בידו כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פכ"ה הלט"ז וכ"פ הטוש"ע סי' שט"ו, ומ"ש בהא דמסננין יין בסודרין כן איתא בגמ' שם קל"ט ע"ב וכ"פ הטוש"ע סי' שי"ט, ומ"ש שאסור לגרוף את האבוס כו' כ"פ הטוש"ע סי' שכ"ד ומ"ש בהא דמספוא ליתן מבהמה זו לזו הרמ"א סי' שכ"ד הביא א"ז בשם יש מחמירין אבל המג"א פסק דאין למחות ביד הנוהגין היתר, ומ"ש בהא דקש על המטה כן איתא במשנה שם קמ"א ע"א וכ"פ הטוש"ע סי' שי"א:

פירוש רפו

אמר (קו) רבא טיט שעל גבי רגלו כו', בשבת קמ"א ע"א איתא אמר אביי ואיתימא רב יהוד' טיט שע"ג רגלו מקנחו בקרקע ואין מקנחו בכותל אמר רבא מ"ט בכותל לא משום דמיחזי כבונה הא בנין חקלא הוא אלא א"ר מקנחו בכותל ואין מקנחו בקרקע דילמא אתי לאשוויי' גומות איתמר מר בריה דרבינא אמר אחד זה ואחד זה אסור רב פפא אמר אחד זה ואחד זה מותר למר בריה דרבינא במאי מקנחי ליה מקנחי ליה בקורה עכ"ל הגמ' ולכאורה צריך להבין מדוע לא אוסר אביי לקנח בקרקע משום דילמא ישווה גומות וצ"ל דאביי סובר כר' שמעון דדבר שאין מתכוין מותר כמ"ש התוס' שם מ"א ע"ב ד"ה מיחם ואע"ג דרבא גכ"ס כר"ש ואפ"ה גזר שישכח שבת ויתכוין לאשוויי גומות כמ"ש התוס' בסוגייתינו ד"ה דילמא צ"ל דאביי לא גזר האי גזירה, אבל עדיין ק"ל לפמ"ש הפנ"י ז"ל שם דף מ"א דאביי סובר כר"ש דוק' במלאכ' דרבנן אבל באיסור דאורייתא סובר כר' יהודא דדשא"מ אסור וכיון דאשוויי גומות הוי ג"כ איסור תורה דהוי תולדה דבונה א"כ הדר' הקושי' לדוכתא מדוע לא אוסר לקנח בקרקע ג"כ אעכצ"ל דגם באיסור דאורייתא סובר כר"ש וא"כ מוכח מכאן דלא כהפנ"י אבל אחר עיון קצת ראיתי די"ל דהפנ"י סובר דאשוויי גומות ברגליו לא הוי אלא איסור דרבנן משום דהוי בונ' כלאחר יד וכמ"ש הפנ"י שם על וחפר כלאחר יד וע"כ לא אוסר אביי לקנח בקרקע, וא"כ לפי"ז מוכח מכאן בפי' דל"ל כהגירסא שהביא המלוא הרועים בסוגי' דדשא"מ אות ל"ח בשם הב"י או"ח סי' של"ז דגרס בגמרא שבת צ"ה ע"א אביי שרי זילחא במחווזא כיון דלפי גירסא זו צ"ל דמדלא התיר אביי רק ברצפה של שיש מוכח משם חדא מתרתי או דסובר דאשוויי גומות הוי איסור דאורייתא אף דהוי בונה כלאחר יד או דסובר אפי' באיסור דרבנן כר' יהודא דדשא"מ אסור וזה באמת ל"ל דמלבד שמוכח מהתו' דף מ"א הנ"ל

דאביי סובר כר"ש מלבד כל זה הי' קשה עליו מסוגייתינו דמדוע לא אוסר לקנח בקרקע ג"כ אעכ"מ דעיקר בגמ' דדף צ"ה כהגירסא שלפנינו דאמימר שרי זילח' ובאמת בהב"י שלפנינו ג"כ ליתא גירסא אחרת וא"כ ממילא ל"ק על הפנ"י גם הקושי' שהקשה המהר"ע שם עי"ש ותבין:

פירוש רפז

אבל לכאורה עדיין ק"ל בסוגייתינו דעל הא דאמר רבא בנין חקלא הוא כתב הח' הר"ן ז"ל וז"ל פי' בנין של שדה ואינו של בתים דבנין של בתים הוא בטרכסיד ואפילו במתכוין ליכא אלא איסורא דרבנן וכשאינו מתכוין כי הכא מותר לגמרי עכ"ל ולפי דבריו דרבא מחמת שאינו מתכוין הקשה א"כ גם בלא בנין חקלא הי' לו להקשות כיון דדשא"מ מותר אפי' בדאורי' לר"ש וצ"ל חדא מתרתי או דרבא לשיטתו דגזר שמא ישכח שבת ויתכוין כמ"ש התו' הנ"ל ע"כ אמר דבנין חקלא הוא ולא הוי אלא דרבנן ובדרבנן באמת סובר דלא גזרינן או צ"ל דרבא גכ"ס כמ"ש הפנ"י דאביי ל"ס כר"ש רק באיסור דרבנן וע"כ הקשה עליו דבנין חקלא הוא ולא הוי אלא איסור דרבנן ואפי' לדידי' שרי, וא"כ לכאו' צריך להבין דמה סובר אביי ומדוע באמת אוסר לקנח בכותל הלא בנין חקלא הוא וצ"ל דסובר דגם בנין חקלא אסור מה"ת דל"ל דסובר דגם באיסור דרבנן גזרינן שמא ישכח ויכוין כיון דכבר כתבנו דלא גזר האי גזירה מדלא חיישׁ לאשוויי גומות אעכצ"ל דגם בנין חקלא סובר דאסור מה"ת וא"כ ממילא מוכח דגם א"ז צ"ל דסובר דבנין כלאחר יד ג"כ מה"ת אסור דאל"כ אכתי קשה עליו דהיאך אוסר לקנח בכותל משום בונה הא הוי בנין כלאחר יד כיון דאין דרך לבנות ברגל אעכצ"ל כמו שכתבנו וא"כ הדרא הקושיא הנ"ל מחודש רפ"ו דמדוע לא אוסר אביי גם לקנח בקרקע ול"ל כתירוצינו דהוי בנין כלאחר יד דא"כ קשה מדוע אוסר לקנח בכותל וא"כ ממנ"פ קשה על אביי וזה אצלי קושיא גדולה ואין לי פירוק' אחרת כעת אלא שנאמר דלעולם סובר אביי דבונה כלאחר יד אסור מה"ת וכמו שנראה גם מהמהר"ע הנ"ל בתירוצו הא' וג"ס כמ"ש הפנ"י דבאיסור דאורייתא סובר כר"י דדשא"מ אסור ומה שלא אוסר לקנח בקרקע משום שמא ישווה גומות י"ל דלקנח בקרקע סובר דהוי כלא אפשר ולא קמכוין דבמה יקנח נהי דיכול לקנח בקורה כמ"ש הגמ' אליבא דמר בריה דרבינא אבל אביי י"ל דסובר דזה לא הוי אפשר דדילמא לית ליה קורה או דילמא טריחא לי' למיזל עד הקורה או דילמא ירא לקנח בקורה מפני הקוסמים וע"כ הו"ל לא אפשר ולא קמכוין וגם זה צ"ל דסוגייתינו אזיל אליבא דאיכא דאמרי בפסחים כ"ה ע"ב דבלא אפשר ולא קמכוין גם לר' יהודא שרי וכמ"ש התו' שם

ד"ה לא אפשר ועכ"ס אביי דלקנח בקרקע שרי אבל לקנח בכותל דהוי אפשר ולא קמכוין כיון דאפשר לקנח בקרקע עכ"ס דאסור כן נ"ל בס"ד לפרש את אביי:

פירוש רפח

וגם מר בריה דרבינא דסובר אחד זה ואחד זה אסור י"ל דסובר כמו שכתבנו אליבא דאביי אלא בזה פליג על אביי דאיהו סובר דגם לקנח בקרקע הוי אפשר ולא קמכוין כיון דיכול לקנח בקורה וכיון דתרווייי' הקרקע והכותל הוו אפשר ולא קמכוין ע"כ אוסר תרווייהו וע"כ הקשה הגמ' על מבד"ר במאי מקנחי ליה ול"ק קושיית הב"ח או"ח סי' ש"ב דמה הקשה הגמ' על מבד"ר במאי מקנחי ליה דילמא סובר דאסור לקנח כלל די"ל כיון דכל הטעם דאוסר מבד"ר משום דתרווייהו הוו אפשר ולא קמכוין וא"כ עכצ"ל דאית לי' איזה צד היתר שיכול לקנח בו דאל"כ הוי לא אפשר ולא קמכוין וע"כ הקשה הגמ' שפיר במאי מקנחי לי' ומתרץ דמקנחי בקורה כמובן, נמצא לפי פשטינו דאביי ומבד"ר סברו כר' יהודא דדשא"מ אסור א"כ ליכא שום ה"א לפסוק כאביי או כמבד"ר כיון דאנן פסקינן כר"ש דדשא"מ מותר ועי' רש"י בסוגייתינו שכ' בד"ה אחד זה ואחד זה אסור וז"ל זה משום בונה וזה משום אשוויי גומות ובד"ה אחד זה ואחד זה מותר כתב אין דרך מתכוין בכך וקיימ"ל כר"ש עכ"ל ומדכ' רש"י על הא דרב פפא קיימ"ל כר"ש נראה בפי' דגם רש"י סובר כפשטינו דמבד"ר סובר כר' יהודא, אבל מהרא"ש ז"ל שם לא נראה כן מדכתב וז"ל איכא מ"ד הלכה כמבד"ר משום דקא מפרשי לטעמיה ולי"נ להיפך מדאמר ולמר בריה דרבינא במאי מקנח ולא אמר במאי מקנחינן אלמא לית הלכתא כוותיה כדאמר בפ"ק דחולין ולר"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בישרא ולא קי"ל כר"מ ומסתבר דהלכה כרב פפא דבתראה הוא עכ"ל ומדל"כ דמשו"ה ל"פ כמבד"ר משום דסובר כרבי יהודא דדשא"מ אסור ואנן פסקינן כר"ש דמותר עכ"מ דל"ס אליב' דמבד"ר כפשטינו אלא סובר דבמבד"ר ג"כ סובר כר"ש והא דאוסר בין בכותל בין בקרקע משום דגוזר בתרווייהו דשמא ישכח את השבת ויתכוין לאשוויי גומות או להוסיף על הבנין כמ"ש התו' שם אליבא דרבא אלא בזה פליג על רבא דמבד"ר ל"ס דהוי בנין חקלא וא"כ שפיר הוה יכלינן למימר דהלכא כמבד"ר כיון דגכ"ס כר"ש ע"כ הביא הרא"ש את ראייתו דלית הלכתא כוותיה ופסק כר"פ וכ"פ הבעל המאור ז"ל שם, אבל הרי"ף ז"ל לפי גירסת הר"ן והרמ"ג ז"ל והרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"א הל"ב פסקו כרבא וצ"ל דסברו כמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות דאף דר"פ בתראה הוא אפ"ה הלכה כרבא כיון דר"פ תלמידו דרב' ואין הלכה כתלמיד במקום רבו אבל הר"ן שם הביא בשם הרשב"א ז"ל דחולק על הרמב"ן בזה וסובר דהיכא דתלמיד יושב לפני רבו ודאין בהלכה כגון

אמר ר"פ לרבא שם לית הלכתא כהתלמיד אבל כשנחלקו שניהם כשני חולקין בעלמא שם אפשר דהלכתא כהתלמיד דבתרא הוא וא"כ י"ל דגם רבינו ז"ל מסופק הי' בסברת הרשב"א ועכ"כ וצריך ליישב הלכה כדברי מי, ולענין הלכה נראה מהמג"א סי' ש"ב ס"ק י"ב שמודה לפסקו של הב"ח שהכריע כהאוסרין לקנח בין בקרקע בין בכותל אלא בכותל של עץ סובר המג"א שם ס"ק י"א דשרי כמו בקורה:

פירוש רפט

מסקינן (קז) בשבת שמותר לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים כו', בשבת קכ"ב ע"א א"ר הונא א"ר חנינא מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת אבל לא ע"ג מוקצה פרש"י וז"ל ע"ג עשבים מחוברים לרעות וליכ' למיגזר שמא יתלוש ויאכיל ואינו מעמידה ע"ג מוקצה שמא יטול בידו ויאכיל עכ"ל וכן צ"ל הפשט ברבינו ז"ל במ"ש שמותר לאדם להעמיד בהמתו כו' דכוונתו דלא חיישינן שמא יתלוש ויאכיל וא"כ ק"ל היכי הביא רבינו את המכילתא ע"ז הא מהמכילתא לא מוכח ההיתר זה כיון די"ל דהמכילתא איירי כשלא עומד אצלה, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו לא הביא את המכילתא ללמוד היתר על הא דר' חנינא כיון דע"ז באמת ל"צ ראי' דמכח סברא סובר ר"ח דמחמת חומר האיסור לא חיישינן שיתלוש ויאכיל רק במוקצה שאינה חמור כ"כ חיישינן שמא יטול בידו אלא הביא את המכילתא לתרץ בזה שלא תקשי דמדוע לא אוסר ר"ח משום הבהמה גופא כיון שאדם מצוה על שביתת בהמתו היכי יניח שבהמתו תעקור מן המחובר ע"כ הביא את המכילתא דלבהמתו שרי לעקור וגם בתו' ד"ה מעמיד צ"ל שג"כ משום כוונה זו הביא את המכילתא זו ועי' בתו' ותראה שחסר ברבינו מהמכילת' תיבת אלא צער ואחר שכתבנו א"ז ראיתי שהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן הביא את קושיתינו בשם מקשים העולם ותירץ כמו שתירצנו והנאני שכוונתי בס"ד לדעת קדשו:

פירוש רצ

אבל (קח) לא יעמיד אותה על גבי דבר שמוקצה כו', ג"ז מדברי ר' חנינא הנ"ל מחו' רפ"ט והטעם כמו שכתבנו שם בשם רש"י אבל לכאורה ק"ל דהיאך הביא רבינו ז"ל א"ז דילמא סובר ר"ח כר' יהודא דאית ליה מוקצה וע"כ אוסר להעמיד את הבהמה ע"ג מוקצה אבל רבינו דפסק כר"ש דלית לי' מוקצ' כהנ"ל מחודש רע"ז מדוע לא יהא שרי להעמיד ע"ג מוקצה, ונ"ל בס"ד דרבינו סובר כיון דרב הונ' דסובר במוקצה דטלטול ג"כ כר"ש כדאי' בשבת קכ"ח ע"א ואפ"ה קאמר בשם ר' חנינא דאסור להעמיד ע"ג מוקצה א"כ עכצ"ל דגם לר"ש אסור והטעם כמ"ש התו' שם קכ"ב ע"א ד"ה אינו דמודה ר"ש במוקצ' דמחוב' דהוי כגרוגרות וצמוקים או משום הטעמים אחרים שכ' התוס' שם כמובן, ומ"ש רבינו ועובר בפני' כו' כן היא מסקנת הגמ' שם דקאים לי' באפה ואזלא היא ואכל' פרש"י

דקאים לי' באפ' שלא תפנ' למקום אחר אבל הוא אינו עומד על העשבים קרוב להם דניחש לשמא יטול ויאכיל וכן הפשט ברבינו וע"ז מסיים רבינו וכן ביו"ט כוונתו דל"ת דדוקא בשבת מותר לעבור בפני' אבל ביו"ט דקיל לגזור אפי' לעבור בפני' קמ"ל דלא גזרינן וגם הרמב"ם הל"ש פכ"א הל' ל"ו מסיים על הא דעובר בפני' וכן ביו"ט ולהלכה פסקינן בטוש"ע או"ח סי' שכ"ד בזה כרבינו:

פירוש רצא

תנן (קט) בשבת חבית שנשבר' כו' גם רש"י והר"ן ר"פ חבית כתבו דהמתני' דלא התיר להציל אלא מזון ג' סעודות איירי בכלים הרב' אבל בחד מנא אמרינן שם דק"כ ע"א דכמה דבעי מציל וכ"פ הטוש"ע או"ח סי' של"ה, ומ"ש רבינו ובלבד שלא יקלוט הקילוח כו' כתב המרש"ל ע"ז פי' משום דהוי כעובדא דחול, ומ"ש רבינו אבל בחד מנא כו' הטעם דלמה התיר בחד מנא באיזה ענין שירצה כתב הב"י סי' הנ"ל וז"ל וכתב בסמ"ג והתרומה דכשמציל בחד מנא מציל באיזה ענין שירצה כלומר אפי' קולט או מצרף וטעמא דכיון דלא שרית ליה להציל אלא בכלי אחד תו ליכ' למיחש למידי עכ"ל וכ"פ בש"ע שם, ומ"ש רבינו דשרי ליתן קנ' חלול לתוך החבית בשבת כו' כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פכ"ג הל"ו וכן פסק הטוש"ע סי' שי"ד ועי' בב"י שם מ"ש בשם ר' ירוחם בזה, ומ"ש דלחתוך הקנה גם ביו"ט אסור כן היא בגמ' שם קמ"ו ע"ב, ומ"ש א"ר יוחנן היוצא בטלית מקופלת כו' המקור לזה שם קמ"ז ע"א וקצת מזה תמצא בתו' שם קל"ט ע"א ד"ה ציצית וברמב"ם הל"ש פי"ט הלי"ט ובהגמי"י שם וגם הש"ג פ' חבית דיבר אריכות מזה ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' ש"א:

פירוש רצב

אין (קי) מרסקין לא את השלג כו', כדי להבין שפיר את פלוגתת רבינו עם רבי' ברוך אברר בס"ד את הסוגי' עם הראשונים בזה בשבת נ"א ע"ב איתא ואין מרזקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש ובתוספתא שם סוף פ"ד איתא אין מרסקין את השלג שיזובו מימיו אבל מרסק הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש עכ"ל ואע"ג דבגמ' אי' מרזקין בזיי"ן פירושו כמו מרסקין בסמ"ך וכ"כ רש"י שם וז"ל ואין מרזקין כמו מרסקין משברין לחתיכות דקות ומהתו' שם נראה דגם בגמרא הי' גירסתם אין מרסקין וכן הגיר' בהרי"ף והרא"ש שם וגם מרבינו ז"ל נראה דהי' גירסתו כך, נמצא לפי"ז מוכח בפי' דהתוספת' חולקת עם הגמ' דהגמ' לא התיר אלא ליתן לתוך הכוס או לתוך הקערה כדי שיהא נימוח מאליו אבל לא לרסק והתוספת' התיר אפי' לרסק לתוך הכוס או לתוך הקער' וכ"כ מרש"י ז"ל שכתב וז"ל אבל נותן לתוך הכוס של יין בימות החמה כדי לצנן ואע"פ

שנימוח מאליו ואינו חושש עכ"ל ומדכתב ואע"פ שנימוח מאליו מוכח בפי' דסובר הפשט בגמ' דלא שרי אלא ליתן לתוך הכוס אבל לא לרסק וא"כ ק"ל על הרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"א הלי"ג שכ' וז"ל ואין מרסקין את השלג שיזובו מימיו אבל מרסק הוא לתוך הקערה או לתוך הכוס עכ"ל נראה בעליל דפסק כהתוספ' דמלבד דנקט כלשון התוספת' מדלא נקט אלא שלג והניח ברד מלבד כל זה כתב בפי' כהתוספת' אבל מרסק הוא לתוך הקערה וכיון דמוכח מהגמ' דל"ס כהתוספת' א"כ היאך שבק את הגמ' ופסק כהתוספתא, אעכצ"ל דהרמב"ם סובר דהגמ' לא פליג עם התוספ' אלא הפשט בגמ' כך ואין מרסקין לא את השלג כו' בשביל שיזובו מימיו אבל כו' כלומר בשביל שיזובו מימיו אסור לרסק אבל מותר לרסק בשביל שיתן לתוך הכוס או לתוך הקער' וכדי שלא יהא קשה על הרמב"ם דמנ"ל לומר פשט זה בגמ' עכ"כ כלשון התוספתא לרמז לנו שבשביל תוספתא זו מפרש את הגמרא כך כדי שלא נאמר דהגמ' חולק עם התוספתא וא"כ לכאו' קשה להיפך על רש"י דסובר דהגמ' חולק עם התוספתא וכן כתבו ז"ל הרשב"א והריטב"א והר"ן והראש יוסף בסוגיתינו בדעת רש"י א"כ קשה דמנ"ל הכרח לפרש כן דילמ' באמת הפשט בגמ' כמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם כיון דאפושי פלוגת' לא מפשינן:

פירוש רצג

ונ"ל בס"ד דרש"י לשיטתו לא יוכל לפרש כמו שפירשנו אליבא דהרמב"ם דעל בשביל שיזובו מימיו כתב רש"י וז"ל משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האלו עכ"ל מוכח דסובר דהאיסור לרסק את השלג והברד משום דנרא' כעושה מלאכה ולא משום נולד דאלת"ה אלא נאמר דמ"ש דקא מוליד בשבת כוונתו דמשום נולד אסור א"כ קשה מדוע כתב ודמי למלאכ' הלא נולד לא משום סרך מלאכה אסור אלא משום מוקצה ומדכ' ודמי למלאכה עכ"מ כמו שכתבנו ומ"ש דקא מוליד בשבת צ"ל שכיוון בזה דעל ידי זה דקא מוליד בשבת נראה כעושה מלאכה וזה ל"ק כיון דסובר דהוי נולד א"כ מדוע באמת ל"ק דמשום נולד אסור דע"ז י"ל כיון דהלכה כר"ש דלית לי' מוקצה כמ"ש הג' שם קנ"ז ע"א ורש"י הוא מהני שיטות דאין חילוק בין נולד למוקצה וא"כ גם בנולד הלכה כר"ש עי' בטוב"י ז"ל או"ח סי' תצ"ה שמבררו א"ז היטב וכיון דרש"י רצה למוקי את הברייתא זו אליבא דהלכתא דלית לן מוקצה ולא נולד ע"כ ל"ק דהאיסור הוא משום נולד אלא משום דנראה כעושה מלאכה וכ"כ הרשב"א בסוגייתינו בדעת רש"י וז"ל ומ"ש הרב ז"ל משום דקא מוליד לאו למיסר משום נולד קאמר אלא שהאיסור הוא משום סרך מלאכה לפי שהוא כבורא ומוליד המים הללו כו' עכ"ל וכשתעיין היטב בדבריו תראה

שכיוון בדעת רש"י לכל מה שכתבנו, עכ"פ זה מוכח בפי' דשיטת רש"י דמשום דנרא' כעושה מלאכה אסור לרסק את השלג וא"כ לפי"ז באמת אסור לרסק אפי' לתוך הכוס או לתוך הקערה כיון דנראה כעוש' מלאכה מה לי אם מרסק בשביל שיזובו מימיו או אם מרסק לתוך הכוס וכ"נ בפי' מהריטב"א והר"ן והראש יוסף דלפי טעמו של רש"י אסור לרסק אפי' לתוך הכוס כן היא שיטת רש"י.

פירוש רצד

אבל הרשב"א לעצמו אית ליה טעם אחר דז"ל ולי"נ דמשום גזירת סחיטה דפירות העומדין למשק' נגעו בה מפני שהברד והשלג למימיהן הן עומדין ולפיכך לתת בתוך הכוס מותר שאינו נראה כסוחט ועוד הקילו בו לרסק בתוך הכוס בפירות דלאו בני סחיטה והתירו לרסק אפי' בי דלתוך הכוס כדתניא בתוספתא אבל מרסק הוא לתוך הקערה וטעמא דמלתא לפי שאע"פ שנקרש ונעשה עב הכל יודעין שאין בו אוכל ושמימיו נסחטין מתוכו אלא מים הם מתחילתן ועד סופן אלא שנקרשו לפי שעה ולפיכך הקילו בהם לסחטן לתוך הקערה או לתוך הכוס אלא שהחמירו בהן לסחטן ולרסקן בפני עצמן עכ"ל והחילוק שבין רש"י להרשב"א פשוט דלטעמו של רש"י לתוך הכוס ג"כ אסור לרסק אבל לטעמו של הרשב"א שרי וא"כ צ"ל דהתוספתא דמתיר לרסק לתוך הכוס ע"כ סוברת כטעמו של הרשב"א וכן צ"ל דסובר הרמב"ם כיון דג"כ מתיר לרסק לתוך הכוס וכ"כ הרהמ"ג ז"ל שם אלא הרהמ"ג הביא ראי' לזה מדכתב הרמב"ם את הדין של ריסוק השלג בפכ"א אצל דיני סחיטה אבל לפענ"ד נראה דבלא"ה עכצ"ל כן מהטעם שכתבנו וא"כ ממיל' מיושב שפיר קושיתינו הנ"ל מעל רש"י די"ל דרש"י לשיטתו כיון דסובר בטעמ' דאיסור ריסוק משום דנראה כעושה מלאכה ע"כ לא יכול לפרש את הגמ' כמו שפירשנו אליבא דהרמב"ם אבל הרמב"ם לשיטתו דסובר כהרשב"א ע"כ שפיר מפרש את הגמ' כהנ"ל מחודש רצ"ב כמובן, אבל עדיין ע"ז גופא קשה דמדוע ל"ק רש"י ג"כ כטעמו של הרשב"א ואז הי' מרויח דהי' יכול לומר דגם הגמ' סובר כהתוספתא וצ"ל דלרש"י הי' קשה דאי נאמר דהברייי' דגמ' באמת סוברת כהתוספת' א"כ אמאי ל"ק גם הברייתא זו כלשון התוספתא אבל מרסק הוא לתוך הכוס כו' אעכ"מ דל"ס הברייתא זו כהתוספתא והי' קשה לרש"י דמדוע באמת ל"ס הברייתא זו כהתוספתא אעכצ"ל כיון דברייתי' זו סובר' דטעמא דאיסור לרסק משום דנראה כעושה מלאכה ע"כ ל"ס כהתוספתא ועכ"כ רש"י את הטעם זה וכיון דכ' את הטעם זה ע"כ אינו יכול לפ' את הגמ' כמו שפירשנו אליבא דהרמב"ם ודו"ק:

פירוש רצה

אבל הריטב"א והר"ן בסוגייתינו כתבו עוד טעם אחר דמדוע אסור לרסק את השלג וז"ל ואין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת פרש"י ז"ל שדומה למלאכה שבורא המים האלו אבל נותן הוא לתוך הכוס ואע"פ שנימוח מאליו ובתוספתא משמע דאפי' לרסק בידים לתוך הקערה שרי דקתני אבל מרסק הוא לתוך הקערה ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה א"נ גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין לפי שהברד והשלג למימיהן הן עומדין וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל בפכ"ה מהל"ש כו' עכ"ל נראה מדבריהם דבתוספתא י"ל שני טעמים משום סרך מלאכה או משום גזירה שמא יסחוט כמ"ש הרשב"א הנ"ל וא"כ צ"ל דסברו דאפילו להטעם דמשום סרך מלאכה ג"כ שרי לרסק לתוך הכוס וכ"כ בפי' הראש יוסף בסוגיתינו וגם זה נראה דסברו דלפי טעמו של רש"י משום דנראה כעושה מלאכה אסור לרסק לתוך הכוס דמדכתבו בתר שהביאו את רש"י ובתוספתא משמע כו' מוכח בפי' דסברו דרש"י ל"ס כהתוספתא וכ"כ הרא"י עי"ש, וא"כ לכאורה טעמ' בעי דמדוע סברו דלפי הטעם משום דנראה כעושה מלאכה אסור לרסק לתוך הכוס ולפי הטעם משום סרך מלאכה שרי בשלמא כשאמרי' בהתוספת' את הטעם הב' משום גזירה שמא יסחוט שפיר יש לחלק בין טעם זה לטעמו של רש"י די"ל דלרסק לתוך הקערה לא החמירו לאסור משום סחיטה כמ"ש הרשב"א הנ"ל אבל משום שנראה כעוש' מלאכ' וגם לרסק לתוך הכוס אסור כיון שגם בכה"ג נראה כעושה מלאכה אבל לפי הטעם משום סרך מלאכה באמת טעמא בעי דמדוע שרי לרסק לתוך הכוס טפי מלטעמו של רש"י, וצריך לחלק דבשלמא לפי טעמו של רש"י כיון דהריסוק גופי' נראה כמלאכה ע"כ אסור אפי' לתוך הכוס אבל משום סרך מלאכה כיון דהריסוק בעצמו אינו מלאכ' וגם לא נראה כעושה מלאכה אלא גזרינן כשיתיריהו לרסק יעשה היתר לעצמו לעשות גם איזה מלאכה ע"כ כשמרסק לתוך הכוס לא גזרינן, וממילא שפיר יש להבין דמדוע ל"כ גם הרשב"א את הטעם הב' שכתבו הריטב"א והר"ן די"ל כיון דהרשב"א כתב על טעמו של רש"י וז"ל אלא האיסור היא משום סרך מלאכה כו' וכיון שכ' בטעמ' דרש"י משום סרך מלאכה עכצ"ל דל"ס את החילוק בין טעמא דסרך מלאכה לבין טעמא משום דנראה כעושה מלאכה שכתבנו וע"כ ל"כ הרשב"א אליבא דהתוספתא אלא הטעם משום גזירת סחיטה אבל הריטב"א והר"ן שכתבו אליבא דהתוספתא שני טעמים עכצ"ל דסברו את החילוק שכתבנו, וא"כ מוכח בפי' מהריטב"א והר"ן דאין שום נפ"מ בין השני טעמים שכתבו אליבא דהתוספתא וממילא לפי"ז ליכא הכרח מהתוספתא דסוברת דוקא הטעם משום גזירת סחיטה כיון די"ל דסוברת הטעם משום סרק מלאכה וא"כ גם מהרמב"ם

ליכא הכרח דסובר כטעמו של הרשב"א דוקא כיון די"ל דסובר ג"כ משום סרך מלאכה וא"כ י"ל דמש"ה הביא הרהמ"ג הנ"ל מחודש רצ"ג את ראייתו דהרמב"ם סובר כהרשב"א ול"כ כראייתינו שכתבנו שם כיון די"ל דסובר ג"כ כהריטב"א והר"ן ודו"ק:

פירוש רצו

אבל עוד טעם רביעי יש דמדוע אסור לרסק את השלג טעמו של רבי' ברוך ז"ל בספר התרומות מובא ברשב"א הנ"ל וז"ל אבל בספר התרומה כתוב שהוא אסור משום נולד ולפיכך אסור ליתן קדירה או פנאדה שקרש שמנוניתה כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול והו"ל נולד ולדבריו אפי' בחמה אסור דהו"ל נולד ואינו מחוור דא"כ למה התירו לתת לתוך הכוס דמ"מ הרי הוא נפשר בתוך הכוס והרי הוא נולד בשבת ואסור ועוד דהא פירות דלאו בני סחיט' נינהו סוחטין לכתחילה ואפי' תותים ורמונים היוצא מעצמן אם לאוכלין מותר אלא לעולם לא אסרו אלא ריסוק דיד מפני סרך מלאכה עכ"ל אלמא דרבי' ברוך אוסר מטעם נולד וא"כ צ"ל דסובר כשיטת הבה"ג ור"ת מובא בטוב"י או"ח סי' תצ"ה דלענין מוקצה הלכה כר"ש אבל לענין נולד הלכה כר' יהודא דאי סובר דגם בנולד הלכה כר"ש היכי אוסר לרסק את השלג מטעם נולד אעכ"מ כמו שכתבנו ואח"כ ראיתי שגם מהראש יוסף דסוגייתינו יש להוכיח דסובר כן בדעתו, ועל השני קושיות שהקש' עליו הרשב"א נ"ל בס"ד דעל הקושי' הראשו' י"ל דאזיל לשיטתו דסובר גבי גיגית מלאה ענבים דהיכא דאינו ניכר האיסור ותחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת אפי' דבר שיל"מ בטל מובא בשמו בטור או"ח סי' ש"כ וא"כ י"ל דמטעם זה סובר דשרי ליתן לתוך הכוס כיון דאינו ניכר הנולד מקודם שנתן לתוך הכוס ובטל במים או ביין שבתוך הכוס אף דהוי דבר שיל"מ וגם ברא"י ראיתי שדיבר מזה והנאני מאד שכוונתי בס"ד לדעת קדשו וא"כ ל"ק הקושיא הא' של הרשב"א ואפשר דמשו"ה לא הקשה הרמב"ן ז"ל בסוגייתינו על הרבי' ברוך רק הקושי' הב' של הרשב"א וגם המאירי והריטב"א והר"ן לא דברו רק מקושיתו של הרמב"ן וגם על הרשב"א י"ל דמשו"ה הביא את הקושיא הב' בלשון ועוד ול"ק ותו דכוונתו דאפי' כשלא קשה הקושי' הא' מהטעם שכתבנו אבל הקושי' הב' קשה, אבל באמת גם הקושי' הב' ל"ק כי כבר תירץ יפה הר"ן שם וז"ל והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דשומן כיון דלעולם אוכל הוא אפילו לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלאו בני סחיטה נינהו סוחטין אותן לכתחילה ואפי' בתותים ורמונים היוצאין מעצמן כל שהיו עומדין לאוכלין מותר לפיכך כתב דכל היכא דאתי ממילא בין בחמה בין כנגד המדורה שרי ואין זו קושי' אצלי דשומן זה כיון דכל זמן שלא קרש זב וצלול הוא ודרכו בכך אף כשקרש כפירות העומדין למשקין דמי עכ"ל

וכן מתרץ הריטב"א שם וא"כ עול' יפה שיטת רבי' ברוך וממילא מוכח דגכ"ס כשיטת רש"י דלרסק לתוך הכוס אסור דאל"כ נשאר עליו הקושי' הא' של הרשב"א הנ"ל כיון דכשמרסק מקודם שנתן לתוך הכוס ניכר האיסור ולא הוי תחילת ביאתו ע"י תערובת ול"ל כתירוצינו הנ"ל אעכ"מ דסובר כשיטת רש"י וא"כ לפי"ז ליכא שום נפ"מ בין טעמו של רש"י לטעמו של רבי' ברוך אלא לענין פשטיד"א דלטעמו של רבי' ברוך אסור לחמם אצל המדורה או אצל החמה משום נולד אבל לטעמו של רש"י שרי וכ"כ הראש יוסף אבל בין טעמם של הרשב"א והריטב"א והר"ן משום גזירת סחיטה או משום סרך מלאכה לבין טעמו של רבי' ברוך יש ב' נפ"מ חדא לענין פשטיד"א דלטעמם שרי ועוד דלטעמם מותר לרסק לתוך הכוס:

פירוש רצז

ועתה נחזור לברר בס"ד את דעת רבינו ז"ל בענין זה דמדכ' על רבי' ברוך ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור עכצ"ל דל"ס כחד מהטעמים הנ"ל אלא כטעמו של רבינו ברוך משום נולד דאלת"ה הי' קשה עליו דמדוע כתב ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור דנראה דגם לאיסור יש ראי' הלא לפי טעמם של רש"י והרשב"א והריטב"א והר"ן ליכא שום ראיה לאיסור לענין הא דפשטיד"א כיון דלטעמם באמת שרי כהנ"ל סוף מחודש רצ"ו אעכצ"ל דרבינו סובר דהא דאסור לרסק את השלג משום נולד וא"כ יש ראייתו של רבי' ברוך לאסור הא דפשטיד"א אלא כיון שיש ראיי' מסוגייתינו להתיר מהא דמותר ליתן לתוך הכוס כמו שהקשה הרשב"א על רבי' ברוך בקושי' הא' הנ"ל מחודש רצ"ו וכיון שנראה לרבינו יותר הראי' של הרשב"א להתיר מהראי' של רבי' ברוך לאסור עכ"כ ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור ועי' בהגמי"י ז"ל הל"ש פכ"א אות כ' שכ' וז"ל ובס"ה כתב שיותר יש ראי' מכאן להיתר מלאיסור פירו' מדשרי לתוך הקערה או לתוך הכוס עכ"ל וא"כ מוכח דגם הגמי"י סובר דרבינו כיוון על הקושיא הא' של הרשב"א ולא על הקושי' הב' שהיא הקושיא של הרמב"ן הנ"ל וצ"ל משום דסובר רבינו כתירוצם של הריטב"א והר"ן הנ"ל ע"כ לא הי' קשה לו רק הקושיא הא' של הרשב"א וע"כ לא מדחה את רבי' ברוך לגמרי כמו שעשה הרמב"ן אלא כתב ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור כמובן, וא"כ לכאורה ממ"נ ק"ל על רבינו מאי קסבר אי קסבר די"ל על הקושיא הא' של הרשב"א כתירוצינו הנ"ל מחודש רצ"ו א"כ ליכא שום ראי' מסוגייתינו להיתר רק לאיסור ואי סבר דל"ל כתירוצינו משום איזה טעם שיהי' א"כ נשאר' הקושי' הא' של הרשב"א על רבי' ברוך בתקפה וא"כ ליכא מסוגייתינו שום ראי' לאיסור רק להיתר כיון די"ל דממילא באמת שרי כמו דשרי ליתן לתוך הכוס [ועי' בב"י או"ח סי' שי"ח דעמ"ש

רבינו ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור כתב וז"ל כלומר דלא אסור אלא לרסק בידים אבל היכא שנמחה ממילא שרי עכ"ל ולכאו' מה רצה בהכלומר ומה מפרש אבל עם מה שכתבנו שפיר יש להבין את דבריו] ותו ק"ל כיון דרבינו גכ"ס בהא דגיגית כרבי' ברוך כהנ"ל מחודש פ"א וא"כ שפיר י"ל על הקושיא הא' של הרשב"א כתירוצינו הנ"ל וא"כ ליכא תו ראי' להתיר מסוגיתינו והיאך כתב דיותר יש ראי' להיתר:

פירוש רצח

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר כיון דהדין של רבי' ברוך בהא דפשטיד"א דיליף ממה דאמרה הברייתי' אבל נותן הוא לתוך הכוס תליא בהפשט בהברייתא דאי אמרינן הפשט דדווקא ליתן לתוך הכוס שרי אבל לרסק לתוך הכוס אסר כמ"ש רש"י אז שפיר יש למילף את הדין של ר' ברוך ול"ק עליו גם הקושי' הא' של הרשב"א כיון די"ל כתירוצינו הנ"ל מחודש רצ"ו אבל אי אמרי' הפשט בהברייתא כהנ"ל מחודש רצ"ב אליבא דהרמב"ם דגם לרסק לתוך הכוס שרי אז ליכא למילף את הדין של ר' ברוך כיון שנשאר עליו הקושיא הא' של הרשב"א כיון דאז ל"ל כתירוצינו כהנ"ל מחודש רצ"ו וכיון דמסתבר לרבינו יותר למימר כשיטת הרמב"ם כיון דלשיטתו הברי' לא חולקת עם התוספתא עכ"כ על הדין של רבי' ברוך ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור כוונתו דאף דכשאמרינן כרבי' ברוך בטעמא דאיסור רסיקת השלג משום נולד וכשיטת רש"י דהברייתא דגמ' פליגא עם התוספתא אז שפיר יש להביא ראיה לאיסור אבל יותר יש מכאן ראי' להיתר כיון דיותר מסתבר למימר כשיטת הרמב"ם דהברייתא לא חולקת עם התוספתא כמובן, וא"כ לפי"ז עכצ"ל דרבינו סובר בטעמא דאסור לרסק את השלג כהרמב"ם משום גזירת סחיטה ולא משום נולד וגם ראי' לזה נ"ל דאי נאמר דסובר משום נולד כהנ"ל מחודש רצ"ז אז צ"ל דסובר דהלכה כר"ש במוקצה אבל לא בנולד כהנ"ל אליבא דרבי' ברוך מחודש רצ"ו וזה באמת אא"ל כיון דממה דפסק רבינו כר"ש דלית לי' מוקצ' כהנ"ל מחודש רע"ז מוכח בפי' דגם נולד לית לי' כיון דכ' שם וז"ל והמיקל משניהם אומר שהלכה כר"ש בכל דיני מוקצה דשרי במוקצה מחמת מיאוס ובמוקצה מחמת איסור חוץ מנר שהדליקו באותה שבת דדחי' בידים כו' ומדל"כ חוץ מנולד מוכח בפי' דגם בנולד סובר דהלכה כר"ש וא"כ עכצ"ל דל"ס בטעמא דאסור לרסק את השלג כר' ברוך משום נולד אלא משום גזירת סחיטה כהרמב"ם כמובן:

פירוש רצט

אבל אח"כ ראיתי שלא דקדקתי יפה ברבינו כיון דכ' כאן אחר הדין של ריסוק השלג על הא דינא דסכין ומפרכסין לאדם וז"ל אומר ר' יצחק דוקא שמן שכבר הוא נמחה סכין אבל חלב ושומן לא לפי שנמחה בידו והו"ל נולד כמו אין מרסקין לא את השלג ולא את

הברד עכ"ל מוכח בפי' דבהטעם בהא דאין מרסקין את השלג מודה רבינו לרבי' ברוך דמשום נולד אסור כמו שסובר גם הר' יצחק דאל"כ היכי הביא את הא דרב' יצחק וא"כ עכצ"ל דבנולד סובר דלית הלכתא כר"ש ומה שלא אמר לעיל חוץ מנולד צ"ל דסמך על מה שהביא כאן את הא דר' יצחק דמזה מוכח דבנולד לית הלכתא כר"ש וגם ממה שהביא רבינו במל"ת ע"ה את שיטת הבה"ג ור"ת דלית הלכתא כר"ש בנולד ג"כ מוכח דס"כ וא"כ ממילא ל"ל כפשטינו הנ"ל בכוונת רבינו במ"ש ויותר יש מכאן ראי' להיתר מלאיסור אעכצ"ל כמ"ש הב"י הנ"ל מחודש רצ"ז דרבינו לא חולק על טעמו של רבי' ברוך רק בהא דפשטיד"א חולק עליו משום דמחלק בין ממילא להיכא דמרסק בידים ועל קושיתינו הנ"ל מחודש רצ"ז באמת צ"ע אבל זה עכ"פ מוכח בפי' דבהא דפשטיד"א באמת חולק רבינו ומתיר כיון דממילא נימח אבל בהא דינא דר' יצחק גם רבינו מודה דאסור כיון דנמחה בידים ועי' בש"ג פ' במה בהמה על הא דסכין ומפרכסין שכ' וז"ל נ"ל דתליא בפלוגתא כו' אבל לפי מה שכתבנו באמת מוכח דלא תליא בפלוגתא אלא רבינו סובר כרב' יצחק אף דל"ס כר' ברוך עי"ש ותבין, אבל מהרא"ש סוף פ' במה טומנין מוכח דפסק כרבינו ברוך בהא דפשטיד"א מדהביאו בלי שום חולק וא"כ צ"ל דסובר דלית הלכתא כר"ש בנולד כהנ"ל אליב' דר' ברוך וכמו שבאמת נראה גם מפשטות לשון הרא"ש סוף ביצה וכ"כ הים של שלמה שם פ"ד אות ז' אבל הק"נ שם הוכיח דגם בנולד סובר כר"ש ודלא כהיש"ש ולפי דבריו באמת קשה היאך יכול לפסוק כר' ברוך וצ"ע, ולענין הלכה בהא דפשטיד"א פסק המחבר או"ח סי' שי"ח כרבינו דשרי אלא הרמ"א כתב ונהגו להחמיר מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה:

פירוש ש

סכין (קיא) ומפרכסין כו', מ"ש רבינו בשם רבי' יצחק לחלק בין שמן לחלב דאסור משום נולד כ"כ גם המרדכי פ' במה בהמה ובאמת המרדכי לשיטתו שכתב בסוף פ' במה טומנין כרבינו ברוך דמטעם נולד אסור לרסק את השלג מדאוסר שם לחמם את הפשטיד"א עכ"כ בהא דסכין ומפרכסין שפיר לחלק בין שמן לחלב אבל הרמב"ם דסובר דלא מטעם נולד אסור לרסק את השלג אלא משום גזירת סחיטה כהנ"ל מחודש רצ"ג עכ"כ בפכ"א מהל"ש הל' ל' את הא דסכין ומפרכסין סתם ולא מחלק בין שמן לחלב, וא"כ לכאורה ק"ל על רש"י והר"ן בשבת נ"ג ע"ב שכתבו על הא דסכין וז"ל שמן, הלא הם לא סברו דמטעם נולד אסור לרסק את השמן כהנ"ל מחודש רצ"ג וא"כ אמאי כתבו דדוק' שמן סכין הא לפי שיטתם גם חלב סכין ואפשר דנקטו שמן לרבות' משום סיפא דבבהמה אפי' שמן אין סכין, ולהלכה פסק הטוש"ע או"ח סי' שכ"ח כרבינו דדוקא שמן

סכין ולא חלב, ומ"ש רבינו אבל בחול מותר לסוך כו' לכאורה יש לדקדק מה ענין זה לכאן בהל"ש וכבר תמה ע"ז מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן ותירץ דלכך מביאו לאורויי דבשבת אסור לסוך מחלב אפי' משום צער והראיה דבחול מותר לסוך חטטין מחלב ומחזיר משום צער אבל בשבת אפי' משום צער אסור, ומ"ש רבינו דסיכה כשתיה אסמכתא בעלמ' ומדרבנן אין איסור אלא כי עביד לתענוג וגם מ"ש בשם רבינו יעקב כל זה כתב גם התוספות נדה ל"ב ע"א ד"ה וכשמן וגם המרדכי הנ"ל דיבר קצת מזה, ומה שכתב רבינו בשם רבינו ברוך דלסוך את התינוקות בחלב וחזיר אסור אבל יניח לעכו"ם לסוכן כן כתב גם הג"מ שם אבל המרש"ל בביאורו כאן כתב על זה וזה לשונו מכאן משמע שאין נפקותא אם מניחין התינוקות לאכול דבר איסור מיד עכו"ם אבל האור זרוע כתב שצריכין להזהיר את המינקת שלא תאכילנה חזיר ונבילות וכל שכן שלא להאכילו דברים טמאים והראיה מאחר שהאכילתו אמו ממין ע"ז וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רעה עד כאן לשונו ויש ללמוד מזה מוסר השכל דהיאך צריך ליזהר בגידול בנים ובנות לגדלם על ברכי התורה והיראה ולהנהיגם בכל מיני פרשיות אף בקטנותם:

פירוש שא

ספק (קיב) סכנת נפשות דוחה את השבת כו', כן איתא במשנה יומא פ"ג ע"א החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ס"נ דוחה את השבת ושם פ"ד ע"ב הקשה הגמ' ל"ל תו למימר וכל ס"נ דוחה את השבת א"ר יהוד' א"ר לא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפי' ספק שבת אחרת פרש"י ז"ל וז"ל לא שיהא ספק הנפשות לשבת זו אלא אפי' אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות ר"ל לשבת הבאה עכ"ל ואח"כ קאמר הגמ' ה"ד כגון דאמדוה לתמניא יומא ויומא קמא שבתא מד"ת ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתי קמ"ל ואח"כ הביא הגמרא ראי' לזה מברייתא עי"ש ופסקו כן הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פ"ב הל"ב והטוש"ע או"ח סי' שכ"ח וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא א"ז דאפי' ספק שבת אחר' מחללין משום ספק ס"נ וצ"ע, ועוד דקדוק גדול ק"ל על רבינו דהיכי כתב ספק ס"נ דוחה את השבת לפיכך כו' נר' מזה דמשום דספק ס"נ דוחה את השבת ע"כ מותר להדליק או לעשות מלאכה אחרת לחולה שיש בו סכנה הלא אפילו אי לא הוה אמרינן דספק ס"נ דוחה את השבת ג"כ הי' מותר לחלל את השבת בשביל חולה שיש בו סכנה, אבל נ"ל בס"ד ליישב א"ז דהרמב"ם בהלכה א' שם כתב וז"ל דחויה היא שבת אצל ס"נ כשאר כל המצות לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת כו' וכתב הכ"מ דכי היכי דפליגי תנאי בפסחים דף

ע"ז בטומאה אם דחויה היא בצבור או הותר' ה"נ איפליגו בשבת לגבי חולה והנפ"מ כתב בשם רש"י דכשאמרי' דדחויה אז לאו היתר גמור הוא אלא דוקא היכא דא"א בענין אחר ופסק הרמב"ם גבי טומאה ושבת דדחויה היא וכ"כ הרשב"א והר"ן וכ"ס הכ"מ לעצמו ובב"י סי' הנ"ל כתב עוד נפ"מ אי שוחטין לחולה שצריך לבשר אם יש בשר נבילה דלמ"ד דהותרה שוחטין ולמ"ד דדחויה אין שוחטין אלא מאכילין נבילה וגם שם מסיק להלכ' דדחוי' אלא שם כתב כמדומה עי"ש וא"כ צ"ל דמ"ש הרמב"ם הלכה ב' שם דשוחטין לחולה כוונתו היכא דלית לי' נביל' דאל"כ הי' סתיר' בהרמב"ם כיון דפסק דדחוי' היא וגם התשב"ץ ז"ל ח"ג ססי' ל"ז כתב את הנפ"מ של הב"י אלא הביא ראיות דאע"ג דבטומאה דחויה היא גבי שבת הותרה עי"ש, וא"כ י"ל דגם רבינו סובר דבשבת הותר' מחמת הראיות של התשב"ץ אלא הי' קשה לרבינו ממשנה דיומא דמדוע איתא וכל ס"נ דוחה את השבת הול"ל וכל ס"נ הותרה בשבת אעכצ"ל דבס"נ באמת סובר התנא דדחויה היא ולא הותרה אבל בודאי נפשות באמת גם התנא סובר דהותרה והא דל"ק א"ז בפי' י"ל דסמך דממילא ידעינן א"ז דבודאי נפשות נפיש דינא בחד דרגא וא"כ י"ל דה"ק רבינו ס"נ דוחה את השבת לפיכך מותר להדליק כו' כלומר כיון דבס"נ דוחה מוכח מזה דבודאי נפשות הותרה ומ"ש ושוחטין כו' באמת כוונתו אפי' שאית לי' בשר נבילה כיון דסובר הותרה וגם המרש"ל בביאורו כאן כתב בדעת רבינו דאפי' כשאית לי' בשר נבילה שוחטין ודו"ק, יוצא לנו מהנ"ל דאפי' כשאמרינן בודאי נפשות הותרה אבל בס"נ לא אמרינן אלא נדחה ולהלכה נ"ל דהטוש"ע באמת פסקו דהותרה דמפסקו בסי' הנ"ל דשוחטין לחולה אפי' כשיש בשר נבילה וכ"כ המג"א שם ס"ק ט':

פירוש שב

ומ"ש רבינו מותר להדליק ולכבות נ"ל בס"ד דכוונתו דמותר לכבות ע"מ להבעיר או ע"מ לעשות פחמין לרפואה דאל"כ הו"ל משאצל"ג כמ"ש רש"י שבת ל' ע"א ד"ה ש"מ וכיון דרבי' פסק כר"ש דמשאצל"ג פטור כהנ"ל מחודש ק"פ א"כ למה כתב דמותר לכבות הלא פשיטא היא כיון דגם לחולה שאב"ס ג"כ מותר כמ"ש הגמ' שם אעכ"מ דצ"ל הפשט ברבינו כמ"ש, ומ"ש שרופא אחד אומר שהוא צריך ורופא אחד אומר שאינו צריך מחללין עליו את השבת כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פ"ב הל"א ובהל' שביתת עשור פ"ב הל"ח וכתב הרהמ"ג שם דאיירי בחול' שנשתתק או שאמר אינו יודע דאי כשאמר שאינו צריך ורופא אחד אומר כמותו אז מוכח מסוגי' דר' ינאי יומא פ"ג ע"א דאין מאכילין אותו על פי רופא אחד וא"כ גם לענין שבת הדין כן ומה של"כ הרהמ"ג א"ז בהל"ש צ"ל משום דר' ינאי קאמר ביוה"כ אבל באמת אין חילוק כמובן וא"כ צ"ל גם ברבינו דאיירי

כן, ומ"ש רבינו בשם ר' יצחק כי כל בני אדם חשובים בקיאין במקצת כ"כ גם הגמי' הל"ש פ"ב והטוש"ע סי' הנ"ל אלא הרמ"א כתב בשם י"א דדוקא ישראלים אבל סתם עכו"ם שאינן רופאים לא מחזיקין אותם כבקיאין:

פירוש שג

ומ"ש רבינו כשעושין דברים אלו אין עושין אותן לא ע"י קטנים כו', ביומא פ"ד ע"ב לפי הגירסא שלפנינו איתא ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י כותים אלא ע"י גדולי ישראל וכתב התוס' ואפילו היכא דאפשר בנכרי מצו' בישראל שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבא לידי סכנה ואח"כ איתא ואין אומרין יעשו דברים הללו לא עפ"י נשים ולא עפ"י כותים אבל מצטרפין לדעת אחרת פרש"י ז"ל וז"ל אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהן אבל מצטרפין לדעת אחר' כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וס"נ להקל עכ"ל ועי' בר"ן ז"ל שם מ"ש על רש"י כי צריך ביאור, נמצא לפי גירסא זו לא קאי ואין אומרין יעשו דברים הללו כו' אלא על זה דאין מחללין על פיהן כמו שפרש"י אבל מהא דאין עושין עפ"י נשים או עפ"י קטנים לא דברה הברייתא כלום ואי"ל דסמך עמ"ש אלא ע"י גדולי ישראל דממילא ידעינן דע"י נשים וקטנים לא דא"כ קשה אמאי ל"ק הברייתא בקיצור ואין עושין דברים הללו אלא ע"י גדולי ישראל אעכצ"ל דפירושא ע"י גדולי ישראל היינו ת"ח ומש"ה נקט גדולי ישראל לאשמעינן דאפי' היכא דאפשר בנכרי כמ"ש התו' הנ"ל אפ"ה לא יעשה אלא הת"ח דאי הוה נקט ישראל סתם ה"א דדוקא בישראל פשוט אמרינן כן אבל כשליכא אלא ת"ח מוטב שיעשה הנכרי ע"כ נקט גדולי ישראל אבל לא לאפוקי אשה או קטן ועי' תשב"ץ ח"א סס"י נ"ד, וכיון דלית' בברייי' מאשה או קטן כלום עכצ"ל דסוברת דכשיכלינן לעשות ע"י אשה או קטן באמת עושין וא"כ צ"ל דהברייתא זו סוברת דדחויה שבת אצל חולה ולא הותרה וע"כ עושין ע"י קטן או אשה כשאפשר אלא סד"א דגם ע"י נכרי עושין כשאפשר ע"כ קאמרה דלא מהטעם שכתב התו' הנ"ל דחיישינן שמא יתעצל הנכרי ויבא לידי סכנה כל זה י"ל לפי הגירסא שלפנינו ולפי פירושו של רש"י הנ"ל:

פירוש שד

אבל להרי"ף ז"ל אית ליה גירסא אחרת וז"ל ואין עושין דברים הללו לא ע"י עכו"ם ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותיים מפני שמצטרפים לדעת אחרת עכ"ל ועי' בר"ן מ"ש ע"ז והרמב"ם ז"ל הל"ש פ"ב הל"ג כתב וז"ל כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י עכו"ם ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם אלא ע"י גדולי

ישראל בחכמיהם עכ"ל וכתב הרהמ"ג ז"ל שגם להרמב"ם הי' הגיר' של הרי"ף [אלא להרמב"ם הי' תחת כותי עבדים] וסובר דפירושא מפני שמצטרפין לדעה אחרת שלא תהא שבת קלה בעיניהם וגם כתב דהטעם שכ' הרמב"ם לא קאי אלא על נשים ועבדים וא"כ עדיין טעמא בעי על עכו"ם וקטנים אבל כבר כתב הכ"מ ז"ל את טעמם וז"ל וטעמא דאין עושין ע"י עכו"ם וקטנים שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פ"נ ואין מתירים אותו לכתחלה ע"י המחוייבים במצות דילמא יבא הדבר שכשלא ימצאו עכו"ם או קטנים לא ירצו לחלל שבת ע"י גדולי ישראל ודלא כהר"ן שכ' שהטעם שכ' רבינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם קאי גם לקטנים דא"כ יקשה אמאי פלגינהו תנא דברייתא בתרתי ונקט קטנים בהדי עכו"ם כו' עכ"ל הטעם שנתן הכ"מ על עכו"ם וקטנים אמת שהוא טעם לשבח וראוי למי שאמרו אבל איני יודע דמדוע ל"ק דגם הרמב"ם סובר כהתו' הנ"ל דחיישינן שמא יתעצלו ויבא לידי סכנה ואפשר דהכ"מ סובר כיון דעל קטנים ל"ל כהתו' דבקטנים עכצ"ל שיש גם גדול עמם דלא מסתבר להניח חולה מסוכן על קטנים גרידא וכיון שיש גם גדול עמם תו ליכא למיחש שמא יתעצל וכיון דבלא"ה צריך ליתן טעם על קטנים עכ"כ הכ"מ את טעמו גם על עכו"ם אבל באמת על נכרי בעצמו שפיר י"ל כטעמו של התו' אבל עדיין צריך להבין דמדוע ל"כ הרמב"ם בפי' גם על עכו"ם וקטנים את הטעם כמ"ש על נשים ועבדים וצ"ל כיון דהטעם של נשים ועבדים איתא בהברייתא בפי' לפי פירושו של הרמב"ם במפני שמצטרפין לדעת אחרת כמ"ש הרהמ"ג עכ"כ את טעמם אבל הטעם של עכו"ם וקטנים דליתא בהברייתא בפי' [והא דל"כ הברייתא גם על עכו"ם וקטנים איזה טעם י"ל דסמכ' דמסברא ידעינן כמ"ש הכ"מ] ל"כ הרמב"ם כפי הכלל שבידינו שדרכו שלא להביא רק מה דאיתא בפי', ומ"ש הכ"מ דהר"ן כתב שהטעם שכ' הרמב"ם שלא תהא שבת קלה בעיניהם קאי גם על קטנים איני יודע דהיכא כ"כ דמהר"ן דיומא שם אדרבא מוכח דסובר כהרהמ"ג דל"כ הרמב"ם את טעמו אלא על נשים ועבדים מדלא הזכיר הר"ן שם אליבא דהרמב"ם מקטנים כלום אבל אח"כ ראיתי בב"י או"ח סי' שכ"ח דגירסתו הי' בהר"ן דיומא שכ' בשם הרמב"ם גם על קטנים את טעמו:

פירוש שה

ועתה לפי הנחה הנ"ל נחזור לפרש בס"ד את רבינו שכ' ג"כ הטעם כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם כמ"ש הרמב"ם א"כ עכצ"ל גם אליבא דרבינו שגירסתו הי' בגמ' כגירסת הרי"ף וגם מפרש מפני שמצטרפין לדעת אחרת כמ"ש הרהמ"ג הנ"ל אליבא דהרמב"ם וכיון דרבינו כתב בפי' את הטעם כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם גם על קטנים א"כ נשאר עליו קושיית הכ"מ שהקשה על הר"ן הנ"ל אלא ע"ז י"ל דלרבינו באמת הי' הגיר'

בהסיפא דברייתא קטנים בהדי נשים ובריאשא עבדים או כותים בהדי עכו"ם אבל אליבא דהרמב"ם ל"ל כן כיון שהביא קטנים בתר עכו"ם וע"כ הקשה הכ"מ על הר"ן שפיר, אבל עדיין ק"ל דמדוע השמיט רבינו עכו"ם ועבדים או כותים וי"ל דבשלמ' הרמב"ם לשיטתו דסובר דדחויה שבת אצל חולה כהנ"ל מחודש ש"א וא"כ הוה ס"ד דכשאפשר לעשות ע"י עכו"ם טפי עדיף ע"כ צריך להביא דאין עושין מהטעם שכתב התו' או מהטעם שכ' הכ"מ הנ"ל וגם אליבא דהברייתא י"ל כן כיון דגכ"ס דדחויה היא כהנ"ל מחודש ש"ג אבל רבינו דסובר דהותר' שבת אצל חולה כהנ"ל מחודש ש"א וליכ' שום ה"א לומר שעושין טפי ע"י עכו"ם מע"י ישראל ע"כ ל"צ למימר דאין עושין ע"י עכו"ם כמובן, ולהלכ' פסק הטוש"ע או"ח סי' שכ"ח ג"כ שלא לעשות ע"י עכו"ם וקטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת אלא הרמ"א כתב ואם אפשר ע"י עכו"ם בלא איחור כלל עושין ע"י עכו"ם וכן נוהגים אבל הט"ז שם ס"ק ה' חולק על הרמ"א וכתב דיש חשש שמא אתה מכשילם לעתיד ומסיים עיקרא דמלת' שלא ישגיח על העכו"ם כל עיקר וגם מהתשב"ץ ח"א סי' נ"ד נרא' בפי' כמ"ש הט"ז וגם התניא בש"ע שלו נוטה להט"ז אלא מסיים ועכ"פ הרוצה לעשות על ידי נכרי יגלה לרבים באותו פעם שיש היתר לישראל עצמו אלא שהנכרי מזומן כאן וגם מהאליה רבה נראה שהסכים להט"ז:

פירוש שו

ומ"ש רבינו הנשאל הר"ז מגונה והשואל הר"ז שופך דמים כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל הנשאל ה"ז מגונה פי' דהי' לו לדרוש בבהמ"ד מקודם לכן בפני רבים כדי שיהי' זה הדין שגור בפי כל ולא יצטרכו לשאול והשואל ה"ז שופך דמים פי' כשהוא בר אוריין שהי' לו לידע כי שגגת תלמוד עולה זדון וע"י שהיית השאלה נסתכן זה וק"ל עכ"ל, ומ"ש רבינו אמר רב גב היד כו' עד המבשל לחולה כ"ז פשוט, ומ"ש אבל השוחט בשבת מותר כו' כתב המרש"ל וז"ל פי' דאין יכול להאכיל כזית בשר בלא שחיטה וקשה למה אינו אסור משום מוקצה וי"ל דאיירי שהי' חולה בין השמשות אבל אי לא הוה חולה בהש"מ היינו אומרים מאחר דאיתקצאי לבהש"מ איתקצאי לכולא יומא וכן בהדי' בגמרא וכן פרש"י להדיא שאם הי' בריא ונחלה בשבת אסור לבריא משום מוקצה ומה שהתיר הטור אפי' בחולה שנחלה בשבת היינו דס"ל כאביו הרא"ש שכ' פ"ק דחולין דכל זאת אינו אליבא דהלכתא לפי דקיימ"ל כר"ש דאף מוקצה מחמת איסור שרי אבל לפי דעת הספר דסובר לעיל דשוחט הוי מוקצה גמור לכ"ע צ"ל כדפרש"י עכ"ל ומ"ש רבינו ואם צריכא לשמן וכיוצא בו מביאין לה וכל שאפשר לשנות משנין כו' לכאורה צריך להבין דלעיל גבי סכנת נפשות כתב רבי' שאין עושין אלא ע"י גדולים ונבונים בלא

שום שינוי כדי שלא יבא לידי דחויה וא"כ היכי כתב כאן דבעי שינוי אבל כבר עמד ע"ז המרש"ל ומתרצו יפה עיי"ש:

פירוש שז

וכן (קיג) זועקין ומתחננין בשבת כו', במשנה תענית י"ט ע"א איתא על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר ועל הספינה המוטרפת בים רבי יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה ומפרשו רש"י והר"ן ז"ל שם מתריעין בענינו ואמת אתם דבדף י"ד ע"א שם קאמר הגמ' על אלו מתריעין כו' במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בענינו וקרי לה התרעה ש"מ וא"כ צ"ל דלעזרה אבל לא לצעקה דקאמר ר' יוסי ג"כ פירושו שלא לצעוק בתפלה אלא צעקה שיבואו בני אדם לעזרה דל"ל דלעזרה פירושו שתוקע בשופר שיבואו לעזרה כיון דהת"ק לא דיבר משופר כלום א"כ ע"כ דגם ר' יוסי לא דיבר וכן פרש"י שם וז"ל לעזרה צועקין לבני אדם שיבואו לעזרה ולא לצעקה תפלה שאין אנו בטוחין כ"כ שתועיל תפלתינו לצעוק עליהן בשבת כו' עכ"ל וכן פי' הר"ן שם אבל הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שם כתב וז"ל ר' יוסי אומר שאין תוקעין שופר בשבת אלא כדי שיתקבצו העם להושיע אותה מדינה אבל לצעוק לשם ולהתענות לא ואין הלכ' כר' יוסי למנוע מהם הצעקה בשבת אלא שצועקים ומתענין עליהם בשבת בלא תקיעה עכ"ל נראה דסובר דלר' יוסי שרי לתקוע בשופר וע"ז באמת ק"ל הלא מהגמרא מוכח כרש"י והר"ן דר' יוסי לא דיבר משופר, ובברטנורה ז"ל שם ראיתי שכ' וז"ל והל' שאין תוקעים עליהם בשופר או בחצוצרות בשבת אלא א"כ הוצרכו לתקוע לקבץ את העם אבל מתענים וזועקים ומתחננים עליהם בשבת עכ"ל ומדכ' אבל מתענים וזועקים כו' מוכח דפסק כהחכמים כיון דלר' יוסי לא שרי הצעקה וכיון דפסק כהחכמים ואעפי"כ כתב דשרי לתקוע כדי לקבץ את העם עכצ"ל דסובר דגם להחכמים שרי לתקוע בכה"ג וע"ז ג"כ ק"ל כיון דמגמ' מוכח בפי' דמתריעין שאמרו החכמים פירושו בענינו אבל משופר לא דברו החכמים כלום וא"כ מנ"ל דמותר, אבל אח"כ ראיתי בהרמב"ם הל' תענית פ"א הל"ו שכ' ג"כ כהברטנורה וז"ל וזועקין ומתחננים עליהם בתפלה אבל אין תוקעין אלא א"כ תקעו לקבץ את העם לעזור אותם ולהצילן עכ"ל ומהרהמ"ג ז"ל נר' שהרגיש בקושייתינו וכתב וז"ל אא"כ תקעו כו' שאמרו פ"ק דתענית שופרות בשבת מי איכא בתמיה אבל לעזור אותן פשיטא שהרי אפי' חילול גמור מחללין ויוצאין בכלי זיין להצילן כנזכר פ"ב מהל' שבת עכ"ל והלח"מ ז"ל כתב וז"ל אא"כ תקעו לקבץ והוא לעזרה דאמר ר' יוסי סובר רבינו ז"ל דאפי' תרועה בשופר כדכתב בפי' המשנה וטעמו כדכת' הרהמ"ג אע"ג דר' יוסי לא קאי אלא אדרבנן ורבנן תרועה בפה קאמרו מ"מ מ"ש

והוא לעזרתן הוי אפי' בשופר שאפי' חילול גמור מחללין כדכתב הרהמ"ג עכ"ל ולפי דבריהם יפה כתב גם הברטנורה:

פירוש שח

ובהל"ש פ"ב הלכ"ד כתב הרמב"ם וז"ל וכן ספינה המטורפת בים כו' וזועקים עליהן ומתחננים בשבת ומתריעין עליהן לעזור אותם ואין מתחננים ולא זועקין על הדבר בשבת עכ"ל ולפי מ"ש הרמב"ם הל' תענית הנ"ל עכצ"ל דמ"ש בהל"ש ומתריעין עליהן לעזור אותם פירושא דמתריעין בשופר וא"כ ק"ל על הלח"מ שכ' בהל"ש שם וז"ל הך תרועה לא הוי בשופר כדכ' רבינו בפ"ב מהל' תענית והאי תרועה לא הוי אלא בפה עכ"ל הלא בפ"א מהל' תענית כתב הלח"מ בעצמו דמהיכא למד הרמב"ם דלעזור אותם מותר לתקוע בשופר כהנ"ל וא"כ אמאי לא מפ' בהל"ש גכ"כ וצ"ע, אבל קושיתינו הנ"ל עכ"פ מתורצ' שפיר כמ"ש הרהמ"ג וגם מהב"י ז"ל וא"ח סי' תקע"ו נראה שהסכים להרהמ"ג אבל הב"ח ז"ל שם הקשה על הרהמ"ג עי"ש וגם לי קשה קצת כיון דלפי דבריו לא דברו החכמים ור' יוסי דמותר לתקוע בשופר לעזור אותן אלא מחמת סברא אמרינן דמותר כמ"ש הרהמ"ג מהטעם דאפילו חילול גמור מחללין וכיון דלא דברו בפי' מזה א"כ היכי כתב הרמב"ם א"ז הלא אין דרכו לכתוב מה דליתא בפי', וע"כ נ"ל בס"ד בדעת הרמב"ם דהי' קשה לו נהי דמתריעין בשבת דקאמר הת"ק פירושו בענינו כמ"ש הגמ' בדף י"ד אבל אי באמת לא דיבר הת"ק מתקיעת שופר כלום אמאי קאמר מתריעין הלא מהגמ' שם מוכח דלכ"ע לשון התרעה בשופר בודאי משמע וא"כ אמאי לא נקט לשון צעקה אעכ"מ דהת"ק ה"ק ועל אלו מתריעין בשבת כו' כוונתו בתרתי דתוקעין בשופר לעזור ועוד דמתריעין בענינו וע"כ נקט לשון מתריעין ורבי יוסי פליג בחדא ומודה בחדא דע"ז דתוקעין לעזרה מודה דשרי משום הטעם שכ' הרהמ"ג ולא פליג אלא על צעקה וא"כ מוכח דלתרוייהו מותר לתקוע בשופר לעזור וע"כ פסק הרמב"ם שפיר ודו"ק:

פירוש שט

אבל עדיין ק"ל על רבינו דבדף כ"ב ע"ב שם קאמר הגמ' ת"ר עיר שהקיפוה עכו"ם או נהר ואחד ספינה המיטרפת בים ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני ליסטין ומפני רוח רעה מתריעין בשבת כו' והרמב"ם הביא את כל זה בהל"ש פ"ב ואמאי השמט רבינו א"ז, אבל מצאתי במגלת ספר ז"ל שכבר עמד ע"ז ומתרץ כיון שהוא דבר שיש בו פ"נ מלת' דפשיט' היא שמחללין את השבת להצילן בכל דבר שיכול עי"ש:

פירוש שי

ואין (קיד) זועקין ומתחננין על הדבר בשבת כו', במשנ' תענית י"ט איתא שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים ושם כ"ב ע"ב קאמר הגמ' איבעיא להו לא הודו

לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו או דילמא לא הודו לו כלל ת"ש דתניא מתריעין על הדבר בשבת ואצ"ל בחול ר' חנן בן פיטום תלמידו של ר"ע משום ר"ע אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר פרש"י אפי' בחול דגזירה היא ולכאורה ק"ל על ר' חנן הלא ברישא דמתני' איתא וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אות' העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותי' מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות אלמא דלר"ע אותה עיר שיש בה דבר ר"ל מתענת ומתרעת דר"ע לא חולק אלא בסביבותיה וגם בסביבותיה סובר דמתריעות וא"כ היכי קאמר רב חנן דר"ע סובר דאין מתריעין על דבר כל עיקר וצ"ל דר' חנן סובר דמד"ק ר"ע מתריעות ולא מתענות זה קאי על מפולת ולא על דבר וגם צ"ל דר' חנן איירי בסביבותיה כיון דבאותה עיר מוכח ממתני' דלא פליג ר"ע אלא גכ"ס כהחכמים דמתענת ומתרעת וממילא לפי"ז עכצ"ל דשמעון התימני ג"כ איירי בסביבותי' דאלת"ה היאך פשיט הגמ' דלא הודו לו כלל מהא דר' חנן דאיירי בסביבותי' אעכצ"ל כמו שכתבנו, וא"כ ק"ל מדוע לא פשיט הגמ' דלא הודו לו כלל מהרישא דמשנה גופא דאיתא בפי' דבסביבותי' סברו החכמים דלא מתריעין כלל ואפשר כיון דמתריעי' דשמעון התימני פירושו בענינו ולא בשופר כיון דאיירי בשבת ובשב' שופר ליכא כמ"ש הגמ' הנ"ל מחודש ש"ז וא"כ צ"ל דגם האיבעיא של הגמ' על מתריעין בענינו הי' וע"כ ליכא למיפשט מריש' דמתני' כיון דאיירי בחול ופירושא דמתריעין דרישא בשופר א"כ י"ל דדוק' בשופר סברו החכמים דאין מתריעין בסביבותיה אבל בתפלה אפשר דסברו דמתריעין וע"כ לא פשיט הגמ' אלא מר' חנן כמובן, אבל הר"ן שם כתב וז"ל ולא הודו לו חכמים פשטינן בגמ' דאפי' בחול לא הודו לו שיתריעו ולא שיתענו ומיהו הני מילי לומר שאין דנין עיר שיש בה דבר כעיר שהקיפוה עכו"ם שנתריע עלי' ברצופה ואפי' בשבת דליתא ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותי' מתענות ולא מתריעות לדידן דקיימ"ל כרבנן דפליגי אדר"ע עכ"ל נרא' בעליל דלהר"ן נשארו כמה קושיות מקושיותינו הנ"ל וגם בחידושי אנשי שם שם ראיתי שהרגיש קצת מקושיותינו עי"ש מה שתירץ כי לא זכיתי להבין את דבריו עכ"פ זה מוכח מהר"ן בפי' דאפי' בחול לא הודו לו חכמים:

פירוש שיא

אבל הברטנורה שם כתב וז"ל ולא הודו לו חכמים להתריע על הדבר בשבת אבל בחול מתריעין עכ"ל ועל פירושו ק"ל מאד הלא מגמ' שם מוכח דלא הודו לו כלל אפי' בחול הן אמת דהתי"ט שם כתב דהברטנורה סובר דהא דשמעון התימני איירי בסביבותי' והחכמים דלא הודו לו הם ר"ע דרישא דמתני' דסביבותי' מתריעות ולא מתענות ועכ"כ הברטנורה אבל בחול מתריעין עי"ש ותראה שכן כוונתו אבל איני יודע דמה תיקן בזה

כיון דסוף סוף קשה על הברטנורה דמדוע בחר דרך לעצמו ושבק את הגמ' דקאמר' בפי' דאף בחול לא הודו לו, אבל בהנ"ל י"ל דהברטנורה גכ"ס דהא דשמעון התימני איירי בסביבותיה וגם א"ז סובר שהבעל איבעיא הי' מסופק אי החכמים דלא הודו לשמעון התימני הם החכמים דרישא דמתני' דסברו דבסביבותי' מתענין ולא מתריעין ואז צ"ל דגם בחול לא הודו לו או דילמ' החכמים דשמעון התימני ר"ע דרישא דסובר דבסביבותי' מתריעין ואז צ"ל דדוק' בשבת לא הודו לו אבל בחול הודו לו ופשיט הגמ' מהברייתא דר' חנן דר"ע החכמים דשמעון התימני כיון דרישא דברייתא דמתריעין על הדבר בשבת ואצ"ל בחול צ"ל דשמעון התימני היא וע"ז קאמר ר' חנן משום ר"ע מה שאמר א"כ מוכח מר' חנן דר"ע החכמים דשמעון התימני וממילא גם לדידן אף דלא סברינן כר' חנן בהא דר"ע אלא כמו שאיתא ברישא דמתני' בשמו ג"כ י"ל דר"ע החכמים דשמעון התימני ועכ"כ הברטנורה שפיר את פשטו אבל להלכה באמת י"ל דגם הברטנורה פסק כהחכמים דר"ש דרישא דמשנה דבאותה עיר מתענין ומתריעין בחול ובסביבותי' מתענין ולא מתריעין לא בשבת ולא בחול וכ"פ הרמב"ם בפי' המשניות שם ובחיבורו הל' תענית פ"ב הל"ב וכ"פ רבינו ועכ"כ ואין זועקין ומתחננין על הדבר בשבת כוונתו דבשבת אין זועקין ומתחננין בשום מקום בין באותה עיר בין בסביבותי' ומחול לא דיבר רבינו כיון דאיירי כאן מדיני שבת, ולענין אם מברכין את החולה בשבת עי' במהרש"ל ובמו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורם כאן מ"ש בשם מהר"י ווייל בזה מובא גם במג"א סי' רפ"ח ס"ק י"ד:

פירוש שיב

שדה (קטו) של ישראל כו' בע"ז כ"א ע"ב איתא רשב"ג אומר לא ישכור אדם מרחצו לנכרי מפני שנקרא על שמו ונכרי זה עושה בו מלאכה בשבתות וביו"ט וקאמר הגמ' ע"ז אבל שדהו לנכרי מאי שרי מ"ט אריסא אריסותי' קעביד פרש"י אבל שדהו לנכרי שרי להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע כגון בח"ל ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי נכרי שליחו אלא אמרי' אריסיה הוא וקיבלה עליו למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטל לעשות עכ"ל וכתב התו' שם בשם ר"ת דהלכה כרשב"ג וכ"פ רבינו והרמב"ם הל"ש פ"ו הלט"ו וכן הלכה בטוש"ע או"ח סי' רמ"ג, ומ"ש רבינו ואם אין נותן לו רק מעות לטרוח אסור כדפסק בירושלמי כו' בירושלמי שבת פ"ק הלכה ח' איתא הכי תני אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל בתוך ביתו של ישראל אסור ובתוך בתיהן מותר ארשב"א במד"א בקיבולת אבל בשכר יום אסור בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אסור פי' הקה"ע אבל במחובר לקרקע אסור אפי' בקיבולת, אלמא דרשב"א סובר דאפי' בקיבולת לא שרי אלא בתלוש אבל במחובר לקרקע לא ובשכיר יום אפי' בתלוש

אסור וע"ז קאמר אח"כ הירושלמי ר"ש בר כרסנה בשם ר' אחא בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א אלמ' דהירוש' פסק לגמרי כרשב"א וא"כ ק"ל על רבינו כיון שהביא את הירושלמי להלכה דמחובר לקרקע אסור בקיבולת כרשב"א א"כ היכי פסק לעיל מזה כרשב"ג דבשדה מותר בקיבולת אבל אח"כ ראיתי שכבר עמד ג"ז המרש"ל בביאורו כאן ומתרצו יפה עי"ש ועי' בתוס' ע"ז שם ד"ה אריס ובראי"ש ובשבת י"ז ע"ב בתו' ד"ה אין שהביאו ג"כ את הירושלמי זה להלכה ואפ"ה פסקו כרשב"ג וצ"ל גם אלי בייהו כמ"ש המרש"ל ועי' במגדל עוז הל"ש פ"ו הלי"ב שכ' על הירו' הנ"ל שאית' בע"ז וזה ט"ס כיון דליתא אלא בשבת, ומ"ש רבינו ומרחץ אסור כו' כן איתא בע"ז שם, ומ"ש ישראל ועכו"ם שקבלו שדה בשותפות כו' גם זה בע"ז כ"ב ע"ב ולהלכה עי' בטוש"ע או"ח סי' רמ"ה, ומ"ש ישראל שיש לו שוורים כו' עי' בב"י סי' רמ"ו מ"ש בזה, ומ"ש בהא דהשוכר את הפועל לשמור את הפר' או של כ' יום כתב מו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורו ע"ז וז"ל קבלתי לכך תפס כ' יום ולא כ"א יום משום שהם ג' שבועות כדי שלא יזכיר שבת עכ"ל וגם המרש"ל בביאורו כאן הביא א"ז וכתב עליו וז"ל והבל הוא ויפה לנערים עכ"ל וא"כ צ"ל דנקט כ' יום משום שהיא סכום מלא כמובן:

פירוש שיג

אמר (קטז) מר עוקבא מי שנגפה ידו כו', בשבת ק"ט ע"א לפי הגיר' שלפנינו איתא ואמר מר עוקבא מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש איבעיא להו חלא מאי א"ר הלל לרב אשי כי הוינא בי רב כהנ' אמרי חלא לא אמר רבא והני בני מחוזא כיון דמפנקי חמרא נמי מסו להו רבינא איקלע לבי רב אשי חזייה דדריכא ליה חמרא אגבא דכרעיה ויתיב קא צמית ליה בחל' א"ל ל"ס לה מר להא דאמר ר' הלל חלא לא א"ל גב היד וגב הרגל שאני א"ד חזייה דקא צמית לי' בחמרא א"ל ל"ס לה מר להא דא"ר הני בני מחוזא כיון דמפנקי אפי' חמרא נמי מסו להו ומר נמי הא מפנק א"ל גב היד וגב הרגל שאני דא"ר אדא בר מתנא אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת פרש"י ז"ל וז"ל צומתה ביין לשכך הדם ועל דמפנקי כתב מעונגין הן וכל דבר שהוא חזק קצת קשה לבשרן וצומתה עכ"ל ולכאו' ק"ל מה בכך שצומת' הלא לצומת' באמת שרי כמ"ש מר עוקבא צומתה ביין וצ"ל דכוונת רש"י כיון דמפנקי וצומתה לבשרן ונתרפא הבשר ע"כ אסור וכמ"ש הגמ' אפי' חמרא נמי מסו להו אבל סתם בני אדם שאינן מפונקים כיון דהיין לא צומתה לבשרן אלא צומתה לשכך הדם דהיינו להעמיד את הדם שלא יהי' שותת וכיון דלא עביד לרפואה בבשר עצמה ע"כ שרי וכן מפרש הר"ן ז"ל שם, אבל הר' ירוחם ז"ל ני"ב ק"ט כתב וז"ל מי שהוכה על ידו

צומתה ביין כדי שלא יתפח בעבור המכה אבל לא בחומץ ואם הוא אדם מעונג שאפ' היין מרפאו אסור אפי' ביין כו' עכ"ל נראה דבטעמא דצומתה ביין פליג עם רש"י והר"ן וגם לדינא יש נפ"מ ביניהם כשלא שותת הדם דלרבי' ירוחם גם בכה"ג שרי לצומת' כדי שלא יתפח אבל לרש"י והר"ן אפשר דלא שרי כיון שעוש' פעול' בגוף הבשר ועי' בטור או"ח סי' שכ"ח דמדכ' כדי להעמיד הדם מוכח דסובר כרש"י והר"ן אבל בזה דמפנקי אפי' ביין לא שרי לצומת' בזה לא פליגי וכ"פ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הל"ש פכ"א הל' כ"ג, ורבינו ז"ל ל"כ על צומתה ביין שום טעם אלא ע"ז י"ל כיון דסוב' דבכל גווני שרי בין שותת הדם בין לא שותת ע"כ ל"כ שום טעם אבל זה ק"ל דמדוע לא הביא דמפנקי לא צומתה אפי' ביין ואי"ל דסובר כיון דרבא אמר והני בני מחוזא כיון דמפנקי כו' ולא אמר בקיצור אבל מפנקי אפי' חמרא כו' מוכח דדוקא במפנקי דבני מחוז' סובר כן אבל לא במפנקי דכ"ע וכיון דבזמה"ז ליכא מפנקי דבני מחוז' ע"כ לא הביא א"ז דזה באמת אא"ל כיון דמוכח מהא דרבינ' איקלע לבי רב אשי ומאיכא דאמרי הנ"ל דבכל מפנקי סובר רבא כן דאל"כ מה הקשה רבינא על רב אשי מהא דרבא ומר נמי הא מפנק דילמ' לא הי' ר"א כמפנקי דבני מחוזא אעכ"מ דבכל מפנקי סובר רבא כן [ועי' בהרהמ"ג שם שכ' וז"ל ואסור בכל עינוג כמוזכר עוד שם עכ"ל ועם דברינו שפיר יש להבין את דבריו כמובן] וא"כ נשאר' הקושי' על רבי' דמדוע השמיט את הא דמפנקי אם לא שנאמר שלא הי' בגירסתו ואפשר דלכך כתב גרסינן בשבת כו' אבל עדיין צ"ע:

פירוש שיד

אמנם (קיז) אם נגף בגב היד כו' כן מוכח מהא דרבינא איקלע לבי רב אשי וכדאמר רב אדא בר מתנה א"ר הנ"ל וכן הלכה בש"ע או"ח סי' שכ"ח ס"ו, ונ"ל בס"ד דגב הרגל נקרא כל משך הרגל שהוא לצד שנקרא שיען ביין ולא במקום שיען ביין דוקא אלא גם במקום האצבעות לאותו צד וראי' לזה ר"ל מגמ' הנ"ל חזיי' דדריכא ליה חמרא אגבא דכרעי' פרש"י והר"ן וז"ל חמור דרך לו על רגלו ומדכתבו סתם על רגלו ול"כ על איזו' מקום מוכח דבכל משך הרגל לצד הגב הדין כן, וגם גב היד נ"ל דנקרא כל משך היד שהיא לצד האצבעות לאפוקי המשך שהיא לצד הכף וראי' לזה נ"ל מברכות ח' ע"ב אמר להו אל תחתכו על גב היד ותו איתא שם תניא אמר ר"ע כו' כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד אלמא דגם מקום האצבעות נקרא גב היד והטעם נ"ל דלצד הגב בין ביד ובין ברגל כיון דליכא שם בשר כמו בצד השני ונלקה תיכף העצם עצמו ע"כ הוי ס"נ וגם י"ל דלזה כיוון רש"י בשבת שם ד"ה גב היד וגב הרגל שאני שכ' וז"ל שמכתו קשה ומסוכן ומחללין עליו את השבת עכ"ל אבל לצד השני כיון דאיכא שם בשר ולא נלקה

כ"כ העצם ע"כ לא הוי ס"נ וגם יש להבין בזה מ"ש התוס' בע"ז כ"ח ע"א ד"ה מכה דמכת חרב אמרי' בכ"מ שמחללין עלי' את השב' לא בגב היד או בגב הרגל דוקא וכן באמת הלכה בש"ע שם:

פירוש שטו

אין (קיח) רוחצין במים שמשלשלין כו', כל מ"ש רבינו ז"ל בהא דינ' הוא ממש לשון הרמב"ם הל"ש פכ"א הלכ"ט אלא הרמב"ם הוסיף ולא בטיט שטובעין בו וא"כ צ"ט דמדוע השמיט רבינו א"ז ונ"ל בס"ד דבשבת קמ"ז ע"א אי' במשנ' אין יורדין לקורדימא פרש"י שם הנהר וקאמר הגמ' מ"ט משום פיקא פרש"י טיט של אותו נהר מחליק ובגדי האדם נשורין במים כשהוא נופל ואתי לידי סחיטה עכ"ל וכ"כ הרא"ש שם נמצא דלפי פירושם שהחשש הוא משום סחיטה י"ל דאם הוא ערום אז יורד לקורדימא וכ"כ הק"נ שם, אבל הרי"ף גרס אין יורדין לפילומא מ"ט משום נקא פי' בקעה ויש שם מים ותחתיו טיט כמו דבק ואם ירד אדם שם חוששין שמא יטבע באותו הטיט וידבק שם ואינו יכול לעלות עד שמתקבצין בני אדם ומעלין אותו משם ויש מי שאומר הרוחץ באות' בקעה מצטנן ואותן המים משלשלין את בני המעים עכ"ל ובין השני פירושים שכתב הרי"ף ליכא שום נפ"מ דאפי' לפי פירושו ג"כ אפי' ערום אסור וכ"נ מהק"נ שם וגם בהטעם ליכא שום נפ"מ דלכל השני פירושים הטעם משום צער וכ"נ מהרהמ"ג שם דמדכ' על השני פירושים של הרי"ף וז"ל ושני הפירושים האלו כתב רבינו במלות קצרות כמנהגו הטוב עכ"ל וצ"ל דכוונתו דמ"ש הרמב"ם אין רוחצין במים שמשלשלין זה הוא הפי' הב' של הרי"ף ומ"ש הרמב"ם ולא בטיט שטובעין בו זה הוא הפי' הא' של הרי"ף ומדכ' הרמב"ם על כל השני פירושים הטעם משום שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשבת עונג עכ"מ כמו שכתבנו דלהשני פירושים חד טעם אית להו משום צער, אבל החי' הר"ן שם כתב הטעם על הפי' הא' של הרי"ף משום טירחא יתירא או משום עובדין דחול ולפי דבריו צ"ל דמי שסובר הטעם דאין יורדין לפילומא משום צער ל"ס כהפי' הא' של הרי"ף אלא כהפי' הב' וא"כ י"ל דרבינו סובר כהר"ן ומשום דסובר הטעם משום צער כמ"ש בפי' כן ע"כ השמיט ולא בטיט שטובעין בו שכ' הרמב"ם שהיא הפי' הא' של הרי"ף ול"כ אלא אין רוחצין במים שמשלשלין שהיא הפי' הב' של הרי"ף ועי' בברטנורה שם שהביא את הפי' הא' של הרי"ף וגם פירושו של רש"י משום סחיטה והשמיט הפי' הב' של הרי"ף וצ"ל דגכ"ס כהנ"ל דליכא שום נפ"מ בין השני פירושים של הרי"ף וע"כ לא נקט אלא חדא מינייהו ודו"ק:

פירוש שטז

לפיכך (קיט) אם לא נשתהא בהן כו', כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פכ"א הלכ"ט נראה דסברו דאפי' במים הרעים שבים הגדול מותר כשלא נשתהא בהן ואע"ג דמפשטות לשון הגמ' שבת ק"ט נראה דלפי המסקנא לא מחלק בין אישתהי ללא אישתהי אלא דווקא במי משרה ובימה של סדום וכן הוא באמת שיטת הרשב"א שם אפ"ה סברו רבי' והרמב"ם דה"ה במים הרעים של הים הגדול מדתני בבריי' ים הגדול בהדי מי משרה וכ"ס הרמב"ן והריטב"א והמאירי והר"ן שם והרהמ"ג כתב על שיטתם שכן עיקר וכן הלכה בטוש"ע או"ח סי' שכ"ח ועי' בש"ג פ' שמנה שרצים מ"ש בזה, ועל מ"ש דמפשטות לשון הגמר' נראה דלפי המסקנא לא מחלק בים הגדול בין אישתהי ללא אישתהי וגם מה שהקשה הב"ח סי' הנ"ל מהא דמי טבריא והניח בצ"ע עי' בק"נ שם אות י"ד שמתרץ את כל זה יפה אלא מ"ש הק"נ בסוף דבריו וז"ל וי"ל דהא דקתני בד"א כו' עד וכ"כ המרש"א דבר זה צריך תבלין ונ"ל בס"ד דכוונתו שלא תקשה דמדוע הביאה הברייתא את הא דמי טבריא כלל כיון דבמי טבריא אפי' כשאישתהי ג"כ שרי ע"ז כתב הק"נ דמשו"ה הביאה מי טבריא לאשמעינן דאפי' כשיש לו חטטין בראשו ג"כ שרי אפי' כשאישתהי ואח"כ כתב וכ"כ המרש"א כוונתו דלפי תירוצו הא' של המרש"א שם ד"ה רוחצין במי טבריי' צריך ג"כ לומר כן ומיושב שפיר קושית הב"ח הן אמת דלפי תירוצו הב' של המרש"א עדיין קשה קושית הב"ח וכשתעיין היטב בהב"ח נראה בעליל דלא הקשה קושיתו אלא לפי תירוצו הב' של המרש"א אבל כיון די"ל דהפוסקים הנ"ל באמת סברו כתירוצו הא' של המרש"א ע"כ ליכא תו שום צ"ע עליהם כמובן, ומ"ש רבינו וחושש בשיניו כו' כן איתא במשנה שבת קי"א ע"א ומה שמחלק בחומץ בין יש לו חולי בשיניו לאין לו כן מחלק הגמ' שם, ודע דבע"ז כ"ח ע"א בעיא דלא איפשיטא אי חולי שינים בכלל ס"נ או לא ופסק הרא"ש שם לקולא שמחללין עליו את השבת וכ"פ הטור סי' שכ"ח ועי' בב"י וב"ח וש"ע שם והמרש"ל בביאורו כאן כתב ג"כ דדוקא החושש בשיניו לא יגמע הא כאיב ליה טובא באמת שרי:

פירוש שיז

אין (קכ) מוכרין לעכו"ם בהמ' גסה כו', במשנה ע"ז י"ד ע"ב מקום שנהגו למכור בהמה דקה לנכרי' מוכרין כו' ובכ"מ אין מוכרין להם בהמה גסה עגלים וסייחים שלימין ושבורין פרש"י ז"ל וז"ל מפני שמיוחד' למלאכ' ועושה בהמתו מלאכה בשבת ואפי' שבורין שאינן ראויין למלאכה גזרו בהו רבנן דילמא אתי לאחלופי ואתי למזבין להו גדולים ושלימים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאל' ולשכירו' ולנסיוני כו' עכ"ל ובמסקנ' קאמר הגמ' והשתא דאמרת שכירו' לא קניא גזיר' משום שכירות וגזיר' משום

שאלה וגזירה משום נסיוני ועכ"כ רבינו ז"ל ג"כ את הג' גזירו', אבל הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שם לא הביא אל' ב' גזירות משום שאלה ומשום שכירות ובפסחים פ"ד משנה ג' הביא הג' גזירו' ובחיבורו הל"ש פ"כ הל"ג ל"כ אלא ב' גזירות וכתב הכ"מ דמש"ה השמיט נסיוני כיון דסובר כהר"ן דלדידן דקי"ל דמחמר פטור מחטאת לא שייך למיגזר משום מחמר אחר בהמתו בנסיוני כמו דלא חיישינן לשביתת בהמתו וכן תירץ הריב"ש סימן כ' וא"כ ק"ל אמאי הביא בפי' המשניו' בפסחים הג' גזירות בשלמ' כשהוה אמרינן בחיבורו דמחמת שלא נוגע להלכה השמיט הגזירה דנסיוני אז שפיר י"ל דבפירושו לפסחים ל"ס הטעם זה וע"כ הביא את הג' גזירות אלא בחיבורו חזר מפירושו לפסחים ובפירושו לע"ז גכ"ס כבחיבורו ואז לא הי' קשה עליו כלום כיון דמצינו הרבה פעמים שדרכו לחזור בחיבורו ממ"ש בפי' המשניות נהי דאז עדיין הי' קשה הסתירה מפירושו דע"ז על פירושו דפסחים אבל על זה הי' אפ"ל דגם בפי' המשניות דרכו פעמים לחזור ממקום למקום כמ"ש המרש"א בקידושין על רש"י אבל לפי תירוצו של הכ"מ קשה עליו דהיכי הביא בפסחים את הגזירה של נסיוני כיון דלהלכ' ליכא האי גזירה וגם על הברטנורה ק"ל דבע"ז שם לא הביא אלא ב' גזירות ובפסחים הביא את הג' גזירות וצ"ע:

פירוש שיח

גזירה (קכא) שמא ישאילה כו', נראה דרבינו ז"ל סובר דמשום שביתת בהמתו אינו עובר על לא תעשה כל מלאכה אתה וגו' דדברות הראשונות והאחרונות אלא עובר על למען ינוח וגו' דפ' משפטים פי"ג פי"ב ועל לאו דלא תעשה כל מלאכה אינו עובר אלא במחמר אחר בהמתו וכ"ס התו' ר"פ במה בהמה וכן יש להוכיח מהתו' דע"ז דף ט"ו ד"ה ושמעה מדכ' דמחמר חמיר טפי משביתת בהמתו ולכאורה במה חמיר טפי וצ"ל כיון דבמחמר עובר בלאו דלא תעשה כל מלאכה ומשום שביתת בהמתו אינו עובר רק על למען ינוח שהוא לאו הבא מכלל עשה כמ"ש הרמב"ם הל"ש פ"כ הל"א ואיסורא דלאו סובר התוס' דחמיר טפי מאיסורא דלאו הבא מכלל עשה, אבל אח"כ ראיתי דמתו' דע"ז ליכא להוכיח כן כיון די"ל הפשט בתו' כמ"ש רבינו דבזה חמיר מחמר כיון דבמחמר הוא בעצמו עושה ג"כ איסור משא"כ בשביתת בהמתו אבל מהתו' דשבת באמת מוכח בפי' כמו שכתבנו וכ"ס הרמב"ם הל"ש פ"כ הל"א והמאירי ר"פ במה בהמה והג"א שם והא"ז הל"ש אות פ"ג, אבל רש"י בע"ז שם ד"ה גזירה כתב דגם משום שביתת בהמתו עובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה אלא צריך להבין דמדוע הביא רש"י את הפסוק דדברות האחרונות מדוע לא הביא את הפסוק דדברות הראשונות ונ"ל בס"ד כיון דהגמרא שבת קנ"ג ע"ב קאמר דעל מחמר אחר בהמתו עובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה דדברות

הראשונות [ואף דבגמ' שם ליתא אלא והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה וא"כ י"ל דהגמרא ג"כ על לא תעשה כל מלאכה דדברות האחרונות כיוון אבל עי' רש"י שם ותראה דקמציין על הפסוק דדברות הראשונות ואמת אתו כיון דכפי השקלא וטריא דסוף הסוגי' שם קנ"ד ע"ב ליכתוב רחמנ' לא תעשה כל מלאכה ובהמתך נראה בפי' דהגמ' דיבר שם מלא תעש' כל מלאכ' דדברות הראשונו' כיון דבדברות האחרונו' כתיב וכל בהמתך וגם מהתו' ר"פ במה בהמ' הנ"ל מוכח דלאו דמחמר יליף הגמ' מהפסוק דדברות הראשונות] וכיון דשדינן את הלאו דלא תעש' כל מלאכה דדברות הראשונות על מחמר עכ"כ רש"י דעל שביתת בהמתו עובר על לאו דדברות אחרונות אבל זה עכ"פ מוכח מרש"י בפי' דגם משום שביתת בהמתו עובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה וכ"ס הר"ן בע"ז שם וא"כ יש לפנינו שני שיטות אי עובר משום שביתת בהמתו על לאו דלא תעשה כל מלאכה לרבינו והרמב"ם ודכוותייהו אינו עובר ולרש"י והר"ן עובר:

פירוש שיט

ונ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטת רש"י והר"ן מהירושלמי ע"ז פ"ק הלכ' ו' דעל ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה הקשה הירושלמי למה ומשני בהמה גסה יש בה חיוב חטאת ובהמה דקה אין בה חיוב חטאת פי' הפ"מ ז"ל וז"ל משום דבהמה גסה יש בה חיוב חטאת דראויה למלאכה ונכרי עושה בה מלאכה בשבת כדלקמן ומצווה הוא על שביתת בהמתו, ואח"כ הקשה הירושלמי מכיון שהוא מכרה לו לא כבהמתו של נכרי היא פי' ומה יש בה חיוב חטאת דקאמרת ומשני ר' אמי בבלייא בשם רבנין דתמן פעמים שמכרה לו לנסיון והוא מחזירה לאחר ג' ימים ונמצ' עובד עבודה בבהמתו של ישראל פי' הפ"מ פעמים שמכרה לו לנסיון על כמה ימים אם תיטב בעיניו ואם לאו יחזירנה לו וכשהוא מחזיר' לאחר ימים והנכרי עשה בה מלאכתו בשבת נמצא עבד עבודה בבהמתו של ישראל ומתחייב בה הישראל עכ"ל אלמא דהירו' סובר דמשום שביתת בהמתו חייב חטאת וא"כ עכצ"ל דגם על שביתת בהמתו מוזהר מלאו דלא תעשה כל מלאכה דאלת"ה אלא נאמר דאינו מוזהר אלא מפסוק למען ינוח וגו' א"כ קשה היכי קאמר הירושלמי דחייב חטאת הלא למען ינוח לא הוי אלא עשה או לאו הבא מכלל עשה וע"ז ליכא חיוב חטאת אעכ"מ מהירושלמי כשיטת רש"י והר"ן, וגם זה נ"ל דצ"ל דהירושלמי סובר כרמי בר חמא דגמ' דילן שבת קנ"ג ע"ב דמחמר אחר בהמתו חייב חטאת כיון דלרבא דאינו חייב חטאת במחמר משום דלא עביד מעשה בגופי' כש"כ דאינו חייב משום שביתת בהמתו כיון דשביתת בהמתו גרע ממחמר דבמחמר בדיבורו עכ"פ עביד מעשה שמנהיגה בקול משא"כ בשביתת בהמתו אעכצ"ל דהירושלמי ל"ס

כרבא אלא כרב"ח וזה אצלי דבר ברור בס"ד וא"כ ק"ל על המראה פנים בירושלמי שם שכ' דמשו"ה ל"כ הירושלמי הנסיוני משום מחמר כהש"ס דילן כיון דהש"ס דילן אזלא אליבא דרב"ח כמ"ש רש"י בע"ז שם ד"ה ואזלא וכ"כ הר"ן שם אבל הירושלמי סובר כרבא דבמחמר ליכא חיוב חטאת ע"כ ל"ק משום מחמר ופליאה לי עליו הלא אדרבה עכצ"ל כמו שהוכחנו דהירו' סובר כרב"ח דאי לא הי' קשה היכי סובר דחייב חטאת משום שביתת בהמתו וצ"ע, וגם על הר"ן בע"ז שם ק"ל דנראה מדבריו דסובר בדעת רש"י דסוגיתינו דע"ז סובר דעל שביתת בהמתו אינו חייב חטאת וע"כ מחמר חמיר משביתת בהמתו כיון דסוגיתינו דע"ז סובר כרב"ח דעל מחמר חייב חטאת עי' בהר"ן היטב ותראה דס"כ אבל לי ההדיוט ק"ל ע"ז קושיא גדולה כיון דרש"י סובר דעל שביתת בהמתו ג"כ עובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה כהנ"ל מחו' שי"ח א"כ מדוע באמת לא נאמר דגם על שביתת בהמתו חייב חטאת בשלמא אליבא דהרמב"ם כתב הר"ן שם שפיר דעל שביתת בהמתו אינו חייב חטאת כיון דהרמב"ם סובר דעל שביתת בהמתו אינו עובר אלא משום למען ינוח וכיון דלא הוי אלא לאו הבא מכלל עשה ע"כ אינו חייב חטאת אבל לרש"י דסובר דגם על שביתת בהמתו עובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה באמת קשה היכי כתב הר"ן דסובר דאינו חייב חטאת משום שביתת בהמתו:

פירוש שכ

אבל אחר עיון קצת ראיתי די"ל דהר"ן סובר בדעת רש"י דסוגי' דע"ז סובר דדוקא במחמר סובר רמי בר חמא דחייב חטאת כיון דבדיבורו עכ"פ עביד מעשה אבל בשביתת בהמתו דגם בדיבורו לא עביד מעשה באמת גם רב"פ סובר דלא חייב חטאת ועכ"כ הר"ן אליבא דרש"י שפיר כמובן, ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד את קושיית המראה פנים הנ"ל דמדוע ל"ק הירושלמי גזירת נסיוני משום מחמר כהש"ס דילן די"ל כיון דהירושלמי סובר דגם בשביתת בהמתו חייב חטאת כהנ"ל ע"כ לא יכול הירו' לתרץ כהש"ס דילן משום מחמר כיון דהי' נשאר קושיית התו' והר"ן בע"ז שם דלמה לן טעמא דמחמר הלא בלאו מחמר איכא משום שביתת בהמתו ול"ל כתירוצו של רש"י משום דמחמר חמיר טפי דחייב חטאת כיון דגם על שביתת בהמתו סובר הירושלמי דחייב חטאת כמובן, וגם א"ז י"ל דרש"י באמת מהירושל' זה למד לומר את פשטו בהגמ' דילן כיון דהי' קשה לרש"י על הירושלמי קושיית המ"פ הנ"ל דמדוע ל"כ הירושלמי גזירת נסיוני משום מחמר וצ"ל כמו שתירצנו וא"כ ממילא מוכח דצ"ל הפשט בגמרא דילן כפשטו של רש"י דסוגי' דע"ז אזל' אליבא דרב"ח דבמחמר חייב חטא' דו"ק בזה ותשכח מרגניתא, וגם יש להבין בזה את הרמב"ם שהשמיט את הגזירה דנסיוני שתירצו הר"ן והריב"ש והכ"מ הנ"ל מחודש

שי"ז דהרמב"ם ג"כ מפרש את הסוגי' דע"ז כרש"י דאזלא אליבא דרב"ח משום קושי' התו' ולכאורה ק"ל ע"ז דמנ"ל להרמב"ם הכרח לומר כפשטו של רש"י דוקא ואי משום קושי' התו' הלא י"ל כתירוצו של התו' וכמו שכתבנו בדעת התו' לעיל מחודש שי"ח דמחמר חמיר משום דבגופו עשה ג"כ איסור משא"כ בשביתת בהמתו או י"ל על קושיית התו' כמו שתירצו הריטב"א והתו' רי"ד מ"ת בע"ז שם או י"ל כתירוצו של הר"ן שם ועי' בתי"ט פסחים פ"ד מ"ג שג"כ מתרץ כהר"ן וא"כ מנ"ל להרמב"ם הכרח לומר לדינא כתירוצו של רש"י דוקא אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דמהירושלמי הנ"ל למד לומר דוקא כרש"י וכמו שכתבנו אליבא דרש"י ודו"ק:

פירוש שכא

וכיון שזכינו בס"ד להביא ראי' אלימתא מהירושלמי לשיטת רש"י והר"ן הנ"ל דמשום שביתת בהמתו ג"כ עובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה מה מאד יש להבין בזה את הלבוש ז"ל או"ח סי' ש"ה שכ' וז"ל כבר ידעת שאדם מצווה על שביתת בהמתו דכתיב לא תעשה כל מלאכה וכתב האלי' רבה על זה וז"ל צ"ע דהתו' בפ' במה בהמה כתבו דקרא לא תעשה כל מלאכה למחמר אחר בהמתו הוא דאתי והך דהכא נפקא לן מלמען ינוח וכ"כ הג"א וברמב"ם פ"כ גם על מ"ש בסי' רמ"ו קשה עכ"ל ולכאורה צריך להבין מה הקשה הא"ר דילמא סובר הלבוש כשיטת רש"י והר"ן וכבר עמד ע"ז הראש יוסף בשבת שם וגם בפרמ"ג או"ח סי' ש"ה במשבצות ס"ק א' ובסי' רמ"ו ס"ק ו' כתב ג"כ דהלבוש סובר כרש"י והר"ן וצ"ל דקושיית הא"ר הי' דהיאך שבק הלבוש את רבינו והרמב"ם והתו' והא"ז והג"א והמאירי הנ"ל מחודש שי"ח שהם רוב מנין ורוב בנין ופסק כרש"י והר"ן אבל בהנ"ל גם זה מיושב שפיר כיון דמירושלמי ראי' לשיטת רש"י והר"ן ע"כ פסק הלבוש כוותייהו, אבל לכאורה עדיין קשה על הלבוש דבסי' רמ"ו ס"ג כתב וז"ל שביתת בהמתו מצינו בפי' בתורה שנצטוינו עליה שנ' לא תעשה כל מלאכה א"נ למען ינוח שורך וגו' אלמא דמסופק הי' הלבוש דמשום מה מיחייב וע"כ הביא את השני דעות ובסי' ש"ה סתם כרש"י והר"ן ואפשר דעל קושי' זו כיוון הא"ר במ"ש גם עמ"ש בסי' רמ"ו קשה וי"ל דבסי' רמ"ו כוונת הלבוש להודיענו דלכ"ע מצינו בפירוש בתורה שנצטוינו על שביתת בהמתו ועכ"כ את השני דעות אבל בסי' ש"ה סתם הלבוש לדינא כשיטת רש"י והר"ן מהטעם שכתבנו כמובן ומה שהביא הלבוש בסי' רמ"ו את הפסוק דדברות הראשונות ובסי' ש"ה את הפסוק דדברות האחרונות כבר עמד ע"ז הפרמ"ג הנ"ל ועי' בש"ך יו"ד סי' קנ"א ס"ק י' שפסק ג"כ כשיטת רש"י והר"ן והש"ך באמת לא הביא אלא את הפסוק דדברות אחרונות אבל התי"ט פסחים פ"ד מ"ג כתב וז"ל אלא שנרא'

קצת דדוקא בבהמתו אסר רחמנ' דהא איסור דמחמר נמי מהך קרא דאיסור דשביתה הוא דנפיק לן וכתיב ביה ובהמתך כו' עכ"ל נראה מהתי"ט תרתי חדא דגם הוא פסק כרש"י והר"ן ועוד דשביתת בהמתו ומחמר תרווייהו מלא תעשה כל מלאכה דדברות הראשונות נפקא לן וע"ז באמת לכאורה ק"ל כיון שהוכחנו במחודש שי"ח דרש"י ל"ס כן אלא סובר דשביתת בהמתו מלא תעשה כל מלאכה דדברות האחרונו' ילפי' וגם כתבנו שם מלתא בטעמא דמדוע ס"כ וא"כ קשה על התי"ט מהטעם שכתבנו אליבא דרש"י אעכצ"ל דהתי"ט סובר דהני תרי קראי דדברות הראשונות והאחרונות כחד חשיבי וכמו דיליף הגמ' ב"ק נ"ד ע"ב מתרווייהו דחי' ועוף בכלל בהמה וכיון דכחד חשיבי ע"כ לא הקפיד התי"ט ונקט את הפסוק דדברות הראשונות דכתיב תחלה וברש"י סובר התי"ט דמשו"ה נקט את הפסוק דדברות האחרונות משום דכתיב ביה וכל בהמתך דמרבי' כל מיני בהמות וכיון דהגמ' שם דיבר מכל מיני בהמות ע"כ נקט רש"י את הפסוק זה כן נ"ל דצ"ל אליבא דהתי"ט וא"כ י"ל דהלבוש ג"כ ס"כ ודו"ק:

פירוש שכב

ובגוף הדבר דבמה פליגי הני תרי שיטות הנ"ל מחו' שי"ח נ"ל בס"ד דבזה פליגי דהמעשה רוקח הל"ש פ"כ כתב וז"ל טעם שביתת הבהמה בשבת איכא מ"ד מפני הבהמה עצמה משום צער בעלי חיים ואיכא מ"ד דהטעם כדי שישבות הישראל מכל דבר כו' עכ"ל וא"כ י"ל דרבינו והרמב"ם ודכוותייהו סברו דטעמא דשביתת בהמתו משום צער ב"ח ע"כ ילפו מלמען ינוח אבל רש"י והר"ן י"ל דסברו דטעמו כדי שישבות הישראל מכל דבר ע"כ ילפו מלא תעשה כל מלאכה ודו"ק, ומ"ש רבינו אבל לא ר"ל הטעם משום למען ינוח דשמא כו' שאינו תלוי בגופו כו' נ"ל דרבינו כיוון בזה לתרץ את קושי' התו' הנ"ל מחודש ש"כ ומתרץ כמו שפירשנו בכוונת תירוצו של התו' דמשו"ה מחמר חמיר משום דבגופו עושה ג"כ איסור וגם הגאון מו"ה אייזיק שטיין בביאורו כאן כתב בכוונת רבינו שכיוון לתרץ את קושיית התו' עי"ש, ומ"ש ורבינו רבא שרי לזבוני חמרא כו' כל זה פשוט בגמ' ע"ז שם, ומ"ש וצריך למצוא היתר למנהגינו שאנו מוכרין להם הכל כו' עד ד"ה אין מקפלין את הכלים עי' כל זה בתו' ע"ז ט"ו ע"א ד"ה אימר וברא"ש והר"ן וש"ג שם ובהגמי"י הל"ש פ"כ ולענין הלכה פסקינן בטוש"ע יו"ד סי' קנ"א כרבינו כמ"ש הב"י והט"ז שם ס"ק ה' ועי' בש"ך שם ס"ק י"ב:

פירוש שכג

אין (קכב) מקפלין את הכלים בשבת כו', במשנ' שבת קי"ג ע"א מקפלין את הכלים אפי' ארבעה וחמשה פעמים פרש"י ז"ל וז"ל בגדים כשפושטן מקפלין מפני שמתרככים מכיבוסם ומתקמטין כשאינן מקופלים ועל אפי' ד' וה' פעמים כתב כדי לחזור וללובשן

בו ביום עכ"ל ובגמ' שם אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא פרש"י בשני בני אדם כשמקפלין אותן מפשטין קמטיהן ונראין כמתקנין ואח"כ קאמרה גמ' ובאדם אחד נמי לא אמרן אלא בחדשים אבל בישנים לא פרש"י ישנים קיפולן מתקנן יותר מן החדשים שהחדשים קשין מאליהן ואין ממהרין לקמוט ואח"כ קאמר הגמ' וחדשים נמי לא אמרן אלא בלבנים אבל בצבועים לא ולא אמרן אלא שאין לו להחליף אבל יש לו להחליף לא תנא של בית ר"ג לא היו מקפלים כלי לבן שלהן מפני שהי' להן להחליף פרש"י כלי לבן שלהן רבותא נקט וכ"ש צבוע והמאירי ז"ל מפ' וז"ל מקפלים את הכלים ר"ל את המלבושים בשעת שהוא פושטן מפני שמתוך רכותן אם מניחם פשוטים בלא קיפול הם מתקמטים ומקפלן אפי' ד' וה' פעמים ר"ל שאם אינו מקופל כרצונו חוזר ומקפלו אפי' ד' וה' פעמים עד שיהא מקופל כרצונו במד"א בזמן שדעתו לחזור וללובשו בו ביום בשבת או אפי' שיהא בליל שבת ודעתו לחזור וללובשם במחרתו בשבת ומ"מ בגמ' פירשו שאין קיפול זה מותר אלא בד' תנאים כאחד ע"י אדם אחד שאם בשנים הרי הוא כתיקון גמור ובחדשים שאין הקימוט מצוי בהם כ"כ ואין התיקון תיקון גמור וכן שיהו לבנים שהצבועים קיפולן צריך להם הרבה להעמדת הצבע והוא מתקן גמור ואסור לקפלם בשבת וכשאין לו בגדים אחרים בשבת להחליף שאם יש לו אולי לא ילבשם וכל שחסר אחד מהד' תנאים אלו אסור לקפלם עכ"ל וגם הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שם כתב את הד' תנאי' ובחיבורו הל"ש פכ"ב הלכ"ב כתב לגמרי כלשון רבינו ז"ל אלא תחת כלים שכ' רבינו כלשון המשנ' כתב הרמב"ם בגדים וכשתעיין שפיר בדבריהם תמצא ג"כ את הד' תנאים הנ"ל, אבל זה ק"ל דמדוע לא כתבו כלשון המשנה דאפי' ד' או ה' פעמים ג"כ מותר לקפל וכמו שכ' המאירי עד שיהא מקופל כרצונו ואפשר שסמכו עמ"ש כדרך שעושין בחול בבגדים כשכובסין אותן כיון דבחול באמת הדרך לקפל הרבה פעמים עד שיהא מקופל כרצונו וכל זה י"ל על רבינו והרמב"ם אבל הטוש"ע או"ח סי' ש"ב שלא כתבו כלשונם באמת טעמא בעי דמדוע לא הביאו דגם ד' וה' פעמים מותר לקפל וצ"ע:

פירוש שכד

ודע דהח' הר"ן ז"ל בשבת שם כתב וז"ל מקפלין את הכלים פי' נותנין בגדים בין שני לוחות עץ ובהם נקבים ובהם עצים שבהן כמין חריץ וכשהבגדים בתוך הלוחות מהדק אותן ע"י אותן עצים והם מתייפין וקמ"ל דליכא טירחא יתירא ודוקא כשהוא מקפלן לפי שהוא צריך ללובשן ביום שבת אבל לא לצורך חול כדאיתא במתני' עכ"ל ולכאורה מ"ש אבל לא לצורך חול כדאיתא במתני' ק"ל הלא במתני' באמת ליתא מזה אלא אדרבא

מפשטות לשון המשנה נראה דאפי' לצורך החול שרי כיון דכתב סתם מקפלין את הכלים אלא מהגמ' שם מוכח דלצורך חול אסור מדאמר ולא אמרן אלא שאין לו להחליף כו' וא"כ הול"ל כדאיתא בגמ', ונ"ל בס"ד דהר"ן כיוון לתרץ בזה מדק"ל על דבי ר' ינאי דמנ"ל דדוקא לצורך שבת שרי הא מפשטות לשון המשנה לא מוכח כן כמו שכתבנו וצ"ל דדבי ר' ינאי למדו א"ז ממשנה גופא דקתני שם ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצ"ש וסברו דבי ר' ינאי דמשו"ה כקט התנא מקפלין את הכלים סתם משום דסמך עמ"ש אח"כ אבל לא משבת למוצ"ש דממילא ידעינן מזה במכ"ש דלקפל לצורך חול אסור ועכ"כ הר"ן שפיר כדאיתא במתני' כמובן, עכ"פ זה מוכח מהר"ן בפי' דלאו דוקא לקפל ביד שרי אלא אפי' ע"י כלי דומיא דשני לוחות עץ שכ' ובאמת לא ראיתי בשום מפורש שמפ' כן אלא מלשון הכלבו ז"ל שהביא הב"י ז"ל או"ח סי' ש"ב נראה ג"כ דס"ל דז"ל הב"י וכתב בכלבו ועכשיו שנהגו לקפל כל הכלים אפשר דקיפול דידן לא דמי לקיפול שלהם שהיו קפידין מאד לפשט קמטיו ולהניחו תחת המכבש ולא כן אנחנו עושים עכ"ל ולכאורה מה ענין המכבש לזה אעכצ"ל דהכלבו מפ' ג"כ כהר"ן והא דהר"ן באמת דומה למכבש וגם ממה שכ' רבינו והרמב"ם כדרך שעושין בחול בבגדים כשיכבסו י"ל שכיוונו לומר דבהד' תנאים שרי בכל גווני לקפל אפי' בכלי כמו שעושין הכובסין בחול שהכובסין באמת דרכן לעשות בכל גווני אפי' בכלי וא"כ י"ל דגם רבינו והרמב"ם כיוונו לפשטו של הר"ן:

פירוש שכה

אבל לכאורה ק"ל על פירושו של הר"ן דבירושלמי שבת פט"ו הלכה ג' איתא וההן דמקפל על סיפסלה כמאן דאינון תרין פי' הקה"ע וז"ל ההן דמקפל על סיפסלה שהוא יושב ע"ג הקצה האחד המונח ע"ג הספסל ל"א שהוא מקפל על חוד הספסל כדי לפשוט עקמומית שבהם וזה ודאי אסור עכ"ל וכיון דהירושלמי סובר שאסור לקפל על הספסל עכצ"ל דפירושא דקיפול דמתני' שמקפל ביד ולא בכלי דמ"ש כלי מספסל וא"כ מוכח מהירו' דלא כהר"ן אפשר דמשו"ה לא מפרשו שאר המפרשים כהר"ן וגם יש ליישב בזה מדק"ל על הב"י הנ"ל שהביא בשם הכלבו טעם לשבח על המנהג שנהגו עכשיו לקפל כל הכלים א"כ מדוע השמיט בהש"ע א"ז רי"ל כיון שבררנו שגם הכלבו סובר כהר"ן וכיון שמוכח מהירו' דלא כוותיהו ע"כ השמיטו בהש"ע, אבל אח"כ ראיתי דל"ל כן כיון דהכלבו בהל' שבת ג"כ הביא את הירושלמי דז"ל הכלבו ירושלמי המקפל אספסלא כתרין בני אדם דמי אסור פי' שהמקפל על הספסל מותחו ומפשט קמטיו והוא תיקון גמור כו' עי"ש מובא גם באלי' רבה סי' ש"ב ס"ק ז' אלמא אע"ג דסובר הכלבו כהר"ן

אפי"ה הביא את הירושלמי אעכצ"ל דהא דהר"ן אינו דומה להא דירושלמי דעל הספסל כיון שמותחו ומפשט קמטיו והו"ל תיקון גמור כמ"ש הכלבו עכ"ס הירושלמי דאסור אבל בגונא שכ' הר"ן שנותן את הבגדים בין שני לוחות עץ כיון שאינו מותחו לא הוי תיקון גמור וע"כ שרי וא"כ הדרא הקושיא על הב"י דמדוע השמיט בש"ע את הא דכלבו, ונ"ל בס"ד ליישב דהעולת שבת ז"ל סי' ש"ב אות י' כתב על הכלבו וז"ל אבל מדברי התו' פ' אלו קשרים לא נראה כן דכתבו מכאן למדנו דאסורים לקפל טליתות של ב"ה לפי שהם צורך מחר עכ"ל ומדבריהם יש ללמוד במקומות שנוהגים ללבוש הטליתות גם במנחה דאין לאסור כולי האי הקיפול בשחרית כיון שהוא לצורך שבת לצורך מנחה וצ"ע למעשה עכ"ל וצ"ל דכוונתו דאי הוה סובר התו' כהכלבו דקיפול דמתני' משו"ה אסור כיון שהיו מקפידין מאד לפשט קמטיו ולהניחו תחת המכבש א"כ היכי למד התו' ממתני' שאסור לקפל טליתות הלא טליתות אין דרך לקפל כן אעכ"מ דהתו' ל"ס כהכלבו ועי' במרדכי ז"ל פ' אלו קשרים שהביא בשם ראבי"ה ז"ל שלמד ג"כ ממתני' לאסור לקפל טליתות כמו שלמד התו' וא"כ מוכח דגם הראבי"ה ל"ס כהכלבו וכיון דהתו' והראבי"ה ל"ס כהכלבו ע"כ לא הביא הש"ע את הא דכלבו רק את ההיתר של המרדכי לקפל שלא כסדר קיפולו, וגם ממ"ש המרדכי בסוף דבריו שם שפיר יש להבין דמדוע כתבו רש"י והרמב"ם הנ"ל על כלים דמתני' בגדים די"ל דגם הם סברו דדוק' בגדים שלא הי' יכול לקפל מע"ש כיון שלובשם שרי לקפל אבל שאר כלים כגון צעיפותיהן של נשים באמת אסור כמ"ש המרדכי, ועל ההיתר לקפל טליתות במקומות שנוהגים ללבוש גם במנחה שהניח העו"ש הנ"ל בצ"ע כבר כתב הפר"ח ז"ל בראי' דשרי מובא בברכי יוסף ז"ל או"ח סי' ש"ב עי"ש שמפלפל על הראי' שלו אבל בגוף הדין כתב דמלתא דפשיטא היא:

פירוש שכו

ועי' בש"ע או"ח סי' י"ד שכ' מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת וכתב המג"א ס"ק ט' וז"ל שיקפל אפי' שלא כסדר קיפולו הראשון ובשבת אפי' אין מקפלו כלל שרי עכ"ל והישועות יעקב ז"ל או"ח סי' ש"ב אות ה' הניח בקושיא על המג"א דהיאך כתב דבשבת לא יקפל הא אפשר לקפל שלא במקום קיפולו הראשון וגם הפרמ"ג ז"ל שם בא"א ס"ק ו' כתב דצריך לקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון ודלא כהמג"א ועי' במחה"ש ז"ל שם שמיישב את המג"א ולי"נ בס"ד בדעת המג"א כיון דקאי על טלית חבירו שמצאה מקופלת כמ"ש המחבר שם ובשבת עכצ"ל שהבעל הטלית הי' מקפלו שלא כסדר קיפולו הראשון דכסדר קיפולו הראשון באמת אסור וכיון שכן איכא למיחש כשמקפל השני שלא כדרך שמצאה דילמא יקפל כדרך

שקפלו הראשון בחול וזה באמת אסור עכ"ס המג"א שלא יקפל השני כלל כמובן ועי' באבני צדק ז"ל או"ח סי' ל' מה שהעלה לדינא בזה, ומ"ש רבינו ואם לא הי' לו כלי אחר להחליפו מותר לקפלו כו' כדי להתנאות בו בשבת כו' כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פכ"ב והמעשה רוקח שם כתב ע"ז וז"ל וכתבו התו' [בשבת קי"ג ע"א ד"ה אבל] דר"י מסתפק אי קרוי יש לו להחליף כשאין לו יפה כזה ורבינו דקדק בדבריו שכ' כדי שיתנאה בו בשבת דמזה נלמד הדין דבעינן שיהא יפה דוקא והגון לכבוד שבת עכ"ל וא"כ י"ל דגם רבינו לזה כיוון במ"ש כדי להתנאות בו בשבת:

פירוש שכז

כל (קכג) דבר שהוא גמר מלאכה חייב משום מב"פ כו', כ"כ גם הרמב"ם הל"ש פכ"ג הל"ד ועי' לעיל מחודש רל"ח מ"ש באב מלאכה דמב"פ, ומ"ש רבינו לפיכך אסור להשמיע קול של שיר בשבת כו' המקור לזה בעירובין ק"ד ע"א עולא סובר דכל אולידי קלא אסור בשבת ורבה סובר דלא אסור אלא קול של שיר פרש"י הנשמע כעין שיר בנעימה ובנחת ופסק הר"ח כעולא אבל רבינו פסק כרבה וכ"פ הרי"ף והרא"ש והר"י בר ברזילייי מובא בתו' שם ד"ה הכי והב"י או"ח סי' של"ח הביא ראיות שגם הרמב"ם פ"כ וכ"פ בש"ע שם, ומ"ש רבינו אפי' להכות באצבע על הקרקע כו' כ"כ גם הרמב"ם שם והכ"מ כתב ע"ז וז"ל אין להקשות ע"ז מדתנן בפ"ק דיומא שהיו מכים לפני כ"ג באצבע צרידא דשאני מקדש שאין בו משום שבות עכ"ל נראה מדבריו דבמדינה באמת אסור להכות באצבע לשחק את התינוקות אבל ק"ל ע"ז בתרתי חדא הלא המרי"א בכתביו סי' קנ"ד מובא במל"מ הל' בית הבחירה פ"ח הלי"ב כתב בפי' להתיר והביא ראי' מדתנן ביקש להתנמנם פרחי כהונ' מקישין לפניו כו' ולא מידק עלה משום שאין שבות במקדש כדמסיק במצריף גחלת אלמא דהמרי"א הביא משם ראי' להתיר ועוד ק"ל הא הכ"מ בעצמו כתב בהל' ב"ה שם דהיכא דאפשר בענין אחר לא אמרי' אין שבות במקדש והתם הי' ג"כ אפשר להקיצו בענין אחר כמ"ש המל"מ שם וא"כ היכי כתב הכ"מ בהל"ש דהתם טעמא משום דאין שבות במקדש וצ"ע, ועי' במל"מ הל' ב"ה שם שהקשה על כללו של הכ"מ ממהרי"א הנ"ל ופליאה לי עליו הלא מהכ"מ דהל"ש הנ"ל מוכח בפירוש דל"ס כהמרי"א וכן מוכח מספרו ב"י או"ח סי' של"ט אלא עדיפא הי' לו להמל"מ להקשות את הסתירה שהקשינו מהכ"מ דהל"ש גופא וגם על המל"מ צ"ע, ומלשון רבינו נ"ל להביא ראי' להמרי"א מדכ' אפי' להכות באצבע על הקרקע או על הלוח אחת כנגד אחת כדרך המשוררים או לקרקש האגוז לתינוק כו' ומדל"כ גם גבי להכות באצבע על הקרקע מלת לתינוק יש להוכיח דלהכות באצבע לתינוק באמת שרי וכן יש להוכיח מהרמב"ם שגכ"כ

כרבינו אבל הב"י סי' הנ"ל הוכיח מהרמב"ם דלא כהמרי"א מדכ' להכות אחת כנגד אחת כדרך המשוררים וגם מהמג"א שם ס"ק ב' נראה דסובר כהב"י עי' במחה"ש ופרמ"ג שם וגם עי' בתו"ש שם מ"ש על המרי"א והמל"מ הנ"ל. ומ"ש רבינו וכן אמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור כו' דלמא אתו לאשוויי גומות כו' בגמ' שלפנינו בעירובין שם ליתא כן אלא התו' שם הביא בשם ר"ח שגרס כן ועי' במרש"ל בביאורו כאן שהקשה דמדוע הביא רבינו את הא דאשוויי גומות בענין השמעת קול אבל לפמ"ש ניחא די"ל דרצה להודיענו דעיקר כגירסת הר"ח ואח"כ ראיתי בקונטרס הגהות רבינו מהגאון רבי ר' העשיל ז"ל שכ' ג"כ בכוונת רבינו כמ"ש ונהנתי מאד שכוונתי בס"ד לדעת קדשו, ומ"ש אמנם אין למחות בנשים כו' כ"כ גם התוספת בעירובין שם ועי' בביצה ל' ע"א:

פירוש שכח

ואין (קכד) מטפחין כו' כן איתא במשנה ביצה ל"ו ע"ב ובגמ' שם הטעם משום גזיר' שמא יתקן כלי שיר כמ"ש רבינו וזהו הלכה פסוקה בכל הפוסקים שם וא"כ צ"ט על המנהג שנהגו חסידים אנשי מעשה לרקד ולטפח בשבת ויו"ט בשעת התפלה וגם שלא בשעת התפלה כשמשמחים בשמחת שבת ויו"ט דמנ"ל היתר לזה ואי"ל שלמדו כן מהירושלמי שהביא רבינו מהילולא דר"ש ברבי דכמו דשרי לטפח משום שמחת חתן וכלה כמ"כ נמי שרי משום שמחת תפלה או שמחת שבת ויו"ט וגם נאמר דכמו דשרי לטפח שרי גם לרקד כיון דחד טעם אית להו אבל זה אא"ל כיון דמהילולא דר"ש בר רבי אדרבא מוכח להיפך דלא שרי לטפח רק כלאחר יד כמ"ש רבינו והרמב"ם וגם אי"ל דסמכו על מד"ק הגמ' ביצה ל' ע"א והאידנא דקא חזינא דעבדין הכי ולא אמרינן להו ולא מידי כו' הלא הגמ' קאמר שם דמשו"ה לא אמרינן להו ולא מידי משום דהנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וכתבו הרי"ף והרא"ש שם והני מילי במידי דידעינן בודאי דלא מקבלי מינן אבל במידי דלא ידעינן מחוייבין למחות בם אלמא דהגמ' לא דיבר אלא מההמון עם או מנשים דלא מקבלי אם מוחין וכ"נ מהמרדכי שם וא"כ היאך נאמר שהחסידים אנשי מעשה יסמכו על זה אעכצ"ל שסמכו על התו' שם ד"ה תנן שכ' וז"ל אבל לדידן אין אנו בקיאין לעשות כלי שירים ולא שייך למיגזר עכ"ל וגם הרמ"א או"ח סי' של"ט כתב על התו' זה וז"ל ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל, אבל כל זה אינו שוה לי דהב"י שם בתר דהביא את התו' כתב וז"ל וכתב המהרי"ק בשם רבינו האי שביום שמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים דתורה דנהגו בו היתר משום כבוד התורה כיון דלית ביה אלא משום שבות ונראה מדבריו דלית ליה חילוק בין ימי חכמי התלמוד ליומי דידן כמו שחילקו התו' דא"כ בלא כבוד התורה נמי הוה שרי לרקד

ונ"נ שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו בכך עכ"ל אלמא דהב"י סובר דשאר כל הפוסקים ל"ס כהתו' ומחמת זה סתם בש"ע שם דלא כהתו' וא"כ היאך נאמר שהחסידים ואנשי מעשה ינהגו בדבר שהוא נגד כל הפוסקים ותו הא התניא בש"ע שלו סי' הנ"ל כתב וז"ל ועכשיו שנהגו ההמון לספק ולטפח ולרקד בכל מיני שמחה אין מוחין בידם לפי שבודאי לא ישמעו ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים ויש שלמדו עליהם זכות לומר שעכשיו אין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר ולא שייך לגזור שמא יתקן כלי שיר שדבר שאינו מצוי הוא כלל עכ"ל אלמא דהתניא סובר שהלימוד זכות של הרמ"א שנהגו כהתוס' לא על חסידים אנשי מעש' קאי אלא על ההמון עם וגם אמת אתו כיון שגם הרמ"א ל"כ אלא בלשון אפשר [וזה ל"ק דמדוע השמיט הרמ"א מ"ש הגמרא ביצה מוטב שיהיו שוגגים כו' די"ל כיון שהביא שנהגו כתו' ממילא תו ל"צ לומר מוטב כו' אבל ראיתי בלבוש שהביא ג"כ שנהגו כהתוס' ואפ"ה הביא גם מוטב כו' וגם על המחבר ק"ל דמדוע השמיט מוטב כו' וגם רבי' והרמב"ם הל"ש פכ"ג הל"ה והטור שם השמיטו א"ז אלא על רבינו והרמב"ם והמחבר י"ל דסמכו על מה שכתבו א"ז רבינו לעיל מיני' דהאי דינא גבי נשים המשחקות באגוזים והרמב"ם הלכות שביתת עשור פ"א הל"ז והמחבר או"ח סי' תר"ח ואף דהתם לא כתבו אלא על נשים אעפי"כ שפיר יש ללמוד משם גם על ההמון עם והא דלא כתבו א"ז כאן י"ל כיון דהדין של כאן יש ללמוד משם במכ"ש כיון דאיסור יו"כ דאורייתא הוא ואפ"ה אמרינן מוטב כו' מכ"ש כאן שאין אסור אלא משום שבות וא"כ על הרמב"ם והמחבר ל"ק מידי ועל רבינו עדיין קשה קצת דמדוע ל"כ כאן כיון דליכא למימר כמו שתירצנו אליבא דהרמב"ם והמחבר כיון שגם שם לא הוי אלא גזירה אבל על הטור של"כ גם בהל' יו"כ מזה כלום באמת צ"ע] וא"כ נשאר' הקושי' על החסידים אנשי מעשה דמנ"ל היתר לרקד ולטפח, ואי"ל דלמדו א"ז מהמרי"ק הנ"ל שהביא הב"י וגם המג"א שם ס"ק א' הלא הפרמ"ג בא"א שם כתב לחלק בין כבוד התורה לכבוד שמחת חתן וכלה דאסור וגם מהתניא הנ"ל נראה בפי' דמחלק כן מדאוסר לרקד בנישואין ומתיר בש"ת וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לזה דאל"כ אלא נאמר דלהמרי"ק מותר לרקד גם בנישואין ואז צ"ל דגם לטפח שרי כיון דחד טעם אית להו א"כ הי' קשה על על המרי"ק מהירושלמי שהביא רבינו מהא דהילולא דר"ש בר רבי דמוכח משם דלא שרי לטפח בנישואין אלא כלאחר יד ולחלק בין זמנם לזמנינו כמו שמחלק התוס' אא"ל להמרי"ק כיון שכתב הב"י דהמרי"ק ל"ס כהתו' אעכצ"ל דהמרי"ק מחלק בין כבוד התורה לכבוד שמחת חו"כ דאסור כמו שמחלקו התניא והפרמ"ג וא"כ

עדיין קשה דילמא דוקא משום כבוד שמח"ת התיר המרי"ק אבל לא משום שאר שמחת מצוה כמו שלא התיר משום שמחת חו"כ:

פירוש שכט

אבל בינותי בספרים ומצאתי בס"ד את שאהב' נפשי היתר מוסכם להחסידי' אנשי מעשה דהים של שלמה ז"ל פ"ה דביצה סס"י ו' בתר דהביא את המרי"ק והתו' הנ"ל כתבו ז"ל ואע"פ שכל שאר המחברים לא חילקו בין האידנא לימים ראשונים מ"מ בצירוף טעמא דמצוה יש לחלק ומה שמרקדין הבתולות אפילו בלא חינג' דמצוה הנח להם לסמוך על דברי התו' כי כדאי הם לסמוך בפרט בדבר שלא ישמעו עכ"ל מוכח מהמרש"ל דסובר דלנשים וההמון עם שמרקדין גם בלא חינגא דמצוה יש להם לסמוך על התו' גם א"ז צ"ל דסוב' המרש"ל דהשאר פוסקים לא חלקו על התו' לגמרי אלא בלא צירוף טעמא דמצוה אבל במקום מצו' כגון חינגא דמצוה או בשעת התפלה או מחמת שמחת שבת ויו"ט באמת גם השאר פוסקים סברו לצרף את חילוקו של התוס' דאל"כ אלא נא' דהשאר פוסקים חלקו על התוס' לגמרי גם בצירוף טעמא דמצו' עדיין קשה על המרש"ל דהיאך התיר בכה"ג נגד כל הפוסקים אעכצ"ל בהבנת המרש"ל כמו שכתבנו וא"כ הרווחנו בס"ד דל"ק על המרי"ק קושית הב"י הנ"ל דבלא כבוד התור' נמי שרי כיון דהמרי"ק באמת לא התיר משום חילוקו של התו' אלא בצירוף טעמא דמצוה וגם הרווחנו דל"ק קושייתינו מהירוש' מהילולא דר"ש בר רבי כיון דלא שרי האידנ' משום שמחת חו"כ אלא בצירוף חילוקו של התו' כמובן, וכיון שזכי' בס"ד לברר דלהמרש"ל כל הפוסקים מודים לחילוקו של התו' בצירוף טעמא דמצוה יפה עשו החסידים אנשי מעשה דיש להם על מי להשען על אילן גדול המרש"ל ואי"ל דגם המרש"ל ל"כ אלא להההמון עם כיון דהכנה"ג בשיוריו או"ח סי' של"ט כתב וז"ל וכתב רש"ל בפ"ה דיו"ט שגדולי עולם נהגו היתר אמנם מה שנהגו היתר אף בלא שמחת נישואין הנח להם כו' עכ"ל אלמ' דהמרש"ל כתב את היתירו לגדולי עולם.

ומ"ש רבינו ולספק כלאחר יד מותר כדאמר בירושלמי כו' כ"פ גם הרמב"ם הל"ש פכ"ג הל"ה ועי' בראב"ש ביצה שם שהביא את הא דירושלמי ביותר ביאור וגם הכ"מ שם הביאו ומ"ש הכ"מ וז"ל וסמ"ג כתב דיש לסמוך על דברי רבי משום דהוו שכיחי רבים גביה ומחדדין שמעתתיה עכ"ל את זה כתב רבינו לקמן מל"ת ע"ה, ומ"ש רבינו אין שטין על פני המים כו' כן איתא בביצה שם וכ"פ הש"ע או"ח סי' של"ט:

פירוש של

ומסקינן (קכה) במס' נדרים שמפירין נדרים בשבת כו', במשנ' שבת קנ"ז ע"א מפירין נדרים בשב' ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת פרש"י וז"ל מפירין בעל לאשתו ונשאלין

לחכם וכמ"פ הפי' המשניו' שם והטעם דמדוע ל"ק התנא בתרווייהו לשון שאלה או לשון הפר' כתב התי"ט וז"ל לפי שהנדר המותר ע"י חכם צריך חקירה על החרטה אם הוא מעיקרא ועל הפתח אם פותחין בה הלכך תני נשאלין שהחכם שואל בהם וכיוצא באלה אבל הפר' דלאשה הניחו בלשון הכתוב הפר יפר שא"צ שאלה עכ"ל ונ"ל שגם הפי' המשניות במ"ש ושאלה היא שיתחרט כו' כיוון למ"ש התי"ט וא"כ צ"ל דמ"ש רבינו ז"ל שמפירין נדרים כו' ג"כ פירושו שהבעל מיפר לאשתו והאב לבתו ומתירין כו' שכ' פירושו התרת חכם וא"כ צ"ט מדוע שינה רבינו מלשון המשנה ול"כ ונשאלין כמ"ש הרמב"ם הל"ש פכ"ד הל"ו וצ"ע, ובגמ' שם איתי' איבעי' להו הפרה בין לצורך ובין שלא לצורך ושאלה לצורך אין שלא לצורך לא ומשו"ה קפלגינהו מהדדי או דלמא הפרה נמי לצורך אין שלא לצורך לא והא דקא פליג להו מהדדי משום דהפרה א"צ ב"ד ושאלה צריכה ב"ד ומסיק תנאי היא דתני' הפרת נדרים כל היום ר' יוסי בר יהודא ור' אלעזר בר"ש אמרו מעת לעת פרש"י כל היום עד שתחשך ותו לא ואפי' שמע סמוך לחשיכה הלכך אפי' שלא לצורך שבת זו נמי שאם לא יפר עכשיו לא יפר עוד עכ"ל וא"כ צ"ל דלמ"ד מעת לעת שלא לצורך אינו מיפר כיון שיכול להפר לאחר שבת ולא נתפרש דהלכתא כמאן כן היא הסוגי' בשבת' ובנדרים ע"ז ע"א איתא ג"כ הסוגיא זו ובדף ע"ו ע"ב שם קאמר הגמ' אין הלכה כאותו הזוג דהיינו כר' יוסי ב"י וראב"ש וא"כ מוכח מנדרים דהלכה דמיפר נדרים שלא לצורך שבת וע"כ מציין רבינו את הסוגי' זו על נדרים ולא על שבת שקודם, ומהתוספת' שהביא רבינו גכ"מ דסוברת כהאי מ"ד דהפרת נדרים כל היום דמדכתב' שאם חשכ' אינו יכול להפר מוכח דקאי על נדרים שהבעל או האב מיפר דנדרים שהחכם מיפר יכול להפר לא ביום שמעו דוקא וגם המרש"ל ומו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורם כאן כתבו דהתוספתא קאי על נדרים שהבעל או האב מיפר וכיון דכותבת על אותן נדרים שאם חשכה אינו יכול להפר עכ"מ דסוברת כהאי מ"ד דהפרת נדרים כל היום ומש"ה הביא רבינו את התוספתא זו והוכיח דגם מהתוספתא מוכח דלית הלכתא כאותו הזוג כמובן:

פירוש שלא

אבל עדיין ק"ל כיון שהביא רבינו את הגמ' נדרים דאי' בפי' דלית הלכתא כאותו הזוג א"כ למה לו עוד להביא את התוספתא והרי"ף והרא"ש בשבת שם ג"כ מחמת הגמ' נדרים גרידא פסקו שמפירין שלא לצורך וגם לא ראיתי בשום פוסק שהביאה וא"כ מדוע לא סמך גם רבינו על הגמ' נדרים גרידא, ונ"ל בס"ד דהתוס' בשבת שם ד"ה והלכתא כתב וז"ל והלכתא מעת לעת לא גרס בפי' ר"ח דבנדרים משמע דלית הלכתא הכי דאמר בפר'

נערה המאורסה אין הלכה כאותו הזוג עכ"ל אלמא דהי' גירס' בגמ' שבת דהלכתא כמ"ד מעל"ע אלא הר"ח לא גרסו וא"כ י"ל דלרבינו באמת הי' הגירסא זו וא"כ צ"ל דהגמ' שבת עם הגמ' נדרים פליגי וא"כ עדיין לא הוה ידעינן דהלכתא כמאן ע"כ הביא רבינו את התוספתא להוכיח מינה דהלכה כהגמ' נדרים כיון דג"כ סוברת כן אבל להשאר פוסקים י"ל דהי' גירסתם כגירסת ר"ח וא"כ לא פליגי השני סוגיות וע"כ שפיר פסקו מחמת הגמ' נדרים גרידא שמפירין שלא לצורך ולא הביאו את התוספת' כלל כיון דלדידהו הוי משנ' שאינ' צריכה ודו"ק, אבל לכאורה ק"ל על הלכה זו כיון דכל הטעם שמפירין שלא לצורך דאי לא מיפר תו לא יכול להפר הלא יכולה להתיר את נדרה לאחר שבת ע"י חכם ואח"כ מצאתי בח' הר"ן בשבת שם שכבר הרגיש בזה ותירץ דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו וא"כ צ"ל שגם האב אינו רוצה שתתבז' בתו, ומ"ש רבי' אע"פ שהי' להם פנאי כו' כתב המרש"ל ע"ז וז"ל ונ"ל דלאו דוק' לצורך ממש אלא כל דבר מאכל ומשתה או מלבוש שתלוי בצורך היום שרי ומ"ש בטור כגון שנדר שלא לאכול ושלא לשתות לאו דוק' כל היום קאמר אלא כלומר שנדר שלא לאכול איזה דבר ושלא לשתות איזה משקה סתם דאי כל היום קאמר הא אין נדרו חל כל היום אלא העיקר כדפרי' עכ"ל מ"ש המרש"ל דמלבוש שתלוי בצורך היום שרי כ"כ גם מו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורו כאן מובא במג"א סימן שמ"א ומ"ש המרש"ל הא אין נדרו חל כל היום לא זכיתי להבין כיון דבש"ע י"ד סי' רט"ו ס"ד איתא בהדיא דהמקבל עליו בלשון נדר לצום בשבת ויו"ט חל הנדר וכן איתא באו"ח סי' תק"ע וצ"ע, ועיי' בטוש"ע או"ח סי' שמ"א ויו"ד סי' רל"ד סכ"ד דפסקו כרבינו בדינים אלו:

פירוש שלב

כל (קכו) הדברים שהן אסורין משום שבות כו', בעירובין ל"ג ע"א פליגי רבי ורבנן רבי סובר דלא גזרו בבין השמשות משום שבות ורבנן סברו דגזרו ולכאו' לפי הכלל שאמר הגמ' שם מ"ו ע"ב דהלכה כרבי מחבירו אבל לא מחביריו הי' צריך לפסוק כרבנן ואפ"ה פסקו רבי' והשאר פוסקים ז"ל כרבי כיון דסתם משנה דדף ל"ב ע"ב שם סותמת כרבי דאיתא שם נתנו באילן למעל' מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מי' טפחים עירובו עירוב והקשה הגמ' האי אילן דקאי היכא כו' ומשני לעולם דקאי בר"ה ונתכוין לשבות למטה ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ולזה כיוון רבינו במ"ש שסתם משנה כמותו בעירובין, אבל עדיין קשה הלא איכא סתם משנה אחריתא דלא כרבי דבמשנה שבת ל"ד ע"א אית' ספק חשיכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים כו' פרש"י ז"ל ספק חשכה כגון בהש"מ

אין מעשרין את הודאי דתיקון מעליא היא אע"ג דשבות בעלמא היא קסבר גזרו על השבות אף על בהש"מ וכמ"פ הברטנורה ז"ל אלמא דסתם משנה זו דלא כרבי וא"כ הוה לן למימר אוקי סתמא לבהדי סתמא והדרינן לכללן דרבי וחכמים הלכה כחכמים וכמעט כל הפוסקים דברו מקושיא זו ותירצו דהא דקי"ל כרבי היינו בדבר מצוה דומי' דעירוב דקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה והמשנה דאין מעשרין ומטבילין איירי בגוונא דל"צ לסעוד' שבת אבל אם צריך באמת מעשרין ומטבילין וגם הרמב"ם הל"ש פכ"ד הל"י כתב את החילוק זה [ועי' בהרהמ"ג ובכ"מ שם ובב"י או"ח סי' שמ"ב ומה שהקשה הב"ח על הראי' של הב"י עי' בק"נ עירובין פ"ג אות כ'] וכ"ס רבינו ועכ"כ והוא שיהא בהן צורך דבר מצוה כו', ומ"ש רבינו כגון שהי' טרוד ונחפז כו' כ"כ גם הרמב"ם והטוש"ע שם ועי' בהרהמ"ג ובב"י שכתבו דמהיכא למדו א"ז וגם הט"ז שם דיבר מזה:

פירוש שלג

אבל מרש"י הנ"ל נראה דל"ס את חילוקם דאל"כ קשה למה מוקי את המשנה דשבת כמ"ד דגזרו משום שבות אבל אח"כ ראיתי בב"י או"ח סי' רס"א שרצה ג"כ לומר אליבא דרש"י כן אלא בסוף דבריו כתב בלשון אפשר שגכ"ס את חילוקם ועי' בתי"ט שבת פ"ב מ"ז מ"ש על הב"י זה, וע"כ נ"ל בס"ד דעכצ"ל דרש"י סובר את חילוקם דאי נאמר דל"ס כן אלא סובר דמשנה דשבת איירי שצריך לסעודת שבת וסותמת כרבנן הי' קשה סתמא אסתמא דהיכי סתם בעירובין כרבי ובשבת כרבנן אבל כשאמרינן דרש"י גכ"ס את חילוקם אז י"ל הפשט ברש"י כך דמדקאמר הגמ' בעירובין ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות כו' הוכיח רש"י ממלת כל דבר דרבי באמת בכל גוונא אפי' שלא לצורך מצוה סובר דלא גזרו [ואע"ג שהמרדכי בעירובין פ"ג אות תפ"ז כתב דיש שבות שגזרו עליו בהש"מ אפילו לרבי והביא ראי' מדאמר הגמרא שם דף ל"ד ע"ב אליבא דר' גזיר' שמא תאמר יקטום וכ"כ הריטב"א שם דף ל"ד ע"ב ד"ה והא אבל עי' ברש"י שם ל"ד ע"ב ד"ה גזירה שמא יקטום שכ' דלאו שבות היא אלא ודאי וא"כ שפיר י"ל דרש"י ל"ס כהמרדכי והריטב"א אלא סובר דבכל שבות סובר רבי דלא גזרו בבהש"מ] והרבנן סברו דבכל גוני אפי' לצורך מצוה גזרו וא"כ ממיל' שפיר י"ל דהמתני' דעירובין לא סותמת כרבי אלא בצורך מצוה אבל שלא לצורך מצוה באמת סובר' כרבנן וכיון דהמתני' דשבת איירי שלא לצורך מצוה ע"כ סותמת שם דגזרו ומש"ה קאמר רש"י שם שפיר קסבר גזרו על השבות אלא כל זה י"ל כשרש"י גכ"ס את חילוקם אבל כשנאמר דל"ס כוותייהו אז הי' קשה אליבא דרש"י סתמא אסתמא אעכ"מ דרש"י גכ"ס כוותייהו ועי' בברטנורה שבת פ"ב מ"ז שכ' כרש"י דקסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בהש"מ ובעירובין פ"ג מ"ג

כתב דסתמא דמתני' שם כרבי וא"כ גם אליב' דהברטנור' קשה סתמא אסתמא אעכצ"ל גם אליבא דהברטנורה כמ"ש אליבא דרש"י וא"כ הרווחנו בס"ד דרש"י והברטנורה סברו כרבינו ודכוותיה ולענין הלכה פסקינן בטוש"ע או"ח סי' שמ"ב כחילוקם ועי' מג"א שם שנסתפק אי גזרו על שבות בהש"מ דמוצאי שבת ובישועות יעקב שם מ"ש ע"ז אבל אני מצאתי בס"ד בהרשב"א עירובין שנדפס מחדש שכ' בדף ל"ב ע"ב סוף ד"ה באילן וז"ל דכל בהש"מ בין בכניסתו בין ביציאתו לא גזרו עליו משום שבות:

פירוש שלד

אסרו (קכז) חכמים לטלטל מקצת דברים כו', כ"כ הרמב"ם הל"ש פכ"ד הלי"ב ועי' בהרהמ"ג שם ובביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ כאן מ"ש ע"ז, ומ"ש רבי' מסקי' בשבת שכל הכלים הניטלין בשבת שנשתברו שבריהן ניטלין כו' במשנ' שבת קכ"ד ע"א פליגי ר' יהודא וחכמים בזה ופסק רבינו כחכמים ודלא כהרב צמח גאון שפסק כר' יהודא מובא בריי"ף והרא"ש שם וכ"פ הריי"ף והרא"ש והרמב"ם הל"ש פכ"ה הלי"ב והטוש"ע או"ח סי' ש"ח וכבר כתבנו מפלוגתא זו לעיל מחודש ע"ב, ומ"ש רבינו אפי' נשתברו בשבת כו' נ"ל דטעמו דבגמ' שם איכא תרי לישני ופסק רבינו כלישנא בתרא דשמואל ועכ"כ אפי' נשתברו בשבת דכשנשתברו בע"ש לד"ה מותר וגם הריי"ף והרא"ש שם לא הביאו אלא את הלש"ב דשמואל אבל הרמב"ם שם כתב וז"ל וכן כל הכלים הניטלין בשבת שנשתברו בין קודם השבת בין בשבת שבריהן ניטלין והוא שיהיו שבריהן עושין מעין מלאכתן כיצד כו' [כן הגירסא בהרמב"ם דפוס בערלין אבל נ"ל שהוא ט"ס וצ"ל מעין מלאכ' כיון דהרמב"ם פסק כת"ק ולא כר' יהודא כמ"ש הרהמ"ג והב"י או"ח סי' ש"ח וא"כ לית דין צריך בשש שמלת מלאכתן ט"ס וצ"ל מלאכה ואח"כ ראיתי במעשה רוקח שם שג"כ כ"כ] ולכאורה ק"ל מדוע כתב הרמב"ם בין קודם השבת הלא קודם השבת לכ"ע מותר ללש"ב דשמואל וא"כ הוה ידעינן קודם השבת במכש"כ מבשבת ואי"ל דנקט בין קודם השבת לרבותא ללש"ק דשמואל ובין בשבת נקט לרבותא ללש"ב כיון דאיתותב הלש"ק לגמרי היכי יכול למינקט רבותא אליבי' דהאי לישנא וגם בפי' המשניות שם לא מפ' אלא כהל"ב ואפשר דה"ק בין קודם שבת זה מותר אפי' להני פוסקים דפסקו כרבי יהודא בין בשבת זה ג"כ מותר כיון דבאמת הלכה כת"ק אבל זה דוחק וע"כ נ"ל דנקט בין קודם שבת בדרך לא זו אף זו אבל הטוש"ע ג"כ לא נקטו אלא אפי' בשבת כמ"ש רבינו:

פירוש שלה

פירות (קכח) שאסור לאכלן כו', במשנה ר"פ מפנין איתא מפנין תרומה טהורה ודמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעש' שני והקדש שנפדו כו' אבל לא את הטבל ולא

את המעשר שלא ניטל' תרומתו ולא את מע"ש והקדש שלא נפדו כו' ובגמ' הקשה על תרומה טהורה פשיטא ומשני ל"צ דמנחא ביד ישראל מ"ד כיון דלא חזיא לי' אסור קמ"ל כיון דחזיא לכהן שפיר דמי ועל דמאי הקש' הגמ' הא לא חזי ליה ומשני כיון דאי בעי מפקר לי' לנכסיה והוי עני וחזיא ליה השתא נמי חזי לי' וכן הקשה הגמ' פשיטא על מעשר ראשון שניטלה תרומתו ועל אינך דאיתא במתני' דמותר לטלטלן וכן על הנך דאסור לטלטלן ומשני על כולן מדוע נקטם התנא עי"ש והרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"ה הלי"ט נקט את הנך דנקט' המתניתין עם הטעמים שאיתא בגמ' ותרומה טמאה דנקט אע"ג דליתא במתני' י"ל דמדיוקא למד דמדאיתא מפנין תרומ' טהור' מכלל דטמאה לא או י"ל דלמד מהמשנה קמ"א ע"ב שם ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין פרש"י אבל טמאה באפי נפשה לאו בת טילטול היא, והא דלא סגי' ליה להרמב"ם למשבק ג"כ תרומה טמאה על הדיוק אכתוב לקמן בס"ד אבל עכ"פ את כל הנך דנקט התנא דמתני' נקט גם הרמב"ם וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע שבק הרבה מהריש' ומהסיפא דמתני' ואי"ל כיון דדברים פשוטים הם הלא חזינן דהגמ' יהיב טעמ' דאיצטריך להשמעינו ויותר גדול אצלי התימא דתרומה טמאה דלית' במתני' אלא מדיוקא ידעינן כהנ"ל א"ז נקט רבינו והרבה מהני דאיתא במתני' בפי' שבק:

פירוש שלו

ונ"ל בס"ד כיון דרבינו רצה לקצר ע"כ כלל בכגון פירות שאינם מעושרים שכ' את כל הני דסיפא דמתנית' כיון דכל הני פירות שאינם מעושרים נקראים וגם כל הני דרישא דמתני' חוץ מדמאי כיון דפירות מעושרים הם ממילא ידעינן מזה דמותרין לטלטל ודמאי דראוי לן מחמת הואיל כמ"ש הגמרא הנ"ל סובר רבינו דידעינן במכ"ש מתרומה שאינו ראוי לו ותרומ' טמאה י"ל דנקט כדי שלא נטעה לומר דשרי לטלטלה כיון דחזיא לבהמ' כהן קמ"ל דאסור כמ"ש רש"י דעל הא דאיתא במתני' מפנין תרומה טהורה כתב רש"י וז"ל אבל תרומה טמאה לא דאפי' לבהמת כהן לא חזיא בשבת דאע"ג דבחול חזיא כדתניא בפסחים ל"ב ע"א שאם רצה כהן מריצה לפני הכלב בשבת ביו"ט לא חזיא דזו היא ביעור' מן העולם או להיסק או לבהמה ואין מבערין תרומה טמא' וקדשים טמאין ביו"ט כדתנן ואין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט ואוקימנא טעמ' משום דאין שורפין קדשים ביו"ט עכ"ל אלמא דסובר דתרומ' טמא' חזיא בחול לבהמת כהן וכ"כ בפסחים מ"ו ע"א ד"ה כיצד אבל הרמב"ן ריש מפנין חולק על רש"י וסובר דאסור ליתן לבהמתו וכ"ס הרשב"א והריטב"א והמאירי והר"ן שם, ולי"נ דרש"י לשיטתו דסובר דטעמא דמצוה לשרוף תרומה טמאה משום תקלה כמ"ש בשבת כ"ה ע"א ד"ה מצוה עכ"ס שיכול לבער

הכהן את התרומה טמאה גם ע"י זה שיתן לבהמתו וכמ"ש התו' בשבת כ"ה ע"א ד"ה כך אליבא דרש"י ואף דרש"י כתב שם גם הטעם דדמיא לקודש ולפי טעם זה באמ' אסור ליתן לבהמתו כמ"ש התו' שם י"ל דבפ' מפנין ובפסחים סוב' רש"י לעיקר כהטעם הב' שכ' בשבת דף כ"ה משום תקלה אבל הרמב"ן ודכוותיה י"ל דסברו דטעמא דמצוה לשרוף תרומה טמאה משום דדמיא לקודש ע"כ חלקו על רש"י וסברו דאסור ליתן לבהמתו ועי' בתו' בשבת דף כ"ה ותראה דכיון דהתו' גכ"ס דטעמא דמצוה לשרוף משום דדמיא לקדש עכ"ס ג"כ כהרמב"ן, וא"כ י"ל דרבינו ז"ל גכ"ס כרש"י וכיון דסובר דמותר ליתן תרומה טמאה לבהמתו ע"כ לא סגיא לי' למשבק גם תרומה טמאה על הדיוק כדי שלא נטע' דמותר כיון דחזיא לבהמתו והוה ס"ד דלא אמרינן אחשבי' כסברת רש"י [עי' היטב ברש"י פסחים שם ובדף ה' ע"ב ד"ה ש"מ ובביצ' כ"ז ע"ב ד"ה חלה ובתו' שם ד"ה ואל ובפנ"י וצל"ח בפסחים שם ובנב"י מ"ק או"ח סי' ט"ו ותראה דעיקר טעם דאוסר רש"י ליתן לבהמתו משום אחשבי'] עכ"כ רבינו בפי' דאסור לטלטל וגם אליב' דהרמב"ם י"ל דמשום טעם זה נקט תרומה טמאה ודו"ק:

פירוש שלז

אמר (קכט) רב המכני' קופה של עפר כו', בשבת נ' ע"א א"ר יהוד' מכניס אדם מלא קופתו עפר ועוש' בה כל צרכו פרש"י מכניס לכסות בו צואה ורוק ומער' העפר בביתו לארץ ונוטלו תמיד לכל צרכיו ואח"כ איתא בגמ' דרש מר זוטרא משמי' דמר זוטרא רבה והוא שיחד לו קרן זוית פרש"י דהוי כמוכן ועומד לכך אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסור עכ"ל אלמא דהאי דינא שכ' רבי' שני מימרות הם חדא דר' יהודא וחדא דמר זוטרא וצ"ל כיון דרבינו רצ' לקצר עכ"כ בחד מימרא וכמ"ש רבינו בסוף הקדמתו וז"ל כי בכמ' מקומות שינתי הלשון לכתבו בלשון צח וקצר למען ירוץ הקורא בו, ומ"ש רבינו בשם רב לפי הגירסא שלפנינו צ"ל ר' יהודא וכן איתי' בביצ' ח' ע"א וכן הגירסא בהרי"ף והרא"ש ובהרהמ"ג ובב"י והב"ח או"ח שי' ש"ח וגם נ"ל דעכצ"ל דלאו רב אמר א"ז דבשבת קכ"ח ע"א אמר הגמ' דרב בטלטול דמוקצה סבר כר"ש וא"כ אפי' כשלא מכניס מלא קופתו עפר ג"כ שרי לטלטל לרב הגם דיש לפלפל בזה דכשלא מכניס הו"ל כגרוגרות וצמוקים דגם ר"ש מודה אבל כיון דבלא"ה איתא בפוסקים רב יהודא בודאי דגם ברבינו צ"ל רב יהודא, אבל לכאורה יש לדקדק בלשון רבינו דמדוע כתב המכניס לשון דיעבד ובגמ' איתא מכניס לשון לכתחלה וכן יש לדקדק בהרמב"ם הל"ש פכ"ה הלכ"ב ונ"ל ליתן טעם לזה דבשלמא ר' יהודא דסובר דל"צ ליחד לו קרן זוית ע"כ קאמר מכניס כו' להודיענו דל"צ שום תיקון אבל

רבינו והרמב"ם דלא סגיא להו בהכנסה לבד אלא צריך עוד התנאי ליחד לו קרן זוית עכ"כ המכניס להודיענו דאפי' כשמכניס לא סגי' עדיין בזה אלא צריך עוד התנאי ליחד לו קרן זוית וכ"פ הטוש"ע סי' הנ"ל:

פירוש שלח

שאסור (קל) לבטל כלי מהיכנו כו' בשבת מ"ב ע"ב עמ"ד רב חסדא אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה איתא פלוגתא דאמוראי בטעמא דר"ח ר' יוסף סובר משום דקא מבטל כלי מהיכנו ופסק רבינו כר' יוסף וכ"פ הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פכ"ה הלכ"ג והטוש"ע או"ח סי' ש"י והטעם דמדוע אסור לבטל כלי מהיכנו כתבו הרמב"ם והטור מפני שהוא כסותר וכ"כ רש"י שם דף קכ"ח ע"ב ד"ה והא [והמאירי שם ד"ה בהמה כתב משום בונה] ובדף קנ"ד ע"ב ד"ה והא מבטל אבל בדף מ"ב ע"ב במתני' כתב רש"י דחשיב כאלו מחברו שם בטיט ובדף מ"ג ע"א ד"ה מפני כתב וז"ל שהיה מוכן מתחלה לטלטלו ועכשיו עושהו מוקצה עכ"ל וכבר עמד התו' שם ד"ה דמבטל על רש"י דמתני' אבל ממ"ש רש"י בדף מ"ג מזה לא דיבר התו' וזה באמת טעמא בעי ואפשר דהתו' סובר דמ"ש רש"י במתני' היינו הך דכ' בדף מ"ג אלא כשבאמת כן היא אז קשה על הפרמ"ג או"ח סי' רס"ה במשבצות ס"ק א' שמחלקם לשנים ובלא"ה צ"ע על הפרמ"ג שכ' שיש ג' טעמים הלא לפמ"ש בשם המאירי ד' הם, ועי' בט"ז שם ס"ק א' שכ' הטעם של רש"י דדף מ"ג ושבק הטעם של הרמב"ם והטור אבל אח"כ ראיתי שהרהמ"ג הל"ש פ"ה הלי"ג ג"כ ל"כ רק את הטעם זה, ומ"ש רבינו לא יתן כלי תחת הנר בשבת כו' כן איתא במתני' דף מ"ב ע"ב שם וכ"פ הרמב"ם שם והטוש"ע או"ח סי' רס"ה, ומ"ש לפיכך אין נותנין כלי תחת התרנגולת כו' כבר כתבנו שהיא מימרא דר' חסדא ועל הא דכופין עליה כלי פליג ר' יצחק ופסק רבינו כר"ח וכ"פ הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם פכ"ה והטוש"ע או"ח סי' שכ"ב:

פירוש שלט

משמע (קלא) בפ' מפנין שהבהמה שנפלה לבור כו' לכאורה יש לדקדק מדוע כתב רבינו ז"ל משמע כו' הלא מימרא מפורשת היא משמיה דר"י אמר רב בשבת קכ"ח ע"ב ובהשקפה ראשונה הי' נ"ל דמשום דלית' בגמ' שנפלה לבור רק לאמת המים אלא רבינו סובר דיש ללמוד גם שנפל' לבור מזה דמאי שנא עכ"כ משמע כו' וקאי על מלת לבור שכתב, אבל אח"כ ראיתי שהרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"ה הלכ"ו כתב ג"כ בהמ' שנפלה לבור או לאמת המים וכיון שאין דרכו להביא מה דילפינן ממשמעות וגם לא ראיתי בנושאי כליו שדברו מזה ע"כ חפשתי אחר מקור לזה ומצאתי בס"ד בתוספת' שבת פט"ו דז"ל בהמה שנפלה לתוך הבור עושין לה פרנס' במקומ' בשביל שלא תמות עכ"ל וא"כ ממיל'

תו ל"ל דמשמע שכ' רבינו קאי על מלת לבור, וע"כ נ"ל בס"ד דקאי על אסור להעלותה בידו שכתב דאת זה באמת למד רבינו ממשמעות מדאמר רב מביא כרים וכסתות כו' הוכיח דדוקא ע"י כרים וכסתות מותר אבל בידו אסור וגם יש ליישׁ' בזה דמדוע ל"כ רבינו דע"י כרים וכסתות מותר די"ל דסמך עמ"ש דאסור להעלות' בידו דממיל' ידעינן מזה דדוקא בידו אסור אבל ע"י כרים וכסתות מותר ואח"כ ראיתי שהמעתיק של המרש"ל בביאורו כאן דפוס בסיליאח גכ"כ הפשט במלת בידו שכ' רבינו כמו שכתבנו:

פירוש שמ

אבל עדיין ק"ל דמדוע שבק רבינו על הדיוק כרים וכסתות דאיתא בגמ' בפי' והביא את הא דאסור להעלותה בידו שהניח הגמ' על הדיוק ונ"ל בס"ד דגם בזה היה לרבינו כוונה עמוקה דהש"ג שבת פי"ח אות ג' כתב בשם הריא"ז וז"ל ומז"ה אומר שאם א"א ע"י כרים וכסתות מותר להעלות' בידים שצער ב"ח איסורו מה"ת והתירו איסור של דברי סופרים מפני איסור של תורה עכ"ל ולכאורה צריך להבין דלפי דבריו מדוע ל"ק הגמ' רבותא טפי דאפי' בידים מותר להעלותה וצ"ל דהגמ' נקט כרים וכסתות לאשמעינן דכשאפשר ע"י כרים וכסתות באמת אסור בידים וא"ז דכשא"א שרי אפי' בידים סובר הגמ' דממילא ידעינן כיון דכל ההיתר ע"י כרים וכסתות משום דצער ב"ח דאורייתא ואתי דאורייי' ודחי דרבנן כמ"ש הגמ' א"כ ממילא ידעינן דכשא"א ע"י כרים וכסתות גם בידים שרי כיון דגם בידים ליכא אלא איסור מוקצה דרבנן כנ"ל דצ"ל בכוונת הש"ג וא"כ י"ל כיון דרבינו ל"ס כהש"ג ע"כ יראה למינקט כמו שנקט הגמ' כדי שלא נטעה לומר גם בדבריו כמו שסובר הש"ג בהגמ' ועכ"כ בפי' דבידים אסור וא"ז דע"י כרים וכסתות שרי הניח על הדיוק וגם הרמב"ם סובר דבידים אסור. אבל לכאורה טעמא בעי דמדוע באמת לא שרי גם בידים כיון דלא הוי אלא איסור מוקצה דרבנן מדוע לא נאמר גם בזה דאתי דאוריית' ודחי דרבנן כמ"ש הש"ג אבל כבר מתרץ א"ז המג"א סי' ש"ה ס"ק י"א והעלה דאין לדמות גזירת חכמים זה לזה דיש דברים דהעמידו אפי' במקום כרת אבל האלי' רבה שם ס"ק י"ח באמת סוב' בדעת הרמב"ם דמ"ש דאסור להעלותה בידים היינו כשאפשר ע"י כרים וכסתות וכתב על המג"א דאשתמיטתיה הש"ג והב"ח שהביא שכתבו להיתר אבל לי"נ דאישתמיטתי' להא"ר דברי רבינו שכ' בפי' דבידים אסור וגם פשטו בהרמב"ם מדחה התו"ש סי' ש"ה אות ל"ג וגם מהק"נ שבת פי"ח אות כ' מוכח דסובר בדעת הרמב"ם כהמג"א אבל בעיקר הדין נראה מהתו"ש שהסכים עם הא"ר וכ"נ מהפרמ"ג סי' הנ"ל בא"א ס"ק י"א והתניא בש"ע שלו פסק דיש לסמוך בהפ"מ על המתירין להעלותה בידים משום צער ב"ח:

פירוש שמא

תרנגולת (קלב) שברחה כו', בשבת קכ"ח ע"ב על מה דאי' במתני' תרנגולת שברחה דוחין אותה עד שתכנס קאמר הגמ' דוחין אין מדדין לא תנינא להא דת"ר מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא את התרנגול' תרנגולת מ"ט לא אמר אביי משום דמקפיא נפשה פרש"י מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל אבל אווזים כשאוחזן בגפיהן הן מהלכין ברגליהן אלמא דלרש"י משום מוקצה אין מדדין וכ"כ הר"ן שם וא"כ צ"ל דהוי כגרוגרות וצמוקין דגם ר"ש מודה וכמ"ש הגמ' שם דף מ"ה ע"ב על אין משקין ושוחטין את המדבריות דאל"כ אז צ"ל דסתם משנה דאין מדדין אתיא כר' יהודא וא"כ הי' קשה על רב אחא ורבינא דף קנ"ז ע"א שם דהיאך פסקו כר"ש אעכצ"ל כמו שכתבנו, אבל מרבינו נראה דלא מפרש דמקפיא נפשה כרש"י אלא מפ' דנשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין וכ"ס הרמב"ם הל"ש פכ"ה הלכ"ו והראב"ד שם השיג עליו כיון דסובר כרש"י ועי' בהרהמ"ג ובמ"ע שם ותראה דכולם סברו דהראב"ד לא השיג על הרמב"ם אלא מחמת פירושו של רש"י אבל המג"א סי' ש"ח ס"ק ס"ט כתב בכוונת השגת הראב"ד דהוי דבר שאין מתכוין כמו שמותר ביו"ט למשוך הצמר אילך ואילך כדי לעשות מקום לשחיטה והניח בצ"ע ליישב את הרמב"ם וא"כ גם על רבינו קשה הצ"ע זה, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם סברו דהוי פסיק רישי' דבשלמא למשוך את הצמר אילך ואילך כיון דמושך בידו בודאי נזהר למשוך בנחת וע"כ אף אם נתלש הוי דשא"מ ולא הוי פ"ר אבל הכא דהתרנגולת מכבדת עצמה ולאו בדידי' תליא מילתא באמת הוי פ"ר ואח"כ ראיתי שהא"ר שם אות פ' והתו"ש שם אות ק"ג כבר קדמנו בזה ונהניתי שכוונתי בס"ד לדעתם, והנפ"מ בין השני פירושים הנ"ל עי' בפרמ"ג בא"א שם ולפ"ד כיון דהמחבר סתם שם כפירושו של רש"י מוכח דבי"ט בתרנגולת העומדת לאכילה באמת שרי לדדות ועי' ברי"ף והרא"ש שהשמיטו את הא דאמר אביי משום דמקפיא נפשה וצ"ע:

פירוש שמב

אע"פ (קלג) שאסו' לטלטל המת כו', כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"ו הל"כ ומקורם ממשנ' ובריית שבת קנ"א ע"א ומ"ש רבי' ז"ל לא שיעלה אלא שלא יוסיף היא לשון המשנה שם פרש"י ז"ל ולא שיעלה להסגר ממה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף ליפתח, ומ"ש רבינו ואין מאמצין את עיניו בשבת גם זה במשנה שם [אלא לפי הגירסא שלפנינו איתא אין מעצמין וכן גרס רש"י אבל בהערוך הגירסא אין מאמצין באל"ף כמו לרבינו ובהרמב"ם הגירסא אין מעמצין בעי"ן ועי' בעין משפט שם שדיבר אריכות מזה] פרש"י אין מעצמין את עיניו בשבת אפי' אחר יציאת הנפש דמזיז בו אבר ובמשנה איתא עוד ולא בחול עם יציאת נפש ורבינו ל"כ כאן אלא את הרישא דמתני' מה

ששייך להל"ש ואת הסיפא כתב לקמן בהל' אבל וכן איתא בהרמב"ם ומ"ש מת המוטל בחמה מניח עליו ככר כו' בדף מ"ג ע"ב שם איתא פלוגתא בזה עי"ש דפליגי בטלטול מן הצד ופסק רבינו כרב וכ"פ התו' שם ד"ה דכ"ע והרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל"ש פכ"ו הלכ"ט והגמי"י שם כתב דלאו דוקא בחמה אלא ה"ה על כרים וכסתות שלא יסריח ודוקא לצורך המת אבל לצורך כהנים או לדבר אחר אין מטלטלין ע"י ככר או תינוק עכ"ל ומ"ש רבינו מצילין אותו מפני הדליקה כו' גם זה שם ועי' בש"ג פ' כירה על מתני' אין נותנין כלי כו' שדבר אריכות בזה אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע השמיט את מ"ד רב הונא שם שעושין מחיצה למת בשביל חי וכמו שמפ' רב שמואל בר יהודא וכ"פ הרמב"ם הלכ"ב שם אבל אח"כ ראיתי שגם הרי"ף והרא"ש השמיטו א"ז וכבר עמד עליהם הב"י או"ח סי' שי"א ותירוצו עולה יפה גם אליבא דרבינו עי"ש:

פירוש שמג

מת (קלד) שהסריח כו' בשבת צ"ד ע"ב איתא ההוא שכבא דהוה בדרוקר' שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית ומסיק הגמ' דאפי' לר' יהודא דמשאצל"ג חייב שרי דגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה אלמא שבגמ' ליתא דאיירי במת מסריח וגם הרי"ף והרא"ש שם לא דברו מזה כלום ורש"י ד"ה לאפוקיה כתב וז"ל שהי' מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק אלמא דלרש"י לא פסיקא דדוקא במת מסריח איירי הגמ' אבל לרבי' מחמת פירושו של הגאון שהביא פסיקא ליה דלא דיבר הגמ' אלא במת מסריח וכ"ס הרמב"ם הל"ש פכ"ו הלכ"ג והרהמ"ג כתב שגם הראב"ד ס"כ ושכן עיקר אבל לכאורה ק"ל דמנ"ל הכרח לומר כן דילמא דיבר הגמ' גם ממת שמוטל בדליקה או בחמה כמ"ש רש"י, ונ"ל בס"ד דהמאירי ז"ל שם כתב דלא אמרו ככר או תינוק אלא בטילטול הנעשה לכבוד המת כגון מוטל בחמה או בדליקה אבל בטילטול הנעשה לכבוד החיים כגון במת שמריחים ממנו ריח רע אין צריך ככר או תינוק שכל לכבוד החיים מותר בלא ככר או תינוק עי"ש נמצא לפי"ז דדבר זה דממה דיבר הגמ' תליא בזה דאי אמרי' דהגמ' מתיר אפי' בלא ככר ותינוק אז צ"ל שדבר ממת מסריח כדי שיהא כבוד החיים אבל אי אמרינן דלא מתיר הגמ' אלא ע"י ככר ותינוק אז י"ל דדיבר גם ממת שמוטל בחמה או בדליקה וא"כ י"ל דהרמב"ם לשיטתו שהתיר הטלטול לכרמלית אפי' בלא תינוק וככר [כי כן נראה בפי' מדבריו כיון שלא דיבר מככר ותינוק כלום וכ"ס הרמב"ן בדעת הרמב"ם מובא בב"י או"ח סי' שי"א ואף שהב"י ל"ס כהרמב"ן בזה אבל אנו הולכים בעקבות הרמב"ן] וא"כ צ"ל דסובר דהגמ' איירי בלא ככר ותינוק ע"כ הי' לו הכרח לומר דהגמ' דיבר ממת שמסריח וכן צ"ל גם

אליבא דהראב"ד והגאון שהביא רבי' אבל רש"י לשיטתו דסובר דלא שרי לטלטל את המת לכרמלית אלא ע"י ככר ותינוק ע"כ לא הי' לו הכרח דהגמ' דיבר ממת שמסריח דוקא וא"כ ק"ל על רבינו כיון דסובר דדוקא ע"י ככר ותינוק שרי לטלטל כמו שנראה בפי' מדבריו מדהביא את פירושו של רבינו שמשון א"כ מנ"ל הכרח דהגמרא לא דיבר אלא ממת שמסריח וצ"ע ולענין הלכה בהוצאת המת לכרמלי' אי בעינן ככר או תינוק שיטת הרמב"ן בשבת שם דלא בעינן וכ"ס התו' סוכה ל"ו ע"ב ד"ה בשבת אבל רש"י והרשב"א והריטב"א והר"ן סברו כרבינו דבעינן ובש"ע שם פסקינן כרבינו בכל הני דינים דמת שכ' כאן, ומ"ש רבינו שגדול כבוד הבריות כו' אף שבגמ' שם ליתא שהוא לא תסור כבר מיישב א"ז יפה המרש"ל בביאורו כאן עי"ש ול"נ בפשיטות דרבינו נקט כמסקנת הגמ' ברכות י"ט ע"ב דדוקא לאו דלא תסור נדחה מפני כבוד הבריות:

פירוש שמד

נמנו (קלה) וגמרו כו', בשבת פ"א ע"א ת"ר ג' אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא ונחלקו בשיעורן ובברייתא אחרת שם איתא נמנו וגמרו מלא היד ופסק רבינו ז"ל כהנמנו וגמרו וכ"פ ז"ל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הל"ש פכ"ו הל"ד ובפירושא דמלא היד מפ' רש"י ז"ל שני פירושים וז"ל מלא היד בין שלשתן או אפי' הן ד' וה' ובין כולן מלא היד והח' הר"ן ז"ל שם כתב בשם הרא"ה דמסתבר דכל אחת ואחת קאמר אבל מהר"ן אצל הרי"ף שם נראה דתפס לעיקר כרש"י ומהרמב"ם נראה דפסק כפי' הא' של רש"י אבל מרבינו נראה כפי' הב' של רש"י וכ"פ הטוש"ע או"ח סי' שי"ב, ועי' בהגמ"י שם שכ' דבבתי כסאות שלנו הקבועים בבתים אסור אא"כ הזמין מאתמול וזה כדברי התו' הראשונים דסוכה ל"ו ע"ב ד"ה בשבת אבל לדברי התוספת האחרונים שם הדין הוא שאם יכול אדם אחר ליכנס באותו בית הכסא לא חשיב קביע ועי' בג"א בשבת שם שהביא כדברי התוס' אחרונים ורבינו דסתם להתיר סתם ולא חילק בין זמן לזמן מוכח דל"ס לא כהתו' הראשונים ולא כהתו' האחרונים וכ"נ מהשאר פוסקים וכ"כ הב"י ס"ס הנ"ל וכן קבע להלכה בש"ע שם וא"כ ק"ל על המרש"ל ז"ל בביאורו כאן דהיאך הביא את הגמי"י והתוס' דסוכה על רבינו הלא הוכחנו דרבינו ל"ס כוותיהו ואפשר שהמרש"ל באמת משום כוונה זו הביאם להורות דרבינו ל"ס כוותייהו:

פירוש שמה

שכל (קלו) דבר מטונף כו', החילוק שבין חצר שיושבין בה לחצר אחרת שכתב רבינו איתא בשבת קכ"א ע"ב אלא מגמ' שם נראה דלא מחלק אלא בצואת תרנגולים אבל בצואת אדם כיון דמוכן לכלבים ולא הוי נולד אפי' בחצר אחרת שרי וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע כתב סתם כגון צואה כו' דנראה דאפי' בצואת אדם קאמר את החילוק זה וגם

על הרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"ו הלי"ג שכ' ג"כ כרבינו קשה אבל ראיתי בהרמב"ן והרשב"א והריטב"א ז"ל שם שכתבו דלהגאונים ז"ל הי' גירסא אחרת ולפי גירסתם באמת ל"ק על רבינו והרמב"ם מידי ועי' בב"י וב"ח או"ח סי' ש"ח שהביאו את השני גירסות ומבארים היטב ואז תבין את מה שכתבנו ומה שהקשה הב"ח על גירסת הגאונים כבר קדמו הריטב"א בשבת שם, ומ"ש רבינו שמטלטלין כנונא מפני אפרו כו' כן איתא בגמ' שם מ"ז ע"א מטלטלינן כנונא אגב קיטמ' פרש"י ז"ל כנונא כלי נחשת שמביאין בו האור לפני שרים להתחמם, אבל לכאורה ק"ל על רבינו מדוע הביא גם את טעמא דאביי הלא היכא דאביי ורבא פליגי הלכתא כרבא וא"כ בטעמא דרבא מדוע לא סגי' ליה ונ"ל בס"ד כיון דאביי ורבא לא פליגי אלא בטעמ' דמלת' ובכה"ג י"ל דהלכה כאביי כמ"ש היד מלאכי סי' קנ"ג בשם הב"י וגם י"ל דגם בכה"ג הלכ' כרבא כמ"ש הי"מ בשם הרי"ף והרא"ש וכיון דרבינו מסופק דבכה"ג הלכת' כמאן עכ"כ דלתרווייהו שרי וא"כ לית בזה שום נפ"מ דהדין עם מי כמובן וכן הטוש"ע או"ח סי' ש"י פסקו כרבינו בזה, ומ"ש רבי' נגר שיש בראשו קלוסטרא כו' המקור לזה בעירובין ק"ב ע"א ועי' בשבת קכ"ו ע"ב בתו' ד"ה וכי וברמב"ם הל"ש פכ"ו הל"ט ולהלכ' בטוש"ע או"ח סי' שי"ג, ואברך על המוגמר שסיימתי בעזר צורי וגואלי את המל"ת זו עם הט"ל אבות מלאכות בשמ"ה חידושים כמנין שמי משה [וכמנין שמי חיים הנוסף לי אתחיל בס"ד לכתוב בהל' יו"כ מהטעם שאכתוב בסוף מל"ת ע"ט] ואתפלל על העתיד שאזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות בלתי לד' לבדו בלי שום פניי' כלל ולעשות נחת רוח לשמו הגדול עם לימודינו אמן כן יהי רצון:

מצוה סו

פירוש א

שלא (א) **יצא אדם חוץ לתחום כו'**. תמצית דברי רבינו ז"ל במל"ת זו דתחומין י"ב מיל דאורייתא והוכיח א"ז מהירושלמי ותחומין יתר מאלפים אמה דרבנן אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת שכ"א סובר דתחומין יתר מאלפים אמה ג"כ דאורייתא וא"כ ק"ל מדוע ל"ס גם רבינו כן ועל הרמב"ם גדול אצלי התימ' דבחיבורו הל"ש פכ"ז הל"א חזר ממ"ש בסה"מ וסובר כרבינו א"כ מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, ונ"ל בס"ד ליישב דבמשנה סוטה כ"ז ע"ב אי' בו ביום דרש ר"ע ומדתם מחוץ לעיר כו' הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת ר"א בנו של ריה"ג אמר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים ובדף ל' ע"ב שם איתא במאי קא מיפלגי מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר דרבנן וא"כ מוכח ממשנה זו דר"ע סובר דתחומין אלפים אמה דאורי' ור"א סובר

דרבנן ומה דאית' בכולי תלמודא [בשבת ס"ט ע"א ושם נרשם] בתחומין ואליבא דר"ע כוונת הגמ' על ר"ע דמשנה זו וכ"כ רש"י ז"ל בשבת שם וא"כ י"ל דבסה"מ הי' סובר הרמב"ם כיון דבמשנה זו איתא בפי' דלא רבנן פליגי על ר"ע אלא ר"א וכיון דהלכה כר"ע מחבירו כדאיתא בעירובין מ"ו ע"ב ע"כ פסק כר"ע כן עלה ברעיוני בהשקפה ראשונה לומר בדעת הרמב"ם בסה"מ, אבל אח"כ ראיתי בהרא"ש ז"ל ספ"ק דעירובין שכ' בפי' דרבנן פליגי על ר"ע וכ"כ שם הבעל המאור והרמב"ן במלחמות והרשב"א והריטב"א ז"ל והרי"ף ז"ל שם הביא את דברי ר"א בשם הרבנן וכשראיתי א"ז עמדתי שתומם דהיאך כתבו כל הראשונים כן הלא ממשנה דסוטה מוכח בפי' דלא רבנן פליגי על ר"ע אלא ר"א וצ"ל דטעמם כיון דאיכא כמה משניות בש"ס דסתם רבי כר"א דתחומין דרבנן במשנה עירובין ל"ו ע"ב מתנה אדם על עירובו כו' וכתב התי"ט ז"ל שם משום דתחומין דרבנן ובדרבנן יש ברירה ע"כ מתנה תו שם במשנה דנ"ח ע"ב אפי' עבד אפי' שפח' נאמנין לומר עד כאן תחום שבת וקאמר הגמ' הטעם משום דתחומין דרבנן ובמשנה כתובות כ"ח ע"א ואילו נאמנין להעיד בגדלן כו' ועד כאן היינו באין בשבת ובגמ' שם קסבר תחומין דרבנן וכיון דסתם רבי כר"א ע"כ כינו כל הפוסקים הנ"ל את ר"א בשם רבנן וא"כ הדרא הקושי' על הרמב"ם דהיאך פסק בסה"מ כר"ע, אבל יגעתי ומצאתי בס"ד פתרה לסה"מ דבעירובין י"ז ע"ב על מה דאיתא במתניתין דבמחנה פטורין מלערב איתא בגמ' אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא ע"ח אבל ע"ת חייבין דתני ר' חייא לוקין על ע"ת ד"ת כו' וא"כ י"ל דבסה"מ סובר דר' ינאי עכצ"ל דסובר כר"ע כיון דקאי ר' ינאי על תחומין דאלפי' אמה וכ"ס הרשב"א והריטב"א והרא"ש שם וא"כ מוכח מר' ינאי דמשנה דעירובין דף י"ז סותמת כר"ע וג"ז מוכח מר' ינאי דגם ר' חייא סובר כר"ע דאל"כ היאך הביא ר' ינאי ראי' לדבריו מר' חייא וכיון דקשה סתמא אסתמא ורבי חייא סובר כר"ע וגם מהמכילתא שהביא הסה"מ מוכח כר"ע ע"כ פסק בסה"מ כר"ע. אבל בחיבורו י"ל דחזר הרמב"ם מזה מחמת הירו' שהביא רבינו דכיון דמוכח מהירו' דתחומין י"ב מיל לכ"ע דאורייתא עכ"ס הרמב"ם דעם הירושלמי זה י"ל הפשט בגמ' דעירובין שלא יהא קשה סתמא אסתמא די"ל דר' ינאי ור' חייא באמת ל"ס כר"ע אלא סברו דתחומין י"ב מיל גם לרבנן דהיינו ר"א דאורייתא ועל תחום זה קאמר ר' חייא דלוקין מה"ת ור' ינאי ה"ק אבל ע"ת חייבין דתני ר' חייא לוקין כו' כוונתו כיון דאיכ' תחום דאורייתא ע"כ חייבין במחנ' אפי' על אלפים אמה דהא לוקין עליה מדרבנן [עי' בראש ורשב"א וריטב"א ספ"ק דעירובין ובק"נ שם אות צ"ח שג"כ רצו לפרש את הגמ' כן מחמת הירושלמי זה אלא שחזרו עי"ש הטעם אבל להרמב"ם י"ל דמסתבר ליה טפי לומר הפשט כן מלומר בגוונא שיהא קשה

סתמא אסתמא] ולפי פשט זה באמת גם הסתמא דמתני' דעירובין דף י"ז דלא כר"ע וכיון דגם הנך סתמי דלעיל דלא כר"ע וגם מוכח מגמ' דעירובין כהירושלמי ע"כ פסק הרמב"ם בחיבורו כן, ועי' ברמב"ם הל' מלכים פ"ו הלי"ג שכ' וז"ל ארבעה דברים פטרו במחנה כו' וכן פטורין מלערב ע"ח במחנה עכ"ל ומדל"כ אלא ע"ח מוכח דסובר דבע"ת חייבין ואכ"מ דפסק כר' ינאי וממילא מוכח ג"כ דעכצ"ל דסובר הפשט בר' ינאי כמו שכתבנו דאל"כ אלא סובר דר' ינאי סובר כר"ע הי' קשה סתירה בדבריו דכיון דבהל"ש פסק דלא כר"ע היאך פסק בהל' מלכים כר' ינאי אעכ"מ דסובר הפשט בר' ינאי כמ"ש ואח"כ ראיתי בשעה"מ ז"ל הל"ש פכ"ז שכ' ג"כ בדעת הרמב"ם הפשט בר' ינאי כמ"ש ונהניתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו [ומה שהרעיש השעה"מ על הכ"מ דהל' מלכים עי' בנר מצוה סי' י' אות קל"ח מ"ש בזה] וגם בפי' המשניו' בסוט' שם חזר ממ"ש בסה"מ וסובר כבחיבורו מדפסק שם כר"א וא"כ גם אליבא דרבינו י"ל דמשו"ה פסק כהרמב"ם בחיבורו כדי להשוות את השני לימודים וגם שלא יהא קשה סתמ' אסתמא:

וגם מהרי"ף ספ"ק דעירובין נראה דסובר כרבינו והרמב"ם כ"כ הבעל המאור והרשב"א והריטב"א שם וכ"כ הרהמ"ג הלכה הנ"ל וכ"נ מהב"י או"ח סי' שצ"ז אלא שראיתי בנתיבות עולם שכ' הפשט בהרהמ"ג דמ"ש בשם הרי"ף די"ב מיל דאו' אין הכוונה דהרי"ף ס"כ אלא ר"ל דהוא הביא הירושלמי אבל המחוור בדעת הרי"ף שמ"ש והאי תירוצא לא סליק אליבא דגמר' דילן ר"ל דבגמ' דילן אין שם תחומין כלל מה"ת כו' עי"ש אבל ק"ל עליו דהיאך נעלם ממנו כל הני רבוותא הנ"ל דסברו בפי' בדעת הרי"ף דסוב' כהרמב"ם הן אמת דהרמב"ן במלחמו' בעירובין שם גכ"כ בדעת הרי"ף דל"ס כהרמב"ם וכ"כ הר' ירוחם ז"ל ני"ב חי"ח אבל מ"מ ק"ל על הנתיבות עולם נהי דבדעת עצמו הי' שפיר יכול לכתוב דסובר ג"כ בדעת הרי"ף כהרמב"ן אבל מנ"ל הכרח דגם הרהמ"ג ס"כ דלמ' באמ' סובר הרהמ"ג דלא כהרמב"ן אלא כאינך רבוותא הנ"ל וגם מהלב שמח ז"ל במל"ת שכ"א מוכ' דל"ס בהרהמ"ג כהנתיבות עולם, ומ"ש הל"ש שגם הראב"ד ז"ל סובר כהרמב"ם מדלא השיג עליו גם זה כתבו הרשב"א והריטב"א ספ"ק דעירובין בפי' בשם הראב"ד כן ואפשר דהל"ש סובר דהאי ראב"ד שהביאו הרשב"א והריטב"א אינו זה הראב"ד דהשגות יהי' איך שיהי' עכ"פ זה מוכח מהרשב"א והריטב"א שגם הראב"ד סובר כרבינו ואי באמת אין זה הראב"ד דהשגות אז מוכח דגם הראב"ד דהשגות ס"כ וכן הסכימו הגאונים ז"ל כ"כ הרהמ"ג והב"י וכ"ס הרוקח ז"ל סי' קע"ז אלא מדבריו נראה דסובר כסה"מ דתחומין דאלפים אמה דאורייתא מדכ' וז"ל ובפ' מי שהוציאוהו נלמד אלפים אמה מה"ת כוונתו עמ"ש הגמ' עירובין נ"א ע"א אל יצא איש ממקומו אלו אלפים

אמה והסה"מ הביא א"ז בשם המכילתא וא"כ צ"ל גם אליבא דהרוקח כהנ"ל אליבא דסה"מ וגם בסי' קע"ח כתב הרוקח וז"ל בשבת ניתנה תורה לישראל ואמרי' במכילתא מקול הדבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומן י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות בני אדם כאלו לא יצאו עכ"ל וא"כ מוכח בפי' דסובר דתחומין דאוריית' וכ"פ הכלבו ז"ל ריש הל' עירובין וכן סברו ז"ל החינוך ואה"מ והעי"מ ומצה"ש מדמנאו במצוה כ"ד שלא לצאת בשבת חוץ לתחום למל"ת:

פירוש ב

אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מל"ת שכ"א חולק על הרמב"ם דבתר דהביא את הירושלמי הנ"ל כתב וז"ל וגם זה אינו נכון שאינו כדרך התלמוד שלנו ולא הוזכר השיעור הזה בתלמודנו כלל אלא אלפים אמה דאורייתא לר"ע ותחומין מדבריהם לרבנן ובפי' אמרו במקומות מתלמודנו שיש לאו בתחומין אליבא דר"ע או בהבער' אליבא דר' יוסי הא לרבנן אין בשבת לאו גרידא אלא לאוין של מלאכה שיש בהן מיתת ב"ד ועוד לנו בזה ראיות להאמית הסברא ההיא וגם בירושלמי אינה עולה להם בסוף השמועה למי שמטיב בו העיון אלא שאנחנו נקצר בזה מפני שנתפרש כבר בדברי זולתנו עכ"ל מ"ש ובפי' אמרו במקומות מתלמודנו נ"ל דכוונתו עמד"ק הגמ' שבת קנ"ג ע"ב וסנהדרין ס"ו ע"א תחומין ואליבא דר"ע הבער' ואליב' דר' יוסי ומ"ש הרמב"ן ועוד לנו בזה ראיות כו' נ"ל שכיוון על הראיות שהביא במלחמות ספ"ק דעירובין כי שם האריך בראיות לאמת את דבריו, אבל לכאורה ק"ל דמדוע לא הביא בהשגותיו את ראייתו משבת דף ס"ט דקאמר הגמ' דידע בתחומין ואליבא דר"ע מדוע שבק את הגמ' זו שקודמת והביא ראי' מדף קנ"ג והרא"ש סוף פ"ק דעירובין באמת הביא ראי' מדף ס"ט וכן הביא התו' חגיגה י"ז ע"ב ד"ה דכתיב והרשב"א והריטב"א ספ"ק דעירובין הביאו שני ראיות מדף ס"ט ומדף קנ"ג ומדוע לא הביא גם הרמב"ן כן או עכ"פ מדף ס"ט שקודמת, ונ"ל בס"ד ליישב דהבעל המאור ספ"ק דעירובין גכ"ס להל' כהרמב"ן והביא שני ראיות לזה משבת דף ס"ט ומביצה ל"ו ע"ב דעל מה דאיתא במשנה שם אין רוכבין על גבי בהמה קאמר הגמ' מ"ט גזירה שמא יצא חוץ לתחום והקשה הגמ' ש"מ תחומין דאוריית' ומשני לא גזירה שמא יחתוך זמור' ומדלא משני גזירה שמא יצא חוץ לתחום די"ב מיל אלמא דרבנן לא מודים כלל בתחומין והרמב"ן במלחמו' שם כתב ע"ז וז"ל אמר הכותב איני כמשיב על דברי בעל המאור ז"ל אלא כמוסיף על דבריו הרי שהביא אלו הראיות על תחומין שהן מד"ס לעולם וכיוצא בהן עוד ראי' בפ' מי שהחשיך (שבת דף קנ"ג ע"ב) מכלל דאיכא מידי דאין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה ומאי ניהו מחמר

לא תחומין אליבא דר"ע הבערה ואליבא דר' יוסי כו' עכ"ל אלמא דהראי' משב' דף ס"ט הביא הבעל המאור והראי' מדף קנ"ג הוסיף הרמב"ן מדעתו וא"כ י"ל דבהשגותיו לא רצ' להביא אלא את הראי' שלו וע"כ לא הביא מדף ס"ט כמובן, וגם התו' חגיגה הנ"ל סובר להלכה דאף תחומין י"ב מיל דרבנן והביא ג"כ את השני ראיות של הבעל המאור וכ"ס התו' עירובין י"ז ע"ב ד"ה לאו אלא בעירובין הביא ראיות אחרות וכ"פ הרא"ש ספ"ק דעירובין והביא ג"כ שני ראיות חדא משבת דף ס"ט ועוד מעירובין מ"ו ע"א א"ל רבא לאביי מכדי עירובין דרבנן עי' בק"נ אות ק"ב מ"ש על הראי' זו וכ"פ שם הרשב"א והריטב"א וכ"פ הא"ז ז"ל הל' עירובין אות קכ"ח וכ"נ דסובר הסמ"ק ז"ל מדכ' ס"ס רפ"א וז"ל שלא להוציא מרה"י לרה"ר דכתיב אל יצא איש ממקומו ובכלל זה תחומין ואליבא דר"ע עכ"ל ומדכ' ואליבא דר"ע מכלל דסובר דאליבא דרבנן ליכא תחומין מה"ת כלל ופסק כרבנן הגם די"ל דפסק כר"ע וסובר כשיטת הסה"מ והרוקח הנ"ל ומ"ש ואליבא דר"ע כוונתו להודיענו דדוקא אליבא דר"ע איכא תחומין אבל אליבא דרבנן ליכא אפי' תחומין די"ב מיל אבל מפשטות לשונו נראה דסובר כהרמב"ן וכ"ס הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת רפ"ה אות קי"ז דמתחיל' כתב על שיטת הרמב"ם דמגמרא שבת דף פ"ז ע"ב נראה כן שהרי רבא ורב אחא בר יעקב לא נחלקו אל' בשבת דמרה אי איפקוד אתחומין או לא אבל בשבת דסיני נראה שהכל מודים שאף על התחומין איפקוד ואח"כ הביא את שיטת הרמב"ן עם ראיותיו ומסיים וז"ל ולפי"ז נסתלק לאו זה מהמנין אלמ' דלהל' פסק כהרמב"ן וגם ברמזיו לא הביא בחשבונו את הלאו זה:

אבל לכאורה ק"ל על הזוה"ר כיון דבאמת פסק כהרמב"ן א"כ אמאי לא סתר את הראיה שהביא מתחילה להרמב"ם משבת פ"ז ע"ב ובאמת מה יענו הרמב"ן ודכוותיה על הראי' זו, ונ"ל בס"ד דסברו כהמרדכי ז"ל ספ"ק דעירובי' דפסק ג"כ דתחומין דרבנן ועל הראי' שהביא הזוה"ר כבר דיבר המרדכי וכתב דפלוגתת רבא ורב אחא קאי אליבא דר"ע, או י"ל דהרמב"ן ודכוותיה סברו כמו שכ' התו' בשבת פ"ז ע"ב ד"ה אתחומין וז"ל אין צ"ל דאתיא כר"ע דאמר תחומין דאורייתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט תחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להם ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומ"ס איפקוד כו' עכ"ל וגם נ"ל להביא ראיה דע"כ צ"ל דפלוגתתם דדף פ"ז או כמ"ש המרדכי או כמ"ש התו' דאלת"ה אז קשה מרבא ארבא דעירובין מ"ו ע"א דאמר רבא לאביי מכדי עירובי תחומין דרבנן מוכח דסובר דאף תחומין י"ב מיל דרבנן [וזו היא הראיה הב' דלא כהירושלמי שהביא הרא"ש הנ"ל] אעכ"מ דהפשט בגמ' שבת דף פ"ז או כמ"ש המרדכי או כמ"ש התוס' וזה לפענ"ד ראי'

שאין עלי' תשובה, וא"כ לכאורה ק"ל על הזוה"ר דהיאך הביא ראי' משבת דף פ"ז לשיטת הרמב"ם הא לפי הראי' שלו קשה הסתיר' מרבא אדרבא, אבל אחר עיון קצת נ"ל בס"ד דאליבא דהרמב"ם הביא שפיר ראי' דלכאורה ק"ל על הרמב"ם דסובר דתחומין די"ב מיל לד"ה דאורייתא מה יענה על הראי' הב' הנ"ל שהביא הרא"ש מעירובין מ"ו ע"א ממ"ד רבא לאביי מכדי עירובי תחומין דרבנן אעכצ"ל דהרמב"ם סובר דרבא לא קאי אלא על ע"ת דיותר מאלפים אמה [ועי' בק"נ ספ"ק דעירובין אות ק"ב שכ' על הראי' הב' של הרא"ש וז"ל איני יודע מה ראי' זו לי"ב מילין דהתם קתני יש לו אלפים אמה לכל רוח ויש ליישב בדוחק אם יש תחומין מדאורייתא לא הוה פריך מה לי יחיד מה לי יחיד במקום רבים כיון דיש לו עיקר מה"ת עכ"ל אלמא דהק"נ דחק ליישב את הראי' ב' של הרא"ש וא"כ שפיר י"ל אליבא דהרמב"ם כמו שכתבנו] וע"כ הביא הזוה"ר שפיר ראיה אליבא דהרמב"ם משבת דף פ"ז וממילא מיושב שפיר קושיתינו הנ"ל דמדוע לא סתר הזוה"ר את הראי' זו די"ל כיון דבסוף דבריו הביא הזוה"ר ג"כ את הראי' הב' שהביא הרא"ש דלא כהרמב"ם מעירובין דף מ"ו וא"כ צ"ל דהזוה"ר בסוף דבריו גכ"ס הפשט בעירובין דף מ"ו כמ"ש הק"נ הנ"ל אליבא דהרא"ש דרבא קאי גם אתחומין די"ב מיל וא"כ ממילא תו ל"צ לסתור את הראי' שהביא אליב' דהרמב"ם משבת דף פ"ו כיון דממיל' ידעינן דנסתר' כיון דצ"ל או כתירוצו של המרדכי או כתירוצו של התוספת מחמת קושיתינו מסתירה דרבא אדרבא ודו"ק:

וגם מרש"י ז"ל עה"ת נרא' דסוב' כהרמב"ן דבפ' בשלח פט"ז פכ"ט כתב וז"ל אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מד"ס ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר עכ"ל וכ"כ המזרחי ז"ל בדעת רש"י אבל לכאור' ק"ל הלא מחגיגה י"ז ע"ב נראה דרש"י סוב' דתחומין דאורייתא דעמד"ק הגמ' דעולי רגלים טעונין לינה דכתיב ופנית בבקר והלכת לאהליך כתב רש"י וז"ל ופנית בבקר שהוא חול המועד דאלו ביו"ט תחומין אסור עכ"ל אלמא דרש"י סובר דגם בי"ט תחומין דאורייתא עי' בט"א ז"ל סוף אבני מלואים שהאריך דמהיכא למד רש"י כן וכיון דמוכח דסובר דתחומין דאורייתא א"כ הוי סתיר' ברש"י, ואפשר דרש"י בחגיג' כתב לרווחא דמלתא אליבא דר"ע והא ראי' דבר"ה ה' ע"א ד"ה ופנית ל"כ רש"י כן אלא ז"ל בי"ט ל"ק קרא שהרי הוא יום שחיובו ליראות בעזרה עכ"ל ובלא"ה נ"ל דעכצ"ל דבחגיגה כתב רש"י אליבא דר"ע דאלת"ה אלא נאמר דבחגיג' סובר דתחומין דאורייתא א"כ יהא סתיר' ממ"ש רש"י עירובין נ"ט ע"א ד"ה לא דאפי' תחומין די"ב מיל דרבנן אעכצ"ל דבחגיגה

כתב אליב' דר"ע וע"כ שפיר כתב המזרחי דרש"י סובר כשיטת הרמב"ן ועי' במג"א סי' ש"ה ס"ק י"ח שכ' ג"כ דרש"י סובר דאפי' תחומין די"ב מיל דרבנן:

פירוש ג

וא"כ יש לפנינו מערכה מול מערכ' בהא דינא שיטת רבינו והרמב"ם ודכוותיהו דתחומין י"ב מיל דאורייתא ושיטת הרמב"ן ודכוותיה דאפילו תחומין די"ב מיל דרבנן, אבל לכאו' קשה על שיטת הרמב"ן מעירובין י"ז ע"ב דמוכח דלוקין על ע"ת דבר תורה אבל כבר מתרצו הרמב"ן במלחמות והרשב"א והריטב"א בעירובין שם דר' ינאי ור' חייא סברו כר"ע אבל הלכה כר"א דסוטה דתחומין דרבנן כהנ"ל מחודש א' וגם א"ז צ"ל דהרמב"ן ודכוותיה סברו דהמכילת' שהביא הסה"מ גכ"ס כר"ע או י"ל דסברו דדרשה דמכילת' אסמכת' בעלמא היא כמ"ש רש"י עה"ת והטור או"ח סי' שצ"ז וא"כ שיטת הרמב"ן עולה יפה, אבל על שיטת רבינו ודכוותיה עדיין נשארו כמה קושיות חדא הקושיא הא' של הבעל המאור והרא"ש הנ"ל מחודש ב' דמדוע קאמר הגמ' דידע בתחומין ואליבא דר"ע מדוע ל"ק דידע בתחומין די"ב מיל ואליבא דרבנן ועוד הקושי' הב' של הבעל המאור והתו' חגיגה הנ"ל מחודש ב' מגמ' ביצה הן אמת דעל הקושיא הב' י"ל כמו שתירץ ההגהות מרדכי פ"ק דעירובין דמשו"ה קאמר הגמ' גזירה שמא יחתוך זמורה כיון דרצה למצוא צד לאסור הרכיבה אפי' בתוך התחום וגם המגלת אסתר מל"ת שכ"א הסכים לתירוץ זה או י"ל כמו שתירץ הק"נ ספ"ק דעירובין אות ק"ב אבל הקושיא הא' של הבעל המאור והרא"ש עדיין קשה עליהם וגם כשתעיין היטב ברבינו תראה שלא דבר מקושיא אחרת רק מקושי' הא' של הבעל המאור והרא"ש הנ"ל וצ"ל דעל השאר קושיות סמך על התירוצים הנ"ל אלא הקושי' הא' הי' קשה לו מאד וע"כ הביאה ובאמת לא מתרץ אלא בדרך דחי' דה"ה דהוה מצי לתרץ הכי וכבר כתב המגלת אסתר סי' הנ"ל שלא מתיישב בעיניו דחיי' זו שא"כ למה לא תירץ הגמ' כך שהרי אי"ל בזה דעדיפא מיניה משני כיון דיותר טוב לתרץ תירוץ אחד שיהא ככ"ע ממה שיתרץ תירוץ שהוא דברי יחיד בלבד:

אבל אחר עיון קצת ראיתי די"ל דכוונת רבינו לתרץ כך כיון דליתא בהדיא בגמ' דילן דגם רבנן סברו דתחומין י"ב מיל דאורייתא אע"ג דסברו כן כמו שאיתא בירושלמי אבל בהדיא בגמ' דילן ליתא כן והא דר"ע איתא בהדיא במשנה סוטה הנ"ל ע"כ משני הגמ' ואליבא דר"ע וה"ק רבינו הי' יכול לומר דידע בתחומין די"ב מיל ואפי' אליבא דרבנן כלומר כיון דהדין דין אמת ע"כ הי' יכול הגמ' לומר כן אלא הטעם שכתבנו דמדוע ל"ק הגמ' כן הניח רבינו על המבין וגם הנר מצוה סי' י' אות קל"ח האריך ליישב את דברי רבינו ואח"כ כתב בשם עץ החיים פי' טוב וגם המרש"ל ז"ל בביאורו כאן מתרץ יפה את

הקושי' האי עי"ש וא"כ עולה יפה גם שיטת רבינו ודכוותיה, ולהלכה עי' בטור או"ח סי' שצ"ז שכ' ואינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא ונ"ל דליכא להוכיח מזה דפסק כשיטת הרמב"ן כיון די"ל דל"כ א"ז אלא על תחומין דאלפים אמה דלעיל מיניה וגם ממ"ש אח"כ אפי' הולכי מדברות כו' חייבין בע"ת נ"ל להוכיח דפסק כשיטת רבינו דממה דכ' הב"י ע"ז מוכח דהטור פסק כר' ינאי וכיון דפסק כר' ינאי ואפ"ה סובר דתחומין אלפים אמה דרבנן עכצ"ל דל"ס כהרמב"ן דר' ינאי סובר כר"ע כהנ"ל ריש מחודש זה דאי הו' ס"כ הי' קשה היכי פסק דתחומין אלפים אמה דרבנן אעכצ"ל דהטור סובר הפשט בר' ינאי כהנ"ל מחודש א' אליבא דרבינו והרמב"ם דתחומין די"ב מיל דאורייתא אפי' לרבנן וא"כ ממילא מוכח דפסק כשיטתם וזה לכאורה דלא כשיטת הרא"ש אביו דפסק כהרמב"ן כהנ"ל וכבר עמד על הטור בזה השעה"מ הל"ש פכ"ז ולפמ"ש השעה"מ ליישבו באמת י"ל דהטור פסק כהרמב"ן עי"ש ותבין ומהרמ"א סי' ת"ד נראה שמסופק לדינא מדכתב למ"ד תחומין די"ב מיל דאוריי' עי' מג"א שם ס"ק א', ולשיטת רבינו והרמב"ם אי עובר גם על עשה דתשבות עי' מנ"ח ומהר"ש מצוה כ"ד שדברו אריכות בזה:

מצוה סז

פירוש א

אין (א) עונשין בשבת כו'. המקור לזה מהמכילתא פרש' ויקהל מובא ביבמות ו' ע"ב ובסנהדרין ל"ה ע"ב דר' ישמעאל למד מלא תבערו אש בכל מושבותיכם שמל"ת על הב"ד שלא לעשות משפט מות בשבת ואע"ג דבקרא לא הזהיר אלא על שריפה כדכתיב לא תבערו אש כתב רבינו ז"ל דה"ה לשאר מיתות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת שכ"ב ואמת אתם כיון דעיקר הלימוד מיתורא דמושבותיכם כמ"ש רבא שם וא"כ ממילא תו ליכא לחלק בין שריפה לשאר מב"ד כמובן והטעם דמדוע בא לנו מאתו יתברך הרמז לאו זה אצל אש דוקא עי' דבר המלך שער ד' פ"ג שכתב על דרך סוד ד' ליראיו, ופסקו המוני מצות ז"ל כר' ישמעאל וע"כ מנאו את המל"ת זו הסה"מ סי' הנ"ל החינוך ואה"מ מצוה קי"ד הזוה"ר מל"ת רצ"ג אות קי"ט העי"מ מצ' קט"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קט"ו, אבל לכאורה ק"ל דהיאך פסקו כר' ישמעאל הלא סתמא דמכילתא ילפת מיתורא דמושבותיכם דבכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בבית המקדש וכמו שמפרש רב חסדא שבת כ' ע"א דהקרא אתא למישרי אברים ופדרים דחול כשמשלה בהן האור מבעוד יום להתיר להקטירן בליל שבת עי' בתו' שם ד"ה למישרי וכיון דסתמא דמכילתא פליג על ר' ישמעאל וגם ר"ח סובר כסתמא דמכילתא א"כ היאך פסקו כר"י, אבל כבר הקשה התו' שם את הקושי' זו להיפך על ר"ח דהיאך למד ממושבותיכם

למישרי אברים ופדרים הא איצטריך על הלימוד דר' ישמעאל ותירץ וז"ל וי"ל דהכא מכם דריש מדכתיב מושבותיכם ול"כ מושבות עכ"ל כוונתו דר"ח דהיינו סתמא דמכילתא ילפת מכם ור' ישמעאל יליף ממושבות וכ"כ התו' ביבמות ובסנהדרין שם ד"ה מושבות וגם נ"ל דמדק' רבא שם תנא מושבות קשיא ליה מושבות מת"ל כו' ולכאורה מדוע ל"ק תנא מושבותיכם קשיא ליה עכ"מ כמ"ש התו', אבל עדיין צריך להבין מה הקשה התוס' הנ"ל דילמא לעולם פליג ר' ישמעאל עם הסתמא דמכילתא ורב חסדא באמת סובר כהסתמא דמכילתא וצ"ל דעיקר קושית התו' הי' אסתמא דש"ס כיון דמסתמא דגמ' יבמות וסנהדרין שם נראה כר' ישמעאל ומסתמא דגמ' שבת נראה כר"ח דהיינו כסתמא דמכילתא או י"ל דהתוס' הכי הקשה כיון דסתם מכילתא ר' ישמעאל א"כ קשה על אותו תלמיד שאמר משום ר' ישמעאל דיליף ממושבותיכם אזהרה לב"ד שלא יענשו בשבת כמובן, נמצא לפי"ז מוכח מתירוצו של התוס' וגם מלישנא דרבא דסתמ' דמכילת' ור' ישמעאל לא פליגי וע"כ פסקו שפיר רבינו והמוני מצות הנ"ל כר' ישמעאל:

וא"כ ק"ל על הסמ"ק ז"ל ס"ס רפ"א שכ' וז"ל שלא להבעיר אש בשבת דכתיב לא תבערו אש עכ"ל מדוע שבק את הדרשה דר' ישמעאל וגם מדוע לא מנה את המל"ת זו אלא ע"ז י"ל דסובר כקושית המנ"ח מצוה קי"ד שהקשה דהיאך ימנה הלאו זה ללאו בפ"ע הלא הפסוק זה לא הוי רק גילוי מילתא דזה לא הותר בשבת וא"כ נכלל בכלל ל"ת כל מלאכה עי"ש שהאריך בקושי' זו וא"כ י"ל דהסמ"ק באמת מטעם זה לא מנה את המל"ת זו או משום שאינ' נוהגת בזמה"ז אבל הקושיא הא' עדיין קשה דמדוע שבק לגמרי את הדרשה דר"י ואפשר דהסמ"ק באמת סובר דסתמא דמכילתא פליגא עם ר' ישמעאל ודלא כמ"ש התוס' הנ"ל ופסק כהסתמא דמכילתא וע"כ שבק את הדרשה דר"י לגמרי אבל עדיין צ"ט דמדוע ל"ס כתירוצו של התו' כיון שהוכחנו גם מרבא כן וצ"ע. ועל הקושי' של המנ"ח נ"ל בס"ד דאע"ג דנכלל בהלאו דלא תעשה כל מלאכה אעפ"כ הוי לאו בפ"ע ג"כ והנפ"מ ממה דהוי לאו בפ"ע [דאי"ל דנפ"מ אם עברו ודנו בלא עשיית המשפט דמשום לא תעשה כל מלאכה ליכא אבל משום לאו זה איכא כיון דהא דאין דנין בשבת אין אסור אלא מדרבנן משום גזירה שמא יכתוב כדאיתא בביצה ל"ו ע"ב וכמ"ש התו' שם ד"ה והא ומהלאו זה לא מוזהר אלא על עשיית העונש] אם הותר' למלקות דאי לא הי' לאו בפ"ע אין לוקין מחמת לא תעשה כל מלאכה כיון דהוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד אבל עכשיו דהוי לאו בפ"ע ג"כ באמת לוקין עליו ואפי' לר' נתן דפסקינן כוותי' דהבער' לחלק יצאת לא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד כיון דלענין אזהרה זו שלא לענוש בשבת דילפינן ממושבותיכם לא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד מחמת הדרש זה אלא מחמת

הגילוי מלתא שנכלל בלא תעשה כל מלאכה וכיון דהוי גם לאו בפ"ע ע"כ מנאה שפיר למל"ת בפ"ע וגם הקושי' שהקשה המנ"ח מיו"ט ג"כ ל"ק כיון די"ל דהא דאין רציחה דוחה יו"ט באמת מחמת הגילוי מלתא היא ולא מחמת הלאו בפ"ע כיון דבי"ט באמת אין שום נפ"מ כיון דליכא מב"ד כמובן, וגם נ"ל בס"ד ראי' לדברינו ממ"ש החינוך שם ואין לוקין אם לא עשו בו מעשה נראה דכשעשו בו מעשה סובר דלוקין ולכאו' ק"ל הלא כשעשו בו מעשה חייב סקילה ולא מלקות כמ"ש החינוך אח"כ וצ"ל דכוונתו דכשעשו בו מעשה והותרה למלקות אז לוקין אבל על זה ג"כ קשה הא הוי לאו הניתן לאזהרת מב"ד אעכצ"ל דהחינוך סובר כמו שכתבנו, ואין להקשות דלפי דברינו דבמל"ת זו גם לאו גרידא בלא מב"ד איכא א"כ אמאי ל"ק הגמ' שבת ס"ט ע"א דידע לה לשבת בלאו דלא לענוש בשבת דע"ז י"ל כיון דאז צ"ל דידע מן הפסוק לא תבערו אש וכיון דידע מן הפסוק זה ממילא ידע דלהבעיר בשבת ג"כ אסור כיון דפשטות הקרא ע"ז אתא ועל הבער' באמת חייב סקילה לר' נתן דהבערה לחלק יצאת וא"כ ממיל' ידע גם מסקילה ונאמר דידע לה בהבערה ג"כ ואליבא דר' יוסי א"ז כבר מתרץ הת"י שם, ועי' במנ"ח שכ' דבלאו זה אין נפ"מ לענין התראה ויכול להתרות או משום לא תעשה כל מלאכה או משום לא תבערו אש אבל לפמ"ש באמת יש נפ"מ אם הותרה למלקות ודו"ק:

פירוש ב

כיצד (ב) הרי שנתחייב בב"ד מלקות כו', נראה דרבינו סובר דהלאו זה קאי גם על עונש מלקות וכ"ס הרמב"ם הל"ש פכ"ד הל"ז אבל לכאורה ק"ל מנ"ל זה הלא מפשטות הקרא נראה דלא הזהיר אלא על עונש מב"ד דומיא דשריפה וגם מלשון הגמ' יבמות וסנהדרין הנ"ל מוכח דלא קאי אלא על עונש מב"ד עי"ש ועל הרמב"ם יותר גדול אצלי התימא כיון דבסה"מ מל"ת שכ"ב לא דיבר מעונש מלקות כלום אלא מעונש מב"ד וצ"ל דטעמו כיון דמהמכילתא שהביא שם מוכח דלא קאי לאו זה אלא על עונש מב"ד כיון דאומרת מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממב"ד כו' אף כל שאר מב"ד וא"כ אפי' אם נאמר דחזר הרמב"ם בחיבורו ממה שסובר בסה"מ אבל עדיין קשה עליו מהמכילתא וגם על המג"א סי' של"ט ס"ק ג' ק"ל דנראה מדבריו כפמ"ש המחה"ש שם דכשנאמר דהרמב"ם קאי על מלקות שעושה חבורה אז באמת ל"ק עליו מידי הלא עדיין קושיתינו קשה עליו דאפי' מלקות שעוש' חבורה מנ"ל כיון דמהמכילתא מוכח דדוקא על עונש מב"ד הזהיר לאו זה וא"כ עדיפא הו"ל להמג"א להקשות דאפי' מלקות שעושה חבורה מנ"ל:

וע"כ נ"ל בס"ד בדעת רבינו והרמב"ם כך דבסנהדרין י' ע"א אמר רבא מלקות במקום מיתה עומדת פרש"י וז"ל דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס

עליו הכתוב והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בפ"ע ושריפה בפ"ע והרג בפ"ע הוי נמי מלקות כאחת מן המיתות עכ"ל וגם התוס' שם ד"ה מלקות הסכים לזה אלמ' דרבא סובר דבמלת מב"ד נכלל גם מלקות ועי' ברמב"ם הלכ' סנהדרין פט"ז הל"א שפסק כרבא ואף דרבא ל"ק אלא אליבא דר' ישמעאל דסובר דבמלקות בעינן ג"כ ב"ד של כ"ג והרמב"ם פסק כרבנן דלא בעינן אלא ב"ד של ג' וא"כ היכי פסק כרבא כבר מתרץ הכ"מ א"ז ע"ש וכיון דהרמב"ם פסק כרבא ע"כ פסק שפיר דגם על מלקות קאי לאו זה כיון דמלקות במקום מיתה הוא ול"ק עליו מהמכילתא כיון די"ל דבמלת אף כל שאר מב"ד דקאמרה נכלל גם מלקות ואין להקשות דלמא לא סוברת כרבא כיון דר' ישמעאל קאמר בהמכילתא את זה ורבא ג"כ אליבא דרבי ישמעאל קאמר א"כ שפיר י"ל בהמכילתא כמו שכתבנו וא"כ י"ל דגם בסה"מ סובר הרמב"ם כבחיבורו והא דל"כ בסה"מ דגם על מלקות קאי לאו זה י"ל דנכלל במלת מב"ד שהביא בשם המכילתא, וגם יש ליישב בזה מדק"ל על הסה"מ דהיכי הביא את הא דרבי ינאי דירושלמי סנהדרין פ"ד הלכה ו' מכאן לבתי דינין שלא יהיו דנין בשבת הלא זה עכצ"ל דפירושא בר' ינאי דקאי על שלא יעשו העונש דל"ל דר' ינאי קאי על הדין גרידא בלא עונש כיון דהדין בלא עונש אינו אסור אלא מדרבנן כמו שאיתא במשנה ביצה הנ"ל אעכצ"ל דר' ינאי קאי על הדין עם העונש [ועי' בתוס' שבת סי' של"ט אות ו' מ"ש בשם אמונת שמואל ותראה דג"כ סובר הפשט בהירושלמי כן ואח"כ ראיתי בברכי יוסף או"ח סי' של"ט אות ג' שכ' בפי' הפשט בירושלמי כמו שכתבנו ונהניתי שכוונתי בס"ד לדעתו כי גם מה שהביא ראי' לזה מלשון הירושלמי עלה בס"ד ברעיוני כן אלא על מה שהביא הבר"י בשם האלי' רבה שכ' על המג"א דאישתמיט מיניה הירושלמי זה שהביא החינוך ק"ל דהיאך כ"כ הלא המג"א דיבר שם מסה"מ ובסה"מ הביא ג"כ את הירושל' זה ואי"ל דגם הסה"מ לא ראה המג"א אלא סמך על מה שהביא הרהמ"ג שהביא המג"א דע"ז ק"ל בתרתי חדא דהלשון של המג"א לא מורה כן ועוד דכשנאמר כן אז עדיפא הו"ל להקשות דאישתמיט מהמג"א הירושלמי שהביא הסה"מ מדוע קאמר דאישתמיט מיניה הירושלמי שהביא החינוך וגם על הבר"י ק"ל דהיאך לא הרגיש בזה וצ"ע] וכיון דר' ינאי קאמר סתם עכ"מ דקאי גם על עונש מלקות וא"כ היאך הביאו בסה"מ אבל בהנ"ל דגם הסה"מ דיבר ממלקות מיושב שפיר כמובן, וא"כ גם על רבינו ל"ק מידי די"ל דג"כ פסק כרבא דמלקות במקום מיתה עומדת וגם קושית המג"א הנ"ל ל"ק דלכאורה מנ"ל להמג"א מהסה"מ דדוקא על דבר שיש בו חילול שבת חייב מה"ת עי"ש שכ"כ וצ"ל כיון דבמכילתא שהביא הסה"מ ליתא אלא מב"ד ומב"ד הוי דבר שיש בו חילול שבת עכ"ס המג"א בדעת הסה"מ כן

אבל לפמ"ש דבמלת מב"ד נכלל גם מלקות באמת לא מוכח מהמכילתא שהביא הסה"מ דבעינן דוקא דבר שיש בו חילול שבת אלא מוכח דדוקא מב"ד בעינן וכיון דגם מלקות נכלל במלת מב"ד ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם שפיר דגם על מלקות קאי הלאו זה עי' במג"א היטב ותבין, ועי' ברמב"ם הל' סנהדרין פי"א הל"ב שכ' וז"ל לפיכך אין דנין דיני נפשות לא ע"ש ולא עיו"ט שמא יתחייב וא"א להורגו למחר כו' ובהל"ד כתב אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות הדינים האלו שוים בהן כו' והאי הדינים האלו שוים בהן שכ' קאי גם עמ"ש בהלכה ב' וא"א להורגו למחר וא"כ גם משם מוכח דעונש מלקות לא עונשין בשבת ויו"ט והכ"מ כתב בהלכה ד' שם וז"ל ומ"ש שדיני מלקיות כדיני נפשות מדאמר רבא בפ"ק דסנהדרין מלקות במקום מיתה עומד כו' וא"כ מוכח דגם הכ"מ סובר בכוונת הרמב"ם במה שסובר דגם על עונש מלקות קאי הלאו זה כמ"ש, וכיון שבררנו בס"ד שדברי רבינו והרמב"ם מיושרים א"כ ק"ל על החינוך דמדוע לא הביא דגם על עונש מלקות קאי לאו זה הלא דרכו בקודש להלוך בכ"מ בעקבותיו של הרמב"ם ואפשר דסמך על המכילתא והירושלמי שהביא כהנ"ל אליבא דסה"מ ודו"ק:

פירוש ג

אמרינן (ג) במדרש כו', לכאורה צריך להבין מה שייכות יש להמדרש זה עם המל"ת זו אבל לפמ"ש מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן על המדרש זה י"ל דמשו"ה הביא את המדרש ללמוד מיניה דגם ביו"ט אין עונשין עי"ש ותבין ובדרך פשוט נ"ל דרבינו רצה להראות בסיומא דהל"ש דכמה גדול כוחה של שבת כמובן. ועי' במל"מ ז"ל הל"ש פכ"ד שנסתפק בכל הני דקיי"ל בסנהדרין ע"ג ע"א דמותר להצילו בנפשו כגון הרודף אחר הערוה וכיוצא בו אי מותר לעשות כן בשבת וברודף אחר חבירו להורגו כתב דפשיטא ליה שמותר להצילו בשבת והיד המלך שם הקש' עליו דמדוע כתב את הפשיטות זה מדעתא דנפשיה הלא גמ' מפורשת היא בסנהדרין ע"ב שנשתנה דין רודף מדין הריגת ב"ד דאע"ג דהרוגי ב"ד לא קטלינן בשבת אבל בא במחתרת מותר להורגו בשבת כן מוכח ממה דמפ' הגמר' שם את הברייתא דקתני יש לו דמים בין בחול ובין בשבת עי"ש אבל ל"נ כיון דליתא בגמ' בפי' אלא הבא במחתרת אלא רודף גמור יכלינן למיגמר מיניה במכ"ש כמ"ש היד המלך א"כ י"ל דלהמל"מ באמת ג"כ מחמת הגמ' זו הי' פשיטא ליה אלא כיון דלא רצה להאריך ע"כ לא הביא את הגמ' זו ומה שהקשה היד המלך על המל"מ מסנהדרין ע"ג ע"ב מהא דחייבי כריתות ניתן להצילו בנפשו כבר קדמו בזה השעה"מ הל"ש שם ומתרצו יפה עי"ש, ועי' בהיכל מלך הל"ש שם ובברכי יוסף או"ח סי' של"ט מה שהקשו על המל"מ ממ"ש הרא"ש פסחים דף מ"ט עמ"ש ר"א עם הארץ מותר לנחרו

ביוה"כ אבל גם בזה אין אני רואה שום קושיא כלל די"ל דהרא"ש לא הקש' אלא על הרי"ף לשיטתו דסובר דרודף אחר ערוה מותר להורגו בשבת מדוע אמר ר"א בע"ה דוקא הלא אפי' בת"ח נמי הדין כן אבל הרא"ש לעצמו דסובר כפירושו של התוס' באמת י"ל דלא מודה לדינו של הרי"ף וגם הלשון של הרא"ש מורה בפי' שלא הקשה אלא על הרי"ף לשיטתו מדכ' ואם כן הוא כדבריו עי"ש ותבין וא"כ באמת גם אליבא דהרא"ש עדיין ספיקתו של המל"מ במקומה עומדת כמו אליבא דהתו' וע"כ לא הביא המל"מ את הרא"ש עי' בכל המקומות שרשמתי ואז תבין כי כנים בס"ד דברינו, ומה שהניח בתימה את המל"מ התו' שבת סי' של"ט ס"ק ו' דכיון דפשיטא ליה דהרודף אחר חבירו להורגו מותר להצילו בנפשו א"כ ה"ה נמי הרודף אחר הערוה דהא איתקוש נערה המאורסה לרוצח לענין יהרג ואל יעבור ורוצח לנערה המאורסה לענין דמצילין אותו בנפשו ואין היקש למחצ' על זה נ"ל בס"ד דעדיין יש מקום לספיקתו של המל"מ דבשלמא אי הוה ידעינן ברוצח דניתן להצילו בנפשו מאיזה מקום אחר לא מנערה המאורסה אז שפיר י"ל כמ"ש התו"ש אבל כיון דלא ידעינן ברוצח דניתן להצילו בנפשו אלא מנערה המאורסה כמ"ש הגמ' פסחים כ"ה ע"ב א"כ שוב ל"ל בזה אין היקש למחצה דו"ק בזה, ובנר מצוה ספרדי סי' י"א אות קל"ז ראיתי שרצה לפתור את ספיקתו של המל"מ ממה הוכיח הב"י או"ח ס"ס ש"ו מהתו' לענין שלא תמיר בתו דמצוה רבה לחלל עליה את השבת ולהצילה וכ"פ בש"ע שם אבל ל"נ דאין משם ראי' כיון דשם לא מתירין רק להלוך חוץ מג' פרסאות כמ"ש בש"ע שם ואפי' נאמר דהוי דאוריית' כשיטת רבינו והרמב"ם הנ"ל מל"ת ס"ו אפ"ה אינו רק לאו כמ"ש הגמ' שבת ס"ט ע"א דידעה בתחומין ואליבא דר"ע וא"כ היכי נילף מזה לעבור על סקיל' אבל עי' בנתיבות עולם מל"ת ס"ז מ"ש לפתור את ספיקתו של המל"מ, ולענין בועל ארמית דקנאים פוגעים בו עי' פרמ"ג או"ח סי' של"ט שכ' דלכ"ע אין פוגעין בו בשבת:

מצוה סח

פירוש א

כל (**א**) **העושה מלאכה ביוה"כ כו'**. גם ברמזיו הביא רבינו ז"ל את הפסוק כל מלאכת עבודה לא תעשו וכ"כ בקיצור הסמ"ג שלו וכ"כ הרמב"ם ז"ל ברמזיו ריש הרמב"ם דמדע מל"ת שכ"ז אבל נ"ל שהוא ט"ס דה' פעמים מצינו בתורה שדברה ממלאכת יוה"כ ד' אזהרות וחד עונש בפ' אחרי פט"ז פכ"ט וכל מלאכה לא תעשו האזרח וגו' ובפ' אמור פכ"ג פכ"ח וכל מלאכ' ל"ת בעצם היום הזה ובפסוק ל' שם העונש וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה וגו' והאבדתי וגו' ובפסוק ל"א שם כל מלאכה ל"ת חוקת עולם ובפ'

פנחס פכ"ט פ"ז ובעשור לחודש וגו' כל מלאכה לא תעשו הנך רואה דלא כתיב ביו"כ מלאכת עבודה אלא גבי מועדות כתיב כל מלאכת עבודה [והדבר המלך ז"ל שער ד' פי"ג כתב הטעם דיו"כ דאסור בכל מלאכות גם במלאכת אוכל נפש ע"כ כתיב כמו בשבת אבל ביו"ט דהותרה מלאכת אוכל נפש ע"כ כתיב כל מלאכת עבודה וכן מצאתי בפסיקתא זוטרתא פ' פנחס] וגם בנתיבות עולם ראיתי שכ' שהיא ט"ס, וא"כ מוכח דרבינו כיוון על הפסוק דפ' פנחס מדכ' שנ' ובעשור לחודש וגו' וכ"מ מהרמב"ם הלכות שביתת עשור פ"א הל"א אבל מסה"מ מל"ת שכ"ט ליכא הוכחה שכיוון על הפסוק דפ' פנחס דוקא כיון דלא הביא שם ובעשור לחדש אבל זה עכ"פ מוכח גם מסה"מ דעל הפסוק דפ' אחרי וגם על הפסוק דפ' אמור פסוק כ"ח לא כיוון כיון דבהני פסוקים כתיב וכל בוא"ו ובסה"מ הביא כל בלא וא"ו, וכיון שהוכחנו בס"ד דרבינו והרמב"ם לא כיוונו על הפסוק כ"ח דפ' אמור דכתיב ביה בעצם היום הזה א"כ ק"ל מדוע באמת לא הביאו את הפסוק זה כמו שאיתא בספרא פ' אמור פרשה י"ד וז"ל וכל מלאכה ל"ת בעצם היום הזה הר"ז אזהרה למלאכה כל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי הר"ז עונש למלאכה עכ"ל וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' אמור וכ"מ מגמ' יומא פ"א ע"א מדאמר ת"ל וכל מלאכה ל"ת בעצם היום הזה על עיצומו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספות מלאכה כו' א"כ מוכח מהספרא ופסיקתא וגמ' דהפסוק כ"ח דפ' אמור הוא אזהרה שלא לעשות מלאכה והשאר מוני מצות ז"ל באמת הביאו את הפסוק זה היראים סי' ק"כ הסמ"ק ס"ס קצ"ד החינוך ואה"מ מצ' שט"ו אבל המצה"ש מצ' שט"ז כתב שנ' כל מלאכה ל"ת והמר"ם שיק מצ' שי"ז כתב שנ' כל מלאכת עבודה ל"ת נראה שנגרר אחר רבינו או אחר הרמב"ם ברמזיו אבל כבר כתבנו שזה ט"ס ובאמת פליאה לי על המר"ש שלא הרגיש בזה [ואפשר שהמעתיק כ"כ] עכ"פ זה מוכח שגם המצה"ש ומהר"ש לא נקטו את הפסוק כ"ח דפ' אמור וצ"ל שהלכו בעקבותיהם של רבינו והרמב"ם אבל באמת גם על רבינו והרמב"ם צ"ט דמדוע לא נקטו כהספרא והגמ' ופסיקתא הנ"ל:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם עם השאר מוני מצות הנ"ל בזה פליגי דרש"י ז"ל פ' אמור פכ"ג פל"א כתב וז"ל כל מלאכה לעבור עליו בלאוין הרבה או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום עכ"ל ולכאורה יש לדקדק דלפי' הא' דכל מלאכה כתיב לעבור עליו בלאוין הרבה מנ"ל להזהיר על מלאכת לילה וצ"ל דמצד סברא ידעינן דאין חילוק בין יום ללילה א"כ קשה על הפי' הב' דל"ל קרא על זה כיון דמצד סברא ידעינן ונ"ל ליישב דהמזרחי

ז"ל כתב שם וז"ל או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום וא"ת היכן מצינו שחלק הכתוב באיסור מלאכה בין יום ללילה כו' ועוד היכי משתמע מהאי קרא איסור לילה י"ל משום דכתיב באזהרת מלאכה ובעונשה בעצם היום הזה וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי לומר בעצומו של יום מוזהר וענוש על מלאכה ולא על התוספת כדתניא בת"כ ומייתי לה בפ' בתרא דיומא סד"א דהאי בעצם היום הזה אינו אלא דומיא דבעצם היום הזה בא נח ובעצם היום הזה הוציא ד' את צבאותיכם שפירושם בהיות השמש על הארץ אף כאן בהיות השמש על הארץ לאפוקי לילה שאינו מוזהר עליו לפיכך חזר הכתוב ואמר כל מלאכה לא תעשו ולא הוזכר בו בעצם היום הזה כמו שהוזכר למעלה להורות שאזהרת המלאכה בהן בין ביום ובין בלילה כמו בשבתות ושאר המועדים שהאזהרת המלאכ' בהן אינו מוזכר בשום אחד מהם בעצם היום הזה וכולל היום והלילה ונשאר בהכרח לפרש בעצם היום זה הכתוב למעל' בעצומו של יום שכולל היום ולילה שעל עצומו של יום מוזהר וענוש עלי' ולא על התוספת כו' עכ"ל ולכאורה יש להקשות על תירוצו של המזרחי דלא לכתוב רחמנא בפסוק כ"ח בעצם היום הזה ושוב לא איצטריך כל מלאכה ל"ת דפסוק ל"א אבל כבר מתרץ א"ז יפה הג"א ז"ל עי"ש, אבל עדיין ק"ל דהיכי כתב המזרחי דאי לאו הפסוק ל"א הו"א דבעצם היום הזה פירושו בהיות השמש על הארץ ולאפוקי לילה הלא גם בלאו פסוק ל"א יש עוד שני פסוקים דפ' אחרי ופ' פנחס הנ"ל דלא כתיב בהו בעצם היום הזה וא"כ ממילא הוה ידעינן מחמת הב' פסוקים הללו דפירושא דעצם היום הזה בעצומו של יום וא"כ שוב הדרא הקושיא דל"ל כל מלאכה ל"ת דפסוק ל"א, ונ"ל בס"ד בכוונת המזרחי דהגמ' יומא פ"א ע"א קאמר חמש' קראי כתיבי במלאכה חד לאזהרה דלילה וחד לעונש דיממא וחד לעונש דלילה וחד לאפנויי למיגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דלילה פרש"י וז"ל חמשה קראי כתיבי במלאכה ארבעה לאוין וכרת אחד באחרי מות ובפ' אך בעשור שבפ' אמור ובעשור שבחומש הפקודים ועל וחד לעונש דלילה כתב דאם אינו ענין לאזהרה תנהו לענין עונש עכ"ל וא"כ י"ל דאי לא הוה כתיב הפסוק ל"א אז לא הוה ידעינן עונש לילה כיון דלא ידעינן עונש לילה אלא באם אין ענין ואי לא הוה כתיב הפסוק ל"א אז הוה צריך הפסוק לאזהרה ולא הוה ידעינן עונש דלילה ודו"ק:

ועם המזרחי הנ"ל מה מאד יש להבין את הירושלמי יומא פ"ח הל' ג' דאיתא שם אזהרה למלאכת היום כל מלאכה לא תעשו עונש והאבדתי את הנפש ההוא אזהרה לעינוי היום כי כל הנפש אשר לא תענה עונש ונכרתה הנפש ההיא אזהרה למלאכת הלילה לית כאן

עונש לית כאן אזהרה ועונש לעינוי הלילה לית כתיב וכתב השירי קרבן וז"ל אזהרה למלאכת הלילה לית כאן וקשה למה ל"ק גבי מלאכה כדקאמר גבי עינוי אזהרה ועונש למלאכת הלילה לית כאן וע"ק הא כתיב בפ' אמור סתמא כל מלאכה לא תעשו חוקת עולם וגו' וקאי גם אלילה ע"כ נ"ל דגרסינן אזהרה למלאכת הלילה אית כאן עונש לית כאן דגבי עונש כתיב בעצם היום הזה עכ"ל ולכאורה ק"ל על השירי קרבן הלא איהו כתב בקה"ע שם עמד"ק הירושלמי אזהרה למלאכת היום כל מלאכה ל"ת וז"ל בעצם היום הזה, וכיון דהוסיף על הקרא שהביא הירושלמי בעצם היום הזה צ"ל דסובר דהירושלמי כיוון על הפסוק כ"ח דפ' אמור והא דקאמר הירושלמי כל בלא וי"ו צריך באמת להיות בוי"ו וכ"כ הפ"מ שם וכיון דסובר הקה"ע דהירושלמי הביא את הפסוק כ"ח דפ' אמור על אזהרה למלאכת היום א"כ היכי גרס בש"ק דהירושלמי קאמר אח"כ אזהרה למלאכת הלילה אית כאן הלא בהפסוק כ"ח ליכא אזהר' על מלאכת הלילה כיון דבפסוק זה כתיב בעצם היום הזה אעכצ"ל דהירושלמי סובר דבתר דגלי לן הפסוק ל"א דפירושא דבעצם היום הזה בעצומו של יום שפיר ידעינן אזהרה גם ללילה מהפסוק כ"ח וע"כ קאמר הירושלמי שפיר אזהרה למלאכת הלילה אית כאן וא"כ לפי"ז קשה היכי מפ' הש"ק עמד"ק הירושלמי עונש לית כאן דגבי עונש כתיב בעצם היום הזה הלא כיון דמגלה לן הקרא דפסוק ל"א דפירושא דבעצם היום הזה דפסוק כ"ח בעצומו של יום כמ"כ נמי צ"ל דבעצם היום הזה דכתיב בעונש ג"כ הפשט כן וא"כ היכי קאמר הירושלמי עונש לית כאן וזה אצלי קושיא גדולה על הש"ק, ולית לי פירוקא אם לא שנאמר דמד"ק הקה"ע דהירושלמי דיבר מהפסוק כ"ח ל"ק אלא להגירסא שלפנינו אזהרה למלאכת הלילה לית כאן אבל להגירסא שגרס בש"ק באמת צ"ל דלא דיבר הירו' אלא מהפסוק ל"א דפ' אמור דלא כתיב ביה בעצם היום הזה וגם צ"ל דהירושלמי סובר דפירושא דבעצם היום הזה יום ולא לילה אלא אזהרת לילה ידעינן מהפסוק ל"א וכיון דמפסוק זה ידעינן אזהרה גם ללילה ע"כ הביא הירושלמי גם על מלאכת היום את הפסוק זה וע"כ קאמר הירושלמי שפיר עונש לילה לית כאן כיון דגבי עונש כתיב בעצם היום הזה והירושלמי באמת סובר דגם בתר דכתיב הפ' ל"א ג"כ פירושא דעצם היום הזה יום ולא לילה כמובן, אבל עדיין ק"ל על הירושלמי הלא יש חד קרא על עונש לילה ג"כ כמ"ש הגמ' יומא הנ"ל וצ"ל דהירושלמי סובר דאין עונשין על אם אין ענין כמ"ש הלח"מ מובא באריכות בי"מ סי' ב' כנ"ל דצ"ל לפי הגירסא של הש"ק ודו"ק:

פירוש ג

אבל כשאני לעצמי נ"ל בס"ד לפרש את הירושלמי גם לפי הגירסא שלפנינו על דרך שפירשנו לגירסת הש"ק כיון דלפי הגירסא שלפנינו דיבר הירושלמי מהפסוק כ"ח דפ' אמור דכתיב ביה בעצם היום הזה כהנ"ל ע"כ שפיר י"ל דהירושלמי ה"ק אזהר' למלאכת הלילה לית כאן כלומר בהקרא דיליף מיניה אזהר' למלאכת היום כיון דפירושא דבעצם היום הזה יום ולא לילה כהנ"ל אליבא דהש"ק אלא אזהרה למלאכת הלילה ילפינן מהפסוק ל"א דפר' אמור וע"כ ל"ק הירושלמי לית כתיב כמ"ש אח"כ על עינוי כיון דפירושא דלית כתיב דלא כתיב בשום מקום אבל פירושא דלית כאן היינו בהפסוק שדיבר שם וכיון דאזהרה למלאכת הלילה באמת ילפינן מהפסוק ל"א אלא בהפסוק כ"ח ליתא ע"כ קאמר לית כאן אבל על אזהרה ועונש בעינוי דסובר הירושלמי דליתא בשום קרא ע"כ קאמר לית כתיב ועל עונש דמלאכת הלילה דקאמר ג"כ לית כאן י"ל כיון דהירושלמי גכ"ס כהגמ' דילן דילפינן עונש למלאכת הלילה מחד קרא באם אין ענין ע"כ קאמר שפיר לית כאן וא"כ סובר הירו' ממש כהגמ' דילן וממילא שפיר י"ל כיון דלאו מחד קרא ילפינן אזהרה ועונש דמלאכת הלילה ע"כ לא כלל הירושלמי אזהרה ועונש למלאכת הלילה בחד בבא כמו בעינוי כדי שלא נטעה דתרווייהו מחד קרא אחרינא נפקי ול"ק קושית הש"ק דו"ק ותשכח, נמצא לפי"ז עכצ"ל לפי הגירסא שלפנינו דהירושלמי יליף אזהרה למלאכת היום מוכל מלאכה ל"ת בעצם היום הזה כהנ"ל בשם הקה"ע והפ"מ דאל"כ אלא נאמר דיליף מהפסוק ל"א דפ' אמור דלא כתיב ביה בעצם היום הזה הי' קשה על הירושלמי קושיית הש"ק הנ"ל כיון דאז ל"ל כתירוצינו אבל לפי הגירסא של הש"ק צ"ל להיפך דיליף אזהרה למלאכת היום מהפסוק ל"א דפ' אמור כהנ"ל מחודש ב' ועוד נפ"מ יש בין השני גירסות דלפי הגירסא שלפנינו סובר הירושלמי כהגמ' דילן דעונש למלאכת הלילה ילפינן באם אין ענין ולפי גירסת הש"ק ל"ס כהגמ' דילן כהנ"ל סוף מחודש ב' אבל בפירושא דבעצם היום הזה ליכא שום נפ"מ בין השני גירסות דלכולהו סובר הירושלמי דפירושו בהיות השמש על הארץ ולאפוקי לילה כמ"ש המזרחי הנ"ל כמובן:

אבל בהספרא הנ"ל נ"ל בס"ד דצ"ל להיפך דפירושא דבעצם היום הזה בעצומו של יום וכולל יום ולילה כמ"ש המזרחי לפי האמת דלכאורה ק"ל על הספרא דיליף אזהרה למלאכה מפסוק כ"ח דפ' אמור דכתיב ביה בעצם היום הזה מנ"ל אזהרה למלאכת לילה וא"ל מהפסוק ל"א דפ' אמור חדא הלשון של הספרא מורה דקאי גם גם על מלאכת לילה מדקאמר הר"ז אזהרה למלאכה ול"ק הר"ז אזהרה למלאכת היום כמ"ש הירוש'

ועוד מדוע ל"ק דהפסוק ל"א אזהרה למלאכה דזה הי' שפיר טפי כיון דכלל גם לילה וא"כ מנ"ל אזהרה למלאכת לילה אעכ"מ דצ"ל דהספר' סובר' דפירושא דבעצם היום הזה בעצומו של יום ונכלל גם לילה בפסוק זה וכ"מ ממ"ד הספר' אח"כ כל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי הר"ז עונש למלאכה דאל"כ הי' קשה על הספרא דמנ"ל עונש למלאכת לילה אעכ"מ כמו שכתבנו וא"כ לכאורה קשה על הספרא דל"ל הפסוק ל"א דפ' אמור וגם השאר פסוקים דפ' אחרי ופ' פנחס אעכצ"ל דאיצטריך לעבור עליו בלאוין הרבה, וממילא לפי"ז מיושב בס"ד שפיר קושיתינו על רש"י הנ"ל מחודש ב' די"ל דהפי' הא' כתב רש"י לפום שיטת הספרא והפי' הב' כתב לפום שיטת הירושלמי ודו"ק. נמצא לפי הנחה הנ"ל שפיר יש להבין במה פליגי רבינו והרמב"ם והשאר מוני מצות הנ"ל די"ל דלרבינו והרמב"ם הי' הגירסא בהירושלמי כגירסת הש"ק הנ"ל ואז צ"ל דנקט הירושלמי לאזהרה את הפסוק ל"א דפ' אמור כהנ"ל ע"כ נקטו גם הם את הפסוק זה אבל להשאר מוני מצות הנ"ל הי' הגירסא בירושלמי כהגירסא שלפנינו וא"כ נקט הירושלמי לאזהרה את הפסוק כ"ח דפ' אמור כמו שנקט הספרא וכ"כ נקטו גם הם את הפסוק זה כמובן אבל עדיין צריך להבין כיון דמגמ' יומא הנ"ל מוכח דחד קרא אתי לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דלילה א"כ מדוע לא מנאו מלאכת היום ומלאכת הלילה לשתי מל"ת אבל כבר מתרץ א"ז יפה הזוהר הרקיע סי' הנ"ל עי"ש:

פירוש ד

אין (ב) בין שבת לי"ה כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ועי' בלח"מ מ"ש ע"ז ומה שנסתפק השעה"מ הל' שמיטה ויובל פ"א אי יש חילוק מלאכות ביוה"כ כמו בשבת וגם מה שדיבר השג"א סי' ע' מהרבה דברים נחלק בין שבת ליו"כ כבר דברו אריכות בזה המנ"ח מצ' שט"ו והמהר"ש סי' הנ"ל עי"ש, ומ"ש רבינו וביומא מסיק כו' וכ"ש ליו"ט לכאו' קשה היאך כתב וכ"ש ביו"ט הא בי"ט באמת פסקינן דאין עירוב ואיסור הוצא' וכ"פ רבינו לקמן מל"ת ע"ה אבל כבר מתרץ א"ז יפה מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן עי"ש, אבל עוד ק"ל מדוע שינה רבינו במל"ת זו ול"כ במלת שלא, שלא לעשות מלאכה ביוה"כ ואי משום דרצה לאשמעינן דגם ביטל מ"ע ע"כ התחיל כל העושה כו' ע"ז גופא ק"ל מדוע דיבר מהעשה כאן הלא מנאה לקמן בחלק העשין במ"ע ל"א והתירוץ לזה תמצא שם:

מצוה סט

פירוש א

כל (**א**) **האוכל ושותה ביה"כ כו'**. גם כאן צ"ט מדוע דיבר רבינו ז"ל מהעשה ומדוע לא התחיל במלת שלא כמ"ש ברמזיו שלא לאכול ולשתות בי"כ כו' וכן התחילו השאר מוני המצות ז"ל הסמ"ק סי' רכ"א החינוך ואה"מ מצ' שט"ז העי"מ מצ' שי"ג הדה"מ שער ד' פי"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' שט"ו והרמב"ם בסה"מ מל"ת קצ"ו ג"כ התחיל במלת הזהירנו כדרכו בהשאר מל"ת וא"כ מדוע שינה רבינו אלא ע"ז י"ל כיון דמשונה מל"ת זו מהשאר מל"ת דבשאר מל"ת נאמרו אזהרתם בפי' וכאן ילפינן אזהרה שלה בק"ו או בגז"ש כמ"ש לקמן בס"ד ע"כ שינה התחלת מל"ת זו כהנ"ל במל"ת ס"ג וס"ד עי"ש ותבין אבל מה שהביא גם את העשה זה באמת טעמ' בעי וצ"ע:

פירוש ב

מאחר (ב) שענש הכתוב כרת כו', נראה מפשטות לשון רבינו דמזה גופא למדנו שמוזהרים בו מאחר שיש בו כרת או מיתה וכ"כ ברמזיו כאן ולעיל במל"ת ט"ז וברמזיו שם כתב א"ז ביותר ביאור ותמצית דבריו שדבר שחייב כרת או מיתת ב"ד ל"צ שום לימוד ממקום אחר לאזהרה וא"כ ק"ל מ"ק ר"ל ביומ' פ"א ע"א מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי כו' וגם שאר אמוראים שם מפלפלו בזה הלא לפמ"ש רבינו באמת ל"צ למיכתב אזהר' בעינוי כיון דממילא ידעינן מאחר שיש בו כרת ותו ק"ל למה כתב רחמנ' גבי מלאכה אזהרה כהנ"ל מל"ת ס"ח הלא גם במלאכ' כתיבה עונש כרת וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וגו' אלא ע"ז י"ל דלעבור בלאוין הרב' כתב רחמנ' אזהר' גבי מלאכ' כהנ"ל מל"ת ס"ח מחודש ב' בשם רש"י דאי משום עונש כרת לא הו' ידעינן אלא חד אזהר' או י"ל כיון דבעונש מלאכה כתיב בעצם היום הזה ולא הוה ידעינן אזהר' על מלאכת הלילה כהנ"ל מל"ת ס"ח מחו' ב' בשם רש"י והמזרחי בפי' הב' ע"כ כתב רחמנ' אזהר' למלאכת לילה [וזה ל"ק הא גם בעונש עינוי כתיב בעצם היום הזה וא"כ היכי ידעינן אזהרה לעינוי דלילה דע"ז י"ל כיון דגליא רחמנ' במלאכ' דפירוש' דבעצם היום הזה בין ביום בין בליל' ע"כ ?שם ממילא ידעינן דגם בעצם היום הזה דעינוי פירושו כן] אבל הקושי' הא' הנ"ל עדיין קשה, ועוד ק"ל ה"כ רבינו דל"צ שום לימוד על אזהרה עינוי הלא מהגמ' הנ"ל מוכח דמגז"ש דעצם עצם או מגז"ש דעינוי עינוי ילפינן אזהר' לעינוי וכ"מ מהספרא דצריך איזה לימוד על אזהר' דעינוי מובא בסה"מ מל"ת קצ"ו וכ"כ ז"ל היראים סי' קי"ט והסמ"ק סי' רכ"א דיש גז"ש על אזהרה דעינוי והרמב"ם הל' שביתת עשור פ"א הל"ד גכ"כ כרבינו וא"כ גם על הרמב"ם קשה הן אמת שהלח"מ שם כתב שהרמב"ם ג"כ על הגז"ש כיוון אלא שקיצר בלשונו ולא חש לבאר

ועי' ברדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' כ"ד ותראה דצ"ל שג"כ כיוון למ"ש הלח"מ וא"כ גם על רבינו י"ל כן אבל באמת זה דוחק אצלי דהיאך נא' שבשביל שלא רצו להאריך כתבו בלשון דאיכא למיטעי:

וע"כ נ"ל בס"ד בכוונתם כך דהמרש"ל ז"ל בביאורו במל"ת ט"ז עמ"ש רבינו שם וזה הכלל כל שענש עליו הכתוב כרת מב"ד ה"ז מל"ת כו' כתב וז"ל פי' אע"פ שאלקים לא תקלל איצטריך שלא יקלל הדיין כדלקמן מל"ת רנ"ו מ"מ יש לנו דין אזהרה כאן הואיל ויש כאן עונש מב"ד וכן איתא בגמ' בפ' אלו הן הלוקין אבימי מהגרוניא משמיה דרבא אמר חייבי כריתות א"צ אזהרה שהרי פסח ומילה ענוש כרת אע"פ שלא הזהיר א"כ ממילא הוי כרת כמו אזהר' ולסמך ל"ת מילתא בעלמא לוקחין אזהרה ממקום אחר והכל כדי למנותן בלאוין ולמלאות שס"ה לאוין אבל אי לא היינו יכולין למצוא לו לאו אפי' בגילוי מילתא לא הי' נמנה כמו פסח ומילה ודו"ק עכ"ל וכאן כתב המרש"ל וז"ל וכל מקום שיש כרת או מיתה יש ג"כ אזהרה וכ"כ בסימנים ומ"מ קשה סוף סוף גילוי מילתא בעינן כדפי' לעיל ונ"ל דגילוי הוא דילפינן עינוי ממלאכה כדלקמן א"נ דילפינן בק"ו מאכילת חזיר ונבילה שאין בה כרת אפ"ה בלאו ואף שאין מזהירין מה"ד כדלעיל עכ"ל ונ"ל דהמרש"ל כיוון במ"ש כדלעיל על מ"ש במל"ת ט"ז שהעתקנו ובמל"ת ט"ז נ"ל דכיוון עמ"ש המל"מ ז"ל הל' מאכלות אסורות פ"ב דהיכא דמפורש העונש מזהירין מה"ד, אבל לכאורה ק"ל דהיכי כתב דמק"ו מחזיר ונבילה ילפינן אזהרה לעינוי הלא מגמ' יומא הנ"ל מוכח דמגז"ש ילפינן לא מק"ו ונ"ל בס"ד דהמרש"ל כתב א"ז אליבא דר"ל דלא דיבר מהגז"ש שם כלום וצ"ל דלא קיבלה מרבו וכ"כ הנר מצוה סי' ח' אות י"א וא"כ קש' מנ"ל לר"ל הגילוי מילתא על אזהרת עינוי עכ"כ המרש"ל דבק"ו יליף וע"כ ל"ק ר"ל מפני מה ליכא אזהרה בעינוי אלא מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי כוונתו דבאמת איכא אזהרה דילפינן בק"ו מחזיר ונבילה אלא מפני מה לא נאמרה בתורה בפי' וא"כ י"ל דרבי' והרמב"ם סברו כר"ל דבק"ו ילפינן אזהרה לעינוי וכדי שלא יהא קשה הלא אין מזהירין מה"ד עכ"כ מאחר שענש הכתוב כרת למי שלא התענה כו' כוונתם דמאחר שהעונש מפורש מזהירין מה"ד כמ"ש המל"מ ודו"ק:

פירוש ג

אמרינן (ג) בביצה הני נשי דידן כו' כתב המרש"ל ע"ז וז"ל הני נשי פי' אנשים כך קבלתי אבל במיימוני כתב בהדיא נשים עכ"ל ונ"ל בס"ד להביא ראי' לקבלתו דבשבת קמ"ח ע"ב ובביצה ל' ע"א איתא הא הני נשי כו' אלא הנח להם לישראל כו' ה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא היא ל"ש בדאורייתא ול"ש בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי

דהא תוספ' יה"כ דאורייתא הוא ואכלי ושתו עד שחשיכה ולא אמרינן להו ולא מידי ולהרהמ"ג הל' שביתת עשור פ"א הל"ז הגירסא בגמ' וקא חזינן לנשי דאכלי ושתו עד שחשכה וכן איתא בב"י או"ח סי' תר"ח ואי נאמר דנשי פירושו נשים היכי הביא הגמ' ראי' מתוספת יוה"כ דגם בדאורייתא אמרינן הנח להם לישראל כו' הלא תוספת יה"כ לא הוי אלא עשה כמ"ש רבינו לקמן במל"ת זו ובמ"ע שהזכ"ג באמת נשים פטורות מה"ת אלא מדרבנן חייבין אעכ"מ דמלת נשי פירושו אנשים, וא"כ לכאורה ק"ל על המרש"ל דמדוע כתב דכך קבל הלא מגמ' גופא מוכח כן אבל אח"כ ראיתי דל"ק מידי דלכאורה גם על הרמב"ם שם שכ' בפי' את הדין זה על נשים ג"כ קשה קושיתינו אעכצ"ל דהרמב"ם סובר דבתוספת יה"כ באמת נשים חייבות מה"ת אע"ג דהוי מ"ע שהזכ"ג וכמ"ש הגמ' סוכה דף כ"ח דמריבוי' דהאזרח ילפינן לחייב את הנשים בתוספת עינוי דיוה"כ עי"ש ברש"י ד"ה הואיל וא"כ כתב גם המרש"ל שפיר כך קבלתי כמובן, ובביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל ראיתי שכ' עמ"ש רבינו הני נשי כו' הנח כו' וז"ל וא"ת א"כ כל עבירות שבתורה נמי נימא הנח להם בשלמ' לעיל הוי איסורא דרבנן [כוונתו עמ"ש רבינו במל"ת ס"ה אמנם למחות בנשים כו' הבאתי את דבריו שם במחו' שכ"ח] אבל כאן איסו' דאורייתא היא וי"ל דהא נמי אינה אלא מ"ע כדאמר לקמן ומ"ע שהזכ"ג נשים פטורות ומדרבנן הוא דאסור הלכך אמרי' הנח להן עכ"ל ופליא' לי עליו דהיאך נעלם ממנו הגמ' סוכה הנ"ל ואי"ל דסובר הביאור דדרשה דוהאזרח אסמכתא דא"כ נשאר' קושיתינו הנ"ל על הרמב"ם ועוד ק"ל על הביאור דהיאך כתב נגד פסקו של הרמ"א או"ח סימן תר"ח דפסק כהרא"ש והטור מובא בד"מ שם דגם בדאורייתא כשאינו מפורש הדין כן וצ"ע:

ועל מ"ש רבינו משם אתה למד שאין בתוספת רק עשה כו' כתב המגלת ספר ז"ל וז"ל וק"ל על רבינו שכ' בעשין ל"ב וצריך להפסיק סעודתו מבעוד יום דתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה מתענין ת"ל בערב כו' ועל זה הביט וכתב כאן בראש הלאו גם ביארנו שם שתוספת יוה"כ מה"ת בכניסתו וביציאתו ואני שמעתי ולא אבין דנראה דתופס החבל בתרין ראשין דכאן מייתי ההיא ברייתא דעצם עצם והתם ההיא ברייתא דועניתם ובגמ' אמרו דלההוא תנא דעצם עצם האי ועניתם מיבעי ליה לכדתני ר' חייא מדיפתי כל האוכל בט' מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי ואמאי לא כתבו רבי ז"ל עכ"ל ולקמן במ"ע ל"ב תמצא ישוב ע"ז:

פירוש ד

כל (ד) האוכלין מצטרפין כו', מ"ש במשקה שיהא ראוי לשתיית אדם כן איתא במשנה יומא פ"א ע"א אכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתיי' כו'

פטור ולמד רבינו משם דגם לענין צירוף הדין כן והא דל"כ גם באוכלין שיהיו ראויין לאכילת אדם י"ל דסמך עמ"ש לעיל מסקי' בי"ה שהאוכל מאכלים הראוין לאדם כו' חייב כרת דממילא מוכח משם דבאוכלין שאינן ראויין לאדם אינו חייב וגם במגלת ספר ראיתי שעמד על רבינו בזה אבל לפמ"ש ל"ק מידי ועל תירוצו של המג"ס ק"ל דמדוע קאמר דרבינו סמך על דבריו דלקמן מדוע ל"ק דסמך על תחלת דבריו כמו שכתבנו וגם מה שתמה המג"ס על הרמב"ם וכתב ועל הרמב"ם אינו כ"כ התימא כו' נראה דעכ"פ קצת תימא יש ע"ז פליאה לי הלא הרמב"ם הל' שביתת עשור פ"ב הל"א כתב וז"ל האוכל ביה"כ מאכלין הראויין לאכול לאדם כו' וכל האוכלים מצטרפין כו' וכן השותה משקין הראוין לשתיית אדם כו' וכל המשקין מצטרפין כו' אלמא דהרמב"ם ל"כ גבי שתיי' יותר ממ"ש גבי אכילה וצ"ע. ומ"ש רבינו עוד מרבינו שם כו' או שאכל אוכלין האסורין כגון פיגול ונותר כו' כ"כ גם הרמב"ם שם ומקורם מהברייי' יומא ע"ד ע"ב אלא קצת שינוי יש ביניהם דהרמב"ם מנה ז' דברים האסורים פיגול נותר טבל נבילות טריפות חלב ודם ורבינו לא מנה רק ו' דשבק חלב אבל לפמ"ש התויוה"כ שם ד"ה תניא וז"ל ומכלל דברינו נתבאר דשש דברים דדרש התנא דהיינו פיגול כו' הם כנגד ו' עינויים המוזכרים בפסוק ומ"ש בגמ' לקמן דה' עינויים כתיבי היינו משום דאינו רוצה לספור קרא דכל הנפש אשר לא תעונה דאין זו אזהרה אבל הך תנא מכניס בחשבון הריבויים קרא זה כו' עכ"ל א"כ י"ל דגם רבינו משום כוונה זו חשיב ו' דברים, אבל לכאורה קשה למה כתב רבינו דחייב כרת משום יוה"כ תיפוק ליה דחייב כרת משום פיגול או נותר אבל כבר מתרץ המרש"ל בביאורו כאן דאיירי שהי' שוגג על הפיגול או שאכל ח"ש פיגול וח"ש נותר, ולי"נ בס"ד דאיירי שעשה תשובה משום פיגול או נותר ומשום יוה"כ עומד במרדו ואפי' לרבא שבועות י"ג ע"א דמודה רבי בכרת דיומא ומינה מכ"ש לרבנן י"ל דזה דוקא בלא תשובה אבל כשעשה תשובה באמת גם על כרת דיומא מכפר והא ראי' דלרבי דיו"כ מכפר בלא תשובה חוץ מג' דברים שמנ' הגמ' שם אם עשה תשובה מכפר גם על הג' דברים כמ"כ נמי י"ל גם על כרת דיומא ואין להקשות דא"כ מה הקשה הגמ' יומא פ"ה ע"ב עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי כו' הלא י"ל דהמשנה שם איירי בכרת דיומא וע"כ צריך תשובה והא דרבי איירי בלא כרת דיומא וע"כ מכפר אפי' בלא תשובה די"ל כיון דסתם גמ' שבועות שם ל"ס כרבא דמוד' רבי בכרת דיומא ע"כ לא רצה הגמר' יומא לתרץ כן אבל באמת גם הגמ' יומא מודה דעם תשוב' אפי' על כרת דיומא מכפר לכ"ע וא"כ שפיר י"ל כמו שתירצנו ודו"ק:

פירוש ה

ובה"ש (ה) נחלקו כו', בכאן יש לי על רבינו ז"ל כמה קושיות חדא דמדוע כתב ובח"ש נחלקו כו', הלא דרכו בקודש לכתוב בקיצור אמאי ל"כ כמ"ש הסמ"ק סי' רכ"א וח"ש אסור מה"ת או כמ"ש היראים סי' קי"ט וח"ש אע"ג דלא מיחייב עליה כרת א"ר יוחנן ח"ש אסור מה"ת וקיי"ל כוותיה או כמ"ש הרוקח סי' רי"ז אם אכל פחות מגרוגרת פטור מכרת אבל אסור אלא ע"ז י"ל דירא שלא נטעה דאינו אסור אלא מדרבנן אבל כהיראים או כהסמ"ק מדוע ל"כ ותו ק"ל מדוע כתב בטעמא דרבי יוחנן משום דחזי לאצטרופי מדוע ל"כ משום כל חלב כדאי' בבריי' יומא ע"ד ע"א וכמ"ש רש"י בכולי ש"ס שם ע"ג ע"ב ד"ה לח"ש ובחולין צ"ח ע"א ד"ה לא תזלזל ואי"ל דרבינו רצה למינקט טעמא דר"י גופא הא התו' שם ד"ה כיון באמת כבר הקשה על ר"י גופ' דמדוע ל"ק מכל חלב כדאיתא בברייתא ותירץ וז"ל וי"ל דלהכי איצטריך ליה לר"י לפרושי האי טעמא משום דאי מקרא דכל חלב ה"א עיקר קרא לכוי איצטריך וח"ש מדרבנן ואסמכוה אקרא אבל השתא דקאמר טעמא דחזי לאצטרופי סברא הוא מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לח"ש עכ"ל וא"כ נשאר' על רבינו קושית התו' דל"ל אליבא דרבינו כתירוצו של התו' כיון דכבר מגלה ר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת ועוד ק"ל מדוע הביא רבינו את טעמו של ר"ל דלית הלכתא כוותיה מה נפ"מ לנו בטעמו ועוד יש לדקדק מדוע שינה רבינו בטעמא דר"ל מלשון הגמ' דבגמר' איתא אכילה אמר רחמנא וליכא ורבינו כתב אכילה בעינן:

ונ"ל בס"ד ליישב הכל בחדא מחתא די"ל דלרבינו ג"כ הי' קשה על ר"י קושית התו' הנ"ל אלא רבינו מתרץ דמשו"ה קאמר טעמא דחזי לאצטרופי משום דרצה לאשמעינן דבאיסור התלוי בזמן כגון יו"כ אם אכל ח"ש בסוף יום ששוב אין פנאי לאכול יותר בכה"ג באמת מותר מה"ת כיון דלא חזי לאצטרופי ועל דרך שכ' הנב"י ז"ל מ"ת או"ח סי' נ"ג וזה ל"ק הא סוף סוף כתיב כל חלב וא"כ מטעם כל חלב אסור דבשלמא הנב"י כתב שפיר כיון דאזיל לפום תירוצו של התו' וא"כ י"ל דטעמא דכל חלב ג"כ משום חזי לאצטרופי עי"ש ותבין אבל אנן שמיישבין את קושיית התוס' בזה באמת קשה הלא מטעם כל חלב אסור ע"ז י"ל דר"י סובר דמכל חלב ליכא למילף אלא איסור שאינו תלוי בזמן דומיא דחלב וא"כ שפיר י"ל כמו שכתבנו, אלא כל זה י"ל אי אמרינן דר"י ור"ל ביוה"כ ג"כ פליגי אבל כשנאמר דמודה ר"ל ביו"כ דח"ש אסור מה"ת כמ"ש הירושלמי תרומות פ"ו הלכה א' אז צ"ל דלא דברו בפלוגתתם מיו"כ וא"כ ל"ל על קושיית התוספות כתירוצינו הנ"ל [דל"ל דר' יוחנן אתא לאשמעינן בחמץ בפסח כיון דלא מטעם חזי לאצטרופי אסור אלא מטעם לא יאכל כמ"ש הרמב"ם הל"פ פ"א הל"ד א"כ באמת אסו'

מה"ת אפי' בסוף יום ז' של פסח כמ"ש הנב"י שם וכיון דרבי' במל"ת ע"ו ג"כ כתב דחמץ בפסח אסור בכל שהוא מטעם לא יאכל כמ"ש הרמב"ם א"כ ל"ל אליבא דרבינו דר"י אתא לאשמעינן בחמץ בפסח, וגם ל"ל דאתא לאשמעינן בנזיר בסוף יום ל' לנזירותו או בסוף שבת ויו"ט לענין איסור ח"ש דמלאכת שבת וי"ט כיון דבנזיר ושבת וי"ט באמת גם בכה"ג אסור מה"ת כמ"ש הנב"י שם אע"כ ל"ל אלא דאתא לאשמעינן ביו"כ ואי נאמר דלא דיברו בפלוגתתם מיו"כ אז באמת גם זה אא"ל ואי"כ י"ל כיון דהתו' רצה לתרץ גם לשיטת הירושלמי ע"כ לא מתרץ כמו שתירצנו אבל רבינו י"ל דאזיל בשיטת הגמ' יומא שם דר"ל גם בי"כ פליג וא"כ שפיר י"ל אליבא דרבינו כמו שתירצנו, אבל עדיין קשה היכי יכלינן למימר שדיברו בפלוגתתם גם מיו"כ הא בגמרא איתא דטעמא דר"ל משום אכילה אמר רחמנא וליכא דפירושו כיון דכתיב אכילה וסתם אכילה בכזית וא"כ י"ל דדוקא היכא דכתיב אכילה סובר ר"ל דמותר מה"ת אבל ביו"כ דלא כתיב אכילה גם ר"ל מודה דאסור מה"ת אעכצ"ל דכשנאמר דגם ביו"כ פליגי אז מוכרחינן לומר דפירושא דאכילה אמר רחמנא היינו דאכילה בעינן וכיון דבי"כ יותר קפיד רחמנא על אכילה דשיעורו בככותבת מכ"ש דסובר דח"ש מותר מה"ת וא"כ ממילא נסתלקו מעל רבינו כל הקושיות הנ"ל די"ל דמד"ק רבינו ובח"ש נחלקו כוונתו בזה לאשמועינן דגם בח"ש דיו"כ נחלקו כדי שנוכל למימר כתירוצינו הנ"ל וע"כ נקט בטעמא דר"י משום חזי לאצטרופי להודיענו דביו"כ בסוף יום באמת ח"ש מותר מה"ת וכדי שלא יהא קשה עליו מטעמא דר"ל כמו שהקשינו ע"כ הביא את טעמא דר"ל ומשנה מלשון הגמ' וקאמר אכילה בעינן להודיענו דפירושא דאכילה אמר רחמנא וליכא דקאמר הגמ' היינו דאכילה בעינן כמו שכתבנו ודו"ק. ובת' ארי' דבי עילאי או"ח סי' ה' ראיתי שכ' דהא דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי אין הטעם כפשוטו שהוא כעין סייג שמא יבא לידי צירוף רק הוא כעין הוכחה כיון דחזינן דכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור וגם ראינו דענשה התורה על כזית שלם מלקות א"כ מוכח דעל ח"ש יש עכ"פ איסור דאל"כ הוי עד ח"ש ויותר היתר גמור וא"כ היכי מצטרף על עונש לכזית עי"ש שהאריך בזה ולכאורה קשה עליו מהני איסורים התלוין בזמן כגון יו"כ שהמאכל היתר רק השיעור שאסור לו לאכול עד דמייתבא דעתיה וע"ז אין לנו שום הוכחה לאסור לאכול פחות מכשיעור וא"כ אמאי אסור ביו"כ ח"ש אבל כבר דברו האחרונים מזה עי' בדרך המלך הל' שביתת עשור פ"ב שהניח בצ"ע, וצ"ל לפי סברתו דהני איסורים התלוים בזמן באמת ילפינן מכל חלב וכמ"ש התו' הנ"ל דסברת חזי לאצטרופי לגלות דדרשה דכל חלב על ח"ש דרש גמור הוא ובתר דידעינן א"ז באמת ילפינן מכל חלב אפי' הני איסורים דלא שייך בהו סברת

חזי לאצטרופי ואפשר דמשום כוונה זו כתב רש"י ביומא ע"ג ע"ב ד"ה ח"ש וז"ל לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב דכיון דקאי הגמ' שם על ח"ש דיו"כ כמובן, וא"כ לפי"ז כיון דרבי' כתב וגם על ח"ש דיו"כ טעמא דחזי לאצטרופי עכ"מ מרבינו דלא כסברת האדב"ע וצ"ע:

ומ"ש רבינו והלכה כר"י לגבי ר"ל ורב אשי נמי דהוא בתראה סבר כר"י כו', כוונתו עמ"ש ר"א חולין צ"ח ע"א ועוד האמר ר"י ח"ש אסור מה"ת, אבל לכאורה צ"ט דמדוע לא סגיא לי' בהכלל שכ' דהלכה כר"י נגד ר"ל וי"ל כיון דמר בר רב אשי בחולין שם גכ"ס כר"ל א"כ הי' מקום לטעות דהלכה כר"ל עכ"כ דגם ר"א סובר כר"י, ומ"ש לפיכך האוכל או השותה ח"ש מכין אותו מ"מ ע"ז לכאורה קשה דנראה מדבריו דאם לא הי' ח"ש אסור רק מדרבנן אז לא הי' מכין אותו מ"מ וזה באמת ליתא כיון דהדין הוא דגם על דרבנן מכין אותו מ"מ והרמב"ם בהל' שב"ע פ"ב הל"ג באמת ל"כ מלת לפיכך שכ' רבינו אלא כתב וז"ל ואוכל או השותה ח"ש מכין אותו מ"מ וכבר עמד המגלת ספר ע"ז ומיישבו היטב עי"ש, ומ"ש רבי' ומי שאחזו בולמוס מאכילין אותו מיד כו', כן איתא במשנה יומא פ"ג ע"א וכ"פ הרמב"ם הלכה ט' אבל לכאורה ק"ל דמדוע השמיט רבינו את הברייתא דמאכילין אותו הקל הקל בשלמא הרמב"ם שהביא את הברייתא זו בהל' מ"א פי"ד ע"כ השמיטה שפיר בהל' שב"ע מהטעם שכ' הרהמ"ג בהל' שב"ע דל"כ הרמב"ם שם רק מה ששייך להלכות יו"כ והא דמאכילין אותו הקל הקל לא מחמת יו"כ הוא אבל רבינו דגם בהל' מ"א ל"כ את הברייתא זו באמת צ"ט דמדוע השמיטה כאן ואפשר דסמך עמ"ש כאן לעיל גבי עוברה שהריחה דמשם יש ללמוד דמאכילין את הקל הקל תחלה אבל אח"כ ראיתי שהרי"ף ז"ל ביומא שם ג"כ השמיט את הברייתא זו וזה באמת צ"ע, ומ"ש רבינו ובן שלש עשר' בתינוק ובת שתים עשרה בתינוקת משלים מה"ת כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' י"א שם אלא הוסיף תנאי דצריך שיביאו שתי שערות ואם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הן ואינם משלימין אלא מד"ס וא"כ קשה על רבינו דמדוע ל"כ ג"כ מתנאי זה כן הקשה המג"ס והניח בצ"ע, וגם לי קשה על הסדר של רבינו דמדוע מנה המצוה ל"ת של יו"כ אחר הל"ש מדוע לא מנה את המל"ת דפסח תחלה ואח"כ כסדר המועדים וגם בסה"מ יש לדקדק שהתחיל למנות במל"ת שכ"ג שלא לעשות מלאכה ביום א' של פסח ומנה אח"כ כן בכל המועדים ולבסוף מנה במל"ת שכ"ט שלא לעשות מלאכה ביו"כ אלא ע"ז י"ל כיון שכ' במל"ת שכ"ח וז"ל ודע שאלו הששה י"ט כל מי שעושה מלאכה איזה שכתי' באיזה יום מהם לוקה כו' ע"כ מנה את הששה י"ט ביחד

אבל על רבינו צ"ט ואפשר דרצה למנות החמור חמור קודם וע"כ מנה מתחלה מלאכת שבת שהיא בסקילה ואח"כ מלאכת יו"כ שהיא בכרת ואח"כ מלאכות י"ט שהם בלאו:

מצוה עה

פירוש א

שלא (א) **לעשות מלאכה כו'**. מ"ש רבינו ז"ל באחד משמת ימים הללו כו' כוונתו על השמת י"ט שמנה והא דכללן ביחד כבר עמד ע"ז מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן ותירץ דכך הפשט כל העושה מלאכה באחד משמת ימים הללו ביטל מ"ע ועובר על ל"ת אבל לא בי"ב ימים כיון שיום שני מדרבנן ולי"נ בפשיטות דכיון דרצה לקצר ע"כ כללן ביחד כמו שעשה הרמב"ם ז"ל בסה"מ, ומ"ש רבינו ואם עשה בעדים ובהתראה לוקה כו' ע"ז לכאורה ק"ל דמדוע ל"כ בקיצור ואם עשה מלאכה לוקה כיון דממילא ידעינן דאין מלקות בלא עדים והתראה וכמ"ש הרמב"ם בסה"מ אבל אח"כ ראיתי שגם הרמב"ם בחיבורו הל' יו"ט הל"ב כתב כמ"ש רבינו ומצאתי בנר מצוה ז"ל סי' י' אות קל"ט שכבר עמד על הרמב"ם בזה ומיישבו היטב ע"ש כי גם אליבא דרבינו י"ל כן, ומ"ש ותניא במכילתא כו' מסוף דברי רבינו נראה דדרשה דמכילת' דרש גמור היא דאמירה לעכו"ם לעשות מלאכה בשבת וי"ט מדאורייי' אסור אבל לכאורה ק"ל ע"ז הלא גמרא מפורשת בב"מ צ"א ע"א דאמירה לעכ"ם שבות אעכצ"ל דדרשה דמכילתא אסמכתא וא"כ היכי מסיק רבינו דדרשה גמורה היא ונ"ל בס"ד ליישב דז"ל המכילתא פ' בא פרשה ט' כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה נכרי מלאכתך אתה אומר כן או אינו אלא לא תעשה אתה וחברך ויעשה נכרי מלאכתך ת"ל ששת ימים תעשה מלאכה [ועי' במרכבת המשנה על המכילתא שמפ' דהיכי ילפת מששת ימים דאסור ע"י נכרי] הא למדת וכל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה נכרי מלאכתך דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אין צריך והלא כבר נאמר זכור את יום השבת לקדשו והלא דברים ק"ו ומה שבת חמורה אינו מוזהר על מלאכת נכרי במלאכתך יו"ט הקל דין הוא שלא תהא מוזהר על מלאכת נכרי במלאכתך עכ"ל אלמא דר' יאשיה ור' יונתן פליגי אי אמירה לעכו"ם אסור מה"ת או לא וא"כ י"ל דרבי' הביא את דברי ר' יאשיה והגמ' דסובר דאמירה לעכו"ם שבות אזלא אליבא דר' יונתן, אבל ע"ז גופא עדיין ק"ל כיון דהגמ' סתם כר' יונתן היכי הביא רבינו את דברי ר' יאשיה וע"כ נ"ל דצ"ל אליבא דרבינו כמ"ש היראים ז"ל סי' קי"ג דבתר דהביא את המכילתא וכתב דדרשה גמורה היא כתב וז"ל והיינו דאמרינן לעיל אמירה לעכו"ם שבות באיסורא דאוריית' כשאינ' מלאכת ישראל קאמר כגון שאומר לעכו"ם עשה האש שלך לצורכי

א"נ י"ל קרא אסמכתא בעלמא עכ"ל וכיון דרבינו סובר דדרשה גמורה היא צ"ל כמו שמתרץ היראים ולפי תירוצו באמת י"ל דהגמ' אזלא אליבא דר' יאשיה כמובן, ורש"י ז"ל פ' בא פי"ב פט"ז כתב וז"ל לא יעשה בהם אפי' ע"י אחרים והתו' ז"ל עה"ת שם הקשו על רש"י דמגמ' מוכ' דאמיר' לעכו"ם שבות אבל לפמ"ש בשם היראים גם על רש"י ל"ק ועיין בריב"א ובברטנו' עה"ת שם ובמזרחי וג"א מ"ש ע"ז ומכולם תרא' שהגירס' בהמכילתא כמ"ש רבי' אבל המרכבת הביא בשם הילקוט גירסא אחרת אבל מהפסיקתא זוטרתא פ' בא נראה כגירסת רבינו ועי בב"י או"ח ס"ס רמ"ד שהעתיק לגמרי את לשון רבינו נראה שהסכים לגירסת רבי' ולענין הלכה הסכמת כל הפוסקים דדרשה דמכילתא אסמכתא ואמירה לעכו"ם שבות:

פירוש ב

אף (ב) צורך אוכל נפש שמותר כו', כ"כ גם הרמב"ם הלכה ה' שם אלא הרמב"ם כתב בפי' דמלאכ' שאפשר לעשות מעי"ט רק מדרבנן אסור ובהטעם דלמה אסרוה חכמים נחלקו הרמב"ם והראב"ד עי' בהרהמ"ג שם ועי' בתו' ביצה ג' ע"א ד"ה גזירה מ"ש בשם הירושלמי דנראה דמדאורייתא אסור וכבר דיבר מהירושלמי זה הב"י או"ח סי' תצ"ה ומ"ש והרקדה כו' אבל לרקד פעם שניה כו' מותר הטעם לחלק בין הרקדה ראשונה לשנייה כתב הביאור מו"ה יוסף מקרעמניץ שהרקדה ראשונה תיקון גמור והוי מלאכה דאורייתא א"נ הרקדה שנייה רגילה להיות מיד סמוך ללישה דחייש שמא יפול בו צרור לכך מותרין וגם המרש"ל ז"ל בביאורו כאן כ"כ, ומ"ש ותניא בתוספתא הפלפלין כו' כן היא שיטת הרי"ף ז"ל וכ"כ התו' בשבת קמ"א ע"א ד"ה הני ועי' ברמב"ם הליו"ט פ"ג הלי"ב ובטוש"ע או"ח סי' תק"ד, ומ"ש רבינו ואין הלכה כר"ע שאומר דלבהמה מותר כו' בביצה דף כ"א סובר ריה"ג לכם ולא לכלבים ור"ע סובר לכם ולא לעכו"ם ופסק רבינו כריה"ג כיון דסתם משנ' דחלה כוותיה וכ"פ ז"ל הרי"ף שם והרמב"ם פ"א הלי"ג שם והיראים סי' קי"ג והסמ"ק סי' קצ"ד אבל הבעל המאור ז"ל פסק כר"ע והרבה להקשות על הרי"ף והרמב"ן ז"ל במלחמות שם מיישבו וגם הרא"ש ז"ל מיישב את כל הקושיות של הבעה"מ עי"ש אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע כתב דמשום סתמא דחלה פסק כריה"ג מדוע ל"ק משום דהלכה כר"ע מחבירו אבל לא מחביריו הלא בביצה שם מוכח דגם ריב"ב סובר כריה"ג ובזה הוה מייתר דגם לשיטת הבעה"מ דר"ע מודה לסתמא דחלה ג"כ הוה יכול לפסוק כריה"ג אלא על רבינו י"ל דסובר כהאי שיטה מובא ביד מלאכי סי' קע"ב דהלכה כר"ע אפי' מחביריו ואף דזה דוחק כיון דהי"מ הרבה להשיב ע"ז ואמת אתו עי"ש אלא שלא יהא קשה על רבינו מיחייבינן למשכנינו ולתרצו במה דאפשר אבל

על התו' שם ד"ה לכם ק"ל דכ' וז"ל הלכה כריה"ג ואע"ג דקיי"ל דהלכה כר"ע מחבירו דהא אשכחנא סתמ' דמשנ' כוותיה במס' חלה כו' אלמא דהתו' ל"ס דהלכה כר"ע אלא מחבירו וא"כ קשה על התו' קושיתינו הנ"ל, ואפשר כיון דל"ק ריב"ב בפי' דלא כר"ע אלא הגמ' שם קאמר כן אליבא דר' הונא אבל לר' חסד' באמת י"ל דל"ס ריב"ב דלא כר"ע עי' ברש"י שם ד"ה כל חדא ותבין, או י"ל כיון דר"ש גכ"ס כר"ע כדאי' בירושלמי ביצה פ"א הלכה י"א וא"כ הוי תרי לבהדי תרי והדרינן לכללן דהלכה כר"ע ע"כ הביאו את הראי' מסתמא דחלה ודו"ק:

עי' רש"י פ' בא פי"ב פט"ז שכ' וז"ל לכל נפש אפי' לבהמה כו' נראה דפסק כר"ע והרמב"ן שם כתב ע"ז וז"ל וגם זה איננו כהלכה אבל לכם ולא לכותים לכם ולא לכלבים והמזרחי כתב על רש"י וז"ל כר"ע דדריש נפש ואפי' נפש בהמה במשמע כעניין שנא' ומכה נפש בהמה ישלמנה ומה ת"ל לכם לכם ולא לעכו"ם ולא כריה"ג שדורש לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים משום דהלכה כר"ע מחבירו וכן פסקו אבי העזרי והר"ז הלוי והא דמס' חלה דתנן עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה ונאפת בי"ט דמשמע שאם אין הרועים אוכלין ממנה אינה נאפת ביו"ט והו"ל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם משנה כבר תירצו אותם דאפילו ר"ע מודה בה משום דאפשר להו בלא אפייה ולכן מה שטען הרמב"ן ז"ל ואמר וגם זה אינו כהלכה אבל לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים איננה טענה עכ"ל ובאמת ההשגה שהשיג המזרחי על הרמב"ן גדולה מאד דנהי דהרמב"ן סובר דהלכה כריה"ג כשיטת הרי"ף וכמ"ש במלחמות הנ"ל אבל היאך יכול לכתוב על רש"י דאינו כהלכ' דילמא באמת סובר רש"י כשיטת הבעה"מ הנ"ל וכהריטב"א ז"ל במגילה דף ז' ד"ה הא דהלכה כר"ע, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הרמב"ן כך דבתר דכ' רש"י לכל נפש אפי' לבהמה כתב וז"ל יכול אף לעכו"ם ת"ל אך ועל הני שני דרשות קמציין הרמב"ן וכתב עליהם את דבריו הנ"ל וכוונתו דבמכילתא פ' בא פרשה ט' לפי הגירסא שלפנינו אי' כך אך אשר יאכל לכל נפש שומע אני אף נפשות בהמה ונפשות עכו"ם במשמע ת"ל לכם לכם ולא לבהמה לכם ולא לעכו"ם דברי ר' ישמעאל ריה"ג אומר אך אשר יאכל לכל נפש אף נפשות בהמה במשמע משמע מביא נפשות בהמה ומביא נפשות עכו"ם ת"ל אך חלק ר"ע אומר אך אשר יאכל לכל נפש אף נפש בהמה במשמע משמע מביא נפש בהמה ומביא נפש עכו"ם ת"ל לכם ולא לעכו"ם מה ראית לחלוק שאתה מוזהר על הבהמה ואין אתה מוזהר על עכו"ם עכ"ל ועי' במראה הפנים על הירושלמי ביצה הנ"ל שהביא ג"כ את הגירס' זו בהמכילתא נמצא לפי גירסא זו באמת ר"ע וריה"ג קיימו בחדא שיטתא בנפש בהמה דלא פליגי אלא מהיכא ממעטינן

עכו"ם ריה"ג ממעט מאך ור"ע ממעט מלכם וזאת המכילתא דלא כהגמ' כיון דבגמ' לכ"ע לא ממעטינן עכו"ם אלא מלכם, וכיון דחזינן דרש"י ג"כ ממעט עכו"ם מאך ומרבה בהמה מלכל נפש מוכח בפי' דנקט כריה"ג דמכילתא וע"ז באמת ליכא להקשות על רש"י מידי אע"ג דמגמ' מוכח דל"ס ריה"ג כן כיון שדרכו של רש"י עה"ת לפרש לפעמים כשיטת המכילתא או ספרי וספרא אף שהם נגד הגמ' כידוע, וא"כ י"ל דלעולם גם רש"י סובר כגמ' וכשיטת הרי"ף דהלכה כריה"ג ומ"ש בפ' בא באמת לא להלכה כתב אלא הביא את דברי ריה"ג דהמכילתא כדרכו ולזה כיוון הרמב"ן במ"ש וגם זה איננו כהלכ' כוונתו דהני שני דרשות שכ' רש"י לא להלכה כתב אלא כמו שכתבנו ועכ"כ הרמב"ן אח"כ לכם כו' כוונתו אבל להלכה באמת סובר רש"י כשיטת הרי"ף נמצא לפי"ז לית כאן שום השגה על הרמב"ן וגם מיושב בס"ד מה שהניח המזרחי בקושיא אח"כ בד"ה יכול על רש"י דהיאך יליף למעט עכו"ם מאך דלא כהגמ' דממעט מלכם ודו"ק ולענין הלכה פסקינן בש"ע או"ח סי' תקי"ב כשיטת רבינו והרי"ף כריה"ג דלכם ולא לכלבים:

פירוש ג

ומכשירי (ג) אוכל נפש כו', בברייתא ביצה כ"ח ע"ב ובמגילה ז' ע"ב פליגי ר' יהודא ורבנן רבנן סברו דמכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעיו"ט ג"כ ממילת הוא ממעטינן ולכם אתי למעט לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים ור"י סובר דלכם אתי לרבות דהוא לא ממעט אלא מכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט ופסק רבינו ז"ל כר' יהודא, אבל לכאורה ק"ל דהיאך פסק כר"י הא קיי"ל ר"י ורבנן הלכה כרבנן ועוד הא ר' יוסי דדריש לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים ג"כ ל"ס כר' יהודא דדריש לכם לכל צרכיכם וכיון דקיי"ל בעירובין מ"ו ע"ב דר' יוסי ור' יהודא הלכה כר' יוסי היכי פסק כר' יהודא, ועוד ק"ל הלא מסתמא דמשנה מגילה שם גכ"מ דלא כר' יהודא כמ"ש הגמ' שם הא לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין מתני' דלא כר' יהודא וגם בביצה ל"ו ע"ב איתי' סתמא זו וכיון דסתמא דמתני' דלא כר"י היכי פסק רבינו כר"י אלא ע"ז י"ל כיון דבגמ' ביצה ל"ז ע"א איתא דסתמא דמשנה דדף ל"ו שם איתא כב"ש א"כ ממילא גם סתמא דמשנה מגילה הנ"ל ג"כ אתיא כב"ש וא"כ ליכא שום סיוע להלכה ממשניות הללו כיון דאתיין כב"ש, אבל ראיתי בפנ"י ז"ל במגילה שם שהוכיח כשיטת הרשב"א ז"ל שם דדוקא על משנה ביצה קאמר הגמ' דב"ש היא אבל המשנה דמגילה באמת אתיא כב"ה וכ"כ הט"א במגילה שם וא"כ הדרא קושיתינו מסתמא דמשנה מגילה לדוכתה אלא ע"ז י"ל דרבינו באמת סובר כהפי' המשניות והברטנורה במגילה שם שכ' בפי' דסתמ' דמתני' דמגילה ג"כ אתיא כב"ש ודלא כהרשב"א [ובאמת על הפנ"י ק"ל דהיאך לא דיבר מהפי' המשניות והברטנורה

כלום] וא"כ הקושיא מסתמא דמשנה מגילה באמת ל"ק אבל אינך קושיות הנ"ל עדיין קשיין [ואפשר דמחמת קושיות הללו לא פסקו ז"ל הרי"ף והרמב"ם הלי"ט פ"ד הל"ט כר' יהודא עי' בהרהמ"ג וכ"מ שם] וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו למד את פסקו ממד"ק הגמ' ביצה כ"ח ע"א א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודא א"ל יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי וכיון דר"ח ורבא פסקו כר' יהודא ע"כ פסק רבינו גכ"כ ודו"ק, ואחר שכתבנו א"ז ראיתי בהיראים ז"ל סי' קי"ג שכ' בפי' דקיי"ל כר' יהודא משום ר"ח ורבא שכתבנו וגם מהיש"ש ז"ל ביצה פ"ג אות כ"א מוכח כן ונהניתי מאד שכוונתי בס"ד לדעתם:

אבל עדיין ק"ל על רבינו כיון דפסק כריה"ג דדריש לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים כהנ"ל מחודש ב' א"כ היכי יכול לפסוק כר' יהודא הלא מביצה ומגילה הנ"ל מוכח דר"י ל"ס כריה"ג מדהק' הגמ' ות"ק הא כתיב לכם אמר לך ההוא לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים [כן איתא במגילה אבל בביצה ליתא ולא לכלבים וצ"ט] ואידך נמי הא כתיב הוא אמר לך כתיב הוא וכתיב לכם ולא קשיא כאן במכשירין כו' אלמא דרבנן דדרשו לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים ל"ס כר' יהודא ומינה דר' יהודא דדריש לכם לכל צרכיכם ל"ס כרבנן וכיון דפסק רבינו כריה"ג דדריש ג"כ כרבנן היאך יכול לפסוק כר' יהודא, הן אמת די"ל דבעיקר הדין לא פליג ר' יהודא על ריה"ג אלא בזה פליגי ריה"ג יליף למעט עכו"ם וכלבים מלכם ור"י יליף מאך כהמכילתא הנ"ל מחודש ב' אע"ג דהמכילתא לא ילפת למעט מאך אלא עכו"ם אליבא דר' יהודא י"ל דממעט גם כלבים כמו דיליף ריה"ג למעט מלכם תרתי [ובזה נ"ל בס"ד ליישב את הקושיא הב' של המזרחי הנ"ל מחודש ב' שהקשה על רש"י דהיאך יליף למעט עכו"ם מאך הא ר"ע יליף מלכם די"ל דלרש"י דפסק כר"ע לשיטת המזרחי הנ"ל הי' ג"כ קשה קושיתינו הנ"ל דהיאך יכלינן לפסוק כר"ע וכר' יהודא וצ"ל כתירוצינו דר' יהודא יליף למעט עכו"ם מאך כהמכילתא וכיון דרש"י גכ"ס דהלכה כר' יהודא דמכשירין עכ"כ דמאך ממעטינן עכו"ם ודו"ק] וא"כ הרווחנו בזה דעכ"פ על עיקר פסקו של רבינו דפסק כריה"ג וכר' יהודא ל"ק מידי אלא זה עדיין הי' קשה על רבינו דלעיל כתב דמלכם ממעטינן עכו"ם וכלבים וכאן כתב דילפינן מלכם לכל צרכיכם ואי באמת הפשט בגמר' ביצה ומגילה דר' יהודא חולק על ריה"ג גם בעיקר הדין אז באמת גם על עיקר פסקו של רבי' קשה דהיאך נקט החבל בתרין ראשין וזה אצלי קושיא גדולה ופליאה לי על נושאי כליו שלא דברו מזה, אבל אחר החיפוש בנרות מצאתי בס"ד בהריטב"א מגילה שם שכ' וז"ל ובודאי דמודה ר' יהוד' דדרשינן לכם ולא לעכו"ם אלא דסבר דתרתי ש"מ דלדידן שרי כל צרכינו ומינה משמע מיעוטא לעכו"ם

תדע דהא קיי"ל כר' יהודא והלכה ואין מורין כן כדאיתא במס' יו"ט בהדיא וקיי"ל נמי דאין מזמנין את העכו"ם בי"ט גזיר' משום שמא ירבה בשבילו אלא בודאי כדאמרינן ומאי דנקטי' לכם ולא לכלבים אליבא דריה"ג היא וכאשגרת לישנא נקט לה תלמוד' בכל דוכתא אבל כר"ע קיי"ל דסבר לכל נפש אפי' נפש בהמה במשמע דהלכה כר"ע מחבירו כו' עכ"ל וא"כ י"ל דרבינו גכ"ס כהריטב"א ודו"ק, ומ"ש רבינו אומר רבי' יצחק בר' שמואל דמכשירין דין הוא שיהיו מותרין מה"ת בכל עניין כו' דברי רבינו בכאן תמוהים מאד אבל כבר עמד המרש"ל ז"ל בביאורו כאן ע"ז ומפרשו היטב עי"ש:

פירוש ד

ומ"ש רבינו ולהכי גזרינן בפירות הנושרים גזירה שמא יתלוש כו', עי' בתו' ביצה ג' ע"א ד"ה גזירה ותרא' דלרש"י מטעם מוקצה דמחובר אסור ורבינו י"ל דמשום קושית התוס' ל"ס כרש"י, ומ"ש גזירה שמא יסחוט כו' לכאורה קשה הא לעיל במל"ת ס"ה באב מלאכה הדש כתב רבינו בשם ה"ג דסחיטה בי"ט מותר לכתחלה גם א"ז מיישב המרש"ל יפה עי"ש, ומ"ש רבינו כתב בה"ג אע"ג דסתם לן תנא במתני' כרבנן כו' את כל זה כתבנו לעיל מחודש ג' מדעת עצמינו בס"ד מקודם שראינו כאן, ומ"ש משום שבות כו' וגם מ"ש ואע"ג דבמוקצה הלכה כר"ש דשרי בנולד אסור כו' עי' בביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל מ"ש ע"ז. ומ"ש רבינו חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לי"ט כו' במכות כ"א ע"ב על הא דיש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין א"ל עולא לר' נחמן ולילקי נמי משום זורע בי"ט פרש"י דהא נמנו וגמרו דמחפה זורע הוא כדאמרן א"ל תנא ושייר א"ל תנא קתני שמונה ואת אמרת תנא ושייר אמר רבה יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות בי"ט ומפ' רש"י דרבה סובר דבין למ"ד הבערה ללאו יצאת ובין למ"ד הבערה לחלק יצאת אין חילוק מלאכות בי"ט וכן צ"ל דסובר רבינו וכיון דהלכה כרבה כמו שנראה מהגמרא שם ומפסחים מ"ח ע"א ע"כ פסק רבינו כן וכ"פ הרמב"ם הלי"ט פ"א הל"ג, אבל לכאורה ק"ל דמנא להו הכרח לומר כן דילמא ל"ס רבה דאין חילוק מלאכות בי"ט אלא דוקא למ"ד הבערה ללאו יצאת דיליף חילוק מלאכות לשבת מועשה אחת מהנה עכ"ס דחילוק מלאכות לא שייך אלא בשוגג לענין חיוב חטאת אבל לא בי"ט במזיד לענין חיוב מלקות כמ"ש רש"י שם אבל למ"ד הבערה לחלק יצאת באמת גם בשבת הי' אמרינן דחילוק מלאכות לענין מלקות ג"כ אלא כיון דאין לוקין על לאו הניתן לאזהרת מב"ד ע"כ לא אמרינן חילוק מלאכות בשבת אלא לענין חטאת אבל למ"ד דלוקין על לאו הניתן לאזהרת מב"ד באמת י"ל דחילוק מלאכות גם לענין מלקות וא"כ מדוע לא נאמר דגם בי"ט יש חילוק מלאכות אע"ג דלא יצאת הבערה

בי"ט הלא י"ל דמשבת גמרינן כמו דגמרינן כל הל"ט מלאכות משבת וא"כ י"ל דרבה הכי משני דמשו"ה ל"ק התנא דחייב על תשעה לאוין גם משום זורע בי"ט כיון דרצה למינקט מניין לאוין שהן לכ"ע גם למ"ד הבערה ללאו יצאת ולהאי מ"ד באמת משום זורע אינו חייב כיון דסובר דאין חילוק מלאכות בי"ט אבל למ"ד הבערה לחלק יצאת באמת סובר רבה דיש חילוק מלאכות גם בי"ט וכיון די"ל הפשט ברבה כמו שכתבנו א"כ ק"ל על רבינו והרמב"ם כיון דהם פסקו כר' נתן דהבערה לחלק יצאת מדוע לא סברו דיש חילוק מלאכות גם בי"ט ואי משום דסברו הפשט ברבה כמ"ש רש"י שם הלא ע"ז גופא קשה דמנא להו הכרח לזה דילמא באמת הפשט ברבה כמ"ש:

ונ"ל בס"ד דלמדו הכרח לפשטו של רש"י מגמ' מכות שם דהקש' אביי על רבה מהברייתא דהמבשל גיד בחלב בי"ט ואכלו לוקה חמש כו' ולוקה משום מבשל בי"ט כו' ולוקה משום הבערה ואם איתא משום הבערה לא ליחייב דהא איחייב ליה משום בישולו ואי נאמר דהפשט ברבה כפשטינו מה הקשה אביי הלא י"ל דהברייתי' זו אתיא כר' נתן דהבערה לחלק יצאת וע"כ סוברת דיש חילוק מלאכות בי"ט אעכ"מ כפשטו של רש"י וא"כ פסקו רבינו והרמב"ם שפיר דאין חילוק מלאכות ביו"ט כמובן, וגם מה מאד יש ליישב בזה מה שדקדקנו דמה הקשה עולא על התנא דמתני' ולילקי נמי משום זורע בי"ט היאך לא ידע מזה דאין חילוק מלאכות ביו"ט אבל בהנ"ל י"ל דגם עולא ידע מזה אלא סובר כפשטינו דדוק' למ"ד הבערה ללאו יצאת אבל לא למ"ד לחלק יצאת וכיון דסובר עולא דהמתני' אתיא כר' נתן דהבערה לחלק יצאת ע"כ הקשה שפיר ומשני ליה רבה דאפי' למ"ד הבערה לחלק יצאת ג"כ אין חילוק מלאכות בי"ט כמובן, אבל לכאורה עדיין ק"ל דהיאך פסקו דאין חילוק מלאכות לי"ט הלא ממשנה מגילה ז' ע"ב מוכח דיש חילוק מלאכות ליו"ט מדקאמר אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד בשלמא על רבה י"ל דסובר דמשנה דמכות ל"ס כמשנה דמגילה אבל רבי' והרמב"ם דפסקו כמשנה דמגילה היאך פסקו כרבה אבל כבר מפ' התו' במגילה שם דהמתני' דמגילה אאיסור מלאכ' קאי אבל בשאר עניינים מחולקים וא"כ י"ל דגם רבינו והרמב"ם סברו כן כמובן:

פירוש ה

כל (ד) מלאכה שחייבין עלי' בשבת כו', נראה מרבינו ז"ל דגם בהבערה מטעם מתוך התיר אבל מהרמב"ם ז"ל הלי"ט פ"א הל"ד נרא' לכאו' דהבערה לא מטעם מתוך התיר מדלא הזכיר גבי מתוך אלא הוצא' וכ"נ דסובר בדעת הרמב"ם הרהמ"ג שם אבל כבר דיבר מזה הלח"מ ומסיק גם בדעת הרהמ"ג דסובר בדעת הרמב"ם דגם הבערה מטעם מתוך התיר וגם מרבינו נ"ל להוכיח דסובר בדעת הרמב"ם כן כיון דדרכו בקודש להלוך

בעקבותיו אם לא שכ' בפי' דלא כוותיה כמ"ש הי"מ כללי הסמ"ג אות מ"ו וכיון דרבי' כתב בפי' דגם בהבערה מטעם מתוך התיר עכ"מ דגם בהרמב"ם ס"כ וא"כ צ"ל דמה דנקט הרמב"ם גבי מתוך הוצאה דוקא כיון דפלוגתת ב"ש וב"ה במתוך במשנה ביצה י"ב ע"א בהוצאה היא אלא ממילא ידעינן גם בהבערה כמו שאיתא בגמ' שם ועי' בטור או"ח סימן תצ"ה שכ' ג"כ את הדין זה כלשון רבינו, אבל לכאורה צ"ט דמדוע בהוצאה והבערה דוקא אמרינן מתוך ולא גם בשאר מלאכות וגם הב"ח שם עמד ע"ז והניח בצ"ע אבל כבר נתן טעם לשבח הרהמ"ג שם מובא גם בב"י שם וכבר דברו האחרונים אריכות בזה הפר"ח סי' הנ"ל הלח"מ השעה"מ המעשה רוקח והמרכבת משנה ספרדי הליו"ט שם ועל מה שהניח בקושי' על הרהמ"ג המג"א רסי' תקי"ח עי' בסדרי טהרה סוף הל' נדה שהביא תירוץ נאה ע"ז. ומ"ש רבינו ובלבד שיהא צורך י"ט קצת כו' כן היא שיטת התו' פסחים ה' ע"ב ד"ה לא וביצה י"ב ע"א ד"ה ה"ג אבל שיטת רש"י והרמב"ם דאפי' בלא צורך קצת אמרינן מתוך וכ"פ הטוש"ע סימן הנ"ל, ומ"ש אבל הכיבוי לא הותר בי"ט כו' כ"כ גם הרמב"ם פ"ד הל"ב שם וכ"פ הטוש"ע סי' תקי"ד ומ"ש ובירושלמי דביצה קאמר מהו להדליק נר של בטלה בי"ט כו' גם הרא"ש ספ"ב דביצה הביא את הירושלמי ומפ' נר בטלה נר שאינו צריך לו אבל לכאורה ק"ל על רבי' כיון דפסק דלא אמרינן מתוך אלא היכא דיש צורך קצת היכי הביא את הירושלמי זה הלא מהירושלמי נראה דלא פסיקא דבעינן צורך קצת מדקאמר ר' יוחנן לא תאסור ולא תשרי ותו ק"ל מדוע הפסיק רבינו בין הירושלמי והדין דמתוך בהדין דכיבוי אבל עי' בתו' ביצה כ"ג ע"א ד"ה על שהביא ג"כ את הירושלמי זה לראי' דבעינן במתוך צורך קצת וכשתעי' שם היטב תבין דמדוע הפסיק רבינו בכיבוי, נמצא דלפי פסקו של רבינו דבעינן במתוך צורך קצת באמת אסור להדליק נר בטלה וכ"ס הגמי"י הליו"ט פ"א וכ"פ הטור סי' הנ"ל והב"י שם כתב דמהרמב"ם שם משמע דמותר להדליק נר בטלה אבל איני יודע דמדוע כתב בלשון משמע הלא להרמב"ם לשיטתו דלא בעינן במתוך צורך קצת בודאי מותר להדליק נר בטלה כמ"ש שמותר להבעיר ולהלכה פסקינן בש"ע סי' הנ"ל כרבינו דאסור להדליק נר בטלה:

פירוש ו

אין (ה) אופין כו', בפסחים מ"ו ע"ב פליגי ר"ח ורבה בהאופה מיו"ט לחול ר"ח אמר לוקה לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי לי' רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל והלכה כרבה וסובר רבינו דלרבה מלקות היא דליכא הא איסורא איכא וכ"כ הר"ן שם והרהמ"ג הליו"ט פ"א הל"ט על מ"ש הרמב"ם לגמרי כלשון רבי' אבל לכאור' מנא להו

כן דילמא סובר רבה דאפי' איסורא ליכא ואפי' לכתחילה שרי לאפות מיו"ט לחול מטעם הואיל ומ"ש אינו לוק' י"ל דעל לישנא דרב חסדא קאי דכיון דקאמר ר"ח לוקה קאמר איהו אינו לוקה ונ"ל בס"ד דלמדו א"ז ממשנה ביצה ט"ו ע"ב דמדסותמת דצריך ע"ת לבשל מיו"ט לשבת לד"ה בין לב"ש ובין לב"ה עכ"מ דגם לרבה צריך דהיאך נאמר דחולק על סתם משנה וגם מתוס' שם דף ב' ע"ב ד"ה והי' מוכח דצ"ל כן עי' במרש"א שם ותבין, ובדף י"ז ע"א שם אית' בברייתי' דאין אופין מיו"ט לחבירו ומסתמא גם על ברייתא זו לא חולק רבה וא"כ מכ"ש דאין אופין מיו"ט לחול וממילא מוכח דצ"ל לרבה דמלקות היא דליכא הא איסורא איכא, ומה מאד מיושב בזה מדק"ל על הטור סי' תק"ג שכ' אסור לבשל ביו"ט אלא כדי צורך היום אבל מיו"ט לחבירו או מיו"ט לשבת אסור וכתב הב"י ע"ז וז"ל כלומר וכ"ש מיו"ט לחול דאסור וכ"כ הפרישה ולכאורה ק"ל הלא הא דאסור לבשל מיו"ט לחול מימרא דרבה וא"כ מדוע שבק הטור ללמוד א"ז במכ"ש מהא דינא דברייתא דאסור לבשל מיו"ט לחבירו מדוע ל"כ בפי' א"ז אבל בהנ"ל מיושב שפיר כיון דלא ידעינן מרבה דאסור לבשל או לאפות מיו"ט לחול אלא מחמת הברייתא במכ"ש כהנ"ל ע"כ הביא הטור ג"כ במכ"ש כמובן, ומה שלא הביא רבינו את הברייי' דאין אופין מיו"ט לחבירו י"ל דסמך עמ"ש לעיל דביצה שנולד' בזו מותרת בזו דממילא ידעינן דדוקא ביצה משום דממילא אבל לאפות או לבשל בידים באמת אסור:

ומ"ש רבינו שנינו בשבת מי שהיתה לו בהמה מסוכנ' בי"ט לא ישחוט כו', מלת בשבת נ"ל ט"ס וצ"ל בביצה דגם הרהמ"ג הלי"ט פ"א הלי"ב קמציין על הרמב"ם שכ' ג"כ כלשון רבינו על ביצה כ"ה ע"א וכן מציין הב"י והב"ח או"ח סי' תצ"ח, ומ"ש שיוכל לאכול כזית ממנה צלי כו' כ"כ גם הרמב"ם נראה בפי' דפסקו כת"ק ולא כר"ע דאמר אפי' כזית חי וכ"פ בפי' המשניות שם וכ"כ הרהמ"ג אבל הטור סי' הנ"ל השמיט צלי וכתב הב"ח דכר"ע פסק ובש"ע שם פסקינן כרבינו דדוקא צלי ומה שהקשה הט"ז דהלכה כר"ע אפי' מחבריו עי' בפרמ"ג במשבצות שם ומ"ש רבינו ממלא את קדירה בשר כו' כן איתא בברייתי' שם י"ז ע"א וכ"פ הרמב"ם הלכה י' שם והש"ע או"ח סי' תק"ג ותק"ז, ומ"ש ומולח אדם כמה חתיכות בשר כו' מימרא דשמואל שם י"א ע"ב והא דרב אדא ג"כ שם אבל הרמב"ם שם והטור סי' ת"ק לא הביאו את הא דר' אדא וכבר דיבר הב"י אריכות בזה, ומ"ש המבשל בי"ט לעכו"ם כו' כ"כ גם הרי"ף והרא"ש פסחים דף מ"ו ועי' בר"ן:

פירוש ז

אמר (ו) רבא עצים שנשרו מן הדקל ביו"ט כו', בביצה ד' ע"ב לפי הגירסא שלפנינו איתא האי מימרא משמיה דרב מתנא ובשבת כ"ט ע"א אית' משמי' דר' מתנא אמר רב ועיין

בצל"ח מ"ש ע"ז והמרש"ל ז"ל בביאורו כאן כתב וז"ל לאו דוקא שנשרו מן הדקל ה"ה כל עצים מוקצים ונולד מותר להרבות עליהם רק דבר ההווה תופש שאין דרך להרבות בו כ"א דרך מקרה כגון הכא עכ"ל ולפי האי גירסא דרב מרא דשמעת' זו י"ל כיון דרב סובר במוקצה דטלטול כר"ש דשרי כדאית' שבת קכ"ח ע"א אבל בנולד סובר דאסור כמ"ש התו' בשבת כ"ט ע"א ד"ה והא באמת לא יכול למינקט עצים דמוקצה אלא עצים דנולד וע"כ קאמר עצים שנשרו כו' ורבי' דפסק לעיל במוקצה ג"כ כר"ש אלא בנולד פסק דאסור ע"כ נקט ג"כ את לשון הגמ' ודו"ק, ומ"ש רבינו ובדרבנן מבטלין איסור לכתחלה כו' בביצה שם על מימרא דר' מתנא הקשה הגמ' והא קא מהפך באיסורא ומשני כיון דרובא דהתירא נינהו כי קא מהפך בהיתירא קא מהפך פרש"י שהאיסור בטל ברוב וכ"כ רבינו והרי"ף שם אבל לכאורה ק"ל דהיאך יבטל הלא עצי האיסור ניכרים והיכא דניכר האיסור לא בטיל ואפי' לשיטת הלבוש או"ח סי' תרל"ב דמדאוריית' בטיל אבל מדרבנן לא בטיל ואח"כ ראיתי שכבר דברו מזה הרשב"א והר"ן שם ותירצו דמיירי בשאינו מכיר את עצי האיסור, אבל לכאורה ק"ל ע"ז הלא אמורא צריך לפרש דבריו וא"כ אמאי ל"ק ר' מתנא דאיירי כן ותו מלשון רבינו נרא' דלעולם בטיל מדכ' שבטלים ברוב וכ"נ מלשון רש"י ועוד ק"ל משבת דף כ"ט שהקשה הגמ' על רב יהוד' דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כיון דאדליק בהו פורת' הו"ל שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך ומשני דעבד כדרב מתנא כו' ושם ל"ל שמבטל בגוונא דלא ניכר האיסור כיון דכלי היא והוא מרבה עליהם עצים ואפ"ה מועיל הביטול א"כ נשארה שם קושית הרשב"א והר"ן, וע"כ נ"ל בס"ד דמשום טעמא דמקלא קלי איסורא בטיל אע"ג דניכר האיסור דכמו דקאמר הגמ' דמשום טעם זה בטיל אע"ג דהוי דשיל"מ כמ"כ נמי י"ל לענין ניכר האיסור ואח"כ ראיתי שכוונתי בס"ד בסברא זו להיש"ש ביצה פ"ק סי' ז' וגם הב"ח או"ח סי' תק"ז כ"כ להלכה אלא שהניח בצ"ע למעשה אבל לפמ"ש יש הוכחה גמורה לזה מגמ' שבת ולית כאן שום צ"ע, ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד מה שהקשה הצל"ח ביצה שם על הגמ' שבת דמדוע לא הקשה על רב יהוד' את השני קושיות שהקשה הגמ' ביצה על רב מתנא מהא דאין מבטלין איסור לכתחלה ומהא דרב אשי דדשיל"מ לא בטל די"ל כיון דגמ' שבת איירי בגוונא דניכר האיסור כמ"ש ואפ"ה משני הגמ' דעביד כדרבי מתנא עכצ"ל דהגמ' שבת סובר כמ"ש דכיון דמקלא קלי איסורא בטיל אע"ג דניכר האיסור וא"כ צ"ל דגמ' שבת ידע ממסקנת הגמ' ביצה מהא דמקלא קלי איסורא וע"כ לא הקשה על רב יהודא מידי דכיון דידע מהאי סברא באמת ל"ק מידי אבל הגמ' ביצה דלא ידע בהה"א מהאי סברא דמקלא קלי איסורא אלא בהה"א הי' סובר הגמ' כמ"ש

הרשב"א והר"ן דר' מתנא איירי בגוונ' דלא ניכר האיסור ע"כ הקשה הגמרא את השני קושיות שפיר ודו"ק:

פירוש ח

ואח"כ הקשה הגמ' ביצה והא קא מבטל איסורא לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה ומשני הנ"מ בדאוריי' אבל בדרבנן מבטלין והקשה הגמ' ולרב אשי דאמר כל דבר שיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל מא"ל ומשני ה"מ היכא דאיתיה לאיסור' בעיני' הכא מקלא קלי איסורא פרש"י בדאורייתא כגון תרומה אבל בדרבנן כגון מוקצה דהכא ולכאורה מה רצה בזה וכי לא ידעינן דמה הוא דאוריי' ומה הוא דרבנן ותו אפי' כי לא מפ' כגון תרומה ג"כ הוה ידעינן דבדאורייתא דקאמר הגמ' אתרומה קאי כיון דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה שהקשה הגמ' על תרומה נאמר במשנה דתרומות פ"ה מ"ט [כמ"ש הר"ש סוף פרק שם] ועוד ק"ל וכי מלתא דפסיקא היא דתרומ' דאורייתא היא הלא יש גם תרומה דרבנן וא"כ היכא כתב רש"י סתם כגון תרומה וגם עמ"ש רש"י כגון מוקצה דהכא ג"כ קשה דממילא הוה ידעינן א"ז מהשקלא וטריא דגמ', וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רש"י דהתוס' שם ד"ה ותנן הקשה על הא דמשני הגמ' דבדרבנן מבטלין א"כ גבי עגול שם ג' ע"ב דהוי תרומה דרבנן יוסיף עליו ויבטל וכן הקשה התו' חולין דף צ"ח ותירץ וז"ל דהא דאמר בדרבנן מבטלין היינו בדבר שעיקרו מדרבנן כגון מוקצה דעיקרו אינו אלא מדרבנן אבל בדבר שעיקרו מדאורייתא כגון תרומה דאיכא שום דבר דאורייתא כגון דגן תירוש ויצהר אפי' במקום שאינו אלא מדרבנן כגון בשאר פירות אין מבטלין כו' עכ"ל וגם הרשב"א והר"ן שם הסכימו לתירוץ זה וכ"נ מהברטנורה במשנה דתרומות שם מדכ' לכל איסורים שבתור' דכוונתו שיש להם עיקר בתור' דאל"כ קש' עליו קושיית התו', אבל לכאורה ק"ל על תירוצו של התוס' דהיה לו להגמ' לחלק בדרבנן גופא ותו היאך מפ' את לשון הגמרא הנ"מ בדאוריי' אבל בדרבנן מבטלין ונ"ל בס"ד ליתן תבלין לדבריהם דלכאורה ק"ל מה הקשה הגמרא והא קא מבטל כו' ותנן אין מבטלין כו' וכי לא ידע המקשן דמשנה דתרומות קאי אדאורייתא אעכצ"ל דהכי הקשה הלא ממשנ' דתרומות מוכח דגם בדרבנן אין מבטלין כיון דדברה מסתם תרומה אפי' מתרומה דרבנן וע"ז משני הגמרא ה"מ בדאורייתא כלומר הא דאמרי' במשנה דתרומות דאפי' באיסור דרבנן אין מבטלין לא אמרי' אלא בתרומה דרבנן שיש לו עיקר מה"ת אבל בדרבנן כלומר בדבר שאין לו עיקר מה"ת מבטלין ולזה כיוון רש"י וכתב בדאוריי' כגון תרומה כלומר שיש לו עיקר מה"ת אבל בדרבנן כגון מוקצה דהכא כלומר שאין לו עיקר מה"ת, נמצא לפי"ז סובר רש"י ג"כ כתירוצו של התוס' וגם רבינו נ"ל דס"כ מדכ' דאיסור נולד דרבנן ובדרבנן

מבטלין איסור לכתחילה כוונתו בדרבנן דומיא דאיסור נולד שאין לו עיקר מה"ת וכ"כ בכוונת רבי' המרש"ל ומו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורם כאן אבל לכאורה ק"ל על רבינו דהיאך פסק לחלוטין דבדרבנן שאין לו עיקר מה"ת מבטלין לכתחלה דילמא ל"ק הגמ' א"ז אלא בהה"א דלא הוה ידעינן מהא דמקלא קלי איסורא אבל בתר דידעינן מזה באמת סוב' הגמ' דגם בדרבנן שאין לו עיקר מה"ת ג"כ אין מבטלין לכתחילה והא דרב מתנא ה"ט משום דמקלא קלי איסורא וכן היא באמת שיטת הרא"ש בביצה שם בשלמא על רש"י ותו' ל"ק די"ל דלא מפ' אלא את הה"א של הגמ' אבל על רבינו דפ"כ באמת קשה ועוד יש לדקדק דהיכי כתב רבינו ובדרבנן מבטלין איסור לכתחילה כדמסקינן בביצה הלא זה אינו המסקנא דגמ' אלא המסקנא היא מה דמשני דהכא מקלא קלי איסורא:

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר בסוגי' זו כך דהי' קשה לו מה הקשה הגמ' על ר' מתנא ולרב אשי דאמר כל דבר שיל"מ כו' דילמא ל"ס ר' מתנא כר"א דדשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל דכמו דמשני הגמ' דר' מתנא סובר במוקצה דרבנן דמבטלין לכתחיל' דקשה לכאורה ע"ז דלפום שיטת הת"י שם ג' ע"ב דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא ולא אמרינן ביה סדר"ב לקולא מה משני הגמ' עי' בשו"ע או"ח סי' תק"ז אות ו' שהקשה קושיא זו עמד"ק הגמ' ולרב אשי כו' ותירץ דאפשר דהת"י סובר דהך מימרא דר"מ כר"ש דלית ליה מוקצה אלא עצים שנשרו אסורים משום שמא יעלה ויתלוש ותירוצו באמת דחוק כיון דכל הפוסקים מפ' את הא דר"מ משום מוקצה אלא נ"ל דצ"ל דהת"י סובר דהגמ' הכי משני דר' מתנא ל"ס דמוקצה הוי חמיר כעין דאוריית' אלא סובר דהוי כשאר דרבנן דמבטלין לכתחילה, אלמא דכדי שלא יקשה על ר' מתנא משני הגמרא דל"ס דמוקצה הוי כעין דאוריית' כמ"כ נמי י"ל דל"ס כר"א דדשיל"מ לא בטיל וא"כ מה הקשה בגמ' ולר"א כו', וע"כ מחמת קושי' זו סובר רבינו דבאמת לא על רב מתנא הקשה הגמ' אלא הכי הקשה כיון דחזינן דסתמא דגמ' שהוא רב אשי שקיל וטרי בהא דר' מתנא עכ"מ דגם ר' אשי סובר כוותיה וקשה עליו הא איהו סובר דדישל"מ לא בטיל וגם הלשון ולרב אשי כו' מורה לפירוש זה דאל"כ אלא נאמר דהגמ' ידע דר' מתנא סובר כר' אשי קשה מדוע קאמר ולרב אשי כו' מדוע לא הקשה סתם והא הוי דשיל"מ אעכ"מ דצ"ל כמ"ש דהגמ' על ר' אשי גופא הקשה כמובן. וא"כ לפי"ז לכאורה קשה על רב אשי דידע מהאי סברא דמקלא קלי איסורא דהא איהו משני כן א"כ אמאי לא משני גם על הקושיא דאין מבטלין איסור לכתחילה כן ואי"ל דכדי שלא נאמר דגם באיסור דאורייתא הדין כן וכמ"ש הב"ח או"ח סי' תק"ז הלא לפמ"ש לעיל דקושיית הגמ' דאין מבטלין איסור לכתחילה מתרומה דרבנן הי' א"כ אפי' הוה משני דמקלא קלי איסורא ג"כ לא היה מקום לטעות דגם בדאורייתא

הדין כן כיון דלא דיבר הגמ' רק מאיסור דרבנן בשלמא הב"ח כתב שפיר כיון דסובר הפשט דהמקשן מתרומה דאורייתא הקשה את הא דאין מבטלין איסור לכתחילה ע"כ היה מקום לטעות אבל לפי פשטינו דגם המקשן לא דיבר אלא מאיסור דרבנן באמת קשה, וגם אי"ל דאיחר ר' אשי עם תירוץ זה עד שהקשו עליו מדשיל"מ כדי להורות דגם בדשיל"מ מועיל הסברא דמקלא קליא איסורא כי כבר כתבנו במחו' ז' בשם הישׁ"ש דסוגייתינו איירי אפי' בניכר האיסור משום האי סברא דמקלא קלי איסורא וא"כ ממילא הוה ידעינן דגם בדשיל"מ מועיל האי סברא כמו שמועיל בניכר האיסור [ואל תשיבנו ממ"ש במחודש ז' דסוגייתינו איירי בלא ניכר האיסור כמ"ש הרשב"א והר"ן דשם לא כתבנו אלא לפום הה"א דלא ידעינן מהאי סברא דמקלא קלי איסורא אבל כשבאמת ידעינן מזה אז שפיר י"ל דסוגייתינו איירי אפי' בניכר האיסור כמ"ש הישׁ"ש ודו"ק] אעכצ"ל כיון דרב אשי רצה להורות דבדרבנן מבטלין איסור לכתחלה ע"כ משני ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין ומשום דר' אשי סובר כן ע"כ פסק רבינו גכ"כ ונ"ק עליו הקושי' הנ"ל וגם הדקדוק מיושב בס"ד שפיר דלפמ"ש באמת הוי מה דמשני הגמ' בדרבנן מבטלין המסקנא של השקלא וטריא אליבא דר' מתנא דמה שהקשה הגמ' אח"כ ולר' אשי כו' לא על ר' מתנא הקשה אלא על ר' אשי כהנ"ל ועכ"כ רבינו שפיר כדמסקי' בביצ' ודו"ק: ומה מאד י"ל בס"ד בהנ"ל מה שהקשה הצל"ח דלפי הגירסא הנ"ל ריש מחודש ז' דר"מ משמיה דרב אמר מדוע הקשה הגמ' ולרב אשי כו' הלא גם בלא ר"א הי' יכול להקשות על רב כיון דסובר דמין במינו לא בטיל אבל לפי הנ"ל י"ל כיון דרצה הגמ' לאשמעינן דבדרבנן מבטלין איסור לכתחילה כשיטת רבינו ע"כ הקשה ולרב אשי כו' כדי שנוכל למימר כפשטינו הנ"ל אבל אי הוה הקשה על רב ממין במינו לא הוה יכלינן למימר כפשטינו הנ"ל ולא הי' מוכח כשיטת רבינו אלא הי' י"ל כשיטת הרא"ש הנ"ל וכיון דסובר הגמ' כשיטת רבינו ע"כ הקשה ולרב אשי כו' ודו"ק כ"ז כתבנו לשיטת רבינו אבל להלכה עי' יו"ד סי' צ"ט ובט"ז או"ח סי' תק"ז ס"ק ב':

פירוש ט

י"ט (ז) שחל להיות בע"ש כו', לכאורה צ"ל היאך הביא רבינו ז"ל את הלשון אחר של רבינו יצחק בתר רבותינו שבצרפת הלא חולקים הם דלרבותינו שבצרפת סמוך לחשיכה בגוונא דל"ל הואיל באמת איסור הכנה דאורייתא וללשון אחר של ר"י גם אז לא הוי באפייה ובבישול אלא דרבנן ועוד ק"ל מדוע הביא את הלשון אחר של ר"י דוקא מדוע לא הביא את תירוצו השני של התו' ביצה ב' ע"ב ד"ה והי' שג"כ על דרך הלשון אחר של ר"י, ונ"ל בס"ד לתרץ בהקדים לחקור את דעת רבינו בשיטת הרמב"ם דזה נראה

בעליל דהחילוק בין הרמב"ם לרבותינו שבצרפת כפמ"ש רבינו דלהרמב"ם ליכא זמן שיהא אסור מה"ת לאפות או לבשל מי"ט לשבת דאפי' סמוך לחשיכה דל"ל הואיל ג"כ אינו אסור אלא מדרבנן מדכ' סתם בהלי"ט פ"ו הל"א ואיסור זה מד"ס אבל לרבותינו שבצרפת סמוך לחשיכה אסור מה"ת ולכאו' קשה על הרמב"ם כיון דפסק פ"א הלי"ט שם כרבה דהכנה דאורייתא א"כ היכי כתב ואיסור זה מד"ס אעכצ"ל כמ"ש הדרישה או"ח סי' תקכ"ב דסובר כתירוצו הב' של התו' הנ"ל דבאפיי' ובישול לא שייך הכנה כיון שאינו מחוסר רק תיקון בעלמ' או צ"ל דסובר כמ"ש הב"י שם דגם לרבה אמרינן דצורכי שבת נעשים בי"ט מדאורייתא רק מדרבנן אסור או צ"ל כמ"ש המג"א שם דסובר כבעה"מ והרמב"ן במלחמות עיין במחה"ש שם או צ"ל דסוב' כהלשון אחר של הר"י שהביא רבי' דבדבר שיכול ליהנות בו ביום לא שייך איסור הכנה, וכיון שיש לפנינו לומר בדעת הרמב"ם ד' אופנים הנ"ל א"כ צריך לברר דאיזה אופן סובר רבינו בדעתו הן אמת שהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן סובר בדעת רבי' דסובר בדעת הרמב"ם כמ"ש הדרישה הנ"ל וכ"כ בספרו יש"ש ביצה פ"ב אות ג' וכ"כ מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן עי"ש אבל לי ההדיוט קשה עליהם טובא. דהתו' הנ"ל כתב וז"ל אך תימא הואיל והכנה דאורייתא היאך אופין ומבשלין מי"ט לשבת וכ"ת ע"י ע"ת וכי אתי תקנתא דרבנן לעקור הכנה דאורייתא ונ"ל דרבה גופיה אזיל לטעמיה דאית ליה הואיל ואי מקלעי אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה ואפילו לדידן ניחא דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוה חזי ליה רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היתה בעולם ולא היתה ראוי' כלל מעיקרא עכ"ל נראה מתוס' דלא פסק כרבה אלא כר"ח דלא אמרינן הואיל מדכ' ואפי' לדידן וכ"כ המר"ל שם וזה דלא כרוב הפוסקים דאית לן הואיל וכבר הניח א"ז בצ"ע הפנ"י רפ"ב דביצה, עכ"פ זה מוכח בפי' דתירוצו הא' כתב התו' אליבא דרבה ותירוצו הב' ל"כ אלא לדידן דלית לן הואיל והנפ"מ בין השני תירוצים פשוט דלתירוץ הא' בגוונא דל"ל הואיל דהיינו סמוך לחשיכה באמת איסור הכנה דאורייתא ולא מועיל הע"ת על סמוך לחשיכה כמ"ש התוספת פסחים מ"ו ע"ב ד"ה רבה אבל לתירוץ הב' גם סמוך לחשיכה לא הוי איסור הכנה באפייה ובישול רק דרבנן ומועיל הע"ת וא"כ לכאו' צ"ט מדוע ל"ק התוס' את תירוצו הב' גם אליבא דרבה, ונ"ל בס"ד בכוונת התו' דבפסחים שם איתא א"ל רבה לר"ח לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיו"ט לשבת א"ל משום ע"ת והקשה רבה ומשום ע"ת שרינן איסורא דאוריי' [כלומר אפייה בכלל הל"ט מלאכות וא"כ אסור לאפות מה"ת שלא לצורך משום לא תעשה מלאכה דל"ל דמשום הכנה הקשה רבה משום ע"ת שרינן איסורא דאוריי'

דדילמ' ל"ס ר"ח דהכנה דאורייתא כמו שבאמת מוכח מעירובין ל"ח ע"ב כמ"ש הישׁ"ש סי' הנ"ל אעכ"מ דרבה משום לא תעשה מלאכה הקשה] א"ל מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט אף לחול וכיון דאצרכוהו רבנן ע"ת אית ליה היכירא פרש"י וז"ל מדאוריי' צורכי שבת נעשין בי"ט דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש ושבת וי"ט חדא קדושה היא דתרווייהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר עכ"ל אלמא דלר"ח דלא אמרינן הואיל צ"ל דצורכי שבת נעשין ביו"ט מדאוריית' אבל לרבה דאית ליה הואיל צורכי שבת אין נעשין בי"ט, נמצא לפי"ז יש לרבה שני איסורי דאוריי' לאפות מי"ט לשבת חדא משום ל"ת מלאכ' ואידך משום הכנה אלא הגמרא פסחים לא דיבר רק מל"ת מלאכה מהטעם שכתבנו והתוס' ביצה לא דיבר רק מאיסור הכנ' כיון דמאיסור ל"ת מלאכה כבר דיבר הגמ' פסחים וממילא מיושב בס"ד התימ' שהקש' המר"ל בביצה שם על התו' דהיאך הקשה קושי' המפורשת בגמרא פסחים וגם המג"א רס"י תקכ"ז כתב על התו' וז"ל ובלא"ה דבריהם תמוהים וצריכים ישוב עם הגמ' פסחים עי' במחה"ש שם אבל לפמ"ש מיושב שפיר דהכי הקשה התו' לרבה דאית ליה הכנה דאורייתא היאך אופין ומבשלין מי"ט לשבת נהי דמשום ל"ת מלאכה ליכא כיון דאית ליה הואיל כמ"ש הגמ' פסחים אבל עדיין איכא לספוקי אי סברת הואיל מועיל גם לענין איסור הכנה כיון דחמיר דנוהג אפי' היכא דליכא משום ל"ת מלאכ' כגון בהכנ' דממילא גבי ביצ' שנולד' בי"ט אחר שבת דמשום הכנ' איכא ומשום ל"ת מלאכה ליכא וע"ז משני התו' דאע"ג דאיסור הכנה חמור אפ"ה מועיל הואיל כמו שמועיל משום ל"ת מלאכה ודו"ק. וממילא מיושב בס"ד דמדוע לא מתרץ התו' את תירוצו הב' גם אליבא דרבה דכיון דרבה לית ליה צורכי שבת נעשין בי"ט ע"כ אפי' אם נאמר דסובר דאיסור הכנה לא שייך באפייה ובישול אפי"ה ל"ל לדידיה דשרי לאפות או לבשל סמוך לחשיכה דנהי דמשום איסור הכנה ליכא אבל אכתי משום ל"ת מלאכ' איכ' כיון דסמוך לחשיכה ל"ל הואיל אבל לדידן דפסקינן לפום שיטת התוס' כר"ח דלית ליה הואיל וצ"ל דצורכי שבת נעשין בי"ט מדאוריי' עכ"כ התוס' שפיר את תירוצו הב' לדידן ודו"ק בזה כי לפענ"ד היא פשט אמתי בהתוס':

וכיון שהוכחנו בס"ד שתירוצו הב' של התו' ל"ל אליב' דרבה אם לא שנאמר דרבה גכ"ס דצורכי שבת נעשין בי"ט מה מאד יש להבין בזה מ"ש הב"י או"ח סי' תקכ"ז דבתר שהביא את לשון הרמב"ם שכ' רבינו ובתר שהביא את התו' הנ"ל כתב וז"ל ובאמת שדעת הרמב"ם מבואר בגמ' פרק אלו עוברין דאמרינן התם מדאוריי' צורכי שבת נעשים בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט לחול וכיון דאצרכוהו רבנן

ע"ת איתּ ליה היכירא ואע"ג דלמאן דלית ליה הואיל אמרינן התם הכי משמע דמאן דאית ליה הואיל נמי סבר הכי דבהא ל"פ והתו' צ"ל שסוברים שאע"פ שאינו מפורש בגמ' שחולקים בכך מ"מ לרבה ל"ש ליה בין מי"ט לשבת למי"ט לחול עכ"ל ולכאורה יש לדקדק כיון דכל כוונת הב"י לפרש את הרמב"ם מ"ש ואיסור זה מד"ס ומפרשו במ"ש דסובר דגם לרבה מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט א"כ מדוע הביא את התוס' בהשקלא וטריא דעסק לפרש את הרמב"ם הלא לדידיה ל"ס הרמב"ם כחד מהתירוצים של התוס' ועוד למה מסיים והתו' צ"ל כו' מה שייכות יש להרמב"ם עם התו' דבשביל דמפ' את הרמב"ם צריך לפרש גם את התו' וגם על גוף תירוצו של הב"י ק"ל דמה פעל במ"ש דהרמב"ם סובר דלרבה ג"כ צורכי שבת נעשין בי"ט מדאוריית' הן אמת דלענין לאו דל"ת מלאכה פעל בזה אבל אכתי איסור מה"ת לאפות או לבשל משום הכנ' כיון דעל איסור הכנה לא פעל הא דצורכי שבת נעשים בי"ט כלום וא"כ אכתי קשה היכי כתב הרמב"ם ואיסור זה מד"ס הלא אכתי איסור מה"ת משום הכנה, אבל בהנ"ל דברי הב"י מיושבים בס"ד די"ל דהב"י ג"כ כיוון לומר דהרמב"ם סובר כתירוצו הב' של התוס' אלא כיון דהרמב"ם פסק כרבה דאית ליה הואיל א"כ ל"ל דסובר כתירוצו הב' של התוס' אם לא שנא' דסובר דגם לרבה מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט כהנ"ל עכ"כ הב"י דבאמת ס"כ וכדי שלא יהא קשה על דבריו הא חזינן דהתו' ל"ק את תירוצו הב' אלא להאי שיטה דלא אמרינן הואיל ע"כ מסיים הב"י והתו' צ"ל כו' ודו"ק:

ולפי הנחה הנ"ל שפיר תבין מדק"ל על הדרישה הנ"ל דהיכי כתב לפרש את הרמב"ם דסובר כתירוצו הב' של התו' הנ"ל ולא מסיים כמ"ש הב"י דהרמב"ם סובר דמדאורייי' צורכי שבת נעשין בי"ט א"כ נראה דסובר דבמד"כ דהרמב"ם סובר כתירוצו הב' של התו' סגיא לפרש את הרמב"ם אפי' כשנאמר דסובר דמדאורייי' צורכי שבת אין נעשין בי"ט אבל זה באמת ליתא דכשנאמר דהרמב"ם באמת ס"כ אז נהי דמשום הכנ' שרי לאפות או לבשל מי"ט לשבת ע"י ע"ת אפי' סמוך לחשיכה אבל עדיין משום ל"ת מלאכה אסור סמוך לחשיכה כיון דלא שייך למימר אז הואיל כהנ"ל בדעת התו', ובפרט על המרש"ל הנ"ל ק"ל טובא כיון דכ' בפי' בספרו יש"ש הנ"ל דהרמב"ם סובר דמדאוריית' צורכי שבת אין נעשין בי"ט ודלא כהב"י והביא ראיות לזה א"כ היכי כתב שם ובביאורו כאן לפרש את הרמב"ם דמשו"ה סובר דגם סמוך לחשיכה אינו אסור אלא מדרבנן משום דסובר כתירוצו הב' של התו' הנ"ל הלא אכתי אסור מדאורייי' משום ל"ת מלאכ' כהנ"ל וזה אצלי קושי' גדולה ומצוה ליישבה. וא"כ הרווחנו בהנ"ל דל"ל דרבי' סובר בכוונת הרמב"ם כמ"ש המרש"ל והדרישה מחמת קושיתינו הנ"ל וגם זה נ"ל בס"ד דכמ"ש המג"א הנ"ל

דהרמב"ם סובר כבעה"מ והמלחמות ג"כ ל"ל דסובר רבי' כיון דלהמג"א גכ"ס הרמב"ם דסמוך לחשיכ' אסור מדאורייתא כמ"ש המג"א בפי' כן וא"כ ליכא פלוגתא בין הרמב"ם לרבותינו שבצרפת ורבינו באמת סובר לפליגי בסמוך לחשיכ' אעכ"מ דגם כהמג"א ל"ס, וגם א"ז ל"ל דרבינו סובר בדעת הרמב"ם כהלשון אחר של ר"י כיון דלהלשון אחר ג"כ צ"ל דסמוך לחשיכה אסור לאפות ולבשל כיון דמד"כ הלשון אחר דבדבר שיכול ליהנות בו ביום לית ביה משום הכנה ע"כ משום הואיל היא דכיון שיכול ליהנות ושייך למימר ביה הואיל ע"כ לית ביה משום הכנה אבל בדבר שאין יכול ליהנות דלא שייך למימר הואיל אסור משום הכנה וכעין זה כתב התו' פסחים מ"ו ע"ב ד"ה רבה וכיון דטעמא דלשון אחר משום הואיל עכ"מ דגם להלשון אחר סמוך לחשיכה אסור מדאורייתא וממיל' תו ל"ל דהרמב"ם סובר כלשון זה כיון דלהרמב"ם גם אז אינו אסור אלא מדרבנן כמובן, וכיון שבררנו בס"ד דל"ל דרבינו סובר בדעת הרמב"ם כהמרש"ל והדרישׁ' והמג"א והלשון אחר של ר"י עכצ"ל דסובר כמ"ש הב"י הנ"ל וכמו שפירשנו בכוונת הב"י וא"כ ממילא ל"ק קושיתינו הב' הנ"ל דמדוע לא הביא רבינו את תירוצו הב' של התוס' כיון די"ל דנכלל בשיטת הרמב"ם שהביא וגם הקושי' הא' הנ"ל ל"ק כיון דלפמ"ש דגם להלשון אחר של ר"י אסור לאפות ולבשל סמוך לחשיכה באמת לא חולק הלשון אחר עם רבותינו שבצרפת ודו"ק:

פירוש י

ומ"ש רבינו ומה שאומר שם רב אשי הטעם כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת כו', בביצה ט"ו ע"ב פליגי רבא ורב אשי בטעמא דע"ת רבא אמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנ' יפה לי"ט ור"א אמר כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול ומרבינו ז"ל נראה דפסק כרב אשי ובפרט לפמ"ש מו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורו כאן שרבינו הקשה על רבותינו שבצרפת מרב אשי מוכח בפי' דגם בדעת רבותינו שבצרפת סובר רבינו דסברו כר"א דאל"כ מה הקשה דילמא סברו כרבא עי"ש ותבין וכ"פ הרמב"ם ז"ל הלי"ט פ"ו הל"א וכתב הרהמ"ג ז"ל דמשום דרב אשי בתרא והלכ' כבתראה, וא"כ צ"ל דיש איזה נפ"מ לדינא ביניהם דאלת"ה אלא נאמר דלא פליגי אלא בטעמא דמילתא אז הי' מקום להקשות דמנא להו דהלכה כר"א דילמ' לא אמרי' האי כללא דהלכה כבתראה אלא דוקא היכא דפליגי לדינא אבל לא היכא דפליגי בטעמא דמילת' כמ"ש הידּ מלאכי סי' קנ"ג לחלק כן לענין האי כללא דהלכה כרבא לגבי אביי אעכ"מ דיש איזה נפ"מ לדינא ביניהם, ועי' ברא"ש שם שכ' דנפ"מ דלרבא צריך לערב בעי"ט דוקא אבל לר"א יכול לערב אפי' קודם עי"ט ולא הכריע הרא"ש דהלכה כמאן וכבר עמד ע"ז הק"נ שם אבל לפמ"ש באמת

יפה עשה דלא הכריע דכיון דכתב דפליגי לדינא ממילא ידעינן דהלכה כרב אשי משום הכלל דהלכה כבתראה, אבל לכאורה ק"ל על הרא"ש דלפי דבריו מה הקשה הגמ' אלא לרבא מאי איריא מעי"ט אפי' בי"ט נמי דילמ' משו"ה קתני במשנה ועושה תבשיל מעי"ט לאפוקי שלא יקדים לעשותו מקודם עי"ט אבל לא למעט שלא יעשה בי"ט ואח"כ ראיתי שגם הצל"ח עמד ע"ז עי"ש מה שתירץ אבל לי"נ די"ל דגם להרא"ש הי' הגירסא בגמ' שהקשה על רב אשי כמ"ש התו' רי"ד בביצה שם ולפי גירסא זו באמת ל"ק על הרא"ש מידי עי"ש ותבין, והשעה"מ הלי"ט פ"ו כתב ג"כ נפ"מ דאם שכח ולא עירב מעי"ט לרבא יכול לערב בי"ט ולר"א אינו יכול אבל אח"כ הכריע מהרא"ש דגם לרבא גזרינן שוגג אטו מזיד מדל"כ הרא"ש גם את הנ"מ זו והצל"ח בביצה שם כתב שאין הכרעתו הכרעה דאטו הרא"ש כי רוכלא ליחשוב וליזיל די"ל דנקט חד נפקותא וה"ה דאיכא אחריני אבל לי"נ דה"ק השעה"מ כיון דהנפ"מ שכ' הרא"ש קולא לר"א וחומרא לרבא והנפ"מ שכ' השעה"מ להיפך קולא לרבא וחומרא לר"א ע"כ הו"ל להרא"ש למימר גם את הנפ"מ זו דבשלמא כשהנפ"מ של השעה"מ הי' ג"כ קולא לר"א וחומר' לרבא אז שפיר י"ל כמ"ש הצל"ח דאטו כי רוכלא ליחשוב וליזיל אבל כיון דהנפ"מ של השעה"מ הוי להיפך ע"כ הוכיח שפיר את הכרעתו אבל לפמ"ש דלהרא"ש הי' הגירס' בגמ' כגירסת התו' רי"ד ולפי גירסא זו באמת גם הנפ"מ של השעה"מ קול' לר"א וחומרא לרבא א"כ ליכ' הכרע מהרא"ש כמ"ש השעה"מ כיון די"ל כמ"ש הצל"ח, ועי' בפנ"י ובצל"ח שכתבו עוד נפ"מ לדינא בין פלוגתתם וכיון דיש כמה נפ"מ בין פלוגתתם ע"כ שפיר פסקו רבינו והרמב"ם כרב אשי כמובן:

אבל עדיין ק"ל על רבי' דמדוע לא דיבר מהנפ"מ כלום בשלמא על הרמב"ם י"ל שאין דרכו להביא אלא מה שמפורש בש"ס ירושלמי ספרא ספרי ותוספתא ומה שיש להמציא מהשקלא וטריא הניח על לשונו כמ"ש היד מלאכי כללי הרמב"ם שצריך לדייק בו כבלשון הגמ' אבל רבינו שמצינו כמה פעמים שדיבר גם ממה שהמציא מהשקלא וטריא א"כ מדוע ל"כ גם כאן מהנפ"מ, וע"כ נ"ל בס"ד דמשו"ה לא דיבר רבינו מהנפ"מ שכ' הרא"ש כיון דסובר כר"ח שהביא הכלבו דל"ס כהרא"ש אל"ס דגם לרב אשי אין לערב מקודם רק בעי"ט מובא בב"י או"ח סי' תקכ"ז ועי' בישו"ש ביצה פ"ב אות א' שהאריך בזה ופסק באמת דלא כהרא"ש, ועל הנפ"מ של השעה"מ הנ"ל י"ל דלרבינו הי' הגירס' בגמ' כמו שאיתא לפנינו דאליב' דרבא קאמר הגמ' גזיר' שמא יפשע ודלא כגירסת התו' רי"ד הנ"ל וא"כ ליכ' נפ"מ לדינא מהנפ"מ של השעה"מ אלא אליבא דרבא אבל לר"א באמת אסור לערב בי"ט וכיון דפסק רבי' כר"א ע"כ לא דיבר מהנפ"מ זו וממילא לפי"ז

גם מהנפ"מ של הצל"ח ליכא שום נפ"מ לר"א עי"ש ותבין והנפ"מ של הפנ"י דלר"א סגי' לערב בפת או בתבשיל באמת גם הפנ"י הניח בצ"ע, וא"כ י"ל דרבינו באמת סובר דרבא ור"א לא פליגי לדינא אלא בטעמא דמילתא וע"כ לא דיבר מהנפ"מ כלום ועל קושיתינו הנ"ל דמדוע פסק כר"א י"ל כיון דבירושלמי ביצה פרק ב' הלכה א' ליתא אלא טעמא דרב אשי ע"כ פסק כר"א ודו"ק:

פירוש יא

בפרק (ח) **אין דורשין דרש כו'**. בחגיגה י"ח ע"א שאל הגמ' דמנ"ל דחש"מ אסור בעשיית מלאכה והביא ג' ברייתות ע"ז חדא פלוגתת ר' יאשיה ור' יונתן ר' יאשיה יליף מאת חג המצות תשמור שבעת ימים ור' יונתן יליף מק"ו ואידך פלוגתת ריה"ג ור"ע ריה"ג יליף מכל מלאכת עבודה ל"ת ור"ע יליף מאלה מועדי ד' והברייתי' זו איתא בהספרא פ' אמור פ"ב בנוסח' אחרת קצת והברייתא ג' היא התני' אידך שהביא רבינו וגם בספרי פרשת ראה איתא ברייתא זו אלא שם איתא בשם ר' ישמעאל והגמ' נקט סתם ואפשר כיון דגמ' רצה למיסתם כהאי ברייתא ע"כ נקט סתם [ובזה תבין דמדוע נקטו רש"י ותו' ריש מוע"ק את הברייתא זו דוקא] וא"כ יש לדקדק ברבינו ז"ל דמדוע הביא את הברייתי' ב' ואת הברייתא ג' בשלמא הברייתא ג' י"ל דנקט כיון דשקיל וטרי בברייתא זו בהא דלא מסרן הכתוב אלא לחכמים כו' אבל הברייתא ב' מדוע הביא ותו מדוע לא הביא את הברייתא א' תחת הברייתא ב'. וכדי ליישב א"ז אקדים לברר בס"ד את השיטות בזה אי מלאכת חש"מ מדאורייתא אסור או מדרבנן, מלשון רבינו נראה דסובר כהבה"ג ור"ת ז"ל דאינו אסור אלא מדרבנן וכל הדרשות דברייתות הנ"ל אסמכתות וכן סברו ז"ל התו' חגיגה שם וע"ז כ"ב ע"א ד"ה תיפוק והרמב"ם והגמ"יי הלי"ט פ"ז הל"א והרא"ש ריש מוע"ק וכ"נ מהכלבו ז"ל ריש הל' חש"מ מדהביא בשם הרמב"ם כן ולא חולק עליו ובאמת מהירושלמי מוע"ק פ"ב הלכה ג' מוכח כשיטתם וכבר הביאו ז"ל את הירושלמי זה, אבל לכאורה ק"ל על שיטה זו הלא מגמ' חגיג' מוכח דר' יוחנן ור"ל סברו דמדאורייתא אסור ועליהם הקשה הגמ' מנה"מ והביא הגמ' את הג' ברייתות הנ"ל א"כ עכצ"ל דר"י ור"ל סברו דהלימודים של הג' ברייתות לאו אסמכתות הם וא"כ היכי פסקו דלא כוותיהו ובאמת הריטב"א ז"ל ריש מוע"ק פסק מחמת קושיא זו כשיטת רש"י והרמב"ן ז"ל דמדאורייתא אסור וא"כ מה יענ' רבינו וכל הפוסקים הנ"ל על הקושיא זו, אבל ראיתי בתוס' רי"ד ז"ל חגיגה שם שהוכיח מריש מוע"ק ומפרק ב' שם דמלאכת חש"מ לא מיתסר אלא מדרבנן ואח"כ כתב וז"ל ומשום דקי"ל דהוא מדרבנן משו"ה קאמר מכלל דתרווייהו ס"ל דאסור מדאורייתא ובעי מנה"מ ואנן דסברינן דהוא מדרבנן

הני קראי אסמכתא בעלמא נינהו עכ"ל ולפי דבריו באמת ל"ק הקושיא הנ"ל אלא אדרבא מדקאמר הגמ' מכלל דתרווייהו מוכח דלא סברינן כוותייהו וא"כ י"ל דכל הפוסקים הנ"ל ס"ל כהתו' רי"ד:

ובתי"ט ז"ל ריש מוע"ק ראיתי שכ' וז"ל רש"י ורי"ף ורמב"ם והרא"ש והטור פה אחד הסכימו דאינ' אלא אסמכתא ואין לאיסור מלאכה בחש"מ עיקר מה"ת כו' עכ"ל מ"ש דהרי"ף סובר דאינה אלא אסמכתא הטור ז"ל או"ח סי' תקל"ו כתב בשמו להיפך הן אמת דהב"י ז"ל שם ובסי' תק"ל כתב דאינו יודע דמנ"ל להטור דהרי"ף ס"כ הלא הב"ח ז"ל סי' תקל"ו כתב מקור לזה ואח"כ ראיתי שכבר עמד בזה על התי"ט רע"א ז"ל בהגהותיו על המשניות שם ומ"ש התי"ט דגם רש"י סובר דאינה אלא אסמכתא ע"ז ק"ל טובא הלא התו' חגיגה שם ד"ה חש"מ כתב וז"ל ולא כפירוש ר' שמואל שפי' בערבי פסחים גבי כל המבזה את המועדות כגון עושה מלאכה בחש"מ והא ליתא דמדרבנן הוי וכדפירשתי עכ"ל אלמא דהתו' סובר כיון דמפ' הרשב"ם ז"ל כל המבזה את המועדות שעוש' מלאכה בחש"מ עכ"ס דמדאורייתא אסור [ועי' רמב"ם הלי"ט פ"ו הלט"ז שמפ' כל המבזה את המועדות על י"ט גופא אלמא כיון דסובר דמלאכת חש"מ דרבנן ע"כ לא מפ' כהרשב"ם א"כ מוכח גם מהרמב"ם כמ"ש התו'] וכיון דרש"י מכות כ"ג ע"א ג"כ מפרש כל המבזה את המועדות על חש"מ עכ"מ דגם רש"י סובר דמדאורייתי' אסור ומה שלא דיבר התו' גם מרש"י זו י"ל כיון שכבר כתב התוס' שם דמרש"י מוע"ק י"א ע"ב ד"ה אלא מוכח דמדאורייתא אסור וע"ז הקשה הר"ת גופא ע"כ לא דיבר התו' בסוף דבריו תו מרש"י אלא מהרשב"ם, עכ"פ זה מוכח בפי' מהתוס' דרש"י סובר דמדאורייתא אסור וכ"כ בפי' הריטב"א הנ"ל וא"כ ק"ל על התי"ט דהיאך כתב בשם רש"י להיפך. וגם על המזרחי ז"ל ק"ל דבפ' אמור פכ"ג פ"ח כתב רש"י דפירושא דמלאכת עבודה מלאכת דבר אבד ובפסוק ל"ו שם עצרת הוא כל מלאכת עבודה ל"ת כתב וז"ל לא תעשו יכול אף חש"מ יהא אסור במלאכת עבודה ת"ל הוא אלמא דרש"י סוב' דהוא ממעט מלאכת דבר אבד בחש"מ דשרי והרמב"ן שם הרבה להשיב על רש"י וחד מן הקושיות וז"ל שא"כ הרי חש"מ רמוז בתורה שמותר בדבר האבוד והם אמרו לא מסרן הכתוב אלא לחכמים שאין בתורה רמז איזה מלאכה מותרת ואיזה אסורה כו' עכ"ל ואל תטעה שכוונת הרמב"ן להקשות דמלאכת חש"מ אינה אסור אלא דהרי הרמב"ן היא מהשיטות דמדאורייתא אסור כמ"ש בפי' וכ"כ בשמו הריטב"א הנ"ל אלא כוונת הרמב"ן להקשות דאף דמלאכת חש"מ מדאורייתא אסור אבל זה ל"כ בפי' דאיזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת אלא ע"ז קאמרה הברייתא ג' הנ"ל לא מסרן הכתוב אלא מדרבנן לחכמים כו' ולרש"י דפירושא

דמלאכת עבודה מלאכת דבר אבד והוא דמעצרת בא למעט מלאכת דבר אבד בחש"מ דמותר א"כ כתיב בפי' דאיזה מלאכה מותרת והיכי קאמרה הברייתא דדבר זה לחכמים מסרו כן הקשה הרמב"ן על רש"י ועי' במזרחי שם מה שתירץ ע"ז ותוכן דבריו שרש"י גכ"ס כהפוסקים הנ"ל דמלאכת חש"מ אינה אסורה אלא מדרבנן וכל הני דרשות דת"כ אסמכתא, וע"ז ק"ל כמו שהקשינו על התי"ט דמתו' חגיגה ומהריטב"א מוכח בפי' דרש"י סובר דמדאורייתא אסור וגם על הקרבן אהרן ז"ל ק"ל שכ' בפ' אמור פרשה י"ב על המזרחי וז"ל ואני שמעתי ולא אבין שהרמב"ן ז"ל רואה הוא דאסמכתא הוא אלא מה דקשה ליה כו' עי"ש שמפרשו היטב וזה עכצ"ל דמ"ש הק"א שהרמב"ן ז"ל רואה הוא דאסמכתא הוא כוונתו דהרמב"ן רואה הוא דלרש"י לא הוי אלא אסמכתא דל"ל דבדעת הרמב"ן עצמו כ"כ כיון דהרמב"ן מהשיטות דלאו אסמכתא כהנ"ל וא"כ גם על הק"א קשה דהיאך כתב נגד התוס' והריטב"א הנ"ל ותו ק"ל מה יענו המזרחי והק"א עמ"ש רש" במוע"ק י"א ע"ב ד"ה אלא דז"ל אלא אפי' חש"מ דאסורה ביה מלאכ' מדאורייי' דכתיב את חג המצות תשמור שבעת ימים לימד על כל החג שהוא אסור עכ"ל אלמא שכ' בפי' דמדאורייתא אסור:

וכדי ליישב את כל הנ"ל עי' ברא"ש ז"ל ריש מוע"ק שהביא ג"כ ראי' דהדרשות דג' ברייתות הנ"ל אסמכתא וקוטב ראייתו דכיון דלשני ברייתות הראשונות ליכא קראי למיגמר דדבר זה מסרו לחכמים לחלק במלאכות כמו שאיתא להברייתא ג' הנ"ל א"כ עכצ"ל דהדרשות דהב' ברייתות הראשונות אסמכתא ע"כ אמרינן דגם הדרשה דברייתי' ג' אסמכתא, וא"כ י"ל דהמזרחי סובר בדעת רש"י דג"כ מחמת ראיית הרא"ש סובר דאסמכתא היא ומ"ש רש"י במוע"ק י"א ע"ב דאסורה ביה מלאכה מדאורייתא י"ל דלישנא דגמ' נקט דהגמ' ג"כ קאמר שם אלא אפי' במועד דאיסור מלאכה מדאורייתא כו' וסובר המזרחי דכמ"ש הר"ת על לשון הגמ' דפירושו כעין דאורייתא כמ"ש התו' חגיגה בשמו כמ"כ נמי י"ל בלשון רש"י ומה של"כ רש"י בפי' כן אע"ג דאמורא צריך לפרש דבריו י"ל דסמך דמהפסוק שהביא ג"כ ידעינן דכוונתו כעין דאורייתא כיון שהביא שם את הדרשה דר' יאשיה דברייתא הא' דגמ' חגיגה הנ"ל דיליף מאת חג המצות תשמור והדרשה זו עכצ"ל דאסמכתא היא כמ"ש הרא"ש הנ"ל וא"כ ממילא ידעינן מזה דפירושא דמלת דאורייתא שכ' רש"י כעין דאוריי' ועכ"כ רש"י כלשון הגמ' וההכרח שהי' להמזרחי לפרש ברש"י כן י"ל כדי שיהא שיטת רש"י ג"כ כשיטת רוב הפוסקים הנ"ל ועוד שהיה קשה להמזרחי דמדוע לא הביא רש"י במוע"ק י"א ע"ב את הדרש' דברייי' ג' הנ"ל כמו שהביא במשנה דריש מוע"ק אעכצ"ל כיון דרש"י באמת סובר דאסמכתא היא מחמת

ראיית הרא"ש הנ"ל ע"כ הביא בדף י"א ע"ב את הדרשה דברייתא הא' כדי להורות כמו שכתבנו כן י"ל דסובר המזרחי בדעת רש"י וא"כ גם על הק"א והתי"ט ג"כ ל"ק מידי כיון די"ל דהם גכ"ס כהמזרחי בדעת רש"י וגם מה מאד מיושב בזה המג"א ז"ל סי' תק"ל סק"א שכ' וז"ל ועכ"פ עונשו גדול דאמרינן המחלל את המועדות כאלו עובד ע"ז ופרש"י דהיינו חש"מ עכ"ל וכוונת המג"א דאפי' למ"ד דמלאכת חש"מ דרבנן ג"כ מודה דעונשו גדול כ"כ המחה"ש אלא כתב שדבריו תמוהים מאד דהיכי הביא ראי' מרש"י לזה הלא אדרבא מרש"י מוכח שהיא דאורייתא כמ"ש התוס' חגיגה הנ"ל וא"כ אכתי מנ"ל דאפי' למ"ד שהיא דרבנן ג"כ עונשו גדול, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דלכאורה יש לדקדק דמדוע הביא המג"א את פירושו של רש"י על הא דמחלל את המועדות מגמ' מכות מדוע לא הביא את פירושו של הרשב"ם שג"כ מפ' כן בגמ' פסחים שקודמת אבל בהנ"ל י"ל דהמג"א גכ"ס כהמזרחי בדעת רש"י וע"כ הביא ראי' מרש"י דעונשו' גדול ולא מהרשב"ם כיון דאליבא דהרשב"ם באמת סובר המג"א כמ"ש התו' חגיג' שהיא דאוריי' ודו"ק:

אבל עדיין ק"ל על המזרחי דהיאך סובר מדעת עצמו בדעת רש"י דלא כמו שסברו התו' והריטב"א ע"כ נ"ל בס"ד דהמזרחי סובר דמ"ש התו' חגיגה בדעת רש"י שהיא דאורייתא ל"כ אלא בהה"א דהוה סובר התו' דמדאורייתא אסור עכ"ס גם בדעת רש"י כן אבל בתר דהביא התו' את הר"ת עם הראיות חזקות שלו דלא אסור אלא מדרבנן באמת גם בדעת רש"י סובר התוס' כן והפשט ברש"י דמוע"ק סובר כהנ"ל להמזרחי, וזה ל"ק דאי באמת סובר התו' בדעת רש"י כן היאך יליף התו' מהרשב"ם דאסור מדאורייתא כיון דמפ' כל המבזה את המועדות על מלאכת חש"מ הלא רש"י ג"כ מפרש כן ואפ"ה סובר שהיא דרבנן דע"ז י"ל דמה דמפ' רש"י במכות אינו מרש"י דמדף י"ט ע"ב עד סוף המסכתא מתלמידו הר"י בר נתן הוא כמ"ש החכמת שלמה שם וא"כ לא מוכח ורש"י מפ' כל המבזה את המועדות כהרשב"ם די"ל דמפ' על י"ט גופא כהנ"ל בשם הרמב"ם ועל הר"י בר נתן דמפ' כהרשב"ם באמת י"ל דגכ"ס דאסור מדאורייתא וא"כ שפיר י"ל דהמזרחי סובר בכוונת התוס' כמ"ש וממילא ל"ק עליו גם מהריטב"א כיון די"ל דסובר כהתו' ודו"ק, אלא לפי"ז נשאר המג"א הנ"ל בתימא כיון שהוכחנו דהר"י בר נתן סובר כהרשב"ם דאסור מדאורייתא א"כ היכי הביא המג"א ראי' מרש"י דמכות שהוא הריב"ן הלא הריב"ן סובר דאסור מדאוריי' ואפשר דבזה חולק המג"א על התוס' וסובר כיון דהריב"ן תלמידו של רש"י מסתמא סובר כרש"י דמלאכת חש"מ דרבנן ואפ"ה מפרש כל המבזה את המועדות כמו שמפ' הרשב"ם ע"כ הוכיח המג"א מזה דעונשו גדול מאד וגם אפשר דמשו"ה כתב המג"א ופרש"י דהיינו כו' דלכאורה קשה הלא לא רש"י מפ' כן אלא

הריב"ן די"ל כיון דתלמידו הי' הוי כאלו פרש"י וכמ"ש התו' יומא דף ד' ע"א ד"ה תניא על ר' אלעזר בן פדת שהי' תלמידו של ר' יוחנן עי"ש ותבין, וא"כ הרווחנו בהנ"ל דלהמזרחי והתי"ט גם רש"י סובר כהשאר פוסקים הנ"ל דמלאכת חש"מ אינו אסור אלא מדרבנן. וגם מהר"ן ז"ל ריש מוע"ק [ומהב"י או"ח סי' תק"ל נראה דאינו הר"ן אלא הנמ"י] נראה ג"כ דסובר שאינו אסור אלא מדרבנן דז"ל אלא שלא מצינו לאחד מן המחברים שמנו המצות שימנה מצוה שאיסור מלאכה בחש"מ ואם האיסור ד"ת הי' איסורו לאו או עשה ולפי"ז נראה שאינה אלא אסמכתא בעלמא וכ"נ מן התו' וכ"נ מן הירושלמי כו' עכ"ל וכ"כ הרהמ"ג הלי"ט פ"ז מדעת עצמו אבל לא זכיתי להבין את ראייתם על מי מהמוני המצות כיוונו אי על רבינו והבה"ג והרמב"ם הלא הם בלא"ה כתבו בפי' דאינו אסור אלא מדרבנן אעכצ"ל שכיוונו על השאר מוני המצות ז"ל על היראים והסמ"ק והחינוך אבל גם ע"ז ק"ל דהיאך כתבו שלא מצינו לאחד מן המחברים כו' הלא הסמ"ק סי' קצ"ה באמת מונה איסור מלאכת חש"מ למל"ת בפ"ע וכן מונה ברמזיו שם וצ"ע:

וכיון שזכינו בס"ד לברר דרבי' והבה"ג והרי"ף והרמב"ם ורש"י [להתי"ט הנ"ל] והר"ת והתו' והתו' רי"ד והרא"ש והכלבו והריב"ן [ולהמג"א הנ"ל] והטור קיימו בחדא שיטתא, דמלאכת חש"מ אינה אסורה אלא מדרבנן ע"כ אברר את הפוסקים ז"ל דסברו שאסור מדאורייתא הרשב"ם והסמ"ק והריטב"א והר"ן והרהמ"ג הנ"ל וגם כתבו שכ"ס הרמב"ן והרשב"א ואני מצאתי שכ"כ הרמב"ן בליקוטיו על הש"ס סוף מוע"ק וכ"ס המרדכי ריש מוע"ק אלא כתב בשם היראים דאסור מדאורייתא וכ"כ הב"י סי' הנ"ל בשמו אבל לכאורה ק"ל היאך כתב בשם היראים לחלוטין כן הלא לפי גירסת היראים שלפנינו מוכח שדעתו נוטה דאינו אסור אלא מדרבנן עי' בס"ס קי"ג ותראה שכן היא וצ"ל כיון שהביא היראים אח"כ את מה שמצא בפירושי רבותיו דאסור מדאורייתא הוכיח המרדכי מזה שהוא ג"כ הסכים לזה אבל זה ל"ל שהמרדכי ג"כ על הפירושי רבותיו שהביא היראים כיוון ולא על היראים עצמו כיון דהאגור ריש הלכות חה"מ הביא בשם המרדכי מ"ש בשם היראים ואת פירושי רבותיו שהביא היראים הביא האגור בשם שבילי לקט א"כ מוכח דהאגור ל"ס בדעת המרדכי כן נמצא לפי"ז יש לנו עוד שני פוסקים דסברו דאסור מדאורייתא היראים ופירושי רבותיו. אבל לכאורה מה יענו הני פוסקים על הראי' שהביא הרא"ש הנ"ל דמנא להו להשני ברייתו' הראשונות הנ"ל הלימוד דמסרן הכתוב לחכמים לחלק במלאכות אבל עי' בספרא הנ"ל ותרא' דלפי הגירס' שלפנינו אית לה להברייתא הב' הנ"ל בין לר"ע ובין לריה"ג רמז מהקרא ההיתר של מלאכת דבר אבד [וגם הגור ארי' ז"ל פ' אמור מיישב בגירס' זו את קושית הרמב"ן

מעל רש"י הנ"ל עי"ש] וגם עיין בט"א חגיגה שם שכ' דהב' ברייתו' הראשונות הנ"ל לא פליגי אלא כל אחד סמך אקרא דחבריה וא"כ י"ל דכל הפוסקים דס"ל דמלאכת חש"מ אסור מדאורייתא סברו כגירסת הספרא שלפנינו וגם סברו כהט"א וא"כ יש גם להב' ברייתות הנ"ל רמז מהקרא על ההיתר מלאכת דבר אבד וממילא נסתרה ראיית הרא"ש ע"כ פסקו דאסור מדאוריי' אבל להני פוסקים דסברו דאסור מדרבנן הי' הגירסא בהבריי' הב' כמו שהביא הגמ' חגיג' ולפי גירס' זו באמת ליכא שום רמז מהקרא על ההיתר מלאכת דבר אבד להבריי' זו וממילא גם לא להבריית' הא' וא"כ נשארה ראיית הרא"ש בתקפ' דאינ' אסור אלא מדרבנן ע"כ פסקו כן, וא"כ ממילא מיושב בס"ד הקושי' שהקשינו על רבינו ריש מחודש זה די"ל דלרבינו ג"כ עיקר הראיה דמלאכת חש"מ דרבנן הראיה של הרא"ש הי' וכיון דרצה לרמז א"ז ע"כ הביא את הדרשה דבריי' הב' הנ"ל להורות דגירסתו בספרא לא כמו שאיתא בספרא שלפנינו וא"כ קמה וגם נצבה הראי' של הרא"ש וע"כ פסק כן ודו"ק, ולענין הלכ' הב"י סי' תק"ל פסק שהיא דאורייי' וכן למד המג"א בדעת הרמ"א שם אבל מסי' תקל"ח הוכיח המג"א שהיא דרבנן כשיטת רבי' ואעפ"כ עונשו גדול:

מצוה עו

פירוש א

אסור (א) **לאכול חמץ מיום י"ד כו'**. לכאורה יש לי ברבינו ז"ל דקדוק גדול בהקדים הקדמה אחת בפסחים כ"ח ע"א פליגי ר' יהודא ור"ש ר"י סובר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו בלאו תוך זמנו בלאו וכרת ור"ש סובר לפני זמנו ולאחר זמנו בלא כלום תוך זמנו בלאו וכרת וקאמר הגמ' בטעמא דר"י דתלתי קראי כתיבי א' שמות פי"ב פ"כ כל מחמצת לא תאכלו ב' שמות פי"ג פ"ג ולא יאכל חמץ ג' דברים פט"ז פ"ג לא תאכל עליו חמץ [והגמ' שלא הביא כל מחמצת לא תאכלו מקודם כסדר הכתובים בתורה באמת צ"ע] ושדי חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד לתוך זמנו וכפי הנראה מגמ' יליף לפני זמנו מלא תאכל עליו חמץ אבל תוך זמנו ולאחר זמנו ליתא בפי' דמאיזה פסוק יליף אלא התו' שם ד"ה וחד כתב דתוך זמנו יליף מלא יאכל חמץ וממילא יליף לאחר זמנו מכל מחמצת ל"ת ולר"ש מסיק הגמ' דמכל מחמצת יליף שנתחמץ מחמת דבר אחר ולא יאכל מיבעי על פסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד וא"כ יליף תוך זמנו מלא תאכל עליו חמץ וממילא יש נפ"מ בין ר' יהוד' לר"ש בתוך זמנו ג"כ דלר"י צריך להתרותו מלא יאכל חמץ ולר"ש מלא תאכל עליו חמץ, ומה מאד יש להבין בזה את התו' ד"ה וחד שהקש' דלחזקי' מנ"ל איסור הנאה לפני זמנו ולכאורה מה הקשה דילמא סובר חזקי'

כר"ש דלפני זמנו מותר בהנא' ור' יהודא סובר כר' אבהו אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דשם כ"א ע"ב איתא אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנא' לא יאכל חמץ וכיון דיליף תוך זמנו מלא יאכל חמץ עכצ"ל דסובר כר"י וע"כ הקשה התו' שפיר ודו"ק. והרמב"ם ז"ל בסה"מ כיון דפסק כר' יהודא בלפני זמנו ותוך זמנו ע"כ מנה במל"ת קצ"ז וקצ"ט איסור אכילת חמץ בתוך זמנו ולפני זמנו לשתי מל"ת וכ"פ בחיבורו הלחו"מ פ"א הל"ז וגם מהרמב"ם נראה כהתו' דר' יהודא יליף תוך זמנו מלא יאכל חמץ ועל מה דפסק בלפני זמנו כר"י השיג הראב"ד ז"ל שם וגם הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ ועיקר השגתם ממ"ד רבא שם ע"א הלכתא חמץ שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש וסברתו דבמלת שלא בזמנו נכלל גם לפני זמנו וכיון דרבא פסק כר"ש ע"כ פסקו גכ"כ אבל להרמב"ם צ"ל דבמלת שלא בזמנו דקאמר רבא לא נכלל לפני זמנו אלא לאחר זמנו עי' בהרהמ"ג ובמגלת אסתר ז"ל שהאריכו בזה וכל דבריהם נכללו במ"ש רבינו בקיצור בזה ואני מצאתי בס"ד סמך להרמב"ם בפסיקתא זוטרתא פ' ראה דז"ל לא תאכל עליו חמץ משש שעות ולמעלה עכ"ל אלמא דהפסיקתא סותמת בלפני זמנו כר' יהודא, אבל מרבינו נראה דפסק גם בלפני זמנו כר"ש כשיטת הראב"ד הרמב"ן וע"כ לא מנה למל"ת אל' שלא לאכול חמץ בפסח והשמיט ממנינו שלא לאכול חמץ אחר חצות בי"ד בניסן וכ"כ הפ"ד ז"ל בד"מ ח"ב דף ס"ד ע"א דרבינו סובר כהרמב"ן וכ"ס הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת ק"ב אות מ"א וא"כ צ"ל דלרבינו המל"ת ע"ו היא שלא לאכול חמץ בפסח וכמ"ש רבינו בפי' כן וכ"כ ברמזיו רמז מל"ת ע"ו אלא ברמזיו יש ט"ס כיון שכ' שהלכה כר' יהודא א"כ מדוע לא מנה גם לפני זמנו למל"ת ותו היכי כתב ולר' יהודא שהלכה כמותו הא בחיבורו כאן מסיק שהלכה כר"ש גם בלפני זמנו וע"כ נ"ל דכך צריך להיות ברמזיו אבל אין בו לאו לר"ש שהלכ' כמותו ולר"י יש בו לאו עי"ש ותבין, וכיון דסובר רבינו דהמל"ת ע"ו היא שלא לאכול חמץ בפסח א"כ קשה אמאי לא התחיל את המל"ת זו במלת שלא והול"ל שלא לאכול חמץ בפסח שנ' כו' ואח"כ היה לו להביא את שיטת הרמב"ם ואת דעתו בהא דלפני זמנו אבל אח"כ ראיתי בביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל שעמד בזה ומתרצו היטב עי"ש:

וגם עמ"ש רבינו ברמזיו הנ"ל שלא לאכול חמץ בפסח שנאמ' לא יאכל חמץ כו' ג"כ תמי' לי דכיון דפסק כר"ש היכי הביא לאזהרה על תוך זמנו את הפסוק לא יאכל חמץ הלא לר"ש אזהרה מהפסוק לא תאכל עליו חמץ כהנ"ל בשלמא החינוך ואה"מ מצ' תפ"ה ומצה"ש מצ' תפ"ו הביאו שפיר את הפסוק זה כיון שהם פסקו גם בלפני זמנו כר"י כשיטת הרמב"ם אבל על רבינו קשה וכן ק"ל על הסמ"ק ז"ל סי' רכ"ב דכיון דכתב

וז"ל הלכך לדידן נמי דסבירא לן כר' יהודא מקודם זמנו דהוי בלאו כו' מוכ' דפסק כר"י כשיטת הרמב"ם וכ"כ הר' פרץ ז"ל בהגהותיו שם וכיון דפסק כר"י א"כ היכי הביא לאזהרה על תוך זמנו את הפסוק כל מחמצת לא תאכלו מדוע לא הביא את הפסוק לא יאכל חמץ כמ"ש הרמב"ם, אלא על הסמ"ק י"ל כיון דליתא בגמ' בפי' דאיזה פסוק קאי אתוך זמנו אלא התו' כתב דלחזקי' מסתבר דלא יאכל קאי אתוך זמנו כהנ"ל אבל לרבי אבהו דפסקינן כוותיה דליכא חילוק לענין איסור הנאה בין לא יאכל חמץ לבין כל מחמצת לא תאכלו סובר הסמ"ק דבאמת מסתבר טפי למשדי כל מחמצת לא תאכלו אתוך זמנו כיון דכתיב ברישא כמובן, אבל בהרמב"ם י"ל דהי' קשה לו בגמ' הדקדוק הנ"ל דמדוע לא הביא הגמ' מתחלה את הפסוק כל מחמצת לא תאכלו ועוד מדוע לא חשיב הגמ' את הזמנים כסדר חד לפני זמנו וחד לתוך זמנו וחד לאחר זמנו ומחמת הדקדוקים הללו סובר הרמב"ם הפשט בגמ' דרצה להורות דאיזה פסוק קאי אלפני זמנו ואיזה קאי אלאחר זמנו ותוך זמנו וע"כ נקט הגמ' סדר הזמנים לפי סדר הפסוקים דנקט דכל זמן וזמן קאי על הפסוק דסמוך ליה חד לפני זמנו דקאמר הגמ' קאי על הפסוק לא תאכל עליו חמץ שלפניו וחד לאחר זמנו קאי על הפסוק כל מחמצת לא תאכלו שלפני פניו וחד לתוך זמנו קאי על הפסוק ולא יאכל חמץ וא"כ מוכח מגמ' דלא יאכל חמץ אזהרה אתוך זמנו ע"כ סובר הרמב"ם גכ"כ דו"ק בזה, ועל הסמ"ק י"ל כהנ"ל ע"כ ל"ק עליו מידי אבל על רבינו ברמזיו באמת קשה וצ"ע:

פירוש ב

ועמ"ש רבינו אסור לאכול חמץ ביום י"ד כו', כתב ע"ז החידושי המהרי"ק ז"ל על רבינו הל' פסח [הנדפס מחדש שנת תרנ"ט] וז"ל אסור לאכול כו' כלומר אפי' לר"ש דפליג אדר' יהודא דאמר עובר בלאו איסור מיהא מודה דאיכא אבל איסור לאו ליכא אא"כ הלכה כר"י עכ"ל ונ"ל דעל רבינו באמת פירושו עולה יפה כיון דפסק כר"ש ע"כ שפיר י"ל דכוונתו לומר דאיסור עכ"פ יש לר"ש אבל מה יענה המרי"ק על הרמב"ם הלחו"מ פ"א הל"ח שגכ"כ אסור לאכול חמץ ביום י"ד מחצות היום ולמעלה כו' וברמב"ם ל"ל כפשטו כיון דפסק כר' יהודא דחייב מלקות בלפני זמנו מה לו לר"ש וצ"ל דאליבא דהרמב"ם הי' סובר המהרי"ק כפשטו של הרא"מ ז"ל בביאורו כאן עי"ש, אבל לי"נ בכוונת רבי והרמב"ם כך דהתו' שם ד"ה ר"ש העלה דלר"ש אף דאין עובר על לאו בחמץ לפני זמנו אבל אסור באכילה ויליף מתשביתו וכ"כ הראב"ד וכ"כ רבינו וא"כ הוי לאו הבא מכלל עשה והנר מצוה ז"ל סי' י' אות צ"ח הקשה על הרמב"ן דנהי דלא מנה לפני זמנו במנין הלאוין כיון דאין בו לאו גמור רק לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה מ"מ הו"ל להכניסו

במנין העשין שהרי הרמב"ן במ"ע שלו מנה לאו הבא מכ"ע למ"ע ותירץ דלאו הבא מכ"ע זו לא הוי כעשה אלא כאיסור גרידא עי"ש שהאריך לברר א"ז, ובדבריו יש ליישב דקדוק גדול דק"ל בסוגייתינו דמדוע קאמר ר"ש לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום תיבת בלא כלום מיותר אבל בהנ"ל י"ל דרצה לאשמעינן דל"ת דעל לאו הוא דאינו עובר אבל על עשה מחמת לאו הבא מכ"ע עובר כקושיית הנ"מ ע"כ קאמר אינו עובר עליו בלא כלום כלומר אפי' על עשה כיון דלא הוי כשאר לאו הבא מכ"ע אלא איסור גרידא כתירוצו של הנ"מ, וא"כ י"ל דמשום כוונ' זו כתב רבינו אסור לאכול חמץ ביום י"ד כו' להורות כתירוצו של הנ"מ דלא הוי אלא איסור גרידא וגם אליבא דהרמב"ם י"ל כן אע"ג דפסק כר"י די"ל דכוונתו שלא נטעה דגם עשה הוי כמובן.

פירוש ג

והאוכל (ב) חמץ בפסח כ"ש כו', הרמב"ם הל"ז שם כתב וז"ל האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הר"ז אסור מה"ת שנ' לא יאכל ורבינו שהשמיט מלת עצמו אפשר כדי שלא נטעה לומר כמו שלמד מלשון הרמב"ם השואל בהרדב"ז ח"ה סי' קמ"ג דכשאכל ח"ש ע"י תערובת אינו אסור מה"ת [עיין מהרש"א פסחים מ"ד ע"א ד"ה לענין] ועל הרמב"ם עי' ברדב"ז ז"ל שסתר את דברי השואל ומפרשו היטב והעלה שגכ"ס ככל הפוסקים דאפי' ע"י תערובת ח"ש אסור מה"ת, ומ"ש רבינו מתחלה כל שהוא וגבי מכות מרדות כתב פחות מכזית גם הרמב"ם כ"כ וכבר עמד עליו הכ"מ והעלה בדעתו דמ"מ אין לוקין עד שיהא דבר הראוי ליהנות ממנו גרונו קצת דהיינו דבר הראוי להקרא פחות מכזית אלא שהניח בצ"ע דמנ"ל זה, אבל תמי' לי עליו הא הרמב"ם הל' מ"א פי"ד הל"ב כתב וז"ל ואסור מה"ת לאכול כ"ש מדבר האסור אבל אינו לוק' אלא על כזית ואם אכל כ"ש פחות מכשיעור מכין אותו מ"מ אלמא דסובר דאפי' על כ"ש מכין אותו מ"מ ואי"ל דהכ"מ ז"ל סובר הפשט בהרמב"ם ואם אכל כ"ש פחות מכשיעור היינו שהפחות מכשיעור הי' כ"ש כלומר שאכל כזית פחות כ"ש דאם נאמר כן אז צ"ל דהרמב"ם סובר דאינו חייב מ"מ אלא אם אכל כזית פחות כ"ש אבל אם הפחות מכזית הי' יותר מכ"ש אין מכין אותו מ"מ א"כ קשה היכי כתב בהלחו"מ סתם דעל פחות מכזית מכין אותו מ"מ דנראה דאפי' הי' הפחות יותר מכ"ש ג"כ מכין אותו מ"מ אעכצ"ל דסמך בהלחו"מ על הל' מ"א וא"כ קשה על הכ"מ היכי כתב דמה גבול יש בין זה לזה הלא הרמב"ם בהל' מ"א נתן גבול לזה דהיינו כזית פחות כ"ש אעכצ"ל דהכ"מ גכ"ס הפשט בהל' מ"א דאפי' על כ"ש מכין אותו מ"מ וא"כ ממנ"פ קשה על הכ"מ וצ"ע, ועי' במעשה רוקח הלחו"מ

שם שמפ' את הרמב"ם היטב ועם דבריו מפורש גם רבינו וגם מדבריו נראה דלהרמב"ם גם על כ"ש מכין אותו מ"מ ודלא כהכ"מ:

פירוש ד

ועל עיקר הלימוד שלמדו רבינו והרמב"ם ח"ש מלא יאכל כבר דברו הגדולי האחרונים ז"ל אריכות בזה ובראשם החידושי מהרי"ק על רבינו הקשה הא קיי"ל כר' יוחנן דבכל איסורים שבתורה ח"ש אסור מה"ת ול"ל לא יאכל ותירץ וז"ל דמשום איסור ח"ש דשאר איסורים לא הוה נפ"ל איסור ח"ש בחמץ בפסח דאית ליה שעת הכושר לפני זמנו ולאחר זמנו ומדנפקא לן מלא יאכל איסור הנאה ח"ש לא גרע מהנאה עכ"ל וגם המל"מ הלכה הנ"ל הביא בשם המהרלנ"ח שתירץ כן אלא קצת שינוי יש ביניהם דהמהרי"ק דיבר משעת הכושר דלפני זמנו ולאחר זמנו אבל המהרלנ"ח לא דיבר אלא משעת הכושר דלפני זמנו וזה טעמא בעי ואי"ל דהמהרלנ"ח מתרץ אליבא דר' יהודא דחמץ לאחר זמנו בלאו וע"כ לא דיבר משעת הכושר דלאחר זמנו והמהרי"ק מתרץ אליבא דר"ש דחמץ לאחר זמנו מותר מה"ת וע"כ דיבר גם משעת הכושר דלאחר זמנו כיון דהמהרלנ"ח מתרץ את הרמב"ם והרמב"ם פסק בלאחר זמנו כר"ש כמ"ש בהלכ' ד' שם, וע"כ נ"ל בס"ד כך דבחולין ק"כ ע"א איתי' ג"כ החילוק של שעת הכושר בין חמץ לחלב והתו' שם ד"ה חמץ הקשה דלחלב ג"כ הי' שעת הכושר במעי אמו ותירץ דחמץ כמו שהוא עתה הי' לו שעת הכושר אבל חלב אחר שיצא לאויר העולם לא היה לו שעת הכושר נראה מהתו' דהגמ' לא דיבר אלא משעת הכושר דמקודם דהיינו משעת הכושר דלפני זמנו דאל"כ אלא נאמר דדיבר גם משעת הכושר דלאחר זמנו מאי הקשה התו', וא"כ י"ל דהמהרלנ"ח גכ"ס כהתו' וע"כ לא דיבר אלא משעת הכושר דלפני זמנו כמו שאיתא בגמ' אבל המהרי"ק י"ל דלא ניחא ליה תירוצו של התו' כיון דסוף סוף קשה דגם בחלב שייך עכ"פ שם שעת הכושר דמקודם שיצא לאויר העולם אלא המהרי"ק סובר הפשט בגמ' שכן לא הי' לו שעת הכושר כמו לחמץ דאית ליה שעת הכושר לפני זמנו ולאחר זמנו וע"כ דיבר המהרי"ק משעת הכושר דלאחר זמנו ג"כ כמובן:

או י"ל בכוונתם כך דלכאורה צ"ט דמדוע נאמר דבשביל דאית לי' לחמץ שעת הכושר ע"כ הי' ח"ש מותר מה"ת אי לאו לא יאכל הלא טעמא דח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי כמ"ש רבי יוחנן יומא ע"ד ע"א וכיון דגם בחמץ שייך חזי לאיצטרופי מהיכא תיתי נאמר דבשביל דאית ליה שעת הכושר יהא ח"ש מותר, ונ"ל בס"ד ליישב א"ז בתרי אנפין חדא דהתו' יומא שם ד"ה כיון הקש' אמאי ל"ק ר' יוחנן הטעם של הברייתא דכל חלב לרבות ח"ש ותירץ דאי לאו טעמא דחזי לאיצטרופי ה"א ddרשה דכל חלב

אסמכתא העתקתי את לשונו לעיל מל"ת ס"ט מחודש ה' והר"ן ז"ל פ"ג דשבועות מובא במל"מ הנ"ל מתרץ דאי מקרא דכל חלב לא הוה ילפינן מיני' לשאר איסורין משום דהו"א גזה"כ היא בחלב דאף ח"ש יהא אסור משא"כ בשאר איסורין אבל השתא דאמרי' טעמא מסתברא דכי אסר קרא בחלב ח"ש הוא משום דחזי לאיצטרופי וא"כ טעם זה שייך בכל האיסורים וילפינן מחלב לכל האיסורין דפחות מכשיעור אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי, מוכח מהנ"ל דבין לתו' ובין להר"ן עיקר הלימוד של ר"י דח"ש אסור מכל חלב כמו שאיתא בברייתא שם וכ"מ מרש"י שם ע"ג ע"ב ד"ה ח"ש דכ' וז"ל לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב, וא"כ י"ל דדוקא איסור שדומה לחלב ילפינן מכל חלב דח"ש אסור אבל חמץ שאינו דומה לחלב כיון שיש לו שעת הכושר לא ילפינן מחלב דח"ש אסור וע"כ איצטריך לא יאכל דכמו שאמר הגמ' חולין הנ"ל דאי לאו דכתיב נפש גבי חמץ לא הוה ילפי' חמץ מחלב לרבות את השותה כיון שאינו דומה לחלב מהטעם דאית לי' שעת הכושר כמ"כ נמי שפיר י"ל לענין ח"ש. ובאופן ב' י"ל דנהי דר"י יליף ח"ש מכל חלב אבל עכ"פ זה מוכח מטעמא דחזי לאיצטרופי שאמר דבעינן שיהא איסור דשייך ביה טעמא דחזי לאיצטרופי ובאיסור זה יכלינן למילף מחלב דח"ש אסור אבל באיסור דלא שייך חזי לאיצטרופי לא יכלינן למילף מחלב דח"ש אסור וא"כ י"ל דגבי חמץ כיון דאית ליה שעת הכושר לאחר זמן ואיכא זמן דלא שייך ביה טעמא דחזי לאיצטרופי דהיינו בסוף יום ז' של פסח באופן שאין שוב שהות ביום לאכול עוד להשלימו לכזית וכיון דאיכא זמן אחד דלא שייך ביה טעמא דחזי לאיצטרופי ע"כ אפי' בתוך הפסח ג"כ היה ח"ש מותר כיון דאינו דומה לחלב דבחלב ליכא שום זמן שלא שייך טעמא דחזי לאיצטרופי עי' נב"י מ"ת או"ח סי' נ"ג שג"כ דיבר מזה אלא הוא ז"ל העלה דדוקא בסוף יום ז' לא הי' ח"ש אסור אי לאו לא יאכל אבל בתוך הפסח סובר דבאמת הי' אסור אבל לפי דרכינו גם בתוך הפסח הי' מותר אי לאו לא יאכל, וא"כ יש לפנינו ב' אופנים בכוונת החילוק של שעת הכושר והנפ"מ ביניהם פשוט דלאופן הא' ל"צ לומר דגם לאחר זמן אית ליה שעת הכושר אבל לאופן ב' צריך, וא"כ י"ל דהמהרלנ"ח סובר בכוונת החילוק של שעת הכושר כהאופן הא' הנ"ל וע"כ לא דיבר אלא משעת הכושר דקודם זמנו אבל המהרי"ק י"ל דהי' מסופק באופנים הללו וע"כ קאמר דאית ליה שעת הכושר מקודם זמנו ולאחר זמנו ודו"ק, והנפ"מ לדינא ביניהם תליא בזה דלפמ"ש הפרמ"ג ז"ל בפתיחה כוללת ח"א אות י"ז דלהמהרלנ"ח בבב"ח ח"ש מותר מה"ת י"ל דלהמהרי"ק אסור כיון דלית ליה לבב"ח שעת הכושר לאחר איסורו אבל לפמ"ש היהודא יעלה ז"ל או"ח סי' קנ"ח דבתר דכתיב בחמץ רבויא דח"ש אסור אף דאית ליה שעת

הכושר ה"ה בכל איסורים דאית להם שעת הכושר באמת ליכא שום נפ"מ לדינא ביניהם וגם מה שמסופק הפרמ"ג שם בנזיר אי ח"ש אסור מה"ת לפי היהודא יעלה לית כאן שום ספק. ועי' בשעה"מ ז"ל הלכה הנ"ל שהקשה על תירוצו של המהרלנ"ח דמדכתיב לא יאכל בצייר"י נפ"ל ח"ש א"כ קשה לחזקי' דמנ"ל מלא יאכל איסור הנאה דילמא כתיב לא יאכל לח"ש, אבל על המהרי"ק באמת ל"ק קושיית השעה"מ כיון דהמהרי"ק כתב ומדנפק' לן מלא יאכל איסור הנאה ח"ש לא גרע מהנאה ואי באמת הוה אמרינן דמותר בהנאה גם ח"ש לא הוה ידעינן וא"כ י"ל דהמהרלנ"ח במ"ש מדכתיב לא יאכל בצייר"י ג"כ לזה כיוון דמדכתיב לא יאכל בציר"י וילפינן מיניה איסור הנאה ח"ש לא גרע מהנאה ול"ק עליו קושית השעה"מ ודו"ק, ודע דמ"ש המרש"א הנ"ל מחודש ג' ויש ליישב כוונתו על תירוצם של המהרי"ק והמהרלנ"ח עי"ש ותבין. אבל לכאורה ק"ל על תירוצם דמדוע לא נאמר דבתר דגלי לן רחמנא גבי חמץ נפש לרבות את השותה דחייב כרת בהמחה חמץ וגמעו כמו בחלב דליכא תו לחלק בין חלב לחמץ מחמת סברת שעת הכושר וא"כ ממילא שפיר יש למילף ח"ש בחמץ מחלב ול"ל לא יאכל ואל תשיבני דא"כ היכי קאמר הגמ' פסחים כ"ה ע"א מה לערלה שכן לא הי' לה שעה"כ כו' מדוע לא נאמר דהתורה מגלה גבי נפש דלא אמרינן חילוק זה די"ל דהיכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי גבי חמץ וחלב דגלי גלי אבל גבי שאר איסורים או גבי חמץ ושאר איסורים דלא גלי לא גלי וע"כ קאמר הגמ' בפסחים שם שפיר חמץ בפסח יוכיח שהי' לו שעת הכושר והסברא דמדוע לא ילפינן שאר איסורים מחמץ וחלב י"ל כיון דאיכא למימר דגם לחמץ יש חומרא שכן לא הותר מכללו דליתא בחלב כמ"ש הגמ' בסוגי' דנפש וא"כ שפיר קשה קושיתינו, ועי' כ"מ הלחו"מ פ"א הל"ז שג"כ הקשה על הרמב"ם קושיתם דל"ל לא יאכל והניח בצ"ע ולכאורה מדוע לא מיישב כתירוצם כיון דתירוצם גמ' מפורשת בסוגי' דנפש כמ"ש אבל בהנ"ל י"ל דמחמת קושיתינו על תירוצם לא רצה לתרץ כן כמובן:

פירוש ה

והרא"ם ז"ל בביאורו כאן כתב עמ"ש רבינו והאוכל חמץ בפסח כ"ש כו' וז"ל אע"פ שאין הפרש בין פסח לקודם הפסח דהא קיי"ל כר"י דח"ש אסור מה"ת מ"מ נקט פסח משום דהאי לישנא דהרמב"ם הוא שפתח תחלה בחמץ בפסח ואח"כ בחמץ שקודם הפסח ומזה הטעם עצמו נקט החמץ בפסח אסור בהנאה אע"פ שאין הבדל בזה בין הפסח לקודם הפסח ועל מ"ש רבינו שנ' לא יאכל חמץ כתב הרא"ם וז"ל ואכילה כל דהו משמע ואע"ג דאינו חייב כרת או קרבן אלא בכזית שאני התם דאתיא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה אבל לאיסורא כדקאי קאי והא דקאמר בגמ' מ"ט דר"י משום

דחזי לאיצטרופי הכי פירושו מ"ט לא מוקמי לה להלכתא אאיסורא כי היכי דמוקמי לה אעונשין משום דחזי לאיצטרופי לעבור עליו בלאו או בכרת והא דמייתי קרא דלא יאכל לאו משום דשני בלישניה כדחזקי' דדייק הכי לענין איסור הנאה דהא ח"ש דאורייתא בכל איסורין שבתורה הוא ולא בחמץ בלבד אלא משום דקאי בפסח מייתי קרא דלא יאכל דמיירי אתוך זמנו כדאמרן עכ"ל, הנה מ"ש הרא"ם אליבא דרבינו דאין הפרש לענין ח"ש בין פסח לקודם פסח כיון דקיי"ל כר"י דח"ש אסור מה"ת דבר זה צריך אצלי תלמוד דמנ"ל הא דילמא סובר ר' יוחנן דוקא באיסור לאו או באיסור כרת ח"ש אסור מה"ת דומיא דחלב אבל בדבר דגם על שיעור שלם ליכא אלא איסור גרידא שם באמת סובר דח"ש אינו אסור מה"ת [ואחר שכתבנו א"ז מצאתי בס"ד במעין החכמה ז"ל דף ח' ע"ב סוף אות נ"ג שכ' ג"כ דהיכא דליכא לאו בשיעור שלם שם ח"ש אינו אסור מה"ת ושמחתי בו כמוצא שלל רב ובספרי לשון משה כללי הש"ס כלל ח"ש הארכתי בזה] וכיון דרבינו פסק בלפני זמנו כר"ש דגם על שיעור שלם ליכא אלא איסור גרידא כהנ"ל מחודש ב' א"כ היכי כתב הרא"ם אליבא דרבינו בפשיטות דגם ח"ש אסור לפני זמנו דילמא באמת משו"ה נקט רבינו בפסח דוק' משום דסובר דקודם הפסח ח"ש מותר מה"ת בשלמא אליבא דהרמב"ם כתב הרא"ם שפיר כיון דפסק בלפני זמנו כר"י דעובר בלאו ובודאי דגם ח"ש אסור אז מה"ת ע"כ מפ' הרא"ם שפיר דמדוע נקט הרמב"ם בפסח אבל אליבא דרבינו מי דחקו לפ' דנקט לישנא דהרמב"ם דילמא בכיוון נקט רבינו בפסח מהטעם שכתבנו, וגם מהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן מצאתי ראי' לדברינו דעמ"ש רבינו שנ' ולא יאכל כתב וז"ל נ"ל לאו דוקא דמהאי קרא קא יליף דהא בכל איסורין שבתור' פליגי ר"י ור"ל אלא שלפי דברי ר' יוחנן נשמע שכל לאו של אכיל' ושתייה קאי אפי' על ח"ש זולת העונשין לחוד דשיעורין הל"מ והפסוק שמביא הספר [כוונתו על רבינו] בפסח הוא מדבר כי הספר איירי נמי בפסח עצמו וה"ה קודם הפסח לר"י דהא כל ח"ש אסור מה"ת רק שתפס לשון הרמב"ם שהתחיל ממש בלשונו האוכל חמץ בפסח כו' והביא זה המקרא ואח"כ כתב על אכילת ערב פסח והביא פסוק שלו וכן מ"ש החמץ בפסח אסור ה"ה אחר שש וק"ל עכ"ל וזה נראה בעליל דהמרש"ל כיוון לגמרי למ"ש הרא"ם הנ"ל אלא בדבר אחד נזהר וכתב וה"ה קודם הפסח לר' יהודא כו' אלמא דגם המרש"ל סובר דדוקא לר"י ח"ש אסור מה"ת קודם הפסח וא"כ יש סיוע לדברינו מהמרש"ל, אלא על המרש"ל יותר גדול אצלי התימ' כיון דנראה מדבריו דלר"ש קודם הפסח ח"ש אינו אסור מה"ת מדכ' לר' יהודא כו' א"כ אמאי לא מפ' את רבינו בפשיטות כמ"ש דנקט בפסח כיון דקודם הפסח פסק כר"ש וח"ש מותר מדוע דחק לפר' כמו שמפ' הרא"ם וצ"ע:

ומ"ש הרא"מ והמרש"ל דסתם אכילה כ"ש משמע, מהכ"מ הנ"ל סוף מחודש ד' נראה להיפך דסתם אכילה בכזית דאל"כ ל"ק הקושי' השני' שלו עי"ש ותבין ועי' במל"מ שם מה שמפלפל על הרא"ם בזה ואני אוסיף נופך משלי מדק"ל עליו מגמ' ברכות מ"א ע"ב דקאמר אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אלמ' דסתם גמ' סובר דשיעורין דרבנן ולא הל"מ וא"כ צ"ל דסתם אכיל' בכזית דאל"כ קשה מדוע צריך לענין עונשין כזית ול"ל כמ"ש הרא"ם דאתי' הלכתא ואפקיה לענין עונשין בכזית כיון דשיעורין לאו הל"מ הן אעכ"מ מגמ' ברכות דסתם אכילה בכזית, הן אמת די"ל דהרא"ם והמרש"ל ל"כ אלא אליבא דגמ' עירובין דף ד' ע"ב וסוכה ו' ע"א דקאמר אלא הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי [ועי' במסורת הש"ס שם שמרמז על השינוי דגמ' ברכות] אלמא דגמ' הללו סברו דשיעורין הל"מ וכ"פ רבינו במל"ת קמ"ז והרמב"ם הל' מ"א פי"ד הל"ב אבל זה עכ"פ מוכח דלפי שיטת הרא"ם והמרש"ל צ"ל דגמ' ברכות עם הגמ' עירובין וסוכה בתרתי פליגי חדא הגמרא ברכות סובר דשיעורין דרבנן ואינך גמ' סברו דשיעורין הל"מ ועוד הגמרא ברכות סובר דסתם אכילה בכזית ואינך גמ' סברו דסתם אכילה בכ"ש אבל לשיטת הכ"מ לא פליגי אלא בחדא אי שיעורין דרבנן או הל"מ אבל זה דסתם אכילה בכזית גם אינך גמ' סברו וכיון דכלל' היא דאפושי פלוגתא לא מפשינן א"כ ק"ל על הרא"ם והמרש"ל כיון דזה עכצ"ל גם לפי שיטתם דגמ' ברכות סובר דסתם אכילה בכזית א"כ מסתבר טפי למימר דגם אינך גמ' הנ"ל סברו כן מלומר דפליגי בתרתי וזה אצלי קושי' גדולה על שיטתם וראי' גדולה לכ"מ, ובביאורי המרש"ל דפוס בסיליאח ראיתי שהמעתיק כתב על המרש"ל הנ"ל וז"ל ק"ל דהא אמרינן בברכות דשיעורין דרבנן דמסיק שם ואידך הני שיעורין מי כתיבי אלא מדרבנן וקרא אסמכתא וצ"ע עכ"ל נר' מפשטות לשונו דהי' קשה לו דהיאך כתב המרש"ל דשיעורין הל"מ הלא מגמ' ברכות מוכח דשיעורין דרבנן ואם באמת המעתיק ע"ז כיוון אז תמי' אני עליו היאך נעלם ממנו הגמ' עירובין וסוכה הנ"ל דשיעורין הל"מ ושכן פסקו רבינו והרמב"ם וא"כ לית מקום לקושיתו אם לא שנאמר שכיוון להקשות כמו שהקשינו אבל מפשטות לשונו ל"נ כן אבל קושיתינו הנ"ל באמת צ"ע:

פירוש ו

ועל גוף הקושיא על רבינו והרמב"ם דמדוע ילפי ח"ש מלא יאכל נ"ל בס"ד כך דלכאו' יש לדקדק בלשונם כמה דקדוקים שגם האחרונים כבר עמדו על קצתם חדא מדוע נקטו והאוכל חמץ בפסח כו' כהנ"ל מחודש ה' בשם הרא"ם והמרש"ל ועוד מדוע כתבו ואעפ"כ אינו חייב קרבן כו' מהיכא תיתי נאמר דחייב קרבן על ח"ש דצריכי למימר דאינו

חייב ותו היאך כתבו ולא יאכל חמץ הלא הם פסקו כר' אבהו דלא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע עי' לח"מ הלחו"מ פ"א הל"ב וגם מהרא"ם הנ"ל נראה שהרגיש בזה, וע"כ נ"ל דמעולם לא כיוונו רבי' והרמב"ם לאשמעינן דגם בחמץ בפסח ח"ש אסור כיון דדבר פשוט היא דמ"ש משאר איסורים אלא כוונתם דגבי חמץ כתיב לא יאכל ומלת לא יאכל בציי"ר וקמ"ץ מורה על כל שהוא כדאיתא בספרא מובא בהערות סוף חידושי מהרי"ק על רבינו אות ב' וא"כ יש בחמץ בפסח שני לימודים על ח"ש חדא הלימוד של ר' יוחנן מכל חלב והלימוד מלא יאכל [דלא יאכל מסתבר לאוקמי אתוך זמנו כמ"ש התו' הנ"ל מחו' א' ואע"ג דל"כ התו' אלא אליבא דחזקי' אבל להספרא דלא יאכל מורה על כ"ש באמת גם לר' אבהו מסתבר למימר כן כמובן] וא"כ הוה ס"ד דבחמץ בפסח כיון דכתיב לא יאכל חייב על ח"ש גם כרת וקרבן ע"כ כתבו את הדין זה בפסח לאשמעינן דאע"ג דכתיב לא יאכל אעפ"כ אינו חייב על ח"ש קרבן או כרת [והטעם דמדוע באמת לא חייב קרבן או כרת משום דשיעורין הל"מ הן] וממילא ל"ק כל הדקדוקים הנ"ל ודו"ק ואח"כ חפשתי באחרונים ומצאתי ביד המלך ז"ל שג"כ מיישב את הרמב"ם על דרך זה ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעתו:

פירוש ז

החמץ (ג) בפסח אסור בהנאה שנ' לא יאכל כו', כ"כ גם הרמב"ם הלכה ב' שם נראה מפשטות לשונם דפסקו כחזקי' וכבר דיבר הלח"מ שם אריכות בזה ועל רבי' כתבו הרא"ם והמרש"ל בביאורם כאן דנקט פסח כלשון הרמב"ם אבל באמת פסק כר' אבהו, ומה שהניח הרא"ם בצ"ע דמדוע ל"כ בשום אחד מהפוסקים שלוקין על הנאה כיון דפסקינן כר' אבהו עי' מל"מ הל' יסוה"ת פ"ה מ"ש בזה ולפמ"ש החידושי מהרי"ק כאן אות י' דמהיכ' למד הרמב"ם דאין לוקין על הנאה באמת ל"ק הצ"ע של הרא"ם, ומ"ש רבינו ואין הלכה כריה"ג שמותר בהנאה לכאו' צ"ט דמהיכא תיתי נאמר דהלכה כריה"ג נגד ר' יהודא ור"ש דסברו דחמץ בפסח אסור בהנאה דאיצטריך לרבי' לאשמעינן אבל כבר מתרץ א"ז יפה המרש"ל בביאורו כן עי"ש ולי"נ בס"ד כיון דסתם גמ' פסחי' כ"ג ע"א הקשה מריה"ג על חזקי' הוה ס"ד דהלכת' כוותיה עכ"כ רבי' דלא:

מצוה עח

פירוש א

המניח (א) חמץ ברשותו בפסח כו'. לכאו' צ"ט דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת אלו במלת שלא והשאר מוני מצות ז"ל באמת התחילו כמו שהתחילו את השאר מל"ת הסה"מ מל"ת ר' ר"א הסמ"ק סי' ל"ד ל"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ'

י"א וכ' הדה"מ שער ד' פ"ו ז', אבל לפמ"ש במל"ת ל"א ס"א וס"ט מחודש א' דדרכו של רבינו דכשיש להמל"ת איזה שינוי מהשאר מל"ת לשנות את התחלתה לרמז על השינוי זה אפשר דגם כאן הי' לו לרבינו איזה שינוי, ומ"ש אע"פ שלא אכל כו' כ"כ גם הרמב"ם הלחו"מ פ"א הל"ב אבל לכאו' קשה דמה אתא לאשמעינן הלא דבר פשוט היא דלהלאוין אלו אין שום שייכות עם הלאו דאכילה אבל כבר מתרץ המרש"ל ז"ל בביאורו כאן שני תירוצים ע"ז ובתירוצו הב' נ"ל בס"ד דכוונתו דמשו"ה כתבו אע"פ שלא אכל ללמד מזה דהלאוין לא יראה ולא ימצא לא באו אלא על שיעור שלם דעל ח"ש לא שייך למימר אע"פ שלא אכל כיון דאפי' אכל ח"ש ג"כ ליכא לאו על אכילה אלא איסור עי"ש ותבין, ומה מאד יש ליישב בזה מדק"ל על רבינו והרמב"ם דמדוע כתבו סתם המניח חמץ כו' עובר כו' מדוע ל"כ השיעור לעבור עליו בב"י וב"י די"ל דסמכו עמ"ש אע"פ שלא אכל דממילא ידעינן מזה דבעינן כזית כמו באכילה כמובן והמקור לזה דגם לענין ב"י וב"י בעינן כזית דוקא כתב היראים ז"ל סי' ק"ה מפסחים מ"ה ע"א בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוט' עי"ש וח"ש לענין ב"י וב"י אי אסור מה"ת עי' שג"א סי' פ"א ודג"מ או"ח סי' תמ"ב:

פירוש ב

ברשותו (ב) בפסח כו', וכן לקמן כתב רבי' אא"כ קנה חמץ בפסח ונ"ל בס"ד דממלת בפסח יש להוכיח דסובר כשיטת הראב"ד ז"ל הלחו"מ פ"ג הל"ח דדוקא בפסח עובר משום ב"י וב"י אבל לא בע"פ משש ולמעלה והרהמ"ג ז"ל שם הוכיח מהרמב"ם כן מדלא מנ' לאוין אלו גם על ע"פ משש ולמעל' ולפי דרכו ג"כ יש להוכיח מרבי' כי כיון דרבינו ג"כ לא מנה לאוין אלו גם על ע"פ, אבל אח"כ ראיתי דממ"ש רבינו מ"ע ל"ט מוכח להיפך דז"ל מי שלא ביטל קודם שיתחיל שעה ששית שוב אינו יכול לבטל שהרי אינו ברשותו שכבר נאסר בהנאה מדבריהם ואין בטולו מועיל כלום ולענין שיתחייב בב"י וב"י עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו אף לאחר שש שאיסור שלו מה"ת עכ"ל ומדכ' ולעניין שיתחייב כו' אף לאחר שש כו' מוכח דסובר דמשש ולמעלה ג"כ עובר על ב"י וב"י וא"כ נשאר עליו קושיית הרהמ"ג דמדוע לא מנה לאוין אלו גם על ע"פ אעכצ"ל דהי' לו לרבי' איזה טעם ע"ז א"כ ממילא נסתרה ראיית הרהמ"ג גם מהרמב"ם כיון די"ל דג"כ מחמת הטעם של רבינו לא מנאם וזה לכאורה סתירה גדולה להרהמ"ג אעכצ"ל דהרהמ"ג סובר הפשט ברבינו במ"ע ל"ט כמ"ש אליב' דהרמב"ם שם דכוונתו דאם לא יבער אחר שש אע"פ שביטלו משש ולמעלה הר"ז עובר עליו לכשיגיע הפסח בב"י וב"י אבל משש ולמעלה עד הלילה באמת אינו עובר כמובן. אבל המגדל עוז ז"ל שם כתב

בשם רבי' דגם משש ולמעל' עובר בב"י וב"י וצ"ל דלמד א"ז ממ"ע ל"ט הנ"ל וא"כ נשאר לדבריו על הרהמ"ג קושיתינו הנ"ל, אבל אח"כ ראיתי די"ל דהמ"ע לשיטתו דל"ס בדעת הרמב"ם כהרהמ"ג וא"כ ל"ס הפשט בהרמב"ם כמ"ש הרהמ"ג ע"כ ל"ס גם ברבינו במ"ע ל"ט הפשט כמ"ש אלי' דהרהמ"ג וע"כ הוכיח שפיר ממ"ט ל"ט דרבינו סובר כשיטת רש"י אבל הרהמ"ג לשיטתו דסובר הפשט בהרמב"ם כמ"ש ע"כ שפיר סובר גם ברבינו הפשט כן כמובן וא"כ הרווחנו בהנ"ל דשיטת רבינו בזה אי סובר כהראב"ד או כרש"י תליא בפלוגתת הרהמ"ג והמ"ע בדעת הרמב"ם:

אבל לכאורה ק"ל מה יענה המ"ע על הראי' של הרהמ"ג דמדוע לא מנאו רבינו והרמב"ם למל"ת דמשש ולמעל' עובר בב"י וב"י וצ"ל דסובר כהנב"י ז"ל מ"ק או"ח סי' כ' שהשיג על הרהמ"ג שכבר השריש הרמב"ם בסה"מ שורש ב' שלא מנה שום מצו' שנלמדת באחת מי"ג מדות וכיון דגם הא דעובר משש ולמעלה בב"י וב"י בגז"ש נלמד ע"כ לא מנה א"ז וא"כ צ"ל דגם בדעת רבינו סובר המ"ע את הכלל זה, אבל הנב"י עכצ"ל דסובר בדעת רבי' כהרהמ"ג דאי סובר כהמ"ע אז ק"ל עליו קושי' גדול' דלפמ"ש שם דדבר זה אי עובר משש ולמעלה בב"י וב"י תליא בפלוגתא דר' יהוד' ור"ש אי איכא לאו באכילת חמץ לפני זמנו ובזה כתב דהרמב"ם לשיטתו דפסק בלפני זמנו כר"י דעובר בלאו ע"כ פסק דעובר גם בב"י וב"י אבל הראב"ד לשיטתו דפסק בלפני זמנו כר"ש ע"כ פסק דאינו עובר בב"י וב"י וגם במד"ת או"ח סי' ס' האריך בזה עי"ש ואי נאמר דסובר בדעת רבי' כהמ"ע אז קשה עליו מרבינו דפסק בלפני זמנו כר"ש כהנ"ל מל"ת ע"ו מחודש א' ואפ"ה סובר דעובר משש ולמעל' בב"י וב"י אעכצ"ל דבדעת רבי' באמת סובר הנב"י כהרהמ"ג אלא אליבא דהרמב"ם חולק על הרהמ"ג ואי באמת סובר רבי' כמ"ש המ"ע אז קושיתינו על הנב"י קשה מאד וצ"ע.ועי' במעשה רוקח ז"ל הלחו"מ פ"ג שמפלפל אליב' דרש"י פסחים דף ד' ע"א ד"ה בין ודף ו' ע"ב ד"ה ודעתו ומישבו על דרך שכ' הרהמ"ג אליב' דהרמב"ם ובסוף דבריו הסכים להרהמ"ג וכתב וז"ל ומעולם לא מצינו שום פוסק שיאמר שאחר שש איכ' ב"י וב"י ולא דאיכא מאן דס"ל הכי כו' עכ"ל וצ"ל דגם בדעת רבינו סובר המע"ר כהנ"ל אליבא דהרהמ"ג והנב"י ודלא כהמ"ע דאל"כ הי' קשה עליו היאך כתב ומעולם לא מצינו שום פוסק כו' הלא איכ' רבי' וגם זה צ"ל דברוב המפרשים שהביא המ"ע שם דסברו דעובר משש ולמעלה בב"י וב"י ג"כ סובר המע"ר הפשט בהם כמ"ש אלי' דרש"י כמו שסובר הרהמ"ג אליבא דהרמב"ם וע"כ ל"ק על המע"ר מהמ"ע כלום, אבל זה ק"ל עליו הלא מהתו' רי"ד ז"ל פסחים דף ו' ע"ב ד"ה גזירה מוכח בפי' דסובר דגם

משש ולמעלה עובר בב"י וב"י וכ"ס בפי' הסמ"ק ז"ל סי' צ"ח וכן מוכח מהר"ן ז"ל בסוגי' דהבודק צריך שיבטל וא"כ היכי כתב המע"ר ומעולם לא מצינו שום פוסק כו' וצ"ע:

פירוש ג

אינו (ג) עובר כו', כ"כ גם הרמב"ם פ"א הל"ג שם והרא"ה ז"ל בבביאורו כאן הקשה עליהם דהיאך מנאו ב"י וב"י לשני לאוין וגם היאך לוקין על שניהם הלא לפמ"ש הרמב"ם בסה"מ שורש ט' נראה דאין לוקין שתי מלקיות וגם אין מונין שני לאוין אלא כשהן משתי שמות אבל לא כשהן מענין אחד וב"י וב"י שניהם מענין אחד כיון דגם בהטמנה חייב משום לא יראה והניח בקושי' אבל הכ"מ ז"ל שם מתרץ ותוכן דבריו דלא יראה דוקא ברואה חייב ולא בהטמנ' וחולק על הרא"מ דסובר דאף בהטמנה חייב משום לא יראה ועי' בפרמ"ג ז"ל בפתיחתו הל"פ ח"א פ"א אות א' שמפ' היטב את תירוצו של הכ"מ ומתוך פירושו גכ"מ דהכ"מ חולק עם הרא"מ כמ"ש אבל מהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן ג"כ נרא' כהרא"מ דפירושא דלא יראה שלא יהא נמצא בעולם ועי"ש מה שתירץ על קושית הרא"ם ועם דבריו מיושב בס"ד גם קושיית הכ"מ והלח"מ ז"ל בהלכה ב' שם דהול"ל דעובר בג' או בד' לאוין די"ל דמשו"ה לא חלקו הקרא רק לתרי לישני כמ"ש המרש"ל להורות דלא לקי רק שתים, ועי' בכ"מ בהלכה ב' שם מה שתירץ על קושיתו דמדוע לא קאמרו דעובר בג' לאוין, ועמ"ש מביצה ז' ע"ב פתח הכתוב בחמץ וסיים בשאור כבר עמדו עליו ז"ל המטה אפרים והמשרת משה על הרמב"ם שם והאריכו בזה בפלפול גדול והמעשה רוקח שם כתב שיש ט"ס בכ"מ וצ"ל פתח בשאור וסיים בחמץ כמו שאיתא בגמ' ובאמת תמי' לי דמדוע דוקא על הכ"מ רגזו בזה הלא גם הרמב"ם בסה"מ מל"ת ר' כתב כלשון הכ"מ ולפמ"ש המע"ר גם בסה"מ צ"ל שיש ט"ס וזה באמת דוחק אבל אח"כ ראיתי במגלת ספר ז"ל שג"כ דיבר אריכות מהכ"מ וגם על הסה"מ כבר עמד ומתרצם שפיר וכשתעי' היטב בדבריו תמצא דל"ק על הכ"מ קושית הנר מצוה ז"ל סי' י' אות צ"ט כיון דבאמת דברי הכ"מ מסה"מ נובעים כמ"ש המג"ס, ועל קושית הרא"מ הנ"ל עי' במהר"ם שיק ז"ל מצ' י"א ומצ' כ' שמיישבו היטב:

פירוש ד

ודבר פלא ראיתי בהסמ"ק דמנה ג' לאוין בב"י וב"י דבסי' ל"ד כתב שלא יראה חמץ בפסח כו' ובסי' ל"ה כתב שלא יראה שאור דכתיב לא יראה לך שאור ודינו כחמץ צריכי שניהם ובסי' ל"ו כתב שלא ימצא שאור כו' וגם ברמזיו כ"כ וצ"ל דסובר כקושית הכ"מ הנ"ל ול"ס כתירוצו של הכ"מ וזה באמת פליא' לי הלא מגמ' ביצה הנ"ל מוכח דשאור וחמץ אחד היא וכ"כ הרמב"ם בהלכה ב' שם ובסה"מ הנ"ל ולא ראיתי מי שהרגיש בזה, ובדרך אפשר נ"ל בס"ד דסובר כשיטת הראב"ד בהלכה ב' שם דדוקא לשיעוריהן שאור

וחמץ אחד הן אבל לענין ביעור ולענין אכילה יש הפרש ביניהם וע"כ מנאם לענין בל יראה לשתים אלא דבר זה עדיין צ"ע מחמת קושית הלח"מ על הראב"ד שם כיון דתירץ דהראב"ד ל"ק אלא מדרבנן וכיון דאליבא דהסמ"ק צ"ל דמדאורייי' היא כיון שמנאם בין הלאוין א"כ נשארה עליו קושיית הלח"מ אבל אח"כ ראיתי בשעה"מ ז"ל שם שהוכיח אליבא דהראב"ד דמדאורייתא היא ומיישב את קושית הלח"מ היטב ולפי דבריו באמת עולה תירוצינו אליבא דהסמ"ק יפה וגם ראיתי אח"כ שהמרש"ל בביאורו כאן הקשה על רבינו דמדוע לא מנה שאור וחמץ לב' לאוין כיון שיש חילוק ביניהם דחמץ עומד לאכול ומשנפסלה לאכול לכלב אינו חייב לבער ושאור אינו עומד לאכול רק להחמיץ העיסה ומשנפסלה לאכול לכלב אזי הוא איסור חזק ביותר וחייב ועוד מדעבד בריש ביצה צריכותא משאור וחמץ וחד לא יליף מחברתה א"כ תרתי מילי נינהו עי"ש שהאריך בזה ומיישב שפיר אבל הסמ"ק י"ל דסובר כקושיית המרש"ל אלא בזה פליג עליו במ"ש שלא למנות לא ימצא רק לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ וע"כ מנה ג' לאוין ודו"ק:

פירוש ה

אבל (ד) **אם הי' לו חמץ קודם הפסח כו'**. כ"כ גם הרמב"ם הלחו"מ פ"א הל"ג ובסה"מ מל"ת ר' הביא ראי' לזה מהתוספתא מכות פ"ד אבל לכאורה צריך להבין דמדוע הביא את התוספתא זו דללמוד ממנה דאין לוקין כשלא עשה מעשה הלא גמ' מפו' היא מכות דף ט"ז ובכמה מקומות בש"ס וצ"ל כיון דמדיוק' דתוספתא זו [בפרט לפי הגירסא שלפנינו] יש ללמוד דכשעש' מעש' לוקין על לאו דב"י וב"י ע"כ הביא את התוספתא זו וכן צ"ל בכוונת הרהמ"ג שם במה שהביא את התוספתא זו בתר דהביא את הגמ' מכות וגם המל"מ שם שדיבר ג"כ מתוספתא זו צ"ל שכיוון למ"ש עי"ש ותבין, אבל עדיין צריך ביאור הלא ג"ז מלא בכולי ש"ס דכשעש' מעשה לוקין ואמאי צריך סיוע לזה מהתוספת' ואי"ל דכוונת הסה"מ לאפוקי משיטת החינוך דכשמשכחת שיעבור על לאו במעשה אז לוקין אפי' כשלא עשה מעשה וכיון דמדיוקא דתוספתא זו מוכח דלא כהחינוך ע"כ הביא את התוספתא זו דזה אא"ל כיון דהחינוך במצוה י"א גכ"כ דאין לוקין אא"כ קנה חמץ בפסח וא"כ קשה על החינוך גופא סתירה מדידי' אדידי' וכמו שבאמת הקשה השעה"מ הלוח"מ פ"א הל"ג וצ"ל כתירוצו של השעה"מ ולפי תירוצו באמת גם הרמב"ם סובר כהחינוך וגם מהתוספתא ליכא סתירה להחינוך ע"ש ותבין אעכצ"ל דמשו"ה הביא הסה"מ את התוספתא זו ללמוד מדיוקא שלא נאמר דאפי' כשעשה מעשה אין לוקין על לאו דב"י וב"י כיון דהוי ניתק לעשה דתשביתו וע"ז באמת ק"ל היכי יכול ללמוד א"ז מהתוספ' דילמא סוברת התוספת' כר' יעקב פסחים פ"ד ע"א דלוקין על לאו הניתק

לעשה אבל אנן דפסקינן כר' יהודא [כמ"ש הרמב"ם הלכו' סנהדרין פט"ז הל"ד] דלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו מדוע לא נאמר דגם כשקנה חמץ בפסח אין לוקין, אבל אחר עיון קצת ראיתי דל"ק מידי כיון דבתוספתא שם איתא אח"כ וז"ל הנוטל אם על הבנים ר' יהודא אומר משום ריה"ג כל שעברו על מל"ת שיש בה קום עשה אם קיימו את המל"ת שבה פטורין ואם לאו חייבין עכ"ל ומדלא הביא התוספתא שום חולק על ר' יהודא עכ"מ דפוסקת ג"כ כר"י דאין לוקין על לאו הניתק לעשה אא"כ לא קיימו ואפ"ה סוברת דבחמץ כשעש' מעש' לוקין ע"כ הביא הסה"מ שפיר ראי' מהתוספתא כמ"ש כמובן. אבל עדיין ק"ל על התוספתא גופא דמדוע באמת לוקין כשקנה חמץ בפסח כיון דהוי לאו הניתק לעשה וצ"ל דסוברת דלא הוי לאו הניתק לעש' מאיזה טעם שיהי' וא"כ צ"ל דחולקת על הגמ' פסחים צ"ה ע"ב דקאמר דב"י וב"י הוי לאו הניתק לעשה וא"כ עדיין קשה על הסה"מ היכי הביא ראי' מתוספת' שהיא נגד הגמ', וצ"ל כיון דאיכא שני גירסות בגמ' פסחים לפי גירס' שלפנינו איתא דב"י וב"י הוי לאו הניתק לעשה ולרש"י ותו' היה גירס' אחרת כמ"ש המרש"א שם [וגם מתו' כ"ט ע"ב שם ד"ה רב אשי מוכח דלהר"י ג"כ לא הי' הגירס' כמו שאי' לפנינו מדהוכיח מדף כ"ט דהמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עליו משום דהוי לאו הניתק לעשה] וכיון דסה"מ הי' מסופק דאיז' גירס' עיקר בגמ' ע"כ הביא את התוספתא להוכיח דעיקר כגירסת רש"י ותו' וממיל' ל"ק מגמ' פסחים על הרמב"ם מידי ומיושב בזה בס"ד קושית הדבר שמואל על הרמב"ם [וגם המל"מ הנ"ל הקשה כן] מובא בח"צ סי' מ"ב עי"ש ותבין אלא אי קשיא הא קשי' דמדוע באמת לא הוי ב"י וב"י לאו הניתק לעשה אבל קושי' זו באמת לא על הרמב"ם קשה אלא על התוספ' גופ' וממיל' ל"ק גם הקושי' ב' של הד"ש שם שהקש' על הראב"ד והרהמ"ג ושאר מפרשים דמדוע לא הרגישו להקשות על הרמב"ם עי"ש כיון דעל הרמב"ם באמת ל"ק מידי כמו"ש ודו"ק, והטעם דמדוע באמת לא הוי ב"י וב"י ניתק לעש' כבר דברו האחרונים אריכות בזה השעה"מ והמש' רוקח הלחו"מ פ"א והשג"א סי' פ"א והמג"ס מל"ת ע"ח והנב"י מ"ת סי' ס' ס"א וצ"א:

פירוש ו

תניא (ה) בתוספת' דביצה שאור מחמץ אחרים כו', לכאו' קשה על רבינו דלעיל כתב ואיסור החמץ עצמו והשאור שבו מחמיצין אחד הוא וכיון דסובר דשאור וחמץ אחד הוא היכי הביא אח"כ את התוספתא דסוברת דשאור וחמץ לאו אחד הוא ותו הא התוספתא זו נשנית אליבא דב"ש דשאור בכזית וחמץ בככותב' וכיון דאנן פסקינן כב"ה דזה וזה בכזית היכי הביא את התוספ' זו וגם הרא"ם בביאורו כאן הרגיש בזה ותוכן תירוצו דרבינו סובר

כשיטת הראב"ד הנ"ל מחודש ד' דדוקא לשיעוריהן אחד הוא אבל לענין ביעור ולענין אכילה יש הפרש ביניהם וזה באמת דוחק כיון דדרכו של רבי' להלוך בעקבותיו של הרמב"ם בכ"מ כמ"ש הי"מ כללי הסמ"ג סי' מ"ו וע"כ נ"ל דעיקר בכוונת רבינו כמ"ש החידושי מהרי"ק ומו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן כיון דלפי פירושם י"ל דרבי' באמת סובר כהרמב"ם עי"ש:

פירוש ז

אמר (ו) **רבא הלכתא חמץ בזמנו פי' כו'**. ולכאורה ק"ל מדוע מפ' רבינו בזמנו וכי לא ידעינן דפירושו תוך הפסח ותו מדוע מפ' שלא בזמנו לאחר הפסח דוקא הלא רבינו פסק בלפני זמנו כר"ש כהנ"ל מל"ת ע"ו מחודש א' וא"כ אדרבא מוכרח לפ' שלא בזמנו דקאמר רבא גם אלפני זמנו דאל"כ היכי פסק כר"ש, ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו דהר"ן ז"ל בפסחים שם כתב וז"ל והאי בזמנו דקאמר רבא היינו משש שעות ולמעל' עד לאחר הפסח דל"ל דבזמנו לא מיקרי אלא בתוך הפסח אבל לפני הפסח ולאחר הפסח שלא בזמנו מיקרי דהיכי לימא רבא שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר"ש דהא בגמ' מוכח דר"ש מודה נמי דמשש שעות ולמעל' מיתסר באכיל' כיון דאמר רחמנא תשביתו וכיון דמיתסר א"א שלא יאסר בנותן טעם הלכך ע"כ משש ולמעל' עד לאחר הפסח בזמנו מיקרי עכ"ל וא"כ י"ל דמשו"ה מפ' רבינו בזמנו אתוך הפסח לאפוקי משיטת הר"ן דגם משש ולמעלה בזמנו מיקרי ושלא בזמנו דמפ' על לאחר הפסח דוקא בזה באמת טעמו כמ"ש הר"ן משום דקשה מותר דקאמר רבא וגם בהרא"ם ראיתי שעמד על הקושי' הב' הנ"ל ומתרץ מדעת עצמו דמשום דקשה לרבינו מותר דקאמר רבא מפ' שלא בזמנו על לאחר הפסח נמצא לפי"ז כיון דלא נכלל לרבי' לפני זמנו לא בזמנו ולא בשלא זמנו דקאמר רבא עכצ"ל דדינו בס' כשאר איסורים ולא במשהו וא"כ יצא לנו לדינא בדעת רבינו דבלפני זמנו בס' ותוך זמנו במשהו ולאחר זמנו מותר ודלא כהר"ן דבלפני זמנו ג"כ במשהו, אבל המרש"ל בביאורו כאן כתב עמ"ש רבינו שלא בזמנו פי' לאחר הפסח וז"ל פי' לד"ה איירי בלאחר הפסח אבל לפני זמנו לא איירי לדעת הרמב"ם שהוא סובר שלוקה אף בקודם זמנו עכ"ל נראה דסובר בדעת הרמב"ם כהרהמ"ג הלחו"מ פ"א הל"ה דגם לפני זמנו אסור במשהו ודלא כהכ"מ דבלפני זמנו בס' וג"ז נראה מהמרש"ל דלרבינו דפסק גם בלפני זמנו כר"ש נכלל בשלא בזמנו דק' רבא גם לפני זמנו וא"כ קשה מלת מותר דקאמ' רבא וצ"ל להמרש"ל דרבינו סובר כמו שר"ל הריא"ז בדעת הרי"ף מובא בש"ג פ"ב דפסחי' דכיון דבלפני זמנו ליכא לאו אלא איסור גרידא כמו ח"ש ע"כ לא אסור תערובתו וא"כ יש נפ"מ גדולה לדינא בין פירושו

של הרא"ם ופירושינו לבין פירושו של המרש"ל דלהמרש"ל סובר רבינו בלפני זמנו דמותר כמו לאחר זמנו אבל לפירושינו סובר בלפני זמנו בס' וגם הריא"ז הנ"ל סובר בדעת רבינו כפירושינו וכ"פ הש"ע או"ח סי' תמ"ז, ומ"ש רבינו בשם רב יהודאי גאון ובשם השאלתות דגם בתוך הפסח בטל בס' גם התו' פסחים דף ל' כ"כ ועי' בבעה"מ ומלחמות שם והגמ"יי הלכ' הנ"ל ולהלכה בש"ע סי' הנ"ל:

פירוש ח

כל (ז) קדירות של חרס כו', בפסחים ל' ע"א סובר רב קדירות בפסח ישברו ושמואל סובר לא ישברו אלא משהי להו אחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו ופסק רבי' כשמואל אע"ג דהלכה כרב באיסורי כיון דרבא דבתרא הוא גכ"ס כן וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכן הלכה, אבל לכאו' יש לדקדק מדוע כתב רבינו מלת כל ותו בגמ' איתא סתם קדירות ורבי' כתב של חרס אלא ע"ז י"ל כיון דלמסקנת הגמ' מוכח דדוקא לכלי חרס שנשתמש בחמין לא מועיל הגעלה וכיון דלא התיר שמואל להשתמש בפסח גם ע"י הגעלה מוכח דבכלי חרס איירי וע"כ נקט רבי' כלי חרס אבל מלת כל עדיין צ"ט, ונ"ל בס"ד דהטור או"ח סי' תנ"א כתב קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה אפ' אותן שעושין בהם דייסא ועי' בב"ח מ"ש בכונת אפי' וא"כ י"ל דרבינו כיוון במלת כל גם על קדירות שעושין בהם דייסא והטור כיון שכ' בפי' את זה באמת ל"כ מלת כל, או י"ל שרבינו כיוון במלת כל על קערות שתשמישן ע"י עירוי וכלי שני שכ' החק יעקב שם אות א' אלא איני יודע דמדוע כתב הח"י וכן משמעות הרמב"ם הלא הרמב"ם שם כתב בפי' בין כלי שני כגון קערות, ומ"ש רבינו ומבשל בהן כל מה שירצו כו' כוונתו שמבשל בהן בין במינו בין שלא במינו כמ"ש שמואל:

פירוש ט

כל (ח) כלי חרס שנשת' בהן חמץ בצונן כו', לכאורה יש להסתפק בלשון רבינו שכ' סתם מותר להשתמש בהן מצה אי כוונתו שמותר אפי' בחמין וע"ז קאמר אח"כ חוץ מבית שאור כלומר בבית שאור אסור בחמין אבל בצונן אפי' בבית שאור מותר או דילמא כוונתו מותר להשתמש בהן מצה בצונן דוקא ובבית שאור אפי' בצונן אסור, ולמצוא פתרה ע"ז צריך לברר את הסוגי' בפסחים ל' ע"ב לפי הגירסא שלפנינו אמר שמואל כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מן בית שאור כו' אבל הרא"ש שם הביא בשם הרי"ף גם גירסא אחרת ויש נפ"מ לדינא בין גירסתם בתרתי חדא דלגירסת הרא"ש אין שום נפ"מ בין כלי שטף לכלי חרס מדאמר שמואל כל הכלים משמע אפי' בכלי חרס מותר להשתמ' בהן מצה אפי' בחמין אבל לגירס' הרי"ף בכ"ח אסור להשתמש בחמין ובכלי שטף י"ל דמודה להרא"ש דשרי מדלא דיבר שמואל אלא

מכ"ח וכ"נ מהרהמ"ג הלחו"מ פ"ה הלכ"א דסובר בדעת הרי"ף כן ועוד יש נפ"מ לענין בית שאור דלהרא"ש גם בבית שאור מותר להשתמש בצונן אבל להרי"ף אסור נמצא לפי"ז דהרא"ש פליג עם הרי"ף. אבל הק"נ שם אות ס"ד כתב דלא פליג אלא מר אמר חדא בכלי שטף ומר אמר חדא בכ"ח ובבית שאור כ"ח לא מהני הגעלה וכ"פ בקיצור פסקי הרא"ש וע"כ הקשה על הטור סי' תנ"א דהיאך פסק דאפי' כ"ח שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפי' בחמין והניח בצ"ע ובאמת בקפה"ר נראה בפי' דסובר הטור בדעת הרא"ש כמ"ש הק"נ וא"כ תמיהתו על הטור באמת גדול מאד וצ"ל דבחיבורו חזר הטור ממ"ש בדעת הרא"ש בקפה"ר וסובר הפשט בהרא"ש כמ"ש דחולק עם הרי"ף והטעם דחזר י"ל דהי' קשה לו אפשטו של הק"נ הלשון כל הכלים שאמר שמואל שמורה דגם אכ"ח קאי וגם מהב"י שם ד"ה כל הכלים נראה דסובר בדעתו כן, וממיל' לפי הנחה זו יש לברר בס"ד גם דעת רבינו בזה דמדכתב כל כלי חרס כו' וגם מדהשמיט מלת בצונן בתר מותר להשתמש בהן מצה נראה בפי' דגירסת רבינו בגמ' כגירסת הרי"ף ומדהשמיט מלת בצונן דכ' הרי"ף מוכח בפי' דסובר הפשט בהא דשמואל כמ"ש הרא"ש דאפי' בחמין מותר להשתמש בהן מצה ובבית שאור דוקא בחמין אסור אבל בצונן מותר נמצא לפי"ז קיימו רבינו והרא"ש והטור בחדא שיטתא, וא"כ ק"ל עמ"ש רבינו אחר וכן עריבות כו' הרי הן כבית שאור ואין משתמשין בהן בפסח נראה דאפי' ע"י צונן אין משתמשין בהן דהלשון ואין משתמשין בהן בפסח מורה דאין משתמשין בהן כלל הלא לפמ"ש סובר דאפי' בבית שאור מותר להשתמש בצונן ועריבות סוב' דהוי כבית שאור וא"כ אמאי לא משתמש בהן בצונן ומחמת קושיא זו רציתי לחזור ממ"ש דסוב' כהרא"ש ורציתי לומר דסובר לגמרי כהרי"ף והא דהשמיט מלת בצונן י"ל דסמך עמ"ש אח"כ גבי עריבות ואין משתמשין בהן בפסח אבל אח"כ ראיתי שהש"ג בסוגיתינו גכ"כ דרבינו והטור קיימו בחדא שיטת' וא"כ נשאר על רבי' קושיתינו אם לא שנאמר דכוונת רבינו דאין משתמשין בעריבות בפסח מה שדרך להשתמש בהן דהיינו לישה וכמ"ש רבינו אח"כ דלישה הוי כמו תשמיש דחמין כמובן. אבל עדיין ק"ל כיון דרבי' סובר כהרא"ש והטור דאין חילוק בין כלי שטף לכ"ח א"כ קשה לגירסת רבי' על שמואל דמדוע אמר כל כ"ח מדוע לא אמר כל הכלים בשלמ' להרי"ף דמחלק בין כלי שטף לכ"ח שפיר נקט שמואל כ"ח אבל לרבי' קשה, וי"ל דאי הוה אמר שמואל כל הכלים הי' מקום לטעות דכ"ח לא נכלל בהן ולשון כל פירושו כל גווני כלים ולא כל מינים וכיון דקאמר חוץ מבית שאור ע"כ קאמר כל הכלים כלומר בכל גווני כלי שטף מותר להשתמש בהן מצה

בחמין חוץ מבית שאור וא"כ לא הוה ידעינן דאפי' בכ"ח הד"כ ע"כ קאמר כל כ"ח ודו"ק ולענין הלכה פסקינן בש"ע סי' תנ"א כשיטת רבינו והרא"ש והטור:

פירוש י

א"ל (ט) רבינא לרב אשי הני סכיני דפסחא כו', ג"ז בסוגי' שם אלא רבינו קיצר מלשון הגמ' כדרכו כמ"ש בהקדמתו והשמיט לדידי חדתא קא עבדינן דקא' רב אשי כיון דליכ' שום נפ"מ מזה וא"כ לכאורה מדוע לא השמיט גם מ"ש קתייהו בטינא כו' כיון דלית הלכתא כר"א בזה ולא הי' לו להביא אלא והלכתא אידי ואידי ברותחין כמו שהביאו הרי"ף והרא"ש, וי"ל כיון דרצה רבינו להודיענו את פשטו דגם והלכתא אידי ואידי כו' מדברי ר"א ע"כ הוכרח להביא א"ז, אבל לכאורה ע"ז גופא ק"ל דמה נפ"מ אי ר"א אמר והלכתא כו' הלא בלא"ה הי' פסקינן כיון דהגמ' אמר והלכתא וא"כ גם זה לא הי' לרבינו למימר וצ"ל כמ"ש החידושי מהרי"ק דנפ"מ לי"ש להחמיר על עצמו ללבן כר"א דאי לא הוה אמר ר"א והלכתא כו' אלא הגמ' אז לא הי' שרי משום דמחזי כיהורא כמובן, אבל עדיין ק"ל מנ"ל לרבינו דר"א אמר גם והלכתא כו' וצ"ל דלמד ממלת לדידי דקאמר ר"א דאי נאמר דלכ"ע סובר ר"א דבעי ליבון א"כ עדיין קשה על מלת לדידי נהי דמלת חדתא משני שפיר דכוונתו כעין חדתא אבל מדוע אמר לדידי הלא לכ"ע ס"כ בשלמא בהה"א דחדתא פירושו חדתא ממש שפיר אמר לדידי כיון דלכ"ע באמת לא הי' מחמיר לעשות חדתא אבל בתר דמפ' דחדתא כעין חדתא עדיין קשה על מלת לדידי אעכצ"ל והלכתא כו' ג"כ ר"א אמר וע"כ קאמר שפיר לדידי כלומר לדידי' הי' מחמיר בליבון אבל לכ"ע לא בעי ליבון אלא סגיא בהגעלה כמובן, אלא לפי"ז עדיין ק"ל על רבי' כיון דמלת לדידי הקוטב דר"א אמר גם והלכתא א"כ אמאי השמיט רבינו את תחלת דברי ר"א אעכצ"ל דלא הי' גירסתו בגמרא אלא כמו שהביא וא"כ ממנ"פ ק"ל על רבינו אי הי' גירסתו בגמ' כמו שהביא קשה עליו דמנ"ל דוהלכתא כו' ג"כ ר"א אמר ואי היה גירסתו כמו שאיתא לפנינו ובאמת ממלת לדידי למד את פשטו קש' מדוע השמיט את תחלת דברי ר"א כיון דמשם למד את פשטו:

פירוש יא

וע"כ נ"ל בס"ד דלעולם הי' גירסתו בגמ' כמו שאיתא לפנינו ואת פשטו לא ממלת לדידי למד אלא מהיכא שלמד התו' חולין ח' ע"א ד"ה שליבנה עי' מהרש"א ומהר"ל שם ותראה דמהסתירה שהי' קשה להתו' אדרב אשי מע"ז דמחלק בין היתירא בלע לאיסורא בלע למד דוהלכתא כו' ג"כ ר"א אמר וכיון דרבינו ג"כ משם למד ע"כ השמיט שפיר את תחלת דברי ר"א, אלא על התו' גופא עדיין ק"ל דמדוע לא הביא ראי' לזה ממלת לדידי כמו שכתבנו כיון דעל הראי' מסתירה דע"ז איכא למיפרך כמו שמחלק הרי"ץ גיאת בין חמץ

לנותר כמו שאכתוב לקמן בס"ד בשם הרא"מ, וצ"ל בהתוספת כך דלכאורה קשה על ר"א דמדוע קאמר כלל לדידי חדתא כו' מדוע ל"ק תיכף קתייהו בטינא כו' הלא אמורא צריך לפ' דבריו וע"כ מחמת קושי' זו סובר התו' די"ל הפשט בר"א כך לדידי באמת חדתא ממש עביד ולכ"ע סובר דבעינן כעין חדתא דהיינו ליבון וכיון דרצה לרמז לרבינא דלדידי חדתא ממש עביד ע"כ קאמר לדידי חדתא כו' כלומר לדידיה עשה חדתא ממש ולכ"ע כעין חדת' וכיון די"ל הפשט במלת לדידי אפילו כשנאמר דר"א סובר דלכ"ע צריך ליבון ע"כ לא הביא התוס' ראי' ממלת לדידי אלא מהסתירה דע"ז אבל בתר דידעינן דוהלכתא כו' ג"כ רב אשי אמר באמת הפשט במלת לדידי כמו שכתבנו ועל הקושיא דאמורא צריך לפ' דבריו י"ל דלחדודי דרבינא אמר כן ודו"ק. ואח"כ ראיתי בחידושי מהרי"ק ובהרא"ם בביאורו כאן שכתבו ג"כ דרבינו מהסתירה דע"ז למד דוהלכת' כו' ג"כ ר"א אמר אבל המרש"ל בביאורו כאן ל"ס כוותייהו וצ"ל שהמרש"ל רצה לפרש את רבי' גם לפי שיטת הרי"ץ גיאת שהביא הרא"ם שמחלק בין נותר לחמץ ואע"ג דהרא"ם כתב שהוא דוחק לא הי' דוחק להמרש"ל כיון דגם הרמב"ן ס"כ מובא בר"ן בסוגיתינו וכיון דלפי שיטה זו ליכא סתירה ברב אשי מע"ז ע"כ לא מפרש המרש"ל כוותייהו אלא מפ' בענין אחר עי"ש ולכאורה קשה עליהם דמדוע לא מפרשו דממלת לדידי דאמר רב אשי למד רבינו אבל בהנ"ל אליבא דהתוס' ל"ק מידי כמובן, ובמו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן ראיתי שכ' דלא מחמת איזה נפ"מ לדינא מפ' רבינו דוהלכתא כו' ג"כ ר"א אמר אלא כדי שלא תקשה על הגמ' הקושי' שכתב עי"ש אבל לא זכיתי להבין את דבריו וכי עשה רבינו את חיבורו זה לתרץ איזה קושיא מעל הגמ' אם לא שיש נפ"מ לדינא אעכצ"ל כהנ"ל:

פירוש יב

ודוקא (י) גבי חמץ דהיתירא בלע כו', נראה מרבי' ז"ל דבהיתירא בלע אין חילוק בין סכין גדולה לסכין קטנה ול"צ רק הגעלה אבל באיסורא בלע מחלק בין סכין גדולה לסכין קטנה דמדהביא את הירושלמי דאיירי באיסורא בלע ומחלק בין סכין גדולה לקטנה עכ"מ כמ"ש וא"כ צ"ל מ"ש אח"כ אבל לחתוך בה דבר חם צריך הגעלה כוונתו כשהיתירא בלע דהיינו חמץ בפסח, אבל לכאורה ק"ל על רבינו דלפמ"ש התוס' פסחים ל' ע"ב ד"ה והלכתא בשם הר"ת נראה דכשמחלק בין היתירא בלע לאיסורא בלע לא מחלק בין סכין גדולה לקטנה וכשמחלק בין סכין גדולה לקטנה לא מחלק בין היתירא בלע לאיסורא בלע וכ"ס התו' חולין ח' ע"ב ד"ה שליבנו וא"כ כיון דרבינו סובר כתירוצו הא' של הר"ת לחלק בין היתירא בלע לאיסורא בלע היכי הביא אח"כ את הירושלמי

שמחלק בין סכין גדולה לקטנה, אבל אח"כ ראיתי דהתו' ע"ז ע"ו ע"ב ד"ה אמר הביא בשם הר"ת דקאמר ג"כ כרבינו וא"כ י"ל דרבינו סובר כהר"ת דע"ז, אבל לכאורה קשה על התוס' דע"ז גופא היאך הביא בשם הר"ת דלא כמו שהביא בפסחים וחולין אבל כבר עמד ע"ז המהר"ל בע"ז שם אלא המר"ל לא הקשה אלא מתו' חולין ובאמת כשתעי' שפיר בתוס' חולין י"ל שג"כ כיוון למ"ש התו' ע"ז דכיון שהביא התוס' חולין מקודם את החילוק בין היתיר' בלע לאיסורא בלע וע"ז כתב ועוד אר"ת כו' וי"ל דהכי פירושו ועוד אר"ת דאפי' כשאיסורא בלע ג"כ יש חילוק בין סכין גדול לקטן אבל בתו' פסחים ל"ל כן כיון שהביא להיפך מתחלה החילוק בין סכין גדול לקטן ואח"כ החילוק בין היתירא בלע לאיסורא בלע וא"כ עדיפא הי' מקשה המר"ל מהתוס' פסחים, אבל ראיתי במהרש"ל בח"ש פסחים שכ' לפ' את התוס' פסחים דסובר ממש כהתוס' ע"ז וא"כ י"ל דגם המר"ל סובר הפשט בתוס' פסחים כן וע"כ לא הקשה רק מתוס' חולין וכיון דלפי פשטינו הנ"ל באמת גם מתו' חולין ל"ק א"כ ל"ק הסתירה של המר"ל על התוס' מידי כמובן. אבל בח"ש הנ"ל ראיתי סתיר' גדולה עם מ"ש בביאורו כאן דבביאורו סובר הפשט בתוס' פסחים דגם סכין קטן צריך ליבון כשאיסורא בלע וגדול אפי' כשהיתירא בלע וזה דלא כמ"ש בח"ש דשם סובר דגם בגדול דוקא כשאיסור' בלע צריך ליבון ועוד סתירה ראיתי דבביאורו כתב הפשט במ"ש רבי' אבל לחתוך בו רותח צריך הגעל' דכוונתו כשהיתירא בלע דהיינו באיסור חמץ ובח"ש כתב להיפך דכוונתו כשאיסורא בלע וצ"ע:

פירוש יג

אין (יא) לדקדק היאך מגעילין כלים כו', מפשטות לשון רבינו נראה שהקשה על הגעלת כלים דפסח כיון דמזה דיבר במל"ת זו וע"ז באמת ל"ק מידי כיון די"ל דבאמת לא שרי להגעיל אלא קודם זמן איסורו שעדיין היתר ואין כאן שוב שום ביטול איסור כמ"ש הט"ז והמג"א סי' תרכ"ו וא"כ מה הקשה רבינו אעכצ"ל דלא על הגעלת דפסח הקשה אלא על הגעלת כלים אסורים אבל ע"ז ג"כ ק"ל דמה שייכות יש לקושיא זו כאן בהל"פ וצ"ל כיון דרבינו רצה לברר כאן את כל דיני הגעלה ע"כ דיבר גם מקושי' זו, אבל עדיין על גוף הקושי' ק"ל דילמא באמת לא שרי להגעיל אלא כלים שאינם בני יומן ועל כלים שאינם בנ"י באמת ל"ק מידי די"ל כיון דהוי נותן טעם לפגם ע"כ שרי לבטל לכתחילה אבל אח"כ ראיתי דזה ל"ק מידי דלא מיבעיא כשסובר רבינו כהר' יוסף מובא בתוס' פסחים ל' ע"א ד"ה לשהינהו דצריך תרתי לטיבותא שיהא שרי לבטל לכתחילה נטל"פ וגם איסור משהו אבל משום נטל"פ גרידא לא שרי אז בודאי ל"ק מידי אלא אפי' כשסובר דמטעם נטל"פ גרידא ג"כ שרי לבטל לכתחילה ג"כ ל"ק מידי כיון דהגעלה ילפינן מכלי

מדין כדאיתא בע"ז ע"ה ע"ב וכיון דהגמ' שם הקשה ולמ"ד נטל"פ מותר גיעולי נכרים דאסר רחמנא היכי משכחת לה ומשני לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא אכ"מ דלמ"ד דנטל"פ מותר מוכח מגיעולי מדין דשרי להגעיל כלי ב"י וכיון דפסקינן דנטל"פ מותר ושרי להגעיל אפי' כלי ב"י ע"כ הקשה רבינו שפיר כמובן. אבל עדיין קשה מה הקשה רבינו הלא הא דאין מבטלין אלכ"ת אינו אלא מדרבנן גזירה דילמא אתי למיעבד בעינא כמ"ש הש"ך יו"ד סי' צ"ט ס"ק ז' בשם התו' ואף דהראב"ד סובר דמדאורייתא אסור כמ"ש הש"ך שם מכ"מ כיון דרבינו ג"כ מבעלי התו' ע"כ דגכ"ס כהתוס' וכיון דהגעלת כלים מכלי מדין ילפינן א"כ מדוע לא נאמר דגזה"כ היא, אבל כבר מתרצו א"ז הרא"מ והמרש"ל ז"ל בביאורם כאן אלא עדיין ק"ל על דבריהם דהיאך קאמרו דקושית רבינו דמדוע לא אסרו רבותינו מדרבנן שלא להגעיל הלא כיון דמכלי מדין ילפינן הגעלה א"כ הו"ל דבר המפורש בקרא וע"כ לא אסרו חכמינו ז"ל כמ"ש הט"ז או"ח סי' תקפ"ח וביו"ד סי' קי"ז מובא בי"מ סי' רצ"ה וגם הראה על התוס' ב"מ ע' ע"ב ד"ה תשיך שגכ"ס כהט"ז ואני הראיתי לדעת שגם מתוס' דף ס"ד ע"ב שם ד"ה ולא גכ"מ כהט"ז ואח"כ מצאתי שכבר קדמני בזה הח"ס יו"ד סי' ק"ט וכיון דרבינו ג"כ מבעלי התו' ע"כ דגכ"ס כהט"ז וא"כ קשה קושיתינו על תירוצם וצ"ל דסברו דזה לא הוי דבר המפורש בקרא כיון דל"כ הגעלה בפי' אלא תעבירו באש כתיב דהיינו ליבון אלא הגעלה ג"כ ילפינן משם כמ"ש רש"י פ' במדבר פל"א פכ"ג ועי' ח"ס יו"ד סי' ע"ג וח' ששי סנ"ב, ועמ"ש רבינו אין לדקדק ול"כ אין להקשות עי' חידושי מהרי"ק אות כ"ו שדיבר אריכות מזה:

פירוש יד

ובפ"ק (יב) דחגיגה בירושלמי כו', בירושלמי שלפנינו ספ"ק דחגיגה איתא הכי ר' אבהו בשם ר' יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור והקשה הירושלמי ולא מתניתא היא אם שוגג מותר אם מזיד אסור פי' הקה"ע ופריך ולא מתני' היא בפ"ה דתרומות סאה של תרומה שנפלה לפחות ממאה ואח"כ נפלו שם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור ומשני הירושלמי מתניתא בתרומה דרובה אתא מימר לך ואפי' בשאר כל הדברים פי' הקה"ע ומשני מתניתין בתרומה דחמירא דהא אינה מתבטלת בפחות מק' לפיכך החמירו בה דאסור במזיד אתא ר"י לאשמעינן דאפי' בכל האיסורין הד"כ עכ"ל וכיון דרבינו הביא בשם הירושלמי דה"ה לכל האיסורים שבתו' נרא' בפי' דסובר דר' יוחנן [ולרבינו הי' הגירסא ר' אבהו בשם רב אחא אבל לפי גירסא שלפנינו גם בתרומות ספ"ה הלכה ג' איתא בשם רבי יוחנן] לא הוסיף על המשנה דתרומות אלא איסורי תורה אבל לא איסורי דרבנן ולכאורה מנ"ל כן דילמא הוסיף איסורי דרבנן ג"כ, וצ"ל דרבינו

למד א"ז משום דהיה קשה לו מה הקשה הירושל' ולא מתניתא היא הלא י"ל דממשנ' לא הוה ידעינן אלא איסורי דאוריית' דומיא דתרומה ואתא רבי יוחנן להוסיף אף איסורי דרבנן וע"כ קאמר כל האיסורין כו' אעכ"מ דהירושלמי סובר דגם ר"י ל"ק אלא באיסורי דאורייתא, ואי"ל דהירו' באמת מתרץ כן דר"י הוסיף איסורי דרבנן דא"כ מדוע קאמר מתניתא בתרומה דרובה הול"ל סתם מתנית' בתרומה כדי שנוכל לפ' דכוונתו בתרומה דאורייתא ומדקאמר בתרומ' דרובה עכ"מ דצריך לפרשה כמו שמפ' הקה"ע הנ"ל דאפי' שאר איסורי תורה לא הוה ידעינן וע"כ שפיר למד רבינו בהירושל' כהנ"ל כמובן. ומה מאד י"ל בזה מדק"ל על רבינו כיון דהירושלמי שהביא במס' תרומות ג"כ אית' וכיון דרבי' דיבר מתחילה ממשנ' זו דתרומות אמאי לא מציין על הירו' דתרומות אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דכשתעי' בירושלמי דתרומות תמצא דבדבר אחד שינה מירושלמי דחגיגה דבתרומות ליתא מלת דרובה אלא הכי איתא מתניתא בתרומה אתא מימר לך אפי' שאר כל דברים וכיון דליתא שם מלת דרובה הוה יכל"ל דהירושלמי באמת מתרץ דר' יוחנן אתא להוסיף איסורי דרבנן וכדי שלא נטעה כן ע"כ הביא רבינו את הירושלמי חגיגה להוכיח ממלת דרובה כהנ"ל ודו"ק.אבל עדיין ק"ל כיון דלפי הנ"ל צ"ל דכוונת רבי' להוכיח מהירושלמי דל"ת דדוקא תרומה אין מבטלין לכתחילה אלא ה"ה כל איסורין שבתורה וכמו שבאמת המשך לשון רבינו מורה ע"ז א"כ מדוע הוכיח א"ז מהירושלמי דוקא הלא גם מגמ' ביצה דף ד' ע"ב ג"כ הי' יכול להוכיח כן דמדלא משני הגמ' כן על הא דהקשה ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה מוכח בפי' דלא בתרומה דוקא הד"כ וצ"ל דרבינו סובר דמגמ' ליכא הוכחה כל כך כיון די"ל דמשו"ה לא משני הגמ' כן כיון דדיבר שם מעצי מוקצה שאסורין מדרבנן ע"כ לא נחית לחלק בין תרומה לשאר איסורי דאורייתא אלא סגיא במה שמתרץ שם או י"ל כיון דרצה הגמ' להקשות אח"כ מר"א דסובר דדשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל ע"כ משני אבל בדרבנן מבטלין כדי שיהא המשך להקושיא שהקשה אח"כ כמובן:

פירוש טו

וי"ל (יג) דוקא לאכול האיסור כו', עי' בהרא"ם בביאורו כאן מ"ש בכוונת תירוצו של רבינו ולי"נ בס"ד דלפמ"ש הב"י יו"ד סי' פ"ד בשם א"ח וקבעו להלכה בש"ע שם סעיף י"ג דדוקא כשמכוין לאכול האיסור אין מבטלין לכתחילה אבל כשמכוין להתיר ההיתר ולהפריד ממנו האיסור מותר עי' ש"ך וט"ז ונחלת צבי שם וכ"ס הטור או"ח סי' תנ"ג עי' פר"ח שם א"כ י"ל דגם רבינו לזה כיוון וה"ק רבינו דאלו הי' נעשה דבר מן המים אז י"ל דמכוין לבטל האיסור ג"כ וע"כ היה באמת אסור אבל עכשיו דלא עושין שום

דבר מן המים שנפלט בהן האיסור י"ל דאין כוונתו לבטל האיסור אלא להכשיר הכלי והיכא דאין כוונתו לבטל האיסור באמת שרי לבטל ואפי' לשיטת הט"ז יו"ד סי' קל"ז סק"ד דדוקא היכא דא"א בענין אחר שרי לבטל בכה"ג וכן מרמז לזה שם סי' צ"ט ס"ק ז' ג"כ עולה כוונתינו בדעת רבינו יפה כיון דגם כאן א"א בענין אחר כמובן, ואח"כ ראיתי בר"ן ז"ל ע"ז פ"ב על המשנה נודות העכו"ם שכ' גבי דיני הגעלה לתרץ על הקושיא שהקשה ג"כ כרבינו כמו שכתבנו בדעת רבינו אלא מהר"ן נראה דאפי' כשעושין איזה דבר מהמים ג"כ י"ל סברת הא"ח הנ"ל אבל ברבינו י"ל דסובר דל"ל כסברת הא"ח אלא דוקא כשאין עושין שום דבר מהמים ועי' תו' פסחים ל' ע"א ד"ה לשהינהו שהקשה על קדירות בפסח קושית רבינו דהיאך מגעילין ומתרץ שני תירוצים וגם הר"ן שם מתרץ באופן אחר ובאמת על הר"ן קשה דמדוע לא מתרץ כמו שתירץ בע"ז עי' שעה"מ הל' מ"א פט"ו הלכ"ה שעמד ע"ז והניח בצ"ע ובדרך אפשר נ"ל דכשתעי' היטב בר"ן ע"ז תראה דמקודם שכ' ועוד שאפילו תאמר כו' לא הי' סובר סברת הא"ח הנ"ל שכתב אח"כ וא"כ י"ל דבפסחים מתרץ לרווחא דמילתא אפי' כשלא אמרינן כסברת הא"ח כמובן:

פירוש טז

אומר (יד) ר' יעקב כו' בפסחים ל' ע"ב איתא בעי מיניה מאמימר הני מאני דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסחא ומסיק הגמ' דאסור ולא מועיל להם הגעלה פרש"י ז"ל קוניא פלומי"ר בלע"ז ושל חרס הוא וטוח באבר [וכן פי' בע"ז ל"ג ע"ב ודף ע"ה ע"ב ד"ה קוניא ובכתובות ק"ז ע"ב] הנה מ"ש רש"י ושל חרס הוא ע"ז לית מאן דפליג כיון דהגמ' קאמר על איבעיא דקוניא והתור' העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם מוכח בפי' כן אבל מ"ש רש"י וטוח באבר ע"ז פליג הר"ת ז"ל כיון דסו' דכשטוח באבר מועיל הגעלה אלא מפרש קוניא היתוך זכוכית כמ"ש רבינו ז"ל בשמו ועי' תו' כתובות שם ד"ה הני ובע"ז ל"ג ע"ב ד"ה קוניא שכ' דמדוע חולק על רש"י ושגם הארוך מפ' כר"ת, ועלה ברעיוני לספוקי אי גם רש"י משום שחולק על ר"ת וסובר דלקוניא שטוח בזכוכית מועיל הגעלה ע"כ מפ' שטוח באבר או דילמא גכ"ס כר"ת דלקוניא שטוח בזכוכית לא מועיל הגעלה ומה שמפ' שטוח באבר חדא מינייהו נקט או משום דסו' דממילא ידעינן היתוך זכוכית במכ"ש ומה שהביאני לזה הלא מילתא דפשיטא היא כיון דקוניא שטוח באבר דמועיל הגעלה לר"ת סובר רש"י דלא מועיל מכ"ש לקוני' שטוח בזכוכית שגם לר"ת לא מועיל בודאי דלרש"י ג"כ לא מועיל אבל לפי מה שראיתי בתוס' כתובות הנ"ל י"ל דכמו שהי' קשה לר"ת על פירושו של רש"י אם היה כולו מעופרת לא הי' נאסר ועכשיו שאין בו אלא עופרת מעט יאסר ומחמת קושיא זו ל"ס כרש"י עי"ש כמ"כ נמי י"ל

להיפך דגם לרש"י הי' קשה על פירושו של ר"ת דאם הי' כולו של זכוכית לא היה נאסר ועכשיו שאין בו אלא זכוכית מעט יאסר וחילוקו של הר"ת לא היה ניחא לרש"י ומשו"ה לא מפר' כר"ת או דילמא מודה רש"י לחילוקו של ר"ת כן יש להסתפק בדעת רש"י. אבל אח"כ ראיתי דמרש"י גופא יש לפתור ספיקתינו דאי נא' דרש"י מחמת קושי' הנ"ל ל"ס כר"ת א"כ קשה על רש"י הלא גם כשטוח באבר ג"כ קשה קושי' זו כמו שבאמת הקשה ר"ת אעכצ"ל דלרש"י הי' איזה חילוק כשכולו מעופרת או כשטוח בעופרת וא"כ גם כשטוח בזכוכית ג"כ י"ל את החילוק זה, ואח"כ ראיתי בתשו' בעי חיי יו"ד סי' ק"ט שכ' ג"כ דרש"י לא חולק ער"ת אלא כשטוח באבר פליגי דלר"ת מועיל הגעלה ולרש"י גם בזה לא מועיל וכיון דרבינו לא הביא אלא את פירושו של ר"ת מוכח דסובר כוותי' וכ"נ מהמרדכי ז"ל פ"ב דפסחים סי' תקפ"ה שג"כ לא הביא אלא את הר"ת:

פירוש יז

אבל הרמב"ם ז"ל הלחו"מ פ"ה הלכ"ה סובר כרש"י מדכ' כל כלי חרס כו' בין שהיו משוחין ושועין באבר שעושין אותן כעין זכוכית כו' וגם בהל' מ"א פי"א הלי"ט כתב כלי חרס העושים באבר כו' ומדכ' באבר מוכח בפי' דסובר כרש"י הן אמת דהבעי חיי סי' הנ"ל אות י"ז מסופק בדעת הרמב"ם דאפשר דסובר כרש"י וה"ק שעושין אותן בהיתוך עופרת כעין זכוכית או אפשר דסובר כהר"ת וה"ק שעושין אותן בהיתוך זכוכית כעין זכוכית וכ"כ בחיבורו שיירי כנה"ג או"ח סי' תנ"א אבל מצאתי בהב"ח והפר"ח ז"ל שם שכתבו בדעת הרמב"ם כמו שכתבנו וכ"ס ז"ל כרש"י הריטב"א בע"ז שם והר"ן בפסחים שם, אבל מהאשכול ז"ל בע"ז הל' הלוקח כלי תשמיש מן העכו"ם נראה דפסק לחומרא כהשני פירושים מדהביא גם את פירושו של הגאון עי"ש וזה באמת שיטת הרא"ש ז"ל בע"ז שם שג"כ הביא את השני פירושים וכ"נ דסובר בדעת הרא"ש הטור ז"ל בקיצור פסקי הרא"ש שם אות כ"ד. אבל לכאורה ק"ל על הרא"ש דבפסחים לא הביא אלא את פירושו של ר"ת וכיון דסתם שם כר"ת מדוע הביא בע"ז גם פירושו של רש"י וגם הק"נ שם הרגיש בזה אלא על הרא"ש י"ל דמשו"ה הביא בע"ז פירושו של רש"י לאשמעינן דר"ת חולק עליו ולהלכה סמך אסתימתו דפסחים או י"ל דסמך על מה שהביא את ר"ת באחרונה כמ"ש הכנה"ג הנ"ל אבל על הטור בקפה"ר דע"ז דסו' בדעת הרא"ש דפסק כתרווייהו ומשו"ה ל"כ בקפה"ר בפסחים מהשני פירושים כלום אלא כתב סתם דקוניא ק"ל בתרתי חדא דמדוע הביא הרא"ש בפסחים רק את פירושו של ר"ת ועוד מנ"ל הכרח לפירושו בדעת הרא"ש דילמ' באמת סובר כמו שכתבנו. ונ"ל בס"ד דהטור סובר דאי נאמר בדעת הרא"ש כפירושינו מדוע לא הביא לא בע"ז ולא בפסחים את שיטת הר"ת

בשלימות כמו שהביאו רבינו והמרדכי הנ"ל מדוע השמיט מהר"ת דכשטוח באבר שרי בהגעל' אעכ"מ דפסק כתרווייהו ע"כ הביא את שיטתם בלשון שנראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומה שהביא בפסחים רק את הר"ת כוונתו ללמוד מיניה היתר בכלי זכוכית שלם כמ"ש הב"ח או"ח סי' תנ"א כמובן, וא"כ ק"ל על הטור או"ח שם דמדוע לא הביא שם אלא פירושו של רש"י וביו"ד סי' קל"ה הביא את הב' פירושים וי"ל כיון דהטור רצה לגלות את דעתו בדעת רש"י דלא פליג על ר"ת אלא נקט טוח באבר וכ"ש טוח בזכוכית כהנ"ל מחודש ט"ז ע"כ נקט גם הטור באו"ח פירושו של רש"י לרמז דכ"ש כשטוח בזכוכית דבטור עכצ"ל הפשט כן דאל"כ הי' סתיר' בדבריו מיו"ד ודוק:

פירוש יח

וגם י"ל בס"ד בהנ"ל מדק"ל על הב"י או"ח סי' הנ"ל דמדוע הביא את הר"ת מהמרדכי מדוע לא הביא את הר"ת מהתו' ע"ז וכתובות ואי משום דרצה להודיענו דגם המרדכי סו' כהר"ת ומשו"ה פסק כר"ת נגד רש"י כיון שהם רבים הלא גם התוס' סובר כהר"ת ושפיר הי' יכול לפסוק כר"ת מחמת התוס' וא"כ אמאי לא הביא את הר"ת מהתו', אלא ע"ז י"ל דעל התוס' הוה יכל"ל דל"ס כהר"ת אלא ביין נסך אבל לא גם בחמץ בפסח וע"כ לא הביא את הר"ת מהתו' דלכאורה יש לדקדק דמדוע לא הביא התו' את הר"ת אלא בע"ז וכתובות מדוע לא הביאו גם בפסחים וגם הכנה"ג הנ"ל עמד ע"ז אלא הכנה"ג הקש' על הר"ת גופא דמדוע לא הקשה על רש"י גם בפסחים ועל הר"ת באמת איני רואה שום קושי' כיון דעכצ"ל שגם על רש"י פסחים הקשה דאל"כ היכי הביאו רבינו והמרדכי והרא"ש את הר"ת בפסחי' אלא אי קשה על התו' קשה ואפשר דגם הכנה"ג על התוס' כיוון ואח"כ ראיתי בבעי חיי סימן הנ"ל אות י"ז שיפה כתבנו בכוונת הכנה"ג כיון דשם כתב בפי' דעל התוס' הקשה וא"כ י"ל דהתוס' באמת ל"ס כהר"ת להתיר כשטוח באבר ע"י הגעלה אלא ביין נסך אבל לא בחמץ בפסח דחמיר שהוא בכרת וע"כ לא הביא התוס' את הר"ת אלא בע"ז וכיון די"ל אליבא דהתו' כן ע"כ לא הביא הב"י את הר"ת מהתו' כיון דהב"י על חמץ בפסח קאי אבל מהמרדכי הביא שפיר כיון דהמרדכי ג"כ בפסחים הביאו, אבל עדיין ק"ל על הב"י דמדוע לא הביא את הר"ת מהרא"ש כיון דגם הרא"ש בפסחים הביאו אעכצ"ל דהב"י סובר כיון דהרא"ש הביא בע"ז גם את רש"י והוה יכל"ל דפסק כתרווייהו וכמו שבאמ' סובר בדעת הרא"ש הטור הנ"ל ולא הי' סיוע מהרא"ש להר"ת ע"כ לא הביאו רק מהמרדכי וא"כ קשה על הב"י הלא גם המרדכי בע"ז פ"ב בהגהותיו הביא גם את רש"י וא"כ גם בהמרדכי י"ל דפסק כתרווייהו וא"כ נשאר עליו הקושי' מדוע לא הביא את הר"ת מהרא"ש. אבל לפמ"ש לפ' את הטור דמדוע סובר

בדעת הרא"ש דפסק כתרווייהו באמת על הב"י ל"ק מידי כיון די"ל דאליבא דהרא"ש גכ"ס הב"י כמו שסובר הטור אבל אליבא דהמרדכי סובר דל"ל דמשום דהביא בע"ז גם את רש"י ע"כ פסק כתרווייהו כיון דהמרדכי הביא בע"ז וגם בפסחים גם מ"ש הר"ת דכשטוח באבר מותר בהגעלה וכיון דהביא את דברי הר"ת בשלימות לא כמו שהביא הרא"ש ממיל' תו ל"ל בדעת המרדכי כמ"ש לפ' את הטור בדעת הרא"ש וגם פשטו של הב"ח הנ"ל אליבא דהרא"ש ל"ל אליבא דהמרדכי כיון דלא בפסחים הביא את החילוק של כלי זכוכית שלם אלא בע"ז אעכצ"ל דבפסחים באמת סתם כהר"ת ומ"ש בע"ז גם פירושו של רש"י כוונתו לאשמעינן דר"ת חולק עליו וכיון דהמרדכי ג"כ פסק כר"ת ע"כ הביא הב"י את הר"ת מהמרדכי מהטעם הנ"ל ודו"ק:

פירוש יט

אבל לכאורה ק"ל על הב"י קושיא אחרת כיון דסתם באו"ח סי' תנ"א כר"ת מדוע ל"כ כלום ביו"ד סי' קנ"ה על מה דפסק הטור שם כתרווייהו כשיטת הרא"ש הנ"ל ובש"ע יותר גדול אצלי התימא דבאו"ח שם סעיף כ"ג פסק כר"ת ואע"ג דנראה מהמג"א שם ס"ק מ"ה דהי' מסופק בהמחבר אי סובר כהמרדכי אבל באמת לא כך אני חושב בדעת המג"א דלכאורה קשה מדוע כתב המג"א בלשון אפשר הלא מהב"י שם נרא' בפי' דסתם כהמרדכי בשם ר"ת וע"כ נ"ל בס"ד דהמג"א כיוון בזה לפתור את ספיקתו של הבעי חיי בדעת הרמב"ם הנ"ל מחודש י"ז וכיון דהמג"א גכ"ס כהב"ח והפר"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם דסובר כרש"י וכדי שלא נאמר דמהמחבר נר' דלס"כ כמ"ש הבעי חיי עכ"כ המג"א אפשר שכיוון כו' כוונתו דבכאן י"ל דלא על לשון הרמב"ם כיוון המחבר אלא עמ"ש המרדכי וכיון דהמג"א גכ"ס כהבעי חיי דדרכו של הב"י לתפוס בש"ע את לשון הרמב"ם עכ"כ המג"א בלשון אפשר עיין בבעי חיי ותראה שכוונתי בס"ד בדעת אמיתי של המג"א, וכיון שכן ממילא מוכח שגם המג"א סובר בדעת המחבר שסתם כר"ת וכיון דסתם המחבר שם כר"ת א"כ היכי כתב ביו"ד שם כשיטת הטור דפסק כתרווייהו וגם על החק יעקב והבאר היטב ק"ל דכ' בסי' תנ"א וז"ל הסכמת אחרונים להחמיר אף בהיתוך אבר מדוע כתבו בשם הסכמת אחרונים הלא הש"ע גופא ביו"ד שם פ"כ וגם על הלבוש ק"ל דביו"ד שם פסק כתרווייהו וא"כ למה עשה באו"ח שם שני שיטות מהם וצ"ע. אבל אח"כ מצאתי שכבר עמדו על הש"ע בזה הפר"ח והכנה"ג או"ח שם והניחו בצ"ע וגם האלי' רבה שם דיבר מזה ומתרצו עי"ש, ולי"נ בס"ד ליישב דהמחבר סובר דרש"י חולק על הר"ת ולא כהנ"ל מחודש ט"ז והרא"ש והטור פסקו לחומרא כתרווייהו וע"כ פסק בש"ע יו"ד גכ"כ ובאו"ח כיון דרצ' לקצר ע"כ לא נקט אלא חד פירו' על קוניא וסמך

עמ"ש ביו"ד והא דנקט את פירושו של הר"ת דוקא י"ל שכיוון בזה שלא נאמר כיון דהתו' לא הביא את הר"ת גם בפסחים מוכח דבפסח דהיתירא בלע לס"כ ע"כ הביא הש"ע בפסח את שיטת הר"ת ודו"ק, ודע דעל מלת דקוני' שכ' רבינו כתב הרא"ם וז"ל דקוני' פרש"י של חרס הן וטוחן באבר עכ"ל וק"ל היאך כתב על רבינו שהביא פירושו של ר"ת את פירושו של רש"י וצ"ע:

פירוש כ

חטה (טו) שנמצאת בעופות כו', כל מ"ש רבינו בזה היא מספר התרומות מובא במרדכי דפסחים סימן תקנ"ד אבל לכאורה ק"ל עמ"ש רבינו דאינו במשהו עד שיהא בכרת שזהו בפסח נראה דסובר דמשש ולמעלה כרת הוא דליכא אבל לאו איכא דאל"כ הול"ל דאינו במשהו עד שיהא בלאו שזהו בפסח וא"כ קשה הלא רבינו פסק במל"ת ע"ו בלפני זמנו כר"ש דליכ' לאו אלא איסור גרירא אבל מצאתי במרש"ל בביאורו כאן שכ' ע"ז וז"ל פירו' לר' יהודא דלוקה אקודם זמנו עכ"ל וכ"כ החידושי מהרי"ק והרא"ם נראה בפי' שכיוונו בזה לתרץ את קושיתינו ועי' לעיל מחודש ז' שכתבנו דל"ס רבינו כהר"ן דאוסר במשהו אפי' משש ולמעלה ומכאן נראה בפי' שכוונתי בס"ד לדעת האמיתי של רבינו בזה, ומ"ש רבי' אינו חוזר וניער כו' כ"פ גם הרא"ש והמרדכי פ"ב דפסחים והסמ"ק סי' רכ"ב [ודע דמ"ש הב"ח או"ח רסי' תמ"ז בשם הסמ"ג זה ט"ס וצ"ל הסמ"ק בקו"ף] והגמ"יי הלחו"מ פ"א הל"ה ועמ"ש הרהמ"ג והכ"מ דהרמב"ם פ"ד הלי"ב שם פסק דחוזר וניער עיין ריא"ז בש"ג פ"ב דפסחים על המשנה חמץ של נכרי אות ד' שכ' דפסק בפי' דאינו חוזר וניער וכ"פ הטור סי' הנ"ל והרמ"א פ"כ בלח בלח אבל לא ביבש ביבש, והראי' שהביא רבינו מצמר גמלים המשנה היא בכלאים פ"ט מ"א וגם המרדכי והגמ"יי הביאו ראי' זו אלא הם כתבו ביותר ביאור כי כל מ"ש החידושי המהרי"ק אות ל"ט בזה גם הם כתבו ולכאורה ק"ל על הרמב"ם ממשנה זו אבל לפמ"ש החידושי אנשי שם במרדכי שם ל"ק מידי עי"ש ותבין:

פירוש כא

ומ"ש רבינו וכן בשר מליח ישן כו' עי' חידושי המרי"ק אות מ' שמתרץ דמדוע כתב רבינו את הג' וכן אבל לא זכיתי להבין את תירוצו כיון דרבינו הביא ראי' דאינו חוזר וניער מצמר גמלים א"כ שוב ליכ' מקום לטעות לומר את חילוקו של המרי"ק כיון דצמר גמלים וצמר רחלים ג"כ היתר בהיתר ואפ"ה הביא רבינו ראי' משם דלא אמרי' חוזר וניער ממילא מוכח מהראי' גופא דרבינו סובר דאפי' כשנתערב כשהי' הכל היתר ג"כ לא אמרינן חוזר וניער וא"כ עדיין נשארה הקושי' דמדוע כתב את הג' וכן, וע"כ נ"ל בס"ד דל"כ וכן הב' אלא משום דרצה לאשמעינן את הדין דכ' גבי שומן ובוכן דחבית

רצה לאשמעינן דשני חדשים סמוך לפסח באמת אסור כמובן ומ"ש רבינו כתב ר"ש בתוספתא דמנחות כו' עי' חידושי מהרי"ק אות מ"ב מ"ש ע"ז, ומ"ש ואותן חטין שנמצאו במעי תרנגולת בפסח ראוי להחמיר כו' כ"כ התו' מנחות ס"ט ע"א ד"ה דבלע ובחולין צ"ז ע"א ד"ה אמר וכ"פ הטוש"ע או"ח סס"י תס"ז, ומ"ש רבינו בשם הרא"ם דנטל"פ בפסח אסור כ"כ ביראים סי' ק"ו מובא גם בהגמ"יי הלחו"מ פ"א אות ו' ועל גוף הסברא שכ' היראים משום דחמץ בפסח אסור במשהו עי' חידושי המרי"ק מה שמפלפל בזה מיין נסך, ומ"ש אבל מורי ר' יהודא כו' אומר דבכל מקום נטל"פ מותר כו' נ"ל מדהביא רבינו את שיטתם באחרונה מוכח דגכ"ס כוותייהו ועיי' בש"ג פ"ב דפסחים שהביא מתחלה את שיטת רבינו ובאחרונה הביא את שיטת היראים וא"כ נרא' דפסק כהיראים וכ"נ מהסמ"ק סי' רכ"ב והטוב"י או"ח סי' תמ"ז פסקו כהמתירים וכ"פ בש"ע אבל הרמ"א כתב דנוהגין כהמחמירים והמג"א כתב דבמקום שאין מנהג יש להורות דהמיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב והפרמ"ג בא"א פסק דאסור, ומ"ש רבינו דהרי"ף פסק כר"מ נ"ל בס"ד דכוונתו בזה לאפוקי משיטת הרב צמח גאון מובא ברי"ף שבת פרק כל הכלים דגם בכה"ג פסק כר' יהודא וכבר כתבנו מזה במל"ת ס"ה מחודש ע"ב וגם בספרי לשון משה כללי הש"ס כלל ר"מ ור"י הלכה כר"י, והרהמ"ג הלחו"מ פ"ה הלי"ג כתב שגם הרמב"ם פסק כהרי"ף וכן באמת פסקו כמעט כל הפוסקים עי' טוב"י וש"ע או"ח סי' תנ"ט, ומ"ש בהג"ה דשיעור מיל היינו רביע שעה וחלק אחד מכ' בשעה כתב מו"ה אייזיק שטיין ז"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל כן הוא בתוס' פסחים י"א ע"ב ד"ה אחד וכן בפ' מי שהיה טמא דמהלך אדם בינוני ביום אחד מ' מילין ויום אחד סתמא י"ב שעות נמצא הילוך מיל ברביע שעה וחלק כ' משעה עכ"ל ובש"ע סי' הנ"ל פסקינן ג"כ כן והח"י שם מברר את החשבון זה ביותר ביאור עי"ש:

מצוה עט

פירוש א

אין (**א**) **חייבין כרת אלא כו'**., לכאורה צ"ט דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו במלת שלא ונ"ל בס"ד ליישב דלשון רבינו כאן הוא ממש לשון הרמב"ם ז"ל הלחו"מ פ"א הל"ו וגם בסה"מ מל"ת קצ"ח כתב על דרך זה ומקורם ממשנ' פסחים מ"ב ע"א דאיתא שם ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי כו' הרי אלו באזהרה ואין בהם משום כרת פרש"י ז"ל וז"ל ואין בהן כרת אם אכלן אבל לאו יש באכילתן כו' נראה מסתם משנה זו דעל אכילת תערובת חמץ עובר בלאו אבל בברייתא שם מ"ג ע"א איכא פלוגתא בזה דתניא על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלאו דברי ר' אליעזר וחכ"א על חמץ

דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום ומפרש הגמרא דר"א יליף מכל מחמצת לא תאכלו ופסקו רבינו והרמב"ם כר"א כיון דסתמא דמתני' כוותי' וגם א"ז סברו דלר"א לא חייב מלקות אלא דוקא כשאיכא בתערובתן כזית חמץ בכדי אכילת פרס וע"כ מנאו איסור אכילת תערובת חמץ למל"ת בפ"ע וכן שיטת הבעה"מ ז"ל שם וגם רש"י פ' בא פי"ב פ"כ ס"כ עיין מזרחי ז"ל שם וכ"ס ז"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' י"ב והדה"מ שער ד' פ"ט. אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מל"ת קצ"ח חולק על הרמב"ם והוכיח דהיכא דאיכא כזית בכא"פ לכ"ע חייב כרת ג"כ אלא פליגי בדליכא כזית בכא"פ ר"א יליף מכל מחמצת שחייב מלקות כחכמים מוקי כל מחמצת לרבות כשנתחמץ מחמת דבר אחר ופסק כחכמים וע"כ לא מנה את המל"ת זו וז"ל בסוף דבריו שם והנה יחסר זה הלאו ממנין המצות שהוא מן הלאוין הרבים שבאו מחמץ ובשאור לתשלום איסורן וזה משלים איסור בחמץ עצמו בין שנתחמץ מאליו או שחמצו בדבר אחר ואינו נמנה וגם כתב שכ"ס הבה"ג והשאלתות ז"ל וגם במלחמות ריש אלו עוברין חולק על הבעה"מ ובפירושו עה"ת חולק על רש"י שם וגם הזוהר ז"ל מל"ת שנ"ב אות קמ"ו הסכים להרמב"ן והרהמ"ג ז"ל הלכה הנ"ל הולך גם בדעת הרמב"ם בעקבותיו של הרמב"ן דהלכה כהחכמים וע"כ הניח בתימא דהיאך מנה את המל"ת זו אבל הכ"מ ז"ל סובר בדעת הרמב"ם כמו שכתבנו וע"כ מנאה שפיר והקושיא הב' של הרמב"ן דבכזית בכא"פ מדוע לא יהא חייב כרת מתרץ הכ"מ בתרי אנפין וגם בב"י או"ח סי' תמ"ב דיבר מזה וגם המגא"ס ז"ל מל"ת קצ"ח מתרץ את הרמב"ם על דרך שכ' הכ"מ והתי"ט ז"ל ר"פ א"ע כתב שהברטנורה ז"ל הסכים לחד תירוץ של הכ"מ עי"ש:

פירוש ב

ועי' בר"ן ז"ל ר"פ אלו עוברין ותראה דלפי דבריו נסתר הטעם הנ"ל דמדוע פסקו רבינו והרמב"ם כר"א וגם המזרחי הנ"ל דיבר מזה וע"כ נ"ל בס"ד דטעמם דבמכילתא פ' בא פרשה י' איתא וז"ל כל מחמצת לא תאכלו למה נאמר לפי שנאמר כי כל אוכל חמץ ונכרתה אין לי אלא אלו תערובתן מנין ת"ל כל מחמצת ל"ת עכ"ל והמגדל עוז ז"ל הלחו"מ פ"ד הל"ח הביא את המכילתא זו בנוסחא אחרת אבל לדברינו אין נפ"מ כיון דגם לנוסחתו סוברת דעל תערובת חמץ עובר בלאו דמה שמסיימת לנוסחתו יצאו אלו שאינן מין גמור כזו לעבור עליהן בל"ת עכצ"ל דפירושה לעבור עליהן בל"ת כמו בחמץ גמור דהיינו כרת דל"ל דפירושה לעבור עליהן בל"ת כלל דא"כ מדוע קאמר' יכול יהא חייבין עליהן כרת מדוע לא קאמר' יכול יהא חייבין עליהן לאו ותו הא קאמר' דכל מחמצת אתא לרבות כותח הבבלי ואי סוברת דאינו עובר עליהן בל"ת א"כ מה בא לרבות

ול"ל דבא לרבות איסור גרידא דא"כ היכי קאמר הגמ' שם ורבנן דלית להו עירוב כל לא דרשי דילמא לעולם גם רבנן דרשי כל על תערובת חמץ אלא הם דרשי על איסור גרידא אעכ"מ דלכל הנוסחאות סוברת דתערובת חמץ בלאו כר"א, ובירוש' פסחים פ"ג הלכה א' איתא מהו שילקה פי' הקה"ע והפנ"מ דהאיבעיא קאי על הרי אלו באזהרה דמתני', אי ללאו גרידא מרבה או גם למלקות ושקלי וטרי שם הרבה אמוראים בזה וא"כ צ"ל דהירושלמי סובר דהלכה כסתמא דמשנה זו דאלת"ה אלא נאמר דגכ"ס כמ"ש הר"ן דהלכה כסתמא אחרינא דפרקין שיאור ישרף והאוכלו פטור היכי שקלי וטרי אליבא דסתמא דלית הלכתא כוותה אעכ"מ כמ"ש וא"כ י"ל כיון דהמכילתא והירושלמי סברו כר"א ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם כהאי סתמא ודו"ק. אבל לכאורה ק"ל על הכ"מ הנ"ל דהיאך יכל"ל דהרמב"ם פסק כר"א הלא בפי' המשניות ר"פ אלו עוברין כתב בפי' ואין הלכה כר"א וגם הרא"ם ז"ל בביאורו כאן עמד ע"ז ותירץ דהרמב"ם חזר בחיבורו ובסה"מ ממ"ש בפי' המשניות ואל תתמה ע"ז שהרי בכמה מקומות תמצא כן ועי' במעיי"ח ז"ל דף ח' ע"ב אות נ"ג מ"ש בזה, נמצא לפי הנ"ל יש לפנינו שני שיטות אי מונין את המל"ת זו או לא וא"כ י"ל כיון דלא כל המוני מצות סברו דמל"ת זו נימנית ע"כ לא התחיל רבינו את המל"ת זו במלת שלא כמו שכתבנו לעיל מל"ח ס"ד מחודש ט' בתירוץ הא' שם ולתירוץ הב' שם י"ל כמו שכתבנו במל"ת ע"ז כיון דגם במל"ת זו יש שינוי דלא נימנית לכ"ע כמובן:

פירוש ג

בד"א (ב) כשאכל כזית חמץ כו', עי' חידושי מהרי"ק ז"ל מ"ש ע"ז, ודע דאע"ג דלשון רבי' כאן ממש כלשון הרמב"ם כהנ"ל מחודש א' אעפ"כ מצאתי קצת שינוי ביניהם דהרמב"ם כתב וז"ל במד"א בשאכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת ג' ביצים ורבינו כתב בכדי אכ"פ ואפשר כיון דרש"י פסחים מ"ד ע"א ד"ה פרס חולק על הרמב"ם וסובר דכא"פ ד' ביצים ורבינו לא רצ' להכניס עצמו בפלוגתא זו כאן עכ"כ כלשון הגמ' ועי' נר מצו' ז"ל סי' י' אות צ"ז שקמציין היטב את כל המקומות דרש"י והרמב"ם פליגי בזה וגם מברר דהלכתא עם מי, ומ"ש רבינו אבל על פחות מכן אינו לוקה אבל מכין אותו מ"מ כו' מפשטות לשונו נראה דמלקות הוא דליכא בפחות מכן אבל איסור דאורייתא כמו ח"ש איכא וכ"נ מהרמב"ם בחיבורו שם וגם בסה"מ הנ"ל וכ"כ בפירוש החינוך והעיר מקלט מצ' י"ב אלא בריש דבריו כתב החינוך אליב' דהרמב"ם להיפך שאינו אסור מה"ת אלא מדרבנן וכבר הרגיש המר"א ז"ל בזה והניח בצ"ע וגם על הזוה"ר סי' הנ"ל ק"ל מאד דהיאך כתב אליבא דהרמב"ם שאם אין בו כזית בכא"פ אסור מדבריהם הלא

מלשון הרמב"ם מוכח בפי' דאסור מה"ת כמו ח"ש וכ"כ בדעת הרמב"ם המעיי"ח סי' הנ"ל וצ"ע, ודע דפלוגתת הב"י והט"ז ז"ל או"ח סי' תמ"ב ס"ק א' בדעת הטור ז"ל אי אסור מה"ת או מדרבנן אינו ענין לכאן דהם דברו אליבא דחכמים אבל אנן כתבינן אליבא דהרמב"ם דפסק כר"א ואח"כ ראיתי בי"מ ז"ל כללי הדינים סי' רמ"ב שכ' בשם הפר"ח ז"ל סי' הנ"ל דגכ"ס בדעת הרמב"ם דח"ש ע"י תערובת כל שאינו אוכל כזית בכא"פ מותר מה"ת ועיינתי בפר"ח וראיתי שהאריך בזה וא"כ י"ל דהזוה"ר גכ"ס כהפר"ח:

פירוש ד

כתוב (ג) בתור' לא יראה לך חמץ כו', בפסחים ו' ע"א איתא וא"ר יהודא א"ר חמצו של נכרי עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר פרש"י משום היכר שלא ישכח ויאכלנו וכ"כ רבינו והרמב"ם פ"ד הל"ב שם שמא יבא להסתפק ממנו אבל לכאורה מנ"ל כן דילמא הפשט משום היכר כדי שלא יאמרו הרואים ששוהה חמץ בביתו וצ"ל דאז הי' קשה אמאי אמר רב ואם של הקדש אינו צריך מ"ט מיבדל בדילי אינשי מיניה אעכצ"ל דמשום היכר פירושו כמו שמפרשו וא"כ איכא לספוקי בפת של עכו"ם היכא דלא אוכלין מה דינו אי להקדש מדמינן או לא אבל כבר דיבר מזה הרא"ם בביאורו כאן והעלה דדינו כשל הקדש, אבל עוד ספק יש לי בדעת רבינו דרש"י כתב על הא דרב וז"ל חמצו של נכרי המופקד אצלו ולא קיבל עליו אחריות דמותר לשהותו וכ"כ הרהמ"ג ז"ל בדעת הרמב"ם שם דהא דצריך לעשות מחיצה בשלא קיבל עליו אחריות היא אבל בשם בעל העיטור והרמב"ן וקצת מן האחרונים ז"ל כתב דבלא קיבל עליו אחריות לא בעינן מחיצה עשר' עי"ש וא"כ יש להסתפק בדעת רבינו דהיכי סובר בזה. אבל אחר עיון קצת ראיתי דאין כאן ספק כלל דמדכ' רבינו יכול יהא חייב לבער מרשותו חמץ של עכו"ם או של הקדש ת"ל לא ירא' לך שאור כו' אבל צריך לעשות מחיצה כו' והאי יכול כו' שכ' רבינו ע"כ איירי בשלא קיבל עליו אחריות דעל חמץ שקבל עליו אחריות לא אמרי' שלך אי אתה רואה כמ"ש רבינו בהדיא לקמן דכשקבל עליו אחריות נעשה כשלו וחייב לבער וכ"כ הפשט ביכול כו' שכ' רבינו מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן וכיון דיכול כו' שכתב רבינו איירי בשלא קבל עליו אחריות וע"ז קאמר אח"כ אבל צריך לעשות מחיצה מוכח בפי' דסובר כשיטת רש"י והרמב"ם וכן היא באמת שיטת הטור או"ח סי' ת"מ וכן הלכה בש"ע שם, ועי' בק"נ ז"ל פ"א דפסחים אות י"ט מה שהניח בצ"ע על הרמב"ם ובאמת איני רואה שום קושיא כלל כיון די"ל דהרמב"ם איירי שהפקיד אצלו בפי' בלא קבלת אחריות כמ"ש רש"י הנ"ל ודו"ק. ומ"ש רבינו מכאן למדנו שעכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל כו' לכאור' יש לדקדק מה שייכות יש למכאן למדנו כו' עם הא דצריך לעשות

מחיצ' מדוע ל"כ מכאן למדנו כו' לעיל בתר דכ' ת"ל בכל גבולך אבל כבר מיישב א"ז שפיר מו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורו כאן עי"ש, ועוד יש לדקדק ברבינו כיון שדיבר במל"ת זו מדין תערובת חמץ וגם אחר הדין דקבלת אחריות שכ' גכ"כ מתערובת חמץ א"כ למה הפסיק ביניהם עם הדין קבלת אחריות ותו מה שייכות יש במל"ת זו מהא דבל יראה וב"י הלא לעיל במל"ת ע"ח מקום לזה וע"כ לולא דמסתפינא הייתי אומר דמד"ה כתוב בתורה לא יראה לך כו' עד ד"ה תנן אלו עוברין כו' אין כאן מקומו וט"ס היא וצריך להיות במל"ת ע"ח אבל אח"כ ראיתי שגם המגלת ספר מציין את ד"ה כתוב בתו' כו' שכ' רבינו על מל"ת זו ותמי' לי' שמדוע לא דיבר מהדקדוקים שכתבנו וצ"ע:

פירוש ה

תנן (ד) אלו עוברין בפסח כו', משנה היא ר"פ שם ונר' מרבינו דהג' הראשונים חמץ דגן גמור ע"י תערובת הם והד' אחרונים חמץ נוקשה הם נמצא לפי"ז דזיתום המצרי לא הוי תערובת חמץ אלא נוקשה וא"כ צ"ל דרבינו סובר דממה דתני ר' חייא שם ארבעה מיני מדינה ושלשה מיני אומנות וכלל זיתום המצרי עם כותח שכר וחומץ לא מוכח דזיתום המצרי ג"כ תערובת חמץ די"ל כיון דזיתום המצרי ג"כ מין אומנות ע"כ כללו עמהם וכמ"ש רש"י שם וז"ל והא תני ר' חייא ויהיב סימנא בהני דמתני' ואמר ארבעה מיני מדינה שנינו בהם הצריכין לכל אדם בין אומן בין לא אומן שהרי למאכל או לרפואה עשויין כותח שכר וחומץ וזיתום אבל זומן אינו ראוי אלא לצבעים וקולן של סופרים ועמילן של נחתומין נייר עשוי מעשבים ע"י דבק עכ"ל אבל בגוף הדין באמת ל"ס רש"י כרבינו דבדף מ"ג ע"א שם כתב רש"י וז"ל כותח ושכר וחומץ וזיתום כולן חמץ גמור מעורב בהן בכותח איכא פת ובהנך תלתא איכא שערי [לכאורה צ"ל דמדוע נקט רש"י כר' יוסף דף מ"ב ע"ב שם ולא כר' פפא דמפיק שערי ומעייל חיטי בזיתום המצרי עי' תו' ע"ז נ"ט ד"ה אמר ותראה דצ"ט וצ"ל כיון דרש"י רצה לקצר ולכלול הנך תלתא ביחד ע"כ נקט כר' יוסף אבל אח"כ ראיתי בפי' המשניות שם שג"כ נקט שערי כר' יוסף וצ"ע כיון דר"פ בתרא יותר מרבי יוסף כמ"ש התו' ע"ז שם ואפשר דלא פליגי אלא לענין רפואה אבל לענין שם גם ר"פ מודה דאפי' בתלתא שערי ג"כ זיתום המצרי נקרא כמובן] וכולהו בני אכילה ושתייה נינהו אבל זומן ועמילן וקולן דנוקשה היא כו' עכ"ל אלמא דרש"י סובר דזיתום המצרי הוי ג"כ תערובת חמץ ולא נוקשה וכ"ס הבה"ג הל' פסח מדהביא את הבריי' דגמ' שלפנינו [את זה תבין עם מ"ש לקמן בס"ד] וכן סברו הר"ן והברטנורה שם וכן איתא בקיצור פה"ר שם וגם בטור או"ח סי' תמ"ב כ"כ, אבל האגור ז"ל בדיני חמץ ומצה כתב וז"ל וכל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ כגון כותח הבבלי

ושכר המדי וחומץ האדומי ודומיהן או חמץ בלי תערובת אלא שאינו חמץ גמור והיא שהחכמים קראו אותו חמץ נוקשה כגון זומן של צבעים ודומיהן כו' עכ"ל ולכאורה מדוע שבק גבי תערבות זיתום המצרי ואי משום דלא נקט אלא לדוגמא הו"ל למינקט כותח הבבלי לחודא כמו בסיפא דלא נקט אלא חדא ואפשר כיון דהי' מסופק בזיתום המצרי אי כרבי' או כרש"י ולא נחית בפלוגתא ע"כ שבק לגמרי כמובן:

פירוש ו

אבל לכאורה ק"ל על רבינו דבדף מ"ב ע"ב שם קאמר הגמ' מאי זיתום המצרי תני ר' יוסף תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מילחא אלמא דתערובת חמץ היא ולא נוקשה וגם הרא"מ בביאורו עמד על רבינו בזה וכתב עליו לא שמיע לי כלומר לא ס"ל ובאמת היא קושיא גדולה על רבינו, אבל נ"ל בס"ד ליישב בהקדים מדק"ל עוד על רבינו דשם מ"ג ע"א איתא תניא כוותיה דר' יהודא פרש"י דאמר חמץ גמור בתערובת חמור כל מחמצת ל"ת לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א היא ואלו נוקשה בעיני' לא קאמר ש"מ נוקשה לר"א לית ליה אלמא דהברייתא והגמ' סברו בפי' דזיתום המצרי תערובת חמץ היא וא"כ היאך כתב רבינו נגד הברייי' והגמ' וגם על הרא"מ ק"ל דמדוע לא עמד בזה, וע"כ נ"ל בס"ד דבירושלמי פסחים ר"פ אלו עוברין איתא ברייתא זו כך כתיב כל מחמצת ל"ת לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי שיהו באזהרה יכול יהו בהכרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה עכ"ל אלמא דבירו' לא חשיב הברייתא זיתום המצרי בין תערובת חמץ וגם במכילת' שהביא המ"ע הנ"ל מחודש ב' ליתא זיתום המצרי ולכאורה צ"ט הלא כפמ"ש ר' יוסף הוי זיתום המצרי ג"כ תערובת חמץ וצ"ל דהברייי' דירושל' באמת סובר דלא הוי אלא נוקשה ורב יוסף דקאמר דהוי תערובת חמץ ל"ק אלא לפי הברייתא דגמ' דילן ובאמת בירושלמי לית' מהא דר' יוסף כלום אלא הכי איתא זיתום המצרי זייתיה ומפ' הפ"מ וז"ל זייתיה כך היו קוראין אותו אלמא דהירושלמי לא מפ' זיתום המצרי כר' יוסף אלא זייתיה ועל זייתיה באמת י"ל שהיא נוקשה ואף דהקה"ע שם מפ' זיתום המצרי כמ"ש ר' יוסף י"ל דהוא רצה להשוות את הירושלמי עם הגמ' דילן אבל באמת י"ל דזייתיה לא הוי כמ"ש רב יוסף אלא חמץ נוקשה וא"כ י"ל דלרבינו ג"כ היה הגירסא בהמכילתא כמ"ש המ"ע הנ"ל וכיון דהמכילת' גכ"ס כהברייי' דירושלמי ע"כ תפס רבינו לעיקר כהברייתא זו כמובן:

אבל עדיין צריך תבלין דהיאך תפס נגד הגמ' דילן הלא זה כ"ג דכפסקו של הגמ' דילן צריך למיפסק ונ"ל בס"ד דג"ז ל"ק דהר"ח ז"ל ש"ס ווילנא כתב וז"ל תאני ר' חייא ג' מיני מדינה הן הכותח והשכר והחומץ וארבעה מיני אומנות זיתום מעשה אומנות הרופאים וזומא של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים עכ"ל אלמא דלא הי' גירסתו בר' חייא כמו שאיתא לפנינו וג"ז נראה מר"ח דלא מפ' כרש"י הנ"ל מדינה הצריכין לכל אדם ואומנות הצריכין לאומנים אלא מפ' אומנות מעשה אומנות כלומר מה שאומנים עושים ומדינה מה שכל אדם עושה וא"כ י"ל דגם רבינו מפ' מדינה ואומנות כר"ח ולרבינו הי' באמת הגירסא בר' חייא ד' מיני מדינה וג' מיני אומנות כמו שאיתא לפנינו והי' קשה לרבינו מדוע חשיב רבי חייא רק ג' מיני אומנות הלא גם זיתום המצרי מעשה אומן היא לר' יוסף אעכצ"ל כיון דר' חייא באמת סובר כהברייתא דירושלמי ע"כ ל"ס כר' יוסף אלא מפ' זיתום המצרי זייתיה כהירו' וזייתיה באמת סובר ר' חייא דלא הוי מעשה אומן וע"כ חשוב זיתום המצרי בהדי ד' מדינות וכיון דר' חייא גכ"ס כהברייתא דירושלמי ע"כ פסק רבינו כברייתא זו ועכ"כ שפיר דזיתום המצרי לא הוי אלא חמץ נוקשה ודו"ק. וגם י"ל בזה מדק"ל על הרמב"ם בסה"מ מל"ת קצ"ח שכ' וז"ל והוא אמרו כל מחמצת ל"ת לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי יכול יהיו חייבין עליהן כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ כו' וזה ממש כלשון המכילתא שהביא המ"ע הנ"ל אלמא דבסה"מ ג"כ תפס לעיקר כהברייתא דירושלמי וכהמכילתא דזיתום המצרי לא הוי אלא נוקשה וא"כ גם על הסה"מ קשה כל הקושיות הנ"ל אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר:

פירוש ז

ומסיים (ה) בסיפא זה הכלל כו', מ"ש רבינו בשם הירו' דבכולן בעינן תערובת מים משום דמי פירות אין מחמיצין כ"כ בריש אלו עוברין א"ר מני וכולהון ע"י מויי פי' הקה"ע הני ד' שהן חמץ גמור ע"י תערובות דוקא בדאית בהו מים אבל לית בהו מים אלא שנעשין ממימיהן אין בהן אזהרה דמי פירות אין מחמיצין וגם הרא"ש שם מביא את הירושלמי זה ועי' בק"נ אות י', ומ"ש רבינו ומשמע דהך סיפא לפרושי עוברין דרישא אתי גם הרא"ש שם הביא את הראי' זו בלשון משמע אבל התוס' שם ד"ה ואלו לא הביא אלא את הראי' הב' של רבינו והרא"ש ואפשר דהתו' סובר דעל הראיה א' י"ל דהרי אלו באזהרה לא קאי רק על אכיל' כמ"ש רש"י שם אבל רבינו והרא"ש צ"ל דסברו כמ"ש הק"נ שם אות ג' ועכ"כ ומשמע עי"ש ותבין. ומ"ש רבינו ועוד דחמץ מעורב בעיניה אפי' באכילה לא מיחייב כו' נראה מזה דהקשה על רש"י מתערובת חמץ ג"כ וגם מהרא"ש שם מוכח דהקשה כן אבל מהתו' שם לא מוכח שהקשה מתערובת חמץ ג"כ דמדכ' וז"ל ואין נראה

לר"ת דמשמע כל הנך מרבי' מכל מחמצת ל"ת כו' י"ל דכל הנך דכ' התוס' כוונתו על הנך דהוו נוקש' וגם הר"ן והמרא"ם חלאוה ז"ל ר"פ אלו עוברין סברו דל"ק על רש"י אלא מנוקשה אבל לא מתערובת חמץ דהם סברו כיון דאיכ' בתערובת כזית בכא"פ באמת עובר עליו בב"י וב"י וא"כ צ"ל דרבינו סובר דאפי' כשאיכא בתערובת כזית בכא"פ ג"כ אינו עובר על ב"י וב"י דאל"כ היאך הקשה על רש"י מתערובת חמץ הלא גם רבינו סובר דבתערובת דמתני' איכא כזית בכא"פ דאלו לא הי' כבכא"פ גם על אכילתם לאו ליכא כמ"ש רבי' ריש מל"ת זו וכיון דכ' רבינו בקושיתו על רש"י אפי' באכילה לא מיחייב אי לאו דרבינהו בקרא כו' עכ"מ דרבינו דיבר בכשאיכא כזית בכא"פ וא"כ מה הקשה על רש"י אעכ"מ דרבינו סובר דאפי' בתערובת שיש כזית בכא"פ ג"כ אינו עובר על ב"י וב"י וזה באמת צ"ט דמדוע לא עובר ותו ק"ל הלא לקמן כתב רבינו בשם ר"ת דבשכר שלנו עובר בב"י לכ"ע כיון שיש בו כזית בכא"פ וא"כ סותר את למודו. אבל לפמ"ש במחודש א' מוכח דצ"ל דרבינו גכ"ס כהכ"מ שהבאתי שם שכ' דאיכא תרי גווני כזית בכא"פ ובזה מיישב את הרמב"ם שם עי"ש וא"כ י"ל גם ברבינו כן דבריש דבריו ובכאן דיבר מתערובת דכשאכל שלא כדרך אכילת בני אדם איכא כזית בכא"פ אבל כשאכל כדרך אכילת בני אדם ליכא כזית בכא"פ וע"כ אינו עובר על ב"י וב"י והא דשכר שלנו שכתב בשם ר"ת דלכ"ע עובר שם הטעם כיון דאיכא כזית בכא"פ אפילו כשאכל כדרך אכילה עי' היטב בכ"מ הנ"ל ותבין, ואח"כ ראיתי שהקושי' משכר שלנו היא קושיית העולם והמרי"ק והרא"מ והמרש"ל בביאורם ג"כ מתרצו כמו שתירצנו ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעתם וגם מו"ה אייזיק שטיין ז"ל בביאורו כאן דיבר מקושיא זו אלא הוא מתרץ דרבי' סובר כשיטת הרי"ף דהלכה כחכמים ובריש דבריו דיבר רבינו אליב' דחכמים ובהקושיא שהקשה על רש"י דיבר אליבא דר"א וע"ז באמת ק"ל כמו שמצאתי שהקשה המרש"ל דלפי דבריו דרבינו פסק כחכמים נשאר' על רבינו קושיית הרמב"ן הנ"ל מחודש א' דהיאך מנה את המל"ת זו, ועי' בהרהמ"ג וכ"מ ולח"מ פ"ד הל"ח שם שכתבו דלענין ב"י וב"י לא בעינן כזית בכא"פ וגם המג"א רס"י תמ"ב דיבר מזה אבל מרבינו נראה בפי' דל"ס כן:

פירוש ח

ומ"מ (ו) לא נברך על השכר בפה"א כו', לשון זה ממש כתב רבינו גם במ"ע כ"ז ובאמת דבריו תמוהים מאד כמו שהקשה עליו הרא"מ בביאורו דליכא מ"ד דמברכין אקמחא דשערי בפה"א אלא לכ"ע מברכין שהנ"ב כמ"ש ר"ז א"ר מתנא אמר שמואל בברכות ל"ו ע"א ופלוגתא דר' יהודא ור' נחמן שם אינו אלא בקמחא דחיטי וגם עמ"ש רבינו

דהתם ודאי אישתני לעילויא ג"כ הקש' דלא אמרי' אישתני לעילוי' אלא ביין ושמן עי"ש שהניח בתימ', ועל הקושי' הא' נ"ל בס"ד בדרך אפשר דרבי' סובר דר"י ור"נ בברכות שם באמת גם בקמחא דשערי פליגי ולא נקט הגמ' קמח' דחיטי אלא משום ר"נ לאשמעי' דגם בקמחי דחיטי סובר דמברך שהנ"ב אבל לר' יהוד' דמברך בפה"א באמת גם בקמחי דשערי ס"כ וגם קצת ראי' לדברינו נ"ל מהרי"ף שם שכ' וז"ל קימח' דחיטי ר"י אמר בפה"א ור"נ אמר שהכל ומסתברא כר"נ דלא רגילי אינשי לספויי קמחא והכין פסקו רבוואתא וכן קמחא דשערי נמי שהכל דא"ש קרא חייא קימחא דשערי מברכין עליהן שהכל עכ"ל ולכאורה מדוע כתב וכן קמחא דשערי כו' דאמר שמואל כו' הלא בקמחא דשערי גם ר' יהודא מודה אבל כשנ' דגכ"ס דבקמחא דשערי ג"כ פליג ר"י אז שפיר כתב וכן כו' כנ"ל ליישב מחמת חומר הקושי' אע"ג שנר' מכל הפוסקים שם כהרא"ם אבל על הקושיא הב' הנ"ל לית לי שום פירוקא וגם בלא"ה ק"ל דמדוע כתב רבינו א"ז כאן כלל הלא בהלכות ברכות מקומו ושם באמת כבר כתבו כהנ"ל וצ"ע:

פירוש ט

למדנו (ז) מכאן שמותר לקיים בפסח כו', נראה מרבינו דאפי' איסור דרבנן ליכא א"כ צ"ל דסובר כהטעם הב' של התוס' ריש פסחים דמשום דהחמירה תורה לעבור בב"י וב"י ע"כ החמירו חכמים לבדוק ולבערו וכיון דרבינו סובר כהר"ת דעל תערובת חמץ ונוקשה אינו עובר בב"י וב"י עכ"ס דאינו חייב לבער אפי' מדרבנן דאי הוה סובר כהטעם הא' של התו' דמשום גזירה שלא יבא לאכלו החמירו חכמים לבדוק ולבער אז הי' קשה הלא גם בתערובת חמץ ונוקשה איכא ג"כ גזירה זו אעכ"מ דסובר כמ"ש וגם אז צ"ל דרבינו חולק על הרשב"א שהביא התוס' שם דגם לפי הטעם הב' גם בתערובת ונוקשה החמירו וכ"ס הר"ן והברטנורה ר"פ אלו עוברין והביאו ראי' לזה ממשנה מ"ח ע"ב שם שיאור ישרוף דאמאי ישרוף ישהה עד אחר הפסח עי"ש וגם הרא"ש שם סובר בזה כרבינו וא"כ קשה עליהם ממשנה דשיאור ישרוף וצ"ל דמשו"ה ישרוף כדי שלא יהי' חמץ גמור ואח"כ ראיתי שכוונתי בזה בס"ד לק"נ שם אות ח' ועי' טור סי' תמ"ב שפסק כרבי' והרא"ש אבל מהמחבר שם ליכא ראי' כיון דפסק כרש"י והרמב"ם דבתערובת חמץ ג"כ עובר משום ב"י וב"י כמובן. ודבר תימה ראיתי בהרא"ם כאן דעמ"ש רבינו אלא פי' ר"ת אלו עוברין מעל השלחן כו' כתב וז"ל פי' אבל להשהותן מותר דמהיכי תיתי לאסור וקשה מברייתא דפ"ק דשבת דלא ימכור אדם חמצו כו' ר' יהודא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור ל' יום קודם הפסח דמשמע דלכ"ע אסור להשהותו בביתו בפסח וצ"ע עכ"ל וק"ל חדא דמדוע כתב פי' כו' הלא רבינו בעצמו כתב אח"כ

למדנו מכאן שמותר לקיים בפסח דבר שיש בו חמץ מעורב וכן חמץ נוקשה כו' וא"כ ע"ז הי' לו להקשות את קושיתו לא על מה שלמד מדיוקא מפירושו כיון דאי לא הוה כתב רבינו בפי' דמותר להשהותן באמת משום דיוקא מפירושו לא הייתי אומר דרבינו ס"כ אלא אדרבא הייתי אומר דסובר כשיטת הרשב"א והר"ן הנ"ל ולפי שיטתם באמת ל"ל כמ"ש הרא"ם דמהיכא תיתי לאסור כמובן, ועל גוף הקושי' של הרא"ם ק"ל קושיא גדולה הלא הך ברייתא שהביא הרא"ם משבת איתא בפסחים כ"א ע"ב ג"כ ושם כתב התו' בפי' דלא כהרא"ם עי"ש וכיון דרבינו סובר בפירושא דאלו עוברין כר"ת עכצ"ל דגם בפירושא דר' יהודא דכותח גכ"ס כר"ת שהביא התוס' בפסחים וא"כ ממילא תו ל"ק קושיית הרא"ם על רבינו מכותח והיאך נעלם מהרא"ם דברי התוס' הללו וצ"ע. ועי' בפנ"י ר"פ אלו עוברין ד"ה ובתו' בד"ה ואלו שכ' שהר"ת לעצמו ל"ס כהרשב"א הנ"ל דאסור להשהות תערובת חמץ, ובאמת מהתוס' כ"א ע"ב שם ד"ה ר' יהודא מוכח בפי' דסובר גכ"כ מדכ' ואתי שפיר אף לר"ת עי"ש ותבין ובזה נ"ל בס"ד ליישב את הסתיר' דק"ל בתוס' זה עם מ"ש התוס' ריש פסחים הנ"ל בשם הרשב"א די"ל דבריש פסחים כתב התוס' דהרשב"א לעצמו דגכ"ס כהר"ת בפירושא דאלו עוברין סובר דאסור להשהותו והתוס' דדף כ"א ע"ב דסובר דמותר להשהותו כתב א"ז אליבא דר"ת לעצמו ודו"ק:

פירוש י

אמרינן (ח) בפסחים שאין אסור כו', לכאורה צ"ט מדוע כתב רבינו את הא והם שני מיני חיטין כו' ושלשה מיני שעורין כו' בשלמא הברייתא שם כתב א"ז משום הנפ"מ לענין תרומה שכ' רש"י שם שאין תורמין ממין על שאינו מינו ותורמין חיטין על כוסמין ובמנחות ע' ע"א כתב רש"י דנפ"מ לענין חלה כמ"ש התוס' פסחים שם וכ"כ הר"ן שם והפנ"י כתב שם על הב' נפ"מ דלקושטא דמילתא דא ודא אחת היא וכיון דהברייתא ל"ק א"ז אלא משום הנפ"מ לענין חלה או תרומה א"כ מדוע כתב רבינו א"ז כאן בהל' חמץ וגם על הרמב"ם הלחו"מ פ"ה הל"א קשה קושי' זו, ואי"ל דסברו דגם בברייתא הנפ"מ משום חו"מ דהללו שהן מין אחד מצטרפין לכזית מצה או לכזית חמץ אבל לא חיטין ושעורין כיון דהר"ן שם דחה א"ז והוכיח מגמ' מנחות דלענין חו"מ כל החמשה מינין מצטרפין, וע"כ נ"ל בס"ד דגם לענין פסח יש נפ"מ דלפי מסקנת הגמ' פסחים מ' ע"א דלותתין חיטין בפסח אבל לא שעורין יש נפ"מ לידע דאיזה מין חיטין ואיזה מין שעורין לענין לתיתה והא דלא מפ' רש"י והתוס' את הנפ"מ זו י"ל דהם רצו לומר בהבריי' נפ"מ אפי' להה"א של רבא שם דאף חיטין אין לותתין אבל לפי המסקנא דלותתין את החיטין

באמת גם רש"י ותוס' מודו לנפ"מ זו וכיון דרבינו והרמב"ם פסקו דלותתין את החיטין אבל לא את השעורין ע"כ הביאו שפיר את הברייתא זו בהלכות חמץ ודו"ק:

פירוש יא

אבל (ט) מיני קטנית כו', כ"כ גם הרמב"ם הלכה הנ"ל אבל המרדכי פ"ב דפסחים סי' תקפ"ח הביא בשם גיסו הסמ"ק דאוסר קטניות משום גזירה כיון דקטניות מעשה קדירה ודגן נמי מעשה קדירה כדייסא דילמא אתי לאחלופי להתיר דייסא וגם האגור בדיני הגעלה הביא א"ז בשם הסמ"ק אבל הכל בו הל' חו"מ הביא בשם ר' פרן שהוא הגהות הסמ"ק כמו שבאמת איתא בהגהות הסמ"ק סי' רכ"ב אלא בסוף הג"ה זו איתא וז"ל עד כאן הליקוטין ואפשר דבהסמ"ק של הכלבו לא הי' ע"כ הליקוטין ועכ"כ בשם הר' פרץ אבל באמת היא מהסמ"ק גופא כמ"ש המרדכי וגם הב"י או"ח סי' תנ"ג הביא א"ז בשם הסמ"ק אלא כתב עליו דלית דחש לדברים הללו זולתי האשכנזים ובש"ע שם קבע סתם להתיר ול"כ מהמנהג אשכנזים כלום ואפשר משום דסמך על הטור דכ' דחומרא יתיר' היא ולא נהגו כן אבל הרמ"א כתב והמנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות ועי' בש"ע תניא שמברר היטב דאיזה זרעים נכללים בכלל קטניות ולענין שעת הדחק עיין ח"א כלל קכ"ז וח"ס או"ח סי' קכ"ב ולעשות יין שרף של פסח ממיני זרעים וקטניות עי' נ"א שאלה ל"ב שאוסר ולענין קפאי וטייא עי' שעת"ש שם. ומ"ש רבינו וכל שאין חייבין עליו משום חמץ אין אדם יוצא בהן משום מצה שנ' כו', דרשה דתנא דבי ר' ישמעאל היא בפסחים ל"ה ע"א ועי' בראי"ם בביאורו כאן מה שמפלפל בזה וגם עי' במהרש"א שם מה שהניח בקושיא על ר"ש ולכאורה לפי תירוצו של הרא"ם מה הקשה המרש"א אבל עי' צל"ח פסחים על דף כ"ח ע"ב ד"ה אמר מר שכ' כלל חדש בהא דאין היקש למחצה ולפי כללו עולים דברי הרא"ם וגם קושיית המרש"א יפה אלא הצל"ח בסוגיתינו מתרץ היטב ועי' באבני צדק ממורי ז"ל או"ח סי' ס"ה שכ' דברים עתיקים בסוגיא זו, ולענין הלכה פסק הטוש"ע סי' תנ"ג דאינו יוצא משום מצה אלא בחמשה מיני דגן ודלא כר"י בן נורי ולענין שאר מינים כשיש בהם כזית בכא"פ מחמשת המינים עיין מקור חיים שם ולענין שעת הדחק לעשות מצות מקמח של טירקישען ווייץ הנקרא טענגערע עי' ח"ס או"ח סי' קכ"א ולענין חולה שאב"ס עי' מהר"ם שיק או"ח סי' רמ"א:

פירוש יב

חמשה (י) מיני דגן כו', בפסחים מ' ע"א גבי חצבא דאבישנא פליגי אביי ורבא אי פירות מחמיצין ופסק רבינו כרבא דאין מחמיצין משום הכלל דהלכתא כרבא חוץ מיע"ל קג"ם וכיון דמגמ' זו מוכח דמי פירות אין מחמיצין ושרי אפי' באכילה ע"כ הביא רבינו מגמ' זו ולא מדף ל"ה ע"א שם ממ"ד רבב"ח אר"ל עסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין

על חימוצה כרת אע"ג דמסיק שם הגמ' דטעמא דר"ל משום דמי פירות אין מחמיצין כיון דמשם ליכא ראי' אלא שאין חייבין על חימוצו כרת אבל אכתי יכל"ל דלאו אית ביה כמו שבאמת שיטת רש"י כן אלא רבינו סובר כר"ת דשרי אפי' באכילה ע"כ הביא ראי' מהא דרבא וגם התו' ל"ה ע"ב שם ד"ה מי פירות הוכיח כשיטת ר"ת ולא כרש"י מהא דרבא וכן הרא"ש שם הקשה על רש"י מראי' זו, אבל לכאו' צ"ט דמדוע לא הביאו תוס' והרא"ש את ראייתם מהא דרבא גבי תרי שבולי שאיתא בגמ' דף מ' ע"א מקודם חצבא דאבישנא בשלמא על רבינו ל"ק כיון דכ' סתם דהכי קסבר שם רבא ע"כ י"ל דבאמת כוונתו על רבא דתרי שבולי או י"ל דכוונתו על תרתי אבל התוס' והרא"ש שהביאו בפי' ראייתם מרבא דחצבא דאבישנא באמת קשה, אלא על התוס' י"ל דמהא דרבא דתרי שבולי אכתי הי' יכל"ל כשיטת רש"י כיון די"ל דרבא ה"ק כיון דמילתא דלא שכיחא היא דנפקי מיא מהאי שבולתא ובלע אידך כיון שאין מונחים בכלי דאל"כ אפי' חדא נמי דילמא נפק מהאי רישא ובלע אידך רישא אעכצ"ל דמילת' דלא שכיחא היא אלא בתרתי שכיח יותר מבחדא ע"כ גזר אביי בתרתי אבל באמת גם בתרתי מילתא דלא שכיחא היא וכיון דמי פירות לא הוי אלא איסור לאו ולא כרת ע"כ לא גזר רבא כלל ועי' תוס' מנחות נ"ג ע"ב ד"ה אין שמדחה גם הראי' מחצבא דאבישנא על דרך שכתבנו אבל התוס' פסחים צ"ל דל"ס כהתוס' מנחות אלא סובר דבחצבא דאבישנא לא הוי מילתא דלא שכיחא לגזור דילמא נפק מיא מהא ובלע אידך כיון דמונחים בכלי אבל בתרי שבולי באמת גם התוס' פסחים סובר דהוי מילתא דלא שכיחא כיון דלא מונחים בכלי וע"כ לא הביא התו' ראי' מרבא דתרי שבולי אלא מחצבא דאבישנא עי' היטב תוס' מנחות ותבין, אבל על הרא"ש ל"ל הכי כיון דהלך בעקבותיו של הרי"ף ולא הביא בדף מ' ע"א את הא דחצבא דאבישנא כלל אלא את הא דרבא דתרתי שבולי וע"ז קאמר שם וקיי"ל כרבא ואי נאמר דגם הרא"ש דף ל"ה ע"ב לא הביא את ראייתו מהא דרבא דתרתי שבולי מהטעם שכתבנו אליבא דהתוס' הי' קשה על הרא"ש מדוע ל"ק בדף מ' את הא דקיי"ל כרבא על חצבא דאבישנא כדי שלא נטעה דחיוב לאו אכתי איכא אעכצ"ל דהרא"ש סובר דגם הגזיר' דתרתי שבולי מילתא דשכיחא הוא וא"כ הדרא הקושיא מדוע לא הביא בדף ל"ה את ראייתו מרבא דתרתי שבולי דאיתא ברישא ואפשר דלעולם גם אליבא דהרא"ש י"ל כמ"ש אליב' דהתוס' ומה שלא הביא בדף מ' את הא דרב' דחצבא דאבישנא י"ל דסמך עמ"ש בדף ל"ה דסובר כר"ת דמי פירות אין מחמצין כלל ושרי באכיל' דממילא ליכא למיטעי מידי ודו"ק:

פירוש יג

מי (יא) פירות הן כמו יין כו', כ"כ גם הרמב"ם הלחו"מ פ"ה הל"ב ומ"ש אלא אפי' דבש דבורים כו' צ"ט דמהיכי תיתי נאמר דדבש דבורים לא הוי מי פירות אבל כבר מתרץ א"ז יפה החידושי מהרי"ק עי"ש, ונראה מרבינו דמותר לאכול דבש בפסח אבל הסמ"ק סימן רכ"ב והמרדכי פ"ב דפסחים והכלבו הל' חו"מ אסרו ולזה הסכים המרש"ל בביאורו כאן ועי' מג"א סי' תס"ז ס"ק ב' ובשיירי כנה"ג שם אות ד' שכ' אריכות בזה להלכ', ומ"ש רבינו בד"א שלא נתערב בהן שום מים כו' כל זה כתב גם התוס' מנחות נ"ג ע"ב ד"ה אין ועיין בהגמ"י הלחו"מ פ"ה אות א' ובש"ג פ"ב דפסחים על המשנה אלו דברים אות ג' שמברר היטב את שיטת רבינו בהא דמי פירות אין מחמיצין ולהלכה עי' טוש"ע סי' תס"ב, ומ"ש רבינו ומעשה כו' מפני שזרקו מים שלנו מפני מת אחד כו' לכאורה נראה ממעשה זו סתירה למ"ש הרמ"א או"ח סימן תנ"ה שאין לשפוך מים שלנו מחמת מת וכתב המג"א הטעם דשומר מצוה לא ידע דבר רע אבל לפמ"ש המרש"ל בביאורו כאן לחלק דדוקא מים שלנו למצות מצוה אין צריך לזרוק אבל מים שלנו לשאר מצות צריך י"ל דגם הרמ"א דיבר ממים שלנו למצות מצוה ועי' ט"ז שם שג"כ מחלק על דרך זה קצת, ומ"ש רבינו אעפ"כ אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו המים ביין קודם שלשו את העיסה כו' לכאו' צ"ל הלא רבינו כתב לעיל דמי פירות עם מעט מים מחמיצין ואמאי לא אמר גם שם שבטל המעט מים במי פירות וצ"ל דשם איירי שנתערב בשעת לישה וע"כ אסור אבל כאן איירי שנתערב קודם לישׁ' וגם המרש"ל בביאורו כאן והמג"א סי' תס"ב סק"ג מחלקו כן ולהל' פסקינן בזה בש"ע שם כרבינו:

פירוש יד

חכמים (יב) הראשונים היו נזהרים בדגן כו', המקור לזה בפסחים מ' ע"א ורבינו פסק כשיטת הרי"ף שם דבעינן שמירה משעת קציר וכ"פ הרמב"ם הלחו"מ פ"ה הנ"ט אבל הרא"ש פסק שם דסגיא משעת טחינה וכ"ס רש"י חולין ז' ע"א ד"ה דבמצוה והיראים סי' ק"ח, וגם זה נראה מרבינו דלאו דוקא מצה של מצוה בעי שימור אלא ה"ה שאר מצות מדכ' בדגן שהיו אוכלין ממנו בפסח לשמרו משעת קצירה וכ"מ מלשון הרי"ף והרמב"ם אבל הר"ן שם הביא ראי' מבצקות של עכו"ם שממלא אדם כריסו מהן דבשאר מצות לא בעי שימור וכ"ס הגמ"י הלכה הנ"ל אות ח' וכ"כ הא"ז הל' פסח אות רמ"ט וכן יש להוכיח מהיראים סי' ק"ח מדל"כ הא דצריך שימור אלא גבי מצות של מצוה שדיבר מזה שם וכן יש להוכיח מהסמ"ק סימן רי"ט וכן באמת הלכה בש"ע או"ח סי' תנ"ג אבל המרש"ל בביאורו כתב דלכתחיל' ראוי לעשות שימור בכל הדגן והח"י סי' הנ"ל אות ט"ו כתב דישראל קדושים הם ונהגו לעשות שימור בכל המצות:

פירוש טו

דגן (יג) שנטבע בנהר כו', דברי רבינו בכאן תמוהים מאד אצלי דהמקור לזה פסחים מ' ע"ב ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא שריא רבא לזבוני לנכרים איתיביה כו' הדר אמר רבא לזבינהו קבא קבא לישראל כי היכי דכלי קמי פיסחא אלמא דלמסקנת הגמ' לא שרי רבא לזבוני לעכו"ם כלל אלא לישראל מעט מעט וא"כ ה"ק רבינו דלעכו"ם שרי למכור מעט מעט ולישראל שרי אפי' הרבה כשמודיעו, אבל אח"כ ראיתי שהרמב"ם הלחו"מ פ"ה הל"ט כתב ממש כלשון רבינו וכבר עמד הרהמ"ג ע"ז ומתרצי וא"כ צ"ל גם אליבא דרבינו כן ולהלכה עי' טוש"ע סימן תס"ז. ומ"ש דגן שנפל עליו דלף כו' בגמ' שלפנינו ל"ט ע"ב שם איתא קמח שנפל לתוכו דלף אבל הרמב"ם הלכה י' שם כתב כרבי והרהמ"ג כתב שכך הי' גירסתו ולהלכ' עי' טוש"ע סי' תס"ו, ומ"ש רבי' מד"ה כתב בה"ג אסור למילש מצה אלא במיא דבייתי עד ד"ה לא תשב האשה תחת השמש המקור לדינים אלו בפסחים מ"ב ע"א וכבר האריך הב"י סי' תנ"ה בזה וגם הביא מ"ש הרא"מ בבביאורו כאן ע"ז, ומ"ש לא תשב האשה תחת השמש ותלוש כו' ג"ז מימרא דרבא שם ומ"ש לאו דוקא תחת השמש כו' כ"כ גם הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הלכה י"ב שם, ומ"ש ומטעם זה ראוי להזהר קצת כו' כ"כ גם הגמ"יי אות נ' שם בשמו וכ"כ הרמ"א סי' תנ"ט ועי' בחידושי מהרי"ק אות נ"ט שמפ' את הגמ' דיומא ואיני יודע דמה ענין זה לכאן:

פירוש טז

גרסינן (יד) בירושלמי מצה ישנ' כו', דברי רבינו בכאן תמוהים מאד כיון דסובר הפשט בירושלמי דאפי' כשלא עשה הסוכה לשם החג ב"ה מתירין וא"כ עכצ"ל דהירו' סובר דגם במצה ישנה הד"כ וא"כ היכי הביא רבינו אח"כ את הראיות מהא דחלות תודה ומהתוספתא הלא משם מוכח דלא שרי אלא כשעשאה לשם מצה וגם הרא"ם בביאורו עמד ע"ז, ועוד קשה היכי כתב רבינו בשם הירו' דמצה ישנה כשרה הלא בירושל' פסחים פ"ב סוף הלכה ד' איתא להיפך דז"ל מצה הישנה פלוגתא דב"ש וב"ה א"ר יוסי דברי הכל הוא מכיון שלא עשאה לשם הפסח דבר ברי שלא דיקדק בה ומפ' הקה"ע וז"ל ד"ה הוא הכא במצה ישנה אפי' ב"ה מודו דפסולה אלמא דלמסקנת הירושלמי מצה ישנה פסולה וא"כ היכי הביא רבי' את תחלת דברי הירושלמי ולא הביא גם את דברי ר' יוסי וגם בקושי' זו כבר דשו בה רבים המרש"ל והמגלת ספר בביאורם כאן עי"ש מה שתירצו כי לא זכיתי להבין את דברי קדשם דעל תירוצו של המג"ס ק"ל כיון שכתב דגם לפי מסקנת הירושלמי ג"כ הי' יכול רבינו להוכיח דמצה ישנה שרי א"כ עדיין קשה מדוע באמת לא הוכיח רבנו ממסקנת הירו' ועל תירוצו של המרש"ל ק"ל דאי באמת סובר

רבינו הפשט בירושלמי כמ"ש המרש"ל הי' לו להביא גם את דברי ר' יוסי ולפרש דסתם ירוש' חולק עליו:

פירוש יז

וע"כ נ"ל בס"ד לפ' את שיטת רבינו כך בהקדים מ"ש הטור או"ח סי' תנ"ח וז"ל ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישינה ובלבד שיעשנה לשם פסח וכתב דירושלמי פליג אתוספתא ואוסר אפי' עשאה לשם פסח וכיון דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חצות כו' עכ"ל וגם אבי העזרי והטור תמוהים מאד כיון דמירושלמי מוכח בפירוש דכשעשאה לשם פסח באמת שרי כן הקשו המרש"ל בביאורו והב"ח שם אבל מתרצו יפה עי"ש [אלא עדיין ק"ל על הטור והאבי העזרי נהי דמהתוספתא ליכא להביא ראי' להתיר כיון דהירושלמי חולק עליה אבל אכתי איכא ראי' להתיר מהא דחלות תודה שהביא רבינו כיון דמשנה מפורשת היא בפסחים ל"ה ע"א הן אמת דגם המרש"ל הרגיש בזה וכתב וז"ל ומלחמי תוד' אין קשה עליו אפשר דסובר דהתם בדיעבד איירי להיות יוצא בהן אבל לכתחילה אסור עכ"ל אבל ע"ז גופא עדיין ק"ל כיון דאבי העזרי כתב בשם הירושלמי דאסור עכ"מ דסובר דירושלמי אפי' בדיעבד אוסר וצ"ע] ותראה דאפילו לפי תירוצם מוכח מהטור דכשאמרינן דהירושלמי סובר דמצה ישנה אסור אז ליכא להביא ראי' מהתוספתא דשרי כיון דירושלמי חולק עליה, וא"כ י"ל בדעת רבינו כך דלכאו' יש לדקדק מדוע כתב גרסי' בירו' אעכצ"ל לאפוקי מאיזה גירסא אחרת וע"כ נ"ל דרבינו באמת לא גרס בירושלמי את הא דר' יוסי הנ"ל כלל וא"כ ליכא הוכחה מהירושלמי דלא כהתוספתא וע"כ הביא שפיר ראיה מהתוספתא וממילא ל"ק עליו קושית הרא"מ הנ"ל די"ל דאין כוונת רבינו במה שהביא את הירושלמי להוכיח דגם כשעשה שלא לשם פסח שרי אלא כוונתו לאפוקי מגירסתו של אבי העזרי כדי שלא נוכל לומר דהירו' חולק על התוספתא כמובן, וגם נ"ל בס"ד ראי' לדברינו מהמרדכי ספ"ק דפסחים שג"כ לא הביא מהירושלמי אלא כמו שהביא רבינו וגכ"כ מדגרסינן בירושלמי כו' א"כ מוכח שגם להמרדכי לא הי' בגירסתו מהא דר' יוסי כלום וגם הגמ"י הלחו"מ פ"ו אות ז' כשהביא בשם רבינו א"ז לא שכח מלכתוב וכן בירושלמי דגרס כו' עי"ש ותבין וא"כ ממילא שפיר י"ל בדעת רבי' כמ"ש ודו"ק ולהלכה עי' ש"ע סי' הנ"ל:

פירוש יח

אמר (טו) רב קבא מלוגנאה לפסחא כו', המקור לזה בפסחים מ"ח ע"ב ועי' רש"י שם וגם הרא"ש בביאורו כאן עשה את החשבון יפה עי"ש ולהלכה עי' טוש"ע סי' תנ"ו ותנ"ז, ומ"ש רבינו אין עושין סריקין המצויירים בפסח כו' בגמ' שם ל"ז ע"א איכא תרי לישני בזה ללישנא קמא לא של כל אדם אסרו אלא של נחתומין וללישנא בתרא לא

של נחתומין אסרו אלא של כל אדם ופסק הרמב"ם הלחו"מ פ"ה כלישנא בתרא ובדעת הרי"ף פליגי הרא"ש והר"ן שם אבל הרהמ"ג כתב דהרי"ף ג"כ פסק כהרמב"ם אבל מרבינו נראה דמדסתם פסק לחומרא כתרי לישני דאסור לכ"ע וגם הש"ג שם כתב בדעת רבי' כן ולהלכה עי' טוש"ע סי' תס"ו:

פירוש יט

מי (טז) תשמישו של נחתום כו', במשנה פסחים מ' ע"ב איתא מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין פרש"י מי תשמישו שמצנן בו את ידיו בשעה שהוא עורך ומקטף את המצה ישפכו וכ"פ הר"ן והברטנורה שם אבל הפי' המשניות שם כתב וז"ל ומי הבצק שנוטלין בהם הידים וכלי הבצק ישפכו כו' וכ"כ בחיבורו פ"ה הלט"ז שם ונ"ל דמר אמר חדא ומר מר חדא ולא פליגי ומשו"ה כתב רבינו סתם וגם המרש"ל בביאורו הביא את השני פירושים, ובגמ' שם מ"ב ע"א איתא תני חדא שופכין במקום מדרון ואין שופכין במקום האישבורן ותניא אידך שופכין במקום האישבורן ל"ק הא דנפישי דקוו הא דלא נפישי דלא קוו פרש"י כשהן מרובות הן נקוות אל מקום אחד ואין נבלעות מהר ומחמיצות וכשהן מעוטות לא קוו ורבינו כתב סתם במקום מדרון ולא חולק בין נפישי מים ללא נפישי וזה צ"ט אבל גם הרי"ף והרמב"ם כתבו כרבי' והרא"ש והר"ן שם כתבו דטעמם משום דלא קים לן בכמה מיקרי נפישי והרהמ"ג כתב דלא רצו לחלק בין נפישי ללא נפישי לפי שאין הכל נזהרין אבל טעמים הללו עדיין צריכין תבלין כיון דגמ' מחלק בפי' היכי יכלו שלא לחלק בלא שום ראי', וע"כ נ"ל בס"ד דראייתם מהירושלמי ספ"ב דפסחים שג"כ הקשה את השני ברייתות אהדדי ומשני א"ר יוסי מ"ד שופכן במקום אשבורן בשהי' אשבורן גבוה מ"ד במקום קטפרס בשהי' קטפרס גדול עי' בפ"מ שם ולכאו' קשה מדוע לא מחלק הירושלמי כמו שמחלק הגמ' וצ"ל דהירושלמי סובר דלא קים לן בכמה מיקרי נפישי או צ"ל דסובר כמ"ש הרהמ"ג וע"כ לא הביאו רבינו והרי"ף והרמב"ם אלא את התנאי דמקום מדרון דבמלת מקום מדרון ממילא נכלל החילוק של הירושלמי כמו שמפ' הפ"מ שם ודו"ק:

פירוש כ

גרסי' (יז) במנחות מצה שתבלה כו', כן איתא שם כ"ג ע"ב וכ"פ הרמב"ם הלחו"מ פ"ה הל"כ אבל הראב"ד משיג עליו עיין בהרהמ"ג וב"י או"ח סי' תנ"ה, והרא"ש פ"ב דפסחים סי' ט' כתב בשם הר' יהודא בר י"ט שקיבל מרבותיו שכח התבלין גורם לעיסה להחמיץ והתפארת שמואל שם הקשה ע"ז מגמ' מנחות הנ"ל והניח בצ"ע וא"כ גם על רבינו קשה קושיית הת"ש כיון דגם רבינו הביא במל"ת ע"ח את הא דהר"י בר י"ט אבל כבר מתרץ א"ז יפה המרש"ל בביאורו כאן ולפי דבריו גם על הרא"ש ל"ק ומ"ש המרש"ל דפלפלין

אסור כ"כ גם הטור או"ח סי' תנ"ה בשם הרוקח ועי' בב"ח שם מה שמפלפל בזה ולהלכה עיין בש"ע שם: ואברך על המוגמר, לאל עלי גומר, ברוך ד' אשר עד כה לא עזב חסדו מעמדי, המון רחמיו העצומים עלי גברו מעודי, לפנים עוד כאשר רך בשנים הייתי כמעט אבדתי כי ביו"כ חולי גדול ר"ל נחלתי, וכל היו"ט וגם כל החורף מפתח ביתי לא יצאתי, אך בזכות אבותי זצ"ל היה ד' גם אז בעזרתי, ע"כ פה בהלאוין דמועד מחדושים כמנין שמותיי עשיתי, [במל"ת ס"ה שמ"ה מחדושים כמנין שמי "משה" ומהלכו' יו"כ עד סוף ל"ת זו ס"ח מחודשים כמנין שמי "חיים" הנתוסף לי אז] יוצרי בחסדך עזרינו לסיים את אשר החילותי,

מצוה פ

פירוש א

לא (**א**) **תהי' קדשה כו'**. המל"ת זו נמנית לכל המוני מצות ז"ל אלא בפירושה פליגי הרמב"ם בסה"מ מל"ת שנ"ה סובר כהפשוטו של מקרא שכ' רבינו ז"ל דלאו זה הזהיר על ביאת זנות שלא לשם קידושין וג"ז סובר שנכפלה אזהרה זו בהלאוין אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה ולא נמנו כולן אלא ללאו אחד וגם בחיבורו הל' אישות פ"א הל"ד כתב ז"ל בפירושא דלא תהי' קדשה כמ"ש בסה"מ ובהלכות נערה בתולה פ"ב הל' י"ז כתב בפירושא דאל תחלל את בתך כמ"ש בסה"מ ומהראב"ד ז"ל שם נראה דבעיקר פירושא דלא תהי' קדשה ובפירוש' דאל תחלל את בתך הסכים עם הרמב"ם אלא השיג עליו דאין קדשה אלא מוזמנת ומופקרת לכל אדם דהיינו שעמדה בקובה של זונות אבל המיחדת עצמה לאיש אחד אין בה לא מלקות ולא איסור לאו והיא פלגש הכתובה בתור' ודעת הרמב"ם לענין פלגש עיין בהרהמ"ג וכ"מ ולח"מ שם וגם הלב שמח בסה"מ שורש ה' מברר היטב את שיטת הרמב"ם והראב"ד. אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם וגם בשורש ה' השיג על הרמב"ם בפירושא דלאו זה וכתב כי הלאו זה לא בא להזהיר לבועל בלא כתובה וקידושין שאין בזה איסור תורה שהכתובה אינה מה"ת אלא הזהיר שלא לבוא על האשה שהיא אסורה לבועל בענין שאין קידושין תופסין לו בה עי"ש ונ"ל דפירושו של הרמב"ן כפירושו של התרגום שהביא רבינו דגם בעבד ושפחה אין קידושין תופסין כמ"ש רש"י פ' תצא על התרגום שם ומה שנקט התרגום עבד ושפח' דוקא י"ל לדוגמא נקט אבל באמת סובר התרגום כהרמב"ן דנכלל בלאו זה כל מי שאין קידושין תופסין ואח"כ ראיתי במעיי"ח ז"ל דף קפ"ז ע"א אות נ"ו שכ' גכ"כ אלא המר"ש ז"ל מצ' תק"ע הקשה עליו עי"ש, והתירוצים על הרמב"ם מהשגותיו של הרמב"ן עי' במגלת אסתר ובל"ש שם וגם המגלת ספר הביא

ראיות להרמב"ם והזוה"ר מל"ת רל"ד אות צ"א ג"כ הסכים להרמב"ם ומיישבו היטב והחינוך מצ' תק"ע הביא את השני פירושים אבל מרמזיו שם נראה שהסכים להרמב"ם וגם העי"מ ואה"מ ומצה"ש מצ' תק"ע תפסו כהרמב"ם:

אבל מרבינו נראה מתחלת דבריו דסובר כהרמב"ם [ומה שהשמיט בלא כתובה י"ל משום השגת הרמב"ן הנ"ל כיון דרבינו באמת סובר דכתובה אינה מה"ת אבל הרמב"ם בסה"מ י"ל דסובר כרשב"ג בכתובות י' ע"א דכתובה דאורייתא וע"כ נקט שפיר בלא כתובה ובחיבורו הל' אישות פ"י הל"ז דפסק דכתובה דרבנן י"ל דחזר ממה דסובר בסה"מ וע"כ נזהר בפ"א הל"ד שם והשמיט בלא כתוב' ול"כ אלא בלא קידושין וממילא ל"ק עליו עיקר השגה של הרמב"ן כמובן] אבל ממה שהביא רבינו את התרגום נראה דסובר כהתרגום וכ"נ מרמזיו וגם המרש"ל ז"ל בביאורו כאן כתב דרבינו תפס לעיקר כהתרגום והוכיח גכ"כ מרמזיו וכ"ס בדעת רבינו הפ"ד ז"ל ד"מ ח"ב דף ס"ד סוף ע"ב אלא מדבריו נראה שרבינו חולק על הרמב"ם בתרתי חדא בפירושא דהלאו ועוד רבינו מונה אל תחלל בתך במל"ת פ"ה למצוה פרטית ול"ס כהרמב"ם שבא לכפול הלאו דלא תהיה קדשה והקושיא שהניח הפ"ד על רבינו בתימא באמת איני רואה שום קושיא כלל כיון דרבינו בעצמו מתרץ א"ז ברמזיו במ"ד וענין לאו אחד היא דכוונתו בזה כמ"ש המרש"ל בביאורו עי"ש ותבין וגם הנר מצוה סי' י' אות קנ"ו מתרץ את רבינו על דרך שכתבנו וגם זה נראה מהנ"מ שסובר ג"כ בדעת רבינו שתפס לעיקר כהתרגום עי"ש:

פירוש ב

אבל לכאורה ק"ל הלא רבינו כתב בקיצור הסמ"ג שלו וז"ל לא תהי' קדשה מבנות ישראל ר"ל אשה הנבעלת לשם זנות בלא קידושין ושהיא מזומנת למשכב עכ"ל מוכח בפי' דתפס שם כהרמב"ם ולא כהתרגום וכיון דמרמזיו נראה דתפס כהתרגום א"כ סותר את לימודו, וע"כ נ"ל בס"ד די"ל בדעת רבי' כמ"ש המזרחי בדעת רש"י פ' תצא פכ"ג פי"ח עי"ש שהרכיב בדעת רש"י פירושו של הרמב"ם עם פירושו של התרגום וכיון דרבינו גכ"ס כרש"י דדוק' על מופקרת לכל קאי הלאו זה כמ"ש מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן וגם מקיצור הסמ"ג שלו נר' דס"כ מדכ' ושהיא מזומנת למשכב א"כ עכצ"ל גם בדעת רבינו כמ"ש המזרחי בדעת רש"י עי"ש ותבין וכיון שהרכיב רבינו את השני פירושים ע"כ נקט שפיר ברמזיו כפירושו של התרגום ובקיצור כפירושו של הרמב"ם, וגם יש להבין בזה דמדוע ל"ס רבינו גם בזה כהרמב"ם שלא מנה אל תחלל את בתך למצוה פרטית די"ל כיון דרבינו סובר גם כהתרגום א"כ נשאר על רבינו קושיית המר"ם שיק הנ"ל שהקשה על המעיי"ח עי"ש ותבין וע"כ מחמת קושיית המר"ש מנה רבינו

אל תחלל את בתך למצוה פרטית אבל הרמב"ם לשיטתו דל"ק עליו קושיית המר"ש שפיר עשה שלא מנאה ודו"ק. אבל מהיראים ז"ל סי' ר"כ מוכח דל"ס אלא כהתרגום וכ"מ מהסמ"ק ז"ל סי' רצ"א וא"כ יוצא לנו מהנ"ל ד' שיטות בפירושא דמל"ת זו שיטת הרמב"ם שלא לבעול אשה בלא קידושין ושיטת הרמב"ן שלא לבעול במקום שאין קידושין תופסין ושיטת רבינו ורש"י שהרכיבו את הרמב"ם עם התרגום ושיטת היראים והסמ"ק כהתרגום גרידא, ובר' בחיי ז"ל פ' תצא ראיתי שכ' וז"ל לא תהי' קדשה לאו זה אזהרה באשה הנשכבת וכן לא יהי' קדש אזהרה לב"ד עכ"ל ולא זכיתי להבין את דבריו וד' יורנו בדרך אמת, ולענין הלכה הטור אה"ע סי' כ"ו פסק כהרמב"ם בפירושא דלאו זה וגם בדיני פלגש אבל הרמ"א שם הביא שני דעות בדיני פלגש עי' ח"מ וב"ש וגם בכסא רחמים בתו' ריש מס' כלה ד"ה והן מ"ש בשם המקנה בדיני פלגש וגם עי' בריב"ש סי' תכ"ה שכ' הרבה דינים השייכים למל"ת זו, ואחר שכתבנו את כל הנ"ל ראיתי בהרמב"ן עה"ת פ' תצא שכ' בפי' בפירושא דלאו זה כהרמב"ם אלא בעיקר הדין סובר כהראב"ד הנ"ל וג"ס דקאי על ב"ד והרכיב ג"כ פירושו של הרמב"ם עם התרגום כהמזרחי הנ"ל וזה לכאורה סתירה עם מ"ש בהשגותיו הנ"ל וצ"ע:

מצוה פא

פירוש א

שארה (א) **כסותה ועונתה לא יגרע כו'**. עיקר הפסוק זה בפ' משפטים פכ"א פ"י גבי אמ' עבריה כתוב אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע פרש"י ז"ל מן האמה שייעד לו כבר אלא ילפינן מהפסוק ט' שם כמשפט הבנות יעשה לה דכל בנות ישראל בכלל הלאו זה כמו שאית' במכילתא שאעתיק לקמן בס"ד אבל עיקר הקרא שארה וגו' ל"כ אלא באמה עברי' וכ"מ מגמ' קידושין ט' ע"ב ודף ט"ז ע"א מדאמר הגמ' היקישה הכתוב לאחרת עי"ש ותבין והרמב"ם ז"ל בסה"מ וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע מל"ת רס"ב באמת מייחס עיקר מל"ת זו על אמה עברי' דז"ל שלא למנוע מאמה העברי' היעודה שאר כסות ועונה שנ' שארה כסותה ועונתה לא יגרע וה"ה לשאר הנשים וכן כתבו ז"ל החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' מ"ו הזוה"ר מל"ת רנ"ז אות ק"ג וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע לא מייחסו גכ"כ ולא עוד שלא הזכיר במל"ת זו מאמה כלל לא בחיבורו כאן ולא ברמזיו ולא בקיצור שלו וגם על היראים ז"ל סי' קצ"א והסמ"ק ז"ל סי' רע"ו ורע"ז ק"ל שג"כ לא הזכירו מאמה כלום וזה באמת צ"ט:

ונ"ל בס"ד ליישבם דבמכילתא פ' משפטים פ"ג איתא וז"ל כמשפט הבנות וכי מה למדנו על משפט הבנות אלא הרי הוא בא ללמד ונמצא למד מה זו שארה כסותה ועונתה לא

יגרע אף בת ישראל שארה כסותה ועונתה לא יגרע דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר בעבריה הכתוב מדבר אתה אומר כן או אינו אלא בבת ישראל כשהוא אומר אם אחרת יקח לו הרי בת ישראל אמור ומה ת"ל כמשפט הבנות בעברי' הכתוב מדבר עכ"ל וכפי מה שמפרש המרכבת המשנה ז"ל שם ר' יאשיה ור' יונתן בזה פליגי ר' יאשיה סובר שארה וכסותה וגו' באמה כתוב ובת ישראל ילפינן מכמשפט הבנות ור' יונתן סובר דשארה וכסותה אבת ישראל קאי ואמה נלמדת מהיקישא דכשמשפט הבנות עי"ש, וא"כ י"ל דהרמב"ם ודכוותייהו הנ"ל סברו כר' יאשיה וע"כ מייחסו את המל"ת זו על אמה עברי' אבל רבי' סובר כר' יונתן וע"כ לא מייחס את המל"ת זו רק על בת ישראל ולא הזכיר כאן מאמה כלל כיון דסמך עמ"ש במ"ע פ"ו וז"ל ואם ייעד אותה האדון לעצמו או לבנו הרי היא כשאר הארוסות כו' מוכח משם דיש לה כל דיני בנות ישראל וא"כ גם אליבא דהיראים והסמ"ק י"ל כן ודו"ק:

פירוש ב

ומ"ש רבינו צוה הקב"ה שהנושא אשה לא יגרע ממנה כו', לכאורה יש לדקדק מדוע כתב רבינו את המל"ת זו בלשון צוה וכבר עמד מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל צוה הקב"ה שהנושא אשה לא יגרע ר"ל שלא תאמר שפסוק זה מיירי דוקא בנושא שפחה ולא בנושא עברי' משום שהשפחה שפלה מאד לכן כתב רחמנא גבה לא יגרע לכך אמר המחבר צוה הקב"ה ר"ל צווי היא ולא לחלק בין שפחה לעברי', א"נ של"ת דוקא דברים שהכניסה לו בשעת נישואין בנדוני' כגון כסותה לא יגרע כלומר לא יטול לה אבל אם נחסר לה כסות או מזונות אינו מחויב ליתן לה לכך נאמר צוה הקב"ה שהנושא אשה לא יגרע ממנה שאר וכסות ועונה כלומר דומיא לעונה מה עונה לא שייך גבה הכניסה לו ואפ"ה צוה הקב"ה שלא יגרע אלא יתן לה כך כסות ומזונות לא יגרע אלא יתן לה עכ"ל. ולפי דברינו הנ"ל י"ל דכוונת רבינו לומר שעיקר צווי בלאו זה שהנושא אשה לא יגרע כו' כר' יונתן ולא על אמה עברי' כר' יאשיה או י"ל כיון דאיכ' פלוגתא בגמ' כתובות מ"ז ע"ב אי שאר וכסות ג"כ דאורייתי' או עונה דוקא עי' רש"י רמב"ן ומזרחי פ' משפטים שם וברמב"ם ורהמ"ג הל' אישות פי"ב הל"א וכיון דרבי' באמת סובר דשלשתן דאורייתא עכ"כ צוה הקב"ה שהנושא אשה לא יגרע ממנה שאר כסות ועונה כלומר כל הני ג' דברים צווי דאורייי' הם ולא חד מהם דרבנן ודו"ק. ועי' פ"ד ז"ל ד"מ ח"ב דף ס"ו ע"א שהניח בצ"ע על רבי' דמדוע לא מנה שאר כסות ועונה לג' לאוין כיון דפסק דשלשתן דאורייי' הם וגם הדינא דחיי ז"ל מל"ת פ"א עמד ע"ז ומיישבו אבל לא ראה שכבר דיבר הפר"ד מתירוצו ומדחיהו בשתי ידים אלא תירוץ יפה ע"ז תמצא

במעיי"ח דף כ"א ע"ב אות ב' ובמהר"ם שיק מצ' מ"ו וגם המגלת ספר מל"ת פ"א והנר מצוה סי' י"א אות פ"ח דיברו אריכות בזה, וכשתעי' היטב בפ"ד והדד"ח תראה דלפי דבריהם שפיר יש להבין את הסמ"ק הנ"ל שמנה מזונות למצוה בפ"ע וכסות כלל עם עונה שמנה ג"כ בפ"ע די"ל דהסמ"ק סובר לענין מניין כל אלמנה ויתום ועמוני ומואבי ונא ומבושל ג"כ כרבינו והרמב"ן שמנאם בפ"ע מהטעם שמפורשים כל אחד בפסוק בפ"ע ולא כהרמב"ם שמנאם ביחד וגם סובר דמזונות ועונה דאורייתא אבל כסות דרבנן וע"כ מנה מזונות בפ"ע ועונה ג"כ בפ"ע וכסות שהיא דרבנן כלל עם עונה כמובן:

מצוה פב

פירוש א

המגרש (א) **את אשתו כו'**. לכאורה יש לדקדק מדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו במלת שלא והשאר מוני מצות ז"ל באמת נקטו כמו שנקטו את השאר מל"ת הסה"מ מל"ת שנ"ו היראים סימן קצ"ה הסמ"ק סי' קפ"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש מצ' תק"פ וגם רבינו ברמזיו נקט מלת שלא א"כ מדוע שינה בחיבורו, ונ"ל בס"ד ליישב דבפ' תצא פכ"ד פ"ד כתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה פרש"י ז"ל וז"ל אחרי אשר הטמאה לרבות סוטה שנסתרה ודברי רש"י נובעים מהספרי שם מובא ביבמות י"א ע"ב דלרבנן דהלכתא כוותייהו ילפינן מהפסוק זה שתי אזהרות חדא שלא יחזיר גרושתו משנישאת ועוד שלא יבא הבעל על אשתו אחר שזינתה תחתיו וכ"כ הרמב"ן ז"ל עה"ת שם וז"ל והנה הם שני לאוין יזהיר במחזיר גרושתו משנשאת ויזהיר במחזיר אשתו שנטמאה בזנות [ועל לשון במחזיר אשתו שנטמאה שכ' הרמב"ן ק"ל דהיאך שייך לשון חזרה בזה מדוע ל"ק ויזהיר שלא לבא על אשתו שנטמאה כמ"ש בהשגותיו] ובהשגותיו בסוף סה"מ שמנה שם את הלאוין שלא מנה הרמב"ם מנה במצוה ט"ו שלא לבא על אשתו שזינתה תחתיו ג"כ למל"ת בפ"ע וגם נתן טעם לשבח דמדוע לא מנאה הרמב"ם וז"ל אבל הרב מדעתו בלאו שבכללות לא ימנה זה עכ"ל כוונתו דלפי הכלל שכלל הרמב"ם בסה"מ שורש ט' שלא למנות לאו שבכללות אלא למל"ת אחת וכיון שגם זה הוי לאו שבכללות ע"כ לא מנאה הרמב"ם אלא למל"ת אחת אבל הרמב"ן לשיטתו דל"ס ככללו של הרמב"ם ע"כ מנאם לשתים וגם הרהמ"ג ז"ל הלכ' א"ב פ"א הלכ"ב כתב אליבא דהרמב"ם את הטעם זה וכ"כ הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת רל"ד אות צ"א, וא"כ לפי"ז כיון דרבינו ג"כ לא מנאם לשתים עכצ"ל דרבינו גכ"ס כהרמב"ם שלא למנות לאו שבכללות לשתים אבל באמת אאל"כ כיון דהפ"ד ז"ל בד"מ ח"ב דף ס"ד ע"א חשיב הרבה לאוין שבכללות שמנה רבינו לשתים

עי"ש וכיון דסובר כהרמב"ן א"כ קשה עליו דמדוע לא מנה גם את הפסוק זה לשתים וגם על הפ"ד תמי' לי' דמדוע לא עמד ע"ז וגם בנר מצוה ז"ל סי' י' אות קנ"ד מצאתי שעמד על רבינו בזה ותירץ דרבינו סובר כהכ"מ ז"ל הלכות גירושין פי"א הלי"ד שאכתוב לקמן בס"ד ודפח"ח. ולי"נ בס"ד ליישב דהמעיי"ח ז"ל דף קצ"ד ע"ב אות קמ"ו כתב וז"ל ואדרבא על הרמב"ן יש לתמוה קצת דמלשונו שכתבתי בלאו דפצוע דכא וכרות שפכה משמע דכששניהם יכולים להיות כאחד אין נמנית אלא ללאו אחד א"כ מ"ש זה מלאוי פ"ד וכ"ש שמנאם הרמב"ן ללאו אחד מטעם שכתבתי שם וגם שני איסורים אלו יכולים להיות כאחד כגון מי שגירש אשתו שזינתה תחתיו ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה שיש בה שני איסורי' לבעלה הראשון ואינו לוקה אלא אחת ומטעם זה ראוי למנותן אחת ולא שתים עכ"ל וא"כ י"ל דרבינו באמת סובר כהמעיי"ח וע"כ לא מנאם לשתים כמובן, מוכח מהנ"ל דלכ"ע נכלל עכ"פ בלאו זה שני עניינים דלא פליגי אלא במנין וא"כ י"ל כיון דמשונה לאו זה משאר לאוין ע"כ משנה רבינו את התחלתה ולא התחיל במלת שלא לרמז על השינוי כדרכו בקודש היכא דיש איזה שינוי כהנ"ל מל"ת ע"ט סוף מחודש ב' ודו"ק:

פירוש ב

ולוקה (ב) על לאו זה כו', עי' במרש"ל ז"ל בביאורו כאן שמפרש דמדוע כתב רבינו א"ז ובביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל ראיתי שכ' וז"ל ולוקה על לאו זה ר"ל ה"א לאו שבכללות הוא ואינו לוקה לכך כתב ולוקה על לאו זה עכ"ל אבל לכאו' ק"ל על הביאור כיון דלאו שבכללות הוא א"כ מדוע באמת לוקין עליו הלא גם רבינו פסק דאין לוקין על לאו שבכללות הן אמת שגם הרמב"ם הלכה הנ"ל כתב שלוקין אבל כבר כתבו הרהמ"ג והלח"מ ז"ל דפירושו מכות מרדות וא"כ גם אליבא דרבינו י"ל כן אבל הביאור דל"ס כן בדעת רבינו באמת קשה ואי"ל דהביאור סובר בדעת רבינו כמ"ש הכ"מ שם בדעת הרמב"ם דלא הוי לאו שבכללו' עי"ש הטעם כיון דהביאור כתב דהוי לאו שבכללות אם לא שנא' בכוונת הביאור כך דה"א דלא כמ"ש הכ"מ וא"כ לאו שבכללות הוא ואינו לוקה לכך קא' רבינו ולוקה להורות דלא הוי לאו שבכללות מהטעם שכ' הכ"מ ודו"ק:

מצוה פג

פירוש א

שלא (א) תנשא יבמה לאיש זר כו'. רבינו ז"ל לא מנה ביבמה רק את המל"ת זו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שנ"ז הסמ"ק סי' קפ"ח החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' תקצ"ז אבל הרמב"ן ז"ל בסוף השגותיו על הסה"מ אות י"ד מנה עוד מל"ת אחת ביבמה שלא

ישא או שלא ייבם החולץ את חלוצתו שנ' ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה בית אחיו ופירשו רז"ל יבמות י' ע"ב כיון שלא בנה שוב לא יבנה דמ"ש הרמב"ן שנמנע החולץ ליבמתו שלא יבא עליה ולא ישאנה אחרי הפרדה ממנו בחליצה כו' צ"ל דבמלת שלא יבא עליה שכ' נכלל שלא ייבם אחר החליצה ג"כ כיון דגם ע"ז קאי לאו זה כמ"ש הגמ' שם ל"ב ע"א גזירה דילמא חלץ ברישא והדר מייבם וקם ליה באשר לא יבנה ורחמנא אמר כיון שלא בנה שוב לא יבנה וכ"כ רש"י ז"ל פ' תצא פכ"ה פ"ט וזה ל"ק כיון דכלל הלאו זה שני עניינים שלא ישאנה ושלא ייבם א"כ מדוע לא מנה הרמב"ן לשיטתו דמנה לאו שבכללות לשתים גם זה לשתים די"ל כיון דענין אחד הוא שלא יבא עליה כמובן, וגם היראים ז"ל סובר כהרמב"ן דבסי' רכ"ו מנה שלא תהי' אשת המת לאיש זר ובסי' רפ"ז כתב וז"ל צוה הכתוב שהחולץ ליבמתו שלא יחזיר וישאנה כו' וגם מהזוהר הרקיע ז"ל מל"ת רל"ז אות צ"ג נראה דס"כ וכ"כ הנר מצוה סי' י' אות קנ"ה דהזוה"ר נמשך אחר הרמב"ן וא"כ טעמא בעי דמדוע ל"ס רבינו והרמב"ם ודכוותייהו גכ"כ.אבל כבר מתרץ א"ז המגא"ס על השגות שם שלא הוי אלא דקדוקי המצוה וכבר השריש הרמב"ם בסה"מ שורש ז' שאין למנות דקדוקי המצוה אבל המעיי"ח דף קצ"ט ע"א אות ס"ז כתב עליו שלא דק בזה כי לא עי' ברמב"ם הלכ' יבום פ"א הל' י"ב דסובר דדרשה כיון שלא בנה שוב לא יבנה אינה אלא אסמכתא וגם את קושיית הרהמ"ג שהקשה ע"ז מכמה גמ' יבמות מיישב בטוב טעם אלא לי ההדיוט עדיין קשה מדף ל"ב ע"ב שם דקאמר הגמרא ורחמנא אמר כיון שלא בנה כו' דממלת ורחמנא מוכח בפי' דדרש גמור הוא ולא אסמכתא וצ"ע אבל עכ"פ הרמב"ם לשיטתו דסובר דאסמכתא היא באמת לא יוכל למנות את המל"ת שהוסיף הרמב"ן וא"כ י"ל דרבינו גכ"ס כהרמב"ם וע"כ לא מנה גם הוא את המל"ת זו כמובן:

פירוש ב

ואם (ב) נשאת לאחר כו', עי' במרש"ל בביאורו כאן מ"ש ע"ז אבל לפמ"ש הנ"מ סי' הנ"ל לפרש את הרמב"ם פ"ב הלי"ח שם שכ' ג"כ כרבינו באמת גם אליבא דרבינו י"ל כן עי"ש ותבין, ועמ"ש רבינו לוקין שניהם כתב מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן וז"ל פירוש ה"א כיון דכתב רחמנא והיא היתה לאיש אחר א"כ ה"א דוקא היא לוקה ולא הוא לכך כתב לוקין שניהם עכ"ל ולי"נ שרבינו כיוון בזה להוציא מספיקתו של החינוך סי' הנ"ל שמסופק אי גם היא מחויבת מלקות עי' מנ"ח מה שתמה ע"ז וגם הנ"מ סי' הנ"ל עמד ע"ז וכדי שבאמת לא נאמר כן עכ"כ רבינו מלת שניהם כמובן:

מצוה פד

פירוש א

כבר (**א**) **בארנו כו'**. גם כאן צ"ט דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת במלת שלא והשאר מוני מצות ז"ל באמת התחילו כבשאר מל"ת הסה"מ מל"ת שנ"ח הסמ"ק סי' קפ"ז החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' תקנ"ח ותו ק"ל מדוע דיבר רבינו כלל מהמ"ע של המל"ת זו כאן הלא מנה אותה בפ"ע, ונ"ל בס"ד כיון דלא יכל"ל לא יוכל לשלחה כל ימיו עד דלא ידעינן מהעשה שכופין אותו לכנוס דמקודם צריך ליקח אותה ואח"כ יכל"ל דלא יוכל לשלחה כמו שאי' בתורה פ' תצא פכ"ב פכ"ט דמתחילה כתיב ולו תהיה לאשה ואח"כ כתיב לא יוכל לשלחה וא"כ י"ל כיון דהרמב"ם בסה"מ מנה את העשין תחלה וגם הסמ"ק סי' קפ"ב כתב מתחילה את העשה ולו תהי' לאשה וכ"כ השאר מוני מצות הנ"ל וכיון שכבר ידעינן דכופין אותו לכנוס ע"כ נקטו שפיר גם את המל"ת זו בלשון שנקטו את השאר מל"ת כיון דלא צריכי לדבר מתחלה מהעשה שלה אבל רבינו דמנה את הל"ת תחלה מהטעם שכתבנו במל"ת ב' מחודש ג' ע"כ לא יוכל לדבר מהל"ת זו עד שכ' תחילה את העשה שלה דכופין אותו לכנוס וע"כ לא התחיל את המל"ת זו במלת שלא כמובן:

פירוש ב

שותה (ב) בעציצו כו', במשנה כתובות ל"ט ע"א איתא כיצד שותה בעציצו אפי' היא חיגרת אפי' היא סומא ואפי' היא מוכת שחין ורבינו השמיט מ"ש והרמב"ם הל' נערה פ"א הל"ג שכ' תחת מ"ש או מצורעת הולך בשיטתו שמפ' בפירוש המשניות מוכת שחין צורעת וכן מפ' הברטנורה שם אבל רבינו דל"ך ל"ז ול"ז באמת טעמא בעי, אבל אח"כ ראיתי דבמ"ע נ"ד הביא רבינו ג"כ מצורעת וא"כ י"ל דסמך כאן על שם אבל במשנה של הרי"ף והרא"ש באמת ליתא אלא חיגרת וסומא וצ"ל דלא הי' בגירסתם מ"ש וגם בטוש"ע אה"ע סי' קע"ז ליתא ובנתיבות עולם מל"ת פ"ד ראיתי שכ' וז"ל ובש"ע השמיט מ"ש הרמב"ם או מצורעת ולא ידעתי למה שהרי מפורש במשנה ואפי' היא מוכת שחין עכ"ל ופליאה לי דהיכי לא ראה דהש"ע הלך בעקבותיהם של הרי"ף והרא"ש והטור וגם בקיצור פה"ר השמיט הטור מוכת שחין אלא אי קשה ק"ל על הב"י כיון דמאסף את כל השיטות כמ"ש הי"מ כללי הש"ע סי' ד' א"כ מדוע לא דיבר עכ"פ מהגירסא שלפנינו כיון דרבינו והרמב"ם והיראים סי' קצ"ו תפסו כהאי גירסא וצ"ע:

ועוד ראיתי בנ"ע שם שנסתפק אם נעשית חיגרת או סומא או מצורעת אחר שאנסה אם כופין אותו לכנוס וכתב שזה תליא בפירוש' דעציצו לרש"י שמפ' שהיא שם כלי אמרי' נסתחפה שדהו אבל לפי' המשניות שמפ' עציצו כלי מאוס כלומר כיון שאנסה והיא

בעלת מום בחר לעצמו כלי מאוס הלכך ישאנה ממילא אם נעשית אח"כ בעלת מום הרי לא בחר באלה ואינו חייב לישאנה כ"כ הנ"ע, אבל לי"נ דעדיין ספיקתו במקומה עומדת אפי' לפירוש המשניות כיון דאפי' בממזרת הוה אמרינן דליתי עשה ולדחי ל"ת אי לאו דאמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל כמו שאי' שם מ' ע"א א"כ היכי יכל"ל דבשביל שנעשית חיגרת אח"כ נדחה העשה וגם על גוף הדין ק"ל הא מיד כשאנסה מוטל עליו החיוב עשה לכנסה וא"כ מדוע לא נא' כשנעשית אח"כ חיגרת שנסתחפה שדהו אפי' לפירושו של הרמב"ם וצ"ע, ודע דמ"ש המצה"ש סימן הנ"ל ואם היא אסורה אפי' מדרבנן לא ישאנה כ"כ בש"ע שם והב"ש כתב טעם לזה ועי' במהר"ם שיק מצ' תקפ"ח מ"ש בזה והשאר פרטי דינים של המל"ת זו עי' בטור שם וגם דע דמ"ש רבינו לא יוכל לשלחה וגו' זה ט"ס וצ"ל לא יוכל שלחה בלא למ"ד כי בלמ"ד גבי מוציא ש"ר כתיב והטעות זה אי' גם בחינוך וכבר מעורר ע"ז המנ"ח. ועוד מעט יש לי לדבר במל"ת זו דמדוע ל"כ רבינו דיש מציאות מלקות במל"ת זו כמ"ש הרמב"ם הלכות נערה פ"א הל"ז וז"ל מתה גרושתו קודם שיחזירנה או נתקדשה לאחר או שהיה כהן שאסור בגרושה הר"ז לוקה שהרי עבר על ל"ת ואינו יכול לקיים עשה שבה עכ"ל וכ"כ החינוך וצ"ל דרבינו סמך עמ"ש במל"ת ק"נ וז"ל זה הכלל בכל מל"ת שבתורה שניתק לעשה חייב לקיים העשה שבה ואם קיימו הר"ז פטור ואם לא קיימו לוקה:

מצוה פה

פירוש א

אל (א) תחלל את בתך להזנותה כו'. גם כאן יש לדקדק דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא וי"ל כיון דשאר מוני המצות ז"ל לא מנאו את המל"ת זו כהנ"ל מל"ת פ' וא"כ משונה מל"ת זו מהשאר מל"ת וכדי לרמז על השינוי זה ע"כ לא התחיל במלת שלא כהנ"ל מל"ת ס"ד מחודש ב' או י"ל כמו שכתבנו בתירוץ הב' שם דמל"ת דילפינן מהשמר פן ואל לא התחיל במלת שלא:

מצוה פו

פירוש א

המוציא (א) ש"ר כו' המל"ת זו נימנית לכ"ע הסה"מ מל"ת שנ"ט היראי' סי' קצ"ז החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' תקנ"ד והטעם שלא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא י"ל כהנ"ל מל"ת פ"ד ועמ"ש רבינו ושילוח זה בגט כמו ושלחה מביתו כו' עי' בביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל מ"ש ע"ז, ובנתיבות עולם מל"ת פ"ו ראיתי שכ' דרבינו משו"ה סתם ול"כ דמנין אזהרה למוציא ש"ר כיון דבגמ' כתובות מ"ו ע"א איכא פלוגתא ר"א יליף מלא

תלך רכיל ור' נתן יליף מונשמרת מכל דבר רע ולא מוכרע הדין עם מי לזה סתם רבינו ולא הכריע ופליאה לי עליו דהיאך כתב דלא הכריע הלא לקמן מ"ע נ"ה פסק רבינו בפי' כר"א כמו שפסק הרמב"ם הלכות נערה פ"ג הל"א וצ"ע ועי' לעיל מל"ת ט' מחודש א' מה שכתבנו בענין זה ובמעיי"ח דף קפ"ח ע"א אות ס"א שכ' דברים עתיקים בזה:

מצוה פח

פירוש א

הזהירה (א) תורה על מנחת קנאות כו'. מלת עליה שכ' רבינו ז"ל ט"ס דבמנחת קנאות פ' נשא פ"ה פט"ו ל"כ עליה לא בשמן ולא בלבונה אלא עליו כתוב ומלת עליה במנחת חוטא כתיב פ' ויקרא פ"ה פי"א והטעות זה איתא גם ברמזיו וגם בקיצו' הסמ"ג שלו וגם בהרמב"ם ז"ל הל' סוטה פ"ג הלי"ג ובסה"מ מל"ת ק"ד ק"ה [אבל בהל' מעשה הקרבנות פי"ב הל"ז י"ל דלא קאי מלת עליה אלא על מנחת חוטא [ובזה מיושב בס"ד הדקדוק שק"ל על הרמב"ם שם דנקט תחילה מנחת קנאות דלא כהמתני' מנחות נ"ט ע"א דנקטה מנחת חוטא תחיל' ודו"ק] אלא כיון שכוללן ביחד ע"כ הביא את הפסוק של מנחת חוטא דכתיב בתור' ברישא בפ' ויקרא וכן צ"ל הפשט בפירוש המשניות מנחות ע"ה משנה ג' במ"ש מנחת חוטא ומנחת קנאות נאמר בכל אחד משתיהן לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה עי"ש ותבין] ובאמת ברמזיו ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת ק"ד וק"ה איתא עליו וגם ראיתי אח"כ שכמעט בכל המוני מצות ז"ל יש טעות זה החינוך מצ' שס"ז כתב בלבונה עליה אבל במצ' שס"ו בשמן כתב עליו והמנ"ח העתיק את לשונו ולא הרגיש בזה הזוהר הרקיע מל"ת קמ"א אות נ"ד המעיי"ח דף קכ"א ע"ב אות ק"ט האה"מ ומצה"ש מצ' שס"ו ושס"ז ומהר"ש מצ' שס"ז וגם במכילתא שהביא הסה"מ מל"ת ק"ה והמגדול עוז הל' סוטה פ"ג הלי"ג בכולן איתא עליה ואחר החיפוש מצאתי בדבר המלך ז"ל שער ב' פרק קי"ט שג"כ הרגיש בקצת מקומות מטעות זה עי"ש שכ' טעם הפליא דמדוע במנחת חוטא כתיב עליה בלשון נקבה ובמנחת קנאות כתיב עליו בלשון זכר:

פירוש ב

ואם (ב) נתן לוקה כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' הנ"ל וצ"ל כיון דלוקין על לבונה בפ"ע ועל שמן בפ"ע ע"כ מנה רבינו שמן ולבונה לשתי אזהרות וכן באמת מנאו כל המוני מצות אבל לכאורה מנא להו דלוקה על שמן בפ"ע ועל לבונה בפ"ע וראיתי בכ"מ שם שכ' מקור לזה וז"ל משנה פ"ה דמנחות דף נ"ט ע"ב עכ"ל וצ"ל דהכ"מ סובר דמה דאיתא במשנה שם וחייב על השמן בפ"ע וחייב על לבונה בפ"ע קאי גם על מנחת קנאות אבל מרש"י שם נראה דלס"כ מדכ' וז"ל וחייב על שמן אם נותנו על מנחת חוטא אלמא

דרש"י סובר דהמתני' לא קאי אלא על מנחת חוטא [וטעמו של רש"י נ"ל מדאיתא במתני' נתן עליה שמן ולא נתן עליו וגם מהברייתא שהביא הגמ' שם על מה דאי' במתני' נתן שמן על שיריה מוכח ג"כ דקאי על מנחת חוטא מדהביא את הפסוק שלה לא ישים עליה שמן עי"ש ותבין] אבל הברטנורה שם כתב דקאי על תרווייהו על מנחת חוטא ועל מנחת קנאות והתי"ט מפרשו דבהו כתיב לאו משא"כ באינך כוונתו בזה להראות דהמשנה זו קאי על מה שאיתא במשנה שלפני' מנחת חוטא ומנחת קנאות לא שמן ולא לבונה וע"ז קאמרה אח"כ וחייב על השמן בפ"ע ועל הלבונה בפ"ע וע"כ מפ' שפיר הברטנורה דקאי גם על מנחת קנאות ועל הראיות שכתבנו לרש"י צ"ל דסובר הברטנורה דהמתני' והברייי' נקטה לישנא דמנחת חוטא משום דכתיב ברישא בתורה כהנ"ל אליבא דהרמב"ם וא"כ י"ל דהכ"מ כתב לפום שי' הברטנורה, אבל מהרמב"ם בסה"מ מל"ת ק"ה נר' דלא מהמשנה דמנחות למד שהן שתי אזהרות דמדכתב וז"ל ובמכילתא לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה מגיד שהן שתי אזהרות עכ"ל ומדלא הביא את המשנה דמנחות על זה עכ"מ דגכ"ס כרש"י דמתניתין לא קאי רק על מנחת חוטא וע"כ יפה עשה המגדל עוז שקמציין המקור גם להרמב"ם בחיבורו את המכילתא זו ולא את המשנה דמנחות ודו"ק. ולענין שיעור למלקות ראיתי במהר"ם שיק מצ' שפ"ז שכ' וז"ל ואם נתן לוקה כו' וכתב המעיי"ח דנראה דעל השמן עובר ביציקה כל שהוא ובלבונה עובר בנתינת כזית דנתינה אמרי' דהיא בכזית וכמו דאמרי' לעיל בפרשת ויקרא לענין לאו דמנחת חוטא עכ"ל באמת המעיי"ח סי' הנ"ל בריש דבריו מסופק בזה אלא בסוף דבריו כתב וז"ל ומדסתם הרמב"ם משמע דדין מנחת קנאות שוה למנחת חוטא בכל מילי עכ"ל ומדכ' משמע נר' דלא ברירא ליה לגמרי ואפשר דמשו"ה ל"כ המהר"ש אלא דנר' אבל איני יודע דמדוע לא דיבר המהר"ש מהמוצל מאש סי' נ"א שהניח את זה בספק בדעת הרמב"ם אבל אח"כ ראיתי בנר מצוה סי' י' אות מ"ח שכ' לפתור את ספיקתו של המצ"מ א"כ קיימו הנ"מ והמעיי"ח בחדא שיטתא:

פירוש ג

ודע דבלאו לא יצוק עליו שמן נסתפקתי אי דוקא על שמן זית חייב או גם על שאר שמנים דאע"ג דמפשטות לשון המשנה מנחות נ"ט ע"א נראה דדוקא על שמן זית חייב מדאיתא שם יש טעונות שמן ולבונה כו' והאי שמן פירושו שמן זית כיון דלמנחות לא הי' כשר אלא שמן זית כדאיתא במשנה שם דף פ"ו ע"א וברמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ו הלי"ד ופ"ז הל"ח וכיון דפירושא דיש טעונות שמן היינו שמן זית ועל זה קאמרה המתניתין אח"כ ומנחת חוטא ומנחת קנאות אין טעונין לא שמן כו' ע"כ כוונתה דאין

טעונין שמן זית אבל י"ל הפשט במתני' גם לאידך גיסא יש טעונות שמן היינו שמן זית לא לבונה ולא שמן היינו אף לא שאר שמנים ומה שהביאנו לזה יען שראיתי בסה"מ מל"ת ק"ב שכ' וז"ל הזהירנו מהשים שמן זית במנחת חוטא כו' ומדכ' גבי מנחת חוטא שמן זית ובמל"ת ק"ד גבי מנחת סוטה ל"כ אלא סתם שמן יש להסתפק בדעתו אי משום דסמך עמ"ש במל"ת ק"ב עכ"כ במנחת קנאות סתם שמן או דילמא משום דבאמת סובר דבמנחת קנאות בכל שמנים חייב ע"כ סתם וכתב סתם שמן, והסברא לחלק י"ל כיון דרש"י פ' נשא כתב וז"ל לא יצוק עליו שמן שלא יהא קרבנה מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך וכתב הברטנורה עה"ת שם על רש"י וז"ל קשה מנא אמינא ליה וי"ל מדכתי' שמן למאור א"נ שלפי שגורם לאור שיהא קרוי אור בלשון בני אדם עכ"ל ולכאו' מדוע לא ניחא ליה בתירוץ הא' אבל בהנ"ל י"ל דג"כ הי' מסופק בספיקתינו הנ"ל וכיון דלפי תירוצו הא' י"ל דלא חייב אלא על שמן זית דשמן למאור גבי שמן זית כתיב ולפי תירוצו הב' י"ל דחייב בכל שמנים כיון דכל השמנים גורמים לאור עכ"כ את השני תירוצים וא"כ יש להסתפק בדעת הרמב"ם דאיזה תירוץ של הברטנורה סובר לעיקר, ובנ"מ סי' הנ"ל ראיתי שכ' וז"ל ודע דרבינו בסה"מ מל"ת ק"ב כתב הזהירנו מהשים שמן זית במנחת חוטא ואנכי לא ידעתי למאי איצטריך רבינו לפרש השמן שהוא שמן זית ומה בא ללמדינו והלא כל השמן שהיו מסתפקין בבה"מ בין למנורה ובין לנסכים ובין למנחות הי' בשמן זית ולא מצינו שהכשיר שמן ממין אחר בבה"מ אלא שמן זית בלבד כדמוכח במנחות דפ"ה ופ"ו וכן רבינו בחיבורו בהלכות איסורי מזבח פ"ו שהביא שם דין השמנים הכשרים למנורה ולנסכים ולמנחות לא דיבר אלא משמן זית בלבד ולא העלה רוח שפתיו בשאר שמנים אם הוכשרו אם לא הוכשרו אלא ודאי דסמך אקרא דלא הכשיר אלא שמן זית בלבד א"כ במנחת חוטא ובמנחת קנאות דאסר הכתוב נתינת שמן מסתמא בשמן זית הוא דאסר א"כ מאי למימרא, ואפ"ל דהא גופא קמ"ל דכי אסר הכתוב שלא יתן עליה שמן אינו אלא שמן זית בלבד אבל אם נתן בה משאר שמנים אינו עובר ולא פסלה דלא אסר הכתוב אלא שמן זית בלבד אלא דאכתי קשה קצת דבחיבורו לא השמיענו דין זה דשאר שמנים לא פסלה והדבר צ"ל תלמוד עכ"ל אבל לפי דברינו הנ"ל י"ל דבסה"מ הי' סובר הרמב"ם כתירוצו הב' של הברטנורה וכיון דסובר דבמנחת קנאות חייב בכל השמנים ע"כ איצטריך לאשמעינן במנחת חוטא דדוקא על שמן זית חייב כדי שלא נטעה דדינו כבמנחת קנאות אבל בחיבורו חזר כדרכו וסובר כתירוצו הא' של הברטנורה ואכ"ס דגם במנחת קנאות אינו חייב אלא על שמן זית וא"כ ליכא מקום לטעות ע"כ סתם גם במנחת חוטא מהטעם שכ' הנ"מ דדבר פשוט הוא דאינו חייב

אלא בשמן זית ודו"ק. ודע דעל מל"ת הללו לא מוזהרין אלא הכהנים כ"כ החינוך והעיר מקלט ודבר המלך והמצות השם וכ"נ מהברייתא מנחות דף ס' ע"א מדקאמר' יכול בשני כהנים עי' תוס' שם ד"ה יכול נהי דלרש"י הנ"ל מחודש ב' לא קאי הברייתי' זו רק על מנחת חוטא אבל להברטנורה כתבנו דעכצ"ל דקאי גם על מנחת קנאות וכיון דרבינו מנה שמן ולבונה לשתי אזהרות עכצ"ל דסובר כהברטנורה כדי שיהא מוכח גם ממתני' דמנחות הנ"ל כן ולא מהמכילתא גרידא הנ"ל מחודש ב' וא"כ ק"ל מדוע ל"כ רבינו ג"כ כהחינוך ודכוותיה, ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים מדק"ל עוד על רבינו דמדוע לא התחיל את המל"ת הללו במלת שלא וצ"ל כיון דמשונין מהשאר מל"ת דלא נוהגין אלא בכהנים ע"כ שינה רבינו את התחלתם לרמז ע"ז על דרך שכתבנו במל"ת ע"ז מחודש א' וא"כ י"ל דמשו"ה ל"כ בפי' דאינם נוהגים אלא בכהנים כיון דסמך על מה שלא התחילם במלת שלא דממילא ידעינן מזה דאינם נוהגים אלא בכהנים ודו"ק:

מצוה פט

פירוש א

הזהירה (**א**) **תורה שלא לגלות ערות האב**. גם כאן לא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא והשאר מוני מצות ז"ל כתבו כדרכם הסה"מ מל"ת שנ"א היראים סי' רי"ט החינוך והאה"מ מצ' קפ"ט העי"מ מצ' קצ"א המצה"ש מצ' ק"צ, ואפשר דטעמו דבסנהדרין נ"ד ע"א פליגי רבנן ור' יהודא ר"י סובר ערות אביך זה אשת אביך ורבנן סברו ערות אביך ממש והקשה הגמר' האי מואת זכר נפקא ומשני לחייב עליו שתים היינו לענין שוגג וקרבן כמו שמסיק שם נמצא דלרבנן הבא על אביו חייב שתים ופסק רבינו כרבנן וכ"פ הרמב"ם הל' שגגות פ"ד הל"א ובפ"א מהל' א"ב הל"ד כתב וז"ל ואלו שמיתתן בסקילה כו' עי"ש שלא מנה הבא על אביו ולכאורה צ"ט, וי"ל דהתוס' סנהדרין שם ד"ה הבא הקשה בשם הירושלמי דמדוע לא מנה התנא במשנה כריתות בין הל"ו כריתות גם הבא על אביו ומתרץ דשם זכר חד הוא וא"כ י"ל דגם הרמב"ם כלל הבא על אביו עם והשוכב עם הזכר שכ' ואח"כ מצאתי בנר מצוה סי' י"א אות קל"ח שג"כ עמד בזה על הרמב"ם העתקתי את דבריו בספרי פני משה הלכ' א"ב שם, נמצא לפי"ז דכשעובר על לאו זה עובר גם על לאו דמשכב זכר ועכ"כ רבינו דהלאו זה יתירה על אזהרת משכב זכר וא"כ י"ל כיון דמשונה הלאו זה מהשאר לאוין במה דעובר על תרתי ע"כ לא התחיל רבינו במלת שלא כהנ"ל מל"ת ע"ז מחודש א', אבל אח"כ ראיתי דזה אא"ל כיון דבמל"ת צ' ג"כ חייב שתים ואפ"ה התחיל רבינו במלת שלא אבל מצאתי שכבר עמד ע"ז מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן ומיישב שפיר דמדוע לא התחיל במלת שלא עי"ש. ועי'

רש"י פ' אחרי פי"ח פ"ז דנקט כר' יהודא דערות אביך זה אשת אביך ולכאו' ק"ל הא קיי"ל ר"י וחכמים הלכה כחכמים ול"ל דרש"י ז"ל סובר כיון דסתם חכמים של ר' יהודא ר"מ וכיון דקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ע"כ גם נגד חכמים הלכה כר' יהודא וכהנ"ל בשם הרב צמח גאון ז"ל במל"ת ס"ה מחודש ע"ב דזה נ"ל דאא"ל כיון דנ"ל דהרב צמח גאון ל"כ את כללו אלא היכא דאיתא באיזה ברייתא בפירוש דר"מ הבר פלוגתא של ר' יהודא בענין זה אז אע"ג דנקטה המתני' את ר"מ בשם חכמים הדרינן לכללן דר"מ ור"י הלכה כר"י אבל היכא דליתא בפי' באיזה ברייתא דר"מ הבר פלוגתא של ר"י בענין זה שם ל"ק הרב צמח גאון את כללו ולומר דרש"י בעצמו מחדש כן ג"כ דוחק כיון דחזינן דהרי"ף ורוב הפוסקים חלקו אפי' על כללו של הרצ"ג מובא ביד מלאכי סי' תקפ"א וגם בספרי לשון משה כלל ר"מ ור"י הלכה כר"י וא"כ עדיין קשה על רש"י, אבל מצאתי במזרח שם שכ' דגם רש"י פסק כחכמים ולא נקט ר"י אלא משום שדבריו קרובים לפשוטו של מקרא ומה שהניח המזרחי בתימא שם עי' גור ארי' וגם הדינא דחיי מל"ת פ"ט מיישב כן:

פירוש ב

ודע דהמצות השם סי' הנ"ל כתב שהאב אינו חייב אלא חטאת אחד כי בו לא מצינו לאו נוסף וגם במצוה ר' גבי ערות אחי אביך כ"כ והחינוך מצ' קצ"ט גבי ערות אחי אביך כתב גכ"כ אבל במצ' קפ"ט גבי ערות אביך ל"כ כלום מזה וכבר עמד ע"ז המנ"ח וגם חקר בעיקר הדין ולא דיבר מהמצה"ש אבל גם הנר מצוה סי' י"א אות קל"ח כבר קדמו בחקירה זו והמר"ם שיק מצ' ק"צ העלה לדינא דגם האב חייב שתים אלא נסתפק דהיכי משכחת שיהא האב עובר ע"ז כיון דקיי"ל אין אחע"א ויום שנעשה בר מצוה כבר חל עליו הלאו דמשכב זכר ואיך אפשר דיחול עליו כשנולד לו בן הלאו משום שכבת אביו הרי קטן אינו מוליד וא"כ נולד לו הבן אחר שהגדיל ואין אחע"א והניח בצ"ע, אבל לי"נ בס"ד דמשכחת כשהיה אביו חרש או שוטה ונתפקח בשעה שהי' בנו בר חיובא דבאו על אביו הב' לאוין בבת אחת כיון דעד השתא שהיה חרש או שוטה לא הי' בר חיובא ודו"ק:

מצוה צ

פירוש א

שלא (א) לגלות ערות אחי האב כו'. כ"ע מודו למל"ת זו אפי' ר' יהודא דפליג בסנהדרין נ"ד ע"א על ערות אביך כהנ"ל מל"ת פ"ט מודה במל"ת זו דחייב שתים משום ערות אחי אביך ומשום משכב זכר וכ"כ הסה"מ מל"ת שנ"ב אבל לכאורה צ"ל הלא בסיפא דהאי קרא כתיב אל אשתו לא תקרב דודתך היא א"כ נר' דאל אשתו לא תקרב פירושא דערות

אחי אביך הוא אבל כבר מתרץ א"ז המרש"ל ז"ל בביאורו כאן וז"ל ואע"פ שכ' אח"כ ואל אשתו לא תקרב מ"מ מוקי ליה בשני לאוין ערות אחי אביך לא תגלה במשכב זכר ואל אשתו לא תקרב ג"כ משום אישות והוא לאו השני עכ"ל וא"כ צ"ל להסה"מ דגם לר' יהודא קרא דערות אחי אביך וגו' שני לאוין אבל מרש"י פ' אחרי פי"ח פי"ד לא נר' כן דז"ל ערות אחי אביך לא תגלה ומה היא ערותו אל אשתו לא תקרב עכ"ל אלמא כיון דרש"י נקט בפסוק ז' שם גבי ערות אביך כר' יהודא כהנ"ל מל"ת פ"ט ע"כ מפ' ערות אחי אביך ג"כ אליבא דר"י וא"כ מוכח דרש"י סובר דר' יהודא פליג גם על המל"ת זו ודלא כסה"מ וגם בדד"ח ראיתי שדיבר אריכות בזה עי"ש:

ודע דהעיר מקלט ז"ל מצ' ר"א כתב וז"ל שלא לגלות ערות אחי אב עצמו וחיובו כרת עכ"ל ולכאורה היאך כתב וחיובו כרת הלא לכ"ע חייב גם משום משכב זכר ובמשכב זכר כתב בפי' סקילה וצ"ל דכוונתו שהי' שוגג משום מש"ז ומזיד משום ערות אחי אביך ולכאורה מדוע ל"כ העי"מ א"ז גם במצו' קצ"א גבי ערות אביך אעכצ"ל דמשום ערות אביך באמת סובר דחייב סקילה כמו שנראה מפשטות לשונו שם וכמו שכתבנו כן במל"ת פ"ט מדעת עצמינו וכ"נ בפי' דסובר הנר מצוה שהבאתי שם דאל"כ ל"ק על הרמב"ם מידי עי"ש ותבין, אבל עתה ראיתי במל"מ ז"ל הל' א"ב פ"ב סוף הל"ב שכ' דליכא סקילה לא בערות אביך ולא בערות אחי אביך אלא כרת וגם עיינתי בתוס' יבמות כ"ה ע"א ד"ה הוא שהביא המל"מ וראיתי שגם התו' כתב בפי' כן וגם בדד"ח מל"ת צ' מצאתי שכ"כ ובאמת הלשון של הסה"מ מל"ת שנ"א אטעיתי לומר דגם משום ערות אביך גרידא חייב סקילה דז"ל הזהירנו שלא לבא על האב והוא אמרו ערות אביך לא תגלה והעובר על לאו זה חייב סקילה ג"כ עד שיהי' הבא על אביו חייב שתים משום שוכב עם זכר ומשום מגלה ערות אביו כו' עכ"ל והייתי סובר דמ"ש והעובר על לאו זה חייב סקילה ג"כ כוונתו דמשום ערות אביו גרידא ג"כ חייב סקילה וע"כ הקשינו במל"ת פ"ט על הרמב"ם מה שמצאתי אח"כ בנר מצוה ובספרי פני משה הל' א"ב פ"א הל"ד תמכתי בפיר' על הסה"מ את הקושיא זו וגם מהנ"מ נראה דסמך בקושיא זו על הסה"מ, אבל עכשיו שראיתי שאין הד"כ האיר ד' את עיני שכך הפשט בסה"מ כיון דבמל"ת ש"נ כתב הסה"מ דחייב משום משכב זכר סקילה עכ"כ אח"כ במל"ת שנ"א והעובר על לאו זה חייב סקילה ג"כ כלומר משום משכב זכר וגם המנ"ח מצ' צ"ט הי' סובר מתחילה דחייב סקילה משום ערות אביך ומשום ערות אחי אביך גרידא אלא חזר מזה מחמת התו' דיבמות הנ"ל עי"ש, וכיון שכן ממילא ל"ק על הרמב"ם קושייתינו הנ"ל מל"ת פ"ט וגם הצ"ע שהנחתי בספרי פני משה הל' הנ"ל על התו' סנהדרין נ"ד ע"א ד"ה הבא דמדוע

הקשה על המשנה דכריתות מדוע לא הקשה על המשנה סנהדרין נ"ג ע"א דמדוע לא חשיב ערות אביך בין הנסקלין ג"כ לא קשה כמובן, אלא יש לי מקום לעי' על הרמב"ם הל' סנהדרין פי"ט הל"א שכ' וז"ל כל ל"ת שיש בו כרת ואין בו מב"ד שלוקין עליהן אחד ועשרים כו' מדוע לא מנה שלשה ועשרים כיון דאיכא גם ערות אביך וערות אחי אביך כשלא התרוהו משום משכב זכר וצ"ע, ודע דהחינוך מצ' קצ"ט כתב וז"ל שלא לבא על אחי האב ומן הדומה שאין הפרש בין שיהיה אחי אביו מן האב או מן האם בין מן הנישואין או מן הזנות ועל מה שתמה עליו המל"מ בהגהותיו שם עי' במעיי"ח דף ע"ב ע"א אות ס"ו שכ' תירוץ הגון ע"ז:

מצוה צא

פירוש א

שלא (א) לגלות ערות אשת האב כו'. כתב המרש"ל בביאורו ע"ז וז"ל וה"ה גרושה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם הל' א"ב פ"ג הלכה א' והטור אה"ע סי' ט"ו ועי' בש"ע שם, ודע שדבר הפלא ראיתי בעיר מקלט מצ' קצ"ג שכ' וז"ל שלא לגלות ערות אשת אב וחיובו כרת ופליאה לי הלא גמ' מפ' סנהדרין נ"ד ע"א דחייב סקילה וכ"כ רבינו כאן והרמב"ם הל' א"ב פ"א הל"ד והל' סנהדרין פט"ו הל"י והחינוך מצ' קצ"א והזוהר הרקיע מל"ת של"ח אות קל"ז והמצה"ש מצ' קצ"ב ואם באמת אינו ט"ס בעי"מ אז צ"ע גדול:

מצוה צב

פירוש א

שלא (א) לגלות ערות אמו כו'. המרש"ל בביאורו מפ' יפה את רבינו במל"ת זו עי"ש ובטעמא דמל"ת זו איכא פלוגתא בין הרמב"ם והרמב"ן מובא בחינוך מצ' ק"צ:

מצוה צג

פירוש א

שלא (א) לבא על כלתו כו'. כל מ"ש רבינו במל"ת זו כתב גם החינוך מצ' ר"א אלא הוסיף שהחיוב אפי' בבן ממזר דבנו הוא מ"מ ועי' במנ"ח מ"ש ע"ז וגם עי' בטוש"ע אה"ע סי' ט"ו ובב"ח שם ובדד"ח מל"ת צ"ג:

מצוה צד

פירוש א

שלא (א) לשכב עם זכר כו'. בכאן יש כמה דקדוקים ברבינו ז"ל אבל כבר דברו מזה המרש"ל והדד"ח ומו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורם כאן עי"ש וגם עי' בסה"מ מל"ת שנ"א והחינוך מצ' ר"ט שמבררו היטב את המל"ת שלא לשכב עם זכר והתיקון לזה עי'

בעיר מקלט מצ' רי"א, ואת מ"ש החינוך מצ' ר"י דבכלל שלא לשכב עם בהמה חי' ג"כ והמצה"ש מצ' רי"א כתב דגם עוף בכלל כל זה כתב רבינו במל"ת צ"ו:

מצוה צו

פירוש א

ואשה (א) לא תעמוד לפני בהמה לרבעה כו'. כל המוני מצות ז"ל כתבו את המל"ת זו בלשון שכתבו את השאר מל"ת הסה"מ מל"ת שמ"ט החינוך האה"מ ומצה"ש מצ' רי"א העי"מ מצ' רי"ג וא"כ צ"ט דמדוע לא התחיל רבינו במלת שלא וצ"ע, ומ"ש ולמדנו בכל התורה כולה חיה בכלל בהמה כו' לכאורה צריך להבין דמדוע ל"כ א"ז לעיל במל"ת צ"ה אבל כבר מיישב א"ז שפיר המרש"ל בביאורו כאן עי"ש, ועמ"ש רבינו ואפשר שגם רביעת עוף בכלל בהמה כו' כתב הדד"ח וז"ל הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' א"ב כתב בפשיטות ואחד בהמה ואחד חיה ועוף בסקילה עכ"ל וגם עמ"ש רבינו ולענין קרבנות כו' כתב הדד"ח דברים עתיקים ועי' במעיי"ח דף ע"ה ע"א אות צ"ח מ"ש במל"ת זו:

מצוה צז

פירוש א

שלא (א) לבא על נערה המאורסה כו'. שתי אזהרות נאמרו בא"א חד פ' אחרי פי"ח פ"כ ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וגו' ואידך בעשרת הדברות לא תנאף וסובר רבינו ז"ל דואל אשת וגו' אזהרה לאיש ואזהרה לאשה ילפינן מלא תנאף אף דכתיב בלשון זכר מהדרש דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתור' אבל לכאורה קשה מדוע לא נאמר דנכללה אשה גם באזהרה דואל אשת וגו' מחמת הדרש זה אבל כבר מתרצו א"ז יפה המרש"ל והדינא דחיי בביאורם כאן ולפי דבריהם יוצא לנו מרבינו כמו שכתבנו דבפסוק לא תנאף נכלל הנואף והנואפת אבל בפסוק ואל אשת וגו' לא נכללה הנואפת אלא הוא אזהרה על נואף לחודא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת שמ"ז ואין שום חילוק ביניהם במל"ת זו דמה שנר' מהסה"מ דאזהרת נואף ואל אשת וגו' הזהיר מלבא בין על נערה המאורסה בין על א"א ובין על בת כהן דעל שלשתן מוזהר מאזהרה זו גם רבינו ס"כ דמנערה מאורסה ובת כהן דיבר במל"ת זו ומא"א כתב בסוף מל"ת ק"ג וז"ל ואזהרת א"א כתובה במצות נערה המאורסה ואל אשת עמיתך וגו' וכ"כ בפי' ברמזיו כאן אלמא דגם רבינו ל"ס כהבה"ג ז"ל שמנה שלא לבא על א"א ושלא לבא על נערה המאורסה ושלא לבא על בת כהן לג' אזהרות מפני שהן חלוקין במיתה וכן מנה היראים ז"ל סי' רי"ד רט"ו ורכ"ט אלא רבינו סובר כמו שהשיג הרמב"ם על הבה"ג בסה"מ שורש ז' שאין ראוי למנות דקדוקי המצות והחילוקי' למצוה בפ"ע וכ"ס הזוהר הרקיע מל"ת שכ"ח

אות קל"ה ועי' בדינא דחיי שמברר את שיטתם יפה, ומה שמייחס רבינו את המל"ת זו על נערה המאורסה שכ' שלא לבא על נערה המאורסה והסה"מ מייחסה על א"א שכ' הזהירנו מגלות ערות א"א וכן מייחסו השאר מוני המצות ז"ל לא מפני איזה פלוגתא שביניהם מייחסו כן אלא כבר נתן טעם לשבח לזה הדד"ח כיון שרצה רבינו לסיים העריות שהם בסקילה והוכרח להביא נערה המאורסה שג"כ בסקילה ע"כ מייחס את המל"ת זו בה, וכיון שבררנו בס"ד שאין שום חילוק בין רבינו והרמב"ם במל"ת זו אלא שניהם סברו שנכפלה אזהרת האיש כהנ"ל א"כ ק"ל על שניהם קושיא גדולה מדוע נקטו לאזהרה למל"ת זו את הפסוק ואל אשת עמיתך שהוא אינו אזהרה אלא לאיש כהנ"ל מדוע לא נקטו את הפסוק לא תנאף שהוא אזהרה לשניהם לאיש ואשה והחינוך והעי"מ ואה"מ ומצה"ש מצ' ל"ה באמת נקטו את הפסוק לא תנאף וגם על הסמ"ק קשה כיון שג"כ נקט ברמזי המצות שלו סי' ש"ד כרבינו:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד ליישבם דבמכילת' פ' יתרו פרשה ח' אי' וז"ל לא תנאף למה נא' לפי שנ' מות יומת הנואף והנואפת עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל לא תנאף עכ"ל ולכאו' קשה על המכילת' דבשבועות מ"ז ע"ב אי' שמעון בן טרפון אומר אזהרה לעוקב אחר נואף מנין ת"ל לא תנאף פירש"י לעוקב נעשה לו אפוטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף וא"כ היכי ילפת אזהרה לא"א מלא תנאף הלא איצטריך לא תנאף לאזהרת עוקב אחר נואף ותירץ המרכבת המשנה על המכילתא שם דעל המכילתא לשיטתה באמת ל"ק מידי דבאותה פרשה איתא במכילתא וז"ל רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו הר"ז אזהרה לעוקב אחר המנאף עכ"ל [ועי' בח"א בשבועות שם מ"ש ע"ז] וכיון דילפת אזהרה לעוקב מלא תחמוד ע"כ ילפת שפיר אזהרה לא"א מלא תנאף כן מיישב המרכבת, אבל אכתי ק"ל להיפך היכי יליף שמעון ב"ט מלא תנאף אזהרה לעוקב הלא איצטריך לאזהרת א"א וצ"ל דשב"ט סובר דעיקר אזהרה לנואף על א"א ילפינן מואל אשת עמיתך וגו' ועיקר הקרא לא תנאף בא להזהיר על עוקב אלא במשמעות הקרא לא תנאף נכפלה אזהרת נואף וגם אזהרת הנואפת ילפינן ממשמעו' זה מחמת דרשה דתנא דבי ר' ישמעאל כמ"ש רבינו אבל המכילתא סוברת דעיקר אזהרה על א"א לנואף ולנואפת ילפינן מלא תנאף והקרא ואל אשת עמיתך לא בא אלא לכפול אזהרת נואף מחמת חומר האיסור כמ"ש הסה"מ הנ"ל וע"כ ילפת אזהרה לעוקב מלא תחמוד, וא"כ י"ל דרבינו לשיטתו דסובר כשמעון ב"ט כמ"ש סוף מל"ת ק"ג

ע"כ נקט אזהרה למל"ת זו ואל אשת עמיתך וגו' וכן צ"ל אליבא דהרמב"ם והסמ"ק אבל החינוך ודכוותיה י"ל דסברו כהמכילתא ע"כ נקטו אזהרה למל"ת זו לא תנאף ודו"ק:

מצוה צח

פירוש א

שלא (א) **לבעול בת הבן כו'**. לכאו' יש לדקדק מדוע לא הביא רבינו ז"ל את הפסוקים של החמשה ל"ת הללו כמו שהביא ברמזיו וכמו שהביאו הסה"מ והיראים והחינוך וצ"ע, ועי' בחינוך מצ' קצ"ג שכ' דאפי' על בת בן ממזר ג"כ מוזהר אלא כתב א"ז בלשון אפשר אבל העיר מקלט מצ' קצ"ו והדינא דחיי כתבו א"ז בלשון ודאי והמנ"ח הביא ראי' לזה ממשנה מפורשת וממילא הד"כ בכל החמשה לאוין הללו וכ"נ מהדד"ח, ודע שנתעוררתי במל"ת הללו על דקדוק גדול בלאוין דעריות דמדוע כתב רבינו בהרבה שלא לבעל ובהרבה שלא לגלות וכ"כ בקיצור הסמ"ג שלו וברמזיו כתב בכולן שלא לגלות והסה"מ כתב בעריות דנקבות שלא לגלות ובעריות דזכרים שלא לבא ובחיבורו הלכו' א"ב ברמזיו דריש פר"א ברובם נקט שלא לבעול ובמיעוטן שלא לגלות או שלא לבא וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע כתב בכולן שלא לגלות וכ"כ החינוך העי"מ והאה"מ, והסמ"ק ברמזיו כתב בכולן שלא לבא וכ"כ המצה"ש וזה באמת טעמא בעי ולא באתי רק לעורר. ועוד מ"ש רבינו שלא לבעול הבת כתב ברמזיו ורבותינו למדוה יש מהן בק"ו ויש מהן בגז"ש כיוון בזה על פלוגתא דאביי ורבא סנהדרין דף ע"ו ועי' בסה"מ מל"ת של"ו שכ' אריכות בזה והחינוך מצ' קצ"ה ג"כ האריך מאד בפרטי דינים של המל"ת זו וכתב דעל בתו מנשואתו חייב שתי חטאות כמ"ש הרמב"ם הלכות א"ב פ"ב ורבינו דל"כ מזה אפשר דסובר כהראב"ד בהשגותיו שם שחולק על הרמב"ם וסובר דאין נפ"מ אלא לקברו בין רשעים חמורים עי' רהמ"ג ולח"מ שם וגם עי' בדד"ח מל"ת ק' שמפלפל דהיאך מנה הרמב"ם בת בנך ובת בתך לשתים הלא הם כתובים בפסוק אחד ומ"ש מעמוני ומואבי ופצוע דכה וכ"ש שלא מנאם לשתים. ועמ"ש רבינו שלא לבעול אשה ובתה כתב המרש"ל בביאורו וז"ל שלא לישא אשה ובתה גרסינן פירוש לאפוקי אם בא על הראשונה בזנות אז הוי השנייה כאשה נכרית אבל אם נשא אחת חייב על השנייה אפי' בביאת זנות וכן שלא לישא אשה ובת בתה נמי ל"ג לבעול מהאי טעמא וכן תמצא מבואר ברמב"ם פ"ב דא"ב עכ"ל וגם הדד"ח גרס ברבינו כן ובחינוך מצ' ר"ג ראיתי שברמזיו גכ"כ שלא לישא אשה ובתה וכ"כ הרמב"ם הלכות א"ב ברמזיו דריש פיי"א אבל בסה"מ מל"ת של"ז כתב הזהירנו מגלות ערות אשה ובתה וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע כתב שלא לגלות וצ"ל דלשון שלא לגלות סובל לפ' שלא לישא דהא החינוך גכ"כ

בחיבורו שלא לגלות ואח"כ מפ' שאין החיוב אלא כגון שנשא, ומ"ש רבינו שלא לבעול אשה ובת בנה לפי הנ"ל גם כאן צריך להיות שלא לישא וכ"כ הדד"ח וגם במל"ח זו מפלפל אליבא דהרמב"ם דהיאך מנאה ועי' בנר מצוה סי' י"א אות קמ"ט מ"ש עליו וגם עי' במהר"ש מצ' ר"ה שכ' דברים עתיקי' במל"ת זו, ועמ"ש רבינו שלא לישא אשה ובת בתה עי' בדד"ח שמברר את כל פרט ופרט היטב:

מצוה קה

פירוש א

ואלו (א) העריות שהם בכרת כו'. וברמזיו רמז מל"ת ק"ד ק"ה כתב רבינו ז"ל שלא לגלות ערות אחותו מנשואת אביו כו' שלא לגלות ערות אחותו אפי' היא מאנוסת אביו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת של"ב של"ג החינוך ואה"מ מצ' קצ"ב קצ"ו העי"מ מצ' קצ"ד קצ"ח המצה"ש מצ' קצ"ג קצ"ז הזוה"ר מל"ת של"ט אות קל"ח ובגמ' יבמות כ"ב ע"ב איכא פלוגתא בהבא על אחותו מנשואת אביו רבנן סברו דחייב שתים משום אחותו ומשום בת אשת אביו ור' יוסי בר יהודא סובר דאינו חייב אלא משום אחותו ומוקי הקרא בת אשת אביך פרט לאחותו משפחה ועכו"ם ופסקו רבינו והמוני מצות הנ"ל כרבנן וכ"פ הרמב"ם הל' א"ב פ"ב הל"ד אבל מרש"י ז"ל פ' אחרי פי"ח פי"א נראה דפסק כריב"י ולכאו' קשה היכי שבק את הרבנן וגם המר"ם שיק מצ' קצ"ו דיבר מזה וגם על היראים סי' רכ"ח והסמ"ק סי' רצ"ט קשה קושיא זו כיון שלא הביאו באחותו רק אזהרה אחת נראה דג"כ פסקו כריב"י, ונ"ל בס"ד ליישבם דבסוף הסוגי' שם כ"ג ע"א קאמר הגמ' דהתנא דפליג על ר' יוסי ב"י ר' שמעון הוא ודריש טעמא דקרא וא"כ צ"ל דרבנן דריב"י דרשו טעמא דקרא עי' בסוגי' שם ותראה שכן הוא וזה דבר ידוע דבזה אי הלכ' כר"ש ודריש טעמא דקרא איכא פלוגתא דרבוותא עי' מלא הרועים ח"ב אות ט' וא"כ י"ל דרש"י והיראים והסמ"ק ל"פ כר"ש וע"כ פסקו כר' יוסי בר"י וממילא לפי"ז צ"ע אי רבינו והרמב"ם ודכוותייהו הנ"ל באמת פסקו כר"ש ודריש טעמא דקרא אף שכתבנו לעיל מל"ת מ"ד מחודש ג' דרבינו והרמב"ם לא פסקו כר"ש אבל כשתעי' היטב בנושאי כליו של הרמב"ם דאיכא פלוגתא בזה בדעתו א"כ ממילא גם ברבינו יש מקום לעי' בזה אבל אין לי עת להאריך ולא באתי רק לעורר ואח"כ ראיתי במעיי"ח דף ע"ד ע"א אות פ"ד שג"כ דיבר מזה על הרמב"ם. ומ"ש רבינו במל"ת ק"ו אחות אב מנין כו' יש לדקדק דמדוע לא התחיל במלת שלא ובאמת ממל"ת ק"ד עד קט"ו קשה דקדוק זה וצ"ע ועמ"ש רבינו במל"ת ק"ז עי' בדד"ח שמפרשו היטב ואני לא באתי רק לעורר על הסמ"ק ז"ל שלא מנה ברמזיו סי' ש' שלא לבא על אחות אביו והשמיט אחות אמו וזה צ"ט כיון

דכל המוני מצות ז"ל מנאוה הסה"מ מל"ת שמ"א החינוך ואה"מ מצ' קצ"ח העי"מ מצ' ר' המצה"ש מצ' קצ"ט הזוה"ר מל"ת שמ"ב אית קל"ח, אבל אח"כ ראיתי שגם היראים ז"ל לא מנאה בסי' פרטי אלא בסי' ר"כ כתב וז"ל הזהיר הכתוב על אחות אב ועל אם במקרא אחת בפרשת קדושים דכתיב ערות אחות אביך ואחות אמך לא תגלה והזהיר גם באחרי מות ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך הוא וכתיב ערות אחות אמך לא תגלה כו' עי"ש ולכאו' מדוע כתב היראים שהזהיר הכתוב במקרא אחת מה נפ"מ מזה ואפשר דכוונתו לתרץ בזה דמדוע לא מנה אחות אם בפ"ע וכתב שלמד א"ז כיון שהזהיר הכתוב על אחות אב ואם במקרא אחת ואם באמת זה היה כוונתו אז י"ל דגם הסמ"ק ס"כ כל זה נ"ל בדרך אפשר, אבל א"ז עכ"פ הרווחנו בס"ד בהנ"ל דיש ליישב דמדוע לא התחיל רבינו את המל"ת ק"ו וק"ז במלת שלא די"ל דמשו"ה כתב רבינו אחות אב מנין אחות אם מנין כיון דנכפלה אזהרתם בפ' אחרי ובפ' קדושי' וא"כ איכא לספוקי דאיזה קרא עיקר אזהרתם דכשנאמר דקרא דפ' קדושים עיקר אזהרתם אז יכל"ל כהנ"ל אליבא דהיראים דלענין מנין המצות לא הוו אלא מל"ת אחת וע"כ קאמר רבינו אחות אב מנין בלשון איבעיא ומתרץ כתוב בפ' אחרי כלו' עיקר אזהרה מקרא דפ' אחרי וע"כ צריך למנותה למל"ת בפ"ע וכן הפשט במד"ק אחות אם מנין וע"כ לא התחילם במלת שלא כיון שלא יכול למנותם עד שמברר מקודם מהיכא עיקר אזהרתם כמובן ועי' במעיי"ח דע"ד ע"א אות פ"ז מ"ש במל"ת זו:

פירוש ב

אחות (א) אשה מניין כו'. המל"ת הללו נמנו מכל המוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת שמ"ב שמ"ד שמ"ה ובחיבורו הל' א"ב פ"ב היראים סי' רט"ז רכ"ב רכ"ה הסמ"ק סי' ש"א ש"ב ש"ג החינוך ואה"מ מצ' ר' ר"ב ר"ו העי"מ מצ' ר"ב ר"ד ר"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' ר"א ר"ג ר"ז הזוה"ר מל"ת רל"ו אות צ"ב, של"ג אות קל"ו שמ"א אות קל"ח, שמ"ו אות ק"מ המעיי"ח דף ע"ד אות פ"ח הנר מצוה סי' ח' אות ה', ומה שלא דיבר רבינו ז"ל דמנין העונש על אשת אחיו מן האם כבר מתרץ א"ז יפה המרש"ל בביאורו כאן וגם הדינא דחיי דיבר מזה ומפ' את כל דברי רבינו במל"ת הללו היטב עי"ש וגם במגלת ספר:

מצוה קיא

פירוש א

הנדה (א) מנין כו'. רבינו ז"ל לא מנה בנדה רק מל"ת אחת וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שמ"ו היראים סי' קצ"ב החינוך ואה"מ מצ' ר"ז העי"מ מצ' ר"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' ר"ח המעיי"ח דף ע"ו ע"א אות צ"ט הזוה"ר מל"ת רל"ו אות צ"ב ומ"ש הגמ' כריתות י"ז

ע"א דבנדה יש שתי אזהרות אחת לו ואחת לה כבר מפ' א"ז יפה הזוה"ר עי"ש, אבל הסמ"ק ז"ל מנה ג' מצות בנדה דבסי' רפ"ז מנה לפרוש מאשתו סמוך לווסתה ובסי' רפ"ח מנה לפרוש מאשה שראתה באמצע תשמיש ובסי' רצ"ג מנה שלא לבא על אשה נדה והטעם דמדוע לא מנאו רבינו והשאר מוני המצות כן עי' בנר מצוה סי' ח' אות ז' וגם עי' בתוס' עה"ת פרשת אחרי שנתן טעם לשבח דמדוע נאמרה אזהרה זו בלשון לא תקרב:

פירוש ב

ונדה (ב) נקראת כשדם יוצא מן המקור כו'. נ"ל בס"ד בכוונת רבינו דבמשנה נדה י"ז ע"ב איתא דג' מקומות משלו חכמים באשה החדר היינו המקור הפרוזדור והעלייה דם החדר טמא דם העלייה טהור נמצא' בפרוזדור ספיקו טמא לפי שחזקתו מן המקור, נמצא ממשנה זו דדוקא דם המקור טמא והברייתא דת"כ למדה את זה מקרא הביאה הרי"ף ז"ל פ"ב דשבועות סי' אלף פ"ח והרא"ש פ"י דנדה סי' ו' והטור יו"ד רסי' קפ"ג וז"ל ת"ר ואשה כי תהיה זבה יכול אפי' זבה מ"מ תהיה טמאה ת"ל והיא גילתה את מקור דמי' לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור וגם המרדכי ז"ל שבועות הל' נדה ס"ס תשל"ו הביאה ועמ"ש יכול אפי' זבה מ"מ כתב המרדכי וז"ל פי' כגון דם מכה או דם עלייה וא"כ י"ל דגם רבינו לזה כיוון במד"כ ונדה נקראת כשדם יוצא מן המקור לאפוקי דם מכה או דם עלייה. או י"ל בכוונת רבינו דבמשנה מ' ע"א שם איתא כל הנשים מיטמאות בבית החיצון שנ' דם יהי' זובה בבשרה פרש"י ז"ל כל הנשים לענין נדה מיטמאות מכי אתא דם לבית החיצון אע"ג דהעמידוהו כותלי רחמה, בבשרה משמע בתוך בשרה, ובגמ' מ"א ע"ב שם איתא דבית החיצון עד בין השיניים [לר' יוחנן דהלכתא כוותיה] דהיינו עד מקום שהשמש דש ובין השיניים עצמן כלפנים וכ"פ הרמב"ם הל' א"ב פ"ה הל"ב והטוש"ע סי' הנ"ל, וא"כ י"ל דגם רבינו לזה כיוון במ"ש ונדה נקראת כשדם יוצא מן המקור כלומר כשיוצא דם מן המקור עד בית החיצון אע"ג שלא יצא לחוץ נקראת נדה, והסמ"ק ז"ל סי' רצ"ג כתב וז"ל נדה נקראת כשרואה דם היוצא מן המקור עד בית החיצון כו' עכ"ל וכיון דדרכו של הסמ"ק להלוך בעקבותיו של רבינו וממנו העתיק את רוב ספרו עכ"מ דסובר הפשט ברבינו כפשטינו הב' שכתבנו אבל היראים ז"ל סי' קצ"ב כתב וז"ל ונדה נקראת כשהדם יוצא מן המקור דכתיב את מקור דמי' אלמא דם מקור נקרא דם וביציאת דם נעשה דם נדה דכתיב בפ' זאת תהי' ואשה כי תהי' זבה דם יהי' זובה בבשרה שבעת ימים תהי' בנדתה והמקור נקרא חדר בלשון תלמוד כו' עכ"ל וזה נראה בעליל דבהיראים הפשט כהפי' הא' שכתבנו בדעת רבינו וכיון דידוע דהרבה דברים

העתיק רבינו מהיראים וגם כאן לשונם דומים קצת ממילא מוכח מהיראים לומר ברבינו כפי' הא' הנ"ל וכיון דמהסמ"ק מוכח כפי' הב' ע"כ כתבנו את השני פירושים כמובן:

פירוש ג

אבל לכאורה ק"ל כיון דרבינו דיבר בריש מל"ת מנדה דאורייתא ונדה דאורייתא לא הוי אלא כשראת' בהרגשה כמ"ש שמואל נ"ז ע"ב שם בבשרה עד שתרגיש בבשרה וכן הלכה א"כ היכי כתב רבינו ונדה נקראת כו' דנראה דבלא שום תנאי הרגשה אלא כשיצא דם מן המקור הויא נדה דאורייתא הלא צריך גם הרגשה הן אמת די"ל דרבינו סמך עמ"ש את הא דשמואל לקמן במל"ת זו אבל כל זה דוחק כיון דלא הביא שם את דרשה דשמואל אלא הביא את שמואל לענין כתם א"כ איכא למיטעי דמחמת טעם אחר טהורה עי"ש ותבין ועוד הלא כאן בריש דבריו שדיבר מנדה מה"ת הי' לו לומר תיכף את התנאי דהרגשה, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו דג' מיני הרגשות יש א' שנזדזע גופה ב' שנפתח מקורה ג' הרגשת זיבת דבר לח ממנה בפנים עי' באחרונים שיש פלוגתא גדולה בהרגשה זו מובא גם בפ"ת סי' קפ"ג ועי' בד"ח ח"א סי' ל"ז וא"כ י"ל דרבינו ה"ק ונדה נקראת כו' כלומר אפי' בלא הרגשת גופה או הרגשת פתיחת מקורה רק כשיצא הדם מן המקור לחוץ מבין השיניים הויא נדה דאורייתא ואי תקשה היאך הויא נדה דאורייתא בלא הרגשה ע"ז קאמר אח"כ וע"י הדם טמאה שבעה כלומר ע"י הרגשת זיבת לח של הדם טמאה שבעה מה"ת ואם כנים דברינו אז יש סיוע מרבינו להני אחרונים דס"ל דבהרגשת זיבת דבר לח הויא נדה דאורייתא וגם מיושב קושייתינו מהרגשה ודו"ק. אבל ראיתי במהרש"ל ז' בביאורו כאן שכ' עמ"ש רבינו וע"י הדם טמאה כו' וז"ל פי' ולא ע"י הוסת אפי' נעקר הדם מן המקור כל זמן שלא יצא לחוץ טהורה אפי' בעת וסתה ממש וק"ל עכ"ל א"כ י"ל דהני אחרונים דסברו דהרגשת זיבת דבר לח לא הוי הרגשה סברו הפשט ברבינו כהמרש"ל וגם זה מוכח מהמרש"ל דסובר הפשט ברבינו במ"ש ונדה נקראת כו' כפשטינו הא' הנ"ל דוק ותשכח:

פירוש ד

אבל לכאורה ק"ל על רבינו לפי פשטינו הא' דמדוע כתב ונדה נקראת כו' דנראה דדוקא בנדה הד"כ שטמאה אע"פ שלא יצא הדם לחוץ הלא גם בזבה הד"כ כדאיתא בפי' בברייתא מ"א ע"ב שם ת"ר בבשרה מלמד שמיטמאה בפנים כבחוץ ואין לי אלא נדה זבה מנין ת"ל זובה בבשרה פרש"י ואע"ג דבנדה כתיב מדאפקיה בלשון זבה ילפינן זבה וגם הרי"ף והרא"ש הנ"ל רקמו בהלכותיהם את הברייתא זו אע"ג שאין נפ"מ בזמה"ז וצ"ל דנקטו איידי הני מילי אחריני שהביאו שם עי"ש ותבין וכיון דמוכח מהברייתא כמ"ש א"כ קשה על רבינו דמדוע כתב בנדה דוקא אלא על רבינו י"ל דסמך עמ"ש לקמן

במל"ת זו בפי' דגם בזבה הד"כ וז"ל ונדה וזבה שוין לענין בחכ"ם כו' אבל על רש"י הנ"ל מחודש ב' שכ' כל הנשים לענין נדה ע"ז ק"ל מאוד דמדוע כתב לענין נדה דוקא הלא גם בזבה הד"כ וגם על התי"ט שם ק"ל שעמד על הברטנורה בקושי' זו מדוע לא הקשה גם על רש"י:

ובהשקפה הראשונה עלה ברעיוני לתרץ בס"ד כך דלרש"י הי' קשה כיון דגם מהמשנה גופא מוכח דגם בזבה הד"כ מדלא הביא התנא אח"כ אלא בזב ובבעל קרי שאין הד"כ וכיון דהתנא דמתני' סובר דגם בזבה הד"כ עכצ"ל דכל הנשים דקאמר התנא קאי גם על זבה וע"ז הי' קשה לרש"י היאך קאמר התנא כל הנשים וכי כל הנשים זבות ע"כ מפ' רש"י כל הנשים לענין נדה כלומר מלת כל הנשים דנקט התנא לא משום זבות נקט אלא משום נדה דנדות באמת כל הנשים וע"כ ל"ק רש"י מלת לענין נדה אלא בתר כל הנשים ולא בתר מיטמאות דאי הוה אמר בתר מיטמאות אז הי' נראה דכוונתו דדוקא נדות מיטמאות ולא זבות וזה באמת אא"ל, וא"כ ממילא ל"ק גם על התי"ט די"ל דבשלמא על רש"י דקאמר מלת לענין נדה בתר כל הנשים לא הקשה כיון די"ל כמו שכתבנו אבל הברטנורה דקאמר מלת בנדה בתר כל הנשים מיטמאות א"כ ל"ל דכוונתו כמ"ש אליבא דרש"י ע"כ הקשה עליו התי"ט שפיר ודו"ק:

פירוש ה

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב את רש"י דהי' קשה לרש"י על מלת כל מדוע ל"ק התנא הנשים מיטמאות כו' ועכ"ס רש"י דהתנא אתא לאשמעינן במלת כל לאפוקי מדעת השואל בהריב"ש סי' תכ"ה מובא בב"י ס"ס קפ"ג שנשאל אם איסור נדה נוהג גם בפניה והשיב שדבר פשוט היא שנוהג וגם האריך בראיות וע"כ קאמר התנא כל הנשים כו' כלומר בין נשואות בין פניות מיטמאות בבית החיצון ועכ"כ רש"י לענין נדה כוונתו דלכאורה צריך להבין דמה הי' טעותיה של השואל וצ"ל דטעה בקושייתו של המנחת יעקב שהקשה רס"י קפ"ג דלר"מ דאמר ס"פ המפלת מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל בה וקץ בה אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה א"כ בפני' דלא שייך טעם זה לא תהא טמאה שבעה ותירץ ג' תירוצים עי' בכו"פ שם ובמלא הרועים ח"ש אות ט' מחודש ו' מ"ש ע"ז, אבל להשואל צ"ל לא הי' ניחא התירוצים של המנ"י דתירוץ הג' דנראה שהוא עיקר מדהביאו לבסוף לא הי' ניחא ליה משום דסובר כמו שהי' רוצה המהר"ע להוכיח מתחלה מסוכה דר"מ ל"ס כר"ש דדריש טעמא דקרא וע"כ הי' סובר כיון דלא שייך בפניה הטעם שאמר ר"מ מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה ע"כ ליתא בפני' הדין נדה כלל וכדי להוציא את הטעות זה

ע"כ קאמר התנא כל הנשים וכיון דלא הי' הטעות אלא לענין נדה דלענין זבה ל"ל טעות זה עכ"כ רש"י לענין נדה כוונתו דמה דנקט התנא כל הנשים משום פני' לא נקט אלא לענין נדה מהטעם הנ"ל וממילא גם על הברטנורה ל"ק כיון די"ל דגם הברטנורה משום כוונה זו נקט בנדה וגם י"ל דהרמב"ם הל' א"ב פ"ה הל"ב דנקט לשון המשנה כל הנשים מיטמאות ג"כ משום כוונה זו נקט להוציא מדעת השואל כמובן, ואל תשיבני דהיאך יכל"ל דהתנא נקט כל הנשים להוציא מדעת השואל הלא כבר מוכח ממשנה מ"ג ע"ב שם דלא כהשואל ממה דקאמרה תינוקת בת יום אחד מטמאה בנדה דזה טעות כיון דמשנה דדף מ"ג קאי לענין טומאת טהרות דלענין טומאת נדה באמת הדין שאינו חייב כרת אלא על בת ג' שנים ויום אחד כמו שאיתא במשנה מ"ג ע"ב שם וכמ"ש הרמב"ם פ"ד הל"א שם ועל בת ג' שנים ויום אחד הי' יכל"ל דדוקא כשהיא א"א כגון שקבל אבי' קידושין, וגם זה אל תשיבני דכבר אשמעינן התנא א"ז במשנה כריתות י"ד ע"א יש בא ביאה אחת כו' ובמשנה כתובות כ"ט ע"א אלו נערות כו' כמו שבאמת השיב הריב"ש להשואל ממשניות הללו דע"ז י"ל דהתנא רצה לאשמעינן א"ז גם במס' נדה ודו"ק:

פירוש ו

שם (ג) דרשו רבותינו מריבוי המקרא שאשה בת יום אחד כו', במשנה נדה מ"ג ע"ב תינוקת בת יום אחד מטמאה בנדה בת י' ימים מטמאה בזיבה והטעם דצריך י' ימים לזיבה כיון דכל דם שרואה בתוך ז' ימים דם נדה היא ולהיות זבה גדולה צריך עוד ג' ראיות בג' ימים עי' פי' המשניות וברטנורה שם, ובברייתא שם ילפינן את זה מיתורא דוי"ו דבפ' מצורע פט"ו פי"ט כתיב ואשה כי תהי' זבה וגו' והאי קרא בנדה משתעי כמ"ש רש"י בגמ' שם ובזבה כתיב בפסוק כ"ה שם ואשה כי יזוב זוב דמה וגו' ומדלא כתיב בתרווייהו אשה אלא ואשה ילפינן מיתורא דוי"ו דתינוקת בת יום אחד ובת' י' ימים מטמאה בנדה ובזיבה ועכ"כ רבינו דרשו רבותינו מריבוי המקרא דהיינו מיתורא דוי"ו ומ"ש רבינו את זה כלל ול"כ בקיצור שם דרשו שאשה כו' י"ל כיון דבדף ל"ב ע"א שם קאמר רבא הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי ושקיל וטרי הגמ' שם ומסיק דתינוקת בת יום אחד ובת י' דמטמאה בנדה ובזיבה באמת אינו הל"מ אלא מיתורא דוי"ו דרשינן עכ"כ רבינו גכ"כ כמסקנת הגמ', ודע דהברייתא זו איתא גם בספרא פ' מצורע פרשתא ד' פ"ו וז"ל ואשה אין לי אלא אשה גמורה מנין לרבות את הקטנה ת"ל ואשה מכאן אמרו בת יום אחד לנדה בת י' ימים לזיבה עכ"ל ולכאורה היכי ילפת תרווייהו מחד קרא וגם הקרבן אהרן ז"ל שם עמד ע"ז וז"ל ומה שאמרו מכאן אינו אלא לבת יום אחד לנדה דבת י' ימים לזיבה מקרא דואשה כי תזוב זוב דמה דריש לה דמשמע בזובה והכא

בנדה משתעי עכ"ל ולי"נ בכוונת הספרא מכאן אמרו כו' דכמו דילפינן מיתורא דוי"ו לנדה בת יום אחד כמו כן נמי ילפינן מיתורא דוי"ו דכתיב גבי זבה דבת י' ימים לזיבה כמובן, עכ"פ זה מוכח בפי' דסתם ספרא סובר דדרשינן וי"ו ולפמ"ש הגמ' סנהדרין פ"ו ע"א דסתם ספרא ר' יהודא מוכח דר"י דריש וי"ו וא"כ ק"ל היכי קאמר הגמ' תמורה ב' ע"ב דר' יהודא לא דריש וי"ו וגם על רבא מוע"ק ח' ע"א דסובר דר' יהודא לא דריש וי"ו ג"כ קשה, אבל אח"כ ראיתי דהתו' סנהדרין י"א ע"א ד"ה ור"ש ובמנחות נ"א ע"ב ד"ה וי"ו כבר הקשה כעין קושיא זו על הגמ' תמורה ומשני ולפי תירוצם גם קושייתינו מתמורה מיושב שפיר עי"ש ותבין ועל הקושיא על רבא עי' תו' מוע"ק ד"ה מאי ותראה דגם זה ל"ק מידי, נמצא לפי הנ"ל מוכח מגמ' נדה דפסקינן דדרשינן וי"ו כיון דסתם משנה סותמת כן וגם רבינו והרמב"ם הל' א"ב פ"ד הל"א פסקו כן ועי' במלא הרועים ח"ב אות וי"ו שקמציין את כל המקומות בהאי כללא דדרשינן וי"ו ומדוע לא דיבר מגמ' נדה ואפשר ליישב כמובן:

פירוש ז

זה (ד) בניין אב לכל טמא כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' א"ב פ"ד הל"ב וכתב הרהמ"ג שהבניין אב מפורש בספרא אבל בספרא שלפנינו ליתא אלא הכי איתא פ' מצורע סוף פ"ו עה"פ ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וז"ל ורחצו במים וטמאו עד הערב הקיש רחיצתה לרחיצתו מה רחיצתו בנקיות אף רחיצתה בנקיות מה רחיצתו בארבעים סאה אף רחיצתה בארבעים סאה מה רחיצתה פרט לבית הסתרים אף רחיצתו פרט לבית הסתרים כו' עכ"ל ואם רבינו והרמב"ם באמת על הספרא זה כיוונו אז צ"ל דמדעת עצמם סברו שההיקש של הספרא בניין אבל כל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול אבל מלשון הרהמ"ג נראה שהבניין אב גופא מפורש בספרא וכ"נ מלשון הב"י יו"ד רסי' קצ"ז וא"כ צ"ל שכך הי' גירסתם בספרא, אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ם מדוע לא יליף טבילת נדה מהברייתא דגמ' שבת ס"ד ע"ב דז"ל והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונין עד שבא ר"ע ולימד א"כ אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מרגשה אלא מת"ל והדוה בנדתה בנדתה תהא עד שתבא במים וגם בספרא ס"פ מצורע איתא ברייתא זו והרי"ף פ"ב דשבועות סי' אלף צ"ב והרא"ש סוף מס' נדה והמרדכי שבועות סוף הל' נדה באמת ילפ' מברייתא זו א"כ מדוע לא יליף גם הרמב"ם משם בשלמא על רבינו ל"ק כיון דהביא גם את הדרשה דר"ע י"ל דרצה להביא שני דרשות ע"ז אבל על הרמב"ם קשה דטפי הי' לו להביא הדרשה דר"ע כיון דאיתא גם בגמ' ותו ק"ל על הרמב"ם הלא על לימודו נשאר קושיית התו' חגיגה י"א

ע"א ד"ה לא כמו שהקשה התו' על הק"ו של הבה"ג כיון דבניין אב ג"כ לא הוי כתיבא בהדיא יותר מק"ו עי"ש ותבין, אלא ע"ז י"ל דהרמב"ם באמת סובר כהני פוסקי' דבבנין אב לא אמרי' טרח וכתב לה קרא עי' מהרו"ץ ח"ב אות ב' וע"כ סובר דבניין אב הוי יותר כתיבא בהדיא מק"ו [וגם יש ליישב בזה מה שהקשה על רבינו מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן דמדוע הביא גם את הדרשה דגמ' שבת די"ל כיון דאיכא שני דיעות בזה אי אמרי' גם בבניין אב טרח וכתב לה קרא עי' במהרו"ץ שם וכיון דרבינו הי' מסופק בזה ע"כ הביא מתחלה את הבניין אב לשיטת הרמב"ם דבבניין אב לא אמרי' טרח וכתב לה קרא ואח"כ כתב ועוד דרשו בשבת כו' כוונתו דלהני שיטות דגם בבניין אב אמרי' טרח וכתב לה קרא והוי בניין אב כמו ק"ו וא"כ ליכא תו למילף טבילת נדה מבניין אב מחמת קושיית התו' חגיגה הנ"ל ע"כ הביא את הדרשה דר"ע כמובן] וא"כ הקושיא הב' הנ"ל באמת ל"ק על הרמב"ם אבל הקושיא הא' קשה. וגם על הרב האי גאון והר"ת ז"ל שהביא רבינו ג"כ קשה מדוע לא ילפי מהא דשבת וכ"ק על הבה"ג ז"ל דיליף ג"כ בק"ו מובא בתו' חגיגה הנ"ל וביבמות מ"ז ע"ב ד"ה במקום וביומא ע"ח ע"א ד"ה מכאן [הן אמת שבהבה"ג שלפנינו הל' נדה ליתא מהאי ק"ו שהביא התו' אלא הכי איתא שם וז"ל ומנ"ל דבעי נדה טבילה דאקשה רחמנא לזבה מה זבה בעי טבילה אף נדה בעי טבילה עכ"ל אבל אח"כ ראיתי בהרא"ש סוף נדה שכ' וז"ל ורב יהודאי גאון ז"ל כתב בתשובה טבילת נדה מה"ת ק"ו ממגעה דבנוגע במשכב' כתיב והנוגע במשכב' יכבס בגדיו ורחץ במים וכ"ש במגעה עצמה וק"ו לנדה עצמה שהיא בטומאתה עד שתבא במים כו' עכ"ל וגם האשכול ז"ל הל' נדה סי' נ' הביא את הבה"ג שבתשובה וא"כ צ"ל דהתו' ג"כ על הבה"ג שבתשובה כיוון] וגם המרש"ל בביאורו כאן הקשה כן וז"ל ק"ק מאחר שאיתא ברייתא להדיא דיליף מקרא מה רוצה רב האי או ר"ת להוסיף ונ"ל מאחר דאיתא פלוגתא בהאי קרא כדאיתא בברייתא זקנים הראשונים פליגי על ר"ע ומאחר שהלכה כת"ק וג"כ מצינו בדברי רבותינו שלא תתקשט הנדה בימי נדתה ויש לה בגדים מיוחדים לנדתה כדלעיל בהל' אשות א"כ סוגיא דעלמא אזלא כת"ק ולכן יליף מקראי אחריני עכ"ל ואע"ג דהרמב"ם והרי"ף פ"ב דשבועות והרא"ש סוף נדה והא"ז הל' נדה אות ש"ס פסקו כר"ע וטעמם משום דרב בשבת שם גכ"ס כר"ע כמ"ש הא"ז אפ"ה בדעת הרב האי והר"ת שפיר כתב המרש"ל את תירוצו:

פירוש ח

אבל לי"נ בס"ד דגם הבה"ג והרב האי והר"ת ג"כ פסקו כר"ע מהטעם שכ' הא"ז הנ"ל ומה שלא הביאו טבילה לנדה מהא דר"ע י"ל דרצו למילף לכ"ע אפי' לרבנן דר"ע כדי

שלא יהא מקום לטעות דאי הוה הביאו מהא דר"ע הי' מקום לטעות דלרבנן ליכא טבילה בנדה [וגם בהרמב"ם הנ"ל י"ל כן] וע"כ לא הביאו מהא דשבת אלא כל אחד הביא ממקום שהי' נ"ל יותר ראי', לר"ת י"ל דלא הי' נראו הלימודים של הבה"ג לא הק"ו ולא ההיקש משום קושיית התו' חגיגה הנ"ל ומהאי טעמא י"ל לא הי' נראה לו הלימוד של הרמב"ם ג"כ, ולהבה"ג י"ל לא הי' נראה הלימוד של הר"ת משום קושיית האשכול הנ"ל עי"ש ולהרמב"ם ג"כ י"ל דלא הי' נראו הלימודים של הבה"ג משום קושיית התו' חגיגה [ועל הלימוד שלו צ"ל דסובר דבניין אב הוי מפורש בקרא כהנ"ל] והלימוד של הר"ת ג"כ מחמת קושיית האשכול לא הי' ניחא לו, ולהבה"ג י"ל דבתשובתו חזר מההיקש דקאמר בספרו משום קושיית היראים סי' קצ"ב עי"ש וע"כ קאמר בתשובה את הק"ו כמובן. וממילא לפי"ז הרווחנו בס"ד דל"ק על הבה"ג קושיית התו' חגיגה כיון דלפי מה שכתבנו באמת גם הבה"ג פסק כר"ע וא"כ יש להבה"ג שני לימודים על טבילת נדה וע"כ שפיר י"ל גם אליבא דהבה"ג כמו שתירץ התו' חגיגה עי"ש ותבין, וגם יש ליישב בזה מה שדקדקנו דמדוע לא הקשה התו' יבמות ויומא הנ"ל על הבה"ג כמו שהקשה התו' חגיגה די"ל דהתו' יבמות ויומא סברו כפשטינו דהבה"ג סובר דיש שני לימודים על טבילת נדה וע"כ לא קשה עליו כלום אבל התו' חגיגה י"ל דסובר אליבא דהבה"ג כהמרש"ל הנ"ל דלא פסק כר"ע וא"כ ליכא להבה"ג אלא חד לימוד וע"כ הניח עליו בקושיא ודו"ק:

פירוש ט

ודע דהבה"ג בספרו מקודם שהביא את מה שהעתקנו בשמו במחודש ז' כתב וז"ל ותנא בתוספתא אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים זב וזבה טבילתן מדאורייתא נדה מדרבנן היא עכ"ל וזה פליאה גדולה אצלי מלבד שסותר מ"ש אח"כ הלימוד מההיקש דטבילת נדה דאורייתא ק"ל עליו מהסיפא דתוספתא גופא שהביא דבתוספתא מגילה פ"א איתא בסיפא אין בין זבה לנדה אלא קרבן אלמא דהתוספתא סוברת דלענין טבילה זה וזה שווין וגם בא"ז הל' נדה אות שנ"ט מצאתי אח"כ שעמד על הבה"ג מהסתירה שכתבנו וכתב שט"ס יש בהבה"ג במ"ש שטבילת נדה דרבנן עי"ש, ואם באמת אינו ט"ס נ"ל בס"ד די"ל דסובר כהרמב"ם בסה"מ שורש ב' דדברים הנדרשים בי"ג מדות אינם נקראים ד"ת אלא דברי סופרים עי' רהמ"ג וכ"מ ולח"מ הל' אישות פ"א הל"א ואליבא דהבה"ג צ"ל דנקראים דרבנן ג"כ לא דברי סופרים דוקא עי' כ"מ הל' סנהדרין פי"ז הל"א שכ' גם אליבא דהרמב"ם כן וגם עי' קהלת יעקב אות ד' סי' ק' וכיון דלא הביא הבה"ג שם אלא ההיקש משום הטעם שכתבנו דרצה להביא לימוד על טבילת נדה גם אליבא דרבנן דר"ע וא"כ ליכא לרבנן אלא ההיקש גרידא

והיקש נקרא דרבנן עכ"כ נדה מדרבנן היא [ואם באמת סובר הבה"ג כרבנן ולא כר"ע כמו שנראה מהתו' חגיגה הנ"ל אז בודאי עולים דברינו יפה אלא אז נשאר קושיית התו' שם אבל באמת י"ל דהבה"ג סובר דגמ' חגיגה אזלא אליבא דר"ע ואז ממילא גם קושית התו' ל"ק דו"ק בזה כי קצרתי למבין] כנ"ל ליישב את הבה"ג לפי הגירסא שלפנינו מחמת חומר הקושיא, וגם באשכול הנ"ל ראיתי דבר תימא שכ' וז"ל ועכשיו כל נדות בישראל ספק זבות נינהו ואין עולה להם טבילה במקוה אלא צריכות מים חיים עכ"ל וזה ג"כ פלא כיון דמוכח מהתוספתא הנ"ל דלזבה ל"צ מים חיים עי' בב"י יו"ד סי' ר"א שהניח בתימא גם על רש"י כן ועי' מ"ש על רש"י זה לקמן מ"ע רמ"ח:

פירוש י

הלכה (ה) למעשה הוא שהאשה ביום שפוסקת בו מלראות תלבש כו', לשון זה ממש כתב הסמ"ק סי' רצ"ג והגמ"יי הל' א"ב פ"ו הלכ"א אות ד' בשם ר"י וכ"כ הכלבו הל' נדה ס"ס פ"ה אבל הרא"ש נדה פר"י סי' ה' כתב את זה בלשון מנהג וכ"כ הר' ירוחם נכ"ו ח"ב והמרדכי פ"ד דשבועות סי' תשל"ב כתב א"ז בלשון צווי וכן איתא בש"ע סי' קצ"ו, ומ"ש רבינו בגדים לבנים נקיים כו' כ"כ כל הפוסקים, ומ"ש וכל ז' ימי ספירתה כו' ג"ז כתבו כל הפוסקים ולמדו א"ז ממשנה נדה ס"ח ע"ב דלא פליגי תנאי שם אלא בדיעבד אבל לכתחלה צריכה בדיקה בכל יום וכ"כ התו' שם ז' ע"ב ד"ה ר"א וכן הלכ' בש"ע שם, ומ"ש רבינו ולהכניסו כו' ולחורין ולסדקין שכן מוכיח בנדה כו' דבר זה צריך תלמוד דהן אמת דבדף ה' ע"א שם איתא מתוך שמהומה לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין אבל אכתי היכי מוכח מגמ' זו דגם בימי ספירה צריכה לבדוק בחורין ובסדקין אבל כבר מיישב א"ז המרש"ל בביאורו כאן וז"ל אינו פירושו שמוכח התם שצריכה בימי ספירה לבדוק בחורין ובסדקין אלא פי' שמוכח שכעין זה מצינו בדיקה בתלמוד והתם קאי על המשמשת בעד כו' ושמעינן לשם היכא דלא הכניסה לחורין ולסדקין לא איקרי בדיקה אלא קינוח בעלמא וכ"כ הרא"ש להדיא בפ' התינוקת והמגיד משנה נמי פסק שכל הבדיקות שהאשה עושה בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת ימי הספירה שתהי' הבדיקה בחורין ובסדקין יפה יפה ואם לא בדקה בחורין ובסדקין אינו אלא קינוח עכ"ל הרהמ"ג שהביא היא פ"ו מהל' א"ב הלכ"א וכן הלכה בש"ע סי' הנ"ל, ומ"ש רבינו וכן עושה שחרית וערבית כו' כ"כ גם הסמ"ק והגמ"יי והכלבו הנ"ל אבל שאר הפוסקים לא כתבי אלא פעם אחת ביום עי' טוב"י שם וגם מהא"ז הל' נדה סי' שמ"ב נראה דסובר כרבינו וכן הלכה בש"ע שם: ומ"ש רבינו וערבית כשהולכת לבה"כ קודם שיהא לילה כו' כ"כ גם הסמ"ק והכלבו שם אבל הגמ"יי הנ"ל כתב וז"ל וערבית סמוך לשקיעת

החמה ואמת אתו כיון שכתבו קודם שיהא לילה מדוע כתבו תו כשהולכת לבה"כ ועל רבינו באמת כבר עמד בזה מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן וז"ל וקשה מה צ"ל כשהולכת לבה"כ הלא בקודם שיהא לילה הי' די וי"ל דאיכא פלוגתא בין רבוותא מהיכן מתחלת הלילה לכך אומר כשהולכת לבה"כ להתפלל ערבית א"כ דעתה שיהא לילה ובתרא אזילי עכ"ל ולי"נ בס"ד בכוונת רבינו דהב"י סי' הנ"ל הביא בשם תה"ד שאם התחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול יש אומרים שיכולה לבדוק באותה שעה והתה"ד חולק וסובר כיון שהתחילו הקהל להתפלל ערבית כבר עשו אותה שעה לילה הלכך חשבינן כאלו הוא מיום המחרת והלכך אין יום המחרת עולה לה מן המניין עיי"ש וא"כ י"ל דרבינו גכ"ס כהתה"ד ועכ"כ כשהולכת לבה"כ כוונתו כשהולכת מבעוד יום להתפלל ערבית אז ג"כ צריכה לבדוק קודם שיהא לילה שלה כמובן. אבל גם י"ל ברבינו לאידך גיסא דהב"ח סי' קצ"ו כתב וז"ל שבקיץ כשמתפללים הקהל ערבית בעוד היום גדול דיותר נכון הי' שתבדוק עצמה לאחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום סמוך ללילה שהוא כמו שעה או יותר או פחות לאחר תפלת ערבית אלא הואיל ונפק מפומיה דהמהרא"י דאין להפסיק בטהרה אלא קודם תפלת ערבית כמ"ש בתה"ד סי' רמ"ח צריך ליזהר לכתחילה להפסיק קודם תפלת ערבית מיהו לכתחילה צריכה עוד לבדוק עצמה גם אחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום היותר סמוך ללילה שאפשר שזאת היא עיקר ההפסקה בטהרה עכ"ל וא"כ י"ל דרבינו באמת ל"ס כהמרא"י אלא סובר דכשהתפלל ערבית בעוד היום גדול אף שהיא לילה כמ"ש התה"ד מ"מ מוטב לפסוק אחר תפלת ערבית בעוד שהוא יום היותר סמוך ללילה כמ"ש הב"ח ועכ"כ וערבית כשהולכת לבה"כ כוונתו כשהולכת להתפלל לבה"כ בעוד היום גדול אז תבדוק קודם שיהא לילה ולא קודם תפלת ערבית ודו"ק. והטעם שלא תבדוק בלילה לאור הנר ראיתי באשכול הל' נדה סי' מ"ד שכ' וז"ל ובדיקה זו וגם בז' דספירה תהי' תמיד לאור היום ולא לאור הנר כדאמרינן נדה י"ז ע"א של בית מונבז המלך מזכירין לשבח שהיו בודקין מטותיהם ביום ועוד דבדיקה משום ספירת נקיים היא ועיקר ספירה ביממא היא כדאמרי' במגילה כ' ע"ב עכ"ל והנפ"מ בין השני טעמים נ"ל דלטעם הא' כיון דמה שמזכירין אותן לשבח הי' משום דלא בדקו לאור הנר אף דלב"ה שרי כמ"ש התו' שם א"כ ממילא י"ל דכשהתפללו הקהל ערבית מבע"י אף שלילה היא לכל דבר מ"מ כיון דעדיין היום גדול ורואין לאור היום כמו באמצע היום באמת שרי לבדוק אז אפי' לכתחילה אבל להטעם הב' כיון דהטעם דבעינן בזבה ספירה ביום משום דכתיב וספרה לה ז' ימים כמ"ש רש"י מגילה שם וכיון דגזה"כ היא דבעינן יממא דוקא י"ל דכשהתפללו הקהל ערבית מבע"י כיון

דלילה היא לכל דבר כמ"ש הפלתי ז"ל סי' קצ"ו ס"ק א' לא שרי אז לבדוק לכתחילה כמובן ולענין הלכה עי' ש"ע סי' הנ"ל:

פירוש יא

האשה (ו) שאמרה לבעל' טמאה אני כו' המקור לזה כתובות כ"ב ע"א בעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו א"ל אף בזו אם נתנה אמתלא לדברי' נאמנת אבל לכאורה יש לדקדק מדוע משנה רבינו מלשון הגמ' וכתב האשה שאמרה לבעלה ובגמ' איתא אמרה טמאה אני, אבל לפמ"ש בספרי פני משה הל' א"ב פ"ד הל"י לפרש את הרהמ"ג במ"ש דגם הרמב"ם סובר כשיטת הרמב"ן והרשב"א דבהוחזקה נדה בשכנותי' לא מהני אמתלא וכ"כ בשמו הב"י יו"ד סי' קפ"ה ולכאורה מנ"ל זה הלא הרמב"ם לא דיבר שם מהא דהוחזקה נדה בשכנותי' כלום וכתבנו דלפמ"ש הט"ז שם בשם המהר"ל מפראג ליישב את קושיית הטור שהקשה על הרמב"ן והרשב"א וכי עדיף הוחזקה נדה בשכנותי' מכשאומרת בפי' טמאה אני שנאמנת שוב לומר טהורה אני ע"י אמתלא ותירץ דשאני הוחזקה נדה דלאו כ"ע ידעו מן האמתלא וא"כ על מה סמכה כשהחזיקה עצמה נגד כ"ע משא"כ באומרת לבעלה טמאה אני אפשר שסמכה שאח"כ תאמר לו את האמתלא, והט"ז כתב ע"ז ולמדתי מזה עוד דאפי' באמרה יש חילוק אמרה בפני רבים שהיא טמאה לא מהני אח"כ אמתלא אלא דוקא כשאמרה לבעלה וע"כ כתבו הפוסקים אמרה לבעלה טמאה אני דאין הד"כ אלא באמרה לבעלה וא"כ י"ל דגם הרהמ"ג מזה הוכיח דהרמב"ם סובר כהרמב"ן והרשב"א מדשינה מלשון הגמ' וקאמר האשה שאמרה לבעלה כו' וגם תירצתי שם דאמאי לא נקט הגמ' ג"כ האשה שאמרה לבעלה ע"ש וא"כ י"ל דגם רבינו סובר כהרמב"ן והרשב"א וע"כ נקט ג"כ האשה שאמרה לבעלה:

פירוש יב

גרסי' (ז) בירושלמי שמואל רצה להזקק לאשתו כו', עי' תו' כתובות שם ד"ה ואפי' שג"כ הביא את הירושלמי זה אבל על רבינו לכאורה ק"ל דלאיזה צורך הביא את הירושלמי כיון דמוכח מגמ' שם דאפ"ה לא עביד שמואל עובדא בנפשיה אבל אח"כ ראיתי שגם המרש"ל בביאורו כאן עמד ע"ז ותירץ וז"ל אלא נ"ל שמביא דאפי' כה"ג שרי אף שהוא כועס ומתמה עליה ק"ו אם נתנה אמתלא מעצמה ודו"ק א"נ רוצה להביא אפי' כה"ג כי אמרה אין בי כח הוי אמתלא כי בגמ' דידן לא נאמר מה נקרא אמתלא דדילמא דוקא אם אמרה שטועה היא נקרא אמתלא עכ"ל ודפח"ח ועי' במגלת ספר במל"ת זו שכ' בסוגיא זו דברים עתיקים:

פירוש יג

בדקה (ח) קרקע עולם כו' וה"ה אם נמצא דם על בית הכסא כו', הא דבדקה קרקע עולם מימרא דשמואל נדה ע"ז ע"ב והטעם שכ' רבינו ז"ל דכל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים כן סובר ר' נחמיה במשנה שם נ"ט ע"ב וכיון דרב אשי שם נ"ח ע"א קאמר דטעמא דשמואל משום דסובר כר' נחמיה [אלא לרב אשי לכאורה קשה על לשון של שמואל אבל כבר מפרשו יפה הקרבן נתנאל שם פרק ח' אות י"ג] ע"כ הרכיב רבינו הני תרי דינים יחד, אבל לכאורה ק"ל מדוע הביא כלל את הא דקרקע עולם הלא ממילא הוה ידעינן א"ז ממה דפסק כר' נחמיה דכל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים דכיון שהשמיט רבינו את כל הני דברים הנפרטים במתני' בפלוגתא דר' נחמיה וגם את כל הני דברים הנפרטים בגמ' שם דף ס' ע"ב דמטהר הי' ר' נחמיה אפי' באחורי כלי חרס ובמטלניות שאין בהן שלש על שלש וגם מעשה שנמצא דם על שפתה של אמבטי ועל עלה של זית שפרטם הרמב"ם ז"ל הל' א"ב פ"ט הל"ז וצ"ל משום דהי' איזה ה"א שמטמאים כמ"ש הגמ' שם על קצת מהם ע"כ פרט הרמב"ם את כולם ואפ"ה לא הביאם רבינו וצ"ל כיון דרצה לקצר ע"כ סמך על מה שפסק דכל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים וא"כ אמאי לא סמך בהא דקרקע עולם ג"כ על הכלל זה. ונ"ל בס"ד לתרץ דלכאורה על שמואל גופא קשה מה אתא לאשמעינן הלא ממילא ידעינן א"ז מהא דר' נחמיה וכדי ליישב א"ז צריך להקדים מה שהקשה הכ"מ ז"ל הל' א"ב פ"ט הל"א דהיכי כתמים טמאים הלא הוי ס"ס ספק מעלמא ואת"ל ממנה שמא מן הצדדים ותירץ דאעפ"כ החמירו בו חכמים כיון דאיסור חמור הוא וגם עוד תירוץ אחר ע"ש [ועי' תו' נדה נ"ו ע"ב ד"ה לא ותראה דמשם ראי' לתירוצו הב' של הכ"מ] וכבר דברו האחרונים אריכות מכ"מ זה עי' נב"י ז"ל מ"ק יו"ד סי' נ"ב, ולי"נ בס"ד לתרץ את קושיית הכ"מ דהח' הר"ן ז"ל ר"פ הרואה כתם ד"ה מודה שמואל נתן טעם לשבח עמ"ש ר' נחמיה דכל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים וז"ל וה"ט משום דבדבר המקבל טומאה כיון שמה שנמצא עליו הכתם טמא גזור בה רבנן כדי שלא יבאו לטהר הבגד אבל כשנמצא בדבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו על האשה כלל עכ"ל [ועי' תוס' נ"ח ע"א שם ד"ה כר' נחמיה שג"כ כיוון למ"ש הר"ן ופליאה לי על הגאון מו"ה ברוך פרענקל ז"ל בהגהותיו על הנב"י סי' הנ"ל שלא דיבר מתו' זה] אבל לכאורה צריך להבין הלא על זה גופא עדיין קשה דמדוע לא יהא גם הבגד הנמצא עליו הכתם טהור מטעם ס"ס כיון דדם מהצדדים אינו מטמא את הבגד אלא דם המקור עי' רמב"ם הל' משכב ומושב פ"א הל"ח וצ"ל כיון דהוי ספק טומאה ברה"י וספק טומאה ברה"י אפי'

בס"ס טמא כמ"ש הגמ' ריש נדה והרמב"ם הל' אבות הטומאות פ"א הל"א כנ"ל בס"ד בכוונת הר"ן וא"כ ממילא ל"ק קושיית הכ"מ כמובן:

וא"כ י"ל דשמואל אתא לאשמעינן כיון דר' נחמיה לא דיבר אלא מכתמים והוה יכל"ל דדוקא בכתמים סובר ר' נחמיה דכשנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה טהורה כיון דאיכא ס"ס כקושיית הכ"מ אבל כשבדקה קרקע עולם דליכא ס"ס כיון דע"כ מגופה אתא ה"א דטמאה אע"ג דקרקע אינה מקבל טומאה ע"כ קאמר שמואל דאפי' בכה"ג טהורה כיון דאמרי' דילמא לא בדקה יפה [כמ"ש התוס' רי"ד ז"ל שם על הא דשמואל] וא"כ יש גם בזה ס"ס ולהני פוסקים ז"ל דלא מטעם דלא בדקה יפה מטהר שמואל אלא משום דלא ארגשה אע"ג דבודאי מגופה אתי [עי' ש"ך סי' ק"צ סק"ט ובסדרי טהרה שם ס"ק צ"ג ד"ה וטרם אכלה בדיני כתמים ובתפארת ישראל מהפלתי רסי' קפ"ג ובמחצית השקל שם שהביאו ז"ל את השני שיטות בזה וגם עי' ח"ס ז"ל יו"ד סי' קנ"ט ומהר"ם שיק ז"ל מצוה ר"ח שהביא ראי' לשיטת הרמב"ם הל' א"ב פ"ט הל"א דחזקת דם בא בהרגשה ובאמת איני יודע דמדוע צריך אריכות לזה הלא ממשנה גופא י"ז ע"ב שם מוכח דינו של הרמב"ם דמדקאמר נמצא בפרוזדור ספיקו טמא לפי שחזקתו מן המקור והמתני' איירי מטומאה ודאית כמ"ש רש"י שם וגם זה עכצ"ל דהמתני' איירי שלא ידעה דארגשה דאי ארגשה פשיטא דטמאה ומה אתא התנא לאשמעינן וכיון דלא ארגשה א"כ היכי טמאה ודאית אעכצ"ל דחזקת דם מן המקור בא בהרגשה והא דלא ארגשה לאו אדעתה וכשתעי' היטב בהרמב"ם נראה בעליל דעל הראי' שכתבנו כיוון] י"ל דזה גופא אתא שמואל לאשמעינן כמובן, וא"כ גם אליבא דרבינו י"ל דמטעם שכתבנו אליבא דשמואל הביא את הא דשמואל ודו"ק:

אבל אחר שכתבנו א"ז עיינתי עוד הפעם בדברינו הנ"ל וראיתי דל"ל אליבא דהר"ן כמו שכתבנו כיון דלפי דברינו הי' צ"ל דכשמצאה כתם על בגד שיושבת בר"ה באמת טהורה כיון דבר"ה איכא למימר שהבגד ג"כ טהור מטעם ס"ס וזה באמת לא מצינו בשום מקום לחלק בכתמים בין מצאה ברה"י או ברה"ר אעכצ"ל דהר"ן כיוון למ"ש הנב"י סי' הנ"ל עי"ש ותבין וא"כ ממילא תו ל"ל כתירוצינו הנ"ל, וע"כ נ"ל בס"ד כיון דבגמ' דף ס' ע"ב שם איכא פלוגתא אי רבים פליגי על ר' נחמיה או יחיד פליג עליו והנפ"מ לענין הלכה דכשאמרי' דרבנן פליגי עליו אז אין הלכה כר' נחמיה אבל כשאמרי' דיחיד פליג עליו אז הלכה כר' נחמיה וא"כ י"ל דשמואל אתא לאשמעינן דיחיד פליג על ר' נחמיה דמשום דסובר כוותיה מוכח דסובר כן וא"כ ממילא מוכח משמואל דהלכה כר' נחמיה, ועי' בח' הרמב"ן ז"ל שם ד"ה והא שהביא כמה ראיות עד שפסק כר' נחמיה ומהא דשמואל לא

דיבר כלום וזה באמת צ"ט אבל הח' ר"ן שם על דף נ"ח ע"א ד"ה שמואל באמת מהטעם זה גרידא פסק כר' נחמיה כיון דשמואל סובר כוותיה ועל דף ס' ע"ב שם ד"ה דרש האריך גם הר"ן בהראיות שכ' הרמב"ן וא"כ היכי כתב בדף נ"ח דמטעם שמואל גרידא פסק כר' נחמיה וצ"ל דמיקר סמיכתו הי' על הא דשמואל וא"כ ממילא י"ל גם אליבא דרבינו דמש"ה הביא את הא דקרקע עולם דשמואל לרמז בזה דמשום הא דשמואל פסק כר' נחמיה ודו"ק

ודע דהר"ן על דף נ"ח שם כתב שהראב"ד ז"ל ג"כ פסק כר' נחמיה ועל דף ס' שם כתב שהראב"ד לא פסק כר' נחמיה וצ"ל דשני ראב"ד הם דהראב"ד דדף נ"ח הוא האשכול דהאשכול בהל' נדה סי' מ"ב באמת פסק כר' נחמי' והראב"ד דדף ס' הוא הראב"ד הראשון שהביאו השם הגדולים אות ט' או הראב"ד השלישי שהביאו השה"ג אות י"א אלא מסתבר לי טפי שהוא הראב"ד הראשון כיון דהראב"ד השלישי הוא הראב"ד בעל ההשגות וא"כ מדוע לא השיג על הרמב"ם הל' א"ב פ"ט הל"ז שפסק כר' נחמיה [ועי' ש"ך חו"מ סי' ל"ט סק"ב שכ' אולי תרי ראב"ד נינהו אבל מהשה"ג שהבאתי מוכח דהי' ג'] ועל הראי' שהביא הראב"ד לפסוק דלא כר' נחמיה עי' רא"ש שם פר"ח ס"ס ב' שהביא ג"כ את הראי' זו ומדחה אותה ולענין הלכה פסקינן בטוש"ע סי' ק"צ כר' נחמיה:

ומ"ש רבינו וה"ה אם נמצא דם על בית הכסא שישבה עליו גם על זה יש לדקדק דמה אתא לאשמעינן כיון דכבר ידעינן את זה ממד"כ דכל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים דאת זה עכצ"ל שלא דיבר רבינו אלא מבה"כ של בנין שאינו ראוי לקבל שום טומאה דאם הי' ראוי לקבל אפי' טומאה מדרס אז באמת אינו מציל מטומאת כתם כמ"ש הסדרי טהרה סי' ק"צ סק"כ וא"כ מה אתא לאשמעי', ונ"ל בס"ד דרבינו כיוון על בה"כ שכ' הנב"י מ"ת יו"ד סי' ק"ט שהדף שיושבים עליו נעשה מדף שהי' עליו תורת כלי בתלוש ואח"כ קבעוהו שם והוה ס"ד לומר כמו שסובר השואל בנב"י שם דבבה"ג אינו מציל קמ"ל רבינו כמו שפסק הנב"י דגם בבה"ג מציל, ובהסמ"ק ז"ל סי' רצ"ג ראיתי שכ' וז"ל ובדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם טהורה שכל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים וכן בדף של בית הכסא כו' עכ"ל ולכאורה מלת בדף שכ' מיותר אעכ"מ דכיוון למה שכתבנו וכיון שרוב דברי הסמ"ק נובעין מרבינו ובהסמ"ק עכ"מ שכיוון למה שכתבנו א"כ שפיר י"ל גם ברבינו כן ועי' בהגמ"יי הל' א"ב פ"ט אות ה' ובמרדכי שבועות סי' תשל"ה שהביאו ג"כ את הא דבה"כ בשם רבינו וגם הרמ"א קבעו להלכה סי' הנ"ל:

מצוה קיב

פירוש א

שבעה (א) אומות הזהיר עליהן כו', גם כאן צ"ט דמדוע לא התחיל במלת שלא ונ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם ז"ל פליגי במל"ת זו בפלוגתא דר"ש ורבנן יבמות כ"ג ע"א וקידושין ס"ח ע"ב דבפ' ואתחנן פ"ו פ"ג כתיב ולא תתחתן בם ומפשטות הקרא נראה דלא קאי אלא על ז' עממים דכתיב לעיל מיניה אבל אח"כ בפסוק ד' כתיב כי יסיר את בנך מאחרי וגו' וסובר ר"ש דדריש טעמא דקרא דהפסוק זה בא לרבות כל המסירים ועכ"ס דהלאו זה קאי על כל האומות בגיותן אבל החכמים דלא דרשו טעמא דקרא סברו שאין הכתוב מדבר אלא בז' אומות ולרבא יבמות ע"ו ע"א בגירותן דוקא עי' היטב תוס' יבמות דף כ"ג ד"ה ההוא ורש"י קידושין שם ד"ה דדריש ותוס שם ד"ה הניחא ופסק הרמב"ם כר"ש ועכ"כ בסה"מ מל"ת נ"ב הזהירנו מהתחתן בכופרים והוא אמרו יתעלה לא תתחתן בם כו' ומדכ' סתם בכופרים ול"כ בז' אומות מוכח בפי' דסובר דלאו זה קאי על כל האומות בגיותן וגם ברמזיו ריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת נ"ב כתב שלא להתחתן בעכו"ם שנ' לא תתחתן בם וכ"כ בחיבורו הל' א"ב פי"ב הל"א ועי' בכ"מ שם ובב"י וב"ח ז"ל אה"ע הי' ט"ז ותראה דלהרמב"ם לא שייך לאו זה אלא בגיותן בין בז' אומות בין בשאר עכו"ם אבל לאחר שנתגיירו אפי' הז' אומות אינם אסורים מה"ת רק נתונים אסורים מדרבנן מגזירת דהע"ה כן היא שיטת הרמב"ם, אבל רבינו פסק כחכמים דלא קאי לאו זה רק על ז' אומות ובגירותן דוקא אבל בגיותן אינו עובר משום לאו זה אלא כשבעל עובר משום לא תקח לבנך וגו' כ"נ בפי' מלשון רבינו וכ"כ בדעתו הב"ח שם' וא"כ ק"ל על הפ"ד ז"ל ד"מ ח"ב דף ס"ו ע"ב שכ' וז"ל עוד ראיתי הבדל ביניהם שהרמב"ם מל"ת נ"ב כתב שאזהרת לא תתחתן בם כולל כל האומות בגיותם אך הסמ"ג מל"ת קי"ב כתב שהכתוב אינו מדבר כ"א בז' אומות והאזהרה היא אף בגירותם כו' עכ"ל ומדכ' והאזהרה היא אף בגירותם נראה דסובר בדעת רבינו דגם בגיותם איכא אזהרה זו אבל לפמ"ש באמת זה ליתא דבגיותם ליכא אלא משום לא תקח ועי' טור שם שחולק על הרמב"ם וסובר כמ"ש הב"ח וממ"ש הפרישה שם אות ה' והב"ש שם סק"א גכ"מ בדעת רבינו כמ"ש ודלא כהפ"ד וצ"ע. והחינוך ז"ל מצ' תכ"ז תפס את הלאו זה כהרמב"ם אלא בזה נוטה מדעתו דסובר דבז' אומות אף לאחר שנתגיירו קאי לאו זה וכ"כ המנ"ח ז"ל משמו וכן סברו ז"ל כהרמב"ם הסמ"ק סי' ר"צ העי"מ ומה"ש מצ' תכ"ח האה"מ מצ' תכ"ו הדה"מ שער ב' פמ"ו וגם מר' בחיי ז"ל פ' ואתחנן מוכח דס"כ, אבל היראים ז"ל סי' ר"א סובר כרבינו אלא בדבר אחד יש הבדל ביניהם דמהיראים נראה דאף בגיותם עובר משום לא

תתחתן אבל רבינו סובר כהנ"ל וגם הזוה"ר מל"ת רי"ז אות פ"ג סובר כרבינו, וא"כ י"ל כיון דיש פלוגתא בין המוני מצות בפירושא דמל"ת זו נמצא דמשונה בזה המל"ת זו מהשאר מל"ת ע"כ לא התחילה רבינו במלת שלא לרמז ע"ז כדרכו בקודש כמ"ש במל"ת פ"ב כמובן:

פירוש ב

ורחב (**ב**) **הזונה שנתגייר' כו' כ"כ גם התי' מגילה י"ד ע"ב ד"ה דאיגיירה**. אבל התוס' סוטה ל"ה ע"ב ד"ה לרבות כתב דעפ"י הדיבור הי' ועי' במגלת ספר מל"ת קי"ב שמברר א"ז יפה וגם הנר מצוה סי' י' אות קס"ג דיבר אריכות מזה' ומ"ש רבינו ואין הקנאי רשאי לפגוע בו אלא בשעת מעשה כזמרי כו' כ"כ גם הרמב"ם הלכה ה' שם ומקורם מסנהדרין פ"ב ע"א ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו פרש"י שלא נאמרה הלכה דא אלא בשעת מעשה והטעם דמדוע נאמרה כן עי' בעיר מקלט ואלה המצות סי' הנ"ל, ומ"ש רבינו ובע"ז אמרי' שב"ד של חשמונאי גזרו כו' כתב בביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל ע"ז ז"ל דוקא בעכו"ם פני' אבל בעכו"ם א"א איסור דאורייתא היא וכ"כ המרש"ל ז"ל בביאורו כאן והב"ש שם ס"ק ב' כתב דאיסור דאורייתא היא מהעשה ודבק באשתו ומ"ש רבינו שב"ד של חשמונאי גזרו שהבא על העכו"ם אף בצינעא חייב עליה משום נשג"ז כו' כתב המרש"ל בביאורו וז"ל ובטור כתב דוקא כשייחדה לו בזנות הוא דחייב משום נשג"ז אבל באקראי אינו חייב משום נשג"ז אלא משום גויה וזונה אם הוא כהן ומ"מ מלקין אותו מ"מ וכן הוא להדיא ברמב"ם כו' עכ"ל וכן הלכה בש"ע שם.

ועי' במעיי"ח ז"ל דף קנ"א ע"ב אות ס"ג שהקשה על רבינו דמדוע לא חשיב לאו דאת בתו לא תקח לבנך ללאו מיוחד כיון דשני עניינים הם דלאו לא תתחתן קאי על ז' אומות ובגירותן ולאו דלא תקח קאי להזהיר על הבעילה ובכל אומות וכיון דשני עניינים הם מ"ש מהלאוין דלא יבא עמון ומואב בקהל ד' דמנה לב' לאוין והניח בצ"ע אבל כבר קדמו בקושיא זו המרש"ל בביאורו כאן וג"כ הניח בצ"ע אלא המעתיק של המרש"ל דפוס בסיליאח מתרץ יפה וכן מתרץ הנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג מל"ת קי"ב ע"ש, וגם מהמרש"ל והמעיי"ח מוכח בפי' דסברו בדעת רבינו דלא כהפ"ד הנ"ל ועי' בשעה"מ הל' א"ב פי"ב מ"ש במל"ת זו וגם הט"ז סי' הנ"ל כתב על רבינו במל"ת זו דברים עתיקים:

מצוה קיד

פירוש א

בפרשת (א) תצא כתיב לא יבא עמוני ומואבי בקהל ד' כו' מה שלא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת הללו במלת שלא נ"ל בס"ד לישב כך דבמל"ת הללו יש פלוגתא בין המוני

מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת נ"ג לא מנה לא יבא עמוני ומואבי דפ' תצא פכ"ג פ"ד רק למל"ת אחת וכבר הקדים את טעמו בסה"מ שורש ט' דכל מקום שאוסר הכתוב ב' או ג' דברים בלאו אחד כגון נא ומבושל עמוני ומואבי כל אלמנה ויתום לא תענון לא תטה משפט גר יתום ואלמנה לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו' וכאלה רבות אינן נימנין אלא לאזהרה אחת וזה חלק אחד ממיני לאו שבכללות שדיבר שם וגם בהל' סנהדרין פי"ח הל"ג כתב קצת מזה עי' כ"מ שם ומה שמנה בפי"ט הלכה ד' שם בין מניין הלוקין אות קס"ד וקס"ה עמון ומואב לשתים כבר מיישב א"ז הזוהר הרקיע ז"ל מל"ת רכ"ב אות פ"ו ובשרשיו שורש ט' ג"כ דיבר מזה ואיהו גכ"ס בזה כהרמב"ם דברמזיו רמז מל"ת רכ"ב ג"כ לא מנה עמון ומואב רק למל"ת אחת וכן מנאו היראים סי' ר"ב החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' תקס"א הדה"מ שער ב' פנ"ב, אבל רבינו חולק על הרמב"ם וסובר דלא נקרא עמוני ומואבי לאו שבכללות וע"כ מנאם לשתים ולקמן במל"ת שי"ט האריך בטעמא דמלתא והביא את דברי רש"י ור"י בזה וע"ז כיוון רבינו כאן במ"ש הנה בארנו במצות שאור ודבש כו' וגם הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שורש ט' השיג על הרמב"ם וסובר כרבינו ומה שיש לפקפק על הרמב"ן בהשגותיו שם כבר דיבר מזה הזוה"ר הנ"ל, וא"כ י"ל כיון דלא נימנו המל"ת הללו לכ"ע לשני מל"ת ע"כ לא התחילם רבינו במלת שלא לרמז על שינוים כדרכו היכא שיש איזה שינוי כהנ"ל מל"ת ע"ז:

פירוש ב

אבל (ב) הנקבות מותרות מיד כו' והרב ר' יוסי מקרטרש כו', [בהמרש"ל בביאורו כאן איתא ר' יוסף וכן איתא בריב"א עה"ת שאכתוב לקמן בס"ד] לכאורה יש לדקדק למה האריך רבינו והביא את הא דהרב ר' יוסי מה נפ"מ אם ב' טעמים יש למואב או חד טעם וגם המרש"ל ומו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורם כאן עמדו ע"ז ומתרצו עי"ש ותראה דלפי דבריהם צ"ל דגם רבינו סובר כהרב ר' יוסי דהטעם על דבר אשר לא קדמו לא קאי רק על עמון והטעם ואשר שכר עליך את בלעם וגו' קאי רק על מואב דאל"כ נשאר לרבינו לומר כהטעות שכ' המרש"ל דבמואב גם הנשים בכלל כיון דיש למואב ב' טעמים אעכ"מ כמו שכתבנו וגם הרמב"ן פ' תצא עה"פ על דבר אשר לא קדמו סובר כהרב ר' יוסי, אבל לכאורה ק"ל על המרש"ל והביאור הנ"ל חדא דלפי תירוצם מה יענו אליבא דהמזרחי ז"ל פ' דברים פ"ב פכ"ט שכ' בפי' דהטעם על דבר אשר לא קדמו קאי גם על מואב והפשט הוא דלא קדמו בחנם דמפסוק כאשר עשו לי בני עשיו היושבים בשעיר והמואבים וגו' לא מוכח אלא דקדמו בכסף וא"כ יש להמזרחי למואב ב' טעמים א"כ נשארה הקושיא מדוע לא נאמר דבמואב גם הנשים בכלל דאל"כ ב' טעמים ל"ל כמ"ש המרש"ל, ותו

ק"ל היכי יכל"ל דכשהי' ב' טעמים למואב אז הוה אמרינן דגם נשים בכלל הלא מהב' טעמים גופא שפיר יכלינן למעט נשים כיון דלא שייך בהם הב' טעמים כיון שאין דרכם לקדם כמ"ש הגמ' יבמות ע"ו ע"ב וגם אין דרכם לשכור כמו שאיתא בירושלמי יבמות פר"ח הלכה ג' וכמ"ש רבינו כאן, ובר מן דין ק"ל מאד הלא הדרשה דעמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית הל"מ היא כמו שאיתא ביבמות שם וכמ"ש רבינו וא"כ אפי' אי הי' למואב ב' טעמים ג"כ לא הי' יכל"ל דגם נשים בכלל כיון דהל"מ היא דאינן בכלל ואי"ל דלפי פירושם כוונת רבינו לפרש את הה"א של הגמ' יבמות דלא ידעינן דהל"מ היא כיון שאין זה דרכו של רבינו לפרש את הה"א של הגמ' כידוע מי שלומד את ספרו וגם על המגלת ספר ז"ל ק"ל שהעתיק בסוף מל"ת זו את לשון המרש"ל ולא הרגיש מהקושיות שהקשינו, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו דלפי מה שרמזנו לעיל מל"ת קי"ב מחודש ב' בשם המעתיק של המרש"ל שכ' דכשנכלל בחד קרא ב' לאוין אין מונין לשני מל"ת אלא דוקא היכא שיש לכל אחד טעם בפ"ע אבל כשאית להו חד טעם אז גם לרבינו אין נימנם לשני מל"ת א"כ י"ל דכדי שלא יהא קשה על רבינו קושיית המרש"ל והמעיי"ח הנ"ל מל"ת קי"ב דמדוע מנה עמון ומואב לשני מל"ת ולאו דלא תתחתן ולא תקח למל"ת אחת ע"כ הביא רבינו את פשטו של הרב ר' יוסי כדי שנוכל לתרץ כמו שתירץ המעתיק של המרש"ל הנ"ל מל"ת קי"ב ודו"ק:

פירוש ג

ודע דהפ"ד ז"ל ריש דרוש עשירי דף כ"ג ע"ב הקשה על רבינו קושיא גדולה דבתר שהעתיק את מ"ש רבינו בשם הרב ר' יוסי כתב וז"ל ונוראות נפלאתי שזה היפך תלמודא דידן דהא בפ' חלק (סנהדרין ק"ג ע"ב) א"ר יוחנן בשם ר' יוסי בן קיסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות בישראל שנ' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים הרי מבואר דטעמא דקרא באמרו על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים קאי נמי למואב וצ"ע עכ"ל ובעיקר קושיא זו כבר קדמו המרש"א ז"ל ח"א בסנהדרין שם אלא המרש"א הקשה על הרמב"ן וגם הוכיח מגמ' זו דהפשט בשאר לא קדמו היינו בחנם כהנ"ל בשם המזרחי ודלא כהרמב"ן שמפ' אשר לא קדמו בכסף והבאר שבע ז"ל בסנהדרין שם הקשה על רבינו כמו שהקשה הפ"ד וגם הט"ז ז"ל עה"ת פ' תצא הוכיח מגמ' זו דעל דבר אשר לא קדמו קאי על תרווייהו ובאמת הקושיא זו כמעט קושיא שאין לה פירוקא וגם המגלת ספר האריך בחריפתו ובקיאתו בפירוקא דהאי קושיא עד שמתרצה וקוטב דבריו לחלק בין המואבים היושבים בער ובין המואבים של שאר העיירות דהמואבים היושבים בער הם הנותנין אוכל בכסף וע"כ פרטם בקרא בפ' דברים פ"ב פכ"ט והמואבים היושבים

בער וגו' אבל המואבים של שאר העיירות באמת לא קדמו כלל ובשביל רוב האומה שלא קדמו נפסלה כל האומה ובזה מיישב הכל מובא גם בנר מצוה סי' י' אות קס"ד וגם מצאתי בריב"א ז"ל עה"ת פ' דברים עה"פ אוכל בכסף תשבירנו שכ' ג"כ כהקוטב של המג"ס שכתבנו וזה סיוע גדולה לדבריו ושמחתי בזה ע"ש:

פירוש ד

ולי"ג בס"ד לתרץ כך בהקדים מדק"ל עוד על רבינו וגם מצאתי בב"ש הנ"ל שג"כ מרמז ע"ז דביבמות שם על הא דבקש דואג לפסול את דוד מלך ישראל מלבוא בקהל איתא א"ל אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית והקשה ע"ז אלא מעתה ממזר ולא ממזרת כו' ומשני ליה, אבנר שאני הכא דמפרש טעמא דקרא על אשר לא קדמו אתכם וגו' דדרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם כו' עי"ש ולפמ"ש רבינו דלא קאי על דבר אשר וגו' על מואב א"כ מה אהדר ליה אבנר לדואג הלא הטעמא דקרא לא מפרש אלא על עמון אבל לא על מואב ואח"כ ראיתי שגם המזרחי פ' דברים פ"ב פכ"ט מחמת קושיא זו לא רצה לפ' כמו שמפ' הרמב"ן דלא קאי על דבר אשר לא קדמו אלא על עמון וגם הריב"א הנ"ל דיבר מקושיא זו ע"ש ותראה שתירוצו דוחק כיון דליתא בגמ' דילן מהא דאין דרכה של אשה לשכור כלום, אבל אחר עיון קצת ראיתי דלקושיא זו אית לה פירוקא די"ל כיון דאזהרת עמון ומואב בחד קרא כתיבי ע"כ סגיא ליה לאבנר לברר דבעמון דרשינן עמוני ולא עמונית דממילא ידעינן מזה דגם במואב דרשינן כן כיון דכתיבי בחד קרא לא מסתבר דבעמון דרשינן כן ולא במואב, אבל זה עדיין ק"ל דמדוע לא הביא אבנר על מה דקאמר דמפרש טעמא את הטעם דכתיב גבי מואב גופא ואשר שכר עליך את בלעם ולמימר ע"ז מי דרכו לשכור האיש ולא האשה כמו שאיתא בירושלמי יבמות הנ"ל וכמ"ש רבינו בשלמא להמזרחי שהטעם על דבר אשר לא קדמו קאי על מואב ג"כ שפיר י"ל בגמ' דילן דרצה להביא ראי' מהטעם הראשון דאיתא בקרא אבל לרבינו קשה נהי דגם עכשיו שפיר אהדר ליה אבנר לדואג מחמת הפשט שכתבנו אבל זה הי' יותר נצחון כשהוה מהדר ליה דבמואב גופא מפרש טעמא. וכדי ליישב א"ז אקדים עוד דקדוק גדול מדק"ל על הרב ר' יוסי שהביא רבינו דהאי וכשם שטעם כו' שכ' שפת יתר כיון שכבר גמר א"ז מהטעם הא' שכ' על עמון גרידא מהקרא גופא כמ"ש כי מתוך המקרא משמע כו' וא"כ ל"ל תו למימר וכשם כו' וגם מו"ה יוסף מקרעמניץ בביאורו כאן עמד ע"ז, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו והרב ר' יוסי כך דהטעם דמדוע כ"כ גדול העונש של עמון ומואב דלא יבאו בקהל ד' עד עולם משום אכזריות שלהם היא כמ"ש הרמב"ן עה"ת והחינוך מצ' תקס"א וכיון דהעונשם שלהם משום אכזריות עכצ"ל

דמדת אכזריות הי' בשניהם שוה כיון דעונש שוה וכיון דהטעמים על דבר אשר לא קדמו ואשר שכר מור"ם על גודל אכזרותם ע"כ הי' צ"ל דעל תרווייהו קאי השני טעמים כיון דאז שפיר הוה יכל"ל דמדת אכזרותם הי' בשוה אבל זה באמת ל"ל כיון דע"ז לית מאן דפליג דהטעם ואשר שכר לא קאי רק על מואב דהלשון יחיד מורה ע"ז מדל"כ ואשר שכרו וגם זה עכצ"ל דהטעם אשר לא קדמו קאי על תרווייהו כיון דכתיב בלשון רבים וא"כ צ"ל דבהטעם אשר לא קדמו גרידא באו לתכלית אכזרותם שראוי לענשם כיון דבעמון ליכא אלא טעם זה וא"כ לכאורה קשה ל"ל על מואב עוד טעם אשר שכר וגו' מדוע לא סגי למואב הטעם אשר לא קדמו כמו שסגי לעמון ועוד קשה כיון דבמואב הי' עוד טעם אשר שכר עכצ"ל דאכזריות דמואב גדול הי' מאכזריות דעמון א"כ מדוע הי' עונשם שוה, וכדי ליישב את כל זה עכצ"ל דלעמון משו"ה סגי בהטעם אשר לא קדמו כיון דעמון לא קדם אפי' בכסף וע"כ מורה שפיר הטעם זה גרידא על גודל אכזרותם דסגי לענשם אבל מואב כיון דבכסף באמת קדם כמו שהעיד ע"ז הפסוק והמואבים היושבים בער וכמ"ש הרב ר' יוסי שהביא רבינו אלא בחנם לא קדם א"כ לא מורה להו הטעם אשר לא קדמו רק על חצי אכזריות של עמון ע"כ כתב על מואב עוד טעם אשר שכר כדי להשלים החצי אכזריות אשר חסר להם מהטעם אשר לא קדמו ובהשלמה זו הי' מדת אכזריות בשניהם בשוה, וא"כ ממילא מוכח דעכצ"ל הפשט בהטעם אשר לא קדמו דההקפדה הי' במואב על אשר לא קדמו בכסף כמ"ש הרמב"ן עה"ת דלהמזרחי דגם במואב ההקפדה הי' על אשר לא קדמו בחנם נשאר' קושיתינו הנ"ל דל"ל במואב עוד טעם אשר שכר בשלמא כשהוה יכל"ל דהטעם אשר שכר קאי ג"כ על תרווייהו אז שפיר הוה יכל"ל הפשט בהטעם אשר לא קדמו כמ"ש המזרחי אבל כיון דבאמת זה אא"ל כיון דהלשון יחיד אשר שכר מורה בפי' דלא קאי רק על מואב א"כ עכ"מ דצ"ל הפשט באשר לא קדמו כהרמב"ן כמובן:

ועם הנחה זו שפיר יש להבין בס"ד את דברי הרב ר' יוסי שהביא רבינו דכיון שיש לפנינו לומר שני פשטים בהטעם על דבר אשר לא קדמו פשטו של הרמב"ן ופשטו של המזרחי והקוטב שהכרייע כפשטו של הרמב"ן הוא הטעם אשר שכר וגו' כיון דהטעם זה לא קאי רק על מואב כהנ"ל וא"כ י"ל דה"ק הרב ר' יוסי כי בעמון הי' טעם זה כו' כוונתו כי בעמון סגיא בטעם אשר לא קדמו גרידא כיון דעמון לא קדמו אפי' בכסף אבל במואב לא סגי' בטעם זה גרידא כיון דקדמו בכסף עכ"פ ועכ"כ אח"כ כי מתוך המקרא משמע כו' כוונתו בזה להוכיח דמנ"ל דמואב קדם בכסף וכדי שלא יהא קשה כיון דהוכיח דמואב קדם בכסף א"כ אינו שוה אכזרותם עכ"כ אח"כ אבל במואב מפרש אח"כ טעם אחר

כו' כוונתו דבמואב יש עוד טעם להשלים את אכזריות שחסר להם מהטעם אשר לא קדמו וע"כ הי' אכזרותם שוה וכדי שלא יהא קשה דמנ"ל הכרח לומר הפשט בהטעם אשר לא קדמו כהרמב"ן דילמא באמת הפשט הוא כהמזרחי עכ"כ אח"כ וכשם שטעם זה למואב לבדו כך טעם ראשון לעמון לבדו כו' כלומר ואי הוה אמרי' כהמזרחי אז הי' קשה קושיות הנ"ל חדא דאינו שוה אכזרותם ועוד ל"ל במואב עוד טעם אשר שכר אעכ"מ דהפשט באשר לא קדמו כהרמב"ן כמובן, כן נ"ל בס"ד לפ' בדעת הרב ר' יוסי וא"כ ממילא ל"ק הדקדוק שהקשינו עליו וגם הרווחנו בס"ד דרבינו והרב ר' יוסי באמת סברו דהטעם אשר לא קדמו קאי גם על מואב אלא במואב כיון דקדמו בכסף עכ"פ ע"כ כתיב עוד טעם אשר שכר וגו' להשלים שיהא מדת אכזרותם שוה עם עמון וממילא ל"ק עליהם ועל הרמב"ן כל הקושיות הנ"ל לא מגמ' סנהדרין ולא מגמ' יבמות וגם הרווחנו בס"ד ליישב מדק"ל על הגמ' סנהדרין דהיכי הוכיח דגדולה לגימה ממואב דילמא הי' ההרחקה במואב משום הטעם אשר שכר וגו' אבל לפי דברינו מיושב שפיר דו"ק בכל הנ"ל כי הוא כפתור ופרח בס"ד:

אבל עדיין ק"ל על רבינו במל"ת זו מדוע לא הביא מד"ק הגמ' ברכות כ"ח ע"א דבזמה"ז נתבלבלו כל האומות ומותרין לבא בקהל אפי' עמון ומואב משום דאמרי' כל דפריש מרובא פריש וכ"פ הרמב"ם הל' א"ב פי"ב הלכ"ה והטוש"ע אה"ע סי' ד' אבל אח"כ ראיתי שרבינו הביא א"ז לקמן במל"ת קט"ז, ועי' נר מצוה סי' י' אות קס"ד שכ' במל"ת הללו דברים עתיקים ועל ספיקתו של השעה"מ הל' א"ב פט"ו הלכ"א אי גם בעמוני ומואבי דרשי' עמוני ומואבי ודאי ולא ספק כמו שדרשי' בממזר עי' מנ"ח ומהר"ש מצ' תקס"א וגם עי' בפי' המשניות ובברטנורה בסוגיתינו יבמות פ"ח מ"ג שכתבו על מה דאיתא במשנה ואם לדין יש תשובה, תשובה מדעתם מה דליתא בגמ' וזה הי' ק"ל מאד דמדוע בחרו תשובה מדעתם אבל אח"כ מצאתי בהגהות ציון ירושלים בירושלמי יבמות פ"ח הלכה ג' שדבר מזה ושמחתי מאד:

מצוה קטו

פירוש א

שלא (א) להרחיק זרע עשו כו'. לכאורה צ"ל מדוע שינה רבינו ז"ל ול"כ זרע אדום כלישנא דקרא פ' תצא פכ"ג פ"ח לא תתעב אדומי וגם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו כתב זרע עשו וכן כתבו ז"ל הסה"מ מל"ת נ"ד החינוך העי"מ והאה"מ מצ' תקס"ג הזוה"ר מל"ת רנ"ב אות ק' הדה"מ שער ב' כנ"א אבל היראים ז"ל סי' ר"ד נקט אדום וכ"כ המצה"ש מצ' תקס"ג ובודאי שלא בחנם שינה רבינו ודכוותיה מלישנא דקרא ונקטו זרע

עשו, אבל אח"כ ראיתי שהמגלת ספר ז"ל מל"ת קט"ו מיישב א"ז ותוכן דבריו שכוונת רבינו לכלול במלת עשו גם עמלק שהוא מזרעו של עשו שלא להרחיקו אם בא להתגייר וכמו שאיתא בגיטין נ"ח ע"ב מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק הרי אע"ג שהי' מזרע עמלק נתגיירו וקבלו אותם ואח"כ כתב שהרמב"ן ז"ל פ' וישלח ד"ה ואלה תולדות עשו לא ס"כ אל"ס שלא נצטוינו בבני עשו שלא נתעב אותם ולא נקח את ארצם אלא בבניו היושבים בשעיר כי הם הנקראים אדום על שמו אבל בן הפלגש עמלק אינו בכלל בני עשו ולא עמהם בארצם ונצטוינו בו בהיפוך לתעב אותו ולמחות את שמו ואח"כ העתיק את המכילתא שמוכח כהרמב"ן דז"ל כי יד על כס יה אר"א נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שאם יבא אחד מכל א"ה להתגייר שיקבלו אותו ישראל ומביתו של עמלק לא יקבלו אותו שנ' ואמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי נזכר באותה שעה מה שנ' למשה רבע"ה שאם יבא אחד מכל א"ה שיקבלו אותו ומביתו של עמלק לא יקבלו אותו ואמר אליו דמך על ראשך לכך נאמר דור דור עכ"ל ואח"כ כתב המג"ס שמצא בספר אחד שהקשה על המכילתא מהא דבני בניו של המן שלמדו תורה בב"ב דגמ' דגיטין הנ"ל וגם הקשה דאיככה קבלו מרדכי ואסתר וחגי וזכריה ומלאכי לרבים מעמי הארץ המתיהדי' כי כפי הנראה היו מזרע עמלק ותירץ כי מעצמם נתגיירו כמ"ש התוס' יבמות כ"ד ע"ב ד"ה לא אבל המג"ס חולק ע"ז דא"כ אמאי הרג דוד לאותו בן איש גר עמלקי דילמא מעצמו נתגייר ובסוף דבריו כתב וז"ל והיותר נראה דכוונת הברייתא דמכילתא היא שלא יקבלו אותו להתירו לבא בקהל ולישא בת ישראל אבל אה"נ דישראל הוא לכל דבר עכ"ל: ודע דבמכילתא שלפנינו סוף פ' בשלח איתא בשינוי לשון קצת אלא הילקוט סוף פ' בשלח הביא בשם המכילתא כמו שהעתיק המג"ס ובאמת על לשון המכילתא שאם יבא אחד מכל א"ה להתגייר שיקבלו אותו כו' ק"ל הלא גם על עמון ומואב מוזהרין שלא לקבלו לעולם וא"כ היכי קאמרה מכל א"ה וגם מצאתי בפסיקתא רבתי פיסקא פרשת זכור פרשה י"ב אות ט' שכתבה א"ז בנוסחא אחרת וז"ל א"ר אלעזר בן יעקב נשבע הקב"ה בכסאו שאינו מקבל גר מזרעו של עמלק לפיכך כשבא מבשר אצל דוד והוא שואלו ואמר מי אתה ואמר בן איש גר עמלקי אנכי ולא קבלו דוד א"ר יצחק דואג האדומי הי' עכ"ל וכלשון זה ממש איתא בפסיקתא זוטרתא פ' בשלח פרשה י"ב פסוק ט"ז ולשון המכילתא באמת צ"ע, אבל זה מוכח גם מהפסיקתות דבעיקר הדין סברו כהמכילתא דאין מקבלין גר עמלקי לעולם ולפי המג"ס הנ"ל דרבינו כלל במלת זרע עשו גם עמלק עכצ"ל דגם השאר מוני מצות

הנ"ל לזה כיוונו במלת זרע עשו שכתבו וא"כ ק"ל על רבינו ועליהם דהיאך כתבו נגד המכילתא והפסיקתות:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים לברר את המג"ס הנ"ל דלכאורה מדוע נאמר דבמלת עשו נכלל טפי עמלק מבמלת אדום הלא מקרא מלא דיבר הכתוב פ' וישלח פל"ו פ"ח עשו הוא אדום ועוד אי באמת במלת זו אדום דקרא לא נכלל עמלק א"כ היכי כתבו רבינו ודכוותיה זרע עשו לכלול גם עמלק הלא באזהרת מל"ת זו לא תתעב אדומי כתיב אעכצ"ל בכוונת המג"ס דבמלת אדום לא מוכח כ"כ דנכלל גם עמלק דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אבל במלת עשו מוכח טפי דנכלל כיון דבפ' וישלח פ"ו פי"ב מייחס הכתוב עמלק על עשו דוקא וכיון דרבינו ודכוותיה סברו דגם עמלק נכלל במל"ת ע"כ שינו מלשון הקרא וכתבו זרע עשו כדי שלא נטעה דעמלק לא נכלל בזה, וא"כ לכאורה ק"ל על הרמב"ם הל' א"ב פי"ב הלי"ט מדוע ל"כ גם שם מלת עשו וצ"ל דסמך על הסה"מ שלו וא"כ גם על הרמב"ם בחיבורו קשה דהיכי פסק נגד המכילתא והפסיקתות הנ"ל, וע"כ נ"ל בס"ד כך דלכאורה צריך להבין דמדוע הביאה הפסיקתא הנ"ל את הא דר' יצחק דדואג האדומי הי' בתר דכתב' כהנ"ל וכן איתא בילקוט שם וגם רש"י שמואל ב' א' פסוק ב' הביא את הפסיקתא זו וצ"ל דכוונתה לאשמעי' דר' יצחק פליג על הא דר' אלעזר ב"י דראב"י סובר דעמלקי הי' ור' יצחק סובר דישראל הי' ועי' רמב"ם סוף פי"ח מהל' סנהדרין שכ' וז"ל גזה"כ היא שאין ממיתין ב"ד ולא מלקין את האדם בהודאת פי' אלא ע"פ שנים עדים וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות הי' עכ"ל ומדכ' הרמב"ם ע"פ שנים עדים עכ"מ דלא דיבר שם אלא מישראל כיון דבב"נ באמת ל"צ שני עדים אלא סגיא אפי' בעד אחד כדאיתא בסנהדרין נ"ז ע"ב וכמ"ש הרמב"ם הל' מלכים פ"ט הלי"ד וכיון שדיבר הרמב"ם מישראל א"כ מה הי' קשה ליה מהא דגר עמלקי שהרג דוד אעכצ"ל דהרמב"ם סובר כר' יצחק דפסיקתא הנ"ל דהאי גר עמלקי באמת ישראל הי' [עי' לעיל מל"ת א' מחודש י"ג מ"ש עוד בזה] וא"כ שפיר עשה הרמב"ם דלא פסק כהמכילתא וכהפסיקתות הנ"ל כיון דפסק כר' יצחק וממילא גם אליבא דרבינו י"ל כיון דג"כ כתב במ"ע ק"ה כמ"ש הרמב"ם הל' סנהדרין סוף פי"ח ע"כ לא פסק ג"כ כהמכילתא וכהפסיקתות הנ"ל ודו"ק, ועי' בנר מצוה סי' י"א אות כ"ז שדיבר ג"כ אריכות מהמג"ס הנ"ל וכתב דבזמה"ז אין שום נפ"מ מזה כיון דסנחריב בלבל את כל העולם ושרי גם עמלק לבא בקהל כמו עמון ומואב כהנ"ל סוף

מל"ת קי"ד ובזה מיישב את המכילתא ואת הרמב"ן מהא דבני בניו של המן שלמדו תורה וגם מהא דרבים מתיהדים הנ"ל ודפח"ח:

מצוה קטז

פירוש א

שלא (א) להרחיק מצרי כו'. המל"ת זו נימנית מכל המוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת נ"ה היראים סי' ר"ג החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' תקס"ד הזוה"ר מל"ת רנ"א אות צ"ט הרה"מ שער ב' פ"נ, ומ"ש רבינו ז"ל ועכשיו בזמה"ז כל הגרים מותרים כו' ומה שאמרו במגילה כו' דוחים היו את המלך כו' כוונתו בזה לדחות את שיטת היראים סי' ר"ב דסובר מחמת הגמ' מגילה זו דבמואב לא אמרינן דשרי בזמה"ז כיון דמגמ' דמגילה זו מוכח דלא בלבל סנחריב את מואב אבל רבינו לס"כ אל"ס הפשט בגמ' מגילה דדוחים היו את המלך וע"כ אמרו כן וכ"ס הרמב"ם פי"ב הל' א"ב הלכ"ה וכן הלכה בטוש"ע אה"ע סי' ד' אלא לענין מצרי הביא המחבר שני דעות:

פירוש ב

וגר (ב) קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד שזכות הוא לו כו' המקור לזה בכתובות י"א ע"א א"ר הונא גר קטן מטבילין איתי על דעת ב"ד והקשה הגמ' מקמ"ל דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו תנינא זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו ומשני מד"ת נכרי בהפקירא ניחא ליה דהא קיימ"ל דעבד ודאי בהפקירא ניחא ליה קמ"ל דה"מ גדול דטעם טעם דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו כו' עי"ש ופסק רבינו כר"ה וכ"פ כל הפוסקים דמ"ש השו"ג ז"ל יבמות פ' החולץ אות ב' בשם הבה"ג ז"ל דל"פ כר"ה וכ"כ הטור ז"ל יו"ד סי' רס"ח עי' בב"י ז"ל שם שכ' את הפי' אמיתי בהבה"ג ולפי דבריו באמת גם הבה"ג פסק כר"ה וגם ממ"ש הח"ס ז"ל יו"ד סי' רנ"ג בשם הבה"ג גכ"מ דפסק כר"ה כמ"ש הב"י כי בהבה"ג על ש"ס דפוס וויען באמת איתא כמ"ש הח"ס, ועי' בריי"ף פ' החולץ שכ' וז"ל א"ר הונא גר קטן כו' והא דקיי"ל דנכרי בהפקירא ניחא ליה ה"מ גדול דטעם טעמא דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו עכ"ל ולכאורה גם לרבינו הי' לו להביא את החילוק זה וגם הרמב"ם ז"ל הל' א"ב פי"ג הל"ז כתב כלשון רבינו א"כ גם עליו קשה ואפשר דסברו דממה דכתבו שזכות הוא לו ג"כ ידעינן דדוקא בקטן אמרי' כן אבל לא בגדול כיון דטעם טעמא דאיסורא אבל זה דוחק וצ"ע.

ודע דהתו' בכתובות שם ד"ה מטבילין הקשה הא זכייה מטעם שליחות דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח וא"כ היכי זכין לקטן הלא אין שליחות לקטן ותרן דמדרבנן זכין לו ואח"כ הקשה היכי הוי גר מדרבנן ושרינן ליה בבת ישראל וקידושיו

קדושין הלא מה"ת נכרי הוא ותירץ דקסבר ר"ה כמ"ד דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה נמצא לפי"ז הוי מילתא דר"ה דלא כהלכתא כיון דלפי מסקנת הגמ' יבמות צ' ע"א דוקא בשב ואל תעשה יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת אבל לא בקום ועשה וכן באמת הלכה דכן פסקו כמעט כל הפוסקים וכ"כ המגלת ספר ז"ל מל"ת קט"ז דלפי תירוץ זה הוי מילתא דר"ה דלא כהלכתא וא"כ צ"ל דרבינו והרמב"ם דפסקו כר"ה ל"ס כתירוץ זה אלא סברו כתירוץ הב' של התוס' דהיכא דהוי זכות גמור כמו כאן גבי גר קטן יש שליחות לקטן מה"ת ונכרי קטן כיון שבא להתגייר חשבינן ליה כישראל קטן או י"ל דסברו כמ"ש התוס' סנהדרין ס"ח ע"ב ד"ה קטן דקטן אית ליה זכייה מדאורייתא היכא דדעת אחרת מקנה אותו, או י"ל דסברו כהריטב"א ז"ל בכתובות שם דאע"ג דאין שליחות לקטן אבל ב"ד יכול לזכות לקטן מטעם זכייה והביא ראי' לזה מקידושין מ"ב ע"א מהא דמייתי התם מקרא דנשיא אחד למטה וגם הפנ"י ז"ל בכתובות שם כתב מדעת עצמו כן אלא בקידושין שם הניח א"ז בצ"ע אבל הש"ך ז"ל בנה"כ יו"ד סי' ש"ה העלה לדינא כמ"ש הריטב"א וא"כ שפיר י"ל דגם רבינו והרמב"ם ס"כ, או י"ל דסברו כהיש מפרשים שהביא הריטב"א שם שאין גיורא זו אלא מדבריהם לענין יין נסך או שאר דברים שהן מדרבנן אבל לענין דאורייתא אין סומכין עליהם כיון דכשהגדילו יכולין למחות היאך נסמוך עליהם בשל תורה וגם השט"מ ז"ל בסוגייתינו הביא את השיטה זו ועי' רש"י ז"ל שם ד"ה על דעת ב"ד שכ' והן נעשין לו אב והרי הוא גר על ידיהן ומגעו ביין כשר וכ"כ הר"ן ז"ל שם ומדלא כתבו אלא לענין מגעו ביין כשר עכ"מ דגכ"ס כשיטה זו וגם הפנ"י מדייק מרש"י כן וא"כ י"ל גם אליבא דרבינו והרמב"ם כן, ואי קשיא א"כ נשאר' עליהם קושיית התוס' דסוגייתינו דהיכי משכחת גר קטן מה"ת ומגמ' דסנהדרין שם מוכח דיש ג"ק מה"ת ע"ז י"ל דסברו כתירוצו של התוס' דמשכחת ג"ק מה"ת במעוברת שנתגיירה כדאמרי' ביבמות ע"ח ע"א נכרית מעיברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה וגם י"ל דלזה כיוונו רבינו והרמב"ם במה שכתבו תיכף בתר האי דינא דג"ק את הא דמעוברת שנתגיירה אין בנה צריך טבלה דכיון דסברו דג"ק לא הוי גר אלא מדרבנן א"כ קשה עליהם היכי משכחת ג"ק מה"ת עכ"כ את הא דמעוברת להורות דיש ג"ק מה"ת כמובן, אבל אח"כ ראיתי שהריטב"א שם כתב בפי' בדעת הרמב"ם שהוא גר גמור מה"ת וא"כ ל"ל שהרמב"ם סובר כהיש מפרשים הנ"ל אבל לכאורה מנ"ל דהרמב"ם ס"כ ונ"ל בס"ד דלמד א"ז ממד"כ הרמב"ם הל' מלכים פ"י הל"ג וז"ל ואם היה קטן כשהטבילוהו ב"ד יכול למחות בשעה שיגדיל כו' וכיון שלא מיחה בשעתו שוב אינו מוחה כו' לפיכך אם בא ישראל על קטנה שהטבילוה ב"ד כסף כתובתה כו' עכ"ל מוכח

דסובר דישראל יכול לישא גיורת קטנה שהטבילוה ב"ד א"כ עכצ"ל דהוי גר מה"ת כיון דהני פוסקים דסברו דהו' גר מה"ת לא הביאו ראי' אלא ממה דהוכיחו מהגמ' דישראל יכול לישא גיורת שנתגיירה בעודה קטנה עי' ריטב"א ושט"מ ופנ"י וא"כ ממילא צ"ל אליבא דהרמב"ם דסובר כהשאר תירוצים הנ"ל אבל אליבא דרבינו דל"כ כמ"ש הרמב"ם הל' מלכים באמת י"ל דיכול לסבור גם כהיש מפרשים הנ"ל:

פירוש ג

אבל לכאורה ק"ל על רבינו מדוע השמיט את מ"ד ר' יוסף הגדילו יכולין למחות שפסק הרמב"ם הל' מלכים שם ואי"ל דסובר כהרי"ף שג"כ השמיטו וכמ"ש הרהמ"ג ז"ל הל' א"ב פי"ג הל"ז בטעמא דהר"ף דכיון דרבא ואביי לא סברו כרב יוסף אין הלכה כן הלא לפמ"ש הרא"ש ז"ל שם נדחה תירוצו של הרהמ"ג וא"כ נשאר' הקושי' על רבינו וגם על הרי"ף דמדוע לא הביאו את הא דר' יוסף, ונ"ל בס"ד לתרץ את רבינו כך דהר"ן הביא בשם הרמב"ן ז"ל שכ' על הרי"ף וז"ל ולא ידעתי למה אא"כ הוא מפרש דברי ר' יוסף לגר שנתייגרו בניו ובנותיו עמו אבל לר"ה דאמר ג"ק מטבילין אותו ע"ד ב"ד בא להתגייר והטבילוהו ע"ד ב"ד אינו יכול למחות שא"כ מה כח ב"ד יפה ואינו מתחוור עכ"ל ולכאורה צ"ל מדוע מסיים הרמב"ן ואינו מתחוור הלא יפה מתרץ ונ"ל בס"ד בדעת הרמב"ן דהק"נ הקשה על הרמב"ן דלפי תירוצו מה פריך אביי ורבא אימא דהני משניות בגיורת שהטבילוה ע"ד ב"ד ותירץ דאין מטבילין ע"ד ב"ד אא"כ הוא תובע להתגייר וזאת פחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע, וזה נראה בעליל שתירוצו של הק"נ ל"ל אלא לשיטת התוס' כתובות מ"ד ע"א ד"ה הגיורת דאין ב"ד מטבילין אא"כ הוא תובע להתגייר וכ"כ המרדכי מובא בד"מ יו"ד סי' רס"ח אבל לפמ"ש הר"ן מובא גם בד"מ שם דאין חילוק בין בא להתגייר ובין שהב"ד גיירוהו מעצמו באמת ל"ל כתירוצו של הק"נ וא"כ י"ל דהרמב"ן גכ"ס כהר"ן וגם בהרי"ף ס"כ וע"כ הי' קשה לו על תירוצו קשיית הק"נ ע"כ מסיים ואינו מתחוור וכל זה י"ל אליבא דהרמב"ן אבל רבינו י"ל דבאמת סובר כשיטת התוס' והמרדכי הנ"ל וא"כ ממילא שפיר י"ל אליבא דרבינו כתירוצו של הרמב"ן ודו"ק:

פירוש ד

ובאופן ב' נ"ל בס"ד לתרץ את רבינו והרי"ף על דרך שתירץ הרמב"ן ושלא יהא קשה קושיית הק"נ אפי' לשיטת הר"ן דבקידושין מ"ב ע"א איתא א"ר נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם ב"ד מעמידים להם אפוטרופוס ובוררים להם חלק יפה ואם הגדילו יכולים למחות ורב נחמן דידיה אמר אם הגדילו אינם יכולים למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה כו' עי"ש א"כ י"ל דר' יוסף באמת על כל גרים קאמר הגדילו יכולין למחות בין שהב"ד גיירום בין שנתגיירו עם אביהם משום דסובר כשמואל דלא

אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה אבל לר' נחמן דסובר א"כ מה כח ב"ד יפה באמת הדין הוא דלר"ה דג"ק מטבילין ע"ד ב"ד אם הגדילו אינם יכולין למחות וכיון דהרי"ף בקידושין שם ורבינו במ"ע צ"ו פסקו כר' נחמן ע"כ לא פסקו את הא דר' יוסף ועל תירוץ זה ל"ק קושיית הק"נ הנ"ל כיון דר' יוסף באמת קאי על כל ג"ק בין שגיירוהו ב"ד בין שנתגיירו עם אביהם ודו"ק. אבל לכאורה ק"ל לפי תירוץ זה בתרתי חדא אמאי באמת לא מתרץ הרמב"ן את הרי"ף כן ועוד היכי פסקו הרמב"ם והרא"ש והר"ן כר' יוסף הלא הם פסקו כר' נחמן דא"כ מה כח ב"ד יפה כ"פ הרמב"ם הל' נחלאות פ"י הל"ד והרא"ש כתובות פי"א סי' י"ח והר"ן קידושין שם וא"כ דילמא באמת משו"ה סובר ר' יוסף הגדילו יכולין למחות כיון דסובר כשמואל דלא אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה אבל הם דפסקו כר"נ היכי מצי לסבור כר' יוסף וכ"ק על הטוש"ע דביו"ד סי' רס"ח פסקו כר' יוסף ובחו"מ סי' רע"ט פסקו כר' נחמן, וצ"ל דסברו כיון דהדין היא דאפי' לר"נ אם טעו ב"ד בשומא ופחתו שתות יכולין למחות אם הגדילו כמ"ש הגמ' קידושין שם וכן פסקו כל הפוסקים הנ"ל א"כ ה"נ גבי גר קטן אם הגדילו ומוחין איגלאי מלתא למפרע שב"ד טעו כיון דכל הטעם של ר"ה דג"ק מטבילין אותו ע"ד ב"ד והוי גר מה"ת ולא חיישינן דילמא כשיגדל ימחה לומר שאינו רוצה להיות ישראל כתב הריטב"א דכיון שהרגיל בקטנותו בתורת ישראל הקדושה מסתמא לא יסיר ממנה ומלתא דלא שכיחא שימחה ואמילתא דלא שכיחא לא חיישינן לה אפי' מדאורייתא עי"ש ותראה דמחמת סברא זו כתב שהוא גר מה"ת וא"כ לפי"ז כשבאמת מוחה כשיגדל אז איגלאי מלתא למפרע שב"ד טעו בו שהיו סוברים שלא ימחה והוא מוחה והטעות זה יותר גדול מטעות שתות בשומא וא"כ י"ל אע"ג דסובר ר' יוסף כר"נ ג"כ קאמר שפיר הגדילו יכולין למחות כיון דגבי ג"ק לא אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה כיון דבטעות לא אמרי' כן ול"ק על כל הפוסקים הנ"ל כלום כמובן.

וגם י"ל דמשו"ה מסיים הרמב"ן הנ"ל על תירוצו ואינו מתחוור כיון דגכ"ס דהא דר' יוסף אין לו שום שייכות עם הא דר"נ דא"כ מה כח ב"ד יפה מהטעם שכתבנו [או י"ל דמשו"ה מסיים הרמב"ן ואינו מתחוור כיון דגם לפי תירוצו אכתי קשה אמאי לא הביא הרי"ף את הא דר' יוסף לענן גר שנתגייר עם אבותיו כמובן] אלא מעיקרא הי' סובר הרמב"ן בהרי"ף דהטעות גבי גר אינו דומה להטעות של ב"ד שפחתו שתות כיון דשם הטעות תיכף בשעת שומא וע"כ י"ל דלא אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה אבל בגר כיון דבשעה שגיירוהו ב"ד ליכא טעות משום דאז אכתי לא הוה ידעינן אי ימחה או לא אלא אדרבא מלתא דלא שכיחא היא כמ"ש הריטב"א וע"כ הי' סובר בדעת הרי"ף דגם בגר אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה, ומה שלא תירץ כתירוצינו הנ"ל דרב יוסף סובר כשמואל כדי שלא

יהא קשה עליו קושיית הק"נ הנ"ל גם לפי שיטת הר"ן ע"ז י"ל דהרמב"ן סובר דאא"ל בהרי"ף כן כיון דאז הי' קשה על הרי"ף דהיאך פסק כר"נ נגד ר' יוסף ושמואל שהם רבים וע"כ לא מתרץ הרמב"ן אלא בגוונא שיכל"ל דגם ר' יוסף סובר כר"נ אבל בתר דמסיים הרמב"ן את תירוצו הי' סובר דאולי י"ל דהטעות דגר דומה להטעות דפחתו שתות וע"כ מסיים ואינו מתחוור ודו"ק:

פירוש ה

ומה מאד י"ל בהנ"ל בס"ד מדק"ל על הרמב"ם והרא"ש דעל מ"ד ר' יוסף הגדילו יכולין למחות פרש"י וז"ל הגדילו קטנים שנתגיירו ואפי' עם אביהם יכולין למחות ולומר אי אפשינו להיות גרים כו' עכ"ל נראה דסובר דאם נתגיירו ע"ד ב"ד כש"כ דיכולין למחות והדין עמו כיון דמפשטות סידור הגמ' נראה כן מדהביא את הא דר' יוסף בתר דמדחה את הלימא מסייע לר"ה משום די"ל דהמתני' איירי בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון אלמא דסובר הגמ' דכשנתגייר עם אבותיו מסתבר טפי דמועיל מכשנתגיירו ע"ד ב"ד וע"ז הביא אח"כ את הא דר' יוסף עכ"מ כמ"ש רש"י וכ"כ הר"ן שם וכתב דהכי מוכח בגמ' ול"כ מהיכא ואפשר שכיוון על הראי' שכתבנו או אפשר שכיוון על הראיות שכ' הריטב"א עי"ש ותראה דצ"ל בכוונת הריטב"א דמדהקשה אביי על ר' יוסף ממתני' ואי ס"ד הגדילו יכולין למחות יהבינן לה כתובה דאזלה ואכלה בגיותה ואי נאמר דר' יוסף לא קאי אלא על גר שנתגייר ע"ד ב"ד אמאי לא משני לאביי דהמתני' איירי בגר שנתגייר עם אבותיו אעכ"מ דר' יוסף על כל גר קאי אפי' נתגייר עם אבותיו ועוד הביא ראי' הריטב"א מדנקט ר' יוסף הגדילו לשון רבים מוכח דעל כל גר קאי א"כ י"ל דגם הר"ן לזה כיוון, עכ"פ זה מוכח מהנ"ל דמגר שנתגייר ע"ד ב"ד לא הוה ידעינן דגם גר שנתגייר עם אבותיו יכול למחות אלא מחמת ראיות הנ"ל מהגמ' עכצ"ל כפירושו של רש"י דר' יוסף גם על גר שנתגייר עם אבותיו קאי וא"כ ק"ל על הרא"ש שהביא את הא דר"ה ואח"כ תיכף את הא דר' יוסף אמאי לא הביא מתחלה גם הלימא מסייע ותירוצו של הגמ' ואח"כ את הא דר' יוסף כדי שנדע דאפי' אם נתגייר עם אבותיו ג"כ יכול למחות כיון דכמו שהביא עכשיו יכל"ל דדוקא בגר שנתגייר ע"ד ב"ד יכול למחות אבל לא בגר שנתגייר עם אבותיו וגם על הרמב"ם ק"ל קושיא זו כיון דבהל' מלכים הנ"ל מח' ב' ל"כ את הא דרב יוסף דהגדילו יכולין למחות אלא על גר שנתגייר ע"ד ב"ד והטוש"ע סי' הנ"ל באמת נזהרו מקושיא זו וכתבו את הא דר' יוסף בפי' גם על גר שנתגייר עם אבותיו, אבל בהנ"ל מחודש ד' י"ל דהרמב"ם והרא"ש סברו דכשנתגייר עם אבתויו דיכול למחות באמת ידעינן במכ"ש מגר שנתגייר ע"ד ב"ד כיון דבגר שנתגייר

ע"ד ב"ד איכא סברא למימר א"כ מה כח ב"ד יפה ואפ"ה אמרי' דיכול למחות מכש"כ בגר שנתגייר עם אבותיו ומ"ש הח"ס סי' הנ"ל בדעת הרמב"ם דאם נהגייר עם אבותיו באמת אינו יכול למחות לקמן בס"ד אדבר מזה.

נחזור לענייננו נמצא לפי הנ"ל כיון דרבינו ג"כ פסק במ"ע צ"ו דדוקא בדלא טעו הב"ד אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה וכ"פ הרי"ף בקידושין שם א"כ ממילא תו ליכא לתרץ אליבא דרבינו והרי"ף לא כתירוצינו הא' הנ"ל מחודש ג' ולא כתירוצינו הב' הנ"ל מחודש ד' כיון דליכא הכרח לומר דר' נחמן ור' יוסף פליגי ומצד הסברא מסתבר טפי למימר דלא פליגי כמו שבאמת סברו כל הפוסקים הנ"ל וכיון שנסתרו התירוצים הנ"ל א"כ נשאר' הקושיא הנ"ל על רבינו והרי"ף בתקפה דמדוע לא הביאו את הא דר' יוסף דאם הגדילו יכולין למחות אלא על הרי"ף י"ל כמו שתירץ הב"ח ז"ל יו"ד סי' רס"ח עי"ש ותראה כי דבריו צריכין תבלין כיון דלפי דבריו קשה להיפוך על הרא"ש והטוש"ע שג"כ לא הביאו מה שאינו צריך לבזמה"ז א"כ אמאי הביאו את הא דר' יוסף וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הב"ח דהרי"ף סובר כיון דעיקר דבריו של ר' יוסף לא הוי לענין דבר שיש נפ"מ לבזמה"ז ע"כ לא הביא את הא דר' יוסף אבל הרא"ש והטוש"ע סברו כיון שיש קצת נפ"מ אף לבזמה"ז לענין קידושין כמ"ש הב"ח ע"כ הביאו עי"ש ותבין, וא"כ על הרי"ף וגם על הר' ירוחם נכ"ג ח"ד שג"כ השמיט את הא דר' יוסף י"ל כמו שתירץ הב"ח כיון דגם הר"י לא הביא בספרו אלא מה שנוהג בזמה"ז אבל אליבא דרבינו ל"ל כן כיון שדרכו בקודש להביא גם דברים שאין נפ"מ לבזמה"ז א"כ נשאר' עליו הקושיא דמדוע לא הביא את הא דר' יוסף:

פירוש ו

וא"כ נ"ל בס"ד ליישב בהקדים מ"ש הים של שלמה ז"ל כתובות פ"ק סי' ל"ה וז"ל ורי"ף הביא הא דר"ה ולא הביא הא דר' יוסף ותמה עליו הרמב"ן והרא"ש ולי"נ דמילתא דפשיטא היא דיכולין למחות דאין זכין לאדם בע"כ ועוד הך זכייה מדרבנן היא דהא לקטן אין שליחות וזכייה משום שליחות איתרבאי כמו שפי' התוס' פשיטא שיכול למחות עכ"ל לענינינו ולכאורה צ"ל מה רצה הישׁ"ש במד"כ ולי"נ דמילתא דפשיטא היא כו' דל"ל דרצה לתרץ בזה את הרי"ף ולומר דמשו"ה לא הביא את הא דר' יוסף משום דסובר דמילתא דפשיטא היא דיכולין למחות דאם כוונתו כן הי' אז עדיין קשה על ר' יוסף גופא דמה אתא לאשמעינן כיון דמילתא דפשיטא היא ומדוע לא דיבר הישׁ"ש מזה, וע"כ ונ"ל בס"ד דהפשט ביהשׁ"ש כך דבמה דכ' ולי"נ כו' מגלה את דעתו הטהורה ושיטתו בענין זה דכיון שהביא שני שיטות בהא דר' יוסף שיטת הרי"ף ושיטת הרמב"ם והרא"ש עכ"כ הישׁ"ש ע"ז ולי"נ כו' כונתו דהוא הסכים להרמב"ם והרא"ש משום הטעם שכ'

דמילתא דפשיטא היא כו' כמובן, וכיון שזכינו בס"ד להבין את הישׁ"ש נ"ל דעם דבריו יש ליישב את רבינו והרי"ף די"ל דלעולם גם הם סברו כר' יוסף והא דלא הביאוהו משום דסברו דמילתא דפשיטא היא דיכולין למחות כמ"ש הישׁ"ש אבל ר' יוסף גופא איצטריך לאשמעי' מהטעם שאכתוב לקמן בס"ד. דבקידושין על פלוגתא דר' נחמן ושמואל הנ"ל מחודש ד' הקשה הגמ' ומי אית ליה לר"נ א"כ מה כח ב"ד יפה והתנן שום הדיינים שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל רשב"ג אומר מכרן קיים א"כ מה כח ב"ד יפה ואמר ר"ה בר חיננא א"ר נחמן הלכה כדברי חכמים ומשני לא קשיא הא דטעו הא דלא טעו כו' עי"ש מוכח מגמ' זו דרשב"ג סובר דאפי' כשטעי הב"ד ג"כ אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה וחכמים סברו דכשטעו לא אמרי' א"כ מה כח ב"ד יפה נמצא לפי"ז דלרשב"ג ל"ל הגדילו יכולין למחות כיון דסובר דאפי' כשטעו ג"כ אמרי' א"כ מכב"י וא"כ תו ל"ל כמו שכתבנו במחודש ד' א"כ עכ"מ כמו שכתבנו עי"ש ותבין וא"כ י"ל דמשו"ה א"ר יוסף הגדילו יכולין למחות כדי שלא נטעה כיון דר' יוחנן סובר דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ כו' כדאיתא בכתובות ע"ז ע"א א"כ גם בזה הלכה כרשב"ג ולא אמרי' הגדילו יכולין למחות ע"כ א"ר יוסף דלא אלא בזה הלכה כחכמים ואם הגדילו באמת יכולין למחות אבל רבינו והרי"ף כיון דכבר הביאו דאין הלכה בזה כרשב"ג אלא כרב נחמן דפסק כחכמים רבינו במ"ע צ"ו והרי"ף בקידושין שם א"כ תו ל"צ להביא את הא דר' יוסף כיון דמילתא דפשיטא הוא דיכולין למחות כמ"ש הישׁ"ש וא"כ הרווחנו בס"ד דגם רבינו והרי"ף באמת פסקו כר' יוסף ודו"ק. ועמ"ש הישׁ"ש הנ"ל ועוד הך זכייה מדרבנן היא כו' ק"ל ולא זכיתי להבין את דבריו כיון דנראה מדבריו דסובר כתירוצו הא' של התוס' הנ"ל מחודש ב' דלא הוי גר אלא מדרבנן א"כ נשאר' עליו קושיית התוס' שם דהיכי הוי גר מ' רבנן ושרינן ליה בבת ישראל וקידושיו קידושין הא מה"ת נכרי הוא ואי"ל דהישׁ"ש סובר כהיש מפרשים הנ"ל מחודש ב' דבאמת לא הוי גר אלא לענין דמגעו ביין כשר כיון דהישׁ"ש כתב שם בפי' אח"כ וז"ל ומהכא שמעי' להדיא שישראל מותר בגיורת קטנה ולא חיישינן שמא תמחה והוי גוי למפרע כו' עי"ש אלמא דהישׁ"ש סובר דקידושיו קדושין וכיון דסובר כתירוצו הא' של התוס' דלא הוי אלא גר מדרבנן א"כ נשאר' קושיית התוס' דהיכי שרינן ליה בבת ישראל אעכצ"ל כתירוצו של התוס' שם דרב הונא סובר כמ"ד דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה וכיון דאנן פסקינן דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת אלא בשב ואל תעשה ומסתמא גם הישׁ"ש ס"כ כיון שכן מסקנת הגמ' יבמות הנ"ל וכ"ס כל הפוסקים כהנ"ל מחודש ב' א"כ קשה על הישׁ"ש היכי פסק כר"ה ולית לי פירוקא לקושיא זו אם לא שנאמר דמ"ש

היש"ש בתר הכי דקידושיו קדושין א"ז ל"כ אלא לפמ"ש ולי"נ דמילתא דפשיטא היא כו' אבל לפמ"ש ועוד הך זכייה מדרבנן היא כו' באמת סובר דלא הוי גר אלא לענין מגע יין כהיש מפרשים הנ"ל אבל כל זה דוחק וצ"ע:

פירוש ז

ולענין הלכה פסק הטוש"ע יו"ד סי' רס"ח דבין קטן שגיירו אביו ובין שגיירוהו ב"ד יכול למחות משיגדל אבל הח"ס ז"ל יו"ד סי' רנ"ג העלה לדינא דכל שנתגיירו עמו אחד מאבותיו אינו יכול למחות מאחר דהרי"ף פסק דלעולם אינו יכול למחות אפי' גיירוהו ב"ד והבה"ג שכל דבריו דברי קבלה פסק עכ"פ בהביאוהו אבותיו אפי' לא נתגיירו עמו אינו יכול למחות וקרוב לוודאי שגם הרמב"ם סובר כן ובשיטה מקובצת הביא רבים מהפוסקים דפסקו דעכ"פ בנתגיירו עמו אינו יכול למחות ובהרא"ש פ"ק דכתובות לא מצינו שחולק להדיא א"כ אין ספק דהכי הלכתא כ"כ הח"ס וגם הפת"ש שם הביאו בלא חולק, אבל לא זכיתי להבין את דבריו הקדושים דהיכי כתב דאין ספק דהכי הלכתא הלא מרש"י והר"ן והריטב"א הנ"ל מחודש ה' נראה בפי' דסברו דאפי' נתגייר עם אבותיו ג"כ יכול למחות והר"ן כתב דהכי מוכח בגמ' והריטב"א הביא מהגמ' שני ראיות לזה כהנ"ל מחודש ה' והשט"מ בד"ה הגדילו יכולין למחות כתב וז"ל הגדילו יכולין למחות מדקתני הגדילו ולא קתני הגדיל יכול משמע דקאי אפי' אקטנים שנתגיירו עם אביהם וכן פרש"י ז"ל וכן פי' הרשב"א ז"ל וז"ל הגדילו יכולין למחות כלומר ואע"פ שנתגיירו בניו ובנותיו עמו תדע לך מדאקשינן עלי' ממתני' דהגיורת והשבויה וממתני' דאלו נערות ולא פרקינן הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו כדפרקינן לעיל ע"כ וכן פי' הריטב"א עכ"ל השט"מ ובד"ה התם קנס שלא יהא חוטא נשכר כתב השט"מ בשם הרשב"א וז"ל ולענין פסק הלכה קי"ל כר' הונא דאמר גר קטן מטבילין ומלין אותו ע"ד ב"ד בין גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו בין שגיירוהו ב"ד מעצמן ואם הגדילו ומיחו קי"ל כר' יוסף דאמר יכולין למחות כו' עכ"ל א"כ מוכח מהשט"מ דגם הרשב"א סובר כרש"י והר"ן והריטב"א הנ"ל וגם מהשט"מ עצמו נראה דס"כ מדכ' מתחלה את פירושו בהא דהגדילו יכולין למחות דקאי אפי' אקטנים שנתגיירו עם אביהם וע"ז כתב וכן פרש"י כו', ומהרי"ף שעיקר ראייתו של הח"ס ז"ל באמת לפי פשטו של הב"ח הנ"ל מחודש ה' גכ"מ דסובר כהשאר פוסקים ומהבה"ג שהביא הח"ס ראי' באמת ג"כ ליכא ראי' מוכרחת כיון דהבה"ג ל"כ כן בפי' א"כ י"ל בהבה"ג כפשטו של הב"י יו"ד סי' רס"ח ועל הא דלא הביא הבה"ג את הא דר' יוסף י"ל כמו שתירצנו אליבא דרבינו והרי"ף עם הישׁ"ש הנ"ל מחודש ו' או י"ל בהבה"ג כפשטו של הב"ח סי' הנ"ל עי"ש ותראה דלפי פשטו של הב"ח בהבה"ג

אדרבא מוכח דגם הבה"ג סובר דר' יוסף קאי על כל גרים וא"כ אפי' אם נאמר דהבה"ג לא פסק כר' יוסף אבל עכ"פ זה מוכח מהבה"ג דלדידן דפסקינן כר' יוסף ליכא לחלק בין נתגייר ע"ד ב"ד או נתגייר עם אבותיו וכיון די"ל בהבה"ג כפשטו של הב"ח א"כ מנ"ל הכרח שלא נאמר כן, וגם מ"ש הח"ס שם וז"ל וגם ראיתי בשיטה מקובצת חבל נביאים ראשונים דס"ל דמיירי ש"ס שאין אבותיו מתגיירים עמו אבל אם מתגיירים עמו בודאי אינו יכול למחות כו' עכ"ל האמת אניד ולא אבוש שלא מצאתי בשט"מ דפוס לבוב מהראשונים הללו כלום אלא אדרבא השט"מ הביא את רש"י וריטב"א והרשב"א שסברו להיפך וגם דעת עצמו מורה כן כהנ"ל וא"כ גם מהש"מ אינו ראי' אם לא שנאמר שיש איזה טעות בהשט"מ שלי ואין אני חולקו ח"ו על מרן רשכבה"ג הח"ס ז"ל כי הלואי שאזכה להבין את דברי קדשו אעפי"כ תורה היא וללמוד אני צריך ומה אעשה שלא מצאתי בהשט"מ שלי מהחבל נביאים ראשונים שכ' אלא אדרבה הביא את שיטת רש"י ורשב"א והריטב"א הנ"ל דסברו בפי' דיכול למחות אפי' אם נתגייר עם אבותיו, ומ"ש הח"ס וז"ל ואין רחוק בעיני שגם דעת הרמב"ם כן שהרי בפי"ג מא"ב מייתי דקטן מטבילין ע"ד ב"ד ולא מייתי כלל שיכול למחות רק בפ"י ממלכים מייתי דיכול למחות ועמד ע"ז הרהמ"ג ואי נימא דס"ל כשיטת הבה"ג א"ש דבאיסורי ביאה מיירי שהביאוהו אביו או אמו להתגייר דבסמוך לו מעט כתב דין מעוברת שטבלה אין בתה צריך טבילה משו"ה לא הזכיר שם שיכול למחות ובהל' מלכים מיירי שבא בפ"ע והתגייר כו' עד וקרוב לודאי שגם הרמב"ם ס"כ [כוונת קדשו כהבה"ג] עכ"ל גם לזה אין אני רואה שום הכרח כיון דכל ראיית הח"ס לומר בהרמב"ם כן בנוי' על קושיית הרהמ"ג הל' א"ב ועל קושיית הרהמ"ג באמת י"ל כמ"ש הב"ח בהרמב"ם הנ"ל ולפי דבריו אדרבה י"ל דגכ"ס כהשאר פוסקים הנ"ל דיכול למחות אפי' נתגייר עם אבותיו עי"ש ותראה שכן הוא:

ומ"ש הח"ס וז"ל ובהרא"ש לא מצינו שחולק להדיא כו' גם א"ז לא זכיתי להבין כיון דחזינן דהטור פסק בפי' דגם אם נתגייר עם אבותיו יכול למחות א"כ בודאי מסתבר לומר דגם בדעת אביו הרא"ש סובר כן ומה של"כ הרא"ש בפי' דיכול למחות כשנתגייר עם אבותיו ע"ז י"ל דסובר הטור בהרא"ש כמו שכתבנו במחודש ה' דהרמב"ם והרא"ש סברו דאת זה ידעינן במכ"ש וגם נ"ל בס"ד דעכצ"ל דסובר הטור בהרא"ש כן דבקיצור פסקי הרא"ש פ"ק דכתובות אות כ"ג כתב וז"ל גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד כו' וקטן שנתגייר בין ע"י ב"ד בין ע"י אביו יכול למחות כו' עכ"ל מוכח בפי' דהטור סובר בדעת הרא"ש כמו שכתבנו במחודש ה' דבמכ"ש ידעינן דכשנתגייר עם אבותיו יכול למחות דאל"כ מנ"ל דהרא"ש ס"כ וזה אצלי ראי' שאין עליה תשובה, ואי תקשה ע"ז גופא קשה מנ"ל

להטור בפסקי הרא"ש לומר בדעת הרא"ש כן דילמא באמת סובר הרא"ש דאם נתגייר עם אבותיו אינו יכול למחות וגם ראי' יש לכאורה לזה מדלא דיבר הרא"ש מהא דאם נתגייר עם אבותיו כלום כהנ"ל מחודש ה' ע"ז י"ל דהטור למד א"ז מהרא"ש יבמות פ' החולץ סי' ל"ז שכ' וז"ל א"ר הונא גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד כו' וכן מצינו באבותינו שנכנסו לברית והי' בהן כמה יונקי שדים עכ"ל נראה בפי' דהרא"ש הביא ראי' לר"ה מאבותינו שנכנסו לברית אבל לכאורה צ"ל דהריטב"א בכתובות שם הביא ג"כ ראי' זו בלשון קושי' דמדוע לא הביא ר"ה ראי' מזה ותירץ וז"ל וי"ל דהתם משום שנתגיירו עם אבותיהם וניחא להו במאי דעבדו אבוהון ותו דאילו זרע אברהם כבר נצטוו על המילה ולהכניסם בבריתו מקטנותם ואין זה אלא גמר גיירות עכ"ל מובא גם בשט"מ שם וא"כ לכאורה קשה היכי מייתי הרא"ש ראי' לר"ה מאבותינו הלא יש לדחות כמ"ש הריטב"א בשלמא על תירוץ הב' של הריטב|א י"ל דל"ס הרא"ש דהוי כגמר גיירות אבל מה יענה הרא"ש על התירוץ הא' וצ"ל בכוונת הרא"ש דכשנכנסו אבותינו לברית בודאי הי' שם גם יתומים יונקי שדים וא"כ ליכא תו למימר כמ"ש הריטב"א שנתגיירו עם אבותיהם וממילא ראי' לר"ה וזה נ"ל בס"ד ברור בדעת הרא"ש. וא"כ לכאורה ק"ל להיפוך על תירוצו הא' של הריטב"א הלא מיתומים קטנים עדיין יש להביא ראי' לר"ה מאבותינו ול"ל דבאמת משו"ה כתב הריטב"א ותו כו' כיון דאין זה דרך לומר דחולק בתירוץ הא' עם התירוץ הב' במציאות אעכצ"ל דהריטב"א באמת גם בתירוץ הא' ידע מזה דבודאי הי' שם גם יתומים קטנים אלא הריטב"א בתירוץ הא' שלו סובר דכמו שמצינו בגמ' שמחלק בין גר שנתגייר ע"י אבותיו לבין גר שנתגייר ע"י ב"ד משום הך סברא דניחא להו במאי דעביד אבוהון כמ"כ נמי י"ל דכשיש אומה אחת שנתגיירה כולה ג"כ י"ל סברא זו דלקטנים שבאומה זו ניחא להו במאי דעביד האומה שלהן כיון דהאומה שלהן הוי כאבוהון כמובן וא"כ יפה כתב הריטב"א דמאבותינו שנכנסו לברית ליכא ראי' לר"ה וה"ק הריטב"א דהתם משום שנתגיירו עם אבותיהם [כוונתו עם כל האומה שלהן שנקראו ג"כ אבותיהם] וניחא להו במאי דעבדו אבותיהם היינו האומה שלהם זה נ"ל בס"ד כוונה אמיתי בהריטב"א [ומ"ש הריטב"א ותו כו' הלא לתירוץ זה ליכא שום פירכא אכתוב לקמן בס"ד] וא"כ לפי"ז אשאר' עדיין הקושיא על הרא"ש דהיכי מייתי ראי' לר"ה מאבותינו הלא י"ל כמ"ש הריטב"א בתירוצו הא' וכמ"ש בכוונתו אעכצ"ל דהרא"ש סובר דר"ה באמת ל"ס דע"י אבותיו מסתבר טפי כמו שדוחה הגמ' מחמת סברא זו הסיוע לר"ה אלא אדרבא ר"ה סובר דע"י ב"ד מסתבר טפי כיון דמשום זכייה היא ולב"ד יש כח יותר לזכות כהנ"ל במחודש ב' בשם הנקה"כ וה"ק הרא"ש וכן מצינו

באבותינו שנכנסו לברית כו' כוונתו כיון דיכלינן למילף מאבותינו שנכנסו לברית דע"י אבותיו יכול להתגייר א"כ ממילא ידעינן מזה במכ"ש דע"י ב"ד ג"כ הד"כ כן נ"ל בס"ד דצ"ל בכוונת הרא"ש בהחולץ [וא"כ י"ל דמשו"ה קאמר הריטב"א ותו כו' כיון די"ל כמ"ש אליבא דהרא"ש ואז לא פעל בתירוצו הא' כלום כמובן] וא"כ מוכח מהרא"ש בהחולץ דע"י ב"ד מסתבר טפי שיכול להתגייר מע"י אבותיו וכיון דכ' הרא"ש בכתובות דכשנתגייר ע"י ב"ד יכול למחות מכ"ש דסובר דכשנתגייר ע"י אבותיו ג"כ יכול למחות וע"כ כתב הטור בקיצור פה"ר בשם הרא"ש כן וזה נ"ל בס"ד כוונה אמתית בקפה"ר:

וא"כ לפי"ז כיון דרש"י ורשב"א וריטב"א ור"ן והשט"מ סברו בפי' דגם אם נתגייר עם אבותיו יכול למחות ובהבה"ג והרי"ף והרמב"ם ג"כ י"ל דס"כ כהנ"ל ובהרא"ש נראה בפי' מהקפה"ר דס"כ והטוש"ע והלבוש פסקו ג"כ בפי' כן וגם הישש"ש פסק כן מדכ' וז"ל וא"ר יוסף אם הגדילו יכולין למחות פי' בין שנתגייר ע"י אביו בין ע"י ב"ד כו' וגם מהאשכול ז"ל נ"ל להוכיח דס"כ מדכ' בהל' גרים וז"ל נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה והרי הוא ישראל גמור ואינו יכול למחות כשיגדל אבל נולד כשהוא נכרי ונתגייר בקטנותו יכול למחות כשיגדל כו' ומדכ' סתם אבל נולד כשהוא נכרי ונתגייר בקטנותו יכול למחות כו' עכצ"ל דאפי' כשנתגייר עם אבותיו גכ"ס דיכול למחות דאלת"ה מדוע כתב דנכרית מעוברת שנתגיירה בנה אינו יכול למחות מדוע ל"כ רבותא טפי דאפי' כשנולד נכרי אפ"ה כשנתגייר עם אבותיו אינו יכול למחות אעכ"מ דסובר כמ"ש ובנכרית מעוברת הטעם משום דנולד כשהוא ישראל כמובן, וכיון שהוכחנו בס"ד די"ל דכל הפוסקים סברו כן ובהש"ע איתא בפי' כן בודאי דכן הלכה שיכול למחות אף כשנתגייר עם אבותיו ומי שרוצה לפסוק בזה דלא כהש"ע עליו לסתור את כל הראיות שכתבנו וגם הח"ס ז"ל נ"ל דל"כ כן אלא להלכה אבל לא למעשה כיון דלמעשה סמך עמ"ש אח"כ עי"ש ותבין. אבל לענין השאלה שכ' הח"ס ז"ל שם אי יכול לברך על טבילת גר קטן כיון שיכול למחות אולי הוי ברכה לבטלה בזה באמת הלכה כמו שהעלה הח"ס ז"ל בראיות ברורות שיכול לברך ולא חיישינן שימחה וגם לי"נ בס"ד ראי' לזה דלפמ"ש הריטב"א הנ"ל מחודש ד' דהוי גר מה"ת משום דמילתא דלא שכיחא היא שימחה א"כ צ"ל דהאי סברא שלא ימחה הוי כרוב עכ"פ ומשום רוב מצינו דמברכין גם על השחיטה וד' יאיר עינינו בתורתו הקדושה ויורנו בדרך אמת:

פירוש ח

ועוד דבר אחד צריך לברר בס"ד ברבינו ז"ל בסוגי' זו דמדוע לא הביא דע"י אבותיו יכול ג"כ להתגייר בשלמא כשנאמר דרבינו סובר דלא הוי גר אלא מדרבנן כהנ"ל מחודש

ב' אז י"ל דסיבר דידעינן א"ז במכ"ש מב"ד כיון דבאבותיו איכא גם סברא דניחא להו במאי דעביד אבוהון אבל כשנאמר דסובר כהריטב"א דהוי גר מה"ת כהנ"ל מחודש ב' אז י"ל להיפוך דדוקא כשנתגייר ע"י ב"ד מועיל מה"ת כיון דבב"ד מטעם זכייה היא כמ"ש הריטב"א והנקה"כ הנ"ל מחודש ב' [ועי' בנקה"כ ונראה דל"כ דמטעם זכייה הוי גר מה"ת אלא בב"ד דוקא] אבל ע"י אבותיו כיון דבאבותיו עכצ"ל דמטעם שליחות היא באמת י"ל כתירוץ הא' של התוס' הנ"ל מחודש ב' דלא הוי גר אלא מדרבנן [ואי תקשה להנקה"כ הנ"ל מ"ק הגמ' הב"ע בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון הלא אכתי י"ל דהשתא בגר שנתגייר עם אבותיו דלא מצד זכייה היא ואפ"ה מועיל מכ"ש ע"י ב"ד דמצד זכייה היא בודאי דמועיל ע"ז י"ל דהגמ' ה"ק דממתני' ליכא ראי' לר"ה כיון די"ל דלעולם סוברת המתני' דע"י ב"ד אינו מועיל כיון דלית לה להמתני' זכייה בב"ד והא דמשכחת גר קטן במתני' י"ל דבאמת מדרבנן היא מטעם שליחות כתירוץ הא' של התוס' שם וכ"ת דר' הונא ג"כ מדרבנן קאמר וא"כ יש עכ"פ לגר דרבנן סיוע לר"ה ממתני' ע"ז קאמר הגמ' דלא כיון דבגר דרבנן יש סברא אלימתא לכשנתגייר עם אבותיו יותר מכשנתגייר בב"ד כיון דניחא להו במאי דעביד אבוהון וא"כ ליכא סיוע ממתני' לר"ה אבל ר"ה לעצמו באמת י"ל דסובר דבב"ד הוי גר מה"ת מטעם זכייה ובאבותיו תליא בהשני תירוצים של התוס' שם דלתירוץ הא' לא הוי אלא גר דרבנן ולתירוץ הב' הוי גר מה"ת כמובן] ואי באמת סובר רבינו דאפי' כשנתגייר ע"י אבותיו הוי ג"כ גר מה"ת משום דסובר כתירוץ הב' של התוס' דהיכא דליכא חוב כלל יש שליחות מה"ת א"כ מדוע ל"כ א"ז בפי' כי היכי דלא נטעה דסובר כתירוץ הא' של התוס' כיון דמגר קטן שנתגייר ע"י ב"ד ליכא למילף כמו שכתבנו, וקושיא זו גם על הרמב"ם ק"ל כיון דגם הרמב"ם לא הביא לא בהל' א"ב ולא בהל' מלכים אלא כשנתגייר ע"י ב"ד ואי קשיא הלא גם על הרי"ף והרא"ש קשה דמדוע לא הביאו דיכול להתגייר עם אבותיו ע"ז י"ל כיון דהביאו את המשנה כתובות מ"ד ע"א הגיורת שנתגיירה בתה עמה עי"ש בתוס' ד"ה הגיורת ותבין דממילא מוכח מזה דיכול להתגייר עם אבותיו ג"כ אבל הרמב"ם שכ' בפ"ג מהל' א"ב הל"ז וז"ל נערה מאורסה שהי' משוחררת או גיורת כו' א"כ לא מוכח דאיירי שנתגיירה עם אמה אלא י"ל דאיירי שנתגיירה ע"י ב"ד ורבינו דלא הביא כלל את המשנה הגיורת שנתגיירה בתה עמה באמת קשה עליהם כהנ"ל. וגם ל"ל דסברו דממה שהביאו רבינו כאן והרמב"ם פי"ג הל"א שם דאבותינו נכנסו לברית ממילא ידעינן מזה שיכול להתגייר ע"י אבותיו כיון שהי' שם גם קטנים כמ"ש הרא"ש הנ"ל מחודש ז' כיון די"ל דהקטנים באמת נכנסו לברית ע"י ב"ד כיון דפסקו

כר' הונא כמובן, וגם ליכא למימר דסברו דממה שהביאו דמעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה ידעינן דע"י אבותיו יכול להתגייר כיון דלפמ"ש הדג"מ יו"ד סי' רס"ח י"ל דאירי כשידעו הב"ד שהיא מעוברת וא"כ שוב י"ל שנתגייר גם העובר ע"ד ב"ד עי"ש ותבין וא"כ נשאר' הקושיא מדוע לא הביאו רבינו והרמב"ם דיכול להתגייר ע"י אבותיו וצ"ע אם לא שנאמר דסברו כהתוס' סנהדרין הנ"ל מחודש ב' דמטעם זכייה לאו דוקא בב"ד מועיל אלא גם באבותיו ע"ש היטב ותראה שיש ללמוד מהתוס' כן ודלא כמ"ש הנקה"כ הנ"ל דמטעם זכייה בב"ד דוקא מועיל וע"כ לא הביאו דיכול להתגייר ע"י אבותיו דממילא ידעינן במכ"ש מע"י ב"ד כיון דבאבותיו איכא ג"כ סברא דניחא להו במאי דעביד אבוהון ואי באמת סברו כהנקה"כ דמטעם זכייה לא מועיל אלא בב"ד דוקא אז באמת צ"ע:

מצוה קיז

פירוש א

הזהירה (א) תורה על ממזר כו', לכאורה צ"ט מדוע לא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא והסה"מ מל"ת שנ"ד והחינוך והעי"מ ואה"מ ומצה"ש מצ' תק"ס התחילו ז"ל גם את המל"ת זו כדרכם, ונ"ל בס"ד ליתן טעם בהקדים להסתפק דעל מי קאי הלאו זה אי על ממזר לחודא כיון דממזר חייב בכל המצות כמ"ש החינוך ואה"מ וז"ל אבל לשאר הדברים הוא כישראל גמור עד שאמרו עליו ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה וכ"כ הפרמ"ג ז"ל בפתיחה כוללת ח"ב אות ל' וז"ל פסולי קהל מחויבין בכל המצות כמו ישראל גמור ומקורם נ"ל מהרמב"ם הל' א"ב פי"ב הלי"ז וכיון דחייב בכל המצות ע"ס צותה התורה עליו גם את המל"ת זו שלא ישא בת ישראל אבל הישראל לא נצטוה בלאו זה או דילמא להיפוך דלא קאי רק על ישראל ולא על ממזר או דילמא קאי על תרווייהו, ומה שהביאנו לספק זה כיון דרש"י פ' תצא פר"ג פ"ג כתב וז"ל לא יבא ממזר בקהל ד' לא ישא ישראלית עי' מזרחי שם נראה לכאורה מפשטות לשונו דלא קאי רק על ממזר לחודא אבל זה באמת אא"ל כיון דגמ' מפו' היא דקאי על כל ישראל דאל"כ מה קאמר הגמ' כתובות ל"ה ע"ב אי כר' יצחק קשיא ממזרת עי"ש ותבין וא"כ עדיין יש להסתפק להיפוך אי קאי גם על ממזר כיון דבמשנה יבמות ע"ח ע"ב איתא ממזרין ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם אחד זכרים ואחד נקבות ויליף הגמ' שם בגז"ש עשירי עשירי אלא בגמ' לא מפו' כ"כ הגז"ש אבל רש"י שם ד"ה דון מינה הביא את הגז"ש זו בשם הספרי וז"ל פ' תצא גם דור עשירי נאמר כאן דור עשירי ונאמר למטן דור עשירי מה דור עשירי האמור למטן עד עולם אף דור עשירי האמור כאן עד עולם עכ"ל ועי' בחינוך ובאלה המצות

מצ' תקס"א ותראה דגם בגיותן מוזהרין על לאו דלא יבא עמון ומואב וגו' מדכתבו אפי' אחר שיתגיירו וכ"כ בפי' הדבר המלך שער ב' פנ"ב וכיון דלאו דלא יבא עמון ומואב קאי גם בגיותן א"כ עכצ"ל דלאו דלא יבא עמון ומואב אינו אזהרת אלא לישראל כיון דבגיותן ל"ל שהם מוזהרין על לאו זה וכיון דילפינן ממזר בגז"ש מעמון ומואב א"כ לפי הכלל שבידינו דאין גז"ש למחצה [עי' מלא הרועים ח"ב כלל גז"ש אות ט'] י"ל דכמו דלא קאי הלאו דלא יבא עמון ומואב רק על ישראל כמ"כ נמי לא קאי הלאו לא יבא ממזר רק על ישראל ולא על ממזר, אבל באמת ל"ל כן כיון דהדין הוא דעמון ומואב ג"כ מוזהרין בגיורתן על לאו דלא יבא עמון ומואב ולוקין עליו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת נ"ג וז"ל שגר עמוני ומואבי כשבא על ישראלית בנישואין לוקין שניהם מה"ת וכ"כ המצה"ש מצ' תקס"א אלמא דבגירותן כיון דמחוייבין בכל התורה כישראל קאי הלאו גם עליהם כמ"כ נמי גבי ממזר דמחוייב ג"כ בכל המצות ג"כ הדין כן דמוזהר גם על לאו זה וכן מצאתי בפי' בט"ז עה"ת פ' תצא. וא"כ י"ל דמשו"ה ל"כ רבינו בחיבורו כאן שלא ישא ממזר בת ישראל כמ"ש ברמזיו כדי שלא נטעה דדוקא על ממזר לחודא קאי הלאו זה אלא התחיל הזהירה תורה על ממזר כוונתו דהזהירה תורה את ישראל על ממזר וכדי שלא נטעה דלא קאי הלאו זה רק על ישראל ולא על ממזר עכ"כ ברמזיו שלא ישא ממזר בת ישראל, ועי' ביראים ז"ל סי' קצ"ח שכ' וז"ל הזהיר הקב"ה על הממזר שלא ישא בת ישראל שלא תנשא לו דכתיב לא יבא ממזר וגו' ונ"ל דצריך להגיה ושלא בויו כיון דכוונתו לאשמעינן דהלאו זה קאי על הממזר וגם על ישראל וגם הסמ"ק ז"ל ברמזיו רמז רנ"ה כתב וז"ל שלא לבא אל ממזרת דכתיב לא יבא ממזר בקהל ד' וה"ה לממזרת עכ"ל נראה דגם הסמ"ק כיוון לאשמעי' דהלאו זה קאי על ישראל וגם על ממזר דכיון דסובר דפשטות הקרא מורה טפי שלא קאי רק על ממזר וכדי שלא נטעה באמת לומר כן עכ"כ שלא לבא אל ממזרת כמובן, וכיון שבררנו בס"ד דממזר ג"כ עובר על לאו זה ולוקין עליו א"כ לפי מה שפסק הש"ע חו"מ סי' ל"ד שממזר כשר לעדות יוצא לנו לדינא מהנ"ל דכשנשא בת ישראל באמת פסול לעדות מה"ת כיון דעובר על לאו שיש בו מלקות נמצא לפי"ז יש נפ"מ מהנ"ל גם לבזמה"ז כמ"ש הש"ך יו"ד סי' ט"ז ס"ק י"ז, ואחר שכתבנו א"ז ראיתי בחינוך סוף מצ' תק"ס שכ' וז"ל ונהגות איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ובנקבות והעובר ע"ז והוא ממזר ונשא בת ישראל או ישראל שנשא ממזרת כיון שבעל אחר הקידושין לוקה הוא והיא כו' מוכח בפי' מהחינוך כמ"ש וא"כ צ"ל דמ"ש הרמב"ם הל' א"ב פט"ו הל"ב אחד ממזר שנשא ישראלית או ישראל שנשא ממזרת כיון שבעלו אחר הקידושין לוקין כוונתו דלוקין תרווייהו ורבינו שכ' במל"ת זו לגמרי כלשון

הרמב"ם אחד ממזר כו' ול"כ לוקין אלא לוקה באמת צ"ע דמדוע שינה מלשון הרמב"ם ואפשר דט"ס הוא וצריך להיות גם ברבינו לוקין.

פירוש ב

בקידושין (ב) פוסק כר' יוסי כו', בקידושין ע"ב ע"ב איתא ת"ר ממזירי ונתיני טהורים לעתיד לבא דברי ר' יוסי ר"מ אומר אין טהורים כו' והקשה הגמ' בשלמא לר"מ היינו דכתיב וישב ממזר באשדוד אלא לר' יוסי מאי וישב ומשני כדמתרגם ר' יוסף כו' אר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי א"ר יוסף אי לאו דאמר ריא"ש הלכה כר' יוסי הוה אתי אליהו מפיק מינן צוורני צוורני קולרין ערש"י שם, ולכאורה ק"ל מ"ק ר' יוסף אי לאו כו' הלא אפי' אי לא הוה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ג"כ הוי הלכה כר"י מחמת כללו של ר' יוחנן עירובין מ"ו ע"ב דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ודוחק לומר דר' יוסף לא ידע מכלל זה כיון דבסנהדרין דף כ"ז מוכח דכלל זה הי' מורגל בין כולהו אמוראי וגם על שמואל גופא ק"ל דל"ל למימר הלכה כר' יוסי כיון דכבר אמר ר' יוחנן את כללו ותו ק"ל על רבינו דכ' בקידושין פוסק כר' יוסי נראה דאי לאו הפסק דקידושין לא הי' הלכה כר' יוסי הלא מחמת כללו של ר' יוחנן ג"כ צריך לפסוק כר' יוסי, ונ"ל בס"ד ליישב כיון דפולגתא זו של ר"מ ור' יוסי הלכתא למשיחא היא והוה יכל"ל דר' יוחנן בעירובין ל"ק את כללו אלא היכא דפילגי בפלוגתא שאינה הלכתא למשיחא ע"כ קאמר שמואל הלכה כר' יוסי וממילא גם על ר' יוסף ועל רבינו ג"כ ל"ק כמובן אבל לכאורה באמת קשה על שמואל הלא הלכתא למשיחא היא ועל ר' יוסף קשה טפי דמדוע לא הקשה גם כאן הלכתא למשיחא כמו שהקשה בסנהדרין נ"א ע"ב ובזבחים מ"ה ע"א אבל כבר מתרץ א"ז התוס' בסנהדרין וזבחים שם ד"ה הלכתא וז"ל והא דפסקינן הלכה כר' יוסי בי' יוחסין דעתידין ממזרי ליטהר נ"מ בזמה"ז שלא להתרחק ממשפחות שאינן ידועות דבממזר שאינו ידוע מיירי עכ"ל נראה מתו' דר' יוסי ל"ק אלא בספק ממזר כיון שאינם אסורים אלא מדרבנן ושפיר כתב התוס' כיון דהיכי יכל"ל דודאי ממזרים יהיו טהורים וכי יהא בטל לע"ל הלאו דלא יבא ממזר בקהל ד' הלא הרמב"ם סוף ה' מגילה כתב דתורה שבכתב ושבע"פ אינן בטלין לעולם וגם הראב"ד מודה לזה עי"ש ותו הא שמואל קאמר בסנהדרין צ"ט ע"א דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד וכ"פ הרמב"ם סוף הל' מלכים וא"כ היכי פסק שמואל כר' יוסי אעכצ"ל דר' יוסי לא קאי אלא על ספק ממזר. אבל לכאורה ק"ל על התוס' קושיא גדולה דלפי דבריהם מה הקשה הגמ' על ר' יוסי מוישב ממזר באשדוד הלא י"ל דפסוק זה קאי על ודאי ממזר ובקושיא זו עמדתי עד שחפשתי ומצאתי בס"ד שהרמב"ן ז"ל מחמת קושיא זו באמת חולק על

התוס' וסובר דר' יוסי קאי על ודאי ממזר מובא בר"ן בקידושין שם אבל הריטב"א והר"ן ז"ל שם סברו כהתו' מחמת הקושיא וכי מצות לא יבא ממזר בקהל ד' תיבטל לע"ל ומיישבו את הקושיא מהא דוישב ממזר באשדוד כל אחד לדרכו בטוב טעם עי"ש, אבל הרשב"א ז"ל שם סובר כהרמב"ן ועל הקושיא וכי מצות לא יבא ממזר תיבטל מתרץ וז"ל וי"ל דהוראת שעה תהא לאותן שהיו בדורות קודם ביאת אליהו שאליהו בא ומטהרן אבל אותם שיהיו בימי המשיח אף הם יהיו פסולים דמצות לא יבא ממזר נוהגת לעולם אף בימיו של משיח עכ"ל ועי' בב"י אה"ע סי' ב' שהביא עוד פוסקים בזה, וא"כ יש לפנינו שני שיטות שיטת התוס' ודכוותייהו דר' יוסי קאי על ספק ממזר ושיטת הרמב"ן ודעימיה דר' יוסי קאי על ודאי ממזר וא"כ צריך לידע את דעת רבינו בזה:

ונ"ל בס"ד לברר בהקדים מדק"ל לכאורה על הרמב"ם שהשמיט את הא דר' יוסי וצ"ל כיון דבקידושין ע"א ע"א איתא א"ר יצחק צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שמשפחה שנטמעה נטמעה ועי' ר"ן שם ותראה דלפום שיטת הרמב"ן ר' יוסי ור' יצחק לא פליגי אבל לשיטת התוס' צ"ל דר' יוסי פליג על ר' יצחק וסובר דבזמה"ז לא אמרינן כיון דנטמעה נטמעה אלא לע"ל יהי' כן וא"כ י"ל כיון דהרמב"ם סובר כשיטת התוס' וא"כ סובר דר' יוסי ור' יצחק פליגי וכיון דבסוף הל' מלכים פסק כר' יצחק ע"כ לא פסק את הא דר' יוסי ועי' בב"י סי' הנ"ל ותראה שג"כ לזה כיוון במ"ש דהרמב"ם סובר כהר"ן, וממילא לפי"ז י"ל כיון דרבינו השמיט את הא דר' יצחק וקשה עליו למה וצ"ל אליבא דרבינו להיפוך ממה שכתבנו אליב' דהרמב"ם דכיון דהביא את הא דר' יוסי ע"כ השמיט את הא דר' יצחק וא"כ ממילא עכ"מ דרבינו גכ"ס כשיטת התוס' דר' יוסי קאי על ספק ממזר דאי הוה סובר כשיטת הרמב"ן אז לא הי' לו להשמיט את הא דר' יצחק משום הא דר' יוסי כיון דלא פליגי אעכצ"ל דרבינו סובר כשיטת התוס' ודו"ק ולענין הלכה פסקינן בש"ע סי' הנ"ל כר' יצחק:

פירוש ג

דין (ג) תורה שספק ממזר מותר כו', כבר ידוע מהפלוגתא גדולה שבין הרמב"ם והרשב"א אי ס"ד מה"ת לקולא או לחומרא דבהל' כלאים ובהל' טומאת מת פ"ט הלי"ב פסק הרמב"ם דס"ד בכל בין בטומאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות מותר מה"ת ואינו אסור אלא מדרבנן והראב"ד השיג עליו שם ומפשטות לשונו נרא' דסובר כהרשב"א קידושין על דף ע"ג ע"א ד"ה ממזר ודאי דס"ד מה"ת לחומרא וגם כתב שכ"פ גם רש"י וכבר האריכו הראשונים וגם האחרונים ז"ל לברר את שיטתם המרי"ט ח"ב יו"ד סי' א' והשעה"מ הל' טומאת מת והש"ש שמעתא א' והחו"ד יו"ד ס"ס ק"י בריש בית הספק

כתב כלל חדש בזה בהרמב"ם והאריכות בזה לל"צ אלא כוונתינו לברר בס"ד את דעת רבינו בזה, דלכאורה י"ל דמדכ' ד"ת שספק ממזר מותר שסובר כהרשב"א דאל"כ אמאי כתב שספק ממזר מותר דוקא הלא בכל איסורים הספק מותר מה"ת אבל י"ל גם לאידך גיסא דלשיטת הרמב"ן והר"ן מובא בכ"מ הל' טומאת מת שם שהרמב"ם באמת למד את שיטתו ממד"ק הגמ' קידושין שם והתורה אמרה לא יבא ממזר ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא וגם הרשב"א שם כתב דהרמב"ם למד משם את שיטתו א"כ י"ל דמשו"ה קאמר רבינו ד"ת שספק ממזר מותר כיון דזה היא המקור להא דינא דס"ד מה"ת לקולא והא ראי' דהרמב"ם פט"ו מהל' א"ב הלכ"א גכ"כ כלשון רבינו ד"ת שספק ממזר מותר ובהרמב"ם בודאי צ"ל הפשט כמו שכתבנו א"כ ממילא גם ברבינו י"ל כן, אבל אח"כ ראיתי שמכאן ליכא לברר את דעת רבינו דבשלמא בהרמב"ם שפיר י"ל דנקט לשון זה משום שהוא המקור לדין זה כיון דבעיקר הדין סמך עמ"ש בהל' כלאים וטומאת מת הנ"ל בפי' דפסק לקולא אבל רבינו אי באמת ל"כ בפי' במקום אחר דפסק כהרמב"ם אז מכאן גרידא ליכא הוכחה דס"כ כיון דטפי יש הוכחה לומר להיפוך כמ"ש הרשב"א בקידושין שם דדוקא בממזר הד"כ כיון דמיתורא דקהל ילפינן דספק ממזר מותר לבא בקהל. אבל אח"כ ראיתי במגלת ספר ז"ל מל"ת קי"ז ומל"ת קכ"א שכ' להוכיח דרבינו סובר כהרמב"ם ממ"ש רבינו במל"ת קכ"א וז"ל וכל הספיקות מד"ס לפיכך הקילו בשבויה ובאמת משם ראי' גמורה דס"כ כיון דהרמב"ם פי"ח מהל' א"ב הלי"ז כתב גכ"כ, אבל לכאורה מדוע לא הוכיח המג"ס גם מהא דבגד שאבד בו כלאים שכ' רבינו מל"ת רפ"ג וז"ל וכיצד היא תקנת בגד זה צובעו שאין הצמר והפשתן עולין בצבע אחד כדאיתא בנדה ומיד הוא ניכר לו ושומטו ואם לא ניכר מותר שמא נשמט והלך לו שהרי בדקו ולא מצאו עכ"ל וזה ממש לשון הרמב"ם הל' כלאים פ"י הלכ"ו אכ"מ משם דסובר כהרמב"ם וי"ל דמשם ליכא ראי' כ"כ כיון דהרמב"ם הוסיף על לשון רבינו בזה וז"ל וכבר בארנו בהל' ביאות אסורות שכל איסור ספיקות מד"ס ולפיכך הקילו בספק עכ"ל ומדהשמיט רבינו מלשון הרמב"ם ול"כ ג"כ וכבר בארנו במל"ת קכ"א שכל איסור ספיקות כו' יש מקום דל"ס כהרמב"ם וע"כ לא הביא המג"ס ראי' אלא ממל"ת קכ"א והטעם דמדוע באמת השמיט רבינו במל"ת רפ"ג מלשון הרמב"ם את וכבר בארנו כו' י"ל כיון דדרכו לקצר ע"כ סמך עמ"ש במל"ת קכ"א יוצא לנו מהנ"ל דרבינו באמת סובר כהרמב"ם דס"ד מה"ת לקולא ועי' בנר מצוה סי' י' אות קנ"ז מ"ש במל"ת זו:

מצוה קיט

פירוש א

לא (א) יבא פצוע דכא וכרות שפכה כו', במל"ת הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל הרמב"ם בסה"מ מל"ת ש"ס לא מנה פ"ד וכ"ש רק למל"ת אחת כמו עמון ומואב מהטעם שכתבנו במל"ת קי"ג משרשיו שורש ט' דכל מקום שאסר הכתוב ב' או ג' דברים בלאו אחד אינן נמנין במנין המצות אלא לאזהרה אחת וכן מנאו החינוך העי"מ האה"מ ומצה"ש מצ' תקנ"ט ולזה הסכים הזוה"ר מל"ת רנ"ב אות ק' וגם הרמב"ן בסוף השגותיו בסה"מ כשבא להשלים מנין ל"א אזהרות שחיסר ממניינו של הרמב"ם הביא עמוני ומואבי יתום ואלמנה נקי וצדיק שאור ודבש אתנן ומחיר נא ומבושל כל אחד לשתי אזהרות אבל פ"ד וכ"ש לא הביא נראה שמודה להרמב"ם בזה וזה באמת טעמא בעי דמ"ש פ"ד וכ"ש מעמוני ומואבי ואינך וכבר עמד ע"ז הדינא דחיי במל"ת ר"ה והניח בצ"ע אבל המעיי"ח דף קפ"ט ע"א אות פ"ב והנר מצוה סי' י' אות קנ"ח מיישבו היטב עי"ש, אבל רבינו חולק על הרמב"ם ודכוותיה ומונה פ"ד וכ"ש ג"כ לשתי אזהרות וכן מנאו ז"ל היראים סי' קצ"ט וסי' ר' והסמ"ק ברמזיו סי' רצ"ז ורצ"ח ובאמת כפמ"ש האחרונים הנ"ל בדעת הרמב"ן דמשו"ה מודה בפ"ד וכ"ש להרמב"ם כיון דשניהם ענין אחד הם גדול התימא על רבינו ודכוותיה דהיאך מנאום לשתים וגם הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ה סוף ע"ד הדד"ח עמדו על רבינו בזה והנר מצוה מיישבו בדוחק עי"ש ובפרט לפי מה שכתבנו במל"ת קי"ג מחודש ב' דדוקא כשטעמיהם חלוקים מנאם רבינו לשתי אזהרות בודאי קשה כיון דגבי פ"ד וכ"ש ליכא אלא חד טעם מפני שאינן מולידין. אבל נ"ל בס"ד ליישבם דרבינו הביא בשם הספרי והירושלמי שפצוע דכא יש לו רפואה וחוזר להכשירו אבל כרות שפכה אינו חוזר ומדהביא רבינו את פירושו של הר"א ממיץ על וזו הלכות רופאים שאיתא בספרי ולא חולק עליו מוכח דג"כ פסק כספרי זה ועי' בב"ח אה"ע סי' ה' מ"ש על רבינו בזה וא"כ י"ל דרבינו והיראים לשיטתם דסברו דפ"ד חוזר להכשירו וכ"ש אינו חוזר א"כ הוו פ"ד וכ"ש שני עניינים ע"כ מנאום לשתי אזהרות וכן צ"ל דסובר הסמ"ק אבל הרמב"ם ודכוותיה דלא פסקו כהספרי זה כמ"ש הב"י סי' הנ"ל א"כ הוי פ"ד וכ"ש ענין אחד ע"כ לא מנאום אלא לחד אזהרה כמובן, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו במל"ת הללו רובן תמצא בהרמב"ם הל' א"ב פט"ז ובטוב"י סי' הנ"ל ומ"ש רבינו בהא דכשנכרת ביצה אחת עי' להלכה בזה בש"ע שם.

מצוה קכ

פירוש א

כתוב (א) בפ' אמור אל הכהני' ובארצכם לא תעשו כו', גם כאן צ"ט דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל בלשון שלא והשאר מוני מצות ז"ל באמת נקטו בלשון שנקטו את השאר מל"ת הסה"מ מל"ת שס"א הסמ"ק סי' קס"ו החינוך ואה"מ מצ' רצ"א העי"מ ומצה"ש מצ' רצ"ב הדה"מ שער ב' פרק י"ב, ובדרך אפשר נ"ל כיון דמפשטות הקרא ובארצכם לא תעשו נראה דדוקא בארץ מוזהרין על לאו זה אלא הספרא פ' אמור למד מדרשה דגם בחוץ לארץ מוזהרינן וכמ"ש רבינו וכן קבלנו מפי השמועה וא"כ משונה המל"ת זו מהשאר מל"ת כיון דברוב מל"ת ידעינן את פשטם מפשטות הקרא וכדי לרמז על שינוי זה לא התחילה במלת שלא כדרכו כשיש איזה שינוי כמ"ש במל"ת ע"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו רובן נובעים מהרמב"ם הל' א"ב פט"ז ומהיראים סי' שפ"א ואין שום חילוק ביניהם אלא בזה דרבינו פסק כר' חדקא דב"נ מוזהר על הסירוס והם לא פסקו כן עי' ב"י אה"ע ס"ס ה' שהביא את השיטות בזה, ועמ"ש רבינו והמסרס את הנקבה כו' פטור דנראה דפטור אבל אסור עי' ב"ח וב"ש שם ס"ק י"ד ובמעיי"ח דף צ"ח ע"ב אות ה' מ"ש בזה ולענין דגים שהביא הפת"ש בשם הרדב"ז דשייך איסור סירוס עי' מהר"ם שיק מצ' רצ"ב:

מצוה קכא

פירוש א

הזהיר (א) הכתוב כו', רש"י ז"ל פ' אמור פכ"א פ"ז כתב וז"ל זונה שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר והרמב"ן ז"ל שם טען על רש"י וכתב שאין זונה אלא מחייבי כריתות וכותי ועבד והמזרחי והג"א ז"ל האריכו ליישב את רש"י עי"ש ורבינו ז"ל הביא את כל הדעות שנאמרו בזונה ודבריו נובעים מהיראים ז"ל סי' ר"ח אבל בעיקר המניין ליכא פלוגתא וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קנ"ח הסמ"ק סי' ק"צ הזוה"ר מל"ת רנ"ט אות ק"ד החינוך ואה"מ מצ' רס"ו העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"ז הדה"מ שער ב' פק"ע והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם הל' א"ב פי"ז ולהלכה עי' טוש"ע אה"ע סי' ו':

פירוש ב

כתוב (ב) בה"ג בהל' מיאון כו', הסוגי' לזה בכתובות י"ג ע"א וגם מהנמוקי יוסף ז"ל שם נ"ל דסובר כהבה"ג ז"ל מדכ' וז"ל אבל שבויה כולן פסולין אצלה כו' הלכך אם נשאה כהן אסרינן לה אבל אם נתייחדה בישראל אין חוששין לה ואפי' בפסולין כיון דאמרה טהורה אני נאמנת עכ"ל וכיון דל"כ אלא אם נתייחדה בפסולי ישראל אין חוששין לה

ונאמנת עכ"מ דסובר כהבה"ג דאם נתייחדה עם עכו"ם פסולה לכהונה ואינה נאמנת לומר לא נבעלתי וכ"ס היראים ז"ל סי' רי"א מובא גם במהרי"ק ז"ל שורש קנ"ח וכפי שהעתיק המרי"ק בשם היראים נראה שיש חסרון בתחילת דברי היראים דפוס זאלקווא בסי' זה עי"ש אבל זה מוכח בפי' דסובר כהבה"ג וכ"ס רבינו ז"ל מדהביאו בלא שום חולק וכיון דרבינו והבה"ג והיראים והנמ"י קיימו בזה בחדא שיטתא ק"ל על המחבר והרמ"א אה"ע דמדוע לא פסקו כהב"ג דבסי' ז' הי' להם להביאו.

אבל ראיתי בהמרי"ק שם שהביא בשם ספר התרומה והתו' והרא"ש והמרדכי וגם עוד פוסקים שמתירין אשת כהן שנתייחדה עם עכו"ם זמן מועט והאריך לברר דלא פליגי עם הבה"ג וכתב וז"ל נ"ל דלא פליגי ולהעמיד ההיא דבה"ג דוקא לאסרה להנשא לכהונה אבל אם כבר נשאה אינה נאסרת על בעלה כו' ועוד יש לחלק ולומר דהתם מדבר בנסתרה אדעתא דזנות כדמשמע לישנא דראוה מדברת כלומר מתחילה היו מדברים יחד מענייני תפלות ושוב ראוה נסתרת עמו דמוכחא מלתא שנתרצה לו ומשום כך נסתרה עמו מתוך דבריהם, וכ"נ מתוך הסוגיא דהתם בפ"ק דכתובו' דפריך בשלמ' לזעירי דאומר נסתרה היינו דקתני מדברת אלא לרב אסי מאי מדברת ומשני לישנא מעליא נקט ועתה יש לתמוה דאדרבא לזעירי קשה אמאי לא קתני נסתרה בהדיא דליכא למיטעי ואמאי נקט מדברת וכ"ש דלפי האמת דמשני לרב אסי דלישנא מעליא נקט דקשה טפי דבשלמא לרב אסי א"ש דלא קתני נבעלה משום לישנא מעליא אלא לזעירי אמאי לא קתני נסתרה בהדיא אלא ודאי משו"ה קתני מדברת דדוקא במדברת דאיכא רגלים לדבר הוא דפליג ר' יהושע אבל בנסתרה לחודיה מודה לר"ג כו' עכ"ל והחילוק בין התירוצים של המרי"ק כתב הב"ש סי' ז' ס"ק ל"ד דאם נתייחדה פנוי' ולא דברה דברי זנות לתירוץ א' אסורה אבל לתירוץ ב' מותרת ואשת איש שנתייחדה בתר שדברה דברי זנות לתירוץ א' אינה נאסרת על בעלה אבל לתירוץ ב' אסורה אבל הח"מ שם ס"ק כ"ב סובר בדעת המרי"ק דאפי' לתירוץ הב' לא דיבר הבה"ג מא"א אלא מפנויה אבל א"א לעולם מותרת כיון דאין אוסרין על יחוד אבל הב"ש סובר דלתירוץ הב' דיבר הבה"ג אפי' מא"א נמצא להב"ש דלתירוץ הב' אשת כהן שדברה דברי זנות ואח"כ נסתרה אסורה לבעלה:

ול"נ בס"ד עוד נפ"מ דלתירוץ א' צ"ל דמ"ש המרי"ק דלא פליגי אין כוונתו דכל הני פוסקים שהביא מתחלה לא פליגי עם הבה"ג כיון דבתירוץ א' מתרץ המרי"ק דהבה"ג איירי בפנוי' והני פוסקים שהביא מתחלה איירי בא"א א"כ עכצ"ל דהר' ישעיה מטראנ"י שהביא המרי"ק פליג עם הבה"ג כיון דהר' ישעי' כתב בפי' דאיירי בפנוי' דז"ל פנוי' שנתייחדה כו' אעכצ"ל דכוונתו דרוב הפוסקים שהביא לא פליגי עם הבה"ג אבל לתירוץ

הב' של המרי"ק בין להחי"מ ובין להב"ש הנ"ל באמת י"ל דגם הר' ישעי' לא פליג עם הבה"ג כיון דגם אליבא דר' ישעיה י"ל דאיירי כשלא ראוה שדברה מתחילה דברי תפלות אלא שראוה שנסתרה כמובן, ובזה נ"ל לתרץ מדק"ל לכאורה על הריא"ז אצל הרי"ף בכתובות שם שהביא מתחלה את הבה"ג ואח"כ את הר' ישעיה בשם קונטרס הראיות שחולק עליו ולכאורה מדוע לא הביא גם עוד מהשאר פוסקים ראשונים שהביא המרי"ק שחולקים על הבה"ג אבל בהנ"ל י"ל דהריא"ז סובר כתירוץ הא' של המרי"ק וא"כ באמת כל הני פוסקים שהביא המרי"ק חוץ מר' ישעיה סברו כהבה"ג וע"כ לא הביא לחולק על הבה"ג אלא את הר' ישעיה כמובן:

פירוש ג

ועל הראי' שהביא המרי"ק לתירוץ הב' שלו לכאורה ק"ל מהר"ן ז"ל בסוגייתינו שכ' וז"ל ראוה מדברת כו' שראוה שנסתרה עם אחר ונקט מדברת לישנא מעליא כאורחיה דקרא דכתיב אכלה ומחתה פיה דנקט תשמיש בלשון אכילה עכ"ל ולכאורה ק"ל על הר"ן כיון דכ' על מדברת שראוה שנסתרה עכצ"ל דפסק כזעירי א"כ היכי כתב ונקט מדברת לישנא מעליא הלא הגמ' שם ל"ק א"ז אלא אליבא דרב אסי דסובר מאי מדברת נבעלה וכדי שלא יהא קשה עליו אמאי ל"ק התנא נבעלה מתרץ הגמ' משום לישנא מעליא אבל אליבא דזעירי באמת ל"צ למימר כן וא"כ מדוע כתב הר"ן א"ז אליבא דזעירי אעכצ"ל דלהר"ן הי' קשה קושיית המרי"ק אמאי לא נקט התנא לזעירי נסתרה ועכ"כ הר"ן דגם לזעירי משום לישנא מעליא נקט התנא מדברת וכיון שכן ממילא נסתרה הראי' של המרי"ק כיון די"ל דלעולם אפי' כשלא דיברה מתחלה דברי תפלות ג"כ פליג ר' יהושע והא דנקט התנא מדברת משום לישנא מעליא, וי"ל דהמרי"ק באמת ל"ס בזה כהר"ן משום דהוה ק"ל על הר"ן מגמ' יבמות י"א ע"ב דקאמר ומה נסתרה נבעלה ואמאי קרי ליה נסתרה לישנא מעליא נקט אלמא דהגמ' סובר דנסתרה לישנא מעליא היא אלא על הר"ן י"ל דסובר דלגבי נבעלה הוי נסתרה לישנא מעליא ולגבי נסתרה הוי מדברת לישנא מעליא אבל להמרי"ק לא ניחא ליה חילוק זה וע"כ מתרץ שפיר כמובן:

או י"ל דהמרי"ק והר"ן בזה פליגי דלכאורה ק"ל על הר"ן כיון שסובר דגם לזעירי צ"ל לישנא מעליא נקט א"כ קשה מנ"ל לזעירי דמדברת נסתרה דילמא באמת מדברת נבעלה ונקט מדברת משום לישנא מעליא כיון דסוף סוף צ"ל דלישנא מעליא נקט אעכצ"ל בכוונת הר"ן כמו שכתבנו בחידושינו על הסוגי' זו דהר"ן אזיל לשיטתו דסובר בריש פסחים כהראב"ד ז"ל דמשום לישנא מעליא לא נקט התנא לישנא שע"י יוכל לבא לידי טעות בדין ומשו"ה סובר הראב"ד שם שהבדיקה צריך להיות בעוד אור היום מובא

במג"א סי' תל"א עי"ש וגם כאן סובר הר"ן בדעת זעירי דמשום לישנא מעליא לא הי' נקט התנא לישנא שיכול לבא לידי טעות בדין ועכ"ס זעירי דעכצ"ל דמה מדברת נסתרה דאי הוה סובר התנא דמה מדברת נבעלה לא הי' נקט מדברת משום לישנא מעליא כיון שיכלי' לבא לידי טעות בדין דאי אמרי' דמה מדברת נבעלה אז עכצ"ל דר' יהושע ג"כ מודה בנסתרה דנאמנת כמ"ש התוס' שם ד"ה ורב אסי וא"כ הדין דבנסתרה אפי' לפי הלכה של הגמ' דלכתחלה צריך רוב כשרים כמ"ש הגמ' שם י"א ע"א הא לכתחלה והא דיעבד אעפ"כ בנסתרה אפי' ברוב פסולים מותרת אפי' לכתחילה כיון דגם ר' יהושע מודה בנסתרה דנאמנת במגו כהנ"ל בשם התוס' וא"כ איכא למיחש דילמא יטעו דמה מדברת נסתרה ואסרינן בנסתרה לכתחילה ברוב פסולים כיון דכשאמרי' דמה מדברת נסתרה ליכא סיוע מר' יהושע להתיר כיון דאז באמת ר' יהושע פליג עי' בסוגי' היטב ותבין וכיון דאיכא למיחש לטעות בדין אי הוה סובר התנא מה מדברת נבעלה אז באמת לא הי' נקט מדברת משום לישנא מעליא אעכצ"ל דסובר מה מדברת נסתרה אבל עכשיו דסובר התנא דמה מדברת נסתרה באמת שפיר י"ל דנקט מדברת משום לישנא מעליא כיון דליכא למיחש לשום טעות דלמה ניחש דילמא יטעו דמה מדברת נבעלה והתיר לכתחילה בנסתרה אפי' ברוב פסולים מה בכך הלא בדיעבד באמת מותר וא"כ אפי' כשהתיר בטעות לכתחילה ג"כ ליכא שום חשש איסור וע"כ שפיר י"ל דנקט מדברת משום לישנא מעליא ודו"ק כך נ"ל בס"ד דצ"ל בכוונת הר"ן, וא"כ י"ל דהמרי"ק ל"ס כהראב"ד דפסחים הנ"ל אל"ס דהבדיקה צ"ל בלילה ממש כמו שפסק החק יעקב שם ואפ"ה נקט התנא אור משום לישנא מעליא וא"כ מוכח משם דאפי' היכא דאיכא למיטעי אמרי' לישנא מעליא נקט עכ"ס המרי"ק דלזעירי ל"ל דלישנא מעליא נקט כמ"ש הר"ן כיון דאז נשארה קושייתנו הנ"ל דמנ"ל דמדברת נסתרה וא"כ נשאר הקושיא על זעירי דאמאי ל"ק התנא נסתרה אעכצ"ל כמ"ש המרי"ק וע"כ הביא שפיר ראי' לתירוצו הב' ודו"ק. וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לתירוצו הב' מתו' דסוגייתינו דף י"ד ע"ב ד"ה כמאן שכ' וז"ל ואייריי נמי כשראוה מדברת דאי לא ראוה מדברת מאי פריך אי כר' יהושע אפי' ברוב כשרים נמי פסול כו' עכ"ל עי' מהרש"א וח"ש ולכאורה ק"ל אמאי קאמר התוס' כשראוה מדברת אמאי ל"ק כשראוה שנסתרה אעכ"מ דהתוס' סובר כהמרי"ק דלר' יהושע משום נסתרה גרידא לא פסולה אלא דוקא במדברת דאיכא רגלים לדבר כמ"ש המרי"ק וזה לפענ"ד ראי' שאין עלי' תשובה:

וכיון שזכינו לדברי המרי"ק שמפ' את הבה"ג שאינו חולק עם הפוסקים הנ"ל וגם הרדב"ז ז"ל ח"ג סי' תפ"א הסכים להתירוצים של המרי"ק א"כ בודאי קשה על המחבר קושייתינו

הנ"ל מחודש ב' דמדוע לא פסק כהבה"ג וכחד מהתירוצים של המרי"ק וגם על הרמ"א שפסק בסי' ז' סעיף י"א וז"ל מיהו אם נתייחדה לשם זנות יש להחמיר ג"כ קשה דכשתעי' היטב בדבריו תראה בפי' דקאי על אשת כהן ולא על פנוי' וא"כ עכצ"ל הפשט בהרמ"א כחד מתרי אנפין או שהי' מסופק בהשני תירוצים של המרי"ק אי הלכה כהתירוץ הא' דבא"א אפי' אם ראוה שנתייחדה לשם זנות אינה אסורה כיון שכבר נישאת או הלכה כהתירוץ הב' דגם בא"א כשראוה שנתייחדה לשם זנות אסורה ועכ"כ דיש להחמיר או י"ל דלעולם סובר הרמ"א דהלכה כהתירוץ הב' כיון שגם מהתוס' מוכח כן כהנ"ל וגם הרבינו ישעיה סובר כהבה"ג לפום תירוץ זה כהנ"ל מחודש ב' אלא הרמ"א הי' מסופק אי הפשט בהמרי"ק כהח"מ הנ"ל מחודש ב' דגם בתירוץ הב' לא דיבר אלא מפנוי' אבל א"א בכל גוונא מותרת או הפשט בהמרי"ק כהב"ש הנ"ל דהתירוץ הב' קאי גם על א"א וכיון דהי' מסופק בזה עכ"כ יש להחמיר, נמצא לפי"ז דבפנוי' שראוה שנתייחדה עם עכו"ם לשם זנות מצד הדין אסורה לכהן דממנ"פ אסורה אי הלכה כהתירוץ הא' אפי' כשלא ראוה אלא שנסתרה ג"כ אסורה ואי הלכה כהתירוץ הב' ג"כ אסורה כיון שראוה שנתייחדה לשם זנות וא"כ ק"ל אמאי לא הביא הרמ"א א"ז דבפנוי' שראוה שנתייחדה לשם זנות אסורה לכהן מצד הדין וגם על הלבוש קשה קושי' זו:

פירוש ד

ונ"ל בס"ד לתרץ בהקדים להבין את טעמו של הבה"ג דמדוע כשנסתרה עם עכו"ם פסולה לכהונה וצ"ל כמ"ש המרי"ק כיון דגם ר"ג מודה דאינה נאמנת לומר לא נבעלתי היכא שנסתרה עם עכו"ם כדמפ' הגמ' את הברייתא שם דבשבויה גם ר"ג מודה משום דרוב עכו"ם פרוצים בעריות, אבל עדיין צריך תבלין היכי יליף הבה"ג נסתרה עם עכו"ם משבויה בשלמא בשבויה דשהתה עמם זמן מרובה ע"כ סובר ר"ג דמשום רוב עכו"ם פרוצים בעריות אסורה אבל בנסתרה זמן מיעוט אפשר דסובר ר"ג דנאמנת לומר לא נבעלתי כמו שבאמת מחלקים הני פוסקים שהביא המרי"ק בין נסתרה זמן מיעוט לנסתרה זמן מרובה עי"ש כמ"כ נמי יש לחלק לר"ג בשלמא לר' יהושע דסובר אין אפוטרופוס לעריות שפיר י"ל דאפי' לזמן מיעוט אסורה אבל לר"ג דלית ליה אין אפוטרופוס לעריות באמת יש לחלק בין נסתרה לשבויה בשלמא לתירוץ הב' של המרי"ק י"ל דיליף הבה"ג נסתרה מתוך תפלות משבויה במכ"ש דכיון דמודה ר"ג בשבוי"ה אע"ג דאיכא למימר סמוך מיעוטא לחזקת כשרות ואיתרע ליה רובא דרוב עכו"ם פרוצים בעריות ולא הוי אלא פלגא כמ"ש התוס' בסוגייתינו ד"ה מסייע ואפ"ה סובר ר"ג דאסורה כמ"ש התוס' שם מכ"ש בנסתרה מתוך תפלות דאיתרע החזקת כשרות

שלה וא"כ הוי רוב עכו"ם פרוצים בעריות רוב מעליא בודאי דמודה ר"ג דאסורה אבל לתירוץ הא' של המרי"ק דגם בנסתרה אית לה חזקת כשרות באמת קשה כהנ"ל ועוד אפי' אם נסתרה מתוך תפלות ג"כ אית לה חזקת כשרות שלא נבעלה כיון דמומר לדבר קל לא הוי מומר לדבר חמור וא"כ גם לתירוץ הב' עדיין קשה כהנ"ל, אעכצ"ל דהבה"ג סובר דבעכו"ם גם ר"ג מודה דאין אפוטרופוס לעריות דע"כ ל"ס ר"ג דאין אפוטרופוס לעריות אלא כשלא נסתרה עם עכו"ם אבל כשנסתרה עם עכו"ם באמת גם ר"ג מודה דאין אפוטרופוס לעריות [ובזה נ"ל בס"ד ליישב קושיית הפנ"י דמסוגייתינו נראה דר"ג ל"ס דאין אפוטרופוס לעריות ופסקינן כר"ג וא"כ היכי קאמר סתמא דתלמודא חולין דף י"א דאין אפוטרופוס לעריות די"ל דהגמ' חולין קאמר דדילמא מעכו"ם נבעלה ובעכו"ם באמת גם ר"ג מודה ודו"ק] וא"כ ממילא אין חילוק גם לר"ג בין שבויה לנסתרה כמובן. וכיון שהוכחנו בס"ד דצ"ל להבה"ג דגם ר"ג מודה בעכו"ם דאין אפוטרופוס לעריות וע"כ אוסר גם ר"ג בנסתרה עם עכו"ם א"כ ק"ל על הבה"ג לפום שיטת הר"י בתוס' ד"ה השבתנו דלרב אסי דמה מדברת נבעלה גם לר' יהושע בנסתרה נאמנת אם אומרת לא נבעלתי וכמו שהוכחנו בס"ד בחידושינו על סוגי' זו דעכצ"ל בהר"י כן דז"ל התו' השבתנו פי' כו' ומיהו פי' זה לא יתכן למאי דפרישית לעיל דלר' יהושע נאמנת לומר לא נבעלתי ופר"י בדוחק כו' עכ"ל ולכאורה ק"ל הלא גם לפי' ר"י דלר' יהושע אינה נאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי משום דהוי מגו זוטרתא כמ"ש הפנ"י והפלאה ז"ל שם א"כ גם על תירוץ זה עדיין קשה מהא דלעיל כיון דלעיל בד"ה רב אסי כתב התוס' דלרב אסי לר' יהושע נאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי וא"כ מה מוסיף הר"י על הפי' שכ' התוס' מתחילה וכתבנו בחידושינו בכוונת התוס' כך דלכאורה מה הכריח את התוס' דלעיל ד"ה רב אסי לומר דלרב אסי סובר ר' יהושע דנאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו וצ"ל כיון דקשה על רב אסי דמדוע ל"ס כזעירי דמה מדברת נסתרה ע"כ הוכיח התוס' מזה דרב אסי סובר דלר' יהושע באמת נאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו וע"כ ל"ס כזעירי וע"כ קאמר התו' בד"ה השבתנו שפיר על הפי' הא' שהביא דלר' יהושע אינה נאמנת במגו פירוש זה לא יתכן למאי דפרישית לעיל כו' דכוונתו כיון דלפירושו דלעיל דלר' יהושע נאמנת במגו איכא הכרח אמיתי דצ"ל כן דאל"כ קשה אמאי ל"ק רב אסי כזעירי כמו שכתבנו וכיון דאיכא לפי' זה הכרח אמיתי ממילא עכצ"ל דהפי' הא' של התוס' ד"ה השבתנו אינו אמיתי ועכ"כ התוס' שפיר פי' זה לא יתכן כו' אבל לפירושו של הר"י דכשאומרת לא נבעלתי באמת גם לר' יהושע נאמנת אלא כשאומרת נבעלתי סובר דאינה נאמנת במגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי כיון

דלא הוי מגו טובה כמ"ש הר"י א"כ לפירוש זה באמת ליכא הכרח לומר דלר' אסי סובר ר' יהושע דנאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי כיון דלפירוש זה י"ל דלעולם גם לרב אסי סובר ר' יהושע דבנבעלתי אינה נאמנת במגו משום דלא הוי מגו נוובה ומה דל"ק ר' אסי כזעירי ע"ז י"ל כיון דכשאמרה לא נבעלתי באמת סובר רב אסי דנאמנת לר' יהושע ע"כ ל"ק כזעירי דמה מדברת נסתרה כיון דממה דקאמר ר' יהושע לא מפיה אנו חיין כו' עד שתביא ראי' לדבריה נראה דסובר דליכא אופן שתהא נאמנת עד שתביא ראיה לדבריה ואי נאמר דמה מדברת נסתרה הי' קשה הלא בנסתרה איכא גם אופן אחר שתהא נאמנת דהיינו כשאומרת לא נבעלתי וע"כ לא רצה רב אסי לומר כזעירי אבל כשאומרת לכשר נבעלתי באמת גם רב אסי מודה דאינה נאמנת במגו לר' יהושע וא"כ ליכא לפירושו של הר"י שום קושיא מהא דלעיל אלא התוס' קאמר דפירושו דוחק משום דסובר דהעניין בפ"ע דוחק כיון דכשאומרת לא נבעלתי נאמנת א"כ אמאי לא תהא נאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי וזה שיראה לומר לא נבעלתי שכ' הר"י הי' דוחק להתו' ודו"ק כן כתבנו בחידושינו לפרש את התוס':

וכיון שהוכחנו בס"ד דלפי' ר"י עכצ"ל דלרב אסי בנסתרה גם ר' יהושע מודה דאם אומרת לא נבעלתי נאמנת ממילא גם זה מוכח דאפי' כשנסתרה עם עכו"ם ג"כ נאמנת לומר לא נבעלתי דל"ל דדוקא כשנסתרה עם ישראל נאמנת אבל לא כשנסתרה עם עכו"ם משום דרוב עכו"ם פרוצים בעריות כיון דלר' יהושע הא דאין אפוטרופוס לעריות הוי כמו רוב עכו"ם פרוצים בעריות דבברייתא שם על הא דאמרו ר"ג ור"א לר' יהושע דשאני שבויה משום דרוב עכו"ם פרוצים בעריות השיב ר' יהושע הא נמי כיון דאיסתתר אין אפוטרופוס לעריות אלמא דלר' יהושע הא דאין אפוטרופוס לעריות הוי כמו רוב עכו"ם פרוצים בעריות וכיון דנאמנת לר' יהושע לומר לא נבעלתי בנסתרה עם ישראל אע"ג דאין אפוטרופוס לעריות ממילא גם בנסתרה עם עכו"ם ג"כ נאמנת אע"ג דרוב עכו"ם פרוצים בעריות [וזה ל"ק דלפירוש הר"י היכי קאמר ר' יהושע בהברייתא דאינה נאמנת כיון דלפי' הר"י באמת איירי הברייתא לרב אסי כשראינו שנבעלה דמחמת זה הקשה הגמ' על רב אסי מהברייתא דקתני תרתי עי"ש ותבין] וכיון דלרב אסי לפי' הר"י סובר ר' יהושע דנאמנת לומר לא נבעלתי אפי' כשנסתרה עם עכו"ם א"כ קשה על ר' יהושע אמאי אינה נאמנת לומר בשבויה לא נבעלתי דאת זה עכצ"ל דגם לרב אסי לכ"ע אינה נאמנת בשבויה דהא ברייתא מפורשת היא דאינה נאמנת וכיון דבשבויה ג"כ הטעם הוא משום דרוב עכו"ם פרוצים בעריות א"כ מ"ש שבויה מנסתרה עם עכו"ם אע"כ מוכח

דצריך לחלק לר' יהושע בין שהא עמה זמן מיעוט לשהא עמה זמן מרובה וכיון דבשבויה שהא עמה זמן מרובה ע"כ אסורה אבל בנסתרה דלא שהא אלא זמן מיעוט ע"כ מותרת, וכיון שהוכחנו בס"ד דלפי' הר"י סובר ר' יהושע לרב אסי דנאמנת לומר לא נבעלתי אפי' אם נסתרה עם עכו"ם א"כ לר' גמליאל בודאי ג"כ הדין כן היא וא"כ קשה על הבה"ג מהר"י כיון דגם להבה"ג עכצ"ל דסובר כפי' הר"י דהא הפי' ראשון של התוס' התוס' עצמו איתותב שם וא"כ לא נשאר לומר אלא כפירושו של הר"י וא"כ קשה על הבה"ג כיון דלפירושו של הר"י מוכח דלרב אסי בין לר"ג ובין לר' יהושע אפי' אם נסתרה עם עכו"ם נאמנת לומר לא נבעלתי. וכדי ליישב א"ז עכצ"ל דהר"י לא קאמר את פירושו אלא אליבא דרב אסי דסובר דמה מדברת נבעלה וקשה עליו אמאי לא קאמר נסתרה וצ"ל דסובר דבנסתרה אפי' לר' יהושע נאמנת וא"כ קשה מהברייתא אעכצ"ל כתירוצו של הר"י דהברייתא איירי כשראינו שנבעלה אבל בנסתרה באמת לכ"ע נאמנת לומר לא נבעלתי וא"כ ממילא מוכח דאפי' כשנסתרה עם עכו"ם ג"כ לכ"ע נאמנת לומר לא נבעלתי כהנ"ל אבל לזעירי דסובר דמה מדברת נסתרה באמת לדידי' אפי' לר"ג אם נסתרה עם עכו"ם פסולה לכהונה כיון דרוב עכו"ם פרוצים בעריות או מהטעם שכתבנו בריש מחודש זה דבעכו"ם גם ר"ג סובר דאין אפוטרופוס לעריות' וכיון דהבה"ג פסק כזעירי כמ"ש בפירוש ע"כ פסק שפיר דאם נסתרה עם עכו"ם פסולה לכהונה אבל המחבר כיון דנקט באה"ע סי' ו' סעיף י"ז כלשון הרמב"ם הל' א"ב פי"ח הלי"ג פנויה שראוה שנבעלה ע"כ מוכח דפסק כרב אסי דמה מדברת נבעלה וכן הוכחנו בס"ד בספרי פני משה הל' א"ב שם שהרמב"ם והטור והמחבר והרמ"א והלבוש פסקו כרב אסי וכיון דהמחבר פסק כרב אסי ע"כ לא פסק הבה"ג ול"ק עליו קושייתינו הנ"ל מחודש ב' ודו"ק. ועל הרמ"א הנ"ל י"ל דלענין הפשט בהבה"ג באמת סובר כתירוצו הב' של המרי"ק מחמת הטעמים שכתבנו במחודש ג' ואע"ג דהרמ"א ג"כ פסק כרב אסי וכיון דפסק כרב אסי שוב אינו יכול לפסוק כהבה"ג כהנ"ל אליבא דהמחבר מ"מ י"ל דהכי קאמר הרמ"א מיהו אם נתייחדה לשם זנות יש להחמיר כוונתו כיון דאיכא הרבה פוסקים דפסקו כזעירי רבינו והבה"ג והר"ן והריב"ש סי' רל"א והרדב"ז הנ"ל מחודש ב' וכיון דפסקו כזעירי ע"כ דסברו כהבה"ג כיון דלזעירי איכא הכרח מגמ' לומר כהבה"ג כמ"ש המרי"ק הנ"ל וכיון דיש הרבה פוסקים דפסקו כהבה"ג ע"כ קאמר הרמ"א דיש להחמיר וא"כ ל"ק קושייתינו הנ"ל מחודש ג' על הרמ"א כיון די"ל דלעולם סובר הרמ"א דפנויה שנתייחדה לשם זנות נכללת במכ"ש ול"ק הלא פנויה שנתייחדה מצד הדין פסולה לכהונה כהנ"ל מחודש ג' כיון דבאמת מצד הדין אינה פסולה כיון דהרמ"א ג"כ פסק כרב אסי אלא מצד החומרא דהני פוסקים

דפסקו כזעירי סובר דפסולה וע"כ שפיר י"ל דנכללת פנויה במכ"ש כהנ"ל מחודש ג', וממילא גם על הלבוש ג"כ ל"ק כיון דהלבוש באה"ע סי' ו' נקט ג"כ כלשון המחבר פנויה שראוה שנבעלה וא"כ מוכח דג"כ פסק כרב אסי ע"כ שפיר קאמר בסי' ז' כהרמ"א דיש להחמיר ודו"ק:

פירוש ה

נמצא לפי הנ"ל כיון שהנמוקי יוסף גכ"ס כהבה"ג כהנ"ל מחודש ב' עכצ"ל דג"כ פסק כזעירי וכ"נ מפשטות לשונו שכ' וז"ל אבל במדברת דהיינו נסתרה כיון דאיכא מגו מעליא דמצי אמרה לא נבעלתי כי אמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי מהימנא ומתירין לה להנשא לכהונה כו' עכ"ל ומדכ' אבל במדברת דהיינו נסתרה עכ"מ דסובר כזעירי דאי הוה סובר כרב אסי הי' לו לומר אבל בנסתרה כמובן, וכיון דסובר הנמ"י כזעירי ואפ"ה כתב דהיכי דאית לה מגו מעליא אפי' ברוב פסולים מתירין להנשא לכתחלה עי"ש א"כ עכצ"ל דסובר דליכא שום נפ"מ בין זעירי לרב אסי אלא לענין דינו של הבה"ג הנ"ל וזה לכאורה דלא כמו שכתבנו בספרי פני משה הלכה הנ"ל דיש נפ"מ לדינא בין זעירי לרב אסי דלרב אסי דמה מדברת נבעלה א"כ בנסתרה גם ר' יהושע מודה דנאמנת במגו כמ"ש התוס' הנ"ל מחודש ד' ע"כ י"ל דאפי' לפי מה דפסקינן בגמ' דדוקא בדיעבד הלכה כר"ג ברוב פסולים אצלה אבל לכתחילה צריך להיות רוב כשרים או להרמב"ם תרי רובא אפ"ה בנסתרה כיון דגם ר' יהושע מודה דנאמנת י"ל דאפי' לכתחילה מותרת להנשא לכהן אפי' ברוב פסולים אצלה אבל לזעירי דמה מדברת נסתרה באמת לדידי' צריך לכתחילה רוב כשרים אצלה כיון דלדידי' לא מודה ר' יהושע כן כתבנו שם ולפי הנ"ל יש לכאורה סתירה לזה מהנמ"י אבל באמת זה ליתא כיון דשם לא כתבנו אלא לשיטת הרמב"ם ועל הרמב"ם באמת י"ל דל"ס כהנמ"י כמובן. ועם הנמ"י הנ"ל יש ליישב בס"ד מדק"ל על הרי"ף והרא"ש ז"ל דמדוע שתקו מזה אי הלכה כזעירי או כרב אסי הגם דהרי"ף גרס ראוה מדברת עם אדם בשוק אעפ"כ ליכא למידק מזה מידי כיון דגם לפי גירסתו י"ל במדברת את השני פירושים של זעירי ורב אסי וא"כ מדוע שתקו מזה, אבל בהנ"ל י"ל דהרי"ף והרא"ש סברו כהנמ"י דאפי' לזעירי אם אית לה מגו מעלייתא גם לכתחילה מותרת להנשא לכהן וא"כ מכ"ש לרב אסי כיון די"ל גם כהנ"ל בשם ספרי פני משה וא"כ ליכא שום נפ"מ בין פלוגתתם אלא לר' יהושע דלזעירי סובר ר' יהושע דאפי' בנסתרה אע"ג דאיכא מגו ג"כ אינה נאמנת אבל לרב אסי סובר דבנסתרה כיון דאית לה מגו מעלייתא נאמנת כהנ"ל בשם התו' אבל לר"ג באמת ליכא שום נפ"מ בין פלוגתתם דל"ל הנפ"מ הנ"ל שכתבנו אליבא דהרמב"ם כיון דסברו כהנמ"י, וגם זה צ"ל דהרי"ף

והרא"ש ל"ס כהבה"ג אלא סברו דאפי' אם נסתרה עם עכו"ם ג"כ נאמנת לר"ג לומר לא נבעלתי בין לזעירי בין לרב אסי כיון דסברו דר"ג ל"ס אין אפוטרופוס לעריות אפי' אם נסתרה עם עכו"ם וא"כ שוב יש לחלק בין נסתרה לזמן מרובה לנסתרה זמן מיעוט כמו שמחלקו ההרבה פוסקים דלא סברו כהבה"ג מובא בהמרי"ק הנ"ל וא"כ ממילא ליכא שום נפ"מ בין זעירי לרב אסי אלא אליבא דר' יהושע וכיון דהרי"ף והרא"ש פסקו כר"ג ע"כ לא הביאו את פלוגתתם ודו"ק:

או י"ל כיון דהגמ' הקשה על רב אסי תרתי למה לי ומשני חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה והקשה הניחא כו' ומשני רב אסי סובר כר' יוחנן דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה נמצא לפי"ז דלרב אסי דסובר דמה מדברת נבעלה ע"כ מוכח ממתני' דינו של ר' יוחנן דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה דאלת"ה קשה תרתי למה לי, וא"כ י"ל דהרי"ף והרא"ש סברו דעכצ"ל דגם ר' יוחנן סובר כרב אסי כיון דלקמן על מה דאמר ר' אלעזר לדברי המכשיר בה פוסל בבתה איתא בגמ' אמר רבה מ"ט דר' אלעזר ולכאורה יש לדקדק אמאי לא קאמר רבה מ"ט דר' יוחנן ג"כ אעכצ"ל כיון דרבה ידע את הטעם של ר' יוחנן דסובר כרב אסי דמה מדברת נבעלה וא"כ מוכח ממתניי דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה דאלת"ה קשה תרתי ל"ל כהנ"ל ע"כ לא הקשה אלא מ"ט דר"א והכי הקשה בשלמא על ר' יוחנן ל"ק מ"ט כיון דסובר כרב אסי וא"כ י"ל דלמד את דינו ממתני' כהנ"ל אבל על ר' אלעזר קשה מ"ט דאפי' כשנאמר דסובר כזעירי דמה מדברת נסתרה ואז ליכא הכרח ממתני' דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה אעפ"כ מצד הסברא אמאי ל"ס כן, וא"כ י"ל כיון דהרי"ף והרא"ש הביאו את הא דר' יוחנן דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה ופסקו כוותיה ע"כ לא הביאו את הא דרב אסי דמה מדברת נבעלה כיון דממילא ידעינן מהא דר' יוחנן דסברו כרב אסי ודו"ק:

פירוש ו

ועל הקושיא שהקשינו בספרי פני משה הלכה הנ"ל על שיטת הרמב"ם ודכוותיה דכיון דסברו דגם לדינא יש נפ"מ בין זעירי לרב אסי כהנ"ל א"כ היכי פסקו כרב אסי הלא רב אסי איתותב מהברייתא כדאיתא בגמ' תיובתא דרב אסי תיובתא עי"ש מה שתירצנו ותמצא נחת ובכאן עלה ברעיוני בס"ד לתרץ כך דבירושלמי כתובות על המשנה ראוה מדברת איתא מה מדברת נבעלה ולא הביא הירושלמי את הא דזעירי כלל וא"כ לכאורה נשאר על הירושלמי הקושיא שהקשה הגמ' מהברייתא על רב אסי ול"ל דהירושלמי לא ידע מברייתא זו חדא דזה דוחק ועוד הלא ר' יוחנן מרא דתלמודא דירושלמי הוא כידוע וכמ"ש גם הקה"ע והפ"מ שם וכיון דבגמ' דילן פריך ר' אלעזר על ר' יוחנן דסובר

דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה מהברייתא דפריך הגמ' על רב אסי ור' יוחנן משני לא שתוקי וכשר א"כ מוכח דר' יוחנן ידע מהאי ברייתא וא"כ קשה עליו היכי סתם בירושלמי כרב אסי דמה מדברת נבעלה הלא קמה עליו הקושיא מהברייתא שהקשה הגמ' על רב אסי, אעכצ"ל דהירושלמי סובר דזעירי ורב אסי לא פליגי אלא בלישנא דמתני' זעירי סובר דגם בלישנא דמתני' צ"ל מה מדברת נסתרה כמו בלישנא דברייתא ורב אסי סובר נהי דבברייתא עכצ"ל מה מדברת נסתרה אבל במתני' שפיר י"ל מה מדברת נבעלה משום דלישנא דמתני' לחוד ולישנא דברייתא לחוד והירושלמי סובר כרב אסי דבמתני' פירושא דמדברת נבעלה אע"ג דבברייתא פירושו נסתרה וזה ל"ק א"כ יש סתירה להברייתא מהמתני' כיון דבמתני' פירושא דמדברת נבעלה א"כ עכצ"ל דבנסתרה מודה ר' יהושע דנאמנת במגו כמ"ש התוס' הנ"ל מחודש ד' ומהברייתא מוכח דסובר דאינה נאמנת אפי' במגו כיון דפירושא דמדברת נסתרה וא"כ קשה דר' יהושע אדר' יהושע דע"ז י"ל דהירושלמי סובר דתרי תנאי אליבא דר' יהושע כמו שמצינו הרבה פעמים בש"ס דג"כ משני כן גם בריש ברכות משני אסתירה דר"א דמתני' אדר"א דברייתא תרי תנאי אליבא דר"א וא"כ ל"ק קושיית הגמ' דבבלי על הירושלמי ועל הגמ' דילן צ"ל דסובר דלא אמרינן תרי תנאי אלא היכי דליכא לתרץ תירוץ אחר אבל כאן כיון די"ל כזעירי ע"כ לא אמרינן תרי תנאי וע"כ הקשה הגמ' על רב אסי תיובתא מהברייתא כן נ"ל בס"ד ליישב את סוגית הגמ' דירושלמי וסוגי' הגמ' דילן, וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר כיון דסתם גמ' כתובות ט"ז ע"א הקשה הניחא לזעירי כו' אלא לרב אסי דאמר מה מדברת נבעלה מאי מגו איכא ומחמת קושיא זו חזר הגמ' מלומר דר' יהושע אראוה מדברת קאי עי"ש ולכאורה קשה מה הקשה הגמ' מרב אסי הלא רב אסי איתותב בסוגיתינו וגם העין משפט שם כבר עמד על זה ותירץ וז"ל מ"מ בעי נמי לשנויי מתני' אליביה עכ"ל אבל להרמב"ם י"ל דלא הי' ניחא תירוץ זה דכיון דאיתותב רב אסי א"כ תו מה לו להגמ' לאוקמי את המתני' אליביה אלא הרמב"ם סובר דסוגיית הגמ' דדף ט"ז ע"א קאי לפום שיטת הירושלמי דל"ק התיובתא מהברייתא על רב אסי כהנ"ל וכיון די"ל דסתמא דגמ' דדף ט"ז גכ"ס כהירושלמי ע"כ פסק הרמב"ם כהירושלמי דמה מדברת נבעלה וכן צ"ל אליבא דהרי"ף והרא"ש לפי תירוצינו הב' הנ"ל מחודש ה' וגם אליבא דהטוש"ע והלביש כיון דג"כ פסקו כרב אסי כהנ"ל סוף מחודש ד' ודו"ק. יוצא לנו לדינא מכל הנ"ל דבפנויה שנסתרה בין להמחבר בין להרמ"א מותרת להנשא לכהן לכתחילה אפי' ברוב פסולים אצלה כשאומרת לכשר נבעלתי כיון דפסקו כרב אסי א"כ בנסתרה גם ר' יהושע מודה דמותרת משום דאית לה מגו מעלייתא כהנ"ל, ובפנויה שנסתרה

עם עכו"ם ולא ראוה שעשתה מעשה תפלות בין להמחבר בין להרמ"א בדיעבד מותרת דלא פסקו כהבה"ג ואפ"ה דוקא בדיעבד מותרת כיון דר' יהושע לא מודה בנסתרה עם עכו"ם ממילא הדרינן לפסקו של הגמ' דלכתחילה צריך תרי רובא להכשיר, אבל אשת איש שנתייחדה לשם זנות עם עכו"ם וכ"ש פנויה להמחבר בדיעבד מותרת ולהרמ"א יש להחמיר כהנ"ל:

מצוה קכב

פירוש א

שלא (א) יקח כהן חללה כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קנ"ט היראים סי' ר"ט הסמ"ק סי' קצ"א החינוך ואה"מ מצ' רס"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"ח הזוה"ר מל"ת ר"ס אות ק"ד הדה"מ שער ב' פק"א אבל לכאורה יש להקשות דלפמ"ש הרמב"ם בסה"מ שורש ט' דכשלאו אחד פירט דברים הרבה אינם נימנים אלא לאזהרה אחת וכיון דכתיב בפ' אמור פכ"א פי"ז אשה זונה וחללה לא יקחו בלאו אחד א"כ היכי מנאו זונה וחללה לשתי אזהרות ובפרט על הרמב"ם לשיטתי' בודאי קשה אבל כבר מיישב א"ז הרמב"ם בעצמו בשורש ט' שם שאין זה לאו שבכללות כיון דבהדיא אמרינן בקידושין דף ע"ז שחייב על כל אחת ואחת וגם המעיי"ח דף צ"ג ע"א אות קל"ה דיבר מזה עי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' א"ב פי"ט ולהלכה טוש"ע אה"ע סי' ו':

מצוה קכג

פירוש א

הזהיר (א) הכתוב בפ' אמור כו', גם כאן צ"ט דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל במלת שלא והשאר מוני מצות ז"ל באמת התחילו גם את המל"ת זו כדרכם הסה"מ מל"ת ק"ס הסמ"ק סי' קצ"א [אלא הסמ"ק כתב את המל"ת זו עם המל"ת שלא יקח חללה בחד סימן וזה צ"ט] החינוך האה"מ מצ' רס"ח העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"ט הדה"מ שער ב' פקע"ב, אבל היראים ז"ל סי' ר"י כתב ג"כ כרבינו הזהיר הכתוב וגם ראיתי אח"כ דכל מל"ת של הכהני' התחיל היראים בלשון הזהיר ואפשר כיון דכתיב אמור אל הכהנים ואמרת ופרש"י אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים אלמא דלכהנים בלשון הזהיר נאמרה אזהרתם וכדי לרמז ע"ז ע"כ כתב היראים ג"כ כן וגם אליבא דרבינו הי' יכל"ל דמטעם זה התחיל את המל"ת קכ"א וקכ"ג בלשון הזהיר אלא לפי"ז הי' צריך טעם דמדוע לא התחיל כן גם את המל"ת קכ"ב קכ"ד וקכ"ה וע"כ אליבא דרבינו עדיין צ"ע והפרטי דינים של המל"ת זו עי' רמב"ם הל' א"ב פי"ז ולהלכה טוש"ע אה"ע סי' ו':

מצוה קכד

פירוש א

שלא (א) יקח כ"ג אלמנה כו' בפ' אמור פכ"א פי"ד כתוב בכ"ג אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח ואע"ג דעל גרושה וחללה וזונה כבר מוזהרים כל הכהנים וגם כ"ג בכלל אבל כבר מפרש הגמ' קידושין דף ע"ז דכפל אזהרה בגרושה וחללה וזונה בכ"ג בא ללמד שבזמן שיקרה שיהיו כל האסורין אלו בעשה אחת בזה הסדר שבתחילה תתאלמן ואח"כ תתגרש ואח"כ תתחלל ואח"כ תעשה זונה ובא עליה כ"ג שחייב על ביאה אחת ד' מלקיות והתשובה על זה דהיאך לוקין כיון דהוי לאו שבכללות עי' בסה"מ מל"ת קס"א וגם החינוך ואה"מ מצ' רע"א והדה"מ שער ב' פקע"ג והמצה"ש מצ' רע"ד דברו מזה ועי' בעיר מקלט מצ' רע"ד שכ' טעם הפלא למל"ת זו וגם עי' במעיי"ח דף צ"ד ע"א אות קנ"ג שמברר היטב את שיטת הרמב"ם והראב"ד והרהמ"ג בענין המנקות באיסורי כהונה וגם המנ"ח כתב איזה פרטי דינים במל"ת זו עי"ש, ומ"ש רבינו כ"ג לא ישא את האלמנה בין מן האירוסין כו' כן איתא במשנה יבמות נ"ט ע"א ומ"ש וכ"ג הוא בין נמשח בשמן המשחה כו' כן איתא בהוריות י"ב ע"ב וכ"פ הרמב"ם הל' א"ב פי"ז הל"א וגם היראים סי' רי"ג כתב את כל מ"ש רבינו במל"ת זו אלא הוסיף גם תולדה דרבנן וז"ל כל אשה שנתקדשה קידושין שצריכה גט מדרבנן ונתארמלה מהן אסורה לכ"ג מדרבנן:

מצוה קכה

פירוש א

כהן (א) גדול שבעל אלמנה לוקה כו', הטעם דמדוע לא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו במלה שלא נ"ל בס"ד בהקדים לברר את שיטת היראים ז"ל שהשמיט את המל"ת זו אע"ג שנימנית לכולן ז"ל הסה"מ מל"ת קס"ב החינוך ואה"מ מצ' רע"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רע"ה הזוה"ר מל"ת רס"ב אות ק"ד הדה"מ שער ב' פקע"ד דלפמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' אמור פכ"א פט"ו עמ"ש רש"י ז"ל ולא יחלל זרעו הא אם נשא אחד מן הפסולות זרעו הימנה חלל מדין קדושת כהונה דרש"י לא מפרש את הפסוק זה לאזהרה אלא לשלילת הן אמת שהמזרחי ז"ל עמד על הרמב"ן דמהיכי למד א"ז אבל עכ"פ הרמב"ן כתב בפי' דסובר בדעת רש"י כן ואם באמת סובר רש"י כן אז צ"ל דהי' לו איזה מקור לזה וא"כ י"ל דגם היראים ס"כ וע"כ השמיט את המל"ת זו, וא"כ ממילא שפיר י"ל כיון דיש שינוי למל"ת זו דלא הוי מל"ת לכ"ע ע"כ שינה רבינו את התחלתה לרמז על השינוי זה כדרכו כמו שכתבנו ריש מל"ת ע"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו מהם ברמב"ם הל' א"ב פי"ז וגם עי' במגלת ספר שכ' דברים עתיקים במל"ת זו:

מצוה קכו

פירוש א

כל (א) הבא על הערוה מן העריות כו', כ"כ רבינו ז"ל גם בקיצור הסמ"ג שלו אלא שם השמיט את הפסוק לא תעשו מכל התועבות האלה ולא הביא רק את הפסוק לא תקרבו וגם ברמזיו השמיט את הפסוק לא תעשו והלשון שכ' רבינו כאן היא ממש לשון הרמב"ם ז"ל הל' א"ב פכ"א אלא הרמב"ם כתב שנ' לא תעשו מכל חוקות התועבות ומלת חקות באמת ט"ס דבפ' אחרי פי"ח פכ"ו ליתא וע"כ שפיר השמיטו רבינו וכיון דמה שהביא הרמב"ם גם את הפסוק לא תעשו עכצ"ל דרצה לאשמעינן בזה שנכפלה המל"ת זו כמ"ש בסה"מ מל"ת שנ"ג וכ"כ החינוך מצ' קפ"ח א"כ י"ל דגם רבינו משום כוונה זו הביא את הפסוק לא תעשו אלא בקיצור הסמ"ג שלו וגם ברמזיו כיון דרצה לקצר ע"כ השמיט ולא הביא אלא את הפסוק שהיא עיקר הלאו דבספר' שהביא רבי' לא דרש את הלאו זה אלא מהפסוק לא תקרבו ומהטעם זה י"ל דגם הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת שנ"ג לא תקרבו דז"ל שלא לקרב בעריות בדברים המביאין לידי גילוי ערוה כגון חיבוק ונישוק ורמיזה וקפיצה שנ' אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה מפי השמועה למדו שזו אזהרה לקירוב המביאה לידי גילוי ערוה עכ"ל. אבל לכאורה ק"ל על מ"ש הרמב"ם ברמזיו ורמיזה וקפיצה דנראה דג"כ נכללו בלאו זה ולוקין עליה מה"ת הלא בחיבורו בהלכה ב' שם כתב וז"ל העושה דבר מחוקות אלו הרי הוא חשוד על העריות ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות או לשחוק עמה או להקל ראש ואפי' להריח בשמים שעליה או להביט ביפיה אסור ומכין למתכוין לדבר זה מכות מרדות כו' עכ"ל וכיון דסובר דעל רמיזה וקפיצה אין לוקין אלא מכות מרדות עכ"מ דסובר דאינו אסור אלא מדרבנן [ומטעם זה י"ל לא כתב בסה"מ מרמיזה וקפיצה כלום] וא"כ סותר מ"ש ברמזיו עם מ"ש בחיבורו, אבל אח"כ ראיתי שגם בפי' המשניות בסנהדרין פ"ז על המשנה הבא על הזכר כתב וז"ל וכן המשחק עם אחת מן העריות והקריצה בעין במתכוין להנאה כל זה אסור ומכין לעובר מלקות וכל אלו נכללין בשני לאוין נזכרים בתורה האחד זה שאמר הכתוב לא תקרבו לגלות ערוה כלומר הזהרו והתרחקו מן הדברים המקריבים ומביאים לגלות ערוה וכן פירשו ע"ה לא תקרבו לגלות ערוה והשני מה שנ' לבלתי עשות מחוקות התועבות אבל אין חייב כרת אלא על הביאה הנזכרת כמו שאמרי' על עצמן של תועבות ענוש כרת וכו' וכן אסור להריח בבשמים שעל הערוה וליהנות בראיית העין בצורתה במתכוין להנאה אבל אינו חייב ע"ז מלקות אע"פ שאמרו לא תנאף לא תהנה לאף לפי שאין לוקין מדרשה כו' עכ"ל

נראה בפי' שגם בפי' המשניו' סובר דרמיזה וקפיצה נכללו בלאו זה ולוקין עליו מה"ת וא"כ גם מפי' המשניות איכא סתירה למ"ש בחיבורו, אעכצ"ל דבחיבורו חזר ממ"ש בפי' המשניות כדרכו כמ"ש היד מלאכי כללי הרמב"ם סי' א' א"כ י"ל דגם ברמזיו כתב כפי מה שסובר בפי' המשניות אבל בסה"מ צ"ל דסובר כמו שסובר בחיבורו וע"ר לא דיבר שם מרמיזה וקפיצה כלום, ואחר שכתבנו את זה ראיתי בהרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מל"ת שנ"ג שג"כ עמד עמ"ש הרמב"ם ברמזיו מרמיזה וקפיצה אבל לא דיבר מהסתירה שכתבנו כלום וגם רבינו סובר דרמיזה וקפיצה אינו אסור אלא מדרבנן מדכ' וז"ל לפיכך אמרו חכמים שאסור לו לאדם לשחוק עם הנשים ולא לקרוץ בידיו ורגליו ולא לרמוז בעיניו כו' ורבינו לשיטתו שפיר כתב שאינו אלא מדרבנן כיון שדרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם בחיבורו כמ"ש הי"מ כללי הסמ"ג:

פירוש ב

ומה שלא התחיל רבינו את המל"ת זו במלת שלא נ"ל בס"ד כיון דבמל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל רבינו והרמב"ם סברו דהדרשה דספרא שהביאו דרשה גמורה היא ולא אסמכתא דלא תקרבו לגלות ערוה אזהרה שלא לקרב לעריות בדברים המביאין לידי גילוי ערוה כגון חיבוק ונישוק וע"כ מנאו את הפסוק זה למל"ת ואחריהם נמשך החינוך ואה"מ מצ' קפ"ח העי"מ מצ' ק"צ המצה"ש ומהר"ש מצ' קפ"ט, אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ סי' הנ"ל השיג על הרמב"ם וכתב שאין אזהרת לא תקרבו אלא בגילוי ערוה ממש והביא ראי ממה שאמר ר' פדת שבת דף י"ג ע"א לא אסרה תורה אלא קורבה של גילוי עריות בלבד ומדלא הקשה הגמ' על ר' פדת מהספרא הנ"ל הוכיח דדרשה דספרא אסמכתא בעלמא היא וגם עוד ראיות אחרות הביא על זה עי"ש וגם הזוהר הרקיע מל"ת י' אות י"א הביא ראי' ממ"ד הגמ' סוטה כ"ו ע"ב דרך איברים פריצותא היא ופריצותא מי אסר רחמנא וגם ביבמות דף ע"ו קאמר הגמ' על נשים המסוללות זו בזו פריצותא היא ומחמת ראיות הללו הסכים עם הרמב"ן עי"ש וגם עי' בהתרי"ג מצות של הבה"ג מובא במצות השם בסופו ותראה שג"כ השמיט את המל"ת זו מדלא הביא את הפסוק לא תקרבו לגלות ערוה כלל וא"כ עכצ"ל דגכ"ס כהרמב"ן ובאמת פליאה לי על הרמב"ן שדרכו להביא בהשגותיו את הבה"ג כשסובר כוותיה וא"כ מדוע לא דיבר במל"ת ז' מהבה"ג כלום וצ"ע וגם מהיראים והסמ"ק מוכח דסברו כהרמב"ן מדלא הביאו את המל"ת זו ובאמת הראיות של הרמב"ן והזוה"ר גדולים מאד.

אבל המגלת אסתר שם מדחה היטב את כל הראיות של הרמב"ן והזוה"ר הנ"ל וכשתעי' היטב בדבריו תראה דלפי מה שפירשו על הא דר' פדת רש"י בשבת שם ד"ה גילוי עריות

ותוס' שם ובע"ז י"ז ע"א ד"ה ופליגי באמת הראי' של הרמב"ן עדיין במקומם עומדים וא"כ י"ל דהרמב"ן ודכוותיה סברו הפשט בהא דר' פדת כרש"י ותוס' וע"כ לא מנאו את המל"ת זו אבל רבינו והרמב"ם ודכווייתו י"ל דסברו הפשט בהא דר' פדת כמ"ש המגלת אסתר וא"כ ממילא נסתרו הראיות של הרמב"ן והזוה"ר הנ"ל ע"כ מנאו שפיר את המל"ת זוגם הלב שמח שם מיישב היטב את שיטתם ועי' במעיי"ח דף ע"א ע"ב אות נ"ז מ"ש עליו. עכ"פ זה מוכח מהנ"ל דהמל"ת זו לא הוי מל"ת לכ"ע א"כ שפיר י"ל דמחמת שינוי זה לא התחיל רבינו את המל"ת זו במלת שלא כדרכו כשיש איזה שינוי כהנ"ל ריש מל"ת ע"ז כמובן, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' א"ב פכ"א וכ"ה ולהלכה עי' טוש"ע אה"ע סי' כ"א עד סי' כ"ד וגם עי' במגלת ספר מל"ת קכ"ו ונר מצוה סי' י' אות קס"ב כי כתבו דברים עתיקים במל"ת זו והטעם של המל"ת זו עי' רמב"ן ור' בחיי פ' אחרי ועיר מקלט סי' הנ"ל.

מצוה קכז

פירוש א

מכלל (א) שנאמר וכל בהמה כו', כל מ"ש רבינו ז"ל מריש מל"ת זו עד ד"ה לפי"ז הא דגרסינן בת"כ כתב גם הרמב"ם ז"ל הל' מ"א פ"ב הל"א ותחת שכ' הרמב"ם וכ"ש שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בה סימן כלל כתב רבינו ואין צ"ל אותם שאין בהן סימן כלל אבל זה טעמא בעי דמדוע לא הזכיר רבינו גם חיה טמאה כמו שהזכיר הרמב"ם שני פעמים נהי די"ל דנכלל במלת אותם שכ' רבינו אעפ"כ הי' לו להזכיר בפירוש כיון דאיכא למטעי דמלת אותם לא קאי אלא על בהמה טמאה שדיבר למעלה וגם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו לא הזכיר מחיה כלום וזה צ"ט, ואי"ל דרבינו באמת סובר דלא קאי המל"ת זו אלא על בהמה טמאה כיון דרש"י ז"ל פ' שמיני פי"א פ"ב כתב וז"ל זאת החיה מכל הבהמה מלמד שהבהמה בכלל חיה והיא מהספרא שם פרשתא ב' וז"ל זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ מלמד שבהמה בכלל חיה מנין שאף חיה בכלל בהמה ת"ל זאת הבהמה וגו' וגם הגמ' חולין דף ע"א ע"א ג"כ יליף מזאת החיה דחיה בכלל בהמה לסימנים ומה של"כ רש"י גם א"ז שהחיה בכלל בהמה כבר מתרץ המזרחי שם וכיון דנראה בפי' דלכ"ע חיה בכלל בהמה במל"ת זו א"כ בודאי צ"ט דמדוע השמיט רבינו חיה, ואי"ל כיון דהגמ' שם יליף מזאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה שבהמה בכלל חיה אלמא דחיה הוי יותר מפורש בקרא מבהמה כיון דעל בהמה צריך עוד לימוד שנכלל' בחיה וע"כ סובר רבינו דסגי במה דנקט בהמה כיון דממילא ידעינן חיה מזה במכ"ש דגם זה ליתא דהב"י יו"ד סי' ע"ט על מ"ש הטור וחיה בכלל בהמה כתב וז"ל

אע"ג דבפ' שמיני כתוב זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה ודרשו חכמז"ל בחולין ע"א מלמד שבהמה בכלל חיה ורבינו כתב שחיה בכלל בהמה משום דאייתי רבינו קרא דכל מפרסת פרסה כו' בבהמה אותה תאכלו הוצרך לכתוב חיה בכלל בהמה עכ"ל וכיון דרבינו ג"כ הביא את הקרא דכל מפרסת פרסה א"כ טפי הי' לו להביא חיה כמ"ש הב"י ומכ"ש לפמ"ש הפרישה שם בטעמא דהטור דכיון דהביא את הפסוק וכל בהמה מפרסת דפ' ראה פי"ד פ"ו ושם כתיב וזאת הבהמה אשר תאכלו ודרז"ל מזה דחיה בכלל בהמה ע"כ כתב גם הטור דחיה בכלל בהמה עי"ש שנתן טעם לשבח דמדוע באמת לא נקט הטור את הפסוק דפ' שמיני וא"כ לפי"ז כיון דרבינו ג"כ נקט את הפסוק דפ' ראה וכל בהמה וגו' א"כ טפי הוה למינקט חיה מבהמה ולא להשמיט לגמרי והרמב"ם באמת גם בסה"מ מל"ת קע"ב נקט חיה אלא ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע השמיט חיה אבל ברמזיו דריש הל' מ"א נקט גם חיה וכן נקטו ז"ל היראים סי' ק"ל החינוך המצה"ש מצ' קנ"ד הזוה"ר מל"ת קכ"ג אות מ"ט המעיי"ח דף נ"ט ע"ב אות מ"ח אבל הסמ"ק סי' ר"ו והעיר מקלט מצ' קנ"ו ואלה המצות מצ' קנ"ד לא נקטו חיה וא"כ גם עליהם קשה אלא על רבינו י"ל דסמך עמ"ש במ"ע נ"ט וז"ל אין לך בכל בהמה וחיה שבעולם שמותרת באכילה חוץ מעשרה המינין המנויין בתורה כו' עי"ש אבל עליהם באמת קשה וצ"ע:

פירוש ב

אבל לכאורה צ"ט מדוע לא התחיל רבינו את המל"ת זו במלת שלא ועוד ק"ל מדוע דיבר כאן מהעשה כלל והקושיא זו באמת על כל המוני מצות קשה כיון דכולם דברו במל"ת זו גם מהעשה ותו יש לדקדק ברבינו דאפי' כשרצה להזכיר את העשה מאיזה טעם שיש לו אעפ"כ הי' לו מתחלה לדבר מהל"ת ואח"כ מהעשה מדוע דיבר מהעשה תחילה, ונ"ל בס"ד דקושיא חדא מתורצת בחברתה דהמקור להמל"ת זו מהספרא פ' שמיני פרק ג' ומהספרי פ' ראה ד"ה כל בהמה דז"ל הספרא אותה תאכלו אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה אין לי אלא בעשה [עי' זבחים דף ל"ד ע"א דיליף הגמ' מהספרא זה דלאו הבא מכלל עשה עשה] בל"ת מנין ת"ל הגמל והארנבת והשפן והחזיר מבשרם לא תאכלו אין לי אלא אלו בלבד שאר בהמה טמאה מנין ודין היא ומה אילו שיש בהם סימני טהרה הר"ז בל"ת על אכילתן ושאין בהם סימני טהרה אינו דין שיהו בל"ת על אכילתם נמצאו הגמל והארנבת והשפן והחזיר מן הכתוב ושאר בהמה טמאה מק"ו נמצא מצות עשה שלהם מן הכתוב ומצות לא תעשה שלהם מק"ו עכ"ל וכן איתא בספרי מובא בסה"מ סי' הנ"ל ומחמת הספרא זה כתב רש"י פ' שמיני פי"א פיח וז"ל מבשרם לא תאכלו אין לי אלא אלו שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מנין אמרת ק"ו ומה אלו שיש

בהם קצת סימני טהרה אסורות וכו' עכ"ל והרמב"ן ז"ל עה"ת שם ד"ה כל מפרסת פרסה כתב על הספרא ורש"י הנ"ל וז"ל אבל לפי דעתי אינה עולה כהוגן לפי סוגיית התלמוד שא"כ לא יהא לוקה על שאר בהמה טמאה שאינה באה אלא מדין ק"ו שאין מזהירין מן הדין וכך אמרו בת"כ באחותו שאסר הכתוב אחותו בת אביו או בת אמו והוצרך לרבות הכתוב אחותו שהיא בת אביו ובת אמו אע"פ שבא בק"ו ויש בה שם שתיהן לומר שאין מזהירין מה"ד כדאיתא ביבמות בפ' כיצד אבל הברייתא הזו או שהיא שנויה כדברי האומר עונשין מה"ד במס' סנהדרין או שאינה מתרצתא, והטעם במלקות שאר בהמה טמאה מפני שאמר הכתוב באיסור השפן מפני שאין מפריס פרסה ובחזיר מפני שאינו מעלה גרה א"כ כל שאינו מעלה גרה ומפריס פרסה הוא בשם האיסור הזה אין צורך לק"ו כלל עכ"ל ולכאורה צריך להבין מדוע כתב הרמב"ן מחמת הקושיא דאין מזהירין מה"ד דהברייתא דספרא אינה מתרצתא הלא מהטעם שאין מזהירין מה"ד מלקות היא דליכא אבל איסור לאו באמת איכא ודילמא לא יליף הספרא את המל"ת זו מק"ו אלא לענין איסור לאו גרידא ולא לענין מלקות וגם במזרחי שם ראיתי שמתרץ את קושיית הרמב"ן על דרך זה וא"כ דברי הרמב"ן צריכים ביאור, אבל כפמ"ש הקרבן אהרן על הספרא שם שפיר יש להבין את הרמב"ן דז"ל ודברים אלו אין להם טעם כלל דבאיסור אין תוספת כלל דהדבר האסור הוא אסור בין שיהי' איסורו מעשה או מלא תעשה ואין תוספת אלא בעונש האיסור אשר נרצה ללמוד וא"כ ל"ת אינו מוסיף באיסור אלא מוסיף עונש וכיון דאין עונשין מה"ד עדיין הקושיא במקומה עומדת דמאי אהני ליה הק"ו אחר דאסור הוא בלא עונש ואסור הוא גם עתה בלא עונש כו' עכ"ל וא"כ י"ל דגם הרמב"ן סובר כמ"ש הק"א וע"כ שפיר כתב דהברייתא דספרא או דשנויה כדברי האומר עונשין מה"ד או שאינה מתרצתא כמובן. אבל עדיין צריך להבין דהיאך כתב הרמב"ן דהברייתא דספרא אתיא כמ"ד דעונשין מה"ד הלא הברייתא זו היא סתם ספרא ובסנהדרין פ"ו ע"א איתא דסתם ספרא ר' יהודא ושם דף נ"ד ע"א קאמר הגמ' דר' יהודא סובר דאין עונשין מה"ד בשלמא בהספרי הנ"ל שפיר י"ל כתירוצו של הרמב"ן [דבספרי ג"כ צ"ל כתירוצו של הרמב"ן כיון דכותב ג"כ כלשון הספרא ממש] כיון דסתם ספרי ר' שמעון כדאיתא בסנהדרין פ"ו ע"א ור"ש באמת סובר דעונשין מה"ד כדאיתא דף ע"ד ע"א שם תניא רשב"י אומר כו' וסתם ר"ש רשב"י כמ"ש רש"י שבועות ב' ע"ב ד"ה משמו אבל בהספרא היכי כתב הרמב"ן כן, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה ל"ק מידי כיון דבסנהדרין נ"ד ע"א איכא שני דיעות אליבא דר' יהודא לחד דעת סובר עונשין מה"ד וא"כ י"ל דהרמב"ן במ"ש כדברי האומר עונשין מה"ד במס' סנהדרין באמת על הדיעה זו דדף נ"ד כיון ומ"ש

הרמב"ן אח"כ או שאינה מתרצתא את זה כתב אליבא דהאי דיעה דר' יהודא סובר דאין עונשין מה"ד וגם יש להבין בזה דמדוע לא דיבר הרמב"ן מהספרי כלום רק על הספרא הקשה דאין מזהירין מה"ד די"ל כיון דסתם ספרי ר"ש ע"כ על הספרי באמת ל"ק מידי כהנ"ל אלא רק על הספרא הקשה לפום האי דיעה דר' יהודא סובר דאין עונשין מה"ד וא"כ עולים דברי הרמב"ן יפה ודו"ק:

פירוש ג

אבל ראיתי במזרחי ז"ל פ' שמיני שם שהקשה על הרמב"ן קושיא גדולה דהיאך מתרץ דהברייתא דספרא שנויה כדברי האומר עונשין מה"ד הלא בגמ' מכות דף י"ז ע"ב איתא דאפי' למ"ד דעונשין מה"ד אין מזהירין מה"ד וא"כ עדיין נשאר' קושיתו של הרמב"ן שהתחיל להקשות על הספרא דאין מזהירין מה"ד, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הרמב"ן כך דהרהמ"ג ז"ל הל' מ"א פ"ב הל"א ג"כ הקשה את קושיית הרמב"ן על הספרא דאין מזהירין מה"ד ומחדש כלל חדש בזה דדוקא היכא דבלא ק"ו לא ידעינן שום איסור לזה הלימוד שם אמרינן אין מזהירין מה"ד אבל היכי דבלא ק"ו יש איסור עשה אז באמת ילפינן מן הדין עונש מלקות ולא אמרינן אין מזהירין מה"ד וגם המזרחי מתרץ כן וכבר דברו האחרונים ז"ל אריכות מכלל זה המל"מ והשעה"מ שם המוצל מאש סי' כ' הנר מצוה ספרדי סי' י' אות פ' הגור ארי' והט"ז עה"ת פ' שמיני שם הפחד יצחק כלל אין עונשין מה"ד והמלא הרועים ח"ב ריש אות ע', אבל המל"מ שם כתב על הרהמ"ג וז"ל ודע שראיתי לרבינו במנין המצות מל"ת קע"ב שכ' דמה שלוקה על אכילת בהמה שיש לה שני סימני טומאה אף שהוא מק"ו משום דק"ו זה הוא גילוי מלתא בעלמא דומיא דבתו מאנוסתו יע"ש וזה סותר דברי הרהמ"ג הללו מדאיצטריך להאי טעמא עכ"ל ולכאורה באמת קשה על הרהמ"ג היאך נעלם ממנו דהרמב"ם בסה"מ ל"ס את כללו ותו מדוע באמת לא מתרץ הרהמ"ג מעצמו כמו שמתרץ הסה"מ דגילוי מלתא בעלמא הוא בשלמא המזרחי מתרץ שפיר כמו שמתרץ הרהמ"ג כיון דסותר תחלה דאין זה גילוי מלתא [אלא גם על המזרחי פליאה לי מה יענה על הסה"מ וגם על החינוך מצ' קנ"ד שכתבו בפי' דהוי גילוי מלתא וצ"ע] ע"כ מתרץ כמו שמתרץ הרהמ"ג אבל הרהמ"ג דלא דיבר מהא דגילוי מלתא כלום באמת קשה כהנ"ל, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הרהמ"ג דהברטנורה ז"ל עה"ת פ' שמיני ד"ה מבשרם לא תאכלו כתב על רש"י הנ"ל וז"ל ואע"פ שאין מזהירין מה"ד גילוי מלתא בעלמא הוא דהא מי שאין לו שום סימן טהרה הוא בכלל מי שחסר לו אחת מהם ואמנם הוצרך להוכיח מק"ו משום דפרט לך הכתוב אלו הד' ארנבת שפן גמל חזיר אי נמי מקרי גילוי מלתא משום שכבר נאסרו מעשה דואותה תאכלו דמשמע

את שיש לה שני סימנין תאכלו הא את שאין לו שני סימנין לא תאכלו והוה ליה לאו הונא מכלל עשה עכ"ל וא"כ י"ל דהרהמ"ג סובר כתירוצו הב' של הברטנורה ואז באמת דברי הרהמ"ג עם דברי הסה"מ חדא מלתא היא כמובן. וכיון שזכינו בס"ד שתירוצו של הרהמ"ג עולה יפה נחזור לתרץ את הרמב"ן דהמוצל מאש סי' כ' כתב על תירוצו של הרהמ"ג וז"ל וזה קשה טובא דהרי בעדים זוממין שאמרו כאשר זמם ולא כאשר עשה ואמרינן בגמ' מכות דף ה' שהי' בדין עשה מק"ו דזמם אלא דאין עונשין מה"ד ולכן אמרו הרגו אין נהרגין והשתא לפי דברי הרהמ"ג דאם יש לאו אפי' שהוא מכלל עשה מזהירין מה"ד הרי בעדים זוממין יש לאו מפורש דלא תענה ונראה לומר דלא אמרו הרהמ"ג ז"ל אלא לענין מזהירין אבל לא לענין עונשין מה"ד עכ"ל וממילא לפי הקדמה זו עולים דברי הרמב"ן יפה דלכאורה יש לדקדק בהרמב"ן דמדוע כשהתחיל להקשות על הספרא הקשה מאין מזהירין מה"ד ובתירוצו אבל הברייתא זו כו' נקט עונשין מה"ד מדוע לא קאמר גם בתירוצו או שהוא שנויה כדברי האומר מזהירין מה"ד וע"כ נ"ל בס"ד דהרמב"ן באמת ג"כ סובר כתירוצו של הרהמ"ג וכמו שסובר המצ"מ בדעת הרהמ"ג דדוקא לענין מזהירין מה"ד כתב את כללו ולא לענין עונשין מה"ד והכי הקשה הרמב"ן על הספרא הלא אין מזהירין מה"ד ואת"ל כתירוצו של הרהמ"ג וכמו שסובר המצ"מ בדעתו ואז באמת הקושיא מהא דאין מזהירין מה"ד ל"ק אבל עדיין נשארה הקושיא מהא דאין עונשין מה"ד ועל זה משני הרמב"ן דהברייתא זו שנויה כדברי האומר עונשין מה"ד וממילא ל"ק קושיית המזרחי מגמ' דמכות דאף דעונשין מה"ד אין מזהירין מה"ד כיון דעל אין מזהירין מה"ד באמת יש לנו תירוצו של הרהמ"ג ודו"ק, ואל תשיבנו ממה דכ' המל"מ הנ"ל דהרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שורש ב' ל"ס כתירוצו של הרהמ"ג די"ל דאע"ג דבהשגותיו ל"ס כן אבל בחיבורו עה"ת ס"כ כי כמה פעמים מצינו שבחיבורו עה"ת ל"ס כמו שסובר בהשגותיו כידוע למי שלמד בהם:

נמצא לפי הנ"ל י"ל שגם רבינו והרמב"ם וכל המוני מצות הנ"ל סברו כתירוצו של הרהמ"ג אלא הם לא סברו כהמצ"מ אלא סברו כהמזרחי דאין חילוק בין אין מזהירין מה"ד לאין עונשין מה"ד מובא בשעה"מ הל' מ"א פ"ב ועל הצ"ע שהניח השעה"מ על המזרחי דמה יענה על הקושיא של המצ"מ מגמ' דמכות י"ל דשער התירוצים לא ננעלו וכיון שסברו על קושיית הרמב"ן כתירוצו של המזרחי א"כ י"ל כיון דליכא למידע שגם בבהמות וחיות טמאות שאין בהם סימן טהרה כלל איכא ל"ת על אכילתם אלא א"כ ידעינן מתחלה שיש בהם איסור עשה דאי לא ידעינן מהעשה תחלה ליכא למילף את הל"ת מק"ו מחמת קושיית הרמב"ן כיון דהילפותא של הל"ת לא לענין איסור גרידא

קאי אלא לענין מלקות כהנ"ל מחודש ב' בשם הקרבן אהרן וכיון דצריך למידע תחלה מהעשה ע"כ הביא רבינו תחלה את העשה וע"כ לא התחיל את המל"ת זו במלת שלא וגם כל השאר מוני מצות הנ"ל מהטעם זה הביאו את העשה ודו"ק, ומה שהניח המנ"ח בצ"ע על החינוך במל"ת זו עי' מהר"ם שיק מצ' קנ"ה שמיישבו שפיר:

מצוה קכח

פירוש א

האוכל (א) כזית מבשר עוף טמא כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' מ"א פ"ב הל"ד וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קע"ד היראים סי' קל"א הסמ"ק סי' ר"ז הזוה"ר מל"ת קכ"ד אות מ"ט החינוך האה"מ מצ' קנ"ז העי"מ מצ' ק"ס המעיי"ח דף ס' ע"ב אות נ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' קנ"ח, ומה שלא התחיל רבינו ז"ל את המל"ת זו וגם את כל המל"ת של הלכות איסורי מאכלות במלת שלא באמת טעמא בעי וצ"ע, והפרטי דינים של המל"ת זו עם סימני עוף טמא כתב רבינו לקמן במ"ע ס' ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' פ"ב, ודע שהרמב"ן ז"ל בסוף סה"מ בתוספותיו על המל"ת שלא מנה הרמב"ם אות ו' הוסיף עוד אזהרה בעופות שלא לאכול הצפור ששחטו אותה לטהרת המצורע והטעם דמדוע לא מנאוה רבינו והשאר מוני מצות עי' במגלת אסתר שם ולענין חצי שיעור במל"ת זו עי' מנ"ח ומהר"ם שיק סי' הנ"ל שדברו אריכות בזה:

מצוה קכט

פירוש א

האוכל (א) כזית מדג טמא כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קע"ג היראים סי' קל"ה הסמ"ק סי' רי"א הזוהר מל"ת קכ"ג אות מ"ט החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' קנ"ו העי"מ מצ' קנ"ט המעיי"ח דף ס' ע"ב אות נ"ד, והפרטי דינים והסימני דגים כתב רבינו במ"ע ס' ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' פ"ג וגם עי' במנ"ח שכ' בשם הפר"ח דגם חיות הים שרי בסימני דגים:

מצוה קל

פירוש א

חגב (א) טמא כו', כל מ"ש רבינו במל"ת זו הוא לשון הרמב"ם הלכ' מ"א פ"ב הל"ה ועל קושיית הלח"מ שם עי' במעיי"ח דף ס' ע"ב אות נ"ד, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קע"ה היראים סי' קל"ג החינוך האה"מ מצ' תע"א העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תע"ב הזוה"ר מל"ת ק"צ אות ע"ב אבל הסמ"ק מנה שלא לאכול חגבים טמאים למל"ת בפ"ע בסי' ר"ח

ושלא לאכול שרץ העוף ג"כ מנה בפ"ע בסי' ר"ט וכבר דיבר אריכות מזה הנר מצוה סי' י' אות פ"ג ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' פ"ה:

מצוה קלא

פירוש א

האוכל (א) כזית משרץ הארץ כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' מ"א פ"ב הל"ו אלא רבינו השמיט כמה דברים מלשונו עי' רהמ"ג ולח"מ שם, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קע"ו היראים סי' קל"ד הסמ"ק סי' ר"י הזוה"ר מל"ת קצ"א אות ע"ב החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' קס"ג העי"מ מצ' קס"ה ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' פ"ד וגם עי' במהר"ש מ"ש על רבינו בזה:

מצוה קלב

פירוש א

האוכל (א) כזית משרץ המים כו', במל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת קע"ט ג"כ מנה כרבינו והאריך שם לברר את הא דלאו שבכללות שכ' רבינו וגם בחיבורו הל' מ"א פ"ב הלי"ב כתב מזה וכן מנאו הסמ"ק סי' רי"ב החינוך האה"מ מצ' קס"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' קס"ה אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שורש ט' השיג על המנין זה וסובר שהלאו זה אינו מיוחד על שום שרץ אלא הוא מן הלאוין הכוללים שאין לוקין עליהם כמו לא תאכל כל תועבה ואזהרת שרץ המים סובר הרמב"ן דנכלל בהלאו דדגים טמאים בהפסוק וכל אשר אין לא סנפיר וגו' דפ' שמיני פי"א פ"י וגם נכפלה במשנה תורה פ' ראה עי"ש שהאריך בראיות וקושיות וגם הרהמ"ג הלכה הנ"ל דיבר מזה אבל המגלת אסתר והלב שמח בשורש ט' שם מיישבו היטב את הרמב"ם מהשגותיו של הרמב"ן ועי' בזוהר הרקיע מל"ת ק"צ אות ע"ב ובמעיי"ח דף ס"א ע"א אות ס"ח ובנר מצוה סי' י' אות פ"ה שמבררו היטב את השיטות של המל"ת זו אבל לא כתבו מזה שגם מהיראים סי' קל"ה נראה בפי' דסובר כהרמב"ן, ודבר פלא ראיתי ברבינו ברמזיו שכ' וז"ל שלא לאכול שרץ המים שנ' וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו כו' וזה דלא כמ"ש בחיבורו כאן וצ"ע:

ומ"ש רבינו ואע"פ שלאו שבכללות אין לוקין עליו כו' עי' במרש"ל בביאורו כאן מ"ש ע"ז, ומ"ש רבינו אמר שמואל קישות שהתליעה באביה כו' כן איתא בחולין ס"ז ע"ב והא דרב פפא ג"כ שם דף נ"ח ע"א, ומ"ש רבינו ופי' רבינו שלמה שכיון שמהלכת התולעת כו' כ"כ רש"י בחולין שם [אלא דבר פלא ראיתי ברש"י דבדף נ"ח ע"א ד"ה אסורה כתב וז"ל אבל התליעה בתלוש לאו שורץ הוא עד דנפיק מיניה ומהלך על גבי קרקע ובדף

ס"ז ע"ב ד"ה באביה כתב וז"ל אבל התליעה לאחר מכאן מותרת עד שתצא לאויר עכ"ל ולא כתב מהא דבעינן שיהלך על גבי קרקע וצ"ע] ונ"ל שרבינו כיוון במה שהביא את רש"י למ"ש התוס' שם ד"ה דיקא נמי שמדייק מלשון רש"י כמו שמדייק הרא"ש שם מלשון דכיון דמהלכת בתוך הקישות כו' שכ' רש"י דסובר דאלו היתה במקום צר שא"א לה להלך לא מיתסרי עי' במעדני י"ט שם אות תע"ו וכ"כ הגמ"יי הל' מ"א פ"ב אות ד' בשם מהר"ם וכן נראה מהש"ג סוף פ' אלו טריפות אות א', אבל הח' הרמב"ן והרשב"א שם הסכימו שאע"פ שהחור קטן ואין השרץ יכול להלוך בו אסור וכ"כ בשמם הרהמ"ג וגם הר"ן שם חולק על רש"י אבל הב"י יו"ד סי' פ"ד פסק להתיר וכן קבע להלכה בש"ע שם אבל הש"ך שם ס"ק י"ט דעתו להחמיר ומ"ש הש"ך דלא ידע דמהיכא נראה שדעת רש"י להתיר כבר עמד הפלתי שם סק"ה ע"ז אבל לדינא גם הפלתי הסכים עם הש"ך, ומ"ש רבינו הני תמרי שהתניעו לבתר תריסר ירחי שתא שרו כו' כן איתא בחולין שם אבל הרא"ש פ' אלו טריפות סי' נ"ג הקשה ע"ז דאמאי שרו דילמא גדלו במחובר ושרץ שמת אסור ותירץ בשם הראב"ד ז"ל דמה דקאמר דאינו מתקיים י"ב חודש ר"ל דאחר י"ב חודש אין בו לחות כלל והויא כעפרא בעלמא ודייק כן מלישנא דקאמר אינו מתקיי' ולא קאמר אינו חי. ומ"ש רבינו ויש להחמיר כדבריהם כו' כאשר בארנו למעלה כו' לכאורה ק"ל על זה הלא למעלה הוכיח רבינו להיפוך דלא כשמואל אבל כבר עמד המרש"ל בביאורו כאן על זה ומישבו היטב עי"ש ול"נ בס"ד בכוונת רבינו דלמעלה כתב רבינו וז"ל וסובר שברייתא שמתרת בתלוש ושאוסרת בתולעת שבזיתים בעודן מחוברין בעיקרי זיתים כעין דבריו של שמואל עכ"ל וכ"כ התוס' שם ד"ה דייקא וז"ל אע"פ שהש"ס עושה כאן דיוק מן הברייתא דלא כשמואל היינו לכאורה אבל לשמואל נמי יש ליישב ולפרש דתולעת שבעיקרי זיתים היינו שבזיתים בעודן מחוברין בעיקרן כו' עכ"ל אלמא דפירושו של רבינו לפרש את הברייתא כשמואל הוא ממש כפירושו של התוס' וע"כ כתב רבינו שפיר כאשר בארנו למעלה כמובן, ומ"ש רבינו ויש להחמיר כדבריה' כו' עי' יש"ש חולין סי' ק"א מ"ש ע"ז כי כדבריו פסק גם הב"י וקבע להלכה בש"ע סי' הנ"ל:

מצוה קלג

פירוש א

האוכל (א) כזית מבשר בהמה שמתה כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"פ הסמ"ק סי' ר"ב החינוך ואה"מ מצ' תע"ב [עי' באה"מ שפרט את הששה נבילות שהם נבילות מחיים וכתב כמה נפ"מ גם לבזהמ"ז] העי"מ המצה"ש ומהי'"ש מצ' תע"ג והפרטי דינים שכ' רבינו מהם גם בהרמב"ם הל' מ"א פ"ד ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' ט"ו ט"ז:

מצוה קלד

פירוש א

אוכל (א) כזית מבשר בהמה כו' שנטרפה לוקה כו', מ"ש רבינו ז"ל מריש מל"ת זו עד ד"ה המעמיד חלב הוא ממש לשון הרמב"ם הל' מ"א פ"ד הל"ו עד הל' ט"ז ועי' בנושאי כליו שם ותבין גם כאן, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קפ"א היראים סי' קמ"ג הסמ"ק סי' ר"א החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ע"ג העי"מ מצ' ע"ד הזוהר מל"ת ע"ה אות ל' המעיי"ח דף כ"ט ע"ב אות א', ודבר פלא ראיתי בסה"מ שכ' וז"ל אבל הבהמה וחיה שיתחדש בה אחת מן הטרפיות המקובלות הנה אכילתה אסורה ואפי' נשחטה כראוי ומי ששחטה שחיטה כשרה ואכל מבשרה לוקה מדרבנן עכ"ל הלא בחיבורו הלכה הנ"ל כתב דליקה מה"ת אבל כבר עמד על זה הזוהר הרקיע סי' הנ"ל וכתב דבחיבורו חזר ממ"ש בסה"מ וא"כ ק"ל על המצה"ש סי' הנ"ל דהיכי הלך בעקבותיו של הסה"מ וכתב דאין לוקין אלא מכות מרדות הלא החינוך כתב בפי' שלוקה מה"ת וצ"ע, וזה ל"ק היאך כתבו שלוקה מה"ת על לאו זה וכן כתב רבינו הלא במכות דף י"ח ע"א יליף הגמ' מפסוק זה דבשר קדשים שיצאו ממחיצתן ובשר פסח שיצא חוץ לחבורה או עיבור שהוציא את ידו קודם שחיטה והחזירה אותו אבר אסור משום בשר בשדה טרפה כדאיתא בחולין דף ס"ח ולוקין על כל הני כמ"ש הסה"מ והחינוך סי' הנ"ל וא"כ היאך לוקין גם משום טרפה הלא הוי לאו שבכללות דכבר מתרצו הרמב"ם והרמב"ן בסה"מ שורש ט' דמדוע לא הוי לאו שבכללות וגם התוס' במכות שם ד"ה וללקי כתב טעם לשבח על זה אלא מתוס' יומא דף ל"ו ע"ב ד"ה בלאו דנבילה נראה סתירה למ"ש התוס' במכות כיון דשם סובר דלאו דבשר בשדה טרפה לענין קדשים ועיבור שהוציא את ידו באמת הוי לאו שבכללות וגם המעיי"ח סי' הנ"ל דיבר מזה אבל המר"ם שיק סי' הנ"ל מתרץ את זה יפה עי"ש, ומה שתמה הפ"ד בד"מ ח"ג דף ס"ח ע"ב על הרמב"ם במל"ת זו עי' במעיי"ח שמתרצו וגם עי' בנר מצוה סי' י' אות פ"ט מ"ש במל"ת זו וגם עי' בתו' עה"ת פ' משפטים ד"ה ובשר בשדה טרפה נזכ' טעם חדש דמדוע צותה התורה ליתן את הטרפה לכלבים, והפרטי דיני טרפה כתב רבינו במ"ע ס"ג:

מצוה קלה

פירוש א

נאמר (א) בשור הנסקל כו', מפשטות לשון רבינו ז"ל נראה דהברייתא דפסחים דף כ"ב ע"ב שהביא לפת מולא יאכל את בשרו שאסור באכילה ובהנאה ועל זה באמת ק"ל הלא בהברייתא שם איתא דילפת איסור הנאה מבעל השור נקי ומחמת זה הקשה הגמ' על

חזקי' ור' אבהו כמ"ש רש"י שם וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר הפשט בגמ' במה דמשני לעולם לא יאכל איסור אכילה ואיסור הנאה משמע ובעל השור נקי להנאת עורו הוא דאתא דהגמ' הכי משני לעולם גם חזקי' ור' אבהו סברו כהדרשה דברייתא דלא יאכל את בשרו בא ללמד שאם שחטו לאחר שנגמר דינו שאסור אלא בזה פליגי על התנא דברייתא דהם ילפי איסור הנאה ג"כ מלא יאכל את בשרו כיון דסברו דלא יאכל איסור אכילה ואיסור הנאה משמע ובעל השור נקי צריכי לחצי כופר כר"א או לדמי ולדות כר"ע דב"ק דף מ"א ע"ב והתנא דברייתא כיון דלא סובר כוותייהו בזה דלא יאכל איסור אכילה ואיסור הנאה משמע ע"כ יליף איסור הנאה מבעל השור נקי דליכא למימר הפשט במה דמשני הגמ' לעולם לא יאכל איסור אכילה ואיסור הנאה משמע כו' דכוונת הגמ' דהתנא דברייתא גופא סובר כן כיון דתנא דברייתא קאמר בפי' דיליף איסור הנאה מבעל השור נקי אעכצ"ל הפשט בגמ' כמו שכתבנו וממילא עולים דברי רבינו ז"ל יפה כיון דרבינו סובר כחזקי' ור' אבהו דלא יאכל גם איסור הנאה משמע ע"כ לא הביא מהדרשה דברייתא אלא מה שדרשה מלא יאכל את בשרו שאם שחטו לאחר שנגמר את דינו שאסור והשמיט מה שילפת מבעל השור נקי שאסור בהנאה כיון דסובר כחזקי' ור' אבהו א"כ מלא יאכל גופא ידעינן א"ז כמ"ש הגמ' שם ולזה כיוון רבינו במ"ש שאסור באכילה ובהנאה כמו שדורש שם כוונתו כמו שדורש שם הגמ' אליבא דחזקי' ור' אבהו ודו"ק:

ומה מאד יש להבין בס"ד בהנ"ל את רש"י פ' משפטים פכ"א פכ"ח שהביא את כל הדרשה דברייתא הנ"ל דמולא יאכל את בשרו ילפינן שאם שחטו לאחר שנגמר דינו שאסור באכילה ומבעל השור נקי ילפינן שאסור בהנאה ולכאורה קשה הלא לפי מסקנת הגמ' פסחים וקידושין נ"ו ע"ב ילפינן גם איסור הנאה מולא יאכל את בשרו ומבעל השור נקי ילפינן חצי כופר או דמי ולדות וגם הברטנורה ז"ל עה"ת שם כבר הרגיש בזה ותירץ וז"ל ורש"י נקט בכאן הדרשה הפשוטה הכוללת לאסור כל הנאות כולם כדאמרינן יצא פלוני נקי מנכסיו עכ"ל אבל לא זכיתי להבין דלפי דבריו מה הקשה הגמ' פסחים על חזקי ור' אבהו וגם מה הקשה הגמ' קידושין והשתא דנפקא לן איסור אכילה ואיסור הנאה תרווייהו מלא יאכל האי בעל השור נקי למאי אתא כו' מדוע לא נאמר דאתא לאסור כל הנאות אעכצ"ל דמלא יאכל גרידא ג"כ ידעינן לאסור כל הנאות וא"כ הדרא הקושיא על רש"י אבל לפי פשטינו הנ"ל י"ל דרש"י נקט את הדרשה דתנא דברייתא אע"ג דלא פסקינן כן כדרכו בקודש למינקט בפירושו עה"ת כידוע אבל אי הוה הפשט בגמ' דעל הברייתא גופא משני כן אז הי' קשה על רש"י דמדוע לא נקט כמסקנת הגמ' בהברייתא אע"כ מוכח דגם רש"י סובר הפשט בגמ' כהנ"ל אליבא דרבינו כמובן. ועי'

במזרחי שם שכ' על מ"ש רש"י בהנאה מנין ת"ל בעל השור נקי וז"ל כדתניא בפ' דו"ה דלית ליה הא דר' אבהו דאמר כ"מ שנאמר לא יאכל אף איסור הנאה במשמע אבל לר' אבהו צ"ל דבעל השור נקי מיבעי ליה לחצי כופר כו' עכ"ל והט"ז ז"ל עה"ת שם כתב ע"ז וז"ל ותימא עליו דאדרבא מבואר שם דתנא דברייתא אית ליה הא דר' אבהו ובעל השור נקי אתא להנאת עורו דמלא יאכל ה"א דוקא בשרו כמ"ש התוס' שם להדיא עכ"ל וגם הנר מצוה ז"ל סי' י' אות ע"ט הביא בשם גדולי אחרונים ז"ל ומהם הכנה"ג בנימוקיו על לשונות רש"י והרא"מ פ' משפטי' שהרבה להשיב על המזרחי ז"ל דמפשטות סוגיית הגמ' פסחים קידושין וב"ק מוכח דתנא דברייתא אית ליה דר' אבהו ולא אתא בעל השור נקי אלא להנאת עורו עי"ש אבל לפי פשטינו הנ"ל בסוגי' דפסחים באמת ל"ק על המזרחי מידי כיון די"ל דגם המזרחי הי' מפרש את רש"י כמו שפירשנו ודו"ק:

פירוש ב

ודבר פלא ראיתי בהיראים ז"ל סי' קמ"ב שכ' וז"ל תנן בקידושין בפ' האיש מקדש המקדש בשור הנסקל אינה מקודשת ואמרינן בגמ' מנ"ל דתניא ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסור באכילה א"כ למה נאמר ולא יאכל את בשרו מגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר דינו שאסור באכילה בהנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי מאי משמע בן זומא אמר כאדם שאמר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהן הניה של כלום עכ"ל וק"ל והיאך תפס כהדרשה דתנא דברייתא דיליף הנאה מבעל השור נקי ודלא כמסקנת הגמ' דפסחים וקידושין דלחזקי' ור' אבהו גם איסור הנאה מלא יאכל את בשרו ילפינן וצ"ע, ועי' בסה"מ מל"ת קפ"ח וגם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת קפ"ח ובחינוך ואה"מ מצ' נ"ב ובעי"מ מצ' נ"ג ובזוה"ר מל"ת ע"ד אות כ"ט ותראה שלא דברו במל"ת זו רק מאיסור אכילה ולא כתבו גם מאיסור הנאה כמ"ש רבינו וגם המצות השם מצ' נ"ב כתב וז"ל שלא לאכול וליהנות משור הנסקל כו' וזה באמת טעמא בעי וצ"ע, אבל בחיבורו הל' מ"א פ"ד הלכ"ב כתב הרמב"ם גם מאיסור הנאה כמ"ש רבינו וגם כתב וז"ל שכיון שנגמר דינו לסקילה נאסר ונעשה כבהמה טמאה וגם רבינו בקיצור הסמ"ג שלו כתב א"ז אלא תחת בהמה טמאה כתב כמו נבלה וכבר עמד הנתיבות עולם על זה וכתב דיש נפ"מ דלפי מה שפסק הרמב"ם שם הלכה י"ז דבשר נבילה עם בשר בהמה טמאה אין מצטרפין א"כ להרמב"ם דמשוה ליה טמאה מצטרף עם טמאה ואינו מצטרף עם נבילה ולרבינו הדין להיפוך וכיון שכן באמת ק"ל על רבינו דמדוע לא סובר כהרמב"ם ותו מדוע לא כתב גם בחיבורו כאן מזה וצ"ע, ודע דאע"ג דלא כתבו רבינו והרמב"ם את המל"ת זו רק בשור הנסקל לישנא דקרא נקטו אבל באמת גם

בחיה ועוף הדין כן כדאיתא במכילתא פ' משפטים פרשה י' ובגמ' ב"ק נ"ד ע"ב וכ"כ רש"י פ' משפטים וכ"כ החינוך ועי' בנ"מ סי' הנ"ל מ"ש ע"ז, ועל מה שהקשה המעיי"ח דף כ"ג ע"ב אות כ"ח על הרמב"ם במל"ת זו עי' מהר"ם שיק מצ' נ"ב:

מצוה קלו

פירוש א

לא (א) תאכל הנפש עם הבשר מפרש כו', המציין מציין מלת מפרש שכ' רבינו ז"ל על גמ' חולין דף ק"ב ואמת אתו דבעמוד ב' שם א"ר יוחנן לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי וגם רשב"ל מודה לזה, אבל לכאורה עדיין צריך ביאור דהרהמ"ג ז"ל הל' מ"א פ"ה הל"א על מ"ש הרמב"ם ז"ל שם מפי השמועה למדו שזה שנאמר בתורה לא תאכל הנפש עם הבשר לאסור אבר שנחתך מן החי כו' כתב וז"ל ברייתא בפ' גיד הנשה ומציין המציין שם את כוונת הרהמ"ג על חולין דף ק"ב ע"ב אבל שם באמת ליתא ברייתא זו אלא מימרא דר' יוחנן הנ"ל איתא שם וע"כ נ"ל דהרהמ"ג כיוון על הברייתא דדף ק"א סוף ע"ב שם דמפרש ר' יוחנן דשניהן מקרא אחד דרשו ולפי פירושו מוכח דהברייתא זו סוברת דלא תאכל הנפש עם הבשר אזהרה על אבר מן החי כמ"ש רש"י בדף ק"ב ריש ע"א שם בד"ה לא תאכל, אבל לכאורה צריך להבין מדוע לא כתב הרהמ"ג את המקור של הרמב"ם ממימרא דר' יוחנן ורשב"ל דדף ק"ב ע"ב וצ"ל דיותר ניחא ליה להמציא מקור להרמב"ם מאיזה ברייתא מלהמציא ממימרא דאמוראי וא"כ אמאי לא כתב דמקורו מספרי פ' ראה דאיתא שם בפירוש לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי מה שא"כ בברייתא שהביא הרהמ"ג ליתא בפי' אלא ר' יוחנן מפרשה כן הרי הרמב"ם בסה"מ מל"ת קפ"ב באמת הביא את הספרי זה וא"כ אמאי לא מציין גם הרהמ"ג על הספרי זה וצ"ע, עכ"פ זה מוכח מהנ"ל דמהספרי וגם הברייתא דחולין דף ק"א ע"ב יש ללמוד דלא תאכל הנפש עם הבשר אזהרה על אבר מן החי וא"כ ק"ל על המציין של רבינו דמנ"ל הכרח שרבינו כיוון במלת מפרש על הא דר' יוחנן ורשב"ל הנ"ל דילמא כיוון על הברייתא והספרי הנ"ל וצ"ל דהמציין סובר דאי הוה כיוון רבינו על איזה ברייתא לא הוה כתב מלת מפרש אלא הוי כתב ותניא כיון דמלת מפרש לא שייך למימר אלא על מימרא דאמוראי כמובן. אבל לכאורה זה גופא טעמא בעי מדוע לא מציין רבינו בעצמו על הספרי הנ"ל בשלמא על הברייתא י"ל כיון דליכא בפי' בהברייתא כהנ"ל אבל מהספרי קשה וי"ל כיון דבספרי שם איתא דר' חנינא בן גמליאל חולק וסובר דלא תאכל הנפש עם הבשר זה דם מן החי [ועי' בסנהדרין דף נ"ט ע"ב דאיתא שם ת"ר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו זה אבר מן החי ר' חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי נראה

מברייתא זו דר' חנינא ב"ג אינו חולק על הת"ק אלא הוסיף עליו וזה לכאורה סתירה להספרי אבל אח"כ ראיתי בהיראים ז"ל סי' קל"ו שגירסתו בהבריי' דסנהדרין כגירסת הספרי דר' חנינא ב"ג חולק על הת"ק עי"ש] וכיון דבספרי יש פלוגתא בזה ע"כ לא מציין רבינו על הספרי אלא כתב מלת מפרש להורות שכיוון על הא דר' יוחנן ורשב"ל הנ"ל או אפשר כיוון גם על סתם גמ' פסחים דף כ"ב ע"ב והרי אבר מן החי דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר כו' וע"כ ל"כ רבינו בפי' מפרש בחולין כדרכו להזכיר גם את המסכתא כיון דכיוון גם על הא דפסחים כמובן:

ועי' בסה"מ סי' הנ"ל שכ' וז"ל ולשון ספרי הנפש עם הבשר זה אבר מן החי וכן נתבאר בגמ' מחולין כו' עכ"ל ולכאורה מדוע הביא גם את הגמ' ונ"ל דכוונתו כיון דיש פלוגתא בספרי כהנ"ל וכדי שלא נטעה דהלכה כר' חנינא ב"ג מאיזה טעם ע"כ כתב וכן נתבאר בגמ' מחולין כלומר מגמ' דחולין מוכח דהלכה כהת"ק דספרי וממילא ל"ק גם הצ"ע הנ"ל על הרהמ"ג די"ל דמשו"ה לא מציין הרהמ"ג על הספרי כיון דשם יש פלוגתא בזה והי' צריך להביא גם את הגמ' חולין כמו שהביא הסה"מ וכיון דרצה לקצר ע"כ מציין על הברייתא כמובן. ומ"ש רבינו דאבר קרוי נפש כו' עי' רש"י חולין דף ק"ב ע"ב ד"ה לא תאכל הנפש ובמזרחי פ' ראה פי"ז פכ"ג מ"ש על רבינו בזה, ומ"ש רבינו שאיסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף הטהורים אבל לא בטמאים כו' עי' טור יו"ד סי' ס"ב שג"כ כתב דאינו נוהג אלא בטהורים ועמדו עליו האחרונים ז"ל דלמאי נפ"מ כתב כן הלא טמאה בלא"ה אסור עי' ש"ך וט"ז שם אבל על רבינו באמת ל"ק זה כיון דלרבינו יש נפ"מ לענין מלקות כיון שדרכו לכתוב גם מה שאינו נוהג בזמה"ז ועי' בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג מל"ת קל"ו שפרט את כל הנפ"מ היטב, דדע דמל"ת זו נימנית לכולן הסה"מ והיראים סי' הנ"ל הסמ"ק סי' ר' החינוך האה"מ מצ' תנ"ב העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תנ"ג הזוה"ר מל"ת ס"ט אות כ"ח המעיי"ח דף קס"א ע"ב אות ט"ז וגם עי' בנר מצוה סי' י' אות צ' מ"ש במל"ת זו:

מצוה קלז

פירוש א

הזהירה (א) תורה בפ' צו וכל דם לא תאכלו כו', חמשה לאוין נאמרו בדם כמ"ש רבא כריתות דף ד' ע"ב חד לדם חולין וחד לדם קדשים וחד לדם כיסוי וחד לדם אברים וחד לדם התמצית ואפ"ה לא מנאו ז"ל אלא חד אזהרה כמו שמנה רבינו הסה"מ מל"ת קפ"ד היראים סי' קמ"ו הסמ"ק סי' ר"ה החינוך האה"מ מצ' קמ"ח העי"מ מצ' ק"נ המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"ט אבל הזוהר הרקיע מנה ברמזיו רמז מל"ת קכ"א קכ"ב שתי אזהרות

בדם חד על דם הנפש שהוא בכרת וחד על דם האברים שהוא בלאו ובחיבורו מל"ת קכ"א אות מ"ח תמה על הרמב"ם והרמב"ן דמדוע לא מנאו ג"כ כן וגם המעיי"ח דף נ"ו ע"א אות כ"ט הניח את זה בצ"ע ועי' בנר מצוה סי' ח' אות ט' ובמהר"ם שי"ק סי' הנ"ל מה שכתבו בזה, ועל הקושיא שהניח בצ"ע על הרמב"ם הפ"ד דרך מצותיך ח"ג דף ס"ז ע"ד דמדוע לא מנה במנין הלוקין הל' סנהדרין פי"ט דם התמצית ודם האברים שאין בהם כרת אלא מלקות עי' בנר מצוה בהשמטות סוף סי' י' אות ה' שכ' בשם המרכבת תירוץ נאה על זה, ועל מ"ש רש"י פ' צו פ"ז פכ"ו לעוף ולבהמה פרט לדם דגים וחגבים והקשו עליו המזרחי והג"א והט"ז עה"ת שם עי' בברטנונה עה"ת שם שמתרצו יפה וגם דיבר שם אריכות משיטת רבינו במל"ת זו וגם המגלת ספר מל"ת קל"ז מברר היטב את כל הפרטי דינים שכ' רבינו ועי' רמב"ם הל' מ"א פ"ו ולהלכה טוש"ע יו"ד הל' דם והל' מליחה:

מצוה קלח

פירוש א

כל (א) חלב שור כו', ודע דבחלב יש כמה לאוין אלא כולן צריכי כמ"ש הגמ' כריתות דף ד' ע"ב וע"כ לא מנאו ז"ל אלא חד אזהרה בחלב כמו שמנה רבינו ז"ל הסה"מ מל"ת קפ"ה היראים סי' קמ"ד הסמ"ק סי' ר"ד החינוך האה"מ מצ' קמ"ז העיי"מ מצ' קמ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"ח הזוה"ר מל"ת קכ"ב אות מ"ח המעיי"ח דף נ"ה ע"ב אות כ"ח וגם הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שורש ט' הסכים למנין זה וכתב טעם לשבח דמדוע לא מנאו אלא חד אזהרה עי"ש, ומ"ש רבינו ותניא בת"כ שור כו' פרט לבהמה טמאה לחיה ולעופות כן איתא בספרא פ' צו פרק ט"ו פרשתא י' ועי' בר"ש משאנ"ץ שם וגם במהרש"ל בביאורו כאן מה שכתבו ע"ז. ומ"ש רבינו ועוד שנינו שם בברייתא פחות מכזית כו', המציין מציין את הברייתא זו על כריתות דף ד' אבל באמת ליתא ברייתא זו שם וגם ליכא למימר דרבינו כיוון על מה שאיתא שם דף כ"א ע"א חלבו מנלן מכל חלב כיון דזה לא הוי ברייתא אלא סתם גמ' ועוד הלא הגמ' שם לא דיבר אלא מכוי ולא מחצי שיעור ובהברייתא שכ' רבינו איתא גם מח"ש, אלא הברייתא זו איתא ביומא דף ע"ד ע"א וגם בת"כ שהביא רבינו איתא ברייתא זו וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת על הת"כ שהביא כיוון במ"ש ועוד שנינו שם בברייתא כוונתו דשם בברייתא דת"כ שנינו עוד כו' כמובן, ומ"ש רבינו ובריייתא זאת היא סייעתא לר' יוחנן שאומר ח"ש אסור מה"ת כו' ע"ז ק"ל דנהי דר' יוחנן ביומא שם הביא סייעתא לדבריו מברייתא זו והקשה על ר"ל אבל ר"ל מתרץ שם דהברייתא מדרבנן קאמרה וקרא אסמכתא בעלמא היא וגם הגמ' קאמר

שם ה"נ מסתברא וא"כ היכי כתב רבינו ובריייתא זאת היא סייעתא לר' יוחנן כו' הלא לפי תירוצו של ר"ל באמת ליכא סייעתא מברייתא זאת לר' יוחנן בשלמא אי הוה כתב רבינו דר' יוחנן הביא סייעתא מברייתא זו אז לא הי' קשה מידי אבל כמ"ש עכשיו על זה באמת קשה וצ"ע. ואגב לא אמנע מלכתוב מה שעלה עכשיו ברעיוני להקשות על ר' יוחנן מזבחים דף ע' ע"ב שהביא הגמ' שם ברייתא [דדרשה דאכול לא תאכלוהו שהביא שם ר' נתן אבוה דר' הונא היא סתם ספרא פ' צו פרק ט"ו פרשתא י'] דילפת מכל חלב דחלב שור הנסקל ועגלה ערופה טהור מידי נבילה א"כ עכצ"ל דברייתא דזבחים סוברת כר"ל כיון דלר' יוחנן אצטריך כל חלב לכוי וח"ש וא"כ קשה על ר' יוחנן מנ"ל דחלב שור הנסקל ועגלה ערופה טהור מידי נבילה ועוד ק"ל מדוע לא משני ר"ל ביומא דסובר כהברייתא דזבחים הן אמת די"ל דר"ל באמת מחמת ברייתא דזבחים משני דדרשה דברייתא דיומא אסמכתא כיון דאיצטריך כל חלב לדרשה דברייתא דזבחים אבל הקושיא על ר' יוחנן עדיין קשה, ועוד ק"ל על ר' יוחנן כיון דלדבריו הברייתא דזבחים עם הברייתא דיומא פליגי וכיון דברייתא דיומא ג"כ סתם ספרא היא בפ' צו כהנ"ל א"כ קשה היאך סותם הספרא כהני תרי ברייתות וצ"ע. ודבר פלא ראיתי בפסיקתא זוטרתא פ' צו שכ' וז"ל דבר אחר כל חלב להביא את הכוי ופחות מכזית שאינו בכרת והיא במלקות עכ"ל וקשה היכי כותבת דחייב מלקות על ח"ש וגם הגהות מהרי"ד על הספרא הנ"ל עמד על זה ובהמפרש על הפסיקתא שם ראיתי שמתרץ דהפסיקתא סוברת כר' שמעון מכות דף י"ז דכל שהוא למלקות אבל גם ע"ז ק"ל הלא לר"ש ל"צ קרא על זה כיון דבכל איסורי תורה כן ואי"ל דר"ש באמת מכל חלב יליף דכל שהוא למלקות דא"כ קשה אמאי לא אהדר ר"ש לרבנן במשנה מכות דף י"ג ע"א מכל חלב עי"ש ותבין דצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מ"א פ"ב ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' ס"ד:

מצוה קלט

פירוש א

כתוב (א) בפ' וישלח ע"כ לא יאכלו ב"י את גיד הנשה כו' ואמרו חכמים בחולין שבסיני נצטוו ישראל על כך כו', לכאורה יש לדקדק ברבינו ז"ל דבמשנה חולין דף ק' פליגי החכמים ור' יהודא אי גיד הנשה נוהג בטמאה ופלוגתתם תליא בזה ר' יהודא דסובר דלבני יעקב נאסר גיד הנשה ע"כ סובר דנוהג בטמאה וחכמים דסברו דבסיני נאמר אלא שנכתב במקומו סברו דלא נוהג בטמאה עי' בגמ' שם והמעיי"ח ז"ל דף ב' ע"א אות ט"ו כתב דאין נפ"מ בין ר' יהודא לחכמים לענין בן נח כיון דגם לר' יהודא לא נאסר אלא לבני יעקב אלא הנפ"מ ביניהם אי איסור גיד נוהג בטמאה לר' יהודא נוהג כיון

דלבני יעקב נאסר ועדיין בהמה טמאה מותרת להם אבל לחכמים אינו נוהג כיון דבסיני נאמר' וכיון דאין שום נפ"מ אי לבני יעקב נאסר או בסיני נאמר אלא לענין בהמה טמאה א"כ ק"ל מדוע כתב רבינו ואמרו חכמים שבסיני נצטוו ישראל על כך כו' ואי משום דרצה לאשמעינן דפסק כהחכמים דאינו נוהג בטמאה כמו שפסק הרמב"ם הל' מ"א פ"ח הל"ה הול"ל בקיצור ואינו נוהג בטמאה. וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר דיש עוד נפ"מ בין ר' יהודא לחכמים דלפמ"ש הזוהר הרקיע ז"ל בסוף מ"ע שלו אות פ"ה שאין ראוי למנות בין התרי"ג מצות מה שלא נאמר רק קודם מתן תורה וע"כ לא מנאו מ"ש הגמ' ברכות דף י"ג ע"א כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה או בל"ת ומחמת הכלל זה כתב הזוה"ר במל"ת קנ"א אות נ"ז וז"ל וכבר אמרו רז"ל בסיני נאמרה אזהרה זו אלא שנכתבה במקומה ולולי זה לא באה במניין המצות ע"כ לא יכנס במניין המצות מה שאמרו בברכות הקורא לאברהם אברם עובר בלאו כמו שכתבתי בסוף מ"ע עכ"ל נמצא לפי"ז לר' יהודא דסובר דלבני יעקב נאסר לא נמנית המל"ת דגיד הנשה בין המל"ת אבל לחכמים דסברו דבסיני נאמרה נימנית וא"כ י"ל דמשו"ה האריך רבינו וכתב ואמרו חכמים שבסיני כו' כיון דזה הוא כל הטעם שמנה את המל"ת זו כמ"ש הזוה"ר הנ"ל וגם ממילא מוכח דפסק כחכמים דגה"נ אינו נוהג בטמאה כמו שפסק הרמב"ם הנ"ל ועי' במעיי"ח סי' הנ"ל שהקשה על פסקם קושיא חדתא מה שלא נמצא באחרונים:

פירוש ב

ודע דהרמב"ם ז"ל הל' מלכי' פ"ט הל"א כתב וז"ל ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית עכ"ל והלח"מ ז"ל שם הקשה ע"ז כיון דמסוגי' דחולין הנ"ל מוכח דלחכמים דקיי"ל כוותייהו לא נאסר גיד הנשה לבני יעקב רק בסיני אלא שנכתב במקומו א"כ היכי כתב הרמב"ם דיעקב הוסיף גה"נ וליכא למימר דכוונת הרמב"ם דיעקב הוסיף מדעתו כמו שבאמת סובר בדעת הרמב"ם הכ"מ ז"ל שם כיון דע"ז ג"כ קשה דמנ"ל להרמב"ם את זה עי"ש שהניח בצ"ע, ולי"נ בס"ד להוכיח מגמ' דאא"ל דיעקב הוסיף גה"נ מדעתו דבדף צ"א ע"א שם איתא א"ר יוסי בר חנינא מאי דכתיב וטבוח טבח והכן פרע להן בית השחיטה והכן טול גיד הנשה בפניהם כמ"ד גה"נ נאסר לבני נח פרש"י וז"ל כמ"ד במתני' גיד הנשה נאסר להם בעודם בני נח עכ"ל והרשב"א ז"ל הקשה שם וז"ל וא"ת דלמא לא נאסר להם אלא הכא שנהגו בו איסור כמו שנהגו בשחיטה שלא נצטוו ואפ"ה א"ל וטבוח טבח פרע להן בית השחיטה וי"ל דמאי דקאמר פרע להן בית השחיטה היינו נחירה לומר שיראה להן שאינו אבר מן החי וקרי ליה בית השחיטה דנחירתן זו היא שחיטתן עכ"ל והריטב"א ז"ל הוסיף עוד לתרץ וז"ל אי נמי דשאני הכא דכתיב והכן

משמע משורש הדין עכ"ל וכל זה איתא גם בתוס' שם ד"ה כמאן והמרש"א ז"ל כתב על תירוץ הא' של התוס' דוהכן משמע לשון צווי אבל וטבוח אינו לשון צווי והביא ראי' לזה מרש"י עה"ת ונ"ל דלזה כיוון הריטב"א במ"ש והכן משמע משורש הדין ועי' ראש יוסף ולב ארי' שם, וכיון דמוכרח הגמ' לומר דהאי והכן טול גה"כ בפניהם אתיא כמ"ד גה"נ נאסר לבני נח משום דלשון והכן צווי הוא כמ"ש הריטב"א והמרש"א א"כ ממילא מוכח מגמ' זו דאא"ל דיעקב הוסיף גה"נ מדעתו וא"כ שפיר עשה הלח"מ שלא רצה לתרץ כהכ"מ אלא לא הי' לו לומר את טעמו משום דמנ"ל הא כיון דטפי הי' יכול לומר דגמ' מפורשת היא דאא"ל דהוסיף מדעתו אלא על הלח"מ י"ל דלא רצה להאריך אבל על הכ"מ באמת קשה. וע"כ נ"ל דהכ"מ סובר דהרמב"ם למד את זה מפסיקתא זוטרתא [עי' שם הגדולים שהי' בזמן הרי"ף] פ' וישלח פרשה ל"ב פסוק ל"ג דאיתא שם וז"ל ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא מאי דכתיב וטבוח טבח והכן פרע להם בית השחיטה והכן טול גה"נ שכך נהגו קודם מתן תורה שלא לאכול גה"נ וכשבא משה רבינו ואסרו במקומו אסרו במקום סיפורן של מעשה אבל מהר סיני נאסר ולא נכתב אלא במקומו שכל מה שנאמר לבני נח ונישנית בהר סיני כגון מילה וע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים בני נח מוזהרים עליהם אבל מצוה שאינה נישנית אין בני נח מוזהרין עליה כגון גיד הנשה עכ"ל ולכאורה קשה על הפסיקתא היכי כותבת על דרשה דר' יוסי בר' חנינא שכך נהגו כו' דלא כהגמ' הנ"ל דקאמר דאתיא כמ"ד גה"נ נאסר לבני נח וצ"ל דהפסיקתא ידעה מאיזה מקור אחר דלא כהגמ' הנ"ל או אפשר הי' לה להפסיקתא הגירסא בגמ' כך וא"כ י"ל דטפי ניחא ליה להרמב"ם לומר כהפסיקתא כדי שלא תיתי דרשה דר' יוסי ב"ר חנינא שלא אליבא דהלכתא כמובן, ואחר שכתבנו את זה ראיתי במהר"ם שיק מצ' ג' שהקשה ג"כ על הרמב"ם מגמ' חולין הנ"ל והטח בצ"ע אלא הוא ז"ל לא דיבר מהרשב"א והריטב"א והתוס' הנ"ל כלום וזה באמת ג"כ טעמא בעי אבל לפי מה שכתבנו דהרמב"ם סובר כהפסיקתא באמת ל"ק מידי ועי' בנר מצוה סי' י' אות צ"א מ"ש על קושיית הלח"מ הנ"ל וגם המר"ם שיק מתרץ יפה עי"ש:

פירוש ג

אמר (ב) ר' אבהו א"ר אליעזר [כן גירסת הירושלמי מובא בעין משפט פסחים כ"א ע"ב] כ"מ שנ' בתורה לא יאכל כו', דברי רבינו ז"ל בכאן צריכים אצלי תלמוד דמסוגי' דפסחים שם נראה דר' יהודא דסובר דלגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי לדברים ככתבן הוא דאתא יליף איסור הנאה לכל איסורים שבתורה מלכלב תשליכון אותו ור' מאיר דסובר דאחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה יליף איסור הנאה לכל

איסורים שבתורה מנבילה ומאותו דכתיב בטריפה דרש אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה דחולין שנשחטו בעזרה סובר דאורייתא ור' יהודא צ"ל דסובר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא עי"ש וא"כ ק"ל על רבינו דיליף איסור הנאה מנבילה ומאותו דטרפה היכי נקט החבל בתרין ראשין ממנ"פ אי פסק כר' יהודא דיליף איסור הנאה מאותו היכי כתב כדרך שפרט לך בנבילה כו' ואי פסק כר' מאיר דיליף איסור הנאה מנבילה היכי כתב ובטריפה לכלב תשליכון אותו הלא לר"מ איצטריך אותו למעט חולין שנשחטו בעזרה, ועוד ק"ל הלא רבינו כתב לקמן במ"ע ס"ג ד"ה השוחט בשנים וג' מקומות וז"ל וחולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה כבשר בחלב כו' ומדכ' אסורין בהנאה כבב"ח מוכח דסובר דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא דהלא גם הכ"מ הל' שחיטה פ"ב הל"ג יליף ממד"כ הרמב"ם דאסור בהנאה דסובר כן, ועי' בתוס' קידושין נ"ה ע"א ד"ה אלמא דלר"ת כשמקדש באיסור הנאה דרבנן גרידא כגון חמץ דרבנן ושעות דרבנן מקודשת דדוקא בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא אינה מקודשת וא"כ י"ל דלזה כיוון הכ"מ בהל' שחיטה פ"ב הל"ג במה שהקשה על הרמב"ם ול"ק עליו הצ"ע שהקשה המל"מ שם סיף הלכה ג' וז"ל ועוד דאעיקרא דמלתא קשיא דהא אפי' מקדש באיסורי הנאה דדבריהם אינה מקודשת כמ"ש בהדיא הרמב"ם בהל' אישות וצ"ע עכ"ל וצ"ל דהמל"מ סובר כהרהמ"ג הל' אישות פ"ה הל"א דסובר בדעת הרמב"ם דל"ס כהר"ת וע"כ הקשה המל"מ על הכ"מ והניח בצ"ע אבל באמת פליאה לי על המל"מ שעיניו משוטטות בכולי ש"ס ופוסקים דהיאך נעלמו ממנו דברי הכ"מ בהל' אישות שם שחולק על הרהמ"ג וסובר בדעת הרמב"ם דסובר כהר"ת ולמד את זה ממד"כ הרמב"ם המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה כו ואפי' הי' אסור בהנאה מדבריהם כגון חמץ בשעה ששית מיום י"ד אינה מקודשת ומדל"כ סתם ואפי' הי' אסור בהנאה מדבריהם אלא כתב כגון חמץ נו' ע"כ מוכח דסובר כהר"ת וגם הוכיח הכ"מ מהר"ן דגכ"ס בדעת הרמב"ם כן וא"כ הקשה הכ"מ לשיטתו בהל' שחיטה על הרמב"ם יפה ול"ק עליו הצ"ע של המל"מ, נמצא לפי"ז כיון דרבינו כתב לקמן במ"ע מ"ח באמצע הל' קידושין וז"ל המקדש בדבר שאסור בהנאה אינה מקודשת ואפי' הי' אסור מדבריהם כגון חמץ בשעה ששית מיום ארבעה עשר אינה מקודשת עכ"ל וכיון שכ' רבינו כלשון הרמב"ם הל' אישות הנ"ל כגון חמץ כו' ע"כ מוכח גם מרבינו שסובר כהר"ת כמו שהוכיח הכ"מ מהרמב"ם הנ"ל" וא"כ ממילא גם זה מוכח מרבינו דסובר דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא כמו שהוכיח הכ"ו הל' שחיטה פ"ב הל"ג מהרמב"ם כיון דרבינו ג"כ כתב במ"ע ס"ג דחולין שנשחטו בעזרה אסור בהנאה כמ"ש הרמב"ם עי' בכל המקומות שרשמתי ותבין שכן היא, וכיון שזכינו

לברר בס"ד דרבינו סובר דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא ממילא תו ליכא למימר דסובר כר' יהודא דיליף איסור הנאה מאותו כיון דאיצטריך אותו לדרשה דר"מ על חולין שנשחטו בעזרה וא"כ היכי כתב רבינו ובטריפה לכלב תשליכון אותו אלא על הקושיא זו י"ל כמו שתירץ הלח"מ הל' שחיטה פ"ב הל"א שהקשה ג"כ על הרמב"ם כעין קושיא זו עי"ש אבל הקושיא הא' הנ"ל על רבינו ק"ל מאד. וגם על מ"ש רבינו ובחלב נאמר יעשה לכל מלאכה ג"כ ק"ל מאד דמדיליף היתר הנאה בחלב מיעשה לכל מלאכה ע"כ מוכח דפסק כר' יוסי הגלילי פסחים דף כ"ג ע"א ולא כר"ע וא"כ ממילא מוכח דסובר דלא אמרינן כשהותרה נבילה חלבה וגידה נמי הותרו אלא סובר כשהותרה נבילה היא הותרה חלבה וגידה לא הותרו כמ"ש הגמ' שם אליבא דריה"ג דאפי' לפי תירוץ הב' של הגמ' שם דגם ריה"ג סובר דגיד שרי בהנאה לא מטעם דכשהותרה נבילה חלבה וגידה נמי הותרו שרי אלא למד מק"ו מחלב עי"ש וכיון דרבינו סובר דכשהותרה נבילה חלבה וגידה לא הותרו א"כ ק"ל היכי כתב דכשהותרה נבילה בהנאה היא וחלבה וגידה הותרה, ועוד ק"ל היכי פסק כריה"ג נגד ר"ע הלא קיי"ל בעירובין מ"ו הלכה כר"ע מחבירו וכדי ליישב את כל הנ"ל הי' צריך להאריך מאד בסוגי' זו ואין לי עת עתה להאריך בזה ולא באתי רק לעורר:

פירוש ד

מתוך (ג) כך הי' פוסק הרב ר' אליעזר ממי"ץ שגיד הנשה אסור בהנאה כו', גם תוס' חולין צ"ע ע"ב ד"ה והלכתא כתב ממש כמ"ש רבינו על מה שמוכרין ניקור בשר לעכו"ם וגם הרבינו פרץ בהגהותיו על הסמ"ק סי' ר"ג פסק שאסור בהנאה אבל הסמ"ק לא מגלה דעתו בזה וא"כ צ"ע על הב"ח יו"ד סי' ס"ה ד"ה ויש אוסרין שכ' וז"ל מיהו בסמ"ק בהגהותיו פסקו לאסור דמנ"ל שהסמ"ק פסק ג"כ לאסור ואי משום דכ' והלכתא אין בגידין בנותן טעם הלא הרמב"ם ג"כ כתב כן ואפ"ה פסק בהל' מ"א פ"ח הלי"ד שמותר בהנאה ואפשר דהב"ח סובר כיון שדרכו של הסמ"ק להלוך בעקבותיו של רבינו כידוע למי שלומד בספרו וכיון דלא כתב הסמ"ק בפי' דמותר כמ"ש הרמב"ם ע"כ הוכיח מזה הב"ח דסובר כרבינו, אבל לכאורה צריך להבין דמדוע תלה רבינו את זה שאסור בהנאה בר' אליעזר ממי"ץ הלא גם מדעת עצמו הי' לו להוכיח כן מהגמ' גופא כיון דפסק דאין בגידין בנותן טעם ואפשר כיון דהרמב"ם פסק דמותר בהנאה אע"ג דפסק דאין בגידין בנ"ט וטעמו כתבו הרהמ"ג והכ"מ משום דסובר כהרמב"ן דלרווחא דמילתא איתאמרה האי סוגי' אבל למסקנא באמת גיד הנשה מותר בהנאה אע"ג דאין בגידין בנ"ט דלא תליא זה בזה עי' שעה"מ שם וכיון די"ל כשיטת הרמב"ם ע"כ תלה רבינו את שיטתו

בר' אליעזר ממי"ץ כמובן, ועי' בב"י יו"ד סי' ס"ה שהביא את כל השיטות בזה ועל מה שהקשה עליו הד"מ שספר הזוהר היא סתם ר' שמעון עי' נר מצוה סי' י' אות צ"א שמיישבו היטב ולענין הלכה פסקינן בש"ע שם שמותר בהנאה, ולענין מניין המצות ליכא פלוגת' במל"ת זו כי כן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קפ"ג היראים סי' קמ"ז הסמ"ק סי' הנ"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ג' והטעם של המל"ת זו עי' תו' וריב"א עה"ת פ' וישלח והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מ"א פ"ח ולהלכה טוש"ע סי' הנ"ל, ומ"ש רבינו בסוף מל"ת זו בטעמא דר' שמעון דכל שהוא למלקות מפני שמחשיבו בריה עי' לעיל מל"ת כ"ד מחודש ג' מה שכתבנו בזה ותמצא נחת:

מצוה קמא

פירוש א

ולא (א) תבשל גדי בחלב אמו כו', בחולין דף קט"ו איתא הרבה לימודים על איסור בשר בחלב אלא רבינו ז"ל תפס לעיקר כהתנא דבי ר' ישמעאל וכן תפסו כל המוני מצות ז"ל שאכתוב לקמן בס"ד וכן איתא בטוש"ע יו"ד סי' פ"ז, ומ"ש רבינו ומי שבישל חצי זית בשר וחצי זית חלב לוקה לדברי לוי כו' גם זה שם דף ק"ח ע"ב וכיון דרב חולק על לוי וסובר דלוקה על אכילתו ואינו לוקה על בישולו ע"כ כתב רבינו לדברי לוי וא"כ נראה מרבינו דפסק כלוי וכ"פ הרמב"ם הל' מ"א פ"ט הל"א והטעם כתב הרהמ"ג משום הכלל דרב ולוי הלכה כלוי ועי' בלח"מ שם, ומדכתב רבינו ומי שבישל כו' לוקה כו' וגם האוכל כו' לוקה ולא כתב דלוקה גם על הנאה מוכח בפי' דסובר דאינו לוקה על הנאת בב"ח כמו שסובר הרמב"ם שם ולא כהרמב"ן בשגותיו על הסה"מ שורש ב' דסובר דלוקין על הנאת בב"ח ולקמן אדבר עוד מזה בס"ד, והב' לאוין שמנה רבינו כאן הם לא תבשל בב"ח ולא תאכל בב"ח, אבל את הלאו דהנאה לא מנה מהטעם שכ' ברמזיו וז"ל לא תבשל גדי בחלב אמו שלשה פעמים ותניא דבי ר' ישמעאל אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול ובכ"מ איסור הנאה ואיסור אכילה לאו אחד הם ולא נמנו בחשבון כי אם שני לאוין אלו עכ"ל אבל לא זכיתי להבין את דבריו דנהי דבכ"מ איסור הנאה ואיסור אכילה לאו אחד הם היינו היכא דלא כתיב לאו מיוחד על הנאה אלא דילפינן איסור הנאה מדרשה דר' אבהו כ"מ שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע כמ"ש רבינו לעיל מל"ת קל"ט אבל היכא דכתיב לאו מיוחד על הנאה כגון הכא גבי בב"ח דכתיב חד לא תבשל על איסור הנאה מדוע לא ימנה גם איסור הנאה למל"ת בפ"ע וגם על השאר מוני מצות קשה קושיא זו כיון שג"כ מנאו כרבינו הסה"מ מל"ת קפ"ו קפ"ז היראים סי' קמ"ח קמ"ט הסמ"ק סי' קע"ו

רי"ג החינוך האה"מ מצ' צ"ב קי"ג העיר מקלט מצ' צג קע"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"ב קי"ד הדבר המלך שער ב' פרק ס"ג ס"ד. הן אמת שבסה"מ שם ראיתי שרצה לתרץ את זה שכ' וז"ל ולמקשה שיקשה ויאמר לאיזה דבר מנית איסור אכילתו ובשולו שתי מצות ולא תמנה איסור הנאתו מצוה בפ"ע ידע המקשה כי איסור הנאה אין ראוי למנותו מצוה בפ"ע מפני שהיא והאכילה ענין אחד כי האכילה מין ממיני הנאה ואמרו בדבר שהוא לא יאכל אמנם הוא דמיון מדמיוני הנאה והכוונה שהוא לא יהנה בו לא באכילה ולא בזולתו והוא אמרו כל מקום שנאמר לא תאכלו לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה שבאר בה הכתוב התועלת בה והוא אמרו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ולפי"ז השרש אין ראוי למנות איסור אכילה והנאה שתי מצות ואילו מנינו שתי מצות בבב"ח הי' ראוי כמו כן בחמץ ובערלה ובכלאי הכרם שיהי' בכל אחד מאלו שתי מצות אם איסור הנאה מצוה בפ"ע ומצד שנפל מאלו ולא מנה זולת הלאו שבא באכילתו לבד ובכלל זה איסור הנאה שהנחנו כמו כן יפול בבשר בחלב כו' עכ"ל וכ"כ החינוך שם ולזה מרמז המצות השם בהגהותיו שם וגם רבינו ברמזיו הנ"ל נ"ל שלזה כיוון אלא שקיצר קצת, אבל באמת עדיין לא ניחא לי כיון דסוף סוף עדיין קשה קושיתינו הנ"ל דלא דמי איסור הנאת בב"ח לשאר הנאות מהטעם שכתבנו וגם בזוהר הרקיע ז"ל מל"ת קצ"ז אות ע"ד ראיתי שכ' על הטעם של הסה"מ וז"ל ואני מסתפק בענין זה מפני מה שאמרו בפ' כל שעה להכי לא כתב רחמנא אכילה בגופו למימרא שלוקין עליו שלא כדרך הנאתו ולפי"ז הי' ראוי למנות איסור אכילה שלא כדרך הנאתו כגון שאכלו חם עד ששורף גרונו כי כן פי' רז"ל לאו אחר כמו כלאי הכרם שלא נכתב בהן אכילה אלא פן תקדש פן תוקד אש ואחז"ל שמפני זה אם אכלן שלא כדרך הנאתן לוקה ואיסור הנאה הי' באכילה או במכירה והנאה אחרת לאו אחר שאלו בא האיסור בלשון אכילה היה הדין עמו אבל מכיון שהוציאו בלשון בישול הי' אפשר לחלק ביניהם אכילה שלא כדרך הנאה לאו מיוחד והנאה לאו שני אחר שהכתוב חלקן מה שלא עשה בכל הדברים שיש בהם איסור אכילה והנאה והוא שהוציאן באזהרה אחת עכ"ל נראה מדבריו דאלו לא הי' בבב"ח איסור שלא כדרך הנאה לא הי' לו שום ספק בזה והי' מודה לטעמו של הסה"מ וא"כ גם עליו קשה דהיאך לא הרגיש דאפי' כשלא הי' בב"ח איסור שלא כדרך הנאה ג"כ קשה עדיין קושייתינו הנ"ל, ועוד ק"ל על הזוהר הרקיע דברמזיו כתב וז"ל מל"ת קצ"ז בב"ח באכילה מל"ת קצ"ח איסורו בבישול מל"ת קצ"ט איסורו בהנאה עכ"ל אלמא דברמזיו מנה גם איסור הנאה למל"ת בפ"ע הלא בחיבורו מסופק בזה אלא ע"ז י"ל דמה דמספקא ליה בחיבורו הי' פשיטא ליה ברמזיו

אבל זה ק"ל כיון דמחיבורו נראה דכל ספיקתו לא היה אלא למנות איסור אכילת בב"ח שלא כדרך הנאה בפ"ע ואיסור הנאה בפ"ע אבל למנות סתם איסור אכילה בפ"ע ואיסור הנאה בפ"ע על זה לא הי' לו שום ספק וא"כ אמאי לא כתב ברמזיו בלשון זה בשר בחלב באכילה שלא כדרך הנאה:

אבל אח"כ נזכרתי שהמל"מ ז"ל הל' יסוה"ת פ"ה הל"ח ג"כ עמד על הסה"מ הנ"ל וז"ל וראיתי ברבינו ז"ל בסה"מ שהאריך הרבה לתת טעם למה לא מנה מניעת הנאה למצוה בפני עצמה וכתב מפני שהיא ואכילה ענין אחד כי האכילה מין ממיני ההנאה כו' הנה טעם זה יספיק להיותו סיבה שלא נמנה מניעת ההנאה למצוה בפ"ע אך לא יועיל טעם זה לומר דלא ילקה הנהנה מבשר בחלב והדבר צריך אצלי תלמוד עוד ראיתי לרבינו ז"ל שכ' שם וז"ל ואלו מנינו ב' מצות בבב"ח הי' ראוי כמו כן בחמץ ובערלה ובכלאי הכרם שיהי' בכל אחד מאלו ב' מצות אם איסור הנאה מצוה בפ"ע כו' ולא ידעתי מה ענין זה לזה דבכל האיסורין לא באה אזהרה מיוחדת באיסור ההנאה אבל בבב"ח באה אזהרה מיוחדת באיסור ההנאה וא"כ ראוי הוא שימנה מניעת ההנאה בבב"ח למצוה בפ"ע ואף דמה שלא כלל הכתוב איסור ההנאה בבב"ח בכלל אכילה הוא לסיבה אחרת והוא לפי שהכתוב רצה לאסור האכילה אף שהיא שלא כדרך אכילתה וכמ"ש רבינו שם מ"מ אין הנידונים דומין ולא ראי זה כראי זה וכמבואר וראיתי להסמ"ג במל"ת רנ"ט שצדד לומר שראוי שנמנה לא תבשל גדי לאסור הנאה ולא נכלול אותו בכלל אכילה כו' עכ"ל המל"מ ולכאורה צריך להבין את דבריו דמתחלה כתב טעם זה יספיק כו' נראה שהסכים לטעמו של הסה"מ הלא בסוף דבריו הקשה עליו וצ"ל דבתחילה כתב על הסה"מ לשיטתו דסובר שיספיק טעמו דעדיין לא יספיק דמדוע לא ילקה על הנאה ובסוף דבריו הקשה על עיקר טעמו דלא יספיק כלל מחמת קושייתינו הנ"ל ובלח"מ הל' מ"א פ"ט הל"ב ראיתי שכ' לתרץ דמדוע לא לוקין על הנאה ומדוע לא נמנה למל"ת בפ"ע ובאמת תירוצו תירוץ נאה אבל לא על קושייתינו הנ"ל עי"ש ותבין:

פירוש ב

וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הסה"מ בהקדים לפרש מ"ש עוד בסה"מ שם לתרץ דמ"ש בב"ח מכל איסורין שבתורה שבכולן כתיב לשון אכילה וכלל בו גם ההנאה ואלו גבי בב"ח חלקן הכתוב וכתב אזהרה אחת לאכילה ואחת להנאה ותירץ שלא הי' אפשר לכתוב בבב"ח לשון אכילה לפי שכל איסור שכתב בו לשון אכילה אינו עד שיהנה ממנה באכילתו אבל אם פתח פיו ובלעו או אם אכלו חם עד שנשרף גרונו וכאב בעת אכילתו פטור חוץ מבב"ח דחייב אפי' שלא כדרך אכילה כמו שאיתא בפסחים דף כ"ה לפיכך

לא כתב בו לשון אכילה כן כתב המזרחי ז"ל פ' תשא פל"ד פכ"ח בכוונת הסה"מ עי"ש אבל הט"ז ז"ל עה"ת שם הקשה על זה וז"ל ואיני יודע דלמה לא תירצו כמ"ש ביו"ד סי' פ"ז שהוציא אכילה בלשון בישול לפי שאין חיוב באכילה אא"כ הוא דרך בישול עכ"ל אבל לי"כ בס"ד שכך הי' כוונת הסה"מ בקושייתו דלמה לא כתיב שני פעמים לא תבשל ובעד הלא תבשל הג' ליכתוב לא תאכל ואז ממילא ידעינן גם איסור הנאה כיון דנכלל בלשון אכילה ומחד לא תבשל הי' ילפינן איסור בישול ומאידך לא תבשל דלא אסרה תורה אלא דרך בישול ועל זה משני הסה"מ כפי הבנת המזרחי שפיר דמשו"ה לא כתיב בלשון אכילה כדי שיהא אסור אפי' שלא כדרך אכילה ולא קשה קושיית הט"ז כיון דלפי הבנתינו בקושיית הסה"מ לא הי' יכול לתרץ כמו שתירץ הש"ע אלא על הקושיא שהקשה הש"ע דלא לכתוב אלא חד לא תבשל מתרץ הש"ע שפיר כמובן, וכיון דתירוצו של הסה"מ עולה יפה א"כ י"ל דהסה"מ סובר דהיכא אמרינן דבלאו דלא כתיב אכילה לא נכלל הנאה זה דוקא בלאו דליכא טעם דלמה לא כתיב בלשון אכילה אבל בבב"ח כיון דאיכא טעם דלמה לא כתיב בלשון אכילה לומר דאסור אפי' שלא כדרך אכילה באמת נכלל איסור הנאה גם בלא תבשל דגמרינן מיניה איסור אכילה ואל תשיבינו הלא זה גופא דנכלל הנאה אפי' היכא דכתיב אכילה צריכא דרשה דר' אבהו כדרך שפרט לך בנבילה ואי לאו דרשה דר' אבהו לא הוה ידעינן א"ז וא"כ היכי יכל"ל בלא שום דרשה דגם בלא תבשל דאתיא על איסור אכילה נכלל איסור הנאה דע"ז י"ל דיכלינן ללמוד את זה מק"ו דשאר לאוין דמה לאוין דכל התורה שאינם אסורים באכילה שלא כדרך אכילה ואפ"ה נכלל בהם איסור הנאה בב"ח דאסור אפי' שלא כדרך אכילה לא כ"ש דנכלל באיסור אכילה איסור הנאה וע"כ שפיר י"ל דבלא תבשל דילפינן מיניה איסור אכילה נכלל גם איסור הנאה, וזה ל"ק דא"כ למה לי הלא תבשל הג' על איסור הנאה כיון דבלא"ה נכלל בהלא תבשל דילפינן מיניה איסור אכילה דע"ז י"ל דמה דקאמר התנא דבי ר' ישמעאל ואחד לאיסור הנאה אין כוונתו דאסור בהנאה כיון דע"ז באמת ל"צ אלא כוונתו דאסור אפי' שלא כדרך הנאה דאת זה לא הוה ידעינן מהלא תבשל דאיסור אכילה כיון דלא נכלל איסור הנאה באיסור אכילה אלא מחמת הק"ו הנ"ל א"כ הוה יכל"ל דיו לבא מן הדין להיות כנדון דכמו דבכל התורה אינו אסור בהנאה אלא כדרך הנאה בבב"ח ג"כ הדין כן וע"כ כתיב הלא תבשל הג' לאשמעינן דאסור בהנאה אפי' שלא כדרך הנאה, וזה ל"ק דהשתא דכתיב הלא תבשל הג' על הנאה א"כ תו למה לי למימר דנכלל איסור הנאה מכח ק"ו בהלא תבשל דאיסור אכילה הלא מהלא תבשל הג' ידעינן איסור הנאה בין כדרך בין שלא כדרך הנאה דע"ז י"ל דאי לא הוה ידעינן איסור הנאה

כדרך הנאה מהלא תבשל דאיסור אכילה אז לא הוה ידעינן מהלא תבשל הג' שלא כדרך הנאה כיון דהוה יכל"ל דמשו"ה כתיב איסור הנאה בלשון בישול ולא בלשון הנאה כדי לאשמעינן דגם בהנאה לא אסור אלא דרך בישול ולא לאסור אפי' שלא כדרך הנאה אבל השתא דידעינן איסור הנאה כדרך הנאה מחמת הק"ו מהלא תבשל דאיסור אכילה א"כ ממילא ידעינן משם דגם הנאה אינו אסור אלא דרך בישול וע"כ שפיר יכלינן למילף מלא תבשל ג' דגם שלא כדרך הנאה אסור בהנאה כמובן, וכיון דנכלל גם בבב"ח איסור הנאה באיסור אכילה כמו בכל הלאוין ע"כ שפיר כתב הסה"מ דגם בבב"ח לא מנה ההנאה למל"ת בפ"ע כמו בכל התורה מהטעם דנכלל באיסור באכילה ול"ק קושייתינו הנ"ל וגם הקושיא דמדוע אין לוקין על הנאה שהקשה המל"מ הנ"ל מיושב שפיר דכיון דלא ידעינן דנכלל איסור הנאה בהלא תבשל דאיסור אכילה אלא מק"ו כהנ"ל ואין מזהירין מה"ד וגם על הזוהר הרקיע הנ"ל ל"ק מידי ודו"ק:

פירוש ג

ובאופן ב' נ"ל בס"ד לתרץ את כל הקושיות הנ"ל דהמזרחי פ' משפטים פרשה כ"ג פל"א הקשה דלמה לי לא תבשל על איסור אכילה תיפוק ליה מלא תאכל כל תועבה כמ"ש רש"י עה"ת פ' ראה פי"ד פ"ג וזה באמת הילפותא של רב אשי חולין דף קי"ד ע"ב ותירץ דלמלקות בעי דמשום לא תאכל כל תועבה לא היו לוקין כיון דהו"ל לאו שבכללות וגם הריב"א עה"ת פ' משפטים שם והברטנורה פ' ראה על הפסוק לא תאכל כל תועבה כבר דיברו מזה עי"ש, אבל לכאורה עדיין ק"ל דלמה לי הלא תבשל יתירא על איסור הנאה הלא איסור הנאה שפיר יכלינן למילף מלא תאכל כל תועבה כיון דבלא"ה אין לוקין על הנאה ואח"כ מצאתי שגם הפלתי ריש סי' פ"ז עמד על זה אבל נ"ל בס"ד לתרץ דלעולם ילפינן איסור הנאה מלא תאכל כל תועבה ולא תבשל איצטריך על איסור הנאה שלא כדרך הנאה דאי לאו לא תאכל כל תועבה הוה שדינן לא תבשל על דרך בישול כהנ"ל מחודש ב' אבל השתא דידעינן מלא תאכל כל תועבה דנכלל איסור הנאה באיסור אכילה ממילא ידעינן מאיסור אכילה דגם בהנאה אינו אסור אלא דרך בישול וע"כ שפיר ילפינן מלא תבשל דאסור בהנאה אפי' שלא כדרך הנאה וממילא יש להבין בזה את הסה"מ והזוהר הרקיע הנ"ל וגם קושייתינו עם כל הקושיות של המל"מ הנ"ל מיושבים דו"ק בזה כי קצרתי. אבל אח"כ ראיתי שתירוצינו הב' אינו עולה יפה כיון דלכאורה צריך להבין מדוע לא משני המזרחי והריב"א והברטנורה על קושייתם הנ"ל דמשו"ה כתיב לא תבשל על איסור אכילה ולא ילפינן מלא תאכל כל תועבה כדי שיהא בב"ח איסור אפי' שלא כדרך אכילה וכמ"ש הסה"מ הנ"ל מחודש ב' דמהאי טעמא לא כתיב איסור

אכילת בשר בחלב בלשון אכילה ובתירוץ זה הי' להם הרווחה טפי כיון דעולה יפה לכ"ע אפי' למ"ד דלוקין על לאו שבכללות אעכצ"ל דמשו"ה לא מתרצו כן כיון דסברו דאפי' אי הוה ילפינן איסור אכילת בב"ח מלא תאכל כל תועבה ג"כ הוה ידעינן דאסור אפי' שלא כדרך אכילה כיון דלא כתיב אכילה בגופה וכמו שאמר אביי פסחים דף כ"ה ע"ב אליבא דאיסי בן יהודא דיליף איסור אכילת בב"ח מנבילה דמשו"ה לא כתיב אכילה בגופיה לומר שלוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאה עי' רש"י שם וא"כ ממילא גם לענין איסור הנאה ג"כ י"ל כן דאפי' כשהוה ילפינן איסור הנאה מלא תאכל כל תועבה ג"כ הי' אסור בהנאה אפי' שלא כדרך הנאה כיון דלא כתיב איסור הנאה בגופיה וממילא נסתר תירוצינו הב' הנ"ל, אבל לפמ"ש המרש"א פסחים דף כ"ו ד"ה שאני היכל דרבא חולק על אביי וסובר דכשגמרינן מדבר דכתיב ביה אכילה הוי כאלו כתיב אכילה בגופיה באמת לרבא שפיר י"ל גם כתירוצינו הב' הנ"ל אלא אז צ"ע על המזרחי וריב"א והברטנורה דמדוע לא מתרצו כהנ"ל כמובן:

ומ"ש המל"מ הנ"ל מחודש א' שרבינו במל"ת רנ"ט צידד למנות איסור הנאת בב"ח למל"ת בפ"ע אמת דשם צידד כן אבל מרמזיו רמז מל"ת רס"ג ורס"ד נראה בפי' דלחלוטין סובר כמו שסובר כאן דאין למנות איסור הנאה למל"ת בפ"ע וגם הדינא דחיי צידד לומר בדעת רבינו כמ"ש המל"מ אבל מרמזיו נראה בפי' דסובר כמו שכתבנו וכן מוכח ממ"ש רבינו לקמן מל"ת קמ"ב וז"ל וספרנו בבשר בחלב שני לאוין כו' עי"ש וכיון דרבינו ג"כ סובר כסה"מ הנ"ל א"כ עכצ"ל גם אליבא דרבינו את השני תירוצים שכתבנו אליבא דסה"מ ועי' בגור אריה פ' תשא ובמעיי"ח דף ל"ה ע"א אות ס"ה ובנר מצוה סי' י' אות צ"ב מה שכתבו על הסה"מ הנ"ל. ועי' במזרחי פ' משפטים פכ"ג פי"ט שכתב דמ"ש רש"י שם ובג' מקומות נכתב בתו' אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול את זה כתב רש"י אליבא דתנא דבי ר' ישמעאל ומ"ש רש"י פ' ראה לא תבשל גדי ג' פעמים פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה את זה כתב אליבא דר' עקיבא ואל תתמה על זה שכן דרכו של רש"י לפרש במקום אחד אליבא דמר ובמקום אחר אליבא דמר כ"כ המזרחי אבל איני יודע דמה הכריחו לומר כן הלא י"ל בכוונת רש"י כמ"ש הרמב"ן פ' ראה וז"ל וכתב רש"י לא תבשל גדי ג' פעמים פרט לחיה ולעופות ולבהמה טמאה והמדרש הזה הוציאו אותו ממלת גדי אבל הלאו עצמו אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול וכ"כ רש"י בסדר ואלה המשפטים עכ"ל וגם המזרחי בעצמו פ' ראה כתב בכוונת רש"י כן וא"כ סותר את לימודו וצ"ע, והפרטי דינים שכ'

רבינו רובם מהרמב"ם הל' מ"א פ"ט ולהלכה עי' טוש"ע הלכות בשר בחלב וגם עי' לעיל מל"ת כ"ד מה שכתבנו שם במל"ת זו ותמצא נחת:

מצוה קמד

פירוש א

לחם (א) קלי וכרמל כו', בפ' אמור פכ"ג פי"ד כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה פרש"י וקלי קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור וכרמל הן קליות שקורין גרניילי"ש וגם בכריתות דף ה' ע"א פרש"י קלי שנתייבש בתנור כרמל שנתמולל ביד ולא הובהב באור והחינוך מצ' ש"ה כתב והכרמל נקרא תבואה קלויה בשבלים ראני"ש בלע"ז ועי' מנחות דף ס"ו ע"ב, ובפסוק זה יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת קפ"ט ק"צ קצ"א מנה לחם קלי וכרמל לג' לאוין וכבר מגלה את טעמו בשרשיו שם שורש ט' שהוא מנה את הלאוין לפי חילוק המלקיות וכיון דר' יצחק בכריתות דף ה' סובר דהאוכל לחם קלי וכרמל לוקה ג' והגמ' מברר שם דמדוע לא הוי לאו שבכללות ע"כ מנאם לג' לאוין ובסוף דבריו הם כתב וז"ל ושים זה השרש כלו נגד עניך תמיד כי הוא מפתח גדול לאמת מנין המצות עכ"ל וגם רבינו ז"ל מנה כהרמב"ם וכן מנאו החינוך העי"מ הרה"מ והמצה"ש מצ' ש"ג ש"ד ש"ה הדה"מ שער ב' פרק קצ"א עד קצ"ג, אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שרש ט' חולק על הרמב"ם וסובר שאין להשגיח בחילוק המלקיות אלא בעניינים הנאסרים וכיון דלחם וקלי וכרמל איסור אחד הם ע"כ לא מנאם אלא לאחת וגם מהזוהר הרקיע מל"ת צ' אות ל"ז נראה דסובר כהרמב"ן מדהביא את שיטתו לבסוף ואח"כ ראיתי שברמזיו שם באמת לא מנאם רק ללאו אחד וגם בסוף ספרו שם כתב בפי' דבזה סובר כהרמב"ן וכן נ"ל להוכיח מהיראים סי' קס"ט ומהסמ"ק ס" רי"ז דמדלא כתבו מלאו דחדש אלא בסימן אחד ולא חלקו לחם קלי וכרמל לג' סימנים ע"כ מכח דסברו כהרמב"ן ועי' במעיי"ח דף ק"ה ע"א אות נ"ב שמבאר היטב את פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בזה:

פירוש ב

והאוכל (ב) כזית קלי כזית כרמל כזית לחם לוקה שלש כו', ונ"ל בס"ד דאין לפרש בכוונת רבינו דכשאוכל כזית קלי או כזית כרמל או כזית לחם לוקה ג' מדלא כתב בלשון או אלא הכי פירושו דכשאוכל ג' זתים מהני ג' מינים דהיינו כזית מכל אחד ואחד לוקה ג' וכ"כ בפי' הרמב"ם הל' מ"א פ"י הל"ג וז"ל האוכל לחם וקלי וכרמל כזית מכל אחד ואחד לוקה שלש מלקיות וכן כתבו הסמ"ק והחינוך והמצות השם סי' הנ"ל ומקורם מהא דר' יצחק דכריתות הנ"ל אבל במהר"ם שיק מצ' ש"ו ראיתי שכ' וז"ל והאוכל מחמשת מיני

דגן ממין הנ"ל אפי' כזית לוקה שלש מלקיות כו' עכ"ל נראה דסובר דאפי' כשאכל כזית מכרמל ג"כ לוקה ג' דממין הנ"ל שכ' קאי אכרמל שדיבר שם וזה דלא ככל הפוסקים הנ"ל וצ"ע ועל קושיית הפלתי שהביא המר"ם שיק עי' חוות דעת ס"ס ק"י בבית הספק שלו שכ' תירוץ נאה ע"ז, ומ"ש רבינו לפיכך במקומות שעושין שני ימים טובים אסור בכל יום שבעה עשר בניסן עד לערב כו' כ"כ גם הרמב"ם הלכה ב, שם וכן פסק הטוש"ע יו"ד סי' רצ"ג אלא בטוש"ע איתא עד תחלת ליל י"ח ובמגלת ספר מל"ת קמ"ב ראיתי שמדייק דמדוע כתבו רבינו והרמב"ם עד לערב הלא כבר כתבו דאסור בכל יום י"ז בניסן ותירץ דעד ולא עד בכלל וכוונתם למעט בין השמשות של י"ח דלא אסור כיון דאיכא ס"ס דיום י"ז ספק יום ששה עשר ובין השמשות ספק יום ספק לילה וע"כ כתבו עד לערב ועד ולא עד בכלל והטוש"ע שכתבו עד תחלת ליל י"ח באמת סברו דגם בבין השמשות של י"ח אסור כ"כ המג"ס עי"ש, נמצא לפי דבריו פסקם של הטוש"ע דלא כרבינו והרמב"ם וזה אינו נראה לי כיון דהב"י שם כתב בפי' דדברי הטור נובעים מהרמב"ם ועוד ק"ל היכי כתב דמטעם ס"ס מותר בבין השמשות של י"ח הלא חדש הוי דבר שיש לו מתירין ובדשיל"מ לא מועיל ספק ספיקא כזה כיון דלא הוי כהספק ספיקא שכ' הש"ך שם ס"ק ד' דהתם כיון די"ל שמא אינו כאן חדש כלל ע"כ מועיל ס"ס כמ"ש הבאר היטב שם אבל הכא דבודאי יש חדש באמת אינו מועיל ס"ס ובאמת פליאה לי על המג"ס שלא הרגיש בזה, וע"כ נ"ל בס"ד לומר בכוונה רבינו והרמב"ם להיפוך ממ"ש המג"ס דמשו"ה כתבו עד לערב משום דסברו עד ועד בכלל וכוונתם להורות דגם הבהש"מ של י"ח אסור דמבכל יום שבעה עשר בניסן שכתבו עדיין הי' מקום לטעות להתיר בהש"מ שלי"ח מהטעם שכ' המג"ס וע"כ כתב הב"י שפיר דדברי הטור נובעים מהרמב"ם כמובן, ועי' בעיר מקלט מצ' ?ע"ג שכ' וז"ל ובמקומות שעושין ב' י"ט אסור כל יום שבועות עד לערב מדרבנן וטעם איסור אכילת חדש עד זמן ספירת החמישים להשרישך אמונה חזקה שלא ברא אלקים את עולמו אלא בשביל התורה שעתידים ישראל לקבל לסוף חמישים כו' עכ"ל ולא זכיתי להבין את דבריו וכי חדש אסור עד שבועות וגם מצאתי אח"כ בנר מצוה סי' י' אות צ"ד שג"כ עמד על העי"מ בזה וכתב שהוא ט"ס וצ"ל אסור כל יום שבעה עשר בניסן אלא עד זמן ספירת החמישים שכתב עדיין צריך תיקון, ומ"ש רבינו אבל מספק אין לנו לאסור כי רוב תבואות שלנו נזרעות ונשרשות קודם העומר כו' לכאורה צריך להבין וכי מועיל רוב בחדש דהוי דשיל"מ אבל לפי הש"ך הנ"ל י"ל דכמו דמועיל ס"ס היכא די"ל שמא אין כאן חדש כלל כמ"כ נמי מועיל רוב, וכל מ"ש רבינו במל"ת הללו תמצא בש"ע סי' הנ"ל כי גם מ"ש הש"ע דחדש נוהג בשל עכו"ם כתב רבינו במל"ת קמ"ו.

מצוה קמה

פירוש א

כלאי (א) הכרם הן כו', בברכות דף כ"ב ע"ב ובחולין דף קל"ו ע"ב איתא ר' יאשיה אומר לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וכיון דר' נחמן בר יצחק קאמר שם דנהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים ע"כ פסק רבינו ז"ל כן וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל, ודע דבכלאי כרם יש שני לאוין חד שלא לזרוע כלאים בכרם שנ' בפ' תצא פכ"ב פ"ט לא תזרע כרמך כלאים [ולוקין גם משום שדך לא תזרע כלאים כמ"ש רבינו במל"ת ר"פ] וחד שלא לאכול וליהנות מכלאי הכרם דכתיב שם פן תקדש המלאה ודרשינן מזה בקידושין דף נ"ו ע"ב שאסור באכילה ובהנאה וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת כדאיתא בסוטה דף ה' וכ"כ רש"י ז"ל פסחים דף כ"ד ע"ב ד"ה כלאי הכרם וז"ל כתיב פן תקדש המלאה דמשמע לא תהנה ממנו אלא תשרפנו ופן לאו הוא עכ"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת קצ"ג וכיון דאזהרה על אכילת כלאי הכרם שייך בהלכות איסורי מאכלות ע"כ כתב רבינו את המל"ת זו כאן ואת אזהרה שלא לזרוע כלאים בכרם כתב רבינו לקמן במל"ת ר"פ בין המל"ת דכלאים. אבל לכאורה ק"ל על רבינו דהרמב"ם הל' מ"א פ"י הל"ו כתב וז"ל כלאי הכרם כיצד מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו עם הגפן בין שזרע ישראל בין שזרע עכו"ם בין שעלו מעליהן בין שנטע הגפן בתוך הירק שניהם אסורין באכילה ובהנייה שנ' פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם והאוכל כזית מכלאי הכרם בין מן הירק בין מן הענבים לוקה מה"ת ושניהם מצטרפין זה עם זה עכ"ל אלמא דמיני ירקות עם גפן ג"כ כלאים בכרם דאורייתא הן ולוקין על אכילתן וכ"כ בהל' כלאים פ"ה הל"א לענין לאו דלא תזרע כרמך כלאים וז"ל הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ה"ז לוקה שתים אחת משום שדך לא תזרע כלאים ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים עכ"ל וכ"פ הטור ז"ל יו"ד ריש סי' רצ"ו וא"כ ק"ל מדוע ל"כ רבינו לא במל"ת זו ולא במל"ת ר"פ דירקות עם חרצן הוי כלאים מה"ת:

אבל נ"ל בס"ד ליישב דלכאורה קשה על הרמב"ם ממנחות דף ט"ו ע"ב דאיתא שם קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי פרש"י וז"ל קנבוס קנבא לוף מיני קטנית אסרה תורה בכרם אין זרעם כלה שיש להם שורש ל"א קנבו"ס ולוף אסרה תורה דכתיב כרמך כלאים זרעים הדומין לכרם ובהנך תולין אשכולות כעין ענבים עכ"ל וכיון דמוכח מגמ' זו דמה"ת לא אסור אלא קנבוס ולוף א"כ היכי פסק הרמב"ם דגם ירקות עם זרע הכרם הוי כלאים מה"ת, ואי"ל כיון דמגמ' זו מוכח דלא כר' יאשיה דלר' יאשיה

תבואה עם חרצן ג"כ כלאים בכרם דאורייתא היא וגמ' זו סובר' דדוקא קנבוס ולוף וכיון דפסק הרמב"ם כר' יאשיה ע"כ לא פסק כהגמ' דמנחות דזה באמת אא"ל כיון דהרמב"ם בהל' כלאים פ"ה הל"ג פסק גם כהגמ' זו דמנחות וא"כ לכאורה סותר את לימודו אבל כבר מתרץ הכ"מ ז"ל שם את הרמב"ם מגמ' דמנחות יפה עי"ש [ומ"ש הכ"מ בסוף דבריו שם וז"ל ומכ"מ נראה שהתו' והר"ן חלקו על רבינו בירק עי' במנ"ח מצ' תקמ"ח מ"ש על זה ואז תבין דל"ק על הבאר הגולה יו"ד סי' רצ"ו אות ה' דהיאך כתב בשם הר"ן דסובר כהרמב"ם בירק כיון די"ל דסובר בדעת הר"ן כהמנ"ח] וא"כ י"ל כיון דבמל"ת ר"פ כתב רבינו וז"ל אומר במנחות קנבוס ולוף אסרה תורה ושאר זרעים אסורים מדרבנן פי' לא למעט חמשת המינין בא אלא כך הפי' קנבוס ולוף וכיוצא בהן כגון התבואה שנגמרה עם שאר גמר תבואות הכרם וגם יש להם אשכולות ושורשם מתקיים בימות החמה ובימות הגשמים בכרם כך פי' רבינו שלמה שם עכ"ל ומדכתב רבינו פי' לא למעט חמשת המינין בא כו' ולא דיבר מירקות כלום ע"כ מוכח דרבינו ג"כ חולק על הרמב"ם בירקות וע"כ השמיט שפיר גם במל"ת זו מהא דירקות עי' בכ"מ הנ"ל שפיר ותבין, וגם מהיראים סי' קנ"ד ומהסמ"ק סי' קס"ח ורט"ז ומהאור זרוע סי' רס"ג יש להוכיח דלא סברו כהרמב"ם בירקות מדלא דברו שם מירקות כלום והחינוך מצ' תקמ"ח כתב בפי' דירקות אינו אסור אלא מדרבנן ומה שהניח עליו המנ"ח בצ"ע דמדוע לא הביא עכ"פ את שיטת הרמב"ם י"ל כיון דרבינו וכל הפוסקים הנ"ל חלקו עליו ע"כ השמיט את שיטתו כלל וא"כ לפי"ז צריך להבין דהיאך פסק הש"ע סי' הנ"ל כהרמב"ם נגד כל הפוסקים הנ"ל וגם האלה המצות ומצות השם ומהר"ם שיק מצ' תקמ"ט כתבו כהרמב"ם וכן פסק החכמת אדם בספרו שער משפטי ארץ פ"ד אות א' ולא דברו מכל הפוסקים הנ"ל כלום ועל המר"ם שיק ק"ל ביותר דהיאך כתב בשם הכ"מ דהר"ן סובר כהרמב"ם וגם היאך כתב לתרץ את קושיית הטהרת הקודש משום דהתו' בודאי סובר כהרמב"ם הלא מהכ"מ הנ"ל מוכח להיפיך דהתו' והר"ן חלקו על הרמב"ם נהי דבהא דהר"ן חולק המנ"ח על הכ"מ אבל בשם הכ"מ היכי כתב המהר"ש כן ועוד הלא בהא דהתו' גם המנ"ח מודה להכ"מ וצ"ע, ועל הש"ע י"ל כיון דבכל הפוסקים הנ"ל חוץ מהחינוך ליתא בפירוש שחלקו על הרמב"ם אלא יש ללמוד כן מדשתקו ולא דברו מירקות כלום אבל גם י"ל דלא משום דבודאי חלקו על הרמב"ם שתקו אלא כיון דמסופקים היו בירקות ע"כ שתקו מזה וכיון די"ל דכל הפוסקים מסופקים היו בזה ע"כ לא הניח המחבר את מה שפסק הרמב"ם בפי' משום ספיקתם וע"כ סתם בש"ע כהרמב"ם ואם כנים דברי אלה אז יש ללמוד כלל

חדש מזה דכשפוסק אחד כתב בפי' איזה דבר פסקינן כוותיה אפי' נגד הרבה פוסקים שמסופקים בזה:

פירוש ב

שניהן (ב) אסורים באכילה ובהנאה כו', לכאורה ק"ל על רבינו קושיא גדולה דבפסחים דף כ"ד ע"ב אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפי' שלא כדרך הנאתן מ"ט משום דלא כתיב בהו אכילה ומסוגיית הגמ' שם נראה דגם בבשר בחלב הדין כן וכפי שנראה מפשטות הגמ' שם ליכא שום חולק על אביי בזה דלוקין על אכילתן אפי' כשאכל שלא כדרך הנאתן [כ"כ המל"מ הל' יסוה"ת פ"ה הל"ח דדוקא על אכילה שלא כדרך הנאה לוקין ולא על הנאה שלא כדרך הנאה ואמת אתו לפום השיטות הנ"ל מל"ת ק"מ דאין לוקין על הנאה] וכן פסקו ז"ל הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל' יסוה"ת שם והל' מ"א פי"ד הל"י וגם בסה"מ מל"ת קצ"ג באזהרה דאכילת כלאי הכרם הביא את הא דאביי וכן הביאו כל השאר מוני מצות הנ"ל וגם לא ראיתי בשום פוסק דלא יפסוק כהא דאביי וא"כ ק"ל על רבינו מדוע לא כתב דלוקין אפי' שלא כדרך הנאה, הן אמת שגם הרמב"ם ל"כ את זה גבי דיני כלאים בהל' מ"א פ"י הל"ז ובהל' כלאים פ"ה הל"א אלא על הרמב"ם י"ל דסמך על מ"ש את זה בהל' יסוה"ת ובהל' מ"א פי"ד אבל רבינו דלא כתב מזה בשום מקום דגם במל"ת ק"מ גבי אזהרת בשר בחלב ג"כ ל"כ כלום מזה אף שגם בבב"ח הדין כן כהנ"ל וגם הנר מצוה בפסחים שם לא מציין על רבינו לא בגמ' ולא ברי"ף מהא דאביי כלום ובהציונות בהרמב"ם על רבינו שמציין בהל' יסוה"ת פ"ה הל"ח אות ה' וז"ל סמ"ג לאוין קמ"א וקמ"ה ובהלכות מ"א פי"ד הל"ז אות ד' מציין וז"ל סמ"ג לאוין קמ"א וכיון דלא מציין אלא כמו שכתבנו וזה נראה בעליל דלא יפה מציין כיון דבמל"ת קמ"א וקמ"ה באמת ליתא ברבינו מזה כלום וכיון דלא מציין על איזה מקיים אחר וגם הנר מצוה על הש"ס והרי"ף ג"כ לא מציין על רבינו מזה כלום ע"כ מוכח דהם ג"כ לא מצאו כלום מזה ברבינו וא"כ ק"ל על רבינו מדוע השמיט את הא דאביי ואי משום דלא פסק כאביי הלא ע"ז גופא קשה מדוע לא פסק כוותיה וגם על הנושאי כלים של רבינו ק"ל דהיאך לא דברו מזה:

אבל נ"ל בס"ד לתרץ דמדוע לא פסק רבינו כאביי בהקדים מדק"ל עוד על רבינו שכ' ודרשינן בפ' כל הבשר פן תוקד אש וגם תניא נאמר כאן פן תקדש ונאמר להלן כל זר לא יאכל קדש מה להלן איסור אכילה והנאה אף כאן איסור אכילה והנאה כו' והאי וגם תניא שכ' רבינו ליתא בש"ס אלא ברייתא היא בספרי פ' תצא ושם ליתא כמו שכ' רבינו אלא הכי איתא שם וז"ל ומנין לכלאי הכרם שאסור בהנאה נאמר כאן קדש ונאמר

להלן קודש מה להלן איסור הנאה אף כאן איסור הנאה עכ"ל [וגם היראים סי' הנ"ל בותניא שכ' נראה לי דג"כ על הספרי זה כיוון] וא"כ צ"ל ברבינו או שגורסתו הי' בספרי כמו שהביא או השינוי לשון שכ' הוסיף מעצמו לפרש בזה את הספרי, ועי' בביאור הרא"ש על הפסיקתא זוטרתא פ' תצא אות נ"ד שכ' וז"ל בספרי יליף ג"ש קדש קדש עי"ש וכוונתו כמו שהוא בחולין דף קט"ו שיליף קדש דהכא מלא יהי' קדש בבני ישראל מה להלן הנאה [בעילה הנאה הוא רש"י] אף כאן הנאה ונכון עכ"ל ולכאורה מדוע לא מפרש גם רבינו את הספרי כן וצ"ל דמשו"ה לא ניחא ליה פירושו כיון דבירושלמי כלאים פ"ח הלכה א' איתא הג"ש כמ"ש הביאור הרא"ם לפרש בהספרי ואי באמת הי' הפשט בהספרי כמ"ש הביאור מדוע לא קאמר הירושלמי את זה בשם הספרי אע"כ מוכח מהירושלמי דאין הפשט בהספרי כמ"ש הביאור וע"כ מפרש רבינו את הספרי כמו שמפרש כמוב?. וא"כ ק"ל על רבינו חדא מדוע הביא את הדרשה דפן תוקד אש מגמ' חולין הלא בקידושין דף נ"ו ע"ב עיקר המקור של הדרשא זו דעל מה דאיתא במתני' שם דכלאי כרם אסור בהנאה קאמר הגמ' מנ"ל אמר חזקי' אמר קרא פן תקדש תוקד אש ורב אשי אמר פן יהי' קדש אי מה קודש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף כלאי הכרם תופס את דמיו ויוצא לחולין אלא מחוורתא כדחזקי' וא"כ אמאי לא הביא רבינו את הדרשה זו מגמ' קידושין, ועוד ק"ל אמאי לא סגיא ליה לרבינו ללמוד שכלאי הכרם אסור באכילה ובהנאה מהדרשה דפן תקדש פן תוקד אש כמו שסגיא להגמ' קידושין וחולין מדוע הוסיף רבינו והביא גם את הדרשה דספרי, ותו ק"ל דהמעיין חכמה דף קפ"ד ע"ב אות ל"ט כתב דהדרשה דספרי היא באמת הדרשה דרב אשי דקידושין הנ"ל ומחמת זה הרבה להשיב עי"ש שהאריך בדברים עתיקים וא"כ ממנ"פ ק"ל על רבינו אי סובר ג"כ כהמעיי"ח א"כ היכי הביא את הדרשה דספרי הלא בקידושין שם איתותב דרשה דרב אשי ואי ל"ס כהמעיי"ח אלא סובר דדרשה דרב אשי אינה דרשה דספרי דרב אשי מלשון תקדש עצמו דרש ולא מגז"ש דקדש קדש [ועל הג"ש דספרי סובר רבינו דבאמת ל"ק קושיית הגמ' קידושין שהקשה על רב אשי כיון די"ל דהספרי באמת סובר דיש ג"ש למחצה עי' מלא הרועים ח"ש כלל ג"ש אות ט' שהביא בשם ספר כריתות דאיכא מ"ד דיש ג"ש למחצה ותמה עליו דאיה האי מ"ד אבל לפי מה שכתבנו י"ל דספר כריתות על הספרי זה כיון כמובן] א"כ קשה אמאי לא הביא הגמ' קידושין את הדרשא דספרי:

וכדי ליישב מרבינו את כל הנ"ל צריך להעתיק מ"ש התו' חולין דף קט"ו ע"א ד"ה פן תקדש וז"ל וא"ת והא איצטריך לאשמעינן דמצותו בשריפה הא כלאי זרעים אין מצותן בשריפה אבל בהנאה אסורי וי"ל דבלא"ה פריך שפיר אי נמי ליכתוב פן תשרף ומכתיב

תקדש משמע דאתא לאסור הנאה כקדש עכ"ל ולכאורה צריך להבין תירוצו הב' של התו' דאי הוה כתיב פן תשרף היכי הוה ידעינן דאסור בהנאה וצ"ל בכוונת התו' כמ"ש התי"ט כלאים פ"ח מ"א דמצד הסברא הוה ידעינן דכיון דלשריפה קיימא היינו שלא יהנה ממנו וא"כ לפי"ז עכצ"ל דבתר דכ' התו' ומדכתיב תקדש משמע דאתא לאסור הנאה כקדש אין כוונתם דמצד הסברא כיון דקיימא לשריפה ידעינן איסור הנאה כמו שהי' סובר התו' מתחלה אלא כוונתם דידעינן איסור הנאה משום דהוי כקדש דאלת"ה אלא נאמר דגם בתר דכתב התו' ומדכתיב תקדש כו' ג"כ סובר דמצד הסברא ידעינן איסור הנאה אז עדיין נשאר' קושיית התו' כיון דעיקר הלימוד משריפה היא אע"כ מוכח דצ"ל בכוונת התו' כמו שכתבנו, וא"כ לכאורה קשה היכי כתב התו' דמתקדש ידעינן שאסור בהנאה הלא זה דרשא דרב אשי הוא דאיתותב בקידושין שם ועוד הלא בחולין שם קאמר הגמ' פן תוקד אש אעכצ"ל בכוונת התו' דעל הג"ש דספרי כיוון ומה דקאמר הגמ' פן תוקד אש הכוונה דטעון שריפה מחמת דרשה דספרי כן נ"ל בס"ד דצריך לפרש את התו', וא"כ מוכח מתירוצו הב' של התו' דסוגיא דגמ' חולין באמת היא הדרשה דספרי אבל מסיגי' דקידושין ניכא הוכחה כהדרשא דספרי וע"כ לא הביא רבינו מסוגי' דקידושין רק מסוגי' דחולין וגם ע"כ לא סגיא ליה לרבינו בהדרשא דפן תקדש כיון דהגמ' חולין ג"כ על הדרשא דספרי כיוון ומיושב בס"ד מעל רבינו ב' קושיות מהקושיו' הנ"ל כמובן. ועל הקושיא הג' הנ"ל נ"ל בס"ד דרבינו באמת ל"ס כהמעיי"ח אלא סובר דהדרשא דרב אשי לא הוי דרשא דספרי כמו שסובר גם הנר מצוה ספרדי סי' י' אות צ"ה ועל הקושיא דמדוע לא הביא הגמ' בקידושין את הדרשה דספרי נ"ל לתרץ עם המרש"א פסחים דף כ"ו ד"ה שאני היכל שכ' דלרבא דסובר דכשילפינן איסור אכילה מהיכא דכתיב אכילה הוי כאלו כתיב אכילה בגופיה באמת בבשר בחלב אינו אסור שלא כדרך הנאה וכן סובר במעלה כיון דילפינן חטא חטא מתרומה ע"ש שכ' בסוף דבריו וז"ל אבל לרבא דהכא איכא למימר דבכלאי כרם נמי אין לוקין שלא כדרך הנאה אע"ג דלא כתיב ביה אכילה אפשר דאיכא ביה שום דרשא וג"ש כאלו כתיב ביה נמי אכילה ודו"ק עכ"ל וא"כ מוכח מגמ' פסחים שם דרבא פליג על אביי וסובר דאין לוקין על כלאי כרם שלא כדרך הנאה, אלא כל זה י"ל כשבאמת אית ליה לרבא הלימוד של איסור אכילת כלאי כרם ממקום דכתיב ביה אכילה וא"כ עכצ"ל דרבא סובר כהספרי הנ"ל דיליף מג"ש דלא יאכל קדש כמ"ש רבינו ועל הלימוד זה כיוון המרש"א במ"ש אפשר דאיכא ביה שום דרשא וג"ש כו', נמצא לפי"ז יש נפ"מ לרבא מהיכא ילפינן איסור אכילת כלאי כרם אי מדרשא דספרי או מדרשא דחזקי' ורב אשי דאי ילפינן מדרשא דחזקיה ורב אשי אז גם לרבא לוקין אפי'

שלא כדרך הנאה כיון דלא כתיב אכילה בדרשתם אבל אי ילפינן מדרשא דספרי אז אין לוקין כיון דכתיב בדרשתו לשון אכילה אבל לאביי דסובר דהיכא דלא כתיב אכילה בגופיה אפי' כשילפינן מהיכא דכתיב אכילה לוקין שלא כדרך הנאה באמת ליכא נפ"מ בין דרשה דספרי לדרשא דחזקי' ורב אשי וא"כ י"ל דסוגי' דגמ' קידושין אזלא אליבא דאביי דלוקין על כלאי כרם שלא כדרך הנאה וע"כ לא הביא הגמ' שם את הדרשא דספרי כדי שלא נטעה לומר כרבא אבל הסוגי' דגמ' חולין אזלא אליבא דרבא דאין לוקין על כלאי כרם שלא כדרך הנאה וע"כ הביא את הדרשא דספרי כמו שכתבנו לפי תירוץ הב' של התו' הנ"ל כמובן, וא"כ ממילא י"ל דרבינו באמת פסק כרבא דגם בכלאי כרם ובב"ח אין לוקין שלא כדרך הנאה וע"כ השמיט את הא דאביי ודו"ק:

מצוה קמו

פירוש א

הנוטע (א) אילן מאכל כו', כן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קצ"ב היראים סי' קפ"ד קפ"ה הסמ"ק סי' רט"ו החינוך ואה"מ מצ' רמ"ו העי"מ מצ' רמ"ט [והרמז שכ' העיר מקלט שם על לימוד התינוקות גם התו' עה"ת פ' קדושים פי"ט פכ"ג והר' בחיי שם כתבו כן וגם מצאתי כן בפסיקתא זוטרתא פ' קדושים שם] הזוה"ר מל"ת צ"א אות ל"ח הדה"מ שער ב' פק"צ המעיי"ח דף פ"ד ע"א אות נ"ח המצה"ש ומם ר"ש מצ' רמ"ז, ומ"ש רבינו אסורין באכילה ובהנאה כו' וברמזיו כתב שלא לאכול ערלה כו' ולא מרמז מאיסור הנאה כלום ולא כמו שמרמז במל"ת קמ"ה וזה באמת טעמא בעי ועוד ק"ל דבחיבורו גופא כאן מדוע כתב רבינו ז"ל מהנאה כלל הלא במל"ת קל"ט פסק כר' אבהו דכל מקום שנאמר לא יאכל כו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ובפרט גבי ערלה דכתיב לא יאכל גם חזקי' מודה כדאיתא בפסחים דף כ"א ע"ב וא"כ מלתא דפשיטא היא דערלה אסירה בהנאה ועוד יש לדקדק מדוע כתב וכל האוכל מהן כזית לוקה הלא גם זה מלתא דפשיטא כיון דלאו שיש בו מעשה הוא ומהאי טעמא אין דרכו של רבינו לכתוב בשאר מל"ת שלוקין עליהן כיון דמלתא דפשיטא היא וא"כ מדוע כתב כאן ממלקות, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו לא נקט הנאה אלא לאשמועינן דאין לוקין על הנאה וע"כ כתב אח"כ וכל האוכל מהן כזית לוקה כוונתו דדוקא על אכילה לוקה אבל לא על הנאה ומשו"ה ברמזיו דלא דיבר ממלקות לא כתב מהנאה כלום כיון דמלתא דפשיטא היא אבל ברמז מל"ת קמ"ה כתב מהנאה מחמת הדרשה שהביא כמובן, ומ"ש רבינו הרי אלו אסורין באכילה ובהנאה שנאמר שלש שנים יהי' לכם ערלים לא יאכל כו' נראה מדבריו דאיסור הנאה מלא יאכל ילפינן הלא מגמ' קידושין דף נ"ו ע"ב מוכח דמוערלתם ערלתו ילפינן כבר

הקשה הגמ' גופא את זה בפסחים דף כ"ב ע"ב עי"ש ותראה דלפי סוגיא דפסחים דברי רבינו עולים יפה. ומ"ש רבינו וכן הל"מ שודאי ערלה בח"ל אסורה וספיקה מותרת כו' כן איתא בקידושין דף ל"ט ע"א וכ"כ הרמב"ם הל' מ"א פ"י הלי"ב ולפי מה שבררנו לעיל מל"ת קי"ז מחודש ג' דרבינו סובר כהרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ גם עליו קשה דלמה לי הל"מ אבל כבר דיבר הר"ן בקידושין שם מזה ומיישבו שפיר עי"ש וגם עי' במגלת ספר מל"ת קמ"ו מ"ש על זה, ומה שהוכיח רבינו מהירושלמי דערלה נוהג בחוץ לארץ אף בשל עכו"ם כל זה איתא גם בתו' קידושין דף ל"ו ע"ב ד"ה כל, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ובהל' מעשר שני פ"י ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רצ"ד וגם עי' בנר מצוה ספרדי סי' י' אות צ"ה:

מצוה קמז

פירוש א

כל (א) אוכל כו' נקרא טבל כו', כל מ"ש רבינו במל"ת זו כתב הרמב"ם הל' מ"א פ"י וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קנ"ג היראים סי' ק"ע החינוך ואה"מ מצ' רפ"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ה הזוה"ר מל"ת ש"ס אות קנ"ב המעיי"ח דף צ"ו ע"ב אות קפ"ט ועל מ"ש רבינו והל"מ ששיעור כל האכילות בכזית כו' כתב המעתיק של המרש"ל בביאורו כאן וז"ל אמר המעתיק כבר הקשינו לשאול מגמ' דכיצד מברכין דמסיק דשיעורים מדרבנן וכאשר באתי הנה חפשתי בכל צדי צדדין וירדנו לעומקה דשמעתתא דיומא ומס' סוכה ומה שכתבו התו' מצאנו ראינו שטעות נפל בכיצד מברכין וצ"ל אלא שיעורים הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא והרצון הלכתא נינהו הל"מ נינהו ודו"ק עכ"ל ונ"ל דמה שכתב המעתיק כבר הקשינו לשאול כו' כיוון בזה על מה שהקשה לעיל מל"ת ע"ו העתקתי את לשונו שם מחודש ה' וממה שכתב כאן נראה בפי' דבמל"ת ע"ו כיוון להקשות כמו שכתבנו שם שנראה מפשטות לשונו וא"כ ממילא ההשגה שהשגנו עליו שם נשאר עליו בצ"ע. ודע דמ"ש העיר מקלט סי' הנ"ל ואיסורו נוהג בכל שהוא כו' אין כוונתו שטבל אסור בכל שהוא כיון דזה דעת ר' שמעון היא במכות דף י"ג ע"א אבל להלכה פסקינן כרבנן שגם טבל בכזית כמ"ש רבינו כאן והרמב"ם הלכה הנ"ל אלא כוונתו על מה שפסק הטוש"ע יו"ד סי' של"א סעיף י"ט שבזהמ"ז שיעור תרומה גדולה בכל שהוא לפי שעומדת לשריפה ועי' רמב"ם הל' תרומות פ"ג הל"א ובש"ך שם ותראה דדוקא בתרומה גדולה הד"כ אבל לא בתרומת מעשר אבל מלשון העי"מ נראה שגם בתרומת מעשר הד"כ עי"ש ועל זה באמת צ"ע ועי' נר מצוה סי' ט' אות ה' וסי' י' אות ע"ח מה שמפלפל דהיאך לוקין על טבל שלא הורמו מעשרותיו כיון דהוי לאו שבכללות:

מצוה קמח

פירוש א

כתוב (א) בפ' כי תשא השמר לך כו' בכלל איסור זה שלא לשתות מיין שנתנסך לע"ז כו', וברמזיו כתב רבינו ז"ל וז"ל שלא לאכול תקרובת ע"ז ולא לשתות יין נסיכם שנ' השמר לך פן תכרות ברית ליושב הארץ יזרחו לאלהיהם וגו' בכלל לאו זה יין שנתנסך לע"ז כו' וגם בקיצור הסמ"ג שלו כתב דאזהרת יין נסך נכלל באזהרת שאר תקרובות ע"ז בהפסוק השמר לך פן תכרות ברית וגו' דפ' תשא פל"ד פט"ו ובאמת בהפסוק ט"ו שם לא כתיב השמר לך אלא הכי כתיב פן תכרות ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו רק בפסוק י"ב שם כתיב השמר לך ואח"כ ראיתי שכבר עמד על זה המרש"ל בביאורו כאן וכתב דלא גרסינן א"ז אבל זה נראה בפי' גם לפי גירסת המרש"ל דרבינו יליף אזהרת יין נסך מהפסוק פן תכרות ברית וגו', אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת קצ"ד יליף אזהרת יין נסך מהפסוק ישתו יין נסיכם דפ' האזינו פל"ב פל"ח ואזהרת שאר תקרובות ע"ז יליף מלא ידבק בידך מאומה מן החיים ומלא תביא תועבה וגו' וכבר השיג עליו הרמב"ן ז"ל בהשגותיו שם ויליף ג"כ כרבינו וא"כ סובר רבינו במל"ת זו כהרמב"ן ואל יקשה לך דהיאך נדה רבינו מדעת הרמב"ם הלא דרכו בכל מקום להלוך בעקבותיו כמ"ש היד מלאכי כללי הסמ"ג כי גם החינוך שג"כ דרכו להלוך בעקבותו של הרמב"ם ג"כ סובר באזהרת מל"ת זו כהרמב"ן וכבר כתב החינוך מצ' קי"א את טעמי בזה עי"ש וא"כ גם אליבא דרבינו י"ל כן וגם העיר מקלט מצ' קי"ג ואלה המצות מצ' קי"א והמצות השם מצ' קי"ב סברו כהרמב"ן ועי' בזוהר הרקיע מל"ת ע"ד אות כ"ט ומה שיש להקשות עליו כבר הקשה המגלת אסתר מל"ת קצ"ד וגם עי' במעיי"ח דף ל"ז ע"א אות י"ג ובנר מצוה סי' י' אות ק' ובמנחת חינוך מצ' ק"א שכתבו דברים עתיקים במל"ת זו ולענין הלכה עי' טוש"ע יו"ד הלכות יין נסך.

מצוה קמט

פירוש א

כתוב (א) בפ' אמור בעניין הקדשים כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"א היראים סי' קל"ח הסמ"ק סי' קס"ז החינוך האה"מ מצ' רצ"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רצ"ה הזוה"ר מל"ת קנ"ג אות נ"ח המעיי"ח דף צ"ט ע"ב אות ט"ז, ועל מ"ש רבינו כתוב בפ' אמור בעניין הקדשים כבר עמד הדינא דחיי דמה נפ"מ במה דכתב שהמל"ת זו כתיב בעניין הקדשים עי"ש מה שתירץ, ומ"ש רבינו אותו ואת בנו נוהג כו' ובמוקדשין כו' כן איתא במשנה חולין דף ע"ח ע"א ובגמ' שם יליף שנוהג במוקדשין והתו' שם ד"ה מנין

כתב דאפי' כשצריך לפסח ואין לו אלא אותו שנשחט בו ביום אביו או בנו ג"כ אסור לשחוט ולא אמרינן דאתי עשה דפסח ודחי ל"ת דאו"ב כמו שלא אמרינן גבי מחוסר זמן אבל לכאורה טעמא בעי דמדוע לא אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת ואפשר דכפי מה שכתבו החינוך והעיר מקלט והדינא דחיי סי' הנ"ל בטעמא דמצוה זו עי"ש ותראה די"ל דמשום הקריבהו נא לפחתך לא אמרינן עשה דוחה דוחה ל"ת ועי' בנר מצוה סי' י' אות קכ"ו מה שמפלפל על טעמם:

פירוש ב

אבל (ב) בכוי נחלק כו', עי' ב"י יו"ד סי' ט"ז שמברר היטב את פלוגתתם ובש"ע שם פסק בצבי שבא על העז וילדה ושחט העז ובנה לוקה אבל העז שבא על הצביה אסור לשחוט אותה ואת בנה ואם שחט אינו לוקה אבל לכאורה צ"ע לעניין אכילה בעז שבא על הצביה כשעבר ושחט ונ"ל בס"ד דלפמ"ש הט"ז שם ס"ק י"א הטעם דאסור לשחוט משום דאתי לאחלופי י"ל דגם להיש אומרים שם סעיף ג' שרי לאכול כמ"ש הט"ז שם סימן י"ג ס"ק ד' דהיכא דאסור משום דאתי לאחלופי אם עבר ושחט מותר ואפי' להנקודות הכסף שחולק על הט"ז בסימן י"ג נ"ל דג"כ מותר כיון דבלא"ה הביא המחבר סי' ט"ז סעיף ג' את הדעה הראשונה סתם דאפי' באותו ואת בנו מותר כמובן:

פירוש ג

שנינו (ג) יום אחד האמור באותו ואת בנו הלילה הולך אחר היום כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל ה"ג היום הולך אחר הלילה פי' דלא תימא הואיל ולעניין קדשים הלילה הולך אחר היום דכתיב ביום קרבנו יאכל ולא יניח ממנו עד בקר ואותו ואת בנו כתיב גבי קדשים קמ"ל עכ"ל והרמב"ם הל' שחיטה פי"ב הלי"ז כתב ג"כ כלשון רבינו יום אחד כו' אלא הוסיף עוד וכתב וז"ל וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי קודם בין השמשות שוחט השני בתחילת ליל חמישי שחט ראשון בהש"מ של ליל חמישי לא ישחוט השני עד ליל ששי ואם שחט ביום חמישי אינו לוקה עכ"ל וכתב הכ"מ דפשוט הוא דאינו לוקה כיון דבין השמשות הוא ספק מן היום מן הלילה ואין מלקין מספק עכ"ל ואפשר דמטעם זה השמיט רבינו את הא דבהש"מ שכתב הרמב"ם כיון דפשוט הוא אבל המחבר סי' הנ"ל כתב לגמרי כלשון הרמב"ם, ונ"ל דאם שחט את הבן בהש"מ של ליל ה' ואח"כ ביום ה' שחט את האם ושוב שחט את הבת בבהש"מ של ליל ו' חייב מלקות ממנ"פ אי בהש"מ יום אז גם בהש"מ של ליל ו' יום וחייב משום בת ואי בהש"מ לילה חייב משום בן וכעין זה איתא בשבת דף ל"ה ע"ב לעניין חטאת העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ובירושלמי ברכות ריש פרק א' איתא זה לעניין מלקות ג"כ ע"ש אבל לפמ"ש התו' בשבת דף ל"ד ע"ב ד"ה ספק דבבהש"מ איכא לספוקי דשמא

מקצת הראשון מן היום ומקצת השני מן הלילה באמת גם בכה"ג אינו חייב מלקות אא"כ שחט כל משך זמן בהש"מ יום ה' ויום ו' ועי' רש"י שם דף ל"ה ע"ב ד"ה ממנ"פ וברמב"ם הל' שבת פ"ה הל"ד, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' שחיטה פי"ב ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' ט"ז:

מצוה קנ

פירוש א

צפור (א) טהורה הרובצת כו', בפ' תצא פכ"ב פ"ו כתיב כי יקרא קן צפור וגו' לא תקח האם על הבנים ובמשנה חולין דף קל"ח ע"ב איתא עוף טמא פטור ובגמ' שם מנה"מ א"ר יצחק דאמר קרא כי יקרא קן צפור לפניך עוף משמע לן בין טהור בין טמא צפור טהור אשכחן דאיקרי צפור טמא לא אשכחן דאיקרי צפור והקשה הגמ' מכמה מקומות ע"ז ומיישב עי"ש אלמא דשם צפור גרידא מורה על עוף טהור וכ"כ הפי' המשניות שם וז"ל וצפור שם נופל על העוף טהור בלבד שנ' כל צפור טהור וגם הברטנורה כתב וז"ל שם צפור טהור ולא טמא עכ"ל ומה שיש לדקדק על הפי' המשניות דהיאך כתב שנ' כל צפור טהור הלא הגמ' שם אדרבא הקשה מהפסוק זה על ר' יצחק כבר עמד התי"ט ע"ז עי"ש וכיון דמוכח מהגמ' דשם צפור גרידא מורה על עוף טהור א"כ קשה על רבינו ז"ל דהיאך כתב צפור טהורה דנראה דאיכא גם צפור טמאה הלא עוף טמא לא נקרא צפור ואח"כ מצאתי שגם הדינא דחיי הרגיש בזה עי"ש מה שתירץ, ולי"נ בס"ד דרבינו סובר דנהי דבלשון הקרא שם צפור אינה מורה אלא על טהור אבל בלשון בני אדם מורה גם על טמא ועכ"כ בפי' צפור טהורה ואע"ג דכתב רבינו אח"כ ושחטן הבשר מוחר באכילה וא"כ ממילא הוה ידעינן דלא דיבר אלא מצפור טהורה אפ"ה כתב בפי' צפור טהורה כדי שלא נטעה שדיבר מתרווייהו ועל טהורה כתב אח"כ ושחטן כו' כמובן, וזה ל"ק כיון דדיבר בפי' מצפור טהורה א"כ מדוע כתב אח"כ הבשר מותר באכילה מהיכי תיתי נאמר שאסור באכילה דע"ז י"ל דסד"א דהבשר אסור באכילה משום לא תאכל כל תועבה כקושיית הגמ' חולין דף קט"ו ע"א ע"כ כתב רבינו דמותר והטעם דמדוע באמת מותר משני הגמ' שם דלא אמרה תורה שלח לתקלה:

פירוש ב

ואם (ב) לא קיימו לוקה כו', במכות דף ט"ו ע"ב פליגי ר' יוחנן ור"ל בלאו הניתק לעשה ר' יוחנן סובר בטלו פטור ור"ל סובר קיימו ולא קיימו וכיון שכ' רבינו ואם לא קיימו לוקה נראה דפסק כר"ל ועל זה באמת ק"ל דהיכי פסק דלא כר' יוחנן וגם הרמב"ם הל' שחיטה פי"ג הל"ב כתב כלשון רבינו אבל כבר עמד עליו הכ"מ שם בהלכה א' ואח"כ

ראיתי שגם המרש"ל בביאורו כאן הרגיש על רבינו בזה דעל מ"ש רבינו ואם לא קיימו לוקה כתב וז"ל פירוש כגון שנטלו בעניין שא"א לקיימו כגון ששחטה כמו שפסק ר' יוחנן והא שכ' כאן קיימו ולא קיימו כדברי ר"ל לאו דוקא קאמר דהא לקמן גבי השבת העבוט כתב ואם אבד המשכון לוקה אלמא דפסק כר' יוחנן וה"נ תפס לעיל שחטה לוקה וק"ל עכ"ל ועי' מ"ש לעיל סוף מל"ת פ"ד, ומ"ש רבינו אפי' לטהר בה את המצורע שאין עשה כו' כ"כ גם הרמב' הלכה י"ט שם ועי' בדינא דחיי ובמגלת ספר מל"ת ק"נ שכתבו דברים עתיקים בזה, ומ"ש רבינו ומה במצוה קלה שהיא כשוה איסר כו' במשנה חולין דף קמ"ב איתא ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר פרש"י שאין בה חסרון כיס אלא דבר מיעוט ובפ' תצא כתב רש"י אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס והשמיט מלת כאיסר אבל כבר מפרש את זה יפה המשכיל לדוד שם, ודע דמל"ת זו כל המוני מצות ז"ל מנאוה הסה"מ מל"ת ש"ו היראים סי' ס"ב הסמ"ק סי' רע"ד החינוך העי"מ האה"מ המה"ש ומהר"ש מצ' תקמ"ד הזוה"ר מל"ת רפ"ג אות קט"ו המעיי"ח דף קפ"ד ע"א אות כ"ג ועי' בנר מצוה סי' י' אות קי"ט מה שמפלפל על קושיית הדינא דחיי דמדוע לא התחיל הרמב"ם הל' שחיטה את הפרק י"ג בלשון זה מ"ע לשלח האם כדרכו להתחיל בכל מ"ע שהביא בחיבורו וגם המגלת ספר הקשה כעין קושיא זו על רבינו עי"ש, והפרטי דינים של המל"ת זו עי' טוש"ע יו"ד סי' רצ"ב ולעניין חיוב ברכה וגם לעניין ברכת שהחיינו במל"ת זו עי' ברכי יוסף שם:

מצוה קנא

פירוש א

לא (א) תעשו עול לא יהי' בכיסך כו', ודע דמ"ש רבינו ז"ל כתוב בפ' קדושים כו' עד דיבור המתחיל כל שמשהא בביתו או בחנותו כו' שייך למל"ת קנ"א ומדיבור המתחיל כל שמשהא בביתו ואילך שייך למל"ת קנ"ב ובאמת איני יודע דמדוע עירבינהו ולולא דמסתפינא הייתי אומר שהיא ט"ס ומ"ש קנ"ב לא יהי' בכיסך צריך להיות מקודם ד"ה כל שמשהא בביתו וע"כ אכתוב מתחילה בס"ד מה ששייך למל"ת קנ"א ואח"כ מה ששייך למל"ת קנ"ב, בפ' קדושים פי"ט פט"ו כתוב לא תעשה עול במשפט לא תשא פני דל וגו' ובפסוק ל"ה שם כתיב לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה ואת זה צריך למידע דהפסוק ט"ו אזהרה על הדיין דסיפא דקרא בצדק תשפוט עמיתך מוכיח על זה כמ"ש רש"י ז"ל שם וכן איתא בספרא שם פרשתא ב' פרק ד' וז"ל לא תעשו עול במשפט בדין מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול עכ"ל וע"כ מנה רבינו לא תעשו עול במשפט דפסוק ט"ו לאזהרה על הדיין לקמן מל"ת ר"ה, ולא תעשו עול במשפט

דפסוק ל"ה אזהרה על כל אדם ונקרא לאו דמשקולות ועל הפסוק זה כיוון הגמ' ב"מ דף ס"א ע"ב במה דקאמר לאו דכתב רחמנא במשקולות למה לי וגם רבינו מנה את הפסק זה למל"ת קנ"א ומ"ש רבינו קנ"א לא תעשו עול ולא הביא את כל הפסוק ל"ה כדי שלא נטעה שכיוון על הפסוק ט"ו י"ל דסמך על מ"ש אח"כ כתוב בפ' קדושים לא תעשה עול במשפט במדה במשקל ובמשורה וברמזיו כתב בפ' דקאי על פסוק ל"ה וממילא שפיר יש להבין את הספרא שהביא רבינו במד"כ אם בדיין הרי הדין אמור דכוונתו דליכא למימר דלא תעשו עול במשפט דפסוק ל"ה אזהרה לדיין כיון דכבר נאמר אזהרה לדיין בפסוק ט"ו ואח"כ ראיתי שגם המרש"ל בביאורו כאן מפרש את הספרא כן ונהניתי.

ובסמ"ק ז"ל סי' רס"ג ראיתי שכ' וז"ל שלא נעשות עול במדה כדכתיב לא תעשו עול במשפט במדה וגו' ותניא אם בדין הרי הוא אומר אח"כ לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפוט עמיתך כו' עכ"ל ומהגליון שם נראה דבותניא שכ' הסמ"ק כיוון על הספר' שהביא רבינו ובאמת ליתא בספרא פ' קדושים פרשה ח' כמ"ש הסמ"ק אלא כמ"ש רבינו וא"כ צ"ל דבשינוי לשון שאית' בסמ"ק מפרש הסמ"ק את הרי הדין אמור שאיתא בספרא נמצא לפי פירושו של הסמ"ק צ"ל דקאי הספרא על הפסוק ט"ו ולא על הפסוק ל"ה כיון דבפסוק ל"ה ליתא אח"כ לא תשא פני דל שהביא הסמ"ק אבל זה באמת אא"ל כיון דבספרא איתא בפי' דהפסוק ט"ו אזהרה לדיין כהנ"ל וע"כ נ"ל דט"ס יש בסמ"ק, וגם בפסיקתא זוטרתא פ' קדושים איתא וז"ל לא תעשו עול במשפט אינו אומר לדיין שכבר נאמר למעלה לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל אלא מלמד שהמודד נקרא דיין כו' עכ"ל מוכח בפי' גם מהפסיקתא דהפסוק ל"ה אזהרה על המשקולות וכן כל השאר מוני המצות ז"ל לא הביאו אזהרה על המשקולות אלא את הפסוק ל"ה הסה"מ מל"ת רע"א היראים סי' ר"ס החינוך האה"מ מצ' רנ"ח העי"מ מצ' ר"ס המצה"ש ומהר"ש מצ' רנ"ט הזוה"ר מל"ת ע"ח אות ל"א המעיי"ח דף פ"ט ע"א אות ק"ה וכ"כ הרמב"ם בחיבורו הל' גניבה פ"ז הל"א וח' ועי' נר מצוה סי' י"א אות צ"ז שמתרץ דמדוע לא מנה רבינו מדה משקל ומשורה לג' לאוין כיון דלא הוו אלא כדקדוקי מצוה שכ' הסה"מ שורש ז' שאין ראוי למנות ולי"נ כיון דהוו עניין אחד שלא לעשות עול במשקלות ואח"כ ראיתי שגם הנ"מ כ"כ ונהניתי:

פירוש ב

ובמשורה (ב) שלא ירתיח כו' ולעניין זה יש בה שוה פרוטה כו', מלשון יש בה ש"פ שכ' רבינו נראה דסובר דאינו חייב על לאו דמשקלות בפחות מש"פ כמו דלא חייב על לאו דגניבה וגזילה בפחות מש"פ שכ' רבינו במל"ת קנ"ה וקנ"ו וי"ל דרבינו למד את זה

מדהקשה הגמ' ב"מ דף ס"א ע"ב לאו דכתב רחמנא במשקלות ל"ל היינו גזל מעליא ואי נאמר דבלאו דמשקלות לא בעינן שוה פרוטה מה הקשה הגמ' אע"כ מוכח שדינם שוה, אבל החינוך מצ' רנ"ח כתב וז"ל ופירשו רז"ל כי משורה הוא מדת הלח והיבש והיא מדה קטנה ביותר שהיא אחד מל"ג בלוג ולמדו מכאן כי התורה הקפידה על המדות בכל שהן כלומר שאע"פ שבשאר גזילות לא תקפיד התורה אלא בפרוטה בעניין המדות הקפידה בכל שהוא כו' עכ"ל וא"כ לכאורה קשה על החינוך מגמ' ב"מ הנ"ל אבל כבר תפס עליו המנ"ח ז"ל ויען כי דבריו קשים לי ע"כ אעתיקם וז"ל דין זה חידוש היא ואינו מבואר ברמב"ם ובש"ס וגבי גניבה וגזילה כתב הרמב"ם דהגוזל ש"פ עובר בל"ת וכן בפ"א מהל' גניבה דכן גזה"כ גבי ממון כי שיעורים הל"מ צריך שיהי' ש"פ ופחות מזה אינו אלא ח"ש עי' רמב"ם גבי גזילה וגניבה וכאן ל"כ בפי' דסמך אדלעיל וכן כאן בודאי צריך שיהי' ש"פ לעניין הל"ת הזה ובפחות אינו רק איסור תורה ואי כדעת החינוך דהכא חידשה תורה דאף בפחות מש"פ עובר על הל"ת א"כ מאי מקשה ש"ס ב"מ לאו במשקלות ל"ל ולילף מגזל הא גזל וריבית אינו עובר אלא בש"פ ע"כ חידשה תורה לאו במשקלות דעובר בח"ש וכ"כ התו' כתובות מ"ו ד"ה אתיא שימה שימה להוכיח דריבית אינו בפחות מש"פ דאי ריבית בפחות מש"פ מאי מקשה ש"ס ב"מ לאו בריבית ל"ל הלא איצטריך לפחות מש"פ ועוד אמאי אין לוקין על לאו זה אם שיקר בפחות מש"פ הא בודאי לא ניתן לתשלומין דפחות מש"פ לאו ממון הוא וא"כ כמו חובל בחבירו בפחות מש"פ דלוקין כיון דאינו משלם ה"נ הי' חייב מלקות על זה אלא ודאי שוה לגזל דדוקא ש"פ בעינן ומה שמביא בגמ' דאפי' מדה קטנה ביותר היינו עכ"פ שוה פרוטה אך דהי' עולה על הדעת כיון דהיא דרך מו"מ ובמדה ובמשקל אין מקפידין על מדה קטנה ביותר אף שהיא ש"פ ע"כ אשמעינן דאסרה תורה אפי' על מדה קטנה ביותר אבל בפחות מש"פ נראה דאינו עובר רק בתורת ח"ש כו' ובאות ג' כתב אח"כ וז"ל שוב מצאתי בסמ"ג שכתב בפי' גבי להעלות רתיחה דהיינו בדבר יקר ששוה פרוטה והנאני מאד ע"כ דברי החינוך צ"ע כו' עכ"ל המנ"ח.

הנה הקושיא על החינוך מגמ' ב"מ כבר קדמו הגאון מו"ה ישעי' פיק בהגהותיו על החינוך שם ומקודם שאתרץ בס"ד את כל הקושיות של המנ"ח אקדים מדק"ל עליו בהקדים לפרש את רבינו דמדכתב הוצרך לכתוב לעבור משעת הרתחה כדאמרי' נמי בפ' איזהו נשך כו' נראה דסובר דבמשורה איצטרך ללמד דעובר משעת עשי' וע"ז לכאורה ק"ל הלא בלא"ה הוה ידעינן את זה מהלאו גופא כמו שמשני הגמ' שם לעבור עליו משעת עשייה וא"כ ל"ל תו ובמשורה, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו כיוון למ"ש התו' ב"ב דף

פ"ט ע"ב ד"ה ובמשורה וז"ל וא"ת פשיטא דגזל גמור הוא ותיפוק ליה משום לא תגזול וי"ל דאתא קרא להתחייב משעת הרתחה ואע"פ שעדיין לא מדד וכה"ג אמרי' בריש איזהו נשך דלאו דכתב במשקלות ל"ל לטומן משקלותיו במלח האי גזילה מעלייתא היא לעבור עליו משעת עשייה עכ"ל ולכאורה צריך להבין הלא הקושיא שהקשה התו' קושיית הגמ' היא בב"מ שם לאו דכתב רחמנא במשקלות ל"ל היינו גזל מעליא וגם התירוץ שתירץ התו' תירוצו של הגמ' היא לעבור עליו משעת עשייה ועוד ק"ל דהיכי כתב התו' וכה"ג אמרינן בריש איזהו נשך כו' דנראה דתירוצו של התו' אינו תירוצו של הגמ' לגמרי אלא דומה לתירוצו של הגמ' הלא באמת אין כאן שום התחדשות בתירוצו של התו' מה דליתא בגמ'. וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת התו' דהגמ' ב"מ הקשה על הלאו דמשקלות דמיותר ומשני דאיצטריך לעבור עליו משעת עשייה אבל התו' הקשה על מלת ובמשורה דמיותר ואע"ג דאיתא בברייתא דאיצטריך שלא ירתיח על זה גופא הי' קשה להתו' דל"ל דממנ"פ אי ליכא ברתיחה זו שוה פרוטה מה איסורא איכא [דהתו' ג"כ סובר כרבינו דגם בלאו דמשקלות אינו חייב אלא על ש"פ] ואי איכא ש"פ ל"ל ובמשורה כיון דבלא"ה ידעינן דאסור כיון דגזל גמור הוא ממילא נכלל בלאו דלא תגזול וע"ז מתרץ התו' דאצטריך ובמשורה להתחייב משעת הרתחה כמו שתירץ הגמ' ב"מ על הלאו גופא וזה ל"ק הלא מהלאו גופא ג"כ הוה ידעינן את זה די"ל כיון דברתיחה אין עושה הפגם בכלי המדה גופא וא"כ הי' מקום לומר דדוקא כשעושה הפגם בכלי המדה גופא אז חייב משעת עשייה אבל על רתיחה שאינו עושה הפגם בכלי המדה גופא אינו חייב משעת הרתחה ע"כ כתב רחמנא ובמשורה לאשמעינן דגם על רתיחה חייב משעת הרתחה, ועי' במהרש"א בב"ב שם שכ' דיותר הוה פסיקא ליה להתו' בהקושיא גבי שלא יטמין משקלותיו לעבור עליו משעת עשייה מגבי רתיחה ולא כתב המרש"א שום טעם על זה אבל לפי מה שכתבנו שפיר יש להבין כיון דגבי שלא יטמין משקלותיו ג"כ הפגם בכלי המדה גופא [אלא כיון דאינו דומה לגמרי להפגם של עיקר הלאו כיון דבשעת עשיית המשקלות באמת עשה כהוגן אלא אח"כ טמן במלח והי' מקום לומר דאינו חייב משעת עשייה ע"כ כתיב במשקל כמובן] ע"כ הי' פסיקא ליה להתו' יותר גבי שלא יטמין משקלותיו מגבי רתיחה כמובן, נמצא לפי הנ"ל מוכח מהתו' דג"כ סובר דבלאו דמשקלות אינו חייב אלא על ש"פ דאל"כ מה הקשה התו' הלא י"ל דאיצטריך ובמשורה דחייב אפי' על פחות מש"פ וכ"ס בדעת התו' הב"ח חו"מ סי' רל"א אות ז' וא"כ ל"ק גם על רבינו קושייתינו הנ"ל כיון די"ל דג"כ סובר כהתו' הנ"ל וכמו שכתבנו בכוונת

התו' וגם הרווחנו בס"ד דרבינו והתו' קיימו בחדא שיטתא דאינו חייב בלאו דמשקלות אלא על ש"פ וכ"כ התוספות הרא"ש מובא בשט"מ בב"מ שם.

פירוש ג

אבל להרמב"ם ז"ל איית ליה שיטה אחרת דבהל' גניבה פ"ח הל"ז כתב וז"ל אין טומנין את המשקלות במלח כדי שיפחתו ולא ירתיח במדת הלח בעת שמודד ואפי' היתה המדה קטנה ביותר שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא שנ' ובמשורה והיא מדה אחת קטנה מל"ג בלוג עכ"ל ומדכתב שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא שנ' ובמשורה מוכח דסובר דגם בפחות מש"פ עובר על לאו דמשקלות דל"ל בכוונת הרמב"ם דעכ"פ פרוטה שויא דא"כ קשה על הרמב"ם היכי כתב שבמדות הקפידה התורה ע"ז הלא גם בלאו דגזל וגניבה ג"כ הדין כן כמ"ש בהל' גניבה פ"א הל"א ובהל' גזילה פ"א הל"א אעכצ"ל דפירושא דכל שהוא שכ' הרמב"ם היינו שאין בו ש"פ, וגם ליכא למימר דאין כוונת הרמב"ם שעובר על הלאו דמשקלות בפחות מש"פ אלא כוונתו שאסור מצד ח"ש כמ"ש המנ"ח הנ"ל בכוונת הטוש"ע כיון דאז הי' קשה על הרמב"ם הלא מטעם ח"ש גם בגניבה וגזילה הד"כ כמ"ש הרמב"ם הל' גניבה פ"א הל"ב אסור לגנוב כל שהוא דין תורה וכתב הרהמ"ג ע"ז וז"ל ודין שוה פחות מפרוטה בממון כדין חצי שיעור באיסורין עכ"ל ובהל' גזילה פ"א הל"ב ג"כ כתב הרמב"ם ואסור לגזול כל שהוא ד"ת וא"כ מה רבותא כתב גבי מדות ועוד היאך כתב הרמב"ם על זה שנאמר ובמשורה דנראה דמבמשורה יליף דחצי שיעור אסור במדות ואי לא הוה כתיב ובמשורה אז לא הי' ח"ש אסור וא"כ הי' צ"ל דלאו דמדות קלה משאר לאוין דממון כיון דבשאר לאוין דממון לא צריך קרא דח"ש אסור כמ"ש הרהמ"ג הנ"ל ומהרמב"ם באמת נראה דלאו דמדות חמור משאר לאוין דממון אע"כ מוכח דצ"ל הפשט בהרמב"ם דלא מטעם ח"ש הקפידה תורה על המדות בכל שהוא אלא סובר דבמדות עובר בכל שהוא אפי' אין בו ש"פ, וגם נ"ל בס"ד עוד ראי' לזה מהל' גניבה פ"א הל"א שכ' וז"ל כל הגונב ממון מש"פ ולמעלה עובר על ל"ת שנ' לא תגנוב ובהל' גזילה פ"א הל"א כתב כל הגוזל את חבירו ש"פ עובר בל"ת שנ' לא תגזול ובהל' גניבה פ"ז הל"א כתב השוקל לחבירו ממשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה המדינה או המודד במדה חסרה מהמדה שהסכימו עליה הר"ז עובר בל"ת שנ' לא תעשו עול במשפט במדה וגו' ואי נאמר דהרמב"ם סובר דגם במדות אינו עובר רק על ש"פ אמאי ל"כ גם בפ"ז מהתנאי זה כמ"ש בהל' גזילה וגניבה פ"א אע"כ מוכח דגם על פחות מש"פ סובר דעובר על לאו דמשקלות וא"כ לכאורה צריך למידע דמהיכא למד הרמב"ם את זה. ובהרהמ"ג הל' גניבה פ"ח הל"ז ראיתי שכ' וז"ל אין

טומנין כו' ברייתא שם ובאיזהו נשך ופי' לא ירתיח שלא לשפוך במהרה ויעלה רתיחה כלומר קצף שקורין אשקומ"א ונראה המדה כאלו מלאה והיא אינה מלאה עכ"ל וג"ל שהרהמ"ג כיוון בזה להראות את המקור של הרמב"ם דבספר הלכה למשה הל' גניבה שם כתב וז"ל ומ"ש שהתורה הקפידה על המדות בכל שהוא ר"ל דאל"כ פשיטא דגזל גמור הוא ועובר על לאו דלא תגזול וכבר עמדו התוס' שם ע"ז ואח"כ העתיק את התו' דב"ב הנ"ל עי"ש וגם הב"ח חו"מ סי' רל"א על מ"ש הטור וכשמודד דבר לח לא יעשה בעניין שתעלה הרתיחה ותראה המדה כאלו היא מלאה אפי' היא קטנה מאד שאין ברתיחה ש"פ כו' כתב הב"ח ונ"ל וכשמודד כו' כ"כ הרמב"ם שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא כו' דאל"כ קשה פשיטא דגזל גמור הוא ותיפוק ליה משום לא תגזול והתו' פירשו דאפי' איכא ש"פ אתא קרא לחייב משעת הרתיחה ואע"פ שעדיין לא מדד לתוך כליו של הלוקח וכה"ג אמר בפ' א"נ דאמרינן שלא יטמין משקלותיו במלח האי גזלה מעלייתא היא לעבור עליו משעת עשייה עכ"ל אלמא דהב"ח והלכה למשה כיוונו להמציא את המקור של הרמב"ם אלא שקיצרו במקום שהי' להם להאריך ונ"ל בס"ד דכוונתם דלהרמב"ם הי' ג"כ קשה קושיית התו' דב"ב הנ"ל דלמה לי ובמשורה תיפוק ליה משום לא תגזול וכמו שכתבנו בכוונת קושיית התו' ותירוצו של התו' לא הי' ניחא להרמב"ם מתרי טעמים חדא משום דסובר דעל זה דחייב משעת הרתיחה ל"צ ובמשורה כיון דידעינן את זה מהלאו גופא דהחילוק שכתבנו בכוונת תירוצו של התו' ל"ס הרמב"ם או י"ל דהרמב"ם סובר דהרתיחה לא יוכל להיות אלא בשעת מדידה וא"כ ממילא תו ליכא למימר כתירוצו של התו' דובמשורה אתא להתחייב משעת עשיית הרתחה כיון דעשיית הרתחה והמדידה באים כאחד וא"כ שוב אין שום נפ"מ בזה ולא דמי לה לאו גופא כיון דשם משכחת העשייה קודם המדידה [ועי' ברבינו בחיי פ' קדושים פרשה י"ט פל"ה שהביא שני פשטים בהא שלא ירתיח והחילוק ביניהם דלפירוש אחד לא משכחת אלא בשעת מדידה ולפירוש אחר משכחת אפי' שלא בשעת מדידה וא"כ י"ל דהרמב"ם והתו' באמת בהשני פשטים הללו פליגי כמובן] וכיון דל"ס הרמב"ם כתירוצו של התו' ע"כ סובר מחמת קושיית התו' דובמשורה אתא לאשמעי' דחייב על לאו דמשקלות אפי' בפחות מש"פ, אלא כיון שיש נפ"מ בין השני טעמים שכתבנו אליבא דהרמב"ם דלטעם הא' גם להרמב"ם חייב ברתיחה אפי' משעת עשייה נמצא לפי טעם זה באמת בהא דינא דרתיחה אין שום חילוק בין הרמב"ם להתו' אבל לפי טעם הב' לא חייב ברתיחה משעת עשייה להרמב"ם כיון דלא משכחת האי דינא כלל אבל להתו' חייב וכיון שיש נפ"מ לדינא בין השני טעמים צריך לברר דאיזה טעם עיקר בהרמב"ם. ונ"ל בס"ד דיש

לברר את זה מלשון הרמב"ם גופא מדכ' בהל' גניבה פ"ז הל"ג כל מי שמשהא בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בל"ת כו' וכתב הרהמ"ג וז"ל זה מבואר באיזהו נשך דאמרי' לעבור עליו משעת עשייה ואמר בב"ב דף פ"ט לא ישהא אדם מדה חסרה כו' עכ"ל ומדלא דיבר הרמב"ם שם דגם ברתיחה חייב משעת עשייה ובפ"ח הל"ז שם כתב הרמב"ם ולא ירתיח במדות הלח בעת שמודד כו' ומדכתב בעת שמודד ע"כ מוכח דסובר דלא שייך ברתיחה מהחיוב דשעת עשייה כלל וא"כ ממילא מוכח דעכצ"ל דסובר כהטעם הב' הנ"ל כמובן, נמצא לפי הנ"ל אי חייב על לאו דמשקלות גם בפחות מש"פ או לא תליא אי שייך רתיחה גם קודם מדידה להתו' דסובר דשייך כיון דסובר דובמשורה אתא דחייב משעת עשייה ע"כ סובר דלא חייב גם בלאו דמשקלות אלא על ש"פ דומיא דשאר לאוין שבממון כיון דליכא לימוד יתירה במשקלות דחייב גם על פחות מש"פ אבל להרמב"ם דסובר דלא שייך רתיחה רק בשעת מדידה א"כ ליכא למימר כתירוצו של התו' וא"כ נשאר' קושיית התו' דלמה לי ובמשורה אעכצ"ל דאתא לאשמועינן דחייב במשקלות אפי' על פחות מש"פ כהנ"ל, וא"כ י"ל דמשום כוונה זו כתב הרהמ"ג הנ"ל את פירושו בהא דרתיחה דלא שייך אלא בשעת מדידה דוקא כדי לרמז בזה את המקור של הרמב"ם כיון דרתיחה לא שייך אלא בשעת מדידה ממילא ידעינן את מקורו כהנ"ל ודו"ק. וגם מיושב בס"ד מהב"ח הנ"ל מדק"ל עליו דמנ"ל לומר בדעת הטור דסובר כהרמב"ם דאפי' על פחות מש"פ עובר בלאו דמשקלות ואי משום דכתב הטור אפי' היא קטנה מאד שאין ברתיחה ש"פ דילמא באמת הפשט בהטור דמטעם חצי שיעור אסור פחות מש"פ כמ"ש המנ"ח הנ"ל אבל בהנ"ל י"ל כיון דכ' הטור וכשמודד דבר לח לא יעשה בעניין שתעלה הרתיחה ותראה המדה כאילו היא מלאה כו' ומדל"כ הטור אלא מרתיחה דשעת מדידה ול"כ דגם משעת עשיית הרתיחה חייב כמ"ש התו' ע"כ מוכח דסובר הטור כהרמב"ם דלא שייך רתיחה רק בשעת מדידה וא"כ ממילא עכצ"ל דסובר הטור דגם על פחות מש"פ חייב כהנ"ל וע"כ כתב הב"ח שפיר דסובר כהרמב"ם וא"כ ממילא גם מהש"ע והלבוש שם יש להוכיח דפסקו כהרמב"ם כיון דג"כ כתבו כלשון הטור כמובן:

פירוש ד

וכיון שזכינו בס"ד לברר את שיטת הרמב"ם דאפי' על פחות מש"פ סובר דחייב בלאו דמשקלות ויליף את זה מובמשורה כהנ"ל ממילא ל"ק על החינוך קושיית המנ"ח הנ"ל מחודש ב' כיון די"ל שהלך בעקבותיו של הרמב"ם כדרכו בכל מקום כהנ"ל בשמו מל"ת קמ"ח וכשתעיין היטב בהחינוך תראה דגם הוא למד את זה מובמשורה, וא"פ אדרבא על

המנ"ח ק"ל חדא היכי כתב ואינו מבואר ברמב"ם ובש"ס הלא לפי מה שכתבנו מבואר בפי' בהרמב"ם דסובר כהחינוך וכ"כ הב"ח והלכה למשה הנ"ל וגם לפי מה שכתבנו את מקורו מוכח גם מגמ' כשיטתו דאל"כ נשאר' קושיית התו' על הגמ' כהנ"ל ועוד ק"ל היאך כתב המנ"ח דהטוש"ע מטעם חצי שיעור כתבו את הא דאפי' פחות מש"פ הלא הב"ח כתב בפי' דהטור סובר כהרמב"ם ולפי מה שכתבנו מוכרח הי' לומר כן בלשון הטור וכיון דהש"ע ג"כ כתב כלשון הטור ע"כ מוכח דג"כ סובר כהרמב"ם כמו שכתבנו, וגם על מ"ש המנ"ח שמצא ברבינו הסמ"ג ז"ל דלא כהחינוך ג"כ ק"ל וכי לא שרי להחינוך לסבור כהרמב"ם ולא כרבינו ועוד מדוע לא דיבר המנ"ח דגם התו' ב"ב הנ"ל ל"ס כהחינוך סוף דבר דברי החינוך עולים יפה ועל המנ"ח צ"ע. ועל הקושיא הנ"ל שהקשה המנ"ח על החינוך דמה הקשה הגמ' ב"מ לאו דמשקלות למה לי די"ל דאיצטריך לפחות מש"פ נ"ל בס"ד לישב בהקדים לברר דמה הקשה הגמ' הלא י"ל דאיצטריך לאו דמשקלות לעבור עליו בשני לאוין כמו שמשני הגמ' שם מתחלה על לאו דכובש שכר שכיר וצ"ל כיון דאין לוקין על לאו דמשקלות כמ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם הל' גניבה פ"ז הל"ב והחינוך מצ' רנ"ח וגם על לאו דגזל ג"כ אין לוקין כיון דניתק לעשה כמ"ש התו' ב"מ דף ס"א ע"א ד"ה לעבור עליו וכיון דאין לוקין לא על לאו דמשקלות ולא על לאו דגזל ע"כ ליכא למימר לעבור עליו בשני לאוין כמ"ש התו' בב"מ שם דדוקא כשיש נפ"מ לעניין מלקות אמרינן לעבור עליו בשני לאוין עי' מהרש"א ומהר"ל שם וע"כ הקשה הגמ' שפיר לאו דמשקלות ל"ל וא"כ גם על החינוך ל"ק די"ל דמטעם זה גופא לא משני הגמ' דאיצטריך לפחות מש"פ כיון דאין לוקין עליו ולעניין איסור בלא"ה גם מצד גזל ח"ש אסור מה"ת כמובן, אבל אחר עיון קצת ראיתי דא"א לתרץ כן כיון דגם אליבא דהרמב"ם צריך ליישב כן כיון דג"כ סובר כהחינוך ואליבא דהרמב"ם באמת ליכא לתרץ כן כיון דסובר דאפי' היכא דליכא מלקות אלא לעניין גודל האיסור שעובר על כמה לאוין ג"כ אמרינן לעבור עליו בשני לאוין דהא הרמב"ם סובר דבכובש שכר שכיר ג"כ ליכא מלקות מטעם דניתן להשבון וא"כ היכי משני הגמ' ב"מ שם לעבור עליו בשני לאוין אעכצ"ל אליבא דהרמב"ם כמו שכתבנו עי' בפנ"י שם ד"ה מיהו ותבין וכיון דהחינוך ג"כ סובר כהרמב"ם דעל לאו הניתן להשבון אין לוקין כמ"ש במצוה רנ"ח ול"ס כהתו' ב"מ הנ"ל דדוקא על לאו הניתק לעשה אין לוקין עי' פנ"י שם היטב ותראה דעכצ"ל דגם החינוך סובר כהרמב"ם דמשום גודל האיסור שעובר על כמה לאוין ג"כ אמרינן לעבור עליו בשני לאוין וא"כ ממילא תו ליכא לתרץ גם אליבא דהחינוך כהנ"ל וא"כ נשאר' גם קושייתינו על הרמב"ם והחינוך דמה הקשה הגמ' לאו דמשקלות למה לי הלא י"ל

דאצטריך לעבור עליו בשני לאוין וזה אצלי קושיא גדולה אבל עי' בפנ"י שם ובחכם צבי סי' כ"ו דכמדומה לי שמשם אפשר להמציא תירוץ ע"ז כי אין לי עת להאריך, ועל קושיית המנ"ח נ"ל נ"ל בס"ד דמשו"ה לא משני הגמ' דאיצטריך לפחות מש"פ כיון דאז אכתי נשאר' הקושיא ובמשורה ל"ל ואח"כ ראיתי שכבר קדמנו בזה המהר"ם שיק מצ' רנ"ט ונהניתי מאד אבל על מה שתירץ שם גם כתירוצינו הא' הנ"ל ולא דיבר מזה דאליבא דהרמב"ם והחינוך ליכא לתרץ כן מהטעם שכתבנו כיון דלא סברו כהתו' הנ"ל באמת צ"ע. ועל מה שהקשה המנ"ח הנ"ל דמדוע אין לוקין על לאו דמשקלות כששיקר פחות מש"פ כיון דפחות מש"פ לא ניתן לתשלומין נ"ל בס"ד כיון דמשכחת שאין לוקין על לאו זה כששיקר שוה פשוטה ע"כ אין לוקין אפי' כששיקר פחות מש"פ וכעין סברא זו כתב החינוך מצ' שמ"ה לעניין לאו שאין בו מעשה דכשאפשר לעבור על לאו מבלי מעשה אז אין לוקין עליו אפי' כשעשה מעשה ועי' בשעה"מ הל' חו"מ פ"א הל"ג שכ' דגם הרמב"ם סובר כהחינוך בזה וא"כ גם אליבא דהרמב"ם י"ל כמו שכתבנו כמובן, ובאופן ב' י"ל כיון דאחשבה רחמנא פחות מש"פ דעובר על לאו ממילא בכלל ניתן להשבון היא וע"כ אין לוקין אפי' על פחות מש"פ ודו"ק:

פירוש ה

ומ"ש רבינו כל שמשהא בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בל"ת שנ' בפ' תצא לא יהי' לך בכיסך אבן כו', זה היא המל"ת קנ"ב שמנה רבינו ז"ל ולא מנה את השני לא יהי' לך רק למל"ת אחת וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רע"ב הסמ"ק סי' רע"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"ב הזוה"ר מל"ת ש"ב אות ק"כ המעיי"ח דף ריא ע"א אות צ' והטעם דלא מנאו את השני לא יהי' לך רק למל"ת אחת עי' בסה"מ ובזוה"ר סי' הנ"ל וגם בנר מצוה סי' י"א אות צ"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' רל"א, ומ"ש רבינו וחמור גזל העכו"ם מגזל יהודי מפני חילול השם כבר כתב רבינו אריכות בזה לעיל מל"ת ב':

מצוה קנג

פירוש א

כתוב (א) בפ' שופטים לא תסיג גבול רעך כו', כל המוני מצות ז"ל מנאו את המל"ת זו כמ"ש רבינו ז"ל דבא"י עובר על שני לאוין משום לא תסיג ומשום לא תגזול או לא תגנובו ובח"ל אינו עובר משום לא תסיג אלא משום לא תגזול או משום לא תגנובו וע"כ כתב רבינו ואינו עובר על לאו זה כו' כוונתו דדוקא על לאו זה אינו עובר אבל על לאו הב' עובר וכ"כ בפי' הסה"מ מל"ת רמ"ו היראים סי' רנ"ח החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש

ומהר"ש מצ' תקכ"ב הזוה"ר מל"ת רל"ב אות צ' המעיי"ח דף קע"ז ע"א אות ע"ח וכ"כ רש"י פ' שופטים פי"ט פי"ד והרמב"ם בחיבורו הל' גניבה פ"ז הל' י"א וכתב הרהמ"ג דמקורו מהספרי דפ' שופטים ובודאי דעל הספרי שכ' רבינו כיוון אלא רבינו לא העתיק את הספרי לגמרי דז"ל לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים והלא כבר נאמר לא תגזול ומה ת"ל לא תסיג מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוין יכול בח"ל ת"ל בנחלתך אשר תנחל בא"י עובר בשני לאוין בח"ל אינו עובר אלא משום לאו אחד בלבד מנין לעוקר תחומם של שבטים שעובר בל"ת ת"ל לא תסיג גבול עולם מנין למחליף דברי ר"א בדברי ר' יהושע ודברי ר' יהושע בדברי ר"א לומר על טהור טמא ועל טמא טהור שהוא עובר בל"ת ת"ל ולא תסיג גבול רעך מנין למוכר קבר אבותיו שעובר בל"ת ת"ל לא תסיג גבול רעך יכול אפי' לא נקבר אדם בו מעולם ת"ל בנחלתך אשר תנחל הא אם קבר בו אפי' נפל אחד ברשותו אינו עובר בל"ת עכ"ל ובאמת איני יודע דמדוע לא כתבו רבינו והרמב"ם גם את השאר לימודים של הספרי [והיראים לא השמיט מהספרי' רק את הא דעוקר תחומם של שבטים וגם זה צ"ט כיון דהרמב"ן עה"ת שם כתב דפשוטו של מקרא הוא זה עי' ר' בחיי שם] ואפשר דרבינו והרמב"ם סברו דכל הני דרשות אסמכתא אבל זה דוחק וצ"ע:

ובשבת דף פ"ה ע"א דרש ר' יוחנן גבול שגבלו הראשונים לא תסיג שלא יזרע כלאים וגם את זה השמיטו רבינו והרמב"ם ואי"ל דגם על זה סברו דאסמכתא כיון דהתו' שם ד"ה לא תסיג הקשה הזורע כלאים ילקה שתים משום לא תזרע ומשום לא תסיג גבול ותירץ משום דקרא נמי איירי בהשגת גבול ממש ואין לוקין על לאו דניתן להשבון ועוד דהוי לאו שבכללות נראה מהתו' דלא הוי אסמכתא אלא על זה י"ל דרבינו והרמב"ם לא סברו כהתו' אלא כרש"י שם שמפרש את הא דר' יוחנן שלא ליטע סמוך למיצר להכחיש קרקעו וא"כ דיבר ר' יוחנן ג"כ מהשגת גבול ממש כמ"ש המרש"א וא"כ י"ל דנכלל הא דר' יוחנן בהלאו שהביאו כמובן, ועי' לעיל מל"ת קנ"ב מחודש ד' שכתבנו בשם התו' ב"מ דף ס"א ד"ה לעבור דדוקא על לאו הניתק לעשה סובר התו' דאין לוקין אבל על לאו הניתן לתשלומין לוקין ומהתו' דשבת הנ"ל נראה דגם על לאו הניתן לתשלומין אין לוקין וצ"ע, אבל זה עכ"פ מוכח מהתו' דשבת הנ"ל דאין לוקין על לאו דלא תסיג גבול וכ"כ החינוך והטעם כתב כתירוצו הא' של התו' דשבת הנ"ל ומשום דניתן לתשלומין וגם המעיי"ח כתב וז"ל ונ"ל שאין לוקין על לאו זה הואיל וניתן להשבון וגם הרמב"ם בהל' סנהדרין לא מנה אותן בכלל הלוקין עכ"ל אבל לכאורה צריך להבין מדוע כתב המעיי"ח את זה בלשון נ"ל הלא התו' וגם החינוך כתבו בפי' כן וגם על החינוך יש לדקדק מדוע לא

קאמר משום דהוי לאו שבכללות הלא התו' כתב את הטעם זה באחרונה אבל בהנ"ל י"ל דגם החינוך ל"ס כהתו' אלא כרש"י וא"כ לא הוי לאו שבכללות וע"כ כתב משום דניתן לתשלומין כמובן ואת זה דמדוע דיבר התו' כלל מהא דניתן להשבון ולא סגי ליה בהא דהוי לאו שבכללות כבר דיבר מזה הנר מצוה סי' י"א אות ע"ג, ולענין הלכה עי' טוש"ע חו"מ סי' שע"ו ועל מ"ש הסמ"ע שם בדעת הטור דבקרקע לא שייך משום לא תגזול ק"ל הלא מכל המוני מצות הנ"ל נראה דסברו כהספרי דגם בקרקע עובר משום לא תגזול וא"כ היאך נאמר דהטור חילק על הספרי אבל אח"כ ראיתי שכבר דיבר אריכות מזה המגלת ספר מל"ת קנ"ג והמנ"ח סי' הנ"ל ועל מ"ש הב"י שם בשם הרשב"א דבקרקע לא תקנו משום תקנת מריש עי' מל"מ הל' גניבה פ"ז הל' י"א:

מצוה קנד

פירוש א

כתוב (א) בעשרת הדברות לא תגנוב כו', המקור למל"ת זו הברייתא סנהדרין דף פ"ו ע"א ובגמ' שם אזהרה לגונב נפש מנין ר' יאשיה אמר מלא תגנוב ר' יוחנן אמר מלא ימכרו ממכרת עבד וכפי מסקנת הגמ' שם לא פליגי וע"כ הביא רבינו ז"ל את השני דרשות וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רמ"ג היראים סי' רנ"ג הסמ"ק סי' רס"ב החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ל"ו הזוה"ר מל"ת שמ"ז אות קמ"ב המעיי"ח דף י"ח ע"א אות ס"ו הנר מצוה סי' י"א אות ס"ט והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' גניבה פ"ט:

מצוה קנה

פירוש א

בפ' (א) קדושים כתוב לא תגנוב כו', במכילת' פ' יתרו פרשה ח' ובספרא פ' שמיני פרק ג' פרשתא ב' איתא דלא תגנובו דפ' קדושים פ' י"ט פי"א הזהיר על ממון וכן איתא בברייתא סנהדרין דף פ"ו ע"א וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רמ"ד היראים סי' רנ"ה הסמ"ק סי' רס"א הזוה"ר מל"ת י"א אות י"א החינוך האה"מ מצ' רכ"ד העי"מ מצ' רכ"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' רכ"ה המעיי"ח דף ע"ח ע"ב אות ד' הנר מצוה סי' י"א אות ע', והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' גניבה פ"א ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' שמ"ח:

מצוה קנז

פירוש א

כתוב (א) בפ' קדושים לא תעשוק את רעך ולא תגזול כו', כמעט כל המוני מצות ז"ל מנאו לא תעשוק ולא תגזול דפ' קדושים פ' י"ט פי"ג לשתי אזהרות הבה"ג [המצה"ש בסופו הביא את התרי"ג מצות של הבה"ג] הסה"מ מל"ת רמ"ה רמ"ז היראים סי' רנ"ו

רס"ב החינוך האה"מ מצ' רכ"ח רכ"ט העי"מ מצ' ר"ל רל"א המצה"ש ומהר"ש מצ' רכ"ט ר"ל הזוה"ר מל"ת ל"א אות ט"ז ומל"ת ע' אות כ"ט המעיי"ת דף פ' ע"א אות י"ט, אבל מרבינו ז"ל נראה דהי' מסופק בזה כיון דרבא בב"מ דף קי"א ע"א אמר זהו עשוק זהו גזל ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין נמצא דלרבא לא נמנו אלא למל"ת אחת אלא מהספרא פ' קדושים פרק ג' פרשתא ב' נראה דלא כרבא דז"ל הספרא לא תעשוק את ריעך יכול אפי' אמר איש פלוני גבור הוא והוא אינו גבור איש פלוני חכם והוא אינו חכם איש פלוני עשיר והוא אינו עשיר ת"ל לא תגזול מה הגזל מיוחד שהוא של ממון אף עושק דבר של ממון ואיזה זה הכובש שכר שכיר עכ"ל [ועי' בסה"מ מל"ת רמ"ז שמנה מחמת הספרא זה לא תעשוק למל"ת בפ"ע] וכיון דרבינו מסופק הי' אי הלכה כרבא ע"כ מנה מתחילה כהספרא לא תעשוק ולא תגזול לשתי מל"ת ואח"כ כתב דלרבא יש למנות תחתיו את מה דאמר רב בסנהדרין דף ק"י ע"א כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנ' ולא יהי' כקרח וכעדתו וגם מרמזיו נראה בפי' דמסופק הי' בזה כמו שכתבנו וכ"כ המצה"ש סי' הנ"ל וא"כ לכאורה קשה על השאר מוני מצות הנ"ל דמה יענו על ספיקתו של רבינו מהא דרבא, אבל כבר מתרץ את זה החינוך מצ' רכ"ח דז"ל והרב הצרפתי [כוונתו על רבינו כ"כ המנ"ח] כתב בחשבון המצות מכיון דאשכחן דאמר רבא דעושק וגזל חד הוא לא נמנה לאו דעושק במנין הלאוין והוא ימנה במקום זה ולא יהי' כקרח כו' כלומר שלא נחזיק במחלוקת ולדעתינו אין כוונת רבא שלא ימנו בשני לאוין אלא לעבור בגזל בשני לאוין ובעושק ג"כ ומכיון שהענין חלוק נמנה אותם לשניים כמו הגזילה והגניבה שאע"פ שענין שניהם הוא שלא נקח ממון מזולתינו אין ספק כי לשני לאוין הן נחשבין בתרי"ג מצות עכ"ל וא"כ צ"נ דגם כל השאר מוני מצות הנ"ל סברו בכוונת רבא כהחינוך וא"כ לכאורה קשה להיפוך מדוע ל"ס גם רבינו כן ועוד ק"ל דמדוע בקיצור הסמ"ג שלו מנה רבינו לחלוטין כהשאר מוני מצות הנ"ל ולא דיבר מהא דרבא כלום. ונ"ל בס"ד דבזה פליגי דהתו' בב"מ שם ד"ה ולמה כתב וז"ל לאו משום דכתיב גזל ועשוק ששינה בלשון דייק אלא משום דכתיב תרי לאוין תימה בשלמא הכא חילקן כדי לעבור עליו בשני לאוין אבל גבי אשם גזילות למה נכתבו שניהם או בגזל או עשק עכ"ל וא"כ י"ל דלהמוני מצות הנ"ל הי' ג"כ קשה קושיית התו' וע"כ סברו דמשו"ה כתיב גבי אשם גזילות שניהם ללמד דלענין מנין המצות באמת שני לאוין הם מהטעם שכ' החינוך וכיון דהי' הכרח להם לומר בכוונת רבא כהחינוך מחמת קושיית התו' ע"כ מנאום לשתי מל"ת אבל רבינו י"ל דבחיבורו הי' סובר על קושיית התו' כמו שתירץ השט"מ שם או כמ"ש הפנ"י שם דקושיית התו' מעיקרא ליתא עי"ש וכיון דלא

הי' לרבינו הכרח לומר בכוונת רבא כהחינוך ע"כ הי' מסופק בזה אבל בקיצור הסמ"ג שלו י"ל דהי' ניחא ליה יותר לומר על קושיית התו' כתירוצם של השאר מוני מצות הנ"ל וע"כ מנה שם כותייהו כמובן, והטעם דמדוע הכניס רבינו תחת הלאו דלא תעשוק את הלאו דלא יהי' כקרח דוקא עי' במעיי"ח סי' הנ"ל וגם את קושיית הפ"ד דרך מצותיך ח"ב דף ס"ו סוף ע"א וגם עוד שאר דקדוקים שקשה על רבינו במל"ת זו מיישב המעיי"ח שם שפיר וגם המהר"ם שיק סי' הנ"ל מפ' יפה את רבינו במל"ת זו עי"ש, ועי' בנר מצוה סי' י"א אות ע"א שהעתיק בשם באר שבע סנהדרין דף ק"י שכ' דכל המוני מצות לא מנאו את הלאו דלא יהי' כקרח וע"כ הקשה עליו הנ"מ וז"ל דהא הסמ"ג והסמ"ק מנאו לאו זה בפירוש עכ"ל אבל כפי מה שאיתא בבאר שבע שלפנינו באמת ל"ק מידי דז"ל רוב מוני המצות לא מנאו לאו זה כו' וגם בלא"ה מרבינו ל"ק כיון דבחיבורו מסופק הי' בזה ובקיצור הסמ"ג שלו באמת סובר כהשאר מוני המצות כהנ"ל:

פירוש ב

ואסור (ב) לגזול כל שהוא דין תורה כו', ובמל"ת קנ"ה כתב רבינו ואסור לגנוב כל שהוא ד"ת וכ"כ הרמב"ם הל' גזילה פ"א הל"ב והל' גניבה שם וז"ל מפורש בפ"ד מיתות ודין שוה פחות מפרוטה בממון כדין חצי שיעור באיסורין עכ"ל כוונתו דכמו באיסורין סובר ר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת כמ"כ נמי סובר בממון ופסקינן כוותיה, אבל מרש"י מגילה דף ו' ע"א ד"ה שם יזבחו זבחי צדק לא נראה כן מדכ' וז"ל שאם יטול שוה פרוטה בלא דמים תתקלקל הצביעה כו' ומדלא כתב דגם בשביל חצי פרוטה תתקלקל ע"כ מוכח דסובר דח"ש בממון אינו אסור מה"ת וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו והרמב"ם דמנ"ל דבממון ח"ש אסור כבאיסורין הלא ר' יוחנן ביומא דף ע"ד ע"א דסובר דח"ש אסור מה"ת הביא בשם הברייתא דיליף את זה מכל חלב וא"כ מדוע לא נאמר דכפי הכלל שבידינו דממונא מאיסורא לא ילפינן באמת ח"ש בממון מותר מה"ת, וי"ל כיון דר' יוחנן אמר ח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי וכיון דגם בממון שייך האי טעמא ע"כ סברו דח"ש בממון כמו ח"ש באיסורין נהי דמהתו' שם ד"ה כיון מוכח דל"ס כן כיון שהקשה על ר' יוחנן דמדוע לא קאמר מטעם כל חלב כדאיתא בברייתא ותירץ דאי לאו טעמא דחזי לאיצטרופי הוה אמרינן דדרשה דכל חלב אסמכתא כמו שסובר ריש לקיש שם ולכאורה מה הקשה התו' דילמא משו"ה קאמר ר' יוחנן מטעם חזי לאיצטרופי כדי לאשמועינן דגם בממון ח"ש אסור מה"ת דאי מכל חלב גרידא לא הוה אמרינן כן כיון דממונא מאיסורא לא ילפינן אעכצ"ל דהתו' סובר דגם מטעם חזי לאיצטרופי לא יכלינן למילף אלא מה דיכלינן למילף מדרשה דכל חלב דאל"כ הי' מוכח מהברייתא

דלא סובר בממון דח"ש אסור כיון דלא יליף אלא מכל חלב וא"כ הי' קשה על ר' יוחנן מהברייתא אע"כ מוכח כמו שכתבנו וע"כ הקשה התו' שפיר וא"כ מוכח מהתו' דלא כרבינו והרמב"ם אבל אליבא דרבינו והרמב"ם באמת י"ל דמחמת קושיית התו' סברו דר' יוחנן אתא לאשמועינן דגם בממון ח"ש אסור כהנ"ל ור' יוחנן באמת את טעמא דדרשה דכל חלב דברייתא מפרש וע"כ ל"ק עליו מהברייתא כמובן, נמצא לפי"ז אי ח"נ. אסור מה"ת בממון תליא בפלוגתא לרבינו והרמב"ם אסור ולהת' מותר וזה ל"ק דהיאך יכל"ל דהתו' סובר דמותר מה"ת הלא מהסוגי' דסנהדרין שאכתוב לקמן בס"ד מוכח מרב פפא דח"ש בממון אסור מה"ת דע"ז י"ל דהתו' סובר דהא דרב פפא אתיא דלא כהלכתא דהא בלא"ה דחי הגמ' שם את הא דרב פפא וא"כ י"ל דהתו' סובר דאידחי לגמרי וכן צ"ל דסובר רש"י דמגילה הנ"ל אבל רבינו והרמב"ם סברו דבהא דח"ש בממון אסור מה"ת לא אידחי רב פפא כמ"ש הלח"מ הל' גזילה פ"א הל"ב ודו"ק:

אבל לכאורה ראיתי סתירה ברש"י דבסנהדרין דף נ"ז ע"א איתא א"ר פפא לא נצרכה אלא לפחות מש"פ והקשה הגמ' א"ה עכו"ם בישראל אסור הא בר מחילא הוא ומשני הגמ' נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה פרש"י ד"ה צערא וז"ל הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל נמי אסור ומיעבר לא עבר דכתיב לא תגזול והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא אבל בעכו"ם דלא בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות מש"פ מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בתר הכי עכ"ל וזה עכצ"ל דמ"ש רש"י ובישראל בישראל נמי אסור כוונתו דאסור מטעם ח"ש כיון דאח"כ כתב רש"י אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא וא"כ מוכח מרש"י סנהדרין דסובר כרבינו והרמב"ם דח"ש אסור בממון וזה לכאורה סתירה למ"ש רש"י במגילה הנ"ל. וע"כ נ"ל בס"ד דלעולם גם רש"י מגילה סובר דח"ש אסור מה"ת בממון ועל קושייתינו הנ"ל י"ל כיון דרש"י סנהדרין כתב אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא אלמא דסובר דאע"ג דפחות מש"פ אסור בממון אבל שם גזל ליכא על פחות מש"פ וא"כ י"ל דבמגילה מדמה הגמ' את הנ"ל לגזל בעולה כמ"ש רש"י שם ובסוכה דף ל' ע"א יליף הגמ' דגזל אסור בקרבן מהפסוק כי אני ד' אוהב משפט שונא גזל בעולה וכיון דכתיב שם גזל בקרא ע"כ מוכח דבקרבן לא הקפיד הקרא אלא על גזל דש"פ וכיון דרש"י במגילה שם כתב וז"ל כאשר אסור גזל בעולה כך לא יגזל ממך כו' וא"כ ע"כ מוכח שלא הבטיח הקב"ה את זבולין רק על גזל דש"פ כיון דפחות מש"פ לא מיקרי גזל וע"כ כתב רש"י שפיר אח"כ שאם יטול שוה פרוטה כו' ודו"ק, והפרטי דינים

שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' שנ"ט וגם עי' שעה"מ הל' גזילה פ"א מ"ש לענין גזל עכו"ם:

מצוה קנח

פירוש א

כתוב (א) בי' הדברות לא תחמוד כו', במל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת רס"ה רס"ו מנה לא תחמוד ולא תתאוה לשתי אזהרות מחמת דרשה דמכילתא שהביא וכן מנה הבה"ג [המצה"ש בסופו הביא את התרי"ג מצות של הבה"ג] מדהביא את השני פסוקים לא תחמוד ולא תתאוה עי"ש ותבין וכן מנאו החינוך האה"מ מצ' ל"ח תט"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ל"ח תי"ז הזוה"ר מל"ת י"ג אות י"א אבל רבינו ז"ל סובר דתרווייהו חד אזהרה מחמת הקושיא שכתב דהיאך יהא חמיר בבית מבאשת איש וכן נראה דסובר היראים סי' רנ"ד וכ"ס בפי' הסמ"ק סי' י"ט עי"ש שכ' דבר הפלא בזה וגם עי' לח"מ הל' גניבה פ"א הל"י מ"ש על רבינו ובמעיי"ח דף י"ח ע"ב אות ע"ו מה שמתרץ על קושיית רבינו והפרטי דינים עי' רמב"ם שם ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' שנ"ט:

מצוה קנט

פירוש א

כתוב (א) בפ' תצא כן תעשׂ' לכל אבידת אחיך כו' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רס"ט היראים סי' רס"ט הסמ"ק סי' ע"ו החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ט העי"מ מצ' תק"מ הזוה"ר מל"ת קע"ט אות ס"ז המעיי"ח דף קפ"א ע"א אות ז' ועי' בנר מצוה סי' י"א אות צ"ה שכתב טעם לשבח דמדוע אין מברכין על מצות השבת אבידה וגם העתיק תשובה ארוכה מבעל העיטור בזה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' גזילה פי"א ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' רנ"ט וגם עי' באלה המצות סי' הנ"ל שכ' דבר יקר במל"ת זו:

מצוה קס

פירוש א

לא (א) תרצח כו', מרבינו ז"ל נראה דמל"ת זו אזהרה על כל אדם שלא יהרוג נפש וכן סברו ז"ל היראים סי' רמ"ח הסמ"ק סי' פ"ג החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ל"ד הזוה"ר מל"ת י"ד אות י"ב אבל הרמב"ם בסה"מ מל"ת רפ"ט כתב וז"ל הזהיר הדיין שלא להרוג נקי וזכאי והוא אמרו לא תרצח וכ"כ ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע נראה דסובר דמל"ת זו אזהרה על הדיין וזה לכאורה סתירה למ"ש בחיבורו הל' רוצח פ"א הל"א דשם כתב כרבינו והשאר מוני מצות הנ"ל אבל אח"כ ראיתי בדינא דחיי

מל"ת ק"ס שכבר עמד ע"ז וכתב שט"ס יש בסה"מ וגם ברמזיו אבל המעיי"ח דף י"ז ע"ב אות נ"ה מיישב את הסה"מ היטב וקצת מדבריו מובא במהר"ם שיק סי' הנ"ל ועי' בנר מצוה סי' י"א אות קי"ד. ומ"ש רבינו ואם רצח הרוצח בזדון בפני עדים מיתתו בסייף כו' כתב הביאור ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל על זה וז"ל מיתתו בסייף זה מיתת ב"ד אם אין גואל הדם יכול להמיתו לאפוקי אם יש לו גואל הדם הוא ימית הרוצח אפי' האב שהרג את בנו אם הי' לנהרג בן הרי זה הורג אביו זקנו מפני שהוא גואל הדם ואם אין לו בן אין אחד מאביו עושה לו גואל הדם להמית את אביו אלא ב"ד ממיתין אותו כך קבלתי וכן מצאתי בביאורי של מהרש"ל עכ"ל וגם הרמב"ם הלכה ב' שם כתב בפי' כמ"ש הביאור, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ולהלכה טוש"ע חו"מ:

מצוה קסא

פירוש א

מוזהרין (א) ב"ד שלא ליקח כופר מן הרוצח כו', המקור למל"ת זו בכתובות דף ל"ז ע"ב וכלשון רבינו כתב גם הרמב"ם הל' רוצח פ"א הל"ד ונראה דסברו דאזהרה זו על הב"ד דוקא אבל מהחינוך מצוה תי"ב נראה דאזהרה זו על כל ישראל וכבר עמד המנ"ח על זה וכתב דלא פליגי ובאמת בסה"מ מל"ת רצ"ו וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע וגם ברמזיו דריש הל' רוצח לא כתב הרמב"ם מב"ד וגם רבינו ברמזיו לא דיבר מב"ד א"כ ע"כ מוכח כמ"ש המנ"ח עי"ש וכן נראה דסברו העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תי"ג האלה המצות מצ' תי"ב הזוה"ר מל"ת קמ"ט אות נ"ו המעיי"ח דף קמ"א ע"ב אות ק"ל ועל מ"ש החינוך דגם אשה מוזהרת על לאו זה עי' מהר"ם שיק סי' הנ"ל, ומ"ש רבינו ונאמר לא תחניפו כו' כ"כ גם הרמב"ם שם ועי' בדינא דחיי מל"ת קס"א שהקשה על הרמב"ם לשיטתו דמדוע לא מנה לא תחניפו את הארץ למל"ת בפ"ע כמו שמנה הבה"ג אבל כבר עמד על הרמב"ם בזה הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ סוף שורש ה' והמגלת אסתר שם מיישבו וגם הנר מצוה סי' י"א אות קי"ד דיבר אריכות מזה עי"ש:

מצוה קסב

פירוש א

הזהירה (א) תורה שלא ליקח כופר להציל מגלות כו', במל"ת זו לא כתב רבינו מוזהרין ב"ד כמ"ש במל"ת קס"א אבל בקיצור הסמ"ג שלו כתב גם במל"ת זו ב"ד וכ"כ הרמב"ם הל' רוצח פ"ה הל"א וכבר דיבר הדינא דחיי מזה וז"ל ויש לדקדק קצת בדברי הרב המחבר למה שינה לשונו במצוה זו מלשון המצוה הקודמת שבמצוה הקודמת אמר מוזהרין ב"ד שלא ליקח כופר מן הרוצח וכאן כתב הזהירה תורה שלא ליקח כופר ולשון

הרמב"ם ז"ל בהל' רוצח נוח לי שבכולם כתב והוזהרו ב"ד בין ברוצח בשוגג בין ברוצח במזיד גם בסה"מ לשונו מכיוון דבכלם כתב הזהיר מקחת כופר ופירושו הוא שהזהיר לב"ד וכמו שביאר בחיבורו הגדול ואף דברי הרב המחבר יש ליישב שבתחלה אמר מוזהרין ב"ד כו' להורות דעם ב"ד ידבר הכתוב ואח"כ כתב הזהירה תורה וחוזר על ב"ד האמור במצוה הקודמת עכ"ל נראה מהדד"ח דסובר בדעת רבינו והרמב"ם דעל המל"ת זו ועל המל"ת קס"א באמת לא מוזהרין רק הב"ד וזה דלא כמו שכתבנו לעיל מל"ת קס"א בשם החינוך והמנ"ח ובאמת פליאה לי על הדד"ח שלא דיבר מהחינוך הנ"ל מל"ת קס"א כלום, וגם על הסדר של הסה"מ ק"ל שמנה מתחלה במל"ת רצ"ה שלא ליקח כופר מן ההורג בשוגג ובמל"ת רצ"ו מנה שלא ליקח כופר מן ההורג במזיד הלא זה שלא כסדר התורה דבפ' מסעי פל"ה פל"א אזהרת לקיחת כופר דמזיד מתחלה כתיב ובאמת ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע וגם ברמזיו דריש הל' רוצח מנה כפי סדר התורה וכן מנאו ז"ל החינוך האה"מ מצ' תי"ג העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תי"ד הזוה"ר והמעיי"ח סי' הנ"ל מל"ת קס"א וא"כ מדוע שינה בסה"מ מסדר התורה וצ"ע, ולענין מלקות במל"ת זו עי' נר מצוה סי' י"א אות קי"ד:

מצוה קסג

פירוש א

רוצח (א) שהרג בזדון כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רצ"ב החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ט הזוה"ר מל"ת ט"ו אות י"ב המעיי"ח דף קמ"א ע"א אות קכ"ז והטעם של המל"ת זו כתב הדינא דחיי וז"ל לפי שדיני נפשות הוא דבר קשה עד מאד וצריך דקדוק גדול ופשפוש וחיפוש מחיפוש להציל הנידון בכל דבר הראוי להצילו וכמו שאמרו ושפטו העדה והצילו העדה בעינן עדה שופטת ועדה מצלת ולכן נצטוינו שיבא הדין לפני ב"ד ולא ידינוהו העדים שראו הדבר בעיניהם כי לא יוכלו להפוך בזכותו כי יתעורר לבבם בחיובו דומיא דמאי דאמרינן דסנהדרין דראו כולם לחובה פוטרי' אותו דכיון דחזו כולן לרעה תו לא חזו ליה זכותא ואנן בעינן עדה שופטת ועדה מצלת ודומיא דמאי דאמרי' לא לידון איניש לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסאני משום דלא חזי ליה זכותא עכ"ל וכ"כ החינוך סי' הנ"ל ומ"ש החינוך וז"ל והעובר על זה והרגו לחוטא קודם שיבא לב"ד אפי' אם הי' דינו שיתחייב בב"ד דין ההורגו כדין רוצח ונהרג עליו בזמן הבית אם יש עדים עכ"ל את זה כתב הדינא דחיי בשם הספרי פ' מסעי ובאמת איני יודע דמדוע השמיט רבינו את הספרי זה וגם הנר מצוה סי' י"א אות קי"ט עמד על הרמב"ם בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' רוצח פ"א ופ"ב:

מצוה קסד

פירוש א

הזהירה (א) תורה שלא לחוס על הרודף כו', זה לשון הספרי פ' תצא שהביא רבינו ז"ל וקצותה את כפה מלמד שאתה חייב להצילה מנין שאם אין אתה יכול להצילה בכפה הצילה בנפשה ת"ל לא תחוס עיניך ר' יהודא אומר נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן לא תחוס מה להלן ממון אף כאן ממון עכ"ל ופסק רבינו כחכמים וע"כ מנה את הפסוק ולא תחוס עיניך לאזהרה שלא לחוס על הרודף וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רצ"ג החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"א הזוה"ר מל"ת ר"י אות פ' אבל רש"י ז"ל פ' תצא פל"ה פי"ב מפרש את הפסוק וקצותה את כפה על ממון כר' יהודא דספרי וא"כ לכאורה קשה על רש"י דהיאך שבק את החכמים ופסק כר' יהודא ואי"ל דרש"י לא לדינא מפרש כן אלא כדרכו בקדש לפרש כמה פעמים בתורה אפי' כהאי מ"ד דלא פסק כוותיה כמ"ש המזרחי כמה פעמים את הכלל זה אליבא דרש"י וכ"כ היד מלאכי כללי רש"י אות א' דבכאן אא"ל אליבא דרש"י כן כיון דמרבינו מוכח דל"ס בפירושא דהאי קרא אליבא דרש"י כן דאי הוה סובר כן הי' קשה מדוע הביא רבינו את דברי רש"י כלל הול"ל בקיצור דלר' יהודא דספרי ג"כ יש בו עשה ול"ת אעכצ"ל בכוונת רבינו דבלא רש"י באמת לא הי' כתב אליבא דר' יהודא כלום כיון דרבינו פסק כחכמים דספרי א"כ מה לו לר' יהודא אלא כיון דרש"י פסק כר' יהודא וכדי שלא יהא קשה דלפום שיטת רבינו חסר לרש"י מן התרי"ג מצות עשה ול"ת אחת ע"כ כתב רבינו דגם לרש"י לא חסר כלום וא"כ מוכח דרבינו סובר בדעת רש"י דפסק כר' יהודא א"כ קשה על רש"י קושיתינו הנ"ל דהיאך פסק כר' יהודא נגד החכמים, אעכצ"ל דרש"י סובר כיון דסתם ברייתא דסנהדרין דף ע"ג ע"א יליף בהיקישא לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו מנערה המאורסה וא"כ ע"כ מוכח דברייתא זו סוברת כר' יהודא כיון דלחכמים ל"צ היקישא על זה וכיון דברייתא זו סותמת כר' יהודא וגם הגמ' שם שבק' את הדרשה דחכמים ולא הביא, אלא את הדרשה דברייתא זו ע"כ פסק רש"י כר' יהודא כן נ"ל בס"ד דצ"ל בכוונת רש"י לפום שיטת רבינו בדעת רש"י. וא"כ ק"ל על רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל להיפוך דהיאך פסקו כחכמים דספרי ולא כהברייתא דגמ' דילן. וגם נ"ל בס"ד דלקושיא זו כיוון הראב"ד ז"ל בהשגותיו הל' רוצח פ"א הל"ז דעל מ"ש הרמב"ם ז"ל שם וז"ל ואם אינן יכולין לכוין ולהצילו אא"כ יהרגוהו לרודף הרי אלו הורגין אותו אע"פ שעדיין לא הרג שנ' וקצותה את כפה לא תחוס עיניך עכ"ל וכתב הראב"ד על זה וז"ל שנ' וקצותה את כו' א"א בספרי קא דריש לה הכי עכ"ל והמגדל עוז ז"ל שם כתב על זה וז"ל ואני אומר יישר כחו שלמדנו

מקומו וגם שכבר פירשו הרמב"ם בסה"מ כו' עכ"ל נראה מהמ"ע שהבין בכוונת הראב"ד שכיוון להראות את המקור למ"ש הרמב"ם אבל באמת לא כן אנכי חושב כיון שאין דרכו של הראב"ד לפרש את הרמב"ם אלא להשיג עליו וע"כ נ"ל בס"ד דגם כאן כיוון להשיג כקושייתינו הנ"ל וע"כ כתב בספרי קא דריש לה הכי כוונתו אבל הברייתא בגמ' דילן ל"ס כן וא"כ הי' לו להרמב"ם לפסוק כהברייתא, וגם בנר מצוה ז"ל ספרדי סי' י"א אות קכ"ב ראיתי שכ' בשם המרכבת המשנה ז"ל בדעת הראב"ד שכוונתו להשיג על הרמב"ם דהו"ל לתפוס דרשה דש"ס דמס' סנהדרין דף ע"ג דיליף רוצח מנערה המאורסה ותירץ על זה וז"ל וכפי הנראה דתפס רבינו הרמב"ם לעיקר דרשת הספרי דהמקשה לילד שאין העובר מתכוין לרדוף ליכא למילף מנערה המאורסה רק מדרשה דספרי והבן זה עכ"ל המרכבת והנר מצוה כתב ע"ז וז"ל ואנכי איש צעיר שמעתי ולא אבין איך יליף מדרשה דספרי לעובר שאין מתכוין לרדוף והלא באותה דרשה דספרי נמי בעינן כוונה להכות כמ"ש הרמב"ם אלמא בכוונה תליא מילתא ואיך יליף לעובר ממנו ולפי קוצר דעתי נראה לומר טעם אחר דמה שתפס הרמב"ם דרשת הספרי למילף ממנו דאיכא עשה ול"ת בהצלת הנרדף מה שא"כ בילפותא דנערה המאורסה דלא ילפינן ממנה רק עשה בלבד כו' עכ"ל הנ"מ אבל לי נראה בס"ד דתירוצם עולה יפה רק לפי הבנתם בדעת הראב"ד שהשיג דמדוע שבק הרמב"ם את הלימוד של הגמ' ונקט כהלימוד של הספרי אבל כפי הבנתינו בדעת הראב"ד שהקשה על הרמב"ם דהיאך פסק כחכמים דספרי ולא כהברייתא דסותמת כר' יהודא באמת תירוצו של המרכבת גם בני השגתו של הנ"מ אינו עולה יפה וגם מתירוצו של הנ"מ לא תעלה ארוכה על קושייתינו כלום:

אבל מצאתי במעיין החכמה ז"ל דף ר' ע"א אות ע"א שג"כ מפלפל בכוונת הראב"ד ובסוף דבריו כתב וז"ל ואם קושיית הראב"ד על הרמב"ם היא ממאי דבש"ס דסנהדרין דף ע"ג נפקא לן דין דרודף ניתן להצילו בנפשו מהיקישא דרוצח לנערה המאורסה ונערה המאורסה גופא ילפינן לה מדכתיב אין מושיע לה הא יש מושיע בכל דבר שיכול להושיע ולא מייתי קרא דספרי הנ"ל נ"ל דגם זה ל"ק מידי ואין מהצורך לומר דפליגי ש"ס דידן ובריייתא דספרי הנ"ל די"ל מקרא דרוצח ונערה המאורסה ליכא למילף אלא שהרשות הוא להציל בנפשו וקרא דוקצותה אתא למצות עשה ולא תחוס עיניך למל"ת כו' עי"ש, ועם דבריו גם קושייתינו ל"ק כיון די"ל דרבינו והשאר מוני מצות הנ"ל לא סברו כרש"י אלא סברו דברייתא דגמ' עם החכמים דספרי לא פליגי כמ"ש המעיי"ח כמובן. וגם נ"ל בס"ד לפרש בזה מ"ש רבינו וז"ל שנאמר לא תחוס עיניך לפיכך שנו חכמים במס' אהלות כך שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין

בסם בין ביד מפני שהיא כרודף אחריה להרגה כו' וכלשון זה ממש כתב הרמב"ם הל' רוצח פ"א הל"ט עי"ש ומדכתבו לפיכך כו' נראה דכוונתם דכיון דילפינן מלא תחוס עיניך שלא לחוס על נפש הרודף ע"כ שנו חכמים את הא דינא דמותר לחתוך את העובר אבל אי לא הוה ילפינן מלא תחוס עיניך אז לא הוה ידעינן את זה ועל זה לכאורה ק"ל הלא אפי' אי הוה ילפינן את הא דרודף מנערה המאורסה כהדרשא דברייתא דגמ' דילן ג"כ שפיר הוה יכלינן למילף דמותר לחתוך את העובר אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר כיון דמדרשא דברייתא באמת לא הוה ידעינן אלא שהוא רשות כמ"ש המעיי"ח וע"כ כתבו שפיר לפיכך ודו"ק:

פירוש ב

ועי' רש"י סנהדרין ע"ב ע"ב ד"ה יצא ראשו שכ' וז"ל באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא החיה פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאיברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו כו' עכ"ל ולכאורה צריך להבין מדוע ל"כ רש"י מטעם שהעובר הוא רודף כמ"ש רבינו והרמב"ם אבל לפמ"ש המרכבת הנ"ל דמהיקישא דברייתא דגמ' דילן ליכא למילף את הא דמקשה לילד רק מדרשה דספרי א"כ לפי שיטת רבינו והרמב"ם דסברו שהעובר היא רודף באמת מוכח מסתם משנה דאהלות שהביא רבינו כדרשא דחכמים דספרי וא"כ י"ל דמשו"ה פסקו רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל כחכמים דספרי ולא כהברייתא כיון דסתם משנה דאהלות גכ"ס כן אבל רש"י י"ל דלא רצה לעשות פלוגתא בין הברייתא דגמ' עם המשנה דאהלות וע"כ ל"כ שהעובר היא רודף אלא כתב דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וא"כ ליכא סיוע ממשנה דאהלות לחכמים דספרי ע"כ פסק רש"י עה"ת הנ"ל שפיר כר' יהודא מחמת הברייתא דגמ' כהנ"ל וגם הלשון לפיכך שכתבו רבינו והרמב"ם עולה ג"כ יפה לפום שיטת המרכבת ודו"ק, ועי' במהר"ם שיק מצ' תר"א מ"ש על ספיקתו של המל"מ הל' שבת פכ"ד ואני כתבתי בס"ד דברים עתיקים בזה לעיל מל"ת ס"ז מחודש ג', ודע דמ"ש הגמ"יי הל' רוצח פ"א אות ב' בשם הטור חו"מ סי' תכ"ה וכ"כ המל"מ שם הל' י"ג ליתא בטור דפוס ווארשא:

מצוה קסה

פירוש א

הזהירה (א) תורה בפ' קדושים לא תעמוד על דם רעך כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רצ"ז היראים סי' מ"ג הסמ"ק סי' ע"ח החינוך האה"מ מצ' רל"ז העי"מ מצ' רל"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' רל"ח הזוה"ר מל"ת ס"א אות כ"ה המעיי"ח דף פ"ב ע"א אות ל"ד, ומ"ש

רבינו ותניא בת"כ כו' כן איתא בספרא פ' קדושים פרק ד' אלא רבינו ז"ל השמיט מה שאיתא עוד שם וז"ל ומנין שאם אתה יודע לו עדות אין אתה רשאי לשתוק עליה ת"ל לא תעמוד על דם רעך עכ"ל והסה"מ והחינוך והזוה"ר סי' הנ"ל באמת הביאו גם את זה והמר"ם שיק ז"ל בהגהותיו על המצות השם סי' הנ"ל ג"כ על זה כיוון וא"כ באמת צריך טעם דמדוע השמיט רבינו את זה וגם ביראים והסמ"ק ליתא מזה וצ"ע, ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם דברודף מי שיכול להציל ולא הציל עובר על שני לאוין משום לא תחוס עיניך ומשום לא תעמוד על דם רעך כ"כ הרמב"ם הל' רוצח פ"א הל' י"ד ומקורו מהספרא שכ' רבינו ומה שהקשה עליו רבינו דמהגמ' סנהדרין דף ע"ג ע"א מוכח דלא כהספרא עי' במעיי"ח סי' הנ"ל ובדינא דחיי מל"ת קס"ה מה שתירצו על זה, ומ"ש רבינו נשים שאמרו להם עכו"ם כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה הל"ה אלא הרמב"ם פסק כר"ל וכבר עמד עליו הגמ"יי שם אות ו' והניח בצ"ע אבל מרבינו נראה דפסק כר' יוחנן, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' רוצח ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' תכ"ו:

מצוה קסו

פירוש א

הזהירה (א) תורה שלא לעבוד ושלא לזרוע כו', כל המוני מצות ז"ל מנאו את הפסוק [פרשת שופטים פכ"א פ"ד] לא יעבד בו ולא יזרע לאזהרה אחת כיון דשניהם צריך להשלמת העניין כדאיתא בסוטה דף מ"ו והרמב"ם בסה"מ מל"ת ש"ט מרמז עוד ראי' לזה מגמ' מכות דף כ"ב שהקשה והא איכא זורע בנחל איתן והחינוך מצ' תקל"א הוכיח מגמ' זו שלוקין על לאו זה וגם כתב שצריך למנות את המל"ת זו בין הני מצות שנוהגין בזמה"ז כיון דאיסור עבודה בנחל איתן נוהג לעולם עי"ש ועל מה שלא כתב המצות השם מצ' תקל"א ג"כ כן כבר עמד עליו המהר"ם שיק בהגהותיו שם [ודע דהג"ה על המצות השם שנדפס בווארשא שנת תרל"ה בשם הרב מו"ה יוסף בהגאון מו"ה בינם גינז נדפס בטעות כן כי הגה זו של הגאון מהר"ם שיק הוא כמו שתראה מהמר"ם שיק מצוה תקל"א וגם משאר מקומות שם וע"כ מצוה גדולה לתקן את זה] והביא המר"ש שם עוד ראי' לזה מקושיית הר"ש מקינין בסוף ספר כריתות שהקשה שיהא אסור כל העולם בזריעה משום קבוע דנחל איתן ועי' בשעה"מ סוף הל' מגילה מ"ש על הקושיא זו ובספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ז הל"ו כתבנו בס"ד דבר חידוד בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' רוצח פ"י ועל ספיקתו שהביא השעה"מ הל' רוצח שם בשם המוצל מאש לענין שיעור חרישה וזריעה לעבור על לאו זה עי' נר מצוה סי' י' אות ק"ו

וגם עי' במעיי"ח דף קע"ט ע"ב אות קי"ב ובאלה המצות מצ' תקל"א שכ' בשם רבינו בחיי דבר הפלא במל"ת זו:

מצוה קסז

פירוש א

לא (א) תשים דמים בביתך כו', המקור שמל"ת זו נימנית מהספרי פ' תצא דז"ל ועשית מעקה לגגיך מצות עשה ולא תשים דמים בביתך מל"ת עכ"ל וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רצ"ח היראים סי' מ"ד הסמ"ק סי' קע"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקמ"ז הזוה"ר מל"ת רכ"ה אות פ"ז המעיי"ח דף קפ"ד ע"ב אות ל"ד הנר מצוה סי' י"א אות קכ"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' רוצח פי"א והל' נזקי ממון פ"ה ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ת"ט ותכ"ז:

מצוה קסח

פירוש א

כתוב (א) בפ' קדושים לפני עור לא תתן מכשול כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רצ"ט הסמ"ק סי' קע"ב החינוך האה"מ מצ' רל"ב העי"מ מצ' רל"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' רל"ג הזוה"ר מל"ת ט"ז אות י"ב, ועל הטעם שכ' החינוך דאין לוקין על לאו זה משום דהוי לאו שאין בו מעשה ול"כ משום דהוי לאו שבכללות כמ"ש הכ"מ הל' כלאים פ"י הל' ל"א עי' נר מצוה סי' י"א אות קכ"ד שמתרצו היטב ומה שהקשה עליו הנ"מ דבמכה בנו הגדול ובהושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח כיון דעשה מעשה א"כ מדוע אין לוקין באמת על זה תמוי' לי מאד ולא זכיתי להבין את קושייתו כיון דעל החינוך לשיטתו באמת לא קשה מידי כיון שכ' במצוה שמ"ה דהיכא דמשכחת לעבור על הלאו בלי מעשה אז תו אין לוקין על לאו זה אפי' כשעבר ע"י מעשה מובא גם בשעה"מ הל' חו"מ פ"א הל"ג וגם הנר מצוה בעצמו הביא כמה פעמים בשם החינוך את כלל זה וא"כ היכי הקשה עליו וצ"ע, ועל מ"ש החינוך בהא דינא דאלפני דלפני לא מפקדינן עי' במעיי"ח דף פ"א ע"ב אות כ"ו מ"ש על זה:

פירוש ב

עוד (ב) תניא בע"ז כו' שאינו יכול ליקחנו כו', בע"ז דף ו' ע"א איתא איבעיא להו משום הרווחא או דילמא משום לפ"ע לא תתן מכשול למאי נפ"מ דאית ליה בהמה לדידי' אי אמרת משום הרווחא הא קא מרווח ליה אי אמרת משום עור לא תתן מכשול הא אית ליה לדידי' והקשה הגמ' וכי אית ליה לדידי' לא עבר משום עור לא תתן מכשול והתניא א"ר נתן מנין שלא יושיט אדם כו' והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקיל איהו וקעבר משום

ולפני עור לא תתן מכשול ומשני הגמ' הב"ע דקאי בתרי עברי נהרא דייקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ עכ"ל הגמ' ומעתה שפיר יש להבין את דברי רבינו דמ"ש ומעמידין דקאי בתרי עברי נהרא כונתו דבע"ז מעמידין כן ומ"ש ולכך תפס לשון הושטה אין פירושו שרבינו מפרש כן אלא כיוון בזה על הדייקא נמי דקאמר הגמ' כמובן אבל לכאורה יש לדקדק ברבינו דמדוע כתב ומעמידין כו' שאינו יכול ליקחנה כו' מדוע לא כתב כלשון הגמ' שם במלת שקיל והכי הול"ל ומעמידין דקאי בתרי עברי נהרא דלא מצי שקיל אם לא יושיטנה לו כו' וגם רש"י שם ד"ה בתרי נקט מלת שקיל וא"כ מדוע נקט רבינו מלת ליקחנה שהוא לשון ליקוחין ג"כ ובודאי דלא בחנם שינה רבינו מלשון הגמ' וע"כ נ"ל בס"ד שרבינו כיוון בזה להראות את דעתו הטהורה בהא דינא דלפ"ע בדבר שיש נפ"מ גדולה לדינא, דלכאורה יש להסתפק במה דקאמר הגמ' נפ"מ דאית ליה בהמה לדידי' אי כונת הגמ' דדוקא היכא דאית ליה לדידי' לא שייך לפ"ע אבל היכא דיכול לקנות מאחר עדיין עובר משום לפ"ע וע"כ לא קאמר הגמ' נפ"מ דיכול לקנות מאחר או דילמא סובר הגמ' דל"ש וחדא מינייהו נקט, ועלה ברעיוני לפתרו מהא דר' נתן דקמהדר לאשמעינן את הדין דלפני עור ונקט מילתיה בלשון לא יושיט שמורה דלא עבר אלא דוקא כדקאי בתרי עברי נהרא ואי נימא דביכול לקנות מאחר ג"כ עובר א"כ הו"ל למינקט בלשון שיהא מורה כן אע"כ מוכח דדוקא כדקאי בתרי עברי דנהרא עובר אבל היכא דיכול לקנות מאחר באמת אינו עובר כמו כשאית ליה לדידי' כמובן. אבל ראיתי בחות יאיר ז"ל סי' קפ"ה שהעלה לדינא דהיכא דיכול לקנות מאחר באמת עובר משום לפ"ע וכתב וז"ל וחילא דילי בסברא זו ממה שאיתא בש"ס מס' ע"ז דף י' ע"א איבעיא להו כו' למאי נפ"מ דאית ליה בהמה לדידי' כו' משמע דאי לית ליה לדידי' אסור משום לפ"ע אע"פ דמצי לקנות מאחרים כו' עכ"ל וגם ראיתי אח"כ בשלטי גבורים ריש ע"ז שהביא בשם הריא"ז שכ' וז"ל וצ"ע היכא דהעכו"ם בלא"ה מצי לקנות מעכו"ם אחר אי איכא איסור לישראל למכור לו אותו דבר עכ"ל נראה דמה דמספקא ליה להריא"ז פשיטא ליה להחו"י, וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לפסקו של החו"י מהתו' ע"ז דף י"ד ע"ב ד"ה מקום שהקשה וז"ל ומדלא מפליג הכא בין אית ליה בהמה כו' משמע דאפי' אית ליה לעכו"ם בהמה אחריתא אסור וקשה להר"ר אלחנן מ"ש מדלעיל ותירץ ר' יהודא דשאני רביעה שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה עכ"ל ואי נימא דכשיכול לקנות מאחר ליכא משום לפ"ע עדיין קשה קושיית התו' היכי סתם התנא במתני' שם מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין הלא משכחת היתר היכא דיכול לקנות מאחר אע"כ מוכח כהחו"י, עוד ראיה נ"ל ממשנה דדף י"ג ע"ב שם אלו דברים אסורים למכור לעכו"ם כו' ושאר כל

הדברים סתמן מותר ופירושן אסור וטעמא דמתני' משום לפ"ע מדאמר אביי שם אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן וכ"כ התי"ט ז"ל שם [אלא צריך טעם דמדוע כתב והכי איכא למידק הלא רש"י והר"ן שם כתבו בפי' כן] ואי נימא דכשיכול לקנות מאחר ליכא לפ"ע היכא סתם התנא ופירושן אסור הלא משכחת גם בפירושן היתר היכא דיכול לקנות מאחר בשלמא משום אית ליה לדידי' ל"ק דכיון דקאמר בפי' דלע"ז קא בעי ע"כ לא מהני אית ליה לדידי' כמ"ש בתשובת פני יהושע יו"ד סי' ג' אבל מהא דיכול לקנות מאחר באמת קשה אעכ"מ כהחו"י ואי"ל דלעולם כשיכול לקנות מאחר ליכא לפ"ע אלא האיסור הוא משום מסייע כיון דבעכו"ם ליכא איסור מסייע כמו שאכתוב לקמן בס"ד, ועוד ראי' נ"ל ממשנה שביעית פ"ה מ"ו אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית כו' זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור לאיסור ולהיתר מותר וטעמא דמתני' משום לפ"ע כדמוכח בע"ז דף ט"ו ע"ב ואי נימא דכשיכול לקנות מאחר ליכא לפ"ע היכי סתם התנא כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור הלא משכחת היתר כשיכול לקנות מאחר וכן קשה על משנה ח' שם ב"ש אומרים לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית וב"ה מתירין כו' וכולן בפירוש אסורין אע"כ מוכח כהחו"י, עוד ראיה נ"ל מנדרים דף ס"ב ע"ב דרב אשי הו"ל האי אבא זבניה לבי נורא א"ל רבינא לרב אשי האיכא לפ"ע כו' ולכאורה מה הקשה רבינא הלא דוחק לומר דלא הי' שכיח לקנות במקום אחר עצים כי אם הני דרב אשי אע"כ מוכח כהחו"י ואח"כ מצאתי בברכי יוסף ז"ל יו"ד סי' קנ"א שג"כ דיבר מראיה זו ונהניתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו:

פירוש ג

אולם ראיתי בתו' קידושין דף נ"ו ע"א ד"ה אבל שכ' בפי' דלא כהחו"י דז"ל ועוד קשה מאי לפ"ע לא תתן מכשול איכא הכא הלא אם לא יקח ממנו יקח מאדם אחר ולא שייך לפ"ע אלא דוקא דקאי בתרי עברי דנהרא כגון מושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לב"נ כדאמרי' פ"ק דמס' ע"ז כו' עכ"ל וגם מרש"י ז"ל בקידושין שם נ"ל בס"ד דליכא להוכיח דסובר כהחו"י כמו שבאמת כתב המקנה ז"ל שם ליישב בזה את קושיית התו' מעל רש"י כיון דלא מוכרחינן לומר כהמקנה די"ל על קושיית התו' כמו שתירץ הפנ"י ז"ל שם דכוונת רש"י משום מסייע עי"ש ותבין, וגם מהבית שמואל אה"ע סי' ה' ס"ק י"ח יש להוכיח דסובר כהפנ"י מדהקשה על היש אוסרים וז"ל וק"ל אם באפשר ליקח ממקום אחר אין איסור משום לפ"ע וכתב עליו הנתיבות לשבת שם דלפי מה שכתב במקנה דרש"י באמת סובר דאפי' יכול לקנות מאחר איכא לפ"ע קושיית הב"ש מעיקרא ליתא כיון די"ל דהי"א סברו כרש"י עי"ש שכך כוונתו אלא שקיצר קצת וא"כ ממילא מוכח

דצ"ל דהב"ש באמת סובר בדעת רש"י כהפנ"י הנ"ל וע"כ הקשה שפיר על הי"א הן אמת די"ל דגם הב"ש סובר כהמקנה בדעת רש"י ואפ"ה הקשה שפיר על הי"א כיון דהב"ש כתב שם ס"ק ט"ז שהי"א הם רבינו הסמ"ג ז"ל עי' בבאר הגולה שם ובדעת רבינו סובר הב"ש דסובר כהתו' קידושין הנ"ל דאפי' כשנאמר כן עכ"פ זה מוכח בפי' מהב"ש דלא סובר כהחו"י עי"ש ותראה שכן היא. וגם מהרמ"א ז"ל יו"ד סי' קנ"א סעיף א' מוכח דלא כהחו"י מדכ' וז"ל אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר ומציין המציין שם את הדין זה על המרדכי פ"ק דע"ז אולם יגעתי ולא מצאתי במרדכי שכ' בפי' בלשון זה דהיכא דיכול לקנות מאחר ליכא לפ"ע אלא יש להוכיח כן מהבה"ג שהביא המרדכי ז"ל שם סי' תשצ"ה מובא גם בדרכי משה שם סי' קמ"ח דז"ל גם מכאן מוכיח הבה"ג דמותר להלוות בזמה"ז אע"פ שהן נותנין תקרובת ע"ז לגלח ביום אידם לפי שאין נותנים לגלח כל כך שלא יוכלו למצוא אותו דבר מועט ללוות מעכו"ם אחרים אפי' לא היינו מלוים להן עכ"ל וא"כ ממילא מוכח דגם הבה"ג ז"ל סובר כשיטת התו' קידושין הנ"ל וגם היש מחמירין שהביא הרמ"א שם באמת מודים לזה אלא הם מחמירין משום מסייע כמ"ש הש"ך ז"ל שם ס"ק ו' בדעת הרמ"א אבל הוא מסיק דלא פליגי כלל עי"ש וא"כ הרווחנו דגם הרא"ש והר"ן ז"ל שהם היש מחמירין סברו כשיטת התו' הנ"ל וכן הביא הגמי"י ז"ל הל' עכו"ם פ"ט אות ב' בשם ספר התרומה ז"ל וכן סובר הרמב"ן ז"ל מובא בר"ן סוף פ"ק דע"ז וכן מוכח מהטורי אבן ז"ל מס' חגיגה באבני מלואים דף ל"ד ע"א בד"ה אין מוסרין ד"ת לנכרי מדכ' אי נמי שיכול לשכור שדה אחרת אצל כותי וכן מוכח מהגינת וורדים כלל מ"ג עי"ש ותבין. וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטה זו דבע"ז דף י"ד ע"א על מה דאיתא במתני' ושאר כל הדברים סתמן מותר פריך הגמ' מאי סתמן ומאי פירושן אילימא סתמן דקאמר חיטי חוורתי פירושן דקאמר לע"ז לא סתמן צריכא למימר דמזבנינן ולא פירושן צריכא למימר דלא מזבנינן כו' ע"ש ולכאורה מה הקשה הגמ' הלא י"ל דאיצטריך לאשמעי' פירושן דלא מזבנינן הואיל דסד"א דהיכא דיכול לקנות מאחר גם פירושן מותר כשיטת התו' קמ"ל דלא מזבנינן כשיטת החו"י ואיידי דקתני פירושן קתני נמי סתמן אע"כ מוכח דהגמ, סובר דהיכא דיכול לקנות מאחר באמת מזבנינן ליה כמובן, נמצא לפי הנ"ל מוכח דרוב מניין ורוב בנין מהפוסקים סברו דלא כהחו"י ושכן הלכה כיון דהרמ"א סתם דלא כוותיה וא"כ נשאר לסתור את כל הראיות שכתבנו לעיל מחודש ב' לשיטת החו"י:

פירוש ד

ובהשקפה ראשונה הי' נ"ל די"ל דכל הפוסקים הנ"ל סברו דטעמא דמשניות הנ"ל מחודש ב' משום מסייע ידי עוברי עבירה ולא משום לפ"ע אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה אא"ל כיון דהש"ך סי' הנ"ל סק"ו מסיק להלכה דבעכו"ם ליכא איסור מסייע ולי"נ בס"ד דלכ"ע צ"ל כן כיון דמוכח כן מגמ' ע"ז דף י"א ע"א מדקאמר אביי אלפני מפקדינן אלפני דלפני לא מפקדינן ואי נאמר דבעכו"ם ג"כ איכא משום מסייע מה משני אביי הלא אכתי קשה אמאי מוכרין להן נהי דמשום לפ"ע ליכא אבל אכתי משום מסייע איכא אע"כ מוכח דבעכו"ם ליכא משום מסייע וכן כתבו ז"ל בפי' הרא"ש שם על מימרא דאביי וגם הריטב"א שם ד"ה תנא ומכולן מוכרין וכד דייקת שפיר בלשון הריטב"א בריש פירקין שם בד"ה תיפוק ליה שהוא ממש לשון הר"ן שם וגם כשתעיין היטב מ"ש הריטב"א בדף י"ד בד"ה תנא ומכולן מוכרין אז תראה בעליל די"ל דגם הר"ן סובר דבעכו"ם ליכא משום מסייע ולא כמ"ש הברכי יוסף סי' הנ"ל שאפשר לומר שאף הר"ן סובר דשייך איסור מסייע גבי עכו"ם וגם ק"ל על הברכי יוסף מהמג"א סי' שמ"ז שכ' בפי' דהר"ן סובר דבעכו"ם ליכא איסור מסייע וצ"ע, וכן מוכח מהתו' שם דף י"ד ע"ב ד"ה מקום שנהגו שהקשה בשם הר' אלחנן אמאי אסרו במתני' סתם במקום שלא נהגו למכור הלא יש היתר כשאית ליה לדידי' ולכאורה מה הקשה דילמא טעמא דמתני' משום מסייע אע"כ מוכח דהר"א סובר דליכא משום מסייע בעכו"ם וכ"כ בפי' בשם הר"א התו' שם דף ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי וכ"ס הרמב"ן מובא בר"ן סוף פ"ק דע"ז וכ"כ החידושי אנשי שם אצל הרי"ף שם.

וגם המג"א סי' הנ"ל כתב דבעכו"ם ליכא משום מסייע אלא בסוף דבריו כתב וז"ל ובע"ז דף נ"ה משמע ברש"י דאפי' בעכו"ם אסור לסייעו בדבר שנצטווה עי"ש ועי' בי"ד סי' קנ"א סס"א ובש"ך שם עכ"ל וכתב המחה"ש ד"ה משמע ברש"י וז"ל דתנן התם דורכים עם העכו"ם בגת כתב רש"י ואע"ג דאסור לגרום טומאה כו' ואי דמסייע ידי עוברי עבירה הא אין העכו"ם מצווה ע"ז שלא לגרום טומאה כו' משמע אלו היה מצווה ע"ז היה אסור לסייע בדריכה וע"ז כתב המג"א עי' בש"ך כוונתו דהש"ך כתב שם דלגבי עכו"ם לכ"ע ליכא איסור מסייע וכתב שאין מחלוקת בדבר וקשה עליו מרש"י הנ"ל כן כתב המחה"ש לפרש את המג"א, אבל לי"נ בס"ד דלא יתכן לפרש דכוונת המג"א להקשות מרש"י על הש"ך דא"כ על המג"א גופא הי' קשה הלא איהו ג"כ כתב בריש דבריו שם וז"ל נ"ל דלעכו"ם ליכא איסור לסייע כו' וכ"כ הר"ן רפ"ק דע"ז כו' עכ"ל אלמא דסובר בדעת הר"ן דבעכו"ם ליכא איסור לסייע וא"כ קשה על הר"ן מדידי' אדידי' כיון דבע"ז דף נ"ה גבי

הא דדורכין עם העכו"ם בגת כתב הר"ן ג"כ כלשון רש"י שהביא המג"א וכן קשה על הריטב"א דבדף נ"ה שם כתב כרש"י ובדף י"ד שם כתב דבעכו"ם ליכא איסור לסייע כהנ"ל משמו, אלא נ"ל דמרש"י שם באמת ל"ק מידי כיון די"ל דלעולם גם רש"י סובר דליכא איסור מסייע בעכו"ם כמו שכתב הש"ך דלכ"ע ליכא איסור במסייע לעכו"ם והא דדף נ"ה שם דיבר רש"י ממסייע בגופו דדרך עם העכו"ם בגת וזה באמת אסור לכ"ע כיון דמסייע בגופו וע"כ כתבו שפיר גם הר"ן והריטב"א שם דאסור ואין כאן סתירה והמג"א באמת לא הביא את רש"י אלא ללמד את הדין זה, וגם נ"ל בס"ד דבלא"ה ע"כ צריך לפרש בדעת רש"י כן דיש חילוק בין מסייע בגופו לבין מסייע שלא בגופו דבגמ' שבת דף צ"ג איתא דמסייע אין בו ממש ומהתו' שם ד"ה א"ר זביד מוכח שאפי' איסור דרבנן ליכא וכן איתא בביצה דף כ"ב ע"א וברש"י שם ד"ה מסייע משמע ג"כ דאף איסור דרבנן ליכא וא"כ קשה על הגמ' ע"ז דף נ"ה דהיכי קאמר דאסור לסייע ידי כו' אע"כ צריך לחלק כמו שכתבנו וכעין חילוק זה מחלק הריטב"א מכות דף כ' ע"ב אלא הוא מחלק בין סיוע קצת לסיוע גדול מובא בשט"מ ביצה שם ובאמת על רש"י ביצה שם ד"ה מסייע דנראה דסובר דאפי' במסייע בגופו איסור דרבנן ליכא צ"ע. ובאמרי בינה חלק יו"ד בדיני טריפות סי' ז' ראיתי שכ' להוכיח מהפי' המשניות מס' תרומות פ"א מ"ג דמסייע אסור מה"ת ומכח זה הוכיח דגם בעכו"ם סובר הרמב"ם כן עי"ש, אבל לכאורה צריך להבין דמדוע לא הוכיח כן גם מחיבורו הל' שבת פ"א הלט"ז שכ' וז"ל הי' כח באחד להוציא קורה זו לבד' והשני אינו יכול להוציאה לבדו ונשתתפו שניהם והוציאוה זה הראשון שיכול חייב והשני מסייע הוא ומסייע אינו חייב כלום עכ"ל וזה נ"ל דעכצ"ל דמדכ' ומסייע אינו חייב כלום כוונתו דמלקות אינו חייב אבל איסור דאורייתא איכא כיון דבהלכה ד' שם כתב וז"ל וכן כל מקום שנאמר אינו חייב כלום או פטור מכולם אין מכין אותו כלל אלמא דסובר דבכל מקום שכ' בהל' שבת אינו חייב כלום כיונתו דמלקות הוא דאינו חייב אבל איסורא איכא וכ"כ הכ"מ בהלכה ד' שם, וגם את זה עכצ"ל דהאיסור שסובר דיש כוונתו על איסור דאורייתא דאל"כ הי' סתירה מחיבורו למ"ש בפי' המשניות הנ"ל וא"כ לפי"ז עכצ"ל דמד"כ הרמב"ם בהלכה ט"ז ומסייע אינו חייב כלום כיונתו דמלקות אינו חייב אבל איסור דאורייתא איכא וא"כ מוכח גם מחיבורו דסובר דמסייע אסור מה"ת וא"כ אמאי לא הוכיח האמרי בינה מחיבורו את זה, אעכצ"ל כיון דבחיבורו הוה יכל"ל דדוקא בסיוע גדולה סובר דאסור מה"ת אבל לא בסיוע קטן ע"כ הביא האמרי בינה את הפי' המשניות להוכיח דאפי' בסיוע קטן סובר דאסור מה"ת כיון דמשם באמת מוכח דסובר כן כיון דכתב דאפי' על סיוע דדיבור חייב עי"ש וכיון

שכן ממילא מוכח מהרמב"ם דל"ס את החילוק הנ"ל שכתבנו וגם לא את החילוק של הריטב"א הנ"ל וא"כ נשאר לכאורה על הרמב"ם סתירת הסוגיות שכתבנו, ועוד ק"ל דהתו' בשבת דף צ"ג ע"א ד"ה אמר ר' זביד כתב דמה דאמר הגמ' שם מסייע אין בו ממש פירושו דאפי' איסור דרבנן ליכא והביא ראי' לזה מרב אשי שהביא שם ראי' דמסייע אין בו ממש מכהן שרגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה דעבודתו כשרה וכיון דהרמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הלי"ח הביא להלכה את הא דרב אשי עכצ"ל דסובר דבמסייע אפי' איסור דרבנן ליכא וא"כ סותר את לימודו, אעכצ"ל דבחיבורו חזר ממ"ש בפי' המשניות הנ"ל דאפי' בסיוע קטנה איכא איסור מסייע אלא בחיבורו באמת סובר את החילוק הנ"ל בשם הריטב"א וע"כ ליכא שום סתירה דבהל' שבת הלט"ז הנ"ל כיון דאיירי בסיוע גדולה ע"כ סובר שם דאסור אבל בהל' ביאת המקדש דאיירי בסיוע קטנה באמת סובר דאפי' איסור דרבנן ליכא וא"כ ק"ל על האמרי בינה דמדוע לא דיבר מזה דבחיבורו חזר ממ"ש בפי' המשניות וצ"ע, וכיון שהוכחנו דעכצ"ל דבחיבורו חזר ממ"ש בפי' המשניות א"כ ממילא שפיר י"נ דלגמרי חזר ול"ס בחיבורו כלל דבמסייע איכא איסור דאורייתא אלא איסור דרבנן ובהל' שבת הלט"ז הנ"ל באמת הפשט דאסור מדרבנן וא"כ ממילא שפיר י"ל דבעכו"ם באמת סובר דאפי' איסור דרבנן ליכא דהאמרי בינה לא הוכיח דגם בעכו"ם סובר דאסור אלא משום דסובר בפי' המשניות דאסור מה"ת עי"ש אבל כיון שהוכחנו דבחיבורו חזר מזה באמת י"ל דבחיבורו סובר כמו שכתבנו וא"כ שפיר כתב הש"ך הנ"ל דבעכו"ם לכ"ע ליכא איסור מסייע אפי' מדרבנן ודו"ק:

אבל מגמ' נדרים הנ"ל מחודש ב' נראה לכאורה דגם בעכו"ם איכא משום איסור מסייע דהברכי יוסף הנ"ל מחודש ב' הקשה דמה הקשה רבינא על רב אשי הלא היכא דיכול לקנות מאחר ליכא לפ"ע ותירץ דרבינא מחמת מסייע פריך וכ"כ היד מלאכי סי' שס"א וא"כ מוכח מגמ' זו דגם בעכו"ם איכא משום מסייע, אבל אחר עיון קצת ראיתי דלא מוכרחינן לפרש את הגמ' כמו שפירשו הם אלא י"ל דרבינא לא משום לפ"ע ולא משום מסייע פריך כיון דבעכו"ם באמת ליכא מסייע וגם לפ"ע לא שייך שם כקושיית הברכי יוסף אלא רבינא משום לפ"ע לגבי כ"ע פריך דהגמי"י הל' ת"ת פ"ה כתב וז"ל כשם שאסור להורות בפני חכם ה"נ אסור לחכם להתיר התמי' שדומה לרבים שהתיר את האיסור עכ"ל נ"ל דכוונתו דאיכא למיחש שמא יתירו הרבים מחמת זה את האיסור לגמרי וגם מגמ' בכורות דף ג' מוכח כן כיון דמהאי טעמא כלו חיותא דרב מרי בר רחל דאע"ג דרב מרי ידע לאקנויי קנין גמור אבל כ"ע לא ידעו עי"ש ונ"ל דזה בכלל לפני עור, וא"כ י"ל דרבינא הכי פריך והאיכא לפ"ע כלומר אע"ג דרב אשי מכר באופן דלא שייך

הלאו דלפ"ע דהיינו בגוונא שיכול לקנות מאחר אבל כ"ע לא ידעו מזה וילמדו למכור אפי' היכא דלא יכול לקנות מאחר וא"כ אכתי עבר רב אשי משום לפ"ע כיון דילמדו ממנו למכור באיסור וע"ז משני רב אשי רוב עצים להסקה וממילא לא שייך כאן שום איסור כלל כמובן. וגם הטורי אבן הנ"ל מחודש ג' מסיק דמסייע מותר בעכו"ם אלא שהקשה מסוף פ"ק דע"ז דקאמר רשב"א לא ישכור אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו כו' ופריך הגמ' תיפוק ליה משום לפ"ע ומשני חדא ועוד קאמר עי"ש והקשה הט"א דלמה ליה להגמ' לשני שינויא דחיקא אמאי לא משני דנפ"מ בדאית ליה לדידי' והניח בצ"ע, אבל נ"ל בס"ד לתרץ דלכאורה קשה מה משני הגמ' חדא ועוד קאמר חדא משום לפ"ע ועוד מפני שנקראת על שמו הלא כשאיכא משום לפ"ע שאסור מה"ת למה לי תו הטעם מפני שנקראת על שמו שאין אסור מהטעם זה אלא מדרבנן וכיהודא ועוד לקרא וע"כ נ"ל הפשט בגמ' כך חדא משום לפ"ע ועוד אפי' בגוונא דליכא לפ"ע דהיינו היכא דאית ליה לדידי' ג"כ אסור משום שנקראת על שמו ומיושב בזה בס"ד שפיר גם קושיית התו' שם ד"ה אי הכי שהקשה אמאי קאמר הגמ' אי הכי הלא אמלתא דרשב"א גופיה הי' יכול להקשות תיפוק ליה משום לפ"ע אבל לפי מה שכתבנו ניחא די"ל דאמלתא דרשב"א גופיה לא הי' יכול להקשות כיון די"ל כקושיית הט"א דמשו"ה לא נקט רשב"א לפ"ע לפי דלא שייך בכל מקום דהיינו היכא דיכול לקנות מאחר או כשאית ליה לדידי' משא"כ משום שנקראת על שמו שייך בכל מקום ומשו"ה נקט רשב"א את הטעם זה אבל בתר דקאמר הגמ' כותי לא ציית א"כ לפי"ז היכא דבאמת ידעינן דציית מותר לשכור וא"כ גם האי טעמא משום שנקראת על שמו ג"כ לא שייך בכ"מ דהיינו היכא דידעינן דציית וע"כ פריך הגמ' שפיר אי הכי ת"ל משום לפ"ע וע"ז משני הגמ' כמו שכתבנו וממילא מיושב קושיית הט"א בס"ד שפיר וא"כ לא מוכח גם מגמ' זו דשייך מסייע בעכו"ם ודו"ק. וגם מרש"י ע"ז דף ו' ע"ב ד"ה דקאי בתרי עברי נהרא נ"ל להוכיח דמסייע לא שייך בעכו"ם מדכ' וז"ל נכרי מצד זה וישראל מצד זה דלכאורה קשה אמאי נקט נכרי דוקא הלא קושיית הגמ' גם מנזיר הי' אעכצ"ל כיון דהי' קשה לרש"י מה משני הגמ' דקאי בתרי עברי נהרא דנראה דהיכא דלא קאי בתרי עברי נהרא באמת מותר הלא אכתי אסור משום מסייע ע"כ כתב רש"י נכרי מצד זה לרמז בזה דכשלא קאי בתרי עברי נהרא דמותר היינו בנכרי דוקא דכיון דליכא משום מסייע וגם הר"ן שם כתב כרש"י נכרי מצד זה וא"כ גם מהר"ן יש להוכיח כמ"ש ודו"ק, וכיון שהוכחנו בס"ד דבעכו"ם ליכא משום מסייע כשיטת הש"ך והמג"א הנ"ל וכן באמת סובר האלי' רבה סי' שמ"ז וכן העלה להלכה התשובה מאהבה סי' קנ"ז א"כ ממילא תו ליכא למימר כמו שרצינו

לומר בריש מחודש זה דטעמא דהני משניות הנ"ל משום מסייע ולסתור בזה את הראיות שכתבנו במחודש ב' לשיטת החות יאיר כיון דבעכו"ם באמת ליכא משום מסייע וע"כ נ"ל בס"ד לסתור את הראיות הנ"ל באופן אחר:

פירוש ה

דבע"ז דף י"ד ע"ב איתא סד"א האי גברא לאו לע"ז קא בעי אלא מיבק הוא דאביק בע"ז וסבר כי היכי דההוא גברא אביק ביה כ"?י נמי אביקו אימא הכי כי היכי דליתבו ליה פרש"י אימא לע"ז קבעינא ויהבו לי בזול כו' עי"ש מוכח מגמ' זו דיש סברא לומר דעכו"ם סובר דאפי' ישראל מוכר לו בזול אם אמר דלע"ז קא בעי וא"כ י"ל דאפי' לפי האמת נכרי מנכרי בודאי סובר שימכור לו בזול היכא דלע"ז קא בעי וא"כ לפי"ז כשיכול לקנות אותו דבר שצריך לע"ז אצל נכרי בודאי לא יקנה אצל ישראל כיון דסובר דנכרי ימכור לו בזול אלא אצל ישראל יקנה כשלא ימצא אצל נכרי, וגם עוד הקדמה אחת צריך להקדים מ"ש המל"מ הל' מלוה ולוה פ"ד הל"ב דדוקא היכא דיכול לקנות מעכו"ם אז ליכא משום לפ"ע אבל בשביל שיכול לקנות מישראל אחר עדיין איכא משום לפ"ע ודלא כמו שסובר הפני משה מובא במל"מ שם עי"ש, וממילא לפי הנחה זו נסתרה הראיה של החו"י הנ"ל מחודש ב' כיון די"ל דמשו"ה לא קאמר הגמ' ע"ז דף ו' נפ"מ היכא דיכול לקנות מאחר כיון דהאי נכרי שדיבר הגמ' שם לע"ז קא בעי הבהמה זו שקנה מישראל וא"כ ע"כ מוכרחינן לומר דלא הי' יכול לקנות אצל נכרי מאיזה טעם שיהי' דאי הוה מצי לקנות אצל נכרי לא הי' קונה אצל ישראל מהטעם הנ"ל וכיון דחזינן שבא לקנות אצל ישראל עכצ"ל שלא מצא אצל נכרי וע"כ לא קאמר הגמ' אלא נפ"מ דאית ליה בהמה לדידי' כמובן, וגם הראיה הראשונה הנ"ל מחודש ג' שכתבנו לשיטת החו"י ממשנה ע"ז דף י"ג ע"ב ג"כ נסתרה לפי דרכינו ועוד הרווחנו בס"ד בזה דלפי שיטת כל הפוסקים הנ"ל דלא סברו כהחו"י מוכח בפי' מגמ' ע"ז דף ו' כשיטת המל"מ ולא כהפני משה הנ"ל דאל"כ עדיין נשארה קושיית החו"י דמדוע לא קאמר הגמ' נפ"מ היכא דיכול לקנות מישראל אחר ודו"ק:

פירוש ו

ובאופן ב' נ"ל בס"ד לסתור את כל הראיות הנ"ל מחודש ב' דבריש בכורות על מה דקאמר הגמ' ה"א משום דקא מייתי לה לקדושה כתב רש"י וז"ל שתהא שובתת בשבת וכיון דמצוה עביד ליכא למיקנסיה עכ"ל נראה משם דאסור למכור בהמה לעכו"ם כיון דמפקיעה מקדושה א"כ מכ"ש דאסור למכור בהמה או איזה חפץ לעכו"ם לע"ז אפי' בגוונא דליכא משום לפ"ע כיון דמפקיעה מקדושה ולא לעכו"ם בלבד נ"ל דאסור מטעם זה אלא אפי' לישראל חשוד ג"כ אסור, וא"כ י"ל דלעולם היכא דיכול לקנות מאחר ליכא

לפ"ע ולא משום מסייע אפי' גבי מומר כמ"ש הש"ך והדג"מ סי' הנ"ל אלא היינו טעמא דאסר במשניות הנ"ל משום שמפקיעה מקדושה וגם הראיה שהביא החו"י מגמ' ע"ז דף ו' נסתרו בזה כיון די"ל דמשו"ה לא קאמר הגמ' נפ"מ דיכול לקנות מאחר כיון דעדיין איכא איסור גם בכה"ג כיון דמפקיע את הבהמה מקדושה אבל כשאית ליה לדידי' אז באמת מותר למכור כיון די"ל דלאו לע"ז זבין אלא לשחיטה זבין ובכה"ג באמת לא מפקיעה מידי קדושה כמו שמוכח מדף ט"ו ע"א שם מהא דרב הונא זבין ההיא פרה לעכו"ם מהטעם דאימור לשחיטה זבנה עי"ש ודו"ק:

פירוש ז

ובאופן ג' נ"ל בס"ד לסתור את כל הראיות הנ"ל דהיד מלאכי סי' שס"ו כתב בשם הרדב"ז וז"ל הא דאמרינן דלא אסור רק משום מסייע ידי עוברי עבירה בדלא קאי בתרי עברי נהרא היינו דוקא גבי כוס יין לנזיר או אבר מן החי לב"נ שהוא יודע שאותו דבר אסור לו דדילמא כיון שיודע שהוא אסור לו דילמא הדר ביה ולא עביד אבל היכא דסבור שאותו דבר שמושיטין לו הוא מותר גמור ודאי דאחיל ליה ולא הדר ביה ואית ביה משום לפ"ע עכ"ל, ונ"ל בס"ד דלפי דבריו יש להוכיח דאפי' היכא שיודע האיסור אלא הוא מומר להכעיס או חשד לאותו דבר או לעכו"ם כשאמר בפי' דלע"ז קא בעי ג"כ אסור למכור אפי' היכא דיכול לקנות מאחר כיון דבודאי יעשה אותו דבר ולא הדר ביה וגם זה נ"ל דאפי' לפום שיטת הרדב"ז ז"ל היכא דאית ליה לדידי' באמת שרי למכור לו כיון די"ל דלאו בהאי בהמה יעשה האיסור כהנ"ל בשם רב הונא דאל"כ היכי קאמר הגמ' ע"ז הנ"ל נפ"מ היכא דאית ליה לדידי' אעכצ"ל דהרדב"ז לא קאמר את שיטתו אלא על ההיתר שיכול לקנות מאחרי' וא"כ ממילא ל"ק קושיית החו"י דאמאי לא קאמר הגמ' נפ"מ שיכול לקנות מאחר כיון דהגמ' דיבר מעכו"ם דלע"ז קא בעי ובודאי יעשה האיסור ובכה"ג באמת עדיין איכא משום לפ"ע כמ"ש הרדב"ז וגם נסתרו כל הראיות שכתבנו לשיטת החו"י מכל המשניות הנ"ל מחודש ב' לפים שיטת הרדב"ז ועולה יפה פסק של כל הפוסקים הנ"ל מחודש ג' ודו"ק, וכיון שזכינו בס"ד לברר דיש לפנינו בסוגיא דע"ז דף ו' שני שיטות הנ"ל אלא להלכה פסקינן דלא כהחו"י כהנ"ל סוף מחודש ג' א"כ י"ל כיון דרבינו רצה לגלות את דעתו הטהורה דסובר ג"כ כשיטת כל הפוסקים הנ"ל דהיכא דיכול לחנות מאחר ג"כ ליכא משום לפ"ע ודלא כשיטת החו"י ע"כ שינה רבינו מלשון הגמ' ונקט לשון לקוחין וכתב שאינו יכול ליקחנה כו' להורות בזה דגם כשיכול ליקח מאחר ג"כ ליכא משום לפ"ע ול"ק עליו הדקדוק הנ"ל ריש מחודש ב' וגם י"ל דהבית שמואל הנ"ל מחודש ג' ג"כ מחמת דקדוק זה ידע דרבינו סובר כן ודו"ק:

מצוה קסט

פירוש א

כתוב (א) בפ' תצא לא תראה חמור אחיך כו', בספרי פ' תצא איתא לא תראה את שור אחיך מצוה לא תעשה וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ר"ע הסמ"ק סי' ע"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"מ הזוה"ר מל"ת ק"פ אות ס"ז המעיי"ח דף קפ"ג ע"א אות י"ג, והפרטי דינים של המל"ת זו כתב רבינו במ"ע פ' ועי' רמב"ם הל' רוצח פי"ג ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' רע"ב, ומ"ש החינוך דמצות פריקה וטעינה נוהגת גם באדם הנושא משא לא בבהמה דוקא וכתב עליו הבעל מגיה שם שלא מצא את זה בשום פוסק כ"א בהרלב"ג פ' משפטים על זה תמי' לי הלא גם בסה"מ איתא כן וכ"כ רבינו ברמזיו רמז מ"ע פ' וגם מצאתי בנר מצוה סי' י"א אות צ"ו שג"כ עמד עליו וכתב שגם הכנה"ג חו"מ סי' רע"ב מסופק בזה וזה פלא אצלי:

מצוה קע

פירוש א

וכי (א) תמכרו ממכר כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רנ"א הסמ"ק סי' רע"א הזוה"ר מל"ת מ' אות י"ט החינוך האה"מ מצ' של"ז העי"מ מצ' של"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' של"ח המעיי"ח דף קי"א ע"א אות ג' הנר מצוה סי' י"א אות ע"ו, ומ"ש רבינו ותניא בת"כ כו' הספרא זה הוא בפ' בהר פרק ג' פרשתא ג' וגם מהברייתא דגמ' ב"מ דף נ"ח ע"ב ג"כ מוכח דבאונאת ממון דיבר הפסוק אל תונו איש את אחיו דאיתא שם ת"ר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר אתה אומר באונאת דברים או אינו אלא באונאת ממון כשהוא אומר וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' הרי אונאת ממון אמור הא מה אני מקיים לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים כו' עכ"ל וא"כ צריך להבין מדוע לא הביא רבינו את הברייתא דגמ' אבל אח"כ ראיתי דהברייתא זו ג"כ איתא בהספרא שם פרק ד' וא"כ י"ל דרבינו באמת גם על הברייתא זו כיוון, אבל עדיין ק"ל על רבינו דנראה מפשטות לשונו דאי לאו דרשא דספרא לא הוה ידעינן דאל תונו איש את אחיו קאי על אונאת ממון הלא גם מפשטות ענין הקרא ג"כ יכלינן למילף את זה כיון דכתיב אל תונו בתר מלת ממכר או קנה וגם הספרא גופא צריך טעם דמדוע לא יליף את זה מפשטות עניין הקרא ועוד ק"ל על הספרא דבפרק ג' הביא ראי' דאל תונו איש את אחיו זו אונאת ממון משום דכבר כתיב אונאת דברים בהפסוק לא תונו איש את עמיתו אלמא דהי' פשיטא להספרא דהפסוק לא תונו איש את עמיתו קאי על אונאת דברים ובפ"ד יליף דלא תונו איש את עמיתו זו אונאת דברים מחמת הפסוק אל תונו איש את אחיו

אבל עי' במזרחי פ' בהר פכ"ה פי"ד וגם בט"ז עה"ת שם ותמצא תירוץ על כל הנ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מכירה מפרק י"ב ואילך ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' רכ"ז, ומ"ש הברטנורה עה"ת שם בלשון דוחק דגם בקרקע עובר על לאו זה אלא שאינו בתורת אונאה שיהא צריך להחזיר דמי אונאה כמו במטלטלין כבר כתב את זה לחלוטין הרמב"ן עה"ת שם מובא גם בחינוך והמעיי"ח כתב בזה דברים עתיקים עי"ש:

מצוה קעא

פירוש א

בפ' (א) בהר אל תונו איש את עמיתו כו', וגם בקיצור הסמ"ג כתב רבינו ז"ל אל תונו איש את עמיתו אבל נ"ל שהוא ט"ס דבפ' בהר פכ"ה פי"ז כתוב ולא תונו איש את עמיתו ומלת אל כתוב בפסוק י"ד שם שהוא המל"ת ק"ע וברמזיו באמת כתב ולא תונו, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רנ"א הסמ"ק סי' קכ"ב החינוך האה"מ מצ' של"ח העי"מ מצ' של"א [וכתב שהנזהר במל"ת זו גם בבניו ובנותיו ובני ביתו ימצא חיים וברכה וכבוד] המצה"ש ומהר"ש מצ' של"ט המעיי"ח דף קי"א ע"ב אות ה', ומ"ש רבינו ותניא בת"כ כו' כבר כתבנו לעיל מל"ת ק"ע שהספרא זה הוא הברייתא דב"מ דף נ"ח ע"ב, ומ"ש רבינו למדנו שלא הזהיר הכתוב באונאת דברים אלא על יראי ד' כו' כן סובר גם הנמוקי יוסף מובא ברמ"א חו"מ סי' רכ"ח בשם י"א והמר"ם שי"ק סי' הנ"ל הקשה על זה ממצות תוכחה דג"כ כתיב הוכח תוכיח את עמיתך ואפ"ה אמרי' שחייב להוכיח אפי' בעלי עבירה ואנשי רשע ולא דרשינן עם שאתך בתו' ובמצות, אבל עי' בלבוש שם שכ' וז"ל יש אומרים שאין מצווין על אונאת דברים אלא על מי שהוא ירא אלקים שנ' לא תונו איש את עמיתו ופי' עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תוניהו אבל אם אינו ירא אלקים הרי הוא מאנה עצמו ומותר להונותו ג"כ עכ"ל ולפי דבריו באמת ל"ק קושיית המהר"ש כיון די"ל דלעולם לא ממעטינן מעמיתך בעלי עבירה ואנשי רשע אלא הכא היינו טעמא כיון דהוא מאנה את עצמו ע"כ מותר להונותו ועל המהר"ש י"ל שהלך לפום שיטת הסמ"ע שם ס"ק ד' דלא ניחא ליה שיטת הלבוש עי"ש ותבין, והפרטי דינים של המל"ת זו עי' רמב"ם הל' מכירה פי"א ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' הנ"ל:

מצוה קעג

פירוש א

בפ' (א) משפטים כתוב וגר לא תונה ולא תלחצנו כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רנ"ב רנ"ג הסמ"ק סי' פ"ח החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצוה ס"ג ס"ד העי"מ מצ' ס"ד ס"ה הזוה"ר מל"ת כ"א אות ע"ב, ומה שהניחו על רבינו ז"ל בתימא המעיי"ח דף כ"ו

ע"ב אות פ' והנר מצוה סי' י"א אות ע"ו כבר קדמם בזה הפרשת דרכים ד"מ ח"ב דף ס"ו סוף ע"ב אבל המהר"ם שיק סי' הנ"ל מיישבו היטב עי"ש וגם עי' ברמב"ם הל' מכירה פי"ד הלט"ו ובמנ"ח מצ' ס"ג מ"ש על רבינו במל"ת הללו:

מצוה קעד

פירוש א

ובאחיכם (א) בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך כו', דע דבפ' בהר פרשה כ"ה כתיב שני פעמים לא תרדה בו בפרך בפסוק מ"ג ובפסוק מ"ו ורבינו ז"ל נקט לאזהרה את הפסוק מ"ו ועל הפסוק מ"ג צ"ל שנכפל מחמת חומר העניין כמו שמצינו בהרבה לאוין כמ"ש הרמב"ם ז"ל בסה"מ שורש ט' גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו נקט רבינו את הפסוק מ"ו אבל מהרמב"ם בסה"מ מל"ת רנ"ט וגם מרמזיו דריש הרמב"ם דמדע לא נראה דעל איזה פסוק כיוון וכן בחיבורו הל' עבדים פ"א הל"ו לא מגלה דעתו בזה וגם החינוך ואלה המצות ומצה"ש לא גילו דעתייהו בזה במצוה שמ"ו אלא את דעת החינוך יש להוכיח ממ"ש במצ' שמ"ז דהפסוק מ"ו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך נתינת טעם הוא למצות עשה לעולם בהם תעבודו דסמוך ליה וכיון דסובר דהפסוק מ"ו לא הוי אזהרה אלא נתינת טעם למה דסמוך ליה א"כ ע"כ צ"ל דבמצ' שמ"ו כיוון החינוך על הפסוק מ"ג הנ"ל וא"כ ממילא מוכח דגם בדעת הרמב"ם צ"ל דסובר כן כיון שדרכו להלוך בעקבותיו ובפרט לפמ"ש המעיי"ח דף קי"ד ע"א אות ל"ח שגם הרמב"ם סובר כהחינוך דהפסוק מ"ו לא הוי אזהרה אלא נתינת טעם והוכיח את זה כיון דהרמב"ם לא כתב בלאו דלא תרדה בו בפרך שנכפלה אזהרתה כדרכו לכתוב עי"ש א"כ לפי דבריו בודאי מוכח שגם הרמב"ם על הפסוק מ"ג כיוון לאזהרה במל"ת זו וא"כ קשה על רבינו דמדוע לא נקט גם הוא את הפסוק מ"ג לאזהרה במל"ת זו נהי דל"ס כהחינוך דהפסוק מ"ו נתינת טעם הוא אעפ"כ הי' לו למינקט את הפסוק מ"ג לאזהרה כיון שנכתב בראשונה וגם המעיי"ח כתב שאינו יודע טעמו של רבינו בזה עי"ש וגם על היראים סי' רפ"ד והזוהר הרקיע מל"ת רמ"ג אות צ"ו קשה קושי' זו כיון שגם הם כתבו בפי' כרבינו. ונ"ל בס"ד ליישבם דרש"י ז"ל פ' בהר כתב וז"ל איש באחיו להביא נשיא בעמיו ומלך במשרתיו שלא לרדותן בפרך עכ"ל וכתב המזרחי ז"ל בכוונת רש"י וז"ל דאי באדון עם עבדיו קמיירי הרי כבר אמור למעלה לא תרדה בו בפרך עכ"ל נראה דרש"י סובר דהפסוק מ"ג אזהרה לאדון והפסוק מ"ו אזהרה לנשיא ומלך ולמד את זה מיתורא דאיש באחיו, אבל לכאורה ק"ל על רש"י דבספרא פ' בהר פרק ז' פרשתא ו' איתא וז"ל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו אין לי אלא איש באשה אשה באיש מנין ת"ל איש

באחיו מכל מקום ומפרש הקרבן אהרן ז"ל וז"ל אין לי אלא איש באיש כלומר אלו אמר ובאחיכם בני ישראל לא תרדה בו בפרך ולא אמר איש באחיו דנראה יתר היינו אומרים שאין לי באזהרה זו אלא איש באיש שכן אמר לא תרדה בו ת"ל איש באחיו דשם אחוה משותף לאיש ולאשה עכ"ל אבל לכאורה צריך להבין את הספרא הלא השוה הכתוב אשה לאיש לפל עונשין שבתורה וא"כ ממילא הוה ידעינן דגם אשה מוזהרת במל"ת זו אעכצ"ל דכוונתו דמחמת השוה הכתוב אשה לאיש לא הוה ידעינן אלא אשה באשה דומיא דאיש באיש אבל איש באשה ואשה באיש מנין ת"ל איש באחיו וא"כ ק"ל על רש"י היכי למד מאיש באחיו נשיא ומלך הלא איצטריך לדרשא דספרא וזה אצלי קושיא גדולה ולא ראיתי מי שהרגיש בזה, וכדי ליישב את זה עכצ"ל כיון דטעמא דמל"ת זו שלא לעבוד בעבד עברי בפרך משום דאסור לצערו ומחוייב לאהוב אותו כיון דישראל הוא כמ"ש החינוך מצ' שמ"ד ועיר מקלט מצ' ש"מ נמצא לפי"ז לר' שמעון ב"מ דף קט"ו ע"א דדרש טעמא דקרא באמת גם בלאו דרשא דספרא ידעינן דאין חילוק בין איש לאיש ואשה לאשה לבין איש לאשה ואשה לאיש ולא צריך דרשה לזה אלא לר' יהודה דלא דריש טעמא דקרא וא"כ י"ל כיון דסתם ספרא ר' יהודא כדאיתא בסנהדרין דף פ"ו ע"א ע"כ דריש את הנ"ל מאיש באחיו אבל רש"י י"ל דאזיל אליבא דר"ש דלא איצטריך איש באחיו לדרשא דספרא ע"כ כתב רש"י שפיר דאיצטריך לנשיא ומלך כמובן, וא"כ י"ל כיון דרבינו והיראים והזוה"ר פסקו כר' יהודא דלא דריש טעמא דקרא כמו שכתבו בפי' כן רבינו במל"ת קפ"ח והיראים סי' רע"ו והזוה"ר מל"ת ש"ג אות קכ"א וא"כ ילפי מאיש באחיו את הדרשה דספרא ע"כ נקטו את הפסוק מ"ו לאזהרה במל"ת זו כיון דידעינן מיניה אזהרה גם לאיש באשה ואשה באיש אבל הרמב"ם לפמ"ש הב"י אה"ע סי' ע"ז והלח"מ הל' מלוה ולוה פ"ג הל"א דפסק כר"ש דדריש טעמא דקרא א"כ לא צריך איש באחיו לדרשא דספרא אעכצ"ל גם אליבא דהרמב"ם כמ"ש רש"י דאיצטריך על נשיא ומלך [כיון דלא נכלל עמיו של נשיא ומשרתיו של מלך בכלל עבדים וא"כ לא שייך בהם הטעם הנ"ל וע"כ איצטריך הדרשא דאיש באחיו על זה כמובן] ע"כ נקט הרמב"ם לאזהרה לאדון שלא לעבוד בעבד עברי בפרך את הפסוק מ"ג וכיון דסובר כהחינוך ג"כ דעיקר הקרא דפסוק מ"ו נתינת טעם הוא כהנ"ל בשם המעיי"ח ע"כ לא מנה הרמב"ם את הפסוק מ"ו לאזהרה לנשיא ומלך למל"ת בפ"ע ודו"ק:

מצוה קעה

פירוש א

כתוב (א) בפ' בהר כי עבדי הם כו' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רנ"ח היראים סי' רפ"ב החינוך האה"מ מצ' שמ"ה העי"מ מצ' שמ"א המצה"ש ומהר"ש מצ' שמ"ו אבל הזוהר הרקיע מל"ת רמ"ט אות צ"ט כתב דהפסוק זה אזהרה גם לגונב נפש מישראל ומכרו ותמה דמדוע לא נחלק את הלאו זה לשתי אזהרות כיון שיש בהן אזהרות משונות בעושיהן זה באזהרה וזה בחנק כמו אלקים לא תקלל וברמזיו שם באמת מנאם לשתי אזהרות עי"ש וגם הרמב"ם בסה"מ כתב שנכלל באזהרה זו גם הגונב נפש מישראל ומכרו וכ"כ בחיבורו הל' גניבה פ"ט הל"א ואעפ"כ לא מנאם אלא לאזהרה אחת ובאמת תמי' הזוה"ר גדולה מאד אבל מצאתי בנר מצוה סי' י"א אות פ"ג שמתרץ את זה יפה עי"ש, ועי' בחינוך סי' הנ"ל שכ' שאין לוקין על לאו זה לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה ותמה עליו המעיי"ח דף קי"ד ע"א אות מ' דאיך אפשר להיות מבלי מעשה הלא עבד עברי אינו נקנה אלא בכסף או בשטר וא"כ גמר קניינו במעשה הוא, אבל איני רואה שום מקום לתמיהתו כיון דהמכירה עצמה באמת אינו אסור אלא האיסור הוא שלא יעמידנו בסימטא על אבן הלקח כמ"ש רבינו והחינוך בשם הספרא וכיון שכן אין לנתינת הכסף או השטר שום שייכות עם האיסור של המל"ת זו וכיון דמשכחת שהעבד עמד מעצמו לפי תומו בסימטא או על אבן הלקח מבלי שהאדון יעמידנו בידיו שם או משכחת שהאדון יגזר על העבד בדיבורו שיעמוד שם ועמד מבלי שיקחנו האדון בידיו ויעמידנו שם ואח"כ צוה שיכריז עליו למכור ע"כ כתב החינוך שפיר דמשכחת מבלי מעשה, ועי' במגלת ספר מל"ת קע"ה שהרבה להשיב על החינוך מכמה מקומות והניח בקושיא אבל גם השעה"מ הל' חמץ ומצה פ"א הל"ג דיבר מכל הקושיות הללו ומיישבו שפיר אבל זה עדיין ק"ל על החינוך דלמה לו להמציא טעם חדש מדוע ל"כ כמ"ש הרמב"ם הל' גניבה פ"ט הל"א דמשום דהוי לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד ע"כ אין לוקין עליו וצ"ע, ועל מ"ש החינוך דלא נוהג המל"ת זו אלא בזמן שהיובל נוהג וכ"כ גם על המל"ת שלא לעבוד בעבד עברי בפרך וגם על המל"ת שלא לעבוד בו עבודת עבד עי' במעיי"ח סי' הנ"ל שהקשה עליו מגמ' ב"מ דף ע"ג ע"ב והמר"ם שיק מצ' שמ"ה הביא את הקושיא זו בשם הח"ס ומיישבו שפיר, ולענין הלכה במל"ת זו עי' ש"ע יו"ד סי' רס"ז ובביאור הגר"א שם:

מצוה קעו

פירוש א

כתוב (א) בפ' בהר וכי ימוך אחיך כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רנ"ז היראים סי' רפ"ג החינוך האה"מ מצ' שמ"ד העי"מ מצ' ש"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' שמ"ה הזוה"ר מל"ת ר"ג אות ע"ז המעיי"ח דף קי"ד ע"א אות ל"ו, ומ"ש רבינו כו' תניא בת"כ כו' בספרא שלפנינו פ' בהר פרשתא ה' פרק ז' איתא כך לא תעבוד בו עבודת עבד שלא יטול אחריך בלנטיא ולא יטול לפניך כלים במרחץ דבר אחר לא תעבוד בו עבודת עבד בו אין אתה עובד עבודת עבד אבל עובד אתה בבן חורים עבודת עבד עכ"ל ומפ' הר"ש משאנץ שם בלנטיא אלונטית להסתפג בה והרמב"ם בסה"מ מפ' בלנטיא מחצלת קטנה שיושב עליה כשייגע ויקחנה העבד וילך בה אחר אדוניו והזוהר הרקיע סי' הנ"ל כתב שאינו לשון מחצלת אלא לשון תשמיש של עבדות והחינוך גרס בלנשי"א ומפ' שהוא כלי של בגד קטן לישב עליו וגם היראים הביא בשם הספרא את הא דבלנטיא ורבינו לא כתב מזה כלום וצ"ל ו '". דלא הי' בגירסתו וכ"כ הקרבן אהרן על הספרא שם וגם בפסיקתא זוטרתא פ' בהר ראיתי שלא הי' בגירסתה אבל על הרמב"ם הל' עבדים פ"א הל"ז באמת ק"ל דמדוע השמיט את הא דבלנטיא כיון דהי' בגירסתו כמו שנראה מסה"מ הנ"ל וצ"ע, ועי' בנר מצוה סי' י"א אות פ"ג שמסופק אי גם באמה עבריה מוזהרין בלאוין של המל"ת קע"ד קע"ה קע"ו ומסיק שמוזהרין וכ"כ המנ"ח, ולענין הלכה היאך להתנהג בזמה"ז עם שמשיו לענין אכילה עי' טוש"ע או"ח סי' קס"ט וממ"ש המחבר יו"ד סי' רס"ז סעיף י"ז היאך להתנהג עם עבד עכו"ם ממדת חסידות יש ללמוד במכ"ש היאך להתנהג עם ישראל שהם בני אל חי ממחצב הקדושה:

מצוה קעז

פירוש א

עבד (א) עברי הנמכר לעכו"ם כו', בספרא פ' בהר סוף פרק ח' איתא לא ירדנו בפרך יכול יכנס לביתו לידע מה הוא עושה לו ת"ל לעיניך אין אתה מצוה אלא לעיניך עכ"ל ומחמת הספרא זה כתב רבינו ז"ל ואין אנו זקוקים ליכנס ברשותו של עכו"ם כו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל הל' עבדים פ"א הל"ו ועל דרך זה כתבו כל המוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת ר"ס החינוך האה"מ המצי"ש ומהר"ש מצ' שמ"ח העי"מ מצ' שמ"ד הזוה"ר מל"ת רמ"ג אות צ"ו המעיי"ח דף קי"ד ע"א אות מ"ג ועי' במנ"ח שכ' הרבה פרטי דינים במל"ת זו:

מצוה קעח

פירוש א

כל (א) המשלח עבדו ואמתו העברים ריקם כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רל"ג היראים סי' רפ"ז החינוך האה"מ מצ' תפ"א העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תפ"ב הזוה"ר מל"ת ר"ב אות ע"ו המעיי"ח דף קס"ז ע"ב אות קכ"א הנר מצוה סי' י"א אות ס"ב, ומ"ש רבינו והרי הכתוב נתקו לעשה כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' עבדים פ"ג הלי"ד ובמל"מ שם תמצא טעם דמדוע כתבו כן הלא לענין מלקות אין נפ"מ כיון דבלא"ה הוי לאו שאב"מ עי"ש שהאריך בזה, ודע דבקידושין דף י"ד ע"ב איתא דחכמים סברו דדוקא במוכרוהו ב"ד חייב בהענקה אבל במוכר עצמו אינו חייב ור"א סובר אפי' במוכר עצמו חייב ופסק הרמב"ם בהלכה י"ב שם כחכמים וכ"פ היראים סי' הנ"ל ורבינו דיבר מזה במ"מ פ"ג:

מצוה קעט

פירוש א

בפ' (א) משפטים אשר לא יעדה כו', פי' היטב בסוגי' דקידושין דף י"ח ברש"י ותו' ותבין שפיר את דברי רבינו ז"ל ותראה דסובר דלר"ע קאי לאו זה על האב שאינו רשאי למכרה שנית ולראב"י קאי על האדון וגם י"ל האב שאינו יכול למכרה לשפחה אחר אישות וממ"ש רבינו ברמזיו דהלאו זה קאי על האב נראה בפי' דפסק כר"ע ואמת אתו כיון דהלכה כר"ע מחבירו וכ"פ היראים ז"ל סי' רפ"ה, אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ח רס"א כתב וז"ל הזהיר שלא למכור אמה עבריה לזולתינו עכ"ל ול"כ דאת מי הזהיר וגם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"א רס"א כתב סתם אבל בחבורו הל' עבדים פ"ד הל"י כתב בפי' דהלאו זה קאי על האדון וא"כ עכצ"ל דגם בסה"מ וברמזיו על האדון כיוון ועי' בכ"מ ז"ל שם שכ' המקור להרמב"ם מהמכילתא ומפרשו הלח"מ ז"ל דהרמב"ם סובר הפשט בהמכילתא דסוברת דהלאו זה קאי על האדון ולא כהרמב"ן ז"ל פ' משפטים דסובר הפשט בהמכילתא דסוברת דהלאו זה קאי על האב וא"כ צ"ל דרבינו באמת סובר הפשט בהמכילתא כהרמב"ן, ועי' במעיי"ח דף כ' ע"ב אות ק"ד שהקשה על הרמב"ם דמגמ' קידושין הנ"ל מוכח דלכ"ע לא קאי הלאו הזה רק על האב ולא נמצא שום תנא דסובר דקאי על האדון רק המכילתא הנ"ל שהוא ר' ישמעאל וא"כ היכי פסק כר' ישמעאל נגד הרבים וגם המהר"ם שיק מצ' מ"ה הביא את הקושיא זו, אבל לפי מה שכתבנו דרבינו סובר הפשט בגמ' קידושין דראב"י ג"כ סובר דהלאו זה קאי על האדון באמת ל"ק מידי כיון די"ל דגם הרמב"ם סובר כן וא"כ ל"ק עליו אלא היכי פסק דלא כר"ע ועל זה י"ל כיון דהמכילתא ג"כ סותמת כראב"י כמ"ש הלח"מ הנ"ל וכיון דקיי"ל

הלכה כר"ע מחבירו אבל לא מחביריו ע"כ פסק כראב"י, וגם י"ל דהכ"מ הנ"ל ג"כ על זה כיוון במה שמציין את המקור להרמב"ם על המכילתא וממילא ל"ק גם מה שהקשה המעיי"ח על הנושאי כליו של הרמב"ם דמדוע לא הרגישו בקושיתו די"ל דהנושאי כליו ג"כ סברו בדעת הרמב"ם כמו שכתבנו ואז באמת ל"ק קושיית המעיי"ח אלא קושייתינו קשה דהיכי פסק דלא כר"ע ואת זה באמת מתרץ הכ"מ במה שמציין על המכילתא כהנ"ל ודו"ק, וגם החינוך והעי"מ ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ה והזוה"ר מל"ת רנ"ד אות ק"ב כתבו כהרמב"ם דהלאו זה קאי על האדון ופליאה לי על רבינו דבקיצור הסמ"ג שלו כתב ג"כ כהרמב"ם וזה סתירה למ"ש ברמזיו וצ"ע:

מצוה קפ

פירוש א

כתוב (א) בפ' תצא לא תסגיר עבד אל אדוניו כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רנ"ד היראים סי' רפ"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקס"ח הזוה"ר מל"ת נ"ו אות כ"ד המעיי"ח דף קצ"א ע"ב אות קט"ז הנר מצוה סי' י"א אות פ' הדבר המלך שער ג' פי"ג והפרטי דינים של המל"ת זו עי' רמב"ם הל' עבדים פ"ח הל"י ולהלכה טוש"ע יו"ד ססי' רס"ז ועי' לעיל מל"ת ז' כי שם פירשתי היטב בס"ד גם את המל"ת זו:

מצוה קפא

פירוש א

הזהירה (א) תורה בפ' קדושים לא תלין פעולת שכיר כו', שני פעמים הזהירה התורה על הלאו זה בפ' קדושים פי"ט פי"ג הזהיר על שכיר יום שגובה כל הלילה ובפ' תצא פכ"ד פט"ו הזהיר על שכיר לילה שגובה כל היום ואע"פ ששתי אזהרות הם אפ"ה לא נמנו אלא למל"ת אחת וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רל"ח וגם בשרשיו שרש ט' טעם לזה וגם הרמב"ן ז"ל הסכים לזה ולזה הסכימו כל המוני מצות ז"ל כי גם רבינו מנה כן וכן מנאו היראים סי' רס"ג הסמ"ק סי' ר"ס החינוך האה"מ מצ' ר"ל העי"מ מצ' רל"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' רל"א הזוה"ר מל"ת מ"ה אות כ"א המעיי"ח דף פ' ע"ב אות כ"ב פ"ד, ומ"ש החינוך בשם הרמב"ם דגם בן נח עובר על לאו זה עי' במעיי"ח ועל מ"ש החינוך הטעם דאין לוקין מפני שניתן להשבון וכ"כ הרמב"ם הל' שכירות פי"א הל"א ועמד עליו המנ"ח מובא גם במהר"ם שיק דתיפוק ליה משום דהוי לאו שאין בו מעשה כבר עמד ע"ז השעה"מ הל' חו"מ פ"א הל"ג, ומ"ש העי"מ סי' הנ"ל דהאר"י ז"ל לא הי' מתפלל תפלת ערבית עד אשר שלם תחלה לשכר שכיר בספר שבחי האר"י

מצאתי שבמנהגי האר"י כתב קודם תפלת מנחה וכן איתא בש"ע שלו בהדין של קודם קבלת שבת:

פירוש ב

ובת"כ (ב) תניא אין לי אלא שכר האדם שכר הבהמה וכלים וקרקעות מנין כו', בספרא פ' קדושים פרק ג' פרשתא ב' באמת איתא גם קרקעות אבל במתני' ובברייתא דגמ' ב"מ דף קי"א ליתא קרקעות ומדהביא רבינו את הספרא זה ע"כ מוכח דגם בקרקעות פסק דעובר על לאו זה וכן מוכח מתיראים סי' הנ"ל מדהביא ג"כ את הספרא אבל הרמב"ם הלכה הנ"ל השמיט קרקעות וכן השמיט הסמ"ק וגם הרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא את המשנה כצורתה וגם בהשאר פוסקי' לא ראיתי מזה והטור חו"מ סי' של"ט כתב וז"ל ועל שכר קרקע כתב הרמ"ה דאינו עובר דדרשי' כל אשר בארצך ולא כל ארציך והב"י ל"כ ע"ז כלום אלא הב"ח כתב דהי' קשה להרמ"ה דמדוע לא תנא בברייתא דגמ' גם קרקע וע"כ כתב דאינו עובר מהטעם שכ' אבל מהספרא לא דיבר הב"ח ובש"ע שם איתא אבל על שכר קרקע יש מי שאומר שאינו עובר וכ"כ הלבוש וכתב הסמ"ע דהיש מי שאומר הוא הרמ"ה אבל לכאורה צריך להבין דמדוע כתבו את זה בשם יש מי שאומר הלא גם בהשאר פוסקים ליתא להיפוך מזה וצ"ל דמשום שיטת רבינו והיראים כתבו כן, ובמנ"ח ראיתי שכתב במצוה ר"ל וז"ל ובש"ע הובא דעת רמ"ה דעל שכר קרקע אינו עובר וראיתי בסמ"ג להדיא בלאוין קפ"א שכ' דאף על שכר קרקע עובר והביא ת"כ והוא בת"כ פ' קדושים דאף על שכר קרקע עוברים מלימוד המקרא ותימה איך יחלוק הרמ"ה על ברייתא דת"כ אם אין בש"ס דילן מפורש להיפך עכ"ל ופליאה לי עליו הלא במשנה ובברייתא הנ"ל מוכח בפי' דלא כהספרא מדהשמיטו קרקע וכמ"ש הב"ח הנ"ל וא"כ ליתא מקום להשגתו על הרמ"ה כלל דאי משום דרבינו והיראים הביאו את הא דספרא הלא אדרבא עליהם יש מקום להקשות דהיאך יביאוה הלא ממתני' ובברייתא מוכח דלא כהספרא, וגם בפסיקתא זוטרתא פ' קדושים ליתא מקרקע וגם במגלת ספר מל"ת קפ"א ראיתי שהקשה על רבינו דבתר דמפרש את הרמ"ה הנ"ל דמדוע לא סובר כהספרא וכתב דטעמו כיון דקיי"ל דשכירות ממכר ליומיה הוא ועוד אמרי' נמי דשכירות קניא וכיון שכן הו"ל הלואה גביה ואינו עובר בתר זה כתב וז"ל אלא דקשה על מורי הסמ"ג ז"ל שהרי הוא פסק בעשין פ"ט שהשכירות מכירה לזמן קצר הוא וא"כ איך הביא הכא האי ברייתא דעל שכר קרקעות עובר בלאו והלא כיון שהשכירות מכירה הוא נמצא המעות עליו בהלואה ואמאי עובר כו' עכ"ל ובאמת גם הקושיא של המגלת ספר קשה מאד על רבינו, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו כך דהתו' עה"ת פ' קדושים בתר דהביא

את הספרא הנ"ל כתב וז"ל ומכאן יש ללמוד דהשוכר בית או בהמה לחבירו ומשהא שכרו שעובר עליו משום בל תלין ותלמוד שלנו אינו מזכיר קרקעות כלל עכ"ל וצ"ל דכוונת התו' דאע"ג דיש ללמוד מהספרא כמו שלמד התו' אבל כיון דתלמוד שלנו ל"ס כן לית הלכתא כהספרא בזה וא"כ י"ל דגם רבינו והיראים משו"ה הביאו את הספרא בתר שהביאו את התלמוד שלנו להורות לנו בזה דהתלמוד שלנו ל"ס כהספרא אבל לא משום דפסקו כהספרא כמובן, ועי' בקצה"ח סי' הנ"ל אות א' שכ' דבית מיקרי תלוש לעניין לאו זה מובא גם במנ"ח שם אבל מהתו' עה"ת הנ"ל מוכח בפי' דלא כוותיה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הנ"ל ולהלכה טוש"ע סי' הנ"ל:

מצוה קפב

פירוש א

כתוב (א) פ' תצא כי תבא בכרם כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רס"ח היראים סי' קס"ד הסמ"ק סי' רע"ב החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקע"ז הזוה"ר מל"ת ע"א אות כ"ט המעיי"ח דף קצ"ב ע"א אות קל"ד, ועל הקושיא דלמה לי הלאו זה הלא בכלל גזל הוא כבר דברו מזה החינוך והמעיי"ח עי"ש ועל ספיקתו של המנ"ח אי באמת עובר גם משום גזל עי' מהר"ם שיק סי' הנ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שכירות פי"ב ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' קל"ז:

מצוה קפג

פירוש א

כתוב (א) בפ' תצא כי תבא בקמת רעיך כו', בפירושא דמל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דרבינו מפרש שלא יקצר הפועל בדבר שדרכו לקצור ולא לבצור בדבר שדרכו לבצור לצורך אכילתו כמ"ש ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו וכן מפרשה היראים סי' קס"ג והסמ"ק סי' רע"ג אבל הרמב"ם בסה"מ מל"ת רס"ז מפרשה שלא לאכול בשעת עבודתו וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת רס"ז כתב שלא יאכל השכיר שלא בשעת גמר מלאכה מן המחובר שהוא עושה בו ובחיבורו הל' שכירות פי"ב הל"ג כתב המבטל ממלאכתו ואכל או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה ה"ז עובר בל"ת כו' והראב"ד השיג עליו שם ומפרשה כמו שמפרשה רבינו וגם הרמב"ן חולק עליו מובא בהרהמ"ג ובלח"מ שם וגם כתבו דפלוגתתם תליא בפירושא דספרי עי"ש [אבל המעיי"ח דף קצ"ב אות קל"ט כתב שגם הרמב"ם מפרשה כהרמב"ן] וכן מפרשה כהרמב"ם החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקע"ח ועי' בזוהר הרקיע מל"ת ע"א אות כ"ט שכ' וז"ל ויש בענין נטילת ממון חבירו שלא ברשות אזהרה לפועל שלא יאכל יותר ממה שהרשתו

תורה והרמב"ן ז"ל מנאן שתי מצות הא' וחרמש לא תניף והב' ואל כליך לא תתן לפי שכל אחד מאלו הלאוין יש בו ענין אחד ממה שאין באחר שהא' הוא מזהיר שלא יקצור במגל והב' במה שאוכל שלא יקח יותר מאכילתו עכ"ל ופליאה לי דמדוע כתב שהרמב"ן מנה כן הלא כל המוני מצות מנאום לשתים ולא פליגו אלא בפירושה כמו שכתבנו וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' של"ז:

מצוה קפד

פירוש א

לא (א) תחסום שור בדישו כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רי"ט היראים סי' קס"ח הסמ"ק סי' קס"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקצ"ו הזוה"ר מל"ת ל"ז אות י"ח המעיי"ח דף קל"ה ע"ב אות נ"ו, ומ"ש רבינו ז"ל אחד השור ואחד כל בהמה חיה ועוף לפריקה ולחסימה כו' כן איתא במשנה ב"ק דף נ"ד ע"ב ובספרי פ' תצא איתא וז"ל לא תחסום שור בדישו אין לי אלא שור מנין לעשות בחיה ובעוף כיוצא בשור ת"ל לא תחסום שור מ"מ א"כ למה נאמר שור שור אי אתה חוסם אבל אתה חוסם אדם כו' וכן איתא בגמ' ב"מ דף פ"ח ע"ב וכ"פ הרמב"ם הל' שכירות פי"ג הל"ב והחוסם את הפועל פטור ורבינו כתב את זה לעיל מל"ת קפ"ב ועל מ"ש רבינו לפריקה ולחסימה כתב המרש"ל בשם הגמ"י דה"ה לטעינה:

פירוש ב

חסמה (ב) בקול כו' והלכה כר' יוחנן כו', גם הרמב"ם שם פסק כן ועי' ברהמ"ג ולח"מ שם מה שמפלפלו על הרמב"ם בהא דעקימת שפתיו הוי מעשה כי גם על רבינו קשה כל הקושיות שהקשו על הרמב"ם אבל כבר כתבנו בזה בס"ד לעיל מל"ת ה' מחודש א' ומל"ת ו' מחודש ה' ומל"ת ט' מחודש ב' עי"ש ותמצא נחת, ומה שהקשה המרש"ל בביאורו כאן על רבינו דל"ס דעקימת שפתיו הוי מעשה כיון שכ' שבדיבורו נעשה מעשה א"כ היכי כתב רבינו לעיל מל"ת ל"ב דהנודר או הנשבע בשם ע"ז לוקה הלא גם שם ליכא אלא עקימת שפתיו עי' לעיל מל"ת ל"ב מחודש ז' מה שכתבנו בזה וגם עי' בנר מצוה סי' י' אות קכ"ה מ"ש בזה:

פירוש ג

אמר (ג) לעכו"ם חסום פרתי כו', מדכתב רבינו אסור ואינו לוקה נראה דסובר דאסור מדאורייתא ועל זה לכאורה ק"ל כיון דהגמ' ב"מ דף צ' ע"א לא בעי אלא אי אמירה לעכו"ם אסור גם באיסור לאו כמו באיסור סקילה בשבת וכיון דגם בשבת לא הוי אמירה לעכו"ם אלא איסור דרבנן א"כ כיון דהוי איבעיא דלא איפשיטא הי' לו לרבינו לפסוק לקולא דאפי' איסור דרבנן לא הוי כמו שבאמת פסק הראב"ד מובא ברא"ש שם אלא

ע"ז י"ל דרבינו סובר כשיטת הרא"ש דחולק על הראב"ד וסובר דאיפשיטא האיבעיא לאיסורא כמו שפסק גם הרמב"ם הנ"ל הלכה ג' וכ"פ הרמב"ן מובא ברהמ"ג שם אבל זה עדיין ק"ל על רבינו דהיאך סובר דאסור מה"ת הלא אמירה לעכו"ם לא הוי גם בשבת אלא איסור שבות דרבנן ואח"כ מצאתי שגם המגלת ספר מל"ת קפ"ד עמד על זה ותיר' דצריך לדחוק ולומר דמ"ש רבינו ואינו לוקה כוונת' דאינו לוקה מכות מרדות מדרבנן, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם פרק הנ"ל ולהלכה טוש"ע סי' של"ח:

מצוה קפה

פירוש א

אם (א) כסף תלוה את עמי כו', בב"מ דף ע"א ע"א דריש ר' יוסף עמי ועכו"ם עמי קודם ומפ' הגמ' אפי' לעכו"ם ברבית ולישראל בחנם וכ"כ רבינו ז"ל בקיצור הסמ"ג שלו וכ"פ הרמב"ם הל' מלוה פ"ה הל"ז וכ"כ רש"י פ' משפטים פכ"ב פכ"ד אבל המזרחי שם הקשה דל"ל קרא על זה הלא כבר גלי רחמנא בנבילה דהקדים נתינה דגר למכירה דעכו"ם כמו שאיתא בפסחים דף כ"א ע"ב וא"כ כ"ש הכא והניח בצ"ע, אבל מצאתי בריב"א עה"ת שם שכבר קדמו בזה ותירץ וז"ל דאיצטריך דאי אשמועינן נבילה משום דזילא ואין להקפיד עליה אבל הלואה דאיכא הנאה מרובה למלוה אימא דשרי להקדים לעכו"ם ואי אשמעי' הלואה משום דלא מידי חסר אבל נבילה אימא לא צריכא עכ"ל ועי' בגור ארי' ובט"ז שם שמתרצו ג"כ יפה, ומ"ש רבינו והוא יודע שאין לו כו' בגמ' ב"מ ע"ה ע"ב איתא ג"כ ויודע שאין לו וכ"כ הרמב"ם הלכה ב' שם ומה שהקשה המנ"ח מצ' ס"ז דלמה דוקא כשיודע הלא אפי' אם הוא מסופק הי' ראוי לאסור עי' מהר"ם שיק מצ' ס"ז מ"ש על זה, ומ"ש רבינו שאסור לאדם להראות לבע"ח כו' מדלא כתב רבינו גם בזה דעובר בל"ת נראה דסובר דזה אינו אסור אלא מדרבנן אבל לכאורה ק"ל הלא מגמ' שם נראה דזה עיקר הלאו מדאמר רב דימי מנין להנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו ת"ל לא תהי' לו כנושה וצ"ל דרבינו סובר כמו שתירץ על הרמב"ם הלח"מ הל' הלואה פ"א הל"ב שכ' ג"כ כלשון רבינו ותירץ דמדאמר רב דימי שאסור לעבור נראה דליכא אלא איסורא וא"כ צ"ל דרבינו והרמב"ם סברו דעיקר הלאו הוא שלא לתבוע חובו וכ"כ בסה"מ מל"ת רל"ד וכן סברו ז"ל היראים סי' רע"א החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ס"ז העי"מ מצ' ס"ח המעיי"ח דף כ"ח ע"א אות פ"ט הנר מצוה סי' י"א אות ס"ג אבל מהזוהר הרקיע מל"ת צ"ג אות ל"ט נראה דסובר דעיקר הלאו הוא הא דרב דימי, והפרטי דינים של המל"ת זו עי' רמב"ם שם ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' צ"ז:

מצוה קפו

פירוש א

כי (א) תשה ברעך כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רל"ט היראים סי' רע"ג הסמ"ק סי' רס"ה החינוך העי"מ האה"מ ומהר"ש מצ' תקפ"ה הזוה"ר מל"ת שט"ו אות קכ"ז המעיי"ח דף קצ"ו אות כ' והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מלוה פ"ג ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' צ"ז:

מצוה קפז

פירוש א

שלא (א) יאחר המשכון כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ר"מ היראים סי' רע"ד הסמ"ק סי' רס"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקפ"ו הזוה"ר מל"ת שט"ז אות קכ"ז המעיי"ח דף קצ"ז ע"א אות כ"ג הנר מצוה סי' י"א אות ס"ח, ומ"ש רבינו ותניא לא תשכב ועבוטו עמך וא"ר ששת כו' כ"כ גם היראים אבל בב"מ דף קי"ד ע"ב ליתא בברייתא ועבוטו עמך אלא רב ששת מתרץ את הברייתא כן וכבר עמד ע"ז המגלת ספר עי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מלוה פ"ג ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' צ"ז:

מצוה קפח

פירוש א

לא (א) תחבול בגד אלמנה כו', מרבינו ז"ל נרא' בפי' דפסק כר' יהודא דלא דריש טעמא דקרא וכ"נ מהרמב"ם ז"ל הל' מלוה פ"ג הל"א אבל הלח"מ שם הוכיח שהרמב"ם פסק כר"ש דדריש טעמא דקרא ועי' נר מצוה סי' י' אות קכ"ז שהביא את כל השיטות בדעת הרמב"ם בזה וגם המעיי"ח דף קצ"ה ע"ב אות י"ג דיבר אריכות מזה ועי' לעיל מל"ת קע"ד מה שכתבנו בזה, ודע דרש"י ז"ל פ' תצא פכ"ד פי"ז כתב וז"ל ולא תחבול שלא בשעת הלואה ומה שמפרש המזרחי שם דמהיכא למד רש"י את זה כבר קדמו הרהמ"ג הלכה הנ"ל וגם מהיראים ז"ל סי' רט"ו נראה דסובר כרש"י אבל הרמב"ם שם כתב בפי' דלא כרש"י וז"ל אלמנה בין שהיא עניה בין שהוא עשירה אין ממשכנין אותה לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת הלואה כו' ומהשגת הראב"ד ז"ל שם נראה דסובר כרש"י ועי' במגדל עוז שם שמיישב היטב את הרמב"ם מהשגתו של הראב"ד וא"כ יש לפנינו שני שיטות בזה אי גם בשעת הלואה קאי הלאו זה ורבינו סתם ול"כ כלום מזה וכן סתמו ז"ל הסמ"ק סי' רס"ז הזוה"ר מל"ת ש"ג אות קכ"א והעיר מקלט מצ' תרצ"א אבל החינוך מצ' תקצ"א כתב בפי' כרש"י והאלה המצות ומצה"ש מצ' תקל"א כתבו בפי' כהרמב"ם ומהטור חו"מ סי' צ"ז נראה דפסק כרש"י והב"י בבדק הבית שם פסק בפי' כן וכן קבע

להלכה בש"ע שם וא"כ צ"ע על האה"מ ומצה"ש דהיאך כתבו דלא כש"ע, והשאר פרטי דינים של המל"ת זו עי' בש"ע שם ומה שהניח החינוך בקושיא על הרמב"ם שכ' דאם אבד או נשרף קודם שיחזירנו חייב מלקות דהיאך לוקה ומשלם עי' במעי"ח מה שתירץ על זה:

מצוה קצ

פירוש א

המלוה (א) את חבירו כו' במל"ת הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל רבינו מנה לא יחבול ריחים ורכב דפ' תצא פכ"ד פ"ו לשתי אזהרות וטעמו כיון דאיתא בברייתא ב"מ דף קט"ז ע"א מה ריחים ורכב שהן מיוחדין שני כלים ועושין מלאכה אחת וחייב על זה בפ"ע וע"ז בפ"ע אף כל דברים שהן שני כלים מיוחדים ועושין מלאכה אחת חייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע וכן איתא בספרי פ' תצא וכיוו דאיתא שם וחייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע ע"כ סובר רבינו דגם לעניין מנין המצות שתי אזהרות הם כ"כ רבינו ברמזיו וכ"ס הסמ"ק דבסי' רס"ח מנה שלא לחבול ריחים ובסי' רס"ט מנה שלא לחבול רכב, אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רמ"ב מנה ריחים ורכב למל"ת אחת והאריך בטעמיה שלא יהא קשה עליו ממ"ש בשרשיו שרש ט' דכ"מ דלוקה תרתי נמנה לתרתי וכן מנאו ז"ל הבה"ג היראים סי' רע"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש מצ' תקפ"ג הזוה"ר מל"ת ש"ב אות ק"כ ועי' במעיי"ח דף קצ"ה אות ט' שכ' שגם הרמב"ן ז"ל אע"ג שחולק על הרמב"ם בנא ומבושל ובשאור ודבש ודומיהן למנות לשתים אבל בריחים ורכב מודה לו ולטעמיה ומה שיש להקשות על טעמו של הרמב"ם כבר דיבר מזה המהר"ם שיק מצ' תקפ"ג, ומ"ש רבינו ותניא כו' מנין לרבות כל דבר כגון הערבות של עץ כו' אין זה לשון הברייתא אלא מכגון ואילך נ"ל שהוא לשון רבינו ומ"ש המציין שמצא בספרי מזה בספרי שלפנינו ליתא ומ"ש רבינו בשם ר"י דאוכל נפש מותר לחבול כן הלכה בש"ע חו"מ סי' צ"ז:

פירוש ב

בעניין (א) הרבית יש שלשה לאוין כו', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רל"ה רל"ו רל"ז תיראים סי' רע"ב הסמ"ק סי' רנ"ט החינוך האה"מ מצ' ס"ח שמ"ג תקע"ב הזוה"ר מל"ת ע"ט אות ל"ב ומל"ת קע"ז אות ס"ו ומל"ת רפ"ד אות קט"ז העי"מ מצ' ס"ט של"ט תקע"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' ס"ח שמ"ד תקע"ב המעיי"ח דף קי"ב ע"ב אות כ"ז הנר מצוה סי' י"א אות ס"ד, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' מלוה פ"ד עד פי"א ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד הלכות רבית:

מצוה קצד

פירוש א

כתוב (א) בפ' דברים לא תכירו פנים במשפט כו', כל מ"ש רבינו ז"ל במל"ת זו כתב רש"י ז"ל פ' דברים פ"א פי"ז ומקורם מהספרי שם דז"ל לא תכירו פנים במשפט זה הממונה להושיב דיינים שמא תאמר איש פלוני נאה אושיבנו דיין ואיש פלוני גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין איש פלוני הלווני ממון אושיבנו דיין איש פלוני יודע בכל לשון אשיבנו דיין נמצאת מזכה את החייב ומחייב את הזכאי לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע מעלה עליו כאלו הכיר פנים בדין עכ"ל ורבינו ורש"י השמיטו מהספרי איש פלוני הלווני איש פלוני יודע בכל לשון לא מפני שהוא רשע כו' וגם הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רפ"ד השמיט איש פלוני קרובי איש פלוני הלווני ובחיבורו הל' סנהדרין פ"ג הל"ח לא השמיט אלא איש פלוני הלווני וכל זה צריך טעם ועי' בכ"מ ולח"מ שם שכתבו בשם רבינו שכ' את זה בשם המכילתא וכ"כ הב"י חו"מ סי' ח' אבל לפי הנוסחא שלפנינו כתב רבינו את זה בשם הספרי וכ"כ הב"ח שם עכ"פ זה מוכח מהנ"ל דרבינו והרמב"ם סברו דאזהרת לא תכירו פנים במשפט קאי על הממונים וכן סברו ז"ל הסמ"ק סי' רנ"ז החינוך האה"מ מצ' תי"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תט"ו הזוה"ר מל"ת נ"ז אות כ"ד המעיי"ח דף קמ"א ע"ב אות א'. אבל לכאורה ק"ל דבסנהדרין דף ז' ע"ב איתא לא תכירו פנים במשפט ר' יהודא אומר לא תכירהו ר' אלעזר אומר לא תנכרהו פרש"י אם הוא שונאך לא תעשה לו כעכו"ם לחייבו אלמא דסברו דלא תכירו פנים במשפט אזהרה על הדיין ולא על הממונים וצ"ל דר' יהודא ור"א סברו כר"ל שם דיליף אזהרה על הממונים מלא תטע לך אשירה וע"כ ילפו מלא תכירו פנים במשפט אזהרה על הדיין וא"כ מוכח מגמ' דילן דלא כהספרי וא"כ ק"ל על רבינו והמוני מצות הנ"ל דמדוע שבקו את הדרשה דגמ' ותפסו כהדרשה דספרי, אבל אח"כ מצאתי שכבר קדמנו בזה הדינא דחיי מל"ת קצ"ד והמשכיל לדוד פ' דברים שם ותירצו דממלת במשפט איכא הוכחה טפי לדרשה דספרי וגם מתרצו בזה את קושיית המזרחי שם שהקשה על הספרי וגם הברטנונה עה"ת שם נ"ל דלתירוץ זה כיוון עי"ש אבל הר' בחיי פ' דברים שם כתב וז"ל לא תכירו פנים במשפט אזהרה לדיין שלא יהא קשה לזה עכ"ל נראה דתפס לעיקר את הדרשה דגמ' וכן תפס היראים סי' רל"ז, ועל מה שהביאו רבינו ורש"י ג' פשטים על כקטן כגדול יהי' עי' בגור ארי' ובמשכיל לדוד שם שמפרשו את זה שפיר אלא זה מוכח מרבינו דלכל הג' פשטים לא קאי כקטן כגדול אלא על הדיין וא"כ לכאורה ק"ל מדוע הביא רבינו את זה במל"ת זו דלא קאי על הדיין וצ"ע, ועי' רמב"ם הלכה הנ"ל שכ'

שהמעמיד דיין שאינו הגון עובר גם משום לא תקים לך מצבה וכבר האריך המהרי"ק שרש קי"ז ליישב את הרמב"ם מובא גם בכ"מ ונח"מ שם וגם לעיל מל"ת מ"א מחודש ו' כתבנו מזה והמר"ם שיק ז"ל מצ' תט"ו כתב על הרמב"ם זה שיש ללמוד ג' אזהרות שלא ליקח רבנים מתלמודי הסאמינאר ועי' בנר מצוה סי' י"א אות ק"י:

מצוה קצו

פירוש א

הזהירה (א) תורה כו', בפ' משפטי' פכ"ג פי"ב כתוב לא תהי' אחרי רבים לרעות ולא תענה על ריב לנטות ומנה רבינו ז"ל את הפסוק זה לשתי אזהרות את המל"ת קצ"ה וקצ"ו ועל אזהרה של המל"ת קצ"ה ליכא פלוגתא כי כן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רפ"ב החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ע"ו העי"מ מצ' ע"ז הזוה"ר מצ' ס"ה אות כ"ז המעיי"ח דף ל' ע"ב אות י"א הנר מצוה סי' י"א אות ק"ח וכ"כ הרמב"ם הל' סנהדרין פ"ח הל"א אבל בפירושא דמל"ת קצ"ו יש פלוגתא ביניהם דהרמב"ם בסה"מ מל"ת רפ"ג למד מלא תענה על ריב ד' ענייינים וכ"כ בחיבורו שם פ"י וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת רפ"ג כתב וז"ל שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות שנ' לא תענה על ריב לנטות והראב"ד שם השיג עליו אבל הכ"מ שם מיישבו שפיר עי"ש וגם ברמזיו דריש הל' סנהדרין אות ה' כתב וז"ל שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בד"נ עכ"ל וזה באמת טעמא בעי דמדוע נקט ברמזיו מהד' ענייינים שלא ילמד חובה דוקא ואי משום דסובר דזה עיקר הלאו א"כ מדוע לא נקט גם בסה"מ ובחיבורו את זה ברישא וצ"ע וגם החינוך מצ' ע"ז כתב את הד' ענייינים על הסדר שכ' הרמב"ם בסה"מ וברמזיו מרמז החינוך ג"כ כמו שמרמז הרמב"ם וא"כ גם עליו צ"ע וגם העיר מקלט מצ' ע"ח ואלה מצות ומצה"ש מצ' ע"ז והזוהר הרקיע מל"ת כ"ד אות י"ד מפרשו את המל"ת זו כהרמב"ם ולא כרבינו אבל היראים סי' רמ"ה מפרשה כרבינו ועי' בפרשת דרכים ר"מ ח"ב דף ס"ו ע"ג שכ' על פירושו של רבינו שצריך אצלו תלמוד אבל המעיי"ח סי' הנ"ל מיישב את רבינו שפיר ועי' בדינא דחיי ובמגלת ספר ובנר מצוה סי' י"א אות ק"ט מה שכתבו בזה, ועל הקושיא של המנ"ח דאיך אפשר דבדיני ממונות יהא רשאי לסמוך על הגדול עי' מהר"ם שיק מצ' ע"ז:

מצוה קצז

פירוש א

וכי (א) **יהי' באיש כו'**. המקור של המל"ת זו ממשנה סנהדרין דף מ"ו ע"א דאיתא שם ואם לן עובר בל"ת שנ' לא תלין נבלתו על העץ וכן איתא בספרי פ' תצא וגם מ"ש רבינו

לא הרוגי ב"ד בלבד אמרו כו' גם זה ממשנה בספרי שם וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ס"ו היראים סי' רנ"ב הסמ"ק סי' ס"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ו הזוה"ר מל"ת קע"ב אות ס"ד המעיי"ח דף קנ"א ע"א אות קל"ב וגם הרמב"ן הסכים למנין זה אלא הוסיף ומנה ולא תטמא את אדמתך הנאמר בעניין לא תלין בפ' תצא פכ"א פכ"ג במל"ת פרטי כ"כ בהשגותיו בסוף סה"מ וגם הזוהר הרקיע מנה את זה ברמזיו ברמז מל"ת קע"ג אבל רבינו והרמב"ם והשאר מוני מצות הנ"ל לא מנאו את זה בפ"ע לפי שלא בא אלא לטעם המצוה ואין ראוי למנות טעם המצוה למצוה בפ"ע כמ"ש בסה"מ שרש ה' ועי' ברמב"ן שם מה שהשיג ע"ז, ובדינא דחיי מל"ת קצ"ז ראיתי שהקשה על הרמב"ן דלפי שיטתו למה לא מנה ולא תחניפו את הארץ ולא תטמאו את הארץ דפרשת רוצח ג"כ לב' מצות והניח בתימא אבל עי' בהתרי"ג מצות של הבה"ג מובא במצות השם בסופו ותראה דמנה לא תלין ולא מנה ולא תטמא את אדמתך א"כ נראה דסובר כרבינו והרמב"ם ולא כהרמב"ן אבל ממה שמנה שם לא תחניפו את הארץ ולא תטמאו את הארץ לשתים מוכח דל"ס הבה"ג ככללו של הרמב"ם דשרש ה' וא"כ קשה אמאי לא מנה גם ולא תטמא את אדמתך אעכצ"ל דהבה"ג סובר דלא תליא זה בזה א"כ ממילא גם על הרמב"ן ל"ק כמובן:

פירוש ב

ולענין מלקות במל"ת זו דבר פשוט אצלי דאין לוקין כיון שאין בו מעשה אבל באלה המצות סי' הנ"ל ראיתי שכ' וז"ל וזה לאו שאב"מ וגם הוא לרבים ואין רבים לוקין וגם המתרין בחיוב זה יאמרו להם המותרים עשו אתם עכ"ל ואיני יודע דמדוע לא סגי ליה בהטעם שאין בו מעשה הלא על הטעמים שהוסיף קשה כמו שהקשה הנר מצוה סי' י"א סוף אות ל"ה וז"ל מ"ש דאין רבים לוקין לא ידעתי מנין לו גם מ"ש דהמתרים בחיוב זה יאמרו להם המותרים עשו אתם נראה דלא מצו למימר הכי דהא ד' מיתות ב"ד נמסרו לב"ד כמ"ש הרמב"ם בריש פי"ד מהל' סנהדרין וב"ד הם שהוזהרו בבל תלין ויכולים אחרים שאינן ב"ד להתרות בהם ואין ב"ד יכולין להשיבו עשו אתם שהרי אינו מוטל עליהם עכ"ל ואם באמת הי' דיבר האה"מ גם מלא תלין דכל מת לא מהרוגי ב"ד דוקא אז לא הי' קשה עליו הקושיא הב' של הנ"מ עכ"פ אבל כיון שלא דיבר שם אלא מהרוגי ב"ד בלבד באמת צ"ע, ומ"ש רבינו א"ר יוחנן כו' שנ' כי קבור תקברנו כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן וז"ל פי' מאחר שהקרא איירי בקבורת סתם מת א"כ ממילא תלין נמי קאי אסתם מת עכ"ל, ומ"ש רבינו ואית דאמרי א"ר יוחנן כו' השני דיעות בר' יוחנן איתא בסנהדרין שם אבל איני יודע דמדוע הביא רבינו את האית דאמרי הלא לדידהו ליכא

למילף דעובר בבל תלין בכל מת אבל אח"כ ראיתי שהדד"ח מפ' שפיר דהיכי יליף רבינו גם להאית דאמרי דאיכא בל תלין בכל מת, והפרטי דינים של המל"ת זו עי' רמב"ם הל' סנהדרין פט"ו ולהלכה לעניין בל תלין בכל מת טוש"ע יו"ד סי' שנ"ז:

מצוה קצח

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ' משפטים מכשפה לא תחיה כו'**. לכאורה יש לדקדק מדוע מנה רבינו ז"ל את המל"ת זו כאן בהלכות דיינים אבל כבר מיישב את זה הדינא דחיי ז"ל וז"ל סמך הרב המחבר מצוה זו למצות הקודמות ולמצות הבאות משום דמצוה זו היא אזהרה לב"ד שלא יחיוה ואם עברו ב"ד ולא המיתוה עברו על ל"ת כמ"ש הרב המחבר לפנינו ודומה למצות הקודמות והבאות שהן אזהרה לב"ד עכ"ל ואמת אתו כיון דעל המל"ת זו לא מוזהרין אלא הב"ד כמו שנראה מרבינו ממ"ש כל מחוייב מיתת ב"ד שלא המיתו אותו ב"ד לא עברו על מל"ת חוץ מן המכשף וכן כתבו ז"ל הרמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הל"ג החינוך המצה"ש מצ' ס"ב הזוה"ר מל"ת רל"א אות פ"ט וכן נראה מרש"י פ' משפטים פכ"ב פי"ז וכ"כ בפי' המזרחי שם ומה שהקשה המנ"ח דלמה לא נאמר דלאחר שדנו אותו ב"ד וחייבוהו מיתה היא מל"ת על כל יחיד ויחיד עי' מהר"ם שיק מצ' ס"ב שמיישבו שפיר, ובאמת פליאה לי על הרמב"ם שבסה"מ מל"ת ש"י כתב את המל"ת זו בלשון שנראה דקאי על כל ישראל ובלשון זה כתבו גם העיר מקלט מצ' ס"ג ואלה המצות מצ' ס"ב אלא על הסה"מ י"ל דסמך על מ"ש ויהיה כאילו מחלנו לאחד ממחוייבי מיתת ב"ד דנשמע מזה דלא קאי אלא על ב"ד אבל על העי"מ ואה"מ צ"ע, ומ"ש רבינו אחד האיש ואחד האשה כו' כן איתא בבריי' סנהדרין דף ס"ז ע"א וגם במכילתא פ' משפטי' פ' י"ז:

פירוש ב

ומיתתן (**ב**) **במה כו'**. בברייתא הנ"ל יש פלוגתא במיתתן ריה"ג סובר בסייף ור"ע ובן עזאי ור' יהודא סברו בסקילה אלא בזה פליגי ר"ע יליף מאם בהמה אם איש לא יחי' ובן עזאי יליף משוכב עם בהמה ור' יהודא דסובר שני כתובים הבאין כאחד מלמדין יליף מאוב וידעוני ומדלא הביא רבינו אלא את דרשה דר' יהודא נראה דפסק כוותיה וא"כ לכאורה קשה לי על רבינו היכי שבק את ר"ע ופסק כר' יהודא ויותר גדול אצלי התימא ממ"ש רבינו לעיל מל"ת נ"ה וז"ל ובפ' ד' מיתות דורש ר"ע שהוא בסקילה כמו שנאמר אם בהמה וגו' ובן עזאי ור' יהודא דורשים סקילה ממקום אחר ומדלא פסק רבינו במל"ת נ"ה כחד מהם נראה דהי' מסופק בזה א"כ היכי סתם כאן כר' יהודא אלא על זה י"ל דמה דמספקא ליה במל"ת נ"ה פשיטא ליה כאן אבל הקושיא הראשונה עדיין קשה וגם

בדינא דחיי ראיתי שהניחה בתימא אבל עי' מה שכתבנו בזה לעיל מל"ת נ"ה מחודש ד', ומ"ש רבינו כל מחוייבי מיתת ב"ד כו' לא עברו על מל"ת חוץ מן המכשף גם על זה קשה הלא גם ברוצח עברו ב"ד על ל"ת כשלא המיתו אותו כמ"ש רבינו לקמן מל"ת ר"ב אבל כבר מיישב א"ז שפיר המרש"ל ז"ל בביאורו כאן דכוונת רבינו דבעבירו' חיוב מיתת ב"ד שבין אדם למקום ליכא עבירה שיעברו הב"ד על ל"ת אם לא המיתו אותו אלא במכשף אבל בעבירות חיוב מיתת ב"ד שבין אדם לאדם באמת איכא רוצח וגם את זה כתב דגם במכשף לא עברו אלא אם לא המיתו אותו כלל אבל המיתו אותו אפי' במיתה אחרת אינם עוברים ועי' במעיי"ח דף כ"ו ע"ב אות ע"ד ובנר מצוה סי' י"א אות קכ"ט ובדבר המלך שער ב' פל"ו מ"ש בזה:

מצוה קצט

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ' תצא לא יוסיף פן יוסיף ותניא בספרי כו'**. לפי הגירסא שלפנינו בספרי פ' תצא באמת איתא כמ"ש רבינו ז"ל ת"ל לא יוסיף מ"מ וגם רש"י ז"ל מכות דף כ"ג ע"א ד"ה אין לי והיראים ז"ל סי' רמ"ז והגמי"י ז"ל הל' סנהדרין פט"ז אות א' הביאו הגירסא כן אבל להרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ש' איתא ליה גירסא אחרת בהספרי ח"ל אין לי אלא שמוסיף על הארבעים מנין על כל אומד ואומד שאמדוהו ב"ד ת"ל לא יוסיף פן יוסיף עכ"ל וכן הביאו ז"ל בשם הספרי החינוך מצ' תקצ"ה הזוה"ר מל"ת ש"ט אות כ"ד המגדל עוז הל' סנהדרין שם, ובאמת לפי גירסת רבינו לא זכיתי להבין את הספרי דהיכי למד מלא יוסיף שלא יוסיף גם על אומד ב"ד הלא איצטריך לא יוסיף שלא יוסיף על הארבעים כדכתיב ארבעים יכנו לא יוסיף וא"כ היכי קאמר הספרי ת"ל לא יוסיף מ"מ בשלמא לפי גירסת הרמב"ם ת"ל לא יוסיף פן יוסיף י"ל בכוונת הספרי דמלא יוסיף ילפינן אזהרה שלא להוסיף על הארבעים ומפן יוסיף ילפינן אזהרה שלא יוסיף על האומד ב"ד דפן ג"כ לאו הוא כמ"ש רבינו בסוף מל"ת ס"ד ומשום כוונה זו קאמר הספרי ת"ל לא יוסיף פן יוסיף אבל לגירסת רבינו לכאורה קשה אם לא שנאמר בכוונת הספרי כך כיון דלא כתיב ולא יוסיף בוי"ו אלא לא יוסיף ע"כ מוכח דלא יוסיף לאו דוקא על ארבעים יכנו דלעיל מיניה קאי אלא היא ענין בפ"ע דעל שום אומד ב"ד לא יוסף וזה הוא דקאמר הספרי ת"ל לא יוסיף מ"מ כלומר ת"ל לא יוסיף בלא וי"ו וע"כ גמרינן מיניה דלא יוסיף מ"מ אפי' על אומד ב"ד כמובן. אבל לכאורה עדיין קשה לגירסת רבינו פן יוסיף ל"ל בשלמא לגירסת הרמב"ם איצטריך שלא להוסיף גם על אומד ב"ד אבל לגירסת רבינו דמלא יוסיף גרידא ילפינן את זה פן יוסיף ל"ל וצ"ל דפן יוסיף איצטריך לאזהרה על

מכה את חבירו שעובר בל"ת וא"כ לכאורה קשה על גירסת הרמב"ם דמנ"ל אזהרה על מכה את חבירו וצ"ל דהספרי סובר כהברייתא דמכילתא מובא בסנהדרין דף פ"ה ע"א דיליף אזהרת מכה את חבירו מלא יוסיף בק"ו [וגם אזהרת מכה אביו ואמו יליף שם מלא יוסיף בק"ו והתו' שם ד"ה הכהו הניחו בתימא את זה אבל עי' במעיי"ח דף קצ"ה ע"א אות מ"ט שמתרץ יפה] אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא ק"ו למכה את הצדיק וכ"כ הרמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ה הל"א עי"ש:

פירוש ב

וגם נ"ל בס"ד ליישב בהנ"ל מדק"ל על הרמב"ם הנ"ל דיליף אזהרת מכה חבירו מלא יוסיף בק"ו הלא מגמ' כתובות ל"ג ע"א נראה דאזהרת מכה חבירו ילפינן מפן יוסיף מדקאמר הגמ' א"כ בטלת לא יוסיף פן יוסיף פרש"י בטלת לאו דלא יוסיף פן יוסיף שהוא אזהרה למכה את חבירו וגם הב"ח ז"ל חו"מ סי' ת"כ מחודש א' כתב דמגמ' כתובות מוכח כן וע"כ כתב הטור ז"ל שם ג"כ כן וא"כ מדוע לא קאמר הרמב"ם ג"כ כהגמ' דכתובות, אבל בהנ"ל י"ל דהגמ' כתובות קאמר' לפי גירסת רבינו בהספרי דלא יוסיף על אומד ב"ד ג"כ מלא יוסיף ילפינן כהנ"ל וא"כ אייתר פן יוסיף ע"כ יליף הגמ' מפן יוסיף אזהרה למכה חבירו אבל הברייתא דמכילתא דגמ' סנהדרין הנ"ל עכצ"ל דסובר כגירסת הרמב"ם בספרי וע"כ ילפי' אזהרה למכה חבירו מלא יוסיף בק"ו וכיון דהרמב"ם נקט בסה"מ הגירסא בספרי כהברייתא דגמ' סנהדרין ע"כ כתב בחיבורו דאזהרה למכה חבירו ילפינן מלא יוסיף בק"ו ולא כהגמ' כתובות אבל הטור י"ל דסובר כגירסת רבינו בספרי ע"כ יליף אזהרה למכה חבירו מפן יוסיף כהגמ' כתובות כמובן אלא לפי הנחה הנ"ל עדיין ק"ל על רבינו דיליף ג"כ כהרמב"ם אזהרה למכה חבירו מלא יוסיף בק"ו הלא לפי גירסתו בספרי הי' לו למילף מפן יוסיף כהגמ' כתובות, אבל לפי הכלל חדש שכתבנו לעיל מל"ת מ"ז סוף מחודש ב' בשם המרש"ל ז"ל דהיכא דכתיב לאו בהדיא שם לא הוי השמר פן ל"ת אלא תוספת אזהרה על הלאו גם על רבינו ל"ק כיון דגם כאן כתיב לאו בהדיא לא יוסיף ע"כ סובר רבינו דלא הוי פן יוסיף ל"ת אלא תוספת אזהרה וע"כ יליף אזהרת מכה חבירו מלא יוסיף בק"ו וגם את זה צ"ל דגם בגמ' כתובות הנ"ל סובר רבינו דעל הק"ו דגמ' סנהדרין סמך ולא כמו שכתבנו אבל על הטור צ"ל דלא סובר ככללו של המרש"ל וע"כ כתב הב"ח הנ"ל שפיר דגם מגמ' כתובות מוכח כהטור, וגם מיושב בס"ד מדק"ל על כללו של המרש"ל מהטור וש"ע סי' הנ"ל דילפי בפירוש מפן יוסיף אזהרה למכה חבירו בלא ק"ו די"ל דהמרש"ל לא כתב את כללו אלא לשיטת רבינו כמובן, ועי' רש"י פ' תצא פכ"ה פ"ג שכ' וז"ל לא יוסיף מכאן אזהרה למכה את חבירו

עכ"ל נראה דכוונתו לאפוקי משיטת הטור דיליף מפן יוסיף וא"כ י"ל דגם רש"י סובר ככללו של המרש"ל אבל לפמ"ש הב"ח סי' הנ"ל דליכא שום פלוגתא בזה אלא כ"ע ילפי' אזהרה למכה חבירו מפן יוסיף עי' בפרישה וסמ"ע שם שג"כ כתב פן באמת על כללו של המרש"ל צ"ע.

יוצא לנו מהנ"ל דזה שלא להוסיף על הל"ט מלקות לכ"ע ילפינן מלא יוסיף ואת זה שלא להוסיף על אומד ב"ד תליא בגירסות הספרי הנ"ל דלגירסת הרמב"ם ילפינן מפן יוסיף ולגירסת רבינו גם את זה ילפינן מלא יוסיף ואזהרה למכה חבירו לשיטת הב"ח וסמ"ע לכ"ע ילפינן מפן יוסיף אבל את זה דשלא להוסיף על הל"ט מלקות ילפינן מפן יוסיף לא מצאתי בשום מקום לא בהפוסקים והמוני מצות הנ"ל ולא בהסמ"ק סי' פ"ד וגם לא בעיר מקלט ואלה המצות ומנ"ח מצ' תקצ"ה וא"כ ק"ל על המצות השם והמר"ם שיק מצ' תקצ"ה שכתבו וז"ל מל"ת שלא להוסיף על ל"ט מלקות שנ' פן יוסיף ופן הוא ל"ת כו' עכ"ל הלא שלא להוסיף על הל"ט מלקות לא מפן יוסיף ילפינן אלא מלא יוסיף וצ"ע:

פירוש ג

וגם על הטוש"ע הנ"ל ק"ל מגמ' מכות כ"ג ע"א דאיתא שם ת"ר אין מעמידין חזנין אלא חסירי כח ויתירי מדע ר' יהודא אומר אפי' חסירי מדע ויתירי כח אמר רבא כוותיה דר"י מסתברא דכתיב לא יוסיף פן יוסיף אי אמרת בשלמא חסירי מדע היינו דצריך לאזהורי אלא אי אמרת יתירי מדע מי צריך לאזהורי ורבנן אין מזרזין אלא למזורז עכ"ל הגמ' וזה עכצ"ל דהגמ' לא על לא יוסיף הקשה מי צריך לאזהורי כיון דלא יוסיף באמת צריך למל"ת אלא צ"ל דעל פן יוסיף הקשה הגמ' כיון דלא כתיב אלא לתוספת אזהרה ע"כ הקשה שפיר מי צריך לאזהורי וכיון דלא הקשה הגמ' אלא מפן יוסיף ע"כ הביא הגמ' גם פן יוסיף אבל אי לא הוה הקשה אלא מלא יוסיף אז הי' פן יוסיף מיותר אע"כ מוכח כמו שכתבנו וא"כ ק"ל דלפי שיטת הטוש"ע מה הקשה הגמ' מי צריך לאזהורי הלא צריך פן יוסיף לאזהרת מכה חבירו וגם על הב"ח והסמ"ע הנ"ל ק"ל דהיאך לא דברו מגמ' זו כלום וצ"ע, ובאמת מגמ' זו נ"ל בס"ד דיש ראי' לכללו של המרש"ל הנ"ל דאל"כ מה הקשה הגמ' הלא י"ל דצריך פן יוסיף לעבור בשני לאוין כמו שבאמת סובר הר' יונה ז"ל שעובר בשני לאוין מובא בר' בחיי ז"ל פ' תצא פכ"ה פ"ג [ובאמת מרבינו יונה זה מוכח בפי' דל"ס כללו של המרש"ל אלא גם עליו ק"ל דמה הקשה הגמ' וצ"ע] וגם י"ל דמחמת הגמ' זו לא סברו רבינו והרמב"ם דמפן יוסיף ילפינן אזהרה למכה חבירו אלא מלא יוסיף בק"ו כמובן, ומה שיש להקשות על רבינו והרמב"ם דילפי אזהרת מכה חבירו בק"ו א"כ היכי פסקו דלוקין על הכאה שאין בה שוה פרוטה הלא אין מזהירין

מה"ד כבר מתרצו את זה שפיר הדד"ח והמעיי"ח דאין זה ק"ו אלא גילוי מלתא וגם מה שיש להקשות דלהק"ו אית ליה פירכא כיון דיי"ל דשאני הכאת רשע כיון דנלקה כבר באומד ויש סכנה אם יוסיפו לו אחד משא"כ בהכה לחבירו מכה שאין בה סכנה גם את זה מיישב שפיר הנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג, ועי' במנ"ח סי' הנ"ל שכ' על מ"ש החינוך שדין זה חידוש הוא שאינו יודע חידושו והניח בצ"ע אבל מצאתי בנר מצוה סי' י' אות קל"א שמפרש דהחידוש הוא כיון דפחות מש"פ בכל ענייני ממון בין בגניבה ובין בגזילה לא הוי אלא חצי שיעור כמ"ש הרהמ"ג הבאתיו לעיל מל"ת קנ"ו וכאן חייב מלקות על הכאה שאין בה ש"פ, ומ"ש החינוך על הרמב"ם הל' סנהדרין פי"ז הל"א שכ' טעם למלקות ל"ט דחכמים חסרו אחת מהארבעים לגדר לאו דלא יוסיף שדבר זה תימא מגמ' עי' כ"מ ולח"מ שם ובמהר"ם שיק סי' הנ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ובהל' חובל ומזיק פ"ה ופט"ז ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ת"כ:

מצוה ר

פירוש א

כתוב (א) בפ' משפטים ונקי וצדיק אל תהרוג כו', מרבינו ז"ל נראה שנכלל בלאו זה שני עניינים חדא הא דברייתא סנהדרין ל"ג ע"ב דבדיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה ואידך מה דאיתא בברייתא דף ל"ז ע"ב שם שלא לחתוך בדיני נפשות את הדין באומד הדעת וכן איתא במכילתא פ' משפטים פרשה כ' אלא המכילתא הוסיפ' עוד ללמוד דאם העידו שני עדים אחד על עבירה אחת ואחד על עבירה אחרת ויש בכל אחד חיוב מיתה כגון אחד ראה שחילל שבת ואחד ראהו שעבד ע"ז אין מצטרפין עדותן לחייבו מיתה או כשהעידו שני עדים שעבד ע"ז זה ראהו שעבד לחמה והתרה בו וזה ראהו שעבד ללבנה והתרה בו אין מצטרפין ורבינו דהשמיט את זה י"ל דנכלל במ"ש אלא עפ"י ראיית שני עדים כוונתו על פי ראיית שני עדים ביחד, אבל דקדוק אחר יש לי ברבינו דמחיבורו כאן נראה דתפס לעיקר לאו את הא דברייתא דדף ל"ג ואת הא דברייתא ל"ז סובר דנכלל בה ומרמזיו נראה להיפוך ובקיצור הסמ"ג שלו לא דיבר אלא מהא דברייתא דף ל"ג וזה באמת טעמא בעי וגם רש"י פ' משפטים פכ"ג פ"ז לא הביא אלא את הברייתא דדף ל"ג, עכ"פ זה מוכח מרבינו דלא מנה מפסוק זה רק חד אזהרה וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ר"צ היראים סי' רמ"ו החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' פ"ב העי"מ מצ' פ"ג הזוה"ר מל"ת רכ"ו אות פ"ח המעיי"ח דף ל"ד ע"ב אות ט"ז אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם מנה נקי וצדיק לשתי אזהרות ומפלפל טובא על הרמב"ם דמדוע לא מנה ג"כ כן אבל המגא"ס והלב שמח שם מיישבו את הרמב"ם שפיר

אלא על רבינו הקשה הדינא דחיי דלפי שיטתו שמנה שאור ודבש נא ומבושל ועמוני ומואבי ודומיהן לשתים מדוע לא מנה גם נקי וצדיק כן והניח בצ"ע אבל כבר קדמו בזה הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ו ע"א ועי' בנר מצוה סי' י"א אות קי"ז שמתרצו היטב, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ופכ"ד ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ט"ו:

מצוה רא

פירוש א

כל (א) **מי שעשה דבר כו'**. דברי רבינו ז"ל במל"ת זו נובעים מהרמב"ם ז"ל הל' סנהדרין פ"כ והל' יסוה"ת פ"ה, ודע דבמל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דרבינו והרמב"ם בחיבורו שם ובסה"מ מל"ת רצ"ד מנאו ולנערה לא תעשה דבר דף' תצא פכ"ב פכ"ו לאזהרה למל"ת זו וכן מנאו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקנ"ו אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם וגם בשרש ט' השיג על זה וסובר שאין זה אלא שלילות לפטור הנערה האנוסה וע"כ לא חושבה בין הלאוין והביא ראי' לזה ממ"ש הגמ' ע"ז דף נ"ד ע"א אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וגם מהבה"ג סי' הנ"ל מל"ת קצ"ז מחודש א' נראה דסובר כהרמב"ן מדלא הביא את הפסוק ולנערה לא תעשה דבר עי"ש ותבין והנר מצוה סי' י"א אות קכ"ד כתב שגם הזוהר הרקיע סובר כן ועי' במגלת אסתר ובלב שמח שם ובמעיי"ח דף קפ"ח ע"א אות ס"ח מה שהמליצו בעד שיטת רבינו והרמב"ם:

מצוה רב

פירוש א

אסור (א) **לב"ד לחוס על ההורג כו'**. כל מ"ש רבינו ז"ל במל"ת זו כתב גם בקיצור הסמ"ג שלו וכתב הנתיבות עולם על זה וז"ל ושני מקראות הן הא' בפ' שופטים מדבר שלא לחוס על הרוצח והב' בפ' כי תצא מדבר בממון דמי בשתו וכן פרש"י כו' עכ"ל נראה דכוונתו לפרש בזה את השני לא תחוס שהביא רבינו ומפרש דרבינו סובר דולא תחוס דפ' שופטים פי"ט פי"ג הזהיר על הב"ד שלא לחוס על ההורג ובאמת גם מפשטות לשון הקרא ובערת דם הנקי ג"כ מורה כן וכן איתא בספרי שם וכ"כ רש"י שם, ועל לא תחוס דפ' תצא פכ"ה פי"ב מפרש דרבינו סובר שבא להזהיר על ב"ד שלא לחוס על מי שנתחייב קנס כמ"ש רש"י שם דוקצותה את כפה לא תחוס וגו' מדבר בממון דמי בשתו כר' יהודא דספרי ולא כחכמים דסברו שהוא אזהרה שלא לחוס על הרודף כהנ"ל מל"ת קס"ד עי"ש שכתבנו טעם לשבח דמדוע פסק רש"י כר' יהודא כן נראה בפי' בכוונת הנתיבות עולם, נמצא דלפי פירושו צ"ל שגם רבינו סובר כר' יהודא ואי באמת הפשט

ברבינו כך הי' אז הי' ק"ל על רבינו סתירה גדולה כיון דממל"ת קס"ד נראה בפי' דפסק כחכמים דספרי ולא כר' יהודא ועוד לפי פשטו גם אליבא דהרמב"ם ז"ל הל' סנהדרין פ"כ הל"ד צ"ל כן כיון דהרמב"ם ג"כ כתב כלשון רבינו וא"כ צ"ל דג"כ פסק כר' יהודא דספרי וזה באמת ג"כ אא"ל כיון דבהל' רוצח פ"א הל"ט פסק הרמב"ם בפי' כחכמים דספרי וכן מונה בסה"מ מל"ת רצ"ג וא"כ ק"ל על הנתיבות עולם דהיאך נעלם ממנו כל זה:

פירוש ב

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו והרמב"ם בהלא תחוס שני לא על הפסוק וקצותה את כפה דפ' תצא כיוונו אלא על הפסוק ולא תחוס עיניך נפש בנפש דפ' שופטים פי"ט פכ"א כיוונו שקאי ג"כ על קנס דממון כמ"ש רש"י שם וכן נראה מהמעיי"ח דף קע"ז ע"א אות ע"ו דסובר הפשט כן וגם החינוך מצ' תקכ"א לא דיבר אלא מהשני לא תחוס דפ' שופטים ובאמת הנ"ע לא יצא ידי עיון בזה, וגם על מ"ש בשם הש"ך שמנה בספרו פועל צדק לא תחוס עיניך עליו דפ' שופטים על הרוצח ולא תחוס עיניך דפ' תצא על הרודף לתרי לאוין גם על זה ק"ל מדוע כתב את זה בשם הש"ך דוקא הלא גם רבינו מנה כן דבמל"ת קס"ד מנה לא תחוס דפ' תצא על הרודף וכאן במל"ת ר"ב מנה לא תחוס דפ' שופטים על הרוצח וכן מנה הרמב"ם בסה"מ מל"ת רצ"ג ורע"ט סוף דבר כל מ"ש הנ"ע במל"ת זו צ"ע, אבל אחר שכתבנו את זה ראיתי במעיי"ח דף ר' ע"ב אות ע"ו שכ' לפרש דר' יהודא וחכמים דספרי הנ"ל לא פליגי ושמחתי בו כיון דלפי דבריו יש מקום לפירושו של הנ"ע אלא פירושינו נ"ל בס"ד יותר כיון דגם מהחינוך והמעיי"ח נראה דסברו כן כהנ"ל. ועי' ברמב"ן בסוף השגותיו על הסה"מ אות י"ג ובמגלת אסתר שם דסברו שהרמב"ם לא מנה לא תחוס על נפש רוצח למל"ת פרטי וכשראיתי זה ואשתומם כיון דמנאה בפי' בסה"מ מל"ת רע"ט אבל אח"כ ראיתי בדינא דחיי שכ' בשם הזוהר הרקיע שג"כ עמד ע"ז ותירץ דלא היה בגירסתם אלא הדד"ח כתב דאפי' לפי תירוצו עדיין קשה דהיאך נעלם מהם שהרמב"ם הלכות סנהדרין פ"כ הל"ד כתב בפי' שלא לחוס על רוצח למל"ת והניח בתימא אבל עי' בנר מצוה סימן י"א אות ק"ג מה שתירץ ע"ז:

מצוה רד

פירוש א

הזהירה (**א**) **תורה שלא לרחם העני בדין כו**'. רבינו ז"ל הביא כאן ג' לאוין חד דפ' משפטים פכ"ג פ"ג ודל לא תהדר בריבו ותרי דפ' קדושים פי"ט פט"ו לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול ואעפ"כ לא מנה אלא תרי שלא לרחם העני בדין ושלא להדר גדול

בדין כיון דלא תשא פני דל שג"כ הזהיר שלא לרחם העני בדין לא נכפלה אלא לחוזק הענין כמו שמצינו בהרבה לאוין כן כמ"ש הרמב"ם בסה"מ שרש ט' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רע"ה רע"ז היראים סי' רל"ח רל"ט הסמ"ק סי' רכ"ח רכ"ט החינוך האה"מ מצ' ע"ט רל"ד הזוה"ר מל"ת ס"ב אות כ"ו ומל"ת צ"ב אות ל"ח העי"מ מצ' פ' רל"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' ע"ט רל"ה המעיי"ח דף ל"ב ע"ב אות י"ח ודף פ"א ע"ב אות כ"ט, ומ"ש רבינו תרגם אונקלוס בדיניה כ"כ גם היראים אלא צריך טעם דמדוע הביאו את התרגום כלל אבל כבר דיבר אריכות בזה הדינא דחיי עי"ש והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ הל"ד ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' י"ז.

מצוה רה

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ'** קדושים **לא תעשו עול במשפט כו'**. ד' לאוין נאמרו על הטיית משפט בפ' קדושים פי"ט פט"ו לא תעשו עול במשפט בפ' שופטים פט"ז פי"ט לא תטה משפט בפ' משפטים פכ"ג פ"ו לא תטה משפט אביונך בריבו בפ' תצא פכ"ד פי"ז לא תטה משפט גר יתום, ואת התרי לאוין הראשונים כמעט כל המוני מצות ז"ל מנאו כרבינו לחד אזהרה כיון דענייניהם אחת ולא נכפלה אלא לחוזק העניין כהנ"ל מל"ת ר"ג בשם הרמב"ם בשרשיו אלא היראים ז"ל סי' רל"ה מנה לא תטה משפט דפ' שופטים למל"ת בפ"ע ונעלם ממני טעמו אבל כל השאר מוני מצות סברו כרבינו בהתרי לאוין הראשונים הנ"ל אלא פלוגתא אחרת יש ביניהם דהם מנאו ג' לאוין בהטיית משפט לא תעשו עול במשפט ולא תטה משפט לאזהרה אחת ולא תטה משפט אביונך בריבו ג"כ לאחת ולא תטה משפט גר יתום ג"כ לאחת כן מנאו הסה"מ מל"ת רע"ג רע"ח ר"פ היראים סי' רל"ח ר"מ רמ"א החינוך האה"מ מצ' פ"א רל"ג תק"צ הזוה"ר מל"ת ס"ג ס"ד ס"ו אות כ"ז העי"מ מצ' פ"ב רל"ה תק"צ הפוע"צ מל"ת מ"ח קל"ז שנ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' פ"א רל"ד תק"צ אלא הסמ"ק לא מגלה דעתו בזה כי מנה אותם בסימן אחד סי' רל"א, אבל רבינו לא מנה אותם אלא לשתי אזהרות כמ"ש בסוף דבריו כאן ובאמת צריך טעם דמדוע לא מנה לא תטה משפט אביונך בריבו למל"ת פרטי וכבר עמד ע"ז הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ו ע"ד וגם הדינא דחיי הקשה עליו אבל המעיי"ח דף ל"ב ע"ב אות כ"ב ודף קצ"ז ע"ב אות ל"ה מיישבו היטב וגם המר"ם שיק מצ' פ"א ותק"צ הסכים לתירוצו עי"ש, והפרטי דינים עי' ברמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' י"ז ולענין בן נח עי' במנ"ח שג"כ מוזהר שלא להטות את הדין:

מצוה רז

פירוש א

בפ"ק (א) דסנהדרין דורש כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רע"ו היראים סי' רל"ו הסמ"ק סי' רל"ב החינוך האה"מ מצ' תט"ו הזוה"ר מל"ת שי"א אות קכ"ה הפוע"צ מל"ת רמ"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תט"ז המעיי"ח דף קמ"א ע"ב אות ד', ועי' בספרי פ' דברים שכ' וז"ל דבר אחר לא תגורו מפני איש שמא תאמר מתיירא אני מפני איש פלוני שמא יהרוג את בני או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצוץ אה נטיעותי ת"ל לא תגורו מפני איש וכן ביהושפט הוא אומר ויאמר לשופטים ראו מה אתם עשיתם כי לא לאדם תשפוטו כ"א לד' עכ"ל והרמב"ם הביא את הא דספרי בהל' סנהדרין פכ"ב הל"א וגם בסה"מ אלא תחת שמא יהרוג את בני כתב בסה"מ שמא יהרגני וא"כ ק"ל מדוע השמיט רבינו ולא הביא אלא את הא דיהושפט דאיתא בסנהדרין דף ו' ע"ב, אבל עי' בב"ח חו"מ סי' י"ב מחודש א' ובמהר"ם שיק סי' הנ"ל שדברי הספרי תמוהים כיון דאם באמת יש ספק שיהרוג אותו או את בנו היכי שרי להכניס עצמו בספק פיקוח נפש אעכצ"ל כמו שתירץ המהר"ש דהספרי אזיל אליבא דר' מאיר דגם בשביל גזל צריך למסור נפשו ובזה מתרץ דמדוע השמיט הטוש"ע את הא דספרי כיון דלא פסקינן בזה כר' מאיר א"כ גם אליבא דרבינו י"ל כן אלא על המהר"ש ק"ל דלפי דבריו היאך הביא הרמב"ם את הא דספרי כיון דג"כ לא פסק כר"מ וצ"ע והפרטי דינים עי' רמב"ם הנ"ל ולהלכה טוש"ע סי' הנ"ל ולעני מלקות עי' נר מצוה סי' י"א את ק"ו שכ' דאין לוקין כיון שאב"מ ואפי' הטה את הדין וזיכה את הרשע מפני היראה ונשא ונתן ביד ג"כ אין לוקין כיון שניתן לתשלומין אבל המנ"ח ל"כ אלא משום שאב"מ ובאמת הי' לו לכתוב גם את הטעם ב' שכ' הנ"מ ומ"ש המנ"ח דאפי' ב"נ מוזהר בלאו זה לפום שיטת הרמב"ן דב"נ מצווים לדון כמו ישראל אמת אתו:

מצוה רח

פירוש א

כתוב (א) בפ' שופטים לא תקח שוחד כו'. הלאו זה נכפל בתורה בפ' משפטים פכ"ג פ"ח כתיב ושחד לא תקח ובפ' שפטים פט"ז פי"ט כתיב ולא תקח שחד והרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רע"ד וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע נקט לאזהרה ושחד לא תקח וכן נקטו ז"ל החינוך האה"מ המצה"ש מצ' פ"ג העי"מ מצ' פ"ד הפוע"צ מל"ת נ' אבל רבינו ז"ל נקט לאזהרה לא תקח שחד וכן נקטו ז"ל היראים סי' רמ"ב הסמ"ק סי' ר"ל וזה באמת טעמא

בעי מדוע שבקו ושחד לא תקח דכתיב ברישא ועוד הלא הגמ' כתובות דף ק"ה ע"א גבי הא דקרנא הוה שקיל איסתירא ג"כ נקט ושחד לא תקח אלמא דזה הוא עיקר הלאו.
אבל נ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח דרש"י ז"ל פ' שופטים כתב וז"ל ולא תקח שחד אפי' לשפוט צדק וכתב המזרחי ז"ל ע"ז וז"ל וכן שנינו בספרי אין צ"ל לזכות את החייב ולחייב את הזכאי אלא אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב וי"מ דהא דפירשו אותו אפי' לשפוט צדק הוא דא"א לפרשו שלא לשפוט צדק שהרי כבר נאמר לא תטה משפט, ואין צורך אלא מגופיה דקרא משמע הכי דמדכתב ביה כי השחד יעור עיני חכמים וגו' משמע דאפי' לשפוט צדק קיימרי דאל"כ מאי כי השחד יעור דקאמר דמשמע שהשחד מוציאו בעל כרחו מן הדרך הישראל הדרך הנוטה הרי על מנת כן קבלו עכ"ל אבל לכאורה ק"ל על המזרחי דקדוק גדול הלא בפ' משפטים כתב רש"י בעצמו כהי"מ שהביא המזרחי דז"ל ושחר לא תקח אפי' לשפוט אמת וכ"ש כדי להטות הדין שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא תטה משפט עכ"ל וכיון דרש"י בעצמו כתב כהי"מ א"כ מדוע לא עמד המזרחי שם על רש"י גופא ועוד ק"ל על המזרחי קושיא גדולה מגמ' כתובות הנ"ל דאיתא שם קרנא הוה שקיל איסתירא מזכאי ואיסתירא מחייב ודאין להו דינא והיכי עביד הכי והכתיב ושחד לא תקח וכ"ת הנ"מ היכא דלא שקיל מתרווייהו דילמא אתי לאצלויי דינא קרנא כיון דשקיל מתרווייהו לא אתי לאצלויי דינא וכי לא אתי לאצלויי דינא מי שרי והא תניא ושחד לא תקח מת"ל אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי הרי כבר נאמר לא תטה משפט אלא אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושחד לא תקח כו' עי"ש אלמא דהגמ' מחמת לא תטה משפט למד דפירושא דשחד לא תקח אפי' לשפוט צדק כהי"מ שהביא המזרחי ולא למד הגמ' מגופיה דקרא כמ"ש המזרחי וא"כ מה הקשה המזרחי על הי"מ ואח"כ מצאתי במרכבת המשנה על המכילתא פ' משפטים פרשה כ' אות ט"ז שהביא בשם אמרי שפר וצדה לדרך שכבר השיגו על המזרחי מגמ' כתובות והניחו בצ"ע ועי' במרכבת מה שהמליץ עליו.
אבל לי"נ בס"ד לתרץ כך דלכאורה על הגמ' גופא קשה דמדוע לא הכריח את זה דאפי' לשפוט צדק לא תקח שחד מגופיה דקרא כמו שהקשה המזרחי על הי"מ וגם המרכבת עמד על הגמ' בזה אבל לפמ"ש הברטנורה ז"ל מה"ת פ' משפטים שם ל"ק מידי דז"ל ושחד לא תקח אפי' לשפוט אמת שאם להטות הדין הרי נאמר לא תטה משפט אבל צריך ליישב דנימא כי לעולם מיירי כדי להטות הדין וכדי לעבור עליו משעת לקיחת השחד אעפ"י שלא חטא וי"ל דא"כ הו"ל לאקדומי הלאו דלא תקח שחד ללאו דלא תטה משפט אבל צריך ליישב היאך נוכל לומר דמיירי כדי להטות משפט הלא כתב בסופה

כי השחד יעור וגו' ויסלף דברי צדיקים וי"ל דהיינו מפרשים יעור ראות הלב שמתוך כך ישכח עונש המטה משפט שקרוי עול ומשוקץ חרם ותועבה עכ"ל וזה נראה בעליל דבאבל צריך ליישב כו' שכ' הברטנורה הי' קשה לו קושיית המזרחי הנ"ל וע"ז מתרץ דאי לאו לא תטה משפט היינו מפרשים כי השחד יעור אינו נתינת טעם על לא תקח שחד אלא הפשט היא יעור ראות הלב ובאמת לפי פשט זה לא הי' מוכח מגופיה דקרא דאפי' לשפוט צדק לא תקח שחד וא"כ י"ל דמשו"ה הוכיח הגמ' מלא תטה משפט ול"ק קושייתינו הנ"ל על הגמ' גופא וגם על המזרחי ל"ק מגמ' דכתובות כיון די"ל דהמזרחי הכי הקשה על הי"מ בשלמא הגמ' י"ל דכדי שלא נאמר הפשט בכי השחד יעור כהפשט אחר שכ' הברטנורה ע"כ איצטריך להגמ' להוכיח מלא תטה משפט דאפי' לשפוט צדק לא תקח שחד אבל הי"מ שכבר ידעו דהפשט אמיתי דהפסוק כי השחד יעור נתינת טעם הוא על לא תקח שחד א"כ גם בלא תטה משפט מגופיה דקרא הי' יכולין להוכיח כן כמובן, אלא כל זה י"ל כשיכלינן למימר הפשט בגמ' כמו שכתבנו אבל אי לא הוה יכלינן למימר הפשט בגמ' כמו שכתבנו אז באמת לא הי' קשה קושיית המזרחי על הי"מ כיון דהי' להם סיוע מגמ' דכתובות וא"כ ממילא גם הדקדוק הנ"ל על המזרחי ל"ק מידי דהט"ז ז"ל עה"ת פ' שופטים ג"כ הקשה על הגמ' כתובות את קושיית הברטנורה הנ"ל דדילמא לא תקח שחד הזהיר על הלקיחה לחוד אע"פ שלא הטה אח"כ את המשפט אבל לשפוט צדק באמת שרי ליקח שחד ותירץ וז"ל וי"ל כיון דנותן טעם כי השחד יעור עיני פיקחים משמע דבאם אינו שייך טעם זה כגון שלא בא לידי מעשה אין איסור שחד על הלקיחה עכ"ל וא"כ יש לפנינו על קושיא זו שני תירוצים תירוצו של הט"ז וגם תירוצו של הברטנורה הנ"ל, אבל לכאורה צריך להבין את תירוצו של הברטנורה נהי דעל הפסוק לא תקח שחד דפ' שופטים שפיר י"ל כתירוצו כיון דשם כתוב לא תטה משפט מקודם אבל על ושחד לא תקח דפ' משפטים עדיין קשה כיון דשם לא כתיב לא תטה משפט מקודם אעכצ"ל דכוונתו כיון דמולא תקח שחד מוכח מחמת תירוצו דלא יכלינן לפרש שהזהיר על שעת לקיחה א"כ ממילא ידעינן דגם ושחד לא תקח ג"כ לא הזהיר על שעת לקיחה כיון דבאמת חד לאו הוא, וא"כ י"ל דמשו"ה לא הי' ניחא ליה להט"ז תירוצו של הברטנורה כיון די"ל גם להיפך דכמו דושחד לא תקח הזהיר על שעת לקיחה כמ"כ נמי הזהיר ולא תקח שחד ומה שלא הקדימו הלאו דלא תקח שחד ללאו דלא תטה משפט משום דסמכו על ושחד לא תקח וכיון די"ל כן ע"כ מתרץ הט"ז באופן אחר כמובן. וא"כ י"ל דהמזרחי לעצמו סובר דעל הפסוק ושחד לא תקח באמת מסתבר טפי למימר כתירוצו של הט"ז ועל הפסוק לא תקח שחד י"ל גם כתירוצו של הברטנורה

והנפ"מ בין תירוצם נ"ל פשוט דלתירוצו של הברטנורה שפיר י"ל הפשט בגמ' כתובות כפשטינו הנ"ל בכוונת קושיית המזרחי אבל לתירוצו של הט"ז ליכא למימר כן כיון דלפי תירוצו צ"ל כי השחד יעור נתינת טעם הוא על לא תקח שחד, וממילא לפי הקדמה זו שפיר יש להבין דמדוע לא הקשה המזרחי רק על הי"מ דפ' שופטים כיון דבפ' שופטים באמת י"ל על הקושיא של הברטנורה והט"ז כתירוצו של הברטנורה וא"כ ממילא י"ל הפשט בגמ' כתובות כפשטינו הנ"ל ע"כ הקשה שפיר על הי"מ אבל על רש"י גופא דפ' משפטים לא הי' יכול להקשות כיון דבפ' משפטים סובר המזרחי דצ"ל על קושייתם כתירוצו של הט"ז וא"כ ממילא ליכא למימר הפשט בגמ' כתובות כפשטינו הנ"ל ואיכא סיוע לרש"י מגמ' כתובות ע"כ לא הקשה המזרחי על רש"י דפ' משפטים רק על הי"מ דפ' שופטים ול"ק עליו גם הדקדוק הנ"ל ודו"ק. אבל נ"ל בס"ד עוד נפ"מ בין תירוצם דלתירוצו של הברטנורה צ"ל דעיקר אזהרה של המל"ת מלא תקח שחד כיון דמפסוק זה ידעינן דאפי' לשפוט צדק לא תקח שוחד דעל הפסוק ושחד לא תקח אי לאו הפסוק לא תקח שחד הי' נשאר הקושי' של הברטנורה והט"ז הנ"ל כיון דעל ושחד לא תקח גרידא ליכא למימר כתירוצו של הברטנורה כהנ"ל אבל לתירוצו של הט"ז כיון דגם מהפסוק דשחד לא תקח גרידא ג"כ ידעינן דאפי' לשפוט צדק לא תקח שחד באמת מסתבר טפי למימר דעיקר אזהרה של המל"ת זו הוא הפסוק ושחד לא תקח כיון דכתיב ברישא, וא"כ י"ל דרבינו והיראים והסמ"ק סברו כתירוצו של הברטנורה וע"כ נקטו לאזהרה את הפסוק לא תקח שחד אבל הרמב"ם ודכוותיה סברו כתירוצו של הט"ז ע"כ נקטו לאזהרה את הפסוק ושחד לא תקח כמובן, ועי' מהר"ם שיק מצ' פ"ג שנקט לאזהרה ולא תקח שחד וזה באמת טעמא בעי כיון שדרכו להלוך בעקבותיהם של החינוך והמצה"ש א"כ הי' לו למינקט כוותייהו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ג ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ט' ובברכי יוסף שם והטעם דמדוע לא מנאו ושחד לא תקח ולא תקח שחד לשתי אזהרות חד על שחד ממון וחד על שחד דברים כמ"ש הגמ' כתובות הנ"ל דגם על שחד דברים מוזהרין עי' במעיי"ח דף ל"ב ע"ב:

מצוה ריב

פירוש א

הזהירה (**א**) **תורה שלא לקלל את הדיין כו**'. רבינו ז"ל מנה כאן ד' מל"ת המל"ת ר"ט היא שלא לקלל את הדיין וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שט"ו ובחיבורו הל' סנהדרין פכ"ו הל"א החינוך המצה"ש ומהר"ש מצ' ס"ט העי"מ מצ' ע"א האה"מ מצ' ע' הזוה"ר מל"ת כ"ה אות ט"ו הפוע"צ מל"ת ל"ט המעיי"ח דף כ"ח ע"ב אות ק"ד הדה"מ שער ג' פט"ז ומה

שיש לפלפל דהיאך ילפי אזהרת קללת דיין מאלקים לא תקלל הלא איצטריך לאזהרת ברכת השם כבר כתבנו בס"ד אריכו' בזה לעיל מל"ת ט"ז מחודש א' עי"ש ותמצא נחת וגם עי' בדינא דחיי מל"ת ר"ט ובמנ"ח:

פירוש ב

וכן (ב) הזהירה תורה שלא לקלל ראש סנהדרי גדולה כו', זה היא המל"ת ר"י וכן מנאו ז"ל הס"מ מל"ת שט"ז החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ע"א העי"מ מצ' ע"ב הפוע"צ מל"ת מ' הזוה"ר מל"ת ק"ט אות מ"ד הדה"מ שער ג' פי"ב המעיי"ח דף הנ"ל, ומ"ש רבינו או המלך אע"ג דבפ' משפטים פכ"ג פכ"ז לא כתיב רק ונשיא בעמך לא תאור כן כתב גם הרמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו וכ"כ כל המוני מצות והדד"ח הראה את המקור לזה מהמכילתא אבל מהסה"מ נראה דלא מהמכילתא למד מלך עי"ש:

פירוש ג

וכן (ג) הזהירה תורה שלא לקלל אחד מישראל כו', זה היא המל"ת רי"א וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שי"ז הירא‍ים סי' מ"ב הסמ"ק סי' קכ"ג החינוך האה"מ מצ' רל"א המצה"ש ומהר"ש מצ' רל"ב הזוה"ר מל"ת ל"ג, אות י"ב הפוע"צ מל"ת קל"ה המעיי"ח דף פ"א ע"א אות כ"ה הדה"מ שער ג' פק"ו עי"ש ותראה דכולם חוץ מהירא‍ים והסמ"ק נקטו לאזהרה שלא לקלל אחד מישראל את הפסוק לא תקלל חרש גרידא כמו שנקט רבינו וכן נקט הרמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו, אבל לכאורה ק"ל על זה דבספרא פ' קדושים פרק ג' פרשתא ב' איתא וז"ל לא תקלל חרש אין לי אלא חרש מניין לרבות כל אדם. ת"ל ונשיא בעמך לא תאור א"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים עכ"ל וכ"כ רש"י ז"ל שם ועי' במזרחי ובמשכיל לדוד ושפ"ח שמפרשו היטב דהיכי יליף הספרא כל אדם מיתורא דעמך וגם הירא‍ים והסמ"ק כתבו דמיתורא דעמך ילפינן כל אדם וא"כ קשה על רבינו והמוני מצות הנ"ל דהיאך ילפי מלא תקלל חרש גרידא אלא על זה י"ל דנקטו כהגמ' שבועות ל"ו ע"א דאיתא שם וחבירו דכתיב לא תקלל חרש אלמא דהגמ' ל"ס כהספרא אלא יליף מלא תקלל חרש גרידא וצ"ל כיון דבסנהדרין פ"ה ע"א יליף הגמ' מבעמך בעושה מעשה עמך ע"כ ל"ס הגמ' כהספרא וכיון דרבינו נקט בפי' במל"ת זו ג"כ כהדרשה דגמ' סנהדרין בעושה מעשה עמך ע"כ ל"ס כהספרא אלא כהגמ' דשבועות וכן צ"ל דסברו גם השאר מוני מצות הנ"ל ועל רש"י והירא‍ים והסמ"ק צ"ל דסברו כמ"ש המשכיל לדוד שם דגם הגמ' שבועות סובר כהספרא עי"ש וא"כ מהספרא באמת ל"ק עליהם מידי אבל זה עדיין ק"ל דהתו' בשבועות שם ד"ה מקלל חבירו כתב וז"ל מחרש ואביו אתי אלא שלא חש כאן להאריך כו' עכ"ל וכן נראה בפי' מגמ' סנהדרין ס"ו ע"א. א"כ היכי נקטו דמלא תקלל חרש גרידא ילפינן, אבל אח"כ ראיתי בדד"ח שג"כ

עמד על זה ומתרץ שפיר עי"ש, ומ"ש רבינו ותניא בפ' שבועת העדות ובת"כ מה חרש מיוחד שהוא בחיים כו' בשבועות באמת ליתא מזה אלא היא דרשה דספרא הנ"ל וגם על זה כבר עמד הדד"ח וכתב דותניא בפ' שבועות העדות שכ' רבינו ט"ס.

פירוש ד

וכן (ד) הזהירה תורה שלא לקלל עצמו, זה היא המל"ת רי"ב וגם הסמ"ק סי' קכ"ז מנאה אבל הרמב"ם והשאר מוני מצות הנ"ל לא מנאוה וכבר כתב מזה הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ד ע"ב והדד"ח כתב שלא ידע את טעמה דמדוע לא מנאוה הלא גמ' מפו' היא בשבועות דף ל"ו דמקלל עצמו ילפינן מהשמר לך וכרס' אבין א"ר אילעא דהשמר פן ואל אינו אלא ל"ת כמ"ש רבינו אבל עי' בנר מצוה סי' י' אות קל"ד מ"ש בזה, ומ"ש רבינו אפי' בכל הכינויין כו' עי' דעת הרמב"ם והראב"ד בזה הל' סנהדרין פכ"ו הל"ג ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' כ"ז:

מצוה ריג

פירוש א

כתוב (א) בפ' שופטים לא יקום עד אחד כו', בפירושא דמל"ת זו יש פלוגתא דרבינו ז"ל סובר דאזהרתה קאי על העד שלא להעיד יחידי כשיודע בחבירו עון דבר שאין ראוי להשביעו וכ"ס היראים ז"ל סי' רמ"ד אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת רפ"ח כתב דאזהרתה על הדיין שלא יקבל עדותו וכ"כ בחיבורו הל' עדות פ"ה הל"א וכן סברו ז"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקכ"ב הפוע"צ מל"ת שי"א וכבר עמד על רבינו בקושיות גדולות הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ו ע"ג אבל המעיי"ח דף קע"ז ע"ב אות פ"ד והנר מצוה סי' י"א אות קי"ג מיישבו היטב ועי' בזוהר הרקיע מל"ת ס"ח אות כ"ח שהרכיב את שיטת רבינו עם שיטת הרמב"ם, ומ"ש רבינו ומפ' רבא בגמ' כו' עי' בביאורי ממו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל מ"ש על זה:

מצוה ריד

פירוש א

הרשעים (א) **פסולין לעדות מה"ת כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רפ"ו הסמ"ק סי' רל"ו החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ע"ה העי"מ מצ' ע"ו הזוה"ר מל"ת פ"א אות ל"ג הפוע"צ מל"ת מ"ד המעיי"ח דף ל' ע"ב אות ז' עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דכולם כתבו כרבינו ז"ל דאזהרה זו קאי על הדיין שלא לקבל עדות בעל עבירה, ומ"ש רבינו ובפשוטו אפי' עד כשר שיודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינין מכירין רשעו אסור להעיד עמו כו' שנ' אל תשת ידך כי' כ"כ גם הרמב"ם הל' עדות פ"י הל"א אבל

הגמ' שבועות דף ל"ב ע"ב יליף את זה מדבר שקר תרחק וכבר תמה הכ"מ על הרמב"ם שם והניחו בצ"ע וגם בב"י חו"מ סי' ל"ד הניח בצ"ע על הטור שלמד ג"כ כן ובמרכבת המשנה על המכילתא פ' משפטים פרק כ' אות ה' ראיתי שתירץ דכיון דהמכילתא שם למדה את זה מאל תשת ידך ע"כ נקטו הם כהדרשה דהמכילתא, אבל עדיין לא נח לי בזה כיון דסוף סוף קשה היאך שבקו את הדרשה דגמ' משום הדרשה דהמכילתא ואפי' נאמר דהיכא דליכא נפ"מ לדינא שם שרי למישבק את הגמ' ולמינקט כהמכילתא עדיין אליבא דרבינו תירוצו של המרכבת אינו עולה יפה כיון דלכאורה על הגמ' גופא קשה מדוע לא למדה כהמכילתא מאל תשת ידך וגם על המכילתא קשה להיפוך מדוע לא למדה כהגמ' ממדבר שקר תרחק אעכצ"ל דמחמת איזה הכרח לא יכלה הגמ' ללמוד כהמכילתא והמכילתא כהגמ' וכיון דרבינו בריש עשין ק"ז הביא גם את הדרשה דגמ' א"כ עדיין קשה עליו היכי נקט כאן כהדרשה דהמכילתא אעכצ"ל אליבא דרבינו כמו שתירץ הב"ח סי' הנ"ל או כמו שתירצו הנר מצוה סי' י"א אות קי"א והמעיי"ח סי' הנ"ל עי"ש ותראה שתירוצם עולה יפה גם אליבא דרבינו, ועי' בסמ"ק סי' הנ"ל דעל מ"ש בשם רבינו דעד כשר שיודע בחבירו שהוא רשע שאסור להעיד עמו כתב הרבינו פרץ בהגהותיו שם וז"ל וקשה והיאך יכבוש עדותו ונראה שאינו אסור אלא שלא יאמר הכשר אני ופלוני ראינו כך אלא י"ל כך ראיתי עכ"ל ובאמת הלשון אסור לו להעיד עמו שכתבו רבינו והרמב"ם והטור מורה כפשטו של ר' פרץ דדוקא עמו אסור אבל בפ"ע שרי וא"כ גם בהש"ע והלבוש שם ג"כ י"ל הפשט כן כיון דג"כ כתבו בלשון זה וממילא ל"ק קושיית הש"ך שם ס"ק ג' עי"ש ותבין.

והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' עדות פ"י ולהלכה עי' טוש"ע סי' הנ"ל ולענין מלקות כתב החינוך שאין לוקין לפי שאין בו מעשה ואפי' עשה בו מעשה כיון דבכל דבר שבממון אין לוקין לפי שניתן להשבון והקשה עליו המל"מ בהגהותיו שם וז"ל לפי שיטתו שכל לאו שאפשר לעבור עליו בלי מעשה שאין לוקין עליו במעשה אין צורך לטעם שניתן להשבון ועי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל מה שתירץ ע"ז, אבל בנר מצוה סי' הנ"ל ראיתי שכ' כלל חדש בזה וז"ל דכלל זה לא אמר הרב החינוך רק היכא דעיקר קרא קא מזהיר על דבר שאין בו מעשה אז אמר הרב אפי' עשה בו מעשה אין לוקין עליו כיון דלאו שאין בו מעשה מיקרי אולם היכא דעיקר קרא קא מזהר שלא יעשה מעשה בידים אז גם הרב החינוך סובר שאם עשה בו מעשה לוקה ואם לא עשה בו מעשה אינו לוקה והכי נמי בנידן דידן דקרא קפיד על המעשה שלא יעשנה בידים שנא' אל תשת ידך עם רשע אי לאו טעמא דניתן להשבון ה"א דהיכא שעשה מעשה בידים ע"פ עדותו של

זה כגון שנשא ונתן ביד לוקה משו"ה איצטריך לטעם שניתן להשבון לפטרו מן המלקות אפי' כשעשה מעשה עכ"ל ודפח"ח ולי"נ בס"ד לתרץ בפשיטות דכיון דיש פוסקים דלא סברו את כללו של החינוך שכ' המל"מ כמ"ש הלח"מ הל' חו"מ פ"א ע"כ כתב החינוך את הטעם דניתן להשבון לאשמועינן דלכ"ע אין לוקין כמובן:

מצוה רטו

פירוש א

צרכינן (**א**) **בפ' זה בורר כו'**. בפ' תצא פכ"ד פט"ז כתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות ובספרי שם וגם בברייתא דסנהדרין דף כ"ז ע"ב איתא שהוא אזהרה שלא יומתו אבות בעדותם של בנים ולא בנים בעדותם של אבות וכ"כ רש"י עה"ת שם אבל זה לא מוכח מהספרי והברייתא דגמ' דעל מי קאי האזהרה זו אי על הקרובים שלא יעידו או על הב"ד שלא יקבלו אותם ומרבינו ז"ל נראה שהיא אזהרה על הקרובים וכן נראה מפשטות לשון הרמב"ם ז"ל הל' עדות פי"ג הל"א וגם מרמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת רפ"ז וכן סברו ז"ל הסמ"ק סי' רל"ד הזוהר הרקיע מל"ת מ"ט אות כ"ב אבל בסה"מ מל"ת רפ"ז כתב הרמב"ם בפי' שהיא אזהרה על הדיין וכן כתבו ז"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקפ"ט הפוע"צ מל"ת שנ"ג ועי' במעיי"ח דף קצ"ז ע"ב אות כ"ז מ"ש בזה, והטעם דמדוע לא מנאו את הפסוק הנ"ל לשני לאוין עי' בזוהר הרקיע ובנר מצוה סי' י"א אות קי"ב ובמהר"ם שיק סי' הנ"ל והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ל"ג והטעם של המל"ת זו כתב העיר מקלט כי קרוב הוי כגופו ואין אדם מעיד על עצמו אבל הסה"מ כתב שהוא גזה"כ ועי' במנ"ח מ"ש בזה:

מצוה רטז

פירוש א

כתוב (**א**) **בדברות הראשונות והאחרונות כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דהיאך כתב דבדברות הראשונות והאחרונות לא תענה ברעך עד שקר כתיב הלא בדברות האחרונות עד שוא כתיב אבל לפמ"ש התו' שבועות דף ג' ע"ב ד"ה בפירוש וז"ל אלא נראה כפי' ר"ח דפי' בפירוש ריבתה תורה דבדברות הראשונות כתיב לא תענה ברעך עד שקר ובדברות האחרונות כתיב עד שוא לומר דשוא ושקר אחד הן עכ"ל באמת גם על רבינו ל"ק מידי די"ל דגם רבינו כיוון לגלות את זה ע"כ כתב דבתרווייהו כתיב עד שקר או י"ל דרבינו רצה לתרץ דמדוע לא מנאם לשני לאוין ע"כ כתב דבתרווייהו כתיב עד שקר וצ"ל דכוונתו כיון דשוא ושקר אחד הן א"כ ממילא נשמע מזה טעם לשבח דמדוע לא מנאם

לשנים כיון דאחד הן כמובן, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רפ"ה היראים סי' רמ"ג הסמ"ק סי' רל"ה החינ"ך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ל"ז הזוה"ר מל"ת י"ז אות י"ג הפוע"צ מל"ת כ"ג המעיי"ח דף י"ח ע"ב אות ע"ד עי"ש שכ' בפי' דמשום דשוא ושקר אחד הן לא מנאו' לשתים. אבל לכאורה ק"ל דלפמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' ואתחנן ד"ה והרב אמר כו' וז"ל וביאר ולא תענה ברעך עד שוא לאסור להעיד על חבירו אפי' דבר שאינו כלום ולא יתחייב בו כלום בב"ד כגון שיעיד אמר פלוני ליתן לזה מנה ולא קנו מידו כי שוא דבר בטל עכ"ל נראה מדבריו דעד שוא בדברות האחרונות מוסיף על עד שקר בדברות הראשונות דמדברות הראשונות לא ידעינן אלא שמוזהר שלא להעיד עדות שקר בדבר שיתחייב בו חבירו בב"ד אבל מדברות האחרונות ידעינן שמוזהר שלא להעיד אפי' דבר שאינו של כלום ולא יתחייב בו חבירו כלום בב"ד וכיון דעד שוא דדברות האחרונות מוסיף על עד שקר דדברות הראשונות א"כ מדוע לא מנאום לשתים, אלא על רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל י"ל דלא סברו כהרמב"ן הנ"ל אלא סברו כמ"ש התומים ז"ל בקיצור כללי מגו ס"ק נ' נ"א בשם הרמב"ן דהיכא דאינו מועיל עדותו לעניין ממון לא נפסל משום דאינו עובר כלל על לאו דלא תענה וכמו שרצה לומר המהר"ם שיק סי' הנ"ל בכוונת הרמב"ן נהי דלפי האמת כתב המהר"ש פשט אחר כדי שלא יהא סתירה בהרמב"ן עי"ש אבל אליבא דרבינו והשאר מוני מצות הנ"ל באמת שפיר י"ל דסברו כמ"ש התומים בשם הרמב"ן וכמו שרצה לומר המהר"ש בכוונתו וא"כ ל"ק עליהם מידי אבל על הרמב"ן גופא אפי' לפי הפשט אחר שכ' המהר"ש עדיין קשה מדוע לא מנאם לשתים ואי"ל דבאמת מנה כן כיון דלא מצינו בהשגותיו על הסה"מ מזה כלום וא"כ על הרמב"ן באמת צ"ע, והפרטו דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' עדות פי"ז ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' כ"ח והטעם של המל"ת זו כתב העיר מקלט סי' הנ"ל וז"ל שמעיד על קונו שקר כי אלקים נצב בעדת אל והוא כופר בהשגחתו וחיובו מלקות עכ"ל וכעין זה מצאתי בפסיקתא רבתי פרשה כ"א פסקא עשרת הדברות אות י"ח וז"ל אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חבירך מעלה אני עליך כאלו העדת עלי על שלא בראתי עולמי בששה ולא נחתי בשביעי עכ"ל:

מצוה ריז

פירוש א

כי (א) **יפלא ממך דבר למשפט כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שי"ב היראים סי' ל"א הסמ"ק סי' קפ"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תצ"ו הזוה"ר מל"ת שנ"ה אות קמ"ח הפוע"צ מל"ת רצ"ב הדה"מ שער ב' פ' ע"ז המעיי"ח דף ק"ע ע"ב אות

י"ב הנר מצוה סי' י"א אות קל"א ומקורם שנימנית מהספרי פ' שופטים דאיתא שם לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך זו מל"ת כ"כ הסה"מ והחינוך, ומ"ש רבינו לא תסור מכל הדבר וגו' בפ' שופטים פי"ז פי"א ליתא מלת מכל רק מן הדבר אבל רבינו כתב כן גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו וכן איתא ברמב"ם הל' ממרים פ"א הל"ב וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת שי"ב וכ"כ היראים והזוהר הרקיע וזה דבר פשוט אצלי שזה ט"ס אלא פליאה לי דהיאך נפל הטעות בכל המקומות. ודע דבפירושא דמל"ת זו יש פלוגתא בין הרמב"ם להרמב"ן דהרמב"ם בסה"מ שרש א' כתב דכל מה שהוא מדברי חכמים בין שהן מצות כגון מקרא מגילה או שהן מן התקנות והסייגין כגון בשר עוף בחלב ושניות לעריות אנו מוזהרין להתנהג בדבריהם מלאו דלא תסור נמצא לפי דבריו כל דרבנן הוי דאורייתא אבל הרמב"ן בהשגותיו שם השיג עליו ממה שמצינו בש"ס ובמדרשים שמקילין יותר באיסורי דרבנן מאיסורי הורה ולדעת הרמב"ם אין מקום לחלק כיון דגם איסור דרבנן איסור דאורייתא הוא וגם החינוך הביא באריכות את פלוגתתם ועי' בנושאי כליו של הסה"מ שם ובמעיי"ח ואלה המצות סי' הנ"ל מה שהמליצו בעד הרמב"ם ומ"ש הלח"מ הל' ממרים פ"א לתרץ בשם קרית ספר גם הזוהר הרקיע בשרשיו מתרץ כן דהחכמים כך התנו מתחילה שיהא ספק שלהם לקולא ועי' במהר"ש סי' הנ"ל שהביא בשם קרית ספר גם תירוץ אחר, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ממרים ולענין ב"ד הגדול שבזמה"ז עי' טוש"ע חו"מ סי' י"ד:

מצוה ריח

פירוש א

אזהרה (א) **למקלל אביו ואמו מלא תקלל חרש כו'**. וברמזיו נקט רבינו ז"ל את העונש דפ' משפטים פכ"א פי"ז דז"ל שלא לקלל אביו ואמו שנ' ומקלל אביו ואמו מות יומת וכן נקט הרמב"ם ז"ל ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת שי"ח ואע"ג דבפ' קדושים פ"כ פ"ט איתא גם פסיק אחר על העונש איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת והחינוך ז"ל מצ' ר"ס באמת את הפסוק זה נקט י"ל דרצו למינקט את הפסוק שנאמר ראשונה ועל החינוך באמת צריך טעם, אבל עדיין צריך ביאור מדוע שינו במל"ת זו ונקטו ברמזיהם את העונש ולא את האזהרה כדרכם בהשאר מל"ת אבל כבר מתרץ החינוך את זה עי"ש, ודע דבמל"ת זו יש פלוגתא בין המיני מצות ז"ל דרבינו והרמב"ם בסה"מ מל"ת שי"ח מנאו אותה למל"ת בפ"ע וכן מנאו הבה"ג סי' הנ"ל מל"ת קצ"ז היראים סי' נ"ח החינוך האה"מ מצ' ר"ס הזוה"ר מל"ת שכ"א אות קל"א העי"מ מצ' מ"ט הפוע"צ מל"ת קנ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"א הדה"מ שער ג' פי"ח המעיי"ח דף פ"ט ע"ב אות קט"ז

אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג על זה וסובר שאין למנותה בפ"ע אלא נכללת באזהרת קיללת שאר ישראל עי' הטעם וכבר דברו אריכות מזה נושאי כליו שם, אבל עדיין קשה על רבינו ודכוותיה דהיאך כתבו לאזהרה לא תקלל חרש הלא מסוגיא דסנהדרין דף ס"ו מוכח דאזהרת מקלל אביו ואמו מאלקים לא תקלל באם אין עניין לדיין תנהו לאביו ואמו אבל כבר מיישבו את זה הכ"מ והלח"מ הל' ממרים פ"ה הל"ד והדינא דחיי מל"ת רי"ח וגם עי' בנר מצוה סי' י"א אות קל"ה שמיישב דמדוע לא הוי לא תקלל חרש לאו שבכללות אע"ג שכלל שתי אזהרות קללת כל ישראל ואזהרת קוללת או"א, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הנ"ל ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רמ"א:

מצוה ריט

פירוש א

אזהרה (א) למכה אביו ואמו כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שי"ט היראים סי' נ"ט החינוך העי"מ האה"מ מצ' מ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ז הפוע"צ מל"ת ל' הזוה"ר מל"ת שכ"א אות קל"א המעיי"ח דף כ"ג עא אות ט"ז אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג גם על המניין זה ומסלק גם את המל"ת זו ממניין הלאוין וטעמו לפי שלא נאמר אזהרה מיוחדת על הכאת או"א כמו שמסלק מטעם זה גם אזהרת מקלל או"א אבל לפי הטעם שכ' רבינו כאן דמדוע מנה אותם באמת אין שום מקום להשגתו, ומה שהקשה על רבינו במל"ת זו המעיי"ח עי' במהר"ם שי"ק סי' הנ"ל שמיישבו היטב, ומ"ש רבינו וכן המברך השם מזה הטעם נחשב לאו בפ"ע כו' עי' לעיל מל"ת ט"ז מה שכתבנו ע"ז, ומ"ש רבינו מי שיש לו אפי' בן ממזר חייב על קללתו כו' כן איתא ביבמות דף כ"ב וכ"פ הרמב"ם הל' ממרים פ"ה הלי"א אבל החינוך לא כתב גבי הכאה מבן ממזר כלום אלא במצוה ר"ס גבי קללה כתב וז"ל ולפי הדומה שהממזר חייב בקללת או"א שהרי הוא ראוי לירש אותם כו' עכ"ל ולכאורה צריך טעם מדוע לא כתב את זה מקודם במצ' מ"ח גבי הכאה הלא ממה שהקשה עליו המל"מ בהגהותיו שם נראה דסובר בכוונת החינוך דגם בהכאה סובר כן וצ"ע, ומ"ש רבינו ומתרץ כשעושה תשובה כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן על זה וז"ל והא דאמרינן לעיל שאין לו תשובה דהוי מעוות שאינו יכול לתקן היינו שאין לו תשובה גמורה וצריך יסורין בעוה"ז עכ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הנ"ל ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רמ"א:

מצוה רכ

פירוש א

לא (**א**) **תאכלו על הדם כו**'. בסנהדרין דף ס"ג ע"א יליף הגמ' חמשה דברים מפסוק זה דאיתא שם דתניא מניין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בל"ת ת"ל לא תאכלו על הדם ד"א לא תאכלו על הדם לא תאכלו בשר ועדיין דם במזרק ר' דוסא אומר מניין שאין מברין על הרוגי ב"ד ת"ל לא תאכלו על הדם ר"ע אומר מניין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום ת"ל לא תאכלו על הדם ר' יוחנן אומר אזהרה לבן סורר ומורה מניין ת"ל לא תאכלו על הדם וא"ר אבין בר חייא ואיתימא ר' אבין בר כהנא על כולם אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שבכללות עכ"ל הגמ' וגם בספרא פ' קדושים פרשתא ג' פרק ו' איתא כן אלא תחת הא דר' יוחנן איתא ר' יוסי ב"ח, אבל לכאורה ק"ל למה השמיטו את הילפותא דראב"י ברכות דף י' ע"א שלא יאכל קודם שיתפלל על דמו בשלמא על הגמ' י"ל כיון דרצה להביא אח"כ את הא דר' אבין על כולם אינו לוקה משום דהוה לאו שבכללות וא"כ מוכח מזה דכולהו דרשי גמורי נינהו ולא אסמכתא דאלת"ה גם בלא"ה אינו לוקה וכיון דהא דברכות סובר הגמ' דלא הוי אלא אסמכתא ע"כ לא הביא שם את הא דברכות אבל בהספרא דליתא מהא דמלקות כלום א"כ ליכא הוכחה דסובר דכולם דרשה גמורה הם באמת קשה מדוע לא הביא גם את הא דברכות אעכצ"ל דגם הספרא סובר דכולה דרשה גמורה הם והא דברכות לא הוי אלא אסמכתא, וכיון שכן ק"ל על רבינו ז"ל בתרתי דכיון דלא הביא מהא דספרא וגמ' הנ"ל אלא ג' דברים והשמיט שלא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה וגם לא תאכלו בשר ועדיין דם במזרק עכצ"ל דסובר דתרווייהו לא הוו אלא אסמכתא וגם רש"י ז"ל בחולין דף קכ"א ע"א ד"ה השוחט כתב בפי' על שלא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהיא אסמכתא [ועי' רש"י פ' קדושים פי"ט פכ"ו שכ' וז"ל לא תאכלו על הדם להרבה פנים נדרש בסנהדרין שלא יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמם ואזהרה לאכול מבהמת חולין קודם שתצא נפשה ועוד הרבה עכ"ל ומדכ' ואזהרה כו' מוכח דסובר שלא לאכול מבהמת חולין קודם שתצא נפשה דרשה גמורה היא וכ"ס המזרחי בדעת רש"י שם וא"כ איכא סתירה ברש"י ממ"ש בחולין דלא הוי אלא אסמכתא וצ"ע] וגם זה מוכח מרבינו דסובר דדרשה דראב"י דגמ' ברכות הנ"ל דרשה גמורה היא מדכ' רבינו ועוד אזהרה שלא יאכל אדם קודם שיתפלל כו' וא"כ קשה על רבינו מהספרא וגמ' הנ"ל בתרתי חדא דמשם מוכח דדרשה דראב"י לא הוי אלא אסמכתא ועוד הלא גם זה מוכח דכל החמשה דברים דרשה גמורה הם כהנ"ל:

וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת סובר כמו שכתבנו אלא בספרא ובגמ' סנהדרין לא סובר כמו שכתבנו אלא סובר דמטעם אחר השמיטו את הא דראב"י דרבינו בחיי ז"ל פ' קדושים כתב וז"ל לא תאכלו על הדם יזהיר הכתוב הזה על מין ממיני הכישוף שהי' נוהג בזמה"ז שהיו שופכים הדם בתוך גומא והיו השדים מתקבצים שם ואוכלים סביבות הגומא והשדים ג"כ עמהם ומתוך שהיו אוכלין ונהנים היו מגידין להם עתידות והיה העניין מורגל אצל המצריים וישראל למדו מהם עד שהיו זונים אחריהם ולכך הוצרך הכתוב לאזהרה זו עכ"ל וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם וגם כתב דזה היא הפשט הפשוט בהקרא כיון דדבר הלמד מעניינו היא ממה דסמך לא תאכלו על הדם אצל מעונן ומנחש וגם בפסיקתא זוטרתא קדושים מצאתי כדבריהם, וא"כ קשה לכאורה על הספרא והגמ' הנ"ל דמדוע לא הביאו גם את זה אעכצ"ל דתני ושייר א"כ גם על הא דראב"י דברכות ג"כ י"ל כן כמובן ועי' במנ"ח שמברר יפה דאיזה מהחמש דרשות הנ"ל דאורייתא ואיזה דרבנן:

פירוש ב

אבל לכאורה ק"ל על רבינו קושיא אחרת כיון דמוכח מהנ"ל דכמה דרשות דאורייתא ילפינן מלא תאכלו על הדם א"כ מדוע נקטו לאזהרה על סורר ומורה דוקא והקושיא זו באמת על כל המוני מצות ז"ל קשה כיון דכולן נקטו לאזהרה את הפסוק זה על סורר ומורה הסה"מ מל"ת קצ"ה החינוך האה"מ מצ' רמ"ח הזוה"ר מל"ת קי"ח אות מ"ח העי"מ מצ' ר"נ המצה"ש ומהר"ש מצ' רמ"ט המעיי"ח דף פ"ד ע"ב אות ס"ג וגם הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם אע"ג דחולק על הרמב"ם ומנה שתי אזהרות מלא תאכלו על הדם עי' בזוהר הרקיע שג"כ הסכים עמו אעפ"כ עדיין קשה עליו כיון דלא מנה את השתי אזהרות רק על סורר ומורה חד על אכילה הראשונה שענשה מלקות ואידך על אכילה שנייה שענשה סקילה ואח"כ מצאתי שגם הנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג עמד על רבינו בזה עי"ש מה שתירץ, אבל לי"נ בס"ד לתרץ בפשיטות כיון דליתא לא בספרא ולא בגמ' הנ"ל מלת אזהרה רק על הא דסורר ומורה ע"כ הוכיחו מזה דלעניין מניין המצות לא הוי אזהרה אלא על סורר ומורה וגם נ"ל דלזה כיוון החינוך במ"ש שכן אמרו בפי' בסנהדרין אזהרה כו' כמובן.

אבל עדיין קשה על רבינו דמדוע כתב דאין לוקין על לאו זה לפי שהיא לאו שבכללות מדוע לא קאמר כיון דהוי לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד אבל גם את זה מיישב המרש"ל ז"ל בביאורו כאן יפה עי"ש וגם עי' בדינא דחיי מ"ש על זה, ודע דהיראים ז"ל סי' נ"ז יליף אזהרה לבן סורר ומורה מלא תלכו בחקות הגוי וזה דלא כספרא והגמ' הנ"ל וצ"ע ועי' לעיל מל"ת נ' מה שכתבנו על היראים זה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל'

ממרים פ"ז ומה שהניח בקושיא הכ"מ שם הל"א על הרמב"ם ברמזיו שכ' בנינו זה זולל וסובא אזהרה לבן סורר ומורה והקשה עליו שאין זה אזהרה אלא סיפור דברים עי' בנר מצוה סי' י' אות קל"ב שהביא תירוץ יפה על זה:

מצוה רכא

פירוש א

לא (**א**) **תוכל לתת עליך איש נכרי כו'**. מרבינו ז"ל נראה דמהפסוק לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא דפ' שופטים פ' י"ז פט"ו ילפינן דאין מעמידין שום שררה ולא דיין על ישראל אלא מישראל דמדכ' רבינו מכאן שאין מעמידין כו' ע"כ מוכח כמו שכתבנו וזה באמת ליתא אלא מרישא דקרא מקרב אחיך תשים עליך מלך יליף הגמ' יבמות דף מ"ה ע"ב וקידושין דף ע"ו ע"ב כל משימות שאתה משים לא יהי' אלא מקרב אחיך פרש"י ז"ל בקידושין שם ד"ה כל וז"ל מרבויא דמשמעות דקרא קא יליף משום תשים מקרב אחיך תשים כל משימות ואפי' סנהדרי קטנה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל הל' מלכים פ"א הל"ד וא"כ לכאורה היכי כתב רבינו מכאן שאין מעמידין כו' אעכצ"ל דכוונתו מכאן כו' כלומר מרישא דקרא זה דהיינו מקרב אחיך כמובן, אבל עדיין ק"ל על רבינו כיון דעיקר אזהרת לאו זה על שימת מלך היא אלא מקרב אחיך וגו' ילפינן דכל שימות נכלל בהן אבל עיקר אזהרתה על שימת מלך כמו שאיתא בספרי ובפסיקתא זוטרתא פ' שופטים וז"ל שום תשים עליך מלך זו מ"ע לא תוכל לתת עליך איש נכרי זו מל"ת עכ"ל וכן נראה מכל המוני מצות ז"ל כיון דלא מייחסו את עיקר אזהרת לאו זה אלא על שימת מלך הסה"מ מל"ת שס"ב החינוך העי"מ האה"ע המצה"ש ומהר"ש מצ' תצ"ח הזוה"ר מל"ת רמ"ה אות צ"ו הפוע"צ מל"ת רצ"ג הכ"ת מל"ת ש"ס הדה"מ שער ב' פע"א המעיי"ח דף קע"ב ע"ב אות י"ח ובפרט ברמזיהם לא מייחסו אלא מלך גרידא וא"כ צריך טעם מדוע מייחס רבינו בחיבורו וברמזיו וגם בקיצור הסמ"ג שלו את אזהרת לאו זה על כל שימות ולא על המלך גרידא, ואפשר דרבינו סובר כיון דלא כתיב גם בהלאו מלת מלך כמו דכתיב בהעשה דהול"ל לא תוכל לתת עליך מלך נכרי כמו דכתיב שום תשים עליך מלך ומדלא כתיב אלא איש נכרי ע"כ מוכח גם מפשטות הקרא דאזהרת לאו זה על כל שימות קאי וע"כ מייחסה על כל שימות וזה היא דכתב רבינו מכאן שאין מעמידין שום שררה כו' כוונתו מדכתיב איש נכרי וממילא ל"ק על רבינו גם הדקדוק ראשון הנ"ל ודו"ק:

פירוש ב

אבל (ב) במלכות תניא בתוספתא כו' והטעם כו' ולכך נתחייבו כו', עי' בדינא דחיי שהאריך לפרש ולכך נתחייבו כו' שכ' רבינו וגם והטעם כו' שכ' רבינו צריך ביאור כיון דדבר פשוט היא דזה היא הטעם של התוספתא וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו דהתוספות ביבמות שם ד"ה כיון סובר דמה דקאמר הגמ' שם כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה זה קאי על מלך ג"כ כיון דמה"ת גם מלך שרי אם אמו מישראל ומה שאיתא בתוספתא דאין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה זה אינו אלא מדרבנן ואח"כ הקשה התו' על זה מהא דאגריפס המלך דתימא היא לומר דמשום איסור דרבנן נתחייבו כלייה עי"ש מה שתירץ חזינן מהתו' דכשהוה אמרינן דטעמא דתוספתא כיון דבמלך מה"ת בעינן שיהא אביו ואמו מישראל אז לא הי' קשה מהא דאגריפס המלך כלום וא"כ י"ל כיון דרבינו באמת סובר בהתוספתא כן ע"כ כתב והטעם כו' כלומר אין הטעם בהתוספתא דמדרבנן אסור אלא הטעם משום שנ' מקרב אחיך כו' היינו מה"ת וע"כ כתב אח"כ ולכך נתחייבו כו' כוונתו כיון דמה"ת אסור ע"כ שפיר נתחייבו כלייה ול"ק מאגריפס המלך כמו שהקשה התו' ודו"ק. עכ"פ זה מוכח בפי' מרבינו דבמלך מה"ת בעינן שיהא אביו ואמו מישראל ודלא כהתו' יבמות וכן באמת סובר התו' סוטה דף מ"א ע"ב ד"ה אותו וא"כ איכא לכאורה סתירה בתוספות וגם המעיי"ח עמד ע"ז אבל לפי הכלל שכ' היד מלאכי בכללי התוספות אות כ' ל"ק מידי עי"ש ותבין, אבל הרמב"ם הלכה הנ"ל סובר כהתו' יבמות וכ"כ הגמי"י שם אות א' שרבינו והרמב"ם נחלקו בזה וא"כ נשארה על רבינו קושיית הכ"מ שם דהיאך מלך רחבעם ולא הית' אמו מישראל אבל לפמ"ש הנב"י מ"ק חו"מ סי' א' באמת ל"ק מידי ועי' בשעה"מ שם ובכנה"ג חו"מ סי' ז' ובנר מצוה סי' י"א אות קנ"ג ובארעא דרבנן סי' פ"ב ובמנ"ח מצ' תצ"ח מה שכתבו בזה:

מצוה רכב

פירוש א

לא (**א**) **ירבה לו נשים כו'**. לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דבפ' שופטים פי"ז פט"ז כתיב לא ירבה לו סוסים ואח"כ בפסוק י"ז ולא ירבה לו נשים וכסף וזהב לא ירבה לו מאד והרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת שס"ג שס"ד שס"ה באמת מנה סדר זה מתחלה אזהרת סוסים ואח"כ אזהרת נשים ואח"כ אזהרת כסף וזהב וכן מנאו ז"ל החינוך העי"מ האה"מ מצ' תצ"ט תק"א תק"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' תצ"ט ת"ק תק"א הפוע"צ מל"ת רצ"ד רכ"ו רצ"ז הדה"מ שער ב' פרק ע"ב ע"ג ע"ד וא"כ מדוע לא מנה גם רבינו כסדר זה וגם הירא‍ים

סי' רצ"א רצ"ב רצ"ג והזוהר הרקיע מל"ת רמ"ו רמ"ז רמ"ח אות צ"ז והמעיי"ח דף קע"ב ע"ב אות כ"א ודף קע"א ע"א אות ל' מנאו ג"כ כרבינו א"כ גם עליהם קשה, אבל נ"ל בס"ד ליישב דהרמב"ם הל' מלכים פ"ג כתב ג"כ מתחלה בהלכה ב' את הדין שלא ירבה לו נשים ובהלכה ג' את הדין שלא ירבה לו סוסים וכ"כ ברמזי מצות דריש הל' מלכים וא"כ לכאורה גם עליו קשה דמדוע שינה מהסדר של תורה אעכצ"ל דבחיבורו כתב כפי הסדר של הש"ס וכיון דבמשנה סנהדרין כ"א ע"א איתא מתחלה הדין שלא ירבה לו נשים ואח"כ במשנה עמוד ב' שם הדין שלא ירבה לו סוסים וכסף וזהב ע"כ נקט גם הרמב"ם כן אבל בסה"מ כתב את זה כפי סדר התורה וזה ל"ק דמדוע לא נקט גם התנא דמתני' כפי סדר התורה די"ל כיון דנפישי דיני דלא ירבה לו סוסים מדיני דלא ירבה לו נשים דגם במשנה דף כ"ב ע"א שם ג"כ איתא כן ע"כ י"ל כמ"ש הגמ' שבועות דף ג' ע"א גבי ידיעות הטומאה איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו והדר תני דנפישין מילייהו, וא"כ גם על היראים י"ל דנקט כסדר הש"ס ועל רבינו והזוה"ר והמעיי"ח י"ל דהלכו בעקבותיו של הרמב"ם בחיבורו ודו"ק, ומ"ש רבינו שמותר לישא עד שמנה עשר נשים בין נשים בין פלגשים כו' כן היא שיטת הרמב"ם שם אבל הראב"ד השיג עליו וסובר די"ח נשים חוץ מהפלגשים ובאמת מהסה"מ נרא"ה דגם הרמב"ם סובר כהראב"ד וכבר עמד הדינא דחיי על סתירה זו וגם הנר מצוה סי' י' אות קס"ו דיבר אריכות בזה:

מצוה רכג

פירוש א

מלך (**א**) **לא ירבה לו סוסים כו'**. המצוה זו נימנית מכולן כהנ"ל מל"ת רכ"ב והפרטי דינים שכ' רבינו כתב גם הרמב"ם הל' מלכים פ"ג הל"ג אלא השמיט מ"ש רבינו שעובר על כל סוס וסוס וכבר דיבר הכ"מ מזה ועל רבינו ק"ל דמדוע השמיט מ"ש הרמב"ם ואם הוסיף לוקה וכ"כ החינוך ואי"ל כיון דמלתא דפשיטא היא וכדרכו בקדש להשמיט מטעם זה בכל הלאוין דזה באמת ליתא כיון דלכאורה גם עליהם קשה דהיאך לוקין הלא אפשר לעבור בלא מעשה כגון שקנו לו אחרים ומוליכין אותו לרוץ לפניו כדרך המלכים שעושין כן ע"י עבדיהם וכיון שהמלך אינו עושה שום מעשה אמאי לוקה וכן באמת הקשה הנר מצוה סי' י' אות קס"ז וצ"ל כמו שתירץ הנ"מ עי"ש א"כ עכ"פ תו לא הוי מלתא דפשיטא ואמאי השמיטו וצ"ע ועי' בדד"ח שכ' דברים עתיקים במל"ת זו:

מצוה רכד

פירוש א

מלך (**א**) **כסף וזהב לא ירבה לו כו'**. גם מצוה זו נימנית מכולן כהנ"ל מל"ת רכ"ב וגם כאן השמיט רבינו מהמלקות שכ' הרמב"ם הל' מלכים פ"ג הל"ד אלא גם החינוך השמיט וכבר הניחו בצ"ע המנ"ח, ומ"ש רבינו מלך אסור לשתות דרך שכרות כו' כ"כ גם הרמב"ם הלכה ה' שם ומ"ש והמלך אסור להיות שטוף בנשים כו' מפרש הדד"ח דאפי' בי"ח נשים שהתיר לו הכתוב אסור להיות שטוף:

מצוה רכה

פירוש א

כל (**א**) **מי שבא לידו אחד מן הז' עממים כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת מ"ח החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקכ"ח הזוה"ר מל"ת רי"ד אות פ"ב הפוע"צ מל"ת שי"ג הכ"ת סי' ס"א הדה"מ שער ב' פמ"ז המעיי"ח דף קע"ה ע"ב אות צ"ז הנר מצוה סי' י"א אות כ"ד, ומ"ש רבינו וכבר נמחה זכרם מתחת השמים כ"כ גם הרמב"ם הל' מלכים פ"ה הל"ד והדינא דחיי מל"ת רכ"ה כתב ע"ז וז"ל ואעפ"כ היא מצוה הנוהגת לדורות ונכנסת למניין המצות כמו שהאריך הרמב"ם ז"ל בסה"מ בזה במ"ע קפ"ז עכ"ל בזה השלים הדד"ח את פירושו על חלק הלאוין ועי' לעיל מל"ת מ"ז ומ"ט כי שם פירשנו בס"ד את המל"ת זו יפה:

מצוה רכו

פירוש א

כשם (**א**) **שנמחה ז' עממים כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת נ"ט ובחיבורו הל' מלכים פ"ה הל"ה הסמ"ק סי' כ"ג החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"ה הזוה"ר מל"ת רצ"ב אות קי"ח הפוע"צ מל"ת שס"ב המעיי"ח דף ר"א ע"א אות פ"א הדה"מ שער ב' פמ"ח, ומ"ש רבינו ז"ל ומשתי מצות אלו כו' כוונתו דבמל"ת רכ"ה ובמל"ת זו יש גם מ"ע ומ"ש כאשר בארנו בספר מ"ע כוונתו על מ"ש במ"ע קט"ז וקי"ז וכ"כ הנר מצוה סי' י"א אות ל"א בכוונת רבינו, ומ"ש רבינו מצוה זו אינה נוהגת אלא לימות מלך המשיח כו' כ"כ גם הגמי"י הל' מלכים פ"ה אות א' בשם רבינו אלא יש להסתפק בדעת רבינו אי כוונתו דהמל"ת זו אינה נוהגת או כוונתו על העשה הן אמת דמפשטות לשונו נראה דכוונתו על הל"ת דאי כוונתו על העשה אמאי לא כתב את זה לקמן במ"ע קט"ו וגם בנר מצוה סי' הנ"ל מצאתי שהוכיח כן אבל ק"ל על זה דכיון דרבינו כתב ברמזיו דהמל"ת זו היא שלא להסיר מלבבינו את מעשה עמלק הרע שעשה לנו א"כ מדוע לא

יהא נוהג בזמה"ז בשלמא הדבר המלך סי' הנ"ל כתב שפיר דהמל"ת זו אינה נוהגת בזמה"ז כיון דכתב דהמל"ת היא שלא נשכח מלמחות את שמם מתחת השמים ואת זה באמת ליכא לקיים בזמה"ז אבל רבינו דל"ס כן אלא כמו שכתבנו באמת קשה ועוד ק"ל דאי באמת סובר רבינו כמ"ש הנ"מ א"כ מדוע השמיט מלת לא תשכח בסוף דבריו כאן הלא זה היא הל"ת שדיבר בה וע"כ דברי רבינו צ"ע, ולדינא באמת אין נפ"מ כיון שכתבו החינוך והמצה"ש בפי' דנוהג בזמה"ז וכן נראה מכל המוני מצות הנ"ל ועי' בש"ע או"ח סי' תקפ"ה, ולענין נשים במל"ת זו המצה"ש כתב שנוהג אבל החינוך כתב שאינו נוהג כיון דזה סניף למלחמה ולימח שמו ונשים לאו בני כיבוש נינהו וכבר עמד המר"ם שיק בהגהותיו על המצה"ש בזה אבל הנ"מ סי' הנ"ל הרבה להשיב על החינוך ממה שפסק הרמב"ם הל' מלכים פ"ז הל"ד דבמלחמת מצוה הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה ומלחמת עמלק מלחמת מצוה היא וגם המנ"ח עמד על החינוך בזה וא"כ עולה יפה פסקו של המצה"ש:

מצוה רכז

פירוש א

צוה (**א**) **הקב"ה שלא ישובו ישראל למצרים כו'**. אזהרה זו נכפלה ג' פעמים בתורה בפ' בשלח פי"ד פי"ג כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם וגו' בפ' שופטים פי"ז פט"ז לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ובפ' תבא פכ"ח פס"ח והשיבך ד' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה וכ"כ המכילתא בשלח פ"ב וז"ל בשלשה מקומות הזהיר המקום לישראל שלא לחזור למצרים שנ' כי כאשר ראיתם וגו' ואומר לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד ואומר בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה בשלשתם חזרו שם ובשלשתם נפלו כו' עכ"ל וכן איתא בירושלמי סוכה פ"ה סוף הלכה א' אבל לענין עיקר אזהרה כל המוני מצות ז"ל נקטו את הפסוק דפ' שופטים כמו שנקט רבינו הסה"מ מל"ת מ"ו היראים סי' ש"ג החינוך העי"מ האה"מ מצ' ת"ק הזוה"ר מל"ת קפ"ו אות ע' הפוע"צ מל"ת רצ"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ג הדה"מ שער ב' פמ"ט המעיי"ח דף קע"ג ע"ב אות ל"א וזה באמת טעמא בעי דמדוע לא נקטו את הפסוק דפ' בשלח שהוא מקודם. ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח בהקדים מדק"ל עוד מסוכה דף נ"א ע"ב דאיתא שם מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל כו' אמר אביי וכולהו קטלינהו אלכסנדרוס מוקדן מ"ט איענשו משום דעברי אהאי קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ואינהו הדור אתו וכתב המרש"א בח"א שם וז"ל לא תוסיפון לשוב בדרך וגו' היינו קרא דפ' שופטים

דההוא קרא משמע צווי רק לא ירבה וגו' ולא ישוב וגו' ולא תוסיפו וגו' אבל קרא דלקמיה בפ' בשלח כי אשר ראיתם וגו' לא תוסיפו לראותם עוד וגו' לא משמע צווי אלא ספור דברים בגרולתן ממצרים מיהו בירושלמי מייתי נמי האי קרא דפ' בשלח שעברו עליו ונראה משום דמההוא קרא דפ' שופטים מוכח אהאי קרא דע' בשלח דהוא נמי צווי דכתיב וד' אמר לכם לא תוסיפון וגו' דהיינו שא"ל במצרים לא תוסיפו לראותם עוד וגו' כו' עכ"ל והא דלא דיבר המרש"א גם יופסוק דפ' תבא י"ל כיון דהגמ' באמת גם על הפסוק זה כיוון כמובן, עכ"פ זה מוכח מהמרש"א בפי' דהגמ' סוכה ל"ס כהירושלמי והמכילתא הנ"ל אלא סובר' דהפסוק דפ' בשלח אינו צווי וא"כ לכאורה ק"ל היכי כתבו הסה"מ והחינוך והזוהר הרקיע סי' הנ"ל כהירושלמי והמכילתא נגד הגמ' דילן אעכצ"ל דהם סברו דהגמ' דילן באמת לא חולקת על הירושלמי והמכילתא ומה שלא נקטה הגמ' גם את הפסוק דפ' בשלח י"ל כיון דלא ידעינן דהפסוק דפ' בשלח הוי ג"כ צווי אלא מחמת הפסוק דפ' שופטים כמ"ש המרש"א אליבא דהירושלמי ע"כ לא נקט הגמ' אלא את עיקר הקרא המורה על הציוי כמובן וא"כ י"ל דמטעם זה גופא נקטו כל המוני מצות הנ"ל ג"כ את הפסוק דפ' שופטים כהגמ' דסוכה ודו"ק:

פירוש ב

ויש (ב) תימא על כמה קהילות השוכנים שם וגם רבינו משה כו', לכאורה יש לדקדק מדוע התחיל רבינו לתרץ את הרמב"ם דוקא וכתב ושמא טעמו כו' מדוע לא כלל בתירץ זה גם את הקהילות והול"ל ושמא טעמם ואי"ל דהפשט ברבינו דמתחלה הקשה על הקהילות אלא כיון דעל הקהילות י"ל דסברו כמ"ש הר' בחיי ז"ל פ' שופטים פי"ז פט"ז דהמל"ת זו אינה צווי לדורות אלא לשעתה עי"ש ותראה דבזה באמת מתרץ הרב"ח את הקהילות וכיון די"ל על הקהילות דסברו כהרב"ח ע"כ הקשה רבינו אח"כ על הרמב"ם דעל הרמב"ם ל"ל דסובר כרב"ח כיון דמנה אה המל"ת זו בין המצות ומצוה שאינה נוהגת לדורות כתב בסה"מ שרש ג' שאין למנות בין התרי"ג מצות וכיון דלא קשה אלא על הרמב"ם ע"כ לא כתב רבינו אח"כ אלא ושמא טעמו כו', דזה באמת אא"ל דאי הוה באמת הפשט ברבינו כך אז הי' צ"ל דמ"ש רבינו אח"כ אמנם מצינו כו' דכוונתו בזה לסתור את טעמו שכ' מתחלה אליבא דהרמב"ם וגם את זה הי' צ"ל דמ"ש רבינו אח"כ ואין טעם להתיר כו' ג"כ לא כתב אלא אליבא דהרמב"ם וממילא הי' מוכח מרבינו דסובר דליכא למימר אליבא דהרמב"ם טעם אחר אלא טעמו של הר"א ממיץ ועל זה הי' קשה לי על רבינו קושי' גדולה דהיאך נקט בקיצור הסמ"ג שלו לחלוטין את תירוצו ושמא טעמו כו' שסתר בחיבורו כאן ועוד הי' ק"ל דהיאך סתר באמנם מצינו כו' את טעמו

כו' שכ' מקודם נהי דרבינו לעצמו ל"ס כר"ע אבל היאך כתב אליבא דהרמב"ם כן הלא הרמב"ם הל' א"ב פי"ב הלכ"ה באמת פסק כר"ע דגם מצרים בילבל סנחרב וא"כ אליבא דהרמב"ם באמת שפיר י"ל כטעמו כו' שכ' וכמו שבאמת נקט רבינו בקיצור הסמ"ג שלו לחלוטין אליבא דהרמב"ם את התירוץ זה, אעכצ"ל הפשט ברבינו דושמא טעמו כו' שייך עוד על הקושיא דמתחלה הקשה על הקהילות ואח"כ הקשה על הרמב"ם וקאמר ושמא טעמו כו' כוונתו דלהרמב"ם לשיטתו י"ל דפסק כר"ע אמנם מצינו כו' כלומר כיון דמוכח מהתוספתא דלא בילבל סנחרב את מצרים לעולם א"כ עדיין נשאר' הקושיא על הקהילות וע"ז כתב אח"כ לתרץ על הקהילות דסברו כר"א ממיץ אבל אליבא דהרמב"ם באמ' סובר רבינו כתירוצו הא' וע"כ כתב שפיר אליבא דהרמב"ם בקיצור הסמ"ג שלו לחלוטין כתירוצו הא' ודו"ק:

אבל גם לפי פשט זה עדיין ק"ל על רבינו חדא היכי כתב על הקהילות ואין טעם להתיר כו' הלא י"ל דהקהילות ג"כ סברו כהרמב"ם דהלכה כר"ע ואז באמת י"ל גם אליבא דהקהילות כמו שתירץ רבינו אליבא דהרמב"ם ועוד מדוע לא נקט רבינו גם בקיצור הסמ"ג שלו את תירוצו של ר"א ממיץ כיון דתירוץ זה מספיק גם על הקהילות אעכצ"ל דבקיצור הסמ"ג שלו סובר דהתירוץ שכ' על הרמב"ם מספיק גם על הקהילו' כיון די"ל דהקהילות ג"כ סברו כהרמב"ם דהלכה כר"ע וזה סותר למה שסובר רבינו בחיבורו כאן כהנ"ל, ועוד ק"ל דהיאך יכלינן למימר דושמא טעמו כו' יהא תירוץ מספיק על הרמב"ם הלא חזינן דאע"ג דהרמב"ם פסק כר"ע אפ"ה פסק בהל' מלכים פ"ה הל"ז דאסור לדור במצרים והביא את הג' אזהרות הנ"ל על זה וא"כ אכתי על הרמב"ם לשיטתו נשאר' הקושיא דהיאך דר במצרים כיון דפסק בפי' שאסור לדור שם והקושיא זו גם על הגמי"י הל' מלכים שם אות ב' ק"ל שהעתיק לגמרי את לשון רבינו אלא תחת ושמא טעמו כתב וז"ל ול"ל שטעמו מפני שבא סנחרב ובלבל את העולם כו' וק"ל עליו בתרתי חדא דהיאך סתר את התירוץ זה במה דכתב ולא פסקינן כר"ע הלא באמת פסק כר"ע כהנ"ל ועוד ק"ל דמדבריו נראה דאי הי' באמת הלכה כר"ע אז שפיר הי' יכלינן לתרץ אליבא דהרמב"ם כמו שרצה לתרץ הלא אפי' כשהי' הלכה כר"ע ג"כ עדיין נשאר' הקושיא על הרמב"ם דהיאך דר במצרים כיון דפסק בפי' בהל' מלכים דאסור לדור שם, ואי קשיא היאך באמת יכול לפסוק הרמב"ם דאסור לדור במצרים כיון דפסק כר"ע דע דכבר הקשה הצדה לדרך את הקושיא זו מובא במרכבת המשנה על המכילתא הנ"ל מחודש א' עי"ש מה שתירץ ולי"נ בס"ד די"ל דהרמב"ם סובר דהתורה קפדה על המקום ולא על המצריים דוקא כמובן ועוד אפי' כשהי' נשאר על הרמב"ם קושיית הבעל צדה לדרך עדיין לא הרווחנו בזה

אליבא דרבינו והגמי"י כלום כיון דכ' הרמב"ם בהל' מלכים בפי' דאסור לדור במצרים אף בזמה"ז סוף דבר דברי רבינו והגמי"י תמוהים לי מאד ולא זכיתי בעוה"ר להבינם וד' יאיר עינינו בתורתו הקדושה, ועי' בריב"א ובמזרחי פ' שופטים פי"ז פט"ז שהעתיקו את לשון רבינו לגמרי ופליאה לי שלא דברו כלום מזה וגם עי' בט"ז עה"ת שם דסובר בכוונת רבינו דמ"ש לתרץ עם הר"א ממיץ כוונתו לתרץ בזה גם אליבא דהרמב"ם אבל גם על זה ק"ל כיון דמקיצור הסמ"ג שלו מוכח בפי' דלא כהט"ז מדלא הביא רבינו שם אלא את תירוצו הא' שכ' אליבא דהרמב"ם כהנ"ל וצ"ע:

פירוש ג

ואין (ג) **טעם להתיר אם לא נפרש כהפי' הר"א ממיץ כו'**. נראה מרבינו דפירושו של הר"א ממיץ הי' לו דוחק ולכאורה מדוע הי' לו דוחק הלא פי' נכון היא מאד כמ"ש המזרחי הנ"ל אבל ראיתי בנר מצוה סי' י"א אות כ"א שהביא בשם שבות יעקב שהקשה על הר"א ממיץ ממקרא מלא האמור בתוכחות פ' תבא והשיבך השם מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף לראותה והלא ישראל לא באו באניות ועם כל זה אומר שצוום שלא יוסיפו עור לראותה הגם שילכו למצרים דרך ים וע"כ תירץ שהנכון שהרמב"ם לא ירד להשתקע אלא לסחורה אבל הנ"מ המליץ בעד ר"א ממי"ץ שמפרש את הקרא זה כמ"ש האבראבנאל שזה שאמר הכתוב בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה בא לתת טעם למה אמר והשיבך השם מצרים באניות לזה השיב בעבור שאמרתי לך לא תוסיף לראות אותו הדרך שהי' ביבשה בעבור זה אני אומר שתשובו שמה באניות' וא"כ י"ל דלרבינו לא הי' ניחא תירוצו של הנ"מ וע"כ מחמת קושיית השבות יעקב הי' לו דוחק פירושו של הר"א ממיץ ומה שצוה הנ"מ שם לעי' בתש' הרמב"ם פאר הדור סי' קמ"ג נ"ל דכוונתו על מ"ש הרמב"ם שם וז"ל אני שוכן במצרים כו' ומדלא כתב אני דר במצרים יש להוכיח כמ"ש השבות יעקב דלא ירד להשתקע שם, ועי' במרש"ל בביאורו כאן שמתרץ את הקהילות ואת הרמב"ם דהקרא לא הזהיר אלא בעת שהיו ישראל בנים של מקום הקב"ה רצה שיהיו לו עבדים ולא עבדים למצרים אבל האידנא בלא"ה אנו בגלות לא קפיד קרא עד שיקבץ אותם מד' כנפות הארץ בב"א וכן תירץ כנה"ג או"ח בהחידושים שכ' שם על הרמב"ם הל' מלכים פ"ה אבל לא זכיתי להבין את תירוצם כיון דלפי דבריהם הי' לו להרמב"ם לכתוב את החילוק זה בהל' מלכים שם ובאמת מהרמב"ם לא נראה שום חילוק בין בזמה"ז לבזמן המקדש:

מצוה רכח

פירוש א

כתוב (**א**) **בעמון ומואב כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת נ"ו ובחיבורו הל' מלכים פ"ו הלכ"ו היראים סי' רצ"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקס"ב הזוה"ר מל"ת רכ"ד אות פ"ז הפוע"צ מל"ת של"ה הדה"מ שער ב' פנ"ג המעיי"ח דף ק"צ ע"א אות צ"ו וכן מה שנראה מרבינו ז"ל דעיקר אזהרה אשעת מלחמה קאי וכ"כ בפי' ברמזיו גם זה סברו כולם כרבינו חוץ מהיראים והזוה"ר דהם לא דברו משעת מלחמה כלום אלא מה שלא דיבר גם רבינו בקיצור הסמ"ג שלו משעת מלחמה אלא כתב כמ"ש היראים זה באמת טעמא בעי וצ"ע, ומ"ש רבינו אמנם אומר הרב ר"א ממיץ כו' כ"כ בסי' הנ"ל ומדהביא רבינו את דבריו נראה דסובר כן וכן מוכח מקיצור הסמ"ג שלו וכ"ס הגמי"י הל' מלכים פ"ו אות א' אבל הכ"מ שם כתב על היראים וז"ל ויש לתמוה ע"ז שאמרו חכז"ל במדרש עכ"ל ול"כ דמאיזה מדרש קשה עליו אבל מצאתי בנר מצוה סי' י"א אות כ"ט שהביא בשם היעיר אוזן דכוונתו להקשות מהמדרש ריש פ' פנחס דז"ל את מוצא במי שבא עליהם במדת רחמים לסוף בא לידי בזיון ומלחמות איזה זה דוד ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון א"ל הקב"ה אתה תעבור על דברי אני כתבתי לא תדרוש שלומם וטובתם ואתה עושה עמם ג"ח אל תהי צדיק הרבה עכ"ל המדר' אבל הנ"מ כתב שיש חילוקי אגדות במדרשים מזה ולבזמה"ז באמת אין לנו שום נפ"מ כיון שכבר אבד שמם במה שבלבל סנחרב את כל העולם כולו כמ"ש רבינו לעיל מל"ת קט"ז וכמו שכתבנו מזה לעיל מל"ת קי"ג:

מצוה רכט

פירוש א

כי (**א**) **תצור על עיר כו'**. מפשטות לשון הקרא פ' שופטים פ"כ פי"ט נראה דאזהרת מל"ת זו אינה אלא במצור מדכתיב כי תצור לא תשחית וכ"כ רבינו ז"ל בפי' ברמזיו שלא להשחית אילני מאכל במצור וא"כ צ"ל דמ"ש רבינו בחיבורו כאן מכאן שאסור לכרות ולהשחית כל אילני מאכל כו' כוונתו שאסור מדרבנן וכן יש להוכיח מהראי' שהביא רבינו מב"ק דף צ"א ע"א מדקאמר הגמ' דקלא דטעין קבא אסור למקצייה ומדלא קאמר הגמ' אלא אסור נראה כמו שכתבנו נמצא דלרבינו השחתת אילני מאכל שלא במצור והשחתת שאר כל דברים דיניהם שוה דשניהם אינם אסורים אלא מדרבנן וע"כ לא נקט רבינו בשניהם אלא אסור, וא"כ צ"ל דרבינו חולק על הרמב"ם ז"ל דבהל' מלכים פ"ו הל"ח כתב וז"ל אין קוצצין אילני מאכל כו' ולא במצור בלבד אלא בכ"מ כל הקוצץ אילן

מאכל דרך השחתה לוקה כו' ובהלכה י' כתב וז"ל ולא אילנות בלבד אלא המשבר כלים וקורע בגדים והורס בניין וסותם מעין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר בלא תשחית ואינו לוקה אלא מ"מ מדבריהם עכ"ל נראה דסובר דעל השחתת אילנות מוזהר אפי' שלא במצור ולוקה והשחתת שאר דברים אינם אסורים רק מדרבנן וכ"כ בפי' בסה"מ מל"ת נ"ז אלא הסה"מ כתב דגם על השחתת שאר דברים מוזהר מה"ת ולוקה וזה באמת סתירה ממ"ש בחיבורו וצ"ל דבחיבורו חזר כדרכו וגם במגלת ספר ראיתי שהרגיש בזה אלא הוא כתב דולוקה שכ' בסה"מ לא קאי אשאר דברים אלא על עיקר הלאו דלא תשחית את עצה ובאמת דבריו תמוהים לי מאד דמלבד שדוחק לומר דמלת לוקה לא קאי אדסמוך ליה ק"ל ממ"ש הסה"מ וז"ל וכן כל הפסד נכנס תחת לאו זה כגון מי שישרוף בגד לריק או ישבור כלי ג"כ עובר משום לא תשחית ולוקה כו' ומדכ' נכנס תחת לאו זה וגם מדכ' ג"כ עובר כו' מוכח בפי' דסובר דמה"ת הוא הן אמת דמרמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מנ"ת נ"ז מוכח דסובר כמ"ש המג"ס מדל"כ שם על כל שיש בו השחתה רק מלת אסור אבל מהסה"מ מוכח בפי' דלא כוותיה אעכצ"ל כמו שכתבנו דחזר בחיבורו וגם ברמזיו ממ"ש בסה"מ' אבל זה עכ"פ מוכח בפי' מחיבורו וגם מהסה"מ דעל השחתת אילנות אפי' שלא במצור מוזהר מה"ת וכן באמת סברו כל המוני מצות ז"ל היראים סי' רצ"ז הסמ"ק סי' קע"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקכ"ט הזוה"ר מל"ת רל"ג אות צ' הפוע"צ מל"ת שי"ד הדה"מ שער ב' דנ"ד הכ"ת סי' ס' המעיי"ח דף קע"ט ע"א אות ק' נמצא לפי"ז יש פלוגתא בפירושא דמל"ת זו דלרבינו לא קאי אזהרתה אלא במצור דוקא ולהרמב"ם ודכוותיה קאי אפי' שלא במצור, אבל ראיתי בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג שכ' דרבינו ג"כ סובר כהרמב"ם ול"כ דמהיכא למד את זה ואפשר דלמד ממה דכ' רבינו מכאן שאסור לכרות ולהשחית כל אילני מאכל ולא במצור בלבד כו' ולקמן כתב רבינו ומכאן למדני איסור השחתה בכל דבר כו' ומדלא כתב גם לעיל מכאן למדנו הוכיח מזה דכיון דלעיל סובר שהוא דאורייתא ע"כ כתב מכאן שאסור כוונתו מה"ת אבל לקמן דאינו אסור אלא מדרבנן עכ"כ מכאן למדנו כו' כוונתו דרבנן למדו מכאן דאסור, אלא אפי' כשנדחק עצמינו למידק מרבינו בחיבורו כאן כן אבל מה יענה על מ"ש רבינו ברמזיו שמוכח משם בפי' דסובר כמו שכתבנו. ועי' ביראים שכ' דכל המשחית עובר בב' לאוין משום לא תשחית ומושום ולא תכרות והרמב"ם בסה"מ כתב דלא תכרות הוי אזהרה ואפשר דמשום כוונה זו הביא רבינו את כל הפסוק אבל הזוהר הרקיע כתב דנכפלה אזהרה זו ועי' בנר מצוה סי' י' אות קמ"ו שמפ' היטב את דבריו, ועל הקושיא שהקשו המפרשים על הרמב"ם דמפסוק זה מוכח דספיקא דאורייתא מה"ת

לחומרא מדכתיב אשר תדע כי לא עץ מאכל אותו תשחית דלהרמב"ם דס"ד מה"ת לקולא אפי' אם מסופק ג"כ שרי לקצוץ עי' במעיי"ח ומהר"ם שיק סי' הנ"ל מ"ש ע"ז ולי"נ בס"ד די"ל דאיירי כשנתערב אילן אחד בין הרבה אילנות שהם עצי מאכל ורק על אילן זה יש ספק וכיון דאיכא רוב וגם קורבה באמת מחמת ספק לא הי' שרי כיון דבכה"ג ל"ס הרמב"ם דס"ד לקולא ע"כ כתיב אשר תדע כמובן, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל ולהלכה עי' ט"ז יו"ד סי' קט"ז ס"ק ו' ומה שתמה הט"ז דמדוע לא הביא הטור מדין קציצות אילנות וכתב דרק רבינו הביא איני יודע דמדוע כתב כן הלא גם הרמב"ם הלכה הנ"ל כתב הרבה מדין זה ואח"כ מצאתי בחידושי הגרשוני יו"ד ווילנא שכבר עמד על הט"ז בזה אבל מ"ש הגרשוני שבטור חו"מ סי' שפ"ג הביא מזה לא מצאתי שם:

מצוה רל

פירוש א

בפ' (**א**) **תצא כי יקח איש אשה חדשה כו' מכאן שנינו כו'**. עי' במשנה סוטה דף מ"ג ע"א ובברייתא שם דף מ"ד ע"א ותראה דהברייתא ג"כ לא ממעט' אלא הני דאיתא במשנה שם דחוזרין מעורכי המלחמה כגון הבונה בית ולא חנכו אבל הני ד' דאיתא במשנה שאין זזין ממקומן גם הברייתא מודה דפטורין מן הכל כמו שאיתא במשנה שם וכ"כ רבינו להלכה וכ"פ הרמב"ם הל' מלכים פ"ז הל"י וא"כ צריך להבין מדוע מרמז רבינו ברמזיו כאן את המל"ת זו על החתן דוקא וכן מרמז הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת שי"א הלא גם על מי שנטע כרם וחללו או שבנה בית וחנכו והכונס את יבמתו ג"כ קאי אזהרת מל"ת זו וא"כ מדוע לא מרמזי את המל"ת זו על כל הני ד' דברים שנשנו במשנה שם, וי"ל כיון דמפשטות הקרא לא ילפינן אלא אזהרת חתן ואידך ג' הנ"ל ילפינן מדרשא כמו שאיתא במשנה שם עי"כ לא מייחסו את המל"ת זו על אלא חתן כמובן:

פירוש ב

ושני (**ב**) **לאוין אלו כו'**. ונ"ל בס"ד דכוונת רבינו בזה לתרץ דאע"ג דאיתא בברייתא הנ"ל לעבור עליו בשני לאוין אפ"ה לא מנה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר רק לאזהרה אחת כיון דעניין אחד הוא וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ה שי"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקפ"א הזוה"ר מל"ת רס"ח אות ק"ז הפוע"צ מל"ת שמ"ח המעיי"ח דף קצ"ד ע"ב אות א' אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג על הרמב"ם ומנאם לשתי אזהרות ועי' במגא"ס ולב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם והמעיי"ח סי' הנ"ל כתב דהרמב"ן לעצמו ג"כ מודה להרמב"ם ולא השיג בהשגותיו שם אלא להצדיק את מניין של הבה"ג ומטעם זה לא מצינו בסוף השגותיו שם כשבא

להשלים מניין האזהרות שסילק הוא מחשבונו של הרמב"ם שהעלה לאו זה במניין וכבר קדמו בראי' זו הזוהר הרקיע סי' הנ"ל.
ודע דהרמב"ם בסה"מ שם כתב וז"ל ודע כי החתן עצמו מוזהר מלצאת מביתו בסחורה כל שנתו ובחיבורו שם כתב דפטור מצורכי הגדוד וצורכי העיר וכ"כ רבינו ברמזיו דפטור מכל צורכי הרבים וא"כ נוהג הדין של המל"ת זו גם בזמה"ז וכן כתב החיד"א בהגהותיו על העיר מקלט סי' הנ"ל וז"ל והטוש"ע השמיטו דין זה ונוהג גם בזמה"ז וגם בספרו נחל קדומים פ' תצא אות ז' דיבר אריכות מזה ומה שהביא שם בשם הרדב"ז היא בחלק א' סי' רל"ח והעלה הרדב"ז שם לדינא דדוקא לצאת לצורך רבים אסור אבל לצורך עצמו להרויח לשמח את אשתו באמת שרי ועי' בנר מצוה סי' י"א אות ק"ל שהביא ראי' להרדב"ז:

מצוה רלא

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ' שופטים אתם קרבים היום למלחמה כו'**. במל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת נ"ח מנה לא תערצו מפניהם למל"ת כמו שמנה רבינו ז"ל וכן מנאו החינוך המצה"ש ומור"ש מצוה תקכ"ה העי"מ האה"מ מצ' תקכ"ו הזוה"ר מל"ת שי"ז אות קכ"ז הפוע"צ מל"ת שי"ב המעיי"ח דף קע"ח ע"א אות צ"ג אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג דפסוק זה אינו אזהרה אלא הבטחה והכניס תחתיו בסוף סה"מ שם מצוה י' ולא ימס לבב אחיו לאזהרה שהירא ורך לבב לא יבאו למלחמה והמגא"ס שם כתב שהרמב"ם סובר דלא ימס אינו אלא שלילה אבל מהיראים סי' רצ"ה נראה דסובר כהרמב"ן וגם הראב"ד השיג על הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע ועי' בנר מצוה סי' י"א אות ל' ובמעיי"ח סי' הנ"ל שהאריכו בזה, ומ"ש רבינו ד' לאוין הללו כו' כל זה איתא בסוטה דף מ"ב וגם רש"י פ' שופטים פ"כ פ"ג כתב ממש כרבינו ועי' רמב"ם הל' מלכים פ"ז הלט"ו:

מצוה רלג

פירוש א

יפת (**א**) **תואר כו'**. המל"ת רל"ב היא שלא למכור אשת יפת תואר לשפחה והמל"ת רל"ג היא שלא יתעמר בה כ"כ רבינו ז"ל ברמזיו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רס"ג רס"ד היראים סי' ש"א ש"ב החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ג תקל"ד הזוה"ר מל"ת רנ"ד אות ק"ב הפוע"צ מל"ת שט"ז שי"ז המעיי"ח דף ק"פ ע"ב אות קכ"א. ודע דהרמב"ם הל' מלכים פ"ח הל"ו כתב ואם מכרה אינה מכורה ומחזיר הדמים וא"כ צריך

טעם דמדוע השמיט רבינו את זה הלא דרכו להלוך בעקבותיו כמ"ש היד מלאכי בכללי הסמ"ג, ונ"ל בס"ד דכפמ"ש המעיי"ח סי' הנ"ל להוכיח ממ"ש הרמב"ם ואם מכרה אינה מכורה ומחזיר הדמים דפסק כרבא תמורה דף ד' ע"ב דכל מילתא דא"ר לא תעבוד אי עביד לא מהני ודלא כמ"ש הלח"מ הל' בכורות פ"ו הל"א דפסק כאביי דאי עביד מהני [ועי' בלח"מ הל' מלוה פ"ג הל"א דשם כתב להיפוך דפסק כרבא] א"כ י"ל דרבינו באמת פסק כאביי וע"כ השמיט דאם מכרה כו' שכ' הרמב"ם, אבל לפמ"ש המהר"ש סי' הנ"ל לסתור את הוכחה של המעיי"ח דאין משם ראי' דפסק כרבא כיון דגם אביי מודה כיון דמוכר דבר שאינו שלו ובכה"ג לכ"ע אין המכירה מכירה ממילא לפי"ז ל"ל כמו שכתבנו וא"כ באמת צ"ע דמדוע השמיט רבינו את הנ"ל. ולענין מלקות נראה מרבינו דעל לאו דלא תתעמר לוקה ועל לאו דמכירה אינו לוקה אבל הרמב"ם ל"כ בשניהם ממלקות וי"ל דסמך על מה דלא חשיב במנין הלאוין פי"ט מהל' סנהדרין את הב' לאוין הללו ועל הלאו דמכירה י"ל עוד דסמך גם על הל' בכורות פ"ו הל"ה דנראה משם בפי' דאינו לוקה וכן הוכיחו מהא דמניין הלוקין הנר מצוה סי' י"א אות פ"ט והמעיי"ח והמנ"ח סי' הנ"ל אלא על לאו דמכירה כתב המנ"ח טעם לשבח דמדוע סובר דאינו לוקה אבל על לאו דלא תתעמר הניח בצ"ע אבל המעיי"ח כתב טעם על שניהם על לאו דמכירה כתב לפי שאפשר בלא מעשה ועל לאו דלא תתעמר כתב משום דאיתא בתשלומין ודפח"ח וגם המהר"ש סי' הנ"ל כתב טעם לשבח ע"ש, ועל מ"ש הרמב"ם בסה"מ דלוקה על לאו דמכירה כבר עמד המל"מ הל' בכורות שם שזה סתירה ממ"ש בחיבורו אבל המעיי"ח כתב שט"ס בסה"מ וצ"ל אינו לוקה וכ"כ הנ"מ בשם המרכבת, ומ"ש רבינו לא תתעמר בה לא תשמש בה כן איתא בספרי פ' תצא ומה שהביא על זה את פירושו של רש"י בשם הר' משה הדרשן וכן הביא הגמי"י הל' מלכים פ"ח אות ג' י"ל כדי שלא נאמר דגזה"כ היא דלא תשמש בה אפי' מלאכות שהנשים עושין לבעליהן ע"כ הביאו את הא דר"מ דלא תתעמר אזהרה על עבודות דרך עבדות אבל אותן מלאכות שהנשים עושין לבעליהן באמת שרי כמ"ש האלה המצות והפוע"צ סי' הנ"ל:

מצוה רלה

פירוש א

אמור (א) **אל הכהנים כו'**. השני לאוין שמנה רבינו ז"ל כאן גבי כהן הדיוט אינם שוים לגמרי בלימודם דהלאו דלא יטמא למתים איתא גבי כהן הדיוט בפי' בפ' אמור פכ"א פ"א לנפש לא יטמא בעמיו אבל הלאו דלא יטמא באהל המת ליתא בפירוש גבי כהן הדיוט אלא בפסוק י"א שם כתיב גבי כ"ג ועל כל נפשות מת לא יבא לאביו ולאמו לא

יטמא והאי לא יבא אזהרה על אהל המת כמ"ש רש"י ז"ל שם וכמו שמפרש המזרחי ז"ל שם דאין לשון ביאה שייך אלא במקום שיש בו תוך כמו אהל או בית או מערה וכיוצא בהם ולא יטמא דכתיב גבי כ"ג אזהרה שלא יטמא למתים נמצא דגבי כ"ג איתא בפי' השני אזהרות דלא יטמא למת ולא יטמא באהל המת וגבי כהן הדיוט ליתא בפי' אלא אזהרה שלא יטמא למת אלא בספרא שם פרק א' פרשתא ב' למד כהן הדיוט בגז"ש דלא יטמא לא יטמא מכ"ג דמה לא יטמא האמור בכ"ג חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא אף לא יטמא האמור בכהן הדיוט חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא ומחמת לימוד זה מנה רבינו את הני שתי אזהרות גבי כהן הדיוט כמ"ש בחיבורו כאן וגם ברמזיו, אבל להרמב"ם ז"ל אית שיטה אחרת שלא מנה בסה"מ מל"ת קס"ו גבי כהן הדיוט אלא חד אזהרה שלא יטמא למת אבל בכ"ג מנה במל"ת קס"ז קס"ח שתי אזהרות שלא יכנס לאהל המת ושלא יטמא למת והטעם דמדוע לא מנה בכהן הדיוט שלא יטמא באהל המת למל"ת בפ"ע כתב במל"ת קס"ח דכמו שהשריש בשורש ב' שם דדבר הנלמד בגז"ש או באחת מי"ג מדות אף שלעניין הדין הוא כאיסור תורה לכל דבר אבל אין למנותו במניין המצות וא"כ צ"ל דרבינו חולק על שרש זה ובאמת רבינו יחיד בזה כיון דכל השאר מוני מצות ז"ל מנאו כהרמב"ם היראים סי' שי"א הסמ"ק סי' צ' החינוך האה"מ מצ' רס"ג הזוה"ר מל"ת רס"ז אות ק"ו [ובמל"ת רע"ב אות ק"י כתב הזוה"ר שלא ראה מי שחולק על הרמב"ם בזה שלא למנות לאו דלא יבא בכהן הדיוט למל"ת פרטי ובאמת פליאה לי ע"ז הלא רבינו חולק בפי' עליו וצ"ע] הפוע"צ מל"ת קנ"ט העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"ד הדה"מ שער ב' פרק קע"ו המעיי"ח דף צ' ע"א אות קכ"ו הנר מצוה סי' י' אות קמ"ט ועי' בפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ד ע"ב שהקשה על רבינו דלפי שיטתו אמאי לא מנה גבי יובל שלא יזרע ושלא יזמור ג"כ לשתי אזהרות וזה באמת קושיא גדולה וצ"ע:

פירוש ב

ביבמות (**ב**) **פוסק ר' יעקב שאין הלכה כרשב"י כו'**. כל מ"ש רבינו בשם ר"ת עד ובסדר אליהו כתב את זה התו' שם דף ס"א ע"א ד"ה ממגע בשם ר"י ובב"מ דף קי"ד ע"א כתב התו' ד"ה מהו את כל זה בשם ר"ת ומרבינו נראה דפסק כר"ת דקברי עכו"ם מטמאין באהל מדלא הביא שום חולק על זה אבל הרמב"ם הל' טומאת מת פ"א הלי"ג כתב וז"ל ואין העכו"ם מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא והרי הוא אומר במלחמת מדין כל נוגע בחלל ולא הזכיר שם אהל כו' עכ"ל וכ"כ בהל' אבל פ"ג הל"ג ועי' בהגמי"י שם אות ב' שהביא כמה פוסקים דסברו כהרמב"ם ובסוף הביא את שיטת ר"ת ולכאורה מדוע לא הזכיר דגם רבינו סובר כר"ת כדרכו בכ"מ להזכיר את שיטת רבינו ואפשר כיון דרבינו

לא כתב בפי' את דעתו בזה אלא הביא את שיטת ר"ת ע"כ לא הביא גם הוא אלא את שיטת ר"ת, ועל מ"ש הרמב"ם הנ"ל ודבר זה קבלה היא נ"ל בס"ד דכיוון בזה על דרשא דרשב"י ביבמות שם וגם בהקדמתו על סדר טהרות כתב ואין חילוק בין מת עכו"ם למת ישראל זולת בטומאת אהל ושם הביא בפי' את דרשא דרשב"י אתם קרויים אדם ולא עכו"ם ע"ש, ומה שהביא בהל' טומאת מת עוד ראי' ממלחמת מדין ע"ז לכאורה ק"ל דמדוע לא סגי ליה בדרשא דרשב"י דהיינו במד"כ ודבר זה קבלה היא ועוד אמאי לא הביא גם רשב"י את הראי' זו ותו ק"ל הלא אין דרכו של הרמב"ם לבדות ראי' מעצמו מה דליתא בתלמוד ועי' במנ"ח מצ' רס"ג שג"כ עמד עליו. וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הרמב"ם דביבמות שם הקשה הגמ' על רשב"י מהפסוק כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו ומשני דלמא איקטול חד מישראל והקשה הגמ' ורבנן ומשני לא נפקד ממנו איש והקשה הגמ' ור"ש ומשני לא נפקד ממנו איש לעבירה ואח"כ קאמר רבינא את תירוצו נהי דמיעטינהו קרא מאטמויי באהל כו' ע"ש, וא"כ י"ל דבשלמא רשב"י לא יכול להביא ראי' דעכו"ם אינם מטמאין באהל ממלחמת מדין מדכתיב כל נוגע בחלל ולא הזכיר אהל כמו שהביא הרמב"ם כיון דרשב"י סובר דלא נפקד ממנו איש פירושו לעבירה וחייש דלמא איקטול חד מישראל וא"כ ליכא ראי' ממלחמת מדין כיון דגם מת ישראל הי' שם ואפ"ה לא כתיב אלא חלל ע"כ לא הביא ראי' משם אבל רבינא אע"פ דסובר כרשב"י דעכו"ם אינם מטמאין באהל אבל בדרשא דלא נפקד ממנו איש באמת סובר כרבנן וא"כ לא חייש דלמא איקטול חד מישראל כיון דלא נפקד ממנו איש כתיב ולא קשה עליו מקרא כל הורג נפש כיון דאיהו סובר דמטומאת מגע ומשא לא מיעטינהו ע"כ שפיר יש ראי' לרבינא ממלחמת מדין וא"כ יש לרבינא שני ראיות הראי' של רשב"י וגם הראי' ממלחמת מדין שכ' הרמב"ם כיון דבתר דמשני רבינא דעכו"ם מטמא במגע ובמשא ולא קשה עליו מקרא דכל הורג נפש באמת ממילא נשמע מקרא זה מדכתיב בחלל ולא כתיב באהל דעכו"ם אינם מטמאין באהל וכיון דהרמב"ם פסק כרבינא דבתראה הוא דעכו"ם מטמאין במגע ובמשא ע"כ הביא שפיר את השני ראיות של רבינא ועי' בגמ' היטב ודו"ק, ולענין הלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' שע"ב דפסקו דנכון לכהנים להחמיר מלילך על קברי עכו"ם והב"ח שם כתב שכן מסקנת האחרונים:

מצוה רלז

פירוש א

כהן (א) **גדול אינו מטמא לקרובים כו'**. כבר כתבנו במל"ת הקודמת את הדרשא דספרא על זה אבל לכאורה יש לדקדק מדוע נקט רבינו ז"ל את המל"ת דלא יטמא תחלה ואח"כ

לא יבא הלא בפ' אמור פכ"א פי"ד כתיב לא יבא תחלה והרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת קס"ז קס"ח באמת נקט לא יבא תחלה וכן נקטו ז"ל החינוך האה"מ מצ' ר"ע רע"א הזוה"ר מל"ת רע"ב אות ק"י הפוע"צ מל"ת קס"ד קס"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רע"א רע"ב הדה"מ שער ב' פרק קע"ט ק"פ, אבל אח"כ ראיתי דהרמב"ם הל' אבל פ"ג הל"ו נקט ג"כ לא יטמא תחלה ואח"כ לא יבא וצ"ל כיון דבנזיר דף מ"ב ע"ב קאמר רבה להזהירו על הטומאה להזהירו על הביאה וכיון דהרמב"ם עשה את חיבורו כפי סדר הש"ס ע"כ נקט בחיבורו ג"כ כן אבל בסה"מ נקט כסדר התורה וכיון דרבינו הלך בעקבותיו של הרמב"ם בחיבורו כהנ"ל מל"ת רכ"ב ע"כ נקט לא יטמא תחלה ועל המעיי"ח דף צ"ג ע"ב אות קמ"ד צ"ל שהלך בעקבותיו של רבינו, ומ"ש רבינו אפי' קרא שם בדרך כו' עי' במהרש"ל ז"ל בביאורו כאן מ"ש ע"ז ותראה דכוונתו דהר"ן מפרש כרבינו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל וביראים סי' שמ"ז ובמנ"ח סי' הנ"ל:

מצוה רלח

פירוש א

כתוב (א) **בדברות הראשונות והאחרונות לא תשא כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ס"ב היראים סי' שי"ג הסמ"ק סי' קכ"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ל' הזוהר מל"ת ט' אות י' הדה"מ שער ג' פ"א המעיי"ח דף ט"ז ע"א אות ל"ד הנר מצוה סי' י' אות קל"ו והד' חילוקים שכ' רבינו ז"ל כתב גם הרמב"ם ז"ל הל' שבועות פ"א עי' כ"מ שם, ומ"ש רבינו והורה גאון שבכלל זה הנשבע שלא יכנס בתקנות הקהל כו' כ"כ גם הגמי"י הל' שבועות שם אות ב', ומ"ש רבינו אבל ב"ד מלקין אותו כו' כתב מו"ה יוסף מקרעמניץ ז"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל אבל שמעתי לאו דוקא שמלקין אותו אלא אפי' בלא מלקות מותר שנשבע לבטל את המצוה עכ"ל וכ"כ המרש"ל ז"ל בביאורו כאן, ועי' רמב"ם פי"ב הלכה א' שם שכ' דחמור עון שבועת שוא מכל עונות שאף שקבל עונש מלקות עדיין אינו מנוקה מעון ולענין הלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' רל"ו והטעם דמדוע חמור כ"כ כתב העיר מקלט סי' הנ"ל בשם המדרש כי יש אבן על התהום שחקוק בו שם אחד והנשבע לשקר גורם שיקום אותו אבן מעל פי התהום ויעלה וישטוף העולם:

מצוה רלט

פירוש א

ולא (א) **תשבעו בשמי לשקר כו'**. כן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ס"א היראים סי' שי"ד הסמ"ק סי' קכ"ח החינוך האה"מ מצ' רכ"ז הזוה"ר מל"ת ס' אות כ"ה הפוע"צ מל"ת קל"א העי"מ מצ' רכ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' רכ"ח הדה"מ שער ג' פ"ב המעיי"ח דף

ע"ח ע"ב אות ט' הנר מצוה סי' י' אות קל"ט, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שבועות פ"א עד פ"ו ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רל"ו:

מצוה רמא

פירוש א

לא (**א**) **תכחשו ולא תשקרו כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רמ"ח רמ"ט היראים סי' רס"א החינוך האה"מ מצ' רכ"ה רכ"ו הזוה"ר מל"ת קצ"ה אות ע"ג ומל"ת רס"ד אות קי"ט הפוע"צ מל"ת קכ"ט ק"ל העי"מ מצ' רכ"ז רכ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' רכ"ו רכ"ז הדה"מ שער ג' פ"ג ד' המעיי"ח דף ע"ח ע"ב אות ט' וגם הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ז ע"א כתב דברים הנצרכים מאד במל"ת הללו ועי' בנר מצוה סי' י"א אות ע"ד ובמנ"ח ומהר"ש סי' הנ"ל מ"ש על הפ"ד זה, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' שבועות פ"א ולהלכה עי' טוש"ע חו"מ סי' רצ"ד ש"ס שע"ו שס"ז:

מצוה רמב

פירוש א

איש (**א**) **כי ידור נדר כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קנ"ז היראים סי' שי"ד הסמ"ק סי' פ"א החינוך האה"מ מצ' ת"ז הזוה"ר מל"ת שי"ד אות קכ"ה הפוע"צ מל"ת רל"ח העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ח הדה"מ שער ג' פ"ה המעיי"ח דף קל"ט ע"ב אות קט"ז, והפרטי דינים שנ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' נדרים ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' ר"ג. ומ"ש רבינו ז"ל לפיכך אם אמר פרי זה אסור עלי אפי' ענב אחד ואפי' פרי קטן ממנו ואכלו לוקה מה"ת כו' גם הרמב"ם בחיבורו שם פ"א הל"ה ובסה"מ סי' הנ"ל כתב דלוקה על לאו זה אבל החינוך סי' הנ"ל כתב דאינו לוקה לפי שאין בו מעשה דמה שאמרו ר"ל דהנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם לוקה אע"פ שאין בו מעשה זהו הנשבע אבל משום לאו דלא יחל אינו לוקה וכ"כ העיר מקלט סי' הנ"ל ועי' במל"מ בהגהותיו על החינוך שם מה שהניחו בתימא אבל הנר מצוה סי' י' אות קל"ז מתרצו עי"ש ותראה שתירוצו דוחק מאד כיון דמלשון החינוך מוכח דסובר דאין לוקין כלל על לאו דלא יחל וגם הראי' שהביא הנ"מ ממ"ש החינוך מצ' שע"ב שע"ו אינה ראי' כיון דשם דיבר החינוך מנזיר ולא מנדר עי"ש ותראה שכן היא, אבל איני יודע דמדוע לא נאמר דהחינוך כיוון למ"ש במצוה שמ"ד דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אע"פ שעשה בו מעשה לאו שאב"מ נקרא ואין לוקין עליו וכיון דגם בנדר משכחת שיהא עובר מבלי מעשה כגון כשנדר שיאכל ולא אכל ע"כ סובר דגם כשנדר שלא יאכל ואכל ג"כ לאו שאב"מ נקרא ואין לוקין עליו וא"כ מה הקשה עליו המל"מ אבל לפמ"ש השעה"מ הל' חו"מ פ"א הל"ג

בכוונת החינוך בהאי כללא דמצוה שמ"ד באמת ליכא למימר כמו שכתבנו כיון דגם גבי נדר כשנדר שלא יאכל ג"כ עכשיו לא משכחת שיהא עובר על לאו דלא יחל אלא דוקא במעשה וא"כ אינו דומה למ"ש החינוך במצוה שמ"ד וע"כ הקשה עליו המל"מ שפיר וא"כ צ"ל דהמל"מ ג"כ סובר בכוונת החינוך כהשעה"מ עי' בשעה"מ היטב ותבין וע"כ הניחו גם המנ"ח מצ' ת"ז שפיר בתימא אבל עי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל שמיישבו היטב:

פירוש ב

ומ"ש רבינו בסוף המל"ת זו תניא ר' נתן אומר כל הנודר כאלו בנה במה כו' כן איתא בנדרים דף כ"ב ע"א ורש"י והר"ן ז"ל פליגי בפירושא דבנה במה רש"י מפרש כאלו בנה במה לע"ז והר"ן מפרש כאלו בנה במה בשעת איסור הבמות וכ"כ הרא"ש ז"ל שם והב"י ז"ל יו"ד סי' ר"ג כתב דמירושלמי נדרים פרק ט' הלכה א' מוכח כרש"י דמדהקשה הירושלמי עלה דהא דר' נתן ע"ז בסקילה והנודר בל"ת ואת אמרת כן לית לך אלא כדאמר ר' ינאי כל השומע ליצרו כאלו עובד ע"ז אבל הר"ן הביא ג"כ ראי' לפירושו מירושלמי אחר עי"ש ורבינו ז"ל לא כתב שום פירוש על הא דר' נתן אלא הביא את דבריו כצורתן אבל מדהביא רבינו אח"כ את הירושלמי לא דייק מה שאסרה עליך תורה כו' שהביא הר"ן מירושלמי זה ראי' לפירושו ע"כ מוכח דרבינו ג"כ סובר כהר"ן. אבל לכאורה צריך להבין מה נפ"מ בין פירושם אי דומה לע"ז או לבונה במה בשעת איסור הבמות ונ"ל בס"ד דבסנהדרין דף צ"ד ע"א איתא א"ר אבהו א"ר יוחנן בכל אם יאמר לך עבור על ד"ת שמע לו חוץ מע"ז כו' וכ"פ הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט הל"ג וז"ל בכל אם יאמר לך הנביא עבור על ד"ת כאליהו בהר הכרמל שמע לו חוץ מע"ז וא"כ י"ל דאם יאמר הנביא שידור לרש"י דכל הנודר כאלו בנה במה לע"ז אין שומעין לו אבל להר"ן דהוי כאלו בנה במה בשעת איסור הבמות שומעין לו כמו לאליהו בהר הכרמל, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה ליתא כיון דמהירושלמי הס"ל נראה דמשו"ה הוי כל הנודר כאלו בונה במה לע"ז דכל השומע ליצרו כאלו עובד ע"ז וא"כ י"ל דהיכא דנביא אומר לו שידור ולא מחמת ששומע ליצרו הוא נודר אז באמת לא הוי כעובד ע"ז וצריך לשמוע אליו אפי' לפרש"י ועוד אפי' נאמר דרש"י סובר דהגמ' דילן סובר כהה"א של הירושלמי הנ"ל דמחמת נדר עצמו הוי כעובד ע"ז ועל קושיית הירושלמי הנ"ל דעובד ע"ז בסקילה נאמר דסובר הגמ' דילן דר' נתן לא לגמרי גם לעונש של עובד ע"ז מדמה אלא סובר דהוי כאבוזרי דע"ז וכמו שמדמה הגמ' הרבה דברים כן לעובד ע"ז כל הכועס כאלו עובד ע"ז וכדומה וגם קצת ראי' יש דרש"י סובר כן מדלא דיבר רש"י מהא דר' ינאי דירושלמי הנ"ל כלים וא"כ ממילא שפיר י"ל את הנפ"מ הנ"ל, אבל כל זה אינו נח לי דאפי' כשנאמר כן עדיין לא הי' נפ"מ אלא

בדבר שאינו נוהג בזמה"ז וא"כ הי' קשה על הב"י דאמאי האריך והביא את פירושם וגם מדהביא את פירושם של הרא"ש והר"ן באחרונה נראה דסתם כוותייהו וכן באמת קבע להלכה בש"ע שם הלא לדינא ליכא שום נפ"מ ביניהם וא"כ אמאי סתם בש"ע כפירושם של הרא"ש והר"ן דוקא אמאי ל"כ סתם כאלו בנה במה וגם על הטור שם קשה כיון דג"כ האריך וכתב כהרא"ש והר"ן הלא אין דרכם להביא אלא מה שנפ"מ לדינא אעכצ"ל דגם לדינא לבזהמ"ז סוברים דיש איזה נפ"מ ביניהם וא"כ צריך לחפש אחריה:

פירוש ג

וע"כ נ"ל בס"ד דהתו' ריש חולין ד"ה אבל הקשה ללישנא בתרא דנדרים דף י' ע"א דר' יהודה לא אמר טוב מזה ומזה אלא בנודב אבל בנודר סובר כר"מ דטוב שאינו נודר כל עיקר א"כ האך נדר יעקב אע"ה כדכתיב וידר יעקב נדר ותירץ דבשעת צרה שרי כדאיתא בבראשית רבה פרשה ע' סי' א' וידור יעקב נדר לאמר לאמר לדורות שיהא נודרים בעת צרה וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' ויצא עי"ש, אלא כל זה י"ל לפירושם של הרא"ש והר"ן דכל הנודר כאלו בנה במה בשעת איסור הבמות ע"כ בעת צרה שרי כיון דבעת צרה יש לדמות לעת שלא הי' מקדש והי' שרי הבמות וא"כ הוי כבונה במה בשעת היתר הבמות אבל לרש"י דכל הנודר כאלו בנה במה לע"ז באמת אפי' בעת צרה אסור וא"כ יש נפ"מ גדולה לדינא לבזמה"ז ביניהם וע"כ האריך הב"י והביא את פירושם וסתם כהרא"ש והר"ן כיון דהביא בסוף סי' שם את תירוצו של התו' חולין הנ"ל וקבע להלכה בש"ע שם כבראשית רבה דבעת צרה שרי לנדור, וא"כ לפי"ז כיון דרבינו ג"כ פסק כהבראשית רבה ע"כ מוכח גם מזה דג"כ סובר כפירושם של הרא"ש והר"ן וע"כ לא כתב שום פי' דסמך על מה שהביא את הב"ר דממילא ידעינן מזה דסובר כפירושם של הרא"ש והר"ן כמובן. ואי קשיא א"כ נשאר לפרש"י קושיית התו' דריש חולין הנ"ל ע"ז י"ל דרש"י סובר כהח' הרמב"ן ז"ל דריש חולין שם וכמו שנראה מהריטב"א ז"ל שם דסובר בכוונת תירוצו של הרמב"ן על קושיית התו' מהא דוידר יעקב נדר דדוקא קדשי מזבח שהן שלא לצורך דומיא דערכין שהן רשות גמור אסור לנדור אבל עולות ושלמים לשום צד כפרה מותר ומ"ש הריטב"א בשמו דלצדקה או להפריש עישור לעניים ג"כ מותר לנדור את זה כתב הרמב"ן בפי' בתירוצו שם עי"ש, נמצא לפי תירוצו של הרמב"ן ל"צ לומר כהב"ר כיון דיעקב אבינו לא אמר אלא כל אשר תתן לי עשר עשרנו לך וזה באמת סובר הרמב"ן דלכ"ע שרי, אבל לכאורה צריך להבין דמה דחק את הריטב"א לומר בהבנת הרמב"ן דגם עולות ושלמים לשום צד כפייה סובר דשרי לנדור הלא אפי' אי הוה אמרינן דסובר דכל קרבנות אסור לנדור ג"כ לא הי' קשה קושיית התו' כיון דהרמב"ן כתב בפי' דצדקה

לעניים שרי לנדור א"כ ממילא תו ל"ק מיעקב אבינו כיון דיעקב אבינו לא אמר אלא עשר עשרנו לך וזה באמת שרי כיון דהוי צדקה לעניים ועוד ק"ל על הרמב"ן גופא דמדוע לא רצה לתרץ כתירוצו של התו' דבשעת צרה שרי לנדור, וע"כ נ"ל בס"ד דלהרמב"ן הי' קשה על תירוצו של התו' מפרקי דר"א פרק ל"ה דאיתא שם וז"ל ונפל יעקב על פניו ארצה לפני אבן השתיה והי' מתפלל לפני הקב"ה ואומר רבון כל העולמים אם תשיבני למקום הזה בשלום אזבחה לפניך זבחי תודות ועולות שנ' וידר יעקב נדר לאמר עכ"ל נראה דפרקי דר"א לא סובר כבראשית רבה אלא סובר דזבחי תודות ועולות שרי לנדור אפי' שלא בעת צרה וא"כ עדיין קשה לשיטת הפרקי דר"א קושיית ההו' על ר"מ ור"י ע"כ כתב הרמב"ן את תירוצו וכמ"ש הריטב"א בשמו דדוקא קרבנות של רשות גמור דומיא דערכין סברו ר"מ ור' יהודא דאסור לנדור אבל עולות ושלמים שיש בהם צד כפרה שרי אלא בזה לחודא לא סגי ליה להרמב"ן כיון דעדיין הי' קשה היכי נדר יעקב אבינו צדקות כדכתיב עשר אעשרנו לך ע"כ כתב הרמב"ן שגם צדקה לעניים שרי לנדור כמובן, יוצא לנו מהנ"ל דהרמב"ן לא סובר כתירוצו של התו' דדוקא בעת צרה שרי לנדור אלא סובר דצדקה לעניים ועולות ושלמים שיש בהן צד כפרה בכל עת שרי לנדור והגמ' נדרים לא אוסר אלא דוקא קרבנות של רשות גמור כמ"ש הריטב"א בשמו וא"כ י"ל דרש"י ג"כ סובר כתירוצו של הרמב"ן, אבל אליבא דרבינו ליכא למימר דג"כ סובר כפירושו של רש"י וכתירוצו של הרמב"ן כיון דרבינו הביא בפי' את הבראשית רבה אעכצ"ל אליבא דרבינו כהנ"ל דסובר כפירושם של הרא"ש והר"ן ודו"ק:

פירוש ד

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מדק"ל על הרמב"ם הל' נדרים פי"ג הלכ"ה דפסק כר' נתן דכל הנודר כאלו בנה במה וא"כ עכצ"ל דפסק כלישנא בתרא דנדרים דף י' דבנודר גם ר' יהודא סובר כר"מ דליכא למימר דסובר כלישנא קמא דבנדבה גם ר"מ סובר דשרי כיון דאז צ"ל דלר"י אפי' נודר ומשלם טוב וא"כ הי' צ"ל דפסק כר"מ כיון דבפ"א הלכה כ"ו שם כתב וז"ל אמר כנדרי כשרים לא נתחייב בכלום שאין הכשרים נודרים בדרך איסור וכעס וללישנא קמא לא אמרינן כן אלא אליבא דר"מ עי"ש וא"כ הי' קשה היכי שביק את ר' יהודא ופסק כר"מ הלא קיי"ל בעירובין דף מ"ו ע"ב דר"מ ור' יהודא הלכה כר"י ואי"ל כיון דללישנא קמא גם מתני' דנדרים דף ט' ע"א כנדרי רשעים כו' מוכח כר"מ וגם ר' נתן סובר כר"מ מדאמר כל הנודר כאלו בנה במה ע"כ פסק כר"מ דא"כ הי' קשה על הריטב"א ריש חולין ועל הב"י יו"ד סי' ר"ג דהיאך פסקו כלישנא בתרא דגמ' נדרים ולא כהרמב"ם אעכצ"ל דהם סברו דהרמב"ם ג"כ פסק כלישנא בתרא וא"כ נשאר

לכאורה על הרמב"ם קושיית התו' דריש חולין הנ"ל מהא דוידר יעקב נדר אעכצ"ל גם אליבא דהרמב"ם כתירוצו של התו' וכהדרשה דבראשית רבה דבשעת צרה שרי לנדור וא"כ ק"ל אמאי לא הביא הרמב"ם את זה, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהרמב"ם סובר כפירושו של רש"י הנ"ל דכל הנודר כאלו בנה במה לע"ז וא"כ עכצ"ל גם אליבא דהרמב"ם דל"ס כהבראשית רבה אלא סובר כתירוצו של הרמב"ן וע"כ השמיט שפיר את הא דב"ר וזה ל"ק דכיון דסובר כהרמב"ן א"כ אמאי לא כתב דלצדקה או להפריש עישור לעניים או לנדור עולות ושלמים שרי די"ל דהרמב"ם סובר דנדר לצדקה או לנדור עולות ושלמים לשום צד כפרה הוי ג"כ דרך עבודה לשם וא"כ ממילא נכלל זה במה דכתב בסוף הל' נדרים וז"ל וכיוצא בנדרים אלו כולן דרך עבודה לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות ודו"ק. וכל זה י"ל אליבא דהרמב"ם אבל על הטור יו"ד סי' ר"ג ק"ל כיון דלפי מד"כ הב"י גם הטור פסק כלישנא בתרא דנדרים הנ"ל א"כ גם על הטור נשאר, קושיית התו' דריש חולין ואליבא דהטור ע"כ ליכא למימר אלא כתירוצו של התו' וכהבראשית רבה כיון דליכא למימר גם אליבא דהטור כמו שתירצנו אליבא דהרמב"ם כיון דהטור מפרש את הא דר' נתן כהרא"ש והר"ן כאלו בנה במה בשעת איסור הבמות ועוד הלא הטור פסק בפי' שם דגם לצדקה לא ידור וזה דלא כהרמב"ן וכיון דעכצ"ל אליבא דהטור כתירוצו של התו' וכהב"ר א"כ קשה אמאי לא הביא את זה דבעת צרה שרי לנדור וצ"ע:

מצוה רנ

פירוש א

דבר (**א**) **אל בני ישראל כו**'. רבינו ז"ל מנה שמנה לאוין בנזיר וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ר"ב עד ר"ט היראים סי' שי"ח עד שכ"ג החינוך האה"מ מצ' שס"ח עד שע"ג ושע"ו הזוה"ר מל"ת קס"ה עד ק"ע אות ס"א הפוע"צ מל"ת רכ"ג עד ר"ל העי"מ מצ' שס"ד עד שס"ט ושע"א שע"ב המצה"ש מצ' שס"ט עד ושע"ו שע"ז הדה"מ שער ב' פרק קפ"א עד קפ"ח המעיי"ח דף קכ"ב ע"א אות קט"ו הנר מצוה סי' י' אות ק"א ועי' בהרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שרש ט' מה שהשיג על הרמב"ם בזה ובמגלת אסתר ולב שמח שם, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' נזירות ועי' במהרש"ל בביאורו כאן שמפרש את רבינו היטב:

מצוה רנב

פירוש א

נכסים (א) **שהחרימו כו'**. השני לאוין שמנה רבנו ז"ל הם לא ימכר ולא יגאל דפ' בחקותי פכ"ז פכ"ח וכ"כ ברמזיו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"י קי"א החינוך האה"מ מצ' שנ"ח שנ"ט הזוה"ר מל"ת רצ"ז רצ"ח אות קי"ט הפוע"צ מל"ת רי"ז רי"ח העי"מ מצ' שנ"ד שנ"ה הדה"מ שער ב' פרק קכ"ד קכ"ה המעיי"ח דף קי"ז ע"א אות פ"א הנר מצוה סי' י"א אות מ"א המצה"ש ומהר"ש מצ' שנ"ט ש"ס, והפלוגתא שהביא רבינו היא בערכין דף כ"ח וגם רש"י עה"ת שם הביאה ועי' במזרחי שמפרש את הפלוגתא זו היטב ומ"ש רבינו לא ימכר לאחרים ולא יגאל לעולם לבעלים כן איתא בספרא שם [אלא בספרא איתא לא ימכר לגזבר אבל כבר מפרש הרמב"ם בסה"מ שם את כוונת הספרא דאפי' לגזבר לא ימכר] וכ"כ הרמב"ם הל' ערכין פ"ו הל"ד, ומ"ש החינוך ואין ספק כי שני לאוין אלו שהם לא ימכר ולא יגאל נוהגים היום לדעת הרמב"ם שהמחרים בזהמ"ז קרקע או מטלטלין בחוץ לארץ שנותן לכהנים כו' עי"ש, הרמב"ם שכ' היא בפ"ח הלכה י"א שם ומה שהשיג הראב"ד עליו עי' במעיי"ח סי' הנ"ל שמברר היטב את שיטתם:

מצוה רנג

פירוש א

שנינו (א) **במס' תרומות כו'**. כן איתא במשנה תרומות פ"ג מ"ו ומדקאמרה דמה שעשה עשוי נראה לכאורה דסותמת כאביי תמורה דף ד' ע"ב דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני אבל כבר הקשה הגמ' שם על רבא ממשנה זו ומשני דשאני התם דאמר קרא מכל מעשרותיכם תרימו וא"כ ליכא ראי' ממשנה זו לפלוגתא של אביי ורבא וכ"כ הר"ש והתי"ט שם, ומ"ש רבינו ז"ל ומנין שהוא עובר בל"ת כו' כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל' תרומות פ"ג הלכ"ג אלא הרמב"ם הוסיף וכתב דאין לוקין על לאו זה וגם בסה"מ מל"ת קנ"ד לא שכח מלכתוב כן וגם החינוך והמצה"ש מצ' ע"ב הזוה"ר מל"ת ל"ב אות ט"ז העי"מ מצ' ע"ג הדה"מ שער ב' פרק קס"ו המעיי"ח דף כ"ט ע"א אות ק"ט כולם כתבו דאין לוקין על לאו זה וא"כ צריך טעם מדוע לא כתב גם רבינו כן ואי"ל דרבינו באמת חולק וסובר כשיטת רש"י ז"ל בשבת דף קכ"ז ע"ב ד"ה שהקדימו דלוקין על לאו זה דא"כ עדיין קשה מדוע לא כתב את זה ועוד הלא דרכו של רבינו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם כשלא אמר בפי' דלא כוותיה כמ"ש היד מלאכי בכללי הסמ"ג סי' מ"ו. וע"כ נ"ל בס"ד דגם רבינו סובר כהרמב"ם ומה שלא כתב בפי' דאין לוקין על לאו זה י"ל דסמך על מה שהביא את המשנה דתרומות כצורתא דהכ"מ ז"ל בפ"ג דתרומות כתב וז"ל

ומ"ש ואין לוקין על לאו זה בפ"ק דתמורה דף ד' פלוגתא דאמוראי ופסק כמאן דמיקל ולישנא דמתני' דפ"ג דתרומות הכי דייק דקתני אע"פ שהוא עובר בל"ת מה שעשה עשוי ולא קתני אע"פ שהוא לוקה עכ"ל והמהר"ם שיק ז"ל מצ' ע"ב הקשה על הכ"מ וז"ל וק"ל דהרי גבי מקדיש בעל מום למזבח תנ"ה בתמורה דף ה' ואפ"ה פסק הרמב"ם רפ"א מאיסורי המזבח דלוקין כו' עכ"ל אבל כפי מה שנ"ל בס"ד בכוונת הכ"מ ל"ק עליו מידי דבירושלמי תרומות פרק ג' הלכה ג' איתא דר' יוחנן דייק מלשון אע"פ שהוא עובר בל"ת דמתני' דתרומה שם ולא קתני אע"פ שהוא לוקה דאין לוקין על לאו זה וא"כ י"ל דהכ"מ על הירושלמי זה כיוון והכי קאמר הכ"מ כיון דבגמ' דילן איכא פלוגתא אי לוקין על לאו זה או לא ומהירושלמי מוכח כהאי מ"ד דאין לוקין כמו שדייק ממתני' ע"כ פסק הרמב"ם כן, וא"כ י"ל כיון דכל הוכחה של הרמב"ם לפסוק כהאי מ"ד דאין לוקין אינה אלא מחמת הירושלמי שדייק מלשון אע"פ שהוא עובר בל"ת דמתני' דג"כ סוברת כן ע"כ די לו לרבינו במה שהביא את לשון עובר בל"ת דמתני' דממילא ידעינן מזה דאין לוקין כמובן, ובפירושא דמלאתך ודמעך שכ' רבינו עי' במכילתא פ' משפטים פרשה י"ט וברש"י ומזרחי שם פ' כ"ב פכ"ח וגם עי' בנר מצוה סי' י"א אות נ"א ולענין הלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' של"א:

מצוה רנה

פירוש א

הזר (א) **אסור בתרומה כו'**. וכן מנאו ז"ל תסה"מ מל"ת קל"ג קל"ד היראים סי' קע"ד קע"ה החינוך האה"מ מצ' ר"פ רפ"א הזוה"ר מל"ת קל"ט אות נ"ג הפוע"צ מל"ת קע"ג קע"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"א רפ"ב הדה"מ שער ב' פרק קמ"ז קמ"ח המעיי"ח דף צ"ה ע"א אות קס"ה קע"א הנר מצוה סי' ט' אות א' והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' תרומות פ"ו:

מצוה רנו

פירוש א

חללה (א) **לא תאכל קדש כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קל"ז החינוך האה"מ מצ' רפ"ג הזוה"ר מל"ת ר"ע אות ק"ט הפוע"צ מל"ת קע"ו העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ד הדה"מ שער ב' פרק קנ"א המעיי"ח דף צ"ו ע"ב אות קע"ז הנר מצוה סי' י' אות נ"ח והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תרומות פ"ו:

מצוה רנז

פירוש א

כהן (א) טמא אסור לאכול בתרומה כו'. כן הוא לשון הרמב"ם הל' תרומות פ"ז הל"א ועל לשון אסור שכתבו כבר עמד הנר מצוה סי' ט' אות ז' וגם על ספיקתו של המל"מ שם דמי שאכל תרומה טמאה דרבנן אי חייב כרת גם על זה כתב הנ"מ דברים עתיקים ע"ש, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קל"ו היראים סי' קע"ג החינוך האה"מ מצ' רע"ט הזוהר מל"ת קל"ז אות נ"ג הפוע"צ מל"ת קע"ב העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ר"פ הדה"מ שער ב' פ' קנ"א המעיי"ח דף צ"ה ע"ב אות קס"ט עי"ש מה שהניח על רבינו בקושיא ומה שמפלפל שם על המל"מ דפי"ט מהל' סנהדרין עי' מהר"ם שיק סי' הנ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"א:

מצוה רנח

פירוש א

כהן (א) ערל אסור לאכול בתרומה כו'. המל"ת זו ליתא בפי' אלא ילפינן בגז"ש דתושב ושכיר מפסח דערל לא יאכל בתרומה כמ"ש ר"א ביבמות דף ע' ע"א וכמ"ש רבינו וכן כתבו כל המוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת קל"ה היראים סי' קע"ו החינוך האה"מ מצ' רפ"ב הזה"ר מל"ת קל"ח אות נ"ג הפוע"צ מל"ת קע"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ג הדה"מ שער ב' פקמ"ט המעיי"ח דף צ"ו ע"א אות קע"ג וא"כ לכאורה קשה על הרמב"ם דלפי מה שהשריש בסה"מ שרש ב' שאין כל מה שנלמד באחד מי"ג מדות ראוי למנות בין התרי"ג מצות א"כ היכי מנה את המל"ת זו בשלמא על רבינו י"ל דלא סובר את כללו של הרמב"ם דשרש ב' כהנ"ל מל"ת רל"ד אבל על הרמב"ם קשה, אבל כבר עמד עליו הרמב"ן בשרש ב' שם בזה והמגא"ס והלב שמח מיישבו שם היטב וגם החינוך סי' הנ"ל כתב שכוונת הרמב"ם בסה"מ סי' הנ"ל באריכות דבריו שם ליישב את זה וגם המעיי"ח דיבר אריכות מזה עי"ש, אבל עדיין ק"ל על הרמב"ם וגם על רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל דביבמות שם יליף ר"א דערל לא יאכל בתרומה בגז"ש הנ"ל ור' עקיבא חולק עליו ויליף מאיש איש לרבות הערל וא"כ היכי שבקו את הלימוד דר"ע ותפסו כר"א וכן בחיבורו הל' תרומות פ"ז הל"י נקט כר"א וגם הלח"מ הל' קרבן פסח פ"ט הל"ז עמד עליו בזה עי"ש מה שתירץ, אבל לי"נ בס"ד דבספרא פ' אמור סוף פרק ד' איתא גז"ש דר"א בשם ר' ישמעאל ובפסיקתא זוטרתא פ' אמור לא הביא אלא את הגז"ש דר' ישמעאל והשמיט את הא דר"ע וא"כ י"ל כיון דהפסיקתא סותמת כר' ישמעאל ע"כ נקטו גם הם כן, ומ"ש רבינו ומן הדין הי' שאין חייבין חומש על תרומת מעשר של דמאי

כו' עי' בהמעתיק של המגלת ספר מ"ש על זה והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' תרומות פ"ז ועי' בנר מצוה סי' י' אות ס"ט:

מצוה רסד

פירוש א

כל (**א**) **האוכל כזית מעשר שני כו'**. כפי מה שנראה מרבינו ז"ל מנה מתחלה שש לאוין גבי מעשר שני א' שלא לאכול מע"ש של דגן חוץ לירושלים ב' שלא לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלים ג' שלא לאכול מעשר יצהר חוץ לירושלים ד' שלא לאכול בטומאה ה' שלא לאכול באנינות ו' שלא להוציא דמיו בשאר צרכי בני אדם חוץ מאכילה ושתיה וסיכה, והג' לאוין הראשונים יליף מהפסוק לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך דפ' ראה פי"ב פי"ז כמ"ש רבינו ברמזיו ואע"ג דכולם נכתבו בפסוק אחד אפ"ה מנאם בפני עצמן ולא הוי לאו שבכללות כי כן אמר הגמ' כריתות דף ד' ע"ב אכל מעשר דגן תירוש ויצהר חייב על כל אחד ואחד אם אכלן חוץ לירושלים והקשה הגמ' וכי לוקין על לאו שבכללות ומשני קרא יתירה כתיב דמכדי כתיב ואכלת לפני ד' אלוקיך מעשר דגנך וגו' למה לי למיכתב לא תוכל לאכול בשעריך וכ"ת ללאו א"כ לימא קרא לא תוכל לאכלם למה לי למיהדר ולמכתבינהו כולהו ש"מ לחלק וכן איתא במכות דף י"ח ע"א וכן מנאו ז"ל את הג' לאוין הללו הסה"מ מל"ה קמ"א עד קמ"ג החינוך האה"מ מצ' תמ"ב עד תמ"ד הזוה"ר מל"ת קי"ז אות מ"ז הפוע"צ מל"ת רנ"ג עד רנ"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"ג עד תמ"ה הדה"מ שער ב' פרק קנ"ט קס"א המעיי"ח דף קנ"ז ע"א אות קט"ז הנר מצוה סי' י' אות ס"ג אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שרש ט' חולק על המנין זה וכתב שאין משגיחין בחילוק המלקיות אלא בעניינים הנאסרים ולפי דעתו מעשר דגן תירוש ויצהר לאו אחד הוא וכבר האריכו הזוהר הרקיע והמעיי"ח סי' הנ"ל בשיטה זו עי"ש ולענין הפרטי דינים של הג' לאוין הללו עי' רמב"ם הל' מעשר שני פ"ב. והג' לאוין האחרונים הנ"ל שכ' רבינו מתחלה יליף מהפסוק לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטומאה ולא נתתי ממנו למת דפ' תבא פכ"ו פי"ד וכן באמת מנאו אותן הסה"מ מל"ת ק"נ עד קנ"ב היראים סי' ק"פ עד קפ"ב החינוך העיי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"ח עד תר"י הזה"ר מל"ת שי"ד אות קכ"ו הפוע"צ מל"ת שס"ג עד שס"ה הדה"מ שער ז' פרק קס"ב עד קס"ד המעי"ח דף ר"ב ע"א אות ק"ג הנר מצוה סי' י' אות ס"ז אבל הרמב"ן בהשגותיו בסוף שרש ח' שם השיג גם על המניין זה וסובר כי לא אכלתי באוני ממנו ולא נתתי ממנו למת אינם לאוין אלא לאוין הבאין מכלל עשין ושלא לאכול בטומאה למד מפסוק אחר ועי' במגא"ס ולב שמח שם מה שמפלפלו בזה, ושיטת

רבינו לפי האמת בהג' לאוין האחרונים כפמ"ש בחיבורו כאן וגם ברמזיו הוא כך בלאו דלא אכלתי ממנו בטומאה סובר כהרמב"ן דאזהרתו שלא תוכל לאכול בשעריך כמ"ש הגמ' יבמות דף ע"ג ובלאו דאנינות וגם בלאו שלא ליתן ממנו למת מפלפל טובא והעלה למנות תחתיהם שלא לאכול קדשים באנינות ושלא יאכל ערל מעשר שני וכ"כ ברמזיו ועי' בפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ה ע"א שהאריך לברר את שיטת רבינו בהג' לאוין האחרונים וגם המעיי"ח סי' הנ"ל מברר את שיטת רבינו יפה וגם עי' במהרש"ל בביאורו כאן מ"ש על זה, והפרטי דינים של הג' לאוין האחרונים עי' רמב"ם הל' מע"ש פ"ג ולענין הלכה במעשר שני בזמה"ז עי' טוש"ע יו"ד ס"ס של"א ועל ספיקתו של המוצל מאש בדף כ"ג לענין השיעור שלא להוציא דמי מע"ש בשאר צרכיו אי שיעורו בכזית כדין נבילה או בשוה פרוטה עי' נר מצוה סי' י"א אות נ':

מצוה רסה

פירוש א

כהן (א) שאכל ביכורים חוץ לירושלים כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קמ"ט היראים סי' קס"ז החינוך האה"מ מצ' תמ"ט הזוה"ר מל"ת קי"ז אות מ"ז הפוע"צ מל"ת ר"ס העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"כ הדה"מ שער ב' פרק קס"ב המעיי"ח דף קנ"ט ע"א אות חל"א, ומ"ש רבינו ותרומת ידך אלו ביכורים כ"כ גם רש"י פ' ראה פי"ב פי"ז ומקורם מהספרי שם מובא במכות דף י"ז ע"א, ומ"ש רבינו וכן אם אכלן הכהן בירושלים קודם הנחה בעזרה לוקה כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' ביכורים פ"ג הל"ג ומקורם כתב הכ"מ מגמ' מכות שם ממ"ד רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אומרים ביכורים הנחה מעכבת בהן קריאה אין מעכבת בהן ומשמע התם דהלכה כחכמים וא"כ לפי"ז מוכח מרבינו והרמב"ם דהלאו זה כלל ב' חיובים חדא כהן שאכל ביכורים אחר הנחה חוץ לירושלים לוקה ואידך כהן שאכל ביכורים בירושלים קודם הנחה בעזרה ג"כ לוקה וא"כ לכאורה מדוע לא מנאו את זה לשתי אזהרות אבל לפמ"ש הנר מצוה סי' י' אות ס"ד דמדוע לא הוי לאו שבכללות כיון דחדא מילתא היא עי"ש כמ"כ נמי י"ל דמטעם זה לא מנאוה אלא לחד אזהרה כיון דחדא מילתא היא. ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד מדק"ל עוד על רבינו והרמב"ם דבחיבורו כאן נקט רבינו לעיקר אזהרה שלא יאכל כהן בכורים חוץ לירושלים ועל שלא יאכל קודם הנא' בעזרה כתב וכן, וגם בקיצור הסמ"ג שלו נקט כן וברמזיו נקט לאזהרה שלא יאכל קודם הנחה בעזרה ועל זה שלא יאכל חוץ לירושלים לא מרמז כלום וגם על הרמב"ם קשה סתירה זו דבסה"מ נקט לעיקר אזהרה שלא לאכול חוץ לירושלים וכן נקט ברמזי מצות דריש הלכות בכורים אות ב' וברמזיו

דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת קמ"ט נקט כמו שנקט רבינו ברמזיו וכן השאר מוני מצות הנ"ל לא נקטו בחדא מחתא דהיראים ואלה המצות ומהר"ם שיק לא כתבו אלא שלא לאכול חוץ לירושלים והחינוך כתב ברמזיו שלא יאכל כהן בכורים חק לירושלים ולא קודם הנחתם בעזרה ובחיבורו השמיט החינוך הא דחוץ לירושלים ואח"כ ראיתי שגם המנ"ח דיבר קצת מזה והזוהר הרקיע והעיר מקלט והדבר המלך והמעיין החכמה לא כתבו אלא שלא יאכל קודם הנחה בעזרה והמצות השם כתב שלא לאכול חוץ לירושלים וזה נראה לכאורה כאלו פליגי אבל בהנ"ל בשם הנ"מ דשלא לאכול חוץ לירושלים ושלא לאכול קודם הנחה בעזרה חדא מלתא היא באמת ל"ק מידי כמובן, אבל בפוע"צ סי' הנ"ל ראיתי שכ' וז"ל שלא יאכל הכהן בכורים בחוץ משיראו פני הבית קודם ההנחה בעזרה עכ"ל נראה מדבריו דאחר הנחה בעזרה מותר לאכול בחוץ וזה באמת ליתא דאפי' לאחר הנחה בעזרה ג"כ אסור מלאכול חוץ לירושלים כמו שנראה מהרמב"ם הל' בכירים שם וכ"כ בפי' המנ"ח וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ועל מ"ש הכ"מ בהלכה ג' שם דלפי שאין עונשין מה"ד כתב הרמב"ם שלוקה מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך עי' בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג שכ' פלפול גדולבזה:

מצוה רסז

פירוש א

בשנה (א) השביעית שנת השמיטה כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ר"כ רכ"א היראים סי' מפ"ז החינוך מצ' שכ"ו שכ"ז הזוה"ר מל"ת פ"ג פ"ד אות ל"ה הפוע"צ מל"ת קצ"ח קצ"ט העי"מ מצ' שכ"ב שכ"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' שכ"ז שכ"ח הדה"מ שער ד' פי"ז י"ח המעיי"ח דף מ"ב ע"ב אות כ' הנר מצוה סי' י' אות ק"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' שמיטה פ"א ועי' בשעה"מ שם:

מצוה רסח

פירוש א

כל (א) שתוציא הארץ בשנה השביעית כו'. המל"ת זו היא שלא יקצור ספיח כדרך הקוצרים בכל השנה כ"כ רבינו ז"ל ברמזיו וכ"כ רש"י פ' בהר פכ"ה פ"ה ועי' במזרחי שם והמקור למל"ת זו מהספרא שם פרק א' כמ"ש רבינו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רכ"ב היראים סי' קפ"ח החינוך האה"מ מצ' שכ"ח הזוה"ר מל"ת פ"ג אות פ"ד הפוע"צ מל"ת ר' העי"מ מצ' שכ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' שכ"ט הדה"מ שער ד' פי"ט המעיי"ח דף מ"ב ע"ב אות כ', והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שמיטה פ"ד:

מצוה רסט

פירוש א

ואת (א) **ענבי נזירך לא תבצור כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רכ"ג היראים סי' קפ"ח החינוך האה"מ מצ' שכ"ט הזוה"ר מל"ת פ"ו אות ל"ה הפוע"צ מל"ת ר"א העי"מ מצ' שכ"ה [ופליאה לי עליו שכ' והעובר חייב מכות מרדות הלא מלקות ארבעים חייב כמ"ש הרמב"ם הל' שמיטה פ"ב הל' כ"ב וצ"ע] המצה"ש ומהר"ש מצ' ש"ל הדה"מ שער ד' פ"כ המעיי"ח דף מ"ב ע"ב אות כ' הנר מצוה סי' י' אות ק"ז ועי' רש"י פ' בהר פכ"ה פ"ה שמפרש נזירך כמו שמפרש רבינו אבל הרמב"ן עה"ת שם מפרש בענין אחר והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכה הנ"ל:

מצוה רע

פירוש א

התובע (א) **חוב שעברה עליו שביעית כו'**. בספרי פ' ראה איתא לא יגוש ליתן עליו בל"ת ומחמת זה מנאו ז"ל את המל"ת זו הסה"מ מל"ת ר"ל הסמ"ק סי' רנ"ח החינוך האה"מ מצ' תע"ה הזוה"ר מל"ת פ"ב אות ל"ג הפוע"צ מל"ת רע"ט העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תע"ז הדה"מ שער ד' פכ"א המעיי"ח דף קס"ז ע"א אות ק"ה, ומ"ש רבינו ומדברי סופרים שתהי' שמיטת כספים נוהגת בזהמ"ז כו' פ"כ גם הרמב"ם הל' שמיטה פ"ט הל"ג אבל הראב"ד פסק דאינו נוהג מובא בב"י חו"מ סי' ס"ז והטור והמחבר שם פסקו כרבינו והרמב"ם אבל הרמ"א הביא בשם י"א דאין שמיטה נוהגת בזמה"ז וכתב דעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגים דין שמיטה, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ולהלכה טוש"ע שם וגם הכנה"ג שם כתב הרבה פרטי דינים ולענין מלקות כתב החינוך שאין לוקין לפי שאין בו מעשה אבל הנר מצוה סי' י"א אות נ"ט כתב לפי שלא הועילו מעשיו:

מצוה רעא

פירוש א

גזרו (א) חכמים שהשביעית נוהגת בכספים כו' המל"ת זו היא שלא ימנע מלהלוות לעני מפני השמיטה כ"כ רבינו ז"ל בסוף מל"ת זו וגם ברמזיו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רל"א הסמ"ק סי' רנ"ז החינוך האה"מ מצ' ת"פ הזוה"ר מל"ת ר"ה אות ע"ט הפוע"צ מל"ת רפ"א העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תפ"א הדה"מ שער ד' פכ"ב המעיי"ח דף קס"ז ע"א אות קי"א, ומ"ש רבינו סוף מל"ת זו כל המונע מלהלוות לחבירו קודם השמיטה כו' ועובר בשני לאוין ועשה כו' מפשטות לשונו נראה דהשני לאוין הם השמר לך פן יהי'

דבר עם לבבך דפ' ראה פט"ו פ"ט לאו אחד מחמת הכלל דהשמר פן ואל אינו אלא ל"ת ולא ירע לבבך דפסוק י' שם לאו שני והעשה נתון תתן לו דפסוק י' שם ואם באמת כוונת רבינו דלא ירע לבבך הלאו שני הוא אז ק"ל עליו קושיא גדולה דבספרי פ' ראה איתא וז"ל השמר לך בל"ת פן בל"ת אלמא דהספרי סובר דהשמר לך פן הם שני לאוין וכן איתא בפי' בסה"מ והחינוך ובאלה המצות ודבר מלך ובמצה"ש סי' הנ"ל ואי נאמר דרבינו סובר דלא ירע לבבך ג"כ לאו אחד הוא א"כ מדוע לא כתב דעובר בג' לאוין, ואי"ל דרבינו לא סובר כהספרי אלא סובר כיון דהשמר לך פן יהי' וגו' בהדי הדדי כתיבי ע"כ לא הוי אלא חד לאו וכמו שהוכיחו כן תלמידי היד מלאכי סי' קצ"ח מרש"י עה"ת דמטעם זה סובר רש"י דהפסוק השמר לך פן תעזוב את הלוי לא הוי אלא חד לאו דזה באמת אא"ל כיון דמג' יומא דף פ"א ע"א מוכח בפי' כהספרי דאיתא שם מתקיף לה רב הושעיא נכתוב רחמנא השמר פן לא תעונה ומשני א"כ נפישי להו לאוי פרש"י וז"ל א"כ נפישי להו לאוי השמר ופן ששניהן ל"ת הן ואינן לאו אחד אמרינן שמא לא רצה להרבות בו לאוין עכ"ל וכיון דהגמ' ג"כ סובר כהספרי היכי נאמר דרבינו ל"ס כן ועל רש"י עה"ת עי' ביד מלאכי שם, וגם אי"ל כיון דמריש לקיש מנחות דף צ"ט ע"ב מוכח דלא סובר כהספרי מדאמר כל המשכח דבר אחד מלימודו עובר בלאו שנ' שנ' השמר לך ושמור נפשך מאד פן השכח את הדברים וכדר' אבין דכ"מ שנ' השמר פן כו' ומדלא אמר דעובר בשני לאוין כמ"ש רבינא שם ע"כ מוכח דלא סובר ר"ל כהספרי וא"כ שפיר י"ל דרבינו סובר כר"ל, אבל גם זה ליתא כיון דמרבינא מוכח שם דסובר כהספרי מדאמר השמר ופן שני לאוין נינהו ומדפסק רבינו לעיל מל"ת י"ג כרבינא דעובר בשני לאוין ע"כ מוכח דסובר כהספרי [ועי' מה שכתבנו לעיל מל"ת י"ג בענין זה ותמצא נחת] וכיון דרבינו סובר כהספרי א"כ קשה עליו קושייתינו הנ"ל דמדוע לא קאמר דעובר בג' לאוין, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת ג"כ על השני לאוין של הספרי כיוון ולא ירע לבבך סובר רבינו דלא הוי לאו כמ"ש הזוהר הרקיע סי' הנ"ל בשם רבותינו ודלא כהבה? והרמב"ן שהביא שם עי"ש וא"כ צ"ג דלא נקט רבינו את הפסוק י' דפ' לראה אלא בשביל העשה דנתון תתן לו ודו"ק.

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מה דהי' ק"ל על המרש"ל ז"ל שהבאתי לעיל מל"ת קצ"ט מחודש ג' ומל"ת מ"ו מחודש ב' שכתב אליבא דרבינו כלל חדש דהיכא דכתיב לאו בהדיא שם לא הוי השמר פן ל"ת אלא תוספת אזהרה על הלאו ועי' ביד מלאכי סי' קצ"ו שהביא הסכמה לכלל זה והי' ק"ל דהיכי יכול לומר את הכלל זה אליבא דרבינו אלא מרבינו כאן מוכח דלא ככללו כיון דגם כאן יש לאו בהדיא ולא ירע לבבך ואפ"ה

חשיב רבינו השמר לך ללאו מדכתב דעובר בשני לאוין אבל לפי הנ"ל דלא ירע לבבך באמת לא הוי לאו ל"ק מידי ודו"ק, ועי' בהרמב"ם הל' שמיטה פ"ט הל' ל' ותראה דגם אליביה צ"ל דולא ירע לבבך לא הוי לאו דאל"כ הי' קשה עליו דמדוע כתב שהרי הזהירה עליו תורה בשני לאוין כו' מדוע לא כתב בג' לאוין כיון דהרמב"ם בסה"מ סי' הנ"ל סובר בפי' כהספרי הנ"ל אע"כ מוכח דגם אליבא דהרמב"ם צ"ל כמו שכתבנו אליבא דרבינו וא"כ צריך ליישב את הלשון והרי הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות כו' שכ' בהל' שמיטה שם ואפשר דסובר דעל העשה ג"כ שייך מלת להזהיר אבל זה דוחק עי"ש ותבין שצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם שם ולהלכה עי' טוש"ע חו"מ סי' ס"ז:

פירוש ב

כתוב (**א**) **בפ' בהר יובל הוא כו'**. הג' מל"ת הללו פרט רבינו ז"ל היטב ברמזיו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רכ"ד עד רכ"ו היראים סי' קפ"ט החינוך האה"מ מצ' של"ג עד של"ה הזוה"ר מל"ת פ"ז אות ל"ו הפוע"צ מל"ת ר"ב עד ר"ד העי"מ מצ' שכ"ט עד של"א המצה"ש מצ' של"ד עד של"ו הדה"מ שער ד' פכ"ג עד כ"ה המעיי"ח דף ק"י ע"א אות קכ"ו הנר מצוה סי' י"א אות קי"א, ועל הקושיא של הפ"ד הנ"ל מל"ת רל"ד סוף מחודש א' דמדוע לא מנה רבינו גבי יובל שלא יזרע ושלא יזמור לשתי אזהרות מצאתי עכשיו במעיי"ח סי' הנ"ל תירוץ נאה על זה אלא המהר"ם שיק מצ' של"ו מפלפל עליו עי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שמיטה פ"י הלט"ו:

מצוה רעה

פירוש א

צוה (**א**) **הקב"ה פ' בהר והארץ לא תמכר לצמיתות כו'**. במל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל רבינו מנה את הפסוק זה למל"ת וכן מנאו הסה"מ מל"ת רכ"ז החינוך האה"מ מצ' של"ט הזוה"ר מל"ת רצ"ה אות קי"ט הפוע"צ מל"ת ר"ז העי"מ מצ' של"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' ש"מ הדה"מ שער ד' פכ"ו המעיי"ח דף קי"א ע"ב אות י"א אבל הבה"ג לא מנאה והרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם המליץ עליו שטעמו משום שחשבו לשלילה אבל לעצמו הסכים הרמב"ן עם הרמב"ם אלא בפירושא דמל"ת זו חולק עליו שהיא מפרש שהזהיר שלא נמכרנו לעכו"ם לצמיתות עי' במגא"ס ולב שמח שם שחלקו בטעמא דהרמב"ן דמדוע חולק על פירושו של הרמב"ם וגם המעיי"ח ומהר"ם שיק סי' הנ"ל כתבו אריכות בזה ועי' בנר מצוה סי' ר"א אות נ"ו. ומ"ש רבינו ולפי פשוטו כו' בא הכתוב ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהא הלוקח כובשה כו' נראה מרבינו דלאו זה אזהרה על הלוקח וכן סובר רש"י פ' בהר פכ"ה פכ"ג וכ"כ הרמב"ן

שם בדעת רש"י וכ"כ בפי' הר' בחיי שם אבל הרמב"ם הל' שמיטה פי"א הל"א סובר שהוא אזהרה על שניהם על המוכר ועל הלוקח וכ"כ הרמב"ן עה"ת שם בדעת הרמב"ם וגם החינוך ואלה המצות ומצות השם סי' הנ"ל כתבו בפי' כן נמצא לפי"ז גם בין רבינו והרמב"ם יש פלוגתא בפירושא דמל"ת זו' אבל ראיתי סתירה גדולה ברבינו דברמזיו כתב דלאו זה אזהרה על המוכר וכ"כ בקיצור הסמ"ג שלו וזה דלא כמ"ש בחיבורו כאן וגם על הרמב"ם ק"ל דבסה"מ כתב דאזהרה זו קאי על המוכר וכ"כ ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת רכ"ז וגם ברמזי המצות דריש הל' שמיטה אות י"ז כתב כן וזה סתירה למ"ש בחיבורו אבל אח"כ ראיתי שכבר קדמני בזה המגלת ספר ומתרצם יפה עי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' הנ"ל ולענין מלקות כתב החינוך דגם להרמב"ם לוקה אבל המל"מ בהגהותיו שם חולק עליו ועי' במג"ס ונ"מ סי' הנ"ל מ"ש בזה:

מצוה רעז

פירוש א

לא (**א**) **יהי' לכהנים כו'**. השני מל"ת הם שלא יהיה לכהנים חלק בבזה ושלא יהי' להם נחלה בארצם וכ"כ רש"י פ' שופטים פי"ח פ"א חלק בבזה ונחלה בארץ והיא מהספרי שם וגם בפ' קרח פי"ח פ"כ כתב אף בבזה והיא ג"כ מהספרי שם ועי' ברמב"ן ובמזרחי שם, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קס"ט ק"ע החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ד תק"ה הזוה"ר מל"ת רכ"ח אות פ"ח הפוע"צ מל"ת רצ"ח רצ"ט הדה"מ שער ב' פרק קצ"ד קצ"ה המעיי"ח דף ק"מ ע"ב אות קכ"ז עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דאין שום חילוק ביניהם אלא קצת נקטו הא דבזה קודם וקצת נקטו הא דנחלה קודם וזה טעמא בעי, ומ"ש רבינו ז"ל וכן הוא אומר מקרא אחר כו' הוא הקרא דפ' קרח הנ"ל אבל לכאורה צריך מעם דמדוע הביא רבינו את הקרא זה כלל ונ"ל בס"ד דכיוון בזה למ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת ק"ע ליישב דהיאך מנאו את השני לאוין הלא הם לאוין שבכללות וקוטב תירוצו כיון דכבר הזהירו גם בפ' קרח וכ"כ החינוך וא"כ י"ל דגם רבינו לזה כיוון במה שהביא את הפסוק דפ' קרח כמובן:

פירוש ב

נראה (ב) לרבינו משה כו' כ"כ הרמב"ם הל' שמיטה פי"ג הלי"א ומ"ש רבינו ולעתיד לבוא נוטלין חלק אף בארץ כו' זה הוא דעת עצמו ולמד את זה מגמ' ב"ב דף קכ"ב ע"א ממה דאיתא שם עתידה ארץ ישראל שתתחלק לי"ג שבטים ועי' בשט"מ שם וגם המנ"ח מצ' תק"ה הניח את זה בצ"ע דהיאך יתבטלו לע"ל השני מל"ת הללו הלא אין הנביא יכול' לעקור דבר מה"ת לעולם אבל לפמ"ש המרש"א בח"א שם ד"ה עתידה באמת ל"ק

מידי עי"ש ותבין, ועוד נ"ל בס"ד לתרץ דבריש פסיקתא רבתי אות ג' איתא [מובא גם ברוקח הגדול הלכות ר"ח סי' רכ"ט] א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וא"י ככל העולם כולו והפשט הפשוט נ"ל דמלך המשיח שיבא ב"ב יכבוש את כל העולם כולו ויהי' מולך בכיפה כמ"ש בריש תרגום שני על מגלת אסתר וכן מורה לשון הרמב"ם הל' מלכים פי"א הל"ד ויתפשט קדושת א"י בכל העולם כולו וממילא יהי' כל העולם כא"י וזה היא דא"ר לוי וא"י ככל העולם כולו, וא"כ י"ל דמה דקאמר הגמ' שעתידה א"י שתיחלק לי"ג שבטים הכוונה דשבט לוי יטלו חלק בהני ארצות אשר יכבוש המלך המשיח שי"כ א"י יקראו כמ"ש הפסיקתא הנ"ל ובהני ארצות באמת עפ"י דין נוטלין חלק כמ"ש רבינו בשם הרמב"ם דבמה דכבש מלך ישראל מחוץ לארץ נוטלין הלוים והכהנים חלק ונחלה ודו"ק [ואחר שכתבנו את זה ראיתי בתו' ב"ק דף פ"א ע"ב ד"ה אין לך כל שבט כו' שכ' וז"ל ובפ' יש נוחלין גבי חלוקת העולם כו' כן היא גירסת הב"ח שם שמוחק תיבת הבא עי"ש וא"כ מוכח מהתו' בפי' דהפשט היא בגמ' דב"ב כמו שכתבנו] ועי' בנר מצוה סי' י"א אות נ"ד ובמהר"ם שיק סי' הנ"ל מה שכתבו בזה, ולענין מלקות הרמב"ם הל' שמיטה שם פסק דכשנוטל חלק בבזה לוקה אבל בנחלה אינו לוקה והחינוך כתב דאפי' בבזה אינו לוקה וא"כ איני יודע דמדוע לא גילה רבינו את דעתו הטהורה בזה וצ"ע:

מצוה רעח

פירוש א

ושדה (**א**) **מגרש עריהם לא ימכר כו'**. בפירושא דמל"ת זו יש פלוגתא בין הספרא והגמ' דהספרא פ' בהר פ' ו' מפרשה שלא למכור מגרשי הלוים לחלוטין ונגאלין לעולם וכן מפ' רש"י ז"ל פ' בהר פכ"ה פל"ד אבל הגמ' ערכין דף ל"ג ע"ב מפרשה שלא לשנות בערי הלוים מהעיר מגרש וממגרש עיר וא"כ לכאורה קשה על רש"י דהיאך שבק את פירושו של הגמ' אבל כבר מתרץ המזרחי שם וז"ל שרש"י בחר במה ששנו בספרא מפני שהוא יותר קרוב לפשוטו של מקרא כמנהגו בכל מקום עכ"ל וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל כיון שהביא את פירושו של הגמ' היכי הביא גם את פירושו של הספרא ורש"י, ובנר מצוה סי' י"א אות נ"ז ראיתי שרצה לתרץ את זה דכוונת רבינו במה שהביא את רש"י להסיג על רש"י דאמאי שבק את המשנה דערכין ומפרש כהברייתא דספרא אבל אין נ"ל כיון דבקיצור הסמ"ג שלו לא כתב רבינו אלא כפירושו של רש"י ולא הביא מפירושו של הגמ' כלום וא"כ עכצ"ל דבחיבורו כאן ג"כ לא להשיג על רש"י כיוון וא"כ נשאר קושייתינו, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת סובר דהספרא לא פליג עם המשנה דגמ' דילן

אלא הא דספרא הוא הפשט הפשוט בהקרא כמ"ש המזרחי והא דמתני' דגמ' היא הדרש וכיון דכולהו קשוט ע"כ הביא שפיר תרווייהו אלא בקיצור הסמ"ג שלו נקט כהפשט הפשוט והא דלא מרמז ברמזיו מזה י"ל כיון דדרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם ז"ל והרמב"ם בסה"מ מל"ת רכ"ח וגם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע ובחיבורו הל' שמיטה פי"ג הל"ד לא נקט אלא כפירושו של הגמ' ע"כ נקט גם רבינו ברמזיו כן, וכן נקטו ז"ל החינוך האה"מ מצ' שמ"ב הזוה"ר מל"ת רצ"ו אות קי"ט הפוע"צ מל"ת ר"ח העי"מ מצ' של"ח [הוא נקט לשון הקרא ואפשר דעל שניהם כיון] המצה"ש ומהר"ש מצ' שמ"ג הדה"מ שער ב' פ' קצ"ו המעיי"ח דף קי"ב ע"ב אות כ"ג. ולענין מלקות החינוך כתב דלוקה אלא לא ידע השיעור והמל"מ הל' שמיטה שם כתב דהרמב"ם סובר דאינו לוקה שהרי לא מנאה בהל' סנהדרין פי"ט בין מנין הלוקין ועי' בנ"מ סי' הנ"ל שהאריך בשם אחרונים למצוא טעם בהרמב"ם דמדוע אינו לוקה וגם המעיי"ח ומנ"ח הניחו בצ"ע אבל לפי מה שכתבנו בדעת רבינו דהספרא והגמ' לא פליגי א"כ ילפינן מפסוק זה שני דברים וא"כ הוי לאו שבכללות א"כ י"ל דגם הרמב"ם סובר כן וע"כ סובר דאינו לוקה אבל החינוך י"ל דסובר דפליגי אלא פסק כהגמ' וא"כ לא הוי לאו שבכללות ע"כ סובר שפיר דלוקה וממילא ל"ק גם הצ"ע של המנ"ח דבמה פליגי הרמב"ם והחינוך ודו"ק:

מצוה רעט

פירוש א

כתוב (א) **בפ' קדושים שדך לא תזרע כלאים כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רט"ו היראים סי' קנ"ג הסמ"ק סי' קס"ד החינוך האה"מ מל' רמ"ה הזוה"ר מל"ת ש' אות ק"כ הפוע"צ מל"ת קמ"ו העי"מ מצ' רמ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' רמ"ו הדה"מ שער ב' פנ"ט המעיי"ח דף פ"ג ע"ב אות נ' הנר מצוה סי' י' אות ק"כ והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' כלאים פ"א עד פ"ה ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' רצ"ה רצ"ז:

מצוה רפ

פירוש א

כתוב (א) **בפ' תצא לא תזרע כרמך כלאים כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רט"ז היראים סי' קנ"ב הסמ"ק סי' קס"ח החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקמ"ח הזוה"ר מל"ת רצ"ט אות ק"כ הפוע"צ מל"ת שכ"ה הדה"מ שער ב' פ"ס המעיי"ח דף קפ"ד ע"ב אות ל"ז הנר מצוה סי' י' אות קכ"א, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלאים פ"ה ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רצ"ו ועי' לעיל מל"ת קמ"ה מה שכתבנו במל"ת זו:

מצוה רפא

פירוש א

בהמתך (א) לא תרביע כלאים כו' הפסוק פ' קדושים פי"ט פי"ט והספרא שהביא רבינו ג"כ שם פרק ד' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רי"ז היראים סי' ס' הסמ"ק סי' קס"ה החינוך האה"מ מצ' רמ"ד הזוה"ר מל"ת ל"ה אות י"ז הפוע"צ מל"ת קמ"ה העיי"מ מצ' רמ"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' רמ"ה הדה"מ שטר ב' פס"ב המעיי"ח דף פ"ג ע"א אות מ"ט הנר מצוה סי' י' אות קכ"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלאים פ"ט ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז:

מצוה רפב

פירוש א

כתוב (א) **בפ' תצא לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו כו'**. וכן מנאו ז"ל הש"מ מל"ת רי"ח היראים סי' קנ"ו הסמ"ק סי' ק"ע החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"נ הזוה"ר מל"ת ל"ד אות י"ז הפוע"צ מל"ת שכ"ז הדה"מ שער ב' פנ"ח המעיי"ח דף קפ"ה ע"ב אות מ' הנר מצוה סי' י' אות קכ"ד, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלאים פ"ט ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רצ"ז ועי' לעיל מל"ת ט' מחודש ב' מה שכתבנו במל"ת זו:

מצוה רפג

פירוש א

כתוב (א) **בפ' תצא לא תלבש שעטנז כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת מ"ב היראים סי' כ"א הסמ"ק סי' ל"ב החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקנ"א הזוה"ר מל"ת קפ"ב אות ס"ח הפוע"צ מל"ת שכ"ח הדה"מ שער ב' פנ"ז המעיי"ח דף קפ"ו ע"ב אות מ"ז, ומ"ש רבינו אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג כו' עי' רש"י ובמזרחי פ' תצא פכ"ב פי"א מ"ש בזה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלאים פ"י ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רצ"ח עד סי' ש"ג, ודע דאע"פ שיש בכלאי בגדים ב' לאוין לא תלבש שעטנז דפ' תצא ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך דפ' קדושים פי"ט פי"ט אפ"ה לא נמנו אלא לאחת לפי ששניהם צריך להשלים הענין כמ"ש הגמ' יבמות דף ד' ע"ב ועי' במעיי"ח סי' הנ"ל ובנר מצוה סי' י' אות קמ"ה מ"ש בזה:

מצוה רפד

פירוש א

כתוב (א) **בפ' קדושים ובקצרכם כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ר"י היראים סי' קנ"ז החינוך המצה"ש ומהר"ש מצ' רי"ז הזוה"ר מל"ת ל"ח אות י"ט העי"מ מצ' רי"ח האה"מ

מצ' רט"ז הפוע"צ מל"ת קכ"ד המעיי"ח דף ע"ז ע"ב אות ק"ד והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"ב ולענין מלקות עי' במעיי"ח סי' הנ"ל ובנר מצוה סי' י' אות קי"ד ובמגלת ספר:

מצוה רפה

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ**' **קדושים ובפ**' **אמור ולקט קצירך לא תלקט כו**'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רי"א היראים סי' קנ"ח החינוך העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רי"ט הזוה"ר מל"ת ל"ו אות י"ח הפוע"צ מל"ת קכ"ה האה"מ מצ' רי"ח המעיי"ח והנר מצוה סי' הנ"ל מל"ת רפ"ד והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"ב:

מצוה רפו

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ**' **קדושים ופרט כרמך לא תלקט כו**'. עי' רש"י פ' קדושים פי"ט פ"י שהביא ג"כ את הא דת"כ שהביא רביני דאין פרט אלא בשעת הבציר אבל את הא דשלשה גרגרים אינו פרט לא הביא אבל מצאתי במזרחי שם שמתרצו היטב, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רי"ג היראים סי' ק"ס החינוך המצה"ש ומהר"ש מצ' רכ"ג הזוה"ר מל"ת כ"ט אות ט"ו הפוע"צ מל"ת קכ"ד העי"מ מצ' רכ"א האה"מ מצ' רכ"ב המעיי"ח דף ע"ח ע"ב אות קל"ז הנר מצוה סי' י' אות קי"ז והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"ב:

מצוה רפז

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ**' **קדושים וכרמך לא תעולל כו**'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רי"ב היראים סי' קנ"ט החינוך המצה"ש ומהר"ש מצ' רכ"א הזוהר מל"ת כ"ח אות ט"ו הפוע"צ מל"ת קכ"ו העי"מ האה"מ מצ' ר"כ המעיי"ח סי' הנ"ל מנ"ת רפ"ו ועי' בחינוך שהביא פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בפירושא דמל"ת זו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' שנ"ב:

מצוה רפח

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ**' **תצא כי תקצור קצירך בשדך כו**'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רי"ד היראים סי' קס"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקצ"ג הזוה"ר מל"ת ל"ט אות

י"ט הפוע"צ מל"ת שנ"ו המעיי"ח דף קצ"ה ע"א אות מ"ב והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"ב ולענין מלקות עי' בסה"מ:

מצוה רפט

פירוש א

שלא (א) יעלים עיניו מן הצדקה כו'. רש"י ז"ל פ' ראה פט"ו פ"ז מפרש ג"כ את המל"ת זו כמ"ש רבינו ז"ל בשם הספרי וכן מפ' הפסיקתא זוטרתא פ' ראה אבל הר' בחיי ז"ל שם מפ' וז"ל לא תאמץ את לבבך מלדבר על לבו דברי תנחומין כדי לפייסו ואמרו רז"ל המפייסו בדברים גדול מכולם ולא תקפוץ את ידך לא תסגיר ידך כי הוא אחיך והוא אביון התאב לכל דבר עכ"ל, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רל"ב [עי"ש שכ' הזהירנו שלא למנוע צדקה בהרחבה מאחינו מהאביונים כו' ונ"ל דבמלת הרחבה כיוון למ"ש בחיבורו הל' מת"ע פ"ז הל"ג] היראים סי' מ"ט הסמ"ק סי' רנ"ו [עיי"ש שכ' אזהרת מל"ת זו שלא לקפוץ יד מלהלוות ואיני יודע דמדוע לא כתב גם מנתינת צדקה כספרי הנ"ל וכמ"ש החינוך שלא נמנע החסד והצדקה וצ"ע] החינוך האה"מ מצ' תע"ח הזוה"ר מל"ת ק"ח אות מ"ג הפוע"צ מל"ת ר"פ העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תע"ט המעיי"ח דף קס"ז ע"א אות קט"ז, ומ"ש רבינו והנותן צדקה בעין רעה עובר משום אל ירע לבבך כו' עי' רמב"ם פ"ח הל"י שם שלא הביא את זה ואפשר שנכלל במד"כ והרבה דברים כאלו והפרטי דינים עי' בפ"ז שם ולהלכה טוש"ע יו"ד מסי' רמ"ז ולהלאה, ומה שמפלפל המל"מ בפ"ז שם אי ב"ד כופין על צדקה עי' במעיי"ח ובנר מצוה סי' י"א אות ס"א:

מצוה רצ

פירוש א

שלא (א) לבנות אבני מזבח גזית כו' ודע דמ"ש רבינו ז"ל על ואם שהיא חובה כן איתא במכילתא פ' יתרו סוף פרשה י"א וז"ל ר' ישמעאל אומר כל אם שבתורה רשות חוץ משלשה אם תקריב מנחת ביכורים כו' כיוצא בו ואם מזבח אבנים חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל אבנים שלימות תבנה כו' עכ"ל אלמא דהמכילתא מהפסוק אבנים שלימות תבנה דפ' תבא פכ"ז פ"ו לחודא למדה דואם מזבח אבנים חובה ולא הביאה גם את הפסוק ה' שם ובנית שם מזבח כמו שהביא רבינו וכן איתא בפסיקתא זוטרתא סוף פ' יתרו וגם רש"י שם פרשה כ' פכ"ב לא הביא אלא כהמכילתא והפסיקתא וא"כ עכצ"ל דהמכילתא סוברת דמפסוק ה' כיון דלא הי' אלא לשעתה ליכא למילף לדורות אבל מפסוק ו' שפיר ילפת כיון דמיותר דהא כבר כתיב לא תבנה אתהן גזית וכ"כ המרכבת המשנה ז"ל על המכילכא שם אות ד' דמיתורא דפסוק ו' ילפת אלא המרכבת

הביא גם גירסא אחרת בהמכילתא בשם בעל אות אמת שגם מהפסוק ה' ילפת וכתב טעם לשבח דמדוע צריכה את השני פסוקים ולפי גירסא זו באמת יפה עשה רבינו שהביא ג"כ את השני פסוקים אבל לפי גירסתינו בהמכילתא וכמו שנראה מהפסיקתא ורש"י ז"ל דגירסא זו עיקר באמת קשה על רבינו דמדוע הביא גם את הפסוק ה' ועוד ק"ל מדוע כתב רבינו וכתיב בפ' תבא על עניין הר עיבל מדוע לא כתב בקיצור וכתיב בפ' תבא מה נפ"מ על איזה עניין כתיב. ונ"ל בס"ד דרבינו בהפסוק ה' ובעניין הר עיבל שהביא רצה לתרץ מדק"ל עוד עליו דמדוע הביא במל"ת זו את הלימוד דמכילתא הנ"ל כלל הלא אפי' אי הוה אמרינן דהפסוק ואם מזבח אבנים רשות ג"כ שפיר הי' יכול למנות את המל"ת זו כיון דכתיב לא תבנה אתהן גזית וא"כ אמאי לא כתב את התחלת מל"ת זו בקיצור כמ"ש ברמזיו שלא לבנות אבני מזבח גזית שנ' לא תבנה אתהן גזית ואי"ל דאגב רצה לאשמעינן את הדין זה דחובה לבנות מזבח אבנים הלא אין מקום לזה כאן אלא לקמן במ"ע קס"ג בין שאר דיני בית הבחירה שכ' שם, אעכצ"ל דרבינו סובר דכשהוה אמרינן דואם מזבח אבנים רשות אז גם לא תבנה אתהן גזית ג"כ רשות כיון דבחד קרא כתיב ואז הוה אמרינן דהקרא הכי קאמר לא צריך לבנות גזית דוקא מה טעם כי חרבך הנפת עליה וגו' וע"כ לא הוי גזית חשוב כל כך וכשהוה אמרי' כן אז הי' קשה על רבינו דהיכי מנה את המל"ת זו וע"כ הקדים מתחלה את הלימוד דואם חובה דע"י לימוד זה ידעינן דלא תבנה אתהן גזית הוי אזהרה, אלא אכתי הי' קשה הלא אפי כשהו' אמרינן דלא תבנה אתה גזית רשות ג"כ שפיר הי' יכול למנות את המל"ת זו מחמת הפסוק לא תניף עליהן ברזל ע"כ כתב רבינו וכתיב בפ' תבא על עניין הר עיבל ובנית וגו' לא תניף וגו' כוונתו בזה כיון דלא תניף על עניין הר עיבל כתיב א"כ לא הי' צווי אלא לשעתה ע"כ לא הוה יכלינן למילף מיניה אזהרה לדורות וע"כ הקדים מתחלה את הלימוד דמכילתא הנ"ל כמובן, וממילא לפי"ז שפיר י"ל דרבינו באמת ג"כ לא הביא על הלימוד דמכילתא אלא את הפסוק ו' ואת הפסוק ה' לא הביא אלא לאשמעי' כהנ"ל כדי לתרץ מעליו קושייתינו הנ"ל ודו"ק, ועל הא דמדוע חשיב ר' ישמעאל ג' אם דוקא הלא גם אם כופר ישית ג"כ חובה ועוד איכא טובא כמ"ש המשכיל לדוד פ' יתרו שם עי' בברטנורה סוף פ' יתרו שמיישב את זה שפיר ועל הא דמדוע באמת כתיב ואם מזבח אבנים כיון דחובה היא עי' גור ארי' שם:

פירוש ב

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מדק"ל עוד על רבינו דמדוע הביא את אזהרת מל"ת זו מהפסוק לא תבנה אתהן גזית הלא מגמ' ע"ז דף נ"ב ע"ב מוכח דאזהרת מל"ת זו

מהפסוק לא תניף עליהן ברזל מדאמר הגמ' ננסרינהו לא תניף עליהן ברזל אמר רחמנא והקושיא זו באמת על כל המוני מצות ז"ל קשה כיון דכולן נקטו לא תבנה אתהן גזית לאזהרה הסה"מ מל"ת ע"ט היראים סי' שכ"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצוה מ' הזוה"ר מל"ת כ"ג אות י"ד [ומ"ש שם וכן נתפרש במשנה מס' מכות נ"ל שהיא ט"ס וצ"ל מס' מדות פרק ג'] הפוע"צ מל"ת כ"ו הדה"מ שער ב' פ' צ"ג המעיי"ח דף כ' ע"א אות פ"ו, אבל לפי הנ"ל ל"ק מידי די"ל דלא רצו למינקט את הפסוק לא תניף כיון שהוא צווי לשעתו ולענין מניין המצות טפי ניחא למינקט אזהרה מפסוק שהוא צווי לדורות אבל הגמ' כיון דלא לעניין מנין המצות קאי שם ע"כ נקטה טפי לא תניף כיון דגם מפשטות הקרא ידעינן שהוא אזהרה משא"כ הפסוק לא תבנה לא ידעי' אלא מחמת הדרשה דמכילתא הנ"ל וא"כ ממילא ל"ק על הגמ' גם הצ"ע של המנ"ח מצ' מ' דמדוע לא הביא את הפסוק לא תבנה ודו"ק, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ולענין מלקות החינוך והעי"מ ומצה"ש כתבו דלוקין וכ"כ הרמב"ם הלכה ט"ו שם אבל בסה"מ לא כתב דלוקה וגם בהל' סנהדרין פי"ט לא מנה את המל"ת זו בין מניין הלוקין וכבר עמד ע"ז הלח"מ שם ועי' בנר מצוה סי' י"א אות ל"ז מ"ש ע"ז, ומ"ש רבינו ותניא במכילתא ובתוספתא דסוטה לא נשמע בבית כו' גם הגמ' סוטה דף מ"ח ע"ב הביא את התוספתא זו, ומ"ש רבינו ואין עושין אכסדראות של עץ בכל העזרה כו' כבר כתב רבינו מזה לעיל מל"ת מ"ד ועי' מה שכתבנו שם ע"ז ותמצא נחת:

מצוה רצא

פירוש א

שלא (א) **לפסוע על המזבח כו'**. נ"ל בס"ד דכוונת רבינו ז"ל שלא לפסיע על המזבח פסיעה גסה דל"ל דכוונתו שלא לפסוע על המזבח כלל כיון דצריך לעשות שם את עבודתם וגם מהמכילתא וממשנה דיומא שהביא רבינו מוכח שכיוון למה שכתבנו וכ"כ בפי' בקיצור הסמ"ג שלו וכן צריך לפרש את דברי הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת פ', ומ"ש רבינו ותניא במכילתא מכאן אמרו עשה כבש למזבח פירוש שלא יעשה מדרגות כו' המכילתא היא סוף פ' יתרו ובמלת פירוש שכ' רבינו נ"ל שכיוון לאפוקי מפירושו של המזרחי ז"ל דעל מ"ש רש"י ז"ל סוף פ' יתרו וז"ל ולא תעלה במעלות כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות כו' כתב המזרחי וז"ל במכילתא ופירוש לא תעלה לא תבנה כבש המזבח מעלות מעלות עד שיחוייב שיהי' בו עליה ופוסע עליו כדרך העולים בסולם ותגלה ערותך עליו לא שיזהיר הכהן שלא יעלה במעלות הכבש שאם הסולם הוא מעלות מעלות איך אפשר שלא יעלה במעלות

עכ"ל נראה שמפרש בכוונת רש"י שמפרש אה המכילתא דאזהרת לאו זה קאי אבונה ולא על הכהן וכ"כ בכוונת רש"י הנר מצוה סי' י' אות כ' בשם הרב דבק טוב עי"ש מה שמפלפל בזה וכיון דרבינו באמת סובר דאזהרת לאו זה קאי אכהן ולא אבונה ע"כ כתב מלת פירוש לאפוקי מפירושם וכן סברו כל השאר מוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת פ' היראים סי' שכ"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"א הזוה"ר מל"ת ק"א אות מ' הפוע"צ מל"ת כ"ז הדה"מ שער ב' פ' צ"ד המעיי"ח דף כ' ע"א אות פ"ח עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דכולם סברו כרבינו דלאו זה קאי אכהן ולא אבונה ולא כהמזרחי. אבל לכאורה צריך להבין במה פליגי ונ"ל בס"ד דבזה פליגי המזרחי סובר דאאפ"ל דקאי אכהן כיון דגבי כהן אתי עשה דעבודה ודחי ל"ת דלא תעלה ואי משום דלא הוי בעידנא י"ל כהפסקי תוספות זבחים דף צ"ו מובא במל"מ פ"י מהל' ק"פ דהיכא דא"א לקיים העשה בעניין אחר לא בעינן בעידנא וע"כ סובר המזרחי דקאי אבונה אבל רבינו ודכוותיה לא סברו כהפסקי תוס' ע"כ סברו דקאי אכהן, או י"ל דגם המזרחי ל"ס כהפסקי תו' כיון שהיא חידוש גדול כמו שמפלפל המל"מ שם אלא בזה פליגי המזרחי סובר כתירוצו הא' של התו' ישנים שאכתוב לקמן בס"ד דדוקא בשעת עבודה איכא לאו זה אבל שלא בשעת עבודה לא וא"כ הוי בעידנא וע"כ שפיר י"ל כהנ"ל וע"כ סובר דקאי אבונה אבל רבינו ודכוותיה סברו כתירוצו הב' של התו' ישנים דלקמן ע"כ שפיר סברו דקאי אכהן ודו"ק הן אמת שיש עוד מקום לפלפל בזה אבל לא באתי רק לעורר:

פירוש ב

ולאו (ב) דוקא עקב בצד גודל כו' ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו כדי שלא יהא קשה על המכילתא שלא התיר' אלא עקב בצד גודל ממשנה דיומא דף כ"ב ע"א דהיו רצין ועולין בכבש ע"כ מפרש דעקב בצד גודל שכ' המכילתא היא לאו דוקא וכן מפרש את המכילתא היראים סי' הנ"ל וא"כ צ"ל דסברו שא"א לרוץ עקב בצד גודל, אבל לכאורה ק"ל על רבינו והיראים מהירושלמי ריש ברכות דף ד' ע"א דאיתא שם זהו שעומד ומתפלל צריך להשוות את רגליו תרין אמורין ר' לוי ור' סימון חד אמר כמלאכים וחד אמר ככהנים מ"ד ככהנים לא תעלה במעלות על מזבחי שהיו מהלכים עקב בצד גודל וגודל אצל עקב כו' עכ"ל אלמא דהירושלמי סובר דעקב בצד גודל היא דוקא מדקאמר שהיו מהלכים כו' וצ"ל דרבינו והיראים סברו דלא משום דהדין כן היו מהלכים כן אלא הכהנים מצד מעלה הי' מהלכים כן [וכמו שאיתא בגמ' סוכה דף נ"ב ע"ב גבי בנה של מרתא בת ביתוס עי"ש ותבין] דאל"כ הי' קשה על הירושלמי ממשנה דיומא דהיאך הי' רצון אעכצ"ל בכוונת הירושלמי כמו שכתבנו, וא"כ לכאורה ק"ל על הרמב"ם בסה"מ והחינוך מצה"ש

סי' הנ"ל שהם הביאו את הא דמכילתא כצורתא דדוקא עקב בצד גודל שרי א"כ קשה לשיטתם על המכילתא ממשנה דיומא הנ"ל אבל עי' בתו' ישנים ביומא שם שבאמת הקשה על הירושלמי הנ"ל ממשנה דיומא דהיאך רצו ותירץ דקודם שעוסקין בעבודה היו יכולין לרוץ דרק בשעת עבודה אסור לרוץ אי נמי דהיו רצין עקב בצד גודל עי"ש א"כ י"ל דהסה"מ ודכוותיה סברו כחד מתירוצים של התו' ישנים, אבל לפי מה שהוכיח המנ"ח מצ' מ"א שהחינוך ל"ס כהתו' ישנים דשלא בשעת עבודה שרי לרוץ כיון דכתב דגם בנשים נוהג לאו זה אע"ג דפסולין לעבודה א"כ לפי"ז כיון דהמצה"ש ג"כ כתב דנוהג בנשים והסה"מ כתב וז"ל וכל מי שמפסיע פסיעה גסה על המזבח עד שתגלה ערותו לוקה א"כ ע"כ מוכח גם מהסה"מ והמצה"ש דג"כ לא סברו כתירוצו הא' של התו' ישנים א"כ צ"ל דלא סברו אלא כתירוצו הב', אבל עי' ברמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הלי"ז שלא כתב מהא דעקב בצד גודל כלום וכבר עמד עליו המל"מ שם דמדוע השמיט את זה וצוה לעי' בכנה"ג ולא כתב איה ונ"ל בס"ד דכיוון על מ"ש הכנה"ג בלשונות הרמב"ם או"ח סוף ח"א דבהל' בית הבחירה שם כבר עמד הכנה"ג על הרמב"ם בזה ותירץ דהרמב"ם לישנא דקרא נקט אבל תירוצו דוחק גדול אצלי דהיאך נאמר דבסה"מ דלא עשה הרמב"ם לפסוק ממנו הלכה שם לא הי' סגי ליה בלישנא דקרא וכתב בפי' את הא דעקב בצד גודל ובחיבורו הגדול שעשה לפסק הלכה שם מקצר ונקט לישנא דקרא וע"כ נ"ל בס"ד דהרמב"ם בחיבורו חזר ממה דסובר בסה"מ אלא סובר כרבינו והיראים הנ"ל וע"כ השמיט את הא דעקב בצד גודל ודו"ק ואח"כ ראיתי במעיי"ח ומהר"ם שיק סי' הנ"ל שג"כ מיישבו את הרמב"ם על דרך זה אלא לא דברו מכל הנ"ל ועי' במגלת ספר מ"ש על הרמב"ם זה:

מצוה רצג

פירוש א

שלא (א) **לסוך משמן המשחה כו'**. נראה מרבינו ז"ל דמתחלה מנה שלא לסוך משמן המשחה והיא המל"ת רצ"ב ואח"כ מנה ובמתכונתו לא תעשו כמוהו והיא המל"ת רצ"ג וכ"כ בפי' ברמזיו ובמל"ת רצ"ד מנה שלא לעשות קטורת וזה לכאורה שלא כסדר המשנה דריש כריתות דשם איתא המפטם את השמן והמפטם את הקטורת והסך בשמן המשחה וגם לענין מלקות במשנה מכות דף י"ג ע"א איתא כסדר זה וצ"ל דרבינו נקט כסדר התורה דבפ' תצא פ' ל' פל"ב כתיב לא ייסך כו' ואח"כ ובמתכונתו לא תעשו כמוהו ואזהרת פיטום הקטורת כתיב בפסיק ל"ז שם וא"פ לכאורה קשה להיפוך על התנא דמדוע לא נקט ג"כ כסדר התורה, אבל באמת כבר שקיל וטרי הגמ' בזה בכריתות דף

ג' ע"א ומסיק דנקט קטורת במיצעא משום דקא בעי למיתניא פיטומין בהדי הדדי ועל הא דפליג לשמן משני כדי לאשמעי' דיש חילוק חטאות ביניהן עי"ש היטב וגם בתי"ט ותראה דעדיין יש מקום להקשות דמדוע לא נקט התנא כסדר זה הסך בשמן המשחה והמפטם את הקטורת והמפטם את השמן דאז הי' ג"כ פיטומין בהדי הדדי וגם הא דיש חילוק חטאות ביניהן הוה ידעינן ועוד הי' הרווחנו בזה דעכ"פ הסך בשמן הי' ברישא כמו שאיתא בתו' וצ"ל כיון דגם עכשיו עכ"פ השני פיטומין כסדר התורה מתחלה שמן ואח"כ קטורת וזה הי' ניחא לתנא טפי מכשהי' הסך בשמן ברישא כמובן, וא"כ שפיר י"ל אליבא דרבינו כיון דלא צריך לאשמעי' דיש חילוק חטאות ביניהן ע"כ נקט לגמרי כסדר התורה כיון דבסדר זה מרויח דגם השני פיטומין בהדי הדדי וגם לא פליג לשמן ודו"ק, אבל על הרמב"ם ז"ל לכאורה ק"ל דבסה"מ מל"ת פ"ג כתב שהזהירנו מעשות שמן ובמל"ת פ"ד כתב הזהירנו מלסוך בשמן המשחה ובמל"ת פ"ה כתב הזהירנו מעשות עשן בתואר הקטורת וזה דלא כסדר התו' ולא כסדר המשנה וגם בחיבורו הל' כלי מקדש פ"א הל"ד נקט את הדין מהלאו דעשיית שמן המשחה ובהלכה ה' מהא דהסך משמן המשחה ובפרק ב' הל"ט מהלאו דעשיית קטורת אלא בחיבורו י"ל כיון דבפ"א שם התחיל לדבר מהא דמ"ע לעשות שמן המשחה ע"כ מסיים שם את כל הדינים השייכים לעשיית שמן המשחה ואח"כ דיבר בהלכה ה' מהדינים דסיכת שמן המשחה ובפ"ב שם שדיבר מדיני הקטורת ע"כ כתב בהל"ט שם מהלאו דעשיית קטורת ואי הוה עשה הרמב"ם את הסה"מ אחר חיבורו הגדול אז באמת גם על הסה"מ לא הי' קשה כיון דהוה יכל"ל דנקט כסדר שבחיבורו אבל כיון דעשה את הסה"מ מקודם כמ"ש היד מלאכי כללי הרמב"ם אות כ"ג א"כ על הסדר של הסה"מ באמת צ"ע. ומ"ש רבינו שלא לסוך משמן המשחה שעשה משה כו' כן איתא בגמ' כריתות דף ה' ע"א וכ"פ הרמב"ם פרק א' הל"ה שם וכ"כ כל המוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת פ"ד היראים סי' של"ג החינוך האה"מ מצ' ק"ח הזוה"ר מל"ת קמ"ג אות נ"ה העי"מ מצ' ק"י הפוע"צ מל"ת ס"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ט המעיי"ח דף מ' ע"ב אות י"ד, ומ"ש רבינו פירוש על זר שאינו צורך כהונה כו' כ"כ גם רש"י פ' תשא פ"ל פל"ג ועי' במזרחי ומשכיל לדוד שם ותבין דמדוע כתב רבינו מלת פירוש וגם המג"ס כתב פלפול גדול בזה עיי"ש, ולענין השיעור דכמה יסוך ויהא חייב יש פלוגתא בגמ' דף י' ע"ב שם ר"מ סובר בכל שהוא ור' יהודא סובר בכזית ומפשטות לשון הגמ' נראה דפליגי בנתינה אבל בסיכה לד"ה בכל שהוא אבל הרמב"ם הל"י שם פסק דגם בסיכה בעינן כזית וכ"כ החינוך וכבר השיג הראב"ד שם על הרמב"ם בזה ופליאה לי על רבינו דלא גילה דעתו הטהורה בזה וצ"ע:

פירוש ב

והמפטם (ב) את השמן ע"מ להתלמד בה או למוסרה לצבור כו', המקור לזה דף ה' ע"א שם ת"ר המפטם את השמן ללמד בו או למוסרו לצבור פטור כו' והקשה הגמ' מנ"ל אתיא מתכונתו מן במתכונתו דקטורת וכתיב לגבי קטורת לא תעשו לכם לכם הוא דאסור אבל למוסרו לצבור פטור גבי שמן נמי למוסרו לצבור פטור עכ"ל ופירושא דמלת לצבור כמו לצבור דכולי ש"ס [עי' ר"ה דף ז' ע"א ויחיד שהתנדב משלו כשירין בלבד שימסרה לצבור ובשבועות דף י' ע"ב תמידין שלא הוצרכו לצבור] וא"כ מוכח דדוקא למוסרו לצבור פטור דאל"כ מדוע ל"ק הגמ' למוסרו לאחרים וממילא הוה ידעינן דלמוסרו לצבור ג"כ פטור במכ"ש, אע"כ מוכח דדוקא למסרו לצבור פטור וצ"ל הטעם כיון דהגמ' למד את זה מדכתיב לא תעשו לכם ואחרים ג"כ נכלל במלת לכם אבל צבור לא נכלל במלת לכם כמו שאיתא בביצה דף כ' ע"ב לכם ולא לגבוה אלמא דבמלת לכם גם אחרים נכללו כיון דשרי לעשות מלאכת אוכל נפש בי"ט גם לאחרים אבל לגבוה לא נכלל במלת לכם וכיון דצבור ג"כ לצורך גבוה צריכי ע"כ לא נכלל במלת לכם וע"כ לא שינה רבינו מלשון הגמ' וכתב ג"כ או למוסרה לצבור וגם לקמן במל"ת רצ"ד גבי קטורת כתב כן וכ"כ היראים סי' הנ"ל וגם בסי' של"ד וא"כ לכאורה ק"ל על הרמב"ם דבפ"א מהל' כלי המקדש הל"ד כתב וז"ל העושה שמן המשחה כו' חייב כרת כו' והוא שיעשה אותה להמשח בו אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור עכ"ל היכי כתב או ליתנו לאחרים הלא מגמ' מוכח דדוקא למוסרו לצבור פטור ועוד הלא הוא בעצמו כתב גבי קטורת פרק ב' הל"י שם כלשון הגמ' או למוסרה לצבור וא"כ היכי שינה גבי שמן המשחה וכתב או ליתנו לאחרים הלא כל ההיתר גבי שמן המשחה לא ידעי' אלא מקטורת כמ"ש הגמ' הנ"ל וזה אצלי קושיא גדולה, ובהשקפה ראשונה רציתי לומר שט"ף יש בהרמב"ם וצ"ל גם גבי שמן המשחה או למוסרה לצבור וגם נתאמת אצלי לומר כן כיון דדרכו של רבינו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם כמ"ש היד מלאכי כללי הרמב"ם סי' מ"ו וכיון דרבינו לא שינה מלשון הגמ' וגם המצות השם שג"כ דרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם ג"כ כתב במצ' ק"י גבי שמן המשחה ובמצ' קי"א גבי קטורת כלשון הגמ' או למוסרו לצבור ע"כ רציתי לומר שגם בהרמב"ם צריך להיות כן אבל אח"כ ראיתי בתי"ט ז"ל כריתות פ"א מ"א שכ' בד"ה המפטם את השמן וז"ל מ"מ הרמב"ם בפ"ב מהל' כלי המקדש העתיק להתלמד בה או למוסרו לצבור כו' עכ"ל ואי נאמר דגם בפרק א' הל"ד שם הי' הגירסא בהרמב"ם או למוסרו לצבור א"כ קשה כיון דהתי"ט דיבר שם משמן המשחה אמאי לא

כתב דבפ"א הל"ד העתיק הרמב"ם את לשון הגמ' אע"כ מוכח דגם להתי"ט הי' הגירסא בהרמב"ם כמו שהוא לפנינו וא"כ נשאר' קושייתינו על הרמב"ם בתקפה:
ואחר החיפוש מצאתי במנ"ח מצ' ק"ט שג"כ הרגיש בזה וכתב וז"ל ומבואר ברמב"ם מהש"ס דדוקא אם עשאו כדי לסוך אבל אם עשה להתלמד או למוסרו לאחרים פטור ובש"ס הלשון כדי למוסרו לצבור ואין חילוק כי באמת אין הצבור צריך לשמן המשחה וה"ה לאיזה כוונה שעושה פטור רק לסוך כי דרך שה"מ למשוח חייב ג"כ אם עושה לכוונה זו כמו בקטורת דדרכו להריח חייב על כוונת הריח ה"נ חייב על כוונת המשיחה עכ"ל אבל איני יודע דהיכי כתב בפשיטות ואין חילוק הלא לפי דבריו הי' לו להרמב"ם לכתוב כן גבי קטורת כדי שלא נטעה ובאמת גבי קטורת כתב כלשון הגמ' או למוסרו לצבור ועוד מדוע ל"ק הגמ' לאחרים כדי שלא נטעה וגם בפסיקתא זוטרתא פ' תשא פרשה ל' איתא כלשון הגמ' למוסרו לצבור ותו מנ"ל להמנ"ח לומר דאין חילוק דילמא באמת הפשט בגמ' כמו שכתבנו ואז באמת דוקא למוסרו לצבור שרי ועוד ק"ל מהירושלמי מגילה פרק א' הלכה י"א דאיתא שם אנטונינוס שאל לרבי מהו לעשות לו קטורת אמר ליה חסר בה אחת מסממנים והקשה הירושלמי לא כן תני לא תעשו לכם לכם אין אתם עושין אבל עושין הם אחרים לכם א"ר חנניה בגין ר' רומנוס דשלחיה רבי יעבדיניה ליה פי' הקה"ע והפנ"מ וז"ל אבל עושין הן אחרים לכם דהיינו עכו"ם א"כ למה הוצרך רבי לומר לו שיחסר אחת מהן ומשני בגין ר' רומנוס בשביל ר' רומנוס ששלחו רבי שיעשה קטורת לאנטונינוס ואמר רבי שיחסרנו עכ"ל ואי נאמר דלאחרים שרי לעשות א"כ קשה אמאי קאמר רבי לר' רומנוס שיחסר אחת מהן הלא ר' רומנוס לאנטונינוס עשה ואפי' נאמר שעשה להריח הלא אנטונינוס נכרי הי' ולנכרי שרי להריח וא"כ הוי כמו לאחרים שלא להריח אע"כ מוכח דדוקא למוסרו לצבור שרי אבל לאחרים אפי' לנכרי אסור, ועוד ק"ל מהתו' נזיר דף מ"ז ע"א ד"ה וכן שכ' וז"ל והא דאמר התם המפטם השמן ללמד בו או למוסרו לצבור פטור הא דקתני למוסרו לצבור ללמדם שידעו לעשותו היינו בימי משה אם עשאו פטור אי נמי למוסרו לצבור ללמדם שידעו לעשותו ולא שימשחו ממנו כו' עכ"ל נראה דבתירוצו הא' סובר התו' דדוקא למוסרו לצבור למשוח ממנו שני דאל"כ אמאי הוצרך לאוקמי את הא דלמוסרו לצבור בימי משה דוקא אמאי לא קאמר דלמוסרו לצבור פירושו לאחרים כמ"ש המנ"ח אע"כ מוכח דבתירוצו הא' סובר התו' דלאחרים בכל גוונא אסור וגם מתירוצו הב' נראה מפשטות לשונו כן נהי דיש לדחוק דבתירוצו הב' סובר דה"ה לאחרים ג"כ שרי ללמדם שידעו לעשותו ולא נקט לצבור אלא משום שהוא לשון הגמ' אלא אפי' כשנאמר כן עכ"פ זה מוכח בפי' גם מתירוצו הב'

דדוקא ללמדם שידעו לעשותו שרי אבל לא בגוונא אחרינא שכ' המנ"ח וא"כ ממנ"פ קשה על המנ"ח מתו' זה בין מתירוצו הא' בין מתירוצו הב'. וגם מהחינוך נראה דדוקא למוסרו לצבור סובר דשרי מדלא הביא במצוה ק"ט גבי שמן המשחה דלמוסרו לצבור פטור אלא במצוה ק"י גבי קטורת כתב כן וצ"ל דטעמו משום דסובר כתירוצו הא' של התו' דלמוסרו לצבור דשרי היינו בימי משה וכיון דלא שייך היתר זה אלא בימי משה ע"כ לא הביא את זה במצ' ק"ט ורבינו והיראים שהביאו את הדין זה גם בשמן המשחה צ"ל דסברו כתירוצו הב' של התו' וא"כ מוכח גם מהחינוך דלא כהמנ"ח וממילא נשאר' עדיין הקושיא על הרמב"ם, ואפשר דהרמב"ם למד את זה מהתוספתא מכות פ"ג דאיתא שם המפטם את הקטורת כו' אבל אם הי' מתעסק להתלמד בו או למוסרו לרבים כו' וסובר הרמב"ם דפירושא דלרבים היינו אחרים וא"כ גם בברייתא דגמ' כריתות ע"כ צ"ל דלצבור לאו דוקא דמהיכא תיתי נאמר דפליגא על התוספתא וע"כ כתב הרמב"ם כן אבל זה דוחק וצ"ע, ועי' לעיל מל"ת כ"ב מחודש א' שכתבנו שם בס"ד ליישב דמדוע לא קאמר הגמ' כריתות הנ"ל דמהיכא למד התנא דברייתא דלהתלמד שרי וגם עי' בנר מצוה סי' ח' אות י"ט:

מצוה רצד

פירוש א

שלא (א) לעשות במתכונת הקטורת כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת פ"ה היראים סי' של"ד הסמ"ק סי' קע"ד החינוך האה"מ מצ' ק"י העי"מ מצ' קי"ב הזה"ר מל"ת שנ"ד אות קמ"ח הפוע"צ מל"ת ס"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' קי"א המעיי"ח דף מ' ע"ב אות י"ד הדה"מ שער ב' פצ"ט והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ב:

מצוה רצה

פירוש א

שלא (א) להקטיר על המזבח הזהב כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת פ"ב החינוך האה"מ מצ' ק"ד הזה"ר מל"ת קפ"ה אות ס"ט הפוע"צ מל"ת ס"א העי"מ מצ' ק"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ה הדה"מ שער ב' פצ"ו המעיי"ח דף מ' ע"א אות ק"ד ומה שהניח בתימה המנ"ח דמדוע לא מנאו לא תעלה עליו קטורת זרה ולא תסכו עליו וגו' לשתי אזהרות גם המעיי"ח הניח בתימה אבל כבר מיישב את זה שפיר הזוהר הרקיע סי' הנ"ל ועי' בנר מצוה סי' י' אות כ"ו ובמהר"ם שיק סי' הנ"ל מ"ש בזה, ודע דהחינוך כתב שלא להקריב במזבח הזהב שבהיכל כ"א קטורת שבכל יום זולתי הזאת הדמים מיוה"כ ליוה"כ וכ"כ המצה"ש וא"כ לכאורה טעמא בעי דמדוע לא כתב גם רבינו מזה וגם הרמב"ם הל' כלי

מקדש פ"ב הלי"א לא כתב מהא דהזאת דמים די"כ כלום אלא על הרמב"ם כבר עמד הנ"מ שם ותירץ דסמך על מ"ש את זה בהל' עבודת יו"כ פ"ג הל"ה וא"כ גם על רבינו י"ל דסמך על מ"ש את זה במ"ע ר"ט, ולענין מלקות הרמב"ם בחיבורו וגם בסה"מ והחינוך והמצה"ש כתבו דלוקה אלא המוצל מאש סי' נ"א נסתפק על השיעור אם הוא בכזית או בכל שהוא ועי' בנ"מ סי' הנ"ל מ"ש בזה:

מצוה רצו

פירוש א

לא (**א**) **להוציא בדי ארון כו**'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת פ"ו היראים סי' שכ"ח החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"ו הזה"ר מל"ת שי"ג אות קכ"ה הפוע"צ מל"ת נ"ה העי"מ מצ' צ"ז הדה"מ שער ב' פ"ק המעיי"ח דף ל"ז ע"א אות ע"ח, ומ"ש רבינו שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות לוקה כ"כ גם הרמב"ם הל' כלי המקדש פ"ב הלי"ג וכתב עליו המעיי"ח דנראה מזה דכשמסיר ב' בדים לוקה שמונים וע"כ הקשה עליו דמנין לו זה הלא מפשטות הקרא מוכח שאם הסיר ב' ג"כ אינו לוקה אלא ארבעים ובאמת מהשאר מוני מצות וגם מהרמב"ם בסה"מ לא נראה כן וא"כ גם על רבינו צ"ע, ועי' רש"י פ' תרומה פכ"ה פט"ו שכ' וז"ל לא יסורו ממנו לעולם וכ"כ הריב"א והר' בחיי שם והמזרחי והג"א כתבו ע"ז וז"ל דאל"כ הא כתיב לעיל מיניה בטבעות הארון יהיו הבדים וא"כ לכאורה מדוע לא כתבו גם רבינו והשאר מוני מצות כן אבל עי' בברטנורה עה"ת שם מה שמפלפל על רש"י ובזה תבין אותם שפיר ומ"ש הריב"א שם בשם רבינו לא מצאתי כעת ברבינו את זה ועי' בתו' יומא דף ע"ב ע"ב ד"ה כתיב מ"ש בזה. ומ"ש רבינו וכן אמר ר' אלעזר ביומא נ"ל בס"ד דכוונתו בזה להוכיח ממ"ד ר"א והמסיר בדי הארון לוקה דמל"ת זו נימנית אבל הרמב"ם בסה"מ והיראים הוכיחו את זה ממכות דף כ"ב ע"א מדהקשה אביי וליחשוב נמי והמסיר בדי הארון ואזהרתיה מהכא ולא יסורו ממנו ורבינו י"ל דרצה להוכיח ממסכת הקודמת והזוהר הרקיע סי' הנ"ל באמת הוכיח מתרווייהו, ולענין מלקות רבינו והרמב"ם בחיבורו ובסה"מ כתבו דלוקה וכ"כ המצה"ש אבל החינוך השמיט מלקות וכבר עמד עליו המל"מ בהגהותיו שם ומה שהמליץ בעדו המנ"ח כיון דאינו נוהג בזמה"ז גם הנר מצוה סי' י' אות כ"ג רלה לתרץ כן אלא חזר מזה כיון דהחינוך כתב במצוה ק' וק"א גבי המסיר החשן מעל האפוד וקורע פי המעיל דהעובר עליהן לוקה אע"ג דאינו נוהג בזמה"ז:

מצוה רצז

פירוש א

כל (**א**) **הלוים מוזהרין על עבודת המזבח כו**'. בפ' קרח פי"ח פ"ג כתיב אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו גם הם גם אתם ואיתא בספרי שם וז"ל אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו אזהרה ולא ימותו עונש אין לי אלא לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים כהנים על עבודת לוים מנין ת"ל גם הם גם אתם מעבודה לחברתה מנין ת"ל גם אתם כו' עכ"ל נמצא לפי ספרי זה אין חילוק באזהרה זו בין כהנים ללוים דשניהם במיתה וגם הלוים מעבודה לחברתה כגון משורר ומשוער בשל חבירו ג"כ במיתה אבל בגמ' ערכין דף י"א ע"ב איתא ברייתא אחרת דאתם בשלהם והם בשלכם במיתה פי' כהנים בעבודת לוים או לוים בעבודת כהנים אבל הם בשלהם אינן במיתה אלא באזהרה פי' כגון לוי משורר שהגיף דלתות או לוי משוער שאמר שיר אינו במיתה אלא באזהרה ואח"כ איתא אמר אביי נקטינן משורר ששיער בשל חבירו במיתה פרש"י דאביי חולק על הברייתא דלעיל דהם בשלהם באזהרה נמצא לפי"ז דאביי סובר בזה כהספרי ואח"כ שקיל וטרי הגמ' אליבא דאביי ומסיק דלא כאביי וע"כ פסק רבינו ז"ל כהברייתי' דגמ' ולא כהספרי דאתם בשלהם והם בשלכם במיתה והם בשלהם אינן במיתה אלא באזהרה, והא דמייחס רבינו את עיקר אזהרת מל"ת זו על הלוים ולא על הכהנים אלא כללם באזהרה זו י"ל כיון דאזהרת לוים מפשטות הקרא ילפינן ואזהרת כהנים ילפינן מדרשה כדאיתא בספרי וכדי שלא נטעה דיש איזה נפ"מ באזהרתם ע"כ נקט רבינו ברמזיו כהנים תחלה ודו"ק, אבל להרמב"ם ז"ל הל' כלי המקדש פ"ג הל"ט אית ליה שיטה אחרת במל"ת זו חדא דפסק כאביי דהם בשלהם במיתה ועוד פסק דכהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא באזהרה והא דפסק כאביי הגם דיש לומר כיון דהספרי הנ"ל מסייע לאביי ע"כ פסק כן אבל עדיין לא תעלה ארוכה בזה כיון דסוף סוף קשה עליו דהיכי פסק דלא כסתימת הגמ' וכמו שנראה מרבינו ז"ל דג"כ על הקושיא זו כיוון במה דכתב ורבינו משה כתב כאביי בתר דמסיים ודומה שנדחו שם דברי אביי כו', ועל מה דפסק הרמב"ם שכהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה כבר השיג עליו הראב"ד ז"ל שם דזה דלא כמאן לא כהברייתא דגמ' ולא כהספרי הנ"ל אבל מרבינו נראה דרצה לתרץ את זה וע"כ כתב דהרמב"ם פסק כברייתא אחרת אשר שם אלא הכ"מ ז"ל שם תמה על רבינו דלא מצא בגמ' ערכין שום ברייתא אחרת וע"כ כתב דהרמב"ם סמך על המכילתא שהביא בסה"מ מל"ת ע"ב אבל לי ההדיוט נראה דרבינו ג"כ על הברייתא

דמכילתא כיוון ותיבות אשר שם שכ' אין כוונתו אשר שם בגמ' ערכין אלא כוונתו על הברייתא דמכילתא אשר שם בסוגיא זו ודו"ק:
והנפ"מ לדינא בין שיטתם נ"ל בס"ד דמלבד חילוק מיתה ומלקות שביניהם יש עוד נפ"מ דהיכא דליכא לוי לעשות עבודתו דלשיטת הרמב"ם שרי לכהן לעבוד עבודת לוי כיון דאתי עשה דעבודה ודחי ל"ת אבל לשיטת רבינו שכהנים ג"כ במיתה לא שרי כיון דאין עשה דוחה ל"ת שבמיתה כמו שאינו דוחה ל"ת שבכרת כמו שאיתא בסוגי' דריש יבמות דאין עשה דוחה אלא ל"ת גרידא וגם יש עוד נפ"מ להיפוך בהם בשלהם דלרבינו שרי ולהרמב"ם דסובר שהם במיתה אסור כמובן, אבל אחר עיון קצת ראיתי דעדיין יש מקום לפלפל בזה כיון דכהנים ולוים מחד לאו מוזהרין וכיון דלוים בעבודת כהנים לכ"ע אסור לעבוד אפי' היכא דליכא כהן כיון דלוים בעבודת כהנים לכ"ע במיתה ואין עשה דוחה ל"ת שבמיתה א"כ י"ל דאלים לאו זה דאפי' גבי כהנים בעבודת לוים ג"כ לא אמרי' עשה דוחה ל"ת וכמ"ש התו' קידושין דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה בשם הר' יוסף מא"י כעין סברא זו עי"ש ותבין כי זה תליא בפלוגתא דתו' שם ולא באתי רק לעורר אבל לענין מנין המצות ליכא שום פלוגתא ביניהם דתרווייהו מנאו אזהרת כהנים ולוים לחד לאו כי כן מנה גם הרמב"ם בסה"מ מל"ת ע"ב וכן מנאו ז"ל החינוך האה"מ מצ' שפ"ט [עי' בחינוך שג"כ הביא את המכילתא הנ"ל] הזה"ר מל"ת שס"ג אות קנ"ה [אלא הוא מנה ברמזיו רמז מל"ת שס"ד לוי בעבודת חבירו למל"ת פרטית] הפוע"צ מל"ת רל"ד העי"מ מצ' שפ"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"א הדה"מ שער ב' פרק פ"ו המעיי"ח דף קל"ה ע"ב אות נ"ב עי"ש שמתרץ יפה את הרמב"ם הנ"ל ועל קושית הזוהר הרקיע סי' הנ"ל שהקשה על הרמב"ם דלמה לא מנה לאו זה לשתי אזהרות כיון שחלוקין בעונש דלוי שעבד עבודת כהנים במיתה וכהן שעבד עבודת לוי אינו אלא במלקות עי' בנ"מ סי' ט' אות י' וסי' י' אות ל"ב מ"ש בזה, והטעם של מל"ת זו כדי שלא יסמוך אחד על חבירו כמו קדירה דבי שותפי בעירובין דף ג' ע"א כ"כ החינוך והעי"מ והדבר המלך סי' הנ"ל כתב ג"כ טעמים נוראים עי"ש:

מצוה רצח

פירוש א

שלא (א) יקרע פי המעיל כו'. מפשטות לשון רבינו ז"ל נראה דדוקא בשאר בגדי כהונה בעינן שקורע אותם דרך השחתה אבל במעיל של כה"ג חייב אפי' כשקורע שלא כדרך השחתה וכן יש להוכיח מקיצור הסמ"ג שלו מדכ' וז"ל לא יקרע פי המעיל של כה"ג וכן הקורע כל בגדי כהונה דרך השחתה לוקה עכ"ל וגם מרמזיו יש להוכיח כן מדכ'

וז"ל שלא יקרע פי המעיל של כה"ג שנ' כו' אלמא כיון דלא דיבר ברמזיו רק ממעיל ע"כ לא הזכיר שם מדרך השחתה כלום ואם באמת רבינו סובר כן אז ק"ל מנ"ל לחלק הלא את זה דגם בשאר בגדי כהונה עובר בלאו אע"ג דלא יקרע רק במעיל של כ"ג כתיב בפ' תצא פכ"ח פל"ב צ"ל דרבינו יליף מג' יומא דף ע"ב ע"א ממ"ד רב יהודא המקרע בגדי כהונה לוקה שנ' לא יקרע ומדאמר סתם בגדי כהונה ולא אמר מעיל כ"ג צ"ל דסובר רב יהודה דהוקשו בגדי כהונה זה לזה וכיון דעל המעיל עובר מינה לכל הבגדים נמי דמאי שנא מעיל וכיון דשאר בגדי כהונה ממעיל ילפינן א"כ מנ"ל לרבינו לחלק דבשאר בגדי כהונה אינו חייב אלא כשקורע דרך השחתה הלא רב יהודא סתם קאמר ולא הזכיר שום תנאי מזה בשלמא כשהי' סובר רבינו דבמעיל ג"כ הד"כ אז לא הי' קשה עליו ממה דלא הזכיר רב יהודא מתנאי זה כיון דהוה יכל"ל גם אליבא דרבינו כמ"ש הכ"מ ז"ל הל' כלי המקדש פ"ט הל"ג אליבא דהרמב"ם ז"ל דלמד את זה דדוקא דרך השחתה חייב מהא דנותץ אבן אחת מהמזבח דג"כ הד"כ כמ"ש הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הלי"ז וכמו שכתבנו לעיל מל"ת ג' מחודש ד' בשם המזרחי ז"ל דכתב ג"כ דגם רבינו סובר כן אבל אי נאמר דרבינו ל"ס כן אלא בשאר בגדים ולא במעיל אז באמת קשה עליו כהנ"ל, ואי"ל דרבינו למד דבמעיל ל"צ תנאי זה ממ"ד ריש לקיש זבחים דף צ"ה ע"א מעיל שנטמאה מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו משום שנ' לא יקרע ואי נאמר דגם במעיל אינו חייב אלא דרך השחתה אז קשה על ר"ל דמדוע לא יקרע כשנטמאה כיון דאינו קורע דרך השחתה אעכצ"ל דסובר דבמעיל חייב אפי' שלא כדרך השחתה וע"כ סובר רבינו ג"כ כן, הלא אפי' כשנאמר כן עדיין לא תעלה ארוכה על קושייתנו בזה כיון דאי באמת סובר ר"ל כן אז בודאי גם בשאר בגדים הי' סובר כן דמהיכא תיתי לחלק. אבל אח"כ ראיתי שכבר הלכו נימושות בזה לא על רבינו אלא על הרמב"ם הל' כלי המקדש שם שכ' ג"כ לשון רבינו וכתב המל"מ ז"ל שם שהבעל קרבן חגיגה ז"ל סי' ס"ח סובר בדעת הרמב"ם דדוקא בשאר בגדי כהונה אינו לוקה כ"א דרך השחתה אבל במעיל לוקה והביא ראי' ממה דפסק הרמב"ם הל' מעה"ק פ"ח הל"כ כר"ל דזבחים הנ"ל והמל"מ חולק עליו בלי טעם אלא כתב וז"ל ולדידי ליתניהו להני מילי עכ"ל ונ"ל בס"ד דהמל"מ מחמת קישייתינו הנ"ל ל"ס כהקח"ג וא"כ צריך להבין דמה יענה באמת הקח"ג על קושייתינו הנ"ל ובמה פליג עם המל"מ אבל עיינתי אח"כ בקח"ג גופא וראיתי שהוא בעצמו דיבר מקושיא זו ובסוף דבריו כתב וז"ל אי נמי כמ"ש רבינו [כוונתו על הכ"מ הנ"ל] דכשהוא דרך השחתה ילפינן מונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כי' שכל דבר קדושה לא יפסיד דרך השחתה ודו"ק כו' עכ"ל ונ"ל דכוונתו דמה דכתב הרמב"ם וה"ה לכל בגדי

כהונה שהקורען דרך השחתה לוקה אין כוונתו דמלאו דלא יקרע לוקה אלא מלאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם וע"כ מחלק הרמב"ם שפיר בין מעיל לשאר בגדי כהונה דמעיל כיון דאזהרתו מלא יקרע ע"כ לוקה אפי' כשקורע שלא כדרך השחתה אבל שאר בגדי כהונה דאזהרתם מלא תעשון כן ע"כ אינו לוקה אלא דוקא דרך השחתה דומיא דנותץ אבן מהמזבח כהנ"ל בשם הכ"מ ולפי פשט זה באמת ל"ק קושייתינו הנ"ל כיון דלא ממעיל ילפינן שאר בגדים ע"כ שפיר מחלק הרמב"ם ביניהם אלא אפי' כשכוונת הקח"ג כן הי' עדיין קשה עליו מרב יהודא דיומא הנ"ל דנראה בפי' דסובר דגם אזהרת שאר בגדי כהונה ילפינן מלא יקרע אבל אח"כ ראיתי שגם המר"ם שיק ז"ל מצ' ק"א סובר בכוונת הקח"ג כמו שכתבנו דאזהרת קריעת שאר בגדי כהונה ילפינן מלא תעשון כן וג"כ עמד עליו מרב יהודא דיומא הנ"ל אלא הוא כתב את הקושיא זו בסגנון אחר אבל הכוונה אחת היא ומתרצו שפיר עי"ש, וא"כ י"ל דלהמל"מ משו"ה לא הי' ניחא לומר כהקח"ג כיון דמפשטות לשון הרמב"ם נראה דגם שאר בגדים משום לאו דלא יקרע לוקה וע"כ סובר המל"מ בדעת הרמב"ם דמלת דרך השחתה שכ' קאי גם על מעיל וכמו שבאמת הי' רוצה הקח"ג לומר בתחלה אלא שהי' נראה לו דוחק אבל להמל"מ הי' דוחק טפי לומר כהקח"ג וממילא לפי הנ"ל שפיר תבין מה שכתבנו לעיל מל"ת ג' סוף מחודש ח' לתרץ מהמהר"ם פאדווא ז"ל מה שהקשה עליו המר"ם שיק עי"ש ותמצא נחת:

וכיון שזכינו בס"ד לברר דיש לפנינו שני שיטות בדעת הרמב"ם שיטת הקח"ג ושיטת המל"מ א"כ י"ל דגם דברי רבינו תליין בשיטתם אבל אח"כ ראיתי דזה ליתא כיון דרבינו מסיים וכתב וכן אמר רב יהודא ביומא א"כ עכצ"ל דרבינו סובר דגם אזהרת שאר בגדי כהונה מלא יקרע היא כיון דרב יהודא קאמר בפי' כן וא"כ ע"כ מוכח דאליבא דרבינו ל"ל כמ"ש הקח"ג אליבא דהרמב"ם אלא כמ"ש המל"מ וא"כ עדיין קשה על רבינו דמדוע לא מרמז ברמזיו גם מהא דהשחתה וגם בלא"ה דוחק גדול אצלי לומר אליבא דרבינו כמ"ש המל"מ אליבא דהרמב"ם כיון דגם מהמל"מ הל' מעה"ק פ"ח הל"כ נראה דסובר בדעת הרמב"ם כמ"ש הקח"ג מדהביא שם את שיטתו ולא חולק עליו וגם לא כתב לעי' מ"ש עליו בהל' כלי המקדש א"כ ע"כ מוכח דחזר בהל' מעה"ק ממה שחולק עליו בהל' כלי המקדש וגם המנ"ח מצ' ק"א הרגיש מחזרה זו וא"כ היכי נאמר אליבא דרבינו כן אעכצ"ל גם אליבא דרבינו כמ"ש הקח"ג אליבא דהרמב"ם ועל קושיתינו ממה דמסיים רבינו וכן א"ר יהודא צ"ל כמו שמתרץ המר"ם שיק מעל הקח"ג הקושיא שקשה עליו מהא דרב יהודא עי"ש ודו"ק. ודע דבמל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהבה"ג לא מנה אותה עי' בהתרי"ג מצות שלו במצה"ש בסופו ותראה שהביא את הפסוק ולא יזח

החשן והשמיט ולא יקרע וכ"כ המעיי"ח בס' דלקמן אבל הרמב"ם בסה"מ מל"ת פ"ח מנאה כמו שמנה רבינו וכן מנאו היראים סי' של"א החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"א הזה"ר מל"ת רפ"ח אות קי"ח הפוע"צ מל"ת ס' העי"מ מצ' ק"ב הדה"מ שער ב' פק"ב המעיי"ח דף ל"ח ע"ב אות צ"ח וגם רש"י ז"ל פ' תצוה פכ"ח פל"ב כתב שהלאו זה ממנין הלאוין הוא, ועל ספיקתו של המוצל מאש סי' נ"א דכמה שיעור קריעה עי' נר מצוה סי' י' אות כ"ה:

מצוה רצט

פירוש א

שלא (א) יפרק החשן מעל האפוד כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מל"ת פ"ז היראים סי' ש"ל החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ק' הזה"ר מל"ת רפ"ז אות קי"ח הפוע"צ מל"ת נ"ט העי"מ מצ' ק"א הדה"מ שער ב' פרק ק"א המעיי"ח דף ל"ח ע"ב אות ל"ז עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דאין שום פלוגתא ביניהם אלא בזה דכולן מנאו את המל"ת זו תחלה ואח"כ את המל"ת שלא יקרע פי המעיל כסדר שנכתבו בתורה פ' תצוה פכ"ח פכ"ח דמתחילה כתיב לא יזח החשן ואח"כ לא יקרע אבל רבינו ז"ל מנה במל"ת רצ"ח לא יקרע תחילה וזה טעמא בעי וי"ל כהנ"ל מל"ת רכ"ב דרבינו נקט הסדר כהרמב"ם בחיבורו דבהל' כלי מקדש פ"ט נקט הרמב"ם ג"כ מתחילה בהלכה ג' את הדין דקריעת המעיל ואח"כ בהלכה י' את הדין דלא יזח החשן, ומ"ש רבינו שלא יפרק החשן מעל האפוד בשעת עבודה כו' כ"כ גם בקיצור הסמ"ג שלו וגם ברמזיו לא שכח מלכתוב בשעת עבודה וכ"כ החינוך והמנ"ח כתב עליו דאינו יודע דמאין יצא לו זה וגם תמה עליו דמפורש במכות דף כ"ב להיפוך דאיתא שם יש חורש תלם אחד כו' י"ט וכהן ונזיר בבה"ק מתקיף לה אביי וליחשוב נמי מזיח חשן מעל האפוד כו' ושם הוא חורש בבה"ק ואינו בשעת עבודה ואפ"ה פשוט ליה לאביי דחייב והניח בצ"ע וגם המעיי"ח סי' הנ"ל כבר קדמו בקושיא זו והניחו ג"כ בצ"ע וא"כ על רבינו ג"כ קשה אבל עי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל שמיישב את זה שפיר אלא מ"ש וז"ל ובאמת דברי החינוך תמוהים וכל מוני המצות לא כתבו כדבריו על זה ק"ל דהיאך נעלם ממנו דרבינו כתב בפי' כן וכ"כ הדבר המלך סי' הנ"ל ועל עיקר הקושיא הנ"ל נ"ל בס"ד דרבינו במלת אדם שכ' ברמזיו כיוון לתרץ את זה דמשכחת שאדם אחד כהן עומד בבה"ק וע"י משיכת חבל מפרק מעל כ"ג את החשן מעל האפוד ואם כנים דברי אלה אז גם על החינוך ל"ק מידי כיון דגם החינוך כתב שגם אדם אחר חייב על המל"ת זו לא הכ"ג דוקא ודו"ק, ועל מ"ש המנ"ח דאינו יודע דמאין יצא לו זה עי' בנר מצוה סי' י' אות כ"ד שכתב מקור לזה:

מצוה ש

פירוש א

שלא (א) **יכנס במקדש ולא יורה בתור' שתוי יין כו'**. גם רש"י ז"ל פ' שמיני פ"י פ"ט כתב את הסברא שהביא רבינו ז"ל ועי' ברמב"ן ומזרחי ז"ל מ"ש ע"ז וגם התו' ז"ל עה"ת שם כתבו אריכות דברים עתיקים השייכים למל"ת זו וגם כתבו טעם חדש על אמירת סברי מרנן שאומרים על היין מה שלא הביאו לא הב"י או"ח סי' קס"ו ולא הב"ח והלבוש סי' קע"ד וגם זה נראה מהתו' כמ"ש המג"א סי' קע"ד בשם הב"ח דגם בחופה ובברכת אירוסין ונישואין צ"ל כן מדכ' התו' סתם כשמברך בצבור כמובן, ומ"ש רבינו ומביאה ביומא זה ט"ס כי לא הביא הגמ' שם את הספרא זה רק בכריתות דף י"ג ע"ב ושם איתא כל הסוגי' דשייך למל"ת זו.

ודע דבפירושא דמל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת ע"ג סובר דשתוי יין על עבודה במיתה ועל הכנסה במקדש באזהרה וגם הוראה בשכרות נכלל באזהרה זו והרמב"ן בהשגותיו שם השיג עליו דלפי שיטתו מדוע לא מנה הכנסה והוראה לשתי אזהרות אבל לעצמו סובר הרמב"ן דעל הכנסה במקדש ליכא אזהרה אלא היא מעלה מדבריהם ואין מה"ת אלא שלא יעבוד שתוי יין ועל הוראה בשכרות סובר דאינו בלאו אלא בעשה ועי' במגא"ס ולב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם, ומרבינו נראה בפי' דסובר כהרמב"ם וכן סברו ז"ל היראים סי' שמ"ג הסמ"ק סי' קל"ג [ומ"ש הסמ"ק דעל הכנסה ג"כ חייב מיתה כבר עמד עליו הנר מצוה סי' י' אות כ"ט והניח בצ"ע] החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' קנ"ב הזה"ר מל"ת שס"ה אות קנ"ו הפוע"צ מל"ת פ"ה העי"מ מצ' קנ"ד [עי"ש שכ' דלת"ח גדול אסור לשנות לתלמידיו כשהוא שתוי יין כיון דהלימוד שלו כמו הוראה] הדה"מ שער ב' פרק פ"ז המעיי"ח דף נ"ח ע"ב אות מ"א, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"א ולהלכה בהא דשתוי יין אסור להורות עי' טוש"ע חו"מ סי' ז' וברמ"א יו"ד סי' רמ"ב:

מצוה שב

פירוש א

שלא (א) **לגדל כ"ג פרע כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קס"ג קס"ד היראים סי' שמ"ד שמ"ח החינוך האה"מ מצ' קמ"ט ק"נ הזה"ר מל"ת רס"ג אות ק"ב הפוע"צ מל"ת פ"ב פ"ג העי"מ מצ' קנ"א קנ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"נ קנ"א הדה"מ שער ב' פרק קע"ה קע"ו המעיי"ח דף נ"ו ע"א אות ל"ג הנר מצוה סי' י' אות ל"ב עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דאיך שום חילוק ביניהם אלא זה דרבינו ז"ל מנה את השתי אזהרות דכ"ג ראשו

לא יפרע ובגדיו לא יפרום דפ' אמור וכלל בהם את השתי אזהרות דכהן הדיוט ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו דפ' שמיני והם מנאו את השתי אזהרות דכהן הדיוט וכללו בהם את השתי אזהרות דכ"ג ושינוי זו באמת טעמא בעי וצ"ע, ומה שחולק הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם בפירושא דמל"ת הללו עי' במעיי"ח שכ' אריכות בזה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"א:

מצוה שג

פירוש א

שלא (**א**) **יכנס כ"ג בכל עת אל קה"ק כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ס"ח החינוך האה"מ מצ' קפ"ד הזה"ר מל"ת רע"ח אות קי"ג הפוע"צ מל"ת צ"ה העי"מ מצ' קפ"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' קפ"ה הדה"מ שער ב' פרק פ"ב המעיי"ח דף ס"ט ע"ב אות ל"ז וגם הרמב"ן ז"ל מודה למנין זה אלא בזה פליגי הם סברו דאפי' כשנכנס להשתחוות ג"כ עובר והרמב"ן סובר דלא עובר אלא על כניסה ריקנית ועי' במנ"ח שהקשה דלדעת הרמב"ן דכשנכנס להשתחוות פטור אפי' לא נכנס להשתחוות נימא הואיל כדקי"ל במלאכת י"ט דאמרי' הואיל והניח בצ"ע אבל לי"נ בס"ד כיון דכל אזהרה שלא לכנוס כניסה ריקנית משום יראת מקדש היא כמ"ש החינוך והדבר המלך ומהר"ם שיק סי' הנ"ל א"כ לפי"ז תיכף כשנכנס שלא ע"מ להשתחוות חייב על הכנסה זו אע"ג דיכיל להשתחוות אח"כ כיון דסוף סוף הוא פורק יראת מקדש מעליו כמובן, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת המקדש פל"ב:

מצוה שד

פירוש א

שלא (**א**) **יכנסו מצורעין למחנה ישראל כו'**. הפסוק פ' נשא פ"ד פ"ב וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ע"ז היראים סי' שכ"ה החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' שס"ג הזה"ר מל"ת שנ"ו אות קנ"א הפוע"צ מל"ת ר"כ העי"מ מצ' שנ"ט הדה"מ שער ב' פל"א המעיי"ח דף קי"ח ע"ב אות צ"ד אבל פלוגתא אחרת יש ביניהם דרבינו ז"ל כלל כל הטמאים באזהרה זו אבל הרמב"ם בסה"מ מל"ת ע"ח מנה אזהרת כל טמא מלכנוס תוך מחנה לויה למל"ת בפ"ע וכן מנאו היראים סי' ש"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקס"ה הזה"ר מל"ת קע"ה אות ס"ה הפוע"צ מל"ת של"ח הדה"מ שער ב' פ' צ"ב וכבר עמד הפ"ד ד"מ ח"ב דף ס"ג ע"ד על רבינו בזה ועי' בנר מצוה סי' י' אות כ"ב מ"ש ע"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ג:

מצוה שו

פירוש א

שלא (א) יעבוד כהן טמא כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ע"ה ע"ו היראים סי' של"ח של"ט החינוך האה"מ מצ' רס"ה רע"ח הזה"ר מל"ת ר"פ אות קי"ג ומל"ת שס"א אות קנ"ד הפוע"צ מל"ת ק"ס קע"א העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"ו רע"ט הדה"מ שער ב' פרק פ"ט צ' המעיי"ח דף צ"ב ט"ב אות קל"ד ודף צ"ה ע"ב אות קס"ח הנר מצוה סי' ט' אות י"ג ואין שום חילוק ביניהם אלא קצתם מנאו טמא תחלה ואח"כ טבול יום וקצתם מנאו להיפוך וזה טעמא בעי, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ד:

מצוה שז

פירוש א

שלא (א) יכנסו בעלי מומין אל הפרוכת כו'. הספרא שהביא רבינו ז"ל הוא בפ' אמור פרשתא ג' וגם רש"י שם פרשה כ"א פכ"ג מרמז על הספרא זה ועי' במזרחי שם ועל מה דכתיב ג' פעמים לא יגש גבי בעל מום עי' בפסיקתא זוטרתא שם ודע דבמל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת ס"ט מנה כרבינו וכן מנאו היראים סי' של"ו החינוך האה"מ מצ' רע"ז הזה"ר מל"ת קכ"ו אות נ' הפוע"צ מל"ת ק"ע העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רע"ח הדה"מ שער ב' פרק פ"ג המעיי"ח דף צ"ד ע"ב אות קס"ד אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם השיג על המנין זה עי' בחינוך ובזה"ר שהביאוהו ועי' במגא"ס ולב שמח מה שהמליצו בעד הרמב"ם וגם הנר מצוה סי' י' אות כ"ח דיבר אריכות מזה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ו:

מצוה שח

פירוש א

שלא (א) יעבוד כהן עבודה אם הוא בעל מום כו'. במל"ת זו ג"כ יש פלוגתא דהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת ע' ע"א מנה מום קבוע ומום עובר לשתי אזהרות וטעמו משום דבספרא מפיק להו מתרי קראי איש אשר יהי' בו מום לא יקרב אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין ת"ל כי כל איש אשר בו מום לא יקרב אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו שם השיג עליו וסובר שכולם מניעה אחת הן לתכלית הענין וכן כמה לאוין כדומה להן שהלאו הב' בא לרבות ענין אחד מה דלא הוה שמעי' מראשון ואפ"ה נחשבין ללאו אחד ועי' במגא"ס ולב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם ומרבינו נראה דסובר כהרמב"ן וגם הזה"ר מל"ת קכ"ו אות נ' והמעיי"ח דף צ"ד ע"א אות קנ"ח הסכימו לזה וכן נראה מהיראים

סי' של"ה מדהביא מום קבוע ומום עובר בסי' אחד אבל החינוך ואלה המצות מצ' רע"ה רע"ו סברו כהרמב"ם וכן סברו הפוע"צ מל"ת קס"ח קס"ט העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רע"ו רע"ז הדה"מ שער ב' פרק פ"ד פ"ה, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ו ז' ח' ועי' במגלת ספר שהאריך בפירושא דמל"ת זו:

מצוה שט

פירוש א

שלא (א) יעבוד זר במקדש כו'. מרבינו ז"ל נראה דהפסוק וזר לא יקרב אליכם דפ' קרח פי"ח פ"ד הוא אזהרה על הזר שלא יעבוד במקדש אבל רש"י ז"ל שם סובר שהוא אזהרה על הכהנים שלא יקריבו איש זר לעבודת כהנים מדכ' וז"ל וזר לא יקרב אליכם אתכם אני מזהיר על כך ובאמת מהספרי שם וגם מגמ' סנהדרין דף פ"ג מוכח כרבינו וא"כ לכאורה קשה על רש"י מספרי ומגמ' זו אבל כבר עמד המזרחי ז"ל שם ע"ז ומיישבו שפיר עי"ש, אבל כל המוני מצות ז"ל סברו כרבינו הסה"מ מל"ת ע"ד היראים סי' של"ז החינוך האה"מ מצ' ש"צ הזוה"ר מל"ת שס"ב אות קנ"ה הפוע"צ מל"ת רל"ה העי"מ מצ' שפ"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ב הדה"מ שער ב' פרק פ"ח המעיי"ח דף קל"ו ע"א אות נ"ו וכ"פ הרמב"ם בחבורו הל' ביאת המקדש פ"א הל"א, ומ"ש רבינו וכן אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן כו' כ"פ גם הרמב"ם הלכה ז' שם אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו ועי' בכ"מ ובמעיי"ח סי' הנ"ל מ"ש בזה, ועל ספיקתו של הפ"ד ד"מ ח"ג דף ס"ט ע"ד דאם עבדו או הקטירו בנות אהרן אי חייבין מיתה כזר או דילמא ליכא בהו אלא לאו הבא מכלל עשה עי' נר מצוה סי' ט' אות י"א ובמנ"ח מה שמפלפלו בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ולענין בזמה"ז כתב החינוך דג"כ נוהג לאו זה והעובר ועשה במקום מקדש אחת מכל העבודות שהם בכהנים עובר בלאו ואם עשה אחת מד' העבודות חייב מיתה והמניח כתב שזה תליא בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד הל' בית הבחירה פ"ו הלי"א אי קדושת המקדש בטלה האידנא או לא ודפח"ח:

מצוה שיג

פירוש א

שלא (א) להקדיש בעל מום למזבח כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת צ"א עד צ"ד היראים סי' ש"פ עד שפ"ב החינוך האה"מ מצ' רפ"ה רפ"ח עד ר"צ [ומה שמנה החינוך שלא לזרוק תחלה ואח"כ שלא לשחוט ושלא להקטיר באמת צ"ע] הזוהר מל"ת צ"ז אות ל"ט הפוע"צ מל"ת קע"ח ק"פ עד קפ"ב העי"מ מצ' רפ"ו רפ"ט עד רצ"א המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ז רפ"ט עד רצ"א הדה"מ שער ב' פרק ק"ה עד ק"ח המעיי"ח דף צ"ז ע"ב אות א'

אבל הרמב"ן ז"ל בסוף השגותיו על הסה"מ חולק על המנין זה ומנה את כל הד' לאוין לאזהרה אחת וגם לענין לאו שבכללות יש פלוגתא ביניהם במל"ת הללו מובא במעיי"ח עי"ש, והפרטי דינים שכתב רבינו עי' רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א ולענין מלקות כשהקדיש בעל מום הרמב"ם פסק שם שלוקה אבל החינוך כתב שאינו לוקה לפי שאין בו מעשה ועי' במגלת ספר שכ' פלפול גדול בזה וגם הנר מצוה סי' י' אות ל"ה דיבר מזה:

מצוה שיד

פירוש א

שלא (א) להקריב בעל מום מיד העכו"ם כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת צ"ו היראים סי' שע"ט החינוך האה"מ מצ' רצ"ב הזה"ר מל"ת קכ"ז אות נ"א הפוע"צ מל"ת קפ"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רצ"ג הדה"מ שער ב' פקי"א והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א הל"ו ופ"ג הלט"ו:

מצוה שטו

פירוש א

שלא (א) ליתן מום בקדשי' כו'. הפסוק פ' פ' אמור פכ"ב פכ"א והספרא שהביא רבינו ז"ל ג"כ שם פרק ו' פרשתא ז', וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת צ"ז היראים סי' שפ"ג הסמ"ק סי' רנ"ג החינוך האה"מ מצ' רפ"ז הזוה"ר מל"ת צ"ה אות ל"ט הפוע"צ מל"ת קע"ט העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ח הדה"מ שער ב' פקי"א המעיי"ח דף צ"ז ע"א אות קצ"א, ומ"ש רבינו וקיי"ל כר"ש כו' כ"פ גם הרמב"ם הל' בכורות פ"ב הלי"ג וכן הלכה בטוש"ע יו"ד סי' שי"ג והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א עד פ"ד ולענין מטיל מום בקדשים בזמה"ז יש פלוגתא רש"י בע"ז דף י"ג סובר דאינו אסור אלא מדרבנן אבל הרמב"ם פ"א הל"ז שם סובר דאסור מה"ת ועי' במגלת ספר מל"ת שט"ו ובמעיי"ח סי' הנ"ל שהאריכו בזה:

מצוה שיז

פירוש א

שלא (א) להקריב אתנן זונה ושלא להקריב מחיר כלב כו'. במל"ת הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת ק' לא מנה אותן אלא לחד אזהרה וכן מנאו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקע"א הזה"ר מל"ת ק"מ אות נ"ד הפוע"צ מל"ת שמ"ב הדה"מ שער ב' פקי"ג וכן נראה דסובר היראים סי' ר"ז מדכתב שתיהן בסי' אחד אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שרש ט' השיג על הרמב"ם ובסוף השגותיו בסה"מ שם מנה אתנן זונה ומחיר כלב לשתי אזהרות כמו שמנה רבינו וכן סובר הרדב"ז

מובא באלה המצות שם ועי' במעיי"ח דף קל"ב ע"א אות קכ"ה שכ' דגם לענין מלקות פליגי דלהרמב"ם אינו לוקה על שתיהן אלא אחת ולהרמב"ן לוקה שתים וכ"כ המצה"ש והמנ"ח אבל המר"ם שיק בהגהותיו על המצה"ש חולק על זה וכתב דגם להרמב"ן אינו לוקה אלא אחת כמבואר בשרש ט' ונ"ל שכיוון למה שהביא האלה המצות שם בשם הרמב"ן בשרש ט' עי"ש ותבין וגם עי בנר מצוה סי' י' אות מ"ו:

פירוש ב

ומפרש (ב) בתמורה איזהו אתנן האומר לזונה הילך דבר זה בשכרך כו', במשנה תמורה דף כ"ט ע"א איתא ואיזהו אתנן האומר לזונה הילך טלה זה בשכרך ורבינו נקט דבר זה כלשון הרמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ד הל"ח וטעמם נ"ל בס"ד כיון דהדין אתנן לא בטלה דוקא אלא ה"ה בשאר בהמות או בכל דבר הראוי להקרבה כמו שמוכח מגמ' ב"ק דף ס"ה ע"ב שהביא רבינו דדוקא חיטין ועשאן סלת מותר אבל סלת עצמו באמת אסור וכ"כ הרמב"ם בפי' בהלי"ד שם, אבל לכאורה יש לדקדק מדוע כתב רבינו ומפרש בתמורה מדוע ל"כ ומפרש במשנה דתמורה כיון דמלת מפרש סתם מורה טפי על מימרא דאמוראי וע"כ נ"ל דרבינו באמת כיוון גם על מימרא דרב חסדא שם דבעמוד ב' שם איתא בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר והקשה הגמ' והתניא בא עליה ונתן לה ואפי' עד שנים עשר חדש אתננה אסור א"ר חנן בר רב חסדא [ובע"ז דף ס"ג ע"א איתא א"ר נחמן בר יצחק א"ר חסדא] לא קשיא הא דאמר לה הבעלי לי בטלה זה הא דאמר לה הבעלי לי בטלה סתם פרש"י וז"ל בטלה זה הואיל דיהביה בשעת ביאה חייל עליה אתנן מיד טלה סתם דמשדר לה בתר הכי מתנה בעלמא הוא ואין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה עכ"ל עי"ש היטב וגם בע"ז ותראה דהא דרב חסדא אייירי או בזונה כותית דלא קניא במשיכה או בזונה ישראלית וכגון דקאי בחצרה ושוויה לה אפותיקי והרמב"ם הלכה י"ג שם פסק כרב חסדא וא"כ י"ל דגם רבינו רצה לרמז על ברייתא זו דאפי' כשבא עליה ואח"כ נתן לה אסור וכמו שמפרש רב חסדא ע"כ כתב ומפרש בתמורה איזהו אתנן כוונתו דבתמורה מפרש ר"ח דאפי' כשאח"כ נתן לה ג"כ הוי אתנן ואסור ואח"כ רצה רבינו לגלות דהיכי מפ' ר"ח ע"כ כתב האומר לזונה הילך דבר זה כו' כלומר דדוקא כשאמר לה טלה זה אסור אבל לא בטלה סתם ובמלת הילך מרמז רבינו על אפותיקי דקאי בחצרה דקאמר הגמ' שם ודו"ק:

פירוש ג

ובפנים מאירות ז"ל ח"א סי' צ"ב ראיתי שהקשה בסוגי' זו על הרא"ש ע"ז קושיא גדולה וז"ל ועוד קשיא לי על הא דכ' הרא"ש בפ' השוכר את הפועל גבי הא דתנן בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר ורמינהו בא עליה ואח"כ נתן לה אסור א"ר חסדא לא קשיא

הא דאמר לה הבעלי בטלה זה הא דאמר לה בטלה סתם טלה זה הא קמחסרה משיכה והקשה הרא"ש וז"ל ק"ל הא שכר פעולה לא בעי קנין דפועל העושה עם בעה"ב קנה שכרו וביאה דבר שנותנים עליו שכר ואמאי לא נקנה לה הטלה בביאה מכאן נ"ל לדקדק דהאומר לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ זה בשכרך יכול ליתן לו דמי החפץ בשכרו ודאי נתחייב לו החפץ או הדמים אבל בגוף החפץ א"א לו להקנות אלא במשיכה וכדבריו פסק רמ"א בחו"מ סי' של"ב וק"ל דילמא המקשה פריך הכא לרב חסדא ורב חסדא מוקי לברייתא [וכוונתו על הברייתא גיטין דף ע"ה ע"א שהביא הפ"מ מתחלה שם דמוקי רב חסדא כרשב"ג דאמר תתן לו דמיה ואביי הקשה עליו אימור דאמר רשב"ג היכא דליתא בעיניה היכא דאיתיה בעיניה מי אמר עי' בסוגי' שם היטב ותבין את הפ"מ] אם אמר ע"מ שתחזיר לי הנייר כרשב"ג דאמר תתן דמיה אף כשהחפץ הוא בעין אבל אנן דלא קי"ל כאוקימתא דרב חסדא בזה משום קושיא דאביי ש"מ דפלוגתייהו אם אין החפץ בעין אבל אם החפץ הוא בעין מחוייב לקיים תנאו ככל תנאי שבממון וק"ל עכ"ל הפ"מ ועי' בקצה"ח סי' של"ב שהביא את הקושיא זו ביותר ביאור. ונ"ל בס"ד לתרץ דלכאורה צריך להבין היכי אמר רב חסדא הא דאמר לה הבעלי בטלה סתם ואז מותר מאי הוי דאמר לה בטלה סתם כיון דאח"כ נתן לה את הטלה ומקיים דיבורו אמאי לא יהא אתנן ואסור וכ"ת דאין אתנן אלא במיוחד ע"ז גופא ק"ל כיון דאמר שיתן לה טלה ונתן לה טלה אמאי לא יהא כמיוחד אפי' בסתם הלא על הייחוד אינו צריך קנין כמו שהקשה התו' בתמורה שם ד"ה כגון וגם התוספת רי"ד בע"ז שם הקשה כעין קושיא זו אלא התו' רי"ד הקשה על מה דאמר הגמ' והא מחוסר משיכה עי"ש, הן אמת דרש"י בע"ז ס"ג ע"א ד"ה בטלה סתם כתב וז"ל כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן הוא דהשתא הוא דקניא לה עכ"ל אבל זה גופא עדיין צריך טעם דמאי הוי דלא קניא הלא הוא מקיים דיבורו ונתן לה את הטלה שאמר א"כ אמאי לא יהא הטלה זה שנתן לה אח"כ שכר הפעולה שלה ואסור וגם בתמורה שם כתב רש"י בד"ה טלה סתם וז"ל דמשדר לה בתר הכי מתנה בעלמא הוא ואין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה עכ"ל וגם זה טעמה בעי דאמאי אמרי' דמתנה הוי אמאי לא נאמר דזה הוא השכר שהתנה ליתן לה והוי אתן, אעכצ"ל בכוונת רש"י כיון שאמר לה טלה סתם ע"כ לא הוי האי טלה שנתן לה אח"כ אלא כמעות ואם באמת לא הי' נותן לה אח"כ אלא מעות או חפץ אחר מה שלא התנה עמה בודאי לא הי' אלא מתנה וכיון דהטלה ג"כ לא הוי אלא כמעות ע"כ אמרינן דג"כ לא הוי אלא כמתנה והכי קאמר רש"י בתמורה דמשדר לה בתר הכי מתנה בעלמא הוא כוונתו כיון דמה דמשדר לה בתר הכי לא הוי אלא כמעות ע"כ לא הוי אלא כמתנה

בעלמא וע"כ כתב רש"י אח"כ ואין אתנן אלא המיוחד בשעת ביאה כלומר כיון דמה דמשדר לה אח"כ לא הוי אלא כמעות ע"כ לא הוי כמיוחד לה כיון דלא התנה על זה וכן כוונת רש"י בע"ז כי יהיב לה לאחר זמן לאו אתנן הוא כלומר כיון דלא הוי האי טלה אלא כמעות ואח"כ כתב רש"י הטעם דמדוע לא הוי אלא כמעות וע"כ כתב דהשתא הוא דקניא לה כלומר בשלמא אי הוה קניא לה מתחלה אז לא הי' הטלה שנתן לה כמעות אבל כיון דלא קניא מתחלה ע"כ הוי כמעות כן נ"ל בס"ד בכוונת רש"י, אבל לכאורה עדיין צריך ביאור דלרב חסדא דגיטין הנ"ל דסובר דאפי' כשאיתא החפץ בעין ג"כ יכול ליתן מעות א"כ עכצ"ל דלרב חסדא הוי מעות כחפץ גופא דאי לא הוי כחפץ גופא אז בודאי לא הי' מועיל נתינת מעות כשאיתא החפץ בעין וא"כ אפי' הוי הטלה שנתן לה אח"כ כמעות מאי הוי הלא המעות ג"כ הוי כחפץ גופא וא"כ אמאי לא הוי אתנן אעכצ"ל דרב חסדא בע"ז שם לא קאמר את זה אלא בתר דשמע מאביי דגיטין דמחלק בין איתא בעיניה להיכא דליתא בעיניה וקיבל מיניה וכיון דבתר דשמע מאביי באמת סובר דמעות לא הוי כחפץ וע"כ לא מועיל כשהחפץ בעין ע"כ קאמר רב חסדא בע"ז שפיר דכשאמר לה טלה סתם מותר כיון דהוי כמעות ומעות לא הוי כחפץ כמובן, וממילא לפי הנחה זו עולים דברי הרא"ש והרמ"א יפה כיון דהאי מימרא דרב חסדא דע"ז עכצ"ל דלא קאמר אלא בתר דשמע מאביי דגיטין וקבל מיניה וע"כ ל"ק קושיית הפ"מ ודו"ק. ומ"ש רבינו וגם לב"ה קשיא כו' כי לב"ש בא לרבות שינוייהם כו' כן איתא בב"ק דף ס"ו ע"א ועי' רש"י פ' תצא פכ"ג פי"ט שכ' גם לרבות שינוייהם ולכאורה היכי שביק את הב"ה ונקט כב"ש עי' ברמב"ן ומזרחי שם מה שתירצו על זה אבל מצאתי דגם הפסיקתא זוטרתא בפ' תצא שם כתב וז"ל גם שניהם להביא שינוייהם עכ"ל וא"כ צ"ל דהי' להפסיקתא איזה מקור דמדוע נקטה כב"ש א"כ י"ל דגם רש"י מחמת הפסיקתא זו נקט כן כדרכו בקדש בפירושו עה"ת למישבק את הגמ' ולמינקט כהפסיקתא או שאר מדרשים כמ"ש המזרחי כמה פעמים את זה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ד ולהלכה לענין בהכ"נ או ס"ת אי אסור לעשות מאתנן זונה או ממחיר כלב עי' רמ"א או"ח סי' קנ"ג ובמג"א שם:

מצוה שיט

פירוש א

שלא (א) להקטיר שאור ושלא להקטיר דבש כו'. במל"ת הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מל"ת צ"ח לא מנה שאור ודבש כ"א לאזהרה אחת לפי שהוא לאו שבכללות כמ"ש בשרש ט' שם אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם השיג

על הרמב"ם ומנאם לשתי אזהרות עי"ש שהאריך בטעמו וגם בשרש ט' שם האריך בזה ורבינו ז"ל אע"ג שדרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם אעפ"כ חולק עליו במנין זה והעלה כשיטת רש"י ורבינו יצחק דשאור ודבש, ואתנן ומחיר, ונא ומבושל, זוג וחרצן, ורחיים ורכב, ועמוני ומואבי, נחשבים לשתי אזהרות וגם הזהר הרקיע מל"ת ק"פ קפ"א אות ס"ז מנה כרבינו אבל החינוך ואה"מ מצ' קי"ז והפוע"צ מל"ת ס"ח והעי"מ מצ' קי"ט והמצה"ש ומהר"ש מצ' קי"ח והדה"מ שער ב' פרק קי"ד הלכו בעקבותיו של הרמב"ם וגם מהיראים סי' שפ"ז נראה כן כיון דכתב שאור ודבש בסי' אחד והמעיי"ח דף מ"ד ע"א אות מ"ז הביא את השני שיטות ומפלפל אליבייהו טובא עי"ש. ולענין דבש דבורים אי ג"כ נכלל בלאו זה מזה לא דיבר רבינו ולא הרמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ה אבל רש"י ז"ל פ' ויקרא פ"ב פי"א כתב וז"ל וכל דבש כל מתיקת פרי קרי דבש עכ"ל ולפמ"ש המזרחי ז"ל לפרש דמה הכריח את רש"י לפרש כן נראה דסובר בדעת רש"י דדבש דבורים לא נכלל בלאו זה וכ"כ בפי' הגור אריה ז"ל שם וגם המל"מ ז"ל הלכה הנ"ל הוכיח מרש"י ומהמזרחי כמו שכתבנו אבל לפמ"ש הט"ז ז"ל עה"ת שם לפרש את רש"י באמת מוכח מרש"י להיפוך דגם דבש דבורים נכלל בלאו זה וגם הנר מצוה ז"ל סי' י' אות מ"ג מפלפל על המל"מ ובסוף דבריו העלה גם בדעת המל"מ דגם דבש דבורים נכלל בלאו זה וכן סברו ז"ל הנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג מל"ת שי"ט והמנ"ח מצ' קי"ז, ולענין סוקאר כתב הנר מצוה וז"ל ינראה דהסוקאר דינו כדין דבש תמרים וכמוהל היוצא מן הפירות המתוקים כדמוכח מלשון הרמב"ם בפ"ח מהל' ברכות הל"ה ומאו"ח ר"ב ועי' בכ"מ שם וברדב"ז ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קנ"ח ואסורין לגבי המזבח עכ"ל אבל עדיין מסופק אני בסוקא"ר שלנו שנעשה מפרי האדמה שקורין ריבון כיון די"ל דמד"כ רש"י כל מתיקת פרי קרי דבש וגם מד"כ החינוך וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים כוונתם דוקא על מתיקת פרי אילן ולא על מתיקת פרי האדם וצ"ע. ולענין מלקות במל"ת הללו כתב הרמב"ן בשרש ט' דאינו לוקה על שתיהן רק אחת אבל המצות השם כתב דלוקה שתים והמר"ם שיק בהגהותיו שם כתב דהרמב"ן חזר במל"ת צ"ח ממ"ש בשרש ט' וסובר ג"כ דלוקה שתים והטעמים של המל"ת הללו עי' בר' בחיי ובתוספות פ' ויקרא שם, ובפסיקתא זוטרתא שם מצאתי שכ' וז"ל לפי שהשאור מתנשא בעריבה והדבש מתנשא בבישולו לפיכך כל שאור ודבש הרי הוא בל תקטירו עכ"ל וגם העיר מקלט והדבר המלך סי' הנ"ל כתבו כעין טעם זה עי"ש ותראה דכוונתם כיון דע"י הקרבן צריך לבא לתכלית השפלות באמת שע"י זה יבא ליראה אמתית וגם נ"ל דלזה כיון היראים

סי' הנ"ל במ"ש וז"ל יראת אלקינו על פנינו תהי' צוה שלא להקטיר שאור ודבש, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ה ו':

מצוה שכ

פירוש א

שלא (א) להקריב קרבן בלא מלח כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת צ"ט היראים סי' שע"א החינוך האה"מ מצ' קי"ח הזה"ר מל"ת רפ"ו אות קי"ז הפוע"צ מל"ת ס"ט העי"מ מצ' ק"ב המחה"ש ומהר"ש מצ' קי"ט הדה"מ שער ב' פקט"ו המעיי"ח דף מ"ה ע"א אות מ"ט, ומ"ש רבינו ואעפ"כ שנינו בפ' הקומץ רבה לא מלח כשר כן איתא במשנה מנחות דף י"ח ע"א אבל בברייתא דף י"ט ע"א שם איתא דמלח מעכב וצ"ל דרבינו פסק כהמתוי' וכ"פ הרמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ה הלי"ב אבל המגלת ספר במל"ת ש"כ הקשה סתירה גדולה ברבינו דמכאן מוכח דפסק כהמתני' ולקמן מ"ע קע"ט פסק כהברייתא ועי' מה שתירץ ע"ז המעתיק שם, ועל הקושיא שהקשה המל"מ הל' שבת פי"א הל"ה דל"ל תקריב מלח אפי' בשבת כיון דקי"ל דאין עיבוד באוכלין עי' לעיל מל"ת ס"ה מחודש ק"צ מה שכתבנו ע"ז ותמצא נחת, ולענין מלקות רבינו כתב דלוקה וכ"כ הרמב"ם בחיבורו שם וגם בסה"מ והחינוך כתב דהטעם שהרי יש מעשה כשהוא מקריב הבשר התפל שהזהיר עליו שלא להקריבו בלא מלח ועי' בנר מצוה סי' י' אות מ"ה מה שמפלפל עליו, ולענין אי הלאו זה הזהיר גם על חלק הנאכל לכהנים או דוקא על חלק הקרב ע"ג המזבח עי' שעה"מ הל' איסורי המזבח שם:

מצוה שכא

פירוש א

שלא (א) לאכול כזית מבשר העולה כו'. בברייתא מכות דף י"ז ע"א למד אזהרה לאוכל מן העולה לאחר זריקה אפי' בפנים שלוקה מן הפסוק לא תוכל לאכול בשעריך וגו' וכל נדריך אשר תדור דפ' ראה פי"ב פי"ז דדריש נדריך זו עולה ובספרי שם איתא וז"ל ונדריך זו עולה וכי מה בא הכתוב ללמדינו לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל עולה לפני זריקת דמים ובין לאחר זריקת דמים בין לפנים מן הקלעים בין חוץ לקלעים שעובר בל"ת עכ"ל וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם ומחמת הדרש זה מנה רבינו ז"ל את אזהרה זו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קמ"ו החינוך האה"מ מצ' תמ"ז הזה"ר מל"ת קי"ז אות מ"ז הפוע"צ מל"ת רנ"ח העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"ח הדה"מ שער ב' פקנ"ד המעיי"ח דף קנ"ח ע"ב אות קכ"ז הנר מצוה סי' י' אות ע"ב וכ"פ הרמב"ם בחיבורו הל' מעה"ק פי"א, ודבר פלא ראיתי בעיר מקלט שכ' וז"ל שלא לאכול עולה חוץ לקלעים עכ"ל נראה

דסובר דלפנים מן הקלעים מותר לאכול וזה באמת ליתא כדמוכח בברייתא דגמ' הנ"ל מדקאמר אפי' בפנים וגם בספרי והפסיקתא הנ"ל איתא בפי' בין לפנים מן הקלעים בין חוץ לקלעים וכן כתבו בפי' הסה"מ והחינוך והזה"ר וע"כ נ"ל דט"ס יש בעי"מ ועל רבינו והרמב"ם בחיבורו וגם על המצה"ש באמת צ"ע דמדוע השמיטו בין לפנים מן הקלעים ובין חוץ לקלעים. ודע דברמזיו כתב רבינו וז"ל שלא לאכול בשר העולה שנ' לא תוכל לאכול וגו' ונדריך אשר תדור וגו' כלומר לא תוכל לאכול נדריך וזו היא אזהרה של כל מועל שלא יהנה מן הקדשים האסור ליהנות מהן ואם נהנה מעל עכ"ל ולכאורה ק"ל היכי מרמז ברמזיו שזו היא אזהרה של כל מועל ממה שלא דיבר בחיבורו כאן הן אמת שגם הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת קמ"ו כתב כן אבל על הרמב"ם ל"ק מידי כיון דגם בסה"מ וגם בחיבורו הל' מעילה פ"א הל"ג כתב כן אבל רבינו דלא כתב בחיבורו כאן מזה כלום באמת קשה, אבל אח"כ ראיתי שגם רבינו לקמן במ"ע ר"י חולק על רש"י ז"ל דסובר כשיטת הראב"ד ז"ל בהשגותיו בהל' מעילה שם דאזהרת מעילה גמרינן חטא חטא מתרומה [וכ"ס היראים ז"ל סי' שפ"ו ועי' במל"מ בהל' מעילה שם] וכתב רבינו דלדבריו הי' ראוי זה למנותו בפני עצמו בחשבון הלאוין וע"כ סובר רבינו כשיטת הרמב"ם דאזהרת מעילה מלא תוכל לאכול בשעריך ומסיים שם רבינו וז"ל ולאו זה כבר מנינו אותו בחשבון הלאוין במל"ת שכ"א עכ"ל וא"כ יפה מרמז רבינו כאן גם מאזהרת מעילה כיון דכבר כתב את זה במ"ע ר"י, ומ"ש רבינו כל האוכל כזית מבשר עולה כו' לוקה כ"כ גם הרמב"ם הל' מעה"ק פי"א הל"א ומה שהקשה הלח"מ ז"ל שם דלמה לא כתב דלוקה שתים משום לא תוכל לאכול בשעריך ומשום כליל תהי' לא תאכל עי' במעיי"ח סי' הנ"ל מ"ש על זה:

מצוה שכב

פירוש א

שלא (א) לאכול מנחת כהן כו'. בפ' צו פ"ו פט"ז כתיב וכל מנחת כהן כליל תהי' לא תאכל ודרש בספרא שם פרק ה' פרשתא ג' כל שבכליל ליתן ל"ת על אכילתן וכן איתא במכות דף י"ח ע"ב ובמנחות דף נ"א ע"ב קאמר הגמ' ומה להלן ליתן ל"ת על אכילתו כו' וגם בפסיקתא זוטרתא בפ' צו שם איתא וכל מנחת כהן וגו' בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו וא"כ מוכח דהפסוק זה הוא ל"ת וע"כ מנאו רבינו ז"ל וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קל"ח היראים סי' שס"ו החינוך האה"מ מצ' קל"ז הזה"ר מל"ת רע"ה אות קי"ב הפוע"צ מל"ת ע"ה העי"מ מצ' קל"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' קל"ח הדה"מ שער ב' פקנ"ב המעיי"ח דף נ"א ע"א אות ק"א הנר מצוה סי' י' אות ע':

פירוש ב

ולוקין (ב) עליה כו'. לכאורה יש לדקדק מדוע כתב רבינו בלאו זה ממלקות הלא אין דרכו לכתוב מזה אלא היכא דאיכא ה"א דאין לוקין כמו שכתבנו מזה כמה פעמים בחיבורינו זה ובכאן באמת ליכא שום ה"א לומר כן, וע"כ נ"ל בס"ד דבמנחות שם למד הגמ' מהג"ש שהביא רבינו תרתי חדא דכמו דחביתי כ"ג כליל תקטר כך מנחת כהן הדיוט כליל תקטר וכמו במנחת כהן הדיוט עובר בל"ת על אכילתה דכתיב בהדיא לא תאכל כך בחביתי כ"ג עובר בל"ת על אכילתה והתו' שם ד"ה אף כתב וז"ל אבל איסורא נפקא לן מכליל תקטר וקצת קשיא אמאי לא דרשינן לאו נמי מדכתיב לאמר לא אמר כדדרשינן פ' כל שעה (פסחים דף מ"ב ע"א) עכ"ל ולכאורה צריך להבין אמאי כתב התו' וקצת קשיא הלא קושיא גדולה היא זו ועוד יש לדקדק אמאי כתב התו' הקדמה לקושיתו אבל איסורא נפקא לן כו' מה נפ"מ לענין הקושיא מאיסור זה, ונ"ל בס"ד בכוונת התו' דלכאורה יש להקשות על התו' דלפמ"ש התו' פסחים שם ד"ה לאמר דדוקא בהנך דברים דאית בהו לאו הבא מכלל עשה הוי לאמר לאו א"כ מה הקשה התו' הלא שם גבי חביתי כ"ג ליכא לאו הבא מכלל עשה וא"כ לא הוי לאמר לאו וע"כ צריך הגז"ש ללאו אעכצ"ל דהתו' מנחות סובר דלאו הבא מכלל עשה דכ' התו' פסחים לאו דוקא אלא ה"ה בהנך דברים דאית בהו איסור ג"כ הוי לאמר לאו וע"כ כתב התו' מתחלה אבל איסורא נפקא לן כו' ואח"כ הקשה שפיר כמובן, אבל עי' בפחד יצחק ז"ל אות לאמר שהביא בשם הליכות אלי' ז"ל שכ' בכוונת התו' פסחים וז"ל דזהו דוקא כשיש באותו ענין רמז לאו כגון לאו הבא מכלל עשה אז אמרינן דלכך כתב לאמר לחשובי' ללאו גמור שילקה עליו עכ"ל א"כ לפי"ז יש מקום לומר דאפי' כשאמרינן דבהנך דברים דאית בהו איסור הוי ג"כ לאמר לאו אבל לא לאו גמור הוא ללקות עליו די"ל דלאמר לא פעל אלא חד דרגא דהיינו בלאו הבא מכלל עשה כיון דבלא"ה יש רמז לאו פעל שיהא לאו גמור ללקות עליו אבל באיסור בלא שום רמז לאו שם לא פעל אלא שיהא לאו בלא מלקות [והנפ"מ בין איסור גרידא לאיסור לאו כבר כתבנו לעיל מל"ת ע"ו מחודש ה'] וכשבאמת הוה אמרינן כן אז לא הי' מקום לקושיית התו' כיון די"ל דאיצטריך הג"ש למלקות אבל י"ל גם לאידך גיסא דכשלאמר הוי לאו אז ממילא הוי לאו גמור גם לענין מלקות וא"כ י"ל דהתו' באמת הי' מסופק בזה וע"כ לא כתב אלא וקצת קשיא כמובן, אבל רבינו ז"ל י"ל דלא הי' מסופק בזה אלא סובר דלאמר באמת לא פעל אלא חד דרגא וע"כ כתב מתחלה ולוקין עליה בכזית ואח"כ כתב ע"ז וכן במנחת חובה כמו חביתין כו' בג"ש כו' כוונתו ליישב בזה קושיית התו' דמנחות הנ"ל דהג"ש איצטריך למלקות ודו"ק:

פירוש ג

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב דמדוע כתב התו' וקצת קשיא דכפמ"ש המרש"א ז"ל בפסחים שם דהחכמים דהספרא פליגי על ר' יהודא וסברו דלאמר לא הוי לאו אלא כמו שדרש ר' מנסיא ביומא דף ד' ע"ב מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר שנ' וידבר ד' לאמר כו' עי"ש וא"כ לכאורה קשה מה הקשה התו' דילמא אתיא הסוגי' דמנחות כהחכמים וע"כ צריך הגז"ש ללאו וצ"ל בכוונת התו' כיון דהלימוד גז"ש זו דקאמר הגמ' מנחות היא סתם ספרא בפ' צו סי' הנ"ל וכיון דסתם ספרא ר' יהודא כמו שאיתא בסנהדרין דף פ"ו ע"א ע"כ הקשה התו' על ר' יהודא לשיטתו שפיר אלא כיון די"ל דתרי תנאי אליבא דר' יהודא דהיינו התנא דספרא דגמ' מנחות ל"ס אליבא דר' יהודא דלאמר לאו אמר ואז באמת ל"ק קושיית אתו' אלא כיון דזה דוחק קצת ע"כ כתב התו' וקצת קושיא ודו"ק, ועי' רש"י ז"ל פ' צו פ"ו פט"ו שכ' כליל תקטר אין נקמצת להיות שיריה נאכלין אלא כולה כליל וכן כל מנחת כהן של נדבה כליל תהיה עכ"ל נראה מלשונו דמנחת כהן הדיוט ילפינן ממנחת כ"ג מדכ' וכן אבל איני יודע דמדוע כתב כן הלא במנת כהן הדיוט ג"כ כתיב כליל תהי' וגם המזרחי ז"ל שם עמד על מלת וכן שכ' אבל לפי הסוגי' דמנחות הנ"ל דלענין כליל תקטר באמת ילפינן כהן הדיוט מכ"ג כתב רש"י שפיר וכן כמובן והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעה"ק פי"ב:

מצוה שכג

פירוש א

שלא (א) **לאכול כזית מבשר החטא, כו'**. הפסו' פ' צו פ"ו פכ"ג ובספרא שם פרק ח' איתא לא תאכל באש ישרף כל שטעון שריפה בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו וכן איתא בגמ' פסחים דף פ"ג ע"א ובזבחים דף פ"ב ע"א וא"כ מוכח משם דהפסוק זה הוי ל"ת וע"כ מנאו רבינו ז"ל וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קל"ט החינוך האה"מ מצ' קל"ט הזה"ר מל"ת רע"ג אות קי"א הפוע"צ מל"ת ע"ו העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"מ הדה"מ שער ב' פקנ"ג המעיי"ח דף נ"א ע"ב אות ו' והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מעה"ק פי"א והל' פסולי המוקדשין פ"ב:

מצוה שכד

פירוש א

שלא (א) **לאכול כזית מבשר הקדשי' כו'**. הפסוק פ' ראה פו"ב פי"ז ובספרי שם איתא ונדבותיך אלו תודה ושלמים כו' לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דם שהוא עובר בל"ת וכן איתא במכות דף י"ז ע"א ומשום דאיתא שם לוקה תחת

עובר ע"כ למד רבינו ז"ל מהברייתא דגמ' שהיא אזהרה למנות וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קמ"ז החינוך האה"מ מצ' תמ"ח הזה"ר מל"ת קי"ז אות מ"ז הפוע"צ מל"ת רנ"ט העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"ט הדה"מ שער ב' פקנ"ה המעיי"ח דף קנ"ט ע"א אות קכ"ט הנר מצוה סי' י' אות ס"א, ומה שהניח בצ"ע המעיי"ח על כללו של הרהמ"ג הל' מאכלות אסורות פ"ב דהיכא דיש עשה בלא"ה מזהירין מה"ד עי' במהר"ש שמתרצו יפה והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מעה"ק פי"א:

מצוה שכה

פירוש א

שלא (א) **יאכלו כהנים כזית מבשר ק"ק חוץ לעזרה כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קמ"ה היראים סי' שצ"ו החינוך האה"מ מצ' תמ"ו הזה"ר מל"ת קי"ז אות מ"ז הפוע"צ מל"ת רנ"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"ז הדה"מ שער ב' פקנ"ח המעיי"ח דף קנ"ח ע"ב אות קכ"א, ומ"ש רבינו וה"ה לאוכל קדשים קלים חוץ לירושלים שהוא לוקה כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' מעה"ק פי"א הל"ה ומ"ש בשר ק"ק שיצא חוץ לחומת כו' לוקה גם זה איתא ברמב"ם שם ומ"ש וכבר מנינו לאו זה כו' כוונתו על המל"ת קל"ד ועי' מה שכתבנו שם:

מצוה שכו

פירוש א

שלא (א) **יאכל זר כזית מבשר ק"ק כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קמ"ח הזה"ר מל"ת רל"ט אות צ"ג העי"מ מצ' ק"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ג הדה"מ שער ב' פקנ"ו המעיי"ח דף ל"ט ע"א אות ק"ב אבל החינוך לא מנאה בפ"ע אלא כללה במצוה ר"פ ומנה במקומה במצוה תפ"ז שלא לשחוט פסח בבמת יחיד [וגם הפוע"צ ואה"מ הלכו בעקבותיו] וכבר תמה עליו הפ"ד בהגהותיו שם ועי' במעיי"ח ובמהר"ש שמתרצו יפה וגם הנר מצוה סי' י' אות נ"ו דיבר אריכות מזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעה"ק פי"א:

מצוה שכז

פירוש א

שלא (א) **יבדיל בחטאת כו'**. וכן מנאו הסה"מ מל"ת קי"ב היראים סי' שע"ה החינוך האה"מ מצ' קכ"ד הזה"ר מל"ת רע"ד אות קי"א הפוע"צ מל"ת ע' העי"מ מצ' קכ"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ה הדה"מ שער ב' פקכ"ו המעיי"ח דף מ"ו ע"ב אות ס"ט, ומ"ש רבינו פרש"י כו' כן מפ' פ' ויקרא פ"ה פ"ח ועי' במזרחי שם שמברר היטב את שיטת רש"י ופירושו של הרמב"ם שהביא רבינו הוא בהל' מעה"ק פ"ז הל"ו ועי' בכ"מ

ולח"מ שם ומרבינו ז"ל נראה שהסכים לפירושו של הרמב"ם מדהביא ראי' לדבריו וגם בקיצור הסמ"ג שלו לא הביא אלא פירושו של הרמב"ם ועי' בנר מצוה סי' י' אות נ"א:

מצוה שכח

פירוש א

שלא (א) ישים שמן במנחת חוטא כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"ב החינוך האה"מ מצ' קכ"ה הזה"ר מל"ת קמ"א אות נ"ד הפוע"צ מל"ת ע"א העי"מ מצ' קכ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ו הדה"מ שער ב' פקט"ז המעיי"ח דף מ"ו ע"ב אות ע"ב הנר מצוה סי' י' אות מ"ז. והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מעה"ק פי"ב והשיעור שמן להתחייב עליו כבר כתבנו לעיל מל"ת פ"ז שהיא בכל שהיא וגם מזה כתבנו שם דדוקא על שמן זית חייב כמ"ש הסה"מ סי' הנ"ל, ודע דמ"ש רבינו ברמזיו שלא ליתן שמן במנחת חוטא שנ' לא יצוק עליה שמן זה ט"ס דפסוק זה גבי מנחת סוטה כתיב כהנ"ל מל"ת פ"ז אבל גבי מנחת חוטא כתיב בפ' ויקרא פ"ה פי"א לא ישים עליה שמן כמ"ש רבינו בחיבורו כאן:

מצוה שכט

פירוש א

שלא (א) יתן עליה לבונה כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"ג החינוך האה"מ מצ' קכ"ו הפוע"צ מל"ת ע"ז העי"מ מצ' קכ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ז הדה"מ שער ב' פקי"ז הזה"ר המעיי"ח הנ"מ סי' הנ"ל במצוה הקודמת, ומ"ש רבינו ושנינו כו' שחייב על השמן בפ"ע ועל הלבונה בפ"ע נ"ל בס"ד דכוונת רבינו להביא ראי' שהם שני לאוין וע"כ מנאם לשתים כי גם הסה"מ והחינוך הביאו את הראי' זו, ומ"ש רבינו נתן עליה שמן פסלה לבונה ילקטנה כ"כ גם הרמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"א הל"י ומ"ש נתן שמן על שיריה כו' גם זה מהרמב"ם שם הלי"א אבל איני יודע דמדוע השמיט רבינו מ"ש הרמב"ם בהלי"ב שם דאינו פוסל הלבונה עד שיתן כזית וצ"ע, ומ"ש רבינו נתן כלי על גבי כלי לא פסלה כן הוא לשון משנה מנחות דף כ"ט ע"ב אבל הרמב"ם הל' מעה"ק פי"ב הל"ח כתב נתן כלי שיש בו שמן או לבונה על גביה אינו עובר ולא פסל וכבר עמד עליו הלח"מ שם:

מצוה של

פירוש א

שלא (א) לעשות שיורי מנחת חמץ כו'. הפסוק פ' צו פ"ו פ"י וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קכ"ד היראים סי' שס"ז החינוך האה"מ מצ' קל"ה הזה"ר מל"ת רפ"ה אות קי"ז הפוע"צ מל"ת ע"ד העי"מ מצ' קל"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קל"ו הדה"מ שער ב' פק"ח המעיי"ח

דף נ' ע"א אות ק"ז הנר מצוה סי' י' אות מ"ד, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' מעה"ק פי"ב אבל זה ק"ל על רבינו דמדוע השמיט את מה דא"ר חייא בר רבה א"ר יוחנן מנחות דף נ"ו ע"ב בכורות דף ל"ג ע"ב הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב וגם מגמ' שבת דף קי"א ע"א נראה דאין שום חולק ע"ז וכ"פ הרמב"ם שם, ובדרך אפשר נ"ל כיון דר' יוחנן אמר עוד שם הכל מודים במסרס אחר מסרס שהוא חייב וכיון דכלל הני שני דברים ביחד נראה דתליא זה בזה וא"כ י"ל דרבינו סמך על מה שהביא לעיל מל"ת ק"כ את הא דמסרס אחר מסרס חייב דממילא ידעי' משם דגם במחמץ הדין כן כמובן, ומ"ש רבינו תבלה בקצח כו' גם לעיל סוף מל"ת ע"ט כתב את זה ועי"ש מה שכתבנו ע"ז:

מצוה שלא

פירוש א

שלא (א) לאחר נדרים כו'. הפסוק פ' תצא פכ"ג פכ"ב וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קנ"ה היראים סי' שי"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקע"ד הזה"ר מל"ת ל"ב אות ע"ז הפוע"צ מל"ת שמ"ד הדה"מ שער ג' פ"ו המעיי"ח דף קנ"ו ע"א אות ק"ג הנר מצוה סי' י"א אות נ"ב, ומ"ש רבינו הוא ולא חילופיו פי' כו' לכאורה צריך להבין דלפי מה שכתבנו לעיל מל"ת ד' מחודש א' ומל"ת ט"ז מחודש י"ט הכוונה במלת פירוש כשכותב רבינו א"כ מדוע כתב כאן מלת פירוש ונ"ל בס"ד כיון דשקיל וטרי הגמ' ר"ה דף ה' ע"ב דמאי הוא חילופיו ומפ' רב ששת כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד סד"א הואיל ומכח קמא קאתי כמא דעברו עליו ג' רגלים דמי קמ"ל ורבא מפ' ג"כ כעין זה אלא כיון דרבא מפ' אליבא דר"מ דברגל אחד עובר בבל תאחר ע"כ מפ' כגון שהומם בתוך הרגל וחיללו ועבר עליו הרגל וסד"א הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעבר עליה כוליה רגל דמי קמ"ל והרמב"ם ז"ל הל' מעה"ק פי"ד הלי"א לא הביא אלא כאוקימתא דר' ששת וצ"ל דסובר דר"ש ורבא פליגי ופסק כר"ש או אפשר דסובר דאליבא דרבנן באמת גם רבא סובר כאוקימתא דר"ש ולא אמר את אוקימתיה אלא אליבא דר"מ וכיון דהרמב"ם פסק שם כרבנן ע"כ לא הביא אלא כר' ששת כן צ"ל אליבא דהרמב"ם, אבל רבינו ז"ל י"ל דסבר דרבא ור' ששת לא פליגי כי גם אליבא דרבנן באמת שפיר י"ל גם כאוקימתיה דרבא אלא משום דר' ששת נקט אליבא דרבנן ע"כ נקט רבא אליבא דר"מ אבל ה"ה אליבא דרבנן וכיון דרבינו רצה לאפוקי משיטת הרמב"ם ולמינקט כתרווייהו ע"כ כתב פירוש שאם בתוך הזמן כו' ובמלת בתוך הזמן כיוון בין על אוקימתא דר' ששת ובין על אוקימתא דרבא ודו"ק:

פירוש ב

וכמה (ב) יאחר ויעבור ר"ש אומר כו', הפלוגתא שהביא רבינו היא בבריית' דף ד' ע"ב שם אלא הברייתא הביאה גם את הרבנן דסברו דעל ג' רגלים שלא כסדרן ג"כ עובר בבל תאחר וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע השמיט את הרבנן ובפרט כפי מה שפסק רבינו לקמן כרבא דף ו' ע"ב שם דקאמר כיון שעברו עליו ג' רגלים בכל יום ויום עובר בבל תאחר וכיון דלא קאמר דבעינן כסדרן ע"כ מוכח דרבא פסק כרבנן [וגם מהכ"מ שאכתוב לקמן בס"ד מוכח דס"כ ברבא] וכיון דרבינו פסק כרבא עכצ"ל דפסק גם כרבנן וא"כ בודאי גדול התימא דמדוע השמיט את הרבנן אם לא שנאמר דרבינו סמך על מה שהביא את הא דרבא דממילא נשמע מזה הא דרבנן אבל זה דוחק וצ"ע:

פירוש ג

ולכאורה (ג) משנת ראב"י עיקר כו', ונ"ל בס"ד דיש ללמוד מרבינו שני כללים חדא דגם בברייתא סובר דאמרינן משנת ראב"י קב ונקי ולא כמ"ש הדינא דחיי במ"ע מ"ח דף כ"ח ע"ב דרבינו סובר כהכ"מ הל' בית הבחירה פ"ב הלי"ח דבברייתא לא אמרינן כן דמכאן מוכח בפי' להיפוך ובאמת כבר תמה היד מלאכי סי' תט"ו על הדד"ח בזה וגם העלה לדינא כמ"ש רבינו כאן, ועוד יש ללמוד מרבינו כלל זה דהיכא דאמורא בתרא קאמר בפי' דלא כראב"י שם הלכה כאמורא בתרא דהא גם כאן כיון דרבא ל"ס כראב"י ע"כ לא פסק רבינו כוותיה, ועי' בכ"מ הל' מעה"ק פי"ד הלי"ג דעל מה דפסק הרמב"ם שם ג"כ כרבנן [אבל בסה"מ סי' הנ"ל פסק כר"ש דבעינן ג' רגלים כסדרן וזה לכאורה סתירה וצ"ל דבחיבורו חזר ממה דפסק בסה"מ כדרכו ועי' באלה המצות סי' הנ"ל שנקט כרבנן וגם כר"ש וזה באמת טעמא בעי כיון דהלכה כרבנן מדוע הביא את הא דר"ש כלל ואפשר דמחמת הסה"מ הי' מסופק בהלכה וע"כ נקט כתרווייהו אבל זה דוחק וצ"ע] כתב וז"ל ואע"ג דסתם מתני' התם [ברישׁ] ר"ה כר"ש לא חש לה רבינו משום דת"ק דברייתא פליג ור"מ וראב"י וכיון דרבים טובא פליגי עליה לא חיישינן לסתמא ועוד דמשמע דרבא סבר הכי וסתם ספרי כת"ק דברייתא כו' עי"ש שהביא בשם הר"י קורקוס גם תירוץ אחר, אבל לכאורה צריך להבין מדוע לא הקשה הכ"מ על הרמב"ם מהא דמשנת ראב"י קב ונקי אלא ע"ז י"ל דהכ"מ לשיטתו דל"ס את הכלל זה בברייתא כהנ"ל ע"כ לא הי' קשה ליה אלא מהת"ק דמתני' ועל רבינו י"ל דכיון דסובר את הכלל זה גם בברייתא ע"כ לא הי' קשה ליה מהת"ק דמתני' אלא מראב"י, וגם על הכלל הב' של רבינו הנ"ל נראה דחולק הכ"מ דמדכ' בתירוצו הב' וסתם ספרי כת"ק דברייתא נראה דבלאו זה לא הי' פסק כרבא אע"ג שהוא אמורא בתרא וליכא למימר דהכ"מ רצה לתרץ בזה על רבא גופא דהיאך שבק את הסתמא דמתני' דעל רבא גופא באמת הי' סגיא במה דפסק כרבנן דברייתא

אע"כ מוכח כמו שכתבנו דגם את הכלל הב' ל"ס הכ"מ אם לא שנאמר דהכ"מ לא כתב אלא לרווחא דמילתא אבל זה דוחק. ועי' ביראים סי' הנ"ל דבתר דהביא את הפלוגתא דברייתא הנ"ל כתב וז"ל וקי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי כו' ואמר רבא כיון שעברו עליו ג' רגלים בכל יום ויום עובר בבל תאחר כו' עכ"ל ולכאורה צריך להבין כיון דפסק כראב"י היכי הביא את הא דרבא ונ"ל בס"ד דלא הביא את הא דרבא אלא ללמוד מיניה דבכל יום ויום עובר בבל תאחר וא"כ מוכח מהיראים דסובר כרבינו בחדא ופלי"ג עליה בחדא דבהא דהלכה כראב"י אפי' בברייתא סובר כרבינו אבל בהא דהלכה כאמורא בתרא נגד הכלל דהלכה כראב"י ל"ס כוותיה אלא סובר דהכלל דהלכה כראב"י דוחה את הכלל דהלכה כאמורא בתרא וא"כ י"ל דהכ"מ ג"כ סובר דהכלל דהלכה כסתם משנה דוחה את הכלל דהלכה כאמורא בתרא וע"כ כתב הכ"מ בתירוצו הב' דגם הסתם ספרי כהת"ק דברייתא ודו"ק ועי' מה שכתבנו עוד מכלל זה לעיל מל"א נ"ט ומל"ת מ"ד מחודש ב', ומ"ש רבינו וכבר ביארנו בהלכות צדקה בשם ר"ת כו' הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח הל"א והרא"ש ריש ר"ה והטור יו"ד סי' רנ"ז לא פסקו כהא דר"ת ועי' בב"י שם שהביא כמה שיטות בדעת הר"ת ולענין הלכה עי' בש"ע שם, ומ"ש רבינו אבל חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם כו' עי' תו' ר"ה דף י' ע"א ד"ה יקריב ובמגלת ספר מל"ת זו מ"ש בזה:

פירוש ד

שלא (א) לשחוט וכן שלא להעלות קדשים בחוץ כו'. מרבינו ז"ל נראה שלא לשחוט קדשים בחוץ היא המל"ת של"ב ושלא להעלות קדשים בחוץ היא המל"ת של"ג אבל ברמזיו כתב להיפוך וזה באמת טעמא בעי ותו היכי יכול לרמז ברמזיו להיפוך ממ"ש בחיבורו כאן, ונ"ל בס"ד ליישב דהעונש שחוטי חוץ אשר ישחט מחוץ למנחה ואל פתח אוהל מועד לא הביאו ונכרתה כתיב בפ' אחרי פי"ז פ"ג והעונש העלאת חוץ כתיב בפסוק ח' שם ואזהרת העלאת חוץ השמר לך פן תעלה עולותיך כתיב בפ' ראה פי"ב פי"ג ואזהרת שחוטי חוץ ליתא בפי' אלא הגמ' זבחים דף ק"ו ע"א יליף בהיקישא מהעלאת חוץ כמ"ש רבינו ז"ל בחיבורו כאן וגם ברמזיו ועי' במזרחי ז"ל פ' אחרי שם שכ' פלפול גדול בזה, ובמשנה זבחים שם איתא השוחט והמעלה בחוץ חייב חייב על השחיט' וחייב על ההעלאה וכן איתא במשנה ריש כריתות והשוחט ומעלה בחוץ ולכאורה צריך להבין כיון דאזהרת שחוטי חוץ מהעלאת חוץ ילפינן אמאי לא נקט התנא העלאה תחלה וצ"ל כיון דהני משניות מחיוב העונש דברו וכיון דהעונש שחוטי חוץ כתיב ברישא ע"כ נקט התנא ג"כ שחוטי חוץ ברישא, וא"כ י"ל דרבינו בחיבורו כיון דעשה את חיבורו גם

לפסק הלכה לא למנין המצות גרידא ע"כ נקט שחיטה ברישא כדאיתא במשנה אבל ברמזיו דלא עשה רק על המנין וכיון דלענין המניין אין מונין את העונש רק את האזהרה וכיון דאזהרת שחוטי חוץ לא ידעינן רק מהעלאת חוץ ע"כ נקט ברמזיו העלאת חוץ תחלה כמובן, וא"כ ק"ל על הרמב"ם ז"ל הל' מעה"ק פי"ח דבהלכה ב' נקט מתחלה את הדין של העלאת חוץ ואח"כ את הדין של שחוטי חוץ וזה דלא כהמשניות הנ"ל בשלמא בסה"מ מל"ת פ"ט צ' שפיר מנה העלאת חוץ תחלה מהטעם שכתבנו אליבא דרבינו ברמזיו אבל בחיבורו דדרכו להלוך אחר המשנה או הגמ' הו"ל למינקט שחוטי חוץ תחלה וצ"ע:

פירוש ה

ואמר (**ב**) **ר' אלעזר כ"מ שנאמר השמר פן כו'**. בזבחים שם איתא מימרא זו בשם ר' אלעזר אבל בגליון הש"ס שם הגירסא בשם ר' אלעאי ובמנחות דף צ"ט ע"ב איתא גם בגמ' ר' אלעאי וא"כ ק"ל על רבינו דלעיל בסוף מל"ת ס"ד נקט ר' אלעאי וכאן נקט ר' אלעזר ואפשר דרבינו הי' מסופק בהגירסא ע"כ נקט פעם כך ופעם כך, ועי' בגמ' שם ותראה דליתא בפי' דאיזהו הל"ת של העלאה אי השמר או פן אבל בהספרי פ' ראה איתא בפי' דהשמר הל"ת דז"ל השמר לך בלא תעשה וכ"כ רש"י בפרשת ראה שם וז"ל השמר לך ליתן ל"ת על הדבר אבל בפסיקתא זוטרתא שם ראיתי שכ' וז"ל השמר לך פן תעלה עולתיך וגו' פן בלא תעשה עכ"ל ולכאורה צריך להבין מדוע ל"ס הפסיקתא כהספרי או הספרי כהפסיקתא ובמה פליגי, ונ"ל בס"ד דפליגי בפלוגתא דר' אלעזר ור' יוחנן מנחות דף ל"ו ע"ב אי השמר דעשה עשה או השמר דעשה נמי לאו וכיון דיש כאן גם עשה ושם תעלה כל אשר אנכי מצוך כמ"ש רבינו במ"ע קפ"ט וכ"כ הרמב"ם הל' מעה"ק פי"ח הל"א ע"כ י"ל דהספרי סובר כר"א דהשמר דעשה נמי לאו וע"כ סובר דהשמר הוי הל"ת אבל הפסיקתא סוברת כר' יוחנן דהשמר דעשה עשה וע"כ סוברת דפן הוי הל"ת והגמ' זבחים הנ"ל י"ל כיון דלא נחית לפלוגתא ע"כ לא קאמר כלום אלא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ועי' בתו' בשבת דף קל"ב ע"ב ד"ה האי עשה ותראה דגם לפי שיטת התו' עולים דברינו יפה בס"ד ודו"ק: אבל לכאורה ק"ל על הספרי דלפי מה שכתבנו לעיל מל"ת רע"א דהספרי סובר דאפי' היכא דכתיב השמר פן בהדי הדדי ג"כ הוי תרי לאוין השמר לאו אחד ופן לאו אחד א"כ אמאי ל"ס גם כאן גבי העלאה שהם תרי לאוין בשלמא על הפסיקתא ל"ק כיון דסוברת דהשמר דעשה עשה וגם על הרמב"ם הלכה ה' שם דסובר ג"כ דהעלאה לא הוי אלא לאו אחד ג"כ י"ל דפסק כר' יוחנן דהשמר דעשה עשה אבל על הספרי דל"ס כר' יוחנן באמת קשה וצ"ע. ודע דבמל"ת הללו ליכא

פלוגתא כי כן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת פ"ט צ' היראים סי' ש"צ של"א החינוך האה"מ מצ' קפ"ו תל"ט [עי"ש שכ' במצ' קפ"ו שלא להקריב קדשים בחוץ כו' ולכאורה אמאי ל"כ שלא לשחוט כיון דלשון הקריב העלאה היא כמו שנראה מהרמב"ם הלכה הנ"ל אבל אח"כ ראיתי שבמצ' תל"ט תיקן האה"מ בעצמו את זה] הזה"ר מל"ת ק"ל קל"א אות נ"ב הפוע"צ מל"ת צ"ו רנ"ב העי"מ מצ' קפ"ח ת"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' קפ"ז ת"מ האה"מ שער ב' פק"ג ק"ד המעיי"ח דף ע"א ע"ב אות מ"ד ודף קנ"ו ע"ב אות ק"י והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם פי"ח ופי"ט:

מצוה שלד

פירוש א

המכבה (**א**) **אש שעל המזבח לוקה כו'**. בספרי פ' צו פרק ב' איתא מנין שכל המכבה עובר בל"ת ת"ל לא תכבה וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וכיון דמוכח משם דהוי ל"ת ע"כ מנאה רבינו ז"ל וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת פ"ו החינוך האה"מ מצ' קל"ג הזה"ר מל"ת רס"ט אות ק"ח הפוע"צ מל"ת ע"ג העי"מ מצ' קל"ה [עי"ש שכ' ואנשי מעשה היו עושים ארון שנקברו בו מהשלחן שהיו אוכלים עליו ומאכיילין לעניים ואמרו עליו ד"ת כדי שילמדו עליהם זכות] המצה"ש ומהר"ש מל"ת קל"ד הדה"מ שער ב' פצ"ה המעיי"ח דף מ"ט ע"ב אות ק"ד, ומ"ש רבינו שאפי' הוריד גחלת אש כו' כן איתא ביומא דף מ"ו ע"ב ובזבחים דף צ"א ע"ב וכ"פ הרמב"ם הל' תמידין פ"ז הל"ו:

פירוש ב

ויש (**ב**) **כאן שני לאוין כו'**. וא"כ צ"ל דמ"ש רבינו לעיל לוקה כוונתו דלוקה שתים ומה שמסיים ועניין לאו אחד הוא כוונתו לתרץ בזה מה שהקשה עליו הנר מצוה סי' י' אות י"ט דמדוע לא מנאם לשתי אזהרות ותירץ כיון דעניין אחד היא, אבל לכאורה ק"ל דמלבד דלשון לוקה אינו סובל כמו שכתבנו אלא מורה דלוקה אחת מלבד כל זה ק"ל מהספרא הנ"ל דעל לא תכבה הב' דפ' צו פ"ו פ"ו איתא בספרא וז"ל לא תכבה אף במסעות וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וגם בירושלמי יומא סוף פרק טרף בקלפי מפ' הקה"ע דאף בשעת מסעות לא היו רשאי לכבות את האש וא"כ היכי כתב רבינו דיש כאן שני לאוין הלא צריך לא תכבה הב' לדרשה דספרא ובאמת בהרמב"ם ליתא מהשני לאוין לא בסה"מ ולא בחיבורו וגם כל השאר מוני מצות הנ"ל לא דברו מזה. אבל אח"כ ראיתי דרש"י ז"ל פ' צו שם כתב על לא תכבה הב' וז"ל המכבה אש על המזבח עובר בשני לאוין והמזרחי והג"א והדבק טוב כתבו דטעמו כמ"ש רבינו משום דכתיב שני פעמים לא תכבה והמשכיל לדוד שם הקשה על רש"י מהספרא הנ"ל ותירץ כיון

דממשמעות הכתובים משמע דקרא אפי' לדורות קאי ולא למשכן שבמדבר לבד וכ"ש דכתיב בהך פרשתא לשון צו ודרשינן כ"מ שנאמר צו מיד ולדורות ע"כ ל"ס רש"י כדרשא דספרא ועי' ברמב"ן ז"ל עה"ת שם שכ' דחד לא תכבה צריך ללאו למכבה גחלת וחד צריך ללאו לכהנים שאם התעצלו לקיים האש עברו בל"ת מלבד העשה ולכאורה גם עליו קשה מדוע לא מפ' כהספרא אעכצ"ל גם אליבא דהרמב"ן כמ"ש המשכיל לדוד א"כ גם אליבא דרבינו י"ל כן, אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ן דלפי פירושו דב' לאוין נפרדין הם א"כ מדוע לא מנאם לשתי אזהרות אבל אח"כ מצאתי שכבר דיבר מזה המר"ם שיק סי' הנ"ל:

מצוה שלז

פירוש א

הזהירה (**א**) **תורה שלא יאכל אדם מן הקדשים שניתותרו כו**'. הפסוקים של המל"ת הללו העונש של אכילת נותר בפ' קדושים פי"ט פ"ח והאזהרה פ' תצוה פכ"ט פל"ד והעונש לאכול פגול בפ' צו פ"ו פי"ח והאזהרה בפ' תצוה שם והאזהרה שלא להותיר בפ' צו פ"ז פט"ו, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"כ קל"א קל"ב היראים סי' שצ"ח של"ט תי"ו החינוך האה"מ מצ' קמ"ב קמ"ד רט"ו הזה"ר מל"ת קט"ו אות מ"ה ומל"ת שמ"ח אות קמ"ד הפוע"צ מל"ת ע"ז ע"ח קכ"ג העי"מ מצ' קמ"ד קמ"ו רי"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"ג קמ"ה רט"ז הדה"מ שער ב' פקל"ד קמ"ה קמ"ו המעיי"ח דף נ"ג ע"ב אות י"ט הנר מצוה סי' ח' אות י"ג וסי' י"א אות מ"ז והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' פסולי המוקדשיו פי"ג עד פי"ח וגם עי' לקמן מ"ע ר"ז מה שכתבנו בזה:

מצוה שלח

פירוש א

הזהירה (**א**) **תורה שלא לאכול בשר קדשי מזבח בטומאת עצמו כו**'. בפסחים דף כ"ד ע"ב איתא טומאת הגוף בכרת טומאת בשר בלאו וע"כ מנאה רבינו ז"ל וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"ל היראים סי' שצ"ג החינוך האה"מ מצ' קמ"ה הזה"ר מל"ת שנ"ט אות קנ"א הפוע"צ מל"ת ע"ט העי"מ מצ' קמ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"ו הדה"מ שער ב' פקמ"ד המעיי"ח דף נ"ה ע"א אות כ"ד הנר מצוה סי' י' אות נ"ג והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ח:

מצוה שלט

פירוש א

טמא (א) **שאכל את הקדש נחלקו כו'**. וגם ברמזיו הזכיר רבינו ז"ל ממחלוקה זו ומדלא קיצר וסתם כחד עכצ"ל דהי' מסופק דהלכה כמאן אבל לכאורה מדוע הי' מסופק בזה הלא קיי"ל דר' יוחנן ור"ל הלכה כר' יוחנן וצ"ל כיון דבמכות דף י"ד ובזבחים דף ל"ג ע"ב קאמר הגמ' תניא כוותיה דר"ל ע"כ הי' מסופק אי הלכה בזה כר"ל אבל הרמב"ם ז"ל ה"ל פסהמ"ק פי"ח הלי"ג פסק כר"ל דבכל קדש לא תגע דפ' תזריע פי"ב פ"ד אזהרה שלא יאכל טמא קדשים וכתב הכ"מ דטעמו משום דתניא כוותיה דר"ל וגם בסה"מ מל"ת קכ"ט נקט אזהרה זו וכן נקטו ז"ל החינוך האה"מ מצ' קס"ז הזה"ר מל"ת שנ"ז אות קנ"א העי"מ מצ' קס"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' קס"ח הדה"מ שער ב' פקמ"ג המעיי"ח דף ס"ג ע"ב אות ע"ה אבל היראים ז"ל סי' שצ' הביא ג"כ את פלוגתתם ולא הכריע וא"כ צ"ל גם אליביה כמו שכתבנו אליבא דרבינו, אבל בהפועל צדק לא ראיתי ממל"ת זו כלל רק במל"ת קע"ב על הפסוק איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל דפ' אמור פכ"ב פ"ד כתב וז"ל שלא יאכל כהן טמא תרומה וצ"ל דסובר דגם אזהרת קדשים נכלל בזה אבל מרבינו נראה בפי' דל"ל כן כיון דכתב דמשו"ה לא ילפינן אזהרה שלא יאכל טמא קדשים מפסוק איש איש וגו' כיון דגמ' מכות שם וגם ביבמות דף ע"ד יליף מפסוק זה אזהרה לתרומה, אבל אח"כ ראיתי דגם רבינו בקיצור הסמ"ג שלו הביא אזהרה לקדשים את הפסוק איש איש אע"ג דבחיבורו כאן דחה את זה וצ"ל דבקיצור שלו חזר ממ"ש בחיבורו כאן ועי' בנתיבות עולם שהאריך ג"כ ליישב את רבינו וא"כ י"ל דהפוע"צ ג"כ סובר כמו שסובר רבינו בקיצור שלו אלא חילוק זה יש ביניהם רבינו מנה גם בקיצור שלו שלא יאכל טמא תרומה או קדש לשתי אזהרות והפוע"צ כלל אזהרת קודש באזהרת תרומה וזה באמת טעמא בעי וצ"ע. ובנר מצוה ז"ל סי' ח' אות ט"ו ראיתי שהקשה סתירה ברש"י ז"ל דבפ' תזריע פי"ב פ"ד כתב כר"ל דבכל קודש לא תגע אזהרה שלא יאכל טמא קדש ובפ' צו פ"ז פי"ט כתב כר' יוחנן דיליף אזהרה שלא יאכל טמא קדש בגז"ש עי"ש שהניח בצ"ע אבל באמת איני רואה שום מקום לקושייתו כלל כיון דרש"י בפ' תזריע לא כתב בפי' דבכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל קדש דז"ל לא תגע אזהרה לאוכל וכולי כמו ששנויה ביבמות עכ"ל אלא המזרחי והג"א ז"ל מפרשו דרש"י קאי על קדש וע"כ הקשה הנ"מ אבל באמת לא מוכרחינן לומר כפירושם כיון די"ל בכוונת רש"י כמ"ש הברטנורה ז"ל עה"ת שם דרש"י קאי על תרומה וא"כ על רש"י גופא באמת ל"ק מידי כיון די"ל דרש"י באמת סובר כמו שמפ' הברטנורה אלא על המזרחי

והג"א יש מקום להקשות דמדוע לא מפרשו בכוונת רש"י כמ"ש הברטנורה וזה באמת קשה וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל.

מצוה שמ

פירוש א

שלא (א) לעבוד בקדשים כו'. הפסוק פ' ראה פט"ו פי"ט ובספרי שם למד שאר קדשים מבכור וע"כ מנה רבינו ז"ל שפיר אזהרה זו על קדשים וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קי"ג היראים סי' שפ"ד הסמ"ק סי' רנ"ד [ומה שלא דיבר הסמ"ק רק מבכור כיון שדרכו שלא דיבר רק ממה שנוהג בזמה"ז כמ"ש בהקדמתו] החינוך האה"מ מצ' תפ"ג הזה"ר מל"ת קכ"ט אות נ"א הפוע"צ מל"ת רפ"ג העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תפ"ד הדה"מ שייר ב' פקכ"ז המעיי"ח דף קס"ח ע"א אות קכ"ה וכ"פ הרמב"ם הל' מעילה פ"א הל"ז ועי' בנר מצוה סי' י' אות מ"א:

מצוה שמא

פירוש א

שלא (א) לגוז כו'. וכן מנאו ז"ל הס"מ מל"ת קי"ד היראים סי' שפ"ד הסמ"ק סי' רנ"ה החינוך האה"מ מצ' תפ"ד הזה"ר מל"ת קל"ב אות נ"ב הפוע"צ מל"ת רפ"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ה הדה"מ שער ב' פקכ"ח המעיי"ח סי' הנ"ל מל"ת ש"מ הנר מצוה סי' י' אות מ"ב, והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מעילה פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' ש"ח:

מצוה שמב

פירוש א

שלא (א) לאכול בשר תמים חוץ לירושלים כו'. מרבינו ז"ל נראה דעיקר אזהרה זו על הכהנים אלא גם זר נכלל בה וע"כ לא מרמז ברמזיו רק על הכהנים וכן נראה מרש"י ז"ל כ' ראה פי"ב פי"ז מדכ' וז"ל ובכורות בקרך אזהרה לכהנים וכתב המשכיל לדוד ז"ל בכוונת רש"י דעיקר אזהרה על הכהנים וגם במזרחי ז"ל שם נ"ל דצ"ל דסובר בכוונת רש"י כן ולא כמו שנראה מפשטות לשונו דסובר בכוונת רש"י דאינו אזהרה רק על הכהנים מדכ' וז"ל וגבי בכורות הוא לכהנים לבדם כו' דאלת"ה הי' קשה על רש"י מגמ' מכות דף י"ז ע"א שהביא רבינו דמוכח משם בפי' דגם זר מאזהרה זו מוזהר אעכ"מ דגם המזרחי כיוון בכוונת רש"י כמ"ש המשכיל לדוד, וכן נראה מכל השאר מוני מצות ז"ל הסה"מ מל"ת קמ"ד החינוך האה"מ מצ' תמ"ה הזהיר מל"ת קי"ז אות מ"ז הפוע"צ מל"ת רנ"ו [ופליאה לי שלא דיבר מזר כלום וצ"ע] העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"ו הדה"מ

שער ב' פקנ"ז המעיי"ח דף קנ"ח ע"ב אות קכ"א, אבל לכאורה ק"ל מהספרי פ' ראה וז"ל ובכורות זה הבכור וכי מה בא הכתוב ללמדינו כו' הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לזר שאכל בשר בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים שיהא עובר בל"ת עכ"ל אלמא דסובר דלא הזהיר אלא על זר וכן מוכח מברייתא דגמ' הנ"ל דאיתא שם ובכורות זה הבכור אמר ר' שמעון מה בא זה ללמדינו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור אפי' לאחר זריקה שהוא לוקה פרש"י וז"ל שהוא לוקה אם זר הוא שאין הבכור נאכל אלא לכהנים וזו היא אזהרתו ובמקום אחר עשה היא דאשכחן בה כו' עכ"ל וכיון דגם מהברייתא דגמ' נראה כספרי דאין זה אזהרה אלא על זר א"כ היכי כתבו רבינו והמוני מצות הנ"ל עיקר אזהרה זו על הכהנים אבל אח"כ ראיתי שכבר הרגיש החינוך בזה ומישבם שפיר עי"ש. ומה מאד יש ליישב בהנ"ל מדק"ל על רבינו דמדוע ל"כ גבי זר שלוקה כמ"ש גבי כהן ואי"ל דבזר באמת סובר דליכא מלקות כיון דמגמ' הנ"ל מוכח דיש מלקות בזר וכ"כ הרמב"ם בסה"מ וגם בחיבורו הל' בכורות פ"א הלט"ז וכ"כ החינוך וא"כ מדוע השמיטו רבינו ואי"ל משום דהא פשיטא ליה דא"כ גבי כהן ג"כ לא הי' לו לכתוב ממלקות, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דלכאורה צריך להבין דלפי דרכו של רבינו דל"כ ממלקות אלא היכא דהי' איזה ה"א דלא ליללקי כמו שכתבנו את הכלל זה כמה פעמים בחיבורינו זה א"כ מדוע כתב גבי כהן ממלקות אעכצ"ל דגבי כהן היה באמת ה"א לומר דלא ליללקי כיון דהוה יכל"ל דלאו זה לא הזהיר רק על זר כקושייתינו הנ"ל כמו שנראה מפשטות לשון הספרי והברייתא דגמ' הנ"ל וכשבאמת הוה אמרינן כן אז הי' צ"ל דאזהרת כהן ילפינן בק"ו ממעשר ותודה ושלמים כמו שאיתא בברייתא ובספרי שם ואז ממילא לא היו לוקין על אזהרת כהן כיון דאין עונשין מה"ד וכיון דהי' ה"א לומר דאין לוקין על אזהרת כהן ע"כ כתב רבינו דלוקין אבל גבי זר דליכא שום ה"א דלא ליללקי ע"כ לא כתב רבינו גבי זר ממלקות כלום כיון דמלתא דפשיטא היא כדרכו בקדש שלא לכתוב ממלקות היכא דפשיטא היא כמובן, וזה ל"ק דלפי הנ"ל מה קאמרו הספרי והברייתא הנ"ל מה בא זה ללמדינו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו כו' הלא י"ל דצריך הקרא למלקות כיון דאין עונשין מה"ד דע"ז י"ל כיון דסתם ספרי ר"ש כדאיתא בסנהדרין דף פ"ו ובברייתא דגמ' הנ"ל איתא שפי' ר"ש ור"ש באמת סובר דעונשין מה"ד כדאיתא בסנהדרין דף ע"ב ע"א ודו"ק, ולענין זה דמדוע לא הוי לאו זה לאו שבכללות כיון שכלל כהן וזר עי' נר מצוה סי' י' אות נ"ז:

מצוה שמג

פירוש א

שלא (א) לפדות בכור בהמה טהורה כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"ח החינוך הא ה"מ מצ' שצ"ג הזה"ר מל"ת קל"ה אות נ"ג הפוע"צ מל"ת רל"ז העי"מ מצ' שפ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ד הדה"מ שער ב' פקכ"א המעיי"ח דף קל"ו ע"א אות ס"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בכורות פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' ש"ז והטעם דמדוע אין לוקין על לאו זה עי' חינוך ובהגהת מל"מ שם ובנר מצוה סי' י"א אות ל"ט:

מצוה שמד

פירוש א

שלא (א) לבקר מעשר בהמה כו'. הפסוק פ' בחקותי פכ"ז פל"ג ושלשה לאוין נאמרו בפסוק זה לא יבקר ולא ימירנו ולא יגאל ורבינו ז"ל לא מנה אותם אלא לחד לאו ותפס לעיקר אזהרה לא יבקר וכן מנאו כל המוני מצות ז"ל אלא הם תפסו לעיקר אזהרה לא יגאל הסה"מ מל"ת ק"ט החינוך האה"מ מצ' שס"א הזה"ר מל"ת קל"ו אות נ"ג הפוע"צ מל"ת רי"ט העי"מ מצ' שנ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' שס"ב הדה"מ שער ב' פקכ"ג המעיי"ח דף קי"ח ע"א אות פ"ח עי"ש ותראה דכולם מנאו לא יגאל וא"כ ק"ל על הפרשת דרכים בדרך מצותיך וגם על המצה"ש שדרכם לציין כשיש איזה שינוי בין רבינו והשאר מוני מצות דמדוע לא מציינו על מל"ת זו כלום ועל רבינו והמוני מצות ק"ל דמדוע לא מנאו ג' לאוין מהפסוק הנ"ל, אבל אח"כ ראיתי בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג שכבר עמד על רבינו והמוני מצות בזה וגם המהר"ם שיק סי' הנ"ל דיבר מזה וגם זה נראה מהנתיבות עולם שהוא ג"כ סובר שרבינו חולק עם השאר מוני מצות כהנ"ל עי"ש, אבל אח"כ ראיתי דל"ל כן כיון דרבינו כתב ברמזיו וז"ל שלא לגאול מעשר בהמה שנ' לא יגאל עכ"ל ואי נאמר בדעת רבינו בחיבורו כאן כמו שרציתי לומר וכמו שבאמת סובר הנ"ע הי' סתירה ברבינו ממ"ש ברמזיו אעכצ"ל דגם בחיבורו באמת תפס לעיקר אזהרה לא יגאל ומה שהתחיל לכתוב שלא לבקר י"ל כיון דבקרא שהביא לא יבקר כתיב תחלה ושגירת לישנא דקרא נקט וסמך עמ"ש ברמזיו וא"כ יפה עשו הפ"ד והמצה"ש שלא כתבו שום פלוגתא במל"ת זו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בכורות פ"ו:

מצוה שמה

פירוש א

שלא (א) להמיר כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"ו הירא"ם סי' שפ"ה החינוך האה"מ מצ' שנ"א הזה"ר מל"ת קל"ד אות נ"ג הפוע"צ מל"ת רט"ו העי"מ מצ' שמ"ז המצה"ש

ומהר"ש מצ' שנ"ב הדה"מ שער ב' פק"כ המעיי"ח דף קט"ו ע"א אות ס"א הנר מצוה סי' י' אות נ"ב, ומ"ש רבינו ואם המר ימיר לרבות את היורש ואת האשה כו' כן איתא בתמורה דף ב' ע"ב אלא הגמ' הקשה עוד על זה ותיפוק ליה מדרב יהודא אמר רב דהשוה הכתיב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ומשני איצטריך מד"ת ה"מ עונש דשוה בין ביחיד בין בצבור אבל הכא כיון דעונש שאינו שוה בכל הוא דתנן אין הצבור והשותפין עושין תמורה אשה נמי כי עבדה לא לקיא קמ"ל ועי' ביראים סי' הנ"ל שהביא גם את מסקנת הגמ' וא"כ צריך טעם דמדוע השמיטה רבינו הלא כפי מה שהביא רבינו עדיין נשארה קושיית הגמ' דמדר' יהודא אמר רב נפקא. ובדרך אפשר נ"ל כיון דרש"י הביא שם גם גירסא אחרת בתירוצו של הגמ' הנ"מ לאו שיש בו מעשה וכיון דרבינו לא רצה להכריע בין הגירסות ע"כ השמיט לגמרי את מסקנת הגמ' אבל זה דוחק וצ"ע ועי' בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"ב הל"ז מה שכתבנו בשני גירסות הללו:

ומ"ש רבינו א"ר יוחנן משום ריה"ג כל ל"ת שבתורה עשה מעשה לוקה כו' עי' מה שכתבנו בזה לעיל מל"ת ה' מחודש א' ומל"ת ו' מחודש ה' ומל"ת ט' מחודש ב' ותמצא נחת, ומ"ש רבינו ולא אתי חד עשה ודחי תרי לאוי ועוד כו' גם הרמב"ם הל' תמורה פ"א הל"א הביא את השני טעמים שכ' רבינו ועי' בכ"מ ולח"מ שם ותראה דעדיין צריך תבלין דמדוע כתבו רבינו והרמב"ם את השני טעמים, ונ"ל בס"ד דהתו' בריש תמורה ד"ה וסופג את הארבעים הקשה דאמאי לא תני דלוקה שמונים כיון דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו ותירץ דהתנא לא נחית למנין מלקות ועוד תירץ דלעולם לא לקי אלא ארבעים והנך תרי לאוי צריכי חד בקרבן שלו וחד בשל חבירו וכנון דאמר כל הרוצה להמיר יבא וימיר ועי' בתו' ריש חולין ד"ה וסופג שתפס לעיקר כתירוצו הב' דתמורה והמרש"א בחולין שם כתב על התו' וז"ל ולמאי דאמרינן בפ"ק דתמורה דמ"מ לא הוי לאו שניתק לעשה דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר דהו"ל תרי לאוי וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי אין מקום לקושייתם דאהנך תרי לאוי לא לקי אלא חדא זימנא משום דאי לא הוה אלא חד לאו לא הוה לקי כלל כיון שניתק לעשה וצ"ע עכ"ל וא"כ צ"ל דהתו' בריש חולין וגם בתירוצו הב' דתמורה באמת אזלו לפום הגירסא השני' דרש"י תמורה דף ד' ע"ב דהגמ' משני דמשו"ה לא הוי תמורה לאו הניתק לעשה משום דעשה דתמורה אינה שוה בכל והלאו דמימר הוי שוה בכל וא"כ ממילא ל"ק הצ"ע של המרש"א ואח"כ ראיתי שכבר קדמנו בזה הצאן קדשים בריש תמורה וכתב דהשני תירוצים של התו' דתמורה תליין בהשני גירסות דגמ' דף ד' ע"ב שם ומיישב בזה את הצ"ע של המרש"א עי"ש, וא"כ י"ל דמשו"ה הביאו רבינו והרמב"ם את השני תירוצים משום דהיו מוספקים בהשני גירסות

דגמ' דף ד' ע"ב שם וכיון דלפי תירוצו הב' של התו' עדיין לא מיושב בתירוצם הא' של רבינו והרמב"ם דאמאי לא הוי לאו הניתק לעשה ע"כ כתבו גם את תירוצם השני משום דהוי עשה שאינה שוה בכל והלאו שוה בכל ודו"ק ועי' בשאגת ארי' סי' ע"ח וסי' פ"ב, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמורה:

מצוה שמו

פירוש א

שלא (א) לשנות קדשים כו' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ק"ז החינוך האה"מ מצ' שנ"ו הזה"ר מל"ת קל"ג אות נ"ג הפוע"צ מל"ת רט"ז העי"מ מצ' שנ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' שנ"ז הדה"מ שער ב' פקכ"ב המעיי"ח דף קט"ז ע"ב אות ע"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמורה פ"ד הלי"א ולענין הפלוגתא של הרמב"ם והראב"ד שם דאם הקדיש לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח עי' במעיי"ח סי' הנ"ל ולענין מלקות עי' בחינוך ובכ"מ שם וגם בנתיבות עולם ולענין קדשים שנוהגין בזמה"ז או מעות צדקה אם משנין אותן עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ולהלכה טוש"ע או"ח סי' קנ"ג וביו"ד סי' רנ"א רנ"ב רנ"ט:

מצוה שמז

פירוש א

שלא (א) לשחוט פסח ועדיין חמץ קיים כו'. שני פעמים כתיב בתו' אזהרה זו בפ' משפטים פכ"ג פי"ח כתיב לא תזבח על חמץ דם זבחי ובפ' תשא פל"ד פכ"ה כתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ורבינו ז"ל נקט את האזהרה דפ' תשא וכן נקטו ז"ל היראים סי' ת"ו [עי"ש שכ' שלא לשחוט את הפסח בי"ד בניסן על החמץ דכתיב בפ' משפטים לא תשחט על חמץ דם זבחי כו' וזה נראה בעליל דממנ"פ יש כאן ט"ם או דמלת משפטים ט"ס וצ"ל תשא או דמלת תשחוט ט"ס וצ"ל תזבח] הזה"ר מל"ת ק"ז אות מ"ג הדבר המלך שער ב' פרק קכ"ט המהר"ם שיק מצ' פ"ט אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת קט"ו נקט את האזהרה דפ' משפטים ועל האזהרה דפ' תשא כתב שנכפלה וגם בחיבורו הל' ק"פ פ"א הל"ה וברמזי מצות דריש הפרק שם נקט ג"כ כן [אלא ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מל"ת קט"ו נקט את האזהרה דפ' תשא ושינוי זו באמת צריך טעם] וכן נקטו ז"ל החינוך האה"מ המצה"ש מצ' פ"ט העי"מ מצ' צ' הפוע"צ מל"ת נ"ג המעיי"ח דף ל"ד ע"א אות נ"א וא"כ לכאורה צריך טעם דמדוע נקטו רבינו ודכוותיה את האזהרה דפ' תשא שהיא מאוחרת. ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח דבפסחים דף ה' ע"א איתא רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים אלמא דגם רבא נקט את

האזהרה דפ' תשא וכן נקט הגמ' בדף ס"ג ע"ב שם וע"כ כתב רש"י במשנה דעמוד א' שם השוחנו את הפסח על החמץ עובר בל"ת וז"ל דלא תשחט על חמץ וגו' עי"ש ותבין, אלא זה גופא לכאורה טעמא בעי דמדוע לא נקט הגמ' את האזהרה דפ' משפטים שהיא קודמת אבל כבר עמד הצל"ח בדף ה' שם על זה ותירץ שני תירוצים ותוכן דבריו דלפי תירוצו הא' לא יליף ר' יהודא אזהרת שוחט פסח על חמץ אלא מהפסוק דפ' תשא וכיון דהשקלא וטריא של הגמ' דדף ה' גם אליבא דר יהודא אזלא ע"כ נקט רבא את האזהרה דפ' תשא אבל לפי תירוצו הב' לכ"ע אזהרה דפ' משפטים עיקר עי"ש וא"כ י"ל דרבינו ודכוותיה סברו כתירוצו הא' של הצל"ח וע"כ נקטו את האזהרה דפ' תשא כיון שהיא אזהרה לפ"ע גם לר' יאודא אבל הרמב"ם ודכוותיה סברו כתירוצו הב' של הצל"ח וע"כ נקטו את הפסוק דפ' משפטים כמובן וגם לפי מה שתירץ על קושיית הצל"ח המהר"ם שיק סי' הנ"ל ג"כ מיושבים רבינו ודכוותיה שפיר עי"ש ותבין, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל:

מצוה שמח

פירוש א

שלא (א) ילין אימורי פסח עד הבקר כו'. הפסוק פ' משפטים פכ"ג פי"ח וגם בפ' תשא פל"ד פכ"ה לכפלה אזהרה זו ולא ילין לבקר זבח חג הפסח אבל לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע לא נקט את האזהרה דפ' תשא כיון דשם כתיב בפי' פסח משא"כ באזהרה דפ' משפטים ועוד כיון דכבר נקט רבינו לעיל במל"ת שמ"ז את הרישא דקרא דפ' תשא א"כ הי' מסתבר טפי למינקט כאן את הסיפא דהאי קרא ותו ק"ל מפסחים דף ע"א ע"א דאיתא שם א"ר כהנא מנין לאימורי חגיגת חמשה עשר שנפסלין בלינה שנ' ולא ילין חלב חגי עד בקר וסמיך ליה ראשית וכתב התו' ד"ה מנין וז"ל מהכא נפקא בכל אימורין עכ"ל אלמא דרב כהנא אימורי חגיגה ושאר אימורין מאזהרה דפ' משפטי' יליף וא"כ עכצ"ל דאימורי פסח מאזהרה דפ' תשא יליף דכתיב ביה בפי' פסח וא"כ ק"ל על רבינו בתרתי חדא מדוע לא מנה אזהרה דפ' משפטים ודפ' תשא לשתי אזהרות אזהרת אימורי חגיגה ושאר אימורין בפ"ע ואזהרת אימורי פסח ג"כ בפ"ע כמו שבאמת מנה היראים ז"ל סי' שפ"ח וסי' תי"ב ועוד אפי' כשנאמר דהי' לרבינו איזה טעם דמדוע לא מנה כן עדיין קשה מדוע לא נקט את האזהרה דפ' תשא וגם על השאר מורי מצות ז"ל קשה כל הנ"ל כיון שג"כ נקטו כרבינו הסה"מ מל"ת קט"ז החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ' הזה"ר מל"ת קי"ב אות מ"ה הפוע"צ מל"ת נ"ד העי"מ מצ' צ"א הדה"מ שער ב' פק"ל המעיי"ח דף ל"ד ע"א אות נ"ד, אבל אח"כ ראיתי שכבר עמד בכל הנ"ל המל"מ

הנ' ק"פ פ"א הל"ז והאריך בפלפולא חריפתא ושמחתי מאד שכוונתי בס"ד לדעת קדשו וגם במעיי"ח ומהר"ש מצאתי שדברו נכבדות בזה עי"ש, ומ"ש רבינו בפ' תמיד נשחט מקשה כו' לפי הגירסא שלפנינו לא הקשה הגמ' מהפסוק דפ' משפטים כמ"ש רבינו אלא מהפסוק דפ' תשא אבל גם מזה כבר דיבר המל"מ הנ"ל ועי' בנר מצוה סי' י"א אות מ"ג:

מצוה שמט

פירוש א

לא (**א**) **ילין מן הבשר כו'**. הפסוק פ' ראה פט"ז פ"ד ובברייתא פסחים דף ע"א ע"א איתא דהפסוק זה אזהרה למותיר בשר חגיגה ורש"י ז"ל עה"ת שם הביא שני פירושים בזה בהפי' הא' סובר שהוא אזהרה למותיר בפסח דורות ובפי' הב' סובר שהוא אזהרה למותיר בשר חגיגה כהברייתא הנ"ל ועי' בריב"א ובברטנורה ובמזרחי שם מה שמפרשו על רש"י אלא עדיין ק"ל על הפי' הא' של רש"י כיון שהוא נגד הברייתא הנ"ל ובפרט על היראים ז"ל סי' תי"ג ק"ל מאד כיון שכ' לחלוטין כהפי' הא' של רש"י ולא כהברייתא וצ"ע, אבל השאר מוני מצות ז"ל סברו כרבינו שהוא אזהרה למותיר בשר חגיגה הסה"מ מל"ת קי"ח החינוך האה"מ מצ' תפ"ו הזה"ר מל"ת קי"ד אות מ"ה הפוע"צ מל"ת רפ"ו העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תפ"ז הדה"מ שער ב' פ' קל"ב המעיי"ח דף קס"ח ע"ב אות קל"ה, והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י:

מצוה שנא

פירוש א

שלא (**א**) **לאכול פסח נא כו'**. במל"ת הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם הל' ק"פ פ"ח הל"ד סובר דאם אכל נא ומבושל אינו לוקה אלא אחת לפי ששניהם נכלליין בלאו אחד וע"כ לא מנה הסה"מ מל"ת קכ"ה נא ומבושל רק למל"ת אחת וגם בשרש ט' שם כתב אריכות מזה אבל הרמב"ן בהשגותיו בשרש ט' שם חולק ע"ז וסובר דלוקה שתים הואיל ויש בהם כלל אל תאכלו כ"א צלי אש א"כ הפרט נא ומבושל ל"ל אלא ללקותי על נא בפ"ע ועל מבושל בפ"ע וע"כ מנאם לשתי אזהרות וכ"ס רבינו אבל החינוך והעי"מ ואה"מ והמצה"ש ומהר"ש מצ' ז' והפוע"צ מל"ת ב' והדה"מ שער ב' פקל"ט והזה"ר מל"ת ר' אות ע"ד כולם הלכו בעקבותיו של הרמב"ם וכן נראה מהיראים סי' ת"ז ועי' במעיי"ח דף ה' ע"ב אות ל"ב ובנר מצוה סי' י' אות ע"ו שהאריכו בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל:

מצוה שנב

פירוש א

שלא (א) להוציא בשר הפסח מחבור' לחבורה כו'. הפסוק פ' בא פי"ב פמ"ו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קכ"ג היראים סי' תי"ד החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ט"ו הזה"ר מל"ת ק"ג אות מ"ב הפוע"צ מל"ת ח' הדה"מ שער ב' פקל"ז המעיי"ח דף י' ע"ב אות מ"ב הנר מצוה סי' י' אות ע"ד, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ק"פ פ"ט:

מצוה שנג

פירוש א

שלא (א) יאכל משומד בפסח כו'. בפ' בא פי"ב פמ"ג כתיב כל בן נכר לא יאכל בו ומתרגם התרגום כל בר ישראל דאשתמד לא ייכול ביה ונ"ל בס"ד דאין כוונת התרגום לאפוקי נכרי אלא כוונתו דגם ישראל משומד דינו כנכרי וכ"כ רש"י שם בשם המכילתא וז"ל כל בן נכר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע ועי' במזרחי ובג"א שם וכן מוכח מעובדא דההוא ארמאה פסחים דף ג' ע"ב מדאמר כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל ערל לא יאכל בו ומה שנקט תרי קראי י"ל מחמת חוזק הקושיא ואח"כ ראיתי בתשו' יהודא יעלה או"ח סי' נ"ה שג"כ עמד ע"ז עי"ש מה שתירץ עכ"פ זה מוכח מגמ' זו דגם נכרי לא יאכל בו וכן מוכח ממ"ש רבינו ז"ל לקמן מל"ת שנ"ד בשם המכילתא עי"ש ותבין וכ"כ רבינו בפי' בקיצור והסמ"ג שלו וז"ל שנ"ג לא יאכל מומר בפסח שנ' כל בן נכר לא יאכל בו בין הוא נכרי בין הוא ישראל מומר עכ"ל וא"כ צ"ל דמ"ש רבינו בחיבורו כאן שלא יאכל משומד כו' כוונתו כמו שכתבנו אליבא דהתרגום, וכ"ס כל המוני מצות ז"ל הסה"מ. מל"ת קכ"ח היראים סי' תי"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' י"ג הזה"ר מל"ת ק"ד אות מ"ב הפוע"צ מל"ת ו' הדה"מ שער ב' פקמ"ב המעי"ח דף ט' ע"א אות נ"ז ולענין מלקות הרמב"ם הל' ק"פ פ"ט הל"ז כתב דאינו לוקה והחינוך כתב הטעם לפי שאין בו מעשה אבל הכ"מ כתב טעם אחר ועי' בנר מצוה סי' י"א אות מ"ט מה שמפלפל בזה:

מצוה שנד

פירוש א

שלא (א) יאכל תושב ושכיר בפסח כו'. מלשון רבינו ז"ל נראה לכאורה דאזהרה זו קאי על גר תושב ועכו"ם גופיה ולא על ישראל מדכ' שלא יאכל ולא כתב שלא להאכיל וכן יש להוכיח מקיצור הסמ"ג שלו אבל מהרמב"ם ז"ל בסה"מ מל"ת קכ"ו מוכח להיפוך מדכ' וז"ל שהזהירנו מהאכיל פסח לגר תושב וכן מוכח מחיבורו הל' ק"פ פ"ט הל"ז

מדכ' המאכיל כזית מן הפסח כו' וכ"כ הכ"מ ז"ל וז"ל ואע"ג דלא כתיב אלא כל בן נכר לא יאכל בו תושב ושכיר לא יאכל משמע לרבינו דלאו לדידהו מזהיר דעכו"ם לא חיישי למאי דמזהיר קרא אלא לישראל מזהיר שלא יאכילום וקרי ביה לא יאכל ומ"מ כיון דלא כתיב בהדיא לא תאכילום אין לוקין עליו עכ"ל וכן סברו ז"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' י"ד דכולם כתבו שלא להאכיל, אבל מרש"י ז"ל פסחים דף ג' ע"ב נ"ל להוכיח דג"כ סובר כמו שכתבנו אליבא דרבינו מדכ' בד"ה מי קא ספו לך וז"ל וביד ר' יהודא בן בתירא לא הי' להורגו ואי נאמר דאזהרה זו לא קאי רק על ישראל א"כ מדוע הי' חייב מיתה האי ארמאה אע"כ מוכח דסובר דקאי על עכו"ם וכיון דאזהרתן זהו מיתתן ע"כ כתב שפיר וביד ריב"ב לא הי' להורגו כמובן, וכ"כ בפי' הצל"ח ז"ל דף ע"ג ע"א שם וז"ל אבל בפסח כתיב כל בן נכר לא יאכל בו והרי לא נאמר לא יאכיל לבן נכר ממנו שאז את הישראל מזהיר שלא יאכיל לבן נכר אבל כתיב בן נכר לא יאכל א"כ את הבן נכר הזהיר שלא יאכל בו וזהו בלי ספק טעם הרמב"ם בפ"ט מק"פ הל"ז שפסק שהמאכיל כזית מן הפסח לבן נכר עובר בל"ת ואינו חייב מלקות רק מכות מרדות והכ"מ נדחק בזה ולדידי פשוט שעובר בל"ת שכתב הרמב"ם היינו לפני עור לא תתן מכשול כמו המושיט אמ"ה לבני נח אבל גוף האזהרה של כל בן נכר לא יאכל את הבן נכר מזהיר ובן נכר היינו אינו יהודי או ישראל מומר והא דלא חשבינן גבי שבע מצות כל בן נכר לא יאכל בו היינו מפני שאינה רק פעם אחד בשנה בשעת הפסח ובזמן שפסח נוהג עכ"ל אלמא דגם אליבא דהרמב"ם סובר הצל"ח דאזהרה זו קאי על העכו"ם וא"כ שפיר י"ל אליבא דרבינו כהנ"ל:

אבל לכאורה ק"ל על הצל"ח דהיאך יכול לומר אליבא דהרמב"ם דישראל אינו עובר רק משום לפ"ע הלא הרמב"ם בסה"מ כתב בפי' שהזהירנו מהאכיל פסח לגר תושב וגם במל"ת קכ"ח כתב שהזהירנו מאכול הפסח ישראל שהמיר כו' וכ"כ ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע אלמא דסובר דלא משום לפ"ע עובר ישראל אלא משום הני לאוין וגם המהר"ם שיק בהגהותיו על המצות השם מצ' י"ד תמה על הצל"ח וז"ל ותימה א"כ איך עונה הרמב"ם הלאו שהוא לב"נ ותו אין שיעור לב"נ כמ"ש בפ"ט ממלכים הלוי ובפ"ט מק"פ כתב כאן השיעור בכזית עכ"ל ובאמת קושיותיו עצימים אבל גם קושייתינו קשה מאד וא"כ דברי הצל"ח צ"ע, וממילא לפי"ז גם אליבא דרבינו תו ל"ל כמו שכתבנו דא"כ נשאר עליו קושיית המהר"ש דאיך מנה הלאו שהוא לב"נ וגם ראיתי אח"כ שברמזיו באמת כתב רבינו שלא להאכיל בשר פסח לגר תושב וא"כ צ"ל דבחיבורו כאן וגם בקיצור שלו שכ' שלא יאכל לישנא דקרא נקט וסמך על מ"ש ברמזיו, ובמנ"ח ז"ל ראיתי שבמצו'

י"ד סובר לחלוטין בדעת רבינו שאזהרה זו קאי על עכו"ם וע"כ הניחו בצ"ע מגמ' סנהדרין דף נ"ו דלא מצינו שם שיהא עכו"ם נצטוה על זה ובודאי לא ראה מ"ש רבינו ברמזיו ועוד כפי הבנתו טפי הי' לו להקשות דהיאך מנה הלאו שהוא לב"נ אבל האמת יורה דרכו שמרמזיו מוכח בפי' דג"כ סובר ככל מוני מצות הנ"ל דאזהרה זו קאי על ישראל. וגם מרש"י פסחים הנ"ל נ"ל בס"ד דליכא הוכחה לומר דסובר כהנ"ל ומ"ש דהאי ארמאה הי' חייב מיתה י"ל כיון דהאי ארמאה אמר לריב"ב כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל ערל לא יאכל בו א"כ מוכח דהי' לומד תורה דאל"כ מנא ידע את זה וגם הלשון כתיב דקאמר מורה על זה ובפרט כפי מ"ש היהודה יעלה או"ח סי' נ"ה טעם לשבח דמדוע נקט האי ארמאה שני פסוקים ע"כ מוכח דגם למדן הי' עי"ש וא"כ י"ל דמשום זה הי' חייב מיתה כמ"ש ר' יוחנן סנהדרין דף נ"ט ע"א עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה וע"כ כתב רש"י שפיר וביד ריב"ב לא הי' להורגו, ואל תשיבנו ממד"כ הרמב"ם הל' מלכים פ"י הל"ט על הא דעכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה וז"ל ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג וכתב הכ"מ דכוונתו דאינו חייב מיתת ב"ד רק מיתה בידי שמים עי"ש כיון דלית לן הכרח דרש"י סובר כהרמב"ם בזה בפרט דדברי הרמב"ם באמת תמוהים כיון דמפשטות לשון הגמ' סנהדרין שם וליחשבה גבי שבע מצות וגם ממה דאמר הגמ' שם מאן דאמר מאורסה דינה כנערה האורסה דבסקילה מוכח דחייב מיתת ב"ד עי' בנושאי כליו שדחקו טובא ליישבו א"כ בודאי מסתבר טפי לומר דרש"י ל"ס כהרמב"ם אלא סובר דחייב מב"ד כמו שמוכח מפשטות לשון הגמ' וא"כ ממילא דברינו הנ"ל בכוונת רש"י עולים יפה ודו"ק:

פירוש ב

ותניא (ב) במכילתא כו' ערבי מהול או גבעוני מהול כו', גם רש"י פ' בא פי"ב פמ"ה כתב את הא דמכילתא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול אלא הרמב"ן עה"ת שם הקשה על רש"י מיבמות דף ע"א ע"א דאיתא שם ור"ע האי תושב ושכיר מאי עביד ליה א"ר שמעיה לאתויי ערבי מהול וגבעוני מהול והקשה הגמ' והני מולין נינהו והתנן קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי אומות העולם כו' ומשני הגמ' אלא לאתויי גר שמל ולא טבל כו' והקשה הרמב"ן דהיאך כתב רש"י דברים שנדחים בגמ' והניח בצ"ע והמזרחי שם הקשה גם על רבינו קושיא זו עי"ש מה שתירץ וגם המרכבת המשנה על המכילתא פ' בא פרשה ט"ו אות ד' והנר מצוה סי' י"א אות מ"ח והמעיי"ח דף ט' ע"א אות ס"ב דברו אריכות מזה עי"ש, ולי"נ בס"ד לתרץ דלכאורה קשה על המכילתא גופא קושיית הגמ' והני מולין נינהו והא תנן קונם כו' אעכצ"ל דהמכילתא סוברת כקושיית

התו' שם ד"ה והני שהקשה דמה הקשה הגמ' מנדרים אלישנא דקרא דבאמת הוי עכ"פ נמול אלא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם עי"ש שדחק לפרש את קושיית הגמ' אבל אליבא דהמכילתא באמת י"ל דסוברת כקושיית התו' וממילא ל"ק קושיית הגמ' וע"כ הביאו רבינו ורש"י שפיר את הא דמכילתא ודו"ק, ומ"ש רבינו לפי ענין זה אין פירושו כתושב ושכיר האמור בתורה ונ"ל דכיוון בזה למ"ש הדבר המלך סי' הנ"ל וז"ל ואין זה תושב ושכיר האמור בלאו דתרומה דשם תושב הקנוי קנין עולם ושכיר קנין שנים עכ"ל, ולענין מלקות שכ' הכ"מ הל' ק"פ פ"ט הל"ז טעם לעצמו דמדוע אינו לוקה ול"כ כהחינוך דמשום דהוי לאו שאב"מ כבר דיבר הנ"מ סי' הנ"ל אריכות מזה עי"ש:

מצוה שנה

פירוש א

לא (**א**) **יאכל ערל בפסח כו**'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קכ"ד היראים סי' ת"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' י"ז הזה"ר מל"ת ק"ה אות מ"ב הפוע"צ מל"ת י' הדה"מ שער ב' פקמ"א המעיי"ח דף י' ע"א אות ס"ג הנר מצוה סי' י' אות ס"ט, ומ"ש רבינו ומפרש רש"י בכל מקום ערל זהו שמתו אחיו מחמת מילה כו' ור"ת מפ' ערל משומד כו' בפסחים דף כ"ח ע"ב כתב רש"י גבי פסח כן וכ"כ בפ' בא פי"ב פמ"ח וביבמות ריש הערל כ"כ גבי תרומה ואת הר"ת הביא התו' זבחים דף כ"ב ע"ב ד"ה ערל גבי הדין דמחלל עבודה ועי' במעיי"ח סי' הנ"ל שכ' דבפסח גם הר"ת מודה דערל שמתו אחיו מחמת מילה אסור לאכול אבל איני יודע דהיאך כתב כן הלא מרבינו ז"ל מוכח בפי' דלא כוותיה כיון שהביא את פלוגתתם גם בפסח וכן מוכח מהתו' זבחים הנ"ל מדכ' כלשון רבינו דבכל מקום מפ' רש"י שמתו אחיו מחמת מילה והר"ת מפ' דמומר לערלות נהי דבתו' זבחים י"ל דבכ"מ לא קאי רק על רש"י ולא על ר"ת אבל מה יענה המעיי"ח על רבינו וגם מהתו' פסחים שם ד"ה ערל מוכח כן מדכ' פי' הקונטרס כו' ולפירושו כו' ומדכ' ולפירושו מכלל דאיכא גם פירוש אחר וזה ע"כ הוא פירושו של ר"ת עי"ש ותבין וכן מוכח מהיראים סי' הנ"ל מדכ' וז"ל ואי זה ערל נקרא להיאסר בפסח כבר פירשתיו בעמוד זרעים בהלכה קע"ו עכ"ל ושם בסי' קע"ו הביא היראים את השני פירושים שפליגי בהם רש"י ור"ת והוא סתם כרש"י וא"כ דברי המעיי"ח באמת צ"ע, ולענין הלכה הרמב"ם הל' ק"פ פ"ט הל"ח כתב סתם ערל אבל כל המוני מצות הנ"ל סתמו כרש"י וגם רבינו לא הביא בקיצור הסמ"ג שלו אלא פירושו של רש"י:

מצוה שנו

פירוש א

שלא (א) ישבור עצם בפסח ראשון כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קכ"א היראים סי' תט"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ט"ז הזה"ר מל"ת קס"ג אות ס"א הפוע"צ מל"ת ט' הדה"מ שער ב' פקל"ה המעיי"ח דף י"א ע"א אות ע"ג הנר מצוה סי' י' אות ע"ג, ועי' רש"י ז"ל פ' בא פי"ב פמ"ו שכ' וז"ל ועצם לא תשברו בו הראוי לאכילה כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שבירת עצם אין עליו כזית בשר או מוח אין בו משום שבירת עצם עכ"ל נראה דסובר דאפי' איסורא ליכא כשאין עליו כזית בשר או מוח וגם בברייתא פסחים דף פ"ד ע"ב איתא כלשון רש"י אבל הרמב"ם ז"ל הל' ק"פ פ"י הל"ג כתב אבל עצם שאין בו מוח ושאין עליו כזית בשר אינו חייב על שבירתו ומדכ' אינו חייב נראה דחיוב מלקות הוא דליכא אבל איסורא איכא וגם המל"מ בהלכה ב' שם כתב דמלשון הרמב"ם אפשר לצדד דאיסורא איכא והוא הוכיח מפשטות לשון הגמ' פסחים דף פ"ג ע"א דאפי' איסורא ליכא ועי' במנ"ח מצ' ט"ז מה שמפלפל על ראייתו אבל מרש"י באמת מוכח כהמל"מ ורבינו לא כתב מזה כאן בפסח ראשון כלום אלא סמך על מ"ש במל"ת שנ"ז ושם כתב כלשון הרמב"ם וא"כ גם אליבא דרבינו יש לצדד כמו שצידד המל"מ אליבא דהרמב"ם, ובפסיקתא זוטרתא פ' בא פרשה י"ב פמ"ו ראיתי שכ' וז"ל ועצם לא תשברו בו בין שיש בו בשר בין שאין בו בשר השובר בו עצם לוקה עכ"ל וצ"ל דסותמת כהאי ברייתא פסחים דף פ"ה ע"א דאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח וזה באמת דלא כהלכתא וגם מהמכילתא פ' בא פרשה ט"ו מוכח דלא כברייתא זו ועי' במרכבת המשנה על המכילתא שם אות ז' וצ"ע:

מצוה שנז

פירוש א

שלא (א) ישבור עצם בפסח שני כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קכ"ב החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' שפ"ג הזה"ר מל"ת קס"ה אות ס"א הפוע"צ מל"ת קל"ב העי"מ מצ' שע"ט הדה"מ שער ב' פקל"ו המעיי"ח דף קכ"ט ע"א אות כ' הנר מצוה סי' י' אות ע"ג, ומ"ש רבינו ומסיק שם שאין חייבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח כו' כן איתא בפסחים דף פ"ד ע"ב וכ"פ הרמב"ם הל' ק"פ פ"י הל"ג, ודבר פלא ראיתי ברבינו ז"ל בקיצור הסמ"ג שלו שכ' וז"ל לא ישבור עצם בפסח ראשון ולא בפסח שני שנ' ועצם לא תשברו בו ויש אומרים שאין חייבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר או מוח עכ"ל וק"ל מדוע כתב את זה בשם י"א הלא בחיבורו כאן פסק

כן בלי שום חולק וגם לא הביא שום פלוגתא בזה וגם בנתיבות עולם ראיתי שעמד על זה, וגם על הסה"מ ק"ל דהיאך הביא את הברייתא דפסחים דף פ"ה דאפי' על עצם שאין בו מוח חייב הלא בחיבורו הל' ק"פ שם פסק דאינו חייב אלא על עצם שיש בו בשר או מוח אלא על הסה"מ י"ל דלא הביא את הברייתא זו אלא ללמוד דעל עצם שיש בו מוח חייב ולא אמרינן דאתי עשה דאכילת פסח ודחי את הל"ת דועצם לא תשברו בו כמ"ש הגמ' שם אבל במה דסובר הברייתא דגם על עצם שאין בו מוח חייב בזה ל"ס כוותיה או י"ל דבחיבורו באמת חזר ממ"ש בסה"מ וא"כ על הרמב"ם ל"ק מידי אבל על רבינו בקיצור שלו קשה. ונ"ל בס"ד ליישבו בהקדים לפרש את לשון רבינו שכ' שאין חייבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח נראה דסובר דכשאין בו בשר או מוח חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא וכן נראה מלשון הרמב"ם כהנ"ל מל"ת שנ"ו בשם המל"מ ולכאורה קשה עליהם קושיית המנ"ח מצ' ט"ז דמהיכא למדו את זה כיון דהתורה מיעטה מהיכא תיתי לומר דיש איסור ואפי' איסור דרבנן מנ"ל וע"כ נ"ל דאת זה גם רבינו והרמב"ם סברו דהך ברייתא דפסחים דף פ"ד ע"ב דכשאין בו בשר אין בו משום שבירת עצם באמת סובר' דאפי' איסורא דרבנן ליכא אלא כיון דיש עוד ברייתא דף פ"ה ע"ב שם דאפי' בעצם שאין בו בשר חייב מלקות ע"כ היו מסופקים להלכה דכאיזה ברייתא פסקינן וכיון דהיו מסופקים בזה ע"כ פסקו דמלקות ליכא אבל איסורא איכא וע"כ כתבו שאין חייבין כו' לשון דלישתמע דאיסורא איכא וע"כ כתב רבינו שפיר בקיצור הסמ"ג שלו את הדין הנ"ל בשם יש אומרים כיון דגם בחיבורו הי' מסופק להלכה וממילא מיושב גם הסה"מ הנ"ל כיון דגם בחיבורו ל"פ הרמב"ם דלא כהברייתא זו שהביא בסה"מ אלא הי' מסופק בזה ע"כ הביא שפיר בסה"מ את הברייתא זו ודו"ק, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם ועל הקושיא דמנ"ל דעצם לא תשברו בו לאזהרה אתי אימא דא"צ לשברו קאמר דסד"א שצריך לשבור שמא ניקב קרום של מוח כדאיתא בחולין דף י"א משו"ה אמר קרא דא"צ כיון דאזלינן בתר רובא עי' שעה"מ הל' ק"פ פ"י ובאור חדש פסחים דף פ"ה:

מצוה שנט

פירוש א

שלא (א) להותיר מבשר הפסח כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת קי"ז קי"ט הירא‍ים סי' תי"ג [אלא שלא דיבר רק מפסח ראשון וגם בסי' תי"ו לא דיבר מפסח שני וזה טעמא בעי וצ"ע] החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ח' שפ"ב הזה"ר מל"ת קי"א אות מ"ד ומל"ת קי"ג אות מ"ה הפוע"צ מל"ת ג' רל"א העי"מ מצ' ח' שע"ח הדה"מ שער ב' פקל"א

קל"ג המעיי"ח דף ו' ע"ב אות ל"ו ודף קכ"ו אות י"ז עי"ש שמברר היטב דמדוע מנאו פסח ראשון ופסח שני לשתי אזהרות, ומ"ש רבינו וכבר בארנו שהמותיר ממנו אינו לוקה כו' כ"כ לעיל מל"ת שנ"ז והוא דעת ר' יהידא פסחים דף פ"ד ע"א אבל ר' יעקב חולק דלא מן השם הוא זה אלא משום דהוי לאו שאב"מ וגם הרמב"ם בסה"מ ובחיבורו הל' ק"פ פ"י הלי"א כתב כר' יהודא ועי' בכ"מ שם שמיישבו דמדוע נקט טעם זה אבל להמל"מ הל' פסולי המוקדשין פי"ח הל"ט לא נתקררה דעתו בתירוצו והניח בצ"ע וא"כ גם על רבינו קשה אבל כבר דיברו אריכות מזה המגלת ספר מל"ת שנ"ז והנר מצוה סי' י"א אות מ"ד והשיעור לנותר שעמד עליו המוצל מאש סי' נ"א עי' בנ"מ ומהר"ם שיק סי' הנ"ל שכתבו דברים עתיקים בזה:

מצוה שס

פירוש א

שלא (**א**) **לעלות לחג בלא קרבן כו'**. הפסוק של אזהרה זו בפ' משפטים פכ"ג פ"ט ונכפלה בפ' ראה פט"ז פט"ז ולא יראה את פני ד' ריקם ורבינו ז"ל נקט את האזהרה דפ' משפטים שהיא קודמת וגם בגמ' חגיגה דף ז' ע"א איתא אזהרה זו וכן נקטו ז"ל הרמב"ם בסה"מ מל"ת קנ"ו ובחיבורו הל' חגיגה פ"א הל"א הזה"ר מל"ת קפ"ט אות ע"א אבל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"צ הפוע"צ מל"ת רפ"ח הדה"מ שער ב' פקס"ט והמעיי"ח דף קס"ט ע"א אות קמ"א נקטו את האזהרה דפ' ראה ונעלם ממני טעמם וצ"ע, ולענין נשים במל"ת זו הסה"מ והחינוך כתבו שאינה נוהגת ורבינו לא מגלה דעתו בזה והמעיי"ח הקשה דנהי דפטורות מהעשה דראיית פנים כיון דכתיב כל זכורך למעט נשים אבל על הל"ת אם עלתה לרגל ואתיא לבהמ"ק למה לא תהא חייבת בלאו ולא יראה פני ריקם וגם כתב דמהאי טעמא לא כתב רבינו כלום מזה וגם המנ"ח דיבר אריכות מזה אבל המר"ם שיק סי' הנ"ל מתרץ יפה עי"ש, ולענין מלקות הרמב"ם כתב דאין לוקין שהרי לא עשה מעשה אבל רבים תמוהים עליו דאמי לא הוי מעשה מה שנראה בעזרה בלא קרבן הרי הנכנס ביאה ריקנית להיכל לוקה ועי' בנר מצוה סי' י"א אות נ"ג שמתרצו היטב ועל החינוך באמת פליאה דמדוע לא דיבר ממלקות כלום הלא דרכו בקדש לברר את זה:

מצוה שסא

פירוש א

שלא (**א**) **לעזוב הלוים כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת רכ"ט החינוך האה"מ מצ' תנ"א הזה"ר מל"ת רנ"ז אות פ"ח הפוע"צ מל"ת רס"א הע'"מ המצ"ש ומהר"ש מצ' תנ"א הדה"מ

שער ב' פקצ"ז המעיי"ח דף קנ"ט ע"א אות קל"ב הנר מצוה סי' י"א אות נ"ח, ומ"ש רבינו וכל העוזב את הלוי מלשמחו או ששיהא מעשרותיו כו' גם הרמב"ם הל' חגיגה פ"ב הלי"ד והחינוך סי' הנ"ל כתבו דגם מניעת המעשר בכלל לאו זה ומה שהניח בצ"ע המעיי"ח דהיאך קנס עזרא את הלוים מלתת להם מעשר ראשון נהי דיש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשב וא"ת אבל לעקור ל"ת לא מצינו עי' במנ"ח מ"ש ע"ז, ומ"ש רבינו הר"ז עובר בל"ת שנ' השמר לך פן כו' כ"כ גם הרמב"ם שם ונראה מדבריהם דסברו דאינו עובר רק על ל"ת אחת וכן נראה מרש"י פ' ראה פי"ב פי"ט עי' במזרחי שם אבל בספרי שם איתא וז"ל השמר לך בלא תעשה פן בלא תעשה עכ"ל מוכח מהספרי דעובר בתרי לאוין וכבר עמד על הרמב"ם בזה המר"ם שיק בהגהותיו על המצות השם סי' הנ"ל אלא הוא ז"ל הוכיח מגמ' יומא דף פ"א ע"א דהשמר פן הוי תרי לאוין ולא דיבר מהספרי אבל כבר דיבר אריכות מזה היד מלאכי סי' קצ"ח וגם אנו כתבנו בס"ד אריכות בזה לעיל מל"ת שי"ב מחודש ב' ומל"ת רע"א ומל"ת קצ"ט מחודש ב' ומל"ת מ"ז סוף מחודש ב', ומ"ש רבינו על אדמתיך כלומר בזמן שישראל על אדמתן כו' כן איתא בספרי שם וז"ל פן תעזוב את הלוי כל ימיך אפי' שמוטים ויובלות על אדמתך ולא בגולה עכ"ל וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' ראה וכ"כ רש"י שם וז"ל על אדמתיך אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל עכ"ל אלמא דבזמה"ז לענין צדקה אין ללוי קדימה אבל בש"ע יו"ד סי' רנ"א איתא דגם לענין צדקה יש ללוי קדומה וכבר הניח בצ"ע את הש"ע המג"א סי' רע"א סק"ד אבל המשכיל לדוד עה"ת שם והמהר"ם שיק סי' הנ"ל מתרצו יפה ועי' בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג שכ' במל"ת זו דברים העומדים ברומו של עולם ואשרי לקהילה השומע' לעצתו:

מצוה שסב

פירוש א

שלא (א) לגלח את הנתק כו'. במל"ת זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל הרמב"ם בסה"מ מל"ת מ"ז מנה ואת הנתק לא יגלח דפ' תזריע פי"ג פל"ג למל"ת בפ"ע כמו שמנה רבינו ז"ל וכן מנאו החינוך האה"מ מצ' ק"ע העי"מ מצ' קע"ב הפוע"צ מל"ת צ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' קע"א אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם השיג וכתב שזה בכלל הל"ת השמר בנגע צרעת וגם הזה"ר מל"ת קע"ד אות ס"ה נמשך אחר הרמב"ן וכן נראה מהיראים מדלא כתב בסי' ש"ה רק מהל"ת דהשמר בנגע צרעת ועי' במגלת אסתר ובלב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם מהשגותיו של הרמב"ן וגם המעיי"ח דף ס"ד ע"א אות צ' והנר מצוה סי' י' אות ק"ד מבררו את פלוגתתם יפה, והפרטי דינים עי' רמב"ם

הל' טומאת צרעת פ"ח וי' ועל מ"ש החינוך והמצה"ש שהמל"ת זו נוהגת בכ"מ ובכל זמן שיש בדור כהן חכם לראות את הנגעים עי' במנ"ח:

מצוה שסג

פירוש א

הקוצץ (**א**) **בהרתו כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת ש"ח היראים סי' ש"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקפ"ד הזה"ר מל"ת קע"ד אות ס"ה הפוע"צ מל"ת ש"נ המעיי"ח דף קצ"ו ע"ב אות ט"ו הנר מצוה סי' י' אות ק"ה, ומה שמפרש רבינו ז"ל על ככל אשר יורו אתכם כן מפ' גם רש"י ז"ל פ' תצא פכ"ד פ"ח והמזרחי ז"ל כתב ע"ז וז"ל אבל הרמב"ם כתב ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתים תשמרו שלא יתלוש או שיקיץ והוא תמוה מאד כי כבר הזהיר על התלישה והקציצה במאמר השמר בנגע הצרעת ומה צורך להזהיר במאמר תשמרו לעשות עכ"ל הרמב"ם שהביא המזרחי הוא בהל' טומאת צרעת פ"י הל"א ועי' במגלת ספר מל"ת שס"ג מה שמפלפל על המזרחי בזה, ומ"ש רבינו תניא בת"כ כו' כן איתא בספרא פ' מצורע פרשתא ה' וגם בספרי ובפסיקתא זוטרתא פ' תצא איתא זה בשינוי לשון קצת וז"ל זכור אשר עשה ד' למרים וכי מה ענין זה לזה נתנו הענין אצלו ללמדך שאין נגעים באים אלא על לשון הרע והרי דברים ק"ו ומה מרים שלא דברה אלא שלא בפניו של משה ולהנייתו של משה ולשבחו של מקום ולבנינו של עולם כך נענשה כל המדבר בגנותו של חבירו ברבים עאכ"ו עכ"ל ועם הספרי זה שפיר יש להבין מה שהביא המג"א סי' ס' ס"ק ב' בשם האר"י ז"ל דבברכת אהבה רבה במלת להודות לך יזכור את אשר עשה ד' למרים על שדברה לה"ר כי לא נברא הפה לאדם כ"א להוייות להשי"ת ולכאורה מדוע צריך להזכיר מרים מדוע לא סגי להזכיר את הלאו של לה"ר אבל בהנ"ל י"ל כדי שיזכור את הק"ו של הספרי כמובן, ומ"ש רבינו הר"ז עובר בל"ת יש להוכיח דסובר דקוצץ בהרת לא הוי אלא ל"ת גרידא ולא כמ"ש התו' בשבת דף קל"ב ע"ב ד"ה האי ובכתובות דף מ' ע"א ד"ה כגון דצרעת הוי עשה ול"ת ולכאורה מלישנא בתרא דגמ' שבת שם מוכח כהתי' אבל כבר כתבנו מזה לקמן מ"ע כ"ח עי"ש ותמצא נחת והפרטי דינים עי' רמב"ם פרק הנ"ל.

מצוה שסד

פירוש א

שלא (**א**) **להוסיף על התורה כו'**. הפסוק של אזהרה זו בפ' ראה פי"ג פ"א ונכפלה בפ' ואתחנן פ"ד פ"ב וגם כל השאר מוני מצות ז"ל נקטו אזהרה דפ' ראה כמו שנקט רבינו ז"ל הסה"מ מל"ת שי"ג ובחיבורו הל' ממרים פ"ב הל"ט היראים סי' ל"ב הסמ"ק סי'

קע"ז החינוך האה"מ מצ' תנ"ד הזה"ר מל"ת ש"ד אות קכ"ב הפוע"צ מל"ת רס"ג העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תנ"ה הדה"מ שער ב' פע"ט המעיי"ח דף קס"ג ע"א אות כ"ו אבל לכאורה צריך להבין מדוע לא נקטו את האזהרה דפ' ואתחנן שהוא קודמת ונ"ל בס"ד דלפמ"ש המשכיל לדוד ז"ל בפ' ראה שם דאזהרה דפ' ראה מוסיף על אזהרה דפ' ואתחנן חידוש דבר אחד היינו הד' ברכות דברכת כהנים עי"ש ע"כ נקטו את האזהרה זו כמובן, ומ"ש רבינו כגון שאומר על ארבע בתים של תפילין כו' כ"כ גם רש"י ז"ל עה"ת שם אבל הרמב"ם ז"ל הלכה הנ"ל [מובא. גם בש"ך יו"ד סי' פ"ז סק"ד] כתב דכשאומר דבשר עוף בחלב דאורייתא ג"כ עובר משום בל תוסיף והראב"ד ז"ל השיג עליו דלא נמצא בל תוסיף אלא במצות עשין כגון לולב ותפילין וציצית וכדומה אבל לא במל"ת ומדברי רבינו ורש"י נראה דסברו כהראב"ד מדלא הביאו רק עשין ועי' במעיי"ח שמברר היטב את פלוגתתם, ולענין אם עובר על בל תוסיף אי נתבטל המצוה ולא יצא י"ח המצוה גם בזה פליגי הרמב"ם והראב"ד בהל' ציצית פ"א הלט"ו הרמב"ם פסק שנתבטל המצוה אבל הראב"ד פסק שלא נפסלה המצוה משום איסור בל תוסיף וכבר דיברו אריכות מזה הב"י או"ח סי' י' וגם המעיי"ח עי"ש, ומ"ש רבינו אותה ברייתא דספרי כמ"ד לולב צריך אגד כו' האמת כן הוא דאנן פסקינן כרבנן דלולב אין צריך אגד וא"כ לכאורה קשה על רש"י פ' ואתחנן דמדוע הביא לולב וכן קשה על הראב"ד הנ"ל הן אמת דעל הראב"ד הוה יכל"ל דאיירי כשנוטל שני לולבין כשרים וכמ"ש החינוך דבכה"ג כ"כ עובר בבל תוסיף אבל מה אעשה שהמעיי"ח הוכיח דהראב"ד ל"ס כהחינוך בזה אבל אח"כ ראיתי שכבר עמד המזרחי ז"ל שם על רש"י בזה ומתרצו היטב ועם דבריו גם הראב"ד מיושב עי"ש:

פירוש ב

שנינו (ב) במס' זבחים דף פ' ע"א דמים הניתנים במתנה אחת שנתערבו כו'. הפלוגתא של ר"א ור' יהושע איתא גם בעירובין דף ק' ע"א ובר"ה דף כ"ח ע"א אלא כיון דהמקור היא המשנה דזבחים שם ע"כ מציין רבינו להתם, ועי' בתו' עירובין שם ד"ה מתן שהקשה דליתי עשה דמתן ד' ולידחי לאו דבל תוסיף דמתן אחת ותירץ דהוי עשה דפשיעה ובעשה דפשיעה לא אמרינן עדל"ת ועי' בריטב"א שם שמפ' יפה את תירוצו של התו' ולפי מ"ש המרש"א שם דקושיית התו' קאי אליבא דר' יהושע וכן באמת נראה מפשטות לשון התו' א"כ י"ל דר"א ור' יהושע באמת בזה פליגי ר' יהושע סובר דבעשה דפשיעה לא אמרינן עדל"ת ע"כ סובר דיתן במתן אחת אבל ר"א סובר דגם בעשה דפשיעה אמרינן עדל"ת ע"כ סובר דיתן במתן ארבע וכ"כ רש"י שם בפי' בד"ה ינתנו במתן ארבע דטעמא דר"א משום עדל"ת וא"כ עכצ"ל דסובר דגם בעשה דפשיעה אמרינן עדל"ת [ועי' בט"א בר"ה

שם דג"כ כתב דפליגי בעדל"ת] אבל עדיין צריך תבלין כיון דעכצ"ל גם אליבא דר"א כתירוצו של התו' דאל"כ נשאר על ר"א קושיי' התו' דמדוע ל"ס דיתן במתן אחת ואי משום ל"ת דבל תגרע יבא עשה דמתן אחת וידחה את הל"ת דבל תגרע אבל באמת זה ליתא כיון דעל ר"א באמת ל"ק קושיית התו' כיון דעשה דמתן אחת מקיים אפי' כשנותן במתן ארבע וע"כ כתב רש"י שפיר דטעמא דר"א משום עדל"ת וא"כ ממילא ע"כ מוכח דגם התו' סובר כרש"י דאל"כ הי' קשה על התו' מדוע לא הקשה את קושייתו תיכף על ר"א מדוע איחר עד דר' יהושע אעכצ"ל דגם התו' סובר כרש"י דגם במתן ארבע מקיים העשה דמתן אחת וא"כ ממילא שפיר י"ל גם אליבא דהתו' דר"א ור' יהושע פליגי כהנ"ל וא"כ ממילא מוכח דרש"י והתו' סברו כשיטת הראב"ד הנ"ל דלא נפסלה המצוה משום איסור בל תוסיף ודו"ק. ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל אה הקושיא עצומה שהביא השעה"מ ז"ל הל' נדרים פ"ב בשם חכם אחד שהקשה על תירוצו של התו' הנ"ל דבעשה דפשיעה לא אמרינן עדל"ת מזבחים דף צ"ז ע"ב דפריך הגמ' על הא דאמרינן יקדש להיות כמוה אמאי ליתי עשה ולידחי ל"ת הלא התם פשיעה היא דע"י פשיעתו נגע ובלע בשר הקדש וגם השעה"מ הניח בתימא וכתב מחמת זה פשט חדש בתו' עיי"ש אבל בהנ"ל י"ל כיון דהגמ' זבחים שם קאמר אשכחן חטאת דמתקדש בבלוע שאר קדשים מנ"ל אמר שמואל משום ר"א זאת התורה לעולה כו' וכיון דר"א סובר דמזאת התורה גמרינן שאר קדשים עכצ"ל דסובר דחטאת גמרינן מיקדש וכיון דהגמ' אזיל שם אליבא דר"א ע"כ פריך שפיר דליתי עשה ולידחי ל"ת אע"ג דהוי עשה דפשיעה כיון דר"א סובר דאפי' בעשה דפשיעה עדל"ת ודו"ק:

ועי' בשעה"מ שם שהקשה עוד דלפי גירסת המרי"ק ז"ל בתו' עירובין שתירץ דאין עדל"ת שבמקדש וכן הי' גירסתו של הריטב"א ז"ל שם וכן מתרץ הרשב"א ז"ל א"כ קשה הלא רב אשי בזבחים שם עכצ"ל דל"ס כרבא שמתרץ דאין עדל"ת שבמקדש דאי הוה סובר כן לא הי' לו לתרץ על הקושיא דליתי עשה ולידחי ל"ת דיקדש עשה ואין עדל"ת ועשה אעכצ"ל דרב אשי ל"ס כרבא וא"כ נשארה אליבא דרב אשי על הא דיתן במתן אחת קושיית התו' דליתי עשה ולידחי ל"ת כן הקשה השעה"מ וגם לי קשה דלפי תירוצו של התו' דטעמא דר' יהושע דינתן במתן אחת משום דאין עדל"ת שבמקדש א"כ עכצ"ל דר"א סובר דדוחה וא"כ נשאר קושיית הגמ' זבחים על ר"א דליתי עשה ולידחי ל"ת לפום תירוצו של רבא דאין עדל"ת שבמקדש כיון דר"א סובר דדוחה, וע"כ נ"ל בס"ד דנהי דלפי תירוצו של התו' עירובין שלפנינו דר' יהושע סובר דאין עדל"ת דפשיעה צ"ל דר"א סובר דדוחה כהנ"ל אבל את זה שפיר י"ל לפי תירוץ זה דגם ר"א סובר דאין עדל"ת שבמקדש והא

דדוחה העשה דנותן במתן ארבע את הל"ת דבל תוסיף י"ל כיון דר"א סובר דבל תוסיף לא הוי ל"ת שבמקדש כמ"ש השעה"מ הנ"ל אבל לפי גירסת המרי"ק בתירוצו של התו' דטעמא דר' יהושע דאין עדל"ת שבמקדש א"כ עכצ"ל דבל תוסיף הוי ג"כ ל"ת שבמקדש ולא כמ"ש השעה"מ בכוונת התו' שלפנינו א"כ עכצ"ל דר"א סובר דגם ל"ת שבמקדש דוחה וא"כ י"ל דרבא בזבחים סובר כיון דהגמ' פריך ליתי עשה דאכילת קדשים ולדחי ל"ת דלכאורה קשה קושיית השעה"מ הנ"ל הלא הוי עשה דפשיעה אעכצ"ל כתירוצינו הנ"ל דהגמ' אזיל שם אליבא דר"א וא"כ עכצ"ל דהגמ' סובר כתירוצו של התו' עירובין שלפנינו דטעמא דר' יהושע דנותן במתן אחת כיון דהוי עשה דפשיעה וע"כ משני רבא שפיר דאין עדל"ת שבמקדש כיון דלפי תירוצו של התו' עירובין שלפנינו באמת גם ר"א סובר דאין עדל"ת שבמקדש כהנ"ל, אבל רב אשי י"ל דסובר כגירסת המרי"ק בתירוצו של התו' עירובין דטעמא דר' יהושע משום דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש וא"כ צ"ל דר"א סובר דדוחה וא"כ עדיין נשארה קושיית הגמ' על ר"א וע"כ מתרץ רב אשי דיקדש עשה הוא ואין עדל"ת ועשה אבל אליבא דר' יהושע באמת גם רב אשי סובר דאין עדל"ת שבמקדש וממילא ל"ק גם הקושיא שנייה של השעה"מ הנ"ל וגם קושייתינו מתורצת יפה וגם על מה שהקשה השעה"מ דאמאי לא מתרץ רב אשי את הא דועצם לא תשברו בו עיי"ש י"ל דרב אשי סובר דר"א באמת חולק על ר"ש בן מנסיא ודו"ק, ועל גוף התירוץ של התו' עירובין דבעשה דפשיעה לא אמרינן עדל"ת ק"נ מגמ' ביצה דף ח' ע"ב דקאמר ודאי כי קא עבידי כתישה אתי עשה ודחי ל"ת הלא עשה דפשיעה היא כיון דהי' לו לזמן עפר מעי"ט וצ"ע. ולענין מלקות במל"ת זו החינוך כתב שלוקה והאלה המצות הוכיח מהרמב"ם דאינו לוקה מדלא מנה את המל"ת זו בפי"ט מהל' סנהדרין בין הלאוין דלוקין וגם המצה"ש הלך בעקבותיו והשמיטה ממלקות וכבר תמה על הרמב"ם הפרמ"ג בפתיחה כוללת מגמ' ר"ה דף כ"ח דמוכח כהחינוך ועי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל מה שתירץ ע"ז, והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' ממרים פ"ב והל' פסולי המקדשין פ"ב והל' תפלה פי"ד ולהלכה טוש"ע או"ח סי' קכ"ח:

מצוה שסה

פירוש א

שלא (א) לגרוע מכל מצות שבתורה כו'. הפסוק של אזהרה זו בפ' ראה פי"ב פ"א ונכפלה בפ' ואתחנן פ"ד פ"ב וכן מנאו ז"ל הסה"מ מל"ת שי"ד היראים סי' ש"ב הסמ"ק סי' קע"ח החינוך האה"מ מצ' תנ"ה הזה"ר מל"ת ש"ו אות קכ"ג הפוע"צ מל"ת רס"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תנ"ו הדה"מ שער ב' פרק פ' המעיי"ח דף קס"ג ע"א

אות כ"ו הנר מצוה סי' י"א אות קל"ג והפרטי דינים עי' רמב"ם סי' הנ"ל מל"ת שס"ד ולענין מלקות האלה המצות כתב דאינו לוקה כיון דהוי לאו שאב"מ כדאיתא בר"ה דף כ"ח עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה ואפי' כשיניח תפילין של שלשה בתים הר"ז כאלו לא הניח תפילין ועבר על מצות וקשרתם ולא זולתו ודפח"ח: מודה אנא ומשבח לאלקי השמים,כדי שלא להוציא הנייר חלק הצגתי כאן חילופי הגירסאות אשר לקטתי מהגהות הגאון רבי ר' העשיל זצ"ל אשר נדפסו בסמ"ג דפוס קאפוסט

במל"ת ג' כתב הסמ"ג כתוב בהלכות גדולות כו' עד שכל היריעה קדושה כו' נכתב בצדו כלומר משניהם מדקדק דאי מברייתא לחודיה הו"א דאתי לאשמועינן דשם קודש אבל בה"ג משמע דאין זה רבותא דלא אשמועינן אלא דגליון לא קדיש ואי מהבה"ג לחוד ה"א לעולם דאשמועינן דשם קודש והא דלא תני דשם קודש לאשמועינן דלא בעי גניזה להכי מדקדק משניהם: במל"ת ט' איזהו רכיל כו' ותניא כו' נ"ב זה דריש מדקאמר לדיין כו'. שם והמקבלו נענש יותר מן האומרו נ"ב דהאומרו דלמא אומר אמת אבל המקבל אינו יודע אם הוא אומר אמת. שם לאמור לאו אומר כו' נ"ב מדכתיב דבר אל בני ישראל א"כ לאמור ל"ל: מל"ת י' שלא יקבל אדם להר"ר כו' נ"ב כלומר לאו למקבל בלא תשא שמע ולפי שכבר מקבל אמור מקרא מפרש התם לא תשיא כו': מל"ת ט"ז ובכריתות אמרו רבנן שבא ליתן כרת למברך את השם נ"ב ומה שנכתב בפרשת ע"ז, כשם כו': מל"ת כ' העושה ע"ז לעצמו כו' שלא עבדה לוקה כו' נ"ב צ"ל אע"פ שלא עשה בעצמו ור"ל אחרים עשו לו: מל"ת כ"ו אמור מה שאמרת לי ביחוד נ"ב ביני לבין עצמו ל"א ביחוד כדתנן במס' שקלים פ"ט וידעו ביחוד ששם ארון נגנז רש"י ביצה דכ"ב ע"ב: מל"ת מ' ועוד תניא העביר כל זרעו פטור שנ' כו' נ"ב והא דלא מייתי קרא דלעיל ומזרעך י"ל דה"א דאין מקצת זרעו ממעט כל זרע אבל הכא דנתן טעם כי מזרעו ק"ל דהל"ל זרעו: מל"ת מ"ו וכל ציפוי ע"ז הרי הן בכלל משמשיה נ"ב וכל שאר ע"ז כן הוא בס"א. מל"ת מ"ח שלשה דברים דרשו רבותינו כו' נ"ב ט"ס וכצ"ל לשון חנייה כאשר ביארנו ולשון חן שאסור לומר כמה נאה נכרי זה שלא ימשוך אחריו ללמוד ממעשיו ולשון חנינה לכך אמר עליהם במס' ע"ז לא מעלין אותם מן הבור ולא מורידין וא"כ מדבר באותם שלא נצטוינו עליהם להורגם ועיקר פשוטו כו' שם ומביא אבי אמי כו' בירושלמי כו' נ"ב רישא דירושלמי אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה כו' וקאמר הא במקום כו': מל"ת נ"ז ומה השחתה אינו חייב כו' אף בהקפה כן נ"ב צ"ע בסמ"ק דלא משמע הכי: מל"ת ס"ג גרסינן בירושלמי רב הונא מפקיד כו' נ"ב וא"י להקישו ונילף מדהוקשה אשה לאיש דה"א דנמעוט בהיקש דהשחתה כל שישנו בהשחתת זקן כו': מל"ת ס"ה

החורש כו' ופי' רבינו יצחק כו' שישכחו שבת כו' נ"ב והוי שוגג גמור. שם הקוצר כו' וטעם הקצאה לא שייך בפירות האילן דאיכא למימר יושב ומצפה כו' כצ"ל. שם הדש תולדה כו' נ"ב הוא האב ואחריה תולדות. שם ואם יצאו מעצמן אסורין נ"ב תולדה דרבנן איצאו מעצמן קאי. שם הזורה ובפ' כלל גדול פסק ר"ח כו' נ"ב ביד מותר לכתחילה בקנון ותמחוי פטור אבל אסור בנפה וכברה חייב חטאת והיינו ג' דינים ויש לפרש בגוונא אחרינא והיינו ג' חילוקים ביד ולאלתר מותר לכתחילה ולהניח אפי' בו ביום חייב ואפי' ביד והבורר פסולת מתוך אוכל אפי' בידו ולאלתר חייב. שם האופה כו' כתב מורי כו' נ"ב ואם היה דבר היתר אין ספק דהיתר גמור דדבר היתר ע"ג ממש בעינן אבל מאחר לדבר היתר אינו נבלע מאחר שלא הלך העירוי ממש עליו ועי' באיסור והיתר סי' של"ד תמצא פשט הדבר. שם אבל צריך לתנו מבע"י כו' נ"ב וכן משמע דמותר לפי' להחזיר מדאמר אם היה צונן. שם ת"ר אע"פ שאמרו אין טומנין משחשיכה כו' נ"ב אפי' בדבר שאין מוסיף הבל ובביאורי מהר"א שטיין משמע דבקדירה המבושלת כ"צ מיירי א"כ שפיר מיירי בדבר המוסיף הבל אפ"ה תחילת הטמנה אסור והוספה שריה מאחר דמבושל כ"צ וכן העיקר. שם כדי לאפות בעת שיקרמו כו' צ"ל עד שיקרמו. שם כל שבא בחמין מלפני השבת מדיחין כו' נ"ב גרסינן שורין. שם הצובע כו' וגרסינן בתוספתא כו' נ"ב היינו לרב דשמואל סובר שוחט לא חייב משום צובע רק משום נטילת נשמה והעיקר אצלי דאפי' לרב נמי צביעה ממשכן אסרינן ולא פליגי אלא לרב שוחט משום צביעה נמי מיחייב. שם השוחט פ' דכיון דיבש בו כסלע נ"ב ברוחב סלע בין סנפיריו כו'. שם המכבה כו' דכבתה אין זקוק לה אבל בחנוכה בשבת אין מדליקין כו' כצ"ל. שם ולהבחין ביניהם שמא ישחה ויטה נ"ב ס"א ישכח. שם לובש כל מה שיכול ללבוש כו' ומוציא אף לחצר שאינה מעורבת כו' כצ"ל. שם ושמא בדליקה מודה תלמוד שלנו כו' נ"ב בא לישב שכאן מקילין בדליקה ולמעלה מחמיר. שם ות"ר חצר שנפרץ כו' או להביא יין ורשות הרבים מפסקת ביניהם יוליך לשם כו' כצ"ל. שם גבי זיקא דאשתאר בריסקא דמחוזא אבל בבית חבירו לא יועיל כל זה לפי שצריך כו' כצ"ל. שם ומה שפסק רבינו שמואל כו' שפיר דמי למיתב בה בשבתא וסגי' לכל הפחות תוך תחום אין נראה כו' כצ"ל. שם ואם נר אחד דולק בשבת וגוי הדליק עוד הרבה כו' או בשביל חולה גדול אפי' שאין בו סכנה מותר אף לבריא כו' כצ"ל. שם בסוגי' דפדעתא כו' וחולי העין כו' ודמעתא ע"י גודל הכאב מדמעת תמיד כצ"ל. שם לא יאכל אדם כו' כמו הירקות הקרות בימות החמה כגון החורף כו' והחמות בימות הגשמים כגון החורף כו' כצ"ל: מל"ת ס"ח דלית לדרפרם כו' וכ"ש ליו"ט נ"ב ולא תאמר אין איסור הוצאה ר"ל כשיניח עירוב הוי

עירוב אע"פ שא"י לאכלו דהא קאמר ק"ו ליו"ט: מל"ת ע"ה ואתא רבינא לאשמועינן דשרי הדשן לגרוף נ"ב ס"א לשכב ר"ל אפי' אפשר: מל"ת ע"ט למדנו מדבריהם דרב אשי דאסר אכולהו קאי אף אמים שלא לנו ולא כו' כצ"ל: מל"ת פ"א כתב רבינו משה האומר לאשתו כו' אמך ואחיותיך ואיני שוכנת עמהם כו' כצ"ל: מל"ת ק"ג שלא לישא אשה ובתה שלא לישא אשה ובת בנה כצ"ל: מל"ת קי"א שאם מת בעלה טובלת ואוכלת בתרומה לערב בפרק יוצא דופן כו' נ"ב צ"ל ובפרק. שם בדיני חציצה שגם בסכין רגילות הוא לגלחם או שפחתה גויה תגלחם לה וכן נכון כצ"ל: מל"ת קי"ז זה הכלל בן הבא מן העבד ומן הגוי ומן השפחה ומן הגויה הרי הוא כמוה נ"ב צ"ל ה"ה כאמו ובסמ"ג ישן הוא כן: מל"ת קכ"א הזהיר הכתוב כו' והיא אסורה לבעלה עד שתשתה ובא עליה קודם שתשתה עשאה זונה כו' כצ"ל: מל"ת קל"ב עוד אומר שם אכל נמלה לוקה חמש לאוין נ"ב ס"א ג'. שם בסוף מפי השמועה שזו היא בריה שנולדה שסועה דומה לשתי בהמות כצ"ל: מל"ת קל"ו בדיני מליחה וכן כתב רבינו משה תיבת וכן נמחק: מל"ת קל"ח ועליו יש חלב תחת ראש חמתן שקורין לונביל כו' כצ"ל. שם כתוב ואת כל החלב אשר על הקרב תניא בת"כ כו' כצ"ל. שם שחלב מפעפע אפי' מלמטה למעלה שהרי נפל בשר צונן כו' כצ"ל. שם בסוגי' דזרוע בשלה אבל רבינו שלמה פי' לא נצרכה אלא לטעם כל שהו כו' כצ"ל. שם בסוף הסוגי' ולזה קרא התלמוד איסור כולל שמתוך שכולל האיסור בבשרה שהי' מותר כולל על החלב כו' כצ"ל ומ"ש מוסיף ט"ס: מל"ת קל"ט שהרי רב סובר כר"י שאומר מין במינו לא בטל כצ"ל. שם בדין ביטול ביצה אסורה כגון מרבוייא לרבוייא פירוש שיש כו' לא רצה ר"י להתיר אל ישראל אחד כו' כצ"ל. שם דהא קיי"ל כרבא דאמר בע"ז כו' פיר"ח קנה חלול שקוע כו' כצ"ל. שם אפי' במלחא נמי לא דקשה לריח הפה ולד"א כצ"ל: מל"ת קמ"ח לפי מה שאמר ר"מ יכול הישראל כו' כצ"ל. שם נראה דאסור אף בלא שהיית שיעור למלאות כו' כצ"ל שם וכתב מורי דבספר' תניא כו' כצ"ל: מל"ת ק"ע כל הלוקח סתם כו' חוזר עלי במום מ"מ ה"ז חוזר כו' כצ"ל: מל"ת קפ"א ואע"פ שזה המקרא אינו מדבר אלא בשכיר לילה מ"מ שכיר לילה ויום לומד שם בגז"ש כו' כצ"ל. מל"ת קצ"ג מ"ש שיביא לו מעות יחשב לו דינרין לכל שנה כצ"ל. מל"ת ר"כ אלא שדיברו חכמים בלשון נקיה ר"ל הא דקאמר זקן תחתון לאו דוקא זקן אלא עד מקום שיקיף התחתון ולא נקט זקן אלא משום לשון נקיה: מל"ת רכ"א מאן דריש כו' רבנן ולא היו' ימים מועטים שהרגם מפני שדורשין כו' כצ"ל: מל"ת ר"ל שמי שנטע כרם ולא חללו כו' או בנה בית ולא חנכו כו' כצ"ל: עד כאן לחלק הלאוין: חלק העשין

מ"ע ג' נקבים נקבים מבית ומבחוץ כו' כצ"ל: מ"ע ז' והא לך שני עדים יאשיהו כו' ונאמר בירמיה עוד כו' כצ"ל ונ"ב ר"ל ב' עדים מביא על זה דביאשיהו ל"ק רק הוא עשה צדקה וגמילת חסדים: מ"ע ט' מי שיושב ומחתך בשר והכה את ידו בסכין כו' והכה את ידו כו' כצ"ל: מ"ע י"ב ותניא בספרי לבניך אלו התלמידים כו' כצ"ל. שם ידריכנו בדרך מוסר ואז כל ימיו כצ"ל. שם למה נקרא שמו בבל בלולה כו' כצ"ל: מ"ע ט"ז חד אמר נעילת שערי שמים כצ"ל. שם שנאמר כי פשעי אני אדע וגו' כצ"ל: מ"ע י"ח היה רוחץ במים עכורים כו' עד שלבו אינו רואה כו' כצ"ל: מ"ע י"ט כל ל' יום ראשונים מה שהוא למוד כו'. שם מתחילה ועד סוף יצא ידי חובתו כצ"ל. שם בלול שלהם אבל לא בבית לפי שיש כו' כצ"ל. שם ור' יוחנן הלך בשיטת של ר' אשי כצ"ל. שם לא נתקנה בימי חכמי התלמוד אלא לפי שאנו סוברין כו' כצ"ל. שם אין רגילין בעלי מלאכה לבוא לב"ה ובלילי שבת כו' כצ"ל. שם אבל סעודה קטנה אינו אסור להתחיל עה שתבא כו" כצ"ל. שם שהיו רחוקין מן העיר ויש לירא מן המזיקין ואומר שמא נ"ב ס"א מן המזיקין ושמא גם כו' כצ"ל. שם מי שצריך לקרות אדם בבהכ"נ כשיכנס ישב כו' כצ"ל. שם בהג"ה ואני הנקדן כו' הכהן זוכה בקטרת כצ"ל ונ"ב ר"ל מסיים מלאה קטרת. שם ששה דברים מונעים כו' לשון מומין כיצד ומפרש כו' כצ"ל. שם דש בעירו עבירה כיצד מי שהרג את הנפש כו' כצ"ל. שם והיין כיצד מי ששתה כו' כצ"ל: מ"ע כ"ב לאחרים לא רב פתר לה כו' כצ"ל ונ"ב כתב האשר"י שמניחין בלא ברכה ואנו נוהגין שמברך החזן ברכה בלחש. שם תפילין שיש בו כמה אזכרות על אחת כו' כצ"ל: מ"ע כ"ג מאחר שכורך מאחד כלפי שמע כו' כצ"ל. מ"ע כ"ה שיאמר בפירוש כו' לשם תורת אלהי ישראל כו' כצ"ל. שם דבמגילה פ"ב אמרינן דמגילה פסולה כו' כצ"ל. שם גרסינן בפ' הקומץ רבה ובפ"ב דמגילה הל"מ תפילין א"צ שירטוט מזוזות צריכות שירטוט כו' כצ"ל וכן הוא בגמ' שם. שם אבל שיטה אחת למעלה וא' למטה או שמא כו' כצ"ל. שם א"ר חננאל אמר רב הלכה תולין כו' כצ"ל. שם ומשמע דאפי' חול אין תולין הטעם משום כו' כצ"ל. שם כתב רבינו משה מה היא הפתוחות כו' כצ"ל. שם ומכאן יש סעד לר' יעקב שאומר שאם כו' כצ"ל. שם פתוח מלמטה שכל הרוצה לצאת ממנה בגיהנם כו' כצ"ל. שם הבימות שעומד עליהן החזן האוחז ס"ת כו' כצ"ל: מ"ע כ"ו היאך אמרינן גרדומי תכלת כשרים מאחר שנפסק הגדול כצ"ל. שם וסמיך ליה גדולים תעשה לך משמע מאלו כו' כצ"ל: מ"ע כ"ז מ"ע מה"ת לברך אחר אכילת לחם שנ' כו' כצ"ל. שם כדאמר התם רבי לרב קום משי ידך כו' כצ"ל. שם בהדיא בפ' כיצד מברכין אמר רב כל הנוטל כו' כצ"ל. שם וכן פוסק ר' יצחק כדי שלא יתחלקו כו' כצ"ל. שם ובירושלמי תניא שנים שאכלו פת וא' ירק כו' כצ"ל. שם בהל'

ברכות שבסעודה וכן מד"ס חייב לברך אחר כל מה שיאכל כו' כצ"ל. שם ואין עונין אמן אחר עצמן בברכת הפירות כו' כצ"ל. שם כגון ברכה אחרונה שלפני ק"ש ומגילה ונ"ח כו' כצ"ל. שם בהל' נטילת ידים ובגר בשעת טבילה גוף כו' כצ"ל. שם ונוטל ומטה החבית כו' כצ"ל. שם אבל בסדר המשנה גרסינן המים מטמאין כו' כצ"ל. שם כי אם פ"א מטמא את היד כו' כצ"ל. שם וכשהתחילו שניהם ליטול היה אז רביעית בכלי וא"כ בד"א כו' כצ"ל. שם בהל' שאר ברכות וכן על פת שעיפשה כו' כצ"ל. שם מדאמרינן בפ' כיצד מברכין שהגרעינין כו' כצ"ל. שם באוכל קמח חי או חטה כו' כצ"ל. שם ופסק בה"ג כמותו ואר' יוסף כו' כצ"ל. שם לחתום על הארץ ועל המחיה ולא על הארץ ועל הכלכלה כצ"ל. שם הרואה פרי המתחדש משנה לשנה בתחילת ראייתו כו' כצ"ל. שם שהתקופה בליל רביעי לתחילתה כצ"ל: מ"ב כ"ח ואם נולד בע"ש בין השמשות כו' כצ"ל. שם ואשתהויי הוא דאשתהי כצ"ל: מ"ע כ"ט כדי שיכנס לשבת או לי"ט כשהוא תאוה כו' כצ"ל. שם מסקינן שם אסור לאדם שיטעום כלום כו' כצ"ל. שם אר"י בר בין נהיגין תמן מקום שאין שם יין ש"צ כו' כצ"ל. שם עוד שם מפרש באלו דברים אין מברכין על הנר כו' כצ"ל. שם אלא על אור ששבת כצ"ל. שם וא"כ היא שני מה"ש המלווין לאדם אומרים כו' כצ"ל. מ"ע ל"ב וביה"כ לא לאיסור ולא לעונש כצ"ל: מ"ע מ' ואין אדם יוצא י"ח בפסח א"ל ר"י ובלבד ע"י משקה כצ"ל: מ"ע מ"א ואינה פותחת בברוך כצ"ל: מ"ע מ"ב וקשה לו לר' שלמה לפי זה כצ"ל: מ"ע מ"ד ור"ח ורב אלפס ור"מ פי' שגב כ' שני עלין כו' נק' תיומת כו' כצ"ל. שם ושדרו של לולב צ"ל שיעורו של לולב. שם תניא מפרש ר' יצחק כו' כצ"ל. שם דהא ר' חנינא מטבל בהכל כצ"ל. שם ומצא נאה הימנה כו' כצ"ל. שם חומרא בעלמא שעשה מלבו מפני כו' כצ"ל. מ"ע מ"ה ויקחו הכהנים כל העולות צ"ל העורות: מ"ע מ"ח האומר לאשה הרי את כו' בין החזירה בין לא החזירה שאם לא החזירתו הרי לא נתקיים התנאי ואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום כצ"ל. שם האומר לב' אחיות כו' ונתן לאחת פרוטה כו' כצ"ל. שם לכך מתחילות בברוך אע"פ שסמוכות לברכות שלפניהם מפני כו' כצ"ל. שם שא"ל ווסת קבוע לנדתה ולא תרגיש בעצמה כו' כצ"ל: מ"ע נ' וכן פוסק בה"ג ומזה הטעם שצריך שיחתוך הקלף כשיעור הגט כו' כצ"ל. שם כשעומדת בר"ה והגט קרוב לה מלו כצ"ל. שם והלא יש לחוש שמא ביטל גוף כו' כצ"ל. שם בסדר הגט כמו כן אינה צריכה להביא לבי"ד עדים שצוה כו' כצ"ל. שם וכן האומר תן גט זה לאשתי כו' כצ"ל. שם בהלכות מיאון ועוד נתן טעם בסה"ת שאפילו בדקו כו' כצ"ל. שם והיכא דעבד ואנסיב או קדש כו' כצ"ל: מ"ע נ"א עוד שם אמר גוים שנתגיירו כו' כצ"ל: מ"ע נ"ב שהתקין רב יהודא למיכתב

בגט חליצה כו' כצ"ל. שם אפי' הוא איטר חולץ בימין כו' כצ"ל. שם אע"פ שיש שם קרסים כו' כצ"ל. שם בפ' מצות חליצה מנעל האי דידן כו' כצ"ל. שם ופלא הוא בעיני כו' לפי מה שפירש רבינו שלמה צ"ל רבינו משה. שם דא"ר שמעון בנו של ריב"ב צ"ל ר' ישמעאל בנו כו': מ"ע ס"ב בסימני דגים ולכשיגדל יש לו או שיש לו קשקשת כו' כצ"ל: מ"ע ס"ג הל' שחיטה ובסכין ארוך שיש בה פגימה כצ"ל. שם בהל' טריפות שנחמיר בשלשתן לומר נקיבתן במשהו כצ"ל: מ"ע ע' ופטור מן התשלומין כדאיתא בפ' הנשרפין כצ"ל. שם גבי מי מנחי אינשי מרגניתא כצ"ל: מ"ע ע"ד ואם באו עדים ששינה בדיבורו חוץ מדברים אלו אין מחזירין כו' כצ"ל. שם ואפי' נסתפק לו הדבר ה"ז לא יגע בהן שמא הניחם שם כצ"ל ונ"ב אדלעיל קאי: מ"ע ע"ה ומפרש במס' מכות בגואל הדם הכתוב מדבר כצ"ל. שם אר"א עיר מקלט שיש בה רוב רוצחים כצ"ל: מ"ע ע"ט יכול הבונה בית שער כו' כצ"ל. שם וכל מכה שמחללין עליה את השבת כו' כצ"ל: מ"ע פ"ב אע"פ שא"ל קנה המטלטלין לפלוני אגב קרקע כו' כצ"ל. שם ואם א"ל כל כור בסלע כו' כצ"ל. שם כל הנשום דמים כו' קונין זה את זה כו' כצ"ל. שם וא"ל אם אין אתה נותן לי' כו' הרי הוא שלי כו' כצ"ל. שם או כייר כיור אחד אמה על אמה יתר כו' כצ"ל. שם בהלכות מצרנות מותר למכור ולהשכיר אף לגוי כדגרסינן כו' כצ"ל. שם בדיני הרשאה אם רוצה לדון בהרשאה זו וליתן נפטר ולמה לא יפטר כו' כצ"ל. שם ויהיה הממון מונח בב"ד עד שיבא שמעון ויטול ויש לראובן כו' כצ"ל. שם בהל' שותפין ולפי תקנה זו אפשר כו' כצ"ל: מ"ע פ"ד שיש בהם הרבה ברכה מחמת עצמן כצ"ל: מ"ע פ"ה ונותר שטר ביד האדון כצ"ל: מ"ע פ"ח גרסינן בירושלמי מעשה באחד שהפקיד שק צרור אצל חבירו כו' כצ"ל. מ"ע פ"ט בין בשכר או השאילם כצ"ל. שם טול מה שעשית בשכרך אין שומעין כו' כצ"ל: מ"ע קע"ט ומתרץ רב כהנא דמתניתין ס"ל כו' צ"ל ומתרץ רב כהנא דמתניתין כו': מ"ע רמ"ח שהרי בטלו רביעית דמקוה נ"ב כדאמר שם. שם משמע מתוך דבריהם דשאלתות כצ"ל: סליק הגהות הגאון רבי ר' העשיל זצ"ל:

מצות עשה

מצוה א

פירוש א

מ"ע (א) להאמין כו'. גם בקיצור הסמ"ג שלו וברמזיו מפ' רבינו ז"ל את המ"ע הראשונה כמו שמפ' כאן אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ מ"ע א' כתב וז"ל מצוה א' היא הצווי אשר צונו בהאמנת האלהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים

והוא אמרו אנכי ד' אלהיך כו' ובחיבורו הל' יסוה"ת פ"א כתב וז"ל יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו כו' ובהלכה ו' שם כתב וידיעת דבר זה מ"ע שנ' אנכי ד' אלהיך וכתב המפרש שמלת אנכי מורה על המציאות וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע רמז א' כתב וז"ל מצוה ראשונה ממ"ע לידע שיש שם אלוה שנ' אנכי ד' אלהיך עכ"ל נראה רבינו והרמב"ם פליגי בפירושא דפסוק אנכי וגו' הרמב"ם סובר שהוא צווי על האמנת אלקות וכ"ס הסמ"ק ז"ל מ"ע א' אבל רבינו למד הצווי על האמנת אלקות מפסוק אחר כמ"ש במ"ע ב' ואנכי וגו' סובר שהוא צווי שנאמין שאותו שנתן לנו את התורה הוא ד' אלהינו שהוציאנו ממצרים ולרבינו באמת שפיר כתיב אשר הוצאתיך מא"מ ולהרמב"ם צ"ל כמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' יתרו דבתר שמפ' את המ"ע אנכי וגו' כהרמב"ם כתב וז"ל ואמר אשר הוצאתיך מא"מ כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ כו' וגם תורה על החדוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו ותורה על היכולת והיכולת תורה על הייחוד וכמ"ש בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ וזה טעם אשר הוצאתיך כי הם היודעים ועדים בכל אלה עכ"ל וכ"כ הטור ז"ל או"ח סי' תרכ"ה שתלה הכתוב הרבה מצות ביציאות מצרים לפי שהיא מורה על אמיתת הבורא יתעלה עי"ש, ואף שמהרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ח נראה דמהאותות ומופתים עד מעמד הר סיני לא באו אל אמונה אמיתית מדכ' וז"ל מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחרי' הרהור ומחשבה כו' עי"ש אבל כבר כתב העיקרים ז"ל מאמר א' פי"ח שהרמב"ם ל"כ א"ז אלא על אמונת משה רע"ה שלא נתאמת נבואתו אמונה אמיתות עד מעמד הר סיני אבל על אמונת אלקות באמת סובר הרמב"ם כהרמב"ן והטור הנ"ל וגם הכ"מ ז"ל שם הסכים לפשטו של העיקרים וממילא עולה יפה הפשט בהפסוק אנכי וגו' בין לרבינו בין להרמב"ם וא"כ צריך ליתן טעם דמדוע ל"ס רבינו כהרמב"ם או להיפך ובמה פליגי:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד ליישבם דבמכילתא פ' יתרו פרשה ה' איתא וז"ל אנכי ד' אלקיך למה נאמר לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמות שנ' ד' איש מלחמה ונגלה על הר סיני כזקן כו' שלא ליתן פתחון פה לומר ב' רשויות הן אלא אנכי ד' אלקיך אני על הים אני על היבשה אני לשעבר אני לעתיד לבוא אני לעוה"ז אני לעוה"ב כו' עכ"ל וכלשון זה איתא בפסיקתא רבתי פיסקא עשרת הדברות פרשה כ"א סי' ו' ובפסיקתא זוטרתא פ' יתרו איתא וז"ל אנכי ד' אלקיך אני הוא שהייתי במצרים ואני הוא שעשיתי לכם נסים על

הים אני בסיני כו' עכ"ל וכן כתבו ז"ל רש"י פ' יתרו פ"כ פ"ב בפירוש שני והתו' עה"ת בשם מדרש תנחומא ועי' במהרש"ל ז"ל בביאורו כאן כי בדבריו מבואר היטב המדרשים הללו וא"כ י"ל דרבינו סובר כהמדרשים הללו ועכ"כ דאנכי מ"ע להאמין שזה שנתן לנו את התורה הוא שהוציאנו ממצרים אבל הרמב"ם י"ל דסובר כהמדרש שהביא רש"י פ' ואתחנן פרשה ד' פל"ה וז"ל כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם ז' רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי לכך נאמר אתה הראת לדעת עכ"ל וכיון דסובר כהמדרש זה ע"כ מפ' אנכי למ"ע על האמנת אלקות כמובן, אבל החינוך ז"ל מצוה כ"ה שהרכיב את השני פירושים של רבינו והרמב"ם נראה דסובר דלא פליגי אבל אנו מה שנלענ"ד כתבנו יהי' איך שיהי' עכ"פ זה נראה בפי' דשניהם מנאו אנכי למ"ע ודלא כהבה"ג ז"ל דלא מנה אנכי למ"ע מובא בהרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ מ"ע א' וכתב שטעמו לפי שהוא עיקר ועיקר לא ימנה בחשבון המצות ועל הראי' שהביא הרמב"ם בסה"מ מגמ' דמכות כ"ג ע"ב וז"ל אמרו תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני מאי קראה תורה צוה לנו משה ר"ל מנין תור"ה והקשו ע"ז ואמרו תורה בגימטריא תרי"א הוי והי' המענה אנכי ולא יהי' מפי הגבורה שמענום הנה נתבאר לך שאנכי ד' מכלל תרי"ג מצות והוא צווי באמונת האלהות עכ"ל כתב הרמב"ן ע"ז שהבה"ג סובר שבדיבור לא יהי' לך יש ב' מצות המשלימות תרי"ג וגם כתב שמהמכילתא שהביא שם מוכח כהבה"ג וכ"כ הזוהר הרקיע ז"ל מ"ע א' אות י"ב עי"ש:

אבל הלב שמח ז"ל כתב וז"ל ועוד לי לאורי ראי' אחרת גמורה והגונה לית נגר ובר נגר די יפרקינה ממאי דאיתא בפסיקתא רבתי עשרה דברים נתנו כנגד עשרה מאמרות אנכי כנגד יהי אור וכן הוא אומר והי' לך ד' לאור עולם לא יהי' לך כנגד מאמר שני יהי רקיע כו' הא קמן בהדיא אמרו אנכי כנגד יהי אור שהוא המאמר הראשון ובהדיא אמרו עוד לא יהי' לך כנגד מאמר שני וא"כ היא מצוה שניה וממילא אנכי ד' היא המצוה הראשונה כנגד מאמר ראשון כנזכר וזו להרמב"ם ראי' שאין עלי' תשובה עכ"ל והמשרת משה ז"ל הל' יסוה"ת פ"א הל"ו הביא בשם אורים גדולים שכ' על הראי' של הל"ש שהיא טעות דמה ענין דברות למצות דיבור לחוד ומצוה לחוד ואינם ענין זה לזה עי"ש שהאריך בזה, אבל אין אני רואה שום השגה על הל"ש בזה דהסמ"ק סי' א' כתב וז"ל ובזה תלוי מה שאמרו חכמים ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה והיכן כתיב מצוה זו אלא ש"מ בזה תלוי שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ד' אלהיך אשר הוצאתיך מא"מ וע"כ מאחר שהוא דיבור הכי קאמר כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ד' אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם

כו' עכ"ל ומפ' הר' פרץ ז"ל בהגהותיו על הסמ"ק עמ"ש הסמ"ק מאחר שהוא דיבור וז"ל פי' מאחר שהוא דיבור כלומר שאנכי ד' אלקיך הוא אחד מעשרה דברות וכל הדברות הם צווי כמו כן אנכי הוא צווי כו' עכ"ל וגם הגאון מו"ה אייזיק שטיין ז"ל בביאורו כאן הביא את הג"ה זה ביותר ביאור עי"ש מוכח בפי' מהסמ"ק דלא כהאורים גדולים וא"כ י"ל דהל"ש הלך בשיטת הסמ"ק, וממילא גם ההשגה שהשיג הדבר מצוה מ"ע א' על הגאון מו"ה יוסף שאול ז"ל ג"כ ליתא כיון די"ל דגכ"כ לפום שיטת הסמ"ק עי"ש ותבין, נמצא לפום שיטת הסמ"ק צ"ל שרבינו והרמב"ם והבה"ג בזה פליגי הבה"ג סובר דאנכי לא הוי דיבור אלא עשרת הדברות מתחילין מלא יהי' לך [ואל תתמה ע"ז כי כבר כתב העיקרים מאמר א' סוף פי"ד שדעת הרבה מן החכמים שאין אנכי בכלל עשרת הדברות אלא הוא הקדמה לשתי הדברות הבאים אחריו עי"ש] וכיון דלא הוי דיבור עכ"ס דלא הוי מ"ע אבל רבינו והרמב"ם סברו דהוי דיבור ועכ"ס דהוי מ"ע:

פירוש ג

וגם לי נראה בס"ד לפום שיטת הסמ"ק להביא כמה ראיות דאנכי וגו' מ"ע כשיטות רבינו והרמב"ם דבמדרש שמות רבה פרשה מ"ב סי' ח' איתא ר' אבהו אמר אחד עשר יום מחורב במיוחד שבעשרה חטאתם בשמי שהוא אחד שהוא ראש לכל הדברות אנכי ד' אלקיך, תו איתא שם פרשה מ"ג סי' ה' אריב"ל בשם רשב"י פתח של תשובה פתח לו הקב"ה אנכי ד' אלקיך בסיני למשה בשעה שעשו ישראל העגל הי' משה מפייס את האלהים ולא הי' שומע לו אמר לו אפשר שלא נעשה בהם מדת הדין על שבטלו את הדיבור אמר משה רבון העולם כך אמרת בסיני אנכי ד' אלקיך אלהיכם לא נאמר לא לי אמרת שמא להם אמרת ואני בטלתי את הדיבור כו' עכ"ל, ובויקרא רבא פרשה כ"ד סי' ה' איתא ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה אנכי ד' אלקיך וכתיב הכא אני ד' אלקיכם לא יהי' לך וכתיב הכא ואלהי מסכה לא תעשו לכם כו', ובמדבר רבה פרשה ט' סי' י"ב איתא שאלו תלמידיו לרב הונא אביו של ר' אחא לימדתנו רבינו הנואף והנואפת עוברין על עשרת הדברות כו' כיצד על אנכי שכל הנואף באשת חבירו כופר בהקב"ה כו'. תו איתא שם פרשה י"ט סי' ל"ג ד"א אז ישיר ישראל כו' וכשנתת את הדברות לא נתת להם לא אמרת אני ד' אלקיכם אלא אנכי ד' אלקיך, ובפסיקתא רבתי פרשה כ"א סי' ט"ו איתא מפני מה נאמרו עשרת הדברות בלשון יחידי מפני שהיחידים בטלו אותם אנכי ביטל מיכה כו', תו איתא שם סי' י"ז ר' יקום אומר העובר בלא תחמוד כאלו עובר על עשרת הדברות לא תחמוד אנכי כו', תו איתא שם סי' כ' נאמרו עשרת הדברות כנגד עשר מכות כו' אנכי כנגד דם כו', תו איתא שם פרשה כ"ב סי' ג' כמה

דברות שמעו ישראל מפי הגבורה ר' יהושע אומר שתי דברות, ובפסיקתא זוטרתא פ' יתרו פרשה כ' פ"ב איתא אנכי ד' אלקיך אי אפשר שהמלאך אמרו כו', ובמכילתא פ' יתרו פרשה ח' איתא כיצד נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה כתיב אנכי ד' אלקיך וכנגדו לא תרצח כו' מוכח מכל המקומות הנ"ל דאנכי הוי דיבור וממילא ראי' לשיטות רבינו והרמב"ם דהוי מ"ע וכל זה כתבנו לפום שיטת הסמ"ק הנ"ל. אבל גם לפום שיטת האורים גדולים הנ"ל נ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטות רבינו והרמב"ם ממד"ר עקב פרשה ג' סי' י"א דאיתא שם סרו מהר מן הדרך אשר צויתים רבנין אמרו מן הדבר הזה שקד משה היאך לזכות את ישראל שאמר לו הקב"ה אשר צויתים אמר לפניו רבש"ע אני נצטויתי שמא עברתי על הצווי הם לא נצטוו ולא היו יודעים אמר לו הקב"ה משה לא נצטוו אמר לו לאו אמר לו מה אמרת בסיני אני ד' אלקיכם לא אמרת אלא אנכי ד' אלקיך כו' עי"ש מוכח בפי' ממדרש זה דאנכי הוי צווי וזה לפענ"ד ראי' שאין עלי' תשובה:

פירוש ד

אבל לכאורה ק"ל על רבינו מסנהדרין צ"ט ע"א דאיתא שם ת"ר כי דבר ד' בזה כו' ר' ישמעאל אומר זה העובד ע"ז מה משמעה דתנא דבי ר' ישמעאל כי דבר ד' בזה זה המבזה דיבור שנ' לו למשה מסיני אנכי ד' אלקיך לא יהי' לך וגו' ערש"י שם וכיון דר' ישמעאל סובר דדבר ד' בזה קאי על אנכי ולא יהי' לך א"כ אמאי אמר זה העובד ע"ז אמאי לא אמר זה העובר על מ"ע דאנכי כיון דאנכי כתיב ברישא בשלמא לשיטת הבה"ג דאנכי לא הוי עשה וטעמו כיון דאנכי יסוד ועיקר ואין עיקר נמנה בחשבון המצות כהנ"ל מחודש ב' בשם הרמב"ן והזוה"ר וכ"כ העיקרים פרק הנ"ל א"כ י"ל דמשו"ה ל"ק ר"י זה העובר על אנכי כיון דבברייתא דשבועות י"ג ע"א איתא כי דבר ד' בזה זה הפורק עול פרש"י כופר בעיקר ועל דבר ד' בזה פי' שביזה דיבור ראשון שאמור בסיני אנכי ד' אלקיך שלא שמעו אותו אלא מפי הגבורה וכיון דחכמים דברייתא זו כבר למדו מפסוק זה פורק עול דהיינו שביזה דיבור אנכי ע"כ ל"ק ר' ישמעאל אלא זה העובד ע"ז כיון דבאמת החכמים דברייתא דר' ישמעאל לא פליגי אלא החכמים דברו ממי שביזה דיבור אנכי ואינו עובד ע"ז ור' ישמעאל דיבר ממי שעובד ע"ז אבל לא ביזה דיבור אנכי אלא מאמין במציאות אלקות כמ"ש העיקרים שם על אחאב דאף דעובד ע"ז הי' אעפי"כ לא הי' כופר בעיקר עי"ש שהביא ראי' על זה וא"כ לפי שיטת הבה"ג באמת ל"ק מידי, וכן להרמב"ם כיון דגכ"ס דאנכי יסוד ועיקר והוא אחד מי"ג עיקרים כמ"ש בפי' המשניות ריש פרק חלק ג"כ ל"ק על ר' ישמעאל קושיתינו הנ"ל כיון די"ל גם אליבא דהרמב"ם כמו שכתבנו

אליבא דהבה"ג, אבל לרבינו דלמד מאנכי כהנ"ל א"כ לא הוי מ"ע דאנכי יסוד ועיקר אלא מצוה פרטית כמ"ש העיקרים פרק הנ"ל וז"ל כי לא נימנה בעיקרים מצוה פרטית כלל ודיבור אנכי הוא מצוה פרטי ולא עיקר והוא להאמין שהשי"ת שהוציאנו ממצרים מבית עבדים הוא שנתן לנו את התורה על הר סיני עכ"ל אלמא דכיון דסובר העיקרים כרבינו עכ"ס דמ"ע אנכי לא הוי אלא מצוה פרטית וא"כ ל"ל לרבינו הפשט בברייתא דשבועות דפורק עול היינו שביזה דיבור אנכי כמ"ש רש"י וא"כ קשה על ר' ישמעאל דאמאי ל"ק כי דבר ד' בזה זה שביזה דיבור אנכי אעכצ"ל דר' ישמעאל סובר או כשיטת הבה"ג או כשיטת הרמב"ם וא"כ קשה על רבינו:

פירוש ה

וי"ל דרבינו ל"ס כהעיקרים דאנכי לא הוי עיקר אלא סובר כהרמב"ם די"ג עיקרים יש וכיון דמי שאינו מאמין דזה שנתן לנו את התורה בהר סיני הוא שהוציאנו ממצרים אכ"ס דיש שני רשויות והוי כופר בעיקר הראשון שמנה הרמב"ם בפי' המשניות ריש חלק דבשלמא העיקרים לשיטתו דסובר דג' עיקרים יש וג"ס דעיקר לא נכלל במנין המצות ע"כ הוכרח לומר דאנכי לא הוי עיקר אלא מצוה פרטית אבל רבינו י"ל דבאמת סובר כהרמב"ם דעיקר נכלל במנין המצות וע"כ שפיר י"ל דסובר כמו שכתבנו וממילא שפיר י"ל על קושיתינו הנ"ל גם אליבא דרבינו כהנ"ל אליבא דהרמב"ם כמובן. או י"ל דלפמ"ש הסדר משנה ז"ל הל' יסוה"ת פ"א הל"ו דזה אי אנכי עשה או לא תליא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בילקוט פ' יתרו ר"י סובר דהיו ישראל אומרים על הן הן ועל לאו לאו ור"ע סובר דאמרו על הן הן ועל לאו הן ואכ"מ דר"י סובר דאנכי ולא יהי' לך לאו בדבור אחד נאמרו וסובר דאנכי לא הוי עשה כהמכילתא [הנ"ל מחודש ב' בשם הרמב"ן] דסתם מכילתא ר' ישמעאל זה תוכן דבריו של הסד"מ עי"ש א"כ ממילא י"ל דר' ישמעאל לשיטתו דסובר כשיטת הבה"ג דאנכי לא הוי עשה ע"כ ל"ק בסנהדרין דקאי כי דבר ד' בזה על אנכי כהנ"ל אליבא דהבה"ג אבל רבינו פסק כר"ע דאנכי הוי עשה ודו"ק:

פירוש ו

אבל לכאורה ק"ל מהירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה' דאיתא שם א"ר יוסי בי ר' בון אני פי מלך שמור אני פי מלך מלכי המלכים אשמור שאמר לי בסיני אנכי ד' אלקיך ועל דברת לא יהי' לך אלקים אחרים על פני שבועת אלקים לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא ומפ' הפ"מ וז"ל ודריש על דברת לא יהי' לך ושבועת על שום לא תשא עכ"ל ולכאורה אמאי למד ר' יוסי אנכי מאני פי מלך שמור ולא יהי' לך מואל דברת אמאי לא למד תרווייהו או מאני פי מלך שמור או מואל דברת אעכ"מ דסובר דאנכי לא הוי דיבור וע"כ למד מאני פי וגו' ולא יהי' לך כיון דהוי דיבור למד ממלת דברת ואכ"מ מר"י כשיטת הבה"ג, אבל גם

במד"ר קהלת פרשה ח' איתא דרשה דירושלמי זו בשם ר' לוי וגם בפסיקתא רבתי פרשה כ"ב איתא בשם ר' לוי וממילא גם מר' לוי מוכח דסובר כשיטת הבה"ג וא"כ לכאורה לפי מה שהוכחנו במחודש ג' ממדרש ויקרא רבה פ' כ"ד סי' ה' דר' לוי סובר דאנכי הוי עשה א"כ יש סתירה בר' לוי אעכצ"ל דבויקרא רבה דרש ר' לוי לפום שיטת ר' עקיבא דאנכי הוי עשה ובקהלת רבה ובפסיקתא רבתי דרש לפום שיטת ר' ישמעאל דאנכי לא הוי עשה וא"כ ממילא י"ל דגם ר' יוסי דירושלמי הנ"ל סובר כר' ישמעאל דאנכי לא הוי עשה אבל רבינו והרמב"ם פסקו כר"ע ודו"ק:

פירוש ז

ובהתשב"ץ ז"ל ח"א סי' קל"ט ראיתי שהביא ראי' לשיטת הבה"ג מהוריות ח' ע"א דאיתא שם דבי ר' ישמעאל תנא למן היום אשר צוה ד' והלאה לדורותיכם איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחילה הוי אומר זו ע"ז והקשה הגמ' והא אמר מר על עשר מצות נצטוו ישראל במרה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ומדאמר ר"י איזו מצוה שהיא נאמרה בתחילה הוי אומר זו ע"ז מוכח דאנכי לא הוי עשה דאל"כ הוי אנכי מצוה הראשונה וגם בספרו זוהר הרקיע סי' הנ"ל הביא ראי' זו וא"כ קשה לכאורה מגמ' זו על רבינו והרמב"ם אבל אח"כ ראיתי בסד"מ שמתרץ שפיר דכפי הנחתו הנ"ל מחודש ה' באמת סובר ר' ישמעאל דאנכי לא הוי עשה ודפח"ח, ולי"נ בס"ד דרבינו והרמב"ם מפרשו מלת בתחילה שאמר ר' ישמעאל כמו שמפ' הבאר שבע בהוריות שם דקאי ר' ישמעאל על אדם הראשון שנצטווה בתחילה על ע"ז כיון דר' ישמעאל סובר כר' יצחק בסנהדרין נ"ו ע"ב דלמד מויצו זה ע"ז ולפי פי' זה באמת ל"ק קושית התשב"ץ דכיון דקאי ר' ישמעאל על אדה"ר ע"כ ל"ק דאנכי נאמרה בתחילה ועי' בב"ש שמפ' לפי פירושו גם את קושית הגמ' אח"כ, ולי"נ בס"ד לפ' דהגמ' הכי הקשה והא אמר מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה והאי אמר מר הוא הברייתא שהקשה הגמ בסנהדרין שם מינה על ר' יצחק דלמד דינין מאלקים כמ"ש בתשו' הרמ"א סי' י' דקושית הגמ' דסנהדרין מברייתא זו לא קאי אלא על ר' יצחק דלמד דינין מאלקים וסובר דדיני ב"נ הן אותן דינים שנצטוו ישראל במרה וע"כ הקשה הגמ' עליו מברייתא זו שפיר אבל על ר' יוחנן דלמד דינין מויצו וסובר דב"נ לא נצטוו אלא לשמור מנהג המדינה באמת קושית הגמ' מברייתא זו ל"ק כיון די"ל דהוסיפו עליהם מצות דיני ישראל עי' בגמ' שם ותבין וממילא לפי"ז מוכח דברייתא זו דעשר מצות נצטוו במרה באמת סוברת כר' יוחנן כיון דלר"י ל"צ לומר דהברייתא זו אתיא כדתנא דבי מנשיא כמו שמשני הגמ' אליבא דר' יצחק אלא אליבא דר' יוחנן באמת אמרינן דברייתא זו סוברת כהברייתא דלעיל שם שנצטוו ב"נ על דינין וזה באמת

מסתבר טפי וכיון דהברייתא זו סוברת כר' יוחנן דלמד דינין מויצו א"כ סוברת דלא ע"ז המצוה הראשונה דב"נ אלא דינין וע"כ הקשה הגמ' בהוריות שפיר והאמר מר עשר מצות כו' כלומר הלא מהברייתא זו מוכח דלא ע"ז נאמרה תחילה וא"כ ממילא ל"ק על רבינו והרמב"ם מגמ' דהוריות ודו"ק:

מצוה ב

פירוש א

להאמין (א) **ולשמוע היא הקבלה שהוא אחד כו'**. כן מנה גם הרמב"ם ז"ל בסה"מ את המ"ע ב' וז"ל מצוה ב' היא הצווי שצונו בהאמנת היחוד והוא שנאמין שפועל המציאות וסבתו הראשונה אחד והוא אמרו יתעלה שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד כו' וכ"כ בחיבורו הל' יסוה"ת פ"א הל"ז וז"ל אלקי זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים אלא אחד שאין כיחודו א' מן האחדים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא יחיד שאין יחיד אחר כמותו בעולם כו' וידיעת דבר זה מ"ע שנ' ד' אלקינו ד' אחד עכ"ל ולכאורה צ"ל הלא כבר מנה הרמב"ם בסה"מ ובחיבורו את המ"ע זו שהיא הצווי אשר צונו בהאמנת האלקות וא"כ היכי מנה את המ"ע ב' על האמנת היחוד הלא אחד הוא בשלמא רבינו ז"ל שלא מנה את המ"ע א' על האמנת אלקית אלא כהנ"ל ע"כ מנה שפיר את המ"ע זו על זה אבל הרמב"ם לכאורה צריך ביאור, אבל ראיתי אח"כ בזוהר הרקיע ז"ל מ"ע א' אות י"ב שמפרשו היטב וז"ל וענין זאת המצוה אצלו שנאמין שזה האלוה אשר האמנו מציאותו בדיבור אנכי הוא אחד כו' עכ"ל וכן כתבו ז"ל האלה המצות מצו' תי"ז ומצה"ש מצו' תי"ח ומה שכתבו שם בלי שום שיתוף מקורם מהחינוך מצו' תי"ז, ועי' במהר"ם שיק ז"ל מצו' תי"ח שכ' דלפי מה שמסקו האחרונים שגם ב"נ מצווה על יחוד ד' למה נקט הקרא שמע ישראל ותירץ דישראל צריכין להאמין בד' מחמת קבלה ולא מחמת חקירה ומפ' בזה את הספרי על הפסוק זה ובאמת גם המרש"ל ז"ל בביאורו כאן מפ' את הספרי על דרך זה אלא כשתעי' שפיר בדבריו תמצא חילוק גדול ביניהם, ועמ"ש דעל עשה דיחוד ד' גם ב"נ מצווה לכאורה ק"ל מגמ' סנהדרין נ"ו ע"א שבע מצות נצטוו ב"נ אמאי לא אמר שמנה אבל אח"כ ראיתי שכבר הקשה קושיא זו על האחרונים הסד"מ ז"ל הל' יסוה"ת פ"א הל"ו ומחמת קושיא זו באמת סובר דב"נ לא נצטוו אלא על לאו דע"ז ולא על עשה אבל לי"נ בס"ד דאמת אתם די"ל כמ"ש רבא סנהדרין ע"ד ע"ב על עשה דקידוש השם אינהו וכל אבזרייהו כמ"כ נמי י"ל דעשה דיחוד השם נכלל בלאו דע"ז כמובן, ועל קושית המר"ש על הפסוק שמע ישראל עי' במנ"ח ז"ל מצ' תי"ז מ"ש ע"ז אבל מהאחרונים ל"נ כמותו כי

הם סברו דגם בב"נ יש מ"ע דאל"כ לא הקשה הסד"מ כלום ובאמת המהר"ש לפום שיטת האחרונים הקשה וע"כ לא דיבר מהמנ"ח אף שדרכו להביאו ע"ש ותבין. ולי"נ בס"ד לתרץ דלפמ"ש רבינו דשמע פירושו תקבל שצריך לקבל שהקב"ה אחד בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם א"כ יש במ"ע זו שני דברים להאמין על אחדותו יתברך ולקבל עליו אחדותו יתברך [עי' ברבינו היטב במ"ש מ"ע להאמין ולשמוע ותראה דסובר כן וממילא מובן דמדוע לא מנה כהרמב"ם האמנת אלקות בפ"ע כיון דסובר שנכלל במ"ע זו כמובן] וא"כ י"ל דמ"ש האחרונים דגם ב"נ מצווים על יחוד השם כוונתם על האמנת היחוד אבל לא על קבלת היחוד דעל זה באמת אינם מצווים רק ישראל וע"כ כתיב שמע ישראל והכי פירושא דקרא שמע דהיינו קבלת היחוד, ישראל אינם מצווים רק ישראל כמובן, וגם נ"ל ליישב בזה את רש"י ז"ל פ' ואתחנן שכ' וז"ל ד' שהוא אלקינו עתה ולא אלוקי האומות ע"א הוא עתיד להיות ד' אחד שנ' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' ונאמר ביום ההוא יהי' ד' אחד ושמו אחד עכ"ל והקשה עליו המזרחי ז"ל דלפ"ז האי קרא לאו בייחודו יתברך קמיירי אלא שמודיענו שהוא עתיד להיות אחד לכל האומות ולא כמו עכשיו שיש לכל אומה ואומה אלוקי בפ"ע ואין הדבר כן שהרי ייחודו יתברך ושהוא מ"ע לא למדו אותו רז"ל אלא מהאי קרא כו' עי"ש אבל לפמ"ש רבינו י"ל דגם רש"י סובר דפירושא של שמע תקבל וה"ק הקרא שמע ישראל תקבלו עליכם שד' אלוקינו ד' אחד כמו שפרש"י כלומר תקבלו עליכם שגם עתה הוא אחד אלא לעתיד יהי' אחד גם לכל העולם וגם הסמ"ק ז"ל סי' ב' סובר שצריך לכוין גם א"ז דלעתיד יהי' אחד לכל העולם וכן סברו ז"ל בדעת הסמ"ק הב"י או"ח סי' ס"א והד"ח על הראש פ"ב דברכות וא"כ י"ל דגם רש"י כיוון לזה ודו"ק:

פירוש ב

וצריך (ב) שיאריך דלי"ת כו'. כן איתא בברכות י"ג ע"ב תניא סומכוס אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר ראב"י ובדלי"ת א"ר אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת ר' ירמי' הוה יתיב קמיה דר"ח בר אבא חזייה דהוה מאריך טובא א"ל כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת, ומ"ש רבינו ולא יאריך באל"ף גם הרא"ש ז"ל שם כ"כ וכ"כ הטור ז"ל או"ח סי' ס"א והב"י ז"ל כתב ע"ז והוא בירושלמי ובאמת בירושלמי שלפנינו ליתא לשון זה וגם מהמעדני יו"ט ז"ל נ"כ מדלא הביא א"ז אלא בשם הב"י עי"ש ותבין ואפשר שהב"י כיוון עמ"ש הירושלמי ברכות פ"ב הל' א' תני צריך להאריך באחד ר' נחמן בר' יעקב אמר ובלבד בד' ומדאמר ובלבד בד' שליתא בגמ' דבבלי נראה דלא יאריך לא בא' ולא בח', אבל לפמ"ש בכ"מ הל' ק"ש פ"ב הל"ט

וז"ל ואמרינן בירושלמי והוא שלא יאריך באל"ף שלא יהא נראה כאומר אי חד נראה דהי' גירסתם בירושלמי כן, אבל לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את הא דר' אשי ובלבד שלא יחטוף בח' שהביאו כל הפוסקים:

ונ"ל בס"ד לתרץ דעמ"ש הרי"ף ז"ל ובלבד שלא יחטוף בח' כתב הר' יונה ז"ל וז"ל ואומרים רבני צרפת ז"ל דמכאן נראה שצריך להאריך מעט בח' כשיעור שימליכהו בשמים ובארץ ובד' יאריך ג"כ כשיעור שימליכהו בארבע רוחות העולם כו' עכ"ל וכ"כ הטור בשם יש מפרשים וכתב הב"ח ז"ל ע"ז וז"ל פי' הי"מ לא היו תופסים הפי' שכ' רבינו שלא ימהר בה לקרותה בחט"ף שאין פי' משמעותה בחט"ף שום דבר דא"כ למה הזהירו בחי"ת דאחד יותר מחי"ת דוהשתחויתם וחי"ת דוחרה אלא פי' לא יחטוף בחי"ת הוא לא ימהר בקריאת החי"ת ולפיכך קשיא להו למה לא ימהר ופירשו שהוא לפי שצריך להאריך בה כשיעור כו' עכ"ל וגם מהסמ"ק סי' הנ"ל נראה דסובר כהר' צרפת וכ"ס הש"ג ז"ל על המרדכי בברכות שם מדכ' וז"ל והכי הוי שיעורא דאריכות דאחד תלתא בחי"ת ותרי תלתי בדל"ת כו' ומ"ש בשם ספר יצירה עי' באשכול ז"ל הל' תפלה וק"ש אות ו' שהביאו ביותר ביאור וגם מהאשכול מוכח דסובר כהר' צרפת עי"ש וכ"מ דסובר הרמב"ן ז"ל מובא במג"א ז"ל הל' ק"ש הל' הנ"ל וכיון דסברו כהר' צרפת עכצ"ל דגם הם סברו הפשט ובלבד שלא יחטוף בחי"ת שאמר ר"א כמ"ש הב"ח הנ"ל: אבל רש"י בברכות שם ד"ה ובדלי"ת כתב וז"ל ולא בח' דכל כמה דאמר אח בלא דלי"ת לא משתמע מידי ומה בצע בהאריכתו אבל בד' יאריך עד כשיעור שיעשנו בלבו יחיד בשמים ובארץ ולארבע רוחותי' כדמפרש לקמן עכ"ל. נראה דסובר דבח' לא יכוון כלום רק בד' יכוון הכל ועכ"כ רש"י בד"ה ובלבד שלא יחטוף בח' וז"ל בשביל אריכת הד' לא ימהר בקריאתה שלא יקראנה בחט"ף בלא פת"ח ואין זה כלום עכ"ל נמצא דזה אי צריך לכוין גם בחי"ת או בדלי"ת דוקא תליא בפירושא דובלבד שלא יחטוף בחי"ת שאמר ר"א דאי אמרינן כהב"ח אז מוכח דצריך בח' לכוין שהוא אחד בשמים ובארץ אבל אי אמרינן כרש"י אז דוקא בדלי"ת צריך לכוין ועי' בא"ז ז"ל הל' ק"ש אות ל"ד שהעתיק את לשון רש"י וגם הביא בשם הר"ח שגכ"ס כרש"י נראה מזה דגם הא"ז ס"כ וגם הרמב"ם הלכה הנ"ל כתב וז"ל וצריך להאריך בדלי"ת של אחד כדי שימליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות כו' מוכח בפי' דגכ"ס כרש"י ובהאי ובלבד שלא יחטוף כו' שאמר ר"א יש להרמב"ם פשט אחר עי' בכ"מ ובלח"מ שם נמצא לפי הנ"ל יש לפנינו ב' שיטות אי צריך לכוין גם בח"ת או רק בדלי"ת:

פירוש ג

ונ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטת רש"י ודכוותיה מהירושלמי הנ"ל דמדאמר ובלבד בד' מוכח דרק בד' צריך לכוין וא"כ לכאורה קשה מהירושלמי על הר' צרפת ודכוותייהו וצ"ל דהם סברו כיון דר"א אמר ובלבד שלא יחטוף בח' ובהאי ובלבד סברו הפשט כמ"ש הב"ח הנ"ל אכ"מ מגמ' דילן דלא כהירושלמי ע"כ פסקו כהגמ' דילן אבל רש"י ודכוותיה כיון שמפרשו ובלבד שלא יחטוף בח' כמ"ש רש"י הנ"ל נמצא לפי פירושם באמת לא פליג הגמ' עם הירושלמי ע"כ פסקו כהירושלמי וגם לפי הפי' שכ' הכ"מ והלח"מ אליבא דהרמב"ם בהאי ובלבד שלא יחטוף כו' ג"כ י"ל דלא פליג הגמ' עם הירושלמי עי"ש ותבין, וממילא לפי"ז כיון שרבינו כתב וצריך שיאריך דלי"ת עד שיגמור בכוונתו מחשבה זו שבארנו כוונתו עמ"ש לעיל מיניה שהוא אחד בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם אכ"מ בפי' שגם רבינו סובר כרש"י ואכצ"ל גם אליבא דרבינו דהגמ' לא פליג עם הירושלמי וא"כ לכאורה קשה אמאי לא אמר הירושלמי כהגמ' דילן ובלבד שלא יחטוף בחי"ת וצ"ל דהירושלמי סובר דממלא ידעינן א"ז ממה דאמר שלא יאריך באל"ף שלא יהא נראה כאומר אי חד כיון דלפי פירושו של רש"י בהא שלא יחטוף בחי"ת חד טעם אית להו כיון דגם זה אינו כלום כמ"ש רש"י וכיון שהביא רבינו את הא דירושלמי ולא יאריך באל"ף ע"כ לא הביא את הא דר"א ובלבד שלא יחטוף בחי"ת כיון דממילא ידעינן ודו"ק, ולהלכה פסקינן בש"ע סי' הנ"ל כהר' צרפת והלבוש פסק כהסמ"ק סי' הנ"ל וכ"כ בעטרת זקנים וז"ל וצריך לכוין באל"ף שהוא אחד ובחי"ת שהוא יחיד בשבעה רקיעים ובארץ ועל הדלי"ת ל"כ כלום כי כבר איתא הכוונה בש"ע והשי"ת יעזרנו ליחדו בלב שלם:

מצוה ג

פירוש א

ואהבת (**א**) **את ד' אלהיך כו'**. הפסוק בפ' ואתחנן פ"ו פ"ה וגם נכפלה כמה פעמים במשנה תורה וכן מנאו ז"ל הבה"ג [בהקדמה של הלכות גדולות על הש"ס תמצא את מנין המצות שלו וגם במצות השם בסופו] הסה"מ מ"ע ג' היראים סי' ב' הסמ"ק סי' ג' החינוך ואה"מ מצ' תי"ח הזוה"ר מ"ע ב' אות י"ג הפוע"צ מ"ע קע"ג העיר מקלט ומצה"ש ומהר"ש מצ' תי"ט הכ"ת מ"ע ג' הדה"מ שער א' פ"ג המעיי"ח דף קמ"ב ע"א אות ט"ז עי"ש שהראו את הדרך שמביא את האדם לאהבת השם ומקורם מהספרי פ' ואתחנן וז"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך למה נאמר לפי שהוא אומר ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה ת"ל והיו הדברים האלה

אשר אנכי מצוך היום על לבבך והיו הדברים האלה על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו עכ"ל אלמא דכשאדם חושב ומתבונן בפעולותיו ובפיקודיו של הקב"ה תתיישב אהבה בלבו בהכרח וכ"כ הרמב"ם בסה"מ והחינוך והעיר מקלט כתב על הספרי זה וז"ל כלומר עם התבוננות התורה תכיר את מי שאמר והי' העולם ותתיישב בלבך האהבה והיראה כי סוד היחוד וסוד האהבה והיראה כולהו הם אחודים דא בדא כו' עי"ש והרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב הל"ב כתב מחמת הספרי זה וז"ל והיאך הוא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כו' ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והי' העולם כו' עי"ש שמבאר את ענין מעשה מרכבה אבל רבינו ראה שהמצוה הזאת היא עיקרית ויסוד לכל איש ישראלי ע"כ האריך לבאר בחכמת ובטובת הבורא יתברך ביצירת האדם עצמו ואשר בכל פעם שיראה האדם את עצמו ויזכור את ענינו ומהותו וחיותו ומותו יעורר בלבו אהבת השם ויראתו ויהי' תמיד מחשבתו ולבו דבוק באהבת ויראת בוראו כי זה כל האדם כ"כ הנתיבות עולם ז"ל בדעת רבינו ודפח"ח ועי' עוד מענין אהבה בהרמב"ם הל' תשובה פ"י וברוקח הגדול שורש קדושת היחוד ועי' במגילת ספר מ"ש במ"ע זו:

מצוה ד

פירוש א

ליראה (**א**) **את ד' הנכבד כו**'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע ד' [עי"ש דממה שאמרו בסנהדרין נ"ו ע"א דאת ד' אלקיך תירא אזהרת עשה היא למד הרמב"ם שהיא מ"ע נימנית] היראים סי' א' הסמ"ק סי' ד' החינוך ואה"מ מצ' תל"ב הזוה"ר מ"ע ו' אות י"ד הפוע"צ מ"ע קפ"ב העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תל"ג הכ"ת מ"ע ב' הדה"מ שער א' פ"ה המעיי"ח דף קנ"ג ע"ב אות ע"ז ועי' ברש"י ומזרחי פ' עקב פ"י פ"כ מ"ש במ"ע זו, ועמ"ש רבינו והנכבד כתב המרש"ל בביאורו כאן וז"ל לכך נקרא מצד כבודו שאינו נוקם בבני אדם שאין יראים מפניו וע"כ נקרא הנכבד ולכן הזכיר הספר [כוונתו על רבינו] פסוק ליראה וגו' והרצון לירא מפניו אף שאינו נוקם וכן הוא מרבה ת"ח אף שאין להתקנם וק"ל עכ"ל:

פירוש ב

ודרשו (**ב**) **רבותינו את לרבות ת"ח כו'**. בפסחים כ"ב ע"ב איתא שמעון העמסוני הי' דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ד' אלקיך תירא פירש כו' עד שבא ר"ע ודרש את ד' אלקיך תירא לרבות ת"ח פרש"י שיהא מורא רבך כמורא שמים והסמ"ק כתב וז"ל ובאהבה ביראה כתיב את לרבות ת"ח גם אמרו חכמים מורא רבך כמורא שמים ע"כ יש לאהבם ולירא מהם כו' עכ"ל וא"כ לכאורה קשה מדוע לא פירש שמעון העמסוני מאת דואהבת דכתיב ברישא בפ' ואתחנן אבל כבר עמד ע"ז בתש' מהרי"ל סי' א' וגם המרש"א בח"א עי"ש אבל עדיין קשה דל"ל את דואהבת לרבות ת"ח הלא נכלל בעשה דואהבת לרעך כמוך הן אמת די"ל כמ"ש המרי"ל שם דבת"ח צריך להיות חבה יתירה ואהבה עזה עי"ש אבל ד"ת כפטיש וגו' ע"כ אכתוב את מה שנלענ"ד בס"ד דבספרי פ' ואתחנן איתא וז"ל ואהבת את ד' אלקיך אהבהו על כל הבריאות כאברהם אביך כעניין שנ' ואת הנפש אשר עשו בחרן והלא אם מתכנסים כל באי העולם לבראות יתוש אחד ולהכניס בו נשמה אינן יכולים לבראותו ומה ת"ל ואת הנפש אשר עשו בחרן אלא מלמד שהי' אברהם אבינו מגיירם ומכניסן תחת כנפי השכינה עכ"ל והחינוך מצ' תי"ח כתב מחמת הספרי זה וז"ל ואמרו חז"ל שזאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם באהבתו לעבדו כמו שמצינו באברהם עכ"ל וא"כ י"ל דריבוי דאת דואהבת ג"כ בא ע"ז שצריך לאהבהו על הבריאות דהיינו שמחוייב האדם לעורר גם את האחרים לאהוב את הת"ח כמובן:

פירוש ג

אבל עדיין צריך להבין דמדוע ר"ע דוקא ידע לדרוש את זה עי' בר' בחיי פ' עקב פ"י פ"כ מ"ש ע"ז ולי"נ בס"ד דכפי מה שאיתא בספרים בשם הגה"ק ר"ש מאוסטרופאלא ז"ל על הפסוק וכל מעשר בקר וצאן אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי' קדש לד' דאיתא בשל"ה דעשרה הרוגי מלכות היו תמורת הי' שבטים עבור חטא מכירת יוסף ואע"ג דלא היו בהמכירה רק ט' תירץ כי אחד הי' תמורת השכינה כביכול כי צירפוה עמהם בהחרם שלא לגלות ליעקב והביא הגה"ק ר"ש ראיות שתחת השכינה הי' ר"ע ובזה מפ' את הפסוק העשירי דהיינו ר"ע יהי' קודש לד' עי"ש כי היא דבר הפלא כדרכו בקדש וגם ידוע מש"כ התניא ז"ל בהקדמת ספרו לקוטי אמרים על פלוגתת ב"ש וב"ה דכל אחד לפום שורש נשמתו מחדש חידושיו וע"כ ב"ש לחומרא וב"ה לקולא עיי"ש וממילא י"ל דמשו"ה רק ר"ע לפום שורש נשמתו הי' יכול לדרוש את לרבות ת"ח ודו"ק ועי' ברקח שורש ערום ביראה ובקהלת יעקב סי' קנ"ב מ"ש במ"ע זו:

מצוה ה

פירוש א

לקדש (א) **שמו הגדול כו'**. הפסוק באמור פכ"ב פל"ב והספרא שהביא רבינו ג"כ שם פ"ט ואיני יודע דמדוע השמיט רבינו את מה שמסיק הספרא וז"ל המוציא אתכם מארץ מצרים על תנאי הוצאתי אתכם מא"מ על תנאי שתמסרו עצמיכם לקדש את שמי עכ"ל, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע ט' היראים סי' ה' הסמ"ק סי' מ"ד החינוך ואה"מ מצ' רצ"ו הזוה"ר מ"ע ה' אות י"ד הפוע"צ מ"ע ק"י הכ"ת מ"ע ה' העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' רצ"ז הדה"מ שער א' פי"ד המעי"ח דף ק' ע"א אות כ"א עי"ש ותראה דממה דבעא הגמ' סנהדרין ע"ד ע"ב ב"נ מצווה על קידוש השם או אינו מצווה ת"ש ז' מצות נצטוו ב"נ ואם איתא תמני' הויין מזה למדו למנות את המ"ע זו, ומ"ש רבינו אבל בפרהסיא כו' עי' סנהדרין שם ותראה שגם בפרהסיא יש חילוק אם נתכוון להנאתו יעבור ואל יהרג ואם להעבירו על דת יהרג ואל יעבור וכ"פ הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ורבינו שהשמיט את החילוק זה באמת טעמא בעי וגם הסמ"ק השמיטו אבל כבר עמד על רבינו המעי"ח סי' הנ"ל ומיישבו היטב ולפי דבריו גם הסמ"ק מיושב:

פירוש ב

ועי' בהרמב"ם שם שכ' וז"ל כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול כו' כיצד כשיעמוד עכו"ם ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנ' כו' וחי בהם ולא שימות בהם כו' בד"א בשאר מצות חוץ מעכו"ם וג"ע וש"ד כו' עכ"ל ולכאורה יש לדקדק כיון דהכיצד קאי לפרש את האופן שצונו לקדש את שמו יתברך א"כ הול"ל מיד בתר כיצד דעל ג' עבירות יהרג ואל יעבור ונ"ל בס"ד בכוונת הרמב"ם דבתרי אנפין יכול להיות הקידוש השם חדא שיכול האדם לחשוב דמשו"ה מצווה על קידוש השם כיון דהגופין של ישראל אינם חשובין בעיני המקום וכשהאדם הולך במחשבה זו לקדש את השם אין זו הכוונה האמיתית אלא צריך לידע שגופו חשוב מאד בעיני המקום ובגוף מכובד הזה יקדש את השם ומשום כוונה זו כתב הרמב"ם כיצד כלומר כיצד צריך להיות הקידוש השם מתחלה צריך לידע שהגופין של ישראל מכובדים וחשובין מאד בעיני המקום וראי' לזה שמותר לעבור על כל התורה חוץ מג' עבירות בשביל גוף אחד מישראל כדכתיב וחי בהם ולא שימות בהם וכמ"ש רש"י בסנהדרין שם ד"ה סברא עי"ש ועכ"כ הרמב"ם בתר כיצד מתחלה את הדין שיעבור ואל יהרג כדי ללמוד מזה שהגופין של ישראל חשובין מאד בעיני המקום ואח"כ כתב דעל ג' עבירות יהרג ואל יעבור ללמד דבכוונה זו צריך לילך לקדש את השם וגם אפשר שזה הכונה בהפסוק ויגבה לבו בדרכי ד' כלומר כשהולך בדרכי השם דהיינו לקדש

השם צריך להיות גבה לב בלבו שגופו חשוב מאד בעיני ד' ובגוף חשוב זה מקדש שמו יתברך ודו"ק, והפרטי דינים של המ"ע זו עי' בהרמב"ם ולהלכה בטוש"ע יו"ד סי' קנ"ז:

מצוה ו

פירוש א

לשמוע (א) מכל נביא כו'. הפסוק בפ' שופטים פי"ח פט"ו ועי' רש"י ור' בחיי ומזרחי מ"ש ע"ז ובספרי שם איתא וז"ל אליו תשמעון אפי' אומר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כאליהו בהר הכרמל לפי שעה שמע לו עכ"ל וכן איתא ביבמות צ' ע"ב ועי' בתו' שם ד"ה ולגמור וזה המקור למ"ע זו אלא הרמב"ם בסה"מ מ"ע קע"ב מציין על הספרי כדרכו ורבינו מציין על הגמ' כדרכו וכן מנאו הסמ"ק סי' כ"ה החינוך ועי"מ ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תקט"ז הזוה"ר מ"ע מ"ו אות ל"א הכ"ת מ"ע קנ"ב הדה"מ שער א' פ"ל המעיי"ח דף קע"ו ע"א אות ס"ב אבל הבה"ג וגם היראים לא מנאו את המ"ע זו, ומ"ש המעיי"ח בשם הרמב"ן שמנה תמים תהי' עם ד' אלקיך למ"ע גם היראים סי' כ"א מנה כן ועי' בהזוה"ר מה שמפלפל בזה, והפרטי דינים עי' בהרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ופ"ט וגם בהקדמתו על הפי' המשניות כתב אריכות מזה:

מצוה ז

פירוש א

ללכת (א) בדרכיו כו'. הפסוק והלכ' בדרכיו כתיב בפ' תבא פכ"ח פ"ט והפסו' אחרי וגו' בפ' ראה פי"ג פ"ה ובהספרי שם איתא וז"ל אחרי ד' אלקיכם תלכו זה עשה וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וא"כ צ"ע דמדוע נקט רבינו לעיקר את הפסוק דפ' תבא וכן נקטו הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע ח' היראים סי' ד' הסמ"ק סי' מ"ו [עי"ש שמנה לגמול חסדים ובסי' מ"ז מנה לבקר חולים ובסי' מ"ח מנה לקבור מתים וכולם למד מוהלכת בדרכיו ואע"ג דבגמ' סוטה י"א ע"א שהביא רבינו למד א"ז מהפסוק דפ' ראה צ"ל דסובר דל"ש וג"ז צ"ל שהולך בעקבותיו של הבה"ג שג"כ מנה כן אלא הבה"ג הוסיף גם הלבשת ערומים ולנחם אבלים והסמ"ק י"ל דסובר שהם בכלל גמ"ח, וכבר השיג הרמב"ם בסה"מ שורש א' על הבה"ג דהיאך מנה דברים שהם דברי קבלה בין התרי"ג מצות אבל הרמב"ן בהשגותיו שם המליץ בעדו והל"ש כתב שאין הכרע מלשון הבה"ג לומר שמנה כל אחד מאלו למצוה פרטית רק י"ל שכלל כל הענינים האלו במ"ע אחת שהיא והלכת בדרכיו ולפי דבריו באמת ליכא פלוגתא בין הרמב"ם להבה"ג אבל אליבא דהסמ"ק ליכא לתרץ כן כיון דפרט כל אחד בסי' פרטי אעכצ"ל אליבא דהסמ"ק כמ"ש הרמב"ן אליבא דהבה"ג עי"ש] החינוך ועי"מ ואה"מ ומצה"ש מצ' תרי"א הזוה"ר מ"ע ד' אות י"ג הדה"מ שער א'

פי"ג המעיי"ח דף ר"ג ע"ב אות קי"ב עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דכולם נקטו את הפסוק והלכת בדרכיו למ"ע זו וא"כ גם עליהם צ"ע. אבל אח"כ ראיתי בהמרש"ל ז"ל בביאורו כאן שכ' עמ"ש רבינו ואומר אחרי ד' אלקיכם תלכו וז"ל אבל עיקר המקרא בא שצריך לילך אחר דברי חכמים ולשמוע מהם דברי הלכה כדלקמן בהיפך הדף בע"ב עכ"ל ונ"ל בס"ד שכיוון ליישב את הצ"ע שכתבנו וכוונתו כיון דבהפסוק דפ' ראה כתיב ובו תדבקון שמנה רבינו במ"ע ח' שמ"ע להדבק בחכמים כדי ללמד ממעשיהם וא"כ איצטריך עיקר הקרא דפ' ראה על המ"ע ח' ע"כ נקט למ"ע זו את הקרא דפ' תבא וגם על השאר מוני המצות יל"כ כמובן, והפרטי דינים עי' בהרמב"ם פ"א מהל' דעות:

מצוה ח

פירוש א

להדבק (א) בחכמים כו'. הפסוק בפ' ראה פי"ג פ"ה וגם נכפלה בפ' עקב פ"י פ"כ ובו תדבק ובפ' נצבים פ"ל פ"כ ולדבקה בו והגמ' כתובות קי"א ע"ב שהביא את הפסוק דנצבים שמאוחר באמת צ"ע והשאר מוני המצות באמת נקטו את הפסוק דפ' עקב הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ו' היראים סי' ג' הסמ"ק סי' מ"ה החינוך והעי"מ ואה"מ מצ' תל"ד הזוה"ר מ"ע ג' אות י"ג הפוע"צ מ"ע קפ"ד הכ"ת מ"ע ח' הדה"מ שער א' פי"א המעיי"ח דף קנ"ה ע"א אות פ"ד המצה"ש והמר"ש מצ' תל"ה, ורבינו דנקט את הפסוק דפ' ראה ולא את הפסוק דפ' עקב דקודמת י"ל כיון דכבר דיבר במ"ע ז' מהאי קרא דפ' ראה אבל ברמזיו באמת נקט גם רבינו את הפסוק דפ' עקב, והרמב"ן שהביא החינוך שחולק במ"ע זו עי' בהשגותיו על הסה"מ מ"ע ז' ובספרו עה"ת פ' עקב ובמנ"ח מ"ש ע"ז, והפרטי דינים עי' בהרמב"ם הל' דעות פ"ו ולענין הזיווג שכ' רבינו עי' אה"ע סי' ג':

מצוה ט

פירוש א

ואהבת (א) לרעך כמוך כו'. בפ' קדושים פי"ט פי"ח כתב רש"י ואהבת לרעך כמוך אר"ע זה כלל גדול בתורה והיא מהספרא שם פ"ד ובשבת ל"א ע"א איתא דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ורבינו שהשמיט את הא דר"ע י"ל דסמך על מה שהביא את הגמ' דשבת ובקיצור הסמ"ק שלו שבאמת לא הביא את הגמ' דשבת ע"כ הביא את הא דר"ע ומ"ש רבינו ברמזיו וז"ל להתנהג עם חבירו כאשר יראה שחבירו מתנהג עמו שנ' ואהבת לרעך כמוך דבר זה צ"ע אצלי וגם עי' בהשאר מוני המצות ותראה כי לא תמצא מזה הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע ר"ו היראים סי' ל"ח הסמ"ק סי' ח' החינוך

ואה"מ מצ' רמ"ג הזוה"ר מ"ע מ"ה אות ל' הפוע"צ מ"ע צ"ט הכ"ת מ"ע רמ"ח העי"מ מצ' רמ"ה הדה"מ שער א' פ"ז המעיי"ח דף פ"ג ע"א אות מ"ה המצה"ש והמר"ש מצ' רמ"ד:

פירוש ב

אבל (א) אדם רשע כו'. כן סובר רנב"י בפסחים קי"ג ע"ב אבל רב ל"ס דמצוה לשנאותו אלא מותר לשנאותו וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו דלעיל במל"ת ה' סתם כרב והיכי סתם כאן כרנב"י אבל אח"כ ראיתי שכבר עמד ע"ז המרש"ל בביאורו כאן ותירץ וז"ל ומ"ש למעלה בלאו דלא תשנא מותר ל"ק כי שניהם בגמ' רב אמר ומותר ומדקדק מפסוק של תורה כי תראה חמור שונאך וגו' ורנב"י אמר אפי' מצוה ומביא דברי קבלה יראת ד' שנאת רע שהוא משמע מצוה ומה שהזכיר הספר מותר זהו על הפסוק של כי תראה וגו' דלא מוכח מיניה מצוה רק מותר ובעבור זה הזכיר עכשיו זה הפסוק של קבלה כדי להודיע שהוא מצוה וכן לקמן במצות פריקה בעבור שהתחיל לפסוק של כי תראה וגו' כתב שהוא מותר ודו"ק עכ"ל אבל לכאורה דבריו תמוהים כיון דלעיל במל"ת ה' ג"כ הביא רבינו את הפסוק יראת ד' שנאת רע אבל כבר דיבר מזה המעתיק של המרש"ל ומתרצו שפיר עי"ש וגם אנו כבר כתבנו בס"ד אריכות בהא דינא לעיל מל"ת ה' עי"ש ותמצא נחת:

מצוה י

פירוש א

ואהבתם (א) את הגר כו'. בפ' עקב פ"י פי"ט כתיב ואהבתם את הגר ובפ' קדושים פי"ט פל"ד כתיב ואהבת לו כמוך נראה מרבינו דלמ"ע מנה את הפסוק דפ' עקב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ר"ז החינוך ואה"מ מצ' תל"א הזוה"ר מ"ע מ' אות כ"ח הפוע"צ מ"ע קפ"א העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תל"ב הדה"מ שער א' פ"ט המעיי"ח דף כ"ו ע"ב אות פ'. ומ"ש רבינו הרי יש בגר שתי מ"ע כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל פי' ואהבת לרעך כמוך ואהבת לו כמוך אבל ואהבתם וכו' שהוא במשנה תורה ואינה מצוה בפ"ע חוץ מלעניין מלקות שלוקה אפי' על לאו שבמשנה תורה ומה שהביא הפסוק של ואהבת וגו' משום שנ' בו הגר להדיא א"נ לאשמעינן דל"ת ואהבת את הגר אפי' יותר מכמוך לכך כתב שבמקום אחר מפרשו ואהבתם לו כמוך ודו"ק עכ"ל אבל הרמב"ם הל' דעות פ"ו הל"ד כתב בפי' דהעשה הב' היא ואהבתם את הגר וגם בסה"מ לא הביא רק את הפסוק זה ורבינו ברמזיו ג"כ לא הביא אלא את הפסוק זה וא"כ צ"ל בכוונת המרש"ל שבא לאפוקי דל"ת דהפסוק דפ' עקב עשה בפ"ע כמובן:

מצוה יא

פירוש א

הוכח (א) תוכיח את עמיתך כו', הפסוק בפ' קדושים פי"ט פי"ז ובספרא שם פ"ד איתא וז"ל ומנין שאם הוכחתו ד' וה' פעמים חזור והוכיח ת"ל הוכח תוכיח יכול אפי' את מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא עכ"ל ורבינו ז"ל כיון שהביא את הגמ' דב"מ ד' ל"א דאפי' מאה פעמים ע"כ לא הביא את תחלת דברי הספרא ואת הא דלא ישתנו פניו שכ' הספרא כבר כתב רבינו במל"ת ו' ועי' מה שכתבנו שם, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע ר"ה היראים סי' ל"ז הסמ"ק סי' קי"ב החינוך ואה"מ מצ' רל"ט הזוה"ר מ"ע מ"ד הפוע"צ מ"ע צ"ח הכ"ת מ"ע רכ"ה העי"מ מצ' רמ"א הדה"מ שער א' פ"ח המעיי"ח דף פ"ב ע"ב אות מ"א המצה"ש ומהר"ש מצ' רמ"א, ומ"ש רבינו ופי' הר"א ממיץ כו' עי' לעיל מל"ת ה' מחודש ה' מה שכתבנו בזה, ומ"ש וידבר לו בנחת כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' דעות פ"י הל"ח ומסיים אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ורבינו כבר כתב א"ז במל"ת ו' עי"ש מחודש ד' מ"ש בזה, ומ"ש רבינו רבי' משה כתב כרב כו' כן פסק הרמב"ם שם הל' ז' ועי' בספרי פני משה הל' עכו"ם פ"א הל"ג שכתבנו בס"ד טעם לשבח על פסקו של הרמב"ם, ומ"ש רבינו הנח להו לישראל שיהיו שוגגין כו' כתב המרש"ל ע"ז וז"ל וכתב האשירי בפ' המביא בשם בעל העיטור דוקא מידי דיש לה רמז מה"ת כגון מידי דאתי מדרשא כמו תו' י"כ וכה"ג אבל מידי דכתיב בהדיא באורייתא מחינן וכתב עוד והוא דידעינן בודאי דהם ימאנו אבל אי לא ידעינן מחוייבין למחות בידם עכ"ל עי"ש כי אף במזידין צריך לשתוק ומה שאמרינן הוכח תוכיח מאה פעמים היינו היכא שמקבל תוכחה רק שחזר לסורו ואינו כובש את יצרו אבל מי שבועט בתוכחה ואינו מקבלה עליו נאמר אל תוכח לץ פן ישנאך ומה שאמרינן שיעור תוכחה עד הכאה היינו בפעם הראשון צריך אתה להוכיחו כ"כ עד שירצה להכות ואח"כ אל תוכיח אותו כלל וק"ל עכ"ל ועי' טוש"ע או"ח סי' תר"ח, ומ"ש רבינו ואני אומר שאין זו כ"א עצה טובה כו' עי' בביאורי מו"ה אייזיק שטיין מ"ש ע"ז וברמ"א יו"ד סס"י של"ד שכ' טעם דמדוע נהגו עכשיו להקל מלמחות בעוברי עבירה והנתיבות עולם כתב על הרמ"א ואפשר שלזה כתב רחמנא את עמיתך לאפוקי רשע ואלם אבל המר"ש סי' הנ"ל הניח בצ"ע דמדוע באמת לא דרשינן גם בעמיתך דתוכחה עם שאתך בתורה ובמצות כמו שדרשינן לענין אונאה בחו"מ סי' רכ"ח וכבר כתבנו בס"ד ישוב לזה במל"ת קע"א עי"ש:

מצוה יב

פירוש א

ללמד (**א**) **בנו תורה ומצות שנ' כו**'. רבינו ז"ל הביא ג' פסוקים על ת"ת א' ולמדתם אותם את בניכם דפ' עקב פי"א פי"ט דיליף מיניה ללמד את בנו תורה ב' ושננתם לבניך דפ' ואתחנן פ"ו פ"ז דיליף מיניה ללמוד עם תלמידים ג' ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם דפ' ואתחנן פ"ה פ"א דיליף מיניה דמי שלא למדו אביו חייב ללמד עצמו כשיכיר ונקט רבינו לעיקר מ"ע ללמד את בנו תורה מה דיליף מהפסוק דפ' עקב ואת השאר לימודים כולל בהמ"ע זו וגם הרמב"ם ז"ל בסה"מ מ"ע י"א כולל את הג' למודים הנ"ל בחד מ"ע אלא הרמב"ם נקט לעיקר מ"ע את הלימוד מהפסוק ושננתם לבניך וכן נקטו ז"ל החינוך ואה"מ מצ' תי"ט הזוה"ר מ"ע ט' אות י"ז הפוע"צ מ"ע קע"ד הכ"ת מ"ע י' עי' בציונים שם המעיי"ח דף קמ"ב ע"א אות י"ט העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' ת"כ, ולכאורה צ"ע דמדוע לא נקטו כרבינו אלא ע"ז י"ל כיון דושננתם לבניך כתיב מקודם ולמדתם אותם וגו' ע"כ נקטו את הפסוק זה או י"ל כיון דמושננתם ילפינן תרתי ללמוד תורה וללמדה כמ"ש הרמב"ם בסה"מ וז"ל מצוה י"א היא שצונו ללמוד תורה וללמדה וזהו הנקרא ת"ת והוא אמרו ושננתם לבניך וכתוב בספרי לבניך אלו התלמידים שהתלמידים קרויים בנים שנ' יצאו בני הנביאים ושם נאמר ושננתם שיהיו מחודדין בתוך פיך כשאדם שואלך דבר לא תהא מגמגם לו אלא אמור לו מיד כו' וכ"כ גם השאר מוני מצות הנ"ל וכיון דילפינן מושננתם ללמוד וללמד ע"כ נקטו לעיקר מ"ע את הפסוק זה, וא"כ לכאורה קשה להיפך על רבינו דמדוע לא נקט ג"כ כוותיהו אלא ע"ז י"ל כיון דרבינו דרכו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם בחיבורו כמ"ש הי"מ כללי הרמב"ם סי' מ"ו ובחיבורו הל' ת"ת פ"א הל"א נקט הרמב"ם מתחלה את הלימוד מהפסוק ולמדתם אותם ע"כ נקט גם רבינו כן ועל הרמב"ם דשינה בחיבורו ממה דנקט בסה"מ י"ל דבשלמא בסה"מ שעשה על התרי"ג מצות וכיון דושננתם כתיב ברישא ע"כ נקט גכ"כ אבל בחיבורו שעשה על התלמוד לפסק הלכה וכיון דבקידושין כ"ט ע"ב ששם עיקר הדין של המ"ע זו איתא ללמדו תורה מנ"ל דכתיב ולמדתם אותם ע"כ נקט ג"כ מתחלה את הדין זה ורבינו כיון דהלך בעקבותיו ע"כ נקט גכ"כ כמובן:

אבל לכאורה עדיין ק"ל על רבינו ועל כל מוני המצות הנ"ל דמדוע לא מנאו את הג' למודים הנ"ל לתרי מ"ע דהיינו ללמד את בנו ועם התלמידים לחד מ"ע כיון דהתלמידים ג"כ בנים הם כהנ"ל בשם הספרי ע"כ שפיר נכללו תרווייהו בחד מ"ע וללמד עצמו דילפינן מולמדתם אותם ושמרתם לעשותם ג"כ לחד מ"ע כמו שבאמת מנה הבה"ג ז"ל

סי' הנ"ל מ"ע ג' דמתחלה מנה ת"ת ואח"כ מנה ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכתב הזוהר הרקיע סי' הנ"ל ע"ז וז"ל וראיתי שהגאון ז"ל כתב ללמוד וללמד לשמור ולעשות שהכל נמנה אליו מצוה אחת והוא שילמוד ע"מ ללמד לשמור ולעשות כמו שאיתא בפרקי אבות עכ"ל נמצא לפי פירושו של הזוה"ר דת"ת שכ' הבה"ג מהחלה קאי על לימוד עם בניו ותלמידיו [אבל פליאה על הזוה"ר דמדוע לא דיבר ממ"ש הבה"ג בתר ת"ת גם א"ז וז"ל למד בניך תורה כו' מוכח בפי' דמנה ג' מ"ע בת"ת וצ"ע] וגם מהיראים ז"ל מוכח דמנה תרי מ"ע בת"ת דבסי' כ"ה כתב צוה הקב"ה שילמדו ישראל את התורה כו' ובסי' כ"ו כתב צוה הקב"ה לישראל שילמדו תורה לחבריהם כו' וכן מנה הסמ"ק ז"ל סי' ק"ה וק"ו וא"כ מדוע לא מנאו רבינו ודכוותיה גכ"כ וצ"ע:

פירוש ב

ומ"ש רבינו ללמד בנו תורה ומצות כו' גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו כתב מלת ומצות מה שלא נמצא לא בספרי פ' ואתחנן ועקב ולא בגמ' קידושין הנ"ל ולא בשום אחד מהמוני מצות [חוץ מהבה"ג] וגם בהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שם ובר' ירוחם נ"ב ח"א ובטוש"ע יו"ד סי' רמ"ה ליתא מזה ובאמת צריך לחקור דמה רצה רבינו בזה אי כוונתו דחייב ללמד ? שרבינו דיבר מבן בר חיובא דאל"כ הי' קשה נהי דהאב מחוייב לחנך את בניו במצות אבל זה אינו רק מדרבנן כדמוכח בנזיר כ"ט ע"א דרק בנזיר סובר ר' יוחנן דהחינוך דאורייתא אבל בהשאר מצות לכ"ע אינו אלא דרבנן וכ"כ רש"י ריש משנה דחגיגה אעכצ"ל דרבינו לא דיבר רק מבן שהיא בר חיובא אבל באמת גם זה נ"ל כיון דהדין הוא שהאב חייב ללמד תורה אפי' בן קטן כמ"ש רבינו ואכצ"ל דהקרא ולמדתם אותם את בניכם קאי גם על קטן וכמ"ש הב"ח ז"ל יו"ד רס"י רמ"ה וכ"כ הרמב"ם וז"ל נשים ועבדים וקטנים פטורים מת"ת אבל קטן אביו חייב ללמדו תורה שנא' ולמדתם אותם כו' וכיון דהקרא קאי גם על קטן ממילא תו ל"ל דמלת ומצות שכ' רבי' לא קאי רק על בר חיובא, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת רבינו דמ"ש ללמד בנו תור' כוונתו חכמת התורה ובמלת ומצות כיוון על התרי"ג מצות שגם את התרי"ג מצות מחוייב ללמדו וגם בהבה"ג צ"ל שלזה כיוון וגם מצאתי סמך לזה ממ"ש החינוך וז"ל מ"ע ללמוד חכמת התורה וללמדה כלומר כיצד נעשה המצות ונשמור ממה שמנענו האל ממנו ולדעת ג"כ משפטי התורה על כיוון האמת כו' עכ"ל נמצא לפי"ז מוכח מרבינו והבה"ג שחייב כל אדם ללמד עם בניו ותלמידיו וגם הוא בעצמו את התרי"ג מצות כיון שבאמת זה הוא עיקר הלימוד שמביא לידי מעשה דמתחילה צריך לידע דאיזהו מ"ע ואיזהו מל"ת אבל בעו"ה ראיתי כמה לומדים שאינם יודעים מהתרי"ג מצות וע"כ מצוה על כל אחד מישראל

יהי' מי שיהי' אפי' גדול יעשה לו שיעור קבוע בכל יום ללמוד וללמד [אם הוא מלמד תינוקות עם התינוקות שלו ואם תופס ישיבה עם הישיבה שלו] את התרי"ג מצות וגם האלה המצות סי' הנ"ל מצוה על לימוד זה עי"ש כי דבריו מלאים יראה ובחות יאיר ז"ל סי' קכ"ג ראיתי שכ' את הסדר הלימוד עם הבנים ולא דיבר מהתרי"ג מצות כלום וזה פליאה לי:

פירוש ג

ומ"ש רבינו אבל נשים ועבדים פטורים מת"ת כו' בגמ' דקידושין הנ"ל יליף דנשי' פטורים מת"ת וממילא נשמע מזה שגם עבדים פטורים כיון דכל מצו' שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה כמ"ש הגמ' חגיגה ד' ע"א ועכ"כ רבינו שפיר גם ועבדים ודע דאף שהרמב"ם חשיב גם קטן בין הני דפטורים מת"ת וגם ברבינו עכצ"ל דג"כ ס"כ דאל"כ קשה עליו מהברייתא דחגיגה ג' ע"א דמוכח בפי' דקטן פטור מכל מצות האמורות בתורה אפ"ה השמיט שפיר מלת קטן כיון דסמך עמ"ש מי שלא למדו אביו חייב ללמד עצמו כשיכיר כו' דמלת כשיכיר פירושו כשהוא בר חיובא דאלת"ה מלת כשיכיר מיותר כמובן, ומ"ש רבינו ותניא בספרי כו' שהתלמידים קרויים בנים כו' בפ' ואתחנן יליף הספרי מושננתם שיהיו מסודרים לתוך פיך שכשאדם שואל דבר אל תגמגם בם אלא אמור לו מיד וממלת לבניך יליף אלו התלמידים וממלת בניכם דכתיב בפ' עקב בהפסוק ולמדתם אותם יליף בנים ממש אבל לכאורה צ"ט דמדוע לא יליף תלמידים ממלת בניכם דפ' עקב וממלת לבניך דפ' ואתחנן הי' לו למילף בנים כיון דמסתבר טפי ללמוד מקרא דכתיב ברישא בנים ואח"כ מהקרא המאוחר תלמידים וי"ל כיון דיליף הספרי מושננתם שיהיו מסודרים בפיך והעצה לזה ללמוד עם תלמידים כמ"ש הגמ' תענית דף ו' ומתלמידי יותר מכולם נמצא לפי"ז צ"ל הפשט בהפסוק כך ושננתם שיהיו מסודרים בפיך והעצה לזה לבניך כלומר ללמוד עם תלמידים וע"כ יליף הספרי ממלת לבניך אלו התלמידים כמובן:

פירוש ד

ומ"ש רבינו וחייב לשכור מלמד לבנו כו' לכאורה יש להסתפק בדעת רבינו דמה דעתו בבן בנו אי חייב לשכור לו או לא ומה שהביאני לזה כיון דממ"ש ואינו חייב לשכור מלמד לבן חברו יש להוכיח דדוקא לבן חבירו אינו חייב אבל לב"ב חייב וממ"ש וחייב לשכור מלמד לבנו יש להוכיח להיפך דדוקא לבנו חייב אבל לא לב"ב וכיון דקשה רישא אסיפא יש מקום לספיקתינו דאיזה לשון עיקר לישנא דרישא או לישנא דסיפא, אבל אח"כ ראיתי שגם הרמב"ם הל' ת"ת פ"א הל"ג כתב כלשון רבינו והכ"מ כתב ע"ז ואפשר דלדעתו גם לב"ב חייב להשכיר ועי' בלח"מ ובמעשה רוקח ובסד"מ מ"ש על הכ"מ זה

ומהש"ך יו"ד סי' רמ"ה ס"ק א' נראה דפסק כהמרש"ל דה"ה לב"ב חייב להשכיר וכן העלה לדינא הכנה"ג שם ועיין בברכת יוסף שם והמנ"ח מצ' תי"ט כתב שכן דעת כל האחרונים ועי' בנתיבות עולם ובמהר"ם שיק מצ' ת"כ מ"ש בענין זה, ומ"ש רבינו קטן מי שיודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה כו' גם רש"י ור' בחיי פ' עקב פי"א פי"ט כ"כ והמזרחי כתב שכן איתא בהספרי אבל בספרי שלפנינו ליתא מזה אלא כמ"ש רש"י אח"כ מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלה"ק ומלמדו תורה כו' אלא בסוכה מ"ב ע"א איתא מהא דתורה צוה לנו משה כמ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם שם הל' ו' והטוש"ע סי' הנ"ל ועי' ברקח סי' רצ"ו שכ' מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד בשבועות כו' וגם כתב סדר גדול בזה והש"ך שם ס"ק ח' כתב דלא נהגו עכשיו באותן מנהגים של רוקח ובמקום שנהגו אין לשנות, ומ"ש רבינו מלמדו עד שיהא בן שש או בן שבע כו' כ"כ גם הרמב"ם אבל בהש"ע איתא בן חמש ועי' בברכי יוסף שכ' פלפול גדול בזה, ומ"ש רבינו אבל תורה שבע"פ אסור ללמדה בשכר כו' עי' מ"ש הגאונים ז"ל מו"ה אייזיק שטיין והמהרש"ל בביאורם על זה ולהלכה עי' יו"ד סימן רמ"ו:

פירוש ה

ומ"ש רבינו לעולם יעסוק אדם בתורה אפי' שלא לשמה כו' כן איתא בפסחים נ' ע"ב והתוס' שם הקשה ממה דאמר רבא בברכות י"ז ע"א דכל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ותירץ דיש תרי גווני שלא לשמה חד לקנטר ע"ז א"ר דנוח לו שלא נברא וחד כדי שיכבדוהו וע"ז אמר דיעסוק וכ"כ התוס' ורש"י בברכות שם חזינן דעיקר לימוד לשמה הוא שלא יהא לו שום פנייה כלל רק בלתי לד' לבדו ומה מאד יש לפרש בס"ד בזה את מ"ש רבינו לקמן במ"ע זו מהגמרא דגיטין נ"ז ע"ב דאין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם דלכאורה קשה הא כתיב וחי בהם ולא שימות בהם אבל בהנ"ל י"ל הפשט בגמ' כך דכל זמן שהאדם לומד תורה בשביל איזה פנייה אף שמותר הלימוד זה נקרא בשביל עצמו והגרם לזה הגאות דאלו הי' שפל רוח באמת אינו לומד בשביל עצמו דמה לו הכבוד המדומה וממילא כיון דיש בו גאות אין התורה מתקיימת אצלו כמ"ש הגמ' תענית ז' ע"א דהתורה נמשלה למים מה מים מניח מקום גבוה והולך למקום נמוך אף ד"ת אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה וזה היא דקאמר הגמ' דגיטין אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו כלומר שממית את העצמיות מהלימוד ולומד לשמה כמובן וד' יזכנו לבוא אל המדה זו, ומ"ש רבינו ודבית אבל שתיקותא כו' בברכות ו' ע"ב איתא אגרא דבי טמיא שתיקותא ובמסורת הש"ס מפ' בית אבל וגם מפ' פי' אחר אבל מרבינו נראה כפי' הראשון, ומ"ש רבינו ובבית נישואין חדוי ג"ז שם אמר רב אשי

אגרא דבי הלולי מילי פרש"י מילי לשמח החתן בדברים וגם רבינו במלת חדוי לזה כיוון ונ"ל לפרש בזה את הפסוק קהלת ז' פ"ב טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה דבפ"ק דמגילה איתא מלה בסלע שתוקא בתרין וכיון דאגרא דבי טמיא שתיקותא ואגרא דבי הלולי מילי ע"כ טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כמובן, ומ"ש רבינו בשעת דחוקות שהאדם בבילבול ואין לו פנאי ללמוד סומך על מ"ש ר' יוחנן אפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצוה לא ימוש כו' המעיי"ח סי' הנ"ל הקשה ע"ז דר' יוחנן ל"ק א"ז אלא לר' יוסי אבל לא להחכמים וכיון דאנן קיימא לן כהחכמים היכי הביא רבינו א"ז עי"ש שמפלפל בזה באריכות וגם עי' במגלת ספר מ"ש במ"ע זו והשאר פרטי דינים של המ"ע זו עי' בהרמב"ם הל' ת"ת ובטוש"ע סי' הנ"ל:

מצוה יג

פירוש א

מפני (**א**) **שיבה תקום כו'**. הפסוק למ"ע זו בפ' קדושים פי"ט פל"ב והסוגי' בקידושין ל"ב ע"ב ופסק רבינו כריה"ג וכ"פ הרמב"ם הל' ת"ת פ"ו ודלא כהרי"ף שפסק כהת"ק ועי' בהר"ן שם שכ' פלפול ארוך בזה, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ר"ט היראים סי' ל"ו הסמ"ק סי' נ"א ונ"ב [עי"ש שחלק את המ"ע זו לשתים דבסי' נ"א כתב לקום מפני זקן ובסי' נ"ב כתב להדר פני זקן אכ"מ שמנה שתי מ"ע בזה וזה טעמא בעי וגם לא מצינו בהשאר מוני המצות שמנאו כן וצ"ע] החינוך ואה"מ מצ' רנ"ז הזוה"ר מ"ע כ"ד אות כ"ג הפוע"צ מ"ע ק"ז [ואיני יודע דמדוע לא דיבר הש"ך מוהדרת פני זקן כלום וצ"ע] הכ"ת מ"כ קמ"ח העי"מ מצ' רנ"ט הדה"מ שער א' פ"י המעיי"ח דף פ"ט ע"א אות ק"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' רנ"ח, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם ולהלכה עי' בטוש"ע יו"ד סי' רמ"ג ורמ"ד:

מצוה יד

פירוש א

לאבד (**א**) **ע"ז וכל משמשיה כו'**. הפסוק בפ' ראה פי"ב פ"ב ואע"ג דכתיב שם גם מניתוץ מזבחות ושבירת מצבות וגדועת ושריפת האשרות והפסילים לא מנה רבינו כל אחד למ"ע בפ"ע אלא כללן במ"ע זו וכן מנאו הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע קפ"ה היראים סי' ע"א החינוך ואה"מ מצ' תל"ו הזוה"ר מ"ע ל"ב אות כ"ז הפוע"צ מ"ע קפ"ו הכ"ת מ"ע ט' העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תל"ז המעיי"ח דף קנ"ב ע"א אות ס"ה אבל הסמ"ק סי' ל"ז עד סי' מ"ג מנה ז' מ"ע מהפסוק הנ"ל ועי' בסה"מ ובחינוך שהביאו ראי' שהפסוק הנ"ל מ"ע ממ"ש הגמ' סנהדרין צ' ע"א עשה בע"ז היכי משכחת לה וגם מהספרי פ'

ראה, ומ"ש רבינו אמר לו ר"ע אינו צריך כו' בספרי שלפנינו ובע"ז מ"ו ע"א ליתא בר"ע מלת ואח"כ שכ' רבינו וכבר עמד ע"ז המרש"ל בביאורו כאן וז"ל אבד ואח"כ תאבדון זה אינו בגמ' ואדרבא טעות גדול הוא שאם הי' ר"ע דורש אבד ואח"כ תאבדון א"כ הוה ס"ל כריב"י דהיינו לרדוף אחריה' ואח"כ לחלק א"י ואח"כ לשרוף ולא מצינו דסבר כך אלא ר"י בר יהודא ומנלן דהא לדרוש שצריך לשרש אחרי' אע"כ ר"ע לא דריש ליה אבד ואח"כ תאבדון כר"י לכך בא הכתוב לשרש אחרי' וכן פי' התו' להדיא עכ"ל, והפרטי דינים עי' בהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ז ולהלכה בטוש"ע יו"ד סי' קמ"ו וגם עי' מ"ש לעיל במל"ת ג' ותמצא נחת:

מצוה טו

פירוש א

להרוג (א) **את עיר הנדחת כו'**. הפסוק בפ' ראה פי"ג פט"ז וכן מנאו הסה"מ מ"ע קפ"ו היראים סי' פ"ד החינוך ואה"מ מצ' הס"ד הזוה"ר מ"ע רכ"ח אות ע"ו הפוע"צ מ"ע קצ"ג הכ"ת מ"ע קצ"ה העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תס"ה המעיי"ח דף קס"ה ע"ב אות ס"ו אבל הבה"ג לא מנה את המ"ע זו, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם הל' עכו"ם פ"ד ועי' במנ"ח שמברר את המ"ע היטב וגם עי' במל"ת כ"ד וכ"ה מ"ש בזה:

מצוה טז

פירוש א

שישיב (א) **החוטא מחטאו כו'**. הפסוק למ"ע זו בפ' נשא פ"ה פ"ז אבל לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דמתחלת דבריו נראה שמ"ע שישיב ויתודה וא"כ צ"ל שהתשוב' ג"כ מהמ"ע ומהפסוק שהביא באמת לא מוכח רק שהוידוי מ"ע וכמ"ש רבינו וידוי זה מ"ע וא"כ מדוע לא הביא גם את הפסוק שלמד על תשובה שהוא מ"ע ואי"ל דליכא פסוק ע"ז דא"כ מנ"ל שהוא מ"ע אעכצ"ל שהי' לרבינו איזה פסוק ע"ז וא"כ מדוע לא מנ' א"ז לשתי מ"ע חדא שישיב החוטא בלב מחטאו ואידך שמ"ע להתוודות ותו ק"ל דברמזיו כתב רבינו וז"ל שישוב החוטא מחטאו ויתודה שנ' כי יעשו מכל חטאת האדם ויתוודו עכ"ל ופירושא דישיב החוטא מחטאו ויתודה היא שישיב בלב וגם יתודה וא"כ נראה דמהפסוק שהביא ברמזיו למד גם על תשובה בלב שהוא מ"ע ובאמת זה ליתא כיון דמהפסוק זה ליכא למילף רק שיתודה וגם מקיצור הסמ"ג שלו נראה כמ"ש ברמזיו וא"כ גם על הקיצור שלו קשה והרמב"ם ז"ל בסה"מ מ"ע ע"ג באמת נזהר מזה ול"כ את המ"ע זו רק על וידוי וגם בחיבורו הל' תשובה פ"א הל"א לא הזכיר את המ"ע זו רק על וידוי דברים וכ"כ ברמזיו הנדפס ריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע ע"ג אבל ברמזיו דריש הל'

תשובה כתב וז"ל מ"ע אחת והיא שישוב החוטא מחטאו לפני ד' ויתודה כו' עכ"ל נראה דסובר דגם התשובה בלב מ"ע וא"כ גם על רמזיו דריש הל' תשו' קשה כמו שהקשינו על רבינו ותו קשה דמדוע ל"כ גם בחיבורו כן, ובסמ"ק ז"ל סי' נ"ג כתב וז"ל לשוב דכתיב ושבת עד ד' אלהיך ושמעת בקולו ואמרו חכמים שוב יום אחד לפני מיתתך ישיב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה וצריך וידוי קרבן ככל הכתוב בתורת משה ועכשיו לא נשאר לנו אלא וידוי דברים כו' עכ"ל אלמא דהסמ"ק לא נקט לעיקר מ"ע אלא תשובה בלב וכ"כ ברמזיו שם וגם הביא לזה את הפסוק דפ' נצבים פ"ל חייב וא"כ קשה דמדוע לא הביאו רבינו והרמב"ם גם את הפסוק שהביא הסמ"ק למ"ע דתשובה בלב וגם השאר מוני המצות ז"ל לא הביאו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' החינוך ואה"מ מצ' שס"ד הזוה"ר מ"ע צ"ה אות מ"ב הפוע"צ מ"ע קמ"ד הכ"ת מ"ע ק"ח העי"מ מצ' שס"ח הדה"מ שער א' פי"ב המעיי"ח דף קי"ט ע"ב אות ק"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' שס"ה וא"כ גם עליהם קשה, ותו ק"ל על רבינו והרמב"ם דנראה מהם דתשובה בלב בלא וידוי דברים אינה כלום מנ"ל הא נהי דכשלא התודה לא קיים המ"ע של וידוי אבל עכ"פ המ"ע של תשובה שהביא הסמ"ק קיים, אבל אח"כ ראיתי שכבר דיבר מזה המנ"ח ז"ל מצ' שס"ד ועל השאר קושיות הנ"ל מצאתי בישמח משה ז"ל פ' נשא על הפסוק והתודו את חטאתם שג"כ דיבר קצת מזה ומיישב היטב רדמדוע ל"כ התוה בלשון צווי רק הוידוי ולא התשובה עי"ש ותרא' דלפום שיטת הסמ"ק לא שאל השואל שם כלום ובאמת איני יודע דמדוע לא דיבר הי"מ מהסמ"ק כלום:

פירוש ב

ומ"ש רבינו מי שחלה ונט' למות אומרים לו התודה כו' כן איתא בשבת דף ל"ב ועי' בריש ספר שער ההכנה שכ' פי' נאה בגמ' זו ומצ' רבה על כל אדם ללמוד בספר זה כי יצמח לו מזה תועלת בזה ובבא, ומ"ש רבינו ובמצות לא תחללו בארנו מקצת עבירות שיה"כ מכפר עליהם כו' כונתו עמ"ש במל"ת ב' את הג' חלוקי כפרה וגם אנו כתבנו שם בס"ד דברים עתיקים וגם במעיי"ח סי' הנ"ל ראיתי שכ' פלפול נאה בזה עי"ש, ומ"ש כי מטא שליח ציבורא לאבל אנחנו חטאנו קם אכרעיה כו' כתב המרש"ל ז"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל ומכאן אני אומר שראוי לעמוד בוידוי אל ארך אפים שאומרים בב"ה כי אומרים בו חטאנו לך אדון וכן ראיתי נוהגים עכ"ל וכ"כ המג"א בשמו סי' קל"ד ס"ק א' ועי' בפרמ"ג, ומ"ש רבינו אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה כו' עי' במל"ת ה' מחודש א' מה שכתבנו בזה ומ"ש מפרסמין את החנפים מפני חילול השם כו' ועוד כשפורענות באה עליו אומרים בני אדם מה מועיל לו זכותו כו' כתב הגאון מו"ה אייזיק

שטיין ז"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל קשה איך שייך לומר כן ואיך יבחן בזה רשעו והלא כתיב את אשר יאהב ד' יוכי' גם אמרי' בפ' ואלו מגלחין חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא א"כ באיזה פורענות יבחנו מעשיו ויש לחלק בין יסורין של אהבה ליסורין שאינ' של אהב' כדאמר פ"ק דברכות פ"ק עכ"ל ועי' במל"ת ב' מחו' א' מה שכתבנו בזה והשאר פרטי דיני' דמ"ע זו עי' בהרמב"ם הל' תשוב' ולהלכה בטוש"ע או"ח סי' תר"ו ותר"ז:

מצוה יז

פירוש א

לצדק (**א**) **את הדין כו'**. הפסוק בפ' עקב פ"ח פ"ה ועי' בהרמב"ן ור' בחיי שם, עוד הרמב"ם לא מנה את המ"ע זו וזה אחד מהג' מ"ע שחשיב הפ"ד בד"מ ריש ח"א מה שהרמב"ם לא מנה כרבינו וגם כל השאר מוני המצות לא מנאוה, ועי' בנתיבות עולם מ"ש בשם פסיקתא רבתי והרבה מקומות בש"ס מענין היסורין שהביא הקב"ה על האדם ברחמיו ובפסיקתא זוטרתא פ' עקב על הפסוק הנ"ל כתב וז"ל ללמדך כמה גדולים יסורין שמקרבים את האדם תחת כנפי שכינה נמצא שיפה דרש רבינו בענין זה:

מצוה יח

פירוש א

לקרות (**א**) **ק"ש פעמים בכל יום כו'**. במ"ע זו יש פלוגתא בין המוני המצות ז"ל רבינו מנה ק"ש שחרית וערבית למ"ע אחת וכן מנאו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע י' היראים סי' י"ג הסמ"ק סי' ק"ד החינוך ואה"מ מצ' ת"כ הזוה"ר מ"ע א' אות י"ב הפוע"צ מ"ע קע"ה הכ"ת מ"ע ט"ו הדה"מ שער א' פ"ו המעיי"ח דף קמ"ב ע"ב אות כ"ד העי"מ ומצה"ש מצ' תכ"א אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ סוף שורש ט' וגם בסוף המל"ת שהוסיף הרמב"ן על הרמב"ם בסוף סה"מ השיג על הרמב"ם ומנה ק"ש שחרית וערבית לשתי מ"ע וטעמו לפי שזמנה של זו לא זמנה של זו וזו אינה מעכבת זו כ"כ בשמו החינוך והזוה"ר והמעיי"ח כתב דפלוגתתם תליא בהשני דעות בש"ע או"ח ססי' נ"ח אם יש לק"ש תשלומין או לא עי"ש שהאריך בפלפול נאה בזה והפ"ד ד"מ ח"א דף ס"ג ע"ב הקשה על הרמב"ן והדבר מצוה מ"ע י' מציין היטב את האחרונים שמפלפלו בהרמב"ן עי"ש. אבל זה מוכ' בפי' מרבינו והשאר מוני מצות וגם מהרמב"ן דק"ש דאורייתא ודלא כהני פוסקים שהביא השג"א סי' א' דק"ש דרבנן וכן באמת הלכ' אלא בזה אי השני פרשיות מה"ת או הפרשה ראשונה או הפסוק ראשון דוקא עי' ש"ע או"ח סי' ס"ז ומהמג"א שם נראה דפסוק ראשון לבד מה"ת ועי' בפר"ח שם שמברר היטב את השיטות

בזה וגם השג"א דיבר מזה אריכות, ומ"ש רבינו ודרשו ב"ה כו' וזהו בלילה כו' בברכות דף י"א ליתא בדברי ב"ה וזהו בלילה וזהו ביום אלא הם דברי רבינו ונ"ל שכיוון בזה למ"ש הספרי פ' ואתחנן מובא ברש"י שם פ"ו פ"ז ז"ל ובשכבך יכול אפי' שכב בחצי יום ת"ל בשבתך בביתך ובלכתך בדרך דרך ארץ דיברה תורה כלשון בני אדם עכ"ל ועי' במזרחי שם ותבין, ומ"ש רבינו אומרים בשכ"מ בלחש כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' ק"ש פ"א הל"ד וכ"פ הש"ע סי' ס"א ועי' בהגמ"י שם שכ' בשם פירקי דר"א דביוה"כ שהם נקיים כמלאכים אומרים אותו בפרהסיא וכ"פ הש"ע או"ח סי' תרי"ט:

פירוש ב

ומ"ש רבינו דהלכה כר"ג כו' ולא אמרו חכמים חצות אלא לכתחילה כדי להרחיק אדם מן העבירה כו', נראה דסובר רבינו דלא פליגי בהרחקה אלא לכתחילה אבל בדיעבד גם החכמים סברו שיכול לקרות אחר חצות ונ"ל שרבינו למד א"ז מברכות ט' ע"א שהקשה הגמ' ועד השתא לא שמיע להו הא דר"ג ומשני הכי קאמרי לי' רבנן פליגי עילווך ויחיד ורבים הלכה כרבים או דילמא רבנן כוותך סבירא להו כלומר בקרא דובשכבך דזמנה כל הלילה והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה אמר להו רבנן כוותי סבירא להו וחייבין אתם והאי דקאמרו עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה ואי נאמר דחכמים גם בדיעבד אסרו לקרות אחר חצות משום הרחקה א"כ עדיין קשה היאך קאמר ר"ג לבניו שחייבין לקרות נהי דר"ג פליג על החכמים הא חזינן מהגמ' דגם ר"ג סובר דאי פליגי עליה אז הלכה כחכמים כיון דיחיד ורבים הלכה כרבים אעכ"מ דחכמים לא פליגי אלא לכתחילה וגם מיושב בזה מ"ש רב יהודא אמר שמואל שם ח' ע"ב דהלכה כר"ג דלכאו' יחיד ורבים הלכה כרבים כמובן, ואחר שכתבנו את זה ראיתי שגם הב"י או"ח סי' רל"ה כתב בדעת רבינו כן וגם הביא את הראי' זו ושמחתי מאד שכוונתי בס"ד לדעת קדשו וגם כתב שגם הרמב"ם הל' ק"ש פ"א הל"ט סובר כרבינו ועי' תי"ט ריש ברכות ד"ה עד שיעלה עמוד השחר שכ' בשם הב"י דלהרמב"ם אין הלכה כר"ג לענין סייג נ"ל דכוונתו לענין לכתחילה דבדיעבד באמת לא פליגי כמ"ש הב"י כמובן. אבל להר' יונה ריש ברכות אית ליה שיטה אחרת דגם בדיעבד פליגי וסברו דאין קורין אותה אחר חצות שיכולין חכמים לפטרו ממ"ע כל זמן שעושין כן משום סייג או משום קיום המצוה עצמה כדחזינן בלולב ובשופר ובציצית לב"ש גבי סדין בשב ואל תעשה עי"ש, וא"כ ק"ל עליו מהגמ' הנ"ל שכתבנו ראי' לרבינו דהיאך קאמר ר"ג לבניו שיקראו כיון שהוא עצמו סובר דהיכא דרבנן פליגי עליה הלכה כרבנן משום דיחיד ורבים הלכה

כרבים ובקושי' זו עמדנו עד שראינו בב"ח שם שגכ"ס כהר"י ונראה מדבריו שהרגיש ג"כ בקושי' זו מדמפרש את הגמ' באופן שלא יהא קשה וגם ברבינו מפ' דסובר כהר"י עי"ש:

פירוש ג

ול"ג בס"ד לתרץ את הר"י דלפי מ"ש השג"א סי' א' דאפי' לשמואל שם כ"א ע"א דק"ש דרבנן היינו דפרשיות אלו שאנו קורין הם מדרבנן אבל גם שמואל סובר דמה"ת צריך ללמוד או לקרות איזה פרשה בבקר ובערב אלא חכז"ל תיקנו את הג' פרשיות אלו שאנו קורין דייקא עי"ש שהאריך בזה וכתב שגם התלמידי ר' יונה ס"כ וא"כ י"ל כיון דבניו של ר"ג היו בבית השמחה ומסתמא אמרו דברי תורה על השלחן שאכלו כדאיתא באבות פ"ג שלשה שאכלו על שלחן אחד כו' וכיון שאמרו תורה ממילא יצאו ידי ק"ש דאורייתא אלא ידי ק"ש דרבנן עדיין לא יצאו וע"כ קאמר להו שפיר ר"ג חייבין אתם לקרות כיון דסובר דלא פליגי החכמים עלי' אלא דוקא היכא דלא קראו שום קריאה כיון דאז חייב לקרות מה"ת ע"כ עבדו הרחקה דאפי' בדיעבד לא יקרא אבל היכא דיצא ידי קריאה דאורייתא רק הקריאה דרבנן לא יצא שם באמת לא עבדו הרחקה כמובן, וא"כ ממילא י"ל דרבינו לשיטתו דמנ' קריאת פרשיות שאנו קורין למ"ע כמו שנראה בפירוש מהמשך לשון רבינו מדכ' מ"ע לקרות ק"ש כו' ולאחר שגומר פסוק ראשון אומר בשכ"מ כו' לפיכך אף במקומות שאומרים שמע כו' וכיון דסובר רבינו על פרשיות שאנו קורין שהם דאורייי' עכצ"ל דפסק כר' אלעזר דדף כ"א דק"ש דאורייתא ולא כשמואל דאמר אביי אליביה על ובשכבך ובקומך ההוא בד"ת כתיב וכיון דרבינו סובר כר"א א"כ עכצ"ל דסובר דגם החכמים ור"ג דמתניתין ס"כ וע"כ לא יכול רבינו לומר הפשט בגמ' כמו שכתבנו אליבא דה"ר יונה וא"כ נשארה הקושי' הנ"ל דהיאך אמר ר"ג לבניו שיקראו וע"כ הוכרח רבינו לומר דרבנן לא פליגי אלא לכתחילה וכמו שכתבנו אבל הר' יונה י"ל דבאמת פסק כשמואל אלא סובר הפשט בשמואל כמ"ש השג"א בשם תלמידיו וא"כ שפיר י"ל דגם החכמים ור"ג סברו כשמואל והפשט בגמ' כמו שכתבנו אליבא דר' יונה ועכ"ס שפיר הר' יונה דגם בדיעבד פליגי ודו"ק, והפרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו תמצא גם בהרמב"ם הל' ק"ש ולהלכה עי' ש"ע או"ח מסי' ס"א עד פ"ט וסי' רל"ה:

מצוה יט

פירוש א

להתפלל (א) **בכל יום שנ' ועבדתם כו'**. לכאורה צריך להבין דמנ"ל לרבינו ז"ל מהני פסוקים שהביא שמ"ע להתפלל בכל יום דילמא פעם אחת בשבוע או פעם אחת בחודש או בשנה אבל כבר עמד הלח"מ ז"ל בזה על הרמב"ם ז"ל הל' תפלה פ"א הל"א שכ' ג"כ

כרבינו ותירץ בשם בעל קרית ספר ז"ל וז"ל משום דכתיב ועבדתם את ד' ואין עבודה אלא תפלה ובסיפא דקרא אומר וברך את לחמך ואת מימך ולחם ומים צריך בכל יום א"כ בתפלה כן היא בכל יום למה שאתה שואל צרכיך בה עכ"ל, ואת השני פסוקים שהביא רבינו במ"ע זו הפסוק ראשון בפ' משפטים פכ"ז פכ"ה והפסוק שני בפ' עקב פי"א פי"ג וגם בקיצור הסמ"ג שלו הביא את השני פסוקים אבל לכאורה צ"ט דמדוע הביא את הפסוק דפ' משפטים כיון דא"ז דאיזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה באמת לא ילפינן רק מהפסוק דפ' עקב ממלת בכל לבבכם כמו שאיתא בהספרי שם ובהירושלמי ברכות פ"ד ריש הלכ' א' שהביא רבינו וגם רש"י ז"ל ל"כ את הדרשה דספרי רק על הפסוק דפ' עקב וא"כ עכצ"ל דעיקר קרא להמ"ע זו הפסוק דפ' עקב וכמו שנראה בפי' כן מרבינו ברמזיו שכ' וז"ל להתפלל בכל יום שנ' ולעבדו בכל לבבכם ותניא בספרי איזהו עבודה שבלב זו תפלה עכ"ל וא"כ מדוע לא הביא רבינו גם בחיבורו רק את הפסוק דפ' עקב הן אמת די"ל דמשו"ה הביא את הפסוק דפרשת משפטים כדי ללמוד מיני' שמ"ע להתפלל בכל יום וכמ"ש הלח"מ בשם הקרית ספר אבל עדיין לא תעלה ארוכה בזה כיון דאכתי קשה דמדוע נקט רבינו את הפ' דפ' עקב מקודם כיון דזה הוא עיקר הקרא של המ"ע זו ואי"ל כיון דהפסוק ועבדתם כתיב בתורה מקודם ע"כ הביאו גכ"כ דכיון דהפסוק דפ' עקב עיקר הקרא של המ"ע זו א"כ לא הי' לו להקפיד ע"ז. אבל כבר תמה הכ"מ ז"ל על הרמב"ם שם בזה ומתרצו עי"ש ותראה כי דבריו קשים ההבנה קצת ע"כ אעתיקו כפי שהביאו היד הקטנה ז"ל ריש הל' תפלה שמתוך דבריו יש להבין שפיר את תירוצו דעמ"ש הרמב"ם ולעבדו בכל לבבכם כו' כתב היה"ק וז"ל וכתב הכ"מ והא דלא מפיק לה למ"ע תפלה מזה הפסוק לבד שמפורש בו צווי התפלה וי"ל משום דלעבדו לאו מצוה הוא אלא סיפור דברים והי' אם שמוע לאהבה ולעבדו ונתתי מטר ולכך מייתי לה קרא דועבדתם שהוא צווי ועדיין לא ידעינן דעבודה היא תפלה ומייתי לה קרא ולעבדו בכל לבבכם כלומר שסתם עבודה היא בלב והיינו תפלה עכ"ל, אבל לכאו' ק"ל דמדוע ל"ק היה"ק בכונת הכ"מ דמשו"ה הביא הרמב"ם גם את הפסוק ועבדתם כדי ללמוד מיני' דמ"ע להתפלל בכל יום כהנ"ל אליבא דרבינו אבל לפמ"ש המשרת משה על הרמב"ם שם ל"ק מידי עי"ש ותבין:

אבל לכאו' עדיין ק"ל על הכ"מ עמ"ש והאי קרא דועבדתם לא מצינו שדרשוהו לתלמוד ולא לשום דבר אחר כו' הא בב"ק צ"ב ע"ב ובב"מ ק"ז ע"ב דריש רבא ועבדתם זו ק"ש ותפלה אלמא דמהקרא ועבדתם ג"כ דרשינן דבר אחר אבל לפמ"ש הפסיקתא זוטרתא פ' משפטי' פרשה כ"ג פסוק כ"ה וז"ל ועבדתם וגו' זו תפלה שנא' עבדו את ד' ביראה

ולכאורה הא בגמ' איתא גם ק"ש אעכצ"ל דכך היתה גירסתה בגמ' א"כ ממילא גם על הכ"מ יל"כ, וגם לפי גירסתינו בגמ' נ"ל דלפמ"ש המר"ם שיק ז"ל מצ' תל"ד שגם בק"ש יצא ידי מ"ע של תפלה דאורייי' עי"ש שנתן תבלין לדבריו א"כ י"ל דמשו"ה נקט רבא גם ק"ש כיון דק"ש ג"כ תפלה ועכ"כ הכ"מ שפיר דמהאי קרא דועבדת לא דרשינן שום דבר אחר רק תפלה וגם בהפסיקתא י"ל שנכלל במלת תפלה גם ק"ש כמובן, ואחר שכתבנו א"ז ראיתי שגם המרכבת המשנה ספרדי והמשרת משה עמדו על הכ"מ בתימא מהגמ' שכתבנו אבל לפמ"ש באמת ל"ק מידי. ומ"ש רבינו ותניא בספרי ובירושלמי כו' איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה כו' כבר ציינתי הספרי וגם את הירושלמי אבל לכאו' ק"ל דמדוע הביא רבינו א"ז בשם הספרי והירושלמי דוקא הלא גם בגמ' דילן תענית ב' ע"א איתא גכ"כ ועוד מדוע לא הביא מהגמ' דב"ק וב"מ הנ"ל אלא ע"ז י"ל דהגמ' דב"ק וב"מ באמת ג"כ לא דריש ועבדתם זו תפלה אלא מחמת הקרא ולעבדו בכל לבבכם וכמ"ש היד הקטנה הנ"ל וע"כ הביא רבינו הספרי והירושלמי דדרשי בפי' מהקרא ולעבדו אבל הקושי' מהגמ' דתענית קשה כיון דשם ג"כ מקרא ולעבדו דרשינן והכ"מ באמת לא מציין על הרמב"ם אלא את הגמ' דתענית ואפשר כיון דבספרי ובירושלמי הביאו ראי' לזה דעבודה זו תפלה גם מדניאל ע"כ הביא רבינו משם כמובן:

פירוש ב

ודע שבמ"ע זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מ"ע ה' וגם בחיבורו הל' הנ"ל סובר דמ"ע מה"ת להתפלל בכל יום רק מניין התפלות ונסחאות התפלות דרבנן וגם רבינו ס"כ וכ"ס היראים סי' י"ד הסמ"ק סי' י"א החינוך ואה"מ מצ' תל"ג הזוה"ר מ"ע א' אות י"ב הכ"ת מ"ע ז' הפוע"צ מ"ע קפ"ג [אלא יש מקום לספק בדבריו מדל"כ בפי' מתפלה וגם מפשטות לשונו נראה דסובר כהרמב"ן ע"ש] המעי"ח דף קנ"ג ע"ב אות ע"ח העי"מ מצ' תל"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' תל"ד, אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג על הרמב"ם והקשה עליו מכמ' סוגיות הש"ס דמוכח דתפלה דרבנן מברכות כ"א ע"א מהא דבעל קרי קורא ק"ש ומברך על המזון ואינו מתפלל והטעם משום דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן כמ"ש הגמרא שם וגם ממה דאמר ר" אלעזר שם ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל ופסקינן סתמא כוותיה דבכל ספק תפלה אפי' מי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק אי התפלל או לא דאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא דרבנן וגם בסוכה דף ל"ח קאמר ג"כ הגמרא על לולב ותפלה הא דאורייי' הא דרבנן ומחמת הראיות הללו פסק הרמב"ן דתפלה דרבנן ועל הדרשה דספרי הנ"ל ולעבדו זה תפלה סובר שאסמכתא בעלמא היא אלא מסוף דבריו נר' דבעת

צרה ר"ל מודה שמ"ע מה"ת להתפלל וכ"כ משמו החינוך אמנם בסוף מניין המצות שלו סילק את המ"ע זו מחשבונו לגמרי כ"כ המר"ם שיק כבר כ"כ גם הזוה"ר סי' הנ"ל וגם המעיי"ח סי' הנ"ל אות פ"ב עמד על החינוך בזה וכתב דמ"ש הרמב"ן בסוף השגותיו הם בדרך אולי אבל באמת דעתו נוטה שאין לחשוב את המ"ע זו במנין המצות כלל וע"כ סילק את המ"ע זו בסוף מניין המצות שלו לגמרי עי"ש וגם הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' ג"כ לא מנה תפלה למ"ע וכ"כ משמו הזוה"ר וא"כ קיימו הבה"ג והרמב"ן בחדא שיטתא בזה ועל רבינו והרמב"ם ודכוותייהו באמת קשה מאד קושיית הרמב"ן הנ"ל:

אבל כבר מתרץ הכ"מ הלכה הנ"ל דעל הא דבעל קרי כתב שאינו מתפלל תפלה בנוסח שלנו שלשה פעמים ביום אלא אומר לעצמו תפלה קצרה פעם אחת ביום א"נ יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת ועל הא דסוכה כתב דמיירי כשכבר התפלל תפלה אחת ביום ההיא ועל הא דר' אלעזר כתב דמיירי כשלא נסתפק לו בכל תפלת היום ההיא אלא בתפלת מנחה אבל תפלת שחרית הי' מתפללין אלא שזה הי' לו דוחק וע"כ מתרץ דר"א איירי שהי' מתפלל תפל' קצרה וגם המגלת אסתר מתרץ כן אבל המעיי"ח סי' הנ"ל הרבה להשיב על הכ"מ על תירוצו דבעל קרי ומיישב באופן אחר עי"ש, והפר"ח או"ח רסי' פ"ט כתב דמהא דספק התפלל דר"א מוכח דלא כהרמב"ם וכ"כ בשמו הפרמ"ג בפתיחה דהל' תפלה אבל לכאו' צ"ל דמדוע דוקא על הראי' דר"א כתב הפר"ח דמוכח דלא כהרמב"ם ואי משום די"ל על אינך שני ראיות כתירוצו של הכ"מ הא גם על הראי' דר"א י"ל כתירוצו של הכ"מ וגם בפרמ"ג שם ראיתי שהרגיש בזה ותירץ דמשו"ה הי' דוחק להפר"ח תירוצו של הכ"מ על הא דר"א כיון דבתפלה גופא ה"מ לאפלוגי בין התפלל פעם אחד או לא התפלל כלל וחוזר ומתפלל, ולי"נ בס"ד דמשו"ה הי' לו דוחק כיון דר"א אמר התם ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל משום דסובר ק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן ובהא דספק קרא ק"ש עכצ"ל שמסופק אי קרא באותו יום כלל כיון דבזה ל"ל שמסופק בנוסחתה וא"כ ממילא גם בהא דספק התפלל ג"כ צ"ל שמסופק אי התפלל באותו יום כלל דומיא דקרא ק"ש ולא שמסופק על הנוסח כמ"ש הכ"מ כיון דזה לא מסתבר לומר דבק"ש מסופק אי קרא כלל ובתפלה מסופק על הנוסח כיון דכשאמרינן כן אז גם בתפלה הדין דכשמסופק אי התפלל היום כלל חוזר ומתפלל וא"כ מדוע מחלק ר"א תפלה מק"ש הלא חד דין אית להו אעכצ"ל שהספק בתפלה הוי דומיא דספק דק"ש ודלא כהכ"מ ואפשר שגם הפרמ"ג כיוון למה שכתבנו וגם מצאתי אח"כ בשג"א סי' י"ד שכ' ג"כ קצת על דרך שכתבנו על תירוצו של הכ"מ שהוא דוחק אלא הוא הרבה להשיב גם על השאר תירוצים של הכ"מ

וגם להמעשה רוקח בהל' תפלה שם תירוצים של הכ"מ דוחק, וגם הצל"ח בברכות שם מיישב את כל הקושיות של הרמב"ן וכשתעיין היטב בדבריו תראה שגם תירוצו על הא דר"א דוחק כיון שגם לפי תירוצו לא הוי תפלה דומיא דק"ש וגם בלא"ה הצל"ח גופא עדיין הקשה על הרמב"ם מהא דר"א כמ"ש לקמן בס"ד וגם עי' במ"ר ומרכבת המשנה ובמשרת משה הל' תפלה שם מה שמפלפלו להעמיד על תילם את השני תירוצים הראשונים של הכ"מ, וא"כ יוצא לנו מהנ"ל דעל אינך שני ראיות של הרמב"ן שפיר י"ל או כמ"ש הכ"מ או כמ"ש הצל"ח אבל על הראי' מהא דר"א באמת ליכא עדיין תירוץ מספיק וע"כ אען את חלקי בס"ד בדבר זה:

פירוש ג

ומקודם נ"ל בס"ד לברר את תירוצו של הכ"מ שאינו דוחק דבברכות שם הביא הגמ' מתחלה את הא דשמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מ"ט ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא והקשה רב יוסף מהא דכתיב ובשכבך ובקומך ומתרץ אביי ההוא בדברי תורה כתיב ואח"כ הביא הגמ' את הא דר"א הנ"ל וכתב הר' יונה ז"ל על הא דשמואל וז"ל ואע"פ שכתיב בתור' ובשכבך ובקומך ס"ל לשמואל שלא אמרה תורה דוקא ק"ש אלא שיקרא בתורה בכל מקום שירצה ומה שאנו קורין זאת הפרשה דוקא אינו אלא מדרבנן ולפיכך ס"ל אינו חוזר וקורא עכ"ל וכבר כתבנו במ"ע י"ח מחודש ג' שגם השג"א סי' א' כיוון בזה לדעתו, אבל לכאורה ל"ל מה שמסיים הר' יונה ולפיכך ס"ל כו דמה כונתו בזה אי כוונתו דשמואל איירי דלא קרא כבר פרשה אחרת ואפ"ה קאמר דאינו חוזר וקורא כיון שסובר דאינו צריך לחזור ולקרות ק"ש דוקא אלא יכול לקרות איזה פרשה אחרת ואם באמת הי' כוונת הר' יונה כך עדיין קשה כיון דבלא"ה צריך לקרות פרשה אחרת מדוע לא יקרא פרשת ק"ש אעכצ"ל בכונת הר' יונה דשמואל באמת איירי שקרא כבר איזה פרשה אחרת אלא על פרשת ק"ש מסופק וכיון שכבר יצא ידי קריאה דאורייתא ע"כ קאמר שמואל דאינו חוזר וקורא וממילא לפי"ז עכצ"ל גם בהא דספק קרא ק"ש דר"א ג"כ הפשט כן כדי שיהי' דומיא לספק קרא ק"ש דשמואל וא"כ ממילא גם בהא דספק התפלל דקאמר ר"א ג"כ צ"ל הפשט כן שהי' מתפלל כבר איזה תפלה קצרה ויצא ידי תפלה דאורייתא אלא שמסופק על נוסח התפלה שתקנו חז"ל כמובן, וכל זה י"ל לפום שיטת הרבינו יונה אבל לפום שיטת הפוסקים דסברו דלשמואל ליכא שום קריא' מה"ת באמת ליכא הכרח לומר הפשט בשמואל כמו שכתבנו אלא אדרבא אז אמרינן הפשט בשמואל שמסופק אי קרא כלל או לא ואז עכצ"ל גם בספק קרא ק"ש דר"א ג"כ הפשט

כן וממילא גם בספק התפלל ג"כ הפשט כן שמסופק אי התפלל כלל אי לא ולפי שיטה זו באמת ל"ל כתירוצו של הכ"מ מחמת קושיתינו וקושית השג"א והפרמ"ג הנ"ל אבל לפום שיטת הר' יונה באמת ל"ק על הכ"מ מידי אלא אדרבא מוכרחינן לומר כתירוצו של הכ"מ כדי שיהא הספק התפלל דומיא דספק קרא ק"ש דר"א ודשמואל וגם קושיית פרמ"ג דליפלוג בתפלה עצמה ג"כ ל"ק כיון די"ל דלא מצי לאפלוגי בתפלה עצמה כיון דצריך שיהא דומיא דספק קרא ק"ש דשמואל כמובן, וא"כ ממילא י"ל דרבינו והרמב"ם ודכוותייהו סברו כשיטת הר' יונה בהא דשמואל וע"כ לא הי' להם הכרח מהא דר"א לומר כהרמב"ן אלא אדרבא הי' להם הכרח לומר כתירוצו של הכ"מ וע"כ שפיר פסק דתפלה דאורייתא אבל הרמב"ן י"ל דל"ס כהר' יונה אלא כהני פוסקים דלשמואל ליכא מדאורייתא שום קריאה כלל וע"כ הי' לו הכרח מהא דר"א דתפלה דרבנן כיון דל"ל כתירוצו של הכ"מ מחמת קושיתינו הנ"ל כמובן, וכיון שזכינו בס"ד לחזק את תירוצו של הכ"מ נ"ל בס"ד דאדרבא מהגמ' זו ראי' לשיטות רבינו והרמב"ם ודכוותייהו דלכאורה יש לדקדק בגמ' זו דמדוע ל"ק גם אליבא דר"א מ"ט ק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן כמ"ש אליבא דשמואל אבל לפום שיטתם מיושב בס"ד שפיר כיון דבאמת גם תפלה דאורייתא ע"כ לא יוכל הגמ' לומר מ"ט אליבא דר"א ודו"ק:

פירוש ד

ובאופן ב' נ"ל בס"ד לתרץ את קושיית הרמב"ן מהא דר"א דלכאורה ק"ל לשיטת הרמב"ם הל' כלאים פ"י הל' כ"ז דספיקא דאורייתא לקולא היכי קאמר ר"א ספק קרא ק"ש חוזר וקורא ואי"ל כיון דמדרבנן לחומרא כמ"ש הרמב"ם שם ע"כ חוזר וקורא מדרבנן דזה גופא לכאורה טעמא בעי דמדוע החמירו רבנן בהספק דמה"ת מותר וצ"ל דגזרו דילמא אתי להתיר את הודאי איסור וכמ"ש הט"ז או"ח סי' תרכ"ו ס"ק ב' בשם הלבוש על הא דאין מבטלין איסור לכתחילה דגזרינן שמא יבא להתיר האיסור וא"כ אכתי לפום שיטת הלבוש שהביא הט"ז שם דבמצוה באמת מבטלין לכתחיל' דכיון דלמצוה קא מכוין לא יעשה המצוה בעבירה עי"ש א"כ לפי"ז ה"נ לא שייך למיגזר דילמא לא יקרא כלל וממילא הדרן לכללא דס"ד לקולא וא"כ נשאר' הקושי' דאמאי חוזר וקורא, וצ"ל כיון דאית לי' חזקת חיוב לקרות וחזקת חיוב הו"ל כאיתחזק איסורא וכמו שבאיתחזק איסורא ל"ס הרמב"ם דס"ד לקולא כמ"כ נמי סובר בחזקת חיוב וע"כ חוזר וקורא, וא"כ ק"ל על הסיפא דר"א דמדוע ספק התפלל אינו חוזר ומתפלל נהי דספיקא דרבנן לקולא הא אית לי' חזקת חיוב דבשלמא להפר"ח יו"ד כללי ס"ס אות ט"ו דספיקא דרבנן לקולא אפי' בחזקת איסור שפיר קאמר ר"א דאינו חוזר ומתפלל אבל לשיטת הש"ך סי' ק"י

בדיני ס"ס אות כ' דבספק דרבנן שיש לו חזקת איסור אזלינן לחומרא נשאר' הקושי' הנ"ל על ר"א דמדוע חוזר ומתפלל. ואחר שעלה ברעיוני קושי' זו ראיתי בצל"ח בסוגיתינו שם שג"כ הקשה כעין קושי' זו על הרמב"ם וז"ל אבל מה שק"ל על דעת הרמב"ם היא זה כיון שעכ"פ עיקר מצות תפלה היא מה"ת אף שמניין התפלות ונסחאות הם דרבנן שוב מיקרי מצוה דרבנן שיש לו עיקר מה"ת וא"כ למה ספק התפלל אינו חוזר ומתפלל והלא במצוה דרבנן שיש לה עיקר מה"ת אין ספק התפלל מוציא מידי ודאי שנתחייב מתחלה בתפלה כו' עכ"ל וזה נראה בעליל שסובר כהני פוסקים דדוקא בדרבנן שיש לו עיקר מה"ת כשיש לו חזקת איסור ספיקו לחומרא וע"כ לא הקשה אלא על הרמב"ם שסובר דעיקר מצות תפלה דאורייתא אבל לפי מ"ש הש"ך הנ"ל דאפי' בדרבנן שאין לו עיקר מה"ת ג"כ ספיקא לחומרא כשיש לו חזקת איסור עי' שעה"מ הל' מקואות פ"י כלל א' שדיבר אריכות מזה באמת קשה קושיתינו הנ"ל על ר"א גופא לא על הרמב"ם דוקא, וגם ראיתי אח"כ בישועות יעקב או"ח סי' פ"ט אות א' שג"כ הרגיש בקושיית הצל"ח ותירץ דבתפלה כיון שיש חשש ברכה לבטלה דעובר על לא תשא ע"כ ספיקא לקולא אע"ג שיש לו חזקת חיוב, אבל לי ההדיוט עדיין לא תעלה ארוכה בזה דלפי מ"ש הפנ"י בסוגיתינו בשם התוס' דכשמתפלל מספק ליכא ברכה לבטלה ואנו הוכרחנו בס"ד שגם הר' יונה ס"כ מדכ' בסוגיתינו וז"ל ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אינו ר"ל שאסור לחזור ולהתפלל דמ"ט יש שאם ירצה אדם להתפלל דרך רשות שלא יתפלל אלא ר"ל אינו חובה עליו לחזור ולהתפלל כו' עכ"ל ולכאורה הא איכא משום לא תשא אעכ"מ שגכ"ס כמ"ש הפנ"י וא"כ לפי שיטה זו עדיין קושיתינו במקומה עומדת:

פירוש ה

וע"כ נ"ל בס"ד לתרץ כך דהירושלמי ריש ברכות מסופק ספק קרא ק"ש חוזר וקורא או לא דהירושלמי מסופק אי ק"ש דאורייתא או דרבנן עי' במפרש שם ופשט מהברייתא דקתני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו וקודם לכן לאו ספק הוא ואת אמרת צריך לקרות הדא אמרה ספק קרא ספק לא קרא צריך לקרות פי' הפ"מ וז"ל וקודם לכן לאו ספק הוא כלומר וכי ספק לאו בכלל קודם לכן ג"כ הוא שהרי אם קרא בין השמשות נמי קודם לכן הוא וזהו ספק מיקרי דמספקא לן אם יום הוא ולא יצא או לילה הוא ויצא ואפ"ה את אמר דצריך לחזור ולקרותה בזמנה דהא לא יצא ידי חובתו קתני וא"כ הדא אמרה דה"ה ספק קרא ספק לא קרא דצריך לקרות עכ"ל ועי' בגליון הש"ס שם מה שדיבר לחלק בין עיולי יומא לאפוקי יומא עכ"פ חזינן מהירושלמי דאם קרא בהש"מ הוי כספק קרא וא"כ י"ל דבסוגיתינו ג"כ הפשט דר"א איירי שהי' מתפלל תפלת שחרית

אלא מסופק בהזמן אי לילה היא או יום וא"כ ממילא ל"ק קושיתינו הנ"ל דהישע"י הל' מקואות אות י"א כתב כלל חדש בהא דינא דבחזקת איסור ספיקא דרבנן לחומרא וז"ל ואקדים כלל אחד מה שנ"ל בזה דהנה בנטמא טומא' דדבריהם כגון אוכל אוכלים טמאים ושותה משקים טמאים וטבל במקוה שיש בה ספק אם יש בה מ' סאה פליגי ר"מ ור"י וס"ל לר"י דאף דספיק' דרבנן לקולא מחמירין בזה ואמרינן העמד טמא על חזקתו ובספק מים שאובים מטהרין ולא אמרינן העמד טמא על חזקתו אמנם מתוך דברי הר"ש למדתי ביאור הדבר דכשהי' טמא מתחילה טומא' דרבנן והספק אם טבל במקוה המטהרת את האדם מטומאתו כשאנו מעמידין אותו על חזקתו הרי הוא כמו שהי' מתחילה טרם שנכנס למקוה אבל בטמא טומאה דבר תורה ואח"כ יש ספק אם נכנס למקוה שיש בה פסול דרבנן או לא כגון ספק מים שאובים במקוה דאף אי נימא שטבל במים שאובים עכ"פ יצא מכלל טמא דבר תורה לכלל טמא רבנן ואינו כמו שהי' בתחילה לא שייך בזה לומר העמד טמא על חזקתו שהרי כבר יצא במקצת מכלל טמא שהי' בתחלה גלל כן אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כו' עכ"ל. וא"כ י"ל גם לענין חזקת חיוב כן דהיכא דהיה לו מתחלה חזקת חיוב דאורייי' ואח"כ כשנולד הספק אזיל החיוב דאורייתא ולא נשאר אלא החיוב דרבנן אז באמת אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כיון דליכא לאוקמי על חזקת חיוב דמקודם לכן כיון דמקודם לכן הי' החיוב מה"ת ועכשיו אינו חייב רק מדרבנן והו"ל כאלו לא הי' לו חזקת חיוב כלל וע"כ שפיר אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, נמצא לפי"ז כשאיירי ר"א שהיה מתפלל אלא הי' מסופק בהזמן כהנ"ל אז באמת נ"ק קושייתינו הנ"ל על ר"א כיון שכבר יצא החיוב תפלה דאורייי' של יום ההוא אפי' כשהתפלל בלילה ממילא תו ליכא לאוקמיה על חזקת חיוב וע"כ שפיר קאמר ר"א דאינו חוזר ומתפלל כמובן, וא"כ שפיר י"ל שרבינו והרמב"ם ודכוותייהו והרמב"ן בזה פליגי הם סברו כהש"ך דהיכא דאית לי' חזקת איסור אמרינן דספיק' דרבנן לחומרא וא"כ הי' קשה להם קושייתינו הנ"ל על ר"א וע"כ מוכרחי' לאוקמי את הא דר"א בגוונא שכתבנו דמיירי שהתפלל אלא היה מסופק בהזמן כדי שנוכל לתרץ את הא דר"א כמו שתירצנו עם סברת הישע"י וא"כ ממילא ל"ק קושיית הרמב"ן בסוגי' זו וגם תירוצו של הכ"מ עולה יפה בזה כיון די"ל דהכ"מ ג"כ כיוון לכל מה שכתבנו וגם קושיית הצל"ח ל"ק על הרמב"ם כמובן, אבל הרמב"ן י"ל דסובר כשיטת הפר"ח דאפי' בחזקת איסור אמרינן ספיקא דרבנן לקולא וא"כ ממילא ל"ק על ר"א קושיתינו הנ"ל וע"כ לא היה לו הכרח לומר הפשט בסוגייתינו כמו שכתבנו ע"כ השיג על הרמב"ם שפיר ודו"ק:

פירוש ו

ומה מאד יש ליישב בהנ"ל את קושית התוספות בסוגייתינו ד"ה ספק שהקשה על הא דאמר שמואל ספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב חוזר ואומר וז"ל ותימא הא עכצ"ל שהוא מסופק גם מק"ש שאם היה ברור לו מק"ש וספק מאמת ויציב לא יהיה מה"ת כיון שהזכיר יציאת מצרים בק"ש וא"כ הואיל ומסופק משניהם יחזור לק"ש דאית ביה תרתי מלכות שמים ויציאת מצרים דהכי עדיף מלומר אמת ויציב דליכא אלא חדא כו' אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דשמואל ג"כ איירי בגוונא דירושלמי הנ"ל דקרא ק"ש וגם אמר אמת ויציב אלא שהי' מסופק בהזמן וכיון דסובר שמואל דק"ש דרבנן ע"כ קאמר דאינו חוזר וקורא אבל אמת ויציב חוזר ואומר כיון דדאורייתא היא וגם לפום שיטת רבינו והרמב"ם באמת בלא"ה מוכרחינן לומר הפשט גם בשמואל כהנ"ל כדי שיהא שמואל ור"א בחדא מחתא ודו"ק:

ואגב לא אמנע מלכתוב מדק"ל מהירושלמי הנ"ל על הבית שמואל סס"י קנ"ה ס"ק ל"ד שסובר דאפי' בספק חסרון ידיעה לכל העולם ג"כ ספיקא דרבנן לחומרא ודלא כהט"ז יו"ד סי' צ"ח א"כ לפי שיטתו היכי פשט הירושלמי מהברייי' הנ"ל דק"ש דאוריית' דילמא לעולם ק"ש דרבנן והא דקאמר הברייי' הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו היינו טעמא משום דספק בין השמשות הוי ספק חסרון ידיעה אעכצ"ל כיון דספק בהש"מ הוי ספק חסרון ידיעה לכל העולם ובספק זה באמת הדין דספיקא דרבנן לקולא ע"כ הביא הירושלמי שפיר ראי' מהברייתא ואכ"מ בפי' מהירושלמי דלא כהב"ש וצ"ע וגם מהגמ' דילן שבת ל"ד ע"א ממה דאמר רבא אמרו לו שנים צא ועירב עלינו לאחד עירב עליו מבעוד יום ולאחד עירב עליו בהש"מ כו' מסוגי' זו גכ"מ דלא כהב"ש עי"ש וצ"ע ועי' בקהל' יעקב סי' רכ"ב שג"כ הניחו בצ"ע מסוגי' דעירובין, והפרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו רובם תמצא בהרמב"ם הל' תפלה ולהלכה עי' טוש"ע או"ח מסי' פ"ט עד סי' קכ"ח ומסי' ק"נ עד סי' קנ"ה וגם עי' במהרש"ל ובמגלת ספר בביאורם כאן וגם במשנ"ח שכ' דברים עתיקים על מה שהקשה הלח"מ הל' ב' שם דמנ"ל להרמב"ם דברכות הראשונות והאחרונות בכלל מצוה זו וגם עי' בדרך המלך על הרמב"ם שכ' תשובה ארוכה לעניין שליח צבור שאין לו אשה אי שרי להיות ש"ץ בימים נוראים וביד המלך על הרמב"ם שכ' התעוררות גדול דהיאך צריך לחזק להתפלל בכונה והשם ירחם עלינו ויטהר רעיונינו להתפלל לפניו כאשר צונו:

מצוה כ

פירוש א

צוה (**א**) **הקב"ה את הכהנים שיברכו את ישראל כו'**. לכאורה יש לדקדק ברבינו ז"ל דמדוע התחיל כמה מ"ע בלשון זה מ"ע כו' ובכמה כתב רק מצוה ויש של"כ לא זה ולא זה וגם במ"ע זו כתב צוה ול"כ מ"ע וכעין דקדוק זה מדקדק הלח"מ הלכ' תפלה פ"א הל"א בהרמב"ם שלא התחיל בהל' ק"ש בלשון מ"ע כמו שהתחיל בהל' תפלה ותירוצו לא תעלה ארוכה לנו עיי"ש אבל אח"כ ראיתי במעשה רוקח ובמשרת משה שם שג"כ דברו בהרמב"ם אריכות בזה וכשתעיין היטב בדבריה' תמצא ישוב גם ברבינו בקצת מקומות וקצת מקומות עדיין צ"ע, והתרגום שהביא רבינו עי' רש"י נשא פ"ו פכ"ג של"כ כהתרגום ועי' במזרחי וג"א ובדבק טוב מ"ש על רש"י זו אבל הר' בחיי שם הביא ג"כ את התרגום וג"כ דברים עתיקים במ"ע זו והב"ח או"ח ריש סי' קכ"ח כתב שמשמעות כל הפוסקים כהתרגום וכמ"ש רבינו דלא עברו הכהנים בעשה אא"כ מזהירין אותם, ודע דמ"ע זו מנאו כולם הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע י' הסה"מ מ"ע כ"ו היראים סי' ט"ו הסמ"ק סי' קי"ג החינוך ואה"מ מצ' שע"ח [עי' באה"מ שכ' טעם לשבח על המנהג כשהחזן אומר ב"כ הצבור עונים בלחש ע"פ ראשון יהי רצון בזכות אברהם עפ"ב י"ר בזכות יצחק ועפ"ג י"ר בזכות יעקב] הזוה"ר מ"ע ק"א אות מ"ד הפוע"צ מ"ע קמ"ח הכ"ת מ"ע ל"א הדה"מ שער א' פ"נ המעיי"ח דף קכ"ד ע"א אות ב' העי"מ מצ' שע"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' שע"ט וכתב המצה"ש בשם החרדי' דכשישראל עומדים פנים כנגד פני הכהנים ומתכוונים לקבל ברכתם זה ג"כ בכלל המצוה:

פירוש ב

שכור (**ב**) **אסור לישא את כפיו דאיתקוש לנזיר כו'**. רבים מקשים על רבינו דמדוע אמר דאיתקוש לנזיר ולא אמר משום דאיתקוש למשרת שגם הוא אסור ביין כמ"ש רבינו במל"ת ש' כיון דבלא"ה צריך לבוא להיקש דמשרת להתירו בחרצן כמ"ש רבינו וא"כ ל"ל תו ההיקש דנזיר אבל הגאון מו' אייזיק שטיין בביאורו כאן מתרץ א"ז יפה וז"ל ונ"ל דל"ק מידי כי הרב המחבר סדר הגמרא נקט ואזיל וכך היא סוגיית הגמ' ריש פרק בג' פרקי' שכור אסור בנ"כ מנה"מ א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין מתקיף לה רב אהבה בריה דר' זירא אי מה נזיר אסור בחרצן אף כהן מברך אסור בחרצן א"ר יצחק א"ק לשרתו ולברך בשמו מה משרת מותר בחרצן אף כהן מברך מותר בחרצן אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא הא איתקש לנזיר ומאי חזית דאיתקש לקולא נקיש לחומרא אסמכתא דרבנן היא ולקולא. נמצא ב' אמוראים תירצו בסוגי' זו

הראשון תירץ מנזיר והשני תירץ ממשרת ועל התרצן ראשון ל"ק מידי שתירץ מנזיר למה לא תי' ממשרת הואיל ובע"כ אנו צריכין לבוא להיקש דמשרת מחרצן זה ל"ק כי גם לנזיר אנו צריכין לבוא מחמת בעל מום וחד מיניהו הביא כי שקולים הם כי בכל אחד יש צד חמור וצד קל מלבד החומרא דיין שאסור בשניהם בנזיר איכא קולא דבעל מום וחומרא דחרצן ובמשרת לאידך גיסא נמצא שצריך תרווייהו ואי הוה חד מאן דאמר בגמ' המתרץ הסוגי' הי' קשה למה לא הביא המחבר לימוד אחד נזיר או משרת ונלמוד ממנו עד שנוכל עד שנדחק ללמוד השני והיה לו להתחיל בתחלה מברך איתקש למשרת לאיסור יין ולהיתר חרצן ולקושי' דא"כ בעל מום יאסר הי' לו לתרץ להכי איתקש גם לנזיר ומשום עמידה הי' לו להתחיל בלימוד דמשרת הואיל וגם אותה החומרא ילפינן מיניה לר' נתן אך הואיל וסוגיית הגמ' כך היא ל"ק מידי ועל התירוץ ראשון עצמו ל"ק למה לא התחיל במשרת משום עמידה דהתם לא הזכיר דין דעמידה כלל או שמא סובר כסוגי' דאלו נאמרין דיליף עמידה מן ואלה יעמדו לברך כדלעיל ואפשר אפי' אם הי' הכל מאן דאמר אחד מ"מ ל"ק מידי הואיל וסוף סוף צריך לב' הלימודים ומשום ששמעתי שיש בני אדם עושים חומר גדול מחסרון זה הארכתי בו ללא צורך כי ל"ק מידי עכ"ל ועי' במהרש"ל בביאורו כאן מ"ש ע"ז וגם עי' במעיי"ח סי' הנ"ל אות ד' שכ' דברים עתיקים בההיקש דמשרת שכ' רבינו:

פירוש ג

אמר (ג) ר"ח שאין המקרא רשאי לקרות כו', וכתב המגלת ספר ע"ז וז"ל לשון הרמב"ם בפי"ד להקרות לכהני' וכתב הכ"מ דלפי"ז אין הדברים על הסדר דהא דאין המקרה רשאי להקרות כו' היינו בראש פ' ב' או ג' ומ"ש אח"כ ואין הכהנים מתחילין כצ"ל כו' היינו בראש פ"א שהם מתחילין יברכך כו' ולכך יותר ישר לגרוס וכו' עי"ש וכמ"ש הסמ"ג אך קשה דבשלמא סמ"ג כבר הקדים לעיל דאם הם ב' קורא אותם כהנים כו' וא"כ שפיר מסיים ואומר שאין המקרא רשאי לקרות כהנים עד כו' אכן הרמב"ם ז"ל שעדיין לא כתב זה כ"א לאחר מכאן בדין ח' אין זה יופי סדר הלשון לכתוב אין המקרא רשאי לקרות כהנים כו' מאחר שעדיין לא השמיענו שצריך לקרותם כהנים ואי משום דגם לפי אותה הגירסא אין הדברי' על הסדר נהפוך את הסדר ונאמר שהלשון מתחיל ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת דהיינו יברכך חוץ מברכה אק"ב של כו' אמנם הא קשה דכשם שהרמב"ם הקפיד שאין המקרא רשאי להקרות כו' ואין הכהנים מתחילין עד שיכלה אמן מפי הצבור ה"נ אמאי לא יקפיד שאין המקרא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור דהא אידי ואידי חד שיעורא נינהו אלא ודאי דהגירסא הנכונה היא כדכתב

הסמ"ג וכדאיתא בגמ' ולמ"ש לעיל צ"ל שכך דרכו של הרמב"ם ז"ל שהוא סומך על מה שעתיד לבאר לקמן באותו פ' וזה הכרח לומר בלא"ה שהרי כתב ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי המקרא והתם בהכרח דפירוש פשטו כמשמעו דאין רשאין להתחיל בברכת אק"ב של כו' עד שיכלה דבור כהנים מפי המקרא וכמ"ש הכ"מ וה"ז הדיבור של כהנים לא הזכירו לעיל כ"א לקמן וצ"ל שסמך עמ"ש לקמן אף בזה כן ודו"ק עכ"ל:

ומ"ש רבינו בני חיפה ובני בית שאן לא ישאו את כפיהם מפני שקורין לאלפין עייניו ולעייניו אלפין כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל מקשים העולם הלא אין עיין בברכת כהנים והנה לפרש"י ל"ק מידי כי זה קאי על התפלה רק שהספר מביא ג"כ על ברכת כהנים ומ"מ נ"ל ליישב שפיר כי משו"ה לא ישאו ידיהם משום דבעינן שתהא הברכה מבוררת ונכרת לכל שלא יהא בה גידוף והיתול ואותן שקורין עייניו אלפין אם אומרים יאר אין מוכח מלשונם שאומר אלפין אעפ"י שאומרי' בלשון נח לכל עייניו קורים כך ודו"ק עכ"ל, הנה מ"ש המרש"ל שרש"י מפרש דקאי על תפלה זה נ"ל ט"ס כיון דרש"י במגילה כ"ד ע"ב ד"ה מפני כתב בפי' דקאי על ברכת כהנים וגם קושיית העולם שכ' המרש"ל באמת ל"ק מידי כפי מה שפי' רש"י שם אלא מהתוס' שם ד"ה כשאתה יש להוכיח דסובר דקאי על תפלה ואפשר שהמרש"ל באמת על התוס' כיוון אבל זה דוחק וצ"ע, ואחר שכתבנו א"ז נזכרתי שיש לי עוד ביאורי המרש"ל דפוס בסיליאח ועיינתי בו וראיתי שהמעתיק שם ג"כ עמד על המרש"ל בזה ומפ' את דבריו אבל עי"ש ותראה שגם זה דוחק, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו עי' בהרמב"ם פי"ד וט"ו מהלכ' תפל' ובהגמי"י שם ולהלכ' עי' בטוש"ע או"ח מסי' קכ"ח עד סי' קל"א ועל קושיית המג"א ריש סי' קכ"ח על התוס' דשבת דקי"ח עי' בישע"י או"ח סי' קכ"ח אות ב' ובמש"ח על הרמב"ם בקונטר' מעלות המדות על מ"ע שבספ' אהבה בהל' תפלה ובנב"י מ"ק או"ח סי"ח וביהודא יעלה או"ח סי' מ"ו מ"ש בזה:

מצוה כא

פירוש א

לקשור (**א**) **תפילין ביד כו' המ"ע כ"ב לקשור תפילין בראש כו'**. רבינו ז"ל מנה תפילין של יד ושל ראש לשתי מ"ע וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע י"ב וי"ג החינוך ואה"מ מצ' תכ"א הזוה"ר מ"ע י"א אות י"ח הכ"ת מ"ע כ' וכ"א הפוע"צ מ"ע קע"ו וקע"ז הדה"מ שער א' פט"ז ופי"ז המעיי"ח דף קמ"ה אות ל' ודף קמ"ח אות ל"ז העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תכ"ב ותכ"ג עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דכולם מנאו תפילין של יד ושל ראש

לשתי מ"ע כהרמב"ם אלא בזה יש חילוק ביניהם שהם מנאו של יד תחלה כמו שמנה רבינו והרמב"ם מנה של ראש תחלה אבל הבה"ג סי' הנ"ל לא מנה תפילין רק למ"ע אחת וכ"כ משמו הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ סוף שורש ט' והזוה"ר סי' הנ"ל וגם מהיראים סי' ט"ז נראה דסובר כהבה"ג מדכ' תפילין של יד ושל ראש בסי' אחד וכ"נ מהסמ"ק סי' קנ"ג. והרמב"ם בסה"מ הביא ראי' למנין שלו ממ"ד הגמרא מנחות מ"ד ע"א דלית לי' שתי מצות חדא מצוה לא ליעבד וכיון שקרא' הגמ' שתי מצות מוכח דצריך למנותם לשתים וא"כ לכאו' קשה על הבה"ג מהגמר' דמנחות אבל כבר מתרץ א"ז שפיר הזוה"ר סי' הנ"ל עי"ש ותראה דלפי דבריו נסתרה הראי' של הרמב"ם אבל עי' בהרמב"ן סי' הנ"ל שג"כ הסכים להרמב"ם בזה וכתב הטעם לפי שהתפילין שני מעשים הם עי"ש אלא המגלת אסתר כתב על טעמו שאינו צריך כיון שכבר כתב הרמב"ם את טעמו מהגמ' דמנחות אבל לפי הנ"ל י"ל שהרמב"ן גכ"ס כהזוה"ר שנסתרה הראי' של הרמב"ם מגמ' דמנחות ועכ"כ את טעמו כמובן:

ועל הא דמנה הרמב"ם של ראש תחלה היפך מסדר הקרא דפ' ואתחנן פ"ו פ"ח דמתחלה כתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך כבר מתרץ א"ז האלה המצות סי' הנ"ל וז"ל והרמב"ם היפך סדר הפסוק להורות לך שהן שתי מצות מאחר שתפלה של יד אינה מעכבת את ש"ר וש"ר אינה מעכבת את של יד לשתי מצות יחשבו ולכך הקדים ומנה של יד תחלה עכ"ל וצ"ל דכוונתו דלכך הקדים הרמב"ם של ראש תחלה להורות בזה דאינה מעכבת זה את זה וזה היא הטעם שלו שמנאם לשתי מצות, אבל לכאו' ק"ל ע"ז הא הרמב"ם כתב את טעמו בסה"מ וא"כ ל"ל עוד להפוך את הסדר ללמוד מיני' גם את הטעם שכ' האה"מ אבל בהנ"ל י"ל כיון דאיכא למימר על טעמו שכ' בסה"מ כמ"ש הזוה"ר ע"כ מרמז הרמב"ם בהיפך הסדר גם את הטעם שכ' האה"מ כמובן. ובדרך חידוד נ"ל להביא ראיה לשיטת הרמב"ם דבע"ז ג' ע"ב אי' דתניא ר' יוסי אומר לעתיד לבא באין אומות העולם ומתגיירין כו' אלא שנעשו גרים גרורים ומניחין תפילין בראשיהן תפילין בזרועותיהן ציצית בבגדיהן מזוזה בפתחיהן כו' פי' רש"י ד"ה שנעשו וז"ל מאליהן מתגיירין ואנו לא מקבלינן כו' ולכאו' צ"ל דהיאך טעו ומניחין ש"ר תחלה הלא מקרא מפורש רש"י תחלה וצ"ל כיון דגרים גרורים יהיו ומאליהן ילמדו את המצות ע"כ יחפשו בספרי המצות דהאיך צריך לעשות את המצות וכיון שיראו בסה"מ שמנה ש"ר תחילה יסברו שצריך להניח תחלה, אלא כל זה י"ל אם באמת צריך למנותם לשתי מ"ע וגם צריך למנות ש"ר תחלה אז יש מקום לטעותם וא"כ ממילא י"ל כיון דהגמ' קאמר דטעו בכך עכ"מ דצריך למנותם לשתי מ"ע וגם ש"ר תחלה וע"כ מנה הרמב"ם

כן כמובן. והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם הלכות תפילין ולהלכה עי' בטוש"ע או"ח סי' כ"ה עד סי' מ"ו ובשג"א מסי' ל"ד עד סי' מ"ח, ולענין הפלוגתא של רש"י ור"ת בסדר הנחת הפרשיו' בבתים שכ' רבינו נ"ל קצת סמך להר"ת ממ"ד הגמ' ברכות ו' ע"א כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא אשריך ישראל ומי כעמך ישראל בחד ביתא א"כ נר' מהתפילין דמרא עלמא דהני פרשיות דדמיין להדדי צריך לסמוך להדדי כל מה דאפשר וע"כ שפיר כתב הר"ת שצריך להיות הוויות להדדי, ולענין הפלוגת' להניח תפילין בחוה"מ שכ' רבינו עי' בתשובה שבסוף ספר אדרת אליהו סי' א' שכ' אריכות בזה וגם הביא את רבינו באריכות:

מצוה כג

פירוש א

לקבוע (א) **פרשת שמע כו'**. הב' פרשיות כתובים בפ' ואתחנן פ"ו פ"ט ובפ' עקב פי"א פ"ב ורש"י בפ' ואתחנן כתב וז"ל מזוזת כתיב שאין צריך אלא אחת וכ"כ הר' בחיי שם נר' מדבריהם דמדכתיב מזוזת חסר וי"ו דרשינן שאין צריך על פתח אחד רק מזוזה אחת אבל לכאו' ק"ל ע"ז דבספרי שם איתא וז"ל על מזוזות ביתך ובשעריך שומע אני שתי מזוזות ביתך ת"ל בשנייה מזוזות ריבוי אחר ריבוי למעט דברי ר' ישמעאל ור' יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף זה בנה אב בכל מקום שנ' מזוזות הרי אין בכלל שתים עד שיפרוט לך הכתוב שתי מזוזות עכ"ל אלמא דבין לר' ישמעאל ובין לר' יצחק לא ממזוזת חסר ילפי שאין צריך על פתח אחד שתי מזוזות אלא אדרבא מוכח מדבריהם דמזוזות מלא כתיב וא"כ ק"ל על רש"י ורב"ח בתרתי חדא דמדוע שבקו את הפלוגת' דספרי ובחרו ילפותא לעצמם עוד הא מהספרי מוכח דמזוזות מלא כתיב ולא חסר ואפי' נאמר דרש"י ורב"ח סברו הפשט בהספרי דלא קאי למעט שתי מזוזות בפתח אחד אלא לאשמעינן דפתח שאין לה אלא פצים אחד חייב במזוזה וכמ"ש הגמ' מנחות ל"ד ע"א על הברייי' שהביא הגמ' שם וגם אפשר שהברייי' דגמרא היא הברייתא דספרי כיון שלשון הברייי' ממש כלשון הספרי אלא תחת ר' יצחק אי' בהברייי ר"ע ואם באמת הגמ' דמנחות על הברייי' דספרי כיוון אז בודאי הפשט בספרי כמ"ש הגמ' דמנחות ואפי' כשנא' דהברייי' דגמ' אינה הברייי' דספרי אעפי"כ שפיר יכלינן למימר דרש"י ורב"ח סברו הפשט בהספרי כמ"ש הגמרא דמנחות בהברייי' דגמ', אלא אפי' כשנא' כן אז נהי דהקושי' הראשונה הנ"ל ל"ק עליהם אבל הקושי' השני' עדיין קשה כיון דגם מהברייתא דגמ' ג"כ מוכח דמזוזות מלא כתיב וגם מר' מאיר וחכמים שהביא הגמ' דמנחות שם ג"כ מוכח בפירש דסברו כן, ובריב"א עה"ת שם ראיתי שכ'

על רש"י וז"ל תימא דבמסורת הוא מלא בי"ו בין ז' לתי"ו וי"ל דמצינו שהתלמוד חלוק על המסורת כמו שפרש"י בפ' חיי עכ"ל נראה מהריב"א דהגמ' סובר דמזוזת חסר כתיב ובאמת גם על זה ק"ל דאדרבא מהגמרא דמנחות מוכח דגכ"ס כהמסורת וגם מהספרי הנ"ל מוכח כן, אבל לפי מה שתי' התוס' במנחות שם ד"ה כשהוא אומר נר' דסובר דבמסורת באמת כתיב מזוזת חסר אלא במקרא הוא מלא והגמרא אזיל שם לפום האי שי' דיש אם למקרא עי"ש היטב ממילא לפי"ז גם על רש"י ורב"ח ל"ק מידי כיון די"ל דהם כתבו לפום המסורת אבל על הריב"א דכתב דבמסורת כתיב מזוזות מלא באמת קשה מהתו' דמוכח להיפך דבמסורת כתיב מזזות חסר ואפי' כשנא' שהריב"א תנא הוא ופליג על התוס' אבל היכי יכול להקשות על רש"י הא עכצ"ל דגם רש"י סובר כהתוספת מחמת קושייתינו הנ"ל וצ"ע:

ודע דכל המוני מצות ז"ל מנאו את המ"ע זו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ט"ו היראים סי' י"ח הסמ"ק סי' קנ"ד החינוך ואה"מ מצ' תכ"ג הזוה"ר מ"ע ח' אות ט"ז הדה"מ שער א' פל"ט המעיי"ח דף קמ"ט ע"ב אות ל"ח העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תכ"ד עי' בעי"מ שכ' טעם הפליא על נשיקות המזוזה והפרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו תמצא בהרמב"ם פ"ה ופ"ו מהלכות מזוזה ולהלכ' עי' טוש"ע יו"ד סי' רפ"ה עד סי' רצ"א:

מצוה כד

פירוש א

מ"ע (א) לכל איש ואיש לכתוב ס"ת לעצמו כו'. רש"י ז"ל פ' וילך פל"א פי"ט כתב וז"ל את השירה הזאת האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו עכ"ל ולכאו' ק"ל מדוע שבק את הדרשה דגמרא סנהדרין כ"א ע"ב דיליף מפסוק זה שמ"ע לכתוב ס"ת לעצמו כמ"ש רבינו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע י"ח הסמ"ק סי' קנ"ה החינוך והעי"מ ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תרי"ג הזוה"ר מ"ע מ"ג אות ל' הדה"מ שער א' פל"ח הפוע"צ מ"ע רמ"ח הכ"ת מ"ע י"ג המעיי"ח דף ר"ד ע"ב אות ק"כ אבל הבה"ג סי' הנ"ל השמיט את המ"ע זו וגם בהיראים ליתא וא"כ י"ל דרש"י הלך בעקבותיהם אבל באמת גם עליהם קשה מגמרא דסנהדרין הנ"ל וצ"ע, והפרטי דינים של המ"ע זו כתב רבינו במ"ע כ"ה והרמב"ם פ"ז מהל' ס"ת ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' ר"ע וגם עי' ביד הקטנה הל' ס"ת פ"ד ובמש"ח בקונטרס מעלות המדות על המ"ע ובספר אהבה הל' ס"ת ובמעיי"ח סי' הנ"ל ובמנ"ח שכתבו דברים עתיקים במ"ע זו, ועל החקירה שחקר השג"א סי' ל"ו שבזמה"ז ליכא לקיים את המ"ע זו כיון שאין אנו בקיאין בחסרות ויתרות ובס"ת אם חסר או יתיר אות אחת לא קיים המצוה וגם מ"ש בסי' ל"ד שזה המצוה רק על ספר דברים שהרי כותבין

חומש חומש וגם מה שהקשה הח"ס יו"ד סי' ה' על כל זה עי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל, ואי נשים חייבות במ"ע זו עי' שג"א סי' ל"ה ודע דכפי מ"ש השג"א סי' ל"ד ל"ק הצ"ע הנ"ל עי"ש ותבין:

מצוה כה

פירוש א

על (**א**) **המלך לכתוב לו ס"ת כו'**. בפ' שופטים פי"ז פי"ח כתב רש"י וז"ל את משנה התורה שתי ספרי תורות אחת שהוא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו כו' נראה מפשטות לשונו דשני ס"ת צריך המלך לכתיב לו אפי' כשהי' לו מכבר כשהי' הדיוט מדכ' רש"י סתם ולא מחלק וגם מפשטות לשון הגמ' סנהדרין כ"א ע"ב נ"כ מדקאמר הגמ' לא צריכא לשתי תורות וכ"מ בפי' מהפסיקתא זוטרתא פ' שופטים ד"ה והי' כשבתו דז"ל וכתב לו שתהא מיוחדת לו שאעפ"י שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב לו לשמו ה"מ הדיוט אבל מלך כותב לו שני ספרי תורות אחת שנכנסת ויוצאות עמו ואחת שמונחת בבית גנזיו וכתב לו לו לשמו את משנה התורה הזאת רבותינו אמרו שני ספרין הי' כותב אחרים אומרי' משנה התורה כותב שכן אין קורין ביום הקהל אלא משנה התורה כו' עכ"ל וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דמנ"ל שאינו חייב לכתוב שתי תורות בכל פעם אפי' כשהיה לו מכבר כשהי' הדיוט הן אמת שהמזרחי ז"ל בפ' שופטים שם מפרש בדעת רש"י שגכ"ס כרבינו דאם היה לו מכבר אינו צריך לכתוב אלא אחת ולמד א"ז מלשון משנה דכתיב במקום שנים עי"ש וא"כ י"ל גם אליבא דרבינו כן, אבל גם ע"ז ק"ל מהספרי דפ' שופטים ד"ה והי' כשבתו שכ' וז"ל משנה אין לי אלא משנה תורה שאר ד"ת מניין ת"ל לשמור את כל דברי התורה הזאת א"כ למה נא' משנה תורה משום שעתיד' להשתנות אחרים אומרי' אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד כו' עכ"ל אלמא דהספרי למד ממלת משנה שני למודים וא"כ ממילא תו ל"ל כהמזרחי ובאמת על המזרחי צ"ע מהספרי זה וא"כ הדרא הקושיא על רבינו כהנ"ל, אבל אח"כ ראיתי שהרמב"ם ז"ל הל' ס"ת פ"ז הל"ב כתב ממש כלשון רבינו ובהל' מלכי' פ"ג הל"א כתב ג"כ את הדין זה אלא תחת שכ' בהל' ס"ת יתר על ספר שהי' לו כשהי' הדיוט כתב בהל' מלכים יתר על ספר שהניחו לו אבותיו והכ"מ ז"ל בהל' מלכים כבר עמד על הרמב"ם דמפשטות לשון הגמ' נראה שאעפ"י שהניחו לו אבותיו כמה ס"ת אפי"ה חייב לכתוב לו שני ס"ת ותירץ בדוחק אבל בהל' ס"ת לא הקשה הכ"מ על הרמב"ם כלום ומפ' את הגמ' כפי שיטת הרמב"ם ול"כ שהוא דוחק עי"ש נמצא לפי"ז כיון דרבינו ג"כ נקט כלשון

הרמב"ם דהל' ס"ת ממילא גם אליבא דרבינו י"ל כמ"ש הכ"מ בהל' ס"ת וגם י"ל דרבינו באמת משום קושי' הכ"מ לא נקט כלשון הרמב"ם דהל' מלכים כמובן:

פירוש ב

ודע דכל המוני מצות ז"ל מנאו את המ"ע זו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע י"ז היראים סי' רפ"ח החינוך והעי"מ ואה"מ מצ' תק"ז הזוה"ר מ"ע רי"ג אות ע"ב הדה"מ שער א' פל"ב המעיי"ח דף קע"ג ע"א אות כ"ה המצה"ש והמר"ש מצ' תק"ב והסמ"ק כיון שלא מנה אלא מה שנוהג בזמה"ז כמ"ש בהקדמתו ע"כ השמיט את המ"ע זו, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא בהרמב"ם הל' ס"ת מפ"ז עד פ"י ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' ר"ע עד סי' רפ"ד ואם כתב אחד ס"ת לחבירו בלי ידיעת חבירו אי יצא במצוה זו או לא אי נימא כיון דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו והוי כאלו כתב בשליחותו או נימא כיון דלאו זכות גמור הוא לו כיון דניחא לאינש למיעבד מצוה בגופו ובממונו וכל היכא דלאו זכות גמור הוא לו לא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו כן הסתפק המש"ח בקונטרס מעלות המדות עי"ש שרצה לדמות לתורם שלא מדעת בעלים בחולין י"ב ע"א ומפלפל בזה בדברים עתיקים:

פירוש ג

ומ"ש רבינו בסוף מ"ע זו גרסינן במרובה עשרה תקנות תיקן עזרא כו' הנה כבר כתבנו בענין זה אריכות בתשובה אחת לידנ"פ הרב הגאון מו' נתנאל הכהן נ"י אב"ד דק"ק אויוואראש ואעתיק אותה כאן, מה שהקשה כמע"ת דבב"ק דף פ"ב ע"א קאמר הגמרא עשרה תקנות תיקן עזרא וחד מנהון ושתהא אשה חוגרת בסינר משום צניעותא דמדוע השמיט הרמב"ם את זה, באמת לא על הרמב"ם קשה אלא על העין משפט יש מקום להקשות דמדוע לא מציין מ"ש הרמב"ם הל' אישות פכ"ד הלי"ג עזרא תיקן שתהי' אשה חוגרת בסינר תמיד בתוך ביתה משום צניעות וגם מצאתי באחד מהגהות ש"ס ווילנא בב"ק שם שכבר עמד על העין משפט בזה אבל לפענ"ד לא יפה עשה כיון דבעין משפט על הרי"ף באמת מציין את הרמב"ם זה א"כ נר' בפי' דט"ס יש בעין משפט על הש"ס יהי' איך שיהי' עכ"פ על הרמב"ם ל"ק מידי אלא על הטוש"ע ק"ל כיון דהרמב"ם והרי"ף והרא"ש בב"ק שם וגם הסמ"ג עשין כ"ה הביאו את הא דאשה חוגרת בסינר א"כ מדוע השמיט הטוש"ע א"ז דבאה"ע סי' קט"ו הי' מקומו ושם ליכא שום רמז וגם בשאר מקומות לא ראיתי מזה וזה באמת צ"ע. ועי' בהגהות הנ"ל שכ' על הא דהוסיף הרמב"ם מלת בביתה שלא נזכר בגמ' דסמך על הירושלמי דמגילה פ"ד הלכ' א' שאמר דעזרא תיקן שתהא אשה חוגרת כו' משום מעשה שהי' שרבעה קוף מאחורה דאי לטעם הגמרא דילן משום צניעות תיקן עזרא א"כ בביתה לא שייך צניעות כדאיתא בכתובות

דף ע"ב ע"א לעניין פריעת הראש דבביתה שרי כ"כ הגהות הנ"ל אבל לכאורה ק"ל עליו חדא דמאן לימא לן דלהירושלמי אף בביתה אסור דז"ל הירושלמי התקין שתהא אשה חוגרת בסינר בין מלפני' בין מלאחרי' א"ר תנחום בר חייא מפני מעשה שאירע מעשה באשה שבעלה קוף מכדרכה ושלא כדרכה עכ"ל וא"כ דילמא מעשה זה הי' בחצר או בשוק במקום שלא הי' אדם ואז יכול לסבור הירושלמי כהגמ' דילן דבביתה לא תיקן עזרא ותו ק"ל אי הרמב"ם סובר כהירושלמי אמאי ל"ק שתהא חוגרת בסינר בין מלפני' בין מלאחרי' כמו שאיתא בירושלמי ועוד הא הרמב"ם כתב בפי' בתוך ביתה משום צניעות אלמא דסובר דהטעם של התקנה משום צניעות כהגמ' דילן וצ"ע. אלא לפי הגהות הנ"ל דבביתה לא שייך צניעות לכאו' קשה היכי כתב הרמב"ם בתוך ביתה משום צניעות כיון דהראי' של הגהות הנ"ל מגמרא דכתובות היא ראי' אלימתא, וע"כ נ"ל בס"ד דלהרמב"ם היה הגירסא בירושלמי כמו שאיתא בהסמ"ג עשין כ"ה דז"ל תקנה שביעית שתהא אשה חוגרת בסינר פי' רבינו שלמה כעין מכנסיים קטנים ללבוש משום צניעות כעין שעושין בארץ ישמעאל להתרחק מן העבירה ומפרש בירושלמי מעשה באשה אחת שהיה מכבדת את הבית ורבעה קוף מלאחרי' אותה שעה התקינו שתהא אשה חוגרת בסינר עכ"ל מובא גם בישׁ"ש בב"ק שם נמצא לפי גירסת הסמ"ג בהירושלמי באמת הי' המעשה בבית וגם בהגמ' דילן י"ל דלא פליג עם הירושלמי כיון דפירושא דצניעותא דקא' הגמר' היא להתרחק מהעבירה כמ"ש רש"י שם וא"כ י"ל דגם הגמרא על המעשה דירושלמי כיון וע"כ שפיר קאמר הרמב"ם בתוך ביתה משום צניעות כיון דפירושא דצניעות להתרחק מהעבירה משום מעשה דהירושלמי, והא דל"כ הרמב"ם שתהא חוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחרי' ע"ז י"ל דסובר דבפירוש' דסינר פליג הגמ' עם הירושלמי דהירושלמי סובר דפירושא דסינר הוא חגור וע"כ קאמר הירושלמי בין מלפני' בין מלאחרי' אבל הגמ' סובר דפירושו כמ"ש רש"י בשבת דף צ"ד ע"ב מכנסיים וע"כ ל"ק הגמרא בין מלפני' בין מלאחרי' והרמב"ם אף דבפי' המשניות בשבת שם כתב דפירושא דסינר חגור אבל בחיבורו י"ל דסובר דפירושו מכנסיים כמ"ש רש"י וע"כ לא הביא את הא דלפניה ולאחרי' ועי' בסמ"ג עשין מ"ח שכ' עזרא תקן שתהא אשה חוגרת בסינר בתוך ביתה משום צניעות ולכאורה על הסמ"ג בודאי קשה דאמאי ל"כ כהירושלמי בין מלפני' ובין מלאחרי' כיון שהביא בעשין כ"ה את הירושלמי אעכצ"ל כיון דהסמ"ג מפרש סינר כרש"י כהנ"ל ע"כ לא איצטריך להביא את הא דלפני' ולאחרי' א"כ כמ"כ נמי שפיר י"ל אליבא דהרמב"ם כמובן:

ובהרמב"ם בהקדמתו בסדר זרעים ראיתי שכ' האשה חוגרת בסינר בין מלפני' בין מלאחרי' הל"מ ובהשקפה ראשונה היה לפלא בעיני דהיכי כתב הל"מ הלא עזרא תקן כמ"ש הגמ' וכמ"ש בחיבורו בפכ"ד מהל' אישות הנ"ל, אבל אח"כ ראיתי שהרמב"ם בהקדמתו קאי על מה שאיתא במתניתין דשבת דף הנ"ל באמת אמרו האשה החוגרת בסינר בין מלפני' בין מלאחרי' חייבת וקאמר הגמ' תנא כל באמת הלכה הוא וסובר הרמב"ם דכל היכא דאיתא באמת הל"מ היא וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו שם החזן רואה מהיכן התינוקות קורין הל"מ וע"כ גם בזה הטעם כיון דאיתא במשנה דשבת דף י"א באמת אמרו כו' ובירושלמי שבתפ"א הלכה ג' קאמר ע"ז א"ר אלעזר כ"מ ששנינו באמת הל"מ וא"כ ק"ל על הברטנורה תרומות פ"ב מ"א שכ' וז"ל דכל היכא דתנינן באמת אמרו כאלו הוא הלכה שהרי בשבת שנינו באמת אמרו החזן רואה ומדרבנן היא עכ"ל וק"ל הא הרמב"ם בהקדמתו כתב בפי' דהא דחזן רואה הל"מ היא ועל המשנה דתרומות גופא גכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות שם בפי' שהל"מ היא וכ"כ בחיבורו הל' תרומות פ"ה הל"ז ועי' בכ"מ שם, וגם על הגליון הש"ס בירושלמי דשבת שם ק"ל בתרתי חדא דהיכי כתב דהברטנורה דתרומות הנ"ל נתעורר על הירושלמי דשבת הא הברטנורה לא הביא את הירושלמי זה כלל ועוד היכי יכול לומר דהברטנורה נתעורר על הירושלמי הלא הברטנורה בעצמו כתב בפ"ד דידים מ"ג ד"ה הל"מ וז"ל מיהא בתוספתא משמע דהל"מ ממש קאמר עכ"ל וכוונתו על התוספתא דידים פ"ב דאיתא שם והזוגות מן הנביאים ממשה הל"מ עי"ש [והא דל"כ הברטנורה דמהגמ' חגיג' משמע דהל"מ היא דבדף ג' ע"ב שם ג"כ קאמר הגמ' הל"מ היא כהתוספתא אפשר כיון דמקור של הגמ' ג"כ מהתוספתא זו היא עכ"כ הברטנורה מתוספתא] אלמא דסובר הברטנורה דהיכא דאיתא הל"מ שם באמת הל"מ היא וכיון דגם בהירושלמי דשבת הנ"ל קאמר ר' אלעזר בפי' דהל"מ היא א"כ ע"ז בודאי לא נתעורר הברטנורה והיכי כתב הגליון דהברטנורה נתעורר על הירושלמי דשבת ועוד ק"ל אמאי ל"כ הגליון שם שום רמז מהרמב"ם בהקדמתו הנ"ל, וגם על הט"א בחגיגה שם שכ' על הא דקאמר הגמ' הל"מ עמון ומואב מעשרין מעשר שני בשביעית וז"ל האי הל"מ לאו דוקא דהא מדרבנן היא ובכה"ג מצינו כל באמת שאמר הל"מ ותנן בפ"ק דשבת באמת החזן רואה והא מדרבנן היא מי"ח דבר עכ"ל וק"ל עליו מהרמב"ם בהקדמתו הנ"ל שחשיב שם גם את הא דעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית הל"מ היא הן אמת שהרא"ש הל' מקואות סוף נדה סי' א' כתב ג"כ דהא דחגיגה לאו הל"מ היא אלא דבר ברור כהל"מ וכ"כ הרא"ש על כל באמת הלכה היא שאיתא בש"ס עי"ש וצ"ל שהרא"ש באמת חולק על הרמב"ם בהקדמתו אבל על הט"א

קשה חדא דאמאי לא הביא את הרא"ש דנדה וזה באמת גם על הגליון הנ"ל קשה כיון שהרא"ש קוטב גדול בדבר זה [וגם על הברטנורה דידים הנ"ל קשה דבתחלת דבריו שם אזיל בשיטת הר"ש ופי' הרא"ש שם שג"כ כתבו שהל"מ לאו דוקא וא"כ מדוע לא הביא את הרא"ש דנדה כיון דלפי הרא"ש דנדה באמת גם מהתוספתא לא מוכח דהל"מ ממש היא דהא בגמ' חגיגה ג"כ איתא הל"מ ואפ"ה כתב הרא"ש דפירושו שדבר ברור כהל"מ א"כ כמ"כ נמי י"ל להרא"ש בהתוספת' ג"כ וצ"ע] ותו ק"ל על הט"א הא איהו כתב את פירושו משמיה דנפשיה א"כ היכי חולק על הרמב"ם בהקדמתו ובפרט שכ"כ גם גם בחיבורו פ"ו מהל' מתנות עניים הל"ה והל"מ שיהו מפרשים בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית עי"ש:

אבל אח"כ ראיתי בכ"מ שם שכ' וז"ל ומ"ש רבינו והל"מ שיהו מפרישין בארץ עמון ומואב כו' דלאו דוקא הל"מ ממש קאמר דהא קתני התם דעמון ומואב הוא מעשר זקנים וכן בדין דהא ח"ל מה"ת אין נוהגים בה לא תרומה ולא מעשרות כו' וכן פי' הל"מ לאו דוקא אלא כהל"מ כו' וצ"ל שהעתיק לשון המשנה והרואה דבריו בתחלת הל' תרומות ידע דלאו דוקא עכ"ל הנה מ"ש הכ"מ שהרמב"ם העתיק לשון המשנה זה לכאורה צ"ע כיון דעל לשון המשנ' כתב הברטנורה שהוא לאו דוקא כיון דבמשנה איתא עד הל"מ ועל לשון התוספתא שלא כתב עד אלא הל"מ כתב הברטנורה שהוא ממש הל"מ כהנ"ל וא"כ לפי"ז מדכ' הרמב"ם והל"מ ע"כ שהוא לשון התוספתא ולא לשון המשנה כמובן, ומה שהקשה הכ"מ שהוא מעשר זקנים עי' בתי"ט ידים שם מ"ש ע"ז ולי קשה על הכ"מ דמה יענה על הרמב"ם בהקדמתו הנ"ל שכ' בפי' דעמון ומואב מעשרין בשביעית הל"מ היא ושם ל"ל דסמך על הל' תרומות וצ"ל שהכ"מ סובר דהרמב"ם חזר בחיבורו ממ"ש בהקדמתו וכן באמת כתב החות יאיר סי' קצ"ב. אבל כשאני לעצמי ק"ל לומר כן דאף דמצינו הרבה פעמים גם בשאר אחרונים שכ"כ גם על מ"ש הרמב"ם בסה"מ או בפי' המשניות אבל נ"ל דל"ל כן אלא היכא שכ' הרמב"ם איזה דבר בהקדמתו [או בסה"מ או בפי' המשניות] ולהדבר זה מצד עצמו לית ליה פירכא אלא מחיבורו אז שפיר י"ל דבחיבורו חזר ממ"ש בהקדמתו כיון דכשנאמר דחזר אז גם בהקדמתו דבריו עולים יפה אבל כשכתב בהקדמתו איזה דבר שמצד עצמו אית ליה פירכא אז ל"ל שחזר בחיבורו כיון דנהי שבחזרה זו י"ל שדבריו בחיבורו עולים יפה אבל אכתי קשה הפירכא על הקדמתו וצ"ל דבהקדמתו כתב דבר שאין לו שחר וזה דבר שאין הדעת סובלתו אע"כ צריכינן למשכנינו עד שנפרש את דבריו בהקדמתו וכשבאמת מפורשים דבריו בהקדמתו אז בודאי מסתבר טפי לפרש גם בחיבורו כן מלומר שחזר כמובן וא"כ גם

כאן אף כשנאמר שחזר בחיבורו אכתי קשה על הקדמתו קושית הכ"מ דהיכי יכול לומר שהל"מ דעמון ומואב מעשרין בשביעית הא בח"ל התרומה ומעשר אינו אלא מדרבנן וגם קשה היכי כתב דהחזן רואה היכן התינוקות קורין הל"מ הא לא יקרא לאור הנר אינו אלא מדרבנן גזירה שמא יטה כמו שהביאו ראי' מזה הרא"ש והברטנורה והט"א הנ"ל וכמ"ש הרמב"ם בעצמו הל' שבת פ"ה הלי"ד וע"כ נ"ל בס"ד דלא חזר בחיבורו מהקדמתו אלא גם בחיבורו סובר דכל הני דברים שכ' בהקדמתו באמת הל"מ הם ועל הקושיות הנ"ל י"ל כמ"ש המרש"ל בח"ש בעירובין דף ה' ע"ב ד"ה דגמירי לה מסיני וז"ל ויש מתמיהין הלא מבוי וחצר מה"ת שריין ומדרבנן הוא דאסירי וא"כ איך שייך לומר בכאן הל"מ [וגם החו"י סי' הנ"ל הקשה את זה] וצ"ל דהכי גמירי להו מסיני היכא שיבאו לגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתקנו המבוי בלחי וקורה והחצר בעומד מרובה עכ"ל וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דהכי גמירי להו מסיני דהיכא שיבאו לגזור על ארץ עמון ומואב שיתנו תרומה ומעשר יהיו חייבין ליתן גם בשביעית וכן כשיגזרו שלא יקרא לאור הנר גמירי להו מסיני שאפ"ה החזן רואה וגם על השאר דברים שכ' בהקדמתו שהל"מ הם שהקשה עליו החו"י הנ"ל הלא דרבנן הם עי"ש באמת לפי דברי המרש"ל ל"ק מידי ודו"ק:

ומה שהקשה כמע"ת על הרמב"ם דמדוע השמיט את התקנה שתקן עזרא שיאכל שום בע"ש כבר קדמו בזה החיד"א בפי' אזולאי על ספר חסידים סי' ש"צ וצוה לעי' בספרו מחזיק ברכה סי' ר"מ אבל אין לי ספר זה, ונ"ל דבכאן יש מקום להקשות גם על העין משפט שהשמיט לציין את הטור שהביא את התקנה זו ביו"ד סי' ר"כ ועל הרמב"ם נ"ל בס"ד לומר כך דלכאורה ק"ל על הפי' המשניות בנדרים דף ס"ג ע"ב דעל הא דאיתא במתני' קונם שום שאני טועם עד שתהא שבת כתב וז"ל והי' מנהגם לאכול השום בלילי שבתות בתחלת הלילה לפי שהי' מסייע להם על התשמיש לפי מאכלם וארצם כו' עכ"ל אמאי כתב והי' מנהגם הלא מתקנת עזרא היא ובאמת הר"ן שם על מ"ש במתני' שדרך בני אדם לאכול שום כתב מתקנת עזרא וכ"כ התו' והנמ"י על הרי"ף שם וא"כ מדוע ל"כ גם הפי' המשניות כן, וע"כ מחמת חומר הקושי' לולי דמסתפינא הייתי אומר דלהרמב"ם לא הי' הגירסא בגמ' שאכילת שום מתקנות עזרא ועכ"כ והי' מנהגם ואי קשיא א"כ חסר אחת מעשר תקנות בב"ק שם ע"ז י"ל דלהרמב"ם הי' הגירסא בגמ' דהא שיהו נשים מספרות זו עם זו בבהכ"ס ג"כ מתקנות עזרא דהירושלמי במגילה הנ"ל ג"כ חשיב את זה בין התקנות עזרא וא"כ איתא עשר תקנות בלאו שום ואי קשיא היכי יכלינן למימר להגמ' דילן כן הלא בגמ' סנהדרין דף י"ט ע"א איתא בפי' דהא דנשים מספרות בבהכ"ס תקנת ר' יוסי בציפורי היא ע"ז י"ל דרמי בר אבא בסנהדרין שם באמת סובר דלאו תקנת עזרא

היא אלא תקנת ר' יוסי [דבלא"ה עכצ"ל דרמי בר אבא חולק בזה עם הירושלמי דמגילה] ורמי בר אבא באמת י"ל דסובר דלא תקן עזרא עשר תקנות וכמו דליתא בירושלמי דמגילה מסכום התקנות כלום והגמ' דב"ק דסובר דעשר תקנות תקן באמת י"ל דסובר בזה כהירושלמי דהא דנשים מספרות מתקנת עזרא היא והרמב"ם פסק כרמי בר אבא עכ"כ בהל' איסורי ביאה פכ"ב הלי"ד תקנו חכמים שתהיינה הנשים מספרות כו' וע"כ לא הביא את הא דשום כל זה כתבנו בדרך אפשר מחמת חומר הקושיא וגם כי לשון הפי' המשניות והי' מנהגם מורה קצת לזה וד' יורנו בדרך אמת:

ובאופן ב' נ"ל בס"ד דלעולם הרמב"ם בפי' המשניות גכ"ס כהר"ן והתו' והנמ"י דתקנת עזרא היא ומ"ש והי' מנהגם י"ל לפי שדרך הרמב"ם שלפעמים מפרש דבר זה תקנה ופעמים השמיט א"ז כ"כ הי"מ בכללי הרמב"ם כלל ל' והא דל"כ בחיבורו את הא דשום י"ל כך דכשנדייק בלשון הפי' המשניות שכ' מסייע להם על התשמיש לפי מאכלם וארצם נראה מזה דסובר דלא בכל מקום מסייע אכילת שום להתשמיש אלא תליא במאכלם אי מאכלם דברים חריפים או מתוקים או דברים שטבעם לחמם או לקרר וגם תליא לפי טבע הארץ אי קר או חם שבודאי לזה כיוון הרמב"ם במ"ש לפי מאכלם וארצם וכן באמת נראה מספר החסידים סי' הנ"ל דלא בכל גוונא מועיל השום להרבות זרע דשום שאינו צלוי אדרבא מבטל התאוה והרמב"ם אפשר דסובר דכשאוכל שום במקום דליכא סיוע ממאכלם וארצם ג"כ מבטל התאוה אבל זה עכ"פ נראה בפי' דסובר דלא בכ"מ מרבה זרע וא"כ י"ל דמשו"ה השמיט התקנה זו כיון דלא בכל הארצות מועיל, וזה ל"ק היכי יכול לחלוק על תקנת עזרא די"ל כמ"ש התו' בב"ק שם ד"ה אתי וכמ"ש האשכול ריש הל' תפלה בשם הירושלמי דיומא פ"ח הלכה א' דמתחלה לא נתפשט' גזירתו בכל ישראל כמ"כ נמי י"ל על תקנת שום שמתחלה לא נתפשטה בכל הארצות ע"ש ותבין, או י"ל כיון דהגמ' בב"ק שם מפרש הטעם של תקנת אכילת שום משום עונה ע"כ כוונת הגמ' במה שנדע הטעם של התקנה להורות שבמקומות שאין טבעו של שום להרבות זרע ל"צ לאכול דבשלמא אי הי' התקנה בלי טעם אז בודאי לא הי' יכלינן לחלוק ע"ז אבל כיון דהגמ' קאמר הטעם עכ"מ שכיוון בזה להורות שלא נאמר דתקנה בלא טעם היא ושלא יכלינן לחלוק ע"ז אלא אדרבא כמו שכתבנו וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר דברוב העולם אין מועיל אכילת שום וע"כ השמיט א"ז:

או י"ל דמשו"ה קאמר הגמ' הטעם של התקנה משום עונה להורות דהתקנה לא הי' על שום דוקא אלא ה"ה שאר מאכלים המרבים זרע וא"כ י"ל כיון שהרמב"ם בהל' שבת פ"ל הל"ז פסק שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת דלכאורה ק"ל

על הרמב"ם הא הגמ' שבת דף קי"ח ע"ב קאמר תבשיל של תרדין ודגים גדולי' וראשי שומין וכן איתא ברי"ף והרא"ש שם ובטור סי' רמ"ב וא"כ מדוע לא הביא הרמב"ם א"ז ועוד מנ"ל א"ז הלא בגמ' ליתא לא תבשיל שמן ולא משקה מבושם וגם על הסמ"ג ק"ל דבעשין ל' כתב וז"ל עונג שבת היא אכילת בשר ודגים ושתיית יין נקט חד מהני תלת שאיתא בגמ' דגים ותבשיל של תרדין וראשי שומין לא נקט ומנ"ל בשר ויין בשלמא על בשר י"ל שלמד משמאי הזקן ביצה דף ט"ז ע"א דכל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לשבת וממעשה דקצב שבת דף קי"ט ע"א שאמר קצב הייתי ומכל בהמה שהי' נאה אמרתי זו תהא לשבת וע"כ שפיר כתב הסמ"ג דאכילת בשר בשבת עונג אבל שתיית יין מנ"ל דמשבת דף כ"ג ע"ב אין ראי' כיון דשם איירי הגמ' מקידוש היום ואפשר שגם זה למד ממעשה דקצב דקאמר הגמ' ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים וי"ל דהי' הגירסא להסמ"ג כמו שאיתא בהרא"ש שם ועליו כל מיני מאכל ומשתה וסתם שתיה היא יין כמ"ש ושתיה כדת וכ"מ בחולין דף ד' ע"ב ואחר שכתבנו א"ז ראיתי בהרהמ"ג הל' שבת שם שכ' עמ"ש הרמב"ם בהל' י' שם אכילת בשר ושתיית יין בשבת עונג דמקורו משבת דף קי"ט דקאמר הגמ' אנן דשכיחא לן בישרא וחמרא ולי"נ דמה שכתבנו על הסמ"ג י"ל גם על הרמב"ם אבל עמ"ש הרמב"ם תבשיל שמן ומשקה מבושם באמת קשה דמנ"ל הא ולא ראיתי מי שהרגיש בזה. אבל בהנ"ל י"ל דהרמב"ם למד א"ז מגמ' דב"ק דמדקאמר הגמ' הטעם של אכילת שום עכ"מ דשום לאו דוקא אלא שצריך לאכול מאכל שמרבה זרע כהנ"ל וסובר הרמב"ם דכמו דקאמר הגמ' יומא דף י"ח דבשר שמן מביא לידי חימום ומרבה זרע כמ"כ נמי תבשיל שמן ועי' בפי' המשניות ביומא שם שכ' והבצים המתובלין בתבלין ובירושלמי ביומא פ"ק איתא ולא קנדוטין ומפר' הקה"ע יין מעורב בדבש ופלפלין וא"כ י"ל דמשם למד הרמב"ם דמשקה מבושם ג"כ מרבה זרע ונכלל במ"ש הרמב"ם פ"א מהל' עבודת יוה"כ הל"י כגון ביצים וחלב חם וכיוצא בהן דלכאורה הלא בגמ' ליתא חלב חם אלא חלב סתם וצ"ל דהרמב"ם לפי חכמתו ידע דאינו מרבה זרע אלא חלב חם וכמ"ש בפי' המשניות ביומא שם וז"ל וכן כל מה שיש בו נפח כמ"כ נמי י"ל דידע הרמב"ם דתבשיל שמן ומשקה מבושם מרבה זרע בכ"מ לא כהשום שאינו מרבה אלא לפי מאכלם וארצם וא"כ לפי"ז מלבד מה שיש עונג אכילה מתבשיל שמן ומשקה מבושם יש בו ג"כ עונג שמרבה זרע ומסייע לתשמיש שהוא ג"כ עונג שבת כמ"ש הרמב"ם בהל"ש שם הלי"ד ובפי' המשניות בנדרים שם ועי' גם בתי"ט שם, וא"כ י"ל דנכלל תקנת עזרא במה שפסק הרמב"ם שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם כיון דלמד א"ז מתקנת עזרא כהנ"ל וע"כ ל"צ להביא את

הא דשום כמובן, וגם מיושב בזה מה שדקדקנו בהרמב"ם הל"ש שם דבהלכה ז' כתב שצריך לתקן תבשיל ול"כ שצריך לאכול ובהלכה י' כתב אכילת בשר כו' עונג היא אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר דבהלכה ז' כיון דאכילה ושתיה זו מרבה זרע ע"כ לא יכול לכתוב שצריך לאכול כיון דלאכול באמת אינו צריך אלא דוקא כשיכול לקיים את העונה ועכ"כ שצריך לתקן דדילמא יוכל לקיים דלשאלה מבעוד יום אין זה דרך התורה ודו"ק. ובאופן ב' נ"ל ליישב דמנ"ל להרמב"ם שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם דכיון דהרמב"ם כתב בהל' יו"ט פ"ו הל' ט"ז כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים כו' ובביצה דף ט"ו איתא במעשה דר"א אמר להן לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים נראה משם דביו"ט צריך לאכול משמנים ולשתות ממתקים א"כ ממילא מוכח משם דגם בשבת הדין כן וגם סובר הרמב"ם דפירושא של משמנים תבשיל שמן ביותר ופירושו של ממתקים משקה מבושם כמובן:

ומה שהקשה כמע"ת על הרמב"ם דאמאי לא הביא את הא דחייב אדם בכבוד חמיו דמכילתא מפורשת היא פ' יתרו דז"ל וישתחו וישק לו איני יודע מי השתחוה למי או מי נשק למי כשהוא אומר וישאלו איש לרעהו לשלום מי קרוי איש הלא משה שנ' והאיש משה הוי אומר לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו מכאן אמרו שיהא אדם מוכן לכבוד חמיו עכ"ל, גם בזה כבר קדמו הברכי יוסף יו"ד סי' ר"מ אלא הברכ"י לא על הרמב"ם דייקא הקשה אלא על כל הפוסקים וממילא גם הרמב"ם נכלל בהם וגם כתב שבאמת זה הטעם של הטור שפסק שחייב אדם בכבוד חמיו אבל לכאורה ק"ל עליו דהיאך כתב שהטעם של הטור משום דסובר כהמכילתא הלא הטור כתב בסי' ר"מ בפי' את טעמו משום דכתיב בדוד שאמר לשאול אבי ראה גם ראה, ונ"ל בס"ד דהברכ"י למד ממקום אחר בהטור דסובר כהמכילתא דביו"ד סי' שע"ד כתב הטור דאינו מתאבל עם אשתו אלא כשמת אבי' או אמה משום כבוד חמיו וחמותו משם למד הברכ"י דצ"ל דהטור סובר כהמכילתא דאי משום טעם אבי ראה גם ראה אינו חייב לכבדם אלא כמו את שאר זקנים כמ"ש הב"ח שם סי' ר"מ וממילא מטעם זה לא הי' צריך לכבדם ולהתאבל אחר מותם ומדכ' הטור דחייב לכבדם ולהתאבל אחר מותם עכ"מ דסובר כהמכילתא, וא"כ ממילא מיושב בס"ד גם הרמב"ם שפיר דלא הביא את הא דמכילתא דבמוע"ק דף כ' ע"ב קאמר הגמ' לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו וכן איתא לקמן שם תנ"ה לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו ומדק' הגמ' דל"צ להתאבל על חמיו וחמותו אלא משום כבוד אשתו עכ"מ דהגמ' ל"ס כהמכילתא וכיון דהרמב"ם פסק בפ"ב מהל' אבל הל"ה כהגמ' דאינו מתאבל עמה אלא על אבי' ועל אמה משום כבוד אשתו ע"כ לא פסק

כהמכילתא ואפשר שזה באמת ג"כ הטעם של כל השאר פוסקים שלא פסקו כהמכילתא והטור דל"כ משום כבוד אשתו אלא כתב בסי' שע"ד משום כבוד חמיו וחמותו [דחמותו ג"כ בכלל חמיו כמ"ש הב"ח סי' ר"מ בשם בעל צדה לדרך] דלא כהרי"ף והרא"ש שכתבו במוע"ק שם משום כבוד אשתו עכצ"ל דפסק כהמכילת' וגם זה צ"ל דגם להמכילתא אינו חייב לקרוע על חמיו וחמותו אלא משום כבוד אשתו כמו שאיתא במוע"ק דף כ"ו ע"ב מקרעין על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו דאלת"ה הי' קשה על הטור דהיכי כתב בסי' ש"מ הטעם בזה כהגמ' אלא עכצ"ל דלענין קריעה גם להמכילת' הטעם משום כבוד אשתו כמו שאיתא בגמ' ובאמת בש"ע סי' ש"מ סעיף ד' ליכא שום טעם על הקריעה ואפשר שהב"י מסופק הי' בהמכילתא אי משום כבוד חמיו חייב גם לקרוע או סוברת כהגמ' בזה כמו שכתבנו וכיון דפסק בש"ע סי' שע"ד ס"ו משום כבוד חמיו וחמותו א"כ עכ"מ דסובר בש"ע ג"כ כהמכילתא וע"כ סתם בש"ע סי' ש"מ את הטעם הנ"ל ודו"ק:

ואגב לא אמנע מלכתוב לכמע"ת מה דק"ל על הישו"ש בב"ק שם במה שהוכיח שמצוה זו של אכילת שום היא בליל שבת וק"ל דאמאי לא הביא ראי' מהתו' דנדרים הנ"ל כיון דמהתוס' איכא ראי' טפי מהראי' שהביא מהפי' המשניות הנ"ל כיון דעל הפי' המשניות י"ל דל"כ בליל שבת אלא על לשון המשנה שם שכתב עד ליל שבת ולא קאי הפי' המשניות על תקנת עזרא לאכול שום בע"ש כהנ"ל אבל מהתו' איכא ראי' אלימתא דערב שבת פירושו ליל שבת כיון דהתו' כתב בפי' דהיינו ליל שבת שהיא מתקנת עזרא שיאכלו שום בע"ש ועוד אמאי לא הביא ראי' מהנמ"י הנ"ל שכ' דהיינו בע"ש מתקנת עזרא דלכאורה צריך להבין הא בתני' איתא עד ליל שבת וא"כ היכי כתב הנמ"י בע"ש אעכצ"ל דהנמ"י גכ"ס דפירושא דע"ש היינו ליל שבת, ותו ק"ל אמאי לא הביא הישו"ש ראי' מהירושלמי דמגילה הנ"ל דקאמר בפירוש התקין שיהו אוכלין שום בלילי שבתות שהוא מכניס אהבה ומוציא תאוה ואי"ל דהישו"ש לא רצה להביא ראי' אלא דע"ש נקרא ליל שבת כיון דהישו"ש מפלפל שם לדינא אי חייב לאכול שום בע"ש או בליל שבת וא"כ הי' לו להביא ראי' גם מהירושלמי שצריך לאכול בליל שבת וצ"ע:

מצוה כו

פירוש א

כתיב (א) **גדילים תעשה לך כו'**. מה שלא התחיל רבינו ז"ל את המ"ע זו במלת מ"ע כבר כתבנו מזה לעיל מ"ע כ', והשני פסוקים שהביא רבינו במ"ע זו איצטריך כיון דמהפסוק גדילים תעשה לך דפ' תצא פכ"ב פי"ב ילפינן שיעשה ציצית אף מן הכלאים דמדסמך כלאים למצות ציצית יליף הגמ' ריש יבמות דעשה דוחה ל"ת ושרי כלאים בציצית וכ"כ

רש"י ור' בחיי בפ' תצא ועי' במזרחי שם, והפסוק ועשו להם ציצית דפ' שלח פט"ו פל"ח הוא עיקר הפסוק על המ"ע זו כמ"ש רבינו לקמן אע"פ שיש במצוה זו שני צווין כו' וע"כ לא הביא ברמזיו רק את הפסוק זה וגם כל השאר מוני המצות ז"ל לא הביאו למ"ע זו רק את הפסוק זה הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע י"ד היראים סי' י"ז הסמ"ק סי' ל"א החינוך ואה"מ מצ' שפ"ו הזוה"ר מ"ע י"ז אות כ' הפוע"צ מ"ע קנ"ד הכ"ת מ"ע י"ט הדה"מ שער א' פט"ו המעיי"ח דף ק"ל ע"ב אות ל"ג העיר מקלט מצ' שפ"ב [עי"ש שכ' וז"ל וכתב הציוני ח' חוטין בציציות בחוט א' יזכור מצות ועבירות התלוים בעין בחוט הב' מצות ועבירות התלוים בפה בחוט הג' מצות ועבירות התלוים בבליעת הוושט בחוט הד' מו"ע התלוים באזנים בחוט הה' אף מריח אף כועס בחוט הו' מו"ע התלוים בידים בחוט הז' מו"ע התלוים ברגלים בחוט הח' מו"ע התלוים בערוה והאגוד למעלה להורות שכולם תלוים בלב וה' קשרים נגד ה' נקבים שבלב וזהו וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד'] המצה"ש ומהר"ש מצ' שפ"ז עיי' בכל המקומות שרשמתי ותראה כמו שכתבנו וא"כ לפי"ז יפה עשה רבינו במה שהביא את השני פסוקי' הנ"ל אלא עדיין צריך ליתן טעם דמדוע לא נקט מתחלה את הפסוק ועשו להם ציצית כיון שהוא עיקר הפסוק של המ"ע זו והיראים שהביא ג"כ את השני פסוקי' הנ"ל באמת נקט מתחלה את הפסוק זה ועוד ק"ל מדוע לא הביא רבינו בקיצור הסמ"ג שלו רק את הפסוק דפ' תצא וצ"ע, והספרי שהביא רבינו היא בפ' שלח וגם עי' בספרי פ' תצא וה"ש רבינו אע"פ שיש במצוה זו שני צווין כו' גם הרמב"ם בסה"מ דיבר מזה ובשורש ט' שם נתן טעם לשבח דמדוע לא מנה את החמש מ"ע שבציצית שאמר רב ששת במנחות מ"ד ע"א דכל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה וגם עי' בהרמב"ן בהשגותיו סוף שורש ט' ובזוהר תרקיע סי' הנ"ל ובדבר מצוה עשין אות י"ד מה שכתבו בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו תמצא גם בהרמב"ם והגמ"יי הל' ציצית ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' ח' עד סי' כ"ד ובשג"א מסי' כ"ח עד סי' ל"ג:

מצוה כז

פירוש א

מ"ע (א) מה"ת לברך על אכילת לחם כו'. וכתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל פי' לבסוף דהיינו ברכת הזן עכ"ל ואמת אתו כיון דהפסוק של המ"ע זו שהביא רבינו דכתיב פ' עקב פ"ח פ"ט מורה בפי' כן וכן נראה מהמשך לשון רבינו שכ' אח"כ וברמזיו כתב רבינו בעצמו בפי' כן וכ"כ הר' בחיי שם עי"ש שכ' דברים נוראים במ"ע זו, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע י"ט היראים סי' כ"ד הסמ"ק סי' ק"ט [ובסי' ק"נ מנה

לברך על כל המצות ובסי' קנ"א מנה לברך על המזון לפניו וזה באמת צ"ט דהיכי מנה הני דברי' שמדרבנן הם וגם בהבה"ג ראיתי שמנה את מ"ש ר"מ במנחות מ"ג ע"ב דחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנ' ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל מעמך ופירש"י קרי ביה מאה וגם היראים סי' י' מנה א"ז אבל רבינו לא מנאו אלא הביא את הא דר"מ לעיל במ"ע י"ט וגם הרמב"ם והשאר מוני המצות לא מנאו א"ז וצ"ל דסברו שאינה דרשה גמורה והבה"ג והיראים צ"ל דסברו שדרשה גמורה היא וכיון שאמר ר' מאיר חייב ע"כ מנאוה למ"ע וא"כ על הבה"ג והיראים ל"ק מידי אבל על הסמ"ק שהשמיט המאה ברכות ומנה את הנ"ל ע"ז באמת צ"ע] החינוך ואה"מ מצ' ת"ל הזוה"ר מ"ע כ' אות כ"א הדה"מ שער א' פ"מ המעיי"ח דף קנ"ב ע"א אות ע"ב העי"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' תל"א, ולענין הפלוגתא של הרמב"ן והבעל המאור פ"ק דברכות דהרמב"ן סובר דליכא שיעור דרבנן כלל בחיוב בה"מ ופלוגתא דר"מ ור' יהודא בכזית ובכביצה הוא שיעור מה"ת והבעל המאור סובר דפלוגתא דר"מ ור"י שיעור דרבנן עי' במעיי"ח סי' הנ"ל מ"ש ע"ז וגם עמ"ש רבינו דאדם יוצא י"ח בה"מ בהרהור הלב וכ"ס הרמב"ם הל' ברכות פ"א גם ע"ז כתב המעיי"ח פלפול עצום והפרטי דינים של המ"ע זו שכ' רבינו רובם תמצא בהרמב"ם הל' ברכות ולהל' עי' טוש"ע או"ח סי' קנ"ח עד סי' ר"ל ובשג"א סי' כ"ג ע' סי' כ"ז וגם עי' במג"ס שכ' כמעט חיבור מיוחד על רבינו במ"ע זו:

מצוה כח

פירוש א

למול (א) את הזכרים ביום השמיני כו'. מפשטות לשון רבינו ז"ל נר' דמפסוק וביום השמיני ימול דפ' תזריע פי"ב פ"ג יליף תרתי חדא שמ"ע למול את הזכרים ביום השמיני היינו שמ"ע זו חיוב על כל ישראל [דכשלא מל האב ולא הב"ד חייב כל אחד מישראל למולו והא דקא' הגמ' קידושין כ"ט ע"א והיכא דלא מהליה אבוה מיחייבי בי דינא למימהליה כו' והיכא דלא מהליה בי דינא מיחייבי איהו למימהל נפשיה כו' ומדל"ק הגמ' והיכא דלא מהליה בי דינא חייבין כל ישראל נראה לכאורה שבמ"ע זו אינו מצווה אלא האב והב"ד והוא וגם ברבינו לקמן ליתא החיוב אלא על האב וב"ד ועצמו כמו שאי' בגמ' וכן איתא בהרמב"ם ז"ל הל' מילה פ"א הל' א' וגם בטוש"ע יו"ד סי' רס"א ליתא מכל ישראל כלום אלא חייבים ב"ד למולו ואם לא מלוהו ב"ד חייב הוא כשיגדל כו' עי"ש וא"כ נראה לכאו' דליכא חיוב על כל ישראל רק על ב"ד, אבל באמת זה ליתא דהרא"ש ז"ל פ"ק דקידושין סי' מ' ג"כ הביא את לשון הגמ' הנ"ל ואפי"ה כתב בחולין פ"י סי' ח' וז"ל אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו עכ"ל וא"כ עכצ"ל

דסובר הרא"ש דבמלת ב"ד דקאמר הגמ' נכללו כל ישראל כמ"כ נמי שפיר י"ל גם ברבינו והרמב"ם וטוש"ע וכ"כ בפי' המקנה ז"ל בקידושין שם ד"ה והיכא דלא מהליה אבוה דנר' לו פשוט דהא דקאמר הגמרא מיחייבי בי דינא היא לאו דוקא אלא כל ישראל מצווין ע"ז וג"כ הביא ראי' מהרא"ש דחולין וגם עי' בסמ"ע וש"ך וקצות החושן ז"ל סי' שפ"ב ותראה שגם מהם מוכח כמו שכתבנו] וגם את מ"ש רבינו דמצוה על האב למול את בנו ג"כ יליף מהפסוק וביום השמיני כן נראה מפשטות לשון רבינו מדהביא את הפסוק זה בתר שכ' ומצוה על האב כו', אבל לכאורה ק"ל ע"ז טובא דבקידושין שם על הא דאיתא בברייתא האב חייב בבנו למולו איתא בגמ' למולו מנ"ל דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כו' אשכחן מיד לדורות מנ"ל תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנ' צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות כו' אלמא דהגמרא מהפסוק וימל אברהם דפ' וירא פ"כ פ"ד יליף שמצוה על האב למול את בנו וא"כ היכי כתב רבינו דילפינן א"ז מוביום השמיני ימול: ובהשקפה ראשונה רציתי לומר שט"ס יש ברבינו וכך צריך להיות מ"ע למול את הזכרים ביום השמיני שנ' וביום השמיני ימול וגו' ומצוה על האב למול את בנו ועל הרב למול את כל עבדיו שנא' יליד בית וגו' וזה ל"ק דא"כ לא הביא רבינו על מילת אביו שום פסוק כיון דהפסוק יליד בית לא קאי רק על מילת עבדיו כמו שאכתוב לקמן בס"ד דע"ז י"ל דרבינו סמך על הגמ' דקידושין דגם הרמב"ם כתב וז"ל ומצוה על האב למול את בנו ועל הרב למול את עבדיו יליד בית ומקנת כסף עבר האב או האדון ולא מל אותן ביטל מ"ע כו' עכ"ל נר' שגם הרמב"ם לא הביא את הפסוק של האב דבשלמא על האדון י"ל דסמך עמ"ש ברמז יליד בית ומקנת כסף אבל על האב של"כ שום רמז דמאיזה פסוק מצווה באמת קשה אעכצ"ל שהרמב"ם סמך על הגמרא דקידושין כמ"כ נמי י"ל אליבא דרבינו, וגם קצת סמך מצאתי לדברינו ממ"ש רבינו ברמזיו וז"ל למול את הזכרים ביום השמיני שנא' וביום השמיני ימול בשר ערלתו עכ"ל ומדלא מרמז מצות אביו בפ"ע עכצ"ל דטעמו כיון דלא נכלל צווי אביו בהפסוק וביום השמיני ולהביא ברמזיו את הפסוק המיוחד על אביו לא רצה רבינו כיון דליתא בחיבורו או אפשר שלא רצה להאריך וע"כ כלל צווי אביו במ"ש למול את הזכרים כמו שכלל בזה גם צווי האדון כמובן, וע"כ מחמת הסמך מרמזיו וגם הראי' מהרמב"ם שכתבנו וצירוף לזה הקושי' הנ"ל על רבינו מוכח לכאו' לומר את הט"ס הנ"ל:

פירוש ב

אבל אח"כ ראיתי ברמזי המצות דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע רט"ו שכ' וז"ל למול את הבן שנ' וביום השמיני ימול וגו' עכ"ל נראה בפי' דסובר דצווי האב למול את בנו

מביום השמיני ילפינן אבל לכאורה ק"ל דבסה"מ כתב וז"ל מצוה רט"ו היא שצונו למול את הבן והוא אמרו יתעלה לאברהם המול לכם כל זכר וכתיב בתורה שהוא בכרת מי שמבטל מצוה זו כו' עכ"ל [ונ"ל דכוונתו שאם הוא בעצמו מבטל כשיגדל חייב כרת דעל צווי האב ליכא כרת כמ"ש בחיבורו הל' הנ"ל וזה פשוט] וכיון שרמזיו דריש הרמב"ם דמדע עשה הרמב"ם כפי הסה"מ שלו א"כ היכי כתב ברמזיו שצווי האב ילפינן מביום השמיני הלא זה סתירה למ"ש בסה"מ דילפינן מהמול לכם כל זכר [הן אמת דעל הסה"מ ג"כ קשה מהגמ' דקידושין הנ"ל ומזה אדבר לקמן בס"ד] אבל ראיתי בכ"מ ז"ל ריש הל' מילה שכ' וז"ל במניין המצות כתב רבינו סי' רט"ו למול את הבן שנאמר וביום השמיני וגו' וצריך טעם למה לא מנה מצות הרב למול את עבדיו עכ"ל וכתב המעשה רוקח ז"ל ע"ז דבסה"מ שלפנינו ליתא כמ"ש הכ"מ ועל גוף הקושיא של הכ"מ מתרץ דאין הפשט במ"ש הסה"מ למול את הבן דקאי על האב אלא בדרך כלל קאמר וקאי על כל ישראל וגם על האדון וגם מתרץ בזה את קושייתינו הנ"ל דמדוע לא נקט הסה"מ את הפסוק דגמ' דקידושין עי"ש אבל במשרת משה על הרמב"ם שם ראיתי שלא נראה לו תירוצו של המ"ר וגם עי' במרכבת המשנה ספרדי מ"ש על הכ"מ זה, יוצא לנו מהנ"ל דלפי גירסת הכ"מ בסה"מ באמת ל"ק הסתירה שהקשינו מרמזיו כיון שגם בסה"מ מביום השמיני יליף צווי האב אלא כל זה י"ל כפי הבנת המעשה רוקח בקושית הכ"מ אבל כשאני לעצמי נ"ל בס"ד דלא על הסה"מ הקשה הכ"מ אלא עמ"ש הרמב"ם ברמזיו הנ"ל הן אמת שגם על הסה"מ קשה קושיתו אבל הכ"מ לא הקשה רק על רמזיו וע"כ ל"כ הכ"מ בסה"מ כתב כו' כדרכו לכתוב בכ"מ כשהזכיר את הסה"מ עי' פ"א מהל' תפלה הל"א שכ' וז"ל וכתב הרב בסה"מ ובהלכות אישות פ"א הל"ב כתב וז"ל וממ"ש בסה"מ כו' עי"ש וכיון שכאן כתב הכ"מ במניין המצות כתב כו' מוכח בפי' שכיוון עמ"ש ברמזיו הנ"ל ולית דין צריך בשש וממילא לפי זה לא מוכח דלהכ"מ היה גירסא אחרת בסה"מ וא"כ אכתי קושייתינו הסתיר' הנ"ל במקומה עומדת דאפי' כשנ' הפשט גם ברמזיו כמ"ש המעשה רוקח בסה"מ ג"כ עדיין הסתירה הנ"ל קשה כמובן וצ"ע. אבל עכ"פ זה מוכח בפירוש מהרמב"ם ברמזיו דצווי האב למול את בנו ילפינן מביום השמיני נמצא לפי"ז אפי' כשנ' ברבינו את הט"ס הנ"ל עדיין קשה קושייתינו הנ"ל על הרמב"ם דמדוע לא נקט ברמזיו על צווי האב את הפסוק וימל אברהם דגמ' דקידושין הנ"ל ואח"כ ראיתי במרכבת המשנה על המכילתא פרשת בא פרשה י"ח אות ו' ד"ה והרי המילה שג"כ עמד על הרמב"ם בזה ומתרץ דבירושלמי דקידושין פ"ק הל' ז' באמת יליף צווי האב למול את בנו מביום

השמיני ונקט הרמב"ם כהירושלמי וממילא לפי"ז תו ל"צ לעשות ט"ס ברבינו אלא י"ל שגם רבינו נקט כהירושלמי כמובן:

פירוש ג

אבל עדיין תירוצו של המרכבת צריך תבלין כיון דסוף סוף קשה על רבינו ועל הרמב"ם דמדוע שבקו את הפסוק של הגמ' ונקטו את הפסוק של הירושלמי ונ"ל בס"ד ליישב דלכאו' צריך להבין דהיאך דריש הירושלמי מביום השמיני צווי האב בשלמא הגמ' דילן שפיר למד מוימל אברהם כיון דבסיפא דהאי קרא כתיב כאשר צוה אותו וגם הפנ"י בקידושין שם כתב שהגמרא אסיפא דקרא סמך אבל על הירושלמי קשה וגם הקה"ע בירושלמי שם הרגיש בזה ומפ' דמסתמא מוטל על האב למולו דאלת"ה מאן ימול אותו לשמנה ימים אבל האור חדש בקידושין שם הקשה על הקה"ע דדילמא יהי' נימול ע"י ב"ד דמצווים למולו וע"כ מפרש דמלשון ימול שהוא לשון יחיד דרש הירושלמי דקאי על האב עי"ש וכיון דהדרשה דירושלמי ג"כ עולה יפה א"כ לכאו' קשה על הגמ' דמדוע לא יליף מהקרא דירושלמי דבשלמא על הירושלמי י"ל דמש"ה לא רצה למילף כהגמ' כיון דרצה למילף אפי' למ"ד דלא דריש צו לדורות אבל על הגמ' קשה דמדוע לא יליף מהקרא דירושלמי דכתיב בפי' לדורות, ונ"ל בס"ד דבקידושין שם קאמר הגמרא אח"כ איהי מנלן דלא מיחייבה דכתיב כאשר צוה אותו אלקים אותו ולא אותה ומקשה התוס' דל"ל קרא על זה כיון דמ"ע שהזמן גרמא היא ובפרט מילה שלא בזמנה דאין מלין אלא ביום ותירץ דסוגי' זו אתיא כמ"ד ביבמות ע"ב ע"א דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה עי"ש אבל תירוצו של התוס' צריך תבלין דמהיכא תיתי נאמר דסוגיא דקידושין אתיא כהאי מ"ד שהוא ראב"ש דלית הלכתא כוותיה נגד הרבנן דפליגי עליה ביבמות שם וצ"ל בכוונת התוס' כיון דהגמ' קאמר איהי מנלן דלא מיחייבה ע"כ מוכח מזה דהגמרא אזיל אליבא דראב"ש דלרבנן לא הוה שואל הגמ' איהי מנלן כיון דלרבנן ממילא ידעינן דאשה אינה מצווה על זה כיון דמ"ע שזמן גרמא היא כמובן, וא"כ י"ל דמש"ה הביא הגמ' את הפסוק וימל אברהם כיון דסוף סוף צריך להביא אח"כ גם את הסיפא דפסוק זה למעט אשה אבל הירושלמי י"ל דאזיל אליבא דהלכתא כרבנן דמילה שלא בזמנה ג"כ אינה נוהגת אלא ביום וא"כ ל"צ להביא את הסיפא למעט אשה כיון דממילא ידעינן דאינה חייבת כיון דמ"ע שהזמ"ג היא כקושיית התוס' וע"כ הביא הירושלמי את הפסוק וביום השמיני על מצות אביו כיון דכתיב בפי' לדורות כמובן, וממילא לפי"ז כיון דרבינו פסק לקמן במ"ע זו כרבנן דמילה שלא בזמנה ג"כ אינה נוהגת אלא ביום וכ"פ

הרמב"ם פ"א מהלכ' מילה הל"ח ע"כ הביאו שפיר גם הם את הפסוק וביום השמיני כהירושלמי ודו"ק:

פירוש ד

אבל לכאו' עדיין ק"ל על רבינו דהיכי הביא את הפסוק וביום השמיני על זה שמ"ע [על כל ישראל כהנ"ל ריש מחודש א'] למול את הזכרים ביום השמיני הא הגמ' בקידושין יליף את זה מהפסוק המול לכם כל זכר דפ' לך פי"ז פ"י וגם הרמב"ם בסה"מ כפי פשטו של המעשה רוקח הנ"ל מחודש ב' ג"כ נקט את הפסוק של הגמ' [וכפי הבנת הכ"מ הנ"ל בהרמב"ם באמת גם על הרמב"ם קשה] וכן נקטו ז"ל היראים סי' י"ט החינוך ואלה המצות ומצה"ש ומהר"ש מצוה ב' וא"כ מדוע לא נקט גם רבינו כן וגם היד הקטנה הל' מילה פ"א נקט כרבינו וכן נקט הכ"ת מ"ע כ"ג עי' בציונים שם וא"כ גם עליהם צ"ע. ונ"ל בס"ד טעם לשבח דבשבת דף קל"ב ע"א יליף הגמ' מביום השמיני למול אפי' בשבת ובסנהדרין נ"ט ע"ב קאמר הגמ' דמשו"ה נישנה בסיני וביום השמיני ימול למשרי מילה בשבת נמצא לפי"ז לא נאמר בפ' לך לאברהם אבינו ע"ה כל פרטי דיני מילה כיון דלא ידעינן למול אפי' בשבת אלא מביום השמיני דפ' תזריע והטעם דמדוע באמת לא נאמר לא"א גם זה כבר מתרץ את זה יפה האור החיים ז"ל בפ' תזריע וזה תוכן דבריו דאף שקיים א"א כל התורה כולה ושמר את השבת אפי"ה ידע מעצמו שימול אפי' בשבת כיון דעל מילה היה מצווה ועושה ועל שבת אינו מצווה ועושה א"כ ממילא ידע מעצמו שידחה שבת מפני מילה וע"כ לא נאמר לו זה עי"ש, מוכח מהגמרא הנ"ל שהמ"ע של מילה בשלימות לא ידעינן רק מהפסוק וביום השמיני כיון דדרשינן מיניה ביום אפי' בשבת וא"כ י"ל דמשו"ה נקט רבינו את הפסוק זה, אבל הגמ' דקידושין י"ל כיון דבלא"ה צריך להביא שם כמה מקראות מפ' לך ע"כ נקט גם את הפסוק המול לכם כל זכר כמובן. ודע שהסמ"ק ז"ל מנה ד' מ"ע במילה דבסי' קנ"ז כתב למול את בנו ובסי' קנ"ח כתב למול יליד בית ובסי' קנ"ט כתב למול מקנת כסף ובסי' רפ"ח כתב למול עצמו אבל רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל לא מנאו במילה אלא מ"ע אחת וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הזוה"ר מ"ע י"ג אות י"ח העיר מקלט מצ' ב' [עי"ש שכ' טעם הפלא למ"ע זו וגם כתב תיקון לכרת] המעיי"ח דף ב' ע"א אות י"ג וא"כ באמת טעמא בעי דמדוע לא מנאו כהסמ"ק אבל כבר מתרצים א"ז יפה המעיי"ח והמהר"ש סי' הנ"ל וגם במשרת משה ריש הל' מילה ראיתי שדיבר מזה עי"ש:

פירוש ה

מילה (ב) שלא בזמנה אין דוחה את השבת ולא את יו"ט ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת כו' אעפ"י שקציצת נגע צרעת בל"ת יבא עשה וידחה ל"ת כו', כ"כ

גם הרמב"ם הלכות מילה פ"א הל"ט והמקור לזה מהסוגי' דשבת קל"ב ע"ב וכבר תמה הקובץ שם על הרמב"ם דהיכי כתב דצרעת לא הוי אלא ל"ת הלא מסוגי' זו מוכח דהוי עשה ול"ת כמ"ש התוס' שם ד"ה האי וא"כ גם על רבינו קשה קושיא זו, אבל נ"ל בס"ד לתרץ בהקדים לחקור על מה דיליף הגמ' שם ע"א מביום השמיני דמילה בזמנה דוחה שבת אי מטעם עשה דוחה ל"ת היא או מטעם גזה"כ ונ"ל דזה תליא בפלוגתא דהני אמוראים דפליגי שם דף קל"ג ע"א בטעמא דמילה שלא בזמנה דאינה דוחה שבת ויו"ט [דאף דאי' בגמ' יו"ט עי' ברמב"ם ובכ"מ פ"א מהל' מילה דה"ה שבת] דלרב אשי דטעמא משום דיו"ט עשה ול"ת ואין עדל"ת ועשה א"כ קשה מילה בזמנה נמי כמו שהקשה רש"י שם ד"ה ואין עשה ותירץ אבל בזמנה איתרבי מביום אפי' בשבת א"כ עכצ"ל דגזה"כ היא דאל"כ קשה מילה שלא בזמנה נמי אבל לחזקי' ורבא ואביי באמת י"ל דמילה בזמנה מטעם עדל"ת היא וא"כ קשה מילה שלא בזמנה נמי ע"כ ילפי מקראי דמילה שלא בזמנה אינה דוחה כמובן. ובזה אמרתי ליישב מה שיש לדקדק בגמ' שם דקאמר אמר מר יו"ט אינה דוחה אלא בזמנה בלבד מנא ה"מ ולכאו' מה הקשה הגמ' על מילה שלא בזמנה דאינה דוחה מנ"ל הלא מילה בזמנה דדוחה לא ילפינן אלא מביום וא"כ שפיר י"ל דמילה בזמנה דכתיב בה ביום ע"כ דוחה אבל מילה שלא בזמנה דלית לן קרא דלידחי ע"כ אינו דוחה בשלמא אי הוה אמרינן דדוחה אז היה שייך להקשות מנ"ל אבל ע"ז דאינו דוחה מה הקשה הגמרא אבל לפי הנ"ל דטעמא דמילה בזמנה באמת משום עדל"ת היא ע"כ הקשה הגמרא שפיר דנימא במילה שלא בזמנה ג"כ עדל"ת ואפי' לרב אשי דגזה"כ היא כהנ"ל ג"כ הקשה הגמ' שפיר די"ל דהמקשן היה סובר דמטעם עדל"ת היא וע"ז קאמר רב אשי דלא מטעם עדל"ת היא משום דיו"ט הוי עול"ת אלא מילה בזמנה באמת גזה"כ היא כמובן:

אבל לכאו' לפי הנ"ל ק"ל דמה קאמר הגמ' ריש יבמות ואלא ממילה הלא לרב אשי מילה לאו מטעם עדל"ת היא ועוד ק"ל דלחזקי' ורבא ואביי אמאי קאמר הגמרא בכמה דוכתי בש"ס היכא אמרינן עדל"ת כגון מילה בצרעת וכלאים בציצית דבעידנא כו' אמאי לא קאמר כגון מילה בשבת בשלמא בשבת דף קל"ב ע"ב דרב אשי גופא קאמר כן שפיר אבל בביצה ד"ח ע"ב דאזיל הגמ' אליבא דרבא מדקאמר הגמ' בתר הכי אלא אמר רבא וכמ"ש התוס' שם באמת קשה אמאי לא נקט הגמ' מילה בשבת ול"ל דמש"ה לא נקט מילה בשבת כיון דהוה יכלינן למימר דדוקא במילה בשבת בעינן בעידנא משום דהוי עשה ול"ת אבל בל"ת גרידא לא בעינן בעידנא דזה אא"ל כיון דמילה בצרעת ג"כ עשה ול"ת היא כמ"ש הגמ' שבת קל"ב ע"ב וא"כ לכאו' קשה אמאי באמת לא נאמר כן דדוקא

במילה בצרעת דעול"ת היא בעינן בעידנא אבל גבי כיסוי דם ביו"ט דלא הוי אלא ל"ת כיון דהשתא עדיין לא הוה ידעינן דיו"ט עול"ת היא באמת לא בעינן בעידנא וא"כ מה הקשה הגמרא אעכצ"ל דהגמרא סמך על כלאים בציצית וה"ק הגמרא אימר דאמרינן עדל"ת כו' כגון מילה בצרעת וא"ת דוקא במילה בצרעת בעינן בעידנא כיון דעול"ת היא ע"ז קאמר הגמרא אי נמי כלאים בציצית כמובן וא"כ הדרא הקושיא הנ"ל לדוכתא דאמאי ל"ק הגמרא כגון מילה בשבת וכן קשה בכתובות מ"א ע"א דנקט ג"כ מילה בצרעת, ואפשר לומר דהגמ' ביבמות שפיר נקט מילה בשבת כיון דהגמ' אזיל שם להקשות דלמה לי עליה דמהיכא תיתי נאמר דעדל"ת שבכרת וע"ז קאמר הגמ' וכ"ת דילפינן ממילה בשבת היינו למ"ד דמילה בשבת מטעם עדל"ת היא וע"כ איצטריך לדידיה עליה, אבל הגמרא דביצה וכתובות מש"ה נקט מילה בצרעת כיון דמילתא דפסיקא היא לכ"ע דמטעם עדל"ת היא אבל מילה בשבת לרב אשי באמת לאו מטעם עדל"ת היא ע"כ לא נקט הגמרא מילה בשבת כמובן. אבל לכאו' עדיין ק"ל דהיכי יכלינן למימר דלחזקי' ורבא ואביי מילה בשבת מטעם עדל"ת היא הלא מילה הוי עשה שאינה שוה בכל וכמ"ש הגמ' נזיר דף נ"ח ע"ב דליכא למילף עדל"ת מדבר דהלאו אינו שוה בכל אדבר דהלאו שוה בכל כמ"כ נמי אמאי לא נא' דעשה שאינה שוה בכל אינה דוחה ל"ת ששוה בכל ול"ל דילפינן מכלאים בציצית דג"כ העשה אינה שוה בכל למ"ד נשים פטורות מציצית כיון דמהתם ליכא למילף אלא על ל"ת גרידא אבל על ל"ת שיש בה כרת מנ"ל ועי' תוס' יבמות דף ה' ע"א ד"ה ואכתי ובח' הר"ן סנהדרין דף י"ח ע"ב, וצ"ל דהקרא וביום השמיני מגלה לן דגם עשה שאינה שוה בכל דוחה אלא כ"ז אמרינן מחמת חומר הקו' אבל מצד הסברא באמת הי' מסתבר טפי למימר דעשה שאינה שוה בכל אינה דוחה ל"ת שבכרת וא"כ מה מאד יש ליישב את קושיית התוס' מגילה דף כ' וקידושין דף כ"ט ע"א שהקשה דלמה לי אותו ולא אותה דנשים פטורות ממילה תיפוק ליה דהוי מ"ע שהזג"ד י"ל דאי לאו אותו הוה אמרינן דביום השמיני מגלה לן דנשים חייבות במילה אף דהוי מ"ע שהזג"כ יון דילפינן מביום דמילה בזמנה דוחה שבת מטעם עדל"ת וקשה קושייתינו הנ"ל הא הוי עשה שאינה שוה בכל אע"כ הוה אמרינן דבאמת נשים חייבות והוי שוה בכל וע"כ איצטריך אותו ולא אותה והשתא דכתיב אותו באמת מוכרחינן למימר דהתור' מגלה לן דדוחה אע"פ דהוי עשה שאינה שוה בכל כמובן:

אבל לכאו' אכתי ק"ל אמאי ל"ק רב אשי דטעמא דמילה שלא בזמנה אינה דוחה משום דהוי עשה שאינה שוה בכל ובזמנה גזה"כ היא כיון דסוף סוף צ"ל לרב אשי דבזמנה גזה"כ כהנ"ל וא"כ הו"ל לתרץ כן כיון דאז הוי מחלוקתן בסברא רבא ואינך סברו דגם

עשה שאינה שוה בכל דוחה ורב אשי סובר שאינה דוחה אבל השתא דקאמר רב אשי משום דהוי עול"ת באמת קשה במאי פליגי ממנ"פ אי הוי יו"ט עול"ת אליבא דכ"ע כן היא עי' תוס' ביצה הכ"ל וטעם המלך הל' כדרים פ"ג, וע"כ נ"ל בס"ד דלרב אשי היה כוונה עמוקה במה דמשני משום דהוי עול"ת דלכאורה לפום שיטת ר"ת בכתובות דף מ' ע"א דקציצת נגע צרעת הוי עול"ת וכ"ס התוס' בשבת קל"ב ע"ב ד"ה האי שהקשה ולילף ממילה בצרעת דעדל"ת ועשה ומשני מה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות עי"ש א"כ קשה על רב אשי דהיכי קאמר דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט משום דהוי עול"ת לילף ממילה בצרעת דדוחה וליכא לתרץ כתירוצו של התוספות כיון דלענין מילה ילפינן ועי' במרש"א בשבת שם שג"כ עמד ע"ז אעכצ"ל דרב אשי באמת סובר דליכא בקציצת נגע צרעת אלא ל"ת וע"כ מילה דוחה צרעת, וא"כ ממילא י"ל דלעולם לכ"ע הוי יו"ט עול"ת אלא בזה פליגי רבא ואינך סברו דצרעת הוי עול"ת וע"כ לא אמר כרב אשי כיון דהי' קשה קושיית התוס' דלילף ממילה בצרעת דדוחה וע"כ ילפי כל אחד מקרא דנפשיה אבל רב אשי סובר דצרעת לא הוי אלא ל"ת גרידא ע"כ משני דהוי יו"ט עול"ת להורות בזה דצרעת לא הוי אלא ל"ת גרידא כמובן, וממילא מיושב בס"ד גם קושיית התוספת דביצה הנ"ל שהקשה על רבא דהתם משני דיו"ט הוי עול"ת ובשבת לא משני כן וכן הקשה התוס' בשבת דף כ"ד ע"ב ד"ה ולא אבל בהנ"ל י"ל דבשלמא בביצה כיון דלא לענין מילה קאי ע"כ קאמר התם שפיר דיו"ט הוי עול"ת ואין עדל"ת ועשה וליכא להקשות דלילף ממילה בצרעת כיון די"ל כתירוצו של התוס' דשאני מילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות אבל בשבת כיון דלענין מילה קאי ול"ל כתירוצו של התוס' ע"כ לא משני דיו"ט הוי עול"ת כיון דהי' קשה עליו קושית התוס' דלילף ממילה בצרעת ועי' בתוס' בשבת דף כ"ד שכ' דתירוצו של רבא גם שם לא היה על שריפת קדשים אלא על מילה שלא בזמנה וא"כ גם שם שפיר י"ל כמו שכתבנו דו"ק בזה כי הוא כפתור ופרח בס"ד, וממילא לפי"ז כיון דרב אשי סובר דצרעת לא הוי אלא ל"ת גרידא ע"כ כתבו רבינו והרמב"ם שפיר שקציצת נגע צרעת בל"ת ול"ק עליהם קושיית הקובץ הנ"ל מגמ' דשבת כיון די"ל דהם פסקו כרב אשי ודו"ק:

פירוש ו

ומוכיחות (ג) ההלכות אשר שם שמכשירי מילה אין דוחין את השבת כו', בריש פרק ר"א דמילה סובר ר"א דמכשירי מילה דוחין את השבת ור"ע סובר דאין דוחין וקיי"ל כר"ע וגם הכ"מ הל' מילה פ"ב הל"ו כתב בטעמא דהרמב"ם שפסק גכ"כ כמו שכתבנו אבל באמת מוכח מהגמ' שם דף קל"ב ע"א שגם הרבנן פליגי על ר"א מדקאמר הגמ'

עד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא במכשירי מילה כו' א"כ גם מהטעם דקיי"ל כרבנן ג"כ מוכח דלית הלכתא כר"א וא"כ יש הוכחה משני הלכות דלא כר"א וע"כ כתב רבינו ומוכיחות ההלכות כו' כמובן, ודע דבסוגיא זו דף קל"א ע"ב שם קשה לי ג' קושיות חדא על מה דאמרינן שם שר"א יליף דמכשירי שופר דוחין את השבת מיום תרועה דאי ממצה מה למצה שכן נוהגת בנשים ובאנשי' ובפסחי' דף מ"ג ע"ב קאמר הגמ' דאיצטריך כל לר"א דסד"א הואיל וכתיב לא תאכל עליו חמץ וגו' והני נשי הואיל וליתנהו בקום אכול מצה כו' אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתנהו קמ"ל והשתא דאיתרבו כו' וק"ל דל"ל לר"א כל לרבות את הנשים הא ממילא ידעינן דנשים מוזהרין בבל תאכל חמץ כיון דחייבות בקום אכול מצה דבקום אכול מצה עכצ"ל לר"א דחייבות דאלת"ה קשה ל"ל לר"א יום תרועה על מכשירי שופר הא הוה יכלינן למילף ממצה אע"כ מוכח דמצה נוהגת בנשים וממילא מוזהרין נמי בבל תאכל חמץ מחמת ההיקש של הגמ' וא"כ מיותר לר"א כל. ועוד ק"ל על מה דקאמר הגמרא שם סוכה וכל מכשיריה דוחין א ת השבת יליף ר"א ז' ימים מלולב וכתב התוס' ד"ה שבעת דהאי שבעת ימים מופנה משני צדדים וע"כ יליף ר"א מכשירי סוכה בגז"ש, ובסוכה דכ"ח קאמר הגמ' דאיצטריך האזרח להוציא את הנשים דסד"א שחייבות לאביי משום תשבו כעין תדורו ולרבא משום דהוה ילפינן ט"ו ט"ו מחג המצו' וק"ל דלר"א ל"ל האזרח כיון דממילא ידעינן דנשים פטורות מסוכה דאי חייבות א"כ ל"ל הפנאה של שבעת ימים לגז"ש דמכשירי סוכה דוחין את השבת הא הוה מצי למילף ממצה מה תאמר מה למצה שכן נוהגת בנשים הא סוכה ג"כ נוהגת אעכצ"ל דסוכה אינה נוהגת בנשים וא"כ מיותר לר"א האזרח. תו קאמר הגמ' שם מילה וכל מכשיריה דוחין את השבת לר"א מנ"ל אי מכולהו גמר כדאמרינן כו' ומסיק הגמרא דיליף מביום השמיני והתוס' במגילה וקידושין הנ"ל הקשו דל"ל אותו ולא אותה תיפוק ליה דהוי מ"ע שהזז"ג ותירצו דלא הוה ידעינן למעט משום מעשה ז"ג אלא היכא דליכא כרת עי"ש שתירצו עוד תירוץ אחר אבל לפום תירוץ זה ק"ל דנשארה אליבא דר"א קושי' התוס' דל"ל אותו ולא אותה למעט נשים כיון דממילא ידעינן דנשים פטורות דאי חייבות קשה ל"ל ביום לרבות מכשירי מילה הא יכלינן למילף ממצה מה תאמר דאי מהתם כדאמרינן כלומר מה למצה שכן נוהגת בנשים הא מילה ג"כ נוהגת אע"כ מדכ' רחמנא ביום מוכח דמילה אינה נוהגת בנשים וא"כ ל"ל אותו ולא אותה הגם די"ל דסוגיית הגמ' אזלא לפום תירוץ השני של התוס' וגם י"ל דבאמת זה הי' כוונת הגמרא במה דקאמר ועוד מה להנך כו' דה"ק הגמרא אי מכולהו כדאמרינן כלומר לפום תירוץ השני של התוס' י"ל כדקאמרינן ואת"ל כתירוץ הראשון של התוס' ואז נשארה על ר"א קושייתנו

ע"ז קאמר הגמ' ועוד מה להנך כו' אבל כל זה עדיין דוחק אצלי וד' יורנו נפלאות מתורתו הקדושה, והפרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו רובם תמצא בהרמב"ם הל' מילה ומילת גר ועבדים בפי"ג מהל' א"ב ולהל' עי' טוש"ע יו"ד סי' ר"ס עד סי' רס"ח ובשג"א מסי' מ"ט עד סי' נ"ה ולענין אי עבד חייב למול את בנו עי' שעה"מ הל' מילה:

מצוה כט

פירוש א

זכור (**א**) **את יום השבת לקדשו כו'**. בדברות הראשונות פ' יתרו פ"כ פ"ח כתיב זכור את יום השבת לקדשו ובברכות דף כ' ע"ב הקשה הגמ' על מ"ד ראב"א נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה אמאי מ"ע. שהזמ"ג היא ומשני רבא אמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה כו' ומדאמר הגמ' מ"ע ע"פ מנה רבינו ז"ל אותה, אלא אי המ"ע דקידוש ביין דוקא או סגיא בדברים בזה יש פלוגתא דבפסחים ק"ו ע"א איתא ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין כו' ואי הדרשא דברייתא דרש גמור מה"ת ולא אסמכתא אז מוכח מהברייתא זו שהמ"ע היא לקדש על היין וכן באמת שיטת רש"י ז"ל בנזיר דף ד' ע"א ד"ה והרי וכ"ס התוס' בחד תירוץ בפסחים שם ד"ה זוכרהו ובשבועות דף כ' ע"ב ד"ה נשים דקידוש על היין דבר תורה אלא הא דאמר המברך צריך שיטעום זהו מדרבנן וכ"מ דסובר הרוקח ז"ל סי' נ"ב מדקאמר הפשט בגמ' דנזיר פירוש להטעימו עי"ש ותבין וכ"כ מהסמ"ק ז"ל סי' ר"פ מדכ' וז"ל לעשות קידוש בשבת ערבית דכתיב זכור את יום השבת לקדשו ודרשינן זוכרהו על היין כו' עכ"ל וכן מהר"ן ז"ל בפסחים שם ד"ה זוכרהו יש להוכיח דס"כ עי"ש וגם יש להביא ראי' לשיטתם מן המכילתא פ' יתרו פרשה ז' דז"ל לקדשו לקדשו בברכה מכאן אמרו מקדשים על היין כו' וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם, אבל רבינו סובר שמ"ע מה"ת רק לקדש בדברים אבל לקדש על היין אינו אלא מדרבנן והביא ראיה לשיטתו מגמרא נזיר שם וא"כ צ"ל דסובר דהדרשה דברייתא דפסחים וגם הדרשה דמכילתא והפסיקתא אסמכתא וכ"ס התוס' פסחי' ושבועו' הנ"ל בחד תירוץ ובסוכה דף ל"ה ע"א ובנזיר שם ד"ה מאי סתם התוס' כהאי תירוצא וגם הרמב"ן ז"ל פ' יתרו כתב כן וכ"פ הרמב"ם ז"ל הל"ש פכ"ט הל"א וכן מנה בסה"מ מ"ע קנ"ה וכן מנאו החינוך ז"ל העיר מקלט [עי' בדבריו כי כתב דבר חכמה הפלא במ"ע זו] האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ל"א הזוה"ר מ"ע מ"ז אות ל"א הפוע"צ מ"ע י"ג הכ"ת מ"ע ק"ס הדה"מ שער ד' פ"א המעיי"ח דף ט"ז ע"א אות ל"ט עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה שכולן ל"כ רק לקדש בדברים אלא המעיי"ח הביא גם שיטת רש"י ומדהביא את שיטת התוספות בסוף נ"ל דס"כ. אבל הבה"ג ז"ל

סי' הנ"ל מ"ע ג' לא מנה את המ"ע זו כלל אלא מנה שתי מ"ע אחרות בשבת חדא שמור שבת ואידך שמחת שבת ועינוג וגם היראים ז"ל סי' צ"ז וצ"ט מנה כהבה"ג ומפרש שמור שבת וז"ל צוה הקב"ה לתת אדם שמירת שבת על לבו דכתיב בפרשת תשא ושמרתם את השבת וכתיב בדברות האחרונות שמור את יום השבת לקדשו ושמירה היא בלב כו' עכ"ל ובאמת פליאה לי דמדוע לא מנאו את המ"ע לקדש את השבת בדברים או ביין ואפשר דסברו הפשט בגמרא דנזיר שם קידושתא ואבדלתא הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני בתמי' כמו שסובר הר"ת מובא בתו' שם וכמו שסובר רבינו אלא הם חלקו על רבינו ור"ת בזה רבינו ור"ת סברו דהבתמיה של הגמ' קאי על קידוש היין דעל היין סובר הגמרא דאינו אלא מדרבנן אבל הם סברו דהבתמי' קאי על גוף הקידוש דומיא דאבדלתא כיון דקידוש דברים ג"כ דרבנן ומזכור את יום השבת לקדשו דריש הגמ' כמו שדרשו בפסיקתא זוטרתא פ' יתרו ר' אלעזר בן עזרי' וחזקי' בן גרון תהא זכרו מאחד בשבת וכמ"ש רש"י פ' יתרו שם וכיון דסתם הגמרא דנזיר דקידוש דרבנן ע"כ פסקו כן והשמיטו קידוש ממניין המצות כנ"ל בס"ד ליישבם מחמת חומר הקושיא, יהי' איך שיהי' זה מוכח בפירוש דהבה"ג והיראים לא מנאו קידוש וא"כ ק"ל על מ"ש הפרמ"ג ז"ל בריש פתיחתו להלכות שבת וז"ל א"כ מ"ע זו מוסכמת בקידוש שהוא ד"ת והבדלה יש מחלוקת עכ"ל נר' מדבריו דבקידוש ליכא פלוגתא הלא הבה"ג והיראים חלקו גם בקידוש וצ"ע, ועי' מג"א סי' רע"א ס"ק א' שפסק דרק קידוש דברים דאורייתא ויפה פסק כיון דרבינו וכל השאר מוני מצות הנ"ל סברו כן וגם השג"א סי' ס' העלה להל' כן ועי' בקונטרס אחרון שם מ"ש בשם הפלאה, ודע שהסמ"ק סי' רפ"ג מנה הבדלה למ"ע בפ"ע ודעת רבינו לענין הבדלה אי הוי דאורייתא עי' בהרהמ"ג הל' הנ"ל שהוכיח מלשון הרמב"ם דסובר שהיא דאורייתא וכשתעיין שפיר בדברי רבינו תראה שגם מדבריו יש להוכיח את הוכחה של הרהמ"ג ועי' במגלת ספר מה שמפלפל בזה:

פירוש ב

ת"ר (ב) בפ' ערבי פסחים לא יאכל אדם בערבי שבתות כו', בפסחים צ"ט ע"ב אי' במתני' ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם כו" והקשה הגמ' מאי אריא ע"פ אפי' ע"ש ויו"ט נמי דתניא לא יאכל אדם בע"ש וי"ט מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך א"ר הונא ל"צ אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הנ"מ בע"ש ויו"ט אבל בע"פ משום חיובא דמצה מודה רב פפא אמר אפ"ת ר' יהודה התם בע"ש ויו"ט מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי אבל בע"פ אפי' סמוך למנחה נמי אסור והקשה הגמ' על תירוצו של ר"פ ומסיק אלא

מחוורתא כדרב הונא כו' עי"ש ופסק הרשב"ם ז"ל דף ק' ע"א שם ד"ה אמר לו רשב"ג כתירוצו של רב הונא וכ"פ התוס' שם ד"ה אין מפסיקין וז"ל והלכה כר' יוסי ובע"ש וי"ט אפי' להתחיל שרי דר' יהודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי כדמוכח בעירובין דף מ"ו ובע"פ אסור להתחיל כו' עכ"ל ורבינו ג"כ פסק כהרשב"ם וגם הביא את ראיותיו. אבל לכאורה ק"ל כיון שסברו דבע"ש ויו"ט מותר להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה כר' יוסי ולא חלקו בין קביעת סעודה לסתם אכילה אלא כתבו סתם מותר לאכול ע"כ מוכח שסברו דאפי' קביעת סעודה שרי א"כ קשה עליהם מגמ' גיטין ל"ח ע"ב דאיתא שם אמר רבה בהני תלת מילי נחתי בעלי בתי' מנכסיהון כו' ודקבעו סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן שתי משפחו' היו בירושלים אחת קבעה סעודתא בשבתא ואחת קבעה סעודתא בע"ש ושתיהן נעקרו עכ"ל מוכח משם דר' יוחנן סובר שאסור לקבוע סעודת' בע"ש ועי' בהרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל בגיטין שם שהקשו על הא דר' יוחנן הא קיי"ל כר' יוסי דאוכל והולך עד שתחשך ותירצו הנ"מ באקראי בעלמא אבל תדיר מיחזי כמאן דמזלזל ביקרא דשבתא וע"כ נעקרה אותה משפחה דקבעה סעודתא בע"ש משום דאותה משפחה הי' קבעה בתדיר ובתדיר גם לר' יוסי אסור והרמב"ם הל"ש פ"ל הל"ד מחלק משום קושיא זו כפי הבנת הרהמ"ג בדעת הרמב"ם בין קביעת סעודה לסעוד' הרגיל בה ובין קביעת סעוד' לסעוד' שאינו רגיל בה ובספרי פני משה הל"ש שם בררנו בס"ד את דברי הרמב"ם כפי הבנת הרהמ"ג בטוב טעם עי"ש, א"כ לפי"ז כיון דרבינו והרשב"ם והתוס' לא כתבו שום רמז מהחילוקים הנ"ל אלא כתבו סתם להלכה דבע"ש ויו"ט מותר לאכול עד שתחשך א"כ קשה עליהם מר' יוחנן דגיטין:

ובהשקפה ראשונה עלה ברעיוני די"ל דסברו כהפירוש הראשון של רש"י בגיטין שם ד"ה בע"ש דז"ל בלילי שבת ואין כאן כבוד שבת דקיי"ל כבוד יום קודם לכבוד לילה והם היו מתכוונין בשביל ביטול בהמ"ד ואיכא דמפרשי בע"ש ממש וכן בכל יום מרוב עושר אבל בהא מיהא איכא איסור שיכנס לשבת כשהוא שבע בלא תאוה עכ"ל ואי באמת סברו כהפי' הראשון של רש"י אז ל"ק עליהם אבל אי סברו כהפי' השני של רש"י וכמו שנר' מכל הראשונים שם שמפרשו גכ"כ וגם הלשון של הגמ' ואחת קבעת בע"ש ג"כ מורה שבע"ש הי' קבעה אותה משפחה סעודתא א"כ נשארה עליהם קושיתינו הנ"ל:

פירוש ג

וע"כ נ"ל בס"ד דאפי' לפי' השני של רש"י ג"כ ל"ק עליהם די"ל דסברו דר' יוחנן סובר כתירוצו של רב פפא בפסחים שם דמתני' דע"פ אתיא כר' יהודא ובע"פ אפי' סמוך ג"כ

אסור ועל קושיית הגמ' על רב פפא מבריי' לא יאכל אדם בע"ש ויו"ט מתשע שעות ולמעלה סובר ר' יוחנן כמר זוטרא שם דאמר מאן לימא לן דמתרצתא היא ול"ס כר' פנחס שם וכיון דבמתני' דפסחים סתם התנא כר' יהודא דלר' יוסי לפי תירוצו של רב פפא אפי' בע"פ ג"כ שרי לאכול] ע"כ סובר ר' יוחנן דהלכה כר' יהודא אע"ג דסובר בעירובין דף מ"ו דר' יהודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי ועכ"ס בגיטין דאסור לקבוע סעודתא בע"ש, וזה ל"ק דהיכי יכלינן למימר דר' יוחנן סובר כתירוצו של רב פפא והל' כר' יהודא הלא בפסחי' שם איתא והאמר ר' ירמי' א"ר יוחנן והלכה כר' יוסי בע"ש אלמא דר' יוחנן סובר דבע"ש הל' כר' יוסי דע"ז י"ל דר' חייא בר אבא בגיטין שם דאמר משמיה דר' יוחנן באמת ל"ס כהא דר' ירמי' דפסחים אלא סובר דר' יוחנן סובר כר' יהודא וכתירוצו של רב פפא כיון דבלאו כל זה אי' בפסחים שם ואי תימא א"ר אבהו א"ר יוסי בר ר' חנינא וא"כ שפיר יכלינן למימר דר' חייא בר אבא בגיטין באמת סובר כמו שכתבנו, וגם נ"ל להביא ראי' דר' יוחנן סובר כתירוצו של רב פפא מהירושלמי פסחים פ"י הלכה א' דאי' שם מתניתא דר' יהודא דתני ע"ש מן המנחה ולמעלה לא יטעום אדם כלום עד שתחשך כדי שיכנס לשבת בתאוה דברי ר' יהודא ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שעה שהוא משלים עכ"ל חזינן דהירושלמי סובר דמתני' ר' יהודא היא ולכאו' קשה על הירושלמי קושית הגמרא דבבלי דמאי אריא ע"פ אפי' שבתות נמי אעכצ"ל דהירושלמי סובר כתירוצו של רב פפא דבע"פ אפי' סמוך ג"כ אסור וע"כ נקטה המתני' ע"פ והא דלא אמר הירושלמי בפי' כן י"ל דסובר דממילא ידעינן את זה כיון דבמתני' איתא סמוך ובבריי' ליתא סמוך כמובן, וכיון שהוכחנו בס"ד דהירושלמי סובר כתירוצו של רב פפא ומרא דשמעתא דירושלמי ר' יוחנן הוא א"כ ממילא מוכח מהירו' דר' יוחנן סובר כתירוצו של רב פפא וע"כ שפיר יכלינן למימר דר' חייא בר אבא בגיטין שם גכ"ס בר' יוחנן כן וע"כ אוסר לקבוע סעודתא בע"ש מן המנחה ולמעלה, אבל לפי מה שמסיק הגמ' בפסחי' שם מכח הא דר' פנחס דמחוורתא כרב הונא עכצ"ל דסובר הגמרא דפסחים דהלכה כר' יוסי מחמת ראיות הרשב"ם הנ"ל וע"כ יפה פסקו רבינו והרשב"ם והתו' דלא כר' יוחנן כיון דהם פסקו כסתימת הגמרא דפסחים כמובן. וגם נ"ל בס"ד לתרץ בהנ"ל את קו' הקרבן נתנאל בגיטין שם שהניח בתימה על רבה דהו"ל למיחשב דמשום ד' מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון דגם את זה דקבעה סעודתא בע"ש הו"ל למיחשב אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דרבה באמת סובר דהל' כר' יוסי דבע"ש מותר לאכול ולקבוע סעודתא מן המנחה ולמעל' וכתירוצו של רב הונא הנ"ל וע"כ סובר רבה דל"ל דהאי משפחה דקבעה סעודתא בע"ש משום זה נעקרה אלא ע"כ דהיה שם איזה טעם אחר וע"כ לא חשיב רבה

אלא ג' מילי וממילא לפי"ז מוכח דצ"ל כהפירוש השני של רש"י בגיטין שם כיון דלפי' הראשון נשארה קושית הק"נ ודו"ק:

פירוש ד

וכל הנ"ל י"ל אליבא דרבינו והרשב"ם והתוס' אבל הרי"ף ז"ל בפסחים שם שג"כ פסק כר' יוסי [ומ"ש הרי"ף ובע"ש ויו"ט היכא דאתחיל ליה מקמא ט' שעות כו' ומדכ' היכא דאתחיל מקמא כו' נראה דסובר דגם בע"ש ויו"ט אסור להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה ע"ז כבר עמד הרא"ש ז"ל בפסחים שם והקשה סתירה מדידי' אדידי' והביא בשם הרמב"ן שכ' דמצא בהלכות רב אלפס מדויקת שאיתא הכי היכא דהתחיל מקמי דקדיש יומא כו' והר"ן כתב דהרי"ף קאי על ע"פ דגם ע"פ בכלל יו"ט וא"כ סובר הרי"ף ג"כ כרבינו] וכ"פ הרא"ש שם א"כ נשארה עליהם הקושיא מגמרא דגיטין הנ"ל ול"ל אלייהו כתירוצינו כיון שהם הביאו בהלכותיה' בגיטין שם את הא דאמר רבה בהני תלת מילי כו' ואת הא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן שתי משפחות כו' ואי הוה סברו דהא דר' יוחנן אתיא אליבא דר' יהודא היה קשה עליהם דהיכי הביאו בהלכותיהם את הא דר' יוחנן כיון דפסקו כר' יוסי ולומר דלא הביאו את הא דר' יוחנן אלא לאשמעינן דמהיכא למד רבה דעל דקבעה סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא נחתי ג"כ בעלי בתים זה באמת דוחק דא"כ היה להם לפרש א"ז כי היכי שלא נטעה דגם לקבוע סעודתא בע"ש סברו דאסור ומדלא מפרשו ע"כ דסברו בזה כר' יוחנן וא"כ נשארה עליהם קושיתינו הנ"ל, ובלאו כל זה נ"ל דלהרא"ש בודאי ל"ל כתירוצינו הנ"ל כיון דהרא"ש כתב בפי' בפסחים שם דר' יוחנן סובר כר' יוסי בהתחלה וא"כ עכצ"ל דסובר הרא"ש כהאי לישנא דפסחי' שם דר' ירמי' אמר משמיה דר' יוחנן דהלכה כר' יוסי וגם הבעל המאור והמלחמות שם והגמ"יי הל' חו"מ פ"ו תפסו לעיקר כהאי לישנא וכיון דהרא"ש סובר דר' יוחנן סובר כר' יוסי א"כ אפי' כשנדחק עצמינו לומר בהרא"ש כהדוחק הנ"ל כדי שנ' גם להרא"ש כתירוצינו הנ"ל עדיין גם זה עכצ"ל אליבא דהרא"ש דאמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן דהיינו ר' ירמי' דפסחי' סובר דסובר כר' יוסי ור' חייא בר אבא דגיטין סובר דסובר כר' יהודא וזה בודאי דוחק גדול לומר אמוראי נינהו חדא כיון דבזה אי יכלינן למימר מעצמינו אמוראי נינהו היכא דליתא בפי' בגמ' נ"ל דתליא בשיטות הני פוסקים אי יכלינן למימר מעצמינו תרי תנאי עי' יד מלאכי סי' תרמ"ד וגם בספרי לשון משה כללי הש"ס כלל דברי פלוני הארכנו בזה ע"ש וא"כ אפשר דהרא"ש באמת סובר כהרבינו פרץ מובא בתו' נזיר דף מ"ט ד"ה ומשני דלא אמרינן מעצמינו תרי תנאי ואף שמהרא"ש ברכות על דף ח' ע"ב נר' דסובר דיכלינן למימר תרי תנאי מדכ' וז"ל ואי תקשה לך

הא לקמן קאמר ר"ע משיכיר בין חמור לערוד נ"ל דתרי תנאי אליבא דר"ע כו' עכ"ל אעפי"כ עדיין יש מקום להסתפק בזה כיון דהרא"ש בברכות שם כתב גם תירוץ אחר וא"כ אפשר דמשום דחזר מתירוצו הראשון וסובר כהתו' דנזיר ע"כ קאמר את התירוץ אחר עכ"פ א"ז יש להוכיח מהרא"ש דברכות דלומר תרי תנאי הוא דוחק וע"כ קאמר תירוץ אחר וא"כ נשארה על הרי"ף והרא"ש קושיא הנ"ל מגמ' דגיטין. וצ"ל דהרי"ף והרא"ש סברו כהרמב"ן והרשב"א והר"ן הנ"ל דגמרא דגיטין איירי בתדיר וזה באמת אסור או י"ל דסברו כהרמב"ם הנ"ל שמחלק בין סעודה הרגילה לסעודה שאינה רגילה או אפשר דסברו כהר"ת מובא בהרשב"א בגיטין שם דמשו"ה נעקרה אותה משפחה שקבעה סעודתא בע"ש כיון דע"י כך נמנעי' מלהתעסק בצרכי שבת עי' מג"א סי' רמ"ט ס"ק ד' ולהלכה פסקינן בש"ע שם כתירוצו של הרמב"ם וכהבנת הרהמ"ג בהרמב"ם דסעודה שאינה רגילה כל היום אסור לקבוע בע"ש וסעודה הרגילה אף שמצד הדין מותר לקבוע כל היום אבל מצד מצוה אסור מט' שעות ולמעלה ובערב יו"ט ג"כ פסק הרמ"א סי' תקכ"ט דאסור מט' שעות ולמעלה מצד מצוה אפי' סעודה הרגילה ובספרי יד משה הארכנו בתשובה אחת לדינא בזה עי"ש:

מצוה ל

פירוש א

לשבות (**א**) **ממלאכ**' **ביום השביעי כו**'. הפסוק פ' משפטים פ' כ"ג פי"ב ומ"ש רש"י שם בשם המכילתא עי' במזרחי מ"ש ע"ז ובפסיקתא זוטרתא שם מצאתי בהדיא כמ"ש המזרחי וכשתעיין שפיר שם תבין שכתבנו את זה כדי שלא יהא קשה מהמכילתא על מ"ע זו, ודע שהבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' והסה"מ מ"ע קנ"ד ג"כ מנאו את המ"ע זו וכללו בה גם שביתת עבדים ובהמות וכן מנאו היראים סי' ק"א החינוך ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' פ"ה הזוה"ר מ"ע ט"ו אות י"ט [עיי"ש שמפלפל למנות תוס' שבת למ"ע בפ"ע] הפוע"צ מ"ע ל"ה הכ"ת מ"ע קס"א העיר מקלט מ"ע פ"ו [עי"ש שכ' שנכפלה מצות שבת בתורה י"ב פעמים וכ"כ החינוך] הדה"מ שער ד' פ"ב המעיי"ח דף ל"ג ע"א אות ל"ו אבל הסמ"ק לא מנה את המ"ע זו וזה טעמא בעי וצ"ע, ומ"ש רבינו ובספר הלאוין יתבאר מה הם המלאכות האסורות כו' כוונתו על המל"ת ס"ה ששם כתב את הל"ט אבות מלאכו' בביאור היטב וגם אנו כתבנו שם בס"ד באריכות עי"ש ותמצא נחת, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' בהרמב"ם הל"ש פ"א הל"א ופרק ל' ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' רמ"ב ר"ס רס"ב רפ"ח עד רצ"א ואי נשים מצווין במ"ע זו עי' מנ"ח ומהר"ש סי' הנ"ל מה שמפלפלו בזה:

מצוה לא

פירוש א

לשבות (**א**) **ביוה"כ כו'**. הפסוק פ' אמור פכ"ג פי"ב והמקור שהפסוק זה מ"ע בשבת דף קי"ד דאי' שם שבתון שבות למאי אילימא למלאכה והכתיב לא תעשה כל מלאכה כו' ומסיק הגמרא לעולם למלאכה ולעבור עליה בעשה ול"ת וכיון שמוכח מהגמרא דהוי עשה ע"כ מנאה רבינו ז"ל וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' [עי"ש שכ' וז"ל קדש שמנה ימים שבות שמונה ימים ראשון ושביעי של פסח ועצרת ויום הזכרון ויוה"כ וראשון ושמיני של חג הסוכות עכ"ל ולכאו' ק"ל הא הני ימים דחשיב אינם אלא ז' והיכי כתב שהם שמונה ונ"ל בס"ד בכוונת הבה"ג דחד מהם שבת והא דלא חשבו בפירוש מפני שסמך על מ"ש לקמן שם לשבות עבדך ואמתך ובהמתך כמוך וממילא לפי"ז גם במ"ש קדש שמונה ימים ג"כ צ"ל הפשט כן דחד מהם שבת וא"כ נסתר מה שכתבנו לעיל מ"ע כ"ט שהבה"ג לא מנה את המ"ע לקדש בשבת כיון שנכלל במ"ש קדש שמנה ימים וגם זה מוכח דסובר ג"כ כרבינו דרק לקדש בדברים ד"ת דמדחשיב יום כפור בין השמנה ימים כמובן] הרמב"ם בסה"מ מ"ע קס"ה ובחיבורו הל' שביתת עשור פ"א הל"א היראים סי' קי"ב החינוך ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' שי"ז הזוה"ר מ"ע צ"ג אות מ"ב הפוע"צ מ"ע קכ"ב הכ"ת מ"ע קע"ב העי"מ מצ' שט"ו הדה"מ שער ד' פ' י"ג המעיי"ח דף ק"ז ע"א אות פ"ד אבל הסמ"ק לא מנה את המ"ע זו ונעלם ממני טעמו וצ"ע, ואת זה אי נוהג ביו"כ גם שביתת עבד ובהמה כתב השג"א סי' ע"ג דלמאן דאית ליה דאינו נוהג ביו"ט אינו נוהג גם ביו"כ ועי' טוש"ע או"ח סי' תרי"א:

פירוש ב

וכל (**ב**) **העושה בו מלאכה כו'**. לכאו' ק"ל דלאיזה צורך הזכיר רבינו במ"ע זו גם את הל"ת וגם לעיל במל"ת ס"ח ג"כ קשה דמדוע הזכיר שם את העשה וכבר כתבנו מזה שם אבל לפי מ"ש המעתיק של הביאורי מהרש"ל כאן מיושב שפיר דז"ל יש ליתן טעם בשנותו את טעמו לאשמועינן דבטל מ"ע מה שלא עשה כן גבי שביתת שבת במצוה הקודמת והוא אשר אומר כי בא להודיע שהוא מ"ע דל"ת דלאו מ"ע היא אלא הפסוק אומר כי שבתון הוא מאחר שאין בו מלאכה שהרי אסרה התורה א"כ ממילא שבתון הוא ולא בא הכתוב ליתן עשה ע"ז והוא כמו שכתוב בחג הסוכות ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון ע"כ אמר שהיא מ"ע ויורה על זה אמרו היא לכם כאלו אמר תהיה לכם ואולם בשבת לא הוצרך לאמרו דכתיב תשבת שהוא צווי ודו"ק עכ"ל וא"כ י"ל דגם לעיל במל"ת ס"ח הזכיר רבינו את המ"ע מהטעם שכ' המעתיק וכיון שכ' לעיל במל"ת

ס"ח דבטל מ"ע ועובר על ל"ת ע"כ הוצרך גם כאן לכתוב כן כדי שלא יהא נר' כסתירה בדבריו ודו"ק ולעיל במל"ת ס"ח כתבנו בס"ד דברים עתיקים עי"ש ותמצא נחת:

מצוה לב

פירוש א

מ"ע (א) אחרת ביוה"כ להתענו' בו כו'. כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל' שביתת עשור פ"א הל"ד אלא תחת שכ' רבינו ז"ל להתענות בו כתב הרמב"ם לשבות בו אבל גם הרמב"ם יליף את המ"ע זו מהפסוק תענו את נפשותיכם דפ' אחרי פט"ז פכ"ט וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל הסה"מ מ"ע קס"ד היראים סי' קי"ח החינוך ואה"מ מצ' שי"ג הזוה"ר מ"ע כ"א אות כ"א הפוע"צ מ"ע ק"כ הכ"ת מ"ע קע"א העי"מ מצ' שי"ב הדה"מ שער ד' פי"ד המעיי"ח דף ק"ז ע"ב אות פ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' שי"ד עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה שכולם מנאו את המ"ע זו רק חילוק קצת ראיתי ביניהם שרבינו והרמב"ם והדה"מ והמעיי"ח הביאו את הפסוק תענו וגו' למ"ע זו אבל היראים והחינוך והפוע"צ ואה"מ והכ"ת והמצה"ש ומהר"ש הביאו את הפסוק ועניתם וגו' דפ' אמור פכ"ג פכ"ז הן אמת דהגמרא יומא ע"ד ע"ב הביא את השני פסוקים אעפי"כ טעמא בעי דמדוע נקטו רבינו ודכוותיה דוקא את הפסוק תענו והיראי' ודכוותי' את הפסוק ועניתם וגם על הסמ"ק ק"ל דמדוע השמיט את המ"ע זו וצ"ע:

פירוש ב

וצריך (ב) להפסיק סעודתו מבעוד יום כו'. ביומא פ"א ע"ב איתא הברייתא שהביא רבינו דיליף תוס' יוה"כ מועניתם וגו' אבל יש שם תנא דיליף מעצם עצם והקשה הגמ' ותנא דעצם עצם האי בתשעה לחודש מאי עביד ליה ומשני דמיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענין והלא בעשור מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי א"כ מוכח מגמ' זו דהתנא דיליף תוספת יוה"כ מועניתם ל"ס את הדרשה דחבר"מ אבל התנא דעצם עצם עכצ"ל דסובר כחבר"מ ועי' בב"י ובב"ח או"ח סי' תר"ד מה שמפלפלו בזה על הטור שם, וא"כ לפי"ז כיון דרבינו הביא את הברייי' דיליף מועניתם עכצ"ל דלא פסק כחבר"מ וע"כ לא הביא רבינו לא במ"ע זו ולא לעיל במל"ת ס"ט את הא דחבר"מ. וגם בהרמב"ם ליתא בפי' הא דחבר"מ אלא בהל' נדרי' פ"ג הל"ט כתב וז"ל הנודר שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום שהנדרים חלות על דברי מצוה וכן הנודר שיצום יום א' או יום ג' כל ימיו ופגע בו יום זה והרי הוא יו"ט או ערב יוה"כ הרי זה חייב לצום כו' עכ"ל והוכיח הכ"מ שם דמדכ' הרמב"ם או ערב יוה"כ מוכח דסובר כחבר"מ וגם בב"

או"ח סי' תי"ח כ"כ, נמצא לפי"ז כיון דרבינו לעיל הל' נדרים מל"ת רמ"ב כתב לגמרי את לשון הרמב"ם דהלכות נדרים שהבאתי והשמיט או ערב יוה"כ שכ' הרמב"ם ע"כ מוכח מזה בפי' דלא סובר כחבר"מ וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו דלעיל במל"ת ס"ט הביא את הדרשה דעצם עצם וכיון דסובר כהתנא דעצם עצם עכצ"ל דסובר כחבר"מ וזה לכאו' סתירה גדולה ברבינו ולא ראיתי מי שהרגיש בזה:

אבל לפי מ"ש הלח"מ הלכות שביתת עשור פ"א הל"ו דלהרמב"ם לא הי' הגירסא בגמרא ותנא דעצם עצם האי בתשעה לחודש מאי עביד ליה אלא גירסתו היה תנא חייא בר רב מדיפתי כו' נמצא לפי גירסא זו באמת לא מוכח דהתנא דעצם עצם סובר כחבר"מ וגם לא מוכח דהתנא דעצם עצם פליג על הברייי' דיליף תוס' יוה"כ מועניתם עי' בלח"מ ותראה שכן הוא א"כ י"ל שגם לרבינו היה הגירסא כך וממילא ל"ק עליו הסתירה הנ"ל וגם הקושיא שהניח בתימא על רבינו המגילת ספר הנ"ל מל"ת ס"ט מחודש ג' ג"כ מיושבת שפיר עי"ש ותבין, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא מהם גם בהרמב"ם שם ולהל' עי' טוש"ע או"ח סי' תרי"א עד תרט"ו ובשג"א סי' ע' עד סי' ע"ו ובמנ"ח מצוה שי"ג וגם עי' לעיל בהל"ת של המ"ע זו מל"ת ס"ט כי שם כתבנו בס"ד דברים עתיקים:

מצוה לג

פירוש א

לשבות (א) בראשון של פסח כו'. הפסוקים של המ"ע הללו בפ' אמור פרשה כ"ג והמקור דהפסוקים הללו מ"ע משבת דף כ"ה ע"א ודף קל"ג ע"א ממ"ד רב אשי שבתון עשה והו"ל יו"ט עשה ול"ת וגם הבה"ג ז"ל מנה אותם העתקנו את לשונו לעיל מ"ע ל"א מחודש א' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קנ"ט ק"ס קס"ב קס"ג קס"ו קס"ז היראים סי' קי"ב החינוך ואה"מ מצ' רצ"ז ש' ש"ח ש"י שי"ח שכ"א הזוה"ר מ"ע נ"ד אות ל"ג ומ"ע פ"ט אות מ"א הדה"מ שער ד' פרק ח' ט' י' י"א ט"ו י"ח העי"מ מצ' רצ"ח ש' ש"ח ש"י שט"ז שי"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' רצ"ח ש"א ש"ט שי"א שי"ט שכ' ז המעיי"ח דף ק"א ע"א אות ל"ב ודף ק"ב ע"א אות מ"א ודף ק"ה ע"ב אות ס"ח ואות ע"ה ודף ק"ח ע"א אות צ"ז אבל הסמ"ק לא מנה את המ"ע הללו וצ"ע, ועל הקושיא שהקשה המעיי"ח על רבינו ז"ל דבפסח ועצרת לא כתיב שבתון כבר מתרץ א"ז הזוה"ר סי' הנ"ל וז"ל ובשלשת הימי' האלה לא נכתב בהן שבתון אבל נלמדים הם משאר ימים טובים שנכתב בהן שבתון מהיקישא דר' יונה שהוא בפ"ק משבועות אלה תעשו לד' במועדיכם הוקשו כל המועדים זה לזה וראי' לדבר שהרי בפ' כיצד צולין נתנו טעם לאיסור שריפת נותר של פסח לפי שאין עשה דשריפת נותר דוחה עשה ול"ת דשביתה ואמרו שם רב אשי אמר

שבתון עשה ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה ואין ביו"ט ראשון של פסח שבתון אלא שהוא נלמד משאר ימים טובים בהיקש וכן בפ' ר"א דמילה למדו שאין מילה דוחה יו"ט אלא בזמנה מזה הטעם עכ"ל וגם הרהמ"ג הל' שביתת יו"ט פ"א הל"ב כיוון למ"ש הזוהר הרקיע עי"ש וגם בברוך טעם בסוגיא דעשה דל"ת פ"ו מ"ש בענין זה, ולהלכה וגם הפרטי דינים של הששה מ"ע הללו עי' טוש"ע או"ח סי' תצ"ה וגם עי' לעיל מל"ת ע"ה מה שכתבנו בהל"ת השייך להמ"ע הללו:

מצוה לט

פירוש א

להשבית (א) חמץ כו'. בפסחים דף ד' וה' יש כמה ילפותות ע"ז שראשון של אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם זהו ארבעה עשר ורבא יליף מלא תשחט וגו' ורבינו ז"ל פסק כרבא וגם רש"י ז"ל פ' בא פי"ב פט"ו נקט כרבא, אבל לכאורה יש לדקדק ברבינו כיון שכ' ודרשו רבותינו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר א"כ נראה שסובר כהשאר ילפותות של הגמרא א"כ מדוע הביא תו את הא דרבא אבל אח"כ ראיתי שמש"כ רבינו מריש מ"ע זו עד והשבתה זו לר"ע לשון זה ממש כתב הרמב"ם ז"ל הלכות חו"מ פ"ב הל"א והכ"מ ז"ל באמת כבר עמד על הרמב"ם בזה ומתרצו והמעשה רוקח שם נתן גם תבלין לדבריו עי"ש, אבל עדיין יש לי דקדוק אחר ברבינו דמדוע כתב מ"ע מה"ת בשלמא הרמב"ם כתב שפיר מלת מה"ת כדי שלא נטעה שמ"ע דרבנן היא אבל ברבינו ל"ל כן כיון שמנה אותה בין הרמ"ח מ"ע וא"כ מדוע ל"כ סתם מ"ע להשבית כו' כדרכו בהרבה מ"ע ובהרבה ראיתי שכ' מ"ע מה"ת וזה באמת ג"כ טעמא בעי, וע"כ נ"ל בס"ד לומר ברבינו כלל זה דבהאי מ"ע שהביא רבינו גם את המ"ע דרבנן שיש לה כגון הכא שמ"ע מדרבנן לבדוק אור לארבעה עשר כמ"ש רבינו שם כתב מ"ע מה"ת כוונתו בזה דמה"ת המ"ע כך ומדרבנן כמ"ש לקמן אבל היכא דליכא גם מ"ע דרבנן שם ל"כ רק מ"ע כמובן, ומ"ש רבינו בשם רש"י והרמב"ם דמדאורייתא בביטול בעלמא סגיא דהיינו מתשביתו כ"כ רש"י בפסחים דף ד' ע"ב ד"ה כל הבתים והרמב"ם שם הל"ב עי' בכ"מ שהביא גם הנוסחא ישנה של הרמב"ם דלחמץ ידוע לא מועיל הביטול וכבר דברו אריכות בזה האחרונים ובראשם הפנ"י שם, ומ"ש רבינו בשם ר"י דביטול מטעם הפקר כ"כ התוס' שם ד"ה מדאוריי' ועי' בר"ן מובא גם בב"י או"ח סי' תל"א שכ' טעם לשבח דהיאך מועיל הביטול אע"ג דהפקר כה"ג לא מהני וגם מזה כבר דברו האחרונים אריכות, ומ"ש רבינו אור לארבעה עשר כו' פי' לילה כו' נ"ל בס"ד שכיוון בזה לאפוקי משיטת הראב"ד ז"ל מובא במחה"ש ריש סי' תל"א עי"ש ותבין, והשני טעמים שהחמירו החכמים לבדוק

שכ' רבינו גם התו' ריש פסחים כתב כן ודלא כרש"י שכ' שהבדיקה כדי שלא יעבור בב"י וב"י וא"כ מוכח גם מרבינו דסובר דאין לבדיקה עיקר מה"ת והמג"א סי' תל"א ס"ק ב' באמת פסק כן כמ"ש המחה"ש שם אבל ק"ל על זה ממ"ש המג"א שם סק"ז דבדיקת חמץ הוי דאורייתא כ"ז שלא ביטל וצ"ע, ומ"ש רבינו בהא דינא דהבודק צריך שיבטל שמנהג כשר לבטל אף בשעת הביעור כ"כ גם הטור סי' תל"ד בשם הרא"ש וכן הלכה בש"ע שם, ומ"ש רבינו על נשים בהא דינא דהכל נאמנים על בדיקת חמץ כ"כ גם התו' פסחים דף ד' ע"ב ד"ה הימנוהו, ומ"ש רבינו מד"ה אין בודקין לא לאור החמה עד ד"ה אין חוששין כל זה תמצא בפסחים דף ח' וברמב"ם פ"ב מהל' חו"מ מהל' ד' עד הל' ז' ובטוש"ע סי' תל"ג ואע"ג דאי' בגמ' חצר כתב רבינו באמצע חצר כלשון הרמב"ם ועי' בלח"מ מה שהקשה ע"ז ותירוצו כתב גם הב"ח סי' הנ"ל, ומ"ש רבינו אין חוששין שמא גיררה חולדה כו' משנה שם דף ט', ומ"ש המפרש בים כו' מימרא דרב ורבא שם דף ו' ועי' בב"י ובב"ח סי' תל"ו שהביאו את כל השיטות בזה, ומ"ש כשבודק אדם כו' משנה שם דף י' ע"ב ומ"ש חל י"ד להיות בשבת כו' סוגיא דפסחים דף י"ג ודף כ' ועי' בטוש"ע סי' תמ"ד להלכה בזה, ומ"ש מי ששכח ולא בדק בליל י"ד כו' משנה דף י' ע"ב ומ"ש בשם ר"י והרמב"ם הפשט בתוך המועד כ"כ התו' שם והרמב"ם פ"ג ועי' טוש"ע סי' תל"ה, ומ"ש מהברכה עי' בב"י סי' תל"ב שמברר א"ז יפה, ומ"ש בהא דינא דמוצא חמץ ביו"ט מימרא דרב בפסחים דף ו' ע"א וכ"כ הרמב"ם פ"ג הל"ח אלא הרמב"ם הביא גם א"ז דבשל הקדש אינו צריך ורבינו י"ל דסמך על מ"ש לעיל במל"ת ע"ט דבשל הקדש אינו צריך מחיצה גבוה עשרה טפחים ועי' בטוש"ע סי' תמ"ו, ומ"ש רבינו קיי"ל כר' יהודא דאין ביעור חמץ אלא שריפה כ"כ גם התוס' שם דף כ"ז ע"ב ד"ה אין ביעור וכ"כ הטור סי' תמ"ה בשם רש"י אבל הרמב"ם הל' י"א שם פסק כהחכמים והרהמ"ג כתב דכן פסקו הגאונים והכ"מ גם בב"י האריך לברר את שיטתם ובש"ע פסק להל' כשיטת הרמב"ם והגאונים אלא הרמ"א כתב שהמנהג לשרופו ועי' שג"א סי' פ"ז מ"ש בזה, ומ"ש רבינו בהא דחמץ שנפל' עליו מפולת משנה היא שם דף ל"א ע"ב ומימרא דרב חסדא וצריך שיבטל בלבו ומוסכם מכל הפוסקים וכן הלכה בטוש"ע סי' תל"ג:

פירוש ב

ודע שהבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' והסה"מ מ"ע קנ"ו והסמ"ק סי' צ"ד והחינוך ועי"מ ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' ט' והזוה"ר מ"ע ל"ו אות כ"ז והפוע"צ מ"ע ו' והכ"ת מ"ע קס"ב והדה"מ שער ד' פ"ה והמעיי"ח דף ו' ע"א אות מ"ב כולם מנאו את המ"ע זו אבל היראים לא מנה אותה ונעלם ממני טעמו בפרט כפי מ"ש הזוהר הרקיע סי' הנ"ל דבירושלמי

סנהדרין איתא חמץ חייבין עשה על ביעורו דכתיב תשביתו בודאי קשה דמדוע השמיטו וצ"ע, וגם על העיר מקלט סי' הנ"ל שכ' וז"ל להסיר החמץ ביום י"ד אבל אין לוקין על לאו זה אם לא עשה בו מעשה כו' עכ"ל ק"ל דמה מלקות שייך על העשה ואי"ל דכוונתו כמ"ש החינוך סי' הנ"ל וז"ל ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות והעובר עליה ולא השביתו בטל עשה דתשביתו ואם יש חמץ במשכנותיו עובר ג"כ על ל"ת שנאמר שאור לא ימצא בבתיכם אבל אין לוקין על לאו זה אם לא עשה בו מעשה שהל' היא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו עכ"ל ונא' דגם העיר מקלט כיוון על הל"ת של העשה זו אבל זה דוחק כיון דעיקר חסר מן הספר וצ"ע אם לא שנאמר שיש ט"ס בדבריו וכ"צ להיות להסיר החמץ ביום י"ד וגם על ל"ת עובר אבל אין לוקין כו', ועל מ"ש החינוך שמ"ע זו נוהגת גם בנשים כתב השג"א סי' פ"ב הטעם משום דאלים העשה זו ע"י הלאו ועי' במהר"ש סי' הנ"ל מ"ש בזה וגם עי' לעיל מל"ת ע"ז וע"ח שהם הל"ת של המ"ע זו מה שכתבנו שם:

מצוה מ

פירוש א

מ"ע (א) מה"ת לאכול מצה כו'. כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל' חו"מ פ"ו הל"א ומנאה בסה"מ מ"ע קנ"ח וכן מנאו ז"ל היראים סי' ק"ח הסמ"ק סי' רי"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' י' הזוה"ר מ"ע פ"ו אות מ' הכ"ת מ"ע קס"ב הפוע"צ מ"ע ז' הדה"מ שער ד' פ"ז המעיי"ח דף ו' ע"ב אות מ"ד אבל הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' כתב וז"ל לאכול פסח צלי לאכלו על מצות ומרורים עכ"ל ואפי' אם נאמר שנכללה המ"ע של אכילת מצה במ"ש לאכלו על מצות ומרורים מ"מ לא נשמע מזה אלא בזמן המקדש אבל לא בזה"ז וצ"ע, והפרטי דינים של המ"ע זו שכ' רבינו עי' בהרמב"ם שם ולהלכה בטוש"ע או"ח סי' שנ"ג עד סי' תס"ז ובשג"א סי' צ"ד ול"ה מה שמפלפל בטעמא דמצה גזולה ובסי' צ"ו מה שמפלפל באם אין לו רק מצה של חדש:

פירוש ב

ועוד (ב) אמרינן במס' סופרי' כו'. כן איתא במס"ס פרק כ"א אבל לכאו' צריך להבין כיון שדרכו של רבינו לקצר ול"כ אלא מה שנפ"מ לדינא א"כ מדוע העתיק את מ"ש המס"ס ולעתיד לבא עתידין ליגאל בו מה נפ"מ בזה והטור או"ח סי' תכ"ט שהביא ג"כ את המס"ס באמת השמיט את זה ולא הביא אלא מ"ש די"ב נשיאים הקריבו את קרבנם והב"י מפרש דכיון דיצא רוב חודש בקדושה לכן אין מתענין כלל בכל חודש ניסן עי"ש אלמא דממ"ש המס"ס ולעתיד לבא כו' לא למדו כלום וא"כ מדוע לא השמיט גם רבינו

את זה, ונ"ל בס"ד דלפי מ"ש הפשט במס"ס הגה"ק מו"ה אלעזר מקראקא ז"ל בספרו מעשה רוקח על משניות מובא גם בכסא רחמים שם וגם הח"ס חאו"ח סי' ק"ג הסכים לפשטו דז"ל והנה מ"ש הטור להקל אחר החג ואפי' למנהגינו שמחמירים עד ר"ח אייר מ"מ רצה הב"ח להקל בתי"צ והמג"א כתב שהמיקל בתי"צ לא הפסיד והח"י כתב שנ"ל עיקר שלא להתענות יע"ש וכל זה גרם על שלא ידעו טעם המס"ס שהחמיר אפי' אחר החג רק שהמציאו בי' טעם מנפשיה הואיל ויצא רוב חודש בקדושה וא"כ ס"ל להגאונים שלא להחמיר בימים הטפולים כמו בעיקר הימים אבל זכינו לדבר ה' אמת בפי הגאון מו"ה אלעזר בראד בספרו מעשה רוקח ריש פסחים והנה אמת ונכון הדבר כי מעיקר הדין אוסר מס"ס להתענות אחר החג מפני בהמ"ק שהתחנך בהם ויש לנו לעשות סי' שאנו מאמינים ומצפים מתי אנחם ושמחים אנו לקראת ביאת הזמן ההוא והמקיל בו חוששים עליו באינו מצפה או אינו שמח ע"כ מנהגינו על דרך האמת בזה בלי ספק ואם אינם נביאים בני נביאים הם עכ"ל וא"כ ממילא שפיר י"ל שגם רבינו כיוון הפשט במס"ס כמ"ש המעשה רוקח וע"כ העתיק שפיר את מ"ש ולעתיד לבא כו' כיון דזה היא עיקר הקוטב ללמד על כל החודש עי' במעשה רוקח ותראה שכן היא:

פירוש ג

וגם בש"ע סי' הנ"ל פסקינן כהמס"ס דז"ל המחבר אין נופלים על פניהם בכל חודש ניסן ואין אומרים צדקתך בשבת במנחה ואין מספידין בו ואין מתענין בו כו' אבל לכאו' ק"ל דהיאך כתב ואין מספידין בו דכוונתו על כל החודש הא המחבר בעצמו בב"י עמ"ש הטור בשם מ"כ דאין מתענין עד אחר א"ח והביא ראיה לזה ממס"ס כתב הב"י ע"ז וז"ל דאי אמרינן דטעמא דמס"ס משום דיצא רובו בקדושה אז ליכא ראי' ממס"ס שיהא אסור כל ניסן אלא על תענית אבל אז באמת מספידין אבל אי הוה אמרינן דטעמא שהוקם המשכן ושהקריבו הנשיאים לא סגיא אלא לשלא יתענו באותם ימים עצמם הוה אפשר לומר דמייתי שפיר ראי' ממס"ס להספד נמי על אותן ימים לבד שמאחר שכל אחד עשה ביומו יו"ט וממילא משמע דאסור נמי בהספד כ"כ הב"י וא"כ ק"ל דהיאך סתם בש"ע דאין מספידין כל ניסן ממנ"פ אי סובר כהפירוש הא' שכ' בב"י דמשום דיצא רובו בקדושה עשו כל החודש יו"ט א"כ ליכא ראי' על מספידין כלל כמ"ש בב"י ואי סובר כהפי' הב' שכ' בב"י אז ג"כ אינו אסור אלא עד אחר א"ח וא"כ היכי סתם בש"ע דאין מספידין כל החודש אלא על גוף הדין באמת ל"ק כיון דאנן זכינו להפי' האמיתי של המעשה רוקח הנ"ל במס"ס ע"כ שפיר אסור גם הספד כל החודש אבל המחבר דל"ס בב"י בכוונת המס"ס כהמעשה רוקח באמת קשה עליו כהנ"ל, אם לא שנאמר דהמחבר

לעצמו באמת סובר כהמ"ר ובב"י דל"ס כוותיה צ"ל דל"כ אלא אליבא דהטור דבהטור עכצ"ל דל"ס כהמ"ר כיון דכתב דלא אסור בהספד ובתענית אלא עד אחר א"ח ואי הוה סובר הטור בהבנת המס"ס כהמ"ר אז נשארה עליו קושית הב"י דאמאי לא פסק דכל החודש אסור בהספד ובתענית ול"ל כתירוצו של הב"י משום דבטלה מגילת תענית ורק עד א"ח נהגו כבוד משום דכ"א עשה ביומו יו"ט כיון דלפי המ"ר גם אחר א"ח הוי יו"ט כמו קודם א"ח אעכצ"ל דהטור ל"ס בדעת המס"ס כהמ"ר ועכ"כ הב"י את פירושו בהבנת המס"ס כמ"ש אבל לעצמו באמת סובר הב"י כהמ"ר וע"כ שפיר פסק בש"ע דכל החודש אסור בהספד ובתענית וכמ"ש הב"י על קודם א"ח משום דיש סברא פסקינן כהמס"ס וכמ"ש הח"ס בתשובה הנ"ל כמובן:

פירוש ד

אולם על עיקר המס"ס לכאו' ק"ל דהיכי כתב דמשום זכר חינוך המשכן אסור בכל ניסן התענית הא הד"מ ריש הל' חנוכה הביא בשם מרדכי הארוך שכ' בשם מגילת תענית דמשום חנוכת המזבח היו עושין יו"ט בחנוכה וחנוכת המזבח דקא' כוונתו על חנוכת המשכן כמ"ש המחה"ש שם וא"כ היכי כתב המס"ס דעושין זכר לחנוכת המשכן בניסן, ונ"ל בס"ד ליישב בהקדים מדק"ל על הח"ס סי' הנ"ל שכ' דהגמ' לא פליג על המס"ס דלא כהב"י משום דבודאי יש לעשות שמחה וזכר לחינוך בית משכן שכינת ד' בישראל אלא בזמן בית שני שאז היו עושין יום שמחה זכר לחינוך בית שני וגם אי' במגילת תענית דבי"ב באדר היו עושין יו"ט זכר לחינוך מקדש הורדוס א"כ אז לא היה צריך לעשות זכר למשכן כיון דהיו עושין זכר לחינוך המקדש שני או למקדש הורדוס אבל אח"כ שבטלה בעוה"ר מגילת תענית בודאי צריך לעשות זכר למשכן הראשון התחלת השראת שכינה בישראל וא"כ הש"ס דילן וגם המס"ס לא פליגי כ"כ הח"ס, ולכאו' ק"ל הא מהמרדכי הארוך הנ"ל נר' בעליל דאף בזמן בית שני הי' עושין זכר למשכן ועוד ק"ל דהיכי כתב דאף בתר דבטלה מגילת תענית מ"מ זכר למשכן היו עושין הא ממגילת תענית הביא המרדכי הנ"ל שהיו עושין זכר למשכן ואפ"ה בתר דאמרינן בטלה מגילת תענית אף זכר זה בטל כמו שנ' מהד"מ שם מדמסיים בשם מו"ה אשר מפראג וסעודת חנוכה רשות וכ"כ הרמ"א שם ולפי הח"ס היה צריך להיות סעודת מצוה בחנוכה משום זכר חנוכת המשכן עכ"פ. ונ"ל בס"ד ליישב דכבר הקשה האלי' רבה מובא במחה"ש ריש הל' חנוכה דהיכי כתב המגילת תענית דבחנוכה עושין זכר משום הקמת המשכן הא הקמת המשכן לא הי' אלא בניסן ותירץ דבאמת הי' נגמר המשכן בחנוכה אלא שהמתין הקב"ה בהקמתו עד ניסן משום שבו נולד יצחק וא"כ י"ל דבחנוכה באמת לא היו עושין זכר

אלא על מה שנגמר המשכן ובניסן היו עושין זכר על הקמת המשכן וא"כ ל"ק על הח"ס מידי כיון דל"ק הח"ס אלא דעל תחלת השראת השכינה בישראל דהיינו הקמת המשכן צריך לעשות זכר אף בתר דבטלה מגילת תענית והזכר שכ' במגילת תענית שהביא המרדכי הנ"ל באמת לא היה משום הקמת המשכן אלא משום שנגמר אז המשכן כמ"ש האלי' רבה וע"כ בתר דאמרינן דבטלה מגילת תענית גם זה בטל וגם הקושי' הראשונה הנ"ל ל"ק כיון די"ל דהח"ס ל"כ אלא על הזכר שעושין משום תחלת השראת השכינה דהיינו משום חינוך הקמת המשכן את זה לא עשו בזמן בית שני דכיון דהיו עושין אז זכר לחינוך בית שני או בית הורדוס ע"כ ל"צ אז לעשות עוד זכר להקמת המשכן כיון דהקמת המשכן נכלל בהזכר שעושין בשביל הקמת המקדש כיון דמשכן ומקדש אחד הוא כמ"ש הגמ' ריש עירובין אבל את הא דמגילת תענית שבמרדכי הארוך שהיו עושין משום שנגמר המשכן ולא משום זכר תחלת הקמתו ע"כ אפי' בזמן בית שני היו עושין זכר זה כיון דלזכר זה ליכא שום שייכות עם הזכר שהיו עושין משום חינוך המקדש כמובן וא"כ ממילא מיושב שפיר גם קושיתינו הנ"ל על המס"ס דכיון דהמס"ס קאי על הזכר שעושין בניסן משום הקמת המשכן והמגילת תענית שהביא המרדכי הנ"ל קאי על זכר שעושין על שנגמר אז המשכן כמובן. וגם מיושב בס"ד בהנ"ל הקושיא שהקשה העולת שבת סי' תכ"ט על המס"ס דהיכי קאמר הגמ' בתענית דכתיב במגילת תענית דמריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא ע"כ אין מתענין בו תיפוק ליה דאין מתענין בו משום הקמת המשכן אבל לפי הח"ס הנ"ל דבזמן בית שני כיון שהיו עושין זכר לחינוך הבית לא היו עושין אז זכר על הקמת המשכן שפיר קאמר הגמ' כיון דהגמרא קאי בזמן בית שני ודו"ק:

מצוה מא

פירוש א

לספר (**א**) **נסים ונפלאות כו'**. נראה מרבינו ז"ל שמ"ע זו למד משני פסוקים מזכור וגו' דפרשת בא פי"ג פ"ג ומוהגדת לבנך וגו' דפסוק ח' שם וכ"כ בפי' ברמזיו רמז מ"ע מ"א ע"ש אבל הסמ"ק סי' קמ"ד והחינוך מצ' כ"א לא הביאו רק את הפסוק והגדת לבנך וא"כ צ"ט דמדוע לא סגיא לרבינו ג"כ בהפסוק זה, אבל אח"כ ראיתי שגם הרמב"ם הל' חו"מ פ"ז הל"א כתב כרבינו ובסה"מ מ"ע קנ"ז הביא בשם המכילתא וז"ל מכלל שנ' כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כו' ת"ל והגדת לבנך אע"פ שאינו שואלך אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה ר"ל שהוא צוה לזוכרו כמו שאמר זכור את יום השבת עכ"ל

וא"כ י"ל דמש"ה הביאו את השני פסוקים ללמד שהמ"ע היא לספר ביציאת מצרים עם בניו או עם אחרים ואפי' בינו לבין עצמו כמו שאי' בהמכילתא, וא"כ לכאו' קשה להיפך דמדוע לא הביאו הסמ"ק והחינוך ג"כ את השני פסוקים וגם על רבינו בקיצור הסמ"ג שלו ועל הרמב"ם בסה"מ וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע שלא הביאו רק את הפסוק והגדת לבנך ג"כ קשה אלא על הסה"מ י"ל דסמך על מה שהביא את המכילתא ועל רבינו בקיצור הסמ"ג שלו ועל הרמב"ם ברמזיו י"ל דלא רצו להאריך אבל על הסמ"ק והחינוך באמת צ"ע:

פירוש ב

ודע שרבינו והרמב"ם והחינוך ועי"מ ואה"מ ומצה"ש ומהר"ש מצ' כ"א והזוה"ר מ"ע ל"ה אות כ"ו והפוע"צ מ"ע ט' והכ"ת מ"ע קס"ה והדה"מ שער ד' פ"ו והמעיי"ח דף י"ג ע"א אות פ"ט כולם מנאו את המ"ע זו אבל הבה"ג והיראים לא מנאו אותה ונעלם ממני טעמם וצ"ע, ועוד דבר פלא היה לי במ"ע זו תיכף בתחלת לימודי על רבינו ועל כל המוני מצות דמדוע לא מנאו למ"ע לזכור יציאת מצרים בכל יום דילפינן מהפסוק למען תזכור את יום צאתך מא"מ כל ימי חייך במתני' דברכות דף י"ב ע"ב לבן זומא דהלכתא כוותיה אבל אח"כ מצאתי במעיי"ח סי' הנ"ל שהניח א"ז בצ"ע וגם אותו כבר קדם הזוהר הרקיע סי' הנ"ל וג"כ הניחו בתימא אבל הפרמ"ג בפתיחה כוללת הל' ק"ש והצל"ח בברכות שם מתרצו את זה יפה עי"ש, וגם על מ"ש רש"י פ' בא פי"ג פ"ג וז"ל זכור את היום הזה למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום גם על זה הי' ק"ל מהגמרא דברכות הנ"ל שלמד את זה מלמען תזכור וגו' דפ' ראה אבל גם א"ז מצאתי במנ"ח מצוה כ"א שהניח בצ"ע אבל המר"ש סי' הנ"ל מתרץ א"ז וגם את הקושי' הנ"ל בטוב טעם עי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם שם ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' תע"ב עד סי' תפ"ז ובשג"א סי' ח' עד סימן י"ג:

מצוה מב

פירוש א

לתקוע (**א**) **בשופר בר"ה כו'**. מפשטות לשון רבינו ז"ל נר' שהמצוה היא התקיעה ולא השמיעה וגם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו ל"כ רק לתקוע בשופר וכ"כ הסמ"ק ז"ל סי' צ"ב אבל הרמב"ם ז"ל בסה"מ כתב וז"ל מצוה ק"ע היא שצונו לשמוע קול שופר ביום ראשון מתשרי כו' וגם בחיבורו הל' שופר פ"א כתב וז"ל מ"ע של תורה לשמוע תרועת השופר בר"ה כו' ובהלכה ג' שם כתב שאין המצוה אלא בשמיעת הקול ובפ"ב הל' א' שם כתב הכל חייבין לשמוע קול שופר כו' וגם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע

ק"ע כתב לשמוע קול שופר בר"ה וכן ברמזי המצות דריש הל' שופר כתב לשמוע קול שופר נראה בפי' דסובר דהשמיעה היא המצוה ולא התקיעה וא"כ לכאו' צ"ט דמדוע ל"כ רבינו כהרמב"ם כיון שדרכו להלוך בעקבותיו כמ"ש הי"מ כללי הרמב"ם סי' מ"ו ובמה פליגי הן אמת שכבר דברו אריכות מזה הר' אלי' מזרחי והמגילת ספר בביאורם כאן אעפי"כ לא אמנע מלכתוב מה שנלענ"ד בזה דאין בהמ"ד בלא חידוש:

פירוש ב

מקודם נ"ל בס"ד להביא ראיות לשי' רבינו דבר"ה כ"ט ע"א איתא בהברייתא הכל חייבין בתקיעת שופר כו' וכן אי' בתוספתא שם פ"ז נר' משם דהחיוב הוא התקיעה ולא השמיעה מדלא קתני הכל חייבין בשמיעת שופר וגם הגמ' דף ט"ז ע"א שם קאמר רחמנא אמר תקעו, ובדף כ"ו ע"ב שם אי' במתני' שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות ומהגמ' דכ"ז ע"א שם נר' דפירושו דשווין לגמרי והרמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י הל"י כתב וז"ל מ"ע לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל אלמא שגם הרמב"ם סובר דביובל המצוה היא התקיעה וכ"כ רבינו במ"ע קנ"ג ממילא לפי"ז אי נא' דבר"ה המצוה היא השמיעה ולא התקיעה אז לא הי' שוה יובל לר"ה בתקיעה וא"כ היכי איתא במתניתין דשוה אע"כ מוכח דגם בר"ה המצוה היא התקיעה אבל אחר עיון קצת ראיתי דלראיה זו אית לה פירכא דהרא"מ ז"ל בביאורו כאן באמת הקשה על הרמב"ם דמדוע ל"ק גם בהל' שמיטה ויובל שמ"ע לשמוע קול שופר כמ"ש בר"ה מובא הקושי' זו גם בלח"מ ריש הל' ר"ה עי"ש מה שתי' א"כ יש להוכיח מזה דאליבא רבינו באמת י"ל דאי הוה סובר דבר"ה המצוה היא השמיעה אז באמת גם ביובל הוה סובר כן וא"כ ממילא תו ליכא ראי' מהמתני' לשיטת רבינו כיון די"ל דהמתני' באמת סוברת דבר"ה וגם ביובל המצוה היא השמיעה כמובן, ועל הרמב"ם צ"ל דאפי' לפי תירוצו של הלח"מ על קושיית הרא"מ סובר דפירושא דשוה היובל לר"ה דמתניתין היינו דשווין במעשה אבל לא במצוה דאל"כ עדיין היה קשה על הרמב"ם קושיתינו הנ"ל ממתניתין וגם מלשון הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל שם יש לדייק דסובר כן עי"ש היטב ותבין:

פירוש ג

תו אי' בדף כ"ח ע"א שם אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה ואי נאמר שהמצוה היא השמיעה ולא התקיעה הי' קשה על רבא דבמודר הנאה משופר היכי שרי לתקוע בו המודר עצמו בשלמא לפי גירסת הרי"ף ובעל המאור והמרדכי ז"ל שם שגם במודר הנאה משופר גורסי' מותר לתקוע לו פי' אדם אחר תוקע לו וכ"כ הכל בו בשם הגאון ז"ל שהוא עצמו אסור לתקוע מובא בב"י או"ח סי' תקפ"ו באמת ל"ק מידי אבל לפי

הגירסא שלפנינו וכן איתא ברא"ש ואור זרוע הל' ר"ה סי' רס"א ורבינו ירוחם נתיב ו' ח"ב מותר לתקוע בו דפירושו שהמודר תוקע בו וכ"כ בפי' הרמב"ם הלכות שופר פ"א הל"ג והריטב"א בר"ה שם והטור סי' הנ"ל לפי גירסא זו באמת קשה על רבא קושיתינו הנ"ל אע"כ מוכח גם מסוגי' זו שהמצוה היא התקיעה ולא השמיעה [ונ"ל די"ל כיון שהרי"ף ודכוותיה הנ"ל סברו שהמצוה היא השמיעה ע"כ גרסו לתקוע לו כמובן] וגם מפשטות לשון תקיעה של מצוה שאמר רבא ג"כ מוכח שהמצוה היא התקיעה כמובן:

פירוש ד

תו איתא במתניתין דף כ"ט ע"א שם חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן והקשה היום תרועה ז"ל וז"ל בשלמא אם הי' המצוה בר"ה לתקוע בשופר ר"ל שכל אחד חייב לתקוע הוה א"ש דחרש ש"ו אין מוציאין משום דהם פטורים ומי שאינו שייך במצוה אינו יכול לעשותה כמו העבד שאינו יכול לכתוב גט דלאו מבני כריתות הוא דאינו בתורת קידושין וגיטין אבל השתא דכתב הרמב"ם ריש הל' שופר וז"ל מ"ע של תורה לשמוע כו' א"כ המצוה היא השמיעה ולא התקיעה וכיון שכן חש"ו אם תקעו ואחרים שומעים למה אינם יוצאים הרי המצוה היא השמיעה והרבים שמעוה באזניהם ומאי איכפת לן אם התוקע הוא חש"ו ויראה לומר דמצות ר"ה היא התקיעה והשמיעה שניהם יחד ועיקר המצוה היא השמיעה ולחלק מצות תקיעה עושה שליח לחבירו שיתקע בעדו וכיון דשומע ממנו התקיעה יוצא וכיון שכן שפיר אמרו חש"ו אין מוציאין משום דהם פטורין מהמצוה ונמצא דהשומעי' מחש"ו אע"ג דמחלק מצות שמיעת קול שופר יצאו מ"מ מחלק המצוה של התקיעה גופה לא יצאו דב' חלקים הם מצות תקיעה ושמיעה כו' ומיהו יש לערער ע"ז ממ"ש הרמב"ם פ"א דשופר שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול כו' משמע דשמיעה לחוד היא המצוה דאל"כ אלא גם התקיעה היא חלק מהמצוה הי' ראוי שלא יצא בגזול כמו מצה ולולב כו' ולפי"ז הדרא הקושי' לדוכתא אמאי חש"ו אין מוציאין וה"ז דומה לסוכה דמצותה היא הישיבה לא העשייה וכשם דסוכת גנב"ך ורקב"ש כשרה אע"ג דלאו בני חיובא נינהו כדאיתא בסוכה דף ח' משום דאדם יוצא בישיבה ה"נ בחש"ו אמאי אין מוציאין ואפשר לומר דשאני סוכה דמצות ישיבתה אחר עשייתה ולפיכך לא איכפת דעשאוה גנב"ך דלאו בני חיובא נינהו אבל מצות שמיעת קול שופר דהוי בשעת תקיעתו הוא גנאי שיתקעו חש"ו להוציא את הרבים י"ח עכ"ל. אבל לא זכיתי להבין את תירוצו כיון דלפי תירוצו צ"ל דדוקא את הרבים אין מוציאין כמו שנראה בפי' כן מלשונו שכ' דגנאי הוא שיתקעו חש"ו להוציא את הרבים י"ח נשמע מזה דאת היחיד באמת סובר דמוציאין אבל ע"ז ק"ל

דהן אמת דאת המתני' שפיר יכול לתרץ כן כיון דבמתני' אי' דאין מוציאין את הרבים י"ח ומדקתני את הרבים י"ל דאת היחיד באמת מוציאין אבל אליבא דהרמב"ם עדיין לא פעל בתירוצו כלום כיון דהרמב"ם הל' שופר פ"ב הל"ב כתב בפי' את הדין דחש"ו על יחיד שגם את היחיד אין מוציאין וא"כ צ"ל דסובר הרמב"ם דרבי' דקתני במתני' לאו דוקא א"כ עדיין נשארה הקושי' של היום תרועה על הרמב"ם לשיטתו ממתניתין אם לא שנדחק דכוונתו שגם להוציא את היחיד גנאי הוא וכמו שאיתא במתני' דסוכה דל"ח ע"א מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין ותבא לו מארה פי' רש"י וז"ל שלא למד ואם למד תבא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה עכ"ל אבל התוספות והר"ן והברטנורה שם סברו הפשט דתבא לו מארה על שלא למד ודלא כרש"י ממילא לפי"ז אליבא דרבינו באמת שפיר י"ל דגכ"ס כוותייהו וע"כ לא הי' ניחא ליה תירוצו של היום תרועה וממילא מוכח גם ממתני' דחש"ו מחמת קושיית היום תרועה דצ"ל שהמצוה היא התקיעה ולא השמיעה ודו"ק:

פירוש ה

תו אי' בר"ה כ"ט ע"ב אמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד כו' ומדקאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ול"ק בשמיעת שופר מוכח שהמצוה היא התקיעה ולא השמיעה וגם מדקא' וילך אצל הבקי ללמוד ול"ק וילך אצל הבקי לתקוע לו ג"כ מוכח כן כמובן, אבל את השני ראיות הללו מצאתי אח"כ במגילת ספר וכתב שהרמב"ם הל' שופר פ"ב הל"ו באמת כתב וז"ל ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו [אבל באמת איני יודע דמה פעל הרמב"ם בזה כיון דסוף סוף איתא בגמ' ללמוד וכן איתא ברי"ף וצ"ע] וגם הקשה על רבינו דלפי שיטתו מדוע שינה מלשון הגמ' וכתב כהרמב"ם ויוליכנו למי שיתקע לו אם הרמב"ם כתב הך לישנא היא משום דסובר דהשמיעה היא המצו' אבל רבינו דסובר דהתקיע' היא המצוה מדוע עשה כן והניח בצ"ע וגם עוד הביא ראי' לשיטת רבינו מהקרא תקעו בחודש שופר ולא כתיב שמעו וגם ממ"ד ר' אבהו דף ט"ז ע"א שם למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני כו' ולא אמר שמעו קול שופר עי"ש שהאריך אח"כ בפלפול גדול על הרא"מ בביאורו כאן, וגם עוד ראי' נ"ל בס"ד מדף כ"ח ע"ב שם ממ"ד ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי הלשון זה מורה שהתקיעה היא המצוה וגם מהמשנה דף ל"ב ע"ב שם אין מעכבין את התינוקות מלתקוע וטעמא משם דבעי לחנוכייהו כמ"ש רש"י שם דף ל"ג ע"א ד"ה תינוקות ואי נאמר כשיטת הרמב"ם שהתקיעה לא הוי מצוה א"כ ליכא בלימוד התקיעה חינוך מצוה ומדוע אין מעכבין את

התינוקו' כמו שמעכבין את האשה אע"כ מוכח שהמצוה היא התקיעה כשיטת רבינו כמובן וממילא נשארו כל הראיות הנ"ל בתימא על שיטת הרמב"ם:

פירוש ו

ומקודם שאכנוס לתרץ את הרמב"ם נ"ל בס"ד להביא את מקורו דעמ"ש הרמב"ם פ"ב הל"א שם הכל חייבין לשמוע קול שופר כתב הרהמ"ג ז"ל וז"ל ברייתא הנזכרת כלשון רבינו עכ"ל ולכאו' היכי כתב כן הלא בהבריי' דדף כ"ט איתא הכל חייבין בתקיעת שופר כו' אעכצ"ל דלהרהמ"ג הי' הגירסא בהבריי' לשמוע קול שופר וא"כ י"ל שגם להרמב"ם הי' הגירסא בהברייתא כן ובאמת מהברייתא זו למד הרמב"ם את שיטתו, ואפי' כשנא' בכוונת הרהמ"ג דהברייתא שוה בהדין עם הרמב"ם אבל לא בהלשון כיון שזה דוחק לומר דלהרמב"ם היה גירסא אחרת בהברייתא נ"ל בס"ד מקור להרמב"ם ממקום אחר דהרא"מ בביאורו כאן הקשה על רבינו וז"ל ויש לתמוה א"כ לדעת הסמ"ג היכי נפקינן ידי חובתן בשמיעת השופר הא אין המצוה אלא התקיעה כו' עכ"ל ונ"ל דכוונתו דל"ל דרבינו באמ' סובר דלא יצא בשמיעת השופר כיון דדבר זה מלא במס' ר"ה דיוצא אדם בשמיעת השופר כדאי' במתני' דף כ"ז ע"ב מי שהי' עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר אם כיוון לבו יצא וגם ממתני' דחש"ו אין מוציאין את הרבים מוכח דמחוייב בדבר מוציא אפי' לכתחלה וכן מוכח ממ"ד ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי וא"כ י"ל דמהני משניות ומהא דר"ז שכתבנו באמת הוכיח הרמב"ם שהמצוה היא השמיעה מחמת קושיית הרא"מ הנ"ל כמובן, אבל עדיין יש מקום לחלוק ע"ז דנהי דיש להוכיח מהמשניות ומהא דר"ז שכתבנו שהשמיעה ג"כ מצוה היא אבל זה אינו מוכח עדיין דרק השמיעה המצוה ולא התקיעה דא"כ היה סתירה מכל הראיות שכתבנו לשיטת רבינו אעכצ"ל שמהמשניות ומהא דר"ז ומהראי' שכתבנו לרבינו באמת מוכח דתרווייהו המצוה השמיע' וגם התקיעה וא"כ עדיין נשארה הקושיא על הרמב"ם דהיכי כתב דרק השמיעה המצוה כמ"ש בדעתו היום תרועה הנ"ל וגם על רבינו כשנא' דבאמת סובר דרק התקיעה המצוה ג"כ קשה עליו ואפשר שבאמת זה היה תמיהת הרא"מ הנ"ל על רבינו:

פירוש ז

וע"כ נ"ל בס"ד לומר בדעת רבינו והרמב"ם דסברו שהמצוה היא התקיעה וגם השמיעה וכמו שבאמת הי' רוצה לומר אליבא דהרמב"ם היום תרועה הנ"ל אלא שהקשה ע"ז ממ"ש הרמב"ם דיוצא בשופר הגזול כהנ"ל ומחמת קושי' זו חזר לומר אליבא דהרמב"ם דתרווייהו מצוה אבל אליבא דרבינו דל"ק עליו קושיית היום תרועה [כיון שלא הביא את מ"ש הרמב"ם דיוצא בשופר הגזול] באמת גם היום תרועה מודה דסובר דתרווייהו

המצוה ול"נ בס"ד שגם אליבא דהרמב"ם י"ל כן ועל קושיית היום תרועה נ"ל לתרץ כך דבירושלמי סוכה פ"ג הלכה א' פליגי אמוראי בטעמא דשופר הגזול דיצא חד אמר משום דאין גזל בקול וחד אמר משום דכתיב יום תרועה יהי' לכם מ"מ מובא הירושלמי זה גם בהרמ"ג הל' שופר פ"א הל"ג ולכאו' צריך להבין במאי פליגי הני אמוראי וי"ל דבזה פליגי דהאי מ"ד דקא' דאין גזל בקול סובר שהמצוה היא רק השמיעה וע"כ סגיא ליה בהאי' טעמא אבל אידך מ"ד סובר שהתקיע' ג"כ מצוה וע"כ לא סגיא לי' בטעמא דאין גזל בקול כקושיית היום תרועה וע"כ קאמר הטעם יום תרועה יהי' לכם מכל מקום, ועי' בהראב"ד ז"ל הל' שופר שם שהשיג על הרמב"ם בהא דינא דשופר הגזול וז"ל א"א ואפי' יהי' בו דין גזל יום תרועה יהי' לכם מ"מ הכי אי' בירושלמי עכ"ל ולכאורה להשגה זו אין לה שום הבנה דכיון דהרמב"ם פסק כהאי מ"ד דאין גזל בקול ע"כ לא הביא כאידך מ"ד ועוד היאך כתב הראב"ד ואפי' יהי' בו דין גזל כו' היאך כתב א"ז אליבא דהרמב"ם דסובר בפירש דאין גזל בקול וגם הרהמ"ג שם כתב על הראב"ד וז"ל ומ"מ אין כאן מקום להשגה אחר שהדין והטעם שהזכיר רבינו אמת עכ"ל ואפשר שהרהמ"ג ג"כ כיוון למה שכתבנו וא"כ באמת דברי הראב"ד צריכים ביאור, אבל בהנ"ל י"ל בכוונת הראב"ד כך דכיון דעכצ"ל מחמת הראיות הנ"ל שהבאתי לשיטת רבינו שגם הרמב"ם סובר דגם התקיעה מצוה וא"כ נשאר עדיין על הטעם דאין גזל בקול שכ' הרמב"ם קושיית היום תרועה הנ"ל דמה יענה על חלק מצות תקיעה וזה היא שהשיג עליו הראב"ד דיותר טוב הי' לו להרמב"ם לומר את הטעם של אידך מ"ד דירושלמי יום תרועה יהי' לכם מ"מ כיון דלטעם זה ל"ק קושיית היום תרועה כמובן כן י"ל בכוונת השגת הראב"ד, אבל על הרמב"ם י"ל דכיון דל"כ בחיבורו בפי' רק ממצות שמיעה כמ"ש בפ"א שם מ"ע של תורה לשמוע תרועת השופר [והטעם דמדוע באמת כתב הרמב"ם כן ול"כ גם ממצות תקיעה אכתוב לקמן בס"ד] ע"כ ל"כ בפירוש אלא את הטעם דאין גזל בקול כדי שלא יהא נראה סתירה בדבריו מניה וביה [כוונתינו דאי הוה כתב הרמב"ם את הטעם של אידך מ"ד שהביא הראב"ד אז הי' נר' סתירה בדבריו מניה וביה כיון דמריש הפרק נראה דסובר דרק השמיעה המצוה ומהלכה ג' הי' נר' שגם התקיעה מצוה כמובן] אבל באמת סובר הרמב"ם גם כאידך מ"ד וא"כ ממילא שפיר יש גם לחלק מצות תקיעה טעם לשבח דמדוע יצא בשופר של גזול משום דכתיב יום תרועה יהיה לכם מ"מ ול"ק על הרמב"ם קושיית היום תרועה הנ"ל ולא השגתו של הראב"ד כמובן, וא"כ ממילא שפיר י"ל כהנ"ל דרבינו והרמב"ם באמת סברו דתרווייהו המצוה התקיעה וגם השמיעה וממילא תו ל"ק על רבינו קושיית המגלת ספר הנ"ל שהניח בצ"ע ודו"ק:

אלא עדיין נשאר לברר דמדוע כתב רבינו את המ"ע זו רק על התקיעה והרמב"ם כתב להיפך ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח גם לזה דהרמב"ם הל' שופר פ"ג הל"י פסק דצריך לברך לשמוע קול שופר אבל רבינו פסק דיש לברך על תקיעת שופר ולכאורה במה פליגי ובפרט על הרמב"ם קשה דכיון דאיתא בהבריי' הכל חייבין בתקיעת שופר וגם מכל הראיות הנ"ל ג"כ מוכח דהתקיעה עיקר המצוה וא"כ בודאי צריך לברך על. התקיעה אלא הרא"ש ז"ל פ"ד דר"ה סוף סי' י' כתב בשם הראבי"ה ז"ל שהביא בשם הירושלמי דצריך לברך לשמוע בקול שופר מובא בב"י סי' תקפ"ה אלא הקרבן נתנאל שם כתב דלא מצא את הירושלמי זה וגם טעות דמוכח הוא כיון דהרמב"ן ובעל המאור מחולקים אם ברכת שופר מתקנת הגאונים עי"ש אבל מצאתי בא"ז ז"ל הלכות ר"ה אות רע"א שכ' וז"ל ומברך לשמוע בקול שופר כדאי' בירושלמי דמכילתין ס"פ ראוהו ב"ד התוקע בשופר צריך לברך לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקע עכ"ל ובאמת בירושלמי שלפנינו ליתא מזה ונ"ל דכך הי' גירסתם בהירושלמי, וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דלהרמב"ם באמת ג"כ היה הגירסא בהירושלמי כן וא"כ מוכח מהירו' דעיקר המצוה היא השמיעה [והגמרא דילן דנקט תקיעה בכ"מ כדי שלא נא' שחולק עם הירושלמי צ"ל דלא משום דסובר דעיקר מצוה היא אלא משום דגם זה מצוה היא כמובן] וע"כ מייחס הרמב"ם את המ"ע זו על השמיעה כיון דפסק כהירושלמי דצריך לברך על השמיעה אבל רבינו י"ל דלא הי' לו הגירסא בירושלמי כן וא"כ ממילא מוכח מהגמ' דעיקר מצוה היא התקיעה כיון דליכא הכרח מהירושלמי לומר כהנ"ל וע"כ פסק דצריך לברך על התקיעה ומשום טעם זה מייחס את המ"ע זו על התקיעה ודו"ק ולהל' פסקינן בש"ע סי' הנ"ל כהרמב"ם דצריך לברך על השמיעה:

וגם מה מאד נ"ל בס"ד ליישב דמדוע נקט רבא בר"ה דף כ"ח תרווייהו המודר הנאה מחבירו והמודר הנאה משופר עי' בהר"ן שם שג"כ הרגיש בזה אבל בהנ"ל שהמצוה היא השמיעה וגם התקיעה י"ל דרבא באמת את זה גופא אתא לאשמעינן דבהמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה אתא לאשמעינן שהשמיעה היא המצוה ובהמודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה אתא לאשמעינן שהתקיעה ג"כ מצוה דאל"כ הי' קשה קושייתינו הנ"ל מחודש ג' דהיאך שרי לתקוע בעצמו כמובן ועי' בהרמב"ם פ"א הל"ג שם שלא הביא מהא דרבא אלא חד בבא המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה ולכאו' קשה דמדוע לא הביא גם את הא דהמודר הנאה מחבירו כו' עי' בהרהמ"ג ובלח"מ שם שג"כ הרגישו בזה אבל בהנ"ל דלא נקט רבא המודר הנאה מחבירו כו' אלא כדי לאשמעינן שהשמיעה ג"כ מצוה י"ל כיון דכבר

הביא הרמב"ם את זה במד"כ בהלכה א' שם מ"ע לשמוע השופר ע"כ השמיט את החלק הא' של רבא ולא נקט אלא החלק הב' לאשמעינן ברמז שגם התקיעה מצוה ודו"ק. ודע שכל המוני מצות ז"ל מנאו את המ"ע זו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' היראים סי' קי"ז הסמ"ק סי' צ"ב החינוך ואה"מ מצ' ת"ה הזוה"ר מ"ע צ"ד אות מ"ב הפוע"צ מ"ע קס"ח הכ"ת מ"ע ק"ע העי"מ מצ' ת"ב הדה"מ שער ד' פי"ב המעיי"ח דף קל"ח ע"א אות ק"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ו, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם תמצא בהרמב"ם הלכות ר"ה ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' תקפ"א עד סי'

מצוה מג

פירוש א

כתוב (א) **בפ' אמור בחמשה עשר יום לחדש השביעי חג הסוכת כו'**. לכאורה צ"ט דמדוע הביא רבינו ז"ל את הפסוק ראשון שהביא וכל השאר מוני המצות [חוץ מהיראי'] באמת לא הביאו את הפסוק זה הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קס"ח היראי' סי' קכ"ג הסמ"ק סי' צ"ג החינוך ואה"מ מצ' שכ"ה הזוה"ר מ"ע צ"ו אות מ"ב הפוע"צ מ"ע קכ"ח הכ"ת מ"ע קע"ד העי"מ מצ' שכ"א הדה"מ שער ד' פט"ז המעיי"ח דף ק"ח ע"ב אות ק"ב המצה"ש ומהר"ש מצוה שכ"ו, אבל כבר עמד על רבינו בזה הרא"מ בביאורו כאן ומיישבו היטב עי"ש, ומ"ש רבינו פסק רב אלפס הל' כשמואל כו' עי' במגלת ספר מ"ש ע"ז וגם עי' במהרש"ל בביאורו כאן על מ"ש רבינו סוכה שאולה וגזולה כשירה, והפרטי דינים שכ' רבינו במ"ע זו רובם תמצא בהרמב"ם הל' סוכה ולהל' עי' טוש"ע א"ח סי' תרכ"ה עד סי' תרמ"ד וגם עי' בהרא"מ ובמגלת ספר שמפרשו את כל דברי רבינו במ"ע זו היטב וע"כ מנעתי מלהאריך בה:

מצוה מד

פירוש א

בפ' (א) אמור ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ כו'. בסוכה מ"א ע"א ובר"ה ל' ע"א איתא במתניתין בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה שבעה כו' והטעם שבמקדש ז' ימים מהדרשה לפני ד' שכ' רבינו ז"ל ליתא לא במשנה ולא בגמ' שם וא"כ ליכא למימר דמ"ש רבינו ותניא כו' שכוונתו על המשניות שכתבנו וגם לא על סוכה דף מ"ד שמציין המציין כיון שגם שם ליתא מזה אלא נ"ל בס"ד שרבינו כיוון על הברייתא דספרא פ' אמור פרק ט"ז כי שם איתא ממש כמ"ש רבינו וגם רש"י ז"ל במתניתין דסוכה הנ"ל מציין על הדרשה דספרא זה, אבל על זה דמנלן דבמדינה דוקא יום אחד [כיון דמהדרשה דספרא

באמת לא ידעינן אלא לאפוקי במדינה ז' ימים כמובן] מזה לא דיבר רש"י בסוכה כלום אבל במתני' דר"ה הנ"ל כתב רש"י וז"ל במקדש ז' דכתיב ושמחתם לפני ד' אלוקיכם שבעת ימים ובמדינה יום אחד דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון עכ"ל וזה נראה בעליל דבר"ה לא על דרשה דספרא כיוון רש"י כיון דבספרא ליתא על ובמדינה יום אחד שום דרש אעכצ"ל דמחמת סתירת הקרא שמתחלה כתיב ביום הראשון ולבסוף כתיב שבעת ימים מחמת סתירה זו דרש רש"י הז' ימים על מקדש ויום אחד על מדינה וע"כ ל"כ רש"י בר"ה מהדרשא דספרא כמ"ש בסוכה כיון דמ"ש בר"ה באמת לא מהדרשה דספרא היא כיון דהספרא מלפני ד' דרש כמובן, וא"כ ק"ל על רש"י דמדוע ל"כ גם בסוכה כמ"ש בר"ה ועל הספרא ק"ל דמנ"ל דבמדינה יום אחד דוקא ואי"ל דג"כ מסתירת הקרא דרש כמו שכתבנו אליבא דרש"י דא"כ קשה על הספרא דל"ל הדרשה דלפני ד', אבל לפמ"ש המרש"ל ז"ל בביאורו כאן לפרש את רבינו באמת ל"ק מידי דעל מ"ש רבינו במקדש ז' ימים ולא בגבולין כתב המרש"ל וז"ל דאל"כ אימתי תתקיים ולקחתם לכם ביום הראשון אלא ראשון בגבולין ושבעה ימים במקדש והא דדרש לפני ד' כדי שלא תאמר איך מוכח שבמקדש ז' ובגבולין יום אחד ומשחרב בהמ"ק ואינם יכולים לקיים שני פסוקין הללו התקינו לחומרא וק"ל עכ"ל וא"כ י"ל שגם הספרא כיוון גם על מ"ש רש"י בר"ה ועל קושיתינו י"ל כמ"ש המרש"ל דבלא דרשה דלפני ד' לא הי' מוכח שבמקדש ז' ימים דוקא ובגבולין יום אחד דדילמא להיפך וגם את זה י"ל דרש"י בר"ה באמת ג"כ על הדרשה דספרא כיוון ומה שלא מרמז מזה י"ל דסמך עמ"ש בסוכה כמובן:

פירוש ב

ודע שתחת גבולין שאיתא בספרא איתא במשניות הנ"ל במדינה אבל באמת חד היא כיון דגם בספרא איתא אח"כ בתקנת ריב"ז מלת מדינה תחת גבולין עי"ש, וזה אי גם ירושלים נכלל בגבולין או לא בזה איכא פלוגתא דרש"י במשנה דסוכה הנ"ל כתב וז"ל במדינה בירושלים שאף היא כגבולין וכ"כ בר"ה ריש פרק יו"ט וז"ל אבל לא במדינה לא בירושלים ולא בגבולין וכ"כ התוס' שם אבל הרמב"ם בפי' המשניות בר"ה שם כתב וז"ל כבר בארנו פעמים כי מקדש תקרא ירושלים כולה ומדינה שאר העיירות שבכל ארץ ישראל וגם במשנה דסוכה הנ"ל כתב וז"ל מדינה היא כל העיירות שבארץ ישראל מלבד ירושלים וכבר בארנו זה במס' מעשר שני עכ"ל כוונתו עמ"ש במס' מעשר שני פ"ג מ"ד וז"ל מדינה נקרא כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים עכ"ל וגם בחיבורו הל' שופר פ"ב הל ח סובר כן כמ"ש הרהמ"ג שם ועי' בלח"מ מה שהקשה על רש"י, מוכח מהנ"ל דרש"י סובר דירושלים ג"כ נכלל בגבולין והרמב"ם סובר דלא

נכלל אלא דינה כמקדש ורבינו לא גילה דעתו בזה וכבר עמד על החקירה זו בדעת רבינו הרא"מ ז"ל בביאורו כאן דבתר שהביא את שיטת רש"י והרמב"ם כתב וז"ל ונראה שהסמ"ג ז"ל נטה לפי' הרמב"ם ז"ל ממ"ש בהל' שופר אבל בזמן שבהמ"ק קיים והי' ב"ד הגדול בירושלים היו הכל תוקעין בשבת דמשמע כל העם שבירושלים ואם הי' סובר כפי' רש"י ז"ל תקשי ליה ממתני' דבמקדש היו תוקעין אבל לא במדינה עכ"ל:

אבל לי"נ בס"ד להביא ראי' להיפך דרבינו סובר כרש"י דלפמ"ש התי"ט ז"ל בשקלים פ"א מ"ג להביא ראי' לשיטת רש"י מסוטה פ"ז מ"ו מברכת כהנים עי"ש לפי"ז נ"ל להוכיח דרבינו סובר כרש"י ממה שכתב לעיל במ"ע כ' מד"ה ותנן במס' תמיד בגבולין הכהנים פושטין ידיהם ומגביהין כו' עד ומשמת שמעון הצדיק פסקו הכהני' מלברך בשם המפורש אפי' במקדש עי"ש היטב ותראה דמשם מוכח דסובר כרש"י דירושלי' נכלל בגבולין ולא במקדש כיון דבשם המפורש לא היו מברכים רק בבהמ"ק ולא בירושלים כמ"ש רבינו בפירוש שם כמובן, וכ"נ דיש להוכיח כן ממ"ש רבינו בריש המ"ע כ' וז"ל ודרשינן בפרק אלו נאמרים מקראי שצריך לברכם בלשון הקודש ובעמידה ובנשיאת כפים ובקול רם פנים כנגד פנים בשם המפורש במקדש כו' ושם המפורש נפקא לן מושמו את שמי המיוחד לי יכול אף בגבולין נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן לשום את שמי שם מה להלן בבית הבחירה אף כאן כך עכ"ל וכיון דבמלת בית הבחירה שכ' רבינו ע"כ הוא דלא נכלל ירושלים א"כ ממילא ע"כ מוכח דנכלל במלת גבולין שכ' וזה לפענ"ד ראי' שאין עלי' תשובה וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לשיטת רש"י מגמ' סוטה דף ל"ח ע"א שהיא לגמרי כלשון רבינו דמ"ע כ' שהעתקנו ועל הרמב"ם באמת צ"ע מגמרא זו עי"ש ותבין, וגם ממ"ש רבינו כאן במ"ע זו ג"כ יש להוכיח דסובר כרש"י מדכ' בתחילת פ' לולב וערבה מוכח שבזמן שבהמ"ק קיים הי' לולב ניטל בכל מקום בגבולין יום ראשון אפי' בשבת כו' ולכאורה מלת בכ"מ מיותר מדוע ל"כ בקיצור לולב ניטל בגבולין כו' אבל כשרבינו סובר כרש"י דירושלי' ג"כ נכלל בגבולין אז י"ל דה"ק בכל מקום בגבולין כלומר ל"מ בירושלים אלא אפי' בשאר מקומות כמובן, ועי' בתוספות חדשים במשנה דשקלים הנ"ל שהביאו ג"כ ראיות לרש"י ומהברטנורה סוכה פ"ג מי"ב ונזיר פ"ו מ"ח מוכח דסובר ג"כ כרש"י עי' בתי"ט שקלים הנ"ל ותבין, אבל נ"ל ראי' גם לשיטת הרמב"ם מהירושלמי סוכה פ"ג הלכה י"א דאיתא שם וז"ל ושמחתם לפני ד' אלקיכם שבעת ימים בירושלים עכ"ל א"כ מוכח בפירוש דהירושלמי סובר דבמקדש שבעה דקאמר המתני' נכלל גם ירושלים ולא שנכלל בגבולין וגם בירושלמי ר"ה פ"ד הל"ג ראיתי אח"כ שאיתא ג"כ כן ובשיירי קרבן שם כבר דיבר מזה ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו:

פירוש ג

ומ"ש רבינו כפות תמרים האמורים בתורה כו' יש לדקדק דמדוע התחיל לפרש כפות תמרים מדוע לא מפרש כסדר הקרא פרי עץ תחלה אבל כבר מתרץ א"ז המרש"ל בביאורו כאן וז"ל הא דמקדים כפות תמרים דרך הגמ' תפס וכן היא במיימוני עכ"ל, ובסוכה דף ל"ב ע"ב קאמר הגמ' כפת כתיב וכ"כ רש"י פ' אמור פכ"ג פ"מ וז"ל כפת חסר ויו לימד שאינה אלא אחד והר' בחיי שם הקשה דלימא כף תומר והאריך לתרץ אבל הט"ז עה"ת שם כתב דא"צ לאריכות כי בהגמ' הנ"ל איתא בהדיא דבעינן כפות שיהא כפות ולא נפרד ודפח"ח, ומ"ש רבינו פרי עץ הדר האמור בתורה הוא האתרוג כו' בסוכה דף ל"ה ע"א איתא בלשון זה פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג וכן איתא בספרא וכ"כ רש"י פ' אמור ועי' בהרמב"ן ורב"ח והמזרחי ובפסיקתא זוטרתא והתוס' עה"ת שם מה שכתבו בזה, ומ"ש רבינו ארבעה מינים הללו מצוה אחת הן כו' וכולן נקראין מצות לולב כו' גם השאר מוני המצות ז"ל לא מנאו ארבעה מינים אלא למצוה אחת ומייחסו את המ"ע זו על לולב הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קס"ט היראים סי' קכ"ד הסמ"ק סי' קצ"ג החינוך ואה"מ מצ' שכ"ד הזוה"ר מ"ע צ"ז אות מ"ב הפוע"צ מ"ע קכ"ז הכ"ת מ"ע קע"ג העי"מ מצ' ש"כ הדה"מ שער ד' פי"ז המעיי"ח דף ק"ח ע"ב אות ק"י המצה"ש ומהר"ש מצ' שכ"ה, ומ"ש רבינו ותניא ולקחתם שתהא לקיחה תמה לכל אחד ואחד כו' בהברייתא דסוכה דף מ"א ע"ב ובהספרא ליתא לקיחה תמה וכבר עמד המרש"ל בביאורו כאן ע"ז עי"ש מה שתירץ, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם הל' לולב פ"ז וח' ולהלכה עי' טוש"ע או"ח סי' תרמ"ה עד סי' תרנ"ט ובשג"א סי' ק"ו עד ק"ח:

מצוה מה

פירוש א

ליתן (א) כל איש מישראל מחצית השקל כו'. נראה מרבינו ז"ל שהפסוק העשיר וגו' דפ' תשא פ"ל פט"ו הוא הפסוק של המ"ע זו וגם בקיצור הסמ"ג שלו לא הביא רק את הפסוק זה אבל ברמזיו רמז מ"ע מ"ה הביא את הפסוק י"ג שם זה יתנו כל העובר על הפקודים וא"כ קשה מדוע לא הביא גם בחיבורו את הפסוק זה וגם קשה להיפך מדוע חזר ברמזיו מהפסוק שהביא בחיבורו וגם על הרמב"ם ז"ל קשה קושי' זו דבהל' שקלים פ"א הל"א הביא את הפסוק העשיר וגומ' ובסה"מ מ"ע קע"א וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע הביא את הפסוק זה יתנו וגו', ונ"ל בס"ד ליישבם דלכאורה לדבריהם מדוע לא מנאו שתי מ"ע הפסוק י"ג למ"ע אחת והפסוק ט"ו ג"כ מ"ע אחת אעכצ"ל שנכפלה

המ"ע זו כמו שמצינו בהרבה מ"ע שנכפלו מחמת חומר הענין כמ"ש הרמב"ם בסה"מ בשרשיו א"כ י"ל דמש"ה נקטו כאן כך וכאן כך כדי להורות שנכפלה המ"ע זו והטעם דמדוע דוקא במ"ע זו עשו כן מה שלא מצינו בשאר מ"ע שג"כ נכפלו י"ל כיון דהרמב"ן ז"ל עה"ת שם סובר שהפסוק העשיר הוי ל"ת ומחמת זה הקשה על הבה"ג והשאר מוני מצות ז"ל דמדוע לא מנאו את הלאו זה ועי' במהר"ש מצוה ק"ו מה שתירץ ע"ז וכדי לאפוקי משיטת הרמב"ן ע"כ עשו רבינו והרמב"ם במ"ע זו את השינוי הנ"ל להורות שהפסוק העשיר לא ירבה ג"כ מ"ע כמובן. ודע שגם הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה את המ"ע זו וכן מנאו הסה"מ סי' הנ"ל החינוך ואה"מ מצ' ק"ה הזוה"ר מ"ע רל"א אות ע"ח הפוע"צ מ"ע מ"ד הכ"ת מ"ע רמ"ו העי"מ מצ' ק"ז המעיי"ח דף מ' ע"א אות ק"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ו אבל היראים והסמ"ק לא הביאו את המ"ע זו אלא על הסמ"ק י"ל כמ"ש בהקדמתו של"כ אלא מה שנוהג בזמה"ז אבל על היראים צ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא בהרמב"ם הל' שקלים ועי' במג"ס ובמנ"ח מה שכתבו במ"ע זו:

מצוה מו

פירוש א

צוה (א) הקב"ה את ב"ד שיקדשו את החדש כו'. המכילתא שהביא רבינו ז"ל היא בפרשת בא פרשה א' וז"ל החדש הזה לכם ר' ישמעאל אומר משה הראה את החדש לישראל ואמר להם כזה היו רואין וקובעין את החדש לדורות ר"ע אומר זה אחד משלשה דברים שנתקשה משה והראהו המקום את כולם באצבע וכו' עכ"ל ובלשון זה מובא בילקוט פרשת בא רמז קפ"ח, ומ"ש רבינו ובתלמוד שלנו כו' כוונתו על הגמ' מנחות דף כ"ט ע"א דאיתא שם תנא דבי ר' ישמעאל שלש דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו ואלו הן מנורה ור"ח שרצים מנורה דכתיב וזה מעשה המנורה ר"ח דכתיב החודש הזה לכם ראש חדשים כו' ועי' בתוס' שם, וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו דמדוע הביא את הא שנתקשה משה מהתלמוד שלנו דוקא הלא גם מהמכילתא שהביא הי' יכול להביא גם את זה כיון שהם דברי ר"ע שם ותו ק"ל דמדוע הביא כלל את הא דתלמוד שלנו בשלמא את הא דמכילתא הביא שפיר כיון דמשם למד שהפסוק זה מ"ע שיקדשו את החודש אבל מהדרשה דתלמוד שלנו מהנפ"מ לנו מזה, ועוד ק"ל דהיאך יכול להביא את הא דמכילתא והתלמוד שלנו הלא פליגי אהדדי דלהדרשה דמכילתא צ"ל שלא נתקשה משה על קידוש החודש וכ"כ המרכבת המשנה על המכילתא שם דר' ישמעאל חולק על ר"ע וסובר שלא נתקשה משה על קידוש החודש וא"כ מוכח גם להיפך שר"ע חולק על ר' ישמעאל וא"כ היכי הביא רבינו שני דרשות דסתרו זה את זה

ובאמת היראים ז"ל סי' ק"ג שהביא ג"כ את הא דמכילתא לא הביא את הא שנתקשה משה כלל עי"ש:

פירוש ב

ונ"ל בס"ד דרבינו רצה לתרץ שלא יהא קשה דהיאך מנה את הפסוק זה למ"ע הלא לר"ע שחולק על דרשה דר' ישמעאל לא הוי מ"ע ובעירובין מ"ו ע"ב קיי"ל דהל' כר"ע מחבירו עי' יד מלאכי סי' קע"ב אלא כל זה קשה כשאמרינן שר"ע ור' ישמעאל פליגי וכיון דרבינו רצה להוכיח דלא פליגי ע"כ הביא את הגמ' דמנחות דמשם למד את זה, דהי' קשה לרבינו סתירה בר' ישמעאל דבמכילתא דרש כהנ"ל ובגמ' דמנחות דרש כר"ע שנתקשה משה ואי משום דבגמרא איתא תנא דבי ר' ישמעאל ובמכילתא אי' ר' ישמעאל הלא מהתוס' פסחים דף ה' ע"א ד"ה דברי ר' ישמעאל מוכח דחד תנא היא אעכצ"ל דהני תרי דרשות לא סתרו אהדדי ובהמכילתא ר' ישמעאל ור"ע באמת לא פליגי ודלא כהמרכבת הנ"ל וע"כ מנה שפיר את המ"ע זו וממילא ל"ק על רבינו כל הקו' הנ"ל ודו"ק, וגם השאר מוני המצות ז"ל מנאו את המ"ע זו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קנ"ג היראים סי' הנ"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ד' הזוה"ר מ"ע קמ"ה אות נ"ד הפוע"צ מ"ע ג' הכ"ת מ"ע י"א הדה"מ שער ד' פ"ג המעיי"ח דף ג' ע"א אות י"ז, והפרטי דינים של המ"ע זו עי' בהרמב"ם הל' קידוש החודש פ"א עד פ"ו והטעם של המ"ע זו עי' בעיר מקלט סי' הנ"ל:

מצוה מז

פירוש א

צוה (א) הקב"ה לחשב התקופות והמזלות כו'. הפסוקים שהביא רבינו ז"ל במ"ע זו הם בפ' תשא פל"ד פכ"ב ובפ' ואתחנן פ"ד פ"ו ובפ' ראה פט"ז פ"א ועי' רש"י בפ' ואתחנן שלא הביא על ושמרתם ועשיתם את הדרשה דר' יוחנן שבת דף ע"ה ע"א שמצוה על אדם לחשב תקופות ומזלות ואפשר שרש"י נקט את הפשט הפשוט כדרכו, אבל לכאו' ק"ל על רבינו כיון דמלשון ר' יוחנן נראה שמצוה זו לחשב תקופות ומזלות צווי על כל אדם לא על הב"ד דוקא א"כ היכי כתב רבינו צוה הקב"ה לחשב כו' ועוד כי ע"י חישוב התקופות ומולדות יודע מתי יצטרך לעבר החודש ולעבר השנה כו' הלא לעבר החדש והשנה היא מצוה על הב"ד דוקא כמ"ש רבינו במצוה הקודמת וכמ"ש הרמב"ם הלכ' קידוש החודש פ"ד וצ"ע, ודע שבמ"ע זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל הרמב"ם בסה"מ לא מנה את המ"ע זו בפ"ע אלא מנה במ"ע קנ"ג עיבור שנים וקידוש חדשים למ"ע אחת ובעקבותיו הלכו החינוך העי"מ הפוע"צ האה"מ הכ"ת המצה"ש והמר"ש אבל הבה"ג

סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה אותן לשתים כמו שמנה רבינו וכן מנה היראים סי' ק"ד וכבר השיג על הרמב"ם הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מ"ע קנ"ג והסכים עם הבה"ג בזה וגם בשורש א' שם כתב הרמב"ן אריכות מזה עי"ש וגם עי' במגלת אסתר ובלב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם וגם המעיי"ח סי' הנ"ל מ"ע מ"ו נתן טעם לשיטת הרמב"ם אבל המר"ש מצוה ד' הרבה להשיב על טעמו עי"ש והזוהר הרקיע מ"ע קנ"ב אות נ"ה ג"כ הסכים להבה"ג וכן מנה הדה"מ שער ד' פ"ד, והפרטי דינים והכללים והחשבונות שכ' רבינו במ"ע זו תמצא גם בהרמב"ם הלכות קידוש החודש מפ"ו ואילך ועי' בטור או"ח סי' תכ"ז ותכ"ח ובלבוש והפר"ח שם ובמג"א סי' תכ"ח וגם בר' בחיי פ' בא פרשה י"ב פ"ב תמצא קצת כללים בזה וגם עי' בת"י בקונטרס שבילי דרקיע:

מצוה מח

פירוש א

מ"ע (א) לקדש אשה בכסף או בשטר או בביאה כו'. נ"ל בס"ד דצריך לפרש את רבינו ז"ל כך מ"ע לקדש אשה כלומר לקדש אשה זה היא המ"ע ובמה מקדש ע"ז כתב אח"כ בכסף או בשטר או בביאה דאי"ל שהפשט ברבינו דלקדש בכסף היא המ"ע כיון דאז הי' ק"ל על רבינו דקדוק גדול דבקידושי כסף יש פלפול גדול בסה"מ שורש ב' בין הרמב"ם להרמב"ן ז"ל דהרמב"ם חושב קידושי כסף מדברי סופרים והרמב"ן השיג עליו בהשגותיו שם וגם בחיבורו הל' אישות פ"א הל"ב כתב הרמב"ם דקידושי כסף מדברי סופרים וטעמו כמ"ש בשורש ב' שאין הדברים הנדרשים בגז"ש או באחד מי"ג מדות נקראים ד"ת אלא ד"ס וכיון דקידושי כסף ג"כ בגז"ש דקיחה קיחה גמרינן ע"כ נקראי' ד"ס עי' בהרהמ"ג ובכ"מ ובלח"מ שם והדינא דחיי ז"ל במ"ע זו הוכיח מרבינו דסובר ג"כ כהרמב"ם מדכ' על קידושי שטר וביאה וז"ל ומה"ת מנין שמתקדשת בשטר כו' ומתקדשת בביאה מה"ת כו' ועל קידושי כסף כתב רבינו בכסף מנלן ול"כ בכסף מה"ת מנלן הוכיח מזה הדד"ח דרבינו סובר כהרמב"ם דקידושי כסף מד"ס עי"ש וגם ידוע הכלל שהשריש לנו הרמב"ם בסה"מ שורש ב' דאין למנות בין התרי"ג מצות מה שנלמד באחת מי"ג מדות אם לא שאמרו חז"ל בפי' שהן מגופי תורה כגון ערות הבת וכיוצא בהן, ואי נאמר דהפשט ברבינו כהנ"ל הי' קשה על רבינו דהיאך נקט מתחלה למ"ע זו כסף שהיא מד"ס שאין ראוי למנות למ"ע הו"ל למינקט שטר תחילה או ביאה שהם מה"ת ואי משום דבמתניתין ריש קידושין ג"כ נקט התנא כסף תחילה הלא באמת גם על המתניתין עמד הר"ן עי"ש מה שתי' ותראה שתירוצו אינו עולה יפה לרבינו כיון שהוא סתירה למניינו עי"ש ותבין אע"כ מוכח דצ"ל הפשט ברבינו כמו שכתבנו כמובן:

ודע שגם הרמב"ם בסה"מ מ"ע רי"ג מנה את המ"ע זו [אלא הרמב"ם כתב שצונו לבעול בקידושין] וכן מנאו ז"ל הסמ"ק סי' קפ"ג החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ" תקנ"ב הזוה"ר מ"ע ר"י אות ע"א הפוע"צ מ"ע רכ"ד הכ"ת מ"ע רל"ג המעיי"ח דף קפ"ז ע"א אות נ"ה עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דכולם סמכו את המ"ע זו על הפסוק כי יקח וגו' דפ' תצא פכ"ב פי"ג כמ"ש רבינו והמקור לזה שהיא באמת מ"ע כתב המגילת ספר ז"ל הרבה ראיות לזה חדא מהירושלמי ברכות פ"ט הל' ג' דאיתא שם כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה ויש אומרים קידושין בבעילה [וגם הזוהר הרקיע סי' הנ"ל הביא את הראי' זו אלא להזוה"ר היה הגירסא בהירושלמי המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הקידושין בבעילה ועי' במראה הפנים בירושלמי שם שג"כ דיבר מגירסא זו] ובהירושלמי יבמות פ"ה הלכה ב' איתא א"ר בא בר ממל הדא אמרה שמצוה לקדש ואח"כ לבעול ובגמ' דילן קידושין מ"א ע"א איתא האיש מקדש בו ובשלוחו השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא א"ר יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו וגם עוד ראיות מש"ס הביא המג"ס עי"ש, וא"כ כיון דאית לן מקור להמ"ע זו מהירושלמי ומהגמ' גדול אצלי התימא על הבה"ג ז"ל סימן הנ"ל מ"ע ג' דמדוע לא מנה אותה ואף שכ' הבה"ג שם בין המנין הפרשיות המסורים לצבור גם פ' לקוחין ופרשת גירושין והדבר מצוה עשין סי' רי"ג סובר מחמת זה שהבה"ג באמת מנה את המ"ע זו אבל נ"ל דליתא כיון דאין שום שייכות למנין הפרשיות שמנה הבה"ג שם עם המנין המצות שמנה ג"כ שם [עי' במ"ע נ"ג שחזרתי מזה] וכיון דבמנין הרמ"ח מ"ע שלו שמנה שם לא מנה כלום ממ"ע זו ע"כ מוכח שהשמיט את המ"ע זו ועל זה באמת קשה דלמה וגם על היראים ז"ל ק"ל דמדוע השמיט את המ"ע זו, אבל כפמ"ש המעיי"ח סי' הנ"ל שהרא"ש ז"ל באמת חולק על הרמב"ם במנין מ"ע זו עי"ש את טעמו י"ל שהבה"ג והיראים ג"כ סברו כהרא"ש אלא שצריך לעי' אי באמת סברו כהרא"ש בהא דינא דברכת אירוסין ובהא שיכול לקיים מצות פו"ר ע"י פלגש שהביא המעיי"ח שם אבל אין לי כעת פנאי על זה ואי באמת סברו כן אז תירוצינו עולה יפה בס"ד כמובן, ועי' בדבר מצוה סי' הנ"ל שכ' להוכיח שמ"ע זו נוהגת גם בנשים מקידושין שם דאיתא במשנה האשה מתקדשת בה ובשלוחה ופריך הגמ' גם ע"ז כהנ"ל ומשני מצוה בה יותר מבשלוחה הרי דגם באשה קרוי מצוה אבל איני יודע דהיאך כתב את זה הלא מהר"ן שם מוכח בפי' להיפך דז"ל ואפ"ה אשמועינן דמצוה בה יותר מבשלוחה דאע"ג דאשה אינה מצוה בפו"ר מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייע לבעל לקיים מצותו כו' עכ"ל ולכאורה מדוע ל"כ הר"ן שיש לה מ"ע של קידושין אע"כ מוכח דסובר דכמו דאין לה מ"ע של פו"ר כמ"כ נמי מ"ע של קידושין ג"כ

אין לה ויותר גדול התימא אצלי שהדבר מצוה בעצמו צוה לעי' בהר"ן כאלו היה מהר"ן ראי' לדבריו וזה באמת ליתא כמו שכתבנו הגם די"ל דהר"ן סובר כהרא"ש הנ"ל אבל מקודם הי' לו לברר את זה וצ"ע ועי' במנ"ח ומהר"ש סי' הנ"ל מה שכתבו במ"ע זו:

פירוש ב

אין (ב) הלכה כרב הונא דאמר חופה קונה כו'. בקידושין ה' ע"א איתא א"ר הונא חופה קונה מק"ו כו' ולפי מסקנת הגמרא באמת לא מק"ו יליף אלא במה הצד וכבר מתרץ העצמ"י ז"ל דמדוע קאמר ר"ה מק"ו עי"ש, וקאמר רבא ע"ז שתי תשובות בדבר חדא דשלש תנן וד' לא תנן פי' במתני' איתא האשה ניקנית בשלש דרכים בכסף בשטר ובביאה ובחופה לא קתני ועוד כלום חופה גומרת כו' א"ל אביי הא דקאמרת ג' תנן וד' לא תנן תנא מילתא דכתיבא בהדיא קתני מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני ודקאמרת כלום חופה גומרת כו' עי"ש, לכאורה נראה מפשטות סתימת הסוגי' דהלכה כר"ה כיון דאביי מיישב שפיר את השתי תשובות דקא' רבא ואפ"ה לא פסק רבינו כר"ה וראייתו מדקאמר הגמ' דף ג' ע"א שם מניינא דרישא למעוטי חופה ולר"ה דאמר חופה קונה למעוטי חליפין ומדקאמר הסתם גמ' ולר"ה ש"מ שאין הלכה כרב הונא וכ"ס התוס' בסוגייתינו ד"ה חופה מדכ' לדידן דחופה אינה קונה אלא התוס' לא הביא שום ראי' דמדוע ל"פ כר"ה וצ"ל דסמך עמ"ש ביבמות נ"ז ע"ב ד"ה רב דשם הביא התוס' ג"כ את הראי' שהביא רבינו וגם הוסיף עוד ראי' מדקא' הגמ' בסוגיתינו ור"ה כסף לא אשכחן בע"כ ומדקאמר הגמ' ור"ה הוכיח התוס' דלא פסקינן כר"ה עי' במהר"ל ביבמות שם ורבינו שלא הביא גם את הראי' זו צ"ל דסובר דמזה אין ראי' כיון די"ל דלישנא דשקלא וטריא של הגמ' הכי אזלא או י"ל דהני תרי ראיות של התוס' כחד חשיבי ליה וגם הר"ן בסוגיתינו ג"כ לא הביא בשם הבה"ג אלא הראי' שהביא רבינו אבל הרא"ש בסוגיתינו הביא ג"כ את הראי' זה וכתב עוד ראי' בשם הרמב"ן ז"ל וז"ל וכ"פ הרמב"ן דלא כר"ה דהקשה רבא על דבריו אע"ג דשנינהו אביי הלכתא כרבא ועוד דשנויי דאביי לאו אליבא דהלכתא סלקי כו' עי"ש דהיאך דחה את דברי אביי וגם עי' בק"נ שם חזינן מהרא"ש דלא סגיא ליה בהראי' שהביא רבינו עד שמדחה גם את דברי אביי וע"כ הביא את הרמב"ן וא"כ ק"ל על רבינו דמדוע סגיא ליה בהראי' שהביא ולא דיבר מהא דאביי כלום למדחי את דבריו וזה טעמא בעי:

פירוש ג

ונ"ל בס"ד לברר א"ז דלכאורה ק"ל סתירה בסתימת סתם גמ' שהוא רב אשי דמסוגיתינו נראה דסתם כר"ה מדסתם כתירוצו של אביי ולא אמר על דבריו כלום ומדף ג' נראה דסתם דלא כר"ה מדקאמר ולר"ה דאמר חופה קונה וכדי ליישב את זה אקדים מדק"ל

עוד בסוגיתינו דהיאך קאמר אביי ליישב את ר"ה מתשובתו של רבא תנא מלתא דכתיבא בהדיא קתני כו' הא קידושי כסף ג"כ לא כתיבי בהדיא אלא ילפינן בגז"ש דקיחה קיחה כמ"ש הגמ' ריש קידושין וא"כ אמאי ליהוי גז"ש כתיבא בהדיא טפי ממה הצד הלא שניהם מי"ג מדות הם ואח"כ ראיתי בהרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ בשורש ב' שהקשה את הקושיא זו על הרמב"ם דהלכות אישות פ"א הל"ב דסובר דקידושי כסף מד"ס א"כ מה משני אביי והלח"מ הל' אישות שם מיישב דהרמב"ם סובר דגז"ש מקרי טפי כתיבא בהדיא ממה מצינו דהא עונשין ומזהירין מגז"ש ומשום מה מצינו וק"ו אין עונשין ומזהירין עי"ש, וגם מצאתי בס"ד ברש"י סנהדרין דף ע"ג ע"א ד"ה הקישא שכ' בפי' לחלק בין גז"ש לק"ו כהלח"מ, אבל לכאו' ק"ל על תירוצו של הלח"מ הא מגמ' סנהדרין נ"ד ע"א מוכח דאביי סובר דעונשין מה"ד מדקאמר הגמ' וקמפלגי בפלוגתא דאביי ורבא כו' עי"ש וא"כ אכתי נשארה קושיית הרמב"ן על הרמב"ם דאביי לשיטתו מה משני כיון דל"ל אליבא דאביי כתירוצו של הלח"מ אבל אחר עיון קצת ראיתי דיפה מתרץ הלח"מ כיון דלפי סוגיית הגמ' סנהדרין דף ע"ו ע"א מוכח דאביי ל"ס דעונשין מה"ד אלא היכא דגילוי מלתא בעלמא היא דמדהקשה הגמ' אליבא דאביי וכי עונשין מה"ד ומשני גילוי מלתא בעלמא היא פירש"י ואין זה עונש מה"ד כו' וא"כ לכאורה קשה מגמ' דדף ע"ו על הגמ' דדף נ"ד דהיכי קאמר הגמרא שם דאביי סובר דעונשין מה"ד והקושיא זו היה קשה לי עד שמצאתי ביד רמ"ה ז"ל בסנהדרין דף ע"ו שג"כ עמד ע"ז וז"ל וההוא דאמרינן בפד"מ דף נ"ד ע"א בפלוגתא דאביי ורבא קמפלגי מר סבר עומה"ד ומ"ס אין עומה"ד דאלמא דאביי ורבא בעונשין מה"ד פליגי התם נמי גילוי מלתא בעלמא הוא וה"ק הגמרא מ"ס עומה"ד כל זמן שהנידן בא מכח הבא מה"ד דהא אחי אביו מכח אביו קא אתי ומ"ס אין עונשין מה"ד כלל עכ"ל וא"כ ממילא תירוצו של הלח"מ עולה יפה כמובן, אבל עדיין קושיתינו הנ"ל על הגמ' דסוגיתינו גופא בלא שום התקשרות עם שיטת הרמב"ם דהל' אישות הנ"ל במקומה עומדת על הרמב"ן גופא דל"ס כתירוצו של הלח"מ לחלק בין גז"ש לק"ו מדהקשה על הרמב"ם א"כ לפי שיטתו עדיין נשארה קושיתינו על הגמרא גופא דמה משני אביי מלתא דכתיבא בהדיא קתני הא קידושי כסף ג"כ לא כתיבי בהדיא:

פירוש ד

וכדי לתרץ את זה נ"ל בס"ד לומר בסוגיתינו פשט חדש דבקידושין ג' ע"א איתא דרב יהודא אמר דרב יליף קידושי כסף מויצאה חנם אין כסף ובדף ד' ע"ב קאמר הגמ' ותנא מייתי לה מהכא דתניא כו' פרש"י וז"ל קידושי כסף דיליף להו רב יהודא דלעיל

מאין כסף נפקי ליה לתנא מקיחה דשדה עפרון עכ"ל נראה דסובר הגמ' דלרב יהודא פליג רב עם התנא דברייי' דהתנא דברייתא יליף קידושי כסף מגז"ש דקיחה קיחה ורב יליף מויצאה חנם ולכאורה קשה דמדוע באמת לא יליף גם רב מגז"ש דקיחה קיחה וצ"ל דרב לא קיבל הגז"ש מרבו וע"כ יליף מויצאה חנם וא"כ צ"ל דמה דעביד הגמרא שם את הצריכותא לא עביד אלא אליבא דתנא דברייי' דלדידי' דאית ליה גז"ש דקיחה קיחה באמת יש שני לימודים על קידושי כסף כיון דהקרא ויצאה חנם דאיכא למיגמר מיניה קידושי כסף ג"כ כתיב וע"כ עבד הגמ' את הצריכותא אבל לרב דלית ליה גז"ש דקיחה קיחה באמת ל"צ שום צריכותא כיון דליתא לדידי' אלא חד קרא על קידושי כסף כמובן, וגם זה נ"ל דממתני' דריש קידושין אף דקתני האשה ניקנית ליכא הכרע דכמאן סוברת די"ל דסוברת או כרב או כהתנא דברייתא ואע"ג דהגמרא שם קאמר על המתני' משום דקא בעי למיתני כסף וכסף מנ"ל גמר קיחה קיחה כו' י"ל דהגמ' ל"ק את זה אלא כיון דבאמת סובר הגמ' כהתנא דברייתא ע"כ מהדר הגמ' למוקמי גם את המתניתין כן וע"כ משני כמו שמשני וגם צ"ל כמו שתירץ התוס' שם ד"ה וכסף מנלן עי"ש ותבין אבל אליבא דרב באמת י"ל דגם התנא דמתני' סובר כוותיה ועל קושיית הגמ' דמדוע קתני האשה ניקנית י"ל דסובר רב לתרץ כקושיית התוס' שם ד"ה וכסף מנ"ל ול"ס רב כתירוצו של התו' לחלק בין כסף דשדה לכסף דאשה או י"ל דלרב הי' איזה תירוץ אחר על קושית הגמ' דשער התירוצים לא ננעלו, וגם עוד הקדמה אחת צריך להקדים דלרב דיליף מויצאה חנם באמת הוו קידושי כסף כתיבא בהדיא אבל להתנא דברייתא דיליף מגז"ש דקיחה קיחה לא הוו כתיבא בהדיא כמובן, וממילא לפי הנחה זו י"ל דאביי הכי משני לרבא דלרב הונא שהוא תלמידא דרב ומסתמא סובר כוותיה דיליף קידושי כסף מויצאה חנם [כמ"ש הגמרא שבת דף קכ"ח והא רב הונא תלמיד דרב הוה כו' עי"ש וגם עוד בכמה מקומות בש"ס מזה] לדידי' באמת ל"ק ממתני' כיון דלדידי' י"ל דהתנא מילתא דכתיבא בהדיא דהיינו קידושי כסף דיליף מויצאה חנם קתני אבל מלתא דלא כתיבא בהדיא דהיינו חופה דיליף ממה מצינו לא קתני נמצא לפי"ז באמת ליכא בין רבא לאביי שום פלוגתא אלא רבא סובר דרב הונא ג"כ סובר כהתנא דברייי' דיליף קידושי כסף מגז"ש דקיחה קיחה וע"כ הקשה ממתני' שפיר ואביי לא משני ליה אלא דעל רב הונא לשיטתו דסובר כרב ל"ק ממתני' אבל באמת לפי סתימת הגמ' דסתם כהתנא דברייי' דקידושי כסף ילפינן מגז"ש באמת גם אביי מודה לרבא דמוכח ממתני' מדלא קתני ד' אלא שלש דחופה אינה קונה כמובן, וממיל' לפי"ז באמת לא מוכח מסתימת הגמרא

דסוגיתינו דרב אשי סתם כר"ה מדסתם כתירוצו של אביי כיון דאביי באמת לא מתרץ אלא אליבא דר"ה לשיטתו כמו שכתבנו ודו"ק:

פירוש ה

נמצא לפי הנ"ל יש לפנינו שני פשטי' בתירוצו של אביי חדא הפשט הפשוט דאביי מדחה את דברי רבא לגמרי ואז צ"ל על קושיתינו הנ"ל דקידושי כסף ג"כ לא כתיבי בהדיא כתירוצו של הלח"מ הנ"ל וגם זה מוכח אז מסתימת הגמ' דסוגיתינו דרב אשי סתם כר"ה אבל לפי פשטינו החדש הנ"ל באמת לא מוכח מסתימת הגמרא דסוגיתינו דרב אשי סתם כר"ה וגם ל"צ לחלק כמו שמחלק הלח"מ, וכיון שיש לפנינו שני פשטי' בסוגיתינו עלינו להביא ראי' דאיזהו עיקר ונ"ל בס"ד דזה תליא דהיכי הפשט במ"ש הגמ' דף ג' ולרב הונא דאמר חופה קונה כו' דאי אמרינן דמשום דאמר הגמרא ולרב הונא מוכח דלא פסקינן כוותי' ואז ממילא מוכח מסתימת הגמ' דדף ג' דרב אשי סתם שם דלא כר"ה ממילא צ"ל הפשט בסוגיתינו בהא דאביי כפשטינו החדשה נ"ל כי היכי דלא ליהוי סתירה בסתימת רב אשי בקושיתינו הנ"ל מחודש ג' אבל אי אמרינן דממ"ד הגמ' דף ג' ולרב הונא כו' ליכא הוכחה דלית הלכתא כר"ה כמו שאכתוב לקמן בס"ד בשם הריטב"א ז"ל אז באמת שפיר י"ל בסוגיתינו בהא דאביי כהפשט הפשוט הנ"ל כיון דליכא הכרע מדף ג' לומר כפשטינו החדש באמת מצד הסברא מסתבר טפי למימר כהפשט הפשוט, וכשאמרינן כהפשט הפשוט דמוכח מאביי דהלכתא כר"ה אז לא יכלינן לפסוק דלא כר"ה עד שמדחינן את דברי אביי כמובן, וממיל' לפי הקדמה זו מיושב בס"ד הכל דהריטב"א בסוגיתינו כתב להוכיח דאע"ג דאמר הגמ' דף ג' ולר"ה ליכא הוכחה מזה דלית הלכתא כוותיה דהא אשכחן לקמן בפרקין דף כ"ח ע"ב דאמר הגמ' ולרב נחמן [להריטב"א ולהר"ן הי' הגירסא בגמרא כן] פירי לא עבדו חליפין מאי איכא למימר ואפ"ה הלכתא שם כרב נחמן אע"ג דקאמר הגמ' ולרב נחמן כמכ"נ י"ל דהלכתא כרב הונא אע"ג דקאמר הגמרא ולר"ה אבל הר"ן בסוגיתינו דוחה את הראי' של הריטב"א וז"ל ומדאמר ולר"ה כו' מכלל דאנן ל"ס לן הכי ואע"פ דאשכחן בפרקין בגמ' ולרב נחמן דאמר פירות לא עבדו חליפין מאכ"ל אעפ"י שהדבר ידוע שהלכה כרב נחמן כי מעיינת בה שפיר לא דמי דההוא לאו לישנא דגמרא היא אלא לתירוצה לדרבה איתמר אבל הכא משמע דגמ' הכי נקט דחופה אינה קונה כו' עכ"ל חזינן דהריטב"א והר"ן פליגי בהפשט במ"ד הגמ' דף ג' ולרב הונא, וא"כ י"ל דרבינו סובר במ"ד הגמרא ולר"ה כהר"ן וא"כ מוכח משם דרב אשי סתם דלא כר"ה וממילא צ"ל הפשט בהא דאביי בסוגיתינו כפשטינו החדש הנ"ל וע"כ לא דיבר רבינו מהא דאביי כלום כיון דליכא

הוכחה לפום פשטינו החדש מהא דאביי דהלכה כר"ה כהנ"ל אבל הרא"ש י"ל דסובר במ"ד הגמ' ולר"ה כהריטב"א וא"כ סובר הפשט בהא דאביי דסוגיתינו כהפשט הפשוט הנ"ל וכיון דלא פסק הרא"ש כר"ה ע"כ איצטריך למדחי את תשו' אביי אבל רבינו כיון דסובר כפשטינו החדש בהא דאביי ע"כ ל"צ לדבר מתשובתו של אביי אע"ג דלא פסק כר"ה ודו"ק:

פירוש ו

ומה מאד יש ליישב בזה בס"ד את שי' הרי"ף ז"ל שלא הביא את הא דרב הונא דחופה קונה אלמא דלא פסק כר"ה ואפ"ה קא' דמנינא דרישא למעוטי חליפין כדאמר הגמ' אליבא דר"ה ולשיטתו דל"ס כר"ה הול"ל למעוטי חופה כמ"ש הגמ' וכבר עמד הר"ן בסוגיתינו על זה אבל לפי הנ"ל י"ל דהיה קשה להרי"ף על מ"ד הגמ' מנינא דרישא למעוטי חופה ולר"ה דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי מאי למעוטי חליפין מדוע קאמר הגמרא כלל את זה למעוטי חופה ולר"ה כו' מדוע ל"ק הגמ' תיכף למעוטי חליפין כיון שהוא מיעוט לכ"ע וצ"ל דרב אשי שהוא מרא דתלמודא רצה ללמדינו דלית הלכתא כרב הונא ע"כ מתרץ מקודם למעוטי חופה כדי שיאמר אח"כ ולר"ה כו' דנשמע מזה דלית הלכתא כר"ה כמ"ש רבינו אבל באמת אי הוה ידעינן ממקום אחר דלית הלכתא כר"ה אז באמת לא הוה אמר הגמ' למעוטי חופה וא"כ י"ל כיון דהרי"ף לא הביא את מ"ד ר"ה חופה קונה ממילא נשמע מזה דלית הלכתא כר"ה ע"כ קאמר שפיר למעוטי חליפין ודו"ק:

פירוש ז

תנן (ג) האיש מקדש בו ובשלוחו כו' וזה למדנו כו', המקור לזה קידושין מ"א ע"א דאי' שם שליחות מנלן דתניא ושלח מלמד שהוא עושה שליח ושלחה מלמד שהיא עושה שליח ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח פירש"י ושלח ושלחה שני פעמים נאמר בעניין ועי' תוס' שם ואח"כ קאמר הגמרא אשכחן בגירושין בקידושין מנ"ל וכ"ת דיליף מגירושין מה לגירושין שכן ישנן בע"כ א"ק ויצאה והיתה מקיש הוי' ליציאה מה יציאה משוי שליח אף הוי' נמי משוי שליח כו' עי"ש, ולכאורה ק"ל ברבינו דקדוק גדול דהיכי קאמר על לשון המשנה שהביא וזה למדנו כו' הא ממתניתין לא ידעינן אלא שהבעל והאשה יכולים לעשות שליח אבל א"ז שגם השליח עושה שליח לא ידעינן ממתניתין כיון דלא דברה מזה כלום וכיון שכ' רבינו על לשון המתני' שהביא וזה למדנו כו' נר' דסובר דלא למדנו מויצתה והיתה אלא שהבעל והאשה יכולים לעשות שליח אבל לא שגם השליח יכול לעשות שליח וע"ז ק"ל הלא מהגמ' מוכח בפירוש שגם א"ז שהשליח דקידושין יכול לעשות שליח ג"כ ילפינן מויצאה והיתה כיון דבקידושין מנלן

דקא' הגמרא קאי על כל גווני שליחות שדיבר הגמ' לעיל מיניה וכיון דלמד הגמ' מושלח ושלחה דשליח עושה שליח א"כ ע"כ דאשכחן בגירושין דקא' הגמ' קאי גם על זה דשליח עושה שליח ועל זה קאמר הגמרא אח"כ בקידושין מנ"ל ויליף מויצאה והיתה א"כ ע"כ מוכח מהגמ' דשליח עושה שליח בקידושין ג"כ ילפינן מויצאה והיתה וא"כ מדוע ל"ק רבינו ג"כ לשון זה שיהא מורה שגם השליח עושה שליח בקידושין כמו בגירושין והו"ל להביא תחילה את זה דבגירושין ילפינן מושלח ושלחה דגם השליח עושה שליח ואח"כ הול"ל דילפינן בקידושין מויצאה והיתה כמו שאיתא בגמרא ולמה שינה רבינו מהסדר של הגמ':

פירוש ח

ונ"ל בס"ד ליישב דבהגהת מרדכי ז"ל ריש האיש מקדש אי' וז"ל פסק הקדוש מדרוש שהעושה שליח לקדש אשה ומסר לו הטבעת לקדש אפי' איתניס בדרך אינו יכול לעשות שליח אחר משום דמילי נינהו ומילי לא ממסרן לשליח ואע"ג דגבי גט קיל"ן שליח עושה שליח ולא הוי מילי משום מסירת הגט הכא נמי הא איכא מסירת הטבעת ולא דמי דגבי גט אשה מתגרשת בעל כרחה ומיד כשיגיע הגט ליד השליח הרי היא כאלו מגורשת הלכך לא הוי מילי שהרי השליח יכול לגרשה בע"כ דיד השליח כיד הבעל אבל שליח של קידושין אם לא תאבה האשה אינה מתקדשת הלכך הו"ל מילי עכ"ל והתוספות רי"ד ז"ל בקידושין שם גכ"ס לדינא כהקדוש אבל לא מטעמיה דעל מ"ד הגמרא אשכחן בגירושין בקידושין מנלן כתב וז"ל האי דילפינן בקידושין שיהא האיש מקדש ע"י שליח אבל לא שהשליח יעשה שליח משום דמילי נינהו שא' לו צא וקדש לי אשה ואפי' אם מסר לו שום חפץ לא דמי לגט שהגט הוא דבר המגרש שאם נאבד הגט אין כח לשליח לגרשה אבל חפץ הקידושין שמסר לו אם נאבד יכול לקדשה לו משלו נמצא שעיקר השליחות מילי הוי והלכך לא ממסרן לשליח עכ"ל ונ"ל שגם לדינא יש נפ"מ ביניהם דלהתוס' רי"ד אם אמר לו בפי' שלא יקדש רק בטבעת זה או בכסף זה שנתן לו אז באמת יכול גם השליח לעשות שליח כיון דאינו יכול לקדשה רק בטבעת או בכסף זה א"כ שוב לא הוי מילי אבל להקדוש גם בכה"ג אינו יכול השליח לעשות שליח ולא משכחת לפום טעמו של הקדוש שום מציאות בקידושין שהשליח יעשה שליח ואת החילוק זה למדנו ממ"ש השלטי גבורים ריש האיש מקדש בשם הריא"ז וז"ל הי' השליח מקדשה בשטר וחלה השליח או שנאנס יכול השליח למנות שליח אחר תחתיו ומוסר לו שטר קידושין שמסר לו המקדש אבל אם הי' מקדש בכסף אין השליח יכול למנות שליח אחר שהרי לא נמסר לו אלא שליחות דברים שיכול לקדשה בכל כסף שירצה והדברים אינם נמסרין

משליח לשליח אבל השטר נמסר משליח לשליח שהרי אינו יכול לקדשה אלא בשטר זה שנכתב מדעת המקדש בשם המקדש ובשם המתקדשת עכ"ל ומדמחלק הריא"ז בין קידושי שטר לקידושי כסף ע"כ מוכח דסובר כהתוס' רי"ד דאי הוה סובר כהקדוש אז גם בקידושי שטר אינו יכול השליח לעשות שליח אחר אע"כ מוכח דסובר כהתו' רי"ד וא"כ ממילא מוכח מהריא"ז החילוק שכתבנו בין הקדוש להתוס' רי"ד, ואח"כ ראיתי באה"ע סי' ל"ה שגם הרמ"א והחמ"ח והב"ש סברו את החילוק שכתבנו וגם בדינא דחיי ז"ל ראיתי אח"כ שכ' על הריא"ז וז"ל וזה כדברי זקנו הרב ז"ל [כוונתו על התו' רי"ד שהי' זקנו של הריא"ז] במה שנתן טעם דאין שליח קידושין יכול לעשות שליח אבל לדברי המרדכי ז"ל שכ' שהטעם הוא מפני שהאשה מתקדשת לרצונה ה"ה בקידושי שטר שאין השליח עושה שליח כלל עכ"ל אלמא שגם הדד"ח סובר את החילוק שביניהם שכתבנו וא"כ ק"ל על התו' רי"ד דמנ"ל הכרח לומר את טעמו דילמא באמת הטעם הוא כמ"ש הקדוש ואפי' כשאמר לו בפי' שיקדש בטבעת זה או בכסף זה או אפי' כשיקדש בשטר ג"כ אין השליח יכול לעשות שליח:

פירוש ט

ונ"ל בס"ד דהתוספת ריי"ד סובר דעכצ"ל דמשכחת גם בקידושין שיכול השליח לעשות שליח כיון דמגמ' מוכח דלכל גווני שליחות ילפינן קידושין מגירושין מדאמר הגמרא אשכחן בגירושין בקידושין מנלן נר' דמה דאשכחן בגירושין רצה הגמרא למילף גם בקידושין וכיון דאשכחן בגירושין שגם השליח עושה שליח כדיליף הגמרא מושלח ושלחה וע"ז קאמר הגמרא מקיש הוי' ליציאה ע"כ מוכח שגם בקידושין הדין כן וע"כ קא' התו' רי"ד את טעמו דלפי טעמו באמת משכחת גם בקידושין שהשליח יכול לעשות שליח כגון בקידושי שטר או כשאמר לו בפי' שיקדש בטבעת זה או בכסף זה, וזה ל"ק כיון דמקיש הוי' ליציאה דלמא באמת סובר הגמ' דכמו דבגירושין בכל גוונא יכול השליח לעשות שליח כמ"כ נמי יכול גם בקידושין ודלא כהתוס' רי"ד דע"ז י"ל כיון דבגירושין ג"כ הדין כן דכשהוי מילי אינו יכול השליח לעשות שליח דשליח לקבלה באמת אינו יכול לעשות שליח משום דהוי מילי שגם הרשב"א ז"ל בריש האיש מקדש לא מתיר אלא דוקא כשנטל רשות אבל בלא רשות לכ"ע השליח לקבלה אינו יכול לעשות שליח עי' אה"ע סי' קמ"א סעיף מ"ג וכיון דבגירושין ג"כ לא בכל גוונא יכול השליח לעשות שליח ע"כ שפיר קאמר התוס' רי"ד את טעמו וליכא שום פירכא על דבריו מהגמ' אבל על טעמו של הקדוש כיון דליכא שום גוונא בקדושין שהשליח עושה שליח באמת קשה מגמ' הנ"ל וע"כ לא רצה התוס' רי"ד לומר כהקדוש ועי' בחמ"ח סי'

ל"ה ס"ק ט"ו שמפ' ג"כ את התוס' רי"ד ועם מה שכתבנו תבין שפיר את דבריו. וא"כ לפי הנ"ל לכאו' קשה להיפך דמדוע ל"ק הקדוש כהתוס' רי"ד כיון דעל טעמו קשה מהגמ' הנ"ל וגם הב"ח ז"ל סס"י הנ"ל הקשה על הקדוש וז"ל ויש לתמוה דהתם אמר ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח אשכחן בגירושין בקידושין מנלן כו' אמר קרא ויצאה והיתה מקיש הוי' ליציאה מה יציאה משוי שליח אף הוי' נמי משוי שליח כו' מבואר דהתלמוד משוה קידושין לגירושין והקדוש מחלק ביניהם כו' ודוחק לומר דס"ל להקדוש דההיקש לא אתא אלא לענין זה שהבעל עצמו יכול לעשות שליח אבל לא לענין שהשליח יכול לעשות שליח אחר דלענין קידושין הו"ל מילי כו' דמנ"ל הך סברא להקדוש ולחלק לומר כיון דאם לא תאבה האשה אינה מקודשת דלפיכך הו"ל מילי הרי לא אשכחן דבר זה בתלמיד וגם פשט ההיקש דלגמרי מקשינן הוי' ליציאה לענין שליחות וצ"ע עכ"ל:

פירוש י

אבל נ"ל בס"ד דהקדוש למד את סברתו מהגמ' גופא שהב"ח הקשה עליו מהיה קשה להקדוש על הגמרא בתרתי חדא דמה הקשה הגמ' אשכחן בגירושין בקידושין מנלן וכי לא ידע הגמ' מההיקש דהוי' ליציאה הא קידושי שטר לא ילפינן אלא מהיקש זה כמ"ש הגמ' קידושין דף ה' ע"א וכיון דאיתא במתני' דריש קידושין דהאשה נקנית בשטר א"כ ממילא מוכח משם דאיתקש הוי' ליציאה וא"כ מה הקשה הגמרא בקידושין מנ"ל ועוד היה קשה להקדוש על לשון הגמ' דמשני מקיש הוי' ליציאה מה יציאה משוי שליח אף הוי' נמי משוי שליח דזה שפת יתר מדוע לא משני הגמרא בקיצור מקיש הוי' ליציאה ותו לא מידי דממילא הוה ידעינן דעל שליחות קאמר הגמרא את ההיקש כיון דע"ז קאי הגמ' שם ולמה האריך הגמרא וקאמר משוי שליח ומחמת קושיות הללו למד הקדוש את הפשט בגמ' דהכי הקשה אשכחן בגירושין דבכל גוונא אמרינן שליחות אפי' השליח יכול לעשות שליח בקידושין מנ"ל עכ"פ דהוא והיא יכולין לעשות שליח בשלמא אי הוה אמרינן דגם בגירושין אין יכולין לעשות שליח אלא הוא והיא אז שפיר הוה יכלינן למילף בקידושין מההיקש דהוי' ליציאה אבל כיון דאמרינן בגירושין דאפי' השליח יכול לעשות שליח ובקידושין באמת ליכא למימר כן כיון דמילי היא ומילי לא ממסרן לשליח וכיון דליכא למימר בקידושין דשליח עושה שליח א"כ שוב ליכא למימר דילפינן בקידושין שליחות הבעל והאשה מגירושין בההיקש דהוי' ליציאה כיון דאין היקש למחצה וע"כ הקשה הגמ' שפיר בקידושין מנ"ל ואח"כ קאמר הגמרא וכ"ת דיליף מגירושין כלומר וכ"ת דאמרינן כשיטת התו' רי"ד ואז ממילא משכחת גם בקידושין שהשליח יכול

לעשות שליח וא"כ ממילא שפיר יכלינן למילף שליחות דקידושין מגירושין בההיקש דהוי' ליציאה ע"ז אמר הגמ' מה לגירושין שכן ישנן בעל כרחה וע"כ לא הוי בגירושין מילי אבל בקידושין דלא הוו אלא מדעתה ע"כ הוי מילי אפי' כשקדש בשטר כמ"ש הקדוש וא"כ תו ליכא למילף שליחות דקידושין מגירושין בההיקש דהוי' ליציאה כיון דאין היקש למחצה כהנ"ל וע"ז משני הגמ' מקיש הוי' ליציאה מה יציאה משוי שליח אף הוי' נמי משוי שליח כלומר לא ילפינן מההיקש לענין פרטיות אלא לענין כלליות דכמו בגירושין משוי שליח בקידושין ג"כ יש דין שליחות וא"כ ליכא תו למימר אין היקש למחצה כיון דההיקש לא הוי אלא על שם שליחות נמצא לפי פירוש זה באמת מוכח סברת הקדוש מהגמרא גופא ול"ק עליו קושיית הב"ח ודו"ק:

פירוש יא

וממילא לפי הנ"ל מוכח מהגמ' שההיקש הוי' ליציאה לא הוי אלא לענין שהבעל והאשה יכולים לעשות שליח אבל לא שגם השליח יכול לעשות שליח וא"כ י"ל שרבינו ג"כ סובר כהקדוש ואז צ"ל שגכ"ס הפשט בגמ' כמו שכתבנו אליבא דהקדוש וע"כ קאמר רבינו שפיר וזה למדנו ממקרא זה ויצאה והיתה כו' כוונתו דדוקא זה שהבעל והאשה יכולים לעשות שליח ילפינן ממקרא זה אבל לא שגם השליח עושה שליח ול"ק על רבינו קושיתינו הנ"ל וגם הרווחנו בס"ד דיש להקדוש חבר טוב בסברתו וכשתעי' היטב בדברינו תראה שכוונתי בס"ד לדעת אמיתי של רבינו בזה. ולהלכה הביא הרמ"א אה"ע סי' ל"ה סעיף ו' את שיטת התוס' רי"ד בשם י"א ראשונה ואת שיטת הקדוש בשם י"א אחרונה וכפי הכלל שבידינו דהיכא דאי' בש"ע י"א וי"א נקטינן כי"א אחרונה עי' י"מ כללי הש"ע אות י"ג נמצא לפי"ז פסק הרמ"א כהקדוש אבל המחבר שם סי' ל"ו סעיף ה' כתב וז"ל יש מי שאומר דשליח דקידושין אינו יכול למנות שליח דמילי נינהו ולא ממסרן לשליח עכ"ל ולפי פירושו של החמ"ח שם ס"ק ז' פסק גם המחבר כהקדוש אבל לפי פירושו של הב"ש שם ס"ק ד' פסק המחבר כהתו' רי"ד והרמ"א שם כתב על המחבר וז"ל ועי' לעיל סי' ל"ה סעיף ו' נתבאר עכ"ל ונ"ל דכוונתו כיון די"ל בהמחבר שני פירושים או כהחמ"ח או כהב"ש וכיון שהרמ"א רצה לגלות דאיזה פירוש הוא סובר בהמחבר ע"כ קאמר ועי' לעיל סי' ל"ה נתבאר כלומר כיון דשם פסק הרמ"א כהקדוש ממילא נתבאר משם שגם הוא סובר הפשט בהמחבר כהחמ"ח, וא"כ לכאורה קשה על המחבר והרמ"א דהיכי פסקו כהקדוש שהוא יחיד בשיטתו נגד התוספת רי"ד והריא"ז הנ"ל אבל לפי מה שכתבנו שגם רבינו סובר כהקדוש פסקם עולה יפה, ועי' לקמן מ"ע פ"ב בהלכות שלוחין שכתבנו שם קונטרס מיוחד בסוגי' דשליחות:

פירוש יב

מסקי' (ד) בפ"ב דקידושין שהשליח נעשה עד לפיכך כו', כן היא ממש לשון הרמב"ם הל' אישות פ"ג הלט"ז ומקורם מקידושין מ"ג ע"א דאי' שם אמר רבא א"ר נחמן אמר לשני' צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות וכן הלכה כמ"ש הגמ' מקודם הלכתא שליח נעשה עד אלא הגמ' מסיק דבתר דתקון רבנן שבועת היסת לא אמרינן בממון שליח נעשה עד משום דהוו נוגעים בעדותן נמצא דלפי מסקנת הגמ' צ"ל דבקידושין ג"כ לא בכל קידושין שנ"ע אלא דוקא בקידושי שטר שאינו שוה פרוטה אבל בקידושי כסף או בקידושי שטר ששוה פרוטה לא אמרינן שנ"ע וכ"כ הרשב"א והר"ן שם וגם הוכיחו כן מהירו' דקידושין דאיתא שם א"ר אבון בר חייה נראין דברים בשקידשה בשטר אבל אם קדשה בכסף נעשה כנוגע בעדותו וכ"כ התוס' שם דהירושלמי איירי בתר דתקון רבנן שבועת היסת וא"כ קשה על רבינו והרמב"ם דהיאך סתמו דבקידושין שנ"ע ולא מחלקו בין קידושי שטר לקידושי כסף והר"ן בקידושין שם כבר הניח על הרמב"ם את הקושיא זו בתימא. ונ"ל בס"ד ליישבם בהקדי' לטייל קצת בסוגיתינו מה שצריך לענינינו דאיתא שם רב אמר שליח נעשה עד דבי ר' שילא אמרי אין שנ"ע פרש"י שנ"ע וז"ל בין לקידושין בין ששלח ממון לבעל חובו מצטרף שליח עם עד להיות שנים או אם שניהם שלוחים היו ביחד שניהם מעידים בדבר עכ"ל ולכאורה יש לדקדק מדוע ל"ק דגם בגירושין סובר רב כן וצ"ל דרש"י סובר דממה דנקט ממון ממילא נשמע גם בגירושין במכ"ש כמו שנר' מהצריכותא שאמר הגמ' אח"כ אליבא דרב נחמן אבל אכתי קשה דלפי"ז אמאי נקט רש"י קידושין הא גם קידושין הוה יכלינן למידע במכ"ש מממון וצ"ל דקידושין נקט משום דקיימינן בהאי מס' דקידושין ואח"כ מצאתי בעצמ"י שכוונתי בס"ד בכל זה לדעתו, אבל אכתי ק"ל על רש"י דמנ"ל דרב סובר גם בממון שנ"ע דלמא באמת ל"ס אלא דוקא בקידושין ומשום הסברא שאמר הגמרא אח"כ בהצריכותא משום דאיתתא לבי תרי לא חזיא אבל בממון כיון דאיכא למימר דמיפלג פלגי באמת סובר רב דאין שנ"ע דהא חזינן דהגמ' אמר אליבא דרב נחמן דאי לא הוה אמר בפי' דגם בממון אמרינן הן הן שלוחיו והן הן עדיו מעצמינו לא הוה אמרינן דס"כ כיון דבממון איכא למימר דמיפלג פלגי וכיון דרב לא דיבר בפי' ממון א"כ דילמא באמת ל"ס אלא בקידושין אבל לא בממון, וי"ל דרש"י למד א"ז משום דאמורא צריך לפרש את דבריו וכיון דאמר סתם שנ"ע מוכח דגם בממון ס"כ אבל זה ליתא דא"כ הוה קשה על ר' נחמן ג"כ דמדוע לא אמר בקיצור בלשון סתם שלוחין נעשין עדים כיון דממילא הוה ידעינן דבכל דבר סובר שנ"ע מהטעם דאמורא צריך לפרש את דבריו אעכצ"ל דר"נ סובר

דמהטעם דאמורא צריך לפרש אכתי י"ל גם להיפך דדוקא בקידושין ס"כ דאי לא הו"ל לפרש דגם בממון ס"כ וע"כ קאמר ר"נ בפירוש דגם בגירושין ובממון ס"כ וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא דמנ"ל לרש"י דרב סובר שנ"ע גם בממון:

פירוש יג

וי"ל דרש"י סובר דאי הוה אמרינן דרב סובר דבממון לא אמרינן שנ"ע אז היה צ"ל דגם בקידושין דוקא בקידושי שטר סובר שנ"ע אבל לא בקידושי כסף וכיון דבירושלמי דקידושין פ"ב הלכה א' איתא דרב עביד עובדא בקידושי כסף ע"כ מוכח משם דרב סובר גם בממון שנ"ע דהכי אי' בירושלמי א"ר אבון בר חייה נראין דברים בשקידשה בשטר אבל אם קידשה בכסף נעשה כנוגע בעדותו א"ר יוסי מכיון שהאמינתו התורה אפי' קידשה בכסף אינו כנוגע בעדותו א"ר בא אתא עובדא קומי רב ועשה שליח עד עכ"ל וסובר רש"י דעכצ"ל דהאי עובדא דרב בקידושי כסף הי' דאל"כ מה אתא ר' בא לאשמעינן ואי"ל דאתא לאשמעינן לאפוקי מדרב אחא בריה דרבא דגמ' דילן דאמר דרב סובר דאין שנ"ע דא"כ קשה מדוע הביא הירושלמי את הא דר' בא בתר דר' יוסי הו"ל להביא את הא דר' בא בתר דר' אבון בר חייא כדי שלא נטעה לומר דעובדא דרב הי' בקידושי כסף ומדלא הביא הירושלמי את הא דר' בא אלא בתר דר' יוסי ע"כ מוכח דעובדא דרב בקידושי כסף היה ואת זה אתא ר' בא לאשמעינן דרב סובר כר' יוסי דגם בקידושי כסף אמרינן שנ"ע וכ"כ המרדכי בסוגייתינו בשם הראבי"ה והרשב"ם דעובדא דרב בקידושי כסף היה וכ"כ הר"י מטראני בחידושיו על הרי"ף בסוגייתינו וגם הכ"מ שם כתב דר' בא הביא את עובדא דרב להכריע דהל' כר' יוסי עי"ש וא"כ כיון שמוכח מהירושלמי דאפי' בקידושי כסף סובר רב דשנ"ע ע"כ שפיר י"ל שהוכיח רש"י מזה דגם בממון ס"כ כמובן:

פירוש יד

או י"ל דרש"י למד מרב גופא דגם בממון ס"כ בהקדים מדק"ל עוד על רש"י דלפי מסקנת הגמרא דבתר דתקון רבנן שבועת היסת לכ"ע לא אמרינן בממון שנ"ע א"כ לפי שיטת רש"י דשבועת היסת נתקן עוד בימי התנאים היכי יכול רש"י לומר אליבא דרב דגם בממון שנ"ע הא בימי רב כבר הי' התקנה דשבועת היסת וזה אצלי קושיא גדולה על רש"י, אבל נ"ל בס"ד ליישב דהחלקת מחוקק סי' ל"ה ס"ק ג' כתב דאם אין רק שליח אחד ועד אחד מבלעדי השליח מעיד ומסייעו שעשה שליחותו ונתן המעות ליד האשה אז תו לא הוי השליח נוגע בעדות כיון דאית ליה עד המסייע לפי שי' הרמב"ם דכל שהאשה מודה שקבלה הקידושין ואין כאן עסק שבועה הוי כקידושין בשטר ומקודשת ודאי א"כ גם כשאית ליה עד המסייע ג"כ הדין כן אבל לשי' הר"ן דאף שמודה האשה

אין כאן קידושי ודאי כיון שצריכין אנו להודאתם א"כ ה"נ גבי עד המסייע כיון דאם העד המסייע היה מכחיש השליח והי' אומר כדברי האשה אז לא הי' כאן עדות כלל כיון דהשליח היה צריך להחזיר המעות או לישבע וא"כ אין כאן רק עד אחד בלבד שהוא העד המסייע ואין כאן קידושין בשני עדים ועוד עפ"י שני עדים כתיב ולא שיהי' אחד מועיל יותר מחבירו וכאן העד מסייע מועיל גם לעד השני ודמיא להא דאמרי' נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד כ"כ החמ"ח עי"ש נמצא לפי דבריו דלהרמב"ם גם בממון כשאית ליה עד המסייע אמרינן שנ"ע כמו בקידושי כסף אבל להר"ן לא אמרינן כן ועי' היטב בהרמב"ם והרשב"א והריטב"א והרא"ש והר"ן בסוגייתינו במה דפליגי כשהאשה מודה שקבלה הקידושי כסף אי שנ"ע ואז תבין דהיאך תלה החמ"ח כשאית ליה להשליח עד המסייע בהפלוגתא של הרמב"ם והר"ן. וא"כ י"ל דרש"י סובר כהרמב"ם דכשהאשה מודה שקבלה את הכסף שנ"ע וממילא גם בממון כשאית ליה עד המסייע להשליח הדין כן וע"כ שפיר י"ל דמ"ש רש"י מצטרף שליח עם עד להיות שנים זה קאי על ממון דלעיל מיניה או על קידושי כסף וכיון דמצטרף אחד עם השליח ע"כ שנ"ע אפי' בתר תקנה דשבועת היסת ומ"ש רש"י או אם שניהם שלוחים היו ביחד שניהם מעידים בדבר זה קאי על קידושי שטר ועי' בפנ"י ז"ל שכ' בריש סוגייתינו וז"ל ולשי' רש"י דשבועת היסת נתקנה בימי התנאים איכא למימר דרב ור' שילא איירו בענין קידושי שטר עכ"ל ולכאו' פליאה לי עליו הלא רש"י כתב בפי' דרב קאי גם על ממון וא"כ היה לו להקשות על רש"י קושיתינו הנ"ל דהיאך קאמר דרב קאי על ממון כיון דלפום שיטתו הוי נוגע בעדותו אעכ"מ שגם הפנ"י סובר הפשט ברש"י כמ"ש ומ"ש הפנ"י דרב ור' שילא איירו בקידושי שטר את זה ל"כ אלא לפמ"ש רש"י דרב איירי בשני שלוחים דבשני שלוחים באמת לא אמרינן שנ"ע אלא בקידושי שטר כמובן, וא"כ י"ל דהי' קשה לרש"י דמדוע אמר רב שנ"ע בלשון יחיד מדוע לא אמר שלוחים נעשים עדים או כמ"ש רב נחמן אע"כ מוכח דרב דיבר בגוונא דעד אחר מצטרף עם השליח וזה לכאו' טעמא בעי דמדוע דיבר רב כן אעכצ"ל כיון דרצה לאשמעינן דגם בממון שנ"ע וכיון דבימ רב כבר היה תקנת שבועת היסת ע"כ נקט בלשון יחיד וא"כ ממילא מוכח מרב גופא מדנקט בלשון יחיד שנ"ע דגם בממון ס"כ וע"כ קאמר רש"י שפיר בין ששלח ממון ודו"ק:

פירוש טו

ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל מדק"ל על התוס' ד"ה וכן שכ' וז"ל תימה דאמר בירושלמי וכן בקידושין הדא דתימא בשטר אבל בכסף לא כו' עכ"ל ולכאורה מה הקשה התו' על רב נחמן מהירושלמי הלא בהירושלמי לא אמר את זה דבקידושי כסף לא אלא

ר' אבון בר חייה כהנ"ל מחודש י"ג אבל ר' יוסי פליג על זה וגם מעובדא דרב שהביא ר' בא שם מוכח דגם רב פליג על זה וכ"כ הר"ן בסוגיתינו וז"ל ובירו' נחלקו בזה כו' ע"ש וכיון דאיכא פלוגתא בירושלמי בזה דלמא באמת סובר רב נחמן כר' יוסי ורב ולא כר' אבון ומה הקשה התוס', אבל בהנ"ל י"ל דהתו' סובר כשי' הרמב"ם וכר' יונתן הכהן שהביא הרא"ש בסוגיתינו דכשהאשה מודה שקבלה את הממון כיון דליכא כפירת ממון אז גם בקידושי כסף אמרינן דהן הן שלוחיו והן הן עדיו וא"כ י"ל דהתו' בקושיתו סובר דר' יוסי ורב בירושלמי לא פליגי עם ר' אבון בר חייה אלא ר' אבון ב"ח איירי בשני שלוחים דליכא עד המסייע וע"כ סובר דבקידושי כסף נעשה כנוגע בעדותו כוונתו דכל אחד ואחד מחמת חמדת ממון נעשה כנוגע בעדותו דכמו לאחר התקנה כשחייב שבועה שני שלוחים אינם נאמני' בממון משום דנוגעי' בעדותם הם כמ"כ נמי אפי' קודם התקנה סובר ר' אבון ב"ח דשני שלוחים מחמת חמדת ממון אינם נאמנים וע"ז בא ר' יוסי לפרש את ראב"ח ואמר מכיון שהאמינתו התורה אפי' קידשה בכסף אינו כנוגע בעדותו כלומר בשליח אחד גם ר' אבון ב"ח מודה דנעשה עד אפי' בקידושי כסף כיון דלאחר התקנה אם יש לו עד המסייע נאמן כמ"כ נמי קודם התקנה כשיש לו עד המסייע נאמן וכדי שלא יהא קשה דהיאך מועיל עד המסייע הא אין כאן רק עד אחד כמ"ש החמ"ח כהנ"ל לפום שיטת הר"ן ע"כ א"ר יוסי מכיון שהאמינתו התורה כו' כלומר כיון שבאמת מה"ת מהימן אלא אנן חיישינן דמחמת חמדת ממון הוי כנוגע ע"כ אם יש לו עד המסייע מהימן והוי שני עדים בקידושין ועובדא דרב נראה בפירוש דהיה בשליח אחד כמ"ש ועשה שליח עד, וא"כ ממילא י"ל דר' יוסי ורב לא פליגי על ר' אבון ב"ח אלא ראב"ח איירי בשני שלוחי' ובכה"ג גם ר' יוסי ורב מודים דאינם נאמני' ור' יוסי ורב מיירו בשליח אחד ומשום דיש לו עד המסייע נאמן וגם ראב"ח מודה בזה נמצא לפי פשט זה כ"ע סברו בהירושלמי דבשני שלוחים לא אמרינן בקידושי כסף דנעשו עדים וע"כ הקשה התוס' על רב נחמן שפיר וע"ז מתרץ התו' דרב נחמן איירי קודם התקנה והירושלמי איירי בתר התקנה ולא פליגי ודו"ק. וגם יש ליישב בס"ד בהנ"ל את הדקדוק גדול שהקשה העצמ"י דמדוע מעיקרא ל"ק הגמ' אלא מ"ט דבי ר' שילא ועל רב ל"ק מ"ט ואח"כ בתר שהקשה הגמ' אלא מעתה קידש אשה בפני שנים כו' מפרש הגמרא גם את טעמא דרב די"ל דמעיקרא היה סובר הגמ' דרב ל"ק שליח נ"ע אלא בשליח אחד וע"כ שפיר ידעינן את טעמו משום דהו"ל עד המסייע ולא הקשה הגמרא אלא מ"ט דבי ר' שילא אבל בתר שהקשה הגמרא אלא מעתה קידש אשה בפני שנים כו' מוכח דסובר הגמרא דפלוגתתם גם בשני שלוחים דאל"כ מה הקשה הגמ' מקידש אשה בפני שנים

וכיון דגם בשני שלוחים סובר דנעשים עדים א"כ ל"ל דטעמו משום עד המסייע ע"כ מפרש הגמ' גם את הא דרב ודו"ק:

פירוש טז

וא"כ לפי הנ"ל מחודש י"ד בשם החלקת מחוקק דלהרמב"ם אפי' לאחר התקנה כשיש לו עד המסייע גם בקידושי כסף שנ"ע א"כ ק"ל בהרמב"ם דקדוק גדול היכי כתב השליח נעשה עד לפיכך אם עשה שני שלוחין לקדש לו אשה כו' הן הן שלוחיו והן הן עדי הקידושין כו' היכי יכול ללמוד משליח אחד על שני שלוחי' דאמר לפיכך כו' דלמא דוקא בשליח אחד אמרינן נ"ע משום דאית ליה עד המסייע אבל בשני שלוחים באמת לא אמרינן דנעשים עדים וגם על רבינו קשה דקדוק זה, וע"כ נ"ל דרבינו והרמב"ם איירו בקידושי שטר דדוקא בקידושי כסף יש לחלק בין שליח אחד לשני שלוחים מהטעם שכתבנו כיון דשייך ביה החשש דנוגעים בעדותם אבל בקידושי שטר דלא שייך החשש זה באמת ליכא שום חילוק בין שליח אחד לשני שלוחים וכיון דרצו לרמז את זה דאיירו דוקא בקידושי שטר ע"כ כתבו לפיכך כו' וסמנו דממילא יש להוכיח מדכתבו לפיכך כו' דאיירו דוקא בקידושי שטר דאל"כ קשה קושיתינו הנ"ל וא"כ ממילא ל"ק עליהם גם קושית הר"ן הנ"ל מחודש י"ב די"ל דבלשון לפיכך כו' שכתבו מרמזו את דעתם הטהורה דדוקא בקידושי שטר סברו דנעשי' עדים כמו שכתבנו כמובן, וזה ל"ק דאמאי לא כתבו בפי' דבקידושי כסף אינם נעשים עדים די"ל כיון דכשהיו כותבין בפי' היו צריכים להאריך לחלק בין שליח אחד לשני שלוחים ומשום דרצו לקצר ע"כ כתבו מתחלה סתם השליח נעשה עד דפירושו דאפי' בקידושי כסף הדין כן כיון דאית ליה עד המסייע ואח"כ כתבו כיצד הדין בשני שלוחי' וכתבו א"ז בלשון לפיכך כדי להוכיח מזה דהדין של שני שלוחים שכתבו לא קאי רק על קידושי שטר ודו"ק:

פירוש יז

ולפי שיטת הרהמ"ג והכ"מ בהלכה זו שם דסברו בהרמב"ם שגם בקידושי כסף אפי' לאחר התקנה השלוחים נעשים עדים י"ל הפשט במה שכתבו לפיכך כו' כך דהר"ן בסוגייתינו הביא בשם הרשב"א דאע"ג דלא בעינן בקידושין שיאמר אתם עדי אבל בעינן שיתן לה בפני עדים ממש אבל אם הכמין לה עדים אחורי הגדר ולא הרגישה בהם אע"פ שפשטה ידה וקבלה קידושין אינה מקודשת דאיכא למימר דמשום דמידע ידעה דהמקדש בלא עדים אין חוששין בקידושין קבלתן ורצתה לשחק בו והר"י מטראני על הרי"ף שם מסופק אם קבלה קידושין בפני שנים ונמצאו פסולין והיו שם עדים כשרים אחורי גדר שאינה יכולה לומר רצתה לשחק בו שהרי היא לא ידעה בפיסולן של עדים מה דינה עי"ש וא"כ הי' מקום לומר דכששני שלוחים מקדשים בלא עדים אחרים יכולה

האשה לטעון כיון דלא ראתה עדים אחרים והיא לא ידעה דשלוחים נעשים עדים רצתה לשחק בהם ולא קבלה לשם קידושין הן אמת דכשלא טוענת כך אלא אדרבא אומרת שקבלה לשם קידושין בודאי מקודשת כיון דשלוחים נעשים עדים אבל כשהיא טוענת שרצתה לשחק כיון דלא ידעה דשלוחים נעשים עדים אינה מקודשת, אבל באמת זה אא"ל כיון דפסקינן דשלוחים נעשים עדים א"כ שוב אין לנו לטעון כלום דאל"כ גם כשמקדש בפני שני עדים כשרים ג"כ יכולה לטעון שהיא סוברת שהם פסולים ורצתה לשחק אעכצ"ל כיון שהם עדים כשרים מה"ת שוב אין לנו לטענתה כלום כמ"כ נמי כיון דהלכה דשלוחים נעשים עדים שוב אין לנו לטענתה כלום, וא"כ י"ל דלזה כיוונו רבינו והרמב"ם במה שכתבו לפיכך כו' כלומר כיון דפסקינן דשליח נעשה עד לפיכך אם עשה שני שלוחים כו' הן הן שלוחיו והן והן עדי הקידושין אבל עדיין איכא למיטעי דאת זה לא אמרינן אלא דוקא כשהאשה אינה טוענת שרצתה לשחק אבל כשטוענת שרצתה לשחק באמת אינה מקודשת וצריך לקדשה בפני שנים אחרים ע"כ מסיימו רבינו והרמב"ם ואין צריכין לקדשה לו בפני שנים אחרים דזה לכאורה מיותר כיון שכבר כתבו והן הן עדי הקידושין אבל בהנ"ל מובן שפיר וא"כ קאי לפיכך כו' שכתבו על ואין צריכין לקדשה לו בפני שנים אחרים שכתבו אח"כ והכי פירושו לפיכך כלומר כיון דפסקינן דשנ"ע ע"כ אין צריכין לקדשה לו בפני שנים אחרים דכיון דפסקינן דשנ"ע שוב לא משגחינן על טענתה כלום כהנ"ל, וגם י"ל דלמדו את זה מר' נחמן דא' בקידושין ובגירושין ובממון שלוחים נעשים עדים ועביד הגמרא צריכותא דאי אשמעינן בקידושין משום דלמיסרה קאתי אבל גירושין ניחש שמא עיניו נתן בה ואי אשמעינן גירושין משום דאיתתא לבי תרי לא חזיא אבל ממונא אימא הני מיפלג פלגי צריכא ולכאו' קשה להיפך מדוע לא אמר ר' נחמן בממון וממילא הוה ידעינן בגירושין וקידושין אלא על גירושין איכא למימר ניחש שמא עיניו נתן בה אבל יאמר בממון וגירושין וממילא ידעינן בקידושין אעכצ"ל דאי לא הוה אמר בקידושין אז הוה יכלינן למימר נהי דילפינן קידושין מגירושין וממון זה דוקא כשלא טוענת כהנ"ל אבל כשטוענת באמת לא הוה ידעינן מגירושין וממון דמקודשת ע"כ א"ר נחמן בפי' גם בקידושין דהן הן שלוחיו והן הן עידיו להורות דאפי' כשטוענת שרצתה לשחק לא משגחינן בה והוי מקודשת גמירא ודו"ק:

פירוש יח

ומ"ש רבינו אח"כ אמרי' בפ' ב' דקידושין שמצוה על האשה שתקדש עצמה ושיקדש אדם אשתו בעצמו יתר מעל ידי שלוחו כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' אישות פ"ג הלכ' י"ט עי"ש ותראה דאין חילוק בין רבינו להרמב"ם אלא בשינוי הסדר דהרמב"ם נקט מתחלה

הדין באיש ורבינו נקט מתחלה באשה והמקור לזה בקידושין מ"א ע"א דאיתא במתני' האיש מקדש בו ובשלוחו האשה מתקדשת בה ובשלוחה האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו והקשה הגמ' השתא בשלוחו מקדש בו מיבעי' א"ר יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כו' איכא דאמרי בהא איסורא נמי אית בה כדרב יהודא אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה כו' וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר האשה מתקדשת בה ובשלוחה כו' אבל בהא איסורא לית בה כדר"ל דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו ומפרש הר"ן אלא כי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר וז"ל דמרישא לא שמעינן דמצוה בו יותר מבשלוחו דדילמא טעמא משום איסורא הוא כדמפרש דכל שיכול לקדש בעצמו וקידש ע"י שליח איסור' קא עביד שמא תתגנה עליו אבל כל שראה אותה תחלה דליכא למיחש להכי איכא למימר דאפי' לכתחילה בשלוחו אבל מסיפא איכא למילף דלעולם מצוה בו יותר מבשלוחו דבדידה ליכא למיחש שמא תראה בו דבר מגונה דאמר ר"ל טב למיתב טן דו כו' עכ"ל וצ"ל להר"ן דלישנא קמא דגמ' ל"ס את הא דר' יהודא א"ר דאלת"ה היכי קאמר רב יוסף דמטעם מצוה בו יומ"ב קתני ברישא בו ובשלוחו אעכצ"ל כמו שכתבנו והאיכא דאמרי דסברו כר' יהודא א"ר באמת מוקי את הא דרב יוסף אסיפא וא"כ לפ"ז כיון דהרמב"ם כתב וכן האיש אין ראוי לקדש כו' והאי אין ראוי לקדש כו' שכ' היא מימרא דר' יהודא א"ר כמ"ש הרהמ"ג שם ומ"ש הרמב"ם אין ראוי לקדש כו' ול"כ בלשון אסור כמ"ש ר' יהודא א"ר כבר מתרץ א"ז העצמ"י עי"ש וכיון דהרמב"ם פסק כהא דר" יהודא א"ר א"כ עכצ"ל דפסק כהאיכא דאמרי דבו ובשלוחו דרישא נקט התנא משום איסורא וא"כ קשה אמאי כתב הרמב"ם מצוה שיקדש אדם אשתו בעצמו כו' הא בזה איסורא איכא ולא משום מצוה, ואי"ל דהרמב"ם סובר דבלאו איסורא גם משום מצוה איכא דא"כ אמאי אמר הגמ' וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר דילמא לעולם רב יוסף ארישא איתמר ואשמעינן דגם משום מצוה איכא אעכצ"ל דהיכא דאיכא משום איסורא שם ל"ל דגם משום מצוה איכא וא"כ קשה אמאי כתב הרמב"ם גבי שליחות דאיש את הא דמצוה כלל, ואי"ל דלעולם סובר הרמב"ם כמו שכתבנו ומ"ש הגמ' וכי איתמר דרב יוסף כו' הטעם הוא משום דרב יוסף רצה למילף מהמתניתין דמצוה בו יומ"ב ע"כ אמר הגמ' דלרב יהודא א"ר ליכא למילף מהרישא דמתני' כיון דאיכא למימר דטעמא דרישא משום איסורא כהנ"ל בשם הר"ן אבל הרמב"ם י"ל דסובר דבתר דידעינן מהסיפא דמצוה בו יומ"ב באמת גם בהרישא אף דאיכא משום איסורא משום מצוה ג"כ איכא ועכ"כ הרמב"ם מצוה שיקדש אדם כו', אבל גם זה אא"ל דאם נאמר כן לא היה לו להרמב"ם למימר בלשון זה אלא מתחילה הי' לו לומר דמשום איסורא איכא

ואח"כ הי' לו לומר דגם משום מצוה איכא ומדכ' הרמב"ם בלשון שכ' נראה בפי' דסובר דמשום מצוה גרידא אית ביה ולא גם משום איסורא וע"ז באמת קשה הא בשליחות דאיש איסורא איכא כדר' יהודא א"ר וגם כשתעיין היטב ברבינו תראה דגם עליו קשה קושי' זו:

פירוש יט

אבל כבר הרגיש הלח"מ בקושיא זו ותירץ דמ"ש הרמב"ם מצוה זה מיירי במכירה ומ"ש אח"כ משום איסורא מיירי באינו מכירה אבל עדיין תירוצו צריך תבלין כיון דלפי דבריו קשה מדוע אמר הגמ' וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר נימא דלעולם קאי רב יוסף ארישא ובריש מיירי במכירה אבל באמת כבר הקשה התוס' את זה בד"ה אי איתמר ותי' דרב יוסף דלמד א"ז ממתני' לא מצי למילף מרישא כיון דאיכא למימר דרישא מיירי באינו מכירה ומשום איסורא אבל מסיפא למד שפיר וא"כ צ"ל דגם הלח"מ על התוס' סמך כמובן. אבל עדיין ק"ל על הרמב"ם כיון דכתב בשליחות דאיש דמצוה בו יומ"ב א"כ אמאי כתב עוד את זה גבי שליחות דאשה הלא ממילא ידעינן משליחו' דאיש בשלמא המתני' אף דאי' ברישא בו ובשלוחו קתני גם בסיפא בה ובשלוחה כיון דמרישא לא הוה ידעינן משום דאיכא למימר דהטעם הוא ברישא משום איסורא כמ"ש הגמ' באיכא דאמרי אבל הרמב"ם שכ' בפי' גבי איש דמצוה בו יומ"ב א"כ למה כתב עוד גבי אשה, אלא ע"ז י"ל דלא הוה יכלינן למילף שליחות דאשה משליחו' דאיש כיון דהר"ן בקידושין שם הקשה דהיכי קאמר הגמ' גבי אשה מצוה בה יותר מבשלוחה הא אשה אינה מצווה על פו"ר ותירץ מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו וא"כ הוה יכלינן למימר דדוקא בבעל כיון שעושה מצוה שלימה ע"כ מצוה בו יומ"ב אבל באשה דליכא מצוה שלימה בזה לא אמרינן מצוה בה יומ"ב ע"כ כתב הרמב"ם גם בשליחו' דאשה כמובן, אבל לכאורה אכתי קשה מדוע ל"ק הרמב"ם בשליחות דאשה וממילא הוה ידעינן בשליחות דאיש במכ"ש משליחות דאשה וי"ל דאי לא הוה כתב אלא בשליחות דאשה הוה יכלינן למימר דהא דמצוה לאשה שתתקדש בעצמה זה דוקא כשאינה מכירתו משום הטעם כדי שתראה אותו דדילמא לא ימצא חן בעיניה ויהיה אח"כ קטטות ומריבות ביניהם ואע"ג דאיסורא באשה ליכא משום הטעם דטב למיתב טן דו כמ"ש הגמרא אבל משום מצוה עכ"פ שפיר הוה יכלינן למימר דאיכא אבל במכירתו עדיין הוה יכלינן למימר דליכא מצוה וממילא גם בשליחות דאיש הוה אמרינן דבמכירה ליכא מצוה אלא באינו מכירה איכא איסורא כמ"ש הרמב"ם אח"כ וא"כ לא הוה ידעינן במכירה או במכירתו דאיכא מצוה ע"כ כתב הרמב"ם בשליחות דאיש דמצוה בו יומ"ב

וגבי איש עכצ"ל דמיירי במכירה כיון דבאין מכירה כתב הרמב"ם אח"כ דאיכא איסורא וכיון דידעינן בשליחות דאיש דאפי' במכירה איכא משום מצוה א"כ עכצ"ל דהטעם הוא כמ"ש רש"י ד"ה מצוה בו יומ"ב וז"ל דכי עסיק גופו במצוה מקבל שכר טפי וא"כ ממילא ידעינן דגם באשה משום הטעם זה היא וכיון דמשום טעם זה היא ע"כ יכלינן למימר דגם בשליחות דאשה אפי' במכירתו ג"כ מצוה שתתקדש בעצמה משום הטעם דמצוה בה יומ"ב אבל אי לא הוה כתב הרמב"ם אלא גבי אשה הוה יכלינן למיטעי כמו שכתבנו ע"כ כתב הרמב"ם גם בשליחות דאיש כמובן. ומה מאד יש להבין בזה את הב"י אה"ע ריש סי' ל"ה שהקשה על הטור דמדוע ל"כ גבי קידושין דאיש שאע"פ שמכירה אפ"ה מצוה בו יומ"ב ותירץ הב"ח דהטור סמך עמ"ש אח"כ ריש סי' ל"ו דבשליחות דאשה מצוה בה יומ"ב דממילא ידעינן מזה גם בשליחות דאיש במכירה וגם הדרישה מתרץ על דרך זה עי"ש ולכאו' מתירוצו של הב"ח תימה על הב"י וכי לא ידע הב"י ממ"ש הטור אח"כ בסי' ל"ו, אבל בהנ"ל י"ל דהב"י הכי הקשה דמדוע סמך הטור על סי' ל"ו בזה הלא איכא למיטעי דגבי אשה ג"כ הטעם כדי שלא יהא בעלה מתגנה בעיניה אבל במכירתו או במכירה באמת ליכא משום מצוה בו יומ"ב כהנ"ל אליבא דהרמב"ם כמובן, וגם נ"ל בס"ד דמשום טעם זה כתב המחבר בש"ע שם סי' ל"ד גבי איש בפי' דאפי' במכירה איכא משום מצוה בו יומ"ב אף שכ' את זה גם גבי שליחות דאשה בסי' ל"ו כיון דלמד את זה מהרמב"ם כמו שכתבנו ודו"ק. ומ"ש רבינו המקדש בדבר שאסור בהנאה אינה מקודשת כו' עי' מ"ש ע"ז לעיל מל"ת קל"ט מחודש ג' בשני חצאי לבנה:

פירוש כ

בפ' (ה) המדיר א"ר אמי המקדש בפחות משוה פרוטה כו', בכתובו' ע"ד ע"א אי' א"ר עולא בר אבא אמר עולא א"ר אלעזר המקדש במלוה ובעל על תנאי ובעל בפחות משוה פרוטה ובעל ד"ה צריכה הימנו גט א"ר יוסף בר אבא א"ר מנחם א"ר אמי המקדש בפחות משו"פ ובעל צריכה הימנו גט בהא הוא דלא טעי אבל בהנך טעי א"ר כהנא משמיה דעולא המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט כו' פרש"י וז"ל ר' אמי פליג אדר"א ואמר המקדש בפחות משו"פ ובעל היא דצריכה גט אבל המקדש במלו' או על תנאי ובעל אינה צריכה הימנו גט מ"ט בהא הוא דלא טעי להיות סבור שפחות מש"פ יהיו קידושין הלכך גמר ובעל לשם קידושין עכ"ל וגם הר"ן שם מפרש כן ועל מ"ד רב אמי אבל בהנך טעי כתב הר"ן וז"ל במלוה ותנאו תנאי קסבר יודעת היא שאין עליה נדרים לכך היא נישאת וכי בעיל אדעתא דקידושין קמאי בעיל ולא לשם קידושין ובמלוה נמי אין הכל בקיאין בהלכות קידושין עכ"ל והרי"ף שם פסק כרב אמי וכמ"ש רש"י דדוקא המקדש

בפחות מש"פ ובעל צריכה גט עי' בהר"ן דמדוע פסק הרי"ף כן והרמב"ם הל' אישות פ"ז הלכ"ג פסק בגוף הדין כר' אלעזר וגם פסק כר' אמי עי' ברהמ"ג ובכ"מ את טעמו וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל ממנ"פ אי פסק כר"א א"כ גם בקידשה על תנאי ובעל הול"ל דצריכה גט כמ"ש הרמב"ם ואי פסק כר' אמי לא הול"ל דצריכה גט אלא במקדש בפחות מש"פ כמ"ש הרי"ף אבל לא במלוה, ובמגלת ספר ראיתי שכ' על רבינו וז"ל והסמ"ג היה גורס אף בראשונה ר' אמי [כוונתו דתחת ר' אלעזר היה גורס גם שם ר' אמי] ותרי אמוראי פליגי בסברתיה אבל בגירסת ספרינו בראשונה א"ר אלעזר כו' עכ"ל נר' שהמג"ס רצה לתקן במ"ש שרבינו גרס גם בראשונה ר' אמי שלא יהא קשה על רבינו קושיתינו הנ"ל אבל איני רואה שום תיקון בזה אלא אדרבא לפי דבריו קשה ביותר הממנ"פ הנ"ל אי פסק כר' עולא בר אבא אמר עולא א"ר אמי א"כ גם בקדשה על תנאי הי' לו לפסוק כוותיה דצריכה גט ואי פסק כהא דר' יוסף בר אבא א"ר מנחם א"ר אמי לא היה לו לומר אלא במקדש בפחות מש"פ אבל לא במלוה כיון דר' אמי ל"ס אלא או כמ"ש עולא משמיה דבין בקידשה על תנאי ובין במלוה ובין בפחות מש"פ צריכה גט או דסובר כמ"ש ר' מנחם משמיה דדוקא בפחות מש"פ צריכה גט אבל בתנאי ובמלוה לא וא"כ קשה על רבינו ממנ"פ:

וע"כ נ"ל בס"ד דגם לרבינו הי' הגירסא בגמ' כמו שהיא לפנינו בראשונה ר' אלעזר ולא ר' אמי ופסק כר' אמי כהרי"ף משום הטעם שכ' הר"ן עי"ש אלא בזה פליג רבינו על הריף דרבינו סובר דר' אמי לא פליג עם ר' אלעזר אלא בקדשה ע"ת אבל לא במלוה דמ"ש ר' אמי בפחות משוה פרוטה ה"ה אפי' במלוה כמ"ש הריטב"א שם וז"ל ומסתברא דהא דנקיט ר' אמי המקדש בפחות מש"פ לאו דוקא דה"ה המקדש במלוה דהא חד תכסיסא אינון כו' אלא ודאי דר" אמי נקיט פחות מש"פ וה"ה לכל דוכתא דגריעותא מחמת קידושין דלא מעלה ולא מיעוט אלא קידושי תנאי דתלי בקפידה דידיה ודעתו על תנאי מן הסתם עד מחיל ליה והא דנקיט בלישנא אבל בדהנך טפי משמע דהוי לשון רבים [כוונתו וא"כ נר' דגם על מלוה פליג מדאמר אבל בהנך] משום דקידושי תנאי הוה טובא עכ"ל וא"כ י"ל גם ברבינו הפשט דמ"ש בפחות מש"פ הם דברי ר' אמי ומ"ש אח"כ או במלוה הם דברי עצמו כיון דסובר בר' אמי כמ"ש הריטב"א וכמו שצ"ל במ"ש רבינו אח"כ בפני עדים שדברי עצמו הם אלא שמפרש את דברי ר' אמי כן דגם הרמב"ם והרא"ש ג"כ סברו דבפחות מש"פ ובמלוה צריכה עדים עי"ש כמ"כ נמי שפיר י"ל דמ"ש רבינו או במלוה ג"כ דברי עצמו הם וממילא ל"ק על רבינו מידי וגם הרווחנו בס"ד די"ל שגם רבינו סובר כהריטב"א דבקידשה על תנאי אינה צריכה גט כמובן, ולהלכה פסקינן

בש"ע אה"ע סי' כ"ח סעיף ט"ז במקדש במלוה ובעל צריכה גט מספק ובסי' ל"א סעיף ט' פסק המחבר במקדש בפחות מש"פ ובעל צריכה גט והרמ"א סי' כ"ח שם פסק דגם בפחות מש"פ צריכה גט מספק ובסי' ל"ח סי' ל"ה פסק כן גם במקדש ע"ת ובעל ועי' בחמ"ח וב"ש סי' ל"א סעיף ט' את טעמו:

פירוש כא

ומ"ש רבינו סמוך לסוף מ"ע זו הנושא אשה סתם ונמצא עליה נדרים תצא בלא כתובה כו', המקור לזה במשנה כתובות ע"ב ע"ב המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה כו' ודברי רבינו ז"ל הנושא אשה סתם כו' הם הסיפא דמתניתן כנסה סתם כו' וא"כ ק"ל אמאי לא נקט רבינו גם את הרישא דמתני' לאשמעינן לענין קידושין גרידא בעודה ארוסה דאם קדשה ע"מ שאין עליה נדרי' ונמצאו עליה נדרים דאינה מקודשת כיון דעל דין זה ליכא מאן דפליג דרב ושמואל לא פליגי בגמרא שם אלא בקדשה ע"ת וכנסה סתם אבל בקדשה ע"ת ועדיין לא כנסה ונמצא עליה נדרים לכ"ע אינה מקודשת ולא צריכה גט וא"כ אמאי השמיט רבינו את הרישא. ונ"לבס"ד דרבינו סמך בזה עמ"ש לעיל במ"ע זו וז"ל המקדש על תנאי אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת כו' נשמע משם דבכל תנאי הדין כן וא"כ נכלל שם גם הדין של הרישא דמתני' וע"כ לא הביא כאן אלא את הסיפא, וזה ל"ק כיון דהתנא דמתניתן נקט השני דינים ביחד א"כ מדוע לא סידר גם רבינו כן די"ל דרבינו כותב כל אחד בהלכה שלו הרישא דמתני' דלא שייך רק לענין קידושין כיון דברישא לא צריכה גט לכ"ע ע"כ כתב רבינו את הדין זה ברמז בהל' קידושין כמו שכתבנו ואת הסיפא דמתני' דשייכת לענין כתובה וגט דממנ"פ אי איירי הסיפא בקדשה סתם וכנסה סתם לכ"ע צריכה גט גם לשמואל כמ"ש הגמ' שם אלא אפי' כשאיירי הסיפא בקדשה ע"ת וכנסה סתם ג"כ צריכה גט לרב דהלכתא כוותיה וע"כ כתב רבינו את הסיפא כאן בהלכות כתובות וגם הרמב"ם ז"ל הביא את הרישא דמתני' בהל' אישות פ"ז הל' ו' שדיבר שם מדיני קידושין ואת הסיפא הביא בפכ"ה הל"א שם שדיבר מדיני כתובה וא"כ שפיר י"ל גם אליבא דרבינו כמו שכתבנו כמובן:

אבל לכאו' ק"ל על רבינו וגם על הרמב"ם דבפכ"ה שם הביא את הדין זה כלשון רבינו הנושא אשה סתם כו' ולא מגלו דעתייהו דהיכי מיירו אי אפי' בקדש ע"ת וככסה סתם ג"כ צריכה גט ותצא בלא כתובה או דוקא בקדשה סתם וכנסה סתם צריכה גט אבל בקדשה ע"ת וכנסה סתם סברו דאינה צריכה אפי' גט כיון דהל' כשמואל ואמאי לא מגלו דעתייהו בזה אלא על הרמב"ם י"ל דסמך עמ"ש בפ"ז הלכ' כ"ג שם דפסק כרב

וכיון שכן ממילא ידעינן משם דמ"ש בפכ"ה הנושא אשה סתם כוונתו אפי' בקדשה ע"ת כיון דפסק כרב אבל רבינו דלא פסק בפירוש כרב באמת קשה דהיה לו לפרש דהיכי מיירי אי בקדשה סתם או אפי' בקדשה ע"ת וכנסה סתם, ואפשר שגם רבינו סמך על הכלל דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי אבל זה דוחק וצ"ע. ולענין אם קדשה סתם ולא כנסה ונמצא עליה נדרים ג"כ לא מגלה רבינו את דעתו אי סובר דתצא בלא גט או צריכה גט מספק ונ"ל בס"ד דזה תליא בהשני תירוצים של התוס' דסוגייתינו בד"ה ע"מ שאין עליה נדרים דלפי תירוץ ראשון הדין הוא דאפי' אם קדשה סתם ולא כנסה ונמצא עליה נדרים תצא בלא גט אבל לפי תירוץ השני של התוספת צריכה גט מדרבנן עי"ש וא"כ י"ל דרבינו סובר כתירוצו הראשון של התו' וע"כ לא הביא את זה אבל הרמב"ם פ"ז הל' ח' שם פסק המקדש אשה סתם ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים או נמצא עליה אחד משלשה נדרים הר"ז מקודשת מספק וכתב הר"ן ע"ז וז"ל ונ"ל שחשש הרב ז"ל דדילמא כי אמרינן קידשה סתם וכנסה סתם דבעי גיטא ה"ה לקידש סתם בלבד דכי נקטינן לה בכנסה סתם לרבותא דאין לה כתובה נקטינן אבל אה"נ דבקידש סתם בלחוד צריכה גט ולפיכך החמיר וכתב הרי זו מקודשת מספק עכ"ל והרהמ"ג שם כתב שהרמב"ם פסק כרבא שהוא בתרא דאמר בכתובות שם תנא ספוקי מספקא ליה עי"ש ובטוש"ע אה"ע סי' ל"ט סעיף ה' פסקינן בזה כהרמב"ם:

פירוש כב

ומ"ש רבינו באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר כו'. לכאו' ק"ל מנ"ל דבשאר נדרים חוץ מהני שלשה לא הפסידה כתובתה הלא מפשטות לשון הגמ' נראה דמ"ד ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק באלו נדרים כו' לענין קידושין קאי אבל לענין כתובה באמת י"ל דאפי' בשאר נדרי' תצא בלא כתובה, וי"ל דרבינו למד א"ז מהרי"ף שם שכ' אבל נדרי' שאין בהן עינוי נפש כגון קליות ואגוזי' וכיוצא בהן שאין בהן עינוי נפש ולא קפדי בהו אינשי אינה יוצאה בלא כתובה כו' וכתב הר"ן וז"ל ולפי פשט הגמרא אקידושין קאי לומר דצריכה גט אבל כתב כן ללמדינו [כוונתו דהרי"ף רוצה ללמדינו] דבשאר נדרים אפי' כתובה יש לה ולפי דעתי דקדק כן מדאמרי' בגמ' לעולם אריסא ומידי דקפדי ביה אינשי הוי קפידיה קפידא מידי דלא קפדי ביה אינשי לא הוי קפידיה קפידא ואי אקידושין בלחוד קאי לא שייך האי לישנא אלא הול"ל דמסתמא כי אתני ואמר ע"מ שאין עליה נדרים לא קפיד אלא בהני אלא ודאי הכי קאמר דאפי' קפיד באחריני לאחר שכנסה ואמר אי אפשי באשה נדרנית לא הוי קפידיה קפידא ואם רצה לגרשה יתן כתובה כו' עכ"ל וא"כ צ"ל ברבינו ג"כ כמ"ש הר"ן ועי' בהרא"ש שם שג"כ פסק כהרי"ף והרמב"ם

ג"כ סובר כהרי"ף דבפ"ז הל"ו שם הביא את הדין זה לענין קידושין וגם הטוש"ע אה"ע סי' ל"ט כתבו את הדין זה לענין קידושין ובסי' קי"ז סעיף ג' כתבו ברמז גם לענין כתובה עי"ש. אבל לכאורה ק"ל על רבינו דאמאי ל"כ דאם קידשה ואמר לה ע"מ שאין עליך כל נדר וכנסה סתם אז אפי' נמצא עליה שאר נדרים ג"כ תצא בלא כתובה, והרמב"ם שם באמת פסק כן והוא מהירושלמי כמ"ש הרהמ"ג וא"כ אמאי ל"כ גם רבינו כן, ונ"ל בס"ד ליישב דלכאו' גם על הרמב"ם קשה דאמאי ל"כ את זה לענין כתובה ג"כ בפכ"ה שם וצ"ל דהרמב"ם סמך עמ"ש בפ"ז שם לענין קידושין דאינה מקודשת בכה"ג דממילא ידעינן מזה דגם לענין כתובה הדין כן דתצא בלא כתובה וא"כ גם על רבינו י"ל דכיון דכ' לעיל בריש מ"ע זו המקדש ע"ת אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת מוכח משם דעל כל תנאי שמתנה הדין כן אפי' אם אמר ע"מ שאין עליך כל נדר דמ"ש תנאי זה משאר תנאים וכיון דכ' רבינו את הדין זה לעיל לענין קידושין דאינה מקודשת א"כ ממילא ידעינן משם דאם קידשה ע"מ שאין עליך כל נדר וכנסה סתם דגם לענין כתובה הדין כן דאם נמצא אח"כ אפי' שנדרה שלא תאכל חרובין ג"כ תצא בלא כתובה כמובן:

פירוש כג

ואח"כ כתב רבינו את הדין הנ"ל לענין מומין דאם כנסה סתם ונמצא עליה מומין תצא בלא כתובה ולכאו' יש לדקדק דלמה נקט את הדין זה בתרתי בנדרים ובמומין וצ"ל כיון דבמתני' אי' ג"כ בנדרים ובמומין עכ"כ רבינו גכ"כ אבל לכאו' על התנא דמתניתין גופא טעמא בעי דלמה נקט בתרתי אבל אח"כ ראיתי בשט"מ שם שכ' בשם רש"י שכבר עמד על זה ותירץ וז"ל דהא קמ"ל דאיכא איניש דקפיד אמומין בסתמא עכ"ל ולי"נ בס"ד לתרץ את התנא דנקט בתרתי משום רישא ובריש י"ל דמש"ה נקט במומין ג"כ כדי לאשמעינן דלענין קידושין לא אמרי' דראה ונתפייס כמ"ש הרהמ"ג בפ"ז הל"ז שם אליבא דהרמב"ם דסובר ג"כ דלענין קידושין לא אמרינן דראה ונתפייס עי"ש ובלח"מ שם נמצא לפי שי' הרהמ"ג ל"צ לומר כתירוצו של הרשב"א שכ' התוס' דף ע"ה ע"ב שם ד"ה אבל במומין שבגלוי דהמתני' איירי במומין שלא ראה אלא המתני' איירי בכל מומין אפי' במומין שבגלוי והא דלא אמרי' דראה ונתפייס כקושית התו' י"ל משום דלענין קידושין לא אמרינן כן וא"כ י"ל דהתנא דמתני' רצה לאשמעינן דאפי' במומין שבגלוי לא אמרי' לענין קידושין דראה ונתפייס ע"כ נקט את הדין זה גם לענין מומין ומה שלא נקטו לענין מומין גרידא י"ל דגם נדרים משום רבותא נקט לאשמעינן דאע"ג דאמר לה ע"מ שאין עליה נדרים אפ"ה דוקא אם נמצא עליה נדרי עינוי נפש כגון שלא תאכל בשר או שלא תשתה יין או שלא תתקשט בבגדי צבעונים היא דאינה מקודשת אבל בשאר

נדרים מקודשת והטעם כמו שאמר הגמר' דדוקא לענין נדרי ענוי נפש קפדי אינשי וכדי לאשמעינן את כל הנ"ל ע"כ נקט התנא את הדין זה ברישא בתרתי ומשום דנקט ברישא בתרתי ע"כ נקט גם בסיפא כן, אלא כל זה י"ל אליבא דהתנא דמתני' אבל אליבא דרבינו שנקט את הדין זה בכנסה ולענין כתובה וכיון דבכנסה באמת אמרינן במומין שבגלוי דראה ונתפייס א"כ ל"ל אליבא דרבינו כתירוצינו אעכצ"ל אליבא דרבינו כתירוצו של רש"י הנ"ל כמובן:

אבל לכאו' ק"ל על רבינו דמדוע לא הביא את מ"ש הגמ' דף ע"ד ע"ב שם הלכ' אצל חכם והתירה מקודשת אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת בשלמא על הלכ' אצל רופא כיון דאינה מקודשת לכ"ע שהרי לא נתקיים התנאי במה שהל' אצל רופא וריפא כמ"ש הגמ' שם ע"כ י"ל שנכלל הדין זה במ"ש רבינו לעיל במ"ע זו המקדש ע"ת אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אבל א"ז דאם הלכה אצל חכם והתירה כיון דמקודשת ע"ז באמת קשה דאמאי לא הביאו רבינו הלא הדין זה תליא בפלוגתא בגמרא שם וכיון דאיכא תנא דסובר דאינה מקודשת א"כ הו"ל להביא כדי לאשמעינן דהלכה כהאי תנא דמקודשת כמו שפסקו הרי"ף והרא"ש ושאר כל הפוסקים וגם הרמב"ם פ"ז הל"ח שם: ונ"ל בס"ד כיון דהדין זה אם הל' אצל חכם והתירה מקודשת או אינה מקודשת תליא בגמרא לפי תירוצו של רבה בפלוגתא דר' מאיר ור' אלעזר אי רוצה אדם שתתבזה אשתו בב"ד או לא דלר"מ דאדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד מקודשת ולר' אלעזר דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד אינה מקודשת וכיון דהרמב"ם וכל הפוסקים הנ"ל פסקו כר"מ ע"כ פסקו דמקודשת אבל רבינו יש לומר דפסק כר"א ועכ"ס דאינה מקודשת וכ"ת ע"ז גופא קשה דמדוע פסק כר"א ע"ז י"ל דהלח"מ הלכ' אישות שם הקשה על הרמב"ם דהיכי פסק בהלכה אצל חכם כר"מ ובפי"ז הלי"ג שם פסק כר' יוחנן דכתובות צ"ז ע"ב דאלמנה מוכרת כתובתה שלא בב"ד ולא גרושה משום דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ותירץ דשאני בין ביזוי לביזוי עי"ש בפ"ז הלי"ג וא"כ י"ל דרבינו באמת ל"ס כתירוצו של הלח"מ אלא סובר דל"ש בין בזוי לביזוי וטעמי' דר' יוחנן באמת משום דסובר כר"א ולא כר"מ וכיון דפסק רבינו לעיל במ"ע זו בד"ה אלמנה בין מן האירוסין כו' כר' יוחנן [ומה שמחלק רבינו בין ב"ד מומחה לשאינו מומחה גם הרמב"ם בפי"ז הלי"ג שם מחלק כן ועי' בהרהמ"ג שכתב טעם לשבח לזה] ע"כ פסק גם כאן כר"א וכיון דסובר רבינו דאינה מקודשת ע"כ שפיר השמיט את זה כיון דממילא ידעינן את דעתו הטהורה בזה ממה דפסק לעיל כר' יוחנן דאין רוצה שתתבזה אשתו בב"ד כמובן. או י"ל דלעולם גם רבינו סובר כשאר הפוסקים דהלכה כר"מ ומה שפסק לעיל כר' יוחנן י"ל גם אליבא

דרבינו כתירוצו של הלח"מ והא דלא הביא את הא דהלכה אצל חכם והתירה דמקודשת י"ל דסובר דממילא ידעינן א"ז ממ"ש במ"ע זו הנושא אשה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא בלא כתובה כיון דנשמע מזה הא אם לא נמצאו עליה נדרים לא תצא בלא כתובה וכיון דכשהלכה אצל חכם והתירה הוי כאלו לא נמצאו עליה נדרים כיון דהחכם עוקר נדר מעיקרו א"כ ממילא נשמע הדין זה משם כמובן:

פירוש כד

ומ"ש רבינו אח"כ וכן אמר שם שהכונס אשה סתם ונמצאו בה מומי נשים ולא ידע הבעל במום זה ולא שמע בו ורצה תצא בלא כתובה כו' כיצד הי' מרחץ בעיר כו', גם זה מהסוגי' דמומין כתובות ע"ה ע"א אבל לכאו' ק"ל הלא הכיצד שכ' רבינו קאי לפרש עמ"ש הכונס אשה סתם ונמצא בה מומין שתצא בלא כתובה כיון דבעל נאמן לומר שלא ידע ממומין אלו וע"ז קאמר כיצד כלומר אימתי נאמן הבעל במומין שבסתר וליכא מרחץ בעיר וא"כ הול"ל מתחלה כיצד במומין שבסתר וליכא מרחץ נאמן [ואז היה הסדר של רבינו דומיא דמתני' שם שמפרש ג"כ מתחילה דבאיזה אופן נאמן] ואח"כ את הא דאם יש מרחץ בעיר ויש לו קרובים אינו נאמן אבל כמ"ש רבינו עכשיו לא הוי הכיצד פירושא דלעיל מיניה, ובדינא דחייא ראיתי שכ' על כיצד וז"ל משום דסיים לומר דאין יכול לטעון אלא דוקא בשאינו יודע בהן או שלא שמען בא לפרש עתה באיזה דבר יכול לטעון ובאיזה דבר אין יכול לטעון עכ"ל אבל גם בזה עדיין לא תירץ על קושיתינו כלום כיון דסוף סוף קשה דמתחילה הי' לו לפרש דבאיזה דבר יכול לטעון כדי שיהא הכיצד הפירוש של מה דסליק מיניה ורבינו עשה להיפך שמפ' מתחלה דבאיזה דבר אינו יכול לטעון וגם על הרמב"ם ז"ל הל' אישות פכ"ה הל"ב שגכ"כ כרבינו ק"ל ובאמת בש"ע אה"ע סי' קי"ז שהביא להל' את דברי רבינו והרמב"ם ומסדר ג"כ כלשון רבינו נזהר בזה ול"כ מלת כיצד בסעיף ה' שם. ונ"ל בס"ד לתרץ דמלשון רבינו הכונס אשה סתם נראה לכאו' דאירי אפי' אם קידשה ע"מ שאין עליה מומין דאל"כ הול"ל קידש' וכנסה סתם ומדל"כ אלא כנסה סתם ע"כ מוכח דאירי אפי' בקידש' ע"ת כיון דפסק כרב בכתובות ע"ב ע"ב כהנ"ל מחודש כ"א ועי' בדד"ח ד"ה הנושא אשה ונמצא עליה נדרים מ"ש בזה וא"כ קשה על רבינו קושית התו' בסוגייתינו דף ע"ה ע"ב ד"ה אבל במומין כו' כו' דכיון שקידשה ע"ת מה שייך לחלק בין מומין שבסתר למומין שבגלוי הואיל והתנה ע"מ שאין בה מומין וצ"ל דרבינו סובר כתירוצו של התו' בשם הרשב"א דכשהתנה לא על מומין שבגלוי נתכוין דאותן ראה ונתפייס אלא על מומין שלא ראה נתכוין וכשיש נמי מרחץ באותה העיר אית לן למימר שלא התנה אלא על מומין שאין נבדקין ע"י מרחץ

עי' בתו' היטב וא"כ סובר רבינו דאפי' בקידשה ע"ת לא על כל מומין יכול לטעון אלא כמ"ש התו' וא"כ י"ל הפשט ברבינו כך כיון דממ"ש רבינו שהכונס אשה סתם מוכח דאפי' בקידשה ע"ת סובר דלא בכל מומין יכול לטעון וקשה ע"ז קושית התו' הנ"ל וצ"ל דסובר כתירוצו של התוס' דבקדשה ע"ת ג"כ אמרינן דראה ונתפייס ע"ז קאמר אח"כ כיצד כלומר כיצד אמרינן גם בקידשה ע"ת דראה ונתפייס זה דוקא כשיש מרחץ והיו לו קרובים וע"כ כתב רבינו שפיר מתחלה דעל איזה דבר אינו יכול לטעון כיון דלא קאי הכיצד על מ"ש לעיל מיניה ולא ידע הבעל במום זה אלא קאי על מה שכתבנו כמובן, וכל זה י"ל כשרבינו באמת סובר כתירוצו של התוס' אבל אי נאמר דסובר כהמרדכי מובא בהג' אשרי שם דאפי' במום שבגלוי כל שלא נכנס' לרשות הבעל י"ל דלא ראה את המום עי' במהרש"א שם וא"כ גם בקדשה ע"ת שפיר יכול לטעון גם על מומין שבגלוי ואי נאמר דרבנו באמת ס"כ ממילא תו ליכא למימר כפשטינו הנ"ל דהכיצד קאי על קידשה ע"ת כיון דבקידושין גרידא גם על מומין שבגלוי יכול לטעון ורבינו כתב דדוקא על מומין שבסתר יכול לטעון וא"כ הי' נשאר על רבינו קושיתינו הנ"ל אעכצ"ל דרבינו סובר כשיטת התוס' הנ"ל וכן היא באמת שיטת הטור אה"ע סי' ל"ו ועי' בב"ח שם שכ' על המרדכי הנ"ל וז"ל ונ"ל דכיון דשאר הפוסקים לא חלקו בכך כו' נראה מהב"ח שג"כ סובר בדעת רבינו כמו שכתבנו כיון דבשאר הפוסקי' שכ' נכלל גם רבינו כמובן:

נמצא לפי הנ"ל גם על הרמב"ם ל"ק מידי כיון דיש לפרש את הכיצד שכ' כמו שפירשנו אליבא דרבינו וא"כ ממילא יש להוכיח גם מהרמב"ם דסובר כשיטת התוס' הנ"ל אבל הרהמ"ג הל' אישות פ"ז הל"ז כתב שהרמב"ם סובר דמה דאמרינן דבמום שבגלוי או אם יש מרחץ ויש לו קרובים דראה ונתפייס זה לא אמרינן רק לענין כתובה דהיינו במום שבגלוי חייב ליתן לה כתובה אבל לענין קידושין כשקידשה ע"מ שאין בה מומין אף מומין שבגלוי מבטלין הקידושין דלא אמרינן לענין קידושין אף במומין שבגלוי דראה ונתפייס כ"כ הבדק הבית בב"י סי' ל"ט בכוונת הרמב"ם וא"כ מוכח דהרמב"ם סובר כהמרדכי דבארוסה לא אמרי' דראה ונתפייס דאי הוה סובר כהתו' אז אפי' לענין קידושין הול"ל במומין שבגלוי דראה ונתפייס וכיון שכן ממילא נסתר דברינו הנ"ל בכוונת הכיצד כיון דהרמב"ם ג"כ כתב כיצד ואפ"ה סובר כהמרדכי אעכצ"ל דאיזה כוונה אחרת הי' להרמב"ם בהכיצד כוונה שאינה סותרת את שיטת המרדכי וא"כ גם אליבא דרבינו י"ל דלעולם סובר כהמרדכי ובהכיצד הי' לו הכוונה של הרמב"ם כמובן.

אבל אחר עיון קצת ראיתי דאע"ל שהרהמ"ג סובר בהרמב"ם דסובר כהמרדכי דאי הוה ס"כ אז קשה היכי כתב הרהמ"ג שם וז"ל וכשאמרו בגמ' והא ראה ונתפייס היא לענין

כתובה כו' הלא הלשון היא לענין כתובה שכ' מורה שגם בארוסה לענין כתובה הדין כן כיון דלארוסה ג"כ אית לה כתובה ולשי' המרדכי באמת לא אמרינן דראה ונתפייס אלא דוקא כשהיא ברשות הבעל דהיינו בנשואה וא"כ היכי כתב הרהמ"ג לשון שמורה שגם בארוסה הדין כן אע"כ מוכח דהרהמ"ג באמת ג"כ סובר דהרמב"ם סובר כשיטת התו' אלא הרמב"ם מחלק בין קידושין לכתובה דלענין קידושין סובר דלא אמרינן דראה ונתפייס והוי מקח טעות ולא צריכה גט אבל לענין כתובה אפי' מן האירוסין סובר דראה ונתפייס וחייב ליתן הכתובה וא"כ יש חילוק גדול בין המרדכי להרהמ"ג דלהמרדכי אפי' במומין שבגלוי או אם יש מרחץ ויש לו קרובים לא אמרינן דראה ונתפייס אלא בנשואה אבל בארוסה אפי' לענין כתובה לא אמרינן כן אבל להרהמ"ג גם בארוס' לענין כתובה אמרינן כן אלא בזה סובר הרהמ"ג כהמרדכי דלענין קידושין גרידא לא אמרינן דראה ונתפייס ולא צריכה גט כמובן:

פירוש כה

ומה מאד יש להבין בס"ד בהנ"ל את הב"ש סי' ל"ט ס"ק י"א דבתר שהביא את שיטת התוס' והמרדכי והרהמ"ג הנ"ל כתב וז"ל לכן נ"ל להחמיר אפי' במומין שבגלוי עכ"ל כוונתו כיון דלהמרדכי והרהמ"ג לא הוי קידושין ע"כ נר' לו להחמיר דאם קבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם דמראשון צריכה גט לחומרא משום שיטת התוס' ומשני צריכה גט לחומרא משום שיטת המרדכי והרהמ"ג עי' בבית מאיר ובמחצית השקל שם ולכאורה ק"ל על הב"ש הלא הב"ח שם ג"כ פסק מחמת שיטת התוס' והמרדכי דצריכה גט משניהם דבתר שהביא את שיטת המרדכי כתב וז"ל ונ"ל דכיון דשאר פוסקים לא חלקו בכך הו"ל כספק קידושין ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם עכ"ל וא"כ אמאי לא הביא הב"ש את הב"ח לאמת את דבריו, אבל בהנ"ל מיושב שפיר די"ל דהב"ש ל"פ לחומרא אלא לענין קידושין כיון דלענין קידושין גם שי' הרהמ"ג מסייע להמרדכי כהנ"ל וע"כ פסק הב"ש לחומרא אבל לענין פלוגתת התוס' והמרדכי דהיינו בארוסה לענין כתובה באמת ל"פ הב"ש לחומרא אלא פסק כהתוס' כיון דלענין פלוגתא זו גם הרהמ"ג סובר כהתוס' כהנ"ל ומשו"ה בסי' קי"ז ס"ק י"ג ל"כ הב"ש ונ"ל להחמיר אלא הביא שם את שיטת התוס' והמרדכי וכתב אח"כ ועי' סי' ל"ט כוונתו דבסימן ל"ט דאיירי לענין קידושין כיון דאיכא נמי שי' הרהמ"ג שמסייע להמרדכי ע"כ פסק שם לחומרא אבל לענין כתובה ל"פ כן כן נ"ל בס"ד בכוונת הב"ש, אבל הב"ח סובר לענין פלוגתת התו' והמרדכי גרידא ג"כ לחומרא כי כן נראה בפי' מדבריו שם כיון שלא דיבר משיטת הרהמ"ג כלום וא"כ יש בין הב"ח והב"ש פלוגתא גדולה וע"כ לא הביא הב"ש את הב"ח

לאמת את דבריו כמובן וממילא לפי"ז לא יפה עשה הבאר היטב סי' ל"ט במ"ש וז"ל ויש להחמיר אפי' במומין שבגלוי דכל שלא נכנסה לרשות הבעל י"ל דלא ראה ב"ש עכ"ל דלפי הנ"ל באמת ל"ס הב"ש כן אלא לענין קידושין וכל מה שכתבנו נ"ל להל' אבל למעשה צריך למיחש לדברי הב"ח חוץ ממה שמיקל הבית מאיר סי' ל"ט עי"ש. ואי קשיא היכי יכול הרהמ"ג לומר בהרמב"ם דלענין מומין אמרינן דראה ונתפייס וחייב ליתן לה כתובה והיא תהא מותרת בלא גט הלא מצינו להיפך דגבי גט כיון דאיסורא היא אזלינן לחומרא ולגבי ממון אזלינן לקולא אבל דע שכבר הקשה קושיא זו הב"מ סי' ל"ט סעיף ד' ותי' כמ"ש הלח"מ בכוונת הרהמ"ג עי"ש וא"כ ממילא מוכח מהב"מ דסובר ג"כ בכוונת הרהמ"ג כמו שכתבנו דאי הוה סובר בכוונת הרהמ"ג דהרמב"ם סובר כהמרדכי ל"ק קושיתו על הרהמ"ג כיון די"ל דהא דחייב ליתן לה כתובה איירי בנשואה וצריכה באמת גט ג"כ והא דכ' הרהמ"ג דלענין קידושין סובר הרמב"ם דלא אמרי' דראה ונתפייס ולא צריכה גט זה איירי בארוסה ובארוסה באמת גם לענין כתובה הדין כן דל"צ ליתן וא"כ מה הקשה הב"מ אעכ"מ דסובר בכוונת הרהמ"ג כמו שכתבנו וגם מהלח"מ בפ"ז שם כשנדייק שפיר בדבריו יש להוכיח ג"כ דסובר בכוונת הרהמ"ג כמו שכתבנו וכן מוכח מהכ"מ שם מדכ' וז"ל ואע"פ שבפרק כ"ה לא איירי אלא לענין כתובה משם נלמד לענין קידושין כו' ואי הוה סובר בכוונת הרהמ"ג דהרמב"ם סובר כהמרדכי אז לא השיג כלום על הרהמ"ג דהיכי יכלינן למימר דנלמד לענין קידושין שהיא ארוסה ולא אמרינן דראה ונתפייס מכתיבה שהיא נשואה ואמרינן דראה ונתפייס אעכ"מ דגם הכ"מ סובר בכוונת הרהמ"ג כמו שכתבנו ולעצמו בודאי סובר הכ"מ בהרמב"ם דסובר כשי' התו' דאל"כ היכי כתב דגם לענין קידושין הדין כן, ובלאו כל זה עי' במחצה"ש על אה"ע סי' ל"ט שהביא פירוש א' בהרהמ"ג דסובר בהרמב"ם דגם לענין קידושין אמרינן דראה ונתפייס ודלא כמ"ש בכוונת הרהמ"ג החמ"ח והב"ש שם וגם המשרת משה הל' אישות פ"ז הביא את הפירוש זה בשם אחד קדוש ולפי פי' זה סובר הרהמ"ג ג"כ בהרמב"ם כהכ"מ דמשם נלמד לענין קידושין ואז בודאי צ"ל דהרמב"ם סובר כשיטת התוס' וא"כ ממילא שפיר י"ל גם בהרמב"ם הפי' בהכיצד כהנ"ל וממיל' גם ברבינו עולים דברינו הנ"ל מחודש כ"ד יפה וגם הרווחנו בס"ד בהנ"ל דרבינו והרמב"ם סברו כשי' התוס' והטור וכ"ס המחבר והרמ"א והלבוש סי' ל"ט:

פירוש כו

אבל לכאו' ק"ל על שי' התוס' הנ"ל ממ"ש התוס' בסוגייתינו ד"ה מי ששנה זו ל"ש זו שהקשה דאמאי לא נקט ברישא רבותא טפי דאפי' כשהיא ברשות הבעל על האב

להביא ראי' לר' יהושע ותי' בשם הרשב"א דדוקא נקט הכי דכי היכי דפליגי רישא וסיפא בפלוגתא דר"ג ור' יהושע ה"נ פליגי בהכי דתנא דרישא סבר דדוקא עודה בבית אבי' צריך להביא ראי' אבל נכנסה לרשות הבעל אין צריך להביא ראי' דאפי' יביא הבעל עדים דעד שלא נתארסה היו בה מומין הללו כיון שנשאה חזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בדקו והאי ראה ונתפייס כו' עי"ש, ולכאו' ק"ל הלא בעודה בבית אבי' ג"כ ראה ונתפייס אעכצ"ל דהתנא דמתניתין דיבר ממומין שאינן נבדקין ע"י מרחץ כגון ריח הפה ונכפה הקבוע לו זמן כמ"ש התו' שם ד"ה אבל במומין וא"כ קשה היכי קא' הרשב"א דלהתנא דרישא כשנכנסה לרשות הבעל לא מועיל עדים משום חזקה אין אדם שותה בכוס כו' הלא אינו יכול לבדוק מומין הללו אעכצ"ל דהרשב"א סובר כהמרדכי דאפי' במומין שבגלוי כל זמן שלא נכנסה לרשות הבעל לא אמרינן דראה ונתפייס וע"כ מתרץ הרשב"א שפיר דלעולם איירי התנא דמתני' במומין שבגלוי ומשו"ה כשעודה בבית אביה על האב להביא ראי' משום דלא אמרינן כשעודה בבית אבי' דראה ונתפייס כמ"ש המרדכי אבל כשנכנסה לרשות הבעל אפי' כשהביא הבעל עדים אינו מועיל משום דאמרינן דראה ונתפייס כן צריך לפרש את דברי התו' כמובן, וא"כ לכאו' יש סתירה מהתוס' זה על מ"ש התוס' בד"ה אבל במומין שבד"ה אבל כתב התו' בשם הרשב"א דלא כהמרדכי כהנ"ל מחודש כ"ד ובד"ה מי ששנה זו כתב התו' בשם הרשב"א דסובר כהמרדכי אלא ע"ז י"ל דהתוס' בד"ה אבל כתב בשם הרשב"א דלא כהמרדכי אליבא דרבנן ואת מ"ש התוס' בד"ה מי ששנה זו בשם הרשב"א כתב אליבא דהתנא דרישא דאזיל אליבא דר' מאיר ואם באמת הי' כוונת התוס' כן אז לא הי' קשה על שיטת התוס' אלא להפנ"י בסוגיתינו שכ' דהתנא דרישא סובר כהחכמים עי"ש ותבין, אבל לכאו' ק"ל מהגמ' גופא על שיטת התו' דהגמ' הקשה שם על תירוצו של רבא דרישא כאן נמצא וכאן הי' ומשני משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה בכוס כו' ולכאורה צריך להבין דמאיזה מומין דיבר הגמ' אי דיבר' ממומין שבגלוי או ממומין שבסתר ויש לו קרובים ויש מרחץ אז אפי' כשעודה בבית אביה אמאי על האב להביא ראי' דאף דאמרינן כאן נמצא וכאן הי' הלא איכא למימר דראה ונתפייס אעכצ"ל דהגמ' לא דיבר' אלא ממומין שאין להם בדיקה כגון ריח הפה ונכפה א"כ היכי קאמר חזקה אין אדם כו' הלא אין יכול לבדוק מומין הללו אעכצ"ל דהגמ' סובר כהמרדכי ודיבר' ממומין שבגלוי ורישא דמתניתין כשעודה בבית אביה היינו טעמא דעל האב להביא ראי' משום דכשעודה בבית אביה לא אמרינן דראה ונתפייס אבל בסיפא כשהיא בבית בעלה אמרינן חזקה אין אדם שותה כו' וראה ונתפייס וא"כ קשה על שיטת התוס' הנ"ל הא מהגמ' גופא מכח

כשיטת המרדכי, ואי"ל כיון דהגמרא אזיל שם אליבא דרבא שמתרץ רישא ר' יהושע וסיפא ר' גמליאל והרישא והסיפא שהקשה הגמרא אהדדי באמת ר' מאיר היא וע"כ נאמר דהגמרא אזיל שם אליבא דר"מ ואליבא דר"מ סובר הגמ' כהמרדכי וכמו שכתבנו לעיל אליבא דהתוס' והתוס' בד"ה אבל במומין נא' דלא קאמרי את שיטתם אלא אליבא דרבנן, דבאמת זה אא"ל חדא דהיכי יכלינן למימר דהשקלא וטריא של הגמרא אזלא אליבא דר"מ דלא כהלכתא כיון דהלכה כרבנן ועוד קושיית הגמ' מרישא לסיפא באמת אליבא דרבנן הקשה כיון דגם הרבנן מודים להדין של רישא והסיפא לר"מ דבעודה בבית אביה על האב להביא ראי' וכשהיא בבית בעלה על הבעל להביא ראי' כיון דהרבנן לא פליגי בזה על ר"מ אלא פלוגתתם במומין שבסתר ויש מרחץ כמ"ש התו' ד"ה וחכמים עי"ש וא"כ קשה על שי' התוס' כהנ"ל:

וע"כ נ"ל בס"ד דמ"ש התוס' בד"ה אבל במומין כו' דמומין שבסתר כגון ריח הפה או נכפה אין להם בדיקה ע"י מרחץ אין כוונתם דאין להם בדיקה כלל אלא כוונתם שאין להן בדיקה במרחץ ע"י קרובים כיון שאין להן בדיקה בנקל וצריך לזה בדיקה ביותר ואין דרך לעשות במרחץ בדיקה כזו ע"י קרובים אם לא שגם היא יודעת מזה דבשלמא מומין שבגלוי או מומין שיכול לבדוק במרחץ מומין אלו אפשר לבדוק באופן שהיא לא יודעת מזה דכשהן רוחצין ורואין זה את זה ערום יכולין לבדוק אותה בלא ידיעתה אבל ריח הפה או שאר מומין כזה א"א לבדוק בלי ידיעתה ובדיקה כזו אין הבעל עושה אלא כשרוצה לשתות מן הכוס וע"כ קאמר הגמ' שפיר חזקה אין אדם שותה בכוס כו' כמובן, או י"ל דהתו' סובר שהבדיקה של חזקה דאין אדם שותה בכוס אא"כ בדקה פירושו שהוא בעצמו בדקה כמ"ש המרי"ק שורש ק"ה וא"כ הוי חזקה זו באמת על כל המומין אלא חזקה זו סובר התוס' לא אמרינן אלא כשנכנסה לרשות הבעל כמ"ש התו' ד"ה מי ששנה זו כהנ"ל וסובר התוס' דלחזקה זו ליכא שום שייכות עם מה דאמרינן על מומין שבגלוי או על מומין שיש להם בדיקה במרחץ שראה ונתפייס, דחזקה שבדקה בקרובות או במומין שבגלוי דאמרינן שראה ונתפייס סובר התו' דאמרינן אפי' כשהיא בבית אביה אבל חזקה דאין אדם שותה בכוס כו' סובר התו' דלא אמרינן אלא כשנישאת ועי' ביד המלך פכ"ה מהל' אישות שג"כ מחלק בין חזקות הללו אלא הוא האריך בענין אחר אבל משם תבין היטב את דברינו וא"כ ממילא ל"ק על התו' מהגמ' מידי וגם מהתו' ד"ה מי ששנה זו ליכא שום סתירה ול"צ למימר דהתנא דרישא סובר כר"מ אלא י"ל כמ"ש הפנ"י הנ"ל אלא התו' והמרדכי בזה פליגי המרדכי סובר דכמו דלא אמרינן חזקה אין אדם שותה בכוס כו' אלא כשנכנסה לרשות הבעל כמ"כ נמי לא אמרי' החזקה שבדקה

בקרוביו כשיש מרחץ או במומין שבגלוי דראה ונתפייס אלא כשנכנסה לרשות הבעל והתו' סובר כהנ"ל ורבי' והרמב"ם לפי הנ"ל י"ל דסברו ג"כ כשי' התו' ודו"ק:

פירוש כז

ומ"ש רבינו אח"כ כיצד היה מרחץ בעיר והי' לו קרובים אינו יכול לומר לא ידעתי מומין אלו כו', הרמב"ם הלכו' אישות פכ"ה הל"ג הביא בשם הגאונים דסברי דאפי' הי' גר בעיר שאין לו קרוב כלל אם יש שם מרחץ אינו יכול לטעון שא"א שלא יהי' לו רעים ואמר לאחד מרעיו שתבדוק לו אשתו או אחותו את פלונית אבל הרמב"ם חולק עליהם וסובר דאם גר בעיר שאין לו קרובי' אז אפי' יש מרחץ יכול לטעון עי"ש ומדכ' רבינו קרובים דוקא ולא קא' או מיודעיו נראה דסובר כהרמב"ם, אבל המגלת ספר כתב שרבינו סובר כהגאונים וראייתו מדכ' רבינו אח"כ ואם אין שם מרחץ טוען במומין שבסתר ובהרמב"ם בהלכה ב' שם אי' ואם אין שם מרחץ או שלא הי' לו קרובים ומדל"כ רבינו ג"כ או שלא היה לו קרובים הוכיח המג"ס מזה דסובר כהגאוני' דבמומין שבסתר לא תליא אלא במרחץ עי"ש, אבל לכאו' ק"ל על המג"ס דלפי דבריו קשה על רבינו דמתחלה כתב כיצד הי' מרחץ בעיר והיה לו קרובים נר' מזה דסובר דתרתי בעינן שלא יכול לטעון על מומין שבסתר ואח"כ כתב ואם אין שם מרחץ טוען במומין שבסתר נראה דסובר דבמרחץ גרידא סגיא וא"כ סותר את לימודו, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת סובר כהרמב"ם כמו שנר' מתחלת דבריו ומה שהשמיט אח"כ או שלא היו לו קרובים י"ל דסמך עמ"ש אח"כ בתר דכתב דבר ידוע הוא שאין דין זה אלא באותן המקומות כו' וז"ל והוא שלא הי' שם מרחץ בעיר ושלא היה לו קרובים לבדוק בה כו' דזה נראה בעליל דכוונת רבינו במ"ש ושלא היה לו קרובים דפירושו או שהי' שם מרחץ אלא שלא הי' לו קרובים לבדוק בה דאי"ל דכוונתו דאפי' כשלא הי' שם מרחץ צריך ג"כ שלא יהי' לו קרובים בעיר דכיון דכשהי' לו קרובים אז אמרינן דבדקה ע"י קרובותיו אפי' שלא במרחץ כיון דקאי רבינו שם על מומין שבגלוי אלא שדרכה להתכסות עצמה בשוק אבל בביתה לא מתכסיא וע"כ אם הי' לו קרובים בעיר בודאי הי' שולח אצלה איזה קרובה לראות בערמה אם אין לה מום שבגלוי ועכ"כ רבינו דצריך להיות גם התנאי שלא היה לו קרובים בעיר, ואם באמת היה הפשט ברבינו כן אז לא הי' ראיה מכאן דסובר כהרמב"ם כיון די"ל דדוקא בדיקה זו שצריך להיות בביתה את זה א"א לעשות אלא ע"י קרובים וגם הגאונים י"ל דמודים לזה אבל בדיקת מומין שבסתר במרחץ כיון דשם ערומים הם י"ל דגם רבינו סובר כהגאוני' שהבדיקה זו יכול להיות גם ע"י מיודעיו ואפשר דהמג"ס באמת הי' לומד בכוונת רבינו כך וע"כ כתב כמו שכתב, אבל באמת זה אא"ל דא"כ היה לו לרבינו להביא

את שיטת הגאונים ולומר בהם את הדין זה דבדיקה כהנ"ל גם הגאונים מודים שלא יכול להיות אלא ע"י קרובים כיון שהוא חידוש גדול שיש אופן שגם הגאונים מודים להרמב"ם ומדלא הביא רבינו את הגאונים כלל ובתחלת דבריו כתב והי' לו קרובים ע"כ מוכח דסובר כהרמב"ם וא"כ עכצ"ל הפשט ברבינו במ"ש ושלא הי' לו קרובים כמו שכתבנו. וגם נ"ל בס"ד להביא ראי' לפשטינו מהמרדכי דסוגייתינו סימן קצ"ח שהעתיק את לשון רבינו מד"ה הא דאמרת עד ד"ה הרי זה טוען אף במומין שבגלוי אם אין מרחץ בעיר והשמיט המרדכי ולא העתיק את התנאי השני שכ' רבינו בדין זה ושלא היה לו קרובים לבדוק בה א"כ מוכח מזה בפי' דהמרדכי ג"כ סובר הפשט ברבינו כמו שכתבנו וע"כ סגיא ליה במה שהעתיק אם אין מרחץ בעיר כיון דכשליכא מרחץ אז תו ליכא למימר שבדקה ע"י קרובותיו אבל אם נאמר דסובר הפשט ברבינו כפשטינו הב' שכתבנו אליבא דהמג"ס אז היה קשה על המרדכי דמדוע לא העתיק גם את התנאי שלא יהי' לו קרובים בעיר כיון דכשיש לו קרובים אז אף דליכא מרחץ ג"כ אמרינן שבדקה ע"י קרוביו בביתה כהנ"ל אע"כ מוכח דהמרדכי סובר ברבינו כפשטינו הראשון כמובן, וגם יש ליישב בהנ"ל מה שדקדקנו בהמרדכי דמדוע הביא את הדין זה בשם רבינו דוקא הלא גם הרמב"ם והרא"ש סברו כן אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דאגב רצה המרדכי להודיענו הפשט ברבינו כדי להורות ע"י פשט זה שגם רבינו סובר כהרמב"ם כמובן, וגם ראיתי אח"כ בדינא דחיי שכ' ג"כ שרבינו סובר כהרמב"ם אלא הוא הקשה על השיטה זו וז"ל דאי כסברת הרמב"ם ז"ל דבקרובותיו בקרובות ממש קאמר אבל היכא דאין לו קרובות יכול לטעון כי היכי דמפלגי רבנן בין יש מרחץ באותה העיר לאין מרחץ ליפלגי נמי בין יש לה קרובות לאין לה קרובות ולא שסתמו הדבר ואמרו במצא במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול' לטעון ואם יש מרחץ באותה העיר אפי' במומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שבודקה בקרובותיו ומשמע דהאי טעמא שבדקה בקרובותיו אינו זז ממקומו ולפי דברי הרמב"ם זז ממקומו שהרי אפשר שיהי' גר בארץ נכריה ואין לו קרובים והי' להם לומר אפי' במומין שבסתר אינו יכול לטעון אם יש לו קרובות מפני שבודקה בקרובותיו אלא ודאי עיקרא דמלתא כדברי הגאונים ז"ל וטענות הרמב"ם אינם טענות דכשאין לו קרובים ורוצה לקחת אשה מוציא כל מה שיש בלבו לאוהביו וחביריו כדי לבדקה וסומך עליהם יותר מקרוביו דטוב שכן קרוב מאח רחוק עכ"ל וכיון דרבינו גכ"ס כהרמב"ם א"כ גם עליו קשה קושית הדד"ח:

פירוש כח

אבל נ"ל בס"ד לתרצם בהקדים מה שכתבנו על הרהמ"ג הלכ' אישות פכ"ה הל"ג שכ" על שי' הגאונים והרמב"ם וז"ל גם בזה אין ראי' מן הגמ' לא לדעת מקצת הגאונים ולא לדעת רבינו ובסברה הם חולקי' עכ"ל אבל לי"נ בס"ד דלא בסברה חולקים אלא לכל אחד יש ראיה לשיטתו מהגמרא דלהגאונים י"ל דסברו כמ"ש הדד"ח הנ"ל וא"כ יש להם ראי' ממתני' דקרובי' לאו דוקא ורבינו והרמב"ם י"ל דלמדו את שיטתם ג"כ ממתניתן דהיה קשה להם דלפי שי' הגאונים דבמומין שבסתר לא תליא אלא במרחץ ואם יש מרחץ לעולם אינו יכול לטעון א"כ הוי מומין שבסתר כשיש מרחץ דומין ממש למומין שבגלוי דבמומין שבגלוי לעולם אינו יכול לטעון וגם במומין שבסתר כשיש מרחץ הדין כן א"כ מדוע לא נקט התנא במתני' מומין שבגלוי ומומין שבסתר ויש מרחץ בחדא בבא למה מחלק וקאמר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרובותיו למה נקט שני פעמים אינו יכול לטעון מדוע ל"ק בקיצור אבל במומין שבגלוי או כשיש מרחץ באותה העיר אף במומין שבסתר אינו יכול לטעון אעכצ"ל דמש"ה לא נקט בחדא בבא כיון דלא שוה דינם דבמומין שבגלוי לעולם אינו יכול לטעון אבל במומין שבסתר אף שיש מרחץ לא לעולם אינו יכול לטעון אלא דוקא היכא דאית ליה קרובים בעיר והא דלא קאמר התנא בפי' דהיכא דלית ליה קרובים יכול לטעון כמו שהקשה הדד"ח הנ"ל ע"ז י"ל דהתנא סמך דממילא ידעינן א"ז מדלא עירביניהו התנא ותני בחדא בבא כן י"ל דסברו רבינו והרמב"ם ול"ק עליהם קושי' הדד"ח הנ"ל כמובן, אבל הגאונים י"ל דסברו כמ"ש התוס' שם דף ע"ה ע"א ד"ה וחכמים שגם ר' מאיר מודה במומין שבגלוי דאינו יכול לטעון ולא פליג ר"מ אלא במומין שבסתר ויש מרחץ וא"כ י"ל דמשו"ה לא עירבינהו התנא להורות בזה דפירוש' דאינו יכול לטעון בתרא לא הוי כפירושא דאינו יכול לטעון קמא דפירושא דאינו יכול לטעון קמא דלכ"ע אפי' לר"מ אינו יכול לטעון ופירושא דאינו יכול לטעון בתרא דדוקא לחכמים אינו יכול לטעון וא"כ יש לכל אחד מהשני שיטות מקור מהגמ' ודו"ק. ולענין הל' הרא"ש והטור אה"ע סי' ל"ט פסקו כהגאונים והמחבר סי' קי"ז פסק כרבינו והרמב"ם והרמ"א שם הביא את שיטת הגאונים בשם יש אומרי' ובסי' ל"ט נראה דפסק כהגאוני' מדכ' בסעיף ד' ואם יש מרחץ בעיר כו' ומדלא דיבר מקרובים אלא ממרחץ ע"כ מוכח דפסק כהגאונים וכ"פ הלבוש שם וגם הדד"ח פסק כן וכתב שהריא"ז פסק ג"כ כן וא"כ ממילא כן הלכה:

פירוש כט

ומ"ש רבינו כל המומין הפוסלין בכהנים כו', המקור לזה מדף ע"ה ע"א שם האי שומא ה"ד כו' א"ר יוסי בר חנינא בעומדת על פדחתה פדחתה ראה וניפייס הוא א"ר פפא בעומדת לה תחת כפה של ראשה וזימנין דמתחזיא וזימני' דלא מתחזיא וא"כ קשה על רבינו מדוע לא הביא את הא דרב פפא בעומדת לה תחת כפה של ראשה וכן הקשה הר"ן בכתובות שם על הרמב"ם הל' אישות פ"ז הל"ז אבל לכאו' ק"ל דמדוע הקשה הר"ן על הרמב"ם דוקא מדוע לא הקשה גם על הרי"ף ואח"כ ראיתי שכבר עמד הב"י אה"ע סי' ל"ט על הר"ן בזה עי"ש ועל קו' הר"ן מתרץ הרהמ"ג שהרמב"ם סמך עמ"ש בפכ"ה שם דעל מומין שבגלוי אינו יכול לטעון וא"כ ממילא ידעינן דצריך להיות השומא שלא במקום גלוי דאל"כ אמרינן דראה ונתפייס וא"כ ממילא גם על רבינו י"ל כן כיון שגכ"ס דעל מומין שבגלוי אינו יכול לטעון. אבל לכאורה עדיין קשה על רבינו מדוע כתב אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר הפנים כו' דנראה מזה דסובר דדוקא על הפנים הוי שומא מום הלא מגמ' מוכח דבכל מקום הוי מום אבל גם ע"ז כבר עמד הכ"מ על הרמב"ם ועי' בלח"מ מה שתירץ כי תירוצו עולה יפה גם על רבינו ועי' בשיירי קרבן בירושלמי כתובות פ"ז הלכה ז' מה שהניח בצ"ע על הרמב"ם גם לפי תירוצו של הלח"מ מהירושלמי דאיתא בפי' דשומא שיש בה שער הוי מום בין בפנים בין בגוף ודבר זה באמת צ"ע גדול גם על רבינו ולהלכה הטור אה"ע סי' ל"ט פסק דשומא גדולה כאיסר או אפי' קטנה ויש בה שער הוי מום בכ"מ בגופה אבל הש"ע שם לא דיבר בפי' אלא משומא קטנה ביותר והחמ"ח ס"ק ו' והב"ש ס"ק י"ב הביאו את השני דעות בזה ומהט"ז שם נר' דפסק כרבינו והרמב"ם דשומא לא הוי מום רק בעור הפנים:

פירוש ל

ומ"ש רבינו כיצד היא טענו' מומין כו' כגון אצבע יתירה כו', כ"כ גם הרמב"ם הל' אישות פכ"ה הל"ד ובש"ע אה"ע סי' קי"ז מובא להל' ומקורם מכתובו' ע"ו ע"א מודה ר"מ במומין הראוין לבא עמה מבית אביה שעל האב להביא ראי' כו' הב"ע ביתרת כו' פרש"י ביתרת אצבע יתירה ומרבינו והרמב"ם נראה שג"כ מפרשו כן אבל לכאו' ק"ל הלא אצבע יתירה על היד הוי מום שבגלוי ובמום שבגלוי אמרינן שראה ונתפייס וא"כ אמאי על האב להביא ראי' ואי"ל דמש"ה על האב להביא ראי' משום דאית ליה להבעל חזקה דאין אדם מתפייס במומין דבמומין שבגלוי באמת לא אמרינן כן דחזקה זו לא אמר הגמרא אלא נגד החזקה דאין אדם שותה בכוס אא"כ בדקו אבל במומין שבגלוי דחזקה שראה ונתפייס נגד זה באמת לא אמרי' חזקה אין אדם מתפייס במומין ועי' יד המלך הל' אישות פכ"ה שג"כ כ"כ וא"כ קשה קושיתינו הנ"ל, וצ"ל דרבינו והרמב"ם

ורש"י דמפרשו יתרת אצבע יתירה כיוונו על אצבע יתירה דרגל וכ"כ הרשב"א שם בפי' וז"ל ביתרת ברגלי' שהן מומין שבסת' וכ"נ מהריטב"א שם מדכ' וז"ל והוא תחת כפה של אשה או במקום שאפשר להיות שלא הבחין בה הבעל עכ"ל וגם המגלת ספר כתב שרבינו כיון על אצבע יתירה דרגלים אבל הדינא דחיי כתב וז"ל דאצבע יתירה מומין שבסתר הוי שהרי יכול' לכסות ידה ולא מיקרי מומין שבגלוי אלא כשהמום הוא בפנים דאז אמרינן חזקה ששמע ורצה כו' עכ"ל אבל מהרשב"א הנ"ל נראה בפי' דלא כהדד"ת ועי' בחמ"ח סי' קי"ז סקי"ג דממ"ש כך הולכת בשוק בידים גלויות נר' ג"כ דלא כהדד"ח וכן מוכח מהפרישה אה"ע סי' ל"ט וא"כ צ"ע לדינא:

פירוש לא

היו (ו) בה מומין שאפשר שנולדו אחר האירוסין כו', כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל' אישות פכ"ה הל' ד' והמחבר אה"ע סי' קי"ז ומקורם ממשנה דכתובות דף ע"ה היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראי' שמשנתארסה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה כו' והקשה הגמרא מרישא לסיפא ומשני ג' תירוצי' וחד מנהון תירוצו של רבא רישא כאן נמצאו וכאן היו סיפא נמי כאן נמצאו וכאן היו פרש"י ז"ל וז"ל רבא מהדר לאוקמי כולה כר"ג דאוקמינן הלכתא כוותי' בפ"ק לעולם חזקה דגופא עדיף ורישא טעמא משום דכיון דבבית אביה נמצאו המומין איתרע חזקיה דאב דאיכא למימר כאן היו קודם אירוסין כו' עכ"ל ומרבינו והרמב"ם ז"ל נראה דפסקו כאוקימתא דרבא וכ"כ הרהמ"ג ז"ל אליבא דהרמב"ם וגם כתב שהרי"ף ז"ל ג"כ פסק כן מדהביא את המשנה כפשטה עי"ש וכיון דכ' הרהמ"ג דפסקו כרבא עכצ"ל דסברו דיש חילוק לדינא בין אוקימתא דרבא לאוקימת' דרב אשי והחילוק דלרב אשי דוקא בנערה כיון דכתובתה לאביה ע"כ אמרינן דאם היא בבית אביה על האב להביא ראי' ואף שטוען האב ברי משום דאמרינן דחזקת הגוף שלה לא מועיל לאביה כמו שכתב רש"י שם דף ע"ו ע"א בד"ה רב אשי דהוי כמנה לאבא בידך או כמ"ש הרמב"ן והרשב"א מובא בהרהמ"ג שם דרב אשי מוקי המתני' כשהאב טוען שמא וע"כ בנערה על האב להביא ראי' משום דברי שלה לא מועיל לאבי' אבל בבוגרת דכתובתה לעצמה באמת סובר רב אשי דאפי' כשהיא ברשות אבי' על הבעל להביא ראי' בין לשיטת רש"י בין לשיטות הרמב"ן והרשב"א הנ"ל משום דהוי כמנה לי בידך אבל לרבא אין חילוק בין נערה לבוגרת אלא החילוק ברשותן אם היא ברשות האב או ברשות הבעל, וא"כ לפי"ז כיון דסובר הרהמ"ג דהם סברו דיש חילוק בין רבא לרב אשי לדינא כמו שכתבנו א"כ קשה היכי כתב הרהמ"ג דפסקו כרבא הלא קשה עליהם דהיאך פסקו כרבא נגד רב אשי

וגם בדינא דחיי ראיתי שעמד על הרהמ"ג בזה וכתב שרבינו והרי"ף והרמב"ם באמת סברו כשיטת הרא"ש בסוגייתינו דאין חילוק לדינא בין אוקימתא דרבא לאוקימתא דרב אשי דגם רבא מודה לרב אשי דדוקא בנערה כשהיא בבית אבי' על האב להביא ראי' אבל בבוגרת אפי' כשהיא בבית אבי' על הבעל להביא ראי' דכיון דאז הכתובה לעצמה אף שהיא ברשות אביה דהיינו שהיא ארוסה אפי"ה הוי כרשות הבעל ועל הבעל להביא ראיה וזה ל"ק דא"כ אמאי לא מחלקו רבינו והרמב"ם בין נערה לבוגרת די"ל דסברו דזה מעצמו מובן כיון דכשהיא בוגרת אז תו ליכא לחלק בין רשות האב לרשות הבעל וכיון דרבינו והרמב"ם מחלקו ברשותן ממילא מעצמו מובן דבנערה איירו וכיון דליכא חילוק בין אוקימתא דרבא לאוקימתא דרב אשי ע"כ נקטו כאוקימת' דרבא שהיא יותר מתיישב' על הדעת כ"כ הדד"ח עי"ש, אבל עדיין צריך תבלין דכיון דסוף סוף גם בלשון האוקימתא ג"כ הי' להם למינקט כרב אשי משום הכלל דכרב אשי פסקינן בכל מילי נגד רבא אם לא שיש איזה טעם הגון לזה שיהא נפ"מ גם אליבא דרב אשי אז שרי למינקט דלא כוותיה כמו שאכתוב לקמן בס"ד אבל בסתם באמת כרב אשי פסקינן וא"כ עדיין טעמא בעי דאמאי לא נקטו את האוקימתא דרב אשי:

פירוש לב

וע"כ נ"ל בס"ד דמשו"ה נקטו כאוקימתא דרבא להורות לנו בזה את דעתם הטהורה דליכא שום חילוק לדינא בין רבא לרב אשי דאי הוה סברו דיש חילוק לדינא בין רבא לרב אשי אז היה קשה עליהם דהיכי פסקו כרבא נגד רב אשי אע"כ מדנקטו כאוקימתא דרבא מוכח מזה גופא דסברו כהרא"ש הנ"ל דליכא שום חילוק לדינא בין רבא לרב אשי וכיון דרצו להורות לנו את זה ע"כ נקטו כרבא דאי הוה נקטו כרב אשי לא הוה ידעינן את זה דהוה יכלינן למימר דלעולם סברו דיש חילוק לדינא בין רבא לרב אשי אלא הם פסקו כרב אשי ואי הוה אמרינן כן אז הי' נפ"מ גדולה לדינא כמו שאכתוב לקמן בס"ד וכדי שלא נאמר כן ע"כ נקטו את האוקימתא דרבא, ואי קשיא הלא גם לפי דברינו עדיין קשה דאמאי לא נקטו כאוקימתא דרב אשי ואי כדי שלא נטעה דסברו דרבא ורב אשי פליגי מה בכך כשהוה אמרינן כן הלא לא היה לנו מזה שום תקלה כיון שהם פסקו כרב אשי בשלמא כשנקטו כרבא אז יש נפ"מ לדינא בין אי אמרינן דפליגי או לאו דאי אמרינן דלא פליגי אז גם רבא מודה בבוגרת דעל הבעל להביא ראי' אפי' כשהיא ברשות אביה כמ"ש הרא"ש הנ"ל וממילא צריך לומר דגם רבינו והרמב"ם פסקו כן ואי אמרי' דפליגי אז סובר רבא דאין חילוק בין נערה לבוגרת וממילא גם הם סברו כן אבל אם הוה נקטו כאוקימתא דר' אשי' אז באמת לא היה לנו שום נפ"מ לדינא בין אי הוה אמרינן

דפליגי או לא כיון דפסקו כרב אשי וא"כ אכתי קשה אמאי לא נקטו כאוקימתא דרב אשי. אבל באמת זה ל"ק כי נ"ל דכשפליגי רבא ורב אשי אז מלבד הנפ"מ בין נערה לבוגרת הנ"ל יש עוד נפ"מ ביניהם וזה היא דכשהבעל טוען על המומין לענין גירושין גרידא דהיינו שרוצה ליתן את כתובתה וליכא שום טענה ביניהם אלא לענין גט הבעל אומר שקודם שנתארסה הי' בה מומין הללו ורוצה לגרשה בשביל טענה זו והיא או אביה אומרי' שלאחר שנתארסה נולדו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו ולא יכול לגרשה וכיון דלא טענו אלא לענין גט א"כ לרבא גם אז הדין דכשהיא ברשות אביה על האב להביא ראי' כיון דכאן נמצאו וכאן היו עדיף מחזקת הגוף ואם היא בבית בעלה על הבעל להביא ראי' דעד שלא נתארסה היו בה מומין הללו כיון דכאן נמצאו וכאן היו מסייע לחזקת הגוף שלה ולא מועיל גם בכה"ג להביא ראי' דמשנתארסה היו בה מומין הללו אע"ג דבכה"ג בודאי דכאן נמצאו וכאן היו גרידא יותר טוב מחזקת הגוף שלה והא ראי' דכשהיא בבית אבי' אף בכה"ג על האב להביא ראי' משום כאן נמצאו וכאן היו גרידא וא"כ לכאורה היה לנו לומר דבכה"ג סגיא ליה להביא ראיה דמשנתארסה היו בה מומין הללו כמו שהקשה התוס' דף ע"ו ע"א ד"ה וחדא במקום תרתי ותירוצו הראשון של התוס' שם ליכא למימר כיון דבכה"ג לית לי' להבעל חזקת ממון כיון שהוא רוצה ליתן את הכתובה א"כ שוב ליכא שום טענה לענין ממון אפ"ה נ"ל דצריך להביא ראי' גם בכה"ג דעד שלא נתארסה היו בה מומין הללו משום תירוץ השני של התו' שם ולרש"י שם בודאי הדין כן עי"ש ותבין וא"כ לרבא גם בגוונא הנ"ל הדין כמו כשטענו גם לענין כתובה, אבל לרב אשי בכה"ג באמת הדין הוא דאפי' כשהיא ברשות אביה ג"כ על הבעל להביא ראי' לפום שיטת רש"י ותו' שם בד"ה רישא מנה לאבא בידך דתוס' שם ג"כ סובר כרש"י דרב אשי איירי בברי והא דעל האב להביא ראי' משום דחזקת הגוף שלה לא מהני לאב וא"כ י"ל דזה דוקא כשטענו לענין כתובה כיון דאז איכא להבעל חזקת ממון וע"כ ברישא על האב להביא ראי' אבל בגוונא דילן דלא טענו לענין כתובה באמת גם ברישא אף דחזקת הגוף שלה לא מהני לאבי' אפ"ה על הבעל להביא ראי' כיון דלית ליה חזקת ממון א"כ שוב אמרינן דברי ושמא ברי עדיף כמובן. אלא כל זה י"ל לפום שיטת רש"י ותוס' דרב אשי איירי בברי אבל לשיטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל מחודש ל"א דרב אשי איירי כשאביה טוען שמא ומשו"ה ברישא על האב להביא ראי' משום דברי שלה לא מהני לאביה לפי"ז גם בגוונא דילן אף שאין נפ"מ לענין ממון אפי"ה גם לרב אשי על האב להביא ראי' כיון דטוען שמא והברי שלה לא מהני לאביה נמצא לפי"ז לשי' הרמב"ן והרשב"א גם בגוונא דילן ליכא שום נפ"מ בין רבא לרב אשי אבל לשיטת רש"י

ותוס' יש נפ"מ ביניהם כהנ"ל, וא"כ לכאו' ק"ל על הרא"ש הנ"ל דהיכי קאמר דכיון דגם רבא מודה בבוגרת ליכא שום נפ"מ בין אוקימתא דרבא לרב אשי הלא יש נפ"מ ביניהם בגוונא שכתבנו וגם הב"ש סי' קי"ז ס"ק ט"ו הקשה על הרא"ש כעין קושי' זו ומתרצו וגם הק"נ בסוגייתינו מתרץ את קושי' הב"ש יפה אבל תירוצם אינו עולה יפה על קושיתינו עי"ש, אעכצ"ל על קושייתינו חדא מתרתי או דהרא"ש סובר כשיטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל או דסובר דגם רב אשי סובר סברת רבא דכאן נמצאו וכאן היו ומה שאמר רב אשי תירוץ אחר כוונתו להורות את החילוק שבין נערה לבוגרת דאי לא הוה אמר רב אשי את תירוצו הוה אמרי' אליבא דרבא דליכא שום חילוק בין נערה לבוגרת כמו שבאמת סובר הרבינו מאיר הלוי ז"ל מובא בהרא"ש שם וע"כ א"ר אשי את תירוצו ללמוד מזה את החילוק שבין נערה לבוגרת אבל באמת מודה גם רב אשי לתירוצו של רבא בגוונא דלא שייך תירוצו כיון דלא פליגי וממילא לפי"ז גם בגוונא דילן דליכא נפ"מ לענין ממון גם לרב אשי כשהיא ברשות אביה על האב להביא ראי' כיון דגם לרב אשי אמרינן כאן נמצאו וכאן היו כמובן. וא"כ לפי"ז באמת שפיר יכלינן למימר כהנ"ל בריש מחודש זה דמשו"ה נקטו רבינו והרמב"ם את אוקימתא דרבא כדי להורות לנו בזה דהם סברו דרבא ורב אשי לא פליגי דאי הוה פליגי לא היו נקטו כן כיון דהלכה כרב אשי אבל אי הוה נקטו כרב אשי אז הוה יכלינן למימר דרבא ורב אשי פליגי אלא הם פסקו כרב אשי ואי הוה אמרינן כן אז נהי דלענין הנפ"מ של הרא"ש הנ"ל לא הי' לנו שום נפ"מ לדינא כיון שהם פסקו כרב אשי כהנ"ל בריש מחודש זה אבל לענין הנפ"מ דילן באמת הי' נפ"מ גדולה בין אי אמרינן דפליגי או לא דאי אמרינן דפליגי אלא הלכה כרב אשי אז בגוונא דילן הבעל צריך להביא ראי' אבל אי אמרינן דלא פליגי וגם רב אשי מודה לסברת רבא אז בגוונא דילן על האב להביא ראי' ול"ק הקושי' שהקשינו עלינו בריש מחודש זה וגם על הרי"ף י"ל כן ודו"ק:

ועל קושית הדד"ח על הרהמ"ג הנ"ל מחודש ל"א דהיאך פסקו כרבא נגד רב אשי י"ל כיון שהקשה הגמרא על תירוצו של רב אשי מברייי' מודה ר"מ כו' והיה קשה להרי"ף והרמב"ם דאמאי הקשה הגמ' מברייתא זו על רב אשי ולא על רבא כמו שהקשה התוס' שם ד"ה אמאי ותירוצו של התוס' לא הי' ניחא להם אלא הם סברו דמשו"ה הקשה הגמ' על רב אשי דוקא להורות לנו בזה דבכאן הלכה כרבא וע"כ לא רצה הגמרא להקשות על רבא וגם הרהמ"ג הל' אישות פ"ד הל"ט כתב כעין סברא זו על מה שפסק הרמב"ם כאוקימתא דרבה בסוגיא דעל מנת שאין עליה נדרים ולא כאוקימתא דרבא וז"ל והטעם משום דמקשינן לרבא ואיצטריך לשנויי ולרבה לא אקשינן מידי הלכך לא סמכינן

אשנויא דרבא עכ"ל וא"כ ממילא גם אליבא דרבינו י"ל כן כמובן, וכיון שבררנו בס"ד שגם שי' הרהמ"ג עולה יפה נמצא לפי"ז יש לפנינו שני דרכים לפרש את רבינו והרי"ף והרמב"ם וחילוק גדול יש לדינא ביניהם דלפמ"ש הרהמ"ג דרבא ורב אשי פליגי ופסקו כרבא לפי"ז צ"ל דסברו דלרבא אין חילוק בין נערה לבוגרת וגם בהנפ"מ בגוונא שכתבנו אין שום נפ"מ כיון שהם סברו דהלכה כרבא אבל לפי מ"ש הדד"ח הנ"ל צ"ל דסברו כהרא"ש דרבא ורב אשי לא פליגי וגם לענין הנפ"מ בגוונא שכתבנו צ"ל דסברו שגם רב אשי מודה לרבא כהנ"ל וגם את זה צריך למידע דלכל השני דרכים הנ"ל נ"ל דאין שום נפ"מ לידע דהיכי סברו רבינו והרי"ף והרמב"ם הפשט באוקימתא דרב אשי אי כרש"י ותו' הנ"ל או כהרמב"ן והרשב"א הנ"ל כיון דלפי דרך הרהמ"ג אין שום נפ"מ בזה כיון דפסקו כרבא ולפי דרך הדד"ח אין נפ"מ בזה כיון דפסקו כרב אשי כמובן:

פירוש לג

אבל לכאו' ק"ל על רבינו דקדוק גדול דמדוע נקט מתחלה את הדין כשהיא ברשות הבעל ואח"כ כשהיא ברשות האב להיפך ממתני' דנקט מתחלה כשהיא ברשות האב ואח"כ כשהיא ברשות הבעל וגם על הרמב"ם הל' אישות פכ"ה הל"ד קשה דקדוק זה, ונ"ל בס"ד דבכיוון גדול עשו שינוי זו ומתחלה נ"ל לפרש לפום דרך הדד"ח הנ"ל דלכאו' ק"ל על אוקימתא דרב אשי לפי פירושם של הרמב"ן והרשב"א הנ"ל דרב אשי מוקי לרישא דמתני' בנערה וכשאין האב טוען ברי וע"כ על האב להביא ראי' כיון דברי שלה לא מהני לאביה ובהסיפא דמתני' משו"ה על הבעל להביא ראי' כיון שטוענת בעצמה טענת ברי א"כ לפי"ז ק"ל אמאי ל"ק התנא דמתני' ברישא רבותא טפי דאפי' כשהיא בבית בעלה דאיכא למימר כאן נמצאו וכאן היו אפי"ה כשטוענת שמא על האב או על עצמה להביא ראי' [וזה שהיא טוענת שמא משכחת כמו שאכתוב לקמן בס"ד] ובסיפא הול"ל רבותא טפי דכשהיא בבית אביה והאב טוען ברי על הבעל להביא ראי' ועי' בתוס' שם ד"ה מי ששנה זו שהקשה כעין קושי' זו על אוקימתא דר"א, וצ"ל אליבא דרב אשי חדא מתרתי או דהתנא סובר דכשהיא בבית בעלה אף שטוענת שמא על הבעל להביא ראי' משום חזקה דאין אדם שותה בכוס אא"כ בדקו כמ"ש התוס' הנ"ל אליבא דר' יהושע עי"ש או צ"ל דמשום חזקה דכאן נמצאו וכאן היו סובר התנא דעל הבעל להביא ראי' אף שהיא טוענת שמא כיון דרב אשי לא פליג אדרבא כהנ"ל וע"כ לא נקט התנא אלא כמו שנקט ולפי תירוץ זה יצא לנו דין חדש דכשהיא בבית בעלה אף שטוענת שמא אפי"ה על הבעל להביא ראי', אבל לכאורה י"ל גם תירוץ אחר דמש"ה נקט התנא ברישא כשהיא בבית אביה ובסיפא כשהיא בבית בעלה משום דרצה למינקט את הדין כדרך הסדר דמתחלה

כשהיא ארוסה היא בבית אביה ואח"כ כשנישאת היא בבית בעלה ולפי תירוץ זה באמת ליכא למישמע הדין חדש הנ"ל וכין דיש נפ"מ לדינא בין השני תירוצים ומשום דרבינו והרמב"ם סברו כתירוץ הראשון הנ"ל ע"כ נקטו מתחלה כשהיא נשואה ואח"כ כשהיא ארוסה להיפך ממתניתן לאורויי לנו בזה דלא כתירוץ השני הנ"ל דמדלא חיישו למינקט כסדר המתניתין ע"כ מוכח דסברו כן וא"כ ממילא נשמע הדין חדש הנ"ל וגם יש ראי' מזה להרא"ש הנ"ל וגם למה שכתבנו דגם רב אשי מודה לרבא וכיון דרבינו והרמב"ם רצו לאשמעינן את כל זה ע"כ נקטו להיפך ממתני' ודו"ק:

פירוש לד

ולפום דרך הרהמ"ג הנ"ל דליכא לתרץ כהנ"ל נ"ל בס"ד דמשום כוונה אחרת נקטו להיפך ממתני' דלהר"ן ז"ל בסוגיתינו יש לו שיטה אחרת באוקימתא דרבא דרבא לא אמר כאן נמצאו וכאן היו אלא בטענת שמא אבל בטענת ברי כיון דאית לה חזקת הגוף אפי' כשהיא בבית אביה על הבעל להביא ראי' וקיי"ל כר"ג דבטענת ברי חזקת הגוף עדיף מכאן נמצאו וכאן היו אלא רבא סובר דהמתני' איירי בטענת שמא וע"כ מחלק בין רשות האב לרשות הבעל עי' בהר"ן שהאריך בשיטה זו, אבל לכאורה צריך להבין דהיכי יכלינן למימר דהסיפא דמתני' איירי בטענת שמא הלא בסיפא היא טוענ' וכשהיא בעצמה טוענת היאך יכלינן למימר שלא יודעת מתי נולד מום זה בשלמא הרישא דאיירי שאבי' טוען שמא שפיר יש להבין אבל הסיפא שהיא בעצמה טוענת היכי משכחת טענת שמא וצ"ל דמשכחת כשקידשה אביה בדרך והלך למדינת הים והיא לא ידעה מתי קידשה אלא איכא עדים שאומרי' שאביה אמר בפניהם שקידשה לפלוני ובכה"ג שפיר משכחת שטוענת שמא או י"ל כמ"ש הר"ן דאיכא מומין כגון ריח הפה שבאמת לא יודעת מתי נולדו, אבל לכאו' עדיין קשה מנ"ל לומר דדוקא בכה"ג איירי הסיפא הלא ברוב מומין היא טוענת ברי וזה שהיא טוענת שמא לא הוי אלא כמיעוטא דמיעוטא וא"כ מנ"ל הכרח לומר דהתנא דמתני' איירי בכה"ג דוקא דלמא באמת איירי בטענת ברי וצ"ל כיון דהרישא איירי בשמא ע"כ שפיר י"ל שגם הסיפא איירי כן כדי שיהא הסיפא דומיא דרישא וא"כ ממילא כיון דהמתני' כולה איירי בשמא ע"כ שפיר נשמע הדין של הר"ן הנ"ל, אלא כל זה י"ל לפי הסדר דמתני' שנקטה ברישׁ' כשהיא בבית אביה ובסיפא כשהיא בבית בעלה אבל אי הי' נקטה מתחלה את הא דסיפא ואח"כ את הא דרישא אז בודאי הוה אמרינן דהרישא איירי בברי כיון דבאמת דוחק לאוקמי בטענת שמא כהנ"ל אלא מחמת הסדר דמתני' שלפנינו צריך לדחוק ולומר כן כדי שיהא הסיפא דומיא דרישא אבל אי הוה נקט התנא להיפך אז בודאי הוה אמרינן דהמתני' איירי בברי

ואי הוה אמרינן כן אז לא הוה יכלינן למימר כשיטת הר"ן כמובן, וא"כ י"ל דמשו"ה נקטו רבינו והרמב"ם הסדר להיפך ממתני' להורות בזה דהם סברו דהמתני' איירי בברי כמו שהוה אמרינן כשהי' גם במתני' הסדר כן ודלא כשיטת הר"ן אלא סברו דאפי' בברי אמרי' כאן נמצאו וכאן היו ודו"ק. תבנא לדינא דלפי הנ"ל שיש לפנינו ברבינו והרי"ף והרמב"ם שני דרכים ויש נפ"מ לדינא ביניהם דלדרך הראשון סברו דאין חילוק בין נערה לבוגרת ולהדרך השני סברו דיש חילוק כהנ"ל סוף מחודש ל"ב וכיון דהמחבר סי' קי"ז סעיף ח' נקט ממש כלשונם א"כ גם בהמחבר יש להסתפק בהשני דרכים הנ"ל אלא כיון דהדינא דחיי הסכים לדרך השני בודאי שזה הוא הדרך אמיתי וא"כ יצא לנו לדינא דהמחבר סובר דדוקא בנערה הדין כן אבל לא בבוגרת כמ"ש הרא"ש הנ"ל מחודש ל"א וכ"כ הטור שם וזה ל"ק דמדוע ל"כ המחבר בפי' את החילוק שבין נערה לבוגרת די"ל גם אליבא דהמחבר כמ"ש הדד"ח אליבא דרבינו והרמב"ם דממילא ידעינן את זה כהנ"ל מחודש ל"א וגם החמ"ח והב"ש ס"ק ט"ו שם פסקו דבבוגרת אף שהיא בבית אביה על הבעל להביא ראי':

מצוה מט

פירוש א

בארבעה (א) מקומות הזהירה תורה על פו"ר כו'. כ"כ רבינו ז"ל גם בקיצור הסמ"ג שלו ולא פירש את הארבעה מקומות והדינא דחיי ז"ל כתב שבדק ולא מצא כ"א שלש א' בפרשת בראשית פ"א פכ"ח ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ב' בפ' נח פ"ט פ"א ויברך אלקים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ובפסוק ז' שם ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה ותירץ דרבינו סובר דמה דכתיב גבי דגים בפ' בראשית פ"א פכ"ב ויברך אותם אלקים לאמור פרו ורבו ומלאו את המים בימים ג"כ מן המנין הוא, אבל באמת זה דוחק וגם הדד"ח חזר מזה וכתב שאפשר שהמקום ד' כיוון רבינו עמד"כ ביעקב פ' וישלח פל"ה פי"א אני אל שדי פרה ורבה דממקרא זה אמרו ביבמות ס"ה ע"ב שהאיש מצווה על פו"ר ולא האשה וגם כתב דלפי"ז צריך לפרש את דברי רבינו במ"ש בארבעה מקומות הזהירה תורה על פו"ר בפ' בראשית כאלו אמר בסדר בראשית זה תוכן דבריו עי"ש, אבל גם הפירוש זה דוחק אצלי בפרט לפי גירסתינו ברבינו שכ' בפי' בפ' בראשית ובפ' נח בודאי ל"ל דפירושא דפרשת בראשית בסדד בראשית כיון דאז מלת ובפ' נח מיותר אלא הדד"ח כתב שפיר כיון דלא היה גירסתו ברבינו ובפ' נח וגם מהמעתיק של הדד"ח נראה דלא הי' בגירסתו כיון שכ' עליו וז"ל ובנוסחא שלפנינו כתוב בפ' בראשית ובפ' נח עכ"ל וכיון דלא הי' בגירסתו ובפ' נח עכ"כ שפיר דפירושא של

פרשת בראשית בס' בראשית ואפ"ה ל"כ אלא בלשון אפשר מכ"ש לפי גירסתינו בודאי דל"ל כן. וע"כ נ"ל בס"ד דהמקו' ד' כיוון רבינו עמד"כ בפ' נח פ"ח פט"ז צא מן התיבה אתה ואשתך וגו' פרש"י ז"ל וז"ל איש ואשתו כאן התיר להם תשמיש המטה עכ"ל והוא דרשה דר' שמואל בר רב יצחק בירושלמי תענית פ"א סוף הלכה ו' וכן איתא בפסיקתא זוטרתא פ' נח ורבינו י"ל דסובר דצא ג"כ צווי הוא דאי"ל כיון דלא כתיב פו"ר בפי' בהאי קרא ע"כ ל"ל דצווי היא על פו"ר דהא חזינן מגמ' סנהדרין נ"ט ע"ב דהפסוק לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ג"כ צווי היא על פו"ר אע"ג דלא כתיב פו"ר בפירוש כמ"כ נמי שפיר י"ל על הפסוק צא וגומר כמובן, וגם נ"ל להביא ראיה מהריב"א וברטנורה ז"ל עה"ת פ' נח על הפסוק צא וגו' שהקשו על הגמ' סנהדרין שם שלמד מהפסוק שובו לכם לאהליכם דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו דאמאי לא יליף הגמרא א"ז מהפסוק צא מן התיבה ולכאורה מה הקשו דילמא רצה הגמרא למילף מפסוק שהיא צווי אעכצ"ל דגם הם סברו דהפסוק צא ג"כ צווי הוא וא"כ ממילא שפיר י"ל גם אליבא דרבינו כן ודו"ק:

פירוש ב

אבל לכאורה עדיין ק"ל על רבינו דהיאך כתב בארבעה מקומות הזהירה תורה על פו"ר דנראה מלשונו דכל הפסוקים הנ"ל נאמרו בלשון צווי הא הני פסוקים הנ"ל דכתיב בהו ויברך מוכח מגמ' סנהדרין שם דלברכה נאמרו ולא למצוה דמדלא נקט הגמ' למצות פו"ר אלא הפסוק ואתם פרו ורבו דפ' נח פ"ט פ"ז הלא כתיב ביה ויברך ולא נקט חד מאידך פסוקים הנ"ל הקודמי' ע"כ מוכח כמו שכתבנו וגם בע"ז ה' ע"א ג"כ לא נקט הגמרא למצוה אלא את הפסוק ואתם פו"ר ובכתובות ה' ע"א קאמר ג"כ בר קפרא על הפסוק דפ' בראשית הנ"ל שהוא לברכה כמ"ש רש"י שם ולכאורה קשה על כל הגמרא הנ"ל ממתני' דיבמות נ"ט ע"ב דקאמר ר' יוחנן בן ברוקה בפי' על הפ' ויברך אותם אלקים ויאמר להם פו"ר שהוא מצוה אעכצ"ל כיון דרבנן חלקו על ריב"ב וסברו דהאיש מצווה על פו"ר ולא האשה ולכאורה מה יענו הרבנן על הפסוק של ריב"ב וצ"ל דרבנן סברו דהפסוק דכתיב ביה ויברך לברכה נאמר ולא למצוה וכיון דהל' כרבנן ע"כ סתמו הגמ' הנ"ל כוותייהו וכ"כ בפירוש אליבא דרבנן התוס' ביבמות שם ד"ה ולא וז"ל אע"ג דלאדם הראשון קאמר פו"ר ההוא לברכה בעלמא ולא למצוה עכ"ל [אבל לא זכיתי להבין בעו"ה את התוס' כיון דאכתי קשה מהפסוק ואתם פו"ר דפרשת נח דלא כתיב ביה ויברך וכתיב למצוה כמו שמוכח מהגמרא הנ"ל וצ"ע] וכ"כ הרמב"ן ז"ל פ' נח על הפ' ואתם פו"ר עי"ש, וא"כ לפי"ז כיון דרבינו כתב דכל הפסוקים הנ"ל צוויים הם עכצ"ל דסובר כריב"ב ועל זה ק"ל

מאד דהיאך שבק את הרבנן ופסק כריב"ב ובפרט שגם מכל הגמרא הנ"ל מוכח דסתמו כהרבנן. אבל לפמ"ש רש"י פ' נח על הפ' ואתם פו"ר וז"ל לפי פשוטו הראשונה לברכה וכאן לצווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפו"ר לשופך דמים עכ"ל וכתב המזרחי ז"ל שם בכוונת רש"י וז"ל משמע דס"ל שהמדרש הזה דתניא ר' אליעזר אומר כל שאינו עוסק בפו"ר כאלו שופך דמים שנ' שופך דם האדם וסמיך ליה ואתם פו"ר סוברת כמתני' דפ' הבא על יבמתו דתנן האיש מצווה על פו"ר ולא האשה ריב"ב אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם ומפרש בגמרא מ"ט דת"ק דכתיב וכיבשוה וכבשה כתיב איש דרכו לכבש אשה אין דרכה לכבש דס"ל דקרא דויאמר להם אלקים פו"ר דגבי אדם אינו פי' של ויברך אותם אלקים אלא מלתא באנפי נפשה וה"ה נמי גבי פו"ר הראשון דנח אינו פי' של ויברך אלא מלתא באנפי נפשה ופליגא אברייי' דבר קפרא ואההיא דסנהדרין דס"ל דמצות פו"ר אינה אלא מקרא דואתם פו"ר אבל פרו ורבו דכתיב באדם הראשון ופרו ורבו הראשון דכתיב בבני נח אינם אלא ברכה כו' עכ"ל וא"כ י"ל שרבינו גכ"ס כרש"י וכמו שמפ' המזרחי כמובן, ואחר שכתבנו את הנ"ל ראיתי במהרש"א ז"ל בסנהדרין שם שהרבה להשיב על המזרחי והסכים עם הרמב"ן הנ"ל וגם הרגיש בהצ"ע על התו' דיבמות הנ"ל וכתב דיש ליישב [ואפשר דכוונתו דעל הפסוק דפ' נח י"ל דמשום דכתיב בפסוקים הקודמים פו"ר ע"כ כתיב גם בפסוק זה כן ולא כתיב פרה ורבה כמובן] ולפי המרש"א באמת צ"ל ברבינו כמ"ש הדד"ח דאזהרה שכתב רבינו לאו דוקא אלא רצה לומר בד' מקומות הזכירה תורה ענין פו"ר. ודע שגם הבה"ג ז"ל סימן הנ"ל מ"ע ג' מנה את המ"ע זו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רי"ב הסמ"ק סי' רפ"ד החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' א' הזוה"ר מ"ע ר"ט אות ע"א הפוע"צ מ"ע א' הכ"ת מ"ע רל"ב המעיי"ח דף ב' ע"א אות ט' אבל היראים לא מנה את המ"ע זו וצ"ע, ומ"ש רבינו ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה כו' כתב הדד"ח וז"ל לאו דוקא ילדה אלא ה"ה היה לו בנים ומתו מונה לה משעה שמתו כדגרסינן בירושלמי כו' עכ"ל ועי' בנב"י מד"ת אה"ע סי' ק"ב ק"ג מ"ש על הירושלמי זה וגם עי' במד"ק אה"ע סי' א', והפרטי דינים שכ' רבינו רובם תמצא בהרמב"ם הל' אישות פט"ו ולהלכה עי' טוש"ע אה"ע סי' א':

מצוה נ

פירוש א

והיה (א) אם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה ספר כריתות כו'. הפסוק פ' תצא פכ"ד פ"א ורש"י כתב שם וז"ל מצוה עליו לגרשה שלא תמצא חן בעיניו ועי' במזרחי מ"ש ע"ז, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רכ"ב הסמ"ק סי' קפ"ד החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש

מצ' תקע"ט הזוה"ר מ"ע רי"א אות ע"א הפוע"צ מ"ע רל"ג הכ"ת מ"ע ר"מ המעיי"ח דף קצ"ב ע"ב אות קמ"ג אבל בהבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' לא ראיתי ממ"ע זו ועי' לעיל מ"ע מ"ח מחודש א' מה שכתבנו בזה וגם היראים לא מנה רק את הל"ת שלא יחזיר גרושתו משנישאת לאחר בסי' קצ"ה ונעלם ממני טעמם וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם תמצא בהרמב"ם הל' גירושין ולהלכה עי" טוש"ע אה"ע סי' קי"ט עד סי' קנ"ו:

מצוה נא

פירוש א

שייבם (**א**) **אדם כו**'. גם המ"ע זו נימנית לכולן הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רט"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקצ"ח הזוה"ר מ"ע ר"ד אות ס"ט [עי"ש שמנה עוד מ"ע אחת ביבמה שהבא על יבמתו צרתה קיימא עליה בעשה כדאיתא ביבמות דף י"א ואע"ג דהאי עשה הוי לאו הבא מכלל עשה יבמה יבא עליה ולא עליה ועל צרתה הביא ראי' שדומה לזה מנה הרמב"ן ז"ל לאוכל צלי מבע"י] הפוע"צ מ"ע רל"ט הכ"ת מ"ע רל"ח המעיי"ח דף קצ"ח ע"ב אות ס' עי"ש שמפלפל על הרמב"ן שמנה בסוף השגותיו את הלאו דהמייבם אחר חליצה למל"ת בפ"ע מדוע לא מנה גם בעשין את מה דאמרי' שאם הניח שתי נשים או יותר שאינו מייבם אלא אחת מהן שנ' בית אחיו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים ואם בא גם על השני' עובר בעשה ולפי תירוצו שפיר יש להבין דמדוע לא מנאו השאר מוני המצות את העשה של הזוה"ר הנ"ל ועי' לעיל מל"ת פ"ג מה שכתבנו בזה' והפרטי' דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם הלכות יבום וחליצה ולהלכה עי' טוש"ע אה"ע סי' קנ"ו עד סי' קע"ז והטעם של המ"ע זו עי' בר' בחיי פ' תצא פכ"ה פ"ה:

מצוה נב

פירוש א

לחלוץ (**א**) **אם לא רצה לייבם כו**'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רי"ז הסמ"ק סי' קפ"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקצ"ט הזוה"ר מ"ע ר"ו אות ע' הפוע"צ מ"ע ר"מ הכ"ת מ"ע רל"ט המעיי"ח דף קצ"ח ע"ב אות ס"ו והרמב"ם והש"ע למ"ע זו כהנ"ל מ"ע נ"א:

מצוה נג

פירוש א

מצוה (**א**) **לדון במפתה כו**' **מ"ע שישא האונס את אנוסתו כו**'. הפסוקים למ"ע הללו פ' משפטים פכ"ב פט"ו ופרשת תצא פכ"ב פכ"ט וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רי"ח החינוך

האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ס"א ותקנ"ז העי"מ מצ' ס"ב ותקנ"ז [ועל התיקון תשובה שלו שכתב שם כתב החיד"א בהגהותיו שם להקל בדורות הללו] הזוה"ר מ"ע רל"ד אות פ' הפוע"צ מ"ע ל' ורכ"ז הכ"ת מ"ע רל"ה ורל"ו המעיי"ח דף כ"ו ע"א אות ס"ט ודף קפ"ח ע"ב אות ע"ג אבל בהבה"ג ז"ל סימן הנ"ל מ"ע ג' לא מצאתי מהמ"ע הללו אלא בפרשיות המסורים לצבור כתב פרשת אונס ומפתה וכבר כתבנו לעיל מ"ע מ"ח מחודש א' שאין ראי' מהמנין פרשיות שלו שכ' שם למניין המצות, אבל עכשיו ראיתי שטעיתי בזה כי מצאתי במעיי"ח סי' הנ"ל שכ' וז"ל ובה"ג כשמנה ס"ה פרשיות המסורים לצבור מנה אונס ומפתה לאחד עכ"ל נראה שגם המעיי"ח סובר שהמניין פרשיות שלו שייכים להמנין רמ"ח מ"ע שלו נמצא לפי"ז יפה כתב הדבר המצוה הנ"ל מ"ע מ"ח מחודש א' וגם ל"ק על הבה"ג תמיהתינו הנ"ל מ"ע נ' כיון שמנה שם גם פרשת גירושין, אבל היראים ז"ל לא כתב ממ"ע הללו סימן פרטי רק בסי' קצ"ו במל"ת דאונס כתב ברמז קצת ממ"ע דאונס וגם הסמ"ק ז"ל לא כתב את המ"ע של מפתה בסימן מיוחד רק כללה בסי' קפ"ב במ"ע של אונס אלא על הסמ"ק י"ל דסובר כהבה"ג שג"כ מנה אונס ומפתה למ"ע אחת כהנ"ל בשם המעיי"ח או י"ל דגכ"ס שהמ"ע של מפתה על הב"ד היא כמ"ש החינוך והמצה"ש וכן נראה מלשון רבינו מדכ' מצוה לדון במפתה וכיון שאינו נוהג בזמה"ז כיון דאין לנו ב"ד מומחים לדון דיני קנסות כמ"ש החינוך ע"כ השמיט הסמ"ק את המ"ע זו כמ"ש בהקדמתו שאינו מונה רק מה שנוהג בזמה"ז אלא כיון דאיכא קצת דינים שנוהגים גם ב"מה"ז כמו שאי' בש"ע אה"ע סי' קע"ז ע"כ כללם בסי' הנ"ל וא"כ על הסמ"ק ל"ק אבל על היראים צריך עיון:

פירוש ב

ותנן (ב) אלו נערות כו' הבא על השבויה ועל הגיורת והשפחה כו'. לכאורה יש לדקדק דבמשנה ריש אלו נערות איתא על הגיורת על השבויה ועל השפחה וא"כ מדוע שינה רבינו ז"ל ונקט שבויה תחילה והרמב"ם הלכות נערה פ"א הל"י באמת נקט כסדר המשנה אלא גם על הרמב"ם ק"ל דבהל' אישות פי"א הל"א כתב וז"ל וכן הנושא בתולה משוחררת או גיורת או שבויה אם נשתחררה השפחה ונתגיירה העכו"ם ונפדית השבויה והן פחותות מבת ג' שנים ויום אחד כתובתן מאתים כו' עכ"ל והמקור לזה ממשנה כתובות י"א ע"א הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות ג' שנים ויום אחד כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולים אלמא דשם שינה הרמב"ם מסדר המשנה ונקט משוחרר' תחילה וא"כ מדוע לא שינה גם בהל' נערה ואי"ל דלהרמב"ם הי' הגירסא במשנה דדף י"א כמו שנקט כיון דבפי' המשניות שם נקט את

לשון המשנה כמו שאיתא לפנינו וגם התי"ט שם עמד על הרמב"ם בזה. אלא על הרמב"ם נ"ל בס"ד לומר כך דהריטב"א והשט"מ ז"ל בדף י"א שם הקשו על המשנה דקתני שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו דאמאי לא נקט להו כסדרן דרישא שנתגיירו תחילה ותירצו וז"ל דהתנא לפום קדומת תיקונם אשמעינן דפדיון שבויים קודמת לגיורת נכרית וגיורת נכרית קודמת לשחרור שפחה וטטם נכון יש בדבר עכ"ל וגם התי"ט שם הביא את התירוץ זה בשם הר' מו"ה ליווא ז"ל ביותר ביאור וז"ל שמעתי טעם ששונה שנפדו כו' ברישא שכן מצות פדיון שבוים קודמין ולהתגייר אע"פ שדוחין אותו בתחילה אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו אבל להשתחרר עובר בעשה כו' עכ"ל וא"כ גם במשנה דאלו נערות צ"ל הטעם זה דאגב אורחא אשמעי' התנא דמצות פ"ש קודמת לשאר מצות, וממילא מיושב בזה מה שהקשה השט"מ הנ"ל דאמאי התחיל התנא במשנה דדף י"א בהגיורת הו"ל להתחיל בשבויה די"ל דאי הוה נקט השבויה והגיורת והשפחה ואח"כ הוה אמר שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו לא הוה ידעינן דהתנא סובר דמצות פדיון שבויים קודם לשאר מצות משום דהוה יכל"ל דנקט בסיפא שנפדו תחילה משום רישא וברישא הוה יכל"ל דלא זו אף זו קתני דאי לא הוה נקט אלא שבויה לא הוה יכלינן למילף גיורת משבויה משום דהוה יכל"ל דדוקא בשבויה דלא הוי ודאי שנבעלה שם אמרי' דיש לו טענת בתולים אבל בגיורת אפי' בפחותות מג' שנים אין לו טענת בתולים כיון די"ל דמחמת בעולות הרבה אין בתולי' חוזרין ואי לא הוה נקט אלא שבויה וגיורת לא הוה ידעינן שפחה מגיורת משום דהוה יכל"ל דסתם שפחות פרוצות בעריות יותר מנכרית וא"כ יש בשפחות חשש בעולות יותר ואין בתוליה חוזרות ע"כ נקט התנא גם שפחה ולא זו אף זו קתני וא"כ לא הוה ידעינן מהתנא דסובר דפדיון שבוים קודם לשאר מצות ואי הוה נקט השפחה תחילה ואח"כ והגיורת והשבויה הוה יכל"ל דזו ואצ"ל זו קתני וגם אז לא הוה ידעינן דפדיון שבויים קודם משום דהוה יכל"ל דמשו"ה נקט התנא בסיפא שנפדו תחילה משום דפתח ממה דסליק מיניה אבל השתא דנקט הגיורת והשבויה והשפחה ל"ל לא זו אף זו ולא זו ואצ"ל זו וגם ל"ל דפתח בסיפא ממה דסליק מיניה אעכצ"ל כהנ"ל דמשום דרצ' לאשמעי' דפדיון שבויים קודם לשאר מצות וגם אגב אורחא רצה לאשמעינן דאין מרבין ואין מדקדקין על הגר ע"כ נקט הסדר כמו שאי' לפנינו, וכל זה י"ל אליבא דהתנא דמתני' אבל הרמב"ם כיון דאת זה דפדיון שבוים קודם לשאר מצות כבר כתב בפי' בהל' מתנות עניים פ"ח הל"י ואת זה דבגר אע"פ שדוחין אותו בתחיל' אין מרבין עליו ואין מדקדקין' עליו כתב בהלכו' א"ב פי"ד הל"א ע"כ לא

נקט בהל' אישות כהסדר דנקט התנא אלא נקט משוחררת או גיורת או שבויה כדי שיהא זו ואצ"ל זו אבל בהל' נערה דל"ל כן באמת נקט כסדר התנא כמובן:

אבל עדיין ק"ל על הרמב"ם דהלכות נערה כיון דנקט ברישא כסדר המשנה הגיורת והשבוי' והמשוחררת מדוע שינה בהסיפא מסדר המשנה ונקט נתגיירו תחילה, וי"ל דרצה לאשמעינן בזה דל"ס כהתו' ע"ז דף ג' ע"א דעל מד"ק הגמ' יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ולא חשיב הגמרא אותם כסדר שנכתבו בקרא כתב התוס' וז"ל אורחא דתלמודא דבהרבה מקומות לא קפיד למנות כסדר וכן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו עכ"ל מוכח מהתו' דלא סובר כתירוצים הנ"ל דהתנא רצה לאשמעי' דמצות פדיון שבוים קודם לשאר מצות ושאין מרבין על הגר ואין מדקדקין עליו, אבל הרמב"ם י"ל דלא סובר כהתו' אלא סובר דהתנא במשנה וכן בכולי תלמודא באמת קפיד על הסדר ובע"ז באמת הי' הגירסא להרמב"ם כמו שגרס הר"ח ש"ס ווילנא שג"כ מנאם כסדר ועל הראי' להתו' שהביא בגליון הש"ס ע"ז שם ממשנה דפסחים ס"ט ע"ב בחול בטהרה ובמיעוט בשבת במרוב' ובטומאה דמדלא קא' התנא בשבת בטומאה ובמרובה מוכח דלא קפיד על הסדר על הראי' זו י"ל דסובר הרמב"ם דמשו"ה נקט התנא בסיפא במרובה תחילה כיון דרצה למינקט ההיפך של ובמיעוט דרישא דסליק מיניה, ועל הראי' שהביא התוס' ממשנה דכתובות סובר הרמב"ם דאינה ראי' כיון דהתם הטעם כמ"ש הריטב"א והרבינו ליווא הנ"ל, וא"כ י"ל דמשו"ה נקט הרמב"ם בהלכ' נערה ברישא כסדר של התנא ובהסיפ' שינה מהסדר של התנא כיון דרצה להורות לנו בזה את דעתו הטהורה דסובר דלא כתוס' דע"ז אלא הטעם היא בשני מקומות דכתובות הנ"ל כמ"ש הריטב"א והר' ליווא הנ"ל אבל הרמב"ם דל"צ לאשמעי' את זה כיון דכבר כתב א"ז בפירוש כהנ"ל ע"כ לא נקט בהל' נערה בהסיפא כמו שנקט התנא אלא נקט כסדר שנקט ברישא משום דבאמת קפדינן על הסדר ולא כהתו' דע"ז ומשו"ה לא נקט בהלכ' נערה כמו שנקט בהלכות אישות דאי הוה נקט כן אז הוה יכל"ל דגם הרמב"ם סובר כהתו' דע"ז ומה שלא נקט כסדר התנא הוה יכלינן למימר כיון דלעצמו בחיבורו באמת קפיד על הסדר אבל עכשיו ששינה בהלכות נערה מהלכ' אישות מוכח דעכצ"ל דלא סובר כהתוס' דע"ז כיון דעכשיו ל"ל דלעצמו קפיד על הסדר דא"כ הי' קשה אמאי שינה בהל' נערה מהלכ' אישות כמובן, וכל זה י"ל אליבא דהרמב"ם אבל רבינו י"ל דבאמת סובר כהתו' דע"ז וכדי שלא נאמר דסובר כהרמב"ם ע"כ שינה מסדר הרמב"ם דהל' נערה ודו"ק:

מצוה נה

פירוש א

שתשב (**א**) **אשת מש"ר תחתיו לעולם שנ' כו'**. הפסוק פ' תצא פכ"ב פי"ט וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רי"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקנ"ג הזוה"ר מ"ע רל"ג אות פ' [עי"ש שלמד שזה מ"ע מדאמר הגמרא מכות ט"ו ע"א שהלאו של מוציא ש"ר ניתק לעשה ולכאו' מדוע לא הביא מגמ' כתובות מ' ע"א שהקשה ניתי עשה ונדחה ל"ת וכפי מ"ש רבינו ז"ל כאן אזלא קו' הגמ' גם על מוציא ש"ר וי"ל דרבינו שפיר כתב דקושי' הגמ' אזלא גם על מש"ר כיון דלקושטא דמילתא באמת הוי עשה אבל ראי' משם ליכא להביא כיון דיכל"ל דהגמ' לא קאי אלא על אונס ומפתה שדיברה המתני' שם וע"כ לא הביא הזוהר הרקיע ראי' אלא ממכות כמובן] הפוע"צ מ"ע רכ"ה הכ"ת מ"ע רל"ד המעיי"ח דף קפ"ח ע"א אות ס', אבל הסמ"ק ז"ל לא מנה את המ"ע זו ולכאו' לפי מ"ש החינוך וז"ל ונוהגת לענין המלקות והקנס בזמן הבית שהיינו דנין דיני קנסות ולענין שתשב אשה תחת בעלה לעולם אף בזמה"ז שמצוה עליו בכך שזה באמת מצוה היא ולא קנס עכ"ל וכ"כ המצות השם ומהר"ם שיק בהגהותיו שם הוכיח גם מהרמב"ם דס"כ א"כ היה לו להסמ"ק ג"כ להביא את המ"ע זו אע"ג דלא מנה אלא מה שנוהג בזמה"ז כמ"ש בהקדמתו כיון דגם במ"ע זו יש חלק גדול מה שנוהג בזמה"ז, וצ"ל דהסמ"ק סובר כהג"ה אחרת שאי' במצות השם שם שכ' בדעת הרמב"ם דגם זה דלו תהי' לאשה ג"כ מטעם קנס היא וכ"נ דסובר הזוה"ר סי' הנ"ל וא"כ ליכא שום חלק מה שנוהג בזמה"ז וע"כ לא מנה אותה ואפשר דמטעם זה כלל היראים ז"ל סי' קצ"ג את המ"ע זו עם הלאו שלה ולא מנאה בפ"ע אע"ג שדרכו למנות אפי' מה שאינו נוהג בזמה"ז משום דרצה לגלות את דעתו הטהורה דגכ"ס דלו תהיה לאשה מטעם קנס היא ובשינוי זו דלא מנה אותה בפ"ע מרמז ע"ז כמובן, ומ"ש רבינו לוקה שנ' ויסרו אותו ואזהרה שלו מלא תלך רכיל כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל אבל אי לאו ויסרו לא הוה מלקינן מלאו דלא תלך רכיל לפי שהוא לאו שבכללות שעיקרו בא על שאר רכילות ולשה"ר או משום דהוי לאו שאב"מ או משום שניתן לתשלומין וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עכ"ל ועי' לעיל מל"ת פ"ד מה שכתבנו בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו מהם גם בהרמב"ם הלכות נערה פ"ג ולהל' עי' טוש"ע אה"ע סי' קע"ז:

מצוה נו

פירוש א

איש (**א**) **איש כי תשטה אשתו כו'**. פרשת תורת קנאות הסדורה בתורה שכ' רבינו ז"ל היא בפ' נשא פרשה ה' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רכ"ג היראים סי' קצ"ד החינוך ואה"מ מצ' שס"ה הזוה"ר מ"ע רמ"ה אות פ"ג הפוע"צ מ"ע קמ"ה הכ"ת מ"ע רל"ז העי"מ מצ' שס"א [עי"ש הטעם לקרבנה ולשון סוטה כתב כי סטת מבעלה והחיד"א בהגהותיו שם כתב שהפרידה היחוד והכניסה ס"ט בין ו"ה ודפח"ח] המעיי"ח דף קכ"א ע"ב אות ק"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' שס"ו והסמ"ק השמיט אותה כיון שאינו נוהג בזמה"ז, והפסוק איש איש שהביא רבינו למ"ע זו גם בקיצור הסמ"ג שלו הביא כן אבל ברמזיו הביא ועשה לה הכהן וגם הרמב"ם בסה"מ הביא איש איש וברמזיו ריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע רכ"ג הביא ועשה לה הכהן אבל החינוך והפוע"צ ואה"מ ומצה"ש הביאו את הפסוק והביא האיש את אשתו אל הכהן ואיני יודע דמדוע לא נקטו את הפסוק שהביאו רבינו והרמב"ם וגם זה טעמא בעי דמדוע לא נקטו רבינו בחיבורו והרמב"ם בסה"מ את הפסוק שהביאו ברמזיהם וצ"ע:

פירוש ב

ועל קושיית הזוהר הרקיע סי' הנ"ל דבסוטה דף ג' ע"א פליגי ר' ישמעאל ור"ע בהפסוק וקנא את אשתו ר' ישמעאל סובר רשות ור"ע סובר חובה וכן פליגי בהפסוק לה יטמא ובהפסוק לעולם בהם תעבודו וכיון דהלכה כר"ע מחבירו כמ"ש הגמ' עירובין דף מ"ו א"כ מדוע לא מנאו המוני מצות מ"ע מיוחדת לקנא את אשתו עי"ש שהניח בתימא, אבל איני יודע דמדוע הניח בתימא הלא הרמב"ם הל' סוטה פ"ד הלי"ח כתב בפי' על הא דר"ע שהוא רק מצות חכמים הן אמת שהזוהר הרקיע כתב ע"ז שלא נראה כן מהגמרא אבל גם הכ"מ שם הקשה על הרמב"ם והא קרא כתיב ותירץ דהרמב"ם סובר דהקרא אסמכתא בעלמא הוא וצ"ל דהי' לו להרמב"ם איזה מקור לזה וא"כ על הרמב"ם לשיטתו באמת ל"ק קושיית הזוה"ר וממילא גם על השאר מוני המצות ג"כ ל"ק כיון די"ל דג"כ סברו כהרמב"ם ודלא כשיטת התוס' שם דנראה שהיא מצוה דאורייתא וגם המעיי"ח סימן הנ"ל עמד על קושיית הזוה"ר אלא הוא מתרץ שפיר ומ"ש לתרץ על הרמב"ם עי' מהר"ם שיק סי' הנ"ל מה שמפלפל עליו, ועל קושיית התוס' שם דלר' ישמעאל חסר מהתרי"ג מצות עי' רמב"ן בהשגותיו על הסה"מ ריש שורש א' שדיבר אריכות בזה ומה שמתרץ המעיי"ח דלר' ישמעאל עייל ג' מצות של ציצית במקום אותן ג' מצות שחולק על ר"ע כיון דר' ישמעאל סובר במנחות ס"פ הקומץ דד' ציצית ד' מצות הם האמת אתו

בזה וגם בהרמב"ן הנ"ל תיקן הרבה בזה עי"ש ותבין, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם תמצא בהרמב"ם הל' סוטה ולהלכה עי' טוש"ע אה"ע סי' קע"ח:

פירוש ג

ועל הקושיא מפורסמת מהגאון החסיד מו' אלעזר ז"ל אבד"ק אמשטרדם שהקשה בספרו מעשה רוקח מס' נזיר על הרמב"ם דפסק בהל' סוטה פ"א הל"ג כהירושלמי דריש סוטה דמקנא לאשתו משני בני אדם כאחד א"כ גם בסוטה משכחת שלשה וא"כ היכי קאמר הגמ' נזיר דף נ"ז ע"א דבסוטה לא הוי רה"ר משום דליכא רק שנים הבועל והנבעלת אלא על הגמרא י"ל דלא סובר כהירושלמי דמקנא לאשתו משט בני אדם כאחד אבל על הרמב"ם דפסק כהירושלמי גדול התימא דהיאך פסק בהל' אבות הטומאות פט"ז הל"ב וכשם שהסוטה ובועלה שנים כך ספק טומאה בשנים אבל אם היו ג' ברה"י הרי ספק טומאתן שם טהור כו' אלמא דפסק כהגמ' דנזיר דבג' גם ברה"י הוי רה"ר לטומאה וכ"פ בהל' נזירות פ"ט הלט"ז וא"כ סותר את פסקו דהל' סוטה וכתב שהציע קושי' זו לכמה גדולים חקרי לב ולא מצאו מענה וגם המנ"ח מצ' שס"ה הביא את הקושיא זו וכתב בשמו דכתב דלית נגר ובר נגר דיפרקינה אבל לא ראיתי בספרו שכ"כ אלא כן כתב וצריכה נגר ובר נגר וגם בשירי קרבן ריש ירושלמי סוטה מצאתי שהקשה קו' זו והניח ג"כ בצ"ע וגם הח"ס אה"ע סי' ק"ב האריך בקושיא זו, ול"נ בס"ד ליישב בהקדים מה שנסתפקתי בגמ' נזיר שם דבג' הוי רה"ר לטומאה אי גם בג' עכו"ם נעשה רה"ר ואמרתי דזה תליא אי ע"י נשים נעשה רה"ר דבנדה דף ה' על מה דאמר זעירי כשחברותיה נושאות אותה במטה הקשו כמעט כל הראשונים הא הוי תלתא ובתלתא הוי רה"ר ותירץ הרשב"א בשם יש אומרים מובא במל"מ הל' שא"ה פט"ז דדוקא בג' אנשים חשיב רה"ר אבל לא בנשים אפי' מאה כחד דמיין וכן תירץ הח' הר"ן בנדה שם נמצא לפי שיטה זו דמכ"ש דע"י עכו"ם לא נעשה רה"ר, וא"כ י"ל כיון דהרמב"ם הל' סוטה פ"א הל"א פסק דמקנאין אף על ידי עכו"ם ממילא יכל"ל דמד"ק הרמב"ם בהל"ג שם דמקנאין משני בני אדם כאחד כוונתו משני עכו"ם דלענין רה"ר אינם אלא כחד ומ"ש הרמב"ם אפי' הן שני אחיה או אביה ואחיה הר"ז אסורה עד שתשתה ע"ז ג"כ י"ל דכוונתו דאחיה או אביה עכו"ם הם אלא היא גיורת ועל דרך זה יש לפרש את הירושלמי ול"ק על הרמב"ם מידי ודו"ק. ובאופן ב' עלה ברעיוני לתרץ דלפי מה דפסק הרמב"ם הל' סוטה פ"א הל"ו דדוקא בקטן פחות מבן ט' שנים ויום א' אין קינוי אבל ביותר מבן ט' שנים ויום אחד יש קינוי עי' מל"מ שם שמדקדק מהרמב"ם כן וכ"כ הש"ש שמעתא א' פט"ז א"כ י"ל דמד"כ הרמב"ם דמקנאין משני בני אדם כאחד כוונתו משני קטנים יותר מט' שנים ויום אחד

דלענין קינוי הוי קינוי ולענין רה"ר י"ל דלא הוי רה"ר בקטנים כמובן, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה ליתא כיון דמגמ' נזיר שם מוכח דאפי' ע"י קטנים נעשה רה"ר כיון דשמואל מוקי את המתניתין שם באשה או קטן ואפ"ה קאמר הגמרא דהמתניתין איירי באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם ואי נאמר דבקטנים לא הוי רה"ר מדוע צריך לאוקמי באומר כו' הלא המתני' בלא"ה איירי בקטנים א"כ לישני דאיירי בשני קטנים אעכ"מ דגם בקטנים הוי רה"ר וכיון דהרמב"ם בהל' נזירות פ"ט הלט"ו פסק כשמואל דהמתניתין איירי באשה או בקטן ועל זה כתב הרמב"ם בהלכה ט"ז שם כדי שלא יהא רה"ר דאיירי שהיה אחד רואה אותם מבחוץ עי"ש א"כ עכצ"ל דסובר דבקטנים ג"כ הוי רה"ר וממילא נסתר תירוצינו הב' הנ"ל, אבל את זה הרווחנו דמוכח מהרמב"ם זה דל"ס כהיש אומרים של הרשב"א הנ"ל דבנשים לא הוי רה"ר דאל"כ אמאי מוקי הרמב"ם דאיירי שהי' אחד רואה אותם מבחוץ הלא בלא"ה איירי בנשים ובנשים לא הוי רה"ר אעכ"מ דהרמב"ם סובר דבנשים הוי רה"ר ודלא כהי"א של הרשב"א וא"כ נסתר גם תירוצו של החכם מובא בהגהות מהר"ץ ש"ס ווילנא בנזיר ובנדה שם גם בלאו סתירת המר"ץ כיון שהוכחנו דהרמב"ם ל"ס כהי"א של הרשב"א עי"ש ותבין אבל תירוצינו הא הנ"ל לא נסתר כיון די"ל דאע"ג דבנשים סובר הרמב"ם דהוי רה"ר אבל בעכו"ם באמת סובר דלא הוי רה"ר והטעם לחלק י"ל כיון דע"י עכו"ם הוי כדבר שאין בו דעת לשאול וכיון דאת זה דע"י ג' נעשה רה"ר מסוטה גמרינן כדאי' בנזיר שם א"כ צריך להיות דומיא דסוטה וסוטה יש בה דעת לשאול עי' רש"י נדה שם ד"ה מכדי ותבין, אלא דבר זה אי ע"י עכו"ם הוי כדבר שאין בו דעת לשאול עדיין צריך לברר וכבר כתבנו אריכות בזה בתשובה אחת בספרי יד משה והעלינו דזה תליא אי במלת אדם בלשון חכמינו ז"ל בגמ' ג"כ לא נכלל עכו"ם כמו במלת אדם בלשון תורה כדדרשינן בב"מ דף קי"ד אתם קרויים אדם ולא עכו"ם דכיון דקא' ר' יוחנן בנדה שם ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה ואי אמרינן דבמלת אדם בלשון חכמים ג"כ לא נכלל עכו"ם אז שפיר יש להוכיח משם דע"י עכו"ם הוי כדבר שאין בו דעת לשאול וא"כ ממילא לפמ"ש התיו"ט בכורים פ"ב מ"ז דבמלת אדם בלשון חכמים ג"כ לא נכלל עכו"ם מובא גם בקהלת יעקב ח"ב אות ח' באמת תירוצינו הא' על הרמב"ם עולה יפה ודו"ק:

מצוה נז

פירוש א

מ"ע (א) של כ"ג שישא נערה בתולה כו'. המ"ע זו נימנית מכולן ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ל"ח היראים סי' רי"ז החינוך ואה"מ מצ' רע"ב הזוה"ר מ"ע צ"ח

אות מ"ד [עי"ש שהניח בקושיא דלמה לא מנאו למ"ע מיוחדת שאם בעל בעולה דעבר בעשה כמ"ש ראב"י שיש חלל מחייבי עשה] הפוע"צ מ"ע ק"ז הכ"ת מ"ע מ"א הדה"מ שער א' פנ"ח המעיי"ח דף צ"ד ע"א אות ק"נ העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רע"ג עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דכולן חוץ מהיראי' הביאו למ"ע זו את הפסוק והוא אשה בבתוליה יקח דפ' אמור פכ"א פי"ג כמו שהביא רבינו ז"ל ולא את הפסוק י"ד שם כי אם בתולה מעמיו יקח אשה וכן הביא הרמב"ם הל' א"ב פי"ז הל' י"ג אבל לכאו' ק"ל ע"ז מהספרא פ' אמור פרשתא ב' פרק ב' דז"ל כי אם בתולה מלמד שהוא מצווה על הבתולה וכתב הק"א ז"ל ע"ז וז"ל דקרא והוא אשה בבתוליה יקח הוא לומר דלא יקח אלא בתולה ומאי דהדר לומר כי אם בתולה יקח הוא שהוא מצוה אותו במ"ע שיקח בתולה עכ"ל פי' לפירושו דמהפסוק והוא אשה בבתוליה יקח לא הוה ידעינן שמ"ע ליקח בתולה אלא הפסוק אומר כשרצה ליקח לא יקח אלא בתולה וע"כ כתיב כי אם בתולה וגו' ללמד שהוא מצווה ליקח בתולה וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וכ"כ הרמב"ן ז"ל עה"ת שם וז"ל והוא אשה בבתוליה יקח פי' אבל לא בעולה והוא לאו הבא מכלל עשה ואחרי כן הזהיר בלאו על האלמנה והפסולות ואמר כי אם בתולה מעמיו יקח אשה לצוות עליו שיקחנה וזהו שאמרו רבותינו מוזהר על האלמנה ומצווה על הבתול' וכך שנו בת"כ כי אם בתולה מלמד שהוא מצווה על הבתולה עכ"ל מוכח מהספרא דהפסוק של המ"ע זו היא כ"א בתולה מעמיו והיראי' באמת הביא את הפסוק זה וא"כ ק"ל על רבינו ודכוותיה דמדוע לא נקטו גם הם את הפסוק זה ועל רבינו גדול אצלי התימא כיון דבקיצור הסמ"ג שלו באמת נקט את הפסוק כ"א בתולה וגו' וא"כ אמאי לא נקט גם בחיבורו כן, ונ"ל בס"ד ליישב דבברייתא דגמ' הוריות דף י"ב ע"ב איתא יכול לא יהא מצווה על הבתולה ת"ל והוא כו' נראה דהברייתא זו חולקת על הספרא וא"כ י"ל דהרמב"ם ודכוותיה נקטו כהבריי' ורבינו י"ל דבחיבורו הלך בעקבותיו של הרמב"ם ובקיצור הסמ"ג שלו נקט כהספרא ועי' מה שכתבנו במל"ת קכ"ד וקכ"ה שהם המל"ת של המ"ע זו:

מצוה נח

פירוש א

מ"ע (א) שיהו הכהנים מטמאין לקרוביהם כשאר ישראל כו'. גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו כתב כשאר ישראל ואפשר שכיוון בזה למ"ש רש"י ז"ל בברכות דף כ' ע"א ד"ה שב ואל תעשה שאני וז"ל דמעיקרא כשנתן ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקרובים כו' עכ"ל ומדגמר רש"י מת מצוה מטומאת קרובים נראה דזה היה פשיטא לרש"י דבקרובים לא מטעם דחייה הוא אלא מטעם שלא נכתב הל"ת על

הקרובים אבל לכאורה מדוע היה יותר פשיטא ליה בקרובים מבמת מצוה, ונ"ל בס"ד דהי' קשה לרש"י דאי נא' דבקרובים מטעם דחייה היא קשה על ר' ישמעאל דקאמר דלה יטמא רשות היכי יטמא ויעבור על הל"ת בשלמא כשאמרינן דלה יטמא מצוה שפיר מטמא דאתי עשה ודחי ל"ת אבל על ר' ישמעאל קשה אעכצ"ל לר' ישמעאל דבקרובים לא מטעם דחי' היא אלא כמ"ש רש"י כמ"כ נמי צ"ל לר"ע דלומר דבאמת בזה פליגי זה לא מסתבר ותו א"כ מה קא' הגמ' סוטה דף ג' ע"א ור"ע מכי אם לשארו נפקא לה יטמא ל"ל לחובה נראה דאי לאו כ"א לשארו גם ר"ע הי' סובר דלה יטמא רשות הלא אליבא דר"ע ל"ל כן אעכ"מ דלא פליגי בזה אלא תרווייהו סברו דבקרובים לא מטעם דחייה היא וע"כ היה פשיטא לרש"י בקרובים, וא"כ ממילא שפיר י"ל דגם רבינו ז"ל משום כוונה זו כתב כשאר ישראל כוונתו דכמו דבישראל ליכא לאו דטומאה כלל כמ"כ נמי בטומאת קרובים דכהנים לא נאמר הלאו דטומאה כלל כמובן, ועל התוס' בברכות שם שחולק על רש"י וסובר דמטעם דחי' היא באמת צ"ל דסובר דר' ישמעאל ור"ע בזה פליגי ובגמ' דסוטה צ"ל דסובר התוס' דר"ע לדבריו דר' ישמעאל קאמר וגם קצת ראי' נ"ל לשיטת התוס' מדלא קאמר הגמ' בסוטה שם מ"ט דר"ע אלא מ"ט דר' ישמעאל ודו"ק:

פירוש ב

ותניא (ב) במס' זבחים כו' לא רצה מטמאין אותו בע"כ כו', כן אי' בזבחים דף ק' ע"א ומ"ש רבינו ותניא לה יטמא רשות דברי ר"י ור"ע כו' גם ברייתא זו אי' בזבחים שם וגם בסוטה שם אלא כיון שהביא רבינו מתחילה את הברייתא הראשונה דזבחים דליתא בסוטה ע"כ מציין את פלוגתתם ג"כ על זבחים אע"ג דמס' סוטה קודם, אבל עדיין יש לדקדק ברבינו כיון דקאמר והל' כר"ע מחבירו א"כ נראה דלא על הברייתא הראשונה דזבחים סמך במה דפסק דלה יטמא מצוה וא"כ מדוע הביא את הברייתא הראשונה כלל ואי משום דרצה לאשמעינן דמטמאין אותו בע"כ הלא בכל מ"ע שאין מתן שכרה בצדה הדין כן כדאי' בכתובות דף פ"ו ע"א וגם על הברייי' גופא ק"ל דמדוע אמרה א"ז כיון דבכל מ"ע הד"כ, ונ"ל בס"ד ליישב דהברייתא הראשונה דזבחים איתא גם בספרא ריש פ' אמור ומהקרבן אהרן שם נר' שג"כ הרגיש את קושייתינו בברייי' זו ועכ"כ וז"ל מעשה כו' לומר דאע"ג דלה יטמא גבי אחותו לחוד כתיב ה"ה לאחרים עכ"ל וכ"כ המזרחי והמשכיל לדוד על רש"י שם דממעשה דיוסף הכהן מוכח דבכולהו קרובים מצוה לטמא לא באחותו דוקא וא"כ י"ל דגם רבינו משום כוונה זו הביא את הברייי' הראשונה דזבחים וכן צ"ל גם בתוס' סוטה ד"ה לה יטמא מצוה שכ' דנפ"מ בין ר' ישמעאל ור"ע לענין העוסק במצוה ולענין לטמאו בע"כ אם לא ירצה לטמא והביא ראי' לזה ממעשה דיוסף

הכהן דברייתא דזבחים ולכאו' גם על התוס' קשה דלמה הביא ראי' לזה כיון דבכל מ"ע הד"כ אעכצ"ל דהתוס' כיוון כמו שכתבנו כמובן, אבל לכאו' מדוע ל"ק התוס' עוד נפ"מ לענין מנין המצות וי"ל דהתו' סמך בזה עמ"ש א"ז לעיל מיניה בד"ה ר' ישמעאל. ודע דמ"ע זו מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ל"ז הסמ"ק סי' כ"ט החינוך ואה"מ מצ' רס"ד [אלא על האלה המצות ק"ל שכ' וז"ל שיטמאו הכהנים לקרוביהם המפורשים בכתוב שהם ששה כו' הלא שבעה הם ואפי' נאמר דכוונתו דמפורש בתורה ליתא אלא ששה כיון דאשתו אינו מפורש בתורה כמ"ש הכ"מ הלכות אבל פ"ב הל"א אליבא דהרמב"ם אכתי קשה עליו דמדוע השמיט אשתו לגמרי הן אמת דהרמב"ם בהלכה ז' שם כתב דאינו מטמא לאשתו אלא מד"ס ואי היה הפירוש של דברי סופרים מדרבנן אז באמת לא הי' קשה על האה"מ כיון דהוא דיבר מהמצות שהם דאוריי' אבל לפמ"ש הכ"מ שם שבאמת מדאוריי' מטמא לאשתו אלא הרמב"ם קראו מד"ס כדרכו לקרות כל דבר שאינו מפורש בתורה א"כ לפי"ז באמת על האה"מ צ"ע דמדוע השמיט אשתו] הזוה"ר מ"ע ל' אות כ"ה הפוע"צ מ"ע ק"ה הכ"ת מ"ע מ' הדה"מ שער א' פנ"ז המעיי"ח דף צ' ע"ב אות קכ"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רס"ה, אבל בהבה"ג והיראים ז"ל לא ראיתי ממ"ע זו ונעלם ממנו טעמם ואי"ל משום דפסקו כר' ישמעאל שהוא רשות הלא ע"ז גופא קשה דהיאך פסקו דלא כר"ע הלא גמרא מפורשת בעירובין דף מ"ו דהלכה כר"ע מחבירו וכמ"ש רבינו כאן וצ"ע, ומ"ש רבינו ופי' הפרשה בארנו בספר מל"ת כוונתו על מ"ש במל"ת רל"ד כי שם ביאר את הפרטי דינים של טומאת כהנים ועי' מה שכתבנו שם ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' שע"ג:

מצוה נט

פירוש א

ארבע (א) **מ"ע יש במאכלות כו'**. הפסוקים למ"ע הללו למ"ע א' זאת הבהמה אשר תאכלו וגו' פ' ראה פי"ד פ"ד, למ"ע ב' כל צפור טהורה תאכלו פסוק י"א שם, למ"ע ג' אשר לו כרעים ממעל לרגליו פ' שמיני פי"א פכ"א, למ"ע ד' את זה תאכלו מכל אשר במים פסוק ט' שם וכן רשם רבינו ז"ל ברמזיו, ודע דבמ"ע הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מ"ע קמ"ט עד קנ"ב ג"כ מנה אותם וכן מנאו החינוך ואה"מ מצ' קנ"ג קנ"ה קנ"ט ת"ע הזוה"ר מ"ע רמ"א עד רמ"ד אות פ"ב הפוע"צ מ"ע ס"ח ס"ט ע' קצ"ד הכ"ת מ"ע קנ"ו עד קנ"ט העי"מ מצ' קנ"ה קנ"ז קס"א תע"א המצה"ש ומהר"ש מצ' קנ"ד קנ"ו קנ"ט תע"א המעיי"ח דף נ"ט ע"ב אות מ"ח נ"ב נ"ה ודף קס"ו ע"ב אות צ"ב עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דאין שום חילוק ביניהם אלא בזה דרבינו נקט

למ"ע לבדוק בסימני בהמה וחיה את הפסוק הנ"ל והרמב"ם ואינך נקטו את הפסוק זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה וגו' דפ' שמיני פי"א פ"ב, אבל הבה"ג לא מנה אותם וגם בהיראים והסמ"ק לא מצאתי ממ"ע הללו וכן הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ ריש שורש ו' השיג על מנין זה והסכים עם הבה"ג ועי' במגלת אסתר ולב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם וגם המעיי"ח סי' הנ"ל האריך לפלפל בזה טובא ומיישר יפה את מניינם וגם המר"ם שיק סי' הנ"ל כתב דברים עתיקים בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות מ"א פ"א ב' ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סימן ע"ט עד פ"ג ופ"ה:

מצוה סג

פירוש א

מ"ע (א) שישחט מי שירצה לאכול בשר כו'. הפסוק פ' ראה פי"ב פכ"א, ודע דגם במ"ע זו פליגי המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מ"ע קמ"ו ג"כ מנה אותה וכן מנאו היראים סי' קל"ז הסמ"ק סי' קצ"ז החינוך ואה"מ מצ' תנ"א הפוע"צ מ"ע ק"צ הכ"ת מ"ע קנ"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תנ"ב המעיי"ח דף קנ"ט ע"ב אות ב' אבל הבה"ג ז"ל לא מנה אותה וגם הראב"ד ז"ל בהשגותיו על הרמזי מצות דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע קמ"ו השיג על מנין זה וגם בתוס' שבועות פ"ד ע"א ד"ה האוכל יש שני דעות בזה והזוהר הרקיע מ"ע ר"מ אות פ"ב הביא ראי' לשי' הבה"ג אבל האלה המצות סי' הנ"ל הקשה על הבה"ג דלפי שיטתו דלא מנה אותה לפי שסובר שאם ישב אדם כל ימיו ולא שחט לא הפסיד כלום א"כ גם מצות גירושין וחליצה למה מנה וגם הפרמ"ג בפתיחתו להל' שחיטה והמעיי"ח סי' הנ"ל דברו אריכות מפלוגתא זו, והפרטי דינים שכ' רבינו בהלכות שחיטה רובם מהרמב"ם הל' שחיטה ולהל' עי' טוש"ע יו"ד סי' א' עד סי' כ"ח:

פירוש ב

ומ"ש רבינו בסוף הלכות שחיטה ואותו חכם שכ' הלכות ארץ ישראל אמר כמה חומרות מדעתו שכמו כן כתב שחט ולא בירך או ערום ששחט שחיטתו פסולה ואין הל' כן, גם הרמב"ם הל' שחיטה פ"א הל"ב פסק כרבינו בזה אלא הרמב"ם כתב שצריך לברך מקודם שחיטה ורבינו סמך בזה עמ"ש לעיל בסוף מ"ע כ"ז וז"ל כל מ"ע מברך עליהם קודם לעשייתן וכן באמת הלכה בש"ע יו"ד סימן י"ט אלא הרמ"א כתב דאם שחט דבר דאתיליד בו ריעותא וצריך בדיקה ישחטנו בלא ברכה וכשימצא כשר מברך ודברי הרמ"א נובעים מהא"ז אבל לכאורה ק"ל ע"ז דלפמ"ש הט"ז יו"ד סי' א' ס"ק י"ז דברכת שחיטה הוי ברכת הודאה אמאי לא יברך תחילה אפי' היכא דאתיליד ריעותא בשלמא הא"ז לשיטתו דפסק בשומע ואינו מדבר שאין אחר מברך כמ"ש הט"ז שם א"כ סובר דברכת שחיטה

לא הוי ברכת הודאה ע"כ פסק שפיר שבאתיליד ריעותא לא יברך תחילה אבל הרמ"א מדלא פליג על המחבר בסימן א' ע"כ דסובר כהמחבר דבשחיטה אחר מברך לשומע ואינו מדבר וגם בהל' תרומות סי' של"א דג"כ לא כתב הרמ"א מידי עמ"ש המחבר שם סעיף ל"ב דשומע ואינו מדבר לא יתרום לכתחילה ולא מועיל אחר מברך עכ"מ דגם הרמ"א פסק כהרא"ש וא"כ עכצ"ל גם אליבא דהרמ"א כתירוצו של הט"ז סי' א' דברכת שחיטה הוי ברכת הודאה וא"כ היכי פסק בסי' י"ט לענין היכא דאתיליד ריעותא כהא"ז דלא יברך תחילה, וע"כ נ"ל בס"ד דאע"ג דברכת שחיטה הוי ברכת הודאה מ"מ מעיקרא הכי תקנו שאין לסמוך ברכה זו אלא לשחיטה כשרה וראי' לזה נ"ל מהירושלמי ברכות פ"ט הל' ג' דר' יוסי בן נהוראי סובר שלא לברך ברכת שחיטה אלא לאחר שחיטה ואי נימא דלא נתקן לסמוך ברכה זו לשחיטה כשרה דוקא אמאי סובר ר' יוסי דלא מברך תחילה אעכ"מ כמו שכתבנו, ואי"ל דר' יוחנן ור' יוסי בן נהוראי בירושלמי שם באמת בזה פליגי ר' יוחנן סובר דברכת שחיטה הוי ברכת הודאה ועכ"ס דמברך מקודם שחיטה ור' יוסי סובר דלא הוי ברכת הודאה דא"כ קשה חדא היכי פסק הא"ז דברכת שחיטה לא הוי ברכת הודאה דלא כר' יוחנן הלא גם מגמרא דילן פסחים ז' ע"ב מהא דבי רב אמרו מוכח כר' יוחנן דלברוך תחילה ועוד הלא הא"ז הל' כסוי הדם אות שפ"ז כתב דהיכא דאיכא ריעותא גם ר' יוחנן מודה דאינו מברך תחילה ואי כהנ"ל קשה אמאי לא אעכצ"ל דמעיקרא הכי תקנו, אבל אחר עיון קצת ראיתי דזה אינו ראי' די"ל דהא"ז לשיטתו דסובר דברכת שחיטה לא הוי ברכת הודאה באמת סובר דכ"ע סברו כן ולא בזה פליגי אלא פליגי אי אמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ר' יוחנן סובר דאמרי' ולא חייש לקלקול בשחיטה ועכ"ס דיברך תחילה אבל ר' יוסי סובר כרבינא דלא אמרינן ועכ"ס דיברך לבסוף וע"כ כתב הא"ז שפיר דהיכא דאתיליד ריעותא כיון דאז איכא חשש טריפות ולא חשש קלקול בשחיטה גם ר' יוחנן מודה דלא יברך אלא אחר שחיטה אבל הרא"ש דסובר דברכת שחיטה הוי ברכת הודאה באמת מצי סובר דבזה פליגי ופסק כר' יוחנן ולהרא"ש באמת י"ל דאפי' באתיליד ריעותא סובר ר' יוחנן דמברך תחילה והא דלא פליגי בפי' כן י"ל משום דר' יוסי, לאשמעינן דאפי' ליכא ריעותא סובר דלא יברך תחילה וא"כ ממילא ליכא ראי' מהירו' לומר דמעיקרא הכי תקנו שלא יברך אלא על שחיטה כשרה כמובן, אבל נ"ל ראי' לזה מגמ' פסחים הנ"ל דעל הא דבי רב אמרו חוץ מן הטבילה ושופר פריך הגמרא מ"ט דילמא מיקלקלא תקועה א"ה אפי' שחיטה ומילה נמי ולכאורה לשיטת הרא"ש מאי פריך הגמ' משחיטה אעכ"מ דאע"ג דהוי ברכת הודאה מעיקרא לשחיטה כשרה אסמכוה ודו"ק. ועי' בש"ך שם ס"ק ג' שהסכים להלכה

להרמב"ם דבכל הברכות כשלא מברך עובר לעשייתן תו אינו יכול לברך ואפ"ה פסק דהיכא דאיכא ריעותא כיון דלא יוכל לברך תחילה מברך לבסוף עי' פרמ"ג ש"ד שם ולכאורה הראי' שהביא הש"ך מטבילה אינה ראי' דבשלמא בטבילה י"ל דמעיקרא הכי תקנו אבל בשחיטה כיון דמעיקרא תקנו לברך עובר לעשייתן מדוע לא נא' דהיכא דלא יוכל לברך מקודם מאיזה טעם שיהי' אפי' מחמת ריעותא תו אינו יכול לברך בשלמא הא"ז שפיר פסק דהיכא דאיכא ריעותא מברך לבסוף כיון דאזיל לשיטתו דבכל הברכות סובר דכשלא מברך תחילה מברך לבסוף אבל הש"ך דפסק כהרמב"ם באמת קשה אבל ואח"כ מצאתי בחידושי רע"ק שם שג"כ עמד ע"ז והניח בצ"ע, ועי' בנב"י יו"ד סי' ב' מ"ש על הל' ארץ ישראל הנ"ל:

פירוש ג

ופסוקת (**ב**) **הגרגרת ברובה נחלקו האמוראים אם צריך רוב חללה כו'**. על מה דאי' במשנה חולין מ"ב ע"א אלו טריפות בבהמה נקיבת הוושט ופסוקת הגרגרת ובבריי' שם דף מ"ד ע"א כמה פסוקת הגרגרת ברובה הביא הגמרא שם את מחלוקת האמוראים שכ' רבינו ז"ל והראש יוסף במשנה שם הביא בשם ת"ח ומהר"ם שיף שדקדקו דמדוע לא תני ניקב הושט נפסק הגרגרת כמו ניקב קרום של מוח ונ"ל בס"ד דלשי' הרמב"ם והרשב"א דלא פליג התנא דמתני' עם התנא דבי ר' ישמעאל דח"י טריפות נאמרו למ"מ ודלא כמ"ש התוס' דף מ"ג ע"א שם ד"ה הנך א"כ צ"ל גם לתנא דמתניתין דכל הנקובות לא חשבינן רק לחדא וכן הפסוקות כמו שמסיק הגמרא שם אליבא דתנא דבי ר' ישמעאל וכיון דהתנא דמתני' רצה לרמז את זה ע"כ קאמר אלו טריפות כו' נקיבת הוושט ופסוקת הגרגרת כלומר כל הנקובות שפרט אח"כ נכללים בנקובת הושט וכל הפסוקות נכללים בפסוקת הגרגרת ומה שחסר מהח"י טריפות נכלל בזה הכל כמובן:

ועי' בצרור החיים ממורי הגאון הצדיק מו' שמואל שמעלקא זצ"ל שהביא בשם קושי' העולם דלרב אחא בר יעקב שם דף ל"ג דאין מזמנין נכרי על בני מעיים למה ליה לתנא למיתני פסוקת הגרגרת הלא מיד כשנשחט הקנה הויא הריאה כמאן דמנחה בדיקולא וכיון דפסוקת הגרגרת ברובה הו"ל ניטל הריאה וכבר חשיב במתני' שם ניקב הריאה א"כ מכ"ש ניטל כמ"ש התו' שם וממילא ידעינן דפסוקת הגרגרת טריפה עי"ש מה שתירץ בגודל חריפתו כדרכו אלא כדי להבין את הקושיא זו עדיין צריך קצת תבלין כיון דהמתניתין דאלו טריפות קאי אליבא דר"ע דקודם חזרה עי' תוס' ד"ה אלו טריפות ובמהרש"א שם וא"כ י"ל דמשו"ה נקט התנא פסוקת הגרגרת כדי שלא נטעה דפסוקת הגרגרת הוי נבילה אפי' לר"ע קודם חזרה אבל באמת זה ליתא כיון דכבר שמעי' מהמתני'

דלעיל שם דף ל"ב ע"א דלר"ע קודם חזרה לא הוי פסוקת הגרגרת אלא טריפה וע"כ הקשו שפיר. אבל נ"ל בס"ד לתרץ דלסוגי' דגמ' שם דף מ"ה ולשיטת הר"ן שם ולפמ"ש המרש"ל בח"ש שם גם רש"י סובר כהר"ן דאם ניקב הגרגרת בהיקף נקבים שאין בהם חסרון מצטרפין לרובא עם השלם שביניהם כשאין בין נקב לנקב כמלא נקב ועי' רש"י שם ד"ה מצטרפין דנקבים שאין בהם חסרון לא הוי אלא כפסוקה א"כ משכחת טריפת פסוקת הגרגרת אפי' כשלא נפסק רובה וזה דבר פשוט אצלי דבכה"ג כשלא נפסק רובה אלא בצירוף השלם שביניהם לא אמרינן דהריאה כמאן דמנחה בדיקולא דמיא כיון דבאמת עדיין לא נפסק רובה וא"כ י"ל דהמתני' אתיא לאשמעי' דפסוקת הגרגרת טריפה אפי' בכה"ג כיון דאת זה לא הוה ידעינן מניטל הריאה כמובן:

באופן ב' נ"ל בס"ד די"ל דרב אחא בר יעקב סובר דפסוקת הגרגרת דמתניתין פירושו לארכה וגם סובר כרב שם דף מ"ה דאם לא נשתייר חוליא אחת למעלה וחוליא אחת למטה טריפה וכמ"ש רש"י שם דחוליא היינו שלש טבעות ומה דאיתא במתני' שם דף נ"ד הגרגרת שנסדקה כשירה פירושו כשנשתייר חוליא למעלה וחוליא למטה אבל היכא דלא נשתייר חוליא למעלה וחוליא למטה י"ל דנקרא פסוק' וטריפ', ואי"ל דהלשון פסוקת הגרגרת אינו סובל לפרש כ"א לרחבה דזה אא"ל כיון דבתוס' שם פ"ג איתא פסוקת הגרגרת לרחבה הרי זה פסולה ואי נימא דסתם פסוקת הגרגרת פירושו לרחבה מדוע לא כתבה התוספתא ג"כ סתם אעכ"מ דהיכא דאיתא סתם באמת יכלינן לפרש גם לארכה וע"כ מפרש התוספתא לרחבה וממילא לפי"ז כיון דבמתני' איתא סתם באמת שפיר י"ל דראב"י סובר דפירושו לארכה וכמו שכתבנו דהיכ' דלא נשתייר חוליא אחת למעלה וחוליא אחת למטה נקרא פסוקה וטריפה והיכא דנשתייר נקרא נסדק וכשרה וגם את זה סובר ראב"י דדוקא היכא דנפסק רובה לרחבה אמרינן דהריאה כמאן דמנחה בדיקולא דמיא דומיא דשחיטה אבל היכא דנפסק לארכו כיון דטריפה אפי' כשלא נשתייר אלא מעט פחות מחוליא אחת למעלה וחוליא אחת למטה וגם לא הוי דומיא דשחיטה בזה לא אמרי' דהריאה כמאן דמנחה בדיקולא דמיא וא"כ שפיר צריך התנא לאשמעי' פסוקת הגרגרת כיון דפירושו לארכה כמובן. אבל לכאו' עדיין נשארה קושיית העולם על ראב"י מהתוספתא כיון דקאמרה בפירוש פסוקת הגרגרת לרחבה ואי"ל כיון דבתוספתא איתא פסולה עכצ"ל דסברה דפסוקת הגרגרת הוי נבילה וא"כ ממילא ל"ק קושיית העולם כיון דמחמת ניטל הריאה לא הוי אלא טריפה והתוספתא רצה לאשמעינן דהוי נבילה אבל באמת זה ליתא כיון דלשיטת הכ"מ הל' שחיטה פ"י צ"ל דניטל הריאה ג"כ נבילה דאל"כ עדיין קשה על הרמב"ם דמדוע לא מנה גם

ניטל הריאה ואפי' לשיטת הח"צ סי' ע"ז דהתי' והרא"ש והרשב"א והטור אף דמודים להרמב"ם דניטל הלב הוי נבילה אבל בניטל הקיבה והריאה והדקין סברו דלא הוי אלא טריפה ג"כ ליכא למימר דר' אחא בר יעקב ג"כ סובר כן ובהתוספתא סובר דפסוקת הגרגרת הוי נבילה כיון דבהתוספתא שם איתא גם על הני שהם טריפה ג"כ לשון פסולה וא"כ עכצ"ל דהתוספתא סוברת דלשון פסולה פירושו טריפה וא"כ עדיין קשה קושיית העולם על ראב"י מהתוספתא. אבל אחר עיון קצת ראיתי דמהתוספתא באמת הקושיא מעיקרא ליתא כיון דבהתוספתא שם סובר הת"ק דניקב הריאה כשר דהכי איתא שם נימוקה הריאה ואין חוט השדרה קיים פסולה ר' יעקב אומר אפי' ניקב, וזה נראה בעליל שט"ס יש בהתוספתא דמה ענין השדרה לנימוקה הריאה אלא כך צריך להיות נימוקה הרואה ואין קרום שלה קיים פסולה דלקמן בהתוספתא שם גבי ואלו כשרות איתא הכי נימוקה הריאה וקרום שלה קיים כשרה וא"כ עכצ"ל דברישא גבי ואלו טריפות צריך להיות ואין קרום שלה קיים וזה אצלי דבר ברור בס"ד, וכיון דר' יעקב אמר אפי' ניקב עכ"מ דהת"ק סובר דניקב הריאה כשר אלא דוקא נימוקה הריאה ואין קרום שלה קיים טריפה וא"כ ממילא מוכח דהת"ק סובר דגם ניטל הריאה כשר כיון דהתוס' בד"ה ניקב לא קאמר אלא היכא דניקב טריפה אז ניטל בודאי טרפה אבל היכא דניקב כשר אז באמת גם ניטל כשר וכ"כ הרמב"ם פ"ו הל"כ שם והרשב"א ריש אלו טרפות וא"כ י"ל דנקטה התוס' פסוקת הגרגרת אליבא דת"ק דניקב או ניטל הריאה כשר ודו"ק:

באופן ג' נ"ל בס"ד לתרץ דבדף מ"ד שם יש פלוגתא אליבא דרב בפסוק' הגרגר' חד אמר דבעינן רוב עוביה וחד אמר דבעינן רוב חללה וא"כ י"ל דראב"י לענין טריפות סובר כחד מהם דברוב עוביה או ברוב חללה טרפה אבל לענין שחיטה סובר דבעינן תרתי רוב עוביה ורוב חללה דהא בוושט אע"ג דבנקב משהו טרפה אפ"ה לענין שחיטה בעינן רוב ה"נ י"ל סובר ראב"י לענין גרגרת דלענין שחיטה בעינן רוב עוביה ורוב חללה וכמ"ש אביי שם דף כ"ט ע"א וא"כ י"ל היכא סובר ראב"י דהריא' כמאן דמנחה בדיקול' זה דוקא כשנשחט או נפסק רוב עוביה וגם רוב חללה אבל לא בחד רוב וע"כ צריך התנא לאשמעינן פסוקת הגרגרת טרפה כיון דלא הוה ידעינן מניטל הריאה ודו"ק:

באופן ד' נ"ל בס"ד לתרץ דראב"י סובר כהי"א שהביא רש"י שם דף מ"ד ד"ה רוב עוביה דאם נפסק רוב עובי הדופן ג"כ טרפה ומה שהקשה רש"י ע"ז דא"כ יהא חמור הקנה מהושט ע"ז י"ל דראב"י באמת פליג על רבה וסובר דגם בוושט אם ניקב זה בלא זה טרפה וע"כ צריך התנא לאשמועינן פסוקת הגרגרת כיון דבכה"ג כשנפסק רוב עובי הדופן לא אמרינן דהריאה כמאן דמנחא בדיקולא דמיא ודו"ק:

פירוש ד

ניקב (ג) הלב לבית חללו כו', לשון זה ממש איתא במתניתן דריש אלו טריפות והתו' שם ד"ה ניקב כתב דמשו"ה נקט התנא חללו כדי שלא נאמר דבלב שהוא עב סגיא אם ניקב בעומק אבל הר"ן כתב דמש"ה נקט חללו לומר דבאיזה חלל שניקב בין בחלל גדול בין בחלל קטן טרפה ולכאורה צ"ט מדוע ל"כ הר"ן כהתוס' ונ"ל בס"ד דלכאו' קשה על התוס' דהיכי כתב דאי לא הוה נקט התנא חללו הוה אמרינן דאפי' אי לא ניקב לחללו אלא בעומק טרפה הלא ממתניתין דאילו כשרות ג"כ הוה ידעינן דאינה טריפה אא"כ ניקב לחללו כיון דאיתא שם ואלו כשרות כו' ניקב הלב ולא לבית חללו ול"ל דכוונת התוספות דאי לא הוה נקט התנא חללו באלו טרפות וגם באלו כשרות כיון דאכתי לא דיבר התוספת שם מאלו כשרות כלום, אעכצ"ל בכוונת התוספות דאי לא הוה נקט התנא אלא ניקב הלב הוה אמרינן דמתניתין דאלו טרפות עם המתניתין דאלו כשרות פליגי המתניתין דאלו טרפות סוברת דאפי' אם לא ניקב אלא בעומק ג"כ טרפה ומתניתין דאלו כשרות סוברת דאינה טרפה עד שתנקב לחללו וכיון דהני תרי סתמות פליגי ולא איפשיטא אי הלכה כהאי סתמא או כהאי סתמא הוה פסקינן לחומרא ע"כ קאמר התנא לבית חללו כמובן, אלא כל זה י"ל אי אמרינן דהיכא דתרי סתמי סתרין אהדדי אזלינן לחומרא אבל אי לא אזלינן לחומרא אז באמת ל"ל כהתוספ' ועי' ברש"י שם דף מ"ג ע"א ד"ה אמוראי ובחי' הרמב"ן ובראש יוסף וגם בתוספ' שם ד"ה והא מה שהביא בשם הר' יעקב מאוריליינש ובלב ארי' שם שכ' שהר' יעקב סובר דבתרי סתמי דסתרין אהדדי לחומרא אזלינן, וא"כ י"ל דהתוספות דריש אלו טריפות סובר כהר' יעקב וע"כ כתב שפיר כהנ"ל אבל הר"ן סובר כרש"י דלא אזלינן לחומרא וע"כ ל"כ כהתו' כיון דהי' קשה עליו קושיתינו הנ"ל ודו"ק. ומה מאד יש לפרש בזה בס"ד מד"ק רש"י בד"ה לבית חללו וז"ל ואם לא הגיע לחלל קתני סיפא דכשרה עכ"ל דלכאורה ק"ל על רש"י הלא גם ממתניתין דריש אלו טרפות ממה דקאמר התנא לבית חללו ג"כ שמעינן דאם לא הגיע לחלל כשרה וא"כ למה הביא רש"י עוד את הסיפא לזה ואי"ל דרש"י סובר דבלא הסיפא הוה אמרינן אפי" אם ניקב סמוך לחללו ג"כ טרפה משום דסופו לינקב כמ"ש התוס' שם ד"ה ניקב הלב ועכ"כ רש"י ואם לא כו' דזה באמת ל"ל כיון דרש"י רצה לפ' שם דמה רצה התנא לאשמעי' במד"ק לבית חללו דהרי רש"י עמד על ד"ה לבית חללו וכשהוה אמרי' בכוונת רש"י כן אז לא הי' מפ' רש"י כלום ע"ז בשלמא התוס' ד"ה ניקב שהקשה דל"ל סיפא ע"ז מתרץ שפיר כן אבל על רש"י קשה, אבל בהנ"ל י"ל דרש"י סובר כהר"ן דבמלת חללו אתא התנא לאשמעינן דבאיזה חלל שניקב טרפה אלא עדיין הי'

קשה לרש"י דמנ"ל לומר כן דילמא באמת הפשט כמ"ש התוספ' דנקט לבית חללו כדי שלא נטעה דאפי' כשלא ניקב אלא לעומק ג"כ טרפה עכ"כ רש"י ואם לא הגיע לחלל קתני סיפא דכשרה כוונתו דא"ז לאפוקי שלא נטעה כמ"ש התו' מסיפא שמעינן כיון דלרש"י ל"ל כמו שפירשנו אליבא דהתוס' כיון דרש"י סובר דבתרי סתמי דסתרין אהדדי לא אזלינן לחומרא כמובן, ועי' בר"ן דמתחילה כתב כרש"י הנ"ל ד"ה לבית חללו ואח"כ כתב ע"ז פשטו הנ"ל וכפמ"ש היד מלאכי בכללי הר"ן דדרכו של הר"ן להביא בכ"מ את דברי רש"י בסתם א"כ י"ל דגם הר"ן כיוון למה שכתבנו עי"ש היטב ותבין, וגם יש לפ' בס"ד בהנ"ל את הרשב"א ז"ל בד"ה נקובת הושט שמתחילה כתב לפ' בהא דלבית חללו כהתוס' ואח"כ כתב אי נמי ומפ' כהר"ן ולכאו' מדוע לא היה ניחא ליה בפירושו של התו' אבל בהנ"ל י"ל דגם להרשב"א היה קשה על פירושו של התוס' קושיתינו הנ"ל דמסיפא ידעינן דבעינן שתינקב לחלל ולומר כתירוצינו הנ"ל לא הי' ניחא ליה להרשב"א כיון דסובר כרש"י דבתרי סתמי דסתרי אהדדי לא אזלינן לחומרא ועכ"כ אי נמי והביא פשטו של הר"ן כמובן:

ואח"כ כתב התוס' ד"ה ניקב הנ"ל וז"ל והא דתנן גבי ואלו כשרות ניקב הלב ולא לבית חללו כו' ולכאורה יש לדקדק הלא בלא שום הקדמה הי' יכול התוס' להקשות דלמה לי סיפא וכבר עמדו המר"ם שיף והלב ארי' ע"ז, ולי"נ בס"ד ליישב דבלא הקדמה דבשאר אברים פשיטא דבעינן שתינקב לבית חללו לא הי' קשה דל"ל סיפא כיון דהי' יכל"ל דסיפא אשמעינן דדוקא בלב אם לא ניקב לבית חללו כשר אבל בשאר אברים טרפה ואי"ל הלא את זה מהרישא הוה ידעינן מדלא קא' התנא אלא בלב עד שתינקב לבית חללו מכלל דבשאר אברים אפי' כשלא ניקב לבית חללו ג"כ טרפה דע"ז י"ל דמה דנקט התנא לבית חללו בלב דוקא משום דרצה לאשמעינן דבלב טרפה אפי' לאיזה חלל שתינקב בין לחלל הגדול בין לחלל הקטן כהר"ן אבל לעולם גם בשאר אברים בעינן שתינקב לחללו דוקא וע"כ צריך לאשמעינן בסיפא דבשאר אברים טרפה אפי' כשלא ניקב לחללו וא"כ לא היה קשה מידי ע"כ הקדים התו' דזה פשיטא דבשאר אברים לא מיטריף עד שתינקב לבית חללו ואחר הקדמה זו הקשה שפיר דל"ל סיפא כמובן, ומה שהפסיק התו' והביא מתחילה את הא דניטל פשיטא דטרפה ולא הקשה מיד בתר דקא' דבכל אברי' בעינן שתינקב לבית חללו דל"ל סיפא ע"ז י"ל כך דהרשב"א כתב דראיית התו' דניטל פשיטא דטרפה מדליתא במתניתין דאלו כשרות כל הני נטולים דכשרה כמו ניטל הטחול דלכאו' ק"ל עד שהביא ראי' מהסיפא דטרפה יכול להביא ראי' מהרישא דכשרה דמדליתא במתניתין דאלו טרפות כל הני נטולים דטרפה ש"מ דכשרה בשלמא על ניטל

הלב י"ל דמשו"ה לא חשיב התנא ברישא משום דלא חשיב אלא אותן טרפות שיכולין לחיות קצת משא"כ ניטל הלב דא"א להתקיים אפילו שעה אחת ולא נק' טרפה אלא נבילה ונבילות לא חשיב ומה שחשיב נקובת הושט ופסוקת הגרגרת היינו קודם חזרה כמ"ש התו' ד"ה אלו טרפות והמרש"א שם וכ"כ הכ"מ הל' שחיטה פ"י על הרמב"ם ועי' בח"צ סימן ע"ד אבל על ניטל הריאה והדקין או שאר אברים באמת קשה אדדייק מסיפא דטרפה נדייק מרישא דכשרה אעכצ"ל דמתניתין דאלו טריפות משו"ה ל"ק דניטל טריפה כיון דפשיטא היא דכמו דליתא במתניתין דבשאר אברים בעינן שתינקב לבית חללו משום דפשיטא היא כמ"כ נמי י"ל על ניטל, וא"כ ממילא הסידור של התו' עולה יפה דמתחלה כתב דבשאר אברים פשיטא דבעינן שתינק לבית חללו ואח"כ כתב דכמו דזה פשיטא וע"כ ליתא במתניתין כמ"כ נמי פשיטא הוא דניטל טרפה ומשו"ה ליתא במתניתין ובתר הקמה זו שפיר הביא התוס' ראי' ממתניתין דאלו כשרות דכל הני נטולי' טרפה כיון דל"ק קושיתינו הנ"ל ואח"כ הקשה התוס' שפיר דלמה לי סיפא כהנ"ל ודו"ק. וגם מיושב בס"ד שפיר מדק"ל דמה הכריח את הרשב"א לומר שהתוס' הביא ראי' דכש"כ ניטל טרפה מדלא תנא במתניתין דאלו כשרות דזה באמת ראיית הר"ן הלא בהתו' ליתא שום רמז מראי' זו וא"כ דילמא סובר התו' כהרמב"ם והרא"ש דפשיטא היא דכל היכא דניקב טרפה ניטל בודאי טרפה וניטל הטחול היינו טעמא דכשרה משום דלא בכ"מ ניקב טרפה וא"כ מנ"ל להרשב"א דהתו' סובר כהר"ן דוקא, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דהרשב"א למד א"ז מההמשך לשון התוספ' כיון דצ"ל הפשט בההמשך לשון התו' כהנ"ל וא"כ ממילא מוכח דצ"ל דהתוספת סובר דניטל טרפה ילפינן ממתני' דאלו כשרות כמ"ש הרשב"א ודו"ק:

פירוש ה

דרוסה (ד) טריפ' כו' ובס' התרומה פסק כו', עי' רש"י במשנה דריש אלו טריפות ד"ה ודרוסת הארי בגסה שכ' וז"ל ות"ק סבר אלים זיהריה דזאב למקלייה נמי לגסה עכ"ל ולכאורה צריך להבין דאמאי ל"ק רש"י דר' יהודא לפרש את הת"ק אתי כמו שאמר ר' בנימין בר יפת א"ר אלעא בגמ' שם דף נ"ב ע"ב וכלישנא בתרא דגמ' שם דרב לא פליג עליה וכמ"ש הברטנורה שם, אבל לפמ"ש הרשב"א והר"ן שם בדעת התוספת דכיון דאיכא תרי לישני בגמ' וספיקא דאוריי' היא נקטינן כלישנא קמא לחומרא דת"ק סובר דלזאב יש דריסה אף בגסה וכמ"ש רבינו בשם ספר התרומה א"כ י"ל דרש"י ג"כ ס"כ ועכ"כ דת"ק פליג עם ר' יהודא אבל הברטנורה י"ל דפסק כהרי"ף והרמב"ם שהביא רבינו שפסקו כלישנא בתרא ע"כ מפרש דר' יהודא לפרש את הת"ק אתא וגם נ"ל דלזה

כיוון הב"י יו"ד סי' נ"ז במ"ש דרש"י סובר ג"כ כהתוס' דלכאורה מנ"ל כן הלא בסוגי' דדרוסה לא מוכח מרש"י דהיכי סובר ואח"כ מצאתי דגם הב"ח שם כתב להוכיח מרש"י זה דסובר כהתוס' ונהניתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו, אבל לכאו' עדיין ק"ל היכי יכלינן למימר דמדמפרש רש"י כן מוכח דסובר כהתוס' הלא הרמב"ם הל' שחיטה פ"ה הל"ד פסק דלזאב אין דרוסה בגסה כלישנא בתרא דגמ' וכמ"ש רבינו בשמו וא"כ עכצ"ל דסובר דר' יהודא לפרש את הת"ק אתא ואפ"ה כתב בפירוש המשניות שם אליבא דת"ק דסובר דלזאב יש דרוסה בגסה כמ"ש רש"י נהי די"ל דהרמב"ם בחיבורו חזר ממ"ש בפי' המשניות כדרכו כמ"ש היד מלאכי בכללי הרמב"ם אבל מה נעשה עם הר"ן דפסק בפי' כלישנא בתרא בסוגי' דדרוסה ואפ"ה מפ' במתני' כרש"י דהת"ק סובר דאלים זיהריה למקלייה נמי בגסה וצ"ע:

פירוש ו

ודרוסה (ה) הוא שזורק ארס כו' והטעם אומר התלמוד זיהרא מיקלא קלי ואזיל פי' זיהרא הארס הולך ושורף כו', והתו' במשנה שם ד"ה דרוסת הנץ כתב וז"ל וטעמא לא משום דסופו לינקב דא"כ בכלל נקובה היא ומהאי טעמא לא תני במתני' דמיא לדיותא ודמיא לבישרא אלא טעמא דדרוסה שהארס שורף וסופו למות עכ"ל ומפ' המר"ם שיף בכוונת התוספ' דכיון דהוי בכלל נקובה ל"ל למתני תו דרוסה וא"ל כיון דטעמו משום דסופו לינקב ולא הוי נקובה ממש ע"כ חשיב התנא דרוסה באפי נפשה דא"כ דמיא לדיותא ודמיא לבישרא גבי ריאה דטעמן ג"כ משום דסופו לינקב ליחשבי' ג"כ אע"כ דאין חילוק בין סופו לינקב לבין נקובה ממש וא"כ למה חשב דרוסה באפי נפשה אי טעמו משום דסופו לינקב אע"כ דטעמו משום דארס שורף וסופו למות כן כוונת המר"ש בכוונת התו' עי"ש, אבל אכתי קשה להבין דמדוע כשהי' תני במתניתין דמיא לדיותא אז הוה אמרינן דסופו לינקב לא הוי כנקובה ממש ועכשיו דלא קתני דמיא לדיותא אמרינן דהוי כנקובה ממש ותו מה נפ"מ אי הוה אמרינן דדרוסה משום סופו לינקב או משום שהארס שורף וסופו למות, וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת התוס' דהפרמ"ג סי' ל' בש"ד סק"ה מסופק בהני טרפות שנטרפה משום סופו לפסוק או משום סופו לסתור אי מועיל בספק טרפות דידהו שהיית י"ב חודש כוונתו דלשיטת הרשב"א ריש אלו טרפות דלמ"ד טרפה אינה חיה מועיל בספק טרפה שהייה י"ב חדש אי גם בספק טרפה דסופו לפסוק או לסתור ג"כ מועיל מי נימא שבתוך י"ב חדש מיום שנולד המכה בודאי תמות או דילמא שבודאי תוך י"ב חדש סופו לסתור הקרום ומשם ואילך לא יחי' י"ב חדש וא"כ צריך בספק טרפות דידהו שהייה כ"ד חדש עי"ש, ונ"ל בס"ד דמתוס' הנ"ל יש לפתור ספיקתו

די"ל הפשט בהתו' כך וטעמא לא משום דסופו לינקב דא"כ בכלל נקובה היא כלומר וא"כ למהחשיב דרוסה בפ"ע וא"ל דהתנא דמתניתין סובר דיש חילוק בין סופו לינקב לנקובה ממש לענין שהייה י"ב חדש וע"כ חשיב דרוסה בפ"ע דא"כ דמיא לדיותא דג"כ משום סופו לינקב היא הו"ל למיחשב ג"כ בפ"ע ומדלא חשיב התנא דמיא לדיותא בפ"ע עכצ"ל דהתנא דמתני' סובר דגם לספק טרפה של סופו לינקב ג"כ מהני שהייה י"ב חודש ואי נימא דטרפת דרוסה משום סופו לינקב למה חשיב דרוסה בפ"ע אעכצ"ל דטעמא דרוס' משום שהארס שורף וסופו למות כנ"ל בס"ד בכוונת התוס' וממילא נפשט ספיקתו של הפרמ"ג דאין חילוק בין נקובה לסופו לינקב דבכל גוונא מהני בספק טרפות שהייה י"ב חודש כמובן. אלא אכתי ק"ל על התו' דילמא לעולם טרפת דרוסה משום סופו לינקב ולענין שהייה י"ב חודש באמת אין נפ"מ דבכל גוונא מועיל וע"כ לא קתני במתני' דמיא לדיותא אבל דרוסה משו"ה קתני אע"ג דהוי בכלל נקובה משום דאמרי' שם דף נ"ג דיש דרוסה בסימני' וגם אמרינן שם דף נ"ד דבקנה דרוסתו במשהו וא"כ צריך התנא לאשמעי' דרוסה כיון דיש נפ"מ לענין קנה דלא הוי טרפה מחמת פסוקה או נקובה אא"כ נפסק רובה או ניקב כאיסר ובדרוסה אפי' במשהו טרפה וצ"ע:

פירוש ז

גרסינן (ו) בפרק השוחט מעשה באווז אחת שהיתה בבית רבה שנמצא צוארו מלוכלך בדם כו' עוד יש מעשה כו', המעשה הראשונה שהביא רבינו מדף כ"ח ע"א שהיתה בבית רבה בגמ' שלפנינו איתא רבא וכל מ"ש רבינו ע"ז וגם על רש"י איתא גם בתוספ' שם ד"ה אתא ושיטת הריב"א שם לגמרי כשיטת רבינו דלדרוסה אין לוושט בדיקה ולנקב יש לו בדיקה מבחוץ וכ"פ הטור יו"ד סי' ל"ג שאין אודם הארס ניכר אלא מבפנים וע"כ בעוף יש תקנה לבדוק הקנה ולשחוט ואח"כ לבדוק הוושט אבל בבהמה אין תקנה ובשם בעל העיטור כתב שגם בבהמה יש לבדוק אחר שחיטה מבפנים וכתב עליו הטור שדבר קשה להתיר בבהמה שהוא מתלכלך בדם השחיטה ואין קורט הארס ניכר בו והב"י כתב דדם השחיטה יכול להעביר ע"י הדחה ואז יהא ניכר קורט הארס שאינו עובר ע"י הדחה והד"מ כתב על הב"י אם קבלה היא נקבל אבל מעיקר הדין חולק עליו, והגהות יד שאול ביו"ד שם כתב וז"ל הב"י כתב כאן שע"י הדחה מדם יהי' ניכר הארס שאין הארס עובר ע"י הדחה וד"מ כתב ואם קבלה הוא מקבל ולפענ"ד ראי' להב"י מדברי התו' חולין דף כ"ח שכתבו דיש חולי המאדים כמו דרוסה והקשה המרש"א דלמה לא כתבו התוס' בשביל דרוסה ולפמ"ש אתי שפיר דע"י דרוסה היה מקום לבדוק ע"י הדחה והארס יהי' ניכר ויוכל לאכול ע"י בדיקה מבפנים כמ"ש הבעל העיטור אבל אם יש

חולי המאדים כמו דרוסה לא יועיל בדיקה עכ"ל הי"ש, אבל ק"ל עליו קושיא גדולה הלא תירוצו של התוס' שם אזיל לשיטת ריב"א וע"ז הקשה המרש"א דלמה לא משני התוס' משום דרוסה ולשיטת ריב"א באמת ליכא לתרץ כמ"ש הי"ש כיון דהריב"א לא סובר כהבעל העיטור וכרש"י אלא סובר דלדרוסה אין בדיקה בבהמה לאחר שחיטה כמ"ש התוספ' שם דף מ"ג ע"ב ד"ה ההיא וגם הב"ח סי' הנ"ל ד"ה ומ"ש ובעל העיטור כו' כתב בפי' שהריב"א לא סובר כהבעל העיטור וזה אצלי קושיא גדולה על הי"ש. וע"כ נ"ל בס"ד ליישבו כך דמ"ש רש"י שם מ"ג ע"ב דלדרוסה יש בדיקה מבפנים היינו דוקא בבהמה אבל בעוף גם רש"י מודה שאין לו בדיקה וטעמא דמילתא כיון דלבהמה אין לה דרוסה אלא מזאב וארי וכיון שהארס שלהם רחב וניכר ע"כ יש לו בדיקה אבל בעוף הארס כ"כ קטן שאינו ניכר הלכך אין לו בדיקה וכן יש להוכיח מלשון רש"י שם ד"ה ההיא שכ' וז"ל אם עוף הי' בודק הקנה תחילה כו' ואם בהמה היא נמי אית בה תקנתא דבשלמא גבי נקב איכא למימר דילמא במקום נקב שחט אבל גבי דרוסה כיון דמקומו מאדים אפי' שחט בו יש היכר במשהו עכ"ל ואי נימא דגם בעוף סובר רש"י דיש בדיקה לדרוסה אמאי כתב גבי עוף שישחוט הקנה תחילה אמאי ל"כ גם בעוף שישחוט את השני סימנים כדינא בתחילה ויבדוק לאחר שחיטה כמו בבהמה אעכ"מ דבעוף באמת סובר רש"י דאין לדרוסה בדיקה וכן מצאתי בח"ס ז"ל יו"ד סימן כ"ז ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו, ועוד ראי' לזה נ"ל בס"ד מסוגיא דדף כ"ח ע"א שם דתוספות ד"ה אתא הקשה על רש"י דמפרש דהחשש הוא משום נקב ולא משום דרוסה דמאי נפ"מ וכן הקשה הרא"ש שם ואי נימא דרש"י סובר דגם בעוף יש לדרוסה בדיקה מה הקשה התו' הלא נפ"מ גדולה יש דאי הטעם משום דרוסה יש לו בדיקה גם לאחר שחיטה מבפנים ואי הטעם משום נקב אין לו בדיקה לאחר שחיטה אעכ"מ כמו שכתבנו וכיון דהתם בעוף איירי ע"כ הקשה התוספת שפיר, וממילא לפי"ז לא מוכרחינן לומר שהריב"א חולק על רש"י כמ"ש התוס' שם מ"ג ע"ב ד"ה ההיא וכמ"ש הב"ח הנ"ל אלא י"ל שגם הריב"א סובר כרש"י דבבהמה יש לדרוסה בדיקה וע"כ שפיר הביא היד שאול ראי' מהתוס' להב"י ודו"ק, וגם לפמ"ש היריעות שלמה סי' ל"ג ס"ו להכריח שהריב"א סובר כרש"י דלדרוסה יש לה בדיקה ג"כ ל"ק על הי"ש עי"ש ותבין:

ואת קושיית המרש"א שהביא היד שאול הנ"ל נ"ל בס"ד לתרץ בחדא מחתא עם קושי' הראש יוסף בסוגי' דרוב שהקשה על התוס' דסוגיתינו דדף כ"ח דאמאי לא הקשה התוס' על רב אשי שהוא מקודם בגמ' דהיכי רצה להוכיח משחיטה עצמה דאזלינן בתר רוב הא אפשר ע"י בדיקה מבחוץ לפום שיטת הריב"א ונ"ל ליישב דבדף נ"ג ע"ב שם איתא

בעי אילפא יש דרוסה לסימנים או אין דרוסה לסימנים ועי' בסוגי' שם ותראה דמההוא בר אווזא דהוה בי' רב אשי מוכח דרב אשי סובר דיש דרוסה לסימנים וא"כ ממילא ל"ק קושי' הראש יוסף דעל רב אשי לא מצי התו' להקשות כיון די"ל דרב אשי באמת רצה למילף דאזלינן בתר רוב מטעם דרוסה כקושי' המרש"א הנ"ל כיון דסובר דיש דרוסה לסימנים אבל ר' מאיר י"ל דסובר דאין דרוסה לסימנים מש"ה הקשה התו' לר"מ דוקא וע"כ הוכרחו התוספות לתרץ חולי המאדים ומיושב קושית המרש"א ודו"ק:

באופן ב' נ"ל בס"ד לתרץ דהט"ז סי' ע"ט סק"ה מסופק אם נדרסה האם והולד בתוכה אם מזיק הדרוסה את הולד וא"כ י"ל דהתוס' באמת סובר שאינו מזיק וע"כ אא"ל דקו' הגמ' דר"מ היכי אכל בישרא מחשש דרוסה היה כיון די"ל דבאמת לא אכל כ"א מבהמה שנשמרה מדרוסה משעת לידה וא"ת שמא נדרסה אמה הלא אינו מזיק להולד וע"כ מתרץ התו' חולי המאדים דוקא ומיושב קושיית המרש"א וגם קושי' הראש יוסף ודו"ק:

באופן ג' נ"ל בס"ד לתרץ את קושי' המרש"א דהמלא הרועים בסוגי' דטרפה חיה אות ל"ג כתב דאפי' למ"ד דטרפה חי' מודה בדרוסה דאינה חי' והטעם מדכתיב לכלב תשליכון אותו משמע דאינה ראויה אלא לכלב ובאות ל"ה כתב דאפי' למ"ד דטרפה אינה חי' ומיעוט טריפות חיים אבל בדרוסה י"ל דלכך כתיב לכלב תשליכון אותו לאורויי דאפי' מיעוט אינם חיים נמצא לפי דבריו י"ל דאפי' למ"ד דטרפה מוליד בדרוסה מודה דאינו מוליד דמדכתיב לכלב תשליכון אותו משמע דאינו ראוי אלא לכלב ואע"ג דרש"י והרמב"ם לא סברו כן אבל מהתו' יש להביא ראי' כן די"ל דהתוס' לא רצה לתרץ דקושי' הגמרא על ר' מאיר מחשש דרוסה הי' כקו' המרש"א כיון די"ל דר"מ באמת לא אכל אלא מבהמה ששהתה י"ב חודש או ראה שמוליד וע"כ תירצו התו' דהגמ' הקשה מחולי המאדים ודו"ק:

ובאופן ד' נ"ל דהמרש"א בבכורות דף כ' ע"ב הקשה דלסברת התוס' שם דהיכא דאיכא חזקה בהדי מיעוט אף לדידן אזלינן בתרה א"כ אמאי לא הקשה הגמרא חולין דף י"א לדידן היכי אכלינן בישרא כיון דחזקת בהמה בחי' בחזקת איסור עומדת מסייע למיעוט טרפה ותירץ דהך שמא במקום נקב שחט טרפה הוי ולא נבלה וליכא חזקת איסור ותמה עליו הפרמ"ג סי' ל"ג בש"ד סק"ה דהלא מבואר בכל הפוסקי' ובהרמב"ם דנקובת הושט הוי נבלה לאחר שחיטה עכ"פ עי"ש, ועם הקדמה זו נ"ל בס"ד לתרץ את קושיית המרש"א הנ"ל בהקדים מדק"ל על התו' שתירצו דקושיית הגמ' אזלא לר"מ דהיכי אכל בישרא מחשש חולי המאדים הלא חשש זה לא הוי אלא מיעוטא דמיעוטא וכמ"ש הח"ס יו"ד סימן כ"ד דכל חשש נקובת הושט לא הוי רק מיעוטא דמיעוטא [ומה שיש להקשות עליו

עי' בחתן סופר בסוגיא דרוב] וא"כ בחולי המאדים בודאי דלכ"ע לא הוי רק מיעוטא דמיעוטא וא"כ מה הקשה הגמרא וע"כ נ"ל דאע"ג דדרוסה בסימנים לא הוי רק טרפה כמ"ש הרמב"ם אבל חולי המאדים כמו דרוסה הוי נבילה כיון דטרפות דידה מטעם נקובה היא וכמו דנקובת הושט הוי נבלה לשיטת הפוסקים דסברו כן חולי המאדים ג"כ נבלה נמצא לפי"ז אית ליה לחשש חולי המאדים גם חזקת איסור כיון שהיא נבלה אבל לחשש דרוסה ליכא חזקת איסור כיון שהיא טרפה כהנ"ל בשם המרש"א דבכורות, וממילא ל"ק קושיתינו על התוספות כיון די"ל דלעולם חולי המאדים לא הוי רק מיעוטא דמיעוטא ואפ"ה כתב התוס' שפיר דקושיית הגמ' על ר"מ מטעם חולי המאדים הי' כיון דאית לה נמי חזקת איסור ממילא י"ל כסברת הפנ"י דריש גיטין דמיעוטא דמיעוטא עם חזקה הוי כמיעוט גמור וא"כ ל"ק קושיית המרש"א דאמאי לא מתרץ התוספת משום חשש דרוסה כיון דדרוסה לא הוי אלא טרפה וליכא חזקת איסור כמ"ש המרש"א בבכורות וא"כ לא הוי אלא מיעוטא דמיעוטא ע"כ כתב התו' דקושיית הגמ' אזלא מחשש חולי המאדים דהוי נבלה כמובן, וממילא גם קושי' המרש"א דבכורות מיושב שפיר די"ל דלדידן באמת ל"ק דהיכי אכלינן בישרא כיון דאיכא מיעוט וגם חזקת איסור דכיון דהגמ' לא הקשה על ר"מ רק מחשש חולי המאדים כמ"ש התוספ' א"כ קשה קושיתינו הנ"ל הלא לא הוי אלא מיעוטא דמיעוטא אעכצ"ל כמו שתירצנו דחולי המאדים הוי נבילה ועם חזקת איסור הוי מיעוט גמור כמ"ש הפנ"י הנ"ל וממילא לדידן דלא חיישינן למיעוטא באמת גם למיעוטא דמיעוטא עם חזקה ג"כ לא חיישינן כיון דלא הוי אלא מיעוט וע"כ לא הקשה הגמ' אלא על ר"מ ודו"ק:

מצוה סד

פירוש א

צוה (א) הקב"ה לכסות דם שחיטת חיה ועוף כו'. בבריי' דחולין פ"ה ע"א פליגי ר' מאיר ור' שמעון ר"מ סובר דטרפה חייב בכסוי ור"ש סובר דפטור אבל בטמאה גם ר"מ סובר דפטור וכיון דנראין לרבי דבריו של ר"ש ע"כ שנה במתניתין שם את דבריו בלשון חכמים ומש"ה לא נקט רבינו ז"ל טמאה אלא טרפה לאשמעינן דגם בטרפה פטור, ועי' רש"י פ' אחרי פ"ט פי"ג שכ' אשר יאכל פרט לטמאים נראה דרש"י סתם כר"מ וזה דלא כהלכתא אבל אח"כ ראיתי בברטנורה ובמשכיל לדוד שם שכבר עמדו על רש"י בזה ומתרצו יפה עי"ש, ודע דכל המוני מצות ז"ל מנאו את המ"ע זו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קמ"ז היראים סי' קל"ט הסמ"ק סי' קנ"ו החינוך האה"מ מצוה קפ"ז הזוה"ר מ"ע רל"ט אות פ"ב הפוע"צ מ"ע צ"א הכ"ת מ"ע קכ"ה העי"מ מצ' קפ"ט המעיי"ח דף ע"א ע"ב

אות מ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' קפ"ח והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' שחיטה פי"ד ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סי' כ"ח:

פירוש ב

ושנינו (ב) עוד השוחט ונתנבלה בידו והנוחר והמעקר פטור מלכסות כו', כן איתא במשנה שם וד"ה היא דאפי' ר"מ דמחייב בטרפה מודה בזה וכ"כ רש"י ז"ל שם דף י"ז ע"א ד"ה פטור מלכסות וז"ל דכתיב אשר יאכל ושפך וכסה בראוי לאכילה הכתוב מדבר ואפי' מאן דמחייב כיסוי בשוחט ונמצאת טרפה הכא מודה דשחיטה מיהא בעינן דגמר בפ' כיסוי הדם שפיכה שפיכה משחוטי חוץ והתם שחיטה כתיב עכ"ל והגאון ר"ע איגר ז"ל בתוספותיו על המשניות במשנה שם כתב בד"ה הנוחר והמעקר וז"ל אף דבכיסוי לא כתיב שחיטה רק שפיכה [ור' שמעון דפוטר בטרפה היינו דאשר יאכל כתיב כדאמרינן בסוגיא אבל ר"מ דמחייב טרפה ואשר יאכל למעט עוף טמא א"כ גם נוחר חייב] היינו דילפינן שפיכה משחוטי חוץ דכתיב דם שפך מה התם בעי שחיטה ולא נחירה ה"נ בכיסוי רש"י לעיל דף י"ז ע"א וק"ל דא"כ למאי צריך למעט עוף טמא הא בטמא כל שחיטה הוי נחירה וצ"ע עכ"ל ודוד זוג' שתחי' הרב הגה"צ מו"ה ישראל אפרים פישל ז"ל בעה"מ ס' אפסי ארץ עה"ת אבד"ק נאנאש יע"א כתב לי עוד בימי חורפי קושיא גדולה על הגאון הנ"ל וזה אשר השבתי לו מה דבדק לן כקה"ד גאונו בקושיא על הגאון רע"א שהקשה בתוספותיו על המשניות חולין פ"ו מ"ב דל"ל קרא דאשר יאכל למעט עוף טמא מכיסוי הלא כל שחיטה בטמא נחירה היא ונחירה פטור מגז"ש דשפיכה שפיכה משחוטי חוץ כמ"ש רש"י שם דף י"ז והקשה כהד"ג הלא משנה מפורשת ריש העור והרוטב דשחיטה משוי לה לבהמה טמאה אוכל וא"כ עכצ"ל דשחיטה בטמא לא הוי נחירה דאל"כ לא הוה משוי אוכל דנחירה בבהמה טמאה באמת לא משוי אוכל כדאמרינן שם דף קכ"א ע"ב נחרה אין בה טומאה של כלום וממילא צריך קרא אשר יאכל למעט עוף טמא:

ונ"ל בס"ד ליישב דהגאון רע"א הכי הקשה נהי דשחיטה בטמא משוי אוכל אבל נבילה מיהא הוי כדאי' במשנה ריש העו"ה אבל לא טומאת נבילות עד שתמות אלמא כשתמות הו"ל נבילה וא"כ הקשה הגאון הנ"ל שפיר כיון דרש"י בסוגיא דנחירה כתב דטעמא דשוחט ונתנבלה בידו ונוחר ומעקר פטור מלכסות משום דגמרינן שפיכה שפיכה משחוטי חוץ אלמא דשוחט ונתנבלה בידו ג"כ מטעם זה פטור וכיון דגבי טמא כל שחיטה הו"ל נחירה כלו' נבילה א"כ ל"ל קרא למעט מכיסוי ואי"ל כיון דבעודה מפרכסת לא הוי נבילה ומטמאה טומאת אוכלין ע"כ צריך קרא למעט מכיסוי בעודה מפרכסת

דזה באמת ל"ל כיון דהשוחט ונתנבלה בידו ג"כ בעודה מפרכסת לא הוי נבילה ומטמאה טומאת אוכלין ואפ"ה פטור מלכסות א"כ ממילא בטמא ג"כ ל"צ קרא ע"ז, וגם אי"ל דע"כ יש חילוק בין טמא לשוחט ונתנבלה בידו דבשוחט ונתנבלה בידו עכ"פ נבילה מחיים הוי כדאיתא שם דף ל"ב ע"ב ומשו"ה פטור מלכסות אבל בטמא ועודה מפרכסת דלא הוי נבילה לא הוה ידעינן דפטור מלכסות אי לאו קרא דאשר יאכל, אבל גם זה ל"ל כיון דלכאורה ק"ל על כל שחיטה דהוי נבילה כיון דכשהתחיל לשחוט את הושט משוי ליה נקובה ונקובת הושט הו"ל נבילה וכמ"ש התו' שם דף ח' ע"א ד"ה והא איכא צדדין אעכצ"ל דמשו"ה לא הוי נבילה כיון דדרך שחיטה בכך והא תינח בבהמה כשרה אבל בבהמה טמאה דלית לה שחיטה באמת השחיטה עצמה הוי נבילה משום נקובת הושט וגם מלישנא דמתניתין ריש העו"ה מוכח כן מדקאמרה אבל לא טומאת נבילות משמע דטומאת נבילות לא מטמאה אבל נבילה הוי אלא כששחט ישראל אז מועיל מחשבתו לשוייה אוכל כמ"ש רש"י שם וכיון דשחיטה בטמא ושוחט ונתנבלה בידו שווין הם ע"כ שפיר הקשה הגאון הנ"ל, וגם אין להקשות על לשונו דהיאך כתב הלא כל שחיטה בטמא נחירה היא כיון דבאמת נחירה לא הוי כהנ"ל דע"ז י"ל כיון דהא דשחיטה בטמא מועיל ומשוי אוכל לא אמרינן אלא דוקא כששחט ישראל לנכרי אבל כששחט ישראל לישראל באמת לא הוי שחיטה אלא נחירה כדאיתא בהעו"ה שם וכיון דכששחט ישראל לישראל באמת נחירה היא וכששחט ישראל לנכרי עכ"פ נבילה הוי ונחירה ג"כ נבילה ע"כ נקט שפיר נחירה כמובן:

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב את קושי' כהד"ג עם קושי' הגאון הנ"ל בחדא מחתא דלכאורה לא זכיתי להבין דהיכי כתב כהד"ג בפשיטות דשחיטה בטמא מועיל לענין טומאת אוכלין כדאי' במשנה דהעו"ה ומחמת זה הקשה על הגאון הנ"ל הלא במשנה שם ליתא שהשחיטה בעוף טמא מועיל לענין טומאת אוכלין אלא המשנה דיברה שם מבהמה טמאה וא"כ בעוף טמא באמת י"ל דשחיטה אינו מועיל יותר מנחירה, והסברא לחלק בין בהמה טמאה לעוף טמא נ"ל בס"ד דבמשנה טהרות פ"א מ"ג אי' נבילת העוף הטמא צריכה מחשבה והכשר ובעוקצים פ"ג מ"ג איתא דנבילת בהמה טמאה צריכה מחשבה ולא הכשר וטעמא כיון דבהמה טמאה סופה לטמא טומאה חמורה וע"כ ל"צ הכשר אבל עוף טמא שאין סופו לטמא טומאה חמורה צריך הכשר כדאי' בחולין דף קכ"א, וזה דבר פשוט אצלי דהכשר אינו מועיל מחיים כדאיתא בפסחים דף כ' ובחולין דף ל"ו כגון שהיה לו פרה של זבחי שלמים והעבירה בנחל שחטה ועדיין משקה טופח עליה וגם זה נ"ל דבעודה מפרכסת ג"כ אינו מועיל ההכשר כיון דאמרינן דמפרכסת הרי

היא כחי' לכל דבר אע"ג דלענין טומאת אוכלין מפרכסת אינה כחי' ומטמא טומאת אוכלין כדאי' בריש העו"ה אבל לענין הכשר נ"ל דלא מועיל בעודה מפרכסת דבשלמא לענין טומאת אוכלין שפיר י"ל דמטמאה אע"ג דמפרכסת הרי היא כחי' כיון דמפרכסת מותר לישראל לאכול ע"כ הו"ל אוכל [ומה שבן פקיעה לרבנן חולין דף ע"ה ע"א אינו מטמא טומאת אוכלין מזה אכתוב לקמן בס"ד] אבל לענין הכשר כיון דמפרכסת הרי היא כחי' באמת אינו מועיל כיון דלא מועיל ההכשר מחיים, ואי"ל כיון דאת זה דהכשר אינו מועיל במחובר למד הגמ' שם דף קי"ח ע"ב מטומאת אוכלין כשם שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו כך אין מקבלין הכשר אלא עד שיתלשו וא"כ נאמר דנלמד משם גם א"ז דכשם שמפרכסת מטמאה טומאת אוכלין כך מועיל ההכשר בעודה מפרכסת, דזה באמת ל"ל כיון דעל זה גופא דמפרכסת מטמאה טומאת אוכלין באמת קשה קושי' גדולה ממה דאיתא שם דף ע"ה וחכמי' אומרים אינו מטמא טומאת אוכלין מפני שהוא חי וכל שהוא חי אינו מטמא טומאת אוכלין וגם הלב ארי' בהעו"ה שם כבר עמד ע"ז ומחמת קושיא זו העלה דמה דאיתא במתניתין דמפרכסת מטמאה טומאת אוכלין אינו אלא מדרבנן ונהי דיש מקום לעי' עליו מהרמב"ם הל' טומאת אוכלין פ"ב הל"ו מדכ' סתם נראה דסובר הרמב"ם דמטמא מדאורייתא יע"ש אבל עכ"פ יש שיטה דגם לענין טומאת אוכלין אינו אלא מדרבנן וא"כ די לנו לומר דבעודה מפרכסת מטמאה טומאת אוכלין מה שאיתא במשנה בפי' אבל לא שנוסיף דבעודה מפרכסת מועיל הכשר, וגם נ"ל בס"ד דלפי דרכינו באמת ל"ק קושי' הלב ארי' די"ל דמה דאמרו חכמים שבן פקיעה אינו מטמא טומאת אוכלין באמת הטעם הוא כיון דצריך הכשר והכשר מחיים אינו מועיל אבל המתני' דהעו"ה דאיירי בבהמה טמאה דל"צ הכשר ע"כ גם בעודה מפרכסת מטמאה טומאת אוכלין וגם בדגים שם דף ע"ה י"ל דטעמא דב"ה דאינם טמאים עד שימותו משום דצריך הכשר והכשר מחיים אינו מועיל ודו"ק. ועוד נ"ל בס"ד ראי' לדברינו ממשנה ריש העו"ה גופא מדלא נקטה את הא דהשוחט ומפרכסת מטמאה טומאת אוכלין בעוף טמא אלא בבהמה טמאה עכצ"ל דטעמא דמתני' כיון דבעוף טמא א"א לחלק בין שחיטה לנחירה כיון דשחיטה ג"כ אינו מועיל יותר מנחירה דע"י שחיטה ג"כ אינו מטמא בעודו מפרכס כיון דצריך הכשר והכשר אינו מועיל בעודו מפרכס וכיון דאינו מטמא ע"י שחיטה אלא לאחר פירכו' כשמת לגמרי ואז ע"י נחירה ג"כ מטמא כיון דמעשה נחירה באמת ג"כ מחשבה טובה היא אלא בעודה מפרכס אינו מועיל אבל לאחר פירכוס כשמת לגמרי באמת מועיל וכן מוכח מרש"י שם דף קכ"א ע"ב ד"ה שחט בה אחד שכ' וז"ל וכן בנחרה ועודה מפרכסת עכ"ל אלמא דגם בנחירה סובר

רש"י דדוקא בעודה מפרכסת אינה מטמאה אבל לאחר פירכוס מטמאה וכיון דאין שום חילוק בין שחיטה לנחירה ע"כ לא נקטה המתני' עוף טמא וא"כ ממילא מיושב קושי' כהד"ג ודו"ק:

אבל ראיתי סתירה לדברינו מתוס' ריש חולין ד"ה שמא יגע בבשר שכ' וז"ל אע"ג דדם קדשים אינו מכשיר כו' או שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליה כו' אלמא דהתו' מוקי את הסוגי' שם שהכשיר הבהמה במים ושם בד"ה ובמוקדשין כתב התו' דשמא יגע בעודה מפרכסת דלענין טומאת אוכלין מפרכסת הרי היא כחי יע"ש נראה מהתוס' דבעודה מפרכסת מועיל ההכשר. אבל אחר עיון קצת ראיתי דאדרבא מתוס' שם יש ראי' לדברינו כיון דהתוס' שם ד"ה ובמוקדשין כתב על הקושיא דמפרכסת הרי היא כחי' שני תירוצים חדא שמא יגע אחר פירכוס ועוד לענין טומאת אוכלין מפרכסת אינה כחי' ובד"ה שמא יגע בבשר כתב התוס' על הקושיא דדם קדשים אינו מכשיר ג"כ שני תירוצים חדא דחיבת הקודש מכשיר ועוד שהעבירה בנהר כו' וא"כ י"ל דהני ב' תירוצים תליא בהני ב' תירוצים דלעיל דלפי תירוץ הב' שכ' התו' לעיל דלענין אוכלין מפרכסת הרי היא כחי' וא"כ החשש הוא שיגע בעודה מפרכסת לפי תירוץ זה כתב התוס' דחיבת הקודש מכשיר דל"ל למי תירוץ זה שהעבירה בנהר כיון דבעודה מפרכסת אינו מועיל ההכשר ולפי תירוץ הא' שכ' התו' לעיל שהחשש הוא שיגע אחר הפירכוס לפי תירוץ זה כתב התוספ' דאיירי שהעבירה בנהר וא"כ אדרבא מדתירץ התוס' בד"ה שמא שני תירוצים איכא ראי' לדברינו ודו"ק:

אבל לכאו' ראיתי סתירה גדולה לדברינו מדף קכ"א ע"א שם ממה דא"ר אסי שונין ישראל בטמאה ועכו"ם בטהורה צריכין מחשבה והכשר מים ממקום אחר פרש"י ד"ה שונין וז"ל יש תנאים ששונים שישראל בטמאה צריך מחשבה להאכילה לעכו"ם ואי לא חישב לא הויא אוכל עד שתמות וכן עכו"ם בטהורה עכ"ל אלמא דהכשר מועיל בעודה מפרכסת, אולם אחר רואי ראיתי דגם משם היכא סתירה לדברינו דהגמ' הביא שם פלוגתא דר' יוחנן וחזקי' חזקי' סובר אינה לאברים ור' יוחנן סובר ישנה לאברים נמצא לחזקי' מפרכסת יצא מכלל חי לגמרי וא"כ לדידי' באמת שפיר מועיל ההכשר בעודה מפרכסת וא"כ י"ל דהתנאים דשונים דצריך הכשר באמת סברו כחזקי' וע"כ מועיל לדידהו ההכשר אבל ר' יוחנן דסובר דישנה לאברים וא"כ סובר דמפרכסת הרי היא כחי לדידי' באמת אינו מועיל ההכשר וא"כ י"ל כיון דהמתני' דהעו"ה שם נקטה בהמה טמאה דוקא ולא עוף טמא עכצ"ל דסברה כר' יוחנן כמובן, ומה מאד מיושב בזה בס"ד קושי' הכ"מ הל' טומאת אוכלין פ"ג הל"ד שהקשה על הרמב"ם דמדוע לא פסק

כהך דשונין דצריך הכשר די"ל דהרמב"ם פסק כהמתניתין דהעו"ה וכר' יוחנן ודו"ק.
וגם מהתוס' שם דף פ"א ע"ב ד"ה הואיל שהקשה ב' קושי' לר' שמעון חדא דאמאי לא יקבלו טומאה כל הקדשים מחיים ועוד שעיר המשתלח אמאי לא יקבל טומאה מחיים כיון דעומד לידחות לצוק כדחוי דמי ולכאורה מה הקשה התוס' הלא מחיים אינו מועיל ההכשר אעכ"מ דהתוס' סובר דמועיל אבל באמת גם משם ליכא סתירה לדברינו כיון דעל הקושיא הא' של התוספת י"ל דחיבת הקודש מכשיר ועל הקושיא הב' משעיר המשתלח כיון דסופו לטמא טומאה חמורה באמת ל"צ הכשר כמובן:
וכיון שבררנו בס"ד שדברינו הנ"ל כנים הם ממילא מיושב קושי' כהד"ג אבל גם גוף הקושיא של הגאון רע"א ג"כ מיושב שהרמב"ם הלכות אבות הטומאות פ"ב הל"א כתב וז"ל בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתיז את ראשה והרי היא כאוכלין טמאין נחרה והרי היא מפרכסת אין בה אפי' טומאת אוכלין כל זמן שהיא מפרכסת עכ"ל אלמא דבחיה ג"כ מועיל השחיטה לענין טומאת אוכלין כמו בבהמה וא"כ צ"ל דמה דנקטה המתניתין ריש העו"ה בהמה לאו דוקא אלא ה"ה חיה דחיה בכלל בהמה וטעמא דבחיה מועיל השחיטה באמת י"ל כיון דחיה ג"כ סופה לטמא טומאה חמורה ול"צ הכשר וע"כ מטמאה בעודה מפרכסת וא"כ ממילא ל"ק קושי' הגאון הנ"ל דל"ל אשר יאכל כיון די"ל דצריך למעט חיה טמאה כקושיית כהד"ג כיון דבחיה טמאה באמת מועיל השחיטה אלא על הגאון י"ל דלא הקשה אלא על לשון הגמ' שם דף פ"ה ע"א דקא' דצריך אשר יאכל למעוטי עוף טמא וע"ז באמת הקשה שפיר כיון דעל עוף טמא ל"צ קרא ואי באמת הקשה הגאון הנ"ל על הקרא גופא אז ל"ק מידי כיון די"ל כמו שתירצנו ודו"ק:
אולם מהרמב"ם הלכ' טומאת אוכלין פ"ב הל"ו ראיתי סתירה גדולה לדברינו שכ' וז"ל כל האוכלין שהן מבעלי חיים אינן מקבלין טומאה עד שימותו שחט בהמה חיה ועוף אע"פ שעדיין הן מפרכסין מקבלין טומאה עכ"ל ומדכ' דבהמה חיה ועוף מקבלין טומאת אוכלין בעודן מפרכסין עכצ"ל דסובר דבמפרכסת מועיל ההכשר כיון דבהמה חיה ועוף צריכין הכשר כמ"ש בהלכה ז' שם נהי די"ל דנכשרו בדמן אפ"ה עכצ"ל דהכשר מועיל במפרכסת כיון דהא דדם מכשיר משום דאיתקש למים וא"כ עכ"מ דהכשר מים ג"כ מועיל. אכן באתי היום אל העיון וראיתי שגם מהרמב"ם ליכא סתירה לדברינו כיון דיש לחלק בין הכשר מים להכשר דם די"ל בשלמא הכשר דם כיון דמעשה שחיטה ג"כ גורם ההכשר דהא דדם מכשיר אינו אלא בדם שחיטה אבל דם חללים אינו מכשיר כמ"ש התוס' חולין דף ל"ה ע"ב ד"ה דם וכן פסקו הרשב"א שם והר"ש והרא"ש פ"ו דמכשירין

וגם מהרמב"ם הל' טומאת אוכלין פ"ו נר' דס"כ מדל"כ דדם חללים של בהמה מטמא וגם רש"י בחולין שם באמת להל' מודה דדם חללים אינו מכשיר ומ"ש רש"י דדם חללים של בהמה מכשיר ל"כ אלא לר' שמעון כ"כ הלב ארי' שם ואמת אתו דאל"כ קשה על רש"י כל הקושיות של התוס' שם, וכיון דדם חללים אינו מכשיר אלא דם שחיטה א"כ השחיטה ג"כ גורם להכשר ע"כ שפיר מועיל ההכשר של דם שחיטה אפי' בעודה מפרכסת אבל הכשר מים באמת י"ל דאינו מועיל במפרכסת וא"כ י"ל דהרמב"ם באמת אייריי בהכשר דם אבל המתני' דהעו"ה לא יכל' למינקט עוף טמא כיון דבעוף טמא צריך הכשר מים דהכשר דם לא מועיל בטמא כדאי' שם דף קכ"א ע"א והכשר מים באמת אינו מועיל במפרכסת וממילא ל"ק קושי' כהד"ג כיון די"ל כמו שכתבנו ודו"ק:

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב את קושי' הגאון רע"א בהקדים לברר דמדוע לא הקשה על הגמ' גופא דהיכי קאמר הגמ' דף פ"ה ע"א שם דלר"מ צריך אשר יאכל למעט עוף טמא הלא במתניתין שם איתא הנוחר והמעקר פטור מלכסות ור"מ ג"כ מודה לזה וא"כ ל"ל אשר יאכל הלא כל שחיטה נחירה היא כלו' נבילה כן הי' יכול להקשות על הגמ' גופא ומדוע הקשה על רש"י דדף י"ז שם דוקא, ונ"ל דעל הגמרא באמת ל"ק מידי דבדף כ"ז ע"ב שם איתא א"ר יהודא משום ר' יצחק בן פנחס אין שחיטה לעוף מה"ת שנא' ושפך בשפיכה בעלמא סגי ופריך הגמ' ממתני' דהנוחר והמעקר פטור מלכסות ומשני דמתני' אייריי בחיה ומתוס' שם ד"ה בשפיכה נראה דר' מאיר מצי סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת יע"ש בראש יוסף אבל המלא הרועים אות ע' כלל עוף אי טעון שחיטה מה"ת כתב דר"מ סובר דיש שחיטה לעוף מה"ת והביא ראי' ממשנה זבחים דף ס"ט ע"ב דקאמר ר"מ מלק ונמצאת טרפה אינו מטמא בבית הבליעה ק"ו מנבילת בהמה ומה נבילת בהמה שמטמאה במגע ובמשא שחיטתה מטהרת טריפתה נבילת העוף שאינו מטמא במגע ובמשא אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת טומאתה ואי טמא דאין שחיטה לעוף מה"ת אין ראי' מבהמה דשחיטה שלה מה"ת לכך מטהרת טריפתה משא"כ בעוף אע"כ דסובר דיש שחיטה לעוף מה"ת ואי"ל דנהי דאין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ נחירה מיהא בעי בסימני' ולכך יליף שפיר מבהמה דא"כ לא הי' לו לר"מ למילף אח"כ מליקה במה מצינו רק ליערבינהו ולילף מליקה ונחירה משחיטה דכמו בבהמה דבר שמכשירה לאכילה מטהרת טריפתה מטומאתה ה"ה בעוף דבר שמכשרתו לאכילה דהיינו נחירה ומליקה יטהר טריפתו מטומאתו אעכ"מ דר"מ סובר דיש שחיטה לעוף מה"ת כ"כ המהרו"ע, אבל ל"נ דבשביל קושי' זו עדיין לא מוכח לומר כן אלא אדרבא משם נ"ל להביא ראי' להיפך דלכאו' אפי' כשנ' כהמהרו"ע עדיין קשה דל"ל לר"מ למילף מליקה במה מצינו

ליערבינהו ולילף עוף ומליקה בחדא מחתא מק"ו ולומר הכי ומה נבילת בהמה דבר שמכשרתה לאכילה מטהרת טריפתה נבילת העוף דהיינו בחולין שחיטה ובקדשים מליקה שאינו מטמא במגע ובמשא אינו דין שתהא דבר שמכשרתו לאכילה מטהרת טריפתו מטומאתו ואי"ל דעל הק"ו הוה יכל"ל דיו הלא על מה מצינו ג"כ י"ל דיו כמ"ש השושנת העמקים כלל א', ועוד ק"ל דל"ל לר"מ ק"ו כלל כיון דלפי מסקנת הגמרא שם ר"מ קרא אשכח ודרש זאת תורת הבהמה והעוף בשלמא על הקרא ל"ק כיון די"ל דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא אבל על הק"ו קשה דל"ל:

וע"כ נ"ל בס"ד דר"מ באמת סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת ולא קאמר ר"מ את הק"ו לדידי' כיון דלדידי' באמת ל"צ הק"ו כיון דקרא אשכח ודריש כמ"ש ר"י בר' אבין שם אלא לדבריו דר' יהודא דסובר דיש שחיטה לעוף מה"ת קאמר ר"מ דק"ו הוא [דאת זה דר' יהודא ס"כ נ"ל להוכיח מבריי' דחולין דף כ"ז ע"ב דילפינן דיש שחיטה לעוף מה"ת מזאת תורת הבהמה והעוף והך ברייתא סתם ספרא היא וסתם ספרא ר' יהודא כדאיתא בסנהדרין דף פ"ו] וא"כ ממילא ל"ק קושייתינו דמדוע לא קאמר ר"מ את ההיקש דזאת תורת הבהמה במתני' שם כיון דלדבריו דר' יהודא קאמר ור"י יליף מההיקש להיפך דיש שחיטה לעוף מה"ת וע"כ לא יכול ר"מ להשיב מההיקש כלום כיון די"ל דר' יהודא באמת ל"ס כתירוצו של התוס' שם ד"ה וכי באיזו יע"ש ותבין וע"כ לא קאמר ר"מ אלא את הק"ו וממילא לפי"ז שפיר י"ל דר"מ באמת סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת ול"ק קושיית המהרו"ע כיון די"ל דר"מ לדבריו דר' יהודא קאמר כמובן. אלא אכתי קשה קושייתינו הנ"ל דמדוע לא יליף ר"מ הכל מהק"ו ע"כ נ"ל לומר דלעולם ר"מ סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת ול"ק קושיית המהרו"ע כיון די"ל דמתחילה למד ר"מ מהק"ו דברים שצריכין שחיטה מה"ת כיון דמהק"ו לא יכול למילף אלא דומיא דק"ו דהיינו דברים שצריכין שחיטה מה"ת ואח"כ למד במה מצינו דברים שאינן צריכין שחיטה דהיינו עופות בחולין ומליקת קדשים ומה דקא' מליקתו לאו דוקא אלא ה"ה גם נחירה בעוף חולין ולא נקט מליקה אלא כיון דעיקר פלוגתתם במליקה היא ומה דקא' נבילת העוף שאינו מטמא במגע ובמשא אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת טריפתה מטימאתה נ"ל שכיוון בזה על עופות קדשים דהיינו צפורי מצורע שצריכין שחיטה מה"ת אפי' למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת כמ"ש המהרו"ע שם וא"כ ל"ק קושי' המהרו"ע כמובן, וגם מתוס' זבחים שם ד"ה וכי נ"ל להוכיח דר"מ סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת דמדהקשה שני קושיות חדא דאיצטריך היקישא דזאת תורת הבהמה לכדדרשינן בחולין מה בהמה בשחיטה אף עוף בשחיטה ועוד איצטריך לדרשה דר' אליעזר דמה מליקת עוף מן הצואר

אף שחיטת בהמה מן הצואר ולכאורה היכי עירבו התוספות הני שני לימודים מזאת תורת הבהמה הלא ר"א עכצ"ל דסובר דאין שחיטה לעוף מה"ת כמ"ש רש"י בחולין דף כ"ז ע"ב ד"ה אין שחיטה לעוף מה"ת אעכצ"ל בכוונת התוספ' דהכי הקשה חדא הלא איצטריך היקישא ללמוד דיש שחיטה לעוף מה"ת ועוד אפי' כשנאמר דר"מ סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת איצטריך היקושא לכדר"א וא"כ יש ראי' גם מהתו' זה די"ל דר"מ סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת כמובן, נמצא לפי הקדמה זו לא נתברר אליבא דר"מ דהיכי סובר אי יש שחיטה לעוף מה"ת או לא וא"כ י"ל דמשו"ה לא הקשה הגאון רע"א הנ"ל על הגמרא גופא כיון די"ל דר"מ סובר דאין שחיטה לעוף מה"ת וא"כ בכל העופות השחיטה נחירה היא וע"כ צריך אשר יאכל למעט עוף טמא אבל על רש"י דקאמר בדף י"ז שם דלר"מ גמרינן שפיכה משחוטי חוץ דצריך להיות בכיסוי שחיטה דוקא א"כ עכצ"ל לרש"י דר"מ סובר דיש שחיטה לעוף מה"ת ע"כ הקשה הגאון הנ"ל על רש"י דוקא ודו"ק:

אבל לכאו' ק"ל על רש"י דלפי דבריו דגמרינן שפיכה שפיכה משחוטי חוץ דצריך בכיסוי שחיטה דוקא א"כ מה הקשה הגמ' שם על ר"ע דסובר דבשר נחירה הי' מותר במדבר ממתני' דהנוחר ומעקר דאמאי פטור מלכסות דילמא לענין כיסוי מודה ר"ע דגם במדבר היה צריך שחיטה דוקא כיון דגמרינן שפיכה שפיכה משחוטי חוץ דבקדשים באמת מודה ר"ע דבעינן שחיטה דוקא כמ"ש הגמ' שם קדשים שאני ואח"כ חפשתי ומצאתי שכבר קדמני בקושיא זו השושנת העמקים סי' ט"ז והניח בתימא, ועוד ק"ל על רש"י דבדף כ"ז ע"ב שם על מד"ק ר' יצחק דאין שחיטה לעוף מה"ת פריך הגמ' ג"כ ממתניתין דהנוחר ומעקר פטור מלכסות ולפי דבריו מה הקשה הגמ' דילמא לעולם גם המתני' סוברת דאין שחיטה לעוף מה"ת אלא לענין כיסוי בעינן שחיטה דוקא משום דגמרינן שפיכה שפיכה משחוטי חוץ וגם זה לכאורה קושיא גדולה על רש"י. וע"כ נ"ל בס"ד ליישב כך דעל הקושיא הא' נ"ל דמד"ק הגמ' דף י"ז שם קדשים שאני דגם לר"ע קדשים צריך שחיטה א"ז ל"ק הגמ' אלא בהה"א דאכתי לא ידעינן מהא דנחירתן זהו שחיטתן אבל לפי מה דמשני הגמ' נחירתן זהו שחיטתן באמת י"ל דגם בקדשים סובר ר"ע דלא הי' צריך שחיטה במדבר ומה דאי' בקרא ושחט את בן הבקר י"ל כיון דנחירתן זהו שחיטתן כמו דמשני הגמ' על הקרא הצאן ובקר ישחט להם ואע"ג דלפי"ז נסתר תירוצו של התוס' שם ד"ה ר"ע וא"כ ע"כ מוכרחינן לומר דבקדשים מודה ר"ע מחמת קושיית התוספת אבל באמת זה ליתא כיון דאפי' לפי תירוצו של התוס' ג"כ צ"ל דהגמ' הוה ידע דפליגי כיון דהתוס' בלא"ה הניח את קושיתו בתימא שעכצ"ל דהגמ' הוה ידע דפליגי

וא"כ ממילא שפיר י"ל כמו שכתבנו דבתר דידעינן מהא דנחירתן זהו שחיטתן באמת גם בקדשים סגי בנחירה וע"כ פריך הגמ' אח"כ על ר"ע שפיר מהמתני' דהשוחט ומעקר דאי"ל דגמרינן שפיכה כיון דבקדשים ג"כ הי' מותר הנחירה כמובן. ועל הקושיא הב' נ"ל דהגמרא הכי פריך אי אמרינן דאין שחיטה לעוף מה"ת הנוחר והמעקר אמאי פטור מלכסות ואי"ל משום דגמרינן שפיכה שפיכה משחוטי חוץ כיון דכשאמרינן כן אז קשה קושיית הגאון רע"א הנ"ל דל"ל אשר יאכל למעט עוף טמא מכיסוי כיון דליכא למימר כתירוצינו הנ"ל דר"מ סובר אין שחיטה לעוף מה"ת אעכצ"ל מדכתב רחמנא אשר יאכל למעט עוף טמא מכיסוי דאי אמרינן אין שחיטה לעוף מה"ת אז באמת גם לענין כיסוי אין צריך שחיטה כיון דקרא אשר יאכל גלי לן דלא גמרינן בגז"ש דשפיכה שפיכה וא"כ פריך הגמרא שפיר, ורש"י דקאמר דילפינן בגז"ש דשפיכה שפיכה באמת צ"ל דלא קאמר אלא על חיה כיון דחיה צריך שחיטה מה"ת והוה אמרינן לר"מ דסובר שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה השוחט ונתנבלה בידו ג"כ חייב לכסות ע"כ קאמר רש"י דלא אמרינן כן אלא גמרינן שפיכה שפיכה, וגם נ"ל בס"ד ליישב בזה דקדוק גדול ברש"י שכ' בדף י"ז שם ד"ה והמעקר וז"ל ובחיה קאי דטעונה כיסוי כגון צבי ואיל אמאי כתב רש"י דהמתני' דוקא על חיה קאי וגם השושנת העמקים סי' הנ"ל עמד ע"ז אבל לפמ"ש יפה כתב רש"י כיון דרש"י רצה להביא אח"כ את הגז"ש דשפיכה שפיכה ע"כ הקדים דהמתני' דהנוחר והמעקר בחיה קאי כמובן, וא"כ ממילא ל"ק על רש"י גם קושיית הגאון רע"א הנ"ל כיון דעל עוף טמא באמת לא קא' רש"י דגמרינן בגז"ש דשפיכה שפיכה ע"כ צריך אשר יאכל למעט עוף טמא, וגם מיושב בזה בס"ד מדק"ל דאמאי קאמר הגמ' דף פ"ה שם דלר"מ אשר יאכל למעוטי עוף טמא אתי אמאי ל"ק דלמעוטי חיה טמאה אתי אבל בהנ"ל מיושב שפיו דלמעוטי חיה טמאה באמת ל"צ קרא כקושיית הגאון הנ"ל ודו"ק:

ובאופן ג' נ"ל בס"ד ליישב את קושיית הגאון הנ"ל די"ל דר"מ סובר כר"ע דבמדבר הי' מותר הנחירה וא"כ צריך אשר יאכל למעט עוף טמא מכיסוי במדבר כיון דבמדבר ג"כ נצטוינו על הכיסוי כמ"ש רש"י בסוגי' דנחירה כמובן, וכיון דלפי הנ"ל צ"ל דר' מאיר סובר כר"ע ממילא מיושב קושי' התפארת יהונתן שהקשה על הרמב"ם דסובר דבמדבר הי' הנחירה מותר ובשר תאוה אסור א"כ צ"ל דפסק כר"ע וכר' ישמעאל הלא הגמ' שם קאמר דפליגי וא"כ היאך פסק כתרווייהו אבל בהנ"ל דר"מ סובר כר"ע ל"ק מידי כיון דהתוס' ריש חולין ד"ה אבל כתב דר"מ סובר כר' ישמעאל דבמדבר היה בשר תאוה אסור וא"כ צ"ל דר"מ סובר כתרווייהו כיון דבאמת השני דינים אינם סותרים זה את זה כמו

שהקשה התוספת בסוגיא דנחירה אלא על קושיית התו' צ"ל כהנ"ל דהגמ' ידע דפליגי ומשו"ה קאמר הגמרא במאי קמיפלגי אבל ר"מ באמת י"ל דסובר כתרווייהו וא"כ פסק הרמב"ם כר"מ ודו"ק:

מצוה סה

פירוש א

כתוב (א) **בפ' תצא כי יקרא קן ציפור כו'**. גם הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה את המ"ע זו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קמ"ח הסמ"ק סימן ר"נ החינוך העי"מ [עי' בחיד"א בהגהותיו שם שכ' שהקיום מ"ע זו ממהרת את הגאולה שתבב"א] האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקמ"ה הזוה"ר מ"ע ר"ב אות ס"ז [עי"ש שהביא ראי' שזה מ"ע מדקא' הגמ' חולין דף קמ"א דלא תקח האם על בנים ניתק לעשה דשלח תשלח את האם ובאמת גם בלאו זה אי' עוד שם דהוי מ"ע וגם בספרי פ' תצא איתא וז"ל שלח תשלח את האם זו מ"ע] הפוע"צ מ"ע רכ"ב הכ"ת מ"ע קנ"ג המעיי"ח דף קפ"ד ע"א אות כ"ה אבל בהיראים ז"ל לא מצאתי ממ"ע זו ונעלם ממני טעמו, והפרטי דינים שכ' רבינו תמצא גם בהרמב"ם הלכ' שחיטה פי"ד ולהלכה עי' טוש"ע יו"ד סימן רצ"ב וגם עי' במנ"ח ומהר"ש סימן הנ"ל מ"ש על פלוגתת החו"י ושאר אחרונים במ"ע זו והטעם של המ"ע זו עי' בהרמב"ן ובר' בחיי פרשת תצא פכ"ב פ"ז:

פירוש ב

ר"י (ב) אמר בגפיה רגליה היינו כנפיה כו', עי' בגמ' חולין דף קמ"א ע"ב את פלוגתת ר"ה ור' יהודא ותראה שדברי רבינו כאן צריכים ביאור ובביאורו של הגאון מו"ה אייזיק שטיין ז"ל ראיתי שכ' על רבינו וז"ל פי' רב יהודא מודה בדרשה דמשלחי רגל אלא רגלים של זה העוף הם הכנפים כו' עכ"ל נמצא לפי דבריו סובר רבינו דלר' יהודא לא ישלחנה ברגלים אלא בכנפים אבל המרש"ל ז"ל בביאורו כאן חולק עליו וז"ל ולא יכולתי להבין את זה אם הכנפים הם רגלים ק"ו רגלים ממש שהן רגלים ממש ובפרט דגבי שור ובהמה שעיקר רגליו הן של אחורים אבל לפנים הן ידים של בהמה ובמקום יד של בהמה הוא הגף בעוף כדאי' בפרק א"ט ובגמ' לא נא' אלא בגפיה דהוו כנפיה והכי פי' הספר [כוונתו על רבינו] שלא תאמר גפיה ממש וא"כ מה בכך שימרוט הנוצות ע"כ כתב דהא כנפים נינהו פי' הגף הוא הכנף שלא ימרוט הנוצות וכן באשיר"י ודו"ק עכ"ל ועי' ברש"י שכ' שני פירושים בזה ובהפי' הא' ג"כ סובר לענין זה כהביאור מו"ה א"ש דלר"י לא ישלחנה ברגלים וגם הדינא דחיי ז"ל מ"ע ס"ה כתב אריכות על הביאור הנ"ל ומברר הכל יפה עי"ש:

מצוה סו

פירוש א

ת"ר (א) שלשה אבות כו'. וברמזיו כתב רבינו ז"ל וז"ל לדון בנזקי קרן ולדון בנזקי שן ורגל והן שתי מ"ע בשתי פרשיות שנא' כי יגח שור את איש ונאמר כי יבער איש את שדה או כרם ושלח את בעירו ובער בשדה אחר עכ"ל, הפסוקים של המ"ע הללו בפרשת משפטים פכ"א פכ"ח ול"ה ובפרשה כ"ב פ"ד וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רל"ז ר"מ החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' נ"א נ"ה הפוע"צ מ"ע כ"א כ"ד הכ"ת מ"ע ר"ו ר"ז העי"מ מצ' נ"ב נ"ו [עי"ש הטעם של המ"ע הללו] המעיי"ח דף כ"ד ע"א אות ל"ב אבל בהבה"ג והיראים ובזוהר הרקיע לא מצאתי ממ"ע הללו וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות נזקי ממון ולהל' עי' טוש"ע חו"מ סי' שפ"ט עד סי' ת':

מצוה סח

פירוש א

לדון (א) בנזקי הבור כו'. הפסוק פרשת משפטים פכ"א פל"ב וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רל"ח החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' נ"ג הפוע"צ מ"ע כ"ב הכ"ת מ"ע ר"ח העי"מ מצ' נ"ד המעיי"ח סי' הנ"ל מ"ע ס"ז והפרטי דינים תמצא בהרמב"ם הל' נזקי ממון פי"ב ופי"ג ולהל' עי' טוש"ע חו"מ סי' ת"י:

מצוה סט

פירוש א

לדון (א) בנזקי האש כו'. הפסוק פרשת משפטים פכ"ב פ"ה וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רמ"א החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' נ"ו הפוע"צ מ"ע כ"ה הכ"ת מ"ע ר"ט העי"מ מצ' נ"ז המעיי"ח סי' הנ"ל מ"ע ס"ז והפרטי דינים תמצא בהרמב"ם הלכות נזקי ממון פי"ד ולהלכה עי' טוש"ע חושן משפט סימן תי"ח:

מצוה ע

פירוש א

לדון (א) בנזקי איש שהזיק את רעהו בין בגופו בין בממונו כו'. הפסוק פ' משפטים פ' כ"א פי"ח וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רל"ו החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ט הפוע"צ מ"ע י"ט הכ"ת מ"ע קצ"ח העי"מ מצ' נ' המעיי"ח דף כ"ג ע"ב אות כ"ה והפרטי דינים שכ' רבינו מהם בהרמב"ם הל' חובל ומזיק ולהל' עי' טוש"ע ח"מ סי' א' וסי' ת"כ:

מצוה עא

פירוש א

לדון (א) בדיני נזקי הגנבה כו' וברמזיו כתב לדון בגניבה במיתה ובתשלומין שנא' כי יגנוב איש שור או שה וגו' אם במחתרת ימצא הגנב כו', הפסוקים פ' משפטים פכ"א פל"ז ופרשה כ"ב פ"א ורבינו ז"ל מנה תשלומי כפל דו"ה או להרגו לבא במחתרת או למכרו למ"ע אחת וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רל"ט החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' נ"ד העי"מ מצ' נ"ה הפוע"צ מ"ע כ"ג הכ"ת מ"ע ר"ד המעיי"ח דף כ"ד ע"א אות מ' אבל הראב"ד ז"ל בהשגותיו על הרמזי מצות דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע רל"ט השיג על המנין זה וסובר למנות את הנ"ל לב' או לג' מ"ע ורבינו בקיצור הסמ"ג שלו לא כתב במ"ע זו רק מדין כפל ואי באמת חזר שם והלך בשי' הראב"ד אז נתוסף לו מצות עשין וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו רובן מהרמב"ם הלכות גניבה ולהל' עי' טוש"ע חו"מ סי' שמ"ח עד סי' שנ"ט:

מצוה עב

פירוש א

לצדק (**א**) **המאזנים עם המשקלות כו'**. הפסוקים פ' קדושים פי"ט פל"ו ופ' תצא פכ"ה פט"ו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ר"ח [עי"ש שהוכיח שהיא מ"ע מהספרא פ' קדושים פרשה ח' שכ' וז"ל על תנאי כך הוצאתי אתכם מא"מ ע"מ שתקבלו עליכם מצות מדות שכל המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים וכל הכופר בה כופר בי"מ עכ"ל ועי' בהגהות מהרי"ד על הספרא מ"ש בשם הזית רענן בזה] החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רנ"ט הזוה"ר מ"ע קנ"ז אות נ"ח העי"מ מצ' רס"א הפוע"צ מ"ע ק"ג הכ"ת מ"ע רי"ח המעיי"ח דף פ"ט ע"א אות ק"ו והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכ' גניבה פ"ח ולהל' עי' טוש"ע חו"מ סי' רל"א ולעיל בהמל"ת של המ"ע זו מל"ת קנ"א כתבנו בס"ד אריכות בזה עי"ש ותמצא נחת:

מצוה עג

פירוש א

כל (**א**) **הגוזל חייב להחזיר הגזילה עצמה כו'**. הפסוק פרשת ויקרא פ"ה פכ"ג וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קצ"ד היראים סי' רנ"ז הסמ"ק סי' רמ"ו החינוך המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ל הזוה"ר מצות עשה כ"ג אות כ"ב הפועל צדק מצות עשה נ"ז הכ"ת מ"ע רכ"ז העי"מ מצ' קל"א [עי"ש שכ' מחומר עון זה] האה"מ מצ' קכ"ט המעיי"ח דף מ"ט ע"א, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות גזילה

פ"א עד פי"א ולהלכה עי' טור שלחן ערוך חושן משפט סימן שמ"ח עד סי' שע"ח וגם עי' לעיל בהמצוה לא תעשה של המצות עשה זו מצוה לא תעשה קנ"ו מה שכתבנו בזה:

מצוה עד

פירוש א

להשיב (**א**) **אבידה לישראל כו'**. הפסוק פרשת תצא פרש' כ"ג פסוק א' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה ר"ד היראים סי' ר"ע הסמ"ק סי' רנ"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ח הזוהר הרקיע מ"ע כ"ז אות כ"ד [עי"ש שהביא ראיה מהספרי ומהמכילתא ומהגמרא על הפסוק הנ"ל שהוא מצות עשה] הפועל צדק מצות עשה ר"כ הכ"ת מצות עשה רכ"ח המעיין חכמה דף קפ"א עמוד א' אות ג', והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות גזילה מפרק י"א ואילך ולהלכה עי' טור שלחן ערוך חושן משפט סימן רנ"ט עד סי' רע"ג וגם עי' מה שכתבנו לעיל בהמצות לא תעשה של המ"ע זו מל"ת קנ"ט בשם האלה המצות ועכשיו ראיתי שגם העיר מקלט סי' הנ"ל כ"כ והוא באמת כלל גדול בתורה:

מצוה עה

פירוש א

כל (**א**) **ההורג בשגגה גולה כו'**. הפסוק פ' מסעי פל"ה פכ"ה וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רכ"ה החינוך ואה"מ מצ' ת"י הזוה"ר מ"ע קמ"ב אות נ"ג הפוע"צ מ"ע ק"א הכ"ת מ"ע קפ"ח המעיי"ח דף קמ"א ע"ב אות קל"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תי"א עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דבעיקר המנין אין שום חילוק ביניהם אלא רבינו והרמב"ם ז"ל נקטו למ"ע זו וישב בה עד מות הכה"ג והשאר מוני מצות הנ"ל נקטו מה דכתיב בפסוק זה והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו ובאמת המ"ע זו היא מצוה כללית שקאי על הב"ד שישתדלו להושיב אותו שם להצילו מיד גואל הדם ואפי' לית ביה חשש סכנת גואל הדם מ"מ כדי שיהיה לו כפרה ע"י מצוה זו וכן קאי המ"ע זו על הרוצח בשגגה שישב שם אפי' אינו ירא מגואל הדם כן מוכח מהחינוך וכ"כ המר"ם שיק וא"כ צריך באמת טעם דמדוע נקטו רבינו והרמב"ם את עיקר מ"ע זו על הרוצח והשאר מוני מצות נקטו על הב"ד וצ"ע, ומ"ש רבינו אמר רב שתי טעיות טעה יואב כו' עי' בדיני דחיי שכ' דברים עתיקי' בזה ומה שהקשה הדד"ח על מה שפסקו רבינו והרמב"ם וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת כבר קדמו בזה המל"מ הל' רוצח פ"ט הל"ד והל' ממרים פ"ז הל"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות רוצח פ"ה עד פ"ח:

מצוה עו

פירוש א

להפריש (א) **ערי מקלט שנאמר כו'**. הפסוק פרשת שופטים פי"ט פ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' [דבפרשיות שמנה שם מנה גם פרשת שש ערי מקלט ארבעים ושתים עיר] הסה"מ מ"ע קפ"ב החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"כ הזוה"ר ע"ע קס"ח אות ס"ב הפוע"צ מ"ע רי"ב הכ"ת מ"ע קע"ח המעיי"ח דף קע"ז ע"א אות ע', ומ"ש רבינו ואין ערי מקלט נוהגות אלא בא"י כו' עי' בדינא דחיי' שכ' דברים עתיקים בזה, ומ"ש רבינו בימי מלך המשיח מוסיפים עוד שלש אחרות כו' ועדיין לא נכבשו מעולם כו' כ"כ גם הרמב"ם הלכ' רוצח פ"ח הל"ד והמרש"ל בביאורו כאן כתב ע"ז וז"ל ומזה כתב הרמב"ם ראי' למשיח שיבא בבי"א ולא מציין דהיכא כתב הרמב"ם כן אבל אני מצאתי בס"ד שכ"כ הלכות מלכים פי"א הל"ב, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' בהרמב"ם הל' רוצח פ"ח שהוסיף עוד הרבה דינים בזה ועל מה שהקשה המל"מ שם עמ"ש הרמב"ם ולא כרכים גדולים ולא קטנים עי' בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג מ"ע ע"ו מ"ש ע"ז:

מצוה עז

פירוש א

הרודף (א) **אחר חבירו להרגו כו'**. בפרשת תצא פכ"ה פי"ב כתיב וקצותה את כפה ובספרי שם פליגי החכמים ור" יהודא בפירושא דהאי קרא החכמים סברו מלמד שאתה חייב להצילה מנין שאם אין אתה יכול להצילה בכפה הצילה בנפשה ת"ל לא תחום עיניך ור' יהודא סובר וקצותה את כפה ממון ופסק רבינו כחכמים ולא כרש"י עה"ת שם שפסק כר"י וע"כ מנה רבינו את המ"ע זו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' [דבפרשיות שמנה שם מנה גם פרשת שולחת יד במבושיו והרמב"ם בסה"מ הביא בשם הספרי שדרש מבמבושיו את עיקר הדין של המ"ע זו וא"כ ממילא מוכח דהבה"ג כיוון בפרשה זו על המ"ע זו כמובן] הסה"מ מ"ע רמ"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ר הזוה"ר מ"ע ר"ז אות ע' [עי"ש שג"כ מחמת דרשה דספרי הנ"ל מנה את המ"ע זו] הפוע"צ מ"ע רמ"א הכ"ת מ"ע קפ"ט הדה"מ שער א' פ"כ המעיי"ח דף ר' ע"א אות ע"א, ומ"ש רבינו ז"ל אפי' הי' הנרדף קטן כו' בהרמב"ם הל' רוצח פ"א הל"ו איתא אפילו היה הרודף קטן וכבד עמד על רבינו בזה הדינא דחיי וכתב שהוא ט"ס וגם כתב כמ"ש המנ"ח דאין חילוק בין רודף אחד גדול או קטן כל שחייבים על רציחתו פשוט שהרודפו הוא בכלל רודף, ומה שעמד רבינו על רש"י פרשת תצא שתפס כר' יהודא דספרי שהוא

יחיד נגד החכמים כתב המרש"ל בביאורו כאן ע"ז וז"ל ואני אומר שאין זו ראיה ורש"י מפ' בפירוש החומש כל הקרוב לפשט אף שאינו מן הלכ' וק"ל עכ"ל כוונתו שאינו ראי' ממה שתפס רש"י כר' יהודא דפסק כוותיה כי כן דרכו לתפוס את הפשט הפשוט אבל כבר הוכחנו לעיל מל"ת קס"ד שרבינו לא סובר אליבא דרש"י את כללו של המרש"ל וגם כתבנו שם בס"ד תירוץ יפה על רש"י עי"ש, והפרטי דינים שכתב רבינו תמצא גם בהרמב"ם הלכות רוצח פ"א ועי' במל"מ שם שנסתפק כמה ספיקות במ"ע זו ולהלכ' עי' בש"ע חושן משפט סי' תכ"ה:

מצוה עח

פירוש א

הרוג (א) שנמצא נופל לארץ כו'. מרבינו ז"ל נר' שהמ"ע זו היא המדידה וע"כ הביא את הפסוק ויצאו זקניך ומדדו דפ' שופטים פכ"א פ"ב וכן מוכח מקיצור הסמ"ג שלו כי גם שם לא הביא אלא את הפסוק זה וגם שם מייחס את המ"ע זו למדידה אבל הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה עריפת עגלה למ"ע וכן מנה הרמב"ם ז"ל בסה"מ דז"ל מצוה קפ"א היא שצונו לערוף את העגלה כמצותה כשנמצא חלל בשדה ולא נודע מי הרגו כו' וגם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע קפ"א כתב וז"ל לערוף את העגלה כמצותה שנ' וערפו שם את העגלה בנחל וכ"כ ברמזי מצות דריש הל' רוצח אות י' וז"ל לערוף את העגלה בנחל וכן מנאו ז"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ל הזוה"ר מ"ע ק"ע אות ס"ג הפוע"צ מ"ע רט"ז הכ"ת מ"ע ק"צ הדה"מ שער א' פכ"א המעיי"ח דף קע"ט ע"ב אות ק"ז וא"כ צ"ט דמדוע לא מנה גם רבינו כן, ותו ק"ל על רבינו דברמזיו כתב וז"ל לערוף העגלה ערופה כמצותה שנ' וערפו שם את העגלה אלמא דברמזיו באמת מנה כמו שמנאו הם וא"כ מלבד שסותר את לימודו קשה עליו דמדוע לא מנה שתי מ"ע בזה המדידה למ"ע אחת ולערוף את העגלה ג"כ למ"ע בפ"ע, אבל כבר הקשה האלה המצות על כל המוני מצות דמדוע לא מנאו גם מדידה למ"ע בפ"ע הרי אמרו בסוטה דף מ"ד ע"ב מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין חמשה זקנים ומודדין לקיים מצות מדידה אלמא דגם המדידה מצוה היא עי"ש מה שתי' וא"כ י"ל דגם רבינו סובר כתירוצו של האה"מ דשניהם לא הוו אלא מ"ע אחת וכיון דרצה לגלות את זה ע"כ נקט בחיבורו מדידה וברמזיו עריפת עגלה כמובן, ומ"ש רבינו ויוצאין חמשה זקנים מב"ד הגדול שבירושלים כו' עי' בדינא דחיי שכ' פלפול נאה בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' רוצח פ"ט ופ"י והטעם של המ"ע זו עי' בעיר מקלט סי' הנ"ל ובר' בחיי פ' שופטי' וגם עי' מה שכתבנו לעיל מל"ת קס"ו שהיא המל"ת של המ"ע זו:

מצוה עט

פירוש א

שיעשה (א) **אדם מעקה לגגו שנאמר כו'**. הפסוק פ' תצא פכ"ב פ"ח וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קפ"ד הסמ"ק סימן קנ"ב [עי"ש שכתב טעם לשבח דמדוע חלקו את הפ' ועשית מעקה לגגיך ולא תשים דמים לשתי מצות כיון דפעמים יש עשה בלי ל"ת כגון נפל המעקה ול"ת בלי עשה כגון מעמיד סולם רעוע] החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקמ"ו הזוה"ר מ"ע רמ"ו אות פ"ג הפוע"צ מ"ע רכ"ג הכ"ת מ"ע קע"ז המעיי"ח דף קפ"ד ע"ב אות ל"ד:

פירוש ב

ותניא (ב) בספרי כו' וה"ה לבתי כנסיות ולבתי מדרשות כו', נראה מרבינו ז"ל דגירסתו בספרי דלא דברה מההיכל כלום אלא מבתי כנסיות ובת"מ דיברה דפטורים ממעקה וכן נראה מהסמ"ק ומהגהותיו שם סי' הנ"ל ומהגמי"י הל' רוצח פי"א אות א' אבל בספרי שלפנינו פ' תצא ליתא מבתי כנסיות ובת"מ כלום אלא מההיכל איתא דחייב דז"ל א"כ למה נא' גג פרט לכבש בית לרבות היכל גג פרט לאולם כו' עכ"ל וכן הביא בשם הספרי הילקוט פרשת תצא רמז תתק"ל נמצא לפי גירסא שלפנינו דסוברת דהיכל חייב במעקה אע"ג דלא הוי מיוחד לדירה א"כ עכצ"ל דסוברת דלא בעינן מיוחד לדירה אלא אפי' בדיור קצת סגי א"כ י"ל דגם בבתי כנסיות ובת"מ ג"כ סוברת דחייבין במעקה כיון דג"כ דיור קצת הם כמו ההיכל עכ"פ וע"כ לא דיברה מבת"כ ובת"מ כיון דיש ללמוד מההיכל וגם את זה צ"ל לפי גירסא שלפנינו דהגמ' חולין דף קל"ו ע"א דיליף אליבא דר' אלעאי מגגך למעט בתי כנסיות ובת"מ חולק על הספרי אבל לגירסת רבינו בעיקר הדין באמת לא חולק הספרי עם הגמ' דילן אלא הספרי לא מגגך ממעט בת"כ ובת"מ אלא משום דסוברת דבעינן מיוחד לדירה ובת"כ ובת"מ אין עשויין לדירה ומטעם זה באמת סוברת דגם ההיכל פטור וע"כ ליתא לגירסת רבינו בספרי בית לרבות היכל כמובן. ובמנ"ח ז"ל מצ' תקמ"ז ראיתי שכ' וז"ל ובספרי מבואר לגגך פרט לכבש היינו כבש של המזבח בית לרבות היכל ופירש המפרש היינו ההיכל שבמקדש כמו שמבואר דהי' ג' אמות מעקה בית פרט לאולם והנה הרמב"ם בהל' בית הבחירה מביא הציור של בהמ"ק ולא הביא מעקה בכבש ולא באולם ובהיכל מביא כמו שמבואר במשנה ואיני מבין דברי הספרי כיון דבתי כנסיות ובת"מ פטורים כיון שאינן בית דירה מכש"כ היכל וגם הוא לגבוה ולא קרי גגך כי הוא של גבוה כמו שדרשינן בכל מקום שלך ולא של גבוה וגם למה הי' ג' אמות דמתורת מעקה סגי בי' טפחים ועי' בפסחים דעל ההיכל הכל בכתב מיד ד' עלי וכו' וצ"ע עכ"ל נראה דהמנ"ח על הספרי הקשה אבל לכאורה גם על הרמב"ם

הי' יכול להקשות כיון דפסק בהל' רוצח פי"א הל"ב כהגמ' דחולין הנ"ל דגנך למעט בתי כנסיות ובת"מ א"כ היכי פסק בהל' בית הבחירה פ"ד הל"ג שהי' מעקה להההיכל אעכצ"ל דמשו"ה לא הקשה על הרמב"ם כיון די"ל דהרמב"ם בהל' בית הבחירה באמת לא מחמת חיוב מעקה כתב שהי' מעקה להההיכל אלא מחמת הגמ' פסחים דבהיכל הכל בכתב מיד ד' עלי כו' ומשו"ה הי' המעקה של ההיכל ג' אמות דאי מחמת חיוב מעקה הי' סגי בי' טפחים וע"כ לא הקשה המנ"ח אלא על הספרי וכ"כ בפירוש המר"ם שיק סי' הנ"ל שהמנ"ח על הספרי הקשה [אלא מ"ש המר"ש וז"ל והקשה במנ"ח איך דרשינן בספרי דגם בהמ"ק ובכבש שעולה למזבח היה צריך לעשות מעקה והרמב"ם לא הביא זה כו' עכ"ל זה ליתא במנ"ח אלא אדרבא הביא בשם הספרי דכבש פטור ממעקה וכן באמת איתא בספרי בפי' וא"כ ממילא לית ליה שום הבנה למ"ש והרמב"ם לא הביא זה כו' כיון דאת זה דבכבש צריך לעשות מעקה כמ"ש המר"ש באמת לא יוכל הרמב"ם להביא כיון דליתא בספרי ואי כוונתו על ההיכל אדרבא בההיכל באמת הביא הרמב"ם כהנ"ל וע"כ נ"ל דאיזה ט"ס יש בהמהר"ש] אבל לפי מה שבררנו לעיל בדעת הספרי באמת גם על הספרי ל"ק מידי כיון דלפי גירסא שלפנינו באמת הספרי חולק על הגמ' וסובר דגם בתי כנסיות ובת"מ חייבים במעקה ולפי גירסת רבינו באמת ליתא בספרי דההיכל חייב במעקה ודו"ק:

ודע דמדהביא רבינו את הא דספרי דבית התבן ובית הקש ובית האוצרות חייבין במעקה נראה דפסק כן אבל הרמב"ם הל' רוצח פי"א הל"א פסק דבית האוצרות וכיוצא בהן פטורין ממעקה וכבר עמד הכ"מ על הרמב"ם דמדוע לא פסק כהספרי ומיישבו וכן קבע להלכה בש"ע חו"מ סי' תכ"ז ועי' בסמ"ע שם סקי"ב שהקשה מחמת תירוצו של הכ"מ סתירה בש"ע מיו"ד סי' רצ"ב ותירוצו דוחק אבל המעיי"ח סי' הנ"ל מיישבו שפיר עי"ש, ומ"ש רבינו דמי ששכר בית אינו חייב במעקה רק מדרבנן כ"כ גם הסמ"ק והגמ"יי סי' הנ"ל וגם ע"ז כתב המעיי"ח דברים עתיקים, ועל מ"ש רבינו והחלב והציר והדבש כו' כתב המרש"ל בביאורו כאן וז"ל ותימא לי הרי לא הזכירו במשנה רק אלו ג' משקין מים יין וחלב ותו לא והאמת שהרמב"ם פי' לשם במשנה שנתבאר מן התלמוד שאף הדבש והציר הוו בכלל הגילוי לא מצאתי ואדרבא בירושלמי להיפוך מצאתי חמשה משקים אין בהם משום גילוי שהציר והמורייס והחומץ והשמן והדבש רבי אומר בדבש מודים חכמים לר"ש כשראו אותו נוקר ומסתמא הלכה כרבנן עכ"ל, ועל מ"ש רבינו ומפרש בירושלמי מתחת אוזן הכלי וישתה ויחזור לחורו כו' כתב מו"ה אייזיק שטיין בביאורו כאן וז"ל תמיהני למה מביא הירושלמי ומניח תלמוד שלנו והלא גם תלמוד שלנו מפרש

כן בפ"ק דחולין עכ"ל אבל המרש"ל כתב ע"ז וז"ל מתחת אוזן הכלי וישתה כו' זה אינו מן הירושלמי אלא מפ"ק דחולין דקא פריך תלמודא הא קא חזי ליה ומשני כדי שיחזור לחורו אבל הספר [כוונתו על רבינו] תפס שיטת הירושלמי לחומרא דלא בעינן כולי האי אלא כדי שיצא הנחש מאוזן הכלי וישתה ותו שהטעם מפורש בירושלמי משום דכחוט השערה הוא ואינו נראה ושפיפון שמו ונותנה רשות לקרקע להפקע לפניו וכן בתו' שם ואל תשגיח במ"ש מו"ה אייזיק שטיין עכ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכ' רוצח פי"א י"ב ולהלכה עי' ש"ע סי' הנ"ל וגם עי' מה שציינתי לעיל במל"ת קס"ז:

מצוה פא

פירוש א

מצות (**א**) **פריקה וטעינה כו'**. הפסוקים פ' משפטים פרש' כ"ג פ"ה ופרשת תצא פרש' כ"ב פ"ד וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה ר"ב ר"ג היראים סי' רס"ח הסמ"ק סי' נ"ד נ"ה החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' פ' תקמ"א הזוה"ר מצות עשה מ"א מ"ב אות כ"ט הפועל צדק מצות עשה ל"ג רכ"א הכ"ת מצות עשה רט"ז רי"ז העי"מ מצ' פ"א תקמ"א הדבר המלך שער א' פי"ח י"ט המעיי"ח דף ל"ב ע"ב ע"ב אות כ"ח ודף קפ"ג ע"א אות י"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' רוצח פ"ג ולהלכה עי' טור שלחן ערוך חושן משפט סימן רע"ב וגם עי' מה שכתבנו לעיל במל"ת קס"ט, ועל מ"ש רבינו השונא שאמרה תורה כו' עי' במו"ה אייזיק שטיין ובמהרש"ל בביאורם כאן ובהגהות מל"מ הלכה הנ"ל:

מצוה פב

פירוש א

לדון (**א**) **בדיני מקח וממכר כו'**. הפסוק פ' בהר פכ"ה פסוק י"ד ורש"י ז"ל שם מפרש את הפסוק זה בענין אחר ורבינו ז"ל מדמנה אותו למ"ע עכצ"ל דלא מפ' כרש"י וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רמ"ה החינוך ואה"מ מצ' של"ו העי"מ מצ' של"ב הפוע"צ מ"ע קל"ז הכ"ת מ"ע ר"י המעיי"ח דף ק"י עמוד א' אות א' המצה"ש ומהר"ש מצ' של"ז אבל בהבה"ג ויראים והסמ"ק ובזוה"ר ז"ל לא מצאתי ממ"ע זו ואפשר כיון דמפ' כרש"י הנ"ל אבל זה דוחק וצ"ע, ועל הפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מכירה הל' זכייה ומתנה הל' שכנים והל' שליחים ושותפין ולהלכה על הל' מקח וממכר שכ' רבינו עי' טור ש"ע חו"מ סי' קפ"ט עד רכ"ז ועל הל' מתנה סי' רמ"א עד רנ"ט ועל הל' נזקי שכנים סי' קנ"ג עד קנ"ז ועל הל' מצרנות ושלוחין ושותפין סי' קנ"ז עד קפ"ט וגם עי' בדינא דחיי כי כתב על הל' נזקי שכנים כמעט חיבור מיוחד:

פירוש ב

אין (ב) העכו"ם נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם כו' שנ' כן תרימו גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית וה"ה לכל התורה כולה כו' עושה אדם שליח איש או אשה ואפי' אשת איש ואפי' עבד ושפחה הואיל והן בני דעת וישנו במקצת במצות נעשין שלוחים במשא ובמתן אבל מי שאינו בן דעת וכן חש"ו אין נעשין שלוחים כו', הנה מ"ש רבינו על עבד ושפחה דנעשין שלוחים במו"מ דוקא כוונתו לאפוקי בגיטין וקידושין וכ"כ רבינו בפי' לעיל ריש מ"ע מ"ח וז"ל והכל כשרים לשליחות זה [כוונתו על שליחות קידושין שדיבר שם] חוץ מחש"ו לפי שאינם בני דעת והגוי והעבד לפי שאינן בתורת גיטין וקידושין עכ"ל וכשתעי' היטב בדברי רבינו תראה שכל דבריו שכ' כאן וגם לעיל במ"ע מ"ח בהא דינא דשליחות שהעתקנו נובעי' מהרמב"ם ז"ל הל' אישות פ"ג הלי"ז כי כן סובר הרמב"ם שם אלא שכ' בשינוי לשון קצת וז"ל הכל כשרין לשליחות חוץ מחש"ו לפי שאינן בני דעת והעכו"ם לפי שאינו בן ברית ונא' כן תרימו גם אתם לרבות השליח ומה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית להוציא את העכו"ם אבל העבד אע"פ שהוא נעשה שליח לדבר שבממון הרי הוא פסול לשליחו' הקידושין והגיטין לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין עכ"ל, ודע דמ"ש רבינו והרמב"ם בהא דחש"ו מקורם מגיטין דף כ"ג ע"א דעל מה דאי' במתניתין שם הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחש"ו קאמר הגמרא בשלמא חש"ו לאו בני דיעה נינהו פירש רש"י וז"ל וגבי שליחות איש בעינן ולא קטן דשליחות נפקא לן בקידושין דף מ"ב ע"א מויקחו להם איש זה לבית אבות אחד לוקח לכולן עכ"ל ולכאורה צ"ל דבקידושין שם ד"ה והא הוו נמי קטנים כתב רש"י וז"ל והלא אין שליחות לקטן דגבי ושלח ושלחה איש כתיב כי יקח איש ומינה ילפינן דאין הקטן עושה שליח עכ"ל וזה לכאורה דלא כמ"ש בגיטין, אבל כשתעי' היטב בדברי רש"י תראה דבקידושין דיבר מהא דאין הקטן עושה שליח וע"כ כתב הלימוד ע"ז מאיש דכתיב גבי ושלח ושלחה אבל בגיטין דיבר רש"י מהא דאין הקטן יכול להיות שליח ואת זה יליף מויקחו להם איש כלומר דוקא איש יכול ליקח בתורת שליחות שה לבית אבות אבל לא קטן כיון דאין הקטן יכול להיות שליח כמובן. ואחר שכתבנו את זה ראיתי בטיב גיטין ז"ל שם שכבר הקשה סתירה זו ברש"י ובסוף דבריו כתב וז"ל אבל סתירה שבדברי רש"י צ"ע עכ"ל ואשתוממתי כשעה חדא דמדוע לא מתרץ כמו שתירצנו ואפשר דסובר דמד"כ רש"י בגיטין וגבי שליחות איש בעינן כוונתו על כל גווני שליחות בין לעשות שליח בין להיות שליח ועל תרווייהו כתב רש"י דילפינן בקידושין מויקחו להם איש כוונתו כיון דכתיב איש בענין דילפינן מיניה שליחות ילפינן מיניה

גם את זה שלא יוכל הקטן להיות שליח וגם י"ל דהטיב גיטין יליף את הפשט זה ברש"י ממה דכ' רש"י בב"מ דף י' ע"ב ד"ה וכי היכי דשליחות לית לי' וז"ל דתנן שאין הקטן עושה שליח דכי כתיב שליחות בין בגיטין ובין בפסח איש כתיב בענין עכ"ל ושם קאי רש"י שאין הקטן עושה שליח ואפ"ה כתב דילפינן מפסח משום דכתיב איש בענין ע"כ סובר גם ברש"י דגיטין הפשט כמו שכתבנו וע"כ הניח בצ"ע וכל זה כתבנו לתרץ את הטיב גיטין אבל כשאני לעצמי נ"ל פשטינו הנ"ל ברש"י:

אבל סתירה אחרת ראיתי ברש"י דגיטין כיון דכ' דשליחות נפקא לן מויקחו להם איש שה עכצ"ל דסובר כר' יונתן דקידושין שם דיליף שליחות מפסוק זה ובפ' בא פי"ב פ"ו כתב כהילפותא דר' יהושע ב"ק דז"ל ושחטו אותו וכי כולן שוחטין אלא מכאן ששליחו של אדם כמותו, אבל לפמ"ש המזרחי ז"ל שם דרש"י פסק כר' יונתן גם סתירה זו ליתא כיון דבג' קידושין שם איתא דר' יונתן יליף שליחות בקדשים מויקחו להם איש שה לבית אבות באם אינו ענין להיכא דשייך תנהו ענין להיכא דלא שייך וכיון דבפסח גופא יליף שליחות מושחטו אותו כל קהל א"כ תו ל"צ ויקחו להם איש לשליחות דפסח ע"כ יליף מיניה לשאר קדשים ומפסח גופא לא הי' יכול למילף שאר קדשים כיון די"ל שאני פסח דאית ליה שותפות עי' בגמ' שם היטב וא"כ י"ל דרש"י בפ' בא דיליף שליחות מושחטו כוונתו על שליחות דפסח גופא אבל בגיטין קאי רש"י על שליחות דכל התורה ועכ"כ דנפקא לן מויקחו להם איש שה כמובן, אבל עדיין ק"ל הלא מויקחו להם איש שה לא יליף ר' יונתן אלא שליחות בשאר קדשים אבל שליחות חולין עכצ"ל דגם ר' יונתן מקדשים וגירושין יליף כמ"ש הגמ' קידושין שם אליבא דריב"ק עי"ש היטב ותרא' שכן היא וכמדומני שגם האחרונים דברו מזה וא"כ כיון דבגיטין קאי רש"י על שליחות דחולין א"כ היכי קאמר דנפקא לן מויקחו וגו', וי"ל כיון דבגיטין קאי הגמ' לענין שאין הקטן יכול להיות שליח ואת זה באמת לא ילפינן אלא מאיש דכתיב גבי ויקחו וגו' כהנ"ל וגם מיושב בזה מה שהקשה עוד הט"ג על רש"י וז"ל אלא שדברי רש"י תמוהים מצד אחר היאך כתב דילפינן מויקחו להם וגו' נהי דבעלמא לא ידעינן שליחות אלא מקדשים וגירושין אבל הכא הרי קיימינן בגירושין דכתיב ביה שליחות בהדיא עכ"ל אבל בהנ"ל י"ל דמגירושין לא הוה ידעינן אלא דאין הקטן יכול לעשות שליח וכיון דהגמ' שם קאי לענין שאין הקטן יכול להיות שליח ע"כ לא דיבר רש"י מהלימוד דגירושין אלא מהלימוד דקדשים כמובן. אלא כל זה י"ל להמזרחי הנ"ל דרש"י פסק כר' יונתן אבל אי נאמר ברש"י עה"ת כהמרש"א ז"ל בקידושין שם דפסק כריב"ק נשאר על רש"י סתירה הנ"ל מהא דגיטין אעכ"מ מרש"י דגיטין דצ"ל כמ"ש המזרחי וא"כ ממילא ל"ק

על המזרחי קושיית המרש"א שם די"ל דמחמת רש"י דגיטין מפרש המזרחי ברש"י עה"ת את הסוגי' דקידושין אליבא דר' יונתן אלא המזרחי מפרש בדרך קושי' ופירוקא כדרכו וד"ל, וזה ל"ק דמדוע באמת לא פסק רש"י כריב"ק דע"ז י"ל כיון דבמכילתא פ' בא איתא על הפסוק ושחטו אותו וז"ל וכן כולו שוחטין אותו אלא לעשות שלוחו של אדם כמותו מכאן אמרו ששלוחו שאכ"מ ועל הפסוק ויקחו להם איתא במכילתא וז"ל וכי כולן היו לוקחין אלא לעשות שלוחו של אדם כמותו מכאן אמרו ששלוחו שאכ"מ וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וזה נראה בעליל דהמכילתא והפסיקתא סוברים כר' יונתן כיון דגם הגמ' קידושין אמר אליבא דר' יונתן דמהני תרי קראי יליף שליחות וכיון דהמכילתא והפסיקתא סוברים כר' יונתן ע"כ פסק רש"י גכ"כ כמובן. וגם יש ליישב בס"ד בהנ"ל מדק"ל על רש"י קידושין הנ"ל דיליף דאין שליחות לקטן משום דגבי ושלח ושלחה איש כתיב ובב"מ דף ע"א ע"ב ד"ה קטן לית ליה שליחות כתב רש"י וז"ל דכי כתיב שליחות בגדול כתיב בראוי לתרום שיהא הקדשו הקדש ודיבורו חל דגבי הקדשות ונדרים איש כתיב וגבי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וגו' עכ"ל אלמא דבב"מ סובר רש"י דמתרומה ילפינן דאין שליחות לקטן וא"כ אמאי לא כתב גם בקידושין כן אבל בהנ"ל י"ל דרש"י בקידושין קאי אליבא דהלכתא דפסק כר' יונתן ולר' יונתן באמת לא ילפינן שליחות בחולין אלא מקדשים וגירושין ולא מתרומה וע"כ לא כתב רש"י למעט קטן מתרומה אלא מגירושין אבל בב"מ כיון דקאמר הגמ' שם שליחות דכל התורה כולה נמי מתרומה גמרינן עכצ"ל דסוגי' דב"מ שם קאי אליבא דריב"ק ואליבא דר' שמעון דילפי שליחות בחולין מתרומה כמו שאכתוב לקמן בס"ד עכ"כ רש"י דמתרומה ילפינן למעט קטן כן נ"ל בס"ד לפרש את שיטת רש"י בסוגיא זו ודו"ק. אבל עדיין צריך להבין דמדוע לא סגי לרש"י דגיטין הנ"ל בהטעם שאמר הגמרא שם משום דלאו בני דיעה נינהו מדוע כתב רש"י וגבי שליחות איש בעינן וצ"ל דכדי שלא יהא קשה על הגמר' דמנ"ל דבעינן בשליחות בני דיעה עכ"כ רש"י וגבי שליחות איש בעינן היינו בני דיעה וגם הר"ן ז"ל בגיטין שם כתב כרש"י עי"ש, וא"כ לפי"ז גם ברבינו והרמב"ם צ"ל דמה שכתבו גבי חש"ו לפי שאינן בני דעת כוונתם דגבי שליחות איש כתיב כמ"ש רש"י והר"ן ודו"ק:

פירוש ג

אבל לכאורה ק"ל על רבינו והרמב"ם בהקדים את שיטת הרי"ף ז"ל ריש האיש מקדש שכ' וז"ל תניא ר' יהושע בן קרחה אומר מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל שוחטים והלא אינו שוחט אלא אחד מכאן ששלוחו שאכ"מ עכ"ל ומדלא הביא אלא את הא דריב"ק מוכח דפסק כוותיה

ולא כר' יונתן וא"כ קשה עליו הלא מהגמ' שם מוכח דלריב"ק שליחות דכל התורה כולה לא מקדשים גרידא ילפינן אלא מבינייהו מגירושין וקדשים וא"כ אמאי הביא רק את הלימוד דקדשים וכבר עמד הר"ן שם ע"ז וז"ל מיהו בגמרא מסקינן דמהאי קרא לחודיה ליכא למיגמר לכל התורה כולה דמה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח כלו' שהכהנים שלוחים הם ואדרבא ע"י שליח דוקא ולא ע"י הבעלי' אלא דבגירושין נמי ילפינן שליח מדכתיב ושלח ושלחה כדאי' בגמ' ומבינייהו דהני דהיינו מגירושין וקדשי' ילפינן לכל התורה כולה כו' והרי"ף ז"ל כתב הא דריב"ק משום דתני בה בהדיא מכאן אמרו ששלוחו של אדם כמותו ומיהו לאו דוקא דמינה בלחוד לא ילפינן הכי אלא מבינייהו דידיה וגירושין כדכתיבנא עכ"ל וגם התי"ט ז"ל בסוגי' שם סמך בכוונת הרי"ף על תירוצו של הר"ן עי"ש, אבל לכאורה צריך להבין וכי הי' קשה על הרי"ף דמדוע הביא את הלימוד דקדשים הלא לא הי' קשה עליו אלא דמדוע לא הביא דילפינן מבינייהו דגירושין וקדשים בשלמא אי היה קשה עליו דמדוע הביא את הלימוד דקדשים אז שפיר מתרץ הר"ן משום דתני בה בהדיא מכאן אמרו ששלוחו שאכ"מ אבל כיון דל"ק עליו אלא דמדוע לא הביא דילפינן מבינייהו וע"ז באמת לא מתרץ הר"ן כלום ותו ק"ל על תירוצו של הר"ן דמה מרויח במה דאיתא בהדיא מכאן אמרו ששלוחו שאכ"מ הלא גם מקודם דידעינן מהלימוד של ריב"ק תיכף בתחלת הסוגי' כשהתחיל הגמרא לשאול שליחות מנ"ל וגמר מושלח ושלחה ג"כ על שלוחו של אדם כמותו הי' הלימוד אע"ג דליתא בהדיא לשון זה בגמר' אעפ"כ ע"ז היה הלימוד וא"כ מה נפ"מ במה דתני בה בהדיא מכאן אמרו ששלוחו שאכ"מ:

וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הר"ן בהקדים לדקדק דמדוע בריש הסוגיא קאמר הגמרא שליחות מנ"ל וריב"ק קאמר מנין ששלוחו שאכ"מ מדוע לא אמר ריב"ק ג"כ בלשון קיצור שליחות מנ"ל וכן יש לדקדק ברש"י דעמ"ש הגמ' והא דתנן חבורה שאבד פסחה כו, מנ"ל כו' כתב רש"י וז"ל מנ"ל דשלוחו שאכ"מ לשחיטת קדשים מדוע ל"ק רש"י בקיצור מנ"ל שליחות בקדשים כמ"ש מקודם על מנ"ל דתרומת מנ"ל דשליח תורם ותו מדוע ל"כ רש"י מקודם הקושי' דקדשים כשדיבר הגמ' משליחות דגירושין וקידושין ותרומה ג"כ בלשון זה ששלוחו של אדם כמותו מדוע איחר עם לשון זה עד שדיבר הגמ' משליחות קדשים, וע"כ נ"ל בס"ד הפשט בהסוגי' כך דמתחילה כשהקשה הגמ' שליחות מנ"ל היה סובר הגמ' דלאו מטעם שלוחו של אדם כמותו מועיל שליחות בחולין אלא אם עשה אדם איזה דבר ע"י שלוחו ג"כ מועיל אע"ג דלא הוי כמו שהוא בעצמו היה עושה כיון דלא בעינן בחולין שהוא בעצמו דוקא יעשה את הדבר זה אלא אפי' אם עושה ע"י שלוחו ג"כ

סגי אלא הגמרא הקשה דמנ"ל דמועיל בחולין כשעושה ע"י שליח ויליף הגמ' מושלח ושלחה אבל אם זה שיהא שלוחו של אדם כמותו לגמרי כמו שהוא בעצמו הי' עושה את זה באמת הי' סובר הגמ' דלא ידעינן מושלח ושלחה כיון דבחולין לא בעינן שיהא כמו שהוא בעצמו היה עושה, וכל זה י"ל בחולין אבל בקדשים כיון דמצוה היא בודאי צריך שהוא בעצמו יעשנה [ועי' בריטב"א ז"ל בסוגייתינו שם ד"ה והא דתנן חבורה שאבד פסחה שג"כ מחלק בין מצוה לחולין] ואם באמת מועיל בקדשים גם ע"י שליח אז עכצ"ל דמטעם שלוחו שאכ"מ מועיל וע"כ כשהקשה הגמרא מהמתניתין דחבורה שאבד פסחה מנ"ל כתב רש"י מנ"ל דשלוחו של אדם כמותו לשחיטת קדשים ואח"כ קאמר הגמרא ע"ז וכ"ת דיליף מהנך כלומר וכ"ת דיליף מגירושין ותרומה דכמו דבגירושין ותרומה מועיל שליחו' כמ"כ נמי גם בקדשים מועיל אע"ג דלא הוי כמותו ע"ז אמר הגמרא מה להנך שכן ישנן חול אצל קדשים כלומר דוקא בדבר חול י"ל דמועיל אע"ג דלא הוי כמותו אבל בקדשים אי לאו דהוי כמותו באמת לא מועיל וא"כ הדרא הקושיא מנ"ל דהוי כמותו ע"ז משני הגמ' נפקא ליה מדריב"ק דאמר ריב"ק מנין ששלוחו שאכ"מ וגמר מושחטו אותו כל קהל דכיון דכתיב ושחטו אותו כל קהל מוכח דכל אדם צריך לשחוט בעצמו את פסחו ואפ"ה מועיל ע"י שליח א"כ עכ"מ דשלוחו שאכ"מ, וממילא מיושב בס"ד גם הדקדוק בגמ' הנ"ל דמעיקרא כיון דלא רצה הגמ' אלא לידע דמועיל שליחות בחולין ע"כ קאמר הגמרא שליחות מנ"ל אבל ריב"ק כיון דרצה לידע דע"י שלוחו הוי כמו שהוא בעצמו היה עושה ע"כ קא' מנין ששלוחו שא"כ ודו"ק. אלא כל זה י"ל מקודם דידעינן מהדרשה דושחטו אותו אבל בתר דידעינן מהדרשא דושחטו אותו באמת גם בגיטין ותרומה אמרי' דמטעם שלוחו שאכ"מ היא כיון דהילפותא דושחטו אותו מגלה דגם בחולין לא מטעם מועיל היא אלא מטעם שלוחו שאכ"מ [ונפ"מ בחולין כשמקבל לעשות איזה דבר ולא אמר בפי' שהוא בעצמו יעשנה דכשאמר בפי' כן אז באמת לא מועיל ע"י שלוחו אפי' כשאמרי' דשליחות מטעם שלוחו שאכ"מ היא אלא קיבל סתם לעשות איזה דבר אי אמרינן דשליחות מטעם מועיל אז לא סגי לעשות ע"י שליח כיון דלא הוי כמו שהוא בעצמו עושה אבל אי אמרינן דשלוחו שאכ"מ אז שפיר מועיל כמובן] וגם לקמן כשאמר הגמרא לא נכתוב רחמנא בקדשים ותיתי מהנך מה להנך שכן ישנן חול אצל קדשים ג"כ הפשט לא נכתוב רחמנא בקדשים ותיתי מהנך כלומר ותיתי מהנך דשליחות מועיל וע"ז קאמר הגמ' מה להנך שכן ישנן חול אצל קדשים כלומר ע"ז הוה יכל"ל דדוקא בחולין סגי מטעם מועיל אבל לא בקדשים אבל בתר דידעינן מקדשים דשלוחו שאכ"מ באמת גם בחולין אמרינן כן כמובן. נמצא לפי"ז כיון דעיקר הלימוד

דשלוחו שאכ"מ לא הוי אלא הלימוד של ריב"ק דאי לאו לימודו באמת לא הוה אמרינן אלא דמטעם מועיל היא וכיון דגם בחולין יש נפ"מ בין השני טעמים כהנ"ל ע"כ שפיר י"ל דהרי"ף משום כוונה זו לא הביא רק את הלימוד של ריב"ק כדי שנדע מזה דגם בחולין מטעם שלוחו שאכ"מ היא ומשו"ה לא הביא גם את הלימוד דושלח ושלחה כיון דירא שלא נטעה דדוקא בקדשים הטעם משום שלוחו שאכ"מ אבל בחולין הטעם משום מועיל ואת זה לא ירא הרי"ף דמדלא הביא רק את הלימוד מקדשים נא' דסובר דדוקא בקדשים אמרינן שלוחו שאכ"מ כיון דרוב מעשיהם ע"י שליח אבל בחולין סובר דאין דין שליחות כלל כיון דהביא את זה בהלכותיו ממילא ידעינן דל"ל כן כיון שדרכו שלא להביא אלא מה שנוהג בזמה"ז אבל אי הוה הביא את הלימוד דושלח ושלחה ג"כ אז שפיר הי' מקום לטעות כהנ"ל והי' צריך להאריך ולהביא את כל השקלא וטריא של הגמרא דגמרינן מבינייהו דגירושין וקדשים או הי' צריך לכתוב בלשון שיהא מוכח בפי' דגם בחולין מטעם שלוחו שאכ"מ היא וכיון שדרכו למינקט את לשון הגמ' וגם אוהב את הקיצור ע"כ נקט רק את מ"ש ריב"ק כיון דזה הוא עיקר הקוטב של הדין דשלוחו שאכ"מ וא"ז דגם בחולין אמרינן כן סמך עצמו כהנ"ל, וממילא לפי"ז שפיר יש להבין את דברי הר"ן הנ"ל במ"ש משום דתני בה בהדיא מכאן אמרו דשלוחו שאכ"מ כו' די"ל דכיוון למה שכתבנו ודו"ק:

פירוש ד

ומה מאוד יש ליישב בס"ד בהנ"ל את קושיית התוס' ד"ה נפקא ליה מדריב"ק שהקשה דאמאי לא יליף הגמרא שליחות בקדשים מפרו של אהרן מדאיצטריך לומר שהיא בבעלים כדכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו מכלל דבשאר קדשים לא בעינן בעלים די"ל דמפרו של אהרן לא הוה ידעינן אלא דשליחות מועיל בקדשים אבל לא דשלוחו של שאכ"מ דהוה יכל"ל דמטעם זה גופא כיון דלא אמרינן דשלוחו שאכ"מ אלא דמועיל ע"כ כתב רחמנא גבי פרו של אהרן ושחט את פר החטאת אשר לו אבל אי הוה אמרינן דשלוחו שאכ"מ אז באמת גם בפרו של אהרן לא הי' צריך בעלים דוקא כיון דע"י שלוחו ג"כ בעלים מקרי אלא כיון דלא אמרינן כן ע"כ כתב רחמנא דצריך בעלים, וכיון דלא הוה ידעינן מפרו של אהרן דשלוחו שאכ"מ אלא דמועיל א"כ לא הוה ידעינן גבי פסח דמועיל ג"כ כיון דכתיב בפי' ושחטו אותו כל קהל וגם בחולין באמת יש נפ"מ כהנ"ל ע"כ לא גמר הגמרא אלא מדריב"ק ודו"ק. אבל אח"כ ראיתי דמדלא כתב התוספות אמאי לא יליף דשלוחו שאכ"מ בקדשים אלא כתב אמאי לא יליף דשליחות מהני בקדשים א"כ י"ל דקושיית התו' הכי אזלא אמאי יליף הגמ' מדריב"ק דיליף מושחטו אותו דשלוחו

שאכ"מ כהנ"ל דילמא לא כתב רחמנא ושחטו אותו אלא לדרשה דר' יונתן דכל ישראל יוצאין בפסח אחד ולדידי' באמת לא מוכח מקרא זה דבעינן בפסח בעלים דוקא כיון דאיצטריך ושחטו אותו לדרשתו דכל ישראל יוצאין בפסח אחד וממילא סגי לדידי' אפי' כשאמרינן דשליחות מטעם מועיל דבשלמא לריב"ק דושחטו אותו מיותר עכצ"ל דאתי לאשמעינן דבפסח בעינן בעלים דוקא ע"כ לדידי' כשהוה אמרינן דשליחות מטעם מועיל לא הוה סגי בפסח, אבל לר' יונתן באמת סגי וא"כ שפיר הקשה התוס' דלילף שליחות בקדשים מפרו של אהרן אע"ג דלא ידעינן משם אלא דמועיל וע"כ לא כתב התוס' אלא אמאי לא ילילף דשליחות מהני בקדשים ולא כתב אמאי לא ילילף דשלוחו שאכ"מ בקדשים כמובן. וגם יש ליישב בזה מה שדקדקנו על התו' ואח"כ ראיתי שגם הפנ"י עמד ע"ז דמדוע לא הקשה התו' תיכף כשאמר הגמ' גבי חבורה שאבד פסחה מנ"ל דמדוע לא ילילף מפרו של אהרן מדוע איחר התו' עם קושייתו עד בתר שאמר הגמ' נפ"ל מדריב"ק אבל בהנ"ל י"ל דמעיקרא כשהקשה הגמ' מנ"ל עדיין לא הוה ידעינן דיש איזה לימוד מושחטו אותו וא"כ מוכח מפסח דדוקא כשאמרינן דשלוחו שאכ"מ אז מועיל שליחות בפסח ע"כ הקשה הגמרא שפיר מנ"ל כלומר מנ"ל דשלוחו שאכ"מ כמ"ש רש"י ול"ק קושיית התוספות דאמאי לא ילילף מפרו של אהרן כיון די"ל כתירוצינו הנ"ל וע"כ לא הקשה התוס' שם אלא בתר דאמר הגמ' נפ"ל מדריב"ק דמדאמר הגמ' מדריב"ק דוקא עכ"מ דאיכא איזה תנא דהיינו ר' יונתן דלא דריש מושחטו אותו כריב"ק אלא דריש מיניה דרש אחר וע"כ הקשה התוס' שפיר דמנ"ל להגמ' דנפ"ל מדריב"ק דשלוחו שאכ"מ דילמא סובר התנא כר' יונתן ואז שפיר מצי למילף שליחות בקדשים מפרו של אהרן ודו"ק:

וגם מיושב בהנ"ל קושיית התוספות ד"ה ודילמא שהקשה דמדוע דוקא אליבא דר' יונתן אמר הגמ' ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות בנוייהו ולא אליבא דריב"ק די"ל דדוקא כשילפינן מפסח דשליחות מועיל ולא מטעם שלוחו שאכ"מ אז שפיר יש לחלק בין אית ליה שותפות ללית ליה שותפות כיון די"ל דדוקא היכא דאית ליה שותפות שם מועיל ע"י שליחו ג"כ אבל לא כשלית ליה שותפות אבל כשילפינן מפסח דשליחות מטעם שלוחו שאכ"מ באמת ליכא לחלק בין אית ליה שותפות ללית ליה שותפות כיון דאפי' כשאית ליה שותפות ג"כ לא הוי יותר כמותו בהחלק שאינו שלו מדלית ליה שותפות וע"כ לא דחה הגמ' אליבא דריב"ק ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות כיון דלריב"ק מוכח מפסח דמטעם שלוחו שאכ"מ היא אבל לר' יונתן דלא מוכח מפסח אלא דשליחות מועיל כהנ"ל ע"כ שפיר קאמר הגמ' ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות כמובן. ועי'

במהרש"א ד"ה דילמא שאני התם שהניח בקושיא דמדוע הביא הגמרא להוכיח דיש שליחות בפסח ולהקשות עליה מנ"ל מהמשנה דחבורה שאבד פסחה מדוע לא הביא מהמשנה דפ' האשה הרי שאמר לו רבו כו' שקודמת וגם מפורש בה דאפי' כשלית ליה שותפות יכול לעשות שליח, אבל בהנ"ל י"ל כיון דרצה הגמ' שם להקשות מנ"ל דשלוחו שאכ"מ בקדשים כמ"ש רש"י אלא הגמ' רצה לקצר כדאיתא ריש פסחים לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה ע"כ איתא סתם מנ"ל ולא קאמר בפי' מנ"ל דשלוחו שאכ"מ אלא כיון דרצה הגמרא שנדע הפשט בהמנ"ל כמ"ש רש"י דמנ"ל דשלוחו שא"כ לשחיטת קדשים ע"כ הביא הגמ' את המשנה דחבורה שאבד פסחה דיכלינן לחלק שם בין אית ליה שותפות ללית ליה שותפות ואפ"ה לא מחלקינן ממילא מוכח דעכצ"ל דשלוחו שאכ"מ ולא מטעם מועיל היא אבל אי הוה מייתי הגמ' את המשנה דפ' האשה הרי שאמר לו רבו כו' כיון דמפורש בה דאפילו כשלית ליה שותפות ג"כ יכול לעשות שליח כמ"ש התו' שם ד"ה ודילמא א"כ לא הי' מוכח משם דשלוחו שאכ"מ אם לא שהיה מאריך ואמר בפירוש דמנ"ל דשלוחו שאכ"מ וכיון דהגמרא רצה לקצר ע"כ הביא את המשנה דפרק האשה כמובן:

פירוש ה

וגם יש להבין בס"ד בהנ"ל את הפי' המשניות דריש האיש מקדש שכ' וז"ל העיקר אצלינו שלוחו של אדם כמותו והביאו ראי' על זה ממה שנא' ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל שמותרת שחיטת כל הפסחים לאחד לפי שהוא שליח צבור אבל הנכון אצלינו שיקדש האדם בעצמו יותר משיקדש לו שלוחו כו' עכ"ל ולכאורה ק"ל עליו כיון דקאי שם רק על שליחות קידושין כמו שנראה ממ"ש אבל הנכון אצלינו כו' א"כ מדוע לא הביא את הדרש דושלח ושלחה דילפינן מיניה שליחות גם לקידושין מההיקש דהויה ליציאה למה הביא את הדרש דושחטו אותו ותו הלא לענין גירושין וקידושין באמת לא מושחטו אותו ילפינן שליחות אלא מושלח ושלחה וא"כ היכי כתב דמושחטו אותו ילפינן וגם על הברטנורה ז"ל שם לכאורה קשה קושיא זו אלא על הברטנורה י"ל דמד"כ וילפינן שלוחו שאכ"מ מקרא דכתיב ושחטו אותו באמת לא על קידושין כתב א"ז אלא איידי דדיבר שם משליחות כתב ג"כ דמהיכא ילפינן בכל התורה כולה ואת זה דמדוע ל"כ דגם מושלח ושלחה ילפינן שליחות ע"ז באמת כבר עמד התי"ט שם אבל על הפי' המשניות קשה כיון דנראה מדבריו דגם בקידושין ילפינן שליחות מושחטו אותו וזה באמת ליתא. אבל בהנ"ל מחודש ג' דבתר דידעינן מדרשה דושחטו אותו גם בגיטין וקידושין מטעם שלוחו שאכ"מ היא ולא מטעם דמועיל א"כ י"ל כיון דגם בגיטין וקידושין לא ידעינן את

זה רק מושחטו אותו ע"כ כתב הפירוש המשניות שפיר העיקר אצלינו שלוחו שאכ"מ כו' כוונתו העיקר אצלינו דגם בגיטין וקידושין מטעם שלוחו שאכ"מ היא ולא מטעם דמועיל וכיון דלא ידעינן את זה אלא מושחטו אותו כהנ"ל ע"כ לא הביא רק את הפסוק זה שהוא הקוטב של הלימוד זה ודו"ק. אבל עדיין ק"ל על הפי' המשניות דמדוע לא כתב הטעם גם על האשה מתקדשת בה ובשלוחה דמשום דמצוה בה יותר מבשלוחה נקט התנא בה תחילה כמ"ש הגמ' שם וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר מדוע לא דיבר הפי' המשניות אלא מהרישא ומהסיפא דמתני' מהאיש מקדש בו ובשלוחו ומהאיש מקדש את בתו בו ובשלוחו ומהמציעתא לא דיבר כלום דמ"ש הפי' המשניות ולפיכך הקדים בה על שלוחה באמת צריך להיות בו בוי"ו כמ"ש העצמות יוסף שם ואמת אתו כיון דבמציעתא גבי בה ובשלוחה ליכא איסורא אלא מצוה כמ"ש הגמ' שם וא"כ קשה מדוע באמת לא דיבר הפי' המשניות גם מהמציעתא, אבל בהנ"ל י"ל דהפי' המשניות סובר דמה דאמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו אין הפי' כמו שמפרש רש"י שם וז"ל דכי עסיק גופו במציה מקבל שכר טפי עכ"ל כיון דזה נראה כעובד ע"מ לקבל פרס וזה באמת אין עבודה כמ"ש בחיבורו הל' תשובה פ"י [ועל רש"י י"ל דכוונתו כיון דמקבל שכר טפי כשעסיק בגופו במצוה ואפ"ה אין עושה ע"מ לקבל פרס ע"כ מצוה בו יותר מבשלוחו כיון דכשאדם עושה מצוה שמקבל עליה שכר הרבה שלא ע"מ לקבל פרס חשיב יותר מכשעושה מצוה שאינו מקבל עליה שכר הרבה שלא ע"מ לקבל פרס כמובן] אלא הפירוש המשניות סובר דהא דרב יוסף לא אמרינן אלא בהה"א שלא ידעינן שליחות אלא מושלח ושלחה או אפשר דרב יוסף באמת סובר כר' יונתן דשליחות לא מטעם שלוחו שאכ"מ היא אלא מטעם דמועיל כהנ"ל מחודש ד' וכיון דלא חשיב כשעושה ע"י שלוחו כמו כשעושה בעצמו אלא דמועיל ע"כ קאמר רב יוסף דמצוה בו יותר מבשלוחו אבל לריב"ק דע"י שלוחו הוי כמו שהוא בעצמו עושה באמת לא אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו וכיון דהפי' המשניות סובר כריב"ק ע"כ לא קאמר על המציעתא את הטעם דמצוה בו יותר מבשלוחו אלא הפי' המשניות סובר דבמציעתא באמת י"ל דנקט התנא בה ובשלוחה איידי דרישא וסיפא וגם הגמרא הי' יכול לתרץ כן אלא כיון דרב יוסף סובר כר' יונתן ואית ליה תירוץ אחר ע"כ לא מתרץ איידי, אבל לריב"ק דלא סובר דמצוה בו יותר מבשלוחו באמת י"ל דמשום איידי נקט התנא בהמציעתא בה ובשלוחה ומה שלא אמר הפירוש המשניות את זה גופא דמשום איידי נקט בהמציעתא בה ובשלוחה י"ל כיון דאין דרכו לכתוב אלא מ"ש הגמ' בפי' כן נ"ל בס"ד לפרש את הפי' המשניות אלא לפי פי' זה צ"ל דחזר בחיבורו מזה כיון דבחיבורו הל' אישות פ"ג הלי"ט הביא

את הא דרב יוסף דמצוה בו יותר דבשלוחו אע"ג דפסק כריב"ק כמו שאכתוב לקמן בס"ד וזה באמת מצינו הרבה פעמים שחזר בחיבורו ממ"ש בפ' המשניות כמ"ש היד מלאכי בכללי הרמב"ם עי"ש. עכ"פ זה מוכח מהפי' המשניות דפסק בפי' כריב"ק וכ"נ בפי' מחיבורו הל' קרבן פסח פ"ב הלי"ד מדכ' וז"ל עד כמה נמנים על הפסח עד שיהי' בו כזית לכל אחד ואחד עכ"ל וכיון דפסק דבעינן כזית לכל אחד ואחד עכצ"ל דפסק כריב"ק דדריש מושחטו אותו דשלוחו שאכ"מ דלר' יונתן דדריש מושחטו אותו דכל ישראל יוצאין בפסח אחד באמת ל"צ כזית לכל אחד ואחד כמ"ש רש"י בסוגיתינו וגם השעה"מ ה"ל ק"פ שם כתב מחמת ראי' זו שהרמב"ם פסק כריב"ק עי"ש, נמצא לפי"ז גם מרבינו מוכח דפסק כריב"ק כיון דג"כ כתב לקמן במ"ע רכ"ג דבעינן כזית לכל אחד ואחד דז"ל שנינו שם לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד ואחד עכ"ל, וכיון שהוכחנו בס"ד שרבינו והרמב"ם פסקו כריב"ק א"כ ק"ל היכי פסקו דחרש שוטה וקטן אינם יכולים להיות שלוחים הלא כל הטעם דבעינן שיהא השליח בן דעת משום דילפינן מויקחו להם איש שה כהנ"ל מחודש ב' בשם רש"י דגיטין וכל זה י"ל לר' יונתן דיליף שליחות מויקחו להם איש שה לדידי' שפיר י"ל דמדכתיב איש מוכח דגם השליח צריך להיות גדול דהיינו בן דעת כהנ"ל מחודש ב' אבל לריב"ק דלא יליף שליחות מויקחו להם איש אלא מושחטו אותו ומבינייהו דגירושין וקדשים כהנ"ל מחודש ג' באמת לדידי' לא ידעינן דבעינן שיהא גם השליח גדול דהיינו בן דעת כיון דלית ליה ילפותא על זה באמת י"ל דלדידיה דוקא המשלח צריך להיות גדול דהיינו בן דעת כיון דיליף את זה מאיש דכתיב גבי ושלח ושלחה אבל השליח באמת סובר דל"צ להיות בן דעת וכיון דרבינו והרמב"ם פסקו כריב"ק א"כ מנ"ל דחש"ו אינם יכולים להיות שלוחים ואי"ל דפסקו כן מחמת המתניתין דגיטין הנ"ל דאיתא שם בפירוש דחש"ו אינם יכולים להיות שלוחים דילמא המתני' באמת סוברת כר' יונתן וע"כ סברת כן אבל רבינו והרמב"ם דפסקו כריב"ק מנ"ל לפסוק כן ועל הקושיא זו רמזנו לעיל ריש מחודש ג':

פירוש ו

ונ"ל בס"ד לתרץ דלכאורה לפי מה שכתבנו במחודש ד' דלר' יונתן שליחות בקדשים לא מטעם שלוחו של אדם כמותו היא אלא דמועיל א"כ עכצ"ל דהמכילתא הנ"ל מחודש ב' סוברת כריב"ק ודלא כהנ"ל דסוברת כר' יונתן כיון דכותבת בפירוש מכאן אמרו שלוחו שאכ"מ וא"כ לכאורה קשה למה לה גם הדרש דויקחו להם איש שה הלא לריב"ק סגי בהדרש דושחטו אותו ואי"ל דצריכא כדי שלא נוכל לו' את החילוק דאית ליה שותפות וכמ"ש הגמרא בסוגייתינו אליבא דר' יונתן הלא כיון דסוברת כריב"ק דשלוחו שאכ"מ

א"כ ממילא תו ליכא למימר את החילוק דאית ליה שותפות כהנ"ל מחודש ד', וגם אי"ל כיון דמושחטו אותו גרידא ליכא למילף שליחות לכל התורה כולה כיון די"ל מה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח כמ"ש הגמרא בסוגיתינו ע"כ הביאה המכילתא גם את הדרש דויקחו להם שה ללמוד מזה שליחות לכל התורה באם אין ענין כיון דע"ז ג"כ קשה מדוע לא ילפת שליחות לכל התורה מבינייהו דגיטין וקדשים כמו דיליף הגמ' אליבא דריב"ק, אעכצ"ל דהמכילתא באמת סוברת דשליחות לכל התורה ילפינן מבינייהו דגירושין וקדשים ומה שהביאה גם את הדרש דויקחו להם כדי ללמוד מאיש דכתיב גבי ויקחו להם למעט את הקטן שאינו יכול להיות שליח דאי לאו הדרש דויקחו להם לא הוה ידעינן אלא שהמשלח צריך להיות גדול דהיינו בן דעת כיון דמאיש דכתיב גבי גירושין ליכא למעט אלא את המשלח כהנ"ל מחודש ב' כמובן, וא"כ לכאורה קשה על הגמ' כיון דיליף מויקחו להם איש שה דאיש זוכה ולא הקטן זוכה א"כ מנ"ל אליבא דריב"ק דאין הקטן יכול להיות שליח וצ"ל דהגמ' סובר דממילא ידעינן מזה דאין הקטן יכול להיות שליח כיון דזכי' מצד שליחות היא וכיון דאינו יכול לזכות משום דאיש כתיב ממילא ידעינן דאינו יכול להיות שליח אבל המכילתא צ"ל דסוברת דזכייה לא מצד שליחות היא וע"כ לא ילפת כהגמ' אלא ילפת מויקחו להם איש שה ג"כ שליחות כדי למילף מזה דגם השליח צריך להיות בן דעת, נמצא לפי"ז לא פליגא המכילתא עם הגמ' אלא בזה אי זכייה מצד שליחות היא אבל בזה דמאיש דויקחו להם ילפינן דאין הקטן יכול להיות שליח באמת לא פליגי, וממילא לפי הנחה זו כיון דרש"י פרשת בא הנ"ל כתב ג"כ מכאן ששלוחו שאכ"מ עכצ"ל דג"כ סובר כריב"ק [ועי' במרש"א בסוגיתינו שכ' וז"ל בחומש הביא רש"י הך דרשא דריב"ק ולכאו' קשה מנ"ל דמדהביא את הדרשא דושחטו אותו סובר כריב"ק דילמא באמת הפשט ברש"י כמ"ש המזרחי שהביא המרש"א דסובר כר' יונתן אבל לפי מה שכתבנו י"ל דגם המרש"א מלשון מכאן ששלוחו שאכ"מ שכ' רש"י הוכיח דסובר כריב"ק כיון דלר' יונתן באמת לא אמרינן ששלוחו שאכ"מ אלא דמועיל השליחות כהנ"ל כמובן] וא"כ לכאורה נשארה הסתירה הנ"ל מחודש ב' על רש"י דגיטין דהיכי כתב דשליחות נפקא לן מויקחו להם איש שה אבל לפי מה שכתבנו ל"ק מידי כיון דבין להמכילתא ובין להגמרא באמת ילפינן לריב"ק מויקחו להם איש שה שליחות לענין זה שאין הקטן יכול להיות שליח, וגם על רבינו והרמב"ם ל"ק מידי דאע"ג דפסקו כריב"ק פסקו שפיר דחש"ו אינם יכולים להיות שלוחי' כהמתני' דגיטין הנ"ל כיון דסברו דהמתניתין דגיטין באמת אזלה אליבא דריב"ק ג"כ שפיר כמו שכתבנו, ואחר שכתבנו א"ז מצאתי בשעה"מ הל' ק"פ הלכה הנ"ל שג"כ כתב דלריב"ק ילפינן שליחות

מויקחו להם איש שה באם אין ענין אלא הוא כתב לפי דרכו עי"ש וא"כ גם אנן לפי דרכינו שפיר כתבנו בס"ד ודו"ק. ועי' בהרהמ"ג הל' אישות פ"ג הלי"ז דעל מ"ש הרמב"ם הכל כשרים לשליחות חוץ מחש"ו כתב וז"ל זה מתבאר בגיטין דף כ"ב במשנה ובגמ' והיקש הקידושין לגירושין ידוע בכמה מקומות כו' עכ"ל נראה דסובר דמגמ' דגיטין לא מוכח למעט שליחות דחש"ו אלא בגיטין אלא בקידושין ג"כ הדין כן מחמת ההיקש דהויה ליציאה אבל בלאו ההיקש לא הוה ידעינן ובכל התורה באמת לא מוכח משם, וק"ל ע"ז הלא לפי מה שכתבנו באמת מוכח משם דגם בכל התורה הד"כ כיון דהטעם הוא משום דילפינן שליחות מויקחו להם איש שה כמ"ש רש"י הנ"ל ותו ק"ל הלא בהל' שלוחין ושותפין פ"ב הל"ב על מה שפסק הרמב"ם שם דאין חש"ו נעשין שלוחין בכל התורה דשם אזיל הרמב"ם על שליחות דכל התורה עי"ש כתב הרהמ"ג דהרמב"ם למד את זה מגמ' דגיטין הנ"ל דבתר דהביא הרהמ"ג את מ"ש רש"י דגיטין הנ"ל כתב וז"ל וכיון שכן לכל מילי פסולי עי"ש וא"כ אמאי כתב בהלכות אישות דבקידושין ג"כ הדין כן משום דאיתקש קידושין לגירושין הלא אפי' בלאו ההיקש ג"כ הדין כן כיון דמדוע יהא גרע קידושין משאר דברים ואפשר דלרווחא דמילתא כתב כן אבל זה דוחק וצ"ע:

פירוש ז

ועל מה שכתב הרמב"ם הל' אישות הנ"ל ריש מחודש ב' והעכו"ם לפי שאינו בן ברית ונאמר כן תרימו כו' הקשה הלח"מ ז"ל שם דלפי סוגייתינו בקידושין מוכח דר' שמעון דסובר דעכו"ם ליתא בתרומה דנפשיה לא דריש מאתם גם אתם למעט שליחות עכו"ם כיון דממילא ידעינן דאין עכו"ם יכול להיות שליח בתרומה משום דליתא בתרומה דנפשיה אלא דריש מזה דרש אחר כמו שאיתא בגמ' שם וכיון דהרמב"ם הל' תרומות פ"ד הלט"ו פסק כר"ש שתרומת עכו"ם אינה אסורה אלא מדרבנן [ומזה דהיכי פסק כר"ש נגד החכמים אכתוב לקמן בס"ד] א"כ היכי הביא את הדרש דאתם גם אתם ותירץ דהרמב"ם סובר כהתוס' גיטין דף כ"ג ע"ב ד"ה מה אתם דגם לר"ש ידעינן בעלמא למעט עכו"ם מגם אתם אע"ג דבתרומה גופא לא איצטריך שום מיעוט דבלא"ה משום דליתא בתרומה דנפשיה ידעינן אבל בעלמא ילפינן מיניה עי"ש, וכיון דרבינו ג"כ כתב כאן דמאתם גם אתם ממעטינן שליחות עכו"ם ולקמן בהל' תרומות מ"ע קל"ג פסק ג"כ כר' שמעון שתרומת עכו"ם אינה אסורה עי"ש ד"ה גרסינן בפ"ק דבכורות א"ר יוחנן פירות הגוי כו' א"כ גם אליבא דרבינו צ"ל כתירוצו של הלח"מ, אבל תירוצו אליבא דהרמב"ם עדיין צריך תבלין כיון דהרמב"ם בהל' אישות שם לא דיבר רק משליחות קידושין וכיון דעכו"ם ליתא בגיטין וקידושין א"כ לא צריך בגו"ק שום דרש למעט עכו"ם משליחות

דכמו דלא צריך בתרומה לר"ש משום דליתא בתרומה דנפשיה כמ"כ נמי לא צריך בגו"ק משום דליתא בגו"ק ומ"ש התוס' בגיטין שהביא הלח"מ דבעלמא דרשינן גם לר"ש הדרש דגם אתם באמת לא על גו"ק כתב התו' כן אלא על זכייה ורבית כיון דקושיית התוס' שם לא אזלא אלא על זכייה ורבית עי"ש וא"כ עדיין נשארה הקושיא על הרמב"ם דלמה לו הדרש דגם אתם כיון דלא דיבר שם אלא מקידושין, בשלמא אליבא דרבינו שפיר י"ל כתירוצו של הלח"מ כיון דרבינו דיבר כאן משליחות דכל התורה כולה לא משליחות דגו"ק ובגיטין וקידושין באמת לא מאתם גם אתם ממעט עכו"ם אלא משום דעכו"ם ליתא בתורת גו"ק כמ"ש רבינו בפירוש כן לעיל ריש מ"ע מ"ח העתקתי את לשונו ריש מחודש ב' אבל אליבא דהרמב"ם תירוצו של הלח"מ אינו עולה יפה כיון דעדיין קשה קושייתינו דכיון דלא דיבר שם אלא מקידושין היכי הביא את הדרש דאתם גם אתם מדוע ל"כ כרבינו דמשום דעכו"ם ליכא בתורת גו"ק וזה לכאו' קושי' גדולה על הלח"מ דהיכי לא הרגיש בזה. וע"כ נ"ל בס"ד בכוונת הלח"מ דלכאורה קשה על הרמב"ם מגמ' דגיטין שם דקא' בשלמא חש"ו לאו בני דיעה נינהו נכרי נמי דלאו בר היתירא הוא פרש"י וז"ל דאין להן קידושין ואין גיטין נוהגין בהם ובמידי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא לאחריני עכ"ל אלמא דבעכו"ם קאמר הגמ' הטעם בגו"ק משום דלאו בר היתירא הוא א"כ מדוע המציא הרמב"ם טעם לנפשיה משום דרשה דאתם גם אתם אמאי לא סגי ליה בהטעם שאמר הגמ', הן אמת שהתוס' שם ד"ה נכרי נמי כתב וז"ל הוה מצי למימר משום דבעינן שלוחכם בני ברית אלא ניחא ליה למימר האי טעמא דשייך אף בעבד עכ"ל וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר כיון דלא קאמר הגמ' גבי עבד טעם לנפשיה אלא כללו בטעמא דעכו"ם ע"כ קאמר הגמ' משום דלאו בר היתירא הוא וכמ"ש התוספות אבל הרמב"ם שכ' שם גבי עבד את טעמו באפי נפשיה ע"כ כתב גם בעכו"ם את טעמו לנפשיה, אבל כל זה אינו שוה לי כיון דסוף סוף טעמא בעי כיון דדרכו של הרמב"ם שלא להביא אלא מה דאיתא בגמ' בפירוש א"כ היכי שבק את הטעם שאמר הגמ' וכתב טעם דליתא בגמ' דגיטין אעכצ"ל בטעמא דהרמב"ם כיון דבהלכה זו שם בתר דכתב גבי עבד דטעמו דליתא בשליחות דגו"ק לפי שאינו בתורת גו"ק כתב אח"כ אבל לדבר שבממון נעשה שליח א"כ לפי"ז אי הוה כתב גבי עכו"ם ג"כ הטעם לפי שאינו בתורת גו"ק הוה יכלינן למיטעי דבדבר שבממון גם עכו"ם יכול להיות שליח כמו עבד וכדי שלא נטעה כן הי' צריך למימר אח"כ דבדבר שבממון אין העכו"ם יכול להיות שליח משום הטעם דדרשה דאתם גם אתם וכיון דסוף סוף צריך להדרשה דאתם גם אתם ע"כ כתב תיכף את הטעם זה ובאמת עיקר כוונת הרמב"ם בטעם זה על ממון הוא, דבשלמא

הגמרא דגיטין כיון דלא דיבר אלא מגיטין וגם בעבד סגי הטעם שאמר הגמ' כמ"ש התו' ע"כ קאמר הגמרא הטעם משום דלאו בר היתירא הוא אבל הרמב"ם כיון שדיבר אח"כ גם משליחות דבר שבממון ואיכא למיטעי דגם עכו"ם יכול להיות שליח בדבר שבממון ע"כ כתב את הטעם דאתם גם אתם אבל בקידושין גרידא באמת סמך על הטעם שכ' גבי עבד, וא"כ ל"ק קושיתינו על הלח"מ כיון דבאמת לא על קידושין כתב הרמב"ם את הטעם דאתם גם אתם וע"כ לא דיבר הלח"מ מקושיתינו כלום כיון דסובר דבלא"ה ע"כ צריך לפרש את הרמב"ם על דרך שפירשנו מחמת הגמ' דגיטין וא"כ ממילא תו ל"ק קושייתינו אלא להלח"מ היה קשה על גוף הדרש דכיון דהרמב"ם פסק כר"ש היכי יכול למימר את הדרש דאתם גם אתם וע"ז מתרץ הלח"מ שפיר דסובר כהתוס' דגיטין ודו"ק. ומה מאד יש ליישב בס"ד בהנ"ל את הקושיא הנ"ל דהיכי פסק הרמב"ם כר"ש דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה נגד החכמים וגם על רבינו קשה קושיא זו כיון דג"כ פסק כר"ש כהנ"ל אבל בהנ"ל י"ל דלרבינו והרמב"ם הי' ג"כ קשה קושיית התו' דגיטין הנ"ל דמדוע קאמר הגמ' בעכו"ם הטעם משום דלאו בר היתירא הוא מדוע לא קאמר משום דרשה דאתם גם אתם ותירוצו של התוס' לא הי' ניחא להו כיון דהי' קשה להם דמדוע לא כלל הגמ' בטעמא דנכרי חש"ו ג"כ כיון דגם חש"ו לאו בני גיטין וקידושין נינהו מה"ת, וע"כ סברו דמשו"ה לא קאמר הגמ' את הטעם דאתם גם אתם כיון דסובר כר"ש דלא דריש מאתם גם אתם למעט נכרי משליחות אלא לעניין זכייה ורבית כמ"ש התוספות שהביא הלח"מ הנ"ל אבל גבי תרומה וגו"ק דליתא בנכרי באמת הטעם משום דליתא בדנפשיה וכיון דסתם גמרא דגיטין סובר כר"ש דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה ג"כ ע"כ פסקו כר"ש ודו"ק:

פירוש ח

ואת גוף הקושיא של הלח"מ הנ"ל נ"ל בס"ד ליישב בהקדים מה דק"ל עוד על רבינו והרמב"ם מסוגי' דקידושין דבתר דמסיק הגמרא דילפינן שליחות בכל התורה מבינייהו דגיטין וקדשים הקשה הגמ' ואלא אתם גם אתם ל"ל ומשני מיבעי ליה לכדר' ינאי דא"ר ינאי גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית והקשה הא ל"ל קרא מדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן נפקא כו' ומשני איצטריך כו' אבל נכרי הואיל ואיתיה בתרומה דנפשיה דתנן הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה אימא שליח נמי עביד קמ"ל והקשה ולר"ש דפטר דתנן כו' אתם גם אתם ל"ל ומשני הגמ' איצטריך סד"א הואיל ואמר מר אתם ולא אריסין אתם ולא שותפין אתם ולא אפוטרופוס אתם ולא התורם את שאינו שלו אימא אתם ולא שלוחכם נמי קמ"ל ע"כ הסוגיא, ורבינו והרמב"ם פסקו בהא דאריסין

ושותפין ואפוטרופיס דלא כאמר מר דבהל' תרומות פ"ד הל"ח כתב הרמב"ם דפירות השותפין חייבות בתרומה והשותפין אינן צריכין ליטול רשות זה מזה אלא כל התורם מהן תרומתו תרומה ובהלכה י' שם כתב וז"ל אריס שתרם ובא בעל הבית ועיכב אם עד שלא תרם עיכב אין תרומתו תרומה ואם משתרם עיכב תרומתו תרומה והאפוטרופסין תורמין מנכסי יתומים עכ"ל וכלשון זה ממש כתב רבינו לקמן בהלכות תרומות מ"ע קל"ד ומה שלא כתב הרמב"ם גבי אפוטרופוס את החילוק שכ' רבינו בין להאכיל להניח עי' בכ"מ שם שכ' דסמך בזה על מ"ש בהל' נחלות וכיון דרבינו והרמב"ם לא פסקו כהאמר מר א"כ ק"ל כיון דפסקו כר"ש דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה כהנ"ל מחודש ז' א"כ נשאר עליהם קושי' הגמ' שהקשה אליבא דר"ש אתם גם אתם ל"ל כיון דל"ל כתירוצו של הגמ' דאיצטריך משום דסד"א הואיל ואמר מר כו' כיון דלא פסקו כהאמר מר א"כ ליכא למיטעי למימר דאתם ולא שלוחכם נמי ואח"כ ראיתי שכבר קדמנו בקושיא זו העצמות יוסף שם ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו, ועוד קושיא אחת קשה על רבינו והרמב"ם מה שהקשה על הרמב"ם הר"י קורקוס ז"ל מובא בכ"מ ז"ל הל' תרומה שם דמדוע באמת לא פסקו כהאמר מר עי' בכ"מ שהביא בשמו שני תירוצים ע"ז. ול"נ בס"ד ליישב את הג' קושיות הנ"ל בחדא מחתא דלכאו' ק"ל על החכמים דדרשו מאתם גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם ב"ב מנ"ל למידרש כן דילמא באמת איצטריך אתם גם אתם משום האמר מר שאמר הגמ' אליבא דר"ש אבל לעולם יכול להיות השליח אפי' עכו"ם בדבר דאי' בדנפשיה אעכצ"ל דהחכמים לא סברו כהאמר מר וא"כ ל"ק קושיית הר"י קורקוס הנ"ל די"ל כיון דהחכמים לא סברו כהאמר מר ע"כ פסקו רבינו והרמב"ם בזה כהחכמים אע"ג דבהא דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה לא פסקו' כהחכמים אלא כר"ש די"ל בשלמא בהא דנכרי ליתא בתרומה דנפשיה כיון דאיכא הוכחה מסתמא דגמ' דגיטין כר"ש כהנ"ל סוף מחודש ז' ע"כ פסקו כר"ש בזה אבל בהא דאמר מר כיון דהחכמים ל"ס כהאמר מר וליכא הוכחה בזה מאיזה סתם גמרא דלא כהחכמים ע"כ פסקו בזה כהחכמים משום הכלל דיחיד ורבים הלכה כרבים כמובן, אלא לפי תירוצינו נשארה על רבינו והרמב"ם קושיית העצמות יוסף הנ"ל בתקפה דבשלמא בלא תירוצינו י"ל על קושיית העצ"י כחד מתירוצים של הר"י קורקוס שכ' על קושיתו עי' בכ"מ ותראה דבתירוצים של הר"י קורקוס גם קושי' העצ"י ל"ק אבל לפי תירוצינו על קושיית הר"י קורקוס דרבינו והרמב"ם באמת לא סברו כלל כהאמר מר נשארה קושיית העצ"י הנ"ל אעכצ"ל דרבינו והרמב"ם סברו דגם לר"ש צריך אתם גם אתם לדרשה דמה אתם בני ברית אף שלוחכם ב"ב דאם אין ענין לתרומה תנהו עניין לשלוחות דזכייה ורבית ומה

דלא משני הגמרא כן י"ל כיון דרצה הגמ' לאשמעינן דהחכמים ל"ס כהאמר מר וכיון דמתירוצו של הגמר' מוכח כן כמו שכתבנו ע"כ מתרץ הגמ' דר"ש סובר כהאמר מר אבל באמת הי' יכול הגמ' לתרץ דאיצטריך אתם גם אתם לדרשה דבני ברית למעט עכו"ם משליחות דזכייה ורבית באם אין עניין כמו שכתבנו וא"כ ממילא ל"ק גם קושיית הלח"מ הנ"ל כיון דלר"ש באמת ג"כ ילפינן מאתם גם אתם באם אין עניין למעט נכרי משליחות דזכייה ורבית ודו"ק ועי' לעיל מ"ע מ"ח מחודש ז' מה שכתבנו עוד בסוגי' זו:

מצוה פג

פירוש א

לדון (א) בדין קניין עבד עברי שנאמר כו'. הפסוק פ' משפטים פכ"א פ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רל"ב היראים סי' רפ"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ב הזוה"ר מ"ע קס"ד אות נ"ט הפוע"צ מ"ע ט"ו הכ"ת מ"ע רכ"ט המעיי"ח דף כ' ע"ב אות צ"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' בהרמב"ם הל' עבדים פ"א עד פ"ד:

מצוה פד

פירוש א

להעניק (א) היוצא בשש כו'. הפסוק פ' ראה פט"ו פי"ד וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קצ"ו היראים סי' רפ"ז החינוך ואה"מ מצ' תפ"ב הזוה"ר מ"ע ע"ו אות ל"ח הפוע"צ מ"ע ר' הכ"ת מ"ע רמ"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תפ"ג המעיי"ח דף קס"ז ע"ב אות ק"כ והפרטי דינים שכ' רבינו עי' בהרמב"ם הל' עבדים פ"ג ובמל"מ שם וגם עי' מה שכתבנו לעיל מל"ת קע"ח:

מצוה פה

פירוש א

לפדות (א) אמה העבריה כו'. הפסוק פרשת משפטים פכ"א פ"ח וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה רל"ד היראים סי' רפ"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ד [עי' בעיר מקלט שכ' בשם הרב ר' מנחם הבבלי שמפסוק אם רעה בעיני אדוניה והפדה רמז שבן דוד בא אפילו בדור שכולו חייב וגם הוא כתב דבר הפלא] הזוהר הרקיע מצות עשה קס"ו אות נ"ט הפועל צדק מצות עשה י"ז הכ"ת מצות עשה רל"א המעיי"ח דף כ' ע"ב אות ק"ב עי"ש שכ' דמשו"ה מנאו מצות פדייה ומצות ייעוד לשתי מ"ע משום דאי' במשנה ספ"ק דבכורות מצות ייעוד קודם למצות פדייה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' בהרמב"ם הל' עבדים פ"ד:

מצוה פו

פירוש א

לייעד (**א**) **אמה העבריה שנ' כו'**. הפסוק פ' משפטים פכ"א פ"ח וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רל"ג היראים סי' רפ"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ג הזוה"ר מ"ע קס"ה אות נ"ט הפוע"צ מ"ע ט"ז הכ"ת מ"ע ל' המעיי"ח דף כ' ע"ב אות ק"ב עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה שכולם מנאו מצות ייעוד קודם ורבינו שמנה מצות פדייה קודם באמת טעמא בעי, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' בהרמב"ם הל' עבדים פ"ד ועל מ"ש רבינו ואינו צריך ליתן לה כלום לדברי האומר כו' עי' במהרש"ל בביאורו כאן מ"ש ע"ז:

מצוה פז

פירוש א

לעבוד (**א**) **בעבד כנעני לעולם שנא' כו'**. הפסוק פ' בהר פכ"ה פמ"ו ובגיטין דף ל"ח ע"ב ובסוטה דף ג' ע"א פליגי ר' ישמעאל ור"ע ר' ישמעא סובר דלעולם בהם תעבודו רשות ור"ע סובר חובה ובעירובין דף מ"ו קאמר הגמ' דהלכה כר"ע מחבירו וע"כ מנה רבינו ז"ל את המ"ע זו ולעיל מ"ע נ"ח גבי לה יטמא דפליגי ג"כ בסוטה שם ובזבחי' דף ק' ר' ישמעאל ור"ע אי חובה או רשות כתב רבינו בפירוש דמשום דהלכה כר"ע מחבירו פסק כר"ע וא"כ מוכח דרבינו סובר דאפי' נגד ר' ישמעאל אמרינן דהלכה כר"ע מחבירו, אבל מהיראים ז"ל נ"ל להוכיח דנגד ר' ישמעאל לא אמרי' את הכלל זה דבסי' ר"פ כתב וז"ל צוה הקב"ה שהקונה עבד מן האומות או יליד בית שישתעבד בו ולא ישחררנו דכתיב בפרשת בהר סיני לעולם בהם תעבודו רשות ר"ע אמר חובה וכר"ע קיי"ל דקאי רב יהודא כוותיה דאמר רב יהודא בפ' השולח המשחרר עבדו עובר בעשה שנא' לעולם בהם תעבודו ור' אליעזר סבר נמי כר"ע והו"ל ר' ישמעאל יחיד במקום רבים דתניא לעולם בהם תעבודו ר' אליעזר אומר חובה כו' עכ"ל ומדכ' היראים דמשום דר' ישמעאל יחיד במקום רבים פסק כר"ע ע"כ מוכח דסובר דנגד ר' ישמעאל לא אמרינן את הכלל זה דהל' כר"ע מחבירו ועי' בספרי לשון משה כלל הלכ' כר"ע מחבירו מה שכתבנו עוד בזה, עכ"פ זה נראה בפי' דגם היראים מנה את המ"ע זו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסמ"ק סי' ס' החינוך ואה"מ מצ' שמ"ז העי"מ מצ' שמ"ג הזוהר מ"ע י"ב אות י"ח הפוע"צ מ"ע קל"ה הכ"ת מ"ע רמ"ד המעיי"ח דף קי"ד ע"א אות מ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' שמ"ט וגם הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מ"ע הנ"ל מנה את המ"ע זו אלא הוא מנה משחרר בראשי אברים למ"ע בפ"ע והשיג על הרמב"ם שכלל את זה במ"ע

זו ועי' במגלת אסתר ולב שמח מה שהמליצו בעד הרמב"ם וגם רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל סברו כהרמב"ם, וכיון דמ"ע זו נימנית לכ"ע א"כ ק"ל על הריב"א ז"ל עה"ת שם שכתב וז"ל לעולם בהם תעבודו תימה כיון דעבד כנעני איתקש לאחוזה נימא כי היכי דאחוזה יוצאה ביובל ה"נ עבד כנעני ואי משום לעולם בהם תעבודו אימא לעולמו של יובל כמו ועבדו לעולם דנרצע ונראה דא"כ לישתוק מן לעולם בהם תעבודו דמהקישא ידעינן דאינו יוצא עד היובל ועוד אפי' לעולם דנרצע ה"א לעולם ממש אי לאו ושבתם וגו' עכ"ל וק"ל על תירוצו הא' הלא איצטריך לעולם בהם תעבודו למ"ע נהי דמחמת ההיקש ג"כ הוה ידעינן שהוא מ"ע אבל לפמ"ש הרמב"ם בסה"מ שורש ב' דדבר הנלמד באחד מי"ג מדות לא נמנה למצוה א"כ י"ל דמשו"ה כתיב לעולם בהם תעבודו לאשמעינן שהיא מ"ע שנימנית הן אמת די"ל דמהאי טעמא כתב הריב"א ועוד כו' אבל כל זה דוחק כיון דגם את תירוצו הא' צריך להבין עכ"פ וצ"ע:

פירוש ב

ומ"ש רבינו ז"ל בסוף מ"ע זו א"ר יהודא כל המשחרר עבדו עובר בעשה כו' ומותר לשחררו לדבר מצוה ומצינו בר' אליעזר כו', לכאורה ק"ל על רבינו דבברכות דף מ"ז ע"ב הקשה הגמרא על המעשה דר"א ששחרר עבדו להשלימו לעשרה והיכי עביד הכי והא"ר יהודא כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו ומשני לדבר מצוה שאני והקש' הגמ' מצוה הבא בעבירה היא ומשני מצוה דרבים שאני פי' רש"י ז"ל מצוה דרבים להוציא רבים ידי חובתם לקדושה עכ"ל מוכח מגמ' זו דדוקא בשביל מצוה דרבים מותר לשחרר עבדו וא"כ קשה היכי כתב רבינו ומותר לשחררו לדבר מצוה דנראה דאפי' בשביל מצוה דיחיד מותר לשחררו, הן אמת דבגיטין דף ל"ח ע"ב דאיתא ג"כ סוגי' זו לא משני הגמרא אלא מצוה שאני וא"כ י"ל דרבינו תפס לעיקר כסוגי' דגיטין וגם י"ל דמשום כוונה זו מציין המציין על רבינו את הסוגי' דגיטין ולא את הסוגיא דברכות [ואע"ג דאיתא בגיטין לפי הגירסא שלפנינו אמר רב יהודא אמר שמואל ובברכות ליתא אלא אמר רב יהודא וכיון דרבינו ג"כ לא הביא אלא אמר רב יהודא נראה לכאו' דעל הסוגיא דברכות כיוון וא"כ היכי מציין המציין על גיטין ע"ז י"ל דהמציין סובר דלרבינו גם בגיטין היה הגירסא אמר רב יהודא וכן איתא בהרי"ף והרא"ש שם וגם הכ"מ הל' עבדים פ"ט הל"ו לא הביא מגיטין רק בשם רב יהודא] אבל סוף סוף ע"ז גופא קשה מדוע שבק רבינו את הסוגי' דברכות ותפס כהסוגיא דגיטין, והרמב"ם הל' הנ"ל כתב וז"ל ומותר לשחררו לדבר מצוה אפי' למצוה של דבריהם כגון שלא היו י' בבה"כ כו' וכבר עמד הלח"מ שם גם על הרמב"ם מסוגיא דברכות ותירץ דהרמב"ם סמך

על מ"ש כגון שלא היו י' בבה"כ כו' והנתיב חיים בהתשובה שכ' בהגהותיו על או"ח סי' רמ"ח כתב על תירוצו של הלח"מ שהוא דוחק כיון דהרמב"ם מסיים שם וכן כל כיוצא בזה עי"ש ותבין וכיון דרבינו לא כתב גם את הכגון כו' שכ' הרמב"ם א"כ בודאי קשה עליו כהנ"ל:

אבל נ"ל בס"ד ליישב בהקדים ליישב את סתירת הסוגיות דבגיטין לא הקשה הגמ' מהב"ע היא כמו שהקשה בברכות וכבר דיבר אריכות בזה הכתב סופר ז"ל או"ח סי' ע"ג וגם עוד שאר אחרונים אעפי"כ אין בהמ"ד בלא חידוש ע"כ אענה את חלקי בזה דבפסחים דף נ"ט ע"א על מה דקאמר הגמר' דאתי עשה דפסח דאית ביה כרת ודחי עשה דהשלמה הקשה התוספות בשם ריב"א הלא בעידנא דמיעקר עשה דהשלמה לא מיקיים עשה דאכילת פסח ותירץ דהוי בעידנא עי"ש ובשם ר"י תירץ וז"ל דדוקא בל"ת דחמור בעינן בעידנא דמיעקר לאו ליקיים עשה אבל עשה דחמיר דחי עשה הקל בכל עניין אפילו לא מיקיים עשה חמור בעידנא דקא עבר אעשה הקל כדמוכח בהשולח גבי ר"א ששיחרר עבדו ובשילוח הקן כו' עכ"ל ונ"ל בכוונת הר"י דדוקא גבי עשה דוחה ל"ת כיון דל"ת חמיר ואפ"ה דוחה משום דילפינן מכלאים בציצית כדאיתא בסוגיא דריש יבמות ע"כ בעינן בעידנה דומיא דכלאים בציצית אבל את זה דעשה חמור דוחה עשה הכל דלא מכלאים בציצית ילפינן אלא מצד הסברא ע"כ לא בעינן בעידנא, אבל לכאו' יש לי דקדוק גדול על הר"י דמדוע שבק את הסוגיא דברכות דקודמת והביא ראי' מסוגי' דגיטין וגם על הריב"א ק"ל כיון דסובר דגם בעשה דוחה עשה בעינן בעידנא א"כ מה יענה על הסוגיא דגיטין שהביא הר"י, וכדי ליישב את כל זה נ"ל בס"ד דסוגי' דברכות עם הסוגי' דגיטין באמת בזה פליגי הסוגיא דברכות סוברת כהריב"א דגם בעשה דוחה עשה בעינן בעידנא וע"כ הקשה הגמ' מהב"ע הא דכיון דלא הוי בעידנא ואין עשה דוחה א"כ הוי עבירה ומשני הגמר' מצוה דרבים שאני כלו' במצוה דרבים לא בעינן בעידנא וע"כ לא הוי תו עבירה כיון דעשה דרבים דוחה נמצא לפי"ז מוכח מסוגיא דברכות דדוקא במצוה דרבים לא בעינן בעידנא אבל בשאר עשה דוחה עשה באמת בעינן בעידנא כשי' הריב"א אבל הסוגי' דגיטין סוברת כשי' הר"י דבעשה דוחה עשה לא בעינן בעידנא וע"כ לא הקשה מהב"ע היא דכיון דעשה דוחה ממילא תו ליכא עבירה וא"כ מוכח מסוגיא דגיטין תרתי חדא דבעשה דוחה עשה לא בעינן בעידנא ועוד דלא בשביל מצוה דרבים דוקא שרי לשחרר אלא אפי' בשביל כל מצוה שרי אבל מסוגיא דברכות מוכח להיפוך כמובן וא"כ י"ל דהריב"א באמת פסק כהסוגי' דברכות והר"י פסק כהסוגיא דגיטין וע"כ לא הביא ראי' אלא מסוגי' דגיטין ול"ק עליהם קושייתינו הנ"ל, וא"כ ממילא י"ל דגם

רבינו והרמב"ם סברו כהר"י דבעשה דוחה עשה לא בעינן בעידנא וע"כ פסקו כהסוגי' דגיטין דלכל דבר מצוה שרי לשחרר ועי' בנתיב חיים ובכ"ס סי' הנ"ל ותראה דלדינא גם הם כתבו בכוונת הרמב"ם כמו שכתבנו וגם זה הרווחנו בהנ"ל דלפי פשטינו בסוגי' דברכות מוכח מסוגיא זו דמעשה דר"א ששיחרר עבדו לא הי' בעידנא וא"כ ממילא ל"ק הצ"ע של הכ"ס שהניח על התו' דפסחים הנ"ל עי"ש ודו"ק:

פירוש ג

ועל הצ"ע על הריב"א הנ"ל סוף מחודש א' עלה עכשיו ברעיוני ליישב בס"ד דהר"ן ז"ל בסוגיא דגיטין כתב וז"ל כל המשחרר עבדו עיבר בעשה משמע דלאו עשה גמור הוא דבגמ' פרכינן מיתיבי מעשה בר"א שנכנס לבה"כ ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה ומפרקינן מצוה שאני ואי עשה גמור הוא היכי דחינן עשה שבתורה משום האי מצוה ויש מתרצים שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא יתן להם מתנת חנם כענין שכתוב בעכו"ם לא תחנם וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידהו קא עביד אלא לצורך עצמו והו"ל כנותן דמי עצמו עכ"ל והמג"א ז"ל סימן צ' ס"ק ל' הקשה על תירוצו הב' של הר"ן דמה פריך הגמ' ברכות מהב"ע היא כיון דלדבריו ליכא עבירה והניח בצ"ע, וא"כ י"ל כך דלכאו' קשה על הריב"א דתוספת פסחים הנ"ל קושייתינו הנ"ל דמה יענה על הא דר"א שיחרר עבדו לפי שיטתו דגם בעשה דוחה עשה בעינן בעידנא וצ"ל דהריב"א סובר כתירוצו הא' של הר"ן דלעולם בהם תעבודו לא הוי עשה גמור דל"ל דסובר כתירוצו' הב' של הר"ן כיון דקשה עליו הצ"ע של המג"א וכיון דסובר דלא הוי עשה גמור א"כ עכצ"ל דסובר דלא נמנה בין הרמ"ח מ"ע וא"כ ממילא ל"ק קושייתינו הנ"ל על הריב"א עה"ת ודו"ק. ועי' בלבוש ז"ל יו"ד סי' רס"ז סעיף ע"ט שהעלה לדינא כתירוצו הב' של הר"ן וגם הפרמ"ג ז"ל או"ח סי' צ' בא"א סק"ל הסכים לדינא לתי' זה ולכאו' מה יענו על הצ"ע של המג"א הנ"ל הן אמת שהנתיב חיים סי' הנ"ל אות ב' מתרץ דהגמ' באמת לזה כיוון במה דמשני מצוה דרבים שאני ר"ל כיון דאינו משחררו בשביל טובת עבד רק משום מצוה שיהא עשרה אבל לא זכיתי להבין את דבריו כיון דעדיין על המקשן קשה דמה הקשה מהב"ע היא והמג"א באמת לא הקשה על הר"ן רק דמה פריך הגמ', וע"כ נ"ל בס"ד ליישב דלכאו' צריך להבין את הר"ן דמה הוי ששיחררו בשביל המצוה ולא בשביל טובת העבד הלא טובת העבד ממילא אתי ואי"ל כיון דלא מכוון בשביל טובת העבד ע"כ הוי טובת העבד דבר שאינו מתכוין ושרי הלא הוי פסיק רישיה ופסיק רישיה גם בשאר איסורים אסור כדאיתא באה"ע סי' ה' וצ"ל דכיון דהוי פסיק רישיה דלא ניחא לי' ע"כ שרי וכמ"ש התו' בשבת כמה פעמים

את זה בשם הערוך וא"כ י"ל דהגמ' ברכות הכי הקשה מהב"ע היא כלומר כיון דהוי פסיק רישיה ואי"ל דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה כיון דכשבאמת לא הי' ניחא ליה א"כ מדוע משחררו ואי משום דרצה לקיים מ"ע הלא גם בזה כשלא משחררו ג"כ יכול לקיים מ"ע של לעולם בהם תעבודו וא"כ מדוע משחררו אע"כ מוכח דבאמת ניחא ליה השיחרור וא"כ לא הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה וא"כ קשה מהב"ע היא כיון דהוי פסיק רישיה ע"ז משני הגמ' מצוה דרבים שאני כלו' דלא משום דניחא לי' השיחרור משחררו אלא משום דרצה לקיים מצוה דרבים אבל לעולם השחרור לא ניחא ליה וא"כ הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה וע"כ שרי ודו"ק ואח"כ ראיתי בח"ס ז"ל יו"ד סימן שכ"ב שג"כ מיישב את קושי' המג"א וי"ל שכיוון למה שכתבנו, ולהלכה פסקינן ביו"ד סי' רס"ז סעיף ע"ט דאפי' בשביל מצוה דדבריהם כגון להתפלל בעשרה מותר לשחרר ופעם אחת בשנת תרמ"א נכנסתי לבהכ"נ הגדול שמתפללים בנוסח אשכנז ומצאתי שם עשרה שלא היה בהם מי שירד לפני התיבה רק אחד המתפלל בנוסח ספרד ונשאלתי אי שרי לשנות כדי להתפלל בצבור והשבתי דשרי מחמת הש"ע הנ"ל ואח"כ שאלתי את מורי הרב הגה"צ מו"ה יקותיאל יהודא ט"ב זצוק"ל בעהמ"ח אבני צדק והשיב לי וז"ל יפה הורה דמותר להתפלל בנוסח שאינו רגיל בשביל הרבים מהא דשחרר עבדו עכ"ל והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות עבדים פ"ה וט' ולהלכה עי' טור שלחן ערוך יו"ד סי' רס"ז:

מצוה פח

פירוש א

לדון (א) בדין שומר חנם כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מצות עשה רמ"ב החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' נ"ז העי"מ מצ' נ"ח הזוהר הרקיע מ"ע קמ"ד אות נ"ג הכ"ת מצות עשה רי"ד הפועל צדק מצות עשה כ"ז המעיי"ח דף כ"ד ע"ב אות נ"ה אבל בהבה"ג ויראים והסמ"ק לא ראיתי ממ"ע זו אלא על הבה"ג י"ל שכללה בפרשת דיני ממונות שכתב אבל על היראים והסמ"ק צ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכות שאלה ופקדון פ"ד ולהלכה עי' טור שלחן ערוך חושן משפט סימן רצ"א:

מצוה פט

פירוש א

לדון (א) בדין נושא שכר והשוכר שנא' כו'. הפסוק פ' משפטים פר"ב פ"ט וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רמ"ג החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצוה נ"ט העי"מ מצ' ס' הזוה"ר סי'

הנ"ל מ"ע פ"ח הכ"ת מצות עשה רי"ב הפוע"צ מ"ע כ"ח המעיי"ח דף כ"ד ע"ב אות נ"ח והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שכירות ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ש"ג עד ש"ו:

מצוה צ

פירוש א

לתת (א) **שכר שכיר בזמנו שנא' כו'**. הפסוק פ' תצא פכ"ד פט"ו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ר' היראים סימן רס"ד הסמ"ק סימן רנ"ב החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקפ"ח הזוה"ר מ"ע רט"ו אות ע"ב הפוע"צ מ"ע רל"ו הכ"ת מ"ע רכ"א המעיי"ח דף פ' ע"ב אות כ"ב ומה שתמה המר"ם שיק על הרמב"ם שכ' בסה"מ דגם בעכו"ם שייך מ"ע זו כבר עמד ע"ז המעיי"ח עי"ש והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שכירות פי"א ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' של"ט וגם עי' לעיל בהמל"ת של המ"ע זו מל"ת קפ"א מה שכתבנו שם:

מצוה צא

פירוש א

כי (א) **תבא בכרם רעך כו'**. הפסוקים פרשת תצא פרשה כ"ג פכ"ה כ"ו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מצות עשה ר"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקע"ו הפועל צדק מצות עשה רל"ב הכתר תורה מצות עשה רכ"ב המעיין חכמה דף קצ"ב ע"א אות קכ"ט אבל בהבה"ג והיראים והסמ"ק והזוהר הרקיע לא מצאתי ממצות עשה זו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שכירות פי"ב ולהלכה טור שלחן ערוך חושן משפט סימן של"ז וגם עי' מה שכתבנו לעיל במצות לא תעשה קפ"ב וקפ"ג:

מצוה צב

פירוש א

וכי (א) **ישאל איש מעם רעהו כו'**. הפסוק פ' משפטים פכ"ב פי"ג וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רמ"ד החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ס' העי"מ מצ' ס"א הזוה"ר מ"ע קמ"ד אות נ"ג הפוע"צ מ"ע כ"ט הכ"ת מ"ע רי"ג המעיי"ח דף כ"ה ע"ב אות ס"ד והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכ' שכירות פ"א והל' שאלה פ"א ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ש"מ עד שמ"ו:

מצוה צג

פירוש א

אם (א) **כסף תלוה כו' אם חובה כו'**. מ"ש רבינו ז"ל אם חובה כן איתא במכילתא פ' משפטים פרשה י"ט מובא גם ברש"י שם פכ"ב פכ"ד וז"ל אם כסף תלוה את עמי ר'

ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה אחד מהן ועי' במזרחי שם שפרטם והתו' עה"ת שם כתב בשם רבינו יהודא החסיד ז"ל דלכך נכתבה המ"ע זו בלשון אם לפי שפעמים היא רשות כגון הלוה ואינו משלם ועי' בריב"א ובר' בחיי שם מ"ש בזה והמרכבת המשנה על המכילתא שם מתרץ יפה דמדוע לא חשיב ר' ישמעאל גם ואם יהי' היובל עי"ש, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קצ"ז הסמ"ק סי' רמ"ח [אלא הסמ"ק סמך את המ"ע זו על הפסוק והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו דפ' ראה פט"ו פ"ח ואפשר דטעמו כיון דלהמכילת' באמת עיקר הלימוד דאם זה חובה מהפ' והעבט תעביטנו הוא עי"ש ועל רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל י"ל כמ"ש הלח"מ הל' מלוה ולוה פ"א הל"א עי"ש ותבין] החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ס"ו העי"מ מצ' ס"ז הזוה"ר מ"ע י"ט אות כ' הפוע"צ מ"ע ל"א הכ"ת מ"ע רי"ט המעיי"ח דף כ"ז ע"ב אות פ"ז עי"ש מ"ש על קושיית הלח"מ הנ"ל וגם המר"ם שיק מפלפל בזה יפה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"א ולהל' טוש"ע חו"מ סי' נ"ז וגם עי' מה שכתבנו במל"ת קפ"ה:

פירוש ב

ומ"ש רבינו בסוף מ"ע זו אמר רב המלוה מעותיו שלא בעדים עובר על לפ"ע כו' בגמ' שלפנינו בסוף איזהו נשך איתא א"ר יודא אמר רב וכן אי' ברי"ף והרא"ש ז"ל שם אבל מרבינו ז"ל נראה דגירסתו דרב בעצמו אמר את זה, ומ"ש רבינו וגורם קללה לעצמו זה הוא מימרא דר"ל שם והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דר"ל אבל רבינו הלך בעקבותיו של הרמב"ם ז"ל הלכות מלוה פ"ב הל"ז שהביא ג"כ תרווייהו ועי' בפלפולא חריפתא שם מ"ש בזה, אבל לכאורה ק"ל על רבינו דבע"ז דף ט"ו ע"א איתא דרב הונא זבין פרה לעכו"ם משום אימור לשחיטה זבנה וכדמסיק רב אשי שם דבלפני עור כל היכא דאיכא למיתלי לקולא תלינן עי' רש"י שם וא"כ היכי קאמר דהמלוה שלא בעדים עובר משום לפ"ע וטעמו שיעלה על לבו של לוה לכפור במזיד כמ"ש רש"י והמהר"ם שיף שם וכן אי' בסמ"ע סימן ע' הלא כל היכא דאיכא למיתלי תלינן וא"כ גם כאן י"ל דמשום חזקה דאין אדם מעיז לא יכפור ואפי' תימא דשמא יכפור הלא כל היכא דאיכא למיתלי תלינן והיאך אמר רב דעובר משום לפ"ע אעכצ"ל דרב ל"ס כל היכא דאיכא למיתלי תלינן וכן באמת אי' בירו' שביעית פרק ה' הל' ג' דעל מה דאיתא במשנה שם ב"ש אומרים לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית וב"ה מתירין מפני שיכול לשוחטה ופלוגתתם אי אמרינן דהיכא דאיכא למיתלי תלינן ב"ש סברו דלא תלינן וב"ה סברו דתלינן כמו שאי' בגמ' ע"ז דף הנ"ל ופריך בירושלמי על זה מהא דתניא המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן

רב אמר מקח טעות הוא ושמואל אמר יכול לומר לשחיטה מכרתיו לימא רב כב"ש דלא תלינן ושמואל כב"ה דתלינן ומשני הירו' וז"ל ואפי' יסבור כב"ה לית אורחא משאתה תלתין יומין פירש הפ"מ וז"ל כלומר אע"פ דבמתניתין אמרי ב"ה דמצינן למיתלי שזה לשחיטה הוא שלקחה מ"מ וכי אין דרך להשהותה בביתו שלשים יום או איזה זמן מועט ולא ישחטנה מיד והלכך במתניתין מותר למוכרה לו דהא מיהת שפיר תלינן שעתיד הוא לשוחטה ולא לחרוש עמה אבל התם נהי דאמרת דמצי למימר ליה לשחיטה מכרתיו לך הא מיהת כיון דמדרך שלא לשחוט מיד אחר הקניה אלא משהא אותו בביתו כמה ימים וא"כ הגע עצמך וכי לאו מקח טעות הוא שהרי באותן הימים שזה משהא אותו בתוך ביתו יכול הוא לנגוח ויפסידנו דבר קטלא הוא והשתא מילתיה דרב אף לב"ה דמתני' היא דאזלא עכ"ל אבל במראה הפנים שם כתב דמה דמשני הירושלמי דרב כב"ה דיחויא בעלמא הוא אבל באמת סובר הירושלמי דרב כב"ש דלא תלינן והביא כמה ראיות ע"ז עי"ש וא"כ לפי"ז על רב גופא באמת ל"ק קושייתינו הנ"ל כיון דסובר כב"ש דלא תלינן ע"כ שפיר קא' דכשלוה שלא בעדים עובר משום לפ"ע. אבל עדיין ק"ל על רב הונא שהי' תלמידו של רב א"כ היכי זבין פרה לעכו"ם הלא לרב עובר משום לפ"ע כיון דל"ס היכא דאיכא למיתלי תלינן כמו שהקשה הגמ' שבת דף קכ"ח ע"א והא רב הונא תלמיד דרב הוה וכן איתא בביצה דף מ' ע"א ובסנהדרין דף ו' ע"ב עי"ש ואי"ל דאין זה רב הונא תלמיד דרב וכמ"ש התוס' חולין דף י"ג ע"א ד"ה בעא דתרי רב הונא הוו דזה אא"ל כיון דרב חסדא מפלפל בע"ז שם על רב הונא א"כ ע"כ דתלמידו דרב הי' שהרי בשבת שם מפלפל רב חסדא ג"כ על רב הונא ועל רב הונא זה הקשה הגמ' דתלמידו דרב הוה וא"כ קשה קושייתינו, בשלמ' לפי גירס' שלפנינו דלא רב בעצמו אמר בב"מ שם אלא רב יהודא אמר משמיה שפיר י"ל דאמוראי נינהו אליבא דרב ורב הונא באמת סובר דרב ל"ס דכשלוה שלא בעדים עובר משום לפ"ע וכעין זה כתב המרש"א בביצה דף ל"ג ע"א בד"ה גמ' אין סומכין בתירוצו השני עי"ש אבל לפי גירסת רבינו דרב בעצמו אמר בב"מ שם א"כ ממילא תו ליכא למימר אמוראי נינהו כמ"ש התוספות כתובות דף ט"ו ע"ב ד"ה מאן דמתני בשם ר"ח דלא מסתבר דשום אמורא יחלוק אההיא דאבל ליוחסין לא דרב גופיה קאמר לה בלא אמורא עי"ש וא"כ קשה קושייתינו הנ"ל על רב הונא בתוקפה:

וע"כ נ"ל בס"ד דרב באמת סובר כרב הונא דהיכא דאיכא למיתלי תלינן וגם בירושלמי הפשט באמת כן דרב סובר כב"ה ודלא כמ"ש המראה הפנים דמה דמשני הירושלמי דחיישינן לשהויי זה דחייה בעלמא דזה באמת ליתא כיון דמגמ' ע"ז דף כ' ע"ב מוכח בפי' כהירושלמי דאיתא התם איבעיא להו בהמה על מנת לשחוט מהו כו' אבל בהמה

כיון דברשותיה דנכרי קיימא משהי לה או דילמא לא שנא ופשיט הגמרא דלר' יהודא מותר למכור כשהתנה בפי' ע"מ לשחוט ולר"מ אסור אלמא דבסתם לכ"ע אסור דחיישינן לשהויי ומה שהקשה המראה הפנים על רב הונא כבר הקשה את זה התו' בע"ז שם ד"ה בהמה ומתרץ יפה עי"ש וא"כ לפי"ז באמת מוכח מהירושלמי דרב סובר כב"ה דהיכא דאיכא למיתלי תלינן וא"כ על רב הונא באמת ל"ק מידי אלא על רב גופא עדיין קשה קושייתנו הנ"ל דהיכי קאמר בב"מ דעובר משום לפ"ע, אבל לפמ"ש הלח"מ בהלכות מלוה שם דמ"ש רש"י דטעמא דרב משום שיעלה על רוחו לכפור אין כוונתו דבמזיד יעשה כן דאטו ברשיעי עסקינן אלא חיישינן שישכח שהלוהו וע"כ עולה על רוחו לכפור וכ"כ התומים סי' ע' א"כ ממילא ל"ק מידי כיון דהחשש הוא שמא ישכח ובזה לא שייך למימר דהיכא דאיכא למיתלי תלינן כמובן, ומה מאד יש ליישב בזה את מנהג העולם שנהגו להלוות שלא בעדים שעמד על זה הפלפולא חריפתא בב"מ שם די"ל דרבינו והרמב"ם והטור ש"ע חושן משפט סימן ע' סברו דהחשש היא שמא ישכח וע"כ הביאו שפיר להלכה את הא דרב דאסור להלוות שלא בעדים אבל העולם י"ל דסמכו עמ"ש הב"ח והפרישה והסמ"ע שם וגם המר"ם שיף בב"מ שם דלפ"ע לא שייך אלא היכא דחיישינן שיכפור במזיד אבל לא כשיכפור בשוגג וכיון דבמזיד באמת איכא למיתלי דלא יכפור כהנ"ל ע"כ נהגו העולם היתר בדבר אלא על הב"ח והסמ"ע והמר"ם שיף נשאר קושייתינו על רב גופא וזה באמת צ"ע גדול אצלי:

מצוה צד

פירוש א

הממשכן (**א**) **חבירו בב"ד כו'**. הפסוק פ' תצא פכ"ד פי"ג ונכפלה בפ' משפטים פכ"ב פכ"ה וגם השאר מוני מצות ז"ל נקטו את הפסוק דפ' תצא כמו שנקט רבינו ז"ל ברמזיו הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קצ"ט היראים סימן רע"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"מ ומהר"ש מצ' תקפ"ז הזה"ר מצות עשה כ"ב אות כ"ב הפועל צדק מצות עשה רל"ה הכ"ת מ"ע רכ"ו המעיי"ח דף קצ"ז ע"א אות כ"ב אבל בקיצור הסמ"ג שלו נקט רבינו את הפסוק אם חבול תחבול שלמת רעך דפרשת משפטים שקודם וא"כ לכאו' טעמא בעי דמדוע לא נקט גם ברמזיו כן בשלמא על השאר מוני מצות י"ל שנקטו כמו שנקט הגמרא מכות דף ט"ז ע"א ועל הגמרא י"ל כיון דרצה לומר דלא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו הוי לאו הניתק לעשה ע"כ נקט את העשה דסמוך להלאו אבל על רבינו באמת צ"ע, והפרטי דינים שכתב רבינו עי' רמב"ם הלכות מלוה ולהל' טור שלחן ערוך חושן משפט סי' ל"ט עד סי' ע"ה וסימן צ"ז:

מצוה צה

פירוש א

לחון (א) בדין תובע ונתבע כו'. הפסוק פ' משפטים פכ"ב פ"ח וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רמ"ו החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' נ"ח הזה"ר מ"ע ז' אות ט"ו הפוע"צ מ"ע כ"ז הכ"ת מ"ע ריי"א העי"מ מצ' נ"ט [עי"ש שכ' דזאת אחת מן המצות שנצטוו עליה כל בני עולם לפי שא"א זולתם וכ"כ החינוך] המעיי"ח דף כ"ה ע"ב אות ס"ח אבל היראים והסמ"ק לא הביאו את המ"ע זו ונעלם ממני טעמם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' טוען ונטען ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ע"ה עד סי' צ"ז:

מצוה צו

פירוש א

לדון (א) בדיני נחלות כו'. במצות עשה זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל רבינו מנה לדון בדיני נחלות וירושת פי שנים לבכור למ"ע אחת וכן מנאו הסה"מ מ"ע רמ"ח החינוך האה"מ מצ' ת' הזה"ר מ"ע רט"ז אות ע"ג הפוע"צ מ"ע קס"ג הכ"ת מ"ע רט"ו העי"מ מצ' שצ"ו המעי"ח דף קל"ז ע"ב אות פ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"א אבל הרמב"ן מנה בסוף השגותיו על הסה"מ של המל"ת אות י"ב ירושת פי שנים לבכור למ"ע בפ"ע וכתב שכן מנה גם הבה"ג ולמד את זה מדכתב הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' בהמניין הפרשיות שמנה שם להשלמת הרמ"ח מ"ע את פרשת נחלות בפ"ע ואת פרשת הבכורה ג"כ בפ"ע וכ"כ בשמו הפרשת דרכים ד"מ ח"א דף ס"ב ע"א בהמצוה חמש ועשרים [וא"כ מוכח גם מהרמב"ן דסובר בדעת הבה"ג כמו שכתבנו לעיל מ"ע נ"ג בשם המעיי"ח דהמנין פרשיות שמנה הבה"ג שייכים להמנין רמ"ח מ"ע שמנה שם] ועי' במעיי"ח שמיישב את הרמב"ם היטב מהשגותיו של הרמב"ן ומ"ש שם המעיי"ח על מ"ש החינוך דנראה מהרמב"ם דמ"ע זו אינה אלא על הב"ד עי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל מ"ש ע"ז, אבל היראים והסמ"ק לא מנאו את המ"ע זו אלא על הסמ"ק י"ל דסובר ג"כ כהרמב"ם דמ"ע זו אינה אלא על הב"ד וכיון דבזמה"ז ליכא ב"ד מומחה ע"כ השמיט את המ"ע זו כמ"ש בהקדמתו שאינו מונה רק מה שנוהג בזמה"ז אבל היראים שדרכו למנות אפילו מה שלא נוהג בזמה"ז באמת טעמא בעי דמדוע השמיט את המ"ע זו וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכות נחלות ולהלכה טור שלחן ערוך חושן משפט סי' רע"ו עד סי' ר"צ:

מצוה צז

פירוש א

שופטים (**א**) **ושוטרים כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קע"ו החינוך העי"מ האה"ע המצה"ש ומהר"ש מצ' תצ"א הזה"ר מ"ע קל"ו אות כ"ז הפוע"צ מ"ע ר"ג הכ"ת מ"ע ק"פ הדה"מ שער א' פכ"ו המעיי"ח דף קס"ט ע"ב אות קמ"ד אבל בהיראים ובהסמ"ק לא מצאתי ממ"ע זו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' סנהדרין ולהלכה טור ש"ע חו"מ סי' א':

מצוה צח

פירוש א

מ"ע (**א**) **שאם נחלקו הדיינין כו'**. הפסוק פ' משפטים פכ"ג פ"ב וכן מנאו ז"ל הסה"מ מצות עשה קע"ה הסמ"ק סימן רכ"ה החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ע"ח העי"מ מצ' ע"ט הזוהר הרקיע מצות עשה קל"ו אות נ"ב הפועל צדק מצות עשה ל"ב הכתר תורה מצות עשה קפ"א הדה"מ שער א' פכ"ח המעיין חתום דף נ"א עמוד ב' אות יד אבל בהבה"ג והיראים לא מצאתי ממצות עשה זו אלא על הבה"ג יש לומר שכללה בפרשה דיני ממנות שכתב שם אבל על היראים צ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ח ולהלכה טור שלחן ערוך חושן משפט סי' י"ח ולענין רוב בבן נח עי' מנ"ח וגם עי' לעיל מל"ת קצ"ו מה שכתבנו שם:

מצוה קב

פירוש א

שנינו (**א**) **ארבע מיתות נמסרו לב"ד כו'**. וברמזיו פרט רבינו ז"ל את הפסוקים על סייף שהוא המ"ע צ"ט כתב נקום ינקם דפ' משפטי' פכ"א פ"כ וגם רש"י ז"ל שם כתב בשם המכילתא דמיתת סייף ילפינן מפסוק זה וכן אי' בסנהדרין דף נ"ב ע"ב, ועל חנק שהוא המ"ע ק' כתב מות יומת הנואף דפרשת קדושים פ"כ פ"י ופירש"י שם כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק כר' יונתן דברייי' סנהדרין שם ודלא כר' יאשיה וכ"פ הרמב"ם ז"ל הל' סנהדרין פי"ד הל"א וצ"ל כיון דרבי מפרש את טעמו של ר' יונתן דיליף בגז"ש כמ"ש רש"י בסנהדרין שם והמזרחי בפ' קדושים שם ע"כ פסקו כר' יונתן עי' יד מלאכי סי' תקפ"ו ותבין, אבל לכאו' ק"ל על רבינו מדוע לא נקט לחנק את הפסוק דפרשת משפטים פכ"א פי"ב מכה איש ומת מות יומת כמו שנקט החינוך ואפשר כיון דר' יאשיה ור' יונתן בהפסיק דפרשת קדושים פליגי ע"כ נקט רבינו את הפסוק זה וגם רש"י י"ל דמטעם זה לא כתב את האי כללא דסתם מיתה הוא חנק בפ' משפטים רק בפ' קדושים

אבל החינוך י"ל כיון דמנה כפי הסדר של התורה ע"כ נקט את הפסוק ראשון וכן באמת נקטו כל המוני מצות שמנו כפי הסדר של התורה, ועל שריפה שהוא המ"ע ק"א כתב רבינו את הפ' י"ד דפ' קדושים שם באש ישרופו ועל סקילה שהיא המ"ע ק"ב כתב את הפסוק וסקלתם באבנים דפ' שופטים פי"ז פה. ומ"ש רבינו והן ארבע מ"ע כו' לכאורה צריך טעם מדוע כתב את זה הלא כבר מנאם לארבע מ"ע וגם הדינא דחיי עמד ע"ז ונ"ל בס"ד דכוונתו לאפוקי משי' הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ סוף שרש י"ד דלא מנה את הד' מיתות רק למ"ע אחת ע"כ כפל רבינו וכתב והן ארבע מ"ע וכן מנאו ז"ל כרבינו הסה"מ מ"ע רכ"ו עד רכ"ט החינוך מ"ע מ"ז נ' רס"א תקנ"ה העי"מ מצ' מ"ז נ"א רס"ב תקנ"ה הזה"ר מ"ע קמ"א אות נ"ג הפוע"צ מ"ע י"ח כ' ק"ד רכ"ו הכ"ת מ"ע ר' עד ר"ג האה"מ מצ' מ"ח נ' רס"א תקנ"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' מ"ח נ' רס"ב תקנ"ה המעיי"ח דף כ"ב ע"א אות ז' אבל הבה"ג ז"ל לא מנה את המ"ע הללו ועי' בהרמב"ן שמברר את טעמו וגם מהיראי' ז"ל נר' דסובר כהבה"ג מדהשמיט אותם אבל מהסמ"ק ז"ל ליכא הוכחה דסובר כהבה"ג די"ל כיון דלא נוהגין בזמה"ז ע"כ השמיט אותם כמ"ש בהקדמתו:

פירוש ב

סקילה (ב) חמור' משריפ' ושריפ' חמור' מסייף כו', כך העלה הגמ' סנהדרן דף מ"ט ע"ב דכסדר שנשנה במשנה ריש פ"ד מיתות כך סדר חמורתן ואע"ג דר' שמעון פליג הלכה כת"ק וכ"פ הרמב"ם דכלשון רבינו כתב בפי"ד מהלכות סנהדרין הל"ד אבל לכאורה ק"ל על הרמב"ם דבהל' א' שם כתב וז"ל ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וכ"כ בהל' איסורי ביאה פ"א הל"ו וז"ל ומיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וא"כ כיון דנקט את לשון ר' יונתן סנהדרין דף נ"ב ע"ב נר' דפסק כר' יונתן ולא כר' יאשיה כהנ"ל וכן מציין העין משפט בגמר' שם וכיון דר' יונתן קאמר לא מפני שהוא קלה ופירש רש"י דס"ל כר' שמעון דאמר חנק והרג וכיון דר' יונתן סובר כר"ש א"כ עכצ"ל דגם הרמב"ם פסק כר"ש וא"כ סותר את לימודו כיון דבהלכה ד' פסק דחנק קלה מכולן, וע"כ נ"ל בס"ד דהרמב"ם באמת פסק כר' יאשיה ומ"ש בהל' סנהדרין ובהלכו' א"ב כלשון של ר' יונתן לשון מושאל הוא כיון דבאמת גם לר' יאשיה סתם מיתה חנק היא וכ"כ הלחמ"מ הלכ' סנהדרין פי"ד הל"א דלדברי הכל מיתה האמורה בתורה סתם היא חנק וממילא לפי"ז תו ל"צ למימר גם בדעת רש"י פ' קדושי' דסובר כר' יונתן כהנ"ל אלא י"ל דג"כ פסק כר' יאשיה וכמו שכתבנו אליבא דהרמב"ם כמובן, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הל' סנהדרין פי"ד וט"ו:

מצוה קג

פירוש א

לתלות (א) **את המגדף כו'**. בסנהדרין דף מ"ה ע"ב פליגי ר' אליעזר ורבנן ר"א סובר דכל הנסקלין נתלין ורבנן סברו דלא נתלין אלא מגדף ועובד ע"ז ופסק רבינו ז"ל כרבנן וכ"פ הרמב"ם ז"ל הלכות סנהדרין פט"ו הל"ו אבל מרש"י ז"ל פרשת תצא פכ"א פכ"ב נר' דפסק כר"א מדכ' וז"ל רבותינו אמרו כל הנסקלין נתלין כו' וזה באמת טעמא בעי אבל אח"כ ראיתי שכבר השיג הרמב"ן ז"ל על התו' שם ע"ז והמזרחי ז"ל מיישבו היטב עי"ש, ודבר פלא ראיתי בברטנורה ז"ל עה"ת שם שכ' דרש"י תפס כרבנן ור"א סובר דאין תולין אלא מגדף ושכן איתא בסנהדרין אבל באמת זה ליתא דבסנהדרין אי' להיפוך וגם בספרי פ' תצא אי' להיפך ולאמר שכך הי' גירסתו בגמ' זה דוחק גדול כיון דמכל הפוסקים נראה דלא הי' גירסתם כן וגם בפירושו על המשניות לא דיבר שם מגירסא זו וכן נר' מכל המוני מצות ז"ל כיון דלא מנאו את המ"ע זו אלא על מגדף ועובד ע"ז הסה"מ מ"ע ר"ל החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ה הזה"ר מ"ע קמ"ג אות נ"ג הפוע"צ מ"ע רי"ח הכ"ת מ"ע קצ"ט המעיי"ח דף קפ"א ע"א אות קכ"ז וא"כ דברי הברטנורה באמת צ"ע, ודע דבהבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' לא מצאתי ממ"ע זו אם לא שנא' שכללה בפרשת דיני נפשות שמנה בין הפרשיות שם אבל גם בהיראים ליתא, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם פרק הנ"ל וגם עי' לעיל מל"ת ט"ז מה שכתבנו בדיני מגדף ותמצא נחת:

מצוה קד

פירוש א

לקבור (א) **כל הרוגי ב"ד ביום הריגה כו'**. הפסוק פ' תצא פכ"א פכ"ג ובסנהדרין דף מ"ו ע"ב אי' א"ר יוחנן משום רשב"י רמז לקבורה מה"ת מנין ת"ל כי קבר תקברנו וכן אי' בספרי פ' תצא כי קבור תקברנו מ"ע וע"כ מנה רבינו ז"ל אותה וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רל"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ז הזה"ר מ"ע ל"א אות כ"ה הפוע"צ מ"ע רי"ט הכ"ת מ"ע ר"ה המעיי"ח דף קפ"א ע"א אות קל"ד וכתב בשם הרמב"ן ז"ל בספר תורת אדם דכשמניח את המת בארון בבה"ק זה אינו קבורה ובכלל מלין מתו הוא אלא צריך שיקברנו בקרקע דוקא, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' סנהדרין פט"ו ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' שס"ב:

מצוה קה

פירוש א

כתוב (**א**) **בפרשת תצא והי' אם בין הכות הרשע כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רכ"ד החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקצ"ד הזה"ר מ"ע ק"מ אות נ"ג הפוע"צ מ"ע רל"ח הכ"ת מ"ע קפ"ז הדה"מ שער א' פל"ו המעיי"ח דף קצ"ה ע"א אות מ"ז אבל הבה"ג ז"ל לא מנאה וכבר כתב את טעמו הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ סוף שרש י"ד מובא גם במעיי"ח וגם היראי' ז"ל הלך בעקבותיו, והפרטי דינים שכ' רבינו נובעים מהרמב"ם הל' סנהדרין פט"ז עד פי"ט ועי' מה שכתבנו לעיל מל"ת קצ"ט:

מצוה קו

פירוש א

בצדק (**א**) **תשפוט עמיתך כו'**. הפסוק פרשת קדושים פי"ט פט"ו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קע"ז הסמ"ק סי' רכ"ד החינוך האה"מ מצ' רל"ה העי"מ מצוה רל"ז [עי"ש שכ' דבר הפלא בשם המרש"א] הזה"ר מ"ע קמ"ד אות נ"ג הפוע"צ מ"ע נ"ז הכ"ת מ"ע קפ"ז הדה"מ שער א' פכ"ט המעיי"ח דף פ"א ע"א אות כ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' רל"ו והפרטי דינים שכתב רבינו עי' רמב"ם הלכות סנהדרין פכ"א כ"ב ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' י"ב י"ז:

מצוה קז

פירוש א

כתוב (**א**) **בפרשת משפטים מדבר שקר תרחק כו'**. דע דזה אחת מהג' מ"ע שלא מנה הרמב"ם כרבינו שכתב הפרשת דרכים בדרך מצותיך ריש ח"א גם כל השאר מוני מצות הלכו בעקבותיו חוץ מהסמ"ק שמנה אותה סימן רכ"ו ועי' במעיין חכמה דף פ"א ע"ב אות כ"ט שכתב טעם לשבח דמדוע לא מנאוה, והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם הלכ' סנהדרין פכ"ב עד פכ"ד ולהלכ' עי' טור שלחן ערוך חושן משפט סי' ט' י"ב ט"ו י"ז כ"ו כ"ח:

מצוה קח

פירוש א

כל (**א**) **היודע לחבירו עדות כו'**. הפסוק פ' ויקרא פ"ה פ"א והרמב"ן ז"ל שם מפ' שאינם שלשה עניינים כי אין עד בלא ראיי' ובלא ידיעה ועי' בר' בחיי ז"ל מ"ש ע"ז ואת זה דהפ' זה הוא מ"ע עי' בהגמי"י ז"ל רפ"א מהל' עדות שהביא ראי' לזה מכמה מקומות בש"ס וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קע"ח החינוך האה"מ מצ' קכ"ב העי"מ מצ' קכ"ד הזה"ר מ"ע

קל"ט אות נ"ג [עי"ש שיליף שהוא מ"ע ממ"ד הגמרא שבועות דף ל' ע"ב שת"ח אינו חייב להעיד בעמידה אע"פ שמ"ע להעיד בעמידה כיון דהאי עשה והאי עשה עשה דכבוד התורה עדיף ולכאו' מדוע לא הביא גם הגמ"יי את הראי' זו וצ"ל דסובר דמשם ליכא ראי' שמ"ע להעיד אלא אם העיד מ"ע להעיד בעמידה אבל המגדל עוז בהל' עדות שם מרמז גם על הראי זה] הפוע"צ מ"ע נ"ג הכ"ת מ"ע קפ"ו הדה"מ שער א' פל"ג המעיי"ח דף מ"ה ע"א אות נ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ג אבל בהבה"ג ז"ל לא ראיתי ממ"ע זו ואי"ל דסובר כהסמ"ק ז"ל סי' רל"ח שמנה את הפסוק זה למל"ת דא"כ היה לו למנות בין הל"ת ואפשר דכללה בין פרשת שבועות שמנה שם. ואת החילוק בצורבא דרבנן בין עדות ממון לעדות הפרשה מן האיסור וגם את הדין של כ"ג שכ' רבינו כ"כ גם הרמב"ם הל' עדות פ"א הל"א ב' אלא הרמב"ם כתב עוד חילוק דבממון אינו חייב להעיד אלא כשתבעו להעיד אבל בשאר איסורין נר' מהרמב"ם דחייב להעיד מעצמו כ"כ הכ"מ והחינוך כתב בפי' כן וכ"כ העי"מ, ולענין עדות שבשטר שכ' החינוך דהרמב"ם סובר שהוא דרבנן והרמב"ן סובר שהוא דאורייי עי' ש"ך חו"מ סימן כ"ח ס"ק י"ד ולענין עדות כהן גדול במלתא דאיסורא יש פלוגתא הכ"מ שם כתב דאין צריך להעיד אבל הלח"מ והמל"מ חלקו עליו וסברו דצריך להעיד ולהלכה עי' טוש"ע ותומים סי' הנ"ל:

מצוה קט

פירוש א

לדרוש (**א**) **ולחקור העדי' כו'**. הפסוק פ' ראה פי"ג פט"ו וגם רש"י שם כתב כמ"ש רבינו בריש מ"ע זו ומקורם מגמ' סנהדרין דף מ' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קע"ט החינוך האה"מ מצ' תס"ג הזה"ר מ"ע קל"ח אות נ"ג הפוע"צ מ"ע קצ"ב הכ"ת מ"ע קפ"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תס"ד הדה"מ שער א' פל"ד המעיי"ח דף קס"ה ע"א אות נ"ו אבל בהבה"ג ליתא ממ"ע זו ואפשר שכללה בפרשת דיני נפשות שכ' שם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכ' עדות פ"א עד פ"ה ולהלכה טוש"ע חו"מ סי' ל' ולענין עדות קרבן אי בעי דרישה וחקירה עי' מהר"ם שיק סי' הנ"ל:

מצוה קי

פירוש א

ועשיתם (**א**) **לו כאשר זמם לעשות כו'**. הפסוק פ' שופטים פי"ט וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ק"פ החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקכ"ד הזה"ר מ"ע רל"ב אות ע"ט הפוע"צ מ"ע רי"ג הכ"ת מ"ע קפ"ד הדה"מ שער א' פל"ד המעיי"ח דף קע"ז ע"ב אות פ"ז אבל בהבה"ג ליתא ממ"ע זו ואפשר שכללה בפרשת סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה

דיני נפשות ודיני ממונות שכ' שם, ומ"ש רבינו וזה שהאמינה תורה עדים האחרונים על הראשונים גזה"כ כו' עי' בר' בחיי פרשה הנ"ל שכתוב טעם לזה מובא גם בפוסקים, ומ"ש רבינו ובגמ' תניא בריבי אומר הרגו אין נהרגין כו' הא דבריבי איתא במכות דף ה' ובכמה מקומות בש"ס והרמב"ן עה"ת שם כתב טעם לשבח לזה מובא גם בר' בחיי והמזרחי הסביר יפה דמה הכריחו ליתן טעם לזה וגם הברטנורה עה"ת שם הביא את טעמו וכתב עוד טעמים אחרים והכ"מ הל' עדות פ"כ הל"ב מיישב עם הטעם של הרמב"ן את שיטת הרמב"ם מהשגותיו של הראב"ד דפסק דלענין מלקות וממון לא אמרי' כבריבי ואפי' נלקה זה שהעידו עליו והוזמו לוקין וכן בממון וכתב הכ"מ דטעמו כיון דלא שייך בממון ובמלקות טעמו של הרמב"ן אלא במיתה ועי' במעיי"ח ומהר"ם שיק סי' הנ"ל מ"ש על הכ"מ זה, ודעת רבינו ז"ל לענין הפלוגתא של הרמב"ם והראב"ד נ"ל בס"ד דלענין מלקות יש להוכיח דסובר כהראב"ד מדכ' רבינו אעפ"י שק"ו הוא אין עונשין מה"ד וכיון דלענין מלקות ג"כ אמרינן דאין עונשין מה"ד ע"כ מוכח דסובר כהראב"ד אבל לענין ממון לא נתברר לי דעתו הטהורה כיון דאפשר דסובר כשי' הריב"א דבממון לא שייך כאשר זמם ולא כאשר עשה כיון דאפשר בחזרה או אפשר דסובר כשיטת הר"י דבממון עונשין מה"ד מובא כל זה בתו' ב"ק דף ד' ע"ב ד"ה ועדים או אפשר דסובר כהני שיטות דגם בממון אמרינן אין עונשין מה"ד מובא במלא הרועים ח"ב ריש אות ע', והפרטי דינים שכתב רביני רובם מהרמב"ם הל' סנהדרין מפרק י"ח והלאה ולהלכה עי' טוש"ע חו"מ סי' ל"ח:

מצוה קיא

פירוש א

כי (א) **יפלא ממך דבר למשפט כו'**. הפ' פרשת שופטים פרק י"ז פי"א ומ"ש רבינו ז"ל על פי התורה וגו' זו מ"ע כן איתא בספרי שם אלא הספרי כתב ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה זו מ"ע ורבינו שכ' את זה על פי התורה צ"ל כיון שהוא תחלת הפסוק וכיון שמוכח מהספרי שזו מ"ע ע"כ מנאה רבינו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קע"ד היראים ס' ל"ג החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תצ"ה הזה"ר מ"ע קל"ז אות נ"ב הפוע"צ מ"ע ר"ד הכ"ת מ"ע קפ"ד הדה"מ שער א' פכ"ז המעיי"ח דף ק"ע ע"ב איתי ט' אבל בהבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' לא ראיתי ממ"ע זו ונעלם ממני טעמו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ממרים ולהלכ' לענין ב"ד גדול שבזמה"ז עי' טור ש"ע חו"מ סי' י"ד וגם עי' לעיל מל"ת רי"ז:

מצוה קיג

פירוש א

כתוב (**א**) **בדברות הראשונות והאחרונות כבד את אביך ואת אמך כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ר"י ר"א היראים סי' נ"ו הסמ"ק סי' ז' נ' החינוך האה"מ מצ' ש"ג ריי"ב הזה"ר מ"ע כ"ו אות כ"ד ומ"ע נ' אות ל"א הפוע"צ מ"ע י"ד צ"ב הכ"ת מ"ע קמ"ט ק"נ העי"מ מצ' ל"ג ריי"ד הדה"מ שער ה' פ"א ב' המעיי"ח דף י"ז ע"ב אות נ' ודף ע"ו ע"ב אות קי"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' ל"ג ריי"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ממרים פ"ו ולהלכה טור ש"ע יו"ד סי' ר"מ:

מצוה קטו

פירוש א

גרסינן (**א**) **בפ' כ"ג תניא רבי אומר שלש מ"ע נצטוו ישראל כו'**. בסנהדרין דף כ' ע"ב איתא זה בשם ר' יוסי והמרש"ל ז"ל בח"ש שם גרס ר' יהודא וכן איתא בר' חננאל ש"ס ווילנא ובהיראים ז"ל סימן רצ"ט ורבינו ז"ל י"ל דסובר דהאי ר' יהודא הוא ר' יהודא הנשיא וע"כ כתב גרסינן רבי אומר או אפשר שהוא ר"ת ר' יהודא והב' מיותר, ומ"ש רבינו שלש מ"ע כו' בגמ' ליתא אלא שלש מצות ורבינו הוסיף מ"ע כיון דבאמת מ"ע הם ורבינו מנה כאן את השני מ"ע הראשונות שחשב רבי וכ"כ ברמזיו וז"ל מ"ע קי"ד להעמיד להם מלך שנא' שום תשום עליך מלך מ"ע קט"ו להכרית זרעו של עמלק שנ' תמחה את זכר עמלק והפסוק של המ"ע קי"ד בפרשת שופטים פי"ז פט"ו ובספרי שם איתא שום תשום עליך מלך זו מ"ע ורבו המפורשים במ"ע זו עי' ברמב"ן ז"ל שם ובפ' ויחי על הפסוק לא יסור שבט מיהודא ובר' בחיי ז"ל פ' שופטים שם ובפרשת בראשית, והפסוק של המ"ע קט"ו בסוף פ' תצא וז"ל רש"י ז"ל שם תמחה את זכר עמלק מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה עכ"ל ומפ' המזרחי ז"ל וז"ל כי מלת זכור מורה שלא תשאיר אחריו דבר שיהי זכרו עליו עכ"ל וכ"כ הג"א ז"ל והמנ"ח ז"ל מצ' תר"ד כתב וז"ל ודבר זה דאף הבהמות צריכים להרוג אינו מבואר ברמב"ם ובחינוך ואינו יודע מהיכן הוציא רש"י זה ובספרי לא ראיתי זה וממעשה דשאול אין ראי' דהקב"ה צוה לו אז ע"י שמואל אבל להיות מצוה לדורות לא שמענו וצ"ע עכ"ל אבל לפמ"ש המזרחי בכוונת רש"י באמת לית כאן מקום לצ"ע וגם בפסיקתא זוטרתא פ' תצא איתא וז"ל תמחה את זכר עמלק כו' שלא יאמרו שור זה של עמלק גמל זה של עמלק עכ"ל וגם הר' בחיי שם כתב כרש"י ונתן טעם לשבח לזה עי"ש, ואת המ"ע הללו מנאו כולם ז"ל הבה"ג

סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קע"ג קפ"ח היראים סימן רצ"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תצ"ז תר"ד הזה"ר מ"ע ל"ב אות כ"ו ומ"ע רי"ד אות ע"ב הפוע"צ מ"ע ר"ה רמ"ג הכ"ת מ"ע קנ"א רמ"א הדה"מ שער א' פל"א המעיי"ח דף קע"ב ע"א אות י"ד ודף ר"א עמוד א' אות ע"ב עי"ש שמיישבו היטב את הרמב"ם מקושיית הכ"מ הל' מלכים פ"א הל"ב שהביא ראי' שמנוית המלך קודם למלחמת עמלק מקרא דנביאים ולא מקרא שהביא הגמ', והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם עד פ"ה ובח"ס או"ח סי' י"ב י"ג ר"ח וגם עי' לעיל מל"ת רכ"א מה שכתבנו שם:

מצוה קטז

פירוש א

מ"ע (א) של בית הבחירה כו'. לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל דבקיצור הסמ"ג שלו מנה למצות עשה קט"ז את המצות עשה לבנות בית הבחירה ולא את המצות עשה לזכור מעשה עמלק וזה דלא כמ"ש בחבורו כאן דלמצות עשה לבנות בית הבחירה אין כאן מקומו אלא לקמן מצות עשה קס"ג ויותר גדול אצלי התימא על מה שמנה בקיצור הסמ"ג שלו במ"ע קס"ג עוד הפעם את המצות עשה לבנות בית הבחירה וממ"ע לזכור מעשה עמלק לא דיבר בקיצור שלו כלום, אבל אח"כ ראיתי שכבר עמד הנתיבות עולם ז"ל על קיצור הסמ"ג במ"ע קס"ג על מה שמנה לבנות בית הבחירה גם עוד הפעם שם וכתב שהוא ט"ס ומעייל תחתיו מ"ע של הקרבת קרבנות עי"ש אבל אפי' לפי תיקונו עדיין נשארה הקו' דהיאך סילק לגמרי ממניינו בקיצור הסמ"ג שלו את המצות עשה לזכור מעשה עמלק אם לא שנ' דבקיצור שלו חזר רבינו ממ"ש בחיבורו כאן וסובר כהבה"ג ז"ל דג"כ לא מנה את המצות עשה זו כמ"ש בשמו הזהר הרקיע ז"ל מצות עשה ל"ג אות כ"ו וגם מהיראים ז"ל נראה דסובר כן אלא שנעלם ממנו טעמם וצ"ע, אבל השאר מוני מצות ז"ל מנאו כמו שמנה רבינו בחיבורו כאן הסה"מ מצות עשה קפ"ט הסמ"ק סימן קמ"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"ג [עי' באה"מ שכתוב שנזדרז מחכמי האמת ללמוד בכל יום ד' זכירות זכירת יציאת מצרים וזכירת מעמד הר סיני וזכירת עמלק וזכירת מרים ויש שמוסיפין עוד ב' זכירות זכירת שבת וזכירת המן] הזה"ר סי' הנ"ל [עי"ש שכ' בשם הרמב"ן שהוסיף עוד מ"ע אחת בזכירה] הפוע"צ מ"ע רמ"ב הכ"ת מ"ע רמ"ב הדה"מ שער ג' עשין פ"ד המעיי"ח דף ר"א ע"א אות ע"ז, ומ"ש רבינו לזכור תמיד כו' לעורר איבתו תמיד כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' מלכים פ"ה הל"ה ומלשון תמיד נר' דסברו דמ"ע זו נוהגת תמיד אבל מהסמ"ק נראה דדי לזכור פעם אחת בשנה מדכ' וז"ל לזכור מעשה עמלק דכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק זהו בשבת שלפני

פורים שמזכירין פרשת זכור עכ"ל וגם זה נר' מהסמ"ק דפ' זכור דאורייתא כשי' התו' ברכות די"ג ע"א ד"ה בלשון וכ"ס הרא"ש שם וגם המג"א סי' תרפ"ה למד בדעת הסמ"ק כמו שכתבנו אלא יש שם ט"ס אבל כבר תיקן את זה היד אפרים שם אבל מהחינוך נראה דדי לזכור פעם אחת כל ימיו ועי' במעיין חכמה מ"ש עליו ולהלכה עי' טור שלחן ערוך אורח חיים סי' הנ"ל וגם עי' לעיל מל"ת רכ"ו מה שכתבנו בזה:

מצוה קיז

פירוש א

מ"ע (א) להחרים שבעה עממים שנ' כו'. הפסוק פרשת שופטים פ"כ פי"ז ונכפלה בפרשת ואתחנן פ"ז פ"ב וכן נקטו ז"ל את הפסוק דפ' שופטי' הרמב"ם בסה"מ מ"ע קפ"ז ובחיבורו הלכו' מלכים פ"ה הל"ד והזה"ר מ"ע רכ"ז אות ע"ו אבל השאר מוני מצות ז"ל נקטו את הפסוק דפ' ואתחנן החינוך האה"מ מצ' תכ"ה העי"מ המצה"ש ומהר"ש מל' תכ"ו הפוע"צ מ"ע קע"ט הכ"ת מ"ע קצ"ד המעיי"ח דף קנ"א ע"א אות נ"ד וא"כ לכאו' טעמא בעי דמדוע לא נקטו רבינו ודכוותיה ג"כ את הפסוק דפ' ואתחנן שהוא קודם, ונ"ל בס"ד כיון דהירושלמי קידושין פרק ד' הלכה א' בד"ה כך עשו נקט את הפסוק דפרשת שופטים ע"כ נקטו גם הם כן אבל החינוך ודכוותיה שמנו כפי סדר התורה ע"כ נקטו את הפ' שקודם, ולענין נשים אי שייך בהו המ"ע זו עי' דבר מצוה עשין סי' קפ"ז:

מצוה קיח

פירוש א

מ"ע (א) לקרוא אפי' לשבעה עממים לשלום כו'. הפסוק פרשת שופטים פ"כ פ"י ובפירושה נחלקו רז"ל רש"י מפ' דבמלחמת רשות הכתוב מדבר נמצא לפי"ז במלחמת חובה דהיינו בשבעה עממים ליכא מ"ע זו ובספרי וגם בפסיקתא זוטרתא פרשת שופטים באמת איתא בפירוש כמ"ש רש"י אבל הרמב"ן שם חולק על רש"י והאריך בראיות דגם במלחמת שבעה עממים איכא מ"ע זו ומפרש את הספרי כפי שיטתו ועי' במזרחי שם וגם בפרשת חוקת פכ"א פכ"ג ובלח"מ הלכות מלכים פ"ו הל"א שהאריכו בביאור מחלוקתם, ומרבינו ז"ל נראה דסובר כשיטת הרמב"ן וכן סובר הרמב"ם שם אבל בסה"מ מ"ע ק"צ נר' דסובר כרש"י וכ"כ בפי' ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע ק"צ וא"כ צ"ל דבחיבורו חזר מזה ומהחינוך מצ' תקכ"ז מריש דבריו נראה דסובר כרש"י אבל בדיני המצות שם חזר וכתב כהרמב"ן וכן סברו הזה"ר מ"ע רכ"ז אות ע"ו האה"מ המצה"ש מצ' תקכ"ז הדה"מ שער א' פל"ז אבל הפוע"צ מ"ע רט"ו והכ"ת מ"ע קצ"ג ומהר"ש מצ' תקכ"ז כתבו סתם והעי"מ מצ' תקכ"ז כתב כרש"י ועי' במעיי"ח דף קע"ח ע"ב אות צ"ו

שמפלפל טובא בזה וגם מיישב שפיר את הסתירה שהקשה הלח"מ על רבינו ומ"ש המעיי"ח שפלוגתתם תליא בפלוגתא דר' יהודא ור' שמעון אי דרשינן טעמא דקרא עי' במהר"ש מצ' תכ"ו מ"ש ע"ז וגם עי' מה שכתבנו לעיל מל"ת מ"ח מ"ט רכ"ב רכ"ו רכ"ח והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל:

מצוה קיט

פירוש א

מ"ע (א) לתקן מקום אחד מחוץ למחנה כו'. הפסוקים של המ"ע זו בפרשת תצא פכ"ג פי"ג י"ד ועי' בספרי ובתרגום שם, ודע דבמ"ע זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל רבינו לא מנה את השני פסוקים ויד תהי' לך ויתד תהי' לך רק למ"ע אחת וטעמו כיון דחד טעם לשתיהן משום מחניך קדוש וכן סובר הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' כיון דלא כתב אלא והכן יתד על אזניך וכ"ס היראים סימן רצ"ד אבל הרמב"ם בסה"מ מ"ע קצ"ב קל"ג מנאם לשתי מ"ע וכן מנאו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקס"ו ותקס"ז הזה"ר מ"ע קצ"ט אות ס"ז הפוע"צ מ"ע רכ"ח רכ"ט הכ"ת מ"ע קצ"ו קצ"ז הדה"מ שער א' פכ"ג כ"ד המעיי"ח דף ק"צ ע"א אות קי"ג ועי' בפרשת דרכים ד"מ ריש חלק א' שכ' שזו אחת מה"ג מ"ע שרבינו חולק עם הרמב"ם והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מלכי' פ"ו הלי"ד ט"ו:

מצוה קכ

פירוש א

מ"ע (א) שיהא כהן אחד ממונה כו'. הפ' פ' שופטים פ"כ פ"ב ופרש"י ז"ל וז"ל כקרבכם אל המלחמה סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם נראה לכאורה דלא הי' מדבר הכהן אלא פעם אחת והלא בספרי שם ובברייתא סוטה דף מ"ב ע"א איתא דפעמים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הוא אומר שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם כו' אבל כבר מפר' המזרחי ז"ל דרש"י מהדיבור ראשון דיבר עי"ש וגם הרמב"ם ז"ל הל' מלכים פ"ז הל"ב כתב דפעמי' הי' מדבר עי' לח"מ שם וא"כ ק"ל על רבינו ז"ל דמדוע השמיט את זה וצ"ע, ודע דאת המ"ע זו מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קצ"א החינוך המצה"ש ומהר"ש מצ' תקכ"ו העי"מ האה"מ מצ' תקכ"ה [עי"ש שכתב מוסר השכל מגודל האיסור לדבר בשעת התפלה] הזה"ר מ"ע רמ"ח אות פ"ה הפוע"צ מ"ע רי"ד הכ"ת מ"ע קצ"ב הדה"מ שער א' פכ"ה המעיי"ח דף קע"ח ע"א אות פ"ט אבל היראים ז"ל סימן רצ"ה כתב למ"ע את הא שידברו השוטרים לפני העם אבל ממ"ע זו לא דיבר כלום וזה באמת טעמא בעי ועל רבינו ודכוותיה קשה

מדוע לא מנאו את המ"ע של היראים וצ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכה הנ"ל וגם עי' במצות לא תעשה רל"א מה שכתבנו שם:

מצוה קכא

פירוש א

כי (א) **יקח איש אשה חדשה כו'**. הפסוק פ' תצא פכ"ד פ"ה וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע רי"ד היראים סי' ק"צ החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקפ"ב הזה"ר מ"ע רמ"ז הפוע"צ מ"ע רל"ד הכ"ת מ"ע כ"ב הדה"מ שער ה' עשין פ"ב המעיי"ח דף קצ"ד ע"ב אות א' והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מלכים פ"ז ובמל"ת ר"ל מה שכתבנו שם:

מצוה קכב

פירוש א

כי (א) **תצא למלחמה כו'**. נר' מרבינו ז"ל דכל הנאמר בפרשת יפת תואר נחשב למ"ע אחת וכ"כ בפי' ברמזיו וז"ל המ"ע קכ"ב לעשות ליפת תואר ככתוב בפרשה כו' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע רכ"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקל"ב הזה"ר מ"ע ר"ח אות ע"א הפוע"צ מ"ע ריי"ז הכ"ת מ"ע קצ"א המעיי"ח דף ק"פ ע"א אות קי"ד אבל היראים סי' ש"א כלל את המ"ע של יפת תואר בהמל"ת שלה ולא כתבה בסי' בפני עצמו וזה טעמא בעי, ומ"ש רבינו במלחמת הרשות הכתוב מדבר כו' לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר כו' כ"כ גם רש"י עה"ת שם ועי' ברמב"ן ובמזרחי שם, ומ"ש רבינו מכאן שלא ילחצנה כו' עי' בביאור מהגאון מ"ה אייזיק שטיין ז"ל מ"ש על זה, והפרטי דינים של יפת תואר שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מלכים פ"ח ולעיל מל"ת רל"ב רל"ג והזי מצות ב"נ שכ' רבינו עי' רמב"ם פ"ט שם ולעיל מצות עשה א' ומל"ת א' ב' מה שכתבנו שם:

מצוה קכג

פירוש א

שישבע (א) **מי שנתחייב שבועה כו'**. הפסוק פ' ואתחנן פ"ו פי"ג ונכפלה בפ' עקב פ"י פ"כ וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ז' היראים סי' שט"ו הסמ"ק סימן ק"ח החינוך העי"מ האה"מ מצ' תל"ח הזה"ר מ"ע ה' אות י"ד הפוע"צ מ"ע קפ"ג הכ"ת מ"ע י"ד הדה"מ שער ג' עשין פ"א המעיי"ח דף קנ"ה ע"ב אות פ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' תל"ו אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם השיג שאין הפסוק זה אלא לאו הבא מכלל עשה וכ"כ בחיבורו עה"ת פ' ואתחנן וכ"כ הראב"ד בהשגותיו על הרמזי מצות דריש הרמב"ם דמדע ועי' בכ"מ שם מה שהמליץ בעד הרמב"ם וגם המזרחי פ' ואתחנן

שם הרבה להשיב על הרמב"ם והסכים עם הרמב"ן ומרש"י שם ג"כ נראה כן מדכ' אם יש בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע והוא מהמד' תנחומא שהביא הרמב"ן ראי' מזה דלא כהרמב"ם וכ"כ המשכיל לדוד שם בדעת רש"י אבל לפי מה שראיתי בהיראים שהביא ג"כ את המד' זה ולכאו' קשה עליו הלא איהו סובר בפי' כהרמב"ם אעכצ"ל דהיראים סובר דהמדרש זה אינו מתנגד להרמב"ם א"כ גם מרש"י ליכא ראיה דסובר כהרמב"ן ומר' בחיי שם לר' דלא כהרמב"ם אבל בפ' עקב נר' שהסכים עמו ועם מ"ש הר' בחיי שם י"ל הפשט בהמד' כך אם יש בך כל המדות אז בשמו תשבע כאליהו או כחוני המעגל עי"ש ותבין ועי' במגלת אסתר ובלב שמח וגם במשכיל לדוד פ' ואתחנן ובמעיי"ח סימן הנ"ל מה שהמצילו בעד הרמב"ם. ודע שדקדוק גדול יש במ"ע זו על החינוך ודכוותיה שנקטו למ"ע זו את הפסוק דפרשת עקב ולא את הפסוק דפ' ואתחנן שהוא קודם וכן נקט היראים וכבר עמד על החינוך הגאון מו"ה ישעי' פיק בהגהותיו שם וכתב שמצוה ליישבו, ונ"ל בס"ד דלהיראים והחינוך ודכוותייהו הי' ג"כ ראי' שהפסוק זה מ"ע כיון שנכפלה כמ"ש הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ הנ"ל אלא בזה פליגי עם הרמב"ן דהרמב"ן סובר מחמת ראיה זו שהוא לאו הבא מכלל עשה עי"ש אבל הם סברו דלא קאי על ע"ז דסמיך ליה אלא הוא עשה בפני עצמו להשבע בשמו וכיון שכן הוי עיקר הראי' למ"ע זו הפסוק דפרשת עקב כיון דעד דלא ידעינן מהפסוק זה באמת לא ידעינן שהוא מצות עשה ע"כ נקטו את הפסוק זה עי' בהרמב"ן היטב ותבין, ועוד י"ל דלפי הסוגי' דתמורה דף ג' ע"ב ולפי גירסת רש"י שם דמהתרי ובשמו תשבע ילפינן חד שמצוה לישבע בשם ד' לקיים את המצוה וחד שמצוה לישבע בשם ד' על דבר הרשות והמעיי"ח סימן הנ"ל כתב דכיון דלהרמב"ם הי' הגירסא בסוגי' דתמורה כגירסת רש"י ע"כ הביא בסה"מ סי' הנ"ל שפיר ראי' מסוגי' זו שהוא מ"ע וכיון דלהרמב"ן הי' הגירסא בתמורה דמבו תדבק נפקא ע"כ השיג עליו כ"כ המעיי"ח עי"ש היטב נמצא לפי"ז עכצ"ל דגם להיראים והחינוך ודכוותייהו היה הגירסא בתמורה כגירסת רש"י כיון דגם הם מנאו את המ"ע זו וא"כ ממילא שפיר י"ל כיון דמסתבר טפי למימר דמבשמו תשבע ראשון ילפינן שמצוה לישבע לקיים את המצוה ומבשמו תשבע דפרשת עקב ילפינן שמצוה לישבע בשם ד' על דבר רשות ע"כ נקטו למ"ע זו את הפסוק דפ' עקב עי' היטב בכל המקומות שרשמתי ותבין, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שבועות פי"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רל"ז חו"מ סי' פ"ז ובנב"י מ"ק יו"ד סי' ע"א ובח"ס ח "מ סי' צ':

מצוה קכד

פירוש א

מ"ע (א) של תורה שיקיים אדם שבועתו כו'. הפסוק פ' תצא פכ"ג פכ"ד ופירש רש"י מוצא שפתיך תשמור ליתן עשה על ל"ת והוא מהספרי ומהגמ' ר"ה דף ו' ועי' במזרחי שם וגם נכפלה המ"ע זו בריש פ' מטות ככל היוצא מפיו יעשה ורבינו ז"ל מנה תרוייהו למ"ע אחת וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע צ"ד היראי' סי' שי"ז החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תקע"ה הזה"ר מ"ע ע"ז אות ל"ח הפוע"צ מ"ע רל"א הכ"ת מ"ע צ"ט הדה"מ שער ג' עשין פ"ב המעיי"ח דף קנ"ו ע"א אות ק"ב אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג ומנאם לשתי מצות עשה ככל היוצא מפיו יעשה לנדרי רשות ומוצא שפתיך לנדרי מצוה וכבר האריכו החינוך והזהר הרקיע לברר את שיטתם ועי' במגלת אסתר ולב שמח מה שהמליצו בעד הרמב"ם ומהבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' נראה כהרמב"ן מדכתב מוצא שפתיך תשמור ואח"כ כתב ומצות נדרים ונדבות עי"ש ותבין והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכות נדרים פ"א ולעיל מצות לא תעשה רמ"ב:

מצוה קכה

פירוש א

לדון (א) בהפרת נדרים כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע צ"ה הסמ"ק סי' ק"ז החינוך האה"מ מצ' ת"ו העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ז הדה"מ שער ג' עשין פ"ג אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מ"ע צ"ו השיג ולא מנה את המצות עשה זו והחינוך כתב על הרמב"ן ודפח"ח אע"ג שהוא מנה אותה וזה פלא וגם בהבה"ג והיראים לא ראיתי ממ"ע זו ועי' בפרשת דרכים ד"מ ח"א דף ס' ריש ע"ג והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' שבועות פ"ו והל' נדרים פ"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רכ"ח:

מצוה קכו

פירוש א

שיגדל (א) הנזיר שער ראשו כו'. הפסוק פ' נשא פ"ו פ"ה ובברייי' נזיר דף ל"ט ע"ב איתא דאם גילח בתער קם עליה בעשה ול"ת וע"כ מנה רבינו ז"ל אותה וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע צ"ב [עי"ש שהוכיח מהמכילתא דגידול פרע מ"ע ולכאו' מדוע לא הוכיח מהברייי' הנ"ל אבל אח"כ ראיתי שגם האלה המצות מצ' תקע"ה הקשה עליו כעין קו' זו דמדוע דרכו להביא בשם ספרי או ספרא מה דאיתא בגמ' ג"כ ונתן טעם לשבח עי"ש] החינוך האה"מ מצ' שע"ד העי"מ מצ' ש"ע הזה"ר מ"ע קס"א הפוע"צ מ"ע קמ"ו הכ"ת מ"ע קמ"ו הד"מ שער א' פק"י המעיי"ח דף קכ"ב ע"ב אות קכ"א המצה"ש

ומהר"ש מצ' שע"ה אבל היראים ז"ל סי' שכ"ג הביא תחת המ"ע זו את המ"ע שהוסיף הרמב"ן מובא גם בזה"ר הנ"ל, והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' נזירות פ"א ולעיל מל"ת רמ"ג ולענין בזמה"ז כתבו החינוך והמצה"ש שנוהגת:

מצוה קכז

פירוש א

שיגלח (**א**) **נזיר על הקרבן כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע צ"ג החינוך האה"מ מצ' שע"ז העי"מ מצ' שע"ג הזה"ר מ"ע קס"ב אות נ"ט הפוע"צ מ"ע קמ"ז הכ"ת מ"ע קמ"ז הדה"מ שער א' פקי"א המעיי"ח דף קכ"ג ע"ב אות קל"א המצה"ש ומהר"ש מצ' שע"ח אבל בהיראי' ליתא ממ"ע זו ועל הבה"ג י"ל שכללה בפ' נזיר שכתב שם, ומ"ש רבינו פתע זה אונס כו' כ"כ רש"י פ' נשא פ"ו פ"ט ועי' במזרחי ור' בחיי מ"ש על זה' והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' נזירות פ"ז ח':

מצוה קכח

פירוש א

לדון (**א**) **בערכי אדם כו'**. הפסוקים בפ' בחוקותי פרשה כ"ז ומרבינו ז"ל נראה שאע"פ שאלו נדרים הם ושם ערך כולל ארבעתם אעפ"כ מנה כל אחד למ"ע בפ"ע לפי שיש לכל אחד דין מיוחד וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קי"ד עד קי"ז החינוך האה"מ מצ' ש"נ שנ"ג עד שנ"ה העי"מ מצ' שמ"ו שמ"ט עד שנ"א הזה"ר מ"ע קצ"ג אות ס"ו הפוע"צ מ"ע קל"ו קל"ח עד ק"מ הכ"ת מ"ע צ"ד עד צ"ז [עי"ש שמנה ערך בתים ואח"כ ערך שדות ובהמה ואדם שלא כסדר הקרא וזה טעמא בעי] הדה"מ שער א' פקט"ו עד קי"ח המעיי"ח דף קט"ו ע"א אות נ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' שנ"א שנ"ד עד שנ"ו אבל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' לא מגלה דעתו במנין זה אלא כתב סתם פרשת ערכין והיראים השמיטם לגמרי, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ערכין פ"א עד פ"ה:

מצוה קלב

פירוש א

לדון (**א**) **בדין מחרים נכסיו כו'**. הפסוק פרשת בחוקותי פכ"ו פכ"ח וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קמ"ה היראים סי' שנ"ח החינוך האה"מ מצ' שנ"ז העי"מ מצ' שנ"ג הזה"ר מ"ע קצ"ב אות ס"ו הפוע"צ מ"ע קמ"א הכ"ת מ"ע ק"י הדה"מ שער א' פקי"ט המעיי"ח דף קט"ז ע"ב אות ע"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' שנ"ח, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ערכין פ"ו ח':

ומ"ש רבינו ז"ל תניא בקידושין כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר שור זה הקדש בית זה הקדש ואפי' בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה כו' כן אי' בגמ' שם דף כ"ח ע"ב על מה דאיתא במשנה שם אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אלא בגמ' איתא שור זה עולה ורבינו שכ' הקדש באמת טעמא בעי ואפשר שהוא ט"ס, ודע דלדין זה דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט יש גם מקור אחר במשנה ערכין דף כ"ז ע"א אמר אחד הרי הוא שלי בעשר סלעים כו' והרמב"ם ז"ל הל' מכירה פ"ט הל"א באמת הביא את הדין זה מהמקור דמשנה דערכין עי' ברהמ"ג ולח"מ שם וגם בהל' ערכין פ"ח הל"ג הביא את המשנה זו וא"כ צריך טעם דמדוע לא נקט גם רבינו את הדין זה בלשון שיהא מקורו ממשנה דערכין בפרט שרבינו דיבר כאן מהלכות חרמים בודאי היה שייך טפי להביא את המקור מהמס' דשייך לזה, ואי"ל כיון דהר"ן ז"ל בקידושין אם סובר דלא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אלא היכא דאיכא רווחא להקדש וכיון דרבינו ג"כ רצה לגלות את דעתו הטהורה דסובר כהר"ן בזה ע"כ נקט את המקור לזה מהכיצד דגמ' קידושין דאיירי בגוונא דאיכא רווחא להקדש, הלא גם מהמשנה דערכין ג"כ ליכא להוכיח אלא כמ"ש הר"ן כיון דג"כ לא איירי בגוונא דליכא רווחא להקדש עי"ש, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר כהיש מפרשים שהביא התוס' ר"י הזקן ש"ס ווילנא בקידושין שם דלא אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אלא במה שהוא נותן לגבוה כגון שור זה עולה או בית זה הקדש אבל מה שהוא אומר ליתן לא שייך ביה אמירתו לגבוה שהרי לא אמר שהוא נותן אלא יתן עי"ש וכיון דממשנה דערכין יש להוכיח דלא כהיש מפרשי' אבל מהכיצד דגמ' קידושין באמת מוכח כהיש מפרשים ע"כ הביא רבינו את המקור לדין זה משם כמובן. אבל לכאו' ק"ל על הר"ן מהירו' קידושין פרק א' סוף הלכה ו' דאיתא שם אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כיצד לקח פרה מן ההקדש במאתים לא הספיק להביא מאתי' עד שעמד במנה מביא מאתי' הדא הוא אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט עכ"ל ומדאמר הירושלמי עד שעמד במנה עכצ"ל דכשלקח היה שוה מאתים וא"כ מוכח מהירו' דאפי' כשליכא רווחא להקדש ג"כ אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואי"ל כיון דהר"ן למד את הדין זה ממה דאמרה הברייי' בקידושין שם כיצד רשות הגבוה בכסף גזבר שנתן מעות בבהמה קנה והי' קשה להר"ן דמדוע קתני שנתן מעות הלא אפי' בלא מעות ג"כ קנה באמירה וע"כ הוכיח הר"ן מחמת קושיא זו דהיכא דליכא רווחא להקדש סוברת הברייי' דלא אמרינן דקנה באמירה וכיון דהברייי' סוברת כן ע"כ לא השגיח הר"ן תו על מה דאיתא בירושלמי להיפוך, דזה באמת ליכא למימר כיון דעל זה גופא קשה דמנ"ל הכרח לומר דהברייתא זו חולקת עם הירושלמי ואי משום קושייתו

הלא שערי התירוצים לא ננעלו דילמא באמת איירי הברייי כמ"ש התוספות ר"י הזקן שם על משכו במנה דגמרא שם וז"ל איכא מאן דמפרש שלא דיבר כלום אלא ששאל לגזבר בכמה כסף תתן לי זה החפץ ואמר לו הגזבר במאתים ועמד ומשכו כו' עי"ש כמ"כ נמי י"ל על קושיית הר"ן דהברייתא איירי דהמוכר לא אמר להגזבר כלום אלא הגזבר שמע שהמוכר אמר לאדם אחר שנותן בהמה זו בכך וכך ועמד הגזבר ונתן המעות וגם לישנא דברייתא מורה דאיירי כן מדאמר גזבר שנתן מעות ולא אמר גזבר שלקח בהמה וכיון דלפי תירוץ זה ל"צ למימר דברייתא זו דלא כהירושלמי בודאי מסתבר טפי למימר כן וא"כ קשה על הר"ן מהירושלמי. וע"כ נ"ל בס"ד כיון דלהר"ן הי' דוחק לתרץ כמו שכתבנו ולא הי' ניחא ליה אלא כמו שהוא תירץ ע"כ מפרש גם את הירושלמי באופן שלא יהא סתירה לדבריו כיון דמקודם הנ"ל איתא בירושלמי שם רשות הגבוה בכסף כו' כיצד גזבר שנתן מעות הקדש במטלטלין קנה הקדש והיה קשה להר"ן גם על הירושלמי זה דמדוע קא' שנתן מעות הלא גם באמירה קנה אעכצ"ל גם אליבא דהירושלמי זה כתירוצו דאיירי בגוונא דליכא רווחא להקדש וא"כ איכא סתירה בהירושלמי כיון דממ"ש אח"כ אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כילד כו' מוכח דאפי' היכא דליכא רווחא להקדש קנה באמירה כהנ"ל אעכצ"ל דמה דאמר הירו' אח"כ לקח פרה מן ההקדש במאתי' לא הספיק להביא מאתים עד שעמד במנה כו' באמת איירי בגוונא דאיכא רווחא להקדש דהיינו כשלקח את הפרה מן ההקדש במאתים לא היה שוה מאתים אלא מנה וחמישים ולא הספיק להביא מאתים עד שעמד במנה וכיון דאיירי הירו' בהסיפא בגוונא דאיכא רווחא להקדש ע"כ קאמר שפיר דקנה באמירה אבל ברישא כיון דאיירי דליכא רווחא להקדש ע"כ קא' שם שנתן מעות וא"כ ליכא סתירה מהירושלמי להר"ן אלא אדרבא גם מהירושלמי ראי' לדבריו דאל"כ הי' קשה על הרישא דירושלמי קושייתו שהקשה על הברייתא דגמרא דמדוע קאמר שנתן מעות ודו"ק ובאמת להלכה פסק הש"ע יו"ד סי' רנ"ח סעיף י"ג כהר"ן עי"ש:

מצוה קלג

פירוש א

ראשית (א) **דגנך כו'**. הפסוק פ' שופטים פי"ח פ"ד ורבינו ז"ל מנה הפרשת תרומה והנתינה למ"ע אחת וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קכ"ו היראים סי' קע"א החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ז הזה"ר מ"ע רכ"ה אות ע"ה הפוע"צ מ"ע ר"ח הכ"ת מ"ע ק"ז הדה"מ שער א' פקכ"ג המעיי"ח דף קע"ה ע"א אות ל"ח אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שורש י"ב השיג ומנה ההפרשה והנתינה לשתי

מ"ע ועי' במגא"ס ולב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם, ועוד פלוגתא אחרת יש ביניהם הרמב"ן בסוף השגותיו על המ"ע סימן ב' חשיב אכילת תרומה טמאה שעובר בעשה ולמד את זה ממ"ד הגמרא יבמות דף ע"ג האוכל מעשר שני וביכורים בטומאת עצמן לוקה משא"כ בתרומה שאינו לוקה הא איסורא איכא מדכתיב בפסולי המוקדשין בשעריך תאכלנו הטמא והטהור תאכלנו לזה ולא לאחר ולאו הבא מכ"ע עשה אבל הרמב"ם לא סובר כן וכתב המגא"ס שטעמו דבכ"מ שאמרו בגמ' בענין זה לאו הבא מכ"ע עשה אין רצונם שיהא מצות עשה רק שאינו לוקה על לאו ההוא שאין דינו אלא כעובר על מצות עשה ולזה הסכי' המעיין חכמה אבל על מ"ש המגא"ס שמכין אותו עד שתצא נפשו ע"ז חולק המעיין חכמה עי"ש, והפרטי דינים שכתב רבינו עי' רמב"ם הלכ' תרומות ולהלכה טור שלחן ערוך יו"ד סי' של"א ולענין הפלוגתא של הט"ז יו"ד סי' א' סקי"ז והמג"א סימן ח' סק"ב אי דוקא כשרוצה לאכול חייב להפריש או אפי' כשאינו רוצה לאכול עי' בדבר מצוה מ"ש בזה:

מצוה קלד

פירוש א

כי (א) **תקחו מאת בני ישראל את המעשר כו'**. הפסוק פרשת קרח פרק י"ח פסוק כ"ו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קכ"ט היראים סימן קע"ב החינוך האה"מ מצ' שצ"ו העי"מ מצ' שצ"ז הזהר הרקיע מצות עשה נ"ז אות ל"א הפועל צדק מצות עשה קנ"ט הכ"ת מצות עשה ק"ד הדה"מ שער א' פרק קכ"ו המעיין חכמה דקל"ו ע"ב אות ס"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ז ומה שהקשה הפרשת דרכים דרך מצותיך חלק א' דף ס"ב עמוד ד' על הרמב"ן דמדוע לא חשיב גם בתרומת מעשר ההפרשה והנתינה לשתי מצות עשה כמו שחשב בתרומה וחלה עי' במעיין חכמה, והפרטי דינים שכתוב רבינו עי' רמב"ם הלכות תרומות פרק ג' ופרק ה' ולהלכה טוש"ע יו"ד סי של"א סעיף ס"ו:

מצוה קלה

פירוש א

מ"ע (א) **שאחר שהפריש תרומה גדולה כו'**. הפסוק פ' קרח פרק י"ח פסוק כ"ד וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קכ"ז [עי"ש שהביא את הפסוק וכל מעשר הארץ דפרשת בחקותי וכבר השיג עליו הרמב"ן בשרש י"ב שם אבל הפרשת דרכים ד"מ חלק א' דף ס"ב ע"ד כתב שבחבורו הלכות מתנות עניים פ"ו הל"ב מתקן את זה] היראים סי' קע"א החינוך האה"מ מצ' שצ"ה העי"מ מצ' שצ"א הזהר הרקיע מצות

עשה נ"ו אות ל"ד הפועל צדק מצות עשה קנ"ח הכ"ת מצות עשה ק"ב הדה"מ שער א' פרק קכ"ד המעיין חכמה דף קל"ו עמוד ב' אות ס"ה [עי"ש מה שתירץ על קושיית הרמב"ן הנ"ל] המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ו והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשר ולהל' טור שלחן ערוך יורה דעה סי' של"א:

מצוה קלו

פירוש א

מ"ע (**א**) **להפריש מעשר שני כו'**. הפסוק פ' ראה פי"ד פכ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קכ"ח היראים סימן קע"ח החינוך האה"מ מצ' תע"ג הזה"ר מ"ע נ"ג אות ל"ג הפוע"צ מ"ע קצ"ה הכ"ת מ"ע ק"ג הדה"מ שער א' פקכ"ח המעיי"ח דף קס"ז ע"א אות צ"ח העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תע"ד והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשר שני פ"א עד פ"ט ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"א:

מצוה קלז

פירוש א

נטע (**א**) **רבעי הרי הוא קדש כו'**. הפסוק פרשת קדושים פי"ט פכ"ד וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קי"ט הסמ"ק סימן רמ"ט החינוך האה"מ מצ' רמ"ז הזה"ר מ"ע רי"ב אות ע"ב הפוע"צ מ"ע קכ"ב הדה"מ שער א' פקכ"א המעיי"ח דף פ"ד ע"א אות נ"ט העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רמ"ח אבל בהבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג" וגם בהיראים לא מצאתי ממ"ע זו ונעלם ממני טעמם והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשר שני פ"ט ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רצ"ד:

מצוה קלח

פירוש א

מ"ע (**א**) **להתוודות כו'**. הפסוק פ' תבא פכ"ו פי"ג וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קל"א היראים סימן קע"ט החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"ז הזה"ר מ"ע נ"ט אות ל"ד הפוע"צ מ"ע רמ"ה הכ"ת מ"ע ק"ט הדה"מ שער א' פקכ"ט המעיי"ח דף ר"א ע"ב אות צ"ג, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשר שני פי"א ולהל' טוש"ע י"ד סי' של"א סעיף ק"מ ועי' בנתיבות עולם מ"ש על פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אי הוידוי יכול להיות בכל מקום או לפני ה' דוקא ועל מ"ש החינוך דמ"ע זו אינה נוהגת אלא בזכרים עי' בדבר מצוה מה שמפלפל בזה והרבה מדבריו תמצא גם במנ"ח:

מצוה קלט

פירוש א

מ"ע (א) להביא ביכורים כו'. הפסוק פ' משפטים פכ"ג פי"ט וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קכ"ה היראים סימן קס"ה [עי"ש שנקט למ"ע זו את הפסוק מראשית כל פרי האדמה דפ' תבא וא"כ צ"ל שנכפלה המ"ע זו ובאמת בלא"ה נכפלה בפ' תשא פל"ד פכ"ו אבל זה טעמא בעי מדוע לא נקט את הפסוק דפרשת משפטים שהוא קודם כמו שנקטו כל השאר מוני מצות ואפשר כיון דרצה להביא אח"כ את הדרשה דספרי על הפסוק דפ' תבא ע"כ נקט את הפסוק זה] החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"א הזה"ר מ"ע קנ"ה אות נ"ז הפוע"צ מ"ע ל"ז הכ"ת מ"ע ק' העי"מ מצ' צ"ז הדה"מ שער א' פקכ"ב המעיי"ח דף ל"ה ע"א אות נ"ו. ועי' בחינוך שכ' וז"ל ובא הפירוש שלא נאמר אלא על ז' פירות אלו ולפי הדומה כי בדרך זו למדו ז"ל לומר כן כי אחר שלא הוזכרו פירות אחרים חוץ מאלו בתורה בשום מקום וצונו ב"ה להביא מארצינו ביכורי פירות סתם באמת יש לדון כי על הפירות שהודיענו בתורה שהן בארץ וששבחה בהן על אותם צונו ואפשר כי יש לרבותינו עוד הכרח הכתוב בענין או שמא דברי קבלה הן וכן היה דרכם להביא אותן כו' עכ"ל והמל"מ בהגהותיו על החינוך שם השיג עליו דבספרי פ' תבא יליף את זה מגז"ש דארץ ארץ וכ"כ רש"י שם אבל פליאה לי על המל"מ הלא הספרי לא מגז"ש דארץ ארץ יליף דז"ל הספרי ולקחת מראשית כל פרי האדמה יכול כל הפירות כולם חייבים בביכורי' ת"ל מראשית ולא כל ראשית ועדיין איני יודע איזה מין חייב ואיזה מין פטור הריני דן נאמר הכא ביכורי צבור ונאמר הכא ביכורי יחיד מה ביכורי צבור שנ' להלן מז' המיני' אף ביכורי יחיד משבעת המינים ומה להלן חטים ושעורים אף כאן חטים ושעורים מנין לרבות שאר מינים ת"ל ביכורי אדמתך ריבה אחר שריבה הכתוב מיעט הא אין עליך לדון אלא כדין הראשון נא' הכא ביכורי יחיד ונא' הכא ביכורי צבור מה ביכורי צבור משבעת המינים האמורים בשבח הארץ ואלו הם חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש כו' עכ"ל וכן הביאו בשם הספרי היראים סימן הנ"ל והמזרחי פ' תשא פל"ד פכ"ו ואת הגז"ש דארץ ארץ שכ' רש"י פרשת תבא לא מהספרי היא אלא היא ברייתא במנחות דף פ"ד ע"ב שר"ג בר רבי דרשה וגם היראים הביא את הגז"ש זו בשם ר"ג דמנחות וא"כ דברי המל"מ באמת צ"ע, ועל עיקר השגתו של המל"מ נ"ל בס"ד ליישב דלכאו' על רש"י ג"כ קשה דבפ' תשא לא מגז"ש דארץ ארץ יליף שאין הביכורים נוהגים רק בז' המינים אלא ממלת אדמתך וא"כ סותר את לימודו אבל כבר עמד על רש"י המזרחי בפ' תשא ותירץ שני תירוצים ובתירוץ השני כתב וז"ל

אי נמי משום דנפקא לן מגז"ש דארץ ארץ שאין הביכורים נוהגים אלא בז' המינים בלבד הוצרך לפרש פה דביכורי אדמתך בשבח אדמתך שהם הז' מינים בלבד קמיירי ולא בכל פרי אדמתך עכ"ל נראה דגם להגז"ש צריך עוד לימוד להוציא כל פרי אדמתך וא"כ י"ל דגם החינוך באמת על הגז"ש דספרי כיוון במ"ש ובא הפירוש כו' אלא כדי שלא נאמר דכל פרי אדמתך חייבים בביכורים לא הז' מינים בלבד ע"כ כתב החינוך תחת הלימוד ממלת אדמתך שלמד רש"י ולפי הדומה כו' כמובן ועי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל שכ' את השגתו של המל"מ בשם המנ"ח שגם הוא עמד על זה ואפשר כיון דלמהר"ש היה ג"כ קשה על המל"מ כקושייתינו הנ"ל ע"כ לא רצה להאריך וכתב בשם המנ"ח שלא השיג על החינוך אלא מרש"י עי"ש ותבין:

פירוש ב

הביכורים (ב) אין להם שיעור מה"ת כו' כדאי' בפ"ב דביכורים כו', הכי איתא במשנה ד' שם ועושה אדם כל שדהו ביכורים וכתב הר"ש ז"ל דכתיב וראשית כל ביכורי כל וכן כתבו ז"ל הפי' המשניות והברטנורה עי' בתי"ט שם ובמשנה ריש פאה מפרש הר"ש את זה בשם הירושלמי ביותר ביאור עי"ש, ודבר תימא ראיתי במזרחי פ' תבא פכ"ו פ"ב שכ' דבביכורים ג"כ אינו עושה כל שדהו ביכורים כמו בתרומה וחלה וזה לכאורה להיפוך ממ"ש המשנה ביכורים והירושלמי ריש פאה הנ"ל אבל אח"כ ראיתי ברי"ט אלגזי פ"ד דחלה את ח' שהביא בשם נחלת יעקב שכבר עמד ע"ז והניח בתימא והרי"ט מתרצו בדוחק כיון דמלשון המזרחי נראה בפי' דלגמרי מדמה ביכורי' לתרומה וחלה דאסור לעשות כל שדהו ביכורים עי"ש, וע"כ נ"ל בס"ד ליישב דהרי"ט אלגזי מסתפק שם בתרומה וחלה דבעינן שישייר מקצת אי בעינן שישייר שיעור כזית לחולין או סגי אפילו בשיעור כל שהוא עי"ש שמברר את ספיקתו היטב והניחה בלא פתרא ולפענ"ד כ"כ בס"ד לפתור את ספיקתו מהתוספתא יומא פ"ד דאיתא שם מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כיצד היו לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה תרומ' ושביעית מאכילין אותו שביעית כו' עכ"ל ולכאו' יש להקשות על התוספתא דבטבל ונבילה אמאי מאכילין אותו נבילה נתקן הטבל ונאכיל אותו תרומה כיון דסוברת דנבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה [ועל זה הלא נבילה קל לגבי תרומה כיון דתרומה במיתה ונבילה בלאו כבר עמדו האחרונים השואל ומשיב והיהודא יעלה והאמרי בינה ממו"ה מאיר אורבאך ז"ל ותירצו בסגנון אחד שהתוספתא סוברת כרב דזר שאכל תרומה לוקה עי"ש] אעכצ"ל דהתו' אייריי בכזית מצומצם וסוברת דצריך שישייר כזית וגם מהרישא דתוספ'

יש להוכיח כן כיון דלכאו' קשה מדוע כותבת דבתרומה ושביעית מאכילין אותו שביעית הלא ממילא ידעינן את זה ממה דכותבת דטבל ושביעית מאכילין אותו שביעית דאל"כ נתקן את הטבל ונאכיל אותו תרומה אע"כ מוכח דאיירי כהנ"ל וסוברת דבעינן שישייר כזית כמובן, וגם מה מאד יש להבין בזה את לשון הרמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ד הל"ז שכ' וז"ל טבל ותרומה אם א"א לתקן הטבל מאכילין אותו טבל די"ל דכוונתו כגון בכזית מצומצ' ודו"ק. וממילא לפי הנ"ל י"ל דגבי חלה ותרומה כיון דלא כתיב אלא מראשית באמת צריך שישייר כזית אבל גבי ביכורים כיון דכתיב מראשית וגם כתיב ראשית כל בא כל לאפוקי שאין צריך לשייר רק כל שהוא וכמ"ש הרי"ט אלגזי עי"ש ומשו"ה חשיב התנא שפיר במשנה ריש פאה ביכורים בכלל דברים שאין להם שיעור כיון דכל שהוא לא חשיב שיעור אבל בתרומה שצריך כזית ע"כ חשיב שיעור וע"כ לא חשב התנא תרומה בכלל הני דברים שאין להם שיעור כמ"ש הירושלמי שהביא הר"ש שם וגם ממשנה ביכורים הנ"ל במה דקא' התנא ויש בביכורים מה שאין בתרומה כו' ועושה אדם כל שדהו ביכורים כו' י"ל הפשט ועושה אדם כל שדהו פחות כ"ש ביכורים משא"כ בתרומה אם עושה כל גורנו פחות כ"ש תרומה לא אמר כלום לפי שצריך לשייר כזית ואם כנים דברי אלה ממילא ל"ק על המזרחי הנ"ל ודו"ק. אבל לכאורה יש לדחות את הראי' מהתו' הנ"ל די"ל דהתוספתא איירי בטבל מחדש ומשו"ה א"א לתקנו כיון דאין שיריה ניכרים כיון דגם לאחר הפרשה נשאר איסור חדש אבל אח"כ ראיתי בשג"א החדש סי' י"ב דמסיק להל' דמטבל חדש צריך להפריש תרומה כיון דשפיר חשוב שיריה ניכרין בשלא כדרך הנאתן דמשום טבל לוקין אפי' שלא כדרך הנאה כיון דלא כתיב אכילה גביה אבל משום חדש אין לוקין אלא כדרך אכילה עי"ש, אבל לכאו' ק"ל על השג"א מגמ' פסחים דף כ"ב דאמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין שלא כדרך הנאתן אמאי לא אמר הכל מודים בטבל אבל כבר תירצנו את זה לעיל מל"ת כ"ד מחודש ב' וא"כ ממילא שפיר נפתרה מהתוספתא הנ"ל ספיקתו של הרי"ט אלגזי. אבל מסוגיא דעד אחד נ"ב יבמות דף פ"ח נ"ל בס"ד לפתור להיפוך דהגמ' בעי להוכיח דעד אחד נ"ב מטבל ופריך הגמ' האי טבל ה"ד אי דידיה משום דבידו לתקנו אלא דאחר כו' ואי נימא דבעינן שישייר כזית נוקמא בטבל דידיה ובגוונא דליכא אלא כזית מצומצם דאין בידו לתקנו השתא ולא מקרי בידו לפום הני שיטות דצריך להיות עתה בידו כמובן, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביכורים פ"א עד פ"ה:

מצוה קמ

פירוש א

מ"ע (א) לקרות על הביכורי' במקדש כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קל"ב היראים סי' קס"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תר"ו הזה"ר מ"ע קנ"ו אות נ"ז [עי"ש שנתן טעם לשבח דמדוע לא מנאו ההפרשה והנתינה ג"כ למ"ע] הפוע"צ מ"ע רמ"ד הכ"ת מ"ע ק"א המעיי"ח דף ל"ה ע"א אות נ"ח ודף ר"א ע"ב אות צ"ז, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביכורים פ"ג:

מצוה קמא

פירוש א

כתוב (א) בפ' שלח כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קל"ג היראים סי' קפ"ג הסמ"ק סימן רמ"ה החינוך האה"מ מצ' שפ"ה העי"מ מצ' שפ"א [עי"ש שכ' דחלה מרמז ר"ת חלק לעולם הבא] הזה"ר מ"ע ס"ה אות ל"ה הפוע"צ מ"ע קנ"ג הכ"ת מ"ע ק"ו הדה"מ שער א' פקכ"ח המעיי"ח דף ק"ל ע"א אות כ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' שפ"ו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביכורים פ"ה עד פ"ט ולהל' טור ש"ע יו"ד סי' שכ"ב עד סי' של"א והשיעור לחלה בלשונינו עי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל:

מצוה קמב

פירוש א

כתוב (א) בפ' שופטים וזה יהי' משפט הכהנים כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קמ"ג היראים סי' שנ"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ו הזה"ר מ"ע ס"ב אות ל"ד הפוע"צ מ"ע ר"ז הכ"ת מ"ע קי"ב המעיי"ח דף קע"ג ע"ב אות ל"ה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביכורים פ"ט ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' ס"א:

מצוה קמג

פירוש א

כתוב (א) בפ' שופטים ראשית גז צאנך כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קמ"ד היראים סימן שנ"ה החינוך העי"מ האה"מ ההצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ח הזה"ר מ"ע ס"א אות ל"ד הפוע"צ מ"ע ר"ח הכ"ת מ"ע קי"א [עי"ש שמנה את המ"ע זו קודם המ"ע הזרוע והלחיים וזה טעמא בעי] הדה"מ שער א' פקל"א המעיי"ח דף קע"ה ע"א אות ל"ט, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביכורים פ"י ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' של"ג:

מצוה קמד

פירוש א

כתוב (א) בפ' בא קדש לי כל בכור כו' המ"ע זו נכפלה בפרשת קרח פי"ח פט"ו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה פ' היראים סי' שנ"ג הסמ"ק סי' רמ"ד החינוך האה"מ מצ' שצ"ב הזהר הרקיע מצות עשה י' אות י"ח הכ"ת מ"ע פ"ח הפוע"צ מ"ע קנ"ו העי"מ מצ' שפ"ח הדה"מ שער א' פצ"ח המעיי"ח דף קל"ו ע"א אות ס' המצה"ש ומהר"ש מצ' של"ו שצ"ג עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דליכא שום פלוגתא ביניהם אלא בזה רבינו נקט גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו את הפסוק דפ' בא וכן נקט הסמ"ק אבל השאר מוני המצות נקטו את הפסוק אך פדה תפדה דפ' קרח וזה באמת טעמא בעי מדוע לא נקטו את הפסוק דפ' בא שהוא קודם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בכורים פי"א ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' ש"ה ועל מ"ש המל"מ בפ"א שם שגם לכהנת נותנין את הפדיון הבן עי' במעיי"ח סימן הנ"ל:

מצוה קמו

פירוש א

כתוב (א) בפ' בא ופטר חמור תפדה בשה כו'. לכאו' יש לדקדק דמתחלה הי' לו לרבינו ז"ל לכתוב את מ"ש דשתי מ"ע הן כדי שנדע שגם עריפה מ"ע היא ואח"כ הי' לו לכתוב את הא דמצות פדייה קודמת למצות עריפה, ונ"ל בס"ד ליישב דהרמב"ם ז"ל בסה"מ מ"ע פ"א פ"ב ג"כ מנה פדייה ועריפה לשתי מ"ע והביא ראי' לזה ממשנה בכורות דף י"ג ע"א מדקרי התנא לעריפה ג"כ מצוה כדקתני מצות פדייה קודמת למצות עריפה וכ"פ בחיבורו הלכו' בכורים פי"ב הל"א אבל הראב"ד ז"ל שם השיג עליו וכתב שאין ראוי לקרות עריפה מצוה לפי שהוא מפסיד ממון של כהן ויותר ראוי לקרות עבירה ובמשנה כתב הפשט דלפי שאמרו מצות פדייה אמרו מצות עריפה עי"ש ובאמת בדף י' ע"ב שם מוכח כהראב"ד דאי' שם א"ר נחמן מנא אמינא לה מדתני לוי הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יופסד ממונו פרש"י ז"ל וז"ל הוא הפסיד ממונו של כהן שלא פדאו בשה ויתננו לכהן לפיכך כו' יכפוהו ב"ד לעורפו לאחר שלשים כדמפרש בפירקא ויאסר בהנאה עכ"ל אלמא דלוי סובר דלא הוי מצוה וא"כ לכאו' קשה על לוי ממשנה דדף י"ג הנ"ל ממה דקרי התנא לעריפה מצוה אעכצ"ל דלוי סובר הפשט במתני' כמ"ש הראב"ד הנ"ל וא"כ קשה על הרמב"ם מלוי וגם י"ל דלזה כיון הראב"ד בהשגותיו שם, אבל נ"ל בס"ד ליישב דבמכילתא פרשה בא פרשה י"ח איתא וז"ל אם לא תפדה וערפתו מכאן אמרו מצות פדייה קודמת למצות עריפה דבר אחר אם לא תפדה וערפתו אם אין אתה

פודה ערפהו הואיל ואבדת נכסי כהן אף נכסיך יאבדו ומנין שאסור בהנאה נאמר כאן עריפה ונאמר להלן עריפה מה להלן אסור בהנאה אף כאן אסור בהנאה עכ"ל וכלשון זה ממש איתא בפסיקתא זוטרתא סוף פ' בא ועי' במרכבת המשנה על המכילתא שם אלמא דהמכילתא מפרשה את הפסוק זה בתרי אנפין דלפירוש הא' סוברת דהוי מצוה ולהפי' הב' סוברת דלא הוי מצוה וא"כ י"ל דלוי דסובר דלא הוי מצוה באמת סובר כהפי' הב' של המכילתא אבל התנא דמתני' סובר כהפי' הא' של המכילתא והרמב"ם פסק כהמתניתן אע"ג דלפי' הב' לא סוברת המכילתא כן כיון דסובר דהלכה כמתניתן נגד הברייי' כמ"ש הגמ' ב"ק דף צ"ו ע"ב ורב שבק מתניתן ועבד כבריי' בתמי' וע"כ הוכיח הרמב"ם שפיר ממתני' דהוי מ"ע כמובן, ואחר שכתבנו את זה ראיתי שהרי"ט אלגזי סוף פ"ק דבכורות ג"כ מיישב את הרמב"ם עם המכילתא זו ושמחתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו וא"כ י"ל דרבינו ג"כ משום כוונה זו הביא מתחלה את המשנה זו דמצות פדייה קודמת למצות עריפה כיון דבלא משנה זו באמת לא הוה ידעינן דשתי מ"ע הן ודו"ק. נמצא לפי הנ"ל קיימו רבינו והרמב"ם בחדא שיטתא למנות' לשתי מ"ע וכן מנאו ז"ל הסמ"ק סי' רמ"ב רמ"ג החינוך העי"מ האה"מ העצה"ש ומהר"ש מצ' כ"ב כ"ג הפוע"צ מ"ע י' י"א הכ"ת מ"ע פ"ט צ' הדה"מ שער א' פצ"ט ק' המעיי"ח דף י"ג ע"א אות א' אבל הבה"ג לא מנה פדייה ועריפה רק למ"ע אחת כשי' הראב"ד וכן נראה מהיראים סי' שנ"ד מדלא מנה רק פדייה וגם מרש"י פרשה בא פי"ג פי"ג נראה כן והזה"ר מ"ע י"ד אות י"ט בתר דהביא את שיטת הרמב"ם והראב"ד כתב וז"ל ואני אומר שאם יש להכניסה במנין המצות היא שנא' שמצוה על ב"ד לדון בדין זה להפסידו בממונו לא שיהיה ההפסד מצוה אלא שלדון כך היא מצוה ממצות התורה כמו דין שאר קנסות עכ"ל, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' הנ"ל ולהל' טור שלחן ערוך יו"ד סי' שכ"א:

מצוה קמח

פירוש א

מ"ע (א) שתשבות הארץ בשביעית כו'. הפסוקים פרשת בהר פכ"ה פ"ד ופרשת משפטים פכ"ג פי"א וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קל"ד קל"ה החינוך האה"מ מצ' פ"ד קי"ב הזהר הרקיע מצות עשה ס"ו ס"ח אות ל"ו הפיעל צדק מצות עשה ל"ד מ"ז הכ"ת מצות עשה ק"כ קכ"א העי"מ מצ' פ"ה קי"ד הדה"מ שער ד' פכ"א כ"ב המעיין חכמה דף ל"ג ע"א אות ל"ד ודף מ"ב ע"ב אות כ' המצה"ש ומהר"ש מצ' פ"ד קי"ג עי"ש ותראה דליכא שום פלוגתא ביניהם אלא בזה דרבינו נקט למצות עשה קמ"ז את הפסוק דפרשת בהר הנ"ל והם נקטו את הפסוק

בחריש ובקציר תשבות דפרשת תשא פל"ד פכ"א והיראים סי' קפ"ו לא הביא אלא את המצות עשה להפקיר פירות שביעית וגם זה טעמא בעי, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שמיטה פ"א ופ"ד וגם עי' לעיל מל"ת רס"ו עד רע"א:

מצוה קמט

פירוש א

מ"ע (א) שמי שהלוה לחבירו מעות כו'. הפסוק פרשת ראה פט"ו פ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קמ"א החינוך האה"מ מצ' תע"ז הזהר הרקיע מצות עשה ס"ט אות ל"ז הפועל צדק מצות עשה קצ"ח הכ"ת מ"ע קי"ט הדה"מ שער ד' פכ"ג המעיין חכמה דף קס"ז ע"א אות נ"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תע"ו, והפרטי דינים עי' לעיל מצוה לא תעשה רע"א וברמב"ם הלכות שמיטה פ"ט ולהלכה טור ש"ע חושן משפט סי' ס"ז:

מצוה קנג

פירוש א

כתוב (א) בפרשת בהר וספרת לך שבע שבתות שנים כו'. הפסוקים פרשת בהר פרשה כ"ה וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' [עי"ש שמנה פרשת יובל ונראה שכלל בזה כל המצות עשה של יובל וא"כ מדוע מנה שילוח עבדים בפ"ע וצ"ע] הסה"מ מצות עשה קל"ו עד קל"ח וק"מ החינוך האה"מ מצ' ש"ל עד של"ב וש"מ [עי"ש הטעם דמדוע לא מנאו וספר לו דזב וספרה לה דזבה למצות עשה ועי' בנב"י מ"ת יורה דעה סי' קכ"ג קכ"ד ובחתם סופר אורח חיים סימן קפ"ח] הזהר הרקיע מצות עשה רט"ז אות ע"ג הפועל צדק מצות עשה קכ"ט עד קל"א וקל"ג הכ"ת מצות עשה קי"ג עד קט"ו וקי"ז העי"מ מצ' שכ"ו עד שכ"ח ושל"ו הדה"מ שער ד' פכ"ד עד פכ"ז המעיין חכמה דף ק"ט ע"א אות קכ"ב ודף ק"י ע"ב אות ט' המצה"ש ומהר"ש מצ' של"א עד של"ג ושמ"א אבל בהיראים לא מצאתי ממצות עשה הללו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שמיטה פ"י ולעיל מצות לא תעשה רע"ב עד רע"ה:

מצוה קנד

פירוש א

ואיש (א) כי ימכור בית מושב כו'. הפסוק פרשת בהר פכ"ה פכ"ט וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קל"ט החינוך האה"מ מצ' שמ"א הזה"ר מ"ע קס"ז אות ס' הפוע"צ מ"ע קל"ד הכ"ת מ"ע קט"ז הדה"מ שער ד' פכ"ח המעיי"ח דף קי"ב ע"א אות

י"ג העי"מ מצ' של"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' שמ"ב והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שמיטה פי"ב:

מצוה קנה

פירוש א

כתוב (**א**) **בפ' מסעי כו' ערים לשבת ומגרש כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קפ"ג החינוך האה"מ מצ' ת"ח הזה"ר מ"ע קס"ט אות ס"ב הפוע"צ מ"ע ק"ע הכ"ת מ"ע קע"ט העי"מ מצ' ת"ט הדה"מ שער א' פל"ב המעיי"ח דף קמ"א ע"א אות קכ"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ט והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שמיטה פי"ג וגם לעיל מצוה לא תעשה רע"ח:

מצוה קנו

פירוש א

מ"ע (**א**) **שיעזוב אדם פאה כו'**. הפסוקים של החמש מ"ע הללו בפ' קדושים פי"ט פ"ט ובפ' תצא פכ"ד פי"ט וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' [עי"ש שהוסיף ומנה שכחה ופאה בכרם בפ"ע ולקט שכחה ופאה בתבואה ג"כ בפ"ע] הסה"מ מ"ע ק"כ עד קכ"ד החינוך מצ' ר"כ עד רכ"ג ותקצ"ג הזה"ר מ"ע ע' אות ל"ז הפוע"צ מ"ע צ"ג עד צ"ו ורל"ז הכ"ת מ"ע קכ"ג עד קכ"ד העי"מ מצ' רכ"ב עד רכ"ה ותקצ"ג האה"מ מצ' ריי"ז ריי"ט רכ"א רכ"ג ותקצ"ג המעיי"ח דף ע"ז ע"ב אות קכ"ז ודף קצ"ה ע"ב אות מ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' ריי"ח ר"כ רכ"ב רכ"ד ותקצ"ג אבל בהיראים לא מצאתי ממ"ע הללו, והפרטי דיני' שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א עד פ"ד ולהל' טוש"ע יו"ד סי' של"ב וגם עי' לעיל מל"ת רפ"ד עד רפ"ח:

מצוה קסא

פירוש א

להפריש (**א**) **מעשר עני כו'**. הפסוק פר' תבא פכ"ו פי"ב וגם נכפלה בפ' ראה פי"ד פכ"ח וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ק"ל החינוך האה"ע מצ' תע"ד הזה"ר מ"ע נ"ב אות ל"ג הפוע"צ מ"ע קצ"ו הכ"ת מ"ע ק"ה הדה"מ שער א' פקכ"ז המעיי"ח דף קס"ז ע"א אות צ"ח העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תע"ה וגם הרמב"ן מנאה אלא הוא מנה ההפרשה והנתינה לשתי מ"ע אבל היראים לא מנאם בפ"ע אלא בסימן קע"ח גבי מ"ע דמעשר שני הביא קצת ממ"ע זו ועי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דליכא שום חילוק ביניהם אלא בזה דרבינו ז"ל נקט למ"ע את הפסוק דפ' תבא והם נקטו את הפסוק דפ' ראה שהוא קודם ואפשר כיון דכל מד"כ רבינו בריש מ"ע זו עד ד"ה מכאן שנינו

במס' פאה נובעים מרש"י פ' תבא ע"כ נקט את הפסוק זה או אפשר כיון דמד"כ רבינו לגר וליתום ולאלמנה זה מעשר עני היא דרשה דספרי פר' תבא תבא וכיון דלא דריש הספרי אלא על הפסוק דפ' תבא ע"כ נקט רבינו את הפסוק זה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו' ולהלכה טור שלחן ערוך יורה דעה סימן של"א:

מצוה קסב

פירוש א

כתוב (א) **בפ' ראה כי יהי' בך אביון כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' [עי"ש שמנה ג' מ"ע בצדקה א' פתוח תפתח ב' נתן תתן ג' העבט תעביטנו אבל רבינו לא מנה אלא ב' פתיחת יד לעני וליתן לו צדקה לחדא והוא המ"ע שמנה כאן והעבט תעביטנו דפירושו שאם לא רצה נקבל צדקה יתן בהלואה ג"כ לחדא והוא המ"ע צ"ג שמנה רבינו לעיל ועי' מה שכתבנו שם ולזה הסכימו כל השאר מוני מצות] הסה"מ מ"ע קצ"ה היראי' סי' מ"ח הסמ"ק סי' רמ"ז החינוך האה"מ מצ' תע"ט הזה"ר מ"ע כ"ט אות כ"ה הפוע"צ מ"ע קצ"ט הכ"ת מ"ע רכ"ג המעיי"ח דף קס"ז ע"א אות קט"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"פ, ומ"ש רבינו בסוף מ"ע זו תניא בפ"ק דב"ק מי שהיה לו בתים שדות וכרמים כו' עי' בביאור הגאון מו"ה אייזיק שטיין ז"ל מ"ש על זה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז עד פ"י ולהלכה טוש"ע יו"ד סי' רמ"ז עד רנ"ט ולענין הפליגתא של הראשונים שהביא הב"י סי' רמ"ח אי כופין על המ"ע זו כמו על שאר מ"ע עי' מה שכתבנו בזה לעיל מל"ת רפ"ט:

מצוה קסג

פירוש א

בפרק (א) **כ"ג תניא כו' לבנות בית הבחירה כו'**. מרבינו ז"ל נראה דהפסוק והיה המקום אשר יבחר דפ' ראה פי"ב פ"י הוא הצווי של המ"ע זו וכן באמת נראה מהגמ' סנהדרין דף כ' ע"ב שהביא רבינו וכ"כ רש"י ז"ל בפ' ראה שם וז"ל והיה המקום וגומר בנו לכם בית הבחירה בירושלי' כו' אבל מהבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' נר' דהפסוק ועשו לי מקדש דפ' תרומה פכ"ה פ"ח הוא הצווי של המ"ע זו דבין הפרשיות שמנה שם מנה פרשת משכן וכל כליו א"כ עכצ"ל דכיוון בזה גם על בנין בהמ"ק דליכא למימר דלא כיוון אלא על משכן דא"כ הי' קשה עליו דהיאך מנה צווי שלא היה אלא לשעתה הלא לפמ"ש הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ בריש שרש ג' גם הבה"ג מודה למה שהשריש הרמב"ן ז"ל שם שאין למנות במנין התרי"ג מצות מצו' שלא נוהגת אלא לשעתה ואפי' נאמר דבאמת סובר הבה"ג כמו שסובר הרמב"ם בדעתו שם שמנה גם מצוות שאינן נוהגין

לדורות עדיין הי' קשה עליו דמדוע לא מנה גם בנין בהמ"ק כיון דגמרא מפורשת היא בסנהדרין שם שהיא מצות עשה אעכצ"ל דהבה"ג כיוון בפרשת משכן וכל כליו שכתב על בנין בהמ"ק כיון דמקדש ג"כ משכן מיקרי כמ"ש הגמרא ריש עירובין וא"כ ממילא מוכח דעל הפסוק ועשו לי מקדש כיוון כיון דבפ' משכן פסוק זה כתיב וא"כ עכצ"ל דסובר דועשו לי מקדש הוא הצווי של המ"ע זו, וגם הרמב"ם בסה"מ מ"ע כ' נקט למ"ע זו את הפסוק זה וכן נקט ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע כ' וגם בחיבורו הלכות בית הבחירה פ"א הל"א נקט כן וכן נקטו ז"ל החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"ה הזה"ר מ"ע ק"כ אות מ"ט הפוע"צ מצות עשה ל"ח הכ"ת מצות עשה כ"ד העי"מ מצ' צ"ו הדה"מ שער א' פמ"א המעיין חכמה דף ל"ה ע"ב אות ע"ב וא"כ לכאורה קשה על רבינו מדוע לא נקט ג"כ את הפסוק זה אעכצ"ל דסמך על הגמ' סנהדרין הנ"ל וא"כ קשה עליהם מגמרא זו:

אבל כבר עמד הכ"מ ז"ל הלכה הנ"ל על זה דבתר שהעתיק את לשון רבינו כתב וז"ל ונראה שלא ר"ל שהמצוה היא ועשו לי מקדש כמ"ש רבינו הרמב"ם משום דההוא קרא במשכן שבמדבר מיירי ורבינו לא נראה לו שהמצוה היא והיה המקום אשר יבחר ד' אלוקיכם וכסמ"ג משום דהתם לא פקיד לבנות בית הבחירה אלא סיפור בעלמא הוא דקאמר שיביאו קרבנות למקום שיבחר ד' אבל לא מצינו במקרא צווי שיבנו בית הבחירה ואע"פ שבפרק כ"ג הביאו מקרא דוהיה המקום אשר יבחר ד' לא לענין שיהא צווי בנין בית הבחירה ממקרא זה אלא לומר שהכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה מדכתיב והיה בהניח לכם מכל אויביכם וכו' והי' המקום אשר יבחר ד' ולפיכך לא רצה להביא ראיה מפסוק זה והביא ראיה מועשו לי מקדש ואע"ג דההוא פרשה במשכן שבמדבר מיירי משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה ונוב וגבעון בין לבית עולמים ודייקא נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא קאמר ועשו לי משכן עכ"ל, אבל לכאו' ק"ל על הכ"מ ממ"ש רבינו ברמזיו וז"ל לבנות בית הבחירה שנ' ועשו לי מקדש וגו' וכן תעשו ונאמר והי' המקום אשר יבחר ד' כו' ואי נאמר בדעת רבינו כמ"ש הכ"מ א"כ מדוע נקט ברמזיו ועשו לי מקדש, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת לא פליג עם המוני מצות הנ"ל אלא כולם סברו דועשו לי מקדש הוא הצווי של המ"ע זו וגם נכפלה בהפסוק והיה המקום וגו' לחוזק הענין כמו שמצינו בהרבה מצות שנכפלו כמ"ש הרמב"ם בסה"מ שרש ט' והגמ' סנהדרין הנ"ל באמת ג"כ סובר כן ומה שנקט הגמ' את הפסוק והי' המקום שהוא מאוחר באמת הטעם כמ"ש הכ"מ וא"כ הכל יבא על מקומו בשלום די"ל דהשאר מוני מצות הנ"ל משו"ה נקטו ועשו לי מקדש כיון דכתיב

מקודם ורבינו בחיבורו כאן כיון שהביא את הגמרא סנהדרין שנקט את הפסוק והיה המקום אשר יבחר ד' ע"כ לא נקט ועשו לי מקדש כיון דבאמת גם והי' המקום אשר יבחר ד' צווי הוא וגם בקיצור הסמ"ג שלו שג"כ הביא את הדרשה דגמרא סנהדרין ע"כ לא נקט גם שם ועשו לי מקדש אלא והיה המקום אשר יבחר ד' אבל ברמזיו שלא הביא את הגמ' דסנהדרין ע"כ נקט שם ועשו לי מקדש מהטעם הנ"ל כיון שהוא קודם וגם את הפסוק והי' המקום הביא ברמזיו כדי להראות שנכפלה המ"ע זו כמובן, ועי' במהר"ם שיק סי' הנ"ל שכ' והסמ"ג הקשה על זה ולכאו' לא מצינו ברבינו כאן מקושיא זו כלל וצ"ל דמחמת הכ"מ הנ"ל כתב כן עי"ש ותבין. ודע דבמ"ע זו יש פלוגתא בין הרמב"ם והראב"ד ז"ל דהראב"ד בהשגותיו על הרמזי מצות הנ"ל השיג על הרמב"ם דמדוע לא מנה גם עשיית המזבח למ"ע בפ"ע אבל הרמב"ם סובר שהוא מחלקי המקדש כמו שלא מנה הארון ושאר כלי המקדש בפני עצמו לפי שהן מחלקי המצוה כמ"ש הסה"מ שרש י"ב כן מתרצו הכ"מ ברמזי המצות שם, ועוד פלוגתא אחרת יש בין הרמב"ם והרמב"ן ז"ל דהרמב"ם סובר דבבנין בית המקדש נכללו כל הכלים המנורה והשלחן והמזבח והארון אבל הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ מ"ע ל"ג השיג עליו דמנורה נמנה למ"ע בפ"ע ועי' במגלת אסתר ולב שמח שם מה שהמליצו בעד הרמב"ם ולי"נ דמהבה"ג הנ"ל מוכח בפי' דסובר כהרמב"ם מדכ' פרשת משכן וכל כליו עי"ש ותבין, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א עד פ"ז וגם עי' מה שכתבנו לעיל מ"ע קט"ז:

מצוה קסד

פירוש א

כתוב (א) **בסוף פרשת בהר את שבתותי תשמרו כו**'. הפסוק פ' קדושים פי"ט פ"ל ונכפלה בפרשת בהר פכ"ו פ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע כ"א היראים סי' שכ"ד הסמ"ק סי' ו' [ואע"ג שכ' בהקדמתו שאינו מונה אלא מה שנוהג בזהמ"ז אעפ"כ מנה אותה שפיר כיון דגם בזמה"ז נוהג לענין בית הכנסת ובהמ"ד כמ"ש הסמ"ק בפי' שם וז"ל לירא ממקדש דכתיב ומקדשי תראו ובזמן הזה הוי בית הכנסת מקדש מעט כו' עי"ש] החינוך האה"מ מצ' רנ"ד הזה"ר מ"ע מ"ח אות ל"א הפוע"צ מ"ע ק"א הכ"ת מ"ע כ"ה העי"מ מצ' רנ"ו הדה"מ שער א' פמ"ב המעיי"ח דף כ"ז ע"א אות פ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' רנ"ה, אבל לכאורה ק"ל על רבינו ז"ל מדוע נקט את הפסוק דפ' בהר ולא את הפסוק דפ' קדושים שהוא קודם היראים והחינוך וגם השאר מוני המצות שמנאו כפי סדר התורה באמת נקטו את הפסוק דפ' קדושי', ונ"ל בס"ד ליישב דבספרא פרשת קדושים פרק ז' איתא וז"ל יכול יהיה בנין בית המקדש דוחה שבת ת"ל

את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו עכ"ל וזו היא הברייי' הראשונה דשקלי וטרו בה הגמ' יבמות דף ו' ע"א ומדחה אותה ומסיק הגמ' ואת שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו למה לי מיבעי ליה לכדתניא יכול יתירא אדם ממקדש ת"ל כו' לא ממקדש אתה מתיירא אלא כו' וגם הברייי' זו איתא בהספרא שם ואת הברייי' זו הביא רבינו וכיון דכפי מסקנת הגמ' יבמות נדחה הדרשא דברייתא הראשונה א"כ ק"ל על רש"י ז"ל דהיכי הביא בפ' קדושים שם את הדרשא דברייתא הראשונה וגם הרמב"ן והר' בחיי ז"ל שם הביאוה והמזרחי ז"ל שם שקיל וטרי טובא אליבא דרש"י זו ולא עמד על זה, אבל בברטנורה ז"ל עה"ת שם מצאתי שהרגיש בזה דז"ל גם אין להקשות נילף דלא דחי ק"ו מכבוד אב ואם שאע"פ שהוקש כבודם לכבוד המקום אפ"ה לא דחי שבת דשאני התם דלא הוי רק הכשר מצוה שהמצוה בעצמה היא להאכילו ולהשקותו וכו' וחלול השבת הוא כשמבשל או שוחט בעדו להאכילו וכמו שפי' התוס' פ"ק דיבמות כו' עכ"ל והגמרא יבמות באמת מחמת קושיית הברטנורה דחי את הדרשה דברייי' הראשונה הנ"ל אלא כפמ"ש התו' שם באמת לא נדחה כמו שכתב הברטנורה וכיון דהברטנור' מתרץ אליבא דרש"י כן עכצ"ל דרש"י עה"ת חזר מפירושו דיבמות שם כיון דלפי פירושו דיבמות באמת נדחה הדרשה דברייי' הראשונה לגמרי עי"ש ותבין, וא"כ י"ל דרבינו סובר כהתוס' יבמות וא"כ צריך הפסוק דפ' קדושים על הדרשה דברייתא הראשונה ולפי דרשה דברייתא זו באמת לא מוכח דהפסוק זה הוא צווי על המ"ע של מורא מקדש וא"כ עכצ"ל דהדרש' דברייתא השני' הנ"ל שמורה על המ"ע של מורא מקדש באמת למד הספרא מהפסוק דפר' בהר וע"כ מייחס רבינו את המ"ע זו על הפסוק דפ' בהר אבל היראים ודכוותיה הנ"ל י"ל דסברו כרש"י יבמות וא"כ נדחה הדרשה דברייתא הראשונה וכיון שכן באמת שפיר י"ל דהדרשה דברייתא השניה שמורה על המ"ע של מורא המקדש באמת ילפינן מהפסוק דפ' קדושים וע"כ מייחסו הם את המ"ע זו על הפסוק זה ודו"ק, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז ולענין בית הכנסת עי' בהל' תפילה פי"א ולהלכה טור שלחן ערוך אורח חיים סי' קנ"א ויו"ד סי' רמ"ו:

מצוה קסה

פירוש א

שיהו (א) **הכהנים והלוים שומרים את המקדש כו**'. הפסוקים פ' קרח פרשה י"ח וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע כ"ב החינוך האה"מ מצ' שפ"ח הזה"ר מ"ע קט"ו אות מ"ו הפוע"צ מ"ע קנ"ה הכ"ת מ"ע כ"ו העי"מ מצ' שפ"ד הדה"מ שער א' פמ"ג המעיי"ח דף קל"ה ע"א אות מ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' שפ"ט עי"ש ותראה דכולם נקטו למ"ע זו את הפסוק

ושמרו את משמרת אהל מועד ואת הפסוק ושמרתם את משמרת הקדש נקטו למל"ת שלא לבטל שמירת המקדש והסה"מ והחינוך כתבו שכן איתא במכילתא ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה בל"ת מנין ת"ל ושמרתם את משמרת הקדש והטעם דושמרו מ"ע ושמרתם מל"ת ולא להיפוך עי' בחינוך ובמעיי"ח סי' הנ"ל, אבל רבינו לא מנה את המל"ת זו אלא כלל ושמרו ושמרתם למ"ע אחת וא"כ לכאורה קשה עליו מהמכילתא הנ"ל וגם הפרשת דרכים ד"מ ח"ב דף ס"ג ע"ד כבר עמד עליו בזה אבל הנר מצוה סי' י"א אות ל"ו הביא בשם הכנסת הגדולה או"ח שכתב בלשונות הרמב"ם דבספרי איתא בפי' כמ"ש רבינו עי"ש נמצא לפי"ז רבינו והרמב"ם ודכוותיה בזה פליגי רבינו סובר כהספרי והם סברו כהמכילתא אבל בהבה"ג והיראים לא מצאתי לא מהעשה ולא מהל"ת כלום, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח:

מצוה קסו

פירוש א

לעשות (**א**) **שמן המשחה כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ל"ה החינוך האה"מ מצ' ק"ב הזה"ר מ"ע קכ"ג אות מ"ט הפוע"צ מ"ע מ"ו הכ"ת מ"ע ל"ב העי"מ מצ' ק"ט הדה"מ שער א' פנ"ה המעיי"ח דף מ' ע"ב אות ה' המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ח עי"ש ותראה דקצת שינוי יש ביניהם דרבינו וקצת מהם כתבו לעשות שמן המשחה וקצתם כתבו כמ"ש הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע ל"ה למשוח כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה אבל עי' בקנאת סופרי' על הסה"מ שם ותראה דלפי דבריו ליכא שום שינוי ביניהם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א ובמל"ת רצ"ב רצ"ג מה שכתבנו שם:

מצוה קסז

פירוש א

לעשות (**א**) **הקטרת כו'**. הפסוקים פ' תצוה פ"ל פ"ז ופרשת תשא פל"א פל"ז וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה כ"ח החינוך האה"מ מצ' ק"ג הזהר הרקיע מצות עשה קכ"ז אות נ' [עי"ש שכ' שנהגו לומר בבית הכנסת ברייתא של פיטום הקטרת במוצאי שבת אחר ויתן לך לפי שהקטרת מעשרת אבל אצלינו ליתא ממנהג זה] הפועל צדק מצות עשה מ"ג הכ"ת מ"ע ל"ה העי"מ מצ' ק"ה הדה"מ שער א' פמ"ח המעיי"ח דף מ' ע"א אות ק"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ד עי"ש שכולם מנאו קטרת בקר וערב למ"ע אחת אבל הרמב"ן ז"ל מנאם לשתי מ"ע כ"כ החינוך והזה"ר ועי'

במהר"ש מ"ש בזה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכ' כלי המקדש פ"ב והל' תמידין פ"ג:

מצוה קסח

פירוש א

לשאת (א) את הארון על הכתף כו'. הפסוק פ' נשא פ"ז פ"ט וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' [כי בפרשת חנוכת המזבח שמנה שם עכצ"ל שלמ"ע זו כיוון עי"ש ותבין] הסה"מ מ"ע ל"ד החינוך האה"מ מצ' שע"ט הזה"ר מ"ע קי"ד אות מ"ו הפוע"צ מ"ע קמ"ט הכ"ת מ"ע כ"ז העי"מ מצ' שע"ה הדה"מ שער א' פנ"ד המעיי"ח דף קכ"ה ע"ב אות י"א המצה"ש ומהר"ש מצ' ש"פ אבל בהיראים לא מצאתי ממ"ע זו. ודע דהרמב"ם בסה"מ כתב דלדורות נשתנה המ"ע זו דמעיקרא הי' ללוים ועתה לכהנים ומשו"ה התחיל את המ"ע זו וז"ל שצונו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם וכ"כ החינוך והדה"מ והמצה"ש אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שרש ב' השיג עליו דלא נשתנה ומרבינו ז"ל נר' שהסכי' עם הרמב"ן מדלא הזכיר כהנים וכן נר' מהשאר מוני מצות הנ"ל והאלה המצות כתב בפי' שבט לוי, אבל לכאורה כפמ"ש היד מלאכי בכללי הסמ"ג שדרכו של רבינו להלוך בעקבותיו של הרמב"ם בכל מקום א"כ מדוע לא סובר כוותיה בזה ואפשר כיון דהרמב"ם בחיבורו הל' כלי המקדש פ"ב הלי"ב וגם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מצות עשה ל"ד לא הזכיר כהנים במצות עשה זו א"כ עכצ"ל דחזר ממ"ש בסה"מ ע"כ לא נקט גם רבינו כהנים כמובן והפרטי דיני' שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' הנ"ל:

מצוה קסט

פירוש א

להיות (א) הלוי' מתעסקין בעבודת בהמ"ק כו'. הפסוקים פרשת קרח פי"ח פכ"ג ופרשת שופטים פי"ח פ"ז וכן מנאו ז"ל הסה"מ מצות עשה כ"ג החינוך האה"מ מצ' שצ"ד הזהר הרקיע מצות עשה קט"ז אות מ"ו הפועל צדק מצות עשה קנ"ז הכ"ת מצות עשה מ"ב העי"מ מצ' ש"צ הדה"מ שער א' פמ"ד המעיי"ח דף קל"ה ע"ב אות נ' המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ה אבל בהבה"ג והיראים לא מצאתי ממצות עשה זו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ד ולעיל מצות לא תעשה רצ"ז מה שכתבנו שם ואם הישראל עובד עבודת הלוים אי עובר בלאו או בעשה עי' במנ"ח:

מצוה קע

פירוש א

בימי (**א**) **המועדות כולן ובר"ח שיהו הכהנים תוקעים בחצוצרות כו'**. הפסוק פ' בהעלותך פ"י פ"י ופי' רש"י ז"ל בקרבן צבור הכתוב מדבר והוא מהספרי ומהגמ' ערכין כמ"ש המזרחי שם וא"כ ק"ל מדוע לא כתב רבינו ז"ל את זה וצ"ע, ודע דהרמב"ם בסה"מ מ"ע נ"ט כלל במ"ע זו לתקוע בחצוצרות בעתות הצורך והצרות וכ"כ ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע נ"ט וז"ל לתקוע בחצוצרות על הקרבנות ובשעת הצרות כו' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' [דבפרשת חצוצות שכ' שם י"ל שכיוון על כל החצוצרות שנאמרו בפ' זו] החינוך האה"מ מצ' שפ"ד הזה"ר מ"ע רכ"ב אות ע"ד הפוע"צ מ"ע קנ"ב הכ"ת מ"ע קי"ח. העי"מ מצ' ש"פ הדה"מ שער א' פע"ח המעיי"ח דף קכ"ט ע"ב אות כ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' שפ"ה עי"ש ותראה דכולם כללו במ"ע זו לתקוע בשעת הצרות כהרמב"ם וא"כ צריך להבין דמדוע לא דיבר רבינו ז"ל אלא מחצוצרות דקרבנות, אבל אח"כ ראיתי שכבר קדמני בזה הפרשת דרכים ריש דרך מצותיך וגם הגמי"י הל' תענית ריש פ"א דיבר מההבדל זה שיש בין רבינו והרמב"ם במ"ע זו ועי' במעיי"ח שמיישב את רבינו שפיר וגם על הקושיא שהביא הפ"ד שהקשו על הרמב"ם דמדוע לא מנה תקיעת חצוצרות דקרבנות ותקיעת חצוצרות דשעת הצרות לשתי מ"ע ושגם הרהמ"ג בהלכו' תענית שם מיישב בדוחק כתב המעיי"ח דברי' עתיקים, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ולהל' לענין לתקוע על צרה שלא תבא עי' טוש"ע או"ח סי' תקע"ו וגם עי' מה שכתבנו בזה לעיל מל"ת ס"ה מחודש ש"ז ותמצא נחת:

מצוה קעא

פירוש א

מ"ע (**א**) **לקדש זרע אהרן כו'**. הפסוק פ' אמור פכ"א פ"ח ובגיטין דף נ"ט ע"ב איתא תנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון פי' רש"י ז"ל לפתוח ראשון בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש ולברך ראשון בסעודה וליטול מנה יפה ראשון אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה אומר לו ברור וטול איזה שתרצה עכ"ל אבל התו' שם חולק על רש"י דבמידי דשותפות לא אלא במעשר עני או בצדקה עי"ש, ועל מה דאי' במשנה שם דכהן קורא ראשון מפני דרכי שלום איתא בגמ' א"ל אביי לרב יוסף מפני דרכי שלום דאורייתא היא א"ל דאוריי' ומפני דרכי שלום נראה דאביי ורב יוסף סברו דדרשה דוקדשתו דרש גמור הוא ולא אסמכתא וע"כ מנה רבינו ז"ל את המ"ע זו

ובפירושא דליטול מנה יפה ראשון סובר רבינו כתוספות ואפשר כיון דרש"י בנדרים דף ס"ב ע"ב לא מפרש כמו שמפרש בגיטין דז"ל וליטול מנה יפה ראשון כשחולק עם אחיו הכהנים בלחם הפנים וכיון דחזר רש"י ממה שמפרש בגיטין ע"כ סובר רבינו כהתו' אבל לכאו' ק"ל על רבינו דבספרא פ' אמור פרשתא א' פרק א' איתא וז"ל ומנין אם אינו רוצה דפנו ת"ל וקדשתו בעל כרחו וגם רבא ביבמות דף פ"ח ע"ב הביא את הברייתא זו וכ"כ רש"י עה"ת שם וא"כ לכאו' קשה על תנא דבי ר" ישמעאל דגיטין הנ"ל הלא איצטריך וקדשתו על דרשה דברייתא דספרא אעכצ"ל דתנא דבי ר' ישמעאל באמת פליג על הברייי' דספרא וא"כ קשה על רבא דביבמות סובר כהדרשה דברייתא דספרא ובנדרים דף ס"ב ע"א סובר כהתנא דבי ר' ישמעאל אעכצ"ל דרבא סובר דהדרשה דתנא דבי ר' ישמעאל אסמכתא בעלמא הוא דליכא למימר דעל הדרשה דספרא סובר דאסמכתא היא כיון דמהקושיא שהקשה רבא ביבמות מברייתא זו מוכח דסובר דדרש גמור הוא עי"ש ותבין וכיון דרבא פליג על אביי דגיטין וסובר דדרשה דתנא דבי ר' ישמעאל אסמכתא היא א"כ היכי פסק רבינו כאביי נגד רבא הלא קיי"ל דהלכתא כרבא חוץ מיע"ל קג"ם אלא על זה י"ל כיון דר' יוסף ג"כ סובר כאביי ע"כ פסק רבינו כאביי וכמ"ש הידמלאכי סי' קנ"ח דכשיש אמורא אחרינא דסובר כאביי הו"ל רבא יחיד במקום רבים והלכה כאביי עי"ש. אבל זה עדיין ק"ל על רבינו דלכאו' על אביי גופא קשה דמה הקשה על המתני' דגיטין דאוריי' היא הלא לפי שיטתו דדרשה דתנא דב' ר' ישמעאל דאורייתא היא עכצ"ל דתנא דבי ר' ישמעאל חולק עם הברייתא דספרא וא"כ מה הקשה על המתני' דילמא לא סובר' המתניתין כהדרשה דתנא דבי ר' ישמעאל אלא כהדרשה דברייי' דספרא וע"כ איתא במתני' מפני דרכי שלום אעכצ"ל דאביי ג"כ סובר דהני שני דרשות לא פליגי כיון דהדרשה דתנא דבי ר' ישמעאל באמת אסמכתא היא ואעפ"כ שפיר הקשה על המתני' דמדוע תנא מפני דרכי שלום הלא מדרבנן ומסמיכת הקרא היא ומה דקא' דאוריית' היא י"ל כיון דדבר דאסמכוה אקרא הוי כדאורייתא כמ"ש התוס' חולין דף ו' ע"ב ד"ה והתיר רבי את בית שאן עי"ש, וכן עכצ"ל בדעת התוס' חולין דף ע"ז ע"א ד"ה וחייבו ר"ג שכ' בפי' דדרשה דתנא דבי ר' ישמעאל אסמכתא היא וכ"כ הרא"ש שם והקשה עליהם המג"א סי' ר"א סק"ד מהסוגיא דגיטין הנ"ל ממ"ד אביי בהדיא דאורייתא היא והניח בצ"ע אבל כשנאמר דהתוס' והרא"ש ג"כ סברו הפשט בהא דאביי כמו שכתבנו באמת ל"ק עליהם הצ"ע של המג"א וא"כ ממילא גם קושייתינו על אביי ל"ק כמובן, אלא כל זה י"ל אי באמת אמרינן דגם אביי סובר דהדרשה דתנא דבי ר' ישמעאל אסמכתא אבל לפי שיטת רבינו דסובר בדעת אביי דהדרשה דתנא דבר"י באמת דאורייתא היא א"כ

נשאר' קושייתינו הנ"ל מה הקשה אביי על המתני' והקושיא זו באמת גם על השאר מוני מצות ז"ל קשה כיון דג"כ מנאו כרבינו הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ל"ב החינוך האה"מ מצ' רס"ט הזה"ר מ"ע קכ"ה אות מ"ט הפוע"צ מ"ע ק"ו הכ"ת מ"ע ל"ז הדה"מ שער א' פנ"ב המעיי"ח דף צ"ג ע"ב אות ק"מ העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ר"ע. וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו ודכוותיה סברו דאביי ור' יוסף באמת סברו דהדרשה דתנא דבר"י דאורייתא גמורה היא כמו שנראה מפשטות לשונם מדקתני דאורייתא היא אלא על הדרשה דספרא סברו דאסמכתא היא וכיון דהני שני דרשות לא פליגי ע"כ הקשה אביי על המתני' דגיטין שפיר אלא עדיין תירוצינו זה אינו עולה יפה אליבא דהרמב"ם כיון דבסה"מ סי' הנ"ל הביא את הני שני דרשות ומלשונו נראה דשניהם דאורייי' הן, וע"כ נ"ל דבאמת סברו בדעת אביי דשניהם דאורייתא הן ואפ"ה לא פליגי הני שני דרשות כיון דשניהם ילפינן מוקדשתו ודו"ק אבל על התוס' והרא"ש באמת צ"ל כמו שכתבנו, או י"ל דהתוס' והרא"ש ג"כ סברו בדעת אביי ורב יוסף דדרשה דתנא דבר"י דאורייי' היא אלא הם פסקו דרבא דנדרים הנ"ל וכשיטת הרמב"ן והריטב"א מובא ביד מלאכי סי' הנ"ל דאפי' כשאיכא עוד אחר עם אביי ג"כ הלכה כרבא וממילא ל"ק עליהם הצ"ע של המג"א הנ"ל כמובן, או י"ל דהתו' והרא"ש סברו דאביי ור' יוסף לא ידעו מהדרשה דברייי' דספרא הנ"ל כיון דאמוראים לא ידעו מכל הברייי' כידוע וע"כ הקשו על המתני' דגיטין דאוריי' היא אבל בתר דידעינן מהדרשה דספרא באמת פסקי' כרבא דהדרשה דתנא דבר"י אסמכתא היא וע"כ פסקו התו' והרא"ש כן ודו"ק ועי' בנתיב חיים או"ח סי' ר"א מה שתי' על הצ"ע של המג"א הנ"ל, ובעיר מקלט סי' הנ"ל ראיתי שהקשה סתירה על רש"י דבפ' אמור מפרש כהברייתא דספרא ובנדרים דף הנ"ל תפס כהדרשה דתנא דבר"י אבל כשאני לעצמי באמת איני רואה שום סתירה בזה כיון דבנדרים קא רש"י לפרש את הדרשה דר' ישמעאל שהביא הגמ' שם וכי בשביל דתפס רש"י על עה"ת לעיקר כהברייתא דספרא לא שרי ליה לפרש את מה שהביא הגמ' ועוד אפי' לפי דעת העי"מ ג"כ ל"ק מידי כיון די"ל דרש"י ג"כ סובר כרבינו ודכוותיה דהני שני דרשות לא פליגי כהנ"ל וע"כ מפרש רש"י בנדרים שפיר לחם הפנים אע"ג דפירוש זה מורה שהיא דרשה גמורה כמובן:

אבל לכאו' ק"ל על רש"י נדרים דהיכי מפרש דקאי על חלוקת לחם הפנים הלא לחם הפנים עם חביריו הכהנים חולק וא"כ מדוע יטול היא דוקא מנה יפה אבל אח"כ ראיתי שגם הר"ן סוף מועד קטן מפרש כרש"י נדרים ושכבר עמד עליו בזה המהר"ם אצל הרי"ף שם והניח בקושיא ובינותי בספרים ומצאתי שהמרש"א בח"א בנדרים שם ג"כ הרגיש

בזה וכתב דכוונת רש"י שהת"ח שבכהנים נוטל מנה יפה וגם כתב דמהיכא למד רש"י לפרש כן עי"ש א"כ גם על הר"ן י"ל כן, אבל בהמנ"ח מצ' רס"ט מצאתי שמתרץ את הר"ן בענין אחר דלפי מ"ש הר"ן במגילה פרק הקורא את המגילה עומד דוקדשתו גבי כה"ג כתוב אלא גם כהן הדיוט ילפינן מיניה וכיון דוליטול מנה יפה ראשון דקאמר הגמ' קאי על כהן גדול א"כ על הר"ן לשיטתו ל"ק על פירושו דסוף מוע"ק כלום עי"ש ותראה דאמת אתו בזה, אבל המרש"א י"ל דלא רצה לפרש את רש"י ג"כ כן כיון שהי' דוחק אצלו לומר אליבא דרש"י דוקדשתו קאי על כה"ג כמ"ש הר"ן מחמת קושיית המנ"ח שהניח בצ"ע על הר"ן דאדרבא וקדשתו בכהן הדיוט כתיב ולא בכה"ג עי"ש וע"כ מתרץ המרש"א כהנ"ל, ועל עיקר הצ"ע שהניח המנ"ח על הר"ן נ"ל בס"ד דל"ק מידי כיון דגם מהירושלמי הוריות ריש פרק ג' מוכח כהר"ן דעל מ"ד ר' לעזר שם כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו קאמר ר' אבון קדוש יהיה לך כביכול אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו וא"כ עכצ"ל דר' אבון סובר דקדוש יהיה לך קאי על כ"ג א"כ שפיר י"ל דגם וקדשתו קאי על כ"ג כיון דבחד קרא כתיב עי"ש ותבין, וגם מה שהשיג המנ"ח על הר"ן שלא מצא בשום מקום דיש מעלה לכה"ג על כהן הדיוט לענין לפתוח ראשון ולברך ראשון עי"ש גם בזה איני רואה שום השגה כלל דבהוריות דף י"ב ע"ב על מה דאיתא במתני' כל המקודש מחבירו הוא קודם את חבירו איתא בגמרא מנ"ל דתנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון כו' וכיון דהביא הגמ' את הא דתנא דבר"י על הא דמתני' מוכח דגם לענין הא דתנא דבר"י יש קדימה לכה"ג כיון דכ"ג מקודש יותר מכה"ד וכן מוכח מפי' המשניות שם ועי' במשנה יומא דף י"ד ע"א וא"כ ממילא תו ל"ל כמ"ש המנ"ח דדוקא לענין להחיותו חשוב הגמרא מעלות כה"ג בהוריות שם כיון דמגמרא שכתבנו מוכח בפיר' דלא כוותיה וממילא גם על המג"א שהביא המנ"ח ליכא שום צ"ע עי"ש ותבין, אלא על הר"ן פליאה לי בזה דבנדרים שם מפ' כרש"י דגיטין ובמוע"ק שם מפ' כרש"י דנדרים ובמגילה שם הביא את פירושו של רש"י דגיטין ומפרשו ול"כ מזה דגם הוא מפרש בנדרים כן, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד ולהלכה טוש"ע או"ח סי' קל"ה קס"ז ר"א:

מצוה קעב

פירוש א

להיות (א) **כל המשמרות שוות ברגלים כו'**. הפסוקים בפ' שופטים פרשה י"ח וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ל"ו החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תק"ט הזה"ר מ"ע קי"א אות מ"ו הפוע"צ מ"ע ר"י הכ"ת מ"ע כ"ח הדה"מ שער א' פנ"ו המעיי"ח דף קע"ה

ע"ב אות מ"ב אבל בהבה"ג והיראי' ז"ל לא מצאתי ממ"ע זו וגם הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם השיג על הרמב"ם ועי' במגילת אסתר שם והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד:

מצוה קעג

פירוש א

שיהו (א) **הכהני' לובשי' בגדי כהונה לעבוד כו'**. הפסוק פ' תצוה פכ"ח פ"ד וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ל"ג החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"ט הזה"ר מ"ע קי"ח אות מ"ח הפוע"צ מ"ע מ"א הכ"ת מ"ע ל"ח הדה"מ שער א' פנ"ג העי"מ מצ' ק' המעיי"ח דף ל"ח ע"א אות צ"ה אבל הבה"ג ז"ל לא מנה את המ"ע זו אלא מנה מחוסר בגדים בכלל המל"ת כ"כ הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם והוא הסכים עם הרמב"ם אבל מהיראים ז"ל סי' ש"מ נר' שהסכי' עם הבה"ג מדמנה מחוסר בגדים למל"ת, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' כלי המקדש פ"י ולענין לבישת בגדי כהונה שלא בשעת עבודה דפליגי הרמב"ם והראב"ד הל' כלאים פ"ט עי' שאגת ארי' סי' כ"ט:

מצוה קעד

פירוש א

וישלחו (א) **מן המנחה כל צרוע כו'**. הפסוק פ' נשא פ"ה פ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ל"א החינוך האה"מ מצ' שס"ב הזה"ר מ"ע מ"ט אות ל"א הפוע"צ מ"ע קמ"ג הכ"ת מ"ע כ"ט הדה"מ שער א' פכ"ב המעיי"ח דף קי"ח ע"ב אות צ"א העי"מ מצ' שנ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' שס"ג אבל בהיראי' לא מצאתי ממ"ע זו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג וגם לעיל מל"ת ש"ד מברר רבינו באריכות ועי' מה שכתבנו שם:

מצוה קעה

פירוש א

שיקדש (א) **כהן עובד ידיו ורגליו כו'**. הפסוק פ' תצא פ"ל פי"ט וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע כ"ד החינוך האה"מ מצ' ק"ו הזה"ר מ"ע קי"ט אות מ"ח הפוע"צ מ"ע מ"ה הכ"ת מ"ע ל' העי"מ מצ' ק"ח הדה"מ שער א' פמ"ה המעיי"ח דף מ' ע"א אות א' המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ז אבל בהבה"ג והיראים לא מצאתי ממ"ע זו אלא היראים סי' שמ"ב מנה לאו בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ה:

מצוה קעו

פירוש א

שיהיו (**א**) **הקרבנות הקרבים על המזבח**. כו' הפסוק פ' אמור פכ"ב פכ"א וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ס"א החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רפ"ו הזה"ר מ"ע ק"ל אות נ"א הפוע"צ מ"ע ק"ח הכ"ת מ"ע פ"ו העי"מ מצ' רפ"ז הדה"מ שער א' פע"ט המעיי"ח דף צ"ז ע"א אות ק"צ [עי"ש שכ' דברים עתיקים בהא דמטיל מום בקדשים בזמה"ז שדעת רש"י בע"ז דף י"ג דליכא איסור דאורייי' ודעת הרמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א הל"ז דאיכא] אבל בהבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' ובהיראים ז"ל לא מצאתי ממ"ע זו אלא על הבה"ג י"ל שכללה בפרשת מומי בהמה שכ' שם, והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' הנ"ל ולעיל מל"ת ש"י מה שכתבנו שם:

מצוה קעז

פירוש א

לפדו' (**א**) **פסולי המוקדשין כו'**. הפסוק פ' ראה פי"ב פט"ו וגם רש"י שם הביא את הספרי שכ' רבינו עי' במזרחי מ"ש ע"ז וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע פ"ו החינוך האה"מ מצ' תמ"א הזה"ר מ"ע קצ"ז אות ס"ו הפוע"צ מ"ע קפ"ט הכ"ת מ"ע ע"ג הדה"מ שער א' פק"ד המעיי"ח דף קנ"ו ע"ב אות קי"ד העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"ז אבל בהבה"ג והיראים לא מצאתי ממצות עשה זו והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א:

מצוה קעח

פירוש א

להקריב (**א**) **כל הקרבנו' כו'**. הפסוק פ' אמור פכ"ב פכ"ז וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ס' החינוך האה"מ מצ' רצ"ג הזה"ר מ"ע קכ"ט אות נ"א הפוע"צ מ"ע נ"ט הכ"ת מ"ע פ"ה הדה"מ שער א' פע"ט המעיי"ח דף צ"ח ע"ב אות י"ג העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' רצ"ד אבל בהבה"ג והיראים לא מצאתי ממצות עשה זו והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכות איסורי המזבח פ"ג:

מצוה קעט

פירוש א

כתוב (**א**) **בפרשת ויקרא** [**פ"ב פי"ג**] **וכל קרבן מנחתך במלח תמלח כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ס"ב היראי' סי' שע"א החינוך האה"מ מצ' קי"ט הזה"ר מ"ע ק"י אות מ"ו הפוע"צ מ"ע נ' הכ"ת מ"ע צ"ב הדה"מ שער א' פרק פ"א המעיי"ח דף מ"ה ע"א אות מ"ט העי"מ מצ' קכ"א [עי' בהגהותיו של החיד"א שם שכ' טעם לטיבול

פרוסת המוציא במלח ועי' מ"ש בזה התוס' ברכות דף מ' ע"א בשם המדרש] המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"כ והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ה וגם מה שכתבנו במל"ת ס"ה מחודש ק"צ ובמל"ת ש"כ:

מצוה קפ

פירוש א

לעשות (א) העול' כמשפ' כו' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ס"ג החינוך האה"מ מצ' קט"ו הזה"ר מ"ע ק"ד אות מ"ה הפוע"צ מ"ע מ"ח הכ"ת מ"ע ס"ח העי"מ מצ' קי"ז הדה"מ שער א' פרק פ"ב המעיי"ח דף מ"ג ע"א אות ל"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' קט"ז ומה שהשיג הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שרש י"ב במ"ע זו עי' בזהר הרקיע ובמעיי"ח סי' הנ"ל שכתבו דברים חריפים בזה והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"ו:

מצוה קפא

פירוש א

כתוב (א) **בפ' צו** [**פ"ו פי"ח**] **זאת תורת החטאת כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה ס"ד החינוך האה"מ מצ' קל"ח הזהר הרקיע מצות עשה ק"ה אות מ"ה הפועל צדק מצות עשה ס"ג הכ"ת מצות עשה ס"ה העי"מ מצ' ק"מ הדה"מ שער א' פרק פ"ג המעיין חכמה דף נ"ב ע"א אות ט' המצה"ש ומהר"ש מצ' קל"ט ומה שהשיג הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שרש י"ב במצות עשה זו עי' במעיין חכמה ומה שהקשה המעיין חכמה על הרמב"ם דמדוע לא מנה למצות עשה מ"ש הגמ' זבחים דף צ"ו דלר"א כל הנוגע בבשרו יקדש הוי עשה כבר קדמו בזה הזהר הרקיע מצות עשה קמ"ה אות נ"ד ועי' במהר"ש סי' הנ"ל מ"ש בזה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"ז ופרק ח':

מצוה קפב

פירוש א

לעשות (א) האשם כמשפטו כו' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מ"ע ס"ה החינוך האה"מ מצ' ק"מ הזה"ר מ"ע ק"ו אות מ"ה הפוע"צ מ"ע ס"ד הכ"ת מ"ע ס"ו העי"מ מצ' קמ"ב הדה"מ שער א' פרק פ"ד המעיי"ח דף נ"ב ע"א אות ט' המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"א והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ט:

מצוה קפג

פירוש א

לעשות (א) השלמים כמשפטן כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה ס"ו החינוך האה"מ מצ' קמ"א הזהר הרקיע מצות עשה ק"ז אות מ"ה הפועל צדק מצות עשה ס"ה הכ"ת מצות עשה ס"ט העי"מ מצ' קמ"ג הדה"מ שער א' פרק פ"ה המעיי"ח דף נ"ג ע"א אות י' המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"ב עי"ש ותראה דאין שום חילוק ביניהם אלא בזה רבינו והרמב"ם נקטו למצות עשה זו את הפסוק דפרשת ויקרא פ"ג פ"א והם נקטו את הפסוק וזאת תורת זבח השלמים דפ' צו פ"ז פי"א, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ט:

מצוה קפה

פירוש א

אכילת (א) קדשים לכהנים כו'. הפסוקים פ' תצוה פכ"ט פל"ג ופ' צו פ"ו פ"ט ומ"ש רבינו ז"ל שנ' והנותרת מן המנחה יאכלו אהרן ובניו כ"כ גם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו אבל לא מצאתי פסוק זה וגם כל המוני מצות לא הביאו אלא והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו וכן באמת איתא בפ' צו שם וא"כ צ"ל חדא מתרתי או שהוא ט"ס או שתיבות מן המנחה היא לשון רבינו וכתב כן כדי שנדע בקיצור שממה דיבר הפסוק, וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע פ"ח פ"ט החינוך האה"מ מצ' ק"ב קל"ד הזה"ר מ"ע קמ"ו אות נ"ד הפוע"צ מ"ע מ"ב ס"א הכ"ת מ"ע ע"א ע"ב העי"מ מצ' ק"ג קל"ו [עי"ש שכ' שמכאן ראי' לסעודת יום המילה שהאב מתכפר ע"י האוכלי' בהסעודה] הדה"מ שער א' פק"ו ק"ז המעיי"ח דף ל"ח ע"ב אות ק"א ודף נ"א ע"א אות ק"ו [עי"ש שהשיג על מ"ש החינוך שהרמב"ן לא מנה אכילת קדשים לכהנים למ"ע] המצה"ש ומהר"ם מצ' ק"ב קמ"ה אבל בהבה"ג לא ראיתי ממ"ע הללו וגם היראים סי' שס"ז לא דיבר אלא ממ"ע של אכילת שירי מנחות, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"י ומ"ש המל"מ שם דהיאך הכהן מברך עי' בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג ועל מ"ש השעה"מ הלכ' מאכלות אסורות פ"ח דבאכילת קדשי' יוצאין אפי' שלא כדרך הנאה עי' מהר"ש סי' הנ"ל מ"ש בזה:

מצוה קפו

פירוש א

לעשות (א) כל המנחות כמצותן כו'. הפסוקים פרשת ויקרא פרשה ב' וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ס"ז החינוך האה"מ מצ' קט"ז הזה"ר מ"ע ק"ח אות מ"ה הפוע"צ מ"ע מ"ט הכ"ת מ"ע ס"ז העי"מ מצ' קי"ח הדה"מ שער א' פכ"ו המעיי"ח

דף מ"ג ע"ב אות מ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' קי"ז והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ג:

מצוה קפז

פירוש א

שיביא (א) **אדם ברגל כו'**. הפסוק פרשת ראה פי"ב פ"ה וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה פ"ג החינוך האה"מ מצ' תל"ח הזהר הרקיע מצות עשה ע"ח אות ל"ט הפוע"צ מצות עשה קפ"ז הכ"ת מצות עשה ס"ג הדה"מ שער א' פק"א המעיין חכמה דף קנ"ה ע"ב אות ק' העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תל"ט, והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ד וגם לעיל מצוה לא תעשה של"א ומה שכתבנו שם:

מצוה קפט

פירוש א

להקריב (א) **כל הקרבנות בבית הבחירה כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע פ"ד פ"ה החינוך האה"מ מצ' ת"מ תנ"ג הזה"ר מ"ע ע"ט אות ל"ח הפוע"צ מ"ע קפ"ח קצ"א הכ"ת מ"ע ס"ד פ"ד הדה"מ שער א' פק"ב ק"ג המעיי"ח דף קנ"ו ע"ב אות ק"י וד' קס"ב ע"א אות י"ז העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תמ"א תנ"ד אבל בהבה"ג ליתא ממצות עשה הללו וגם הרמב"ן בהשגותיו על הסה"מ שם השיגו ולא מנאם אלא למ"ע אחת ועי' במג"א ולב שמח מה שהמליצו בעד הרמב"ם והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ח:

מצוה קצ

פירוש א

כתוב (א) **בפ' פנחס צו את בני ישראל כו'**. וגם רש"י שם מפרש את הפסוק זה כמו שמפרש רבינו ז"ל ועי' במזרחי מ"ש על הטעם הטבעת השני שכתב רבינו, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ל"ט החינוך האה"מ מצ' ת"א הזה"ר מ"ע ק"ט אות מ"ה הפוע"צ מ"ע קס"ד הכ"ת מ"ע מ"ד העי"מ מצ' שצ"ד הדה"מ שער א' פנ"ט המעיי"ח דף קל"ח ע"א אות צ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ב אבל הרמב"ן מנה תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים לשתי מ"ע כיון שאינן מעכבות זו את זו וגם זמנו של זה לא זמנו של זה ומטעם זה מנה גם קטרת בקר וערב וק"ש שחרית וערבית לשתי מ"ע ועי' במעיי"ח שמתרצו יפה דמדוע לא מנה גם חביתי כה"ג לשתי מצות ?ע"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"א:

מצוה קצב

פירוש א

הזהירה (**א**) **תור' להדלי' אש בכל יום על המזבח כו'**. הפסוקים בפ' צו פרשה ו' ומ"ש רבינו ז"ל את המ"ע הללו בלשון הזהירה י"ל כיון דפ' זו בלשון צו נאמרה ואין צו אלא זירוז כמ"ש רש"י שם וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע כ"ט ל' החינוך האה"מ מצ' קל"א קל"ב הזה"ר מ"ע קי"ב אות מ"ו הפועל צדק מ"ע נ"ט ס' הכ"ת מ"ע ל"ו ל"ט העי"מ מצ' קל"ג קל"ד הדה"מ שער א' פמ"ט ופנ"א המעיי"ח דף מ"ט אות צ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' קל"ב קל"ג והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"א ופ"ו:

מצוה קצג

פירוש א

ואתה (**א**) **תצוה כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע כ"ה החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"ח הזה"ר מ"ע קכ"ד אות מ"ט הפוע"צ מ"ע מ' הכ"ת מ"ע ל"ד העי"מ מצ' צ"ט הדה"מ שער א' פמ"ו המעיי"ח דף ל"ז ע"א אות צ"א עי"ש מ"ש על פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן במ"ע זו והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"ג:

מצוה קצד

פירוש א

שיקריב (**א**) **כ"ג מנחה בכל יום כו'**. הפסוק פ' צו פ"ו פי"ג ומ"ש רש"י שם אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן נתחנכין לעבודה אבל כ"ג בכל יום כ"כ גם רבינו ז"ל לעיל ריש מ"ע קפ"ו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ' היראים סי' שס"ד החינוך האה"מ מצ' קל"ו הזה"ר מ"ע רכ"ד אות ע"ה הפוע"צ מ"ע ס"ב הכ"ת מ"ע מ"ג העי"מ מצ' קל"ח הדה"מ שער א' פ"ס המעיי"ח דף נ"א ע"ב אות ד' המצה"ש ומהר"ש מצ' קל"ז עי"ש ותראה דכולם מנאו חביתי כ"ג וחביתי כהן הדיוט למ"ע אחת אבל מהבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' נר' דמנאם לשתים מדכתב עשירית האיפה בפני עצמו וחביתי כהנים בפ"ע והמעיי"ח באמת הניחם בתימ' דמדוע לא מנאום לשתים אבל מהבה"ג לא דיבר כלום ועי' במהר"ש מה שתירץ על זה. ודע דבמ"ע זו יש להסתפק אי עשיית החביתין וההקרבתה ג"כ מצוה על הכהן גדול דוקא כמו פרו של אהרן או דילמא אין מצוה על הכה"ג אלא ההבאה שיביאנה בכל יום תמיד משלו אבל עשייתה וההקרבתה אינה מצוה על הכ"ג יותר מבשאר קרבנות שלו שיכול להקריב גם כהן הדיוט כדאיתא בב"ק דף ק"י ע"א א"ר אשי אם היה כ"ג אונן פרש"י ויש לו קרבן עצמו להקריב נותנו לכל כהן שירצה עי"ש ומה

שהביאני לזה כיון דמפשטות לשון רבינו שכ' מ"ע שיקריב כ"ג מנחה כו' וכן כתבו כל השאר מוני מצות הנ"ל א"כ נר' לכאו' דגם ההקרבה מהמ"ע היא, אבל אח"כ ראיתי דזה ליתא דבשלמא גבי פרו של אהרן כתיב קרא לעכב דושחט את פר החטאת אשר לו כתיב אבל גבי חביתי כ"ג אדרבא אשר יקריבו כתיב וא"כ לפי"ז צ"ל דמה שכתבו מ"ע שיקריב כ"ג כו' פירושא דהקרבה זו היינו ההבאה וכמ"ש רבינו לעיל מ"ע קפ"ו וז"ל אבל המצוה שיביאנה כ"ג תמיד בכל יום כל ימיו יתבאר בהל' התמידין מ"ע בפני עצמה כו' עכ"ל וכוונתו על המ"ע זו שכ' כאן אלמא דלעיל לא הזכיר אלא ההבאה א"כ עכצ"ל כמו שכתבנו, או י"ל כיון דמסוגיא דב"ק שם נראה דלכל כהן יש קדימה בקרבן שלו דאפי' שלוח מצי משוי עי"ש היטב א"כ ממילא שייך למימר בקרבן שלו מצוה בו יותר מבשלוחו ע"כ כללו שפיר גם ההקרב' בלשון מצוה ודו"ק, ודע דמסוגיא דב"ק הנ"ל מוכח דכהן בקרבן שלו לא הוי שליחא דרחמנא דאלת"ה אלא נאמר דלפי מה דפשיט הגמ' יומא דף י"ט ע"ב דכהנים שלוחי דרחמנא גם בקרבן שלהם לא הוו אלא שלוחי דרחמנא א"כ ק"ל אמאי לא פשט הגמרא נדרים דף ל"ה ע"ב מהברייתא דב"ק דף ק"ט ע"ב דכהני' שלוחי דרחמנא נינהו דאל"כ הי' קשה ובא בכל אות נפשו ושרת למה לי תיפוק ליה שיכול להקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה משום דמצוה בו יותר מבשלוחו אעכצ"ל כיון דכהני' שלוחי דרחמנא וא"כ לא שייך למימר מצוה בו יותר מבשלוחו וה"א דגם בקרבן שלו לא יוכל להקריב במשמר שאינו שלו ע"כ כתיב ובא בכל אות נפשו ושרת וא"כ אמאי לא פשט הגמ' נדרים מברייתא זו דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו בשלמא לפי פירוש הב' של התו' ביומא שם ד"ה מי ל"ה מידי עי"ש ותבין אבל לפי פי' הא' של התו' שם וגם לפי פירושו של הר"ן בנדרים שם דהגמ' רצה למיפשט ממשנה או מברייי' עי"ש א"כ קשה כהנ"ל מדוע לא פשט מהברייתא דב"ק הנ"ל אע"כ מוכח כמו שכתבנו דבקרבן שלו לא הוי שליחא דרחמנא אבל עדיין יש מקום להאריך בזה ולא באתי רק לעורר, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הלכ' תמידין פ"ג והלכות מעשה הקרבנות פי"ג:

מצוה קצה

פירוש א

להוסיף (א) בשבת שני כבשי' עולות כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע מ"א החינוך האה"מ מצ' ת"ב הזה"ר מ"ע ק"פ אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קס"ה הכ"ת מ"ע מ"ה העי"מ מצ' שצ"ח הדה"מ שער א' פס"א המעיי"ח דף קל"ח ע"א אות צ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ג והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכות תמידין פ"ז:

מצוה קצו

פירוש א

להסדיר (**א**) **לחם ולבונה כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע כ"ז החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' צ"ז הזה"ר מ"ע קכ"ב אות מ"ט הפוע"צ מ"ע ל"ט הכ"ת מ"ע ל"ג העי"מ מצ' צ"ח הדה"מ שער א' פמ"ז המעיי"ח דף ל"ז ע"א אות פ"ב עי"ש ותראה דליכא שום פלוגתא ביניהם אלא בזה רבינו ז"ל נקט למ"ע זו את הפסוק דפ' אמור פכ"ד פ"ה והם נקטו את הפסוק דפ' תרומה פכ"ה פ"ל ונתת על השלחן לחם הפנים לפני תמיד וזה באמת טעמא בעי דמדוע לא נקט גם רבינו את הפסוק הקודם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"ד ומה שהשיג במ"ע זו הראב"ד על הרמב"ם ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמ"ז מ"ע כ"ז עי' בכ"מ שם:

מצוה קצז

פירוש א

להקריב (**א**) **מוסף בר"ח כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ"ב החינוך האה"מ מצ' ת"ג הזה"ר מ"ע קפ"א אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קס"ו הכ"ת מ"ע מ"ו העי"מ מצ' שצ"ט הדה"מ שער א' פס"ב המעיי"ח דף קל"ח ע"א אות צ"ח המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ד אבל הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה את כל העשרים מוספין למ"ע אחת ועי' בזה"ר סי' הנ"ל מ"ש בזה ופליאה לי שלא דיבר מהבה"ג כלום והפרטי דינים עי' רמב"ם הל' תמידין פ"ז:

מצוה קצח

פירוש א

להקריב (**א**) **כל שבעת ימי פסח מוסף כמו בר"ח כו'**. לכאו' צריך להבין מדוע כתב רבינו ז"ל כמו בר"ח הלא גם בפסח כתוב בפי' בפרשת פנחס פכ"ח פי"ט שצריך להקריב קרבן מוסף אבל אח"כ ראיתי שברמזיו תיקן רבינו את זה דז"ל להקריב קרבן מוסף כל שבעת ימי הפסח כקרבן ר"ח כו' וא"כ צ"ל דבחיבורו כאן ג"כ הפשט במ"ש כמו בר"ח כלו' כקרבן ר"ח דהיינו פרים בני בקר שנים כו' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ"ג החינוך האה"מ מצ' רצ"ט הזה"ר מ"ע קפ"ב אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קי"ב הכ"ת מ"ע מ"ז העי"מ מצ' ת' הדה"מ שער א' פס"ג המעיי"ח דף ק"א ע"א אות ל"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' ש' והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכות תמידין פ"ז:

מצוה קצט

פירוש א

להקריב (א) **ביום שני של פסח כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ"ד החינוך העי"מ האה"מ מצ' ש"ב הזה"ר מ"ע קל"ד אות נ"ב הפוע"צ מ"ע קי"ד הכ"ת מ"ע מ"ח הדה"מ שער א' פס"ד המעיי"ח דף ק"ב ע"ב אות מ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' ש"ג והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"ז:

מצוה ר

פירוש א

וספרתם (א) **לכם ממחרת השבת כו'**. הפסוק פרשת אמור פכ"ג פט"ו וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה קס"א [עי"ש שנתן טעם לשבח דמדוע לא מנאו ספירת העומר לשתי מצות כיון דמצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי וגם עי' בדבר מצוה עשין אות קס"א] היראים סי' קי"ד הסמ"ק סי' קמ"ה החינוך העי"מ האה"מ מצ' ש"ו הזהר הרקיע מצות עשה ר"א אות ס"ז הפועל צדק מצות עשה קט"ו הכ"ת מצות עשה קס"ו המעיין חכמה דף ק"ה ע"א אות נ"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' ש"ז, ומ"ש רבינו אבל זבה אינה מברכת על ספירה כו' עי' בר' בחיי עה"ת שם מ"ש ע"ז והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"ז ולהל' טור שלחן ערוך אורח חיים סי' תפ"ט ובפר"ח וברכי יוסף שם:

מצוה רא

פירוש א

להביא (א) **בחג השבועות כו' קרבן מוסף כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ"ה החינוך האה"מ מצ' ת"ד הזה"ר מ"ע קפ"ג אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קס"ז הכ"ת מ"ע מ"ט העי"מ מצ' ת"א הדה"מ שער א' פס"ה המעיי"ח דף קל"ח ע"א אות ק' המצה"ש ומהר"ש מצ' ת"ה והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכות תמידין פ"ח:

מצוה רב

פירוש א

להביא (א) **בחג השבועות שתי הלחם כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע מ"ו החינוך העי"מ האה"מ מצ' ש"ז הזה"ר מ"ע קכ"ח אות נ' [עי"ש שהאריך ליישב את הבה"ג מהשגותיו של הרמב"ם על מה שמנה חנוכת המזבח שאינה מצוה לדורות] הפוע"צ מ"ע קט"ז הכ"ת מ"ע נ' הדה"מ שער א' פס"ו המעיי"ח דף ק"ה ע"ב אות ס"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' ש"ח והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"ח:

מצוה רג

פירוש א

להקריב (**א**) **קרבן מוסף בר"ה כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מצות עשה מ"ז החינוך האה"מ מצ' שי"ב הזהר הרקיע מ"ע קפ"ד אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קי"ט הכ"ת מ"ע נ"א הדה"מ שער א' פס"ז המעיין חכמה דף ק"ה ע"ב אות ע"ז העי"מ מצ' ת"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' שי"ג והפרטי דינים עי' רמב"ם הלכות תמידין פ"ט:

מצוה רד

פירוש א

להקריב (**א**) **בי"ה מוסף כמו בר"ה כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ"ח החינוך האה"מ מצ' שי"ד הזהר הרקיע מ"ע קפ"ה אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קכ"א הכ"ת מ"ע נ"ב העי"מ מצ' ת"ד הדה"מ שער א' פס"ח המעיי"ח דף ק"ז ע"א אות פ"ו המצה"ש ומהר"ש מצ' שי"ח ועי' רמב"ם הל' תמידין פ"י:

מצוה רה

פירוש א

להקריב (**א**) **קרבן מוסף בשבעת ימי החג כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע נ' החינוך האה"מ מצ' ש"כ הזה"ר מ"ע קפ"ו אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קכ"ד הכ"ת מ"ע נ"ד העי"מ מצ' ת"ה הדה"מ שער א' פ"ע המעיי"ח דף ק"ח ע"א אות צ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' שכ"א והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' תמידין פ"י:

מצוה רו

פירוש א

להקריב (**א**) **קרבן מוסף בשמיני עצרת כו'**. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע נ"א החינוך האה"מ מצ' שכ"ב הזה"ר מ"ע קפ"ז אות ס"ה הפוע"צ מ"ע קכ"ו הכ"ת מ"ע ק"ה העי"מ מצ' ת"ו הדה"מ שער א' פע"א המעיי"ח דף ק"ט ע"א אות קי"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' שכ"ד ועי' רמב"ם הל' תמידין פ"י והפשטי' בפז"ר קש"ב שכ' רבינו עי' תו' סוכה דף מ"ח ד"ה רגל ולהלכה כיצד להזכיר בתפלה וקידוש ובבה"מ עי' טוש"ע או"ח סי' תרס"ח:

מצוה רח

פירוש א

לשרוף (**א**) **את הנותר באש כו'**. הפסוקים בפר' צו פרשה ז' וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע צ' צ"א החינוך האה"מ מצ' קמ"ג קמ"ו הזה"ר מ"ע פ"ב פ"ג אות מ' [עי"ש שמפלפל טובא דמדוע לא מנאו בשריפת נותר שתי מ"ע חדא האמורה בפסח והב' האמורה בשלמים]

הפוע"צ מ"ע ס"ו ש"ז הכ"ת מ"ע פ"ב פ"ג העי"מ מצ' קמ"ה קמ"ח הדה"מ שער א' פק"ח ק"ט המעיי"ח דף נ"ג ע"ב אות כ' המצה"ש ומהר"ש מצ' קמ"ד קמ"ז אבל בהבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' לא מצאתי רק את המ"ע דשריפת נותר ובהיראי ז"ל גם זה ליתא, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פי"ע ולעיל במל"ת של"ה מה שכתבנו שם:

פירוש ב

אמרינן (ב) בזבחי' שאין שורפין את הנותר אלא ביום כו', סוגיא זו איתא גם בפסחים דף ג' ע"א יכול יהא נאכל אור לשלישי כו' יכול ישרוף מיד כו' מה להלן תיכף לאכילה שריפה כו' פרש"י ז"ל וז"ל כשכלה זמן אכילתו מתחיל זמן שריפתו כדכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו עכ"ל והקשה עליו הפרי חדש ז"ל במעין חיים ש"ס ווילנא וז"ל רש"י מפיק ליה מקרא דכתיב גבי פסח והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו ותודה יליף מינה וקשה דאמרי' בשבת דף כ"ד בא הכתוב ליתן בקר שני לשריפתו וכ"ת התם טעמא לפי שאין שורפין קדשים בי"ט ליתא דהא בליל מוצאי י"ט נמי אינו יכול לשורפה וע"כ אינו אלא גזירת הכתוב דהא השתא אכתי לא ידעינן דרשה דאי אתה שורפו בלילה וא"כ אדרבא נילף מינה דלא בעינן תיכף לאכילה שריפה והנכון כפירש"י דזבחים דף ט"ז ע"ב דתודה יליף ממלואים הכתוב בפ' תצוה ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש אלמא תיכף לאיסורי אכילה שריפה ודו"ק עכ"ל נראה בעליל דהפר"ח סמך בקושייתו על מ"ש התו' בשבת שם ד"ה בקר שני שהקשה אי בקר שני דוקא היאך מוכח דאין שורפין קדשים בי"ט הא כיון דבליל מוצאי יו"ט נמי לא שרי לשרוף א"כ ע"כ דגזה"כ הוא לשרוף בבקר שני דוקא ותירץ דהא דאין שורפין בליל מוצאי יו"ט משום דאין שורפין קדשים בלילה כדדרשינן ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ועי' במהר"ם לובלין שם וגם בפסחים דף פ"ז ע"ב מתרץ התו' כן בד"ה ליתן וכיון דכל הטעם דלא אמרי' דשריפת נותר בקרבן פסח גזה"כ משום דילפינן מביום דאין שורפין קדשים בלילה א"כ לפי הה"א דלא הוה ידעינן מהדרשה דאי אתה שורפו בלילה באמת שפיר י"ל דגזה"כ הוא כקושיית התו' וזה הי' כוונת הפר"ח בקושייתו אלא שקיצר. אבל לכאו' ק"ל על התו' הנ"ל דביבמות דף ע"ב ע"ב קאמר ר' יוחנן דמיתורא דביום לא ילפינן דאין שורפין בלילה אלא נותר בזמנו אבל נותר שלא בזמנו שורפין בין ביום בין בלילה וא"כ אפי' לפי המסקנא דפסחים דאין שורפין קדשים בלילה מדרשא דביום אכתי נשארה קושי' התו' דלימא דשריפת נותר דפסח כיון דאין שורפין בלילה גזה"כ היא ול"ל כתירוצו של התו' כיון דנותר דפסח בליל ט"ז באמת הוי נותר שלא בזמנו

ונותר שלא בזמנו סובר ר' יוחנן דשורפין בלילה ואפ"ה אין שורפין א"כ עכצ"ל דגזה"כ הוא אלא על זה י"ל דהתו' מתרץ כפי המסקנא דגמ' יבמות דהדר ביה ר' יוחנן דמדשתק לר' אלעזר ע"כ דמודה ליה דאפי' נותר שלא בזמנו אין שורפין אלא ביום, אבל זה אכתי ק"ל היכי קאמר התו' שבת הנ"ל כדדריש בריש פסחים ביום השלישי באש ישרף ביום אתה שורפו כו' הלא מהדרשה דביום לא ילפינן אלא נותר בזמנו אבל נותר שלא בזמנו לא ילפינן אלא מיתורא דויו"ו ה"י כמו שאמר ר' אלעזר ביבמות שם וכיון דנותר דפסח הוי נותר שלא בזמנו א"כ הי' לו להתו' למימר כדדרשינן ביבמות מיתורא דויו"ו ה"י אבל באמת גם זה ל"ק כיון דהתוס' יבמות שם ד"ה שלא בזמנו כתב דכיון דאין שורפין קדשים בי"ט הוי נותר דפסח נותר בזמנו וא"כ דברי התוס' דשבת ופסחים הנ"ל באמת עולים יפה, אלא על התוספות יבמות אכתי ק"ל שהקשה על ר' יוחנן דסובר דנותר שלא בזמנו שורפין בין ביום בין בלילה אמאי לא ישרפו נותר דפסח בליל מוצאי יו"ט כיון דהוי נותר שלא בזמנו ותי' כהנ"ל עי"ש וק"ל מה הקשה התוס' הלא לפי הה"א דנותר דפסח הוי נותר שלא בזמנו באמת י"ל דנותר דפסח הוי גזה"כ כיון דל"ל אליבא דר' יוחנן כתירוצו של התוספ' שבת הנ"ל כיון דסובר דנותר שלא בזמנו שורפו בין ביום בין בלילה וא"כ מה הקשה התוס' אעכצ"ל דהתו' יבמות ל"ס כתירוצו של התוס' דשבת ופסחים הנ"ל אלא איזה תירוץ אחר הי' לו להתוס' יבמות על הקושיא של התוס' שבת הנ"ל וא"כ ממילא גם על רש"י פסחים הנ"ל י"ל דלא סובר כתירוצו של התו' שבת ופסחים אלא כמו שכתבנו אליבא דהתוס' יבמות וא"כ מה הקשה הפר"ח על רש"י:

אבל האמת יורה דרכו דהתו' יבמות באמת ג"כ סובר כתירוצו של התוספ' שבת ופסחים הנ"ל ואפ"ה הקשה שפיר כיון דאת זה עכצ"ל דמה דהקשה התוספ' שבת הנ"ל דלימא דשריפת נותר דפסח גזה"כ היא לא הקשה אלא אליבא דחזקי' דיליף דאין שורפין קדשים בי"ט משריפה נותר דפסח וע"כ הקשה התו' שפיר דמנ"ל למילף מנותר דפסח דילמא גזה"כ הוא אבל לאינך אמוראי דשבת שם דילפי ממקום אחר את הא דאין שורפין קדשים בי"ט באמת לדידהו שפיר י"ל דהא דאין שורפין נותר דפסח בי"ט ג"כ הטעם הוא משום דאין שורפין קדשים בי"ט וכיון דיש טעם על הא דאין שורפין נותר דפסח בי"ט ממילא תו ל"ל דהא דאין שורפין נותר דפסח בליל מוצאי י"ט גזה"כ הוא דכיון דעל י"ט יש טעם ממילא מסתבר טפי למימר דגם על לילה יש טעם מלומר דלילה גזה"כ היא דכמו דסובר התוס' בתירוצו אליבא דחזקי' דכיון דיש טעם על הא דאין שורפין בלילה לא מסתבר תו למימר על הא דאין שורפין בי"ט דגזה"כ הוא אלא אמרינן דהטעם הוא משום דאין שורפין קדשים בי"ט כמ"ש המר"ם לובלין בשבת שם כמ"כ נמי שפיר

י"ל אליבא דאינך אמוראי דכשיש טעם על הא דאין שורפין נותר דפסח בי"ט תו ל"ל דהא דאין שורפין בלילה גזה"כ הוא אלא הטעם הוא משום דאין שורפין קדשים בלילה נמצא לפי"ז באמת לאינך אמוראי אפי' אי לא הוה כתיב גבי שלמים ביום ג"כ לא הוה אמרינן דהא דאין שורפין נותר דפסח בלילה גזה"כ הוא אלא התו' כתב כן אליבא דחזקי' כהנ"ל, וממילא לפי הנחה זו הקשה התוס' יבמות הנ"ל שפיר כיון דאת זה עכצ"ל דר' יוחנן לא סובר כחזקי' דאי הוה סובר כחזקי' הי' קשה עליו קושיית התוס' שבת הנ"ל דדילמא גזה"כ הוא כיון דלדידי' ל"ל כתירוצו של התו' כיון דסובר דנותר שלא בזמנו שורפין בין ביום בין בלילה אעכצ"ל דר' יוחנן יליף דאין שורפין קדשים בי"ט כאינך אמוראי הנ"ל וא"כ ממילא תו ל"ל דהא דאין שורפין נותר בלילה גזה"כ היא כהנ"ל וע"כ הקשה התוס' יבמות שפיר דלמה באמת לר' יוחנן אין שורפין בלילה כיון דל"ל לדידי' דגזה"כ הוא אעכצ"ל דמשו"ה אין שורפין בלילה כיון דאין שורפין קדשים בלילה אע"ג דהוי נותר שלא בזמנו וא"כ היכי קאמר ר' יוחנן דנותר שלא בזמנו שורפין בין ביום בין בלילה כן נ"ל בס"ד בכוונת קושיית התוס' יבמות הנ"ל וא"כ ממילא הקשה הפר"ח על רש"י הנ"ל שפיר ודו"ק. אבל לפי דברינו הנ"ל נ"ל בס"ד ליישב דאת זה עכצ"ל דברייתא דפסחים הנ"ל בהה"א כשהי' סוברת לומר יכול ישרוף מיד לא הי' סובר' כחזקי' דיליף אין שורפין קדשים בי"ט מנותר דפסח כיון דאכתי לא הוה ידעינן מהדרשא ביום ואי הוה סובר' כחזקי' הי' נשאר קושיית התו' שבת הנ"ל אעכצ"ל דבהה"א הי' סובר' הברייתא כאינך אמוראי דשבת שם וא"כ עכצ"ל דהא דאין שורפין נותר דפסח בי"ט ג"כ הטעם הוא משום דאין שורפין קדשים בי"ט כיון דל"ל דגזה"כ הוא כהנ"ל וע"כ כתב רש"י שפיר דילפינן מנותר דפסח דתיכף לאכילה מתחיל זמן שריפתו ול"ק קושיית הפר"ח, וזה ל"ק כיון דהברייתא סוברת דנותר דפסח לא הוי גזה"כ א"כ עכצ"ל הא דאין שורפין נותר דפסח בלילה משום דאין שורפין קדשים בלילה כהנ"ל וא"כ היכי קאמר' הברייי' יכול ישרוף מיד הלא יכלינן למילף מנותר דפסח דאין שורפין קדשים בלילה דע"ז י"ל כמ"ש הפנ"י בפסחים שם ד"ה יכול ישרוף מיד דשאני הכא כיון שאינו יכול לשורפו סמוך לאכילתו נדחה ליום בקר שני עי"ש ובזה מיושב בס"ד מדק"ל על הפנ"י שכ' שם דטעמא דאין שורפין פסח בליל מוצאי י"ט משום דאין שורפין קדשי' בלילה הלא אכתי לא ידעינן מהדרשא ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה וא"כ הי' יכול לומר דגזה"כ הוא כקושיית התוס' שבת הנ"ל אבל לפי הנ"ל מיושב שפיר ודו"ק:

פירוש ג

אבל לכאורה ק"ל על הירושלמי דבשבת פרק ב' הלכה א' ובפסחים פרק ז' הלכה י' יליף הירושלמי את הא דאין שורפין קדשים בי"ט מנותר דפסח ור' יוחנן קאמר בירושלמי שבת שם בפי' דנותר שלא בזמנו שורפין בין ביום בין בלילה [ובירושלמי פסחים שם איתא כן בשם ר' בון בר חייא] וכיון דלא יליף הירושלמי את הא דאין שורפין קדשים בי"ט אלא מנותר דפסח א"כ נשארה על הירושלמי קושי' התו' שבת הנ"ל דדילמא גזה"כ הוא ול"ל כתירוצו של התו' דמביום ילפינן דאין שורפין בלילה כיון דלא ילפינן מביום אלא נותר בזמנו אבל נותר שלא בזמנו באמת סובר הירו' דשורפין בלילה כהנ"ל וגם ליכא למימר דהירושלמי סובר כהתו' יבמות הנ"ל דנותר דפסח הוא נותר בזמנו כיון דהתוס' לא כתב כן אלא משום דידעינן ממקום אחר דאין שורפין קדשים בי"ט וא"כ גם בנותר דפסח הדין כן וכיון דאין שורפין בי"ט ע"כ סובר התו' דבקר שני זמנו הוא אבל הירושלמי כיון דלא יליף ממקום אחר את הא דאין שורפין קדשים בי"ט אלא מנותר דפסח א"כ באמת קשה היאך יליף מנותר דפסח דאין שורפין קדשים בי"ט ונאמר מחמת זה דנותר דפסח הוי נותר בזמנו דילמא באמת שורפין קדשים בי"ט ונותר דפסח גזה"כ הוא וגם על השירי קרבן בירושלמי שבת שם ק"ל דהיאך כתב דמשו"ה הביא הירושלמי תיכף בתר הדרשה דלא תותירו ממנו עד בקר את הא דוהנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף כדי לתרץ בזה את קושיית התוס' שבת הנ"ל הלא אדרבא כיון דהירושלמי סובר דנותר שלא בזמנו שורפין בלילה א"כ עדיין נשאר' קושיית התוס' שבת הנ"ל כמו שכתבנו. וע"כ נ"ל בס"ד דלהירו' צ"ל דהתוס' שבת הנ"ל הכי תירץ דכיון דידעינן מביום דאין שורפין בלילה ע"כ לא הוי גזירת הכתוב כלו' כיון דידעינן מביום דאין שורפין קדשים בלילה אע"ג דלא ידעינן מיניה אלא על נותר בזמנו אעפ"כ כיון דיש סברא בעולם דאין שורפין קדשים בלילה ממילא מסתבר טפי למימר דהא דאין שורפין נותר דפסח בלילה ג"כ משום דאין שורפין קדשים בלילה הוא מלומר דגזה"כ הוא וכיון דיש טעם על לילה א"כ ממילא גם הא דאין שורפין בי"ט ג"כ הטעם הוא משום דאין שורפין קדשים בי"ט כהנ"ל בשם המר"ם לובלין וכיון דאין שורפין בי"ט א"כ ממילא שפיר י"ל דנותר דפסח לא הוי שלא בזמנו כמ"ש התוס' יבמות הנ"ל אבל שלא בזמנו באמת שורפין בלילה דמביום לא ילפינן אלא נותר בזמנו כמ"ש הירושלמי ול"ק על הירושלמי מידי ודו"ק. ומה מאד יש ליישב בזה את ההמשך של הירושלמי במה שהביא תיכף את הפסוק והנותר מבשר הזבח הנ"ל דלכאורה יש להקשות דלפי שיטת הירושלמי דנותר שלא בזמנו שורפין בלילה א"כ נשאר' קושית התוס' פסחים דף הנ"ל

ד"ה ת"ל ביום עי"ש וליכא למימר כתירוצו של התו' דביום אתי שלא לשרוף בלילה של אחריו כיון דאז הוי שלא בזמנו ושלא בזמנו באמת שורפין בלילה אעכצ"ל דאי לא הוה כתב עד יום אז באמת הוה אמרינן דביום אתי לאשמועינן דשלא בזמנו ג"כ אין שורפין בלילה אלא השתא כיון דכתיב עד יום ע"כ אמרינן דביום לא אתי אלא על נותר בזמנו עי' בתוספ' היטב ותבין אלמא דהי' הוה אמינא לומר מביום דאפי' נותר שלא בזמנו אין שורפין בלילה וכיון שכן גם לפי האמת עכ"פ את זה שפיר יכלינן למילף מביום דמסתבר טפי למימר דהא דאין שורפין בי"ט הטיים הוא משום דאין שורפין קדשים בלילה מלומר דגזה"כ הוא כהנ"ל וע"כ הביא הירושלמי תיכף בתר דיליף מנותר דפסח דאין שורפין קדשים בי"ט את הפסוק ביום להורות דמסתבר טפי למימר דאין שורפין בלילה מלמימר דגזה"כ הוא ודו"ק:

פירוש ד

ובאופן ב' נ"ל בס"ד ליישב את קושי' הפר"ח הנ"ל בהקדים מדק"ל על המרש"א בפסחים שם ד"ה ת"ל ביום שכ' וז"ל דמהא דתיכף לאכילה שריפה לא הוה ממעטינן לילה של אחריו דלא שמעינן מיניה אלא כשכלה זמן אכילתו מתחיל זמן שריפתו כדמשמע מפירש"י עכ"ל וזה נראה בעליל דכוונת המרש"א ליישב מה דקשה על תירוצו של התוס' שמתרץ דביום היה צריך למעט שלא ישרוף בלילה של אחריו הלא אפי' אי לא הוה כתיב ביום ג"כ הוה ידעינן דלא שרי למישרף בלילה של אחריו מהטעם דתיכף לאכילה שריפה וע"כ כתב המרש"א דמהא דתיכף לאכילה שריפה אי לא הוה כתיב ביום לא הוה ממעטינן לילה של אחריו דהוה אמרינן דתיכף לאכילה שריפה היינו מתחיל זמן שריפתו כמו שמפרש רש"י וע"כ מתרץ התו' שפיר דהי' צריך ביום למעט לילה של אחריו כן נ"ל בכוונת המרש"א, אבל לכאורה ק"ל עליו הלא את זה דתיכף לאכילה שריפה היינו מתחיל זמן שריפתו זה לא ידעינן אלא מנותר דפסח ונותר דפסח אי לא הוה כתיב ביום באמת הוה אמרינן דגזה"כ הוא כקושיית הפר"ח וכהנ"ל בשם התוס' שבת וא"כ ליכא למילף מיניה מידי ועל התוס' ק"ל ממנ"פ אי סובר דתיכף לאכילה שריפה ילפינן ממלואים כמ"ש רש"י בזבחים שם א"כ נשאר' עליו קושיית המרש"א דבלא ביום נמי ממעטינן לילה של אחריו מהטעם דתיכף לאכילה שריפה ואי סובר כרש"י דפסחים שם דמנותר דפסח ילפינן תיכף לאכילה שריפה נהי דאז ל"ק על התו' קו' המרש"א הנ"ל אבל קושיית הפר"ח עדיין קשה כיון דאי לאו ביום באמת הוי נותר דפסח גזה"כ כהנ"ל בשם התו' שבת. וע"כ נ"ל בס"ד דרש"י וגם התוס' פסחים באמת לא סברו כתירוצו של התו' שבת הנ"ל אלא סברו כהח' הר"ן בשבת שם ד"ה ליתן לו

בקר שני דעל הקו' דלמה ימתין עד יום חושה"מ ישרוף לאלתר בליל מוצאי י"ט מתרץ הר"ן וז"ל דאפשר שקבע לך הכתוב זמן שריפתן כל הלילה עד הבקר שהוא זמן אכילתן כדכתיב ופנית בבקר והלכת לאהליך כו' עכ"ל נר' דסובר דנותר דפסח זמן שריפתו כל הלילה דפירושא דקרא כן הוא והנותר ממנו אז עד הבקר באש ישרף כלו' עד הבקר יכול לשרוף, אבל לכאו' צריך להבין הלא גבי שלמים כתיב ביום ודרשינן מיניה ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה אעכצ"ל בכוונת הר"ן דהיה קשה לו דלר' יוחנן יבמות הנ"ל דנותר שלא בזמנו שורפין בלילה אמאי לא ישרוף נותר דפסח בלילה כמו שהקשה התוס' יבמות הנ"ל ותירוצו של התוס' יבמות לא הי' מסתבר להר"ן וע"כ מתרץ דאפשר דשורפין בלילה וכל זה לא כתב הר"ן אלא לפרש את ר' יוחנן גם לפום ההא דגמרא יבמות הנ"ל דסובר דנותר שלא בזמנו שורפין בלילה אבל לפי המסקנא דגמרא יבמות דר' יוחנן מודה לר' אלעזר דמיתורא דוי"ו ילפינן דגם נותר שלא בזמנו אין שורפין בלילה באמת גם נותר דפסח אין שורפין בלילה וע"כ כתב הר"ן אח"כ שפיר וז"ל אבל בירושלמי אמרו שאין תחלת זמן שריפת קדשים אלא ביום ואחר שעבר זמנן נשרפין בין ביום בין בלילה ומדמה לה התם בהדיא למילה עכ"ל ולכאורה אין שום שייכות להא דירו' עם מ"ש הר"ן למעלה אבל לפי הנ"ל מיושב בס"ד שפיר כמובן כן נ"ל בס"ד בכוונת הר"ן וא"כ ממילא שפיר יש למילף מהר"ן דלפי הס"ד דלא ידעינן מביום דאין שורפין קדשים בלילה באמת שפיר י"ל דשורפין נותר דפסח בליל מוצאי י"ט והא דאין שורפין בי"ט הטעם הוא משום דאין שורפין קדשים בי"ט וא"כ לא הוי נותר דפסח גזה"כ אפי' לפי הה"א דלא הוה ידעינן מדרשא דביום וע"כ שפיר יכלינן למילף מנותר דפסח דתיכף לאכילה מתחיל זמן שריפתו ול"ק קושיית הפר"ח הנ"ל וגם קושייתינו על התו' והמרש"א מיושב בס"ד שפיר כיון די"ל דסברו כהר"ן ודו"ק. אלא עדיין צריך להבין דמדוע לא כתב רש"י גם בפסחי' כמו בזבחי' דמנותר דמלואי' ילפינן נהי דל"ק עליו קושי' הפר"ח כמו שכתבנו אבל מדוע משנה וצ"ל דבפסחים היה כוונת רש"י ליישב בזה את קושיית התוס' שם כיון דקושית התו' לא מיושב אלא אי אמרינן מתחיל זמן שריפתו כמ"ש המרש"א הנ"ל וע"כ כתב רש"י דילפינן מנותר דפסח וא"כ קשה לכאו' על רש"י דזבחי' כיון דשם כתב דממלואי' ילפינן ולא אמרי' מתחיל א"כ נשאר' קושיית התו' דלמה לי עד יום ול"ל כתירוצו של התו' כיון דאת הא דלא ישרוף בלילה של אחריו שפיר ידעינן מהא דתיכף לאכילה שריפה כמ"ש המרש"א הנ"ל וע"כ נ"ל בס"ד דבפסחי' כתב רש"י לפום שיטת הר"ן וע"כ ל"ק עליו שם מידי כהנ"ל אבל בזבחים כתב רש"י לפום שיטת התו' שבת הנ"ל דאי לא כתיב ביום אז הוה באמת נותר דפסח גזה"כ וא"כ

ליכא למילף מנותר דפסח ע"כ כתב רש"י דילפינן ממלואים ועל קושי' התוס' פסחים דלמה לי עד יום סובר רש"י בזבחים דאי לא הוה כתיב עד יום הוה אמינא דאוכלין בלילה כמ"ש השירי קרבן בירושלמי שבת הנ"ל עי"ש ודו"ק:

מצוה רט

פירוש א

לעשות (**א**) **כל מעשה יוה"כ על הסדר כו'**. מרבינו ז"ל נראה דכל מעשה יוה"כ לא מנה רק למ"ע אחת וצ"ל דטעמו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בסה"מ שרש י"א שאין ראוי למנות חלקי המצוה חלק חלק בפני עצמו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע מ"ט היראים סי' תי"ז החינוך האה"מ מצ' קפ"ה הזה"ר מ"ע קע"ה אות ס"ד הפוע"צ מ"מ צ' הכ"ת מ"ע נ"ג העי"מ מצ' קפ"ז הדה"מ שער א' פס"ט המעיי"ח דף ע' ע"ב אות מ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' קפ"ו אבל מהבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' נראה דמנה שתי מ"ע בעבודת יוה"כ מדמנה פר יוה"כ בפני עצמו ובהפרשיות שמנה שם מנה גם פרשת יוה"כ ופליאה לי שלא ראיתי בשום מקום שדברו מזה, ומ"ש רבינו ואותה פרישה נדרשת שם על פי הקבלה כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' עבודת יוה"כ פ"א הל"ג אלא הרמב"ם כתב ודבר זה קבלה ממשה רבינו ועי' בהיכל מלך על הרמב"ם שם מ"ש על זה, ומ"ש רבינו השביעוהו כו' עי' בחתם סופר או"ח סי' קע"ו שמתרץ יפה דהיאך היו משביעי' הלא לדעת הצדוקים הוי ליה נשבע לבטל המצוה ואינו חל אפי' בכולל, ומ"ש רבינו אבל הקבלה בתורה שבעל פה שאין נותן הקטרת אלא בקדש הקדשים לפני הארון כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' ז' שם ועי' ברש"י פ' אחרי ותראה דיש מקום לדקדק עליו בזה אבל כבר מיישב את רש"י היטב הגור אריה שם וגם בספר פרי אדמה על הרמב"ם שם דיבר אריכות על רש"י זה, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם שם והטעם של השני שעירים עי' בעיר מקלט סי' הנ"ל והטעם דמדוע מנאו קרבן מוסף דיוה"כ למ"ע בפני עצמו ולא כללו ג"כ במ"ע זו עי' בנתיבות עולם על קיצור הסמ"ג:

מצוה רי

פירוש א

שישלם (**א**) **המועל בקדשי ד' קרן וחמש ואשם כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע קי"ח החינוך האה"מ מצ' קכ"ז הזה"ר מ"ע קנ"ג אות נ"ו הפוע"צ מ"ע נ"ה הכ"ת מ"ע צ"ג העי"מ מצ' קכ"ט הדה"מ שער א' פק"כ המעיי"ח דף מ"ו ע"ב אות ע"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ח והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מעילה:

מצוה ריב

פירוש א

לעשר (**א**) **כל הוולדות כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ע"ט היראים סי' ת"א החינוך האה"מ מצ' ש"ס הזה"ר מ"ע ס' אות ל"ד הפוע"צ מ"ע קמ"ב הכ"ת מ"ע צ"א העי"מ מצ' שנ"ו [עי"ש שכ' דבר הפלא] הדה"מ שער א' פצ"ו המעיי"ח דף קי"ז ע"ב אות פ"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' שס"א, ומ"ש רבינו והכל חייבין במעשר בהמה כהנים לוים וישראלי' כ"כ גם הרמב"ם הל' בכורות פ"ו הל"ג והכ"מ לא כתב מקור לזה וס"ל בס"ד דמקורם משבת דף נ"ד ע"ב מהא דראב"ע מעשר תריסר אלפי עגלי וראב"ע כהן הי' כדאי' בברכות דף כ"ז ע"א והוא עשירי לעזרא וכן איתא בפירוש במשנה מעשר שני פרק ה' משנה ט' וא"כ מוכח משם בפי' דגם כהני' חייבי' במעשר בהמה אלא כל זה י"ל לפי השני תירוצים הראשונים של התו' בשבת שם ד"ה הוה אבל לפמ"ש התו' בשם הר' אלחנן דהוה מעשר בהמות ארנונא למלך באמת לא מוכח משם מידי וא"כ י"ל דרבינו והרמב"ם סברו כתירוצי' הראשוני' של התוספות וע"כ פסקו שפיר דגם כהנים חייבין במעשר בהמה אבל הרבינו חננאל י"ל דסובר כהר' אלחנן וע"כ סובר דכהנים פטורים במעשר בהמה וא"כ ממילא ל"ק עליו קושיית הרשב"א מובא במל"מ שם ומה שלא תירצו הרשב"א והמל"מ כן י"ל כיון דהתו' בבכורות דף נ"ג ע"א ד"ה אלא דחו את פירושו של הר' אלחנן עי"ש ותבין, וגם החינוך סי' הנ"ל סובר כרבינו והרמב"ם וכן נ"ל בס"ד להוכיח מהזה"ר סי' הנ"ל דמדהקשה דכיון דאין לכהנים שום חלק מקרבן מעשר בהמה א"כ מה שכר קבע השם לכהנים בשביל עבודה זו הלא מלשון הכתובים בפר' צו שהמתנות הם בשכר העבודות כגון שיירי מנחות וחזה ושוק ולחמי התודה ועור העולה ובשר חטאות ואשמות וא"כ מה שכר יש להם בשביל עבודת מעשר בהמה עי"ש שהניח בתימא ואי נא' דסובר כהר"ח א"כ מה הקשה הלא יש להם שכר טובא דפטורי' ממעשר בהמה אע"כ מוכח דסובר כרבינו והרמב"ם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' בכורות פ"ו:

מצוה ריג

פירוש א

שיקריב (**א**) **היחיד קרבן חטאת על שגגתו כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ס"ט החינוך האה"מ מצ' קכ"א הזה"ר מ"ע קפ"ח אות ס"ו הפוע"צ מ"ע נ"ב הכ"ת מ"ע ע"ז העי"מ מצ' קכ"ג הדה"מ שער א' פרק פ"ח המעיי"ח דף מ"ה ע"א אות

נ"ג המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ב והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שגגות פ"א עד פ"ח ובנב"י מ"ק או"ח סי' ל"ו ומד"ת יו"ד סי' צ"ו וחו"מ סי' ס':

מצוה ריד

פירוש א

שיקריב (א) **אשם כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מצות עשה ג' הסה"מ מצות עשה ע' החינוך האה"מ מצ' קכ"ח הזהר הרקיע מצות עשה קצ"א אות ס"ו הפועל צדק מצות עשה נ"ו הכ"ת מצות עשה ע"ד העי"מ מצ' ק"ל הדה"מ שער א' פרק פ"ט המעיין חכמה דמ"ז ע"ב אות פ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ט והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שגגות פרק ח':

מצוה רטו

פירוש א

שיקריב (א) **החוטא אשם כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ע"א החינוך האה"מ מצ' קכ"ט הזה"ר מ"ע ק"צ אות ס"ו [ומה שהקש' דמדוע מנאו כל האשמו' למ"ע אחת עי' במעיי"ח ס" הנ"ל במ"ע הקודמ' שמיישב היטב] הפוע"צ מ"ע נ"ח הכ"ת מ"ע ע"י העי"מ מצ' קל"ב הדה"מ שער א' פ"צ המעיי"ח דמ"ז ע"ב אות פ' המצה"ש ומהר"ש מצ' קל"א והפרטי דינים שכ' רבינו ע' רמב"ם הל' שגגות פ"ט והל' מלוה פ"א והל' גזילה פ"י:

מצוה רטז

פירוש א

להביא (א) **קרבן עולה ויורד כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ע"ב [עי' דבר מצוה עשין אות ע"ב שכ' שיש חסרון בסה"מ במ"ע זו] החינוך האה"מ מצ' קכ"ג הזה"ר מ"ע קפ"ט אות ס"ו הפוע"צ מ"ע נ"ד הכ"ת מ"ע ע"ה העי"מ מצ' קכ"ה הדה"מ שער א' פצ"א המעיי"ח דף מ"ה ע"ב אות ס"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"ד והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שגגות פ"י:

מצוה ריז

פירוש א

שיקריבו (א) **הסנהדרין שבלשכת הגזית קרבן אם טעו כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ס"ח החינוך האה"מ מצ' ק"כ הזה"ר מ"ע קע"ד אות ס"ד הפוע"צ מ"ע נ"א הכ"ת מ"ע ע' העי"מ מצ' קכ"ב הדה"מ שער א' פרק פ"ז המעיי"ח דף מ"ה ע"א אות נ"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' קכ"א והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שגגות פי"ב:

מצוה רכא

פירוש א

שתקריב (א) הזבה קרבן כו'. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ג ג' הסה"מ מ"ע ע"ד עד ע"ז החינוך האה"מ מצוה קס"ח קע"ו קע"ט קפ"ג הזה"ר מ"ע קע"ו עד קע"ט אות ס"ה הפוע"צ מ"ע ע"ה פ"ב פ"ה פ"ט הכ"ת מ"ע ע"ח עד פ"א העי"מ מצ' ק"ע קע"ח קפ"א קפ"ה הדה"מ שער א' פרק צ"ב עד צ"ה המעיי"ח דף ס"ב ע"א אות ע"ב ודף ס"ו ע"ב אות ח' ודף ס"ח ע"ב אות כ"ה המצה"ש ומהר"ש מצ' קס"ט קע"ו ק"פ קפ"ד והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שגגות פ"א והל' מחוסרי כפרה פ"א ופ"ד:

מצוה רכב

פירוש א

שהמימר (א) בקרבנו כו'. הפסוק פ' ואתחנן פכ"ז פ"י וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע פ"ז החינוך האה"מ מצ' שנ"ב הזה"ר מ"ע קצ"ח אות ס"ו הפוע"צ מ"ע קל"ז הכ"ת מ"ע צ"ח העי"מ מצ' שמ"ח הדה"מ שער א' פק"ה המעיי"ח דף קט"ו ע"ב אות ס"א המצה"ש ומהר"ש מצ' שנ"ג והפרטי דינים של המ"ע זו עי' לעיל מל"ת שמ"ה ובהרמב"ם הלכ' תמורה וגם בנב"י מ"ת יו"ד סי' קנ"ג וקס"ח:

מצוה רכג

פירוש א

לשחוט (א) את הפסח במועדו כו'. וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע נ"ה החינוך העי"מ האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' ה' הזה"ר מ"ע פ"ב אות מ' הפוע"צ מ"ע ד' הכ"ת מ"ע נ"ט הדה"מ שער א' פע"ד המעיי"ח דף ה' ע"א אות י"ח והפסוק של המ"ע זו בפ' בא פי"ב פ"ו, אבל לכאו' יש לדקדק ברבינו ז"ל כיון שדרכו בכל מ"ע לכתוב תיכף את הפסוק שלה א"כ מדוע לא כתב גם כאן כן והו"ל לכתוב בלשון זה מ"ע לשחוט את הפסח במועדו שנא' ושחטו אותו כו' ואח"כ היה לו לכתוב ושיהא שה תמים וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו כיוון בסדר זה ליישב מעליו ומהשאר מוני מצות הנ"ל מה שקשה עליהם במ"ע זו דכולם מנאו שחיטת הפסח למ"ע זו כמו שמנה רבינו אבל הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' כתב ת"ל לעשות הפסח וכשראיתי את זה עמדתי משתומם מדוע לא מנה שחיטת הפסח וגם פירושה לא ידעתי דמה היא לעשות הפסח אבל אח"כ ראיתי בהיראי' ז"ל סי' ת"ה שכ' וז"ל צוה הקב"ה את ישראל שיעשו את הפסח דכתיב בפ' בהעלותך ויעשו בני ישראל את הפסח ועשיית פסח היינו שחיטתו וזריקת דמיו והקטר אימוריו אבל לא אכילתו דכתיב בארבעה עשר לחדש בין הערבי' יעשו אותו במועדו ואכילתו לא היתה

בי"ד אלא בליל ט"ו דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ואע"פ שזריקת דמו והקטרת אימוריו כהנים עושין ולא ישראל כיון שהקרבן של ישראל ובמצות ישראל עושין יעשו בני ישראל קרינן ביה כו' עכ"ל ועם דבריו שפיר יש להבין את פירושא דלעשות הפסח שכ' הבה"ג, וגם זה נ"ל בס"ד דהיראים כיוון בהחילוק זמן אכילה ושחיטה שכתב לתרץ בזה את קו' המעיי"ח סימן הנ"ל שהניח בצ"ע דז"ל וצריך טעם לפי דעתי למה יש למנות שחיטת פסח ואכילתו לשני מצות אחר שאנו מצווים על אכילתו א"א לכזית בשר בלא שחיטה ובחטאת נמי כתיב תשחט החטאת וכתיב הכהן המחטא אותה יאכלנו וכן באשם ובשלמים ואפ"ה לא נחשבו השחיטה והאכילה לשני מצות דאפשר משום דאכילת פסחים לא מעכבא ולא בעינן אלא גברא דחזי לאכילה משא"כ באכיל' חטאת ואשם דכפרת הבעלים תלויה באכילת בשר לכהנים וכל כמה דלא אכלי כהני בשר לא מתכפרו בעלים כדאיתא בפסחים דף נ"ט אמנם עדיין צ"ע דגם בחטאת ואשם אם אין הבשר ראוי לאכילה לא מעכב כפרה כמ"ש בתוס' שם ולא ראיתי לאחד ממוני מצות שהעירו בזה עכ"ל אבל בהחילוק שכתב היראים באמת ל"ק מידי כיון די"ל דבשאר קרבנות כיון דשחיטה ואכילה בזמן אחד ע"כ נמנה לאחת אבל בקרבן פסח דשחיטה ואכילה לאו בזמן אחד ע"כ נמנו לשתים וגם החידוש שכתב המעיי"ח שלא ראה לאחד ממוני מצות שהעירו בזה ג"כ ליתא כיון דבאמת היראים העיר בזה ומיישב שפיר כמו שכתבבו הן אמת שמהר"ם שיק סי' הנ"ל הביא כעין תירוץ זה בשם כרם שלמה ומפלפל עליו דאינו מספיק דכיון דקודם חצות פסול ע"כ הוכרח לקבוע זמן והוי זה דין מדיני פסח ודיני' אינם נמנים למ"ע בפני עצמן עי"ש מה שתמה גם על גוף הקושיא של המעיי"ח אבל איני רואה שום השגה כשבאמת גם הכרם שלמה על מ"ש היראים כיוון שהשחיטה והאכילה אינם בזמן אחד כיון דבאמת כן הוא א"כ ממילא תו לא הוי מדיני מצוה כמובן. עכ"פ זה נראה מהנ"ל דהבה"ג והיראים ג"כ מנאו שחיטת הפסח למ"ע אלא הם סמכו את המ"ע זו להפסוק ויעשו בני ישראל את הפסח דפרש' בהעלותך פ"ט פ"ב ולכאורה מדוע לא סמכו אל הפסוק ושחטו אותו דקודם וצ"ל מתרי טעמי חדא כיון דבשחיטה גרידא עדיין לא מקיים העשה עד זריקת הדם וכיון דמפסוק ושחטו אותו איכא למטעי דבשחיטה גרידא מקיים העשה ע"כ סמכו אל הפסוק ויעשו וגו' דבעשייה נכלל הכל כמ"ש היראים ועוד כיון דושחטו אותו לא כתיב בפסח דורות אלא בפסח מצרים ע"כ לא סמכו לפסוק זה, וא"כ לכאורה קשה על רבינו והשאר מוני מצות הנ"ל דמדוע לא סמכו גם הם אל הפסוק ויעשו וגו' מהטעמים הנ"ל בשלמא על הטעם הא' י"ל שסברו דשחיטה לאו דוקא כמ"ש המנ"ח וז"ל לשחוט כו' לאו דוקא השחיטה אלא

היינו הקרבה עד זריקת הדם ואי לא נזרק הדם כהלכתו לא קיים העשה כו' עכ"ל וכיון דסברו דשחיטה לאו דוקא ממילא ליכא למטעי אבל מהטעם הב' הנ"ל הי' להם לסמוך להפסוק ויעשו וגו' ועי' רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א וגם בסה"מ שלא הביא שום עסוק למ"ע זו וא"כ י"ל דג"כ על הפסוק דפר' בהעלותך סמך אבל אח"כ ראיתי דברמזיו דריש הרמב"ם דמדע ג"כ נקט את הפסוק ושחטו אותו וא"כ גם על הרמב"ם קשה [ומה שלא נקט בסה"מ ובחיבורו שום פסוק באמת צ"ע] וכדי ליישב את זה ע"כ כתב רבינו תיכף ושיהא שה תמים כו' כוונתו כיון דבלא"ה צריך למינקט את הפסוק דפ' בא כדי ללמוד מיניה שיהא שה תמים ע"כ נקט גם למ"ע את הפסוק זה ודו"ק:

פירוש ב

האשה (ב) שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה כו' כן איתא במשנה פסחים דף פ"ז ע"א נראה ממשנה זו דנשים חייבות בקרבן פסח ובדף צ"א ע"ב שם יש פלוגתא בזה ר' יהודא ור' יוסי סברו דחייבות ולמדו מבמכסת נפשות ור' שמעון סובר דאינן חייבות ומרבינו נראה דפסק דחייבת וגם ממ"ש רבינו לקמן אבל עושין חבורה כולה נשים כו' נר' ג"כ כן וכ"פ הרמב"ם הל' קרבן פסח פ"א הל"א, והטעם דחייבות אע"ג דהוי מ"ע שזמן גרמא מצאתי בתשב"ץ ז"ל חלק א' סי' ג' שנשאל על זה והשיב וז"ל מיהו לענין פסח נראה הטעם מפורש לפי שטעם הפסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל והם היו באותו הנס ומטעם זה נתחייבו במגילה החנוכה אי נמי כיון דחייבו' במצה משום טעמא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה מהא טעמא גופיה נתחייבו באכילת פסח דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וכל שישנו בקום אכול מצה ישנו בקום אכול פסח כו' עכ"ל ונ"ל בס"ד דמשו"ה כתב שני טעמי' כיון דלשיטת התוס' מגילה דף ד' ע"א ד"ה שאף מהטעם שאף הן היו באותו נס אין חייבות אלא מדרבנן ע"כ כתב את הטעם השני והטעם הראשון לא כתב אלא לשי' הרבינו יוסף איש ירושלים בתו' שם עי"ש ותבין. וכיון דפסקינן כר' יהודא ור' יוסי דנשים חייבות בקרבן פסח א"כ ק"ל על הל' ארץ ישראל מובא בתוס' ריש חולין דסובר דנשים לא ישחטו הלא מוכח מקרא דקרבן פסח דישחט מדכתיב ושחטו אותו ויליף הגמ' בריש האיש מקדש שליחות מיניה [וכ"כ רש"י פ' בא שם ועי' בריב"א עה"ת שם שהביא בשם ר"ת שהקשה דתיפוק ליה שליחות מדאיצטריך קרא גבי עגלה ערופה למעט שליחות דדרשינן זקניך הן ולא שלוחין מכלל דבשאר דברי' שלוחו של אדם כמותו והניח בצ"ע אבל לפי מה שכתבנו לעיל מ"ע פ"ב בסוגיא דשליחות באמת ל"ק מידי כיון די"ל דמשם לא הוה ידעינן אלא דמועיל שליחות והגמ' רצה למילף דשלוחו של אדם כמותו עי"ש

ותבין] ואי נא' דנשים לא ישחטו א"כ היכי חייבות בקרבן פסח הלא לא יכלו לשחוט אפי' ע"י שליח דמי איכא מידי דאנן לא מצינן למיעבד ושליח מצי עביד כמ"ש הגמ' יומא דף י"ט ע"ב עי' בתו' שם אעכצ"ל דהלכות ארץ ישראל באמת לא פסק כר' יהודא ור' יוסי אלא פסק כר"ש דנשי' אינן חייבות בקרבן פסח וא"כ ממילא ל"ק עליו גם קושיית התוס' ריש חולין מסוגיא דזבחים כיון די"ל דסוגיא דזבחים אזלא אליבא דר' יהודא ור' יוסי דנשי' חייבות בקרבן פסח ודו"ק. ולענין מ"ש התו' פסחים ד"ג ע"ב ד"ה מאליה דמי שאין לו קרקע או זקן שאינו יכול להלוך ברגליו או מי שדר בחוץ לארץ פטור מקרבן פסח עי' מל"מ הל' ק"פ פ"א מה שהשיג על זה ומה שמיישבו הצל"ח שם עי' במנ"ח מצוה ה' מה שהשיג עליו וגם עי' באור חדש שם, ולענין ספיקתו של המל"מ שם אי גם בקרבן פסח פסול זרק או הקטיר על החמץ לוקה או דוקא בקרבן פסח כשר עי' בשעה"מ שם, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' קרבן פסח פ"א עד פ"ה ובקרבן חגיגה אות א' עד אות ו' ובשאגת ארי' סי' ו' י"ז נ"א נ"ג ובחכם צבי סי' קי"ג ובנב"י מ"ק אה"ע סי' ל"א ומהדורא תניינא או"ח סי' י"א פ"ט חו"מ סי' ג':

מצוה רכד

פירוש א

כתוב (א) **בפ' בהעלותך** [**פרשה ט' פ"ו**] **ויהי אנשים כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע נ"ז [עי' בדבר מצוה עשין אות נ"ז שהראה שיש ט"ס בסה"מ מ"ע זו] החינוך האה"מ מצ' ש"פ הזה"ר מ"ע קע"א אות ס"ג [עי"ש שכ' טעם לשבח דמדוע מנאו את המ"ע זו בפני עצמה ולא כללה עם מצות פסח ראשון] הפוע"צ מ"ע ק"נ הכ"ת מ"ע ס' העי"מ מצ' שע"ו הדד"מ שער א' פע"ו המעיי"ח דף קכ"ו ע"א אות ?י"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' שפ"א והפרטי דינים שכ' רבינו עיי' רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ה ופ"ו:

מצוה רכו

פירוש א

לאכול (א) **הפסח בליל חמשה עשר כו'**. הפסוקים פ' בא פי"ב פ"ח ופ' בהעלותך פ"ט פי"א וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע נ"ו נ"ח החינוך האה"מ מצ' ו' שפ"א הזה"ר מ"ע פ"ה אות מ' ומ"ע קע"ב אות ס"ג [עי"ש שמברר היטב את המ"ע הללו] הפוע"צ מ"ע ה' קנ"א הכ"ת מ"ע ס"א ס"ב העי"מ מצ' ו' שע"ז הדה"מ שער א' פע"ה ע"ז המעיי"ח דף ה' ע"א אות כ"א ודף קכ"ט ע"א אות י"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' ו' שפ"ב והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח:

מצוה רכט

פירוש א

גרסינן (**א**) **בחגיגה תניא ריה"ג אומר כו'**. ונ"ל בס"ד דמשו"ה כתב רבינו ז"ל גרסינן כיון דבספרי סוף פ' ראה אי' בריי' זו בלשון זה ריה"ג אומר ג' מצות נוהגות ברגל ואלו הם חגיגה וראיי' ושמחה כו' עי"ש וגם בפסיקתא זוטרתא שם חשב חגיגה קודם ואח"כ ראיי' ושמחה אבל בתוספתא פ"ק דחגיגה איתא ברייתא זו כסדר שאי' בגמ' שלפנינו מקודם ראיי' ואח"כ חגיגה ושמחה אלא בתוספתא ליתא ריה"ג אבל לרבינו הי' הגירסא גם בתוס' ריה"ג וא"כ צ"ל דברייי' דגמ' היא הברייתא דתוספתא וע"כ כתב רבינו גרסינן כוונתו דבהברייתא דגמ' גרסינן כהסדר שאיתא בתוספתא ולא כהסדר שאי' בספרי, ומ"ש רבינו והשמחה נוהגת באנשים ובנשים כו' כל זה מהברייתא הנ"ל וגם הרמב"ם ז"ל הל' חגיגה פ"א הל"א כתב ונשים חייבות במצוה זו אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו דאינן חייבות בקרבן אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה ועי' רש"י ותו' ר"ה דף ו' ע"ב ובקידושין דף ל"ד ע"ב ד"ה אשה וגם בכ"מ שם מה שהמליץ בעד הרמב"ם ותראה כי דבריו צריכים ביאור וגם המבי"ט בספר מקרא קדש תפס עליו אבל כבר כתב אריכות בזה הלחם יהודא על הרמב"ם שם ומבורר הכל יפה עי"ש. ומ"ש רבינו שלשה מצות אלו הם כתובים בסוף פר' ראה כו' גם בקיצור הסמ"ג שלו הביא את הפסוקים דפרשת ראה אע"ג דמצות חגיגה ומצות ראייה נכפלו מכבר בפרשת משפטים פכ"ג פי"ד אפ"ה לא הביא משם כיון דבפ' ראה איתא הפסוקים של הג' מ"ע אבל ברמזיו הביא את הפסוקים דפרשת משפטים כיון דרצה לרמז דמ"ע הללו נכפלו וגם הבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה את המ"ע הללו וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע נ"ב נ"ג נ"ד היראים סי' קכ"ו ת"ג ת"ד החינוך האה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' פ"ח תפ"ח תפ"ט הזה"ר מ"ע ל"ח אות כ"ח ומ"ע קנ"ב אות נ"ה הפוע"צ מ"ע ל"ו ר"א ר"ב הכ"ת מ"ע נ"ו נ"ז נ"ח העי"מ מצ' פ"ט תפ"ח תפ"ט הדה"מ שער א' פע"ב ע"ג ובשער ד' חלק עשין פרק כ' המעיי"ח דף ל"ג ע"ב אות מ"ג עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה שהחינוך וכל המוני על הסדר התורה סמכו את המ"ע דחגיגה להפסוק דפר' משפטים שהוא קודם וא"כ מדוע לא סמכו גם את המ"ע דראייה לשם ואפשר כיון דבפרשת משפטים כתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ד' ולא כתיב בחג המצות ובחג השבועו' ובחג הסכות ואיכא למטעי דבכל עת שירצה יראה ג' פעמים בשנה כמ"ש המכילתא סוף פ' משפטים ע"כ סמכו לפ' ראה דאיתא הג' זמנים בפי' כמובן. ומ"ש רבינו וכן בעצרת כתיב ושמחת אבל לא בפסח כו' כ"כ גם היראי' סי' קכ"ו וגם כתב דילפי' שמחה דפסח בגז"ש דט"ו

ט"ו מחג הסכות אבל בסי' קכ"ז כתב דילפינן מהיקישא דר' יונא שבועות ד"י ע"א אלה תעשו לד' במועדיכם הוקשו כל המועדי' כולן זה לזה ועי' במהר"ם שיק מצ' תפ"ח מ"ש בזה וגם עי' בתו' עה"ת סוף פרשת ראה שכ' טעם לשבח דמדוע לא כתיב בפסח שמחה כלל ובשבועות לא כתיב אלא חדא שמחה ובסכות כתיב שלש שמחות גם הר' בחיי שם פרשה ט"ז פי"ד כתב טעמים לזה עי"ש:

פירוש ב

החגיגה (ב) האמורה בתורה הוא שיקריב שלמים מן הבהמה כו', כן איתא בחגיגה דף ח' ע"א ת"ר ושמחת בחגיך כו' יכול אף בעופות ובמנחות ת"ל ושמחת בחגיך מי שחגיגה באה מהם יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם פי' רש"י דחגיגה חלב כתב בה לא ילין חלב חגי ועי' בתוס' שם וכן אי' בפי' בספרי סוף פ' ראה וז"ל ושמחת בחגיך בכל מיני שמחות יכול אף בעופות ובמנחות ת"ל בחגיך במי שחגיגה באה מהם כו' עכ"ל וכן איתא בפסיקתא זוטרתא שם וכן מוכח מהתוספתא פ"ק דחגיגה וגם מהירושלמי פרק א' הל' ב' וכ"פ הרמב"ם הל' חגיגה פ"א הל"א וכ"כ היראים סי' ת"ד וא"כ ק"ל מאד על החינוך מצ' פ"ח דהיאך כתב דבעוף תור או גוזל ג"כ יצא מצות חגיגה אפי' נא' שמצא באיזה בריי' כן אפ"ה גדול עליו התימא דהיאך נד מפסקו של הרמב"ם כיון שדרכו להלוך בעקבותיו בכ"מ אבל אח"כ ראיתי שכבר תמה עליו המל"מ בהגהותיו על החינוך שם וגם המנ"ח הניחו בתימא. ומ"ש רבינו והראייה היא שיראה בעזרה בי"ט הראשון של חג ויביא עמו קרבן עולה בין מן העוף בין מן הבהמה כו' נר' בפיר' דרבינו סובר דעולת ראייה יכול להביא גם מן העופות וכ"כ הרמב"ם הלכה הנ"ל וזה לכאורה נגד ברייתא מפורשת חגיגה ד"ז ע"א דאי' שם לא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות ודין הוא כו' וגם הכ"מ עמד על הרמב"ם בזה ותירץ בשם הר"י קורקוס שבמקום או אינו אלא בעופות שאי' בבריי' היה גרס הרמב"ם או אינו אלא במנחות או הי' גרס או אינו אלא בכספים כמו שאיתא במכילתא סוף פ' משפטים אבל הלח"מ שם תמה על תירוצו והקשה את הקושיא זו גם על רבינו, אבל לי נראה בס"ד דעל הרמב"ם באמת ל"ק מידי אלא על רבינו קשה דעל הא דאמר ר' יוסי הגלילי שם דף ו' ע"ב שלש מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה כתב הטורי אבן וז"ל נ"ל דתנא סידרא נקט ואתי דכן סדר הקרבתן ראייה קודם לחגיגה וחגיגה לשמחה וטעמא דמילתא משום דקרבן ראייה עולה היא וחגיגה שלמים כדתנן רפ"י דזבחים דף פ"ט כל המקודש מחבירו קודם את חבירו דם חטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה איברי עולה קודמין לאימורי חטאת מפני שהוא כליל לאישים חטאת קודם לאשם כו' אשם

קודם לתודה ותודה לשלמים א"כ כ"ש שעולה קודמת לשלמים לפיכך ראייה דעולה היא קודמת לשלמי חגיגה וכן חגיגה קודמת לשמחה אע"ג דשניהם שלמים נינהו מ"מ חגיגה קודמת דעדיפא שהוא דבר שבחובה משא"כ שמחה דאינו דבר שבחובה דהא אדם יוצא חובתו בנו"נ כדתנן לקמן ואין צריך להביא שלמי שמחה אא"כ אין לו בשר קודש במה לשמוח אבל חגיגה חובה הוא מ"מ והא ודאי דדבר שבחובה עדיף ואמ"ג דמיבעי' לן התם תדיר ומקודש איזה מהן קודם ולא איפשיט והא שלמי שמחה תדיר שנוהג בכל ימות הרגל בכל יום ויום בפני עצמו משא"כ חגיגה שלא מביא רק פעם אחד ברגל וא"כ אמאי חגיגה קודמת לשמחה דתדיר י"ל דהא דמיבעי' לן מתדיר ומקודש איזה מהן קודם ה"מ בשתיהן דבר שבחובה דחשיבי אבל דבר שאינו בחובה לגבי דבר שבחובה לאו כלום הוא ואע"ג דתדיר לפיכך דבר שבחובה קדים לפיכך חגיגה הואיל ודבר שבחובה הן קדמי לשלמי שמחה אא"ג דתדירי ולמאי דפי' דתנא סידרא נקט ואתי וקפסיק ותני דראייה קודמת לחגיגה מטעמא דקדש טפי הואיל וכליל היא משמע קצת שלא כדברי הרמב"ם דס"ל דעולת ראייה באה מן העוף דא"כ לאו מילתא דפסיקא היא לעולת ראייה שתקדים לחגיגה שאין באה אלא מן הבהמה דהא אם מביא עוף לעולת ראייה אע"ג דקדשי משלמי חגיגה דכליל היא אפ"ה שלמי חגיגה הבאה מבהמה קדמי לה כדתנן התם המעשר קודם לעופות מפנו שהוא זבח ויש בו ק"ק דמו ואיברים וקדם מעשר בין לחטאת עוף ובין לעולת עוף מה"ט כדמוכח התם במתני' ובגמ' וכ"ש דשלמים קודם לעופות דהא שלמים קודם למעשר כדתנן התם עכ"ל הט"א, וכבר הבאתי לעיל מחודש א' דבהספרי הגירסא דריה"ג חשיב חגיגה קודם ואח"כ ראייה ושמחה נמצא לפי גירסא זו באמת מוכח דריה"ג סובר דעולת ראייה באה מן העוף דאל"כ היה קשה מדוע לא חשיב עולת ראייה קודם וא"כ י"ל דלהרמב"ם באמת הי' הגירסא בהתוספתא וגם בברייתא דגמרא כגירסת הספרי ופסק כריה"ג אע"ג דסתם ברייתא דדף ז' הנ"ל חולקת עליו כיון דהתוספתא ג"כ סוברת כריה"ג וא"כ על הרמב"ם ל"ק מידי אלא על רבינו קשה כיון דהוא גרס בברייי' דגמ' כמו שאי' לפנינו דריה"ג חשיב ראייה קודם וא"כ מוכח גם מריה"ג דלא כוותיה ועל הקושיא זו באמת תירוצו של הר"י קורקוס ג"כ לא תעלה ארוכה כמובן. ואפשר דרבינו למד מהרמב"ם דסובר דריה"ג לא סידרא נקט כמ"ש הט"א דאי הוה סובר הרמב"ם כהט"א א"כ היה קשה עליו היאך נקט הוא בעצמו ראייה תחילה שכ' וז"ל שלש מ"ע נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים ואלו הן הראייה כו' הלא איהו פסק בפי' דגם בעופות יצא בעולת ראייה אעכצ"ל דהרמב"ם סובר דריה"ג לא סידרא נקט וא"כ לא מוכח מריה"ג מידי ורבינו ג"כ סובר כהרמב"ם בזה וא"כ לא

קשה גם על רבינו אלא מה שקשה על הרמב"ם וע"ז שפיר י"ל או כתירוצו של הר"י קורקוס או כתירוצו של השעה"מ שם כמובן. ומ"ש רבינו ותניא למען ישמעו להוציא חרש אפילו באחת מאזניו כו' היא מימרא דר' תנחום דף ג' ע"א שם אלא ר' תנחום למד את זה מבאזניהם ולא מלמען ישמעו כמ"ש רבינו אבל אח"כ ראיתי שגם הרמב"ם פ"ב הל"א שם כתב כרבינו ושכבר עמד עליו המעיין גנים ספרדי בזה ומיישבו שפיר ועם תירוצו גם רבינו מיושב עי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' חגיגה פ"א ופרק ב' וגם עי' ברדב"ז בלשונות הרמב"ם חלק ה' סי' ע"ט ובשג"א סי' ל"ב ק"ד ובנב"י מ"ת או"ח סי' צ"ד וגם לעיל מל"ת ש"ס מה שכתבנו שם ולהלכ' לענין שמחת יו"ט בזמה"ז עי' טוש"ע או"ח סי' תקכ"ט:

מצוה רל

פירוש א

צוה (**א**) **הקב"ה בקרוא המלך את התורה כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' היראים סי' רצ"ט החינוך העי"מ הסה"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' תרי"ב הזה"ר מ"ע קל"ה אות נ"ב הפוע"צ מ"ע רמ"ז הכ"ת מ"ע י"ז הדה"מ עשין שער ד' פי"ט המעיי"ח דף ר"ג ע"ב אות קי"ג, ומ"ש רבינו כיצד כו' כדי להקהיל את העם ביום א' מחוה"מ כו' הרמב"ם הל' חגיגה פ"ג הל"ז כתב וז"ל יום הקהל שחל להיות בשבת מאחרין אותו לאחר השבת מפני תקיעת החצוצרות והתחינות שאינן דוחין את השבת עכ"ל והוא משנה מגילה דף ה' ע"א ופליאה לי דמדוע השמיט רבינו את זה, ומה שהשיג הראב"ד שם דאפי' י"ט אינו דוחה מפני הבימה שבעזרה כמ"ש הירו' והכ"מ מיישבו עי' בלחם יהודא ובהיכל מלך על הרמב"ם שם מה שכתבו בזה, והפרטי דיני' שכ' רבינו עי' רמב"ם פרק הנ"ל:

מצוה רלא

פירוש א

שיהא (**א**) **המת מטמא כו'**. במ"ע זו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל דהרמב"ם בסה"מ מ"ע ק"ז מנה אותה כמו שמנאה רבינו ז"ל וכן מנאו ז"ל היראים סי' ש"ט החינוך האה"מ מצ' שצ"ח הזה"ר מ"ע ר"ג אות ס"ח הפוע"צ מ"ע קס"א הכ"ת מ"ע קל"ד העי"מ מצ' שצ"ד [עי"ש שכ' וז"ל מכאן יצא מנהג שלנו ברחיצת ידים אחר שבאי' מן המת והוא רמז למי אפר פרה והיא ג"כ רמז לתחיית המתי' שכל העולם יהיו נזהרין מן הטומאה הוא שאמר הנביא וזרקתי עליכם מים טהורים וכן היא בתשובת מהר"י סג"ל סי' כ"ג שהבאי' מבית עלמין להתפלל יפה הם עושים שרוחצי' את ידיהם ואסמכוה אקרא ורחצו את ידיהם ס"ת מות וכך נמצא בנימוקים ומקובלי ממ"ו שיש לרחוץ גם הפנים עש"א בלע המות

וגו' עכ"ל]ן המעיי"ח דף קל"ז ע"א אות פ"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ט אבל הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ מ"ע צ"ו השיג שאין זה מ"ע אלא דין מדיני תורה לידע מהו טמא המצוה עליו במקום אחר שאם הוא טמא לא יאכל קדש ולא יבא למקדש וגם הביא ראי' שאין בדיני הטומאו' שום מצוה אלא רשות מהספרא דתניא התם ובנבלתם לא תגעו יכול אם נגע אדם בנבילה ילקה ת"ל ולאלה תטמאו יכול אם רואה אדם נבילה ילך ויטמא לה ת"ל בנבלתם לא תגעו הא כיצד הוי אומר זה רשות וגם הביא דמיון לזה מענין בעלי מומין שאין כל מום נמנה בכלל המצות אלא כיון שהזהירנו מלהקריב בעלי מומין ביאר לנו דמה הוא מום כמ"כ נמי כיון שהזהירנו מביאת המקדש בטומאה ומאכילת קדשים ביאר לנו דמה הוא מטמא ואיך היא טומאתו כ"כ הזה"ר סי' הנ"ל בשמו וכתב עליו וז"ל ולפי"ז חסר להרמב"ן ממנין המצות י"ג מצות הא' טומאת נבילה הב' טומאת שרץ הג' טומאת אוכלין ומשקין הד' טומאת נדה החמישית טומאת יולדת הששית טומאת צרעת אדם השביעית נגעי בגדים השמינית נגעי בתים התשיעית טומאת זב העשירית טומאת שכבת זרע האחת עשרה טומאת זבה השתים עשרה טומאת המת וטהרתו ובענין טהרת המת אני תמה ממנו ז"ל למה חסר מצוה זו וכמו שמנינו טהרת המצורע כך יש למנות טמא מת השלש עשרה טומאת מי נדה עכ"ל וגם הפרשת דרכים ד"מ ח"א ד"ס ע"ג מנה את כל הני מצות בין הני מצות שסלק הרמב"ן מחשבונו וגם מהבה"ג ז"ל סי' הנ"ל מ"ע ג' נראה דבמ"ע זו סובר כהרמב"ן אלא לפי"ז ק"ל עליו דמדוע מנה טומאת נבילות וטומאת שרץ וטומאת כלים ואדם וצ"ע ועי' במגלת אסתר שם מה שהמליץ על הרמב"ם מהשגותיו של הרמב"ן. ומ"ש רבינו שנינו בפ"ב דאהלות אלו מטמאין באהל כו' עי' רמב"ם הל' טומאת מת פ"ג הל"א שחשיב י"ב דברים שמטמאין במגע ובמשא ועי' בכ"מ הלכ' נזירות פ"ז הל"ב שכ' דמת פירושו נפל וא"כ חסר אחת מהמנין י"ב שמנה הרמב"ם כיון דמת היינו נפל אבל כבר מיישב את זה שפיר הלחם יהודא על הרמב"ם שם, ומ"ש רבינו הנה שנינו בפ"ג דאהלות שבטפח על טפח ברום טפח שמביא את הטומאה כו' אחד חור כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' טומאת מת פי"ג הל"א והכ"מ מציין את המקור לזה על פי"ג דאהלות אבל כבר תמה עליו הבעל אברהם יגל על הרמב"ם שם והאריך בזה עיי"ש, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' טומאת מת ובנב"י מ"ק יו"ד סי' כ"ו ס"ד צ"ד צ"ו ובמהדורא תניינא או"ח סי' ל' קל"ד יו"ד סימן קפ"ח רי"ד אה"ע סימן נ"ט ובח"ס יו"ד סי' ע':

מצוה רלג

פירוש א

זאת (**א**) **חוקת התורה כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' [דבפרשיות שמנה שם מנה גם פרשת פרה אדומה ומקודם לזה כתב וז"ל טמאים לטהר בהזאות וטבילה וקרבן אחד כראוי עכ"ל ואי במלת בהזאות לא על הזאת מי הנדה כיון אז לא מנה מהני שתי מ"ע שמנה רבינו כאן רק מ"ע אחת דין פרה אדומה או אפשר דבפר' פרה אדומה שכתב כלל גם את המ"ע דמי הנדה אבל צ"ע] הסה"מ מ"ע ק"ח קי"ג היראים סי' ש"ט [עי" ש שמנה מי הנדה והשמיט פרה אדומה ונעלם ממני טעמו] החינוך האה"מ מצ' שצ"ז שצ"ט הזה"ר מ"ע רכ"ג אות ע"ה הפוע"צ מ"ע ק"ס קס"ב הכ"ת מ"ע ק"מ קמ"א העי"מ מצ' שצ"ג שצ"ה הדה"מ שער א' פ' קי"ג [עי"ש שמנה פרה אדומה והשמיט מי הנדה וצ"ל שהלך בעקבותיו של הרמב"ן שאכתוב לקמן בס"ד] המעיי"ח דף קל"ז ע"א אות ע"ב המצה"ש ומהר"ש מצ' שצ"ח ת' אבל הרמב"ן ז"ל לא מנה אלא פרה אדומה וסילק מי הנדה מהטעם שכתבנו לעיל מ"ע רל"א דאין זה מ"ע אלא דיני אפר פרה ועי' בזהר הרקיע סי' הנ"ל מה שהקשה עליו וגם הראב"ד בהשגותיו על הרמזי מצות דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע ק"ח השיג על הרמב"ם דמדוע לא מנה הטומאה והטהרה של מי הנדה לשתי' ועי' בנ"מ שם ומ"ש רבינו לפי שהשטן ואומות העולם כו' לפיכך כתב בה חוקה כו' כ"כ גם רש"י ריש פר' חקת ועי' ברמב"ן ור' בחיי ובמזרחי מה שכתבו על זה, ומ"ש רבינו עלה עליה זכר פסולה כו' כן איתא במשנה ד' פ"ב דפרה והרמב"ם הל' פרה אדומה פ"א הל"ז כתב וז"ל על עלי' זכר פסול' ואצ"ל שהמעובר' פסולה והראב"ד השיג עליו והכ"מ מיישבו אבל בסוף דבריו כתב וז"ל ומ"מ לשון ואצ"ל שכ' רבינו אינו נוח לי דכיון דמעוברת לא מיפסלה אלא משום דעלה עליה זכר לא שייך למיתני ואצ"ל דהיא היא עכ"ל אבל הדרך המלך על הרמב"ם מיישבו היטב עי"ש והפרטי דינים שכתוב רבינו עי' רמב"ם הל' פרה אדומה פ"א ובנודע ביהודא מ"ת או"ח סי' קט"ז יו"ד סי' ק"י קמ"ב קמ"ג:

מצוה רלד

פירוש א

לעשות (**א**) **בנגעי אדם כמשפט כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ק"א היראים סימן ש"ו החינוך האה"מ מצ' קס"ט הזה"ר מ"ע רל"ז אות פ' הפוע"צ מ"ע ע"ו הכ"ת מ"ע קל"ה העי"מ מצ' קע"א המעיי"ח דף ס"ד ע"א אות פ' המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ע אבל הרמב"ן ז"ל סילק את המ"ע זו ממניינו מהטעם הנ"ל מ"ע רל"א והחינוך

כתב בדיני מצוה שלו וז"ל ונוהגים דיני צרעת בזכרים ונקיבות בכל זמן שיהיו כהנים בקיאין רואין אותן כן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל דאע"פ שא"א להביא קרבן עכשיו לכשיבנה בית המקדש ויהי' אפשר להביא קרבן בטהרתו מצרעתו יביא קרבן וכל מי שנצטרע ולא התנהג על פי התורה הקבועה במצורע אלא שלקח הדבר בדרך מקרה ולא חש לבוא אל הכהן ולהראותה לו בטל עשה זו ומן הדומה שיהי' עונשו שתדבק בו הצרעת לעולם ולטובים ייטיב הש"י וירפאם וכבר כתבתי למעלה סדר ביום השמיני בטומאת ח' שרצים מצ' קנ"ט שהרמב"ן ז"ל לא ימנה בחשבון המצות דיני הטומאות כולן כגון טומאת נבילות ושרצים כו' והוא כתב בספר המצוה שלו ראיות ברורות בזה העניין משכילות כל לב שומען ואם כל זה מדרך הרמב"ם ז"ל לא נטה במניין כאשר יעדתי בתחלת הענין עכ"ל ועי' מה שהשיג עליו המל"מ בהגהותיו שם והפרטי דיני' שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מצורע פ"א עד פ"י ובמשרת משה שם:

מצוה רלה

פירוש א

שיתנהג (**א**) **המצורע כמשפט כו**'. הפסוק פ' תזריע פרשה י"ג פמ"ה וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע קי"ב החינוך האה"מ מצ' ק"א הזה"ר מ"ע רל"ז אות פ' הפוע"צ מ"ע ע"ז הכ"ת מ"ע קמ"ד העי"מ מצ' קע"ג המעיי"ח דף ס"ה ע"א אות צ"ד המצה"ש ומהר"ש מצ' קע"ב אבל בהבה"ג לא מצאתי ממ"ע זו ואפשר שכללה בפרשת נגעי' שמנה שם והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם ה' טומאת צרעת:

מצוה רלז

פירוש א

שתי (**א**) **מ"ע יש במצורע כו**'. הפסוק פ' מצורע פרשה י"ד פ"ב וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' [דבטהרת מצורע שכ' שם נכלל גם תגלחת] הסה"מ מ"ע ק"י ק"א החינוך האה"מ מצ' קע"ג קע"ד הזה"ר מ"ע רל"ו אות פ' הפוע"צ מ"ע ע"ט פ' הכ"ת מ"ע קמ"ג קמ"ה הע"מ מצ' קע"ה קע"ו הדה"מ שער א' פרק קי"ב [ומה שמנה תגלחת מצורע והשמיט טהרת מצורע זה באמת טעמא בעי] המעיי"ח דף ס"ו ע"א אות ע' המצה"ש ומהר"ש מצ' קע"ד קע"ה, ומ"ש רבינו וחופר וקובר את הצפור השחוטה בפניו שהיא אסורה בהנאה כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' טומאת צרעת פי"א הל"ז דז"ל אבל הצפור השחוטה אסורה בהנאה ומאימתי תיאסר משעת שחיטת הכו' וא"כ צריך טעם דמדוע השמיט רבינו ז"ל את זה דמאימתי אסורה בהנאה אבל עי' בקידושין דף נ"ז ע"א דיש פלוגתא בזה דצפורי מצורע מאימתי אסורין ר' יוחנן אמר משעת שחיטה ור"ל אמר

משעת לקיחה דהיינו מחיים וכפי מה שנר' מהסוגי' שם וכפי מ"ש התוספ' שם ד"ה תנאי הוא תליא פלוגתתם בפלוגתא דכריתו' דף כ"ד ע"ב דעגלה ערופה מאימתי נאסרת ומחמת סוגיות הנ"ל באמת כבר עמד הבעל אברהם יגל על הרמב"ם דכיון דפסק בהל' רוצח פ"י דעגלה ערופה נאסרה מחיים היאך פסק דצפורי מצורע לא נאסרו אלא משעת שחיטה עי"ש שמפלפל טובא עד שמיישבו אבל על רבינו באמת י"ל דכיון דפסק לעיל מ"ע ע"ח דעגלה ערופה נאסרת מחיים ע"כ כתב כאן סתם שהיא אסורה בהנאה דסמך דממילא ידעינן משם דכוונתו מחיים וע"כ השמיט את הא דהרמב"ם הנ"ל כמובן, או י"ל דלעולם גם רבינו סובר כהרמב"ם וכמו שמתרץ הבעל אברהם יגל את הרמב"ם אלא רבינו סמך דממילא ידעינן דאינה נאסרת בהנאה אלא משעת שחיטה כיון דלא כתב את זה דאסורה בהנאה אלא בתר דכתב וקובר את הצפור השחוטה ודו"ק, והפרטי דיני' שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' טומאת צרעת פי"א:

מצוה רלח

פירוש א

לעשות (א) בנגעי בגדים כמשפט כו' הפסוקים בפר' תזריע פרשה י"ג וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ק"ב החינוך האה"מ מצ' קע"ב הזה"ר מ"ע ק"ג אות מ"ה הפוע"צ מ"ע ע"ח הכ"ת מ"ע קל"ו העי"מ מצ' קע"ד המעיי"ח דף ס"ה ע"ב אות צ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קע"ה אבל הרמב"ן ז"ל לא מנה גם את המ"ע זו מהטעם הנ"ל מ"ע רל"א וגם בהבה"ג והיראי' ז"ל לא מצאתי ממ"ע זו אלא על הבה"ג י"ל דכללה בפ' נגעים שכ' שם אבל מהיראי' ע"כ מוכח דסובר כהרמב"ן, ומ"ש רבינו אין מטמאין בנגעי' אלא צמר ופשתי' בלבד או השתי או הערב כו' כ"כ גם הרמב"ם הל' טומאת צרעת פי"ג הל"א וגם הוסיף עוד הרבה פרטי דינים בזה והכ"מ שם הראה לכל אחד את מקורו אלא הרדב"ז ח"ד סי' קצ"ט הראה ממקום אחר ורבינו דלא הביא את כל זה י"ל דרצה לקצר וסמך עמ"ש צמר ופשתים בלבד או השתי או הערב עי' ברמב"ם היטב ותבין והפרטי דינים שכ' רבינו רובם מהרמב"ם פרק י"ב וי"ג שם:

מצוה רלט

פירוש א

לעשות (א) בנגעי בתים כמשפט כו'. הפסוקים פרשת מצורע פרשה י"ד וכן מנאו ז"ל הסה"מ מ"ע ק"ג היראי' סי' ש"ח החינוך האה"מ מצ' קע"ז הזה"ר מ"ע ק"ג אות מ"ה הפוע"צ מ"ע פ"ג הכ"ת מ"ע קל"ז העי"מ מצ' קע"ט המצה"ש ומהר"ש מצ' קע"ח אבל הרמב"ן ז"ל לא מנה גם את המ"ע זו מהטעם הנ"ל מ"ע רל"א ועל הבה"ג ז"ל י"ל כהנ"ל

מצות עשה רל"ח אבל על היראים ז"ל ק"ל כיון דמנה את המ"ע זו ע"כ מוכח דלא סובר כהרמב"ן וא"כ מדוע השמיט את המ"ע דנגעי בגדים כיון דליכא למימר כהנ"ל מ"ע רל"ח וצ"ע, ומ"ש רבינו ז"ל ואפי' ת"ח ויודע שהוא נגע ודאי לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית כו' כן אי' במשנה ה' פי"ב דנגעי' וכ"פ הרמב"ם ז"ל הל' טומאת צרעת פי"ד הל"ד וכ"כ רש"י ז"ל עה"ת שם ומה שהקשה המזרחי ז"ל דמדוע לא יאמר הלא עד שיאמר הכהן טמא עדיין אין כאן טומאה עי' בתיו"ט ז"ל שם שכתב כמה תירוצים על זה וגם המשכיל לדוד והט"ז ז"ל עה"ת שם מתרצו את זה יפה עי"ש. ומ"ש רבינו וצוה הכהן ופנו את הבית אפי' חבילי עצים ואפי' חבילי קנים דברי ר' יהודא ר"מ אומר כו' כן איתא במשנה שם אלא בתר דברי ר' יהודא אי' עוד שם ר' שמעון אומר עסק הוא לפנוי ומפרש הברטנורה ז"ל וז"ל עסק כו' בתמיה וכי להעסיקו לפנות את הבית הוצרך הכתוב שאתה מזקיקו לפנות דברי' שאין מקבלי' טומאה על כרחך לא בא הכתוב לדרוש אלא כמו שדורש ר"מ שהתורה חסה על ממונן של ישראל עכ"ל וכן מפרשו ז"ל הפי' המשניות והר"ש שם וא"כ ק"ל על רבינו מדוע השמיט את הא דר"ש הלא כמו שהביא רבינו נראה דלא פליגי בזה אלא ר' יהודא ור"מ וא"כ איכא למיטעי דהלכה כר' יהודא משום הכלל דעירובין דף מ"ו דר"מ ור' יהודא הלכה כר' יודא אבל כיון דר"ש ור"מ קיימו בחדא שיטתא באמת הלכה כר"מ וא"כ היה לו להביא את הא דר"ש כדי שנדע דהל' בזה כר"מ, אבל אח"כ ראיתי שהרמב"ם הלכה הנ"ל באמת פסק כר' יהודא והכ"מ ז"ל כתב על זה וז"ל ויש לתמוה למה פסק כר' יהודא במקום ר"ש ור"מ דרבים נינהו ואפשר שרבינו סובר דבהא לא פליגי וצ"ע עכ"ל אבל לכאו' צריך להבין את הכ"מ הלא מלשון הרמב"ם בפי' המשניות שם נר' בפירש דג"כ מפרש כהר"ש והברטנורה הנ"ל דפליגי וא"כ היה צ"ל שבחיבור חזר ממ"ש בפי' המשניות וזה באמת דוחק ואפשר דמשו"ה הניחו הכ"מ בצ"ע וגם במשרת משה על הרמב"ם שם ראיתי אח"כ שעמד על הכ"מ מהפי' המשניות וא"כ על הרמב"ם באמת צ"ע או צ"ל כמ"ש הכ"מ אבל על רבי' שפיר י"ל דסובר דלא פליגי וע"כ השמיט את הא דר"ש וממילא לפי"ז יש סיוע גדול מרבינו להכ"מ, אבל במל"מ ז"ל שם ראיתי שהרבה להשיב על הכ"מ וז"ל ולא ידעתי איך יתכן לומר זה דהא פשטה דמתני' היא דפליגי וראיתי בת"כ שלא הזכירו לר"ש בזה אלא לאחר שהביא סברת ר' יהודא דאמר אפי' חבילי עצים אפי' חבילי קנים אמרו אמר ר"מ עסק הוא לפנוי אמר ר"מ וכי מה מטמא לו כו' ואפשר שגם גירסת רבינו במתני' כך היתה ולפי"ז ר' יהודא ור"מ פשיטא דהלכה כר' יהודא כו' עכ"ל וא"כ י"ל דגם לרבינו כך היתה גירסתו דליתא ר"ש שם אלא כולה ר"מ אמר ובאמת בהספר' עם הקרבן אהרן הגירסא כמ"ש המל"מ אבל בהספרא

עם הר"ש משאנץ הגירסא כמו שאיתא במתני' שלפנינו וא"כ לפי גירסא זו עדיין נשאר' הקו' על הרמב"ם ועל רבינו אבל לפי מה שתי' המשרת משה את הרמב"ם שם באמת גם על רבינו ל"ק מידי עי"ש, והפרטי דינים שכתוב רבינו רובם מהרמב"ם פרק הנ"ל אלא בהלכה ו' שם כתב הרמב"ם אין הבית מטמא בנגעי' עד שיהי' בו ארבע אמות על ארבע אמות והוא מגמ' סוכה דף ג' ורבינו שהשמיט את זה באמת טעמא בעי דליכא למימר דלא פסק כהגמר' זו כיון שהביא לעיל מ"ע ק"כ מגמ' זו את הא דהבונה בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו חוזר מעורכי המלחמה וגם במ"ע מ"ג כתב כן לעניין סוכה ובמ"ע כ"ג כתב כן גבי מזוזה וא"כ צ"ע [ועכשיו מצאתי שרבינו הביא ברייתא זו בהלכות עירובין וא"כ י"ל דסמך אדהתם] ועי' בכנה"ג או"ח בלשונו' הרמב"ם הלכ' טומאת צרעת שהביא בשם הרלנ"ח דאם יש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות מטמא בנגעי' אבל הוא כתב עליו דלשי' הרא"ש שחולק על הרמב"ם במזוזה וסובר דדוקא ד' אמות על ד' אמות בעינן ה"ה לענין בית המנוגע ודברי פי חכם חן:

מצוה רמ

פירוש א

שיהא (**א**) **הזב טמא כו'**. הפרשיות של המ"ע הללו פרשת זב פרשת נדה ופרשת זבה בפ' מצורע פרשת יולדת בפר' תזריע, וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע צ"ט ק' ק"ד ק"ו החינוך האה"מ מצ' קס"ו קע"ח קפ"א קפ"ב הזה"ר מ"ע קע"ג אות ס"ד הפוע"צ מ"ע ע"ד פ"ד פ"ז פ"ח הכ"ת מ"ע קכ"ח עד קל"א העי"מ מצ' קס"ח ק"פ קפ"ג קפ"ד המעיי"ח דף ס"ב ע"א אות ס"ט ודף ס"ח ע"א אות כ"א המצה"ש ומהר"ש מצ' קס"ז קע"ט ק"פ קפ"ב אבל הרמב"ן ז"ל לא מנה אותם מהטעם שכתבנו לעיל מ"ע רל"א ומהסמ"ק ז"ל ליכא ראיה דסובר כהרמב"ן מדלא כתב רק דיני נדה בסי' רצ"ג כיון דכבר כתב בהקדמתו שלא מנה רק מה שנוהג בזמה"ז אבל על היראי' שדרכו למנות אפי' מה שאינו נוהג בזמה"ז באמת קשה מדוע השמיט אותם וליכא למימר דסובר כהרמב"ן מהטעם שכתבנו לעיל מ"ע רל"ט וצ"ע. ומ"ש רבינו ז"ל בפירושא דטומאת זב ותשעה משקין בזב כו' דמעות עינו ודם מגפתו וחלב האשה מטמאה טומאת משקין כו' כ"כ גם הרמב"ם ז"ל הל' משכב ומושב פ"א אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו עי' כ"מ שם, ומ"ש רבינו דם הנדה וזבה ויולדת מטמא לח ויבש אבל זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו אינו מטמא אלא כל זמן שהוא לח כו' המקור לזה בנדה דף נ"ד וכ"כ הרמב"ם פ"ב הל"א שם אלא הרמב"ם מסיים וז"ל אבל יבש יותר מדאי אינו מטמא ועד כמה אם שורין אותן בפושרין מעת לעת וחוזר לכמות שהי' הר"ז מטמא בלח אם היו המים פושרין בתחלתן

אע"פ שאינן פושרין בסופן וכל הדברים האלו דברי קבלה הן עכ"ל ורבינו שהשמיט את זה באמת צ"ע דליכא למימר מחמת השגת הראב"ד שם כיון דהראב"ד ז"ל לא השיג אלא דלא בעינן מעל"ע עי"ש ובלחם יהודא על הרמב"ם שם, ומ"ש רבינו בפירושא דפרשת הזבה תניא בת"כ ואשה בין גיורה בין שפחה בין משוחררת בין בת ישראל כו' עי' רמב"ם הלכה י' שם שכ' וז"ל העבדים מטמאין בזיבה כו' אבל העכו"ם אין מטמאין לא בזיבה ולא בנדות ולא בלידות ד"ת כו' וחכמי' גזרו על כל העכ"ם שיטמאו כזבי' כו' בעת שגזרו עליהן לא גזרו על שכבת זרע שלהן כו' ומפני מה לא גזרו עליהם טומאה כדי להודיע שטומאתן מד"ס כו' עכ"ל ורבינו שהשמיט את זה באמת צ"ע, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' הנ"ל וגם בהל' איסורי ביאה פ"ז ולענין הי"א יום שבין נדה לנדה שכ' רבינו עי' טור וב"י יו"ד סי' קפ"ג שמבררו היטב את שיטת הרמב"ם והרמב"ן בזה ועי' בחות דעת שם שמיישב היטב את שי' הרמב"ם:

מצוה רמו

פירוש א

בפ' (**א**) **נבילות ושרצים כתובים שלשה מ"ע כו'**. במ"ע הללו יש פלוגתא בין המוני מצות ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' מנה אותם וכן מנאו הסה"מ מ"ע צ"ו עד צ"ח החינוך האה"מ מצ' קנ"ט עד קס"א הזה"ר ע"ע ר"ג אות ס"ח הפוע"צ מ"ע ע"א עד ע"ג הכ"ת מ"ע קל"ב קל"ג קל"ח העי"מ מצ' קס"ב עד קס"ד המעיי"ח דף ס' ע"ב אות ס' המצה"ש ומהר"ש מצ' ק"ס עד קס"ב אבל הרמב"ן בהשגותי' על הסה"מ שם השיג על המניין זה ועי' במגלת אסתר שם ובמעיי"ח סי' הנ"ל מה שהמליצו בעד הרמב"ם:

ומ"ש רבינו ז"ל וכל ישראל מוזהרים להיות טהורי' בכל רגל מפני שהן נכונים ליכנס למקדש וזהו שנאמר ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד כו' בר"ה דף ט"ז ע"ב איתא וא"ר יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנ' ובנבלתם לא תגעו כו' וכיון דר' יצחק נקט מלת אדם ואיכא למיטעי שבא למעט מלך וכמו שאמר הגמ' מגילה דף י"א ע"א בקום עלינו אדם אדם ולא מלך ע"כ כתב רבינו וכל ישראל מוזהרים כו' ומטעם זה י"ל דגם הרמב"ם הל' טומאת אוכלין פט"ז הל"י כתב ממש כלשון רבינו, והטעם שכ' רבינו מפני שהן נכונים ליכנס למקדש את זה כתב מסברא דנפשיה וכוונתו כיון דשלש מצות נצטוו ישראל בכל רגל ראייה חגיגה ושמחה כהנ"ל מ"ע רכ"ז וא"כ צריכים ליכנס למקדש ע"כ מוזהרים להיותם טהורים ברגל וגם הרבינו חננאל ז"ל בר"ה שם ש"ס ווילנא כתב טעם זה וגם בהרי"ף והרא"ש ז"ל שם צ"ל דסברו טעם זה ומשו"ה השמיטו את הא דר' יצחק כיון שאינו נוהג בזמה"ז, וגם הרמב"ם שם כתב את הטעם זה אלא הוסיף גם טעם

אחר דז"ל מפני שהם נכונים ליכנס למקדש ולאכול קדשים ולכאורה מדוע לא סגי ליה בהטעם הא' וצ"ל כיון דבמלת אדם דקאמר ר' יצחק נכלל גם אשה כמו שכתבנו לעיל ריש מל"ת ו' וריש מל"ת כ"ו בשם הפחד יצחק ז"ל דמלת אדם כולל זכר ונקבה וכיון דהטעם הא' לא שייך בנשים כיון דפטורות מן הראיי' כמ"ש הרמב"ם ז"ל הל' חגיגה פ"ב ע"כ כתב את הטעם הב' ולאכול קדשים דשייך גם בנשים כיון דגם נשים חייבין לאכול שלמים ברגל כמ"ש הרמב"ם שם פרק א' הל"א וא"כ לכאו' קשה על רבינו מדוע השמיט את הטעם הב' של הרמב"ם [וגם מהמדפיס שלי הרבני החריף מו"ה עוזר פריעד נ"י נשאלתי דמדוע השמיט רבינו את הטעם הב' של הרמב"ם] וליכא למימר דרבינו סובר דבמלת אדם לא נכלל אשה כיון שכבר הוכחנו לעיל מל"ת ו' ומל"ת כ"ו שגם רבינו סובר את הכלל זה. וע"כ נ"ל בס"ד ליישב דבר"ה ד"ו ע"ב איתא בעי ר' זירא אשה מה היא בבל תאחר מי אמרינן הא לא מיחייבה בראייה או דילמא הא איתה בשמחה א"ל אביי ותיפוק ליה דהא איתה בשמחה והקשה הגמרא ומי אמר אביי הכי והאמר אביי אשה בעלה משמחה ומשני הגמ' לדבריו דר' זירא קאמר עכ"ל הגמ' מוכח מסוגיא זו דר' זירא סובר דאשה חייבת בשמחה וממילא עוברת על בל תאחר ואביי סובר דאשה אינה חייבת בשמחה וממילא אינה עוברת על בל תאחר ובפשטא דאשה בעלה משמחה דקאמר אביי יש פלוגתא בין רש"י ותוס' שם ד"ה אשה וגם בקידושין דף ל"ד ע"ב תו' ד"ה אשה עי"ש, נמצא לפי"ז עכצ"ל דר' יצחק דנקט מלת אדם משום אשה סובר כר' זירא דאשה חייבת בשמחה כיון דבאשה ליכא טעם אחר דחייבת לטהר ברגל אלא משום אכילת קדשי' דהיינו שלמי שמחה כיון דבראייה וחגיגה לכ"ע פטורה א"כ עכצ"ל דסובר כר' זירא וא"כ ממילא הכל יבא על מקומו בשלום, דהרמב"ם הלכ' חגיגה פ"א הל"א כתב וז"ל והשמחה האמור' ברגלי' היא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה כו' ונשים חובות במצוה זו עכ"ל ומדכתב ונשים חייבות במצוה זו ע"כ מוכח דפכך כר' זירא הן אמת דמהשגת הראב"ד ז"ל שם נר' דסובר בדעת הרמב"ם דפסק כאביי וכן נראה מהכ"מ ז"ל שם וכמו שבאמת כתב גם הלח"מ ז"ל שם אבל מהל' מעשה הקרבנות פי"ד הלי"ד מוכח בפי' דהרמב"ם פסק כר' זירא מדכתב שם ואחד האיש ואחד האשה עובר בבל תאחר וכן כתב בפיר' הכ"מ שם וא"כ לכאו' יש סתירה בהכ"מ אעכצ"ל דבהל' חגיגה כתב הכ"מ לפום שי' הראב"ד בדעת הרמב"ם אבל הכ"מ לעצמו באמת סובר בדעת הרמב"ם כמ"ש בהל' מעשה הקרבנות דפסק כר' זירא ובזה מיושב בס"ד מה שתמה הלח"מ הלכות מעשה הקרבנות על הכ"מ עי"ש ותבין אלא אדרבא על הלח"מ ק"ל דהיאך כתב בהל' חגיגה שם בדעת הרמב"ם דפסק כאביי הלא הוא בעצמו כתב בפי'

בהלכו' מעשה הקרבנות שם דהרמב"ם פסק כר' זירא ובזה מיישב את הרמב"ם דהל' חגיגה הנ"ל מהשגתו של הראב"ד וא"כ סותר את לימודו וצ"ע, עכ"פ זה מוכח בפי' מהרמב"ם דהל' מעשה הקרבנות דפסק כר' זירא כמו שכתבו הכ"מ והלח"מ שם וכן מוכח בפי' מהרמב"ם הל' עכו"ם פי"ב הל"ג מדחשיב שם גם שמחה בין הני מ"ע שהזמן גרמא דנשים חייבות, אבל דעת רבינו לענין הפלוגתא של ר' זירא ואביי נ"ל בס"ד לברר להיפוך דפסק כאביי חדא כיון דלא כתב במ"ע רכ"ז גבי הל' חגיגה כלשון הרמב"ם דהל' חגיגה הנ"ל ונשים חייבות במצוה זו אלא רבינו הביא שם את לשון הברייתא דגמרא חגיגה דף ו' ע"ב והשמחה נוהגת באנשים ובנשים מה שאין כן בראייה ובחגיגה והברייי' זו באמת גם אליבא דאביי צריך למידע כיון דאין לומר דאביי חולק על הברייתא וא"כ עכצ"ל דלאביי הפשט בהברייתא דבשמחה בעלה משמחה משא"כ בראיי' וחגיגה אינו חייב הבעל בשבילה כלום וא"כ ממילא לא מוכח ממה שהביא רבינו את הברייי' דלא סובר כאביי אלא אדרבא י"ל להיפוך דמדסובר כאביי ע"כ לא כתב כלשון הרמב"ם אלא הביא את לשון הברייי' כמובן, ועוד נ"ל להוכיח דפסק כאביי מדהשמיט רבינו במל"ת של"א את מ"ש הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות הנ"ל דגם אשה עוברת בבל תאחר וגם במ"ע קפ"ז לא דיבר מזה כלום וגם את מ"ש הרמב"ם בהל' עכו"ם הנ"ל השמיט רבינו במל"ת נ"ז לגמרי עי"ש ותבין, וכיון שהוכחנו בס"ד דרבינו פסק כאביי והרמב"ם פסק כר' זירא א"כ י"ל דהרמב"ם לשיטתו כמן דפסק דאשה חייבת בשמחה ע"כ כתב בהלכות טומאת אוכלין את הטעם השני הנ"ל להורו' דגם נשים חייבות לטהר ברגל אבל רבינו דפסק כאביי דאשה אינה חייבת בשמחה א"כ לא צריכה לטהר ברגל ע"כ השמיט שפיר את הטעם הב' של הרמב"ם הנ"ל ודו"ק:

פירוש ב

אבל לכאו' עדיין ק"ל על רבינו הלא גם לאביי ג"כ צריך לטעם הב' של הרמב"ם הנ"ל כיון דיש הרבה גם מאנשים דפטורים מראייה וחגיגה וחייבים בשמחה כגון חרש באזנו אחת או סומא באחת מעיניו או חיגר וחולה וזקן וענוג כמו שאיתא בריש חגיגה וכמ"ש הרמב"ם הלכ' חגיגה פ"ב וכ"כ רבינו במ"ע רכ"ז וכ"כ הטורי אבן ריש חגיגה דליכא שום חולק על זה דהני חייבים בשמחה וא"כ היה לו לרבינו להביא את הטעם הב' של הרמב"ם הנ"ל בשביל הני, אבל אחר עיון קצת ראיתי דגם זה ל"ק מידי כיון דלכאורה צריך להבין דלפום שי' הראב"ד בדעת הרמב"ם הנ"ל דפסק כאביי א"כ עכצ"ל דלא כתב הרמב"ם את הטעם הב' הנ"ל אלא בשביל הני הנ"ל ולא בשביל נשים וא"כ באמת קשה מדוע לא סגי גם להרמב"ם בהטעם הא' ואי משום הני הנ"ל דפטורי'

מראייה וחגיגה הלא כיון דחייבים בשלמי שמחה א"כ ממילא צריכין ליכנס לעזרה משום סמיכה דשלמים צריך סמיכה ואין סומכין אלא בעזרה וגם אין סומכין ע"י שליח כמ"ש את כל זה הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ג וא"כ גם בהני הי' סגי הטעם הא' הנ"ל אעכצ"ל דהרמב"ם לשיטתו דפסק בהלכות ביאת מקדש פ"ג הלי"ז דביאה במקצת לא שמה ביאה א"כ משכחת סמיכה גם בטמא כגון דמעייל ידיה בעזרה וסומך כמ"ש הלח"מ הל' מעשה הקרבנות פ"ג הלי"א נהי דמדרבנן אסור לסמוך לכתחילה כמ"ש הרמב"ם והלח"מ שם אבל מדאורייתא עכ"פ שפיר יכול לסמוך ועי' במל"מ הלכות טומאת אוכלין פט"ז הל"י שהוכיח מהרמב"ם דסובר דהא דחייב אדם לטהר עצמו ברגל מדאוריי' היא ולא אסמכתא [וכפי הוכחתו גם מרבינו מוכח דסובר כן עי"ש ותבין] וכיון שכן עכצ"ל דהטעמים שכתב הרמב"ם מדאורייתא הם וכיון דמדאוריי' באמת שפיר משכחת סמיכה גם כשהוא טמא ע"כ כתב הרמב"ם את הטעם הב' בשביל הני הנ"ל ולא סגי ליה בהטעם הא' כמובן, אלא כל זה י"ל אליבא דהרמב"ם כיון דפסק דביאה במקצת לא שמה ביאה אבל רבינו דפסק דביאה במקצת שמה ביאה כמ"ש בפירוש במל"ת ש"ד וא"כ לא משכחת לרבינו שיהא הטמא יוכל לסמוך וע"כ באמת השמיט במ"ע קפ"ג את מ"ש הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות שם ואם סמך הטמא סמך כיון דסובר דמדאורייתא אינו יכול לסמוך ולא מדרבנן כמו שסובר הרמב"ם וכיון שכן א"כ ממילא לדידיה באמת גם בשביל הני הנ"ל דפטורים מראיי' וחגיגה ג"כ סגי בהטעם הא' הנ"ל כיון דהא דצריכים ליכנס בעזרה לסמוך קודם לאכילה הוא וע"כ השמיט שפיר את הטעם הב' ודו"ק, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שאר אבות הטומאה פ"א עד פ"ה והל' טומאת אוכלין וגם עי' ברדב"ז ח"ה סי' קצ"ב וכ"ג ובנב"י מ"ק או"ח סי' ל"ח יו"ד סי' כ"ו ומד"ת או"ח סי' נ"ז יו"ד סי' ק"ה:

מצוה רמז

פירוש א

שיהא (א) **שכבת זרע טמא ומטמא כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סי' הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ק"ה החינוך האה"מ מצ' ק"פ הזה"ר מ"ע ר"ג אות ס"ח הפוע"צ מ"ע פ"ו הכ"ת מ"ע קל"ט העי"מ מצ' קפ"ב עי"ש [שכ' תיקון גדול במ"ע זו] המעיי"ח דף ס"ח ס"ב אות כ"ז המצה"ש ומהר"ש מצ' קפ"א אבל הרמב"ן ז"ל השיג גם על המניין זה עי' בהשגותיו על הסה"מ מ"ע צ"ו, והפרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' שאר אבות הטומאה פ"ה לענין טבילת בעל קרי בזמה"ז עי' טור ש"ע או"ח סי' פ"ט ולענין בעל נפש כתב החינוך וז"ל ואמנם בעל נפש המטהר לקריו גם היום מדה טובה וחשיבות היא לו ותבוא עליו

ברכה ויודע דרך הטהרה ורוב טובה יחזיק בה עכ"ל וכ"כ העיר מקלט סי' הנ"ל ולענין ספיקתו של המנ"ח אי בטביל' עזרא פוסל חציצה עי' במהר"ם שיק סימן הנ"ל וגם עי' מה שכתבנו עוד בזה לקמן בהל' תשעה באב בשם פרדס לרש"י:

מצוה רמח

פירוש א

שיטהרו (**א**) **כל הטמאי' במים כו'**. וכן מנאו ז"ל הבה"ג סימן הנ"ל מ"ע ג' הסה"מ מ"ע ק"ט היראים סי' שי"ב החינוך האה"מ מצ' קע"ה הזה"ר מ"ע קנ"ד אות נ"ו הפוע"צ מ"ע פ"א הכ"ת מ"ע קמ"ב המעיי"ח דף ס"ט ע"א אות ל"ב העי"מ המצה"ש ומהר"ש מצ' קע"ז עי' בכל המקומות שרשמתי ותראה דאין שום חילוק ביניהם אלא בזה דרבינו ז"ל סובר דהפסוק של המ"ע זו הוא ורחץ את בשרו במים דכתיב אצל מצורע בפ' מצורע פי"ד פ"ט כי כן כתב בפירוש ברמזיו וז"ל שיטהרו כל הטמאים במים אפי' במי מקוה שנ' ורחץ את בשרו במים כו' עכ"ל וגם הפועל צדק ואלה המצות נקטו את הפסוק זה אבל הרמב"ם בסה"מ נקט במ"ע זו את הפסוק ט"ז שם ורחץ במים את כל בשרו דכתיב אצל איש כי תצא ממנו שכבת זרע וכן נקט ברמזיו דריש הרמב"ם דמדע רמז מ"ע ק"ט וז"ל להיות הטהרה מכל הטומאות בטבילה במי מקוה שנא' ורחץ במים את כל בשרו למדו מפי השמועה שרחיצה זו במים שכל גופו עולה בהן בבת אחת עכ"ל וגם החינוך והמצות השם ומהר"ם שיק נקטו את הפסוק זה, אבל לכאו' צריך טעם מדוע לא נקטו את הפסוק דמצורע דכתיב ברישא וצ"ל כיון דהגמרא עירובין דף ד' ע"ב למד את הדין טבילה במקוה בכל טמאי' חוץ מזב דבעי מים חיים מהפסוק ורחץ במים את כל בשרו דכתיב אצל בעל קרי [ומה דאיתא בגמ' שם ורחץ את כל בשרו במים זה ט"ס כי הפסוק זה ליתא וכבר תיקן את זה כמו שכתבנו הגליון הש"ס שם וגם בדף י"ד ע"א שם ובחגיגה דף י"א ע"א וביומא דף ל"א ע"א ובסוכה דף ו' ע"א שהביא הגמ' את הפסוק ורחץ בשרו במים זה ג"כ ט"ס וכבר כתב הנר מצוה בגליון הש"ס יומא שם מן הטעות זה ואמת אתו כיון דבכל המקומות שם למד הגמ' גם את השיעור מקוה מהפסוק זה ומדכתיב כל בשרו א"כ עכצ"ל דהגמ' לא דיבר אלא מהפסוק דכתיב אצל איש כי תצא ממנו ש"ז כי שם כתיב כל בשרו אבל בשאר טמאי' באמת ליתא כן ואח"כ ראיתי שגם הטורי אבן ז"ל בחגיגה שם דיבר מהראי' זו ונהניתי שכוונתי בס"ד לדעת קדשו אלא מ"ש הנר מצוה וז"ל וצ"ל ורחץ את כל בשרו במים הכתוב אצל איש כי תצא ממנו ש"ז עכ"ל זה ג"כ ט"ס כיון דלא כתיב כן אלא ורחץ במים את כל בשרו כתיב עכ"פ זה מוכח בפי' דבכל הגמ' הנ"ל יש ט"ס וצריך להיות כמו שאי' בפסחים דף ק"ט ע"א כי שם הביא

הגמר' את הפסוק ורחץ במים את כל בשרו וכיון שכן א"כ ק"ל על החינוך והמצה"ש ומהר"ש דהיאך הביאו את הפסוק כמו שאיתא בגמ' עירובין דף ד' ע"ב ולא דיברו מזה שהוא ט"ס וצ"ע] וכיון דהגמ' למד את הדין טבילה במקוה מהפסוק דכתיב אצל איש כי תצא ממנו ש"ז ע"כ נקטו גם הרמב"ם ודכוותיה את הפסוק זה וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו ודכוותיה מדוע לא נקטו גם הם את הפסוק שהביא הגמ'. ונ"ל בס"ד ליישבם דבספרא פ' מצורע פרק א' פרשתא ב' איתא וז"ל ורחץ אפי' במי מקוה והלא דין הוא מה הזב שאינו טעון הזיית מים חיים טעון ביאת מים חיים מצורע שטעון הזיית מים חיים אינו דין שיטעון ביאת מים חיים ת"ל ורחץ במים אפי' במי מקוה עכ"ל ומפרש הקרבן אהרן ז"ל וז"ל אפי' במי מקוה דבמים יתר הוא אלא בא להכשיר כל מין מים אפי' שיהיו מי מקוה שהם מכונסים ולא נובעים ודין הוא שיהי' צריך חיים ולזה הוצרך קרא להכשיר מי מקוה עכ"ל וא"כ לכאו' קשה מדוע לא למד' הברייי' דגמ' הנ"ל ג"כ מהפסוק דמצורע וצ"צ כיון, הברייתא רצה ללמוד גם את זה שצריך להיות מים שכל גופו עולה בהן ואת זה בא מת לא ידעינן רק מכל בשרו דכתיב אצל בעל קרי ע"כ נקט הברייתא את הפסוק זה, אבל לכאו' עדיין על זה גופא קשה מדוע כתיב כל בשרו אצל בעל קרי דוקא וגם הר' בחיי ז"ל פ' מצורע פרשה ט"ו פט"ז עמד על זה עי"ש מה שתירץ אבל לי"נ בס"ד ליישב בפשיטות דאי הוה כתיב כל בשרו אצל מצורע לא הוה ידעינן גבי בעל קרי דקיל ממצורע דצריך ג"כ מים שכל גופו עולה בהם וגם מיושב בזה דמדוע כתיב אצל בעל קרי דסגיא במי מקוה הלא שפיר הוה ידעינן את זה בק"ו ממצורע די"ל כיון דצריך לגלות את שיעור המים ע"כ צריך למיכתב ורחץ במים את כל בשרו כמובן, נמצא לפי הנ"ל דלעניין המ"ע שיטהרו כל הטמאים אפי' במי מקוה באמת גם הברייי' דגמ' מודה להספרא דילפינן את זה ממצורע ומה שלא הביא את הפסוק דמצורע היא מהטעם הנ"ל וע"כ נקטו שפיר רבינו ודכוותיה למ"ע זו את הפסוק דמצורע ודו"ק:

פירוש ב

אבל לכאו' עדיין ק"ל על רבינו דמדוע התחיל את המ"ע זו במלת מ"ע הלא ממילא הוה ידעינן שהיא מ"ע כיון שמנה אותה בין הרמ"ח מ"ע ובאמת בהרבה מקומות קשה על רבינו קו' זו וכבר דברנו מזה לעיל ריש מ"ע כי והנחנו בצ"ע אבל בסיומא דרמ"ח מ"ע נ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח עכ"פ במ"ע זו דהרמב"ם בסה"מ סי' הנ"ל כתב וז"ל ואין הכוונה במאמר הטבילה מ"ע שיהא חייב כל טמא שיטהר עכ"פ כמו שהוא חייב כל מי שיתכסה בכסות שיעשה ציצית או כל מי שיש לו בית שיעשה לו מעקה ואולם הנרצה בזה דין טבילה והיות התורה אומרת לנו כי מי שירצה ליטהר מטומאתו הנה לא ישלם

לו זה אלא בטבילה במים ואז יטהר ולשון ספרי ורחץ במים יכול גזירת מלך ת"ל ואחר יבא אל המחנה מפני הטומאה רומז על זה השרש שבארנו כי הוא דין לבד שכל מי שירצה לטהר יעשה כך וזה הדין הוא המצוה ואולם לא שיהי' חייב טבילה עכ"פ אבל מי שירצה להשאר בטומאה ולא יכנס זמן רב למחנה שכינה הרשות בידו כו' עכ"ל אלמא דהרמב"ם סובר דאין פירושה דמ"ע זו כמו בשאר מ"ע שמצוה ליטהר לא כשירצה לטהר מצוה ליטהר במי מקוה ומהאי טעמא לא כתב בחיבורו הל' מקואות מלת מ"ע כמו שדרכו בכל דיני מ"ע שהביא בחיבורו וגם החינוך והעיר מקלט סי' הנ"ל הסכימו לזה אלא הם הביאו בשם הספרא את מ"ש הסה"מ בשם הספרי אבל לא מצאתי מזה לא בספרא עם הר"ש משאנץ ולא בספרא עם הקרבן אהרן, והזה"ר סימן הנ"ל כתב וז"ל ויש מי שאומר בתלמוד טבילה בזמנה מצוה ולדבריו ראוי לימנות מצוה זו כשאר מצות התלויות בזמה"ז ולדברי האומר שאין טבילה בזמנה מצוה מ"מ כיון שא"א לו לאכול בקדשים ולבא למקדש עד שיטבול א"כ דין זה מצוה הוא וכן כתב הרמב"ם ז"ל עכ"ל וא"כ לכאו' ק"ל על הרמב"ם דמה דחקו לומר כהנ"ל הלא בנדה דף ל' ע"א קאמר הגמרא דרבנן סברו טבילה בזמנה מצוה ור' יוסי בר יהודא סובר דטבילה בזמנה לאו. מצוה וא"כ י"ל דהספרא או הספרי הנ"ל סובר כר' יוסי בר יהודא אבל אנן מהכלל שבידינו דיחיד ורבים הל' כרבים באמת פסקינן כרבנן דטבילה בזמנה מצוה וכמו שבאמת פסק הר"ח ז"ל בתו' שם ד"ה וש"מ וא"כ מדוע לא נאמר הפשט גם במ"ע זו כמו בשאר מ"ע, אבל אח"כ ראיתי דזה באמת ל"ק מידי כיון דבשבת דף ק"כ ע"ב אי' ג"כ פלוגתא זו ושם סברו הרבנן דטבילה בזמנה לאו מצוה כר' יוסי בר"י ור' יוסי סובר דטבילה בזמנה מצוה והרמב"ם בחיבורו הל' יסוה"ת פ"ו הל"ו באמת פסק כרבנן דטבילה בזמנה לאו מצוה עי' כ"מ ולח"מ שם וע"כ כתב בסה"מ שפיר כהנ"ל וגם י"ל דמחמת הספרא או הספרי הנ"ל פסק כרבנן דשבת ולא כרבנן דנדה כמובן, וכל זה י"ל אליבא דהרמב"ם אבל רבינו י"ל דפסק כרבנן דנדה דטבילה בזמנה מצוה כהר"ח הנ"ל וגם כשתעיין היטב בהלח"מ הל' יסוה"ת שם דמתחלה רצה להביא כמה ראיות שהרמב"ם פסק דטבילה בזמנה מצוה ואח"כ חזר מזה כיון דהרמב"ם פסק בפי' בהלכות יסוה"ת שם כרבנן דשבת דממה שהביא הרמב"ם שם את לשון הרבנן כורך עליו גמי וטובל מוכח דפסק כוותייהו וכדי שלא יהא סתירה בהרמב"ם ע"כ כתב הלח"מ דהרמב"ם סובר כהתוס' ביצה דף י"ח ויומא דף פ"ח דאפי' למ"ד דטבילה בזמנה לאו מצוה ג"כ שרי לטבול ביו"כ עי"ש היטב, וא"כ לפי"ז כיון דרבינו לא כתב בשום מקום בפירוש כלשון הרבנן דטבילה בזמנה לאו מצוה כמ"ש הרמב"ם ואת הראיות שהביא הלח"מ מתחלה להוכיח מהרמב"ם דסובר

דטבילה בזמנה מצוה באמת גם אליבא דרבינו יש להביא כיון דבמל"ת ס"ט פסק רבינו דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביו"כ ובמ"ע ר"ט בהל' עבודת יו"כ פסק רבינו דמזין על כ"ג בשלישי ובשביעי ובמ"ע רל"ב בהלכות פרה אדומה פסק רבינו דמזין עליו כל שבעה ימים וכיון דמוכח בפי' מכל הני מקומו' דפסק דטבילה בזמנה מצוה וליכא הכרח לומר גם אליבא דרבינו דסובר כהתוספ' ביצה ויומא כמ"ש הלח"מ אליבא דהרמב"ם א"כ ע"כ מוכח דרבינו באמת פסק דטבילה בזמנה מצוה וע"כ כתב שפיר מ"ע שיטהרו כל הטמאים במים כוונתו לאשמועינן במלת מ"ע דלא כהרמב"ם בסה"מ הנ"ל ודו"ק:

פירוש ג

ומ"ש רבינו אבל שאר כל הטמאים אפי' במי מקוה כדתניא בתוספתא דמס' זבים חומר בזב מבזבה כו' גם בתוספתא דמגילה פרק א' איתא כן וז"ל אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים זבה אין טעונה באות מים חיים והרי"ף ז"ל בהל' נדה פ"ב דשבועות וגם הרא"ש ז"ל סוף פרק י' דמס' נדה הביאו את התוספתא דמגילה דזה לשונם וקיי"ל דנדה וזבה לא בעו מים חיים דתניא אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון מים חיים והזבה אינה טעונה מים חיים אלא מי מקוה שכל הגוף עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי המקוה מ' סאה עכ"ל וגם הבה"ג ז"ל על הש"ס הלכו' נדה הביא את התוספתא דמגילה וא"כ באמת טעמא בעי מדוע לא הביא רבינו ג"כ את התוספתא דמגילה שקודמת וצ"ע. ומ"ש רבינו ותניא בת"כ כו' ק"ו לשאר הטמאי' שאינן טעונים הזיית מים חיים שאינן טעונין ביאת מים חיים כו' האי ק"ו ליתא בהספרא וכבר העתקנו את לשון הספרא במחודש א' אלא רבינו בעצמו קאמר את הק"ו זה וגם מ"ש רבינו על הספרא שהביא אח"כ אלא בגדיו ככל הטמאים במי מקוה כו' גם זה ליתא בספרא אלא רבינו מפרש את הספרא כן, אבל לכאו' צריך להבין מדוע הביא רבינו כלל את הספרא זה בשלמא אי הוה כתיב בפי' בהספרא דזבה אינה טעונה ביאת מים חיים כמו שאיתא בהתוספתא אז שפיר הי' מביא את הספרא להורות דגם משם ראי' דזבה אינה טעונה מים חיים אבל כיון דליתא בהספרא בפי' מזה כלום אלא רבינו מפרש את הספרא כן א"כ למה לו להאריך בפירושים הלא כבר הביא ראיה יפה לזה מהתוספתא דאי' בפי' כן. ונ"ל בס"ד בכוונת רבינו כך דכשנדייק שפיר בלשון רבינו מריש המ"ע זו עד ד"ה ותניא בת"כ ומביא בפ"ק דעירובין וגם ברמזיו ובקיצור הסמ"ג שלו נראה בעליל דכוונת רבינו להוציא מהשיטה דסוברת דגם זבה בעיא מים חיים וע"כ האריך וכפל ומשלש את זה ברמזיו וגם בקיצור הסמ"ג שלו כי רש"י ז"ל בשבת דף ס"ה ע"ב ד"ה וסבר באמת הביא בשם הרבינו לוי ז"ל דסובר כן וגם התוס' שם ד"ה שמא הביא כן

בשם יש מפרשי' אלא התוספ' חולק על זה והביא ראי' מהתוספתא דחומר בזב מבזבה שהביא רבינו [ומה שמייחס התו' את זה על הת"כ זה ט"ס כיון דבת"כ באמת ליתא זה אלא נ"ל דבתוספות הי' כתב מלת דבתוספתא בראשי תיבות כזה דבת' והמעתיק או המדפיס כתב אל תיבות דבת' אות כ' והב"י ז"ל יו"ד ריש סי' ר"א שמייחס ג"כ את זה להבריי' דת"כ אשגירת לישנא דתו' שלפנינו נקט אבל באמת ליתא זה בת"כ אלא בתוספתא דזבים ובתוספתא דמגילה כהנ"ל] וגם רש"י בשבת שם מדחה את הרבינו לוי מהתוספתא דזבים אבל בבכורות דף נ"ה ע"ב ד"ה מקוה מפרש רש"י בעצמו בלישנא קמא דזבה טעונה מים חיים וא"כ צ"ל דבבכורות חזר רש"י ממ"ש בשבת וסובר דיש מקום לפירושו של הרבינו לוי ואפשר דלזה כיוון הב"י הנ"ל במ"ש וז"ל ומ"ש ואפי' אינם מים חיים שא"צ מים חיים אלא לזב ולא לנדה וזבה פשוט בפ"ק דמקוואות וטעמא משום דלא כתיב מים חיים בטבילת שום אח' מהטמאים אלא בזב ואע"ג דבפ' בתרא דבכורות גבי אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקואות פירש"י בחד לישנא דזבה טעונה מים חיים ליתיה וכבר סתרו אותו פי' התוס' בפ' במה אשה והביאו ברייי' דת"כ דקתני בהדיא חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וכ"פ הרמב"ם בפ"א ובפ"ט מהל' מקוואות וכ"פ הרשב"א וכך הם דברי כל הפוסקי' עכ"ל ולכאו' ק"ל על הב"י חדא דמדוע מייחס את השיטה זו על רש"י ולא על הרבינו לוי ועוד מדוע כתב דהתו' סתרו את השיטה זו הלא רש"י בעצמו סתרה בשבת שם וא"כ טפי הי' לו לומר דרש"י בעצמו סתרה ועוד היכי מייחס כלל את השיטה זו על רש"י כיון דבאמת סתר רש"י את השיטה זו בשבת שם אבל לפי דברינו דרש"י בבכורות חזר י"ל דמשו"ה מייחס הב"י את השיטה זו על רש"י כדי לאשמועינן דרש"י בבכורות חזר וגם השאר קושיות הנ"ל מיושבין שפיר כמובן, אלא אם באמת זה הי' כוונת הב"י אז עדיין יש מקום להקשות דמדוע לא הביא את רש"י סנהדרין דף פ"ז ע"א ד"ה הלכות אחד עשר שכ' וז"ל ואם ראתה ג' ימים רצופים הויא זיבה לקרבן ולטבילת מים חיים עכ"ל דמשם הי' ראי' טפי להב"י דרש"י חזר ממה שהביא מבכורות כיון דבבכורות הביא רש"י גם פי' אחר וגם בלאו הכי הנ"ל באמת ג"כ קשה על הב"י דמדוע לא הביא מרש"י סנהדרין כיון דשם סתם בפי' כן:

וע"כ נ"ל בס"ד דהב"ח ז"ל בריש סימן שם כתב לפרש בדעת הרבינו לוי שלא יהא קשה עליו מהתוספתא הנ"ל דנהי דמן התורה זבה אינה טעונה מים חיים אבל מדרבנן החמירו שצריכה מים חיים וכתב שרבינו לוי למד את זה מהא דאבוה דשמואל דעביד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן כיון דלא הי' לו פירוש אחר בהא דאבוה דשמואל אלא כמו שמפרש רש"י בהפי' הא' דבכורות ע"ש ותבין, ועם הב"ח שפיר יש להבין את

רש"י דבכורו' אפי' כשנ' דלא חזר ממה שסתר את הרבינו לוי בשבת שם וגם הסתירה דקשה לי ברש"י דשבת גופא דמתחילה סתר את הרבינו לוי מהתוספתא ואח"כ בד"ה אין המים מטהרין בזוחלין הביא את פירושו הא' דבכורות ואח"כ ראיתי שגם המרש"א ז"ל בשבת שם עמד ע"ז אבל עם הב"ח הנ"ל מיושב בס"ד שפיר די"ל דמתחלה הי' סובר רש"י בדעת הרבינו לוי דמדאורייי' בעי זבה מים חיים ע"כ סתר את דבריו כיון דהי' קשה עליו מהתוס' אבל אח"כ סובר רש"י בדעת הרבינו לוי כמו שסובר הב"ח וע"כ הביא שפיר את פירושו הא' דבכורות כי גם בבכורות סובר רש"י בדעת הרבינו לוי כמו שסובר הב"ח וע"כ כתב שם את הפי' הא' שפיר כמובן, אלא כל זה י"ל בדעת רש"י בשבת ובבכורות כיון דשם קאי רש"י על הא דאבוה דשמואל אבל בסנהדרין באמת מוכח מרש"י דמדאורייתא בעיא זבה מים חיים כיון דשם קאי רש"י על דאורייתא עי"ש וא"כ ק"ל על הב"ח דמה יענה על רש"י דסנהדרין ועי' בישועות יעקב יו"ד ריש סי' ר"א שג"כ הסכים לפירושו של הב"ח וא"כ גם עליו קשה מרש"י סנהדרין וצ"ע, אבל על הב"י שפיר י"ל דמשו"ה לא הביא את רש"י סנהדרין כדי שלא נטעה דהב"י לא פסק כרש"י במה דסובר דמדאורייי' צריכה זבה מים חיים אבל מדרבנן גם הב"י מודה דצריכה ע"כ הביא הב"י את רש"י דבכורות וכוונתו דבכל אופנים דנא' הפשט ברש"י דבכורות לא פסק כוותיה ודו"ק, וממילא לפי הנ"ל דמרש"י סנהדרין מוכח דסובר דמדאורייי' בעיא זבה מים חיים וכן צ"ל דסובר בדעת הרבינו לוי התו' בשבת שם דאל"כ אלא נאמר דסובר כהב"ח מה הקשה עליו מהתוספתא וכיון שכן באמת קשה מאד על הרבינו לוי וגם על רש"י סנהדרין דמה יענו על התוס' וכמו שבאמת הקשו עליהם כל הפוסקים:

פירוש ד

ונ"ל בס"ד ליישבם דבספרא פ' מצורע פרשתא ג' פ"ה אי' וז"ל וכי יטהר הזב מזובו כשיפסוק מזובו מזובו ולא [מזובו] מנגעו מזובו וספר אף מקצת זובו טעון ספירת שבעה להביא את שראה שתי ראיות שיטעון ספירת ז' הלא דין הוא ומה אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לא יטעון ספירת ז' לשתי ראיות זבה תוכיח שהיא מטמאה משכב ומושב בשתי ראיות ואינה סופרת לשתי ראיות אף אתה אל תתמה על הזב שאע"פ שהוא מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לא יטעון ספירת ז' לשתי ראיות ת"ל מזובו וספר אף מקצת זובו טעון ספירת ז' להביא את שראה שתי ראיות שטעון ספירת שבעה עכ"ל ומפרש הקרבן אהרן הלא דין הוא דכיון דידעינן את זה דק"ו למה לי קרא ומתרץ הספרא דעל הק"ו י"ל זבה תוכיח וע"כ צריך מזובו עי"ש ומובא ברייי' דספרא זו במגילה דף ח' ע"א וגם משם מוכח דהפשט בהברייי' כמ"ש הק"א, אבל לכאורה ק"ל על הברייתא

זו הלא י"ל על זבה תוכיח מה לזבה שכן לא טעון ביאת מים חיים תאמר בזב בעל שתי ראיות שטעון ביאת מים חיים כמו שאיתא בפירוש כן בהספרא סוף פ' מצורע וכן אי' במשנה זבים פרק א' משנה א' ועוד ק"ל מדוע לא עביד הספרא את הק"ו בזה גופא וכך הי' לו לומר הלא דין הוא ומה אם טעון ביאת מים חיים בשתי ראיות לא יטעון ספירת שבעה לשתי ראיות וכשהוה עביד את הק"ו כך לא הוה יכלינן למימר זבה תוכיח ואז ממילא הי' נשארה הקושיא בתקפה מזובו למה לי אעכצ"ל דהבריי' זו באמת סוברת דזבה גם כן צריכה ביאת מים חיים, ואין להקשות דא"כ נשארה הקושיא על התוספתא דסוברת דזבה לא בעיא מים חיים מזובו למה לי כיון דספירת שבעה לשתי ראיות איכא למילף מק"ו כמו שכתבנו דע"ז י"ל דהתוספתא סוברת דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא אבל בהבריי' דספרא ליכא למימר כן דא"כ היה קשה מה הקשה הלא דין הוא אעכצ"ל על הברייתא דספרא דסוברת כמ"ש היד מלאכי סימן תי"ט דעל מה דלא אתיא אלא מריבויא לא אמרי' טרח וכתב לה קרא וכיון דהאי דרשה דמזובו ג"כ דרשה דריבויא היא כמ"ש הטורי אבן במגילה שם ע"כ הקשה הברייתא שפיר הלא דין הוא וא"כ על הברייי' באמרו קשה קושייתינו הנ"ל וא"כ עכצ"ל דסוברת דגם זבה צריכה מים חיים כהנ"ל אבל על התוספתא י"ל דלא סוברת כמ"ש היד מלאכי אלא סוברת דאפי' על מלתא דאתיא מריבויא אמרינן טרח וכתב לה קרא וא"כ על התוספ' באמת ל"ק קושייתינו הנ"ל, ועי' רש"י במגילה שם ד"ה מזובו וספר שכ' וז"ל להכי סמיך ספירה אצל זובו ללמדך שאף בשביל מקצת זב טעון ספירה לימד על זב בעל שתי ראיות עכ"ל והט"א ז"ל שם עמד על רש"י דלמה דחק לפרש דרש סמוכין לכאן מדוע לא קאמר דמזובו לגמרי קרא יתירא הוא ומריבויא יליף אבל לפי דרכינו י"ל דרש"י לא סובר כהיד מלאכי אלא סובר דעל מלת' דאתיא מריבויא ג"כ אמרינן טרח וכתב לה קרא אלא על מלתא דאתיא מסמוכין סובר דלא אמרינן טרח וכתב לה קרא וע"כ מפרש רש"י את הברייי' בדרש סמוכין כמובן, וכיון שהוכחנו בס"ד דאיכא בריי' בספרא דסוברת דגם זבה בעיא מים חיים א"כ י"ל דהרבינו לוי ורש"י סנהדרין באמת לא סברו כהתוספתא אלא כהברייי' זו ולא קשה עליהם מהתוספתא שהקשו כל הפוסקי' כמובן, וממילא מיושב בס"ד מה שהקשינו על רבינו בריש מחודש ג' דמדוע הביא כלל את הראי' מהספרא כיון שכבר הביא ראי' מהתוספתא די"ל כיון דאיכא בריי' בהספרא דלא כהתוס' וא"כ לכאו' ליכא להוכיח מהתוס' מידי כיון די"ל דהלכה כהברייתא דספרא ע"כ הוכיח רבינו דגם בהספרא איכא ברייתא אחריתא דסוברת כהתוס' וא"כ הוי הבריי' דספרא שהוכחנו דלא סוברת כהתוס' חדא במקום תרתי כיון דגם הבריי' דספרא שהביא רבינו סוברת כהתוס'

וא"כ ממילא הלכה כהתוספתא ודו"ק. וגם יש להבין בהנ"ל את לשון הרי"ף והרא"ש הנ"ל ריש מחודש ג' שכתבו וקיי"ל דנדה וזבה לא בעו מים חיים כו' דלכאורה מדוע כתבו נדה הלא בנדה ליכא שום הו"א דבעיא מים חיים אלא על זה י"ל דכוונתם על נדה בזמה"ז דג"כ זבה היא אבל הלשון וקיי"ל עדיין צריך ביאור כיון דלשון זה לא שייך אלא היכא דיש פלוגתא במשנה או בגמ' אבל היכא דאי' בפי' בברייתא כן בלי שום חולק לא שייך לומר וקיי"ל אלא הוה להם למינקט את לשון הברייתא ואי"ל כיון דרב נטרונאי גאון מובא באשכול הל' מקואות אות נ' ורב פלטוי גאון מובא בב"ח יו"ד סי' ר"א וגם הרבינו לוי ורש"י הנ"ל סברו דזבה צריכה מים חיים ע"כ כתבו הרי"ף והרא"ש דקיי"ל כו' לאשמועינן דלית הלכתא כוותייהו דזה דוחק כיון דלא הביאו את שיטתם מקודם אבל לפי הנ"ל דבאמת יש ברייתא בספרא דסוברת כן כתבו שפיר וקיי"ל כמובן.

ועל הדקדוק הנ"ל ריש מחודש ג' דמדוע לא הביא רבינו את התוספתא דמגילה י"ל דאי הוה מביא את התוספתא דמגילה הי' צריך להאריך ולפרש דמדוע השמיט התנא במשנה דפ"ק דמגילה ולא חשיב בין האין בין דחשב שם גם האין בין זב לזבה דאיתא בתוספתא הנ"ל כדי שלא נאמר דהתנא דמתני' לא סובר כהתוס' וכיון דרבינו לא רצה להאריך ע"כ לא הביא אלא את התוס' דזבים ודו"ק, ומ"ש רבינו עוד פירשנו טעמים אחרי' בענין הנדה בספר מל"ת כו' כוונתו על מ"ש לעיל מל"ת קי"א כמה טעמים דטבילת נדה דאורייתא ועי' במה שכתבנו שם מחודש ז' ותמצא נחת:

פירוש ה

ומ"ש רבינו ואומר רבינו יעקב שאע"פ שבפ' המוכר את הבית אמרינן דשאיבה דרבנן דוקא מקצת שאיבה אבל כולו שאוב פסול מה"ת כו' ומפני שכולו שאוב מה"ת גזרו שיהא המקוה פסול בהשלמת ג' לוגין מים שאובין כו' גם מהתו' ב"ב דף ס"ו ע"א ד"ה מכלל נראה בפי' דסובר בדעת הר"ת דפסול דג' לוגין לא הוי אלא דרבנן כמ"ש רבינו אבל הגאון מו"ה אייזיק שטיין ז"ל בביאורו כאן כתב על רבינו וז"ל תימה דבמרדכי כתב וז"ל ור"ת כתב בספר הישר וכן פירש ריב"ן בפרק הגוזל דג' לוגין הלכה למשה מסיני ואומר ר"י דהא לא אשכחן בשום דוכתא עכ"ל לפי"ז קשה ר"ת אר"ת וצ"ע עכ"ל הביאור, נראה דבלא רבינו לא היה קשה לו על ר"ת כיון דהי' סובר בדעת הר"ת כמ"ש המרדכי דג' לוגין הל"מ אבל כפמ"ש רבינו בדעתו דג' לוגין דרבנן ע"כ קשה עליו הסתירה אבל לא זכיתי להבין את דבריו חדא מדוע לא הקשה את הסתירה זו על המרדכי גופא דבריש הל' מקואות הביא המרדכי מתחילה בשם הד"ת דפסול ג' לוגין דרבנן ואח"כ הביא את מה שכתב הר"ת בספר הישר דהל"מ הם ועוד הלא כבר מפרש הרא"ש בסוף נדה ריש

הל' מקואות את הר"ת שפיר וז"ל ומה שפי' רבינו תם בספר הישר הא דאמר ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הל"מ היינו כשאין שם מים אבל בסוף אינן פוסלין אלא מדרבנן כו' עכ"ל וכ"כ הא"ז ז"ל הל' מקואות אות של"ד וא"כ גם ברבינו י"ל כן דמה דכתב בשם הר"ת דג' לוגין דרבנן היינו בסוף ומ"ש הר"ת בספר הישר היינו בתחלה וגם במרדכי עכצ"ל כן וא"כ ליכא שום סתירה בר"ת ואי"ל כיון דרבינו כתב סתם בהשלמת ג' לוגין מים שאובין ולא מחלק בין תחלה לבסוף ע"כ נר' דסובר בדעת הר"ת דאפי' בתחלה לא הוי אלא דרבנן וע"כ הקשה הביאור אליבא דרבינו דוקא כיון דעל זה ג"כ י"ל חדא הלא המרדכי ג"כ כתב סתם ועוד מדוע לא נא' דרבינו במלת בהשלמת שכתב באמת על פירושם של הרא"ש והא"ז כיוון דהיינו בסופו להשלים את המ' סאה וכמ"ש החידושי אנשי שם על הר"ן ז"ל פ"ב דשבועות שג"כ כתב בשם הר"ת שהג' לוגין דרבנן והר"ן אפי' כלשון רבינו לא כתב ואפ"ה מפרשו החא"ש דכוונתו כמ"ש הרא"ש דהיינו בסופו וא"כ מכ"ש דיש לפרש אליבא דרבינו כן וע"כ דברי הביאור צ"ע, ועי' ברדב"ז ח"א סי' פ"ה שמברר היטב בקיצור את השיטות בזה:

פירוש ו

ואומר (ב) רבינו יצחק בר ר' שמואל דהא דתניא בת"כ המעיין מטהר בכל שהוא כו' אמנם לטבול אדם צריך אף במעיין ארבעים סאה כו' דהא ארעא חלחולי מחלחלא כו', כן כתב גם התוס' פסחים די"ז ע"ב ד"ה אלא ובנזיר דל"ח ע"א ד"ה בר מההיא והראי' שכ' רבינו מהא דארעא חלחולי מחלחלא כן איתא בחגיגה דף כ"ב ע"א ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא סל וגורגותני שמילאן כלים והטבילן טהורין ומקוה שחלקו בסל וגורגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד פי' רש"י דהא ארעא כולה מחלחלא והמים הנובעין כאן באין מנהר גדול ולא חשבינן כמחובר דבעינן מ' סאה במקום אחד עכ"ל וגם התוס' הביא את הראיה זו והרא"ש סוף מס' נדה בהל' מקואו' שלו סוף סי' א' כתב שאין להשיב על ראי' זו ומחמת ראי' זו הסכי' לשיטת הר"י וגם מרבינו נראה שהסכים לזה מדלא הביא את שי' הרמב"ם הלכ' מקואות פ"ט הל"ח דמעיין מטהר גם אדם בכל שהוא דהיינו כל מקום שגופו עולה בבת אחת כ"כ הכ"מ שם בכוונת הרמב"ם וכן הוא שי' הראב"ד מובא בב"י ריש סי' ר"א אבל הרשב"א בת"ה ריש שער הטבילה כתב שהר"ת והר"ש ג"כ הסכימו דדוקא כלים מטהר מעיין בכל שהוא אבל לא אדם ושר"ת מביא ראי' לזה מפ"ה דמקואות משנה ו' מהא דגל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין אלמא מ' סאה בעינן וגל סתמא קתני ואפי' של מעיין מדלא קתני גל שנתלש מן

הים ועי' בתי"ט שם שהביא את הראיה זו מדעת עצמו ותמה על הפוסקים שלא הביאו את הראי' זו ובאמת פליאה לי עליו הלא הרשב"א בשם הר"ת הביא את הראי' זו והר"י שלא הביאה י"ל דסובר כמ"ש התוספות חדשים על המשניות שם עי"ש ותבין ועי' בב"י סימן הנ"ל שג"כ לא הביא אלא את הראי' של הר"י אע"ג דמרמז שם גם על הרשב"א הנ"ל ואפשר דג"כ השמיטה מהטעם שכתבנו אליבא דהר"י עכ"פ הראי' של הר"י מגמ' חגיגה הנ"ל היא ראי' אלימתא שאין עליה תשובה וא"כ קשה על הרמב"ם והראב"ד מהראיה זו. אבל נ"ל בס"ד ליישבם דהם סברו הפשט בגמ' חגיגה כך דבמקואות פרק א' משנה ז' איתא למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין כו' ועי' בב"י סי' הנ"ל מה שהביא בשם המרי"ק בזה ותראה דממשנה זו מוכח דכשיש מעיין שמימיו מועטין ומחובר אצלו נהר שג"כ מימיו מועטין צריך להיות בהנהר מ' סאה לטבול בו ובמעיין סגי בכל שהוא לפום שי' הרמב"ם והראב"ד וא"כ י"ל דעל משנה זו כיוון רבא והכי קאמר דכשנאמר דלא בעינן כשפופרת הנוד א"כ קשה מדוע צריך בהנהר הנ"ל מ' סאה הלא מחובר למעיין נהי דבמעיין ג"כ ליכא מ' סאה הלא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ודו"ק, ועי' באשכול הלכות מקואות אות נ' שג"כ סובר כשיטת הרמב"ם ועל הראי' של הר"י כתב וז"ל ויש להשיב דכמה מימות יש בקרקע שאינם ממעיין עכ"ל וא"כ באמת דברי הרא"ש שכ' על הראיה של הר"י שאין להשיב צ"ע דמה יענה על התשובה של האשכול וגם על הראי' שהביא הר"ת הנ"ל השיב האשכול בכמה אופנים וא"כ גם התי"ט צ"ע, ולהל' פסקינן בש"ע ריש סי' ר"א כשי' הר"י כמו שפסק רבינו והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' מקואות ולהלכה טוש"ע שם:

פירוש ז

ומ"ש רבינו בסוף מ"ע זו גרסי' בפ' שני שעירי' ת"ר את משפטי תעשו כו' בגמ' שלפנינו יומא דף ס"ז ע"ב ליתא ואוה"ע משיבין עליהם אלא הכי איתא דברים שהשטן משיב עליהן אבל במדרש תנחומא פ' משפטים איתא דברים שיצה"ר משיב עליהן ואוה"ע משיבין עליהן וברבינו חננאל ז"ל ש"ס ווילנא הגירסא דברים שיצה"ר מקטרג עליהן ואוה"ע משיבין עליהן ובאמת במלת שטן ויצה"ר אין חלוק דרש"י ז"ל שם מפרש שטן יצה"ר אבל רבינו ז"ל נקט שטן כלשון הברייי שלפנינו ואוה"ע כגירסת התנחומא וע"כ כתב גרסינן וגם מהרמב"ם ז"ל הל' מעילה פ"ח הל"ז מוכח שכך היתה גירסתו אלא כתב תחת שטן ויצרו של אדם וכן יראה מרש"י ז"ל פ' אחרי פרשה י"ח פ"ד ואח"כ מצאתי בספרא פ' אחרי פרק י"ג שאיתא ג"כ כן. או אפשר שרבינו ז"ל כיוון במלת גרסינן דהרמב"ם ז"ל הלכה הנ"ל חשב בין המשפטים שאילמלי לא נכתבו דין הוא שיכתבו

גם כיבוד אב ואם וצ"ל דכך היתה גירסתו בגמ' והמרשא ז"ל בח"א יומא שם מפרש על דין הוא שיכתבו וז"ל ר"ל שאילו לא נכתבו לישראל בנתינת התורה דין הוא שיכתבו לפי שהם מצות בני נח ואלו הן ע"ז כו' אבל את חקותי תשמרו גם אחר שנכתבו השטן ואוה"ע משיבין כו' שלא ניתנו ליכתב עכ"ל ואת פירושו של המרש"א ליכא למימר אלא לפי גירסת רבינו והגמ' שלפנינו דליתא בהרישא דהברייתא אלא מצות בני נח אבל לפי גירסת הרמב"ם דאי' גם כיבוד או"א דליתא בבני נח באמת קשה היכי מפרש שאילמלי לא נכתבו דין הוא שיכתבו אלא על הרמב"ם י"ל דהי' גירסתו כמ"ש בשמנה פרקים שלו פרק ו' שאלו לא נכתבו ראוים הם לכתוב ומפרש מפני שהם מצות שכליות או אפשר שהרמב"ם מפרש דין הוא שיכתבו דקאמר הגמרא ראוים הם לכתוב מפני שהם מצות שכליות אבל רבינו י"ל דלא הי' ניחא ליה פירושו של הרמב"ם אלא פירושו של המרש"א ע"כ כתב גרסינן כוונתו לאפוקי מגירסת הרמב"ם דגם כיבוד או"א איתא בברייתא כמובן:

או י"ל בכוונת רבינו דהר"ח הנ"ל גרס בהסיפא דבריי' וז"ל ואת חקותי תשמרו דברים שיצה"ר מקטרג עליהן ואוה"ע משיבין עליהן ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז ורוק יבמה ושיער נזיר וציפורי מצורע ושעיר המשתלח והרבעת כלאים ושור הנסקל ופטר חמור ועגלה ערופה ובשר בחלב ושמא תאמר מעשה תוהו המה אני ד' חקקתים גזרה היא ואין לך רשות להרהר בהן עכ"ל וכגירסא זו איתא במדרש תנחומא הנ"ל רק חסר שם ושיער נזיר והמרש"א בח"א שם כתב על הגירסא שלפנינו וז"ל יש לעיין בזה למה נקט אכילת חזיר טפי משאר טמאים ונראה ע"פ מ"ש פרק כל הבשר כל דאסר לן רחמנא שרי לן כוותיה כו' אסר לן חזיר שרי לן מוחא דשיבוטא כו' והיינו דהשטן ואוה"ע משיבין עליהן דמאיזה טעם אסר לן זה ושרי לן דכוותיה וכן לבית שעטנז הוא איסור ודכוותיה תכלת בסדין מצוה וכן חליצת יבמה דהותרה אשת אח ומצוה לייבם ושוב ע"י חליצה תיאסר אשת אחיו וכה"ג איכא בפיוט של פרשת פרה מכלאי בגדים תכלת בסדין מאשת אח יבום האח כו' ע"ש וטהרת מצורע שצריך ב' צפרי' אחד לקרבן לד' ואחד לשלוח וכן שעיר המשתלח שהיו שני שעירי' אחוים ושוים הא' לד' והשני לעזאזל ובזה יתיישב דלא קחשיב הכא פרה אדומה דכתיב בה נמי חוקה דלא חשיב אלא הני דאיכא בהו דכוותיה כו' עכ"ל וא"כ י"ל דרבינו ג"כ סובר בכוונת הבריי' כמ"ש המרש"א וע"כ כתב גרסינן להוציא מגירסת המדרש תנחומא והר"ח הנ"ל. אבל לכאורה ק"ל על המרש"א מהמד' רבה חוקת פרשה י"ט דאי' שם ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר ארבעה דברים יצה"ר משיב עליהן דכתיב בהן חוקה אשת אח וכלאי' ושעיר המשתלח ופרה אדומה

אשת אח דכתיב ערות אשת אחיך וגו' ובלא בנים יבמה יבא עליה וכתיב בערות אשת אח ושמרתם את כל חוקותי וכלאים לא תלבש שעטנז וסדין בציצית מותר וכתיב ביה חוקה את חוקותי תשמרו שעיר המשתלח דכתיב והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו והוא עצמו מכפר על האחרי' וכתיב ביה והיתה זאת לכם לחקת עולם פרה מנין דתנן כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופה מטהרת בגדים וכתיב בה חקה זאת חקת התורה עכ"ל חזינן דהמדרש ג"כ מפרש כהמרש"א שהיצה"ר משיב עליהן דמאיזה טעם אסר לן זה ושרי לן דכוותיה ואעפ"כ חשיב המדרש פרה אדומה ומפרש דאית ביה דכוותי' דהעוסקין בפרה מתחל' ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופה מטהרת וא"כ ליכא למימר כתירוצו של המרש"א וממילא נשארה קוש' המרש"א על הברייי' דמדוע השמיטה פרה אדומה ועל המד' ק"ל מדוע השמיט בשר בחלב וצ"ע, ועי' רמב"ם הלכה הנ"ל שכ' וז"ל והחוקי' הן המצות שאין טעמן ידוע אמרו חכמי' חוקי' שחקקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן ויצרו של אדם נוקפו בהן ואוה"ע משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח כו' עכ"ל נר' דג"כ פרט חמשה דברים כמו שאיתא בגירסא שלפנינו אלא הרמב"ם השמיט שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ועייל בשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה וא"כ נשארה הקושיא על הרמב"ם מדוע פרט רק הני כיון דליכא למימר אליבא דהרמב"ם לא כמ"ש המרש"א ולא כמ"ש המד' הנ"ל, ואפשר דלהרמב"ם ג"כ הי' הגירסא בהברייי' כמו שאי' בר"ח הנ"ל ולא נקט הני אלא לדוגמא או אפשר דלהרמב"ם היה ג"כ הגירסא כמו שאי' לפנינו אלא הרמב"ם לא סובר הפשט בהברייתי' כמ"ש המרש"א אלא סובר כמ"ש התו' ישנים שם וז"ל אכילת חזיר ולבישת שעטנז כו' וכן יש הרבה אפר פרה וכיסוי הדם וכיוצא בהן עכ"ל כוונתו דתנא ושייר וכיון דהרמב"ם רצה לגלות דסובר הפשט בהברייתא כהתוס' ישנים ולא כהמרש"א ע"כ השמיט קצת מהני דברייתא ועייל אחריני תחותייהו וק"ל:

פירוש ח

אבל לכאורה צריך להבין מדוע הביא רבינו את הברייי' זו כאן בסיומא דתרי"ג מצות בשלמא הרמב"ם הביאה שפיר בהל' מעילה כיון דשייכה לשם וא"כ גם רבינו הי' לו להביאה בהל' מעילה לעיל במ"ע ר"י מדוע המתין עמה עד כאן, ונ"ל בס"ד דרבינו כיוון שלא יתעקש המתעקש לומר דהתרי"ג מצות אינם אלא המצות שכליות ולא החוקי' כי החוקי' אינם חשובים כהמצות שכליות למנותם בין התרי"ג מצות ורבינו באמת מנה גם החוקים ע"כ הביא רבינו בסיומא דתרי"ג מצות את הברייי' זו לאפוקי מטעות זה ולהוכיח

דגם החוקים חשובים כהשכליות כמובן. או י"ל דלפמ"ש האו"ח ז"ל על הפסוק של הברייי' זו בפ' אחרי פרשה י"ח פ"ד וז"ל עוד ירצה ע"ד מ"ש התנא האלקי הרשב"י ע"ה כי רמ"ח איברי האדם ושס"ה גידיו הם כנגד מ"ע ול"ת ובעשות האדם מצוה באותו אבר שנעשית המצוה שורה בו שם הוי"ה ית' כי המצוה הוא אותיות שם הוי"ה חציו מגולה והוא סוד עלמא דאתגליא וחציו מכוסה סוד עלמא דאתכסיא כי אותיות מ"צ בא"ת ב"ש הם י"ה ודבר ידוע הוא כי הקב"ה הוא שמו ושמו הוא בסוד אמרו ד' אחד ושמו אחד הראת לדעת כי בעשות המצוה נעשה האדם מרכבה לשכינה ומתהלך ד' בתוכו וז"א ללכת בהם וחזר ופי' מי הוא ההולך בהם ואמר אני ד' כאילו אמר ללכת אני ד' בהם והוא סוד ושכנתי בתוכם וכפ"ז ירצה אומרו בהם כפשטה כי בעשיית המצוה נעשית ההכנה ללכת בה וזהו סוד אומרו והתהלכתי בתוככם ואתם הדבקים בד' אלקיכם עכ"ל נמצא דבפסוק זה מרומז הלימוד של עשיית התרי"ג מצות כמ"ש האו"ח ז"ל [וגם כפמ"ש מורי ז"ל הרב הגה"צ מו"ה יקותיאל יהודא ט"ב אבד"ק סיגוט יצ"ו בספרו ייטב לב על הפסוק דברייתי' זו ג"כ מרומז בו הלימוד של עשיית התרי"ג מצות] וע"כ רצה רבינו להביאו כאן בסיומא דתרי"ג מצות וכיון שהברייתא זו שמדברת ג"כ מענין עשיית המצות הביאה את הפסוק זה ע"כ הביא רבינו את הברייתא זו כאן:

או י"ל דרבינו ז"ל רצה לתרץ בזה שלא יהא קשה עליו דמדוע מנה גם הני מצות שאינן נוהגין בזמה"ז הלא תכלית מניין המצות כדי ללמוד אותם כהנ"ל מ"ע י"ב מחודש ב' ועיקר תכלית הלימוד להביא לידי מעשה כמאמר חז"ל גדול התלמוד שמביא לידי מעשה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' אחרי על הפסוק של הברייי' זו ולפי"ז לא היה צריך למנות אלא הני מצות שנוהגות בזמה"ז כמובן וכדי לתרץ את זה הביא רבינו את הברייתא זאת, דבפסוק של הברייי' זו פ' אחרי פרשה י"ח דמצינו עשייה במשפטים ושמירה בחוקים כדכתיב את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ומהפסוק ה' שם למד הספרא ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים כמ"ש רש"י שם וכמו שמפרשו הברטנורה והמזרחי שם אבל לכאורה ק"ל מדוע לא כתיב בהפסוק ד' שמירה ועשייה בשניהם את משפטי וחקותי תעשו ותשמרו ואז לא הי' צריך תו הפסוק ה' ואח"כ מצאתי בקרבן אהרן ז"ל על הספרא שם שג"כ עמד על זה ומתרץ עי"ש, ולי"נ בס"ד לתרץ דלכאורה צריך להבין דמה הוא פירושו של תשמרו בשלמא תעשו י"ל דפירושו לעשות את המצות אבל תשמרו מה היא ותו אמאי באמת לא כתיב בפסוק ד' גם גבי חוקים תעשו ונ"ל דמלת תשמרו יש לפרש בתרי אנפין או לשון שמירה כמ"ש התרגום תטרון או תמתינו מלשון ואביו שמר וכ"כ הייטב לב סוף פ' אחרי והשתא לפי פירוש הא' אתא

שפיר דעל דבר שירא האדם שלא יטלו ממנו שייך לשון שמירה וכיון דעל החוקי' השטן ואוה"ע משיבין עליהן ע"כ כתיב ואת חקותי תשמרו אבל במשפטים דליכא למיחש לזה ולא בעי שמירה ע"כ לא כתיב בהו תשמרו אלא תעשו אך יען דמצינו דלדבר שצריך שמירה יש מעלה יתירה דאפי' ספק ספיקא לא מהני בו כמ"ש הרמב"ן ריש חולין גבי תרומה דבעי שימור עי"ש וא"כ היה מקום לומר דהחוקים גדולי' מהמשפטי' ע"כ כתיב בהפסוק ה' שם שמירה ועשייה בתרווייהו כמ"ש המשכיל לדוד שם להורות דשוים הם אלא על הפשט זה עדיין נשארה קושייתינו הנ"ל דמדוע לא כתיב בהפסוק ד' שמירה ועשייה בתרווייהו, אבל לפי פי' הב' הנ"ל דתשמרו פירושו תמתינו באמת ל"ק מידי כיון די"ל הפשט בהפסוק ד' דבא ללמד את הדרך הלימוד לבזמה"ז דבמלת משפטים י"ל דנכללו כל המצות שכליות שנוהגים בזמה"ז ובמלת חוקים נכללו גם הני מצות שאינן נוהגין בזמה"ז כיון דעל הלימוד של הני מצות ג"כ השטן ואוה"ע משיבין דלא צריך וא"כ י"ל הפשט בהפסוק כך את משפטי תעשו כלו' המצות שכליו' שנוהגין בזמה"ז תלמדו ע"מ לעשות תיכף ואת חוקותי תשמרו כלומר והני מצות שאינן נוהגין בזמה"ז תלמדו ע"מ לשמור דהיינו להמתין עם עשייתן עד שיבא לידו וכשילמדם על כוונה זו מעלה עליו הכתוב כאלו עשאם כמאמר חז"ל כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה אלא כל זה י"ל בהפסוק ד' כיון דלא כתיב שמירה ועשייה בתרווייהו ע"כ עכצ"ל הפשט כמו שכתבנו אבל בהפסוק ה' שם דכתיב שמירה ועשייה בתרווייהו באמת י"ל דקאי גם בזמן המקדש והפשט במלת ושמרתם כהפי' הא' הנ"ל וממילא ל"ק דמדוע לא כתיב בהפסוק ד' שמירה ועשייה בתרווייהו כיון דבהפסוק ד' רצה להורות דרך הלימוד לבזמה"ז ולפי"ז שפיר מנה רבינו גם הני מצות שאינן נוהגין בזמה"ז ויען כי הקוטב של פשטינו הנ"ל הדרשה דברייתא זו ע"כ הביאה רבינו כאן ודו"ק:

פירוש ט

אבל לכאו' עדיין טעמא בעי דמדוע מסיים רבינו את הרמ"ח מ"ע בהל' מקואות דוקא ואי"ל כיון דרבינו מנה כפי סדר הרמב"ם בחיבורו והרמב"ם ג"כ מסיים הלכ' קדשים וטהרות בהל' מקוואות דא"כ הי' לו למנות את המצות עשות של סדר נזיקין ומשפטים לבסוף ולסיים בהמצות עשות של הל' מלכים כמו שמסיים הרמב"ם ז"ל את חיבורו, ונ"ל בס"ד כיון שרבינו מנה בחלק הל"ת את הלאוין דנזיקין קודם הלאוין דקדשים וטהרות וטעמו י"ל על דרך שאמרו חז"ל במסכת שבועות דף ג' ע"א איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו וכיון דהכא נמי הלאוין של סדר קדשים וטהרות נפישי מהלאוין דסדר נזיקין ע"כ מנה להו לבסוף וע"כ מנה גם כאן בחלק העשין כן, או י"ל כיון דדיני סדר נזיקין

נוהגים בזמה"ז משא"כ דיני סדר קדשים וטהרות ע"כ הקדימם רבינו בין בלא תעשון בין בעשין. או י"ל כיון דהמ"ע הראשונה שמנה רבינו היא להאמין כי אותו שנתן לנו את התורה בהר סיני על ידי משה רבינו הוא ד' אלוקינו שהוציאנו ממצרים שנאמר אנכי ד' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ובכריתות ד"ט אי' דבשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה ובטבילה ובהרצאת דמים נמצא לפי"ז מרומז במ"ע הראשונה טבילה ע"כ מסיים רבינו את העשין בדיני טבילו' כדי לנעוץ סופו בתחילתו או י"ל כיון דהמל"ת הראשונה היא שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוקי זולתי ד' שנ' לא יהי' לך אלקי' אחרי' על פני ובדרך פקודיך ז"ל מל"ת כ"ו חלק המחשבה אות ד' כתב דמענפי הלאו זה דכשעבר אדם על איזה עבירה קלה נתן כח לע"ז שהיא הקליפה ר"ל ועבד עבודתה ח"ו ולהנצל מזה צריך קדושה יתירה וטהרה מביאה לידי קדושה כדאי' בבריי' ע"ז דף כ' ע"ב ע"כ מסיי' רבינו ז"ל את התרי"ג מצות במ"ע דמקוואות לרמז דע"י המ"ע האחרונה יכול לבא לידי קדושה לקיים גם את ענפי המל"ת הראשונה והשם ברחמיו הרבים יזכינו לקיים את התרי"ג מצות עם כל ענפיהם ושרשיהם בלי שום פנייה כלל בלתי לד' לבדו אמן:

עשין דרבנן

הלכות עירובין

פרק א

גרסינן (א) בפ' שני דעירובין כו' יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני כו'. בעירובין דף כ"א ע"ב ובשבת דף י"ב ע"ב קאמר הגמ' דגם את הפסוק חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר אמרה הבת קול וגם בברכות דף ד ע"ב הביא הגמ' את הני תרי קראי ביחד דקאמר שלמה על כלאב בן דוד וא"כ צריך טעם מדוע השמיט רבינו ז"ל את הפסוק חכם בני וגו', ונ"ל בס"ד ליתן טעם לשבח דהמרש"א ז"ל בשבת שם בח"א כתב דהפסוק בני אם חכם לבך קאמרה הבת קול על שתיקן עירובין ואת הפסוק חכם בני קאמרה על שתיקן נטילת ידים עי"ש שכ' מלתא בטעמא וא"כ י"ל כיון דרבינו לא דיבר כאן אלא מעירובין ע"כ לא הביא אלא את הפסוק דקאי על עירובין, ומ"ש רבינו והשיב רב הייא גאון בתשובה אחת כי לכך לא נתקנו עד שלמה המלך כו' גם הב"ח ז"ל או"ח ריש סי' שס"ו הביא את זה ועי' לעיל מל"ת ס"ה מחודש רנ"ב בתר הט"ז ראיות מה שכתבנו בזה וינעם לך, ומ"ש רבינו הלכך אין חשוב רה"ר בפחות מרוחב שש עשרה אמה ומפולש משער לשער ובוקעין בו ששים רבוא כו' כבר בררנו בס"ד את השיטות

וזה יפה לעיל מל"ת ס"ה שם הטעם שכ' רבינו דמדוע תיקן שלמה המלך ע"ח ושת"מ גם הרמב"ם ז"ל הל' עירובין פ"א הל"ד והטור או"ח סי' שפ"ו כתבו ז"ל את הטעם זה ועי' בלח"מ ובמרכבת המשנה ספרדי וגם לעיל מל"ת ס"ה שם מה שכתבנו בזה:

פרק ב

תניא (ב) בפ' הדר כו' מערבין לחצרו' בפת כו' ותניא בפרק חלון בכל מערבין עירובי תחומין כו' ובפרק בכל מערבין אמר שמערבין ערובי תחומין כו' בפ' חלון אמרינן שאין מערבין בחצרות אלא בפת שלמה בלבד כו', הברייי' הראשונה שהביא רבינו מפ' הדר (עירובין דף ע"א ע"ב) מערבין לחצרות בפת כו' כן קאמר ר' מאיר שם אלא מסוגיא דגמ' שם מוכח דגם החכמים מודים דע"ח דוקא בפת ופלוגתתם בענין אחר עי' רש"י ותי' וגם בשאר מפורשים שם כי סוגיא זו עמוקה היא מאד ומ"ש רש"י שם דף פ"א ע"א ד"ה לאפוקי מדר' יהושע וז"ל לישנא אחרינא גרסינן לאפוקי מדר' מאיר דאמר בפת אין מידי אחרינא לא כו' אין כוונת רש"י ז"ל דדוקא ר"מ סובר כן אלא כיון דר"מ קאמר בפירוש כן ע"כ נקט רש"י ר"מ אבל באמת גם החכמים מודים לזה כמו שכתבנו ע"כ נקט רבינו את הדין זה סתם ולא קאמר בשם ר"מ דוקא, והברייי' שנייה שהביא רבינו מפ' חלון (עירובין דף פ"א ע"א) בכל מערבין עירובי תחומין כו' גם התוס' שם ד"ה איתיביה הביא את גירסת ר"ח ומפרש בשם ר' אברהם את הסוגי' דגמרא שם שפיר אבל לרש"י אית ליה גירסא אחרת ומרבינו נראה דתפס לעיקר כגירסת ר"ח, ומ"ש רבינו ובפ' בכל מערבין אמר שמערבין ע"ת ומשהתפין שת"מ בכל דבר חוץ מן המים כו' נ"ל בס"ד דרבינו כיוון על מה דאיתא במשנה ריש פרק שם אלא כיון דבמשנה איתא סתם בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח ורש"י מפרש דקאי גם על עירובי חצירות אבל התו' שם ד"ה בכל חולק על רש"י ומפרש דקאי על ע"ת וכן היא דעת כל הפוסקים וכיון דרבינו ג"כ סובר כן ולא רצה להאריך ע"כ לא נקט את לשון המשנה אלא מגלה את דעתו בפירושא דמתני' כמובן, ומ"ש רבינו בפ' חלון אמרינן שאין מערבין בחצרות אלא בפת שלמה בלבד כו' במשנה שם דף פ' ע"ב איתא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר"א ר' יהושע אומר כבר הוא עירוב אפי' מאפה סאה והוא פרוסה אין מערבין בה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בו והקשה הגמ' תנינא חדא זימנא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים והמלח ומשני רבה לאפוקי מדר' יהושע דאמר ככר אין מידי אחרינא לא קמ"ל ולפי תירוצו של רבה חולק ר"א על ר' יהושע וסובר דגם בע"ח לא בעינן פת וגם המתני' דריש בכל מערבין אתיא כר"א כן כתבו ז"ל רש"י ורשב"א וריטב"א שם אבל אביי הקשה שם על רבה ומחמת זה משני רבה בב"ח לאפוקי

מדר' יהושע דאמר שלימה אין פרוסה לא קמ"ל בכל ולפי תירוצו של רבב"ח גם ר"א סובר דבע"ח בעינן פת אלא בזה פליגי ר"א סובר דלא בעינן שלימה ור' יהושע סובר דבעינן שלימה וכיון דר"א ור' יהושע הל' כר' יהושע ע"כ גם בזה הל' כר' יהושע אע"ג דסתם משנה דריש בכל מערבין סותמת כר"א כיון דבחדא מסכתא אמרינן דיש סדר והו"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואין הל' כסתם כן כתבו הרשב"א והריטב"א שם וכן פסקו ז"ל הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם הל' עירובין פ"א הל"ח וליכא מאן דפליג על זה וכיון דרבינו ג"כ פסק כן ע"כ הביא את זה בלשון רבים וכתב בפ' חלון אמרינן ולא דיבר מפלוגתתם כלל כמובן:

אבל לכאו' צריך להבין כיון דדרכו של רבינו לקצר א"כ מדוע הביא את הברייי' הראשונה הנ"ל אמאי לא סגי ליה במה שהביא דבעינן בע"ח פת שלימה בשלמא את המשנה דבכל מערבין שפיר הביא כדי לאשמועינן דע"ת ושת"מ מערבין ומשתתפין בכל דבר חוץ מן המים והמלח בפני עצמן וגם בהברייתא שנייה י"ל דרצה לאשמועינן דעיקר כגירסת ר"ח אבל הברייי' הראשונה מדוע הביא כיון דפסק אח"כ דפת שלימה בעינן, ונ"ל בס"ד דלא הביא את הברייי' הראשונ' אלא משום סיפא ומשתתפין למבואות ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין כדי לאשמועינן דלכתחילה מצוה יותר ביין מבפת וכן הוכיח התו' שם דף ע"א ע"ב ד"ה משתתפין מהברייי' זו ועל זה דבכל דבר מהני הביא התו' ראי' מהמשנה בכל מערבין ומשתתפין עי' במהרש"א שם וא"כ י"ל דגם רבינו משום כוונה זו הביא אח"כ את הברייתי' השנייה בכל מערבין ע"ת ומשתפין שת"מ להוכיח משם דבכל דבר מהני כי גם משם יש להוכיח כן אלא התו' רצה להוכיח ממשנה אבל רבינו כיון דרצה לאשמעינן גם את זה דעיקר כגירסת ר"ח ע"כ הביא את הברייי' וממילא לפי"ז מוכח מרבינו דסובר כהתו', אבל מרש"י שם ד"ה ומשתתפין במבוי ביין נראה בפי' דלא סובר כהתוס' מדכתב וכ"ש פת דחשיב טפי וא"כ נשאר על רש"י דיוקו של התו' וצ"ל דרש"י סובר דמשו"ה לא נקטה הברייתא משתתפין במבוי בפת כיון דאת זה ידעינן במכ"ש מע"ח דאין מערבין ביין מערבין בפת שת"מ דמשתתפין ביין כ"ש דמשתתפין בפת ומה דנקטה הברייי' ואם רצו להשתתף בפת משתתפין י"ל דאי לא הוה נקט' אלא משתתפין במבוי ביין הי' מקום לומר דלכתחילה למצוה צריך פת דוקא אלא הברייי' אשמעינן דגם יין מהני ע"כ נקטי הברייתא ואם רצו להשתתף בפת משתתפין לאשמעינן דברצונו תליא ולא שיהא מצוה מן המובחר כן נ"ל בס"ד ליישב את שיטת רש"י, ובאמת לא ראיתי בשום מקום לא בראשונים ולא באחרונים דחיישו לשיטת התוס' להשתתף לכתחילה ביין וגם מלשון הרמב"ם הל' הנ"ל שכ' ושיתוף בין בפת בין בשאר אוכלין

ומלשון הש"ע או"ח סי' שפ"ו והתירוהו ע"י שיתוף שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל כו' מוכח דלא כהתוס' אלא כרש"י:

פרק ג

ועל רש"י דריש בכל מערבין הנ"ל מחודש ב' שמפרש בכל מערבין עירובי חצירות ותחומין ושהתוס' תפס עליו שם באמת כמעט כל הפוסקים חלקו עליו בזה דהפי' המשניות שם כתב וז"ל מערבין רוצה לומר עירובי תחומין ועוד יתבארו לקמן אבל עירובי חצירות יש להן דינין יתבארו בסוף פרק השביעי וכ"כ בפרק ז' משנה י' וגם הברטנורה שם כתב כן וכ"כ האשכול הלכות עירובין אות ס"ח וגם הרשב"א הנדפס מחדש והריטב"א והמרדכי והגהות אשרי ריש בכל מערבין והאור זרוע הל' עירובין אות קמ"א הביאו את הא דרש"י וחלקו עליו וגם האגור בדיני עירובין העתיק את לשון המרדכי ומדברי כולם נראה דלמדו מרש"י דסובר דעירובי חצירות לא בעי פת, אבל לא זכיתי להבין דמהיכי למדו מרש"י דסובר כן ואי משום דמפרש את המתני' דבכל מערבין כהנ"ל הלא כפי מה שהקשה הגמר' שם דף פ"א תנינא חדא זימנא באמת גם מהמקשן מוכח דסובר דבכל מערבין דריש פר' ג' קאי גם על ע"ח דאל"כ מה הקשה הלא י"ל דהמשנה הראשונה איירי בע"ת והמשנה שנייה אשמעינן בע"ח וכן מפרשו הרשב"א והריטב"א בקושי' המקשה שם וא"כ מדוע לא נא' דמשו"ה מפרש רש"י במשנה דרפ"ג בכל מערבין ע"ח כיון דעד תירוצו של הגמ' דדף פ"א באמת הפשט במשנה כן אבל בתר דידעינן מתירוצו של הגמ' דדף פ"א באמת גם רש"י מודה דדוקא בפת מערבין עירובי חצירות הלא גם הרבינו יונתן על הרי"ף ברפ"ג שם ג"כ מפרש כרש"י וא"כ מדוע לא תפסו חד מן הראשוני' או מן האחרוני' גם על הר' יונתן אעכצ"ל כיון דלא מפרש גם במשנה דסוף דף ע"ט ע"ב ג"כ כן ע"כ מוכח דלא מפרש את המשנה דרפ"ג גם על עירובי חצירות אלא מחמת כוונה הנ"ל וא"כ מדוע לא נא' גם ברש"י כן, אבל אח"כ ראיתי דבאמת י"ל דלא משום פירושו של רש"י דרפ"ג תפסו הראשוני' הנ"ל על רש"י אלא כיון דרש"י בקידושין דף ל"ד ע"א ג"כ מפרש בכל מערבין עירובי חצירות ובקידושין באמת ליכא למימר כפשטינו הנ"ל כיון דבקדושין כבר ידעינן מתירוצו של הגמ' עירובין דף פ"א ואפ"ה מפרש רש"י כן א"כ ע"כ מוכח דרש"י באמת לדינא סובר כן וא"כ ממילא גם ברש"י דרפ"ג דעירובין ליכא למימר כפשטינו וע"כ תפסו שפיר על רש"י, אלא עדיין ק"ל דאי באמת סובר רש"י כמו שנר' מקידושין דגם בעירובי חצירות לא בעינן פת א"כ היכי פסק רש"י בספרו פרדס הגדול הל' עירובין סי' ק"ח דבעירובי חצירות בעינן פת

דוקא עי"ש שהביא את הברייתי' דר' מאיר דדף ע"א הנ"ל מחודש ב' וזה לכאו' סתירה גדולה ברש"י:

וע"כ נ"ל בס"ד דרש"י בעירובין וגם בקידושין מפרש את המשנה דעירובין רפ"ג לפי תירוצו של רבה דדף פ"א הנ"ל מחודש ב' דמשנה דרפ"ג אתיא ג"כ כר"א דסובר דגם בעירובי חצירות לא בעינן פת ואע"ג דנסתר תירוצי של רבה מחמת קושי' אביי שם אפ"ה שפיר י"ל כן כי מצינו את זה כמה פעמים בש"ס דרש"י מפרש אליבא דהאי תנא או אמורא דלית הלכא כוותיה ומכ"ש כאן בודאי י"ל כן כיון דגם לפי תירוצו של רבב"ח בדף פ"א שם ג"כ אתיא המשנה דרפ"ג כר"א וכיון דסוף סוף אתיא המשנה זו דלא כהלכתא ע"כ מפרש רש"י כפי תירוצו של רבה כיון שהוא יותר פשוט אבל להלכה באמת סובר רש"י כתירוצו של רבב"ח דלכ"ע בעינן בע"ח פת וע"כ פסק בפרדס שלו כן וגם י"ל דמשו"ה לא הקשה התוס' ברפ"ג שם על רש"י בלשון קושי' או תימא כדרכו אלא כתב ואין נר' ובקידושין כתב ולא נהירא וגם כל הראשוני' הנ"ל לא הקשו בלשון קושיא אלא כתבו ולא דק או ליתא כיון דגם הם סברו דרש"י לא מפרש אלא אליבא דרבה אבל לדינא מודה אלא כיון דלהם לא הי' ניחא מה שמפרש שלא אליבא דהלכתא ע"כ כתבו כהנ"ל ודו"ק, ואחר שכתבנו את זה ראיתי במראה הפנים על הירושלמי רפ"ג דעירובין שכוונתי בס"ד לדעתו בזה וגם בשיירי כנה"ג או"ח סי' שס"ו מצאתי שג"כ מתרץ את רש"י יפה ובזה כוונתי בס"ד לדעתו כיון דגם הוא סובר דלדינא מודה רש"י דבע"ח בעינן פת דוקא אלא פליאה לי מה שלא דיבר מהפרדס הנ"ל כלום. יוצא לנו מהנ"ל דלדינא קיימו כל הפוסקים בחדא שיטתא דבע"ח בעינן פת דוקא ובע"ת ושת"מ לא בעינן דוקא פת וכן הלכה בטוש"ע או"ח סי' שס"ו ושפ"ו וסי' ת"ח, והטעם דבעינן בע"ח פת דוקא כתב רש"י בדף ע"א ע"ב שם ד"ה ואם רצו דעירוב משום דירה הוא לערב דירתן לעשותן אחד ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין אלא אחר פתו אבל שיתוף דמבוי דאינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי ולא רשות הבתים וחצר לאו בית דירה הוא ע"כ לא בעינן דוקא פת וכ"כ כל הראשוני', והטעם שהקילו בע"ת דלא בעינן פת אע"ג דתחומין חמירי שיש להן סמך מן המקרא כמו שאי' בשבת דף ל"ד ע"א כתב התיו"ט רפ"ג דעירובין בשם התוספ' בשבת שם ד"ה לא קשיא דהקילו בתחומין שאינה אלא לדבר מצוה:

פרק ד

ועל מ"ש רבינו בפ' חלון אמרינן שאין מערבין בחצירות אלא בפת שלמה בלבד כו' כבר פירשנו למעלה מחודש ב' שכן סובר ר' יהושע ושכן הל' ועדיין יש לי לדקדק בזה דמדוע כתב רבינו מלת בלבד מדוע לא סגי ליה במה דכתב אלא בפת שלמה ובמה דכתב אח"כ

ואפילו ככר מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה וגם על הרמב"ם הל' עירובין פ"א הל"ח קשה זה כיון דג"כ כתב כלשון רבינו ובאמת במשנה ובגמ' שם ליתא מלת לבד וגם הסמ"ק סי' רפ"ב שכ' לגמרי כלשון רבינו השמיט מלת בלבד וא"כ גם זה טעמא בעי כיון שדרכו להלוך בעקבותיו של רבינו, וע"כ נ"ל בס"ד דבגמ' דף פ"א שם אי' הטעם דאין מערבין אלא בשלימה משום איבה פי' רש"י שבאין לידי מחלוקת שאומר אני נותן שלימה ואתה פרוסה והמרדכי סוף פרק חלון כתב וז"ל משום איבה פירוש זה על זה דכל אחד יאמר אני נתתי שלימה ואתה נתת פרוסה עכ"ל ובעי שם בגמר' עירבו כולן בפרוסות מהו ומסיק גזירה שמא יחזור דבר לקילקולו פרש"י לקילקולו זה פרוס וזה שלם והרא"ש שם כתב בשם הר' מאיר ז"ל שיכול לזכות לכל בני החצר בפרוסה דבהא לא שייך שמא יחזור לקילקולו ומחמת זה פסק בקיצור פסקי הרא"ש שם אות י"ב ואם אחד מזכה לכל בני חצר יכול לערוב בפרוסה וכ"כ הגמי"י שם אות ד' וגם המרדכי סי' הנ"ל הביא את זה ביותר ביאור עי"ש וגם הר' ירוחם נתיב י"ב חלק ט"ז הביא את זה להל' וכן הל' בטוש"ע או"ח סי' שס"ו נמצא לפי"ז לא הוי מלתא פסיקא הא דאין מערבין אלא בפת שלימה כיון דיש אופן הנ"ל דמערבין אפי' בפרוסה, אבל ראיתי בתשב"ץ הקטן בדיני עירוב אות ע"ו שכ' וז"ל ואדם המערב בשביל חבירו יכול לערב בפרוסות ומה שהגמ' אומר והיא פרוסה אין מערבין בה לפי שכל אחד אומר אני נותן יותר אבל כשהאחד נותן בשביל חבירו אינו חושש אם היא שלמה או פרוסה ואעפ"כ לא רצה מהר"ם לסמוך על זה ועורך בשלמה עכ"ל אבל לכאורה צריך להבין מדוע לא רצה המהר"ם לסמוך על זה הלא כפמ"ש המרדכי באמת מוכח כן בפי' מהגמ'. אבל ראיתי במהרי"ל הל' עירובי חצירו שכ' וז"ל כשמניחין עירובי חצירות או שיתוף מבואות אל יערבו עם פרוסות כגון שכל אחד נותן חתיכת פת אולי יקפיד דאחד יראה לו פתו גדולה מפיתת חבירו ואיתא בפר' מי שהוציאוהו א"ר יהודא אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב ואמר אפי' יחיד המערב לעצמו דליכא שם הקפדה מ"מ לא יערב בפרוסה רק בלחם שלם משום לא פלוג ואמר אלינו דהוא רגיל ליטול לחם שלם אשר מקחו במנציצ"א בעד ד' הלי"ש כו' עכ"ל וזה עכצ"ל דלמהרי"ל אפי' כשאחד מזכה לכולם ג"כ צריך פת שלימה משום לא פלוג כיון דגם ביחיד המערב לעצמו סובר כן וא"כ עכצ"ל דהמהרי"ל חולק על הר' מאיר הנ"ל וכ"כ בשיירי כנה"ג או"ח סי' שס"ו א"ת ז' דבתר שהעתיק את המהרי"ל שכתבנו כתב וז"ל ונראה מדבריו דעל צד היותר טוב קאמר והוא תלמוד ערוך וליכא למימר דמיירי כשאחד מזכה את כולם דאז מערבין בפרוסה כדכתבו הרא"ש והמרדכי ז"ל או שהוא מפרש דאין מערבין בפרוסה שיהי' כל העירוב

ביחד פת שלם כדכתבו הראב"ד והרהמ"ג ז"ל והגמי"י דהא איהו ז"ל כתב כגון שכל אחד נותן חתיכת פת אולי יקפידו כו' ונראה דליחיד המערב לעצמו אצטריכא ליה דמדברי הגמ' ליכא הוכחה אלא כשרבים מערבים אבל יחיד המערב דליכא הקפדה אפשר דיכול לערב בפרוסה לכן בא מהרי"ל ז"ל לומר דאפי' יחיד המערב צריך לערב בשלימה משום דלא פלוג ויראה דלפי"ז ה"ה כשאחד מזכה לכולם צריך פת שלמה משום דלא פלוג דלא גרע יחיד המערב לעצמו מאחד מזכה לרבים שצריך לערב בפת שלימה שלא כדברי הרא"ש והמרדכי ז"ל שכתבו דאחד מזכה לכולם יכול לערב בפרוסה ולדידהו אף יחיד המערב לעצמו יכול לערב בפרוסה ומיהו בטעם הדבר שכ' מהרי"ל ז"ל דאולי יקפידו והמקפיד על עירובו אין עירובו עירוב אין נר' כן דמדברי התלמוד דקאמר משום איבה ופרש"י ז"ל שבאין לידי מחלוקת כו' ואין הטעם משום הקפדה כדכתב מהרי"ל ז"ל ואפשר שדברי הגמרא הם כשאחד נותן פרוסה ואחד נותן שלימה ומהרי"ל ז"ל כשכולן נותנין פרוסה דכבר אסיקנא בגמ' דאפי' כולן פרוסות לא יערבו שמא יחזור הדבר לקילקולו שיבאו ליתן זה פרוסה וזה שלמה עכ"ל הכנה"ג אבל לי נר' בס"ד דהמרי"ל ז"ל נקט את טעמו משום שיתוף, מבואות דלכאורה קשה היכי כתב גם על שת"מ דאל יערבו עם פרוסות הלא שת"מ ל"צ פת אלא בכל משתתפין [וגם על הכנה"ג ז"ל ק"ל דאיך לא דיבר מזה] אבל באמת ל"ק מידי כיון דהמהרי"ל לא כתב אלא על צד היותר טוב וע"כ נקט את טעמו ולא את הטעם של הגמ' כיון דהגמרא קאי בדיעבד כמ"ש הכנה"ג שם בתחילת אות ז' אבל המהרי"ל קאי לכתחילה על צד היותר טוב ואפ"ה כתב הכנה"ג שפיר דהמהרי"ל חולק על הר' מאיר כיון דרבינו מאיר אפי' לכתחילה מתיר כשאחד מזכה לרבים וגם הראי' שהביא המרדכי לרבינו מאיר נסתרה להמהרי"ל די"ל דמשו"ה לא נקט הגמרא כשאחד מזכה לכולן כיון דבכה"ג לא צריך שלימה אלא לכתחיל' עי"ש ותבין, עכ"פ זה יוצא לנו מהנ"ל דמצינו להמהר"ם שהביא התשב"ץ הנ"ל טעם לשבח דמדוע לא הי' רוצה לסמוך על זה די"ל דג"כ סובר כהמרי"ל דאסור לכתחילה משום לא פלוג וא"כ קיימו המר"ם והמהרי"ל בחדא שיטתא בזה וגם מהכנה"ג נראה דסובר כהמהרי"ל וכן סובר האליה רבה סימן שס"ו אות ט"ז וממילא לפי שיטה זו לא משכחת שום פעם לערב לכתחילה ערובי חצירות בפרוסה, וא"כ י"ל דרבינו והרמב"ם ג"כ סברו כהמהרי"ל וע"כ כתבו שאין מערבין בחצירות אלא בפת שלימה בלבד כוונתם במלת בלבד דלא משכחת שום פעם לערב לכתחילה אלא בפת שלימה אבל הסמ"ק י"ל דסובר כהרבינו מאיר וע"כ השמיט מלת בלבד וגם מיושב בזה בס"ד דמדוע השמיט רבינו את הטעם משום איבה שאמר הגמ' כיון דבאמת לא מטעמא דגמ' לא משכחת שום פעם

לערב לכתחיל' ערובי חצירות בפרוסה אלא מטעמא דהמהרי"ל משום לא פלוג ודו"ק. וכיון שבררנו בס"ד שגם רבינו והרמב"ם והמר"ם שהביא התשב"ץ סברו כהמרי"ל וגם מהתשב"ץ יש להוכיח כן כיון דלא חולק על זה וכן סברו הכנה"ג והאלי' רבה א"כ צריך ליזהר לכתחילה שאפי' יחיד המערב לעצמו או כשזיכה לאחרי' לא יערב בפרוסה אלא בשלימה אבל בדיעבד יש לסמוך על פסקו של הש"ע אבל כשמערבין ביחד אפי' בדיעבד לא יצא בע"ח בפרוסה כמ"ש הכנה"ג שם כי גם המעשה רוקח הל' עירובין פ"א הל"ח הסכי' עם הכנה"ג בזה, ואם שכח ועירב על הפרוסה ולאחר שגמר בדין עירובא יהא שרי כו' זכר אז הדין צריך ליטול שלימה מיד ולומר עוד הפעם על השלימה בדין עירובא כו' בלא ברכה כ"כ הכנה"ג אות ח' שם בשם המהרי"ל אבל כשהפסיק הרבה כתב האלי' רבה אות י"ד שם שצריך לחזור ולברך, ואם אחד נותן פת נקי ואחד פת קיבר או אחד פת חיטין ואחד פת שעורין ליכא שום חשש בזה כ"כ התוס' שבת סי' שס"ו אות י"ז, וגם את זה צריך למידע דבגמ' עירובין דף פ"א איתא שאם נטל כדי חלה מן הככר אפי' אינו שלם מערבין בו ותו איתא שם שאם נפרסה ותפרה בקיסם דהיינו שהכניס הקיסם בפת וחברו עד שאין ניכר שהיא פרוסה מהני ולית שום חולק על זה וכ"פ כל הפוסקי' וכן הל' בטוש"ע סי' הנ"ל וא"כ צריך טעם מדוע השמיט רבינו את זה אבל לפמ"ש הרהמ"ג והמעשה הרוקח הל' עירובין פ"א ליישב את הרמב"ם דג"כ השמיט את זה גם רבינו מיושב עי"ש:

פרק ה

ומ"ש רבינו ובפ' הדר אמר כי בבית שמניחין בו העירוב אין צריך ליתן פת כו', מימרא דשמואל דף מ"ט ע"א שם וכ"פ הרמב"ם הל' ט"ז שם והטור ש"ע סי' הנ"ל, ומ"ש אבל מכל בית ובית של אחרים גובין להם פת אחד שלם כו' כ"כ גם הרמב"ם שם ונראה דסברו דדוקא פת שלמה אבל קמח מעט מכל בית ובית לא מהני אבל הראב"ד ז"ל בהשגותיו שם כתב דבמקומות הללו נהגו שגובין קמח מעט מכל בית ועושין אותה חלה אחת וגם הרשב"א [הנדפס מחדש] עירובין דף פ"א הסכים לזה אלא מפלפל על הראי' שהביא הראב"ד מלחמי תודה עי"ש וכן הסכים הריטב"א שם וגם הרוקח סי' ק"מ והכלבו סוף הלכו' שבת אות ל"ב והאגור בדיני עירובין סברו כן ועי' בדרכי משה רס"י שס"ו ולהלכה בש"ע שם ולעניין לערב ולהשתתף בשמן עי' בספר בני חיי הל' עירובין סימן שפ"ז. ודע דהרמב"ם הלכ' הנ"ל בתר דהביא את הא דשמואל דבית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת כתב וז"ל ואם היו רגילין להניח בו אין משנין אותו מפני דרכי שלום עכ"ל והוא ממשנה דגיטין דף נ"ט ע"א מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ורבינו ז"ל

השמיט את זה ולא דיבר מזה כלום וזה באמת טעמא בעי כיון דליכא בגמ' שם שום פלוגתא בזה ויותר גדול אצלי התימא על רבינו דאת כל הני דברים דפרט המשנה שם וגם הברייי' שם דף ס"א ע"ב דטעמם מפני דרכי שלום הביא רבינו [ומה שלא הביא את הא דכהן קורא ראשון מפני דרכי שלום שמציין הנר מצוה על מ"ע י"ט ובאמת ליתא שם מזה י"ל כיון דהגמרא מסיק שם דלא מפני דרכי שלום הוא אלא מדאורייי' מוקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון כו' ואת זה באמת הביא רבינו במ"ע קע"א עי' מה שכתבנו שם] במקומות שמציין הנר מצוה שם ואת הא דמערבין בבית ישן השמיט הן אמת דהנר מצוה מציין גם על זה שרבינו הביאו בהלכות עירובין אבל באמת ליתא מזה כלום לא בסמ"ג דפוס ויניציאה ולא בסמ"ג דפוס קאפוסט וגם ראיתי אח"כ בסמ"ק סי' רפ"ב שהעתיק לגמרי את לשון רבינו וגם הוא השמיט את הא דמערבין בבית ישן וגם ברוקח לא מצאתי בהל' עירובין מזה כלום וא"כ גם עליהם קשה וזה אצלי קושיא גדולה ולא ראיתי מי שהרגיש בזה וכדי לתרץ את זה אקדים לפרש בס"ד את הסוגי' זו:

פרק ו

דעל הא דאי' במתני' מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום פי' רש"י ז"ל וז"ל בני חצר שרגילין ליתן עירוב החצר בבית אחד אין משנין את מקומן ליתנו בבית אחר מפני דרכי שלום ובגמ' מפרש לה עכ"ל ובדף ס' ע"ב איתא בגמ' מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום מאי טעמא אילימא משום כבוד פי' רש"י משום כבוד של בעל הבית והא ההוא שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יהודא ולבסוף בי רבה כו' פרש"י שיפורא שופר של תקיעת ערב שבת ובשם רב שרירא גאון ז"ל פירש שופר של נדבה שהיו נותנין לתוכו נדבה השלוחה לבני הישיבה והתוס' שם הקשה על פירושו של רש"י והסכי' עם רב שרירא גאון עי"ש, ובאמת על פירושו של רש"י יש מקום לעיין דמה כבוד שייך במה דמונח אצלו השופר של תקיעות בשלמא גבי עירוב י"ל דכבוד הוא לבעה"ב שמניחי' אצלו את העירוב ולא חיישי שיגנוב את הפת דע"י זה נפק עליה קלא דאינש מהימנא הוא וזה כבוד לו כמו שאמר אבא שאול גבי אפוטרופוס דף נ"ב ע"ב שם ומכ"ש גבי שופר של נדבה בודאי שייך למימר כבוד זה אבל גבי שופר של תקיעה מה כבוד יש במה דמונח אצלו השופר, וי"ל דרש"י סובר דזה אינו כבוד במה דלא חושדין אותו לגנב בפרט גבי פת של מצוה אעכצ"ל דגבי עירוב הכבוד הוא דהוי כמו התמנות שבוחרין אותו להניח אצלו את החפץ של מצוה וזה הכבוד שייך גם גבי שופר של תקיעות כמובן, ומה מאד יש להבין בזה בס"ד כוונת רש"י במד"כ משום כבוד של בעל הבית דלכאו' שפת יתר הוא וגם הכנסת יחזקאל ז"ל או"ח סימן ט' עמד על זה אבל בהנ"ל י"ל כיון דיש לפרש

משום כבוד בתרי אנפין או משום הימניתא או משום התמנות והחילוק פשוט דמשום הימנותא לא לבעה"ב לבדו יש כבוד אלא גם לכל בני ביתו כיון דגם אותם לא חושדי' לגנבים אבל משום התמנות ליכא כבוד אלא לבעה"ב לבדו וכיון דרש"י סובר דהכבוד הוא משום התמנות כהנ"ל ע"כ כתב משום כבוד של בעל הבית כלומר לא משום כבוד של כל בני ביתו כמובן, וגם י"ל דהרב שרירא גאון סובר דהכבוד הוא משום הימנותא וע"כ מפרש שופר של נדבה אבל רש"י סובר דכבוד הוא משום התמנות ע"כ מפרש שופר של תקיעות ומה שלא רצה רש"י לפרש כהרב שרירא גאון י"ל משום קושיית המר"ם שיף והמרש"א שם אבל הרב שרירא גאון י"ל דסובר כמו שמתרץ הכנסת יחזקאל עי"ש:

פרק ז

ומשני הגמרא אלא משום חשדא פרש"י משום חשדא וז"ל הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית אם באת לשנות את מקומו הנכנסין לאותו הבית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב עכ"ל והתוס' ד"ה אלא כתב וז"ל פי' ר"ת שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותם לגנוב פת של עירוב אין מניחים אותו שם אבל בשיפורא ליכא חשדא שיודעין שמניחים אצל ריש מתיבתא לחלק לתלמידי' עכ"ל ולכאו' צריך טעם מדוע לא מפרשו התוספות והר"ת כרש"י אבל כבר מיישב את זה המהר"ם לובלין שם וז"ל פי' ר"ת כו' משום דהוקשה לו דלפרש"י דפי' שיחשדו בני חצר שמטלטלין בלא עירוב מאי מפני דרכי שלום שייך הכא וק"ל כך מצאתי עכ"ל וא"כ צריך להבין מה יענה רש"י על זה וצ"ל דרש"י סובר דכיון שיחשדו שמטלטלין בלא עירוב יבאו לידי מחלוקות ואח"כ ראיתי שגם התי"ט ז"ל שם מפרש בכוונת רש"י כן וגם בתוס' רי"ד ז"ל ש"ס ווילנא מצאתי שכ' וז"ל משום חשדא שבני אדם הנכנסים שם באותו חצר ואין רואין עירובן בבית הרגיל להן יחשדום שהן מטלטלין בחצר בלא עירוב ואתו לאינצויי בהדייהו עכ"ל אלמא דהתו' רי"ד סובר כפירושו של רש"י ומפרש את דרכי שלום כמו שכתבנו וא"כ לכאו' קשה לי על המהר"ם הלא על הר"ת ג"כ קשה קושי' המצא כתב דמאי מפני דרכי שלום שייך הכא אעכצ"ל דהר"ת סובר דעל ידי שיחשדו לגנבי' יבאו לידי מחלוקות א"כ עדיין נשאר' הקושיא על הר"ת מדוע לא ניחא ליה פירושו של רש"י הלא אליבא דרש"י ג"כ הי' יכול לומר כמו שצריך לומר אליבא דפירושו ועוד ק"ל על המהר"ם מדוע לא דיבר מזה דמה יענה הר"ת על הקושיא של המצא כתב וצ"ע, וע"כ נ"ל בס"ד דמשו"ה לא מפרשו התוספ' והר"ת כרש"י משום דסברו הפשט בשיפורא דקא' הגמ' כהרב שרירא גאון וא"כ צ"ל דסברו הפשט במשום כבוד דקא' הגמ' דהכבוד הוא משום הימנותא כהנ"ל וע"כ מפרשו משום חשדא להיפוך

ממה דקאמר הגמ' מעיקרא משום כבוד אבל רש"י לשיטתו דסובר דהכבוד הוא משום התמנות ולא משום הימנותא כיון דסובר דלא חיישינן שיגנוב פת של מצוה ע"כ לא מפרש משום חשדא כמו שמפרש הר"ת כמובן. או י"ל דבזה פליגי דבירושלמי גיטין פרק ה' הל' ט' על הא דמערבין בבית ישן אי' א"ר אבין ובדיור ישן היא מתניתא פי' הפני משה וז"ל כלומר שאפי' מדירה לדירה באותו בית אין משנין דאיכא נמי חשדא ובמראה הפני' שם כתב דלפירושו מוכח מהירושלמי כפירוש של רש"י במשום חשדא דקאמר הגמ' אבל הקרבן העדה שם מפרש ובדיור ישן וז"ל ובדיור ישן איירי מתני' שדר בו עתה מי שהי' דר בו בראשונה ומשום חשדא כדפרישית במתני' עכ"ל ובמתניתין שם מפרש הקה"ע משום חשדא כמו שמפרש הר"ת ובשיירי קרבן כתב דמהירושלמי מוכח כהר"ת ולא כרש"י כיון דלרש"י אין חילוק בין דיור ישן לחדש עי"ש וא"כ י"ל דרש"י סובר הפשט בדיור ישן כמו שמפרש הפ"מ וע"כ מפרש משום חשדא דקאמר הגמרא כמו שמפרש כיון דמהירושלמי מוכח לפרש כן אבל הר"ת י"ל דסיבר הפשט בדיור ישן כמו שמפרש הקה"ע וע"כ מפרש משום חשדא כמו שמפרש כיון דלפי פירושו יש לו הוכחה מהירושלמי לפרש כן כמובן. נראה מהנ"ל דלא ניחא ליה לגמ' במה דאיתא במתני' סתם מפני דרכי שלום אלא הגמ' מפרש דמשום חשדא איכא למיחש לדרכי שלום אבל אי לא טעמא דחשדא ליכא משום דרכי שלום וא"כ ק"ל על הרי"ף והרא"ש ז"ל דלא הביאו אלא את המשנה כצורתא מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום דמדוע השמיטו את טעמא דחשדא דקאמר הגמ' הלא מהגמ' מוכח דאי לא טעמא דחשדא ליכא משום דרכי שלום וגם על הרמב"ם והטוש"ע או"ח סי' שס"ו שכתבו ג"כ כהרמב"ם הנ"ל מחודש ו' ג"כ קשה דמדוע לא כתבו מחשדא דקא' הגמ' כלום וזה אצלי קושיא גדולה:

פרק ח

ונ"ל בס"ד ליישבם בהקדים את שיטת הרמב"ם ז"ל דבפי' המשניות בגיטין שם כתב וז"ל ואם היה המנהג שהיו מניחין העירוב בבית מבתי החצר אמר שלא ישנה לעולם אלא בזה הבית שהיו נותנין בו בתחילה להניח אותו לפי שיש להם בזה הנאה שהבית שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת כמו שנתבאר שם עכ"ל אלמא דסובר דמטעם הנאה דפטור ליתן את הפת מערבין בבית ישן אבל לכאורה ק"ל עליו הלא במתני' אי' משום דרכי שלום וכ"כ הוא בעצמו בחיבורו הנ"ל מחודש ו' וצ"ל דכוונתו כיון דאית ליה הנאה ע"כ אם נוטלין ממנו הנאה זו יבאו לידי מחלוקות וגם י"ל דמטעם זה כתב בחיבורו את הא דמערבין בבית ישן תיכף בתר הא דבית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת לרמז בזה על הנאה שכתב בפי' המשניות ואח"כ מצאתי שגם הקובץ על הרמב"ם שם

כתב דבחיבורו סובר כפירושו על המשניות עי"ש, אבל לכאו' עדיין קשה על הרמב"ם דמדוע בדה טעם חדש לעצמו הלא בגמ' אי' משום חשדא וגם הכנסת יחזקאל סימן הנ"ל והתוס' חדשים על המשניות שם והתוס' שבת סי' שס"ו אות י"א וגם עוד שאר אחרונים כבר דיברו מזה וכשתעיין היטב בדבריהם תראה דתירוצו של הקרבן נתנאל בגיטין שם יותר נכון מכולם דעל מ"ש הרא"ש מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום כתב וז"ל מטעם שיש הנאה שאותו בית אינו נותן פת רמב"ם בפי' המשניות ובגמ' קא' משום חשדא וצ"ל דהוא מפרש משום חשדא שיחשוד ויאמר שמה שהסירו העירוב מביתו שלא יתהנה שלא יתן פת ויתהנה מי שהניחו עירוב אצלו ואתא לאינצויי עכ"ל וגם האלי' רבה סי' שס"ו אות ז' והפר"ט בא"א שם סק"ז הביאו כן בשם רצף אהבה. אבל עדיין ק"ל על הרמב"ם שני קושיות חדא הלא את זה עכצ"ל לכ"ע דבהה"א דקאמר הגמ' משום כבוד ג"כ הי' הפשט דכיון דנוטלין ממנו את הכבוד זה אתא לאינצויי דאלת"ה אלא נאמר דבהה"א הי' הפשט דכיון דהחזיק בהכבוד ע"כ לא נוטלין ממנו א"כ הי' קשה הלא במתני' איתא מפני דרכי שלום אע"כ מוכח דצ"ל דבהה"א היה ג"כ הפשט כמו שכתבנו וכן נראה בפי' מהתי"ט שקלים פרק א' משנה ג' וכיון שכן עכצ"ל דגם הרמב"ם סובר בפירושא דמשום כבוד או כמו שכתבנו אליבא דהרב שרירא גאון משום הימנותא או כמו שכתבנו אליבא דרש"י משום התמנות דליכא למימר דהרמב"ם סובר דפירושא דמשום כבוד היינו מה שמכבדין אותו שלא צריך ליתן את הפת כיון דאז הי' צריך לומר דאתא לאינצויי משום דנוטלין ממנו הנאת כבוד זה דהיינו הנאת הפת ואת זה דאתא לאינצויי בשביל הנאת הפת באמת אכתי לא הוה ידעינן כיון דהגמרא משני את זה אח"כ כיון דזה הוא פירושא דמשום חשדא דקאמר הגמר' כמ"ש הק"נ הנ"ל, ואי"ל דזה היא באמת פירושא דמשום כבוד ולמשום חשדא דקאמר הגמ' הי' להרמב"ם פי' אחר דא"כ הי' נשאר על הרמב"ם הקושייא דמדוע לא אמר משום חשדא כמסקנת הגמ' אע"כ מוכח דצ"ל דגם הרמב"ם סובר דפירושא דמשום כבוד או משום הימנותא או משום התמנות וא"כ קשה לי דלשי' הרמב"ם מה הקשה הגמרא משיפורא הלא י"ל דדוקא גבי עירוב כיון דאיכא תרי טעמי משום דרכי שלום דכבוד ומשום חזקת הנאת הפת ע"כ אין משנין אבל גבי שיפורא דליכא אלא חד טעם משום דרכי שלום דכבוד ע"כ משנין ועוד ק"ל על הרמב"ם מדוע באמת לא מפרש משום חשדא דקא' הגמ' או כהר"ת או כרש"י:

פרק ט

וע"כ נ"ל בס"ד דהרמב"ם למד את שיטתו מהגמ' גופא דהי' קשה לו בגמ' שני קושי' חדא מה בעי הגמ' מ"ט דוקא על הא דמערבין בבית ישן אמאי לא בעי מ"ט אירישא דמתני' על

כהן קורא ראשון ועוד אמאי בעי הגמ' מ"ט כלל הלא את זה דאית לי' הנאת פת בודאי גם הבעל איבעיא הוה ידע וא"כ אמאי לא ידע דאתא לאינצויי בשביל הנאת פת דזה אומר אצלי יהא מונח וזה אומר אצלי יהא מונח דכמו ברישא דמתני' כיון דידע דטעמא משום דאתא לאינצויי כמו שאיתא בגמ' שם משו"ה לא בעי מ"ט כמו כן נמי לא הי' לו למיבעיא גבי עירוב מ"ט כיון דגם שם איכא טעמא דאתא לאינצוי וגם הכנסת יחזקאל הביא כעין קושי' זו ועוד הי' קשה להרמב"ם דאמאי הי' מסתבר לבעל איבעיא טפי טעמא דכבוד דקאי אילימא משום כבוד מטעמא דאתא לאינצויי משום הנאת פת, וע"כ מחמת קו' הללו סובר הרמב"ם דהפשט בגמ' כך דאת זה באמת גם הבעל איבעיא ידע דגבי עירובי חצירות איכא טעמא דאתא לאינצויי משום הנאת פת אלא הבעל איבעי היה מסופק אי גם בשיתופי מבואות שייך דין זה מי נימא דערובי חצירות דנקט התנא לאו דוקא דה"ה בשת"מ ואז באמת צ"ל דלא משום טעמא דנהנה הוא דגבי שת"מ לא שייך טעם זה כיון דצריך ליתן פת אלא הטעם הוא במתניתין משום איזה טעם אחר דשייך גם בשת"מ או דילמא עירובי חצירות דנקט התנא דוקא כיון דהטעם הוא משום נהנה וכיון דהבעל איבעיא הי' מסופ' בזה ע"כ לא בעי אלא על הטעם דמהטעם יכול לפתור שפיר את ספיקתו והכי קאמר הגמרא מ"ט אילימא משום כבוד כלו' ואז באמת סובר התנא דה"ה בשת"מ כיון דגם בשת"מ שייך טעם זה והא ההוא שיפורא כו' ואין כוונתו להקשות משיפורא על עירובי חצירות דזה באמת ל"ק כמו שכתבנו בהקושיא הנ"ל על הרמב"ם אלא כוונתו להקשות משיפורא על שת"מ, ועל זה משני הגמ' אלא משום חשדא כלומר התרצן חזר ממה דהוה סובר הבעל איבעיא דאי טעמא דמתני' טעם דשייך גם בשת"מ אז יכל"ל דהתנא נקט ע"ח דהיינו מערבין וה"ה שת"מ התרצן לא סובר כל אלא סובר דאי הי' טעמא דמתני' טעם דשייך גם בשת"מ אז באמת הי' נקט התנא להיפוך רק שת"מ דהיינו משתתפין בבית ישן כיון דעירובי חצירות הוה ידעינן במכ"ש כיון דאיכא בע"ח גם טעמא דנהנה ומדלא נקט התנא אלא מערבין בבית ישן ע"כ מוכח דסובר דלא שייך דין זה בשת"מ ולכאו' מדוע לא אעכצ"ל דהטעם היא במתני' מה דלא שייך בשת"מ וע"כ קאמר אלא משום חשדא כלומר משום נהנה כמו שמפרש הקרבן נתנאל הנ"ל, וממילא לא קשה על הרמב"ם מידי דהקושיא הראשונה ל"ק כיון דהגמ' לא הקשה משיפורא על ע"ח אלא על שת"מ כהנ"ל והקושיא השניה דמדוע לא מפרש הרמב"ם משום חשדא כרש"י או כר"ת ג"כ ל"ק כיון דלפי פירושם עדיין נשארה הקושיא על התנא דמתני' דמדוע לא נקט שתופי מבואות ע"נ לא מפרש הרמב"ם אלא כמו שמפרש בדעתו הק"נ הל"ל וגם הדקדוק בגמ' שמדקדק הברכי יוסף או"ח סימן שס"ו אות ב'

מיושב בס"ד שפיר לפי פשטינו עי"ש ותבין. אלא עדיין צריך להבין דמנ"ל להרמב"ם הכרח לומר בהתרצן כפשטינו הנ"ל נהי דבהבעל איבעיא הי' מוכרח לומר כפשטינו מחמת הקושיא הראשונה שהקשינו עליו ומחמת הקושיות שהי' קשה לו בהגמ' גופא כהנ"ל אבל בהתרצן מנ"ל הכרח לומר כפשטינו דילמא באמת הפשט בגמ' דגם התרצן לא חזר מסברת הבעל איבעיא אלא הכי קא' אלא משום חשדא כלו' לא משום כבוד ולא משום נהנה אלא משום חשדא והפשט בחשדא או כרש"י או כר"ת, ונ"ל דממלת אלא דקא' הגמ' למד הרמב"ם לומר בהתרצן כפשטינו הנ"ל דאי היה הפשט בגמ' דלא חזר התרצן ממה דהי' סובר הבעל איבעיא לא הוה אמר הגמ' מלת אלא אלא הוה אמר לא משום חשדא כיון דהפשט הוא בגמרא דהבעל איבעיא היה מסופק בהטעם אי משום נהנה או איזה טעם אחר א"כ עכצ"ל דהכי קאמר הבעל איבעיא אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא כו' וכיון דליכא למימר משום כבוד עכצ"ל דהטעם הוא משום נהנה כן היה סובר הבעל איבעיא וע"ז הי' שייך טפי למימר לא משום חשדא כלומר לא משום נהנה כמו שאתה סובר אלא משום חשדא ומדלא אמר הגמ' כן אלא קאמר אלא משום חשדא ע"כ מוכח דצ"ל הפשט בהתרצן כהנ"ל דמשום דחזר ממה דסובר הבעל איבעיא ע"כ קא' אלא ולפי מ"ש המחה"ש סי' שס"ו סק"ז דגירסת הרמב"ם הי' בגמ' אלא משום נהנה בודאי ל"ק על הרמב"ם הקושיא שני' הנ"ל אבל פשטינו הנ"ל באמת צ"ל גם לפי גירסא זו מחמת כל הקושיות הנ"ל אלא את זה הרווחנו לפי גירסא זו דגם בלא חילוק בין מלת אלא למלת לא ג"כ צ"ל דחוזר התרצן או אפשר דלפי גירסא זו הי' להרמב"ם פשט אחר בגמ' אלא אנן כתבינן לפי גירסתינו כמובן. וכיון שבררנו בס"ד את שיטת הרמב"ם ז"ל יפה ע"כ י"ל דהרי"ף והרא"ש והטור ז"ל ג"כ סברו כהרמב"ם ומשו"ה לא הביאו את הא דחשדא כיון דכל השקלא וטריא של הגמ' לא הי' אלא משום דהבעל איבעיא הי' מסופק כהנ"ל אבל לפי מסקנת הגמ' באמת ממשנה גופא מוכח דהטעם היא משום נהנה כיון דלא נקט התנא שיתופי מבואות כהנ"ל וע"כ לא נקטו הרי"ף והרא"ש אלא את המשנה כצורתא וגם להרמב"ם ולהטוש"ע היה סגי במה דלא הביאו את הדין זה רק בעירובי חצירות דממילא ידעינן מזה את טעמא דגמ' ודו"ק:

פרק י

ועתה נחזור לפרש בס"ד את שיטת רש"י ור"ת ז"ל כיון דלפי פירושם במשום חשדא דקאמר הגמר' באמת גם בשתופי מבואות היה הדין כן כיון דגם בשת"מ שייך חשדא וא"כ קשה מדוע לא נקט התנא את הדין זה רק בערובי חצירות הן אמת שראיתי בר"ן ז"ל גיטין שם שכ' וז"ל מערבין בבית ישן אם נהגו להניח עירוב בבית אחד מן המבוי

אין להם להניחו בבית אחרת כדי שלא יתקוטטו עכ"ל אלמא דהר"ן מפרש את המתני' בשת"מ ואת זה עכצ"ל דהר"ן מפרש משום חשדא או כרש"י או כר"ת דאי הי' מפרש כהרמב"ם הי' קשה עליו דבמבוי לא שייך משום נהנה וא"כ נאמר דרש"י ור"ת ג"כ מפרשו את המתני' כהר"ן בשת"מ אבל את זה באמת אא"ל כיון דרש"י במשנה שם מפרשה בפירוש בערובי חצירות דז"ל בני חצר שרגילין ליתן עירוב החצר בבית אחד כו' וגם בגמ' שם ד"ה משום חשדא כתב וז"ל יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב וכן צ"ל דסובר גם הר"ת מדכתב התוס' בד"ה אלא וז"ל פירש הר"ת שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותם לגנוב פת של עירוב כו' ומדכתב התו' פת של עירוב ע"כ מוכח דלא דיבר אלא מערובי חצירות דאל"כ אמאי נקט פת הלא שת"מ בכל אוכל משתתפין וליכא מאן דפליג על זה אעכ"מ דגם הר"ת סובר כרש"י דהמתניתין קאי על ערובי חצירות וגם הברטנורה כתב בני החצר כו' אע"ג דכתב אח"כ במשום חשדא הפשט כרש"י עי"ש וא"כ עכצ"ל דטעמם משום דהי' קשה להם דמדוע קאמר התנא מערבין בבית ישן מדוע לא קא' משתתפין בבית ישן וע"כ הוכיחו מזה דהתנא סובר דהדין זה לא שייך אלא בע"ח [ובאמת לא ראיתי בשום אחד מן הפוסקים ראשונים ואחרונים חוץ מהר"ן שהביאו את הדין זה בשת"מ] וא"כ קשה עליהם דלפי פירושם במשום חשדא דקאמר הגמ' באמת קשה אמאי לא נקט התנא את הדין זה בשת"מ וגבי ערובי חצירות הוה ידעינן במכ"ש כיון דאיכא גם טעמא דנהנה דעל זה ליכא מאן דפליג דאותו בות שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן פת ועוד נשארה עליהם גם הקושיא הנ"ל מחודש ח' שהקשינו על הרמב"ם דמה פריך הגמרא משיפורא:

וע"כ נ"ל בס"ד דגם להם הי' קשה קושייתינו הנ"ל אליבא דהרמב"ם דמדוע הקשה הגמ' דוקא גבי עירוב מאי טעמא ועוד היה קשה להם דמדוע לא קא' הבעל איבעיא דהטעם משום נהנה וע"כ סברו הפשט בגמ' כך דלבעל איבעיא הי' קשה דקדוק גדול במתני' כיון דהתנא אמר אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום א"כ מדוע אמר אח"כ עוד על כל פרט ופרט מפני דרכי שלום מדוע לא כללם ביחד אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון כו' מערבין בבית ישן כו' ועוד הי' קשה להבעל איבעיא מדוע קאמר התנא מערבין דוקא מדוע לא קאמר משתתפין וע"כ מחמת קושיות הללו סובר הבעל איבעיא דהתנא דמתני' סובר דבעירוב משום טעמא דנהנה לחודא ליכא למיחש דאתי לאינצויי כיון דשותפין הן הדעת נותן שיהא ההנאת פרוטה בחוזר חלילה שלא יהנה אחד לעולם וגם זה סובר התנא דמשום טעמא דכבוד לחודא ג"כ ליכא למיחש דאתי לאיצויי מהטעם זה גופא כיון דשותפין הם הדעת נותן שיהא גם ההנאת הכבוד בחוזר

חלילה דמאי אילמא האי מהאי וגם את זה סובר התנא דמשום טעמא דחשדא לחודא ג"כ ליכא למיחש דאתי לאינצויי כיון דחשש רחוק הוא שיחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב וכ"כ התוס' שבת סי' שס"ו ס"ק י"א וגם החשש גניבה שכתב הר"ת ג"כ חשש רחוק הוא נמצא דמשום אחד מהג' טעמים סובר התנא דבאמת לא הוה תקנו לעירוב בבית ישן אלא כיון דיש בעירובי חצירות שני טעמים משום נהנה ומשום חשדא כמו שמסיק הגמ' ובשביל השני טעמים באמת איכא למיחש דאתי לאינצויי וע"כ תקנו לערב בבית ישן ומשו"ה לא נקט התנא את הדין זה בשתופי מבואות כיון דבשתופי מבואות ליכא אלא חד טעם וגם משו"ה לא עירבינהו התנא כהן קורא ראשון עם מערבין בבית ישן כיון דאינו דומה הדרכי שלום דכהן קורא ראשון להדרכי שלום דמערבין בבית ישן דלהדרכי שלום דכהן קורא ראשון ליכא אלא חד טעם דאתי לאינצויי משום כבוד שיקרא ברישא אבל להדרכי שלום דמערבין בבית ישן יש שני טעמים כמו שכתבנו. ועם הנחה זו שפיר יש להבין את סוגייתינו גם לפי שי' רש"י ור"ת די"ל דלעולם גם הבעל איבעיא ידע דבכהן קורא ראשון הטעם הוא משום דאתא לאינצויי משום כבוד שיקרא ברישא וע"כ לא הקשה מאי טעמא על זה וגם את זה ידע דבמערבין בבית ישן איכא טעמא דנהנה שהרי משו"ה לא נקט התנא משתתפין אלא הבעל איבעיא בעי על הטעם הב' דכיון דמוכח ממתני' דאיכא במערבין שני טעמים כהנ"ל ע"כ בעי מאי טעמא כלומר איזהו הטעם הב' אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא כו', וא"כ ממילא ל"ק קושייתינו הנ"ל דמה הקשה משיפורא כיון דלכאורה יש לדקדק דמדוע לא הקשה הגמ' משיפורא ארישא דמתני' על כהן קורא ראשון דשם בודאי הטעם הוא משום כבוד דאתא לאינצויי שיקרא ברישא אעכצ"ל דארישא דמתניתן באמת לא קשה מידי כיון דמשם לא ידעינן דמשום כבוד איכא למיחש דאתא לאינצויי אלא בכבוד כהאי שיקרא ברישא אבל לא משום כבוד שיניח אצלו את החפץ אבל בתר דקאמר הגמ' דבעירוב ג"כ הטעם הוא משום כבוד א"כ מוכח דגם בשביל כבוד זה שיניח אצלו החפץ ג"כ סובר התנא דאיכא למיחש דאתי לאינצויי נהי דגבי עירוב משום טעם זה לחודא לא הי' חוששין התם הטעם הוא כיון דשותפין הם כהנ"ל אבל בשיפורא דלא הוי שותפין באמת שפיר איכא למיחש גם משום טעם זה לחודא וע"כ הקשה הגמ' שפיר משיפורא כמובן, וע"ז משני הגמ' אלא משום חשדא כלומר הטעם הב' במתני' משום חשדא הוא וע"כ כתב רש"י יחשדו את בני החצר וגם הר"ת קאמר פת של עירוב כיון דבאמת לא שייך הדין זה אלא בערובי חצירות דוקא דאיכא גם הטעם של נהנה כהנ"ל וממילא לפי"ז מובן מעצמו דעולה יפה בס"ד סוגית הגמ' גם לרש"י ור"ת ולא קשה עליהם כל הקושיות הנ"ל

וע"כ לא הביאו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים את הדין זה רק בערובי חצירות כיון דבין לשי' הרמב"ם ובין לשיטת רש"י ור"ת לא שייך דין זה אלא בע"ח אלא החילוק ביניהם דלהרמב"ם משום חד טעם תקנו משום טעמא דנהנה ולרש"י ור"ת לא תקנו אלא משום שני טעמים משום טעמא דנהנה ומשום טעמא דחשדא אבל את זה עכצ"ל גם בתר דבררנו את שיטת רש"י ור"ת דהרי"ף והרא"ש והטור ש"ע סברו כהרמב"ם דליכא למימר דסברו כרש"י ור"ת כיון דעדיין הי' קשה עליהם מדוע לא נקטו את הטעם הב' דקאמר הגמ' ודו"ק:

פרק יא

וכיון שזכינו לברר בס"ד את שיטת הפוסקי' הנ"ל עדיין נשאר לברר את דעת רבינו ז"ל בסוגיא זו ונ"ל בס"ד דכיון דהשמיט רבינו את הא דמערבין בבית ישן מפני דרכי שלום עכצ"ל דסובר הפשט במשום חשדא דקא' הגמר' כרש"י דכיון דסובר כרש"י ע"כ השמיט שפיר כמו שאכתוב לקמן בס"ד וא"כ ממילא ליכא למימר דסובר בדעת הרמב"ם הפשט בסוגי' זו כמו שכתבנו כיון דאז הי' קשה עליו מדוע לא סובר כהרמב"ם כיון דדרכו להלוך בעקבותיו כמ"ש היד מלאכי בכללי הסמ"ג סי' מ"ו אעכצ"ל דסובר בדעת הרמב"ם כמ"ש המחה"ש הנ"ל מחודש ט' דגירסתו הי' בגמ' אלא משום נהנה וכהנ"ל במחודש י' דלא כפשטינו וא"כ ממילא שפיר י"ל כיון דלרבינו הי' הגירסא בגמ' כמו שאיתא לפנינו אלא משום חשדא ע"כ לא סובר כהרמב"ם אלא סובר הפשט בהסוגיא כמו שכתבנו אליבא דרש"י ור"ת ובמשום חשדא דקאמר הגמ' י"ל דמשו"ה לא סובר כהר"ת כיון דסובר הפשט בדיור ישן דקא' הירושלמי כהפני משה וא"כ ממילא מוכח מהירושלמי דהפשט במשום חשדא דקא' הגמ' כרש"י כהנ"ל מחודש ז', וכיון דעכצ"ל הפשט במשום חשדא כרש"י ע"כ הי' קשה לרבינו בסוגי' זו קושיא גדולה דהיכי קאמר הגמרא משום חשדא דהיינו שיחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב הלא ברבי' ליכא חשדא כמו שאמר הגמ' ר"ה דף כ"ד ע"ב ובע"ז דף מ"ג ע"ב וכפמ"ש הר' ירוחם מובא בב"י בבדק הבית יו"ד סי' קמ"א תרי מקרי רבים לעניין זה וגם הש"ך שם ס"ק כ"ז הביא ראי' לזה אעכצ"ל דסוגי' זו אזלה כפי הני תירוצים בר"ה ובע"ז שם דלא אמרינן דברבי' ליכא חשדא וא"כ ע"כ מוכח מסוגי' זו דהני תירוצים דר"ה וע"ז פליגי ועי' בטור שם דהרי"ף לא פסק כהאי תירוצא דברבים ליכא חשדא וטעמו כתב הר"ן מובא בב"י שם כיון דסובר דהני תירוצים פליגי ופסק כתירוצא בתרא דלהתלמד שרי אבל הרא"ש סובר דהני תירוצים לא פליגי ופסק ככולהו תירוצי ולכאורה צריך טעם דמנא ליה להרי"ף הכרח לומר דלא כהרא"ש הלא אפושי פלוגתא לא מפשינן אבל בהנ"ל י"ל דהרי"ף ג"כ סובר הפשט במשום חשדא

דקאמר הגמרא דגיטין כרש"י וע"כ היה לו הכרח מסוגייתינו דגיטין לומר דהני תירוצים דר"ה וע"ז פליגי אבל הרא"ש י"ל דסובר הפשט במשום חשדא כהרמב"ם כמו שנר' מהקרבן נתנאל הנ"ל מחודש ח' וא"כ ליכא הכרח מסוגייתינו דהני תירוצים דר"ה וע"ז פליגי וא"כ הדרינן לכללא דאפושי פלוגתא לא מפשינן וע"כ סובר הרא"ש דלא פליגי כמובן, וא"כ י"ל דרבינו באמת פסק כהאי תירוצא דברבים ליכא חשדא אע"ג דנראה מסוגייתינו דסותמת דלא כהאי תירוצא כהנ"ל די"ל כיון דמסתמא דגמ' ברכות דף ג' ע"ב במה דקאמר הגמ' אי בתרתי חשד נמי ליכא נראה דסותמת כהאי תירוצא דברבים ליכא חשדא וכמו שבאמת נר' מהש"ך הנ"ל דבהראי' שהביא לר' ירוחם מריש ברכות על הגמ' זו כיוון ע"כ פסק רבינו כהאי תירוצא וע"כ השמיט שפיר את הא דמערבין בבית ישן וגם אליבא דהסמ"ק והרוקח הנ"ל מחודש ה' י"ל כן כמובן, וגם יש ליישב בזה בס"ד מה שהקשה על רבינו הדינא דחיי ז"ל הבאתיו לעיל מל"ת כ"ב מחודש א' דמדוע לא הזכיר מכל הני תירוצי' דגמ' ר"ה וע"ז הנ"ל כלום והניח בצ"ע די"ל דרבינו סמך על מה שהשמיט את הא דמערבין בבית ישן דממילא ידעינן מזה דפסק כהאי תירוצא דברבים ליכא חשדא ודו"ק: ולפי מה שכתבנו לעיל מל"ת כ"ב שם שרבינו ג"כ פסק כהאי תירוצא דלהתלמד שרי כמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם וא"כ ממילא ליכא למימר אליבא דרבינו כהנ"ל נ"ל בס"ד ליישב באופן זה דבמשנה עירובין דף פ' ע"ב איתא נתמעט האוכל מוסיף ומזכה ואין צריך להודיע נתוספו עליהן מוסיף ומזכה וצריך להודיע ועי' רש"י שם ותראה דדוקא כשמערב בשלהם צריך להודיע אבל כשמזכה משלו אפי' כשנתוספו דיורין אין צריך להודיע והטעם כיון דזכין לאדם שלא בפניו כמו שאיתא במשנה דף פ"א ע"ב שם אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לאדם שלא בפניו וכן פסקו רבינו והרמב"ם הל' עירובין פ"א הל"כ ועי' היטב ברשב"א וריטב"א שם ולכאו' קשה לי מדוע לא יהא צריך להודיע דילמא רצה היום הוא לעשות את העירוב ובפרט כשנתוספו דיורין בודאי קשה דילמא רוצה הוא בעצמו לעשות את העירוב אבל באמת אין זה קושיא כלל כיון דהדין הוא דמערבין בבית ישן א"כ ממילא מוכח גם ממשניות הללו דמערבין בבית ישן וא"כ י"ל כיון דרבינו הביא את הא דמשנית הללו ע"כ תו לא צריך להביא את המשנה דגיטין דמערבין בבית ישן כיון דממיל' ידעינן את זה מדיני' דמשנו' הללו וגם אליבא דהסמ"ק והרוקח י"ל כן כיון דגם הם הביאו את הדינים דמשנות הללו ודו"ק, והשאר פרטי דינים שכ' רבינו עי' רמב"ם הל' עירובין ולהלכה טוש"ע או"ח סי' ש"ס עד סי' תט"ז:

הלכות אבילות

פרק א

המצוה (א) השנית מד"ס כו' מתוך דברי הה"ג משמע שמצוה להתאבל מה"ת כו'. לכאורה יש לדקדק מדוע כתב רבינו ז"ל מלת משמע הלא מלשון הבה"ג ז"ל שהעתיק רבינו [וכן באמת איתא בהלכות גדולות על הש"ס דפוס וויען בריש הלכות אבל אלא שיש שם טעות הדפוס קצת עי"ש] מוכח בפירוש דסובר דאבילות יום ראשון דאורייתא מדכתב ומאחר שיום ראשון דאבל דאוריי' וי"ט אחרון ספיקא דרבנן כו', וי"ל כיון דהרא"ש ז"ל בפ"ק דכתובות סימן ה' כתב בשם יש אומרים שמפרשו את שיטת הבה"ג וז"ל ויש אומרים דלא עלה על דעת הגאון לומר דאבילות יום ראשון הוי דאורייתא דלא אשכחן שום אבילות מה"ת אלא אנינות לאסור בקדשים ובמעשר שני אלא דעה הגאון לפי שאבילות יש לו רמז ואחריתה כיום מר וי"ט האחרון אינו אלא מנהג כדאי' במס' י"ט הלכך דחינן י"ט אחרון מן קדם אבילות כו' עי"ש וכיון די"ל הפשט בהבה"ג כהיש אומרי' דמ"ש ומאחר שיום ראשון דאבל דאורייתא כוונתו שיש לו רמז מן התורה אלא כיון דפשטות לשונו לא מורה כן ע"כ כתב רבינו משמע כמובן, וגם מהתוס' עירובין דף מ"ו ע"א ד"ה דאמר שמואל מוכח דל"ס הפשט בהבה"ג כהיש אומרי' אלא על התוס' ק"ל דשם סתמו התוס' כהבה"ג ובבכורות דף מ"ט ע"א ד"ה ביום סתמו דלא כהבה"ג וכן נראה מהתוס' מוע"ק דף י"ד ע"ב ד"ה עשה אם לא שנאמר דבעירובין מתרץ התוס' את שיטת הבה"ג אבל לא שסותם כוותיה ואח"כ ראיתי שהרא"ש בברכות פ"ב סי' ט"ו כתב דהתוס' לא סברו כהבה"ג והתפארת שמואל ז"ל שם מרמז עליו מהתוס' עירובין הנ"ל אבל כפי מה שכתבנו ל"ק מידי כמובן. אבל לכאו' עדיין ק"ל על רבינו מדוע תפס על הבה"ג דוקא הלא הרי"ף ז"ל במוע"ק פ"ג על המשנה הקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל פסק ג"כ דאבילות יום ראשון דאורייתא וכפי מ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה סימן קנ"ה [מובא תשו' זו גם בלח"מ ז"ל הל' אבל פ"א הל"א אלא הלח"מ השמיט את הראי' שהביא הרשב"א מהרי"ף] להוכיח ממה שכתב הרי"ף דהוא יום מיתה ויום קבורה דדוקא יום מיתה וקבורה כהדדי סובר שהוא דאורייתא הא זה בלא זה לא א"כ ע"כ מוכח דאליבא דהרי"ף בודאי ליכא למימר כמו שסברו היש אומרי' אליבא דהבה"ג דאל"כ היה קשה מדוע כתב דהוא יום מיתה ויום קבורה עי"ש ותבין וכן מוכח מהרי"ף ברכות סוף פרק היה קורא וכ"כ בפי' הרבינו מנה שם וכן נראה מהרא"ש כיון דלא הביא את היש אומרים אלא בכתובות שם דלא דיבר אלא מהבה"ג אבל בברכות שם וגם במוע"ק פ"ג סי' נ' כיון שהביא שם גם את הרי"ף באמת לא דיבר מהיש אומרים כלום וא"כ טפי הי' לו לרבינו

להביא את הרי"ף ולהקשות עליו ממה שהביא את הבה"ג די"ל בו כהיש אומרים, ואפי' כשנאמר כיון דעיקר נפ"מ לרבינו מפלפול זה לענין מנין המצות הוא כמו שמסיים בתר שמדחה את הבה"ג וז"ל לכך אין ראוי למנות אבילות בחשבון מצות עשה של תורה כו' וכיון דהבה"ג ג"כ מהמוני המצות הוא ע"כ תפס עליו דוקא, הלא אפי' כשנא' כן עדיין קשה דטפי היה לו לתפוס על הרמב"ם ז"ל כיון שכ' בפי' בהל' אבל פ"א הל"א וז"ל מצות עשה להתאבל על הקרובים כו' ואין אבילות מה"ת אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבור' עכ"ל וגם בסה"מ מ"ע ל"ז מנה מצות אבל אלא שכללה עם טומאת קרובים עי' בכ"מ ולח"מ שם וגם ברמזי מצות דריש הל' אבל וגם החינוך ז"ל מצוה רס"ד סובר כהרמב"ם עי"ש שמברר יפה את שיטתו, ועוד ק"ל על רבינו דכפי הבנתו בדעת הבה"ג דאבילות יום ראשון דאורייי' א"כ היה לו לתפוס עליו דמדוע לא מנה אבילות בין התרי"ג מצות ובאמת בהתרי"ג מצות של הבה"ג [מובא בהקדמת הלכות גדולות על הש"ס וגם במצות השם בסופו] ליתא אלא מניחום אבילים וגם ע"ז כבר תפס עליו הרמב"ם בסה"מ שורש א' דהיאך מנה ניחום אבלים שהוא דרבנן ואפי' כפי מה שמישבו הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שם דבאמת דאורייי' הוא מהפסוק והלכת בדרכיו עי"ש עדיין קשה עליו דמדוע הניח את עיקר אבילות ולא מנאה:

וע"כ נ"ל בס"ד דלרבינו ג"כ הי' קשה על הבה"ג דמדוע לא מנה אבילות בין התרי"ג מצות ומחמת קושיא זו באמת סובר הפשט בהבה"ג כהיש אומרים הנ"ל אלא כיון דמפשטות לשונו של הבה"ג נראה כהנ"ל ע"כ הביא רבינו גם ראיות לסתור דלא כמו שנראה מפשטות לשונו אלא הפשט בדבריו כהיש אומרים הנ"ל וע"כ כתב רבינו מתוך דברי הה"ג משמע כו' כוונתו דמפשטות לשונו משמע לכאורה שמצוה להתאבל מה"ת וע"ז כתב אח"כ ויש להשיב כוונתו דאי באמת הי' הפשט בהבה"ג כמו שנר' מפשטות לשונו אז הי' קשה עליו כי משמע בפ' ג' שאכלו דעשה דרבים דרבנן כגון לשמוע קדושה או ברכו דוחה עשה דיחיד דלעולם בהם תעבודו אלא כיון דעל קושי' זו יש להשיב כמו שהשיב הרא"ש במוע"ק שם דשאני התם דזיכה את הרבים הלכך אלים האי עשה אע"ג דהוי דרבנן אבל בביטול אבילות אין בו זכות לרבים עי"ש ע"כ כתב רבינו אח"כ ועוד כי לא מצינו אבילו' מה"ת כלל אחר שנקבר המת כו', וכיון דגם על הקושיא זו עדיין יש להשיב דהבה"ג באמת סובר כמו שסברו הגאונים והרי"ף שהביא הר' יונה בברכות שם דליכא הפרש בין לשון אנינות ללשון אבילות עי"ש ותבין ע"כ כתב רבינו ועוד תניא בכתובות אם מת אביו של חתן כו' כוונתו דבשלמא על הרי"ף והרמב"ם ל"ק מכתובות כיון שהם סוברים דדוקא יום מיתה וקבורה כהדדי דאורייי' [כי כן כתב הרמב"ם בהל'

אבל פ"א בפירוש כהנ"ל וכן סובר הרי"ף הנ"ל בשם הרשב"א] א"כ י"ל הפשט בהברייתא דכתובות כמ"ש הרא"ש במוע"ק שם דבועל בעילת מצוה בלילה וקובר את מתו למחר וגם הרשב"א בתשובה הנ"ל מפרש דקובר את מתו למחר [אלא על מה שהביא הרשב"א שם ראי' דיום מיתה לבד בלא קבורה לא הוי דאורייתא דאל"כ היה אסור בתשמיש המטה וא"כ היכי בועל בעילת מצוה על זה לכאורה ק"ל מדוע לא נא' דבועל בלילה וכיון דאינות לילה דרבנן כמ"ש הגמ' ברכות דף ט"ז ע"ב ע"כ לא גזרו רבנן במקום מצוה כמו שלא גזרו גבי אסטניס שקא' הגמ' בברכות שם, ועוד ק"ל דהרשב"א בחידושיו בכתובות שם לא רצה לפרש דקברו למחר כיון דאיכא הלנת המת שהוא עשה ול"ת אלא תירץ דיש כח לחכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה וכן תירצו הר"ן והריטב"א והנמוקי יוסף בכתובות שם וכיון דלפי תירוץ זה לא מוכח מברייי' דכתובות דיום קבורה גרידא לא הוי דאורייי' א"כ היכי הוכיח הרשב"א בתשובתו כן הלא זה סתירה למ"ש בחידושיו וצ"ע, אם לא שנ' כמ"ש השם הגדולים אות מ' סי' קס"ב דהחידושי הרשב"א לכתובו' אינו מהרשב"א אלא מהרמב"ן ואז הקושיא השנייה באמת ל"ק עליו אבל הקושיא הראשונה עדיין קשה וצ"ע] אבל אליבא דהבה"ג ליכא לתרץ כן כיון דהבה"ג לא כתב כמ"ש הרי"ף דהוא יום מיתה ויום קבורה א"כ ממילא ליכא להוכיח מהבה"ג כמו שהוכיח הרשב"א בתשו' הנ"ל מהרי"ף דדוקא יום מיתה וקבורה כהדדי דאוריי' אלא אדרבא יש להוכיח להיפוך דמדהשמיט את זה ע"כ סובר דיום מיתה או יום קבורה גרידא דאורייתא כמו שרצה השואל בהרשב"א שם לומר [ומ"ש רבינו בריש דבריו מתוך דברי הה"ג משמע שמצוה להתאבל מה"ת על הקרובים ביום ראשון שהוא יום המיתה ויום הקבורה כו' צ"ל לפי דברינו דהוא"ו של ויום הקבורה היא וא"ו המחלקת ופירושו או יום הקבורה, או י"ל כיון דרבינו רצה לכתוב אח"כ ועוד כי לא מצינו אבילות מה"ת כלל אחר שנקבר המת ע"כ כתב בריש דבריו גם ויום הקבורה כמובן] וא"כ נשאר עליו הקושיא מהברייי' דכתובות אעכצ"ל דהבה"ג באמת סובר כמו שכתבו היש אומרים הנ"ל וע"כ מסיים רבינו אח"כ וכתב וז"ל לכך אין ראוי למנות אבילות בחשבון מצות עשה של תורה כוונתו דכיון שהוכיח דהפשט הוא בהבה"ג כמו שכתבו היש אומרי' הנ"ל דאבילות לא הוי אלא רמז ע"כ לא מנה הבה"ג אבילות בין התרי"ג מצות וכיון דרבינו ג"כ סובר כן ע"כ לא מנאה גם הוא אלא בין המצות שהם מד"ס ודו"ק, ולענין הלכה באמת פסקינן בש"ע יו"ד סימן שצ"ט כרבינו דאבילות יום ראשון דמיתה וקבורה ג"כ דרבנן כמ"ש הש"ך שם סי' שצ"ח סק"ב:

פרק ב

ומ"ש רבינו ז"ל בסוף מ"ע זו עוד שם מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה כו', כן אי' בברייתא כתובות דף י"ז ע"א, ומ"ש רבינו ובפ"ק דמגילה משמע דוקא להוצאת מת מצוה מבטלין שאומר שם מת מצוה ות"ת מ"מ עדיף אבל בתוס' פי' דלאו דוקא כו' המימרא דמגילה שכ' רבינו היא מימרא דרבא והכי אי' שם דף ג' ע"ב אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף כו' ת"ת ומת מצוה מ"מ עדיף מדתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה וכתבו התוס' שם דלאו דוקא מת מצוה אלא ה"ה לכל מתים וכ"כ התוס' בכתובות שם וגם הרשב"א והריטב"א והרא"ש ז"ל שם כתבו כן ולזה הסכים הטור ז"ל יו"ד סי' שס"א וכן היא הל' בש"ע שם מדסתם ולא כתב מת מלוה עי"ש ותבין. אבל לכאו' ק"ל על הא דרבא דבמוע"ק דף ט' ע"ב איתא הדר יתבי [ר' יונתן בן עסמיי ור' יהודא בן גרים] וקא מיבעיא להו כתיב יקרה היא מפניני' וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה פירש"י כלו' שאם יש לך לעסוק במצוה תבטל ת"ת ועסוק במצוה וכתיב כל חפצי' לא ישוו בה דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה פרש"י דמבטל מצוה עוסק בת"ת ומשנו כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים נמצא לפי גמ' זו בשביל שום מצוה לא מבטלין ת"ת אלא דוקא כשא"א לעשותה ע"י אחרים ואז מבטלין אפי' בשביל כל מצוה, וא"כ ק"ל מה קא' רבא ת"ת ומת מצוה מ"מ עדיף הלא את זה ע"כ צ"ל דרבא איירי כשאי אפשר לעשותה ע"י אחרים דהא גם על הבריי' דגמ' כתובות מבטלין ת"ת להוצאת המת כו' שהביא רבא ראי' מינה ג"כ קאמר הגמ' בכתובות שם במד"א כשאין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין וכיון דרבא איירי כשא"א לעשותה ע"י אחרים א"כ מדוע קאמר דדוקא בשביל מת מבטלין ת"ת הלא בשביל כל מצוה מבטלין בכה"ג [ועי' בחוות יאיר סי' ח' מ"ש על הגמרא זו] וגם על הברייתא דכתובות גופא ג"כ קשה קושיא זו דמדוע נקטה הוצאת המת והכנסת כלה דוקא הלא בשביל כל מצוה הדין כן. ובהשקפה ראשונה רציתי לומר דהברייתא דכתובות באמת חולקת על הא דמוע"ק וסוברת דדוקא בשביל הוצאת המת והכנסת כלה מבטלין כשא"א לעשות ע"י אחרים אבל לא בשביל שאר מצות וגם רבא סובר בזה כהבריי' דכתובות והפשט בסתירת הקרא דמוע"ק י"ל דסברה הבריי' כמו שאי' בהירושלמי פאה פרק א' הל' א' דף ג' ע"ב מובא גם בר"ש סוף משנה א' דפאה ודלא כמ"ש המראה הפנים שם דהירושלמי לא פליג עם הגמ' דמוע"ק כיון די"ל דפליג עי"ש ותבין, אבל אח"כ ראיתי דזה אא"ל כיון דאז הי' קשה על הרמב"ם ז"ל דהיאך פסק כתרווייהו דבהל' תלמוד תורה פ"ג הל"ד הביא את הא דמוע"ק דז"ל הי' לפניו

עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו ובהל' אבל פ"ד הל"ט הביא את הא דבריי' דכתובות דז"ל מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין עכ"ל וגם על רבינו הי' קשה דהיאך הביא את הא דבריי' דכתובות ואח"כ הביא את הא דירושלמי דפסחים דסובר כהא דמוע"ק וגם על הטור והש"ע הי' קשה דביו"ד סי' רמ"ו סעיף י"ח פסקו כהא דמוע"ק ובסי' שס"א פסקו כהא דבריית' דכתובות, הן אמת דעל הרמב"ם והטוש"ע בלאו הכי קשה דכיון דהביאו את הא דמוע"ק א"כ מדוע הביאו תו את הא דבריי' דכתובות בשלמא רבינו נקט שפיר תרווייהו כאן דהשקלא וטריא שלו כך אזלא אבל עליהם קשה ובאמת פליאה לי על נושאי כליהם שלא דברו מזה, אלא על זה י"ל דשערי התירוצים לא ננעלו אבל כשנא' כתירוצינו הנ"ל ליכא שום תירוץ כיון דאז הי' סתירה בדבריהם:

וע"כ נ"ל בס"ד דרבא וגם הברייי' דכתובות באמת לא חלוק על הא דמוע"ק אלא רבא דיבר מתלמוד תורה דרבים וכמ"ש הטורי אבן ז"ל במגילה שם וכן איירי הברייתא דכתובות וא"כ י"ל דאת זה גופא אתו לאשמועינן דאפילו ת"ת דרבים מבטלין בשביל מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים דאי ממוע"ק לא הוה ידעינן אלא ת"ת דיחיד עי' בט"א ותבין. או י"ל כיון דהברייתא וגם רבא לא דברו אלא מהוצאת המת דהיינו ללוותו ולא מקבורתו כמ"ש הטור והב"י ז"ל סי' שס"א וכן אי' בש"ע שם והלוית מת נ"ל דלכ"ע לא הוי אלא מצוה דרבנן דדוקא קבורת מת דילפינן מקבור תקברנו הוי דאורייתא ואת זה מנה רבינו במ"ע ק"ד וכן מנאו כל המוני מצות ז"ל כמו שציינתי שם אבל הלוית המת דילפינן מדברי קבלה כמו שאי' בסוכה דף מ"ט ע"ב והצנע לכת עם אלקיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה עי"ש באמת לא הוי אלא מצוה דרבנן, וגם י"ל דזה היא הטעם דלא מנה הבה"ג ז"ל הלוית המת אע"ג דמנה ניחוש אבלים כהנ"ל מחודש א' דבשלמא ניחום אבלים דיליף הגמ' ב"מ ד"ל ע"ב מהפסוק והודעת להם את הדרך ילכו בה ע"כ מנה שפיר כיון די"ל דסובר שהוא דרש גמור וכמו שהמליץ בעדו הרמב"ן ז"ל בהשגותיו על הסה"מ שורש ראשון לישבו מהשגותיו של הרמב"ם ז"ל שם עי"ש, אבל הלוית המת דלא ילפינן אלא מדברי קבלה באמת לא הוי אלא דרבנן וע"כ לא מנאה וגם הכנסת כלה לחופה י"ל דמהאי טעמא לא מנה [ואע"ג דמנה הבה"ג שם שמחת כלה אבל עי' בש"ע אע"ה סי' ס"ה ותראה דשמחת כלה אינה הכנסת כלה לחופה] וא"כ ממילא מוכח דעכצ"ל בדעת הבה"ג כמ"ש הרמב"ן בהשגותיו שם דאי כמו שסובר הרמב"ם שם בדעתו הי' קשה עליו דמדוע לא מנה גם הלוית המת והכנסת כלה לחופה עי' בסה"מ שם היטב

ותבין, אבל עכ"פ זה מוכח בפי' מהנ"ל דהלוית המת והכנסת כלה לחופה לא הוי אלא מצוה דרבנן [ועי' בש"ע או"ח סי' תרפ"ז ותראה דכיון שדיבר הש"ע שם ממצוה דאוריי' ע"כ נקט שם קבורת מת ולא הוצאת המת וזה ראי' ברורה למה שכתבנו] וא"כ י"ל דרבא וגם הבריי' דכתובות את זה גופא אתו לאשמועינן דאפילו בשביל מצוה דרבנן מבטלין ת"ת כשא"א לעשותה ע"י אחרי' דאי מגמ' דמוע"ק הוה יכלינן למימר דדוקא בשביל מצוה דאוריי' מבטלין כמובן, ולכל השני תירוצי' שכתבנו הרווחנו בס"ד שמיושב שפיר הקושיא הנ"ל דמדוע נקטו הרמב"ם והטור וש"ע גם את הא דבריי' דכתובות די"ל דרצו לאשמועינן לתירוצינו הא' הנ"ל דגם ת"ת דרבים מבטלין ולתירוצינו הב' דגם בשביל מצוה דרבנן מבטלין ודו"ק. וגם מה מאוד יש להבין בס"ד בהנ"ל את הכ"מ ז"ל בהלכ' ת"ת פ"ג הל"ד דעל מה שפסק הרמב"ם שם את החילוק בין מצוה דאפשר לעשותה ע"י אחרים ולא אפשר דאז מבטלין ת"ת כתב הכ"מ דמקורו מהירושלמי דפסחים פרק ג' וחגיגה פרק א' הלכה ז' ולכאורה מדוע לא כתב דמקורו מגמ' דמוע"ק הנ"ל, אבל בהנ"ל י"ל דאי לאו הירו' דפסחים וחגיגה הוה יכלינן למימר כמו שרציתי לומר בהשקפה הראשונה הנ"ל דרבא והבריי' דכתובות חולקי' על הא דמוע"ק והפשט בסתירת הקרא דמוע"ק סברו כהירושלמי דפאה הנ"ל ואז הי' באמת קשה על הרמב"ם דהיאך פסק דלא כרבא והבריי' דכתובות אבל כיון דחזינן מהירושלמי דפסחים וחגיגה דהירו' ג"כ סובר כהגמרא דמוע"ק [נהי דמהירושלמי דברכות שאכתוב לקמן בס"ד ג"כ יש להוכיח כהגמרא דמוע"ק וכמו שבאמת כתב המראה הפנים במסכת פאה שם אבל להכ"מ י"ל דטפי הי' ניחא ליה להוכיח מהירושלמי דפסחים וחגיגה כיון דבירו' דברכות ליתא בהדיא החילוק בין היכי דאפשר לעשותה על ידי אחרים ללא אפשר משא"כ בירושלמי דפסחים וחגיגה איתא בהדיא החילוק כמו בגמ' דמוע"ק עי"ש ותבין] א"כ עכצ"ל הפשט בהירושלמי דפאה כמ"ש המראה הפנים שם דהירושלמי דפאה לא פליג עם הגמ' דמוע"ק וא"כ ממילא תו ליכא למימר כמו שרציתי לומר בהשקפה הראשונה כיון דאז היה קשה על רבא והברייתא דכתובות סתירת הקרא דמוע"ק אעכצ"ל הפשט ברבא והבריי' דכתובות כחד מהשני תירוצי' הנ"ל ומשום כוונה זו כתב הכ"מ דמקורו מהירושלמי ולא מגמ' דמוע"ק ודו"ק ועי' בב"ח ובחידושי הגהות על הטור יו"ד סימן רמ"ו אות ו' שהביאו ראי' להחילוק בין מצוה שאפשר או לא אפשר מהא דרבא דמגילה הנ"ל ולא דברו לא מגמ' דמוע"ק ולא מהירו' דפסחי' וחגיגה הנ"ל וזה באמת טעמא בעי וצ"ע:

פרק ג

אבל לכאו' נסתפקתי בהא דינא דגמרא דמוע"ק הנ"ל אי דוקא משום ודאי מצוה מבטלין ת"ת היכא דלא אפשר לעשות' ע"י אחרים או דילמא אפי' משום ספק מצוה ג"כ מבטלין, ומה שהביאני לזה הלא מלתא דפשיטא היא דודאי ת"ת עדיף מספק מצוה וכמו שמצינו בכולי תלמודא דאין ספק מוציא מידי ודאי, אבל ראיתי שיש מקום לפלפל בזה מגמ' חולין דף ז' ע"א מהא דר' פנחס בן יאיר דקא אזיל לפדיון שבוין פגע ביה בגינאי נהרא א"ל גינאי חלוק לי מימך כו' א"ל אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה אני ודאי עושה פירש רש"י וז"ל ספק עושה שמא לא יתנו לך בפדיון עכ"ל חזינן מגמ' זו דפדיון שבויים לא הוי אלא ספק מצוה דאפי' לפי תשובתו של רפ"י דאמר ליה אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם ג"כ מוכח דסובר כן כמ"ש המרש"א ז"ל שם דתשובתו הי' דהספק שלו טוב מהודאי של גינאי כיון דהוא יכול לבטל את הודאי שלו בגזירתו ע"ש וכיון דפדיון שבויים לא הוי אלא ספק מצוה א"כ קשה לכאורה היכי הי' מבטל ר' פנחס ב"י מת"ת נהי דלא הי' אפשר לעשות ע"י אחרים אעפ"כ היאך הי' מבטל משום ספק מצוה ואי"ל דהיה לומד בדרך כיון דסוף סוף הי' מבטל מת"ת דרבי' דדרכו היי ללמוד ברבים כמו שאיתא בגמ' שבת דף ל"ג ע"ב גבי עובדא דרשב"י ועוד בשעה שהיה נושא ונותן עם השבאי בודאי הי' מבטל אע"כ מוכח משם דגם בשביל ספק מצוה שרי לבטל היכא דא"א לעשות ע"י אחרים ועל זה גופא לכאורה ק"ל דמדוע יהא הספק מצוה של פדיון שבויים עדיף מהודאי מצוה דת"ת בשלמא לרש"י ז"ל נדרים דף ח' ע"א ד"ה כיון דאי בעי פטר' נפשיה כו' דסובר דבקריאת שמע שחרית וערבית פטר נפשיה מחיוב ת"ת דאורייתא וכמו שבאמת נראה כן מפשטות לשון הגמ' מנחות דף צ"ט ע"ב א"כ י"ל כיון דלא הוי תו חיוב הלימוד אלא דרבנן ע"כ מבטלין גם בשביל ספק מצוה כיון דספק מצוה דאורייי' עדיף מודאי מצוה דרבנן כמו שאי' בגמ' ר"ה דף ל"ד ע"ב גבי הא דשתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין וכן היא הל' בטוש"ע או"ח סי' תקצ"ה עי"ש, אבל לפמ"ש הר"ן ז"ל בנדרי' שם דבק"ש לא פטר נפשיה רק ממה דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך אבל עדיין עליו חיוב הלימוד מדרשא דושננתם מה"ת עי"ש וגם נ"ל בס"ד להביא ראיה להר"ן מהירושלמי ברכות פרק א' סוף הלכה ב' [מובא ירושלמי זה גם בתו' דמוע"ק דף הנ"ל] דעל מה דאמר ר' יוחנן בשם ר' שמעון ב"י כגון אני שעוסקים בת"ת אפי' לק"ש אין אנו מפסיקין הקשה הירושלמי ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב ומשני טעמיה דרשב"י זה שינון וזה שינון ואין מבטלין שינון מפני

שינון ואי נאמר כרש"י הנ"ל לכאו' קשה הלא השינון הק"ש הוא דאוריי' והשינון דת"ת לא הוי אלא דרבנן וכיון דרשב"י היא דא' במנחות שם דבק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימיש א"כ אמאי לא מבטלין השינון דרבנן מפני השינון דאוריי' אע"כ מוכח כהר"ן ועל רש"י צ"ל דסובר כמ"ש החרדים ז"ל בפירושו על הירשלמי [דפוס זיטאמיר] שם דרשב"י הי' באמת קורא פסוק אחד וא"כ לא הוי תו השינון דק"ש ג"כ אלא דרבנן עי"ש ותבין, א"כ לפי שיטת הר"ן עדיין קשה על הא דר' פנחס בן יאיר כהנ"ל. וע"כ נ"ל בס"ד דמהא דרפב"י באמת ליכא להוכיח כלום כיון דפדיון שבויים הוי פקוח נפש כמ"ש הגמ' ב"ב ד"ח ע"ב שבוי כולהו איתניהו ביה פי' רש"י שהוא ביד העכו"ם לעשות בו כל חפצו אם למות אם לחרב אם לרעב וכיון דהוי פ"נ ע"כ גם הספק דינו כודאי, גם יש לפרש בזה את טענת ר' פינחס ב"י עם הגינאי נהרא דהגינאי היה סובר דפדיון שבויים לא הוי פ"נ וע"כ הי' סובר דהודאי שלו טוב מהספק של ר' פנחס ב"י אבל רפב"י השיב לו גוזרני עליך כי' כוונתו להוכיח בזה דפדיון שבויים הוי פ"נ דלכאו' היכי הי' יודע דכשיגזור יהיה כן וצ"ל כיון דצדיק גוזר הקב"ה מקיים וכל זה י"ל כשרפב"י עשה כהוגן במה שהי' מבטל מת"ת בשביל פ"ש אבל כשנ' דפ"ש לא היי פ"נ אז באמת לא עשה כהוגן ואז בודאי לא היה מועיל גזירתו ומדחזינן שהי' יודע בבירור שגזירתו תהא מועל' ע"כ מוכח דפ"ש הוי פ"נ וע"כ גם הספק דינו כודאי כמובן, וגם יש להבין בזה מ"ש התו' בב"ב שם ד"ה פ"ש וז"ל שמא מלתא דפשיטא היא וכו' דלכאו' יש להבין דמדוע יהא פ"ש יותר פשיטא מללמוד תורה ולישא אשה אבל בהנ"ל י"ל כיון דספק פ"ש דינו כודאי משא"כ בשאר מצות ע"כ כתבו התו' שפיר כמובן. וממילא יוצא לנו מהנ"ל דבכל מצות משום ספק באמת לא מבטלין ת"ת רק משום פדין שבויים וכן באמת מורה לשון הרמב"ם וטוש"ע בהל' ת"ת הנ"ל עי"ש ותבין:

הלכות תשעה באב

פרק א

המצוה (א) השלישית כו' צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז כו'. המציין מציין המקור לזה מר"ה די"ח ע"ב אבל באמת ליתא בבריי' דגמ' שם כמ"ש רבינו ז"ל אלא הכי איתא שם צום הרביעי זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר בחודש הרביעי בתשעה לחודש וגו' ותבקע העיר כו' עי"ש, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו כיון על הבריי' דירו' תענית פרק ד' הלכה ה' דשם איתא כמ"ש רבינו צום הרביעי זה י"ז בתמוז וכן איתא בתוספתא סוטה פ' ו' וגם ממשנה דתענית דכ"ו ע"ב מוכח כבריי' זו מדאי' שם דבי"ז בתמוז הובקעה העיר, וא"כ לכאו' קשה על המשנה והבריי' זו מהפסוק שהביאה הבריי' דראש

השנה דכתיב בפי' דבתשעה בתמוז הובקעה העיר אבל כבר הקשה את זה הגמ' תענית דכ"ח ע"ב ומשני רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה דתניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשניה בשבעה עשר בו ואיכ צ"ל דהברייי' דגמ' ראש השנה דיברה מחורבן בית ראשון והברייי' דתוספתא ודירושלמי דיברו מחורבן בית שני וכן באמת כתב התוס' בר"ה שם ד"ה זה, אלא עדיין צריך להבין כיון דהדרשא דברייי' דר"ה ג"כ ר' עקיבא דריש וכיון דר"ע לאחר חורבן בית שני היה כמ"ש רש"י ריש מגילה בד"ה בזמן הזה א"כ מדוע לא דרש צום הרביעי גם בברייתא דר"ה על חורבן בית שני וצ"ל כיון דבברייתא דר"ה הביא ר"ע ראי' מהפסוק והפסוק ע"כ צ"ל דעל חורבן בית ראשון קאי כיון דכתיב בפי' דבתשעה לחודש הובקעה העיר ע"כ דרש שם על חורבן בית ראשון אבל בברייי' דתוספתא ודירושלמי כיון דדיברו מחורבן בית שני ע"כ באמת לא הביא שם ראי' מהפסוק שהביא בברייתא דר"ה וע"כ השמיט שם שנאמר בחודש הרביעי וגו' שאי' בברייתא דר"ה ע"ש ותבין, וגם שפיר יש להבין בזה דמדוע לא הביא הירושלמי את הברייי' דגמ' ר"ה והגמרא ר"ה לא הביאה את הברייתא דירושלמי די"ל דהירושלמי לשיטתו דסובר הפשט בהתשעה לחודש דקרא דקלקול חשבונות היו שם כמ"ש התו' הנ"ל בר"ה שם א"כ ע"כ צ"ל דהירו' לא ידע מהברייי' דגמ' ר"ה כיון דלפי הברייתא זו ליכא למימר כמ"ש הירושלמי דקלקול חשבונות היו שם כיון דר"ע דריש בפי' על תשעה לחודש וע"כ לא הביא הירושלמי את הברייי' זו רק את הברייתא דתוספתא אבל הגמ' דילן דבאמת פליגא על הירושלמי דלפי תירוצו של רבא בתענית שם באמת לא צריך לומר כהירושלמי דקלקול חשבונות היו שם וכ"כ התו' בר"ה שם בפי' דהגמ' דילן פליגא על הירושלמי א"כ י"ל כיון דהגמ' רצה להראות דמדוע פליגא על הירושלמי ע"כ הביאה הגמ' ר"ה את הברייי' שהביאה להורות דמברייי' זו מוכח דלא כהירושלמי אבל רבינו דכתב לקמן בשבעה עשר בתמוז בו נשתברו הלוחות כו' והובקעה ירושלי' בחורבן שני כו' ומדכתב בחורבן שני מוכח מזה דסובר כתירוצו של רבא דתענית הנ"ל וכ"כ המרש"ל ז"ל בביאורו כאן ע"כ הביא שפיר כדרשא דברייי' דירושלמי ולא חייש דאיכא למיטעי דסובר כהירושלמי ודלא כהגמ' דילן כיון דכתב בפי' כרבא ודו"ק, ועין בטור או"ח סי' תקמ"ט שהביא ג"כ את הדרשא דברייתא דירושלמי וגם עיין בב"י שם מ"ש על זה. ומ"ש הב"י שם וז"ל ואע"ג דבגמ' דידן קאמר רשב"י שאין נראין לא דברי ר"ע אלא צום העשירי זה ה' בטבת שבו באה שמועה לגולה שהוכתה העיר לא כתב רבינו הטור אלא דברי ר"ע משום דנהוג עלמא כוותיה עכ"ל ולכאו' ק"ל ע"ז מדוע קאמר משום דנהוג עלמא מדוע לא קא' משום דהלכה כר"ע מחבירו ובפרט נגד רשב"י שהי' תלמידו כמ"ש רש"י

במגילה שם בד"ה סתימתאה, ואפשר כיון דמסתבר טעמיה דרשב"י כמו שאיתא בגמ' שם א"כ היה צריך לפסוק כוותיה וכמ"ש היד מלאכי סימן קע"ב בשם הרדב"ז דהיכא דמסתבר טעמיה דר"ע שם הלכה כר"ע אפי' מחביריו כמו כן נמי י"ל דהיכי דמסתבר טעמיה דרשב"י שם הלכה כותיה אפי' נגד ר"ע ע"כ כתב הב"י משום דנהוג עלמא כמובן. ומ"ש רבינו ונלכדה ביתר כו' ובה הי' מלך גדול ובן כוזיבא שמו כו' כן אי' בירושלמי תענית שם וגם הרמב"ם הל' תענית פ"ה הל' ג' כתב מזה אלא הרמב"ם לא הזכיר את שמו, ומ"ש הרמב"ם שם ודמי כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח בירו' שם ליתא אלא שר' עקיבא הי' סובר כן דהכי אי' שם תני רשב"י עקיבא ר' הי' דורש דרך כוכב מיעקב דרך כוזבא מיעקב ר"ע כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר דין הוא מלכא משיחא אמר ליה ר' יוחנן בן תורתא עקיבא יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא פירש הקרבן העדה יעלו עשבים כלומר זמן רב אחר מיתתך עכ"ל וכן אי' במדרש איכה רבתי פרשה ב' אות ד' וא"כ היכי כתב הרמב"ם בשם חכמים רבים שדמו כן, ואפשר כיון דליתא בירושלמי אלא שר' יוחנן בן תורתא היה חולק על ר"ע בזה ע"כ הוכיח הרמב"ם מזה שגם שאר החכמים היו סוברי' כר"ע וע"כ כתב גדולי החכמי' אבל כל זה דוחק כיון שאין דרכו של הרמב"ם לכתוב אלא מה שאיתא בפי' כידוע:

פרק ב

ומ"ש רבינו ת"ר כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב אסור באכילה ובשתיה וברחיצ' בין בחמין בין בצונן כו', כן איתא בתענית ד"ל ע"א וכן פסק הרמב"ם שם הל' י' וכן היא הלכה בטור ש"ע אורח חיים סימן תקנ"ד, ולענין טבילת בעל קרי עיין בס' ברכה המשולשת בהלכות בעל קרי סימן ו' סעיף ג' שהעלה לדינא דמי שרגיל תמיד לטבול מטומאת קרי לתפלה מותר לטבול במים צוננים גם בתשעה באב וגם ביום הכיפורים העלה בסעיף ב' שם דשרי רק שיטבול בצינעה מהטעם שכתב בביאור הלכות שם אות ה', ומ"ש באות ד' שם שכן פסק בס' פרדס לרש"י אמת אתו דבסי' קע"ט פסק בפי' כן ואני מצאתי בתשו' מהרי"צ סי' קמ"א שפסק ג"כ כן וכשתעיין היטב בביאור הל' אות ד' שם תראה שגם מרבינו ז"ל יש להוכיח שפסק כן דמדהביא רבינו לעיל במצות עשה י"ט דף י' ע"ב שורה י"ד את הפלוגתא דחכמים ור' יוסי דיומא דף פ"ח לענין בעל קרי לטבול ביוהכ"פ מן המנחה ולמעלה ולא כתב ע"ז מידי ע"כ מוכח דסובר כן עי"ש ותבין, ולענין גוף הדין טבילת בעל קרי בזמן הזה כבר האריך לברר יפה הברכה המשולשת שם משנה ד' פרק ג' בד"ה ר' יהודא אומר וגם בפרק ב' שם משנה ו' בד"ה ואם אירע קרי לאבל דיבר אריכות מזה ואשרי מי ששומע לו והבא ליטהר מסייעין לו מן השמים:

הלכות מגילה

פרק א

המצוה (א) הרביעית מד"ס כו'. לכאורה צריך להבין דלפי מה דאי' במגילה די"ד ע"א ארבעים ושמנה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה ממיתה לחיים לכ"ש כו' וכיון דמקרא מגילה מק"ו ילפינן א"כ הוי דאוריי' וא"כ היאך כתב רבינו ז"ל שהיא מצוה מד"ס, בשלמא הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מגילה הל"א כתב שפיר שהיא מצוה מד"ס כיון דאזיל לשיטתו דסובר דכל דבר דאתי באחד מי"ג מדות נקרא דברי סופרים כמ"ש בס' המצות שורש ב' ומטעם זה קרא קדושי כסף ג"כ דברי סופרים בפ"א מהל' אישות הל"ב עי' בהרהמ"ג ובכ"מ שם וא"כ שפיר י"ל דזה הוא הטעם שלא מנה מקרא מגילה בין התרי"ג מצות כיון דסובר בסה"מ שם דכל דבר הלמד בגז"ש או באחת מי"ג מדות אף שלעניין הדין הוא כאיסור תורה לכל דבר אבל אין למנותו במנין המצות עי"ש אבל רבינו ז"ל כיון שהוכחנו לעיל מל"ת רל"ד דלא סובר ככללו של הרמב"ם בסה"מ הנ"ל א"כ קשה עליו בתרתי חדא מדוע קרא מקרא מגילה דברי סופרים הלא מק"ו ילפינן לה ועוד מדוע לא מנה מקרא מגילה בין התרי"ג מצות, אעכצ"ל אליבא דרבינו דסובר כמו שהוכיח מהגמ' מגילה הנ"ל הר' אליה מזרחי ז"ל בביאורו כאן דהאי ק"ו לא הוי אלא אסמכתא ודלא כמ"ש הח"ס ז"ל בהגהותיו על מס' מגילה שם בשם הרמב"ן ז"ל דהאי ק"ו דאורייתא הוא [ודע דמ"ש הח"ס שם דהרמב"ן זה אי' בסוף ספר המצות זה ט"ס כי ליתא שם אלא בהשגותיו על הסה"מ שורש א' שם סמוך לד"ה והפליאה משמע כן מדבריו מדהביא שם בשם הירו' דמגילה הלכה למשה מסיני היא וגם בשורש ב' שם בד"ה וכן מה שכתב הרב בעיקר הראשון כו' נר' כן מדבריו ממה שהביא את הגמ' מגילה הנ"ל עי"ש ותבין] אלא רבינו סובר דלא הוי אלא אסמכתא וכן באמת כתב הדינא דחיי ז"ל בביאורו כאן אלא פליאה לי עליו דלא דיבר מהרמב"ן שהביא הח"ס כלום. ודע דהרא"ם בביאורו כאן כתב וז"ל וא"ת היכי מצו רבנן לחדש מצוה ולא חיישי משום בל תוסיף י"ל דאיסור בל תוסיף לא שייך אלא כשהמחדש המצוה אומר שהשם צוהו להוסיף אותה על מצות התורה אבל הכא דקאמרי בהדיא משום פרסומי ניסא לא וכ"כ הסמ"ג במצות בל תוסיף [מל"ת שס"ד] והרמב"ם ז"ל בהקדמת חיבורו הגדול כו' עכ"ל עי"ש שהאריך בזה, ואי קושיתו היה על מצות מקרא מגילה כמו שנראה לכאורה מפשטות לשונו נראה לי דהקושיא מעיקרא ליתא דבמגילה דף ז' ע"א איתא שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות שלחו לה

הלא כתבתי לך שלשים שלשים ולא רבעים עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה כתב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה, ובירושלמי שם פרק א' הלכה ה' איתא שהשיבו החכמים לאסתר את מה שדרש הגמ' דילן שם דף ב' ע"ב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ואח"כ אי' בירושלמי שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו כתובה בתורה כמו שכתבנו בשם הגמרא דילן מובא ירושלמי זה גם במהרש"א ז"ל ח"א שם דף ז' ע"א, חזינן דבתר שמצאו הדרש מקרא כתב זאת זכרון בספר תו ל"ק עליהם מאלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה א"כ ממילא י"ל דגם משום בל תוסיף תו ליכא כיון דדרשא דקרא היא וע"כ נ"ל דעיקר קושיתו של הרא"מ לא היה אלא על מצות חנוכה. אבל לכאור' צריך להבין מדוע ליתא בגמ' דילן שהשיבו לה מאלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה אבל כבר עמד המרש"א ז"ל בח"א שם על זה ותירץ דהגמ' דילן לא חש שישיבו לה כן כיון דאיכא ק"ו של ר' יהושע בן קרחה הנ"ל א"כ ממילא תו ליכא משום דאין נביא רשאי לחדש וגם מתרץ שם שפיר דמדוע לא סגי להו בהק"ו עד שהוצרכו גם להקרא שמצאו עי"ש, וא"כ לפי דבריו קשה להיפוך על הירושלמי היכי השיבו לה מאלה המצוה שאין נביא כו' הלא איכא ק"ו אע"כ צ"ל דהגמרא דילן עם הירושלמי בזה פליגי הגמרא דילן סובר' דהק"ו דאורייתא הוא כשי' הרמב"ן הנ"ל והירו' סובר דהק"ו לא הוי אלא אסמכתא וא"כ ק"ל על רבינו ממנ"פ אי סובר כתירוצו של המרש"א וכמו שפירשנו אז קשה עליו היכי סתם כהירושלמי דהק"ו אסמכתא הוא נגד הגמ' דילן ואי לא סובר כתירוצו של המרש"א אלא סובר דגם הגמ' דילן סוברת דהק"ו אסמכתא הוא א"כ נשארה עליו הקושיא דמדוע ליתא בגמרא דילן שהשיבו לה משוה דאין נביא וכו' כמו שאיתא בירושלמי וצ"ע, אבל אח"כ ראיתי במרגניתא טבא על הסה"מ שרש א' אות ח' מה שכתב לישב את קושית המרש"א הנ"ל ועם דבריו יש ליישב שפיר גם את רבינו עי"ש ותבין, וגם עיין בדינא דחיי מ"ש ליישב על קושית הרא"ם הנ"ל מהא דבל תוסיף וכשתעיין היטב בח"ס הנ"ל תבין מה שיש לפלפל על תירוצו של הדד"ח:

ומ"ש רבינו ז"ל הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחשו"ק ר' יהודא מכשיר בקטן כן איתא במשנה מגילה דף י"ט ע"ב ועי' בסוגיא שם ובברכות דף ט"ו ע"א היטב, ומ"ש רבינו ואין הל' כמותו כו' על זה לכאו' ק"ל כיון דדרכו של רבינו לקצר כמ"ש בהקדמתו א"כ מדוע כתב ואין הלכה כמותו כו' הלא מזה גופא ממה שהביא רבינו את המשנה כצורתא ג"כ שפיר הוה ידעינן דאין הלכה כמותו כיון דסתם משנה חולקת עליו והלכה כסתם משנה וגם הרהמ"ג ז"ל הל' מגילה פ"א הל"ב כתב דמשום דהלכה כסתם משנה

אין הל' כר' יהודא וגם הרי"ף והרא"ש ז"ל כיון דלא פסקו כר' יהודא ע"כ לא הביאו אלא את המשנה כצורתא עי' בטוב"י ז"ל או"ח סימן תרפ"ט דלא למדו את שיטתם אלא מזה וכ"כ הקרבן נתנאל ז"ל סוף פ"ק דמגילה אות ל"א וא"כ מדוע האריך רבינו וכתב ואין הלכה כמותו כו', ועוד אפי' כשנ' דהי' לרבינו איזה טעם דמדוע כתב את זה עדיין ק"ל דמדוע כתב הטעם דאין הלכה כמותו שכל שאינו בן חובה אין מוציא אחרים ידי חובתן דנראה מדבריו דמשום סתמא דמשנה דר"ה דף כ"ט ע"א אין הל' כר' יהודא דשם איתא כן זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן מדוע לא קא' דמשום סתמא דמשנה דמגילה גופא אין הל' כמותו כמ"ש הרהמ"ג הנ"ל או הוה ליה למימר כמו שהביא הרא"ם ז"ל בביאורו כאן בשם הרב רבינו ישעי' הראשון ז"ל דאין הלכה כר' יהודא דיחיד ורבים הלכה כרבים והרא"ם כתב עליו שדבריו נכונים עי"ש, הן אמת שראיתי בדינא דחיי שכתב על דברי הרא"ם וז"ל ולא ידעתי איך נכונו דמנ"ל דרבי' פליגי עליה דר' יהודא דאי ת"ק דפליג עליה דר' יהודא הוא ר' יוסי א"כ גם הוא יחידאה הוי ואי מטעמא דר' יוסי ור' יהודא הלכה כר' יוסי כך היה לו לומר ולא לומר יחיד ורבים הל' כרבים ואי לאו ר' יוסי אלא תנא אחרינא הוא מאן לימא לן דהם רבים ולא יחיד ואי משום דבתוספתא אמרי' אמרו לו אין מביאין ראי' מן המתיר משמע דרבים פליגי עליה אדרבא מתוספת' משמע דרבי' קיימו בסברת ר' יהודא שהרי קראה לפני ר' טרפון וזקנים ולא אמרו לו דבר ותו אמרינן מכאן ואילך הנהיגו שיהו קטנים קורין אותה לרבים עכ"ל וא"כ י"ל דרבינו ג"כ סובר כהדד"ח וע"כ לא קאמר כהרב רבינו ישעי' הראשון, אבל זה דוחק אצלי כיון דרש"י ז"ל ג"כ קאמר בפי' במגילה דף כ' ע"א בד"ה מן המתיר שרבים חלקו על ר' יהודא עי"ש וכן נר' מהתוס' דף י"ט ע"ב שם ד"ה ור' יהודא מכשיר מדכתבו ואי הגיע לחינוך מ"ט דרבנן וכ"כ הר"ן ז"ל שם אלמא דסברו דרבנן פליגי על ר' יהודא, הן אמת די"ל כיון דהמתני' נקטה את דברי הת"ק סתם ע"כ כתבו כן וכמ"ש רש"י בריש ביצה עמוד ב' בד"ה מאן סתים אבל עדיין ק"ל על הדד"ח דהיאך לא דיבר מרש"י דמגילה הנ"ל כלום וצ"ע, ואפי' כשנאמ' דרבינו סובר כהדד"ח עדיין קשה עליו קושיתינו הנ"ל דמדוע לא סגי ליה במה שהביא את המשנה כצורתא או הוה ליה למימר דמשום סתמא דמשנה דמגילה גופא אין הלכה כר' יהודא:

ונ"ל בס"ד לישב בהקדים מה דק"ל עוד על רבינו דהר"ן ז"ל כתב על חרש דמתניתין וז"ל האי חרש דהכא אפי' במדבר ואינו שומע ואע"ג דאמרינן דסתם חרש בכל מקום היינו שאינו שומע ואינו מדבר אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין לכל דבריהן כדאי' בפ' מי שאחזו (גיטין דף ע"א ע"א) אפ"ה הכא חרש המדבר

ואינו שומע לא חזי למקרי דאתיא לה כר' יוסי דאמר בפ' היה קורא (ברכות דף ט"ו ע"א) הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא והאי נמי כיון שאינו משמיע לאזניו לא יצא וכיון דאיהו לא נפיק גופיה לאחריני נמי לא מפיק עכ"ל וכן כתבו המאירי והריטב"א ז"ל שם וכן באמת נראה בפי' מסוגי' דמגילה שם, נמצא לפי"ז צ"ל דלית הלכתא כסתמא דמתני' דמגילה אלא כסתמא דמתניתין דברכות שם דהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא כיון דבברכות שם איפסיקא הלכתא בגמר' דלא כר' יוסי דאמר לא יצא וכיון דרבינו פסק לעיל במ"ע י"ח כסתמא דמתני' דברכות א"כ היכי סתם כאן כסתמא דמתניתין דמגילה ולא כתב דבחרש בדיעבד יצא וזה לכאורה סתירה גדולה בדבריו, הן אמת שגם על הרמב"ם והרי"ף והרא"ש כבר עמד בזה הכ"מ ז"ל הלכות מגילה פ"א הל"ב ובב"י סי' הנ"ל ומישבם וגם הלח"מ ז"ל שם הסכים עם תירוצו ועשה גם מטעמ' לדבריו ותירוצם באמת עולה יפה גם אליבא דרבינו עי"ש אבל עי' בפנ"י ז"ל במגילה שם שעמד עליהם בקושיות גדולות וסתר אם תירוצם, וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו באמת לא פסק כסתמא דמתניתין דמגילה ומה שלא כתב את זה בפירוש י"ל דסמך על מה שפסק במ"ע י"ח כסתמא דמתני' דברכות וממילא ל"ק על רבינו כל הקושיות הנ"ל די"ל דמשו"ה לא היה סגי לרבינו במה שהביא את המשנה כצורתא דכיון דלית הלכתא כסתמא דמשנה דמגילה א"כ ממילא לא הוה ידעינן מזה דלית הלכתא כר' יהודא וע"כ כתב בפי' דלית הלכתא כותיה וזה הוא הטעם דלא כתב רבינו דמשום סתמא דמגילה לית הלכתא כר' יהודא וגם לא הי' סגי ליה לכתוב סתם ואין הל' כמותו כדי שלא נטעה דמשום סתמא דמגילה סובר דאין הל' כמותו כי אז הי' סתירה בדבריו וע"כ האריך רבינו וכתב בפירוש דמשום סתמא דראש השנה אין הל' כמותו ודו"ק. וכיון שזכינו לברר בס"ד שרבינו באמת פסק דבחרש בדיעבד יצא א"כ ממילא מוכח מרבינו דצ"ל בהרמב"ם הל' הנ"ל כהגירסא שאי' לפנינו שלא דיבר מחרש כלום כדי שיהא פסקו של הרמב"ם כפסקו של רבינו כיון שדרכו של רבינו להלוך בעקבותיו כמ"ש היד מלאכי בכללי הסמ"ג סי' מ"ו וגם המעשה רוקח על הרמב"ם שם הסכים עם הגירסא זו ועי' בב"ח ז"ל סי' הנ"ל שמפרש גם את שי' הרי"ף והרא"ש ז"ל כן וכן העלה הוא להל' וכן פסק הפר"ח ז"ל שם וגם מהמג"א ז"ל שם סק"ג נראה שהסכים עם הב"ח אלא השערי תשובה שם כתב בשם השבו"י שקשה להקל כהב"ח נגד משמעות הראשונים אבל לפי מה שכתבנו גם מרבינו יש סיוע לפסקו של הב"ח. ומ"ש השע"ת שם לענין חרש שמדברים עמו ע"י חצוצרות עי' רש"י חגיגה ד"ב ע"ב ד"ה מדבר ואינו שומע שכתב וז"ל תחילתו הי' פיקח עד שלמד

לדבר ואח"כ נתחרש ע"כ לשונו ולכאו' מדוע לא כתב רש"י שהי' למוד ע"י חצוצרות אע"כ מוכח דכשמדברי' עמו ע"י חצוצרות לא נקרא מדבר ואינו שומע כמובן:

פרק ג

אבל לכאורה עדיין ק"ל על מ"ש רבינו ואין הלכה כמותו שכל שאינו בן חובה אין מוציא אחרים ידי חובתן דלפי דבריו צ"ל דר' יהודא סובר דמוציא וזה באמת לא מצינו משום מקום שר' יהודא חולק על סתמא דמתניתן דר"ה הנ"ל וכן מוכח מהתוספ' דסוגיתינו בד"ה ור' יהודא מכשיר שכ' וז"ל קשה באיזה קטן מיירו אי בלא הגיע לחינוך מ"ט דר' יהודא דמכשיר והא אמרי' בסוף פרק בתרא דר"ה כל שאינו מחוייב בדבר אין מוציא אחרי' ידי חובתן ואי הגיע לחינוך מ"ט דרבנן דפסלו והלא כל האחרי' נמי אין חייבין אלא מדרבנן וא"כ קשיא אמאי לא אמרי' דאתי דרבנן ומפיק דרבנן כו' וי"ל דלעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפו"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חיובא אפי' בגדולים אלא מדרבנן וקטן אין מחויב אלא מדרבנן אפי' בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב דאוריי' ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרב כו' עכ"ל, ולכאו' מה הקשה התו' דילמא לעולם מיירי בקטן שלא הגיע לחינוך ור' יהודא באמת חולק ועל סתמא דמתני' דר"ה אעכצ"ל דהתו' סובר דזה אא"ל ולכאורה מנ"ל אע"כ צ"ל דהתו' למדו את זה מהסוגיא דגמרא דמגילה שם דמדקאמר הגמר' ודלמא כולה ר' יהודא היא ותרי גווני קטן קתני לה וחסורי מיחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחשו"ק במד"א בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך אפי' לכתחילה שר' יהודא מכשיר בקטן כו' אלמא דזה הי' פשיטא להגמ' דבקטן שלא הגיע לחינוך גם ר' יהודא מודה, וכן באמת מוכח ממשנה דדף כ"ד ע"א שם קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע פרש"י לפי שהוא בא להוציא רבים ידי חובתן וכיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרי' ידי חובתן עכ"ל וכיון דבמשנה שם פליג ר' יהודא בסומא ולא פליג גם ע"ז ע"כ מוכח דגם ר' יהודא סובר כסתמא דמתני' דר"ה, ועם דברינו תבין שפיר מ"ש התו' שם בד"ה אבל אינו פורס על שמע וז"ל ואפי' לר' יהודא דמכשיר ליה במגילה לעיל הכא מודה כו' דלכאו' מה הכריח את התוס' לפרש את ר' יהודא דלמא באמת חולק ר' יהודא גם ע"ז אבל לפי מה שכתבנו תבין שפיר, וכיון שהוכחנו דע"כ צ"ל דר' יהודא לא חולק על סתמא דמתני' דר"ה א"כ קשה על רבינו כהנ"ל אע"כ צ"ל שרבינו דיבר מקטן שהגיע לחינוך א"כ היכי כתב שכל שאינו בן חובה כו' הלא מחויב הוא מדרבנן כמו שהקשה התוס' הנ"ל ואי באמת כיוון רבינו על תירוצו של התו' הנ"ל דקטן הוי תרי דרבנן הי' לו לפרש ולא לסתום. וע"כ נ"ל בס"ד דרבינו סובר

כהרמב"ן ז"ל שהביא הר"ן בסוגיתינו שכ' על קושית התוס' הנ"ל וז"ל והרמב"ן ז"ל תירץ דרבנן סבירא להו שאינו בדין שהקטן אע"פ שהגיע לחינוך יוציא הגדולים ידי חובתן משום דלאו מצוה דידיה אלא דאבוה דאיהו לא מיחייב במצות כל עיקר ור' יהודא עצמו לא התיר בקטן אלא במגילה מפני שכולם היו באותו הנס כו' עכ"ל וגם הריטב"א שם סובר כהרמב"ן וכיון דרבינו ג"כ סובר כהרמב"ן ע"כ כתב שפיר שכל שאינו בן חובה כו' דהקטן אפי' כשהגיע לחינוך באמת אינו חייב במצות כלל רק חיוב החינוך על אביו הוא כמובן ואח"כ ראיתי שגם הרא"ם והדד"ח בביאורם כאן עמדו על רבינו בהנ"ל והדד"ח ג"כ רצה לתרץ כמו שתירצנו אלא להוכיח אח"כ דרבינו לא מצי למסבר כהרמב"ן אלא הסכים למ"ש הרא"ם שרבינו ג"כ סובר כתירוצו של התו' הנ"ל דקטן הוי תרי דרבנן וע"כ כתב רבינו שכל שאינו בן חובה כו' כוונתו שאינו בן חובה כחובת היוצא עי"ש שהאריכו בזה. אבל לי נראה בס"ד לו תרץ את רבינו כך דעל קושית התו' הנ"ל י"ל דסובר רבינו דפלוגתתם באמת בין בקטן שלא הגיע לחינוך בין בקטן שהגיע לחינוך ר' יהודא מכשיר אפי' בקטן שלא הגיע לחינוך ורבנן פסלו אפי' בקטן שהגיע לחינוך ובזה פליגי, דעל מה דאמר ר' יהושע בן לוי בדף ד' ע"א שם נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס כתב התוס' שם ד"ה נשים בשם הבה"ג ז"ל דמטעם זה אינן חייבין רק בשמיעת מקרא מגילה אבל לא בקריאתה וע"כ אין מוציאין את האנשים ידי חובתן אבל שי' רש"י ז"ל בערכין דף ג' ע"א שחייבין בקריאתה ומוציאות את האנשים ידי חובתן ועי' בב"י סימן הנ"ל שהביא בשם הירו' שאף בקטנים שייך הטעם שאף הן היו באותו הנס כיון דגם על הטף גזר המן להשמיד ולהרוג וכ"כ התו' בערכין שם ד"ה לאיתויי בשם הבה"ג וכ"כ הר"ן בפ"ק דמגילה על הא דר' יהושע בן לוי, וא"כ לפי"ז י"ל דדבר זה אי קטן מוציא את אחרי' תליא בפלוגתת רש"י והבה"ג הנ"ל, הן אמת דהישועות יעקב ז"ל או"ח סי' תרפ"ט אות ג' כתב בפשיטות דמטעם אף הן היו באותו נס לכל הדעות קטנים אינן מוציאין את הרבים ידי חובתן עי"ש, אבל אליבא דרבינו נ"ל די"ל כמ"ש דתליא בפלוגתת רש"י והבה"ג הנ"ל, ועי' בישועות יעקב שם שהעלה דבמגילה כיון דאיכא טעם שאף הן היו באותו נס לא תקנו חז"ל חינוך לקטן דלא תקנו חינוך רק במקום שאם לא יחנכו אותו לא ידע מן המצוה כלל אבל במגילה דבלא"ה קטן חייב מטעם שאף הן היו באותו נס באמת לא תקנו חינוך כלל [אלא דבריו צריכי' עוד תבלין כיון דלפי דבריו קשה היכי רצה הגמ' במגילה דף י"ט ע"א לחלק אליבא דר' יהודא בין קטן שהגיע לחינוך לקטן שלא הגיע אם לא שנאמר דכשאמרה הגמ' ודלמא כולה ר' יהודא היא כו' לא הי' סוברת הגמ' דבקטן הטעם משום אף הן הי' באותו נס עי"ש ותבין] וא"כ י"ל

דרבנן ור' יהודא בזה פליגי הרבנן סברו כשי' הבה"ג הנ"ל דמטעם אף הן היו באותו נס אינו חייב רק בשמיעה וע"כ פסלו אפי' בקטן שהגיע לחינוך כיון דחיוב חינוך ליכא במגילה כהנ"ל בשם הישועות יעקב ור' יהודא סובר כשיטת רש"י דמטעם אף הן היו באותו נס חייב בקריאה ומוציא גם את אחרים וע"כ מכשיר גם בקטן שלא הגיע לחינוך ולא קשה קושית התו' הנ"ל, וכיון דרבינו פסק כשי' הבה"ג כמ"ש רבינו לקמן ע"כ כתב ואין הלכה כמותו שכל שאינו בן חובה אין מוציא אחרים כו' ולא כתב רבינו כלשון המשנה דר"ה הנ"ל כל שאינו מחויב בדבר [עי' בדינא דחיי שעמד ע"ז] כיון דמטעם אף הן היו באותו נס באמת מחוייב בדבר הוי אלא לא הוי בן חובה כחובת היוצא ודו"ק:

פרק ד

ומ"ש רבינו מסקינן בגמ' בבריי' שאם חל זמן קריאתה בשבת אין קורין אותה בשבת כו' לכאו' יש לדקדק הלא במשנה דריש מגילה נמי שנינו חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה וא"כ מדוע נקט רבינו את הברייתא דוקא, אבל כבר עמד ע"ז הרא"ם בביאורו כאן ותירץ דמשום דמלתיה דרבה קאי על הברייתא ע"כ נקט את הבריי' והדינא דחיי תי' וז"ל משום דמתניתין דקתני חל בשבת כפרים ועיירו' גדולו' מקדימין ליום הכניסה מוקמין לה בגמ' כרבי דאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה ולית הלכתא לא כמתני' ולא כרבי כדכתב הרהמ"ג אלא כת"ק דברייתא וכרב דאמר פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנן לאפוקי מדרבי ולפיכך כתב הרב המחבר הכי מסקינן בבריי' שאם חל זמן קריאתה בשבת אין קורין אותה בשבת אלא מקדימין וקורין קודם השבת כלומר ערב שבת דאי ליום הכניסה הי' לו לפרש ומיהו אפשר לומר דהא דלא אמר אלא מקדימין וקורין ביום הכניסה לפי שבזמן הזה אפי' בני הכפרים אין קורין אלא בי"ד ולפיכך סתם וכתב וקורין קודם השבת כלומר האי כדיניה והאי כדיניה עכ"ל ודפח"ח:

ומ"ש רבינו ומפרש בשבת מ"ט לא קרינן אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה כו' גזירה שמא יטלנו בידו כו' כן איתא במגילה דף ד' ע"ב אלא הגמ' הביא עוד שם טעם אחר ר' יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה ועל טעמו של ר' יוסף קאמר הגמרא תניא נמי הכי כו' עי"ש והתו' שם ד"ה ור' יוסף כתב וז"ל ע"כ צ"ל דר' יוסף לא פליג אטעמיה דרבה דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא מ"מ קאמר הכא טעמא אחרינא משום דאיכא נפקותא מהא במקדש דליכא שבות ואפו"ה אסור משום האי סברא דקא' ר' יוסף עכ"ל וא"כ לכאורה ק"ל על רבינו מדוע לא הביא גם את טעמו של ר' יוסף כדי לאשמועינן דגם במקדש אסור ובפרט דהגמ' קא' על הא דר' יוסף תנ"ה ועי'

בקרבן נתנאל שם אות י"ז שעמד גם על הרי"ף והרא"ש בזה אלא על הרי"ף והרא"ש י"ל שאין דרכם להביא אלא מה שיש נפ"מ לבזמן הזה אבל אליבא דרבינו ליכא למימר כן כיון שדרכו להביא אפי' מה שאין נפ"מ לבזמן הזה ומטעם זה באמת גם על הרמב"ם ק"ל דבהלכ' מגילה פ"א הלי"ג ג"כ לא הביא אלא את טעמא דרבה, וע"כ נ"ל בס"ד ליישבם דרבינו והרמב"ם באמת ג"כ סברו בזה כהתו' דר' יוסף לא פליג על הא דרבה אלא הנפ"מ ביניהם שכ' התוס' לא הי' ניחא להו כי גם הטורי אבן שם הקשה על הנפ"מ של התוס' בתרתי חדא האריך שם לברר דאפי' לטעמא דרבה ג"כ במקדש לא קרינן מגילה בשבת ועוד כתב דהא דמגילה בשבת אין לו עניין להא דשבות במקדש כיון דהוה ליה שבות דגבולין במקדש וכדאי' בעירובין דף ק"ג ומחמת זה כתב נפ"מ אחריתא עי"ש, ולי"נ אליבא דרבינו והרמב"ם לומר כך דמשו"ה קאמר ר' יוסף טעמא אחרינא כיון דלכאו' קשה דלפי טעמא דרבה מדוע באמת לא יהא שרי לקרות את המגילה בשבת במקדש או במקום ב"ד הגדול כמו גבי תקיעת שופר כדאי' בריש פ' ד' דר"ה וכן פסקו רבינו לעיל במ"ע מ"ב והרמב"ם הל' שופר פ"ב הל"ט וצ"ל בשלמא תקיעת שופר כיון שהיא דאוריי' ע"כ לא גזרו חכמים אלא במקום דשייך גזירה דרבה אבל במקדש או במקום ב"ד הגדול דלא שייך גזירה דרבה מהטעם שכתבו רבינו והרמב"ם שם לא גזרו החכמים משום לא פלוג דמשום לא פלוג לא רצו לעקור דבר מן התורה אבל מגילה דלא הוי אלא דרבנן שפיר גזרו משום לא פלוג אפי' במקום מקדש או בב"ד הגדול כיון דהם אמרו והם אמרו, וא"כ לפי"ז צ"ל דרבה סובר דהק"ו של ר' יהושע בן קרחה הנ"ל מחודש א' לא הוי אלא אסמכתא אבל ר' יוסף י"ל דסובר דהק"ו הוי דאוריי' וע"כ לא הי' סגי ליה גבי מגילה בטעמא דרבה כיון דהי' קשה לו קושיתינו הנ"ל וע"כ קאמר טעמא אחרינא, וממילא לפי זה כיון דרבינו והרמב"ם באמת פסקו דהק"ו לא הוי אלא דרבנן כמו שכתבנו לעיל מחודש א' ע"כ סגי להו בטעמא דרבה ודו"ק, ועי' לעיל מל"ת ס"ה סוף מחודש רנ"ב מה שכתבנו עוד בסוגיא זו ותמצא נחת:

פרק ה

ומ"ש רבינו ז"ל ומסקינן עוד שם שהקורא צריך כוונה לצאת ולהוציא וכן השומע צריך כוונה כו' נר' מרבינו ז"ל דפסק דמצות צריכות כוונה כדעת מקצת הפוסקים וכן נראה דסובר בדעת רבינו הרא"ם ז"ל בביאורו כאן מדכתב על דברי רבינו וז"ל צריך כוונה לצאת ולהוציא כדאמר ליה ר' זירא לשמעי' איכוין ותקע לי ותנן העוברים אחורי ביה"כ ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיוון לבו יצא ואם לאו לא יצא ואע"ג דפליגי עליה רבה ורבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל לית לן בה דהא מתני' דברכות פ' הי' קורא

ומתני' דר"ה פ' ראוהו ב"ד ומתני' דמגילה פ' הקורא ור' יוסי שנמוקו עמו דקאמר ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ובריי' דנתכוון משמיע ולא נתכוון שומע כולהו כר' זירא סבירא להו ואע"ג דמתרץ להו רבה אשנויי דחוקי לא סמכינן עכ"ל, ולי"נ בס"ד דאי באמת פסק רבינו בהא דחרש הנ"ל מחודש ב' כסתמא דמתניתן דמגילה שהבאתי שם דחרש אינו מוציא את אחרי' אפי' בדיעבד וכמו שנר' מהרא"ם בביאורו שם דסובר ג"כ בדעת רבינו כן ודלא כמו שכתבנו שם אז באמת י"ל דרבינו ממשנה זו למד דמצות צריכות כוונה כיון דלפי"ז נשארה על רבינו הסתירה שהקשינו שם דהיאך פסק במ"ע י"ח כסתמא דמשנה דברכות דהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא וכאן פסק כסתמא דמתני' דמגילה דחרש אינו מוציא את אחרים אפי' בדיעבד אע"כ צ"ל דהיה קשה לרבינו על רבי גופא דהיאך סתם במשנה דברכות דלא כר' יוסי ובמשנה דמגילה סתם כותיה דאם לא השמיע לאזנו לא יצא מדסתם דחרש אינו מוציא את אחרים אפי' בדיעבד, אעכצ"ל דבמגילה אין הטעם משום דלא השמיע לאזנו אלא הטעם הוא כמ"ש הישועות יעקב או"ח סימן תרפ"ט אות ב' דחרש המדבר ואינו שומע לא חשיב דעת צלולה ושמא לא כיוון להוציא אותם ידי חובתן עי"ש שהוכיח את זה ממה דפסק הרמב"ם הל' מכירה פכ"ט דחרש המדבר ואינו שומע אין מכירתו מכירה במקרקעי וכתבו הב"ח והדו"פ בחו"מ סימן רל"ה דטעמו כיון שאין לו דעת צלולה ואין לו כוונת הקנאות וגם מישב בזה את הסתירה מעל הרמב"ם שהקשה הכ"מ הנ"ל מחודש ב' וא"כ ממילא מוכח מסתמא דמתני' דמגיל' דמצות צריכות כוונה וע"כ פסק רבינו כן וגם הסתירה על רבינו הנ"ל מחודש ב' מיושב שפיר ודו"ק: הלכות חנוכה

הלכות חנוכה

פרק א

המצוה (א) החמישית מד"ס היא מצות חנוכה כו'. עי' רמב"ם ז"ל הל' מגילה פ"ג הל"ג שכ' וז"ל והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרי' כו' ולכאו' מדוע לא כתב רק מהנרות הלא גם ההלל הוא מצוה שתקנו חכמים באותו דור כמ"ש הרמב"ם בעצמו בהל' זו שם וא"כ הי' לו לומר שגם ההלל הוא מצוה מד"ס וצ"ל דסמך בזה על מ"ש בהל' ה' שם וז"ל אע"פ שקריאת ההלל מצוה מד"ס כו', וא"כ י"ל כיון דרבינו ז"ל לא כתב את מ"ש הרמב"ם בהלכה ה' ע"כ כתב רבינו המצוה החמישית מד"ס היא מצות חנוכה כוונתו לכלול במלת מצות חנוכה כל הדברים הנוהגים בחנוכה הדלקת הנרות וההלל וההודאה שכולם מצות מד"ס הם, אבל לכאו' עדיין ק"ל על הרמב"ם כיון דבברייתא דגמ' שבת דף כ"א ע"ב איתא לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה פי' רש"י ז"ל וז"ל

ה"ג ועשאום ימים טובים בהלל והודאה לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה עכ"ל וכן העתיק רבינו את הברייי' זו אלא לפי גירסתו ליתא מלת ועשאום והרמב"ם בהל' ג' שם כתב וז"ל ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחילתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים והדלקת הנרות בהן מצוה מד"ס כקריאת המגילה עכ"ל ומהא דהודאה לא הזכיר הרמב"ם שם כלום אלא בפ"ד הלי"ב שם כתב וז"ל מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו כו' עכ"ל וזה באמת טעמא בעי דמדוע לא הזכיר בהלכה ג' שם שגם ההודאה היא מצוה מד"ס בשלמא על הלל י"ל כהנ"ל אבל על הא דהודאה באמת צ"ע, אם לא שנאמר דהרמב"ם סובר דמלת והודאה דברייי' קאי על הדלקת הנרות כיון דעל ידם נתודע הנס ונתוסף שבח האל כמ"ש הרמב"ם בפ"ד הלי"ב שם ואם כנים דברי אלה מה מאוד יש לישב בזה מה שהניח בתימא הרא"ם ז"ל בביאורו כאן דז"ל בנוסחאות התלמוד שבידינו כתיב קבעום ועשאום וכן נראה מגי' רש"י ז"ל ולפי"ז אין לתמוה למה לא הזכירו רק ההלל וההודאה ולא ההדלקה שהוא העיקר משום דאיכא למימר דקבעום קאי אהדלקה דלעיל ועשאום קאי אהלל והודאה אבל לפי שאר הנוסחאות והנוסח של על הנסים שבידינו שאין בם אלא וקבעום בלבד קשיא עכ"ל וגם להטור ז"ל או"ח סי' תר"ע היה הגירסא בהברייתא כגירסת רבינו דליתא מלת ועשאום וגם הב"ח ז"ל שם הביא את קושית הרא"ם והניחה ג"כ בתימא, אבל לפי הנ"ל מיושב בס"ד שפיר כיון דמלת והודאה קאי באמת על ההדלקה וגם י"ל כיון דלרש"י היה הגירסא קבעום ועשאום כמ"ש הרא"ם ע"כ מפרש על והודאה כהנ"ל אבל להרמב"ם י"ל דהי' גירסתו כרבינו והטור וע"כ מפרש והודאה על ההדלקה דאל"כ היה קשה קושית הרא"ם דאמאי לא הזכירה הברייתא גם הדלקה שהיא העיקר ודו"ק, ואח"כ הראה לי אחד מתלמידי שבנימוקי מהרא"י על הרמב"ם שם דפוס ווילנא כתב ג"כ כן ושמחתי מאוד שכוונתי בס"ד לדעתו. ובאופן ב' נ"ל בס"ד לישב את קוש' הרא"ם דתיכף בתר דהביאה הגמרא את הברייי' הנ"ל איתא בגמ' תנן התם גץ היוצא מתחת הפטיש כו' ר' יהודא אומר בנר חנוכה פטור אלמא דהא דהדלקה איתא במשנה וא"כ י"ל דהברייתא לא הזכירה אלא מההלל והידאה דליתא במשנה אבל לא הדלקה כיון דאי' במשנה ומשום כוונה זו י"ל דסמך הבעל מסדר הגמרא את המשנה זו

תיכף בתר הבריי' כמובן ועי' במרכבת המשנה ספרדי בריש הל' חנוכה מ"ש על קושית הרא"ם הנ"ל:

פרק ב

ומ"ש רבינו שכשנכנסו גוים והם מלכות יון להיכל טמאו כל השמנים כו', כתב הרא"ם ע"ז וז"ל והם מלכות יון כדתניא בפר' ר' ישמעאל מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצום אנשי יון ותניא נמי בסדר עולם ומייתי לה בפ"ק דע"ז ר' יוסי אומר מלכות פרס בתחילת הבית ל"ד שנה ומלכות יון ק"פ שנה ומלכות בית חשמונאי ק"ג שנה ומלכות הורדוס ק"ג שנה ש"מ דמלכות חשמונאי מידי מלכות יון באה לידם ע"י הנס הזה עכ"ל אבל לכאו' ק"ל מדוע צריך להביא ראי' על זה הלא בבריי' שבת הנ"ל איתא בפי' דמלכות יון הי' דהכי אי' שם שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים כו' וכן העתיקו את לשון הבריי' הרי"ף והרא"ש שם והרהמ"ג פ"ג דהל' מגילה הל"א, וצ"ל דלהרא"ם היה קשה מדוע שינה רבינו מלשון הגמר' וכתב שכשנכנסו גוים ומפרש והם מלכות יון אע"כ צ"ל דלרבינו באמת לא הי' הגירסא בהבריי' יוונים אלא גוים וכן באמת הגירסא בהטור או"ח סי' תר"ע אלא רבינו מפרש דהם מלכות יון וכדי שלא יהא קשה דמנ"ל לרבינו לפרש כן ע"כ הראה הרא"ם את המקור לזה כמובן. ומ"ש רבינו טמאו כל השמנים כו' ולא מצאו אלא פך אחד שהי' מונח בחותמו של כ"ג כו' כל זה איתא בברייתא דשבת הנ"ל והתוס' שם ד"ה שהי' מונח כתב וז"ל אם כבר גזרו על העכו"ם להיות כזבים צ"ל שהי' מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי עכ"ל ודברי התוספ' הם קשים ההבנה כיון דגזירה זו דעכו"ם יהיו כזבים מי"ח דבר שגזרו תלמידי שמאי והלל היא וזה הי' אחר הנס יותר ממאה שנה כמו שהוכיחו הרא"ם בביאורו כאן והפר"ח או"ח רס"י תר"ע וא"כ מה הקשה התו' וגם המרש"א ז"ל שם עמד על התו' בזה ותירץ וז"ל די"ל דכבר גזרו על הזב כותי שמטמא בזיבה כמו ישראל אבל על תינוק כותי אע"פ שאינו זב לא גזרו רבנן קמאי ואתו תלמידי שמאי והלל וגזרו בו וכן נראה מפי' רש"י לעיל ודו"ק עכ"ל ונ"ל דמ"ש המרש"א וכן נראה מפרש"י לעיל כוונתו על מ"ש רש"י שם דף י"ז ע"ב בד"ה שמטמא בזיבה וז"ל ואפי' אינו זב עי"ש ותבין, אבל לכאו' עדיין ק"ל על התו' לפי פירושו של המרש"א דבטהרות פ"ה משנה ח' איתא שוטה אחת או עכו"ם כו' כל הרוקין שבעיר טמאין ומפרש הר"ש ז"ל שם דדוקא אשה דרגילה בנדות טפי מאיש בזיבות ומיהו גבי עכו"ם אין חילוק בין נכרי לנכרית דמדאורייתא כולם טהורים ומדרבנן גזרו עליהם שיהו כזבים כו' עכ"ל וגם הרא"ש ז"ל בפירושו שם כתב וז"ל אשה שוטה כו' ואיש שוטה נמי אין זבות מצוי בו וכן נראה מהרמב"ם ז"ל בפירושו על המשניות

שם וכ"כ הברטנורה ז"ל וז"ל ואין אדם רגיל בזיבות נכרית ה"ה נכרי דרבנן גזרו עלייהו שיהו כזבים [ועי' בתי"ט ז"ל שם שדבריו צריכי' ביאור דלכאורה מה נפ"מ אי כתב הר"ש אבל אדם שוטה או אי הוה כתב אבל איש שוטה כהעתקת הכסף משנה ז"ל ואפשר כיון דבמלת אדם איכא למיטעי דדוקא ישראל כמאמר חז"ל אתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם ואע"ג דכתב הר"ש אח"כ ומיהו גבי עכו"ם אין חילוק מטעם שהם כזבים א"כ נראה דבלא טעם זה באמת הי' חילוק וא"כ ממילא תו ליכא למיטעי אפי' כתב מלת אדם אבל הי' אפשר לומר דהר"ש קושטא דמלתא קא' וא"כ עדיין הי' מקום לטעות דבעכו"ם אפי' קודם גזיר' י"ח דבר דהיינו להמרש"א לפי גזירה הראשונה באמת גם איש עכו"ם רגיל להיות זב אבל אי הוה כתב הר"ש מלת איש אז באמת לא הי' מקום לטעות כיון דבמלת איש גם עכו"ם נכלל עי"ש ותבין] ועי' בברטנורה ובתי"ט פ"ז מ"ו שם וא"כ מה הקשה התוס' הלא גבי איש אין זיבות מצוי ואין איש רגיל בזיבות וא"כ ליכא למיחש להיסט, בשלמא אי הוה אמרינן דהתו' סובר כמו שסברו הרא"ם בביאורו כאן והפר"ח סי' הנ"ל דמעיקרא גרו על העכו"ם להיות כזבים לקדשים והדר גזרי תלמידי שמאי והלל אף לתרומה אי נמי מעיקרא גזרו לתרומה לתלות והדר גזרי לשרוף דומיא דידים וארץ העמי' [אע"ג דבגמ' נדה דף ל"ד ע"א איתא עבוד ביה רבנן היכרא כי היכא דלא לשרוף עליו תרומה וקדשים וכ"כ הרמב"ם הל' משכב ומושב פ"ב הלכה י' דאין שורפין וא"כ היכי כתבו הרא"ם והפר"ח דשורפין י"ל דהם כתבו לפום שי' רבינו דפסק לעיל במ"ע רכ"א כהספרא דפ' זבים דשורפין עליהן תרומה וקדשי' וההיכר הוא דאין חייבין עליהן על ביאת מקדש ואע"ג דבספרא שם איתא דחייבין על ביאת מקדש אבל עי' בר"ש משאנ"ץ על הספרא שם דגרס ואין חייבין על ביאת מקדש וכן אי' בהגהת מהרי"ד על הספרא שם וגם הר"ש פ"ב דזבים מ"א כתב בשם הספרא כן, ועי' בהגהת הגר"א ש"ס ווילנא בנדה שם שכ' על הא דלא לשרוף עליו תרומה וקדשים וז"ל נמחק ונ"ב דלא לחייב עליה על טומאת מקדש וקדשי' עכ"ל נר' דכוונתו להשוות את הגמ' עם הספרא ועי' בתוס' הרא"ש שם וא"כ י"ל דלרבינו הי' הגירסא בגמ' כגירסת הגר"א ז"ל וע"כ פסק כהספרא אבל להרמב"ם היה הגירסא בגמרא כמו שאיתא לפנינו ע"כ לא פסק כהספרא ודו"ק] וכיון דמעיקרא נמי גזרו עליהם להיות כזבים אפי' בלא ראייה ע"כ היה מקשה התוס' שפיר אבל לפי פירושו של המרש"א דמעיקרא לא גזרו אלא שאם רואה מטמא בזיבה כישראל באמת קשה מה הקשה התוס' הלא אין אדם רגיל בזיבות כהנ"ל וא"כ אפי' ספק לא הוי. וע"כ נ"ל בס"ד דלפי פירושו של המרש"א צ"ל דהתוס' סובר כמ"ש הרמב"ם בפירושו פ"ה משנה ח' דטהרות דהא דכל הרוקין שבעיר טמאין היינו

טמאין ודאי ולא כרוקין הנמצאין דפרק ד' משנה ה' שם דטמאין מספק עי"ש הטעם, וא"כ י"ל כיון דהא דמשנה ח' פרק ה' איירי בודאי טומאה ע"כ נקט התנא שוטה אחת לאשמועינן דדוקא אשה ולא איש כיון דזיבה באיש באמת לא הוי ודאי טומאה אבל ספק טומאה מיהו הוי אפי' באיש וגם במשנה ה' פ"ז שם אם יש עמהם נכרי או אשה הכל טמא ג"כ צ"ל דפירושה דודאי טמא וע"כ נקט התנא אשה שם, ועי' בתי"ט פ"ה משנה ח' שם דסובר ג"כ כהרמב"ם דטמאין ודאי ולא כמו שסובר הרא"ש בפירושו שם דטמאין מספק וכיון דלפי פירושו של הרא"ש דאפי' לענין ספק טומאה צריך להיות אשה דוקא א"כ ע"כ צ"ל דבאיש אפי' ספק לא הוי נמצא לפי פירושו באמת לא קשה קושית התו', וא"כ ממילא מיושב בס"ד שפיר מה שיש לדקדק על הרא"ש בשבת שם שהעתיק את לשון הברייי' הנ"ל וכתב וז"ל ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כ"ג כו' ולא חייש לדבר מקושית התוספ' כלום דאמאי לא טמאהו בהיסט ושאר הראשונים באמת דברו מזה הרשב"א והר"ן והמאירי שם אבל בהנ"ל י"ל דהרא"ש ג"כ סובר כהמרש"א הנ"ל וע"כ לפי שיטתו הנ"ל דזיבות באיש אפי' ספק לא הוי באמת ל"ק מידי אבל התוס' כיון דסברו כהרמב"ם הנ"ל ע"כ הקשו שפיר ודו"ק:

אבל עדיין ק"ל על התו' לפי פירושו של המרש"א כיון דאפי' לפי פשטינו הנ"ל לא הוי אלא ספק אי הי' בין העכו"ם שנכנסו להיכל זבים או לא וכיון דעזרה הוי ר"ה כמו שאי' בפסחי' די"ט ע"ב א"כ הוי ספק טומאה בר"ה וא"כ מדוע כתב התו' דצ"ל שהיה מונח בחותם בקרקע הלא אפי' אי לא הי' מונח כן ג"כ הי' טהור כיון דספק טומאה בר"ה ספיקו טהור, ואי"ל דדוקא עזרה היתה ר"ה אבל לא ההיכל וכיון שנכנסו היוונים להיכל א"כ הוי ספק טומאה ברה"י דספקו טמא וע"כ כתב התו' דצ"ל דהי' מונח בחותם בקרקע, דזה אא"ל כיון דבנזיר דנ"ז ע"א איתא מה סוטה בועל ונבעלת אף כל ספק טומאה ברה"י כגון דאיכא ביה תרי כו' הא תלתא הו"ל ספק טומאה ברה"י וכן פסק הרמב"ם הל' אבות הטומאות פט"ז הל"ב דשלשה אפי' בר"ה הוי ר"ה לטומאה וכיון דנכנסו הרבה יוונים להיכל א"כ הו"ל ספק טומאה בר"ה, בשלמא אי הוה סובר התו' כהני שיטות דדוקא בג' אנשים חשוב ר"ה אבל נשים אפי' מאה כחד דמיין דבנדה דף ה' ע"ב על הא דאמר זעירא כשחברותיה נושאו' אותה במטה הקשו הרשב"א והח' הר"ן שם הא הוי תלתא ובתלתא הוי ר"ה ותירצו דבנשים אפי' מאה כחד דמין מובא גם במל"מ הלכה הנ"ל ואי הוה סובר התוס' ג"כ כן אז שפיר הוה יכולינן למימר דכיון דלא חשוב ר"ה ע"י נשים מכ"ש דלא חשוב ע"י עכו"ם אבל מה נעשה דהתו' בריש נדה ד"ה מעת לעת תירץ על קושית הרשב"א והר"ן הנ"ל תירוץ אחר א"כ ע"כ צ"ל דהתו' סובר כהאשכול בריש נדה

שהוכיח מגמ' נזיר הנ"ל שגם ע"י ג' נשים ג"כ חשוב ר"ה וגם הסדרי טהרה בחידוד הל' הוכיח מדעת עצמו כן עי"ש וכיון שכן ממילא תו ליכא היכחה דע"י עכו"ם לא נעשה ר"ה וא"כ עדיין קשה על התוס' כנ"ל, וע"כ נ"ל בס"ד דהתו' דשבת סברו כמ"ש התו' בריש נדה שם דספק טומאת ראייה אפי' בר"ה טמא כיון דלא ילפינן מסוטה אלא טומאת מגע אבל לא טומאת ראייה עי"ש ועל הנגיעה צ"ל דסובר התו' דליכא שום ספק דבודאי היו מסיטין אותו אלא הספק הוא על הראייה כה"ל וע"כ כתבו התוספ' שפיר דצ"ל דהיה מונח בחותם בקרקע ודו"ק. ומה מאוד יש להבין בזה דמדוע לא מפרש המרש"א את התוספ' כמו שכתבנו בשם הרא"ם והפר"ח דמעיקרא גזרו לקדשים והדר גזרו לתרומה או מעיקרא גזרו לתלות והדר גזרו לשרוף, אבל בהנ"ל מיושב בס"ד שפיר כיון דלפי פירושם הוי טומאת מגע ולא טומאת ראייה וא"כ הי' נשארה קושיתינו על התוס' כיון דאפילו לפום שיטת התוס' דריש נדה ג"כ ספק טומאת מגע טהור בר"ה וע"כ מפרש המרש"א על ספק טומאת ראייה כדי שנוכל לתרץ כמו שתירצנו ודו"ק:

אבל עדיין ק"ל על המרש"א גופא דבנדה דל"ד ע"א הקשה הגמרא על מה דאמר רבא זובו טמא אפי' לב"ש וליעביד היכרא בזובו ולטמויי לקריו כו' עי"ש ולפי מ"ש המרש"א דשני גזירות היו דמעיקרא גזרו על זב עכו"ם שמטמא בזיבה כישראל ואח"כ גזרו אפי' בלא ראיי' מטמא א"כ מה הקשה הגמ' שיהא זובו טהור היכי יכולינן למימר שזובו שהוא עיקר הגרם לטומאה יהא טהור, בשלמא כשאמרי' דלעולם היתה הגזירה בלא ראייה אלא החילוק בין גזיריה הראשונה לשניה כהנ"ל בשם הרא"ם והפר"ח אז שפיר הקשה הגמרא כיון דלא הזיבה גורם לטומאה אבל אי נא' כהמרש"א היכי יכל"ל שהזיבה שהיא הגרם לטומאה יהא טהור וקריו שאינו גורם לטומאה יהא טמא, ואי"ל דהגמ' על הגזירה שניה הקשה כיון דגם בתר הגזירה שניה ג"כ הגזירה הראשונה עדיין במקומה עומדת. ועוד ק"ל דבשבת דף פ"ג ע"א איתא אמר לך רבה כו' ישראל מטמאין בזיבה ואין עכו"ם מטמאין בזיבה אבל גזרו עליהן שיהו כזבים לכל דבריהם פי' רש"י לכל דבריהם וז"ל אלמא מטמאין במשא דאי לא מטמאי אלא במגע מה כזבים לימא כטמאי מתים עכ"ל ואי נא' כהמרש"א א"כ מה קאמר רבה דלמא לעולם עכו"ם לא מטמאו אלא במגע ומה דלא אמרו כטמאי מתים י"ל כיון דלפי גזירה הראשונה באמת לא מטמאו אלא בראייה ע"כ גם לפי גזירה השניה לא אמרו אלא כזבים, בשלמא להרא"ם והפר"ח דגם הגזירה הראשונה היתה בלא ראייה שפיר קאמר רבה דאי לא מטמאי במשא אמאי לא קאמרה הברייי' כטמאי מתים אבל להמרש"א קשה כהנ"ל. ותו ק"ל דלפי מ"ש הט"ז או"ח סי' תקפ"ו יו"ד סימן קי"ז חו"מ סימן ב' דהחכמים לא יכלו לאסור מה שהתירה התורה

בפירוש וכן מוכח מהתו' ב"מ דף ע' ע"ב ד"ה תשיך כ"כ היד מלאכי סימן רצ"ה והח"ס יו"ד סי' ק"ט כתב שגם מהתו' שם דס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכיר מוכח כן וא"כ היכי יכל"ל דהגזירה הראשונה הי' דזב עכו"ם מטמא בזיבה הלא בתורה כתיב בפירוש בני ישראל ודרשינן בני ישראל מטמאין בזיבה ולא עכו"ם בשלמא להרא"ם והפר"ח הנ"ל שפיר גזרו כיון דבתורה לא כתיב אלא שלא יטמאו בראייה כישראל אבל בלא ראייה שפיר גזרו אבל להמרש"א קשה, ואי"ל כיון דלא כתיב בפי' דעכו"ם לא מטמאי בזיבה אלא בני ישראל כתיב ע"כ לא נקרא דבר המפורש בקרא שהרי הח"ס ז"ל יו"ד סי' ע"ג הקשה דהיכי אסרו חז"ל בשר עוף בחלב שהתירה התורה בפי' מדכתיב גדי ולכאו' מה הקשה הלא לא כתיב בפירוש ולא עוף אע"כ צ"ל כיון דכתיב גדי הו"ל כאלו כתיב בפירוש ולא עוף כמו כן נמי שפיר י"ל כיון דכתיב בני ישראל הו"ל כאלו כתיב בפירוש ולא עכו"ם, וגם מהט"ז גופיה מוכח כן כיון דבאו"ח שם מתרץ הט"ז בזה את קו' הר"ן דמ"ש מילה דדחי שבת ולא גזרינן שמא יעביר את התינוק ד' אמות בר"ה ותי' דבפי' רבתה תורה וביום השמיני אפי' בשבת אלמא דאע"ג דלא כתיב בפי' אפי' בשבת כיון דפירושא דביום השמיני כן הוא הו"ל כאלו כתיב בפי' וע"כ כתב גם הח"ס שפיר דכיון דכתיב גדי הו"ל כאלו כתיב בפי' ולא עוף וא"כ ה"נ בנידון דידן שפיר י"ל כן וא"כ קשה על המרש"א כהנ"ל וצ"ע:

פרק ג

ומ"ש רבינו ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א' ונעשה נס והדליקו בו שמנה ימים לשנה אחרת קבעום שמנה ימים כו', כן איתא בבריתא שבת הנ"ל והרא"ם ז"ל בביאורו כאן הקשה למה קבעו ח' ימים כיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בז' הלילות וכן הקשה הב"י ז"ל או"ח סי' תר"ע ותירצו בסגנון אחד אבל כבר הקשו על תירוצם הט"ז והפר"ח ז"ל שם והפר"ח תי' שהלילה הראשונה היא בשביל הנצחון והשבע אחרים בשביל נס השמן והכנה"ג ז"ל שם תירץ בשם בעל העתים ז"ל שהוסיפו עוד יום ראשון לרמז אל ביטול המילה שבטלו מהם היווני' שהיא לשמנה ימים מובא גם באליה רבה ובברכי יוסף ז"ל שם, אבל המעשה רוקח ז"ל הל' מגילה פ"ג הל"ב הקשה על תירוצו של הפר"ח דאי משום הנצחון של יום כ"ה לא היה להם לתקן נרות אלא היה להם לתקן הלל והודאה ביום כ"ה ובשאר הימים נרות והקושיא זו באמת גם על הבעל העתי' קשה, וע"כ נ"ל בס"ד דההלל והודאה של יום כ"ה באמת תקנו בשביל הנצחון ובשביל הרמז מילה הנ"ל והנרות של יום כ"ה הוסיפו מחמת טעם אחר דבר"ה דכ"ד ע"א אי' לא יעשה אדם בית תבנית היכל כו' מנורה כנגד מנורה כו'

ושל שבעה לא יעשה ואפי' משאר מיני מתכות ועי' בתו' שם ד"ה שפודים דמנורה של ז' קנים אסור לעשות אפילו בלא כפתורים ופרחים וכן היא הל' בש"ע יו"ד סס"י קמ"א, וא"כ י"ל דחז"ל חשו לתקן את הנרות רק לז' לילות כדי שלא יעשו מנורה של שבעה קנים וע"כ הוסיפו נרות גם ליום כ"ה כדי שיהא נרות שמנה ימים כיון דבלא"ה עשאו את היום כ"ה יום טוב בהלל ובהודאה מהטעמים הנ"ל, וגם יש להבין בזה מה שהקשה הגמ' שבת שם והיכן צונו דלכאו' לפי הק"ו שהבאתי לעיל הל' מגילה מחודש א' דאמר ר' יהושע בן קרחה במגילה די"ד ע"א ומה מעבדות לחירות כו' ולפי מה דאי' בט"ז ז"ל או"ח סי' תר"ע סק"ג דהצלת הדת הוא יותר גדול מהצלת נפשות א"כ גם בחנוכה איכא הק"ו של ריב"ק וכיון דק"ו דאורייתא הוא כמ"ש הח"ס ז"ל בהגהותיו על הגמ' מגילה שם בשם הרמב"ן ז"ל א"כ אמאי הקשה הגמ' והיכן צונו גבי חנוכה דוקא ולא גבי מגילה אבל בהנ"ל י"ל דהגמ' באמת לא הקשה אלא על ברכת הנרות של ליל כ"ה שהוסיפו חז"ל מהטעם הנ"ל כמובן:

פרק ד

ומ"ש רבינו ז"ל לשנה אחרת קבעום שמנה ימים טובים בהלל ובהודאה כו', כן איתא בברייתא שבת הנ"ל והב"ח ז"ל או"ח סי' תר"ע הקשה למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים וגם הט"ז ז"ל שם דיבר מזה ולי"נ בס"ד לתרץ דהדרכי משה ז"ל שם כתב וז"ל וכתב מהר"א מפראג וז"ל אבל במרדכי הארוך כתב ובמגילת תענית אמרו שקבעום יו"ט משום חנוכת המזבח וכ"כ א"ז וכ"מ במדרש רבתי פרשת בהעלותך והכא אומר שקבעוהו משום הנס וי"ל דמשום זה קבעו משתה ושמחה אבל להלל ולהודות קבעו משום נס כו' עכ"ל נמצא לפי דבריו לא קשה קושית הב"ח דכיון דתקנו משתה ושמחה משום חנוכת המזבח ע"כ לא יכלו לתקן משתה ושמחה משום נס חנוכה אלא להודות ולהלל ועי' במג"א ובמחה"ש שם סק"ג וגם באליה רבה ובברכי יוסף שם:

פרק ה

ומ"ש רבינו ז"ל אמר רב הונא חצר שיש לה שני פתחים צריכה שני נרות משתי רוחות שלא יאמרו העוברים ושבים ברוח זה לא הניח נר חנוכה כו', במימרא דר"ה שבת דף כ"ג ע"א באמת ליתא משתי רוחות אלא רבא מפרשו כן ורבינו כיון שדרכו לקצר כמ"ש בהקדמתו ע"כ הביא כן, ועל מ"ש רש"י ז"ל שם מב' רוחות אחד בצפון ואחד במזרח עי' בחכם צבי ז"ל בהנוספת שאלה ט' אות ג' שכ' דבר הפלא בזה, ועל קו' הב"י ז"ל או"ח סס" תרע"א דמ"ש מבית הכנסת שיש לה ב' פתחים דמותר לעבור ולא אמרינן מדבהא לא עייל בהא נמי לא עייל כדאיתא בברכות ד"ה ע"ב וכן היא הל' בטוש"ע או"ח סי' צ' סעיף ח' והכא נמי נימא דאע"ג דחזו דלא אדליק בחד פתחא לא אתו למחשדיה

דאמרי' באידך פתחא אדליק עי' ט"ז ומג"א ז"ל שם ובח"צ סי' צ"א מה שכתבו בזה, ולי"נ בס"ד לתרץ כך דבכאן יש מקום לחשדא יותר משם דמנין משכחת שבליל ראשון מדליק בפתח צפון ואדם אחד הולך במזרח ובליל שני מדליק בפתח מזרח ואותו אדם הולך אז בצפון וכיון דבליל ראשון ראה שלא הדליק במזרח ובליל שני ראה שלא הדליק בצפון באמת יש מקום למחשדיה ואפי' אי הוה תקנו חז"ל שלא להדליק רק באותו צד שהתחיל להדליק לא הי' די בזה דשמא ישכח וע"כ תקנו שידליק בשני פתחים משא"כ בבית הכנסת ליכא חשד זה ודו"ק:

פרק ו

ומ"ש רבינו ז"ל בסוף המצוה זו גרסינן במס' מכות דורש ר' שמלאי תרי"ג מצות נצטוו למשה בסיני כו', כן אי' במכות דף כ"ג ע"ב אלא בגמ' שלפנינו הגירסא שרב המנונא קאמר את הגימטריא של הקרא תורה צוה לנו משה ולא ר' שמלאי אבל מרבינו ז"ל נראה שגירסתו היה שר' שמלאי קאמר את זה וע"כ כתב גרסינן כמובן. אבל לכאו' צריך להבין דמדוע הביא רבינו ז"ל את זה כאן ואי משום דרצה לתרץ בזה שלא יהא קשה על מנינו שמנה בחיבורו תרי"ג מצות דמנ"ל שאינם יותר או פחות א"כ הי' לו להביא את זה בסיומא דתרי"ג מצות דאוריי' ולא כאן בסיומא דמצות דרבנן, ואי"ל דרינו ז"ל רצה לרמז על מנין כת"ר דעם שבע מצות דרבנן כמנין כת"ר הם כמ"ש הכתר תורה ז"ל בריש ספרו ובסוף ספרו וכ"כ המצות השם ז"ל בסופו במקום שמנה את השבע מצות דרבנן עי"ש, דבשלמא הם שפיר כתבו כן כיון דלא מנאו אלא שבע מצות דרבנן ואלו הם א' לקרות הלל, ב' לקרות מגילה, ג' להדליק נר חנוכה, ד' להדליק נר שבת, ה' נטילת ידים, ו' לברך על כל הנאה תחילה, ז' לעשות עירוב, אבל אבילות לא מנאו למצוה דרבנן כיון דסברו כהרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל בהל' אבילות מחודש א' דאבילות דאוריי' הוא ע"כ שפיר כתבו דכמנין כת"ר הם, אבל אליבא דרבינו ז"ל ליכא למימר כן כיון דהוא מנה גם אבילות בין החמש מצות דרבנן שמנה כאן וגם נטילת ידים חושב למצוה דרבנן כמ"ש לעיל בסיומא דתרי"ג מצות והברכות ג"כ סובר דמצוה דרבנן הם כמ"ש במ"ע כ"ז דף כ"א ע"ב וז"ל ומדברי סופרים חייב אדם לברך כו' והדלקת נר שבת ג"כ סובר דמצוה דרבנן היא כמ"ש במ"ע ל' וז"ל אמרינן בפ' במה מדליקין שהדלקת נר בשבת חובה ועיקר ציוויה מפי הנביאים שצוו לכבד את השבת כו' והלל ג"כ סובר דמצוה דרבנן הוא מדהביא כאן בהלכות חנוכה את מה דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק י"ח ימים בשנה יחיד גומר בהן את ההלל הן אמת שלא כתב בפי' שמצוה מדברי סופרים היא כמ"ש הרמב"ם ז"ל הנ"ל מחודש א' אבל י"ל דסמך על מ"ש וכעין שתקנוהו נביאים

הראשונים שיאמרוהו על כל צרה שנגאלו ממנה כו' עי"ש היטב ותבין וכיון דרבינו ז"ל מנה גם אבילות למצוה דרבנן נמצא לפ"ז מצות דרבנן תשע הם א"כ ממילא תו ליכא למימר שעולה מנינה כמנין כת"ר, אם לא שנאמר דרבינו ז"ל חושב לענין מנין המצות הדלקת הנרות דשבת והדלקת הנרות דחנוכה למצוה אחת וגם קצת סמך יש לי לזה ממה דקאמר רב הונא בשבת דף כ"ג ע"ב הרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח פרש"י ז"ל וז"ל ע"י נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה עכ"ל וגם הלל י"ל שכללו עם מצות חנוכה וא"כ ממילא שפיר י"ל כהנ"ל. או י"ל כיון דרבינו ז"ל מנה למל"ת הראשונה לא יהיה לך ולמצות עשה הראשונה אנכי וכדי לנעוץ סופו בתחילתו ע"כ הביא את הא דר' שמלאי כאן כדי שיוכל לסיים ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום:

ובזה סיימתי בעזה"י את התרי"ג מצות עם הז' מצות דרבנן כמנין כתר תורה, ואברך על המוגמר בברכת הודאה להשם הנכבד והנורא. ואתפלל על העתיד שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. ולראות במהרה בימינו בקיבוץ נדחי ישראל ובבנין ציון וירושלים: אמן אמן אמן סלה. תושלבע. הפעם אודה את ד' מודים דרבנן אמינא בכפליים, שזיכני הש"י חיבורי זה להתחיל ולסיים, הן זה ספר תולדות אדם וחלקו בארץ החיים, חנון כן יעזרינו כל הכתוב בספר הזה לקיים, יחד העקרים עם השרשים בלתי לשם שמים, יוצרי בחסדך אנא הראינו מתורתך נפלאות, מהר יקדמוני רחמיך ותעשה עמנו לטובה אות, חזק ואמץ גואלינו שמו ד' צבאות, שוב שנית לגאלינו ופקוד "גפן" זאת,